Princeton Theological Seminary Libraries
1 1012 01250 9222

ARUCH COMPLETUM

sive

LEXICON

vocabula et res, quae in libris

TARGUMICIS, TALMUDICIS ET MIDRASCHICIS

continentur, explicans

auctore

Nathane filio Jechielis

saeculi XI Doctore celeberrimo, Praeside scholarum Talmudicarum Romae;
cum appendice ad discendum utili per Benjaminum Mussafiam, medicum, philosophum, philologum et physicum ad contextum Aruchinum adjuncta.

Praelaudatum opus ex disciplinis contextus Aruchini Venetiis (anno 1531) editi et typis mandatorum optimi ita ex hujus cum editione principis (ante 1480), nec non cum septem Aruchinis veteribus manuscriptis bono cum animo facta comparatione corrigit, explet, critice illustrat et edit.

Dr. Alexander Kohut,

Rabbinus Congregationis „Ahawath Chessed“ in New-York (America).

TOMUS SEXTUS.

Auctoris, cui caes. scientiarum Academia Vindobonensis subvenit, impensis typis mandatum.

VIENNAE 1890.

Im Selbstverlage des Verfassers.

Buchdruckerei von A. Fanto in Wien, IX., Rögergasse 5.

ראשית דבר

אמר חנוך יהודה בא״א מהור״ר ישראל קאהוט בעל הערוך השלם

הפעם אודה את ה׳ ואקרא לאלהים עליון לאל גמר עלי כי זכיתי לתת פרי מחשבותי וחקירותי בעתו באשר זה החלק הששי מספרי הופיע בתשובת השנה אחרי צאת החלק הקודם לו וברצות ה׳ דרכי גם לב בעל המדפיס ישלים אתי כי האדון ר״א פֿאַנטאָ נ״י בוויעז אשר חזיתיו לאיש מהיר במלאכתו שהיא מלאכת השמים הבטיחני כי שני חלקי הערוך האחרונים יצאו לאור בשנה הבאה. ומיד בתֹם החלק השמיני ינתן לבית הדפוס **המפתח** לספר הערוך שהוא חיבור בפני עצמו ועמלתי בו להג הרבה יגיעת בשר ורוח זה רבות בשנים ובלעדו לא יהיה לערוך של רבינו נתן ז״ל אוזן להטלטל. והכל מוכן ומזומן ומונח בקופסא של הרב החכם מוהר״ם גידעמאנן נר״ו בוויען. ומזה תדין, קורא נכבד, על קושט אמרי אמת שהודעתיך באחרית הדבר לחלק החמישי „כי בעזרת החונן דעת בזו השנה אברך על המוגמר“ וכן היה. וסיימתי המלאכה העצומה והכבדה בחמשה עשר בשבט תרמ״ט. ואקרב אל מלאכתי עוד בימי חרפי בהיותי בן כ״ב שנה ומיום נטְעי נטְעי נאמנים חלפו עברו כמעט כ״ה שנה ופעמים אין מספר אמרתי בלבי נואש וכי יניד קצר ביום נחלה וכאבי אנוש, אבל ברוך אל עליון כי לא שחת לי את פרי יגיעתי ואל שדה טוב ואל ימים רבים היא שתולה לעשות ענף ולשאת פרי להיות כהיום הזה לאילן אדיר. ובראש השנה לאילנות ברכתי על המוגמר שמח וטוב לב — ועתה אשאל אילן אילן במה אברכך? אם אֹמר יהי רצון שכל נטיעות שנטעו ממך החוקרים והמבקרים תהיינה כמותך הלא כבר נאמר יהללוך זר ולא פיך, אבל בצפיתי צפיתי כי כארץ תוציא צמחה כן אדני ה׳ יצמיח צדקה כי עובדי כרם ה׳ צבאות יקראו לנצר מטעי זה אילי הצדק מטע ה׳ להתפאר. וזה יהיה חלקי מכל עמלי!

ובשבת הסמוכה להסיום לסדר עתה ידעתי כי גדול ה׳ מכל האלהים דרשתי בעדתי ק״ק **אהבת חסד** על הפסוק ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלהים — ומכאן אמרו רז״ל (ברכות ס״ד.) לומר לך כל הנהנה מסעודה שת״ח שרוי בתוכה כאלו נהנה מזיו השכינה.

ויהי ממהרת (בח״י שב״ט) קהל רעי ואהובי ראשי עדתי וכמה וכמה מגדולי העיר רבניה חכמיה ועשיריה באו לביתי לאכל לחם ולחוג חג הסיום הערוך השלם. ובתוך הבאים היה לתענוג נפשי החכם הגדול מורי חמי דר׳ בעטטעלהיים נר״י רב ומורה צדק בבאלטימאר והוא נתן על המערכת לבונה זכה והיתה ללחם לאזכרה, בצוף דבש אמרי נועם מתוק לנפש ומרפא לעצם. ובתוך יושבי ביתי היו עוד לשמחת לבי ידידי הרב החכם מהור״ר גרשום בן הרב החכם הירא שמים מוה״ר ישכר בערל זצ״ל הנקרא בפי כל Dr. G. Gottheil בר אוריין ובר אבהן והוא רב ומורה צדק בעדות עמנואל ועמו היה הישר באדם אשר שמו הטוב נודע בשער בת רבים היה הגביר ומאוד נעלה האדון Hon. Jacob H. Schiff

ועוד הפעם רחש לבי דבר טוב להגיד שבחם נגד כל קהל ישראל כי בלעדי שני גדולי עירנו אלה — ושניים כאחד טובים — חלקי חיבורי האחרונים יהיו נשארים זמן כביר בכתובים באין גואל. אבל לידידי דר. גאטטהייל משפט הגאולה הוא 'הגלה אזני האדון מהרי"ץ שיפף — מגזע מהר"ם שיף ז"ל — לאמר: אם תגאל ספר הערוך השלם גאל ואם לא תגאל הגידה לי ואדעה כי אין זולתך לגואל — ויאמר אנכי אגאל. ותיכף ומיד הזיל כספו בצדקת פרזונו וגם העיר אחרים לקדש מסת נדבת ידם ובזה נדיב נדיבות יעץ והוא על נדיבות יקום. ויקומו ראשי וטובי קהילתי אשר להם מוגש זה החלק הששי למזכרת תודה, וזולתם מנין עשרת אנשים מכובדים אשר בשמותם אפאר שער החלק השמיני וכולם ענו ואמרו נרימה מכשול מספר הערוך השלם!

ואחרי הדברים והאמת האלה נפשי תשתוקק להביע תודות למר ידידי מהר"ם גידעמאנן נר"י ולרעי דבק מאח האדון ר' פוקס סופר מהיר בוויען במשכם חוט של חסדם עלי להיות שומרי חנם להכתב יד של ספרי שהוא עצור וגנוז בבית ארכיון של הרב החכם הנ"ל מעת ששמתי פעמי ללכת לאמעריקא וגם הרבה חסדו לקחת מיד ליד יתר העלים מאות פ"א עד אות ת"ו וגם לרבות כ"י של המפתח והכל לקח תחת שמירתו והחכם ואהובי ר' פוקס השגיח בעינים פקוחות העלים המפורדים והביאם מדי שבוע בשבוע לבית הדפוס הוא ולא אחר ויסגר בעד העלים האחרים והמפתח אין נמסר לשליח ושמירה! יתרה זו נחוצה היא מאוד כי אין לי משנה מכתב ידי ואם חו"ח יחסר איזה עלה נדף יהיה מעות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות ועלי לתת תודה כפולה ומכופלת לרעַי שעושים משמרת למשמרתי.

וזאת לדעת כי כשם שחלק הראשון מספרי היה מונח בבית הדפוס שנה שלמה קודם שהופיע חלק ראשון מערך מלין להחי' ר"י לעווי כן נשלם בכתובים החלק השמיני מספרי כמעט שנה אחת קודם הוצאת חלק האחרון של ערך מלין לאותו החכם. והיה בתם כל הספר כלו אהיה כאספי קיץ כעוללות בציר לספח בלקט ושכחה אם אמצא בכורה אותה נפשי, לזכות בו הרבים.

נויארק בט"ו טבת לסדר לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה לפ"ק.

אות הסמך

* ס הוא אות החמשה עשר בא"ב ותבא בל"א לפעמים במקום אשר בל"מ שׂ ד"מ סְאוֹר (= שְׂאוֹר), סְנָא (= שְׂנֵא), סְעַר (= שֵׂעָר) או שׁ סְמַר (= שָׁמַר ובל"ע הוא לעומת אותיות שׁ ושׂ. ותבא לפעמים במקום ז' וצ' סַהֲרָא׳ סִיהֲרָא (= זַהֲרָא, זִיהֲרָא), סָחַק (= צָחַק) ועוד באות שמוש לסימן בנין שפעל כמו סרהב, סגלגל וכדומה וכן נוסף בל"י אות σ בראש התיבה[1]) ובסוף התיבה בא הסמך להורו' התאר או היחס ולפעמי' גם הקבוץ ד"מ קְלֵנְדָס. — ומדרך דקדוקו של רבינו להפיל הנחים על כן הרבה שרשים נסדרו באות סמך אשר עיקרם באות נו"ן וכמו שרמזתי על כל אחד ואחד בע' מיוחד באות נו"ן. והראשון מהם ע' הבא אח"ז.

סא (= נָסָא = נָשָׂא בהפעיל הִסִּיא = הִשִּׂיא לדעת רבינו כמו הִסִּיַע entrückt sein ועוד עיי' בפנים) בפ' אין מעמידין (ע"ז כ"ט:) השיאו[2]) לדבר אחר. בפ' כיצד משתתפין (עירובי' פ"ו.) שכבר השיאה[3]) מלבו פי' הסיעה כלומ' העתיקה. — (א"ב בנוסח' כתוב הסיע) *[אחי"ה ר"ב כיון לציון מעירו' (וזה נעלם מהגרי"ב בהבשפ"ע ע"ש) וכ"ה לפנינו בש"ס אבל בכ"י מינכען הסירה והוא פי' למלה הנ"ל ואולי צ"ל הסיחה וכ"ה באמת בד"ש וכן פירש"י הסיע: הסיח ויפה פי' ועיי"ע נסח וע' נסע ומ"ש. אבל בציון הראשון ענינו הטה והעביר דעתו מל' נשׂא פי' לקחו והעבירו וכ"ה בתוספת' פרה פ"י (ט') ושהש"ר פ' כי טובים השיאו לדבר אחר ובירו' ע"ז פ"ב דמ"א ע"ג אם להפליגו בדברים היה מבקש היה לו להשיאו בחמש הֶשֵּׂיאות שבתורה ובשהש"ר שם היה לו להפליגו מחמשה הכרעות שבתורה עיי"ע הכרע ומ"ש. ותוספ' ע"ז ל"ד: פי' משיאו לשון משיא עצה וא"ד השיאו ונפרש הטעו לש' השיאני עכ"ל — אבל כנים דברי רבינו כלו' העתיק וראיה מתוספת' סנהד' רפ"ט מ שׂ י א י ן את העדים ממקום למקום ובסוט' ח'. וסנהד' ל"ב: אי' מ ס י ע י ן עיי"ע נסע. ועוד ראיה מסוט' ל"ה. וקילפו את הסיד והשיאוה פירש"י והעתיקוה כלומ' נטלוה משם ע"י העתקה ע"כ ועיי"ע נִטְרִין גי' הערוך וכנוסח' הספרי' אי' בירו' סוט' פ"ז דכ"א ע"ד ומשיאין את התורה]

(סא) [שָׂא] (מפעל נָשָׂא פי' סָבַל ונטל heben, tragen השם מַשָּׂא Last) בפ' המצניע (שבת צ"ב. במשני) על כתיפו[4]) חייב שכן משא בני קהת. גמר' (שם) המוציא משאוי למעלה מי' טפחים חייב שכן משא בני קהת. *[אחי"ה בדפ' אמש' כאן ובע' הבא אי' בדבור המתחיל סא וכן נחוץ מפני הסדר היפה אבל בדפ"ר ושאר הדפ' ובכל כ"י אי' שא וכ"ה טוב לפי משפט הלשון משרש נשא ועיי' מ"ש בענין הוספה לדפו"ו בע' הבא. והפעל והשם אי' הרבה פעמים עיי"ע מַשָּׂא וע' מַשְׂאוֹי] —

(סא) [שׂא] (גם זה מענין הקודם וממנו מַשְׂאֵת מל"מ פי' מנה טוב ויפה Ehrengabe ופי' רז"ל עיי' בפנים) בפ' הזהב בגמ' עד מתי (ב"מ נ"ג:) מנין למעש' שני שנטמא שפודין אותו אפי' בירושלם שנא' (דברים י"ד כ"ד) כי לא תוכל שאתו ואין שאתו אלא אכילה שנא' (בראשי' מ"ג, ל"ד) וישא משאת מאת פניו. [*אחי"ה בדפ' ויניצ' אי' עוד בסוף הע' וז"ל: א ל ו ב' ש א ב ע' נ ו ן מ ק ו מ ן אבל בשדפ"ע לי' ולי' בכל כ"י ונ"ל

---

[1]) ד"מ σῦς (ὗς) σμάραγδος (μάραγδος) σμάραγνα (μάραγνα) ועיי' פאססוי אוצ"מ יוני' II, 866. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע הסיאו אבל ממה שלא הביא התוספו' בע"ז ל"ד: ד"ה משיאו גי' הערוך עיי' הפשב"ע נ"ל ברור שגם לפניהם היתה גי' הערוך כבספרי' השיאו. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע הסיאה. [4]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובס' המפתח ובחי' הר"ן ובנו"ג או על כתפיו.

שהוספת איזה מעתיק הוא אשר העיר ככה בגליון ששורש משני הערכים האחרונים נשא (והדין עמו) וע"כ כתב בגליון שבע' גו"ן מקומן ואח"כ בא לפנים אבל כפי שטת רבינו בענין הפלת הנחים (עיי"ע ס) יתכן יותר סדר דכאן וראוי היה להעיר כי עיקר מקומן בע' שא ובפרט לפי ג' הכ"י ודפוסי' הראשונים עד דפ' אמש' שגרסו בראש הערך בשי"ן ולא בסמ"ך. ובהיות שהיא הוספה המאוחרת לא הבאתיה בפנים ודוגמא אחרת עיי"ע נשא ה' ומ"ש] —

סָאָה[1] (מל"מ וכן בל"ס סָאָא, סָאתָא וכן בל' שמרוני שם למדת היבש והלח והיא שלשית האיפה Seah) בפ"ז במנחות (כפי סדר רבינו פ"ז ולפנינו פ"ח מ"א) התודה היתה באה ה' סאין ירושלמית שהן ו' מדבריות. בפ' כיצד משתתפין בגמ' חציו (עירו' פ"ג.) ת"ר סאה ירושלמית עודפת[2] על של מדברית שתות ושל ציפורי[3] על ירושלמית שתות. — (א"ב ל"מ (בראשי' י"ח, ו') שלש סאים קמח) *[אחי"ה והיא מדת שלישית האיפה מנחו' ע"ז. האיפה והבת תוכן אחד יהיה (יחזק' מ"ה, י"א) מה בת ג' סאין אף איפה ג' סאין וכו' וסאה הוא ו' קבין עיי' פרה פ"א מ"א ועיי' תרומו' פ"ד מ"ז וכן היה במדה ירושלמית ה' סאין שלשים קבין עיי' פירש"י למנחו' ע"ז: במשנ'. ירו' תרומו' פ"י דמ"ז: כמה סאתה עברא עשרים וארבעה לוגין וכ"ה בל"ס והא סאתא ירו' סנהד' פ"י דכ"ז ע"ד ריש רות ר' ויק"ר פל"ו והקבוץ סאין עיי' לעיל ועוד סָאוֹת ירו' פ"א די"ז. ובל"א במ"ק י"ב. סָאוֵי וכ"ה בכ"י ש"ס פסחי' קי"ג. ובע"י שם ובנו"ג סאה ובזוגי כמו בל"מ סָאתַיִם תרומו' פ"י מ"ח ירו' פיאה פ"ז ד"כ. וירו' תרומ' דמ"ז: ועיי"ע בית סאה. והיתה מדת היבש ירו' פיאה הנ"ל וירו' סוט' פ"א די"ז: סאה ארבלית היתה מוציאה סאה סולת סאה קמח סאה קיבר סאה סובין סאה מורסן סאה גניינן (בירו' סוט' לי"). ועוד היתה מדת הלח מנחו' פי"ב מ"ד בארבעים סאה הוא טובל וכו' עיי"ע קרטב. והושאל למדה גדולה של עברה תוספת' סוט' רפ"ג מדד בסאה ועיי' סוט' ח': וירו' סוט' הנ"ל. סוט' ט'. אין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו] —

סאה (= סִיאָה אולי באותיות הפוכות כמו אִיסָּה בל"פ أوشه Saturei) בשביעית פ"ח (מ"א) ובעוקצי' פ"ב (מ"ב) ובפ' מפנין בגמ' חבילי קש (שבת קכ"ח.) ובפ' בא סימן בגמ' כל שהוא חייב בפיאה (נדה נ"א.) סיאה אזוב וקורנית. גמר' (שבת שם) סיאה צתרי אזוב אברתא קורנית חשאי[4]. פי' ס י א ה[5]) פוליאו[6]) וי"א סיסמבר"ו[7]) אזוב איזופו[8]). קורנית אוריגנו[9]) וי"א סטורייא[10]) וכולן מיני איזוב הן. *[אחי"ה וזה הסוטרייא נכלל בסוג אוריגנא שיש ממנו מינים הרבה והוא צתרי בל"ע صعتر ואחרי שעל ידו מפורש סיאה בשבת הנ"ל מן הנחוץ שיהיה ג"כ מזה המין ובאמת בל"פ أوشه ממש כמו صعتر בל"ע וכנ"ה סיאה במעשרות פ"ג מ"ט תוספת' כלאי' ספ"ג תוספת' מעשר' רפ"א תוספ' שבת ספי"ד (ט"ו) תוספת' שביעי' ספ"ה ירו' שביעית פ"ז דל"ז: ירו' דמאי רפ"א דכ"א ע"ג ירו' שבת פ"ח די"א: ובכ"י שבת קכ"ח. בדפוסי' הראשוני' בגמ' וברש"י תחת סיאה אי' פיאה (ד"ס צד קמ"ז.) וצ"ל סיאה והראיה מתוספת' שביעי' הנ"ל שאי' הפיאה ובכ"י אירפ' הסיאה, ובא תמיד אצל אזוב וקורנית והרמב"ם בפי"מ לעוקצי' פ"ב, מ"ב נתן הכלל בזה שאלה השלשה מינים הם ממיני האזוב ושם פי' סיאה ע"י אלפודנג[11]) = الفودنج מל"פ پودنه (Polei) עיי' וואולירס זה הערך ופליישער בהוספותיו לעמלת"ר ללעווי 722 שרומז ג"כ על פפלנ"צ ללעף[12]) וזהו פותנק (שבת ק"ט:) ופירש"י בלעז פולא"ל וצ"ל פוליאו"ל כדאי' בשבת קכ"ח: לביאור צתרי והוא בל"צ Polei, pouliot (מ"ל לברכו'

---

[1]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע סא. [2]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג יתירה. [3]) וכ"ה בדפ"ש וויניצי רפ"ח ובכ"י ש"ס ובנו"ג ציפורית יתירה. [4]) עיי"ע בח"ג תקי"א ומ"ש. [5]) לי' בדפ"ר. [6]) בלאי"ט puleggio, poleggio מל"ר Polei = pulegium. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע סוסימברו והוא בלאי"ט sisimbro — brio והוא מל"י σισύμβριον בל"ע سيسنبر ובל"ס סיסנבר Wasserminze וא"כ לפי פי' זה בלי ספק סיאה כמו בל"ס σίον (בל"ר sium) וכן נזכרו יחדיו אצל דיוסקורידי' σισύμβριον ἕτερον, οἱ δὲ καρδαμίνην, οἱ δὲ καὶ τοῦτο σίον καλοῦσιν הובא מלעף פפלנ"צ 271 ולא העיר על זה הערך שהוא ראיה מופתית למ"ש דיוסק'. וגם לא פי' מחצב מלת סיאה. [8]) בלאי"ט isopo עיי"ע אזוב יון (ח"א, מ"ט) בכ"י ה"ב בכאן: ייפו ובדפ"ר איסו פו. [9]) בלאי"ט origano מל"י ὀρίγανον. [10]) כ"ה לנכון בדפ"ר ובכ"י ק"ט ו"ו ה"ב וב"ר סדוריא וכצ"ל בכ"י ל"ד במקום סרוריא ובדפ"ע בט"ס סטורגייא וצ"ל סטורייא בלאי"ט satureja מל"ר satureia. [11]) ובפי"מ למעשרו' ושביעי' הנ"ל משובש. [12]) אבל מאיזה מחצב מלת סיאה לא ביאר אין גם אחד ועוד עיי"ע חשאי ומ"ש.

מ"ד:) וא"כ בין רש"י בין הרמב"ם סברו כפי' הראשון בערוך שפי' סיאה פוליאו ובכ"י ק"ט פולי"ו ועהק"צ הביא רק זה הפירוש] —

1 סְאַב (מל' שמרוני ובל"ם סַיֵּב פי' מטמא verunreinigen) בפ"ב בחלה (מ"ב) ונאכלת בידים מסואבות פי' בידים טמאות. — (א"ב תרג' כי טמא את דינה (בראשי' ל"ד, ה') ארי סאיב ית דינא) *[אחי"ה וזו ראשונה מהדוגמאות שבמתורגמן ועיי"ש הרבה אחרות והוא מל"ש וסו' ושם רק בפעל וכן בתרג'. וכ"ה בתעני' י"א סע"א דסאיב נפשיה, ירו' מעש' שני פ"ג דנ"ד: ר' פנחס מסאב לה ופדי לה, ירו' סנהד' פ"א די"ח: חד בר נש סאב לחד כהן. בינוני פעול בידים מסוֹאָבוֹת חולי' ל"ג. תוספת' חגיג' פ"ג. אתפעל עד פ"ח מ"ד העיד.. על וכו' ודיקרב במיתה מסתאב ובכ"י ש"ס ועל דיקרב בְמיתא מסאב וכ"ה בע"ז ל"ז. ומפורש בגמ' ל"ז: ופי' ר"ח וז"ל (בקובץ כ"י אנגיילקי כ"ג.) אתינן לאוקמה התיר הנוגע בנוגע מת כיצד מן התורה בנוגע במת בנוגע הוא טמא בלבד והנוגע בנוגע מן התורה טהור הוא וגזרו רבנן עליה טומאה בא הוא וטיהרו והעמידו בשל תורה וכו'. ובזו השיטה הלך רש"י וא"כ וְטָמֵא (במדבי' י"ט, י"א) משמע דהוא טמא ולא יטמא אחרים (לאפוקי מי שדורש בסוט' כ"ז: יטמא לטמא אחרים) בנוגע בנוגע וכן פי' מְסָאָב בפעל עומד וכתרגום ומהרי"ף (בר"מ ל"א. ל"ב) דעת אחרת יש לו בזה וה' לעווי בעמת"ל כיון לאמת וחזר ממה שפי' בעמת"ר ח"ב 135 — ושם הובאו ציונים בהוראת השם סְאוֹב, סוֹאֲבָא, סְאוֹבְתָּא, סואבתא ובקטוע סובתא (תר"י א' לבראשי' י"ח, י"א; לדברי' י"ט, י"ח וזולתו). סוֹאֲבוּתָא והושאל לטומאת איסור. טרפה (ויק"ר י"א, א') תר"י א' סואבות תמניסרי טריפן. ועוד עיי"ע הבא אח"ז מ"ש בענין פי' הספרא] —

2 סְאַב (נ"ל מל"ע صاب מטיל מום beschädigen ובהתפעל נעשה בו מום behaftet sein (mit einem Leibesfehler בפ' מי שהיה טמא (פסחי' צ"ו:) ירעה עד שיסתאב, ובנושאין פי"ט ביבמו' (צ"ט:) ובכורן יהא רועה עד שיסתאב ומפורש בפ"ק בתמורה [1]) בגמ' א"ר יוחנן (ה'.) ותני עלה בכורן ירעה עד שיסתאב וימכר ויאכל במומו לבעלים ש"מ עד שיסתאב עד שיפול בו מום הוא. ועוד פירשו (שם) ואי בבעל מום ירעו עד שיסתאבו הא מסואבין וקיימין ועוד מפורש בתמורה בריש פ' ולד חטאת (שם כ"ב.) אם קודם שכופרו בעלים תרעה עד שתסתאב ואי בעלת מום הא מסאבא וקיימא והעיקר בתורת כהנים בסופו (בחוקתי פרק ט' פרשי' ד') דתניא ואם כל בהמה טמאה (ויקי' כ"ז, י"א) יכול בטמאה הכתוב מדבר כשהוא אומר למטה כפרשה אחרת (שם כ"ז) ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך הרי בהמה טמאה אמורה הא אינו מדבר אלא בפסולי המוקדשין שיפדו יכול יפדו על מום עובר ת"ל אשר לא יקריבו ממנו קרבן לה' (שם י"א) יצא מום עובר שהוא כשר ליקרב למחר. *[אחי"ה ולפי זה הפי' של ספרא נגזר מע' הקודם היינו נעשה טמא מלהיות קרבן לה'. אבל בכ"מ ענין עד שיסתאב פי' עד שיפול בו מום והוא מל"ע הנ"ל ולא כפי' ה' לעווי מענין שיבה פי' עד שיזקין. ובתמורה שם איירי עד שיפול בו מום ואפי' ביהמ"ק קיים ירעה שיומם ויאכלו דלמכרו לכהן א"א דהרי בכור אינו נמכר כשהוא תם וכשיקריבו יאכלו הכהנים ולא יהיה בו כלום דגם בכור של בהמת כהן חייב להקריבו כדאי' ברפ"ב דבכורות ומה שיש לתמוה בזה עיי' מ"ש תפארת ישראל במשנ' דיבמות הנ"ל] —

* סֵאב (מל"ם פי' הזקין alt werden) ירו' דמאי פ"ג דכ"ג סע"ג כד תסאבון אנא אמר לכון וכו' פי' כשתזקינו אומר לכם הטעם. ולא הוצרכנו להגיה כתשוב' ר"ב אשכנזי (הובא באה"צ למהרז"ף) כדתסבאון מל' סבא, כי תרג' גם כי יזקין (משלי כ"ב, ו') כד נִסָאֲבָא [2]) והתואר סָאֲבָא עיי"ע סב ז'.

* סאבוראי בתש' הגאוני' בהוצא' ה' הרכבי (סי' רי"ד צד 101) והוא כמו סבוראי עיי"ע.

* סָאַט bewegen, rütteln עיי"ע סט א'.

☞ סָאמָא (פי' בל"פ וס' כסף Silber) תרג' כסף עיי"ע סימא.

* סָאסָא עיי"ע ססא.

1 סְאוֹר (כמו שְׂאֹר בל"ם ונאמר בדרז"ל גם מפירות Sauerteig, der gährende Saft der Früchte) בפ"ב בחלה (מ"ו) ה' רביעים [3]) קמח חייבין בחלה הן וסיאורן [4]) ומורסנן פי' השאור שנותן לתוך העיסה לחמץ. *[אחי"ה במשנ' דירו' לי' ושאורן ובגמ' שם פ"ב דנ"ח פי' כפי' הערוך דרך עיסה שנו ע"ש ולזה הערך שייך ג"כ מ"ש רבינו בע' סאור ג' — ורבינו לא גרס וסובן]

---

[1]) כ"ה לנכון בדפא"מ ובדפי' ראשוני' בט"ס בתרומה. [2]) כ"ה בכ"י תרג' ובנו"ג נסאובא. [3]) בנו"ג רבעים. [4]) בנו"ג ושאורן.

2 סְאוֹר (מע' הקודם ובהשאילה ליצר הרע) ואל ישובו לכסלה (תהלים פ"ה, ט') תרג' ולא יחזרון לסיאורו. *[אחי"ה וכנ"ה בירו' ע"ז פ"ב דמ"א: גר שחזר לסיאורו, ושם ובסוף נתפללו עליו וחזר לסיאורו. קהל"ר פ' טוב אחרית אילולי כן חזר הפרסי לסיאורו. ושם אילולי כן חזר לסיאורו, ולפעמים נבלע האלף עיי"ע סר ד'. ועוד עיי"ע שְׂאוֹר] —

3 סְאוֹר (מע' סאור א') בר"ש מעשרות (פ"א מ"ב) התמרים משיטילו סאור[1]) פי' כשמתבשלין התמרים מתנפחין ונסדקין כמו השאור פ"א שישליכו ליהלוח לבן כמו שאור כדרך הפגין. ירושי' (פ"א דמ"ח ע"ד) משיטילו שאור[2]) ר' חייא בר ווא[3]) אמר משיתמלא החרץ ר' יונה בעי מה נן[4]) קיימין אם כשיתמלא החרץ נובלת היא אם משתפרוש גרעינה[5]) מתוך האוכל בשלה היא כל צורכה רבנן דקיסרין אמרי משישטחם[6]) ויהיו יפות לאכילה.

סואר (Schichte) של קורות עיי"ע סור כי כן גרס בעל הערוך.

סַב (צווי מן נְסַב, נְסֵיב nehmen) תרג' קח (שמות ל', כ"ג) סב. *[אחי"ה ועיי"ע נסב. וגם בעבר בהשמטת הנו"ן ירו' דמאי פ"א דכ"ב. סבון שעריהון, ירו' מעשרו' פ"ד דנ"א: הוון סבין מיניה. ויק"ר פל"ד סבתינון. באפעל אַסֵּיב עיי"ע נסב] —

סב (= סוּבִּין נ"ל מל"פ سبوس، سپوس، سپس מה שנבדל מן הקמח Kleie) בס"ג דכתובו' (ק"י.ב) סאה סולת סאה סובין. — (א"ב פסולת דק של קמח עיי"ע מורסן) *[אחי"ה בדפ' אמ' אי' בד"ה בערוך סבין אבל סדר הערכי' מורה באצבע כי רבינו היה כותב סב וכדאי' בכל כ"י ודפוסי' הראשונים. וכנ"ה בצרוף מורסן עיי"ע ובב"ב צ"ח: ולא מצאתי קל טסובין וכו' ובכנוי סוּבָּן בחלה הנ"ל וכ"ה בשבת ע"ו: ופירש"י סובן קליפת חיטין הנושרת מחמת כתישה ומורסן הנשאר בנפה ע"כ ול"נ מל"פ הנ"ל] —

סב (= סוֹבֵב פי' אופן המקיף das Rad, der Reifen) בפ' י"א (מ"ג) ובפ' י"ד (מ"ה) בכלים והסובב של גלגל פי' אופן הגלגל שמושכין העגלות מסבבין אותן מברזל כדי שלא יסדקו. *[אחי"ה הועתק מפי' רה"ג בסר"ט 7 ושם: אופן וגלגל שהוא בכרה [= بكرة Wagenrad] בטיית מסבבין וכו' כפי' הערוך. — ועוד פי' סובב כמו בל"מ כַּרְכּוֹב עיין מדות פ"ג מ"א זבחי' נ"ג. ס"ב: כלי' פי"ז מ"י עיי"ע כרכב. ותרג' כרכב (שמות כ"ז, ה'; ל"ח, ד') סוֹבְבָא Einfassung, Rand] —

סִב (= סִיב Faser, Wurzelfaser אולי מל"ע صياب עיקר ושרש) בפ' ערבי פסחי' בגמ' הביאו לפניו[7]) (פסחים קט"ו:) כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה נמי לא יצא. בס"ג דפ' היה מביא את מנחתה (סוטי' י"ח.) בעי רבא השקה בסיב מהו. פי' נתן הסיב במים ובלע הסיב למים כמין ספוג ונותן הסיב בפיה ומוצצת למים. בפ' לולב הגזול בגמ' אין אוגדין את הלולב (סוכ' ל"ו:) אמר רבא אפי' בסיב ואפי' בעיקרא דדקלא אמר רבא (שם) מנא אמינא דעיקרא דדקלא מינא דלוליבא הוא. בב"ר פמ"א וינגע ה' את פרעה (ר"פ מ"א) חריות לסיכוך סיבים לחבלים. בויק"ר אחרי מות פרש' ויתרון ארץ[8]) (פכ"ב) אפי' דברים שאתה רואה אותן כאילו הן מיותרין בעולם כגון סיבא[9]) למיעבד חבלים. בפ' אחרון דאהילות (פי"ח מ"א) אוחז את המגל בסיב א"ד ציב פי' צבתא[10]) בארמית ליף[11]) וי"א כומתא[12]) כאותה ששנינו (חולי' קכ"ד.) הנוגע בציב שיוצא ממנו וכתוב (נחום ב', ח') והוצב גולתה הועלתה ומתרג' ומלכתא יתבא ציבא. והביא בניך בחצן (ישעי' מ"ט, כ"ב) תרג' וייתון בנך בציבין וי"א קלף[13]) והוא קרטס[14]) בטיית וקרטא בלע"ז[15]) או עור כדתניא (תוספת' נגעי' רפ"ז) ככר תרומה כרוך בסיב בציבין או בנייר ונתון ע"ג אבן מנוגעת[16]) וי"א קתא דמגלא[17]) כדכתי' (שופטי' ג', כ"ב) ויבא גם הנצב אחר הלהב, וי"מ כאותה ששנינו (פסחי' הנ"ל) כורכה בסיב ובולעה[18]) והוא עלי ירקות[19]). בר"ש עוקצין

1) בנו"ג שאור. 2) כ"ה בדפ"ע וכ"ה בירו' ובכ"י ק"ט סאור. 3) כ"ה בכ"י ק"ט ה"ב ובדפ"ר ובדפו"ו בר זעירא. 4) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע אנן. 5) וכ"ה בירו' ובכ"י ה"ב גלעינה. 6) לי' בירו' וגי' רבינו מוכח מהעתקת הר"ש ובמהר"י בן מכ"צ ושם הגי' שאם היה תולשן ושטחן. 7) כ"ה בכ"י ובדפ"ר. 8) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ובדפ"ר. 9) בנו"ג בט"ס סיכה ובקהל"ר פ' ויתרון אי' שיבא צ"ל סיבא. 10) וכ"ה בפי' רה"ג ובכ"י ה"ב ציבתא. 11) והוא ל"ע لِيف. 12) בפי' רה"ג בומתא. 13) לי' בפי' רה"ג. 14) בל"ע قرطاس. 15) הוסיף באמצע מדעתו כדרכו. 16) וכ"ה בפי' רה"ג אבל בתוספ' לי' בציבין. 17) בפי' רה"ג דמגלתא. 18) וכ"ה בפי' רה"ג ובנו"ג כורכן . . ובלען וכבערוך בראש הע'. 19) ע"כ הועתק מלה במלה מפי' רה"ג לאהלוי בסר"ט 25.

(פ"א מ"ב) שורש צנון גדול מצטרף והסיב שלו אינו מצטרף פי' „יש לצנון כמו חוטין בראשו שהוא נטוע בארץ ושמו סיב כדאמרינן בתוספת' (עוקצין רפ"א) בסיב ובשער טהור". *[אחי"ה הועתק מפי' ריה"ג בעוקצן (בסד"ט 42). וכנ"ה בתוספ' שבת פ"ח (ט') הוצין כדי לעשות אוזן לכפיפה מצרית סיב אחרים אומרי' כדי ליתן עפ"י משפך לסנן בו את היין (ובירו' שבת פ"ח ד"א: לי' אבל אי' בבבלי ע"ח: ע"ש), תוספת' כלי' ב"ב רפ"ה כף של סיב, שתי כפין של סיב ועיי"ע כף. ירו' שבת פ"ז ד"י רע"ג ההן דנפום סיב הוצין וכו', ירו' סוכ' פ"א דנ"ב סע"ב חבלים של סיב. וסיב הוא כמו חוטין בעיקר הדקל וכן הוזכר סיב אצל עיקרא דדקלא בסוכ' ל"ו: עיין לעיל והוא כמו ליף בל"ע שהביא הערוך ועושים מהן חבלי' עיי' ב"ר הנ"ל ובמד"ר רפ"ג ושם ובשו"ט מזמור צ"ב פ' צדיק: ואפי' הסיב שלה (של תמרה) לחיזוק[1] פי' לעשות מהם חבלים ולקשור ולחזק בהם — ובילק' תהלי' רמז תתמ"ה סיכין לחבלים צ"ל סיבין וכו' ובאל"ף נוספת סיבוא עיי"ע סג א' ועוד עיי"ע ניניא — ובנו"ן נוספת עיי"ע סִבְנָה] —

סב (= סָבָא מל"ם ובל"ע سبأ ובנו"ן שתיה יותר מדאי ולחלוח saufen, durchfeuchtet sein; מסוּבְּיָתָא Gastgeberin עיין בפנים) בפ' המפלת בגמ' המפלת שפיר (נדה כ"ד:) השותה יין חי עצמותיו שרופין פי' אותו שהייתי מכירו שהיה רגיל לשתות יין חי תדיר היו עצמותיו שרופין כלומ' יבשין שחורין כעין שרופין מזוג במים יותר מדאי סבואין מלוחלחין הרבה כמו (ישעי' א' כ"ב) סבאך[2] מזוג[3] כראוי משוחים חלקים יפים. בע"ז בפ' השוכר בגמ' המניח נכרי[4] (ע':) ההיא מסוביתא. ובגמ' המוכר יינו (שם ע"א) אמר להו רב להנהו סביאתא[5] כי זבינתו[6] חמרא. — (א"ב[7]) פי' חנוני מוכר יין — בנוסחאות כתוב (בנדה שם) יותר מדאי סכוין) *[אחי"ה בנו"ג בנדה השותה יין חי עצמותיו שרופין מזוג עצמותיו סכויין כראוי עצמותיו משוחין וכו' עד אכילתו מרובה משתייתו עצמותיו סכויין וצ"ל שתייתו מרובה מאכילת' עצמותיו סכויין. ופירש"י סכויין שחורין שמעתי ל"א סכויין בלא מח ומשיחה אלא יבשה ע"כ ולדעת הח' אייזלער בט"ר ח"ג 53 כיון בל"א לל"ר siccus פי' יבש וסכוין של גי' ר"ב לל"ר sucosus saftreich אבל הנכון כגי' רבינו ומל"ם וע' הנ"ל ומה שפי' רש"י בשם שמעתי סכויין שחורין נ"ל שכיון לל"פ سياه שחור והקבוץ سياكان ובל' הוצואריש סִיָאך שחור או אולי גרס בל' ראשון כגי' רבינו סבויין והוא בל' צענד çyâva שחור. ובפַעל ב"ב צ"ח. האי מאן דזבין ליה חביתא דחמרא לחנואה אדעתא לסַבּוּיֵיהּ פי' רגמ"ה על דעת למוכרה בביתו על יד על יד ע"כ וממנו השם מסוביתא בע"ז ע': ופירש"י מוכרת יין בחנות כמו זולל וסבא (דברים כ"א, כ') סבאך מהול במים (ישעי' א', כב) וכן סבויתא בע"ז ע"א סע"א פירש"י מוכרי יין ולפי זה צ"ל ג"כ בע"ז ע"ב: במקום להנהו סביתא: סבויתא אבל לפע"ד נגזר מהשם מְסִיבָּה, מְסִבָּה וממנו מְסוּבְּיָתָא היושבת במסיבה והקבוץ מְסוּבְּיָתָא ובגי' כ"י הנ"ל סביאתא נשמט המי"ם וצ"ל מְסַבְּיָאתָא ועיי"ע מסובין ועוד עיי"ע הבא אח"ז] —

סב (= סָבַב מל"ם ענינו היקף איזה דבר ועוד היקף סביב הכסאות לשבת לסעודה umringen, (an der Tafelrunde sitzen במיסב רחב או במיסב קצר (שבת ס"ג רע"א) כבר פירשנו בע' יין[8]. בפ' כיצד מברכין (ברכות מ"ב סע"א) היסבו[9]) אחד מברך לכולם פי' היסבו ישבו סביבות הפת היו יושבין כגון שכל אחד ואחד יושב לעצמו. פ"א היו יושבין לעסק אחר ונזדמן להם לאכול כל אחד מברך לעצמו אבל הסבו כלומ' ישבו לאכול ולא לעסק אחר אחד מברך לכולם. *[אחי"ה פ"א הוא פי' ר"ח שהביא הרא"ש ותוספו' הרא"ש ושט"מ לברכו' (בספר ברכה המשולשת) ואו"ז הל' ברכ' המוציא סי' ק"נ וכולם נענו ואמרו כי פי' רש"י העיקר עש"ה ובמה שהאריך האו"ז לקיים שיטת רש"י. וכנ"ה בברכו' מ"ב: ומ"ג. איזה פעמי' הסבו ושם מ"ו: ותוספת' פ"ה כיצד (בתוספ' כיזה צד) סדר הסבה בזמן שהן שתי מטות גדול מסב

---

[1]) ובמד"ר הולך לחזוק. [2]) כ"ה בדפ' וויניצי' ובשרפ"ע כמו סובא. [3]) בש"ס לי'. [4]) בשני ציונים מע"ז נגררתי אחר גי' המעולה בכ"י ה"ב וק"ט ובדפ"ע משובש כזה: בגמ' חמניח נכרי אמר להו רב וכו' ובגמ' המוכר יינו ההיא מסוביתא וצ"ל בהיפך הסדר של סוגיא כבכ"י הנ"ל ומעתה ניחא שרבינו הביא ראשונה מדף ע': ואח"כ מדף ע"א. וזה נעלם מעיני ר"ב והגרי"ב. [5]) כ"ה בכ"י ה"ב ובכ"י ק"ט ובדפ"ר סבואתא ובדפו"ו סבוותא ובנו"ג סבויתא. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ר ובדפו"ו ובכ"י ה"ב זבניתו ובכ"י ש"ס ובר"ן מזבניתו ובנו"ג כייליתו. [7]) לי' בדפ"א אבל בלי ספק מהוספות לר"ב היא כי לי' בדפוסי' הראשונים ובכתב יד ערוך. [8]) ח"ה, קכ"ט. והוא בהשאלה לענין ניאוף אשה עיין ג"כ פירש"י, [9]) בנו"ג חסבו.

בראש ושני לו למטה הימנו בזמן שהן שלש מטות גדול מסב בראש שני לו למטה הימנו שלישי לו למטה הימנו, ובתוספת׳ סדר הסיב (וצ״ל היסב עיי״ע ח״ג׳ רכ״ו וש״נ) בזמן שהן שתי מטות גדול מיסב בראשה של ראשונה וכו׳. פסחי׳ פ״י מ״א אפי׳ עני שבישראל לא יאכל עד שיסב, ושם ק״ח ע״א עם הכל אדם מיסב וכו׳ כשהוא מיסב יצא מיסב אין לא מיסב לא וכו׳. ומהשם מסיבה, מסבה (עיי״ע מסובין) נאצל התואר מְסוּבָּה בקבוץ מְסוּבִּין קטוע מן מְסוּבַּיִין פי׳ היושבין במסיבה ברכו׳ מ״ז. אין המסובין רשאין לטעום [1]) כלום עד שיטעום הבוצע וכו׳ ולנקבה מסוּבְיָתָא והקבוץ מסוּבְיָתָא עיי״ע הקודם לזה. ובפועל בינוני (נקטע מן מסוביין) שמ״ר פכ״ה והיו האומות רואין את ישראל מסוּבִּין ואוכלין וכו׳. ושם דרש ויסב (שמות י״ג, י״ח) מה עשה הקב״ה הסיבן תחת ענני כבוד וכו׳. — ובהנחה הראשונה ענין היקף וחזרה ירו׳ פיאה פ״א דט״ו ע״ד וירו׳ קידוש׳ פ״א דס״א: תוספת׳ פסחי׳ רפ״ד מסבב על הפתחים פי׳ החזיר על הפתחים עיי״ע חזר וע׳ הדר, ריש רות רבה כל ישראל מסבבין פתחו (של עשיר), תנחומ׳ ויחי סי׳ י׳ וכל מי שמסבב על הפתחים הוא משבט שמעון אמר הקב״ה אף לוי יהא מסבב וכו׳ יבמו׳ ט״ז. התחילו מסבבים אותו בהלכות — תוספת׳ כליי ב״ק ספ״א מסבבין בתוכן המת. — ומהפעל סובב בינוני בהוראת השם עיי״ע סב ג׳] —

סָב (בל״ס סָב, סָבָא, סָבְתָּא פי׳ זקן בל״מ שָׂב (Greis, alt בס״ג דפ׳ דיני ממונות קמא (סנהד׳ י״ז:) סבי דסורא רב הונא ורב חסדא דפום בדיתא [2]) רב יהודה ורב עינא. בפ״ק בבכורו׳ בגמ׳ ד ג [3]) טמא (בכורות ח׳ רע״ב) סבי דבי אתונא. — (א״ב תרג׳ ואדוני זקן (בראש׳ י״ח, י״ב) ורבוני סיב *[אחי״ה והוא הפעל סֵיב בל״ס סֵאב ותרג׳ אחרי בלותי (שם) בתר דסֵיבית, ושם (י״א) זקנים תרג׳ סִיבוּ. זקן מאוד (ש״א א׳, כ״ב) תרג׳ סיב לחדא. והמקור ירו׳ ר״ה פ״ב דנ״ח: זכה למיסב פי׳ זכה להיות זקן. אתפעל תרג׳ לאיוב י״ד, ח׳ אם יזקין: אין מיתסיב (בכ״י תרג׳ אצל לעווי). — ובינוני בהוראת התואר: סיב ושבע תרג׳ לבראש׳ כ״ה, ח׳; מלכא סיב תרג׳ לקהלת ד׳, י״ג ועוד זולתו ועוד התואר סָב סָבָא עיי׳ תרג׳ לבראש׳ כ״ד, ב׳; מ״ג, כ״ז; מ״ד, כ׳ וזולתו. ירו׳ פיאה פ״ו די״ט ע״ג אתא חד סב, ירו׳ ביכורי׳ פ״ג דס״ה ע״ג ר״מ חמי אפי׳ סב עם הארץ ומקים ליה מן קומוי. חולי׳ ו׳ רע״א אשכחיה ההוא סבא ועיין שם התוספ׳ שהדחו דעת מי שאומרי׳ שכ״מ שהוא מזכיר ההוא סבא הוא אליהו והביאו ראיה משבת ל״ד. וכן כתב רה״ג בתשובי׳ (סי׳ כ״ג בהוצ׳ ה׳ הרכבי ועיי׳ תוספ׳ חולי׳ ו׳. ועיי׳ מ״ש הרכבי שם צד 346) וז״ל כך ראינו שאינו אדם ידוע אלא זקן סתם שהיה נמצא באותה שעה וכו׳ ולא תעלה על דעתך שמא אֵליהו הוא ע״כ. ירו׳ מעש׳ שני פ״ג דנ״ד: אמר לון חד סבא ושם: לנקבה סבתא הוות סברה, ירו׳ יבמות פי״ב די״ב ע״ד אין הוה סב .. אין הות סבתא. ערכי׳ י״ט רע״א סבא בביתא .. סבתא בביתא עיי״ע אינשא (ח״א קס״א: אות ס׳) ב״מ ס׳: עבדא סבא ב״ר פנ״ו סבא סבא, ושם פע״ד הדין סבא — ירו׳ מעש׳ שני פ״ה דנ״ו רע״ג סבא ט״ס וצ״ל ססא עיי״ע ססא. והקבוץ סנהד׳ ק״ב: עיי״ע בהת א׳ וש״נ. קידוש׳ ל״ג סע״א סָבֵי דארמאי, ירו׳ פיאה ספ״ח דכ״א: אית הוון סָבִין ביומנא ועיין ג״כ תרג׳ לשמות ג׳, ט״ז. ד׳, כ״ט, לדברי׳ י״ט, י״ב; כ״א ג׳ וזולתו, ולנקבה סָבָן תרג׳ לזכרי׳ ח׳, ד׳; בתרג׳ אסתר ו׳, א׳ סבין (סְבַן) [צ״ל סָבָן] תר״י א׳ לבראש׳ ל׳, ל״ו הנותרת סכאן ומרעאן צ״ל סָבָאן עיי״ע נותרות ופירש״י על זה הפסוק. — ועוד ענינו כמו זָקֵן, זְקֵנָה פי׳ אב זקן ואם זקנה ב״ר פע״ד ישראל סבא, שהש״ר פ׳ מי זאת: יעקב סבא, ירו׳ נדרי׳ ספ״י דמ״ב: לסָבִי, לנקבה ב״ב קכ״ה. והלאה לסבתא. ועוד הושאל לתואר הכבוד (כמו זקן) לת״ח ירו׳ שבת פ״ו ד״ח. חד סיב ולפע״ד מזה ההוא סבא (ברכות ו׳: ח׳: שבת כ״ג: מ״ה: צ״ה: קי״ט. קמ״א רע״ב פסחי׳ ט״ו: נ״ג: חגיגי׳ כ״ה: תעני׳ כ״א. סוכ׳ כ״ב סע״א קידוש׳ י״ב. ע״א. גיטי׳ ע״ו סע״ב סנהדי׳ ק׳. מכות י״א. י״ט: ע״ז ל״ז. נדה ח׳: כ״ז: זבחי׳ י״ב:) והקבוץ סָבֵי ברכו׳ כ״ב. חולי׳ קל״ו: סבי דסורא. סבי דפומבדיתא (סנה׳ הנ״ל ועיי׳ עוד פסחי׳ קי״ז: חגיגי׳ י״ג. עירו׳ ע״ט: פ׳ רע״א), סבי דהגרוניא שבת י״א. סבי דבי רב סנה׳ שם ועיין רש״י ב״ק ע״ה. סבי דנזוניא קידוש׳ כ״ה. וסבי דבי אתונא בכורות הנ״ל (בענין נחש לכמה מיעבר) לפי דעת ה׳ גרעץ (פראגראם שנת 1884 צד 28) הם חכמי האומות בבית החכמות של Athenäum ברומי וראיה מב״ר פ״כ כיון שעלו הזקנים לרומי שאלו .. לכמה הנחש מוליד וכו׳. — ועוד סבא שם הפרטי לאביו

---

[1]) כ״ה לנכון בכ״י ש״ס וביתר המקומות בד״ס למקומו ובנו״ג לאכול. [2]) בנו״ג ס ב י דפומבדיתא ועיין ג״כ עירו׳ ע״ט: [3]) כ״ה לנכון בכ״י ובדפ״ר אבל בדפי׳ פיזי וויניצי׳ בט״ס דם.

של ר׳ ניהא עיי׳ זה הערך במה״י למהרז״ף צד ק״ז, וכן סביא שם אמורי ובעל פלוגתיה דר׳ יוחנן עיין יבמו׳ ט״ז סע״א והלאה. ובענין שם המקום כפר סבא נדה ס״א, עיי״ע כפר — ובענין שם ר׳ סובייה או סוכיא, סוכייה עיי״ע ר׳ לוי סוכיא במבה״י צד קי״א — והשם המופשט סֵיבָא, סֵיבְתָא, סֵיבוּ, סֵיבוּתָא (= סָבוּתָא תר״י ב׳ לדב׳ ל״ג, כ״ה) (עיין מתורגמן ועמת״ר ללעווי ע׳ סיב) וכ״ה בל״ס סַיְבוּתָא פי׳ שֵׂיבָה בל״ט וכ״ה בויק״ר רפ״ל מה את בכי א״ל על דלא שבקת לסיבותך כלום, שהש״ר פ׳ מים רבים: בכי אנא דלא שבקת לסיבותך כלום] —

* סַבְיָא? קהל״ר פ׳ טובה חכמה צ״ל סכיא עיי״ע סך ה׳.

* סוּבִין עיי״ע סב ב׳.

* סִיבָּה (מל״מ סִבָּה מפעל סָבַב ענין נטית והעברת הנחלה) ב״ב קנ״ט: נאמרה סיבה בבן (במד׳ ל״ו, ז׳) ונאמרה סיבה בבעל וכו׳ [1].

☞ סַבְהֲלוֹם (שם אבן טובה) תרג׳ ספיר ויהלם (שמות כ״ח, י״ח; ל״ט י״א) שבזיז וסבהלום. *[אחי״ה וכן תרג׳ יהלם ביחזק׳ כ״ח, י״ג וכן שבזיז וסבהלום בתר״י לבמד׳ ב׳, י׳. ואולי המלה מורכבת מן סב מל״פ شب אבן יקרה בורקת ומן יהלום של מקרא. וריב״י טאווס העתיקו ע׳ לאז֗ורד Lazur — ועיין עוד מ״ש בענין תרג׳ הנ״ל הג׳ ר״נ אדלער בנתינת לגר שמות כ״ח, י״ח] —

☞ 1 סִיבְטָא (?) (Pflock) מסכ׳ סנהד׳ פ׳ חלק (סנהד׳ קי״ב סע״א) דתלי בסיבטא פי׳ ביתד כמו סיכתא ואולי בנוסחאות של בעל הערוך היה כתוב סיכתא ולכן לא הביאו. *[אחי״ה ובאמת הביא סיכתא בע׳ פאה א׳ ונעלם מר״ב וכ״ה עיקר הגי׳ וכדאי׳ בכ״י ש״ס ובערכי׳ ז׳ :] —

* 2 סיבטא (שם יהודי) סנהד׳ ס״ד. מעשה בסיבטא מן (אולם) [צ״ל אולם] כ״ה בכ״י ש״ס ובדפוסי׳ הראשונים (ד״ס למקומו) ובנו״ג בסבטא בן אלם ובספרי בלק פ׳ קל״א בסבטיא מאולם ובירו׳ סנהד׳ פ״י דכ״ח ע״ד בסובתא מאולם, ובילק׳ סוף בלק מעשה בסינטא וכו׳.

* סַבַּטְיוֹן, סַמְבַּטְיוֹן, סַנְבַּטְיוֹן (שם נהר ὁ Ζάβατος באשור ועיין עוד בפנים) סנהד׳ ס״ה, מי יימר דהאידנא שבתא א״ל נהר סבטיון יוכיח ופירש״י נהר אחד של אבנים ובכל ימות השבת שוטף והולך וביום השבת שוקט ונח. וכפירש״י מוכח מב״ר פי״א הרי נהר סמבטיון יוכיח שמושך אבנים כל ימות השבת ובשבת הוא נח, וכ״ה בפסיקת׳ רבתי פכ״ג נהר סמבטיון יוכיח שכל ימות החול הוא מושך ובשבת אינו מושך ועיי׳ השאילתות בפ׳ בראשי׳ מנהר סמבטיון שהוא רץ כל הימים ובשבת הוא עומד וגם פליניאום שמע שמץ מנהו כי כתב בספר ל״א ס״פ י״ח In Judaea rivus sabbatis omnibus siccatur ביהודה מידי שבת בשבתו יחרב הנהר. ובהיפך כתב בן מתתיהו על המלחמות ז׳, ה׳, א׳ כי הנהר ההולך בין ערי Ἀρκαία . . καὶ Ραφαναία עומד חרוב כל ימות החול אף אם מטבעו שהוא שוטף במרוצה ובשבת כאלו לא היה לו שום חלוף מקודם שב לאיתנו לשטוף והיו קורין אותו על שם שבת סבטיון זה תורף דבריו [2] והרחבנו בזה להודיע כי בן מתתיהו עירבב הדברים ששמע עפ״י האגדה וכתב הפכה ולא כמ״ש הח׳ ברילל (יאהרביכער ח״א 64) כי אין חלוק בין ספור אגדה ובין ספור של בן מתתיהו אבל בזה כנים דבריו שגם בפעניקיא היה נהר Lykos (זאב ובל״ס זאביתא) וא״כ השתמש בשמועה (רק בבלבול הענין) לבאר על ידה שם הנהר וכבר הוכיח ה׳ הערצפעלד (קורות היהודים 366) ששם הנהר אחד הוא עם זאב הגדול ונקרא אצל סופרים יוניים Ζάβατος (עיין מאננערט ה״ה 319) באשור ובזה נבין דרז״ל בירו׳ סנהד׳ ספ״י דכ״ט ע״ג: לג׳ גליות גלו ישראל אחת לפנים מנהר סנבטיון ואחת לדפני של אנטוכיא [3] ואחת שירד עליהם הענן וכסה לאמר לאסורים צאו (ישעי׳ מ״ט, ט׳) אילו שגלו לפנים מנהר סנבטיון ובפסיקת׳ רבתי ס״פ ל״א מהו לאמר לאסורים צאו ששלש גליות נעשו עשרת השבטים אחת גלתה לסמבטיון ואחת

---

[1]) ובלי עברי החשי׳ ענינו מחשבה או מעשה הגורמת הפעולה Ursache ובהשאלה נאמר האל יתברך סבת כל הסבות ונאמ׳ בלי פלוסופיא סבה חמרית, סבה צוריית, סבה פועלת, סבה תכליתית עיין ספר גדרים ס״ז. [2]) והוא כתב וז״ל: = Πολὺς γὰρ ὤν, ὅτε ῥεῖ καὶ κατὰ τὴν φορὰν οὐ σχολαῖος . . ξηρὸν παραδίδωσιν ὁρᾶν τὸν τόπον εἶθ᾽ ὥσπερ οὐδεμιᾶς γενομένης μεταβολῆς ὅμοιος κατὰ τὴν βδόμην ἐκδίδωσι . . ὅθεν δὴ καὶ Σαββατικὸν αὐτὸν κεκλήκασιν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς τῶν Ἰουδαίων ἑβδόμης οὕτως ὀνομάσαντες. [3]) וכצ״ל Δαφαναία בבן מתתיהו.

גלתה לפנים מסמבטיון ואחת גלתה לדפנו של רבלתה וכו' ובאיכ"ר פ' בלע אחת לפנים מנהר סמבטיון . . אחת חוץ מנהר סנבטיון וכו' ע"ש ובילק' ישעי' ר' רמז של"א ושם הגי' סמבטיון וכ"ה בתנחומא הישן בהוספה לפ' שלח (הוצי' ה' ר"ש באבער צד מ'.) ע"ש. ועיין עוד בב"ר פע"ג לפנים מנהר סנבטיון ובפי' הרמב"ן לדברי' ל"ב, כ"ו ובתר"י א' לשמות ל"ה, י'.

סָבַךְ (מל"מ ובל"ע شبك ענין סיכסוך וערבוב זה בזה verwickeln, in einander verschlungen sein) בפ"ז בפיאה (מ"ג) הוסבך בעלין פי' נקשר בעלין. בפ' אלו טרפות בגמ' הריאה (חולי' מ"ח.) אמר רבינא והוא דסביך בבישרא. בפ' שלישי בשביעי (מ"ח) לא יסבוך[1] בעפר. *[אחי"ה וכנ"ה בפועל חולי' ל': צמר מְסוּבָּךְ. מ"ק ו' רע"א מסובכין פי' אילנות שאין עומדין בשורה אחת אלא מעורבין בכל השדה עיין במיוחס לרש"י. נפעל ויק"ר פכ"ט ונִסְבַּךְ בחורש אחר כך . . נסבכים בצרות וכו' ובב"ר פנ"ו בהתפעל ומִסְתַּבֵּךְ, שם פס"ה ונסתבך בשערו, ירו' שבת פ"ז ד"י. נסתבכו בגדיו בקוצים ובהפעל הוּסְבַּךְ עיי' לעיל ובספרא ריש קדושי' ר' פרק ג'. ותרג' תתפש (משלי ל', כ"ח) מסבכא (כ"ה בכ"י ובפשיט' ובנו"ג דמסככא) והשם סְבִיכָא פי' סְבָךְ עיי' הסמיכות סְבִיךְ בתרג' לתהלי' ע"ד, ה' לדה"י ב' כ', ב'. ועוד עיי"ע סבך ג'] —

סֹבֶךְ (= סוֹבֵךְ die Verflechtung der Adern an der Wade) בפ' הזרוע (חולי' קל"ד:) ועד סובך של רגל. פי' עד ראש השופי בשר שקורין פולפ"א. *[אחי"ה בלאי"ט polpa ורש"י פי' פרק שבין הקולית ועצם אמצעי ע"כ ירו' יבמות פי"ב די"ב ע"ג ביד עד הפרק וברגל עד הסובך] —

סבך (= מַסְבֵּךְ ein mit Asten bewachsener Stock) בפ"ג בפרה (מ"ג) מקל או מסבך[2] מלשון (בראשי' כ"ב, י"ג) נאחז בסבך. — (א"ב גם זה שייך לע' קמא) *[אחי"ה פי' מקל שיש בו ענפים סביב לו ומזה הענין בתרג' לישעי' ז', כ' כמא דמתקטיל בחרבא חריפא בסיבכיא ובמגריא כה"ג במתורגמן ובנו"ג בסיבכיא — ושייך לע' סבך א'] —

סְבָכָה (כמו בל"מ שְׂבָכָה בל"ס סְבָכָא בל"ע شبكة פי' רשת ומין תכשיט נשים Netz, ein Kopfputz des Weibes) בפ' אלו קשרין (שבת קי"א:) חוטי סבכה של[3] פסיקיא פי' קושרת אשה מפתחי חלוק היינו הקרסים והלולאות שמדבקות[4] הבגד בצוארה ופעמים שאין לה קרסים אלא ציצין יוצאין מבגד עצמו וקושרת אותן וסבכה שבראשה חוטין יוצאין ממנה וקושרת אותם לאחוריה והכי משמע וחוטים של פסיקיא שהיא חוגרת שקושרת במתניה וחוטין יוצאין משני ראשיה שקושרת אותן. בפ' במה אשה בגמ' שן תותבת (שם ס"ה.) כל שהיא למטה מן הסבכה יוצאת בו. בפ' אמר ר"ע (שם פ"ט:) בגד קטן כסבכה[5]. בפ' מי שמת בגמ' השולח סבלונות (ב"ב קמ"ו.) בייכא וסבכתא ככר פי' בע' ייכא[6]. בשלשה תריסין פכ"ד בכלי' (מט"ז) ג' סבכות הן של ילדה טמאה מדרס של זקנה טמאה טמא מת של יוצאות החוץ טהורה מכלום פי' בל' ישמעאל (וקאיאת) [צ"ל וקאית][7] ובלע"ז (קיולא) [צ"ל קוילא][8] ושל יוצאות החוץ היינו הסודר שמשימות הנשים כשיוצאות לשוק. בפכ"ח בכלים (מ"י) סבכה[9] שנקרעה אם אינה יכולה לקבל את רוב השער טהורה, פי' אם אינה מכסה רוב שיער האשה. בפ' הדר בגמ' חמש חבורות (עירו' ע"ב:) א"ר יוחנן הסבך פי' גדיל סבכות[10]. השבישים והשהרונים (ישעי' ג', י"ח) תרג' שביסיא וסיבכיא. *[אחי"ה ובירו' שבת פ"ו ד"ח: בסמיכות: שבים של סבכה. שבת נ"ז: סבכה המוזהבת כלי' פכ"ח מ"ט סבכה של זקנה. ירו' תרומו' פ"ח דמ"ה ע"ד ארס עומד כסבכה מלמעלה פי' כמו שְׂבָכָה בל"מ וכ"ה בכ"י ש"ס בשבת ס"ה. קי"א: ובקבוץ סְבָכוֹת ובפי' רה"ג לכלי' כ"ד ט"ז בט"ס סככות ועוד קרוב לל"מ שְׂבַךְ אי' סְבַךְ בתוספ' כלי' ב"ב רפ"ז אם יש בהן סבך כל שהן, ושם: סבך עולה למדת שלשה על שלשה וכו'. ובל"א בתוספת' שבת ספ"ד (ה"י) בכ"י בסבכא המוזהבת ובנו"ג בט"ס

---

[1]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובר"ש ובהרא"ש ובנו"ג ולא יסמוך. [2]) וזה כס"א ובנו"ג ומסבך. [3]) וכ"ה בע' פסיקיא ובנו"ג ושל [4]) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע שמדבקת. [5]) וכ"ה במשניות בדפ' נאפ' ופיז' ובירו' ותוספ' כ"י שבת פ"ט (י) ובריי"ף וברמב"ם פי"ח מה' שבת הל"ח ובנו"ג פי סבכה ועיי"ע פאה ג' ומ"ש. [6]) עיי"ע בה"ד קכ"ז: ומ"ש. [7]) והוא בל"ע وقاية כסוי ראש נשים ובב"י ה"ב קית ובפי' ר"ח בשבת קי"א: (בש"ס ווילנא) אי' לנכון פי' סבכה וקאיה בל"ע. [8]) בלאי"ט Hut, cappello. [9]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע שבכה ועיין בסוף הע'. [10]) כ"ה בכ"י ר"ח שהביאו התוספ' בעירו' ושם הגי' גדיל לסבכה ובפי' ר"ח בש"ס ווילנא גדיל סבכה ושם צ"ל הסבך תחת הסכך ובנו"ג הסבר.

בספכה וצ"ל בסבכה עיין לעיל. ועוד בל"א סְבַכְתָּא ב"ב הנ"ל והקבוץ סְבָכִין ב"ר פי"ט לפי גי' הערוך עיין סוף ע' סבן בהוספותי ותואר ממנו הַסַּבָּךְ עירו' הנ"ל כפי' גי' המעולה של ר"ח ורבינו] —

* סַבְּכָא (מל"ט כלי זמר כעין כנור בל"י σαμβύκη) בדניאל ג', ה' ושם ז', י' ט"ו שַׂבְּכָה והיא כעין כנור שמתוך עליו ארבעה נימין כעין רשת ונגזר מע' הקודם ועיי' או"ט לפירשט ומהסוריים לקחוהו היוניים, וכן העתיקו ע' זקנים. ואלה דברי סוידאס: · · σαμβύκαι ὄργανα μουσικὰ τρίγωνα ἔστι δὲ εἶδος κιθάρας τριγώνου.

* סָבַל (מל"ט ענינו נרדף עם נשא (tragen, dulden פסחי' קי"ג: אין הדעת סובלתן ב"ר פי"ט אינו סובלן אתמהא וכו' ויק"ר ספ"ד הנפש הזאת סובלת את הגוף והקב"ה סובל את עולמו וכו' ע"ש. וכן בתרג' הרבה מלישנא נשיאה עיי' המתורגמן ולעווי. והתואר סַבָּל (דה"י ב' ב', ב'. י"ג) קידוש' פ"ב: תוספ' קידוש' ספ"ה ארי סבל, ירו' ב"מ ספ"י די"ב ע"ג סתת לסבל הסבל חייב[1]) והקבוץ כלי פכ"ח מ"ט עיי"ע כסת א'. ובל"א סַבּוֹלָאָה ב"מ צ"ג: והשם סִבְלָה רק בקבוץ (שמות א', י"א) ויק"ר פל"ז ויישב להם סבלותם בין איש לאשה וכו'. ושם המופשט ר"ה י"א רע"ב (כפי גי' כ"י ש"ס וילקי' כ"י ובמנו"ה עיין ד"ס ר"ה צד י':) אתיא סבילה סבילה. ועוד סִבְלוֹן ספרא ריש ויקרא. ומזה גם סבלונות עיי"ע סבלונות.

סבל (= סִיבּוֹלֶת בהשמטת המי"ם או הנו"ן תחת סמבולת, סנבול מל"י συμβολή חבורה ועוד סעודה בחבורה וכ"ה בל"ר אמצ' symbolum, Pike-nik, gemeinschaftliches Mahl) בפסחי' בפ' האשה בגמ' הממנה (פ"ט:) אפי' סיבולת דלצוותא בעלמא[2]). פי' בני חבורה ההולכים ממקום למקום ואוכלין יחד. — (א"ב פי' סנבולי בל"י חבורה ואנשים נותנים סך ידוע לעשות משתה או לדבר אחר עיי"ע סנבול) *[אחי"ה ויפה כיון ר"ב על ל"י הרשום' ומשתה כזה נקרא בל"י בקבוץ συμβολαί אבל גם ביחיד וכ"ה בבן סירה י"ח ל"ב μηδὲ προστεθῇς συμβολῇ αὐτοῦ אל תתחבר לסעודתם וכנ"ה בפסחי' שם חמשה ועשו סיבולת, תוספת' פסחי' פ"ז בני חבורה שעשו סיבולת, ירו' מעש' שני פ"ד דנ"ה: סיבולית עשו ביניהם. ובכ"י ש"ס א"פ בפסחי' גרם בכ"מ בטעות סבלונות והועתקה המלה לל"ס סובלא עיין רימ"ז בט"ר 176.181 ולא כפי' ה' אייזלער בט"ר ח"ג, 53] —

סַבְלוֹנוֹת (מפעל סָבַל פי' מתנות כמו בל"מ מַשָּׂא, מַשְׂאֵת (עיי"ע) מפעל נָשָׂא) בפ' האיש מקדש בו (פ"ב מ"ו די"ג.) אעפ"י ששילח סבלונות. בפ' מי שמת (ב"ב פ"ט מ"ה) השולח סבלונות לבית חמיו. גמר' (שם קמ"ו.) מהו שישלח בסבלונות[3]) פי' „אם שלח סבלונות במאה מנה ואכל בבית חמיו כחצי דינר מי אמרינן אלו אכל בדינר זכו בבית חמיו בכל הסבלונות השתא דאכל כחצי דינר יזכו בחצי הסבלונות והוא הדין בשליש וברביע"[4]). — (א"ב פי' בל"י ורו' סינבול מין מתנה) *[אחי"ה כוונת ר"ב על ל"י σύμβολον Handgeld והנכון שהוא מל"מ סבל וכאמור בריש הערך וז"ל הרמב"ם בפי"מ לקידושי' הנ"ל וסבלונות הם המגדנות והדורונות ונגזר זה השם מסבל והוא נושא המשא ע"כ ועיי' ג"כ בפי"מ לב"ב פ"ט מ"ה ועיי' ג"כ התשבי שהוסיף ונמצא משא בל' מתנה כמו (בראשי' מ"ג, ל"ג) וישא משאת פי' ויתן מתנות ע"כ ועיי' תוי"ט לקידוש' שם. פי' רגמ"ה בב"ב שם סבלונות: כעין שרגילין לעשות חתנים למחרת של קדושין שולח החתן סבלונות שלו דורון לבית חמיו כגון בהמות וכדי יין וכדי שמן ועושה סעודה ואוכל עמהן ע"כ וכ"ה בפירשב"ם. פסחי' מ"ט. סעודת ארוסין וסבלונות. ובתוספת' קידוש' רפ"ד ולב"ק פ"י א' ביו"ד סיבלונות והפעל ממנו קידוש' ג': מקדשי והדר מסבלי וע"ש התוספ'] —

* סוּבַלְתָּא עיי"ע שבל ב' וג'.

סבן (= סוּבְנִי, סַבְנִיתָא מל"י ורו' σάβανον, sabanum (feines, leinenes Tuch סדין דק בפ' הנזקין בגמ' הפעוטות (גיטי' נ"ט.) שיגר לו (בן ניום) [נ"ל בוניום][5]) לר' סובני וחומס סובני[6]) סלסלה ומלמלא[7]) סובני וחומס סובני כאמגוזא ופלגא

---

[1]) בבבלי בב"מ קי"ח: כתף. [2]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובפי' רש"י ור"ח ובנו"ג דצוותא בעלמא הוא. [3]) לי' לפנינו כי אם מהו שישלח שבח הסבלונות אבל כ"ה גי' ר"ח הובא בפירשב"ם ד"ה מצאתי גי' בפר"ח ועיין תוספ' שם וכ"ה הגי' בכ"י ש"ס ובחי' ר"י מיגאש. [4]) זה כפי' ר"ח בפירשב"ם ועיין בחי' הרי"ם הנ"ל. [5]) בכ"י ק"ט וה"ב בן ניוס וצ"ל בתיבה אחת ועיין למטה בפנים ובהערה ובדפ"ע בן נגס ובדפ"ר בן מס. [6]) וכ"ה בע' מל אחרון ע"ש וש"ג הגי' שלפנינו [7]) וכ"ה לפנינו ועיי"ע מל.

אמגוזא. סלסלה ומלמלא[1]) כי פיסתקא ופלגו פיסתקא[2]) מאי מלמלא דבר הנמלל ונמתח אמר הגאון הכין לישנא דגמרא ובגמרא[3]) דפ' כיצד משתתפין (עירו' פ"ה סע"ב) בן ניום איקלע לקמיה דרבי[4]) ואמר דהאי לשון אחרת הוא ולאו לשון חכמים הוא. ופי' סובני בגד דק מאוד שמקפלין אותו ומכניסין אותו בקליפת אגוז וחומס סובני חצי אגוז[5]) בגד שמקפלין אותו ומכניסין אותו בחצי קליפת אגוז ודומה[6]) כי סובני שם האגוז בלשון זה וחומס חצי בלשון זה וכן סלסלה שמו של פיסתקא והוא בל' ערבי פיסתקא[7]) וכן שיגר לו קליפת אגוז שיש בה בגד וחצי קליפת אגוז שיש בה בגד ופיסתקא שיש בה בגד ומלמלא הוא מלשון מלתחה שאם נמלל יהא קטן ואם נמתח יהא גדול. ורבינו חננאל פי' סובני הוא ל' יון כגון סבניתא[8]) שמתעטף בה כשיוצא מהמרחץ כל אדם לפי כבודו וזה שאמ' סלסלה ומלמלה כי אמגוזא ופלגו אמגוזא כי פיסתקא ופלגו פיסתקא יתכן שיהו בגדים דקים נתונים בקליפת אגוז הבאים מהינדי שהן גדולים[9]). ורבי גרשום פי' לישנא דגמ' שיגר לו בוניים בן בוניים[10]) לר' סובני וחומס[11]) סלסלה ומלמלה פי' סדינין דקין הרבה לצורך מלבושים וקורין הכי לשמות אותן סדינים סובני וכל כך דק שמקופל הוא שיעור אגוז ומלבוש ששמו חומס[12]) היה דק ממנו שקיפולו אינו אלא כחצי אגוז סלסלה ומלמלה היו כמו כן תכשיטין דקין שקיפול סלסלה כשיעור פיסתקא גרעיני פרי שקורין גלנדש[13]) ומלמלה מחזיק קיפולו חצי פיסתקא דבר הנמלל ונמתח שהיה מפשתן טוב ודק וכשטווה אותו נמתח החוט כמו מאליו[14]). בס"ג דפ' חבית (שבת קמ"ז:) סבניתא[15]) א"ר יוחנן[16]) צריך לקשור שני ראשיה למטה. פי' סדין שמתעטפין בה צריך לקשור שני ראשיה למטה שמא תפול ואתי לאיתויי למטה מכתפים צריך להתעטף ולקשר דאי לא מיחזי כמשאוי ובלעז סנדני[17]). בפסיקתא דויהי בשלח פרעה (פסיק' דר"כ צד צ"ג:) אפי' סבניתא[18]) לה הוה יכיל[19]) ירוש' בפ' במה אשה (פ"ו ד"ה.) המטפחות (ישעי' ג', כ"ב) סבניין[20]) רברבן. — (א"כ פי' בל"י ורו' מין בגד) *[אחי"ה כונתו על ל"י ורו' הנ"ל ופי' סדין דק והראיה מירו' שבועו' ספ"ו דל"ז: חד בר נש קם עם חבריה בשוק וארים סבינתיה אמר לית הדין סדינא נפיק מן ידיי עד דתתן לי מה דאית לי בידך אתא לקמיה דשמואל א"ל הב ליה סבינתיה וזיל דון עמיה. וא"כ פי' ר"ח שהביא רבינו הוא העיקר. וכנ"ה בב"ר פי"ט סכנין אולי צ"ל סבנין אבל גי' הערוך בע' צלצל ג' וע' קלס ח' סבכין

---

1) בקצת כ"י ודפוסי' מלמלה. 2) בכ"י ק"ט בטעות פיסקתה. 3) בדפו"ו בגמרא. 4) כ"ה בדפ"ר ובכ"י ק"ט ובכ"י ה"ב בן נוום וצ"ל בן ניום וכ"ה באמת בס' העתים ובגמ' בדפ"ש בן נואס ובכ"י ש"ס חצרו של בונים בן בוניום כדאתא לקמיה דר' ולפ"ז כך שמו וכדגיטי' הנ"ל עיין ד"ס עירו' קס"ט. ובנו"ג של בוניים בן בוניום אתא וכו' וא"כ שמו בן בוניוס ותחת זה גי' הערוך בן ניום ואולי צ"ל בתיבה אחת בוניום עיין לעיל בהערה 5 ובדפי' פיזי והלאה גם כאן בן ננס. 5) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב. 6) כנראה מכאן והלאה הוא פי' רבינו בעל הערוך וקשה להלמו. 7) כ"ה לנכון בדפ"ר פיזי באסיל ואמי' ובכ"י ה"ב פסתקא והוא בל"ס פסתקא ובל"ע فستق מל"פ ܦܣܬܩܐ Pistacie וא"כ גי' דפו"ו ובכ"י ק"ט פיסקתא ט"ס הוא. 8) עיין לקמן בציון משבת. 9) ובאמת כן ענין סלסלה ומלמלא בגדים שבאים מהודו עיי"ע מלמלא ומ"ש ובכ"י ק"ט בט"ס מקנדו. ובענין מלתחה הביא רבינו פי' ר"ח בע' מלתחה ע"ש. 10) כ"ה בדפי' פיזי והלאה ובדפ"ר בוניים בן בוניים ובכ"י ו"ו א' ל"ד ה"ב בונים בן נוניים וכ"ה בגיטי' בוניים בן נוניים ובכ"י ב"ר בונים בן נונים ויותר משובש בגי' כ"י ו"ע ב' נינום בן נוגיים בכ"י ק"ט בניוס בן בוניוס ובפי' ר"ח בעירובי' בט"ס בושם וצ"ל בוניים וכן הוא באו"ז הל' עירובי' סי' ק"ץ בונים בן בוניים וכפירש"י עשיר הוה. ולפע"ד עיקר הגי' בוניוס בן בוניוס ומתואר ככה על שם עשרו מל"ר bonus עשיר. 11) וכן ל"י בגיטי' וחומס סובני. 12) כיון לל"ע خميصة מעיל מצמר או משי ושפתו מנומר בגוונין הרבה — ובפי' הגאון ור"ח חומס הוא ל"י פי' תצי עיי"ע חמס. 13) בל"צ glands = Eicheln וכ"ה בפירש"י בגיטי' שם ובקידושי' מ"ז. וזה הלעז מוכיח שכל זה מפי' רגמ"ה כי בלאי"ט היה צ"ל שקורין גיאנדא = ghianda. 14) זה הפי' בלי ספק היה לפני רבינו בפירגמ"ה בגיטין ופי' רגמ"ה למעילי הבאתי בע' מל האחרון אשר אחריו נגרר שם רבינו רק בגי' בגד של צמר דק אבל עיין מ"ש. 15) וכ"ה בדפוסי' הראשוני' וברי"ף ובמאירי ובמ"מ פי"ט מה' שבת הל' י"ט ובכ"י ש"ס א"פ סביניתא ובכ"י מ' ולפנינו סכניתא ובפי' ר"ח (בש"ס ווילנ') סכינתאי. 16) לפנינו ל"י אבל בכ"י ש"ס א' רבין בר חייא א"ר יוחנן ובפי' ר"ח ובר"ף א"ר אבין בר רב חסדא א"ר יוחנן. 17) בלאי"ט sindone וכן פירש"י סודר שהוא Schweisstuch sudarium ועיי' בתוספ' שם ד"ה צריך שהסבירו ג"כ כבערוך ועיין מ"ש בסוף הערך. 18) בפסיקתי' סכינתיה, סכינתא וצ"ל סבינתא וכהגהת ר"ש באבער ובשהש"ר פ' ידיו גלילי זהב: סבניה לא הוה יכול למיסבל. 19) בנו"ג לא הוה יכיל מעבר ליה. 20) וכ"ה לפנינו.

וכ"ה נ' המיוחס לרש"י. וכצ"ל תחת סוכנין דארגון בתר"י א' לדברי' ל"ד, ו' סובנין וכדאי' ברפ"ר. ודע כי בהוראה הראשונ' ענין המלה בל"י ורו' סדין להסתפג בו כשעלה מן המרחץ וא"כ יפה פי' הראב"ד (הובא בחי' הר"ן בשבת) שהיא בלורי נשים . והק כשהאיליירין [צ"ל כשהאוליירין] יוליכו הסביניתא דהיינו הבלורי להסתפג בהן הנשים וכו' ע"ש ובמ"מ הנ"ל בהערה 15] —

* סְבְנָה (אולי כמו סיב Bast) ירו' יבמו' פי"ב די"ב ע"ד ר' אחא כרך סבנה פי' כרך סיב על סנדלו שנפסק ובירו' שבת פ"ו ד"ח. כרך סבניה עליהון ובדפ' זיטאמיר סבונה. או אולי הוא מע' הקודם כרך סדין דק ר"ל מטלית ממנו על סנדלו.

סבים (צ"ל סָבִּיסַק מל"פ سابنج, سابيزك בל"ע سابيزج בל"ס סביסק פי' דודאים Mandragora, Alraunen) בחלק בגמ' אפיקורום (סנהד' צ"ט:) מאי דודאים אמר רב יברוחי לוי אמר סיגלי ר' יונתן אמר סבים. — (א"ב בנו"ג סיבסוך) *[אחי"ה ובכ"י ק' הוגה סביסך וכ"ה ברש"י ובדפ"ש סביסקי עיי' ד"ס במקומו והעיקר סביסק וכל"ע ופ' הנ"ל והוא מין דודאים הנקרא בל"י ורו' Mandragora עיי' ספרי על העתקה הפרסית לריב"י טאווס 323 ושם הבאתי ראב"ע שפי' שהם על צורת בן אדם כי יש להם דמות ראש וידים ע"כ ובאמת נקרא זה הצמח בל"פ مردم گیاه צמח אדם ובכ"י ש"ס אי' אחר מלת (סכסוך) [צ"ל סיבסוך] וז"ל סר נש סי' רב סימן ובדפ"ש (עיין ד"ס צד ק"נ.) אי': סימן סר נש סי רב וכתב בעל ד"ס ואיני יודע פירושו ע"כ ולפע"ד אולי צ"ל סימן בר נש סי' רב כלומ' סימן גדול הוא לכנוי סבסוך (סביסק) שנסמן ע"י בר נש והיינו שנקרא בר נש וגם סר נש יש לו פתרון כי سر פי' בל"פ ראש וא"כ סר נש היינו ראש אדם וכפי' ראב"ע — ולפע"ד כך הגיה איזה סופר היודע בטיב לשון פרסי ובא מגליון פנימה — ועהק"צ שנ"ב לועזו ווייאולן בל"א = Viole ואינו נכון] —

* סְבְסְטִין (נ"ל מל"י ψιάθιον מצע של גמי Binsen-matraze) תנחומ' ריש במדבר סי' ב' והרבצתי אתכם בסבסטין (ס"א סוגמטין) שנא' (שמות י"ג, י"ח) ויסב אלהים את העם וג' מאי ויסב מלמד שהרביצם כדרך שהמלכים מסובין רבוצין על מטותיהן וא"כ דרש ויסב מע' סב ו' בענין ישיבה ומנוחה סביב הכסאות במצעות וא"כ סבסטין אחד הוא עם פסתין בקהל"ר פ' מה יתרון עיי"ע פסתיין וסמ"ך הראשון נוספת. וכן לפי ס"א סוגמטין כך הענין עיי"ע סגמטין במו"ע ואחר טעותו בענין פי' סבסטין כלומ' שלטונים נגרר הח' לעווי בגזרת המלה מל"י σεβαστός ehrwürdig.

סבסטי (שם עיר Σεβάστεια בל"ס סֵבַסְטִיָא) עיי"ע סווסטי.

סְבַע (מל"ס ובל"מ שָׂבַע satt sein) תרג' ישבעו לחם (שמות ט"ז, י"ב) יסבעון לחמא. *[אחי"ה כה"ג בדפ' סאביאנעטטא אבל בנו"ג בשין שמאלית וכ"ה על פי רוב עד אשר במתורגמן לא הביא כלל ע' סבע ובכ"י תרג' אצל ה' לעווי מצויינים הרבה מקומות בגי' סמך ע"ש וכן בתואר סְבַע (תרג' לאיוב מ"ב, י"ז) סַבְעָא (למשלי כ"ז, ז') סְבִיעַ (שם ל', כ"ב) והשם סִיבְעָא אונקל' לבראש' מ"א, כ"ט, ל'; לדברי' כ"ג, כ"ה בדפ' סאב' ובכ"י ובנו"ג בשי"ן אבל תרג' שבע שמחות (תהלים ט"ז, י"א) גם בדפוסי' אחרים: סובעא דחדותא] —

סַבְקִין (בל"ר Talglichter, sebacei) מדרש שמ"ר פ' ואתה תצוה (ס"פ ל"ו) מה הנר הזה כשהוא דולק אפי' אלף אלפים קרינין וסבקין מדליקים הימנו פי' בל"ר אבוקה עשויה מחָלֶב. פי' קירין[1] בל"י ורומיי אבוקה של שעוה.

* סובקין (?) תנחומ' הישן בהעלתך סי' ט' סובקין לפניו צ"ל סובבין ועיי' מ"ש המו"ל.

סֵבֶר (בל"מ שֵׂבֶר ובל"ס סַבְרָא ענין תקוה Hoffnung) בפ' עושין פסין בגמ' מותר להקריב (עירו' כ"א רע"ב) שמא תאמר אבד סברם ובטל סיכויים[2] ת"ל (שה"ש ז', י"ד) הדודאים נתנו ריח. בס"ג דפ' בא לו כה"ג (יומי ע"ב סע"א) עצי שטים עמדים (שמות כ"ו, ט"ו) שמא תאמר אבד סברם ובטל סיכויים ת"ל עומדים לעולם ולעולמי עולמים[3]. פי' סבר שאנו סוברים שהקב"ה מחזירן לנו ת"ל עומדים שודאי יעמדו לעולם (ונתתי להם) [צ"ל לתת לכם] אחרית ותקוה (ירמי' כ"ט, י') תרג' סוף וסיבור. ישכן בטח (משלי א', ל"ג) תרג' ישרי[4]) בסברא. — (א"ב ל"מ זה (תהלי' קמ"ו, ה') שברו על ה') *[אחי"ה וכן הרבה בל' בטח

[1] wächserne, cerei ובנו"ג קרוינין וצ"ל קרינין. [2] בנו"ג סיכוים וכ"ה בב"מ ל"ג: ובכ"י ש"ס סיכויין וכ"ה בכ"י ק"ט ול"ד בערוך ובנו"ג ביומי סכויין. [3] וכ"ה בכ"י ש"ס וכ"ה בסוכ' מ"ה: [4] בנו"ג נשרי.

ותקוה מתורגם כן ע״י המתורגמן, והשם עוד סִיבוּר, סִיבּוּרָא (תרגי לירמי׳ י״ד, ח׳; י״ז, י״ג; נ׳, ז׳; ליחזק׳ י״ט, ה׳; למשלי י״א, ז׳. כ״ד) סוֹבְרָא (לתהלי׳ ט׳, י״ט). סִיבַּרְתָּא (לאיוב י״א כ׳) סַבְרוּתָא (בכ״י סוֹבְרוּתָא) (לתהלים ט׳, י״א) ובדרז״ל הורגל רק משקל סֵבֶר ירו׳ ברכו׳ פ״ד ד״ז ע״ד סבר טוב שם טוב. ב״ר פצ״א אל תהי קורא יש שֶׁבֶר (בראש׳ מ״ב, א׳) אלא יש סבר שראה באספקלריא שסברו במצרים. ובכנוי סִבְרָם עיי׳ לעיל, ספרי אחרי סוף פרק י״ג שמא תאמר אבד סברי ובטל סכויי ת״ל אני ה׳ אני סברך ואני סכוייך ועלי בטחונך. ואולי לפי זה גם ברוני סִבְרוֹנִי סכויי בשהש״ר פ׳ גן נעול ובפסיקת׳ דר״כ צד פ״ג. אי׳ סכיוני עיי״ע סך ה׳ אבל עיי׳ פ״א בע׳ ברוני (ח״ב, קצ״ו). והפעל רות רבה פ׳ ויהי בימי: היו בני המדינה סבורין עליו. בפַעל כמו בל״ס סַבַּר תרג׳ קויתי (בראש׳ מ״ט, י״ח) סַבָּרִית ועוד עיי׳ תרג׳ ישעי׳ מ׳, ל״א. נ׳, ה׳; נ״א, ה׳ וזולתו. אַפעל אַסְבַר תרג׳ לתהלי׳ כ״ב, י׳; למשלי י״א, כ״ח; י״ד, ט״ז. אתפעל אִסְתַּבַּר תרג׳ חכו (תהלי׳ ק״ו, י״ג) אסתברו. וכן בפָעֵל סוֹבַר לש״ב כ״ג, ד׳ כאיכרא דמסובר] —

סְבַר (= סוֹבַר והוא פָעֵל מע׳ הקודם סְבַר ובל״ס בפַיְעֵל סַיְבַר פי׳ נשא וסָבַל tragen, erhalten (tragen, erhalten ואת החולה אחזק (יחזק׳ ל״ד, ט״ז) תרג׳ ולמרעיא אסובר. והוא כלכל את[1] המלך (ש״ב י״ט, ל״ג) והוא סובר. ויכלכלם ואליהם לא בא (ש״ב כ׳, ג׳) ואת הערבים צויתי לכלכלך שם (מ״א י״ז, ד׳), הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך (מ״א ח׳, כ״ז ועיין דה״י ב׳ ו׳, י״ח) תרג׳ הא שמיא ושמי שמיא לא יסוברונך כולם קרובי ענין אחד הם. *[אחי״ה בהוראה ראשונה כמו נשא וסבל עיי׳ תרג׳ ירו׳ א׳ לבראש׳ כ״א, ט״ו; מ״ד, א׳; לויק׳ ט״ז, כ״ב אונק׳ לבמד׳ י״א, י״ב; לדבי׳ א׳, ל״א; תרג׳ ישעי׳ ס״ג, ט׳; לתהלי׳ כ״ח, ט׳; קכ״ו, ה׳. ובקשור עם על תר״י א׳ לבראש׳ ל״א, י״ז והושאל לכלכול ולסבל בהוראה מוסרית עיי׳ תר״י א׳ לבראש׳ מ״ה, א׳; לדברי׳ א׳, ט׳. י״ב; לירמי׳ ו׳, י״א; י׳, י׳; כ׳, ט׳ וזולתו כולם בבנין פָעֵל וכ״ח בירו׳ ב״ב רפ״ב די״ג: דהוה ביה צער ולא הוה יכיל מְסוֹבַר — ובצרוף פנים ואפין עיי״ע סְבַר ז׳ במו״ע. והשם ירו׳ תעני׳ פ״ד דס״ח: סוֹבְרָא דקיסא. פי׳ משאוי של עץ] —

סבר (נ״ל שצ״ל סכר מל״ע صقر ענין הסקת אש Feuer anzünden) ובערו והשיקו בנשק (יחזק׳ ל״ט, ט׳) תרג׳ שגרין ומסתוברין [במני זינא]. *[אחי״ה וכ״ה במתורגמן וכתב וז״ל: לא ידעתי מהו ובעל הערוך הביאו ולא פירשו ע״כ ובאמת קשת הבנה היא בלי תקון ולפי מ״ש שצ״ל בכף ומסתוכרין ענינו ממש כמו והשיקו ענין הסקה וה׳ לעווי נדחק מאוד בפירושו. ובהיפך נשתבש הבי״ת להיות כף בערך הבא אח״ז ע״ש] —

סבר (מל״ע سبر פשפש בסכין החבורה die Wunde untersuchen mittelst chirurg. Instrumentes והיינו בהשאילה מקיז דם zur Ader lassen) בפ׳ ערבי פסחי׳ בגמ׳ לא יפחתו לו (פסחים קי״ב רע״א) האי מאן דמסובר[2] פי׳ המקיז דם ולא נטל ידיו מפחד ז׳ ימים[3]. בפ׳ אין מעמידין בגמ׳ מתרפאין (ע״ז כ״ט.) חלא לסיבורי[4] פי׳ חומץ יפה להקזת דם ומינוני[5] לתעניתא ומי דגים קטנים מלוחים ליושב בתענית אם טובל בהם פתו יפה לו. בר״ג דפ׳ הערל (יבמות ע״ב.) האי יומא דעיבא ויומא דשותא לא מהלינן ביה ולא מסוברינן ביה והאידנא דדשו ביה רבים שומר פתאים ה׳. בר״ג דפ׳ הנודר מן הירק (נדרי׳ נ״ד:) ובס״ג דמעילה (כ׳:) סבר ואכל ציפרי פרח ליביה כציפרא. — (א״ב מלות אלו בנוסחאות כתובות באות כ״ף ולא באות בי״ת) *[אחי״ה במקום סבר צ״ל מסובר וכדאי׳ בפי׳ רגמ״ה כ״י למעילי והוא בנין פָעֵל ובנו״ג בכל מקום בכ״ף רק בע״ז הנ״ל אי׳ השם לנכון בבי״ת ושם אי׳ עוד (איזה פעמים) וסיבורא סכנתא. ומל״ע הנ״ל, ונקרא סכין שמקיזין בו דם مسبار. ובהיפך סוברא צ״ל סוכרא עיי״ע סכר בהערה] —

סבר (= מְסוֹבְרַיָא נ״ל מל״ע صبار Stöpsel ועיין בפנים) בס״ג דפ׳ ח׳ שרצים (שבת ק״א סע״א) ובר״ג דכתובו׳ (ו׳.) בבכורות בפ׳ הלוקח בהמה בגמ׳ ר׳ יוסי בן המשולם (כ״ה.) והאמר רב שימי ברבי חייא משמיה דרב האי מסובריא[6] דנזייתא[7]

1) כ״ה בכ״י ק״ט. 2) וכ״ה בכ״י ש״ס ובפי׳ ר״ח כ״י ובפירשב״ם כ״י עיין ד״ס במקומו. 3) וכ״ה בפי׳ ר״ח. 4) ובכ״י ש״ס לדמא. 5) בנו״ג מוניני וגי׳ רבינו תתכן יותר עיי״ע מנוני. 6) וכ״ה בכ״י ש״ס בשבת ובפי׳ ר״ח (בש״ס ווילנא) ובתש׳ הגאוני׳ שערי צדק סי׳ רכ״ח לרש״ג וסיים וכן אמר רה״ג ז״ל ע״כ וכ״ה בבי״ת מסוברא בפי׳ רגמ״ה לבכורו׳ (בקובץ כ״י אנגיליקי דפ״ח סע״ב) ובנו״ג בכ״מ מסוכריא וכ״ה בשט״מ לכתובו׳ והביא שם גם פי׳ רבינו בעל הערוך רק שם בט״ס בע׳ סכר וצ״ל סבר. 7) ובתשה״ג שם דנזיאתא ובפי׳ רגמ״ה שם דנזי׳.

אסור להדיקיה ביומא טבא פי' הגאון בשבת[1] נזייתא כד של יין או של שכר וממוברייא הוא הנקב שעשוי להוציא בו יין בזמן שהיין יוצא משם אם בא לסתמו ולהדקו[2] ואמר למנוע שפיכות יין אני מתכוין ולא[3] לסתום הפתח קאמר רב דהא מודה ר' שמעון[4] וכן פי' ר"ח בסוף הפרק[5] ולמעלה מזה הפרק[6] ובכתובו' פי' מגופת החבית העשויה ממטלת או ממוך וכיוצא בו אמר רב אסור לאמץ סתימתו דאתי לידי סחיטה והכא[7] אעפ"י שאינו מתכוין לסחיטה אלא למיגף פי החבית בלבד כיון שסחט אסור דלא כר"ש[8]. לדברי שניהן[9] האי נקב למעלה מן הכד הוא ועל כן אסרו חכמים להדוקיה אלא לשומו רפה למאן דאסור משום סתימת הפתח כיון[10] שמהדקו נראה כמחבר למ"ד משום סחיטה ניחא ליה שיזוב היין כתוך הכד[11] הלכך אסור אבל בנקב מן הצד כמו שיש לחבית שלנו לא אסרו להדוקי ביומא טבא כדי שלא יאבד היין[12] ואפי אם יסחוט כיון שילך לאיבוד לא ניחא. ובערך פסיק מפורש לענין דבר שאין מתכוין כגון[13] דעביד בארעא דלאו דידיה דכיון דלא מטי ליה הנאה שרי. *[אחי"ה ועיי"ע פסק והתוספ' בשבת ובכתובו' הנ"ל וביומ' ל"ה. בד"ה הני בדף ל"ד: ובשט"מ לכתובו' שהביאו הערוך ובחי' הרמב"ן לשבת שהזכיר ג"כ הערוך וכן בחי' הרשב"א ועיי' ג"כ הרא"ש לשבת הנ"ל שהאריכו בשיטת הערוך שהביא ראיה מפ' כל התדיר ומזלפין יין וכו' ובערך הנוכחי לי' על כן החלטתי במבוא ח"א XXXIX שערוך יותר שלם היה לפניהם[14] ועיי' ג"כ מ"ש הפשב"ע בכאן. ופי' סבאר בל"ע פקק של חבית וסתימתה וכן מצאתי בפי' רגמ"ה לבכורו' הנ"ל וז"ל מסובר' (דנזי') [דנזיתא] פקק של צמר חבית ע"כ. וא"כ גי' שלנו בכ"ף טעות היא ועל פיה פירש"י סתימת נקב גיגית וא"כ סבר כמו סגר] —

☞ סבר (בל"א וסו' סְבַר פי' חשב der Ansicht (sein, glauben, meinen, denken בדניאל (ז', כ"ה) ויסבר להשניה זמנין ובגמ' מר סבר פי' חשב. *[אחי"ה וכ"ה במתורגמן רק הוא הביא ג"כ לנכון בתרגום לא פללתי (בראשית מ"ח, י"א) לא סברית וכן התרג' למשלי י"ד, ב' ויש להוסיף תרג' לבראש' ל"ז, ח'; לשמות י', י' תר"י כ' לבראש' מ"ט כ"ב וזולתו כולם בבנין פעיל סְבִיר ועוד ענין ידיעת וחקירת דבר וכן ענין השם סְבַר בל"ע Erkenntniss, Verständniss einer Sache ומזה בתרג' ויקר' י"ט, ל"ב, לש"ב י"ב, י"ט; למ"א ג' ט'; לישעי' כ"ח, ט' ובזה שני ענינים אלה הרבה בש"ס ד"מ ברכו' נ': לא סבר לה מר להא דתניא וכו'. שבת נ"ה. לא סבר ליה מר וכו' וכלל בזה עיי' יד מלאכי סי' ת"ג. ב"ב ע': ק"ל: ורבים זולתו מר סבר . . ומר סבר. תמור' כ"ג סע"א רבי סבר . . ורבנן סברי. גיטי' מ"ט. ר"ע סבר לה . . ר' ישמעאל סבר לה, כתובו' פ"ז: סבר . . למימר, ירו' ב"ק ספ"ב ד"ג. הוינן סברין מימר ב"ב ב' סע"א סברוה. יבמו' ע"ב: וסברה, סנהד' ע"ח. רבנן סברי, תנחומ' פקודי סברי מרנן. ירו' כתובו' פ"ד דכ"ח: מי סבר סבר, והרבה בבינו פעול ופעיל ב"ב ס"ה. סבור מיניה. גיטי' נ"ו: וכסָבוּר נ"ז. סבור רבנן, ירו' מכות פ"ב דל"א ע"ד סבור היה יואב וכו', כתוב ע"ז. תוספ' קידושי' פ"ב סבורה הייתי. ביצ' כ"ד: לא סבירא לי, חולי' מ"ח סע"א לא סבירא ליה. והפכו גמר עיי' שבת ס"ג. ליגמר איניש והדר ליסבר, ובאפעל עירו' כ"א: כפי גי' כ"י ש"ס אגמרה ואסברה. חולי' מ"ח סע"א אסברה לי, ב"מ ל"ג. דאסברן . . דאסבריה, ירו' עירו' ספ"ה דכ"ג. אסברי ר' זעירא, ושם רפ"י דכ"ו. אסברי רב המנונא. אתפעל ביצ' י"א סע"א יומ' ל"ו: יבמו' מ"ז. נדה ל': מ"ט. מסתבר טעמיה ועיי' כלל בזה ביד מלאכי סי' רכ"ג. ר"ה ל"א סע"ב ואיסתבר טעמיה. ברכו' ל"ו סע"ב מ': שבת

---

[1]) והוא רה"ג שעשה פי' למסכת שבת עיין מ"ש לסייע זו הוכחה הרב החכם בע"מ למוד ערוך לשבת צד ק"ד. [2]) בכ"י ה"ב לסותמו ולחזקו. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט ובכל כ"י ודפ"ר אבל מדפי פיז' והלאה בט"ס ובא ועיין ביאור לפי' רבינו בחי' הרמב"ן לשבת קי"א. ובתוספי כתובו' ו'. [4]) והוא דוקא לפי חמסקנא עיין לי"ע הנ"ל. [5]) ואלה דבריו בסוף פי"ד דקי"א. (בש"ס ווילני) לפיכך פסק הלכה כר"ש והאמרי משמיה דרב האי מסובריא דנזייתא אסור להדוקא ביומא טבא פי' כגון מוך או כיוצא בו דבר שסותמין בו פי החבית אמר רב אסור לאמץ סתימתו דאתי לידי סחיטה (והנה) [צ"ל והכא] אעפ"י שאינו מתכוין לסחיטה אלא לסתימת פי' החבית בלבד כיון שסוחט אסור דלא כר"ש ומשנינן במסובריא דנזייתא אפי' ר"ש מודה כיון דא"א ליה דלא להדוקיה ודאי מתחילה סוחט הוא וכי האי גוונא ר"ש מחייב דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות וכבר פירשנוהו למעלה ע"כ ר"ל בסוגיי דדף ק"ג. (בש"ס ק"ג: ע"ש). [6]) עיין סוף הערה חקודמת. [7]) בכ"י ה"ב והנה ועיי' לעיל בהערה 5 [8]) וזה הל' מסכים לגמרי עם לש' הר"ח שהעתקנו לעיל בהערה 5 [9]) ר"ל בין לפי' רה"ג בין לפי' ר"ח דלעיל. [10]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ה"ב ודפ"ר אבל בשדפ"ע כגון. [11]) בדפו"ו הבד. [12]) כ"ה נכון בדפי' וויניצי' ובשדפ"ע משובש ביומא טבא לאבד היין. [13]) כ"ה לנכון בדפ"ר וויניצי', ובשדפ"ע בטעות בגמרא. [14]) ושם שורה י' מלמטה במסוביתא דנזיותא ט"ד וצ"ל במסובריא דנזייתא.

ע"ו. יומ' נ"ב סע"ב מסתברא ועיין כלל בזה בכללי הגמרא למהר"י קארו צד ק"ט. (ושם הובא זה דיומ' בט"ד דף כ"ג וצ"ל נ"כ סע"ב). הכי נמי מסתבדא עיי' יד מלאכי סי' רכ"ד. ירו' ע"ז פ"א ד"מ. לא מסתברא כאהין סיברא. והשם בירו' עוד סְבַר ירו' ברכו' פ"ג ד"ו ע"ג כל סבר קשי דהוה לי תמן סבירתיה, ושם: כל ההוא סברא קשיא . . סבירתיה והוא בל"ם סְבָרָא ובל"ע הנ"ל פי' עיון דבר וחקירתו. גיטי' ו': מילתא דתליא בסברא מגילי' י"ח: לא ידע לאהודורי סברא, סוכ' כ"ט רע"א מעייני בסברא והפכו קרא ברכו' ד': וש"נ אי בעית אימא קרא איבע"א סברא. והפכו גמרא יומ' ל"ג. גמרא גמירנא סברא לא ידענא, ב"ב ע"ז. גמרא או סברא וכו' ע"ש, ע"ז י"ט סע"א הנ"מ סברא אבל גמרא וכו'. ובתרג' למ"א ג' י"א ל"ג סְבָרוּתָא והתואר סַבָּר תרג' שיבה (ויק' י"ט, ל"ב) דסבר באורייתא והקבוץ תר"י לבראש' מ"ט, א' סַבָּרִין מלפי אורייתא וכן התואר סָבוּרָא פי' מעיין ושנון כלומ' בעל סְבָרָא Scharfsinniger ירו' קידושי' פ"ג דס"ג ע"ד חגיי אינשא סבורא הוא כלומ' מחודד הוא וקצת בע"א במבה"י למהרז"ף פ'. ולכאורה מ"ש מדייק שמועות רבו אין נלפע"ד דאי' בירו' שבת פ"ג ד"ו. מה יעבד הדין סבורא דלא יליף ולא שימש הרי סבורא רק מחודד היה. אבל בלי ספק בעל סברא היה ג"כ יגע וטורח להבין השמועות וזה אגרא דשמעתא סברה ברכו' ו': עיין פירש"י ומזה מסדרי הש"ס נקראו (רבנן) סְבוֹרָאֵי ועיי' ה' ברילל במ"ע שלו ח"ב 17 והלאה וראש דרבנן סבוראי היה ר' יוסי ל"ח שנה אחר רבינא עיי' סדר הקבלה ובתש' הגאוני' סי' רי"ד (בהוצ' הרכבי 101) נקראו רבואתא ראשונים שם סי' תל"ט (צד 232) רבואתא יסודי עולם] —

סְבַר (מענין סבר ב' פי' נשא וסבל בצרוף אפין כמו בל"ם נָשָׂא פָנִים Jem. gnädig sein, das Gesicht emporheben, zuwenden סֵבֶר, סְבַר אפין (Gesichtszüge תרג' את פני לבן (בראש' ל"א, ב') ית סבר אפי דלבן. פרק' קמא דאבות (מט"ו) והוי מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות. *[אחי"ה וכנ"ה בשהש"ר פ' סמכוני כיון ששנה להם משה את התורה וקבלוה בסבר פנים יפות וכו' ואתם אחינו בני אושא שקבלתם רבותינו בסבר פנים יפות. תוספתא סנהד' פ"ט אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מקבלין אותו בסבר פנים יפות וכו'. והפעל בתר"י א' לבראשי' ד', ה' לא סְבַר אפין תרג' שעה, וכן תרג' ישאני (איוב ל"ב, כ"ב) יסבר לי אפין, ועוד עיי' תרג' לאיכ' ד', ט"ז; ה', י"ב. תרג' נשוא פנים (איוב כ"ב, ח') סביר אפין. אַפעל תרג' ישא ה' פניו אליך (במד' ו', כ"ו) יסבר ה' סבר אפוי לך. תרג' דה"י א' ב', נ"ה שמעתים דהוון מַסברין אפין בשמעתתא. ובהפעיל ברכו' ס"ג: נסביר פנים להלכה . . כשם שאני הסברתי לך פנים כן אתה הסבר, פנים לישראל ירו' יומ' רפ"ו דמ"ג: שלא יהא הדיין מסביר פנים כנגד אחד ומעיז פנים כנגד האחד. שו"ט בריש מזמור קל"ז ובפסיק' רבתי פכ"ח וכיון שמסבירין לו פנים הוא חוזר ומרחם עליהם. קהל"ר פ' אם קהה אין הרב מסבר פנים לתלמיד וכו', ושם אין הקב"ה מסביר פנים לדוד. וכמו בל"ם וחכמים כן נאמ' בל"י πρόσωπον λαμβάνειν נשא פנים היינו מלא רצון צורתו מצד יקרו — עירו' ע"ב רע"ב סבר צ"ל סבך עיי"ע סבכה] —

* סְבְרִינִיּוֹת (תואר מן סיבירוס קיסר רומי von Severus stammende, severianische) ירו' כתובו' פ"א דכ"ה: סלעים סבירינית.

* סַבְּרִיקִין, סַוְרִיקִין עיי"ע סוורק.

* סובתא עיי"ע סיבטא.

סג (= סְיָג, סְיָיג בל"ם סְיָגָא גדר Zaun והפעל סָג ובל"מ סוג ועוד עיין בפנים) ראש ערלה (פ"א מ"א) הנוטע לסייג ולקורות פי' לסייג לעשות גדר סביב כרמו ולקורות מגדל אותה נטיעה לעשות ממנה קורות. באבות בפ' עקביה (פ"ג מי"ג) מסורת סייג לתורה [1] פי' הן סימנין שעשו חכמים לסדר התורה בפיהם מעשרות סייג לעושר כדגרסינן (שבת קי"ט. תעני' ט'.) עשר תעשר (דברים י"ד, כ"ב) עשר בשביל שתתעשר נדרים סייג לפרישות התורה אמרה (ויק' י"ז, ד' ועוד) קרבן לה' וחכמים תיקנו כינוי נדרים קונם קונח קונס כדי שיהא פורש שלא לזכור ה'. וי"א מעשרות סייג לתורה התורה אמרה (דברי' י"ד, כ"ג) מעשר דגנך תירשך ויצהרך וחכמים עשו סייג לתורה ליתן מעשר מן הירק. בויק"ר בר"פ ויתרון ארץ באחרי מות (פכ"ב) סייגא למיסג גנין [2]. במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה (במד' כ"ב, כ"ד) תר"י (ב') סייגי כרמא

[1]) בדפ"ע עוד נדרים וכו' ויש למחוק ולי' בנ"י. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע סיגא למיסג וכו' ובנו"ג סיבוא למסוך גיניא עיי' סוף ע' סב ד' וע' גיניא.

סייג מן הכא וסייג מן הכא[1]. — (א"ב ל"מ זה (שה"ש ז׳, ג׳) סוגה בשושנים). *[אחי"ה מל"א סָג וכ"ה בל"ס ובל"ע سيّج פי׳ גָּדַר כמו שׂוּךְ umzäunen ומהפעל נבנה השם סְיָג ובל"ס סְיָגָא ובל"ע سياج גֶּדֶר של אבנים וכדומה. והשם איזה פעמי׳ בירו׳ ערלה רפ"א ד"ס ע"ג מקום הסייג ושם ע"ד לסייג . . למאכל. והושאל למובן מוסרי אבות פ"א מ"א עשו סיג לתורה, אבות דר"נ פ"א אד"ה עשה סייג לדבריו . . תורה עשתה סייג לדבריה משה עשה סייג לדבריו, ירו׳ נדה רפ"א דמ"ט ע"ד שלא נתן סייג לדבריו וכו׳. ובל"נ סנהד׳ ל"ז. אפי׳ בסוגה של שושנים לא יפרצו בה פרצות ובל"א וסו׳ ירו׳ דמאי רפ"ג דכ"ג: אזיל סייגא דגוברא. והקבוץ ירו׳ ע"ז פ"ה דמ"ד ע"ד חמי סְיָיגִין כובין, ובצרוף הפעל בהשאילה ירו׳ קידושי׳ ספ"א דס"א סע"ד (ובנ׳) [וצ"ל וכיני] סייגין סייגה ותרעין תריעה וכ"ה בירו׳ שבועו׳ ספ"א דל"ג ע"ג וירו׳ סנהד׳ רפ"י דכ"ז ע"ג ובירו׳ פיאה פ"א דט"ז: אי׳ רק מאמר הראשון. ועיי׳ ילק׳ משלי ר׳ תתקל"ה סגיי סוגייא ותרעין תרעא. ועוד הפעל ירו׳ מ"ק פ"ג דפ"ג ע"ג יסוג תורעתך, ב"ר פ"ק יסוג תורעך. קהל"ר פ׳ כאשר יצא: היה מְסוּיָּג מכל פנותיו, תרג׳ שה"ש ז׳, ג׳ דסייגו להון עזרא וכו׳, ושם להושע ב׳, ח׳ כמא דסייגין בכוביא. ובל"מ הפעל סוּג בירו׳ מ"ק פ"א ד"פ ע"ג כל פירצה שהיא סגה את העפר וכו׳ ע"ש ובירו׳ שביעי׳ ספ"ג דל"ד ע"ד. ירו׳ ע"ז רפ"ד דמ"ג ע"ג כל שהוא סג את הים וכו׳, אבדר"נ פ"א אם סג אדם לדבריו וכו׳ — והשם המופשט סיוגה עיי׳ תרג׳ מיכ׳ ז׳, ד׳. ועוד השם סַגְיָא בקבוץ תנחום׳ כי תשא סי׳ ב׳ וכי יש אדם סג שדהו בשושנים דרך העולם גודרין וכו׳ בשיחין ובסַגְיָין וכו׳] —

סג (= סִיג מל"מ פי׳ פסולת הכסף Schlacke, unedles Metall בחשאילה Blüthenstaub) בריש עוקצין (פ"א מ"ב) ר׳ אליעזר אומ׳ אף הסיג של רצפית[2]) פי׳ העפר שעל שרשי הירק מצטרף שהוא שומר כדתני עלה בתוספת׳ (רפ"א) ר"א אומר הסיג של אשכול ושל רצפית[3]) מצטרף מפני שמשמר את האוכל. *[אחי"ה הושאל לעפרורית שעל גבי הצמחים ועיי׳ פי"מ להרמב"ם בעוקצין. ומה שענינו פסולת הכסף עיי"ע סג ו׳ וש"נ] —

סג (= סוּג לפע"ד מענין סג א׳ פי׳ כלי אשר בו נגדר ונכלל דבר מה der Einschluss, der einschliessende Korb) בפ"ה בדמאי (מ"ו) אפילו מאותו הסוג[4]). ובכל כלי עץ פט"ו בכלי׳ (מ"ג) הסוגים הגדולים פי׳ כלים שמכניסין בהן התבואה והן קופות גדולות שקורין סאין ואמרינן בבבא קמא (כ׳.) סוי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ. *[אחי"ה בנו"ג בב"ק משוי וכ"ה בפי׳ ר"ח בש"ס ווילנ׳ אבל בפי׳ רה"ג לכלי׳ שם גרס בב"ק סוי וכן גרס בכלי׳ וסואים אצל הגי׳ וסוגים ופי׳ קופות גדולות שדומים לסאה ע"כ ובירו׳ שבת רפי"ז דט"ז. קופות הגדולות וסוגין הגדולים וכ"ה שתי גירסאות הסוגין וסואין בר"ש כלי׳ ובנו"ג והסוגין. ובספרא שמיני פרק ז׳ אי׳ קופות גדולות וסיגים גדולים ובפי׳ הראב"ד והסגנים הגדולים ע"ש וע׳ סגניות ובירו׳ ב"ק פ"ב ד"ג. סוג שנתון בפתח החנות חציו מבפנים וחציו מבחוץ. ובהוספת הנו"ן בכלי׳ ט"ז מ"ה עיי"ע סגניות ב׳ ושם פי׳ רבינו (עפ"י פי׳ רה"ג) עיקרו מן סוגה בשושנים (שה"ש ז׳, ג׳) ועיקרו מפעל סוּג היינו גדר ונכלל בגדר כדרך כלכלה ומכילא וכגי׳ רה"ג מוכח מתוספת׳ כלי׳ ב"מ רפ"ה קופות גדולות והסאין[5]) גדולים — ובל׳ עבר החדשה פי׳ כמו מין Gattung, Species וכדאי׳ בדמאי פ"ה מ"ו אצל מלת מין] —

סג (= סוּגְיָא פי׳ בל"ע سوج der Gang, Lauf, das Gehen מפעל סְגִי, סְגָא בל"ע ساج או בל"ע شجى gehen בל"ס סְגִי) בפ׳ במה אשה בגמ׳ הקיטע[6]) (שבת ס"ו רע"ב) לתרוצי סוגיא עבידא. בפ׳ סדר תעניות האלו בגמ׳ על כל צרה (תעני׳ כ"ד.) [7]) מחיוה ולא סגיא. בר"ג דתעניות (י׳ רע"א) סגן[8]) מוהי[9]). בפ׳ אעפ"י בגמ׳ התלמידים (כתובו׳ ס"ב.) לא מצי ההוא גוי[10]) לסגויי בהדי ישראל. בר"ג דסנהדרין (ו׳.) סוגיא דשמעתא כחד מינייהו[11]) פי׳ הליכת שמעתא כחד מינייהו[12]) כלומ׳ „מקשין ומפרקין אליבא דחד מינייהו ואזל

[1]) בנוסח׳ קצת בשנוי ע"ש. [2]) בנו"ג רצפות. [3]) בנו"ג רצפות אבל בפי׳ רה"ג בעוקצין כגי׳ רבינו. [4]) בדפ׳ וויניצי׳ הסיג. [5]) כ"ה בכ"י אירפורט וצ"ל והסואין ובנו"ג בט"ס וחטאין. [6]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר. [7]) לי׳ לפנינו ועיי׳ במבוא לח"א LXVI ור"ב לא הרגיש בזה ובנו"ג ולא אזלה ועיין בפני׳ בהוספותי. [8]) וכ"ה בכ"י ש"ס ב׳ ובכ"י מ׳ סגיאין וכ"ה בע׳ נהר ובנו"ג ובשו"ט מזמור י"ח סגיין. [9]) כ"ה לנכון בכ"י ובדפ"ר ולא מותי כגי׳ דפו"ו ובשו"ט הנ"ל מוי. ולכאורה זה הציון שייך לע׳ סג ז׳. [10]) בנו"ג לא אימצי נכרי. [11]) וכ"ה בפי׳ ר"ח לסנהד׳ ובכ"י ש"ס וסוגיא דשמעתא בעלמא אליבא ובנו"ג וסוגיין דעלמא אליבא וכו׳. [12]) לי׳ בפי׳ ר"ח ונראה שרבינו פי׳ כן על פי מ"ש בע׳ הלך ע"ש.

הוא ופסק דינא כאידך דלא סוגיא דשמעתא כוותיה היינו טעה בשיקול הדעת ומה שעשה עשוי וישלם מביתו״[1]. כולו[2] שב במרצותם (ירמי׳ ח׳, ו׳) תרג׳ כולהון מסגן ברעות נפשהון. *[אחי״ה והוא אפעל עיי׳ למטה. הקל לי׳ בתרג׳ ואי׳ בדרז״ל בברכו׳ ס״א. הי מינייהו סגי ברישא וכו׳, שבת פ״ח רע״ב אנן דסגינן בשלימותא. סנהד׳ צ״ה. אורחא דבעא לסגויי בעשרה יומי סגא בחד יומא. ירו׳ סנהד׳ פ״ו דכ״ג ע״ג הוה סגי באורחא. תעני׳ כ״ד. ועד השתא הוא דסגאי. ושם באפעל בתעני׳ כ״י ש״ס אי טפו לא הוי מַסְגֵי ואי בצרי לא מסגי ובנו״ג לא אתיא. ובזה הענין גרס רבינו לעיל ולא סגיא (ועיי׳ הערה 7) שבת נ״ג סע״ב ומסגו כי דוו. שם ע״ז: מסגן ברישא וכו׳, ב״ק ס׳: מסגי בהדיא, שם מחבי חבויי ומסגי. ב״מ פ״א: קא מסגי באורחא. באתפעל מִסְתְּגֵי שבת ז׳. ב״מ ק״ז: ק״ח. ב״ב ע״ד רע״א והשם סוּגְיָא כמו הלכה עיי״ע הלך. ועוד הליכה שבת ס״ו רע״ב עיי׳ לעיל במד״ר פי״ב איכ״ר פ׳ ומרוב סוגייה דיומא] —

סג (= סגי מל׳ שמרוני צא״ח hinreichen, möglich sein פי׳ די ואפשר) בר״ג דפ׳ אלמנה ניזונת (כתובות צ״ה סע״א) איבעיא להו ניזונת תנן כאנשי גליל דלא סגיא דלא יהבי לה, בס״ג דסוכ׳ (ג״ו סע״א) כיון דהני לא סגי דלא מתרחי[3] והני לא סגי דלא קדמי. פי׳ לא סגי אי אפשר. — (א״ב בנוסח׳ כתוב כיון דהני מקדמי והני מאחרי) *[אחי״ה בכ״י ש״ס ב׳ הגי׳ כיון דהני לא סגיא דלא מתאחרי והני לא סגי דלא מקדמי וכו׳ וכ״ה בחי׳ הריטב״א ונ״ל גי׳ רבינו לפי כ״י הנ״ל ומל״ע נ׳חי רחק מלבוא והולך לאט — וכנ״ה בסנה׳ ו׳. תסגי בתרי, תמיד ל״ב. לא סגי דלא אזילנא. ב״מ ע׳ סע״ב לא סגי דלאו הכי. תרג׳ ירו׳ א׳ לשמו׳ ט׳, כ״ח ויהי סגי קדמוי וכו׳; לבמד׳ ט״ז, ג׳, ז׳ סגי לכון] —

סג (= סִיג מל״מ ומע׳ סג ב׳ Schlacke) בפ׳ יש בכור לנחלה בגמ׳ חוץ (בכורו׳ נ״א.) והראיון תני רב יוסף שלא יביא סיג[4] לעזרה פי׳ „כסף סיגים מעורב[5] בשאר מתכות״[6]. בויק״ר זאת תהיה (פרש׳ י״ח) ביום נטעך תשגשגי (ישעי׳ י״ז, י״א) ביום שנטעתי אתכם לי לאומה נעשיתם פסולת תסגסגי[7] סגסיתון [צ״ל סגסיגתון] אפיא כמד״א (יחזק׳ כ״ב, י״ח) סיגים[8] כסף היו. כסף סיגים מצופה על חרש (משלי כ״ו, כ״ג). תסגסגי[9] שגישתון בי[10] מן[11] ויפתוהו בפיהם (תהלי׳ ע״ח, ל״ו). — (א״ב הנוסחא קצת משונה) *[אחי״ה וכך היא נוסחא שלפנינו: ביום שנטעתי אתכם לי לעם וכו׳ סיגים כסף היו, תשגשגי שגישתון אורחא הה״ד כסף סיגים מצופה על חרש ד״א תשגשגי ששגישתון בי הה״ד ויפתוהו וכו׳ ובילק׳ ישעי׳ ס׳ רמז רפ״ז אי׳ ביום שנטעתי אתכם לאומה וכו׳ כסף סיגים היו שגשגישתון ככסף מצופה על חרס כדכתיב ויפתוהו וכו׳ והגה בפי׳ הראשון דורש תשגשגי מלשון סיג וכדאי׳ בענין מרגלי׳ בבמד״ר פט״ז וא״כ שגשג כמו סגסג פעל מן סיג ובדרוש אחר פי׳ תשגשג מפעל שגש עיי״ע ועיי׳ ג״כ פי׳ מהרז״ו ויפה תואר — וכנ״ה בקבוץ בירו׳ ב״ק ספ״ו ד״ה ע״ג אהן אמר סִיגִין הוה מלא (השק) וכו׳. ובהשאילה בבמ״ר פי״ד אותו הלב שהוא מלא סיגים מדרכיו וכו׳, דב״ר פ״ג מה פרי אדמתך סיגים אף פרי בטנך סיגים — סיגים בספרא שמיני צ״ל סוגים עיי״ע סג ג׳] —

☞ סג (= סְגִי בלש׳ שומרוני ובל״ס סְגִי בל״מ שְׂגָא, שְׂגָה ענין רבוי viel sein) תרג׳ פרו ורבו (בראש׳ ב׳, כ״ח) פושו וסגו. *[אחי״ה והרבה בתרג׳ עיי״ע סגה במתורגמן וע׳ סגי בעמת״ר ללעוי. וכ״ה בדרז״ל יומ׳ פ״ח. מפיש חיי סגי ומסגי, ריש אסת״ר מן דסגון דייני שיקרא סגון סהדי שיקרא מן דסגון דילטוריא סגון ממונהון דבריית‍א מתבזזא מדסגו אפיא חציפתא וכו׳. והתואר ירו׳ פיאה ספ״ה די״ט. סַגִּיא נהוריא ושם ספ״ח דכ״א: סגי נהוריא, ירו׳ כתובו׳ פי״א דל״ד: סגיא נהורא, איכ״ר פ׳ רבתי נהור סגיא, ירו׳ סנהד׳ פ״ו דכ״ג ע״ג עינוון הוא סגי והקבוץ ב״ב ס״ה. זימנין סגיאין תוספת׳ סוטה כ״י פי״ג ועקן סגיאין יהוון וכאן שייך סגיאין (סגן) מוהי בע׳ סג ד׳ ולנקבה סַגִּיאָן, סַגִּיָּן תרג׳ לשופטי׳ ח׳, ל׳; תר״י ב׳ לבראש׳ מ״ה, כ״ה. ותואר הפעל סַגִּי, סַגִּין, סוּגִּין עיי׳ ירו׳ יומ׳ פ״ד דמ״א ע״ד הוא חסר סגין, קהל״ר פ׳ גם שמש: נוח לי סגין מינך, ירו׳ שבת ס״פ ט״ו דט״ז, משתעיא סגין, ירו׳ ב״מ

1) הועתק מפי׳ ר״ח (בקובץ כ״י אנגייליקי דף ע״ג:). 2) במקרא כלה. 3) בכ״י ק״ט וה״ב מתרהי ובדפו״ו בט״ס מתדחי. 4) בנו״ג סיגה וכ״ה בפי׳ רגמ״ה. 5) בפי׳ רגמ״ה מעורבב. 6) ע״כ הועתק מפי׳ רגמ״ה (בקובץ כ״י אנגייליקי דף קי״ג:). 7) כ״ה בדפ״ר ובדפו״ו בט״ס תסגסני ובכ״י ק״ט תשגשגי. 8) בכ״י ק״ט סוגים וכ״ה בכתיב סוג באותו הפסוק אבל בסוף פסוק אי׳ לפנינו חסר סגים. 9) בכ״י ק״ט תשגשגי. 10) כ״ה לנכון בכ״י ק״ט ובדפ״ר ובשדפ״ע חוץ מדפו״ו ושם סגיסתון ולי׳ בי. 11) כ״ה בדפו״ו ובשדפ״ע וכ״י לי׳ ובנו״ג ההי״ה.

פ"ב ד"ח ע"ג רחמין דהב סוגין ושם בט"ס סוגו וצ"ל סוגין, ושם: חמי ליה דהב סגין כסף סגין. ובתרג' משלי כ"ו, י' סגי חייש, תרג' שני לאסת' ו', י' (סגיא) [סגי] באיש עלוי. והשם סְגֵי, סַגְיָא, סוּגֵי, סוּגְיָא, סוּגְאָה (וכל"ס) ובקצת דפוסי' סגיע, סוגעא עיין המתורגמן ועמת"ר ללעווי. ובדרז"ל בב"ר פ"נ סוגייה בישין, איכ"ר פ' שרתי: סוגיהון בישין תרג' ישעי' ה', י"ג סֵיגוּיֵיהוֹן ובל"נ בתרג' סְגִיאוּתָא, סְגִיוּתָא, סַגְיוּתָא, סגיאותא עיי' תרג' לבראשי' כ"ז, כ"ח; לויק' י"א, מ"ב; כ"ה, ט"ז. נ"א; למיכה ז', ד' וזולתו] —

* סְגֵד (מל"מ סֶגֵד בל"ס סְגֵד בל"ע سجد nieder-fallen, sich bücken) מגילי' ט"ז: סגיד ליה עיי"ע תעלא, ב"ר ס"פ ל"ח נסגוד לנורא . . נסגוד למיא וכו'. חולי' ס"ב: סגיד ואכיל עיי"ע זרג. ובענין דוגמאות בתרג' עיי' המתורגמן.

* סַגְדִּים תוספת' בכורו' רפ"ה עיי' מ"ש בע' זגדום (ח"ג רע"א).

סגה (= סוּגָה אולי מל"פ ساغ מן זרזר eine Art Staar) בפ' אלו טרפות (חולי' ס"ב:) שמנה ספיקות הן חובה [1]) סוגה. *[אחי"ה כ"ה בכ"י ובדפ"ר ובדפו"ו סוגא ועיי"ע הרנוגא ושם פי' מענין סוגה מל"מ ענין גדר וקוץ וכן הבין הרב לעוויזאהן 178 והעתיק Zaunkönig ואולי הוא מל"פ הנ"ל ממיני זרזיר ובאמת בחולי' ס"ב. מוכח שאנשי כפר תמרתא שביהודה היו אוכלין אותו ואולי עוף זה דומה לו והיה מספיקות] —

* סוגא (שם פרטי) ב"ב צ' סע"ב א"ל ר' יוסי בר' חנינא לסוגא שמעיה כ"ה בכ"י ש"ס וביוחסי' ובנו"ג לפוגא ובדפ' פיז' הונא.

סגייני (לדעת רבינו עלין Blätter) דערבתא [2]) ניכביב [3]) וניכול בסוף הלכה ב' דפ' בכל מערבין (עירו' כ"ט סע"ב) פי' עלין של עץ ערבה. *[אחי"ה ורש"י פי' „קיסמין של ערבה". ואולי הוא מל"פ شاخ ענף ואולי זה מן הסגאין שאביא בשם הראב"ד בע' סגניות ב' ע"ש] —

סגל (= סִיגְלָא מל"ס סגלתא גמי שריחו טוב בל"ר [wohlriechende] Binse, cyperus) בס"ג דפ' במה טומנין (שבת נ':) תולתא סיגלי [4]) בס"ג דפ' כיצד מברכין (ברכות מ"ג:) סיגלי [5]) מברכין עלייהו בורא עשבי בשמים. בחלק בגמ' אפיקורוס (סנהד' צ"ט:) מאי דודאים לוי אמר סיגלי. — (א"ב פי' בל"י ורומיי מין פרח ולו ריח טוב ולפי דעת רבים הנקרא נרקס) *[אחי"ה ר"ב כיון על ל"י ורו' σίγηλος sigelus, שהביא ר"ד די לארא בעיר דוד ואחריו רמ"ל וכן כתבתי בספרי על העתקה הפרסי' לריב"י טאווס 323 אבל לא נמצא באו"מ יוניים וגם בברכו' הנ"ל לא מוכח כן עיי' מ"ש בעל המשביר אבל ממה שפי' רבינו בע' עפר א' ע"י ל"ע סעדי (כלומ' سعد cyprus בל"ר) מוכח כי הוא ל"ס הנ"ל ועיי' פפלנ"צ ללעף 269 והוא מין גמי וחילפא וכן נראה מתר"י א' לבמד' כ"א, י"ב שתרג' זרד: נחלא דמרבי חילפי וגלי וסיגלי. ובע' עפר פי' רבינו סיגלי עצמן עיקרין של עשבים הן וריחם יפה ע"כ וכן ענין ג"כ בל"ע سعد עיי' פרייטאג זה הערך — ורש"י פי' בברכו' ושבת ויול"ש Violo ועל פיו בעה"ק שנ"ב וייולי"ן י"א לילגא (Lilie) ובפי' ר"ח לשבת פי' הדם] —

סגל (= סְגוּלָה מל"מ סְגֻלָּה ענין קנין Erworbe-nes, Eigenthum) בפ' חזקת הבתים בגמ' ולא לאשה (ב"ב נ"ב.) קיבל מן הקטן יעשה לו סגולה מאי סגולה רב חסדא אמר ספר תורה רבה בר רב הונא אמר דיקלא. *[אחי"ה ובזה הענין בב"ק פ"ז: יעשה לו סגולה ובתוספת' ב"ק רפ"ט ורי"א עושה לו בהן סגולה תוספת' תרומ' פ"א ועושה לו בחלקו סגולה, ירו' כתובו' פ"ד דכ"ח: יעשה בהן סגולה. מכילת' יתרו פרש' ב' נדרש סגלה (שמות י"ט, ה') מה סגולתו של אדם חביבה עליו כך תהיו חביבים עלי. והושאל לחשוב ומעולה דב"ר פי"א משנתיגע (משה) הרבה פגעה בו סגולה וכו' (ועיין סוט' י"ג. וד"א זוטא פ"א) — והפעל ענין קונה קנין פסיקת' רבתי רפ"א כל זהב שסיגל מימיו וכל ממון שהיה מסר לו וכו', ירו' ב"ב פ"ט די"ז. מה שסיגל סיגל לעצמו, איכ"ר פ' פרשה עמד וסיגל וקנה לו צאן וכו', שהש"ר פ' הדודאים מה הנחת לי ומה סגלתי לך וגם הוספתי לך עליהם וכו', ילק' עקב ר' רמז תתע"ג משל לשני אחים שהיו מסגלין אחר אביהם וכו' — ובבינוני

[1]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ר אבל בדפו"ו חוכה עיי"ע הרנוגא ב'. [2]) וכ"ה בע' כב ובכ"י ש"ס א"פ ארבתא. [3]) כ"ה בכ"י ובדפ' וויניצי' ובכ"י ש"ס א"פ ושם וניכבב ובדפ"ר ופיז' ואמ' בט"ס וניסבב ובכ"י ש"ס מינכען ונישכיב וט"ס הוא ובנו"ג וניכבביה ובע' כב ד' נכבב ושם סימנתי יתר השנויים גם בענין סגייני עיין ח"ד ק"פ. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפו"ו ובש"ס אבל בדפ"ר ובשרפ"ע סגילי וברש"י סגלי. [5]) כ"ה בכ"י ק"ט ודפו"ו אבל בשרפ"ע סגילי.

פועל במכילת' הנ"ל כשם שהאשה מְסוּגֶּלֶת אחר בעלה והבן מאחר אביו וכו' אף אתם מסוּגָּלִים לי וכו' והושאל לקנין מצות ומעשים טובים ב"ר ספ"ט כל מי שהוא מסגל במצות ומע"ט הרי מלאך חיים וכל מי שאינו מסגל במצות ומע"ט הרי מלאך מות. ושם ר"פ ל"ט עד שהוא קטן היה מסגל מצות ומע"ט. ושם פמ"ד עמדתי וסיגלתי מצות ומע"ט וכו' ועיי' שהש"ר פ' אשכול. שמ"ר פ"א ענוב (דה"י א' ד', ח') סיגל מעשים טובים בעת שהביאו אשכול ענבים (א"כ דרש ענב מל"א שתרגומו סגול). ויק"ר פ"ד מה שסיגל (בילק' קהלת ר' התקע"ב שמסגל) אדם מצות ומע"ט אינו מספיק להבל היוצא מפיו. ושם: כל מה שסיגל אדם מצות ומע"ט לפיו ולא לפי בנו וכו'. במד"ד פ"ח כל מע"ט שאסגול אין לי שכר אלא בעוה"ז וכו'] —

סגל (= סְגוּלָא מל"ס סְגוּלָא פי' אשכול Trauben-kamm) ויבאו עד נחל אשכל (במד' י"ג, כ"ג) תרג' ירו' (ב') סגולא[1]. הבשילו אשכלותיה ענבים (בראשי' מ', י') תר"י (ב') בשילו סגולייא. *[אחי"ה כ"ה לנכון בכ"י ק"ט בדפ"ר ואמ' ובדפו"ו ובאסיל בט"ס אשכלותיה סגולייא ובנו"ג בשלו סגולייהא והוו עינבין. ולא ידעתי למה עזב רבינו הסדר היפה להביא דוגמא מבראשי' באחרונה. ירו' פיאה פ"ז ד"כ: לית את חמי לי ההוא סגולה דגו כרמך . . הדין תורא דאת סבר הוא סגולה — (ונקרא' סֶגוֹל תחת האות תנועה קטנה ולמעלה היא נגינה מפסקת כידוע)] —

סְגַלְגֵל (פי' כמו גלגל והוא פלפל מן גלל והסמך הוא סימן לבנין שפעל ועניני עיגול geringelt, gerundet sein והתואר סְגַלְגַל rund) בגמ' דפ' במה מדליקין (שבת ל"א.) מפני מה ראשן של בבליים סגלגל[2]. בנדרי' בגמ' דפ' ר"א (ס"ו:) סגלגל[3] הוא. הדלת האחד[4] גלילים (מ"א ו' ל"ד) תרג' דדשא חדא סגלגלין. עגול סביב (מ"א ז', ל"ה) תרג' סגלגל סחור סחור. ככף רגל עגל (יחזק' א', ז') תרג' כפרסת ריגלין סגלגלין. *[אחי"ה ובנו"ג יותר טוב בל"נ סגלגלן וא"כ הבין התרג' עֵגֶל כמו עָגֹל והפעל תרג' ירו' א' לשמו' כ"ו, כ"ה הוה מתגלגל היא כעכינא] —

סְגַלְרוֹן, סְגַלַרְיוֹן (עיי' מ"ש בע' בקיון (ח"ב, קנ"ט.) פירשנו בע' בקיון. *[אחי"ה ציון מע"ז י"ח: ועיי' ירו' ע"ז פ"א דמ"א. סגילרין סגילריה ובע' בקיון נסמן שינוי הגירסאות ובכ"י ק"ט ו"ו אי' סגליון ובכ"י ש"ס מינכען סגלויין סגלריין] —

סַגְמַטִין (מל"י τὰ σάγματα מכסאות Decken) במד"ר רפ"א הרבצתי אתכם בסיגמטין[5]) ובמד' ילמדנו[6]) יש נוסחא זאת ונוסחא אחרת בסבסטין. פי' סיגמטין בל"י מיני מצעות ופי' סבסטין בל"י שלטונים ופי' מלה ויסב מלמד שהרביצם כדרך שהמלכים מסובין על מטותיהם. *[אחי"ה וכבר הוכחתי טעותו של ר"ב בענין סבסטין בע' זה ע"ש ועוד עיי' מ"ש הח' ר"ש באבער בתנחו' (במדבר צד 2)] —

סִגְמוֹס (מל"י σίγμα שולחן Tafel) בילמדנו בריש וידבר (בתנחו' ל"י) כותב על גבי הסגמוס[7]) כמה מיסא[8]) יש. *[אחי"ה ונקרא השולחן כך על שם אות יוני σίγμα (σ, Σ) וצורתו חצי עגול וכן ישבו לאכול וכדעת סופר Ditmarus (הובא באו"מ Du Fresne) וז"ל Solus ad mensam quasi semicirculum factam, loco caeteris eminentiori sedebat] —

סֶגֶן, סְגַן (במקרא רק בקבוץ סגנים ונרדף עם שרים מל"ע ופי' شحنة Satrap, Präfekt ובדרז"ל ענין משנה ונגיד בהיכל וא"כ סגן הכהנים oberster Tempelherr, Priesterfürst) בפ' חלק במעשה בלעם (סנהד' ק"ו סע"א) מסגני[9]) ושליטי אדיין[10]) לגברי נגרי פי' זונה שהיתה לסגנים ולבסוף לנגרים כך בלעם מתחילה נביא ולבסוף קוסם. נגרים חרשים וי"א נגדים[11]) מושכי הספינה[12]). בר"ג דפ' כהן גדול (סנהד' י"ט.) סגן ומשוח שעבר[13]). בפ' אמר להן הממונה (יומ' ל"ז.) סגן מימינו וראש בית אב משמאלו. ירושלמי (יומ' פ"ג דמ"א) חמשה

1) בנו"ג סגולה. 2) וכ"ה בפירש"י ובנו"ג ראשיהן . . סגלגלות. 3) כ"ה בכ"י ק"ט ודפי אמ' ובש"ס ובדפ"ר וויניצי' סגלגלן. 4) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע האחת. 5) וכ"ה כפי ס"א סוגמטין בתנחו' במד' סי' ב' עיי"ע סבסטין. כר הגמל (בראשי' ל"א, ל"ד) העתיקו ע' זקנים τὰ σάγματα καμήλου. 6) עיין הערה הקודמת. 7) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט וב"ר וכ"ה בע' מסא ע"ש ובדפ"ע בט"ס אסגמוס. 8) בכ"י ק"ט מישא. 9) כ"ה בכ"י ק"ט ואמ' ובשדפ"ע מסיגני. 10) כ"ה בכל כ"י ודפ"ע חוץ מדפ"א ושם אייזן וכגי' שלנו הואי אייזן עיי"ע זני וש"נ השנויים. 11) כ"ה לנכון בדפ"ר ואמ' וכצ"ל בכ"י תחת נגידים ובדפו"ו נגרים וצ"ל נגדים ובכ"י ק"ט חסר ועיי' פירש"י שאי' שתי גירסאות עם שני פירושי רבינו. 12) כונת בעל המאמר על אמו של ישו ושמו נסתר בשם בלעם. 13) כ"ה לנכון בכ"י ק"ם ובדפ"ע משיח שעבד וט"ס הוא ובדפ"א עוד בטעות אחר דפ' כה"ג: ביומא.

דברים היה סגן משמש אחד[1]) הסגן מימינו, ב׳ הסגן אומר לו אישי כהן גדול הגבה ימינך, ג׳ בתמיד[2]) אחז הסגן בימינו והעלהו, ד׳ הניף הסגן בסודרים ה׳ לא היה מתמנה בכהונה גדולה[3]) עד שהוא נעשה סגן. ואת כהני המשנה דיאשיהו (מ״ב כ״ג, ד׳) תרגומו סגן כהניא. — (א״ב ל״מ זה (עזרי ט׳, ב׳) ויד השרים והסגנים היתה במעל) *[אחי״ה ועוד הוזכר עם פחה וחרים עיי׳ ירמי׳ נ״א, כ״נ נ״ז; יחזק׳ כ״ג, ו׳. י״ב. כ״ג; נחמי׳ ה׳, ז׳; ז׳, ה׳ וזולתו והמלה נמצאה במקרא מעת ממשלת הפרסיים לכן היטב שיער ה׳ פירשט שנזרתה מל״פ הנ״ל ואצל רז״ל ובתרג׳ ג״כ משנה לכה״ג וכן תרג׳ כהן המשנה (ירמי׳ נ״ב, כ״ד; מ״ב הנ״ל) ותרג׳ כהנים (דה״י א׳ י״ח, ט״ז) סגני כהונתא רבתא ועיי׳ תר״י א׳ לבמד׳ י״ט, ג׳ ורש״י שם. תוספת׳ יומ׳ רפ״א לכך הסגן ממונה שאם יארע בו פסול ישמש תחתיו וכו׳, תוספת׳ הוריו׳ ספ״ב משוח מלחמה קודם לסגן וסגן קודם לראש המשמר. ספרא צו מסכ׳ מלואים פרש׳ א׳ מלמד שנעשה משה סגן הכהנים לאהרן . . וכשם שנעשה לו סגן בחייו כך נעשה לו סגן במותו וכו׳. במד״ר פי״ח משה מלך ואהרן אחיו כה״ג ובניו סְיָגְנֵי כהונה ובסנה׳ ק״י. בלא״ר סיגני דכהנא ויק״ר פ״כ ושהש״ר פ׳ מי זאת שני בניה שני סיגני כהונה, ושהש״ר פ׳ לא ידעתי נעשו סגנים על כל באי עולם. שמ״ר פ״א מי שם הסגנים אלמים וכו׳ אסת״ר פ׳ בשנת שלש: בגי סגניה. (ב״ר פנ״ב עיי״ע סינים). בן הסגן יומ׳ מ״ד סע״ב, שמעון בן הסגן מנחו׳ ק׳: כתובו׳ כ״ג סע״ב שקלי׳ פ״ח מ״ה ב״ב ל״א סע״ב, ר׳ חנינא (חנניה) סגן הכהנים עיי מ״מ בסה״ד (רפו״ו צד ע״ה ע״ד)] —

* סוּגְנוֹי (או מל׳ סגי בהוספת הנו״ן או צ״ל סוגעוי Menge) תר״י א׳ לבראש׳ כ״ז, כ״ח וסוגנוי עבור וחמר ועוד עיי״ע סגע.

סִיגְנוֹן (מל״י σίγνον בל״ר signum פי׳ סימן Zeichen ובל״ר אמצעי׳ דבור והודעה Verkündigung, Bekanntmachung, Aeusserung) בס״ג דפ׳ אלו הן הנחנקין (סנהד׳ פ״ט סע״א) סיגנון[4]) אחד עולה לכמה נביאים כלומ׳ דבר אחד לכולן וכולן מתנבאין בסיגנון אחד כדכתי׳ (מ״א, כ״ב ו׳) עלה ויתן ה׳[5]) ביד המלך שמע מינה אינה כהוגן זה פי׳ שאין שני נביאים עולין בסיגנון אחד. *[אחי״ה רבינו היה מקצר פי׳ שאחריו נגרר היינו פי׳ ר״ח (בקובץ כ״י אנגיילי ק׳ דף ק״י.) וז״ל אין סיגנון אחד עולה לשני נביאים כלומ׳ אין ב׳ נביאים מתנבאים בסיגנון אחד והני כולהו עלה להן סיגנון אחד כלומ׳ דבר אחד וכיון מתנבאים בסיגנון אחד כדכתיב עלה ויתן ה׳ ביד המלך ש״מ אין נבואה זו כהוגן דאמר רב יצחק וכו׳. ורש״י פי׳ דבר מליצה ע״ש ונ״ל מל״ר האמצ׳ הנ״ל ובזה הענין בב״ר ס״פ צ״ז הבא בסיגנון שלו אנכי וכו׳ ובב״ר ספ״ו ענין דגל עיי״ע סגנם] —

סְגָבִיּוֹת (לדעת רבינו מע׳ הקודם והיותר טוב מל״ר signum ומל״י האמצ׳ σίγνον דגל ונס Fahne) בילמדנו ותן שמה מלא העומר מן (תנחומ׳ בשלח ספי׳ כ״ג) ויהם (שמות י״ד, כ״ד) הממם עירכבם נטל סיגניות[6]) שלהן ולא היו יודעין מה היו עושין מסתבר ענין חכמה ודעת כמו סגנון שאמרנו. — (א״ב פי׳ בל״ר סימן רושם ואופן גם פירושו נס ודגל) *[אחי״ה כנים דברי ר״ב יען כן כללו בע׳ הקודם וכ״ה בדפ״ר פי״ז׳ ובאסיל אבל בדפו״ו ובכל כ״י ערוך ע׳ בפני עצמו וכן מוכח מסוף הע׳ ועוד הראשון אינו ענין נס ודגל כע׳ הנוכחי וכגי׳ רבינו אי׳ ג״כ במכילת׳ בשלח פרש׳ ה׳ ד״ה ויהם: הממן ערכבן נטל סגניות שלהם ולא היו יודעים מה הן עושין ובסוף פרש׳ ב׳ בט״ס נטל מגפות שלהם וכו׳ וצ״ל סיגניות כדאי׳ בילק׳ בשלח ס׳ רמז רל״ב וילק׳ ש״ב ס׳ רמז ק״ס שניהם בשם מכילת׳ וכ״ה בשהש״ר פ׳ לסוסתי. וכשו״ט מזמור י״ח ד״ה ותגעש הגי׳ נטל מגננות וצ״ל מגניות והוא כגי׳ א״צ במכילת׳ ספ״ב ועיי״ע מגנון וע׳ מפה ומ״ש. ובמקום סגניות אי׳ ג״כ הקבוץ סגנים עיי״ע סגנם] —

סְגָבִיּוֹת (לדעת רבינו מל׳ סוג ענין אריגת קופות Flechtwerk, Körbe ועוד עיי׳ בפנים) של עלין טהורות בכל כלי [עץ] פ׳ י״ו בכלי׳ (מ״ה) פי׳ „עושין כמין קלת[7]) קטן מן עלין ומכניסין בה פירות ואינן אלא כלי עראי וסיגניות[8]) עיקרו מן (שה״ש ז׳, ג׳) סוגה בשושנים". *[אחי״ה הועתק מפי׳ רה״ג בסד״ט 12 והלאה וכ״ה בר״ש

1) בכ״י ק״ט בט״ס אחר ודע כי בירושלמי לי׳ א׳ וב׳ וכו׳ ועוד בסדר אחר ע״ש. 2) הוא מפי׳ רבינו. 3) בנו״ג לא היה כה״ג מתמנה כה״ג עד שנעשה סגן. 4) כן הוא בכתב יד ק״ט ובדפ״ע אין סיגנון. 5) במקרא אדני. 6) בתנחו׳ סגיונות. 7) בכ״י ה״ב קלף ובכ״י ק״ט קלג וצ״ל כגי׳ דפוסי הערוך וכ״ה בפי׳ רה״ג. 8) וכ״ה בפי׳ רה״ג בד״ה אבל באמצע הפי׳ וסוגניות וכצ״ל בערוך.

מדעת עצמו ועיי' ג"כ בפי"מ להרמב"ם וסיים וזה הארג יקרא סגנין באורו גדר מל' סוגה בשושנים ע"כ וכן פי' הראב"ד בספרא שמיני פרק ז' (וסיגים) [וצ"ל וסוגים] גדולים עיי"ע סג ג' וז"ל והסגנים הגדולים פי' שהן עשויות מן הסגאין ומן הזמורות והן קלות וכו' ע"ש ובמסרת התלמוד לה' ווייס אות ח'[1]) — ול"נ שעיקר הגי' סגניות כגי' כ"י ק"ט (או סגנים כגי' הראב"ד) והוא מל"י ורו' σαγήνη ,sagena רשת וקופות וכפיפות היו מעשה רשת netzartige Körbe] —

סִגְנֹם (= סִיגְנוֹם מל"י ורו' הרשומ' בע' סגניות Fahne, Panier) בבראשי' רבה בסוף פרש' ז' משנה תורה היה סיגנם[2]) של יהושע פי' דגל — בילמדנו[3]) שתי חצוצרות (בתנחו' לי' ועיי' בהוספות) לגיון שמרד במלך מה עשו הסניגורים נטלו סגנים וברחו כך משה ראה שכפרו ישראל ועשו העגל נטל אהלו וברח ומשה יקח את האהל. — (א"ב פי' כל"ר נס ודגל) *[אחי"ה בכ"י ק"ט אי' עוד מה עשו הסניגורים מלשון סגנים וט"ס הוא וצ"ל נטלו סגנים אבל בגוף הדבר אמת הוא ונ"ל שצ"ל הסיגנורים והוא מל"ר אמצעי' signarius נושא דגל המחנה Fähndrich ובילק' כי תשא ר' רמז שצ"ד בשם התנחומ' (ולפנינו לי') והוא כלשון התנחומ' הישן כי תשא סי' ט"ו (בהוצ' רש"ב צד נ"ח) מה עשה שר צבא שלו נטל סיגנון של מלך וכו' וכ"ה בשמ"ר פמ"ה ושם סגנום וצ"ל סגנים וכגי' רבינו, והוא כמו בל"נ סגניות עיי"ע[4]) ודע כי ערכי סגניות סגנם וסגנים שייכים לסוג דבור המתחיל אחד ובדפוסי' הראשוני' ובכ"י נפרדים לשלשה ערכים] —

סַגּוֹם (מל"י σάγος בל"ר sagum אדרת צמר עבה ועוד כסות שעל המטה wollener dichter Mantel, Bettdecke) בפ' כ"ט בכלי' (מ"א) נומי הסגום. בפ' י"א באהילות (מ"ג) ובפ' ט"ו (מ"א) סגום עבה וכופת עבה. בכל הבגדים פי"א בנגעים מי"א) סגום שנראה בו נגע פי' סגום בל' ישמעאל ברנוס ובל' לעז כפה ושל צמר היא וכולה ציציות כמו לעור[5]) בהמה כמפורש באותו דנגעים (הג"ל ר"א בן יעקב אומר עד שיראה באריג ובמוכין ומוכין בל' (ישמעאל) [צ"ל ארמית][6]) איתקא. וי"א סגום הכסות שעל גבי המטה ובלעז קוצו[7]). — (א"ב פי' בל"י ורו' אדרת שער) *[אחי"ה וצ"ל אדרת צמר, ותודוס העתיק שמיכה (שופטי' ד', י"ח) ע"י σάγος ופי' ראשון הועתק מפי' רה"ג לאהלות פט"ו מ"א (בסדר"ט 25) ושם בט"ס בטיית בורגם וכ"ה בערוך כ"י ג"ג וצ"ל בורנס = بُرْنُس והוא כפה בלע"ז היינו Mantel mit Kappe, cappa וכפי' רה"ג פי' רבינו בע' קפל א' ושם לי' בל' ישמעאל[8]) איתקא וכמו שלי' בפי' רה"ג, וכן לי' בע' גֹּמֶד ע"ש ובע' מקטורין אבל מע' נם ג' מוכח שצ"ל כמו שהגהתי בל' ארמית איתקא וכ"ה בפי' רה"ג לכלי' פכ"ט מ"א ע"ש (צד 20 ועי' נם ג') אילו החוטין בל' ארמית איתקה וכו' ובאותה המשנה: ושל אפיקרסין .. לבוש תחתון שיש לו איתיקה כמו שפירשנו כרוספדין ע"כ ועיקר הגי' איתיקא (ולא איתקא, אתקא, אתקה כגי' רבינו בערך גמד, נם נ' קפל וכאן) והוא ממש ל"ס עיין פפלנ"צ ללעף 9). וכפי פי' י"א טעם המלה בל"ר מצע ומכסה וזה מה שדרש בספרי תצא פ' רל"ד תכסה (דברים כ"ב, י"ב) פרט לסגום, ובע' קטף ה' הביא רבינו ממדרש ספר וידבר בפנים אחרים של וישלחו (היינו ספרי כי תצא עיי"ע ספר) ולפנינו לי' קטיפות אינן חייבות בציצית פי' לש' ישמ' קטיפה (قطيفة) ול' משנה סגום ע"כ ובספרא מצורע פרק זבים רפ"ב הסיגום וצ"ל הסגום וכדאי' שם תיכף אח"ז, וכ"ה בתוספת' שבת ספ"ה (ו') בכ"י אירפורט ובנו"ג בט"ס סגים, סגור וצ"ל סגום וכדאי' בתוספת' כלים ב"ק פ"ו. ועוד עיי"ע סכום. והקבוץ תוספת' כלי' ב"מ ספי"א ושם כלי' ב"ב רפ"ז הסגסין צ"ל הסגוסין ובכ"י אירפ' (597 בהוצ' צוק"מ) בט"ס הסגסגין. והלעז בסוף הערך מל"ר אמצעי' cozzo, kozzus, cotzia, cottum, cotum ומזה בלא"ש Kotze — ובעה"ק שנ"ב סיים קולטר"א וכ"ה בע' גלפקר בעה"ק קולטרא או דעק"א והוא kulter, kolter פי' מכסה עב .gefütterte Decke !

סְגַע (= סְגִיעַ כמו סְגִי, סְגָא ענין רבוי viel sein) מהמון רשעים רבים (תהלים ל"ז, ט"ז) תרג' סגעא[9]). הון יוסיף רעים רבים (משלי י"ט, ד') תרג'

---

[1]) ועוד עיי"ע סלג שפי' רבינו סולגיתא (ב"ר פס"ה) ג"כ מן סוג (סג ג'). [2]) כ"ה לנכון בכ"י ג"ג ובדפ' וויניצי' ואמ' (ושם סיגנום) אבל בדפ"ר פיז' ובאסיל בט"ס סיגום וצ"ל סיגנם וכדאי' בראש הע' סגנם ובכ"י ק"ט בראש הע' סגנם וכ"ה בכ"י ה"ב ובאמצע אי' בכ"י ק"ט סוגני ובנו"ג סיגנון והוא הנכון. [3]) בכ"י ודפ"ע הראשונים מתחיל כאן ע' סגנים דפ"א לנכון המשך הערך. [4]) אבל הסיגנון בתוספ' ע"ז רפ"ה (פ"ו) ט"ס וצ"ל כגי' הכ"י אירפורט (468 בהוצ' צוק"מ) והטיגנין וכדאי' ברפ"ט עיי"ע טגן א'. [5]) כ"ה לנכון בדפ"ר ובכ"י ק"ט ובדפ"ע מפיז' והלאה בט"ס עור. [6]) עיי' למטה בהוספותי. [7]) בכ"י ק"ט קוט. [8]) כפי גי' כ"י ודפ"ר פיז' וויניצ' אבל בדא"מ בטעות. [9]) בנו"ג סגיעין.

מדלא [1]) מוסיף חברי סגיעי. רבים יחלו פני נדיב (שם ו׳) תרג׳ סגיעי דמשמשין קדם רבא. זה ע׳ במקום א׳. — (א״ב אולי מדלא גרסינן שתרג׳ הון מדל) *[אחי״ה ובאמת כה״ג בכ״י הנ״ל עיי׳ הערה 1 ודוגמת ע׳ במקום א׳ עיי״ע בקיע (ח״ב, קס״ב) שהוא בל״ע כמו בקיא בל״ס וארמי׳ וכן בל״מ פדע כמו פדה. והפעל סגיעו בתרג׳ כ״י תהלי׳ ד׳, ח׳ ובדפוסי׳ סגיאו. שם בכ״י למשלי ט׳, י״א ניסגעון ובדפוסי׳ ניסגאין, ובאפעל לתהלי׳ י״ח, ל״ו אסגעיתני; למשלי כ״ח, ב׳ דמסגיע והתואר סַגִיעָא למשלי כ״ב, א׳ והקבוץ סגִיעִין עיי׳ לעיל ובתרג׳ לתהלי׳ ד׳, ז׳ בכ״י ובדפוסי׳ סגיאין, ולנקבה סַגִיעָן למשלי י״ט, כ״א עיי׳ עמת״ר ללעווי ושם השם סוּגְעָא בסמיכות סוּגְעֵי ולנקבה סוּגְעֲתָא, סְגִיעֲתָא כמו סוּגְאָה, סְגִיאוּתָא.

ואולי סוּגְנוֹי (עיי״ע) צ״ל סוגעוי פי׳ המון] —

סָגַף (מל״ע شجب ובל״ס סְגַף ענינו צער וזעם traurig, betrübt sein ועוד עִנוי נפש ge-drückt sein, sich quälen) [כפ׳ סדר תעניות אלו בגמ׳ על אלו מתריעין] [2]) (תעני׳ כ״ב:) אין היחיד רשאי לסגף עצמו בתענית [3]) אין אצטרכיא [4]) עמו מסתגף (ב״ר פ״ס) כבר פי׳ בע׳ א׳ [5]). — (א״ב תרג׳ לענות (נפשו) [צ״ל נפש] (במדבי׳ ל׳, י״ד) תרג׳ לסגפא (נפשיה) [צ״ל נפש]) *[אחי״ה ויתר דוגמאות בענין תרג׳ ענוי עיי׳ מתורגמן ע׳ סגף ועמת״ר ללעווי. ובדרז״ל ב״ר פע״ד דווים וסגופים היו עיי״ע מפרים ג׳ רבינו וע׳ דו ב׳ ובהערה 4 (ושם צ״ל כמו שתקנתי בע׳ מפרים) וש״נ השינויים ועוד עיי״ע סכף. ספרי דברי׳ פ׳ כ״ד אי לכם דווים אי לכם סגופים . . אוי לכן דוויות או לכן סגופות פיעל עיי׳ לעיל תענית הנ״ל, תוספת׳ ב״מ פ״ח לרעב ולסגף את פרתו וכו׳, שם סיגפה ומתה וכו׳. בפַעל סַגִיף תרג׳ ירו׳ א׳ לבראש׳ ט״ו, י״ג; ט״ז, ו׳; לשמות כ״ב, כ״א, כ״ב; לדברי׳ ח׳, ט״ז וזולתו, הפעיל תוספת׳ שם מסגיף את עצמו, אתפעל תרג׳ לתהלי׳ ק״ב, כ״ד; ק״ז, ט״ז וזולתו. שמ״ר פכ״ו יוצא אדם לדרך אם אין בהמתו עמו מסתגף. והשם קהל״ר פ׳ אמרתי אני: בסיגוף ובתענית וביסורין, ועיי׳ עוד תרג׳ ירו׳ א׳ לבראשי ג׳, ט״ו; מ״א, נ״ב; לשמות ג׳, ז׳; לישעי׳ ח׳, כ״ב; מ״א, י״ז וזולתו] —

סָגַר (מל״מ וכן בל״ס ובל״ע سجر ענין נעילה וסתימה ein- verschliessen) מצורע מוסגר (מגילי׳ פ״א מ״ז ד״ח: יבמו׳ ע״ד: נזיר נ״ד. כלי׳ פ״א מ״ה) מן (ויק׳ י״ג ה׳, כ״א) והסגירו הכהן. — (א״ב תרג׳ נגע צרעת (שם י״ג ב׳, ט׳) מכתש סגירו) *[אחי״ה ונקרא ככה נגע צרעת בהיות הנגע סגור הפעל תר״י א׳ לדברי׳ כ״א, ה׳ למסגר ולמחלט. אפעל תרג׳ ויק׳ י״ג. ד׳. ה׳. י״א. נ״ד. אתפעל אסתגיר תרג׳ דה״י ב׳ כ״ו, כ״ב. והתואר סְגִיר, סגירא תרג׳ לויק׳ י״ג, מ״ד, מ״ה; י״ד ב׳. ג׳; לבמד׳ י״ב, י׳; לנקבה סגירתא תר״י א׳ לשמות ד׳, ו׳. והשם סגירו, סְגִירוּתָא תרג׳ לויק׳ י״ג. י״א. י״ב. מ״ב. מ״ז; למ״ב ה׳, א׳. ג׳ וזולתו — ובהוראה ראשונה עיי״ע סיגרון ב׳ והשם המופשט במד״ר פי״ג סגירת האהל . . סגירת החצר] —

סגר (= סוּגָר (בל״מ יחזק י״ט, ט׳ פי׳ משמר) בל״ע ساجور טבעת עץ או עור או ברזל lederner, hölzerner, eiserner Ring) בר״ג דפ׳ במה בהמה (שבת נ״א:) [אין] חיה יוצא בסוגר פירוש אפסר. *[אחי״ה וכן מוכח מש״ס שם ומירו׳ שבת ספ״ה ד״ז ע״ג וירו׳ ביצ׳ ספ״ב דס״א רע״ד ע״ש ושם ושם כלב יוצא בסוגר וכו׳ וכן ענין מלה ערבי׳ הנ״ל טבעת סביב צואר הכלב ונכון פי׳ רש״י ע״י לעז קולא״ר והוא ל״ר ואי״ט Halseisen, collare ועוד הביא ל״מ (יחזקי׳ הנ״ל) להורות שענינו ג״כ חבל הנתון סביב הצואר] —

* סְגַרְגַּר בתרג׳ לתהלי׳ א׳, ג׳ בקצת דפוסי׳ סגרגר ומצלח והנכון כגי׳ המתורגמן מגרגר מהשם גרגר (ח״ב שנ״א).

☜ סִגְרוֹן (לדעת ר״ב כמו סקרון sacramentum שבועת בעלי המלחמה Soldateneid ולפע״ד מל״ר ויוני׳ אמצ׳ הרשומ׳ בפנים ופי׳ נושא כלי מלחמה Hellebardenträger) מדרש. במד״ר פ׳ איש או אשה כי יעשה מכל חטאת (במד״ר פ״ח) כל מי שכותב את עצמו סגרון למלך [6]) פי׳ בל״ר סקרון איש מלחמה הנשבע לעשות כפי יכלתו צווי השררה וכל אנשי צבאות רומי היו נשבעים שבועה זאת. *[אחי״ה כונת ר״ב על ל״ר הנ״ל עיי׳ בט״ר לה׳ אייזלער ח״ב, 72. ולפע״ד מל״ר securis ובל״י אמצ׳ σεκούρις = σεκούριον ואחד

---

[1]) כ״ה לנכון בכ״י ו״ו א׳ וה״ב ועיי׳ הערת ר״ב וע׳ מדלי ובנו״ג מזלא וכ״ה בדפ״ע חוץ מדפ״ר דאי׳ מולא והוא מל״ע הרשומי׳ בע׳ מדל אבל נראה שגם בדפ״ר צ״ל מזלא ויש להגיה מרלא וכ״ה בתרג׳ כ״י משלי כ״ח, ב׳ מודליה ובנו״ג מזליה ועיי׳ סוף ע׳ מזל. [2]) כצ״ל ועיי״ע אנבא. [3]) כ״ה בכ״י ק״ט וכ״ה לפנינו ובתוספ׳ פ״ב. [4]) כ״ה בדפ״ר ובכ״י ה״ב אסטרכיא ובדפ״ע אחרונים איצטרכיא. [5]) ר״ל בע׳ אצטרכיא. [6]) בנו״ג כל מי שמכתיב א״ע סיגרון למלך.

הוא עם τζικούριον, τζεκούρη, τζηκούριον, τζουχούριον ומבואר באו"מ מיירזיאוס (491, 563) וכמו שתרגמתי נושאי כלי βαρδούκια ἔχοντας מלחמה לשמור המלך ובפסיקת' רבתי י' הדברות פ' רביעייתא צד קכ"א: (הוצ' פריעדמאן) הגי' שרגיון ואולי הוא מל"ר אמצ' scario שומר הדלת Thürhüter ועיי' פי' מלות זרות לה' גידעמאנן בסוף הפסיקת' הנ"ל ושם ביאורים אחרים] —

* סִיגְרוֹן (= סִגְרוֹן שם תואר לגבריאל) סנהד' מ"ד: ילק' יהזק' ר' שנ"ג סיגרון (סגרון) כיון שסוגר שוב אינו פותח וכו' וכבר פי' בע' אטמון ע"ש בח"א, ס"ב: והלאה, ובעל האגדה הבין מפעל סָגַר.

* סיגורין סיגורין ירו' מגילי' רפ"ב דע"ג, ט"ס וצ"ל סירוגין עיי"ע סרג א'.

* סגריות (?) שביעי' פ"ט מ"ה וצ"ל סנריות כגי' הערוך בע' סנר ע"ש.

* סַגְרִיר (מל"מ ובל"ס סַגְרָא מל"ע سجر ענין מלוי מים בנהר וע"י מטר הלך על כל גדותיו (das Anfüllen des Flussbettes bis zum Rand עיין הח' פליישער בהוספ' לעמת"ל ללעווי ח"ג 721 והמפרשים למשלי כ"ז, ט"ו ירו' מגיל' פ"א דע"א ע"ד ירו' חגיג' פ"ב דע"ז ע"ד ירו' סנהד' פ"ו דכ"ג ע"ג ביום סגריר, ובתרג' למשלי הנ"ל סגרירא. ותרג' שומרוני גשמיכם (ויק' כ"ו, ד') אצצפ.

סֹד (סוֹד הָעִיבּוּר das Geheimniss der Kalender-berechnung) מפני מה נקרא סוד העיבור מפני שב"ד לא היו מגלין אותו אלא למזומנין לעיין בדבר זה. *[אחי"ה והראיה מסנהד' י' סע"ב וי"א רע"א ת"ר אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה ופירש"י שהזמינן הנשיא מבערב ע"כ; ובכתובו' קי"א רע"א פירש"י שלא יגלו את הסוד: אמרי לה סוד העיבור וכו' וכ"ה בתוספו' שם והביא ראיה משבת ע"ה. כי היא חכמתכם ובינתכם זהו סוד העיבור ע"כ[1]. ובר"ה כ' רע"ב דתניא בסוד העיבור פירש"י ברייתא שנויה ברמזים ע"כ. בסוד עמי לא יהיו (יחזק' י"ג, ט') דרש בכתובו' קי"ב סע"א וירו' ר"ה פ"ב רנ"ח: זה סוד העיבור ובירו' סנהד' פ"א רי"ח סע"ג אי' רק: זה עיבור. מזה מוכח ענין סוד כמו סתר אבל ה' סלאנימסקי במ"ע היונה ד'. פי' מענין בסוד ישרים ועדה (תהלים קי"א, א') והיינו ישיבת חברים למתוק סוד רק בקרב המזומנים והביא ראיה מסנהד' הנ"ל ע"ש אבל מה יאמר לשמ"ר ספט"ו ולכך מסר הקב"ה סוד הלבנה לישראל שיהיו הם מונים בה והעובדי כוכבים מונין לחמה — ובתש' הגאוני' סי' שנ"ה (צד 180 בהרכבי) אי' במסורת שיש בידינו בסוד העיבור ואם בזולתה ועיי' מ"ש מו"ל צד 371 — ובענין סתר עיין עוד עירו' ס"ה. פסחי' מ"ט: חגיג' י"ד. יבמו' ס"ג: מסכת כלה] —

סד (= סִיד מל"ס סַיְדָא בל"ע شيد בל"מ שִׂיד Kalk, Tünche וכן נקרא מין טיפול נשים (eine Art Schminke בפ' המוציא יין (שבת ע"ח רע"ב במשנ') סיד כדי לסוד קטנה שבבנות. פי' סיד עושין אותו מן שמרים[2] תולין בתוך החבית העופרת ומתלבן ובלעז צירותא[3] ופסולת חסיד מערבין בו מלח ומניחין אותו באור בלא מים ימים רבים ונעשה אדום ונקרא מיניא"ו[4]. *[אחי"ה וכ"ה בפי' ר"ח בשבת פ': בביצת הסיד[5] וז"ל ביצת הגיר: הגיר הוא הסיד הלבן הנשרף הנקרא (אספיראג) [צ"ל אספידאג] ע"כ והוא בל"ע اسفيداج מל"פ اسفيداب Bleiweiss ועיין ערך אספידיכא (ח"א, קפ"ו:). וכנ"ה בשבת שם טופלות אותן בסיד. והפעל שם: כדי לסוד כלכול. ומה שענינו אדמה לבנה עיין נגעי' פ"א מ"א והלאה ספרא תזריע פ' נגעים פרק ב' ב"ב ג': סוט' ל"ב. ל"ה: ל"ו והפעל סוט' ל"ב. וסדוהו בסיד ובפַעל סייד תוספ' סוט' פ"ח וסיידוהו בסיד, סיידה ע"ז מ"ז: ב"ר פכ"ח סיידה וכיירה איכ"ר פ' כלה עיי"ע גר הנ"ל תוספת ב"ב ספ"ב אין מסיידין ושם בינוני פעול מסויידת, שם לתרום' פ"ז מסוייד ושם מופשט סִיּוּד ב"ב נ"ג: התואר סַיָּד (בל"ס סַיָּדָא) קהל"ר פ' בכל עת: הלך הסייד לסידו וכו' הקבוץ סַיָּדִין שבת ס"ו. פ': תוספ' כלי' ב"ב פ"ד] —

סד (= סדיא = בי סדיא מל"ס בֵּסְדָיָא בל"ע وسادة כר Polster, Kopfkissen) בגמ' דפ' כל הכלי' (שבת קכ"ד:) רב מרי הוה ליה הנהו בי סדוותא[6] בשמשא. בפ' אעפ"י שאמרו בגמ' ארבעה יושבת

---

[1]) ובנו"ג שם זה חישוב תקופות ומזלות. [2]) בכ"י ה"ב תמרים וחנכון שמרים ועיי"ע גר בי (בח"ב שמ"ג) ומ"ש בשם כ"י פאריז. [3]) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו אי בי ל"ד ובכ"י ג"ג צירוסא ובכ"י ק"ט זיירותא ובדפ"ע יירוסא וצ"ל ציירוסא והוא בל"ר ואי"ט cerussa ובל"צ céruse Bleiweiss בל"ע البياض. [4]) בלאי"ט minio מל"ר Mennig, minium. [5]) ובכ"י הגיר וכ"ה בערוך ע' גר (ח"ב, שמ"ו:) ובפי' ר"ח. [6]) עיי"ע בי סדיא (ח"ב, נ"ב) וש"נ השנויים וכ"ה הקבוץ בל"ס בסדותא וכ"ה בפשיטי להעתקת כסתות (יחזק' י"ג, י"ח).

בקתידרא (כתובו' ס"א סע"א) אביי מנחא ליה אפומא דכובא רבא אבי סדיא. בחלומות דפ' הרואה (ברכות נ"ו.) פטר חמור דקאי אאסדן ככר פי' בע' אסד. *[אחי"ה וש"נ השנויים ושם הבאתי הגזרה מל"ע اساد = وساد וממנו ל"ס בסדיא וא"כ עיקר מקומו בע' אסד בל"ס אֵסָדָא או יותר טוב בע' ביסדיא בתיבה אחת וכן מצאתי בכפתור ופרח פמ"ד פוריא (וביסדיאי) [צ"ל וביסדיא] ורז"ל עשו ממנה שתי תיבות ורבינו הביאו בלי נכון בזה הערך כאלו השרש סד ואחריו נגרר ה' לעווי וטעה להביא מלה סורית סַדְיָא והתימה על ה' פליישער שלא השיג עליו ולא העיר מקורו מל"ע הנ"ל] —

* סַד (מל"מ עץ שסוגרים בו הרגלים Holzblock וכ"ה בל"ס סַדָא פסחי' כ"ח. סדאה בסדיה יתיב עיי"ע סדן א', הקבוץ תוספת' ע"ז רפ"ב אין מוכרין להן לא סדין ולא כבלין. והתואר סַדָּאָה פי' עושה סדין וגי' אחרת עיי"ע סדן א'.

סְדָה (נ"ל עיקר באלף אַסְדָּה ומל"ע הרשומ' בע' אסד Floss) בפ' תפילת השחר (ברכות כ"ח:) היה יושב בספינה או בסדה[1]) פי' משימין עצים שתי וערב על המים עד שיעשו מגדל ויעלו עליו בעלי המלחמה וי"א כשיש להם עצים גדולים ולא יחזיקום הספינות יאסרו אותם חבילות גדולות וישימו נס עליהם ויוליכום ברוח עד המחוז כמו דובר (מ"א ה'. כ"ג) ורפסד. ירוש' (ברכו' פ"ד ד"ח ע"ג) היא אסדה היא אסכריא[2]) [צ"ל אסכדיא] היא רפסודות, ונביאם לך רפסדות על ים יפו (דה"י ב' ב', ט"ו) ויש מהן בע' אסד[3]). *[אחי"ה כפי' הערוך א' בפירש"י בל"א ולועז רדי"ל (= radeau) ולא"ש ולו"ם (= Floss). ופי' ראשון כמו פי' הערוך בע' סדן א' ע"ש ולועז רש"י ציפ"ש (= בל"ר cippus בל"צ cippe, Klotz, Stock) ועיין רש"י בע"ז ט"ו:] —

* סוֹד (כמו יְסוֹד Grund) סנהד' צ"ב סע"ב והומק סודו עיי' פירש"י בל"א אבל גי' רבינו עיי"ע מרק ב', סר ג' וש"נ השנויים.

סדד (= סידודין אולי מל"ע سدد עמקים Thäler) בילמדנו בפ' אם בחקותי (בתנחו' לי') כיון שיעלו הסידודין ויעטפו אותן הן נעשין שוין הן נדין ואומר לו שירה יתרועעו אף ישירו (תהלים ס"ה, י"ד). *[אחי"ה ר"ב ואחריו רמ"ל העתיקו הע' ממקומו והעריכו בע' סדר אבל בכל דפוסים וכ"י אי' קודם סדום ובכ"י ו"ו ול"ד ודפ"ר דבור המתחיל סדד ובאמצע הערך סידודין ולא סידורין כדפ"ע האחרונים ואולי הוא מל"ע והוא כמובן הפסוק ועמקים יעטפו בר ועיי' ראב"ע לזה הפסוק ועוד צריך למוד — הסדידין בתוספ' קידוש' ספ"ה עיי' סוף ע' סדר ומ"ש] —

* סדיין (כמו סדן Block) קהל"ר פ' ויתרון חד סדיין ובויק"ר פכ"ב חד סדן עיי"ע סדן א'.

סְדוֹם (עיר ידועה קרובה לים המלח Sodom) בפ' השותפין בגמ' ולא את השדה (ב"ב י"ב:) תרתי ארעתא[4]) אחדא ניגרא אמר רב יוסף כגון זה כופין על מדת סדום. והלכתא כרב יוסף בסדום[5]) קנין ומחצה. (ב"ב קי"ד: קמ"ג:) פי' סדום הא דאמרן, קנין בר"ג דפ' יש נוחלין (ב"ב קי"ד.) קנין עד מתי חוזר רבא אמר כל זמן שיושבין רב יוסף אמר כל זמן שעסוקין באותו ענין, מחצה בר"ג דפ' מי שמת[6]) (שם קמ"ג.) ההוא דאמר לדביתהו נכסי ליך ולבניך אמר רב יוסף קנתה מחצה. *[אחי"ה וכנ"ה באבות פ"ה מ"י מדת סדום שבת ק"ח: הפוכה סדום תוספת' שבת פי"ב (י"ג) ימה של סדום, והתואר ב"ר פמ"א אין לך בכרכים רע מסדום כשאדם רע קורין אותו סדומי ובתוספ' שבת פ"ז (ח') הגי' סודמי. והקבוץ סְדוֹמִיִּים ב"ר פי"ט כ"ו, כ"ח, ולנקבה סדומית חולי' ק"ה:] —

* סוֹדְמִין (מפעל ערבי سدم פי' סתם Verstopfung ירו' ב"ב פ"ב די"ג רע"ג בכותל אטום .. בכותל סודמין.

1 סַדָּן (בל"ס סַדָנָא מל"פ سندہ = سندان וכ"ה בל"ע, Holzblock, Amboss ועוד בל"ס אופן Axe) בריש כלאים (פ"א מ"ח) אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה .. בר"ג דפ' יש בערכין (י"ד.) דתנן בס"פ המוכר את הבית (ב"ב ע"א.) ר' שמעון אומר המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן השקמה. בס"ג דפ' סדר

[1]) בנו"ג היה מהלך .. או באסדא ובכ"י ש"ם ובס' המפתח היה יושב וכו' ובכ"י פ' או באכסדרא צ"ל באסכדיא מל"י σχέδια עיי"ע אסד. [2]) וצ"ל כמו שהביא ר"ב בע' אסד בדלת. [3]) עיי' מ"ש בח"א, קס"ד: והלאה. [4]) וכ"ה בדפ' לובלין של"ו וכ"ה בפי' רגמ"ה ושם תרי ארעתא ובנו"ג תרתי אחד נגרא. [5]) בנו"ג בשרה ענין ומחצה ובכ"י ש"ם ה' ור' ורי"ף ורשב"ם קנין. [6]) בדפ' וויניצי' בט"ס מי שמתו.

תעניות האלו[1] (תעני׳ כ״ה:) ובפי׳ המוכר את הספינה בגמ׳ זתים לקוץ (ב״ב פ׳.) בתולת שקמה ג׳ טפחים וסדן השקמה ב׳ טפחים פי׳ שרש שקמה. בפ״ק בב״ק בגמ׳ דסמוך[2]) נכסים (ב״ק י״ב רע״ב) התם סדנא דארעא חד הוא, הכי מפסקי[3]) בפ״ק דקידושין בגמ׳ דסמוך זוקקין (קידושי׳ כ״ז:) התם גופן מוחלקין הכא סדנא דארעא חד[4]) הוא. פי׳ גוף הקרקע[5]) כגון סדן השקמה. בגמ׳ דפ׳ כל שעה (פסחי׳ כ״ח.) נגרא בסדניה יתיב מדוויל ידיה משתלים[6]). פי׳ אומן שחוקק העץ שהוא סדן לעשות חבלים ברגל לסוף משימין אותן ברגליו[7]) ויש ששונין[8]) סדאה מלשון יושב בספינה או באסדא ומפרשי שניהם כמין כבלים שנותנין ברגלי הכלואים בבית הכלא. *[אחי״ה כ״ה בפי׳ ר״ח לפסחי׳ ועיי׳ סוף ע׳ סְדָה ומ״ש. וגזרת המלה מל״פ וסורי והושאל לחתיכת עץ וגזע אילן העב fester Baumstamm ולכן היטב לועז רש״י בתעני׳ וקידושי׳ הנ״ל טרונ״ק בל״צ tronc ובל״ר Baumstamm, truncus ובפרט של שקמה עיי׳ מקומות הנ״ל ועיין ג״כ בפסק׳ רבתי פ״א עץ הסדן העושה בארץ שש מאות שנה ובמד״ר פי״ג אי׳ רק כשקמה זו וכו׳. ירו׳ ב״ב ספ״ג די״ד רע״ג ותוספת׳ ב״ב פ״ג סדן השקמה ובתוספת׳ כלאי׳ רפ״א סדין של שקמה ובקהל״ר פ׳ ויתרון חד סדיין ויותר טוב בויק״ר פכ״ב חד סדן. וסדנא דארעא פי׳ גזע ומצב הארץ ורבינו פי׳ לפי הענין גוף הקרקע. וסנהד׳ נ״ב: תוספת׳ סנה׳ פ״ט מניחין את ראשו (מניח ראשו) על הסדן וקוצץ בקופיץ. ובענין פסחי׳ הנ״ל פי׳ רבינו סדן כמו סַד של מקרא וכ״ה בתוספת׳ ע״ז פ״ב בכ״י אירפ׳ אין מוכרין להן את הסדן ולא כובלין אבל יותר טוב גי׳ הדפוסי׳ לא סדין והוא קבוץ מן סַד עיי״ע] —

2 סַדָּן (מע׳ הקודם Amboss) בב״ר פרש׳ כ״ט (רכ״ח) ויאמר ה׳ אמחה את האדם ובויק״ר זאת תהיה פרש׳ וזכור את בוראך (פי״ח) נתנו על הסדן והכהו בפטיש נחלק הסדן[9]). בפ׳ הבונה (שבת ק״ב:)[10]) אף המכה בקורנס על הסדן. פי׳ חתיכת ברזל גדולה שמרדדין עליה ברזל וכל כלי מתכות ובלעז אנקוד״ני. — (א״ב פי׳ בל״י עץ עב וחזק תקוע בארץ) *[אחי״ה בלאי״ט incudine, ancudine, Amboss ובהשאילה נאמר בב״ר ספ״י מהו ויכל אלהים ביום השביעי (בראשי׳ ב׳, ב׳) אתמהא אלא כזה שהוא מכה בקורנוס ע״ג הסדן הגביהה מבעוד יום (והורידה)[11]) [צ״ל והדרא] משתחשך וכו׳ פי׳ החזיר ידו משתחשך — והמלה איננה ל״י כי אם ל״ע ול״פ וס׳ הנ״ל ולא כדעת ר״ב] —

3 סַדָּן (גם זה מע׳ הקודם סַד כמין גלגל ואופן ומל״ס הנ״ל Holzblock als Axe in einem Maschinenwerk) בפ״ק בסוט׳ בגמ׳ וכן לענין הטובה (י״א:)[12]) א״ל מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע. עושה מלאכה על האבנים (ירמי׳ י״ח, ג׳) תרג׳ על סדנא. בפ״ק בחולין בגמ׳ השוחט במגל יד[13]) (ט״ז רע״א) השוחט במוכני[14]) שחיטתו כשרה והתניא שחיטתו פסולה[15]) לא קשיא הא בסדנא דמיא הא בסדנא דפחרא[16]) כבר פי׳ בע׳ מוכני[17]). בר״ג דפ׳ מי שהיה טמא (פסחי׳ צ״ד:) ודילמא כסדנא דריחיא אי נמי כצינרא דדשא. פי׳ „כמו הסדן הזה אעפ״י שסובב הגלגל קבוע בו עולה ויורד שני קצוות הסדן במקומן נראין לעולם אין הדרומי נראה בצפון ולא הצפוני בדרום אי נמי כצינרא דדשא והדבר אחד" זה פי׳ רבינו חננאל ז״ל[18]). ספר אחר[19]) כבוצינא דריחיא וכבר פירשנו במקומו מפי׳[20]) רבי גרשם ז״ל. *[אחי״ה ובע׳ בצין ב׳ (ח״ב. קנ״ג) לא הזכיר בשם רגמ״ה אבל רמזתי שם על ע׳ הנוכחי ושם פירשתי בוצינא מל״פ ציר הדלת ובאמת כן ענין מלת סדנא = سندان גם בל״פ וא״כ שתי גירסאות עולות בקנה אחד וזה מ״ש רבינו והדבר אחד. ועוד ענין מלה סדנא בל״ס אופן וגלגל וא״כ אבנים העתיק ככה התרג׳ והבינו כמו אפנים וכנ״ה

---

[1]) כ״ה בכ״י ובדפ״ר וויניצי. [2]) כ״ה לנכון בכ״י ובדפ״ר. [3]) בדפו״ו כאן הפסק נקודה בט״ס וזה הטעה לבעל הפשב״ע לומר שלי׳ לפנינו! ובאמת דברי רבינו הם ולנכון בדפ׳ באסיל ואמש׳ ושם ושם הכא בט״ס ולנכון בכ״י ערוך ובדפ״ר ופיזי נשמט מן סדנא דארעא עד סדנא דארעא. [4]) כ״ה בכ״י ערוך. [5]) וכ״ה בחי׳ הריטב״א בקידושי׳. [6]) וכ״ה בע׳ נגד ובדפ׳ הישנים עד בנבנשתי והגיה המהרש״ל סדנא בסדני יתיב. [7]) וכ״ה בפירש״י ע״ש. [8]) וכ״ה בש״ס כ״י בי ובפי׳ ר״ח. [9]) וכ״ה בקהל״ר פ׳ גם מגבוה ועוד עיי׳ פסיקת׳ רבתי פל״ב ושם נאמר זה על סנפריגון. [10]) וכ״ה בתוספתי שבת פי״א (י״ב). [11]) וכ״ה בילק׳ בראשית ר׳ ט״ו וצ״ל כגי׳ המיוחס לרש״י. [12]) וכ״ה בשמ״ר פ״א ע״ש. [13]) לי׳ בדפו״ו ואי׳ בכ״י ערוך אבל בע׳ מכנה אי׳ גם בדפ״ע. [14]) בדפ״ר במיכני. [15]) כ״ה בכ״י ובדפ״ר וויניצי ובשדפ״ע נשמט. [16]) וכ״ה בפי׳ רגמ״ה (בקובץ כ״י אנגייליקא דף רפ״ט.) ובנו״ג סרגא. [17]) עיי״ע מכנה. [18]) והודפס בש״ס ווילנא ושם ג״כ הגי׳ כי סדנא וכ״ה בכ״י ש״ס ב׳. [19]) וכ״ה לפנינו. [20]) כ״ה לנכון בדפ״ר ובשדפ״ע מפי.

בתר"י לענין המרכב סְדָנֵי, סְדָנַיָּא עיין תר"י א׳ לבראשי׳ מ"ה, י"ט; כ"א. כ"ז — ובחכמת תכונת השמים נקרא סְדָן והקבוץ סְדָנִים הקוטבים Pole עיי"ע סדן במעריך ללונזאנו וראב"ע לעמוס ה׳ ח׳] —

4 סַדָּן (מע׳ הקודם פי׳ גזע עץ נקוב ausgehöhlter Klotz והושאל לכד שעושין בו שכר Bottich) בפ׳ ערבי פסחי׳ בגמ׳ אפי׳ מן התמחוי (פסחים קי"ג.) תמרי בהילוזך[1] לבי סדנא[2] רהוט פי׳ בכליך תמרים רוץ ושים אותם בכלי שעושין בו שכר כלומ׳ עשה מהן שכר מאי סדנא[3] (סודנאה) [צ"ל סוד נאה][4] וגמילות ח ס ד א[5] פי׳ סוד נאה כלומ׳ ריוח יפה ויכול לעשות חסד וליתן לעניים לשתות ס"א[6] סועדנא כלומ׳ עוזר יעשה לבעליו להתעשר. *[אחי"ה וכל זה רק עפ"י אגדה ולא לפי פתרון המלה וגזרתה מלש׳ סדן הנ"ל בערכי׳ הקודמים היינו חתיכת עץ נקוב שעושין בו שכר ודע כי בע׳ נזייתא הייתי רוצה להגיה בזיתא מל"פ بوزة היינו שכר ועתה מצאתי קצת ראיה כי بوز פי׳ חתיכת עץ וגזע אילן וא"כ על פי זה גם סדן יש לו שתי הוראות חתיכת עץ ושכר שעושין בו כלומ׳ כד של שכר ורש"י פי׳ ג"כ למה נקרא שם השכר סודנא ועוד עיי"ע הבא — ועוד עיין מה שכתבתי בשם ר"ח בע׳ נזייתא] —

סדן (= סוֹדְנִי Mann des göttlichen Raths לדעת רבינו מל׳ סוד ה׳ ולפע"ד מל"פ הרשומ׳ בפנים) בס"ג דפ׳ כיצד מברכין (ברכות מ"ד סע"ב) א"ל אביי לרב פפא ס ו ד א נ י[7] אנן תברינן ליה בחמרא ובבשרא. במנחות בפ׳ ר׳ ישמעאל בגמ׳ דסמוך קוצרין (מנחו׳ ע"א.) א"ל סודני בשדה כתב. בס"ג דפ"ק בנדה (י"ב: רע"ב) א"ל סודני לא מיגניא באפיה. פי׳ ירא שמים כדכתי׳ (תחלי׳ כ"ה, י"ד) סוד ה׳ ליראיו. *[אחי"ה ורגמ"ה במנחו׳ (קובץ כ"י אנגייל׳ דף כ"א.) פי׳ סודני ת"ח כלומ׳ סוד ה׳ ליריאיו ע"כ וכ"ה ברש"י במנחות ושם תלמידי חכמים וצ"ל תלמיד חכם וכדאי׳ ברש"י לנדה שם ושם ושם הביא גם ל"א כי סודני הוא רמי שכרא Bierbrauer וכ"ה בפירש"י בברכו׳ שם והביא ראיה מפסחי׳ קי"ג. ע"ש וע׳ הקודם ובהפשב"ע ודע כי בדפוסי׳ הראשונים הגי׳ ברי"ש סורני (עיי׳ ד"ס לברכו׳) וזה קצת ראיה להשערת בעל סד"ה (ע׳ רב פפא) שקראו כן על שם חמיו אבא סוראני כי נשא בת אבא סוראה עיי׳ כתובו׳ נ"ב: ופירש"י ועיי"ע סורא אבל זו הגי׳ בודאי ט"ס היא שעיקרה בדל"ת. ול"נ כי היא ל"פ سوزيان פי׳ בעל נכסים ועשיר Güterbegabter כי רב פפא היה עשיר עיי׳ פירשב"ם לפסחי׳ קי"א סע"ב ד"ה שעתא קיימא לך. ועוד עיי׳ שם קי"ג. א"ר פפא אי לא דרמאי שכרא לא א י ע ת ר י ובתש׳ הגאונים סי׳ ת"ד (הרכבי צד 214) אי׳ : וכך שמענו מן הראשונים סודני חקלאה כלומ׳ שאתה מבני השדה ולא מבני מדינה וכו׳ ע"ש] —

סדן (= סָדִין, סְדִינָא מל"מ ומל"ס סְדוּנָא בל"ע سدن، سدان feine, dünne Hülle ומזה سديل Leinwand) בר"ג דפ׳ התכלת (מנחו׳ מ"א.) א"ל קטינא סדינא בקייטא סרבלא בסתוא ציצית מה תהא עליה. תשובת הגאונים ושפירשתם מצאנו בתשובות דעבדו תקנתא לאחותי חוטי דכיתנא במאני דכיתנא חס ושלום לא התירו[8] לעולם כך ולא תעשו כך והא דרבא (שם ל"ט סע"ב) דאמר צמר ופשתים פוטרין במינן ושלא במינן ליתא מן קושייתא דמלאכא אשכחיה לרב קטינא דמיכסי בסדינא (שם מ"א.) ואי סלקא דעתך אפשר למירמי הוטי דכיתנא[9] רב קטינא מאי טעמא לא רמא חוטי דכיתנא ומלאכא מאי לא אמר ליה רמי הלכך לא אפשר[10]. בנדה בפ׳ האשה בגמ׳ בדקה אחת (נדה ס"א.) הביאו לו סדינין[11] ושראן במים ופרשן[12] עליהן מקום טומאה ניגב[13] מקום טהרה לח[14] בדקו ומצאו בור גדול מלא עצמות. *[אחי"ה ועיי"ע עבד ב׳ — וכנ"ה במנחו׳ מ׳ רע"א וש"נ סדין בציצית ב"ש פוטרין וכו׳. ושם רע"ב יקרע סדינו. שרא ר׳ זירא לסדיניה. יומ׳ ל׳. פרסו סדין של בוץ וכו׳. ירו׳ כלאי׳ פ"ט דל"ב רע"ב וירו׳ כתובו׳ פי"ב דל"ה רע"א בסדין אחד (הוא)

---

[1]) עיי"ע הלז וע׳ נזייתא ובכ"י ל"ד בחלוזך וכ"ה לפנינו. [2]) בנו"ג לבית (ברש"י לבי) סודנא ובכ"י ש"ס ב׳ לבי סודני ועוד שם לבי נזייתא וכ"ה בע׳ נזייתא ע"ש. [3]) בנו"ג סודנא. [4]) ובדפ"ר סודנא. [5]) וכ"ה בכ"י שם מינכען ובנו"ג חסדים. [6]) והיינו פ"א פירוש אחר. [7]) כ"ה בדפ׳ פיזי ווינציי באסיל, ובדפ"ר ואמ׳ סודני וכ"ה בשני ציונים האחרונים גם בכל דפ"ע. [8]) בכ"י ק"ט התרתי. [9]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר אבל מדפ׳ פיזי והלאה כאן ובסמוך בט"ס דכינתא. [10]) ועיי׳ תשובי׳ הגאוני׳ תש׳ חמדה גנוזה סי׳ א׳ וסיים ומה ששאלם ואי אמר מר לירמא הוטא דכיתנא מעולם לא אמרו רבנן מירמי חוטי דכיתנא ולא שמענו זאת וחוטי דכיתנא לא נקראו ציצית מעולם וכ"ש לברוכי עלייהו דאסור ומאן דרמי הוטי דכיתנא ומברך עליהן עובר משום לא תשא את שם וכו׳ וחייב מלקות. [11]) בנו"ג סדינים. [12]) בנו"ג ופרסן. [13]) כ"ה בדפוסי׳ חוץ מדפו"ו ובשרפ"ע בט"ס לא ובנו"ג בהיפך הסדר מקום טהרה יבש מקום טומאה לח. [14]) כ"ה בדפו"ו ושם נגוב.

נקבר רבי, ירו׳ יבמו׳ רפ״א ד״ב. ב״ר פפ״ה דרך סדין בעל, ירו׳ ביצ׳ פ״א ד״ס סע״ג ר׳ ירמיה הורי . . מיטענא בסדינא . . בשובתא. ושם: מיטעון בסדינא וכו׳. והקבוץ תוספ׳ יו״ט פ״ב תוספת׳ כלי׳ ב״מ ספ״א כלי׳ פכ״ד מי״ג וירו׳ פסחי׳ פ״א דכ״ז ע״ד — ובירו׳ שבת פ״ו ד״ח: מבואר הסדינים (ישעי׳ ג׳, כ״ג) סְדִינַיָּא] —

* סְדְיָנִין (Steineichen) ב״ר פמ״ב מבואר עמק השדים (בראשי׳ י״ד, ג׳) שהוא מגדל סדנים ובע׳ עמק א׳ הגי׳ שהיה מגדל סדנין ובכ״י ק״ט סדינין וכנ״ל עיקר וצריך להדגיש הדל״ת לתשלום הנו״ן כי בל״ע ופ׳ سنديان וממנו הועתק לל״ס סֶדְיָנָא, סֶנְדְיָנָא פי׳ אלון Eiche וכ״ה בישעי׳ מ״ד, י״ד בהעתקת עקילס ותודוס ועיי׳ מ״ע דמ״ג ח״ד, 204 והוספת ה׳ פליישער שם 223 וחידוש שלא השיג ג״כ בעמת״ל ללעווי ח״ג 479 שהביא זה הציון מב״ר בסוג סרן השקמה [1].

* סדסים (?) בספרי כי תצא פ׳ רל״ד ארבע כנפות כסותך (דברי׳ כ״ב, י״ב) פרט . . לסדסים לבורדסים וצ״ל לברסים לבורדסים כגי׳ הערוך ע׳ ברדס וכ״ה בילק׳ ועיי״ע בדס וע׳ ברדס ומ״ש ונראה שמתחלה כתוב לבדסים ואח״כ בשבוש לסדסים וזה נעלם מעיני ה׳ לעווי וגזרתו בטעות.

סָדַק (פי׳ בל״ס סְדַק כמו שָׁסַע בל״מ spalten, auseinanderreissen; סֶדֶק Spalt) בפ׳ אלו עוברין בפסחי׳ (מ״ה.) בצק שבסדקי עריבה. ויקרעה לשנים עשר קרעים (מ״א י״א, ל׳) תרג׳ וסדקה לתרין עשר סידקין. בר״ג דפ׳ כיצד מעברין (עירו׳ נ״ג.) אנן כמלא מחט [2]) סידקית. פי׳ מחט דקה שמאחין בה הנקבין שבבגד והסדקין. *[אחי״ה וכ״ה בפירש״י ע״ש ובפי׳ ר״ח רק מחט דק מאוד ע״כ סידקית ל״נ כמו סֶדֶק, סִדְקָא בל״ז בכורו׳ ל״ז: הסדק, קהל״ר פ׳ כל הדברי׳ סידקו של פתח. הקבוץ פסחי׳ מ״ח: אין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין לו כמה סְדָקִין מלמטה. ושם סידוק שנתערבו סדקין, וסידוק הוא השם המופשט וכ״ה שם איזה פעמי׳ סידוק ולנקבה תוספ׳ חולי׳ פ״ג סדיקת הגרגרת והפעל סְדַק תרג׳ מפרים פרסה (ויק׳ י״א, ז׳) סדיק פרסתא ועיי׳ לדברי׳ י״ד, ו׳. ז׳ והוא בינוני פעיל, ובינוני פעול חולי׳ נ״ט. פרסותיה סְדוּקוֹת, נדה כ״ה: שעורה סדוקה. שהש״ר פ׳ שררך מה חטה זו סדוקה אף ישראל סדוקה מילתן. נפעל נִסְדַק ב״ק צ״ו: צ״ז. ירו׳ ב״ק רפ״ט ד״ו ע״ד. פיעל שהש״ר פ׳ מי זאת סידקה כדג. ושם וסידקו צ״ל וסירקו עיי״ע סרק ו׳] —

* סִידְקִית סוט׳ מ׳. עיי״ע סתק.

☞ סִדְקֵי (= סִיטְדֵקֵי וט׳ נבלעת סִידֵּקִי מל״י σιτοθήκη, σιτοδόκη אוצר של תבואה Getreidebehälter) בריש מד׳ רות (פ׳ ויהי בימי) והרי שפחתו עומדת בסידקי וקופתה בידה פי׳ סידקי בל״י אוצר של תבואה. *[אחי״ה והושאל לשוק של תבואה ירו׳ שקלי׳ רפ״ח דנ״א. וירו׳ שבת רפ״ח די״א. זה הלוקח (חטים) מן הסידקי וכו׳, ירו׳ שביעי׳ פ״ו דל״ו ע״ג יורדין היינו לסידקי של אשקלון ולוקחין חיטין וכו׳, ירו׳ נדרי׳ פ״ט דמ״ב ע״ג היו שם צבורים בסידקי. איכ״ר פ׳ העיר: לכרי שהיה עומד בסידקי והיו הכל באין לשערו וכו׳] —

* סדקארית (?) שהש״ר פ׳ כרם צ״ל סרקארית עיי״ע סרק ה׳ במו״ע ופי׳ אורג בגדי משי מל״פ سرك ומל״ע سرق spinnen בל״פ سركار Weberei ועיי״ע סילקראות ומ״ש.

סדר (= סוּדָר מל״ס סוּדָרָא הועתקה מל״ר ויוני׳ Schweisstuch, Schleier, sudarium, σουδάριον מטפחת הזיע וגם צעיף בל״פ دستار Schweisstuch [Turban]) בר״ג דפ׳ במה טומנין (שבת מ״ח.) חזייה דפרים דסתודר [3]). בר״ג דפ׳ המוציא יין (ע״ז:) סודרא סוד ה׳ ליריאיו פי׳ יראי ה׳ יוצאין בו כדגרסינן בגמ׳ דפ׳ ערבי פסחי׳ (קי״א:) סודרא דמר כדרבנן [4]). ויתן על פניו מסוה (שמות ל״ד, ל״ג) תרג׳ ירוש׳ (א׳) סודר. — (א״ב פי׳ בל״ר מטפחת מיוחדת להעביר הזיעה גם למין מסוה וצעיף אומרים כן) *[אחי״ה הוראת צעיף רק בל״ס הנ״ל וכן ענין ל״פ הנ״ל מטפחת זיע וגם צניף Turban ובזה הענין בשבת ופסחי׳ הנ״ל וכנ״ה בברכו׳ נ״א. פרים סודרא על רישיה. ויתר דוגמאות עיי׳ בע׳ כמתא. בויק״ר פכ״ג מבואר שמיכה (שופטי׳ ד׳, י״ח) סודרא [5]). ועוד מטפחת סוט׳ מ״ט. כרכה בסודריה. סוכ׳ נ״א: מניף בסודר. ירו׳ יומ׳ פ״ג דמ״א. הניף הסגן בסודרין תוספת׳ שבת ר״פ ט״ז

---

[1]) ועיי׳ עוד פפלנצ״נ ללעף 73 ולא העיר על גי׳ הערוך. [2]) בנו״ג כמלא נקב מחט. [3]) כ״ה לנכון בכ״י ק״ט ובדפ״ע דיסתודר ועיי״ע ומ״ש בח״ג, ק״ת ובפי׳ ר״ח הגי׳ סודר והיא היא. [4]) בכ״י ש״ס כמרבנן ובגי׳ רש״י דומה כי מצורבא מרבנן ובנו״ג סודריה דמר כי צורבא מרבנן. [5]) ופ״א עיי״ע משכל.

(י"ז) מפנין [1]) את הביצה בסודרין, ובפרט סודר על הצואר וזרועות שבת ק"כ. סודר שבצואר, ע"ז ד'. רמו ליה סודרא בצואריה, סנה' נ"ב: נותן סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו. וזהו שינוקא (שינוק) דסודרא בתר"י לשמות כ"א ט"ו. ט"ז. לויק' כ', י'; לדברי' כ"ד, ז'. ירו' שבת ספט"ז דט"ו ע"ד סודרין שעל זרועותיו] —

סָדַר (מל"מ (וכן שָׂדַר) ופי' כמו עָרַךְ zusammen-reihen, ordnen ועוד עיין בפנים, והשם סֵדֶר (Ordnung, Reihe, Abtheilung סדר אליהו רבה וסדר אליהו זוטא בר"ג דפ' ב' דייני גזילות (כתובו' ק"ו.) פי' משניות חיצונות הן ורבה הוה ג' בבי ול' פירקין וזוטא י"ב פירקי ודאמרי בגמרא (שבת י"ג. פסחי' צ"ד. קי"ב. מגיל' כ"ח: קידושי' פ': ע"ז ה': ט'. סנהדי' צ"ב. צ"ז. אבדר"נ פ"ב תמיד ל"ב: נדה ע"ג.) תנא דבי אליהו כולהון בגווייהו. בגמ' דפ' ערבי פסחי' (ק"ה:) סדרנא אנא. פי' מסדר הלכות. בר"ג דפ' היה מביא את מנחתה (סוט' י"ד:) מפורש סדר מנחות כיצד אדם מביא מנחה וכו'. ובס"ג דפ' המקבל (ב"מ קי"ג:) כדרך שמסדרין בערכין כך מסדרין בבעל חוב. פי' מעריכין נכסי הלוה ואם הוא עני אעפ"י שאינו נשלם החוב כולו אין נוטלין כל מה שיש לו אלא משיירין לו לפי כבודו [2]) כגון מפץ לעני ומצע לעשיר כך מסדרין בערכין כשאמר ערכי עלי ואינו עשיר שיתן כמה שכתוב עומד לפני הכהן ומעריכו כדכתיב (ויקי' כ"ז, ח') ואם מך הוא מערכך וגו' על פי אשר תשיג יד הנודר ואם מסרב ליתן מה שמעריכו הולך שליח בי"ד וממשכן אותו דתנן בערכין (כ"א.) חייבי ערכין ממשכנין אותן וכשהוא ממשכנו אינו נוטל כל מה שיש לו דתנן (שם כ"ג:) אעפ"י שאמרו ממשכנין אותו נותנין לו מזון ל' יום וכסות י"ב חדש ומיטה מוצעת וסנדליו ותפיליו לו אבל לא לאשתו ולבניו. עיקר סידור בערכין כתוב (ב"מ קי"ג:) [3]) דכתיב (ויקי' הנ"ל) ואם מך הוא מערכך מפרש בגמ' (ערכי' כ"ד רע"א) החייהו מערכך. ויש ששונין מ ס ר ד י ן [4]) פי' משיירין כגון (יואל ג', ה') ובשרידים אשר ה' קורא [5]). בגמ' בפ' ר' אליעזר בנדרי' (ס"ה סע"ב) ש"מ אין מסדרין בבעל חוב [6]).

*[אחי"ה ועניננו כמו עָרַךְ וּמַעֲרִיךְ ordnungsgemäss thun, schätzen ובזה הענין ירו' ב"ק ספ"ט ד"ז. חאומר ערכי עלי על מנת שלא לסדר מחפץ פלוני אין מסדרין לו מאותו החפץ. ב"מ קי"ג: סדורי מסדרינן ליה והשם המופשט סידור ב"מ שם עיקר סידור וכו' עיין לעיל, ירו' נזיר רפ"ב דנ"א ע"ד אמר לאדם . . סידורו עלי וכו' ובהוראה ראשונה ענין עשית דבר זה אחר זה עיי' הקל פסחי' נ"ד. סודרן על הכוס, יומ' כ"ז רע"ב וחוזר וסודרה, שם מ"ה רע"ב סודרן ע"ג המזבח, ב"ב ס"ט. אבנים הסדורות לגדר ובהשאילה ברכו' נ"ז. יומ' פ"ח. עונותיו סדורין מאי סדורין סדורין לימחל תעני' ח'. משנתו סדורה. פיעל ופַעל יומ' כ"ד: כ"ז: סידר את המערכה . . סידר שני גזירין (גזירי עצים). בהשאילה ברכות י"ג: מסדר שבחיה דרחמנא, ושם ל"ב סע"א לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה וכו', שם ל"ד. מסדר שבח לרבו וכו', שבועו' ל': דמיחזי כמאן דסדר לדינא, תעני' ח'. מסדר מתנית', יומ' ל"ח: דהוה מסדר אגדתא וכו' וכל לשון ערך מתורגם ע"י סדר עיי' המתורגמן. ובהפעיל ברכות כ"ח סע"ב מגיל' י"ז: הסדיר שמנה עשרה ברכות וכו', ספרי צו מסכ' מלואים פ"א הסדיר את הבגדים . . הסדיר את הקרבנות. ושם השם כסדר האמור, יומ' ע"ג: שאל שלא כסדר והחזירו לו כסדר וכו', מגיל' כ"ט. חוזרין לכסדרן, שם ל': לסדר פרשיות . . לסדר הפטורות הוא חוזר, ברכו' ל"א סע"א סדר ודוי של יוה"כ, שם סדר ברכת המזון, ר"ה י"ז: סדר תפלה וסדר תפלה במו"ש נקרא בירו' תעני' פ"א דס"ד ע"ג ירו' פסחי' פ"ד ד"ל רע"ד סידרא, ב"ב י"ד: סדרן של נביאים . . סדרן של כתובים. עירובי' נ"ד: סדר המשנה. פרה פ"ה מ"א מן הסדר השני . . מן הסדר השלישי, עיי' תוספת' פרה פ"ד ומ"ש מהרז"ף בד"מ 210. מגיל' כ"ט: תנינא ארבעה סדרי משנה ויק"ר רפ"ג מי ששונה שני סדרים, אסת"ר פ' בימים ששה סדרי משנה, שבת ל"א. סדר זרעים . . סדר מועד . . סדר נשים . . סדר נזיקין . . סדר קדשים . . סדר טהרות עיי"ע עת. כתובו' ק"ג: מתנינא שיתא סידרי לשיתא ינוקי, ושם: סידרי חכמה . . סידרי נשיאות, ירו' עירו' ספ"ג דכ"א ע"ג סדרי מועדות. ויק"ר פט"ז סדרי מרכבה. וכן נאמרו סדרי פרשיות התורה אסת"ר פ' גם ושתי: ואשכח הדין פסוקא ראש הסדר והנותרת וכו' ועיין רש"י לסוט' מ"ט. ד"ה סדרים אבל עיי"ע קדש א' פ"א ושם מבואר

---

[1]) כ"ה בכ"י ובנו"ג מסננין, מצננין. [2]) וכ"ה בשט"מ לכתובו' קי"ד. ד"ה איבעיא בשם יש מי שגורם ושם ג"כ שיטת ר"ח יש מי שגורס בכבידו ע"ש באריכות. [3]) בכ"י ש"ס הגי' הוא דכתיב. [4]) כ"ה לנכון בדפ"ר ואמ' ובשדפ"ע בט"ס מסדרין. [5]) וכ"ה שתי גירסאות ברש"י בשם שמעתי ע"ש. [6]) בכ"י ק"ט לבעל חוב וכ"ה בנדרי' אבל בב"מ בבע"ח.

קדושא דסידרא. שבת קט״ז: פסקי סידרא בכתובים וכו׳. יומ׳ פ״ז סע״א רב הוה פסיק סידרא וכו׳ עיי׳ פירש״י. ובית המדרש אשר שם נסדרו ההלכות והצעת השמועות נקרא סִדְרָא, סִדְרָה (Studienhaus) ירו׳ סוכ׳ ספ״א דנ״ב ע״ג ב״ר פס״ג סדרא רבא, ירו׳ סנהד׳ פ״י דכ״ח. סידרא רבה, ירו׳ שבת פ״ו ד״ח. ור״פ י״ט דט״ז ע״ד סדרא רובא, ירו׳ ביצ׳ פ״א ד״ס ע״ג סדרה דבר עולא, ירו׳ ברכות פ״ג ד״ו: כד הוו מסקין ליה לסדרה, וירו׳ נזיר פ״ז דנ״ו. כד הוה מסקין ליה לסידרא, ירו׳ מגיל׳ פ״ד דע״ה. עבר קומי דסדרא, ירו׳ שבת פ״ט די״ב. ספרא דסדרה, חולי׳ קל״ז: ריש סידרא עיי״ע אבא וע׳ אביי. והשם המופשט סידור שבת קכ״ג: סידור הקנין, יומ׳ כ״ד: סידור אברים.. סידור שני גזירין, ל״ג. סידור שני גזירי עצים. הגיג׳ כ״ו: סילוקו כסידורו.. כסדורו כך סילוקו, ירו׳ מגיל׳ הנ״ל סדורו של יום. והקבוץ בויק״ר פ״ה סדורים של דוב פי׳ ר״מ די לונזאנו במעריך מזונותיו תרג׳ ערך לחם סדרין דלחם ע״כ ומו״ע הביא רק ראש המאמר בע׳ שושיטא. — והתואר סַדְּרָן שו״ט ס׳ מזמור פ״ז חמי סדרן טב וכו׳, ירו׳ הוריו׳ ספ״ג דמ״ח ע״ג הסדרן ושם: הסודרן, פסחי׳ ק״ה: סודרנא עיי׳ לעיל בערוך פי׳ מסדר הלכות. ובתוספת׳ קידושי׳ ספ״ה בכ״י אירפורט (בהוצ׳ צוק״מ 343 כגון הַסַּדְּרִין והסרוקות וכו׳ פי׳ מסדרי שערות ובנו״נ בט״ס הסדידין ובכ״י ו״ו הסרידין] —

* סדריוט ירו׳ סוכ׳ ספ״ה דנ״ה ע״ד צ״ל סרדיוט עיי״ע וכ״ה סרדיוטין בתנחומא הישן קדושים סי׳ ח׳ וצ״ל סרדיוטין.

* סדרונניא עיי״ע סרנג ומ״ש.

סהד ע ד. *[אחי״ה כ״ה רק בכ״י ה״ב ובדפ״ע לי׳ ועי׳ ג״כ ערך הבא אח״ז] —

* סְהֵיד (מל״ם סְהֵד בל״ע شهد כמו ל״מ שָׂהַד (איוב ט״ז, י״ט) (Zeuge sein, bezeugen ויק״ר רפ״ו אתי סהיד לי ולרוב באפעל ברכו׳ ל׳: קמסהיד, כתובו׳ כ״א. קא מסהיד, ב״ב כ״ט. מאן מסהיד, שם שבועו׳ ל׳: מכות ו׳. לאסהודי, תרג׳ איוב ט״ז, ח׳ לאסהדא והרבה בתרג׳ עיי״ע סהד במתורגמן, והתואר סָהֲדָא וכ״ה בל״ס עיין שבת ס״ה: ב״ב ל״ג: ל״ד. והקבוץ סהֲדֵי ברכו׳ י״ז: סנהד׳ כ״ט. כ״ב ל׳. ושם: ל״א. קידוש׳ ס״ה: והשם סָהֲדוּתָא וכ״ה בל״ס (בל״א במקרא שָׂהֲדוּתָא בראש׳ ל״א מ״ז) חגיג׳ כ״ב. מכו׳ ה׳: שבועו׳ ל׳: כתובו׳ כ׳. ושם: ב״ק קי״ג: ובקיצור סהדו ירו׳ סנה׳ ספ״ג דכ״א ע״ד ויק״ר רפ״ו והרבה בתרג׳ ירו׳ א׳ (לדברי׳ ה׳, י״ז; י״ט, ט״ו, י״ח; ל״א, כ״א) והקבוץ סָהֲדְוָן (סהידוון) וכן תרג׳ בתולים (דברי׳ כ״ב, י״ד והלאה) עפ״י ב״ר פנ״א ופ״ס כפי ג׳ רבינו בע׳ עד ג׳ ע״ש. — ורבינו כפי ג׳ כ״י ה״ב ציין רק המלה עם פי׳ עד (עיי״ע הקודם) מרוב המצאה.

סַהַר (מל״מ (ונרדף עם סָחַר) היקף Rundung, Rundes) בפ״ג בשביעית (מ״ד) המדייר את שדהו עושה סהר. ובפ׳ עושין פסין (עירו׳ י״ח.) דיר או סהר או חצר פי׳ כמו סחר לשון היקף והוא חצר שאין לה תקרה. *[אחי״ה ובמשנ׳ שבמשניו׳ ובכ״י ש״ס אי׳ סחר בחי״ת וכ״ה בעירו׳ כ״ב. ובירו׳ עירו׳ פ״ד דכ״א ע״ד סהר ובכ״י ש״ס בחי״ת. וגי׳ או סהר או חצר אי׳ ג״כ בכ״י ש״ס ובתוספ׳ שבת רפ״י (י״א) אי׳ או לסהר ולמוקצה ולחצר וכן הסדר בעירו׳ הנ״ל ובתוספ׳ עירו׳ ספ״א ובכ״י אידפ׳ לי׳ בחצר. והקבוץ תוספת׳ שביעי׳ ספ״ב סהרים ובירו׳ שביעי׳ פ״ג דל״ד ע״ג סיהרין וצ״ל סהרין] —

סהר (= סַהֲרָא בל״ס וכן בל״ע شهر לבנה Mond ועיי״ע הבא) בהגדה דמגלה (י״ג.) הדסה שמה ולמה נקרא שמה אסתר על שם איסתהר כלומ׳ יפה כלבנה. ירח תרגומו סיהרא. — (א״ב עיי״ע אסתיר) *[אחי״ה ר״ל ע׳ אסתירא (ח״א, ר״ז) ועיי״ע אסתהר וע׳ אסתר. ובשהש״ר פ׳ שררך: אית אתרין דצווחין לזיהרא סהרא עיי״ע זהר (ח״ג, רע״ה.) ובירו׳ תעני׳ ספ״ד דאשלים זיהרא ובבבלי ר״ה כ״א. סיהרא דמשלים ליומא, ושם כ׳: עשרים וארבעה שעי׳ מיכסי סיהרא, פסיקת׳ דר״כ צד נ״ג. סיהרא, על מלייא.. סיהרא על פיגמה תרג׳ איוב כ״ה ה׳ דפגמא סיהרא, עירו׳ ס״ה. לא איברי סיהרא אלא לגירסא ובכ״י ש״ס ליליא ועיי״ע אימטין (ח״א, קט״ז.) ברכו׳ נ״ג. דאיכא סהרה.. דליכא סהרא, תרג׳ ירו׳ א׳ לבראשי׳ א׳, י״ד מולד סיהרא, ושם פסוק ט״ז ולבמד׳ כ״ח ט״ו ע״ש עפ״י חולי׳ ס׳: הקבוץ ב״ב ע״ד סע״א כתרי סִיהֲרֵי] —

סַהֲרוֹן (מל״מ סַהֲרוֹנִים חלי כדמות ירח קטן mond-förmige Schmucksache) בפרק (ג׳ בשביעית) [צ״ל ו׳ בשבת] [ירושלמי] (דף ח׳ סע״ב) והשביסים והשהרונים [1] (ישעי׳ ג׳, י״ח) מיינקיה [2]) כמה דא״א

---

[1]) כ״ה בכ״י ק״ט ובכ״י ה״ב ובדפ״ע הסהרוגים וכ״ה בירוש׳. [2]) כ״ה בכ״י ובדפ״ר ובשדפ״ע מינקיא.

ואת הסהרונים[1]) אשר בצוארי גמליהם (שופטי' ח' כ"א) והם מניכא דדהבא (תמיד ל"ב.). — (א"ב בנוסח' כתוב (ירו' שבת שם) עונקייה מלשון (משלי א', ט') וענקים לגרגרותיך) *[אחי"ה ופי' מיינקיא (עיי"ע מנייק) רביד הזהב על הצואר וזה מה שאי' בשופטי' ח' כ"א השהרונים ותרג' ענקיא ושם פסוק כ"ו הענקות והם היו כדמות ירח עיי' רד"ק שם. והראיה מירו' סוט' ספ"ט דכ"ד רע"ג סהרוני זהב תלויין בהן ובתוספת' סוט' פט"ו אי' זהוריות המוזהבות ועיי"ע הקודם] —

* סובין (נ"ל מל"פ سياب תכשיט Zierrath או מל"פ زبان לשון ד"מ לשון ברזל Eisen-zunge) תוספת' כלי' ב"מ פ"ב הסובין והסיטיון שלהם הרי אלו טהורין שאין עשויין אלא לנוי כלומ' לשונות הברזל ומחטין (מל"פ سوزن Nadel) שנותנים למגדל הם עשויין לנוי.

סְוָוחִי (בל"ע سباح، سابح בל"ס סַחְיָא, סְחָיָא der Schwimmer בל"מ השם שָׂחוּ) בפ' יוה"כ בגמ' אסור באכילה (ע"ז:) קורין לשייטא סוחי. — (א"ב בנוסחאות כתוב סייחא) *[אחי"ה ובלי ספק גי' הספרי' צ"ל סחיא כבלש' סורי ובכ"י ש"ם ב' סחוא וצ"ל סחיא וכ"ה בילק' יחזק' ר' רמז שפ"א שחייא וכצ"ל שיחה בכ"י ש"ם מינכען ובירו' שקלי' פ"ו ד"נ רע"א שחינא וצ"ל שחייא ולפי גי' רבינו אולי הוא מל"ע הנ"ל ובית ווי"ו מתחלפין. אבל יותר נראה הגזרה מל"ס ועוד עיי"ע מסותא ומ"ש] —

* סוּט עיי"ע סט.

* סוּי עיי"ע אחר סוורק.

* סוּךְ עיי"ע סך.

* סוֹכוֹ (בל"מ שׂוֹכֹה שם מקום) אבות פ"א מ"ג איש סוכו והתואר ירו' יומ' פ"ח דמ"ה: לוי סוכייה. ועיי' או"צ לפירשט ע' שׂוֹכֹה, שׂוֹכוֹ.

* סוּל, סוּם עיי"ע בלי וי"ו.

סְוָן (בל"ס סְיָנָא כמו טִינָא Lehm) כטיט חוצות דמיכה (ז', י') ודזכריה (י', ה')[2]) תרג' כסוון[3]) שוקין. לשומו מרמס כחומר חוצות (ישעי' י', ו')[4]). — (א"ב עיי"ע סן (ב'))[5]).

* סונבא (?) פסיקת' רבתי פ' נחמו פכ"ט—ל צד ק"מ בהוצ' ה' פריעדמאן א"ל אביקה אל תיראו סונבא היא וצ"ל סוכפא כמו שהגיה לנכון המו"ל והוא מע' סכף א' פי' רעבון מל' סגוף והראיה מהמשך: והם שוחטים לו פר וצולים אותו והוא אוכל.

* סוּנִיתָא עיי"ע סנתא.

* סוּס, סוּסָא, סוּסְיָא עיי"ע סס.

* סוום פסחי' ל"ט. עיי"ע עסוום.

סְוַוסְטֵי (= סְבַסְטֵי בל"י Σεβαστή בל"ס סַבַּסְטַיָא שם עיר שמרון עיי' בפנים) בפ' ג' בערכין (י"ד.) המקדיש בפרדסות סווסטי[6]) פי' מקום ידוע הוא בארץ ישראל שהוא יפה ביותר. — (א"ב הורודוס המלך בנה עיר שומרון החרבה ויקרה לה סווסטי או סבסטי לכבוד קיסר אבגוסטוס אשר היונים קוראים לו סווסטוס וטעם מלה זו איש נכבד ראוי שישתחוו אחרים לו) *[אחי"ה עיי' על כל זה במלחמות לבן מתתיהו ס"א פ"ב סי' ז' ובקדמוניות סט"ו פ"ח סי' ה'; שטראבו ט"ז 760; פטלימיאום ה', ט"ז, ו'; פליניאום ה', י"ד ועוד היום נמצא כפר سبسطيه עומד על תלו עיי' ראבינזאהן הובא בנייבויער גיאגר' 172 וש"נ מגילת תעני' פ"ח לים סבוסטי וצ"ל לסבוסטי ובמד"ר פ"י דרש והבטחים בהר שמרון (עמוס ו' א') אילו עשרת השבטים שיושבים לבטח בסבסטי וכ"ה בתנחומ' שמיני סי' ה' ועיי' תנחומ' הישן ומ"ש הה' ר"ש באבער צד י"ג: באות מ"ט] —

* סוּף, סופת, סופיסטה, סופפתה עיי"ע בלי וי"ו.

סוּוַר (מל"ע سور מהקבוץ سورة אבנים או קורות סדורות זו על גב זו Balkenschichte, Haufe) בפ"ג באהילות (מ"ז) ובר"ג דפ' הישן (סוכ' כ':) וכן נדבך[7]) של אבנים וכן סוור של קורות. ובר"ג דפ' המביא כדי יין (ביצ' ל"א:) אין מבקעין עצים מן הסוור של קורות. פי' מוכרי העצים והקורות מתקנין אותן אחד על אחד סדורים שלא יתעקמו. ספר אחר צבר של קורות פי' קורות צבורות זו על זו. — (א"ב בנוסח' כתוב סואר) *[אחי"ה כגי' רבינו אי' בפי' ר"ח בביצ' וכ"ה סוור ברש"י שבת קכ"ה: ובכ"י ש"ם ב' שם סוואר וכ"ה בכ"י ש"ם לסוכ' ובפי' ר"ח שם צבר כס"א וכ"ה כר"ש

---

[1]) וכ"ה בירוש' ובמקרא בשי"ן שמאלית. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע הובאו שתי מלות באחרונה שלא במקומם. [3]) בגו"ג כסין, כטין. [4]) בכ"י לי' זה הציון ובתרגי' אי' כסין שוקין. [5]) ועיי"ע טן וטין (ח"ה, מ"ה.). [6]) וכ"ה בספרא בחקתי פרש' ד' פרק י' ובפי' הראב"ד סביטאי ובנו"ג סבסטי ובפי' רגמ"ה סיבסטי. [7]) עיי"ע וש"נ השינויים.

לאהלו' צברי אצל ג"י סיור וצ"ל סוור וכל הפי' הועתק מהערוך בלי שם אמרו ועיקר הג"י סוור ומל"ע הנ"ל ובנו"ג סואר וכ"ה בתוספ' יו"ט פ"ג[1]) אבל סוור של נחתומין תוספת' כלי' ב"מ רפ"ה צ"ל סרוד כדאי' בדפ' זאלקיעב ועיין כלי' פט"ו מ"ב וע' סרד א'. ורש"י בשבת הנ"ל ובביצ' בדפ' שונצ' פי' סוור של קורות סדר של קורות ע"כ ונכון הוא כפתרון מלה ערבית הנ"ל] —

* סוּר עיי"ע סר.

* סורא פסחי' ל"ט. עיי"ע עסוום וע' טורא.

* סוּרָא (שם עיר בבבל Sura) שתי ערים נקראו בש"ס ככה אחת סורא סתם (לדעת רש"י) ואחת בכנוי סורא דפרת. סורא סתם היתה על חוף מערבי של פרת על אגם Essuria (ריטטער י' 267 הובא במאמר בייטרעגע צור גיאגראפיא לה' בערלינער 55) ושם הורה רב וזה מה שנאמ' בעירו' ח'. מרימר פסיק ליה לסורא באוזלי וכו' שמא יעלה הים שרטון וזה הים היינו אגם (See) [2]). והיינו רקתא דסורא סוכ' כ"ו. עיי"ע רקת — מצפרא לפניא מצי אזיל מסורא לנהרדעא מכות ה'. ועיי' תעני' י'. ופי' רבינו בע' על א' ושם מוכח כי מרחק מן נהרדעא לסורא טפי מן כ' (ולא ב') פרסאות ע"ש. ומרחק רב היה מסורא לפומבדיתא עיי' שבת ס' סע"ב. ועוד הוזכר סורא בהיפך מן פומבדיתא בחולי' ק"י. עיי"ע כחל. ביצ' כ"ט. עיי"ע אזיא. סבי דסורא רב הונא ורב חסדא סנהד' י"ז: רב חנינא מסורא כתובו' ס"ג סע"ב, ר' יהודה מסורא ב"ב פ"ט. ומציון דביצ' הנ"ל מוכח כי סורא איננה מתא מחסיא וקצת נראה כן מב"מ ס"ז: דהוזכר משכנתא דסורא ושם ס"ח. אמר רב אשי אמרו לי סבי דמתא מחסיא מאי משכנתא וכו' וא"כ לכאורה אינם שווים שני המקומות אבל מתוך אגרת דרש"ג נראה שאין הפרש ביניהם שכתב (ביוחסין דפי' קראקא צד קט"ו סע"ב) והוא סורא דהיא מתא מחסיא וביוחסין השלם צד 51 והוא סורא הנקראת מתא מחסיא ובהוצאת גאלדבערג (מאינץ 31) והיא סורא דמקרי מתא מחסיא ולדעת ה' נייבויער גיאגראפיא 344 היא איזו הגהה של סופר ובאה מגליון פנימה וצ"ל הקרובה למתא מחסיא וזה נ"ל ברור ובעל הגליון כיון לסורא אחרת הנקרא סורא דפרת מ"ק כ'. כ"ד: ב"מ ס"א: ק"ו: והיא Sura על יד הפרת שהזכיר פליניאוס ה', כ"א והיתה קרובה לכפר Massice והיא היא מתא מחסיא עיי"ע מָת אבל לפי דעת ה' בערלינער (שם) סורא ומתא מחסיא אשר שם הורו רב ורב אשי אחת היא וכפי דעת ה' לעברעכט (קריטישע לעזע 18) רב אשי היה מכנה סורא בשם מתא מחסיא ועוד הדבר צריך לימוד. ובתש' הגאוני' סי' רנ"ט (הרכבי צד 133) מצאתי וז"ל ובני ישיבה מחסיה בזמן שהיו בסורא היו מקילין הרבה בדבר זה וכו' הרי מחסיה איננה סורא כי אם קרובה לה וכמו שאמרנו לעיל והתואר סוראה גיטי' ל"א סע"ב עיי"ע עד ד'. סנהד' י"ד: כתובו' ל"ט: בת אבא סוראה, שם נ"ב: בי אבא סוראה — ירו' שביעי' פ"ו דל"ו ע"ד בסורא צ"ל כסוריא.

* סוּרִיא (Syrien) עיי"ע סריא.

* סוּרִיאֵל (מלאך) ברכות נ"א. שלשה דברים סח לי סוריאל שר הפנים אל תטול חלוקך וכו' ובכ"י ש"ם מינכען לי' כי אם שר הפנים ובב"נ סוריא ובכ"י פ' סוריום וזה נ"ל עיקר והוא Çraosha מלאך המפואר אצל הפרסיים הישנים הממונה להגין על בני אדם ואצל הפרסיים החדשים נקרא سروش ועיי' מ"ש באריכות בספרי על המלאכים צד 28 והלאה ושם 35 רציתי לומר שמלאך סוריאל (ובספר חנוך Surjân) אחד הוא עם רפאל אבל מלאך سروش קרוב יותר לכתיבת סוריום של כ"י הנ"ל.

* סוּרסי, סורסיא עיי"ע סרס ב', וש"נ סוריסטין ע"ש ומ"ש.

* סוּרְתָּא (שם מקום) שו"ט מזמור י"ב רבי חייא צפוראה אזל למזבן חיטי מסורתא וכו'.

* סוורק (= ספרקין τὰ περισκελῆ מכנסים Bein-kleider) בפ' כ"ט בכלי' (מ"ב) שני סווריקים חלוק אחד[3]) פי' עדילרין. ובפ' כל כתבי בגמ' י"ח כלי' (שבת ק"כ.) שני סווריקין ס"א ספריקין[4]) ופי' אחר[5]) במקומו. *[אחי"ה ובע' ספרק פי' על פי פי' ר"ח כמו שאוכיח שם שהביא פי' הגאון אבל הגאון היינו רה"ג בכלי' פי' סברקין י"א טוביאה ראן והגיה ה' פליישער (בהוספותיו לעמת"ל ללעווי ח"ג 720) טובאנראן מל"פ تو بان ران Schenkelhose מכנסים שהגיעו עד הירכים. ועה"ק שנ"ב לועז לפי פי' ראשון זוק"ן (Socken) וכפי ס"א מכנסים וי"מ הענטשוך בל"א Handschuh] —

---

[1]) ובכ"י אירפ' בט"ם סואר של קולר וצ"ל קורות. [2]) אבל בע' אזל וע' שרטון ובכ"י ש"ם לי' מלת הים. [3]) בנו"ג שני סוברקים וחלוק אחת ובפי' רה"ג סברקין ובירו' שבת פט"ז דט"ו ע"ד שני סבריקין ור"ש הביא כל ג"י הערוך ע"ש. [4]) בנו"ג ספרקין ובפי' ר"ח הביא ג"כ ג"י סובריקין. [5]) כ"ה בכל כ"י ודפ"ר ובשרפ"ע ופירש'.

☜ סְוִי (לפע"ד מל' צענד fürchten, thwi או לפירש"י ראה מל' צענד sehen di) במסכ' כתובו' בפ' אעפ"י (ס"ב:) סוי לבה ופרח רוחה פירש"י ראה לבה ולי נראה מענין מסוה כלום' שנכסה ונדחק לבה. *[אחי"ה כבר הארכתי בע' אסתקר (ח"א, ר"ז:) ע"ש ובאפעל מַסְוֵי (כתובו' ס'.) עיי"ע ומ"ש] —

* סוֹי (= סוֹא Korb) עיי"ע סג ג' ומ"ש.

* סוּת עיי"ע סת.

סח (סוּחַ מל"מ שׂוּחַ ענין אמירה sprechen והשם סִיחַ, סִיחָה בל"מ שִׂיחָה) בפ"ג באבות (מ"י) שיחת הילדים. גמרא (ר"ל אבדר"נ פכ"א) שיחת הילדים כיצד מלמד שלא יתכוון אדם להיות יושב ושונה בתוך ביתו שמשיח עם בניו ועם בני ביתו ונמצא בטל מן התורה וכתיב (יהושע א', ח') לא ימוש ספר התורה וגו' וישיבת כנסיות של עמי הארץ שלא יתכוון לישב עם יושבי קרנות בשוק שכל זמן שיושב עמהן נמצא בטל מן התורה שנא' (תהלי' א', א') אשרי האיש שלא הלך וגו'. שיחת דקלים (סוכ' כ"ח. ב"ב קל"ד.) פירש רב שרירא[1]) בתשובות יום שאין בו נשיבת רוח במקומינו יש בני אדם[2]) בקיאים פורסין סדין בין הדקלים ואין מתנענע ועומדים בין שני דקלים הקרובים זה לזה ורואין איך ינועו חריותיהם זה אצל זה יש בו סימנין שמכירין בהן הבקיאין כמה דברים ואמרו ממר אברהם גאון[3]) שהיה בשנת אלף ק"מ[4]) לשטרות שהיה מכיר בסיחת דקלים[5]). בס"ג דפ' ג' שאכלו (ברכות נ"א:) אין מסיחין על כוס של ברכה פי' כי שקיל ליה לאלתר מברך ברכת המזון. בר"ג דפ' הישן (סוכ' כ"א סע"ב) ובס"ג דפ"ק בע"ז (י"ט:) מניין שאפי' שיחת חכמים צריכה תלמוד[6]) ת"ל (תהלים א', ג') ועלהו לא יבול פי' „עלי האילן נקראו שיחים דכתי' (בראשית כ"א, ט"ו) תחת אחד השיחים כמו שנקראו דברי תורה שיחים דכתי' (משלי ו', כ"ב) והקיצות היא תשיחך". *[אחי"ה הועתק מפי' ר"ח לסוכ' (בש"ס ווילנ') ושם הובאו עוד פסוקים וכתיב וכל שיח השדה וכתיב בין שיחים ינהקו ובפי' ר"ח לע"ז (בקובץ כ"י אנגיילִיקי דף י"ב) הביא רק פסוק וכל שיח השדה. והפעל סוּח כְּמו בל"מ שׂוּח ובל צענד çanh בל"פ החדש' سَحَن דבור וכנ"ה ביומ' ל"ח. סח לי ר' ישמעאל, שבועו' מ"ט. ושם: איני יודע מה אתה סח, חולי' כ"ז. ממקום שסח חטהו עיי"ע שח ב'. חט ב'. בפַעל ויק"ר פכ"ו קאים גחין וסַיַּח יתיה, הפעיל מֵסִיחַ גיטי' כ"ח: כ"ט. יבמו' קכ"א: פסיק' רבתי פ"ל ולנקבה שבת י"ג: מְסִיחָה. והשם קידוש' ע"א רע"ב כל שסיחתו בבבל משיאין לו אשה, סנה' צ"ד. סיחתו ריב ועיי"ע סנחריב ושם שיחתו והקבוץ ירו' גיטי' ספ"ט ד"נ ע"ד סיחות בני אדם מסיחין. ותרג' למי שיח (משלי כ"ג, כ"ט) ולמן סוחא כה"ג בדפ' קאמפלוטינסי ובנו"ג בט"ס סוירא] —

סח (= סִיחְתָא בל"ס סוּחְתָא Kehricht או מל"מ סְחִי, סוּחָה ענין מאוס וכן בל"פ سَخّ ובל"ע وَسَخ = صخاءة Schmutz) ולחומם כגללים (צפני' א', ז') תרג' ונבלתהון כסיחתא. — (א"ב פי' בל' יוני צואה) *[אחי"ה אולי כיון לל"י σκώρ, σκατός אבל הנכון כמו שכתבתי בתחלת הע'. ותרג' כסוחה (ישעי' ה', כ"ה) כסיחתא ובדפ' קצת קסחיתא, כסוחיתא ובנו"ג בתרג' צפני' כסחיתא — ומזה ע' הבא אח"ז] —

סח (מענין הקודם) במגילת איכה סלה כל אבירי אמר ר' אבא בר כהנא בבורגיא צווחין לסחותא סולתא. — (א"ב בנוסח' כתוב בבר גמזא צווחין לסאתא סרקי וכל הנוסחא מלאה טעיות) *[אחי"ה וגי' רבינו עיקר ומע' הקודם ומזה בשבת קכ"א: הוה שדי סיחתא לפי גי' רבינו בע' סחף א' רק

---

1) כ"ה בכ"י פאריז ובשאר כ"י ודפ"ע לי' אבל בתשו' שערי תשובה סי' ע"ד ובתש' הגאוני' דפ' ליק סי' ל"ג הובא משם רה"ג וכ"ה בשלשלת הקבלה ובחי' הרש"ל לסוכ' ע"ש. 2) כ"ה בכ"י ק"ט ובכ"י ה"ב ושם לי' יש ובדפ"ע במקום שבני אדם. 3) בתש' הגאוני' שם ושם אי' ואמרו כי מר אברהם קאבסי (קבאסי) ז"ל גאון ועיי' רי"ף פ"ט דכתובו' ותולדות ר"נ להי' שי"ר הערה כ"ו וחי' הריטב"א הובא בע"י לסוכ' כ"ח. והערת ר"ש באבער לתש' הגאוני' דפ' ליק צד 10. 4) ובקורא הדורות דפ' בערלין צד ה' רע"א אי' אלף ק"ס ושם אי' קבסי. 5) וכבר האריך ר"ש באבער שם בביאור זה הענין ע"ש ובתש' הגאוני' שערי תשובה סיים: והיה מודיע פליאות גדולות שמכירין בו האמת בני אדם ע"כ ובכ"י פאריז הובא לשון הערוך וז"ל וששאלתם מהו שיחת דקלים אמרו כי יום שאין בו השיבת רוח וכשנתפרס על אילן אינו מתנועע עומדים המבינים בין שני דקלים שהם קרובים זה לזה ורואין אם ינועו חריותיהן זה לזה ויש להן וכו' וקרוב לזה לשון תש' הגאונים שם ושם ע"ש. ורגמ"ה בב"ב קל"ד. פי' שיחת דקלים שהיה יודע ללחוש דבר שתתמלא השדה דקלים ושיתעקרו ע"כ. 6) וכ"ה בע"ז ושם שיחת חולין ובכ"י ק"ט אי' בערוך שיחה קלה אבל בסוכ' שאפי' שיחת תלמידי חכמי' צריכא לימוד ובכ"י ש"ס שסיחתן של חכמים צריכא תלמוד וכ"ה בדפוסי' הישנים ונשתנה מן הצענזור ועיי' ד"ס לסוכ' צד ל"א:

שם בט"ד סיחפא ע"ש. ירו' מ"ק פ"ב דפ"א ע"ד וחמת הדא איתא סחותא דבייתא וטלקת ונפלת גו רישיה. תוספת' כלי' ב"ב פ"ה כפי גי' כ"י אירפ' מצאה אחר הדלת או בסוחה וכו' ובנו"ג בכסות וט"ס הוא והר"ש גרס בכלי' פ"ז מי"א כסוחה ופי' מטונפת ועיי"ע פנדיון] —

☞ סח (מל"ס סְחָא פי' רחץ waschen, baden) תרג' כי אם רחץ בשרו במים (ויקי כ"ב, ו׳) אלהן אסחי בשריה במיא. *[אחי"ה וכנ"ה הרבה בתרגום עיי' לבראשית י"ח, ד'; כ"ד, ל"ב; מ"ג, כ"ג. ל'; לבמד' י"ט, ח'; תר"י א' לשמות ט"ו, ב' ובקל בפעל עומד תרג' ויק' י"ד, ח'; ט"ו, י"ח. וכן בדרז"ל פסחי' קי"ח: למיסחן נפשן בכ"י ש"ס למסחי נפשם. ב"מ פ"ד. הוה קא סחי ר' יוחנן בירדנא. ירו' שבת פ"ז ד"י. ההן דסחי, שם: עאל מיסחי. ירו' תרומ' ספ"ח דמ"ו ע"ג נחתין למסחי. ושם וברות רבה פ' ותאמר לה חמותה: עד דאינון סחיין. ירו' פסחי' רפ"י דל"ז: ר' יודן נשייא סחה וצחא. והשם המופשט יומ' ע"ז סע"ב יכול יעבירנו בסיחוי וכו' ובל"מ שְׂחוּ ועיי"ע סוחי וע' מסותא. ובהוראת צוף כמו בל"מ שָׂחָה בתרג' ירו' א' לבראש' ז', י"ח מהלכא סָחְיָא] —

סח (מפעל נסח ענין עקירה ובצרוף דעת das Entrücken aus den Gedanken) הסח הדעת (עיי"ע נסח א' וש"נ ועוד עיין ברכות נ"א: שבת י"ב. י"ח: פסחי' ל"ד. ל"ד: יומי ח'. ל': תעני' ז': ב"ב פ"ב. סנהד' צ"ז. זבחי' צ"ט. מנחו' ל"ו:). — (א"ב בפ' חלק (סנהד' צ"ז סע"א) שלשה באים בהיסח הדעת אלו הן משיח מציאה ועקרב ל"ט זה (משלי ט"ו, כ"ה) בית גאים יסח ה' ענין עקירה) *[אחי"ה ר"ב הוסיף זה כי לפניו לא היה ערך זה ואי' בכל דפוסים שלפני דפוס אמש' וכ"ה בכ"י ערוך ובכ"י ק"ט הסיח הדעת ועוד עיי"ע היסח בח"ג, רכ"ז] —

סָחַט (כמו ל"מ שָׂחַט ענין עצירה auspressen, ausdrücken) בפ' ד' במעשרות (מ"א) הסוחט זתים. — (א"ב ל"מ הוא (בראשית מ', י"א) ואשחט אותם אל כוס פרעה) *[אחי"ה והרבה בדרז"ל עיי' ביצ' ג'. ב"מ קי"ד: שבת קמ"ג: קמ"ד. והלאה ירו' שבת פ"ז ד"י: ושם ע"ג ירו' תרומ' רפ"א דמ"ז ע"ג והשם המופשט סְחִיטָה שבת קמ"ג: קמ"ד. ירו' שבת הנ"ל] —

* סְחַן (בל"ע שׁ־ן מלא והשלים füllen, ausfüllen) ירו' סנהד' פ"י דכ"ט רע"ב המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו (מ"ב ו', א') לא אסחין אוכלוסייא דתלמידייא דהוון תמן. פי' לא יִמָּלֵא המקום מרוב התלמידים שהיו שם.

סחן (= סִיחוֹן שם פרטי ונדרש כמו שִׂיחִין עפ"י האגדה) בפ' המוכר את הספינה בגמ' מכר חמור (ב"ב ע"ח:) מקרית סיחון (במד' כ"ב, כ"ח) מקרית הצדיקים שנקראו שיחין פי' סיחון מלש' סיחין והוא אילן כדכתי' (בראשית כ"א, ט"ו) תחת אחד השיחים וכתי' (שם ב', ה') וכל שיח השדה ונמשלו הצדיקים באילנות שנא' (תהלים צ"ב, י"ג) צדיק כתמר יפרח וגו' וכתיב (זכרי' א', ח') והוא עומד בין ההדסים ואמר ר' יוחנן (סנה' צ"ג.) אין הדסים אלא צדיקים כדכתי' (אסתי ב', ז') ויהי אומן את הדסה וכתוב (שה"ש ז', ט') אחזה בסנסניו ואמור רבנן (סנהד' שם [1]) אני אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסניו ולא עלתה בידי אלא סנסן אחד ומנו דניאל חנניה מישאל ועזריה ועל זה המדרש אמר מקרית סיחון מקרית צדיקים שנקראו סיחין. *[אחי"ה וכ"ה בפירשב"ם בב"ב ע"ש ולא ידעתי אם לקוח הוא מהערוך או שניהם שאבו מפי' ר"ח ועוד עיי"ע סח א' ובכ"י ק"ט הובא פנימה פי' לעזים כזה: אחזה בסנסניו ברקש בלעז (בלאי"ט braccio ענף) . . וסנסן ברנקא (branche) או דייטיל או עלה ועלה פולייא בלעז ע"כ וכיון על Dattel, dattero ועל Blatt, foglia ואולי מהוספת איזה מעתיק היא ולי' בשאר כ"י ערוך אשר ת"י — ועוד דרוש אחר בענין סיחון עיי"ע סיח מציון ר"ה ג'. חולי' ס': וש"נ עמון ומואב טיהרו בסיחון] —

סחם (= סָחוּם פי' כמו חסחוס קשה שבאוזן Ohrknorpel) בפ' כיצד צולין (פסחי' פ"ד.) ראשי כנפים והסחוסין [2]. תחלת הפרק על אילו מומין שוחטין את הבכור (בכורו' ל"ז.) נפגמה אזנו מן הסחום פי' אותו של מעלה מן האזן. או בדל אזן (עמוס ג', י"ב) תרג' או חסחוסין דאודן [3]. — (א"ב פי' חלק החי קשה וארצי' אך לא כעצם ויש סחוסים בחי קטן אשר יתקשו לעצם כשיתגדל כידוע לרופאים פי' ראשי כנפים הם סופי הבשרים נקבצים מבשר וגידים לעשות התנועה וגם הקשרים אשר הם סביב הפרקים ובנוסחאות דידן כתוב הסחוס) *[אחי"ה ובציון מתרג' גרס רבינו כמו

[1]) ושם א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן. [2]) בירו' תרומ' פי"א דמ"ז סע"ד ראשי כנפים הסחוסין וכ"ה בכ"י ש"ס פסחי'. [3]) כ"ה בדפ"ר וויניצי' ועה"ק שנ"ב ובשרפ"ע הסחוסי' דאודן.

כן כפי ג' דפ"ו וויניצ' אבל ממה שהיה מסדרו בזה הע' נראה ברור כי היה חושב סחום הוא השרש וכ"ה בגי' רגמ"ה לבכורו' (בקובץ כ"י אנגיליק' דף ק' סע"ב) וז"ל הסחום שלועזים טנדרום ע"כ והוא ל"צ tendron תנוך אוזן וכ"ה בפירש"י בכורו' ל"ז. החסחום תנוך האוזן שקורין טנדרין ע"כ וגי' החסחום וכצ"ל בפי' רע"ב לבכורו' אי' ג"כ בתוספו' ובמשנ' שבגמר' אבל במשנ' שבמשניות הסחום ובגמ' בכורו' מ': הסחסי' וברש"י שם הסחים ובתוספ' ל"ז. ד"ה מן בציון מתרג' עמום הסחים וברגמ"ה (קובץ שם דף ק"ד רע"ב) הסחום וא"כ הה"א אינה שרשית וכן מוכח מרמב"ם רפ"ז מהלכות ביאת מקדש עיי' תוי"ט לבכורו' רפ"ו. וכן נראה ממכילת' משפטי' פ"ב ר"מ אומ' מן הסחום (נרצע) ירו' קידוש' פ"א דנ"ט ע"ד ויירצע הסחום פחות מן הכרשינא וגזרת סחום אולי מל"פ شخ كوش קשה שבאוזן ויש להדגיש החי"ת ואם גי' חסחום עיקר אז גזרתה מל"ם הרשומ' בע' חסחום ע"ש בח"ג, תנ"ג וש"נ גי' התוספת'] —

סְחַף (מל"ם פי' כפה stürzen, darauflegen) בס"ג דפ' במה אשה (שבת ס"ו:) סחופי כסא אטיבורא בשבתא שפיר דמי. פי' „מי שבלט טיבורו חוץ ממעיו או ניקב[1]) מניחין כוס קטן על טיבורו כדי שלא יבלוט ויתבקע ומניחין אותו עד שיתרפא"[2]). פ"א כופין פי הכוס על טיבורו למי שחש במעיו[3]). בפ' ח' שרצים בגמ' אבוב רואה[4]) (שם ק"י.) ליסחוף דיקולא ארישיה וליהדקיה[5]) מיניה[6]) פי' ישלשל דיקולא בראשו למטה בגופו עד שיעלה הנחש על הדיקולא[7]). בס"ג דפ' כל כתבי (שם קכ"א סע"ב) הוה שדי (סיחפא) [צ"ל סיהתא][8]) קמי ריש גלותא איתו מנא סיחפו עילויה. בס"ג דפ' כל שעה (פסחי' מ'.) חצבא דאבשונא סיחפא שרי[9]) פי' אם מטה הקדירה לצדה מותר. בס"ג דפ' יו"ט (ביצי' כ"ג רע"א) סחופי כסא אשיראי פי' מהפך כוס שיש בו ריח על בגדי משי. בחלק בגמ' ג' מלכים (סנה' ק"ד.) אובלא[10]) דקצרי סחף רישיה ליה[11]). בס"ג דפ' ח' בע"ז (ע"ד:) סחיף ליה אפומייהו. בפ' ר' ישמעאל בגמ' מצא בראשו (שם נ"א:) דסחיפא ליה משיכלתא ארישיה. בס"ג דפ' הנודר מן המבושל בגמ' ומותר בביצת טורמיטא (נדרי' נ"א רע"א) שקל דיקולא רבה (פחייה) [צ"ל חפייה][12]) כופרא וסחפה ארישיה. בפ' אין דורשין בגמ' ולא במרכבה (חגיג' ט"ו.) כתרי גלימי דסחיפי[13]) אהדדי ואמרי לה כתרי כסי דסחיפי אהדדי פי' שמפורשין זה מעל גבי זה ואעפי"כ אינן מודבקין. בר"ג דפ' הכל שוחטין (חולי' ח':) לא ניסחוף איניש כפלי עילוי בשרא פי' לא יניח וי"מ לא ימשוך כעין סיכוך כסלים ע"ג בשר שמא יזוב מן לחלוחית החלב שעל הכסלים ויבלעהו הבשר ומקשינן אם אתה חושש לזה יהא בשר שעל הכסלים אסור לעולם כי זב מן החלב ובולעים אותו הכסלים ופרקינן קרמא מפסיק בין החלב לבשר. *[אחי"ה ברוב המקומות הנ"ל פי' רש"י סחף ענין כפיה ולכן בחגיג' שם ד"ה סחופין צ"ל ברש"י כפויין כדאי' באמת בכ"י רש"י (ד"ס חגיג' צד כ"ז.) ולא כפופין כבדפוסי רש"י אבל פי' רש"י ביבמו' מ"ז. סחופין שפלים וכפויין כמו סחופי כסא (שבת ס"ו:) ע"כ לכאורה קשה להלמו כי כאן ענינו כמו סגופין עיי"ע סגף וש"נ — ומענין הנ"ל פירשו הגאונים נסתחפה שדהו עיי"ע הבא אח"ז] —

סָחַף (מל"מ ונרדף עם סָחַב ענין גריפה והדיפה fortraffen, fortschleifen, zerstören בל"ע سحب، سحف) בפ"ק בכתובו' (י"ב: ועיי' י"א: ט"ז.) משארסתני נאנסתי ונסתחפה שדך[14]) (ירמי' מ"ו, ט"ו) מדוע נסחף אביריך כלומ' נפסדה ונאבדה למזלך. *[אחי"ה ורש"י פי' בכתובו' ב' סע"א נסתחפה שדהו לשון מטר סוחף (משלי כ"ח, ג') נשטפה שדך כלומ' מזלך גרם וכו' וכן חזר ופי' בדף י"א סע"ב נסתחפה שדהו מזלך גרם כאדם שהמטר בא וסוחף את זריעתו ועוקרה ועל השנות פירש"י פעמים כתב השט"מ בכתוב' י"א: טעם נכון שרצה להשמר מפי' הגאונים שכתבו פי' (שהובא בשט"מ שם מלקיטת הגאונים) נסתחפה כמו סחופי כסא כלומ' כפויה קרקעך על פיה ואי אתה יכול לזורעה כך אני מזלך גרם לי שנאנסתי וכו' עש"ה. והגאוני' פי' כן מענין ע' הקודם וצ"ע] —

סְחַף (= סחיפותא בל"ס דחיפה ואבוד ע"י כפייה (durch Umsturz, Anschlag zerstören בפ"ק

---

[1]) בפי' ר"ח אם בולט . . או אם ניקב. [2]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח (בש"ס ווילני). [3]) וכ"ה בפירש"י ע"ש. [4]) כ"ה בכ"י. [5]) בכ"י ה"ב וב"ר וליחדקיה. [6]) כ"ה בכ"י שם ושם. [7]) בכ"י ק"ט הסל. [8]) כצ"ל ברפ"ר (עיי"ע סח ג') ובשדפ"ע חוץ מדפו"ו ושם כגי' הש"ס רוקא. [9]) כ"ה בכ"י ש"ס וברש"י דפו"ו ר"פ ובאסיליא ובנו"ג יותר טוב סחיפא. [10]) עיי"ע אבל וש"נ השינויים. [11]) בנו"ג עוד וחלף ולי' בכ"י ש"ס. [12]) וכ"ה בע' כפר ח'. [13]) בנו"ג דפריסי. [14]) ובכ"י ק"ט שדהו וכ"ה בש"ס.

דע"ז בגמ' בן בתירא[1] (ע"ז ט"ז.) בשלמא כלי זיין דקטיל בסיחופיה. פי' דרך מרוצתו מכה בידו בחמת[2] כחו והורג. בפ' אלו טרפות בגמ' דרוסת הזאב (חולי' נ"ב:) ומחייה לדשא בסיחופיה. פי' הכתה הדלת בחמת כחה בצפורניה. *[אח"ה בע"ז פירש"י מכת יד בהמה וחיה קרי סיחופי שמכה כלפי מטה כמו סיחופי כסא (שבת פ"ו:) אדנטי"ר בלע"ז (Stoss, Hieb atteinte) ובחולי' לועז פלוט"א (= Schlag pelote) ויפה כיון לגזרת המלה מע' סחף א' וב' ורבינו פי' ג"כ לפי הענין הזה וכפי' ר"ח בע"ז פי' בסיחופיה בידין ושניו ע"כ ובחולי' נ"ג סע"א והוא דקיימא בדרא דסיחופיה פי' רגמ"ה (קובץ כ"י אנגיוליקי דף שי"ב רע"א) כלומ' דקיימן בשורות אצבעותיו ע"כ] —

☞ **סחף** (= מְסַחְפָּא עיי"ע מסחף) תרג' וכידון נחשת (ש"א י"ז, ו') ומסחפא דנחש. *[אח"ה כבר העריך רבינו כמו כן בע' מסחף ע"ש ור"ב רצה בזה לרשום עקר מקומו. ודע כי בל"ע سيحف פי' חץ ארוך ורחב וזהו כידון ופ"א עיי"ע מסחף] —

סָחַק (= שָׂחַק כמו צָחַק והושאל לדבר מרווח עיין בפנים (reichlich, weit בר"ג דעירובי' (ג' סע"ב וד' רע"א) הללו סוחקות והללו עציבות[3] פי' שמודדין בטפח שאצבעותיו פתוחות כי היכי דטפי אן פורתא. בגמ' דפ"ק דסוכ' (ז' רע"א) עושה לו טפח סוחק. בר"ג דפ' כיצד משתתפין (עירו' פ"ג.) ר' יוסי אומר שתי בצים סוחקות. פי' [נ"ל שצ"ל פ"א] „האצבעות סוחקות[4] מרווחות כדרך השוחק שפוסק שפתיו והעצב מדביקן"[5]. — (א"ב בנוסחאות כתוב שחק בכולהו ולא סחק) *[אח"ה אבל בכ"י ש"ס לסוכ' ולעירובי' פ"ג. וברש"י כ"י אי' כגי' רבינו בסמ"ך (ד"ס עירו' צד קס"ד.) וכ"ה בסמך בהוראה ראשונה בתוספת' ב"ק רפ"ב סחק בין הבקר ג' ימים וכו' ובפיעל שם ספ"ט סיחק בו יצא בן חורין פי' כמו צחק ושחק ובקידושי' כ"ד: אי שיחק] —

סָחַר (מל"מ הלך סביב ringsherumgehen סביב ומזה סוֹחֵר פי' תגר der mit Waaren Herum-ziehende, der Handeltreibende; סְחוֹרָה Handel סְחוֹר השם במקום תואר הפעל ringsherum) בפ' (ח') [צ"ל ז'] בשקלי' (מ"ב) מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה. בחלק בגמ' ד' הדיוטות (סנה' ק"ז.) למה דוד דומה לסוחר כותי פי' שמוכר פרגמטיא שלו ומחזר על הלוקח להוסיף לו פרוטה כך דוד בתחילה שגיאות ולבסוף מנסתרות ואח"כ גם מזדים. במדרש תלים (שו"ט סוף מזמור י"ט) הכותים הללו יודעים לסבב על הפתחים ואומרים רבוני הב לי בצלא יהיב ליה אומר לו בצלא בלא פיתא נסיב ליבא יהיב ליה פתא וכו'[6]. סחור סביב תרגומו (אונקל' במדב' י"א, כ"ד[7]); ט"ז כ"ד; תרג' ישעי' מ"ב, כ"ה; ליחזק' מ', ה') סחור סחור. — (א"ב וקרוב לענין זה תרג' וישבו לאכול לחם (בראשית ל"ז, כ"ה) ואסחרו למיכל כי המסובים יושבים סביב לשלחן. *[אח"ה בדפ"ע נפרד לשני ערכים וסחר מתחיל הע' אבל צ"ל הכל בע' אחד כי סחור תואר הפעל במשקל השם ובהוראת התואר הפעל נכפל כמו שבת י"ג. סחור סחור לכרמא וכו'. וגם המתורגמן הביא דוגמאות מתרגום בשלשה ערכי' והכל באמת מענין סבוב וגם מזה הענין ישיבה על השלחן לאכול או ללמוד או להתיעץ עיי' דוגמאו' שם ובמת"ר ללעווי אבל רוב לשנא סוחר וסוחרים מתורגם בלשנא תגר ע"ש. וכנ"ה סוחרי כסות שבת קמ"ז. ב"ר פנ"ב סחרת בה והתואר סַחְרָן בקבוץ סחרנים עירו' נ"ה. השם סְחוֹרָה (בל"מ סְחֹרָה ב"מ ל"ה: אבות פ"ב מ"ה. ירו' קידוש' פ"א ד"ס; ספרי נשא פ' כ"ג במ"ר פ"י ובלא"ר סְחוֹרְתָּא (בל"ס סֶחְרָא) איכ"ר פ' רבתי ועיי' תרג' אונק' לבראש' כ"ג, ט"ז; ל"ד, י', כ"א; תרג' לישעי' כ"ג, ג', י"ז, י"ח. ועוד סְחַרְתָּא בתרג' יחזק' ל"ב, כ"ב ענין היקף ובענין סביבים, סביבות: סַחְרָנֵי בקבוץ תרג' ירמי' מ"ח, י"ז, ל"ט; אונק' לויק' כ"ה, מ"ד: לדברי' י"ז, י"ד ומזה בהוראת מופשטת סַחְרָנוּתָא רק בסמיכות או בכינויים עיי' תרג' לשמות ז', כ"ד בדפוסי' הראשוני'; לשופטי' ז', י"ח; ליחזק' ל"ב, כ"ג ועוד] —

* **סְחוֹרָה** (שם אמורא) עיין ברכו' ה', כ"ו. שבת כ"ד. עירו' נ"ד: ועיי' ע"ז י"ט. סנה'

1) בכ"י ובדפ"ר ודפו"ו. 2) כ"ה לנכון בכ"י ובדפ"ר ובשדפ"ע מחמת. 3) וכ"ה בפי' ר"ח ובנו"ג ובעי' עצב א' עצבות ובכ"י ק"ט עצובות וכ"ה בד"ש בגמ' וברש"י. 4) כ"ה לנכון בדפ"ר ובשרפ"ע בט"ד סרוקות. 5) ע"כ הועתק מפי' ר"ח לעירו' ד'. וא"כ בלי ספק צ"ל פ"א כי כבר הקדימו רבינו פירושו לזה הציון והוסיף להביא שני ציונים אחרים ואח"כ שב לציון ראשון לספח לו פי' אחר והיינו פי' ר"ח (בש"ס ווילני) וזה כפתור ופרח שאין יתכן הפי' האחרון לציון האחרון מעירו' פ"ג. 6) בנו"ג בתחלה הם אומרים תנו לעני מעט מים משותהו ואמר להם תנו בצל אחד ונותנין לו ואומ' להם בצל בלא פיתא נסיב ליבא וכן הצדיקים וכו'. 7) בדפוסי' הראשוני'.

מ"ט: יבמו' ק"ו. מנחו' מ'; ב"ק כ"א. ב"מ ל"ג. נדרי' כ"ב סע"ב.

* סְחוֹרְתָא (שם מקום בתחום ירו') תוספ' שביעי' פ"ד סחרתא דיתיר ובירו' שביעי פ"ו מחרתא ע"ש וסוף ספרי עקב נהוראתה דיתר ובילק' נחורתא דייתר.

סט (= סוט מל"ע سوط עירוב ע"י נענוע ובדרז"ל רק ענין נענוע (rütteln, fortbewegen בפ' העור והרוטב[1]) (חולי' קכ"ד.) שני חצאי זתים שהן תחובין בקיסם והסיטן. בפ' השותפין בגמ' כמה יהא (ב"ב ט':) מסיט[2]) נבלה יוכיח[3]) דמטמא בגדים ואין מטמא אדם. ובר"פ ה'[4]) בזבין (מ"א) המסיט את הזב או שהזב מסיטו והנושא (ויקי' י"א, כ"ה. כ"ח; ט"ו, י') תר"י (א') דייסיט[5]). פי' היסט[6]) כדאמ' ריש לקיש (נדה מ"ג רע"א קנה בקומטו של טהור ונגע בזב טמא[7]) וזהו היסט[8]) מה שאין כן במת והיסט גופו נדנוד בל' הקדש [והסט בל' גמרא][9]) ומי שנשא כלום כבר הסיטו שהנושאה מסיטה לפי שמתנדנדת בכוחו ועקרו בל' לעז אסייטרי. *[אחי"ה כ"ה בכ"י ו"ו א' ה"ב ל"ד ב"ר וג"ג וכ"ה בדפ"ר ויניצ' ועיי' ג"כ ע' (אסטיוט) [אסטויט] (ח"א קס"ח) וכאן בשדפ"ע אסטיירי ונ"ל שהוא לאי"ט agitare ובכ"י ו"ו ב' אסכיטרי והוא scuotere ושניהם ענין נדנוד rütteln, schütteln תרג' נטה קו (איכ' ב', ח') סאט משקולתא באפעל אִיסִיט (אוסיט) עיי' לעיל ולרוב בהפעיל הֵסִיט וכנ"ה בתוספ' זבי' רפ"א המסיט את הראיה, תוספ' טהרו' ספ"ד (כפי גי' כ"י אירפ') המסיטו טהור . . המסיטו טמא אבל בנו"ג בסוף בדברי ר"י אף הסוטיהו והוא ט"ס וצ"ל כגי' כ"י הרוטיהו ומזה נ"ל בויק"ר רפי"א שהסיטן הקב"ה פי' נושאם והגביהם ושם פט"ז אף בסוף העולם הסיטה הקב"ה. נפעל תוספ' זבי' ספ"ד אם היו ניסוטין ושם טהרו' פ"י שהיו ניסוטין. והשם המופשט היסט עיי"ע (ח"ג, רכ"ז) — ובאתפעל אסתיוט נדרי' מ"א. וגי' רבינו אסטוים ופי' מל' הסיט והביא ג"כ ל' לעז הנ"ל אבל כבר הוכחתי בע' הנ"ל (ח"א, קס"ח) שגזרתה מל"פ ועיין ערך סייט א'] —

סט (= סיט מל"ם סִיטָא מדת אורך (Längenmass בסוף ערלה (פ"ג מ"ב) הצובע מלא הסיט[10]). בפ' ר' אליעזר אומ' האורג שלשה חוטין (שבת ק"ה:) הצובע והטווה שיעורו[11]) כמלא רחב הסיט כפול. גמרי' (שם ק"ו סע"א) רב יוסף מחוי כפוף[12]) וכבר פירשנו בע' כף (ח'). פ"א סיט פשוט שני חלקים של זרת סיט כפוף ארבע אצבעות בגודל והוא אוליינא שית בזוטרתי. *[אחי"ה בפ"א הלך רבינו בעקבות דרה"ג שכתב בסד"ט 13 בפי' כלי' פי"ג מ"ד וז"ל: הסיט פי' ד' אצבעות באילואנא [צ"ל באוליינא][13]) שהוא (גדול) [צ"ל גודל] שיעור הסיט שית בזוטרתי ע"כ וצריך לתקנו עפ"י הערוך כזה: שיעור הסיט ד' אצבעות באוליינא שהוא גודל שית בזוטרתי[14]) וא"כ סיט כפוף הוא ממש חציו של סיט פשוט כי כשתמדד ארבע אצבעות בגודל היינו עם הגודל (והוא אוליינא) בהיותה היד סגורה תמצא שהוא חלק אחד של זרת היינו חצי זרת ובפתיחת היד בכל מה שיוכל האדם הוא שני חלקים של זרת כלומ' זרת מלאה ומ"ש רבינו שית בזוטרתי פי' כי מדת רוחב של אצבע זוטרתי מלמטה היא חלק ששי של ארבע אצבעות עם הגודל דוק ותשכח. אבל הרמב"ם בפי"מ לערל' פ"ג מ"ב פי' הסיט הוא שתות הזרת ונתחזק אצלו זה הפירוש מפני שהוא פי' הקדמונים והסיט שאמר היינו מלא הסיט שהוא שתות הזרת והיינו ריוח בין גודל לאצבע מלמטה ורוחב הסיט כפול היינו שליש הזרת עיי' פי"מ לשבת פי"ג מ"ד (דף ק"ה:) ועיין עוד בפי"מ לכלי' שם. ובהל' שבת פ"ט הל' י"ח ושם פ"ט הל"ז והל"י פי' במלות אחרות והחשבון עולה בקנה אחד ודע מה שפי' הרמב"ם בפי"מ לכלי' וז"ל מלא הסיט ארבע אצבעות בגודל ונראה לרוב הקדמונים שרוחב הסיט מקצה הגודל אל קצה האצבע כאשר יפתחהו האדם בתכלית מה שאפשר וכן פי' לי אבא מרי ז"ל

---

[1]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט. [2]) וכ"ה בכ"י ש"ס ה' ובנו"ג דהא הסט ובכ"י ש"ס תדע הרי הסט. [3]) לי' לפנינו ובכ"י ש"ס ושם תדע עיין הערה הקודמת. [4]) כ"ה לנכון בדפ"ר ובדפ"א אבל בדו"ו ח'. [5]) בנו"ג דיוסיט ובדפ"ר ובכ"י ק"ט דייסט. [6]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט וכ"ה לשון רה"ג אשר אחריו נגרר ובדפ"ע הסיט. [7]) בפי' רה"ג אחר קומטו אי' פירושו בשחיו של טהור וכ"ה שם ונגע בזב טמא ובנו"ג והסיט בו את הזב טמא. [8]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע הסט. [9]) ע"כ הועתק מפי' רה"ג לזבי' שם בסד"ט צד 40. [10]) כ"ה לנכון בדפו"ו ובשדפ"ע הסט ובכ"י ק"ט היסט וצ"ל הסיט. [11]) וכ"ה במשניו' נאפ' ופיז' ובירו' ולפנינו לי'. [12]) וכ"ה בע' כף ח' וישר הוא והפכו פשוט וכ"ה בפי' ר"ח (בש"ס ווילנא דף ק"ו סע"ב) שאחריו נגרר רבינו בע' כף ועוד עיי' גליון הש"ס בדף ק"ו. [13]) שהוא תרג' בהן עיי"ע בח"א, צ"א. [14]) וכן הגיה לנכון המו"ל בצד 49.

והוא אצלי הבדל בין אמרם מלא הסיט ובין אמרם רחב הסיט ע"כ יש להשוות אל פירוש רבינו נתן כי מלא הסיט של פי' הרמב"ם כאן היינו כפי' הערוך בע' הנוכחי בענין סיט כפוף ורוחב הסיט שפי' הרמב"ם כאן הוא סיט פשוט של פי' הערוך בע' כף ח' בפי' הראשון שהוא פי' ר"ח (בש"ס ווילנא) ודברי ר"ח הם קבלת הקדמונים. — וכנ"ה מלא הסיט בירו' שבת כתובו' ספ"ו דל"א רע"א וירו' ע"ז פ"ה דמ"ה: תוספת' כלי' ב"מ פ"ג תנחומ' הישן חקת סי' א' במד"ר פי"ח. מלא הסיט כפול תוספ' שבת רפ"ח (ט') ורפ"ט (י'). מלא רוחב הסיט כפול. ירו' שבת פ"ז ד"י סע"ב וביוצר לשבת שקלי' המתחיל אז ראית וספרת נתן ר' אליעזר בירבי קליר השיעור כזה: והזרת מותחת עד שנים בסיט וארבע אצבעות הוא הטפח והסיט] —

* סְטָא (כל"ס כמו בל"מ שָׂטָה פי' פנה מדרך ועוד סור מאמונה לאל ולבעל weichen, ab-weichen, treulos werden) והרבה משרש נטה וסור מתורג' בלשנא סטיא עיין אונקל' לבראשי' ל"ח, א'. ט"ז; לבמד' כ', י"ז. כ"ב. כ"ג. ל"ג באפעל אַסְטִי לבמד' כ"ב. כ"ג ובצרוף דין תרג' ישעי' י', ב'; כ"ט, כ"א; לעמוס ב', ז'. ה'. י"ב ב"ר ר"פ נ' רב מסטידין צ"ל מסטי דין עיי"ע קלפנדר כגי' הכ"י ומ"ש והושאל לנטיה מאמונה או לבעל עיי' תרג' לבמד' ה', י"ב. י"ט, כ'. כ"ט; לשמות ל"ב, ח'; לדברי' ט', י"ב. ט"ז; י"א, ט"ז; תר"י א' לויק' י"ט, ד' וזולתו. ובינוני סוֹטָה בהוראת השם סוט' ב'. ל"ב. יבמו' פ"ה: הקבוץ סוטות סוט' ז'. ח'. ט'. והלאה ועל שם זה נקראת מסכת סוטה שעוסקת הרבה בזה הענין ובלא"ר סָטִיתָא תרג' לבמד' ו', ב' והשם המופשט סַטְיָא תרג' לדבר' י"ג, ו'; י"ט, ט"ז. קידוש' ע"ב סע"א בירתא דסטיא איכא בבבל וכו' ועוד השם סְטוּתָא תרג' קהלת ב', ט"ו דסט בסטותיה.

* סטאנאות (?) תוספת' כלי' ב"ק ספ"ו כ"י אירפורט אם יש לה סטאנאות צ"ל אסטאגאות כמו שהגיה לנכון הג' רא"ו והוא כמו אסטגיות עיי"ע בח"א, קס"ה, ובנו"ג בט"ס ספינאות.

סְטַדָא (כפי פי' הש"ס מפעל הקודם סטא והורכב מן סטית ומן דא ולפע"ד הוא שם הפרטי Stata) בס"ג דפ' הבונה (שבת ק"ד:) ובס"ג דפ' ד' מיתות (סנה' ס"ז.[1]) אמו סטדא סטת דא מבעלה. *[אחי"ה כ"ה בכ"י ובדפ"ר ואמש' סטת דא ובדפ' ויניצ' סטית דא ובדפ' פיז' ובכ"י ב"ר חסר מן אמו וכו' מפני מורא הצענזור וגם לשון הערוך קטיעה הוא וכבר הארכתי על כל הנוגע בזה בע' בן סטדא ע"ש בח"ב קי"ח ובהער' וש"נ. וכגי' המוטעת סטרא, סיטרא אי' ג"כ כאן בכ"י ק"ט ו"ו כ' ה"ב וב"ר ועוד עיי"ע כְּמַן] —

סְטָיו (בל"י στόα עמוד Säule, Säulengang, Gallerie) בר"ג דשבת (ה': ו'.) העבירו[2]) דרך סטיו. הר הבית סטיו כפול היה סטיו לפנים מסטיו בפ"ק דפסחי' (י"ג:) ובגמ' דלולב וערבה (סוכ' מ"ה רע"א תוספתי סוכ' פ"ד) ובר"ג דפ' החליל (נ"א:) פי' זו היא איצטווה[3]). פ"א סטיו עצמו ברחבה שיש בה עמודים הוא ועומד ברשות הרבים וככרמלית[4]) הוא דקאמר אבל ים ובקעה והאסטוונית והכרמלית [אינה לא כרה"ר ולא כרה"י] (שבת ו'.[5]), וי"מ אסטוונית מקום ספינות המלך שכך קורין לספינות המלך בל' ישמעאל אסטין[6]). בס"ג דפ' נוטל אדם (שבת קמ"ב סע"ב) שכחו דיסקיא מלאה פירות בסטיו[7]). — (א"ב פי' סטואה בל"י בנין עשוי לטייל תחתיו למחסה מזרם ומשרב) *[אחי"ה ומלת אתיק (יחזק' מ"ב, ב') העתיקו ע' זקנים ἀστοσ. תוספת' סוף מ"ק חנות פתוחה לסטיו ובירו' סוכ' רפ"ה דנ"ה. אסטיו עיי"ע. ובהיות בבנינים האלה רצפת בהט ושש על כן הושאל ג"כ לרצפה של אבנים ומזה בתרג' רצפת (אסת' א', ו') סטיו ועיי' תר"י א' לויק' כ"ו, א' ברם סטיו חקיק בציורין וכו' עפ"י מגיל' כ"ב:] —

* סיטיון (מל"פ ستون עמוד עיי"ע הקודם) תוספת' כלי' ב"מ פ"ב עיי"ע סובין וש"נ פ"א.

---

[1]) בדפוסי' הראשוני' ובכ"י ש"ס. [2]) לפנינו לי' וכן לי' בתוספ' שבת רפ"י (י"א). [3]) כ"ה בדפ"ע ובכ"י ק"ט איצטבא וכ"ה בפי' ר"ח (בש"ס ווילנא) בשבת ה': ואחריו נגרר בפי' ראשון אבל רבינו כיון על ע' אסטוה ב' (ח"א, קס"ז.) ע"ש. [4]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר ובשרפ"ע בכרמלית. [5]) עיי' פי' רה"ג לאהלו' פי"ח מ"ט ולטהרו' פי"ו מ"ט. [6]) כ"ה בכ"י ו"ו ב"ר ובדפ"ע מפיז' איסטין ובכ"י ק"ט וה"ב אסטיו ובדפ"ר אסטור ובכ"י ג"ג ובלי' יון קורין לספינות המלך אסטיר ונעלם ממני פתרון המלה בזו ההוראה ודע כי בל"פ ستون פי' עמוד ועוד תורן הספינה כמו בל"י ἱστός. [7]) לי' רדפ' אמ' וכגי' רבינו אי' ג"כ בכ"י ש"ס ובעי' דיוסק ע"ש בח"ג, מ"ג הערה 5 וש"נ השינויים ובפי' ר"ח בסטין וכ"ה סטין בכ"י ק"ט ודפ"ר ג"כ בדבור המתחיל בערוך והוא בל"פ עיי"ע אסטוה א' והערה הקודמת וע' הבא אח"ז.

סְטַטִיבָה (מל"ר castra stativa) כבר פי' בע' דונטיבה. *[אחי"ה עיי"ע דונטיב וע' איסטטיבה ובמו"ע בדפ' אמ' בט"ר סטטיאה ובב"ר ספ"י אי' אסטטיבה] —

סְטַטְיוֹנַר (מל"ר stationarius וכן בל"י אמצ' Wachposten στατιονάριοι) בב"ר פ' כ"ז (כ"ו) ויהי נח בן חמש מאות שנה: אבל לעתיד לבוא עושה מלאך המות סטטיונר שלהן. ובילמדנו פ' שלח לך פ' עד אנה (בתנחו' לי' אבל אי' בשמ"ר פנ"א) אמר הקב"ה אם יבא המלאך המות ויאמר לי על חנם בראת אותי בעולם אני אומ' לו איסטטיונר[1] בראתי אותך על או"ה אבל על בני אין אתה שולט פי' שליט הוא לפי ענינו. — (א"ב פי' בל"ר צופה עומד על מצפה) *[אחי"ה והצדק עם ר"ב ועיי"ע אסטטיון (ח"א, קס"ח.) וש"נ שהש"ר ז', א' כפי דפ' אמ' איסטטיונרון של עולם. ובשמ"ר פמ"א הגי' על כל אומה שבעולם השלטתי אותך וכו' וזה כפי' רבינו ובמד"ר פט"ז שתהא משכל בעו"כ חוץ מאומה זו שאין לך רשות עליה וכו' והחליפו הגי' מחסרון ידיעת המלה הזרה] —

* סְטַטִירִין (נ"ל מל"ר אמצ' statura מצבה כצורת אדם לאות Standbild, Statue) שהש"ר פ' יפה את: נשי תירען . . לא נתנו מנזמיהם למעשה העגל אמרו מה ליסטטירין הקשה שיברו הקב"ה ליסטטירין הרך עאכ"ו פי' דפוס צורת אליל וענינו כל אלהי מצרים עשה בהם הקב"ה שפטים ושברם זה פסל הרך שנעשה מזהב עאכ"ו וריט"ז ח"ב, ק"ה והמשביר כיונו לל"י στηθάριον Brust-bild אבל אות ϑ איננה נכתבת באות ט' עיי' הוספת פליישער לעמת"ל ללעווי ח"ג, 722 אבל גם הוא שגה ברואה כמו לעווי בגזרת המלה.

סְטַכְּטוֹן (מל"י στακτόν = στακτή künstlich bereiteter Balsam, Myrrhenöl, Zimmtöl) בויק"ר אמור אל הכהנים פ' מה יתרון (ספכ"ח) א"ל לא אנא חכים לך ולאבוך מכפר קרינוס דהוא ספר ובלנאי והוא עביד סטכטון[2] והדין זוגא דיליה פי' תמרוק שמשימות הנשים להשיר את השיער הוא היה עושה אותו ועיקרו סטכת כדאמרינן ביה (שבת פ': פסחים מ"ג. מ"ק ט': מגילי י"ג. מנחו' פ"ו.) סכין אותו שמשיר את השיער. — (א"ב פי' בל"י מי אפר להשיר ולנקות את השער ובנוסחאות דידן נשמטו מלות והוא עביד סטכטון) *[אחי"ה וענינה וגזרתה כמו סטכת בע' הבא וכמו שהעיר על נכון רבינו ולפעמי' באות א' בראש עיי"ע אסטכטון וע' אסתקטון ומ"ש] —

סְטְכַּת (מע' הקודם ומהוראתו) בפ' המוציא יין בגמ' סיד כדי לסוד (שבת פ':) ובר"ג דפ' אלו עוברין בפסחי' (מ"ג.) ובהגדה דפ"ק במגילה (י"ג.) ובפ"ק דמשקין בסוף הפ' (ט':) ובגמ' דפ' כל קרבנות (מנחו' פ"ו.) מאי שמן המור (אסת' ב', י"ב) רב הונא[3] סטכת פי' מירא דכיא. — (א"ב בל"י ורו' צרי הנוטף מעצי המור וגם שומן המור היוצא מן המכבש תרג' ששה חדשים בשמן המור (אסתר ב', י"ב) שתא ירחי בטכסת והוא טעות או הוחלפו האותיות כמו שהוחלפו בספסל ובעל המתורגמן לא דקדק) *[אחי"ה כי העריך בסוג טכס וכבר רמזתי בח"ד, י"ג: ט"ס זו. ובש"ס בדפ' הישנים עד לובלין שפ"ו נדפס ג"כ בפסחי' הנ"ל סטבת ובכ"י ב' בש"ס מגיל' נוסכת וצ"ל טסכת (= סטכת) ובילק' כ"י אסתר העתיק אפרסמון (עיי' ד"ס מגיל' צד כ"ט:) ובזו המלה מפרש רגמ"ה בכ"י למנחו' (בקובץ כ"י אנגייליקא דף ל"ב.) סטכת] —

* סטיכת (?) תוספ' כלי' ב"מ רפ"ח ולווחין של סטיכת כ"ה בכ"י אירפ' וצ"ל סקיבס כגי' דפ' ווילנא וכ"ה בר"ש כלי' פי"ח מ"ג ועיי"ע לח ב'.

סטל (= סִטְלָא פי' בל"ר situla וממנו בל"י ואמצ' σίτλα Wassereimer והועתק לל"ע سطل ובלש' פרסי سَتل) ירוש' בפ' כירה (שבת פ"ג ד"ו.) ר' יצחק רובא על מיסחי עם רבי א"ל מהו ליתן צלוחיתא גו עגלתא א"ל תנה[4] גו סטלא פי' עגלתא אגן סטלא קורין בל' ישמעאל לספל[5]. — (א"ב פי' בל"ר כד ודלי) *[אחי"ה בנו"ג בירו' נטלא וצל סטלא והוא בל"י ורו' ובל"ע ופ' כאמור כד וכלי להחזיק בו מים — ועגלתא בלא"ר כמו עוּגָל בל' חז"ל עיי"ע עגל ו'] —

סטמתא (= סִיטוּמְתָא מפעל ערבי سطم וסורי סטם פי' סתם והשם סוּטְמָא Verschluss ואצל רז"ל חותם שטובעין הסוחרים Siegel, Pet-

[1]) בשמ"ר סטטיונר. [2]) כ"ה בכ"י ב"ר ובדפ"א ובדפ"ר וויניצי' סטוכטון ובכ"י ק"ט סטכסין וצ"ל סטכטון. [3]) בנו"ג במגילי רב חייא בר אבא אבל בכ"י ש"ס ובע"י במ"ק ובשבת ובמנחו' רב הונא בר חייא ובפסחי' רב הונא בר ירמיה ובכ"י ש"ס גם שם בר חייא. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט ודפ"ר פיז' ואמ' אבל בדפו"י הבה ובכ"י ג"ג הוה. [5]) בכ"י ה"ב בט"ס לספסל.

schaft) בס״ג דאיזה נשך (ב״מ ע״ד.) האי סיטומתא קניא. פי׳ חותם שטובעין בו הסוחרים על העיסקא. (א״ב פי׳ סנטמתא בל״י כל מין סימן ובפרט העשוי מדעת שניהם) *[אחי״ה ר״ב כיון לל״י σύνθημα verabredetes Zeichen והנכון כמו שכתבתי מל״ע וס׳. ובע׳ אסטמיתיה (שבת ס״ז.) רוצה רבינו לפרש זו המלה ג״כ מל׳ סיטומתא ואין נ״ל ע״ש בח״א, קע״א — תרג׳ ירו׳ א׳ החותמת (בראשי ל״ח. י״ח, כ״ה) סיטומתא ובאסת׳ ח׳, ב׳, ח׳. י׳ עזקת סיטומתא. ושם פ׳ ח׳ עם הפעל ע״ש] —

* סִיטְמָא (Stahl) בתשי׳ הגאוני׳ סי׳ ת״ז הרכבי צד 214) סיטמא דברזלא בנו״ג בברכו׳ ס״ב: אסטמא עיי״ע ח״א, ק״ע.

סטן (= סִיטוֹן מל״י σιτώνης מוכר תבואה הרבה Getreidegrosshändler) בפ׳ ב׳ בדמאי (מ״ד) הסיטונות ומוכרי תבואה. ובפ״ה (מ״ו) הלוקח מן הסיטון. בפ׳ המוכר את הספינה (ב״ב פ״ח.) הסיטון מקנח מדותיו ובפ׳ י״ב בכלי׳ (מ״א וכן בתוספ׳ כלי׳ ב״מ רפ״ב) שלשלת של סיטונות טמאה. בפ׳ הזהב בגמ׳ כיצד משך (ב״מ מ״ח סע״א) נתנה לסיטון מעל פי׳ סיטונות מוכרי קטניות ושמן פ״א בעלי חנויות[1]) פ״א חנווני המוכר חטים (וכך) [וצ״ל ומוכר][2]) בל׳ יון סיטון. *[אחי״ה והוא הנכון וכן פירש רשב״ם בב״ב ור״ש בדמאי פ״ה ומה שלא רצה רגמ״ה ורמב״ם לפרש מוכר תבואה נ״ל מטעם שהוזכרו סיטונות עם מוכרי תבואה אבל סיטונות (קבוץ במשקל לקוחות) הם מוכרי תבואה הרבה ובמדה גסה. והיחיד סיטון עוד ב״מ נ״ו. תוספת׳ דמאי פ״ג ירו׳ דמאי פ״ב דכ״ג[3]). ונגזר משם יוני σῖτος ובזה העתיקו ע׳ זקנים דגן (בראשי׳ כ״ז, כ״ח. ל״ז; במדי׳ י״ח י״ב. כ״ז) בר (בראשי׳ מ״א, ל״ה. ל״ט; תהלי׳ ס״ה, י״ד) חטה (דה״י א׳ כ״א, כ״ג; דה״י ב׳ ב׳, י׳)] —

* סְטַן (כמו בל״מ שָׂטַן ענינו התנגדות ואיבה ובל״ע شطن hindern, anfeinden, anklagen) לשטן לו (במדי׳ כ״ב, כ״ב) תר״י א׳ למיסטן ליה (כ״ה במתורג׳) ישטנוני (תהלי׳ ל״ח, כ״א) תרג׳ סטנן לי (כ״ה במתורג׳) ושם ק״ט, ד׳ סטנו לי; לשטנו (זכרי׳ ג׳, א׳) לאַסְטָנָא ליה וכן באפעל יומ׳ כ׳. לאסטוני. בהפעיל פסיק׳ רבתי פל״ו בואו ונסטין וכו׳ איך אתם מסטינים וכו׳ והשם סְטַן (כפי ג׳ המתורג׳) בתרג׳ מ״א ה׳, ד׳; י״א, י״ד. כ״ג. כ״ה; לש״א כ״ט, ד׳ סִיטְנָא (בל״ם סְטָנָא) תרג׳ תהלי׳ ק״ט, ו׳ ועוד בהוראה המאוחרת שָׂטָן Satan תר״י א׳ לשמות ל״ב, א׳ (עפ״י שבת פ״ט.); לבמד׳ י׳, י׳ (עפ״י ר״ה ט״ז:) וכל שטן דאיוב מתורגם סיטנא. תמיד ל״ב. סטנא נצח.

☞ סיטון (מל״פ ستون עמוד Säule, Spitzpfahl) תרג׳ בפסוק ויקרא אריה על מצפה (ישעי׳ כ״א, ח׳) קל משריין אתיין בסטוניהון. *[אחי״ה בבט״ר לה׳ אייזלער (ח״ג, נ״ד) מבואר מל״י σατίνη פי׳ מרכבה Streitwagen ולפע״ד מל״פ הנ״ל כלומ׳ החיילות באים בכלי מלחמתם שעליהם סומכים ובהשאילה משענת ואולי מזה בתנחומ׳ שופטי׳ סי׳ ב׳ אלמלא סיטנו של יואב לא היה דוד יכול לעשות את הדין פי׳ יואב היה משענתו ועליו נסמך לעשות לו שלום מחוץ ובילק׳ ריש שופטי׳ הגי׳ בשם התנחומ׳ אלמלא שטרו של יואב וכו׳] —

סיטנא (?) תוספת׳ כלי׳ ב״מ פ״ב כסיטנא של מתכות צ״ל כסוי טני כדאי׳ בדפ׳ זאלקיעב — ובתוספ׳ יום טוב ספ״א סיטני צ״ל טיסני וכ״ה בכ״י אירפורט.

* סַטִים פי׳ כמו אסטים עיי״ע בח״א, קע״א: והלאה וש״נ ובתנחומ׳ הישן נשא סי׳ י״ד אי׳ סטים וצ״ל סטים.

סטסימה (מל״י σιτισμός ספוק מאכל, Fütterung, reichliche Nahrung) בילמדנו בראש וישב יעקב (בתנחו׳ ל״י[4]) אמר דוד אפי׳ יהו לי פטומות וסיטוסימה[5]) בחוצה לארץ ולא יהא לי סיפוף של חרובין בארץ [ישראל][6]) בחרתי הסתופף בבית אלהי (תהלי׳ פ״ד, י״א). — (א״ב פי׳ בל״י ספוק מאכל) *[אחי״ה וכזו המלה העתיקו ע׳ זקנים צידה (יהושי א׳, י״א) וקרוב למלה יוני׳ σίτησις אשר בה העתיק סומכוס צידה (תהלי׳ קל״א, ט״ו) ולחם (איוב ל׳, ד׳) והוא מהפעל σιτίζω, σιτέομαι ומנו התואר σιτευτός ובה העתיק עקילס מריא (ש״ב ו׳, י״ג) ותודוס העתיק כן אבום (משלי ט״ו, י״ח) ולפי זה יותר טוב להגיה וסיטוסיטה והוא מריא ואבום וענינו כמו פטומות אשר עמו נזכר] —

1) פ״א הועתק מפי׳ רה״ג לכלי׳ שם (סד״ט 8) ופי׳ ראשון קצת כפי׳ רגמ״ה ב״ב שפי׳ סיטון שקונה יין ושמן ועיי׳ פי״מ לרמב״ם דמאי פ״ה. 2) וכן מוכח מעה״ק שנ״ב. 3) בשו״ט מזמור כ״ג הסיטון ט״ס עיי״ע אמיינטון ח״א, קי״ז. 4) ועיי׳ ג״י התנחו׳ ראה סי׳ ח׳. 5) בכ״י ק״ט סיטסמא. 6) וכ״ה בע׳ ספוף וכצ״ל כאן ובדפ״ר פיז׳ באסיל ואמ׳ ל״י גם בארץ ואי׳ בדפו״ו.

סטיני (?) בפ' הבית והעליה בב"מ (קי"ז.) וסטיני א"ר שמעון בן לקיש לא נהירא לי ג' זו עיי"ע קר. *[אחי"ה ולי נראה עיי"ע מעזב ומ"ש ועוד עיי"ע קר י' ועיקר הג' יסטיני או יוסטני ור"ב אף שלא ניחא ליה זו הג' בכ"מ לא היה לערוך באות סמ"ך] —

סְטַף (בל"ס ובל"ע شطب מבקע (spalten בריש דמאי (פ"א מ"א) חוץ מן המוסטפות פי' שנבשלו באילן עד שנתבקעו מאליהן. *[אחי"ה וכ"ה בפי' הרמב"ם והר"ש ע"ש ומזה הענין פי' בעל פני משה סטיפה בע' הבא אח"ז] —

סְטִיפָה (לדעת ר"ב כמו שטף בל"מ ואולי מע' הקודם) ירו' דשבת פ' ר"ע (ירו' ספ"ט די"ב:) שכן אשה סטיפה מושחת ממנה והיא מתרפאה, נראה שהיא שוטפת דם. *[אחי"ה ובעל פני משה פי' שיש לה בקעים בפניה ומע' הקודם] —

סְטַר (פי' הכאה על הלחי ohrfeigen, mit der Hand in's Gesicht schlagen) בפ' החובל (ב"ק צ':) סטרו נותן לו ר' זוז. בפ' ד' מיתות בגמ' המגדף (סנה' נ"ח:) א"ר חנינא הסוטר לועו [של] ישראל [כאילו סוטר לועו של שכינה][1]. בפ' כל הצלמי' בגמ' המוציא כלים (ע"ז מ"ג.) מצא גוי גדול א"ל בטלה ולא ביטלה סטרו וביטלה. בפ' המפלת בגמ' המפלת סנדל (נדה כ"ה:) משל לאדם שסיטר[2]) את חבירו והחזיר פניו לאחוריו. ובגמ' המפלת: ליום מ' (שם ל':) בא מלאך וסטרו על פיו. בילמדנו בפרש' ואלה המשפטים (תנחומ' משפטי' סי' ז' וכ"ה בספרא קדשים פרש' ב', פרק ד') ת"ר לא תשנא את אחיך בלבבך (ויק' י"ט, י"ז) יכול לא תסטרנו ולא תקללנו ת"ל בלבבך. פי' הכאה ביד על הלחי. *[אחי"ה וכנ"ה בתוספת' ע"ז ספ"ה (ו') דחאה וסטרה כ"ה בכ"י אירפ'. ובפיעל ירו' פיאה פ"א דט"ו ע"ג וירו' קידו' פ"א דס"א רע"ב היתה אמו מסטרתו וכ"ה בדב"ר פ"א והיתה מסטרתו, אסת"ר פ' ויאמר ממוכן היתה מסטרתו בקורדקין וכו' והושאל להכאת מים שמ"ר פט"ו סטרן הקב"ה מסטר. ולא ראיתי פי' בענין הגזרה בתחלה עלה בדעתי כי נבנה הפעל מל' צענד cithra אפים כלומ' הך באפיו וכפי' הערוך הכאה ביד על הלחי אבל יותר נ"ל מל' צענד çtar פי' פשט ושטח ausbreiten = בל' סאנסק' star, strnâti בל"ר sternere ובאמת בזו ההוראה הראשית תרג' כ"י הנטה שמים (תהלי' ק"ד, ב') דמַסְטַר שמיא ובנו"ג ובפשיט' דמתח, וא"כ הכאה ביד על הלחי הושאל מהפשטת ושטוח היד על הלחי או אפים die flache Hand auf der Wange ausbreiten] —

סְטַר (מל"ס ועוד סטרא בל"ע شطر פי' צד ועוד בל"ע شطر שפה Seite, Rand) בפ' ר"א אומ' אם לא הביא בגמ' עושין (שבת קל"ד.) נהפכינהו לסטריה אבראי[3]) פי' שפת חתיכה של בגד[4]). בפ' דם נדה בגמ' וכן הכתם (נ"ו:) בסיטרא נמי בדיק בסיטרא זמנין דלא מתכבס[5]). פי' שפת החלוק לפי שהוא כפול אינו מתכבס יפה ואומר[6]) קודם כיבוס היה זה הכתם — בפ' שבועות הדיינין בגמ' מנה לי (שבועו' מ"ב.) הנהו סטראי נינהו פי' מצד אחד הוו אילין זוזי. — (א"ב תרג' מצד ההר מזה (ש"א כ"ג, כ"ו) מסטר טורא מכא ובדניאל (ז' ה') ולשטר חד הקימת) *[אחי"ה בדפ"ע בציון משבועו' מתחיל ערך חדש ולא ידעתי למה כי הכל אחד וכן כל צד מתורגם סטר וכן לשון צלע עיי' במתורגמן ובדרז"ל ירו' כלאי' פ"ט דל"ב; וירו' כתובו' פי"ב דל"ה. ויהבוני על סיטרא, ירו' סנהד' פ"ז דכ"ד ע"ג דין מדין סיטרא ודין מן דין סיטרא, ירו' ביצ' פ"א ד"ס ע"ד סיטרא דמדוכתא והקבוץ סטרין תר"י א' לבראש' ג', כ"ד, אונקל' לשמות כ"ה, י"ד. י"ט סטרוהי; לשם ל"ז, ה' סטרי ארונא והושאל לחוב שנושין בו מצד אחר סִטְרָאֵי שבועו' שם כתובו' פ"ה. — וז"ל הגאון בתש' הגאוני' סי' רל"ה (הרכבי צד 114) ופתרון סיטראיי ממון שהיה לנו מצד אחר כאשר כתוב ולסטר חד הקמת עכ"ל ובמק' כתוב ולשטר עיי' לעיל במו"ע].

סטר (= סִיטְרָא, סוּטְרָא Lohn, Löhnung) וכשכיר יקוה פעלו (איוב ז', ב') תרג' והיך אגירא דמודיק[7]) ס י ט ר י ה. *[אחי"ה כ"ה בכ"י ק"ט ובשאר כ"י סטריה וכ"ה לפנינו ובדפ"ר סוטריה וכ"ה בתר"י לויק' י"ט, י"ג סוטרא דאגירא ובתר"י לדברי' כ"ד, י"ד. ט"ו ביומיה תפרע ליה סוטריה. ודע כי בדפ"ע חוץ מדפ' אמ' נכלל עם ע' הקודם

[1]) בדפ"ר הסוטר לועו יש ובדפו"ו לועי ישר' ובדפי פיזי ובאסיל בט"ס לועז ישראל ובדפי באסיליא השמיטו הצענזור הגמי ורש"י. [2]) בנו"ג שסטר. [3]) וכ"ה ברי"ף ושם ליפכיה ובכ"י רש"י ליפכא לסיטריה מאבראי וצ"ל לאבראי וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג לפניא לסיטריה לעילאי ד"ס שבת צד קנ"ו. [4]) וכ"ה ברש"י ע"ש. [5]) בנו"ג דאשתכחה בסטרא אי אמרת חזקתה בדוק מאן דבדק בסטרא נמי בדיק וכו'. [6]) בכ"י ו"ו והי"ב ואינו. [7]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר אבל בשרפ"ע דמוריק.

ואז צריכה להיות גזרתה מע' הקודם פי' מתן שכר בצדו ולי נראה מל"י σιτηρέσιον Sold, Löhnung מהתואר σιτηρός] —

* סוטר (?) ירו' ברכו' פ"א ד"ב רע"ג ר' שמואל בר סוטר. בתחילה דעתי לומר כי הוא הוא רב שמואל בר זוטרא דבבלי שבת כ"ג. אבל יותר נ"ל שהוא ט"ס וצ"ל רב שמואל בר ססרטאי ובאמת כה"ג במהרש"ס.

* סְטְרַטֵיגוֹס (מל"י στρατηγὸς Feldherr) שמ"ר פל"ז בקש לעשות סטרטיגוס וכו' ולרוב באל"ף נוספת בראש עיי"ע אסטרטיגי (ח"א קע"ה).

סְטְרַטְיוֹטִין (מל"י στρατιώτης איש צבא, שר צבא Krieger, Kriegs-oberster) מדר' שמ"ר פ' החדש הזה לכם (פט"ו) בו"ד מכתיב לו סטרטיוטין כדי ללבוש קסדה ושריון פי' בל"י אנשי מלחמה עיי"ע אסטרטיא[1]).

* סְטַרְיוֹת (פי' רחובות Strassen) תנחומ' פקודי סי' ג' שהוא מהלך בסטריות וצ"ל בסטרטיות או בסרטיות עיי"ע אסטרט (ח"א, קע"ד) וע' אסרט שם ק"ג.

סְטְרוֹמְסִין (= סְטְרוֹמְטִין מל"י στρώματα Decken, Teppiche, Polster) מד' קהלת פ' מה יתרון ואית דאייתי סטרומסין פי' בל"י מצעות. *[אחי"ה בנו"ג בקצת דפוסי' יותר טוב סטרומטין והיא היא ל"י הנ"ל ובזו העתיקו ע' זקנים משכב (משלי כ"ב, כ"ז) ועקילס העתיק כן יציע (מ"א ו', י') ואחת היא עם στρῶμνή אשר בה העתיקו ע' זקנים יצוע (בראשי' מ"ט, ד'; איוב י"ז, י"ג; תהלי' קל"א, י"ג) וכן העתיק עקילס בתהלי' ס"ב, ג' וסומכוס מצע (ישעי' כ"ח, כ') ועוד ע' זקנים ערש (תהלים ו', ו'; עמוס ו', ד'; אסתי א', ו')].

* סטרנה (צ"ל בַּסְטֶרְנָה basterna, אפיריון Sänfte) תנחומ' הישן לך לך סי' כ' הרכיבוהו בניו בסטרנה (פי' בעגלה) וצ"ל בבסטרנה ומל"ר הנ"ל כמו שהעיר לנכון המו"ל.

סַטְרְנַלְיָא (מל"ר Saturnalia עיי' פי' ר"ב) בפ"ק בע"ז (ח'.) קלנדא[2]) וסטרנליא[3]) פי' בירושי' (פ"א דל"ט ע"ג) שנאה טמונה שונא נוקם נוטר היד מה דאת אמר (בראשי' כ"ז, מ"א) וישטם עשו א"ר יצחק בר ר' אלעזר[4]) ברומי[5]) צווחין ליה סנטורייא דעשו[6]). — (א"ב פי' בל"ר יום אידם בסוף השנה היו עושים חג לאליל שבתאי ואז היו שולחים מנות איש לרעהו) *[אחי"ה עיין מ"ש Macrobius א', ב'. ז'; Livius ב', כ"א; ל', ל"ו וכנ"ה בירו' ע"ז שם איזה פעמי'. דב"ר פ"ז אנו יש לנו קלנדא סטרנליא וקרטסים ואתם יש לכם פסח עצרת וסוכות. אסת"ר פ' ויאמר המן: שאין משמרים לא! קלנדס ולא סטרנליא] —

* סִיאָה ערכי' י"ח. פי' כמו סיע עיי"ע סע ב' ואולי באל"ף ג"כ נכון ותהיה אז ל"פ سياه המון וקביצת אנשים Fülle, Menge.

* סִיאָה Saturei עיי"ע סאה.

* סיאנקא עיי"ע סיינק.

* סִיב, סִיבָא, סֵיבוּתָא עיי"ע סב ד' וז'.

סיב (= סַיִב מל"ע ساب נותן מתנה מהשם سيب מתנה Geschenk) מדר' ב"ר פ' ויאמר שלחני כי עלה השחר (פע"ח) שיצת סיבת[7]) פי' סיימת כלומ' דברת כבר. *[אחי"ה וכ"ה בפי' מ"כ אבל הפי' סיימת הוא פי' של שייצת עיי"ע שץ ג' ובפי' המיוחס לרש"י: שייצת סייבת גמור מלאכתך וטול שכרך כלומ' לכשתברכני ואח"כ אשלחך ע"כ והוא הנכון כי סייבת פַּעל נבנה מהשם סַיְבָא כדאי' בירו' ביכורי' פ"ב דס"ה ע"ד שלח ליה ר' אבהו חדא איגרא ויהב ליה מן סַיְבְתֵיה בגוה בגין אילין סיבתא קום אתהלך לארעא דישראל פי' נתן באיגרת מתנות וא"כ סייבת תן מתנתך כלומ' תברכני וכן הבין ה' לעווי ולא כפי' יפה תואר סייבת מל' זקנה] —

סִייְבָא (= סִיוֹהָא מל"פ سياه מלש' צענד וסאנסק' çyâva שחור schwarz) בפ' כל היד בגמ' אי זהו אדום (נדה כ'.) עולא אמר כלבושא סייבא. ס"א סיוהא פי' של[8]) אותו מקום שהוא כחרת. — (א"ב עיי"ע סיינא) *[אחי"ה מע' סיינא מוכח שזה הפי' שייך לרגמ"ה ואחריו נגרר ג"כ רש"י בנדה שפי' סיואה שם מקום ועושין שם מלבושים

1) ועיי"ע אסטרטיוט ח"א, קע"ה. 2) כ"ה לנכון בדפ' וויניצי' ואמ' וכ"י ק"ט ו"ו ל"ד ב"ר ובש"ס ו'. וח'. ובתוספ' ע"ז רפ"א בכ"י אירפ' אבל בדפ"ר ובירו קלנדס וכ"ה בזה הע' עיי"ע קלנדס. 3) כ"ה בדפ"ע ובכ"י ק"ט ו"ו אבל בכ"י ב"ר וסטרנגוריא וכ"ה בכ"י ש"ס בדף ו'. ובדף ח'. סטרוגייא וכ"ה בש"ס בדפוסי' דף ו'. ובדף ח'. סטרגורא ובכ"י תוספ' שם סטרגריא אבל בירו' לנכון סטרגליה. 4) בנו"ג בי ר' לעזר. 5) בכ"י ב"ר נמחק מהצענזור. 6) כ"ה בדפ"ר וויניצי' ובשדפ"ע נשמט מהצענזור. 7) בנו"ג שייצת סייבת וכ"ה בע' שץ ובילק' סייפת. 8) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע בש"ס כל.

שחורים ע"כ ולפע"ד הוא מל"פ הנ"ל ועיקר הגי' סיואה וכדאי' בש"ס והבי"ת במלת סייבא משתמשת הברה ארוכה במקום וי"ו. ובכ"י ק"ט הגי' בראש הערך סייכה ובאמצע סיינה וצ"ל סייכה אבל בע' סיינא לנכון בבית. ובע' הנ"ל הביא רבינו בשם ר"ח גי' סיינא ונ"ל שצ"ל סייכה והוא בל' הוצואריש çyâk פי' שחור ועיי"ע סב ה' ומ"ש בכוונת רש"י בפי' נדה כ"ד: — וגי' שיאה שהבאתי בע' אדדה (ח"א, ל"ג) בשם כ"י היא ממש כל"פ החדש' הנ"ל] —

* סִיג, סְיָג, סִיָגָא, סִיד, סִיוּד עיי' ערכם בלי יו"ד.

סִיוָן (מל"מ שם לחודש השלישי) אסת' ח', ט' ותרג' שם ולפ' ג', ז' ועיין גיזיניאוס תיזוירוס זה הערך גזרת המלה מל' צענד שבת פ"ז: פ"ח. ר"ה ג'. ועוד.

סְיָח (סְיָיח פי' ערוד עיי' בפנים Waldesel) בפ' מפנין (שבת קכ"ח:) ומדדין עגלים וסייחים. בפ' המוכר את הספינה (ב"ב ע"ח: במשנ') מכר החמור מכר את הסיח גמר' (שם) אמאי קרו ליה סיח שמה לך אחר סיחה נאה. בפ' מקום שנהגו[1] (פסחי' נ"ג.) ובפ"ק דע"ז (י"ד:) אין מוכרין להן בהמה גסה עגלים וסייחין. בר"ג דר"ה (ג'.) הוא סיחון הוא ערד סיחון שדומה לסיח שבמדבר פי' שהוא קל ברגליו וסיח הוא ערד ופי' במקומו. *[אחי"ה נראה פי' רבינו עפ"י ל"ע سياح der Herumstreichende פי' עבר ושב וממנו سيح ערוד אבל רש"י בר"ה פי' עייר בן סוס — וכנ"ה בירו' יומ' פ"א דל"ח ע"ג ויק"ר פכ"א פסיק' דר"כ דף קכ"ג. (עיי"ע בטש) ובשבת קט"ז רע"ב אי' חמרא. והקבוץ סייחים, סייחין ירו' תעני' פ"ב דס"ה: ירו' קידוש' פ"ד דס"ה ע"ד ירו' ב"מ פ"ב ד"ח ע"ג תוספת' שבת רפ"ד (ה'), תוספת' ב"מ פ"ב ויק"ר פ"כ עיי"ע בת קול ולנקבה סְיָיחָה אסת"ר פ' אחר הדברים] —

* סִיח, סִיחָה, סְיָיחָה עיי"ע סח.

סייט (= סיוטא צ"ל סויתא מלש' צענד dwaêtha thwaêsha = פחד Schrecken) ביומ' בר"ג דפ' בראשונ' (כ"ב:) חזא[2] רב נחמן סייוטא[3] בחלמיה. בר"ג דפ' שור שנגח ד' וה' (ב"ק ל"ז:) מהו דתימא האי שופר קמא סיוטא בעלמא הוא דנקיט ליה פי' פחד. *[אחי"ה וכן פירש"י בב"ק סיוטא: ביעותא וביומ' הנ"ל מלאכי פחד ור"ן בנדרי' מ"א. הביא הגי' סטטא הוא דנקטיה ושם הפעל איסתויט והוא אתפעל מן סויט עיי"ע אסטיות [אסטויט] (ח"א, קס"ח.) ושם הארכתי, ומזה נראה שעיקר הגי' בהפך האותיות סְוֵיטָא וכן בל' צענד thwya פחד ולא כהשערת ה' אייזלער (בט"ר ח"ג נ"ד) סיוטא כמו זיוטא בהבלעת העי"ן תחת זיועטא שהיא כמו זיעתא] —

סייט (צ"ל טיים מפעל טום das Schwebende) תר"י וירד העיט (בראשי' ט"ו, י"א) וכד נחת סייטא. *[אחי"ה עיקר הגי' טייסא וכדאי' בע' טס ב' (ח"ד, מ"ט) וש"נ התואר טייסן ובנו"ג בט"ס סייסן ובפי' קה"ע בנזיר פ"ז סייטן] —

* סיטמא פי' (כמו אסטמא Stahl) תשובי' הגאוני' בהוצ' ה' הרכבי (צד 214) כִּי סיטמא דברזלא וכו' ע"ש.

* סִיבָא? ויק"ר ר"פ כ"ב ויותר טוב סיבא עיי"ע סב ד'.

* סִיכָה מפעל סוּךְ עיי"ע סך.

* סִיכְנִין (שם מקום Souknin) אשר משם היה ר' יהושע אמורא דא"י בדור הרביעי עיין מבה"י למהרז"ף ע' ר' יהושע דסיכנין וש"נ ירו' ברכו' פ"ד ד"ז: ירו' יומ' רפ"ד דמ"א: ויש להוסיף פסיק' דר"כ דף פ"ה. (ושם דסכנין) ופסיק' רבתי פ"ה פי"א פי"ב ושם ושם דסיכנן ושם פל"א דסכנים ועוד זולתו ובאיכ"ר פ' העיר רבתי עם ובויק"ר פ"כ דסכנין. ובענין תכונת המקום עיין נייבויער 204 ועוד עיי"ע סכני, סכניא ומ"ש.

* סיכסא עיי"ע סכים ומ"ש בשם תשו' הגאונים.

* סִיכְרָא (שם מקום בבבל קרוב למחוזא) חולי' צ"ד סע"ב הוה קא אזיל מסיכרא לבי מחוזא. ע"ז מ'. ההוא ארבא דצחנתא דאתי לסיכרא וכ"ה בע' צחן ב' כפי גי' כ"י ה"ב ובדפ"ע לסכרא, לסברא וכ"ה לסכרא בכתובו' ק': וצ"ל לסיכרא. ב"מ פ"ג. אתקין ר' חייא בר יוסף בסיכרא, שם מ"ב. רפרם מסיכרא ובפסחי' ל"א: רפרם בר פפא מסיכרא. חולי' י"ח: ר' שמן מסוברא צ"ל מסיכרא ובנד' ל"ו. ר' שמן מסכרא[4] — ועיי"ע סכרא שהביא כל המקומות.

* סִילַיי, סִילִי (נ"ל מל"י σέσιλος מין שבלול eine Schnecke mit Gehäuse) ב"ר רפנ"א עיי"ע אשת (ח"א, שכ"ז.)[5]. ירו' שקלי' פ"ו ד"נ רע"א כקרני סילי וכיליי.

---

[1]) כ"ה לנכון בכ"י ערוך ובדפ"ר רק שנהגו. [2]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובע"י ובילק' ש"א י"ג ובנו"ג אחויאו ליה רב נחמן. [3]) כ"ה בדפ"ר וויניצי' ובנו"ג סיוטא. [4]) ירו' תעני' פ"ד דס"ח: סוכרא דקיסא צ"ל סוברא. [5]) ושם בט"ד סיליו וצ"ל סיליי.

* סִילְכָּא (שם עשיר בטבריא) בויק״ר פ״ה והוה תמן (בטבריא) חד בר נש מן בנו דסילכא ובירו׳ הוריו׳ פ״ג דמ״ח. אי׳ מן אילין דבר סילני.

* סִילְיוֹן עיי״ע סליון.

* סִילוֹן עיי״ע סלן, סלון.

* סוליים עיי״ע סליים.

* סילקראות (נ״ל מל״פ سركار מעשה אריגה We-berei) פסיקת׳ רבתי פכ״ה משל למלך שהלך ללמד את בנו סילקראות והיו אצבעותיו (מקוטעים) [מקוטעות] ראה אותו רבו וא״ל לך למד את בנך אומנות אחרת שכל אומנות הזו אינה מתבקשת אלא באצבעות ובאת ללמדו סיליקראות ובילק׳ תהלי׳ רמז תרל״ט והלך אביו ללמדו סירקי׳ . . ואת מבקש שילמד סירקי׳ ונ״ב מלאכת ברקמה וא״כ מע׳ סרק ומו״ע בע׳ סרק ה׳ הביא הגי׳ משהש״ר פ׳ כרם הוליכו אצל סרקארים פי׳ אורג בגדי משי ע״כ ובנו״ג במ״ס עיי״ע סדקארית וכולם צ״ל סרקארית והוא ל״פ سركار מעשה אריגה ול׳ ורי״ש מתחלפות. וה׳ גידעמאנן בסוף פסיק׳ רבתי הוצ׳ פריעדמאן פי׳ מל״ר silicarius Steinmetz.

סַיֵּים (פַּעל מן סוּם בל״ע سام וסורי סָם בל״מ שׂוּם. שִׂים ענין החזק וקים דבר ובדרז״ל במושג ההגבלה feststellen, begrenzen והיינו השלים וגמר beschliessen) בר״ג דפ׳ השוכר את האומנין (ב״מ ע״ו:) לא סיימוה קמיה א״ר סיימוה קמיה[1]). בפ׳ השותפין בגמ׳ כמה יהא בעיר (כ״ב י׳ סע״ב וי״א רע״א) ור׳ אמי סיומיה הוא דלא סיימיה קמיה[2]). פי׳ לא השלימוה לפניו כלומ׳ אמרו לפניו שיקבלם ולא בירו לפניו שפיזרם לנוים. *[אחי״ה וקרוב לזה בפי׳ רגמ״ה בב״ב וע״ש פירש״י. וכנ״ה בגיטי׳ ו׳: לא סיימוה קמיה יבמות מ״ג. דמסיימו בה דווקני, ברכו׳ ל״ג: המתין לו עד דסיים כי סיים א״ל סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך ועיי׳ מגיל׳ כ״ה. ברכו׳ י״ז. כי הוה מסיים צלותיה, שם י״ב. ב״ק כ״ז. מנחו׳ צ״ז. ערכי׳ י׳: פתח . . וסיים. בינוני פעול ירו׳ ביצ׳ פ״א ד״ס: לחדשים מסויימין פי׳ שכלו לה חדשיו. נפעל ב״ב קכ״ה: נפתח בגדולים ונסתיים בקטנים ועוד עיי״ע סיים ד׳ ואולי סיים כמו סייף (בחילוף מ׳ ופ״ה) והראיה בגי׳ ילק׳ סייפת במקום סייבת שהבין כמו סיימת עיי״ע סיב בפי׳ ר״ב ומ״כ. והשם סִיוּם, סִיּוּמא תנחו׳ האזינו סי׳ ה׳ הה״א (בתיבת הלה׳) רחוקה מן השם למה שהוא סיום חתימתו של משה . . כאדם שמסיים ספרו וחותם את שמו בסיום ספרו. ב״ב כ״ב. דלא הוו בסיומא ועיי״ע סיים ד׳] —

☜ סַיֵּים (פַּעל מן סוּם = סְמִי blenden) תרג׳ בפסוק מצאוני השומרים (שה״ש ה׳, ז׳) וסיימו ית עינוהי. פי׳ עוורו מל׳ סומא עיי״ע סם. *[אחי״ה בנפעל תעני׳ כ״א. עיני . . יסומו ובירו׳ פיאה ספ״ח דכ״א: ירו׳ שקלי׳ ספ״ה דמ״ט: יסתמיון והוא אתפעל מן סמי ועיי״ע סם וש״נ] —

☜ סַיֵּים (פעל מן סוּם א׳ בהוראת שׂוּם, שִׂים ענין נתינת דבר ובפרט של בגד) (עיי׳ בראשי׳ ל״ז, ל״ד) היינו לבש legen, anlegen) מסכת תעני׳ פ׳ סדר תעניות (כ״ב.) חזא לההוא גברא דהוה סיים מסאני אוכמי פי׳ מנעיל מנעלים שחורים. *[אחי״ה וכן שם י״ב: הא קא חזינן רבנן דמסיימי מסנייהו וכו׳, גיטי׳ נ״ו: הוה סיים חד מסאנא בעא למסיימא לאחרינא וכו׳, ובכ״י ש״ס תעני׳ כ״ב. מ״ש דסיימת מסאני אוכמי וכו׳ ובנו״ג מ״ט לית לך חוטי. תרג׳ שני באסת׳ ה׳, א׳ וסמת ברינלה מסנא דאובריזין ויש מי שאומרים סיים כמו סיין מל״מ סָאַן וממנו השם סואן ובל״ס מסאנא, מסנא עיי״ע] —

☜ סַיֵּים (נ״ל מל״ע سام עשה סימן ופירו׳ ציין sich anmerken, ein Zeichen machen, be-, kennzeichnen) בריש מד׳ ב״ר (פ״א) וסיימו אותם ועמדו חכמים גדולים בישראל פי׳ ענין סימן. *[אחי״ה ובירו׳ מגיל׳ פ״א דע״א ע״ד וסיימו אותן חכמים ועמדו כולן בני אדם גדולים פי׳ רשמו אותם וכן בירו׳ ברכות ספ״ו ד״ט סע״ד וסיימו ירו׳ שבת פ״ו ד״ח ע״ג וסיימון וכן הוות ליה, ירו דמאי׳ פ״ה דכ״ד סע״ג ומסיים ואומר לכהן עד כאן סיימתי, ירו׳ כתובו׳ פי״א דל״ד: במסיים ואומר ירו׳ פיאה רפ״ז ד״כ. הדקל מסיימו . . זה מסיים את זה וזה מסיים את זה, ירו׳ חלה ספ״ג דנ״ט ע״ג לאי זה דבר הוא מסיים, ב״מ ל״ב סע״א לא מסיימי קראי, בינוני פעול ירו׳ שקלי׳ פ״א דמ״ו: דבר המסויים ירו׳ פיאה הנ״ל היה מסויים בדעתו כמי שהוא מסויים, ירו׳ יבמו׳ פט״ו דט״ו, אדם מסויים, תנחומ׳ וישב סי׳ ד׳ האיש המסויים

---

[1]) כ״ה בכ״י ברפ״ר ווניצי. [2]) בנו״ג ור׳ אמי דאיקפד הוא דלא סיימוה קמיה.

באנשים ב״ר פמ״ד מה איים הללו מסויימים בים כך היו אברהם ושם מסויימין בעולם פי׳ מצויינים. ולנקבה ב״ב נ״ד. שדה המסויימת במצריה וכן ענין דרוש השולמית (שה״ש ז׳, א׳) בשהש״ר פ׳ שובי: אומה שמסיימים לה שלום בכל יום. אתפעל פסחי׳ פ״ח. מגיל׳ י״ד סע״ב ע״ז ט״ז: תסתיים שמעתא פי׳ מצויין ומפורש היטב ענין ההלכה ועיי׳ פירש״י במגיל׳ תתפרש אמיתו של דבר ובע״ז פירש״י תיאמר שמועה בשם אומרה וכן ענין תסתיים שבת ל״א: ע״ה. מגיל׳ כ״ז רע״א פירש״י יש סימן. ונתפעל ירו׳ תרומ׳ פ״ג דמ״ב: ירו׳ חלה ספ״ג דנ״ט ע״ג נסתיימה תרומתו. ירו׳ שביעי׳ פ״ח דל״ח. נסתיימה לו שנים ושלשה פעמים. — והשם סיומא עיי׳ פירש״י בב״ב כ״ב. בפי׳ הראשון — ועוד מהפעל ערבי סִימָא עיי״ע וש״נ מלה יונית] —

☞ סַיֵּם (מע׳ סום א׳ בע׳ סיים א׳ legen, hineinlegen) תרג׳ היחתה איש אש בחקו (משלי ו׳, כ״ז) דילמא סיים בר נשא נורא בעוביה. *[אחי״ה ר״ב לא פירשו וגם בעל המתורגמן לא ידע מהו אבל ברור הוא אצלי שהוא משרש סום כמו שום, שים בל״ט כאמור, ותרג׳ לא תתן מכשל (ויקר׳ י״ט, י״ד) לא תסים[1] תקלא, תרג׳ ישית (משלי כ״ו, כ״ד) סאים, אשית לבי (שם כ״ה, ל״ב) סמית לבי כ״ה בכ״י ובנו״ג ושמית] —

* סִימָא (מל״י σῆμα אות, רושם וסימן בעור Zeichen, Mal וגם נס במלחמה ובשני ענינים גם בל״ע سومة, سيمة, سيما, سيماء וכולם מפעל سام תר״י א׳ לשמות ל״ב, כ׳ הוא סימא נפקא באנפוי ובנו״ן באמצע סימנא ברינגליהון תר״י א׳ לבראשי׳ ל׳, ל״ט וכן גרס המתורגמן סימנא בתרג׳ מחתת (משלי י׳, ט״ו) והביאו בע׳ סמן ובנו״ג וסימא. ובקבוץ סִימָוָן (במתורג׳ סִימַן), סִמְוָתָא להעתקת נס (ירמי׳ ד׳, כ״א; ישעי׳ י״ג, ב׳) וע׳ זקנים העתיקו אות (במד׳ ב׳, ב׳) וגם (ישעי׳ ל׳, י״ז) ע״י σημαία ועוד פי׳ זו המלה האחרונה בקבוץ σημαῖαι פסלה Bild, Bildsäule ובזה הענין מגילת תעני׳ רפ״ט בתלתא בכסליו אתנטילו סימואתא מן דרתא מפני שבנו יונים סימואות בעזרה וכשגברה יד בית חשמונאי בטלום והוציאום משם וכו׳, ותרג׳ למכמרתו (חבק׳ א׳, ט״ז) לסימוותיה.

* סִימָא, סִימָה, סִימְתָּא עיי״ע סם ב׳.

* סִימָא, סִימַאי, סִימַיי שם אמורא עיי׳ ר״ה י״ט: מנחו׳ כ״ה. כתובו׳ כ״ט: ל״ג: סנה׳ צ׳: ק״ו. סוט׳ י״א. ב״ר פמ״ח במד״ר פי״ד קהל״ר פ׳ דור הולך ובפ׳ שלח לחמך. פסיקת׳ דר״כ צד קל״ג: ר׳ סימא ושם קל״ד. ר׳ סימאי בר קוסי[2], פסיקת׳ רבתי רפ״א. ירו׳ שבת פ״ז ד״ט ע״ג ועוד בירו׳ ר׳ סימיי עיי״ע במה״י למהרז״ף וש״נ.

* סִימוֹן (שם איזה אמוראים) בדור השלישי תלמידו של ר׳ יהושע בן לוי עיי״ע במה״י צד קי״ח. ע״ש[3] וש״נ ר׳ סימון ברבי זבדי, זביד, זבדא ויש להוסיף ר׳ סימון דתרי (ברמב״ן בר תריי) ירו׳ שבת פ״ג ד״ה ע״ד. ובנו של ר׳ סימון דלעיל היה ר׳ יודה בי׳ ר׳ סימון ירו׳ מ״ק פ״ג דפ״ג. ובב״ר פמ״ח ר׳ יהורה בר סימון.

* סִימָן, סִימוּנְיָא עיי״ע סמן, סמניא.

* סִימַנְטֵירִין, סִימִיסְרִיקִין, סִימְפוֹן עיין ערכם בלי יו״ד אחר הסמ״ך.

* סְיָן, סֵינָא עיי״ע סן ב׳ ועוד ו׳.

סיין (= סיינא נ״ל שקטוע מן סייבנא מל״פ سايبان סדין מקופל פעמים ושלש שנותנים מעל הראש להאהיל על הפנים נגד השמש zwei-dreimal zusammengerolltes Tuch als Sonnenschirm) בגמ׳ דפ׳ כל כתבי (שבת קי״ט.) זבנינהו לכולהו ניכסי[4] וזבן בהו מרגניתא אותביה[5] בסיינ יה[6]. בר״פ ר״א אומ׳ תולין (שם קל״ח:) ובסוף עירובין[7]) בגמ׳ נגר (עירובי׳ ק״ב רע״ב) סיינא שרי והתניא אסור. פי׳ „סיינא כובע שמשימין בני אדם בראשיהן יוצא כמין פסל[8]) מן הראש כשיעור טפח הן חסר[9]) הן יתר ומאהיל על הפנים שלא יכם השמש וכשהוא מהודק ביותר ואינו נכפף כבגד חשוב הוא כאהל ואסור“[10]). אפיק

---

[1]) בקצת דפוסי׳ תשים. [2]) ובילק׳ ישעי׳ רמז של״ג ר׳ סימן. [3]) ויש להוסיף ב״ר פ״ד, פ״י, פל״ט ויק״ר פ״א פל״ד; במד״ר פ״ב וי״ב דב״ר פ״ה. [4]) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ע נכסיה. [5]) כ״ה בכ״י ק״ט וכ״ה בכ״י ש״ס ובנו״ג ובשדפ״ע אותבה. [6]) כ״ה בכ״י ה״ב ובכ״י ק״ט ובדפא״מ בסיינא ובדפ״ר בסינא ובדפו״ו בסיניה. [7]) כ״ה לנכון בכ״י ובדפו״ו וכן צ״ל בדפ״ר תחת כסות בעירובין. [8]) וכ״ה בפי׳ ר״ח (ולא כגי׳ הכ״י ק״ט פוסל) ונ״ל שהוא לאי״ט fasciuola, Wickelbinde. [9]) וכצ״ל בפי׳ ר״ח. [10]) ע״כ הועתק מפי׳ ר״ח בשבת קל״ח: (בש״ס ווילני) ועיי׳ ג״כ תוספ׳ שם ד״ה הא אבל בפי׳ ר״ח בעירובי׳ ק״ב: סותר ר״ח דברי עצמו וז״ל סייאנא פי׳ הכובע שעל ראש האדם שיש לו כנפים יוצאות כגון שפתים

בגלימיה טפח (עירו' שם)[1] שנתעטף בטליתו והוציא מראשו על פניו טפה. *[אחי"ה פי' רבינו הנ"ל שהוא פי' ר"ח מסכים עם הוראת המלה הפרסי' הנ"ל וגם גי' סייאנא בפי' ר"ח לעירו' וכ"ה בש"ס דפו"ו וכ"י ש"ס בעירו' ובכ"י פ' בשבת קי"ט. קצת ראיה לכתיבת המלה הפרסי' הנ"ל רק צ"ל סייאבנא. ודע כי ברש"י בשבת קי"ט. הביא בשם רבינו הלוי גם גי' בסדיניה בסודרו וכ"ה בילק' בראשי' רמז ט"ז וילק' ישעי' רמז שנ"ו וכ"ה בכ"י ש"ס אפ' בסדיניה ואמרי לה בסייאניה דרישיה (ד"ס שבת צד קל"ד.) ובאמת לפי הענין פי' מלה פרסי' הנ"ל סדינים כפולים ומכופלים שנותנים על הראש נגד קרני השמש עיי' וואולירס ע' سايبان ועי' شاميانه ואולי סייאנא צ"ל סמייאנא והוא הוא כמלה פרסי' האחרונה ורמ"ל תרגם שלא בדקדוק Helm וגם ה' לעווי לא הצליח בפירושו וה' פליישער לא השיג עליו מאומה] —

סיינא (פי' שחור עיי"ע סייבא) בפ' כל היד בגמ' איזהו אדום (נדה כ'.) כלבושא סיינא פי' לבושא אוכמה זה פי' ר"ח ז"ל וזו גמר' שלו וגמר' שלנו סייבא[2] וכבר פי' בריש הפרק (מפי) [צ"ל מפי'][3] רבי גרשם ז"ל. *[אחי"ה רבינו כיון לפי זה בע' סייבא על פי' רגמ"ה כמו שרמזתי שם וכפי גי' ר"ח סיינא או כגי' כ"י ו"ו ל"ד ה"ב בכאן סייכא (אעפ"י שסדר האותיות כנגדה) צ"ל עיקר הגי' בכ"ף ומל' הוצואריש הרשומ' בע' סייבא או י"ל כי במלת סיינא נו"ן נוספת כרוב פעמים והוא הוא سياه פי' שחור] —

* סִינַי (מל"מ הר שנתנה עליו התורה) ודרוש רז"ל עיי' שבת פ"ט רע"ב עיי"ע סן א'. שבועו' מ"ז. סוט' כ"א. ערכי' ל': ירו' חגיג' פ"ב דע"ז: אבות פ"א מ"א ועיי' בענין הלכה למשה מסיני ע' הלכה. והושאל לכינוי רב יוסף עיי' ברכו' ס"ד. הוריו' י"ד. סן ג'.

סִיָּנְקָ (בל"פ سيانك תואר משם המקום سيان sijanische) בפ' מציאת האשה בגמ' המשיא בתו (כתובו' ס"ז סע"ב) שבעה אלפי דינר סיינקי פי' מטבע פלוני כגון סלע נרונית. *[אחי"ה כבר פירשתי בע' זיינקי עש"ה (ח"ג, רפ"ח) וה' שפרענגער בחיי מחמד ח"ג, 95 כתב וז"ל ein Ça vier zan-gische Dânike ועוד עיי' סיאנקא בעמת"ל ללעווי בשם Lagarde] —

* סינים (תואר לארץ הנגב) ב"ר פנ"ב שבעה שמות נקראו לו דרום נגב . . וסנינים נ"א וסינים. ושם פצ"ד בית ירח ירח סינים ועיי"ע בית ירח ומ"ש.

* סִינְפּוֹן (מל"י συμφύον zusammengewach-sen ver-) ירו' פיאה פ"ו דו"ט סע"ג היו עשויין כמין סינפון פי' אם היו שתי שיבלים מדובקות ונאחזות אחת באחרת עד שנראו כאחת ופי' מל"י הנ"ל שני דברים המגודלים זה בזה עיי' פי' אה"צ למהרז"ף רק שם המלה יוני' συμφυτος וצ"ל כמו שכתבתי והוא בינוני מפעל συμφύειν.

* סִינְקְלֵיטִין, סִינַר, סִים, סִיסִין עיי"ע בל"י יו"ד אחר סמ"ך.

* סיסיי, סיסאי, סיסי (שם פרטי) רבי סיסיי ירו' מעשרו פ"א דמ"ח ע"ד, ועוד עיי"ע פלקט. לוי בר סיסי, סיסיי, סוסיי והוא ר' לוי בבבלי מגדולי תלמידי רבי עיי' מבה"י צד ק"י (ועיי"ע בר סיסי ח"ב ק"פ ומ"ש) ועוד לו ע' ר' אנייני בן סוסיי, בר סיסיי (צד ס"ד:), ר' חנינה בר סיסי, סיסיי (שם פ"ח.), ר' יעקב בר סוסי, סיסיי (שם ק"ה:) — כפר סיסאי גיטי' ו': עיי"ע כפר, ועוד עיי"ע ססין.

* סיסיא (?) ע"ז ד'. רק אתכם ידעתי וגו' מאן דאית ליה סיסיא ברחמיה מסיק ליה ופירש"י זעם מעליהו על אוהבו והנם זועפים מתרגמינן נסיסין ויפה פי' אבל בע' נסים א' ובע' בנס (ועוד עיי"ע בר סיסי) הוכחתי די באר כי בכ"מ שהשתמשת המלה בענין עצב זעם, זעף וכאב עיקר הגי' בנסים וסופרים השמיטו בן או הפרידו שתי אותיות מהמלה ועשו שתי תיבות עד שהחליפו לבר סיסי וכבר הבאתי בע' בנס ראיות

פשוטות (גועות?) [אולי צ"ל מגינות] על הפנים מפני השמש אם מהדק אפי' יש בו טפח שרי ואי לא אסור ע"כ ונראה שצ"ל בהיפך וכדאי' בתוספי שם ד"ה הא בשם ר"ח וכבר עמד על זה חכם אחד בגליון ש"ס ווילנא בעירו' ורש"י יש בזה שטה אחרת דאינו אסור משום אוהל אלא שלא יגביהנו הרוח מראשו. [1]) וכ"ה גי' אפיק בגלימיה בכ"י ש"ס ובריו"ף ובראיש בשבת ובנו"ג שרביב בגלימי ועיי' הפשב"ע ע' סיין שפלפל בחכמה אבל מה שסיים בכוונת רבינו ממה שלא כתב על ראשיהן אלא בראשיהן (והוא לשון ר"ח כאמור לעיל בהערה) אינו נחוץ כל כך שר"ח בעל הפי' הנ"ל בעצמו לא דקדק כך כי בפי' בעירו' הנ"ל כתב הכובע שעל ראש האדם וכו'. [2]) בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב סייכא. [3]) היינו מפירוש ובכ"י ק"ט בפי' וא"כ מ"ש במבוא XII על פי דפוסי ערוך צריך תקון כזה.

על זה ועתה אוסיף להביא שתיים אחרות אחת זו מע"ז הנ"ל שצ"ל מאן דאית ליה בנסיסיא וכו' פי' זעם וכאב מל"פ הרשומ' בע' בנס[1]. ועוד ראיה מתנחו' האזינו סי' ז' שדרש גדי בן סוסי (במדי' י"ג, י"א) הטיח דברים כלפי מעלה והעלה סיסיא וצ"ל בנסיסיא וכדרוש השם בן סוסי פי' העלה זעם וחימה.

* סִיסְנָא עיי"ע ססני וע' אסיסנא (ח"א קפ"ה.) ומקומו כאן והוא ל"ס סִיסָנָא Dattel-rispe ולא מ"ש בע' אסיסנא — אבל שם בע' אסיסני או יותר טוב אסיסנא (כדאי' בעי' כף ב') האל"ף שרשית הי"א מפעל ערבי אַסַּסַ בנה יסוד וא"כ אסיסנא פי' אבנה יסוד, אייסד וכפי' ר"ב בע' כף ב', וא"כ ה' לעווי טעה באמרו שהוא אפעל משרש סים והביאו בזה הערך.

סַיַּע (פַּעל מן סוע, סִיַע בל"ע شاع בל"ם סָע ילוה לאיש ולהיות בעזרו sich (Jem. zugesellen, behilflich sein תרג' ויי עזרני (תהלים קי"ח, י"ג) ויי סייעני. *[אחי"ה והרבה בתרג' עיי' לתהלים כ', ג'; ל"ז, מ'; מ"ו, ו'; פ"ו, י"ז; קי"ט, קע"ה. למשלי ב', ז'; תר"י א' לבראשית מ"ח, כ"ב וזולתו וכן בדרז"ל שבת צ"ג. ביצ' כ"ב. מסייע אין בו ממש, מכו' כ': במסייע ודברי הכל, שבת ק"ד. בא לטהר מסייעין אותו. סנה' ע"א: לימא מסייעא ליה, שם צ"א: ומקרא מסייעו שם צ"ה סע"א סייע בהדן, ביצ' כ"ב. מר קא מסייע בהדיה חולי' ד' סע"א נ'. תניא דמסייע לך, גיטי' מ"ח. קרא ומתניתא מסייע ליה וכו' ב"מ מ"ח. קרא מסייע ליה, איכ"ר פתיחת' סי' כ"א תלתא קראי מסייעא ליה ירו' ב"מ פ"ד ד"ט ע"ד אית מתניתא מסייעא לדין ואית מתניתא מסייעא לדין, ירו' סנהד' רפ"ד דכ"ב. בא חברו וסייעו. חולי' מ"ט. כהנא מסייע כהני, ב"ב נ"ה. מסייע מתא עיי"ע אנדיסקי בכורו' ה' רע"ב שסייעו ישראל. יומ' כ"ב: ב"ק כ': עיי"ע חל ט'. שמ"ר פמ"ג יהיה מסייעך אתפעל ברכו' כ"ה סע"ב ב"מ פ"ה סע"ב לא הוה מִסְתַּיְיָעָא מילתא, חולי' ז': לא מיסתעייא מילתיך כלומ' לא תצלח. ועוד עיי' תרג' לישעי' א', כ"ט לירמי' ה', ז'; למיכ' ב', י'; ד', י"ד; לקהל' ג', ט'; ט', י"א. והשם סִיוּעַ, סִיוָּעא בל"ם סוּיָּעָא פי' עזר תרג' עזרתי (איוב ו', י"ג) סיוע בי ועיי' תרג' לתהלי' כ"ב, כ'; כ"ז, ט' וזולתו תרג' ירו' לבראש' מ"ט, כ"ה, ירו' שבת ספי"ח דט"ז ע"ג איזהו סיוע וכו' שמ"ר פמ"ג עשו לך סיוע ואתה כועס עליהם וכו' אסת"ר פ' ויהי בימי: וכי לסיוען של או"ה הקב"ה צריך, ויק"ר פכ"ד צריכין סיוע. ולנקבה סִיַּיעְתָּא מגיל' ו': סייעתא היא מן שמיא, ב"ב נ"ה. עיי"ע אנדיסקי תרג' עזרה (תהלים מ"ו, ב') סייעתא. והושאל לראיה לדבר הלכה הפכו תיובתא עיי' ב"מ מ"ח. ועוד השם סִיָעָה בלא"ר סִיָעָא, סִיַעְתָּא (= בל"ם בל"ע شيعة) אגודה ואסיפת בני אדם Schaar, Versammlung תרג' אחזת מרעהו (בראשי' כ"ה, כ"ו) וסיעת מרחמוהי וזו דעת ר' נחמיה בב"ר פס"ד וכן תרג' להקת (ש"א י"ט, כ') לאגדה (שם ב' ב' כ"ה) וזולתו עיי' מתורגמן ע' סיע ומו"ע בע' סע ב' ורבינו שם הביא גיטי' ע"ו: ע"ש בהוראה הנשאלת והראיה שכתבתי — וכנ"ה בתוספ' תרומ' ספ"ז וכתובו' ט"ו. סיעה של בני אדם ועיי"ע סיאה: ושם: רוב סיעה ירו' כתובו' פ"א דכ"ה ע"ד סיעה של כהנים ירו' פיא' פ"ח דכ"א. אתא חד סיעא, ב"ר ס"פ מ"ו עיי"ע פסט. והקבוץ ירו' תרומו' פ"ח דמ"ו: סיעות בני אדם, ירו' דמאי ספ"ד דכ"ד: סיעות של בני אדם ושם: סיעות חברים.. סיעות עמי הארץ. תרג' וכתתו (ד"ה ב' ט"ו, ו') ועברו סִיעָתָא (הבין מהשם כִּתָּא) ועוד סִיעָן תרג' צִים (במדי' כ"ד, כ"ד) (הבין מפעל יצא), תרג' יהוש' כ"ג, י"ג — ובענין תרג' סיעת בית קבורתא דמשה (אונקל' לבמדי' ל"ב, ג') עיי' מ"ש הג' ר"ן אדלער בנתינת לגר] —

סַיִיף[2] (מל"ע سيف בל"ם סַיְפָא פי' חרב (Schwerdt בפ' במה אשה (שבת ס"ג.) ולא בסייף. אי סייפך עלך ספרך כאן (ב"ב ד'.) ס"א זיינך[3] וכבר פירשנו במקומו[4]. פי"ג בכלי' (מ"א) הסייף והסכין תליך וקשתך (בראשית כ"ז, ג') תרג' סייפך וקשתך[5]. בספרי בויהי עקב תשמעון בפיסקא ארץ אשר ה' אלהיך (נותן לך) [צ"ל דורש אותה] (ספרי עקב ס"פ מ') עט[6]) וסייף ירדו מן השמים ואומ' להן אם אתם מקיימין התורה בזה אתם ניצולין מזה ואם לאו אתם לוקין בזה והיכן פירושו ויגרש [את] האדם (בראשית ג', כ"ד) כיוצא בו ר' שמעון בן יוחי אומר[7]) ככר ומקל ירדו כרוכין זה בזה מן

1) ובאה"ת וילקי' כ"י עמוס ג' ושאילתות כי תשא הגי' סוסיא בישא עיי' ד"ס ע"ז וזה מפני שלא ידעו פי' סיסיא. 2) כ"ה לנכון בדפא"מ ובדפוסי' ראשוני' סיף. 3) וכ"ה לפנינו ובעי' זיין. 4) בעי' זיין. 5) וכן הביא רה"ג בכלי' שם התרג'. 6) כ"ה בדפ"ע אבל בכ"י ק"ט ספר וכ"ה לפנינו בספרי ובויק"ר פל"ה ודב"ר רפ"ד וילקי' עקב ר' תת"ם וילקי' ישעי' ר' רנ"ו ושם ושם כסדר הספרי ספר וסייף ובויק"ר ודב"ר סייף וספר. 7) בספרי הקדים רשב"י למאמר דר' אליעזר וכ"ה בילקי' הנ"ל (ושם הגי' ר' אלעזר המודעי) וכגי' רבינו מוכח מויק"ר הנ"ל.

השמים ואומ' אם אתם עשיתם התורה הרי ככר לאכול ואם לאו הרי מקל ללקות בו והיכן פירושו של דבר דכתי' (ישעי' א', י"ט כ') אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו והיינו דאמר בע"ז בפ"ק (י"ז:) אי ספרא לא סייפא[1] אי סייפא לא ספרא. *[אחי"ה גי' רבינו מעולה כי סַיָּפָא בע"ז הוא תואר ומל"ע سياف פי' בעל הסייף וכ"ה מבואר בפי' ר"ח לע"ז. וכנ"ה סייף בכלי' פי"ד מ"ה תוספת' כלי' ב"מ פ"ג (ועיי' תוספות ב"מ פ"ד. ד"ה הסכין) סנה' נ"ב: ע"ז מ"א. ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ג, ירו' ב"מ פ"ד ד"ט ע"ד תוספת' ב"מ פ"ג תוספת' סנהד' ספ"ט ב"ר פ"ט ויק"ר פ"ו פסיק' דר"כ צד ק"ג. מובא בילק' יתרו ר' רע"ב וילק' משלי ר' תתקמ"א ועיי"ע סקפסט. ורוב לשון חרב מתורגם סייפא עיי' מתורגמן. והקבוץ סַיְפַי תעני' כ"א סע"א, סַיְפִין תרג' לדה"י א' ה', י"ח ובכנוי סייפיהון תרג' ישעי' ב' ד' ועוד] —

* סֵיפָא (כמו סוֹפָא das Ende) ירו' סנהד' פ"י דכ"ט. יהא סיפיה מתחנקא ושם ג"כ סופיה. ובפרט נאמר מבבא אחרון של משנ' או ברייתא עיי' גיטי' ט"ז: שבת פ"ו. נדרי' ל"ז. ב"ב ד'. חולי' צ"ד: ירו' ב"מ רפ"א ד"ז ע"ד תר"י א' לבראשית י"ט, ד' מסיפא ולדב' ל"ד, ד' בלי יו"ד סֵפָא.

* סְיָיפוֹת (Spätfeigen) עיי"ע ספ ה'.

* סִיקוֹס, סִיקְרָא, סִיקוֹרָה עיי"ע בלי יו"ד.

* סִירָא (Sirach) עיי"ע בן סירא, בר סירא. — ירוש' מ"ק פ"ג דפ"ג: סירא ט"ס עיי"ע אתנסיאה (ח"א של"ה).

* סיירא עיי"ע סר ב'.

* סִירָה (פי' קוץ) עיי"ע סרה ג' ובפירושים אחרים לזו המלה עיי"ע סרה א' וסר ח'.

* סִירוֹן עיי"ע סורין.

* סִירוֹנִית עיי"ע סרני

* סֵירִיקוֹן עיי"ע סרק.

סַךְ (מל"ט סוּךְ ענינו משיחה בשמן salben, bestreichen) בראש דמאי (פ"א מ"ג) שמן לסוך בו את הכלים מן (דניאל י', ג') וסוך לא סכתי. *[אחי"ה וכן בדמאי (פ"א מ"ד) סך באצבעותיו וכ"ה בתוספ' דמאי רפ"ב, שביעי' פ"ב מ"ה תוספ' שביעי' רפ"א וירו' שביעי' פ"ב דל"ג ע"ד לסוף.. סכין נפעל תוספת' תרומ' פ"י נִיסָךְ הימנו תרג' ייסך (שמות ל', ל"ב) יִתְּסָךְ (אתפעל). והשם סִיכָה שבת פ"ו. יומ' ע"ג: עדיות פ"ד מ"ו, ירו' תרומ' פ"ה דמ"ג ע"ג ירו' ביכורי' רפ"ב דס"ד ע"ד, תוספת' תעני' רפ"א; והקבוץ תוספת' שבת רפ"ד סכין כל מיני סִיכוֹת — באבל רבתי פי"ב מפני שמברכין עליהן את הסיכה ט"ס וצ"ל כגי' כ"י ה"ב מפני שמרבה עליהם את הרימה עיי' במ"ע יאהרביכער לה' ברילל ח"ב 209 וח"ג 199] —

סָךְ (מפעל סָכַךְ בהפעיל הֵסֵךְ בצרוף רגל (מל"מ שופטי' ג', כ"ד; ש"א כ"ד, ד') כנוי לנקבים גדולים (die Nothdurft verrichten בפ' א"ל הממונה (יומ' כ"ח.) כל המיסך את רגליו טעון טבילה וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים מן (ש"א הנ"ל) ויבא שאול להסך את רגליו פי' יציאת הגדולים הוא ובעלי מקרא פירשו שפיכה יציקה (וניער)[2] [וצ"ל וניעור][3]. *[אחי"ה וכן פי' ר' מנחם בן סרוק ועליו כיון במ"ש בעלי מקרא וכן פי' ר' יונה ן' גנאח ע"י تبرز פי' נקבים גדולים וכפירש"י ולא כפי' רד"ק בשרשיו כנוי למי רגלים כי ביומ' נזכר אצל וכל המטיל מים וכו' וזה מי רגלים. בברכו' ס"ב: מבואר להסך (ש"א הנ"ל) שסכך עצמו כסוכה. ירו' ברכו' פ"ט די"ד: המיסך את רגליו הרי זה הופך פניו כלפי דרום ובבבלי ס"א: הגי' הנפנה] —

סֹךְ (= סוּךְ, סוּכָּה מל"ט שׂוֹךְ, שׂוֹכָה וכן בל"ס סוּכָא ולנקבה סוּכְתָא בל"פ شاخ בל' הוצואר' סָאך סנסקריט çâkhâ ענף Zweig ולדעת רבינו אמירי תאנים) בפ' הגוזל ומאכיל (ב"ק פ"י מ"ב דף קי"ד.) אבל לא יקוץ את סוכה[4]. בגמ' דפ"ק דסוכה (י"ג:) סוכי תאנים ובהם תאנים פי' „אמירי תאנים"[5]) וכן פי' סוכה שכוחה רע דבר"נ דפ' המקבל (ב"מ ק"ה רע"ב עיי' זבי' פ"ג מ"א) כדכתי' באבימלך (שופטי' ט', מ"ח) ויכרת שוכת[6] עצים ויש כח לפרש סוכי תאנים וסוכה כמו סוכה שיש להן חריות הרבה שעושין צל וסוכת עצים פירושו שיש להם חריות הרבה להצית בהן

---

[1] בנו"ג סייפי. [2] כ"ה בכ"י ק"ט. [3] ובדפ"ע ומער. [4] כ"ה בדפ"ר וכ"ה את הסוכה ברש"י ובירו' ובמשניו' נאפולי ובכ"י ש"ס הי' אצל ד"ס ובנו"ג את סוכו וכ"ה בשדפ"ע. [5] וכ"ה בפי' ר"ח בסוכ' (בש"ס ווילנ'). [6] כ"ה לנכון בכ"י ה"ב וכל"מ ובדפ"ע וכ"י סוכת.

האור[1]. *[אחי״ה והפי׳ האחרון הוא הנכון כי ענין סוֹךְ וסוֹכָה כמו בל״ס ול״מ שׂוֹךְ, שׂוכה פי׳ ענף וסעיף בל״ע غصن אשר על ידו היטב פי׳ שׂוֹךְ ושׂוֹכָה ר׳ יונה ן׳ גנאח והביא ראיה ממשנה המרעיד את האילן ונפל על חברו או שוכה ונפלה על חברתה וכיון על מכשירין פ״א מ״ג ושם הגי׳ או סוכה אבל רה״ג גרס השוכה והביא ג״כ הפסוק משופטי׳ לראיה. ועוד הביא ראיה ר׳ יונה מתרג׳ וחרש מצל (יחזק׳ ל״א, ג׳) וסוכיה מטלן ותרג׳ בסעפה פוריה (ישעי׳ י״ז, ו׳) בסוכה (מדרא) [צ״ל מרבא] ועוד יש לי ראיה מאבדר״נ פל״ט לאילן שעומד במקום טהרה וסוכה יוצאה ממנו למקום טמא מה הם אומרים קוצו סוכה זו מן האילן וכו׳ ע״ש ובקידושי׳ מ׳: אי׳ נופו וכ״ה בל׳ נקבה בירו׳ שבת ספט״ו דט״ו: זימן לו סוֹכָה אחת של נצפה וכו׳ פסיקת׳ רבתי פט״ו מה הצבי הזה מדלג ומקפץ מאילן לאילן ומסוכה לסוכה ובשהש״ר פ׳ דומה דודי בט״ס מסכה לסכה והקבוץ ירו׳ ביצ׳ פ״ד דס״ב ע״ג סוכות תאנים[2] ומזה תאנים סוכות מנוקבות ירו׳ בכורי׳ פ״א דס״ג ע״ד ור״ב פי׳ בע׳ סך אחרון בע״א ע״ש] —

סָךְ (מפעל סָכַךְ ענינו כסוי והגנה bedecken, bedachen והשם סֻכָּה בנין קל עשוי להגנה ובפרט לשבת בו בימי חג הסוכות Hütte, Festhütte) בפ״ג במעשרות (מ״ז) סוכת גינוסר. סוכת היוצרים פי׳ סוכת עושי כלי חרס. בנזיר בפ׳ כה״ג ונזיר (נ״ד.) אבל הסככות והפרעות מפרש בגמ׳ (שם נ״ד:) וביש מביאין פ״ח באהילות (מ״ב) אילו הן הסככות אילן המיסך על הארץ[3] פרעות אבנים היוצאות מן הגדר — בפ׳ ד׳ מיתות בגמ׳ הנודר בשמו (סנהדר׳ ס״ג:) סכות בנות (מ״ב י״ז, ל׳) ומאי ניהו תרנגולת[4] פי׳ תרנגולת שמסוככת על בניה. ירוש׳ בר״ג דפ׳ כל הצלמי׳ (פ״ג דמ״ב רע״ד) תרנגולתא ואפרכיה[5]. *[אחי״ה הפעל ענינו כסוי כמו ע״י גג ובפרט נאמר מסוכת החג. הקל ברכו׳ ס״ב: עיי״ע סך ב׳. פיעל מנחו׳ צ״ז. שמסככין בהן את הלחם ובמד״ר פ״ד א׳ שהיו מעמידין את הלחם כמין סוכה שכל חלה וחלה נעשית סוכה לזו שהיא תחתיה. תוספת׳ ב״ק ספ״ו כגון אילו מסככין על פתחי חניותיהם ברה״ר בחג. תוספ׳ כלאי׳ רפ״א אסורה לסכך[6] ע״ג זרעים. ירו׳ כלאי׳ ספ״ב דכ״ח: אין מסככין אותה ע״ג זרעים. ושם: שאין כולן מסככין כדלעת יוונית. ירו׳ מעשרו׳ פ״ה דנ״א סע״ד סיכך על גביו. סוכ׳ ד׳: סיכך על גבן, שם י״א. אין מסככין בו.. מסככין בו. ירו׳ שבת פ״ב ד״ד ע״ד מסככין בו. ויק״ר ספי״ד דרש תשככני (איוב י׳, י״א) סככתני אינו אומר אלא תסוככני. איכ״ר פ׳ פרשה דרש בסך (תהלי׳ מ״ב, ה׳) אילנות מסככות על ראשי. בינוני פעול סוט׳ מ״ח. בית המסוכך בארזים סוכ׳ ח׳: ובלבד שתהא מסוּכֶּכֶת כהלכתה. ב״ר פמ״ב עמק סוכות (תהלים ס׳, ח׳) שהוא מסוּכָּךְ באילנות. הפעיל המֵיסֵךְ עיי׳ לעיל ומ״ק ה׳: ועוד עיי״ע סך ב׳. נתפעל: תנחומ׳ ויקהל סי׳ ח׳ שוכתים (דה״י ב׳ נ״ה) שנסתוככו ברוח הקדש ובספרי בהעלתך פ׳ ע״ח סוכתים שהיו יושבין בסוכות. והשם סְכָךְ Bedachung (Hütten) סוכ׳ י״ז. והלאה ירו׳ סוכ׳ פ״א דנ״ב: ירו׳ עירו׳ פ״א די״ט ע״ג, ירו׳ מעשרו׳ פ״א דנ״א ע״ד ועוד סְכָכָא סנהד׳ ד׳: (בסוכ׳ ו׳: זבחי׳ ל״ח: בל״נ סככה) והקבוץ ירו׳ סוכ׳ הנ״ל שני סככין זה ע״ג זה. ובל״נ הסְכָכוֹת עיי׳ לעיל. והשם המופשט סִיכּוּךְ סוכ׳ י״א, י״ז, י״ט: ירו׳ ברכו׳ רפ״ז די״א. ירו׳ כלאי׳ ספ״ב דכ״ח: (תוספת׳ כלאי׳ רפ״א כ״י עיין לעיל) ירו׳ סוכ׳ רפ״א דנ״א ע״ד, במד״ר רפ״ג חריות לסיכוך ובב״ר פמ״א לסכוך ובשו״ט מזמור צ״ב לסוכה. ועוד השם סוּכָּה (בל״מ סֻכָּה) ובפרט של חג עיי׳ סוכ׳ ב׳. והלאה, ח׳: עיי״ע ברגן ז׳: עיי״ע צרף א׳ ומאשר מסכת סוכה מלאה על כל גדותיה מעניני סוכה נקראה ככה והקבוץ סוּכּוֹת סוכ׳ ח׳: סנהד׳ ד׳: עיי״ע אם] —

סָךְ (= סְכָא, סָכָה בל״ס סְכָא מלש׳ צענד çku בל׳ סאנסק׳ schauen, sku ראה והביט) בפ׳ לולב וערבה בגמ׳ זוקפין אותן (סוכ׳ מ״ה:) שמא תאמר אבד סברן ובטל סיכויין ויש מהן בע׳

---

[1]) כ״ה בכ״י ו״ו א׳ וב׳ ובכ״י ל״ד ובדפו״ו אי׳ רק ויש כח וכו׳ כמו סוכה שיש לה חריות הרבה להצית בהן האש ובשדפ״ע לי׳ וכן לי׳ בשאר כ״י ערוך. [2]) אבל בתוספת׳ ביצ׳ רפ״ד ובתוספ׳ מעש׳ ראשׁ׳ רפ״ג בל״ז סוכי תאינים (תאינה) וה׳ לעף פפלנ״צ צד 390 טעה להביא עוד ראיה למשקל נקבה מירו׳ דמאי דכ״ב. אבל בסיכתא דאי׳ שם ועוד זה הענין בירו׳ שקלי׳ פ״ה מ״א (ולא בט״ד .jer. Schen) פירושו קוץ ועוד טעה לחשוב סכת בנחמי׳ ח׳, ט״ו מענין ענף. [3]) באהלו׳ הגי׳ הסבכות וכ״ה בכ״י ק״ט ודפ׳ פיזי וצ״ל כגי׳ דפ״ר וויניצי׳ בכ״ף וכ״ה בתוספ׳ אהלו׳ רפ״ט ובנדרי׳ נ״ז ובירו׳ שבועו׳ פ״ב דל״ג ע״ד וירו׳ ע״ז ספ״ב דמ״ב. [4]) וכ״ה בכ״י ש״ס ובילק׳ כ״י משפטי׳ ומלכים (ד״ס סנהד׳ צד פ״ט: וצ׳.) וברש״י וברד״ק מלכי׳ ובנו״ג תרנגול. [5]) בנו״ג ופרחיה וכ״ה בכ״י ק״ט ושם תרנגולת וכתב הרד״ק שם וכמו שקורין לתרנגול סכוי כן היו קורין לתרנגולת סכות ובנות פי׳ עם אפרחיה. [6]) בכ״י אירפ׳ בסיכוך.

סבר. רב עוד יוסף בני חי (בראשי׳ מ״ה, כ״ח) תר״י (א׳) סביית[1]) למיחמי. ראה פניך לא פללתי (שם מ״ח, י״א[2]). לישועתך קויתי ה׳ (שם מ״ט, י״ח). הבט דרך ים ויעל ויבט (מ״א י״ח, מ״ג) תרג׳ [סכי לאורח מערבא] וסליק וסכא. בריש ויק״ר (פ״א) [חבר] אבי סוכו (דה״י א׳ ד׳ י״ח[3]) זה היה אבי של כל הנביאים שהיו סוכין ברוח הקדש . . בערביא צווחין לנביא סכיא[4]). *[אחי״ה זו דעת לוי אבל בערבי לא נמצאה המלה בזו ההוראה ואולי יש מן המקומות בערביא שדברו בני אדם לשון מבולבל אשר בו מעורב גם לש׳ סורית כי בל״ס ענינו רואה וצופה מפעל סְכָא. וכן דרשו במגיל׳ י״ד. יסכה (בראשית י״א, כ״ט) זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסכתה ברוח הקדש. שם: יסכה שהכל סכין ביופיה. וכן נדרש מסכן בויק״ר פל״ד סכי בי אסתכל בי וכו׳. ירו׳ תעני׳ פ״ד דס״ח: סכון מיעל עד די אימּמא. ומזה הענין גם סכי שמש של ע׳ הבא אח״ז. והושאל למי שיושב ומצפה כלומ׳ רואה תמיד (עיי׳ צָפָה ובפיעל צִפָּה) (auf etw. hinsehen, hoffen, erwarten) בפַּעל כתוב׳ ס״ב: הוה מסכיא דביתהו השתא אתי השתא אתי. שו״ט מזמור ק״ה משל לבעל בשר שהיה רוכב על החמור חמרא מסכי אימת נחית ליה מיניה ואיהו מסכי אימת נחות מן חמרא. כל קויך (תהלי׳ כ״ה, ג׳) תרג׳ כ״י כל דסכיין לך, קוה לה׳ (משלי כ׳, כ״ב) תרג׳ סכא לאלהא וכ״ה בפשיטה הסורית. ובאתפעל ואצפה (תהלי׳ ה׳, ד׳) תרג׳ ואִסְתְּכֵּי חכתה (שם ל״ג, כ׳) תרג׳ מִסְתַּכְיָא. פנה אלי (שם כ״ה, ט״ז) אִסְתְּכֵי לותי. סנהד׳ צ״ד רע״ב עד הכא לא תיסתכי ליה מכאן ואילך אסתכי ליה. והתואר סַכְוָאָה תרג׳ הצפה ש״ב י״ג, ל״ד (ועוד עיי״ע סכוי׳ וכן הרואה והחוזה תרג׳ דה״י א׳ כ״ו, כ״ח; כ״ט, כ״ט; דה״י ב׳ י״ט, ב׳; כ״ט, ל׳ וכ״ה סַכְוָיָא כפי גי׳ כ״י ה״ב בויק״ר הנ״ל ובנו״ג סַכְיָא וכן מפורש בקהל״ר פ׳ טובה חכמה: המזכיר (מ״ב י״ח, י״ח) ע״י סַכְיָא. השם סָכוּתָא עיי׳ תר״י לבראש׳ ל״א, מ״ט; ל״ח, י״ד. כ״א; לבמד׳ כ״ב, כ״ד ותרג׳ המצפה (דה״י ב׳ ט״ז, ו׳), ותרג׳ בצפיתנו צפינו (איכ׳ ד׳, י״ז) בסכותנא דאסתכינא. ובל״ס סוּכָּיָא אי׳ בתרג׳ משלי י״ט, י״ח סכוייא ושם כ״ג, י״ח; כ״ד, י״ד סכוייך ספרי אחרי פרק י״ג בטל סכויי . . אני סכוייך עיי״ע סבר א׳ וש״נ עירו׳ כ״א רע״ב ושאר מקומות וגי׳ הפסיקת׳ בשלח צד פ״ג. סכיוני — נדה כ״ד: סכויין ט״ס עיי״ע סב ה׳ ומ״ש] —

סך (= סְכָא מענין הקודם ומל׳ צענד çku פי׳ ראה ועוד הפכו עור blind sein) בפ׳ מומין אלו (בכורו׳ מ״ג סע״ב במשנ׳) סכי שמש והזגדום[5]) גמרי׳ (שם מ״ד רע״א) תני רב [יוסף][6]) סכי[7]) שמש. פי׳ „שאינו יכול להסתכל בשמש". *[אחי״ה הועתק מפי׳ רגמ״ה שם. ואם תקשה לומר כפי גי׳ רבינו ורגמ״ה מה בא רב יוסף להוסיף על לשון המשנ׳ דאי׳ ג״כ סכי השמש י״ל שכוונת רב יוסף על לש׳ צענד הנ״ל שיש לה שתי הוראות דבר והפכו רואה ועוד עִוֵּר ועוד ענינו מְעַנֶּה peinigen. וגם זה יש לו מובן ופירושו השמש ענה ומצער אותו שלא יוכל להסתכל בו וא״כ בכונה בחר רב יוסף לשון המשנה (אשר שם פירוש סכי כמו ראה בל׳ נקיה כמו סגי נהור) להורות כי בלשון צענד היינו בל׳ המון הפרסי ענינו ג״כ הפכו עור ומי שציערו השמש. ובתוספת׳ בכורו׳ רפ״ה מפורש איזה הוא סכי שמש שרואה את החדר ואת העלייה כאחת. אבל במשנ׳ בכורו׳ שם נמנה זה החולי אצל חולי סכי שמש] —

סך (= נָסַךְ מל״מ ומפעל ערבי نسج ענין אריגה וקשירת החוטים זה בזה flechten, weben הפעיל הִסִּיךְ ובדרז״ל כמו מן סָכַךְ: הֵיסֵךְ) בפ׳ כלל גדול (שבת ע״ג סע״ב במשנ׳) הצובעו והטווהו[8]) והמסיך[9]) מן (שופטי׳ ט״ז, י״ג) שבע מחלפות ראשי עם המסכת. *[אחי״ה תוספת׳ שבת רפ״ח (ט׳) המיסך[10]) שלשה חוטין כתחלה הרי זה חייב. ירו׳ שבת פ״ז ד״י רע״ג ההן דעבד קונטרן נפן מחצלן חייב משום מיסך הדא איתתא כד משתייא בקוביה משום מיסכת כד יהבה קדמה דשום עושה בתין כד מקימה לון משום בונה (בפי׳ ר״ח בשבת ש״ס ווילנ׳ דף ע״ה סע״א הביא זה הירושי׳ בזה״ל כד משתייא בקיבה משום מיסכת כד יהבה קירומה משום עושה בתין וכו׳). ושם: ההן דעבד קופין כד צפר משום מיסיך. והשם מפעל נָסַךְ: נִסְכָּא (נִיסְכָּא עיי״ע נסך א׳ ונרדף עם מסך] —

---

[1]) בדפו״ו בט״ס סגיית ולנכון בשדפ״ע ובכ״י. [2]) בתרג׳ שלפנינו באונקי׳ ובתר״י לי׳. [3]) במקרי׳ שוכו. [4]) כ״ה בדפ״ר ובכ״י ק״ט סכייא ובכ״י ה״ב סכויא. [5]) כ״ה בכ״י ק״ט וה״ב ובדפ״ע והזגדום ועיי״ע זגדום. [6]) בכ״י ק״ט ה״ב ודפ״ר רק רב ובשדפ״ע רק תני וצ״ל כבש״ס רב יוסף וכ״ה בפי׳ רגמ״ה כ״י (בקובץ כ״י אנגיליקי׳ דף ק״ז סע״ב). [7]) בכ״י ערוך וכ״ה בפי׳ רגמ״ה ובנו״ג סני ובדפו״ו סבי וצ״ל כבשדפ״ע סכי. [8]) וכ״ה בכ״י ש״ס ובנו״ג והטווה. [9]) כ״ה בדפ״ר ואמשׁ׳ וכ״ת בכ״י ש״ס ובנו״ג והמיסך וכ״ה בכ״י ק״ט בערוך ובירו׳ עיי׳ למטה. [10]) בכ״י אירפ׳ המוסיך.

סָךְ (לדעת רבינו חשבון כמו סכום וכפי פי' אחר אח אולי מל"ר Genosse, socius ולפע"ד מל"פ ساخ מורד במלכות ועוד חונף Rebell, Schmeich-ler ועיין בפנים) בפ"ק בע"ז (י"א:) סך קירי פלסתר פי' חשבון של יעקב האדון פלסתר כזב אחוה דמרנא זייפנא אחיו של עשו אדונינו כזבן שלקח הברכה ברמאות מאי אהני ליה לרמאה ברמיותיה מ"מ המלכות שלנו היא דחמא חמא כלומ' מי שרואה השחוק פעם אחת רואה ואם לא יראה באותו פעם שוב לא יראהו לפי שאין עושין שחוק אלא פעם אחת לע' שנה. פ"א סך קירי פלסתר היינו אחוה דמרנא זייפנא פי' סך [אח] קירי מרי[1]. בפ' גט פשוט בגמ' כתוב מלמעלה (ב"ב קס"ו סע"ב) אסוכי מסכי[2]) להו בזוזא. פי' „הפרוטות בסכום מצטרפין[3]) אותן ומשוי להו זוזי בשטרא ולא כתבי פרוטי[4]) סכום למניינא"[5]). תרג' ירוש' כי אין מספר (בראשית מ"א, מ"ט). חקכם ללבן (שמות ה', ח') [אלה] פקודי המשכן (שם ל"ח, כ"א)[6]). בפסיקתא דכי תשא[7]) (פסיק' דר"כ צד י"ט:)[8]) ובירושלמי בראש שקלים (פ"א דמ"ו רע"ב) כל העובר על הפקודים (שמות ל', י"ג) כל דעבר על סכומיא[9]). — (א"ב פקידייא כתוב) *[אחי"ה והביא רבינו כל הדוגמאות האלה לראיה כי סך בע"ז הנ"ל היינו חשבון כמו סכום ובע' סכם רמז על שווי הענינים עוד הפעם ובזה הענין סך מקרי דרדקי ב"ב כ"א. וכן הזכירו תוספו' ב"ב קס"ו: ד"ה אסוכי ציון מב"ב כ"א. אצל ציון מע"ז הנ"ל[10]) וכן פי' רש"י סך בע"ז חשבון ונראה כי אחר רבינו נגרר בכל הפי' הנ"ל ובפ"א שהביא רבינו (עפ"י כ"י ק"ט) נגרר אחר פי' ר"ח בע"ז וז"ל סך קירי פלסתר בל"י זיוף ופי' קירי אדון ופי' סך אח (הנה) [צ"ל היינו] אחוה דמרא זייפי כלומ' זה החיגר הוא יעקב אחי אדונינו עשו הזייף שאמר אנכי עשו בכורך ולא היה הוא עשו וכו'. ואולי כיון ר"ח (ובפ"א בערוך צ"ל פי' סך: אח) על ל"ר socius[11]) ויהיה לפי זה מאמר הכרוז socius Kyrii falsator פי' רע אדונינו כזבן הוא. וה' קראמכאל רמז כבר (במקום הנ"ל) על חגי הצחוק ludi saeculares אשר הרומיים חגגו אחת למאה שנים אכן לא בדיוק במלאת מאת השנים כי אם פחות או יותר קצת וכפי המספר מצאו אז הבדחנים ואוחזי עינים מקום ועת מצוא להטעות את העם במשחקיהם. ובזו השטה הלך הג' שי"ר בע"מ בע' איד (30 והלאה) והעלה כי פיליפפוס קיסר רומי נתן זה השחוק להטות יותר לב העם אליו נגד השר צבא Decius ועיי' כל חקירותיו בזה הענין שקרובה לאמת אך בפירוש המלות אין דעתי כדעתו ונ"ל כי סך הוא ל"פ הנ"ל שפי' איש חונף ועוד מורד במלכות וזה הכנוי יאות מאוד מאוד לשר צבא דעציאוס בעיני פיליפפוס כי חשבו לחונף ומורד במלכות ולא האמין לו בכתבו כי לא ברצונו קבל מאנשי המחנה את הכתר על ראשו וכי נכון ללכת לרומי ולתת הכתר לרגליו אך הקיסר לא האמין לו בלבו וילך לקראתו אח"כ למלחמה ויפול שדוד (ע"מ שם 31 וערש וגרובער ע' Decia Gens ח"א כרך כ"ג צד 276) וקרוב הדבר שהקיסר לפני הלכו במלחמה נתן השחוק הגדול וצוה למכריזים לקרוא לפניו סך קירי פלסתר פי' מורד במלכות (או חונף) באדוני (המלך) הוא כזבן ובא הפירוש תיכף בעקבו אחוה דמרנא זייפנא כלו' הוא דעציאוס שאמר בפני קהל ועדה שהוא רע כאח למלך הוא שקרן כי אחרי שקבל הכתר מהמחנה גלוייה מלתא למפרע שהיה כזבן ולבו בל עמו לקיסר והמכריז (בצווי המלך פיליפפוס) רצה בזה לעורר לבות העם מול קיסר ונגד מורד במלכותו ואולי מה שיסופר כי מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר היה למשל ולסימן כי הקיסר בצפיתו צפה שיוכל לדכות את החונף ומורד תחת רגליו. ויתר דברי הכרוז הלא המה מבוארים על בורים בע"מ 32 קח נא משם. ומסדר התלמוד רק שמץ דבר שמע ורק

---

[1]) כ"ה בכ"י ק"ט ונכון הוא וכיון רבינו על פי' ר"ח עיין למטה בסוף. [2]) וכ"ה בכ"י ש"ס ר' ובכ"י פ' אסוכי מסכו ושם ג"כ ליה בזוזא ובנו"ג דאסוכי מסכן להו ובפי' רגמ"ה אסוכי מסכי להן. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט ובפי' רגמ"ה ובדפ"ע מצרפין. [4]) כ"ה בדפ"ר ובנו"ג בשדפ"ע פרטי. [5]) הועתק מפי' רגמ"ה בב"ב ע"ש. [6]) כ"ה רק בדפ"ר ובשדפ"ע ל"י וכ"ה בכ"י ה"ב ובכ"י ק"ט וב"ר רק ציון תר"י כי אין מספר אבל בתרג' ירו' שלפנינו לא מתורגם כל הפסוק הנ"ל ובשני ציונים אחרי' אי' גם לפנינו בתר"י מלת סכום. [7]) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ובדפ"ר. [8]) ושם כל דעבר על סטמיא והגיה לנכון מהר"ש באבער שצ"ל סכומיא ולא הביא הערוך כי דפ"ר לא היה מול עיניו וגם בכ"י ק"ט אי' בט"ס סטמא וצ"ל סכומא. [9]) ובדפ"ר עוד סכי ויש למחוק. [10]) וכן הבין דד"ק בשרש סכך ופי' ג"כ ל"מ כי אעבר בסך (תהלי' מ"ב, ה'). [11]) עיי' ברילל פרעמדשפראכליכעס 28 ומ"ע יאהרביכער ח"א קל"א ושם הובא דעת ר' אברהם קראכמאל בהחלוץ ח"א 59 שפי' מל"י κάσις פי' אח א"כ במקום סך צ"ל כס וא"כ תהיה κάσις κυρίου πλαστῆ כולה ל"י ומתורגמות במלות שאחריהן אחוה דמרנא זייפנא וכוונת ר"ח הנ"ל.

תורף הענין של כרוז הנ"ל ולא מלה במלה על כן אל תתמה בהביאו הלשון בערבוביא מלה אחת לשון פרסית שתי מלות יוניות או רומיות וקצת מהן ארמיות ולקח החלק ההוא בחשבו לפרש אותו על יעקב ועשו מה שרחוק באמת מאוד מגוף כוונת המשורר, עיי' ע"מ שם] —

סך (= סִיכָא בל"ס סֶכְתָא בל"ע سك، سكى בל' הונגרי szeg יתד Pflock, Nagel; ועוד עיין בפנים) סיכי זיירי ומזורי (שבת קכ"ג רע"א) כבר פירשנו בע' זייר[1], בס"ג דפ' א'[2] דביצ' (ט"ו.) לא צריכה[3] דנקיט בסיכי. פי' „תפוס ביתדות"[4] בפ' המוכר את הבית בגמ' המוכר את השדה (ב"ב ס"ט סע"א) כי תיבעי לך דנקיט בסיכי. פי' אחוזות בפתחים ובחלונות וביתדות. בר"ג דפ' התכלת (מנחות מ"א רע"א) ושוין בטלת שכפלה ותפרה שחייבת תפרה פשיט' לא צריכא דנקיטה בסיכי. בפ' השולח גט בגמ' פרוזבול (גיטי' ל"ז.) לא צריכא דמנח אסיכי. בפ' כלל גדול אמרו בשבת בגמ' הלש (שבת ע"ד:) ובגמ' אין מעמידין בגמ' השלקות (ע"ז ל"ח.) האי מאן דשדא סיכתא[5] לאתונא חייב משום מבשל[6] פי' „הנותן יתידות לחין בכבשן כדי ליבשם לנעצם בספינות וכיוצא בהם. פי' לשרורי (שם בשבת) לחזק ויש מי שאומר סיכתא הן גלל בהמה דקיקין[7] הטילם לכבשן מה שחייב משום מבעיר הרי זה[8] ועוד חייב משום מבשל וזה שנצרך לומר כן דלא תימא אין המפחר כלי חרס מבשל מפני שמחזק[9] הכלי אשמעינן דמרפי רפי כשהן טיט ומתבשלין ואח"כ מתחזקין כשיצטרפו ויתפחרו". [10]) — (א"ב מפרשים סיכתא כמו סיחתא[11]. בר"ג דפ' כיצד מעברין (עירו' נ"ג.) אנן כי סיכתא בגודא פי' כמו שיכולין להכנים יתד בכותל שאין בו חור[12]. בס"ג דפ' כל גט (ל"ב רע"א) אפי' סיכתא בדפנא רפיא פי' יתד הנעוצה בכותל מתחלחלת. — (א"ב תרג' (דברים כ"ג, י"ד) ויתד תהיה לך: וסיכא תהוי לך) *[אחי"ה ובתר"י א' בל"נ סיכתא וכ"ה בתרג' שופטי' ד', כ"א. כ"ב; ליחזק' ט"ו, ג'; וכצ"ל בסנה' קי"ב סע"א עיי"ע סיכטא א'; לשמוא' א' י"ג, כ' סיכת פדניה פסיקת' רב' פמ"ג (מכה) [צ"ל סכא] דפדן ובקבוץ במד"ר פ"ח סִכָּן דפדן ותרג' לאתים (ישעי' ב', ד'; מיכ' ד', ג') לסיכין והוא מל"ע سكة Grabeisen an der Pflugschaar וכן באיכ"ר פתיחת' תקיף ידיה אסיכתא. וגי' רבינו עיי"ע פדן פי' יתד של מחרש' וכן בל"נ סיכתא עירו' ח': נעיץ ביה סיכתא פירש"י קביליי"א = ל"צ Nagel, cheville. והקבוץ שבת ס"ז רע"א שבע סיכי פירש"י יתידות קייבל"ש. וכצ"ל ביחיד זכר בויק"ר רפכ"ב סיכא[13]) ובנו"ג סיבוא ועיי"ע סב ד' וע' סג א' וש"נ — ומזה ג"כ בהשאיל' סיכי דיקנא עיי"ע הבא אח"ז] —

סך (= סִיכָא מע' הקודם בהשאילה) בפ' הערל בגמ' ר' אליעזר (יבמות פ' סע"ב) רב נחמן סיכי דדיקנא[14]) הוו ליה. — (א"ב פי' יתידות זקן כלומ' שהיה לו שער בזקנו א"כ טעם שני הערכים אחד הוא[15]).

סך (= סוּכָּה Umhegung ודרש כמו מן שָׂכַךְ ענין הנוח והשקט sich legen) במגלת איכ' ויחמס כגן סוכו (איכ' ב', ו') א"ר אבהו שוכו[16]) כתיב[17]) כיון שגלו ישראל שככה חמתו של הקב"ה[18]).

סך (= סִיכְתָא בל"ע سكة das Gepräge auf Münzen, Stempel) בפ' הגוזל עצים בגמ' הנותן לאומנין (ב"ק צ"ט סע"ב) במאי טעו בסיכתא חדתא פי' ברזל שבו צורת המטבע ונעשת בו צורה חדשה וההיא דינר נפק מתותי ההיא סיכתא עתיקא וטעו ביה. *[אחי"ה ורש"י לועז קויי"ץ בלעז וצ"ל קויי"ן פי' בל"צ Stempel, coin ועיין פירש"י בשבת מ"ז רע"ב ד"ה יתקע בחוזק על ידי יתדות שקורין קויינ"ש ע"כ וכן הוא בעה"ק שנ"ב שטעמפ"ל בלא"ש] —

☞ סך (= סוכות לדעת ר"ב מל"י συκέα מין תאנים רעים) ירו' דביכורי' פ' יש מביא'

[1]) בע' זיירי (בח"ג, רפ"ח:) וכל הפי' שם הועתק מפי' ר"ח (בש"ס ווילנ'). [2]) כ"ה לנכון בכ"י ובדפ"ר והפשב"ע לא חש בזה במח"כ בע' סך ט'. [3]) בנו"ג לא נצרכה דאע"ג. [4]) הועתק מפי' ר"ח בביצ' (בש"ס וו') ושם תפוש ובדפ"ע תפיס ובכ"י ק"ט תפוס. [5]) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בשבת ובדפ"ע מאן דשרא סכתא ובע"ז האי נכרי דשדא וכו'. [6]) כיון לשבת הנ"ל ולא לע"ז הנ"ל. [7]) כ"ה לנכון בדפ"ר ובפי' ר"ח ובשדפ"ע בט"ס רקיקין. [8]) לי' בפי' ר"ח. [9]) בפי' ר"ח מחזיק. [10]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח בשבת (בש"ס וו') ובפי' ר"ח בע"ז (בקובץ כ"י אנגיילי דף כ"ג סע"ב) אי' בלי קצרה כזה: גוי דשדא סיכתא לאתונא.. פי' מי שנתן יתידות של עץ לייבשם לנעצן בספינות כמו מסמרים ע"כ. [11]) עיי"ע יסח ב'. [12]) וכ"ה בל"א בע' אצבע ופי' ראשון שם הועתק מפי' ר"ח בעירו' (בש"ס ווילי'). [13]) וכדאי' בילק'. [14]) בנו"ג ותר טוב דיקנא. [15]) ועיי' פירש"י וצ"ל בר"ב שהיה לו שער בכמה מקומות. [16]) בפסוק שכו. [17]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ם ובדפ"ר ואמ' אבל בדפו"ו בטעות כגן שוכו.. סוכו כתיב. [18]) עיי' פירש"י על זה הפסוק ומנחת שי שם.

(פ"א דס"ג ע"ד) תאנים סוכות מנוקבות פי' בל"י תאנים ובפרט מין אחד שאינו ערב לחיך. *[אחי"ה והנכון כמ"ש בע' סך ג' ע"ש ועוד פי' ר"ב הוא נגד ההמשך עיי' בירו' שם — ובעל המשביר ע' סיכא פי' כר"ב גם סיכי דיקנא (יבמו' פ':) מין שאת רכה שדרכה לגדל בזקן וכיון למלה הנ"ל והעתיק Feigwarze] —

סֶכְוִי (= סַכְוָיָא תואר מן סְכָא פי' צופה כנוי לתרנגול Hahn, eig. Wächter, Aufpasser) בר"ג דפ' ראוהו ב"ד (ר"ה כ"ו סע"א) אמר ריש לקיש כשהלכתי לתחום קן נשריא הוו קורין לכלה נינפי ולתרנגול סכוי [1]. ירוש' בפ' הרואה בגמ' מקום (פ"ט די"ג רע"ג) ברומי צווחין לתרנגולא סכוויא [2] או מי יתן לשכוי בינה (איוב ל"ח, ל"ו). — (א"ב בל"ר מכנים בשם סכווי לתרנגול פי' צופה שהתרנגול בקריאתו מבדיל האשמורות וצופה בלילה) *[אחי"ה והדין עם ר"ב אבל לא מל"ר כי אם מל' סורי וארמי משרש סכא עיי"ע סך ה' ומלת ברומי פי' מקום Ροῦμα מקום בגליל (בן מתתיהו על המלחמו' ג', ז', כ"א) [3] או פי' ברומי Rouma קרוב לציפורין (ראבינזאהן ח"ג, ק"ח) שהיה בצפונית מערבית לגליל וכשהלך ר"ל לקן נשריא שהוא Kennisrin בצפונה של סיריא [4]) היטב שמע כי באחד ממקומות של גליל היו קורין לתרנגול סכוויא או סכוי ודע כי בכ"י ה"ב הגי' סווכיא ובכ"י ק"ט סייכא ולפ"ז אולי מל"ע ديك (וכן בל' הונגרי tik, tyuk) תרנגול. וראיה נצחת לזה מגי' ויק"ר פכ"ה או מי נתן לשכוי בינה הדא תרנגולתא א"ר לוי בערביא צווחין לתרנגולתא שכויא. אבל הש"ס הבין שכוי של מקרא תרנגול מענין הבחנה (מפעל סך ה') כדאי' בפי' בנוסח תפילת השחר על פי ברכו' ס': כי שמע קול תרנגולא לימא ברוך אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה] —

* סכותא (שם מקום) מ"ק ד' סע"ב ר' ירמיה שרא להו לבני סכותא למיכרה נהרא טמימא ובע' טם ב' לי'. וה' נייבויער (גיאגר' 362) הגיה לסבתא כדאי' בע"ז נ"ח: ר' ירמיה איקלע לסבתא ואולי היא Minas Sabattha (מאננערט ח"ה, ב' 287) אבל בהיפך צ"ל גם בע"ז סכותא כדאי' בכ"י ש"ס ובתו"ה ד' קל"ו: וכ"ה בכ"ף בהל' רי"ץ גיאת החו"ה י'. ובירו' מ"ק פ"א ד"פ: כהדא דבְּנֵי דסכותא איתפתת במועדא וכו' וגי' הרא"ש מסותא ט"ס הוא.

* סְכוּכִית (= זְכוּכִית Glas, Krystall) שבת פ"א. סכוכית כדי לגרור בו כה"ג ברש"י ופי' סכוכית זכוכית ועל שם שסוכין [בה] קרי סכוכית וכו' וכ"ה בכ"י ש"ס ובמשניו' פיז' ובירוש' ובכ"י אירפ' תוספת' שבת פ"ח (ט') המוציא סכוכית וכו' ובתוספ' ב"ק פ"ב בכ"י אירפ' המצניע קוצים וסכוכִיות [5]. נזיר נ"ג סע"א אבן הסכוכית עיי' פי' המיוחס לרש"י ותוספ' שם וע' סך ד'.

סָכַל (בל"מ שָׂכַל ראה בעיני השכל einsehen, mit dem geistigen Auge sehen ובדרז"ל רק הביט וראה auf etwas sehen, betrachten) בר"ג דמגיל' (ב' סע"א) הואיל ומסתכלין בה פי' „הואיל ומסתכלין האביונים בקריאת המגילה כי בעת קריאת המגילה מחלקין מעות פורים לעניים ומשלחין להם מתנות אין קורין אותה אלא בזמנה בי"ד. והגאון זצ"ל פי' כך אנו שונין ומסתכנין בה ופי' אם השנים כתיקנן שיכולין ישראל להעמיד דתותיהן ואין עליהן סכנה אין קורין אותה אלא בזמנה [6]. — (א"ב תרג' משמים הביט (תהלי' ל"ג י"ג) משמיא אסתכל) *[אחי"ה וכן שם כ"ה, ט"ו; פ', ט"ו; פ"ד, י'; קמ"ב, ה' והרבה בקשור עם בְּ או לְ עיין תר"י א' לבראש' ד', ט"ו; כ"ח, י"ב אונקל' לשמות ג', ו'; לבמד' כ"א, ט'. וכן בדרז"ל עיי' ברכו' י'. פסחי' קי"ג: סנהד' צ"ב. ב"ב נ"ח. חולי' צ"א: קידושי' מ'. ירו' תרומו' פ"ח דמ"ו. ירו' כתובו' פי"ב דל"ה: ירו' כלאי' פ"ט דל"ב ע"ג ב"ר ס"פ פ"ו אבות פ"ד מ"כ ובהשאילה הביט בעין שכלית אבות פ"ג מ"א. חגיג' י"א: אפעל תרג' לאיוב ו', כ"ד; ובתרג' לתהלי' צ"ד, ח' בכ"י תַסְכְּלוּן והוא פַעֵל ובדפוסי' תשכילון. והשם סוּכְלָא וכ"ה בל"ס ובתרג' כ"י (אצל לעווי) לתהלי' קי"א, י'; ולמשלי א', ב' וכן סיכולא שם כ"א; ט"ז כ"ג, ט'; והתואר כמו בל"ס סַכּוּלְתָן, סַכּוּלְתָנָא בתרג' סוכלתן, סוכלתנא לבראשי' מ"א, ל"ג, ל"ט;

---

[1]) בנו"ג שכוי. [2]) בנו"ג סכוי. [3]) עיי' ברילל על המלבושים 29. [4]) נייבויער 307 ולזה מסכים כי בגי' כ"י ש"ס ובאבודרהם בסדר ברכת השחר נכתב במלה אחת קנשרייא. [5]) בנו"ג וזכוכית. [6]) כל הפי' הועתק מפי' ר"ח למגילי (בש"ס ווילנ') והגאון הוא פי' רה"ג שגירסתו ומסתכנין עיי' הרמב"ן במלחמות וכ"ה ברי"ף ושם סיים לנכון אבל בזמן שהיו מסתכנין ישראל בדתיהן אין קורין וכו' וגי' מסתכנין אי' ג"כ בכ"י ש"ס ב' ובר"א"ש ע"ש ובירו' ובתוספ' עיי"ע סכן.

לדברי' ד', ו' ועוד זולתו וממנו השם המופשט סוּכְלְתָנוּ. סוּכְלְתָנוּתָא (כל"ס סַכוּלְתָּנוּתָא) עיין תרג' לשמות ל"א, ג'; לדברי' ד', ו'; ל"ב, כ"ח וזולתו וכ"ה בשבת ל' רע"א אן סוכלתנותך, קהל"ר פ' תרתי ולאחוז בסכלנותא] —

סכל (= סַכְלָא בל"ס סָכָל thöricht, Thor) בפ' יש נוחלין בגמ' האומ' איש פלוני בני בכור (ב"ב קכ"ו:) דהוו קרו ליה בוכרא סכלא כלומ' בכור שוטה ודילמ' בוכרא דאימיה הוא שאינו כל כך בכור אלא מן האם ולפיכך קרו ליה סכלא דלאו בכור ממש הוא ואינו נוטל פי שנים. *[אחי"ה וכפי' רגמ"ה כ"י בב"ב. ובתרג' משלי י', א' ובן כסיל: וברא סכלא, ועיי' שם י"ח, ב'; י"ט, י' וזולתו ולנקבה שם ט', י"ג אתתא סְכַלְתָּא וממנו הפעל באפעל אונק' לבראש' ל"א, כ"ח אסכילתא למעבד ובאתפעל תרג' ש"א כ"ו, כ"א; ש"ב כ"ד י'] —

* סְכוֹלַסְתִּיקָא (מל"י ורומי' σχολαστικός scholasticus) בשהש"ר פ' אמרתי אעלה מפורש סגניא (דניאל ג', כ"ז) סכולסתיקי וגי' ר"ב עיי"ע אסכולא בסוף הע' (ח"א, ק"פ:) וע' אסקולסטיקא (שם קצ"ו:).

סְכַם (לדעת רבינו כמו סך בהוספת המ"ם ולפע"ד מהשם סְכוֹם מלי שמרוני ࠎࠊࠌ מנין ומספר Summe, Zahl ועיין בפנים) בס"ג דפ' אין צדין (ביצ' כ"ט:) ובלבד שלא יזכור לו סכום מקח „פי' לא יאמר לו יש לך עלי כסף תן לי עתה בכסף אחר נעשה לך עלי ב' כספים"[1] „סכום מנין יאמר לו יש לך עלי נ' אגוזים תן לי עכשו נ' אחרים הרי יש לך עלי מאה"[2]. זה מערך סך השמיני. — (א"ב תרג' ותוכן לבנים (שמות ה', ח') וסכום לבנים) *[אחי"ה במכסת נפשות (שם י"ב, ד') תר"י א' בסכום נפשתא. ועוד עיין תר"י שם ל"ח, כ"א; לויק' כ"ה, ט"ו; לבמדי' י"ח ט"ז ובתרג' דה"י ב' ה', ו' סכוומא. והקבוץ סכומי תר"י א' לבמ' כ"ה, ס"ג, ס"ד; תרג' לאיוב א', ה'; לדה"י ב' י"א, י"א; י"ב, כ"ג. פסיקת' שקלי' (וכפי גי' רבינו בע' סך ח' גם בירו' שקלי') סכוּמַיָא. נקבה (בראש' ל', כ"ח) מפורש בב"ר פע"ג סכום קטע פריש ונ"א והיינו פירושו בשני חצאי עגולים אמור הסכום קצוב ופרש מה שכרך ובילק' ויצא רמז ק"ל סכום קבוע פרוש ולדעתי הוא מל"ש הנ"ל תרג' שומרוני ראשי המטות (במדי ל', ב') סכומי שבטיה וכן כי תשא את ראש בני ישראל (שמות ל', י"ב) ית סכום בני ישראל. ונבנה מהפעל סְכַם פי' הגביל ומקצה beendigen, begrenzen והוא החשבון שנמנה וגמור ומוגבל ומזה הענין מכות כ"ב. כפי גי' כ"י שהוא סוכם את הארבעים וכ"ה בגמ' כ"ב: ועיי' הגרי"ב בגליון הש"ס מ"ש בשם הלחם משנה שגי' הספרים מנין שהוא סמוך לארבעים פשוט הוא שזה טעות ע"כ ולפע"ד אחד הוא עם סוכם פי' שהגביל והקצה את המנין ובא לו לגבולו וקצו וזהו סמוך לארבעים ומלי' שומרוני הנ"ל ומזה ע' הבא אח"ז] —

☞ סְכַם (מע' הקודם פי' נמנה ונגמר בח שבו ומגביל דעתו להיות שוה לדעת אחר או לדבר. determiniren, übereinstimmen) זולתו תרג' בפסוק היושבת בגנים (שה"ש ח', י"ג) ואהי מסכים לכל מה דאת עבדת ומלי' זה נאמרו הסכמות ענינים ודברים אשר עליהם נמנו וגמרו. *[אחי"ה ובאל"ף נוספת אַסְכָּמוּתָא בתר"י לבראש' ל"א, י"ד; לבמד' ל"ב, כ"ה ובלי אל"ף נוספת תרג' ירו' ופקדת (במדי' ט"ז, כ"ט) וסכמות והפעל פקדו (שם כ"ו, ס"ג. ס"ד) סכמון והושאל לגמר ולשווי דעות תרג' דה"י א' ד', כ"ג (כפי גי' דפי ווילנ') וְסָכְמִין מן שמיא על דעתהון; תר"י לבמד' כ"ז, ה' וסכם יתהון על דעתא דלעיל ולרוב בהפעיל ואפעל שבת פ"ז. והסכים הקב"ה עמו, ושם הסכים הקב"ה על ידו. חולי' מ"ט. וקב"ה מסכים. מכות כ"ג: והסכימו בי"ד של מעלה וכו'. יבמו' ס"ב. והסכימה דעתו לדעת המקום ועיי' פירש"י לב"ב י"ד: ד"ה וישר. ספרא ויקר' פרק ד' פרש' ד' ואתה דורש ומסכים לשמועה, ירו' סוט' ספ"ט דכ"ד ע"ג שהסכימה דעתן לדעת המקום. גיטי' ו': דאסכים מריה על ידיה, ירו' דמאי פ"א דכ"ב. וירו' תעני' פ"ג דס"ו רע"ג דלית הוא מסכמה (מסכמא) עימיה, איכ"ר פ' אזכרה נגינתי: הא חסילא והא מסכמא] —

סַכִּין (בל"ס סַכִּינָא בל"ע سكين בל"מ שַׂכִּין Messer, Schlachtmesser) בר"ג דפ' כל הכלים (שבת קכ"ג:) אמר אביי חרבא דאושכפי וסכינא דאשכבתא וחצינא דנגרי כיתד של מחרישא דמו.

[1]) הועתק מפי' ר"ח ובש"ס ווילנ' בכ"י בט"ס וצ"ל כבערוך ושם ג"כ גי' סכום מקח וכן מוכח מרש"י וכ"ה בכ"י מהרי"ף מתחיל: ואני שמואל קבלתי סכום מקח עיי' ר"ס ביצי' צד ל"ט: ובנו"ג סכום מדה תוספ' ביצי' פ"ג סכום מניין . . סכום מקח. תוספ' שבת פי"ז (י"ח) סכום ממכר. [2]) וכ"ה בפי' ר"ח שם.

ובס"ג דפ' המקבל (ב"מ קט"ז.) ההוא גברא דחבל סכינא דאשכבתא מחבריה. פי' סכין המיוחדת לשחיטה והיא החלפא[1]. ס"א סכינא דאשכפתא פי' סכין של אשכף שמקצע בה העורות ומסתברא דהיא החלפא דאמרינן (שם בסוף העמוד[2]) כיון דמיפגמא ואין הפגימה פוסלת אלא השחיטה ועוד היא נקראת חרבה[3]). פי' ר"ח זצ"ל „סכין של שחיטה צריך להיות ארוך כמלא צואר של בהמה וחוץ לצואר כמלא צואר והא דתנן (חולי' ל':) אפי' כל שהוא ואפי' באיזמל בעוף שצוארו דק אבל בהמה לא"[4]). — (א"ב ל"מ זה (משלי כ"ג, ב') ושמת סכין[5]) בלעך) *[אחי"ה והרבה בש"ס שבת ס"ז רע"א עיי"ע אש, קמ"א. ושם: עירובי' ס"ג. עיי"ע סר ב'. חולי' ח'. ושם: י"ז: י"ח. והלאה ל': והלאה כתובו' ע"ז: ב"ב קי"א: עיי"ע גרע א'. קידושי' מ"ו. הקבוץ סכינין חולי' ח': ל'. ירו' פסחי' פ"ז דל"ד ע"ג. סַכִּינֵי תעני' ט': כ"ד סע"ב. תרג' המאכלת (בראשי' כ"ב ו'. י') סכינא, ותרג' חרב על זרועו (זכריה י"א, י"ז) דמי לטבחא די סכיניה בידיה] —

סִכִּין (קבוץ בל"מ שִׂכִּים בל"ע شوك קוץ Dorn) לשכים בעיניכם (במדי' ל"ג, נ"ה) תר"י (א') לסכין[6]) בעיניכון. *[אחי"ה ומזה בירו' תעני' פ"ב דס"ה: ישר ממסוכה (מיכי' ז', ד') ישרא דבהון כאילין (סוכייא) [צ"ל סיכייא] ובל"נ ירו' דמאי פ"א דכ"ב. בסיכתא איתעריית וכצ"ל בירו' שקלי' פ"ה דמ"ח ע"ד (במקום סוכתא) פירושו בסירה הוערה ולא מענין סוך פי' ענף כדעת לעף עיי"ע סך ג'] —

סכן (מל"מ בנפעל נִסְכָּן (קהל' י', ט') gefährdet sein, in Gefahr sein) בריש ברכו' (י':) סיכנתי בעצמי. בפ' מי שמת בגמ' שכיב מרע (ב"ב קמ"ו:) רב ששת אמר ר' שמעון שזורי היא דתנן בפ' האומר התקבל גט (גיטי' ס"ה:) ר' שמעון שזורי[7]) אומר אף המסוכן כבר פי' בע' חזר (א'). פי' הסוכן חולה הקרוב למיתה כדתנן (חולין ל"ז.) השוחט את המסוכנת רבן גמליאל אומר עד שתפרכס ביד. — (א"ב תרג' בנפשינו נביא לחמנו (קהלת ה', ט') בסכנת נפשנא נייתי לחמנא) *[אחי"ה וכ"ה לנכון במתורגמן ובנו"ג בט"ס בנפשנא. ובתרג' דה"י א' י"א, י"ט בסכנת נפשהון ואצל רז"ל סכנת נפשות ביצ' כ"ב. ירו' תרומו' פ"ח דמ"ו. וכן סיכון נפשות ירו' פיא' פ"א דט"ו ע"ד ירו' קידוש' פ"א דס"א: ורק סַכָּנָה ובל"א סַכַּנְתָּא אי' באלה המקומות ברכו' ח': שבת ל"ב. תעני' ה': פסחי' ק"י. קי"ב. הגיג' ט"ו: סוכ' כ"ו. שבת קל"ג: ע"ז כ"ז. כ"ח: כ"ט. חולי' ט': י'. ירו' פיאה רפ"ד די"ח ירו' מגיל' ספ"ד דע"ה ע"ג קהל"ר פ' טובה חכמה. ולפעמים סכנה פי' הרדופים בעת ממשלת הדריינוס עיי' שבת כ"א: ק"ל. עירובי' צ"ה. צ"ז. פסחי' קי"ב. סוכ' י"ד: כתוב' פ"ט. וכן ענין ומסכנה ואילך וכו' כתובו' ג': עיי' דרכה של תורה לפיניליש 46 וכן ענין מעות של סכנה ירו' שביעי' פ"א דנ"ב ע"ד והפעל סְכֵּן סְכֵּין ירו' שבת פי"ד די"ד ע"ד ישתי ולא יסכן, ירו' שביעי' פ"ד דל"ה: וסכין בהדא. ירו' ע"ז פ"ב ד"מ סע"ד וסכן. ירו' שקלי' פ"ה דמ"ח ע"ד סכנת. ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ג וסכנתן נפשתא. ובינוני פעול עיי"ע מסכן [= מסוכן] ויש"נ הפיעל מסוט' י"א סע"א ושמ"ר פ"א. שהש"ר פ' משכני: מְסַכְּנֵנִי. פַּעֵל שבת קט"ז סע"א בעו לסכוניה. פסחי' קי"ב: סכנתיך, ברכו' כ"ח סע"ב סכנתון לברי. קידוש' כ"ט: סכינתין. אתפעל ירו' פיאה פ"ח דכ"א. מִסַּכַּן והתיו נבלעת במקום מסתכן וכדאי' בפסחי' קי"ב: מסתכן, ושם: ואסתכן. כתובו' ס"א. אסתכני. ירו' שבת ספ"כ די"ז ע"ג מסתכן תר"י א' לדברי' כ"ה, ג' ויסתכן, תרג' תהלי' קי"ט, ק"ח נפשי מסתכנא ובע' סכל א' הביא רבינו גי' הגאון ממגיל' ב' סע"א ומסתכנין ע"ש ומ"ש וכ"ה בירו' מגיל' פ"א ד"ע ע"ד במקום שמסתכנין ובתוספ' מגיל' רפ"א הואיל ומסתכנין וכו' (בכ"י אירפ' בט"ס ומתכנסין)] —

* סכני, סכניא (שם מקום) תוספת' נדה ספ"ג כפר סכני, גיטי' נ"ז. כפר סכניא, קהל"ר פ' שמור רגליך: שמעון איש סיכנא ואולי הוא סיכנין עיי"ע ובאמת בתוספת' חולי' ספ"ב יעקב איש כפר סכניא ובכ"י אירפורט סיכנין אבל הגי' היותר מעולה סמא כדאי' בתוספת' שם דפ' ווינ־יצ' ועיי"ע כפר גי' הירושי', וכן בע"ז כ"ז: יעקב איש כפר סכניא ובכ"י ש"ם סכינא ותחת זה בכ"י ילק' (ד"ס ע"ז צד ל"ג:) כפר סמיא. — סכניתא בשבת קמ"ז: ט"ס עיי"ע סבן.

---

[1]) עיי"ע בית חלף ח"ב, ע' ועיי"ע אשכבתא ומ"ש בח"א, שי' בגי' התוספתי. [2]) ועיי' הפשב"ע זה הערך. [3]) עיי"ע חרב ב'. [4]) הובא באו"ז ה' שחיטי' סי' שע"ו בשם ר"ח. [5]) במקרי' שכין. [6]) בכ"י ק"ט לסיכים בכ"י ו"ו לשכים בנו"ג בתרג' לְסַכִּין בעינא בישא וא"כ הבינו מפעל סכא. [7]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט וה"ב.

סכים (= סיכסא = סיכתא פי' בל"פ הרשומ' בע' זלדקן שוטה thöricht, unwissend) בר"ג דפ' המוכר את הספינה (ב"ב ע"ד.) כל בר בר חנה סיכסא כבר פירשנו בע' זלדקן. — (א"ב פי' בל"י איש אשר איננו מקובל לאנשים ואיש לץ) *[אחי"ה על איזו מלה יוני' כיון ר"ב לא ידעתי ול"נ שהיא מל"פ עיי"ע זלדקן וגי' כ"י ק"ט סיכתא ראיה לפירושי ובע' הנ"ל ישנן הגירסאות השונות וכפי' הערוך בע' זלדקן אי' בתשו' הגאוני' בהוצ' ה' הרכבי צד 145 שזקנו עבה יש בו סיכסא ע"כ] —

סַכּוּם (מל"י σάκκος = σάγος מעיל עב grober Mantel, Mantelsack) בפ' הנודר מן הירק בגמ' הנודר מן הסכום (נדרי' נ"ה:) ת"ר[1] יוצאין בשק עבה ובסכום עבה. ס"א סגום עבה מפורש במקומו[2].

* סכסיתא צ"ל בסיתא עיי"ע בח"ב, קל"ד: גי' הילק'.

סִכְסֵךְ (פלפל מן סָכַךְ מל"מ ענין התגרה anreizen, anfachen) בראש בבא קמא בגמ' ולא (את) [צ"ל הרי] השור (ו' רע"א) לאתויי ליחכה נרו וסיכסכה[3] אבניו. ובפ' כיצד הרגל בגמ' הכלב (שם כ"ב סע"א) מסכסכת כל הבירה פי' „שהדליק הגמל הבירה בסיכסוך כעין חכוך שנמצא הדלקת כל הבירה כגון מקום גחלת בגדיש דלדברי הכל נזק שלם"[4]. — (א"ב ל"מ זה (ישעי' י"ט ב') וסכסכתי מצרים במצרים) *[אחי"ה רק בל"מ ענינו בלבול ומבוכה ובדרז"ל ענינו דליקה ע"י בלבול והתגרות וכנ"ה בשבת כ"א. אור מסכסכת בהן בחגיג' ט"ו: מיד ירדה אש וסכסכה ספסלו של רבי פי' האש חרכה ובב"ר ר"פ ס"ז דרש חרך (משלי י"ב, כ"ז) היה עשו צד . . עופות ומסכסכן וכו' ומל"מ בענין בלבול ועיכוב בנדה כ"ה רע"ב אם מסכסך וכו' ומזה מסוכסכת עיי"ע. ורש"י בשבת הנ"ל פי' בשני ענינים הנ"ל ע"ש] —

סָכַף (כמו סגף עיי"ע quälen, hungern lassen) בפ' השוכר את הפועלים (ב"מ צ"ג סע"ב) סכפה ומתה[5] אינו אונס. ס"א סיגפה[6] כלומ' הרעיבה.

סָכַף (מע' הקודם) במגילת איכה והיתה תאניה ואניה (ישעי' כ"ט, א') סכופי סכופים[7] ובאיכה יעיב (פי' בלע) לא תסעדינן[8] ולא תסכפינן[9] ענין השחתה. *[אחי"ה גם זה מע' הקודם ענין עגויי נפש. ב"ר ר"פ פ"ח דווים וסכופין עיי"ע סגף וש"נ] —

סָכַר (כמו סגר מל"מ עניז סתימה verstopfen; סַכָּר פי' עושה שכר Schleussenverfertiger; סִיכְרָא Grab; סוּכְרָא Riegel) בס"ג דפ' במה אשה (שבת ס"ז רע"א) ושבעה עפרי מן שבעה סוכרי[10] פי' קברים. ס"א סוכרי דבבא[11] פי' מקום שהציר סובב ויש בו עפר. פ"א נקב שנוקבין בכותל במקום שמנעל של דלת נכנס לתוכו ושמו של אותו נקב סיכרא וקא שקיל עפרא מז' נקבים של ז' מנעולים של ז' דלתות. בפ' ח' שרצים בגמ' יועזר (שבת ק"ט:) נסכרינון לנקבים[12]. בהכדור פכ"ג בכלי' (מ"ה) מצודות הסכרים פי' שסוכרין הנהר וצדין בו דגים כדכתיב (ישעי' י"ט, י') כל עושי שכר אגמי נפש. *[אחי"ה וזה כפי' רה"ג בכלי' שם וכ"ה ברד"ק שרש סכר וענינו כמו סגר פי' סתם וכן נאמר בל"ע سكر מסתימת הנהר ובזה הענין בגיטי' ס': מיסכר ואשקויי. ושם: סכר מיסכר ואשקי. אטם אזנו (משלי כ"א, י"ג) תרג' דמסכר אודניה (ועיי' ג"כ תרג' שם כ"ח, ט') ובאתפעל תרג' ויסכרו (בראשי' ח', ב') ואיסתכרו. ב"מ ק"ו: אסתכר נהר מלכא סבא. ושם: לא עביד דמיסַּכַּר. וממנו התואר בקבוץ הַסַּכָּרִים פי' עושי שכר. והשם ירו' ביצ' פ"ג דס"ב. סוכרא דנהרא ובירו' שבת פי"ג די"ד. סכרא דנהרא. וכן תרג' שכר (ישעי' שם) סיכרא. ועוד ענין סוכרא בריח ומל"ס וכן העתיק' הפשיט' כבריח (משלי י"ח, י"ט) היך סוכרא וכצ"ל בתרג' ובנו"ג סוברא. ומזה מנחו' ס"ד. אותיב ידיה אעיניה וחדא ידא אסיכרא[13] ופירש"י חור שבמזוזת הדלת שבו תוחבין הבריח לנעול ומזה פ"א בערוך ועיי' בתוספ' מנחו' שם שהעירו שפי' הערוך ורש"י עולים בקנה אחד וגם הביאו יתר דברי הערוך בקצרה ולפי' הראשון הביא ראיה ממגילי' כ"ט רע"א מאבולא עד סיכרא עיי"ע אבל ב' וש"נ —

---

1) כ"ה בכ"י ובדפו"ו. 2) וכס"א אי' לפנינו ועיי"ע סגום. 3) ובירו' ב"ק פ"ו ד"ה ע"ג ספספה ובתוספ' ב"ק פ"ו אם היתה מסכסכת. 4) ע"כ הועתק מפי' ר"ח בדף כ"ב. בש"ס וו'. 5) וכ"ה בירו' דפ' וויניצי' ובנו"ג סגפה. 6) בנו"ג סגפה. 7) ושם בפתיחתא ד"ה היה ה' סכופים סכיפים וצ"ל כמו בפתיחתי הנ"ל ד"ה הוי אריאל: סְכוּפֵי סְכוּפִים. 8) בדפו"ו בש"ס תסערינן. 9) בנו"ג לא תסעוד ולא תסכיף ובירו' תעני' פ"ד דס"ט. לא יסעוד . . ולא יסמוך. 10) ובכ"י ש"ס מינכען סיכרי ובנו"ג בש"ס סיגרי. 11) וכ"ה בכ"י ש"ס ב' (עיין ד"ס שבת צד ע"ב.) וא"כ ס"א עולה עם פי' ציר ומנעול ולא עם פי' ראשון. 12) בנו"ג עוד דידיה. 13) ובירו' שקלי' פ"ה דמ"ח ע"ד וידיה על סוכרא.

ושם המקום בקעת עין סוֹכֵר סוט' מ"ט: ירו' שקלי' פ"ה דמ"ח ע"ד אתר דמתקרי עין סוכר או סוכר עין ועיי' מנחו' ס"ד. מענין סיכרא — ועוד נבנה מפעל השם מסוכרייא עיי"ע וע' סבר גי' רבינו] —

סָכַר (פי' ענין הקזת דם zur Ader lassen עיין בפנים) האי מאן דמסוכר ולא מסכרינן ביה (פסחי' קי"ב רע"א) עיי"ע סבר כי כן גרס בעל הערוך. *[אחי"ה ושם פירשתי ובנו"ג בכל מקום בכ"ף והשם גיטי' ס"ז: סיכורי בת תלתא יומי פי' אחר הקזת דם ישתה מים של שלשה ימים. ודע כי בע' נקז (ועיי"ע קז) פירשתי מל"ע نقر פי' קפיץ שמקפיץ הדם ע"י נקיבת העור. וא"כ אולי נוכל לקיים גי' הספרים בכ"ף ומלש' צענד çkar קפיץ] —

סכרא (= סִיכְרָא מקום קרוב למחוזא) בס"ג דפ' המפקיד (ב"מ מ"ב.) ובפ' כל שעה בגמ' חמץ (פסחי' ל"א:) אמר רפרם[1]) מסיכרא טפח. בפ"ק בחולין בגמ' השוחט מתוך הטבעת (חולי' י"ח:) ובפ' בנות כותים בגמ' דם יולדת (נדה ל"ו.) א"ל רבינא לרב אשי אמר לי רב שמן מ ס י כ ר א[2]) איקלע מר זוטרא לאתרין ודרש. בס"ג דפ' השוכר את האומנין (ב"מ פ"ג.) אתקין רב חייא בר יוסף בסיכרא פי' מקום. *[אחי"ה עיי"ע סיכרא ושם הוספתי עוד שלשה ציונים ומראשון לציון נוכח כי לא רחוק היה המקום ממחוזא] —

סל (= סָלָּא, סָלָה מל"מ פי' רבינו הגביה in die Höhe bringen) בס"ג דפ' אלו הן הנשרפין (סנהדי' פ"ב:) זמרי בן סלוא (במד' כ"ה, י"ד) על שהסליא עונות משפחתו פי' שהגביה כמו (איוב כ"ח, ט"ז) לא תסולה בכתם אופיר. *[אחי"ה וכ"ה בפירש"י וש"נ עוד המסלאים בפז (איכ' ד', ב') שהיו מעריכין עצמן בפז ועוד שם פ"א ע"ש. ובבמד"ר פכ"א אי' הפיעל שִׂסִילֵּא] —

סל (מל"מ פי' טנא Korb בל"ע سلة בקבוץ سلال = סלילה) בפ' כ"ב בכלי' (מ"ט) הסל והכלכלה שמלאן תבן. בפ' עין מעמידין (ע"ז ל"ט:) החגבים מן הסלילה א ס ו ר י ן[3]) בגמ' דפ' תינוקת (נדה ס"ו.) אסילתא נמי בעיתא. — (א"ב שייך בע' סלת ורש"י פי' בקעת עבה. ופי' סלילה בל"ר כלי חרס הניתן בשלחן של עניים ובפרט אם דבר מליח בו) *[אחי"ה כיון לל"ר Salzfässchen, salillum[4]) ורש"י לע"ז היטב פי' הנמכרין בסל. ובאמת הוא ל"ע הנ"ל כמו סילתא עיי"ע סלתא א'. ובל"א סַלָּא בירו' מגיל' פ"ד דע"ד ע"ד תרג' ר' יונה מנא ע"י סלא ובירו' ביכורי' ספ"ג דס"ה ע"ד בט"ס כלה וצ"ל סלא ובל"מ סל ובכנויי הגוף נסתר סַלּו שביעי' פ"א מ"ב יומ' ע"ד: יבמות ל"ז: ירו' כלאי' רפ"ד ד"ל: ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ג והקבוץ ב"ר ר"פ מ"ו עיי"ע מגרף. אבל סילתא בנדה פי' מל"ם סַלְתָּא Meergras, Seetang ורש"י עיין לעיל במו"ע הביא ראיה לפירושו מיבמו' ס"ג: בחברתה ולא בסילתא אבל ביבמו' פי' סילתא קוץ] —

סל (= סֶלָּא מל"י אמצ' σέλα, σελίον, σελλίον = σέλλα מל"ר sella פי' כסא Sessel) כסא טרסקל וסלא (כלי' פכ"ב מ"י) כבר פירשנו בע' אסל[5]). — (א"ב פי' בל"ר כסא מיוחד לאנשי שם להובילם בתוך העיר).

סל (= סִילוּא, סִלוּא בל"ע سلاء سلاءة = סוֹל, סוֹלָא פי' קוץ בענפי הדקל ובל"מ סלון קוץ Dorn, Stachel) בר"ג דפ' מי שהיה נשוי (כתובו' צ"א.) ובפ' מי שמת בגמ' שייר קרקע (ב"ב קנ"א:) מחינא לך בסילוא דלא מבע דמא. בפ"ק דקידושי' בגמ' והנרצע נקנה (כ"א:) ובר"ג דשבועות (ד':) ובפ' יש בכור בגמ' אין פודין (נ"א.) מרצע אין לי מרצע מניין לרבות הסול ו ה ס י ר ה[6]) וכו'. בר"ג דפ' אלו הן הנחנקין (סנה' פ"ד:) רב פפא[7]) לא שביק ליה לבריה למשקל ליה סילוא. בפ' ב' בע"ז בגמ' מתרפאין (כ"ח סע"ב) דחרזיה סילוא. בפ' אלו טרפות בגמ' הריאה (חולי' מ"ז.) מייתינן סילוא ובזעינן לה. בפ' גיד הנשה בגמ' שולח אדם (שם צ"ה רע"ב) אייתי סילתא שדא[8]) אסיק תרין. בר"ג דפ' יוה"כ (יומ' ע"ה:) רשעים דומה להם כסלוים[9]). בפ' הבא על יבמתו בגמ' לא יבטל (יבמות ס"ג:) א ש ה ר ע ה ו כ ת ו ב ת ה מ ר ו ב ה צ ר ת ה ב צ ד ה[10]) דאמרי אנשי בחברתה ולא בסילתא[11])

---

[1]) בנו"ג בפסחי' רפרם בר פפא. [2]) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב ואמשי' אבל בדפ"ר פיזי' וויניצי' ובאסיל בט"ס לרב מיסתברא. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט ה"ב ודפ"ר וכגי' הערוך אי' בכ"י ש"ס ובה"ג הל' יי"נ ובנו"ג אי' החגבים הבאים מן הסלולה. [4]) בט"ר להי' אייזלער ח"א, 73. [5]) בנו"ג האסלה ובפיי' רה"ג האסלא ועוד הסלא ועוד עיי"ע אסלא וש"נ. [6]) כ"ה לנכון בכ"י ובדפ"א אבל בדפ"ר פיזי וויניצי' בט"ד הסידה וצ"ל הסירה וכ"ה בבכורו' ל"ז: ושם נ"א. הקבוץ הסיריא. [7]) וכ"ה כ"י ש"ס ובנו"ג רב. [8]) וכ"ה בכ"י ובדפ"ר אבל בדפו"ו בט"ס שרא. [9]) וכ"ח ברש"י ופי' קוצים וכ"ה בפי' ר"ח ושם כסלויה וצ"ל כסלוים ובנו"ג כסילוין ובע"י הראשון כשלוים. [10]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר וויניצ'. [11]) ויפה פירש"י סילתא קוץ ועיי"ע הקודם והוא מל"ע הנ"ל.

פי׳ סילוא דלא מבע דמא זה החרס שמכה כמו קוץ אעפ״י שאינו שותת המכה היא דם. *[אחי״ה כ״ה לנכון בכ״י ובדפ״ר ובטעות השמיטוה בשדפ״ע ובכ״י ב״ר וק״ט דבלאו הכי נשאר כל הע׳ בלי פירוש ורבינו שב אל הציון הראשון ומזה דן על שאר ציונים ובציון ראשון ענין המלה רק בהשאילה וכן פי׳ רש״י בכתוב׳ ע״ש ורגמ״ה בב״ב הנ״ל. וכנ״ה פסחי׳ קי״א: קשי סילויה ופירשב״ם עצו וכ״ה בפי׳ רגמ״ה בחולי׳ צ״ה: (בקובץ כ״י אנגי׳ דף שמ״ג.) סילתא חתיכת של עץ ע״כ והנכון קוץ וכפי׳ רש״י ביומ׳ כסילוים קוצים בל׳ ארמי ע״כ ויותר טוב בל״ע. וכ״ה הקבוץ שבת ס״ז רע״א שבעה סִלְוֵי משבעה דיקלי ופירש״י[1]) ענפים[2]) קטנים ע״כ והנכון קוצים בענפי דקל וכפי׳ מלה ערבית הנ״ל, וכן נאמר מהתמר בבמד״ר רפ״ג עושה סוֹלִין ובשו״ט מזמור צ״ב סילין ועיי׳ מ״ש הרב הח׳ ש״ב בתנחומ׳ הישן במדבר סי׳ י״ז הערה ק״מ. והיחיד סול ירוש׳ קידוש׳ פ״א דנ״ט ע״ד סול. . קוץ ובל״א תר״י א׳ לבמ׳ י״ט, ב׳ סול וסירתא ובהשאילה בשהש״ר פ׳ עד שיפוח: כד תסוב מלכותא בתר סולא פי׳ כנוי היא למלכות רומי — ובל״מ סלוֹן עיי״ע סלן א׳ — ובתרג׳ הועתק חוח (איוב ל״א, מ׳; מ׳. כ״ו; שה״ש ב׳, ב׳; דה״י ב׳ כ״ה, י״ח) ע״י סילוא בקבוץ סילוי, סילויא מתמונת הקוץ לחוח] —

☞ סל (= סולאנא כ״ה בל״ם פי׳ סיג Schlacken) תרג׳ הגו סיגים מכסף (משלי כ״ה, ד׳) גבו סולאנא מן סימא. *[אחי״ה וכ״ה בפשיט׳ הסורית וא״כ משפט המלה להכָּתֵב סולאנא ולא בע׳ סל] —

* סְלָא (= סלי מל״מ סָלָה (תהלים קי״ט, קי״ח) וכ״ה בל״ם סְלָא ענין ביזוי verschmähen, verachten) והורגל באפעל אסלי עיי״ע בח״א, קפ״ג. וש״נ.

* סולאנא עיי״ע סל אחרון במו״ע.

סלל[3]) (נרדף עם זלל, דלל ענין נדנוד הנה והנה sich her- und hinschwenken ועוד עיי׳ בפנים) בפ׳ במה אשה בגמ׳ יוצאין בסלע (שבת ס״ה סע״א) נשים המסוללות זו בזו פסולות מן הכהונה. בר״ג דפ׳ בן סורר ומורה (סנה׳ ס״ט:) ת״ר המסללת בבנה קטן והערה בה פי׳ המשחקת ומחככת בנה עליה. *[אחי״ה וכן פירש״י בשבת מתחככות וביבמו׳ ע״ו. פירש״י משפשפות ושם הביא ראיה ג״כ מסנה׳ הנ״ל וכ״ה בתוספת׳ סוט׳ רפ״ה ובכ״י אירפ׳ המסלסלת. וכונת רבינו ורש״י במלת חיכוך היינו ע״י נדנוד הנה והנה מתחככת וגם בל״ע زل פי׳ שחק וחכך ברגל הארץ] —

סְלִיל (מפעל סָלַל פי׳ הערוך מתגלגל קנה אשר סביב לו נקשרו החוטים הנארגים Spule ולפע״ד הוא מל״ע سليلة = בל״פ كالة פקעת צמר Wollknäuel) בכל הבגדים פי״א בנגעים (מ״ט) המעלה מן הפקעת לחברתה ומן הסליל לחברו פי׳ סליל בלעז אנינו[4]) שסולל ומתגלגל והוא מסתוריתא בארמית וי״א מנין שהסליל קנה המדה הם דתניא (תוספת׳ מקואות פ״ג) אלו הן קני המדה הסליל[5]) וי״א מסתוריתא מטסדו[6]). *[אחי״ה רבינו פי׳ כפי׳ רה״ג בנגעי׳ הנ״ל וז״ל הסליל פי׳ שיפות (אולי צ״ל כיפות בל״ע كوفية Haspel) וי״א מסתוריתא בל׳ ארמי ומנין וכו׳ ובעה״ק שנ״ב לועז „גארנוויד״א (צ״ל גארנווינד״א Garnwinde) ב״א או האשפלא״ והוא Haspel וכ״ה בערוך ע׳ דל (ח״ג, ס״ז.) מסתוריתא מחלה (محالة Winde)[7]) ובלעז אשפה ע״כ והוא בלאי״ט Haspel, aspo. ולי נראה כי סליל הוא מל״ע הרשומ׳ וכן פי׳ הרמב״ם בנגעי׳ פקעת הוא המטוה ויעשה כמו קנה מעץ נקוב ויחבר עליה המטוה והוא אשר נקרא סליל ע״כ. והר״ש העתיק לשון הערוך ולא הזכיר שהוא ג״כ פי׳ הגאון. ומלת מסתוריתא (ור״ש מסתורייתא) הוא ל״פ ماسوره، ماشوره Rohr, Spulrohr, Garnknäuel עיי׳ פליישער במ״ע דמ״ג חי״ב 333 והלאה] —

סִלְסֵל (פלפל מן סָלַל עיי׳ בפנים das Haar hin- und herwenden, kräuseln בריש נזיר (ב.)

---

[1]) בדפי׳ הישנים עד בנבנשתי. [2]) ובנו״ג בט״ס ענבים. [3]) סדר אלה הערכים כ״ה בכל כ״י ודפ״ע קצת שלא בדקדוק. [4]) בכ״י ה״ב איניניו אולי כונתו אל לאי״ט Spule, cannello. [5]) בכ״י אירפורט הסלול ובנו״ג בט״ס הסלוק בעבור זה לא מצאתי מקומו בכתבי המבוא לזה החבור בח״א צד LXVII ובלי כל ספק לתוספת׳ הנ״ל כיון וכ״ה בפי׳ רה״ג לנגעי׳ צד 27 ושם כגי׳ רבינו סליל. [6]) כ״ה בכ״י ו״ו א׳ ואולי הוא מלאי״ט Spitzenklöppel, mazette וזה מ״ש העה״ק בע׳ סתר „כלי קשקוש שקורין קלעפרליך״ ובכ״י ה״ב בע׳ סתר מטסרו ובע׳ הנוכחי מתסרו וכ״ה בכ״י ב״ר ובכ״י ל״ד מטטרו וצ״ל מטסרו כגי׳ כ״י ו״ו א׳ וה״ב בע׳ סתר ב׳ ושם אוכיח כי מטסרו עם כל שנויו הוא שבוש בעלמא ובדפ״ע מסתרו. [7]) ושם רציתי להגיה עפ״י ערוך ע׳ סתר בדפא״מ שצ״ל מעזלה אבל גם מחלה נכון ונקרא Garnwinde בל״ע محالة الغزل.

הריני מסלסל . . הריני[1] נזיר. גמר' (שם ג'.) ממאי דהאי[2] סילסול שערה הוא כדאמרה ליה אמתא דבי ר' להחוא גברא עד מתי אתה מסלסל בשערך מפורש בע' חלגלוגות[3] (פי' סלסלה הפוך בה והפך בה כלומ' התעסק בתורה תמיד מסלסל בשערו מהפך במזייה) [צ"ל מסלסל בשערו מהפך במזייה (ר"ה כ"ו: מגילי י"ח.) פי' „סלסלה הפוך בה והפוך בה כלומ' התעסק בתורה תמיד"][4]. — (א"ב מדרש איכ' פסק' סלה כל אבירי: בערביא צוחין למסרוקה סלסלה פי' שהיו סורקים בשרם במסרקות של ברזל כדרך שמסלסלין השער במסרק ודעת מאמר הראשון סלה סתר קומיהון כלומ' סתר תלתלי שער שלהם ומלת סתר נמצאת בשער. וכן במשנת סוט' (פ"א מ"ה ד"ז) אם היה שערו נאה לא היה סותרו הפך ויבן [ה'] אלהים את הצלע[5] וקוראים סתרא לסרק[6]) אבל בעל הערוך גרס בע' סח שלישי באופן אחר ע"ש) *[אחי"ה ולפי פי' רבינו עפ"י פי' ר"ח ענין סלסלה (משלי ד', ח') הפוך בה והפוך בה וכנ"ה בירו' ברכו' פ"ז די"א: בסיפרא דבן סירא כתיב סלסלה ותרוממך ובין נגידים תושיבך וכ"ה בב"ר פצ"א ונאמר מן השער עיי' נזיר הנ"ל ובירו' נזיר רפ"א דנ"א: הריני מסלסל כאומר הריני מן המסלסלין. — כ"י אירפ' תוספת' סוט' רפ"ה המסלסלת צ"ל המסללת עיי"ע סלל] —

סלסל (= סִלְסוּל ענין רוממות מל"מ Erhaben-heit, Vornehmheit) בפ' י' יוחסין בגמ' ר' אליעזר בן יעקב (קידוש' ע"ח:) נהגו הכהנים סלסול בעצמן להיות עושין כר' אליעזר. בס"ג דפ' עד כמה ישראל חייבין [ליטפל] בבכור[7] (בכורי' ל':) נהגו הכהנים סילסול בעצמן שאין מוסרין[8] טהרות לכל אדם ענין שררות. *[אחי"ה וכנ"ה בירו' ביכורי' פ"א דס"ד. נהגו סלסול בעצמן וכו'. ירו' שקלי' פ"ד דמ"ח. מעלה היה בפרה סילסול הוא בפרה ובירו' ע"ז רפ"ב ד"מ ע"ג ופסיקת' רבתי דפרה פי"ד ובפסיק' דר"כ (צד מ'.) משום סילסול פרה — והפעל בשהש"ר בתחלתו: המעולה שבשירים הַמְּסוּלְסָל שבשירים] —

☜ סלסלה (מל' הודו سيله Vul. II, 369) סלסלה (mousselinartiges Gewand ומלמלה (גיטי' נ"ט.) עיי"ע סבן.

* סַלְסִלָּה (פי' סל בל"ע سليلة סל קטן kleiner Korb) תנחומ' קדושי' סי' ח' נטל סלסלה ומלא אותה בכורי תאנים יפות ושם איזה פעמי' סלסלה (והוא כמו סלילה עיי"ע סל ב') ורד"ק פי' כמו כן כבוצר על סלסלות (ירמי' ו', ט') אבל עיין פירש"י שם.

☜ סלבון (? αἱ συλλαβαὶ מה שאוחז השער) ירו' דשבת פ' במה יוצאה (פ"ו ד"ח: השביסים (ישעי' ג', י"ח) סלבוניה פי' בל"י שביסים וגדילים מעשה רוקם במלבוש ובבגדים. *[אחי"ה זה הע' ניתוסף ע"י ר"ב ובדפ"א נשמט' תבנית יד ורבינו גורס בע' שבים שרטטיא ובנו"ג שלטוניה ור"ב כיון לל"י σίλλυβος Quaste כדעת ה' אייזלער (בט"ר ח"ג 54) וה' לעווי פי' מל"י הנ"ל — ודע כי בל"ר אמצ' salbanum מטפחת דקה מן הדקה ודרכה של אשה לתת אותה על פניה לצעיף וא"כ שבים Florschleier כדעת קצת מפרשים] —

* סְלוּג (שם פרטי) סנהד' צ"ד סע"א להרי סלוג אולי על שם מקום Soloke והוא אחד עם Seleucia המאוחר (מאננערט ח"ה ב' 357) אבל בכ"י ש"ס פ' הרי פלוג ובילק' כ"י מלכי' ב', י"ג להרי שלג (ד"ס סנה' צד קליד:).

סלג (= סוּלְגִּיתָא לדעת רבינו כמו סלג בהוספת למ"ד באמצע Flechtwerk) בב"ר פרש' ס"ו (ס"ח) לא דמי ההוא דחמי סולגיתא פניא וכפין פי' סל כמו אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו (יומי י"ח: ס"ז. ע"ד: יבמו' ל"ז: כתובו' ס"ב: ס"ג. ס"ג:) וזה סולגיתא[9] הוא הסוג השלישי שפירשנו בע' סג. *[אחי"ה ומיוחס לרש"י בב"ר סל הלחם ועפ"י זה פי' הרימ"ז (בט"ר ח"א 145) σιλιγνίτης siligneum לחם סולת או י"ל מל"ר salignus, saligneus סלי נצרים Weidenkorb שם 146 או י"ל כמו סוגניתא עיי"ע סג ג'] —

---

1) בנו"ג הרי זה נזיר. 2) בנו"ג דהדין. 3) בקצת כ"י הלגלוגות אבל בע' לגלוגות רמז רבינו בעצמו על ע' חלגלוגות ע"ש. 4) כצ"ל עפ"י פי' ר"ח במגילי (בש"ס ווילני) ויש להפוך הסדר בדברי רבינו וכ"ה מצויינים ר"ה ומגילי בע' חלגלוגות וגי' במזייה אי' ג"כ בכ"י ש"ס בר"ה ובפי' ר"ח בר"ה ובנו"ג בשעריה. 5) לשון ר"ב סתום ועמום ונ"ל שכיון על דרוש רז"ל בב"ר פי"ח (ונדה מ"ה:) אית אתרין דקריין לקלעתא בנייתא וא"כ דרכה של אשה שתהיינה קלעות של אשה בנויות ומהודקות אבל בסוטה סתר הכהן את שערה. 6) ר"ב שב לפרש כגי' הספרים באיכ"ר פ' סלה ובנו"ג צוחין לסאתא סרקי. 7) כ"ה בדפ"ר ושם לי' ליטפל ובדפ"א משובש. 8) בדפ"ו בט"ס בוסרין. 9) בקהל"ר פ' ברבות הגי' סלגיתא.

* סלגורין ע"ז י"ח: עיי"ע בקיון (ח"ב, קנ"ט.) וש"נ שנויים ובכ"י ה"ב סנגלרין, ובכולם צ"ל סנגלרין, סנגלריון.

סלד (אולי מל"ע سلت משך זה מזה herausziehen ובפרט בדרז"ל נמשך לאחור sich zurück-ziehen) בפ' כירה בגמ' מעשה (שבת מ':) אחד שמן ואחד יין יד סולדת בהן אסור היכי דמי יד סולדת בהן אמר רחבא כל שכריסו של תינוק נכוית הימנו. בהגדה דפ' הניזקין (גיטי' נ"ז.) לובן ביצה סולד מן האור שכבת זרע דיהה מן האור. בר"ג דפ' כל הבשר (חולי' ק"ה רע"ב) לא שנו אלא שאין היד סולדת בהן. בריש כה"ג ונזיר בגמ' כזית מת (נזיר נ'.) תנן התם במי שטבל פ"ה במכשירין (מ"ט) כל הנצוק טהור וכו' עד מפני שהן סולדין לאחוריהן[1]) פי' חוזרין לאחוריהן לפי שדבש הזיפים והצפחת הוא עב וכשיציק אותו מכלי אל כלי כשיפסוק העמוד שאינו רוצה לצוק יותר מה שבשפת הכלי חוזר לכדה שנשפך ממנה[2]). וכן פי' חוטמו סולד בפ' מומין אלו בגמ' החרום (בכורו' מ"ג סע"ב) שנכווץ ראש חוטמו למעלה[3]). פ"א בירושלמי (שבת רפ"ג ד"ה סע"ג וד"ו רע"ב) שהיד סולדת בהן סולדת היא שולטת[4]). בב"ר פ' נ"ב (נ"א) וה' המטיר ובפסיק' דבחדש השלישי (פסיקתי דר"כ צד ק"ג.) א"ר יוחנן[5]) למה אדם מריח ריח גפרית ונפשו סולדת לאחוריה[6]) שיודעת שנידונת בה מ"ט ימטר על רשעים פחים אש וגפרית (תהלים י"א ו') (ואיכא דאמרי אלו סדומיים[7]). *[אחי"ה רד"ק בשרש סלד פי' ואסלדה (איוב ו', י') מתחמם ונכוה והביא ראיה משבת הנ"ל וכ"ה בכתאב אלאסול לר' יונה ן' גנאח וכנראה כ"ה דעת ר"ח בפי' בשבת כי השוה סולדת עם שולטת של ירוש' וסיים והוא כל שכריסו של תינוק נכוית הימנו ורגמ"ה בפי' בחולי' ק"ה: (בקובץ כ"י אנגי' דשכ"א סע"ב) בפי' אמר סולדת כלומ' נכוית וכ"ה ברש"י שם ואולי הבין כזה הירוש' ל"מ ולכן הגי' בירו' גיטי' פ"ח דמ"ט ע"ג המסלדת בבנה קטן, ושם שתי נשים שהיו מסלדות זו את זו פי' מחממות זו את זו אבל גי' רבינו עיי' בע' סלל ובהיפך במקום סולדת אי' במד' שו"ט הנ"ל מסוללת אבל רש"י בשבת היטב פי' סולדת נמשכת לאחוריה מדאגה שלא תכוה וזהו לש' ואסלדה בחילה (איוב הנ"ל) ואדאג ברעדה וכו', ובזה המובן בהשאילי' בב"ר ובפסיק' הנ"ל פי' מרעיד ונבהל ונפשו קצה וכגי' הילק' תהלי' ר' תרנ"ה. ובהוראה ראשונה נמשך עצמו נ"ל מל"ע הנ"ל ויפה פי' רבינו (עפ"י פי' רה"ג) חוזר לאחוריו. ומל"ע הנ"ל חוטמו סולד (בכורו' הנ"ל תוספתי בכורו' רפ"ה ספרי אמור פרק ב' פרשי' ג' לביאור חרם ויק' כ"א, י"ח) פי' בל"ע اسلت ובל"נ سلتاء קטיע אף — ובל"ר פי' silus מי שראש חוטמו למעלה וכפי' הערוך] —

* סֶלָה (מל"מ) בתהלים (ע"א פעמים) ובחבקוק לדעת קצת כמו סילוק פי' הפסק הענין ועיי' פירשט ועוד פי' תהלי' לה' גרעטץ 93 ועקילס העתיקו ע"י ἀεὶ פי' תמיד ובפשיט' לעלם. לעלמין וכן בעירובי' נ"ד. כל מקום שנאמ' נצח סלה ועד אין לו הפסק עולמית.

* סִלְוָא, סִילְוָא עיי"ע סל ד'.

* סְלַח (מל"מ ענין כפרה ומחילה verzeihen) בפַעל סַלַּח עיי' תרג' לבמד' י"ח, א'; לישעי' נ"ה, ז'. והשם סְלִיחָה תעני' ל': אבדר"נ פל"ט; בתרג' ירמ' ח' ט"ו סְלִיחוּתָא. וּסְלִיחָה בקבוץ סְלִיחוֹת בסדר התפילות קודם ר"ה ידוע.

* סִלְטָא עיי"ע סלתא א'.

* סְלָיו (בל"מ שְׂלָו, שְׂלָיו Wachtel) יומ' ע"ה: כתיב שליו וקרינן סליו וכו' רשעים אוכלין אותו ודומה להם כסילוין עיי"ע סל ד'. יומ' שם ארבעה מיני סלו הן וכו'.

* סַלְיוֹן (בל"י החדשה σαλία närrisch שוטה עיי' בפנים) (בר"ג) [צ"ל בס"ג] דמעשרות בגמ' דבני מערבא (ירו' מעשרו' ספ"ה דנ"ב סע"א)[8]) כיני (מסותי) [צ"ל מתניתא] זרע הסליון[9]) של

---

[1]) בנו"ג שהיא סולדת לאחריה. [2]) וכ"ה בקצת לשון משונה בפי' רה"ג למכשירין בסד"ט 38. [3]) הועתק מפי' רגמ"ה (בקובץ כ"י אנגיילי דק"ז:) [4]) כ"ה לשון ר"ח בפי' לשבת מ': וז"ל היד סולדת בו פי' צ"ל בירושי (ודוגמתו עיי"ע אפטרופוס וש"נ) שהיד שולטת בו סולדת היא שולטת והוא כל שכריסו של תינוק נכוית הימנו ע"כ ובנו"ג בירוש' מותר להפשיר במקום שהיד שולטת ואסור להפשיר במקום שאין היד שולטת ועיין הרא"ש בשבת. [5]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב וכ"ה בפסיקתי דר"כ ובדפ"ע ר' יונתן ובב"ר ובשו"ט מזמור י"א א"ר יודן. [6]) בפסיק' לאחריה ובב"ר וילק' וירא ר' פ"ה עליו ובשו"ט מסוללת עליו ופי' מגביה עליו. [7]) כ"ה רק בדפ' וויניצי' ובכ"י ל"ד ולא בכ"י ערוך האחרים ובאמת נראה שהיא הוספה מאוחרת לבאר שהרשעים הם סדומיים. [8]) כה"ג בכ"י ק"ט ובדפ' פיז' וויניצי' באסיל ואמ' בט"ס בתוספ' דמעשרות ובגמ' דבני מערבא בסוף מעשרות אבל באמת בתוספת' לי'. [9]) כ"ה בכ"י ק"ט בנו"ג הסיליון בדפ' פיז' וויניצי' באסיל ואמ' בט"ס אסליון ובר"ש מעשרו' פ"ה מ"ח הסלולין.

לוף פי' זרע שוטה של לוף כלומר זרע היוצא ממנו לוף השוטה פטור ובל' יוני לשוטה קורין סלי. ר' יצחק דסיפונט. אמר חנוך יהודה מו"ל כן מצאתי בכ"י ערוך שלי מה שלא נמצא בדפוסי ערוך פיז' וויניצ' באסיל ואמ' וכבר הואלתי להוכיח בע' לוף כי זה ר' יצחק דסיפונט הוא הוא ר' יצחק בן מלכי צדק והנוסע ר' בנימין טודילא מצאו בעיר שלירנה בשנת 1165. למספרם וקראו ר' יצחק בן מלכי צדק הרב הגדול שהיה מעיר ציפונט. והובא בתוספת' ב"ק ס"ז. ד"ה צנור והר"י מסימפונ"ת והוא הוא ה"ר יצחק מסימפון (תוספ' ב"מ ל'. ד"ה אף) ור"י מסימפונט תוספ' יומ' מ"ג. ד"ה אשה. וא"כ מעולם לא יצא ערך זה מקולמסו של רבינו נתן בעל הערוך[1]) ולי' בדפ"ר ובשאר כ"י ערוך ואיזה מעתיק הערוך הוסיף זה הערך נופך משלו והובא פנימה בדפוס פיזרו אבל בלי סיום של כ"י ק"ט: ר' יצחק דסיפונט והיא העיר Siponte שנקראת ג"כ Manfredonia אשר שם דברו לשון יונית ובאמת σαλία הוא ל"י החרשה וכל הערך נמצא בפי' מהר"י מן מלכי צדק במעשרות מ"ח וז"ל זרע לוף העליון פי' כיני מתנית' זרע הסלון של לוף כלומ' זרע הלוף השוטה שכן בל"י קורין לשוטה סלי ע"כ פ"א קוצי הלוף מלש' סילוא ועוד עיי' פי' הר"ש ואולי כבר ראה ר"ש זו ההוספה בערוך שלו או בפי' ר"י בן מלכי צדק. וכל הערך יש למחוק מערוך דרבינו נתן על כן סימנתיו בכוכב וגם סיליון של ירוש' נראה שהוא ט"ס כדמוכח מפי' הרמב"ם למעשרות וז"ל ואמרו העליון אמרו בגמ' כי שיטת המאמר כן זרע העליון של לוף ע"כ וכן הובא בירו' ריש מעשרות דמ"ח ע"ג לוף העליון וכלשון המשנ' ח' בפ"ה דמעשרו' זרע לוף העליון ועל זה כיון ר"ב בהוספתו בזה"ל במשנה כתוב זרע לוף העליון ע"כ.

* סִלְוֹן עיי"ע סלן, ועוד ע' סלון.

* סְלוֹנִי (שם פרטי) ב"ר פס"ג הגמון אחד שאל לחד מן אילין דבית סלוני ובילק' תולדות ר' ק"י הגי' שאל את רבן גמליאל ועיי' מ"כ וש"נ גי' בעל העקידה — ועוד עיי"ע סילכא.

סַלְיָים (מל"ר Schnürsohle, Bänder- solea, soleae schuh) בפ' כ"ו בכלי' (מ"ד) סוליים שנפסק מכל מקום טהור. בפ' מצות חליצ' בגמ' חלצה בסנדל (יבמות ק"ג:) ובפ"ק בקידושי' בגמ' דסמוך עבד עברי (י"ד:) נעלו הראוי לו פרט לסוליים שאין לו עקב. בכיפורים[2]) ירושי' (יומ' פ"ח דמ"ד ע"ד) ר' יצחק[3]) סליק לגבי ר' יהושע בן לוי בליל צומא רבא נפיק לגביה לבוש סוליסיה[4]) א"ל מהו הכן[5]) א"ל אסתנים אני פי' בלעז אסקרפיטי[6]) והוא כמלא פיסת יד. — (א"ב פי' בל"ר מין מנעל שאין לו עקב ואין לו אפנתא כי אם גילדא ולמעלה נקשר בשרוך ורצועה) *[אחי"ה ויפה פי' ר"ב ונראה כי לזה כיון גם רה"ג (בסדר"ט הנ"ל) שלועזו (אחרי שהביא ציון מירו' הנ"ל) וכתב ושמו בטיית נעל סידי פ"א מנעלים הם בא"י וקראו אותם נעל סידי ע"כ וצ"ל סירי = نعل سير מנעל שנקשר בשרוך. בנו"ג ביבמו' פרט לסנדל המסוליים ובקיד' פרט למסולים וברש"י מסולייא וא"כ הוא בינוני פעול נבנה מהשם סוליים וצ"ל ביבמו' המסוליים וגי' רבינו עדיפה וכצ"ל בבלי' במקום סוליים כגי' רבינו סוליים ובפי' רה"ג סולים ואחד הוא עם לא"ר סולייסה, סוליסה עיי' ירו' יומ' הנ"ל איזה פעמים וכן בירו' תעני' פ"א דס"ד ע"ג ובהשאילה ירו' שבת פ"א ד"ג ע"ג מה שעשה חכמה עטרה לראשה עשת ענוה עקב לסולייסה ובריש שהש"ר אי' סנדל לעקבה. תנחומ' בראשי' רסי' א' לפי שהתורה סוליתה ענוה וכתרה יראה (עיין פי' עץ יוסף) ובילק' משלי ר' רמז תתק"ם עשתה ענוה סוליית לרגלה, וצ"ל סוליים ובתנחו' הישן בהעלתך סי' ט"ז שוליים ויפה הגיה מהר"ש באבער סוליים והוא קבוץ יוני בהוראת ומובן היחיד] —

סוּלָּם (כל"מ סֻלָּם כל"ע سلم מעלה מדרגה Leiter, Steige מפעל סלל) סולם שבצוארו (שבת נ"ד:) כבר פי' בע' בר לועא. סולם המצרי (כ"ב נ"ט.) כבר פי' בע' חווק[7]). בב"ר ויחלם והנה סלם מוצב ארצה (פס"ח) סלם זה סיני חושבניה דדין כחושבניה דדין. בריש ויק"ר ועוד ראיתי (פ"ד) שמואל אמר כסולם (א"ב[8]) סילן כתוב)[9]) רטוב והפיך היוצא מן הוושט. *[אחי"ה וכנ"ה בירו' ר"ה פ"ב דנ"ח. כאילין דסלקין בסולמא הפיך במ"ר פי"ב דהוה נחית בסולמא הפיך לאחורוי.

[1]) ועפ"י זה יש להגיה מ"ש לעף פפלנ"צ 240 בשם הערוך. [2]) וכ"ה בפי' סדט"ה לרה"ג צד 19. [3]) וכ"ה בסד"ט ובנו"ג ר' יצחק בר נחמן. [4]) בסד"ט ובנו"ג סוליתה. [5]) וכ"ה בסד"ט ובנו"ג דין. [6]) בלאי"ט kleine Schuhe, scarpetta. [7]) כ"ה לנכון בכ"י אבל בדפ"ע בט"ס חוזק. [8]) כצ"ל שהיא הוספת ר"ב. [9]) אבל בתנחומ' מקץ סי' י' אי' כגי' רבינו ועוד עיי' מ"כ לויק"ר אבל גם בקהל"ר פי' ואלו היה הגי' כסילון.

ירו' ע"ז פ"א ד"מ. במד"ר ספי"ח סולמה של צור, ויק"ר ספל"ז סולמי צור שבת כ"ו. סולמות של צור (עיי"ע חלזון ג' וע' אפרסמון גי' הערוך) ירו' ב"ק פ"ד ד"ד: סולמיה דצור (עיי' תבואות הארץ ק"ד:) סוכ' נ"ג: סולמא דפרת. ירו' מ"ק ספ"א דפ"א: עווקא דסולמיה. ירו' סוכ' פ"ה דנ"ה: סולמא מיכא.. וסולמא מיכא. ב"ר פס"ח ויק"ר פ"ח במד"ר ס"פ כ"ב הקב"ה יושב ועושה סולמות וכו' והושאל למעלה וגדולה סוף רות רבה עשו סולמות לנשיאים.. עשו סולמות למלכים. והתואר סוּלְמַאי פי' עושה סולמות עיי' הספור בירו' תעני' פ"ד דס"ח: תוספת' תעני' פ"ד ובבלי כ"ב. — ירו' מ"ק ספ"ג דפ"ג ע"ד עיי"ע קפש] —

סַלַמַנְדְּרָא (בל"ס ומל"י σαλαμάνδρα der Salamander, der gemeine Molch) בסוף[1] גמר' דחגיגה (כ"ז.) ומה לסלמנדרא שתולדת אש היא הסך מדמה אין האור שולטת בו תלמידי הכמים שכל גופן אש על אחת כמה וכמה וכו'. בפ' ד' מיתות בגמ' הנודר בשמו (סנה' ס"ג:) אף חזקיה מלך יהודה ביקש להעבירו אביו באש אלא שסכתו אמו סלמנדרא. ובפ' העור והרוטב בגמ' עכבר (חולי' קכ"ז.) ת"ר הצב זה הצב למינהו להביא ערוד[2] ובן הנפילי' וסלמנדרא עד יש לך בריות גדילות באור וגדילות באויר[3]. החלד והעכבר (ויק' י"א כ"ט) תרג' ירוש' (א') ית כרכושתא וית סלמנדרא[4] פי' כשמבערין אש שבעה שנים במקום אחד נבראת מתוכו דמות עכבר ונקראת סלמנדרא. — (א"ב פי' בל"י ורו' מין שרץ ותנשמת. הקדמונים אמרו מה שאמרו אך האמת כי מפני לחותו וקרירותו אינו נכוה באש כי אם אחר זמן רב) *[אחי"ה וכן כתב פליניאום י', פ"ו salamandra animal lacerti figura.. Huic tantus rigor, ut ignem tactu restinguat, non alio modo quam glacies ועיי' תולד' החיות ללעוויזאהן 227 והלאה וכן ספרו סופרי הערביים בענין سمندل، سمندر، سندل שהוא שבוש מן סלמנדר עיי' על כל זה בוכארט היעראזאיקאן ח"ג, 817 והלאה ולדעת קצת הוא עכבר نوع من الفار וכן דעת המדרש תנחום' וישב ססי' ג' בריות הגדלות באור ואינן גדלות באויר ואיזו זו סלמנדרא כיצד הזגגין העושין את הזכוכית כשהן מסיקין את הכבשן שבעה ימים ושבעה לילות רצופין מכובד האור יוצא משם בריה הדומה לעכביש (ס"א לעכבר) והבריות קורין אותה סלמנדרא, אדם סך ידו מדמה או אחד מאיבריו אין האור שולטת באותו מקום וכו' עיי' פירש"י לסנהד' ס"ג: וחגיג' כ"ז: ועוד הוסיף בחולי' שם ענין חדש בפי' סלמנדרא שהוא שרץ הנוצר מן האור מעצי הדס ע"י כשפים וכו' וזה הפי' נ"ב בילק' מ"ב סוף ר' רל"ד. שמ"ר פט"ו זעזע את האש והראהו את הסלמנדרא. ותר"י א' והתנשמת ויק' י"א, ל' וסלמנדרא] —

סלמנטון (אולי מל"י מפעל ὄλλυμι בינוני פעול ὀλόμενος פי' נפסד ונשחת verderbt, verdorben) בס"ג דפ' המוכר את הספינה (ב"ב צ"א:) ואכלתם מן התבואה ישן (ויק' כ"ה, כ"ב) בלא סלמנטון כבר פירשנו בע' דרא בלא שדיפא (ב"ב שם) כמו שדפון. *[אחי"ה בע' דרא (ח"ג, קל"ט) פי' רבינו (עפ"י פי' רה"ג) סלמנטון תבואה שנרקבה מלחלוחית הארץ מרוב יושנה ע"כ ואולי הוא מל"י הנ"ל כי הרבה פעמים בא אות ס' בראש במקום הברה כמו ἅλ = sal; ἕπτα = septem וזולתו ועיקר הגי' ולא סלמנטון וכ"ה בספרא בהר פרש' ג' פרק ד' ואכלתם מן התבואה ישן לא סלמנטון וראב"ד גורס ולא סרמגטון צ"ל סלמנטון ופי' בלא רקבון שלא תטלנו רקיבות כשהייתה ע"כ וזה עולה עם פי' רב ששת בלא שדיפא פי' רגמ"ה ואחריו רבינו כמו שדפון. אבל לדעת רב נחמן בלא רצינתא פי' שלא יאכלוה תלעים עיי"ע רצן פי' סלמנטון מל"י ἔλμινς, ινθος Wurm (רימ"ז בט"ר ח"ב 23) ובתר"י א' (לויקי כ"ה י') ולא תסלמנטון צ"ל ולית סלמנטון[5]] —

סלן (= סִילוֹן מל"י σωλήν Rinne, Röhre, Kanal) בפ' ז' בכלאי' (מ"א) הבריכה בדלעת או בסילון. בפ' כירה (שבת ל"ח:) הביאו סילון של צונן. בפ"ב בכלים[6] (מ"ג) סילונות אעפ"י שהן כפופים פי' צינור מרזב וסילון אחד הן. בפ' מומין אילו בגמ' דדין (בכורות מ"ד:) סילון החוזר כבר פי' בע' ירקון. — (א"ב פי' בל"י צנור ומרזב) *[אחי"ה וכנ"ה בירו' ביכורי' רפ"א דס"ג רע"ד בשהבריכה בדלעת או בסילון וכ"ה בירו' כלאי' רפ"ז ד"ל ע"ד ומפורש שם הדא דתימ' בסילון

---

[1]) כ"ה בכ"י ובדפ"ע בט"ס כריש. [2]) ובספרא שמיני פרק ו' פרשי' ה' חברבר ועיי"ע בת"ג, שמ"ב. ומ"ש ועיי"ע ערוד ב' וע' בן נפיל. [3]) וכ"ה גדילות בספרא שם ובתנחומ' וישב גדלות ובחולי' גדולות. [4]) בנו"ג ועכברא אוכמא וסימוקא ותיורא וכגי' הערוך הובא' בשמו בתוספו' חגיג' הנ"ל. [5]) כמו שהגיה לנכון ה' לעווי בעמת"ר אבל מ"ש בעי' זה בעמת"ל סלמנטון מפעל סלעם אין נ"ל. [6]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע בט"ס בכלאי.

של חרס אבל בסילון של אבר אינו צריך וכו'. במד"ר פי"ד כמין סילון של אש וכו' ושם בסוף הפרש' כמין סילון לתוך אזנו של משה. תוספת' ע"ז פ"ו (ז') לא יניח פיו על פי הסילון וישתה, שם למכשירי' רפ"ב סדין שנתנה ע"ג סילון להטן בה[1]) ובמשקל ארמי ירו' שבת פ"ו ד"ח: מהו מיתנתיה בההן סילונה והקבוץ סילונות פי"מ לכלי' הנ"ל תוספת' עירו' ספ"י (ו') ירו' עירו' ספ"ח דכ"ה: סילונות שבכרכין וכו', תוספת' כלי' ב"ק פ"א הסילונות והקרמודין פי' בל"י הנ"ל רעפים חלולים hohle Ziegel, ועוד נקרא כל דבר חלול כמו גובתא והושאל לשפופרת של שכבת זרע ב"ר פל"ב הם קלקלו סילונות שלהם אף המקום שינה להם סידורו של עולם פי' השחיתו דרכם בקילוח שכבת זרעם (עיי' סנהי ק"ח:) כמו יבמו' ע"ה סע"ב גובתא דשכבת זרע] —

סֵלוֹן (= סֵילוֹן מל"י אמצ' σέλιον, σέλλιον בל"ר Sessel, Stuhl, sella) מדר' ויק"ר פרש' ונטעתם כל עץ מאכל (פכ"ה) קלוונין אנא תיתנון סילון דדהבא ויתיב ליה פי' סלן בל"ר מין כסא עיי"ע סלא. *[אחי"ה צ"ל פי' סילון בל"י האמצ' כאמור] —

* סִילוֹן (מל"מ סִלּוֹן קוץ Dorn) ויק"ר פ"ד וקהל"ר פ' ואלו חיה כסילון רטוב וכו' וגי' רבינו עיי"ע סלם. והקבוץ יומ' ע"ה: כסילוין (עיי"ע סליו) מהיחיד סלוא, סילוא עיי"ע סל ד'.

* סִלְסֵל, סִלְסוּל, סַלְסְלָה עיי"ע לעיל אחר ע' סליל.

סֶלַע (מל"מ ענין צור ואבן Stein) בר"ג דפ' לא יחפור (ב"ב י"ז:) סלע הבא בידים. פי' סלע מרופף שאין צריך כלי ברזל לחצוב בו אלא אדם בידים חופר בו. *[אחי"ה וכ"ה בגוף הדבר בפי' ן' מגאש ורגמ"ה. והושאל לחברבורות עגולים כסלעים על גב הנחש תנחומ' מצורע סי' ב' הסלעים שהן על הנחש זו היא צרעתו ב"ר רפ"כ הלין סלעיא דביה צרען אינון וכ"ה בשמ"ר פ"ג הלין סלעין דביה צרעין אינון פי' הנקודות והחברבורות בנחש וגם היטב נופל לשון סלע על ל"ע سلع פי' חתיכות ונקודות בעור ועוד צרעת] —

סֶלַע (מע' הקודם תואר למשקל ולמטבע ששויו שקל הקודש 1 Gewichtstein, 2 Münze) שעל הצנית (שבת ס"ה.) פי' בע' בת ארעא. בכל כלי פי"ז בכלי' (מי"ב) ובסלע נרונית. בתוספת מעש' שני בפ' המוליך (רפ"ג) סלע ד' איסרות ודינר איסר וכו'. בר"ג דפ' שור שנגח ד' וה' (ב"ק ל"ו:) א"ר אסי[2]) כל כסף האמור בתורה כסף צורי „כגון ל' של עבד ונ' של אונס ושל מפתה וק' של מוציא שם רע כולם כסף צורי והוא שקל הקודש[3]) שמשקלו ד' דינרין ושל דבריהן כגון זה הסלע וכגון ר' כתובת אשה[4]) בתולה וכיוצא בהם כולם כסף מדינה ח' כספים דרבנן כסף של תורה רביע שקל[5]) ופירשו בשמועה זו כי זה הסלע ששנויה לשלם התוקע הוא פלגו דזוזא ודייקינן מינה מדקתני' שהסלע פלגו דזוזא וכל סלע[6]) ד' זוזים נמצאו ב' סלעים זוז דאורייתא והוא דינר מכלל כ' דינרים[7]) שבה'[8]) שקלים של בכור" זה פי' ר"ח זצ"ל[9]). פ"א ושל דבריהם כגון קנסות דרבנן. בסיפרא בדגים (ספרא שמיני פרש' ג' פרק ד') שקץ הוא לכם לאסור את עירוביהן כמה יהא בו ויהא אסור משקל[10]) י' זוז. ביהודה שהן ה' סלעים בגליל[11]). — (א"ב תרג' מחצית השקל בשקל חקודש (שמות ל', ט"ו) פלגות סְלִעָא בסלעיה דקודשא) *[אחי"ה וכן מוכח ממשנ' וגמ' דבבלי וירו' כי סלע הוא שקל התורה עיין בכורו' פ"ח מ"ז וגמ' שם נ'. ירו' קידוש' פ"א דנ"ט ע"ד. ובסלע היו בהיותו לפרוט לדעת בית הלל (במעש' שני פ"ב מ"ח וט') שקל כסף ושקל מעות וא"כ היה סלע גם מחצית שקל הקודש והיינו שקל סתם וזה מה שאי' בתוספת' כתובו' ספ"ו האומר תנו שקל מנכסי לבני בשבת והם ראויין ליטול סלע נותנין להם סלע וכו' ע"ש כל הענין ועיין נדרי' פ"ג מ"א וא"כ יש הילוק בין סלע לסלע כי סלע סתם היה מחצית שקל הקודש היינו שקל סתם ועוד היה שני שקלים והוא שקל הקדש. וסילעא ארבעה דינרין ירו' קידוש' פ"א דנ"ח ע"ד ועיין רשב"ם לב"ב קס"ה: ד"ה כתוב בו. ירו'

---

[1]) בכ"י אירפ' להטיח בהן. [2]) כ"ה בכ"י ערוך ובכ"י ש"ס ובפי' ר"ח וכ"ה בקידי י"א: ובכורו' נ': אבל בב"ק בנו"ג אמר רב ובדפ"ע א"ר יוסף. [3]) עיין בכורו' פ"ח מ"ז. [4]) לי' בפי' ר"ח. [5]) ר"ל היינו רביע שקל. [6]) בפי' ר"ח מכלל דהסלע. [7]) כצ"ל וכ"ה בפי' ר"ח ובדפ"ע בט"ס ב' דינרים. [8]) כצ"ל ובדפ"ר בט"ס שבח' ובדפו"ו שבהשקלים בתיבה אחת! [9]) וכראי' בש"ס ווילנ' בב"ק. [10]) לי' בספרא. [11]) בדפ"ר בט"ס ח' ובספרא עשר סלעים בגליל אבל בפי' הראב"ד לנכון שהם חמש סלעים בגליל וכ"ה בתרומו' פ"י מ"ח ועיין תוי"ט שם ד"ה שהן ועיין כתובו' פ"ה מ"ט חולי' פי"א מ"ב תוספת' תרומ' פ"ט, תוספת' חולי' פ"י חולי' קל"ז: ספרי שופטי' פי' קס"ו.

כתובו' פ"א דכ"ה: סלעים סבירניות מהגינו' ירושלמיות עיי' צוקערמאן על המשקלי' 15. והושאל למטבע Prägung כמו חותם ע"ז נ"ד סע"ב עושין סלע שלי פומבי עיי"ע פמבי] —

סָלְעָם (מל"מ מין חגב מפעל סַלְעֵם שפעל מן לָעַם בל"ע לעף لغف בולע verschlingen) כפ' יוה"כ בגמ' ותשמיש המטה (יומי ע"ז סע"ב) מעיין היוצא מבית קודש הקדשים בתחילה דומה כמין קרני סלעם [1]) פי' חגב. — (א"ב ל"מ זה (ויק' י"א, כ"ב) ואת הסלעם) *[אחי"ה וכנ"ה בחולי' ס"ה סע"א סלעם זה רשון. ושם רע"ב סלעם זה ניפול עיי"ע נפל א'. רשון ונגזר מע' הבא אח"ז יען כן נכלל בכ"י ק"ט בע' אחד ופי' סלעם הבולע כמו ילק מן יָלַק = לָקַק הלוחך] —

סַלְעֵם (בנין שפעל מע' הקודם פי' בָּלַע והושאל לאבוד verschlingen, zu Grunde richten) ומאשריו מבולעים (ישעי' ט', ט"ו) תרג' ורברבנוהי מסתלעמין [2]). ועצתו אבלע (שם י"ט, ג') וחכימיהון אסלעם. *[אחי"ה וכ"ה בתרג' שם ס"ג, ג' ותרג' בלע (תהלים נ"ה, י') סלעם, לבלעו (איוב ב', ג') לסלעמותיה, ותבלעני (שם י', ח') וסלעמתא יתי, חיל בלע (כ', ט"ו) נכסין דסלעם ובאתפעל תרג' ישעי' הנ"ל כגי' רבינו ועוד עיי' תרג' ליש' כ"ה, ז'; כ"ח, ז'; לתהלים ק"ז, כ"ו. והשם סלעמיתא תרג' בלע (תהלים נ"ב, ו') ובכ"י סוּלְעָמוּתָא] —

* סְלַף (כמו סָלַף בל"מ ענין עקימה verdrehen) תרג' למשלי י', י' וסליף בשפוותיה. אתפעל תרג' שני אסת' ו', י' פומיה אסתליף.

סַלפידם [3]) (מל"ר האמצ' salpix = סלפינגס σάλπιγξ, ιγγος Trompete) בריש מגילת איכ' (פתיחתי ד"ה וזכור סי' כ"ג) להרים קול בתרועה סלפידם [4]). ס"א סלפינגס [5]) פי' כן תרועה בל"י ועוד מפורש בע' בקינוס. — (א"ב כן נקרא סלפינגס החצוצרה והתרועה בל"י) *[אחי"ה חצצרה (במדי' י', ח'; דה"י א' ט"ו, כ"ד; ט"ז, ו'; דה"י ב' ה', י"א) ועוד תרועה (ויק' כ"ג, כ"ד) העתיקו כן ע' זקנים וכן סומכוס תרועה (דה"י ב' ט"ו, י"ד; איוב ל"ט כ"ה), וכן העתיקו ע' זקני' שופר (שמות ט"ז, י"ט; כ', י"ח; ויקי כ"ה, ט' וזולתו). ובע' בקינוס ציינתי המקומות עם שנויי הגירסאות ויש להוסיף פסיק' רבתי פ"ה כמלך בו"ד .. מביאין סלפידין ותוקעין לפניו וכצ"ל בב"ר פצ"ט במקום סולפירים ובקהל"ר פ' אין אדם: תוקעין לפניו בסלפינגס] —

* סַלְפִּיתָא (מל"י σάλπη בל"ר salpa בל"צ saupe דג שנקרא כך בל"א Goldstrieme, Goldstrich) ירו' ע"ז ספ"ב דמ"ב. אחוי ליה הדא סלפיתא א"ל כזה מהו א"ל טמא א"ל וכו' ובתוספות ע"ז בבלי מ'. ד"ה אמר רבא הגי' סלפותא (וגי' רש"א קלפיתא ט"ס) והוא דג הנ"ל שנקרא ג"כ χρυσόπλευρος ועיין מ"ש פליניאוס ט', ל"ב בענין salpa שבשרו קשה להִבָּשֵׁל.

סְלַק (מל"ס והרבה בל"א פי' עלה hinaufsteigen ובפיעל והתפעל ונתפעל ענין הרחקה והעתקה entheben, forträumen, beseitigen) בפ' ר"א אומ' תולין (שבת ק"מ:) ומסלקין לצדדין מפני הרעי תרג' ויעתק (בראשי י"ב, ח') ואיסתלק. — (א"ב וקרוב לענין זה תרג' עלה קיטור הארץ (שם י"ט, כ"ח) סליק תננא דארעא) *[אחי"ה וכל לשון עלייה בעבר ובבינוני מתורגם בל' סְלֵיק והמקור והצווי והעתיד מתורג' בל' סק וכן בבנין הפעיל חסר למ"ד עיי' במתורגמן ובעמת"ר ללעווי. וכבר בדניאל ז', ג', ח' ועוד, והפכו נְחַת ב"ק קי"ג סע"ב ב"ב מ"ה. דסלקין לעילא ודנחתין לתתא וכו'. שם י'. הוה סליק בדרגא, קידוש' מ'. סליק וקנפיל מאיגרא, פסחי' קי"ג. סלקת לאיגרא, כתובו' קי"ב. ר"א כי הוה סליק לא"י ושם ר"ז כי הוה סליק לא"י; ב"מ פ"ה. ר"ז כי סליק לארעא דישראל, ביצ' ל"ח. כי סליק ר' אבא. ירו' ר"ה פ"ב דל"ח: כד סלקית להכא. ויק"ר פי"ג כד סלקא מן ימא. שבת קמ"א. והדר ליסליק. סנהד' ק"ח סע"ב כל דהוה סלקא ליה פי' כל שעלה ועבר עליו כלום' המאורע ליה. והושאל להעלות ארוכה (genesen) שבת קל"ד: ב"מ פ"ד. סליק בשרא, ב"מ פ"ה רע"ב הוה כאיב ליה מידי וסליק פי' והיה מתרפא. ועוד בהשאילה כמו בל"מ עלה על דעת, עלה על לב (in Gedanken aufsteigen, an etw. denken) חולי' ס"ד: לא סלקא דעתך, ב"ק פ"ד. אי סלקא דעתך. קא סלקא דעתך, סלקא דעתך אמינא עיי"ע דע (ח"ג, ק"ז.). ב"ק צ"ב סע"א לא הוה סליק ליה

[1]) בדפו"ו בט"ס סלעים וכ"ה ברש"י יחזקי מ"ז, א' וצ"ל סלעם וכדאי' בכ"י ובשדפ"ע ובכ"י ש"ס ובנו"ג לקרני חגבים. [2]) בנו"ג מסלעמין. [3]) כ"ה בכ"י ה"ב ובכ"י ב"ר ובדפ"ע סלפידם ובכ"י ל"ד וק"ט סלפירם וצ"ל סלפידם. [4]) בכ"י ק"ט סלפירם ובנו"ג סרפינוס עיי"ע בקינוס (ח"ב קנ"ט.) וש"נ השינויים. [5]) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ובשאר כ"י ודפ"ר ואמ' סלפינגם ובדפו"ו פלפינגס וצ"ל כבכ"י ה"ב.

שמעתתא אליבא דהילכתא פי׳ לא עלה בידו לומר השמועה אליבא דהילכתא. ובענין הרחקה והעתקה בפיעל שמ"ר פ"ג ועכשיו סלקת אותו. נדה ל"ט ריש סע"א מסלקת עיי"ע חרד. ב"ר פס"ב מסלקן קהל"ר פ׳ מתוקה: מסלקו . . וסילקו. בינוני פעול נדה ס"ח: דמיה מסולקין. ירו׳ כתובו׳ רפ"ט דל"ב: ידיי מסולקות . . רגליי מסולקות מן השדה. בפעל נדה נ"א סע"ב בתר דסליקו תפילייהו, גיטי׳ נ"ב: מסלקינן ליה, ב"מ ס"ז. לא מסלקינן ליה, ושם ס"ח רע"א מצי מסלק ליה, כתובו׳ ק"ו רע"א סלקיניה לדיניה, ושם באתפעל איסתַּלַק, תרג׳ מ"א כ"ב כ"ד אסתליק רוח נבואה. ב"מ ק"ט. הרבה פעמי׳ מסתלק. ב"ר פס"ב להסתלק מן העולם. שם פ"ק משאני מסתלק מן העולם וכו׳. והשם נדה נ"ג. ס"ח: סילוק ידיה, יומ׳ כ"ד סע"א ורע"ב עבודת סילוק, חגיג׳ כ"ו: סלוקה, מנחו׳ צ"ה. סילוק מסעות, איכ"ר פ׳ על אלה סלוק דעת . . סילוק שכינה. והושאל להעתקה מן העולם כלומ׳ פטירה ב"ר פס"ב שמ"ר פנ"ב בשעת סילוקן של צדיקים וכו׳, ריש פסיק׳ רבתי בשעת סילוקו מן העולם, איכ"ר פ׳ טומאתה: מצינו שסילוקן של צדיקים קשה וכו׳ ושם פ׳ סלה מצינו שסילוקן של בחורים קשה וכו׳ שהש"ר פ׳ מי זאת עלויה מן המדבר סילוקה מן המדבר ע"ש — תמיד פ"ב מ"א סולקין עיי"ע סנק] —

סְלֵק (= סְלֵיק ענין הפסק וגמר aufhören, ein Ende nehmen) תרג׳ ויאמר הס (שופטי׳ ג׳, י"ט) ויאמר סליק. *[אחי"ה וכ"ה בתרג׳ עמוס ו׳, י׳ ויימר סליק. ושם ח׳, ג׳ רמי וסליק ורד"ק גרס דמי ושתיק. ובגמר הספר או מסכת הש"ס אי׳ סליק, סליקא ונגינה מפסקת בסוף כל פסוק ופסוק נקרא סילוק וכן שם פיוט בחזרת תפילת י"ח אחר הקדושה] —

סלק (= סִילְקָא בל"ס סלקא בל"ע ופי׳ سلق נטע הנקרא בל"ר beta ובלא"ש Mangold) בפ׳ המקבל שדה מחברו לשנים (ב"מ ק"ט.) מאי לאו שמין לו שקמה[1] לא ירקא וסילקא[2]. בפ׳ אין מעמידין בגמ׳ מתרפאין (ע"ז כ"ח סע"ב) חמא[3] לחמה וסילקא לצינה[4] וחילופא סכנתא. בפ׳ ערבי פסחי׳ בגמ׳ הביאו לפניו (קי"ד:) מאי שני תבשילין סילקא וארוזא פי׳ בע׳ אנגרון. *[אחי"ה כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בע׳ אנגרון ושם הגהתי אינגרון וכצ"ל במקום אניגרון של דפוסי ערוך בכאן. ובע׳ הנ"ל מצויין עוד ברכו׳ ל"ה: שבועו׳ כ"ג. יומ׳ ע"ו. ע"ש ויש להוסיף שבת ע"ד רע"ב עיי"ע פרם. ברכות ל"ח: עיי"ע כרב א׳ שם ל"ט. תבשילא דסלקא, מיא דסלקא. עירובי׳ כ"ח סע"ב סילקא חייא. גיטי׳ ס"ט. עיי"ע כן ג׳. ובע׳ אנגרון היטב פי׳ רבינו בלעז עפ"י תיקוני שם ביטול"י ע"ש והוא תרדין של משנה עיי"ע הרת וע׳ תרדין וע׳ הלף ח"ג, ת"ט ועיי׳ תשו׳ הגאונים הוצ׳ ה׳ הרכבי צד 209] —

סלק (= שְׁלַק מבשל kochen; סִילְקָא, סִילְקְתָא Eingekochtes) בפ׳ כל שעה בגמ׳ האוכל תרומת חמץ[5] (פסחי׳ ל"ד רע"א) בסילקתא[6] ומאיסתא. ברפואות דפ׳ מי שאחזו (גיטי׳ ס"ח סע"ב וס"ט סע"א) וניסלוקינהו[7] בהדי הדדי. מיא דכולהו סילקי בפ׳ כיצד מברכין (ברכו׳ ל"ט.) סלקי היינו שלקי. — (א"ב[8]) שלק כתוב) *[אחי"ה ר"ל בברכו׳ אי׳ שלקי וכן הביאו רבינו בע׳ אנגרון מברכו׳ ל"ה: יומ׳ ושבועו׳ ופי׳ של כל העשבים השלוקים. והפעל סלק גיטי׳ הנ"ל. ע"ז ל"ט: סלוקתי כפי גי׳ רבינו בע׳ סלקנדרית ע"ש. ואולי מזה ירו׳ ב"ב רפ"ד די"ד ע"ג מכר הבתים הפנימים והחיצונים ובסלקי וקמין וכו׳ פי׳ בסלקי כמו בי סַלְקֵי כלי תבשיל ובתוספ׳ ב"ב פ"ג אי׳ בית היורות וכ"ה דעת ה׳ לעווי אבל בי סלקי בב"מ פ"ד. צ"ל סקלי עיי"ע סקל. ובויק"ר פל"ד בסלקי ט"ס עיי"ע בסיליקי (ח"ב, קל"ב)] —

סְלַק (כפי׳ ר"ב כמו סרק יערי vom Wald ועיין בפנים) ירו׳ דכלאי׳ (ספ"ח דל"א: ועוד ירו׳ שבת רפ"ה ד"ז:) מאי אבהונוס[9] חמר סלק אולי כמו סרק פי׳ יערי. *[אחי"ה ולי נראה מל׳ סלק א׳ פי׳ חמר עולה והוא אמבטוס כדאי׳ בירו׳ שבת כי זה ל"י וסלק העתקתו ללא"ר עיי"ע אבהונוס ומ"ש] —

סליק (מל"י Seleucia, Σελεύκεια) בפ"ק בכתובו׳ בגמ׳ בתולה כתובתה מאתים (י׳:) ותני רב

---

1) בנו"ג שבת שקמה. 2) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג שמין לו ירקא וסילקא. 3) וכ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בע׳ חם (ח"ג, תכ"ד) והוא ל"ס האמא ובע׳ הנוכחי ובש"ם חמה. 4) ובע׳ חם גי׳ אחרת ע"ש. 5) לי׳ בדפ"ע האחרוני׳ לכן ציינו בטעות פסחי׳ ל"ט: וזה הוליך תועה גם הי׳ לעווי לומר שרבינו גרס מה שלי׳ בגמ׳! ובאמת אי׳ בדף ל"ד רע"א ובדפ"ר וויניצ׳ ובכ"י ערוך אי׳ בנכון בגמ׳ וכו׳. 6) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בכ"י ש"ס רק שם בסלקיתא ובדפ"ע בסליקתא ובנו"ג בשליקתא. 7) בנו"ג ולישלוקינהו, ונישלוקינהו. 8) נשמט בדפא"מ. 9) עיי"ע ח"א, ה׳ וש"נ.

יוסף אשור (בראשי׳ י׳, י״ד) זו סליק[1] בפ׳ אלו הן הגולין (מכו׳ י׳.) אמר רב יוסף תרתי קדש הוו אמר רב אשי כגון סליקום ואקרא דסליקום. סלכה ואדרעי (דברי׳ ג׳, י׳) תרג׳ ירו׳ (א׳) סליוקא[2] ואדרעא. — (א״ב עיר ואם בארם אשר בנאה סליוקוס המלך ועל שמו נקראת ואינה רחוקה מבבל אך סלכה אשר היא במדינת בשן רחוקה ממנה וי״א כי שלש ערים נקראו בשם זה) *[אחי״ה בענין אקרא דסליקום עיי׳ זה הע׳ (ח״א, ר״ס) ומ״ש ובענין סליוקא (סלווכיא) עיין גיאג׳ לנייבויער 271 וה׳ שי״ר הגיה בלקום בירו׳ תעני׳ פ״א דס״ו. שצ״ל סליקום ואחריו נגרר ה׳ בערלינער כט״ר צור געאגראפיא 43 אבל כבר הוכחתי בע׳ בית זבדאי (ח״ב, ס״ח) שזה מקום אחר] —

* סִילְקִי (מל״ע سلق, سلقة דרך ישר׳ וסלולה (gerade, geebneter Weg ירו׳ ב״מ ספ״ו ד״א. בסילקי חייב להעמיד לו חמור אחר פי׳ דרך ישרה שלא לקצר הדרך והפכו קפנדריא עיי״ע והוא דרך הליכתה שאי׳ בירו׳ הנ״ל וא״כ ר׳ אבהו חולק על ר״ש בן אלעזר שאמר דרך הליכתא אין חייב להעמיד לו חמור אחר ועיי׳ בבלי ב״מ ע״ח סע״ב וע״ט רע״א.

* סַלְקוּתָא (אולי מל״ע شلاق שק קטן לשום בו אוכל (kleiner Sack zum Mundvorrath ירו׳ תרומו׳ פ״ח דמ״ה סע״ד הדא סלקותא אפי׳ היא תלייה כמה אסורה דהוא משתלשל. הרב פני משה פי׳ כמו סלטא [סלתא] הנזכר קודם פי׳ סל קטן וה׳ לעווי פי׳ מל״ע הנ״ל ואולי הוא מל״ע صليقة בשר שתולין אותו לרכבו Pöckelfleisch והשמיענו אפי׳ הוא תלוי וגבוה כמה אסור דהנחש משתלשל ונכנס בתוכו. ועוד עיי״ע סלקנרית.

* סלקטירין (צ״ל פלקטירין) גי׳ הילק׳ בא ר׳ קצ״א עיי״ע בילקטירים (ח״ב, ק״ה.) או י״ל מל״ר selectores הנבחרים שבעם Aus- erlesene או הבוחרים זה לזה ועיי״ע דלקטיר והח׳ לעווי נדחק להגיה שני לקטירין lictores.

סַלְקָנְרִית (נ״ל מל״ר אמצעי׳ das, salcenarius zum Einpöckeln verwendete Salz בפ׳ אין מעמידין (ע״ז ל״ה:) ומלח סלקנרית. גמר׳ (שם ל״ט:) מאי מלח סלקנרית מלח שכל סלותקי[3] רומי אוכלין בה. בפי׳ רב גרשם כתוב כל שלקי רומי פי׳ כל מה ששולקין ברומי אוכלין באותו מלח. — (א״ב פי׳ בל״ר מן מלח מעורב במיני בשמים ליתן טעם במאכל או מתוקן לרפואה) *[אחי״ה ר״ב כיון לל״ר sal conditum ועל פי זה גי׳ סלקנדית כדאי׳ בדפא״מ עדיף וכ״ה בכ״י ק״ט ה״ב ב״ר ובדפ״ר ובמשנ׳ בע״ז שלקונדית ובפי׳ ר״ח סלקונדית ובמשנ׳ שבמשניו׳ סלקונטית ובתוספ׳ ע״ז כ״י אירפורט סלקונתית אבל בכ״י ו״ו ב׳ ל״ד ובדפו״ו סלקנדרית וכ״ה בעה״ק שנ״ב וכ״ה סלקונדרית בכ״י ש״ס במשנה וכ״ה ברא״ש ולקמן בציון המשנ׳ בגמ׳ ל״ט: אבל אני נסחתי על פי גי׳ כ״י ו״ו א׳ דפ׳ פיז׳ באסיל שגרסו באמצע ובראש הע׳ סלקנרית ובאמת כ״ה במשנ׳ דירוש׳ סלוקנרית וכ״ה בירו׳ ע״ז פ״ב דמ״ב סע״א וא״כ נגזר מל״ר אמ׳ הנ״ל וגם סלותקי הוא ל״ר אמצ׳ salsacio = salsa, salcia das Einpöckeln ופירוש מלח סלקנרית מלח שצריך לו לרכך הבשר וכל סלותקי רומי פי׳ כל בשר מרוכך ומטובל במלח ובבשמים אוכלין ברומי בה וא״כ סלקותא של ע׳ הקודם יתכן שהוא salcia. ורגמ״ה הבינו מפעל שלק = סלק. ורש״י בע״ז ל״ט: פי׳ סלקונדרי נחתומין שברומי, ורע״ב פי׳ סלקונטית רומי כל גדולי רומי ואולי לפי זה מל״י σαλάκων Schwel- ger, Grossthuer ועיי׳ פליישער בהוספותיו לעמת״ל ללעווי ח״ג 724 שפי׳ כן סלקונדרית אבל לפי פירושו לא תתכן הגי׳ ותתכן לגי׳ רע״ב] —

סְלִקוּסְתָּא (לפי דעת רבינו Narzissbüschel ופירושים שונים עיי׳ בע׳ חליקוסתא) ס״א חליקוסתא (שבת נ׳: ב״ק ל׳ רע״ב) פי׳ אגודה של נרקום[4] כדאמרינן בפ׳ כיצד מברכין (ברכות מ״ג:) שורין טיט עבה וקובעין האגודה בטיט כדי שלא תיבש וכשרוצה להריח בה בשבת אם נעצה ושלפה ונעצה מערב שבת היא כמונחת בכלי או בגומא ואי לא נעשית כמחוברת בטיט ואסור לעוקרה. *[אחי״ה כונת רבינו על מ״ש בע׳ אדכי דהאיסר הוא מצד עשיית גומא ולא כפירש״י עיי׳ מ״ש ה׳ באמבערגער בל״ע שבת צד ל״ז: וגי׳ חלקוסתא אי׳ ג״כ בכ״י ש״ס ה׳ בב״ק ובכ״י פ׳ סליקותא וכ״ה בכ״י ש״ס בשבת ובכ״י רי״ף עיי״ע חליקוסתא ומ״ש — ולעף בספרו פפלנצ״נ השמיט זו המלה כולה] —

---

[1]) בנו״ג סליקא וכגי׳ רבינו אי׳ ביומי׳ י׳. בכ״י ש״ס ובנו״ג שם סילק ורבינו לא ציון זה דיומי׳ כי גירסתו היתה נ ח עיי״ע אשר ב׳ (ח״א, שכ״ד ומ״ש). [2]) בכ״י ה״ב סלקא ובנו״ג סלווקיא ובתרגי׳ דה״י א׳, ה׳, י״א סלווכיא. [3]) כ״ה בכ״י ו״ו ל״ד ה״ב ב״ר ובדפ״ע סלוקתי ובכ״י ק״ט סלונדקי. [4]) כ״ה בכ״י ו״נ ובשאר כ״י ובדפ״ע נרקום ועיי״ע.

* סלרין עיי"ע סלתרין.

סלת (לפי' א' סֹלֶת נבנה משם סֹלֶת mehlähnlichen Staub ausschütten ולפי' ב' מל"ע سلت (abschaben, zerschneiden בפ' כלל גדול בגמ' הטוחן (שבת ע"ד רע"ב) האי מאן דסלית סילתי חייב משום טוחן. פי' „אילו עצים דקלים שהן עומדים שיבי שיבי [1]) כעין נימין וכשמפרק הנימין הללו יוצא מביניהן כמין קמח דק לפיכך המנפצם חייב משום טוחן ואי קפיד [2]) אמשחתא כגון שהוא צריך עץ שעבה פחות מטפח והוא ממעטו כדי להתכוון לצרכו חייב גם משום מחתך" [3]). פ"א דסלית סילתי שמבקע עצים ואי קפיד אמשחתא שיהו כל החתיכות במדה אחת [4]). בפי' ראשון השווהו לסלת חטים ובפי' שני השווהו להאי דגרסינן בפ' הגוזל ומאכיל בגמ' אין פורטין (ב"ק קי"ג:) רבינא זבן דיקלא לסלותי ס"א לצלוחי [5]). פי' זבן דקל הוא וגוי ביחד לקצצו חתיכות ולחלקו א"ל לשמעיה אייתי לי מעיקר של דקל מאצל השרשים ששם עביו דגוי מניינא ידע ובמנניינא קא מיפיים. גוזא [6]) סילתא [7]) ושרגא (ב"ק כ"ב: ככר פי' בע' גז (י"ב). ואפכינן סלתי [8]). בפ' יו"ט בגמ' ב"ש אומ' מביאין שלמים (ביצ' י"ט: השתא סלותי מסלתינן בחולו של מועד [9]) פי' מחתכינן חתיכות העצים ור"ח זצ"ל פי' „כלומ' עושה אדם מלאכה כגון סלין וכיוצא בה" [10]) ואני אומר שאסור לעשות מלאכה בחולו של מועד אבל לבקע עצים לצורך אכילה שרי [11]). פי' בתשובות ואפכינן סלתי [12]) חתיכות עצים ובארץ משך קורין להן סילתין. *[אחי"ה וגם רש"י בשבת ק"נ סע"ב פי' חוטבים עצים ועיין בית יוסף או"ח ססי' רצ"ט. וא"כ סִילְתָּא פי' חתיכת עץ מל"ע سلت קולף וחותך. ועוד נסורת עץ شتّة Holzspan ור"ח בב"ק כ"ב: (בש"ס ווילני) פי' סילתא עצים מכותתין כעין קנה מרוסס אבל מ"ש רבינו בתחלת ע' בשם ר"ח הוא עפ"י הגזרה מלש' סֹלֶת והפעל ממנו עיי"ע הבא אח"ז] —

סֹלֶת (מל"מ פי' קמח נקי feines Mehl והפעל ממנו סִלֵּת sieben, aus grobem feines Mehl ausziehen וכ"ה בל"ע سلت משך דבר מתוך דבר ע"י שחיקה) בר"ג דפ' י' יוחסין (קידושי' ס"ט:) לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסלת נקייה. בפ' אחרון בתרומ' (פי"א מ"ה) המסלת קב או קביים פי' שעושה סולת מחטים כלומ' שהוא בוחרן. *[אחי"ה וכנ"ה בירו' תרומ' פי"א דמ"ז ע"ד מסלת בחיטין כל שהוא רוצה. והושאל לבחירה המעולה ספרי דברי' פ' כ"א מן הברורים שבכם מן המסוּלָּתִים שבכם. ומזה פי' רבינו בע' הקודם מאן דסלית פי' הוציא מסלת. והתואר תוספת' כליי' ב"מ רפ"ה מפני מה [13]) נפה של סַלָּתִין טמא וכו' ר"ש אומ' אף של סלתין טהור [14]). והשם סֹלֶת מנחו' פי"ב מ"ג; פי"ג, מ"א פסחי' ע"ו. ובלא"ר סוּלְתָּא תרג' לברא' י"ח, ו' ירו' ברכות פ"ו ד"י ע"ג כפי ג"י המהרש"ם ובנו"ג סלית עיי"ע הבא אח"ז. ובכנוי ספרי האזינו פ' שט"ו ונושרות סוּלְתָּן. והקבוץ סְלָתוֹת שקלי' פ"ד מ"ג ומ"ט פסחי' מ'. ע"ז ל"ז סע"ב ירו' חלה רפ"ב דנ"ח: ירו' ביכורי' ספ"א דס"ד: אסת"ר פ' והקרב עיי"ע מרס. והושאל לאדם המעולה ירו' יומ' פ"א דל"ח רע"ב ויק"ר ספ"כ עיי"ע קמח] —

סלית (?) (לדעת ר"ב מל"ר sal, lis מלח היינו דבר מליח והנכון עיין בפנים) ירו' דברכו' פ' כיצד מברכין (פ"ו ד"י ע"ג) אבל גריזמי וסלית אע"ג דהוה [15]) מברך על גריזמתא בסופה לא פטר סליתא פי' בל"ר דבר מליח. *[אחי"ה בג"י המהרש"ם לנכון סלת, סולתא ופי' לנכון מעשה קדרה וכן מוכח מסמוך דב"ש אומ' אף לא מעשה קדרה וכו'] —

---

1) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב וכצ"ל בכ"י ק"ט ושם שבי וצ"ל שיבי וכדאי' בפי' ר"ח בריו"ף באו"ז ובדפ"ר אבל בשרפ"ע שיכי שיכי. 2) כ"ה בכ"י וכצ"ל בדפ"ר ושם בתיבה אחת וצ"ל ואי קפיד וכדאי' בדפא"מ אבל בדפי' וויניצי' ופיזי' פקיד. 3) הועתק מפי' ר"ח (בש"ס ווילני) ושם הסיום ואי קפיד אמשחתא כלומ' אם מתכוון לחתוך אילו סילתי זרת זרת אורך כל אחד ואחד חייב משום מחתך וכפי' ר"ח אי' בריו"ף ושם לי' הסיום הנ"ל וכן לי' באו"ז הל' שבת סי' ס' אשר שם הובא פי' הריו"ף ורבינו (ומפי' ר"ח לא הזכיר מאומה). 4) וכ"ה בפי' רש"י ובעל או"ז שם השיג על זה הפי' ע"ש. 5) וכ"ה בכ"י ש"ס הי' ובשאר כ"י ש"ס לצלחא וכ"ה בדפוסי' ובדפ"ר ובכ"י ק"ט לסלוחי. 6) כ"ה בדפ"ר ובדפו"ו בט"ס גוזזא ובדפ"א גואזא וכ"ה בכ"י ש"ס ובע' גז ועוד עיי"ע שרג. 7) בדפ"ע סולתא וצ"ל ביו"ד כדאי' בע' גז ובע' שרג סיליתא. 8) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בע' גת ובפי' ר"ח לשבת ק"ג: אשר ממנו הועתק כל הפי' כדאי' באו"ז (ובש"ס ווילנא) ובדפ"ע סילתין, ובענין ג"י ואפכינן עיי"ע גת וש"נ השינויים. 9) וכן מוכח מפירש"י וכ"ה בפי' ר"ח ובכ"י ש"ס ובנוסחי' לי'. 10) ע"כ הועתק מפי' ר"ח (בש"ס ווילני). 11) וכ"ה בפירש"י והביא ראיה ממ"ק י"ב: ע"ש וכבר השמעתיך (במבוא לח"א XIII) שלפעמים רבינו חולק על רב חננאל ע"ש. 12) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע סילתי ובריו"ץ גיאת ה' הבדלה עמוד י"ז סילתא. 13) כ"ה נכון בכ"י אירפ' ובר"ש כלי' פט"ו, מ"ג ובנו"ג בט"ס מפמה. 14) ובכ"י אירפ' סולתין' סלתון וצ"ל סלתין וכדאי' בר"ש הנ"ל ובנו"ג בכלי' סילתין ובע' ים בי סולת. 15) בנו"ג דו.

סִלְתָּא (= סִילְתָּא בל"ע سلة וכ"ה בל"פ מל"מ סל Korb) בר"ג דפ' המוכר את הספינה (ב"ב ע"ד.) ואנחי סילתאי בכוותא[1]) פי' הנחתי הסל שלי בחלון. בפ' ערבי פסחי' בגמ' לא יפחתו לו (קי"א:) תלא סלתיה[2]) תלא מזוניה פי' מי שתולה בקורה או ביתד או בכותל מחרוזות של ככרות קשה לעניות אי נמי שתולה סל או קופה ביתד בכותל או בקורה ומצניע בהן פיתו ממופתי' עניות הוא צא וראה כי כך בני אדם אומרים התולה סלו מזונותיו תלויים. *[אחי"ה וכנ"ה בע"ז ל"ח. אותביה בסילתא — ובענין סילתא ביבמו' ס"ג: ונדה ס"ו: עיי"ע סל ד' וסל ב'. ובירו' תרומו' פ"ח דמ"ה סע"ד הדין סלטא אפי' קטן כמה אסור וכו' פי' סלטא כמו סלתא עיין פני משה ושם מבואר] —

סִילְיָתָא (כמו שליה בל"מ בל"ס שליתא בל"ע سلا Nachgeburt) בריש ברכו' בגמ' וחכ"א (ו'.) ליתי סיליתא[3]) דשונרתא אוכמתא. בפ' ר"א אומר אם לא הביא בגמ' אם לא[4]) שחק (שבת קל"ד.) ליתי לסיליתא[5]) דאימיה פי' שיליא. *[אחי"ה בנו"ג בשבת: ליתו סליתא דאימיה. ושם לייתו לסילתא דאימיה והנכון לסִילְיָתָא וכגי' הערוך הקצר. ועוד עיי"ע שליה ובתרג' שיליתא] —

סַלְתַּנִית (לפי ע"ד sardella = sardina בל"ר אמצ' ובל"י σαρδίνη דג קטן ידוע Sardellen, Sardinen) והעפיין (חולי' ס"ו. ע"ז ל"ט.)[6]) פי'[7]) בע' אקונס טרטוגא בלעז. *[אחי"ה כ"ה בכ"י ה"ב. ובע' חלק (ח"ג, תט"ז) הארכתי בפי' סלתנית להוכיח כי הוא כמו סרדנית ועיקר הגי' בלא וי"ו אחר הסמ"ך וכ"ה בירו' ע"ז פ"ב דמ"ב. איזהו החילק רב אמר סלתניתא] —

סלתרין (נ"ל מל"ר אמצ' הרשומ' בפני' פי' בעלי מלחמה שמקבלין שכר ומזון Söldner וא"כ סלתרין = סלדרין עיי' בפני') בויק"ר וכי ימוך מעלין לו סלתרין. — (א"ב פי' בל"ר שכר פועל ואומן Lohn *[אחי"ה ר"ב כיון על ל"ר salarium ולא העיר כי לי' לפנינו בויק"ר פל"ד וגם שינה הגי' כי בדפו"ו אי' סלתרין ועל זה מוכיח סדר האותיות ור"ב העתיקו ממקומו והעריכו קודם ע' סלת אבל בכל דפוסים הראשונים וכ"י אי' אחר ע' סלתנית וזו ראיה לגי' דפו"ו סלתרין והוא כמו סלדרין ובדפ"ר חסר הת"ו ואי' בראש הע' סלרין ובאמצע סלדרין וכ"ה סלדרין בראש ובאמצע הע' בכ"י ק"ט ו"ו א' ל"ד אבל בכ"י ה"ב וב"ר סלרין ופי' סלתרין כמו סלתדין. סלדרין מל"ר האמצעית solditiarius, soldaderius, soldarius, solidarius, solidatarius, souderarius פי' בעל מלחמה והיינו מי שמקבל שכר ומזון קצוב כדי חייו וממנו בלא"ש Soldat. ובויק"ר לפנינו לי' ולבי אומר לי שנשמט בר"פ ל"ד במקום שאי' לפנינו מה איקונן של מלכים וכו' מי שנתמנה עליהם הוא מורקן ושוטפן והן מעלין לו מזונות וא"כ לפי גי' רבינו פירושו מעלין לו שכר והיינו מזונות כי שכר בעל מלחמה היינו מזונותיו ושיעורו שומרי דמות צלמו של מלך מקבלין שכר בשמירתם ולפני בעל הילק' במשלי י"א רמז תתקמ"ו היתה גי' רבינו כי הביא בשם ויק"ר כזה ממרקן ושוטפן והם מעלים לו סודרין וצ"ל סלדרין כלומ' ממנים עליו (היינו על דיוקנו של מלך) בעלי מלחמה soldarius או ממש סודרין = souderarius (עיין לעיל) לשמור צלמו של מלך][8]) —

סֵ

סַם (בל"ע سم ארס Arsenik, Gift ובל"ס סַמָּא ועוד ענינו מרקחת לרפואה Specerei, Pulver) בפ' הבונה (שבת ק"ד:) בסם ובסיקרא, גמר' (שם) סם סמא פי' ארס[9]) בערבי[10]) אלזרניך ובלעז[11]) אורפימינט"ו[12]) משני סמיונות (שם ק"ג. ועיי' פירש"י) דיו וסיקרא. בפ' המפלת בגמ' המפלת ליום ארבעי' (נדה ל"ג.) סמא דנפצתא[13]) אשקינהו. פי' משקה לשלשל הבטן השקו השפחות שאם היו מעוברות היו מפילות ואח"כ נבעלו. — (א"ב פי' בל"י ורו' מין אדמה לבנה ולפי שבאי סמום היתה

---

[1]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט בדפ"ר ואמ' ובדפו"ו בט"ס בכזותא ובנו"ג שקלתא לסילתאי אתנחתא בכוותא דרקיע ובכ"י ש"ס בשינויים עיין ד"ס במקומו. [2]) וכ"ה בכ"י ש"ס ושם לסילתיה ובנו"ג סילתא. [3]) כ"ה לנכון בעה"ק שנ"ב ובדפ"ע סילתא ובכ"י ק"ט סלתא ובנו"ג שלייתא. [4]) כ"ה לנכון בכ"י ובדפ"ר. [5]) בעה"ק בדפ"ע לסילתא ובכ"י ש"ס לשלייתא. [6]) ועיי"ע אפיין עפין אקונס. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט. [8]) ואחרי שכתבתי כל זה ראיתי כי גם ר"מ לונזאנו העיר בע' סלרין כי בנו"ג מזונות וכתב ומי שלא ידע הגיה כן אבל גם הוא במח"כ לא ירד לסוף כונת הציון. [9]) כ"ה בדפ"ר ואמ'. [10]) כ"ה לנכון בדפו"ו ובעה"ק ועיי"ע זרניך (בח"ג, שכ"ג כפי גי' הכ"י). [11]) לי' בדפ"ע חוץ מדפו"ו. [12]) כ"ה בעה"ק ובכ"י אורפימנט, אורופימנט, אורפמינט ועיי"ע זרניך וע' גר י"ב וכן לועז רש"י בשבת. [13]) בנו"ג דנפצא.

נמצאת קראוה על שמו. ויש מין אדמה לבנה אחרת הנקראת בל"י סקירא ובאלו אדמות רושמים וכותבים. ואדמת סם נחלקת לשני מינים ולאחד מהם שהוא מועיל לחולי עינים קראו קילורית ע"ש אבל סמא דנידה הוא סם ודבר רפואה להרע או להיטיב. *[אחי"ה בענין אדמה של אי סמוס (Samos, Σάμος) עיין מ"ש פליניאוס כ"ח, נ"ג ובפרט ל"ה, נ"ג ודברי ר"ב משם נעתקים עש"ה. אבל בלי זה יש לו פתרון מל"ע וסו' הנ"ל והקדמונים משתמשים בארם לרפואה. וכנ"ה בחולי' נ"ח: תוספ' ב"ק פ"ו סם המות, יומ' ע"ב: סם חיים . . סם מיתא, ושם: ושבת פ"ח: סמא דחיי . . סמא דמותא. ועיי' תר"י לבראׄ מ' א' קידושי' ל': ויק"ר פט"ז ופל"ו סם חיים. ב"ק פ"ה: סמא חריפא. ב"ב ע"ד: ב"מ ק"ז: חולי' נ"ד. עיי"ע סמתר, ב"מ פ"ה סע"ב אימלי לך סמא. תוספת' סוט' רפ"א סם יבש שנותן ע"ג בשר חי. והקבוץ ב"ר פ"י אלוה העלה סמים מן הארץ. וכפי ני' רבינו לעיל מציון בשבת ק"ג. סמיונות וכ"ה במשניו' נאפולי ובנו"ג סמניות ועיי"ע סממנא] —

סם (= סִימָא, סִימְתָא וכ"ה בל"ס ונעתק מל"פ سيم כסף Silber ובדרז"ל עוד מטמן (Schatz בב"ר פ' ל"ד (ל"ג) ויזכר אלהים: ואשכחית בה סימתא [1]) בילמדנו בריש ויקהל (בתנחו' לי') בחלק פלן איכא סימתא. ומטמוני מסתרים (ישעי' מ"ה, ג') תרג' וסימא דמטמרן. — (א"ב ענין קרוב לזה כצרף כסף (תהלים ס"ו, י') כמתיך סימא) *[אחי"ה הכל לשון אחד הוא וכל כסף דבספרי אמ"ת מתורגם סימא וכן אוצר ויש בלשון מטמון דמתורגם ככה ולא בנו"ן בסוף כדעת המתורגמן כי הנו"ן הוא סימן לרבים סִימָן עיין תרג' לבראש' מ"ג, כ"ב; לדברי' ל"ג, י"ט; וכן הרבים סִימָתָא, סִימָאתָא תרג' משלי ב', ד' ט"ו, י'. ויותר נכון לגרוס גם בב"ר ובויקהל ילמדנו סימא וכ"ה בפסיקת' דר"כ פ' שור או כשב (צד ע"ד:) ואשכחית בה סימא, ושם סב סימתך . . סימתא לא זבנית ובירו' ב"מ פ"ב ד"ח ע"ג ובויק"ר פכ"ז אי' סימא לא זבנית, ובפסיקת' דר"כ צד פ"ד. והלך הלוקח וחפרה ומצא בה סימא וכו' ובירו' הוריו' פ"ג דמ"ח. ומצא סימא ובשהש"ר פ' גן נעול ומצא בה סימה וצ"ל סימא כדאי' בילק' ריש בשלח ר' רכ"ה[2]) וכ"ה בויק"ר ספי"ז. ובירו' ע"ז פ"ב דמ"א ע"ד דרש תשים (שמות כ"א, א') מה הסימה הזאת אינה נגלית לכל בריה כך וכו'] —

סם (= סָמֵי בינוני מן סְמִי וכן בל"ס פי' עור erblinden) איש עור (ויקרא כ"א, י"ח) תרג' ירו' (א') גבר סמי. *[אחי"ה בנו"ג דסמי והוא בינוני ובקבוץ סָמָן עיין תרג' ישעי' מ"ב, ז', ט"ז, י"ח; לצפני' א', י"ז מל"ס וכן בל"ע عمى שענינו עור ומכסה מן העין verdeckt sein ובזה בבינוני פעול בתעני' ח': ב"מ מ"ב. באסמיך (דברי' כ"ח, ח') נדרש בדבר הסָמוּי מן העין. קידושי' כ"ד סע"ב עינו סְמוּיָה, כתובו' ק"ה. כמה סמויות עיניהם של מקבלי שוחד. תוספת' ב"מ ספ"ו כמה סמויות[3]) עיניהם של מלוי ריבית. פ י ע ל ב"ק פ"ד. קידוש' כ"ד סע"ב וסימא ב"ק צ"א. צ"ח. וסימאה[4]), סוט' ל"ו. וסימתה עיניהם, ירו' כלאי' פ"ח דל"א ע"ג וסימייה. כתובו' ס"ח. תוספת' פיא' ספ"ד המסמא את עינו ובהשאילה ב"ר ספע"ה ילק' וישלח ס' רמז ק"ל לסמות את עיניו, ירו' ברכו' פ"ב ד"ד: וסמי עיניה ובירו' מ"ק פ"ג דפ"ג סע"ג ואסמי עיינוי. ועוד בהשאילה ר"ה כ"ד סע"ב סמי עיניה דדין פי' השחת צורתו וגם בלי הוספת עין ענין השחת ברייתא לעומת משנה או ברייתא אחרת כדי להוציא מלב השנויה בברייתא שלא כהלכתא ואולי מל"ע عمى erklären obscur שבת נ"ב. מאי חזית דמסמית הא מקמי הא סמי הא מקמי הא, מנחות כ"ח: סמי דידך מקמי דידי ופירש"י הסר משנתך וכו' וכן פירש"י בב"מ כ"ז רע"א איסמייה: אסיר ברייתא זו מגירסתי אבל בב"ק צ"א סע"ב לא פי' מאומ' ועוד עיין ב"ב ע"ז: ע"ח רע"ב איסמייה יבמו' מ' סע"א אסמייה, כריתות י"א רע"ב איסמייא. והכלל בזה עיין ספר כריתות ל' לימודי' שער ג' סי' ק"ח ויבין שמועה לר"ש אלגאזי כלל רס"ג וכלל ש"ו. נ פ ע ל תעני' כ"א. יסומו, בכורו' ל"ו: כתובו' ע"ז. נסמית עינו, במ"ר רפ"ז והוא נסמא א ת פ ע ל ירו' פיאה ספ"ח דכ"א: ירו' שקלי' ספ"ה דמ"ט: יסתמיין (בתעני' הנ"ל בנפעל). ירו' ע"ז פ"ב ד"מ ע"ד מאן דבעי מסתמיא אסתמי, קהל"ר פ' ויתרון ואסתמיית, תרג' קהל' י"ב, י"ב יסתמון, תרג' שני לאסת' ה', א' אסתמין, נ ת פ ע ל ערכי' י"ז: י"ח. ב"ב קכ"ח. במ"ר פי"ח נִסְתַּמָּא. ו ה ת ו א ר סוּמָא חגיג' ב'. ד'. והלאה מכות ט': סנה' צ': ק"ה. ספרא אמור פרק ב' פרש' ג' ופרק ו' פרש'

[1]) בכ"י ק"ט בט"ס סימטא. [2]) ובמכילת' בשלח פ"א אי' בלי עברי אוצרות. [3]) כ"ה בכ"י אירפורט ובנו"ג סמיות.
[4]) כ"ה בכ"י ש"ס ובדפ"ש גם בדף צ"א. ובנו"ג וסימאו עיין ד"ס במקומו.

ו'. שמ"ר פל"ו. תוספת' ברכו' פ"ג. תוספת' מגיל' פ"ד (ג') חולי' קל"ט: סומא פירש"י שוטה בלא ראות. ב"ב י"ב: נדה כ': עיי"ע ארב וגם לנקבה סוּמָא כתובו' י"ז רע"א חיגרת או סומא; שם ס'. סומא מנא ידע וכו' [1]), תוספת' כתובו' פ"א סומא ואיילונית. תוספת' ב"ק פ"ז את החיגרת ואת הסומא. ויותר טוב סוּמָה כראי' בירו' סוט' ספ"ב ד"ח: היא סומה. ירו' שבת פ"ח ד"א: אשה סומה. והקבוץ זכר סוּמִים ויק"ר פי"ח במד"ר פי"ג. פסיק"ר פ"ז תנחו' יתרו סי' ח'. סוּמִין יומ' ע"ד: סנה' ל"ד: ע"א. ושם: ב"ר פנ"ג וס"ה ובל"ס סמיא גיטי' ס"ח רע"ב ירו' פיאה ספ"ד די"ט. (ובירו' כתובו' פ"א דכ"ה. סמייה) והקבוץ ב"ר פ"ס סַמְיָא ובתרג' תהלי' נ"ח, ט'; קמ"ו, ח' סמיין ועוד עיי"ע סיים ב'. ושם מופשט ויק"ר פ"ז וילק' יחזק' ס' רמז שנ"ז סימוי עינים ובילק' בחקתי ר' תרע"ה לי' עינים. והוא כמו סמיות עינים ב"ר פצ"ג ב"ם ע"א. סמיות עיניהם תרג' קהל' י', י"ז סמיות עינא כתוב' ק"ה סע"א סמיות הלב. ב"ק ל"א: עיי"ע חמר, ושם נ"ב. עיי"ע נגר ג'. ותרג' עורון (דברי' כ"ח, כ"ח; זכרי' י"ב, ד') סַמְיוּתָא וכ"ה בל"ס] —

* סַמָּא (מל"ר אמצ' soma, somma כמו בל"ר summa עליון וראשית דבר die Haupt-sache) ירו' סנהד' פ"א ד"ל: ירו' תעני' פ"ד רס"א. איכ"ר פ' היו צריה. קהל"ר פ' יש רעה כל סמא דמילתא כמו בל"ר summa res וכן בקצור סמא דכולא ירו' ברכו' רפ"ט די"ב ע"ד מגיל' י"ח. ועיי"ע מל ח' וש"נ גם מיק"ר פמ"ז סמא דמילתא. ולפניו לי' ועיי"ע משתוקא. — ירו' כתובו' ספ"ז דל"א ע"ד סמה דמטרונא צ"ל סינה עיי"ע דשולמים (חיג. ל"ח) ולא כמ"ש ה' לעווי מל"י σῶμα גוף.

סַמָּא (שם פרטי לכמה אמוראים) רב סמא ורבינא מנחו' מ"ב. ועיין זבחי' י"ט: כ"ד. כתובו' ל"ג רע"ב וכ"ה בכ"י ש"ס ב"ק י"ח. ועיין סד"ה ע' רב סמא וש"נ. ושם מקום כפר סמא ירו' ע"ז פ"ב ד"מ סע"ד ועיי"ע כפר — ירו' ביצ' פ"ב דס"א רע"ג סמא ט"ס וצ"ל פסא עיי"ע וע' מל.

* סוּמָא (כמו שׁוּמָא בל"י σῆμα Zeichen) תר"י ב' שאת (ויק' י"ג, ב') סומא וכ"ה בתר"י א' לשם פ' י'.

* סַמָּאֵל (שר עליון) דב"ר ספי"א מלאך סמאל הרשע ראש כל השטנים הוא. ושם אין לך רשע בכל השטנים כולן כסמאל. סמאל הרשע מצפה נשמתה של משה ושם כמה פעמים ואחד הוא עם מלאך המות וכ"ה בתר"י א' לבראשי' ג', ו' סמאל מלאך מותא ומזה נאמר בע"ז כ' רע"ב [2]) חרבו שלופה בידו וטיפה של מרה תלוייה בה וכו' בעבור זה נ"ל שמתואר סמאל פי' סם עליון das höchste Gift או אולי מע' סַמָּא ראש ומבחר ובחרו כן שלשון נופל על לשון אשמא aêshmô ראש השטנים של פרסיים עיי"ע אשמדאי. והוא שטן והוא סמאל כי מה שנאמ' משטן בסנה' פ"ט. בתנחומ' וירא סי' כ"ב פסיקת' רבתי פ"מ ועיין פדר"א פל"ב נאמר בב"ר פנ"ו מסמאל. ואולי קשור עם אל, תואר למלאכים, בכונה הוא להורות כי היה בתחלה מלאך טוב כראי' בפדר"א הובא בילק' בראשי' ר' כ"ה והיה סמאל שר גדול בשמים וכו' מה עשה סמאל לקח כת שלו וירד וכו' ועלה ורכב עליו (על הנחש) ועוד בפדר"א הובא בילק' לך לך ר' ס"ח בשעה שהפיל הקב"ה לסמאל בקדושתו מן השמים אחז בכנפיו של מיכאל וכו' עיי' על כל זה בספרי על המלאכים וכו' צד 63 והלאה כי ממושגי הפרסיים נבעו כל הדמיונות האלה וכן דברו הפרסיים מכת וממחנה של השטנים ועיי' ויק"ר פכ"א מחנה של סמאל. וכמו שהשטן הוא יצר הרע ומסית ומקטרג כ"ה סמאל. שמ"ר פכ"א עמד סמאל המלאך לקטרג איתן (את ישראל). ושם פי"ח למה מיכאל וסמאל דומין לסניגור וקטיגור וכו'. תנחומ' וישלח סי' ח' ויאבק איש עמו (בראשי' ל"ב, כ"ה) זה סמאל שרו של עשו. מכו' י"ב. שלש טעיות עתיד שר סמאל לטעות כה"ג בפחד יצחק ע' טעיות וכן מוכח מפירש"י ובכ"י ש"ס שרו של רומי ונשתנה מן הצענזור. סוט' י': בא סמאל וריחקן (סימני תמר).

* סַמְבַּטְיוֹן עיי"ע סבטיון.

* סוּמְבַק (מל"ר sebaceus כמו סבקין עיי"ע במו"ע Talglicht) שו"ט מזמור צ' ד"ה תפלה מה בוצין טב קומוי מה סומבק טב קומוי פי' נחשב נר של חלב לפניו שהוא כלו אש ומשרתיו אש לפיכך כשעלה משה למרום נקרא איש וזית רענין לא ירד לכונת המדרש בילק' תהלים ר' תתמ"ה כי משובש שם ובמ' שו"ט הגי' מה בוצין טב קומוי סיב קמלפי וכו' אבל בכ"כ ע' יסם הישב גרס סמבק רק טעה בפירושו לומר שהוא ל"ע כמו סימלק עיי"ע.

---

[1]) ובהל' אישות פכ"א הלכה ז' כתב הרמב"ם אפי' הוא סומא וצ"ל היא. [2]) ובספרי על המלאכי' צד 69 במ"ר י"ב:

סמד (= סְמִידָא בל"ע سميذ בל"ם סְמִידָא בל"י feinstes קמח היותר נקי simila, σεμίδαλις (Semmelmehl בר"ג דפ' כיצד צולין (פסחי' ע"ד: בסמידא דמיפרר פי' ר"ח מלש' פירורין[1]) ואנו שונין דמיפרד בד' מלשון ויפרדו. *[אחי"ה וכ"ה הגי' בד' בשאילתות צו ובכ"י ש"ם ב' וא"פ ובכ"י מינכען אי' דמיפרך. וכנ"ה בפסחי' מ"ב סע"א ורע"ב פת נקייה דסמידא ופירש"י סולת. תעני' כ"ד: קמחא דסמידא. מנחו' פ"ה: לחיטי לסמידא. גיטי' נ"ו. עיי"ע חוור] —

סְמָדַר (מל"מ פי' פרח Blüthe) בפ"ק דערלה (מ"ז) ר' יוסי אומ' סמדר אסור מפני שהוא פרי. פי' סמדר בין לבליב לבוסר. *[אחי"ה והפכו בוסר עיין ברכו' ל"ו: (ותרג' ישעי' י"ח ה') ב"ק נ"ח. המבכיר כרמו של חברו סמדר עיי"ע כבר ב' וגירסת רבינו המכבד] —

☞ סמדרקוס (פי' ר"ב אינו נכון כי סמדרקוס בל"י אמצ' ובל"ר samardanus σαμάρδακος פי' לץ ומהתל Possenreisser, Gaukler) מדר' שמ"ר פרש' ויחל משה (פמ"ו) משל לבן ארכיאטרוס שפגע בסמדרקוס פי' אדם נוטה לחולי הדרקון ונפוח בטן. פי' סמי בל"ר חצי פי' הדרקום בל"י בעל הדרקון. *[אחי"ה בע' ארכיאטרוס רמזתי כבר על עיקר הגי' ומל"י ורו' הנ"ל ועיי' בט"ר לרימ"ז ח"א, 124 ואוצ"מ למיירסיאום 486] —

סְמִידְתָא (נ"ל מל"פ شميده מה שריחו נודף das Wohlriechende ובפרט הפרח Blüthe) דכשותא ברפואות דפ' מי שאחזו (גיטי' ס"ט סע"א), — (א"ב בנוסחאות כתוב חומרתא דכשותא ופירש"י פרח שבכשות) *[אחי"ה ונכון הוא עיי"ע חמר (ח"ג, תל"ה ותל"ו) ובל"פ شميدن، سميدن riechen ובינוני פעול سميده ריחו מנודף ולעף פפלנ"צ 232 לא ידע מגי' הערוך] —

סמטא (= סֵימְטָא בל"י σημάτιον kleines Mahl = σημασία ספחת Schorf, Grind) בפ"ג דפ' במה אשה (שבת ס"ז.) לסימטא לימא הכי. בפ' אין מעמידין בנמ' מתרפאין (ע"ז כ"ח סע"ב) סימטא ובי בני סכנתא[2]) פי' שחין ובלעז בונו. *[אחי"ה בע' אסכרה (ח"א, קפ"ב.) כבר הגהתי שצ"ל בוזו או בובנו וברש"י בון מלאנ"ט bubons malignes ובלאי"ט bösartige Beule, bubbone maligno והח' בוקסטארף הביא גי' ערוך כ"י בון מלנט ולא הבין פירושו ורש"י לועז בע"ז כ"ח סע"א סימטא קלוב וכ"ה ברש"י בדפ"ש לשבת ס"ז. ובנו"ג שם קרוג וצ"ל קלוג כדאי' ברש"י ע"ז כ"ח סע"ב ופי' בל"צ cloche אבעבע Blase. וסימטא הוא ל"י הנ"ל ונרדף עם σημασία שעל ידו העתיקו ע' זקני' ספחת ומספחת בויק' י"ג, ב'. ז'; י"ד, נ"ו ועל ידו מבאר רבינו (עפ"י פי' רה"ג) מלת סרח עיי"ע סרח א' ומ"ש — מסמטיה בכ"י מ' בשבת ס"ז. ט"ס וצ"ל מסמסיה עיי"ע בזביזה (ח"ב, ל"א)] —

סמטא (= סֵימְטָא בל"ר semita שביל צר Fussweg) בר"ג דפ' מקום שנהגו (פסחי' נ': תגרי[3]) סימטא[4]) ומגדלי בהמה דקה. בר"פ הכותב לאשתו בגמ' הניח פירות (כתובו' פ"ד: והוא שצבורין ומונחין ברשות הרבים אבל בסימטא לא. פי' שביל יחיד והוא לשון לעז ממש סימיטא[5]) חוזר לאסמכתא[6]). — (א"ב פי' בל"ר שביל צר מאוד ובירו' מסכת ברכות פ' מי שמתו (פ"ג הל"ד ד"ו ע"ג) הוי אתי באיסמטא בלילה) *[אחי"ה עיי"ע בה"א קפ"ג ומ"ש ועוד בירו' ב"מ רפ"ב ד"ח: הן אשכחתיניה בסימטא בפלטיא והקבוץ ירו' שבת פ"א ד"ב ע"ד סִימְטִיּוֹת שבין העמודים. ורש"י פי' בכתו' שאי' שם איזה פעמים סימטא וז"ל בסימטא קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים וכו' ומזה מה שפי' עהק"צ שנ"ב ווינק"ל ב"א = Winkel והרכיב שני פירושים כי בתחלה הביא שביל יחיד והוא כפי' רבינו ואח"כ לועזו כפירש"י וכזה ארככי אתרי רכשי הוא] —

* סממיא צ"ל סמרטיא עיי"ע סמרטין.

* סַמֵי, סַמְיָא, סַמְיוּתָא עיי"ע סם ג'.

* סְמְיוֹנָא (מל"י σημεῖον כמו σῆμα פי' סימן Zeichen) תרג' על שרשי רגלי (איוב י"ג, כ"ז) על סמיוני רגליי ושם כ"א כ"ט וסמיוניהון כה"ג בכ"י ובנו"ג סימניהון — סמיונים צ"ל סמלונים עיי"ע סמלן — סמיונות עיי"ע סם א'.

---

[1]) וכ"ה בפי' ר"ח וברש"י. [2]) וכ"ה בכ"י ש"ם ובנו"ג וסמטא ודכאיב ליה עינא . . כולהו בי בני וכו'. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט בדפ"ר פיזי וויניצ'. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה לפנינו ובכ"י אירפ' בתוספתי' סוף ביכורי' ובנו"ג בט"ס שמיטה ובדפ"ע סמטא. [5]) בדפו"ו סומיטא וצ"ל סימיטא בלאי"ט sémita ובכ"י ק"ט סימטא. [6]) כ"ה בכ"י ו"ו א' ב' ל"ד ובדפו"ו כלומ' לשון חכמים ולי לעז סומכין זה לזה.

סָמַךְ (מל"ט ול"ע הרשומ' בפנים בהוראות שונות. סוֹמֶךְ מקום חיבור במחרישה ע"י טבעת עיי' בפנים) בפ' י"ד בכלי' (מ"ד) הסומך והמחגר. פי' „יש באמצע העול כמין טבעת גדולה בין ממתכת בין מעץ בין מעור בין (מחבל) [וצ"ל מחבלים][1] ובו נכנס ראש המחרישה וראש העגלה ומושבין אותו השוורין או שאר הבהמות ושם אותו טבעת בלשון קודש[2] סומך"[3] וראש העגלה שמשים באותו טבעת שמו בלעז טמוני[4]. פירוש סמוכות של קב טמאין מדרס שהוא במנעל שהולכין עליו כך הולך על זה ויוצאין בהן בשבת דאין יכול להלך אלא בהן[5] ולא הוי משוי ונכנסין בהן לעזרה דאינו מנעל. כסא סמוכות[6] שלו פי' מי שנקטע שתי רגליו עושין לו כעין כסא שמהלך עליו ועושין לו סמוכות שמגינין על השוקיים שלא יגררו לארץ והני נמי טמאים מדרס לפי שסומך עליהן ואין יוצאין בהן בשבת לפי שיכול להלך בלא אותן סמוכות[7] ואין נכנסין בהן לעזרה דהואיל ומגינין על הרגל כמנעל הרי הן כמנעל ואסור ליכנס בם לעזרה. פי' גאון אם יש לקב בית קיבול כתיתין כגון שיש ברכובת הקיטע[8] חתיכה בולטת ונחסר לה בקב מקום קיבול שמניחה בו טמא הקב הסמוכות שלו טמאין כמדרס הזב ויוצאין בהן בשבת שאינו משא ונכנסין בהן בעזרה שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד (יומ' כ"ה. וש"נ[9]) והסמוכות אין מגינות אבל כסא סמוכות[10] טמא מדרס שהוא כלי ואין יוצאין בה בשבת שאינה תכשיט[11]) ואין נכנסין בה לעזרה שנמצא כרוכב ואינו עומד שהיא מגעת לארץ[12]). יושבין שלא מסומכין (כלי' פ"ב מ"ב) ככר פי' בע' דק (א'). בפ' אלו טרפות בגמ' נטלו הכליות (חולי' נ"ה:) [אלא] בקולשיה אבל בסומכיה טרפה. בפ' יו"ט בגמ' מביאין שלמים (ביצ' כ"א.) ובפ' העור והרוטב בגמ' היו עליו (חולי' קכ"ד:) אני היום סמכוני באשישות פי' אותו היום סמכוהו בישיבה והושיבוהו בראש[13]). בס"ג דפ' ואלו עוברין (פסחי' מ"ט.) נסיב כהנתא ונפקו מיניה תרי בני סמיכה. למה נסמכה פרשה ככר פי' בע' מת[14]). סמוכות המטה בפ' ט"ז בכלי' (מ"ז) פי' קורות שהן סמוכות למטה שלא תפול. וייף בגדלו (יחזק' ל"א, ז') ואיתנצא[15]) בסומכוותיה[16]). ותשברנה פארתיו (שם י"ב) ואיתבדרו[17]) סומכוותיה.

*[אחי"ה ענין הפעל בהוראה ראשונה בל"ע سمك כמו מן תמך تمك חַזֵּק ולעשות אמיץ עב וקשה והושאל לדחיפה ביד mit der Hand andrücken ואו"כ גם נטית יד. לשום על הראש die Hand auflegen ומל"מ ענין סעד ותמיכה stützen, anlehnen ויתר המושגים המסתעפים ד"מ ענין קרבה למקום כמו שנדחף בזמן או במקום nahe liegen א') בהוראה ראשונה בשביעי' פ"ג מ"ח לא יסמוך בעפר כלומ' לא יחזק לעשות עב וגי' אחרת יסבוך וכ"ה בע' סבך, ירו' כלאי' פ"ב דכ"ז: סומכין עומרים בצד גפנים. שם פ"ג דכ"ח סע"ג ורע"ד סומכין לגדר ואין סומכין לגובל. ושם סע"ג מה ביניהן סמיכה .. אסור לסמוך .. מותר לסמוך. וכן בפַעל פסחי' קט"ז. צריך לסמוכיה זכר לטיט ועיי"ע קה א'. ב') ענין קרבה לדבר ברכות ד': סמוך למטתו. שם: הסומך גאולה לתפלה פסחי' ס"ג: מנחו' צ"ח. סנהד' י"ג: על בסמוך, מגילי ג': וכל הסמוך לו ע"ש. יבמו' ס"ג: סנהד' ז': ק"ז. קי"א: וסמיך ליה, ברכות י'. כ"א: יבמו' ד'. סְמוּכִים עיין פירש"י. יבמו' קי"ט. קידוש' פ'. חולי'

---

[1]) וכ"ה בפי' רה"ג ובר"ש בשם שניהם. [2]) בפי' רה"ג בלשון חכמים ובלי קודש ובר"ש כגי' רבינו. [3]) ע"כ הועתק מפי' רה"ג בסד"ט 10 ושם עוד וז"ל ובטיית אבדוליום מיניה אל חלקה ובארמית פרלא וארלא בטיית ע"כ ושאלתי את הבלשן הגדול פליישער ואין בפיו מענה ונ"ל להגיה כזה אבדול יסמונה אלחלקה פי' اوصل يسمونه الحلقة כלומ' חבור שנקרא טבעת. [4]) בלאי"ט timone בל"ר temo בלא"ש Deichsel ובא רבינו להוסיף על דברי רה"ג כי לא רק ראש המחרישה כי אם גם ראש העגלה יתחבר באותו טבעת ואולי לזה כיון ג"כ רה"ג במ"ש בטיית ארלה וצ"ל אדלה והוא מוט העגלה יחובר באותו טבעת אשר על ידו תנהג העגלה אבל פרלא לא איתפריש לי. [5]) עיי"ע קב א'. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בדפ"ע בע' פשט וכ"ה בירו' ובראב"ש דפו"ו ובפי"מ להרמב"ם ועיי' למוד ערוך שבת צד נ"ה: ובנו"ג וסמוכות. [7]) עיי' בפירש"י בשם רבותיו. [8]) בכ"י ו"ו ובו"ר הקטע ושם בט"ס ברכוכת. [9]) ועיי' בל"ע הנ"ל הטעם של פי' הגאון. [10]) וכ"ה לנכון בזאת הפעם גם בדפוסי ערוך וכגי' כ"י הנ"ל בהערה 6. [11]) נמצא כסא סמוכות ענין אחד ואינו מיירי כלל מדין קיטע ועיי' ל"ע הנ"ל. [12]) ועיי' עוד היטב באו"ז מהל' שבת סי' פ"ד ס"ק כ"א מ"ש בשם ר"ח מ"ש רבינו בע' כתית הועתק מפי' ר"ח בשבת (בש"ס ווילני). [13]) וכ"ה בפי' ר"ח בביצ' בש"ס ווילני מע' ערב ג' מוכח כי רבינו היה פי' כאן גם עורבא פרח דאי' קודם הציון אני היום וכו' בביצ' ובחולי' עיי"ע ערב ג'. [14]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר וויניצי'. [15]) בנו"ג ואיתנצח. [16]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר ובשדפ"ע בסומכותיה. [17]) כ"ה בכ"י ק"ט ו"ו וכצ"ל בכ"י ל"ד ושם ואיתברו ובדפ"ע ואיתברו.

פ"ו. נדה י"ח: סמוך מעוטא לחזקה וכו' עיי' תוספ' שם ויד מלאכי סי' תק"ז ותק"ח. נפעל ברכו' י', ס"ג, מ"ק כ"ח. תעני' ט"ו: זבחים פ"ח: למה נסמכה, ברכו' ט"ז, למה נסמכו וכו' ג') ענין שימת יד מל"מ סמך יד על . . ובדרז"ל בקציר מגיל' ה' סע"א וש"נ סומכין עליהן . . אין סומכין עליהן עיי' חגיג' י"ז, שם פ"ב מ"ב לסמוך . . שלא לסמוך. ספרא ויקר' פרש' ב' סומכין . . סומכות, והשם סמיכה מנחו' צ"ג. והלאה תמור' ט"ז רע"א ביצ' כ'. סנהד' פ"א מ"א, ירו' ברכו' פ"א ד"ב ע"ד ספרא ויק' פרש' ג' פרק ד' ושם ריש פרש' ד' ע"ש והקבוץ הַסְּמִיכוֹת קידוש' ל"ו. והושאל לשימת יד על ראש תלמיד למנותו לרב (autorisiren promoviren) בסנהד' י"ג: מפורש הסמיכה של משני' (פ"א מ"א) מיסמך סבי, שם: בידא ממש סמכין ליה או בשמא סמכין ליה[1]) א"ל סמכין ליה בשמא וכו', שם י"ד רע"א שכל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תיחרב וכו', שם: סומכין בחו"ל ונסמכין בארץ ע"ש כל הענין, ושם ול': וב"מ פ"ה: למיסמכיה, סנה' שם וכתובו' י"ז, עיי"ע חמס, סרמט. ועוד בנפעל יומ' פ"ז. ראויין לִיסָּמֵךְ. בינוני פעיל סָמִיכֵי עיי' לעיל בערוך. והשם סְמִיכָה כתובו' קי"ב סע"א ובכתב בית ישראל לא יכתבו (יחזק' י"ג ט') זה סמיכה, סנה' י"ד. מאי זקן (ש"א ב', ל"ב) סמיכה. תוספת' כ"י ריש סנהד' וסמיכות זקנים (במשנ' סמיכת זקנים) ומירו' מוכח כי גם במשנ' במקום סמיכה גרס סְמִיכוּת וז"ל הירו' סנהד' פ"א דכ"ט. תני הסמיכות בשלשה לא סמיכה היא סמיכות תמן קריי למנוייה סמיכותא. ד') ענין סעד ב"מ פ"ד: לא סמיך . . אדעתיה. חגיג' כ': מיסמך סמכא דעתייהו, ע"ז ע"א: סמכא דעתיה. קידוש' ס"ו סע"א מאי חזית דסמכית אהני סמוך אהני. עירו' ס"ה: נסמוך על דברי זקן, נדרי' מ"ט: נסמוך עליהן, ועוד עיי' תרג' תהלי' ע"א ו'; פ"ח, ח'; קי"ט, קט"ז וזולתו. אתפעל יבמו' מ"ב: מסתַּמֵּיךְ ואזל וכו' ירו' ברכו' פ"ב ד"ד: הוה מסתמיך על ר' יעקב בר אידי, ולנקבה ב"ר ס"פ מ"ה והיתה מִסְתַּמֶּכֶת על שפחתה. ועוד עיי' תרג' לבראש' י"ח, ד'; לשופטי' ט"ז, כ"ו, כ"ט; לישעי' ה', ו'; ג', י' וזולתו והשם סָמָךְ, סָמִיךְ תרג' אונק' עזר (בראשית ב', י"ח. כ') סמך ובתר"י סמיך, תר"י א' לדברי' ל"ג, י"ז סעיד וסמיך (בתר"י ב' סמך) וכ"ה בתרג' ישעי' ג', א' סמך וסעיד והוא כמו סַמְכָּא יבמו' ס"ד: קידוש' מ"ד. גיטי' ו'. עיי"ע בר סמכא (ח"ב ק"ס) והקבוץ בני סָמְכֵי קידוש' ל"א רע"ב — ועוד השם (בקבוץ) סומכְוָן, סומכְוָתָא צבא שבא לסעד ולמשען Hilfstruppen עיי' תרג' ליחזק' י"ז, כ"ג; י"ט, י"א; כ"ה, ה', י'; כ"ט, ז' וזולתו ועוד בקבוץ (במשקל לְקוּחוֹת): סְמוּכוֹת ב"ר פל"ח ונעשה סמוכות. ומזה בשבת ויבמו' הנ"ל בערוך — והושאל לסעד לאיזה פירוש דרבנן לפסוק שבמקרא. נזיר ס"ב סע"א אין להם על מה שיסמוכו . . יש להם על מה שיסמוכו ובחגיג' י'. שיסמכו. ירו' שביעי' פ"י דל"ט ע"ג סמכוהו לדבר תורה. אפעל מ"ק ה'. וש"נ וְאַסְמְכָה אקרא. ברכו' י"ט: כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור. ירו' ברכו' פ"ב ד"ד ע"ג כל מילה דאורייא דלא מחוורא מסמכין לה מן אתרין סגין. — ועוד בשאילה פי' נשען לאחר שישלם במקומו החוב ירו' קידושי' פ"ג דס"ד רע"א ראובן חייב לשמעון סמכיה גבי לוי. ירו' ב"מ רפ"ד ד"ט ע"ג עיי"ע טרפסיטים] —

סמך (= סַמְכָּא בל"ס פי' ארן (Fussgestell תרג' כבר לאדן (שמות ל"ח, כ"ז) כברא לסמכא. *[אחי"ה והקבוץ סָמְכִין תרג' לשמות כ"ו, י"ט והלאה; כ"ז, י' והלאה. ובהשאילה תרג' וחסמת (יחזק' ל"ט, י"א) וסמכא והוא כמו בסיס ועיי' תרג' לשה"ש ה', ט"ו] —

סמך (= סוּמְכָא פי' עָבִי Dicke מל"ע سمك עיי' בע' סמך א') תרג' ועביו טפח (שמות כ"ה, י"ז) וסומכיה פושכא. *[אחי"ה וכן בתר"י לבראש' א', ז' רקיע סומכיה תלת אצבעתא עפ"י ב"ר פ"ד עוביו של רקיע כב' וג' אצבעות. תרג' ועביו (מ"א, ז' כ"ו; ירמי' נ"ב, כ"א), חולי' נ"ה: עיין ערך סמך א'. סוכ' נ"ג: סומכא דארעא עיין ערך גרמד (ח"ב שס"ח). שבת צ"ח. סומכא דקרש.

סמך (= סְמָכָא בל"ס סעודה אשר בה נשענים (accubitum, Mahl, Gelage תרג' בפסוק בהראותו את עושר (תרג' שני לאסתי' א' ד') עבידו להון סמכא (חורנא) [צ"ל חורנא] ענין סעודה. *[אחי"ה ובעצם הראשונה ענין משען כי דרכם להשען בסעודה, והמעתיק השמרוני תרג' מראשותיו (בראשית כ"ח, י"א. י"ח) סמיכתה פי' ענין משען] —

---

[1]) כה"ג בכ"י ש"ס ובסמ"ג עשין צ"ז.

* סמ״ך (הוא האות החמשה עשר בא״ב Samech) שבת ס״ו. וסימנא סמ״ך סמ״ך, מגיל׳ ב׳: מ״ם וסמ״ך, ירו׳ מגיל׳ פ״א דע״א ע״ג סמך מעשה נסים עיי״ע רעץ ירו׳ גיטי׳ ספ״ט ד״נ ע״ד רב חסדא כתב סמ״ך ב״ר פי״ז מתחילת הספר ועד כאן (בראש׳ ב׳, כ״א) אין כתיב סמ״ך וכו׳.

* סַמְכוֹ (שם פרטי לים) כבר פירשתי בע׳ ים ח״ד, קל״ה.

* סְמָלָא, סְמָאלָא (בל״ס סְמָלָא בל״מ שְׂמֹאל die linke Hand) תרג׳ בראש׳ כ״ד, מ״ט; לבמד׳ כ״ב. כ״ו; לדברי׳ ה׳, ל״ב ובקצת דפוסי׳ שמאלא.

סְמַלְיוֹן (כפי הנראה שם תואר למלאך מל״י σημαλέον מכריז ונותן סימן Zeichen gebend, verkündend) אמר וימת משה בפ״ק דסוט׳ (י״ג סע״ב) פי׳ שם חכם ואית דאמרי שם מלאך. *[אחי״ה וכ״ה בתוספו׳ בשם ר״ח ורש״י פי׳ שם חכם, וכנראה שהוא מל״י הנ״ל וכעין בת קול משמיע כדאי׳ בסוט׳ בסמוך למאמר הנ״ל ועיי׳ ג״כ ספרי הברכה פ׳ שנ״ז בת קול יוצאה . . והיה מכרזת ואומרת מת משה סמליון אמר וימת שם משה מנין אתה אומר וכו׳ וצ״ל ומנין וכו׳ כגי׳ הילק׳ בסוף ברכה ועיי׳ מ״ש ה׳ ברילל (מ״ע יאהרביכער ח״ד, 98)] —

סמלק[1]) כבר פירשנו בע׳ כספן. *[אחי״ה עיי״ע בח״ד, רע״ט ובע׳ יסמין כבר הגהתי שצ״ל סמבק והוא מל״ע ופ׳ نَبق، نَبْق וכן פי׳ בעל כ״כ בע׳ יסם וז״ל יסמין . . סמבק בל״ע אבל מה שציין מדר׳ שו״ט להוכיח על זה טעות הוא בידו עיי״ע סומבק ובהוראה העיקרית פי׳ نَبق נרקים Narziss עיי׳ מ״ש לעף (פפלנ״צ 265) אבל בפי׳ סימלק (189) ע״ע כמתעלם] —

* סְמָלִים (מל״ע سمل טיט שחור schwarzer Lehm) ירו׳ ע״ז פ״ג דמ״ב סע״ג הסל הסולים[2]) והסמלים דבר של בזיון הוא ופי׳ בל״ע הנ״ל כאמור וגם ענין המלה הנ״ל בגד שחוק מיושן. והוא בלוייי הסחבות ועיי״ע הבא אח״ז.

סְמְלוֹן (לפי פ״א נ״ל אולי מל״ר אמצ׳ semella, semelia יתדות מעץ וכדומה Stützen, Pfeiler ולפי׳ שני הוא מל״ע שבע׳ הקודם לזה) בפ׳ במה אשה בגמ׳ ולא בקטלא (שבת נ״ט סע״ב) בעול הלך אחר סמלוניו[3]) פי׳ עול של חרישה בתחילה פשוטי כלי עץ הוא ואין מקבל טומאה כיון שנוקבין בו ב׳ נקבים מצד זה וב׳ נקבים מצד זה ובהן מכניסין יתדות שיהו משני צדי צואר שור אילך ואילך והן הן סמלוניו נעשה כלי ומקבל טומאה[4]). פ״א רצועות שהן בעול דתנינן בתורת כהנים (ספרא בחקתי פרק ג׳) שבר העול וקצץ סמלונים כדכתי׳ (תהלים קכ״ט, ד׳) ה׳ צדיק קצץ עבות רשעים. *[אחי״ה זה הפי׳ שייך לר״ח (נדפס בשבת בש״ס ווילנ׳) ושם סימלונין ובתו״כ הגי׳ הסימיונים וצ״ל הסימלונים וכ״ה בפי׳ הראב״ד וז״ל לקצץ הסמלונין נ״ל על אותם הכריכות שעושים לפרה שהיא חורשת ומשימין תחת העול וכו׳ ומה שנקראו סמלונין ע״ש שהם עשויין מבלויי הסחבות ומשמלות בלות וי״מ על אותו החבל שקושרין בו עץ הדרבן בעול וכו׳. ולפי פי׳ ראשון עולה יפה הגזרה מל״ע הנ״ל והוא כפי׳ שני בערוך רק לפירושו הסמלונות הם רצועות ופשוטי כלי עור מקבלין טומאה עיי׳ תוספ׳ שבת ס״ג: ד״ה מניין לאריג ובלמוד ערוך שבת צד מ״ז. ובילק׳ בחוקתי ס׳ רמז תרע״ב נ״ב הסמלונין: „רצועות העול״ ובילק׳ תהלי׳ ר׳ תתפ״א ג״כ הגי׳ הסמלונים; ואולי הוא ל״י באותיות הפוכות τελαμών Band, Binde von Leder, Linnen ולפי פי׳ ראשון בערוך הוא מל״ר אמצ׳ הנ״ל] —

סְמָמִית (כל״מ שְׂמָמִית ולפי פי׳ י״מ השני מל״ע سام ابرص eine giftige Eidechsenart) בר״ג דפ׳ המוציא יין (שבת ע״ז:) אימת סממית על עקרב. בחלק בגמ׳ ג׳ מלכים (סנהד׳ ק״ג:) אמון העלה סממית יש מפרשין רגייטילא[5]) כלומ׳ ביטל העבודה והיא חרב ועלו עליו סממיות[6]) וי״מ לוצירטא. והלטאה (ויק׳ י״א, ל׳) תרג׳ ירושי׳[7]) סממיתא. *[אחי״ה לפי י״מ הראשון הוא עכביש וזה רגייטילא בלא״ט ragnatello וכן לועז רש״י בשבת איראניאה = בל״צ araignée עכביש

1) כ״ה לנכון בכ״י ק״ט וכ״ה סימלק בע׳ כספן ובדפ״ר בכאן סמלון ובדפ׳ פיז׳ ווינצי׳ בט״ס סלמן. 2) כ״ה בדפ׳ זיטאמיר ופי׳ המפרש מיני מרצע ולי נראה שצ״ל סולים מנעול עיי״ע. 3) בירו׳ שבת פ״ו ד״ח: בט״ס ונעול אחר סמניריו ובתוספ׳ כלי׳ ב״מ ספ״ג בכ״י אירפ׳ בעול ובסממנין הולכין אחר חרוב הסממנין ובכולם בט״ס וצ״ל אחר סימלוניו כדאי׳ בדפ׳ זאלקיעב. 4) וכ״ה בפירש״י רק חוא פי׳ יתדות של מתכות. 5) כ״ה בכ״י ק״ט וכ״ה רגיטלא בדפ״ר ובדפ״ע אחרים בט״ס דגייטלא ובכ״י ב״ר דגיישטילא ויותר משובש בכ״י ו״ן אי ול״ד דמי טלא. 6) כ״ה בדפ״ר ובכ״י ק״ט. 7) כ״ה בכ״י ק״ט וה״ב ובדפ״ר.

וכן פי' בסנהד' העלה שממית קורי ע כ ב י ש ע"כ. וזה הפי' עולה יפה בסנהד' ושם אי' באמת בדפוסי' ובכ"י ש"ס וברש"י שמטית בשי"ן כבמקרא (משלי ל', כ"ח)[1] והוא לדעת רבים שקץ האורג Spinne ונ"ל מפעל שמם ענין שַׁמָּה Entsetzen וכדאי' בילק' משלי ר' תנ"ה שאין בכל השרוצים שנואה כשממית. ואמון בטל העבודה מכל וכל עד שארגו עכביש קוריהן. אבל בשבת בלי ספק ענין סממית[2] במובן י"מ השני לוצירתא = lucerta בל"ר lacerta והוא בל"ע הנ"ל וכהעתקת התר"י הלטאה וכהעתקת השמרוני במלת אנקה ורד"ק שרש שמם אחר שהביא דעות שונות בעניז שממית של מקרא הביא ראיה למובן ארני"א (בלי' אספמיא araña) מזה דשבת הנ"ל אימת שממית על עקרב אבל לא מצינו דעת מי שאומר שהעקרב מפחד מן עכביש אבל זה מצאנו ראינו בכמה סופרים שנרשמו בהיעראזאיקון לבאכארט ח"ב 512 והלאה שאימת לטאה (בל"ע سام וביחוד זו המתוארת ע"י ابرص צרעת) על העקרב ועיי' ג"כ לעוויזאהן צד 222 ועוד 300. וכנ"ה בירו' ברכו' פ"ט די"ג ע"ג סממית לעקרב ומהרש"ס פירשו ע"י אראניא ואין נ"ל כאמור. והקבוץ בספרי ברכה פ' שנ"ד מקום בים שמוטל בהרים (וסמומיות) [צ"ל וסממיות][3] מכישות אותו (החלזון)] —

סַמְמָנָא (כמו סַם, סַמָּא במשקל התואר Pulver עיין בפנים) תרג' ומשוח בששר (ירמי' כ"ב, י"ד) ומצייר בסממנין. *[אחי"ה ומשתמשין בסמא לצבע למעשה הציור וכן ענין ששר עיי' רש"י ורד"ק וכן חקקים בששר (יחזק' כ"ג, י"ד) תרג' מציירין בסממניא. ועוד ענינו כמו סם רפואה ותרג' הרביתי רפאות (ירמי' מ"ו, י"א) אסגית סממנין ובהבלעת המי"ם תר"י א' לבראשי' מ"ט, כ' בושמין ועקרי סַמְנִין וכן ברז"ל בענין קטרת כריתו' ו'. ושם: אחד עשר סַמְמָנִין נאמרו לו למשה בסיני וכו', ושם סממני קטרת, סַמָּנֵי קטרת, ירו' שביעי' ספ"ה דל"ו. ריחים לטחון בו סממנין והיחיד ירו' יומ' פ"ד דמ"א ע"ד חצי כל סממן וסממן. ובהוראת צבע לציור ב"ק ק"א. גזל סמנין, ושם: שבח סמנין, שם: הב לי סמנאי דשקלתינהו, ושם גזל צמר וסמנין דחד וצבעיה לההוא צמר בהנך סמנין וכו' (ובכ"י רי"ף סממנין ד"ס שם), ב"מ פ"ה סע"ב גובתא דסַמָּנֵי. ב"ר פ"א צייר גדול הוא אלהיכם אלא שמצא סממנים טובים וכו', שמ"ר ס"פ ל"ה א"ל אתה בסממניך ואני בכבודי. שבת ק"ג. במשנ' שבמשניות הכותב . . בין משתי סממניות וגי' רבינו בע' סם א' סמיונות ובנו"ג סמניות. — תוספ' כלי' ב"מ ספ"ג ט"ס עיי"ע סמלון] —

סמן (= סִימָן מל"י וע' הרשומ' בפנים Zeichen, Kennzeichen, Merkmal והפעל ממנו סִימֵּן, סַמֵּן bezeichnen) בר"ג דפ' האומר לחברו צא וקדש (קידי' נ"ט.) זבוני לא מזבינגא[4] לך דארעא קמייתא היא ולא מסמנא[5] פי' שדה זו תחלת מקנאו היא ואינו סימן יפה למוכרה[6]. בר"ג דפ' אלו מציאות (ב"מ כ"ב:) סימן העשוי לידרס לא הוי סימן. פי' „כגון קשירת הכריכות וכיוצא בהן שאם ידרסו יותרו הקשרים"[7]. בר"פ כל הגט בגמ' המביא גט (גיטי' כ"ז:) סימנין דאורייתא. בפ' גט פשוט אם היו משולשין יכתבו סימן פי' כיצד יעשו כששמות שניהן יוסף בן שמעון ישלשו יכתוב כל אחד שמו ושם אביו ושם זקנו ובכך יתנכר הדבר ואם היו משולשין ששמות זקניהן שוין יכתוב סימן המשפחה ואם היה ס י מ נ ן ש ו ה[8] יכתוב כהן אם אחד מהן כהן פ י '[9] יכתוב סימן אם יש באחד מהן סימן אחד או ארוך או גוץ או לבן או שחור[10] דברים שיש בזה ואין בזה יכתוב אותו סימן. בנדה פ"ו[11] (פ"ו מ"א) בא סימן התחתון עד שלא בא העליון. פי' התחתון שער של אותו מקום העליון דדים. בפ' הערל בגמ' ר"א אומר (יבמות פ':) ת"ר איזה סרים חמה כל שהוא בן כ' ו ל א ה ב י א ב' ש ע ר ו ת ו א פ י' ה ב י א ב' ש ע ר ו ת ל א ח ר מ כ ן ה ר י ה ו א כ ס ר י ס ל כ ל ד ב ר י ו[12] ואילו הן הסימנין[13] וכו'. — (א"ב פי' בל"י אות ורשם תרג' אראה נס (ירמי' ד', כ"א) אחזי סמוָן) *[אחי"ה במתורגמן הביאו עם שאר דוגמאות בע' סָמָה והוא הקבוץ מל"י σημαῖαι כמו שהוכחתי בע' סימואתא אבל סִימָן ובל"א סִימָנָא הוא מל"י σημεῖον בלשון ערבי

[1] בספרים כ"י מדוייקים בשין שמאלית אבל בהרבה ספרים גם בשי ימנית. [2] או בכ"י ש"ס א"פ ובילקי עמוס ה' שממית. [3] וכ"ה בילק' ברכה ר' תתקס"א. [4] בכ"י ק"ט מזבינא ובנו"ג מזבנינא. [5] בנו"ג עוד: מילתא. [6] וכ"ה בפירש"י. [7] הועתק מפיי ר"ח (בש"ס ווילנ') ושם הסיום ובטל הסימן. [8] וכה"ג בפיי רגמ"ה כ"י לב"ב ובנו"ג ואם היו מסומנין ובכ"י ש"ס אם היו סימנין. [9] כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע בט"ס פ"א אבל בפיי רגמ"ה אשר משם נעתק כולו הכל אחד ואין כאן פ"א. [10] ע"כ הועתק מפיי רגמ"ה בלי ארוכה קצת יותר. [11] כ"ה בכ"י ובדפ"ע לי. [12] כ"ה בכ"י ובדפו"ו אבל בשדפ"ע נתקצר ע"י וכו'. [13] בדפ"ר סימנין ובנו"ג סומניו.

סימאֿ בל"ג سيمياء אות ורשם Zeichen, Merkmal בהוראות שונות א') אות ורשם עיי' ברכו' ב': ג'. ל"א. מגיל' ל"א: תעני' י"ד. סימן לדבר. ב"מ כ"ז. ושם: סימן מובהק. פסחי' נ': סימן להרים וכו', ס"ח: סימן אחד היה להם וכו', פ"ד. ומה סימניה וכו', תעני' כ"ה. נתן לו סימן וכו', כתובו' נ"ד. ומנח בה סימנא וכו', ס"ב: כיון דלא חזי האי סימנא וכו', ע"ז: מאי סימניה וכו', סוט' י"א: סימן גדול מסר להן וכו', י"ג: סימן בתוך סימן, קידוש' פ"א: יהבא ליה סימניה וכו', סנה' ק"ה. נתן סימן בעצמו. חולי' צ"ו. פלניא דהאי סימנא והאי סימנא. ושם צ"ה סע"ב אית לך סימנא בגווה. ושם סימנא עדיף מתביעת עינא וכו' עירובי' נ"ד סע"ב עיי"ע ציון, ירו' חגיג' פ"ב דע"ז סע"ד בעא מיעבד סימנא. ב') סימן ענין היכר קידושי' ד'. סימני נערות, ושם י"ד: ט"ז. והלאה בן י"ג שנים ויום אחד דברי הכל סימן, נדה מ"ז. ושם: סימני בגרות, שלשה סימנים נתנו חכמים באשה עיי"ע בחל פגה, צמל. ירו' קידושי' פ"א דנ"ט: אין כסף (שמות כ"א, י"א) אילו הסימנין [1] ג') סימן ענין היכר טהור או טמא חולי' נ"ט. סימני בהמה.. סימני עוף, שם ס"א. עוף הבא בסימן אחד טהור וכו', ס"ג: ס"ד. סימני דגים ושם ובע"ז מ'. והלאה סימני ביצים. ד') מקום מסומן אשר שם שוחטין עיי' חולי' כ"ז: כ"ח. מ"ד. והושאל ה') למסורה ורמזים לתיבות המקרא וגירסא של משנה עירובי' כ"א סע"ב דאגמריה בסימני טעמים וכו' ושם נ"ד: עיי"ע ציון ובלי' נקבה סימניות שבת קט"ו סע"ב ר"ה י"ז: ב"ר פס"ד וילק' בהעלתך ר' תשכ"ט עיי"ע אך א'. ו') היכר להורות על טוב או רע (Vorbedeutung, Vorzeichen Omen) ברכו' כ"ד: סימן רע לו.. סימן יפה לו ועיין ל"ד: נ"ז: סוכ' כ"ט. כתובו' ק"ג: נדרי' כ'. ב"ק נ"ח. ב"ב קמ"א. קמ"ז. סנהד' מ"ז. שם ק"ט. חולי' כ"ד. סימן טוב, שבת פ"ט. סימן ברכה, פסחי' נ': תעני' ל': ע"ז י"ט. סנהד' צ"ב. סימן קללה, תעני' ח': י"ב: הרי זה סימן חולי' צ"ה: ע"ש וירו' שבת פ"ו ד"ח סע"ג אעפ"י שאין נחש יש סימן, ב"ר פמ"ח במד"ר פי"א אתה סימן לבניך, ויק"ר ר"פ כ"ט זה סימן לבניך. כריתו' ו'. הוריו' י"ב: סימנא מלתה היא — והרבה פעמים כעין רמז ואות היכר שלא להחליף דבר בזולתו שבת ס"ו. וסימנא סמך ורוב פעמי' בכינוי הגוף וסימניך ברכו' מ"ד: שבת שם: צ': צ"ו. ק"י. פסחי' מ"ב: יומ' כ"א: כ"ח: כ"ט. נ"ט: ביצ' כ"ח: תעני' ט': י'. יבמות כ"א. כתובות ו'. ע"ב: קידו' ע': ע"א: ב"מ פ"ו. מכות כ': שבועו' מ"ח. הוריו' י"ג: ע"ז ח'. ט'. שם: כ"ח: כ"ט. ל"ט. מנחו' מ"ג. פ"ו. חולי' מ"ז: מ"ט. ס"ב. ס"ג. בכורו' ל"ח סע"ב נדה מ"ה: — והפעל ממנו ב"מ כ"ז: משום דמסמני, קידו' נ"ט. עיין לעיל. קהל"ר פ' ויותר שלשה סימנים סימנתי לך וסיימתי לך וכו', בינוני פועל ב"ב קע"ב. מְסוּמָּנִין. אתפעל תר"י ב' לבמד' ב', ב' אתוון דמסתמנין וכו' ונפעל בל"מ ישעי' כ"ח, כ"ה — וכן בל"י מהשם σημεῖον נבנה הפעל σημαίνω, σημειόω] —

סֵמַנְטֵר (= סֵימַנְטֵירִין, סימנטורין מל"י σημαντήριον (Zeichen, Stempel בפסיקת' דויהי בשלח פרעה (פסיקי' דר"כ צד פ"ב:) ובויק"ר הוצא את המקלל פ' סביב (לפנינו ל"י)[2] כל אחת ואחת נוטלת חותם של בעלה וסימנטירין[3] של בעלה. ירו' בפ"ק בברכו' בגמ' אמר ר' טרפון (פ"א ד"ג:) נביא וזקן למה הן דומין למלך ששלח ב' פולמנטרין[4] שלו למדינת על אחד מהן כתב אם אינו מראה חותם שלי וסימנטירין שלי אל תאמינו לו פי' מצנפת. — (א"ב פי' בל"י חותם ובהדי"א בשמ"ר פ' זאת חקת הפסח (פי"ט) אמר המלך אם אין סמנטרי[5] על כל המסובין אל יכנס אחד מהם לכאן כך האלהים עשה משתה להם צלי אש על מצות ומרורים מפני שגאלן מן הצרה אמר להם אם אין חותמו של אברהם בבשרכם לא תטעמו ממנו) *[אחי"ה והצדק עם ר"ב והוא ל"י הנ"ל ורבינו טעה במח"כ בפירוש ואחריו נמשך בעל מ"כ בשה"ש וכן נרשם בילק' בשלח ר' רכ"ו וילק' פנחס ר' תשע"ג בגליון והמהרש"ם אחרי שהביא פי' הערוך כתב וז"ל ויש לפרשו שתי מלות סימן נטורין סימן סופר המלך כלומ' חותמו ע"כ והנכון כי בל"י σημαίνω פי' מציין ומסמן עיי"ע הקודם וממנו השם σημαντήρ, σημαντήριον חותם וטבעת אשר בו מסמן האדם, והראיה מצדה בפסיק' ובירו' הנ"ל שנזכר אצל חותם] —

1) בבבלי קידו' ד'. הגי' ימי נערות. 2) ואי' בשהש"ר פי גן נעול. 3) כ"ה לנכון ברפ"ר ובכ"י ק"ט וסמנטירין אבל בדפ"ע סימניטרין. 4) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובירו' בגי' מהרש"ם פלמנטורין ובנו"ג בט"ס פלמטרין ובדפ"ע פולמונטורין ובשהש"ר פי כי טובים פלמנטרין ועיי"ע פלמנטר ומ"ש — אבל בירו' ע"ז פ"ב דמ"א ע"ג בט"ס סימנטורין ובכ"י ערוך ו"ו ול"ד פלמונטורין. 5) בנו"ג בט"ס סינטרי.

* סמניא (= סִימוֹנְיָא מל"ע سامان מין גמי Binsen-art) בפ"ק דחולי' בגמ' השוחט במגל (ט"ז:) אמר רב פפא בסימוניא[1]) דאגמא פי' גאון סימוניא דאגמא קניא שכאכא[2]) שמו ומהלך במים על הארץ וקרומיתו משונה וחדה ואינה מתפגמת ומתחככת כשאר הקנים לפיכך השוחט בה שחיטתו כשרה. פ"א „בסימניתא[3]) דאגמא כלומ' ברוחב[4]) עלה שגדל באגמא כלומ' דדומה [כגון] לשק"א בלעז". *[אחי"ה הועתק מפי' רגמ"ה כ"י לחולין (בקובץ כ"י אנגיילקי' דף רפ"ט:) ועל פיו השלמתי מלת כגון ולי' בדפ"ר ובשדפ"ע אי' דומה ללישקא בלעז. והלעז שאי' ג"כ בפירש"י בחולי' נ"ל ברור שהוא בל"צ laiche בלא"ש Lieschgras, Riedgras וכן לועז רש"י בסוכ' ט"ז. ד"ה שיפא ובסוט' מ"ט: ד"ה חילית ע"ש וא"כ גם בחולי' צ"ל לישק"א ולא לושקא. ואולי לפי זה הוא ל"פ سمه Wassermoos — ובענין פי' ראשון שבערוך קרוב לדבר שכיון הגאון לל"ע הנ"ל עיין לעף פפלנ"צ 344 אבל מלת כאכא (זו עיקר הגי' וכגי' דפ"ר וה' לעווי שגה ברואה) לא פי' ונ"ל שהוא ל"פ کاکل קנה Rohr, Schilf ובל' הונגרי káka] —

* סימוניא (שם מקום Semunieh = Σιμωνιάς) ב"ר ר"פ פ"א ירו' יבמו' ספי"ב די"ג. תנחומ' הישן צו סי' ז' עיי' גיאגראפיא לנייבויער 189.

סמנים (= אמנים der Berg, Amanus) בפ"ק בגיטי' בגמ' ר' יהודה אומר מרקם (ח'.) כל ששופע ויורד מטורי סמנים ולפנים א"י פי' הם טורי אמנים[5]) כדתנן בפ"ד בחלה (מ"ח) מגזיב ועד הנהר ועד אמנים[6]) שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן. — (א"ב תר"י הור, ההר (במדי' כ' כ"ב, כ"ה) טוורוס אומנוס. ובנוסחאות כתוב ועד הנהר ועד אמנה והוא לשון פסוק (שה"ש ד', ח') תשורי מראש אמנה תרג' דיתבין על נהר דאמנה כדכתיב (מ"ב ה', י"ב) הטוב אמנה[7]) ופרפר) *[אחי"ה ועיי"ע אמנה וע' אומנוס בח"א קכ"ג] —

* סמנייר עיי"ע סמלון.

* סֵמֵם (מל"ר אמצ' semus, semum אינו שלם ורע לגוף unvollkommen, nicht zuträglich) ירו' שקלי' פ"ה דמ"ח ע"ד בן אחייה על חולי מעיים . . והוה ידע אהיי דין חמר טב למעייא והיי דין חמר סמם למעייא פי' אינו בריא ורע לגוף.

סֵמִיסְרִקוֹן (מל"ר semiserica ובל"י ἡμισηρικά Halbseiden) עיין ערך אולוסרקון[8]).

סִמְפּוֹן (מל"י σύμφωνος Vertrag, Vergleich) בפ' שנים אוחזים (ב"מ כ'. וכ':) אם יש עמהן סמפון יעשה מה שבסמפון[9]). בס"ג דפ' דיני ממונות ב ג'[10]) (סנה' ל"א:) זה סימפון שיש עליו עדים יתקיימו בחותמיו. פי' שובר או תנאי[11]). בפ' מי שאחזו קורדיאקוס בגמ' דבני מערבא (ירו' גיטי' ספ"ז דמ"ט.) א"ר אבהו בי"ם ר' יוחנן סדר סימפון כך הוא אנא פלוני בר פלוני מקדש ליך אנת פלונית בת פלן ע"מ מיתן[12]) ליך מקמת[13]) פלן ומכנסתיך[14]) ליום פלן דאי אתא יום פלן ולא כנסתיך לא יהוי לי עלך כלום. — (א"ב פי' בל"י תנאי והסכמה) *[אחי"ה ור"ן לקידושי' פ"ג על משנה ע"מ שארך פי' סמפון שטר על תנאי ע"ש וכנ"ה בירו' ב"ב פ"י די"ז ע"ג סימפון כתוב מלעיל וסימפון מחיק מלרע. ועי' זקנים העתיקו לעמת (שמות כ"ח, כ"ז; קהל' ז', ט"ו) ע"י מלה זו ומזו ע' הבא אח"ז בפרט לפירש"י בקידושי' י' :] —

סִמְפּוֹן (אולי מענין הקודם מה שהוא לעמת דבר ומבטלו או מל"י σύμπτωμα מה שפגע בו Unfall, Begegnung) בר"פ אעפ"י שאמרו בגמ' זו משנה (כתובו' נ"ח רע"ב) קמייתא משום סמפון[15]) סמפון בעבדים ליכא (שם נ"ז סע"ב) בריש קידושין בגמ' (בביצה[16]) [צ"ל ובביאה] (קידוש' י"א רע"א)

---

[1]) וכ"ה בריי"ף ובמיוחס לרש"י שם אבל בחולי' וברש"י שם סימונא. [2]) כ"ה לנכון בכ"י ל"ד וה"ב ובכ"י ו"ו אי שבאכא בכ"י ו"ו בי שבאסא, בכ"י ב"ר שבאבא בכ"י ק"ט שבאנא וצ"ל שכאכא וכדאי' בכ"י ג"ג ובדפ"ר אבל בשדפ"ע שככה. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בפי' רגמ"ה ובדפ"ר בסימנותא ובשדפ"ע בסימוניא. [4]) בכ"י ק"ט בט"ס נרחב. [5]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ר ובשדפ"ע אמונים וכ"ה בכ"י ק"ט ובראש הע' סמנין ובגיטי' אמנון. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ר וכ"ה בכ"י ש"ס בחלה ובירו' ובכ"י ש"ס שביעי' פ"ו מ"א ובנו"ג אמונה ובדפ"ע אחרוני' אמונים. [7]) זה לפי קרי ובכתיב אבנה. [8]) עיי"ע בח"א, ק"ג ומ"ש. [9]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובירו' ובנו"ג סמפונות, שבסמפונות ועיי' תוספתי ב"מ פ"א. [10]) כ"ה בדפ"ר אבל בדפו"ו בט"ס בגמ' ובשאר דפ"ע לי'. [11]) וכ"ה פי' שובר בפי' ר"ח ורש"י בסנה'. [12]) בנו"ג ליתן אבל בירו' עירו' פ"ג רכ"א: אי' כגי' רבינו. [13]) וכ"ה בירו' עירו' ובירו' גיטין מיקמת. [14]) כ"ה בכ"י ק"ט ובירו' עירו' ומיכנסניך אבל בירו' גיטי' ומנכסיך ובדפ"ע ומנכסיו וצ"ל כבדפ' אמ ומכנסיך. [15]) בדפ"ר סומפון. [16]) כ"ה בדפ"ר ובדפ' פיזי באסיל ואמ' יותר משובש ובגמרי בביצה ובדפ' וויניצי' בגמ' קידש בביאה וצ"ל בגמ' ובביאה.

ובן בג בג סימפון בעבדים ליכא[1]. פי' קמייתא משום סמפון שאם ימצא בה מום ויניחנה ונמצאת בשעה שאכלה בתרומה כי זרה היתה[2]. *[אחי"ה ופירש"י בקידושי' י' סע"ב סימפון כל דבר המבטל דבר קרוי סמפון שלו כגון שובר הוי סמפון של שטר בשנים אוחזין (ב"מ כ'.) וכאן קורא סמפון דבר המבטל את הקידושין או את המקח של עבד ע"כ וא"כ הוא מענין הקודם ועיי' סוף ע' הקודם. ובאמת בכ"י ק"ט זה הערך נכלל עם הקודם אבל בשאר כ"י ודפוסי' הוא נפרד וקרוב הדבר שהוא מל"י הרשומ' ופי' כל דבר רע ופגע[3], והיינו מום כפי' הערוך ורש"י בכתובו' נ"ז: ומזה בשו"ט ריש מזמור י"ב ונמצאו בני אדם עוסקים בההיא סמפניא פי' במומי בני אדם ובילק' תהלי' ר' תרנ"ו בט"ס בהדיה ספסוניא וצ"ל בהדא סמפוניא] —

סִמְפּוֹן (מל"י σίφων קנה ודבר חלול בפנים Rohr, etwas Hohles ומזה סִיפֹנְיָה, סוּמְפּוֹנְיָה כלי זמר חלול בפנים (Dudelsack, Sackpfeife בפ' לולב הגזול בגמ' נסדק (סוכ' ל"ו.) והוא דקיימי' סימפונהא[4]. פי' הקנים החלילים שבתוך הריאה שיכנס מהן הרוח מן (דניאל ג', ה'. ט"ו) פסנתרין וסומפוניה בכלי מתכות פי"א בכלי' (מ"ו) וסמפוניה[5] וחליל של מתכת. ובפ' מ"ז (מ"ח) תיק סמפוניא[6] פי' כלי זמר הם כמו (דניאל שם) פסנתרין וסומפוניה. *[אחי"ה ובדניאל ג', י' אי' ג"כ בלי מי"ם וסיפניא וכגי' הספרי' בכלי' ט"ז וזו ראיה שהמי"ם נוספת וא"כ נגזר מל"י הנ"ל ונקראו גידין חלולין בריאה סימפון ובקבוץ סִמְפּוֹנוֹת בלא"ר סִימְפּוֹנָהָא והיחיד סִימְפּוֹנָא עיי' חולי' מ"ב. מ"ה: מ"ח: מ"ט. ורש"י בחולי' מ"ב. (ועיין למ"ז סע"ב) פי' קנוקנות הקטנות שמתפשטות בתוך הריאה. ונקראו ג"כ קנוקנות גידים דקים ההולכים באורך הירך עיי' פירש"י לחולי' צ"ב: ובחכמת הרפואה נקראו גידים דקים ההולכים ברגל saphena מל"ע صافن עיי' הירטל דאס ערבישע אונד העברעישע אין דער אנאטאמיא 212 ועוד בספרו Onomatologia 459. ויש מי שאומר כי סומפוניה בדניאל הוא הוא ל"י -συμ φωνία וכהעתקת הע' זקנים ופי' כלי זמר כמין נוד תפוח עיי' המיוחס לרס"ג בפי' דניאל[7]. ירו' מגיל' פ"א דע"א ע"ג היה עשוי (המזוזה) כמין סימפון] —

* סימפיה תוספ' כ"י מכשירין רפ"ב מים העולין בפיה ובסימפיה ובלי ספק צ"ל בסימפיה עיי"ע ספס ובר"ש מכשירין פ"ג מ"ז גרס בפיה ובשפתיה ועיי' מכשירי' פ"ד מ"א בפיו ובשפמו. וא"כ צ"ל בתוספ' ובסיפמיה ובנו"ג בדפוסי' ובמעיה וט"ס הוא.

סמפר (= סמפור אולי מל"פ נִיזוּגּ חד ועוקץ של חנית והושאל לחדוד של מורג das Spitze, die Schärfe der Dreschwalze) בעל פיפיות תדוש הרים ותדוק (ישעי' מ"א, ט"ו) תרג' מלא סימפורין תקטל בעממיא[8]. — (א"ב פי' בל"י בעתה והשחתה) *[אחי"ה לא ירדתי לסוף דעתו של ר"ב וגם ההמשך לא יסבול ענין בעתה כי אם כל דבר חד ועוקץ כהעתקת בעל פיפיות וכן העתיק בחריצי (דה"א כ', ג') מוריגי סמפורין דפרזלא ובקצת דפוסי' סְפוֹרִין. וה' פליישער פי' כמו סַמֵּר בהוספת מי"ם ואין נ"ל] —

סַמְפִּירִינוֹן (מל"י σαπφείρινον von Sapphir; תואר מן σάπφειρος = σάμφειρος der Sapphir) בילמדנו לך עלה מזה (תנחומ' כי תשא סי' כ"ו ועיין שהש"ר פ' ידיו גלילי') הלוחות משקל ארבעים סאה היו ושל סמפירינון היה. ובפסיקת' דעניה סוערה (פסיק' דר"כ צד קל"ה:) ובהגדה דתלים (לי' בשו"ט מזמור פ"ז) יסודתו בהררי קדש (תהלי' שם) ויסדתיך בספירים (ישעי' נ"ד, י"א) בסמפירינון מעשה באחד שלקח אבן אחת של סמפירינון א"ל תנה לנו שנבדוק אותה נטלה והיה מכה עליה בפטיש נחלק הפטיש ונשבר הסדן והאבן של סמפירינון לא נשברה[9]. — (א"ב תר"י (ב') נופך ספיר (שמות כ"ח, י"ח) כדכדונא (סמפוריא) [צ"ל סמפורינא]) *[אחי"ה ובמתורגמן וסמפוריינא ובנו"ג וסמפולינא וצ"ל וסמפורינא והתואר ממנו עוד בתר"י לדברי' ד', י"ג לוחי סמפירינון, ושם ל"ד, י"ב לוחי אבן סמפירינון. וכנ"ה בתנחו' בשלח סי' כ"א הארון אמרו של סמפירינון היה.. המטה

1) בנו"ג לית ליה. 2) בכ"י ק"ט ונמצא אכלה בתרומה בזנות. 3) ועיי' הוספות ה' פליישער בעמת"ל ללעווי ח"ג, 723 וה' לעווי בטעות הביא גם מב"ב צ"ב: ושם לי' סימפון. 4) וכצ"ל בחולי' מ"ז סע"ב ובנו"ג סמפונות במשקל עברי וברש"י ביחיד סימפונא וצ"ל סימפונהא. 5) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בר"ש בכלי' שם ובנו"ג וסימפוניה ובדפ"ע וסומפוניא. 6) וכ"ה בר"ש ובפי' הרמב"ם סמפונין ובנו"ג ספונייא. 7) אבל במשנה נקרא זה חמת חלילין (כלי' פ"כ מ"ב) ועיין גראפישע רעקוויזיטען לה' המנות לעף 113. 8) בנו"ג בתרג' תקטל פלחי כוכביא. 9) וכ"ה בשו"ט שם ובפסיקת' קצת בשינויים ועל פיו בילק' ישעי' ר' של"ט ועוד עיין המעשה בסגנון קצת אחר בשהש"ר פ' ידיו גלילי ובאיכ"ר פ' זכו נזיריה ותוספ' קידושי' ל': ותוספ' סוטי' כ"ב, ד"ה אם ברזל.

של סמפרינון היה, ושם בכי תשא סי׳ כ״ט מחצב של סנפירינון וכה״ג בילק׳ ישעי׳ הנ״ל סמפירינון . . סנפירינון, וכ״ה בשו״ט הנ״ל ובשמ״ר ספל״ח יששכר סנפירינון — וע׳ זקנים העתיקו ספיר (שמות כ״ה, י׳; ישעי׳ נ״ד, י״א; איכ׳ ד׳, ז׳) ושוהם (יחזק׳ כ״ח, י״ג) ע״י σάπφειρος] —

סְמַק (מל״ם פי׳ אדום roth sein והתואר סְמוּק, סִימוּק והשם סוּמָק בל״ם סוּמָקָא אדמימות das Rothe ועוד עיין בפנים) ברפואות דמי שאחזו (גיטי׳ ס״ט.) ליתי שבעה סומקי מגוה דחיותא פי׳ המורה של מגנצא[1]) ז׳ חתיכות בשר כחוש מתוך הבהמה. פ״א[2]) טחלי[3]). בפ׳ הזהב בגמ׳ כשם שאונאה (ב״מ נ״ח:) חזינא דאזיל[4]). סומקא ואתי חיורא פי׳ „כיון שמקפידו מת הדם שבלבו והולך האדמימות ומלבינין הפנים כגון גוון המת״[5]). — (א״ב תרג׳ אלים מאדמים (שמות כ״ו, י״ד; ל״ה, ז׳) דכרי מסמקי. וענין קרוב לזה תרג׳ אדם פטדה וברקת (שמות כ״ח, י״ז; ל״ט, י׳) סמקן ירקן וברקן) *[אחי״ה והרבה בתרג׳ עיי׳ המתורגמן ולעווי בעמת״ה. וכן בדרז״ל התואר זכר סוּמָק שבת קכ״ט. קל״ד. פסחי׳ כ״ה: יבמות ס״ד: ירו׳ שבת פי״ד די״ד ע״ד וירו׳ ע״ז פ״ב ד״מ ע״ד והקבוץ סוּמָקֵי שבת קמ״ז. חולי׳ צ״ג: גיטי׳ הנ״ל סומקין ירו׳ ר״ה פ״ב דנ״ח ע״ג ירו׳ סנהד׳ פ״א די״ח ע״ג. לנקבה יחידה סוּמָקָא חולי׳ מ״ו: עיי״ע אהין. סוּמַּקְתָּא עיי״ע חקל (ח״ג, תע״ט). ב״ב פ״ד. שמשא סוּמַּקְתִּי ובתרג׳ ירו׳ ב׳ לשמו׳ כ״ח, י״ז סַמְקְתָּא ועוד סומקתא תר״י א׳ לבמד׳ י״ט, ב׳. והשם סִימּוּק ירו׳ תרומו׳ פ״א ד״מ: ובירו׳ גיטי׳ רפ״ז דמ״ח ע״ג סמיק וצ״ל סמוק. ובירו׳ דמאי רפ״ב דכ״ב: בט״ס טימוק וצ״ל סימוק ועיי״ע טימוק וע׳ אכתר. והקבוץ סִימּוּקָן איכ״ר פ׳ גם תנין ועיי״ע (ירוד) [ירור] (ח״ד, ק״ס.) ושם סימוקין. ועוד תואר לאמורא דא״י עיי״ע טייפה (ח״ד, כ״ט). ועוד השם הפרטי גיטי׳ ס״ט. שילא בר סומקי. ב״ר פנ״א ר׳ חלבו בן חילפא בר סמקאי. ירו׳ ברכו׳ פ״ט די״ג. ר׳ חלבו בשם ר׳ אבא סמוקה, ובבמד״ר פ״ג אי׳ אבא סמוקיד — והפעל ב״ב פ״ד. קא סמקא צפרא ופניא וכו׳, פַּעֵל ויק״ר רפי״ב יתאדם (משלי כ״ג, ל״א) ודאי מְסַמֵּיק ליה, ותרג׳ מאדם (נחום ב׳, ד׳) מסמקין. ותרג׳ מא״מים עיי׳ לעיל במו״ע. והושאל לבושה ירו׳ חגיג׳ פ״ב דע״ז ע״ד וירו׳ סנהד׳ פ״ו דכ״ג ע״ג בגין דלא מסמקי אפוי, אפעל אַסְמִיק פסחי׳ ע״ד: חולי׳ צ״ג: עיי״ע אמץ ב׳] —

* סמוקיד שם תואר לר׳ אבא עיי״ע הקודם לזה.

* סַמְקִי (שם אגם בבבל) יבמו׳ קכ״א. אגמי דסמקי.

* סומקינא (?) פסיק׳ רבתי רפ״ל ומיד היה נוטלו סומקינו הה״ד ותקחי את בניך [וגו׳] אשר ילדת לי לפי הענין בנו הרך ואולי צ״ל טוקינו מל״י τέκνον ילד או מע׳ סמק פי׳ אדום וכחוש כמו בגיטי׳ הנ״ל.

☜ סמוקרי (בל״ם סְמַקְרָיָא פי׳ אדמדם hoch-roth) תר״י (ב׳) ויצא הראשון אדמוני (בראש׳ כ״ה כ״ה) ונפק קדמאה סמוקרי. *[אחי״ה ודע כי בתר״י א׳ סְמֻקְרָיי ובתר״י ב׳ סומוקריי וכן תר״י א׳ לויק׳ י״ג מ״ב אדמדם: סמוקרי והוא מל״ם הנ״ל] —

☜ סמר (כמו שמר ובל״ע شمر behütet werden) תרג׳ השמר לך (בראש׳ כ״ד, ו׳; ל״א כ״ד. כ״ט) אסתמר לך. *[אחי״ה וכן מתורגם רוב לשנא השמר בנפעל עיי׳ המתורגמן, וכ״ה בב״ק נ״ח רע״ב לאסתמורי פי׳ להשמר ולהזהר] —

* סָמַר (פי׳ בל״ע سمر מהשם مسمار בל״מ מַסְמֵר פי׳ חיזק במסמרים annageln, mit Nägeln befestigen) ירו׳ מגיל׳ ספ״ד דע״ה ע״ג ואפי׳ לא סמרו והא תני והוא שסמרו וכו׳. בפיעל כלי׳ פי״ד מ״ב סימרו טמא ועיי׳ בתוספת׳ כלי׳ ב״מ רפ״ד עשה בראשו מסמר להיות מכה בו. בינוני פועל שבת פ״ו מ״ב תוספ׳ שם פ״ד (ה׳) המסוּמָּר עיי״ע סנדל. ורד״ק בשרש סמר פי׳ סָמַר (תהלים קי״ט, ק״כ) תְּסַמֵּר (איוב ד׳, ט״ו) מזה הענין פי׳ שערות הראש יקומו ויעמדו כמסמרות] —

* סְמַרְדְּקוֹם עיי״ע סמדרקוס.

סְמַרְטוּט (מל״ע شرموطة חתיכת בגד בלוי Lappen מפעל شرمط in Stücke, Fetzen reissen[6]) בפ׳ נוטל אדם (שבת קמ״ב:) מקנח

---

[1]) עיין בח״א במבוא XV. [2]) כ״ה לנכון בכ״י ק״ט וה״ב ובדפ״ע רק פי׳ וטעות הוא. [3]) וכ״ה ברש״י אבל בגיטי׳ ס״ז: בישרא סומקא פירש״י כחוש. [4]) בדפו״ו אי׳ דזיל ואולי הוא נכון ופי׳ נתמעט ובזה סרה קושית התוספו׳ ב״מ שם. [5]) והועתק מפי׳ ר״ח שהובא בשט״מ לב״מ ושם הלשון כזה: כיון שמקפידו מת הדם שבלבו ולפי׳ הולך האדמימות מעל פניו כי הדם הוא המאדים את הפנים וכיון שנעתק מלבין הפנים כגון גוון המת. [6]) עיין הוספות ה׳ פליישער לעמת״ל ללעווי ח״ג 724.

בסמרטוט. כפ׳ ה׳[1]) בפרה (מ״ז) פקקה בסמרטוט. פי׳ חתיכת בגד בלוי. *[אחי״ה ורה״ג פי׳ בפרה שם וז״ל פי׳ סרחא ברקא בטיית ע״כ וצ״ל כרקא פי׳ בל״ע سريحة خرقة חתיכת בגד בלוי. והוא בלויי הסחבות כפי׳ הרמב״ם. וכנ״ה בשבת קל״ג סע״א כורך עליה סמרטוט והקבוץ ברכו׳ נ״א רע״ב עיי״ע הדר ג׳. שבועו׳ ל״א. לבוש סמרטוטין. תוספת׳ שבת רפ״ב ולא (מדליקין) בסמרטוטין, תוספת׳ ביצ׳ פ״ב שלא יקרע לה סמרטוטין. רות רב׳ פ׳ ותלכנה: מכסה בסמרטוטין. דב״ר פ״ב סמרטוטין מלאים דם. שהש״ר פ׳ כאהלי קדר: כעורים ושחורים וסמרטוטין, ובילק׳ שה״ש ר׳ תתקפ״ב מה אהלי קדר מבחוץ סמרטוטין וכו׳ — ועה״ק שנ״ב לועז האדר״ן בל״א = Hadern] —

סמרטין (בני סמרטיה = מרטניא Mauritanier ור״ב פי׳ סרמטיא) בקח את הלוים בילמדנו (תנחומ׳ במדי׳ ח׳, ו׳ ל״י) ואפי׳ סמריטין[2]) ואפי׳ ברבריים פי׳ אומות בזויין הן כמפורש בע׳ ברבר. — (א״ב פי׳ סרמטין בל״י ורו׳ אנשי מחוז הנקרא פולוניא והיום גרים בה לאלפים ולרבבות מאחינו נכתרים בתורה ובמצות ובעונותינו נהרגו מהם בשנים שעברו כמה קהלות על קדושת ה׳ באכזריות אף וחימה יי׳ יגן עליהם ועלינו) *[אחי״ה Sarmatia של איירופא בצפונה של פולוניא בודאי לית מאן דכר שמיה במדרש כי אם Sarmatia של אסיא הנכללת עם עם של שקיתיא (עיי״ע ברבר ומ״ש) אבל דעתי נוטה כי עיקר הגי׳ מרטניא Mauritanien עיי״ע, וע׳ ברבר אשר שם ציינתי המקומות שבהם נזכר לפעמי׳ מורטניא עם ברבריא ולכן צ״ל גם בשהש״ר פ׳ קול דודי במקום: אחד מכם גולה לברבריה ואחד מכם גולה לסמטריה ובפסיקת׳ דר״כ צד מ״ח לסמטיא וצ״ל לסמרטיא שהוא משובש מן מרטניא והראיה שבילק׳ שה״ש פ׳ קול דודי ר׳ תתקפ״ו ובפסיק׳ רבתי פט״ו[3]) אי׳ ואחד מכם לברטניא וצ״ל למרטניא, ועיי׳ ג״כ מ״ש ה׳ רש״ב בפסיקת׳ דר״כ שם אבל הגהתו במקום לסמטיא לסרמטיא עפ״י פי׳ מו״ע וכן הגהת ה׳ פריעדמאן בפסיק׳ רבתי צד ע״א: לסרמטים אין נ״ל וגם אני חוזר ממה שהגהתי בע׳ ברבר שצ״ל סרמטיה ובאמת צ״ל סמרטיה והוא כמו מרטניא] —

* סְמַרְטִיקֵי (שמרון Σαμάρεια Samaritanien) ירו׳ ע״ז פ״ה דמ״ד ע״ד לא אישתכח חמרא בכל סמרטיקי פי׳ בכל ארץ שמרון והוא במשקל גרדיקי ע״ש.

* סְמַרְמוֹרוֹת (מפעל עברי סמר Schauer) נדה ס״ג. כפי גי׳ הע׳ בערך צמר ה׳.

סמרון (בל״י σήμερον היום heute) בכתובו׳ ירוש׳ בפ׳ האשה שנתאלמנה (פ״ב דכ״ו ע״ג) אתמול אמרה טמאה אני סמרון[4]) טהורה. פי׳ היום[5]) בלי יונ. *[אחי״ה וכן העתיקו ע׳ זקנים היום (בראשי׳ ד׳, י״ג; כ״א, כ״ו; כ״ב י״ד) היום הזה (דברי׳ ו׳, כ״ד; ש״א י״ז, י׳. מ״ו) כיום (בראשית כ״ה, ל״א, ל״ג; ש״א ט׳, י״ז) וזולתו] —

* סמרוסי (= סמורסי נ״ל מל״י ἡμιώριος halb-reif) ברכו׳ ל״ט. לא אגורי שמו אלא אברוטי שמו ואמרי לה סמרוסי שמו. בכ״י ש״ס אברוסי שמו וא״ל סברוסי שמו ובירו׳ ביכורי׳ פ״א ה״ג הגי׳ אוורים והוא בל״י ἄωρος אינו מבושל unreif והוא הוא אגורי בל״י אמצעי׳ ἄγουρος unreif עיי׳ פערלעס מיסצעללען 34[6]) אבל מה שפי׳ סמרוסי ambrosia אין נ״ל כי אם כמו שכתבתי מל״י הנ״ל ופי׳ מבושל חציו וא״כ אברוסי = אוורים הוא קרוב לענין סמרוסי ושייך לומר עליו ואמרי לה ושיעורו יש אומרים אינו מבושל כל עיקר ואמרי לה שמבושל רק חציו. והמלה הורכבה מן סמיי בל״ר semi = ἡμι חציו ומן ὥριος = ὡραῖος מבושל ובתואר הפעל ὥρασι reif, zur rechten Zeit והוא הוא סמרוסי = סמורסי ἡμιώρασι מבושל חציו.

סַמְתַּר (או מל״ם סמתרין מיץ של עשב העומד לתחבושת או הורכב מן סם ול״פ ﺗﺮ לח כלומ׳ מרקחת לחה וטובה) בפ׳ המקבל שדה מחבירו בגמ׳ המקבל שדה מחברו לזורעה (ב״מ ק״ז:) התם נמי אי לאו זיקא הוו עבדי לה סמתרי[7]) וחיי. בר״ג דפ׳ האשה שהלכה (יבמו׳ קי״ד:) חזית דמחו ליה בגירא או ברומחא סברה ודאי מיית ואיכא דעבדי ליה סמתרי וחיי[8]). בר״ג דפ׳ המוכר את הספינה

1) כ״ה לנכון בכ״י ערוך ובדפו״ו בט״ס ח׳ ובשדפ״ע כל הציון נשמט בטעות. 2) כ״ה בדפ״ר ובשדפ״ע סמרטין. 3) ולא פי׳ ה׳ כנדפס בטעות בע׳ ברבר ח״ב, קפ״ד: שורה ב׳. 4) בנו״ג שמירון. 5) כ״ה לנכון בדפ״א ולא יום כבדפ״ר וויניצי. 6) וחוזר אני מפירושי בע׳ אגר ב׳ וע׳ אברוצי. 7) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ע סמתר. 8) כ״ה בכ״י ובדפו״ו אבל בשדפ״ע נשמט מן סמתרי וחיי עד סמתרי וחיי.

(ב״ב ע״ד:) כגון הנך עשבי סמתרי הוו[1]. — (א״ב בנוסחאו׳ כתוב עבדי לה סם וחיי (ורש״י) [צ״ל ורשב״ם] בפי׳ הנך עשבי סמתרי הוו מביא ראיה מהיא דמקבל א״כ גרס סמתר[2]. ותרג׳ את תמרוקיה (אסתר ב׳, ט׳) ית סמתר רבותהא) *[אחי״ה וכן תרג׳ שם ב׳, ג׳ סמתר משחהון. ותרג׳ מרוקיהן (שם י״ב) סמתוריהון ותרג׳ ויחבש (איוב ה׳, י״ח) ומעיל סמתירא וממנו הפעל יחבש (שם ל״ד, י״ז) יסמתר. ודע כי ברש״י בדפוסי׳ הישנים גרס בב״מ הנ״ל סמתא ואולי הבין כי הוא כמו סמא[3] ולפי גי׳ סמתא[4] אולי הוא מל״ע ضمادة תחבושת Pflaster אבל בכ״מ הנ״ל אי סמתר[5] ובכ״י פי׳ רגמ״ה „סמטרי: סם חיים" וא״כ הוא הרכבה מן סם ומן ל״פ تر לח וטוב. ועוד י״ל שהוא ל״ס הרשום׳ בתחלת הע׳ ונקרא כן מיץ של עשב שהמציא Achilles ועל שמו נקרא Achillea עיי׳ פליניאוס כ״ה, י״ט וכתב שם שהוא המעולה שבתחבושות וי״א שהוא סגולת הרפואה (Alii . . utilissimam . . emplastris . . Alii utroque usum medicamento volunt) וזה העשב נקרא בל״ס סמתרין. ועה״ק שנ״ב לא מצא ידו בפי׳ המלה וכתב וז״ל ג״ל אספלנית של עשבים י״א גלייאנדר (Oleander) בל״א. י״מ זניקלא (= sanicula, der Sanikel עיי׳ אדעלונג) המרפה כל חבירה ופי׳ סם המרפה תרי חיתוכים סם תר ע״כ] —

סן (= סְנָא, סְנִי בל״מ שְׂנֵא בל״ס סְנָא הפכו אהב hassen ועוד ענין מאוס בל״ס סְנֵא ובל״ע شنا = شنع hässlich) בס״ג דפ׳ הקורא את המגלה עומד (כ״ה:) מאן דסני[6] שומעניה שרי לבזוייה בג׳ וש׳ פי׳ „כגון השותה בד׳ מיני זמר וכיוצא בהן כמו שמצינו באלישע אחר שהוציאוהו אלו הדברים לתרבות רעה ומפורש בחגיגה (ט״ו:) וכש״כ בדבר שהוא יותר מזה שרי לבזוייה בג׳ וש׳ כלומ׳ מי ששמעו רע מותר לבזותו בן זונה דגיירא וגיירתי[7] ונגלו שוליך ונחמסו עקביך (ירמי׳ י״ג, כ״ב)[8] ופי׳ בן שפחה בן גוי כדגרסינן בסנהד׳ (נ״ב.) כמאן קרינן לרשיעא בר צדיקא[9] רשיעא בר רשיעא כי האי תנא וכו׳"[10]. ובר״ג דפ׳ ואלו מגלחין (מ״ק י״ז.) ההוא צורבא מרבנן דהוו סנו שומעניה „מאי סנו שומעניה[11] דעבד כר׳ אלעאי דתניא[12] ר׳ אלעאי הזקן[13] אומ׳ אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו פי׳ מבקש לשתות במיני זמר ולשמוח בשמחה המרגילה לידי עבירה כגון זה ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה מה שלבו חפץ לא התיר אלא[14] אכילה ושתיה במיני זמר וכיוצא בהן אבל דבר עבירה שיש בה דין אדם או דין שמים ואפי׳ חייבי לאוין או חייבי עשה וכ״ש למעלה שאיסורן איסור עולם ח״ו שהתיר ר׳ אלעאי ואפי׳ בסתר אלא כגון הדרך[15] שפירשנו הוא שאמר לעשות ואפי׳ דברים הללו לא התירן [לו] אלא אמר כמשיא עצה לעשות כך כדי (להבטיח) [צ״ל להבריח][16] את יצרו להשלים תאותו וכיון שיראה את עצמו לבוש שחורין ועטוף שחורין משתבר יצרו ונמנע ואינו עושה וזה צורבא מרבנן עשה כר׳ אלעאי ולבש שחורים ונתעטף שחורים ואחר זה כולו חזר לשתות במיני זמר כמו שהיה עושה[17] [אלישע] ולפיכך שמתיה רב יהודה"[18]. פי׳ ד׳ מיני זמר כנור ונבל ותוף וחליל כמפורש בסוף סוט׳ (מ״ח.). בגמ׳ דפ׳ קונם יין (נדרי׳ ס״ב רע״א) קסבר משום סניות מלתא הוא דקאמר הדין גברא. בר״ג דתעניות (ז׳:) אי הוו סנו טפי הוו גמירי. בפ׳ יש נוחלין בגמ׳ אחר הבן (ב״ב קכ״ב סע״א) אילימא שופרא וסוניא[19] פי׳ בין שדה טובה ורעה. בס״ג דפ׳ א״ר עקיבא (שבת פ״ט סע״א) ה׳ שמות יש לו מדבר צין שנצטוו ישראל עליו מדבר קדש שנתקדשו ישראל

[1]) בנו״ג ההוא עשבא ובכ״י ש״ס כגי׳ רבינו ועיי׳ עוד למטה בסמוך. [2]) ובאמת כה״ג בכ״י ש״ס ובילק׳ עקב ר׳ תתמ״ט [3]) ובהיפך במקום סמא בחולי׳ נ״ד. גרס הרשב״ם בב״ב ע״ד: סמתר. [4]) אבל ביבמו׳ גרס רש״י סמתרי ופי׳ תחבושת. [3]) ובכ״י ג״ג בערוך סמנתר וכ״ה בכ״י ש״ס א״פ בב״ב ע״ד: דסמנתרי הוה. [6]) וכ״ה בכ״י ש״ס מינכען ובנו״ג האי מאן דסנאי. [7]) כ״ה בכ״י ק״ט וכ״ה בפי׳ ר״ח ובדפ״ע הגיירתי. [8]) וכ״ה בפי׳ ר״ח אבל בדפ״ע שוליו . . עקביו. [9]) וכ״ה בהעתקת פי׳ ר״ח אבל בנו״ג בסנהד׳ קצת בסגנון אחר ע״ש. [10]) ע״כ הועתק מפי׳ ר״ח (בש״ס ווילנא) וקרוב לזה בפי׳ ר״ח בחגיג׳ ט״ו: וא״כ רבינו לא הלך בזה בעקבות ר׳ צמח גאון כמו שרציתי לומר במבוא XX ע״ש היטב. [11]) כ״ה לנכון בדפ״ר והם הם דברי ר״ח. [12]) כ״ה בכ״י ק״ט וכ״ה בפי׳ ר״ח ובדפ״ע דתני. [13]) וכ״ה בפי׳ ר״ח ובכ״י ש״ס מ״ק ובחגיג׳ ט״ז. וקידושי׳ מ׳. [14]) וכצ״ל בפי׳ ר״ח. [15]) בפי׳ ר״ח אלא דבר. [16]) וכ״ה בפי׳ ר״ח ובפי׳ ר״ח בחגיג׳ ט״ז. אי׳ כדי לשבור את יצרו ועיי׳ ג״כ תוספ׳ בחגיג׳ שם ובקידושי׳ מ׳. ד״ה ויעשה בשם ר״ח. [17]) וכ״ה בפי׳ ר״ח ויפה השלים מו״ל בש״ס ווילנ׳ מלת אלישע וכצ״ל בערוך. [18]) ע״כ הועתק מפי׳ ר״ח במ״ק (ועיי׳ תוספ׳ שם) ובחגיג׳ ובקידושי׳ הנ״ל בקוצר נמרץ בשם ר״ח ובחגיג׳ השיגו בעלי התוספ׳ על זה הפי׳ בענין יעשה מה שלבו חפץ ע״ש והמיוחס לרש״י במ״ק כתב וז״ל ואמר לן רבי משום רב האי גאון וכו׳ ע״ש ודבור ואמר לן רבי הוא מסגנון לשון רגמ״ח עיי״ע חלק ג׳ וזו ראיה שפי׳ למ״ק הוא ממטבע של רגמ״ה. [19]) בנו״ג וסניא וכ״ה בפי׳ רגמ״ה.

עליו, מדבר קדמות שניתנה קדומה עליו מדבר פארן שפרו ורבו ישראל עליו מדבר סיני שירדה שנאה לאוה"ע עליו ומה שמו חורב שמו. בפר' אלו טרפות בגמ' כרם (חולי' נ' רע"ב) סניא דיבי פי' „ששונאין אותו הזאבים ולא יוכלו למיכל מיניה פ"א סניא כעין מסננת, דיבי לשון זיבה"[1]. *[אחי"ה וכנ"ה בשבת ל"א. דעלך סני לחברך לא תעביד. יומ' ט': באלהא דסנינא לכו[2]. כתובו' ק"ה: לא לידון איניש דינא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה וכו', ושם: מינייהו סנו לי ומינייהו רחמו לי, קידוש' נ'. בהאי אתרא רחמו לי. בהאי אתרא סנו לי. ע"ז י': דהוה סני ליהודאי. פסחי' קי"ג: ומי שרי למיסנייה[3] ושם: כ"ע מיסנא סנו ליה[4]) שבת כ"ו רע"א סניא לה לכלתה[5]. ורוב לישנא שנאה מתורגם ע"י סנא עיי' דוגמאות במתורגמן ע' שנא. ועוד ענינו כמו בל"ם וע' מאוס וכעור ומזה דסנו שמיה עיין לעיל בערוך, ומגיל' י"ד: סניין שמייהו. קהל"ר פ' שמח ביש סנייה ועוד עיי"ע סניתא ציון מב"ר פ"נ — והשם מהוראה ראשונ' סַנְאָה בל"ס סָנָאָא, סָאנָא בל"מ שַׂנֵא בל"ע شانى חולי' מ"ג: כלפי סנאיה דרבא, ירו' ברכו' פ"ב ד"ה. סנאיהון דישראל הוא. ירו' מגיל' פ"א דע"ב ע"ד סנאיו של יוסף. תרג' לשמו' כ"ג, ד' ה' דסנאך, תרג' שני אסת' ו', י' סנאה דילי וסנאה דאבהתי. והקבוץ תרג' שמות א', י' סנאנא (ובתר"י א' סנאנן) ועיי' לדברי' ז', י'. ט"ו וזולתו. והשם המופשט סְנָא בתר"י לבראש' כ"ז, מ"א; נ', כ"ה וזולתו ובל"נ סִנְאָה אונקל' לבמד' ל"ה, כ' ובמשקל סורי סֵנְאתָא, סְנִיאתָא עיי' תרג' ש"ב י"ג, ט"ו; לתהלי' כ"ב, י"ט; למשלי ט"ו, י"ז; לקהל' ט', א' ועוד בל"ס סַנְיוּתָא ומזה בנדרי' ס"ב. עיי' לעיל. ומהוראה שנייה קהל"ר עיי' לעיל] —

סן (= סְיָנָא בל"ס סְיָנָא פי' טיט (Koth, Lehm רפש וטיט (ישעי' נ"ז, כ') סין וטיט. *[אחי"ה בדפוסי' נקוד סִין וכ"ה בתרג' ש"ב כ"ב, מ"ג וצ"ל סְיָן וכדאי' סְיָין בתרג' תהלי' י"ח, מ"ג או כסְיָן בתרג' ישעי' י', ו' בדפו"ו. ועיי"ע סוון — ובענין סין של מקרא שהוא Pelusium עיי"ע פלס ו'] —

סן (= סִינַי הר ידוע אשר שם קבלו התורה; והושאל לחכם אשר כל רז לא אניס ליה) בס"ג דהוריות (י"ד.) ובס"ג דברכו' (ס"ד.) סיני ועוקר הרים פי' בידו גמר התלמוד כהלכה למשה מסיני. בפ' קמ' דקידושי' בגמ' יתירה[6] עליו (קידוש' כ':) דרשינהו רב נחמן בר יצחק להני קראי כי סיני פי' כהלכה למשה מסיני. *[אחי"ה ועיי"ע סיני ומ"ש ביתר ביאור] —

סן (= סַנְיָא בל"ס כמו סְנֶה בל"מ Dorn, Dorn-hecke) קנין וסנאין וטינא (ב"מ קי"ז.) כבר פי' בע' מעזב. *[אחי"ה וש"נ שנוי הנוסחאות. וסנאים פי' קוצים והיגתא כמו בתוספת' תרומו' ספ"א לתוך הנקע או לתוך הסנאין — וכן חולדת הסנאים ב"ק פ'. ובע' חלד גרס' רבינו שם ובכלאי' פ"ח מ"ה הסנאין[7]) ובנו"ג בכלאי' הַסְנָיִים והיחיד שהש"ר בראש: מן סניא נפיק ורדא. ותרג' ירו' א' סנה (שמות ג'. ב'. ג'. ד') ועוד סנייא (לדברי' ל"ג, ט"ז) ובאונק' אסנא עיי"ע בח"א קפ"ד: ושם צ"ל אַסְנָה] —

סן (= סִין כמו שֵׁן בל"מ ובל"ע سن Zahn והושאל לכל דבר חד כמין סיכין spitzer Zapfen, Nagel) באלו כלים פ' עשירי (מ"א)[8] עשאן בסינים[9]) או בשגמים[10]). במעשה[11]) משכן (ברייתא דמלאכת המשכן פ"א[12]) הסינין יוצאין מן הקרשים. פי' כמין סיכי[13]) שיוצאין מן הקרשים שנים מכאן ושנים מכאן[14]) ומשליבין אותן בהן. *[אחי"ה כה"ג בדפ' פיז' וויניצ' ושם לי' בהן ובדפ"ר משלבין אבל בדפ' באסיל' ואמ' בט"ס משליכין וצ"ל בבי"ת וכבכ"י ה"ב וכן מוכח מפי' רה"ג בכלי' (בסד"ט 6) וז"ל בסינין י"א עצי הסנה אבל אינו אלא כמין שלב שמשלב את הקרשים ב' מיכן וב' מיכן ע"כ. וכי"א פי' הר"ש ורע"ב וכפי' אחרון מוכח מפי"מ להרמב"ם

---

[1]) ע"כ הועתק מפי' רגמ"ה (בקובץ כ"י אנגיילי‎קי דף ש"ט.) ושם הגי' שניא דיבי וצ"ל סניא ובכ"י ק"ט וה"ב חסר בטעות הפי' הראשון. [2]) כה"ג בכ"י ש"ם ובילק' שה"ש ח' ועיי' ד"ס ושם פי' ר' אליקום: בשבועה שאני שונא כולכם בני בבל. ובנו"ג אלהא סנינא לכו. [3]) כ"ה בכ"י ש"ם ובנו"ג למסניה. [4]) ובנו"ג מיסני סני ליה. [5]) כ"ה בכ"י ש"ם א"פ ובכ"י מ' סניא לכלתה ובנו"ג סניאה לה לכלתה. [6]) כ"ה בכ"י ובדפ"ע בט"ס יתודה. [7]) וכ"ה סנאין בתוספתי' ב"ק פ"ח (ובעי' חלד ח"ג, שצ"ה הערה ד' ט"ס פ"א) ובתוספ' שביעי' פ"ה ותוספתי' ע"ז רפ"ב (ובכ"י אירפ' בל"נ הסנאות. [8]) וכצ"ל בעי' שגם ע"ש. [9]) כ"ה בעה"ק שנ"ב ובנו"ג בסינין אבל בדפ"ע בסנים (ולא סנים כדעת פערלעס = σανίς נסר) וכ"ה בעי' שגם. [10]) בכ"י ק"ט כשנים או כשגמות. [11]) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע בט"ס כמעשה. [12]) ועיי' ג"ב ע' תבר ב' ושם ציון (עפ"י פי' רה"ג בכלי' פכ"ה, מ"א) ברייתא דמלאכת המשכן פ"ד בשם היריעות. [13]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב וכצ"ל בכ"י וי"ו אי בי ל"ד תחת סיבי ובדפ"ר לנכון סיכי ובשדפ"ע סיב וזה הטעה לבעל עה"ק שנ"ב להעתיק לל"א נאש"ט צ"ל באסט = Bast. [14]) בדפ' באסילי לי'.

ע״ש. ובע׳ שגמים פי׳ רבינו ג״כ בפ׳ י״א בע׳ שגם כפי שטת רה״ג ע״ש] —

סן (= סֵינָא מל״ס סאונא בל״מ סְאוֹן נעל Schuh) תרג׳ של נעלך (יהושע ה׳, ט״ו ועיי׳ שמות ג׳, ה׳) שרי סינך כמו מסאנך. *[אחי״ה והנכון כי מסן מסאנא עיי״ע נאצל מן סינא מל״מ וסו׳ הנ״ל ותרג׳ חלוץ הנעל (דברי׳ כ״ה, י׳) בית שרי סינא[1]) ועיי׳ ביבמות ל״ט: ובירו׳ סנהד׳ פ״א די״ט. ושרת סיניה ובירו׳ יבמות ספי״ב די״ג. ושלפת סיניה] —

* סְנָאָה (שם מקום) תעני׳ כ״ו. ירו׳ תעני׳ פ״ד דס״ח: בני סנאה בן בנימין וכצ״ל בתעני׳ י״ב. ובעירו׳ מ״א. עיי׳ תוספ׳ שם ובכ״י ש״ס א״פ תעני׳ אי׳ סנאה עיי׳ ד״ס שם והוא על שם המקום בעז׳ ב׳, ל״ה; ובנחמי׳ ג׳, ג׳ הסנאה מן ע׳ סן ג׳.

סנבוטין (?) (שבת נ״ז.) כבר פירשנו בע׳ אב. *[אחי״ה ושם הגי׳ סרבוטין וכספרים שלנו וזה עיק׳ הגי׳ עיי״ע סרבוטין ומ״ש] —

* סנבטיון עיי״ע סבטיון.

סִינְבּוֹל (מל״י συμβολαί ein Picknik, Beiträge zum gemeinschaftl. Mahl) ירו׳ דפסחי׳ פ׳ האשה (פ״ח דל״ו.) אפי׳ עשו סינבול רשאין לומר לו טול חלקך ואכול לעצמך פי׳ חבורה ואנשיה נותנים חלק בחלק לשום דבר עיי״ע סבלת. *[אחי״ה ר״ל בע׳ סבל וש״נ גי׳ ירו׳ מ״ש ותוספ׳ פסחי׳] —

* סֶנַּבְּרַאי (Σενναβρίς שם מקום קרוב לטבריה) ב״ר פצ״ח[2]) פי׳ כנרת (דברי׳ ג׳, י״ז) ע״י סנבראי ובירו׳ מגיל׳ פ״א ד״ע. אי׳ צינברי ועיי״ע בית ירח ומ״ש.

* סנגלרין גי׳ הילק׳ עיי״ע סנגורין.

סְנֵיגוֹר (מל״י συνήγορος מליץ מלמד זכות Anwalt, Vertheidiger) בר״ג דקידושי׳ (ה׳.) כסף מכנים כסף מוציא סניגור יעשה קטיגור. בר״ג דפ׳ שבועות העדות (שבועו׳ ל׳:) ת״ר מניין לדיין שלא יעשה סניגרון[3]) לדבריו שנא׳ (שמו׳ כ״ג, ז׳) מדבר שקר תרחק פי׳ כיון שראה זכות לאחד ואח״כ ראה לו חיוב לא יהא מטעין דבריו הראשונים כדי להעמיד דבריו אע״ג דאיכא למימר דשפיר מצי לקיים דבריו הראשונים הואיל ועושה כדי להעמיד דבריו כמשקר דמי[4]). (א״ב פי׳ בל״י מליץ מלמד זכות וקטיגור מלמד חובה ולהכרעת לכף זכות אומרים היונים סנגוריא) *[אחי״ה ויפה פי׳ ג״כ ר״ח בשבועו׳ (בקובץ כ״י אנג׳ דף נ״ג סע״א) (סניגורו) [צ״ל סניגורן] כמו מליץ יושר הוא כלומ׳ מראה לבעל דין היאך יטעון ע״כ ורי״ף פי׳ סניגרון מליץ כד״א אין קטיגור נעשה סניגור ע״כ ונקרא „המליץ סניגור כי הוא המעמיד דברי בעל דין" כ״י ערך מילין בקובץ כ״י ה״ב. תנחומ׳ צו סי׳ א׳ בלעם הרשע היה סניגרון של או״ה. ובאה המלה לרוב עם הפכה קטיגור עיי׳ ר״ה כ״ו. ירו׳ יומ׳ פ״ז דמ״ד: ויק״ר פכ״א לפי שאין קטיגור נעשה סניגור. שמ״ר פי״ח עיי״ע סמאל. ויק״ר פ״ל אי לזה שנעשה סניגורו קטיגורו. והקבוץ שמ״ר ר״פ ל״א והיו לו סניגורין מפייסין עליו וכו׳ וסניגורין עומדין כנגדו מלמדין זכות, ירו׳ ר״ה פ״א דנ״ז: יעמדו סניגורין יעמדו קטיגורין . . יעברו סניגורין יעברו קטיגורין ובפסיק׳ רבתי פט״ו יעמדו סניגורים . . יעברו סניגורים, והשם המופשט ירו׳ תעני׳ פ״ב דס״ה ע״ד אין להם מי ילמד עליהם סניגוריא וכו׳, שמ״ר ס״פ ט״ו לא כל המלמד קטיגוריא מלמד סניגוריא ע״ש, ושם ס״פ ל״ח נכנס אצלו ללמד סניגוריא, שם רפמ״ב התחיל מלמד עליהם סניגוריא ויק״ר פ״ה סניגוריא מקטרג בדיני נפשות, תנחומ׳ הישן וירא סי׳ ט׳ ללמד סניגוריי׳ על ישראל, שם וארא סי׳ ד׳ נכנסה סניגוריא ולימדה עליו זכות. ובפסיק׳ רבתי פ״י סניגורא צ״ל סניגוריא ובפ׳ כ״א בכתיבה מלאה כמשפט ל״י משה יפה למדת סיניגורייא (συνηγορία Vertheidigung) על בני. שהש״ר פ׳ היושבת נכנסה מטרונה ולימדה עליהם סניגוריא, ויק״ר רפ״ו הדא רוח הקודש סניגוריא היא מלמד זכות לכאן ולכאן. וכן במשקל סְנֵיגוֹרֶת פסיקת׳ רבתי ספ״מ השופר סניגורת שלהם. — סניגורים עיי״ע סנגים] —

* סניגורא, סנגרא (שם מקום בים המלח) בירו׳ שביעי׳ פ״ו דל״ו ע״ג נמנה בן ערי תחומי א״י (ברכה) [צ״ל כרכה] רבא ובר סנגדא ותרנגולא עילאה דלמעל׳ מן קיסרין, ובתוספת׳ שביעי׳ פ״ד אי׳ כרכא דבר סינגורא ובכ״י אירפ׳ דבר ס נ ג ר א, וכ״ה בילק׳ בסוף עקב וספרי סוף עקב ובתר״י א׳ לבמד׳ ל״ד, ח׳ לכדכוי דבר סניגורא ונ״ל ברור שצ״ל ג״כ כרכוי דבר סנגרא או סנגורא. ולפע״ד הוא Σηγώρ, Σεγώρ, Ζόγορα של

---

1) בנתינה לגר להג׳ ר״נ אדלער סרי וצ״ל שרי כדאי׳ בפסוק הקודם וחלצה נעלן (שם ט׳) ותשרי סיניה. 2) ובע׳ בית ירח (ח״ב, ע״א) בט״ד פצ״ט. 3) בדפו״ו סנגריא וכ״ה ברי״ן שבועו׳ ובכ״י ק״ט סניגור ובפי׳ ר״ח סניגורו. 4) ועיי׳ ג״כ בפירש״י.

ע׳ זקנים תחת צוער (בלע) של מקרא על ים המלח וגם אצל סופרים ערביים (אבולפעדא ואחרים) נקרא زُغَر עד אשר קורא אבולפעדא גם ים המלח بُحَيرة زُغَر והיה Segor בגבול מואב עיי׳ פי׳ היעראנימוס לעזרי׳ ט״ו, ה׳ וכבר הוכיח ראבינזאהן (ח״ג 755 והלאה ועוד עיין מ״ע מ״ג ח״א 93—191) כי תכונת העיר Zoghar היתה בנחל כרך Wady Kerak ולדעתי היא היא כרכא דבר סנגרא או כרכוי דבר סניגורא של תר״י[1]) וה׳ נייבויער פי׳ בע״א מע׳ הקודם לזה! עיי׳ גיאגראפיא 18 ועוד נ״ל כי סנגור, סנגרא הוא המקום שנקרא היום الشاغور והיה קרוב לטבריא ועיי׳ ראבינזאהן ח״ג 484 ואביא ראיה להשערתי זו בע׳ סרגג ע״ש.

* סנגוריא ט״ס תחת סרונגיא עיי״ע רם ומ״ש.

* סניגרון ט״ס תוספ׳ תרומ׳ רפ״ט ותוספת׳ שביעי׳ רפ״ו אניגרון וסניגרון וצ״ל אכסיגרון ועיי״ע בח״א צד ע״ט וצד קל״ח.

* סניגורים (נ״ל מל״י σύγχορος die den Chor bilden, Gefolge ועוד עיי׳ בפנים) ירו׳ ע״ז פ״י דכ״ח ע״ד מעשה בשלטון אחד וכו׳ גירה בהם סניגורים והיו מכין אותן ומפצעים את מוחיהם בגיזירין פי׳ השלטון גירה בהם אנשיו הסרים למשמעתו שהיו בסביבו בסיעה והם מכין אותן עבור הגנאי שאמרו שיגלה עצמו לפעור ובספרי בלק פ׳ קל״א הגי׳ גירה בהם סנגדודים ובילק׳ סוף בלק ר׳ תשע״א הסנגלרין ואולי זה האחרון מל״ר אמצ׳ singulares, singularii משרתי השלטון ובפרט מעתיקי כתביו. ועוד נ״ל סניגורים מל״י συνοικουρός חבר שדר עמו יחד Hauptgesell-schafter.

* סנדיות צ״ל סנריות עיי״ע סנר. — סנודיא עיי״ע סנור כי זו הגי׳ עיקרית.

סַנְדָּל (מל״י σάνδαλον בל״ר sandalium בל״ס סנדלא Sandal, der aus einer Sohle bestehende Schuh) בפ״ב בעדיות (מ״ח) על הסנדל של סיידים שהוא טמא מדרס. פי׳ לאחר גמר בנין סדין את הכותל בסיד בלוח שהוא כשיעור סנדל ויש בו רצועות שאוחזין בהן ומעבירו על הסיד כמה פעמים עד שנעשה שעיע. פ״א כלי שיש לבנאים שדומה לסנדל ויש שעושין של ברזל ויש שעושין של עץ ובשעה שטחין הבית מחליקין בו וכגון זה כף של סיידים (שבת פ׳:) שפי׳ בע׳ כף. פ״א פועלין המסיידין בתים עושין להן סנדלים בשביל הסיד שהוא חם וקשה לרגל אף למנעל[2]). בנסר פי״ב באהלות (מ״ד) סנדל של עריסה שפחתו. פי׳ כשרגלי המטה אינן שוין משים חתיכת לוח תחת רגל הגבוה ואותה חתיכה מצד אחת עבה ומצד אחת דקה ואותו לוח נקרא סנדל[3]). בכלי מתכות פי״ד בכלי׳ (מ״ה) סנדלי בהמה של מתכת טמאים פי׳ בפ׳ במה אשה בגמ׳ דסמוך ולא בעיר (שבת נ״ט.) למאי חזי אמר רב לשתות בו מים במלחמה וכו׳. בפ״ב בפרה (מ״ג) עשה לה סנדל בשביל שלא תחליק פי׳ פרסותיה של פרה הן סדוקות וכשהיא הולכה בחלקלקות נופלת לפיכך עושין לה סנדל שלא תחליק[4]). בעשרה בתים פי״ג בנגעי׳ (מ״ט) סנדליו וטבעותיו בידיו. בפ״ק ביו״ט (ביצ׳ י״ד:) אבל לא בסנדל מסומר. גמר׳ (ט״ו.) מאי טעמא גזרו ביה רבנן משום מעשה שהיה כמפורש בגמ׳ דפ׳ במה אשה (שבת ס׳.). ובפ׳ מצות חליצ׳ בר״ג (יבמו׳ ק״ב:) סנדל התפור בפשתן אין חולצין בו. בפ׳ ח׳ בבכורו׳ (מ״ו.) ובפ״ק בכריתות (ז׳:) ובפ״ג בנדה (כ״ב:) המפלת סנדל או שליא. פי׳ חתיכה של בשר כצורת סנדל. בפ׳ מצות חליצ׳ בגמ׳ חלצה בסנדל (יבמו׳ ק״ג:) סנדל של נחת ע״ז לא תחלוץ פי׳ סנדל שע״ז נחה עליו לא תחלוץ כמו כן לכתחילה[5]). באבות פ״ד (מי״א) ר׳ יוחנן הסנדלר[6]) פי׳ עושה סנדלים. — (א״ב פי׳ בל״י ורו׳ מין מנעל והאומן העושה מנעלים אילו נקרא סנדלר[7]) תר״י ועד שרוך נעל (בראש׳ י״ד, כ״ג) ועד רצועא דסנדלא) *[אחי״ה ועוד עיי׳ בתרג׳ ירו׳ שם ל״ז, כ״ח; ולשמות ג׳, ה׳; לויק׳ כ״ג, כ״ז; לדברי׳ כ״ה, ט׳, י׳; כ״ט, ד׳. וע׳ זקני׳ העתיקו ככה נעל (יהושע כ׳, ב׳). וכנ״ה בדרז״ל יומ׳ פ״ח מ״א עיי״ע נעל. יבמו׳

[1]) ואו״כ הוזר אני ממה שכתבתי עפ״י פליישער בעי׳ כדכור (ח״ה, קצ״ט). [2]) זה הפי׳ שייך לר״ח בשבת ס״ו. (בש״ס ווילנ׳) ע״ש ובזו השטה פי׳ הרמב״ם וראב״ד בעדיות ומ״ש הרמב״ם מנעל מעץ שקוראין בערבי קנקנא״ב צ״ל קבקאב והקבוץ קבאקיב = قبقاب قباقيب מנעל מעץ Holzschuh. [3]) הובא בקיצור בפי׳ הר״ש בשם הערוך, ובפי׳ סר״ט לרה״ג לא נמצא פי׳. [4]) בפי׳ סר״ט לרה״ג פי׳ רק מלה אחת תחלוק: בחלקלקות וכזה פי׳ ר׳ יוחנן בשבת נ״ט. סנדל של בהמה של מתכת ע״ש. [5]) עיי״ע נחת. [6]) ועוד בהרבה מקומו׳ עיין סר״ה וד״מ למהרז״ף (175) ושם נרמז שנקרא על שם מקומו אלכסנדריא וביוחסין בסדר הדורו׳ כתב י״א נוקב מרגליות כי תרגי׳ ראמות וגביש סנדלכון עיי״ע הבא אח״ז. [7]) sandaliarius.

ק"ג: סנהד' ז': ב"ק ל"ב: ירו' שבת פ"ו ד"ח: ירו' יבמו' פי"ב די"ב ע"ג תוספת' תרומ' פ"י, תוספ' שבת פ"ג (ד'), פ"ח (ט') ס"פ י"ב (י"ג), תוספ' יבמו' פי"ב, תוספ' כלי' ב"מ רפ"ו ב"ר פמ"ד ילק' ראה רמז תתצ"ב בשם הפסיקת' (עשר תעשר צד צ"ח: ע"ש עיי"ע כב ב') ריש שהש"ר עיי"ע סליים, כלי' פכ"ו מ"א עיי"ע עמק. והקבוץ סַנְדָּלִים תוספ' שבת פ"ג (ד'), סַנְדָּלִין ב"ב נ"ה, ירו' שבת פ"ו ד"ח. תוספת' כלי' ב"ב פ"ב. סַנְדְּלַיָּא איכ"ר פ' רבתי. והושאל לשליה שאינה כלתה חדשיו ורק חתיכת בשר בעלמא דומה לסנדל עיי' בערוך לעיל ובנדה כ"ה. מפורש סנדל דומה לדג של ים[1]) מתחילתו ולד הוא אלא שנרצף[2]) רשב"ג אומ' סנדל דומה ללשון של שור הגדול משום רבותינו העידו סנדל צריך צורת פנים ועיי' עוד נדה כ"ו. והלאה תוספת' נדה פ"ד. ויק"ר פי"ד הקב"ה משמרו שלא יעשה סנדל] —

* סַנְדַּלְרִיאוֹת (נ"ל מל"ר אמצ' sandale, sanda-lum בגד של משי ומטפחת דקה (feines Umhülltuch ילק' לך לך סוף ר' ע"ט דליין וסנדלריאות הוליכה לה למרחץ ופי' סנדלריאות או יותר טוב סנדליאות בגדי' ומטפחות דקים להתעטף בהם אחר הרחיצה. ואולי לפי זה דליין מל"ם דולא חוטי הארינה עיי"ע דל (ח"ר ס"ז) כלומ' בגדים נארגים ומטפחות דקות הוליכה הגר לשרה לבית המרחץ וגי' אחרת מב"ר פמ"ה עיי"ע בנרי וע' כנר.

סַנְדַּלְכִּין (= סַנְדַּלְכוֹן נ"ל הורכב משתי תיבות פרסיות سنگ دلخون אבן שהוא חשק לב וכן נקראה אבן טובה Rubin) בפ' ארבע מיתות (סנהדי' נ"ט:) ואחד משגרו לדרום להביא לו (סנדלכין) [סנדלכונין] טובים פי' מרגריטי[3]) ראמות וגביש (איוב כ"ח, י"ח) תרג' סנדלכון ובירוצים. *[אחי"ה כ"ה בכל דפ"ע וכ"י והוא ל"פ پیروزه וממנו בל"ע فیروزه מין אבן טובה Turkois וכן העתיק ריב"י טאוס נפך (שמות כ"ח, י"ח) עיי"ע פרזג[4]) ובנו"ג בתרג' בירולין וכ"ה באסתר א', ד' בתרג' סנדלכין ובורלין וגם שם צ"ל בירוצין. ודע כי בעה"ק שנ"ב בכ"מ גרס סנדלכון וכ"ה ברש"י דפ' קראקא ובגמ' סנדלכנין וצ"ל סנדלכונין וכצ"ל בערוך והוא הקבוץ ובדפ' שונצ' ווניצ' באסיליא ובנבנשתי סנדלפונים וכ"ה נ"א באבדר"נ פ"א וכ"ה שם פל"ח סנדלפונין טובות ואבנים טובות ומרגליות וברש"י ובע"י הראשון ובילק' כ"י בראשי' אצל ד"ם סנהד' צד פ"ד: סנדלפון, סנדלפין ובנו"ג סנדלבונים. ובכולם צ"ל סנדלכונין ונ"ל שהוא ל"פ הנ"ל سنگ دلخون אבן חשק לב והוא תואר לאבן אדום שנקרא ג"כ خون دل דם לב שהוא אדום כדם לב. ומי שגוזר אומר מל"ר sandaresus או מל"י σανδα-ράκη, σανδαράχη אינו אלא טועה] —

* סַנְדַּלְפוֹן (מלה הורכבה מן סַנְדַּל בל' הוצואריש (בל"פ سردار) אדון ומל"פ پان פעהלוי פַאאן ובל' צענד apana רם וא"כ סנדלפון אדון רם וגבוה) עם גזרתו עולה יפה מה שנאמר עליו חגיג' י"ג: במתניתא תנא סנדלפון שמו וגבוה מחבריו מהלך חמש מאות שנה ועומד אחורי המרכבה וקושר כתרים לקונו[5]). וכ"ה בפסיקת' רבתי פ"כ. ושם: והיה מהלך (הדרניאל) לפניו עד שהגיעו לאשו של סנדלפון וכו' אין לי רשות להלוך מפני אשו של סנדלפון שלא ישרפני כיון שראה משה את סנדלפון נבהל מפניו וכו'. וגזרת המלה כבר אמרתי בספרי על המלאכים צד 43 בכ"ז ה' לעווי עומד על דעתו לומר שהוא מל"י συνάδελφον אף זו ההרכבה לי' בל"י וגם כנוי שמות המלאכים והשדים לנכון מוצאו מל"פ ועיי"ע מיטטרון.

☞ סנדיקום (לדעת ר"ב מל"י ורו' σύνδικος Beistand, Repräsentant, syndicus והנכון סִנְדֵּיקְנוֹס שהוא מל"י σύντεκνος (Gevatter הביא מלה זו בעל הילקוט במזמור ריבה ה' את יריבי (מזמו' ל"ה ר' תשכ"ג) אני עושה סינדיקום

---

[1]) והוא שנקרא Pleuronectes solea וצורתו כצורת לשון השור על כן שמו בל"י βούγλωσσος ובל"ר linguata, lingualaca עיי' לעוויזאהן 275. [2]) בירו' נדה פ"ג ד"ג ע"ד אי' אלא שרצמו חי ועיי"ע רצם. [3]) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע מרגליות. [4]) ובזה הייתי מפרש בשביל ידידי ר"ש באבער פרתזג בלקח טוב תצוה צד צ"ה אבל נשמט במ"ד שמי. [5]) ואולי דרשו כן בחילוף השם הפרטי בשם הכללי סנדלכון אשר בקצת נוסחאות אי' סנדלפון עיי"ע הקודם והיינו אבן טובה ולכן אמרו קושר כתרים לקונו. וכתב ר"ת בפי' חגיג' וז"ל וחלילה שיש שם פרחת כל עיקר וראש וגוף כדרך הברואים אלא לקבל מלכותו כדרך שמזכירין בכל יום ישראל בתפלתם כתר יתנו לך המוני וכו' ומ"ש וקושר כתרים לקונו כבר פירשוהו בפירוש משביעו ואזיל ויתיב במקום שחלק לו הקב"ה להושיבו] שם נ"ל שכיון על פסיקת' רבתי פ"כ עש"ה.

בשעת מילה ופריעה פי' בל"י ורו' פטרון ופרקליט. *[אחי"ה בנו"ג בילק' בהן (בברכי) אני עושה סנדיקות לילדים בשעת מילה ופריעה אבל באו"ז הלכ' מלה סי' ק"ז הביא בשם שו"ט (ולפנינו לי') אני נעשה סנדיקנים בילדים הנימולים עליהם היינו שתופס תינוק הנימול על יריכיו כשמלים אותו ע"כ[1]) ויתר המקומות שהובאה המלה עיי' בצונץ ריטוס 4 הערה א' ושם הובא מכ"י סמ"ק הלעז compère וזהו σύντεκνος ובלשנות רומניות κουμπάρος וכן בלא"ש Ge-vatter והמושג הזה נעתק מהנוצרים עיי' צונץ ולעף שם ושם ופערלעס מיסצעללען 33[2])] —

*סנדר תוספת' ב"מ פ"ט עיי"ע סנטר — סנדריאום עיי"ע אליאס ח"א, צ"א. — סנדריות עיי"ע סנר, ועוד עיי"ע סנהדרין.

* סַנְהֶדְרָנָא (מל"י ורו' אמצ' σύνεδρος, synedrus (Beisitzer, Gerichtsrath שהש"ר פ' כמגדל וע"י מי נעשית מלחמת מדין ע"י שני שדיך ע"י סנדרנא משה ופנחס, פי' יושב ויועץ במשפט. והה"א דרכה להשמט עיי"ע הבא אח"ז.

סַנְהֶדְרִין (מל"י συνέδριον, συνεδρία ענין כנסיה ומושב זקנים Gerichtshof, (Senat, Synode משנת סנהדרין פ' אחד דיני ממונות (פ"ד מ"ג דל"ו:) סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה פי' בל"י מקום ועד היועצים והם עצמם נקראו כן תרג' ובמושב זקנים (תהלי' ק"ז ל"ב) ובסנהדרין דחכימיא. *[אחי"ה וכתב בעל ע"מ (בקובץ כ"י ה"ב) היא מלה יונית גמורה וכו' והוראת המלה עצמית על קבוץ הדיינים ונשיאי העדה היושבים[3]) המתקבצים אל מקום אחד ויושבים יחד לשפוט את העם ולהמתיק עצה לעשות תקנות על עסק בני מדינה ע"כ. סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלש סנה' פ"א מ"ו ד"ב. ועיי' סוכ' נ"א: ועיי' סנה' פ"א מ"א ושם דף מ"ה. ס"ג. מדות פ"ה מ"ד ירו' סנהד' פ"א די"ט ע"ג ירו' נדרי' ספ"ו ד"מ. ר"ה ל"א. מכו' ז'. סוט' מ"ג. מ"ה. ע"ז ח': והקבוץ סַנְהֶדְרִיּוֹת סנה' פ"א מ"ה ד"ב. שהש"ר פ' מטתו סנהדראות סנה' ט"ז: ועוד בהשמטת הה"א סַנְדְרִיּוֹת ספרא קדושי' פרק ח' פרש' י'. והרבה בתר"י עיי' לבמד' כ"ה, ז' סנדרי, שם לדה"י א' י"ח, י"ז סנדרי רבתא סנדרי זוטא והוא כמו סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה גיטי' נ"ז: והקבוץ לבמד' ט', ח' רישי סַנְהֶדְרְיָיתָא ושם לויק' כ"ד, י"ב סַנְהֶדְרְיָיתָא. ובענין זמן הוסדה ומעמדה ומקומות אשר הגלתה על הכל נטה ידו החזקה מהרז"ף בד"מ עיי' מפתח צד 61 ועוד מ"ש הח' לעווי בע"מ מהרז"ף ה"ד 343 והלאה ומ"ש הרב הח' וויים בדוד"ר ח"א 99, ועוד 150 והלאה — ומרוב התעסקותה מעניני סנהדרין נקראה על שמה המסכת הנקובה ככה] —

* סַנְוַר (מהשם סַנְוֵרִים בל"מ ענין עורון blen-den) תנקר תר"י א' לבמד' ט"ז, י"ד תסנוור.

סַנְוָארְתָּא (מל"ס סַנוּרְתָּא כובע Helm) בפ' במה אשה (שבת ס"ב.) ולא בקסדא. גמר' (שם) אמר רב סנוארתא. פי' כובע של ברזל. *[אחי"ה וכ"ה בפשיט' הסורי' בש"א י"ז. ה'. ל"ח להעתקת כובע, קובע. וכן פירש"י ע"ש — וגי' המעולה סנורתא כדאי' ברי"ף בד' וויניצ' וכתב ונקרא בל"מ כובע כדכתיב (שמואל שם) וכובע כו'. ובכ"י מ' בש"ס סניאותא קסדא סנירתא שמיה שמניח בו שערו תחת. כובע שבמצחו ע"כ (עיין פירש"י) ונראה ששתי נוסחאות נתערבו היינו סנואתא כדאי' בספרי' שלנו ובערוך ועוד סנורתא (כצ"ל תחת סנירתא) כדאי' ברי"ף. על כל פנים כאן יש לסדרו וכדאי' בכל כ"י ובדפוסי' ראשונים ולא כבסדר דפ' אמש' ע"ש] —

סִנוֹרְיָא[4]) (= סִינוֹרְיָא מל"י συνορία שכנות Nach-barschaft) בילמדנו פקוד כל בכור זכר (במד' ג', מ' בתנחו' לי') כביכול אני ומלאכי נעשינו סינוריא שלך פי' בל"י שיירא סינוריא. *[אחי"ה וכונתו שוכנים עמך או שוכנים אצלך וכן מצאתי אח"כ בכ"י ע"מ (בקובץ כ"י ה"ב) וז"ל אין לפרש שיירא העוברת ממקום למקום כענין היוצא בשיירא אלא כעין התחברות אנשים לשכונתם וכו' ע"כ. ור"ב שסדר זה הערך בדל"ת חשב שהוא ל"י συνοδία הלויה Begleitung וכ"ה דעת לעווי ואין נ"ל ובתנחומ' הישן במדבר סי' כ"ב ובנדפ' אי' אני ומלאכי נצבים עליך אבל עיי' מ"ש רש"ב שני' כ"י סניגוריא ונ"ל שצ"ל סינוריא כגי' הערוך והראיה מגי' הילק' תהלי' פמיליא] —

---

[1]) ועיין לעבענסאלטער להי' לעף 384 ושם נרמז ג"כ על הילק' ר' תשכ"ז וצ"ל תשכ"ג ועל הרוקח ק"ח. [2]) ואצל המון עם עשו מהם שם מופשט סנדקאות die Function des Gevatters. [3]) ותיבה זו אי' בכ"י נקודה ועיי' מ"ש בענין זה בע' דלטור (ח"ג, ס"ט בהערה). [4]) כ"ה לנכון הסדר בכל כ"י ודפ"ר פיז' וויניצי עד אמש' ור"ב שנה הנוסחא סנוריא וערכו קודם סנדל ואינו נכון.

* סנוותאה (פי' כמו נַוְותָאָה der Nabatäer) שבת י"ז: עיי"ע נוות וע' נבט ובכ"י ש"ס נתוואה וצ"ל נוותאה וכ"ה בע"ז ל"ו. ועיי' היוחסין ע' אבימי.

סַנְחֵרִיב (שם מלך אשור ידוע Sancherib ששיחתו[1]) ריב בחלק (סנה' צ"ו.). *[אחי"ה ושם יתר דרשות רז"ל עליו ועוד עיי' שם צ"ה: פסחי' קי"ט. מגיל' י"א רע"ב גיטי' נ"ז: סוט' מ"ו: חולי' פ"ט. שמ"ר פ"ח ופ"ל; ויק"ר פ"ה, י"ז, כ"ז, כ"ח; במד"ר פ"ח, י', כ"ג; שהש"ר פ' כמעט, איכ"ר פ"א; קהל"ר פ' כי לאדם ופ' כי בא החלום] —

סְנַט (נ"ל מל"ע نطّ פי' קפץ umherspringen וסמך הוא סימן בנין שפעל וכן בל"פ شنبدن hüpfen) בב"ר פ' ס"ט (ס"ח) אופזים בו קופזים[2] בו סונטים בו. ובפ' ע"ב[3] (לפנינו ר"פ ע"א) ויירא ה' כי שנואה לאה והכל היו סונטים בה[4] מפרשי ימים מהלכי דרכים אף הנשים מאחורי קורים[5] היו סונטות בה והיו אומרים לאה זו סתרה א י נ ה[6] סתרה כגילוייה וכו'. — (א"ב פי' מצחקים ומליזין) *[אחי"ה וכן פי' בעל מ"כ פס"ח לשי' צחוק וקינטור ובמיוחס לרש"י מקטרגים אותו. ולי נראה שהוא כמו קופזים הנזכר בצדו בל"ע قفز ונרדף עם نط וממנו הבנין השפעל סנט = שנט וכדאי' בכ"י ה"ב ובב"ר פס"ח ושם בסוף הפרש' שוטנים בו וכדאי' במ"כ ט"ם וצ"ל שונטים או סונטין וכדאי' במיוחס לרש"י שם, ועוד עיי"ע אפזים ח"א, ר"י] —

סנטמא (= סוּנְטְמָא מל"י σύνθημα, σύνθεμα חָזוּת Vertrag, Pakt) בויק"ר ויהי ביום השמיני פ' ר' עזריה (פי"ב)[7] קבע סונטמא בגו צירא דתרעא והוא מפני מלגיו והוא שתי מלבר. — (א"ב בנוסחאות לא נזכר ר' עזריה ובעל הערוך הזכירו גם בע' פלח (ד') אשר לא כנוסחאות והגי' שלנו הב לי מיניה בהדי נוקבא את מפני מלגיו ואנא שתי מלבר)[8].

☞ סְנטוּמוּם (מל"י συντόμως בקיצור כלל דבר kurz! kurzweg!) מדר' שה"ש פ' עד שהמלך במסבו ופ' הנה מטתו של שלמה ובמד"ר פ' כה תברכו (פי"א) סנטומום כל ערל לא יאכל בו פי' בל"י כללו של דבר.

סנטר (מל"פ הרשומ' בע' בר מחווניתא (ח"ב, קע"ח) פי' שומר Wächter) בפ' המוכר את הבית (ב"ב ס"ח.) (לא)[9] מכר את הסנטר. בפ' הזורק גט בגמ' היה במזרח (גיטי' פ':) סנטר שבעיר. בב"ר פ' י"ח (י"ז) עזר כנגדו אתנסיבא לסנטרא דקרתא[10]. בויק"ר אמור אל הכהנים פ' מה יתרון (פכ"ח) ובפסיקת' דעומר (צד ס"ט:) סנטרך אנא לית את יהיב לי[11] סנטרותי. ב ר א ש (פסקא) [צ"ל פתיחתא][12] דאיכה אייתון לן נטורי קרתא והוו מייתין להון ראש מטרתא וסנטרא והוון אמרין להון אילין אינון חרובי קרתא ואילין אינון נטורי קרתא ו ה ל י ן א י נ ו ן נ ט ו ר י ק ר ת א[13] אילו סופרים ומשנים[14]. פי' שומר. — (א"ב וכן פירושו בל"י שומר) *[אחי"ה כונת ר"ב על ל"י συντηρέω שמר συντήρησις שמירה[15]) והנכון שהוא ל"פ כאמור בע' בר מחווניתא ע"ש, והגי' המעולה לפי זו הגזרה הסנדר וכ"ה באמת בתוספ' ב"מ פ"ט אבל בכ"י אירפ' הסנטר וכ"ה בט"ת בב"ב ס"ח: תוספת' ב"ב ספ"ג ירו' ב"ב רפ"ד די"ד ע"ג ירו' ב"מ פ"ח די"א ע"ד, שם רפ"ט די"ב. סנהד' צ"ח: קהל"ר פ' מה יתרון ופ' יש אחרית תנחומ' ברכה סי' ו' פסיקת' רבתי פי"ח והקבוץ ירו' חגיג' פ"א דע"ו ע"ג סַנְטֵירֵי קרתא, ירו' שביעי' פ"ד דל"ה: סַנְטֵירַיָּא. ושם מופשט סַנְטָרוּתָא פסיקת' דהעומר הנ"ל פי' שכר השמירה. ופי' סנטר שומר (ועיי' פי"מ להרמבים בב"ב פ"ד) הוא פי' ר"ח הובא בפירשב"ם ב"ב ס"ח. ד"ה בר מחווניתא אבל גזרתו מל"מ אין נ"ל ועיי' ג"כ גי' ופי' בתשו' הגאוני' הוצ' ה' הרכבי צד 105 ועוד צד 213 סי' ת'] —

---

[1]) בכ"י ק"ט שסיחתו וכ"ה לפנינו. [2]) בנו"ג אפזים קפזים. [3]) כ"ה לנכון בעי' קר ט"ז ובעי' הנוכחי פי' ע"א וכ"ה לפנינו אבל במנין הפרשיות מונה רבינו אחת יתרה אבל עיי"ע אביון וש"נ פי' ע"א וכ"ה לפנינו. [4]) בכ"י ה"ב שונטין וכ"ה בב"ר פס"ח. [5]) כ"ה בכ"י ק"ט ודפ"ר ובדפ' אמ' קוריים וכ"ה בעי' קר ט"ז גם בדפו"ו וכאן בט"ס קירים. [6]) בדפו"ו לי' בטעות. [7]) ולפנינו לי' עיי' במו"ע ועיי"ע סקס ובמו"ע. [8]) וכ"ה בילקי' משלי כ"ג. [9]) במשני' שם לי'. [10]) בנו"ג אתנסבית לסנטרין דקרתא אבל גי' התוספ' לב"ב ס"ח: ד"ה הכי כגי' הערוך וכן בויק"ר פל"ד לסנטירא ובירו' כתובו' פי"א דל"ד: בט"ס לטסורא. [11]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט. [12]) כ"ה בכ"י ק"ט ובשאר כ"י ובדפ"ע בפסיק וצ"ל בפתיחתא. [13]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ו"ו ל"ד ה"ב ודפ"ר. [14]) בשו"ט מזמור קכ"ז ובילקי' תהלי' ר' תתפ"א ומה אינון (וכ"ה בראש פתיחתי' דאיכ"ר) נטורי קרתא ספרין ומתניין. [15]) ואולי לזו המלה כיון בעל כ"י ע"מ (בקובץ כ"י ה"ב) וז"ל והמלה הזאת יונית גמורה והוא מענין שמירה שהיא ההצלה מן הפגע ע"כ.

סַנְטֵר (= סַנְטֵיר מל"י ἀνθερεών לחי Kinn ולפי' רבינו כמו סיטרא צד וצלע) בפ' מי שמתו בגמ' היה עומד (ברכו' כ"ד רע"ב) ולא יניח ידו על סנטירו ולא יניח ידו על צדו. סנטירו כמו סטרו ופירושו[1]) צלע והנו"ן יתרה כמו קינסה שהוא קיסם, חנגא חג והן כסליו שנראה כעומד בקלות ראש. — (א"ב בנוסחאות כתוב וכשהוא מפהק היה מניח ידו על סנטרו פירש"י מינטון שלא תראה פתיחת פיו א"כ הוא פרק לחי התחתון בזקן והפשט הזה תפשו כל הפוסקים בענין פאות זקן) *[אחי"ה גי' ולא הניח ידו על סנטרו אי' ג"כ בה"ג ספ"ג דברכו' ובר"ף עיי' ברא"ש והיא גי' ר"ח עיי' באו"ז הל' תפלה סי' צ"ח וסי' ק' ושם הובא פי' ר"ח אשר אחריו נגרר רבינו ובאו"ז הביא ראיה לפירש"י מירו' ברכו' (ספ"ג ד"ו סע"ד) ונותן ידו על פיו ועל זה מורה מלת מינטו"ן בל"צ menton בל"ר mentum לחי וכ"ה ענין סנטיר בל"י הרשומ' בהוספת הסמ"ך וכזה הפי' פי' עה"ק שנ"ב בזה"ל או פי' תחת פיו שקורין קין בל"א = Kinn[2]) אבל זו שיטת רש"י ולא של רבינו שפי' צלע ומל' סטרא ובזו השטה הלך הרמב"ם בה' תפלה כ"ה הל"ד וז"ל ולא הניח ידיו על חלציו ועיין כ"מ שם שגרם בדברי הרמב"ם על סנטרו. וגי' סנטירו אי' בכ"י ק"ט וכ"ה בכ"י ש"ס פ'] —

סֶנְטָר (מל"ר Rathsherr, senator) בב"ר פ' ס"ח (ס"ז) וישטם עשו (בראשי' כ"ז, מ"א) א"ר אלעזר בר ר' יוסי נעשה לו שונא נוקם ונוטר עד כדון קראין סנטורי דרומי (ובסוף ב"ר (פ"ק) גרסיה (א"ב[3]) נפק כתוב) לגביה לביש סנטרוי מהו סנטרוי מאנין דלא בזיעין). — (א"ב פי' בל"ר בעל העצה שר ומנהיג ונקרא סנטוריא לבושים המיוחדים להם וזה ענין מאמר הירושלמי מאנין דלא חפיתין פרקא דבתרא דמועד קטן (ספ"ג דפ"ג ע"ג)) *[אחי"ה ציון מב"ר פ"ק אף אם אי' כן בדפ"ר ובשדפ"ע הבאתי במסגר דסגנון הלשון גרסיה מראה שאינו לשון רבינו ובאמת ליי כל הציון בכ"י ק"ט וה"ב ובכל הערוך לא ציין עוד מאמר מפרש' ק' של ב"ר[4]) ונ"ל ברור כי איזה כותב רמז בגליון הערוך כי במקום סנטורי דרומי יש עוד מלה כזו בב"ר ושם גרסיה סנטרוי ואח"כ בא מגליון פנימה ועל זה העיר ר"ב כיב נו"ג בב"ר נפק ולא חש מאומה כי מלת גרסיה לשון בעל הגליון הוא וגם נעלם זה מעיני ה' לעווי והביא הציון כלשון הערוך גרסיה והעתיקו : kam entgegen יצא לקראתו! ומעולם לא היתה זאת הוראת מלה גרסיה. ומתוך כ"י ערך מלין (בקובץ כ"י ה"ב) ע' סנטר מוכח כי לא היה לפניו ציון זה מב"ר בערוך שלו כי ציון ראשון הביא בשם הערוך ופי' באריכות אם senator נגזר מל"ר senex זקן או בהיפך ואח"כ הוסיף לומר כזה"ל ומה שאמר בב"ר לביש סנטרוי מהו סנטרוי מאנין דלא בזיעין אולי שהמלה נגזרת מן סנטר כלומ' בגדים חשובים שהיו לובשין הסינטורי ע"כ הרי לא כתב שכן מצא בערוך כי אם בב"ר נראה שלא היה כתוב לפניו בערוך שלו. ובענין פי' כ"י ע"מ וודאי כן הוא בגדים חשובים שהיו לובשין היושבים במושב זקנים, ובירו' מ"ק הנ"ל הגי' לביש סנטירייה פי' senatoriae vestes. ודע כי בילק' תולדות סוף ר' קט"ו גרס כגי' רבינו וישטום עשו בלבו נעשה לו שונא ונוקם ונוטר כדין קראין סנטיראי דרומאי וכ"ה בירו' ע"ז פ"א דל"ט ע"ג וישטם עשו את יעקב א"ר יצחק בי ר' לעזר ברומי צווחין (ליה) [להו] סנטורייה דעשו אבל בב"ר אי' בדפוסי' ראשוני' וישטם עשו א"ר אב"י סנטרוי[5]) ונעשה לו שונא ונוקם ונוטר וכו' וא"כ דרש נוטריקון כאילו היתה המלה סנ־נטר (כמו שדרש בירו' ע"ז הנ"ל מלת סטרגלייה) או אולי כיון המדרש על ל"י σίντωρ שודד ומזיק Plünderer, Beschädiger — ומענין סנטור senator פי' חשיבות ואדנות נ"ל לפרש אפוטרופא או סנטר בירו' ב"מ פ"ה ד"י ע"ג ובתוספת' ב"מ פ"ה אפיטרופוס או סנטר[6]) ופי' כמו בל"י אמצעי' σενάτωρ, σινάτωρ מינוי לשר ואדנות (עיין מיירסיאום 495)] —

סָנַן[7]) (מל"ע סַן, סַנֵּן שחק ומצחצח reiben, poliren läutern, והושאל לצריפה ולצלילה seihen, durchseihen) בפ' ר' אליעזר אומ' תולין (שבת פ"כ מ"ב דקל"ט:) מסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית [ו]נותנין ביצה במסננת של חרדל. בכלי מתכות פ' (י"א[8]) [וצ"ל י"ד] בכלי' (מ"ח) מסננת של חרדל שנפרצו בה ג' נקבים. בס"ג

---

[1]) כ"ה בכ"י ה"ב ודפו"ו. [2]) וזו המלה נגזרה לפע"ד מל"פ چانه = زنخ בל"י γένυς בל"ר gena בלי גוטיא kinnus. [3]) נשמט בדפ' אמ'. [4]) עיי' מפתח לזה החבור. [5]) בקצת דפוסי' סנטירו. [6]) ועיי' תוספו' ב"ב ס"ח: ד"ה הכי ומשם נראה קצת שהוא כמו סנטר פי' שומר ואין נ"ל. [7]) בדפו"ו זה הערך נסדר קודם ע' סניגור אבל בדפ"ר ובכל כ"י לנכון קודם ע' סנונית. [8]) כ"ה בדפ"ר ובדפו"ו אחד עשר וט"ס הוא.

דפ' אלו טרפות (חולי' ס"ז.) ואת נבלתם תשקצו (ויקי' י"א, י"א)[1] לרבות יבחושין שסיננן פי' בגד שצוללין בו מה שירצו. אמרות ה' צרפתהו (תהלי' ק"ה י"ט) תרג' מימרא דה' סנן יתיה. *[אחי"ה בנו"ג סנין יתיה וכ"ה במתורגמן ושם הרבה דוגמאות ע"ש. וכן בענין צריפה בדרז"ל במד"ר פ"ו בגדי זהב סנונין דומה לפז. ושם רפ"ז נסתננו הפסולות ממנו, פסיקת' רבתי פ' פרה כשם שהכסף צרוף נכנס לכור ומצטרף ומִסְתּוֹנֵן וכו' כך התורה מסתוננת ומזוקקת מ"ט פנים. ובענין צלילה בתוספת' תרומ' פ"ז סיננן . . המסנן, תוספ' שבת פ"ח (ט') לסנן בו את היין, תוספת' טהרו' ספ"ח שסיננה משקין טמאין. ומזה סַנְיָא דיבי חולי' נ': וקבוץ שם נ"ח: עיי"ע — סן א' בפ"א. ועוד מזה השם מְסַנֶּנֶת והפעל ממנו σινιάζω בספרי אונגלי'] —

סְנוּנִית (בל"ס סְנוּנִיתָא והועתק לל"ע سنونو، سنونوة، سنونية Schwalbe) בפ' אלו טרפות בגמ' סימני[2] העוף (חולי' ס"ב.) (למינהו)[3] [וצ"ל למינו] (ויקרי' י"א, ט"ו) להביא סנונית לבנה. בר"ג דפ' המוציא יין (שבת ע"ז, ע"ב) אימת סנונית על הנשר פי' פורח בין כנפי הנשר ומפחידו[4]. עגור תרג' סנוניתא. ותורסים ועגור (ירמי' ח', ז'). *[אחי"ה וכ"ה לפנינו אבל עגור בישעי' ל"ח, י"ד פי' בע"א אך בפשיט' תרג' גם שם סנוניתא וכן העתיק רס"ג שם سنونوة ועוד נקרא سنونية וכן הביא ר' יונה בכתאב אלאסול (502 בהוצ' נייבויער) בשרש עגר וז"ל سنونية وهى الخطاف והוסיף לומר כי כזה פי' רה"ג בפי' לשבת (فى تفسير شبت) וא"כ בש"ס ווילנא כפי' ר"ח צ"ל במקום (סבונית) [סנונית] שנקרא בל' ישמעאל אלכטנאף צ"ל אלכטאף וכן הביא רד"ק בישעי' ובשרש עגר ועיי' שרש שמם. וכנ"ה בחולי' שם עוף המסרט כשר לטהרת מצורע וזו היא סנונית לבנה שנחלקו בה ר"א וחכמים ועיי' ה' לעוויזאהן 209 ושם העתיק סנונית דבתי (חולי' שם) ע"י Mauerschwalbe וסנונית בשבת הנ"ל ע"י Fliegenschnapper כי העגור אינו מפחיד את הנשר. וכתוספ' חולי' פ"ג (די) סינוני לבנה והוא בל"ע سنونو אבל בכ"י אירפורט סנונית] —

סַנְסַן (בל"ס סִיסְנָא ומל"מ בקבוץ סַנְסִנִּים Dattel-kamm, Dattelrispe) סנהד' צ"ג. לא עלה בידי אלא סנסן אחת וצ"ל אחד או צ"ל סנסנה כדאי' בכ"י פ' באה"ת ובילק' (ד"ס סנה' צד קל"א.) והקבוץ סַנְסִנִּים כל"מ במד"ר רפ"ג ובלא"ר שהש"ר פ' אמרתי אעלה: סַנְסַנָּיָה, ושם מבואר בסנסניו: בסנסנייה ועוד עיי"ע ססני[5]) — ועוד שם פרטי ב"ר פי"ט ר' חנינא בן סנסן] —

סָנַף (מל"ע سنف וקרוב לו ל"ס סַנֵּף ענין קישור וחיבור verbinden והשם סְנִיף Angereihtes, Anschluss, Ansatz) בשתי הלחם פ' י"א במנחו' (צ"ו.) וארבעה סניפין של זהב היו שם מפוצלים מראשיהן שהיו סומכין בהן. בס"ג דפ' תעניות האלו (תעני' כ"ה.) סניפי[6]) עשאום. פי' פלימו אמר כל כך נתארכו שהותירו אמה לכאן ואמה לכאן ויש אומרים[7]) כל כך נתארכו שחתכו מהם ועשו מן החתיכות סניפין בין הקורות העליונות לקורות התחתונות פ"א שהיו הקורות מסונפין זה עם זה ונתחברו[8]). בהנוגע פ' כ"א (מ"ג) בכלים: בחוט ובמשיחה באמה ובסניפין פי' אלו הסניפין ראשי המגירה הנעשין מן העץ[9]) ויש אומרי' כמו סניפין אהרים[10]) בס"ג דהוריות (י"ג:) אף בבית המשתה עושה אותן סניפין פי' שמושיבין אותן בצד הזקנים מפני כבוד אביהן דהוויין סניפים לזקנים כסניף זה שעושין לקורה גדולה[11]) אמר רבא ובחיי אביהן הוא דעושין אותן סניפין מפני כבוד אביהן. בפ' ג' שאכלו בגמ' נשים (ברכות מ"ז סע"ב) אבל עושין אותו סניף לעשרה. פי' דאי' הוה תשע וקטן מברכין עמו נברך אלהינו. בס"ג דפ' השוכר את האומנין (ב"מ פ'.) והיה בה מום אחר וסנפו בין המומין פי' חברו בין המומין אלו שלא היו בה שמערים ואמר איני משבח אותה נגחנית היא נשכנית היא ובדק ולא מצא בה מומין אלו סבור כשם שאין אלו כך אין זה ולבסוף נמצא בה הרי זה מקח טעות מום זה ומום אחר

---

[1]) בש"ס הובא הפסוק כל השרץ השורץ על הארץ אבל רש"י על התורה ויקי' שם הביא על הפסוק הנ"ל דרוש זה. [2]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר. [3]) וכ"ה בש"ס ובספרא שמיני פרש' ג' פרק ה'. [4]) וכ"ה בפירש"י ע"ש. [5]) הסנסין בתוספ' כלי' ב"ב פ"ה (ובכ"י אירפ' הסנסין) ובתוספ' נגעי' ספ"ה (ובכ"י הסנסון) ט"ס וצ"ל הסגוסין. [6]) בנו"ג סניפין ובכ"י ש"ס בי סנאפי. [7]) מוכח דגי' הערוך היתה כגי' כ"י ש"ס מינכען שהביא זה די"א אחר דברי פלימו עיי' ד"ס שם. [8]) וכזה פירש"י ע"ש ורגמ"ה כ"י אשר תחת ידי (וממנו נדפס בש"ס ווילנא) פי' סניפין שמלאכים האריכום בחתיכי (ובש"ס ווילני בט"ס בחתכי) קורה. [9]) וכעין זה בפי"מ להרמב"ם לכלי' ע"ש. [10]) ועיי' בפי' רה"ג בסד"ט 16. [11]) וכן פי' המפרש בהוריות וג"ל עפ"י הערוך ורק הוסיף סניף בלע"ז ?

שפירש לו ומום שהיה בה בראשונה ואמר מום זה בה ומום פלוני ופלוני אע"פ דסנפו ההוא הוה ליה למבדק ברישא וסביר וקביל[1]. בר"ג דהשותפין (ב"ב ד' רע"ב) סניפי דיכי[2] לבר פי' מוציא ראשי הקנים ודפנא שהוא הקנים העומדים לחיזוק המחיצה לחוץ[3] פ"א „דלכי גדיל להו להוציליכוין דליהוו רישייהו דהוצי כייפי לבר לאותו צד של חברו"[4]. — (א"ב פי' בל"י חבור ודבוק) *[אחי"ה כיון לל"י Verbindung, συναφή, συνάφεια Zusammenhang והנכון שהוא מל"ע הנ"ל וקרוב לו ל"מ צָנַף. וכן פירש"י בב"מ הנ"ל וסנפו: חברו וכנ"ה וסנפו בין המומין תוספת' כתובו' פ"ז ושם לב"ב פ"ד וסנפו עם המומין. אתפעל קהל"ר פ' שמח חייך עד דאסתנפנוי פריטיי כיון דאסתנפנוי פריטיי דיליה אמר וכו'. והבינוני פעיל במקום השם סְנִיף פי' חבור כמו בברכו' הנ"ל ופירש"י סניף חיבור לזימון. והרבה פעמי' אי' בזה הענין בירו' ברכו' פ"ז די"א: ע"ש. ועוד ענין תוספת ומזה בתעני' הנ"ל והוריו' הנ"ל תוספת' סנהד' פ"ז. וכן נקרא כל האריכות איזה דבר עיי' רש"י לסוכ' ד' רע"ב ושם לועז סניף אפושטיץ ובעירו' ט'. ד"ה לבוד לועז אפושט ובכ"י אישפשינט ונ"ל שצ"ל אפנדיץ appendice עיי"ע ברקא ג' (ח"ב, ר'). וסניפין במנחו' הנ"ל ותוספת' מנחו' פי"א פי' כעין עמודים הסומכין בהן לחם הפנים עיי' הציור ברש"י מנחו' צ"ד: ובפי"מ להרמב"ם במנחו' פי"א. וכן מבואר מנחו' צ"ז. קשותיו (שמות כ"ה, כ"ט) אלו סניפין ובמד"ר פ"ד קשות הנסך (במד' ד', ז') סניפין ועיי' תוספות מנחו' צ"ו: ד"ה לא. ועיי' תוי"ט במנחו' שם שפי' סניפין שם לדבר העשוי לחבר ולהחזיק דבר אחר ע"כ. וכן בתוספת' כלי' ב"מ ספ"ג המסמרות והסניפין שבו חיבור לטומאה וכו'. וכן מענין עמוד וסמיכה בהשאילה במדר' שו"ט מזמור צ"א ד"ה כי מלאכיו: נטל רגל ימינו וטבע אותה עד עומק תהומות ועשה אותה סניף לארץ כאדם שהוא נותן סניף לכיפה] —

סְנַפִּיר (מל"מ שם תואר לכנף הדג Flossfeder) בפ' אלו טרפות (חולי' נ"ט.) ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת. *[אחי"ה ואי' שם במשנ' ואילו הן קשקשין הקבועין בו וסנפירים הפורח בהן ופירש"י בדף ס"ו: הפורח בהן שט בהן על פני המים. וכן פירש"י בנדה נ"א: במשנ' סנפיר אלו כנפים ששט בהן על פני המים. ואולי לפי זה הוא מל"פ شناور השט במים או شنا پر השטת הכנף. ובספרא פרק ד' פרש' ג' המרבה בקשקשים ובסנפירים וכו' שם חדודי חרש (איוב מ"א, כ"ב) אילו סנפירים שלו. ובחולי' ס"ז סע"ב וילק' איוב שם אילו סנפירין שפורח בהן וע"ש פירש"י] —

* סַנְפִּירִינוֹן עיי"ע סמפירינון.

* סנפתה, סניפתה (שם מקום בתחום א"י) ירו' שביעי' פ"ו דל"ו ע"ג סנפתה וכ"ה בתוספת' שביעי' פ"ד ובכ"י אירפ' סניפתה, ובספרי סוף עקב ובילק' שם ספנתה ועיי' נייבויער 16.

סְנַק (לפי פי' הראשון אולי כמו שנק בל"ע شنق ענין דחיקה ע"י קשירה וחיבור festandrücken והושאל למלוא anpressen, anfüllen ולפי' שני מל"ע ضنك ענין עיפות ermüden, schwach sein) בפ' ב' במקואות (מ"ו) המסנק[5] את הטיט לצדדין פי' הממלא וכן פי' גדי (מסונק)[6] [צ"ל מסנקן]. דגרסינן בר"ג דפסחי' (ג':) שהוא מלא מבצים ותבלין[7] ואוכל ממנו אכילה גסה. כמו כן הא דתנן בפ' ב' בתמיד (מ"א) האיברין והפדרין שלא נתעכלו מבערב סונקין אותן בצידי המזבח[8]. פ"א כגדי מסנקן[9] כגדי שמנגח עם חבריו ועומד עייף כך כשהיו נושאין ונותנין במלחמתה של תורה עומדין עיפים כמו (שבת ס"ז:) גד גדי וסינוק לא עייפות לא וכבר פי' בע' גד (א')[10]. — (א"ב פי' סנג בל' יוני פעל המחבר דברים מפוזרים ומכניסם למקום אחד) *[אחי"ה כיון לל"י συνάγω ענין

1) ועיי' פי' ר' יהונתן בשט"מ בסוגיא. 2) כ"ה בדפ"ר וכצ"ל בדפו"ו במקום דיבי ובכ"י ק"ט דכי וצ"ל דיכי וכ"ה בשט"מ ובכ"י ש"ס. 3) וזה כפי' ר"ח שהובא בהגהה ברש"י ב"ב ד': ד"ה סינופי. 4) ע"כ הועתק מפי' רגמ"ה ושם בכ"י אשר ת"י הגי' דיכי ובטעות נדפס מתוך כ"י שלי בש"ס ווילני ריבי וצ"ל דכי ובנו"ג יריכי ובראנ"ש סניף דצי וכ"ה בכ"י ש"ס פ' עיין ד"ס ב"ב צד ז'. 5) עיין פי"מ להרמב"ם שכתב מסנק ומסלק שוים הם בכונה ובפי' רה"ג בסר"ט 33 בפי' כתב המסנק א"ד המסלק. 6) כ"ה בדפו"ו ובדפ"ר מסנקי וצ"ל כבע' גד אי מסנקן וכ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"א כאן. 7) ע"כ הועתק מפי' רה"ג הנ"ל ושם עוד מותשי בטיית וצ"ל מוהשי בל"ע محشي Füllung. 8) וגם זה בפי' רה"ג ובפי' ר"ח לפסחי'. 9) כ"ה בדפ"א ובדפ"ר וויניצי' וכ"י ק"ט מסנקי. 10) ובזו השטה הלכו ר"ח ורש"י בפסחי' ועיין רע"ב בתמיד הנ"ל.

אסיפה ועיי׳ ר״ש במקואות הנ״ל והנכון כמ״ש בתחלת הע׳, וגם רע״ב בתמיד נדחק לפרשו ע״ש ובענין סינוק לא עיי״ע אשכי ומ״ש] —

סנקלט (= סַנְקְלֵיטוֹס, סַנְקְלֵיטוֹן מל״י σύγκλητος יועץ אחד מבית דין Einer aus d. Rath, Rathsherr) בב״ר פ׳ (י״א) [צ״ל ח׳][1]) נעשה אדם: במלאכת שמים וארץ נמלך משל למלך שהיו לו שני סנקליטין ולא היה עושה דבר חוץ מדעתם. בויק״ר בסוף ויהי ביום השמיני (פי״ג) ובהגדה דתילים יכרסמנה חזיר מיער (ס״פ פ׳) מעשה בשלטון אחד בקסרי[2]) שדן ביום אחד כשפים[3]) ונואפין ורוצחנין ואמר לסנקליטון[4]) שלו שלשתן עשיתי בזה הלילה, ס״א סינקתווס[5]). באשה כי יזוב זוב פרשת ראשו[6]) (פי״ט) שמעו כל סנקליטין[7]) שלו ויצאו לקראתו. ובאמור אל הכהנים לעולם ה׳ דברך נצב (פכ״ט) (בפיסקא) [בפסיקתא][8]) דר״ה (פסיקת׳ דר״ב צד קנ״ב.) מניח סנקליטין שלו (ויצא לקראתו)[9]) ומשרה שכינתו עם התחתונים[10]). בפסיקתא ביום כלות משה (פסיקת׳ דר״כ צד ה׳.) הרי אני מניח סנקליטין שלי[11]) ויורד ומצמצם שכינתי ביניכם למטן[12]). ובאל תונו פרש׳ מות[13]) (ויק״ר פל״ג) הך הכפתר וירעשו הסיפים (עמוס ט׳ א׳) זה יאשיהו וירעשו הסיפים אלו סנקליטין שלו. פי׳ בית דין שלו. — (א״ב פי׳ בל״י סנקליטוס בית דין ובמדר׳ שמות רבה פ׳ ומשה עלה (פכ״ח) לך קרא לפלוני סינקליטיקום פי׳ יועץ אחד מבית דין) *[אחי״ה וכ״ה מלה אחרונה במד״ר פי״ח חזר ועשה אותו סנקליטיקום וכ״ה בילק׳ קרח עיי׳ סוף ע׳ בעל זמורה (ח״ב קמ״ה.) ובתנחומ׳ הישן קרח סי׳ י״ד אי׳ סנקליטין, ועיי״ע סנקתדרון בהערה 2 ומזה הענין סַנְקְלִיטוֹר συγκλητάριος פי׳ יועץ בדב״ר פ״ו תיקרי אומן של סנקליטוּרִי, פדר״א פמ״ח סנקליטוּרֵי פרעה והוא כמו בשמ״ר פ״א כל הסנקליטין שהיו יושבין לפני פרעה. וכן הקבוץ באיכ״ר פ׳ רבת ה׳ אמרי ליה סנקליטין שלו ובויק״ר פי״ג סנקליטין ויפה גרס רבינו ביחיד סנקליטון וכ״ה היחיד בירו׳ ברכו׳ פ״ט די״ג ע״ד וירו׳ סנהד׳ פי״א ד״ל ע״ג. ובמשקל יוני סַנְקְלֵיטוֹס אי׳ בשמ״ר פמ״ו ע״ש[14]) אבל גם שם נכון לגרוס סנקליטיקוס עיי׳ מ״ש רימ״ז בייט״ר ח״א, 147 וגם נתן כלל גדול עפ״י סופר יוני כי ענין המלה לא רק בית דין ואיש אחד היועץ שם כי אם גם בהשאילה כל חשוב ונגיד[15]). וכן נראה לי הגי׳ ועתודים (דברי׳ ל״ב, י״ד) אילו סנקליטיקין שלהם בפסיק׳ זוטרתי ושם סנקליטין ובספרי האזינו פ׳ שי״ז סנקנירקים ובילק׳ האזינו ר׳ תתקמ״ד סרקני דקין כולם בט״ס] —

סנוקרת (נ״ל מל״פ چنگاله، چنگال אגרוף Faust) בר״ג דפ׳ המניח את הכד (ב״ק כ״ז:) לרכיבה ג׳ לבעיטה ה׳ לסנוקרת י״ג פי׳ לרכיבה ג׳ מפני שמכה בשלשה פרקים סוף הירך וראש השוק ועצם קטן שבינתים, לבעיטה ה׳ מפני שמכה בה׳ אצבעות שברגלו לסנוקרת י״ג סלעים כנגד י״ב חליות[16]) שבד׳ אצבעות וחוליא ראשונה שבבוהן שהיא כנגד חוליא שלישית שבאמצע[17]) שבצדו. ופי׳ סנוקרת מאחורי היד הכהו בפניו ויש אומרים הכאה באגרוף תחת היד. *[אחי״ה פי׳ האחרון שייך לר״ח כדאי׳ בש״ס ווילנ׳ ובשט״מ ושם הסיום תחת לחייו וכצ״ל בערוך. ובזו שיטה הלך הרמב״ם בהל׳ חובל ומזיק פ״ג הל״ט באמרו קבץ אצבעותיו כמו אוגד אגודה והכהו בידו כשהיא אגודה וכ״ה בר״מ מסרקסטה הובא בשט״מ ולפי זה נ״ל לגזרו מל״פ הרשומה ור׳ ול׳ מתחלפות ובירו׳ ב״ק ספ״ח ד״ו ע״ג אי׳ באמת בלמ״ד רק שם הגי׳ בטעות סקלונקית וצ״ל סנקולית והיא היא מלה פרסי׳ הנ״ל ובכ״י ש״ס סינוקרית, סינוקרות, סינוקרת ובדפ׳ שונצ׳ ופיז׳ משובש בגמ׳ וברש״י סטקרת, סטקורת עיי׳ ד״ס לב״ק. ובפי׳ המאירי אשר העתיק כל הערך (בלי שם אמרו) אי׳

[1]) ובדפ״א י״ח צ״ל ח׳. [2]) לי׳ בויק״ר ושו״ט. [3]) כ״ה בכ״י ה״ב ובדפ״ר ואמ׳, ובדפו״ו ובכ״י ק״ט כשפנים ובשו״ט כשפין וכסדר רבינו ובויק״ר הגנבים והמנאפים והמכשפים. [4]) כ״ה נכון ובויק״ר לסנקליטין ובשו״ט לסנקלס וצ״ל לסנקלט. [5]) כ״ה בדפ״ר ונ״ל שהוא ל״ר senectus ישיש וזקן ובכ״י ה״ב סינקתוות ובכ״י ה״ב סינקטוות ובכ״י ב״ר סינקוטוס ובשדפ״ע סונקונתיוס. [6]) כ״ה לנכון בכ״י ו״ו ה״ב ובכ״י ב״ר ראש וצ״ל ראשו וכ״ה בדפ״ר רק קו על הוי״ו ופשטו בשדפ״ע בטעות ראשונה. [7]) כ״ה בדפא״מ אבל בשדפ״ע סנקניטין ובנו״ג יצאו כל בני בבל לקלסו ור״ב לא חש מלהעיר על זה. [8]) בדפ״ר בפסי׳ והוא קטוע. [9]) כ״ה בכ״י ה״ב ונראה שבא זה מציון הקודם ויש למחוק ולי׳ בפסיקת׳ דר״ה ובפסיק׳ ביום כלות משה. [10]) כ״ה בכ״י ה״ב ובדפ״ע מניח סנקליטין שלי ניורד וכו׳ והוא קטיע ובפסיקת׳ אי׳ אני מניח סנקליטין שלי של מעלן ויורד ומצמצם שכינתי ביניכם למטן ובפסיק׳ דר״ה ביניהם וכ״ה בויק״ר פכ״ט. [11]) בנו״ג עוד של מעלן. [12]) וכ״ה בשהש״ר פ׳ צאנה במד״ר פי״ב ויק״ר ספל״ה ושם אי׳ כגי׳ כ״י ערוך הנ״ל ומשרה וכו׳ [13]) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפו״ו. [14]) קריאי מועד (במד׳ ט״ז, ב׳) העתיקו ע׳ זקנים σύγκλητοι βουλῆς. [15]) ובל״ם סוקליטו פי׳ חשובים ובלי ספק משובש מן סונקליטוס. [16]) בכ״י ק״ט וה״ב בטעות י״ח חוליות שבשדרא. [17]) כ״ה נכון מאוד בכ״י ק״ט וה״ב אבל בדפ״ע בטעות שבאצבע.

בט"ד סנקודית וצ"ל סנקורית. ופי' הרמ"ה עיי' בר"ן סביב לרי"ף וש"נ גם פי' רש"י אוכף של חמור וכל זה רק השערה בעלמא היא [1]) — והמרש"ל בים של שלמה ב"ק פ"ג סי' ד' האריך מאוד בפי' רבינו נתן וסיים: ובלי ספק ר' נתן בעל הערוך לא הוציא זה מלבו כ"א בקבלה שהרי מסורה כל התלמוד בידו ע"כ עש"ה] —

סִנְקַתֶּדְרִוֹן (מל"י συγκάθεδρος יועץ עיי' ר"ב Rathgeber, Beisitzer) בב"ר פ' ח' במעשה כל יום ויום נמלך משל למלך שהיו לו סנקתדרון ולא היה עושה דבר חוץ מדעתו [2]) ובפ' נ' [3]) (לפנינו פמ"ט) למלך שהיה לו סנקתדרון [4]) וכו' עד אמר המלך כלום עשיתי סנקתדרון [5]) אלא שלא לעשות חוץ מדעתו אמר ר' יודן כך אמר הקב"ה כלום קראתי אותו איש עצתי אלא שלא לעשות חוץ מדעתו [6]) בפרש' ע"ט (ר"פ ע"ח) ויאמר שלחני כי עלה השחר א"ל סונקתדרון דידיה [7]) והדין ירדנא מהלך וכו'. בוילמדנו באלה המשפטים (בתנחומי משפטים סי' ה') א"ל סונקתדרון [8]) שלו עתידין אלו ששימשת [9]) שיהו מלכים עומדין מפניהם. פי' שרים שיושבין עמו תדיר בקתדריות ומיעצים את המלך. (א"ב פי' בל"י יועץ למלך יושב לשפוט) *[אחי"ה ובכנוי שמ"ר רפמ"ג מה עשה סונקתדרו חטף את הקולמוס מתוך ידו וכו' ובשו"ט מזמור סק"ו ובילק' תהלי' ר' תתס"ד הגי' הסניגור. פסיקתא רבתי ר"פ מ"ד מה עשה סונקתדרו וכו' וכ"ה בילק' הושע ר' רמז תתקל"א סנקתדרו, ובספרי ר' ואתחנן פ' כ"ז מתיירא הוא מן סקנתודרין שלו . . אתה שאין לך סקנתודרין וכו' צ"ל סונקתדרין וכ"ה סנקתדרין בילק' ואתחנן ר' תתי"ד] —

סנר (= סִינָר מל"פ زنار כעין מכסה החוגר את הסוס שלא נראה זנבו ובית הבושת שלו ובדרז"ל מין חתיכת בגד לאשה והושאל מן زنار בל"ע ופ' ויוני ζωνάριον חגורה Gurt) בשבת בפ' בשבת בפ' המצניע (שבת צ"ב:) באמת אמרו האשה החוגרת בסינר בין מלפניה בין מלאחריה חייבת שכן ראוי להיות חוזר פי' "האשה החוגרת בסינר ומתחה [10]) ביה מידעם [11]) אפי' נתכונה לפניה ובא לאחוריה חייבת שכן ראוי להיות חוזר שלא תראה בגבשושית בשיפולי מעיה [12]) וכל באמת הלכה [למשה מסיני] היא" [13]) בפ"ק דשבת בגמ' דסמך אלו מהלכות (שם י"ג:) סינר מפסיק בינו לבינה. פי' מכנסים קטנים. בס"ג דפ' מרובה (ב"ק פ"ב.) אשה חוגרת בסינר בס"פ כיצד אשת אחיו בגמ' הנטען על אשת איש (יבמו' כ"ד סע"ב) רוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר (א"ב פי' בל"י חגורה עיי"ע זנר) *[אחי"ה וכ"ה בפי"מ להרמב"ם בשבת סינר חגור, אבל רש"י בשבת בב"ק וביבמות פי' כפי' הערוך מכנסים קטנים וזה נ"ל עיקר והוא חתיכת בגד או סדין שמכסה בה אשה עצמה בין מלפנה בין מלאחרה והשאילו רז"ל המלה מל"פ האמור' ופי' תמצא על נכון באו"מ פרסיי' לוואולירס ח"ב, 145 ויש הפרש בין סינר ובין זינר עיי"ע — וכנ"ה בירו' מגיל' פ"ד דע"ה, הוא (עזרא) התקין שתהא אשה חוגרת בסינר בין מלפניה בין מלאחריה, ירו' כתובו' פ"ז דל"א ע"ג ראו אותה חוגרת בסינר, ירו' סוט' פ"א דט"ז ע"ג התרת הסינר — וכתב הגאון הובא בשט"מ לב"ק הנ"ל וז"ל סינר שרגילות נשים לחגרו על מתניהם בסמוך לוסתן מפני שלא יתלכלכו בגדיהן בוסת ומגיע עד לקרקע] —

סנר (= סְנָרִיּוֹת לדעת רבינו מל"י ורו' Artischocke κινάρα, cinara בל"פ كنكر בל"ע قنارية) בהפיגם פ"ט בשביעית (מ"ה) אוכלין ברגילה עד שיכלו סנריות פי' קרדי דומישתקי *[אחי"ה והוא בלא"ט cardi domestici וכ"ה בפי' הר"ש ובפי' ריב"ן מלכי צדק. וכן נקרא מין קוצים (עכבית במשנה) ששמו בל"י בל"פ וע' הנ"ל בל"ר cynara carduneulus והוא קנרס שפי' רבינו בע' עכביות קרד"י cardi אבל בדפ' וויניצי' הגי' בגמ' ובפי"מ להרמב"ם סנדיות וכ"ה בירו' ובד' נאפולי (ד"ס שביעי') וכ"ה בפי' הראב"ד בספרא בהר פרק ג' פרש' ב' ובספרא שם סנדריות ובנו"ג סגריות והגיהו בדפ' באסיל וקראקא עפ"י הערוך סנריות, ובכ"י

[1]) וגם בעל המשביר והי' לעווי אין בפיהם נכחים. [2]) ואולי סונקתווס שהביא רבינו בע' סנקלט בס"א לפי זה יש להגיה סונקתדרוס והראיה מאגדי' בראשי' ר"פ כ"א אברהם שעשאו סנקלטיקוס שלו שיהא נוטל בו עצה וכו' עד שתהא בעל עצתי, וזה המדרש הובא למטה בסמוך בגי' סנקתדרון. [3]) כצ"ל במקום ג' שבדפ"ע ובדפ"ו פרק ג'! [4]) בדפ"ו דפ"ר סנקתרון ובנו"ג סנקתדרים. [5]) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ובדפ"ר וויניצי' סנקתרון. [6]) כ"ה רק בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע נקטע ע"י וכו' ובב"ר לי' זה הסיום ע"ש. [7]) וכ"ה במיוחס לרש"י ובנו"ג שלו. [8]) בתנחו' בט"ס סקנדרוס ובתנחומ' הישן סי' ג' הגי' סונדוקרוס. [9]) בנו"ג שאמרת. [10]) כ"ה לנכון בפי' ה"ב ובדפ"ע מחתה וכ"ה בפי' ר"ח בש"ס ווילני וצ"ל כגי' כ"י הנ"ל. [11]) כ"ה לנכון בכ"י ובדפ"ע מדעם. [12]) לי' בפי' ר"ח ואי' בשפולי מעיה בחיי המאירי. [13]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח בשבת (ש"ס ווילנא) ושם ג"כ הל"מ וכ"ה נכון כפי שטת רבינו בע' אמת עפ"י כ"י ערוך ע"ש.

ש״ס מינכען הנידיות וזה כנראה מל׳ הנדא עיי״ע. ובתוספת׳ שביעי׳ ספ״ז אי׳ אוכלין ברגילה עד שיכלו אגוטרי (?), וה׳ פערלעס (בע״מ להוצאת התוספת׳ ע״י צוק״מ) הגיה צתרי Satureia ואזניות (תוספ׳ שם) אזוביות ולעף פפלנ״צ 321 לא מצא ידו בפי׳ המלות הנ״ל] —

* סנרי, סינרי שבת ס״ז רע״א עיי״ע סכר א׳.

סנתא (= סינתיאה בל״י συνήθεια מנהג Gewohnheit, Gebrauch) ב״ר פ׳ נ״א (נ׳) ומצות אפה (אמ׳) [צ״ל אמרה] ליה אוף הדא [1] סניתא [2] בישתא את בעי מלפא הכא פי׳ בל׳ יון [3] מנהג סיניתיאה *[אחי״ה כ״ה בדפ״ר פיז׳ ואמש׳ ובכ״י ק״ט ובדפו״ו סיניתאה ובשאר כ״י סינתיאה והנכון כגי׳ דפ״ר וכן פי׳ בל״י. וכן פי׳ המיוחס לרש״י מנהג כעור רק הוא הבין מענין סניא הדא דר׳ כעורה זו ששנה רבי אבל אז סוניתא ובישא היו מורים דבר אחד במלות שונות] —

סס (= סִיסָא נ״ל מל״י σισόη עיי׳ בפנים פי׳ פקיעות Knäul) מן הסיסין כשרה (מנחו׳ מ״ב: סוכה ט׳.) פירשנו בעי גרד *[אחי״ה בע׳ גרד ד׳ פי׳ סיסין אלו פקעיות של שתי וכו׳ וכ״ה בפי׳ רש״י בסוכ׳ ולועז לומשיי״ש וכן בחגיגה י״ב. לומישיי״ל ובמיוחס לרש״י בב״ר פ״י שתי פקעיות לימושייאל״ש ובכולם צ״ל גומישיי״ל בלאי״ט gomitolo ובספרים נושנים gomiscello בל״ר gomulus Knäul וכן פי׳ ר״ח לסוכ׳ סיסין: פקעיות ונ״ל אחר יגיעה רבה גזרת המלה מל״י הרשומ׳ אשר על ידה העתיקו ע׳ זקנים לא תקיפו (ויק׳ י״ט, כ״ז) σισόην ποιήσετε οὐ והוא ענין גידולי שער בהיקף לפקעיות בראש הקדקוד (Haarschopf). ועה״ק שנ״ב כתב וז״ל פי׳ פקעיות של שתי זעלבנדא בל״א והוא Salbende Seilband, Sahlband (אדעלונג 1574) ועיי״ע מל שפי׳ העה״ק מן המלל פי׳ מה שמשייר האורג בראש הבגד זעלבאנד בל״א ע״כ — ותר״י א׳ לבמד׳ ט״ו, ל״ח העתיק עפ״י ההלכה לא מן סִיסַיָּא] —

ססא (= סָאסָא כמו זאזא עיי״ע מל״ע הרשומ׳ כעין שערות השבולת Granne, das Haar an der Aehrenspitze) בפ״ק דחולי׳ (י״ז:) דמיא לססא מאי [4] בר״ג דסוטי׳ (ה׳.) מאי וכראש שבלת ימלו (איוב כ״ה כ״ד.) חד אמר כססא דשיבלתא. פי׳ הענף שבראש השבלת הנראין כמו מחטין ארוכין עומדין ואינן חלקים אלא בולטות מהן כעין שינים דקות מאוד ונקראין מלעין וכבר פירשנוהו במקומו. *[אחי״ה ר״ל בע׳ מלען ושם פי׳ לנכון והן כמו שיער עבה דמי לסאסא (כגי׳ כ״י ק״ט) וכו׳ וכן פי׳ רגמ״ה (כ״י לחולי׳ בקובץ כ״י אנגיילי דף ר״צ) דמיא לסאסא כלומ׳ דדמי לשערות שבולת ע״כ ועיי׳ ג״כ פירש״י בחולי׳ וסוט׳ ופי״מ להרמב״ם לעוקצי׳ פ״א מ״ג והסוריי׳ קראוהו חַלְסַלְסָא (מ״ע דמ״ג כ״ז, 619) והוא שנגא דשבלא עיי׳ לעף פפלנ״צ 159 אבל גזרת סאסא לא פי׳] —

* סָס (מל״מ וכן בל״ע سوس ובל״ס ססא תולעת Wurm, Schabe, Motte) מל״מ (ישעי׳ נ״א, ח׳.) יאכלם סס. ותרגם משלי כ״ה, כ׳ היך ססא למנא וכ״ה בפשיט׳ ובקצת דפוסי׳ בט״ס סמא וכ״ה בט״ס סמא בירושלמי ביצה פרק ב׳ דס״א ע״ג סמא דקיסא מיניה וביה ובירו׳ מעשרו׳ פ״ה דנ״ו ע״ג סבא ובירו׳ חגיג׳ פ״ב דס״ח. כסא וצ״ל ססא וכגי׳ המאירי בביצ׳ כ׳. וז״ל וכן אמרו שם (ירו׳ ביצה הנ״ל) ססא דקסא מיניה וביה פי׳ קסא עצים כדאמרינן בחלק (סנהד׳ צ״ג. עיי״ע קס) תרתי קיסי יבישי וקאמר תולעת הנמצא בעצים מתוכו הוא מתליע ואינו בא לו ממקום אחר וכל זה משל על בבא בן בוטא ע״כ ועוד עיי״ע מל

סַסְבָּל (נ״ל מל״פ شوشبال [5]) בעל כנפים ארוכים והוא תואר למין חגב) בפ׳ אין מעמידין בגמ׳ שמן (ע״ז ל״ז.) מאי איל קמצא [6] עולא אמר סוסבל [7] כבר פי׳ בע׳ איל. *[אחי״ה כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובדפ״ע אייל, ובע׳ איל קמצא פי׳ גם שושיבא (ובתוספו׳ חולין ס״ה: הגי׳ שושיפא) מל״פ הרשומ׳ שם. ועוד י״ל מל״פ شسب מרקד ותהיה אז חגב הנקרא Springheuschrecke] —

סַסְגּוֹן (לְדעתי מהרכבת ساس בל״פ יפה ועוד گون צבע וא״כ ססגונא בעל יפה צבע schönfärbig והועתק לל״ס סַסְגַוְנָא תואר לתחש) בפ׳ במה מדליקין בגמ׳ כל היוצא מן העץ (שבת כ״ח.) היינו דמתרגמינן תחש ססגונא [8] שסס בגוונים הרבה פי׳ שמצוייר בגוונים הרבה ודומה לו הא דגרסינן בס״ג דפ׳ הבא על יבמתו (יבמות ס״ד:) רב

---

[1]) בדפ״ר וויניצ׳ בט״ס חרא. [2]) בנו״ג סוניתא. [3]) כ״ה לנכון בדפ״ע אבל בכ״י רומי. [4]) כ״ה לנכון בכ״י ק״ט ובדפ״ר ל״י ובשדפ״ע כשרה ובכ״י ק״ט בראש הע׳ סאסא וכ״ה בפי׳ רגמ״ה לחולי׳ ובסוטה ה׳. וכצ״ל בחולי׳ ושם סאסאה. [5]) כצ״ל גם בע׳ איל קמצא. [6]) כ״ה בכ״י ק״ט ובע׳ איל ובדפ״ע כאן אייל. [7]) כ״ה נכון בדפ״ע וכ״י אבל בנו״ג סוסביל [8]) כ״ה בכ״י בדפ״ר ואמ׳ אבל בדפו״ו בט״ס ססגוניא.

אחא בר הונא אחדתיה ססגוניתא פי' שנצטייר בשרו גוונים מן החולי פ"א ססגונא שמח משה רבינו שהיו לו גוונים הרבה. *[אחי"ה פ"א הבין סס כמו שש בל"מ ענין שמחה וכ"ה הגי' בשבת בנוסח' ששש בגוונים הרבה וכ"ה בעה"ק ובכ"י ש"ם א"פ ששגונא. והנכון שהוא מל"פ הנ"ל וכ"ה בתרג' אונקל' בכ"מ בהעתקת תחש וזו ראיה שהיא ל"פ וגם על זה התרגם כיון רב יוסף ולא יתכן לומר שהיא ל"י ὕσγινος (רימ"ז בט"ר ח"ב כ"ג בשם באכארט). ומהתואר נבנה השם ססגוניתא כפי' רבינו אבל בנו"ג סוסכינתא. ומפני שלא היה רגיל על לשון הירושלמי ל"פ לכן פי' תחש בל"י עיי"ע גלא קסינון חיה שיש בה ג"כ מיני גוונים הרבה — ורש"י ביבמות פי' חולי מעוצר השתן ואדם נעקר הימנו ע"כ ובלי ספק כך היה מקובל בידו ונ"ל שזה הפי' עולה עם פי' המלות סוס בל"פ شاش שתן וכנת كند עוקר] [1] —

סִסְמְגוֹר (לפי דעת הערוך מן סס ומן מגור motte- bewohnte (Ceder) ולפע"ד mottezer- fressen) בריש יומא בגמ' ללשכת פרהדרין (ט':) אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף (שה"ש ח', ט') פי' „אם עלו כולן היו כחומה ולא היו נמאסין כדכתיב (איוב ל"ו ה') הן אל כביר ולא ימאס והיו נבנין בטירת כסף והיתה רוח הקודש שורה בהן ואם דלת היא כיון שעלו בדלי דלות [2] נסתלקה מהן רוח הקודש ודברי הנבואה באין להן כמלות ארז שהן ברז" [3] כלומר בת קול לבד [4] פי' ססמגור ארז (י"ש לו) [5] מגור מן הסס שאין שולט הרקב בכלום [6] עץ כמו בארז. *[אחי"ה ור' אליקים פי' ססמגור ארז מגור מן הסס ארז שהתולעת אוכל כל מה שבפנים כמו במגירה ולא נשאר אלא הקליפה ע"כ (הובא בד"ס ליומי) וברש"י פי' (כפי הגהת הב"ח) ססמגור שהסס מכתתו ומגררו מבפנים סס שם התולעת ע"כ. ולי נראה מגור מל"ע نخر והתואר منخور מנוקר וא"כ סָסְמַגּוּר ארז שמנוקר ומכותת מן הסס] [7].

ססין (= סִיסִין מל"י σίσων ein syr. Gewächs) מי סיסין יבישה וקיבה והרת (עיי"ע הרת וש"נ) ככר פירשנו בע' הרת (א"ב פי' בל"י ורו' [8]) מין עשב ולו זרע שחור וארוך כמו זרע כרפס והוא גדול בסוריא והזרע חם בסוף מעלה שלישית ומועיל לטחול אטום ולמניעת ההשתנה ולקבוע וסת הנשים) *[אחי"ה וממה שמועיל לשתן נבין הסגולה בגיטי' ס"ט סע"ב וכי משתין נשתין אסיסנא יבישתא וכו' ורבינו בע' אסיסנא הביא באל"ף וככר השיג עליו ר"ב ושם פירשתי בע"א אולם כנראה סיסנה הוא תואר סיסין ולא כפירש"י ע"ש. ועוד נאמר' רפואה ע"י סיסין לתועלת השלשול בגיטין שם: למיסר סיסין רטיבא במיא למישרא יבישתא במיא עיי"ע שר י"ג. ומזה נ"ל סימנך סִיסָאנֵי שבת ק"י. [9] כלומר שזה העשב מועיל לשלשול כי מזה הענין עסק שם ורש"י נדחק בפירושו ואין לו שייכות עם ע' הבא אח"ז [10]) ומפני ששני כוסות משלשלין (ע"ש) לכן כיון לתת הסימן סיסני שיש בו שני סמכי"ן וה' לעווי לא דק נכון במח"כ] —

* סיסין (שם פרטי לעיר) עיי"ע בי סיסין (ח"ב, נ"ב) ומקום סיסין בירו' שביעי' פ"ו דל"ו ע"ג נראה שהוא סוסיתא Hippos (עיי' נייבויער 239), ובתוספת' אהלו' ר"פ י"ח נמנה בין עיירות מובלעות בא"י כגון סיסית וחברותיה ובכ"י אירפורט א"י סוסיתא עיי"ע כְּפָר —

ססני (= סִיסָנֵי הקבוץ מן סִיסָנָא פי' בל"ס כמו סנסנים Dattelrispe, — Kamm ורבינו פי' כלים) בפ' איזהו נשך בגמ' הלוהו [11] (ב"מ ס"ז:) ואי אגבהינהו בסיסניה [12]) קננהו [13]) פי' כלים. *[אחי"ה וכ"ה ברש"י שבת ק"י סע"א (אבל עיי"ע ססין ומ"ש) ובב"מ פי' סלים והנכון שהוא מל"ס הנ"ל [14]) ועיי"ע סנסן] —

סִסְרְגוֹן מל"י σίσυρνον, σίσυρνα, σισύρα בל"ס סיסארון zottiger Rock, Ziegenpelz עיי'

---

[1]) ולדעת ה' פליישער בהוספותיו לעמת"ל ללעווי ח"ג 725 הוא ל"פ וע' سوسنجرد irisfarbig, dunkelviolett

[2]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט וכ"ה בכ"י ילקי שה"ש (אצל ד"ס ליומי) (עיי"ע דל (ח"ג, ס"ו הערה 4) ובדפ"ר וויניצי' ובכ"י אחריי בערוך בדלדלות אבל בדפי' פיז' באסיל אמש' בדלתות וכ"ה בש"ם ובפי' ר"ח ובכ"י ש"ם שעשיתם עצמכם כדלת (כדלתות). [3]) בכ"י ק"ט ברוז וצ"ל ברז וכדאי' בפי' ר"ח (בש"ם ווילנא) אשר משם הועתק כל הפירוש. [4]) ובפי' ר"ח אי' פי' בת קול ולי' בלבד. [5]) כ"ה בשם הערוך בפחד יצחק בע' בת קול. [6]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר ובשדפ"ע בכל. [7]) ועפ"י זה יש לתקן מ"ש ה' אייזלער בט"ר ח"ג, 55. [8]) אולי כיון למלה sison agrion [9]) בכ"י ש"ם סיסני. [10]) וטעה בזה גם לעף בפפל"צ 119. [11]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר. [12]) בנו"ג בסיסני. [13]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע קננהי. [14]) עיי' לעף במקום הנ"ל.

ר"ב) בב"ר פרשת כ"א (כ') כתנות עור (בראשי' ג' כ"א) ר' יוסי ב"ר חנינא אמר סיסרנון (א"ב פי' בל"י לבוש של עור בעוד הצמר עליו). *[אחי"ה בנו"ג סיסרטון ובתנחומ' בראשי' סי' כ"ד אי' סיסטון וצ"ל כגי' הערוך וכ"ה בקבוץ בירו' נדרים ספ"ז ד"מ ע"ג מה אית לך כגון אילין (סוסרנה) [צ"ל סִיסְרָנָה] והפכו (שם) כגון אילין שלחיה ועיי' המפרש שם] —

סע (עיקרו נסע כמו נסח ענין העתקה והסרה ממצב הראשון כלומ' משנה fort- wegrücken, Ab-änderungen treffen,) בפ' השותפין בגמ' כמה יהא בעיר (כ"ב ח':) רשאין בני העיר להתנות על השערין ועל המדות [1]) ועל שכר פועלין ולהסיע על קיצותן. פי' להתנות על המדות למחוק או לגדוש או להוסיף ולגרוע ועל השערים פי' כור של חטים בכך וכך מעות וכן כל דבר שיש לו שער כיוצא בו ועל שכר פועלים להתנות ביניהן תנאין על מה שיסכימו ויתרצו ולהסיע על קיצותן[2]) פי' לשנות פעם אחר פעם כאשר יראו והני מילי היכא דליכא אדם חשוב בעיר אבל איכא אדם חשוב בעיר אין להם להתנות אלא ברשותו ואם לא עשו כן לא עשו כלום. בפ"ה בכלים (מ"ז) ר' שמעון אומר צריך להסיעו פי' להסירו ממקום למקום אחר. בר"ג דפ' ואלו נאמרין[3]) (סוטה ל"ג:) תנו רבנן כיצד עברו ישראל את הירדן בכל יום ארון נוסע אחר ב' דגלים והיום נוסע תחלה (א"ב נסע הוא עיקר[4]).

סע (= סִיעַ פי' אחוזת מרעהו וכת החכמים המסכימים לאיזו שמועה Anhang, gleich-gesinnte Gelehrte ועוד עיי' פי' בע' סייע) בס"ג דפ' מי שאחזו (גיטין ע"ו סע"ב.) ולא הודו לו כל סיעתו פי' בני מדרשו ואמרי' לה כל שעתו (שם) פי' כל החכמים שנמצאו שם באותה שעה[5]) (א"ב תרג' לאגודה אחת (ש"ב ב', כ"ה.) לסיע חד. תרג' פה אחד (יהושע ט', ב') סיע חד[6]) —

סָעַד (מל"מ ענין השענה ותמיכה stützen ובקשור לב (או זולתו) ענין תמיכה ע"י אכילה das Herz kräftigen, Malzeit abhalten השם סְעוּדָה Malzeit) בפ"ג באבות (מט"ז) והכל מתוקן לסעודה. אלו משניות פי' רבי משולם ב"ר קלונימוס ז"ל[7]) ויהיו עניים בני ביתיך (אבות פ"א מ"ה). שיהיו בני ביתיך עושין מלאכתך. ולא אחר מאי ניהו כדקאמרי' ההוא עניא סבא[8]) דאזל צבעיה לרישיה ולדיקניה כאוכמא[9]) אתא לקמיה דרב[10]) א"ל זבנן א"ל ויהיו עניים בני ביתיך א"ל זיינגא[11]) לך כעניא אבל לא זביננא לך[12]) אזל קמיה דרב פפא בר שמואל זבניה וכו' בס"ג דפ' הזהב (ב"מ ס':). הכל צפוי ואית דאמרי הכל צפון[13]) מלמד שכל מעשיהם של בני אדם צפונין הן אצל הקב"ה כדכתיב (דברים ל"ב, ל"ד) הלא הוא כמס עמדי חתום באוצרתי. והרשות נתונה מלמד שניתנה רשות לבני אדם לטוב ולרע ועוד כתיב (שם ל' י"ט.) ובחרת בחיים אין אומרים לו לאדם בחור אלא בדבר שיש לו רשות לבחור אלמא הרשות בידו. ובטוב העולם נידן מלמד שהקב"ה מפרנס וזן עולמו בטובו אבל לא לפי מעשיהן מניין אנו למדין מברייתו של עולם עד שניתנה התורה כדקאמרינן (פסחים קי"ח.) הני כ"ו חסדו[14]) בהודו בתלים כנגד מי כנגד כ"ו דורות מאדם עד שניתנה התורה שלא היה להן מעשים טובים וזן אותם בחסדו[15]). הוא היה אומר הכל נתון בערבון (אבות שם מט"ז) מלמד שהאדם על ידי ערב משנולד שנא' (תהלי' צ"א, י"א.) כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך וכתיב (בראשית כ"ח, י"ב) והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו ללמדך ששני מלאכים מהלכין עמו ביום ושני מלאכים אחרים מהלכין

---

1) בנו"ג בתחלה על המדות וכן מוכח מפי' רבינו. 2) בפי' רגמ"ה אי' על קצתן כ"ה ג"כ בספרים שלנו לקנוס על מי שעובר על תנא, שקצבו אנשי העיר ע"כ כזו השטה גם בפירש"י. 3) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ' פיזי ואמ' ובדפ"ר לי' כל הציון ובדפו"ו בט"ס נאמנין. 4) ע"ש ומ"ש. 5) ורש"י פי' כל ימי חייו. 6) ויתר דוגמאות עיי' בע' סייע. 7) והתוספו' בגיטין נ"ד: ד"ה אמר קראוהו בשם הכבוד רבינו משולם בן רבינו קלונימוס ועיין תולדות ר"ב להגאון שי"ר הערה 36 וג"פ לצונץ צד 365 ובעל קורא הדורות טעה לעשותו לחבירו ולבר פלוגתיה דר"ת עיי' מ"ש מו"ל החי' קאססעל קה"ד צד י"ז. ועיין לצד י"ד. ורבינו בעל הערוך לא הביאו זולת ע' זה במקומות אחרים. ורוב פירושיו בזה הערך הביא רשב"ץ במגן אבות בשם הגאונים עיי' בסמוך. 8) בנו"ג בב"מ ס'. ההוא עבדא סבא ובכ"י ש"ס גברא וכ"ה ביתר המקומות שהביא בעל ד"ס שם ועל ערך הנוכחי לא תעיר. 9) לי' לפנינו ובכ"י ש"ס ונראה שהוא פירוש דרבינו ועיי' פירש"י 10) בנו"ג דרבא (ובכ"י ש"ס דרבה) וכצ"ל בערוך דרב לא היה בן דורו של ר"פ בר שמואל. 11) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע זיינא. 12) לי' לפנינו בש"ס ובכ"י ש"ס ופי' אתן לך מזונות כעני כנראה שגי' רבינו היתה מונחת גם לפני רשב"ץ במגן אבות פ"א מ"ה וז"ל וא"ל יהיו עניים בני ביתיך שטוב לתת לחמו לעניים והם ישרתוהו ולא שיוציא ממונו לקנות עבדים אשר לא מבני ישראל המה. 13) וכ"ה ברשב"ץ מגן אבות פ"ג מכ"ב בסוף בשם יש מהגאונים ושם אי' ג"כ פי' הנ"ל. 14) וכ"ה בכ"י ב' בש"ס ובילק' עיי' ד"ס למקומו. 15) וברשב"ץ שם בסוף פי' ובטוב העולם יש ג"כ רמז לזה הפי'.

עמו בלילה אותן שמהלכין עמו ביום כותבין בלילה מה שהוא עושה ביום ואותן שמהלכין עמו בלילה כותבין ביום מה שהוא עושה בלילה ובאין ומעידין לפני הקב"ה [1]. ומצודה פרושה [2] על כל החיים זו מצודתו של מלאך המות שנא׳ (קהלת ט׳, י"ב.) כי גם לא ידע האדם את עתו ואומר (תהלי׳ קל"ט, ז׳.) אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח [3] החנות פתוחה זה דרך הטוב והרע שהן נפתחין לבני אדם שנאמר (דברים י"א, כ"ו.) ראה נתתי לפניך היום וגו׳ ועוד אמרו חכמים (שבת ק"ד. יומא ל"ח: ע"ז נ"ה. מנחות כ"ט:) בא ליטמא פותחין לו בא ליטהר מסייעין אותו [4] והחנווני מקיף זה יצר הרע שמקיפו לאדם מעט מעט עד שימלא ספקו וכיון שנתמלא ספקו אבד ובטל מן העולם שנאמר (איוב כ׳, כ"ב) במלאות שפקו יצר לו כל יד עכול תבואנו [5]. הפנקס פתוחה והיד כותבת זה פנקסו שנכתב כל מה שעשה שם זה שאמר הכתוב (תהלים קל"ט, ט"ז.) גלמי ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו ימים יוצרו ולא אחד בהם וכתוב (איוב ל"ז, ז׳) ביד כל אדם יחתום ואמרו חכמים [6] אף על פי שכל מעשיהם של בני אדם גלויים וידועים לפני הקב"ה נכתבין הן משעה שנוצר אדם כולם כתובין לא נאמר אלא יכתבו. והגבאין מחזירין תדיר בכל יום וכו׳ אלו פירות מעשיהן של רשעים שהן עושין בעוה"ז והקב"ה פורע מהן שנא׳ (ישעיה ג׳, י"א) אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו [ונאמר] (משלי א׳, ל"א) ויאכלו מפרי דרכם וממעצותיהם ישבעו [7] ואם תאמר עבירה יש לה קרן ואין לה פירות שנא׳ אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו כבר פירשו [8] (קידושין מ׳.) עבירה שעושה פירות יש לה פירות אבל קרן כולו קיים ליום הדין [9]. ויש להן על מה שיסמכו אלו טעמים שאמרנו על כל אחת ואחת. והדין דין אמת כמשמעו. והכל מתוקן לסעודה זה כינוי למיתה מלמד שהכל מתוקן למות שנא׳ (קהלת ט׳, ב׳.) הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע ולמה נקראת מיתה סעודה ללמדך כשנקראין בני אדם לסעודה הכל נכנסין בפתח אחד אבל כשיושבין אין יושבין אלא כל אחד ואחד לפי כבודו אף בשעת פטירתו מקרה אחד לצדיק ולרשע ולענין כבוד כל אחד לפי מעשיו [10] (א"ב זה מלשון (תהלי׳ ק"ד ט"ו.) ולחם לבב אנוש יסעד). *[אחי"ה וכן בל"מ (מ"א י"ג, ז׳.) בלי קשור לב, וכן תמיד בדרז"ל עירו׳ נ"ג: מפני מה אינך סועד אמרתי לה כבר סעדתי מבעוד יום, תעני׳ ל׳. לסעוד סעודה, חולי׳ ז׳: סעוד אצלי, שם ואני אסעוד אצלו, שם צ"ד. לסעוד אצלו וכו׳ עיי"ע סרהב. נדרי׳ מ׳. מנין שהקב"ה זן את החולה שנאמ׳ (תהלי׳ מ"א, ד׳.) ה׳ יסעדנו וגו׳ ובענין שבת י"ב: עיי"ע סר ב׳. ברכו׳ ל"ה סע"ב נהמא הוא דסעיד חמרא לא סעיד, גיטי׳ ס"ז: מ"ט לא סעיד מר גבן ועוד הושאל לתשמיש (כמו בל"מ אכל לחם) שבת ס"ב סע"ב במה סעדת היום וכו׳ עיי"ע יין ועיי"ע תבשיל. והשם ברכו׳ מ"ו: שבת קכ"ט. צרכי סְעוּדָה, שבת שם סעודת הקזת דם. ופסחי׳ מ"ט. סעודת ארוסין, סעודת מצוה . . סעודת רשות ועוד הרבה פעמים סעודה בל"א סעודתא עיי׳ ברכו׳ כ"ג: מ"ד. מ"ו: נ"א: ס"ד. שבת קי"ז: קי"ח. ושם: קנ"ג. עירובי׳ נ"ד. פסחי׳ נ"ז סע"א פ"ח: יומ׳ ע"ד: ע"ה: סוכ׳ כ"ז. כ"ט. נ"ה: ר"ה כ"ג: תעני׳ ה׳: מגיל׳ י"ב. יבמו׳ ק"ז. כתובו׳ ס"א: גיטי׳ ל"ח: ע׳. ב"מ מ"ט. פ"ו: פ"ז. ב"ב צ"ג: סנהד׳ כ"ג. ל"ח. פ"ט: צ"ד: ק"ד: ק"ח. ובהשאילה פסחי׳ קי"ט: ב"ב ע"ה. עתיד קב"ה לעשות סעודה לצדיקים וכו׳, פסיקת׳ רבתי ס"פ מ"א ומדר׳ שו"ט מזמור י"ד וילק׳ תהלי׳ ר׳ תרס"ג הוא (יעקב) מזומן לסעודה שנא׳ (ישעיה מ"ח, י"ב.) שמע אלי יעקב וישראל מקוראי, ובפסיק׳ שם: לפיכך כשתבוא סעודת גאולה וכו׳ ובלי ספק הוא בהוראת סעדתא דליבא ובלי השאיל׳ נאמר כן על הפת ב"ר פמ"ח פתא סְעדתא דליבא] —

סָעַד (מע׳ הקודם בהוראה ראשונ׳ ענין תמיכה stützen) בפ׳ מפנין (שבת פי"ח, מ"ג) אבל מסעדין. גמר׳ (שם קכ"ח:) כיצד מסעדין אוחז בוולד שלא יפול לארץ (א"ב ל"מ זה וימינך תסעדני (תהלים י"ח, ל"ו). *[אחי"ה וכמו (ישעי׳ ט׳, ו׳.) להכין אותה ולסעדה ובשבת שם הביא ראי׳ מתוס׳ שבת פט"ו (ט"ז) כיצד מסעדין ובנו"ג ובכ"י מסייעין.

---

[1] וכ"ה ברשב"ץ שם בד"ה הפירוש הזה בשם והגאונים ז"ל פירשו וסיים וכן הוא מפורש בא׳ מתעניות ובפ׳ אין דורשין ע"כ וכיון לתענית י"א. וחגיגה ט"ז. ע"ש. [2] בקצת דפוסי׳ פרוסה. [3] וכזה מפורש ברשב"ץ שם. [4] וכ"ה מפורש ברשב"ץ שם ד"ה וכל הרוצה. [5] כ"ה בדפו"ו ובשדפ"ע לי׳ ובכ"י ק"ט שפקו וכ"ה במקרא אבל יש ג"כ הכתיבה ספקו עיי׳ מנחת שי שם. [6] במבוא צד LXVII רמזתי בסי׳ השאלה כי לא ידעתי מקומו ועתה מצאתי ברשב"ץ שם ד"ה והיד כותבת שהביא גם הוא זה המאמר בשם ואמרו במדרש ועיין ילק׳ איוב ר׳ רמז תתקכ"ב בשם תנחומא בסגנון אחר. [7] וכ"ה ברשב"ץ שם ד"ה והגבאין ושם לי׳ פסוק הראשון. [8] כ"ה בכ"י ה"ב ובכ"י ק"ט פי׳ ובדפ"ר פירש ובשדפ"ע פירשנו. [9] לי׳ בש"ס והוא מן הפירוש ועיי׳ תוספתי׳ דפיאה פ"א. [10] וכעין זה ברשב"ץ שם ד"ה והכל מתוקן ושם סיים כמו שדרשו במדרש קהלת בפסוק כי הולך האדם אל בית עולמו ובשבת פ׳ שואל ע"ב וכיון לשבת קנ"ג. ע"ש.

מסעדין הוא הפעיל ובקל יסעוד ירו' תעני' פ"ד דס"ט. עיי"ע סכף ב' וש"נ. והשם תוספת' סנהד' רפ"ב וספ"ב וכולן עושין אותן סעד לשנה וכ"ה בסנהד' י"א סע"א וירו' סנה' פ"א די"ח ע"ד איכ"ר פ' בלע ברייא בסעדכון ורוב ל' עזר תרג' סעד, סְעִיד, סַעֲדָא והתואר סָעֲדָא עיי' במתורגמן ובעת"ר ללעווי] —

סעד (= סַעְדָּא כל"ס וכן בל"ע سعد פי' כמו סיגלא Cypergras) בב"ר פע"ג (ר"פ ע"ב) וימצא דודאים (בראשית ל' י"ד.) ר' יצחק אמר סעדין. *[אחי"ה כל הערך נשמט בדפ"ע חוץ מדפ"וו הרצ"א וכ"ה בכ"י ק"ט ובכ"י ב"ר נכלל בטעות עם ע' סער ודע כי בע' עפר א' הביא רבינו לפירוש סיגלי שהוא אחד מג' דברים שפירשו חכמים בדודאים ובל' ערבי שמן סעדי ע"כ וכבר רמז על זה לעף (פפלנ"צ 269) והתימה שלא העיר על ערך שלנו שאי' בדפ"וו וגם בצד 277 הביא שווי מלה סורית סעדא עם ל"י σάρον, σάρι, σάριν ולא העיר כי על זו המלה כיון ר' יצחק בב"ר פע"ב ובנו"ג בט"ס שעורין אבל הנכון גי' רבינו סעדין והוא קבוץ מן סעדא כאמור בראש הערך וגם ה' לעווי השמיטו מעמת"ל שלו ולא עיין בערוך דפ"וו] —

*סַעַל (נ"ל מל"ע سعل נשירת השערות das Ausfallen der Haare) קהל"ר פ' כל הדברים: ר' יונתן נשר שעריה אזל (להדיא) [צ"ל להדא] מוגדלה דצבעיה וכו' בשביל שערך באת לכאן לרפאותו וכו' והא סבית שיש בה סעל לרפאתו פי' קבלתי ושמעתי שיש בה (ר"ל במקום מוגדלא דצבעיה) מין נשירת שערות שיש לרפאותו והמפרשים נדחקו לומר כי סעל כמו תעלה וכ"ה במשביר ובעמת"ל ללעווי.

סְעַר (מל"ס ענין פקידה ופקיחה nachsehen, besichtigen, untersuchen) ויצא חירם[1] מצור[2] לראות את הערים (מ"א ט', י"ב.) תרגום למסער ית קירויא. *[אחי"ה בכ"י ק"ט למסעד וכ"ה בכל דפ"ע עד אשר הדפיסו זה הערך בדפ"ר פיז' באסיל בע' סעד א' ובכ"י וו' וה"ב ע' בפני עצמו ושם נכון למסער וכ"ה נכון בכ"י ב"ר שם ג"כ נכלל בע' סעד ובדפ"וו ע' בפני עצמו ושם בטעות סעד בראש ובאמצע למסעד וצ"ל למסער ור"ב[3] מפני שגי' מוטעת היתה לו בערוך הוסיף בע' מיוחד סער האחרון תרג' פוקד ושייך לכאן וגם ה' לעווי טעה לומר שגי' הערוך בתרגום בדל"ת כי לא היה מול עיניו ערוך כ"י אבל גם בדפוסים אי' בערוך ע' סר ב' תרג' פוקד מסער ומזה פי' רבינו לנכון סר (שבת י"ב:) כמו סער — ודע כי סער בל"ס כמו פקד בל"מ והרבה בתרג' עיי"ע סער במתורגמן ואצל לעווי ובאפעל (בקשור חובא) כמו בל"מ פקד עון עיי' תרג' לשמות כ', ה'; ל"ב, ל"ד; לבמד' י"ה, י"ח; לישעי' כ"ו, כ"א; לאיוב ל"ד, כ"ט וזולתו ובאתפעל יסתער לבמד' ט"ז, כ"ט.[4] והשם סְעוֹרָא, סַעְרָא, סְעוּרָנָא, בל"ס סוּעָרָא, סוּעָרָנָא פי' פקידה Ahndung עיי' תרג' לבמד' ט"ז, כ"ט; למיכה ז' ד'; להושע ט' ז'; לירמיה י"א, כ"ג וזולתו] —

סָעַר (מל"מ ענין שאון הים ועוד הפצה ופזור toben, stürmen, fortwirbeln) בפ"ה בכלאים (מ"ז) הזורע וסיערתו[5] הרוח לאחוריו ענין רוח סערה (תהלי' ק"ז, ק"ה; נחום א', ז'). בהגדה דתלים יסודתו בהררי קדש (תהלי' פ"ז, א') עניה סוערה (ישעיה נ"ד, י"א) עניה ממעשים טובים סוערה שעילעלתי[6] אותה בעוה"ז כענין דכתיב (יונה א' ד') ויהי סער גדול בים. *[אחי"ה והראיה כי כונת רבינו בפי' סוערה: שעילעלתי ענין סופה ממה שהביא הפסוק מיונה אבל לי נראה גי' השו"ט טלטלתי וכאמור בהערה מל"מ (זכריה הנ"ל) ומצאתי און לי מבמד"ר קרוב לס"פ ט' והסעירם הקב"ה בין האומות כמה דתימא (זכריה שם) ואסערם על כל הגוים. והוא ההפעיל. ובפיעל עוד בב"ב כ"ה סע"א כשעירים עלי דשא (דברים ל"ב, ב') זו רוח מזרחית שמסערת את כל העולם כשעיר[7] והשם בל"מ סערה ב"ב ט"ז, נדה נ"ב. ושם; חגיגה י"ב: ירו' חגיג' רפ"ב דע"ז.] —

שַׂעַר מל"מ שֵׂעָר, שַׂעַר בל"ס סַעְרָא Haar) בפ' נוטל אדם את בנו (שבת קמ"ג.) שיער של

(1) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט וי"ז ה"ב וב"ר ובדפ"ו. (2) בכ"י הנ"ל מלך צור וט"ס הוא. (3) וגם נרפס ברפא"מ ובפראג למסעדית בתיבה אחת וצ"ל למסער ית. (4) אבל בתרג' ישעי' ה', ו' בט"ס וצ"ל יסתעד. (5) כ"ה לנכון בדפ"ר ובכ"י ק"ט וסערתו ובשדפ"ע וסוערתו ובכ"י אירפורט בתוספ' כלאי' פ"ג בט"ס והסעורתו וצ"ל כגי' הדפו' וסיערתו. (6) בדפ"ר שעלעלת וצ"ל שעילעלתי והוא מל"ס ותרג' עַלְעֵל פי' שָׂעַר wegstürmen עיי"ע עלעל. ובנו"ג במדי תהלי' סוערה: מטולטלה שטלטלתי אותם וא"כ מל"מ כמו ואסערם על כל הגוים (זכרי' ז', י"ד) ובפסיקתי דר"כ צד קל"ד: הגי' עניה ממצות וממעשים טובים סוערה מערערתא אומה שערערוה או"ה וכצ"ל בילק' ישעי' ר' רמז של"ט תחת שעיר ערוה או"ה ובפסיקתי רבתי רפ"ב משובש. (7) ובכ"י ש"ס פי' שמשערת ובאח"ת שמצערת.

אפונין ושל עדשים. פי' הנופות והענפים והתיקים[1]) והזמורות והתבן והמוץ של תבואה ושל קטנית כולן נקראין שיעור׳ בפ' המוכר את הספינה בגמ' קנה שלשה (ב"ב פ"ב סע"ב) דתנן בפ"ד בכלאי' (מ"ט) מעשה בצלמין[2]) וכו' עד היה הופך את השיער במקום הזרע וזורע את הבור פי' אדם נטע כרמו שורות שורות והרחיק זמורות שורה זו מזמורות שורה זו י"ו אמה והיה הופך את הזמורות של שורה המזרחית בתוך י"ו אמות שהן מופנות בלא זמורות כנגד השורה שהיא לה מערבית וזמורות של זו השורה שאמרנו שהיא לה מערבית הן מתוחות בכלל י"ו אמה שבינה ובין השורה שהיא לה מזרחית וכענין הזה כל הכרם נמצאו זמורות בשורות מתוחות בכלל י"ו אמה שביניהן ואחוריהן קרקע פנוי י"ו אמה בלא זמורות והיה זורע זה הקרקע הפנוי תבואה כלומר אינו כרם והתירו לו חכמים[3]) בפ"ב בפיאה (מ"ג) הכל מפסיק לזרעים ואינו מפסיק לאילן אלא גדר ואם היה שיער כותש אינו מפסיק, פי' אם היו הנופות כותשין זה את זה ע"ג הגדר ומתערבין אילן זה עם אילן זה נותן פיאה אחת לכל[4]) בכלאים פ"ה (מ"ג) שומרה שבכרם גבוהה י' ורחבה ד' זורעין בראשה[5]) פי' מין אחד וסביבותיה מין אחר ואם היה שיער כותש כלומר אם הנופות כותשין זה על זה ומתערבין זה על זה אסור[6]) בב"ר פ' ס"ד (ס"ג) כלו כאדרת שער (בראשית כ"ה, כ"ה) כולו אדרי[7]) פי' כשער אדרי והוא המוץ שבגורן הה"ד (דניאל ב', ל"ה) באדין דקו כחדה פרזלא חספא נחשא כספא ודהבא והוו כעור מן אדרי קיט א"ר חנינא בר יצחק מי גרם לעשות להן כעור מן אדרי קיט על שפשטו[8]) ידיהם באדירים. *[אחי"ה וא"כ דרש אדרת מל' אדיר ושער כמוץ יסוער מגורן (הושע י"ג, ג') עיי' המפרשים. ודע שכל הע' והבאים אח"ז עיקרם באות ש' אבל בתרגום ובפרט בדפ' סאביאנעטטא ישנן הרבה פעמים בסמ"ך ובשאר דפוסים וכ"י תרגו' לרוב בשי"ן וכן הביאו המתורגמן באות ש' והתואר סַעְרָן תרג' בראש' כ"ז, י"א בתר"י ובקצת דפוסי' בשי"ן עיי' עמת"ר ללעווי. וכ"ה בל"ס סערא ובירו' נזיר ספ"ט דנ"ח. הדין סערה דחיל מן הדין פרזלא. ועוד עיי"ע הבא אח"ז] —

שַׂעַר[9]) (מע' הקודם) בפ' מי שמתו בגמ' היה עומד (ברכות כ"ד.) היה שער יוצא לו כבגדו[10]) מהו קורא או לא קרי עליה שיער שיער פי' השיער שיער הוא ולא בשר כשבשרה מכוסה ושערה יוצא מתוך בגדה כיוצא בו קרי עליה (חולי' י"ט:) גוי גוי[11]) בהלכה קמ' דפ' אלו טרפות (שם מ"ד.) עד שישעיר ושט פי' „עד אותו מקום שמולגין הכרם מפני השער שמגרדין ושט עד ולא עד בכלל[12]) פירוש אחר[13]) (ישעיר [צ"ל יסעיר] כויץ רונצי"ר בלע"ז *[אחי"ה הועתק מפי' רגמ"ה (בקובץ כ"י אנגיילי דף שי"ה סע"ב) וז"ל עד מקום שישעיר מקום יש בכרם שמולגין אותו מפני השער שמגרדין ואיכא דאמרינן יסעיר לשון (רונזי"ד) [רונזי"ר] בלעז דכויץ ע"כ ונ"ל להגיה רזורניר racornir או אולי רייטרי"ר retirer, zusammenschrumpfen עיי' רש"י לויק' י"ג, כ"ג; ליחזק' כ"א, ג' retrécire לשבת ק"כ. ד"ה מפני שהוא מחריך וכ"ה לנכון בשבת ל"ז: ד"ה מצטמק בדפוסים הישנים עד בנבשתי רטריט ובנו"ג בטעות רטייט ובנדה ג'. ד"ה כויץ דשרייט וצ"ל רטרייט. וכתבו הרי"ף הרא"ש פי' ישעיר דקאי פרצי פרצי דדמיא לכריסא ובזו השטה פי' הרמב"ם הלכו' שחיטה פ"א הל"ה מתחלת המקום כשחותכין אותו מתכויץ עד מקום שישעיר ויתחיל להיות פרצין פרצין ככרם] —

שֵׂעִיר (הר שֵׂעִיר כידוע והוא כנוי לבני עשו היינו רומי) בס"ג דברכו' (ס"ב:) ובס"ג דתמיד (כ"ז:) אכתי לא עיילת לשעיר גמרת מילי דשעיר כשעלה רב ספרא לארץ ישראל היה יושב בבית הכסא בא ר' אבא ונהר על בבא דבית הכסא שמע רב ספרא ואמר לו הכנס למה אתה שוהה השיבו ר' אבא עד כאן לא באת לארץ שעיר[14]) למדת מדרכיה[15]) היאך אתה אומר לי להיכנס כבני שעיר והלא שנינו במסכת תמיד (כ"ו.) מצאו לבית הכסא

---

[1]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע פי' הנופות הן התיקים וכן פי' רשב"ם בב"ב פ"ב: שיער היינו הענפים הנוטים. [2]) וכ"ה בש"ס ב"ב בדפי' פיז' ובמשניות נאפולי בכלאי' ובדפי' וויניצי' ובאסיליא ובכ"י ק"ט צלמים ובנו"ג צלמון. [3]) ועיי' ג"כ פי' רשב"ם בב"ב בלי' קצרה ובפי' ר"י בן מלכי צדק בכלאי' (בש"ס ווילנא) ושם אי' הציור. [4]) וכ"ה בר"ש ובר"י בן מלכי צדק בשם עצמם ועוד עיי"ע כתש. [5]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ר וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג בתוכה וכ"ה בדפי' ערוך ובכ"י ק"ט. [6]) וכ"ה בפי' מהר"י בן מ"צ בשם הערוך וכתב וכן קבלנו גם אנו מרבינו ועיי' מה שהשיג על זה. [7]) בנו"ג כולו ראוי לאדרת ושם עוד כולו מפוזר ומפורד וכו' ורבינו לא גרס לה ואולי הוא פי' הגליון עיין חיד' הרד"ל. [8]) נשמט בדפי' באסיל בטעות. [9]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע סער. [10]) בכ"י ש"ס היה לו שער וכו' ובנו"ג היה שער יוצא. [11]) בנו"ג נכרי נכרי. [12]) לי' בפי' רגמ"ה והוא מפי' רבינו שהוסיף בינתים. [13]) בדפ"ר חסר אחר. [14]) בפי' ר"ח הובא באו"ז הלי' טהרות ק"ש סי' קל"ז אי' לנכון לא נכנסת בארץ שהוא ארצה שעיר בני אדום ע"כ וכן בפי' רגמ"ה כ"י לתמיד עדיין לא נכנסת לארץ בני עשו לרומי. [15]) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע מדרכיהם.

שבעזדה נעול וכו' ופי' רבותינו[1] רב ספרא לא מדרכי שעיר אמר לו לר' אבא להיכנס אלא כיון דשמעיה דנחר סבר מסוכן הוא ומחולחל ואם ישהה עצמו מסתכן כדתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו'. פי' אחר[2] כיון דשמעיה דנחר סבר מסוכן ומשולשל ואינו יכול להשהות וניקם רב ספרא ויצא ויכנס רב אבא משום סכנה כדתניא רבן שמעון וכו'. *[אחי"ה פירושים שונים ישנן בזה הענין לא רחוקים זה מזה עיי' סוף ברכה משולשת ופירש"י לברכו' והמפרש לתמיד ופי' רגמ"ה שם ואו"ז הנ"ל בשם ר"ח — וגם זה הע' שייך באות ש'] —

☞ סְעַר (מל"ם ופי' הרשום בע' סעד ע"ש ומ"ש) תרג' פוקד עון אבות (שמות כ', ה') מסעיר חובי'.

*סִיעוֹר (כמו סִיאוֹר, סְאוֹר בל"מ שְׂאוֹר Sauerteig) ירו' פסחי' פ"ה דל"ב סע"ב שחטו על סיעור ועיי"ע סאור.

*סְעָרְתָּא (בל"ס כמו שְׂעֹרָה בל"מ ובל"ע شعير Gerste) תר"י א' לשמות ט', ל"א כי השערה ארום סרתא והעי"ן נבלעת, ובע' בסר גי' שערייא ובאונקל' סעריא. ועוד הקבוץ סְעָרִין ויקרא כ"ז, ט"ז; לבמד' ה' ט"ו לדברים ח', ח' ובקצת דפוסי' ובתר"י בשין. ירו' מ"ק רפ"א ד"פ. דהות זריעה סערין. ובל' זכר סְעָרְתָּא כ"י תרג' לאיוב ל"א, מ' ובמו"ג שְׂעוֹרְתָּא.

*סְעוֹרִים (שם פרטי) מ"ק כ"ח. ב"מ ע"ג: רב סעורים כ"ה בע"י הראשון למ"ק ובכ"י ש"ס שם ולב"מ ובילק' בהר ר' תרס"ז בד' שאלוניקי רב שעוהים וכ"ה בנוסחאו' במ"ק ובב"מ סעורם וצ"ל סעורים עיי' יוחסין השלם וד"ס שם ושם.

סְעוּתֵיה (= סְחוּתֵיה מל"מ סוּחָה Unrath) בפסיקתא[3] דעשר תעשר (פסיקתא דר"כ צד צ"ה:) אין בעית[4] מייתון[5] לי קינטירין[6] דכסף מן סעותיה דביתך את יכיל יהב לי. ס"א חרוותיה[7] פי' זבל. — (א"ב כמו סחותיה עיי"ע סח שני) *[אחי"ה ומל"מ סוחה בל"א סְחוּתָא ובנו"ג בפסיקת' מן פחותיה ובכ"י כרמולי מן סעודתא דביתך וכתב מו"ל אין ספק שצ"ל סעותיה אבל לי נראה שצ"ל סעורתא דביתך וכ"ה בכ"י ערוך ה"ב והוא מל"ע صغارة פחיתות הערך וזה פחותיה דגי' הפסיקת' שהיא העתקת סעורתיה, אבל גי' סעותיה ג"כ יש פתרון כפי' ר"ב וס"א הוא מע' חר ד' וז' ע"ש — וכצ"ל מזוותיה דביתך של גי' כ"י א"פ והמו"ל פי' מה שנמצא בזוית הבית] —

סף (= סָפָא, ספי נ"ל מל"ע سف לתת מאכל לבהמה ובדרז"ל גם לאדם zu essen geben) בר"ג דפסחי' (ג':) ספו לי באליה[8]. בפ' לא יחפור בגמ' חנות (ב"ב כ"א.) ובפ' נערה שנתפתתה בגמ' האב (כתובו' נ'.) מכאן ואילך[9] קביל וספי[10] ליה[11] כי תורא. בפ' כל הבשר בגמ' דסמוך צורר (חולי' ק"ז:) דאמרת[12] לי ספת ליה לבראי[13] ולא משת[14] ידך. בפ' גיד הנשה בגמ' שולח (שם צ"ה רע"א) לא הואי ספאי לך[15] משור של פטם. בפ' אעפ"י שאמרו בגמ' ארבע (כתובו' ס"א סע"א) ספי מכל מינא[16] בס"נ דפ' חרש (יבמו' קי"ד סע"א) מאי לאו דאמרי להו לא תאכלו לא דלא ליספו להו[17] בידים. פי' שלא יאכיל הקטן בידים. בפ"ב במעשרו' (מ"ו) באבטיח שאבור לי סופף[18] ואוכל פי' ענין שואב. — (א"ב סופת כתוב ור"ש גרס כופף) *[אחי"ה ולפי גי' ופי' רבינו פתרון סופף מל"ע شف schöpfen אבל הענין יתכן לפי גי' כופף עיי' בר"ש ובפי' מהר"י בן מ"צ ורמב"ם פי' סופת בע"א ע"ש. תרג' ירו' א' מי יאכלנו בשר (במדבר י"א, י"ח) מן יספיננא בשרא. ורש"י בפסחי' ג': ובכתובות נ'. פי' ענין הלעיטה ובשאר מקומות הנ"ל ענין אכילה וכן פי' בע"ז נ' סע"ב ספת לה צואה: האכילה צואה והתוספו' שם השיגו עליו ע"ש אבל סופת ואוכל מעשרו' שם ובירו' מעשרו' פ"ב ד"ג. אבטיח שספת בו ראיה לפירש"י ועיי"ע ספת ראיה לשטת התוספו' — וג"ל מל"ע הנ"ל ונגזר מזה ל"מ מִסְפָּא מאכל בהמה] —

סף (עיקרו בע' יָסַף hinzufügen מוּסָף Ansatz) מאן דמוסיף[19] יוסיף ודלא מוסיף יאסף[20]

[1]) בכ"י ק"ט רבי. [2]) כלומ' ספר אחר ונראה מפני הוספת וניקום וכו' וגי' משולשל הביאו ועיי"ע חל י"ג ח"ג ש"צ. [3]) בדפ"ר בקטיע בפס' ובשדפ"ע בפ:סקא. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט ובנו"ג אין את בעית ובדפ"ע איבעית. [5]) בכ"י ק"ט מיתון בנו"ג למיתן. [6]) בנו"ג ארבע מאות קינטרין ותיבת לי ליי. [7]) בכ"י ובדפ"ר, ובשד"פ חרותיה ובתנחומ' הישן ראה סי' ד' אי' סחורתא ס"א הרוותא. [8]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובדפו"ו ובע"י הראשון ובנו"ג ובע"ק מאליה. [9]) בנו"ג בכתובו' בר שית. [10]) בנו"ג בב"ב ואספי. [11]) בדפ"ר פיזי וויניצ' ובאסיל בט"ס לי. [12]) בנו"ג קא ספית לבראי. [13]) בנו"ג דאמר. [14]) בנו"ג משית. [15]) בנו"ג מי לא ספייא לך. [16]) בנו"ג חד ספו מכל מינא ומינא וחד ספי מחד מינא. [17]) וכ"ה בגי' הב"ח ובנו"ג בט"ס ליה. [18]) בדפ"ר פיזי ובאסיל בט"ד ליסופף במלה אחת. [19]) וכ"ה בכ"י ש"ס לבב"ק כ"א: ובדפוסי' לי' מאן וכן לי' בתעני' ל"א. [20]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ר אבל בשדפ"ע יסיף וכ"ה בב"ב אבל בכ"י ש"ס שם ובדפי בתענית יאסף ועי"ע תבר ועי' יסף ומ"ש.

(תעני׳ ל״א רע״א וב״ב קכ״א: פירשנו בע׳ תבר מגל. בפ״ה בכלי׳ (מ״ה) ובפ״ז בעדיות (מ״ח) מוסף [1]) יורה של שולקי זיתים טמא ושל צבעים טהור פי׳ ענין תוספת.

סף (= סָפָה (סָפָא) בל״ע شفا בל״מ שָׂפָה ענין קצה זר ומסגר Rand, Saum) בפ״ד בכלי׳ (מ״ד) כלי חרש שיש לו ג׳ ספיות [2]) פי׳ שפתות. בפ׳ (ז׳) [צ״ל ה׳] במקואות (מ״א) העבירו ע״ג שפה פי׳ העביר את המעיין על שפת השוקת מבחוץ. *[אחי״ה וכן בל״ס סִפְתָא בקבוץ סִפְוָתָא קצה וכן תרגום שפת היריעה (שמות כ״ו ד׳, י׳.) סיפתא דיריעתא [3]) וכ״ה באונק׳ שם ל״ו י״ז. על שפתו (שם ל״ט, י״ט) על סִפְתֵה. שפה יהיה לפיו סביב (שם כ״ח, ל״ב) תר״י ב׳ ספווא יהא מקיף לפומיה חזורא — ומה שענינו מפתח שפת הפה בל״ע شفة בל״ס סִפְתָא (תרגום תהלים פ״א, ו׳) והקבוץ סִפְוָן (תרג׳ לויק׳ ה׳, ד׳; למ״ב י״ח, כ׳; לאיוב י״א, ב׳) סִפְוָתָא (לתהלים ק״ו ל״ג; למשלי י׳, ח׳ י״ח) עיי׳ ג״כ על שף (= שָׂפָה)] —

סף (= סָפָא מל״ע ساف במקום سفا פי׳ נדבך Bauschichte, Reihe) בר״פ השותפין בגמ׳ כותל חצר (ב״ב ה׳: ו׳) שאני התם דכל ספא וספא זימניה הוא פי׳ כל נדבך ונדבך זימניה הוא. *[אחי״ה וכ״ה בפי׳ רגמ״ה וז״ל דכל (שעה ושעה) [צ״ל שפא ושפא] [4]) כל דימוס ודימוס שבנה זמנו היא לסייע ע״כ ומלת דימוס הוא ענין נדבך (עיי״ע דמוס ח״ג, פ״ג.) וכן ענין מלה ערבי׳ הנ״ל ומזה בב״ב ד׳. אפיק ספא ועייל ספא כפי׳ גי׳ אה״ת (אצל ד״ס ב״ב צד ו׳.) ובנו״ג שפה. ופי׳ רבינו ורגמ״ה מוכח מירו׳ שבת ספ״ז ד״י ע״ד ורפ״ב די״ג רע״ג הבנאי שיישב את האבן בראש הדמוס חייב ועל זה אי׳ שם: ההן דעבד דפין וההן דעבד ספיין חייב משום בונה וסָפְיָין הוא הקבוץ והוא שורות הבנין. ומזה הבין המפרש בשו״ט מזמור ק״ה ובתי הסיפים ופי׳ נדבך אבל עיי״ע סף האחרון] —

סף (מפעל סוף מל״מ נרדף עם אָסַף, סָפָה enden; aufhören; סוֹפֵי תאנים = סְיָיפוֹת Spätfeigen) בהלכה קמה דפסחים (ו׳:) והא תנן [5]) סופי תאנים ומשמר שדהו מפני ענבים סופי ענבים ומשמר שדהו מפני מקשאות ומדלעות. פי׳ „שכבר אספו התאנים ונשתיירו בסופה שתים שלש [תאנים] והסיח דעתו מהן ואינו שומר אלא הענבים" [6]). בב״ר פרש׳ כ״ג (כ״ב) ויבא קין מפרי האדמה: מן הפסולת משל לאריס רע שהיה אוכל את הביכורות [7]) ומכבד למלך את הסייפות. ובקטן כלה (בראשי׳ מ״ד, י״ב) תר״י (א׳) ובקליל סייף [8]) בבכורות ובסייפות [9]) (תרומ׳ פ״ד מ״ו) כבר פי׳ בע׳ בכר *[אחי״ה ובע׳ בכור (ח״ב צ״א) הרביתי הדוגמאות. והסייפות הן הן המסוייפות בירוש׳ דמאי הרשום בע׳ בכור ע״ש (ובירו׳ שביע׳ ספ״ד דל״ה רע״ג) ובתוספת׳ דמאי רפ״א אי׳ הסייפות. והן הן סופי תאנים (ובירו׳ יבמו׳ פי״ב די״ב ע״ד קידש (בגופו) [צ״ל בנופו] של סופין) פי׳ אסיפת תאנים [10]) שכבר אספו התאנה וכו׳ וכפי׳ ר״ח והערוך וכן פירש״י במיכה ז׳, א׳ כי כאספי קיץ תרג׳ כסיופי קיטא ופירש״י שם והם סופי תאינין שהן רעות ע״ש. ובפסחי׳ פירש״י סופי תאנים סוף לקיטת תאנים נמצאים בתאנה תאנים שאינן מתבשלות כל צרכן עולמית. וכפי׳ ר״ח וערוך מוכח מגי׳ כ״י אירפוט מעשרו׳ פ״ג אסיפת תאינים.. אסיפת ענבים. ובנו״ג סופת. הראשון מפעל אסף והשני מפעל סוף ושניהם נרדפים. ומהאחרון הנתפעל בירו׳ דמאי רפ״א דכ״א ע״ג נִסְתַּיְּיפוּ התאנים. ועוד בהכפלת הפ״א סיפוף ובפלפול ספסף וממנו השם סיפסוף עיי״ע] —

סף = סְפִי באתפעל ענין פחד ונ״ל מל״ע شاف פָּחַד sich fürchten [11]) בסוף משקין (מ״ק כ״ד.) אזל ליה ההוא גברא דהוה מסתפינא מיניה. על כן זחלתי ואירא (איוב ל״ב ו׳) מטול היכנא אסתפיתי [12]) ודחילית. *[אחי״ה ועוד בתר״י לבראשי׳ כ״א י״ז; ל׳, כ״ה; מ״ב, ד׳; לשמות י״ב, ו׳; לויק׳ ח׳, ט״ו ובדרז״ל ברכות ס״ב. לא מסתפיתו ובא לרוב בקשור מן כמו شاق בל״ע עם مِن ברכות כ׳. לא קא מסתפי מר מעינא בישא. מ״ק כ״ד. גברא דהוה מסתפינא מיניה סנהד׳ צ״ד סע״ב מהאי לא תסתפי אלא אסתפי מנבוכדנצר וכו׳, נדה ס״א. מ״ש מעוג דקמסתפי ומ״ש מסיחון דלא קמסתפי. ויק״ר

---

[1]) כ״ה לנכון בכ״י ק״ט ובדפ״ע מוסיף. [2]) כ״ה בדפ״וו וכ״ה בירו׳ ע״ז ספ״ב דמ״ב. ובנו״ג שפיות וכ״ה בכלי׳ פ״ה מ״ט ובשדפ״ע ספאיות ובכ״י ק״ט ספאות. [3]) כ״ה בדפ׳ סאביאנעטטא ובדפ׳ אי׳ שפתא. [4]) וכ״ה לפנינו אבל בכ״י רומי בש״ס בשני מקומות ג״פ שעתא ושעתא כגי׳ כ״י רגמ״ה וצ״ל ספא וספא וכדאי׳ בשט״מ. [5]) וכ״ה בכ״י ש״ס ובדפ׳ וויניצי׳ לובלין וצ״ל והתניא וכ״ה לפנינו ובפי׳ ר״ח ורש״י. [6]) ע״כ הועתק מפי׳ ר״ח פסחי׳. [7]) כ״ה בדפ״ר ואמש׳ ובנו״ג הבכורות. [8]) בנו״ג ובבנימין פסק. [9]) כ״ה נכון בדפ״ר ואמ׳ ובדפו״ו בסיפות אבל בע׳ בכר גם שם בשני יודי״ן. [10]) ואלה השתי תיבות מפי׳ ר״ח נשמטו בערוך. [11]) והי׳ פליישער בהוספותיו לעמת״ר ללעווי ח״ב 571 הביא ממרחק פירושו ודחוק הוא. [12]) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ע איסתפיתי.

פכ"ז כמה דאת מסתפי מעונש גזל כך מסתפינא אנא. והשם סַפְיָא תרג' איוב ל"א, כ"ג משאתו מן ספייה [1].

* סף (סְפִי כמו אָסַף פי' קבץ (sammeln ב"מ קי"ד: פשוט גלימך ספי.. ספא ופירש"י לקט. שהש"ר פ' אל תראני: ספא חלא וכו' ופי' מ"כ אסף חול.

* סף (= סָפָה מל"מ ענין אבידה (zu Grunde gehen ויק"ר ס"פ ל"ז בין דין לדין ספת [2]) ההיא עלובתא וכ"ה בקהל"ר פ' עמל הכסילים [3]) ובתנחומ' בחוקותי סי' ה' אי' אבדת ההיא עלבתא ועיי' ב"ר פ"ס.

* סף (= סָפָה מל"ע شفه הכה על השפתים aufs (Gesicht (die Lippen) schlagen, איכ"ר פ' זכרה כד תספון כלה מדכרא שבעה יומין דמשתותא פי' כשמכין הכלה על אפיה (שפתיה) אחר חופתה היא זוכרת ימי המשתה שהיתה בשלוה והשקט ויפה פי' מ"כ לפי הענין הכאה והביא ראיה מפיוט אקדמות מילין ארום בגיניה ספית פי' בשבילו לקית אבל רמז על ע' ספת אינו נכון.

סף (מפעל ספף בל"מ א') שם כלי אגן Becken

ב) מפתן ומזוזות (Schwelle, Pfosten במכילתא ולקחו מן הדם ונתנו (מכילתא בא פרשה ו') שומע אני בין ביד בין בכלי ת"ל אשר בסף (שמות י"ב, כ"ב) מגיד הכתוב שעוקה חוקק [4]) בצד האסקופה ושוחט בתוכה [5]) [ו] אין סף אלא אסקופה שנא' (יחזקאל מ"ג, ח') בתתם ספם את ספי וגו' וכתיב (ישעי' ו', ד') וינעו אמות הספים דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אין סף אלא כלי שנאמר (מ"א ז', נ') והספות [6]) והמזמרות. *[אחי"ה וכג"ה בהוראת מפתן ומזוזות הרבה בתרג' סִפָּא, סיפָּא ובקבוץ סִפַּיָּא עיי' תרג' לשופטי' י"ט, כ"ז; למ"ב י', כ"א; ליחז' מ', ו', ז', לש"א א', ט' והקבוץ לשמות י"א, ז'; לדברי' ו', ט'; י"א, כ' [7]) ומזה גיטי' ס"ח סע"ב סיפא דבבא והקבוץ יבמות ק"ח: בסיפי ביתא עיי"ע נפס — אבל בשו"ט מזמור ק"ה בבתי השיש ובבתי חסיפים [8]) הוא ט"ס וצ"ל כמו בילק' תהלי' ע"ח ר' תת"ך בתי השיש ובתי הפספסים וכן מוכח משמ"ר פ"י ע"ש וע' פספס. ובשו"ט מזמור ע"ח והסיפין נבקעין מפניהם וצ"ל הפספסין פי' אבני גזית עיי"ע פספס ד'] —

סְפוֹג (= סְפוֹג בל"י ורו' σπόγγος spongus, spongia וכן בל"ע ופ' עיי"ע אספוגית Schwamm והפעל ממנו ענין שאיבה ועיי' בפני') בפ' נוטל אדם (שבת קמ"ג.) ספוג אם יש לו עור בית אחיזה. בפ' בעשרה מאמרות (אבות פ"ה מט"ו) ספוג שהוא סופג את הכל. בפ"ט בכלי' (מ"ד) ספוג שבלע משקין. בפ"ו בפרה (מ"ג) זולף עד שהוא מגיע לספוג. בפ"ו במקואות (מ"ד) הספוג והדלי שיש בהן שלשה לוגין. בפ' ר"א אומר אם לא הביא בגמ' מרחיצין (שבת קל"ד:) ת"ר נותנין ע"ג מכה [9]) מוך יבש וספוג יבש. בפ' הגוזל ומאכיל בגמ' זה בא בחביתו [10]) (ב"ק קט"ו:) ארס של [11]) נחש דומה לספוג פי' ספוג הוא על ראשו דג אחד גדול שבים ובשעה שמרים ראשו להסתכל בעולם יורד אותו הספוג על עיניו ואינו רואה כלום ובחכמה בראו הקב"ה יתברך ויתרומם לעד כדי שלא לאבד את עולמו שלא היתה ספינה ניצלת [12]) מפניו [13]) וכמו כן עשה בפני המזיקין. מסוה ונקרא פורמא שאם ח"ו יראו בני אדם מיד משתטה ובע' פורמא מפורש. ויש ספוג מצמר בס"ג דפ' מפנין (שבת קכ"ט:) בנות עשירין בספוגין של צמר. בפ"ק בע"ז בגמ' אין בונין (ע"ז י"ח.) הביאו ספוג של צמר ושראום במים. והמטפחות הספוג [14]) אין בהם משום כלאים בסוף כלאי' (פ"ט מ"ג) פי' מפה שמנגבין בו [15]) ובפ' בא לו כה"ג (יומא ע'. ועיי' שם ל"א: ל"ד:) ירד וטבל עלה ונסתפג. בפ' חבית (שבת קמ"ג רע"ב) ובלבד שלא יספג [16]). בריש זבין (פ"א מ"ד) כדי טבילה וסיפוג. בפ"ו בזבחי' (ס"ד:) ספגו במלח וזרקו ע"ג אישים. בר"ג דחבית (שבת קמ"ה רע"א) לסופגם [17]) במלח לא הוכשר — בפ"ח בכלאי' (מ"ג) המנהיג סופג את הארבעים. בפי"א ביבמות (מ"ז דף ק' רע"ב) ואם נטמא אינו סופג [18]) את הארבעים. ובראש תמורה (ב'.) אלא שאם המיר מומר וסופג את הארבעים. פי' כמו עלה ונסתפג. סופגו במלח כלו' שואב את הארבעים. וי"מ סופג כמו סופק כמו (במד'

---

[1]) כ"ה בנ"א בכ"י תרג' אצל לעווי ובנו"ג מן מספייה והמתורגמן הביא שתיהם. [2]) בדפוסי' אחרוני' נספת. [3]) ושם מביני תריוה. [4]) בנו"ג מלמד שחוקק עוקה. [5]) בנו"ג בה. [6]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע והסיפים ט"ס הוא. [7]) ובאל"ף בראש עיי"ע (אסיפה) [צ"ל אסיפא] בח"א, קפ"ו. [8]) עיי"ע סף ד'. [9]) כ"ה רק בדפו"ו. [10]) כ"ה בדפ"ר ודפו"ו. [11]) וכ"ה בכ"י ש"ס לסוכי נ'. ובילק' מלאכי ר' תתקפ"ז ובב"ק הנ"ל אבל בסוכי נ'. בט"ס שארס נחש. [12]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע ניצולת. [13]) והובא זה הספור מרמ"א בשם הערוך באו"ח סי' ש"ך ס"ק י"ח ולא ידעתי מקור זה הספור וגם זר מאוד לפי המאמר בב"ק וסוכי הנ"ל ובירו' תרומו' פ"ח דמ"ה ע"ד אי' אירס צף ואירס עומד כסבכה מלמעלה (ועיי' ע"ז בבלי ל':). [14]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע והספוג. [15]) וכ"ה בפי"מ להרמב"ם והר"ש. [16]) וכ"ה בדפוסי' הישנים עד לובלין בגמ' וברש"י וכ"ה בירוש' ד"ו והגיה המרש"ל יספוג וכ"ה לפנינו ובמשניות נאפי' יספיג. [17]) בנו"ג לסופתן עיי"ע ספת בכ"י ק"ט בזבחים הנ"ל ספל. [18]) ובדי' צ"ו נ"א אם נטמאו אינן סופגין.

כ"ד, י') ויספוק את כפיו גימ"ל וקו"ף מתחלפין. — (א"ב כן נקרא בל' יוני ורו' וישמעאל והוא גדל על פני הים מקצף הנקפא רך ומלא נקבים ושואב כל דבר לח וקראו חז"ל כן לכל דבר שהוא שואב דבר אחר. ונעתקה מלה זו לכל דבר קל מלא חורים כמו רקיקים תרגום ורקיק אחד (שמות כ"ט, כ"ג) ואיספוג) *[אחי"ה ועיי"ע אספוגית, איספגנית (ח"א קפ"ו). הספוג (בל"ס אספוגא) גדל על פני הים והרמב"ם בפי"מ לאבות הנ"ל פירשו „צמר הים (صوف البحر) שבולעת הכל." והיו חותכין אותו ירו' שבת פ"ז ד"י. ההן דגזז ספוג . . חייב משום קוצר ומשום נוטע. ירו' יבמו' פט"ז דט"ו ע"ד רצו לחתוך ספוגים. ועיי' פליניאוס ט', ס"ט; ל"א, מ"ז. ושם ביאר שלשה מיני ספוגים ומתועלת שלהם לניגוב המכות ולטהרות הגוף ברחיצה. וספוג נגד המכה הוזכר בשבת קל"ד סע"ב נותנין ע"ג המכה. . ספוג יבש. תוספת' שבת רפ"ה (ו') ספוג שעל גבי המכה. ועיי' ג"כ שבת קכ"ט: וע"ז י"ח. ושם מוכח כי ספוגין שנתנו על לב של ר"ח ב"ט לשמירת המכה עומדין כדי שלא תצא נשמתו מהרה. וכן כשנכשל רבי באצבעו הקטנה נתן עליה ספוג יבש עיי' ויק"ר פט"ו ושם: מדבריו למדנו ספוג לא שהוא מוצץ אלא שהוא משמר את המכה, ובאיכ"ר פ' רוח אי' לא שהוא מרפא וכו' וכ"ה בירו' שבת פט"ז דט"ו ע"ג ומשל מספוג עיי' שמ"ר רפכ"ה ותנחומ' בראשית סי' ד'. ועוד משתמשים בספוג לניגוב, והשם המופשט סִיפּוּג זבים הנ"ל ותוספ' זבי' פ"א והקבוץ סנהד' ס"ג: שתי טבילות ושני סיפוגין וכצ"ל בתוספ' זבי' פ"א ובנו"ג בט"ס סיפגום ובכ"י אירפורט סיפגים וצ"ל סיפוגים. והתואר סַפָּג כלאי' הנ"ל מטפחות הספג וגי' רבינו הסְפוּג. והפעל בהתפעל ובנתפעל יומ' הנ"ל. תוספת' זבים פ"א ושבת קמ"ז. ושם עיי"ע אלטנית. ובקל ובהפעיל פי' מנגב ומקנח על ידי סיפוג (abreiben, mit einem Schwamm abtrocknen) זבחי' הנ"ל ספגו פי' מקנחו וכן בתוספ' זבחי' רפ"ז מלח ולא ספג ספג ולא מלח כשרה. מנחו' ז': טבל בדם ולא מספיג. ב"ר פצ"ד אינו מספיק לצאת עד שמספיגין אותו וכ"ה בתנחומא במד' סט"ז וילק' ריש עזרא ר' אלף ס"ז. במ"ד פי"ז נטלו והספיגו אמר כך תהא רואה כאלו יצחק מסתפג לפניך. והושאל לבליעה כמו שהספוג בולע המים. שהש"ר פ' שררך: מה חטה זו סופגת כך ישראל סופגין נכסיהם של או"ה. ובינוני פעיל איכ"ר פ' רבתי חמרא ספיג (הפכו תסים). והושאל עוד לקבלת ההכאה (כמו בלע וקלט עיי' ערכם) כאלו שואב ההכאה וכפי' הערוך ובעבור זה נאמר תמיד בבנין הקל סופג עיי' לעיל סופג את הארבעי' ועוד חולי' ב'. ע"ח. והלאה נזיר כ"ג. אם אינה סופגת את הארבעים תספוג מכת מרדות. ויפה כולל רבינו הכל בע' אחד וכדאי' בכל כ"י ודפ"ע עד דפ' פראג אשר שם עשה רמ"ל שני ערכים והוספת רמ"ל שמוסבת לע' ראשון הדפים בלי דיוק בע' שני] —

ספגן (= סְפוֹגְנִית תואר נקבה locker, porös וּסְפוֹגְנִים ((schwammartig) lockere, leichte Speisen בפ' ב' בעוקצין (מ"ח) פת ספוגנית משתערת כמות שהיא אם יש בה חלל ממעך את חללה. פי' ספונזולי [1] העשויין בטיגן ובל' ישמעאל קורין אותו ספנג והיא עיסה שלשוה ועשאוה כמין ספוג. הסופגנים והדובשנים והאיסקריטין (חלה פ"א מ"ח) פירשנו בע' א' [2]) ובע' ד' [3]). *[אחי"ה נגרר אחר פי' רה"ג בכלי' פ"ה מ"א וז"ל שם: סופגנים פי' עיסה שלשוה (ועשוה) [ועשאוה] כמין ספוג ושמו בטיית (גיום) [צ"ל ספנג] ודומין להלין דלאביה ע"כ נראה לי שצריך לומ' דלבבה מל"מ (ש"ב י"ג, ו') שתי לבבות Pfannkuchen ובאמת כן ענין سفنج בל"ע בפה ההמון והוא הוא اسفنج וכן בל"י החדשה' Eier-kuchen, σφουγγάτον [4]) ויותר משובש הכ"י אשר ממנו נדפס פי' רה"ג בעוקצין פ"ב מ"ח וז"ל האיספגנית פי' פת שנעשה מן בצק שהחמיצה כל צורכה ודומה לספוג ששמה בטיית בשאם ספוג וכל ערקנים בל' פרסי וכמו שהספוג הזה יש בו נקבים חללים כך זה שאמרנו כאותה ששנינו לענין חלה הסופגגים וכו'. ונ"ל להגיה כזה ודומה לספוג ששמה בטיית בשׂ אספנג וכל ערקן ים בל' פרסי כלומר זה הספוג שמה בטיית נכתב בשׂ היינו אספנג = اسفنج وكل عرق = ايـس בל' פרסי פי' וכל השרש ישנו בל' פרסי כלומר גם בל' פרסי נקרא כך וכ"ה באמת עיי"ע אספוגית ומ"ש [5]). ואולי גם לפני בעל הערוך כבר היה משובש כ"י או שלא הבין על בוריו ל' ערבי לכן השמיט כדרכו מלות ערביות והעלים מעיניו פי' רה"ג לעוקצין שעסק כענינו והביא הפי' מכלי' הנ"ל ואח"כ הביא הסופגנים וכו' כדאי' בפי' רה"ג בעוקצין אבל גם שם השמיט מלות ערביות שהזכיר רה"ג בשם פי' בשאילות והוא בשאלתות ולפנינו בשאילתות צו ססי' ע"ז בל תמצאו חבל על דאבדן! ובפי"מ להרמב"ם לכלי' פ"ה מ"א פי' הסופגנים [6])

---

[1]) ובכ"י ה"ב ספונצולי, וכצ"ל בכ"י ק"ט תחת נצולי, וכ"ה בפי' מהר"י ב"מ בחלה פ"א מ"ח ובע' דבש הערה 1 פירשתיו וע"ש יתר שנויים. [2]) עיי"ע אסקריטין. [3]) עיי"ע דבש. [4]) עיי' פליישער בהוספותיו בעמת"ל ללעווי ח"ג 725, [5]) וגם לכלי' פ"ב מ"ו הביא רבינו פי' ע"י לי פרסי עיי"ע טטרס בח"ד, כ"ז ומ"ש. [6]) ובנו"ג סופגנין

הוא הלחם הרך ונקרא בשם זה לפי שהו כמו הספוג שהוא ממהר הבשול לקלות הלישה ע"כ (ועיי' טור יו"ד רסי' שכ"ט) ובירו' חלה פ"א דנ"ז ע"ד (עיי"ע דבש) פי' ע"י טריקטא עיי' ערכו בע' טרוקטא (ח"ד, צ"ה) ועי' טרקנין (שם צ"ז), ושם בירו' חלה סופגנין שנעשו באור.. סופגנין שנעשו בחמה ועיי' ג"כ תוספת' פסחי' פ"א (ב') [1]) וכנ"ה איזה פעמים בחלה פ"א מ"ה].

סָפַד (מל"מ פי' אבל וקנה ובפרט על המת trauern ; Klagegeschrei erheben um einen Todten ספְּדָן (Trauerredner בפ' סדר תעניות כיצד (ט"ו: כל הכתוב במגילת תענית (פ"א והלאה) די לא [2]) למיספד [3]). בפ' הערל בגמ' ממזירי (יבמות ע"ה סע"ב וע"ט רע"א) אמר דוד שאול נפקו ליה [5]) י"ב חדש [8]) ולאו דרכיה למיספדיה. בס"ג דברכו' (ס"ב.) כשם שנפרעין מן המת [6]) כך נפרעין מן הספדנין [7]) ומן העונין אחריהן. פי' כשם שנפרעין מן המת אם הוא חוטא כך נפרעין מן הספדנין [8]) שאומרין עליו שהוא צדיק *[אחי"ה וכנ"ה בקל ובפַעֵל מגיל' ו'. ספדי ליה הכי, גיטי' נ"ז. סיפדו לזה, יבמות קט"ז: ספדי בעלך, מ"ק כ"ח: דיספד יספדוניה, כתובות ק"ג: אל תספדוני בעיירות וכו', חולי' קכ"ט: למספד, ב"מ פ"ו. ספדוהו, אבדר"נ פ"ד סופדין ואומרין וכו', ירו' כתובו' פ"ז דל"א: ספוד דיספדון. נפעל סוכ' כ"ט. יבמות ע"ח: במד"ר פ"ח שלא נספד כהלכה. סנהד' מ"ז. מת לא נספד ולא נקבר וכו'. הפעיל ואפעל ר"ה כ"ה. מגיל' כ"ח רע"ב מ"ק ח'. כ"א: כ"ה: סוטה מ"ח: סנהד' מ"ז. שמחו' פ"ח במד"ר שם. ועוד בל"מ ענין הכאה ביד בשעת ההספד (ישעי' ל"ב, י"ב) ומזה קהל"ר פ' וישב: והוה מספיד בחדא ידיה. ותואר במקום השם סַפְּדָן בלא"ר סַפְּדָנָא ברכו' הנ"ל מ"ק ח'. כ"ה: מגילה ו'. חגיג' ט"ו: נדרי' ס"ו: והקבוץ סַפְּדָנֵי יבמות קכ"א: סַפְּדָנַיָּא תענית ה': והשם בתרג' שני באסתר ד', ג; ו' י"א סִיפְּדָא, סְפִידָא] —

* סיפוניות (פי' כמו סייפות מפעל ספי die letzten, schlechten, Trauben) תוספת' שביעי' פ"ו כ"י אבל לא (אוכלין) על סיפווניות ובכ"י ב' ובדפוסי' שיפוניות וגי' רבינו עיי"ע סתו.

ספח [9]) מפעל סָפַח בל"מ ענין חבור והטפל דבר אל גדול ממנו hinzufügen, anschliessen וממנו סְפִיחַ בל"מ (ועוד סֶפַח) שם לצמח טפל הצומח בלי חרישה וזריעה (der Nachwuchs בר"ג דפ' מקום שנהגו (פסחי' נ"א סע"א ורע"ב) „סח לי ר' יונתן [10]) בן אלעזר ראיתי [11]) את ר' שמעון בן יוסי בן לקוניא שנטל ספיחי כרוב ואכל ונטל ונתן לי ואמר אני שראיתי את ר' שמעון בן יוחאי [12]) שאכל ספיחי כרוב בשביעית כדאי הוא לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו אתה בפני אכול ושלא בפני לא תאכול (וסלקא) [צריך לו' וס"ל] [13]) פלינא דידיה אדידיה. פי' לענין אייתרא אמר אתה לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני מכלל שהבא מכח אחר [14]) שראה [15]) מי שעשה מעשה [16]) כמותו אחרים אין סומכין עליו בפניו וכש"כ שלא בפניו ולענין ספיח אמר בפני אכול אע"ג דבא מכח אחר [17]) מאי ר' שמעון (פסחים נ"א רע"ב) [18]) דתנן בשביעית [19]) פ"ט (מ"א) ר' שמעון אמר כל הספיחים אסורים [20]) חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות שדה וחכמים אומרים כל הספיחין אסורין ר"ש וחכמים אית [21]) להו דר' עקיבא דתניא הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו (ויקרא כ"ה, כ') א"ר עקיבא מאחר שאין זורעין מהיכן אוספין מיכן שהספיחים אסורין פי' הן לא נזרע מי [22]) שאינו זורע ודאי שאינו אוסף אלא אפילו הספיחים [שצמחו] [23]) לא נאסוף אותם מיכן לספיחי שאסורין [24]) לאספן בשביעית וכולי עלמא הספיחים

---

[1]) ואולי לפי זה טריקטא הוא מלי' τρυγητή ausgedörrt עיי"ע טרוקטי (ח"ד, צ"ה). [2]) בנו"ג דלא ובדפ"ר בתיבה אחת דילא. [3]) בנו"ג למספד. [4]) בנו"ג להו. [5]) בנו"ג תריסר ירחי שתא. [6]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג המתים. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע הסופדנין. [8]) עיין הערה הקדומה. [9]) בדפי' פיז' וויניצי' בט"ד ספה ובדפ"ר ובכ"י ספח. [10]) וכ"ה בכ"י ש"ס וכ"ה יונתן בפי' ר"ח אבל בכ"י ערוך ק"ט יוחנן כלפנינו בש"ס. [11]) בפי' ר"ח בט"ס דאיהו. [12]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט וכ"ה בפי' ר"ח ובדפ"ע יוחי ובדפ"ר יוחיי. [13]) וכ"ה בפי' ר"ח כלומר וסבירא ליה או צ"ל בערוך וסלקא דעתיה. [14]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט וה"ב וכ"ה בפי' ר"ח וכן הובא בשם ר"ח במרדכי פסחים סי' תר"ד, אבל בדפ"ע ממקום אחר. [15]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט וה"ב וכ"ה בפי' ר"ח ובמרדכי שם אבל בדפ"ע שיראה. [16]) וכ"ה בפי' ר"ח אבל במרדכי לי' ולי' בכ"י ק"ט. [17]) לי' בפי' ר"ח והם מפי' רבינו ודע עוד כי בפי' ר"ח הסדר הפוך ממה שהביא רבינו ע"ש ודעת נוטה כסדר רבינו כי בתחלה הביא הציון עם שנוי הגירסא ואח"כ בא לפרשו. [18]) וגם זה הוא מפי' ר"ח עד סוף הערך. [19]) בפי' ר"ח בטעות בתרומות. [20]) כ"ה בפסחים אבל בשביעי' שם מותרים וכ"ה בירו' וכנראה כ"ה בכ"י ש"ס שלא הביא בעל ד"ס שינוי הגי' וכבר הקשה ר' נסים גאון הובא בתוספי' פסחי' ד"ה כל כי בשביעי' איפכא שמעינן להו וע"ש תירוץ התוספי' ור"ח היה מספק איזו הגי' ישרה עיי' למטה בפנים ובהערה. [21]) כ"ה לנכון בדפ"ר אבל בכ"י ק"ט ובשדפ"ע בטעו' לי'. [22]) בפי' ר"ח ומאי. [23]) כצ"ל וכ"ה בפי' ר"ח. [24]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובפי' ר"ח אבל בדפ"ע שאסור.

אסורים ובספיחי כרוב פליגי רבנן סברי גזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחים חיישינן[1] אם נתיר ספיחי כרוב שמא יתירו הם שאר ספיחין[2] ואמרי מאי שנא [ספיחי כרוב משאר][3] כל ספיחי חדא היא ור' שמעון סבר לא גזרינן דהא אין כיוצא בהן בירקות שדה דחיישינן לאיחלופי הני בהני הילכך לא גזרינן. ובמשנה[4] ר' שמעון אומר כל הספיחין מ ו ת ר י ן חוץ מספיחי כרוב (מכלל שאסור) שאין כיוצא בהן בירקות שדה [מכלל שאסור][5] וגרסינן[6] בגמ' (ירו' שביעי' רפ"ט דל"ח רע"ד) רבי חמא בר עוקבא[7] בשם ר' יוסי בר חנינא[8] מפני שדרכן לגדל אימהות וכי מפני שדרכן לגדל אימהות יהו אסורין אמר ר' שמואל[9] כל ירק אתה יכול לעמוד עליו בין חדש בין ישן[10] ברם הכא שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מן האימהות הבאתי לכאורה ר' שמעון אמר כל הספיחין[11] מ ו ת ר י ן במשמע[12] ותו גרסינן (ירו' שם וירו' ברכו' פ"א ד"ג.) ר' שמעון בן יוחאי[13] הוה עבר[14] בשמיטתא[15] חמא חד מלקט שביעית א"ל אסור[16] א"ל ספיחין אינון ולית את דשרי א"ל ולאו חבירי חולקין עלי קרא עליה ופורץ גדר ישכנו נחש. ואע"ג דאיכא לשנויי כי[17] הספיחים הללו ד ה ו ה מ ל ק ט[18] כרוב הוו מיהו כי מעיינת ביה בקצירת ספיחים חלקו כדתניא (תוספ' ספ"ה דשביעית) ספיחי שביעית אין תולשין אותן ביד אבל ח ו ר ש[19] כדרכו ובהמה רועה כדרכה מר סבר גזרינן ומר סבר לא גזרינן. *[אחי"ה ע"כ הועתק מפי' ר"ח ודע כי בירו' הובא סְפִיחִין וגם סְפָחִין עיי' ירו' ברכות פ"א ד"ג, ר"ש אומר כל הספחין מותרין חוץ מספיחי כרוב וכו' וחכ"א כל הספחין אסורין, ושם ולאו ספיח אינון, ובירו' ב"ב פ"ט די"ז. ובירו' שביעית הנ"ל ולאו ספחין אינון, ושם בדף ל"ח סע"ג אסורין משום ספחין, ושם ספחי חרדלי, וירו' ביצה רפ"א ד"ס, בספחי חרדל ובשביעית פ"ט מ"א ספיחי חרדל וכן בפסחים הנ"ל ביו"ד ובכ"י ש"ס ספחים וכ"ה בלי יו"ד בירו' פיאה פ"ז ד"כ: שומרי ספחים בשביעית, ובתוספ' שביעית ספ"ה ספחין של שביעית וכן בקצת כ"י ובדפ"ר וויניצ' בערוך, וכן בספרי בהר רפ"א סמכו חכמים על הספחים וכ"ה שם פרש' ג' פרק ד', ושם: וחכ"א אין ספחים אסורים מד"ת וכו'] —

* סְפַח (אולי כמו סָחַף מל"מ ועיי' ערכו sich ergiessen) ב"ר ספי"ג על הנהר שמספח למדינה אומר ברוך הטוב והמטיב פי' כמו מטר סוחף (משלי כ"ח, ג') כלומר ששוטף ומשקה מדינה, ובירו' ברכו' פ"ט די"ד. הגי' מספיק.

ספט (= סַפְטָא, סיפטא בל"ע سفط ובל"ס סָפְטָא כלי דומה לשק קטן לשמור בו דבר חשוב ein Kästchen, Behältniss,) בס"ג דפ' איזהו נשך (ב"מ ע"ג :) מוהרקייהו דהני בספטא דמלכא מנח, פי' ספטא קמטרא בלי משנה (כלי' פט"ז מ"ז ; אהלו' פ"ט מט"ו)[20] ובלי' ישמעאל ספט. — (א"ב בנוסח' כתוב בטפסא דמלכא פי' ארגז). *[אחי"ה וכ"ה בטפסא ביבמות מ"ו. ופירש"י שם ובב"מ ובסנהד' פ"ב, ארגז אבל בכ"י ש"ס בב"מ כגי' רבינו בספטא וכ"ה איזה פעמים סיפטא בתענית כ"א, וכ"ה בכ"י מינכען ובכ"י ש"ס ב' הוגה בכולם: טפסא וטעות הוא, וכן הוגה בכ"י ש"ס ק' בסנהד' ק"ד. (ד"ס שם) בטפסא תחת סיפתא שלפנינו[21] וצ"ל סיפטא וכדאי' בסנה' פ"ב, וק"ט רע"א או יותר טוב בלי יו"ד ספטא ובכ"י ש"ס פ' בסנהד' ק"ט. אי' ספטי] —

* ספטני (או מל"י האמצעי' σπαθίον לשוק קלילה מן σπάθη עיי"ע אספטי (ח"א קפ"ו) או צ"ל סופיני) תוספת' כלי' ב"מ פ"ה תלוי זיני וספטני פי' חרב רחב קטן או כגי' דפ' זאלקיעב סופיני עיי"ע סובין.

---

[1]) בפי' ר"ח חשיבי וצ"ל כבערוך. [2]) בדפ"ר ספחין. [3]) וכ"ה בפי' ר"ח וכצ"ל בערוך. [4]) ובפי' ר"ח ומצינו במשנה וכיון לשביעי' פ"ט מ"א במשניות. [5]) כצ"ל וכן מוכח מפי' ר"ח רק שם אי' בזה"ל ומצינו במשנה ר"ש אומר כל הספיחין א ס ו ר י ן חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות שדה מכלל שספיחי כרוב מותרין ואצלי אין ספק כי טעות נפל בכ"י אשר מתוכו נדפס פי' ר"ח ע"י ה' שטערן ומהדש בש"ס ווילנא שא"כ אין חילוק בין גי' הנוסח בפסחי' ובין גי' המשנה שבמשניות ור"ח על שינוי הגי' קם וא"כ ודאי צ"ל בפי' ר"ח כבערוך ומצינו במשנה רש"א כל הספיחין מ ו ת ר י ן וכו' מכלל שספיחי כרוב א ס ו ר י ן וכן מוכח מירו' שהביא ר"ח ואחריו הערוך ועיי' ג"כ הר"ש בשביעית הנ"ל. [6]) בכ"י ק"ט בטעות לא גזרינן! [7]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ודפ"ר וכ"ה בפי' ר"ח ובר"ש ולפנינו אבל בדפ"ע אחרי' ר ב י עוקבא. [8]) כ"ה בכ"י ק"ט ובפי' ר"ח ובירו' אבל בדפ"ר ובשדפ"ע בר' חנינא. [9]) וכ"ה בפי' ר"ח אבל בנו"ג א"ר שמואל בר יצחק ובר"ש (שם) בר רב יצחק. [10]) וכ"ה בפי' ר"ח ובר"ש ובירו' אם חדש הוא אם ישן הוא וכ"ה בהב"ח בדברי הר"ש. [11]) כ"ה בכ"י ק"ט ובפי' ר"ח, ובדפ"ע הספחים וכן לישנ' דירו' ספחין. [12]) וזה מ"ש בהערה 5 כי מירו' שהביא ר"ח נראה ברור כי גירסת ר"ח במשני' ר"ש אומר כל הספיחי' מותרין. [13]) כ"ה בכ"י ק"ט ובפי' ר"ח ובדפ"ע יוחי ובדפ"ר יוחיי. [14]) וכ"ה בירו' ובפי' ר"ח ובר"ש, ובכ"י ק"ט עבד וצ"ל עבר או עבד עובדא כגי' כ"י ירו' ברכות שם. [15]) בפי' ר"ח בט"ס בשמנוניתא וכבר הגיה לנכון מו"ל ה' שטערן בש"ס ווילנא נדפס בטעות ובר"ש בשמיטה. [16]) וכ"ה בפי' ר"ח אבל בירו' ולית אסור ולאו ספחין אינון. [17]) בכ"י ה"ב בט"ס מן. [18]) לי' בפי' ר"ח. [19]) כ"ה נכון בדפ"ר וכפי' ר"ח אבל בכ"י ק"ט ובדפ"ע אחרי' בט"ס תולש. [20]) עיי"ע קמטר. [21]) ובתי"ו אי' ג"כ בכ"י ילק' בשעי' מ"א (ד"ס תעני' צד ס'.) וכ"ה בכ"י ש"ס לב"מ עיי' ד"ס במקומו.

* ספיטס פסיקת' דר"כ צד ק"ז: ט"ס וצ"ל סופיסטוס עיי"ע ספסטה.

* סַפְיָא (פחד Furcht, Scheu) עיי"ע ספ ו'.

* ספין (ט"ס) תוספת' סוף קידושין החייטין והספין וצריך לומ' והספרין וכ"ה בכ"י אירפ' הוצ' צוק"מ 393.

סֵפֶל מל"מ שם לכלי כמו אגן (Schale, Becken) בפ' לולב וערבה (סוכה מ"ח.) שני ספלים של כסף היו שם. ובפ' מפנין בס"ג (שבת קכ"ט:) בספלים של שמן[1]. ובס"ג דפ' כל התדיר (זבחי' צ"ט סע"ב) ויין תקריב[2] לנסך (במדי' ט"ו י') לספלים או אינו אלא לאישים אמרת לא יכבה. בפ' גט פשוט בגמ' כתוב בו מלמעלה (ב"ב קס"ו:) פי' שמות של כלים. פי' אחר ספל סאה ופלגא קפל קב ופלגא[3] פ"א „קפל דבר המקופל וכפול כמו מקטורן שהוא מכוסה מן הבגד מבחוץ או שאר בגד כפול"[4] וישם באגנות (שמות כ"ד, ו') תר"י (א') ספלים. — (א"ב[5] במזרקיא כתוב). בס"ג דפ' כיצד מברכין (ברכות מ"ד.) ספלי טרית פי' „ספלים מלאים טרית והוא המליח שאוכלין אחר שאוכלין מפירות גינוסר הרבה למרק האכילה שבמעיו אי נמי דנגררי לליביה"[6]. — (א"ב ל"מ זה (שופטי' ו', ל"ח) מלוא הספל מים). *[אחי"ה וכנ"ה בקידושין ל"א. הטל להם מים בספל. ירו' שבת פט"ז דט"ו ע"ג ספל של מים. נדה כ"ז. הוציאוהו בספל לבית החיצון, ירו' נדה ספ"ג דנ"א. במוציא את הספל מבית הפנימי לחיצון. תוספת' שבת פ"ג (ד') ונותנו על הספל וכו'. תוספת' ידים פ"א מים שלפני הספל. במד"ר פ"י יקא (עיי' משלי ל' א' וע' יקא) שהקיא דברי תורה כספל הזה שהוא מתמלא וכו' וכ"ה בריש שהש"ר ובריש קהל"ר ובילק' שה"ש ר' תתקי"ף. והקבוץ ספלים עיי' כמה פעמים בזבחים צ"א: ובתר"י א' למדב' ט"ז, ז' בסיפלי לנסוכא. — ובתוספת' ע"ז פ"ו (ז') בהוצ' צוק"מ (469) הספלין ט"ס וצ"ל כבדפוסי' הספסלין].

ספלי (= סוּפְלֵי אולי מענין שפל בל"ע سفل הגרוע שבדבר והוא קשייתא שבתמרים Dattelkern) ברפואות דפ' מי שאחזו (גיטין ס"ט סע"ב) תלת גריוי סופלי. בביצ' בפ' יו"ט בגמ' בי"ש אומרי' (כ"א:) אנן[7] סופלי לחיותא היכי שדינן. פי' „גרעינין איך מטלטלין אותן ומשליכין לפני בהמות ביום טוב והלא אמר (שמות י"ב ט"ז) לכם ולא לכלבים"[8] פירא דסופלי (ב"ב י"א סע"א) פירושו במקומו. [*אחי"ה והוא בע' פרא ב' וכפי' רגמ"ה ע"ש שפי' ג"כ גרעיני תמרים וכפי' רש"י] —

ספליני (= ספלני מל"י σπλήνιον תחבושת Verband) ירוש' סוף דמסכ' כלאי' (דל"ב סע"ד) יהב ספליני דמרטוט דעמר על חדא וספלני דמרטוט דכיתן על חדא עיי"ע אספלנית. *[אחי"ה ובע' הנ"ל (ח"א, קפ"ח) הרביתי הדוגמאות בענין אספלנית אבל כגי' דכאן אי' ג"כ בירו' סוטה פ"ט דכ"ג ע"ג יהב סיפלני על נחיריה וכו' ובירו' יבמו' רפט"ז דט"ו ע"ג איספלני עיי"ע ארסקינס (ח"א ש')] —

* סָפָם (מל"מ שָׂפָם והוא השער על השפה Lippen-haar, Lippenbart) שבת קכ"ט: מאה ספמי וכו' יומא דספמי כ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג שפמי עיי"ע פגר. והיחיד תרגום אונקל' בדפ' סאביאנעט' (ויק' י"ג, מ"ה) ועל תְּפָם וכן גורס רד"ק בש"ב י"ט, כ"ה בתרג' ולא ספר ספּמיה ולפנינו בשין.

ספן (= סְפִינָה מל"מ פי' אניה Schiff וכ"ה בל"ס ספינא בל"ע سفينة והתאר סַפָּן Schiffer) בשביעי' פ"ח[9] (מ"ה) לא לספר ולא לספן. בפ' אלו קשרים (שבת פט"ו מ"א ובי' דקי"א:) ובקשר הספנים[10] בר"ג השוכר את הפועלין (ב"מ פ"ד:) עיילו ליה ספונאי שיתין ארנקי[11]. בפ' א"ר עקיבה (שבת פ"ג:) מניין לספינה שהיא טהור' פי' „שאינה מקבלת טומאה".[12] בר"ג דפ' שתי הלחם (מנחות צ"ד:) כמין ספינה רוקדת[13] כל אניות הים ומלחיהם (יחזק' כ"ז, ט') תרג' כל נחיתי (ספיני) ימא וספניהון. —

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ' אמ' ובדפ' פיז' ווינציי בט"ס כסף ובדפ"ר לי'. [2]) לי' לפנינו. [3]) וזה כפי' ר"ח שהובא בתוספו' ב"ב שם ד"ה ספל. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בפי' רגמ"ה אשר משם הועתק כל הפי' האחר, ובדפ"ע קפול. [5]) בד' אמ' לי'. [6]) והוא כפי' ר"ח שהובא בתוספ' הרא"ש (בברכה משולשת צד כ"ט.) ועיי' ג"כ תוספ' ר"י החסיד (שם צד ל"א.) והובא באו"ז ה' סעודה סי' קס"א ושם מפורשים דברי ר"ח וערוך והם לא כפירש"י ע"ש ובל"ע להי' באמבערגער למס' ברכות צד כ"ד. [7]) בנו"ג הני. [8]) הועתק מפי' ר"ח (בש"ס ווילנא). [9]) כ"ה לנכון בדפ"ר ובשרפ"ע ה' ובדפ' אמ' ופראג חמשה. [10]) בש"ס הספנין. [11]) כ"ה לנכון בדפ"א ובדפ"ר ספונאי ארנקי ובשרפ"ע בט"ס פירוש ארנקי ובכ"י ה"ב סנפונאי ארנקי ובכ"י ק"ט סמפונאי פי' ארנקי וכולם בט"ס ונ"ל שהיה כתוב סמ' ספונאי כלומר סמך ספונאי וכדאי' לפנינו שיתין ספונאי (עיי' תוספ' ומהרש"ל) וממנו נשתבש בכ"י ק"ט סמפונאי אבל בכ"י ש"ס ובילק' משלי ר' תתקס"ג לי' שיתין עיי' ד"ס ב"מ במקומו ובנו"ג בהרחבת הענין ע"ש וכנראה גי' רבינו היתה כגי' כ"י ש"ס פי' עיילו ליה ספונאי ואייתו ליה שיתין ארנקי רק שהוא לא גרס ואייתו ליה או קצר הציון. [12]) כ"ה בפי' ר"ח (בש"ס ווילנא) ובפירש"י. [13]) כ"ה רק בדפ"ר ובכ"י ה"ב ונשמט בשרפ"ע.

(א"ב ל"מ זה (יונה א׳ ה׳) ירד אל ירכתי הספינה).
*[אחי"ה וכנראה שתי גירסאות מעורבות בתרג׳ יחזקאל שם כל נחיתי (נחתי) ימא וספיני ימא וכ"ה בכ"י ק"ט וגי׳ נחיתי ספיני ימא אי׳ בכל כ"י ודפ"ע וכ"ה במתורגמן אבל לפנינו רק כל נחתי ימא וכ"ה ברד"ק יחזק׳ שם. והראיה להשערתי כי אניות תרשיש (יחזקאל כ"ז, כ"ה) תרג׳ בספיני ימא ובישעי׳ כ"ג, א׳ תרג׳ נחתי ספיני ימא. ובקבוץ עוד בל׳ זכר בתרג׳ ישעי׳ מ"ג, י"ד; ביחזק׳ כ"ז, כ"ט. וכן סְפִינָן תרג׳ אונק׳ בראש׳ מ"ט, י"ג; לדברי׳ כ"ח, ס"ח; ספִינָתָא תרג׳ מ"א כ"ב, מ"ט. נ׳ ובמשקל עברי ספינות (שמ"ר ספי"ז) עי"ע פירטון במו"ע. והיחיד לרוב בל׳ נקבה כל"מ עיי׳ מנחות הנ"ל כפי דפ"ר וכ"ה במד"ר פ"ד ספינה רוקדת. תענית י"ט. ספינה המטורפת בים. כלי׳ פט"ו מ"א. אהלו׳ פ"ח מ"ג עיי"ע בר ז׳. תעני׳ כ"א. עיי"ע אסקריא. נדרי׳ נ׳. עיי"ע איילא. ב"ב צ"א רע"ב ספינה שאבדה וכו׳ כ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג בל׳ זכר שאבד ועיי"ע קברנט א׳. וכ"ה בל"ז ב"מ נ"ט: בא בספינה עמד עליו וכו׳ עיי"ע נחשל. ובכנוי בכורו׳ ח׳ סע"ב א"ל לספונא שרי ספינתך ובל"א ספינתא ב"מ ס"ט סע"ב, ב"ב ע"ג: והלאה והתואר סַפּוֹנָא בכורו׳ שם בל"ס סַפָּנָא וכן סַפָּן שביעי׳ הנ"ל ובתוספת׳ ב"מ רפ"ט הַסַּפָּר וְהַסַּפָּן, ובקבוץ סַפָּנִין קידושין פ"ב. ותרג׳ מ"א ט׳, כ"ז; ליחזק׳ כ"ז, ט׳. כ"ז. כ"ט תרג׳ מלחים. סַפּוֹנָאֵי ב"מ הנ"ל וכן נדרי׳ נ׳. יהב ד׳ זוזי לספונאי. ובכנוי ירו׳ מ"ק פ"ג דפ"ב: גמליו וְסַפָּנָיו] —

סָפַן (מל"מ ענינו צפוי bedecken ונרדף עם צָפַן שָׁפַן (ש׳ בתמורת ס׳) (verbergen, eingraben בר"ג דביצה (ז׳.) ובפ׳ אלו טרפות בגמ׳ נשתברו רגליה (חולין נ"ח.) בדספנא מארעא. פי׳ כשאין לה תרנגול ומתעפרת בעפר ויולדת ומאותן הביצים לא יצא מהן אפרוח. בפ׳ המדיר את אשתו שלא תלך לבית האבל (כתובות ע"ב רע"א) ואין כל בריה סופדה ואיכא דאמר אין כל בריה סופנה[1] פי׳ אין קוברה בעפר. *[אחי"ה וכ"ה בפירש"י סופנה קוברה וכו׳ ע"ש ופי׳ עה"ק עיי׳ למטה בסמוך והשם סְפָנָא (verborgener Raum) סנהד׳ ק"ח סע"ב אבל באה"ת אי׳ בט"ד בסנפא דתיבותא[2] (ד"ס שם) וצ"ל כלפנינו בְּסַפְנָא עיי"ע אוורשנא ופי׳ רש"י בחדר ספון ומתוקן לו ע"כ אבל בכ"י ש"ס וילק׳ בסיפא, ובילק׳ דפ"ש בסיטרא — ודע כי בעה"ק שנ"ב לועז בערוך מתעפרת רייב"ן בל"א (reiben) וא"כ נוכל לגזרו מל"ע سفن מאותה ההוראה פי׳ מתחכך בעפר. ומזה באתפעל בתר"י א׳ ומרק (ויק׳ ו׳, כ"א) ויסְתְּפַן בגרגישתא] —

סָפַן (נלפ"ע מל"ע شفن הפליא לראות bewun-dernd schauen והושאל לחשיבות Ansehen, Ehrfurcht ור"ב פי׳ מל"י עיי׳ בפנים) בגמ׳ דפ׳ ואלו מגלחין (מ"ק כ"ח.) מאן חשיב מאן ספין מאן רקיע. פי׳ „כיון שנמסר אדם ביד מלאך המות אין שם חשיבות"[3]. בילמדנו קח את המטה (בתנחו׳ לי׳ ואי׳ בילק׳ ראה ר׳ תתפ"ה)[4] ולא ספנן הקב"ה לצרכן שאינן ולא כלום שנאמר (ישעי׳ מ׳, י"ז). כל הגוים כאין נגדו ובהן עם לבדד ישכן (בתנחומי בלק לי׳) אתון אמרין דלית אומא ספינא כלום שנאמר (ישעי׳ שם) כל הגוים כאין נגדו. ובריש ואתחנן (בתנחו׳ לי׳) התחיל מבקש על עצמו ולא נספן. ובכי תאמר בלבבך (בתנחו׳ שופטי׳ לי׳) אמר הקב"ה לישראל אין הגוים ספונים לפני כלום שאין[5] להם לא ברית ולא מצוה[6]. — (א"ב פי׳ בל׳ יוני דבר חשוב אינו נמצא כי אם פעמים מעט. תרג׳ בפסוק (תרג׳ שני א׳, י"ב) ותמאן המלכה ושתי: ולא ספנית יתהון). *[אחי"ה וכן בתרג׳ שני שם ז׳, י׳ גברי עלמא לא ספנית. וכנ"ה מכילת׳ מסכתא דויסע פ"ב ונחנו מה (שמות ט"ז, ז׳) וכי מה אנו ספונין שאתם עומדים ומתרעמים עלינו. ספרי ואתחנן פ׳ ל"ג שאין אדם סופנה (כצ"ל ובנו"ג סופרה) עיי"ע דטגמא (ח"ג, ל"ז) תוספת׳ סוטה פ"ג במד"ר פ"ט לא ספנוהו עיי"ע גליור (ח"ב רצ"ו). ירו׳ סנהד׳ רפ"י דכ"ז ע"ג יש תורה ואיני סופנה ובירו׳ פיאה פ"א דט"ז: בט"ס סובלה. שמ"ר פ"כ והייתי סָפוּן בעיניו. תנחומ׳ וישב רסי׳ ג׳ אתה עושה העכו"ם כאלו הוא ספון, ושם: לפי שלגיונים אלו אינם ספונים לכלום. פי׳ חשובים כי על מי שרואים בתמהון הוא יקר וחשוב ומל"ע הנ"ל ועיי׳ תוספ׳ מ"ק כ"ח. וע׳ הקודם ומ"ש הפשב"ע. ועוד עיי׳ פירש"י מגילה ו׳. ועיי"ע ספן ו׳ — ור"ב כיון לל"י selten, wenig σπάνιος, σπανός וע׳ הזקנים העתיקו הוקיר (מן יקר) (משלי כ"ה, י"ז) εἴσαγε σπάνιον; וסומכו׳ העתיק יקר (ש"א ג׳, א׳) σπάνιον] —

---

[1]) כ"ה בכ"י ערוך ובדפ"ר וכ"ה בדפו"ו ובעה"ק רק שם ושם בהיפך הסדר אבל כבדפ"ר וכ"י אי׳ ג"כ בש"ס וגי׳ סופנה אי׳ גם בתוספו׳ מ"ק כ"ח. ורומזים על ע׳ הבא אח"ז ובתוספת׳ כתובות רפ"ז לי׳ סופדה רק סופנה. [2]) ואם הוא עיקר אז מע׳ סנף. [3]) הועתק מפי׳ ר"ח במ"ק (בש"ס ווילנא ושם חשיבות). [4]) ושם הגי׳ בשם ילמדנו אינם ספונים לפני כלו׳ שנאמר כל הגוים כאין נגדו. [5]) בדפו"ו בט"ד שחין. [6]) כ"ה לנכון בכ"י ובדפ"ר וויניצי׳.

ספן (= סָפוֹן בל"ע صابون בל"ם סַפּוֹנָא בל"י σάπων בל"ר Seife sapo) בר"ג דפ' הגוזל עצים (ב"ק צ"ג:) יכול להעבירו ע"י ספון. בס"ג דנדה (ס"ב.) ספון מעבר ליה. ס"א צפון [1]) פי' בלעז ספוני [2]) ובל' ישמעאל (צבאון) [צאבון] [3]). — (א"ב פי' בל"י ורו' בורית).

ספן (= סוּפִינָא נ"ל מל"פ چوبین חנית ועוד چوبینه עץ שבו (Lanze, Griff, Schaft ומשקל קינו (ש"ב כ"א, ט"ז) תרג' ומתקל סופיניה. — (א"ב פי' סביני בל"י עץ חנית). *[אחי"ה כנראה כיון לל"י σιβύνη Wurfspiess [4]) אבל לי נראה שהוא ל"פ הנ"ל שפירושה חנית וגם העץ כי קינו פי' הרד"ק עץ החנית (כר"ב) ורש"י פי' כמו תיק שבראש בית יד הרומח ע"כ וא"כ הוא העץ אשר נאחז בו החנית [5]) — ולפי פירש"י אולי היא ל"ע سفن עור אשר בו מכוסה ראש בית יד הרומח] —

ספן (מל"מ שְׂפוּנֵי ובש"ם ג"כ בסמ"ך) סְפוּנֵי (דברי' ל"ג י"ט) זו חלזון (מגילי ו'.) בערך טרית. *[אחי"ה (בח"ד ק') ועוד עיי"ע חלזון (ח"ג שצ"ט) ורש"י על התורה פי' שפוני לשון כסוי ובמגיל' פי' שהוא דבר חשוב וא"כ מע' ספן ג'] —

* סִפּוֹנְיָא (= סומפוניא) כלי' פט"ז מ"ח עיי"ע סמפון ג'.

ספסטה (סופיסטא, סוֹפִיסְטוֹם בל"י σοφιστής בל"י המאוחרת דרשן ומליץ טוב Gewandter Redner, kluger Mann) בגמ' דבני מערבא במסכת שביעית בהפיגם (פ"ט דל"ח ע"ד) א"ל ספיסטא [6]) פי' יועץ של מלך. — (א"ב פי' בל"י ורומיי איש חכם ומליץ טוב). *[אחי"ה בל"ר sophista הוא בהוראת איש מתחכם Sophist, ein Spitzfindiger אבל בתחלת הוייתה מורה המלה היונית על איש רב הכשרון ונבון חכם ובעת מאוחר' גם דרשן וחוקר, ובלאי"ט sofista בענין מתחכם ודובר בעקיפין בעבור זה לא פי' רבינו עפ"י זה הלעז כדרכו. ומפי' מוכח שלא ידע ל"י על בוריה. וכנ"ה בשבושים בפסיקת' דר"כ צד ק"ז: עד מקום שהספיטם יכול לחשוב וצ"ל שהספיסטם עיי"ע כילי (ח"ד, רי"ח) ועיי' מ"ש רש"ב בפסיק' שם והוא תקן טרפסטום וש"נ עוד השנויים ובפסיק' רבתי פכ"א בדפ' פראג אי' לנכון עד מקום שאין סופיסטום יכול לחשב וכ"ה בהוצא' ה' פריעדמאן צד ק"ג: ובשאר דפ' בט"ם טופיסטום ובילק' תהלי' ר' תשצ"ו ד"ה רבותים הסופיטו ונ"ב בעל חשבון וכן בילק' דברי' ר' רמז תת"ב (בשם ספרי דברים פ' י"ג) אנשים ותיקים כסופים נ"ב בקיאים בדקדוק החשבון ובעל הגליון שיער כן בנפשו עפ"י הענין אולם גם שם צ"ל סופיסטים (בקבוץ) וכצ"ל בספרי בהעלותך פ' צ"ב תחת וותיקים וכסיפים. ובקהל"ר פ' שלח לחמך אתצידון יהודאי בהדין ספפסא צריך לו' סופיסטא [7]) — ותרג' יודעי בינה לעתים (ד"ה א' י"ב, ל"ב) תרג' סופיסטין במולדא — אבל הגי' המעולה בכל המקומות האלה נ"ל פסיפיסטים, פסיפיסטין מל"י ψηφιστής פי' בעל חשבון ובקיא בדיני החשבון וכגליון בעל הילק' עיי"ע פספון] —

סַפְסַל (מל"ר subsellum ומזה בל"י המאוחרת συβσέλλιον niedriger Schemel, Sessel, Bank) בפ' מקום שנהגו בר"ג (פסחי' נ"א.) יושבין על ספסלי גויים [8]) בשבת. בפ' שואל (שבת קנ"א רע"ב) (ועיי' מ"ג רע"א) קורה שנשברה סומכין אותה בספסל. בפ"ה במקואות (מ"ב) ובלבד שלא יטבול [9]) ע"ג ספסל. פי' אינו טובל ע"ג ספסל [10]) שהוא בתוך המעיין שהוא כאילו טבל בכלי. — (א"ב פי' ספסל בלשון יוני (?) כסא נמוך וחז"ל החליפו האותיות וכן עשו במלות אחרות. תר"י (ב) בפסוק ויהי השמש באה (בראשית ט"ו, י"ב) די ספסלין אסתדרו). *[אחי"ה ר"ב כיון על ל"י στέλας Schemel אבל זו המלה רק במליצה באה ובלי ספק מל"ר מחצבה ונעתק' לל"י האמצעי' כאמור. ומקידושי' ע'. מוכח כי ספסל דאמרו רבנן או אצטבא דאמרי אינשי ענין אחד הוא עיי"ע איסטיב (ח"א, קס"ה) וע' אסטוה ב' (שם קס"ז). ספסל הפכו כסא עיי' שבת כ"ג: תוספת' ביצ' ספ"ב תוספת' ב"ק פ"י. ויש מהם כמה מינים ד"מ ירו' עירו' פ"ג דכ"א. ירו' סוכה פ"ב דנ"ג. ספסל שהוא נתון ברשות הרבים. והיו לו שני ראשיו היינו צדדין אצל ראש הכסא עיי' פי"מ להרמב"ם בכלי' פכ"ב מ"ג. תוספת' כלי' ב"ב פ"א ספסל שנתפרק, ושם: הספסלין שבפונדקאות אע"פ שנקובין ומכניסין בהן את הרגלים. . הספסלין של מלמדי תינוקות וכו'. וספסלים (וספסלין) היו בבית המדרש לתלמידי' עיי' ברכות כ"ח. ירו' ברכות פ"ד ד"ז רע"ד וירו'

[1]) וכ"ה לפנינו בשני מקומות. [2]) בלאי"ט sapone וברש"י בב"ק שיו"ן ובמה שבון והוא savon. [3]) בדפ"ר ובכ"י ובדפ"א צבאון ובדפו"ו צבון וצ"ל כמ"ש כפי משפט ל"ע. [4]) וכצ"ל ברמ"ל וכזה בבט"ר להי' אייזלער ח"ג 55. [5]) ועוד עיי"ע סובין [6]) בגנ"ג סופיסטה. [7]) אבל עיי"ע סיפסופה ומ"ש. [8]) וכ"ה בפי' ר"ח ובנו"ג נכרים. [9]) בכ"י ה"ב יטפיל וצ"ל יטביל וכ"ה לפנינו. [10]) כ"ה בדפו"ו ובשדפ"ע לי' ועיי' ברקח סי' שע"ז ובנו"ג יטביל. ובגוף הדין עיין במרן בית יוסף ש"ע יו"ד סי' קצ"ח וסי' ר"א.

תענית פ"ד דס"ז ע"ד ועיי"ע בו ביום. — כלי' שם מ"י ספסלין שבמרחץ ומזה בית ספסלים ב"ב ס"ז: עיי"ע בית ספלים (ח"ב ע"ז:). תוספת' ע"ז פ"ו (ז') הספסלין [1]) והקתדריות. והיחיד ספסל ירו' שבת פ"ג ד"ה ע"ד ירו' מ"ק פ"ג דפ"א. בכנוי ספסלו חגיג' ט"ו: עיי"ע סכסך. בלא"ר ספסלא שבת כ"ט: עיי"ע שש א'. ירו' שבת רפט"ו דט"ו. סיפסלה. ושם רפי"ז דט"ז. ספסלה. ועוד ספסלה. וסיפסלה ירו' מגילה רפ"ג דע"ג ע"ד וע"ד רע"א כלי בית הכנסת — ועוד בהשאילה ירו' סוטה ספ"א דט"ז ע"ד מלקין (לה) [צ"ל ליה] ספסליה ומרציין ומרצייה ובמד"ר פ"ט ומלקין ליה ספסלה פי' כופתין אותו על העמוד היינו בכסא שהונח שם להלקות עד שהיה מתרצה ומתפייס לאשתו].

סִפְסֵף (פלפל מן סוף פי' עוקר השער עד סופו ומן השרש ולדעת רבינו הניח מקצתו ועיי' בפנים) בפ' ג' מינין אסורין בנזיר (ל"ט. במשני) או או שסיפסף כל שהוא חייב. גמ' (שם ל"ט:) תלש מרט סיפסף. פי' תלש מעיקרו, סיפסף: תלש מקצת השיער והניח מקצת, מרט: שהעביר את השיער ע"י סיכה שמשרת [2]) השיער. זוג (ל"ט.) מספרים, תער (שם): איזמל [3]) חופף ומספסף (נזיר מ"ב.) חופף: מתחכך, מספסף: מפריד את השיער [4]). *[אחי"ה ובמיוחס לרש"י ל"ט. פי' סיפסף ובדף מ"ב. מספסף כמו בערוך אבל התוספו' בדף ל"ט. ד"ה נזיר פירשו סיפסף: שעוקר השיער מעיקרו ומשחית מן השרש כעין תער ע"כ ולפי זה הוא משרש סוף בפלפל. ולפי' זה עולה יפה דבור סיפסף כל שהוא (נזיר שם תוספת' נזירות רפ"ד בכ"י אירפ' [5]) ובמד"ר פ"י) כלומר עוקר כל שהוא. — תוספת' עוקצין ספ"ב בכ"י אירפ' סיפספן באור צ"ל סיכסכן (ובנו"ג שפשפן) אבל עיי' הר"ש בעוקצי' פ"ב מ"ו. ירו' ביצה פ"ד דס"ב סע"ג אין מספספין אותה באור צ"ל מסכסכין עיי"ע סכסך, וכן בירו' ב"ק פ"ו ד"ה ע"ג סיפספה אבניו צ"ל סיכסכה וכתוספת' ב"ק פ"ו אם היתה מסכסכת וכו'] —

* סִיפְסוּף (פי' כמו סופי, סייפות סיפוניות עיי"ע מפעל סוף ובל"ע سفساف הפחות והגרוע (das Schlechte, Geringe ירו' פיאה פ"ז ד"כ. ירו' סוטה פ"א די"ז: ופ"ט דכ"ד: יפה סיפסוף שאכלנו בילדותינו וכו' פי' תמרים שמאחרין בישולן והם נקראו ג"כ אפסיות עיי"ע ח"א, רכ"ב. ועוד עיי"ע ספף, וע' סף ה' אשר ממנו נאצל בבנין פלפל.

* סִיפְסוּפָה (כנראה שהוא שם מקום והוא Ain Soufsafeh נייבויער 271) ירו' תרומו' ספ"ח דמ"ו: ר' איסי איתציד בספסופה . . זעיר בר חיננא איתציד בספסופא פי' נתפסו ונשבו בעיר הנ"ל וכנראה כן ענין בקהל"ר פ' שלח: לבתר יומין אתצידון יהודאי בהדין ספפסא ומ"כ פי' בשם הערוך יועץ המלך עיי"ע ספסטה ואולי גרם המ"כ כן אבל יותר ברור שגם כאן צ"ל בהדין ספסופא ומלת בהדין ראיה לזה שבאה קודם שמות מקומות עיי"ע הדא (ח"ג קפ"ב).

ספסק (= סִפּוּסְקָא מל"פ سپوس, سبوسه, سپوسه = سپوسك פי' סובין grobes Kleien-mehl) בר"ג דפ' ואלו עוברין בפסחי' (מ"ב.) פת קיבר ריפתא סיפוסקא [6]). בהגדה דפ' הניזקין (גיטין נ"ו:) יומא קמא אשקיוה מיא דפארי למחר מיא דסיפוסקא למחר מיא דקמחא [7]) פי' „פסולת הסולת והוא פת קיבר" *[אחי"ה הועתק מפי' ר"ח פסחי' הנ"ל ורש"י פי' בגיטי': סיפוקא סובין גסין וקמח מעורב בהן ע"כ ויפה פי' רק צריך לו' סיפוסקא ומל"פ הנ"ל ומזה נאצל גם סוּבִין עיי"ע] —

ספסר (= סַפְסִירָא בל"ס פי' חרב ומל"פ شمشير Schwerdt [8])) בפ' לא יחפור בגמ' חנות (ב"ב כ"א:) שקל ספסירא למקטליה. בר"ג דסנהד' (ז'.) כי הוה רחימתין עזיזא אפותיא [9]) דספסירא שכיבן ספר [10]) גאון אפותיא דסיפא [11]) פי' כשהיתה אהבתינו עזה היינו שוכבין על סף השער ודיי לנו עכשיו שאין אהבתינו עזה מצע של ס' אמה אינו מספיק לנו. פ"א [12]) ספסירא סייף וחרב. — (א"ב תרג' דור חרבות שניו (משלי ל', י"ד) דרי דספסרי אינון כסוי) *[אחי"ה וכ"ה במתורגמן [13]) וש"נ עוד תרג' מאסתר ח', ט"ו. ועיי' עוד תרג' שני ו', י': ספסירא ושריינא דילי. יבמו' ק"כ: דשקיל ספסירא וכו' עיי"ע נער ה',

---

1) בכ"י אירפ' בט"ס הספלין. 2) בדפא"מ בט"ס שמסרת. 3) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע אוזמל וגם זה נכון. עיי"ע אזמל. 4) בעה"ק שנ"ב לועזו ע"י שלעכטין ב"א schlichten (das Haar). 5) ובנו"ג ששפשף. 6) וכ"ה נכון במנוה"מ אצל ד"ס פסחי' צד ס'. ובפי' ר"ח ספסקא ובכ"י ש"ם א"פ ספסוקא וצ"ל ספוסקא ולפנינו לי' המלה כל עיקר. 7) בנו"ג דסיפקא. 8) עיי' וואולירס ח"ב 464 ופליישער בעחת"ר ללעווי ח"ב 571. 9) בכ"י ק"ט וה"ב אפומא. 10) כ"ה לנכון בדפ"ר ובשדפ"ע פירוש 11) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט בדפ"ר ואמ', ובדפו"ו דסייפא. 12) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע פי'. 13) ובנו"ג שנוי.

כמד״ר פ״ט שקל ספסירא בעי למפסקיה. ירו׳ תרומו׳ פ״ח דמ״ו: עיי״ע בן נצר (ח״ב, קי״ח). ובנו״ג בסנה׳ אפותיא דספסירא וכ״ה בילקי׳ ישעי׳ ר׳ ש״ע פי׳ על רוחב הסייף וכפי ג׳ רה״ג אפותיא דסִיפָּא על רוחב סף השער עיי״ע סף ז׳, סנה׳ ס״ז: עיי״ע גד (ח״ב רל״ט:)] —

ספסר (= סַפְסִיר מל״פ سفسار, سپسار בל״ע سمسار, سفسير כמו סרסור Makler, Unterhändler) בפ׳ הזהב בגמ׳ אחר הלוקח (ב״מ נ״א.) אמר רב נחמן [1] בתגר ספסר שנינו פי׳ דזבין מהכא ומזבין להכא ואוזולי מוזולי מדעתו כדי שיהו לו מעות מצויין והשתא מיהת כשאינו מוצא סחורה יפה כאותו שמכר קא הדר ביה ובעי טעין אונאה כיון דמדעתיה זבן ומזבין לא מצי טעין ולא איצטריכו וכו׳. *[אחי״ה איזורו מוכיח עליו שהעתיק רבינו זה הפי׳ ולא ידעתי ממי ואולי מספר מקח וממכר לרה״ג שאין ת״י. ובב״מ ס״ג: פי׳ רש״י ספסירא ע״י סרסור וכ״ה נכון בל״ע ופ׳ הנ״ל ומזה השם המופשט ספסירותא Unterhandlung ב״מ שם זוזי דאינשי אינהו עבדי ליה ספסירותיה וע״ש בפי׳ רש״י — ובעה״ק שנ״ב לועז ספסר: אונטרקפיר ב״א = Unterkäufer ועניננו כמו Sensal שנאצל ג״ב מל״ע سمسار] —

ספף (= סִיפּוּף פי׳ כמו סִיפְסוּף Spätfrucht) בילמדנו בריש וישב יעקב (בתנחו׳ לי׳ פה כ״א בפי׳ ראה סי׳ ח׳ עיי״ע ססימה) ולא יהא [2] סיפוף של חרובין בארץ ישראל. — (א״ב ענין מאכל עיי״ע סף קמא) *[אחי״ה ולא נהירא ויותר טעה רמ״ל בהעתקתו עפ״י עד שקר ע״י צל וכבר השיג עליו ה׳ אייזלער ח״ג, נ״ו והעיר לנכון שהוא כמו סיפסוף ולדעתי השמיט הסמך השני בדרשו הסתופף (תהלי׳ פ״ד, י״א) מענין סוף ולא כדעת ה׳ לעווי מל״ע سف ענין אריגה] —

* ספפתא ט״ס עיי״ע ספסופה.

סָפַק (מל״ט פי׳ הכות כף אל כף או אל ענין אחר klopfen, aufeinandschlagen) בפ׳ משילין (ביצ׳ ל״ו:) וברה״ג דפ׳ המביא כדי יין (שם ל׳.) אין מטפחין ואין מספקין ואין מרקדין. פי׳ „מספקין סיפוק שבא מחמתו כדכתי׳ (במדי׳ כ״ד, י׳) ויחר אף בלק אל בלעם ויספק את כפיו טיפוח לרצונו״. ירושלמי במשילין (ביצה פ״ה דס״ג.) ריקוד עוקר רגלו אחת ומניח אחת קיפוץ שתי רגליו כאחת״ [3] *[אחי״ה כל הערך הועתק מפי׳ ר״ח לביצ׳ (כש״פ ווילנ׳) לכן הקדים [4] ציון מדף ל״ו: לציון מדף ל׳. כי בדף ל׳. הביא ר״ח זה הפי׳ משם עצמו ובדף ל״ו: הוסיף להביא זה הפי׳ בשם הירושלמי בהוספת הפי׳ ריקוד מה שהשמיט ר״ח בדף ל׳. ורבינו העתיק הכל כאשר מצא בפי׳ ר״ח מבלי ראות בירוש׳ כי בירו׳ שלפנינו אי׳ הסדר בפי׳ ריקוד כזה: קיפוץ עוקר שתי רגליו כאחת ריקוד עוקר אחת ומניח אחת ור״ח הביא בסדר הפוך וכדאי׳ בערוך. וברש״י ביצ׳ ל׳. פי׳ מספקין כף אל ירך וכ״ה בדף ל״ו: אבל בשבת קמ״ח רע״ב פי׳ על נכון: מספקין כף אל כף ועיי״ע טפח ג׳ ובהערה שם ח״ד, ס״א. תוספ׳ שבת ס״פ י״ז (י״ח) בלבד שלא יספק ולא יטפח ולא ירקד וכו׳ ושם ולא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין וכו׳] —

סָפַק (zweifeln פי׳ שאינו מחליט דבר והשם סָפֵק, סְפֵיקָא ואולי מל״ע شبهه Zweifel ועוד עיי׳ בפנים) חטאת העוף הבאה על הספק (נזיר כ״ט.) כבר פירשנו בעי׳ חט [5]. — (א״ב תרג׳ בפסוק (איכה ה׳, ג׳) ואמותינו כאלמנות: ואמהתנא כארמלן די אזלו גבריהון בכרכי ימא ומספקא להון אם אינון קיימין) *[אחי״ה לרד״ק הוא מל״ט (איוב ל״ו, י״ח) פן יסיתך בְשֶׂפֶק וי״ס שכתוב בסמ״ך עיי׳ רד״ק שרש ספק ושפק ובמנחת שי לאיוב ל״ו ושם כ״ד אבל רוב המפרשים פירשוה מל׳ ספוק עיי״ע הבא אח״ז. ולעד״נ שהוא מל״ע הנ״ל [6]) והפעל פסחי׳ קי״ז סע״א יבמו׳ נ״א. בכורו׳ י״ט. מ״ט. חולין קל״א. מספקא ליה, ביצ׳ ד׳: ספוקי מספקא ליה ועוד עיי׳ ברכות ל״ו סע״א, עירו׳ ל״ח. מ״ג: סוכה ל״ג. כתובו׳ ע״ג רע״ב ב״ב נ׳: גיטי׳ י״ד: ט״ו. נדה כ״ה. חולי׳ ע״ט. ושם: צ׳: ועיי׳ הכלל בזה ביד מלאכי סי׳ תק״ו וש״נ. ובענין ספק לי, מספקו ספוקי להדדי קידו׳ ל״ט. עיי׳ פירש״י בד״ה ספק. בכורו׳ מ״ט. מספקינן ליה. ירו׳ ברכו׳ פ״ד ד״ח רע״א אית לך מספקא ובירושלמי תעני׳ פ״ב דס״ה ע״ג הגי׳ מספקה — והשם סָפֵק הפכו ודאי חולי׳ ז׳. אתה ספק עושה ספק אי אתה עושה אני ודאי עושה וכו׳, שם י׳. וש״נ אין ספק מוציא מידי ודאי.

---

[1]) בנו״ג עוד אמר רב אבל בכ״י ש״ס לי׳. [2]) כ״ה לנכון בכ״י ק״ט ובדפו״ר יהיה ובדפ״ו היה וצ״ל יהא וכ״ה בע׳ ססימה. [3]) כ״ה בכ״י ק״ט וכ״ה בפי׳ ר״ח ובירו׳ ובדפ״ע בט״ס כאחד. [4]) ודוגמתו תראה בע׳ ארא ע״ש. [5]) ח״ג, שע״א. [6]) ופי׳ לעווי כמו פסק ענין חתיכה וחלוק דעה אינו נ״ל.

סוכה מ"ט: ספק אוכל.. ודאי אוכל אבדר"נ פכ"ו. שבת ל"ד. ספק חשיכה ספק אינה חשיכה, ועוד הרבה פעמים ספק.. ספק עיי' פסחי' קי"ג. כתובו' ק"ה. נזיר כ"ג. כריתו' י"ז: והלאה ב"ב י'. סנהד' צ': יבמו' ל"ה. ל"ז: ע"ז כ"ז. טהרות פ"ו הרבה פעמים וכן שם ובנזיר נ"ז. ספק (טומאה) ברשות היחיד.. כל ספק (טומאה) ברה"ר וכו' פי"ד מי"א חולי' ט': ועי' ע"ז ל"ז: כתובו' ט"ו. ספק ממונא לקולא.. ספק איסורא לחומרא נדה כ"ה. ועיי' חולי' ט': ספיקא דאורייתא לחומרא.. ספיקא דרבנן לקולא ביצ' ג': ספק דדבריהם וכו' כתובו' נ"ו רע"ב עירו' מ"ה סע"ב והוא כמו ספקא דרבנן שבת ל"ד סע"א וש"נ. ספק נזירות.. ספק בכורות נדרי' י"ט רע"א וש"נ. ספק נפשות להקל שבת קכ"ט רע"א וש"נ. ספק סכנתא לחומרא חולי' ט' רע"א. ספק ידיעה כידיעה שבועו' י"ט: ספק ספיקא ע"ז ע'. קידושי' ע"ה. ספק ספיקא לקולא. ועיי' הכלל בזה בי"מ סי' תק"ד ותק"ה. ועוד עיי' ספק, ספיקא ברכות נ': נ"ה: שבת ל"ג: יומי פ"ו: סוט' י"ב. קידוש' ל"ט. ב"מ פ"ד: חולי' י"ח: ושם הקבוץ סְפֵיקֵי ושם צ"ה: ועוד סְפֵקוֹת שבועו' י"ט: קידוש' ע"ד. ב"מ פ"ג: תמור' ט"ז. ירו' כתובו' רפ"א דכ"ד ע"ד. ועוד השם בירו' מְסֻפָּק עיי"ע, וכן תרג' בינינו יספק (איוב ל"ח ל"ז) ביננא מיספק אבל בכ"י תרג' מַסְפֵּיק והוא אפעל ולא מצאתי זולתו] — סָפַק (נ"ל לדעת רבינו מל"ע صفق ענין התקשרות ועצירה zusammenziehen, zusammenschliessen ולדעת ר"ב מל"י ולפע"ד מל"מ עיי' הכל בפנים) בפ"ו בכלאי' (מ"ט) סיפקה[1]) בחבל או בגמי. פי' סופק את הזמורה בחבל או בגמי מאילן לאילן. בפ' המקבל (ב"מ פ"ט מ"א דק"ג) ושניהן מספקין את הקנין פי' עץ שמשים בתוך האילן. בפ' י"ב בפרה (מ"א) מספקו בחוט ובכוש. פי' „האזוב הקצר קושרו עם חוט בכוש כדי שיגיע למים שמו סיפוק כדמתרגמינן[2]) סיפק לך צרכך"[3]) איכא דאמרי קושרו בחוט או בכוש עד שמגיע למי נדה שבצלוחית. — (א"ב פי' בל"י פעל הקושר) — בפ"ב מדות בגמ' מדות הלח (מנחו' צ' רע"ב) וכפ' הזהב בגמ' ואלו דברים (ב"מ נ"ז:) כדתנן בפ"ד בשקלי' (מ"ט) המקבל עליו לספק סלתות מד' ועמדו לשלש יספק מד' פי' המקבל מעות מן הגזבר לספק סלתות למנחות למקדש בכל השנה כולה ד' סאין בסלע ונתיקרו ועמדו ג' נותן ד' קיבל עליו לספק סלתות מג' והוזלו ועמדו ד' נותן ד' שיד הקדש על העליונה. — (א"ב תרג' אם ישפק עפר שמרון (מ"א כ', י') אם יספק עפרא דשמרון, לשון ספוק). *[אחי"ה ודע כי בכל כ"י ודפ"ע הכל ערך אחד רק ר"ב חלק לשנים כי הבין דברי רבינו בשלשה ציונים הראשונים שענין ספק קשירה ולכן פי' מל"י וכיון למלה σφηκόω binden,[4]) ובציונים האחרונים מל"מ ולפע"ד הכל ענין אחד שאם גם נוכל לפרש בציונים הראשונים מל"י הנ"ל או מל"ע הנ"ל בכ"ז טוב יותר להסתעפו ממושג אחד היינו לכלכל דבר בכדי הצורך ולפי זה פי' סיפקה בחבל וכו' קשר בראש הזמורה חבל או גמי להאריך אותה כדי שתספיק עד האילן עיי' בר"ש וברע"ב וכן בירו' שבת רפ"ה ד"ז. במספק חבל על חבל פי' שהאריך החבל שהוא קשור באבום על החבל שהוא קשור בפרה וקושרו זה לזה עד שהגיעו זה לזה. וכן פי' בפרה הנ"ל מספקו בחוט וכו' פי' קושרו כדי שיגיע למים וכו' וכפי' רה"ג ועל זה הטיב להביא ראיה מתרג' הנ"ל. וכן הענין בויק"ר רפי"ט ובמד' שמואל רפ"ה מביא שני קנים ומספקן זה לזה פי' מ"כ קושרן זה בזה עד שזה יספיק ומשלים לזה עד שמי קורה ע"כ וא"כ יפה פירש"י בסוכ' ל"ז. מספקו בחוט: מאריכו כדי ספוקו ע"כ ומזה הבין על נכון הר"ש בערלה פ"א מ"ה סיפוק הגפנים וסיפוק ע"ג סיפוק והוא ענין הרכבה ושייך לשון סיפוק בדבר הקצר כשמחבר בו דבר אחר להאריכו בדבר אחר. ונבנה מזה הפעל בירו' ערל' פ"א ד"ס סע"ד סיפקה לזקינה ושם דס"א. ילדה שספקה לזקינה[5]) ושם: אתרוג שחנט.. וסיפקו לחבירו אפי' מוסיף כמה וכו' ושם: סיפקו זה לזה[6]) ומל"מ שפק (מ"א הנ"ל) והשם שֶׂפֶק (איוב ל"ו י"ח) פי' ענין די ומעט יותר כדי הצורך, בפיעל והפעיל הרבה בתרג' ובדרז"ל ויש להעתיקו zur Genüge versehen, herbeischaffen וכ"ה בל"ס ושמרוני וכל"מ ידו משגת וכ"ה בתרג' ירו' א' לויק' י"ד, כ"א ואין ידו משגת לית ידה מספקא וכ"ה בפשיט' הסורית לא סָפְקָא באידוהי. ועוד בת"י

[1]) וכ"ה בירו' אבל בבבלי ובמשני שבמשניות ספקה. [2]) בפי' רה"ג כדגרסינן וצ"ל כבערוך. [3]) והוא תרג' אונקי' לדברי' ב', ז' להעתקת ידע לכתך. ע"כ הועתק מפי רה"ג בסר"ט 30 ובזו השטה הלך הרמב"ם בפי"מ לפרה. [4]) ולא כדעת ה' אייזלער בט"ר ח"א, 74 ע"ש. [5]) בבבלי נדרי' נ"ז: וסוטי מ"ג: הגי' שסיבכה ופי' רבינו בעי' ילד שהרכיבה. [6]) ולפי הענין כמו בל"ר anheften, suffigo.

שם כ"ב. ל' והלאה תרגו' קהל' ט', י'. ותרג' ומצא
להם (במד' י"א, כ"ב) ה י סַ פ ק ו ן להון, ולא מצאו להם
(שופטי' כ"א, י"ד) תרג' ולא ספיקו להון וכן לישנא
מציאה בהרבה מקומות עיי' המתורגמן ועמת"ר
ללעווי. וכן בדרז"ל בפיעל והפעיל שקלי' פ"ד מ"ט
עיי' לעיל ובב"מ ובמנחו' הנ"ל, ולשון הרמב"ם
לשקלי' הנ"ל :ענין לספק שימכר לנו כדי צרכינו
וספוק חוא השלמת הצורך וכו' עיי' תוי"ט שם.
קהל"ר פ' טובה חכמה: היה יכול לספק ולפרנס.
מכילת' בשלח ספ"ח אם מספיק לנו צרכינו וכו',
סוטה י"א: שהיו מספקות להם מים ומזון עיי'
סוט' פ"ח מ"ב ומ"ד מספקין, מספיקין, מכו' י"א:
מספקות להן מחיה וכסות וכו'. תוספת' סוט' פ"ו
ומי מסַפֵּק להם כ"ה בכ"י אירפ' ובנו"ג בהפעיל
מספיק. וכן בהפעיל שקלי' פ"ז מ"ז המספיק [1] את
הקינין מספיק את הפסולת. סוט' פ"ג מ"ד אינה
מספקת לשתות עד וכו', ר"ה פ"ג מ"א לא הספיקו
לומר . . עד וכו', כתובו' כ"ד מ"א לא הספיקה
לעמוד בדין עד וכו', ואיזה פעמים לא הספיק . .
עד וכו' בתוספ' פסחי' פ"ט, לא הספיקו לתקן . .
עד וכו' תוספת' יבמו' רפ"א, תעני' כ"א. לא הספקתי
לפרוק . . עד וכו'. ירו' ברכו' פ"ט ד"ד: לא הספיק
לומר . . עד וכו'. ב"ר פצ"ד אינו מספיק לצאת עד
וכו' עיי"ע ספג וש"נ — תוספת' נדרי' פ"א אין
המקום מספיק לבוא, אבות פ"ה מי"ח סנהד' ק"ז:
אין מספיקין בידו וכו', מדות פ"ה מ"ד משם מספיקים
מים לכל העזרה. התפעל פסחי' ח'. ושם. במסתפק
תוספת' ביצ' רפ"ג אין מסתפקין מהן ביו"ט. ירו'
כתובו' פ"א דכ"ה סע"ד שהיא מסתפקת . . איפשו'
לה שלא להסתפק, ירו' דמאי פ"ב דכ"ב רע"ג שהיא
מסתפקת יום אחד. ירו' ע"ז פ"ה דמ"ד ע"ד אבותיכם
היו מסתפקין בשלנו אתם מפני מה אינכם מסתפקין
ממנו. והשם סִיפּוּק עיי' לעיל ועוד (כמו שֶׁפֶּק
בל"מ) מכילת' בשלח רפ"ג אין סיפוק בידו ליתנה
לנו, וכן סֶפֶק כמו שֶׁפֶּק תוספת' קידושי' פ"א
האיש ספק בידו לעשות והאשה אין ספק בידה
לעשות וכו' כ"ה בכ"י אירפורט ובנו"ג ספיקה
ובקידושי' ל': ול"ה. סיפק צ"ל ספק או כל"נ סְפִיקָה
כגי' הירו' פיאה פ"א דט"ו סע"ג ורע"ד ובירושלמי
קידושי' פ"א דס"א סע"א. ירו' פיאה פ"א דט"ז
סע"א ע"י שהיה ספיקה בידו למחות וכו' וכ"ה
בירו' סוט' פ"ט דכ"ד סע"א. ירו' סוט' פ"ז דכ"א
ע"ד והיתה ספיקה בידו להחזיק . . ולא היתה
ספיקה בידו להחזיק. בויק"ר רפכ"ה היתה ספק בידו
למחות . . היתה ספק בידו להחזיק ובקהל"ר פ'
טובה חכמה הגי' ספיקא. ובקהל"ר פ' מעות שהיתה
סַפִּיקָא בידך לשוב. וכן בתרג' ירו' א' לבראש'
ל"א, כ"ט אית סַפִּיקָא ביד. ועוד בתרג' סִיפּוּק'
סִפּוּק (וכ"ה בל' שמרוני בענין מזון) עיי' לישעי'
ל"א, ב' ולאיוב ל"ו, י"ח. ועוד סוּפְקָנָא למשלי כ"ה
ט"ז; כ"ז, כ"ז] —

* סיפקא, סיפוקא ט"ס וצריך לו' סיפוסקא עיי"ע
ספסק.

* ספיקטורין עיי"ע סקפטר.

ספקל (= סְפִקוּלָא מל"ר spiculum ובל"ר אמצעי'
spicula שבט ודרבן לייסר בו spitzer
Stachel (zur Züchtigung) ועוד specula פקודת
רב קטל der Dienst des Scharfrichters) בילמדנו
בריש אחרי מות (בתנחו' ל"י) אבל אלו שהכניסו
שלא ברשותן הכניסו מה עשה נתן להם ספקולא
ויש מהן בע' דמס. — (א"ב פי' בל"ר יסורים ומקל
השוטר ומיתת בית דין). *[אחי"ה אולי כיון
ר"ב ג"כ לל"ר הנ"ל ודבור נותן ספקולא (או
ספיקלא כגי' רבינו בע' דמס ח"ג, פ"ז וש"נ) הוא
כלא"ש Zuchtruthen geben וכן בתנחום' חיי שרה
סי' ג' שאם ימרדו העבדים ישמעו מפי ספקולא
בשמ"ר פט"ו אספיקולא עיי"ע ח"א, קצ"א. פי'
יקבלו מפי על ציוויי עונש בדרבן ועוד הרבה בע'
דמס הנ"ל ושם רמזתי ג"כ על ל"ר ,speculatio
spiculatio מיתה ע"י ספקלטור עיי"ע ופקודת רב
קטל נקרא specula ובע' דמס הארכתי וש"נ ויש
להוסיף במד"ר פ"ז מלך בו"ד יש לו ספקולא ואף
האלהים יש לו ספקולא] —

סְפִקוּלָא מל"ר specula מצפה Anhöhe zum Um-
schauen) ירו' דשבת פרקא קמא (דף ג':)
אפי' נתון בספיקולא [2] פי' בל"ר מקום גבוה מקום
מצפה. *[אחי"ה וממנו אולי התואר סְפַקְלַי'
מי שעומד על המצפה קהל"ר פ' טובה חכמה:
אשר על הבית (מ"ב י"ח, י"ח) ספקלי ור"ב הביא סוף
המאמר בע' סקרפטור עיי"ע ובפסיקת' רבתי ר"פ
כ"ב דרש לא תשא אלף אֶלֶף דברי תורה למד
כרוז מם ספיק לה צ"ל ספיקלא וכו' ונ"ל שצ"ל
למד כרוז ספיקלא כלומר ל' גבוה מכל האותיות
כמו שהוא כרוז עומד במקום גבוה וכדאי' בסיום
המאמר וא"כ ספיקלא הוא מקום גבוה] —

סְפֶקְלַטוֹר (מל"ר spiculator, speculator ובל"י
אמצ' σπεκουλάτωρ רב קטל Scharf-
richter עיי' ר"ב) בר"ג דפ' ח' שרצים (שבת ק"ח סע"א)

---

[1]) במשנה שבמשניות ב' פעמים בפיעל המספק ובכ"י ש"ס בט"ס המפסיק. [2]) בנו"ג בספיקלא.

ו א ח ד[1]) הרגו ספקלטור[2]) שר הטבחים (בראשי׳ ל״ז, ל״ו) תר״י (א׳ וב׳) רב ספקלטוריא. בריש מגילת איכה (פתיחתא ד״ה וזכור סי׳ כ״ג) לפתוח פה ברצח (יחזק׳ כ״א, כ״ז) ספקלטורין[3]). בילמדנו ואלה שמות (תנחומ׳ ססי׳ י׳) ספקלטורין עיורין וברח משה. — (א״ב פי׳ בל״ר ממונה להרוג מחוייבי מיתה למלכות. *[אחי״ה וכן מוכח בפירוש בספרי בהעלותך פ׳ צ״א אמר לספקלטור הרגני עד שלא תהרוג את בניי. במד״ר פ״כ מלך בו״ד משלח ספקלטור להרוג וכו׳ ע״ש איזה פעמים. וכ״ה בתנחומ׳ הישן בלק סי׳ י״ב. איכ״ר פ׳ ולא זכר עיי״ע קייסטור. ויק״ר פכ״ו לפיכך נעשה ספקלטור לכל פורצי גדרות. תנחומ׳ חקת רסי׳ כ״א ואין אדם מקלס לספקלטור שלו וכ״ה בילק׳ חקת ר׳ תשס״ד ובתנחומ׳ הישן חקת סי׳ מ״ח ובמד״ר פי״ט לאיספקלטור וכן צריך לו׳ ספיקלטור בשהש״ר פי׳ שימני כחותם ובנו״ג קְפוקליטור עיי״ע במו״ע ועיי׳ עט״ש לפערלעס 12] —

* ספיקליא (נ״ל מל״י אמצ׳ = φέκλα, φήκλη σφέκλης (בל״ר faex פסולת Boden-satz, Hefe) ירו׳ ברכו׳ פ״ט ד״ג סע״ג היה יושב בבית הכסא או בבית ספיקליא וכו׳ כה״ג במהרש״ם ופי׳ בית הסוהר של בני תמותה מל׳ ספקלטור ושם עושין האסורין נקבי צרכיהן וכו׳ ובנו״ג ספיקריא עיי״ע ופי׳ ר״ב ולפע״ד הוא ענין פסולת כאמור עיי׳ ע״מ מיירסיאום 598. ובראב״ש ברכו׳ פ״ט סי׳ י״ג גרס בכספוקלריא ובמעיו״ט כתב בירו׳ גרס בבית ספוקלרי ופי׳ מה שפי׳ ע״ש.

ספקלר (= סְפֶּקְלַרְיָא מל״ר specular, speculare ובל״י אמצע Spiegel, polirtes durchsichtiges Metall σπεκουλάριος) בסוף כלים (פ״ל מ״ב) ספקלריא[4]) טהורה ותמחוי שעשאו אספקלריא טמא. בפ׳ לולב וערבה בגמ׳ זוקפין (סוכ׳ מ״ה:) הא דמסתכלי באספקלריא המאירה הא דמסתכלי ב א ס פ ק ל ר י א ש א י נ ה מ א י ר ה[5]) בס״ג דפ׳ החולץ (יבמו׳ מ״ט.) כל הנביאים נסתכלו בספקלריא[6]) פי׳ כיון דאמר ליה משה רבך אמר (שמות ל״ג כ׳) כי לא יראני האדם וחי ואתה אמרת (ישעי׳ ו׳, א׳) ואראה את ה׳[7]) חילוף דבריו אמר ידענא ביה דלא מקבל הוה בעי למימר ליה והלא אותן העומדים עם משה נאמ׳ בהן ויראו את אלהי ישראל (שמות כ״ד, י׳) וגו׳. וכתיב כי לא יראני האדם וחי וכתיב (דברי׳ ד׳, ט״ו) כי לא ראיתם כל תמונה אלא כבודו ראו גם כבודו ראיתי אני ויש כבוד למעלה מכבוד והכבוד שהוא ההוד הגדול הקרוב לשכינה לא ראהו אדם ועליו נאמר כי לא יראני האדם וחי ומקצת ממנו בקש משה רבינו שנא׳ (שמות ל״ג, י״ח) הראני נא את כבודך והשיב לו כי לא יראני האדם וחי וזהו שאמרו בשמועה זו מכל מקום קשו קראי אהדדי ופירשו בענין זה הפירוש ואמרו תנאי היא. וי״ס שאין כתוב בהן תנאי היא אלא קשו קראי אהדדי כדתניא[8]) כל הנביאים נסתכלו בספקלריא שאינה מאירה ומשה רבינו נסתכל בספקלריא המאירה. פי׳ כי לא יראני האדם וחי על הוד שכינה נאמ׳ שהוא הוד בוהק ואין בריה יכולה להסתכל בו וכל המסתכל מת מיד וכל הנביאים ראו כבודו מתוך ספקלריא שאינה מאירה כאור כחוש ונדמה להן שראו מראה וזהו כאדם זקן שאורו כחוש ורואה הנמוך כאילו גבוה והאחד כשנים וכן כיוצא בהן ואינו כך וזהו שאמר הכתוב (הושע י״ב, י״א) וביד הנביאים אדמה כלומר מראה שרואין דמיון ולא עיקר ומשה רבינו נסתכל בכבוד ובהוד השכינה בספקלריא המאירה מאחורי הוד השכינה וביקש יותר מראה מן ההוד ולא ניתן לו. וכענין הזה מפורש בריש ויקרא רב׳ (פ״א) מה בין משה רבינו לכל הנביאים ר׳ יהודה ב״ר אלעאי אומר כל הנביאים ראו מתוך ט׳ אספקלריות [הה״ד] (יחזק׳ מ״ג, ג׳) (מראה)[9]) וכמראה המראה אשר ראיתי כמראה אשר ראיתי בבאי לשחת את העיר ומראות כמראה אשר ראיתי על נהר כבר ו א פ ל ע ל פ נ י[10]) ורבנן אמרי כל הנביאים ראו מתוך ספקלריא מלוכלכת הדא היא דכתיב (הושע הנ״ל) וביד הנביאים אדמה ומשה רבינו ראה מתוך אספקלריא מצוחצחת שנא׳ (במדבר י״ב, ח׳) ותמונת ה׳ יביט. הרי ר״י ב״ר אלעאי ורבנן כולן שוין שראה משה רבינו שלא כראיית כל הנביאים הנה בין למאן דגרים תנאי היא והוא ר״י ב״ר אלעאי ורבנן ובין מאן דגרים בלא תנאי נתברר פירוש שמועה זו ומכל מקום אין שם דבר מברר ראיית דמות ידועה[11]) שהרי יחזקאל שפירש במרכבה לא הזכיר אלא רוח גדולה וענן גדול ואש מתלקחת ומתוכה כעין החשמל מתוך האש (עיי׳ יחזק׳ א׳, ד׳) אבל דברי הכל ההוד והכבוד הגדול הוא כבוד השכינה לא ניתנה רשות להסתכל

---

[1]) כ״ה לנכון בכ״י ק״ט ובדפ״ע ואחר. [2]) בנו״ג באלף בראש עיי״ע אספקלטור ח״א, קצ״א. [3]) בקהל״ר פ׳ וישב העפר: ספקלאטורין ובאיכ״ר ספקלטורים ובילק׳ יחזק׳ ר׳ שס״א ספיקלטורים. [4]) בנו״ג אספקלריא. [5]) וכ״ה בכ״י ש״ס ובע״י ובילק׳ כ״י אצל ד״ס (סוכ׳ צד ע״א) וכ״ה בסנה׳ צ״ז: ובנו״ג דלא מסתכלי באספקלריא המאירה. [6]) בנו״ג באיספקלריא. [7]) וכ״ה בש״ס ובמקרא ארוני. [8]) וכ״ה לפנינו ושם אי׳ כדתני׳ וצ״ל כדתניא. [9]) יש למחוק או ג׳׳ הערוך אספקלריות מראה. [10]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט וה״ב ובדפ״ע בטעות ואראה. [11]) בכ״י ק״ט דבר ידיעה.

בו לכל בריה וכל שהוא חכם מבין מדעתו אבל לפרש יותר מזה בהוד השכינה לא ניתנה רשות [1]). (א"ב פי' בל"י ורו' מראות ורקועי זכוכית). *[אחי"ה כבר פירשתי בע' אספקלריא (ח"א, קצ"א) ובכל מקומות הנ"ל פי' מראה אבל הוראת המלה בל"ר בקבוץ specularia ג"כ חלון זכוכית ובזה הענין בירו' ברכו' פ"ח די"ב סע"ב גר.. בתוך פנס או בתוך ספקלריא ופי' המהרש"ם לנכון כגון שהיה רואה נר בעד החלון ובחלון זכוכיות שקורין ספקלריא ע"כ ובחנם עמל בעל אה"צ לבאר שבאה המלה מגליון כי בכ"מ ענין המלה מראה ע"ש. ועוד יש לי ראיה מתוספת' סוף עירובין מלבן של ספקלריא וסריגין [2]) של חלונות. והרמב"ם בכלי' פ"ל מ"ב פי' ספקלריא: ספק ראיה! ועיי' בתוי"ט שם. ובפי' רה"ג שם כתב: שמה בטיית גמאת אותין הזכוכית אשר (במרחץ) [צ"ל הפרצוף] נראה מהן שמן בל' ישמעאל גמאת (סורחת) [3]) אונהיר ע"כ והוא בל"ע جماة انهر] —

ספיקריא (לדעת ר"ב בל"ר מערה? פ' הרואה דברכו' בירושלמי (פ"ט די"ג סע"ג) היה יושב בבית הכסא או בבית ספיקריא פי' בל"ר מערה. *[אחי"ה כיון לל"ר specus Höhle אבל פי' רחוק ודחוק וכה"ג לפנינו אבל בגי' מהרש"ם בלמ"ד עיי"ע ספיקליא ומ"ש] —

סָפַר מל"ם סַפַּר פי' גלח שער ,das Haar scheeren; סַפָּר, סַפָּרָא Haarverschneider, Barbier) בפ"ח בשביעי' (מ"ה) לא לספר ולא לספן. פי' ספר גלב. בפי"ג בכלי' (מ"א) זוג של ספרים שנחלקה פי' בע' זג. בר"ג דפ' במה אשה (שבת נ"ח:) מספורת של פרקים פי' בע' נגוסטר. בכל כלי עץ שנחלק פי"ו בכלי' (מ"ח) תיק מספורת ומספרים והתער. בס"ג דפ"ק בסוכה (כ':) של שק ושל ספירה פי' השיער שמספר מזנב הסוס ומן הצואר [4]). — (א"ב תרג' ויגלח ויחלף שמלותיו (בראשי' מ"א, י"ד) וספר ושני כסותיה). *[אחי"ה וסַפֵּר הוא בנין פַעל וכמו בל"ס ועיי' עוד תרג' ירו' א' לויק' י"ג, ל"ג; י"ד, ח' ט'; כ"א, ה'; לדברי' כ"א י"ב, ותרג' לש"ב י"ד, כ"ו ולאיוב א', כ', ובדרז"ל סוט' מ"ט: התירו לספר קומי (קוֹמִי coma, κόμα) וכ"ה בירו' שבת פ"ו ד"ז ע"ד. ובד"ר פ"ב מה המספר קומי זה המספר פאת ראשו וכו'. ירו' מגיל' פ"א ד"ע ע"ד ואמרו עליו על ר"א שסיפר. ירו' כלאי' ספ"ז דל"א. בן עזאי אמר יספר, תוספת' ביצה ספ"ג אין מספרין את הראש ואת הכרעים ואין מספרין את הירק במספרת אבל מספרין את הקונרס [5]) ואת העכביות. ויק"ר ס"פ כ"ח יתיב ומספר ליה.. כיון דחסיל מן מספרא ליה וכו' ושם בינוני פעול ולא מְסַפֵּר. התפעל מִסְתַּפֵּר ע"ז כ"ז, כ"ט. תוספ' ע"ז פ"ג ובינוני פעיל במקום השם ספירא וגי' רבינו עיי' לעיל. השם המופשט ספורא (בל"ס סוּפָּרָא) ויק"ר ס"פ כ"ח מאני ספוריה וכצ"ל באסת"ר פ' מהר ושם בט"ס מאני ספרא דידיה. והתואר סַפָּר שבת פ"א מ"ב ויק"ר ספי"ד וס"פ כ"ח ושם ג"כ סַפָּרָא (וכל"ס) ובאסת"ר פ' מהר. והקבוץ סַפָּרִין כלי' פכ"ד מ"ה ומי"ג תוספת' פסחי' ספ"ב (ג') ותוספת' קידושי' פ"ה] —

סֵפֶר (מל"ם מפעל סָפַר (תהלי' פ"ז, ו') פי' כמו כתב והשם סֵפֶר שם לחבור, אגרת, מכתב ,Buch Geschriebenes, Bibel) בפ' ט"ו בכלי' (מ"ו) כל הספרים מטמאין את הידים חוץ מספר עזרא [6]) פי' מפני שהכהנים זריזין הן ולא יבא להצניע ספר אצל תרומה שבשביל כן גזרו עליו טומאה כמפורש בפ"ק בשבת בגמ' י"ח דברים (י"ג: י"ד.) [7]) בסוף ידים (פ"ד מ"ו) וספרי המירום [8]) שאינן חביבין אינן מטמאין את הידים. בפ' ערבי פסחי' בגמ' ואפי' מן התמחוי (פסחי' קי"ב סע"א) וכשאתה מלמד את בנך למדהו בספר מוגה פי' ספר מבואר שלא יהא מטושטש. פ"א בספר מדוקדק. ירושלמי בפ"ק במגיל' (דף ע"א רע"ד) ובפי' רבינו חננאל זצ"ל [9]) בפרק [10]) הניזקין [11]) הלכה למשה מסיני שיהו כותבין בעורות בדיו מסורגל [12]) וכרוכין [13]) בשיער וטולין במטלית ודבוקין [14]) בדבק ותופרן בגידין.. וצריך שיהא כותב על הגויל במקום השיער ועל הקלף במקום הבשר [15]) ואם שינה פסל ולא יהא כותב חציו של עור וחציו של קלף [16]) ועוד מפורש בע' דוכסוסטוס. בפ"ק בברכו' בגמ' דסמוך רבן גמליאל אומר (ח' סע"א) מאי דכתיב (ישעיה א', כ"ח) ועוזבי ה' יכלו זה שמניח ספר תורה ויוצא. בפ"ק בע"ז בגמ' וקרטיסים (ט', ושם:)

---

1) זה הפי' הביא הרמב"ן בשם ר"ח עיי' המפרש לע"י בס"פ ד' דיבמות. 2) כ"ה בכ"י אירפ' ובנו"ג וטריסין, ומרינין. 3) יש למחוק ושייך לדבור שלאחר זה שבמשנ' ד'. 4) בנו"ג ספירא וכ"ה בכ"י ש"ס ושם בגליון פי' קצר וז"ל ספירא משער של צוארי בהמה (ד"ס במקומו) והוא כפי' הערוך. 5) כ"ה לנכון בכ"י אירפ'. 6) כ"ה בכ"י ק"ט דפ"ר פיז' ואמ' ובדפו"ו עזרה ובנו"ג העזרה ובכ"א העזרא ועיי' הר"ש. 7) ועיי' פי' רה"ג לזבי' פ"ה מי"ב. 8) עיי"ע מירום = מירום ובפי' רה"ג המרום. 9) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע ר"ח ובכ"י ק"ט משובש ובפי' ח' 10) כ"ה נכון בדפ"ר ובשדפ"ע ובכ"י ערוך ובפרק. 11) שם לא מצאתי ואולי צ"ל במקום בפרק הניזקין בפרי' ק' דגיטין וכיון לדף ו': ושם פי' ר"ח עיי' חידושי הרשב"א שם. 12) בירו': וכותבין בדיו ומסרגלין בקנה ועיי' ריש מסכ' סופרים. 13) בנו"ג וכורכין. 14) בנו"ג ודובקין. 15) בנו"ג ועל הקלף במקום נחושתו. 16) בירו' על עור.. על קלף.

וסימניך[1]) ספרא בצירא תנא תוספאה[2]) פי' מנהג הכותב מקרא לכתוב בחיסור כגון משה בלא ו' לאמר בלא ו' אבל התנא מנהגו לכתוב התיבה מלאה בלא חיסר[3]). ספרא וספרי (שבת קל"ז רע"א עירו' צ"ו: חגיגי ג'. מגילי כ"ח: יומי מ"א. קידושי מ"ט רע"ב נ"ג. סנהדי פ"ו. שבועו' י"ג. מ"א: בכורו' ס"א. כריתו' ז'. כ"ב.) פי' ספרא נקרא תורת כהנים שהוא ספר ויקרא לבדו[4]) ספרי הוא וישלחו שהן שני חומשין[5]). ספר מתא (ב"ב כ"א:) כבר פירשנו בע' אמן *[אחי"ה שם ספר נופל על ענינים שונים על כן הוא המתואר ויבא עליו התואר ד"מ עדיות פ"א מי"ב ספר כתובה, ע"ז י"ח. ספר תורה (והרבה פעמים בקצור ר"ת ס"ת) ועיי' ברכו' ח'. כ"ד; נ"ה. שבת י"ד. קל"ג: עירו' ס"ד. יומ' ע'. מגילי כ"ו: מ"ק י"ח. כ"ה סע"א, יבמו' ט"ו: גיטי' נ"ו: סוט' ל"ט. מ"ט: קידו' ל'. ב"ב י"ד. ט"ו. סנה' כ"א: ע"ז ב'. ח': מנחו' ל'. וגם ספר ספרא בלבד כמו ס"ת עיי' ידים פ"ג מ"ד וה' מגילי כ"ב. ושם: ב"ק פ"ב. ב"ב הנ"ל, ספרי האזינו פ' ש"ז. ספר אורייתא דמשה יומ' ל"ו: סיפרא דאגדתא ברכו' כ"ג סע"א. סיפרא דאדם ב"מ פ"ה סע"ב ויק"ר רפט"ו ספר של אדם הראשון ועיי' ע"ז ה'. ועיי' תשו' הגאוני' בד' בערלין הו"ל ההרכבי סי' רי"ט צד 103 — ושם סי' כ"ט צד 11 עיין בענין ספר (הילכות) יצירה ספר רפואות שם סי' שע"ט צד 197, 374 ועיי"ע וותן. ירו' סוטה ספ"ט דכ"ד ע"ג ספר החכמה. שמ"ר פמ"א קהל"ר פ' ויותר כ"ד ספרים, ונזכרו מהם בפרוטרוט איזה מהם עיי' ב"ב הנ"ל ברכו' י"ז. שבת קט"ז. גיטי' ל"ה. ספרא (ספר) איוב. שבת י"ג: ספר יחזקאל. שם ל'. ספר קהלת. . ספר משלי. מ"ק ק"ו. ספר קינות, גיטי' שם סנה' צ"ב: פסחי' קי"ז. ספר תהילים, נדרי' כ"ב: ספר יהושע, סנה' צ"ג: ספר דניאל . . ספר נחמיה, ע"ז כ"ה. ספר הישר ספר אברהם יצחק ויעקב. והקבוץ ירו' סוט' ספ"ה ד"כ ע"ד משה כתב חמשה סיפרי תורה וכו' (ועיי' ב"ב הנ"ל), סנהד' ס"ח. שני ספרי תורה. שבת קט"ז. חגיג' ט"ו: סנה' ק': ספרי מינין (עיי"ע מן ו')[6]) ירוש' מעשרו' ספ"ג דנ"א. סיפרי קוסמי. סנהד' ק': ספרים החיצונים ועיי"ע מירום (מירוס)[7]) ומדרש ספרא לויקרא וסִפְרֵי או סִפְרִי (כמו ספרין דניאל ז' י') לבמד' מן וישלחו במד' ה', ב') ודברים אולי הוא קטוע מן ספרא דבי רב ברכו' י"א: סיפרא דבי רב (שם י"ח רע"ב), שאר סיפרי דבי רב (יומי ע"ד. ב"ב קכ"ד:). ונראים הדברים כי ספרי המדרשים הישנים האלה נשנו בבי רב היינו בבית המדרש ולא שהיה רב מחברם עיי' על כל זה בדור דור ודורשיו לה' וויים ח"ב 232 והלאה ובמבוא למכילת' שהוציא הח' פריעדמאן XVI והלאה ועוד עיי' ד"מ למהרז"ף 308 והלאה, ועוד עיי' גד"פ לצונץ 46 והלאה. ובענין כנוי מדרש פנים אחרים של וישלחו עיי"ע ברדם (ח"ב, קפ"ז) ומ"ש ושם כפי גי' כ"י ספרי קטן ע"ש. ובית לימוד למקרא נקרא בֵּי סַפְרָא, בית ספר עיי"ע בח"ב נ"ב, ע"ז. והתואר במקום השם סוֹפֵר פי' מלמד תינוקות במקרא ב"ב כ"א. סופר יהודי . . סופר ארמי, סופֵר מתא. תוספת' מגילי ספ"ד (ג') והסופר מלמד כדרכו. ב"ר ספ"ע אית ספר דלית ליה תלמידים[8]). קידושי פ"ב רע"א לא ילמד אדם רווק סופרים עיי' פירש"י וע' רווק. ירו' חגיג' פ"א דע"ו ע"ג וריש פתיחת' דאיכ"ר סופרים ומשנים, ויק"ר פ"ח סופרים ומשנים שהן מלמדין את התינוקות באמונה ועיי"ע משנה, מתניתא. ובלא"ר סַפְרָא, והקבוץ סַפְרַיָּא סוט' מ"ט. שרו חכימיא למהוי כִּספריא ופירש"י כספריא מלמדי תינוקות. ירו' שבת פ"ט די"ב. ספרא דסדרה, ירו' דמאי פ"ז דכ"ו: אשכח ספרא איינוס[9]) ירו' מגילי פ"ג דע"ד. ספרא הוה אימתן, שם פ"ד דע"ה: עיי"ע טרבנת, ושם: אילו הוה ההוא ספרא (ביומוי) [צ"ל ביומי] מניתיה חכים ועיי' מבהי"ר למהרז"ף קי"ח: וש"נ עוד מקומות אחרי' ויש להוסיף ירו' חגיגה פ"א דע"ו ע"ג ספרין ובמד"ר פי"ב סַפְרַיָּה עיי"ע מתניתא — ועוד פי' סופר כותב שטרות עיי' גיטי' כ"ד. ושם: זבחי' ב' סע"ב ב"ב כ"א. ושם: סופרים, סופרין והיחיד גיטי' פ'. ושם: ובל"א ספרא ע"ז ט'. איזה פעמי' ועיי' לעיל בערוך. ב"ב כ"א. (ועיי' בתוספו' ד"ה בסופר ופי' ר"ח שם) וע"ז י'. ספרא דוקנא ועוד עיי' גיטי' פ'. חולי' ס"ד: ס"ה, ירו' סוכ' פ"ב דנ"ג. תרג' ירמי' ל"ו, כ'. כ"א. כ"ג — ובפרט הונח שם סופר למי שהבין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט (עזר' ז', י') והוקר ודורש בעמקי התורה Schrifterklärer, Schriftgelehrter (בל"י γραμματεύς) ומל"ע سفار כותב ועוסק עם ספרים והוא שם כבוד לעזרא

---

[1]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע וסימן. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט ושם ובפי' ר"ח חסירה ובדפ"ע בצירא וכ"ה לפנינו ובדפ"ע הסדר הפוך תנא וכו' אבל מפי' רבינו מוכח כסדר הכ"י ק"ט. [3]) ועיי' פירש"י ובהפלשב"ע. [4]) ועיי"ע בן ב', טחב, מדר ועיי' רש"י בחולי' ס"ו רע"א. [5]) ועיי"ע זרז א', יחניף ועוד מכנהו בשם ספרי דבי רב עיי"ע ארבע ומ"ש ועי' חל (ח"ג ש"ץ) ועיי' מ"ש בסוף הספר במפתח לזה החבור. [6]) כ"ה בכ"י ש"ס ובדפוסי' לרוב צדוקים וכדומה. [7]) ובענין ספר בן סירא וספר בן תגלה עיי"ע בן סירא ועי' בן לענה ועי' משל. [8]) ומ"כ גרם ספר ואין נ"ל. [9]) עיי"ע ה"א, ע' ומ"ש.

(שם ו׳, י״א.) ובירו׳ שקלי׳ רפ״ה דמ״ח ע״ג מפורש כשם שהיה סופר בדברי תורה כך היה סופר בדברי חכמים [1]). ומצינו איזה פעמים דברי סופרים היפך ונבדל מדברי תורה עיי׳ סנהדרין פ״ז. פ״ח: ירוש׳ סנהד׳ י״א ד״ל רע״ב ירו׳ ברכות פ״א ד״ג: ירו׳ מגיל׳ פ״א ד״ע סע״ג ובפירושיהם ובדקדוקיהם חידשו כמה פעמים דבר חדש (עיי׳ כלי׳ י״ג מ״ז ועל כולן א״ר יהושע דבר חדש חדשו סופרים ואין לי מה אשיב ועיי״ע חדש וש״נ ירו׳ עירו׳ פ״ה דכ״ב ע״ג) ועשו גדרים ותיקונים. — בענין תיקון סופרים עיי״ע כבד א׳ (ח״ד קפ״א ושם בהערה 6), יבמו׳ כ׳. שניות מדברי סופרים, סנהד׳ פ״ז. סוכ׳ כ״ח. מגיל׳ י״ט: ופירש״י שם דקדוקי סופרים, נדרי׳ ל״ז: מקרא סופרים ועיטור סופרים עיי״ע עטר ב׳ (ועל שם זה נקרא׳ מסכת׳ סופרים) ועיי׳ תשו׳ הגאוני׳ סי׳ ג׳ בהוצ׳ הרכבי צד 3 ועיי׳ מבוא המשנ׳ לר״י ברילל 8 ושם 6 והלאה ובצד 259 והלאה ושם 261 בענין פליטת ספריא (ירו׳ תעני׳ פ״ב דס״ו. ועיי׳ ירו׳ מגילי׳ פ״א ד״ע ע״ג) ועוד עיי׳ בענין סופרים ד״מ למהרז״ף צד 2 והלאה. ורבינו הבינו עפ״י קידוש׳ ל׳. מענין ספירה וחשבון עיי״ע הבא אח״ז ושם הביא סופר, סופרים (מברכו׳ מ״ה: חולי׳ ק״ו.) וזה ודאי שייך לכאן ועגינו מחוכם ומלומד הפכו בור ומזה ירו׳ ע״ז פ״ה דמ״ד ע״ד אתא ספרא לגביה, ירו׳ יבמו׳ פ״א ד״ג ע״ג סופרי כותים — ותרג׳ ומחקק (בראשית מ״ט, י׳) וספרא ועיי׳ תר״י לדברי׳ ל״ג, כ״א וכן תרג׳ ונביא (ישעי׳ ט׳, י״ד) ועיי׳ תרג׳ ש״א י׳, ה׳, י׳. י״א. י״ב; י״ט, כ״ד. תרג׳ שה״שרא, כ׳ משה ספרא רבא, תר״י בראשית פ״ט, י׳ סַפְרִין מאלפי אורייתא ועוד זולתו — ועוד התואר סַפְרָנָא תרג׳ אסת׳ ה׳, י״א. והשם המופשט סְפִירוּת עירו׳ ט״ו: לספירות דברים כעלמא הוא דאתי עיי׳ פירש״י. ועוד ענין פקידת סופר ומַקרא ירו׳ מגיל׳ פ״ד דע״ה: ושרון ליה מן סָפְרוּתֵה] [2]) —

סָפַר (מל״מ ענינו מנין לדעת הכמות zählen ומזה לדעת רבינו סוֹפֵר של ע׳ הקודם עיי׳ בפנים. סְפִירָה (das Zählen, die Zählung בר״נ דפ׳ שלשה שאכלו (ברכו׳ מ״ח:) ובר״נ דפ׳ כל הבשר (חולי׳ ק״ו סע״א) שנים שאכלו מצוה ליחלק בד״א כששניהם סופרים אבל אחד סופר ואחד בור סופר מברך ובור יוצא. בפ״ק דקידושין בגמ׳ כל מצות הבן (קידוש׳ ל׳.) לפיכך נקראו ראשונים סופרים (ד״ה א׳ ב׳, נ״ה) שהיו סופרים כל האותיות שבתורה שהיו אומרים ו׳ דגחון (ויק׳ י״א, מ״ב) חצי אותיות של תורה [3]) דרש דרש (שם י׳, ט״ז) חציין של תיבות והתגלח (שם י״ג, ל״ג) בפסוקין [4]) וכו׳. בראש כלי׳ (פ״א מ״א) ומצורע בימי ספרו [5]) פי׳ דין המצורע לאלתר כשיתרפא מביא שתי צפרים, ויושב ז׳ ימים מחוץ לאהלו ואלו ימים נקראו ימי ספרו וביום השמיני מביא ג׳ קרבנות וטהור לגמרי כמפורש בריש פרש׳ זאת תהיה (ויקרי׳ י״ד). ובפ״ק דקידושין בגמ׳ וחכ״א בכסף (כ״ה רע״א) והיא שנספרת על גב היד פי׳ נספרת בסדר האצבעות [6]). ובפ׳ בנות כותים בגמ׳ המקשה נדה (נדה ל״ז רע״א) מה ימי נדה אין ראויין לזיבה ואין ספירת שבעה עולה בהן [7]) דכיון דאין זיבה אין ספירה אף ימי לידתה אותו יום שהיא יולדת בו אין ראוי לזיבה כדאמרן מחמת עצמה ולא מחמת ולד ואין ספירת שבעה עולה מהן אלמא דאינה סותרת ואינה עולה למנין שבעה נקיים. בס״ג דפ׳ בא סימן (נ״ד סע״א) זאת אומרת ימי נדתה שאינה רואה בהן עולין לה [8]) לספירת זיבתה. פי׳ אחר מה ימי נדתה אין ראויין לזיבה שאפי׳ כל ז׳ רואה דם אינה נקבעת זבה ואם היתה זבה קודם אין ספירת ז׳ עולה בימי נדתה דכיון דהגיע זמן נדתה וראתה דם אפי׳ ספרה מקצת נקיים סתרה ולא סלקא. *[אחי״ה ובינוני פעול נדה ל׳, ספורים ושם ס״ט, ספורין ובינוני פועל סופר, סופרת עיי׳ נדה ע״ג. ושם השם המופשט סְפִירָה ועיי׳ ירו׳ פסחי׳ ספ״ח דל״ו: ספרא אמור פרש׳ י׳ פרק י״ב [9]) ומהמושג ספירה פי׳ רבינו עפ״י הש״ס שם סופר של ע׳ הקודם וכן אי׳ בחגיג׳ ט״ו סע״ב ובסנה׳ ק״ו: (כגי׳ כ״י ש״ס) איה סופר (ישעי׳ ל״ג, י״ח) שהיו סופרים כל אותיות שבתורה ובירו׳ שקלי׳ רפ״ה דמ״ח סע״ג מה ת״ל סופרים (דה״י א׳ ב׳, נ״ה) אלא שעשו את התורה סְפוּרוֹת ספורות [10]) חמשה לא יתרומו (תרומ׳ פ״א מ״א) וכו׳] —

---

[1]) וקישור עם בי״ת עד שאינו מלי׳ ספירה שנקשר עם יחס האת. [2]) ובל״ים ספרותא פי׳ כמו בלש׳ עברי הדשי ספרות Literatur. [3]) בנו״ג הציין של אותיות של ס״ת. [4]) בנו״ג של פסוקין. [5]) וכ״ה במשנ׳ שבמשניות ובש״ס ספירו וכ״ה ספרו בנזיר פ״ז מ״ג במשניו׳ ובש״ס בבלי אבל בירו׳ ובכ״י ק״ט ספורו. [6]) וכ״ה בפירש״י. [7]) בנו״ג מהן. [8]) לי׳ לפנינו. [9]) ועשרת העלולים העליונים היושבים ראשונה במלכות שמים קוראים המקובלים בשם ספירות או מדות עיי׳ ספר הגדרים ס״ז ע״ג ועיי׳ ספר יצירה רפ״א עשר ספירות ולד״ק מלי׳ σφαῖρα die Sphären. [10]) ותוספו׳ קידוש׳ ל׳. ד״ה נקראו גרסו בשם הירו׳ שעשו כל התורה כולה מספרות.

סָפָר (מל"ס סְפָרָא חוף וגבול Grenze, eig. Ufer, Küste) בס"ג דפ' החולץ (יבמו' מ"ח סע"ב) ובעיר הסמוכה לספר אין משהין אותו כל עיקר שמא ישמע דבר וילך ויגיד לחבירו גוי[1] בר"ג דפ' משוח מלחמה (סוטה מ"ב סע"א) ת"ר פעמים מדבר עמהם[2] אחת בספר ואחת במלחמה. בפ' מי שהוציאוהו בגמ' כל היוצאין להציל (עירו' מ"ה.) ובס"ג דפ' מרובה (ב"ק פ"ג.) בבל כעיר הסמוכה לספר דמיא תרגומא[3] נהרדעא[4]. בילמדנו שלח לך (תנחומ' שלח סי' ט') עמלק יושב [בארץ הנגב] (במד' י"ג, כ"ט) מה ראה עמלק לישב בארץ הנגב על הספר על דרך כניסתן של א"י[5] פי' ספר ארץ העמים הסמוכה לא"י ועיר הסמוכה לים נמי נקראת ספר[6] כדמתרגמינן זבולן לחוף ימים ישכן (בראשי' מ"ט, י"ג) על ספר ימיא. *[אחי"ה כ"ה בדפו"ו ובכ"י ק"ט ובדפ"א ימא וכ"ה בתר"י א' (בקבוץ) על סְפָרֵי ימא ובאונק' על ספר יממיא ועוד עיי' תרג' לדברי' א', ז'; ליהושי' ט', א'; לירמי' מ"ז, ז'; לשופטי' ה', י"ז. וכ"ה בתוספ' עירו' פ"ד (ג') עיירו' הסמוכות לספר, תוספת' סוט' פ"ז אחת בספר וכו' כמו בסוט' הנ"ל. והקבוץ ירו' חלה רפ"ב דנ"ח: סְפָרֵי א"י . . ספרי חוצה לארץ. ורש"י בראש' הנ"ל לועז חוף מרקא והוא ל"צ marche ובלא"ש Marke בל"ר אמ' marcha וכן לועז רש"י ביבמו' ובעירו' הנ"ל בדפ"ש. ופי' גבול המבדיל בין ארץ לארץ] —

ספיר (נ"ל מין עדשים לבנים ולפענ"ד מל"י אמצ' ἄσπρον לבן) הפול והספיר (כלאי' פ"א מ"א) בע' פול *[אחי"ה בע' פול הביא רבינו את הירו' כלאי' (פ"א דכ"ז רע"א) ואח"כ מבארו כי בירו' אי' ספיר פישונא . . ופול הלבן (כפי גי' רבינו) ספרווה וזה האחרון פי' רבינו לנכון ל"י אספרון לבן ואח"כ פי' כל אחד ואחד בלאי"ט והיינו כי פול פאבא (faba) ספיר ציצירקלי בל"ר (cicercula בלאי"ט cicerchia, Kichererbse) מין שחור פורקדן, פיסי (בלאי"ט pisello בל"י πίσον, πίσσος, πίσος בל"ר pisum, eine Art Erbsen) מין לבן וכו' והעולה מזה כי ציצירקלי בהיותו ממין שחור נקרא פורקדן ובהיותו ממין לבן נקרא פיסי ומזה הוא ג"כ פישונא (πίσον) של הירוש' והיינו ציצרקלי לבן וא"כ נ"ל ברור כי ספיר הוא מל"י הנ"ל ἄσπρον[7] וא"כ יש מעדשים מין לבן כמו שיש מפולים מין לבן, ומי שאמר כי ספיר הוא ל"י ὄσπριον אינו אלא טועה כמו שהזכיר ג"כ ה' לעף (ספלנ"צ 245) אבל פתרון ספיר נעלם מעיניו וגם מ"ש כי הערוך השוה צפורין עם ספיר טעות הוא כי לא רבינו בעל הערוך כי אם ר"ב כתב כן עיי"ע צפורין. ורמב"ם בפי"מ לכלאי' פי' ספיר בל"ע מאש ماش (Meerbohne — וראיתי בכפתור ופרח בפ' נ"ו צד 119 שהביא ג"כ הפי' הספיר הוא אלמאש ובצד ק"כ כתב וז"ל ומצאתי פי' בל' ערבי זולת זה (כלו' זולת פי' הרמב"ם) הספיר מין מהפולים והוא רחב ונמצא בארץ כנען וקורין לו אל חיטי ע"כ ונ"ל כי ענין הפולים הוא כמו אפונים (עיי"ע וע' אפולים) פי' מין עדשים וממין זה ישב רחב שנקרא בלא"ש Platterbse ועוד ממין עדשים אשר שמו בל' ערבי ופרסי خود, نخوط Kichererbse (לעף 172) ונ"ל להגיה במקום אל חיטי: אלנחוט וכל זה עולה יפה לפי מה שפירשתי בשטת הערוך][8] —

* סִפֵּר (מל"מ ענין ספור מעשה erzählen והשאל לתשמיש המטה בל' כבוד) סוט' מ"ב. מספרי לשון הרע עיי"ע חנף, ערכי' ט"ז. לעולם אל יספר אדם בטובתו של חבירו וכו', מגיל' י"ח. המספר בשבחו של הקדוש ב"ה וכו'. ב"ר פע"ח סיפור הוא שמספר ואומר וכו'. ובל' כבוד לתשמיש המטה נדרי' כ' רע"ב אינו מספר עמי לא בתחלת הלילה וכו' וכשהוא מספר מגלה טפח וכו'. וכן נאמר בל' נקיה מדברת בתוך ביתה עיי"ע קל ה' וע' דבר (ח"ג, י"ג). —

* סַפְרָא, סִיפְרָא, סִפְרֵי, סַפְרוּתָה, סְפִירוּת עיי"ע ספר ב'. ספוֹרָה, סְפִירָה עיי"ע ספר ג'.

* סַפְרָא (שם פרטי) מצינו איזה אנשים נקובים בשם זה עיי"ע במבה"י למהרז"ף קי"ח. ובסד"ה צד קמ"ט. —

* סְפַיְרָא, סְפַיְרָה (מל"י σφαῖρα כדור Kugel, Ball) כדרבנות (קהלת י"ב, י') נדרש כמו בשתי תיבות כַּדוּר — בנות כהדא ספירא (ספירה) של תינוקות במד"ר פי"ד ועיי' פסיקת' רבתי רפ"ג וע' כדור (ח"ד, ר"א). —

---

[1]) בנו"ג נכרי. [2]) כ"ה בכ"י ובדפו"ו. [3]) בנו"ג ותרגומא. [4]) כ"ה בכ"י ובד"ר ווניצי'. [5]) בכ"י ק"ט לארץ ישראל ובתנחו' של ישראל לארץ. [6]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע ספר נמי. [7]) וכן מתואר מעה קטנה עיי"ע אספרי ח"א קצ"ג בהיותה לבנה. [8]) ואגב אעיר פה כי בכו"פ 119 פי' הטפח הוא חרטמאן וכו' (ושם ג"כ בט"ס חרמטאן) וזו ראיה לפירושי בע' טפח (ח"ד ס"ב) בדברי הרמב"ם כי קרטמאן וחרטמאן אחד הוא.

* סְפוֹרְיָא (שם מקום) עיי"ע בית שופרי ח"ב, פ"ו.

סְפַרְגוֹס (מל"י Siegel σφραγίς בב"ר פרש' ל"ג (ל"ב) ובפרש' נ' (מ"ט) נטל אוהבו וחבשו ונתנו בבית הסהר ונתן ספרגוס שלו עליו כך ויסגר ה' בעדו (בראשי' ז', ט"ז) פי' חותם. — (א"ב פי' בל"י חותם ונקרא ג"כ סימנטרין) *[אחי"ה וכן העתיקו ע' זקנים חותם (מ"א כ"א, ח; שה"ש ח', ו') ועקילס וסומכוס מלת חותם (בראשי' ל"ח, י"ח; איוב מ"ז). והפעל ממנו σφραγίζω חָתַם עיי' העתקת ע' זקנים לדברי' ל"ב, ל"ד, לישעי' ח', ט"ז: לאיוב י"ד, י"ז; לאסתר ח', ח' וזולתו] —

סַפִּירִינוֹן (מל"י σαπφείρινον Saphirstein) תר"י (א') נפך ספיר, (שמות כ"ח, י"ח) כמעשה לבנת הספיר (שם כ"ד, י') *[אחי"ה בתר"י א' כעובד אבן ספירינון ובתר"י ב' לבן דספירינון ועוד עיי' תר"י א' ל"ט, י"א ועיי"ע סמפירינון] —

ספרכיתא (לדעת ר"ב מל"ר spurcitia cities Unflath — ועוד עיי' בפנים) תרג' מאיש מדבר תהפוכות (משלי ב', י"ב) מן גברא דממליא ספרכיתא פי' בל"ר דבר מכוער ומלוכלך. *[אחי"ה וכה"ג במתורגמן וכתב ואיני יודע מה היא ואולי הוא ט"ס והיה ראוי להיות מפרכיתא ובנ"א מצאתי הפוכתא וכן מתורג' שאר תהפוכת שבמשלי. ור"ב כיון לל"ר הנ"ל [1] ובדפ' תרג' האחרוני' אי' מפרכיתא וקרוב שהוא ט"ס וצ"ל הפוכתא כדעת המתורגמן. ודע כי سركى בל"פ טרח ועמל Belästigung ואולי הוא הוא ספרכיתא] —

ספרק (= סְפַרְקִין, סַבְרִיקִין יש אומרי' מכנסים וי"א בתי ידים עיי' בפני') בפ' כל כתבי בגמ' להיכן מצילין (שבת ק"כ.) מעפורת ושני ספרקין יש שגורסין סובריקין והן כלי יון המכנסים והגאון פי' כלים שמלבישין בהן הידים עד האציל ויש בהן בתי אצבעות. — (א"ב פי' בל"י כל דבר עגול ואולי נקרא כן מין מלבוש עגול) *[אחי"ה כיון לל"י σφαιρικός kugelrund ואין מובנו לכלי מלבוש ואין הפי' ראוי למי שאמרו. ודע כי כל הערך הועתק מפי' ר"ח בשבת (ש"ס ווילנ') בשנוי קצת וז"ל ר"ח שם: שני ספרקים: ויש שגורם סובריקין והם כל"י המכנסים ושמענו שאמר הגאון נט' דח' דם תפנקי שמלבישין בהן הידים עד האציל ויש בהן בתי אצבעות ע"כ ובכלי' פכ"ט מ"ב פי' רה"ג בסד"ט (20) סברקין פי' י"א טוביאהראן כמו שאמרנו בשמונה עשר כלים (שבת ק"כ.) שלובש אדם בשבת ע"כ ובלי ספק נט' דח' דם בפי' ר"ח הוא הוא טוביאהראן שבפי' רה"ג בכלי' [3] וזה טוביאהראן נ"ל להגיה טובי יאדאן ומל"ע ثوب يدان מלבוש ידים וזהו כלים שמלבישין בהן הידים וכו' וא"כ סבריקין אולי גזר אומר מל"ע سبرج מכסה ומעטף והוא בית יד כלי שמכסה הידים וכן העתיקו עה"ק הענטשו"ך Handschuh ובענין פי' המכנסים כבר פי' בע' אברקין ובע' ברקין שהוא ל"י ורו' מכנסים וא"כ אבריקין וספריקין, סבריקין, סווריקין אחד הוא וזה קשה להלמו דבירו' שבת פט"ז דט"ו: שניהם הוזכרו יחד. ועוד עיי"ע סוורק]. —

סָפַת (לפי פי' ראשון חתך ולפי' אחר טבל ונ"ל מל"פ كشفتن פי' בקע וחתך ועוד שרה (theilen, spalten, auflösen בגמ' דפ' כל הכלי' (שבת קכ"ד:[3]) ולא יספות ממנה שבר לכסות בו את הכלי פי' לא יספות „לא יחתוך כדתנן מעשרו' פ"ג מ"ט) סופת (באדמה) [צ"ל באבטיח]"[4]) פ"א לא יחבר שני שברים לכסות. בפ' השוכר את הפועלין בגמ' ואלו אוכלין (ב"מ פ"ט:) סופת במלח ואוכל פי' מטבל ומחבר במלח ואעפ"י שערב לו ואוכל הרבה כיון שקצץ מותר *[אחי"ה פי' הראשון לא יחתוך מוכח מתוספת' כלי' ב"מ פ"א ספת הימנו וכן מעשרו' פ"ב מ"ו סופת [5]) ואוכל פי' רע"ב חותך חתיכות דקות ואוכל ועיי' תוי"ט שם, ובירו' מעשרו' פ"ב ד"נ. אבטיח שספת בו. ומזה הבין רש"י בע"ז נ' סע"ב ספת לה צואה אבל תוספו' השיגו עליו (עיי"ע סף א') ופירשו ליכלכו בצואה לשון טיבול והביאו ראיה מב"מ הנ"ל ובאמת זה מענין פ"א ענין טיבול שרייה auflösen כלו' שרה לע"ז צואה עד שנעשה לחה וכמסקנא בדף נ"א רע"א בצואה לחה ומזה לא יספות במלח ב"מ פ"ט: ופירש"י לנכון יספוס: יטבול. וכנ"ה שם הרבה פעמים ע"ש, וכ"ה בתוספת' מעשרו' ספ"ב לא יספות במלח, תוספת' טהרו' פ"י ספתו במלח, שבת קמ"ה. לספותן במלח ופי' בכל המקומות האלה שורה במלח עד שנעשה לח ולמלה פרסי'

[1]) עיי' בט"ר להי' איזלער ח"א, 75. [2]) אבל פתרון תפנקי בפי' ר"ח לא ידעתי ואולי ט"ס וצ"ל כלים כדאי' בערוך. [3]) וכ"ה בתוספ' שבת פי"ג (י"ד) לא יספות הימנה. [4]) כ"ה נכון בפי' ר"ח לשבת וכצ"ל בערוך וזה ראיה עצומה למ"ש במבוא לח"א, LXVII שכבר הגהתי שם שכצ"ל בערוך. [5]) וגי' רבינו עיי"ע סף א'.

הנ"ל יש לה שתי הוראות חתך ושבר ועוד החליש והשרה, ולהקל על המבטא השמיטו רז"ל אות כ שמשפט המלה יהיה כספת = كشفتن — ונבנה ממנו שם סָפוּת לפע"ד תנור אשר שם ניתכה הזכוכית תוספתי כלים ב"ב פ"ז כלי זכוכית אין מקבלין טומאה עד שתגמר מלאכתן רשב"ג אומ' משינטלו מן הספות. ור"ש כלי' פ"ל מ"א הביא התוספת' וגרס ספית ופי' מקום הספין שלהם] —

ספתק (= סִיפְּתְּקָא מל"פ سفته חזק stark, rauh [1]) בגמ' דפ' המוכר פירות לחברו (ב"ב צ"ו.) כגון דאשתכח חלה סיפתקא פי' חומץ חזק. — (א"ב בל"י חומץ חזק מאוד). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"י σηπτικὸς כדעת רמ"ל והמשביר ולדעת ה' אייזלער (ח"ג 56) σαφής ואין נ"ל ואולי כיון לל"י σπιδὴς וממנו ל"ר dicht, spissus והנכון שהוא ל"פ כאמור ורבינו נגרר אחר פי' רגמ"ה שפי' ג"כ חזק] —

סק (השרש נְסַק בל"מ נָשַׂק ענין הבערה anzünden brennen,) פ"ג בשבת (ל"ו:) כירה שהסיקוה. בפ' כל שעה (פסחי' כ"א.) לא יסיק בו תנור. בפ"ד במכשירין (מ"י) ולא יסיקן אלא בידים טהורות כדכתי' (ישעי' מ"ד, ט"ו) אף (יסיק) [צ"ל ישיק] ואפה לחם. ובערו והשיקו (יחזקאל ל"ט, ל'). *[אחי"ה והיה לרבינו להביא מדניאל ג', כ"ב; ו' כ"ד דוגמ' מל"א כי נסק הוא העיקר ושם מקומו ע"ש]. —

סק (= בל"ס סָקָא בל"מ שַׂק בל"י σάκκος בל"ר saccus בל"א Sack בל' הונגרי zsák [2]) בהסייף פ"ג בכלי' (מ"ה) ושל סקאין [3]) שניטל חרירה [4]) פי' מחט גדולה שתופרין בה הסקין" [5]) בויק"ר אם בחקתי פרש' לפנים (פל"ו) הא סקא הא סלעא הא סאתא [6]) קום כל וכו'. *[אחי"ה בדפ' וויניצ' לי' קום כל כדאי' בדפ"ר פיזי ובאסיל ובדפ"א אי' אכל בכ"י ק"ט קום טול וכ"ה לפנינו בויק"ר אבל בילק' הנ"ל קום אכול לך, ברות ר' תקום אכול ובירו' סנהד' קום בול ונראה שצ"ל קום כול פי' קום מדוד [7]) וכצ"ל בערוך — והקבוץ

תוספת' שבת ספ"ה (ו') הרועים יוצאי' בסקין (בכ"י אירפ' בסקים) סק בקוטלא ט"ס עיי"ע סקוטלא — והתואר סַקָּאָה תופר שקים בקבוץ סקאין כגי' הערוך וכ"ה בבכורי' כ"ב. ותוספת' כלי' ב"מ רפ"ז פיקה גדולה של סקאין] —

סק (משרש נְסַק בל"ס פי' עלה ובאפעל אַסֵּיק פי' העלה heraufbringen והושאל לכלל העולה zum Abschluss bringen) ברפואות דפ' מי שאחזו (גיטי' ס"ט סע"א) לאסוקי ליתי עפרא. פי' להעלות ולסלק החולי. בס"ג דפ' מצות חליצה (יבמו' ק"ו) לא חפצתי לקחתה (דברי' כ"ה, ח') בבת אחת ורבא אמר אסוקי מילתא היא. — (א"ב בנוסח' כתוב אפסוקי [8]) ותרג' עלה נעלה (במדי' י"ג, ד') מיסק ניסק. ובמס' יומ' פ' אמר להם הממונה (יומא ל"ח:) אמר רבי אלעזר רקבובית תעלה בשמותן דלא מסקינן בשמיהו ופי' על דרך (תהלי' ט"ז, ד') ובל אשא את שמותם על שפתי. ומסקנא דמלתא [9]) הוא כלל העולה). *[אחי"ה גם זה שייך לע' נסק עיי"ע ומ"ש] —

סקא (= סַקָּאָה מין ארבה עיי' בפנים) בר"ג דתעניות (ו'.) ומעלה סקאין. פי' מין ארבה. יירש הצלצל דברי' כ"ח, מ"ב) תרג' יחסניניה סקאה *[אחי"ה וכ"ה בפירש"י לתעני' ושם הגי' מעלה סקי וכ"ה בספרי עקב פ' מ"ב ודע כי ע' זקנים העתיקו סלעם ע"י ἀττακὸς ובדפ' אחרי' ἀττακής ואולי סקאה כמו אַסָּקָה וקרוב לל"י הנ"ל] —

סַקַב מל"ס סַקְבָא עושה חבורה וכן בל"פ شكافتن شكوفيدن aufreissen, והשם סקבא شكاف Riss, Verletzung) בפ' אלו מציאות בגמ' ואף השמלה (ב"מ כ"ז:) ובפ' האשה שהלך בגמ' אין מעידין [10]) (יבמו' קי"ב רע"ב) אוכף לא שיילי אנשי משום דמסקב [11]) לחמרייהו פי' „פעמים תהיה בהמת בעל האוכף רזה ובהמת השואל שמנה וכשנותנין עליה אוכף מתפתח וכשמחזירו המשאיל על בהמתו מסקבה פי' עושה בה חבורה כדאמרינן בס"ג

---

[1]) עיי' וואלירס ח"ב' 300 ופליישער בהוספותיו לעמת"ל ללעווי. [2]) ובהרבה לשונות רומניות עיי' אדילונג. [3]) וכ"ה בפי' רה"ג ובר"ש סקאים ובנו"ג סקיין. [4]) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב וכצ"ל בכ"י ק"ט ושם בט"ס חדירה וצ"ל חרירה וכדאי' בדפ"ע ובכ"י בע' חרד (ח"ג, תקכ"ד) ובדפ"ע כאן הדודה ועיי' הר"ש ובנו"ג חרירה וכ"ה בפי' רה"ג. [5]) ע"כ הועתק מפי' רה"ג (בסד"ט 9) ושם עוד הסיום ששמה בטיית מסלה ע"כ והוא ל"ע مسلة grobe Nadel zum Emballiren והר"ש הביא פי' הערוך מבלי שהזכירו. [6]) וכ"ה בירו' סנהי' פ"י דכ"ז ע"ד ושם: שקא אבל בילקוט בחקתי רי תרע"ה בשם ויק"ר סקא ובנו"ג סילעא ובריש רות רבי' והא סאה' [7]) עיי' חידי' הרד"ל לויק"ר. [8]) וגי' רבינו עדיף עיי' סוכה ל"ט רע"א ופירש"י [9]) עיי"ע מסקנא. [10]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר וויניצי. [11]) וכ"ה בב"מ אבל בכ"י ש"ס וביבמו' דמסקיב.

דפ׳ י׳ יוחסין (קידוש׳ פ״א.)[1] אמר אביי[2] סקבא[3] דשתא ריגלא״[4] פי׳ חבורה של כל השנה הרגל כלומ׳ כיון שאוכלין ושותין ובטלין ממלאכתן מתייחדין ובאין לידי עבירה.[5] בחלק בענין משיח (סנה׳ צ״ח סע״א) ויתיב בין סקבני[6] דרומי. פי׳ בעלי חבורות. — (א״ב פי׳ בל״ר פעל המשרט בצפורנים או בדבר אחר על הבשר עד שיעשה חבורה ואומרים כן לשחין) *[אחי״ה כיון לל״ר scabo kratzen, והשם Krätze, scabies ואין נ״ל. והנכון כי הוא מל״פ הנ״ל אשר ממנה נ״כ בל״ס ענין כתישה וכן לועז רש״י כתיתא שבת קנ״ד: ד״ה כתיתא כמו מסקב בב״מ כ״ז: ובקידוש׳ פ״א: והוא לפ״ע מלה צרפתית ratissure, das Aufgekratzte, das Abgeschabte, ורמ״ל במ״ל שבת הנ״ל פי׳ בע״א ע״ש — והתואר סַקְבָן כפי גי׳ הכ״י ודפ״ר בציון מסנה׳ פי׳ מנוגע ומוכה בחבורה] —

סקבטר (= סקבטרין וט״ס במקום אֶקְסִיטֵרְיוֹן פי׳ בל״י ἐξιτήριον ברכת פטורין Abschiedsrede) (בפס׳)[7] [בפסיקתא] דאחרי מות (פסיקתא דר״כ צד קע״ה סע״א) ובויק״ר באחרי מות פ׳ לדוד ה׳ אורי (ר״פ כ״א) ר׳ לוי אמר בסקבטרין שכתבת לי בתורה. — (א״ב פי׳ סקריפטרין בלי׳ (יוני) [צ״ל רומי] כתיבה עיי״ע סקריפטור *[אחי״ה ר״ב כיון לל״ר scriptura (ולא כמ״ש רמ״ל scriptor) אמנם איסקבטיריי דשלמה בירו׳ כלאי׳ ספ״ט דל״ב ע״ג יוכל היות ל״ר sriptores ובירו׳ כתובו׳ יותר טוב איסקריטורי עיי״ע. אבל אין לו שחר והמשך לדרוש וכבר האריך בזה הח׳ ר״ש באבער בפסיק׳ שם והעלה לנכון כי צ״ל אקסטריון ובפסיקת׳ ובויק״ר הגי׳ בסקווטרים[8] ופי׳ המ״כ בשם ערוך ע׳ סקבטרום: דת והבטחה ונראה שערוך יותר שלם היה לפניו. והנכון כי ענין המלה כאמור בראש הע׳ ועיי״ע אנסיטריון (ח״א, כ״ה.) ושם פי׳ ר״ב לנכון — ודע כי בדפ״ע הראשוני׳ ובכ״י נסדר זה הע׳ קודם ע׳ סקווסתן ומזה יש לדון כי בתחלה היה כתוב בראש הע׳ סקווטר אבל גם באמצע הע׳ אי׳ בבי״ת על כן נגררתי אחר סדר דפא״מ] —

* סַקְבֵּל (שפעל מן קִבֵּל פי׳ קבל פנים ונזדמן) באסתפעל אסתקבל עיי׳ תרג׳ למשלי י״ב, כ״ז להעתקת יחרך וכ״ה בפשיטה הסורית.

סקבס (מל״י ורו׳ σκοπός scopus, Ziel, Zielscheibe) לוחים של סקבס (שבת מ״ז.) כבר פירשנו בע׳ לח (ב׳)[9]. *[אחי״ה ע׳ זקנים העתיקו מטרה (איוב ט״ז, י״ג; איכה ג׳, י״ב) ע״י σκοπός וכן העתיק עקילס מטרה (ש״א כ׳, כ׳)] —

סְקַד[10]) מל״ע شقذ פי׳ דחף ללכת antreiben כגון הדין (אססא)[11] [מסאסא] דמסקיד להדין פרתא[12] (פסיקת׳ דר״כ צד קנ״ג.) פירשתי בע׳ מסאסא ובע׳ מסקיד[13].

* סקיווי פטרי ט״ס עיי״ע סקריפטור.

סקווסתן (= סקיסתן, סגיסתאן מחוז בפרס שנקרא سكستان, سجستان سكزيستان[15]) גווייתא וסקווסתן ברייתא בפ״ק ביומ׳ בגמ׳ ללשכת פרהדרין (יומי י׳.). — (א״ב פי׳ בל״י ורו׳ מחוז צפעוני נבדל מנהר גדול חציו באסיא וחציו בשליש עולם אחר ואנשיה גבורים יושבים באהלים ונקראים היום טטר). *[אחי״ה כיון לעם של מונגולים שנקראו Tataren ועוד כיון לעם של Scythen בל״י Σκύθης בל״ר Scythes מהשם Σκυθία Scythia[15]) אבל כבר הוכחתי בע׳ אפריקי ובע׳ גנת כי עם וארץ של סקיתיים נקראו בשם אחר אעפ״י שגי׳ כ״י ילק׳ (ביומי צד י׳:) סקינתן קצת ראיה להשערת ר״ב בכ״ז עיקר הגי׳ סקיסתן כדאי׳ לפנינו[16]) וכגי׳ כ״י ש״ס ב׳ סגיסתאן שהיא עולה יפה עם מחוז הפרסי הנ״ל, ועה״ק טעה לפרש נ״ל פי׳ חדרים ולשכות ע״כ כי רב יוסף בא לבאר סבתה וסבתכא (בראשי׳ י׳, ז׳) — ותרג׳ ירו׳ על זה עיי׳ בע׳ זנגאי (ח״ג, ש״ד)]. —

* סָקוּת (נ״ל סוֹקֶת מל״פ سوخته בינוני פעול מן سوختن שרף וא״כ סוקתה נשרף verbrannt) תנחומ׳ משפטי׳ ססי׳ י״ח ואז״ל היו נעשים פניהם כמו סקות מכבשן האש והיו מתרפין לפני ישראל והורגין אותן ועץ יוסף פי׳ כמו שהוסקו

---

[1]) בפי׳ ר״ח בט״ס כדגרסי׳ במשקין וצ״ל בקידושין. [2]) בנו״ג אבין [3]) בדפ׳ פיז׳ וויניצ׳ ובאסיל בט״ס סבקא ובדפ״ר ואמ׳ ובכ״י לנכון. [4]) ע״כ הועתק מפי׳ ר״ח בב״מ (בש״ס ווילני) וכ״ה בשט״מ בשם ר״ח. [5]) ורש״י ותוספי פי׳ בע״א ע״ש ובהפשב״ע ושם הובא פי׳ הראב״ד בתמים דעים (סי׳ קע״ד) ענין עלילה). [6]) כ״ה בכ״י ה״ב ודפ״ר אבל בשדפ״ע סקבי ובנו״ג ביני עניי סובלי חלאים. [7]) כ״ה בדפ״ר ובכ״י ק״ט ובדפ״ע בפיסקא. [8]) בילק׳ שמואל ר׳ קכ״ו ותהלי׳ ר׳ תש״ו הביא המאמר הזה בשם ויק״ר והשמיט המלה הזרה [9]) ע״ש ומ״ש. [10]) בדפו״ו בט״ס סקר. [11]) כ״ה בדפו״ו אבל בדפ״א וכ״י ק״ט לנכון מססא. [12]) בדפ״ר לי׳ ובדפ׳ פיז׳ באסיל בט״ס כגון הדין אססא דמסקיר וכ״ה דמסקיר בט״ס בדפא״מ אבל בכ״י ק״ט ה״ב ובדפו״ו לנכון כמו שנסחתי. [13]) ע״ש ושם. [14]) עיי׳ וואללירס ח״ב, 310. [15]) ורמ״ל טעה בכונת ר״ב עיי׳ הי׳ איזלער ח״ג, 57. [16]) וגי׳ כ״י ק״ט ובי״ר סקיוסתן ובדפ״ע סקווסתן.

ונשרפו וא"כ משרש נְסַק וכן פי' ה' לעווי והנכון שהוא מל"פ הנ"ל ונ"ל שכל המאמר בא מגליון פנימה ועל זה מראה הדבור ואז"ל (היינו ואמרו החכמים ז"ל) שאינו מסגנון המדרש ובאמת בילק' משפטי' סוף ר' שנ"ט שהביא כל מאמר ארוך של תנחו' לי' זה המאמר וכנראה בעל הגליון היה מבין טיב לשון פרסי.

* סְקוּטְלָא (מל"ר scutella[1] (Schüssel ספרי בהעלתך פ' פ"ט כגליד היה יורד תחילה ונעשה לארץ כמין סק בקוטלא צ"ל סקוטלא וכגי' הילק' ושם אסקוטלא. פי' קערה.

סקל (מלש' שמרוני ܐܣܩܠ אסקל אסון Ungemach, Beschwerde) תרגו' ירוש' (א') וקראהו אסון (בראשי' מ"ב, ל"ח) פן יקראנו אסון (שם ד') סקל. — (א"ב אין גי' זו בנוסחאות). *[אחי"ה אבל גם המתורגמן הביא בע' סקל זו הגי' וכ"ה בתרג' שומרוני במקומו' הנ"ל, ובראשי' מ"ד, כ"ט להעתקת אסון אסקל וממנו הפעל סאקל להוראת אנה (שמות כ"א, י"ג) ונראה שהוא כמו תקלה, תוקלא בל"ע ثقل טורח כבד] —

סָקַל מל"מ בפיעל ענין זריקת אבן ועוד הסרת אבן (1 mit Steinen bewerfen 2 entsteinigen) בפ"ב בשביעי' (מ"ג) מסקלין עד ראש השנה . . פי' משליכין האבנים כמו (ישעי' ס"ב, י"ד) סקלו מאבן. — (א"ב פי' בל"י פעל חפירת הארץ אצל הנטעים לאבד העשבים הרעים בכלי מיוחד כי התולש ביד נקרא לנו נוכש) *[אחי"ה וכיון לל"י σκάλλω ואינו מן הצורך כי ל"מ הוא[2]) וכנ"ה בתוספ' ב"ק ספ"ב מסקלין דרך רשות הרבים וכו' ואם סיקל וכו' מסקל נוטל מן האמצע וכו' ע"ש איזה פעמי. ב"ק נ' רע"ב לא יסקל וכו' ופירש"י לפנות אבנים. וכ"ה בקהל"ר פי' כי יש. והוראת השלילה כמו שֵׁרֵשׁ וכדומה. ובהנחה הראשונה ענין זריקת אבנים תוספת' כ"י שבת פ"ו (ז') סקלו תרנגול וכו' ובנו"ג שחטו ועיי' שבת ס"ז: בנפעל נִסְקַל סנה' ב'. מ"ג. מ"ה: נ"ג. והלאה. ושם השם סְקִילָה] —

סקל (= סַיְקְלִי פי' בל"ס סַקְל ובל"ע سقل, صقل מצחצח כלי מתכת והתואר בל"ס סָקוֹלָא ובל"ע صاقل, صيقل, سيقل (Polirer בר"ג דפ' השוכר את הפועלין (ב"מ פ"ד.) ניתי כסא דכספא מבי סיקלי[3]) פי' מבית האומן. *[אחי"ה בנו"ג מבי סלקי ופירש"י מבי סילקי כשיוצא מבית האומן וכו' בי סילקי בעלותו מן האש ע"כ וא"כ הבינו מענין סליקה משרש סלק והנכון כגי' רבינו וכצ"ל בכ"י ש"ס תחת ניקלי צ"ל סיקלי והוא במשקל ערבי פי' אומן מצחצח כלים ובכ"י ש"ס ה' (ד"ס במקומו) הגי' סקולאי והוא כמשקל סורי הנ"ל.

* סְקִילָא (מל"ר ול"י אמצ' σκάλα, scala, Treppe, Stiege) כבש תוספת' שבת פי"ג (י"ד) עשה גוי סקילא וירד בכ"י אירפ' כבש וכ"ה בשבת קכ"ב. ובע' כֶּבֶשׁ.

סקלט (= סקליטין עיי' פירושו בפנים) במדרש השכם[4]) בפרשת ויקהל ובא לסקליטין שלה פי' חצר שלה אי נמי פלטירין שלה. *[אחי"ה בכ"י לי' כל הערך ובדפ"ע (חוץ מדפ"ר) לי' המקור לפי פי' הערוך אולי יש להשותו עם סנקליטין פי' מקום אשר נתאספו יועצי המלך ועוד צריך עיון] —

* סקלונקית ירו' ב"ק ספ"ח ד"ו ע"ג עיי"ע סנוקרת.

* סקילום (אולי Siculus) מד' שו"ט מזמור ט' האויב תמו חרבות לנצח . . כגון . . סקילום בנה סציליא [Sicilia, Σικελία], וגי' הילק' סילקום בנה סליקיא והוא לפי זה Seleucus בנה Seleucia.

סקימיון (נ"ל מל"י σχῆμα (σκῆμα) בל"ר אמצ' scema = schema אופן ותכונה Art Beschaffenheit) בר"ג דפ' סדר תעניות האלו (תעני' י"ט:) נעשו גשמים סקימיון בעולם פי' מבררין[5]) ומבחינין אם הדור זכאי ואם חייב קודם שיחרב בית המקדש בלשון של זהורית (עיי' יומי ס"ז.) ובדברים הרבה. — (א"ב בנוסחאות גרס צומוקין ופירש"י שיורדין בקושי מלשון (הושע ט', י"ד) ושדים צומקים). *[אחי"ה בנו"ג צימוקין וברש"י צמוקין ובדפ' פיז' ברש"י צמוקיון שיורדין בקושי ובצמיקות ע"כ ובפי' רגמ"ה (תחת ידי ומכ"י שלי נדפס בש"ס ווילנו) נעשו מי גשמים מצומקין שאין באין בשפע ע"כ ור"ח העתיק ונעשו צמוקים לעולם.

---

1) ועיי"ע אסקוטלא א' ח"א קצ"ו. ושם אי' בט"ר מל"י σκυτάλη וצ"ל בל"י אמצעי. 2) עיי' אייזלער בט"ר הנ"ל. 3) בכ"י ק"ט סקלי. 4) כ"ה רק בדפ"ר והובא רק זאת הפעם בערוך ונעלם מעיני ה' צונץ בספרו גד"פ 281 הערה f ע"ש ובעל שם הגדולים מערכת ספרים סוף אות ה"א כתב מביאין הראשונים ועינינו לא ראו. 5) בדפ' באסיל ואמ' בט"ד מבדרין וצ"ל כגי' דפ"ר וויניצי' וכ"י מבררין וא"כ לא הגיה יפה ה' אייזלער בט"ר ח"ג, 12 ועוד 57.

ולגי' רבינו אולי י"ל שהוא לי' הנ"ל כלו' הגשמים היו בחינה ובירור לפי אופן ותכונת הדור אם הדור זכאי ואם חייב וכפי' הערוך — והגשמים יורדים בזכות האדם עיי' תעני' ח': ט'. ויק"ר פל"ה] —

סקונדרי כבר פירשנו בע' אסקונדרי [1].

* סְקוּנִיתָא (מל"י הרשומ' בע' אוסקניתא ח"א קצ"ז) סנהד' ס"ז: כגי' רש"י וכ"י ש"ס בגליון עיי' ד"ס למקומו וכבר פי' בע' הנ"ל ועיי"ע גמל ג'.

* סקנתודרין בספרי ואתחנן פ' כ"ז וצ"ל סונקתדרין עיי' סוף ע' סנקתדרון.

סקס (= סיקוסים, סיקוסים נ"ל מל"י ἔσχατος סוף קץ ותכלית Ende, Grenze, Rand ופי' ר"ב עיי' בפנים) בב"ר פרשת י' ויכלו השמים לכל יש סקוסים חוץ מן התורה שאין לה סקוסים [2] ובפרש' מ"א ויגגע ה' מה תמרה וארז אין בהם לא עימקי [3] ולא סיקוסים [4] ובויק"ר פרש' ויהי ביום השמיני (פי"ב) ר' עזריה אמר ר' סימון [5] לקרבנות נתתי סיקוסים לעצמך אין אתה נותן סיקוסים [6]. — (א"ב פי' בל"י משקל ומדה ומענין זה לכל יש סקוסים, לקרבנות נתתי סיקוסים ויש בל"י סיקוסים אשר פירושו מין מום הן באדם הן בעץ והוא שאת אשר צורתו כמו תאנה נולד מן לחלוחית מעופש ומענין זה לא עומקין ולא סיקוסים. ובנוסחאות שלנו כתוב לא עקומי' ויש לדקדק הפרש הגירסא של בעל הערוך לגרסאות לנו כי בפרשת יין ושכר אל תשת של ויהי ביום השמיני לא נזכר ר' עזריה ובעל הערוך הזכירו כאן ובע' שפרפרא [7] ועוד כי מימרא לקרבנות נתתי סקוסים הביאה בעל הערוך בשם ר' סימון ובנוסחאות שלנו הובאה בשם רבי פנחס). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"י σήκωμα = σηκός משקל (וכן העתיקו ע' זקנים משקלת (ישעי' כ"ח, י"ז) σήκωμα) ומ"ש ויש בל"י סיקוסים אשר פי' מין מום וכו' כיון לל"י σύκωσις, = σῦκον ועיי"ע σύκωμα, Feigwurze סך אחרון במו"ע. וכל זה אינה שוה לי ונ"ל שהוא מל"י הרשומ' בתחלת הערך, וע' זקנים העתיקו כן אחרית (תהלי' ע"ב, י"ז; משלי ה', י"א; כ"ג, ל"ב; כ"ט, כ"א; איוב ח', ז' מ"ב י"ב) קץ (דברי' כ"ח, מ"ט; תהלי' קל"ד, ז'; יחזק' ל"ה, ה') תכלית (איוב י"א, ז') והרבה זולתו ובכל מקומות הנ"ל מוכנו קץ ותכלית וכן פי' המיוחס לרש"י בב"ר רפ"י סיקוסין קץ וזמן בל"י וכן ענין באיכ"ר פ' כלו א"ר אלעזר סיקוסים ניתן לעין פי' כח העין ניתן בקצב. שמ"ר פכ"ה סיקוסים נתן הקב"ה ליעקב וא"ל (בראשי' כ"ח י"ד) והיה זרעך כעפר הארץ. ובפי' סיקוסים בב"ר ר"פ מ"א עיי' פי' מהרז"ו שנדחק לפרש ג"כ מענין סוף וקץ ולי נראה שמלת סיקוסים ענינו כמו ל"י σχίζα Splitter פכים ושבב] —

* סקיסאה ט"ס עיי"ע סקפטס.

* סקסנאה (תואר לאמורא דבבל) נדה ס"ה. מנימין סקסנאה וכו' אולי מל"פ شكنج ענין עיקום ועיקוש ונאה למנימין זה התואר שהיה מעקם ומעקש דברי רב על כן אקפד עליו שמואל עיי' תוספ' שם ובירו' ברכות פ"ב ד"ה: אי' בנימין גנזכייה [8].

סְקֹף (= סְקוֹף, סְקוֹפְתָא בל"מ שקף בל"א איסקופא Schwelle) אל מפתן הבית (יחזק' ט', ג'; י', ד'. י"ח) תרג' סקופת בית מקדשא. עבעץ (יחזק' מ"א, כ"ה) וצלעות הבית והעבים (שם כ"ו) [9]. *[אחי"ה רד"ק במ"ב י"ח, ט"ז הביאו בל' זכר סקוף, וכ"ה בל"ז בתר"י א' לבמד' ט', י'. י"ג והקבוץ סקופיא להעתקת האמנות עיי' פירש"י שם ולדה"י ב' ג', ז' להעתקת הספים. אבל בל' נקבה בתרג' מפתן (ש"א ה', ד'. ד'.) ולהעתקת מזוזת (יחזק' מ"ה, י"ט; מ"ו, ב') ועיי"ע אסקופה א', אסקופתה א' (ח"א, קצ"ז, ושם קצ"ח) — ויק"ר פל"ד עשוי כמין סקופה התחתונה עיי' סוף ע' אביון ושם הגי' אסקופה] —

☞ סְקַף (ענין מסיבה ועלילה veranlassen dass etwas geschehe והשם תוסקפא, תסקפא Veranlassung) תרג' עליל' דברים (דברי' כ"ב, י"ד. י"ז) תסקופי מילין. *[אחי"ה וכן תרג' תאנה (שופטי' י"ד, ד') תאני' (יחזק' כ"ד, י"ב) מלשון אִנָּה ענין סבה וכן תרג' נסבה (דה"י ב' י', ט"ו) עיי"ע תסקופא והפעל באתפעל כמתאננים (מן אִנָּה) תרג' אונקל' (במד' י"א, א') כד מסתקפין ביש קדם י"י תר"י א' לבראשי' מ"א, ח'. י' מן קדם י"י אסתקף

[1]) עיי"ע בח"א, קצ"ז ושם הארכתי. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע ובב"ר סיקוסים. [3]) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע עומקי ובכ"י ק"ט מעוקצי ובנו"ג עקומים. [4]) במיוחס לרש"י בב"ר ר"פ מ"א פקוסים ס"א סיקוסים. [5]) בכ"י ק"ט ר' נחמיה ולפנינו פנחס ובע' עקב אי כפי גי' הכ"י ע"ש בע' ועיי' למטה בר"ב. [6]) כ"ה בדפי פיזי וויניצי ובאסיל ואמ' אבל בדפ"ר סקסים סיקסים ובכ"י ק"ט סיקסין ובנו"ג ולך איני נותן סיקוסים. [7]) וכ"ה בע' סנטמא פלח די, תלת ועיי"ע שף ה'. [8]) ובמהרש"ס גינזכיא ופי' שם מקום גנזך עיי"ע גנזק. [9]) כ"ה רק בכ"י ובדפ"ר נראה שגרס רבינו בשני מקומות סקופתא ובנו"ג שם כ"ה בטעות סקיפתא.

ועיי' תר"י א' שם מ"ה, ח'; לדברי' כ"ב, ח'. ואולי סקף הוא מל' שמרוני ופי' ענין זקיפה והקמה aufrichten, קוממיות (ויקר' כ"ו, י"ג) תרג' שמרוני סקיפין וא"כ אסתקף, מסתקפין פי' הוקם וזו כונת התרג' אונקל' ולהתנפל עלינו (בראשי' מ"ג, י"ח) ולאסתקפא עלנא פי' להתקומם עלינו [1]. ובהשאילה ענין עלילה ותאנה כי על ידה קם ונפל על חברו יען כן תרג' עללת (איכה א' כ"ב; ב' כ') עי' זה הפעל וכן תרג' אנכי סבתי (ש"א כ"ב, כ"ב) אנא גרמית לאסתקפא] —

* סְקוּפְתָּא (Unterschwelle) עיי"ע סקף.

סקפט (נ"ל סֶקְפַּסְטֵי מל"י σκεπαστός, ή,όν מכוסה verhüllt, bedeckt ורבינו פי' מנעל Schuh עיי' בפנים) במגילת איכה גלתה יהודה: אומות העולם כשהן גולין בספקטיות [2] שלהן אין גלותן גלות אבל ישראל כשהן גולין יחיפין גלותן גלות פי' סקרפיט"י בלע"ז. — (א"ב פי' סקפי בל"י כסות ולבוש). *[אחי"ה וכן פי' ר"ב בע' אסקפטי אבל כבר פי' שם כי הוא כמו סקפסטי של ע' הבא אח"ז אבל רבינו לא כללו עם ע' הבא בהיותו סבר שהוא מנעל וזה מוכח מהלעז סקרפיטי [3] ובעה"ק שנ"ב שקרפיטקי כמו מנעלים והוא לפע"ד מל"ר scarpulum בלאי"ט scarpetta, scarpettaccia מנעל [4]) ומהמשך ומהיפך יחיפין דן רבינו הוראת המלה שענינה מנעלים וכנ"ה ברות רב' פ' ותלכנה לשעבר היתה מהלכת באיסקפטיאת שלה ועכשו היא מהלכת יחיפה עיי"ע אסקפטי וש"נ ג' הילק' ועוד עיי"ע איסקפטאות במעריך ללונזאנו שפי' ג"כ מנעלים. אבל ההמשך סובל גם המובן מכוסה כעין בחופה ואפריון Baldachin, Sänfte ועיי"ע הבא אח"ז] —

סקפסט [5] (מל"י הנ"ל σκεπαστή (ἄμαξα) עגלת צב Deckwagen וכעין אפריון Sänfte) בפסיקתי' דבחדש השלישי (פסיק' דר"כ צד ק"ג.) בתוך נתיבות משפט (משלי ח', כ') א"ר הונא לסקופסטי [6] של מטרונה שהיתה עוברת בשוק. בויק"ר אשה כי תזריע (פי"ד) בהמה הולכת רבוצה והוולד נתון לתוך מעיה כמין סקיפסטי [7]. — (א"ב פי' בל"י עגלה וצב מכוסה להגן מן הרוח גשם ושרב). *[אחי"ה יפה פי' וכן העתיקו ע' זקנים בצבים (ישעי' ס"ו, כ') וכן העתיק עקילס צב (במד' ז', ג') עיי"ע אסקפי ומ"ש. ויפה כלל ר"ב שני ציונים כי מענין אחד הם ולא כבדפוסי' וכ"י ערוך שחלוקים בדבור המתחיל חדש ובכ"י ובדפ"ר שתי פעמים סקפסט וכ"ה נכון ב א מ צ ע הע' בדפוסי' אחרים ובכ"י ק"ט פעם ראשונה בט"ס סקבסט וצ"ל סקפסט. ובספרי נשא פ' מ"ה אין צב אלא מחופים וכמנסקי פסקאות היו מחופין וגי' הילק' וכמין סקיסאות ובשניהם ט"ס וצריך לו' וכמין סקיפסטיאות או סקיפסטאות ועיי"ע סקפי וע' אסקפטי ומ"ש ר"ש באבער בפסיקת' דר"כ צד ח':] —

סקפטר [8] (= סֶקִיפְּטוֹרִין אולי מל"ר exceptor וממנו בל"י האמצ' ἐσκέπτωρ Protokoll-führer) בפסיקתא דהחודש הזה (פסיק' דר"כ צד נ"ג:) הקב"ה אמר למלאכי השרת העמידו בימה העמידו סניגורין והעמידו [9] סקיפטורין פירוש פקידים. *[אחי"ה בילק' בא ס' רמן ק"ץ ויעמדו ספיקטורין ושם לתהלי' ר' תתל"א ספיקטרין ועוד: ספיקטורין ובירו' ר"ה פ"א רנ"ז: הגי' קטיגורין וכן הגיה ה' באבער בפסיק' דר"כ אבל גם בפסיקת' רבתי פט"ו הגי' ויעמדו (מלאכי חבלה פקידים) סקפטורים וכתב המו"ל במאיר עין מלות מלאכי חובה פקידים הן תוספות מגליון מפרש [10]) ונוסחת הירו' נראה שהוא מתיקון המגיהים כי אין הקב"ה מצוה להעמיד קטיגורין והוא חפץ בזכותן של ישראל. ובענין גזרת המלה דעתי נוטה לדעת ה' ברילל (יאהרביכער ח"א, 178) שהוא ל"ר ויוני הנ"ל ומזה בל"ס אכסקפטורים כותבי וחותמי גזר דין] —

* סְקִיפַת (= שְׁקִיפַת נ"ל מל"פ شكفت krumm-gebogen מפעל شكفتن מעקם verdrehen, biegen) בכורו' מ"ג. [11] ושראשו שקוט (שקוע) וסקיפת ושם: בגמ' שקוט מלפניו וסקיפת מאחוריו

---

[1]) ותר"י א' למתעקפא עלן. [2]) בדפו"ו בט"ס כספקטיות ובנו"ג באספקטיות. [3]) כ"ה בדפ"ר פיזי וויניצי' באסיל ובכ"י ק"ט סקופיתא ובדפ' אמ' סקפיטי ונשמט בטעות הרי"ש. [4]) ומזה בל"צ Tanzschuh, escarpin [5]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר אבל בשדפ"ע בט"ס סקפטס. [6]) וכ"ה בילק' יתרו ר' רע"ב סקופוסטי ובילק' משלי ר' תתקמ"א ובפסיק' הנ"ל בט"ס סקופטי עיי"ע אסקפי ח"א, קצ"ח. [7]) בנו"ג בט"ס כמין שק והוגה כן בחסרון ידיעה. [8]) בדפ' פראג בטעות ספקטר. [9]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע ויעמדו וכצ"ל בפסיקתי' במקום ויעבירו. [10]) וכ"ה דעת רש"ב כפסיקתי' דר"כ אות קצ"ג ולפע"ד בתחלה היה כתוב סקפטורים ובעל גליון רשם בצדו מלאכי חבלה ובא אחר והוסיף פי' רבינו הערוך: פקידים ואח"כ הכל בא פנימה. [11]) במשנה שבמשניו' ובע' שקט וע' שקיפס אי' בשין ובש"ס במשני' ובגמ' מ"ג: בסמ"ך ובתי"ו בסוף.

פירש"י שגובה ראשו חסר מאחוריו ע"כ וכפי"מ להרמב"ם גורס שקיפה ופי' שקיפה הוא שיהא דמות ראשו בולט לצד ערפו וכו'. ובפי' רגמ"ה (כ"י אנגייליקי דף ק"ז:) פי' וז"ל שקוט מלפניו שראשו בולט הרבה לפניו ושקיפה מאחריו שדומה כמי שנחתך ממנו חתיכה מאחריו ע"כ ועיי"ע פס י' ועוד עיי"ע שקט שפי' כמו כן בהרחבת ביאור[1]) ולי נראה מל"פ הנ"ל פי' מעוקם וכפוף.

1 סָקַר (בל"ס צבע בצבע אדום mit rothem Farbstoff färben וכן בל"ע شقرة ובל"פ شكرى) rothe Farbe בפ' הבונה (שבת ק"ד:) ובפ' הקורא את המגיל' (י"ז.) בסם ובסיקרא. בפ' ג' במדות (מ"א) חוט של סיקרא חוגרו באמצע. בפ"ט בכורו' (מ"ז דף נ"ח:) והיוצא עשירי סוקרו בסיקרא[2]). בפ"ק דחגיג' בגמ' עולות במועד (ח'.) ואי אפשר לעשורי[3]) ביום טוב משום סקרתא. בפ' ג' מינין בגמ' סתם נזירות (נזיר ל"ט.) סקרתא דעמרא דרפי מלתחת[4]). בפסיקתא דותאמר ציון (פסיקת' דר"כ קל"ב.) ומסקרות[5]) עינים (ישעי' ג', ט"ז) ר' נוסא[6]) דקסרין אמר שהיו מסקרות[7]) עיניהן בסיקרא. פי' צביעה. — (א"ב בל"י מין אדמה עיי"ע סם). *[אחי"ה בעי' סם כתב וז"ל ויש מין אדמה לבנה אחרת הנקראת בל"י סקירא ע"כ. כפי הנראה כיון לל"י σκῖρος (σκίῤῥος, σκῦρον סיד Gyps ועוד אולי ג"כ לאי Σκῦρος בים איגיי, וגם חופרים שם אדמה אדומה שנקרא scyrus עיי' ע"מ רומיי לשעללער ע' scyricum אבל גם בע' קלר א' פי' ר"ב כי בל"י סקירא מין אדמה לבנה. . והנכון כמו שכתבתי שגזרת המלה מל"ס ערבי ופי' ועוד سرخ פי' אדום ונאצל מל' צענד cukhra ומל' פרסי הישנה سوخر פי' אדום[8]) והיו צובעין בצבע אדום זה וזה סוקרו בסיקרא שבת ס"ז. ירו' שביעי' פ"ד דל"ה: ירו' מעש' שני רפ"ה דנ"ה ע"ד חולי' ע"ז סע"א וע"ח רע"א תוספת' שביעי' פ"א תוספת' מעש' שני פ"ה תוספת' שבת ספ"ז (ח'). והיו רושמין בו. חוט הסיקרא (הסקרא) מדות הנ"ל זבחי' נ"ג. תוספת' זבחי' פ"ו, שמ"ר פי"ח נוטל הסיקרא ורושם עליה, וכותבין בו והוזכר אצל דיו ירו' שבת ספי"ב די"ג ע"ד רושם לפניהם בדיו והן חותמין בסיקרא והן חותמין בדיו, דיו ע"ג דיו וסיקרא ע"ג סיקרא וכו'. ירו' סוט' פ"ב די"ח. בדיו ובסקרא, שבת ומגילי' הנ"ל, תוספת' שבת רפי"ג (י"ד) בסם ובסיקרא. וצובעין בו העינים עיי' פסיקת' דר"כ הנ"ל ובויק"ר רפט"ז. וגם מערבין אותו בבשר לזייפו. תוספת' ב"ב פ"ה וקהל"ר פ' יש רעה: המערב. . סקרא בציר (ובספרא ויקרא פכ"א פרשי' י"ב לי'). והשם המופשט סִקְרְתָא וכ"ה בל"ס פי' צביעה das Färben בכורו' חגיג' ונזיר הנ"ל — והפעל מסקרות עינים דרש מענין סקירה אבל עיי"ע הבא אח"ז] —

2 סָקַר מל"מ שָׂקַר פי' נדנוד וקריצת עינים blinzeln ואולי גם מל"ס סְקַר עיי' בפנים וכן בל"צ çkar קפץ עיי' בפנים) בב"ר פי"ט (י"ח) ולא מן העין שלא תהא סוקרנית[9]) והיא סוקרנית [שנאמר] ומסקרות[10]) עינים (ישעי' ג', ט"ז) פי' ענין ראייה כדאמרינן (בב"ר שם) ולא מן האוזן שלא תהא צייתנית והרי היא צייתנית שנא' (בראשי' י"ח, י') ושרה שמעת[11]). עין שזפתו (איוב כ', ט') תרג' עינא דסקרתיה. *[אחי"ה בנו"ג סקרתיה וכן בתרג' איוב שם (כ"ח, ז') ולא שזפתו: ולא סקרתיה, ובפשיט' מתורג' עוין (ש"א י"ח, ט') למסקרה. ב"ר פ"י קם למסקר בההוא חויא ויק"ר פכ"ב סקר בההוא חויא. קהל"ר פ' ויתרון וסקר בחויא. ושם פ' שמח בחור לחבושי לית את סקר וכו'. והשם ר"ה י"ח. (וילק' תהלי' ר' תש"ך) כולן נסקרין בסקירה אחת וכ"ה בע' זקר לפי ס"א ע"ש פירושו אבל כבר סגרתי שם אותו הציון שלי' בכ"י ערוך ושייך לזה הע'. וגי' רבינו עוד בזיי"ן. ואולי לפי זה ענין זקירה היינו קפיצה וסקירה היינו הבטה (ושניהם מל' צענד ול"י הנ"ל) ענין אחד הוא בגזרתו כי קריצת העין ע"י קפיצתה ונדנודה באה — ועוד עיי"ע אסתקר ומ"ש] —

3 סָקַר (מל' צענד ול"י הרשומ' בע' זקר (ועוד עיי"ע הקודם) פי' קפץ springen) בפ' כיצד הרגל

---

[1]) ושם הגי' כדאי' במשניות שקיפס בשי"ן בראש ובסמך בסוף. [2]) במשנ' שבמשניות בסקרא — בדפ"ע וויניצי' כמ' שנסחתי ובשרפ"ע לי'. [3]) בנו"ג לעשר וכ"ה בכורו' נ"ז: [4]) בנו"ג ת"ש מסקרתא (בדפ' וויען בט"ס מסרקתא) דרפי עמרא מלתחת. [5]) במקרא משקרות. [6]) כ"ה בכ"י ו"ו אי' בי' ל"ד ה"ב ב"ר ובכ"י א"פ ופי' בפסיק' ר' ניסא ובאיכ"ר פ' סורו ר' אסא ובויק"ר פט"ז ר' מני בכ"י ק"ט בערוך ר' יוסף בכ"י ב"ר ר' יוסי וכ"ה בפסיקת' שלפנינו ובדפ"ע ר' דוסא ושם ר' נסה דקסרין אי' ג"כ באיכ"ר בסוף פתיחתא ובאסת"ר פ' חור אי' ר' ניסא. [7]) בנו"ג סוקרות. [8]) ועיי' יוסטי צענדלעקסיק' 295 אשר שם נסמן גם גזרת המלה שבשאר לשונות אירניות. [9]) בנו"ג סקרנית וכ"ה בילק' בראשי' ר' כ"ד וילק' ישעי' ר' רס"ה. [10]) וכ"ה בב"ר ובילק' בשני מקומות ובמקרא בשי"ן עיי"ע הקודם ועיי' עוד במנחת שי לישעי'. [11]) הראיה מהמשך כמו שזה לענין שמיעה כך הראשון לענין ראיה נאמר.

בגמ' דסמוך הכלב שנטל (ב"ק כ"ב רע"א) כלבא בסירקא[1]) וגדיא בסירכא פי' דרך הגדי בסיקרא כדאמרינן (סוכ' י"ד: ועיי' עירו' ט"ז סע"א) כדי שיזדקר הגדי בבת ראש והכלב בסירכא[2]) כדאמרינן (בכורו' ל"ה. ב"מ ע"א רע"א)[3]) דילמא אתי למיסרך"[4]) ואפיכו מנהגם. — (א"ב בנוסחאות כתוב כלב בזיקרא וגדיא בסירכא). *[אחי"ה לפנינו בזקירא . . בסריכא. וברי"ף בסיקרא וכ"ה בפי' ר"ח כלבא בסיקרא וגדיא בסירכא וכ"ה בכ"י ערוך ה"ב — ומפי' ר"ח והערוך מוכח ברור כי דרך הכלבא בסירכא וגדיא בסירקא וא"כ ממה שאפיכו מנהגם א"כ כלבא בסירקא וגדיא בסירכא וכ"ה נכון לפנינו בש"ס רק שם תחת בסיקרא אי' הגי' בזקירא. וכמו שפי' נראה משט"מ שהובא גם כן פי' ר"ח רק שם בזקירה ט"ס וצ"ל בשטת ר"ח בסיקרא וכגי' הרי"ף. אבל כדפ"ע ובכ"י (חוץ מכ"י חלכה ב') אי' בטעות בציון מב"ק בהיפך הגי' כלבא בסירכא וגדיא בסיקרא ועפ"י פ י' רבינו נדפס מבלי ראות בש"ס שאיפכא צ"ל ועיי"ע סרך ב' והפשב"ע לא העיר מאומה. וכגי' רבינו אי' בשהש"ר פ' מי זאת עד שהיו כל אחיו הלוים נסקרים בבת ראש לאחוריהם ועיי"ע בת ראש (ח"ב רי"ד וש"נ השינויים) ובהיפך במקום נסקרין בסקירה אחת גורם רבינו בזיין עיי"ע זקר] —

סקר (= סִיקְרָא מל"ר sicarius וכן בל"י האמצ' σικάριος Meuchelmörder, Bandit מהשם Dolch, sica ועוד עיי' בפנים) בהנזקין פ"ה בגיטין (מ"ו דנ"ה:) לא היו סקריקין[5]) ביהודה. ובפ' חזקת הבתים בגמ' (עדים) [צ"ל ערים][6]) (ב"ב מ"ז:) תנן התם בפ' הניזקין (גיטין נ"ה:) לקח מסיקריקון[7]) וחזר ולקח מבעל הבית[8]). בפ"ק במכשירין (פ"א מ"ו) מעשה באנשי ירושלים שטמנו דבילתן במים מפני הסיקרין[9]) פי' כשהיו מציקין אונסין את האדם היה אומר לו שא קרקעי והניחני. — (א"ב פי' בל"ר רצחן). *[אחי"ה ורה"ג במכשירין פי' לנכון מפני הסיקריקין פי' ליסטין ואנשי מלכות כדאמרינן (גיטין הנ"ל) לא היו סיקריקין ע"כ ורש"י פי' בגיטי' סיקריקון כותי רוצח וכו' ע"ש ורבינו נגרר אחר פי' רגמ"ה בב"ב וז"ל בפ"י אשר ת"י (ונדפס ממנו בש"ס ווילני) סיקריקון זה גזלן שאמרו לו בני אדם מחמת שהוא אנס שא קרקע זו והניחני ע"כ ובזו השטה הלך הרשב"ם ע"ש. ורמב"ם פי' בע"א ע"ש. וכתב בעל מחבר ע"מ כ"י (בקובץ כ"י האלבערשטאם) וז"ל ואנכי דקדקתי ולא מצאתי למלה חבר בל"י ואומר אני שהמלה לאטינו וזה כי סיקא בל' לאטיני הוא מין חרב קטן וסיקריאוס הוא הרוצח הממית אנשים בחרב וא"כ יהיה סיקריקון פי' רוצח מל' לאטינו אלא שיקשה עלי ב' דברים הא') שרוב השתמשו בעלי התלמוד הוא בל"י וכענין שאמרנו ס"פ מרובה (ב"ק פ"ב סע"ב ופ"ג רע"א) בא"י לשון סורסי למה או לשון הקודש או לשון יונית הב') למה לא קראהו סיקריאוס כדרך לשון הלטינו . . והנלפע"ד שמפני שזה הדין נתחדש בתלמוד במלחמת טיטוס וכמו שכתב הרמב"ם שם (ר"ל בפי"מ לגיטי' הנ"ל) וחיילי טיטוס הם המדברים שפת לאטינו לכן הושת דין זה במשנה בלשון אשר היו נקראים אותם הרוצחים באותה שעה והוא סיקריאוס בל' לאטינים אמנם מפני שלא היו נהוגים בל' הלאטינו והיתה כבדה על לשונם ההגבלה הזאת למלה שלא כמנהג הגבילו על דרך ל"י שהוא מדרך הנהוג בל"י שהגביל שמות התוארים-הנגזרים משם דבר או מגזרת פעולה גבילת לשון יון על הרוב בזאת ההגבלה קון בפרט בהיות מורים על תואר קבוע תמידיי כמבואר וקראוהו סיקריקון וכו' וכו' והביא לזה ראיות ע"ש. וכג"ה בביכורי' פ"א מ"ב הסיקריקון (ובירו' הסקריקין) והגזלן, והוא כמו סיקרא גיטי' נ"ו. אבא סיקרא ריש בריוני דירושלם עיי"ע בריוני, והקבוץ ירו' סוטה פ"ה ד"כ: ר' אושעיא משער כהדא דסיקרין. ועוד סיקריקון (jus sicarium = sicaricum) כמו דין סיקריקון בגיטי' שם. ועיי' ירו' גיטי' פ"ה דמ"ז: ותוספת' גיטי' פ"ה (ג') ותוספ' ע"ז פ"ג (ד') — ועיי' מ"ש בן מתתיהו על הקדמניות כ', י', ח' בענין סיקרין וז"ל καὶ ὁι Σικάριοι δὲ καλούμενοι λῃσταὶ δε εἰσὶν οὗτοι κ. τ. λ· —]

* סיקיירייא עיי"ע סקוריא.

סקרדין (= סֶקְרֵידִין מל"י אמצ' σέκρετον בל"ר secretarium מקום סתר אשר שם כתבי המלכים גנוזים Aufbewahrungsort der Geheim-schriften) בב"ר פ' (ע') [צ"ל צ'][10]) (ס"פ פ"ט) שכך

---

[1]) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע בהיפך ועוד בדפי פיזי וויניצי' ובאסיל בט"ס בסיכא. [2]) עיי' הערה הקודמת. [3]) כפי גי' כ"י ש"ס ר' עיי' ד"ס ב"מ צד ק' ועיי' רש"י ד"ה טעמא מאי. [4]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח (בש"ס ווילני) [5]) בנו"ג סיקריקין [6]) וכ"ה בכ"י ש"ס בכל הסוגיא ובנו"ג ארים. [7]) כ"ה בכ"י ערוך ובדפ"ר מסקריקין ובדפו"ו מסקריקן. [8]) כ"ה בכ"י ערוך ובדפ"ר וויניצי' אבל בשדפ"ע לי' כל הציון. [9]) בפי' רה"ג בסיקריקין ובנו"ג כגי' הערוך ור"ש הביא עוד הגי' הסריקין. [10]) ועיי"ע כלידר ח"ד, רל"ב הערה 8 וכצ"ל בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב במקום פ' ע' ובדפ"ע ע"ב.

מוכתב בסקרידין [1]) של פרעה שאין עבד מולך נראין הדברים שזה סקרידין וסקבטרין [2]) של מעלה אחד הן. — (א״ב פי׳ סקרטין בל״ר כתבי סגולה של מלכים ושרים). *[אחי״ה והוא מל״ר ויוני׳ האמצ׳ הנ״ל ומיוחס לרש״י פי׳ בכתבים ובפי׳ על התורה (בראשית מ״א, י״ב) בנימוסי מצרים ועיי׳ מ״כ ועהק״צ שהבאתי בע׳ כלידר ובלקח טוב הועתק שכך מוכתב לפני פרעה] —

סקרדק (= סְקוּרְדְקְיָה נלפע״ד מל״י אמצע׳ -scor σκουρτζία = tea בל״ר אמצ׳ scoriata רצועה מן העור להכות בה (Lederpeitsche בב״ר פמ״ו (מ״ה) ותענה שרי ר׳ ברכיה אומר טפחה [3]) סקורדקיה על פניה. — (א״ב בנוסחאות כתיב טפחתה בקורדיקייסין ופי׳ מנעל). *[אחי״ה בנו״ג בקורדקייסון ובמ״כ הביא בשם הערוך בקורדקיא וצ״ל סקורדקיה כגי׳ דפ׳ וויניצ׳ ובשדפ״ע סקורדקין ובכ״י ק״ה וה״ב סקורדיקון ונ״ל כגי׳ דפו״ו ומל״י הנ״ל וכן במד׳ אסתר פ׳ ויאמר ממוכן מסטרתו בקורדקין שלה על פניו לכאן ולכאן ופי׳ מ״כ מנעל וה׳ רימ״ז (בייט״ר ח״א, 138) פי׳ מל״ר scordiscus עור שאינו מעובד] —

* סִיקוּרָה (מל״פ شكر בל״ע سكر בל״י σάκχαρ, σάκχαρον בל״ר (Zucker, saccharum ירושלמי שבת פ״ז ד״י. ההן סיקורה, ירושלמי ביצה ספ״ד דס״ב ע״ג הדין סיקורה. וממנו ירו׳ ביצ׳ פ״א ד״ס ע״ד מכל מיני סיקריקין נ״ל מל״פ شكرنك מיני מתיקות Zuckerwerk וכ״ה בל״פ شكرينه ועיי״ע במו״ע בע׳ סיקריקין.

סקורטיא (מל״ר (vestis) scortea מלבוש מעור (Fellkleid, Lederschurz בכל כלי פ׳ ט״ז בכלי׳ (מ״ח) תיק טבלא וסקורטיא [4]) ובסנדל עמקי פכ״ו (מ״ה) עור סקורטיא עור קטבליא [5]) פי׳ חלוק של עור שלובשין אותו העבדנין בשעת מלאכתן [6]). וביש מביאין פ״ח באהילות (מ״א) ויריעה וסקורטיא וקטבליא. ובר״ג דפ׳ הנודר מן הירק (נדרים נ״ה:) הנודר מן הכסות מותר בשק וביריעה ובחמילה ואסור בפונדא ובפסיקיא ובסקורטיא ובקטבליא. מאי אסקורטיא [7]) אמר רבה בר בר חנה כיתונא דצלא. — (א״ב פי׳ בל״ר לבוש או כסות או דבר אחר העשוי מעור עב וחזק). *[אחי״ה והוזכר עם סגוס וביריעה בתוספ׳ שבת ספ״ה (ו׳) יוצאין בסגוס וביריעה (ובמילא [8]) [וצ״ל בחמילה] ובסקורטיא [9]). ירו׳ נדרי׳ ספ״ז ד״מ ע״ג ביריעה בחמילה ובסקורטיא. ובפי״מ לרמב״ם בכלי׳ פט״ז מ״ד אי׳ כלי מעור אשר יאכלו עליו ואולי צ״ל ישכבו עליו וכדמוכח מפי״מ לכלי׳ פכ״ו ואהלו׳ הנ״ל. ובפי׳ רה״ג לכלי׳ פט״ז מ״ד (סד״ט 12) מבואר סקורטיה ע״י זה דנדרי׳ הנ״ל].

סְקוּרְיָא (מל״ר Beil, securis וכן בל״י אמצ׳ -σεκού ρις, σεκούριον, τζεκούρη, τζηκούριον) תר״י (א׳) גרזן ונדחה בגרזן (דברי׳ י״ט, ה׳). — (א״ב פי׳ בל״ר גרזן). *[אחי״ה בתר״י א׳ סיקוריא ובתר״י ב׳ סיקורא והוא מל״ר ויוני׳ הנ״ל ואולי מזה השם בשקלי׳ פ״ז ד״א ע״ד בדפ׳ ש״ס בבלי יחכמון סיקוריא עבידתי׳ פי׳ יכירו הקצבים כלו׳ בעלי הגרזן מעשיהם וכדפוס ש״ס ירוש׳ ד״נ סע״ג הגי׳ סיקייריא עבידתהון ובכ״י ש״ס יחכמון סיקורי עבידתון וכ״ה בדפ״ו רפ״ז ובד׳ קראקא סילוקום ובד׳ בנבנשתי סיליוקים — ובמעריך ללונזאנו פי׳ יכירו המוכרים בשר צלי והביא המלה עם סוקרה של ירו׳ ביצ׳ הנ״ל בע׳ סיקורה ופי׳ ע״י שפוד!] —

☞ סקריפטור בל״ר scriptor הסופר der Schreiber) מדרש קהלת פ׳ טובה חכמה ושבנא הסופר (מ״ב י״ח, י״ח) סקריפטור פי׳ בל״ר סופר. *[אחי״ה בנו״ג בט״ס סקיווי פטריי וצ״ל סקריפטורי ועיי״ע סקבטר במו״ע] —

☞ סיקריקין (לדעת ר״ב מל״ר ויוני׳ בע׳ סיקורה (Zuckerwerk ירוש׳ דביצ׳ דפ״ק (ד״ס ע״ד) שחק הוא מרק [צ״ל מרך] [10]) קונדיטון ביומא טבא א״ל אין וכל מיני סיקריקין פי׳ בל״י ורו׳ מיני מתוקים ודברים מטובלים עם דבש של קנה הנקרא סוקר [11]). —

סר (= נָסַר sägen נסורת Sägespäne ; מַסָּר (Säge בפ׳ במה טומנין (שבת מ״ט.) בנסורת של חרשין.

---

[1]) כ״ה נכון בכ״י ה״ב וכ״ה בדפ״ע בע׳ כלידר וכאן בדפ״ע בסקרדין ובמיוחס לרש״י בב״ר הגי׳ בסקוטר וצ״ל בסקרוט ויתר השנויים עיי״ע כלידר הערה 9. [2]) ולפי זה אולי היא היא סקוטר של גי׳ המיוחס לרש״י עיי׳ הערה הקודמת. [3]) כ״ה לנכון בכ״י ק״ט וב״ר ובנו״ג טפחתה ובדפ״ע נפחתה וכולם בט״ס וצ״ל טפחתה. [4]) ועיי׳ מ״ש התוי״ט בשטת בעל הערוך. [5]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובדפא״מ אבל בדפ״ר פיזי וויניצי׳ באסיל בט״ד קרטבליא ובנו״ג קטבולין. [6]) וכ״ה בר״ש בשם עצמו בכלי׳ פט״ז מ״ד ועיי׳ הר״ן לנדרי׳ נ״ה: [7]) בנו״ג אסקורטי ובמיוחס לרש״י אסקורטיא. [8]) כ״ה בכ״י אירפ׳. [9]) כ״ה בכ״י אירפ׳ ובנו״ג בט״ס בסקרוטי׳. [10]) כלו׳ ארונך. [11]) ועיי״ע סיקורה ומ״ש שגזרת המלה היא מל״פ והודו

ובפ' כל הכלי' (שם קכ"ג:) חוץ מן המסר הגדול. פי' מסר היא המגירה ומה שיצא מתחת המסר נקרא נסורת. — *[אחי"ה עקרו בע' נסר ע"ש ובע' מסר] —

סר (= סוּר כמו סְעַר מל"ס ענין בדיקה פקידה ופקיחה (be — untersuchen, besichtigen בר"ג דפ' הדר (עירו' ס"ג רע"א) רבינא סר סכינא בבבל. בר"ג דפ' השוכר את האומנין (ב"מ ע"ו סע"ב) הא דסרא[1] לארעיה מאורתיה[2]. בר"ג דפ' השואל (שם צ"ז סע"א) ולמיסר טעוניה הוא דנפק. בר"ג דפ' כל הבשר (חולי' ק"ה.) מאן דסאיר[3] נכסיה כל יומא מרווח אסתירא[4] בר"ג דפ' שום היתומים (ערכי' כ"א:) אמר להם לפועלים סיירוה ניהליה[5]. בגמ' דפ"ק דשבת (י"ב:) מניין שהקב"ה סר את החולה שנא' (תהלי' מ"א, ד') ה' יסעדנו קרי ביה יסערנו פי' סר סער בהבלעת עין[6]. תרג' פוקד מסער[7] וכן דרך לשון ארמי להבליע ח' וע' כגון (קדושי' ע"ד. כתובו' פ"ה: צ"ד. צ"ד: גיטי' י"ד: ב"ב ל"ה. ס"ב: שבועו' ל':) שודא דדיינא שיהא שוחדא[8] וכגון (ברכו' כ"ב. שבת ק"מ. עירו' כ"ז: קידושי' ל"ג. ע"ש גיטי' ס"ז: ב"מ ו': ז'. מ"א. ע"ז ל'. ע"ש סנהד' ס"ב: חולי' מ"ה:) מסותא שהוא מסחותא, תרג' רחיצה, ושיתא (שבת קכ"ד: סוכ' נ"ו: ע"ש פירש"י ב"ק קי"ז.) שיחתא. טבעו גוים בשחת עשו (תהלי' ט', ט"ז) [תרג' שוחתא]. שותיה דמר לא גמירנא (קידושי' ע':) שעותיה. ביעי דפייא[9] (ביצ' ז' רע"א) ביעי דפעיא[10] כיולדה אפעה (ישעי' מ"ב, י"ד). איביא[11] להו (?) איבעיה להו וטובא הכין בגמ'[12] ופירוש למיסר טעוניה לפקוד המשאוי. וכן פי' סייר נכסיה פוקד נכסיו כמו בדק הבית (מלשון בודק)[13] מעיין מה צריכין. כפ' השולח גט בגמ' עבד שנשבה (גיטי' ל"ח:) בתלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסייהו דסיירי נכסייהו בשבתא וכו' פי' מחשבין כמה תקנות וכמה בניינים יעשו בהן למחר. בפ' לא יחפור בגמ' חנות (ב"ב כ"א:) שאני דגים דיהבי[14] סיירא[15] פי' נותנין הדגים ביניהן סימן ומודיעין שיש בזה המקום מרעה ומתקבצין כולן שם וכל דגים שהן הולכין בים בפחות מפרסה מן המקום שהרשתות פרוסות שם כולן באותן הולכין וכל צייד שצד מהן כאילו מתוך הרשתות צדה אותן[16] זה פי' ר"ח ז"ל[17] ור' גרשום פי' „מ פ נ י[18] כי מסיר לו דבר שבא כבר למצודת חברו[19] במאכל שמשים במצודתו לפי שכשמעיינין ורואין מאכל אחר[20] בורחין ממצודתו של זה והולכין לשם וגוזל (במים) [צ"ל בידים][21] דבר שכבר בא למצודת חברו אבל ברחוק פרסה אינו יכול להביט המאכל אבל גבי ריחים[22] דליכא למימר הכי דבר הבא לידי[23] אתה מסיר ממני שעדיין לא בא לידו כלום מ ו ד ה[24] דמצי לאוקמינהו במבוי"[25] (סר) ס י י ר א פ י' פ ו ק ד ו ר ו א ה ה ד ר ך ו ה ו ל ך ו ה ן א ח ר י ו ו ה ו א ת י י ר א. *[אחי"ה כ"ה נכון מאוד רק בדפ"ר ומדעת רבינו הוא אחרי שהביאו פי' ר"ח ורגמ"ה הוסיף לומר מדעת עצמו רק בדפ"ר עשה המדפים בלי דיוק ערך בפני עצמו בדבור המתחיל סר ויש למחוק. וכפי' רבינו זה עולה יפה פי' ר"י מגאש בחי' לב"ב (והובא בשט"מ במקומו) וז"ל שאני

---

1) וכ"ה דסרה בכ"י ש"ס ר' ובר"ף דפ' קושטי' ובכל דפוסי' הישני' ובכ"י ש"ס מינכען דסיירא. 2) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג מדאורתיה וכ"ה מאורתא לפנינו בדף ע"ז רע"א. 3) כ"ה בדפ"ר פיז' באסיל ואמ' ובדפו"ו דסייר וכ"ה לפנינו ובפי' רגמ"ה. 4) כצ"ל ובדפ"ר מרוחא סתירא וצ"ל מרוח אסתירא ובדפ' פיז' ובאסיל מרווח סתירא ובדפא"מ מרווחא אסתירא ובדפו"ו מירוח ובנו"ג משתכח. 5) כ"ה בכ"י ערוך ובדפ"ר וויניצי' אבל בכ"י ק"ט ודפ"ע אחרוני' לי'. 6) והוא כפי' ר' יעקב שברש"י רק שם גורס סוער ורבינו גרס סר עיי' בהפשב"ע ולמוד ערוך לשבת במקומו ובמיוחס לרש"י לנדרי' מ'. 7) עיי"ע סער וש"נ עם יתר הדוגמאות. 8) וכ"ה בירו' כתובו' פ"י דל"ג ע"ד. 9) בנו"ג דפחיא ועיי"ע פח ב'. 10) וכ"ה בפירש"י ובפי' ר"ח. 11) בכ"י ק"ט אבייה. 12) ועיי"ע דק, מדן, פלם פקע ה' שת ו' — ודע כי רבינו נגרר בזה אחר פירושו דרב נסים גאון וז"ל בספר מפתח לעירובי' ס"ג רע"א סר סכינא. בדק הסכין של שחיטה . . ותרג' פוקד מסער וכן דרכו של לשון חכמים שמחסרין את העין והחית ואמרו סר סכינא ואומרין שותא כלומ' שעותא ושודא במקום שוחדא וכאלה רבות ע"כ וכן בפי' ר"ח בעירו' שם רבינו ס א ר סכינא פי' בדק הסכין לטבח . . כדגרסינן האי טבחא דלא סאיר סכיניה קמי חכם וכו' והוא מלשון פוקד תרגי' מסער ע"כ. 13) לי' בכ"י ק"ט וה"ב ובאמת אינו מאמר הש"ס ונראה שט"ס הוא. 14) בכ"י ק"ט דיתבי והוגה דיהבי וכצ"ל בדפו"ו במקום דיתבי. 15) וכ"ה ברש"י ובפי' רגמ"ה ובכ"י ש"ס ר' ופי' ובנו"ג סיארא ובכ"י א"פ שיירא. 16) רשות ריטץ בלעז ע"כ בכ"י ק"ט ולי' בשאר כ"י ודפ"ע ואין מקומו כאן בדברי ר"ח והוא לאי"ט rete רשת. 17) ולא ראיתי מי מהראשונים הביאו. 18) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ר. 19) בפי' רגמ"ה למצודתו. 20) בפי' רגמ"ה במקום אחר וכצ"ל בערוך עיי' בהערה בציון מפי' הרמב"ן. 21) וכ"ה נכון בפי' רגמ"ה. 22) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וב"ר ודפ"ר ובדפו"ו ריחיא אבל בשדפ"ע בטעות ריח. 23) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע לידו. 24) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ר וכ"ה בפי' רגמ"ה אבל בדפ"ע מפיז' והלאה בטעות מידי. 25) ע"כ הועתק מפי' רגמ"ה כ"י לב"ב אשר ת"י ונדפס בש"ס ווילנ'. ודע כי בפי' הרמב"ן בחידושיו לב"ב כ"א: הובא בשם הערוך תורף פי' זה בזה"ל: שאני דגים דיהבי (בסידא) [צ"ל בסירא] מפרש בערוך שהם (דביטים) [צ"ל מביטים] למרחוק וכשאוכלין כאן הם נותנין עינים לראות אם יש מזונות ב מ ק ו ם אחר (והוא כפי' רגמ"ה מוכח דכצ"ל בערוך) הם הולכין שם וזה גזל גמור הואיל וכבר נצוד ע"כ.

דגים דיהבו סייארא כלומ' משלחין שילוחין לראות אם יש שם מצודה אם לאו וכשרואין מצודה הראשונה יודעין שיש שם מצודות הרבה ובורחין מאותו מקום וכו'. ולפי פי' רבינו ור"י מיגאש פי' סיירא = סיארא מל"ע سار רואה דרך ומנהיג Anführer, Vorgesetzter ויפה לפי זה גי' כ"י ש"ס שיירא ולפי הענין כמו תייר. ור"ח כיון לפע"ד לל"ע سومة סימן אבל יותר טוב לגזור מהפעל הערבי سار פי' הביט לראות לו מזון להתקבץ שם ומאוד מאוד עולה לפי זה פירש"י דיהבי סיירא: נותנין עין בהבטם להיות רגילים (כגי' הב"ח וכ"ה בדפ' פיז' ולובלין של"ו) לרוץ למקום שראו שם מזונות ע"כ ומזה הענין פירש"י ב"ב ע"ו סע"ב סיירא הוליך וכו' ע"ש, ובחולי' ק"ה. סייר הולך ורואה. אבל סר סכינא דלעיל ודאי כפי' הערוך כמו סער וכן פירש"י בתעני' כ': וסייר לה: בודק תרג' פוקד מסער כמו האי טבחא דלא סר סכינא קמי חכם (חולי' י"ח.) ע"כ אבל בחולי' שם פירש"י „שלא הראה סכינו לחכם" וכן פי' רגמ"ה כ"י לחולין (כקובץ כ"י אנגייליקי דף ר"צ סע"ב) — ומה שענין סייר כמו צייר ורושם עיי"ע סייר] —

סר (= סוֹר, סוּד, סיד וכולם בטעות עיי' בפנים אבל רבינו פי' בענינים שונים עיי' בפנים) בריש חלק (סנהד' צ"ב סע"ב) ת"ר ששה נסים נעשו לאבותינו[1] באותו היום צף הכבשן ונימק סורו ונפרץ הכבשן פי' רב שר שלום יש חכמים אומרים שלהביות שהיו סרות ויוצאות מן הכבשן נמקו ודועכו. (ס"א הומרק סירו)[2]. יש מפרשים רבות וגבהות של אש ושלהביות כעין סררות של אדם נימוקו ודועכו. ספר אחר הומרק סידו[3] פי' צף הכבשן שהיה משוקע בארץ ועלה למעלה שיראוהו כל האומות, נפרץ הכבשן שפירק הכסוי מן הקרקע ונצטנן הומרק סידו שנימק הסיד. *[אחי"ה כ"ה נכון בכ"י ק"ט ודפ"ר אבל בשדפ"ע ב' פעמים סירו וצ"ל סידו ולזו הגי' נתן רש"י (או מיוחס לרש"י) שאת בפי' החלק וז"ל אבל מורי גרס והומק סידו סיד הכבשן נמסה (בע"י נמחה) מרוב חמימות כך שמעתי ע"כ וכבר רמזתי בע' אמיקסירום כי אולי כיון רש"י לזה הערך ולגי' הומרק (הומק) סידו. ובל' ראשון פירש"י הומק סורו נשפל גאותו והוא כפי' הערוך בשם י"מ רבות וגבהות[4]. וכגי' ל"א שהביא רש"י הומק סודו כמו יסודו נשתלשל וכן לימד[5] ר' יעקב בן יקר וכו'. מצאתי בתנהומ' נח סי' י' ונמק יסודו ועיי"ע אמיקסירום (ח"א, קכ"ו) וש"נ גי' הילק' ובכולם צ"ל כמו בשהש"ר פ' אמרתי אעלה לפי גי' ר"ב ופי' יפה קול אמיקסירום ע"ש ופי' יבש ונשרף חציו ובכל הגי' הנ"ל ועוד בגי' שלפנינו הומק סודו ובכ"י ש"ס פ' צורו ואית דגרסי צידו נפל טעות מחסרון ידיעת מלה יונית ἡμίξηρος. ועתה אבאר כפי גי' רבינו נימק סורו כפי פי' רב שר שלום מענין סוֹר של מקרא ענין הרחקה והעתקה ממקום. לדעת י"מ בערוך מל"ע سورة גבהות ורוממות[6].

סר (לדעת רבינו כמו סְאוֹר. סִיאוֹר חמוץ ולפע"ד מל"ע سيرة ובקבוץ سِيَر הליכה ומנהיג Lebensgang, Gewohnheit) בס"ג דקידושין (פ"ב.) כל שעסקו עם הנשים סורו רע. פי' ענין סיאור[7] כלומ' חמצו רע כדאמרינן (קידושי' י"ז: גיטי' מ"ה: ב"ר פ"ע שהש"ר פ' סמכוני) חזר לסורו. — (א"ב כמו שאורו ויש לתמוה על מאמר ר' אליהו מזרחי בפירושו על רש"י בפסוק וגר לא תלחץ (שמות כ"ג, ט') הזהירה התורה על הגר מפני שסורו רע ומפרש כמו צורו רוצה לומר אלוהו. ומה יעשה עם מי שעסקו עם הנשים. *[אחי"ה ועל זה הוסיף בעל שריד שבערכין ומה יעשה עוד עם עכברין סורן רע אפי' גלימי גייצי בהוריו' י"ג. ע"ש ומ"ש בענין הגהו' הגאון מוה' וואלף באסקאוויטץ. ואולי יש להגין בעד הרא"ם בראותו גי' כ"י ש"ס בסנהד' צ"ב סע"ב צורו (עיי"ע הקודם) תחת סורו שאי' ברש"י ושם פירש"י גאותו כמו סורו רע בקידושי' פ"ב. ע"כ, ועוד פירש"י בהוריו' הנ"ל סורן רע: יצר לבם רע הוא יותר מדאי סורן שר שלהם כדאמר (ב"מ נ"ט) בגר שסורו רע דהיינו יצר הרע ששר שלו רע הוא ע"כ וא"כ עפ"י כל אלה נבין הרא"ם אבל לפע"ד ברור כי סורו רע פי' מנהגו רע וכדאי' באמת בפירש"י בקידושי' הנ"ל וזה פי' כל מקום חזר לסורו פי' שב למנהגו ולהלוכו ומזה ג"כ חזר לסורו בב"ר פ"ע ס"פ ע"ד כפי גי' שלנו אבל יותר טוב כפי גי' רבינו בע' קרקר ב' ולפי גי' הילק' עיי"ע דיוו (ח"ג, מ"א.) ובע' גגמי גרס רבינו בהוריו' הנ"ל סיאורן וכן תחת חזר לסורו פעמי' רבות חזר לסיאורו (ירו' ע"ז פ"ב דמ"א. קהל"ר

---

1) לי' בסנה' ובשהש"ר פ' אמרתי אעלה.] ובתנחו' נח סי' י' אי' לצדיקים. 2) לי' בכ"י ק"ט וה"ב. 3) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ודפ"ר, ובדפ"ע אחרים סירו. 4) ברפא"מ פיז' ובאסיל בט"ד גבוהות. 5) כ"ה נכון בע"י וכ"ה בדפוסי' ראשונים ומהרש"ל הגה לימדני עיי' ד"ס סנה' צד ק"ל: 6) ומה שפירושו סימן עיי"ע הקודם ומ"ש בשטת ר"ח. 7) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע שאור וכן בסוף הע' בכ"י ערוך חזר לסיאורו.

פ׳ טוב אחרית וכן תרג׳ אל ישובו לכסלה (תהלי׳ פ״ה, ט׳) ולא יחזרון לסיאורא) והוא הקבוץ של [illegible] הנ״ל פי׳ מנהג והיחיד הביא רבינו בע׳ הלך (ח״ג, ר״ח). ורבינו פי׳ סורו רע כמו סאורו רע עיי״ע סאור ומ״ש] —

סַר (= סָרָא כמו שַׂר Herr Fürst) בר״ג דפ׳ כל הבשר (חולי׳ ק״ה:) דהוה אזיל בתריה סרה [1] דעניותא. פי׳ שר הממונה על העניות. *[אחי״ה אף גם סר בענין שׂר יש לו חבר בירו׳ סנה׳ ספ״ז דכ״ה ע״ד לסָרֵיה קרא וגנב וכו׳ כלומ׳ קרא למזל שלו וגנב בכ״ז נ״ל עיקר הגי׳ בחולי׳ סדא דעניותא והוא כמו איסרא = איסדא עיי׳ מ״ש בע׳ הנ״ל בח״א, ר״ב עפ״י כ״י חולין שדא ופי׳ מלאך בל״פ [2]) — ומזה השם המופשט סרותא עיי״ע] —

סר (= סְרִי לדעת רבינו תשש כחו erschlaffen ולפע״ד מל״ע [illegible] שרע מעללו Bösewicht) בס״ג דפ׳ כהן גדול בסנהדרין (כ״ב.) חד סרי ולא גנב נפשיה בשלמני [3]) נקט. פי׳ „אחד [4]) שתשש כחו ואין בו כח לגנוב אומר חזרתי בתשובה כך אתה זקנת ואין בך כח לתשמיש אשה מפני כך תאמר אסירת לי״ [5]) ספר אחר חסריה לגנבא נפשיה בשלמניה נקט כלומ׳ כשיש לגנב חסרון גניבה שאין לו מה לגנוב אומר שלום לנפשו שלא יגנוב עוד כך אתה זקנת וכו׳. *[אחי״ה וכזה הפי׳ האחרון אי׳ בפרש״י ועפ״י ס״א וכדאי׳ לפנינו וגי׳ חד סרי לא מצאתי עוד ובילק׳ ריש מלכי׳ כד חסריה ואם תתכן גי׳ רבינו אז היא המלה הערבי׳ הנ״ל, ושייכת לע׳ הבא אח״ז — ובע׳ סתר ב׳ אביא ראיה כי מזה השרש פי׳ ר״ח גם ניסתרי בב״ק צ״ז. וב״מ ס״ה רע״א] —

סר (= סַרְיָא מל״ע הרשומ׳ בע׳ הקודם Bösewicht) בס״ג דפ׳ השוכר את הפועלין (ב״מ צ״ג סע״ב) אשכחיה ואמר ליה גנבא סריא בדוכתא פלן שרינן [6]) כך וכך גברי איכא בהדן פי׳ אשכחיה רועה לגנב ואמר ליה גנב רשע בדוכתא פלן שרינן כך וכך גברי וכו׳. זיקתא [7]) (ב״מ צד רע״א) מקלות, ואיכא דאמרי אבנים [8]) והלסטים אזל ואייתי גברי בהדיה ושקיל מיניה. *[אחי״ה וכא״ד פירש״י עיי״ע זקתא. וסריא פי׳ מוסרח ובשם תשובת הגאונים פושע ועפ״י זה פי׳ רבינו רשע ואולי מזה בירו׳ סנהד׳ ספ״ז דכ״ה ע״ד לסריה קרא פי׳ קרא לאדם רע מעללים כלומר גנב וכן פי׳ פני משה (אבל עיי״ע סר ה׳). ועוד י״ל כפירש״י בב״מ הנ״ל סריא מוסרח מל׳ התרג׳ עיי״ע סר ט׳ ובהשאילה ועוד עיי״ע סרח ב׳] —

סר (= סִירָה או מל״ע [illegible] סגר והשם [illegible] מקום סגור מסביב לגדרות צאן, [illegible] קבר ובור או מל״י ורו׳ Grube, Scheuer, sirus, σιρός, σεῖρος) בב״ר פ׳ מ״א (ר״פ מ״א) וינגע ה׳ את פרעה ובפ׳ נ״ג (ס״פ נ״ב) כי עצר עצר ה׳: אברהם יצא בהבטחה ואני יצאתי באמונה אברהם חוץ לסירה ואני נתונה [9]) בסירה, ובפ׳ מ״ב [10]) ויקחו את לוט נתנוהו בסירה, ובסמוך [11]) ויגש אליו יהודה (ב״ר ס״פ צ״ב) י׳ בני אדם שנמצא אחד בגניבה אין כולם בסירה [12]) פי׳ ענין סגירה [13]). — (א״ב פי׳ בל״י מסגר וכבל ברזל). *[אחי״ה ור״ב כיון לל״י σειρά Kette Verschluss, והנכון שהוא מל״י הרשומ׳ בתחלת הע׳ [14]) או מל״ע הנ״ל פי׳ ענין מקום ורוח מוקף סביב ומזה ג״כ סירה בכורו׳ ל״ח. וספרא אמור פרק ב׳ פרש׳ ג׳ עיי״ע סרה א׳ ופי׳ רבינו חוט הסובב. ויפה פי׳ מ״כ ג״כ מזה המושג בשהש״ר פ׳ אל גנת אגוז מה אגוז זה עשוי ארבע מגורות והסירה באמצע וכו׳ ופי׳ מ״כ קו המסגרת בפנים וכן בית הסוהר נקרא סירה . . על שם שהוא סוגר. ואולי מזה בקהל״ר פ׳ טוב ילד דהוא מכשכש לברייתא כמן ביני סיריאתא ובמעריך ללונזאנו ע׳ סר גרס מן ביני סריאתא ופי׳ משעה שיצא מתוך הסריות מבטן אמו ע״כ ול״נ משעה שיוצא מהסגר היינו מבטן אמו או כגי׳ שלפנינו כָּמֵז בעוד שארב היצר הרע בהסגר של בטן אמו (ועוד עיי״ע כשבש וע׳ כמן) ודרש מבית הסורים (קהל׳ ד׳, י״ד) כמו בית האסורים].

סר (= סְרִי בל״ס כמו סרח פי׳ הבאיש verwesen, übelriechen ובמובן מוסרי ענין הפסד והשחתה

[1]) כ״ה בכ״י ק״ט בדפ״ר שרה ובשדפ״ע שרא וכ״ה לפנינו. [2]) ובענין ההרכבה סר אפים עיי״ע סראפים. [3]) בכ״י ש״ס בשלמנא ובילק׳ בשלמניא, כשלמנא (ד״ס סנה׳ למקומו) ובנו״ג לשלמא. [4]) כ״ה נכון בפי׳ ר״ח ועולה עם חד סרי ובדפ״ר א׳ ובדפו״ו אחר שתשש ובשד״ע אחר תשש. [5]) ע״כ הועתק מפי׳ ר״ח (בש״ס ווילני) ושם כגי׳ שלנו חסריה. [6]) בנו״ג אשכחיה רועה . . בדוכתא פלניא יתיבינן. [7]) וכ״ה בדפוסי׳ הראשוני׳ ובכ״י ש״ס ובנו״ג זוקתא וצ״ל זיקתא עיי״ע זקתא. [8]) כ״ה בכ״י ק״ט וה״ב, ואמ׳ ובדפ״ע אבני. [9]) וכ״ה בב״ר כפנ״ב ובמקומות הנ״ל ובנו״ג בתוך. [10]) וכ״ה לפנינו ודוגמתו עיי״ע אליותרופולים, אפכי ועוד עיי׳ מ״ש בענין חלוק פרשיות בהשחר ח״י ועיי׳ המפתח לזה הספר. [11]) כ״ה נכון בכ״י ה״ב ובדפ״ע בט״ס בסוף או לי׳ כלל מלת בסוף. [12]) וכ״ה בילק׳ סוף מקץ ר׳ ק״נ ובמיוחס לרש״י ובנו״ג באסירה. [13]) כ״ה בדפ׳ פיזי והלאה ובדפ״ר ענין סגירה סוגר ונ״ל שאחת מיותרת ובכ״י ק״ט סער ואולי צ״ל סוהר וכן הביא מ״כ בב״ר פצ״ב בשם הערוך ומיוחס לרש״י וא״כ בדפ״ר צ״ל סגירה סוהר. [14]) וכ״ה דעת ה׳ אייזלער בט״ר ח״ג 58.

(moralisch verderben, schlecht machen תרג' ולא הבאיש (שמות ט"ז, כ"ד) ולא סרי. *[אחי"ה ועיי' עוד תרג' לשמות ז', י"ח, כ"א; ח', י'; ט"ז, כ'; תר"יא' שם מ' ל'; לדברי' א', י"ט וזולתו וכן בדרז"ל סוכ' י"ג רע"א כיון דסרי ריחייהו, בכורו' ח': ומלחא מי סרי. ע"ז ל"ח: ל"ט: מיסרי סרי, נדרי' נ' רע"ב אזלת ורמת חמרא במאני דכספא ודהבא וסרי ובתעני' ז' סע"א כפי גי' כ"י תקיף חמרא ואיסר צ"ל ואיסרי עיי"ע חמר (ח"ג, תל"ד), ובאפעל ירו' ב"ב רפ"ב די"ג: מַסְרִי חמריה, ירו' דמאי פ"א דכ"א סע"ד ותסרי מערתא, ב"ר פ"ס ותסרי מערתא עלינו. הר שיאן (דברי' ד', מ"ח) תר"י ב' טורא (דנסרי) [צ"ל דמסרי פירוי וכן תרג' שניר (תהלי' כ"ט, ו') עיי"ע טר (ח"ד, ע"ב ומ"ש) וש"נ. והתואר כל"ס סַרְיָא גיטי' נ"ו סע"א מידי סריא, ב"ב י"ט: תבן סריא. והשם בל"ס סַרְיוּתָא וכן בירוש' חגיג' פ"ב דע"ז ע"ג ב"ר פ"א במקום אשפות במקום סריות, ב"ר פכ"ח מלאו את כל המדינות סריות, פסיקת' דר"כ צד פ"א: או סיריות אתה אוכל פי' דבר נבאש (עיי' מה שנכתב בצד ילק' בשלח ר' רכ"ה) ועיי"ע ברדל. וילק' בלק ר' תשע"א בשם הילמדנו מה הנהר שוטף את (הסירות) [צ"ל הסיריות] ונ"ב דבר סרחן, ירו' קידושי' ספ"ג דס"ה רע"א סריות עיי"ע טן א' (ח"ד, מ"ה:) תרג' באש (עמוס ד', י') סרות וצ"ל סריות כדאי' בפשיטה הסורית, אבל בתרג' יואל ב', כ' (כפי גי' המתורגמן) אי' ג"כ ותפוק סרותיה והוא קטוע מן סריותיה כדאי' לנכון בתר"י א' לבמד' י"א, כ' עד דתפוק סריותא מנחרייכון — והושאל במובן מוסרי להשחתת הנפש ולמיאוס כדרך ל"מ להבאישני (בראשי' ל"ד, ל') עיי' רד"ק שרש באש. ומזה הפעל בתרג' שה"ש א'. י"ב סריאו כנרדא עפ"י מדרש שהש"ר פ' עד שהמלך: ר"מ אומר עד שהמלך מה"מ הקב"ה במסבו ברקיע נתנו ישראל ריח רע וכו' למימר סיריי נתן ריחו, ובאפעל תרג' שה"ש שם: אסריאו עובדיהון. תרג' קהלת י', א' דמסרי חכימא בעידן דחטי. ומזה נ"ל ניסתרי ב"ק צ"ז. ב"מ ס"ה רע"א (עיי"ע סתר ב') והוא בנין אתפעל. וממנו אולי התואר סַרְיָא פי' חוטא ופושע פי' מי שהבאיש ריחו לחטוא (עיי"ע סר ז'), ולפע"ד מזה במד"ר רפ"ג אפי' סוריהן [צ"ל סרייהן] גומלי חסד אינון ובשו"ט מזמור צ"ב הגי' בורים שבהן. והשם סיריי שהש"ר הנ"ל ואולי צ"ל סירוי כבקהל"ר פ' הסר עיי"ע טילוי ופי' המאמר כל מעמד גדולים מביא לידי חטא ובע' טילוי פי' בע"א. והשם המופשט בשמ"ר פמ"ב כשהיו בסיני היו שושנים וורדים עכשיו נעשו סְרִיּוֹת נעשו כזבים אבל עיי"ע כב (ח"ד קע"ט) שהגהתי עפ"י ידי משה כובין ואז סריות צ"ל סיריות קבוץ מן סירה, סירתא פי' קוצים] —

סְרַב (כפיעל סֵרֵב מל"ס סְרַב פי' מרד wider-spänstig sein, ועוד פי' מֵאֵן sich weigern; התואר סַרְבָן widerspänstig; השם סֵירוּב, סַרְבָנוּת (Ungehorsam בפ' אין עומדין (ברכו' ל"ד.) ולא יהא סרבן באותה שעה. פי' ממאן ולא יצריך שיפצירו בו חביריו מאוד. תרג' וימאן (בראשי' ל"ז, ל"ה) וסרב. ואמרינן ג' רובן רע [1]) ומיעוטן יפה השאור והמלח והסירוב. *[אחי"ה בנו"ג סרבנות אבל בירו' ברכו' פ"ה ד"ט ע"ג כגי' הערוך ושם: שלשה דברים רובן ומיעוטן רע ובינוניתן יפה השאור והמלח והסירוב בתחילה מסרב שנייה מעמעם והשלישית [2]) רץ ובא ובבבלי כפי גי' כ"י באותה שעה הוא דאינו מסרב אבל בשעה אחרת מסרב תנינא להא דת"ר העובר וכו' הא כיצד פעם ראשונה מסרב [3]) שנייה מהבהב [4]) שלישית פושט את ידיו [5]) ורגליו ויורד. פסחי' פ"ו: מסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול. וכל לשון מיאון וכל מרי דיחזקאל מתורגם ככה וכן בהעתקת מרד עיי' במתורגמן ואצל לעווי. והתואר סַרְבָן, סַרְבְּנָא תרג' לבמד' י"ז, כ"ה; יחזק' ב', ה'—ח', והקבוץ זכר תר"י א' לבמ' שם ליחזק' ב', ב' ולנקבה סַרְבְּנָן (תר"י ב' לבראשי' כ"ו, ל"ה) כפי גי' הערוך בע' רפח ע"ש. שמ"ר רפ"ז ספרי בהעלותך פ' צ"א בני סרבנים (סרבנין) הן וכ"ה בויק"ר רפ"י ובריש רות רבה. המרים (במד' כ', י') מבואר בבמד"ר פי"ט סרבנין. ועוד בפסיקת' רבתי פל"ח הרי [הוא] בסרבנו והוא קטוע תחת בסרבנותו כלומ' בזדונו. והשם המופשט סַרְבָנוּתָא תרג' את מריך (דברי' ל"א, כ"ז) ית סרבנותך, תרג' בן נעות (ש"א כ', ל') בר סרבנותא. ועוד עיי"ע סרהב — סֵירוּב עיי' לעיל פי' כמו סרבנותא] —

סֵרֵב (בנין ספעל מן רְהַב וא"כ סֵרֵב קטוע מן סִרְהֵב ענין הפצרה eilen, drängen, in Jem. dringen) ובא בקשור ב'. נדרי' כ"א. תוספ' נדרי' פ"ד היה מסרב בחבירו פי' הפציר בו, שם ס"ג: היה

---

1) כ"ה בכ"י ערוך ובדפ"ע בט"ס ואמ' ר' ובדפ"ר רובן רוב ובדפי פיזי רב וצ"ל רע וכדאיי בדפו"ו ובנו"ג קשה. 2) כ"ה במהרש"ם ובנו"ג בשלישית. 3) בנו"ג יסרב. 4) עיי"ע הכהב ב'. 5) לפנינו לי'.

מסרב בו וכו׳, ירו׳ ע״ז פ״א דל״ט סע״ג לא יסרב אדם בחברו לארחו בשעה שאינו רוצה, ירו׳ דמאי ספ״ד דכ״ד, בשעה שהוא יודע שאינו רוצה, תוספת׳ ב״ק פ״ז המסרב בחבירו לאורחו ואין בלבו לקראותו וכו׳ דא״ר פ״ח לא יסרב אדם בחבירו לסעוד ויודע בו שאינו סועד, תוספת׳ ב״ב פ״ו לא יסרב אדם בחברו שיאכל אצלו ויודע בו שאינו אוכל, ובכולם יסרב כמו יסרהב וכ״ה באמת בחולי׳ צ״ד. לא יסרהב אדם (לחבירו) [צ״ל בחבירו] לסעוד אצלו וכו׳, שבועו׳ כ״ג: במסרב בו חבירו כה״ג בכ״י יש״ם ובדפ׳ ויניצ׳ דפ״א ובדא״ש ובריטב״א ובריש״י לסוט׳ י״ג: ד״ה ד״א רב לך ובנו״ג במסרהב ועיי״ע סרהב ציון מב״ק ל״ב סע״ב. והתואר סוט׳ שם: רב לך (דברי׳ ג׳, כ״ו) שלא יאמרו הרב כמה קשה ותלמיד כמה סַרְבָן פירש״י מפציר] —

סרביטין (= סרבוטין נ״ל מל״פ سربوشه, سر پوشه) מין תכשיט נשים כעין כובע (Frauenhaube) במשנת שבת פ׳ במה אשה יוצאה (פ״ו מ״א דנ״ז.) ולא בסרביטין בזמן שאינן תפורים מפרש בגמ׳ (נ״ז:) מין תכשיט המגיע עד הלחייה. *[אחי״ה במשנה שבמשניות פ״ו מ״א ומ״ה וכן במשנ׳ דירו׳ ובגמ׳ שם ד״ז ע״ד הגי׳ סנבוטין אבל במשנ׳ דש״ס בבלי נ״ז. ובגמ׳ שם: ובדף ס״ד: סרביטין ובר״ח כ״י ובדפ׳ קוש׳ סרבוטין וזה נ״ל עיקר ומל״פ הנ״ל ובאותה ההוראה והוא כעין שבכה שכורכת האשה על ראשה ותולה משני צדי לחייה. ואולי גי׳ סרביטין תתכן ג״כ וצריך לנקד סרביטין בדגש לתשלום הנו״ן סרבנטין והוא מל״פ سربند Kopfbund כעין טוטפת הראש אשר בה תלויין הרצועות או קישורים ובאין על הצדעים על הלחיים] —

* סוריבטין ט״ס וצ״ל סוריסטין עיי״ע סרס ב׳.

סַרְבָּל בל״ע سربال מעיל ומלבוש עליון Mantel, Tunik; سروال, شروال בל״פ شلوار מכנסיים Beinkleider ועוד עיי׳ בפנים ושם הפעל) בר״ג דפ׳ במה אשה (שבת נ״ח.) כולהו רבנן[1] לא ליפקו בסרבלי חתימי פי׳ „דת המלך היתה באותה העת כל הקונה סרבלא[2] מייתי לה[3] גבי מוכס ויהיב ליה מכסא וחתים עלה במטבע של אינך כדי לידע שניטל מיכסא וכל טלית שנמצא בלא חותם אינך ב כ נ פ י ה[4] נתפש לובשה (עליה)[5] כגונב[6] המכס הילכך מתיירא כל אדם לצאת בטלית שתלוי עליה חותם זה חיישינן שמא יפסק החותם ומפני פחדו מן המוכס יסירה מעליו[7] ויקפלה וישאנה[8] על כתיפו כמשאוי לפיכך אסורה[9] לכל אדם לצאת בטלית שיש עליה חותם אבל רב חנינא בר שילא שיש לו נשיאות פנים ואינו חושש מן המוכס מותר לו לצאת בטלית שיש לה חותם שאם יחתך החותם אינו חושש שאינו מתיירא לא מן המוכס ולא מזולתו"[10]. בס״ג דפ׳ הזורק (שבת ק״א:) אפי׳ קשורות בחוט הסרבל. בס״ג דפ׳ בהמה המקשה (חולי׳ ע״ז:) אמר שמואל צומת הגידים שאמרו אפי׳ לא נשתייר בה אלא כחוט הסרבל כשרה. פי׳ חוט כפול ועב מן (דניאל ג׳, כ״א) כפיתו בסרבליהון. סרבלא בסיתוא (מנחו׳ מ״א.) כבר פי׳ בע׳ סדן. סרבלא דכרתי (גיטי׳ ל״א:) בע׳ כרת. סרבלא צריפא (סנהד׳ מ״ד.) בע׳ צרף. בריש ילמדנו הן האדם ובאתם הדבקים (בתנחו׳ לי״) כפיתו בסרבליהון אלו הסרבלין שברגליהון אין לך דבר נוח לישרף מן העור כיון שמריח מן האש מיד כווץ ואלו נכנסו לכבשן והעור עמהם ולא ניזוקו לפיכך כתיב וסרבליהון לא שנו (דניאל ג׳, כ״ז), ורבותינו שבבבל אמרו אלו הטליות שבהן, והברושים הרעלו (נחום ב׳, ד׳) תרג׳ ורברבני רתיכיהון[11] מסרבלין בצבעונין. בס״ג דפ׳ ר׳ אליעזר אומר אם לא הביא (שבת קל״ז:) קטן המסורבל בבשר. פי׳ „מסוכך[12] בבשר כדכתיב כפיתו בסרבליהון"[13], בהגדה דפ״ק דמגיל׳ (י״א.) ובר״ג דפ׳ י׳ יוחסין [(קידו׳ ע״ב.) ובר״ג דע״ז (ב׳:) דמיה לדב (דניאל ז׳, ה׳) אלו הפרסיים המסורבלים כדוב. גדלי בשר (יחזק׳ ט״ז, כ״ו) תרג׳ מסרבלי בשרא — (א״ב אמרו היונים שסרבל היה מין לבוש פרסי כמו מכנסים או בתי שוקים). *[אחי״ה ע׳ זקנים העתיקו סרבלין בדניאל ע״י σαράβαρα ועקילס ותודוס ע״י σαράβαλλα והיראנימוס חשב לנסח σαράβαλα ומפורש בספרי יוניים כזה:

1) בנו״ג עוד דבי ריש גלותא אבל בהעתקת רש״י ור״ח לי׳ ושם רבנן כולהו. 2) כ״ה בדפ״ר ובפי׳ ר״ח ובכ״י ק״מ ובדפ״ע סרבל. 3) כ״ה בדפ״ר ובפי׳ ר״ח ובשדפ״ע ליה. 4) לי׳ בפי׳ ר״ח. 5) לי׳ בפי׳ ר״ח. 6) בפי׳ ר״ח כגנב. 7) בפי׳ ר״ח בט״ס מעליה. 8) כ״ה בכ״י ק״מ ובפי׳ ר״ח ובדפ״ע וישאה. 9) כ״ה בכ״י ק״מ ודפ״ר ובשדפ״ע אסרו. 10) ע״כ הועתק מפי׳ ר״ח בש״ס ווילנ׳. 11) בנו״ג ורבני משיריתהון. 12) כ״ה בדפ״ר וויניצ׳ ועה״ק שנ״ב אבל בשדפ״ע מסוכך. 13) הועתק מפי׳ ר״ח ושם בדפ׳ ש״ס ווילנ׳ מסובב.

Σαράβαρα ἐσθὴς Περσική· ἔνιοι δὲ λέγουσι βρακία ἄλλοι δὲ περὶ τὰ σκέλη ἐνδύματα וזה כפי' ר"ב. ודע עוד כי המפרש בהעתקת השבעי' לדניאל ג', כ"א כתב וז"ל: σαράβαρα τινὲς εἰρήκασι τὰ μὲν παρὰ τῶν πολλῶν λεγόμενα μωκία פי' יש מי שאומרים כי לדעת רבים נקרא סרבלין μωκία ושלייסנער טעה להגיה תחת μωκία שצ"ל βρακία והנכון כי μωκία הם מנעלים בל"ע מל' הוצואריש môk עיי"ע מקס וש"נ דעת רב הונא שפי' סרבל ע"י מוקסי והן מנעלים וכן ענין زربول, زربون, شربيل בל"ע מין מנעלים עיי' ברילל על המלבושים 89. ומיוחס לרס"ג פי' בדניאל ג', כ"א בסרבליהון המנעלים וי"א בתי שוקים שלהן ע"ב ושני פירושים האלה נמצאו בציון מילמדנו הנ"ל. ויש לי ראיה עצומה כי רז"ל הבינו ג"כ סרבל בענין מנעל כי בירו' מעש' שני ספ"ד דנ"ה ע"ג אי' חמית בחלמאי רגלי מְסַרְבְּלָא והוא בינוני פעול מן סרבלא פי' רגלי לבוש מנעל ותחת זה אי' באיכ"ר פ' רבתי ד"ה חד מתלמידוי דר' יוחנן: חמית בחלמי דלא הוה ברגלי פשוש[1]) והוא בל"פ پاپوش, پاپيچ (וא"כ פפוש עיקר) Fussbekleidung, Pantoffel, אבל ברוב מקומות פי' סַרְבָּל, סַרְבְּלָא מעיל עיי' חוץ ממקומות הנ"ל עוד ב"מ ס': פ"א: ב"ב מ"ו סע"א הב לי סרבלאי ופי' רגמ"ה טלית. ושם נ"ב. זוגא דסרבלא ופי' רגמ"ה מקטורן כפול ובע' זוו וש"נ גרס רבינו זווא דסרבלי וממנו הפעל מְסוּרְבָּל עיי' לעיל תר"י א' לבמד' י"א, ח' ביזא די מסַרְבְּלָא בשומנא פי' מסוכך כפי' רבינו כלו' עטוף ומכוסה כבמעיל. ובהוראת מכנסיים אי' בכלי' פט"ז מ"ג שרולין שהוא לפע"ד شلوار אבל עיי"ע שרוול] —

סַרְבֵּק (כמו סברק בנין ספעל מן ברק blinzeln) ומסקרות[2]) עינים (ישעי' ג', ט"ז) תרג' ומסרבקן עיינין. *[אחי"ה וכן נאמ' בל"ע برق عينه ובל"ם החדש' מַבְרִיק פי' הביט בעינים חודרות וכן העתיק רס"ג בישעי' משקרות עינים: مبرقات العيون עיי' הוספת פליישר לעמת"ר ללעווי ח"ב, 571 ובעמת"ל ח"ג 585 יש ט"ס וצ"ל اومض אשר על ידו ביאר ר' יונה ל' משקרות עיי' גיזיניאוס תיזוירוס ע' שקר וכתאב אלאסול לר' יונה בהוצ' נייבויער 748] —

סְרַג (= שרג נ"ל מל' צענד çkar ובל"י σκαίρω קפץ ודלג hüpfen, springen; סֵירוּג Auslassung eines Mittelgliedes, Ueberspringung) בפרק הקורא את המגלה למפרע (מגילי י"ז. במשנ') קראה סירוגין ומתנמנם יצא. ת"ר קראה סירוגין יצא[3]) סירוסין לא יצא (שם י"ח סע"א ורע"ב). פי' סירוגין „פיסקי פיסקי כגון שקרא ומפסיק ביני וביני וחוזר ומתחיל ממקום שפסק"[4]). סירוסין לא פי' בתלמודינו אבל בירוש' (מגילי רפ"ב, דע"ג.) סירוגין קטועין סירוסין חד פרא חד פי' אחד זולתי אחד[5]) „כגון שקרא פסוק ומניח פסוק וקורא פסוק ג' וחוזר וקורא פסוק שני שהניח"[6]) לא הוו. ידעי רבנן מאי סירוגין (מגילי י"ח. ר"ה כ"ו:) פירשנו בע' חלג. בפ' אמר להם הממונה בגמ' אף היא (יומא ל"ח.) ובס"ג דפ' הניזקין (גיטין ס'.) מה כתיב בטבלה אם שכב ואם לא שכב (עיי' במדי ה', י"ט) הכא במאי עסקינן בסירוגין[7]) פי' כותב מקצת מן הפסוק ומשייר מקצת. בר"ג דפ' המוכר את הבית (ב"ב ס"ב סע"א ורע"ב) איבעי' להו סיים את הקרנות מהו כמין גמא[8]) מהו בסירוגין מהו פי' „כגון שהיו עומדין על המצרים ראובן שמעון לוי על רוח מזרחית יהודה יששכר זבולן על רוח דרומית בנימין דן ונפתלי על רוח מערבית גד ואשר ויוסף על רוח צפונית ובין הני מצרים מכר לו שדה וכתב לו מצר ראובן ולא כתב לו מצר שמעון וכתב לו מצר לוי וכן לכל רוח דילג מצר האמצעי מהו מי אמרינן הואיל דמצר לו מצרים לכל רוח קנה כולה או דלמא לא קנה אלא כנגד המצרים דמאי דמצרי לו קנה ומאי דלא מצר לו לא קנה תיקו"[9]) כבר

---

[1]) כ"ה לנכון בעי' פשש ובנו"ג פטיש וגם לזה יש פתרון עיי"ע פטש. [2]) במקרא ומשקרות ועיי"ע סקר. [3]) כ"ה נכון בדפו"ו ובשרפ"ע לי'. [4]) הועתק מפי' ר"ח (בש"ס ווילני). [5]) כ"ה נכון מאוד בדפו"ו אבל בשדפ"ע בט"ס בזה"ל סירוגין לא פי' בתלמודינו אבל בירושלמי סירוסין קטועין סירוגין חדא חרא פי' אחר זולתי אחד, וכנראה שרבינו העתיק גם זה מפי' ר"ח אשר אחריו נגרר גם בזה הפי' רק בכ"י אשר נדפס ממנו בש"ס ווילני מגילי י"ח רע"ב נשמט מאמר שלם ואי' רק כדאמרינן סירוסין חדא חדא אחד זולתי אחד וצ"ל כגי' הערוך כפי גי' דפו"ו. ודע שבירו' איתא סירוגין קיטועין סירוסים חד פרה חד והוא נכין כפי גי' דפו"ו אבל בדפ"ר משובש סירוסין קטועין סירוגין חדא פרא חדא. ומלת פרה (פרא) הוא לי' πάρα daran vorbei כלומר עבר אצל אחד שקרא פסוק אחד ודלג אותו שאצלו וכפי' רבינו קורא פסוק ומניח פסוק. [6]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח. [7]) בנו"ג בסרוגין. [8]) וכ"ה בכ"י ש"ס ה' ופי' ובנו"ג גאם. [9]) ע"כ הועתק מפי' רגמ"ה ושם הסיום קצת באריכות לשון כזה: מהו מי אמרינן הואיל דמצר לו מצר לכל רוח הכל מצר וקנה בריבוע כל השדה על פני כולה או לא קנה אלא כנגד המצר ד' שדות (כעין צורתו) דמאי דמצר ליה קנה ומאי דלא מצר לית לא קנה תיקו.

פירשנו בע' גם. *[אחי"ה כלו' בע' גם פי' בע"א אליבא דפי' ר"ח ע"ש, ואולי צ"ל פ"א כבר פי' בע' גם. וגוזר אני המלה מל' צענד הנ"ל בהיפך האותיות וא"כ סרג כמו סקר עיי"ע. וכן בא בתמורתו שְׁרַג תר"י א' לנתר (ויקי' י"א, כ"ב) למשרג ועיי"ע שרג ב'. וכנ"ה בירו' גיטי' רפ"ז דמ"ח ע"ג וכלבד במסרגין לו וכו', מכילת' יתרו ספ"ו פוקד עון אבות על בנים בזמן שהם אינן (מסרגין) [צ"ל מסורגין] (או [1]) [וצ"ל ולא] [2]) בזמן שהן מסורגין [3]). ירו' סנהד' פ"א די"ט סע"ג מסורגין עלו. תוספת' נדה פ"ט סירגה לה ארבעה ימים אינה ווסת, שם: נותנין לה ארבעה לילות מסורגין, שם: מונה מסורגין . . מונין מסורגין. והשם רק בקבוץ סֵירוּגִין עיי' לעיל ועוד מגילי' י"ח. וירו' מגילי' הנ"ל נכנסין סירוגין סירוגין וכ"ה בירו' שביעי' רפ"ט דל"ח ע"ג והפכו קטעין קטעין. ב"ק ל"ז סע"א נעשה מועד לסירוגין לשוורים . . נעשה מועד לסירוגין לכל. ולנקבה איכ"ר פ' נשקד דרש ישתרגו (איכה א', י"ד) עשאן עלי סריגות בבל קשה ומדי מתונה יון קשה ואדום מתונה וכו'] —

סְרַג כמו שָׂרַג בל"מ ענין אריגה ובדרז"ל ענין קשירה מל"ע شَرَج ineinanderflechten, binden) בפ"ק דמשקין (מ"ק ח':) ומסרגין את המטות. גמר' (שם י'.) מסרגין שתי וערב ממתחין שתי בלא ערב. בכל כלי פ' ט"ז בכלי' (מ"א) המטה משיסרג בה ג' בתים ובפ' י"ט (מ"א) החבל מאימתי חיבור לטומאה משיסרג בו ג' בתים [4]). ובפ' כ"ב (מ"ט) סירגן בגמי או במשיחה טמאין. מטה מסרגין אותה על גבה בע' גד [5]). כיש מביאין פ"ח באהילו' [6]) (מ"ד) ובעשרה בתים פי"ג בנגעי' (מ"ג) הסריגות שבחלונות [7]). ובהעושה פי"ג באהילות [8]) (מ"א) הסריגות והרפפות מצטרפות כמלא מקדח. בפ' העור והרוטב בגמ' קולית (חולי' קכ"ה:) דתניא ר' יוסי אומ' חבילי המטה וסריגי חלונות פי' שאין בהן פותח טפח חוצצין מן הבית לעליה. *כפי' סריגי המטה כן פי' סריגי החלונות פי' כמו עמודי ברזל דקין מורכבין זה על זה שתי וערב כדי שיהא החלון סרוג וסגור" [9]). השבכה האחת (מ"א ז', י"ח) תרג' סריגתא חדא. ויפל אחזיה בעד השבכה (מ"ב א' ב'). ילכד בפח (ירמי' מ"ו, מ"ד). (ונלכד) [צ"ל ונתפס] במצודתיו (יחזק' י"ב, י"ג; י"ז, כ') [10]). *[אחי"ה ועה"ק לועז געגיטער בל"א Gegitter והוא Gitter, Gitterwerk וכן בתרג' מעשה שבכה מ"א, ז', י"ז) עובד סריגא ועיי' שם י"ח. כ'; למ"ב א', ב'; כ"ה, י"ז; לירמי' נ"ב, כ"ב. והקבוץ נקבה סְרִיגָן למ"א ז', י"ז. מ"א. מ"ב ושם סְרִיגָתָא ובמשקל עברי הסריגות אהלו' ונגעי' הנ"ל כפי גי' רבינו ובאיכ"ר פ' נשקד פי' ישתרגו (איכה א', י"ד) עשאן עלי סריגות סריגות הביא אותן עלי מכופלות בבל וכשדים מדי ופרס וכו', תוספת' עירו' י' (ז') חלון . . אם עשה לו סריגות [11]). ולזכר תוספ' שם בכ"י אירפ' עירו' י"א (ח') סריגין של חלונות עיי"ע טרים ב' (ח"ד, פ"ח). חולי' קכ"ה: עיי' לעיל. והשם המופשט סֵירוּג ענין שביכה וקשירה ירו' מ"ק פ"א ד"פ ע"ד סירוג שתי וערב מ"ק כ"ז: דרגש סירוגו מתוכו מטה סירוגה על גבה, וכ"ה בסנהד' כ' סע"א ורע"ב ופירש"י שם סירוגו: קשירתו ובנדרי' נ"ו: אי' הפעל שמסרגין אותה על גבה וע"ש המיוחס לרש"י ובירו' ברכו' רפ"ג ד"ה ע"ד כל שמסרגין על גופה זהו מטה וכל שאין מסרגין על גופה זהו דרגש, וכ"ה בירו' ספ"ז ד"מ ע"ג ובירו' מ"ק פ"ג דפ"ג רע"א. תוספת' כלי' ב"מ פ"ט החבל שהוא מסרג את המטה. תוספת' אהילו' פי"ב מסורג בחבלים, תוספ' כלי' ב"ב פ"א סירגו במשיחות או בחבלים. ב"ר פפ"ה כדי לסרג על הספר כולו שאמרו ברוח הקדש ופי' מ"כ לסרג לחבר ולארוג כמו אין מסרגין המטות וע"ש בפי' המיוחס לרש"י שפי' לסרוג ללמד על הספר כולו וכו' [12]). ובש"ע ח"מ סי' תקמ"א סק"ב מסרגין המטות כתב הרמ"ה פי' הוא כעין האריגה אלא שבסריגה יש ריוח מה בין חוט לחוט ע"כ] —

---

1) וכ"ה בילקו' יתרו ר' רצ"ב. 2) עיי' בפי' מאיר עין למכילי. 3) כ"ה בילקי' אבל במכילי' מסרגין. 4) כ"ה בדפו"ו ובשדפ"ע נשמט בטעות. 5) כיון לעי' גד א' אבל שם אי' רק ציונים ממ"ק כ"ז. סנהד' כ'. נדרי' נ"ו. ולא ביאר אלא דרגש ובעי' דרגש רומז על עי' גד (א') ובלי ספק בעי' גד היה רבינו מאריך בפירוש מטה מסרגין אותה על גבה כראי' בנדרי' נ"ו: (ובמ"ק ובסנה' כ' רע"ב הגי' סירוגה על גבה) וחבל על דאבדין שלוי בערוך שלפנינו בעי' גד. 6) כ"ה לנכון בכ"י ערוך ובדפו"ו. 7) בנגעי' אי' לפנינו סריגי החלונות וכ"ה בחולי' בסמוך ועוד עיי' בפני' ומפי' הר"ש לנגעי' מוכח כי גם הוא גרם הסריגות. 8) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע לי' ובדפ"ר נשמט מן באהילות הראשון עד באהילות השני. 9) ע"כ הועתק מפי' רה"ג בסד"ט 24 מפי' לאהלו' פ"ח מ"ד ושם הסיום כדי שיהא החלון סגור. 10) כ"ה בדפ"ר ובדפו"ו במצודתו והוא ט"ס ובכ"י ובשדפ"ע לי' הציון האחרון. 11) כ"ה בכ"י אירפ' ובנו"ג מורבית. 12) ואולי כיון לל"ע سرج מהשם سراج נר כלומ' להאיר על הספר כולו.

סְרַג (מל"ע سرج מכין כר וכסת לבהמה satteln
והשם سَرْج Sattel; סָרָג Sattler) בחלומו'
דפ' הרואה (ברכו' נ"ז רע"א ושם:) לא קשיא הא
דמסָרֵג [1]) הא דלא מסרג פי' שיש עליו הכסא [2]).
בר"ג דפ' המוכר את הספינה (ב"ב ע"ג סע"א) סרגו
ליה תרתי חיותא [3]) וקיימין אתרי גישרי דדורנג [4])
ושוור מהאי להאי. בג' תריסין פכ"ד בכלי' (מ"ח)
ושל סָרָגִין טהורה מכלום פי' עושה המרכבות.
*[אחי"ה ורה"ג פי' (סד"ט 18) פי' כמו ששנינו
במועד (י'.) מסרגין את המטות . . ותרג' שבכה
סרגאתה, ותרג' שבכים סריגין וי"מ מטה שיש
סראגים של סוס ע"כ ובי"מ כיון לל"ע سرج פי'
אוכף וכן פי' הר"ש אחרי שהביא דברי הערוך
הוסיף לומר ושמא מניחים עליה סרגים של סוס
ושל מרכבה מל' סרגו לה תרי חיותא וכו' ע"ש.
וכן פי' רגמ"ה בב"ב מסרגאן שמו לו שני אוכפין,
ועיי' בפירשב"ם ובזו השטה פי' רש"י בברכו' שם
ושם מסרג שיש לו אוכף על גביו ע"כ וכבר אמרתי
שלזה כיון רבינו בפי' שיש עליו הכסא (הכסת),
ובעה"ק סיים וז"ל פ"א הוא עשוי מעץ קל ויושם
הרכ' עליו כשהן משחקין שקו' שטעכין ב"א =
Stecher, stechen עיי' זו המלה בע"מ לאדעלונג] —

סרג (= סוֹרֵג Schranke = durchflochtene Staket)
בפ"ב במדות (מ"ג) לפנים ממנו סורג גבוה י'
טפחים. פי' כותל בין חומת הבית ובין החיל והחיל
כותל גבוה יותר מן הסורג. *[אחי"ה וכבר
הארכתי בענין סורג ותכונתו בע' חיל (ח"ג, שע"ח)
ואוסיף לומר כי סורג נקרא אצל בן מתתיהו (על
המלחמו' ה', ה', ב'; ו', ב', ד'; על הקדמוניו' ט"ו, י"א. ה')
δρύφακτος פי' מחיצה וגדר ובמקום הראשון כתב
וז"ל δρύφακτος περιβέβλητο λίθινος τρίπηχυς
μὲν ὕψος "ונגדר במחיצת אבן שגבהה שלש
אמות" וא"כ לדעת בן מתתיהו הסורג היה כמעט
ב' פעמים גבוה יותר ממה שמסרו לנו רז"ל במדות.
וכתב רע"ב סורג מחיצה העשויה נקבים נקבים
כמטה מסורגת בחבלים והוא עשויה מדפי עץ
ארוכים וקצרים שמרכיבין אותו זו על זו באלכסון
ע"כ והוא עפ"י פירש"י ביומ' ט"ז. ד"ה לפנים.
וא"כ הוא מע' סרג ב' וכך העיד בן מתתיהו (על
הקדמוניו' י"ג, י"ג ה') כי המחיצה הנ"ל היתה מעץ
(δρύφακτον δὲ ξύλινον) אבל ממקומות הנ"ל ברור
שהיתה מאבן ועיי' מ"ש ה' גרעטץ מ"ע שלו חכ"ה
שפ"ו, והביא ראיה שהיתה מאבן ממה דאי' במדות
שם וי"ג פרצות היו שפרצום מלכי יון חזרו
וגדרום ופריצה וגדר שייך למחיצת אבן ולא
לעץ. ופריצה זו היתה בימי אלקימוס (עיי' ספר
מקביים א' ט', נ"ד והלאה ומ"ש ה' גרעטץ קורו' היהודי'
ח"ג ב' 420) ובין אילין יומיא דלא להתענאה בהון
מונה מגילת תעני' פ"ח עשרים ושלשה במרחשון
(איסתתר) [צ"ל איסתתם] [5]) סוריגא מן עזרתא] —

* סְרַג (נ"ל מל"ע شرج מקבץ ומסדר sammeln,
schichten) תוספת' מנחו' פ"י יום הנף שחל
להיות בשבת דוחה את השבת וכו' נוטלין את
הקופות ואת המגלות ומסרגין שם כנגד שלש
סאין כ"ה בכ"י איפ' ובנו"ג בעומר שלש סאין
פי' היו אוספים ומסדרים בקופות העומר כנגד ג'
סאין, ומזה הענין שרגינהו ודאי אקצינהו ביצ'
ל"א: ופירש"י סדרן זו על זו וכו'. ועיי"ע שרג
ב' — ואולי מסרגין צ"ל מסרגלין פי' עושין בשורה
schichten (עיי"ע סרגל) פירוש להחליקו בקנה
הסירטוט. ומזה בפסיק' דר"כ צד קל"ז ובילק' ישעי'
ר' של"ט מסרגין בו פי' מלאכי השרת החליקו
האבנים לסרוט בהן עיי"ע סתת —

* סַרְגִּיד (Schlüssel mit Zähnen oder Zähne am
Schloss) ירו' שבת פ"ח ד"א סע"ב מהו
חף סרגיד, שם תמן הוא עבד חף כלוט [6]) והכא
הוא עבד חף סרגיד. וחף הוא מפורש בע' חף א'
והם שנים אשר בהם נסגר עיי"ע חף א' וכל
הפי' הועתק מפי' ר"ח (בש"ס ווילנ') כמו שמצאתי
עתה ובפי' ר"ח (בשבת פ"א.) אי' עוד חפים שניים
הוא עשויין מחתיכה של עץ וקורין בל' פרסי דנר
אנגאת מין נודעים בבבל ע"כ וצ"ל דנר אנגאז =
دنگ انگازه שינים ביתד הארג וא"כ הבין חפים מן
היפה (שבת צ"ו: עיי"ע חף ח"ג תס"ג) וגזרת סרגיד
נעלמה מעיני.

סרגל (= סִרְגּוּל מן רגל בל"ר regula Richtscheit
Lineal) בהוספת הס' וכן בל"ס מְסַרְגְּלָא
והפעל סִרְגֵל liniiren) בב"ר פ' כ"ה (ס"פ כ"ד) זה

---

[1]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע דמסורג. [2]) כונתו לכר וכסת שיושבין בעת שרכב על בהמה או אולי צ"ל שיש עליו הכסת.
[3]) בנו"ג הוה מסרגאן ליה תרתי כודנייתי ובפירשב"ם ובכ"י ש"ס ר' סריגן אבל בכ"י ש"ס ה' סרגי, ובכ"י מ' חיותא
כגי' הערוך. [4]) בע' גשר ב' סימנתי שנויי הגירסאות ובכ"י ש"ס מ' דרונג וזה קרוב לשם נהר Ῥώγονις עיי"ע גשר
וגירסאות שונות ישנן בד"ס במקומו ע"ש. [5]) עיי' מ"ש גרעטץ בשם ה' לאנדויער בדרעזדען במ"ע שם 397 ובקורו' היהודי'
שם. [6]) עיי"ע בלוט ומ"ש.

ספר (בראשי' ה', א') אפי' סירגול הספר[1]) אדם הראשון למדו. בויק"ר פ' זאת תהיה ראשו כתם פז (ויק"ר רפי"ט) קוצותיו תלתלים (שה"ש ה', י"א) זה הסירגול. ס"א זה השירטוט בל' ערב קורין לשירטוט סירגול *[אחי"ה וכן פי' מ"כ בשהש"ר פ' עם נקודת הכסף זה הסרגל [צ"ל הסירגול] ופי' מ"כ השרטוט בל' ע ר ב י. אבל בב"ר פכ"ד כתב (בשם הערוך) שרטוט בל' י ו ן. בשהש"ר פ' ראשו: קווצותיו תלתלים: זה הסירגול לא פי' מ"כ מאומה ובויק"ר רפ"ט פי' הסירגול זה השירטוט. והנכון כי סירגול גזרתו מל"ר כמו שכתבתי בראש הע'. והועתק לל"ס מסרגלא ובע"מ לקאסטעללי הובא בע' סרג מסרגנא וצ"ל מסרגלא והפעל ירו' שבת פ"ז ד"י ע"ג מסרגלין לון, ירו' מגיל' פ"א דע"א ע"ד מסרגלין בקנה. מחספס (שמות ט"ז, י"ד) תר"י מְסַרְגַּל — ועוד עיי' סוף ע' סרג האחרון] —

☞ סרגלא (Lastwagen) מדרש שמ"ר פ' החודש הזה לכם (פט"ו) מלך בשר ודם עושה סרגלא שלו חזקה לפי הענין עגלה וקרון של משא. *[אחי"ה כיון לל"ר sarraculum, sarraclum לשון קלילה מן sarracum עגלה של משא, ולא רק לפי הענין כר"ב כי אם כפי גזרת המלה פירושה כן עיי' בט"ר לה' אייזלער ח"א, 75, וה' לעווי פירשו מן סרג של ל"ע אוכף ואינו נכון, וכן טעה בעל מ"כ לפרש הוא עמוד התוך הנושא כל המשוי ופי' עץ יוסף בתנחו' חיי שרה סי' ג' נמשך אחר מ"כ וכן העתיק רמ"ל בטעות Säule בלי עיון בדברי ר"ב] —

סרד (= מל"ע سرد ענין רקימה ואריגה stricken, buntwirken; סָרוּד, סְרִידָא (Flechtwerk בתנור פ"ח בכלי' (מ"ג) סרידה[2]) שהיא נתונה על פי התנור שוקעת לתוכו ואין לו גפיים. פי' "כמין עריבה שהיא לתשמיש הנחתום ללוש בה כדכתי' (שמות ל"א, י') ואת בגדי השרד ומתרגמינן לבושי שימושא"[3]). פ"א תרג' (מעשה רשת) [צ"ל מכבר מעשה רשת]"[4]) (שמות כ"ז, ד'; ל"ח, ד'): סרדתא. שוקעת לתוכו אם תהיה הסרידה לתוך התנור מלשון (אונקלי' שמות ט"ו, י') אשתקעו כאברא. גפים הם אזנים[5]) וי"א לולאות. ובפ' ט'[6]) [בכלים (מ"ז) ובפי' י"ב באהילות (מ"ב) סרידא שהיא נתונה על פי התנור. בתנור פ"ה באהילו' (מ"ו)[7]) סרידה שאין לה (דפום) [צ"ל דפנות][8]). בכל כלי פט"ו בכלי' (מ"ב) סריד של נחתומין טמא. *[אחי"ה בנו"ג סרוד וכ"ה בפי' רה"ג ואחד הוא עם סריד עיי' פי' הר"ש שם. וכ"ה בספרא מצורע (זבים) פרש' א' פרק ב' הסרוד תוספ' כלי' ב"מ פ"ה סרוד של צפירה[9]) ושם לכלי' ב"מ פ"י עיי' בהערה 5. ובתוספ' אהלו' פי"ב סרידא שהיא נתונה עפ"י תנור. סרדה ב"ר פמ"ט ט"ס עיי"ע חלפסדרא במו"ע. ובע' סרד ד' גרס ר"ב בשם ילמדנו בשלח סרידות ואם הוא עיק' הגי' אז שייך לכאן פי' מצעות מעשה שבכה אבל בתנחו' לפנינו הגי' סדירות עיי"ע אדר (ח"א, ל"ח ומ"ש). ובענין שרד של מקרא שפי' בגדי שמוש (שהבינו ע' זקנים כמו שרת) יפה העיר רש"י בשמות ל"א, י' שהוא ל"א כתרג' של קלעים (שמות כ"ז, ט'. י"א. י"ב; ל"ה, י"ז; ל"ח, ט'. י"ב. י"ד. ט"ו; במדי' ג', כ"ו; ד', כ"ו) ותרג' של מכבר שהיו ארוגים במחט עשויים נקבים נקבים לצידץ בלעז (Schlingwerk, lacet). ואולי מזה סַרְדְוָותָא קבוץ נקבה בירו' ב"מ ספ"ד ד"ט סע"ד ר' אבדומא מַלָּחָא הוה מפתר סרדוותיה פי' ר' אבדומא מוכר מלח היה פושר כלי שבכות כלומ' הנפותיו במים חמים כדי לייפות המאכל וכן פי' ה' לעווי. ולא כפי' בעל פני משה היה שורה במים בשר כחוש כדי שילבין וכן פי' בעל המשביר בע' פתר והגיה סרקוותיה מל"י σάρξ, σαρκός בשר] —

סרד (= סריד נ"ל מל"ע سرد שריון (Panzer ואשר חרב גאותך (דברי' ל"ג, כ"ט) תרג' ירו' (ב') מגן סעדיכון ותרים חיליכון וסריד זיניכון — (א"ב ושריד סייף כתוב בנוסחאות). *[אחי"ה לפנינו ושריר סייף גוותנותכון ובמתורגמן וסריד גוותנותכון. ונ"ל גי' רבינו עיקרית ופי' שריון כלי מלחמתכם — ומלת סייף באה מגליון פנימה להורות על שריד עיי' בט"ר לאייזלער ח"א, 75 אבל מ"ש בענין סריד לא נ"ל] —

סרד (= סְרָדָא נלפע"ד מל"ס סוּרָדָא = מסרדנותא פחד ובהלה (Furcht, Schreck בת מטרד (בראשי' ל"ו, ל"ט) תרג' ירוש' (א') סרדא דהוה ליה

[1]) בנו"ג סירגולו של ספר. [2]) בדפו"ו סרודה. [3]) הועתק מפי' רה"ג לכלי' ט"ו מ"ב (סרט"ה 11). [4]) הועתק מפי' רה"ג לכלי' פ"ח מ"ג ושם לי' ג"כ מלת מכבר כי תרג' מכבר הוא סרדא אבל גם בפי"מ להרמב"ם לכלי' פ"ח מ"ג הובא התרג' למעשה רשת נחושת עובד סרדה דנחשא. [5]) וכן מוכח מתוספתי' כלי' ב"מ פ"י סרוד של חייטין יש לו גפים טמא אין לו גפיים טהור ונראה לזו התוספתי' כיון הר"ש בפירושו לכלי' פ"ח מ"ג. [6]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר. [7]) כצ"ל וכן הוא בכ"י ערוך ובדפ"ע פ"ח ועוד שם הנקודה שלא במקומה. [8]) וכן מוכח מפי' ר"ש ובקצת כ"י ערוך וכן בנו"ג גפיים. [9]) ובכ"י אירפ' בט"ס צפורה.

במטרדא — (א"ב הנוסחא משונה קצת). *[אחי"ה בתר"י א' אי' מטרד הוא גברא דהוה לעי במטרדא (ובסדריתא) [צ"ל ובסרדיתא] ומן דעתר וקנה נכסין הדר למהוי מתגאה בלביה למימר מאן הוא כספא ומאן הוא דהבא וקרוב לזה בתרג' דה"י א' א' נ"א דהוה לעי במטרדותא ובסרדותא ומאן דעתר וכו והדר למימר מה הוא כספא מה הוא דהבא. ובכ"י ה"ב דהוה לעי אבל גי' הדפוסי' נ"ל עיקר ופירושו פחד ובהלה היה לו בהיותו אץ להעשיר ומבקש תמיד להרבות הון כדרך הפסוק אהב כסף לא ישבע כסף ועשר שמור לבעליו לרעתו, ובב"ר פנ"ג אי' טרודים היו במזונותם מן דעתירין מהו דהבא מהו כספא. ועפ"י זה מתרג' תר"י ב' ע"ש ומיוחס לרש"י הביא גי' אחרת בתר"י ב' ע"ש ובמ"כ ובידי משה וה' לעווי טעה אחר רמ"ל להעתיק סרדא ע"י נפה [Sieb —

סָרָד (עושה מצודות Netzverfertiger עיי' בפנים) לוי הסרד (יומ' פ"ה.) פי' גאון [1]) יש אומרין שהיה עושה בגדי סרד לפיכך נקרא סרד או שהיה עושה כלי [2]) שרד כגון המצודות — (א"ב בילמדנו פ' ויהי בשלח פ' ויסע משה וימלאו סרידות תבן פי' מצעות מלא תבן). *[אחי"ה ועיי"ע סרד א'. וכגי' רבינו אי' בכ"י ש"ס א"פ ושם הסרדי ובסד"ה גרס לוי הסרד גם במכילת' ריש כי תשא אבל לפנינו שם וביומ' ובילק' משפטי' ר' שכ"ז לוי הסדר וכן הביאו יוחסין השלם צד 40 ע"א וז"ל וכ"ה בפ' ב' דביצה ובסוף מכילתא דר' ישמעאל מעשה בלוי הסדר וכו' ואני לא מצאתי בפ' ב' דביצה ואולי הוא ט"ס וצ"ל בפ' ח' דיומא. וחידוש שלא הביא את הערוך, ורש"י ביומ' גרס ולוי הסדר ופי' לא פורש לי מהו ע"כ ומזה לכאורה ראיה שלא ראה את הערוך. והקבוץ תוספת' קידוש' ספ"ה כל שעיסקן עם הנשים לא יתייחדו עם הנשים כגון הסרידין צ"ל הסרדין פי' עושי מעשה רשת לנשים ובקצת דפוס' הסדידין ובכ"י אירפ' הסדרין עיי"ע סדר] —

סַרְדְּיוֹט (= סְטְרַטְיוֹט מל"י στρατιώτης Krieger, Feldherr) בגמ' דפ' במה מדליקין (שבת ל"ב.) דומה [3]) כמי שנמסר לסרדיוט. בס"ג דפ' החליל (סוכ' נ"ו:) מרים בת בלגה שנשאת לסרדיוט [4]). בפ' שור שנגח ד' וה' בגמ' שור של ישראל (ב"ק ל"ח.) שלחה מלכות הרשעה [5]) שני סרדיוטאות [6]) אצל חכמי ישראל. פי' שרים ממונים לעשות דין מהדיוטות — (א"ב מלה זו היא כמו סטרטיוט ופי' בל"י איש מלחמה וכן סרטיא כמו אסטרטא). *[אחי"ה והדין עם ר"ב ועיי"ע אסטרטיא, אסטרטיוט, אסרדיוט. וכנ"ה בעירו' כ"ב סע"ב וירוץ לפני סרדיוט, ברכות נ"ו סע"א הנמסר [7]) לסרדיוט, איכ"ר פ' על אלה נפל זה לסרדיוט אחד וזה לסרדיוט אחד [8]). ב"ר פפ"ב פגע בהם סרדיוט אחד. במ"ר פט"ו עיי"ע אפרכוס (ח"א ר"מ.), והקבוץ סַרְדְיוֹטָאוֹת עיי' גי' רבינו לעיל, ובספרי זאת הברכה פ' שמ"ד סרדיטאות ובירו' ב"ק פ"ד ד"ד: איסרטיוטות צ"ל איסטרטיוטות. שהש"ר פ' אתי מלבנון סרדיוטות: ורבינו נראה שפי' סרדיוטות לשון נוטריקון שר ההדיוטים וכן פי' (בשם עצמו) מ"כ בשמ"ר ספמ"ב לשון סרדיוטין ע"ש ועיי"ע מסך] —

סרה (= סִירָה מע' סר ח' פי' חוט הסובב שבעין) בפ' על אלו מומין (בכורו' ל"ח סע"א ושם:) לבן הפוסק בסירה פי' „הוא כמו חוט שסובב השחור" *[אחי"ה כ"ה בפי' רגמ"ה כ"י לבכורו' (בקובץ כ"י אנגייליקי דף ק"ב.) וכתב הראב"ד בספרא אמור פרק ב' סוף פרש' ג' לבן פוסק בסירה: פי' אין זו מחמת מכה ואינו חסור ממאור עיניו שום דבר אלא כך נברא שהלובן שלו נמשך ונכנס לפנים מן הסירה ומגיע עד תוך השחור הראשון החיצון והשחור הוא בת עין שהוא שחור שבשחור ע"כ. ורש"י פי' סירה היינו שורה שבעין סביב לשחור וכו'] —

סרה (= סירה מל"מ שִׁרְיוֹן, סִרְיוֹן Panzer) כפי תחרא (שמות כ"ח, ל"ב) תרג' ירו' (ב') כפום סירה. *[אחי"ה ובנו"ג סירא ובתרג' ירו' א' כפום לשיריא, ובתר"י לשמו' ל"ט, כ"ג כפום שיריא. ותרג' בסריונו (ירמי' נ"א, ט') בסירינֵיה, הסרינות (שם מ"ו, ד') סִירְיָנַיָּיא] —

סרה (= סִירָה מל"מ סיר פי' קוץ Dornhecke, Dorn) משנת כריתות פ' אמרו לו (ט"ו רע"ב)

---

[1]) בכ"י ה"ב הגאון. [2]) בכ"י ק"ט כל. [3]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובפי' ר"ח ובילק' איוב ר' תתקי"ט ולפנינו יהי דומה בעיניו. [4]) בירו' סוכ' ספ"ה דנ"ה סע"ד הגי' לסרדיוט. [5]) כ"ה בכ"י ק"ט בדפ"ר פיז' ווניצי' וכ"ה בכ"י ש"ס ובע"י הראשון ובילק' כ"י אצל ד"ס ונשתנה מן הצייזור מושלי הרשעה ובדפ"ע מדפי' באסיל נשמט הרשעה. [6]) בנו"ג סרדיוטות ובדפוסי' הראשוני' סרדיוטות. [7]) כ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג הנתפס. [8]) ובגיטי' נ"ח. לשני ארונים.

ותוחבו בסירה פירשו המפרשים בקוץ מל״מ ולי נראה שפירושו מגרה ומסר הנקרא בל״ר סירא [1]) אשר בו הרופא חותך האבר. *[אחי״ה אבל הלשון תוחבו אינה עולה יפה עם פי׳ ר״ב ונאמר יפה על הקוץ. בל״מ סיר הוא מין זכר ובדרז״ל נקבה, מבור הסירה [2]) (ש״ב ג׳, כ״ו) מבואר בסנהד׳ מ״ט. בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג עיי״ע בר ז׳ [3]) ושם סימנתי יתר המקומות ע״ש. שבועו׳ ד׳: עיי״ע סל ד׳ וש״נ והקבוץ שמ״ר פ״ל סִירָאוֹת עיי״ע דרדר (ח״ג, קמ״ד). ובל״א סירתא תר״י א׳ לבמד׳ י״ט, ב׳ ובפסיקת׳ דר״כ צד י״א: דהוה מדמה להדא סירתא, ובע׳ ארנון (ח״א, רצ״ה) סימנתי יתר המקומות מילקוט ע״ש. והקבוץ קהל״ר פ׳ כי קול הלין (סרייתא) [צ״ל סירייתא] כד אינון דלקן קולן הולך וכו׳ ובילק׳ קהלת ר׳ תתקע״ג סירייתא קליהון אזיל. — שמ״ר פמ״ב סריות עיי״ע סר אחרון, קהל״ר פ׳ טוב יליד ביני סריאתא עיי״ע סר ח׳ ומ״ש. ובל׳ זכר תרג׳ סירים (ישעי׳ ל״ד, י״ג) סִירִין] —

סִרְהֵב (בנין סִפְעֵל מן רהב ענין הפצרה ומהירה וכן בל״ס סַרְהֵב in Jem. dringen, drängen, eilen, beeilen) בר״ג דפ׳ ג׳ שאכלו (ברכו׳ מ״ז) הוה קא מסרהב ואכיל. בריש שבת בגמ׳ לא ישב (י׳.) נגה לצלויי [4]) והוה קא מסרהב. וימהרו לשפך דם (משלי א׳, ט״ז) תרג׳ ומסתרהבין למשפך דמא. רגלים ממהרות (שם י״ח) תרג׳ רגלין (דמסתרהבין) [צ״ל דמסתרהבן] [5]). ויאמר המלך להמן מהר (אסתר ו׳, י׳) תרג׳ ואמר מלכא להמן סרהב. *[אחי״ה בנו״ג אוחי. ועוד הרבה בתרגומי׳ עיי׳ לתהלי׳ ז׳, ז׳; ס״ט, י״ח; ק״ב, ג׳; לאסת׳ ח׳, ח׳; בתרג׳ שני לאסת׳ ו׳, י׳ ובאתפעל למשלי ז׳, כ״ג; י״ב, י״ט; כ׳, כ״א בכ״י תרג׳ ובפשיט׳. וכן בדרז״ל חולי׳ ז׳: השתא מסרהיבנא, שם צ״ד. אל יסרהב אדם וכו׳ ועיי״ע סרב ב׳ וש״נ ג״כ הגי׳ אל יסרב והוא קטיע מן יסרהב. וש״נ שבועו׳ כ״ג: ע״ש. ב״ק ל״ב סע״ב רבו מסרהב בו לצאת וכ״ה בפי׳ ר״ח ורש״י פי׳ הפציר בו ובכ״י ש״ס בשתי פעמי׳ מסרב. והתואר סַרְהֲבָן, סוּרְהֲבָן הוא כמו סַרְבָן ותרג׳ ירו׳ סורר (דברי׳ כ״א, י״ח כ׳) סורהבן וקבוץ נקבה סַרְהֲבָנְיָן תר״י א׳ לבראשי׳ כ״ו, ל״ה. והשם המופשט סורהבנותא תר״י א׳ לדברי׳ ל״א, כ״ז. ולזכר סרהובא, סרהוביא וכ״ה בל״ס סורהבא עיי׳ תרג׳ ירו׳ לדברי׳ ד׳, כ״ו; ו׳, ט״ו; ז׳, ד׳; ט׳, ג׳; לתהלי׳ ל״א, ג׳; ל״ז, ב׳ ובכולם בסרהוביא (בכ״י בסרהובא) והוא ענין מהר, מהרה בהוראת תואר הפעל] —

* סרויא (תואר לסבא על שם מקומו) שבת מ״ה רע״ב ההוא סבא קרויא ואמרי לה סרויא ובכ״י ש״ס לי׳ סרויא וכן לא העתיקו ר״ח בפי׳ כי אם ההוא סבא קרוייה ובכ״י ש״ס א״פ קירויא ובכ״י ש״ס מ׳ קרויה ובתוספ׳ מעש׳ שני פ״ד אבא חילפא בן קרויא אבל סרויא לא מצאתי זולתו —

סָרַח מל״מ סָרַח ענין נזק וחבלה verletzen, beschädigen ולדעת רבינו כמו סָרַךְ עיי׳ בפני׳) בסוף מסכת כלי׳ (פ״ל מ״ד) מפני שהיא סורחת את היד ״תניא (תוספת׳ כלי׳ ב״מ פ״ג) מכחול שניטל הזכר שלו אעפ״י שהיה המקבל שלו מלא חלודה טמא ניטל המקבל שלו אם היה הזכר שלו מלא חלודה טהור מפני שהוא סורך [6]) את העין (כימטא) [7]) [צ״ל סימטא] בארמית וכדוש [8]) בטיית ומניין שכן (שנינו) [צ״ל ששנינו] [9]) בתוספת׳ (כלי׳ ב״ב ספ״ז) הכוסות והצידונים [10]) החתוכים טהורים מפני שסורחין את הפה. וזח הח׳ [11]) במקום כ׳ כאשר נאמר סירכא״ [12]) — (א״ב ענין שרטת). *[אחי״ה כל הערך נעתק מפי׳ רה״ג לכלי׳ (בסדי״ט 21) רק שם הגי׳ וכריש בטיית וה׳ לעווי הביא בשם רה״ג כרש ועל זה הוסיף ה׳ פליישער שהוא ל״ע خرش kratzen והנכון כי צ״ל בפי׳ רה״ג כדאי׳ בדפ״ר בערוך כדוש והיינו כדש והוא ל״ע كدش kratzen ונרדף עם خدش מסרט בצפרנים ובאמת כן ענין מלה סורי׳ סְרַח וגם יפה פירשו רה״ג ואחריו רבינו (כפי תקוני) ע״י ל״א סימטא עיי״ע סמטא א׳ שפירושו ספחת Schorf. ואחרי הדברים והאמת האלה קצת צ״ע למה הוצרך להשוות סרח

---

[1]) Säge, sera. [2]) במסורה: הסרה. [3]) ולא כמו שכתב ה׳ לעווי ב׳ סירה: בע׳ בן ז׳ וגם לא חש לעיין מה שכתבתי בע׳ בר ז׳ (ח״ב קס״ט:) כי שם היטב ימצא מקור פי׳ רבינו. [4]) כ״ה בדפ״ר וויניצי׳. [5]) כ״ה לנכון באתפעל בדפ״ר אבל בשדפ״ע בשתי הפעמי׳ מסרהבין. [6]) וכ״ה בפי׳ רה״ג אבל בנו״ג סורח. [7]) כ״ה בדפ׳ פיזו׳ ובדפ. באזיל אמ׳ ופי׳ ביטמא; בדפ״ר וויניצי׳ כי ממא ובכולם ט״ס וצ״ל סימטא ובפי׳ רה״ג בט״ס סיטמא. [8]) כ״ה לנכון רק בדפ״ר ובשאר דפ״ע בט״ס פ׳ י׳. [9]) וכ״ה בפי׳ רה״ג. [10]) בפי׳ רה״ג הכוסות הצידנים ובנו״ג הכוסות הקיסין הצידנים ובכ״י איר׳ הכוסות הקיצין הסודניים. [11]) וכן הגיה נכון המו״ל בפי׳ רה״ג במקום אני׳ שצ״ל החי והיה לו לרמוז על הערוך. [12]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט וכ״ה בפי׳ רה״ג ובדפ״ע סורכא.

עם סרך ובזו השטה הלכו הרמב"ם הר"ש ורע"ב ע"ש. ור"ב היטב שיער שהוא ענין שרטת ועיי' ג"כ בפי"מ להרמב"ם אבל גזרת המלה נעלמה מעיניו שהוא מל"ס סרח ענין היזק וחבלה ועקירה ומזה נבין ג"כ מה שמבואר בדב"ר פ"ג עקר ועקרה (דברי' ז', י"ד) סרוחין ואילוניות. ב"ר פל"ב והבאים זכר ונקבה (בראשי' ז', ט"ז) פרט לסרוחין ולמחוסרי איברים פי' עקרים וסרוסין והילק' נח ס' רמז נ"ו גרס באמת פרט למרוטים ולקטועים ולסריסים ולמחוסרי איברים ועיי' ג"כ תוספות ע"ז ה': ד"ה מנין למחוסר אבר. והמיוחס לרש"י בב"ר פי' סרוחין "יתירי אברים" וא"כ מל"מ סרח העודף ולא נהירא, ובקצת דפוסי' בדב"ר הנ"ל אי' ג"כ סריסין ושנוה מלה זרה הבודדת מחסרון ידיעת] —

☞ סְרַח (מל"ס הנ"ל באש verwesen, übel riechen והושאל במובן מוסרי לענין נזק הנפש ע"י חטא anrüchig sein, übel handeln) תרג' ואנכי העויתי (ש"ב כ"ד, י"ז) ואנא סרחית. *[אחי"ה בעצם הראשונ' ענין המלה הסורית (ועיד בל"מ עיי' ירמי' מ"ט, ז') נתינת ריח רע ורקבון וכן תרג' כ"י עץ רקבון (איוב מ"א, י"ט) קיסא סריחא[1] ותרג' ירו' א' הבאשתם (שמות ה', כ"א) אסרחתון ית ריחנא. והושאל במובן מוסרי ענין הפסד ובפרט ע"י חטא[2]). ותרג' חטאו (בראשית מ', א') סרחו. חטאתם (דברים ט', ט"ז) תר"י א' סרחתון ועיי' תרג' לש"ב ז', י"ד; י"ט, כ', וזולתו. ובשתי הוראות ג"כ בדרז"ל. א') תרומ' פ"ג מ"א יבמו' פ"ט. נמצא סרוח, אבות פ"ג מ"א טפה סרוחה, ירו' תרומו' פ"ט דמ"ז ע"ד אוכל סרוח . . משקה סרוח. והושאל להשחתה סנהד' צ"ז. חכמת הסופרים תסרח, ירו' סוכ' ספ"ה דנ"ה ע"ג סורח את הנעימה. שהש"ר פ' אתי מלבנון דיעה סרוחה, במד"ר פ"כ לשונו סרוח. הפעיל ברכו' ס'. שלא יסריח, סנה' צ"א: חתיכה של בשר . . מסרחת, ב"ר פל"ד מיד הוא מסריח. כתובו' ס"א: (עיי"ע שרבט) תוספת' כתובו' פ"ה מפני שמסריח את הפה, ירו' כתובו' פ"ה ד"ל. מפני שהוא מסרחת את הפה. נפעל ירו' יבמו' פ"ד ד"ה סע"ג ורע"ד עד שלא נסרח הזרע . . משנסרח הזרע. ב') בענין חטא יומ' ע"ה. היא סרחה עלי . . הוא סרח עלי, שם ע"ז. סרחה אומתך, סנה' ע"א: סרחה ואח"כ בגרה, תוספת' סוטה פי"ד וסרחה כל המלכות כולה, שם פט"ו משל לא' שסרח וכו', פסיק' רבתי פכ"ו ויהי בעת שסרחה הצאן וכו'. תנחומ' כי תשא סי' כ"ו מיד דן את הסרוחין, ושם סי' כ"ח וירדה את הסרוחין, אבות דר"נ פ"ב כיון שראה אותו סרחון שסרחו וכו' ילק' חקת ר' תשס"ג בשם הילמדנו: כשם שהנער הזה סורח והסופר הזה מכה אותו, שמ"ר ספמ"ג סרח אותו העבד . . סרחת כל הסרחון הזה וכו'. והשם תרג' יואל ב', כ' סְרוּחֵיה אבל גי' המתורגמן סרותיה (עיי"ע סר ט'). הקבוץ ויק"ר פי"ד מיני סירוחין. ועוד השם סירחא סוכ' כ"ו. ב"ק פ"ב: וברש"י שם סרחון וכ"ה סִרחון פסחי' ל"ה. ירו' חלה רפ"א דנ"ז. והושאל לחטא ספרי בהעלתך פ' ק"ד מאחר שהודיעם סרחונם וכו', ב"ר ר"פ ע"ג הסירחון ניתלה בה. ושם פפ"ד אין הסרחון תלוי אלא בי, במד"ר ספ"כ בעוה"ז ע"י סרחון הם נמנים וכו', פסיקת' רבתי פמ"ד ומה מי שאין לו חטא ולא סרחון וכו', ועוד בל"ס סוּרְחָנָא ויק"ר פכ"ז סורחנא דהדין ברי וכו' עד לית בהדא מילתא סורחן כלל[3]. יומ' פ"ו: יכתב סורחני . . אל יכתב סורחני, ויק"ר פ"כ במד"ר פי"ח פסיקת' דר"כ צד קע"ב: מזכיר סורחנן, ועיי' בתרג' לבראשי' ל"א, ל"ו; ל"ט, כ"ג; לש"א כ' א'; כ"ד, י"ב וזולתו ועוד השם המופשט סוּרְחַנְתָּא תר"י א' לדברי' ט' כ"א; סַרְחָנוּתָא תר"י לויק' י', י"ז; לבמד' ט"ו, ל'; לדברי' ט', כ"ז] —

* סְרַח (מל"מ וכ"ה בל"ס סְרַח ובל"ע سرح ענין היתרון והתפשטות herunterhängen) ב"ק קי"ז סע"א מסרחי גביניה. יומ' פ"ג: אזניו סרוחות. ועיין תרג' לשמות כ"ו, י"ב. י"ג ומזה הבין המיוחס לרש"י בב"ר פל"ב סרוחין אבל עיי"ע סרח א'.

* סוּרְחָב (שם אמורא דבבל) כתובו' י"ז רע"ב סורחב בר פפא פי' בל"פ سرخاب מים אדומים והוא תואר לכמה דברים וגם שם פרטי כעין Rufus אצל הרומיים והוא כמו סומקי עיי"ע סמק.

סָרָט (לדעת ר"ב מל"י עיין בפנים והנכון מל"ע شريط חבל Seil) בסוף כלאים (פ"ט מ"ט) לא יקשור סרט של צמר בשל פשתן פי' עבותות של צמר — (א"ב פי' סירד בל"י חבל דק וקצר). *[אחי"ה כיון לל"י σύρτης. ובפי"מ להרמב"ם והר"ש פי' מחגרת, חגורה] —

---

[1]) ובנו"ג בולטיתא עיי"ע. [2]) בדוגמת באש וביש ועיי"ע סר ז' וסר ט'. [3]) ובשהש"ר פ' חכו: סורחנין.

סְרַט (מל"מ שָׂרַט בל"ס סְרַט ובל"ע شرط ein-schneiden, eingraben; סְרִיטָה Einschnitt) בפ' אלו הן הלוקין בגמ' הסורט סריטה[1] (מכות כ"א, רע"א) ובפ"ק דקידושי' בגמ' חוץ מבל תקיף (קידושי' ל"ה סע"ב) סריטה וגדידה אחת היא[2]. בפ' הבונה (שבת ק"ד: במשנ') המסרט על בשרו. בפ' אלו טרפות בגמ' סימני העוף (חולי' ס"ב.) עוף המסרט כשר לטהר בו את המצורע[3] — (א"ב ל"מ זה (ויק' כ"א, ה') לא ישרטו שרטת, תרג' ויתו על דלתות השער (ש"א כ"א, י"ד) וסרט על דשי תרעא). *[אחי"ה וכה"ג במתורגמן ובנו"ג ומסריט וברד"ק ומשרט וכ"ה בשי"ן במכו' ובקידושי' הנ"ל אבל בתוספ' שבת רפי"א (י"ב) אי' כגי' רבינו הסורט סריטה אחת. וכנ"ה בב"ר ס"פ ל"ג יסרוט לו סריטה בכותל, שמ"ר רפי"ב סרט לו סריטה על הכותל, פסיקת' רבתי פ"ו סריטה סרטו לו על הכותל. פיעל ופעל ב"בכ'. במסרט.. מסרטא. שבת נ"ג: שלא יסרטו דדיהן, סוטה מ"ח. שהיו מסרטין לעגל בין קרניו וכו', תוספת' ב"מ ספ"ג אין משרבטין ומסרטין את הבהמה[4]. והשם המופשט סריטה עיי' לעיל ובל"ס סֶרְטָא פי' כמו שֶׂרֶט בל"מ ובל"ס בע"ז ל': אחרים אומרים מקום שיש סירטא אסור אין סירטא מותר, ירו' תרומו' פ"ח דמ"ה ע"ד אחרים אמרו לא אסרו אלא מקום סירטא פניו כסירטא הם ראשי אצבעות ידיו ורגליו כסירטא הם ובתוספ' תרומו' פ"ז אי' רק אחרים אומרים לא אמרו אלא בזמן שיש בו סירטא. פי' סירטא סדק] —

סרט (= סְרַטְיָא בל"ע سراط, صراط, زراط דרך הועתק מל"ר ויוני (via) strata, στράτα = Strasse, Weg) אִיסְטְרָט בגמ' דפ"ק בשבת (ו'.) סרטיא ופלטיא פי' סרטיא בלעז אסטרדא[5] מקום שהולכין שם רבים תדיר והוא דרך המלך, פלטיא שוק גדול של מקח וממכר ובלעז פלטיאה[6] והיינו איסטרט ואסרט שכבר כתבנו בע' א'[7]. בפ' שואל אדם בגמ' עשו לו ארון (שבת קנ"א סע"א) אמר עולא בעומד באיסרטיא[8] פי' שאין דרך לקבור במסילה[9] — (א"ב וכן נקרא בל"י ורומיי) *[אחי"ה והקבוץ בתר"י א' לבראשי' מ"ב ו' בלשו בסרטייתא ובפלטייתא עירו' כ"ב סע"ב ותיקן להם דרכים וסרטיות כ"ה בדפ"ש ובפי' ר"ח וסרטאות ובנו"ג ביחיד: וסרטיא ובכ"י ש"ס מ' וא"פ ואסטרטיאות תוספת' שבת רפי"א שתי סרטאית זו ע"ג זו ובכ"י אירפ' לי' אבל סרטיאות של גוים בתוספת' ע"ז רפ"ב ט"ס וצ"ל לתרטיאות וכ"ה בכ"י אירפורט (צוק"מ 462)] —

* סַרְטְבָא (שם ההר) ר"ה כ"ב: כבר פירשתי בע' גרופינא ע"ש (ח"ב, שע"ו:)

* סִירְטוּט (מע' סרט ב' פי' שריטה היינו סירגול das Liniiren) ירו' מגיל' רפ"א ד"ע. מה זו צריכה סירטוט אף זו צריכה סירטוט, וכן ענין שרטוט עיי"ע שרטט ועיי"ע סרגל.

* סַרְטָן מל"ע سرطان ובל"ס סַרְטָנָא Krebs, Sternbild) תנחום' ריש האזינו: אי' בפסיקתא אדם נמשל לשנים עשר מזלות בתחלה כשנולד וכו' ותחלתו חלש כסרטן ואח"כ כשנתגדל נתגבר כאריה וכו' ובפסיקת' רבתי רפ"כ אי' בסגנון אחר ואינו דומה לו כלל[10]) ושם אי' ואחריו מה אתה בורא סרטן מפני שאדם מקמיץ מן החורים ומן הסדקים כסרטן וכו'. ושם פ' כ"ז ברביעי עמדה זכותו של משה אמר רבון העולמים הסרטון הזה אינו חי אלא מן המים ואני נמלטתי מן המים[11])

* סִרְטוֹן (מל"י συρτὸν) ברכו' ס' רע"א כגי' כ"י ש"ס ועיי"ע שרטון ומ"ש.

סָרֶטְנָא (נ"ל מל"י σωρευτὸν, σωρηδόν haufenweis) בילמדנו פ' קח את המטה (בתנחו' חקת לי') עכשיו אתה רואה סרטנא[12]) ואתה אומר לו[13]) לגמול חסד הן באין. *[אחי"ה וז"ל הילק' ר' תשס"ג בשם הילמדנו: כיון שמתה מרים ומשה ואהרן עסוקים בה וישראל מבקשים מים ואין מוצאין מיד נתכנסו עליהם כיון שראו אותם באין אמר משה לאהרן מהו כינוס זה א"ל אהרן לא בני אברהם יצחק ויעקב הן גומלי חסדים בני גומלי

1) בנו"ג השורט שריטה. 2) שני הציוני' יתריו ידובקו כדאי' בכ"י ערוך אבל בדפ' וו' הובא בינתים ציון משבת ובשדפ"ע לי' כל עיקר הציון ממכות רק מתחיל בציון משבת ואח"כ הובא זה דקידושי', ובכ"י ע' לנכון גרידה ובדפ"ע גרידה. 3) בנו"ג לטהרת מצורע. 4) ובכ"י אירפ' לי' 5) כ"ה בכ"י ק"ט והוא לאי"ט strada ובדפ"ע אסטרטא. 6) בלאי"ט ובל"ר platéa Platz. 7) עיי"ע בח"א, קע"ה, ור"ג. 8) וכ"ה ברש"י ובנו"ג באסרטיא ובפי' ר"ח באסטרטיא. 9) וכ"ה בפירש"י ובכ"י ק"ט בט"ס לעבור במסילה. 10) עיי' מ"ש במ"ע שם בשם ילק' ראובני וכד הקמח. 11) ועיי' בתפילת גשם לש"ע כסרטן גדל במים חיים, ובתפלת טל ליום א' דפסח: להפסח כגון סרטן. 12) בדפ"ר סרטנה ראשון. 13) נ"ל שצ"ל לי.

חסדים א"ל משה אי אתה יודע להפריש בין כינוס לכינוס אין זה כינוס של תקנה אלא של קלקלה שאילו היה כינוס של תקנה היה צריכים להיות בראשם שרי אלפים ושרי מאות וכו' ואתה אומר לגמול חסד הן באין וכו' ובלי כל ספק זו היא הצעת הסיפור בילמדנו שאינו תחת ידינו ומשם הביא רבינו עכשיו אתה רואה סרטנא ולפי הענין פירושו כינוס בערבוביא ומל"י הנ"ל כינוס חמרים חמרים בלי סדרים וזה הכינוס לא בא לגמול חסד עם האבלים היינו עם משה ואהרן המתאבלים אודות מרים וזה מה שהשיב משה לאהרן ואתה אומר לי לגמול וכו' או ואתה אומר לו כלומ' על אותו הכינוס אתה חושב לגמול חסד הן באין? וה' לעווי העתיק המלה ע"י Stock ולא ירד לסוף דעתו של רבינו וטעה אחר רמ"ל וזה אחר בוקסטארף. — ועוד י"ל כי סרטנא הוא ל"ע سرطان Sturmlauf הליכה במריצה ולפי זה נוכל לקיים גי' דפ"ר סרטנה ר א ש ו ן פי' כבר ראית המריצה הראשונה שבאים דחופים ודוחקים זה לזה ואתה אמרת לגמול חסד הן באין] —

* סְרֵי (כמו עשרה zehn) רק בצרוף, תרתי סרי נדרי' נ'. תמני סרי ברכו' כ"ט. ועוד בקטיע סר עיי"ע חדסר (ח"ג שמ"ח. וש"נ).

* סְרִי, סִרְיָא עיי"ע סר ו', ז' ט'.

סריא (= סוּרְיָא מל"י Συρία בל"ס סוּרְיָא ארץ ארם נהרים וארם צובה Syrien, im Talm. Mesopotamien) בפ"ו בדמאי (מי"א) המוכר פירות בסוריא [1]. בפ"ק בע"ז (כ' סע"ב וכ"א רע"א) ובסוריא משכירין בתים [2]. בסוף אהילות (פי"ח מ"ז) הקונה שדה בסוריא סמוכה לארץ ישראל. פי' מדמשק ועד צובה קורין לו רז"ל סוריא והן הנקראין כיבוש יחיד — (א"ב וכן נקראת בלשון העמים). *[אחי"ה ואצל רז"ל הוא ארץ ארם עיי' הר"ש בדמאי הנ"ל ופי' ר"ח בע"ז. וע' זקנים העתיקו ארם (מ"ב ח', כ"ח) Συρία, ירו' דמאי רפ"ו דכ"ה: מקום שאין ישראל מצויין כהדא סוריא. ירו' שקלי' רפ"ד דמ"ז ע"ד אין העומר בא מן הסוריא. ירו' כתובו' פ"ב דכ"ו ע"ד בסוריא נשיאת כפים אבל לא חילוק גרנות.. ובבבל כסוריא (ועיי' תוספ' כתובו' רפ"ג) ירו' פיאה פ"א דט"ז, ויק"ר פכ"ו עיי"ע בעל הלשון, תוספת' שקלי' פ"ב אנשי סוריא, ועוד הרבה בתוספת' עיי' לר"ה ספ"ב (א') לתעני' פ"ב; לע"ז פ"ג (ד'); לז' (ח'), תוספ' כלי' ב"ק רפ"א. בענין חלות בסוריא עיי"ע חל (חלה) ח"ג. שצ"א. וש"נ. — והתואר ממנו סורסי, סורסיא עיי"ע סרס ב' ומ"ש — ובירו' שביעית פ"ו דל"ו ע"ד לגי' בעל פני משה בסוריא ובנו"ג בט"ס כסורא ועיי"ע סורא וש"נ ומבואר מקום בבבל] —

* סורייקי ע"ז ד': עיי"ע שרייק.

סרך (= מַסְרֵךְ מל"ט שְׂרוֹךְ בל"ע شراك, شرك רצועה וחבל Riemen, Schlinge ופי' רבינו עיי' בפנים) בגמ' דפ' במה בהמה (שבת נ"ג. במשנ') ובלבד שלא יקשור לו מסרכו פי' בלע"ז פ י ט ו ר " ל [3] וי"מ ח ג ו ר ו *[אחי"ה כי"מ פי' ר"ח בשבת (ש"ס ווילני) והוא גרס מסורכו והגי' הירו' שבת רפ"ה ד"ז: לא יקשור את המסרוכי ובכ"י ש"ס מינכען שלא יקשור בו במסרכו ובכ"י א"פ בו את מסרכו ובנו"ג לו מסריכן וכ"ה ברש"י ולועזו פיטר"אל וכ"ה בחי' המאירי והר"ן והוא בל"צ poitrail רצועה שנותנין בחזה הסוס כדי שלא תרד המשא מעל צוארו Brustgurt וכן פי' האו"ז בהל' שבת סי' פ"ג סק"א וז"ל מסריכו דהיינו רצועה שקושרים סביב צוארה כדי שלא תרד המשא מעל צוארה וכו'. וכן פירש"י קלקלי בשבת ס"ד. מ ס ר ך של סוס שקורין פייטרא"ל ע"כ ונרויח מזה ג"כ שעיקר הגי' כגי' הערוך מסרכו שהנפרד מסרך ועם כנוייו מסרכו וכ"ה בכ"י אירפ' בתוספת' שבת רפ"ד (ה'). ובגוף הדבר אין החילוק גדול בין פירוש רבינו פיטור"ל שהוא בלאי"ט Brustgurt, pittorale ובי פי' י"מ שהוא פי' ר"ח כאמור] —

סָרַךְ (מל"ס ענין דבוק וקישור לאיש או לדבר וכן בל"ע شرك עיי' בפני' festanschliessen ובתרג' ענין עוות verdrehen) ג ד י א בסירכא (ב"ק כ"ב רע"א) בע' סקר [4]. בפ"ק בביצ' בגמ' בתוך הקן (ביצ' י"א רע"א) סרוכי סרוך וסליקו פי' [סריכה] [5] כמו תפיסה כדכתי' (משלי ל', כ"ח) שממית [6] בידים

---

[1]) כ"ה ברפ"ר ושם בשני יודי"ן ובשדפ"ע דסוריא. [2]) וכ"ה בירו' בתוספ' ע"ז פ"ב ובפי' ר"ח לע"ז אבל בבבלי משכירין ל ה ם וכ"ה במשני שבמשניות. [3]) כ"ה נכון בדפ"ר פיז' בסיל אמי' ובכ"י ה"ב ובכ"י ק"ט בט"ס פירט"ל וצ"ל פיטר"ל כבד' וויניצי' ובעה"ק פייטרא"ל. [4]) עיי"ע סקר ג' ומגי' דכאן ראיה למ"ש בשטת רבינו בגירסא של ע' סקר ע"ש. [5]) כצ"ל וכדאי' בפי' ר"ח. [6]) עיי"ע סממית.

תתפש״[1]. כפ׳ כל הבשר בגמ׳ הכחל (חולי׳ קי״א.) חלבא סריך — (א״ב תרג׳ ראית י״י עותתי (איכ׳ ג׳ נ״ט) חזית י״י סרוך די סריכו לי). *[אחי״ה וכן תרג׳ עוה (שם ג׳, ט׳) סרך, וכן סורר (שם י״א)[2] וכן מעוות (קהלת א׳ ט״ו) וכולם מענין סבוך ver-flochten, verworren מה שאינו ישר כי אם בסבוך ובמבוכה מל״מ שרך ונרדף עם שרג ולי״ע شَرْك. אבל בלשנא דרבנן במקומות הנ״ל פי׳ כמו בל״ם סרך פי׳ אדוק וחבור anhangen, festklammern, festsitzen ומזה בחולי׳ מ״ו: מ״ח: דסריכן להדדי, שם נ״א, מיסרך הוה סריך, ושם: אית ליה מידי למסרך . . לית ליה מידי למסרך, ב״ב פ״ו: שאני בהמה דסרכא ועיי׳ פירשב״ם ור״ח פי׳ בע״א ע״ש, גיטין ס״ח: לא סריך פי׳ אינו נדבק עיי׳ פירש״י. פע ל: יבמו׳ קכ״א: א״א דלא מסריך וניים פורתא, ע״ז כ״ב: מסריך אבתרה . . האי דמסריך אבתרה, ב״ק כ׳. לסרוכי ביצ׳ וחולי׳ עיי׳ לעיל בערוך. פסחי׳ נ״א רע״א דמסרכי מילת׳ כלומ׳ ידבקו בדבר והנהיגו בו וממנו השם ע״ז ל׳ סע״א סירכא דגברא נקיטה, סנה׳ נ״א רע״ב סירכא נקט כ״ה בכ״י ש״ס בפי׳ ר״ח ועיי׳ בתוספו׳ שם ובפי׳ רש״י. סירכא דמשכא ביצ׳ מ. עיי״ע כם ד׳ (ח״ד, רס״ז ומ״ש בהערה בשם רשב״ם)[3], וכן השם סֶרֶךְ (בל״ם סריכותא das Anhängen) נדה ס״ז: משום סרך בתה פי׳ משום הנהגת בתה, חולי׳ ק״ו. מפני סרך תרומה פי׳ הרגל תרומה. וכן נטילת סרך ירו׳ ביכורי׳ פ״ב דס״ד סע״ד וירו׳ חגיג׳ פ״ב דע״ח: וכן יומא רפ״ג ד״מ: טבילת סרך] —

סרך (= סָרְכָא מל״פ سركار ראש ופקיד Vor-gesetzter, Präfekt) שפטים ושטרים (דברי׳ ט״ז, י״ח) תר״י (א׳) דיינין וסרכין. ויצו פרעה ביום ההוא את הנגשים בעם ואת שטריו לאמר (שמות ה׳, ו׳) תרג׳ ית שלטוני עמא וסרכוהי — (א״ב פי׳ בל״י שר ונגיד כמו ארכון). *[אחי״ה ἄρχων לחוד וסרכא לחוד[4] והקבוץ סָרְכִין כבר בדניאל (ו׳, ג׳. ד׳. ה׳. ז׳. ח׳.) והיחיד סרכא תרג׳ שטר (משלי ו׳, ז׳) והוא הוא סָרְכָן (תר״י לבראשית מ״א, מ״א; לשמות כ״ד, א׳; לדברים ל״ד, ו׳; אסתר ב׳, י״ג; ח׳, ב׳; לדה״י א׳ י״א ב׳. י״א וזולתו) והוא מל״פ הנ״ל ונשמט הרי״ש בסוף[5] עיי׳ עמ״פ לואולירס ח״ב 281] —

☞ סרכא (?) בריש מדרש שהש״ר סרכא דאקים תאניתא אולי מין תאנה הוא *[אחי״ה וכן הוא מפורש במ״כ וז״ל לפי הענין סרכא הוא מין אילן תאנה והמשל בפי הבריות הסרכא מקים ומעמיד תאנה כלומ׳ מטוב יצא טוב ע״כ וחזרתי אני על אוצרי מילין ולא מצאתי לשון שהוראת סרכא מין תאנה לכן דעתי נאמנה להגיה סוכא והוא ל״י συκῆ, συκέα תאנה Feigenbaum ובילק׳ שמואל א׳ רמז קל״ד הובא כשם פסיקת׳ רבתי (?) משל ברכא תניתא! וזה ודאי ט״ס ולא מצאתי זולת זה המשל הנ״ל ומלת סרכא בל תמצא בספר פפלנ״צ ללעף] —

סרמט (= סרמיטין אולי מל״י συρματίτης = סרמיסין מל״י σαρμός וענין שניהם פסולת שמכבדין das Zusammengefegte, der Kehricht ופי׳ רבינו בע׳ חמס) סרמיטין וסרמיסין (כתובו׳ י״ז רע״א וסנה׳ י״ד.) כבר פירשנו בע׳ חמס. *[אחי״ה ושם מבואר בכמה אופנים וקרוב הדבר כי מל״י מחצבן כי בא״י אשר סמכו שם רבי אמי ורבי אסי שרו בל׳ המדוברת שם היינו בל״י ועניננו לא תסמכו לנו לא מן הפסולת ולא ממה שמשליכין בכיבוד היינו מפחותי הערך כי אם ממכובדי ארץ, ופי׳ רבינו בכמה אופנים עיי״ע חמס (ח״ג תכ״ט)] —

☞ סרמיסין (= טרמיסין בל״ר tremissis עיי״ע ח״ד, פ״ה) ירו׳ דגיטי׳ פ׳ הניזקין (פ״ה דמ״ז:) קרקע דינר אגרמא רביע מעות סרמיסין פי׳ אם לקח מיד סקריקון קרקע בשלשה נותן לבעל אחד דרך משל אם לקח בדינר נותן לבעל גרמא שהוא שליש דינר שהוא רביע מעות וטריסין בל״ר הוא גרמא בל״י. *[אחי״ה לא ידעתי מאין לקח ר״ב כי גרמא בל״י כמו טריסין tressis שפי׳ שלשה איסרין עיי״ע טריסית (ח״ד, פ״ח), ואת אשר נ״ל כתבתי בע׳ אגרמא ע״ש ובע׳ גרמס ועוד עיי״ע טרמיסין, שהוא הוא סרמיסין ועוד עיי׳ בבלי גיטי׳ נ״ח: ומ״ש התוספו׳ שם — ועפ״י ענין טרמיסין שהוא שליש פי׳ בעל פני משה בזה״ל כלומ׳ מה שמכר לו קרקע שוה דינר בדינר חסר רביעי א״כ שליש המעות שנתן לו הן כפי שיווי רביע הקרקע שהוא מעה וחצי] —

---

[1]) ע״כ הועתק מפיו׳ ר״ח לביצ׳. [2]) ובמתורגמן: סרב וכן לעות (שם ל״ו) במתורגמן: לסרבא ובנו״ג לסרכא. [3]) ולפי י״מ דאי׳ שם ענינו מלי סירכא דפוסקים עיי״ע סרח א׳ ובענין דיני הסירכא כבר האריך בעל פחד יצחק לצדד כל המקומות ע״ש. [4]) וגם הי׳ לעווי טעה אחר ר״ב אף אם לא הזכירו. [5]) ודוגמתו איזגדא ע״ש ועיי״ע סורמקי.

* סוּרְמְקִי (שם פרטי) יומ׳ י׳. ב״מ פ״ה: רב חביבא בר סורמקי ובקצת כ״י ש״ס אצל ד״ס לב״מ צד קכ״ו הגי׳ סומקי וגי׳ סורמקי נ״ל עיקר והוא תואר לאיש ביישן בל״פ شرمكين keusch, verschämt ובכ״י ש״ס ר׳ א׳ הגי׳ סורמסי וגם זה בל״פ شرمسار מאותה ההוראה ור״ש בסוף נשמט עיי״ע סרכא.

☜ סוּרִין (לדעת ר״ב מל״י σύρειν ziehen, סחב fortschleppen ולפע״ד מל״י σάρον צואה (Unrath) מדר׳ ויק״ר פ׳ זאת תהיה תורת המצורע (פט״ז) ר״מ אומ׳ סורין סורין לשון יוני הוא סחוב והשלך *[אחי״ה ר״ב כיון לפעל הנ״ל וכן העתיקו ע׳ זקנים סחב (ש״ב י״ז, י״ג) וכן העתיקו זחל (דברים ל״ב, כ״ד) ושטף (ישעי׳ ל׳, כ״ח) ולפע״ד הוא השם בל״י הנ״ל. והנוסח׳ שלפנינו סירון סירון וכ״ה באיכ״ר פ׳ סורו ושם בשם ר׳ אבא ור״ב שנה הנוסחא אודות פירושו] —

* סַרְנָא (בל״ס קוטב Axe) ב״ק י״ב סרנא דארעא בנו״נ סדנא אבל בכ״י ש״ס פרנא ונ״ל להגיה סרנא אבל גם בקידושי׳ כ״ז: אי׳ סדנא ועיי״ע סדן.

סרנג (= סרונגית שם מקום נ״ל שהוא סנגורא עיי׳ בפנים) בויקר׳ אחרי מות פ׳ ויתרון ארץ (פכ״ב) דבי כנישתא עתיקא ד ס ר ו נ ג י ת. *[אחי״ה בנו״נ דטבריא אבל גי׳ רבינו מוכח מירו׳ כלאי׳ ספ״ט דל״ב רע״ד ושם דסרונגין ובקהל״ר פ׳ ויתרון דסרונגיא ועל שם המקום נקרא ר׳ אבא סרונגייא ב״ר פ״א ובירו׳ סוכ׳ פ״ד דנ״ד ע״ג ר׳ בא סרונגייה ובבמד״ר פי״ד בט״ס ר׳ אבא סדרוניא (ופי׳ מ״כ שם מקום), ושם פכ״ב ר׳ אבא מרומניא ונכון הוא בתנחו׳ מטות סי׳ ו׳ ר׳ אבא סנגוריא וצ״ל סרונגיא וכן אי׳ באיכ״ר סוף פ׳ על אלה ר׳ ביבא סנגוריא ושם פ׳ ממרום ר׳ ביבא מרנגיא בכולם צ״ל סרונגיא אבל קשה עלי לשבש כל הגירסאות שכתוב סנגוריא כדי להגיה סרונגיא אחרי שתכונת סרונגיא לא נודע לנו אבל סנגורא, סנגרא נודע לנו היטב והיא קרוב לטבריה עיי״ע סניגורא ומ״ש בסוף הע׳ הנ״ל ועיי׳ מפה לא״י לה׳ שווארץ בהוצאה אשכנזית דאס היילינע לאנד ושם צד 8. וראיה עצומה כי גם כנישתא עתיקא דסרונגית או דסרונגין, דסרונגיא צ״ל דסנגורא ממה שאי׳ תחת זה בויק״ר פכ״ב ד ט ב ר י א וסרונגא היה קרוב לטבריא. ומצינו בירו׳ מגיל׳ פ״א ד״ע. כנישתא דכיפרא ואמר הדא היא עיקר טיבריא קדמייתא. וא״כ היא היא כנישתא (דסרונגיא) [דסנגורא] —

☜ סרני (= סִירוֹנִי, סִירוֹנִית Σειρήν, αἱ Σειρῆνες (mythische Jungfrauen, Sirenen, ספרא פרש׳ שמיני בדגים (פרק ד׳ פרש׳ ג׳) חיה (ויק׳ י״א, י׳ החיה) זו חית הים הנפש (שם נפש) להביא את הסרני ובקצת נוסחאות כתוב סולנית והוא טעות פי׳ בל״י ורו׳ מין חית הים מחציה ולמעלה אשה מחציה ולמטה דג והגידו לי שמלך גליל הצפוני המולך בדינמרקא ונורויגא בעברו בספינה אצל מלכות נורויגא ראה חיה זו יושבת כחום היום על שרטון שבים ואני קודם עשרה שנים בעמד׳ אצלו שאילתיהו על זה והמלך שתק והבנתי שהוא היה בספק אם החיה שראה היתה סירני או חיה אחרת מפני מרחק המראה וגם החיה בשמעה קול השר הקורא אל המלך היושב בירכתי הספינה ופניו לצד אחר אדוני המלך הפוך פניך ותראה פלא גדול תכף ומיד צללה בתוך הים אמנם השר והספנים העידו שהיתה סרני ושראו אותה ובדו הפייטנים שהסרני מרננת בקול ערב ואולי קראוה סרני מל׳ שירה *[אחי״ה זה אינו כי לדעת רבים נקראו Σειρῆνες מן ל״י σειρή חבל כי בדו הפייטנים (ובראשם הומירוס אודיססע י״ב, ל״ט והלאה) כי בקולם ערב לקחו הנפש כבעבותות האהבה וכן כתב היססיכיאוס. ואולי על שם קול יללתם העתיקו ע׳ זקנים בנות יענה (ישעי׳ י״ג, כ״א; ירמי׳ נ׳, ל״ט; מיכה א׳, ח׳) ועוד תנים (איוב ל׳, כ״ט; ישעי׳ ל״ד, י״ג; מ״ג, כ׳) ע״י Σειρῆνες וכן העתיקו עקילס, סומכוס ותודוס בישעי׳ י״ג, כ״ב וירמי׳ י׳, כ״ב ומלאכי א׳, ג׳. ועיי״ע דלפן ומ״ש ושם הבאתי פי׳ רגמ״ה ורש״י בכורו׳ ח׳. וכן פי׳ הראב״ד בספרא הנ״ל וז״ל נפש להביא את הסירוני[1] פי׳ בלע״ז קורין אותה שירינא (syrène) והיא מחציה ולמעלה כצורת אשה ומנגנת כאדם.. ושמא מפני שהוא נקרא כ מ ו ב ן א ד ם ש ב י ם הילכך קרינא ביה לכל נפש אדם] —

סַרְנֵךְ (= סַרְנֵק בנין פרעל מן סְנַק = שנק בל״ס ובל״ע شنق zusammen- (die Kehle) schnüren, ersticken; סְרוּנְכִּי das Zusammen- schnüren, Ersticken) בפ׳ יום הכפורים בגמ׳ ועוד

---

[1]) ובנו״נ הסירונית והוא הקבוץ כי כן רגילין להקרא Σειρῆνες.

א"ר מתיה (יומי פ"ד.) מקיזין דם לסרונכי בשבת. פי' אסכרה. בר"ג דפ' אלו נערות (כתובות ל':) ובפ"ק דסוט' בגמ' במדה (ח':) ובפ' אחד דיני [ממונות] בגמ' כיצד מאיימין (סנהד' ל"ז:) שנתחייב חניקה [1] או טובע בנהר או מת בסרונכי. ותבחר מחנק נפשי (איוב ז', ט"ו) תרגומו ובחרת סרנוקא [2]) נפשי. (א"ב פי' בל"י מין חולי אשר בו שואף החולה הרוח בחוטם בכח גדול כי גרונו אטום ותרג' כי יסכר (פי (תהלים ג', י"ב) ארום יסרנק). *[אחי"ה והנכון כי הוא מל"ם וע' סנק, שנק בבנין פרעל עיי"ע שנק וע' שרנקא ויפה גרס דפ"ר בתרג' איוב הנ"ל סרנוקא וכ"ה לפנינו בגי' המתורגמן ובנוסחאות שרנוקא וכ"ה בתרג' תהלי' ס"ח, כ"א תוצאות: ומפקנות נשמתא בסרנוקא וא"כ סרונכי כמו סרנוקא. ובענין אסכרה עיי"ע (בח"א, קפ"א.) ושם מבואר הלעז שברש"י] —

סרם (מל"מ סָרִים Eunuch, Kastrat ובל"ע سرس سرس ein Impotenter והפעל סרם חתך) בפ' בי בזבין (מ"א) סרים אדם וסרים חמה פירוש סרים אדם חתוך בידי אדם סרים חמה שנסתרס ע"י קדחת [3]). סימני סרים חמה וסימני אילונית מפורשין בפ' הערל בגמ' ר"א אומ' (יבמו' פ':). בריש חלק (סנהד' צ"ג:) והיו סריסים בהיכל מלך בבל (מ"ב כ', י"ח) רב אמר סריסים ממש ור' יוחנן אמר שנסתרסה ע"ז בימיהם. פי' ידעו הכל שאין בו ממש. בפ"ג בנדה (כ"ח.) יצא מחותך ומסורס. פי' יצא מחותך כדרך ברייתו הראש בעצמו ואחריו הכתפים והחזה והשדרה והיריכות והשוקים והרגלים. פי' מסורס שלא כסידורו כדתנן במגילה (י"ח: קראה סירוסין. בפ' המוכר את הספינה (כ"ב פ'.) נוטל שלשה נחילין ומסרס. ופי' ר' יוחנן נוטל ג' נחילין במסרס [4]) והוא שנוטל אחד ומניח אחד וחוזר ונוטל אחד ומניח אחד [5]) וכן פי' בירושלמי במגילה (רפ"ב דע"ג.) קראה סירוסין [6]) וכבר ביארנוהו בזה הפרק בסרג [7]). *[אחי"ה הפעל לא נמצא במקרא רק בל"ם סֵרֵס פי' חתך הבצים באבר המוליד ונראה שגזרתו מל"ע سرس, شرشر חתך abschneiden = aus (עיי"ע סרס באו"מ לפירשט) ואולי ממנו הפעל ערבי סרם سرس נחלש עד שאינו יכול להוליד ובזו ההוראה בשבת ק"י: הרוצה שיסרס תרנגול יטול כרבלתו ומסתרס מאליו. וכן הבינו התרג' הירו' א' שתרג' סרים פרעה (בראשי' ל"ט, א') ומן יד איתגזר עלוי ויבישו שעבזוי ואסתרס והוא עפ"י ב"ר פפ"ו סרים פרעה שנסתרס בגופו מלמד שלא לקחו אלא לתשמיש וסירסו הקב"ה בגופו. שהש"ר רפ"א פוטיפר שהחשיך הקב"ה עיניו וסירסו ועיי' סוט' י"ג: ובהוראת מלה ערבי' פי' כחוש בתכונות כל גופו עד שאינו יכול להוליד נבין על בוריו פי' הגמ' ביבמו' ע"ט סע"ב ופ' רע"א היכי דמי סרים חמה . . כל שלא ראה שעה אחת בכשרותו וענינו כמו שאמר רב יוסף כל שממעי אמו לקוי (ועיי' פירש"י) או כפי' הירו' (יבמו' הנ"ל) כל שלא ראתו החמה בכושר אפי' שעה אחת. ואפשר שרבינו הבין חמה ג"כ בהוראת שמש רק נתן טעם לסרים חמה שנולד כחישות גופו ע"י חולה הקדחת. ובהוראת חתוך ונתוק אי' באלה המקומות חגיג' י"ד: מהו לסרוסי כלבא. ובארצכם לא תעשו (ויק' כ"ב, כ"ד) תר"י א' ובארעכון לא תסרסון ועיי' פי' רש"י. שבת ק"י: מנין לסירוס באדם שהוא אסור ת"ל ובארצכם . . בכם לא תעשו. ושם קי"א. מסרס אחר מסרס. קידושי' כ"ה. עבד שסרסו רבו בבצים, ושם: סירוס דגיד . . סירוס דבצים. איכ"ר פ' תשיב להם פי' סר (ש"א ט"ו, ל"ב) סירסו לפי שהיה נוטל את המילות עיי"ע זמורה; בפסיק' רבתי פכ"ב דרש וישסף (שם ל"ג) סירסו . . א"ל כשם שעשית לישראל במצרים כך עשיתי לך שהיית מסרס אותם וכו'. ובהשאילה פי' סרם חותך ונותק מהסדר שראוי לאיזה דבר והיינו ענין שלא כסדורו וכפי' רבינו בירו' מגיל' סירוסין עיי"ע סרג. וכן מסוֹרָס בנדה הנ"ל ובירו' נדה פ"ג ד"נ ע"ג וכ"ה בב"ב הנ"ל במסרס כגי' רבינו וכ"י ש"ס או בסֵירוּס (השם) כשלפנינו [8]), ובהתפעל מכילת' משפטי' בסוף: נאמר שלש רגלים בשביעית (שמות כ"ג, י"ד והלאה)

---

[1]) וכ"ה בסוטי' הנ"ל אבל בכתובו' סנהי' חנק וכ"ה בבמד"ר פי"ד. [2]) כה"ג בדפ"ר ובכ"י ק"ט סרונכי וכ"י ב"ר סרונכא ובדפ"ע סרנכא ובנו"ג בתרג' שרנוקא עיי"ע במו"ע. [3]) בדפ' פראג בט"ס קרחת וכבר העירותי בע' חמה (ח"ג, תכ"ו) שרבינו פי' כן בחשבו חמה בהוראת קדחת מע' חמה ב' ע"ש ופי' הירו' הבאתי בע' חמה א' ושם בט"ד ירו' פ"ח ד"ט ר ע"ב וצ"ל רע"ד. [4]) וכ"ה בכ"י ש"ס הי' ובנו"ג בסירוס. [5]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט וה"ב וכן מוכח מפי' רגמ"ה שאחריו נגרר. [6]) כ"ה נכון בדפ"ע בכאן וראיה למ"ש בע' סרג בגי' רבינו אליבא דהירו' ובכ"י ק"ט כאן בט"ס סירוגין. [7]) סרג א'. [8]) ולדעת ת"ק דר"י פי' מסרסן בחרדל עיי' פירשב"ם ועיי' עוד תוספ' ב"ב פ"ד מכר כוורת חלות דבש אינו רשאי לסרס את כולן כאחד אלא וכו'.

שלא יסתרסו ג' רגלים ממקומם, פי' שלא יהפכו ממקומם שמ"ר פ"ה מי ה' (שמות ה', ב') סרם אותו ים ה' פי' מהפכו. ומזה מקרא מסוֹרס ספרי שמיני פ' מלואים פ"א מכילת' בשלח פ"ד, ירו' תעני' פ"ד דס"ז ע"ג במד"ר פי"א, ב"ר פ"ע מסורסת היא הפרשה, סרס המקרא ודרשהו עיי' ב"ב קי"ט. ויק"ר רפכ"ז ושם פכ"ב ר"ל הוה מסרס קרייא מכה איש וכו', ירו' ר"ה ספ"ב דנ"ח: ר"ל מסרס הדין קרייא אלופים מסובלים וכו' ומזה בהשאילה מסרס את ההלכה ירו' סנהד' פ"א די"ח רע"ג שהש"ר פ' הנה מטתו ב"ר פ"ע במד"ר פי"א פי' מחתך בפלפולו. אבל בויק"ר ספי"ב נטלת קורדיקון שלה והיתה מסרסתו לכאן ולכאן צ"ל מסטרתו עיי"ע סטר א' וע' סקרדק] —

סרם (= סוּרְסִי תואר מן סוּרְיָא בל"ם סוּרְיָיא = σύρος כמו συριστί in syrischer Sprache (syrisch, בס"ג דסוט' (מ"ט:) ובס"ג דפ' מרובה (ב"ק פ"ג.) אמר רבי בא"י לשון סורסי למה או לשון קודש או לשון יוני. בב"ר פע"ה (ע"ד) אל יהי לשון סורסי קל בעיניך שבתורה בנביאים ובכתובים הקב"ה חלק לו כבוד בתורה יגר שהדותא (בראשית ל"א, מ"ז) בנביאים כדנה תימרון[1] להום ירמיה י' י"א) בכתובים וידברו הכשדים למלך ארמית (דניאל ב', ד') פי' לשון סורסי הוא לשון ארם צובה[2] ושאר הארצות שכבשם דוד והיא הנקראת ארץ סוריא ונקרא לשונם לשון סורסי כמו יון לשון[3] יוני פרס לשון פרסי. *[אחי"ה בב"ר הנ"ל לשון פרסי וצ"ל סורסי וכדאי' בירו' סוט' פ"ז דכ"א ע"ג ושם לנכון סורסי לאיליא וכ"ה בירו' מגיל' פ"א דע"א: וכצ"ל באסת"ר פ' וישלח ושם בט"ס פרסי לאלייה, וטעם לדבר פי' במקום אחר עיי"ע אלייה (ח"א, צ"א). והתואר במשקל סורי: סורייא וכ"ה בבכורו' מ"ט: אסתירא סורסיא עיי"ע אסתירא[4] ובתואר הפעל סוריסטין = בל"י συριστί וכן העתיקו ע' זקנים ארמית (מ"ב י"ח, כ"ו; דניאל ב', ד') ומזה בירו' נדרי' ספ"י דמ"ב סע"א ר' בא בר זוטרא איתעביד תורגמן דר"י בהדא איתא דלא הוית חכמה מישמע סוריסטין כה"ג לנכון בק"ע ברשב"א ובר"ן ובנו"ג בט"ס סוריבטין. ומזה המאמר יש לדין שנשתמשו הרבה בל' סורסית עיי' מבה"י למהרז"ף ז' ושם העיר ג"כ בענין דרכי הלשון כי אנשי בבל שימשו בל' ארמית ואנשי א"י ע"י שהיו קרובים לארץ סוריא החזיקו בדרך לשון סורסית אף שדברו ג"כ ארמית, ובנו השמות והפעלים על דרך לשון סורסית ולהקורא תרג' אונקלוס ותרג' יונתן ב"ע להתורה נודע שאונקל' תרג' ארמית ונוטה הרבה לדרך לשון עברית ויונתן ב"ע תרג' ארמית ונוטה הרבה ללשון סורסית. וזה ההבדל הוא ג"כ בין הבבלי והירושלמי. הבבלי נוטה לל' עברית אף שלא הפריז על המדה כאונקלס ולא נוטה כלל לל' סורסית ואף הגדות בענין לחשים ורפואות יוצאות מן הכלל כי יסודם בסיפור אנשי ארץ סוריא ומזימותיהם כנודע והירושלמי הולך לרוב בדרך ל' סורסית עכ"ל הזהב. אמנם ישנן עוד חילוקים גדולים בין לשון הבבלי והירו' הן בתרגומים הן בתלמודים בענין שימוש לשון ארמית וסורסית וברצות ה' דרכי עוד אניף ידי בזה הענין במלא רחבו במ"א] —

סרם (= סַרְסְיָא פי' רבינו שַׁמָּשׁ Diener ולי נראה שהוא קטיע מן סרסרא מל"ע سرسور Geschäftsführer) בס"ג דפ' המפקיד (ב"מ מ"ב:) נימא ליה לסרסיא[5]) בר"ג דפ' כל פסולי המוקדשין (בכורו' ל"א:) רב אידי סרסיא דבי רב ששת[6]) הוה פי' שמש. *[אחי"ה ורגמ"ה ורש"י פי' „שמעיה" והוא ג"כ שמש שלו עיי"ע שמע. וי"א כי סרסיא הוא כמו סרים של מקרא (ישעי' ל"ט, ז') וכן פי' רד"ק שרש סרס שענינו שר וממונה וכתרגומו רברבין אבל כבר העיר ר"א לעוויטא לא נמצאו המשרתים נקראים סריסים רק במצרים ובבל פרס ומדי כי באותן הארצות רוב משרתי המלכים הם מסורסים ע"כ וביחוד א"א לומר בבכורו' הנ"ל ר' אידי סרסיה דרב ששת מענין סירוס שעל זה נקרא שמש לכן דעתי ברורה כי בב"מ הנ"ל הרי"ש נשמטה וצ"ל סרסר ובכנוי סרסריה, ופי' ממונה על הבית בצרכי ובעסקי הבית מל"ע עיי"ע סרסור וא"כ יפה פירש"י בב"מ הנ"ל לסרסיה „לאשר על ביתו" וכן בקידו' נ"ב: ההוא סרסיא פי' רש"י עושה שכר מתמרים של בעל הבית.[7]) ומזה נבין דרוש בב"ר פנ"ח

---

[1]) בכ"י ק"ט תומרון וצ"ל תימרון ובפסוק אי' תאמרון. [2]) עיי"ע סוריא. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ר. [4]) ופ"א שם סורסיא הוא כסרסור וכו' הועתק מפי' רגמ"ה בבכורו' (קובץ כ"י אנגיילי דף קי"ב רע"ב). [5]) וכ"ה בכ"י ש"ס פי' ור' א' וב' ובנו"ג לסרסיה ובפי' ר"ח פעם לסרסיה פעם סרסיא. [6]) בנו"ג סרסיה דרב ששת וגי' סרסיה כ"ה בפי' רגמ"ה ורש"י. [7]) ורבינו בע' פרזומא ובע' פרמא גרס ההוא גברא ובבכורו' מ"ט: סרסיא ט"ס וצ"ל סורסיא עיי"ע הקודם ובע' אסתירא.

אם יש את נפשכם פגעוני לי סרסוני לי ואם לאו צלו לי עילויה ודעת לנבון נקל כי ואם לאו וכו' הוא פי' של פגעו לי עיי"ע פגן א'. וע"כ מלת שמעו לי נשמט במדרש וכצ"ל שמעוני ופגעו לי (בראשי' כ"ג, ח') סרסוני וא"ל וכו' ומפרש שמעוני מלשון שמעא דרבנן פי' שרתוני וזה סרסוני לסרסר לי ובקצת דפוסי ב"ר אי' באמת סרסרוני ואח"כ מצאתי לשמחת לבבי כי כן הגיה ג"כ הרד"ל בחידושיו לב"ר בדפ' ווילנא ושם ג"כ סרסרוני ולפני בעל הילק' חיי שרה ר' ק"ב כבר מונחת הגי' בב"ר כשלפנינו פגעו לי פגעוניה לי סרסוניה לי וכו'] —

* סוֹרֶם (= נ"ל מל"י ורוי seris, σέρις מין עולשים Endivienart) ירו' נדרי' ספ"ד דל"ח סע"ד אי זה כוס החוזר תמן אומרי' קונדיטון רבנין דהכין אומרין מליי מי סורם וקרחין ושתיין ומחזירין ופי' קרבן העדה מליי מי סורם וקרחין כוס מלא מים העשוי לרפואה לסריסים ובעלי קרחים שאין להם שערות ועושין ממנו הרבה בכוס אחד ושותים ומחזירין וי"מ סורם וקרחין מיני בשמים הן והראשון נ"ל, ובפני משה מבואר כי"מ וגם לי נראה פי' שני ולפע"ד סורם הוא σέρις או אולי הוא سراشن בל"ע Farnkräuter[1] ומלת קרחין[2] הוא ל"ם עשב הנקר' קַרְחָא, ובל"י πύρεθρον, Bertram.

* סריסא (?) ירו' שבת פ"ג ד"ו. וירו' ביצ' פ"ב דס"א ע"ג אבלט שאל ללע סריסא וצ"ל ללוי בר סיסי ובע"ם לראפופורט (4) מצאתי אולי צ"ל בב' המקומות לוי בר סיסי ויבואר זה במ"א ע"כ ואין אצלי ספק שכצ"ל כי אבלט הפרסי היה רע לשמואל ודר עמו בנהרדעא עיי' ע"ז ל'. ומצינו במנחו' ל"ח: שדבר לוי עם שמואל ועיי' ג"כ הסיפור בברכו' י"ח: וא"כ היטב יכול לשאול אבלט ללוי בר סיסי וחידוש שלא העיר על זה מהרז"ף בע' לוי במה"י ק"י:

* סַרְסִין ב"ב ל': כפי גי' רבינו וצ"ל כגי' כ"י סיסין עיי"ע בי סיסין ח"א, נ"ב: ועיי"ע סיסין ומ"ש.

* סורסין (נ"ל כמו סורסתין מל"פ سرشته מעורב במים רותחין כמו חלוטין eingerührter Teig) ירו' פסחי' פ"ב דכ"ט סע"ב מה ת"ל לחם עוני (דברי' ט"ז, ג') פרט לסורסין ולחלת המסרת ולאשישה פי' עיסה שבלילתה רכה וחולטין אותה ובל"פ הנ"ל פי' המלה כמו مخلوط בל"ע והוא הוא חלוט עיי"ע חלט (ח"ג, ת"א) ובאמת בבבלי פסחי' ל"ו סע"ב אי' ת"ר לחם עוני פרט לחלוט ולאשישה וכ"ה בספרי ראה פ' ק"ל ועוד י"ל כי סורסין ט"ס מן אסקריטין וכן מצאתי מפורש בפני משה ויש להביא ראיה מתוספתא פסחים פ"א (כ) אין יוצאין לא בחלוט ולא במעיסה ולא בסופגנין ולא בדובשנין ולא באיסקריטין ובמכילת' בא ספ"י תחת זה אי' האספגנין והדובשנין והאסקריטין וחלות משרת ואשישה וא"כ אסקריטין של מכילתא עולה עם סורסין של ירוש' ובקה"ע פי' סורסין לשון שר וחשוב וכן גוזר ה' לעווי מן סר פי' שר!

סַרְסוֹר (מל"ע سرسور sachkundiger Geschäfts-führer) בב"ר פ' ח' נעשה אדם למלך שעשה סחורה ע"י סרסור והפסיד על מי להתרעם[3] לא על הסרסור. פי' סרסור הוא ספסר. *[אחי"ה ספסר הוא מל"פ ורגיל בשם בבלי אבל סרסור לרוב בירו' ובמדרשים ולפעמי' גם בבבלי ד"מ ב"ב פ"ז. במשנ' ואם היה סרסור ביניהם וכו' ומפורש בגמ' שם רישא מדה בלא סרסור סיפא בסרסור עצמו והושאל לממוצע דברי' רבה פ"ג אתה היית סרסור ביני לבין בניי אתה שברת אתה מחליף. פסיקת' רבתי רפ"ו בא ועשה סרסור ביני ובין בניי, תנחו' יתרו סי' י' הסרסור משולש מרים אהרן ומשה. פסיק' רבתי פט"ו כיון שחטאו ישראל אף פני (השליט) הסרסור לא היו יכולין להסתכל וכו' אף הסרסור הרגיש בעבירה וכ"ה בשהש"ר פ' הנה מטתו[4]) וכ"ה בבמ"ר פי"א. שמ"ר פ"ג עתיד אני להעשות סרסור בינך וביניהם כשתתן להם את התורה, שם פ"ו קרא קראתני אחד להיות סירסור ביניהן וכו', ושם פמ"ג למלך ששלח לקדש אשה עם הסירסור וכו' הסירסור שהיה נקי מה עשה וכו' ושם רפל"ג אבל משכר הסרסור נתודע מה לקח. ירו' מגילי' פ"ד דע"ד ע"ד כשם שניתנה ע"י סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה ע"י סרסור, ירו' ברכו' פ"ג ד"ו. וירו' מ"ק פ"ג דפ"ג. יכפה הסרסור פי' המטה שפרין ורבין עליה, קהל"ר פי' אי לך הסרסור מכריע ביניהם. והקבוץ ירו' ברכו' פ"א ד"ג ע"ג

---

[1]) עיי' פפלנ"צ ללעף 204 ובענין σέρις שם 87 אבל ירו' הנ"ל נעלם מעיניו. [2]) לא קרחין כדאי' בדפ' זיטאמיר ובלעווי עי' סורם. [3]) בנו"ג יש לו לתתרעם וכ"ה בב"ר ס"פ כ"ז. [4]) ושם לי' מלת השליט ויש למחוק שבאה מגליון פנימה.

ליבא ועיני תרין סַרְסוֹרֵי דחטאה וכ"ה בבמד"ר פ"י ושם עינא וליבא וכו' ושם ספ"ז הלב והעינים הם סרסורין לגוף — והפעל ירו' ע"ז פ"א דל"ט ע"ד לסרסור קנים והיו צווחין ליה ברא דמסרסר לארמאי, ילק' ירמי' ר' ש"ט בשם התנחומ' היו מסרסרין זה לזה, פסיקת' דר"כ צד קס"ה והוה דין מסרסר לדין ודין מסרסר לדין, ב"ר פנ"ח סרסוני (או סרסוניה) פי' היו מסרסרין ביני לבינו עיי"ע סרס ג' ושם העירותי שצ"ל סרסרוני (או סרסרוניה). והשם המופשט סַרְסָרוּת (Unterhandlung) ב"ר פע"ב בא וראה מה יפה היתה סרסרותן של דודאים וכו'. ויפה פי' התשבי סרסר הוא האמצעי בין הקונה והמוכר לעשות המקח ובלעז סנסאר [1] ובלא"ש אונטר קויפל"ר [2] וביש מקומות נקרא מעקלר] [3]

סָרָף (= שָׂרָף Harz) בפ"ט במקואות (מ"ב ומ"ד) סרף היבש וגילדי צואה.. שרף הלח ולכלוכי צואה, בפ"ק דנדה בגמ' ר"א (ח':) ובפ' ב' בע"ז בגמ' השיאו (ל"ה:) [4] המעמיד בסרף העלין בסרף העיקרין מותר בסרף הפגין אסור מפני שהוא פרי זו המשנה בפ"ק בערלה (מ"ז) פי' סרף הוא קומוס והרבה מהן כתובין שרף בש' והנם בע' ש'. *[אחי"ה עיי"ע שרף ב' ובנו"ג בכ"מ הנ"ל בשי"ן וכ"ה בע' גלד ע"ש וש"נ. וז"ל רה"ג במקואות שם שרף היבש פי' צמג פי' אחר קומוס יבש ינמגאל יבון ע"כ והנה רבינו העתיק מפירושו רק מלה הידועה לו היינו קומוס (Gummi) עיי"ע. ותיבות אחרות ערביות השמיט כדרכו ואני אפרשם צמג הוא ל"ע صمغ Harz שרף אבל ינמגאל יבון אין לו שחר בלי תקון ונ"ל להגיה ראטינג [5] יבוש בל"ע راتينج يابس trockenes Gummi (resina, ῥητίνη) והוא קומוס יבש — והפעל ממנו בתוספת' מקואות ספ"ו (ז') סירפה בשרף כה"ג לנכון בדפוסי' ובכ"י אירפ' שורפה, כלומ' היה מדבקו בשרף] —

* סֵירוּף (מפעל סורי סְרַף בל"מ שָׂרַף [6] das Verbrennen) ירוש' תרומו' פ"ג דמ"ב: סירוף הכרי.

* סְרָפַיָּא (בל"ס סְרָפִין בל"מ שְׂרָפִים Engel, Serafim) תרג' יחזק' א', ח'. ותרג' העומים (זכרי' ג', ז') בין סרפיא [7].

* סַרְפִּינְס עיי"ע סלפידס וע' בקיינוס.

סראפים (צורת אליל מצרי שנקר' Σάραπις) מסכ' ע"ז פי' כל הצלמים (מ"ג.) ר' יהודה מוסיף אף דמות מניקה וסראפים [8] אמרו הכותבים כי המצרים לאחד ממלכיהם אשר שמו סרפים עשו לאליל ואנחנו רואים עד היום צורת מניקה הנכבדת מפני בנה אשר חשבוהו לאלוה. *[אחי"ה בש"ס מבואר עפ"י אגדה אל שם יוסף שסר ומפים את כל העולם כולו והוא דנקט גריוא וקא כייל וכן כתב סוידאס Σάραπις . . οἱ μὲν Δία ἔφασαν εἶναι οἱ δὲ τὸν Νεῖλον διὰ τὸ μόδιον ἔχειν ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ τὸν πηχῦν ἤγουν τὸ τοῦ ὕδατος μέτρον. ἄλλοι δὲ τὸν Ἰωσήφ ועיי' מ"ש בענין זה רימ"ז בט"ר ב', 99 ובהרחבת ביאור ה' גידעמאנן (רעליגיאָנסג' שטודיען 29), ועיי"ע מניק] —

סְרַק (מל"ס leer, ausgeleert sein כמו רֵק בל"מ; אִילָן סְרַק (הפכו אילן מאכל) ein Baum der keine Früchte trägt) בפ"ו בכלאי' (מ"ה) איזהו אילן סרק כל שאינו עושה פירות וכו'. בפ' לא יחפור (ב"ב כ"ז:) כל אילן סרק כנגד המשקלת. בוקי סריקי (ב"ב קנ"א: ע"ז ל"ז: חולי' נ':) כבר פירשנו בע' בק (ד'). בפ' בן סורר ומורה בגמ' אכל [9] בחבורת מצוה (סנה' ע':) אינו חייב עד שיאכל בחבורה שכולה סריקין. אנשים רקים ופוחזים (שופטי' ט', ד') תרג' גברין סריקין. בר"ג דסדר תעניות האלו (כ"א.) סרקינהו [10] לספטי [11] ומלנהו עפרא. *[אחי"ה בדפ"ר בציון מסנה' ע': סרוקין וכן בבינוני פעול שם מ"ג. גפנים.. סרוקות, ורגיל בפעיל סְרִיק, סְרִיקָא וכ"ה בל"ס יבמות פ"ז, גופא סריקא (והפכו גופא מליא). נפש שקקה (תהלי' ק"ז, ט') תרג' נפשא סריקא, והבור רק (בראשי' ל"ז, כ"ד) תר"י א' וגובא סריק, ותרג' הבל (משלי ל"א, ל') סריק והקבוץ תרג' שופטי' י"א, ד'; לש"ב ו', כ'; ולנקבה סריקן תרג' לתהלי' קי"ט, קי"ג ועוד עיי' לעיל. והשם סרק מאילנות עיי' כלאי' הנ"ל ותוספ' שביעי' פ"ג אילן סרק, ושם לערלה פ"א עץ סרק ובב"ר פט"ו אומרי' לאילני סרק למה קולכם הולך וכו'. והשם המופשט סריקתא (תרג' הושע ז', ג'), סְרִיקוּתָא וכ"ה בל"ס ובתרג' תהלי' ב',

---

[1] בלאי"ט sensal וכ"ה בלא"ש עיי"ע ספסר ומ"ש. [2] Unterkäufer. [3] Makler. [4] כ"ה בכ"י ובדפ"ר וויניצי. [5] והמלת משובשת מאוד וצ"ל ר' במקום ל' וט' במקום מ' ויש להפוך המלה. [6] ועיי' עמוס ו', י' מסרף. [7] כה"ג במתורג' ובר"שי שרפיא ובנו"ג בט"ס ספריא. [8] בנו"ג סר אפים ובכ"י ש"ס סרפים ובפי' ר"ח סרפס ועיי"ע מניק. [9] כ"ה בכ"י ק"ט. [10] בנו"ג ושקלינהו ובכ"י ש"ס שקלו כל מה דהוה בסיפטיהו וכ"ה בכ"י ש"ס לסנהד' לדף ק"ט רע"א. [11] בנו"ג לסיפטיה אבל עיי"ע ספט ומ"ש.

אָ; ע"נ י"ג; משלי י"ב, י"א; כ"ח, י"ט [1]. וְהַפַּעֵל ממנו תעני' הנ"ל כפי גי' רבינו] —

סָרַק (כל"ס סְרַק hecheln, auskämmen ובל"מ בינוני פעול שריקות (ישעי' י"ט, ט'); סָרוֹק Hechler, Kämmer ועיי' בפני') בפ"ק בדמאי (מ"ד) ושהסרוק [2] נותן [3] בצמר פטור מן הדמאי פי' בל' לעז קרדור"י [4] שעושה בקוצים [5] וי"א הסורק שסורק הצמר במסרק. בס"ג דפ' כל היד (נדה כ':) ס ר י ק ו ת א [6] מקטלא קלמי [7]. בר"ג דפ' הגוזל (ב"ק צ"ג:) הא דנפציה נפוצי הא דסרקיה סרוקי פי' נפצי (קרמנאי) [צ"ל קרמנארי] [8] סרקיה [9] במסרק היכא דנפציה והדר לבניה ההוא ליבון לא הוי שינוי דאינו מתלבן כל צרכו אבל היכא דסרקיה והדר לבניה הוי שינוי דקא מתלבן כל צרכו [10]. בס"ג דפ' י' יוחסין (קידו' פ"ב.) הצרובין והסרוקין [11] פי' צרובין היינו נפחין שעושין מלאכת זהב וכסף דשכיחי נשים גבייהו לצורך תכשיטיהן, סרוקין שסורקין פשתן דשכיחי נשים גבייהו לסרוק פשתן והנקורות שמנקרין בריחים דאתו לטחון והגרדיים דשכיחי נשים גבייהו לארוג בגדיהם והספרים לגלח בניהם. בפ"ק דמשקין ב ג מ' מ ע מ י ד י ן [12] (מ"ק י':) רְבא [13] לסרוקי סוסיא. פי' להסריק את הסוס במסרק של ברזל [14] בטבעת בפי' י"ב בכלי' (מ"ב) קנה מאזנים של סָרוֹקוֹת טמא. פי' מוכרי פשתן סרוק. במגילת איכה סלה כל אבירי ה' ס ר ק י ן [15] א"ר לוי בערביא צווחין למסרקא [16] מסלסלא כדאמרינן (ר"ה כ"ו: מגילי י"ח.) לא הוו ידעי רבנן מאי סלסלה [17] ותרוממך (משלי ד' ח') ו כ ו' [18] — (א"ב תרג' עובדי פשתים שריקות (ישעי' י"ט, ט') פלחי כתנא דסריקין) *[אחי"ה הוראה ראשונה הונחה על טהרת הפשתן או הצמר ע"י מסרק וכדאי' בסוט' מ"ה: מותר לסרוק שם פשתן והכלי אשר בו יִטָּהֵר נקרא מסרק של פשתן (כלי' פי"ג, מ"ח עיי"ע מסרק), ונאמר עוד מצמר ב"ק צ"ג: עיי' לעיל ועוד משערות בני אדם שבת נ' רע"ב פ"א סע"ב נזיר מ"ב. אבל לא סורק עיי"ע חף (ח"ג, תס"ב), ירו' פסחי' פ"א דכ"ז: נדה חופפת וסורקת כהנת אינה חופפת וסורקת ויק"ר ספ"ה עביד לב טב סריק שעריה. ועוד משערות סוסים מ"ק י': עיי' לעיל. והושאל על סריקת בשר במסרק של ברזל עיי' ברכו' ס"א: סורקין את בשרו וכו' גיטי' נ"ז: איכ"ר פתיחת' ד"ה וזכור ופ' בלע וקהל"ר פ' ועוד ראיתי עיי"ע מסרק. והתואר סָרְוֹקָא, בקבוץ סָרוֹקִין, סָרוֹקוֹת עיי' לעיל ציון מדמאי כלי' וקידוש'. (ועוד כלי' פכ"ה, מ"ה עיי"ע ער האחרון) והשם: סְרִיקוּתָא (סריקוסתא?) וּסְרָקִי (וכדאי' לפנינו באיכ"ר פי' סלה ורבינו גורס סרקין כגי' כ"י עיי' לעיל) ומה שאי' שם אמר ר' אבא בר כהנא בבר גמזא (ובערוך ע' סח ג' גי' אחרת) צויחין לסאתא סרקי נ"ל כגי' הערוך בע' סח להגיה צויחין לסחתא סרקי וסחתא מל"ע (בהיפך האותיות) حسّ striegeln וממנו השם محسّة Striegel מסרק ברזל לשערות הסוס והבין סלה כל אבירי כמו כל איברי וסלה מל' סלון קוץ — והשם המופשט סוט' מ"ו: סריקת פשתן] —

סרק (= סריקין, לדעת רבינו מצויירין ולפע"ד מל"פ سكارو, سكّارو מין מאפה מעורב בשמן ובמיני מתיקים (eine Art süssen Backwerks בפ' כל שעה בגמ' אלו דברים (פסחי' ל"ז.) והביאו לפנינו [19] סריקין המצויירין בפסח ר' יוסי אומר [20] עושין סריקין מן רקיקין ואין עושין סריקין מגלוסקאות [21] פי' סריקין היינו מצויירין. *[אחי"ה קצת קשה להלמו דא"כ סריקין המצויירין זו לא צריך לומר זו וע"כ סריקין מושג אחר מן מצויירין ולפע"ד הוא בהיפך האותיות מל"פ הנ"ל והוא מין מאפה על הגחלים ומעורב בו מיני מתוקים ואולי עושים בו ציורים ממיני סוקר וזה מה שאי' בפסחי' מפני מה אין עושין סריקין המצויירין בפסח אמרו

---

[1]) אבל סרק כלאי' פ"ט מ"ט צ"ל סרט עיי"ע. [2]) בנו"ג ושהסורק. [3]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע בט"ס נתון. [4]) בלאי"ט cardo והוא לאי"ט Wollkämmer, cardatore; Wolle kämmen, cardare. [5]) ולפי זה אולי גי' כ"י ק"ט קרדון עיקר והוא לאי"ט cardo Kardetsche. [6]) כ"ה נכון בדפ"א והוא ל"ס פי' מסרק אבל בשדפ"ע סריקוסתא. [7]) בנו"ג כלמי עיי"ע כלמי ומ"ש בשינויי הגי'. [8]) בלאי"ט Wolle kämmen, carminare ועיי"ע קרמן הלעז שם. [9]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע סרקי. [10]) ועיי' פי' הרא"ם שהובא בשט"מ. [11]) בנו"ג בטעות הסריקין ובתוספ' קידושי' ספ"ה הסריקות ובכ"י אירפ' הסרוקת וצ"ל והסרוקות במשקל לקוחות. [12]) כ"ה לנכון בכ"י ובדפ"ר. [13]) עיי"ע אקרפטא וש"נ ובפי' ר"ח ג"כ רבא ולא רב. [14]) וכ"ה במיוחס לרש"י. [15]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע סרקון וצ"ל סרקין ולפנינו היחיד סרקי והוא מל"ס כי מסרק נק' סרקא, סרקא ובערך סח ג' גרם רבינו בע"א ע"ש. [16]) בנו"ג למסרוקה. [17]) בדפ"ע סלסליה. [18]) כ"ה בדפו"ו ומזה נראה שלפני רבינו היה זה הציון לא הוו ידעי וכו' עוד באיכ"ר אבל בשדפ"ע ובכ"י לוי וכו' וא"כ כדאמרינן לא הוו ידעי וכו' הוא מסברת רבינו. [19]) בנו"ג לפניו אבל ברא"ש ובכ"י ש"ס א"פ לפנינו. [20]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג א"ר יוסי. [21]) בכ"י ק"ט מן הגלוסקאות ובנו"ג כמין רקיקין . . כמין גלוסקאות ובדפ"ר ואין עושין גלוסקאות וכ"ה בתוספת' פסחי' ספ"א (ב') ובירו' פסחי' ספ"ב דכ"ט רע"ג ר' יוסה אומ' עושין סריקין כרקיקין ואין עושין רקיקין בקלוסקאות וגי' קלוסקאות גם בתוספ' פסחי' כ"י אירפ'.

לו שהאשה שוהא עליהן ומחמצתן וכו' כי לעשיית ציורים צריכה עת מרובה ובלבד שעושין מאפה זה ע"ג נחלים ובא לידי חימוץ בזמן מועט. וגזרת רבינו כנראה הוא מע' סרק ו' ע"ש. ורש"י פי' בפסחי' סריקין המצויירין מצות המצויירות] —

סרק (= סֵירִיקוֹן מל"י σηρικόν בל"ר Seide, sericum seiden ורבינו פי' בע"א) בס"ג דפ' אין דורשין (חגיג' ט"ז:) יצאו עמו שמנים תלמידים לובשי סריקון [1]) של זהב [2]) בפ"ק בקידושין בגמ' כל מצות האב [3]) (ל"א סע"א) פעם אחת היה לובש סריקון של זהב פי' גם זו מלבוש מצוייר של זהב. *[אחי"ה והנכון שהוא מל"י ורו' הנ"ל ושייך לזה גם ע' הבא אח"ז ושם יפה כיון רבינו. ובל"ר אמצ' serica פי' לבוש חשוב מן משי. ובחגיג' פי' רש"י לבוש בגדי מלכות ובקידו' לבוש שקורין צינד"ר וצ"ל צינד"ל והוא בל"צ cendal בלאי"ט zendale ובכתוב' פ"ה: פירש"י מטכסא לבוש Zindeltaffet משי צינדיל] —

סרק (= סִירִיקוֹן מע' הקודם) בר"ג דפ' במה מדליקין (שבת כ':) הכלך והסיריקון פי' הוא סיריקו [4]) בלע"ז — (א"ב פי' בל"י ורו' משי ונ"ל שסריקון של זהב בע' שקדם הוא בגד משי עם זהב ובמדרש שה"ש פסקא כרם היה: הוליכו אצל סרקארים פי' אורג בגדי משי). *[אחי"ה כיון לל"ר Seidenweber, sericarius וראיה לפי' ר"ב מגי' הילק' תהלי' ר' תרל"ט והלך אביו ללמדו סירקי והוא ל"י (τέχνη) ἡ σηρικὴ פי' אומנות אריגת משי ובשו"ט מזמור ח' רק אומנות ולי' מלה זרה ונ"ב בילק' הנ"ל מלאכת הרקמה. ובנו"ג בשהש"ר סדקארים ועיי"ע סיליקראות ומ"ש. ובנו"ג בשבת הנ"ל והסיריקין וצ"ל כגי' הערוך הסיריקון ובכ"י ש"ס א"פ והסירקון ובמנחו' ל"ט: בטעות הסרקין — ירו' עירו' רפ"ה דכ"ב: סיריקין עיי"ע] —

סרק (פיעל סִירֵק צובע בצבע אדום hellroth färben ועיי' בפני') בכל כלי עץ פט"ו בכלי' (מ"ב) סירקן או כרכמן טמאות ובהשלחן פכ"ב (מ"ט) כיפת [5]) שסירקו וכירכמו פי' בל' ישמעאל זרקון שמו אם ייפם בסירקון טמאות והוא הששר כדכתי' (יחזק' כ"ב, י"ד) חקוקים בששר ומשוח בששר ובלעז מיניאו [6]) — (א"ב כן שמו בל' יוני והוא צבע אדום עשוי מעופרת שרוף עיי"ע אספדיכא). *[אחי"ה כיון למלת συρικόν אבל לא נמצאה בספרי יוניים כי אם של רומיים כמו שתראה למטה בציון מפליניאוס והרבה משתמשים בזו המלה והיא היא שהביאה רבינו כי זרקון היא בל"ס והועתק גם כן לל"ע של המון עם: زرقون Mennig וכ"ה בל"פ ועוד נכתב سريقون, سليقون, اسليقون הכל כפי מה שנשתבש בפי ההמון וגם בל"ר נקרא syricum מין צבע אדום ובל"ר אמצ' siricum וכתב רה"ג בסד"ט (11) לכלי' פרק ט"ו מ"ב סירקן פי' בלשון יוני הוא ושמו בטיית טטפר כלומר שייפם בסיריקין כדפרשינן (יחזק' שם) אנשי כשדים חקוקים בששר וכו' ע"כ. ונ"ל ברור כי במקום טטפר צ"ל סנגפר [7]) והוא ל"ע شنجفر (וגם زنجفر) פי' ששר Mennig (עיי' רד"ק ליחזק' שם) ובכתבי ערביים נקרא ג"כ شقرة והיא היא סְרָק שהביא רבינו בע' כחל מסנה' י"ד. לא כחל ולא סרק ובנו"ג שרק וממנו בנו פיעל סירק (ועיי' ג"כ ל"מ שרקים זכריה א', ח') ;כלי' שם ושם ועוד ריש שהש"ר (וסידקה) [צ"ל וסירקה] וסתתר וכרכמה, ומילת סירקו לפי זה יש להעתיקו hellroth, mit Mennig färben ומל"ע شقرة ורבינו פי' לפע"ד מזה סריקין בפסחי' ל"ז. ע"י מצויירין (עיי"ע סרק ג' ועוד סרק ד' ועיי' ג"כ רד"ק שרש שרק), ובצבע מיניא"ו שהוא syricum היו צובעים. וז"ל פליניאוס ל"ה, ד' Jnter factitios est et syricum quo minium sublini diximus· ועוד שם ל"ג, מ' עש"ה] —

סרק (= סַרְקִי בל"ס סַרְקָיָא der Sarazene) בב"ר בריש וירא אליו (פמ"ח) אחד נדמה בדמות סרקי, בילמדנו כאהלים נטע ה' (בתנחומי' לי' ואי' בשם ילמדנו בילק' בלק ר' תשע"א) ביקש לעשותן כאהלים של סרקין [8]) שהן מטלטלין ונעקרין ממקומן. מיד הישמעאלים (בראשי' ל"ט, א') תר"י (א') דסרקאי. ארחת ישמעאלים (שם ל"ז, כ"ה) תר"י (א') סיען [9]) דסרקאין — (א"ב פי' בל"י ורו' [10]) איש ישמעאל וטעם המלה אמרו הכותבים שאומרים בני ישמעאל הנקראים הגרים כי הם בני הגבירה שרה ועל שמה קראו לעצמם סרקים ואחרים כתבו שיש עד היום במחוזם מדינה הנקראת כך. *[אחי"ה

---

[1]) כ"ה נכון בדפ"א וכצ"ל בדפ"ר ושם סרוקין ובשדפ"ע סריקין. [2]) וכ"ה בכ"י ש"ס וכ"ה בקידוש' ל"א. [3]) כ"ה נכון בדפ"ר ובדפו"ו בט"ס הארץ ובשדפ"ע לי' בגמ' וכו'. [4]) כ"ה נכון בדפ"ר והוא בלאי"ט sérico בל"ר sericum וכולם מל"י σηρικόν ובשדפ"ע סירק"ו. [5]) כ"ה נכון בדפ"ר ובע' כפת ד' ובדפ"ע כאן כיפה. [6]) בלאי"ט minio מל"ר minium. [7]) כי ס' נשתבש להיות ט' ונג להיות ט'. [8]) בילק' בט"ס סרקון. [9]) בנו"ג סיעא. [10]) Saraceni, Σαρακηνοί.

והוא עם ערביים בערביא המעושרת ולד״ק בערביא המסולעת (עיי׳ מ״ש אממיאנוס י״ד, ד׳, פירוש היעראנימוס לישעי׳ מ״ב י״א) ובמיוחס לרש״י הגי׳ סדקי ופי׳ מוכר פת וא״כ מל״י σῖτος ובב״מ פ״ו: קידושי׳ ל״ב: ועיי׳ רש״י לבראשי׳ י״ח, ד, מוכח שאברהם חישבם לערביים. ובתר״י ב׳ לבראשי׳ ל״ז, כ״ה הקבוץ סרקיין וכ״ה בירו׳ יומ׳ פ״ו דמ״ג ע״ג הסרקיין, והיחיד ירו׳ דמאי פ״א דכ״ב. סרקיא, ירו׳ ביצ׳ ספ״ה דס״ג: חד סרקיי ובירו׳ ב״מ פ״ב ד״ח ע״ג סירקיי ושם ג״כ חד סירקאי. ופני משה לירו׳ שביעי׳ ספ״ה פי׳ סירקי הנמצא לרוב בירו׳ [1]) ע״י סוחר ישמעאל, וכן פי׳ ה׳ לעווי והוא שיער לנכון שיש להשלים מלת שוק ומזה ירו׳ שביעי׳ ספ״ה דל״ו. איזה פעמים לוקח מן הסירקי וכן בירו׳ גיטי׳ ספ״ו דמ״ז ע״ג, ירו׳ דמאי פ״ג דכ״ג ע״ג סירקי (ובירו׳ כתובות פ״א דכ״ה ע״ד סירקית) שמסתפקת יום אחד מן האסור [2]). ירו׳ כתובו׳ פ״ט דל״ג. בצבורין בסירקי וכצ״ל בירו׳ כלאי׳ רפ״ב דכ״ז ע״ג הוינא צבר (ובנו״ג צרר) לון בסירקי. ואולי שם מקום בירת סריקא, סיריקה עיי״ע בירה (ח״ב, נ״ח) נקרא שישבו שם ערביים וכן שם מקום נפשא דסיריקין [3]). בירו׳ עירובי׳ רפ״ה דכ״ב סע״ב וכן עיר ההרס (סרק אני) [צ״ל סרקאני], פסיקת׳ פי״ז [4]) נקרא על שם אומה של סרקיים. ובנדרי׳ נ׳ סע״א נמנה בין שית מילי דאיעתר ר״ע: מן דסרוקיתא פי׳ משיירת הערביים ובע״י ובמפרשי׳ לי׳ וגי׳ הב״ח עיין בגליון הש״ס] —

* סְרַק (מל״ע سرق גנב stehlen, entwenden) ירו׳ תעני׳ פ״א דס״ד סע״ב שמעית עליהון דאינון סרקין פי׳ שגנובים הפריטים שנפקדו.

סרר (= סַרְוַרְיָא פי׳ כמו חֲוַרְוַרְיָא Blindheit) הכו בסנורים (בראשי׳ י״ט, י״א) תר״י (א׳) מחו בסרוריא — (א״ב בע׳ חור גרס בחוורוריא ובנוסחאו׳ דידן יש גירסאות אחרות עיי״ע חברבר).

* סָרַר (מל״מ ענינו שובבות wild, widerspänstig) סנהד׳ ס״ח: והלאה ע״ב. בן סורר ומורה.

* סְרָרוּתָא (כמו בל״מ שְׂרָרוּת, שְׂרָרָה מן שָׂרַר Herrschaft) פסחי׳ ק״ד: רברבנותיה דמר וסררותיה דמר גרמה ליה, קידושי׳ ע״ו: סרורתא דמתא, והוא שם מופשט מן סַר עיי״ע — ברכו׳ ירו׳ פ״ד ד״ח, לסררא ט״ס וצ״ל לסדרא ובירו׳ שבת ספי״ב די״ג ע״ד א״ר אבא בר ממל בסררה צ״ל בסידרא ועיי׳ בפי׳ מראה הפנים שהרבה נדחק בה הרשב״א.

סת (= סות בהפעיל מֵסִית der Verlockende) בפ׳ ארבע מיתות (סנה׳ נ״ג.) המסית והמדיח והמכשף. ירו׳ (סנה׳ פ״ז דכ״ה רע״ד) מסית בקול נמוך ובלשון הדיוט מדיח בקול גבוה ובלשון הקודש [5]). בר״ג דפ׳ בראשונה (יומ׳ כ״ב:) מעשה דאוריה ודהסתה פי׳ כשמנה את ישראל דכתיב (ש״ב כ״ד, א׳) ויסת את דוד בהם. *[אחי״ה עיי״ע מסית וש״נ ירו׳ יבמו׳ ס״פ ט״ז דט״ו ע״ד ואבדר״ן ס״פ ט״ז] —

* סתידראות (נ״ל אולי כמו אסתדירא (ח״א, ר״ד) תורן הספינה) אבדר״נ פל״א סתידראות בעולם סתירראות באדם זה זרועותיו של אדם פי׳ בהשאילה זרועות אדם כעין תורן הספינה שקושרין בו חבל כן הכל תולין על זרועות האדם.

סְתָו (מל״מ סְתָו, סְתָיו ובל״ס סַתְוָא בל״ע شتاء בל״ס אֶצְתָּב חורף Winter ; סְתְוָנִיּוֹת Trauben die erst im Winter reif sind) בהפיגם פ״ט בשביעית (מ״ד) אבל לא על הסתוניות פי׳ ר׳ דניאל ז״ל ענבים שבימות הסתו אין אוכלין עליהן ואם ביכרו קודם שיכלה הקיץ מותר בדברי ר׳ יהודה. בפ׳ אחרון דתרומו׳ (מ״ג) ולא ס י ת ו נ י ו ת [6]) חומץ ובפ׳ הנודר מן המבושל (נדרי׳ נ״ג.) מן הסתוניות מותר בחומץ סתוניות. בפ׳ כיצד מברכין בגמ׳ חוץ מן היין (ברכות ל״ח.) כמאן כי האי תנא דתנן בפ׳ אחרון דתרומו׳ (פי״א מ״ב) [7]) דבש תמרים ויין תפוחים וחומץ סתוניות וכו׳ פי׳ ענבים שמניחין בגפנים עד הסתיו ומשקה היוצא מהן הוי חומץ. *[אחי״ה בנו״ג בשני.וים וכ״ה בירו׳ שביעי׳ פ״ט דל״ט רע״א ותוספ׳ ברכו׳ רפ״ד אבל תתכן גי׳ רבינו בוי״ו א׳ כי גם בל״ע התואר شتوى, והשם

[1]) אבל עיי״ע סדקי. [2]) ובירו׳ דמאי פ״ב דכ״ב ע״ג בט״ס כורביא. [3]) וקה״ע פי׳ נפשות של גזלנים! וגרס עוד סיקריקין. [4]) ובפסיקתי דר״כ חדקאני עיי׳ במאיר עין. [5]) בירו׳ אי׳ בהיפך וז״ל מסית אומר בלשון גבוה והמדיח אומר בלשון נמוך . . מסית אומר בלשון הקודש ומדיח אומר בלשון הדיוט וכו׳ וגם מזה נראה שלא היה הירושי׳ מול עיני דרבינו. [6]) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ע סיתונית. [7]) וכ״ה בתוספת׳ ברכו׳ רפ״ד בכ״י אירפ׳ ובנו״ג ספווניות ובהיפך גרס התוספ׳ שביעי׳ פ״ז סיפווניות תחת סתוניות של משנה שביעי׳ וירו׳ שביעי׳ הנ״ל.

סִיתְוָא מנחו׳ מ״א. נדרי׳ נ׳ רע״א ב״ב ג׳: ירו׳ תענית פ״ב דס״ה רע״ב] —

סָתַם (מל״מ וכן בל״ס סְתַם ובל״ע سطم פי׳ אָטַם verstopfen והושאל למה שאינו גלוי ומפורש angeben unbestimmt, schlechtweg; תואר סְתִימְתָּאָה עיי׳ בפני׳, תואר הפעל סְתָם, בסתם (schlechthin, ohne nähere Beschtimmung בר״פ אלו הן הנחנקין בגמ׳ הגונב נפש (סנה׳ פ״ו רע״א וש״נ) סתם מתניתין ר״מ סתם תוספתא ר׳ נחמיה סתם ספרא ר׳ יהודה סתם ספרי ר׳ שמעון וכולהו אליבא דר״ע. בר״ג דמגילי׳ (ב׳.) זו דברי [1]) ר״ע סתימתאה[2]). בר״ג דפ׳ בני העיר (שם כ״ו.) זו דברי ר׳ מנחם בר ר׳ יוסי סתימתאה „פירוש פלוני[3]) סתימתאה זו המשנה אעפ״י שהיא סתם משנה אינה לר״מ כדקיימא לן סתם משנה ר״מ (עירו׳ צ״ו: גיטי׳ ד׳. סנה׳ פ״ו.) אלא לר״ע היא או[4]) לר׳ מנחם ברבי[5]) יוסי זו המשנה והיא שנוייה סתם ולא כל דבריהם של חכמים הללו[6]) סתומים הן אלא המשניות שהזכירום בלבד״. *[אחי״ה הועתק מפי׳ ר״ח במגיל׳ כ״ו. אבל בפי׳ ר״ח לשם דף ב׳ אי׳ בזה״ל שנעשית סתומה דברי ר״ע הן ע״כ וצ״ל זו שנעשית וכו׳ ובא ר״ח לפרש מלת זו ובענין סתימתאה סמך על עצמו שיפרשו לקמן בדף כ״ו. ופי׳ רש״י בענין סתימתאה עיי׳ במגיל׳ ב׳. לבכורו׳ ל׳ סע״א ד״ה י״מ. לכתובו׳ ק״א רע״ב ד״ה זו דברי, לחולי׳ כ״ט סע״ב זו דברי ר׳ אלעזר בר׳ שמעון סתימתאה ופי׳ רש״י שם בדף ל׳ רע״א וכ״ה בבכורו׳ נ״א רע״ב זו דברי ר׳ אלעזר[7]) ברבי שמעון סתימתא, ושם ג״כ ר׳ יוסי (בר) [צ״ל ב״ר] ר׳ יהודה סתימתא[8]) והטעם בזה עיי׳ במ״ש ה׳ ברילל במבוא המשנ׳ 232 ועוד 234[9]). — וענין סָתַם בל״מ גם דבר שאינו גלוי ומפורש כמו כי סתמים וחתמים הדברי׳ (דניאל י״ב, ט׳ ועיי׳ שם ד׳) ולפי זה סְתָם ובסמיכו׳ סְתַם פי׳ הלכה במשנה או בברייתא אשר לא נזכר עליה שם אומרה מפני שהסכימה עליה דעת רבים וז״ל הרמב״ם בהקדמתו לס׳ זרעים פ״ו אבל סתם משנה הוא מה שהסכים עליו דעת רבים והשתוה עיונם בו ולא נפלה בו מחלוקת או שקיבלוהו רבים מפי רבים עד משה כפי אשר חלקנו בפתיחת דברינו והמקבל הקרוב שנתיחס אליו המאמר הוא ר״מ וזה ענין שאמרו סתם משנה ר״מ ועיי׳ ד״מ למהרז״ף 212 ועוד 268 ושם מפורש סתם משנה, סתם ואח״כ מחלוקת, מחלוקת ואח״כ סתם (יבמו׳ מ״ב: וש״נ) ועוד עיי׳ הכללים בזה ביד מלאכי סי׳ תצ״ח, תצ״ט, ת״ק תקי״א, תקי״ב, תקי״ג ושם סי׳ תק״נ בענין סתם ספרי ועיי׳ ג״כ ד״מ צד 115 והלאה. סנה׳ ס׳ סע״א סְתָמָא כר״ע, יבמו׳ מ״ב סע״ב סתמא דמתניתין.. סתמא כברייתא. נדה נ׳. סנהד׳ ל״ד: מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא, ושם ושם סתמא דרבים. ב״ק ס״ט. סתם יחידאה לא אמר, סנה׳ שם סתמא אחריתא אשכח, ירו׳ ביצ׳ פ״ד דס״ב ע״ג יחידאה דהכא (כסתומא) [צ״ל כסתמא] דתמן והרבה פעמים הובא איזה דבר הלכה שהוא כעין כלל אשר אין עליו חולקים: בדבור סְתַם ד״מ סתם גזלה יאוש בעלים הוא קידוש׳ נ״ב: סתם גניבה יאוש בעלים היא ב״ק ס״ט רע״ב ועוד הרבה עיי׳ שבת ל״ד סע״א ב״ק כ״ג סע״א, ב״מ ה׳: ס״ח. ס״ט. ע״ג: ע״ז: ב״ב ד׳. מ׳. מ״ה. גיטי׳ ב׳: נזיר ה׳. וש״נ, יבמו׳ מ״ב

---

[1]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובדפ״ע חוץ מדפו״ו ושם דבר. [2]) בכ״י ק״ט סתמתאה ובדפוסי׳ ישנים ברש״י סתומתאה וכ״ה בדפ׳ פיזו. [3]) וכצ״ל בר״ח (בש״ס ווילני) אשר שם נדפס פ י ד ״ ר מ ל י וצ״ל פירוש פלי׳ (פלוני) ובעל מגיה בש״ס וו׳ שכח מלעיין בערוך. [4]) וכצ״ל בר״ח תחת שנדפס שם אלא ר״ע אי ובעל מגיה הגיה לחנם ו ל א ר״ע היא אלא לר׳ מנחם [5]) בפי׳ ר״ח ב״ר. [6]) כ״ה לנכון בכ״י ק״ט ובפי׳ ר״ח אבל בדפ״ע ולא כל דברי וכו׳. [7]) בחולי׳ בט״ס ר׳ אליעזר. [8]) וז״ל רש״י במגילי׳ ב׳. שמצינו בכמה מקומות בשם ר״א ב ר ׳ י ו ס י סתימתאי וכו׳ והנה זו המלה בשם צ״ל בש״ס עיי׳ ד״ס מגילי׳ שם אבל באיזה מקום מצינו ר״א (= ר׳ אלעזר) ב ר ׳ י ו ס י סתימתאי? וכבר הודה ולא בוש הגרי״ב אשר כל רז לא אניס ליה שלא מצא מקומו עיי׳ הפשב״ע זה הערך. אבל לפענ״ד נ״ל ברור כי טעות נפלה בדברי רש״י כי במקום ר״א ב ר ׳ יוסי סתימתאי צ״ל ר״א ו ר ׳ יוסי סתימתאי וכיון לבכורו׳ נ״א: דאי׳ שם שניהם יחדיו א״ל ר״נ זו דברי ר׳ י ו ס י ב״ר יהודה סתימתא ואמר ליה זו דברי ר׳ א ל ע ז ר ברבי שמעון סתימתא ורש״י מרוב כונתו לקצר היה מקבצם כזה ר״א ו ר ׳ יוסי סתימתאי והסופר לא ירד לסוף דעתו של רש״י ותיקן ר״א ב ר ׳ יוסי ותקונו הוא קלקולו. ובעל ד״ס לא ציין שינוי גירסאות כאן ברש״י ואולי הוא גם בכ״י רש״י כבנדפס, אבל עוד אחת אעיר וזו כי בעל ד״ס הביא בשם כ״י כתוב ביני שיטי בכתב יד כל הספר כי כתב אחר סתם משנה ר״מ וז״ל ס ת ם ס פ ר א ר׳ נ ח מ י ה ו ל א א ש כ ח ן י ו ת ר ע״כ ועל זה כתב בעל ד״ס ואיני יודע פירושו ע״כ ונ״ל לפרש בעל כ״י רצה להגיה על הדבור ברש״י שמצינו ב כ מ ה מקומות כי זה אינו ולא אשכחן יותר היינו רק בבכורו׳ נ״א: ששם הוזכרו שניהם יחדיו והציון סתם (ספרא) [צ״ל תוספתא] ר׳ נחמיה הוא רק דבור׳ המתחיל להערתו אבל כונתו על סוף הדבור שברש״י שמצינו ב כ מ ה מקומות וכו׳ ובעל כ״י היטב ירד לסוף דעת רש״י והבין ג״כ ר״א ו ר ׳ יוסי ולא ב ר ׳ יוסי, ודו״ק ותשכח. [9]) אבל מ״ש (שם) כי גם באגדה (סוט׳ כ״א.) הובא ר׳ מנחם ב״ר יוסי ס ת י מ ת א י טעות הוא בידו כמ״כ כי בסוטי׳ הנ״ל לי׳ מלת סתימתאי וכן לי׳ בילקי׳ משלי ר׳ תתקל״ח.

סע"א, מ"ו: קי"ד. מכות ג': סנהד' כ"ה סע"ב וש"נ, חולי' ל"ח סע"ב וש"נ, קל"ג רע"ב וש"נ ועוד רבים׳ וכן סְתָמָא ב"מ ט"ו, ל"ד. פ"א: ב"ב ס"א: כתובו' ע"ו סע"ב והפכו דבר שהוא מפורש וגלוי ופתוח עיי' תוספ' נזירו' ספ"ג מעות סתומין . . מעות מפורשין. ובעצם הוראה ראשונה פי' בענין אטימה אי' הפעל ירו' ביצ' הנ"ל לפסים סתומות . . לא יפתחם וכו'. סנהד' צ"ד. פתוח . . סתום, מגיל' ג' רע"א פתוחין . . וסתומין. זבחי' נ"ג. ילמד סתום מן המפורש. ספרא ריש אחרי מות אחד פתוח ואחד סתום ילמד פתוח על הסתום. חולי' מ"ג. ככר סוּתמתה, מ"ט. חלב טהור סותם טמא אינו סותם. שם רע"א מיסתם נמי לא סתים, ב"מ צ"ב רע"א סותם את הפתח בפניו פי' כמו נעל דלת. פִּיעֵל ירו' סנהד' פ"י דכ"ח ע"ג מסתמין את החלונות, דב"ר פ"ב מסתמין חלונות של רקיע. בינוני פעול ויק"ר רפ"ו מוצאות אותן מְסוּתָּמוֹת. נִפְעַל יבמות ע"ו: נסתם, הפכו (שם) נקב, ב"ר רפצ"ו למה פרשה זו סתומה מכל הפרשיות של תורה וכו' עד ונסתם ממנו, נִתְפַּעַל סוט' י"ג: נסתתמו ממנו שערי חכמה, שם מ"ט: נסתתמו מעיינות החכמה, כלי' פי"ד מ"ח, אִתְפַּעַל שבועו' ל': מסתתמן טענתיה, כתובו' ק"ו רע"א איסתתם טענתיה ועיי' תרג' איכ' ג', ח' שתם: אסתתם. לאיוב י"ד, כ"ב יסתתם גוללא. והשם המופשט סנהד' מ"ז: סתימת הגולל, כלי' פ"ח מ"ח מן הסתימה ולפנים ועוד השם המופשט סְתוּם ע"ז מ"ז: — ובהוראה הנשאלת להשמיע הלכה בשם סתם אי' הפעל ביצה ב'. והלאה ב"מ ס"ז: סָתַם לן תנא כו'] —

סְתַק (כמו סְדַק spalten; סְתָקִית לדעת רבינו כמו מחט סידקית ולפע"ד הוא מל"פ וערבי מטבע גרועה werthlose Mürze) בפ' אלו נאמרין בגמ' ברכת כהנים (סוטה מ'.) אחד מוכר אבנים ומרגליות ואחד מוכר מיני סתקית ספר אחר סידקית והיינו מחט סידקית שפי' בע' סדק. ושסעת שסע (ויק' י"א ג' ה'; דברים י"ד, ו') תרג' ירו' (א') סתיקת סיתקתא — (א"ב פי' בל"י דבר המיוחד למזון ובפרט דבר של דגן. *[אחי"ה ר"ב כיון למלה יוני' σιτικός ועיי"ע סדקי אבל אין לו ענין לכאן ורבינו יותר נכון הביאו יחד עם מחט סידקית (עירוי' נ"ג) שפתרון סתק ושל סדק אחד הוא כדמוכח ג"כ מהתרג' שבמקום אשר גרס רבינו בתי"ו אי' בתרג' ירו' בשני המקומות הנ"ל בדלת וגם רש"י פי' בסוט' מיני סידקית (כ"ה לפנינו ופי' ר"ח שם: סדקית כמו סדקית מחטין וצנורות ע"ש ובעירוי' הנ"ל אבל לולי פירושם הייתי אומר שהוא מל"פ سته וממנו בל"ע ستّوق מטבע מפחות הערך ועתה ההיפך אבנים טובות ומרגליות ידוייק נכון מה שא"כ לפי פי' רבינו ורש"י כי מה דבר והפכו הוא בין אבנים טובות מרגליות ומחטין וצנורות? והפעל סְתַק פי' כמו שסע ופרס והפעיל סְתִיקָה להעתקת מפרים (ויק' י"א, ד') הובא ג"כ במתורגמן ובנו"ג סדיקא. והשם סִיתְקְתָא כמו בל"ס אֶסְתּוֹקְיָא Spalt] —

סָתַר (מל"מ ענין הטמנה verbergen, verhüllen, והשם סֵתֶר Geheimniss; בֵּית הַסְתָרִים verhüllte, bedeckte Stellen) בס"ג דפסחי' (קי"ט רע"א) מאי ולמכסה עתיק (ישעי' כ"ג, י"ח) זה המכסה דברים שגילה עתיק יומיא ומאי ניהו סתרי תורה ספר אחר טעמי תורה[1]. בר"ג דפ' אין דורשין (חגיג' י"א:) אין דורשין בסתרי עריות פי' „כגון הערא ונשיקה ואזהרה ועונש לזכר[2] הנשכב וכיוצא בו[3]". בארץ ישראל[4] פ"ח במקואות (מ"ה) בית הסתרים ובית הקמטים אינן צריכין שיבא בהן המים. פי' הפה והאוזן והחוטם הראויין לבא בהן מים אבל אם סתמן לא עלתה לו טבילה. בס"ג דפ' כיצד צולין (פסחי' פ"ה.) טומאת בית[5] הסתרים אינה מטמאה. פי' שאם נטמא מקצת האבר אין יכול לטמאות קצת האחר שהרי אין ניכר מקום נגיעתו הכא נמי להכי אין מטמא יוצא לאותו שבפנים דטומאת הסתרים אינה מטמאה חיבורי אוכלין לאו חיבור הוא (פסחי' שם.) הא דטומאת סתרים[6] דמחברי אוכלין להדדי לא חשוב טומאת סתרים[7]. בפ' בהמה המקשה בגמ' הוציא העובר את ידו והחזירה (חולין ע"ב:) ואמאי טומאת בית הסתרים היא וטומאת בית הסתרים לא מטמאה. פי' "דאין חולקין[8] בשאר טמאות דנוגע טמא לטהור אלא מחוברין הן אמאי הבשר מגע נבלה[9]. *[אחי"ה וכנ"ה בית הסתרים במקומות שהבאתי

---

[1] וגי' שגילה אי' ג"כ בכ"י ושם שתי נוסחאות טעמי תורה א"ד.. סתרי תורה ושתי גירסאות נתערבו עיי' בד"ס וחיי שלא העיר על הערוך ובנו"ג סתרי תורה. [2] בפי' ר"ח בנדפס בש"ס וו' בטעות לדבר ועיי' גליון שם. [3] הועתק מפי' ר"ח הנ"ל. [4] בדפי' פראג הגיה רמ"ל בירושלמי והפליא לטעות כי פ"ח במקואות נקרא כן וגם זה ראיה כמה לא חלי ולא מרגיש לעיין בציונים שלפניו. [5] כ"ה לנכון בכ"י ש"ס וברש"י ובנו"ג בטעות טומאת סתרים. [6] ונראה דכאן ודלעיל ג"כ צ"ל בית הסתרים. [7] נראה שנגרר אחר פי' ר"ח לחולין אשר אין בידינו ואשר עליו רומז ר"ח בפי' לפסחי' הנ"ל. [8] וצ"ל חלוקין וכ"ה בפי' רגמ"ת. [9] הועתק מפי' רגמ"ת בכ"י חולי' (בקובץ כ"י אנגיילקי דף של"ב:).

בזה הע' בח"ב. ע"ח ע"ש וספרא מצורע פרק א' פרשה ב' והלאה. והיחיד בית הַסֵּתֶר סוט' פ"א מ"ב פי' מקום סתר ועיי"ע (בח"ב שם וש"נ השנויים), והוא סיתרא בתרג' דברי' י"ג, ז'; כ"ז, ט"ו; לירמי' י"ג, י"ז. והושאל לסתר הפנימי פי' סוד וזה סתרי תורה פסחי' הנ"ל וירו' כתובו' פ"ה דכ"ט ע"ד בקי בסיתרי תורה. מגיל' ג'. מי הוא זה שגילה סתריי לבני אדם וכו' אני הוא שגילה סתריך וכו'. ב"ר פמ"ה אין סיתרה כגלויה. ושם רפע"א אין סתרה כגלויה. שבת ו': וש"נ מגילת סתרים עיי"ע מגל ג'. והרבה בקשור עם בי"ת בסתר פי' בלאט עיי' חגיג' ה': ט"ז. סוט' ג'. ט'. קידוש' מ'. ב"ב ט': והפעל ממנו בפיעל [1]) מגילי' י"ג. אסתר על שם שהיתה מסתרת דבריה [2]). בינוני פעול תרג' לישעי' ס"ה, ט"ז; לירמי' ט"ז י"ז מְסַתְּרָן. התפעל ברכו' ל"א: ואם לאו תראה אלך ואסתתר. ושם: יסתתרו. אתפעל ברכו' שם כיון דְמִסְתַּתְּרָנָא. תרג' קהל' ז', י"ב היכמא דמסתתר גבר וכו'. השם המופשט ב'. ושם: קינוי וסתירה. ירו' סוט' רפ"א דט"ז סע"ב ורע"ג עידי סתירה] —

סתר (?) (לדעת רבינו ענין סתירה ולפע"ד מפעל סרי באתפעל ענין קלקול והשחתה schlecht werden, aus der Art schlagen) בפ' הגוזל עצים בגמ' ר"מ (ב"ק צ"ז.) ובפ' איזהו נשך בגמ' המלוה את חבירו (ב"מ ס"ה רע"א) ניחא ליה דלא ניסתרי עבדי. פי' ניחא להו לבעלים שלא ישב העבד בטל ויסיח דעתו [3]) מן המלאכה ולא ישוב לעשות מלאכה כבתחילה והעיקר מן הסתירה. *[אחי"ה כ"ה נכון מאוד בכ"י ק"ט והראיה הנוכחת מתוספות דב"מ הנ"ל ד"ה ניחא שכתבו וז"ל פי' בערוך לשון סתירה וקלקול ע"כ הרי שלא היה לפניהם מה שנדפס בערוך וז"ל והעיקר מן עת לסתור ע"כ וכבר נפלאתי על זה במבוא צד XLVII ובאמת אינו בכל תנ"ך וסתירה בל' הריסה ונתיצה איננו מלה"ק עיי' הפשב"ע בזה הע'. וא"כ בלי כל ספק ני' הכ"י ק"ט והתוספ' העיקר רק זאת לדעת כי בעלי תוספות כתבו עוד תיבה אחת: וקלקול מה שלי' בערוך כ"י שלי ואולי מדעת עצמם כתבוה והוסיפוה לביאור מלת הסתירה שבערוך אבל אז במח"כ יפה שתיקותם כי כונת הערוך במלת הסתירה איננה קלקול כי אם מע' הקודם היינו ענין הטמנה וזה מ"ש ניחא להו לבעלים שלא ישב העבד בטל ויסיח דעתו מן המלאכה ולא ישוב לעשות מלאכה כבתחילה ופי' לפירושו שהעבד יסתיר עצמו ולא ישוב למלאכתו הראשונה לבעליו הראשונים וישעה בדברי בטלה ועצלות וא"כ שיעור ניחא ליה דלא ליסתרי לפי' רבינו רוצה שלא יסתיר עצמו העבד וזה מה שסיים והעיקר מן הסתירה (או אולי יותר טוב בלא ה"א הידיעה כגי' התוספות). אבל בגוף הענין נ"ל ג"כ ככונת בעלי התוספות שמלת ניסתרי ענין קלקול הוא ולא בשיטת הערוך כי אם מדעת עצמי והוא אתפעל מן סרי מע' סר ו' וט' פי' שלא ירוע ויתקלקל וכפי הענין מאוד מאוד יפה פירש"י שלא ירגיל להיות בטל ויתעצל נסתרי הת"ו משמשת כדרך המתפעלים בתיבות שי"ן וסמך וכו' וא"כ גם לפירושו השרש סרי (ולא סור מענין חזר לסורו כפי' הגרי"ב ברש"י). וגם ר"ח כדמוכח מפי' שהביא השט"מ בב"ק הבין לנכון כי השרש סרי הוא וז"ל השט"מ ניחא ליה דלא לסתרי עבדיה ופר"ח באוכלוסי דמחוזא דאי לא עבדי מלאכה חלשי ע"כ וכתב על זה בעל השט"מ וזה תימא בעיני דהא הכי בסתם עבדים איירי דאי לא הוה לי לפרושי אלא משמע דמשום דסתם עבדים עצלנין הן ניחא ליה למריה דלא לסתור ע"כ ש"מ תרי חדא דר"ח פי' לסתרי שלא יהיה חלוש וא"כ הלך בשטתו אשר הראיתי לדעת בע' סר ו' ע"ש וא"כ כפי פירושו השרש ג"כ סרי ועוד מוכח כי בעל שט"מ פי' בעצמו כפי' הערוך מענין סתירה היינו הטמנה] —

סָתַר (נבנה מהשם מסתוריתא das Gespinnst von der Garnhaspel abhaspeln, abwickeln) באלו טרפות בגמ' סימני חיה (חולי' ס') איתי מסתוריתא סתר דוללא בשוקא. פי' מסתוריתא [4]) לשון מחלה [5]) אשפיאי בלעז [6]) — (א"ב בעוד חוט הנטוה בכוש נאמר דוללא ואח"כ סותרים ומגלגלים אותו במסתוריתא לעשותו אגודות

---

[1]) בקל לא נמצא כדי להבדילו ממושג שבעי' הבא אח"ז עיי"ע סתר די ע"ש. [2]) ודרוש אחר עיי"ע איסתירא. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע עצמו. [4]) כ"ה נכון בדפ' פיז' וויניצ' באסיל אמ' ובכ"י ק"ט מסתרו ובכ"י ווי ב' מישטרו ובדפ"ר מוסטרו בכ"י וו' א' וה"ב מטסרו ועיי"ע סליל שאר גירסאות וכל זה כנראה רק שבוש בעלמא ושבשתא כיון דעל על ועיי"ע מסתוריתא. [5]) כ"ה בדפ' פיז' וויניצ' ואמש' וכ"ה נכון בע' דל (ח"ב, ס"ז) אבל בע' הנ"ל רציתי להגיה מעזלה כי כן גרס ר"ב בע' הנוכחי ואין ראיתי בזה צורך אחר עיון עיי' בפנים למטה, ובדפ"ר לי' כלל וכן לי' בכ"י ה"ב ואי' בעה"ק שנ"ב. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט וב"ר וצ"ל אשפא וכ"ה אשפה בכ"י פאריז בסוף ע' דל עיי"ע הנ"ל והוא לאי"ט Haspel, aspo ועיי"ע סליל.

וחבילות). *[אחי"ה ולפי פי' זה גרס ר"ב דוללא וכ"ה בדפ"ר פיז' ובאסיל והבין ר"ב דוללא כמו דוללא = דליל עיי"ע דל ו' אבל גם שם גרס רבינו דוללא כמו כאן בדפ' וויניצ' ובכ"י ה"ב (ולא זוללי כגי' התוספי עיי"ע דל ו' וע' בסתרקי)[1] אבל כבר בע' דל ו' פירשתי מל"ם דוּלָה חוטי אריגה ובאמת כ"ה בכ"י ק"ט הגי' דולה וא"כ סתר דולה פי' מגלגל חוטי אריגה וטויה. והפעל סתר נבנה מהשם מסתוריתא אשר פי' כבר בע' סליל שהוא מל"פ קנה הפלך אשר סביב לו נקשרים חוטי הטויה ומתגלגלין ממנו אחר גמר הטויה. ויפה פירשו רבינו לשון מחלה וצ"ל לשון ערבי מחלה והוא محلة Garnwinde ויפה הוסיף לפרש כפי גי' כ"י ק"ט וב"ר בלעז אשפא כאמור וכן הבינו יפה עה"ק שנ"ב אשר פירושו עם הלע"ז הובא בע' סליל ע"ש וכן מצאתי עתה בע"י חולין פ"ג סי' י"ד שפי' הכותב מסתוריתא ג"כ ע"י לש' אשכנז קלעפרלי"ך (וכפי' עה"ק הנ"ל), ומ"ש עוד הכותב דישוולטייר"ש בל"ז (וברש"י בחולי' בט"ס דיוושלטייק"ש) הוא ל"צ Garnwinde, Haspel = devidoir ובכ"י רגמ"ה בחולי' (בקובץ כ"י אנגייליקי דף שט"ו סע"ב) פי' וז"ל מסתורית אַטְרָדְיוֹל בלעז ע"כ ונראה שהוא ל"צ treuil Well- baum, Haspelbaum ובזה יצאתי חובת ביאור] —

* סְתַר (בל"ם ענין הריסה ונתיצה וכ"ה בעזר' ה', י"ב ובל"ע شتر חתך וגם הפריד absondern auseinanderreissen zer- ועוד עיי' בפנים).

א') בהוראה ראשונה וכדאי' בעזר' ובל"ם הנ"ל מענין נתיצה והריסה אי' בשבת ע"ג. הבונה והסותר, יומ' י'. שיפלו בונין ביד סותרין, מגיל' ל"א: אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה סתור ואל תבנה, נדרי' מ'. אם יאמרו לך ילדים בנה וזקנים סתור שמע לזקנים, תוספת' ע"ז פ"א אם יאמרו לך זקנים סתור בית המקדש שמע להן, קהל"ר פ' ומוצא אני: סותרו פי' הורס הכותל. תעני' כ' סע"ב כל אשיתא דהות רעיעתא הוה סתר לה, מגיל' ג': ב"ב ג': לא ליסתר איניש בי כנישתא עד דבני בי כנשתא אחריתי.. אבל חזי בה תיהוא סתרי ובני. שם ד'. אדהכי והכי סתרית ליה ובניית ליה.. שלחו ליה אי לא סתרת לא תסתר ואי סתרת לא תבני[2]) ואי סתרת[3]) ובנית עבדי (בישא) [צ"ל בישי] בתר דעבדין מתמלכין. בכורו' ח' סע"ב אייתו מרי סתרו[4]). תרג' ויתצהו (מ"ב י"א, י"ח) וסתרוהי, תתצו (דברי' ז', ה') תרג' תסתרון, יִתֹּץ (ויקי י"א, ל"ה) תר"י א' יסתרון. יסח (משלי ט"ו, כ"ה) תהג' כפי גי' המתורגמן נסתר. ונאמר עוד ב') על חוטי האריגה שמתפרקין: התפעל ירו' שבת רפי"ג די"ד. וירו' כלאי' ספ"ט דל"ב ע"ד פחות מכאן מִסְתַּתֵּר הוה (ומזה אולי סתר מסתוריתא דע' הקודם). ועוד ג') על מריטת שער (ausraufen das Haar) יבמו' קט"ז: סתרי מזייך, נדרי' נ': עד דמסתרן אינשי ביתיה עליה שעריהון. ד') על התרת השער ומל"ע הנ"ל פי' הפריד והתיר השערות (das Haar auflösen) סוטה פ"א מ"ה תוספ' סוט' פ"א וסותר את שערה.. ואם היה שערה נאה לא היה סותר (בתוספי סותרו) ה') על הפרת איזה דבר (aufheben, Zerstören) נזיר י"ד. הריני נזיר וכו' עד ר' יוחנן אמר סותר ר"ל אמ' אינו סותר עיי' בפירש"י ושם ובדף י"ד: והלאה הרבה פעמי', שם ט"ו סע"ב לא נסתור אלא יומו וכו', ירו' נזיר ספ"ב דנ"ב רע"ב סותר עשרים.. סותר הכל.. סותר שלשים ע"ש, ירו' שם פ"ו דנ"ה: שתי שערות סותרות בו וכ"ה בתוספ' נזירו' פ"ד, ושם אינו סותר אלא בתער וכו'. סנהד' ל"א. במשנה כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין, ושם: בגמ' א"ר יוחנן וסותר עד שיסתתם טענותיו. והושאל ו') לדבר התנגדות wider-sprechen כאילו הפיר דבר זולתו. שבת י"ג: שאלמלא הוא נגנז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין לדברי תורה פי' ר"ח (כש"ס ווילני) יש בספ' יחזקאל דברים שמראין כאילו סותרין דברי תורה כגון קרבנות המועדים וחנוכות וכיוצא בהן ע"כ ועיין ג"כ פירש"י, שם ל'. לא דייך שדבריך סותרין דברי דוד אביך אלא שדבריך סותרין זה את זה, ושם שדבריו סותרין זה את זה. ירו' פיאה פ"א דט"ו סע"ג וירו' קידושי' פ"א דס"א סע"א איזה מורא לא יושב במקומו וכו' ולא סותר את דבריו. ב"מ ק"ב. ע"ז ס"ה: נדרי' מ"ח. מעשה לסתור ופי' הליכות עולם צד י"ב וז"ל מעשה לסתור היינו כשמביא במשנה מעשה שנראה הפך דבריו מקשה הגמ' ואומר מעשה לסתור בתמיה כלומר וכי יש לך אדם שהביא מעשה לסתור דבריו ועיי' שם

---

[1]) ושם בח"ב, קל"ו בהערה 5 בט"ד לגי' דפ"ר וצ"ל לגי' דפ"ו. [2]) כ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג אם לא סתרתה אל תסתור ואם סתרתה אל תבני. [3]) בנו"ג ואם סתרתה. [4]) כה"ג בכ"י רגמ"ה (בקובץ כ"י אנגיילי דף ס"ז:) ושם ג"כ מרי וחציני, ובנו"ג בפיעל וסיתרוה וברש"י וסיתרו אבל הפיעל אינו מדוייק ולא נמצא עוד ומטעם שאמרתי בע' סתר א' שנמצא רק בפיעל ולא בקל כדי להבדילו מן סתר דכאן אשר אין נמצא ממנו הפיעל כדי להבדילו מע' סתר א'.

יבין שמועה ומהרי"ק שם — התואר סָתוֹר פי' הורס (der Zerstörer) סְתוּר (במדי' י"ג, י"ד) דרש בב"ר פע"א סָתוֹר בין סתורין[1]) ובסוטה ל"ד: סתור שסתר מעשיו של הקב"ה. יומ' י'. בנויי ביד סְתוֹרֵי. והשם המופשט מגילי ל"א: סְתִירַת זקנים בניין ובניין נערים סתירה, נדרי' מ'. בנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין וכ"ה בתוספי ע"ז פ"א. ירו' נזיר ספ"ב דנ"ב: ושם פ"ו דנ"ה: סתירת תער כסתירת ממש עיי' לעיל בהפעל. ובל"ס סְטִירוּתָא (= סֵטְרָא) נתיצה והריסה ומזה באיכ"ר פ' ולא זכר: מאני זייניה מאני סיטורייתא ומאני גלותא.

* סַתְרִיאֵל (שם פרטי) בכורו'נ"ז: ר' ישמעאל בן סתריאל וגי' הילק' איוב ר' תתקכ"ו הגי' כתריאל.

סָתַת (נלפע"ד שהפעל נבנה מהתואר סַתָּת והוא בל"י ξυστὴς חוצב אבנים Steinmetz עיי' בפני') בפ' הבונה (שבת ק"ב:) המסתת והמכה בפטיש. ובהשלחן פכ"ב בכלי' (מ"ח) ישיבת הסתת טמאה מדרס[2]) פי' חתיכת עץ גדולה שיושב הסתת עליה[3]). בפכ"ט בכלי' (מ"ז) יד מקבת של סתתים ששה. בר"ג דפ' הגוזל עצים (ב"ק צ"ג:) אבנים וסיתתן. בס"ג דבבא מציעא (קי"ח:) החצב שמסר לסתת. פי' חוצב אבנים הפוסל אבני גזית שהיו קודם אבני גויל *[אחי"ה כה"ג הנכונה בכ"י ק"ט ובשאר כ"י (ובכ"י ב"ר בט"ס אבני גרול) אבל בדפ"ע שיהו אבני גויל! ורבינו רצה בזה לחלק בין חוצב ופוסל כי החוצב חצב אבנים גדולות בלי צורה שאינן משפיין והיינו אבני גויל עיי"ע גויל וברש"י ב"מ קי"ז: ד"ה בגויל שומעין לו והפוסל הוא החוצב אבני גזית שהיו קודם שפסלן אבני גויל. וגזרת המלה נ"ל מל"י כאמור ועי' זקנים העתיקו (כפי קאמפל') חֹצב (מ"ב י"ב, י"ב) ע"י ξυστὴς (מהשרש ξύω). והתואר ξυστὸς ובזה העתיקו ע' זקנים גזית בעמוס ה', י"א; דה"י א' כ"ב, ב' ובקצת כ"י ξεστὸς והוא הוא. ועוד י"ל כי רבינו רק חוצב פי' שהוא הפוסל אבני גזית שהיו קודם אבני גויל והלך בזה בשטת רה"ג שפי' בסד"ט (21) לכלי' פכ"ט וז"ל ושל סתתין פי' אלו שפוסלין אבני גזית שמן סתתין כדגרסינן בהבית (ב"מ הנ"ל) ת"ר החצב שמסר לסתת סתת חייב וכו' עכ"ל. וזה נ"ל עיקר כי הראשון שבא לידו האבן אחרי שחוצבה מן המחצב הוא הסתת והוא מרביעה וההליקה. וכן הוזכרו יחד (חוצבין) [צ"ל חַצָּבִין] וסתתין בירו' שקלי' פ"ד דמ"ח. וכנ"ה בויק"ר ספכ"ו פנחס הסתת עיי"ע מחצב, ירו' ב"מ ספ"י די"ב סע"ג הרבה פעמים סתת, ושם השם המופשט סִיתּוּת[4]) (das Behauen der Steine) וכ"ה בירו' שבת פ"ט די"א ע"ד סִיתּוּתָן של אבנים היא גמר מלאכתן וכ"ה בירו' ע"ז פ"ג דמ"ג: ושם: סתיתן וצ"ל סיתותן, ושם פ"ד דמ"ג ע"ד מתרין בו על כל סיתות וסיתות. ירו' שביעי' ספ"ג דל"ד ע"ד צא חצי טפח לסיתות מכאן וחצי טפח לסיתות מכאן. והפעל ממנו בפיעל ב"ק ושבת הנ"ל וכן בירו' שבת רפי"ב די"ג ע"ג ההן דנקר כיפין . . חייב משום מסתת. תוספת' שביעי' ספ"א מקטפין ומסתתין. ריש שהש"ר סיתתה וכרכמה עיי"ע סרק ו' וע' כרכם. פסיקת' דר"כ צד קל"ז. מסתתין בו מגלפין[5]) בו מסרגין בו[6]) פסיקת' דר"כ צד קס"ה. ילק' הושע סוף ר' תקל"ב לצור גבוה שהיה עומד בפרשת דרכים והיו בני אדם נכשלין בו אמר להם המלך סתתו וכו'[7]) קימעה קימעה וכו' — פסיק' דר"כ צד קס"ו. אבן של מסית לפי תיקונו של ר"ש באבער צ"ל מסתת אבל עיי"ע גשש ומ"ש בח"ב, שפ"א].

---

1) ובילק' ויצא ר' קכ"ו הגי' סתור בר מסתורין 2) ובתוספתי' כלי' ב"ב ספ"א ישיבת הסתת התירה טהורה קשרה טמאה. 3) כ"ה נכון בכ"י ק"ט. 4) אבל בכ"י אירפ' ב"מ פי"א בתוספתי' הגי' שאינה מעולה סיתית (ושם גם סיתות) והוא הוא ξυστὴς, ξυστὸς פי' מה שנחצב על ידי הסתת והן הפרורין das beim Meisseln Abgebröckelte. 5) פסיק' רבתי פל"ב בט"ס מפליגים. 6) לי' בפסיק' רבתי ובילק' ישעי' ר' של"ט הגי' (מסתתין) [צ"ל מסתתין] בו מגלפין בו מסרגין בו ופירושו בסוף ע' סרג האחרון ע"ש מ"ש. 7) ובילק' סותתוהו.

בעזר משרי קישורי ערוד ומוסרי, נחסל בערוך ערך חמש עשרה ועתה יסייעני בערך שש עשרה.

*[אחי"ה כ"ה בסיום האות בכ"י ו"ו א' ב' ל"ד וה"ב ושם לנכון ערוד (בכונת הפסוק איוב ל"ט, ה') ובכ"י ו"ו א' וב' בט"ס ערוך ובכ"י ו"ו א' וב' ול"ד משרה, ובכ"י ק"ט הגי' כזה: נשלם ערך סמ"ך ברוך העוזר והסומך, ואחל ערך עיי"ן בשם הבורא יש מאין. ובכ"י ב"ר נשלם ערך סמ"ך אתחיל ערך אות עי"ן. ובכ"י בריטיש מוזיאום לא נמצא מאומה בתם אות סמ"ך] —

אות העין

* ע' הוא אות הששה עשר מהאלפ"א בית"א ובהיותו מאותיות הגרון הוחלף פעמים באותיו' א' ה' וח' של אותו המוצא וגם נשמט עיי"ע טן (טונא = טוענא) סר וסער. ויבא במקום ג' עיי"ע ערר ופעמים רבות בלא"ר במקום צ' העברי עיי"ע אע (= עץ), ארעא (= ארץ) יעא (= יצא) רבע (= רבץ). עאן, ען (=צאן) ועוד זולתן. ויבא לפעמים במקום אות ההברה של ל"י ורו' ועוד במקום א' נוספת עיי"ע עטעמע, עכסילו — בל"ע לעמתו לרוב אות ע' בנקודה.

* עָא לפעמים בתרגומים תחת אע פי' עץ.

* עָאל מפעל עול עיי"ע על ז'.

* עָאן (Schafvieh) עיי"ע ען ז'.

* עאתא כמו עתא עיי"ע.

עָב (מל"ם פי' ענן עיי' או"ם עבריים ובלא"ר וסו' עִיבָא (dichtes Gewölk בר"ג דפ' אמר להן הממונה (יומא כ"ח סע"ב) יומא דעיבא כוליה שמשא. פי' הואיל וביום המעונן שהשמש מפציע לכאן ולכאן ויכול לשטוח עורות במקום שלא זרח השמש במקום [1]) שזורחת ומתייבשין [2]). בר"ג דתעניו' (ג':) העבים והרוחות שניות למטר פי' „מטרא ובתריה זיקא בניחותא או עיבא מעלו כאילו הוי מיטרא תניינא" [3]). *[אחי"ה וכנ"ה בברכו' נ"ט. הא דקטיר בעיבא הא דקטיר בעננא פירש"י נתקשרו השמים בעב עבה וכו' ע"ש וכ"ה בתעני' כ'. נתקשרו שמים בעבים וכו'. ב"ב י'. עבים קשים רוח מפזרתן. ב"ב ע"ה: האי עיבא וכו'. מנחו' ס"ט: חטין שירדו בעבים עיי"ע עדי. תרג' בעב הענן (שמות י"ט, ט') בְעִיבָא דעננא ובתר"י א' בעִיבָא. וכעב עברה (איוב ל', ט"ו) תרג' והיך עֵיבָא עברת ועוד עיי' תרג' שם ל"ו, כ"ט; לישעי' מ"ד, כ"ב — וגזרת השם מפעל עיב (איכ' ב', א') אבל בב"ר פי"ג מבארו עב שהוא מעבב את פני הרקיע ובירו' תעני' פ"ג דס"ו ע"ג הגי' מעבה ועיי"ע אד — ועיי"ע הבא אח"ז] —

עב (= עָבָה מל"ם ענין גסות חומרי dicht, dick; עבה, עִיבְּה dicht machen; עֳבִי, עוֹבִי בל"מ עֳבִי (die dicke Stelle, Dicke, Dichtheit בר"ג דפ"ק בשעת (ט"ז סע"ב) בפ' י"ו באהילו' (מ"א) כל המיטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע [4]) בפ' לולב וערבה (סוכ' מ"ח רע"ב במשנ') אחד מעובה [5]), ואחד מידק [6]) פי' "ספל אחד קילוחו [7]) עבה שמוציא הרבה ואחד דק שמוציא מעט מעט" [8]). בפ' אלו טרפות בגמ' הריאה (חולי' מ"ט.) מאי שנא ממחט שנמצאת בעובי בית הכוסות. ובגמ' המסס (שם נ':) ובפ' המדיר בגמ' היו בה מומין (כתובו' ע"ו:) מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות [9]). בסנדל פכ"ו בכלי' (מ"ו) עב כסות ותכריך כסות מדרס עב ארגמן ותכריך ארגמן. פי' לבד שעושין ממנו כסות והוא עב כסות [10]) פי' עב ארגמן לבד חשוב צבוע ארגמן תכריך כסות

---

[1]) נ"ל שצ"ל כבמקום. [2]) וכן מוכח מפי' ר"ח עכשיו ביום המעונן אפי' במקום הצל כח חמה וחמות גם באותו המקום הוא. [3]) הועתק מפי' ר"ח (בש"ס ווילנ'). [4]) באהלו' מביאין את הטומאה על אדם הנושאן עיי' תוספי' שבת ט"ז: ד"ה כל ובדף י"ז. בגמ' בשבת. [5]) בנו"ג בט"ס ואחד מעובה וצ"ל כגי' כ"י ש"ס אחד מעובה וכגי' רבינו וכבמשניו' ובירו' ובכ"י ק"ט מעבה וכ"ה בפי' ר"ח. [6]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובמשניו' פי"ז וירוש' וכ"ה בעירכי' כ"ה. ובירו' סוט' פ"ב ד"ה. ובכ"י ש"ס מינכען מדק וכ"ה בפי' ר"ח. [7]) וכצ"ל בפי' ר"ח ושם לי'. [8]) הועתק מפי' ר"ח בסוכ' בש"ס ווילנ'. [9]) כ"ה לנכון רק בדפו"ו ובשדפ"ע ובכ"י נשמט בטעות מן בית הכוסות עד בית הכוסות. [10]) וכ"ה בר"ש בשם עצמו. ובפי"מ להרמב"ם פי' מכסה עור יעשה כמו תיבה שמניחין בו הבגדים ושמו מפורסם עיבה וכו' ונראה שכיון לל"ע عيبة, כעין סל מעור להניח בו הבגדים.

בגד עב ואין ראוי לעשותו מלבוש ועושה ממנו בגד שלא כמנהג העולם[1]. בפי' כ"ח (מ"ח) העבים הרכים אין בהם משום ג' על ג'. תוספתא (תוספ' דכלים ב"ב פ"ה) אלו הן העבים כגון הסגוסים והלבדים, הרכים הברסין[2] והברדסין[3] והפומלאות של ראש — (א"ב פי' פילימא בל"י כובע של ראש עשוי מצמר שוע וכן נ"ל הגי' ולא פומלאות)[4] בפ' מי שהפך בגמ' ר' יהודה אומ' אף מעבים (מ"ק י"ג: במשנה) ר' חייא ורב אסי חד אמר מחפין אקלושי מעבין אסמוכי וכו' (שם בגמ')[5]. *[אחי"ה הפעל מל"מ עָבָה בקל עבית (דברי' ל"ב, ט"ו) ובדרז"ל גם הפיעל מְעַבִּין מ"ק הנ"ל, ירו' תעני' פ"ג דס"ו ע"ג עיי' סוף ע' הקודם לזה, ירו' פיאה פ"ג די"ז ע"ג עיבה על מנת להדל, ושם פ"ז ד"כ: מתוך שהוא מעבן, ירו' שביעי' רפ"א דל"ג. מעבה את הכורות, ירו' ביצ' פ"ד דס"ב ע"ג נתכוין לעבותה. ובינוני פעול מְעוּבֶּה ויוכל להיות ג"כ מפעל עבב סוכ' מ"ח רע"ב הנ"ל ועוד עיי"ע מעובה וש"נ ועיי' סוף ע' הקודם לזה. פסחי' ס"ד: פסח מעוּבִּין עיי"ע מעך. תוספת' פיאה ספ"ד המעבה את שקיו כה"ג בדפ' ווילנ' ובכ"י אירפ' המקפח! והתואר עָב ולנקבה עָבָה פסחי' ל"ו: ל"ז. ביצ' כ"ב: פת עבה, מנחו' כ"ב. בלילתה עבה, ירו' תעני' פ"ב דס"ה: עבדוה עַבְיָא. הקבוץ ירו' כלאי' רפ"ה דכ"ט ע"ד היו דקות ואינן מכוונות העבות והרי הן מכוונות. והתואר במקום השם עָב, והקבוץ עָבִים פי' כסות עב עיי' לעיל ובירוש' שבת פ"ב ד"ד סע"ד הגי' בט"ס העכים הרכים וצ"ל העבים. ובירו' תעני' פ"א דס"ד: חמר עבין ט"ס וצ"ל חמש עבידן. והשם עֹבִי = עוֹבִי והקבוץ העוֹבִין ירו' ב"ב רפ"ה דט"ו. ובכינויים לעוביה ירו' שביעי' רפ"א דל"ג ע"ג וירו' ערלה פ"א דס"א. עוביו של רקיע.. עוביה של ארץ ירו' ברכו' פ"א ד"ב ע"ג. עוביה של תקרה שמ"ר רפ"א עיי"ע בעל קורה וש"נ ברכות ס"ד. וב"ר פמ"ב ועוד בעל קורה טעין בעוביה] —

עב (= עֲבוֹת Jochbalken, Zaumleder עיי' בפנים)

בהנוגע פי' כ"א בכלי' (מ"ב) הנוגע בעול ובקטרב בעין ובעבותות[6] פי' הרצועה הקבועה בכלינוס[7] ותופשה הרוכב בידו[8]. פי' בעין „אלו שחורשין עם החמור או סוס או פרד יביאו בגדים של צמר או של עור או של שק ויעשו מהן כמין כליל[9] ודומה לעין ונותנין אותו לצואר[10] ועליו העול וכן בריחים. ויש מפרשים שיש מחרישות (שהעץ נכנס בתוך המוכתא)[11] [צ"ל שהעין נכנס בתוך הסיכתא] ויש מחרישה שהיא נדבקת עם (העץ) [צ"ל העין][12] ועין שהיא טבעת נתון[13] על גביהן ומדביקן ומנין שכן דתניא (תוספ' כליי ב"ב פ"א) העין שבמעצד[14] והעין שבמחרישה ושמו בטיית חלקה[15]. פי' בעבות ומנין שהעין והעבות בגדים הם או עור או שק (ויק' י"א, ל"ב) דתניא בתורת כהנים (ספרא שמיני פרש' ו' פרק ח') או יכול שאני מרבה את העין ואת העבות ת"ל (ויק' שם) אשר יעשה מלאכה בהם ולא העושה מלאכה באחרים [עבות][16] עץ הארוך[17] של מחרישה שהיא נכנס בתוך העול שמו (מישאנא)[18] [ונ"ל שצ"ל מרישין] בלישנא דרבנן והוא (עץ עב) צ"ל עב עץ (יחזק' מ"א, כ"ה) כמו שפירשנו (זבי' פ"ד מ"ב עיי"ע מרש) והעבים (יחזק' שם כ"ו) אלו המירישין"[19] — (א"ב מרישות כתוב בנוסחאות ובעל הערוך עצמו גרים כן בע' מריש). *[אחי"ה ולפי גי' כ"י ק"ט הנ"ל (וכן אלו המחרישין בכ"י ה"ב צ"ל המארישין כגי' כ"י מ' באלף אחר המי"ם עיי"ע מרש) הערת ר"ב ללא צורך הוא אבל גם לר"ב גם לרבינו הנוסח כבר היה משובש בפי' רה"ג אשר אחריו נגרר בכל הפירוש הארוך

---

1) ועיי' בפי"מ לר"ש ותוספי כליי ב"ב פ"ד ועליה כיון הר"ש ופי' רבינו מוכח מתוספי כליי ב"ב פ"ה שבסמוך. 2) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט וכ"ה בפיי רה"ג לכליי כ"ח (סד"ט 20 ושם הבירסין) ובדפ"ע כאן הבדסין וצ"ל בריי"ש וכבר הארכתי עבור הגי' הזו בעי' בדס (ח"ב, י"ט) ע"ש. 3) בפי' רה"ג הבירדסין ובענין גי' אחרות עיי"ע בדס. 4) וכנים דברי ר"ב לפי גי' של ראש וכיון לל"י πίλημα gefilzte Wolle, Filz וגי' הפימליאות של ראש אי' ג"כ בפי' רה"ג אבל לפי מה דאי' בתוספי' שלפנינו הפמליאות וכ"ה בר"ש כליי פכ"ח מ"ח בלי הוספת של ראש המלה קטיעה מן פמלנייא עיי"ע במו"ע ומ"ש וגי' רה"ג בכליי פכ"ז, מ"ו משובשת פי מלמא. 5) ועיי"ע קלש ושם פי' רבינו. 6) בנו"ג בעבות 7) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ו"ו ל"ד ה"ב וב"ר ובדפ"ר בכליבום וצ"ל בכלינום והוא הרסן עיי"ע בח"ד, רל"ט ובשדפ"ע בכלי והוא ט"ס. 8) עיי"ע קטרב ופירושים שונים. 9) בפיי ר"ש בט"ס סליל. 10) בפיי רה"ג לצוארי בהמה. 11) וכ"ה בפיי רה"ג וצ"ל כדאיי בר"ש בשם הערוך וכמ"ש בפנים. 12) וכ"ה בר"ש. 13) וכ"ה בר"ש ובדפ"ע ונתון. 14) בכ"י אירפ' שבמצעד וט"ס הוא 15) והוא ל"ע עיי"ע סמך ובפיי רה"ג עוד: ומה חלקה טבעת ע"כ ונראה שמגליון בא פנימה. 16) לי' בערוך ובפיי רה"ג ואיי בר"ש. 17) *ובר"ש ו ע ב של מחרישה ועיי' ג"כ בפיי רע"ב. 18) ובפיי רה"ג משוגיאה ובכ"י ק"ט משישאנה ולי' בר"ש 19) כ"ה נכון מאוד בכ"י ק"ט וכ"ה בכ"י ש"ס רומי ב"ק ס"ז רע"א עיי"ע מרש ובדפ"ע ובפיי רה"ג בט"ס המחרישות וצ"ל המורישות שהוא כגי' הספרים תחת ב"י ש"ס המירישין וכן בזבי' הנ"ל פי' רה"ג והעבים אלו המרישות,

הזה (עיי׳ סר״ט 15 והלאה) ובר״ש הלשון קצת יותר מוגה היא ומשם יש לתקנו אבל השמיט סוף הדבור מפי׳ רבינו אולי כי לא יוכל ליישב לשון מגומגמת הערוך על אופנה ובתחילת הדבור בעין יש הוספה בר״ש ולא ידעתי אם כזה מצא בערוך או מדעת עצמו כתב כן כי בפי׳ רה״ג הנ״ל אי׳ ממש כלשון הערוך. ולפי פי׳ הערוך עפ״י הפי׳ שבש״ס והעבים אלו המירישין (או המרישות) תהיה המלה עבות (וזו העיקר ולא עבותות) אחת עם עָבִים עץ עב או כל״מ עב עץ שבמחרישה ולפע״ד זו היא מלת קומוט״א בל״א אשר על ידה לועז עה״ק שנ״ב והוא Kummet פי׳ שני חתיכי עץ בדמות קרני השור תוכו רצוף עור כדי להקל במשיכת העול עיי׳ ארעלונג זו המלה [1]) ולפי פי׳ הראשון פי׳ הרצועה וכו׳ הוא עבות מל״מ וכפי׳ הרמב״ם (הדבר אשר ימשיכו בו העגלה ותתקשר בהן) ולפי זה תתכן גי׳ העבותות וכדאי׳ בסוכ׳ נ״ב׳ עבותות העגלה. אבל כשתעיין היטב בפי׳ רה״ג בסוף ד״ה קטרב (סרט״ה 15) תמצא שעליו כיון רבינו בפי׳ הראשון ויהיה א״כ פי׳ הרצועה וכו׳ ביאור לקטרב וכן בע׳ קטרב (אשר שם הלך ג״כ בעקבות דרה״ג בכלי׳ י״ד, מ״ד) פי׳ לפי י״מ הרצועה שקושרין בה צואר הבהמה ובלעז פליר״א ע״כ והוא בלאי״ט filiéra ועוד עיי״ע קטרב] —

עב (= עַיֵּיב schuldig sprechen; תואר עַיָּבָא straffällig מל״ע עיי׳ בפנים) במגיל׳ איכה (פ׳ איכה יעיב) רבי חמי בר רבי חנינא אמר איך עייב ברוגזיה ה׳ ית בת ציון אית אתרא דצווחין לחייבא עייבא ר׳ שמואל בר נחמני אמר איך כייב [2]) ברוגזיה ית בת ציון. *[אחי״ה יעיב (איכה ב׳, א׳) דרש מל״ע عاب מְחַיֵּיב והוא הפעל וממנו התואר עַיָּבָא ובל״ע معيب פי׳ חייב ,straffällig schuldig ולדעת רשב״נ עייבא הוא כמו כייבא schmerzhaft מפעל כְּאֵב בפעל כַּיֵּיב. והמ״כ שפי׳ יעיב ל׳ עב וענן לא כיון לנכון וא״כ איכה יעיב דרש איך עַיֵּיב (ובנו״ג חייב וכ״ה בילק׳ איכה רי אלף י״ב וכ״ה ברמב״ן לדברי׳ ב׳, כ״ג) ועוד איך כַּיֵּיב] —

עבא (= עוּבָא בל״ס כמו חיק בל״מ (Schooss תרג׳ חק נכריה (משלי ה׳, כ׳) עובא דאחרייתא ובעל הערוך גרס חובא בע׳ חב בתרא. *[אחי״ה וכ״ה בפשיט׳ עובא וכ״ה במשלי ו׳, כ״ז אשר שם שתי גירסאות בתרג׳ עוביה וחוביה וכ״ה בערוך ע׳ חב ב׳ כפי גי׳ כ״י ו״ו (ח״ג, שכ״ט הערה 14). וכנ״ה בתרג׳ חיקי (תהלי׳ ל״ה, י״ג) עוּבִי וכ״ה בתרג׳ איוב י״ט, כ״ז, ותרג׳ בחיק (משלי ט״ז, ל״ג) בעובא, מחק (שם י״ז, כ״ג) מן עובא] —

* עִבֵּב (verdichten, dicht machen) ב״ר פי״ג עיי״ע עב א׳.

* עבבית, עבעבית עיי״ע אבבית [3]) שפי׳ בל״ע האמור שם קרחת וכן הבין רבינו בע׳ זרף (ח״ג, שכ״ד) ירו׳ שבת פ״ו ד״ח ע״ג טב לעבביתא ועיי׳ מ״ש בפי׳ אחר וש״נ השנויים.

עָבַד (כל״מ קרוב להוראת עשה בכל עניניו ,dienen ;arbeiten, thun, machen, bearbeiten עֲבוּדָה מל״מ עֲבֻדָּה ;Bearbeitung, eine Strecke Feldes עֲבוֹדָה Arbeit ועוד עיי׳ בפנים) בפ׳ שלישי בכלאי׳ (מ״ז) היתה שדהו זרועה תבואה וביקש ליטע בתוכה שורה של דילועין נותנין לה עבודתה [4]) ו׳ טפחים ר׳ יוסי אומר נותנין לה עבודתה [5]) ד׳ אמות. ובפ״ו (מ״א) חריץ שהוא עמוק י׳ [6]) ורחב ד׳ נותנין לו עבודתו ד׳ אמות. . וכמה היא [7]) עבודת הגפן [8]) ו׳ טפחים לכל רוח ר״ע אומר ג׳. בפ׳ המוכר את הספינה בגמ׳ קנה שלשה (ב״ב פ״ג רע״א) ותני עלה ד׳ אמות שאמרו כדי עבודת הכרם — עבדא דנורא (נדרי׳ ס״ב :) כבר פירשנו בע׳ נר (ב׳). בכל האסורין פ״ו בתמורה (כ״ח.) המוקצה והנעבד איזהו הנעבד כל שעובדין אותו הוא ומה שעליו אסור וזה וזה מותרין באכילה. פי׳ בהמה נעבדת ונעשית ע״ז. בפ׳ הגוזל עצים בגמ׳ הגוזל את אביו (ב״ק ק״ט סע״ב) נותנה לכהן שבאותו משמר עבודתה ועורה שלו. פי׳ עבודתה מתנותיה שנאמר (במד׳ י״ח, ז׳) עבודת מתנה [9]). בבראשי׳ רבה פ׳ נ״ז (נ״ו) אמר לשני נעריו רואין אתם מה שאני רואה אמרו לו לאו אמר הואיל ואינכם רואין כחמור שבו לכם פה עם החמור (בראשי׳ כ״ב, ה׳) שאתם דומין לחמור מכאן שהעבדים דומין לחמור. בילמדנו פ׳ ושרי אשת אברם (תנחו׳ לך לך לי״) למדונו רבינו [10]) בשם

---

[1]) ופערלעס בייטרעגע 6 קצת בלא דיוק שפי׳ ע״י עול Joch. [2]) כ״ה בכ״י ובדפ״ע כאיב. [3]) אבל עיי״ע חככים, חכאכית (ח״ג, שפ״א). [4]) וכ״ה בירו׳ ובכ״י ש״ס וכ״ה בסמוך ובנו״ג לעבודתה. [5]) עיי׳ הערה הקודמת. [6]) בנו״ג י׳ טפחים. [7]) וכ״ה נכון במשניות ובירו׳ ובנו״ג הוא. [8]) כ״ה לנכון בכ״י ה״ב ובדפ״ר אבל בשדפ״ע וכ״י ק״ט הכרם. וכ״ה עבודת הגפן בכלאי׳ פ״ז מ״ג. תוספתי כלאי׳ פ״ב עבודת ירק. [9]) וכן פירש״י בב״ק עבודתה שכר עבודתה דהיינו בשרה. [10]) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ר רבותי ובכ״י ה״ב רבותינו.

ר׳ ירמיה שאמר בשם רב העבד עולה למנין ז׳ בשעה שישראל קורין בתורה בשבת. בפ״ק בקידו׳ בגמ׳ דסמוך עבד כנעני קידו׳ כ״ב רע״ב) כי לי בני ישראל עבדים (ויק׳ כ״ה, נ״ה) ולא עבדים לעבדים. בערכין בגמ׳ דפ׳ אין מקדשין (ערכי׳ כ״ח:) עבד עברי מהאי פירכא הוא דקיימא ליה[1] לתנא[2] כלום יש ייבום אלא במקום שאין בן. *[אחי״ה הפעל עָבַד בלא״ר עֲבַד וכ״ה בל״ס ונרדף עם עשה עיי׳ גיטי׳ מ״א. עובד את רבו. שביעי׳ פ״ג מ״א עובדי עבודה, סנה׳ מ׳: העובד עבודה זרה, ברכו׳ ס׳ סע״ב כל דעביד רחמנא לטב עביד, ב״מ ע״ז. אי לא עבדי חלשי, תמור׳ ד׳ סע״ב כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אם עביד מהני, ירו׳ סנהד׳ פ״י דכ״ט. לא דברייך עבדת ולא דבלק עבדת וכו׳, ויק״ר ספ״ה מה את עביד . . ומה ארעא עבידא. ורוב לשון עשיה מתורגם בל׳ עבד עיי׳ המתורגמן. ולפעמים בא בקשור הפעל להורות על התמדת המעשה ירו׳ שביעי׳ פ״ח דל״ח: ירו׳ נדרי׳ פ״א דמ״ב ע״ג עביד טמיר במערתא עיי״ע טמר (ח״ד, מ״ד:) וש״נ ירו׳ דמאי פ״א דכ״א ע״ד וירו׳ שקלי׳ פ״ה דמ״ח ע״ד וכ״ה בפעל עשה עיי׳ מבה״י למהרז״ף צד ט״ז: יבמו׳ ל״ז. מי עָבוֹד רבנן תקנתא לכהן. בינוני פעיל מ״ק כ״ד. עבידי, ר״ה כ״ב: כל מילתא דעבידא לאיגלויי וכו׳. ירו׳ פיאה פ״ג די״ז ע״ד היאך עבידא. ב״ק צ״ז. עביד בהו עבידתא. נפעל נֶעֱבַד עיי׳ לעיל. ספרא ריש ויק׳ מן הבקר (ויק׳ א׳, ב׳) להוציא את הנעבד. שפעל שעבד עיי״ע. אתפעל איתעביד עיי׳ תרג׳ אונקל׳ לבראשי׳ כ״ט, כ״ו; ל״ד, ז׳; ל״ט, כ״ב. ירו׳ תעני׳ פ״ד דס״ט. עיי״ע ארך. ובהבלעת הת״ו באיכ״ר פ׳ צדו: בעית לאיעבדא ארכונטים. ושם בעית לאיבדא צ״ל לאיעבדא. והרבה פעמים דיעבד, בדיעבד הפכו לכתחילה עיי״ע ובזבחי׳ ע״ה סע״ב בשתי תיבות דאי עבד וצ״ל דאיעבד פי׳ אחר שנעשה. והשם עֶבֶד, עֲבַד (בל״א ובל״ס עֲבֵד, עַבְדָּא) מל״מ והקבוץ עֲבָדִים, עַבְדֵי עיי׳ ברכו׳ י. ט״ז: ל״ד. שם: מ״ז: נ״ח: שבת כ״ה: ל״ב: פ״ט. עירו׳ מ״ג: פסחי׳ ק״ג: קט״ז. קי״ח: סוכ׳ כ״ח: ר״ה ח׳: תעני׳ ד׳. י״ט: כ״ה: מגילי׳ י״ג: י״ד. ט״ו: ט״ז. חגיג׳ ד׳: ה׳. שם: יבמו׳ ט״ז: מ״ח: ס״ב. צ״ג: כתובו׳ כ״ח. ס״ז: גיטי׳ י״ב. נ״ח. ס״ח. פ״ו. סוט׳ מ׳. קידוש׳ כ׳. כ״ה. כ״ח. מ״ט: ע׳. ע״א. ב״ק ע״ד: צ״ז. ב״מ

ס׳: פ״ה: פ״ו: ב״ב ג׳: ד׳. י׳. ט״ז. נ״ח. סנה׳ נ״ח: ק״ה. ק״ז. שבועו׳ מ״ז: ע״ז י׳: י״ז: ל״ט. הוריו׳ י׳. אבות פ״א מ״ג ב״ר פפ״ו ועיי׳ קהל״ר פ׳ ראיתי עבדים. עֲבוֹדָה מל״מ (עֲבֹדָה) ענין מלאכה כבדה של עבדים או עובדי אדמה שביעי׳ פ״ג מ״א ר״ה י״א. ושם: ירו׳ קידו׳ פ״א דנ״ט ע״ד. ועוד ענין ישרות (כמו עבדה בל״מ שמות ל׳, ט״ז) אבות פ״א מ״ב על ג׳ דברים העולם עומד על העבודה וכו׳, תעני׳ ב׳. איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה. ערכי׳ י״א. איזו היא עבודה שבשמחה וכו׳. ועוד עבודת קרבנות שמ״ר פ״ל או רק עבודה מגילי׳ י״ח רע״א. ועוד בקריאה העבודה! כלומ׳ שבועה בעבודת אלהים בבית המקדש (כמו מעון עיי״ע) גיטי׳ נ״ח. יבמו׳ ל״ב: ירו׳ ב״ב פ״ח דט״ז: ספרא קדושי׳ פרש׳ ב׳ פרק ד׳ איכ״ר פ׳ בני ציון, שהש״ר פ׳ שררך. ועוד נקרא תפלת רצה בעמך כשמנה עשרה עבודה עיי׳ רש״י יומ׳ ס״ח: ד״ה ועל העבודה ועיי׳ שם ע׳. ברכו׳ כ״ט: טעה ולא הזכיר של ר״ח בעבודה חוזר לעבודה, ירו׳ ברכו׳ פ״ד ד״ח. כל דבר שהיא לבא אומרה עבודה. הקבוץ יומ׳ מ״ז: עֲבוֹדוֹת קשות שבמקדש. ספרא שמיני בריש: שבעה עבודות שחיטה וקבלה זריקה והזאה וחיטוי יציקה ובלילה. ובלישנא בישא נאמר ג״כ עבודה על השתחויה לאלילים תוספת׳ ב״ק ספ״ט שאלו אמר לו יצרו לך ועבוד עבודה זרה היה עובד שכך הוא עבודתו של יצה״ר. ובש״ס הרבה פעמים בר״ת ע״ז ובא תמורתו לרוב עבודת אלילים ובר״ת ע״א עיי׳ ברכו׳ נ״ז: ס״א. שבת נ״ו: פ״ב. פ״ח: ק״ה: קי״ח. ק״ל. פסחי׳ כ״ה. יומי ט׳: ל״ח. ס״ו: תעני׳ ה׳. שם: כ״ב: מגילי׳ י׳: י״ג. י״ט. כ״ה: חגיג׳ י״א: י״ג: יבמו׳ מ״ז: מ״ח: ע״ח: נדרי׳ כ״ה. גיטי׳ נ״ז: פ״ח. סוט׳ ל״ו: מ״ג. קידוש׳ ל״ו. ל״ט: מ׳. מ״ט: ב״מ נ״ט. ב״ב ק״י. סנה׳ ל״ט: נ״ו. נ״ז. שם: ס״ד. ס״ז. ע״ד. פ״ב: צ׳. צ״ב. צ״ג: צ״ו. צ״ט. ק״א: ק״ב: ק״ג: ק״ז. ק״ט. ע״ז ג׳. ח׳. י״א: י״ז. כ״ד. כ״ט: ל״ב: מ״ה: נ״ד: נ״ח. מנחו׳ ק״ט: חולי׳ י״ג: נדה י״ג. ועל שם זה נקרא המסכה עבודה זרה (בקצור ע״ז) — השם המופשט עַבְדוּת פסחי׳ קט״ז: הוריו׳ י׳ רע״ב ב״ר פמ״ד ובקטיע עוד עַבְדוּ גיטי׳ פ״ו. ועוד ענין השם עוֹבָדָא (בל״ס עֲבָדָא) כמו מעשה יומ׳ ע״א: דעבדי עובדא קידוש׳ ע״ט: עירובי׳ י״א: עבד עובדא, ירו׳ תרומ׳

[1] בנו״ג הוא דנפקא ליה וכ״ה בפי׳ רגמ״ה (בקבוץ כ״י אנגיילִיקי דף קמ״ט. ופי׳ הוא דאיתרבי. [2] לי׳ לפנינו.

פ"ח דמ"ה ע"ג מרי עובדא[1]. ירו' ביצ' פ"ב דס"א: ואינון סברין לעובדא. ירו' ע"ז פ"ב דמ"א. משתעי אהן עובדא עובדא הוי וכו'. ירו' נזיר פ"ה דנ"ד. אתא עובדא קומי דר' אחא. ותרג' מעשה (בראשי' מ"ד ט"ו; שמות כ"ח, ל"ב; ל"ד, י' וזולתו) עובדא. ועוד ענין מקרה אבילות ד"מ ירו' מ"ק פ"ג דפ"ב ע"ד הוה ליה עובדא ובקבוץ שם תרין עוֹבָדִין, ירו' תעני' פ"ד דס"ח ע"ד רבי הוה דרש עשרין וארבעה עובדין בבלע ה' — איכ"ר פ' רבת ה' מה אילין עוֹבָדֵי דאת עביד ולנקבה יחידה ירו' תרום' ספי"א דמ"ח: הוה עבד עוֹבַדְתָּא ותרג' לרגל המלאכה (בראשי' ל"ג, י"ד) בגי' דפ' סביוניטה לריגל עובדתא ובמשקל סורי עבידתא אי' עבידא ועיבידתא בתרג' ויק' ט"ז, (תרי"י שם); ל"א, ג'. ה'. י"ד. ט"ו; ל"ה, ב'. ל"א וזולתו[2]. ובדרז"ל ב"מ צ"א. בעבידתיה טריד, ירו' שבת פ"ב ד"ד ע"ד מיעבד עבידתיה ובירו' תעני' פ"ד דס"ט: מיעבד עיבידתיה פי' מלאכה ועסק וכן כבר עבידא בזה הענין בעזר' ד', כ"ד; ה', ח'; דניאל ב' מ"ט; ג' י"ב] —

עֲבַד (מע' הקודם thun, machen ועיי' בפנים) בפ' המקבל בגמ' תבואה לא יזרענה קטנית (ב"מ ק"ז רע"ב) עבד מאי דעבד אמר צ"ט בעין[3] ואחד בדרך ארץ פי' „עשה כ ג ו ן שאלת חלום[4] ואמרו לו בחלומו צ"ט מתו בעין ואחד בדרך ארץ"[5]. וי"א נטע אילנות על הקברים והשביען שלא ישרשו ושלא יפרחו אלא אותן הנטועין על המתים שמתו בזמנן ולא יצאו אחד למאה. בפ' במה מדליקין בס"ג (שבת ל"ד רע"א) עבד מאי דעבד כל היכא דהוה קמיט טהריה. פי' הביא סדינין ושראן במים כמעשה דמסכת נדה (ס"א.) שפירשנו בע' סדן (ו'). ספר אחר כאן ריצץ בן עזאי תורמסי תרומה אזל איהו ועבד הכי נמי אייתו תורמוסין רציץ[6] פי' הביא תורמוסין ונעץ בכל מקום שהיה שם קבר היה רפה והיה יורד ובמקום שלא היה שם קבר היה חזק והיה יודע שלא היה שם קבר[7]. בב"ר פרש' פ' (ע"ט) א"ל בריה[8] כל הדא[9] טבתא עבדת לן טבריה ולית אנן מדכיין[10] יתה מן קטוליא מה עבד נסב תרמוסין והוה קציץ תורמוס ושדי[11] קוצצתיה וקטילא סליק[12]. בויק"ר פ' והוא ישקיט (ספ"ה) אפיה טבין[13] אזל לגביה מריה דעיבידתא[14]. לרגל המלאכה (בראשי' ל"ג, י"ד) תרג' ירו' (א') עיבדתא דבידי. *[אחי"ה כה"ג בדפ"ר ובנו"ג עיבידתא דאית קדמי ובשדפ"ע ובכ"י ק"ט עבידתא ונ"ל גי' דפ"ר רק צ"ל עיבידתא ומזה הטעם לא הביא רבינו אונקלוס ששם הגי' עובדתא[15] — ודע כי כל הע' מעצם הוראת הע' הקודם הוא אף על כן צדדנו שם הוספותינו ע"ש] —

עָבַד (מע' הקודם ובפרט בענין תיקון העור be-arbeiten, gerben die Haut) בריש שבת (י"ז סע"ב) אין נותנין עורות לעבדן. בסוף כלל גדול אמרו בשבת (ע"ג.) המולחו והמעבדו[16] — (א"ב בל' גמר' בורסי). *[אחי"ה כלו' התואר (בתשמיש השם) עַבְּדָן (שבת י"ז.) הוא הבורסי. וכנ"ה בכלי' פכ"ו מ"ח עורות . . של עבדן והקבוץ שם פט"ו מ"א עריבת העבדנין עיי"ע ער ו'. והפיעל גיטי' נ"ד סע"ב גוילין שלו לא עיבדתין לשמן. שבת ע"ה: חייב משום מעבד. והנפעל תוספת' ב"ק ספ"ט בכ"י אירפ' עורות שאינן נעבדין[17]. והשם המופשט, שבת ע"ה: אין עִיבּוּד באוכלין. ירו' שבת פ"ז ד"י ע"ג מה עיבוד היה במשכן שהיו משרטטין בעורות. ועה"ק שנ"ב ביאר והמעבדו לויא"ן ב"א והוא lôven (= gerben)[18].

עַבְּדַּקָן (der Dickbärtige הורכב מן עב ומן דְּקַן = דִּיקְנָא) (סנה' ק':) כבר פי' בע' זלדקן.

* **עֲבוּז** (כפי הענין עגבות) עירו' נ"ג רע"ב כגי' דפ"ש בגמ' וברש"י עבוזו תנן או אבוזו תנן ופירש"י

---

[1]) ויק"ר פ"ה עיי"ע הבא אח"ז. [2]) עיי' עמת"ר ללעווי ח"ב, 196. [3]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובילק' עקב רמז תתמ"ט ובנו"ג בעין ר ע ה וכב"י ה', פ"י ר' הרע. [4]) בפי' ר"ח לי' כגון ובכ"י ק"ט כעין. [5]) הועתק מפי' ר"ח שהובא בשט"מ לב"מ ובשם ר"ח הסיום שם: והגאון אמר לא גרסנו עבד מאי דעבד ע"כ. [6]) בנו"ג כאן ק ו צ ץ בן זכאי ובכ"י ש"ס כאן וכאן קיצץ בן ע ז א י וכגי' רבינו, בנו"ג עבד איהו נמי הכי ובכ"י ילק' (ד"ס שבת צד ל"ה) הגי' אזל איהו נמי ועביד הכי אייתי תרמוסי וקצץ ע"כ וזו הגי' קרובה לגי' רבינו ובדפ"ר בערוך אי' כאן דיעץ וכן מוכח מכ"י א"פ (בד"ס שם). [7]) עיי' בהפשב"ע ששקל וטרי לפי גי' חמעולה בן עזאי נגד פי' וגי' הרש"י ובענין גי' ראשוני שבערוך עיי' מ"ש ה' באמבערגער בל"ע בשבת ברמז על התוספ' דשבת ונדה הנ"ל. [8]) בכ"י ו"ו ב' א"ל א ב א כל שהיא צ"ל היא. [9]) כ"ה לנכון בדפא"מ ובשרפ"ע בט"ס חדא ובכ"י ו"ו ה"ב וב"ר היא. [10]) בנו"ג מדכן ובמיוחס לרש"י מדכין. [11]) כ"ה נכון בדפ"ר ובכ"י ק"ט ובדפ"ע בט"ס ושרי. [12]) וזה המעשה אי' איזה פעמים קצת בסיגנון אחר במקומו' שהבאתי בע' טלק ב' (ח"ד, ל"ו) עש"ה. [13]) בנו"ג עוד יהיב חוטרא בידיה ועזקתא באצבעיהו. [14]) כ"ה בדפ"ר ובשרפ"ע דעבידתא ועיי"ע הקודם ומ"ש בשם התרג'. [15]) ובזה סלקא תמיהת ה' באמבערגער בל"ע הנ"ל. [16]) וכ"ה בכ"י ש"ס מינכען וא"פ ובמשניו' פיזרו ובריי"ף ובראו"ש ובירו' ובציו' המשני' בדף ע"ה: ע"ש ובנו"ג והמעבד את עורו. [17]) ובנו"ג עבודין. [18]) פערלעס בייטרעגע 6.

בר"ש עבוזו ענבותיו וכן אבוזו (ד"ס במקום בעירו' צד ק"א:) ובכ"י ש"ס עבודו תנן או אבודו תנן ובנו"ג עכוזו, אכוזו ופי' ר"ח בעירו' (עבו זו) [צ"ל עבוזו] בית היריכים בית העגבות מקום החלחולת ע"כ, ופירגמ"ה בבכורו' הבאתי בע' הרגז ע"ש ובע' אכוזו אבל נ"ל גי' עבוז עיקר וכ"ה בתוספת' בכורו' פ"ד הושיבוה על (עב זו) [צ"ל עבוזו] ובכ"י אירפ' עכזו, ומזה בבנין שפעל שעבז עיי"ע ועוד עיי"ע משעבן. ואולי עבוז נגזר מל"פ غبار שבט והושאל לגיד עיי' תרג' איוב מ', י"ז כפי גי' רבינו בע' שעבז.

עֲבַט (מל"מ עָבַט pfänden, עֲבִיטָא פי' עֲבֹט משכן Pfand) כפ' הגוזל ומאכיל בגמ' המכיר כליו (ב"ק קט"ו.) זיל שרי[1]) עביטיך פי' אמר ליה רב הונא לההוא שגנב לו תן הדמים ופדה המשכון שלך מכלל דסבר עשו בו תקנת השוק מן (דברי' כ"ד, י') לעבט עבטו. *[אחי"ה ועיי' הרמ"ה בשט"מ. וכנ"ה בירו' ב"ק ספ"י ד"ז ע"ג יכיל מימר ליה את שרי עביטיך מיני, והפעל באתפעל ב"ק קי"ג סע"ב בר מתא אבר מתא מִיעֲבַט] —

עבט (= עָבִיט, עֲבִיטָא מל"ע غبيط כר Sattel ועוד חפירה בארץ Höhlung, Kufe) בפ' איזהו נשך (ב"מ ע"ב:) ועל העביט של ענבים[2]) פי' כגון עריבה גדולה. בסוף טהרו' (פ"י מ"ד וה') מן המעבט[3]) ומן המשטח[4]) של עלין. בהכדור פכ"ג בכלי' (מ"ב) והעבט של גמל. בפ"ק בעירו' בגמ' שיירא (ט"ו סע"ב וט"ז רע"א) בגמלין באיכופין[5]) בעביטין[6]) פי' כמו כר הגמל (בראשי' ל"א, ל"ד) תרגומו בעביטא[7]) דגמלא. *[אחי"ה וכן פי' רה"ג בכלי' הנ"ל וכנ"ה בספרא פ' מצורע פ' זבים פרש' ב' פרק ג' איזה המרכב המיוחד . . עביט של גמל ופי' הראב"ד גם הוא כעין מדוכה אלא שהמדוכה בית קבולו למעלה והעביט בית קיבולו למטה ע"כ. ומלת עביט ל"ע היא פי' כר הגמל וכ"ה בל"ס עביטא וכ"ה מבואר בב"ר פע"ד — ועוד ענין המלה כעין חפירה בארץ אשר יקובצו בו הענבים וכן פי' לנכון הרמב"ם בטהרו' פ"י מ"ד ורש"י פי' בב"מ הנ"ל כלי גדול שצוברין בו הענבים לפני דריכה, וכנ"ה בירו' מ"ק רפ"ב דפ"א. דורכין את עבטו ויותר נכון עביטו ובשמחות רפ"ה אי' „בועטין לו גתו". ויקב וגת יש להם חפירה בארץ לקבץ שמה יין ושמן עיי"ע גת וא"כ עביט הוא הוא גת וחפירה בארץ כאמור. ולדעת התוספו' בכתובו' פ"ב סע"ב ד"ה עביט מזה הענין עביט של נחושת עיי' שם שלא גרסו עביט של מימי רגלים וכן לא גרסו הריטב"א עיי' בשט"מ לכתובו' שם] —

עבט (= עָבִיט = אָבִיט נ"ל מל"פ آبْتاخت השתנה וא"כ הוא כלי השתנה Nachtgeschirr zum Urin) בס"ג דפ' המוכר את הספינה (ב"ב פ"ט סע"ב) ואפי' עביט של מימי רגלים פי' פעמים שרוחצו ומעביר טינופו ומודד בו. *[אחי"ה וכ"ה בפירשב"ם ונראה שהוא מפי' ר"ח. ועה"ק יש לו ערך בפני עצמו וכן בדפא"מ ואחריו נגררו (ולא כבשרפ"ע וכ"י שלפיהם נכלל ללא נכון עם ע' הקודם לזה) ובעה"ק היטב מפורש כלי של השתנה ע"כ. והוא מל"פ הנ"ל ובע' אבט הביא רבינו אבטאות של כרכים (שבת מ'. ושם:) וכתב וי"א עביט וא"כ אבט ועביט לדעתו אחד הוא וגם בע' בטח כתב שינוי הנוסחאות הכטח אבטח אבטי ומזה יש לדון כי עביט הוא הוא אביט הוא הוא אבטח וזה האחרון קרוב מאוד לכתיבת המלה הפרסית. ובענין עביט בכתובו' פ"ב סע"ב עיי"ע הקודם] —

* עובטין עיי"ע עוכשים.

* עַבְיָא (פי' עָב dick) ירו' תעני' פ"ב דס"ה: עיי"ע עב ב'. פי' עשו החטא עב ועיי' פירש"י למיכ' ז', ג' ושם הביא וז"ל כך מצאתי בתרג' ירושלמי עבדנוה כקליעה דחובין ע"כ ובתרג' ירו' שלפנינו לי' אבל בתענית ירושלמי (שם) אי' עבדוה קליעה דחובין.

☞ עֲבוּף (כמו עַבְעַף הורכב מן עב ומן עף וע"ן מובלעת וא"כ עֲבוּף אילן שעליו עבים dichtbelaubt) תרג' עץ רענן (דברי' י"ב, ב') אילן עבוף ואולי טעות הוא כי תרג' תחת כל אלה עבותה (יחזק' ו', י"ג) כל בוטמא מעפיא עיי"ע עף בתרא. *[אחי"ה לא יתכן פי' ר"ב כי בכ"מ (מ"א י"ד, כ"ג; מ"ב ט"ז, ד'; י"ז, י'; ישעי' נ"ז, ה';

---

[1]) כ"ה בכ"י ובדפ"ע בט"ס שדי. [2]) וכ"ה עביט של ענבים בתוספ' דמאי פ"ו ובתוספת' מעשרו' פ"ג (ובכ"י אירפ' בט"ס עבוט) תוס' ב"מ רפ"ו אבל בירו' דמאי פ"ו דכ"ה סע"ג וירו' ביצ' רפ"ה דס"ב ע"ד עבט של ענבים וכ"ה בפי' רה"ג לטהרו' פ"י מ"ה. [3]) בנו"ג העבט ובפי"מ להרמב"ם עביט. [4]) בנו"ג המשטיח. [5]) בנו"ג ובתוספת' עירו' רפ"ג (ב') באוכפות ובפי' ר"ח באוכפין וכ"ה בכ"י ובדפ"ר אבל בשרפ"ע נשמטו שתי תיבות הללו. [6]) כ"ה נכון בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב ובדפ"ר אבל בכ"י ק"ט ובשרפ"ע בעבוטין. [7]) בפי' רה"ג לכלי' פכ"ג מ"ב בט"ס בעבוטא.

תהלי׳ ל״ז, ל״ה; ג״ב, י׳) תרג׳ רענן עבוף ובדפוסי׳ אחרונים בט״ס ענוף וצ״ל בבי״ת כדאי׳ בדפ׳ סביוניטה לדברי׳ הנ״ל וכן בדפוסי׳ אחרונים רעננה (איוב ט״ו, ל״ב) עבופיא. והוא הרכבה מן עב ומן עֳפִי בל״ס עופיא עיי״ע עף בתרא — ועב בל״ע اغبى בל״נ غيياء נאמר על עוביו של ענפי ועלי האילן וכן עפי עלי אילן וא״כ עבוף (= עבעף) הוא חיזוק הענין] —

עֲבַץ אולי מל״ע عبس, عبس כהה düster, finster) ופניהם אל יחפרו (תהלי׳ ל״ד, ו׳) תרג׳ ואפיהון לא עבצו. *[אחי״ה וכ״ה במתורגמן וכתב בעל הערוך הביאו ולא פירשו ע״כ ובנו״ג עצבו ונ״ל מל״ע הרשומה ופי׳ לא כהה והפכו ונהרו (תהלי׳ שם)] —

* עֲבַץ, עֲבָצָא (= אַבְצָא, בַּעַץ Zinn) תרג׳ בדיל (יחזק׳ כ״ז, י״ב) עבץ ותרג׳ הבדיל (במדבר ל״א, כ״ב) עֲבָצָא כ״ה בדפ׳ סביוניטה ובשדפ״ת אבצא וכ״ה בע׳ בעץ ע״ש ושם מבואר.

* עַבִּיץ (כמו חַבִּיץ עיי״ע ח״ג, של״ה) ירו׳ חלה פ״א דנ״ח רע״א צריכין אנו מכריזין באילין דעבדין עביצין. והוא הוא חביץ של בבלי ברכו׳ ל״ז.

עבר (= עָבְרָא פי׳ בריח Riegel והפעל בפיעל בל״מ (מ״א ו׳ כ״א) ויעבר פי׳ ויבריח (verriegeln בפ׳ המוציא תפילין בגמ׳ נגר הנגרר עירו׳ ק״ב.) חזייה לההוא דהוה תלי בעברא דדשא. בפ׳ אלו דברים בפסחים בגמ׳ ר׳ אליעזר (ס״ח:) רב ששת כל ל׳ יום מהדר תלמודיה ותלי בעברא דדשא ואמר חדי נפשי[1]. בר״ג דהחליל (סוכ׳ נ״ב סע״א) תלא נפשיה[2] בעברא דדשא והוה מצער טובא[3]. בס״ג דפ׳ משילין (ביצ׳ מ׳.) איתלי[4] ליה בשרא בעברא דדשא. בפ׳ אין דורשין בגמ׳ דסמך כל המסתכל (חגיג׳ ט״ו:) אשכחיה שמואל לרב יהודה דהוה קא תלי בעברא [דדשא][5] פי׳ בבריח הדלת. בר״ג דפ׳ השולח גט (גיטי׳ ל״ב:) רבינא אשכחיה לרבא[6] בר יצחק דתלי וקאי בעברא דדשא. בס״ג דגיטי׳ (פ״ח.) התם דרמו להו כי עברא[7] פי׳ חתימות הללו מוטלין באמצע[8] כמין בריח מבריח מזה לזה ואין גגן כלפי אחד מהן. — (א״ב תרג׳ והבריח התיכון (שמות כ״ו, כ״ח; ל״ו, ל״ג) ועבראה מציעאה). *[אחי״ה צ״ל ועברא מציעאה בדפ׳ סביוניטה תמיד נקוד עָבְרָא והקבוץ (שם כ״ו, כ״ו. כ״ז, כ״ט) עָבְרֵי, עָבְרִין, עָבְרַיָּא ולדברי׳ ג׳, ה׳ דשין וְעָברין ובשדפ״ת עַבְרָא והקבוץ עַבְרִין עַבְרֵי. וכגי׳ רבינו עברא בלי יו״ד אי׳ ג״כ בכ״י ש״ס ביצ׳ מ׳. אבל בפי׳ ר״ח שם עיברא וכ״ה בשבת י׳. וכ״ה בכ״י ש״ס חגיג׳ ט״ו: ובנו״ג בביצ׳ עבורא וכ״ה בכ״י ב׳ בפסחי׳ ס״ח: ובסוכ׳ נ״ב. בנו״ג עיבורא ובגיטי׳ בשני המקומו׳ הנ״ל עיברא ובכ״י ק״ט עיבורא אצל הגי׳ עברא. וענין המלה מלשון עֲבָרָה, עֲבִירָה Durchgang כמו בריח מל׳ ברח והפעל בל״מ (מ״א הנ״ל) וַיְעַבֵּר ותרגומו באפעל ואעבר, ותרג׳ מברח (שמות כ״ו, כ״ח) מַעְבַּר; לברח (שם ל״ו, ל״ג) תרג׳ בדפ׳ סביוניטה לְאַעְבָּרָא] —

עָבַר (מל״מ ענינו העתק עצם ממקום למקום הן בטבעי הן במוסרי übergehen, übertreten, ועוד במושגים המתעפים) בס״ג דפ׳ המוכר את הספינה (ב״ב צ״א סע״א) עברא זעירא דכות[9] פי׳ „אותו מעבר קטן"[10]) שבכותה. בפ׳ תפלת השחר (ברכו׳ כ״ח:) כל פרשת העיבור יהיו צרכיהן מלפניך[11]) פי׳ בתלמוד (שם כ״ט:) אפי׳ כשישראל עוברין על דברי תורה יהיו צרכיהן מלפניך — (א״ב תרג׳ ערות דבר דברי׳ כ״ד, א׳) עברת פתגמא) ואיכא דאמרי אפי׳ כשאתה מלא עליהם עברה יהיו צרכיהן לפניך[12]). בפ׳ אמר להם הממונה בגמ׳ הביאו לו (יומ׳ ל״ג:) עבורי דדרעא[13]) אסור פי׳ להעביר תפילין שביד בכליין[14]) קודם תפילין של ראש אסור למה כי כשיבא להוציאן יעלו

---

[1]) בנו״ג חדאי נפשאי ובכ״י ב׳ וא״פ ובכ״י רש״י (ד״ס לפסחי׳ שם) חדאי נפש. [2]) וכ״ה בכ״י ש״ס ב׳ בפסחי׳ הנ״ל. [3]) ובכ״י ש״ס הוה קא מצער (בנו״ג מצטער) ושם בכ״י הגי׳ בגידא דגימלא צ״ל דגמלא וכ״ה בכ״י ב׳ בחגיג׳ ט״ו. [4]) בנו״ג תלא. [5]) וכ״ה לפנינו ושם בעיברא וכ״ה בילק׳ ישעי׳ ל״ג ובתש׳ הרשב״א ח״ה סי׳ קפ״ה. [6]) בנו״ג לרב נחמן. [7]) בנו״ג כעיברא. [8]) כ״ה לנכון בדפו״ו אבל בשדפ״ע פי׳ עורות הללו. [9]) כ״ה בכ״י ק״ט וכ״ה בע׳ כרדו ובדפ״ע דכותי ובנו״ג דכותא ובנו״ג עיברא וכ״ה בפי׳ רגמ״ה זהו אור כשדים. [10]) כ״ה בפי׳ רגמ״ה. [11]) בנו״ג בכל פרשת העבור יהיו (נ״א ויהיו) צרכיהם לפניך ובכ״י ש״ס פי׳ (ד״ס ברכו׳ צד ע״ד:) כגי׳ רבינו. [12]) בנו״ג אפי׳ בשעה שאתה מתמלא עליהם עברה כאשה עוברה יהיו כל צרכיהם לפניך א״ד . . אפי׳ בשעה שהם עוברים על דברי תורה יהיו כל צרכיהם לפניך וכ״ה הסדר בכ״י ש״ס ושם כגי׳ רבינו מלא עליהם וכו׳ ושם אפי׳ בשעה שישראל עוברין וכו׳. [13]) כ״ה לנכון בדפ״ר וכ״ה בכ״י ש״ס א״פ ול״ד ובשאר מקומות שהביאם בעל ד״ס ליומי צד מ״ג. ובכ״י ש״ס מינכען מאידרע אטוטפתא ובנו״ג מדרעא לטוטפתא ובשדפ״ע וכ״י ק״ט עבורי דרעא וכו׳. [14]) כ״ה לנכון בדפ״ר ובכ״י ופי׳ בתיק של תפילין עיי׳ תוספ׳ ביומ׳ שם ומ״ש ר״ת בשם רח״ג ועיי׳ ג״ב פי׳ ר״ח בשם הגאון.

בידו תפילין של ראש ואסור להניחן קודם תפילין של יד כמפורש בס"ג דפ' הקומץ רבה (מנחו' ל"ו.) תניא [1]) כשהוא מניח מניח של יד ואח"כ של ראש וכשהוא חולץ חולץ של ראש ואח"כ של יד ומפרש שם מ"ט והיו לטוטפות בין עיניך (דברי' ו', ח') כל זמן שבין עיניך יהו שתים הלכך חולץ בתחלה של ראש כמצוותה ומניח בכים של תפילין למטה ואח"כ חולץ של יד ומניח בכים למעלה וכשיבא ללבוש לוקח תפילה של זרוע שהן למעלה ומניחה לאלתר ואינו עובר על המצות ואח"כ נוטל הטוטפת שהיא למטה בכים ומקיים כל זמן שבין עיניך יהו שתים [2]). באלו טרפות בגמ' דסמך סימני העוף (חולי' ס' סע"ב) ואת העם העביר אותו לערים (בראשי' מ"ז, כ"א) מאי נפקא מינה כי היכי דלא ליקרו לאחוהי גלותא בני גלותא [3]). בראש ברכות בגמ' וחכ"א עד חצות (ד' :) וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה. בכל הזבחים פ"ה בזבחי' (ע"ז:) תעובר צורתו ויצא [4]) לבית השריפה. בפ' כל שעה בגמ' האוכל תרומת חמץ (פסחי' ל"ד רע"ב) בדם ובבעלים תעובר צורתו [5]) ויצא לבית השריפה. פי' פסולו בגופו כגון פגול בדם ובבעלים שאירע בו פסול מחמת הדם שנשפך או מחמת הבעלים שמתו דפסול טומאה הוי משום הכי בעי צורה וממתין עד שתעובר צורתו ואח"כ מוציאו לבית השריפה. *[אחי"ה שרש עבר נרדף עם הלך או נסע ד"מ חולי' כ"ז: סנהד' ע'. דרש עובר גלילאה [6]). ירו' שבת פ"ז ד"ט. ירו' יבמו' פ"ח ד"ט ע"ג עברת בידך וכו' עיי"ע יד (ח"ד ק"י). ירו' דמאי פ"א דכ"ג. ב"ר ס"פ נ"ד עוברים ושבים, ירו' שביעי' רפ"ג דל"ד ע"ג עוברין ושבין. ביצ' כ"ו. מום עובר (הפכו מום קבוע). והושאל לנסיעה בזמן לדבר שחלף והלך ברכו' נ"ד. נותן הודאה על שעבר וצועק על העתיד, ירו' תעני' פ"ב דס"ה סע"ג נותן הודייה לשעבר וצועק לעתיד לבוא. ושם: כל דבר שהוא לשעבר וכו', ירו' גיטי' פ"ז דמ"ח סע"ג ירו' סנה' פ"ד דכ"ב רע"ב לשעבר וענינו כמו בדיעבד בבבלי עיי"ע עבד וע' בא (ח"ב, א':). ובדרך ל"מ בקשור לפני ויק"ר פכ"ג עבור לפני התיבה, ברכו' ל"ד. העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו. וכן פי' הירושלמי (ברכו' פ"ד ד"ח רע"ב) בכל פרשת העבור: כל מה

שש"צ העובר לפני התיבה תובע יהו צרכי עמך לפניך גלויים [7]) ופי' הבבלי עיי' לעיל וכל זה רק בדרוש האגדה עיי' למטה. ותרג' הוא עבר לפניהם (בראשי' ל"ג, ג') והוא עבר קדמיהון ועיי"ע עבר ד'. ועוד ענין הסרה והעתקה כאלו עבר עליו והסיח דעתו ממנו פסחי' מ"ב. במשנ' ואלו עוברין בפסח וכו' ופי' התוספו' עוברין היינו מעל השולחן דלאו בני מיכל נינהו וכו' (ולא כרש"י שעוברין עליהן בבל יראה ובבל ימצא), וכן ב פַ ע ל ברכו' כ"ז סע"ב תא ונעבריה. שם כ"ח רע"א דלמא מעברן לך. יומא ל"ג: עבורי דדרעא וכו' עיי' לעיל. יבמו' ס"ג רע" בעבורי מיעברא במלה, פי' הסיר עברתו. וכן ב ה פ ע י ל גיטי' נ"ז: כבר נשבענו להקב"ה שאין אנו מעבירין אותו באל אחר ואף הוא נשבע לנו שאין מעביר אותנו באומה אחרת. שמ"ר פ"ל אם הרג נפש אחת מישראל כאלו העביר איקונין של מלך. ב פ ו ע ל תעובר צורתו, צורתן פסחי' ל"ד. ושם: פ"ב. ושם: ירו' פסחי' ספ"ו דל"ג ע"ד תוספת' פסחי' פ"ו ותוספ' זבחי' פ"ז ובכ"י אירפ' תעיבר וצ"ל תעובר ובנו"ג תעבר ויש לנקד תְּעֻבַּר. ופי' שנה פניו. ועוד ענין עברה והולכה תמור' כ"א סע"ב וכ"ב. עיברה שנתה ושם ג"כ עברה שנתה פי' שכבר עברה עליה שנה. ע"ז ס"ה: אזל מעבר להו מעברה. מדות פ"ב מ"ב כאלו עברו עליו את הדין פי' עברו חוק ועוותו הדין ובשמ"ר פ"ל ב פ י ע ל וכי ימכר איש את בתו לאמה (שמות כ"א, ז') מי גרם לו כך אלא עיבור הדין שעיבר על אחרים ואולי הוא מל"ע عبر גלה דעתו על אחרים. ה פ ע י ל עירובי' ס"ד: אין מעבירין על האוכלים עיי' פירש"י ושם בסוף העמוד שלימין מעבירין פתיתין אין מעבירין. יומ' כ"ג. מעביר על מדותיו. שם ל"ג סע"א נ"ח: ע'. פסחי' ס"ד: מגיל' ו': מנחו' ס"ד: אין מעבירין על המצות כלומ' הפוגע במצוה לא יעבור עליה מבלי שיעשיה תחלה — תוספת' שבת פ"ז (ח') וספרי שופטי' פ' קע"א חמעביר על העין עיי"ע זכר (זיכורו) גי' רבינו ומ"ש בח"ג רצ"ב וגי' כ"י אירפ' מעבירין את העין בשבת. ועוד ענין ל"מ כמו עברו את תורתיך (דניאל ט', י"א) העוברים את בריתי (ירמיה ל"ד, י"ח) כתובו' ע"ב. העוברת על דת משה ויהודית. שם ק"א סע"א עוברת על דת וחברותיה

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע תנא. [2]) ובגוף הענין כתבו כן התוספ' (ר"ת) בשם רה"ג ועיי' ג"כ פי' ר"ח בש"ס ווילנ' בשם גאון. [3]) וכ"ה בפי' רגמ"ה (קובץ כ"י אנגיליקי דף שי"ו) ושם דלא ליקרו ליה לאחווה גלוותא בני גלוותא ובנו"ג דלא ליקרו לאחיו גלוותא אבל מפי' רש"י נראה שגרס ג"כ כבערוך. [4]) וכ"ה במשנ' שבמשניות ובמשנה דש"ס ויצאו, ובכ"י ק"ט ויוצא. [5]) ובנו"ג צורתן. [6]) בשבת פ"ח, ובב"ק נ"ב, דרש ההוא גלילאה. [7]) כ"ה במהרש"ס.

עיי' פירש"י, ירוש' כתובות פ"ז דל"א ע"ג נשים המעברות (?) על דת מאבדות את הכל וכן נאמר בל"ס עבר נמוסא, פוקדנא. וממנה השם עבירה פי' חטא והרבה עם הפעל עבר עבירה פירוש עושה עבירה עיי' הפעל והשם ברכו' י"ב: י"ט. כ"ח: ל"ג. ל"ד: מ"ו. ס': ס"ג: שבת ל"ג. ג"ה: עירו' י"ט. ק'. יומ' כ"ט. ל"ח: פ"ה: פ"ו. פ"ו: תעני' י"א. ט"ז. שם: מגיל' י"ב. ט"ו. מ"ק כ"ז סע"ב חגיג' ה' סע"ב ט"ז. יבמו' ע"ה: נזיר כ"ג: סוט' ג'. שם: י'. י"א: ל"ו: מ"ד: קידוש' ל"ט: מ': ב"ב ע"ח: סנה' ט'. י"ט: מ"ד. ע"ה. תמור' כ': אבות פ"ג מ"א אבדר"נ פכ"ד. פ"ל. תוספת' ב"ק רפ"י (בהמה ונעברה בה עבירה). והקבוץ עֲבֵירוֹת שבת ל"א: יומ' פ"ה: פ"ו: פ"ז. סוט' מ"ד. ב"ב ט"ז: קס"ד: ובלא"ר בתרג' עֲבֵירְתָּא (תרגי משלי י', כ"ג; כ"א, כ"ז) והקבוץ עֲבֵירָן תר"י א' לויק' כ"ו, י"ח; לבמד' ל"ה, כ"ה. ועוד ענין ערוה ותרג' ערות דבר (דברי' כ"ג, ט"ו; כ"ד, א') עבירת פתגם (עיי' ר"ב לעיל). וכןבדרז"ל ב"ר פ"צ פיו שלא נשק בעבירה, גופו שלא נגע בעבירה, וכ"ה במד"ר פי"ד. סנהד' ע' רע"א הכל מצויין אצלה בעבירה, סוט' י'. אין טחינה אלא לשון עבירה עיי"ע טחן. שם י"א: תבען לדבר עבירה, ל"ו: לדבר עבירה נתכוונו. והתואר עבריין גדה י"ג רע"ב המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי . . ור' אמי אמר נקרא עבריין שכך אומנות של יצר הרע היום אומר עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך וכו'. שבת מ': האי מאן דעבר אדרבנן שרי למקרי ליה עבריינא [1]. ועוד התואר עָבוֹרָא בל"ס עָבוֹרָא פי' עובר בל"ע عابر Reisender ירו' תעני' פ"ד דס"ט. ולמה הוא קרי לון כפר ביש דלא הוו מקבלין לעבורא, והקבוץ עֲבוֹרַיָּא תרג' בראש' י"ח, ג'; כ"א, ל"ג ועוד בענין מעביר נחלה ב"ב קל"ג סע"ב לא תיהוי בי עבורי אחסנתא וכו' עיי' פירשב"ם. והשם עִיבּוּר בל"ס עֲבָרָא פי' דרך ומזה פרשת העיבור (ברכו' הנ"ל) כמו פרשת דרכים Scheideweg אשר שם היה סכנת דרכים מפני הליסטים כדאי' בסנהד' ע"ב רע"א ויוצא לפרשת דרכים ומלסטס הבריות [2]. עֲבָרָה, עֲבִירָה (Durchgang) דרך עברה סנהד' ס"ד: [3] זבחי' ל"ז: גמר עברה מכבור עיי' פירש"י. נדה י"א. ירו' ב"ק פ"ב ד"ג. בשעת עברתן. שמ"ר פט"ו העברה שאני עובר קשה היא שנאמ' (שמות י"ב, י"ב) ועברתי וגו'. ירו' עירו' פ"א די"ט. כדי עבירת אדם. ומה שענינו שינוי צורת עיי' לעיל הפעל וממנו השם עיבור צורה פסחי' ל"ד. ע"ג: פ"ב. ושם: מנחו' נ': ובענין עיבור הדין שמ"ר פ"ל עיי' לעיל. — ועל שם עברה או עבירה נקרא הבריח עברא, עיברא עיי"ע הקודם לזה. ובענין עברא (עיברא כגי' הספרים) של ב"ב צ"א. עיי"ע כרדו ומ"ש] —

עֵבֶר (מל"מ פי' צד וכן בל"ס עֶבְרָא בל"ע عبر Jenseits, Seite ותואר לאברהם ולבניו לפי שבא מעבר הנהר עיי' בפנים) בב"ר פ' מ"ב ויגד לאברהם העברי ר' יהודה אומר כל העולם מעבר אחד והוא מעבר אחר [4] רבנן אמרי שהוא מעבר הנהר ומסיח [5] בלשון עברי. בר"ג דפ' כל כתבי (שבת קט"ו סע"א) עיברית (עולמית) [6] [וצ"ל עילמית] פי' לשון דעבר הנהר. *[אחי"ה בב"ר הנ"ל א' עוד קודם רבנן אמרי: ר' נחמיה אמר שהוא מבני בניו של עבר. ודעת נוטה כי נקרא אברהם על שם שבא מעבר הנהר כדכתי' (יהושע כ"ד, ג') ואקח את אביכם את אברם מעבר הנהר וגו' והיה ראוי להיות עברי נהרי אבל הכתוב תפש דרך קצרה עיי' ראב"ע לשמות כ"א, ב' וישראל נקראו עברים מזה הטעם על שם אברהם שבא מעבר הנהר ולא בעבור שהם מיוחסים אל עבר כי אז ישתתפו עמנו בני ישמעאל ובני קטורה ובני עשו ואנחנו לא מצאנו קורא אהיךרק אדום לבדו עיי' ראב"ע שם. ובשמ"ר פ"ג אי' למה קורא אותם עברים על שם שעברו ים. והתואר בתרג' בראשי' י"ד, י"ג אברם עִבְרָאָה, ושם ל"ט, י"ד גברא עבראה (ובתר"י שם ושם עיבראה), שם מ' ט"ו הקבוץ: ארע עִבְרָאֵי ולנקבה תר"י א' לשמות א', ט"ו עִבְרַיְיָתָא. ירו' מגיל' פ"א דע"א: עברי לדיבור. עברי יש לו לשון ואין לו כתב וכו', סנהד' כ"א: ואסת"ר פ' וישלח כתב עברי, ושם כתב עברית ופירש"י של בני עבר הנהר

[1]) וידוע שאנו נוהגים לומר בערבית של יוה"כ קודם כל נדרי: אנו מתירין להתפלל עם העבריינים והוא עפ"י מרדכי ליומי פ"א וז"ל ונכנסין לב"ה ומתירין חרם להתפלל עם כל איש אשר עבר על גזירת הקהל אפי' אינו מבקש שיתירו לו דאמר ר' שמעון חסידא (כריתו' ו':) כל תענית שאין בו מפושעי ישראל אינו תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב בין סמני הקטורת ואמר אביי מהכא ואגדתו על ארץ יסדה. [2]) ועיי' מ"ע ב"ח ללעף ח"ב 325 ועוד עיי' מ"ש הרב הח' האכמוטה שם ח"א 560. [3]) ושם ג"כ העברה עיי"ע ח"ג, ר"ל. [4]) בנו"ג אחר. [5]) בנו"ג ומשיח. [6]) כ"ה בדפ"ר ובשרפ"ע עלמית.

וכפי' הערוך לעיל ועיי' מ"ש באריכות בע' אשר ב' (ח"א, שכ"ד והלאה). מגיל' י"ח. עיי"ע גפתית. גיטי' פ"ז: במשנ' גט שכתבו עברית . . יונית ועדיו עברית עד אחד עברי ועד אחד יוני ועיי' ירו' ב"ב רפ"י די"ז רע"ג. ומה שענין עֲבָר צד בל"מ ובל"ס עֶבְרָא אי' כן הרבה בתרג'. עבר הנהר (מ"א ה' ד') תרג' עִבַּר פרת וכ"ה עיברא בתרג' שמות כ"ח, כ"ו; לש"א י"ד, מ"ג; וכן תרג' כתף (מ"א ז', ל"ט; יחזק' מ"ו, י"ט; מ"ז, ב') וכן תר"י ב' לבמד' י"א, י"ב כפי גי' רבינו בע' עבר ה' ע"ש. וכן תרג' עבר הירדן (בראשי' נ', י', י"א) בעיברא לירדנא; עבר לים (דברי' ל', י"ג) מעברא לימא. הר העברים (במדי' כ"ז, י"ב; דברי' ל"ב, מ"ט) טורא דְעִבְרָאֵי — עיבר ימינה ב"ב מ' סע"ב[1]) וביומ' ע"ז: עירובי' י"ט סע"א[2]) וברכו' נ"ד. אי' עבר ימינא והוא שם מקום כפי' רגמ"ה בב"ב הנ"ל וכ"ה בפירשב"ם שם. ורש"י בברכו' פי' שם מדינה בדרומו של פרת ובעירו' פי' עבר הנהר פרת בדרומו. ורשב"ם פי' בב"ב צ"א. עיברא זעירא וכתב: „כך שמו." ואולי יש קצת המשך ביניהם אבל עיי"ע כרדו] —

עבר (= עוֹבֵר פי' מל"מ מה שהוא הולך לפניו והקדימו (vorangehend, vor בר"ג דפסחי' (ז':) ובגמ' דפ' לולב הגזול (סוכ' ל"ט.) ובנדה בפ' האשה בגמ' מי גריסין (ס"ג.) מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא דכתיב (ש"ב י"ח, כ"ג) וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבור את הכושי כלו' „רץ אחימעץ והקדים את הכושי" *[אחי"ה הועתק מפי' ר"ח לסוכ' הנ"ל וכן הובא המאמר כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן (פי' קודם עשייתן) בפסחי' קי"ט: מגיל' כ"א: מנחו' ל"ה סע"ב ובכל מקומות הנ"ל (חוץ במנחו') הובאו עוד ראיות מן והוא עבר לפניהם (בראשי' ל"ג, ג') ומן ויעבר מלכם לפניהם (מיכה ב', י"ג)] —

עִבֵּר (בפיעל והתפעל א') ענין הריון ,schwanger sein werden ב') ענין הוספה איזה החלק לכל einverleiben ג') ענין הוספת יום א' לחודש או חודש א' לשנה einschalten, intercaliren ומכל אחד שמות והפעלים עיי' בפנים) בר"ג דפסחי' (כ' סע"ב) [ובר"ה בר"ג דפ' אם אינן מכירין] (כ"ו.)[3]) מאמתי משיאין משואות[4]) לאור עיבורו כבר פירשנו בע' אור[5]). כיצד מעברין (עירו' פ"ה מ"א) כבר פירשנו בע' אבר. בילמדנו בריש וידבר (תנחומ' במדב' סי' ט') השובת במדינה אפי' היא גדולה כאנטוכיא מהלך את כולה ועיבורה וחוץ לעיבורה[6]) אלפים אמה ומהו עיבורה החניות ופונדקין[7]) שחוץ למדינה שעל הדרך ומערת צדקיהו שהיו בה י"ח מיל[8]) מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה סכיב. בב"ר פרשת נ"ב (נ"א) עברתו לא כן בדיו לא כן עשו[9]) (ירמיה מ"ח, ל') תחילת עיבורו של מואב לא היתה לשם זנות אלא לשם שמים בדיו לא כן עשו אלא לשם זנות [שנאמ'] (במדי' כ"ה, א') וישב ישראל בשטים ר' סימון אמר מתחילת עיבורו של מואב לא היה לשם שמים אלא לשם זנות בדיו לא כן עשו [שנאמר] (רות ג', ו') ותרד הגרן[10]) — צמרת הארז (יחזק' י"ז, ג') תרג' עברתא דארזא רמא[11]). ויך שרשיו כלבנון (הושע י"ד, ו') תרג' ויתבון על תקוף ארעהון כאילן ליבנן דמשלח עוברתיה. כי תאמר אלי שאהו בחיקך (במדי' י"א, י"ב) תר"י (ב') ארום תימר ליטול יתהון בעיבר. — (א"ב בנוסחאות דידן כתוב סבול יתהון בחובך וגי' בעל הערוך לא תתכן ויש לגרוס בחובך או בעובך עיי"ע חב ועיי"ע עב). *[אחי"ה אמת הדבר כי בחובך או בעובך יש לו טעם נכון עיי"ע חב (בח"ג, שכ"ט) וכגי' תר"י ב'[12]) בכ"ז גם לגי' רבינו יש לה פתרון והוא מל"פ بر = بَرْ פי' חיק Busen, Schooss ועוד בל"פ ענינו ענף, זמורה ופארות וזה מה שתרג' צמרת עברתא וכן תרג' ירו' א' זמורה (במדי' י"ג, כ"ד) עוברתא ובתר"י ב' עוברא, ותרג' פארות (יחזק' י"ז, ו') עוֹבְרָן, ותר"י א' לבראשי' מ"ט, כ"ב בן פורת יוסף: (בעובדתהא) [צ"ל בעוברתהא] כבשת כל אילני סרקא — ודע כי ר"ב הפריד ללא נכון ע'

---

[1]) בקצת דפוסי' בעבר ימינא וכ"ה בכ"י ש"ס ה'. [2]) כפי גי' רש"י וכ"י ש"ס מ' וא"פ וע"י ובנו"ג מעבר. [3]) הוספתי על פי ע' אר (ח"א, רס"ג.) אשר שם הביא רק זה דר"ה וא"כ כאן צ"ל כמו כן כי עליו רומז רבינו בפירושו ופירושו הועתק מפי' ר"ח לר"ה (ש"ס ווילנ') אבל בכ"ז בעי' אר רמזתי ג"כ על פסחי' ב': מפני שרבינו מציינו כאן. [4]) עיי' מ"ש בע אר. [5]) עיי' הערה הקודמת ובעי' אר צ"ל במקום נולד: מולד כדאי' בפי' ר"ח בר"ה אשר משם הועתק פי' רבינו. [6]) בנו"ג כאנטוכיא שהיא מדינה גדולה וכו' ועבורה וחוץ מעבורה. [7]) בנו"ג ופנדקאיות. [8]) בנו"ג והשובת במערה אפי' היא גדולה כמערה שברת בה צדקיה מלך יהודה שהיה בת י"ב מיל ובמד"ר אי' י"ח מיל ועוד עיי' עירו' ס"א: ושאילתו' בשלח סי' מ"ח. [9]) כ"ה בדפ"ר אבל בדפ"ע אחרי' ובמדי' ועברתו ובמקרי' ולא כן בדיו אבל במדי' ג"כ כגי' הערוך. [10]) ועיי' ג"כ רות רב' פ' ותרד הגרן וילק' וירא רמז פ"ו וילק' ירמי' ר' של"א. [11]) כ"ה נכון בכ"י אבל ברפ"ע מצמרת הארז והוא בפסוק כ"ב אבל שם אי' בתרג' בע"א וזה נעלם מעיני ה' לעווי כי לא ראה כ"י ערוך. [12]) ובתר"י א' אי' טעון טורחנהון בחילך.

בדבור המתחיל צמרת הארז וכו׳ מע׳ הקודם לזה אבל בכל דפ״ע וכ״י הוא ערך אחד, ובאמת מלה פרסי׳ הנ״ל בהוראה ראשונה פירושה כבדות Schwere ועוד הריון Schwangerschaft ועוד עֻבָר שבמיעי האשה או הבהמה Foetus ועוד פי׳ ענין מלוי Fülle. וא״כ שרש עבר הוא כמו בער בהיפך האותיות וע״ן הוא סימן ההכרה הארוכה. עפ״י הדברים האלה מובנים המושגים המסתעפים והם א׳) ענין הריון קידושי׳ ל״א: ר׳ יוחנן כי עיברתו אמו מת אביו, ירו׳ קידו׳ פ״א דס״א: עברת ביה אימיה מיית אבוהי, ובפסיק׳ רבתי פכ״ג בנת פעל כיון שנתעברה בו אמו מת אביו. פַּעֵל כי הרתה (בראשי׳ ט״ז, ה׳) תרגום ארום עַבָּרַת. האנכי הריתי (במדי׳ י״א, י״ב) תרג׳ האנא עַבָּרִית. בינוני פעול מְעוּבֶּרֶת יבמו׳ ל״ו: והלאה. קי״ט. והלאה ב״ר פפ״ה ילק׳ במדב׳ ר׳ תר״ץ. והקבוץ מְעוּבָּרוֹת יבמו׳ ל״ג: והלאה, ובינוני פעול כפעל מְעַבְּרָא תרג׳ לבראש׳ ט״ז, י״א; ל״ח, כ״ה; לשמות כ״א, כ״ב; כ״ד, י׳. בקבוץ חולי׳ נ״ט: כל מְעַבְּרָתָא. אתפעל: אִתְעַבְּרַת עי׳ תרג׳ ירו׳ לבראש׳ י״ט ל״ו. ל״ז; כ״א, ב׳; ל״ח, י״ח, וכהבלעת הת׳ יבמו׳ מ״ה. איעברא. התפעל ב״ר ר״פ מ״ה אין האשה מִתְעַבֶּרֶת מביאה ראשונה. וכן נאמר על הבהמה חולי׳ נ״ח. עיברה .. בשעיברה, תוספת׳ ב״ק רפ״י ועיברה אצלו. תמורה י״ט. בהמה מעוברת. ב״ק מ״ז. פרה מעברתא — ועוד בבינוני פעול (במשקל מורט תחת ממורט) עוּבָּרָה, עוּבֶּרֶת תחת מְעוּבָּרָה, מְעוּבֶּרֶת גיטי׳ כ״ג: היתה עוברה, עירו׳ נ״ג. אשה עוברה (ובע׳ אבר ב׳ גי׳ רבינו מעוברה ובכ״י ש״ס מעוברת). ברכו׳ כ״ט: אשה עוברת, יומ׳ פ״ב. עוברה שהריחה, שם: ההיא עוברה דארחא וכו׳, תוספת׳ נדה רפ״ח עוברה ושאינה עוברה. הקבוץ נדה ס׳: היו שתיהן עוּבָּרוֹת, ירו׳ כתובו׳ פי״ב דל״ה. אי לכם עוברות שבא״י. השם המופשט עִבּוּר ב״ר פ״כ, עיבור שם ס״פ נ״א עי׳ לעיל וש״נ. תרג׳ איוב ג׳ ג׳. תר״י א׳ לבראש׳ כ״ה, כ״ד מאתן וישובעין יומי עיבורהא. והקבוץ נדה מ׳. תרי עִיבּוּרֵי. ב׳) ענין פרי בטן במעי אמו (Embryo) עֻבָּר חולי׳ פ״ד מ״א, שם נ״ח. תמור׳ י׳: י״ט. נזיר נ״א. ירו׳ ע״ז פ״א ד״מ ע״ד, יבמו׳ ל״ז. תוספת׳ נדה פ״ב ובקהל״ר פ׳ כאשר אינך צ״ל עוברה של אשה ובנו״ג עיבורה. הקבוץ עֻבָּרִין סוטה ל׳: תמור׳ י׳. סנהד׳ נ״ז: ב״ר פל״ד, בסמיכות חולי׳ ס״ד. עֻבָּרֵי ובתרג׳ שה״ש ז׳, ג׳ עֻבָּרָא קבוץ עֻבָּרַיָּא לתהלי׳ ס״ח, כ״ז. ג׳) ענין פרי האילן או זמורה ופארות עי׳ לעיל הדוגמאות מתרג׳. ד׳) ענין מילוי והוספה הן חלקי העיר לעיר להתחברם יחד עירו׳ נ״ג. תוספת׳ עירו׳ רפ״ו (ה׳) ירו׳ עירו׳ רפ״ה דכ״ב: הן להוסיף חדש (אדר) לשנה או יום א׳ לחדש. סנהד׳ י׳. י״א. והלאה תוספת׳ סנהד׳ פ״ב על ג׳ דברים מעברין את השנה וכו׳ ושם י״ב. ושם: אין מעברין את השנה מפני הטומאה וכו׳ אלא מפני מה ביקש (חזקיה) רחמים על עצמו שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן. שם י״א: אין מעברין את השנים אלא ביהודה ואם עברוה בגליל מְעוּבֶּרֶת וכו׳ ועי׳ ירו׳ סנה׳ פ״א די״ט. ברכו׳ ס״ג. יבמו׳ קט״ו. תוספת׳ סנה׳ י״א: ד״ה אין. נתפעל נתעברה השנה ר״ה י״ט: ב״מ ק״ב. — ירו׳ ר״ה רפ״ג דנ״ח ע״ג ירו׳ נדרי׳ פ״ו ד״מ. ר׳ אומ׳ ניסן לא נתעבר מימיו .. תשרי לא נתעבר מימיו. פַּעֵל תרג׳ שה״ש ז׳, ה׳ מְעַבְּרִין שנין, תרג׳ דה״י א׳ י״ב, ל״ב לְעַבָּרָא ירחיא ושניא; ושם דה״י ב׳ ל׳, ב׳ לְעַבָּרָא ירחא דניסן. בינוני פעול סנהד׳ י״ב: שתא מעברתא. והשם המופשט בשתי ההוראות עירו׳ ס׳. ושם: עיבורה של עיר, ירו׳ עירו׳ רפ״ה דכ״ב: תוספת׳ עירו׳ פ״ד (ג׳) עיבורה של עיר, ירו׳ עירו׳ רפ״ה דכ״ב: מהו ליתן עיבור לעיבור — סנה׳ ב׳. עיבור החדש בג׳ עיבור השנה בג׳, שם י״א. כמה עיבור השנה ל׳ יום, שם י״ב. ב״מ ק״ב רע״ב תוספ׳ ב״ב פ״ב חודש העיבור ועי׳ ירו׳ ר״ה רפ״ג דנ״ח ע״ג וירו׳ סנהד׳ פ״א די״ח ע״ג תוספת׳ תעני׳ רפ״א ועי״ע נציב. כתובו׳ קי״ב. עי״ע סד. וירו׳ סנה׳ הנ״ל עוד עיבורא וירו׳ ר״ה פ״ב דנ״ח: עיבורה והקבוץ עִיבּוּרִים, עִיבּוּרִין, עבורים ויק״ר פי״ט ב״ר פע״ב, ר״ה ז׳. שהש״ר פ׳ קול דודי ופ׳ יפה את ועי״ע קרטין, קרס. ועי׳ באריכות בענין עיבור השנה והחדש הרמב״ם הלכו׳ קדוש החדש וסמ״ג עשין מ״ז וטור או״ח סי׳ תכ״ז, תכ״ח. ואחרי הודעתיך כל זאת דעת לנבון נקל לגזור השרש עם כל סעיפותיו ממלה פרסי׳ הנ״ל ורבז״ל בכוונה בחרו בשינוי קצת כתיבת המלה כדי שיפול הלשון על לשון המקרא (איוב כ״א, י׳) שורו עבר ולא יגעיל אבל לגזר מזה השרש קשה הדבר להולמו כשתעיין יפה ועי׳ ג״כ רד״ק שרש זה ושרש געל ובתיזוירום לגיזיניאוס שם ושם] —

עבר (= עֶבְרָה מל״מ פי׳ אף Zorn ובלא״ר עוּבַרְתָּא) בב״ר פ׳ ס״ח (ס״פ ס״ז) עד אשר תשוב חמת אחיך: והוא לא עשה כן [אלא] ויטרף לעד אפו ועברתו שמרה נצח (עמוס א׳, י״א) ר״ל אמר

עוברתיה [1]) נחרתיה [2]) לא זעיא מפומיה. *[אחי"ה אבל בתרג' בראשי' ל"ג, י"ד לריגל עוברתא כדאי' בקצת דפוסי' ט"ס הוא וצ"ל עובדתא כדאי' בדפ' סיביוניטה. ירו' סנהד' פ"י דכ"ט. עברתה ט"ס וצ"ל עבדתא פי' עשית — ורד"ק בשרש עבר פי' בשם אביו ועברתו (ישעי' ט"ז, ו') מענין הריון של ע' הקודם לזה וקשה להבין] —

* עֲבוּר, עִיבּוּר, עִיבּוּרָא (מל"מ עבור, בל"ס עבוּרָא בל"פ بار Frucht, Boden-ertrag) ב"ר ר"פ צ"ד בר (בראשי' מ"ה, כ"ג) עיבור. ירו' נדרי' ספ"ז ד"מ ע"ג דגנה מעבודה וכו'. כתובו' קי"ב. ממנה עיבור ממנה קטניות. ותרג' דגן (בראשי' כ"ז, כ"חי ל"ז) ותרג' בר (שם מ"א, ל"ד) עיבור, עיבורא (בלי דגש כגי' דפ' סיביוניטה), ובל"מ עבור תרג' תהלי' ע"ח, כ"ד; לישעי' ס"ב, ח' וזולתו. והקבוץ ירו' דמאי פ"א דכ"ב. ירו' תעני' פ"ג דס"ו רע"ג מה עיבורייא עבידין.

* עֲבוּר (= בעבור מל"מ תמיד בקשור בי"ת פי' בגלל) והיא מלת היחס ומלת הענין פי' בגלל, למען ונגזרתה מלש' עיבור בל"ס עֲבְרָא דרך וכן בלא"ש wegen, von Wegen וכן בלחז"ל בשביל ועיי' התשבי שהביא ראב"ע כל האומר עבור מן בעבור (כלומר זולת הבי"ת) לא אכל מֵעֲבוּר הארץ.

* עבירין, עבידים ט"ס תחת עכירין עיי"ע כבש ב' (ח"ד, קצ"אהערה ב' ומ"ש) ועיי"ע כדם וע' עכר ב'.

* עִיבּוּר, עָבוּרָא, עֲבֵירָה, עֲבִרְיָין עיי"ע עבר ב'. עוֹבָר, עוֹבָרָא, עוֹבַרְתָּא, עוּבָּרָה, עוּבֶּרֶת עִיבּוּר, עִיבּוּרָא עיי"ע עבר ה'. עִיבַּר, עִיבְּרָא, עִבְרִי, עִבְרִיָּה, עִבְרִית, עִבְרַאי עִבְרָאָה עיי"ע עבר ג'.

* עוֹבְשִׁים, עוֹבְשִׁין (כמו חוֹבְשִׁין מל"ס חַבּוּשָׁא מין תפוח Apfelart) תוספת' עוקצין פ"א שורשי העובשין והתפוחין והאתרוגין כ"ה בכ"י אירפורט (צוק"מ 687) וכ"ה בר"ש עוקצי' פ"א מ"ד ובנו"ג עוקצי האובשין ובד' זאלקיעו האגסים ובהיפך בתוספ' כלאי' ספ"ב בגי' כ"י אירפ' גוי שהרכיב פרסק ע"ג עוגס צ"ל עובש כדאי' בכ"י ב' ובדפוסי'. תוספת' תרומו' פ"ז בכ"י ב' ובדפוסי' עובטין ודרמסקניות וצ"ל עובשין ובכ"י אירפ' חובשין עיי"ע חבש (ח"ג, שמ"ג). ירו' מעשרו' פ"א מ"ב ירוש' שם דף מ"ח ע"ד כפי גי' רבינו בע' אובשין: הענבים והאובשין אולי צ"ל העובשין וזה מ"ש רבינו שם י"מ תפוחים קטנים הן, ובנו"ג האבשין וצ"ל האובשין כדאי' בירו' תרומו' פ"ח דמ"ה ע"ד ענבים ואובשין.

* עֲבוֹת (מל"מ שם לחבל קלוע Umflechtung, geflochtener Strick) כלאי' פכ"א מ"ב עיי"ע עב ג' ופי' רבינו. סוכ' מ"ה סע"א לולב באגודו והדס בעבותו וכו' שנא' (תהלי' קי"ח, כ"ז) אסרו חג בעבותים ועיי' שם פירש"י בדף מ"ה רע"ב והקבוץ שם נ"ב. עיי"ע עב ג'.

עג (= עוּג א') כמו חוג Kreis ziehen, עוּגָה = מחוגה Kreis ב') כמו עוּקָה Vertiefung, Graben) בפ' סדר תעניות האלו (י"ט. כ"ג) עג עוגה ועמד בתוכה פי' השים הקפה [3]) בארץ. בריש משקין (ב') ואין עושין עוגיות [4]) לגפנים פי' בע' כדד. — (א"ב תרג' ערגת צמחה (יחזק' י"ז, י') עוגית נצבתה. *[אחי"ה ותרג' שם פסוק ז' הביא רבינו בע' בדד וש"נ מ"ק ד': ופי' קצת הועתק מפי' ר"ח (כש"ס ווילנ'). וכנ"ה בתוספ' שביעי' פ"א ירו' מ"ק פ"א ד"פ: ירו' שבת פ"ז ד"י. העושה עוגיות לגפנים תוספת' שביעי' פ"ג ועושין עוגיות (לגפנים) [5]) מזה לזה וכו', ספרא ריש בהר לא יעשה עוגיאות בין אילן לחבירו והיחיד חולי' מ"א. עוגה של מים. תוספת' מ"ק רפ"א מוכר אדם עוגתו [6]) של מים לנכרי. ועוד עיי"ע עקה שפי' חפירה ועוד י"ל כי עוגיה כמו אגיא עיי"ע ח"א, כ"ב ומ"ש] —

עג (= עוֹג מלך הבשן) בב"ר פ' מ"ב [7]) ויבא הפליט הוא עוג [8]) ולמה נקרא שמו עוג שבא ומצא את אברהם יושב ועוסק במצות עוגות. *[אחי"ה וכן דרש ר' יוחנן בנדה ס"א סע"א ויבא הפליט זה עוג וכו' עיי"ע פלט ב' ועיי' תנחו' חקת ססי' כ"ה במד"ר פי"ט דב"ר פ"א ילק' לך ר' ע"ב ילקט חקת ר' תשס"ה] —

* עֲגָבָה (מל"מ (יחזק' כ"ג, י"א) מקום חשק התאוה לזנות והיינו בית ערוה die Schamtheile

---

[1]) וכ"ה לפנינו ובילק' סוף תולדות ר' קט"ז ובכ"י ק"ט עברתיה. [2]) בנו"ג כמו כן ובדפ"ר נוחרתיה וגי' הילק' עיי"ע נהר ג'. [3]) בכ"י ה"ב הקיפה אבל בכ"י ו"ו א' וב, ול"ד הקנה ובכ"י ק"ט חוק. [4]) בכ"י ק"ט עוגיאות ועיי' למטה בציון מספרא. [5]) לי' בכ"י אירפ'. [6]) בכ"י אירפ' עונתו ושם: משכיר. [7]) כ"ה בכ"י ערוך. [8]) בנו"ג הוא עוג הוא פליט.

ועוד אחורים Hinterbacken בל"ע عجب הקבוץ عجوب זנב ואחור) שבת קנ"ב. החגב (קהלי י"ב, ה׳) אלו עגבות, סנה׳ ל"ח רע"ב נדה ל׳: עגבותיו. ברכו׳ כ"ד. ירו׳ חלה פ"ב דנ"ח ע"ג עגבות אין בהן משום ערוה. והקבוץ ראיה לפי׳ אחורים והוא פנים של מטה.

עגה (עיי"ע אגא ומ"ש) בגבולין וכלי עגה (סנהד׳ ק"א:) כבר פי׳ בע׳ אגא.

עגל מל"מ עָגוֹל תואר לדברי כדורי rund; עִגּוּל, עִיגּוּל (runde Masse, Rundes העיגול משיחליקנו (מעשרו׳ פ"א מ"ח) כבר פי׳ בע׳ חלק (א׳ וב׳). בפ׳ אלו מציאות (ב"מ כ"א.) מצא עיגול[1]) ובתוכו חרס. פי׳ עיגול של דבילה[2]). בפ׳ המצניע בגמ׳ המוציא ככר (שבת צ"ג רע"א) בעיגול דבילה והוציאוהו לרשות הרבים. בפ׳ ד׳ בתרומה (מ"ח) עיגולי דבילה הגדולים מעלים הקטנים[3]). בר"ג דביצה (ג׳:) ואין יודע באיזה עיגול דרסה כבר פי׳ בע׳ דרך[4]). בר"ג דפ"ק בקידושי׳ (ח׳.) עיגול[5]) זה בחמש סלעין לפדיון בני בנו פדוי. — (א"ב כן נקרא בשביל שהוא עגול כדאמרינן במשנ׳ דתרומ׳ (הנ"ל) העגולים מעלים את המלבנים שעושים פלם דבלה עגול או בצורת מלבן רבוע גם יש ככרות וכלים של נת ומגינים עגולים א"כ כל הענינים קרובים זה לזה). בב"ר[6]) פרש׳ נ׳[7]) (פמ"ט) כי ידעתיו: חד עיגולא דפיתא בעיגול פולרי[8]). במגילת איכה ותזנח משלום נפשי: תומנין[9]) עיגולין דפיתא פיתא מן פיתא. — (א"ב תמנין פטליקין כתוב בנוסחאות[10]) בפ"ק בסוט׳ בגמ׳ וכן לענין (י"א: ומלקט[11]) להן ב׳ עיגולין א׳ של שמן וא׳ של דבש. *[אחי"ה בכ"י ק"ט גם זה מערך אחד ובדפ"ע ערך בפני עצמו וכל הענינים קרובים זה לזה כפי׳ ר"ב ונסתעפו ממושג אחד של סבוב ומעגל שהוא סגלגל ככדור לכן הוא תואר לככר עיי׳ ב"ר ואיכ"ר הנ"ל ועוד ירו׳ ברכו׳ פ"ו ד"י. אהן דנסב עיגולא[12]) ומברך עלוי וכו׳, ירו׳ ביכורי׳ פ"ג דס"ה ע"ד לא הוה ליה עיגול מיכליה, ירו׳ שבועו׳ פ"ו דל"ז סע"א תרין דינרין נפלו לה ואיערכו גו עיגולא ושם רע"ב וקצון חד (עיגל) [צ"ל עיגול] ואשכחון תרין דינרייא עריכין גו עיגולא וכ"ה בויק"ר פ"ו. ב"ר פכ"ב הוא שמיט עיגולא ארעא.. הוא (כלב) משתכר עיגול ומהלך ביה. תר"י א׳ וככר לחם (שמות כ"ט, כ"ג) ועיגיל דלחים והקבוץ שם ל׳, ד׳ שית עגולין בסידרא. ועוד תואר לדבילה עיי׳ שבת, תרומ׳ ומעש׳ הנ"ל והתוספת׳ תרומ׳ פ"ה והקבוץ תרומו׳ פ"ח מ"ד עיגּוּלֵי דבילה, ירו׳ חלה פ"א דנ"ז ע"ד עיגול בעיגולין ונאמר ג"כ על שלג תוספת׳ מקואות ספ"ה עיגולי שלג. והתואר נזיר נ"ח. דם עָגוֹל (הפכו דם משוך) ועיי׳ ע"ז ל"ב רע"ב. ירו׳ עירו׳ פ"ב ד"כ. עגולה (הפכה מרובעת). ירו׳ פסחי׳ פ"ח דל"ו. גל עגול. ירו׳ סנהד׳ פ"א די"ט ע"ג עיי"ע סנהדרין. וכן ענין עגולגלת (והוא כמו סגלגלת) עיי"ע כד א׳ ובתוספת׳ חולין פ"ג (ד׳). והפעל ירו׳ עירו׳ פ"ב ד"כ. בהין דעגלין. פַּעֵל מנחות צ"ד: דעגיל להו מיעגל. ירו׳ כלאי׳ ספ"ט דל"ח ע"ד נסב פיסקי דעמר וַעְגְלֵה על תרויהון פי׳ עשה אותן עגולים rund machen וכ"ה בל"ס עַגֵּל. נפעל ירו׳ ביצ׳ פ"ד דס"ב ע"ג במגורה משיֵעָגֵל, ירו׳ ע"ז פ"ב דמ"א: נסלל ונעגל. פיעל ירו׳ מעשר שני פ"ג דנ"ג רע"ג ומעגלו ע"ג מיעיו. תוספת׳ תרומ׳ פ"י ומעגלו על גביו. מכות פ"ב מ"א ירו׳ מכו׳ רפ"ב דל"א ע"ג עיי"ע מעגל. מחלץ ומחצל. ומזה תואר לחוני תעני׳ י"ט. כ"ג. ירו׳ תעני׳ פ"ג דס"ו ע"ד חוני המְעַגֵּל פי׳ עושה הקפה עיי"ע עג א׳ וכן פי׳ רש"י במנחו׳ צ"ד: ד"ה דעגיל וא"כ יש להעתיקו Kreiszieher ופי׳ רצ"ג על שם מקום עיי׳ מבוא XVII (ועיי"ע חוני ח"ג׳ תמ"ה). התפעל נדה י"ט. נ"ו. רוק שמתעגל וכו׳, תוספת׳ תרומ׳ פ"י להתעגל עליה ושם ומתעגל ע"ג קטיבליא וכ"ה בתוספת׳ שבת פ"ג (ד׳) וירו׳ שבת פ"ו ד"ח. וירו׳ סנהד׳ פ"י דכ"ח.] —

עגל (עִיגּוּל מע׳ הקודם פי׳ דפין עבין עגולין של גת (Walzen, dicke Bohlen בריש שבת (י"ח

---

1) וכ"ה ברש"י ובנו"ג עגול וכ"ה שם עגולי דבילה. 2) וכ"ה ברש"י. 3) כ"ה בכ"י ובדפ"ר וויניצ׳ אבל מדפ׳ פיזי באסיל והלאה לי׳. 4) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע דרס וט"ס הוא ודע כי בע׳ דרך א׳ פ׳ רבינו סוגי׳ את שדרכו למנות וכו׳ ושם בביצ׳ אי׳ ג"כ זה דעיגול דבילה ועיי׳ הגיון שלמה. 5) כ"ה בדפ"ר ובכ"י ק"ט עוגל ובדפ"ע עגול ובנו"ג עגל וכ"ה בתוספת׳ בכורו׳ פ"ו וכ"ה נכון 6) כאן מתחיל ד"ה ערך בפני עצמו אבל בכ"י ק"ט הוא מע׳ אחר. 7) כ"ה נכון בכ"י ל"ד וה"ב ובדפ"ע כ"א. 8) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע בט"ס פולדי ובנו"ג דריפתא בי׳ פולרין. 9) בנו"ג תמנין. 10) וז"ל אייתין קדמיהון תמנין פטילקין אבל מכל פטיליק חד פת ורבינו היתה לו גי׳ אחרת בכל ענין עיי"ע בס א׳ מן בי נפש א׳ ועיי"ע פטילקון ומ"ש. 11) וגי׳ שמ"ר פ"א עיי"ע נקט א׳. 12) ופי׳ אה"צ חביא בשם הרא"ש הגי׳ פוגלא ואני לא מצאתיה

רע״א) בקורת בית הבד ובעיגולי הגת[1]. בסוף טהרות (פ״י מ״ח) בין העיגולין[2] לזגין[3] רשות הרבים כבר פירשנו בע׳ טלפח[4].

עגל (= עִיגּוּל מן הקודם היקף שאין לו זויות kreisförmig) בס״ג דפ״ק דנזיר (ח׳:) ובר״ג דפ׳ גט פשוט (ב״ב קס״ד סע״ב) בית עיגול[5] דיגון פי׳ סגלגל ככבשן שאין לו פינות. *[אחי״ה ועיי׳ בפי׳ רגמ״ה בע׳ דגון (ח״ג, כ׳) וכפי׳ רבינו אי׳ ברשב״ם וכנראה הוא מפי׳ ר״ח. ודרך הכבשן להיות בהיקף כדאי׳ בסוכ׳ ז׳ סע״ב סוכה העשויה ככבשן אם יש בהקיפה כדי לישב בה וכו׳. ועיגול הפכו ריבוע פי׳ שטח מוקף סביב Kreisausschnitt, Kreis סוכ׳ ח׳ סע״א עיגול דנפיק מגו ריבועא, ריבועא דנפיק מגו עיגולא. ושם בראש העמוד ועירו׳ י״ד: וש״נ כמה מרובע יותר על העיגול רביע ועיי׳ פירושו בתוספו׳ עירו׳ נ״ו: ד״ה כמה ועוד עיי׳ פי׳ הרמב״ם והר״ש באהלו׳ פי״ב מ״ז[6]) —

עגל (עָגִיל מל״מ חלי נזמים כפי׳ הירו׳ Ohrring וכפי׳ הבבלי עיי׳ בפנים) בפ׳ במה אשה בסוף הלכה בירית (שבת ס״א סע״א) עגיל זה דפוס של דדין[7]. ירושלמי (פ״ו ד״ח סע״ב) עגיל קדשיא כמה דתימא (יחזק׳ ט״ז, י״ב) ועגילים על אזניך. *[אחי״ה ופי׳ הירו׳ הוא הנכון ונקראו נזמי האוזן עגילים על שם שהם עגולים במראיהם ובל״ס קדשא נזמי האוזן עיי״ע קדש ו׳. ודע כי בירו׳ הנ״ל ישנם שני פירושים בענין כומז עיי״ע מה שאי׳ בבבלי על עגיל ועל כומז בפרוטרוט] —

עגל (= עֲגִיל, עֲגִילָא פי׳ מגן על שם שמגין מכל צד בהיקף Schild) ערכו מגן וצנה (ירמי׳ מ״ו, ג׳) תרג׳ סדרו עגילין ותריסין. צנה ומגן וכובע[8] ישימו עליך (יחזק׳ כ״ג, כ״ד). *[אחי״ה ותרג׳ מגן וצנה (תהלי׳ ל״ה, ב׳) תרים ועגיל, צנה וסחרה (שם צ״א, ד׳) תרג׳ תריסא ועגילא, ונקרא מגן סחרה שהיא מגין סביב סביב או שהוא עגול סביב סביב כדעת רד״ק ע׳ סחר ולועזו בל׳ אספמי׳ רודל״א rodela בל׳ פרובינצא rondelle, rondele בלאי״ט ruatella. rotella וכן ענין עגיל, עגילא והקבוץ עגילין תרג׳ דה״י ב׳ ט׳, ט״ו; עגיליא שם י״א, י״ב; כ״ג, ט׳] —

עגל (= עוּגָל פי׳ ספל ואגן על שם צורתו העגולה Becken) שוחט הוא לתוך עוגל של מים (חולי׳ מ״א. ושם:) ספר אחר לתוך אוגן וכבר פירשנוה בע׳ אגן. *[אחי״ה בנו״ג עוגה וכ״ה ברש״י ובל״א כגי׳ רבינו עגול ע״ש ועיי״ע אגן ח״א, כ״ד הערה 5 ומ״ש. ובכ״י ק״ט כאן עגיל וצ״ל עוגל וכ״ה בתוספת׳ מקואות ספ״ד עוגל ארבעים סאה ובלא״ר עֲגַלְתָּא ירו׳ שבת פ״ג ד״ו. עיי״ע סטל] —

עגל (= עֲגָלָה א׳) מל״מ פי׳ מרכבה Wagen על שם שהוא מתגולל dahin rollen וכ״ה בל״ס מפעל עַגֵּל rollen. ועוד ב) דמות מזל Sternbild) בפ׳ במה אשה בגמ׳ אם יש לו[9] (שבת ס״ו סע״א) דתנן בפ׳ יו״ט (ביצ׳ כ״ג:) עגלה של קטן טמאה מדרס מ״ט דקא דרים עלויה וכל מידי דסמכין עליה מטמא מדרס[10]. שלש עגלות הן (שבת פ״ד רע״א, כלי׳ פכ״ד מ״ב) כבר פירשנו בע׳ דרס[11]. של אבנים טהורה מכלום (שבת וכלי׳ הנ״ל) פי׳ עגלה של אבנים עצים מסובכין שתי וערב עשויין חלונות חלונות מניחין שם אבנים ומושכין אותם ואם אותן החלונות דבוקות[12] שמקבלות רימונין ואין נופלין משם טמאה ואם לאו טהורה[13]. אלו עגלות[14] קרובי ענין הם ודברים עגולין מסובכים[15] — בפ׳ כיצד מעברין בגמ׳ היו שם גדודיות (עירובי׳ נ״ו.) ובר״כ דפ׳ מי שהיה טמא (פסחי׳ צ״ד. ושם:) עגלה בצפון ועקרב בדרום. *[אחי״ה עגלה פי׳ מרכב ונקרא כן גם קרון קטן תחת זנב האיל שבת נ״ד: ירו׳ שבת ספ״ה ד״ז רע״ג בעגלה שתחת האליה. ובל״ס עֲגַלְתָּא וכ״ה בתרג׳ במד׳ ז׳,

---

[1]) וכ״ה ברש״י ובנו״ג עגולי הגת. [2]) כ״ה בדפ״ר וכ״ה בע׳ טלפח ובדפ״ע כאן עגולין. [3]) כ״ה נכון בדפ״ר ואמי׳ אבל בדפ׳ פיז׳ וויניצ׳ ובאסיל בט״ס ולוגין. [4]) ח״ד, ל״ו. [5]) בנו״ג עגול. [6]) ונקרא על שם זה עגולת משוה היום Aequator הוא הסובב הולך ממזרח למערב באמצע קוטבי העולם ועגולת חצי היום (Meridian) הוא ההולך מדרום לצפון דרך מעבר קוטבי העולם נוכח ראשי אנשי המדינה, וקוטב האופק ההולכת ממזרח למערב נוכח ראש האדם (Zenith) נקרא עגולה נוכחית ועיי׳ ברוחב הביאור בסי׳ הגדרים. [7]) בכ״י ש״ם בית הדדים וכ״ה במסי׳ כלה. [8]) במקרא וקובע. [9]) בדפ״ר ובכ״י ערוך. [10]) והוא עפ״י דאי׳ בביצ׳ טמאה מדרס דהא סמיך עלויה וכתי׳ אביי בשבת שם ועוד עיי׳ בתוספו׳ ד״ה עגלה ועי׳ דרס (ח״ג, קנ״ז) [11]) ופי׳ שם מן לפיכך אדם דרס וכו׳ הועתק מפי׳ ר״ח בשבת פ״ד. ועתה הוסיף להביא יתר דברי ר״ח. [12]) בפי׳ ר״ח נדפס בש״ס ווילנ׳ אי׳ רחוקות וצ״ל דבוקות. [13]) הועתק מפי׳ ר״ח ע״ש בש״ס ווילנ׳ פ״ד. [14]) בכ״י ובדפ״ר תשעה עגלות (בדפ״ר חסרה עגלות) אבל בכ״י ק״ט לי׳ תשעה כי לפי גירסתו אשר אחריו נגרר הם רק שבעה. [15]) בדפ״ר וויניצ׳ מסובבים ובכ״י מסובבים וכ״ה בשדפ״ע.

ג' בדפ' סיביוניטה ובשדפ"ת עֶגְלָה וכ"ה בתרג' ישעי' כ"ח, כ"ז ובכנוי עגלתיה שם פ' כ"ח והקבוץ עַגְלָן תרג' בראשי' מ"ה, י"ט, כ"א (בדפ' סביוניט') ושם פ' כ"ז עַגְלָתָא. ובענין מזל עגלה (עי' לעיל עירו' ופסחי') יש לרמוז ג"כ על ברכו' נ"ח סע"ב רישא דעגלא אבל רש"י פי' ראשו של עגל והיינו מזל שור — ובל"ס נקרא מזל דוב גדול עֶגְלְתָא] —

עֵגֶל (מל"מ ולד בהמה עד שנה בל"ס עֶגְלָא בל"ע عجل ולנקבה עֶגְלָה בל"ס עֶגְלְתָא בל"ע عجلة Kalb) עגלה תולתא (שבת י"א. קי"ט: קל"ו. עירובי' ס"ג. פסחי' ס"ח: תעני' י"ב: [1]) מגילי' ז' סע"א גיטי' נ"ו. סנהד' ס"ה: ס"ז: חולי' קל"ג.) בע' תלת. *[אחי"ה ובנו"ג עיגלא ובירו' כלאי' פ"ט דל"ב: חד עיגל וכ"ה בתרג' ויקר' ט' ב'. ג' בדפ' סיביוניטה ושם בשמות ל"ב, כ"ד עִיגְלָא ובקבוץ תרג' מ"א י"ב ל"ב עִיגְלַיָא, ושם למ"ב י"ז, ט"ז עיגלין וכ"ה בדפ' סיביו' לבראש' ט"ו, ט' עיגלין תלתא אבל יתר טוב כגי' תרג' ירו' א' עגלא ברת תלת שנין להעתקת עגלה משלשת שהיא נקבה ועוד ל"נ עגלתא תרג' לדב' כ"א, ג', ו' — ובענין עגל קידו' ח'. תוספ' בכורו' פ"ו שהיא הגי' הנכונ' עיי"ע עגל א' וגי' רבינו — ברכו' נ"ח סע"ב עיי' בפירש"י וע' הקודם לזה בסוף — ועוד בצירוף עין פי' אבן טובה עיי"ע עין] —

עגל מל"ע عجل פי' מִהֵר והשם עֶגַל, עֶגְלָא בל"ס עֲגַל عجلة Eile בקישור עם ב' או ל' תואר הפעל eilend, schnell) בפ' ד' מיתות בגמ' מצות הנשרפין (סנהד' נ"ב סע"א) היכי דלישתרף [2]) לעגל פי' הוא עגל הוא הייא (שבת קי"ט. פסחי' קי"ב: ב"ק פ"ד.) [3]) הוא מהרה [4]), כי רננת רשעים מקרוב (איוב כ' ה') תרג' ארום בועת [5]) רשיעי שצייא בעגל. *[אחי"ה בנו"ג שיצית וכנ"ה בתרג' משלי כ"ט א' בעגלא (להעתקת פתע), תרג' שני אסתר א' א' דבעגלא תתגדל מלכותיה עלן, ושם ו' סוף פ' י' בעגלא בעגלא [6]), וכ"ה בפסחי' ע"ה סע"א כי היכי דתמות בעגלא ובנו"ג בכ"י ש"ס לעגל וכ"ה בילק' אמור ס' ר' תר"ל ונ"ב מהרה וז"ל ר"ח פי' הייא מהרה נ"א לעגל והוא מהרה ע"כ ועפ"י זה פי' רבינו, ברכו' י"ח סע"ב א"ל דלעגל קא אתית ופי' רש"י במהרה תקבר ע"כ וכ"ה בכ"י ש"ס דלעגל אתית דקריבו יומך לממת] —

1 עָגַם (מל"מ וכמו אָגַם ענין הצטער betrübt sein ובקשור נפש, והשם עֲגְמָה Betrübniss) בפ' בני העיר (מגילה כ"ח סע"א) לא יתלוש מפני עגמת נפש (מל"מ מלשון (איוב ל', כ"ה) עגמה נפשי לאביון עיי"ע אגם). *[אחי"ה וכ"ה בתרג' איוב שם עֲגָמַת [7]) נפשי. תרג' תעגנה (רות א', י"ג) יתבן עגימן והוא הפעיל וכ"ה בבינו' פעול ירו' סנהד' פ"ו דכ"ג ע"ג אני יושבת עגומה בביתי וכ"ה בירו' חגיג' פ"ב דע"ז ע"ד אני יושבת עגומה עליו ולרוב בקשור נפש ברכו' נ"ה: ונפשו עגומה עליו. ויק"ר פ"א נפשו של משה עגומה עליו. ושם פל"ד נפשן עגומה עליהן, ירו' מגילי' פ"ג דע"ד. מן גו דנפשהון עגימה וכו'. והשם מ"ק י"ד: כ"ו: עגמת נפש וגי' רבינו עיי"ע אגם וכ"ה בכ"י ש"ס בשני המקומות באל"ף וכ"ה בכ"י א"פ בשבת קט"ו רע"א ובנו"ג עגמת נפש] —

* 2 עָגַם נ"ל מל"ע عجم דבר בל' זר ובלעגי שפה unverständlich reden) במד"ר פ"י שתה כוס רביעית יצא כל דעתו. ונטרף לבו והלשון נפסק מבקש לדבר ואינו יכול אלא לשונו עָגוּם כלומ' לשונו לא דבר' כי אם בלעגי שפה שאין לו שחר [8]) ואם שתה ג' כוסות מתחיל לדבר שלא כהוגן עיי' במד"ר שם.

עָגַן (מל"מ בנפעל ענין עצירה וסגירה וכן בל"ס עֲגַן einkerkern, zurückhalten; עוֹגִין, עוֹגִינִין, עֲגִינִין Anker ועיי' בפנים) בריש המוכר את הספינה (ב"ב ע"ג. במשנה) מכר את הנס ואת העוגין [9]) תני ר' חייא אלו עגינין [10]) וכן הוא אומר (רות א', י"ג) הלהן תעגנה (שם בגמ') [11]) פי' הן הברזלים הגדולים שקושרין אותן בחבלים ומשליכין אותן לים להעמיד הספינה [12]) וסגרו על מסגר

[1]) אבל בדק כ"ה: יש למחוק מלת תלתא ולי' ברש"י ובילק' כ"י תהלי' ובכ"י ש"ס (ד"ס תעני' צד ע"ח:) והטעם אכתב בעה"י בע' רד. [2]) וכ"ה בכ"י ש"ס פ' ובנו"ג דלישרוף. [3]) ועוד עיי"ע הייא ח"ג, ר'. [4]) ובפי' ר"ח סנה' רק פי' עגל מהרה. [5]) כ"ה נכון בדפ"ר ובכ"י ו"ו ה"ב וב"ר, ובכ"י ל"ד ביעי וט"ס הוא ובדפ"ע בזעת. [6]) וכן בקדיש דתפלה בעגלא ובזמן קריב. [7]) בכ"י ובנו"ג עגמת. [8]) וכן פי' בעל כ"כ בלי' עגה עיי"ע אגא ח"א, כ': [9]) וכ"ה בכ"י ש"ס בציון המשני ובנו"ג בגמ' עוגין. [10]) בכ"י ק"ט עגונים וצ"ל עיגונים ובנו"ג עוגינין בכ"י ש"ס ה' פ' וא"פ עיגונין וכ"ה בילק' וברי"ף וברשב"ם בד"פ עיי' ד"ס במקומו. [11]) ושם עוד לבלתי היות לאיש ולי' בכ"י ש"ס וכמו שלי' בערוך. [12]) וכן בפי' רגמ"ה וז"ל ואת העוגין אלו שקורין אנקר"ש בלע"ז שמעמידין הספינה שלא תזוז לכאן ולכאן ע"כ וכ"ה בפירשב"ם ע"ש ובעה"ק שנ"ב הוסיף ג"כ אנקירי"ן ב"א והוא Anker ועיי' המיוחס לרש"י בב"ר ר"פ פ"ג ובמ"כ שם שפירשו הוגנין דב"ר כמו עיגונין ובמ"כ אוגנין ועיי"ע אגן ועיי' רד"ק שרש עגה שפי' כמו כן עיגונין בב"ב ע"י אנקור"ש ancora, ancro.

(ישעי' כ"ה, כ"ב) תרג' ויעגנון[1] בבית עגנא[2]. ובבית כלאים החבאו (שם מ"ב, כ"ב) תרג' ובבתי ייסורין עגנהון[3]. לאשר בחשך הגלו (שם מ"ט, ט') תרג' לדעגינין. *[אחי"ה והוא הפעיל וכ"ה בתרג' שם מ"ב, ז' דאינון עגינין, ושם פסוק כ"ב עיי' לעיל ורבינו גורס עגנהון והוא השם עַגְנָא בכינוי. ונגזרה המלה מל"מ תֵּעָגֵנָה (רות הנ"ל) פי' תתאחרנה ותתעכבנה ומזה נקראה אשה היושבת יחידה בלא בעל עגונה. ירו' גיטי' רפ"ד דמ"ה ע"ג שלא תהא יושבת עגונה, ויק"ר פ"כ הרבה נשים היו יושבות עֲגוּנוֹת ממתינות להם. גיטי' כ"ו: ל"ג. תקנות עגונות. והשם המופשט עיגונא גיטי' ג'. יבמו' פ"ח. משום עיגונא אקילו בה רבנן. ובפַעל גיטי' כ"ו: ומעגן ומותיב לה, אתפעל ב"מ י"ט. משום דלא תיעגן ותיתב לה. וגם נאמר על הבהמה שנשארה יחידה ב"ק פ' רע"א העגוגה שבהן עיי' תוספ' שם וכ"ה בתוכפ' פ"ח אבל רבינו גרס עגוגה עיי"ע ענג. ומל"מ הנ"ל הבין ש"ס גם העוגין שבמשנה וצ"ל שלפני בעלי הש"ס היה הנו"ן במלת תעגנה דגושה במקום תעגגנה ועיי' רד"ק שרש עגה ורש"י ברות פי' כפי המסורת שחסר הדגש עיי' הפשב"ע ע' עגן. ובחמשה ועשרים כ"י נקוד תֵּעָגֶינָה בחשבו שהשרש עגה וכן הבין ר' יונה ז' גנאח (כתאב אלאסול 502) ופי' מן עוגיות וקשה להולמו, והנכון כי מענין העכוב קראו רז"ל מעמידי הספינה עוגין (עוגינין) מפני שהם מעמידין אותה ומונעין אותה מהעתק[4] ולולי דבריהם הייתי אומר כי העוגין כמו אוגן, הוגן והוא ברזל כפוף כמו וו עיי"ע אגן והגן ב'] —

* עַגּוֹם, עוּגָם (כמו אַגָּם בל"ס إجّاص Birne עיי"ע אגס) בתוספת' אי' תמיד בעיין כמו תוספ' לכלאי' רפ"א בכ"י אירפ' מרכיבין קרוסטמל ע"ג עוגם[5], שם לשביעי' ספ"ז העוגסים[6] והקרוסטמילין[7], שם לעוקצי' פ"ג פגי העוגסין הקרוסטומלין וכו' ובר"ש עוקצין פ"ג מ"ז בט"ס העולשין וצ"ל העוגסין. ובמשנה במקומות המסומנין בע' אגם אי' תמיד באלף וזה הנכון.[8]

עַגְעַג (= גַּעְגַּע ענינו בל"ע הרשומ' בע' געגע, פי' מגעגע, מגלגל ומערב wälzen, vermischen) ובדם ענבים סותה (בראשי' מ"ט, י"א) תרג' ירו' (א' וב') מעגעגין בדמא[9]. בויק"ר בריש אחרי מות (פ"כ) ובפסיקת' דאחרי מות (פסיקת' דר"כ צד קע"א:) ואפרוחיו יעלעו דם (איוב ל"ט, ל') חמי גוזליה[10] מעגעגין בדמא[11] ושתיק *[אחי"ה בויק"ר מגעגין וכ"ה בתנחו' אחרי מות סי' ג' מגעגעין בדם וגם בפסיק' דר"כ בכ"י כרמולי מגעגעין וזו הגי' נ"ל וכבר הארכתי בהבע' געגע ח"ב, של"ב ע"ש וש"נ] —

* עַגְרוֹן (= אגרון מל"י הרשומ' בע' אגרו, אגרון (ח"א, כ"ה) או בהיפך אותיות ἀργόν פי' לבן) תוספת' דמאי ספ"ד הניח עגרון ובירו' אגרון עיי"ע הנ"ל ובכ"י אירפ' (צוק"מ 52) הגי' אגרי.

עֲגַשׁ פי' בל"ס כמו נגש, נגח בקרניו mit den Hörnern stossen) בב"ר פ' פ"א (ר"פ פ') ותצא דינה: לית תורא עגישא עד דברתא בעיטא. (א"ב פי' נוגחת ויש גורסים נגישה ומפרשים ג"כ נוגחת). *[אחי"ה וכן פי' המיוחס לרש"י בב"ר וגרס לית תורתא נגישא עד דברתה מבעטה ופי' נגחנית והביא ראיה מירושלמי (צ"ל תרג' ירושלמי) וכי יגח שור (שמות כ"א, כ"ח) יגיש ע"כ ובנו"ג בתר"י ינגש. שור נגח (שם כ"ט) תר"י תור נגשן, ושם פ' ל"ו תור נגחן הרי ששתיהם שוים ובשני המקומו' העתיק' הפשיטה הסורי' עֲגוּשָׁא וזה עגישא של ב"ר. ובמ"כ הביא בשם רבינו ענישא וצ"ל עגישא] —

עד (מל"ע عدّ בבנין שמיני ומזה השם عِدَّة נדת אשה, בגד עִדִּים Kleid der Menstruationen ואצל רז"ל עֵד בגד בלוי בשעת תשמיש Lappen) בריש נדה (ב'.) המשמשת בעדים. ובהרואה פ"ח בנדה (נ"ח:) עד שהוא נתון תחת הכר ונמצא עליו[12] דם[13] פי' „מטלית וסמרטוט של בגד שהאשה בודקת עצמה בהן לאחר תשמיש ואם היתה נדה בשעת תשמיש נראה בהן דם ואעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר וכבגד עדים כל צדקותינו (ישעי' ס"ד, ה')[14]". ויש ששונים המשמשת

---

[1]) כ"ה בכ"י ב"ר ובכ"י ק"ט ויעגנו וצ"ל ויעגנון כדאי' בדפ"ע ובכ"י ה"ב ובדפ"ר ויעגן ובנו"ג ויעגנונן. [2]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב וב"ר ובדפ"ר אבל בשדפ"ע על עגנא. [3]) בנו"ג עגינין. [4]) עיי' נייבויער בהוצא' כתאב הנ"ל הערה 75. [5]) ובנו"ג אגם. [6]) בנו"ג העגוסין. [7]) אבל לספ"ב בכלאי' בגי' כ"י אירפ' פרסק ע"ג עוגס צ"ל עובש עיי"ע עובשים. [8]) ובירו' כלאי' פ"א כ"ז. מרכיבין קרוסטמלין ע"ג אגם צ"ל אגס. [9]) בנו"ג בארמא והוא הוא. [10]) בויק"ר ראה אפרוחיו ובפסיקי חמי אפרוחין. [11]) בנו"ג בארמא. [12]) בנו"ג בטעות עליה. [13]) בנו"ג דם עגול טהור. [14]) הועתק מפי' רה"ג בריש נדה בסד"ט צד 31.

(בעדים) [צ"ל בב' עדים] [1]. בפ' המוציא יין בגמ' צרור אבן (שבת פ"א.) אם יש עליה עד מותר פי' גאון "כגון סמרטוט או פקולין כדתנן (נדה פ"א מ"א) המשמשת בשני עדים והן הן תיקוניה ועוותיה והכי קאמר אעפ"י שנתקנח בה כבר הרי הוא מותר לטלטלה ולהתקנח בה" [2]. פ"א [3] אם יש עליה עד שניכר שכבר נתקנח בה מותר להתקנח בה בשבת [4]. *[אחי"ה וכנ"ה בנדה י"ד. במשנה דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים. שם ושם: בדקה בעד הבדוק לה . . בעד שאינו בדוק לה. ושם: משל לשמש ועד וכו' עיי"ע אותיאום וכ"ה בתוספת' נדה פ"ג ועיי' ירו' נדה פ"ב דמ"ט ע"ד. ובכנוי: נדה י"ב. עֶדֶן של צנועות ורבינו גורס עידן ופי' מלשון עת וזמן עיי' גליון הש"ס וע' עדן ב'] —

עֵד (מל"מ פי' שלל (Erbeutetes [בפ"א דב"ק] [5] (י"א.) יביאהו עד (שמות כ"ב, י"ב) יביא עד עורה לב"ד [6]. ס"א אדורה [7] כבר פירשנו בע' אדר [ה]. וי"א עדודה ופירושו מלש' יאכל עד (בראשי' מ"ט, כ"ז). *[אחי"ה וכי"א אי' לפנינו וברש"י ועיי' בתוספ' ושם הביאו ג"כ ואית דגרסי עדורה ועיי"ע עדר וכ"ה בפי' ר"ח ועפ"י פירושו (בש"ס ווילנ') פי' רבינו בע' אדר (אדורה) ומ"ש רבינו שם: "מ עיקר הנבלה עורה וכו' ראיה לגי' דפ"ר בערך הנוכחי (יביא עד: עורה) וגם גֹראיה לגזרת המלה מל"ר cadaver ובכ"י ו"ו א' ול"ד אי' בס"א ארודא וכ"ה ארודה בשטמ"ק לב"ק בשם הרב ישעיה ז"ל אבל משם מוכח ברור שצ"ל אדורה כמו עדורה "דאלף היא מתחלפת בעין" וכצ"ל בכ"י ו"ו א' ול"ד. ועדודה הוא בינוני פעול מן עָדַד נבנה מן עַד פי' מה שנשלל — ועוד עיי"ע עד ו'] —

עֵד זוֹמֵם (Ein des Alibi überführter Zeuge

עֵדוּת (Zeugniss, Zeichen der Jungfrauschaft

(ב"ק ע"ב: סנהד' כ"ז.) אביי אמר למפרע הוא נפסל פי' ראובן שהוציא שטר על שמעון בניסן בשנת תשצ"ח [8] שלוה ממנו כך וכך [9] ממון וזמן השטר באחד בניסן תשצ"ז ועדים הכתובים בשטר לוי ויהודה ובאו בניסן שנת תשצ"ח וקיימו חתימתן ובאו עדים באלול שנת תשצ"ח והזימום נפסלין למפרע משעה שהעידו בבית דין ולא מזמן כתיבת השטר (שאי אפשר) [צ"ל שאפשר] [10] שבו ביום שהעידו נכתב הזיוף וקודם כשרים היו זה פי' ר"ח זצ"ל בפ' מרובה [11]. בסוף גמרא אלו הן הלוקין (מכות כ"ד:) ובסוף מגילת איכה (פ' על הר ציון) ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריהו בן יברכיהו (ישעי' ח', ב') וכי מה ענין אוריה אצל זכריהו וכו' [12]. בב"ר פ' נ"ב (נ"א) ותהרין שתי בנות לוט מאביהן א"ר תנחומא שלטו בעצמן והוציאו עדותן ועיברו כמביאה שנייה. ובפרש' ס"א (ס') לפי שבנות גוים משמרות עצמן ממקום

---

1) כיון לגי' רה"ג בפי' סד"ט הנ"ל שהוא גורס בשני עדים וכדאי' בנדה י"ד. במשנה עיי' למטה ולולי זאת דברי רבינו משולל הבנה הוא. 2) ע"כ הועתק מפי' ר"ח בשבת שם שהביא זה הפי' בשם "רבינו" והוא רה"ג ודבריו הלֹא המה בסרט"ה הנ"ל שהעתיק רבינו ושם ג"כ מוכח כי עליו כיון ביש ששושנים המשמשת בשני עדים וכן הוא בברייתא בנדה י"ב: ע"ש ושם הן עותוה הן תקנוה. 3) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ר אבל בשדפ"ע ובכ"י ק"ט ס"א. 4) וכ"ה בפירש"י בשבת. 5) וכדאי' בעי' אדורה. 6) כ"ה נכון בדפ"ר ובשדפ"ע בט"ס יביאהו עד עודה לב"ד. 7) בכ"י ובדפ"ר ארורה וכ"ה בעי' אדרה בשם יש ששונין וכ"ה בכ"י ש"ס ובריי"ף כ"י ובילק' משפטי' ר' שמ"ו בדפ' שאלוני וכ"ה בע' אר ד' אבל בכ"ז נסחתי כאן כגי' דפ' פיזי וויניצי' אמ' אדורה כי על ע' זה רומז רבינו והיה צריך להביא עוד ס"א ארורה ולרמוז על ע' אר ד'. 8) בכ"י ק"ט תתצ"ח וכ"ה בכ"י ב"ר ובכ"י ה"ב בט"ס תפצ"ת. 9) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע כן וכן. 10) וכ"ה בראב"ן דף קי"ג עמוד א' סי' קי"א אשר שם הובא כל זה וכן מוכח מפי' הרי"ף בב"ק פ"ז כפי' ר"ח ועיי' בחי' הרשב"א ורא"ש לב"ק. 11) כ"ה נכון בדפ"ר וויניצי' וכ"ה בדפ' פיזי רק שם נקודה בטעות קודם בפי' מרובה ובכ"י ק"ט לי' בטעות מלת ר"ח ועל זה הפי' סובב והולך ר"ח בפי' בסנהי' כ"ז. וז"ל עד זומם אביי אמר למפרע הוא נפסל מעידנא דאסהיד הוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד פי' כגון שהעיד בבי"ד בר"ח ניסן והוזם בתשרי כל עדיות שהעיד מניסן כולן פסולין ואם היא עדות בשטר משהוחזק השטר בבי"ד מאותו היום נפסל העד אעפ"י שאחר זמן באו העדים שפסלוהו . . וכבר פירשנוהו באר היטב בפ' מרובה מדת תשלומי כפל ע"כ והוא הוא בב"ק ע"ב: אשר עליו רומז רבינו וחבל דאבדין דברי ר"ח בפי' ב"ק דלי' בכ"י אנגייליקא אשר משם נדפס בש"ס ווילנ', ובשטה זו הלך הרי"ף עיי' באריכות בפ"ז דב"ק. ובעל סד"ה (ח"א צד ק' בדפ' ווארשא) כתב וז"ל ואם תראה בספרו בעי' עד (ג') נראה כמעט שהיה אז כמו שנת ד"א תשצ"ח ע"כ ונעלם מעיניו כי רבינו פי' כן בשם ר"ח וא"כ מזה העי' נשמע שרבינו חננאל היה אז באותו שנה (והיא השנה שנפטר רה"ג בה ור"ח חבר קנה על מות רה"ג עיי' תולדות ר"ח להג' שי"ר (הערה א' וי"ב) ועוד טעה במח"כ הרב בעסד"ה בסוף דבריו שמחזיק בשני ר"ח הגאון שבדור ראשון ושל ר"ח מרומה ובאמת הד גברא הוא עיי' תולדי ר"ח (שם הערה ח') וגם תמיה במ"ש שרבינו היה חותנו של ר"ח — ובענין חידוש נאה שבא ר"ח להשמיענו בפירושו עיי' במ"ש הפשב"ע ע' עד ג'. 12) ועוד עיי' ספרי פ' עקב פ' מ"ג וילק' ישעי' רמז רע"ח.

עדותן וממקום אחר מפקירות וכו׳, עדותן היינו בתולים. — (א״ב ערותן כתוב בנוסחאות). *[אחי״ה וכה״ג בב״ר פ׳ מ״ה אבל גי׳ רבינו העיקר וראיה מתרג׳ שהעתיק בתולי׳ (דברי׳ כ״ב, י״ד והלאה) סהדוון עיי״ע סהיד ופי׳ אותות הבתולים שמעידין עליה וכדאי׳ בשהש״ר פ׳ נפת: ראו שאני טהורה וזו עדותי מעידה עלי וכו׳ — ובלי השאילה ענין סהדות נמצא עֵדוּת ולפעמים בקשור עם הפעל העיד עדות עיי׳ ברכו׳ י״ד: שבת כ״ב: פסחי׳ מ״ט: ק״ח. יומ׳ ע״ב: ר״ה כ״ב: סוכ׳ כ״ט. יבמו׳ צ״ט: ב״ק נ״ה: סנה׳ כ״ו: כ״ז. ע״ז מ״ד. מכות ו׳. ז׳. עדיות פ״ח מ״ג ירו׳ כתובו׳ פ״ב דכ״ו: והקבוץ עֵדְיוֹת ירו׳ מכו׳ ספ״א דל״א: תוספת׳ ב״ב רפ״ב ועל שם זה נקראה מסכת בחירתא עדיות ברכו׳ כ״ח. ועיי״ע בו ביום וע׳ בחר א׳. והשם עֵד, והפעל עוד בהפעיל העיד עיי׳ עוד ר״ה כ״א: כ״ה. תעני׳ י״א. יבמו׳ ט״ז. צ״ט: כתוב׳ כ״ח: קידו׳ כ״ב: ע׳: ב״ק נ״ה: ב״מ ע״א. ע״ה: סנה׳ י״ט. ל״ז. ושם: מ״ד: מ״ו. ס״ז. שבועו׳ ל׳: ע״ז ב׳. ג׳. זבחי׳ ס״ב. מנחו׳ מ״ד. חולי׳ ו׳: ובענין עדים זוממין עיי״ע זמם א׳ (ח״ג, רצ״ה)] —

עד (עֲדָא פי׳ כמו אֲדָא, הֲדָא והקבוץ עֲדֵי פי׳ אלה diese) בפ׳ מקום שנהגו בגמ׳ להדליק (פסחי׳ נ״ג סע״ב) א״ל עדא תהא. פי׳ הדא כדגסינן בפ׳ השולח גט בגמ׳ אין מבריחין[1] (גיטי׳ מ״ה סע״א) עדי גברין נהרדעי גברין[2] כלו׳ אלה אנשים ואלה אנשים וכדגרסינן בס״ג דפ׳ כל גט (ל״א: עדי מסורא[3]) דדייקי קראי. פי׳ אמר רב אחא בר יעקב הני ודאי מסורא נינהו דדייקי קראי וכן פירוש עדי כפנא (ברכות מ״ב רע״א) בע׳ כסן (א׳[4]) ובע׳ כעך, בהקומץ רבה בס״ג ב׳ פרשיות (מנחו׳ ל״ד.) א״ר אמי האי פיתחא דאקרנא חייב במזוזה א״ל רב אשי לאמימר והא לית ליה פצימין א״ל עדי פצימיה[5]) פי׳ פיתחא דאקרנא פתח העומד בזוית הבית והא לית ליה פצימין כשאר פסחים א״ל עדי פצימיו כלומ׳ אעפ״י שמשונין הן נחשבין פצמין. *[אחי״ה כפי׳ ר״ח פסחי׳ הנ״ל גרס ר״ח עדה (בה״א) הוא כלומר זאת הוא וכו׳ והביא ג״כ שני ציוני דגיטי׳ הנ״ל והנכון כגי׳ רבינו וכ״ה בבכו׳ מ״ה סע״ב עדא אמרה ופירש״י זאת אומרת. ועיי״ע אדא, הדא] —

עַד (מל״מ מלת היחס להגביל מקום או זמן bis ועוד ענין המשך הזמן während) בר״ג דפ׳ כל הבשר (חולי׳ ק״ו:) עד כאן לחולין פי׳ היה מראה רב לתלמידיו עד הפרק לחולין והן אצבעותיו זולתי הכף עד כאן לתרומה הכף של יד והאצבְעות מקום המחובר בכף היד[6]). בר״ג דפ׳ היה קורא (ברכו׳ י״ג: עד על לבבך בעמידה פי׳ בירושלמי צריך לקבל מלכות שמים מעומד כיצד היה מהלך בדרך והגיע זמן ק״ש לא יקרא כשהוא מהלך בדרך אלא יעמוד ויכוין לבו כהוגן ויקבל עליו עול מלכות שמים ואח״כ יחזור[7]) לדרך אבל האומר שאם היה יושב יעמוד טעות הוא בידו. *[אחי״ה כ״ה באו״ז הק״ש סי׳ ל״ג בשם הערוך (ועיי׳ ירו׳ ברכו׳ רפ״ב ד״ד סע״א) ברכו׳ כ״ו: חולי׳ מ״ו. נדה נ״ח: עד ועד בכלל ועוד עיי׳ בענין הגבלת זמן עד ירבעם וכו׳, סנהד׳ ק״ב. עד אברהם וכו׳ שם ק״ז: עד אשור וכו׳ שם ק״ו. עד ארבעין שנין וכו׳ שבת קנ״ב. עד עשרים שנה וכו׳ קידו׳ כ״ט: ועוד הרבה. ערכי׳ ט״ז: (כמה פעמים) קידו׳ ל״א. עד היכן. עד כדון עיי״ע כדון (ח״ד ר׳, וש״נ). ולפעמים בקשור עם ש׳ וד׳ ברכו׳ ב׳. עד שיעלה עמוד השחר ושם מ״ז. עד שיכלה אמן וכו׳, ב״ק נ״ה. עד שאתה שואלני וכו׳, תעני׳ ל׳: עד שלא כלו מתי מדבר וכו׳, זבחי׳ קי״ב: בכורו׳ ד׳: עד שלא הוקם המשכן, יומ׳ ל״ח רע״ב עיי״ע זקר, ושם: עד שלא כבתה שמשו של עלי וכו׳, ב״ר רפנ״ח עד שלא ישקיע הקב״ה שמשו של צדיק וכו׳. ושם פע״ג עד שלא תלד האשה וכו׳. ויק״ר פכ״ו עד שהכיר בה שהיא יהודית. ברכו׳ ב׳. עד דקאי ושם ו׳. עד דיתבי, שם ס״ב. עד דכפנת . . עד דצחית וכו׳ עיי״ע כפן, ב״מ פ״ז. עד דאתא אלישע וכו׳, סנהד׳ עד דאתו וכו׳ עיי״ע בז ד׳. ב״ר פמ״ד עד דסנדלא ברגלך וכו׳, איכ״ר פ׳ זכור עד דשמינא וכו׳ והוא כמו עַד דִי . . דניאל ו׳, כ״ה; ד׳, ל׳ והלאה] —

עד (= עֲדִי כמו עד בל״מ פי׳ שלל Beute, Geraubtes) היו לבז ואין מציל (ישעי׳ מ״ב, כ״ב)

---

1) כ״ה בכ״י ערוך. 2) בנו״ג עדי גוברין ונהרדעאי גוברין וכה״ג גוברין בפי׳ ר״ח לפסחי׳. 3) בנו״ג עדי סוראה וכ״ת בפי׳ ר״ח לפסחי׳. 4) כ״ה לנכון בכ״י ו״ו ל״ד ובכ״י ה״ב ק״ט ודפ״ע בט״ס כפן. 5) בנו״ג פצימו. 6) ועיי׳ תוספ׳ חולי׳ ד״ה אמר רב, ובפי׳ ראש״ה (בקובץ כ״י אנגיילי׳ דף שכ״ב סע״ב) פי׳ עד פרק ראשון לחולי׳ עד פרק שני לתרומה. 7) באו״ז בט״ס יחזיק.

תרג' הוו לעדי [ולית דמשיזיב]. מי נתן למשיסה יעקב (שם כ"ד) תרג' מאן מסר לעדי יעקב. בבקר יאכל עד (בראשי' מ"ט, כ"ז). *[אחי"ה כלו' לשון התרג' כל"מ. וגם עֲדָאָה (תרג' אונק' במדבי' ל"א י"א. י"ב; לשמואל א' ל', ט"ז. י"ט. כ') ולנקבה עֲדִיתָא (תר"י א' לבמ' שם; למשלי ט"ז, י"ט) מזה הענין ובאיכ"ר פ' מה אעידך (איכ' ב', י"ג) בערביא צווחין לביזתא עדיתא וכיון נ"כ על ל"ע عادية איבה — והפעל עֲדִי תרג' ולבז כז (ישעי' י', ו') תרג' ולמעדי עדאה וכן בתרג' יחזק' ל"ח, י"ב. י"ג] —

עד (= עֲדִי והשם עִדּוּי, עִידּוּי פי' הריון (Empfängniss עצבונך והרונך (בראשי' ג', ט"ז) תרג' צערייכי ועדוייכי [1]) תר"י (א') ועידונייכי [2]). בב"ר פמ"ט (מ"ח) אחרי בלתי היתה לי עדנה (בראשית י"ח, י"ב) אמרה האשה כל זמן שהיא ילדה יש לה תכשיטין ואני אחרי בלותי היתה לי עדנה תכשיטין הה"ד (יחזק' ט"ז, י"א) כל זמן שאשה ילדה יש לה ווסתות [3]) ואני אחרי בלותי היתה לי עדנה תר"י (א') ע י ד ו י י ן. *[אחי"ה כ"ה בכ"י ה"ב ובכ"י ק"ט עדיין ובדפ"ע עידיין וצ"ל עידויין ובנו"ג בתרג' ירו' עִדּוּיַן ובנו"ג בב"ר ואני אחרי בלותי היתה לי עדנה עידונים האשה הזו כל זמן שהיא ילדה יש לה עידויין ואני אחרי בלותי היתה לי עדנה ונ"ל כי נשמט מאמר זה בערוך ועל האחרון יש לה עידויין הביא רבינו ראיה מתר"י הנ"ל. ובנו"ג יש לה תכשיטים נ א י ם ודרש עדנה: עדי נאה, ועוד דרש עדנה מל' עידן וזמן וזה עידונים, ועוד דרש מל' הריון: עידויין, והיחיד עדוי ב"ר פ"כ: הרונך זה העדוי, וכן תרג' הריון (רות ד', י"ג) עידוי והפעל עֲדִי בפַּעֵל ובאפעל עיי' תרג' לבראש' ד', א'; ט"ז, ד' ושם בתר"י א'. ותרג' שם ל"ח, י"ח; ויק' י"ב, ב'. לתהלי' ז', ט"ו, והתואר מְעַדְיָא עיי"ע] —

עד (= עֲדִי, עֲדָא בל"ס כמו עָדָה, עֲדָה בל"מ ונרדף עם עֲבַר (gehen, vorübergehen בפ"ק דראש השנה בריש הלכה בד' פרקים (ט"ז.) כל הני הרפתקי עדו עלייהו דהני אימת איתדן [4]) ובפ"ק דקידושין בגמ' כל מצות האב (ל"ג.) ר' יוחנן קאי מקמי סבי דארמאי אמר כמה הרפתקי עדו עלייהו דהני [5]). כחוץ לעוברים (ישעי' נ"א, כ"ג) תרג' כשוק לעדן. ירדפם יעבור שלום (שם מ"א, ג'), שחי ונעברה (שם נ"א, כ"ג) [6]). — (א"ב ענין קרוב לזה תרג' לא יסורו ממנו (שמות כ"ה, ט"ו) לא יעידון מניה). *[אחי"ה כה"ג בד' סיביונית' ובשדפ"ת יְעִדּוּן. ודע כי עֲדָא, עֲדִי בְּפְעַל כמו עדה בקל איוב כ"ח, ח', דניאל ג', כ"ז והרבה בתרג' בענין עבר עיי' לעיל ועוד בתרג' בראש' ט"ו, י"ז; תרג' ישעי' ל"ג, ח'; מ"ה, י"ד; למ"ב ה', ח'. ועוד ענין סרה דניאל ד', כ"ח כי מה שעבר הוא סר וכן תרג' לא יסור (בראשי' מ"ט, י') לא יְעְדֵי וכ"ה ביומ' נ"ג: פן יסורו (דברי' ד', ט') ודילמא יעידון. והרבה באפעל עיי' תרג' בראש' כ"ז, מ'; ל"ה, ב'; ל"ח, י"ט; מ"ח, י"ח; לשמות כ"ג, כ"ה; לדברי' כ"א, י"ג ועוד זולתו וכן באתפעל לויק' ד', ל"א. ל"ה; לישעי' י"ז, א'. וכן באפעל בענין הניא של מק' (במדי' ל', ו', י"ב) אַעֲדִי יתהון [7]) ועוד עיי' דניאל ה', כ'; ז', כ"ו. ובפַּעֵל ביצ' ל"ב: לעדויי חשוכא פי' להסיר פחם המחשיך אור] —

עד (= עוֹדָה נ"ל שצ"ל עורה מל"ע غارة חבל עבות geflochtener Strick ולדעת רבינו מל"מ ענינו חזוק ואמוץ) בפ' עגלה ערופה בגמ' נפטרו (סוט' מ"ו.) ובר"נ דפ' אין מעמידין (ע"ז כ"ג.) הניח עליה עודה של שקין פסולה. פי' בתשובות מאחר שמניחין אוכף על הפרה אוגדין אותה באגד שלה ושמו בלש' ערבי חזאם [8]) ומניחין שקין של משאוי עליה מביאין כמות חיזוק אחד וארוך הרבה ואוגדין השקין עם הפרה וכן פי' אבא מרי גאון מר רב יצחק ראש ישיבה [9]) למה קורין אותה עודה של שקין על שם מעודד ענוים ה' (תהלי' קמ"ז, ו') ואפי' הניח על פרה אדומה עודה בלא שקין פסולה ואיני קורא בה אשר לא עלה עליה עול (במדי' י"ט, ב') שאפי' בזה קרוי עול. *[אחי"ה בסוטה פי' רש"י עודה של שקין אגודה של שקין ובע"ז פי' שקין הרבה ריקנין קשורין ביחד ובל"א (בד"ה עד שתמשוך) פי' עודה עץ שטווין בו שקין ע"כ. ולפי ל"א כיון לל"ע عود עץ. אבל בפי' ר"ח לע"ז (כ"י אנגייליק' דף י"ג:) הגי' עורה של שקאין ופי' עורה חבק מצוייר של עדיים שאוגדין אותה בבהמה וכו', וכן מצאתי בחי' הריטב"א לע"ז הגי' עורה של שקין ולא פי' בו מאומה ונ"ל שהוא ל"ע הנ"ל חבל קלוע שאוגדין בו משאוי [10]) והוא

1) בנו"ג ועידוייכי. 2) בנו"ג ועידוייכי. 3) בנו"ג וסתות. 4) בנו"ג איתרון וכ"ה בע' הרפתקי. 5) כ"ה רק בדפו"ו וכ"ה בע' הרפתקי ע"ש. 6) כ"ה בכ"י ו"ו א' ב', ל"ד ה"ב ודפ"ר. 7) כ"ה בדפ' סיביונית'. 8) כצ"ל ולא חזאס כראי' בדפ"ר פיזי וויניצי' ולנכון בדפ' באסיל ואמ' ופי' אזור וחגורה בל"ע עיי"ע דר ו' (ח"ג, קל"ז:) ובכ"י ק"ט לי' ובכ"י ה"ב חזים. 9) כ"ה בדפ"ר וויניצי' ובשדפ"ע רק וכן פי' גאון מר! 10) והפעל ממנו עיי"ע עור ד' ומ"ש.

הוא אגד של רבינו אגודה של רש"י וחבק של ר"ח, ואם נדחק לקיים הג' בדלת אז אולי מל"ם עדידותא קשירה ואגודה, עֲדִידָא, עוּדוּדָא משאוי של בגדים בלויים] —

☞ עדב (= עַדְבָּא אולי מל"ע عدفة חלק והושאל לחלק שנפל בגורל Theil, Antheil) תרג' גורל אחד (ויק' ט"ז, ח', ט') עדבא חד. *[אחי"ה ועוד עיי' בתרג' בראשי' מ"ט, כ"א; לבמד' כ"ו, נ"ו; ל"ד, י"ג; לדב' ל"ב, ט' לאסת' ג', ט'; ט', כ"ד. והקבוץ עדבין לויק' ט"ז, ח'; לש"א י"ד, מ"ה תר"י לבמד' הנ"ל; לבמד' י"ח, ז' עַדְבַיָא].

* עֵדָה (מל"ם פי' ועד וקהל Gemeinde, Versammlung) סנהד' ב'. עדה שופטת ועדה מצלת וכו' ירו' סנהד' פ"ד דכ"ב ע"ג ב"ק צ': צ"א. והרב זולתו. ירו' מ"ש ספ"ב דנ"ג ע"ד קהל"ר פ' ראה היים עדה קדושה.

עֲדִי (פי' תכשיט מל"ם ושם פרטי הוא Adi) מרדכי מוכתר בנימוסו היה כעדי[1] (מגילה י"ב:) כבר פירשנו בע' נמס. במנחות פ' ר' ישמעאל בגמ' העומר מתיר (ס"ט:) חטים שירדו בעבים למאי אי למנחות וכו' עד[2] ומי איכא כי האי גוונא אין[3] בר עדי[4] טייעא נחיתא ליה רוסנין[5] קב חיטי בתלתא פרסי. ס"א רוזינקא וחיטי[6] בפירוש מגנצא כתוב (רום ניזבא)[7] [וצ"ל רוסנזינא][8] ופי' „טפח גבוה[9] על הארץ באורך[10] ג' פרסאות". *[אחי"ה ע"כ הועתק מפי' רגמ"ה כ"י למנחו' (בקובץ כ"י אנגיילי דף כ'.)[11] ושם לי' הסיום „שם אדם" כדאי' בדפ' אמ' (ואחריו בד' פראג) וכמו שלי' בשדפ"ע והוספת ר"ב היא וגם מה שנסגר בדפא"מ „רום כיזבא" לי' בשדפ"ע והוספת ר"ב היא ובזה העיר על ג' שלנו וכה"ג ברש"י ופי' שני טפחים בזקיפת גודל ע"כ וצ"ק מחק מלת שני וכתב כיזבא טפח וכ"ה בערוך ועיי' מה שהשיג עליו הפשב"ע והנכון כי רום הוא טפח והיינו בל"פ رش = ارش וכ"ה בל' הונגרי arasz) פי' טפח ומלת נזינא (כפי ג' המעולה שבכ"י ק"ט) הוא ג"כ ל"פ نشان פי' יושב וא"כ רום נזינא יושב ועומד טפח והיינו מה שפי' רגמ"ה טפח גבוה על הארץ ושעורו בגבול של בר עדי טייעא היו מונחין חטים טפח גבוה על הארץ באורך ג' פרסאות. אבל לפי ג' רבינו רוסנין או רוזינקא המלה היא בל"פ روزینه סיפוק מדי יום ביומו וממנו בל"ם רוזיקא ובל"ע رزقة ואצל רז"ל עבור הארץ היינו חטים שאדם מסתפק מהם בכל יום יען כן הביא רבינו בע' רוזינקא אצל ג' זו גם ג' עיבורא ולפי זה ברור כי בג' רבינו קב ח־טי ובס"א וחיטי הובאת מלת חיטי מגליון פנימה להורות על רוסנין או רוזינקא ובג' שלנו בש"ס רום כיזבא חיטי ג"כ חיטי פי' לרום כיזבא שצ"ל או רוסינכא (רוזינקא) או רוסנזינא ככ"י ק"ט בפי' רגמ"ה (עיי' לעיל) ואז חיטי מדוייק] —

* עדי (צ"ל ערי פי' בל"ם עריא קור Kälte) תרג' זכרי' י"ד, ו' עיי"ע גלד ב' (ח"ב רצ"ג) ומ"ש.

☞ עֲדְיָא (נ"ל מל"ע غُدّة = עֲדִיתָא ספחת Schorf, Flechte) תרג' שאת או ספחת (ויק' י"ג, ב') עמקא או עדיא. *[אחי"ה בדפ' סיביוניט' בקמץ עֲדְיָא וכ"ה שם י"ד, נ"ו ושם י"ג ו', ז', ח' עֲדִיתָא וכ"ה נכון ומל"ע הנ"ל — ולא כמו שפי' המתורגמן מל"ם (איוב י', י"ז) תחדש עדיך נגדי שפי' נגעך והנכון שפירושו הנגעים שיעידו עיי' ראב"ע שם] —

* עֲדַיִין פי' כמו עֲדַיִן מל"ם עֲדֶן, עֲדֶנָּה פי' עד הן (zur Zeit, bis jetzt, noch immer) שבת נ"ה: ב"ב י': עדיין אנו צריכין למורעי. שבת פ"ח: עדיין חביבותא גבן, חגיג' ט"ו: עדיין יש מזרעו בעולם. שהש"ר פ' סמכוני פסיק' דר"כ צד ק"א: עיי"ע אסכולי (ח"א, ק"פ, וש"נ). סוכ' נ"א סע"ב ועדיין היו באין לידי קלות ראש. יומ' ל"ו סע"ב (ב' פעמים) ועדיין לא נשחט הפר. ובירו' הרבה באל"ף עיי"ע אדיין (ח"א, ל"ג) אבל גם בעי"ן ירו' ברכו' פ"ד ד"ח: כפי ג' המהרש"ם ועדיין אי את לזו[12] כלומ' עדיין אין אתה חכם לזו השמועה.

---

1) לי' בנוסח' כי אם בכ"י ש"ס ועיי"ע נמס ב' ומ"ש. 2) בדפ"ר בט"ד כאן ע' חרש. 3) כ"ה נכון בכ"י ודפו"ו. 4) בנו"ג כדעדי 5) כ"ה בדפ"ר וויניצ' ובכ"י ל"ד וה"ב וכ"ה בע' רסן ובשדפ"ע ובכ"י ק"ט ובכ"י ו"ו ב' בט"ס דוסנין דרסנין ובכ"י ו"ו א' תרסנין. 6) וכ"ה בע' רזניקא ושם בחיטי וצ"ל וחיטי כדאי' שם בכ"י ק"ט ודפ"ר. 7) כ"ה בכ"י ל"ד וה"ב וכ"ה בפי' רגמ"ה ובכ"י ו"ו א' רום מסבא בכ"י ו"ו ב' רוסני ובא בכ"י ב"ר רוסינכא וכ"ה בדפ"ע ובצאן קדשים הג' רום כיזבא וצ"ל רום ניזבא. 8) וכ"ה בכ"י ק"ט רק שם בט"ס כוסנזינא. 9) כ"ה בכ"י ק"ט ובפי' רגמ"ה אבל בדפ"ע גובה. 10) כ"ה בכ"י ק"ט ובפי' רגמ"ה אבל בדפ"ע בארך ובדפ"א ופראג בט"ס בארץ. 11) ובענין פי' מגנצא עיי' ציונים שהבאתי במבוא XV ועל פי' רגמ"ה כיון. 12) בנו"ג ואדיין אין וכו'.

* עַדְיָין (לפי הענין הרהור ומחשבה das Nach-denken, Bedenken) ויתעצב על לבו (בראשי' ו', ו') תר"י ב' ועדיין עם לביה ובתר"י א' ואידיין עליהון במימריה ואולי מל"י διάνοια הרהור ומחשבה, או אולי מל"ע اداة Entschluss.

* עדיינה (?) (מל"ע عداة כסוי הבור = Brunnen Grubendeckel) ספרא מצורע פ' זבים פרש' א' רפ"ב יכול אפי' שכב על עדיינה ועל הדלת ת"ל משכב (ויק' ט"ו, ד') ולא עדיינה ולא הדלת ופי' עדיינה לפי זה כמו אודייני בב"ב קמ"ד. עיי"ע אדן (ח"א, ל"ה), ומ"ש בשם רגמ"ה הועתק מפירוש רגמ"ה לב"ב שם. אבל עוד לבי מפקפק כי בילק' מצורע ר' תקס"ז בשם תו"כ יכול אפי' שכב על עריבה . . ת"ל ולא עריבה. ואולי לפני הראב"ד היתה זו הגי' ומפני כן לא פירשו.

* עַדִישָׁא (שם הפרטי לאשת מחמד Chadyga[1]) תר"י א' לבראשי' כ"א, כ"א ונסיב איתתא ית עדישא ותרכה ונסיבת ליה אמיה ית פטימא אתתא. וידוע הוא כי אשתו ראשונה של מחמד נקראת خديجة ושם בתה فاطمة Fatima וזו נ"כ ראיה מאיחור הזמן של תרג' ירו'.

* עידית עיי"ע עדית.

עדל (= ארל בל"ס ארלא מין צמח הנקרא בל"ר Pfefferkraut, lepidium) בסוף עוקצי' (פ"ג מ"ד) לולבי זרדים ושל עדל פי' עדל דומה לצנון וי"א שהוא שדורייא. — (א"ב פי' רומיי מין חסית כמין בצל ונקרא בולבוס עדל). *[אחי"ה והנכון שהוא ל"ס כמו שרמזתי על זה בע' ארל (ח"א, ל"ד) וש"נ הגי' בתוספת' שביעי' פ"ה באל"ף ותחת זה בירו' שביעי' פ"ז דל"ז ע"ג ערל ושם ברף ל"ז: בציון מעוקצ' הנ"ל ערלה וצ"ל עדל, עדלה ורה"ג הביא שתי גירסאות באל"ף ובעי"ן וז"ל בעוקצי' שם: לולבי זרדים ויש"ל א ד ל א"ד ע ד ל מצאתי בספרי רפואות שמפרש[2]) כל שם עשבים בל' יוני ובל' ארמי עדלא דמי לפוגלא והוי כמוציל ועצרין מיא ושטרין לגרבא גרב פי' ג ר ב א עדלא הוא ס י ט ר ג דרקונת דהוא ומתפשין רסן ע"כ ורבינו ראה פירושו כדמוכח ממה שפי' עדל דומה לצנון, והוא הוא פוגלא של פי' רה"ג ואולי גם במ"ש י"א שדורייא כיון לפי' רה"ג במ"ש סיטרג[3]). ופי' דברי רה"ג קשה להבין כי מגומגמים הם וגם ה' לעף אמר נואש. ול"נ שכצ"ל עדלא דמי לפוגלא והוא כמוצול וכו' עד הוא סיטרג והוא סרקיום ומשתפין סן כצ"ל וזה פירושו עדלא דמי לפוגלא והוי כמוצול (موصول) ששורף כנשיכת צרעה ומסגולתו שהוא עוצר מים כלומ' מונע לחות ולחלוחית של המכה (ושטרין) [וצ"ל וטרשין] (رطس) רוטש ושבר הגרב (جرب) ונקרא עדלא סיטרג (شيطرج בלשון פרסי شيطرك, شيترة) והוא סרקיום (سرخيوس) מל"י עיי' דמ"ג כ"ז, 523 ומשתפין סן (= مشتفين سن) מרפה השן. וכל זה כתב דיאסקארידעס ב' ק"מ בענין λεπίδιον (עיי' דמ"ג שם וכצ"ל שם תחת λάπαθον). וכן כתב פליניאוס כ', ע' מן lepidium וז"ל Lepidium inter u r e n t i a intelligitur . . . Sic et l e p r a s et psoras tollit semper facile et cicatricum hulcera. Tradunt in d o l o r e d e n t i u m . . c o n v e r t e r e d o l o r e m וא"כ כולם נענו ואמרו כי זה הצמח נמנה בין הצמחים השורפים ומרפא הגרב ומונע לחלוחית המכה ומעלה ארוכה בחולי השנים] —

עַדְלַר צ"ל עַרְדַל = עַרְדַר מל"י ὀρτάριον ἀρτάριον בל"ס אורטוריא (Filz) = eine Art Wollschuh ולפי' רבינו (Socken) בס"ג דפ"ק דביצה (ט"ו.) עדילרין אין בהן משום כלאים. פי' כלים של צמר כגון מנעלים ונועלין אותן תחת מנעלין ושמן בל' ערבי גורב ובלע"ז פידאלי[4]) — (א"ב ערדלין כתוב בנוסחאות). *[אחי"ה וכן גרס ערדלין בפי' ר"ח בפי' לביצ' ובכ"י ש"ס וברש"י ובדפ"ש עדילין אבל ברש"י כ"י ובה"ג ה' כלאים עדילרין כגי' הערוך כאן ובע' סוורק אבל עיי"ע אמפליא בגי' כ"י ו"ו ע"ש וע' גרב ב'. ועיי' תשוב' הגאונים ברש"י בביצ' ט"ו. ועפ"י זה אי' בכ"י עה"ק של רעגענסבורג עדילרין שרגילין ללובשן תחת מנעליהם עור של תיישים ויש שעושין אותן מעור של צמר וקורין אותו ביינוי

---

[1]) עיי' שפרענגער חיי מחמד ח"א 149 והלאה. [2]) וצ"ל באחד מספרי רפואות שמפרש. [3]) עיי' לעף פפלנ"צ 39 אבל ראיתו כי לוא כיון רבינו לעשב Saturei היו צריך לכתוב סטורייא אינה ראיה כלל כי גי' כ"י ערוך בע' חשאי וסאה (עיי"ע אצלנו) באמת בדל"ת וגם י"א קשה להלמו כי כל הפי' שייך לרה"ג. [4]) ובע' אמפליא גורס פידולי"י והוא הנכון כפי שטת רבינו מלאי"ט Socken, pedúle וכ"ה בעי' פנון ע"ש אבל פידאלי הוא לעומת ל"י ורוי' הרשומי' בעי' אמפליא ושם מפורש באורך וכן שם ל"ע גורב.

בגד העקב וצ״ל ביינוט בלא״ש האמצעי beinwât (Beinbekleidung) עיי׳ בט״ר לפערלעס 108 — ועה״ק שנ״ב לועזו זוק״ן ב״א = Socken] —

עָדַן (בל״ע غدن (تَغَدَّنَ) ענין כפיפה והשם غَدَنٌ ריכוך (sich biegen, schmiegen והשואל לתענוג ולתפנוק (üppig, wohllebig sein בר״ג דפ׳ ואלו מגלחין (מ״ק ט״ז סע״ב) עדינו העצני (ש״ב כ״ג, ח׳) בשעה שעוסק בתורה מעדן עצמו כתולעת. פי׳ כשהיה מתעסק בתורה עדן עצמו עד שמתרכך בשרו כתולעת שתהא דעתו מיושבת עליו וכשיוצא למלחמה מתקשה כעץ כל מידה עושה בשעת הצורך. *[אחי״ה וכן פי׳ ר״ח להיות מיושב דעת בדברי תורה ע״כ ומיוחס לרש״י פי׳ מעדן עצמו: כופף עצמו וכו׳, וכן זה ענין מלה ערבי׳ הנ״ל אבל גם על ענין ריכוך הורה מלה ערבית [1]) וכן הוזכר יחד בהשאילה במכילי׳ משפטים פרק ח׳ היה מרוכך מעודן ומפונק, ספרי האזינו פ׳ ש״ו כל זמן שבני עושה לי רצוני היו מערבים ומעדנים ומפנקים אותו וכו׳. ושם: מעדנים אותם.. כן דברי תורה מעדנים אותם. שהש״ר פ׳ כי טובים: מה שמן מְעַדֵּן הראש והגוף כך דברי תורה מעדנים הראש והגוף כך דברי תורה מעדנים הראש והגוף. פסחי׳ מ״ג רע״א מעדן את הבשר עיי״ע אנפקינון. שבת ל״ג: לעדן בהן עצמן, ירוש׳ נדרי׳ ספ״ט דמ״א ע״ג גוף מעודן. ועוד ענין נתן טעם בפירות וממתיק אותם ב״ר פ״י כימה מעדנת את הפירות, שם פט״ז דרש עדן (בראש׳ ב׳, ט״ו) עַדְנוֹ מכל אילני גן עדן, ירו׳ ברכו׳ פ״ו ד״י: אשר ברא מיני עדנים לעדן בהן נפש כל חי. מתפעל ונתפעל פסקת׳ דר״כ צד ק״ב. שהש״ר פ׳ סמכוני ילק׳ יתרו רמז רע״ב וילק׳ שה״ש ר׳ תתקפ״ו (בלי ציון המקור) יתעדן בני שנים שלשה חדשים במאכל ובמשתה וכו׳ עד אלא יתעדנו בני שלשה חדשים וכו׳. ב״ב ק״כ. נתעדן הבשר, נדרי׳ ח׳: מתעדנין בה. והשם המופשט עִידּוּן בל״ע غدن Weichlichkeit (Wohlleben בקבוץ תעני׳ י׳: ואל ינהיג עידונין בעצמו. ב״ר פמ״ח דרש עדנה (בראשי׳ י״ח, י״ב) עידונים עיי״ע עד ז׳. ובענין עֶדֶן של מקרא עיי׳ ברכות ל״ד: פסחי׳ צ״ד. וברוב בקשור עם גן עיי״ע] —

עִדָּן (= עִידָּן, עִידָּנָא בל״מ (דניאל ב׳, ח׳ וחלאה) ובל״ס עֶדָן, עֶדָּנָא פי׳ עת וזמן Zeit) בר״ג דפסחי׳ (ד׳.) צורבא מרבנן לא לפתח [2]) בעידניה. בס״פ כיצד מברכין בגמ׳ והוא אומר [3]) (מ״ג:) אבל קביע ליה עידנא מידע ידיע דלעידניה קא אזיל. בפ׳ במה מדליקין בגמ׳ על שלש עבירו׳ (שבת ל״ג סע״א) שאני רבא דאנסו ליה עידניה [4]) בעל כרחו. בפ׳ הזרוע בגמ׳ בכור שנתערב (חולי׳ קל״ג.) ולפרום ידיה אנסו ליה עידניה פי׳ לא היו מניחין אותו לעמוד לפי שהיה לומדם [5]). בס״ג דפ׳ הנזקין (גיטי׳ ס׳:) רב שימי בר אשי אתא לקמיה דאביי א״ל לותבן מר בעידנא א״ל אית לי עידנא לדידי פי׳ עת ללמד כמו (שבת ל״א.) קבעת עתים לתורה. בס״ג דפ׳ קמ׳ ברנה (י״ב.) וזהו עידן של צנועות [6]). — (א״ב בדניאל (ד׳ י״ג, כ׳) (שבע) [צ״ל שבעה] עדנין ענין עת וזמן). *[אחי״ה וכנ״ה בברכו׳ ט״ו. עידן צלותא. שבת ל״ג: גרסי בעידן צלויי ותרג׳ עת עידן תרג׳ קהל׳ ג׳, ב׳ והלאה עידן בחיר. לשופטי׳ כ״א, כ״ב עידן פון תרג׳ בראש׳ ל״ח, א׳ עידנא ההיא, תר״י א׳ לבמד׳ כ״ג, כ״ג בעידנא הדין, לתהלי׳ מ״ד, ט״ו עידנא הדא, וכן בתואר הפעל עד האידנא שם ע״א, י״ז ובש״ס בבלי הרבה פעמי׳ האידנא עיי״ע אידנא. ותרג׳ לימים (שופטי׳ י״ז, י׳) זמן עידן וכן תרג׳ ימים (בראשי׳ כ״ד, נ״ה) עידן בעידן, והקבוץ עִידָּנִין, עִידָּנַיָּא תרג׳ איוב כ״ד, א׳; לאסת׳ א׳, י״ג בסמיכות עִידָּנֵי ובכ״י עִידּוֹנֵי עיי׳ עמת״ר ללעווי בציונים מתהלי׳ ט׳, י׳; מ״ו, ו׳; ל״ט, ב׳] —

עָדַף (מל״ם (ובל״ע غدف) פי׳ מותר המדה בכמות על המשוער übrig, mehr sein; הַעֲדָפָה עיי״ע בח״ג, ר״ל) בפ׳ החובל בגמ׳ זה חומר (ב״ק פ״ז:) לא נצרכה אלא להעדפה פי׳ כל מה שישאר מדמי החבלה אחרי סיפוק מזונותיה הוא שנוטל האב. *[אחי״ה וכן פי׳ הרמ״ה בפריטיו בשט״מ לסוגי׳ זו. והשם המופשט העדפה עיי״ע וש״נ והוא כמו עוֹדֶף ירו׳ דמאי פ״ה דכ״ד

---

[1]) ועיי׳ ג״כ פירש״י על בני עדין (עזרי ב׳, ט״ו; נחמי׳ ז׳, כ׳) שהובא בתעני׳ כ״ח. [2]) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ע ניפתח. [3]) כ״ה בכ״י ובדפ״ר וויניצי. [4]) בנו״ג בעידניה. [5]) בעי׳ אנס (ח״א, קנ״א) כבר העירותי שפי׳ זה סובב והולך על זה דשבת מטעם האמור שם עיי״ע אנס ומהראוי להיות בערוך ע׳ הנוכחי כזה: פירוש עידניה דשבת לא היו מניחין וכו׳. ובענין פי׳ דשל חולי׳ הנ״ל סמך רבינו על פירושו בע׳ אנס ולית כאן סתירה. [6]) ובעי׳ עד א׳ כבר הבאתי הפי׳ הנכון אבל רבינו היה גורס עידן ביו״ד משום שמצא כן בספריו וכמו שהעיר הרש״ל ועיי׳ גליון הש״ס אבל מפי׳ הש״ס בנדה שם מוכח ברור כי הוא מלשון עד שבודקת בו.

ע״ג מעשר שני שבעודף ובל״א עירו׳ פ״ג. עודפא שיתין ותלת, והושאל ליתרון ב״ב פ״ח: מאי עודפייהו. וכן הפעל בקשור עם מן ב״מ ק״א: לא עדיפת מינאי, שם: לא עדיפת מגברא דאתית מיניה, כתובו׳ ק״ג: לא עדיפנא ממשה רבינו. בינוני פעיל כתוב׳ פ״ג. ידו עדיפה מידה וכ״ה ביבמו׳ ל״ט רע״א. ושם חד אמר ביאת קטן עדיפא וחד אמר חליצת גדול עדיפא. מגילי׳ ג׳ אינהו עדיפי מיניה . . איהו עדיף מינייהו וכו׳ ושם: הי מינייה עדיף. הוריו׳ י״ד. חד אמר סיני עדיף וחד אמר עוקר הרים עדיף עיי״ע סן ג׳. ברכו׳ מ״א. מין שבעה עדיף . . מין חביב עדיף עיי׳ פי׳ הרא״ש. — תרג׳ תהלי׳ מ״ה, ג׳ שופרך . . עדיף מבני נשא. ובענין העדפה ומותר בא בקשור על: מדות פ״ד מ״ז האולם עודף עליו, ירו׳ ר״ה פ״ב דנ״ח: ירו׳ סנה׳ פ״א די״ח ע״ג יום שהחמה עודפת על הלבנה (לבנה). הפעיל קידו׳ ס״ג. שמא תעדיף עליו יתר מן הראוי, ירו׳ דמאי פ״ה דכ״ד ע״ג המעדיף על המעשרות, תוספת׳ ב״מ פ״ד אעפ״י שמעדיפין זה על זה וכו׳] —

עָדָק (נ״ל ג״י ערק מל״פ عرقية, عرق feines Schweisstuch ועיי׳ בפנים ורבינו פי׳ ספוג) בפי׳ במה בהמה בגמ׳ חנונות (שבת נ״ד:) טומנין לה עדק בשמן פירוש[1]) טומנין לה ספוג בשמן. עשיתה מר עוקבא (שם) שהוא עשיר וחשוב[2]) ולו עושין דבר יקר כזה ולא לבהמה — (א״ב בנוסחאות עזוק כתוב). *[אחי״ה וכן גרס ופי׳ רש״י עזק צמר גפן או כל דבר רך וכ״ה בחי׳ המאירי אבל מלבד שלפע״ד לא נמצא שרש דבר בלשונות שונות לזה הענין קשה לי מאוד מה חשיבות יש כל כך לצמר גפן או לספוג עד אשר אמר רב חסדא א״כ עשיתה מר עוקבא כלומ׳ גיהגת ברחל זו חשיבותו של מר עוקבא עיי׳ פירש״י וחי׳ הר״ן ואולי מזה הטעם השמיט ר״ב בדפ׳ אמ׳ מלת ולא (קודם לבהמה) אבל כשנגרס ערק כדאי׳ בכ״י ש״ס א״פ וכ״ה בכ״י בסמוך טומנין לה שני ערקין בשמן וכ״ה בדפ׳ הישני׳ עד לובלין והגיה המהרש״ל הכל נכון כי המלה בל״פ פי׳ סודר דק להסיר הזיע (מל״ע عرق זיע) וא״כ יפה א״ר חסדא א״כ עשיתה מר עוקבא כי רק הוא מפני חשיבותו משתמש בסודר חשוב כזה ואין דרך לטמון אותו בשמן לבהמה. ולפ״ז ג״י רבינו עדק וכ״ה בגמ׳ וברש״י בד׳ קראקא משובשת ויותר משובשת ג״י הספרים עזק, עזקין[3]) — עדקין תרג׳ יחזק׳ כ״ז, י״ט צ״ל ערקין כג״י הערוך ע׳ ערק ב׳] —

* עדק (= עֲרַק Wasseruhr, eine Art Spritze) ירו׳ עירו׳ ספ״י דכ״ו ע״ד מוסיפין בעדק לחולה בשבת, ושם: מטיפין בעדק ובתוספ׳ שבת ספ״ב בכ״י אירפ׳ מטיפין מן אדק[4]) וכה״ג בערוך ע׳ אדק מטיפין מאדק אבל בע׳ ארפכס מטרס ודיופי לפי הכ״י גם ברי״ש (עיי״ע אדק) ועתה מצאתי כי כל הפי׳ הערוך בע׳ דיופי שהביא רבינו מן פי׳ בא להודיע וכו׳ עד גמירא העתיק מפי׳ ר״ח (בש״ס ווילני) לעירו׳ ק״ד.[5]). ור״ח בעצמו גרס מטיפין מאדק בדל״ת ואולי לפי זה יש לגזור עדק מע׳ הבא אח״ז כוז נקוב בקרקעיתו נקבין דקין דקין וכפי׳ ר״ח (ואחריו רבינו בע׳ דיופי)[6]) ועוד נ״ל שעיקר הג׳ בירו׳ ערק וכדאי׳ בדפ׳ זיטאמיר והוא ג״כ מל״פ שבע׳ הקודם לזה כי ערק = عرق פי׳ כוז שהוציא המים טיף אחר טיף. ופ״א עיי״ע אדק —

* עֲדַק (כמו דק dünn, zart) סנהד׳ י״א: כפי ג״י דפ׳ קראקא אימריא עדקין פי׳ הם רכים ודקים ובנו״ג שם ובדף י״א. דערקין וצ״ל דעדקין כג׳ כ״י ש״ס וערוך ע׳ דק ב׳ ע״ש (ח״ג, קי״ח.) וע׳ דעדק (שם ק״ח, וש״ג). — גיטי׳ ע״ח. עיי״ע עויק.

עָדַר (מל״מ ענין הסרת העשבים הרעים משדה וכרם jäten, behacken) בפ׳ תינוקת בגמ׳ ראת ועודה (נדה ס״ז סע״א) אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה כדתנן (בפי׳ ב׳ בנגעים מ״ד) האיש נראה כעודר וכמוסק זתים. פירוש ר״ל מצריכה שתטבול דרך גדילתה עומדת והא לא בעינן[7]) אלא לטהרות כדתנן גבי כהן שרואה נגעי אדם האיש עומד ערום לפני כהן ומחזיר פניו לכהן ומגביה זרועותיו למעלה כדרך שמגביה המעדר שעודר בשדה כדי שיראה בית השחי שלו ובטנו של פניו והופך גבו לכהן וכופף קומתו כדרך שכופף בשעה שמוסק זתים כשמפילין מן הזית ולוקטן מן הארץ ומה שיכול לראות בכך מבית

---

1) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפו״ו ובשרפ״ע ליו בט״ס. 2) כ״ה בכ״י ק״ט. 3) וכ״ה במאירי ולא ערקין כמ״ש ד״ס לשבת צד נ״ח.
4) ובנו״ג האדק. 5) וגם דבור שמענו שהוא כלי וכו׳ הן הן דברי ר״ח. 6) ושם צ״ל דקין דקין ולפנינו בערוך רק פעם אחת ונדפס בש״ס ווילני יש להגיה מתוך זה הערך. 7) בכ״י ק״ט ובדפ״ע בענן.

הסתרים רואה יותר על כן אינו צריך וכן האשה כשרואה נגעה נראה כאורגת [1]) שפושטת זרועותיה למעלה ומכה הערב וחוזרת גבה וכופפה קומתה כאותה שמניקה את בנה ששוכב על הארץ וכי היכי דבעינן [2]) דרך גדילתה כשהיא בודקת לטהרה מנגעה הכי בעינן שתטבול דרך גדילתה לטהרות [3]) אבל לבעלה לא צריכה. ועוד פי' זה בע' מסק. בפ' רבן גמליאל בגמ' נתן גט (גיטי' נ"ב:) הא לא דמי אלא לעודר בנכסי הגר הזה וכסבור של גר אחר הן דקני. בפ' ב' בפיאה (מ"ב) וכל ההרים אשר במעדר יעדרון (ישעי' ז', כ"ה). בסוף בפ' הגוזל ומאכיל (ב"ק קי"ט סע"ב) מנכשי [4]) זרעין ועודרי ירקות פי' חופרי ירקות. *[אחי"ה וכנ"ה בתוספת' מעשרות פ"ב וב"מ פ"ט: פועלים שהיו עודרין בתאנים, ושם השוכר את הפועל לעדור, תוספת' שביעי' רפ"ח שוכרין פועלין ועודרין אותן (התאינים) אכל בע' אר ב' וגד ד' גי' רבינו יותר טובה אורין וכ"ה בריטב"א ובשט"מ לב"מ ובגליון כ"י ש"ס ה' (ד"ס ב"מ צד קל"ד), תוספת' שביעי' פ"ב אין מלקטין עשבים מגבי הזבל .. ועודרין אותו וכו'. מ"ק ד': נראה כעודר. ב"מ ע"ה. עדור עמי ואעדור עמך. ע"ז ס"ג: אין עודרין עם הגוי. ויק"ר פכ"ה זיל עדור ועוד עיי' בסוף הערך. פיעל שביעי' פ"ב מ"ב עיי"ע זבל (ח"ג, רס"ה). תוספת' מעש' פ"ב היו מנכשין בשדה ומעדרין בשדה, ירו' ב"ב פ"ג די"ד רע"א במנכש ומעדר, ב"ר פפ"ב מזבלה ומעדרה. בפעל ויק"ר פכ"ה מעדרנא קדמיהון. נפעל ירו' מעשרו' ספ"ג ד"ג ע"ד חצר שהיא נעדרת, תוספת' מעש' ראשון פ"ב חצר הנעדרת. — מעודר תוספת' מכשירין רפ"א צ"ל מעורר עיי"ע עור ד'. והשם המופשט עִידּוּר מ"ק ג'. עיי"ע נכש. ב"ר פל"ט עסוקין .. בעידור בשעת העידור, ולנקבה עֲדִירָה בהקבוץ קהל"ר פ' כי כל ימיו: עדור לי שתי עֲדִירוֹת ובב"ר פכ"ז בט"ס עדריות — ובענין מַעְדֵר מל"מ עיי"ע] —

עֵדֶר (מל"מ שם לקבוץ מספר צאן Heerde והושאל לקבוצת אנשים Menschenschaar ועוד ענין מכלאות Hürden) בס"ג דפ' הוציאו לו (יומ' ס"א סע"ב) וכי עדרו משלח. פי' כל השעירים הללו אם נשפך הדם יביא אחר ועוד נשפך הדם יביא אחר [5]) ואם הן ג' וד' כולן נשרפין אבית [6]) הדשן הנשחטין כשהן המשתלחין כנגד הנשחטין. כמה מהן משלח אמר לו וכי עדרו משלח כלומ' אינו משלח אלא אחרון א"ל וכי עדרו שורף (שם ס"ב רע"א) שאמרת ששורף את כולן [7]). עשתרות צאנך (דברי' ז' י"ג; כ"ח, ד', י"ח. נ"א) תרג' עדרי ענך. *[אחי"ה כה"ג לנכון בכ"י ק"ט, ו"ו, ל"ד ה"ב [8]) וב"ר וכ"ה בדפ"ר ווניצ' אבל בשדפ"ע נסדר בטעות בע' מיוחד ושלא במקומו. ותרג' עֵדֶר (בראשית ל"ב, ט"ז ועוד) עֶדְרָא ובדפ' סיביוניט' עֶדְרָא והקבוץ עֶדְרִין או עַדְרִין (שם כ"ט, ב' והלאה). ועוד עיי' מגיל' כ"ח. יומ' ל"ד: ע' והקבוץ נקבה תוספת' עדיות רפ"ג נוחרין היו עֲדָרוֹת ועוד מקבוץ אנשים שמ"ר פ"א וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהם שנא' (יחזק' ט"ז, ז') ותבאי בעדי עדים .. בעדרי עדרים. שהש"ר פ' התאנה: הולכת ויושבת לה עדרים עדרים במדבר, פתיחת' דאיכ"ר ד"ה תנו לה' עדר ה' (ירמי' י"ג, י"ז) עד שלא גלו ישראל היו עשויים עדרים עדרי כהונה לבד עדרי לויה לבד עדרי ישראל לבד וכו'. ועוד ענין דיר ומכונות Hürde אהלו' פ"ח מ"א עדר בהמה טמאה וטהורה תוספ' אהלו' רפ"ט וכן עדר בהמה חיה ועוף וכו' [9]) ירו' ר"ה פ"ב דנ"ח: תור באדר בעדרייה ימות, ותרג' כ"י מכלאות (תהלי' ע"ח ע') עֲדְרַיָּא ועיי' שם נ', ט' [10]).

* עֲדַר בל"ס כמו עזר בל"מ (helfen תרג' משלי י"ג, י"ב מן (דמשרי) [צ"ל דמשרי] למעדריה וכו' עיי' עמת"ר ללעווי ע' סבר ב' וע' עֲדַר.

עדר (= עודרא צ"ל עוּדְרָא בל"ס שערות ונוצות למלוי של איזה דבר alles Wollige, Haarige zur Füllung) ירו' דשבת פ' במה אשה (פ"ו ד"ח סע"ב) נפל עודריה דאודניה פי' המוך שבאוזן כמו אודרא ע"ש. *[אחי"ה צ"ל אדר א' ע"ש ועיי"ע אודרא ושם הוכחתי כי גי' רבינו בשני יודין עיקרית ועוד עיי"ע אודרי ומ"ש וגם עודריה שבירו' צ"ל עודדיה] —

---

[1]) וכה"ג בר"ש נגעי' שם ובנו"ג כעורכת. [2]) בכ"י ק"ט ובדפ"ע דבענן. [3]) בדפו"ן לטהורות. [4]) כ"ה בכ"י בדפ"ר ווניצ' ובשדפ"ע לי' ובכ"י ק"ט מנקשי וכ"ה בכ"י ש"ס מינכען פ' ור"ב ובה"ג. [5]) כ"ה נכון בדפ"ר ווניצי. [6]) בדפ"ר ובשדפ"ע בבית. [7]) ובגוף הענין פי' כן ר"ח ביומ' בש"ס ווילנ' ועוד עיי' פירש"י. [8]) ושם הגי' תרגו' ירושלמי עדריי ענכון. [9]) ורבינו פי' בע"א עיי"ע אדורה (ח"א, ל"ט), וגי' ר"ח בב"ק י"א. עדורה ועל פיו פי' רבינו ע"י עור עיי"ע עד ב' (וש"נ התוספ' שפירשו מלי לא געדרה והוא דוחק). [10]) אבל תר"י לבראשי' ל"ג, כ"ד עדרייא צ"ל עדדייא עיי"ע ערוד.

* עד"ש ר"ת עיי"ע דצ"ך (ח"ג, קי"ז).

1 עדש (= עֲדָשָׁה בל"ע عدسة כלי עגול למדה על שם עדשים linsenförmiges Gefäss zum Wägen) ועוד כלי עגול בצורת עדשים לחימום (flachrunde Wärmflasche) בפ' במה אשה בגמ' ולא בקטלא (שבת ס' רע"א) בעדשה הלך אחר שלשלותיו. פי' בלע"ז אשתדיר"א [1]. בסוף תוספת עירובין (פי"א) (פ"ח) אין ממלאין [2] בעדשה בשבת. — (א"ב בנוסחאות כתוב בערסה). *[אחי"ה כלומ' בשבת הנ"ל אבל בתוספת' כלי' ב"מ פ"ג בכ"י ש"ס מינכ' וא"פ ובחי' המאירי כגי' רבינו וכ"ה ברש"י בדפ"ש עדשא עיי' ד"ס במקומו ושם לועז בעדשא אישתרייר"א וצריך לו' אישתדיירא בל"צ statère וכבערוך מלאי"ט statera וכ"ה בל"ר פי' מאזנים ונקרא זה הכלי על שם עיגולו או מפני שמודדין ושוקלין לפי עדשים (עיי"ע עדש ד'), וכן בל"ר על שם עדשים lens נקרא כלי עגול lenticula וכן בל"י φακός עדשים וכלי עגול דומה לו ועוד ביחוד כלי חימום ויפה פי' רה"ג בכלי' פט"ו מ"ה ושייך למ"ו לסוף ד"ה הבטינון לפי' השלישי (עיי' מ"ש מו"ל 49) [3] וז"ל כלי עגול והוא נקוב מכפנים בו מכניסין חמין ומשימין אותו על בטניהן בשביל הקור ושמו בל' יון פקוס ע"כ וכיון לל"י הנ"ל ומזה עדשה בב"ר פ"פ עיי"ע עדש ג' ושייך לכאן ומזה אין ממלאין בעדשה הנ"ל מתוספת' עירו'. וכן בתוספת' שבת פ"ג (ד') לא יתן עדשה מלאה חמין על מעיו] —

2 עדש (= עֲדָשָׁה (כמו טלפחא בל"ס) והוא עיגול הגת כצורת עדשה linsenförmige Walze) העדשין והלולבין (ע"ז ע"ה נדה ס"ה) כבר פירשנו בע' טלפח ובע' לולב. *[אחי"ה ועיי"ע הנ"ל ושם הבאתי פי' רה"ג לסד"ט 37 ובזו המלה פי' עיגולין (טהרו' פ"י מ"ח) ושם הובא היחיד עדשה וכ"ה בירו' ע"ז ספ"ה דמ"ה: הדפין והעדשה. ועוד עיי"ע יָם א' ומ"ש. והקבוץ עדשים תוספת' טהרו' ספי"א ולנקבה העדשות שם לע"ז פ"ח (ט')] —

3 עדש (כמו עֲדָשָׁה א' linsenförmige, flachrunde Wärmflasche) בב"ר פ' פ"א (פ"א) בהיותם כואבים: ולא יטול עדשה מלאה חמין ויתן ע"ג כרסו בשבת. — (א"ב פי' שם כלי צורתו כעדשה וכן בל"ר כלי אשר הוא כצורת עדשה נקרא כמו שנקראת עדשה בלשונם ובנוסחאות דידן כתוב לא יטול עריבה). *[אחי"ה אבל המיוחס לרש"י בב"ר גרס עדשה ופי' כלי של נחשת ע"כ ור"ב כיון לל"ר lenticula ועיי"ע עדש א' ומ"ש וכל הע' שייך לשם אחר ציון מתוספ' עירובי' ורבינו לא ירד לחילוקים בין מושג למושג] —

4 עדש (= עֲדָשָׁה מל"מ ושם בקבוץ עֲדָשִׁים מין קטנית ידוע Linsen) בסוף מעשרות (פ"ה מ"ח) העדשין המצריות. פי' הבאין ממצרים. [בגופה פ"ו בנגעים] (מ"ו [4]) כעדשה מובת [5] פי' „קצוב ומצומצם שאינו לא [6] חסר ולא יתר“ [7]. מקום הגרים ט' עדשות מקום עדשה ד' שעורות [8] נמצא ל"ו שעורות (נגעים שם מ"א). בב"ר פס"ד [9] (פס"ג) ונזיד עדשים (בראשית כ"ה, ל"ד) מה עדשה זו עשוייה כגלגל [10]) כך העולם עשוי כגלגל עדשה זו אין לה פה אף אבל אין לו פה אבל אסור לדבר [11]). *[אחי"ה והיה מנהגם להאכיל לאבל עדשים (עיי' פדר"ר פל"ה). ועיי' ירו' ברכו' פ"ג ד"ו. כד דמך רשבר"י קביל ר' זעירא אבילו' ואייכלוי טלופחין מימר כמא דהוא מנהגא. וכנ"ה עדשה (ובכ"י ש"ס לב"ב ט"ז: ובעיי הנ"ל ובדפי' ש"ס לובלין של"ו גם בל"ז עדש עיי' ד"ס במקומו) הרבה פעמיי בנגעי' פ"ו. כלי' פי"ז מ"ח כעדשה שאמרו (לענין שיעור) לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית זו מצרית. והקבוץ לרוב כל"מ עדשים ב"ב הנ"ל בכ"י ש"ס תבשיל של עדשים. ב"ק ס': גדישים דעדשים, ירו' סנהד' פ"ב ד"כ:

[1]) בכ"י ק"ט אבל בדפ"ע אישתדירא. [2]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע ממלין. [3]) ושני פירושיו הראשונים עיי"ע בטן בי ע"ש. [4]) כצ"ל עפ"י ע' מבת ע"ש. [5]) בנו"ג מובאת ועיי"ע מבת. [6]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וכ"ה בפי' רה"ג. [7]) הועתק מפי' רה"ג לסד"ט 26 ומתוך פי' הערוך ברור כשמש כי בכ"י אשר ממנו נדפס פי' רה"ג היה משובש ופי' רה"ג שייך לד"ה כעדשה מובאת ולא לד"ה כגרים הקילקי ומו"ל לא העיר בזה מאומה ופי' רבינו שבכאן עולה יפה עם פירושו שבע' מבת שפי' מכוונת. [8]) בנו"ג שערות וכ"ה בירו' שבועו' פ"ג דל"ד ע"ד. [9]) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו ק"ט ל"ד ה"ב והוא אצלנו פי' ס"ג שרבינו מונה פרש' אחת יתירה בחלוקת הפרשיות בב"ר לכן פס"ב כדאי' בכ"י ב"ר ובכל דפ"ע ט"ס הוא. [10]) בכ"י ה"ב סגלגל ועולה עם ב"ב ט"ז: מה עדשה זו מגולגלת וכ"ה בעיי הראשון מה עדש זה גולגל אבל בכ"י ש"ס מה עדש זה דומה לגלגל אף אבילות גלגל שחוזר בעולם ועפ"י זה פי' המיוחס לרש"י בב"ר ע"ש וגם שם הגי' עשוייה כגלגל וההמשך עולה לפי זה יפה יפה. [11]) כ"ה בכ"י ק"ט ודפ"ר ואמ' אבל בדפו"ו אין לו פה שאסור לדבר ובנו"ג אבל אסור לו לדבר ועיי' ב"ב הנ"ל.

עדשין היו אלא וכו׳ עש״ה. אבל עוד בל״נ עדשות נגעי׳ פ״ו מ״א. ועוד עיי״ע עדש ב׳ בשני מינים] —

עדית (= עִידִית מל״מ עדי תכשיט והושאל לענין מובחר וטוב (Schmuck, Zier, das Beste את כל נאות יעקב (איכ׳ ב׳, ב׳) תרג׳ ית כל עידית בית יעקב [1]. נאות אלהים (תהלים פ״ג, י״ג) תרג׳ עידית אלהים. — (א״ב פי׳ בל״י ורומי׳ מקדש ומקום מיוחד לכהנים לבדם. *[אחי״ה ר״ב כיון לל״י ורו׳ ἄδυτον, aditum בהוראה הנ״ל אבל כנראה דרש נאות מן נאוה ענינו יפה. והושאל למבחר שבשדות גיטי׳ מ״ח: הנזקין שמין להן בעידית וכן הרבה שם מ״ט. ושם: (עיי״ע זבורית) ותוספת׳ כתובו׳ רפי״ב, ותוספת׳ ב״ק רפ״א והובא שם ובגיטי׳ מ״ט. ראיה מ מ י ט ב שדהו ו מ י ט ב כרמו ישלם (שמות כ״ב, ד׳) — ובל״ע عديّة ארץ טובה ובריאה. ובהגה בש״ע חו״מ סי׳ ק״א סק״ה כתב וז״ל פי׳ (עידית) המשובח שבקרקע שראוי לקבוע עליו דירה. תרג׳ נאות יעקב עדית דבית יעקב ע״כ] —

* עידית תוספת׳ שביעי׳ ספ״ה עיי״ע עירית.

עו (= עָוֹן מל״מ ענין חטא ופשע Sünde, Vergehen) בויק״ר אשה כי תזריע (פי״ד) הן בעוון חוללתי (תהלי׳ נ״א, ז׳) ב ע ו ו ן מ ל א [2] אפי׳ חסיד שבחסידים אי אפשר שלא יהא בו צד א ח ד ש ל ת ו ע ב ה. *[אחי״ה בנו״ג צד אחד מעון ובילק׳ שם צד אחד וצ״ל צד אחד מעון ומלת אחד אי׳ לנכון בכ״י ובדפ״ר ובשדפ״עלי׳ ומיוחס לרש״י בדה״י א׳ כ״א, ח׳ גרס שלא יהא לו אחד [צ״ל צד אחד] בעבירה ע״כ ושם הובאו ד׳ מלאין בקריאה בענין עוון וע״ש פירושם. ובלא״ר עויא בכנוי עֲוָיָתָךְ (דניאל ד׳, כ״ד) ובתרג׳ כ״י אצל לעווי ג״כ בשני ווין תרג׳ לתהלי׳ נ״ט, ה׳ עוויא ועוד עיי׳ לשם נ״א, ז׳ אבל בדפ׳ סביוניט׳ בוי״ו אחד׳ תרג׳ עון הקדשים (שמות כ״ח, ל״ח) עֲוָיַת קודשיא תרג׳ (סביוניט׳) עונת בני ישראל (ויק׳ ט״ז, כ״א) עֲוָיַת בני ישראל ועוד רבים עיי׳ עמת״ר ללעווי ובמתורגמן. והפעל עיי״ע עוים] —

* עִוְיָא פי׳ כמו חויא עיי״ע עוים.

* עוג, עוגה עיי״ע עג.

* עוד עיי״ע עור.

* עוֹד (מל״מ ענינו תוספת und noch, ferner) ירו׳ כלאי׳ פ״ט דל״ב ע״ד ירו׳ כתובו׳ פ״ב דל״ה: ואין עוד וכן ענין המשך זמן während שבת פ״א מ״ה יומא פ״א: מבעוד יום. שבת קנ״א: עודן בידך, מגיל׳ ו׳: ולא עוד אלא.

עול (= עֲוִיל מל״מ פי׳ ילד Knabe, Bube) כב״ר פרש׳ ל״ז (ל״ו) ובריש ויק״ר (פ״ה) והוא ישקיט: ישלחו כצאן עויליהם (איוב כ״א, י״א) א״ר לוי בערביא קורין למינוקא [3] עוילא. *[אחי״ה בל״ע عَيِّل פי׳ בן בית שמזונותיו על בעל הבית או אולי מל״ע عَوِيل אונק ומילל וכנוי זה נאה לילד — ובל״ס עולה כמו עול בל״מ. ולנקבה עולה אסת״ר פ׳ גם ושתי: עולה אחת — ועל שם זה שם הפרטי עולא אמורא דבבלי וירושלמי עיי׳ סד״ה צד ק״נ בדו״ו וש״נ עולא בר עילאי. רב עולא בר אשי, רב עולא בר אבא, עולא בר חיננא, עולא בר זכאי, עולא בר ישמעאל, עולא בר מנשיא, עולא בר רב, עולא דקסרין, עולא ביראה, עולא שכפר, עולא חזנא — בענין עולא משגש וכו׳ ב״ב ט׳ סע״א עיי״ע משגש, שגש א׳] —

☞ עוה (ומל״ע عوى בל״ס עָוָא פי׳ צעק schreien) האי ינוקא דלא מעוי (שבת קל״ד.) עיי״ע מעוי. *[אחי״ה והוא אפעל מַעְוֵי מפעל עוי עיי״ע מעוי וש״נ] —

* עוּל (כמו עֲלַל hineingehen, eintreten) סוכ׳ מ״ה: דעיילי עיי״ע בר א׳ ועיי״ע על א׳. יומ׳ נ״א: נ״ב, ניעול, ר״ה י״ג, עֲיֵיל, ירו׳ קידו׳ פ״ב דס״ג, עאל. פ ע ל כתובו׳ נ״ז סע״ב הדר מעייל, שם ק״א, עיילא ליה גלימא, יומ׳ מ״ז, נעייל והדר נעייל. א ת פ ע ל שם נ״א: לא מתעייל.

* עַוְלָא (מל״ס ובל״מ עָוֶל Unrecht) תרג׳ מהבל (משלי י״ג, י״א) מזלא מן עולא דמריה יזער. ובל״נ עַוְלְתָא (בל״מ עַוְלָה) תרג׳ כ״י לאיוב ט״ז, ט״ז; ל״ו, כ״ג, והתואר עַוְלָא, עַוָּלָא בל״ס עַוָּל, עָוְלָא תרג׳ לאיוב י״ח, כ״א עולא [4], למשלי כ״ט כ״ז עוולא [5] והקבוץ עַוָּלֵי למשלי ל״א, ח׳, ושם י״ד כ״ב; כ״ט, י״ח ולצפני׳ ג׳, ה׳ עַוְלַיָא. והפעל מכילת׳ משפטי׳ פי״ג הַמְעַוֵּל במידות.

---

[1] לפנינו לי׳ בית. [2] וכ״ה בילק׳ תהלי׳ ר׳ תשס״ה ולפנינו בויק״ר לי׳ [3] כ״ה בדפ״ר ופיזי באסיל ואמ׳ ובצ״ל בכ״י ק״מ שם למניקא ובדפו״י ינוקא וכ״ת בב״ר ויק״ר ובילק׳ איוב תתק״ח. [4] כ״ת בכ״י ובנו״ג בט״ס עוילא. [5] בנו״ג עולה.

* עָוִית (מפעל עוי בל"ע عوى בל"מ עִוָּה ver- drehen עוית = عويّة Verdrehung des Kör- pers, Krampf) עיי"ע הבא אח"ז.

עַוִּים (ל"מ שם אומה ונדרש א') מפעל עוי מל"ע הנ"ל (= בל"מ עוה) פי' הפך zerstören d. h. umkehren, verwandeln ב') עוי כמו אוה gelüsten ג') כמו עוית (עיי"ע הקודם) ד') כמו הֶוְיָא פי' נחש בפ' אלו טרפות בגמ' (אחוזת דם) [צ"ל סימני בהמה] (חולי' ס':) והעקרני והעוים (יהושע י"ג, ג') עוים מתימן באו[1]) ולמה נקראו שמם עוים שעיוו[2]) את מקומן. ד"א שעיוו[3]) לאלהות הרבה. ד"א שכל הרואה אותן אוחזתן עוית. בב"ר פ' כ"ז (כ"ו) שהצדו[4]) את העולם והוצדו מן העולם וגרמו לעולם שיצוד הה"ד (יחזק' כ"א, ל"ב) עוה עוה עוה[5]) אשימנה ר' אליעזר בר ר' שמעון אמר שהיו בקיאים בעפרות כנחש[6]) בגלילא צוחין לחויא עוויא[7]) וכן פי' בחיוי[8]). בסוף רפואות דפ' מי שאחזו (גיטי' ע'.) ת"ר המשמש מטתו מעומד אוחזתו עוית. בפ' היה קורא בגמ' א"ר יהושע (ברכו' י"ד סע"ב) רב שלוחיה הוא דעוית[9]) פי' השליח לא הלך בדרך ישר ואיחר והביא תפילין לאחר שקרא קריאת שמע[10]) *[אחי"ה השרשים עִוָּה בל"מ ועִוֵּת נרדפים הם וענינים עקום טבעי או מוסרי משרש עִוָּה (= עִיְּוָה) דרש עַוִּים שעיוו את מקומן עיי' לעיל והוא ענין שממה כמו עַוָּה דלעיל ומזה ג"כ עוית פי' עקום איברים ורש"י לועז בכ"מ (גיטי' חולי' שם ובפי' קהל' י"ב, ג' על והתעוותו) קרנפ"א בל"צ crampe = Krampf ובקהל' שם קראנפ"ף ואולי כיון לל"א, ועוד עיי' פי' חולי' נ"א. ד"ה שגרונא. ומזה בתוספת' שבת ספ"ז (ח') מבעיתין לעוית ולפיקה[11]). קהל"ר פ' כי ברב: ראית מימיך חמור עוית עליו גמל עוית עליו אבל עיי"ע אבבית. וענין השרש עִוֵּת (בדרז"ל עִוֵּת) קלקול. ומזה בברכו' הנ"ל הוא דעוית וכן בקידושי' מ"ב רע"ב וש"נ לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, נדה י': מפני שמעוותות אותן, שמ"ר רפ"ב בו"ד מדותיו ועלילותיו מְעֻוָּתוֹת הן תרג' שני באסתר א' א' מלכא מְעַוְּתָא, ספרי דברי' פ' א' מעוות עלינו את הכתובים, במ"ר פ"י מעוותין את הדין, קהל"ר פ' מעות: משאדם מעוות עצמו מדברי תורה אין יכול לתקן, נתפעל שם: אין קורין מעוות אלא למי שהיה מתוקן תחלה ונתעוות, סוטה מ"א: נתעוותו הדינין, השם המופשט הזכר שבת ל"ג רע"א אבות פ"ה מ"ח עיוות (עוות) הדין עיי"ע ען ב'. לנקבה תרג' משלי י', כ"ט דעבדין עַוְותָא ותרג' ולזות שפתים (שם ד', כ"ד) (ועתה) [צ"ל ועותא] דשפוותא. ושם מקום חובה (בראשי' י"ד, ט"ו) תר"י ב' עוותא. והתואר עַוְתָא. עַוְתָנָא תרג' משלי ג', ל"ב; י"ב כ"ח — ומזה שם פרטי כפר עותני, עותנאי (עיי"ע כפר ח"ד, ש') והוא כמו חובה הנ"ל או כמו כפר ביש] —

* עָוֹן עם גליון פי' עון גליון = און גליון Evan- gelium עיי"ע בח"א, ט"ה ומ"ש בשם כ"י ש"ס.

* עוֹנָה, עוּנְתָּא, עָנְתָּא עיי"ע ען.

* עווניא (?) (שם מקום) ירו' יבמו' ספ"א ד"ג: שניו' עווניא וגווכייא וצוצרייא תכילתא דחביל ימא ובירו' קידו' פ"ד דס"ה רע"ד לי' עווניא כי אם שנייא וכ"ה שוניא בבלי קידו' ע"ב. עיי"ע גאובאי (ח"ב, רי"ח) ונ"ל כי בירו' יבמו' נתערבו שתי גירסאות ובתחלה היה כתוב עווניא והגליון הוסיף הגי' שנייא ואח"כ בא מגליון פנימה.

* עוּף, עוֹף, עוֹפָא עיי"ע עף.

* עוּץ (בל"ע وعظ כמו יעץ בל"מ rathen) יבמו' ק"ז. עייצי לה קרוביה, קידוש' פ': עָיֵיץ ליה עצות רעות. תר"י ב' לבראש' ט"ו, י"א עָיְצִין עיצן בישן, ות"י ב' לבמד' כ"ד, י"ד אָעוּץ יתך עיצה, תרג' שני באסת' א' ט"ו עייצין עיצה, שם ז' ט' וְעֵצוּ עֵיצָה.

עויק (= עייק מפעל עוק בל"ע عاق הפך ונטה hinwenden, neigen) בר"ג דפ' הזורק גט (גיטי' ע"ח.) דעויק ליה בחרציה ושקלתיה. פי' שעקם מתניו ומצלה[12]) ליתן לה הגט והיא שולפתו ממותניו דכיון דמדעתיה הוה ונתן קרינא ביה. בפ' רבי חננאל ז"ל כתיב דאדיק ליה חרציה ופי' כגון שהיה הגט דבוק במתניו בחוזק וצמצם

---

[1]) מאמר דרב בחולין ועיי' יהושע שם ד'. [2]) וכ"ה בפירש"י וילקי יהושע ר' כ"ב וכ"ה בילקי דברי' ר' תת"ט ובנו"ג שעיותו. [3]) בנו"ג שאיוו. [4]) בנו"ג שצדו. [5]) כ"ה לנכון בדפ"ר ובכ"י אבל בדפ"ע מפיזי והלאה גשמט פעם שלישית. [6]) בנו"ג כנחשים. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע עוויא ובנו"ג איויא. [8]) כלומ' בעי' חוי = חיוי ח"ג, שנ"ב. [9]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג שלותא. [10]) ועיי' פירש"י. [11]) וכ"ה בכ"י אירפ' ובנו"ג לעוות ולפוקה. [12]) פי' נטה ובדפ"ר בט"ס ומצלח.

מתניו ונתחלחלו [ונטלתו] כאילו הוא נותנו לה לפיכך הרי זה גט. — (א"ב דעדיק כתוב בנוסחאות דידן). *[אחי"ה בנו"ג דערק לה חרציה ושלפתיה ובע' שלף ב' הגי' דעייק לה חרציה ושלפתיה וכצ"ל כאן דעייק במקום דעויק ובראה"ש אי' דעזק ושם פי' כפי' רש"י עקם מתניו וכו' אבל לפי גי' עזק = חזק יותר טוב לפרש כפי' ר"ח כי חזק היינו אזק ופי' ענין הדוק עיי"ע חזק אזק. וע' הגרני (ח"ג, קפ"א:) ובראה"ש בגיטין שם הובא ג"כ פי' ר"ח ע"ש וכבערוך. ובפי' הרשב"א בגיטי' אי' דעריק (חצריה) [צ"ל חרציה] כלומ' וכיון שהוא מקרבו לה ומסייעה בלקיחתו וכו'!] —

* עוּק (פי' כמו צוּק bedrängen, quälen) עיי"ע עק.

* עוּקָה (כמו עוּגָה Vertiefung, Graben) עיי"ע עקה. — עוּקת נפש עיי"ע חלק ג'.

* עֱוָוק (פי' כמו חֱוָוק מעלות Stufe) ירוש' ב"ב ספ"ג די"ד: עד שלשה עווקין (בכסא) [צ"ל ככסא] [1]. ויק"ר ר"פ כ"ט שרה של בבל עולה שבעים עווקים וכו' וכן בפסיקת' דר"כ צד קנ"א עולה שבעין עווקין ושל מדי חמשין ושתים עווקין וכו' ובתנחום' ויצא הגי' עוקים ובילק' ויצא בשם הפסיקת' ר' קכ"א חווקים ונ"ב „מדרגות" וכ"ה גי' רבינו עיי"ע חווק וכוונת ר"ב שם על גי' המדרש ויק"ר הנ"ל כי בב"ב נ"ט. אי' בחי"ת וכ"ה בילק' ירמי' ר' שי"ב.

עִוֵּר (מל"מ שם תואר לסומא ein Blinder, והפעל עֲוַר, עֱוִיר blind sein) בברייתא דר' אליעזר פרש' (ל"ז) [צ"ל ל"ו] [2] אמרו אנשי יבוס לאברהם כרות עמנו ברית שאין זרעך יורש עיר היבוסי ואנו מוכרין לך את מערת המכפלה ועשה כן ואנשי יבוס עשו צלמי נחושת והעמידום ברחוב וכתוב עליהם ברית שבועת אברהם וכשבאו ישראל לארץ לא יכלו להכנס שם מפני השבועה שנא' (יהושע ט"ו, ס"ג) ואת היבוסי יושבי [3] ירושלם לא יכלו [4] בני יהודה להורישם וכשמלך דוד רצה להכנס שם ולא הניחוהו שנא' (ש"ב ה', ו') (ויאמרו אנשי יבוס אל דוד לא תבא הנה) [צ"ל ויאמר לדוד לאמר לא תבוא הנה] אמרו אין אתה יכול להכנס שם עד שתסיר צלמים הללו שכתוב בהם ברית השבועה שנא' (שם) כי אם הסירך העורים והפסחים ואלו הם הצלמים שעינים להם ולא יראו רגלים להם ולא יהלכו. שנואי [5] נפש דוד שונא מלשמוע ומלעבוד ע"ז. *[אחי"ה בפדר"א: שהיה דוד שונא לשמוע ע"א וכו', ושם בהרחבת הענין. והפעל עַוֵּר כל"ס (ובל"מ עִוֵּר) תרג' לשמו' כ"ג, כ' ולדברי' ט"ז, י"ט (בד' סביונ') מְעַוֵּר עיני חכימין, ועיי' עוד תרג' למ"ב כ"ה, ז'; לירמ' ל"ט, ז'. ב"ק פ"ה סע"א עינא עויר כ"ה לנכון בכ"י ש"ס וברש"י בדפ' הישנים (ד"ס ב"ק צ"ט.) וכ"ה בע' אס א' ע"ש ובנו"ג עוירא, אתפעל ב"רפי"ז אִתְעֲוַר. והתואר עֲוִירָא גיטי' ס"ט רע"א ב"ר פ"ל עיי"ע סס. ותרג' עור, העור (שמות ד', י"א; דברים כ"ח, כ"ט) עֲוִירָא כ"ה נקוד בדפ' סיביונ' וכן עֲוִיר (בל"ס עֲוִיר) בתרג' ויקרא כ"א, י"ח, איכ"ר פ' רבתי זבן חד עבד והוא עויר. ולנקבה שם: אנקא חדא עוירא. ובמשקל עברי: הקבוץ עִיוְרִין תרג' איכה ד', י"ד. — ועוד עוירא (כמו סמא, סמיא) שם אמורא דבבל עיי' ברכו' כ': סוט' ד': פסחי' קי"ט: סוכ' נ"ב. חולי' נ"ה. מנחו' מ"ג רע"א ב"ב קל"א: כתובו' קי"ב. — ובענין רב עוירא מפטיר כניסיות כפי גי' היוחסין בחולי' נ"א. עיי' מ"ש בע' סד"ה ע' עוירא] —

☞ עוּר (בל"מ וכן בל"ס עוּרָא عوار, عاير מוץ Spreu) בדניאל (ב', ל"ה) כעור מן אדרי קיט פירושו מוץ. *[אחי"ה וכנ"ה בירו' שבת פי"ד די"ד ע"ד עור דסערין] —

* עוּר, עִיר, עוֹרֵר; עוֹר עיי"ע ער.

* עוּר (נ"ל מל"ע عار פי' קלע את החבל לאגוד בו einen Strick drehen zum Binden) תוספת' מכשירין רפ"א א"ל ב"ה לב"ש אי אתם מודים במעלה שק אחד מ ע ו ר ר ונתנו ע"ג הנהר שאעפ"י שהמים יורדין מצד העליון לתחתון שאינו בכי יותן א"ל ב"ש אי אתם מודים במעלה שני שקים מ ע ו ר ר י ן ונתנן זה ע"ג זה וכו' כה"ג בר"ש מכשירי' פ"א מ"ד [6] ועיי' שם פי' הר"ש אבל המלה עצמה לא פירש ונ"ל שהוא מל"ע הרשומה פי' שק אגוד בחבל קלוע ובדפוסי' הגי' בתוספת' ומיעדד . . מעודדין ובכ"י אירפ' מעודר . . מעודרון וצריך לומ' מעורר . . מעוררין כגי' הר"ש. והשם עורה וגי' רבינו בדלת עיי"ע עודה. ועפ"י הנ"ל

---

[1]) ועיי' ירו' שבת ספ"ג ד"ו ע"ג. [2]) וכ"ה נכון בעי' מתג ובעי' תרף ב'. [3]) בדפ"ע בט"ס יושב. [4]) במקרי' יוכלו. [5]) במקרא שנאו ובפדר"א שונאי. [6]) ובמשנה שם אי' רק: המעלה שק מלא פירות . . אם העלה ב' ונתנן זה ע"ג זה,

זכינו להבין ירו' יבמו' רפ"ב ד"ג ע"ג עודה את כל הפרשה כולה לייבום וצ"ל עורה ובירו' קידו' פ"א דנ"ח סע"ד הגי' עירה וכן בספרא פ' קדושים פרש' ב' פרק ה' עירה כל הפרשה כולה פי' מחבר ומקשר חזק אבל גי' הראב"ד שם אורעה וכ"ה בגיטי' ל"ט: ועיי' פי' מסרת התלמוד לה' וויים בספרא שם שפי' עירה כמו עירעה פי' ענין פגיעה.

* עות (ברמז על לעות (ישעי' נ' ד') ענינו להחזיק ירו' ברכו' פ"ח די"ב רע"ג עד שיאותו רב אמר יאותו מ מ ש [1]) ושמואל אמר יעותו .:. מ"ד יעותו ד כ ת י ב [2]) לדעת לעות את יעף דבר וכ"ה בירו' עירו' רפ"ה דכ"ב: וירו' ע"ז פ"א דל"ט רע"ג ועיי"ע את (ח"א, ש"ל).

* עַוֵּת, עִוֵּות, עוּות, עַוְתָא, עַוְתָנַאי עיי"ע עוים ומ"ש.

* עֲוָת עיי"ע עזא, עזת.

עֵז (מל"מ בל"ס עֵזָא בל"ע عنز Ziege) בפ"ג דבכורו' (מ"א דף י"ט:) עז בת שנתה ודאי לכהן. פי' אם יש לעז שנה וילדה אותו הולד בכור ודאי שעדיין לא ילדה אחר ואם עברה שנתה תמימה ספק אם הוא בכור אם לאו פרה וחמור בני ג' ודאי לכהן שקודם ג' לא ילדו [3]). בפ' כיצד הרגל בגמ' דסמוך איזהו מועד (ב"ק כ"ג:) הני עיזי דשוקא פי' „העומדים לטביחה" [4]). בר"ג דפ' אותו ואת בנו (חולי' פ'.) הני עיזי (דבאלא) [צ"ל דברא] כשרות לגבי מזבח פי' של ב ר [5]) הנמצאות במדבר. ס"א (דברא) [צ"ל דבאלא] [6]) — עיזא דקרקסא (זבחי' קט"ז:) כבר פי' בע' טרכן. — (א"ב פי' באלא יער וכן תורבלי שור יערי). *[אחי"ה וגם רבינו פי' באלא יער עיי"ע באלא — וכנ"ה במגיל' ג'. עיזא דבי טבחי, כ"ב ע"ד. עיזא דימא. ותרג' ירו' ויק' ג', י"ב; י"ז, ג' וכן לנקבה שם לבראש' ט"ו, ט' ועיזא ברת תלת שנין, ירו' ביכו' ספ"ב דס"ה: צבי שעלה ע"ג עיזה. והקבוץ זכר עִיזִין עִיזֵי, עִיזַיָא תרג' בראש' הנ"ל; כ"ז, ט'. ט"ז, שבת ע"ז: תעני' כ"ה. ובמשקל עברי עִזִּים חולי' קי"ג:] —

עוז (= עוֹז, עוּזָא, עוּזַיָא Meeradler) בכל כלי בעלי פי"ז בכלי' (מי"ד) חוץ מכנף העוז [7]) פי' „עוז [8]) עוזניה". וי"א אווז — (א"ב תר"י (א') ואת העזניה (ויק' י"א, י"ג) ית עזה). *[אחי"ה ועיי"ע אזא ומ"ש (בח"א, מ"ט) וכן פי' רה"ג בסדר"ט עוז עוזניה. וגי' כנף העוז כ"ה גם בתוספ' כלי' ב"מ פ"ז, וגזרת המלה מל' עוז וכן על רוב עזה נקראת עזניה עיי' רד"ק שרש עזז, ומשפטה עזזיה עיי' מחברת לר"ש פרחון ע' עזז] —

עז (מל"מ ענינו חזק stark והפעל עָזַז mächtig; stark sein, התואר עֲזִיז בל"ס עַזִיזָא בל"מ עָזוּז (mächtig, stark כדהות [9]) רחימתין עזיזא (סנהדר' ז'.) כבר פירשנו בע' ספסר. בריש נגעי' (פ"א מ"א) בהרת עזה כשלג פי' לבנה בתוקף כשלג. בפ' במה מדליקין בגמ' המכבה (שבת ל':) שתצילני מעזי פנים ומעזות פנים. פי' עזי פנים שלא יקניטני אדם שיש בו עזות פנים ומעזות פנים שלא יהא בי עזות פנים. *[אחי"ה ועיי' הפשב"ע שהאריך בפי' הערוך שעדיף יותר מפירש"י ועוד העלה שלא נגרוס תיבת בני ובזה חכם עדיף מנביא כי ליתא באמת בכ"י ש"ס ובדפ' ראשונים דאי' דלא שוייה א י ה ו ממזרא והכונה בזה עיי' בד"ס בשבת צד כ"ט: וצלותיה דרבי זו עיי' ג"כ בברכו' ט"ז סע"ב. ופי' הֵעֵז פנים כל"ט כמו החציף פנים ב"ב קל"א. והעזתי פני בנתן הבבלי, ב"מ ג'. וש"נ אין אדם מעיז פניו בפני בע"ח, ב"ק ק"ז. אבל גבי פקדון מעיז ומעיז, ברכו' ס"ב. עד כאן העזת פניך ברבך, זבחי' ק"ב. רשע הוא והעיז פניך בו. והתואר עז פנים אבות פ"ה מ"כ מסכ' כלה, הקבוץ ברכו' ושבת הנ"ל חגיג' י"ד. תעני' ז': עזי פנים. והשם המופשט עזות פנים עיין לעיל ועוד זבחי' פ"ח: ציון מכפר על עזות פנים. קידו' ע': כל כהן שיש בו עזות פנים וכו' ועוד בלי פנים קידוש' מ"ט: ובענין חזק ותקיף ואמיץ יומ' ס"ז: עיי"ע עזא. אבות פ"ה מ"כ הוי עז כנמר והקבוץ עַזִין ביצה כ"ה: עיי"ע צלף. והיחיד נקבה עַזָה נגעי' הנ"ל [10]) כריתו' ו'. עיי"ע קפרס — ומפעל עָזַז נבנה התואר עַזִיזָא סנהדר' הנ"ל תרג' עצב (משלי ט"ו, א') מילתא דעזיזא והקבוץ תרג' ישעי' ז', י"ח עזיזי משיריתא. והשם המופשט באיכ"ר פ' תשיב להם מגנת לב (איכה ג', ס"ה) עֱזִיזוּת ליבא. והתפעל מדר' שו"ט

---

[1]) כ"ה לנכון בגי' מהרש"ס. [2]) בגי' המהרש"ס. [3]) כ"ה בדפ"ר ובכ"י ק"ט ושרפ"ע יולידו. [4]) הועתק מפי' ר"ח. [5]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט בדפ"ר וויניצי אבל בשרפ"ע כר. [6]) הפכתי הסדר עפ"י פי' רבינו כי תיבות של בר סובבין על גי' דברא וכן מוכח מפי' באלא (ח"ב, ג') וכאן לא פי' באלא מפני שסמך על מ"ש בעי' הנ"ל (והוא עפ"י פי' רגמ"ה) עיי"ע באלא. [7]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובדפ"ר אבל בשרפ"ע בט"ס עז. [8]) בכ"י ק"ט ודפ"ר. [9]) בנו"ג כי הוות. [10]) ועיי' ג"כ ספרא נגעי' פרק ב' אם העז וכהה כאלו לא העז.

מזמור ט׳ אל יעז (תהלי׳ ט׳, כ׳) אל יתעזזון במלכותן ואל יתעזזון בשלותן] —

* עַזָּא, עַזָּה, עֻזַּת (שם פרטי) סנהד׳ י״ט. רבי מנשה בר עזא כה״ג בכ״י ש״ס ק׳ וביוחסין השלם (צד 145) ובכ״י ש״ס פ׳ בר עזה ויוחסי׳ השלם (166) ר׳ מנשיא בן עזת ובנו״ג עות ובכ״י ש״ס מינכען רב מנשה בר אילת עיי׳ ד״ס סנהד׳ צד י״ט:

עֲזָא (= עוּזָה, עַזָּה וַעֲזָאֵל (וַעֲזָאזֵל) שם שני מלאכים עיי׳ בפנים) בס״ג דפ׳ ב׳ שעירי (יומ׳ ס״ז:) (עזים) [1] [צ״ל עזאזל] בא לכפר מעשה עוזה ועזאזל[2]. בברייתא דר׳ אליעזר פ׳ מ״ו לפיכך היו נותנין שוחד ביוה״כ לסמאל שלא יבטל קרבנם שנא׳ (ויקרי ט״ז, ח׳) גורל אחד לה׳ לקרבן וגורלו של עזאזל שעיר חטאת כל עונותיהם של ישראל עליו. *[אחי״ה רבינו היה מקצר וז״ל המדרש: לפיכך נותנין לו (לסמאל) שוחד ביוה״כ שלא לבטל קרבן של ישראל שנא׳ גורל אחד לה׳ וגורל אחד לעזאזל גורלו של הקב״ה קרבן עולה וגורלו של עזאזל שעיר חטאת וכל עונותיהם של ישראל עליו שנא׳ ונשא השעיר עליו את כל עונותם ע״כ. ובילק׳ בראשי׳ ר׳ מ״ד אשר שם הובא בשם מ׳ אבכיר אגדה בענין שמחזי ועזאל (והודפס ג״כ בביה״מ ליעללינעק ח״ד, קכ״ז ובלקוטים ממדרש אבכיר לה׳ ר״ש באבער) הסיום וז״ל ולכך היו ישראל מקריבין קרבנות ביוה״כ איל אחד לה׳ שיכפר על ישראל ואיל אחד לעזאזל שיסבול עונותיהם של ישראל והוא עזאזל שבתורה ע״כ וזה חידוש כי בכתוב מוזכר שני שעירים שעיר אחד לה׳ וגו׳ ומהר״א יעללינעק (עיי׳ בליקוטים הנ״ל) העיר לנכון כי מזה נצמח התקנה לקרוא ביוה״כ במנחה פרשת עריות יען כי עזאל הוא המסית בני אדם לדבר עבירה במיני צבעונין של נשים ולכן אחר שקראו בשחרית פ׳ אחרי מות שכתוב בה ששלחו שעיר אחד לעזאזל תקנו לקרוא במנחה פ׳ עריות להזהר האדם מן העבירה שעזאל או עזאזל מסית אותם ע״כ ובאמת עזא (עוזה) עזה ועזא — אל שמות שני מלאכי חבלה אצל פרסיים שנקראו Âzi, Âzhu (עיי׳ יוסטי צענדלעקי׳ 48 וש״נ המקומות) על שם תאוה וחמדת נשים מהפעל az verlangen, וע״י תאות הנשים בא לאבד נפשות בני אדם ככתוב בצענדאפעסטא (וועגדידאד פי״ח, מ״ה) וז״ל aghvańm ava derenańm çadayêiti „ביקש לטרוף הנפש" (עיי׳ שפיעגעל פירוש לוועגדידאד 390) ואין אצלי ספק כי עזה (עוזה) ועזאל הם הם Âzi, Âzhu מעוררי תאות המשגל ורש״י פי׳ ביומ׳ מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין ועליהם נאמר (בראשית ו׳, ב׳) ויראו בני האלהים את בנות האדם ע״כ וכן מפורש בדב״ר ספי״א ממרום ירדו שני מלאכים עוזה ועזאל וחמדו בנות הארצות והשחיתו דרכם על הארץ עד שתלית אותם בין הארץ לרקיע וכו׳. וכפי מד׳ אבכיר הנ״ל שמחזי חזר בתשובה ותלה עצמו בין שמים ראשו למטה ורגליו למעלה ועדיין הוא תלוי בתשובה בין ארץ ושמים עזאל לא חזר בתשובה ועדיין הוא עומד בקילקולו להסית בני אדם לדבר עבירה ע״כ ובחמשה קונטרסים לר״נ קורוניל צד ח׳, אי׳ אתה מוצא עזה ועזאל שלא נכשלו אלא בעיניהם. ובפסיקת׳ רבתי פל״ד ומה עזא ועזאל שגופן אש כשירדו לארץ חטאו אנו לא כל שכן. ועל והנפילים (בראשית ו׳, ד׳) תרג׳ ירו׳ א׳ שמחזאי ועוזיאל הינון נפלו מן שמיא, ועיי׳ פדר״א פכ״ב. ושני שמות גם בספר חנוך ובשירי ספר חנוך היוני ושם נקראו Σεμιαζᾶς, Ἐξαήλ והוא שמחזאי (שמחזי) ועזאל ועוד נקרא Ἀζαλζήλ והוא עזלזל ובדפ׳ סיביוניט׳ לויק׳ ט״ז, ח׳ גרס עזזיל (בל״ס עֲזָזְאֵיל) ואולי הוא קצור מן עזלזל. וביומ׳ הנ״ל דרש עזאזל שיהא עז וקשה[3] וא״כ הורכב מן עזז — אל. ועוד מצאנו עוזא שר של מצרים ילק׳ בשלח ר׳ רמ״א בשם מדרש אבכיר ועיי׳ ביה״מ למהר״א יעללינעק ח״א, ל״ט ולדעת ה׳ ברילל (יאהרביכער ח״א 146) הוא Jsis הוא שר ואליל עליון של מצריים] —

* עֻוזִּיאֵל (שם פרטי א׳) לאביו של יונתן ב׳) לאמורא דירושלמי) מגיל׳ ג׳, סוכ׳ כ״ח. ב״ב קל״ג סע״ב יונתן בן עוזיאל. שם קל״ד רע״א הטיח עלי בן עוזיאל. ר׳ עוזיאל ירו׳ שקלי׳ פ״א הל״א ירו׳ מ״ק פ״א הל״ב ובכ״מ הרשומין במבוא הירו׳ למהרז״ף צד קי״ט:

עָזַב (מל״מ ענינו הניח ונטש verlassen והשם עֲזִיבָה das Verlassen, Ueberlassen והושאל

---

[1]) כ״ה בכ״י ק״ט ובשאר כ״י ודפ״ע ליי׳ וצ״ל עזאזל. [2]) כ״ה בכ״י ק״ט וה״ב ושם אי׳ עזה ועזאזל וכ״ה בכ״י ש״ס ב׳ ובכ״י מ׳ ושם עזא ועזאזל ובנו״ג עזאזל מכפר על מעשה עוזא ועזאל ובדפ״ע עזא ועזאל ועוד עיי׳ למטה בפנים.
[3]) בכ״י ש״ס ב׳ מקום שהוא עז וקשה.

למאיסה שצריך לעזבה) בר"ג דפ' ד' נדרים (כ"ב.) אי לא חמת בה מילין דעזיבה פי' דבר זימה. *[אחי"ה בעה"ק שנ"ב אי' עוד: שראוי לעזוב ע"כ וא"כ הוא בדרך השאילה כאמור וכן הוזכרה יחד באיכ"ר פ' למה לנצח ד' דברים אמר ירמיה געילה עזיבה ושכיחה מאיסה וכו' ע"ש ובע' מאס. ובהנחה ראשונה פי' עזיבה ענין נטישה בירו' פיאה ספ"ד די"ט. ושם רפ"ה די"ט: ירו' נדרים פי"א דמ"ב ע"ג ב"ר פס"ט ויק"ר ר"פ ל"ה. והפעל סוט' י"ב. עזובה (דה"י א' ב, י"ח) זו מרים ולמה נקרא שמה עזובה שהכל עזבוה מתחלתה. ירו' קידוש' פ"א דס"א. מפורש מצרע (ש"ב ג', כ"ט) עָזִיב. הפעיל גיטי' ל"ב: לא יַעֲזִיב . . אינו מעזיב. התפעל ב"ר פמ"ה מתעזבת עיי"ע כער — ומה שענינו תקרה עיי"ע מעזיבה ומ"ש] —

עִזְגַּד (= אִזְגַּדָּא עיי"ע וש"נ מלה פרסי' ויוני' reitender Bote) קליל תרג' ירוש' אילה שלחה (בראשי' ל"א, ד') — (א"ב כמו אזגד שפירושו שליח ומלאך). [*אחי"ה ועיי"ע בח"א, נ', ובתר"י רק בעי"ן עיי' לבראשי' מ"ט, כ"א ולבמד' י"ג ה' והלאה והקבוץ לשם כ"א, כ"ב עזגדין ולבראשי' ל"ב, ו' עִזְגַּדַּיָּא אבל שם פ' ג' אזגדין צ"ל עזגדין וכן בכ"י תרג' איזה פעמים בעי"ן במקום שאי' בדפו' באל"ף עיי' עמת"ר ללעווי ע' עזגד] —

עָזַל (כל"ס וכן בל"ע غزل פי' טוה spinnen; עִיזְלָא בל"ס עֶזְלָא מטוה Gespinnst ועיי' בפנים) ויביאו מטוה (שמות ל"ה, כ"ה) תרג' ומייתן כד עזיל[1]. וכפיה תמכו פלך (משלי ל"א, י"ט) תרגומו וידהא (לבבין[2]) [וצ"ל לְבָכָן][3] מעזלא. *[אחי"ה מעזלא בל"ס מועזלא בל"ע مغزل הוא השם עיי"ע מעזילא והפעיל תרג' הנ"ל עָזִיל וכ"ה בתר"י א' לדברי' כ"ב, י"א דשיע ועזיל וכ"ה בקהל"ר פ' אל תבהל: היכמא דמעזילא עזיל. ועוד בהוראת השם ירו' ב"מ רפ"ב ד"ח: אשכח עזיל. ירו' ע"ז פ"א דל"ט ע"ג דיזבון ליה עזיל קטן. ועוד השם עִיזְלָא בל"ס עֶזְלָא תרג' תהלי' נ"ז, ג'. והרבה באל"ף עיי"ע אזל ב'] —

עָזַם (או מל"ע جزم כמו גזם פי' חתך או כמו חָזַם עיי"ע abkneipen) ומלק את ראשו ממול ערפו (ויק' א', ט"ו) תרג' ירוש'[4] (ב') ויעזם[5] ית רישיה. — (א"ב כן כתוב בקצת נוסחאות ויש אחרות שכתוב בהם ויחזום). *[אחי"ה ובחי"ת אי' בתר"י א' לויק' שם ושם ה', ח' ויחזום ית רישיה וכן לבראשי' ל"א, י"ט וחזמין רישיה ועיי"ע חזם] —

עָזַק (מל"מ ול"ע عزق חפר סביב הכרם umgraben, durchbrechen ועוד עיי' פירושי' אחרים בפנים) בס"ג דיבמות (קכ"ב רע"א) פירות הללו של ערלה הן של עזקה[6]) הן פי' אינן פירות[7]) נטע בחור שהן כחושין אלא כבר הן של שנה שלישית שהן יפין ושמנין כדי להשביחן של עזקה פירות שביעית שנחרשו בשביעית כלומר לא תהא סבור דבשדה בור גדלו אלא נתחרש יפה ונעזק כמו שנאמר (ישעי' ה', ב') ויעזקהו ויסקלהו. של נטע רבעי [הן] (שם) דהן מובחרות ואעפ"י שכל אילו אסורין לא אמר כלום ולא חיישינן לדבריו דלהשביח מקחו אמר כן[8]). בגמ' דפ' כל קרבנות הצבור (מנחות פ"ה:) הלך בשדה ומצאו יושב ועוזק תחת הזתים פי' „חופר ומשליך את האבנים"[9]). בפ"ב בר"ה (כ"ג:) ובית יעזק היתה נקראת איבעיא להו בית יעזק תנן לישנא מעליא דכתי' (ישעי' שם) ויעזקהו ויסקלהו או דילמא בית יזק תנן לישנא רצערא דכתיב (ירמי' מ', א') והוא אסור בזיקים[10]). בסוף אהלות פי"ח, מ"ה) אף העוזק בית הפרס טהור. פי' משליך אבנים. וי"מ „שעשה לו גדר מן האבנים מן ויעזקהו ויסקלהו"[11]) ומפרש ויעזקהו

---

[1]) כ"ה בדפי סיבוניטי' ובקצת כ"י מעזיל והוא פעל ובתר"י אי בט"ס כל עזול וצ"ל כד. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט ו"ו א' ובי' וצ"ל לבכן ובכ"י ה"ב ובדפ"ע לככין ובכ"י ב"ר לכבין. [3]) מל"ם לבך פי' אזז ותמך והוא ל"נ. [4]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובעה"ק שנ"ב ובדפ"ר פיז' וויניצ' ובאסיל לי' ובדפ"א רק תרג'. [5]) כ"ה בעה"ק שנ"ב ובדפ"ע ויעזים. [6]) בנו"ג עזיקה ובחי' הרשב"א והריטב"א כגי' רבינו. [7]) כ"ה לנכון בדפו"ו ובכ"י ק"ט לי' בט"ס אינן ובשדפ"ע לי' גם מלת פירות. [8]) ורש"י פי' בע"א וכבר השיגו עליו התוספ' ועיי' ג"כ בחי' הרשב"א והריטב"א ופי' הרמב"ן שהובא שם ושם והם פי' מענין הבא אח"ז (מנחו' פ"ה:) וז"ל הרשב"א ופ"א פי' עזקה מל' מצאו יושב ועוזק תחת הזתים שפירושו חופר או עושה להם כמין גדר למלאתו עפר ואברויי אילנא הוא ואסור פירות עצמן אסורין דמחמת עבודת שביעית באו וקיי"ל הנוטע בשביעית יעקור ושדה לא תזרע למוצאי שביעית ע"כ ובזו השיטה הלך הריטב"א והוא כפי' ר"ת הובא בתוספות מנחו' פ"ד. ד"ה שומר ושם הובא ג"כ פי' הערוך הנ"ל בקיצור. [9]) כ"ה בפי' רגמ"ה כ"י למנחו' (בקובץ כ"י אגג' דף ל"ב.) רק שם על היה מסקל פי' משליך את האבנים ותוספ' שם ד"ה עזיק הביא פי' הערוך כלפנינו. [10]) במקרא באזקים. [11]) הועתק מפי' רה"ג בסר"ט 25.

הסביבו גדר כטבעת תרג' טבעת עזקן [1]. *[אחי"ה ולפי פי' האחרון ענינו מל"ס וארמי הנ"ל סייג בגדר בעיגול כטבעת וכפירש"י בסוכ' הנ"ל אבל היותר טוב שהוא מל"ע הנ"ל. וכן פי' הרמב"ם באהלות שם וז"ל ועוזק בל' ערב (אלתעזי"ק) [צ"ל אלעזי"ק] והוא שמסלק האבנים ומנקה אותו עד שיהיה שוה ע"כ והוא ל"ע العزيق ארץ מנוקה ושוה בכל שטחה. ומזה בתוספת' אהלו' ספי"ז עזקו (בית הפרס) אין לך בדיקה גדולה מזו. ומזה פירות עזקה הן ביבמות וכה"ג בתוספו' סוכה ל"ט: ד"ה בד"א [2]) וכ"ה בתוספת' דמאי רפ"ה [3]) או י"ל שהוא מל"ע عزف בקע כלומ' נחרש וכפי' ראשון בערוך [4]). אבל בחולי' צ"ד. מצאו שעוזק אחת בפיו ושתים בידו וכן בירוש' ר"ה פ"ב דנ"ח. בית יעזק.. ששם היו עוזקין את ההלכה נראה שנגזר מל"ס עזקתא טבעת כלומ' סוגר וחותם הלכה ובחולי' סוגר הפת בפיו ובידיו ורגמ"ה פי' לפי אומדנא: כוסס] —

עזק (= עִזְקְתָא, עִזְקָא מענין הראשון סוגר היינו כבל Fessel, Kette) והוא אסור בזיקים (ירמי' מ', א') תרג' בעזקיא. *[אחי"ה נ"ל מענין הנ"ל פי' עזקתא (דניאל ו', י"ח) טבעת וסוגר שהכבלים סוגרים והוא הקבוץ כדאי' בירו' שבת פ"ו ד"ח: טבעת (במדי' ל"א, נ') עיזקייא. והיחיד עיזקא ירו' ע"ז פ"ד דמ"ד. ועוד בל"ס עזקתא ויק"ר פי"ג ועיי' ערך הקודם לזה. ונזכר עם שלשלת בגיטי' ס"ח. מד' ש"ט מזמור ע"ח יהיב ליה שושילתא דחקיק עלה שם ועיזקתא דחקיק עלה שם וכו'. ועוד נ"ל אולי עזקא כמו אזיקים בל"מ (ירמי' שם) והאל"ף לדעת ר' יונה מן השרש ופי' ע"י ל"ע ازف engschliessen ורבינו כאן ובע' הקודם ניסח בירמיה בזיקים וכ"ה במתורגמן ולפנינו כתוב באזקים ואלף נחה ומצאנו בלא אל"ף (תהלי' קמ"ט ח'; נחום ג', י' ועוד)] —

☞ עזק טומנין לה עזק בשמן (שבת נ"ד:) בעל הערוך גרס עדק ע"ש.

* עִזְקְתָא (פי' מע' עזק א' וב' בהשאילה פי הטבעת באחור וכן בל"ע عزاقة Mastdarm) בקהל"ר פ' החכמה וילק' קהלת ר' תתקע"ו (עיי"ע הדורה, כנת) מפיטרכא לעזקתא ומעזקתא לברא.

עֵזֶר (= עֶזְרָה מל"מ ענין עמידת לימין לחזוק ולסיוע Hilfe, Hilfeleistung) בס"ג דפ"ק בתעני' (י"ד סע"א) תנאי היא דתנן בפ' סדר תעניות האלו (שם י"ט.) על אילו מתריעין בשבת וכו' עד ר' יוסי אומר לעזרה ולא [5]) לצעקה. פי' לעזרה. „כל אחד מהן מתפלל בפני [6]) עצמו אבל אין עושין כנופיא" [7]) פי' לצעקה אין אומרים ענינו כל הצבור ביחד בקול. פ"א לעזרה מתפללין להקב"ה כדי לעזרן ולהצילן אבל לא לצעקה אין מתפללין להקב"ה שלא להראותן צרה כמו שראו אנשי אותה ספינה. פ"א לעזרה מתריעין שיבאו להן לעזרה [8]). *[אחי"ה והפעל ממנו סנהד' צ"ה סע"א ויעזר לו אבישי בן צרויה (ש"ב כ"א, י"ז) א"ר יהודה אמר רב שעזרו בתפלה. שבת פ"ט. היה לך לעזרני, סוכ' נ"ב: ואלמלא קב"ה עוזר לו וכו', יבמו' ס"ג. זכה עוזרתו וכו'] —

* עֶזְרָא (שם הפרטי א') לעזרא הסופר ב') לאנשים אחרים) באלה המקומות דרשו על עזרא הסופר ברכו' ד' סע"א כ"ז סע"ב ביצ' ו' רע"א כ"ב: ר"ה י"ט: ל"ב. יומ' ט' סע"ב ס"ט: מ"ק י"ח: אבל עיי"ע עזרה. סוכ' כ' סע"א מגיל' ט"ו רע"א ט"ז סע"ב ל"א סע"ב יבמו' פ"ו: כתובו' ג'. כ"ה סע"א קידוש' ס"ט רע"ב ב"ק פ"ב רע"א ב"ב י"ד: ט"ו. כ"א סע"ב סנהד' כ"א סע"ב עיי"ע אשור. שבועו' ט"ו רע"א מנחו' מ"ה. ערכי' י"ג. ל"ב: תוספת' סוט' פי"ג, תוספ' סנהד' פ"ד ב"ר פל"ו ויק"ר פ"ב במד"ר פ"ג ופ"ח שהש"ר פ' הנצנים פ' כמגדל פ' קמתי קהל"ר פ"ח ואסת"ר פ"ח. — מנחו' נ"ג. ר' עזרא בר בריה דר' אבטולום וכו' וגי' הילק' שמו' ר' קס"ו ר' זעירא, ועיי' סד"ה צד קנ"א ע"ג דפו"ו. ועוד שם אמורא ירו' ר' עזרא, עזרה בדור החמישי אמר לרוב קומי ר' מנא עיי' מראה מקומות במבה"י למהרז"ף צד ק"כ:

1) כ"ה בכ"י ק"ט ו"ו ל"ד ה"ב ודפ"ר אבל בכ"י ב"ר ובשדפ"ע עיזקא והוא היחיד ותרג' חותם, חותמת (בראשי' ל"ח, י"ח. כ"ה; שמות כ"ח, י"א; ירמי' כ"ב, כ"ד) ותרג' טבעתו (בראשי' מ"א, מ"ב) עזקתיה אבל הקבוץ עזקן הוא תרג' של טבעת (שמות כ"ה, י"ב; כ"ח כ"ג; במדי' ל"א, נ') וכן פירש"י במנחות שם רק שם הקבוץ עיזקתא (שם פסוק י"ד. ט"ו) ובל"ס עזקתא. 2) ומ"ש התוספ' במנחו' פ"ד. ובמ"א מלשי' עזקה (יהושע י', י') דוחק הוא. 3) כפי כ"י ארפורט ובנו"ג עזק. 4) ועיי' ג"כ כתאב אלאסול לר' יונה (515). 5) וכ"ה במשנה דף י"ט. וברגמ"ה וברש"י ובכ"י ש"ס מינכ' אך בירו' ברי"ף ובמשניות נאפולי ופיז' אי' אבל לא וכן העתיק פי' ר"ח בדף י"ד. 6) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע בש"ס לפני. 7) הועתק מפי' רגמ"ה לתעני' דף י"ד. 8) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע שיבא להן עזרה. וכפי' זה אי' ברש"י תעני' י"ד. ד"ה לעזרה.

1 **עזרד** (= עוזרד נ"ל שצ"ל עוֹזָרָר בהיפך אותיו' מל"ע زعرور Apfelmispel ולפי' רבינו Spierling) *בריש דמאי (פ"א מ"א) הרימין והעוזרדין, בריש כלאי' (פ"א מ"ד) הפרישים והעוזרדים. בר"ג דפ' חבית (שבת קמ"ג סע"ב וקמ"ד רע"א) סוחטין בפגעין ובפרישין[1] ובעוזרדין. בפ' כיצד מברכין בגמ' ונובלות (ברכו' מ':) עוזרדין טולשי. פי' טולשי פירות אילן ובל' ערבי גובירי[2] ואדומין הן וי"א (אלזערוד) [וצ"ל אלזערור] ובלעז שורבא[3] וי"א אלבוטרי[4]. בגמ' דפ' כירה (שבת ל"ח סע"א) בצים מצומקות כעוזרדין. *[אחי"ה בפי"מ לכלאי' פי' הרמב"ם עוזרדים „עזרו"ד ובל"עז שורב"ש" והוא כפי' הערוך וכן בדמאי שם אלעזדור וצ"ל בשני מקומות אלזערור וצ"ל כמו כן בפי' רה"ג לעוקצ' פ"א מ"ו זערור במקום זערוד דאי' שם וכצ"ל בערוך ובכ"מ בע' הנוכחי יש לגרוס ברי"ש בסוף וכדאי' בע' חזרר ובע' פריש כפי ג' דפ"ר ובקצת כ"י ערוך עיי"ע חזרר (ח"ג, שס"ה ובהערה). וש"נ גי' הירו' ברי"ש חזררין ואחד הוא עם עזררין, עוזררין והראיה מתוספת' רפ"א דדמאי שאי' החוזרדין ובכ"י אירפ' העוזרדין ובשניהם צ"ל ברי"ש וראיה אחרת עיי"ע חזרר. ובש"ס ג"כ בדל"ת לכן פי' רש"י זרדתא (עיי"ע) ע"י עזרדין (עוזרדין) והנכון כי בכ"מ צ"ל עזררן והוא ל"ס עזזרתא ובקצת כ"י ודפ"ר אי' העזרדים חסר וי"ו — ורבינו לועזו ע"י שורבא ובקצת כ"י סורבא והוא הוא ובכ"י ב"ר בט"ס פורנא וכ"ה במהר"י בן מלכי צדק ריש דמאי וצ"ל סורבא כדאי' במהר"י במ"צ לכלאי' פ"א מ"ד — ורש"י בברכו' מ'. ושבת ל"ח. והרא"ש בעוק' הנ"ל לועזו (עוזרדין) [עוזררין] קורמש, קורמיש, והוא corml ובקבוץ cormes Spierling וא"כ ענינו כמו סורבא] —

2 **עזרד** (= עזרר, עוזרר נ"ל מל"ס עזזרתא והוא כמו חיזרא פי' קנה Rohr) בפ' בכל מערבין בגמ' נתנו בראש הקנה (עירו' ל"ד:) כאן בעזררין[5] כאן בשאין עזררין פי' מתניתא בקנים שהן חזקים (מין) [צ"ל כמין] אילן ואם יבא להשתמש[6] בהן כיון שהן חזקין ואין יכול לנטותן וליטול העירוב שעל ראשו[7]) גזירה שמא יקטום כי קאמינא בקנים דקים שאינן[8] עוזרדין [צ"ל עזררין] שהן כמין ירק ונוחן להרכיבם ולנטותן ולא אתי לקטמן דהני לאו מין אילן הוא ולא גזרו בהן רבנן". *[אחי"ה ודע כי בדפ"ר איזה פעמים בשני רישי"ן אבל בדבור המתחיל אי' עזרד אבל בכ"י ו"א' וב' ול"ד בשני רישין וכ"ה בכ"י ש"ס מינכען עוזררין ובכ"י רש"י עזררין וזה נ"ל עיקר והוא מל"ס הנ"ל פי' עלה של קנה ואולי הוא היזרא בל"ע خيزور בחלוף ע' וח' כמו בע' הקודם וזה מה שאי' בתוספ' כלאי' ספ"ג הקנים והחגין והוזרד וצ"ל וחיזרר או ועזרר ובנו"ג בציון התוספ' בעירו' הנ"ל והאטדין אבל בכ"י ש"ס א"פ והעזרדין ובכל הדפוסי' הישנים והעוזרדין וברש"י נתערבו שתי נוסחאות ועיין מהרש"ל ובד"ס לעירו' הנ"ל ושתי הנוסחאות גם בירוש' כלאי' פ"ה ד"ל. רק שם בט"ס והוורד והאטדין וצ"ל וחיזרר או ועזרר ומלת האטדין באה מגליון פנימה להורות אבל אין הוראתה אטדין שהוא מין קוצין כי אם קנה וכפי הערוך כאן ובע' חזר (ח"ג' שס"ג ע"ש) וכל פי' רבינו הועתק מפי' ר"ח בעירובי' (בש"ס ווילנ') ועיי' ג"כ פירש"י] —

עֲזָרָה מל"מ חצר המקדש Tempelhof) עזרת הכהנים (מדות פ"ב מ"ו כלי' פ"א מ"ח) י"מ בשביל כן נקראת עזרה מן (תהלי' מ"ו ב') עזרה בצרות כלומ' ששם מתפללין לאל ושומעין ועוזרן. — (א"ב לשון פסוק (יחזקי' מ"ג, י"ד) [עד] העזרה התחתונה). *[אחי"ה ועיי' רד"ק שרש עזר שפי' עזרה הוא החצר שנאספים בו ישראל בביה"מ להתפלל שם והקב"ה שומעם ועוזרם לפיכך נקראת עזרה כי כל הבא להתפלל שם בלב שלם נעזר ביי' אלהיו ע"כ והסמיכות עֶזְרַת כדי לסמכה על מלת עֲזָרָה עיי' בתוי"ט למדו' הנ"ל וז"ל עזרת ישראל כתב ראבי"ה עֶזְרַת ישראל מצאתי נקוד (העין בסגול) וכן נראה דשם דבר הוא ל' עזרה. דפ' תפלת השחר בירו' מפרש עזרה שמשם עזרה באה לעולם שנא' ישלח עזרך מקודש וגו' ע"כ ונראה שהיתה לו כך הגי'

---

[1]) כ"ה בכ"י ובע' פריש וכצ"ל כאן. [2]) כ"ה נכון בכ"י ו"ו ה"ב ל"ד והוא ל"ע غبيراء ולא غبريا כמ"ש בעי' גובירי עפ"י גי' דפ"ר פיז' וויניצי' וכ"י ק"ט דאי' גוברי ובדפי' באסיל וא"מ בט"ס גוברי ועוד עיי"ע אוזרד. [3]) בלאי"ט sorbo. [4]) כ"ה בכ"י ל"ד ואולי הוא נכון מלאי"ט albatro מעערקירשבוים, ובכ"י ו"ו ה"ב וק"ט אלביטרי ובדפ"ע אלביסרי. [5]) כ"ה בדפ"ר וכ"י ש"ס וכ"י ערוך עיי' בסוף הע' ומ"ש. [6]) בפי' ר"ח נדפס בש"ס ווילנ' בטעות להשוות. [7]) כ"ה בדפ"ר ואמ' ובכ"י ק"ט ובפי' ר"ח אבל בדפו"ו בט"ס ראשן. [8]) בפי' ר"ח בט"ס שהן.

בירו' ברכו' פ"ד ד"ח ע"ג ואולי גם רבינו כיון לזה אבל לפנינו בירו' לי'. וכנ"ה במדו' פ"א מ"ד ז' שערים היו בעזרה וכו' ושם פ"א מ"א כל העזרה היתה ארך מאה ושמנים ושבע על רחב מאה ושלשים וחמש וכו', ושם פ"ב מ"ה ומ"ו סוכ' נ"א רע"ב כליי הנ"ל עזרת נשים, ושם: עזרת ישראל.. עזרת הכהנים. ובתרג' ישעי' י', ל"ב עֲזַרְתָּא דבירושלם, בכינוי עֲזָרָתִי שם א', י"ב; ליחזק' מ"ג, ח'. מ"ק י"ח: ספר העזרה כגי' משנה שבמשניות והירו' וגי' רבינו כשלפנינו ספר עזרא עיי"ע גה ב' ומ"ש בח"ב, ר"נ הערה 4. ועיי' ג"כ כליי פמ"ו מ"ו גי' המשנה שבמשניו' העזרה ובנ"א עזרא ועיי"ע ספר ב'] —

* עֲזַרְיָה (שם פרטי) סוט' כ"א. שמעון אחי עזריה וכ"ה טהרו' פ"ח מ"ז וזבחי' פ"א מ"א ומפורש בויק"ר פכ"ה ע"י שהיה עזריה עוסק בפרקמטיא ונותן בפיו של שמעון לפיכך נקראה ההלכה על שמו ועיי' ילק' משלי סוף רמז תתקל"ד ועוד שם אמורא ר עזריה עיי' סד"ה צד קנ"א ע"ד ומבה"י למהרז"ף צד ק"כ, ויש להוסיף פסיקת' רבתי פי"ב פי"ד פט"ו פכ"א פכ"ב פכ"ה ופמ"ב. ר' עזריה דכפר חטייה שם פט"ז.

עט (לדעת רבינו עוט. עֵט כמו עֵט של מקרא Griffel או כמו עֵטָא פי' עֵצָה והנכון שהוא ל"י αἰτία סבה וחוב Anlass, Schuld) בס"ג דפ' במה בהמה (שבת נ"ה:) ובס"ג דפ' השותפין (ב"ב י"ז.) ד' מתו בעוטיו[1]) של נחש פי' קולמסו שנכתב בו המות כמו (תהלי' מה", ב') עט סופר. פ"א בעצתו כמו (דניאל ב', י"ד) (עטה) [צ"ל עטא] וטעם[2]). ועובד הוליד את ישי (רות ד', כ"ב) תרג' ועובד אוליד ית ישי דמתקרי נחש בגין דלא אשתכחת ביה עילא שחיתא[3]) לאיתמסרה בידוי דמלאכא דמותא למיסב ית נפשיה מיניה והוה יומין סגיאין עד דאידכר קדם יי' עיטא דיהיב חויא לחוה אתא[4]) אדם למיכל מן פירי אילנא[5]) דאכלין פירוי חכימין לידע בין טב לביש ועל ההוא עיטא איתחייבו מותא כל דיידי ארעא ובההיא עילא שכיב ישי צדיקא הוא ישי דאוליד ית דוד מלכא דישראל. *[אחי"ה ע"כ אי' בכ"י ק"ט ובדפ"ע נתקצר היטב. ומזה התרג' קצת ראיה לפי' רבינו שענין עטיו של נחש פי' עצתו אבל ממה שאמר התרג' ובההיא עילא וכו' מוכח ג"כ שכיון לל"י הנ"ל שפי' סבה ועילא וחוב ועון וע' זקנים העתיקו עוני (בראשי' ד', י"ב) μου αἰτία ἡ וגם בעל המשביר[6]) פי' לנכון בעטיו של נחש[7]) בחוב וסבה של הנחש והוא העיר על פסיקת' רבתי פי"ג מפני חטייה של עוונותיהם[8]) שצ"ל עטייה, וכצ"ל לפע"ד בב"ר ספי"ח מאיזו עטייה קפץ עליהם אותו הרשע וכו' ובנו"ג חטייה[9]) — ומה שענינו בל"א עיטא היינו עצה הרבה בתרג' ירו' עיי' לבראשי' כ"ט, כ"ב; כ"ו, י"ח; ל"ז, י"ד. ותרג' העץ (קהלי י"א, ג') למתקיימא ההיא עיטא (והבין מל' עצה), ועוד בל"נ עֵיטְתָא עיי' תר"י א' לבמד' כ"א, ט"ו; לאסת' א', א'. והקבוץ תר"י לדברי' ל"ב, כ"ח עֵיטְיָן טבן. ועוד שם פרטי ירו' ב"ב ספ"ו דט"ו ע"ג בר עיטיין] —

עָטֵל (= עַטְלָא כמו עצל בל"מ träge) תרג' עד מתי עצל (משלי ו', ט') לאימת עטלא. *[אחי"ה וכן בתרג' שם פ' ו'; שם י', כ"ו; י"ג, ד'; כ"ב, י"ג והקבוץ שם ט"ו, י"ט והשם המופשט עטלותא תרג' עַצְלָה (שם י"ט, ט"ו) עטלותא ובל"ע عطلة Musse, Trägheit] —

* עָטֵל (שם פרטי) אסת"ר פ' ובמלאת: ר' חנינא בן עטל.

עטלז (= עַטְלִיזָא כמו אטליזא, אטליסא Wirts-haus, d. h. Jahrmarkt עיי"ע אטלים) עטליזא[10]) של עזה (ע"ז י"א:) היינו עטלים[11]) שכבר פירשנו[12]).

* עֲטַלֵּף (מל"מ שם עוף טמא Fledermaus) סנה' צ"ח סע"ב משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפין לאור א"ל תרנגול לעטלף וכו', בכורו' ז' סע"ב חוץ מעטלף שאעפ"י שמטיל ביצים מניק. ותרג' עטלף (ויקי' י"א, י"ט; דברי' י"ד, י"ח) עֲטַלֵּיפָא.

עָטַם (= עִטְמָא כמו איטמא פי' ירך Schenkel, Flanke) עטמהתא[13]) דשורה (עירו' נ"ז:) כבר פירשנו בע' אטם. *[אחי"ה ושם הביא רבינו גי' דאי' ג"כ לפנינו אטמהתא ופי' ירכות של חומה

---

[1]) בנו"ג עטיו. [2]) וכ"ה בפי' רגמ"ה כ"י לב"ב ורש"י שם ובשבת. [3]) בנו"ג ושחיתא. [4]) בנו"ג אתת. [5]) בנו"ג מן אילנא. [6]) וכן העירני ידידי הח' ווילהיימער בוואשארהעל. [7]) וגי' רבינו בעוטיו ואולי צ"ל בעיטיו ראיה לזה הפי'. [8]) עיי"ע חט ח"ג שע"ב. [9]) שוב ראיתי כי כן הגיה לנכון בעל ידי משה. [10]) בע"ז עטלוזא. [11]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע אטלס. [12]) עיי"ע ח"א, ס"א. [13]) כ"ה בכ"י ו"ו א' וב' ל"ד ה"ב ב"ר, ובדפ"ע עטמתא.

ע"כ והועתק מפי' ר"ח שפי' (בש"ס ווילני) ירכות של בנין ובכ"י ש"ס וכחי' הריטב"א ג"כ באל"ף אטמאתא ואולי כצ"ל בע' אטם במקום אטמהתא [1]. ומע' הנוכחי מוכח כי לפני רבינו היתה ג"כ הגי' בעין (וכל"ע שרשומי' בע' אטם ע"ש) וכ"ה בתרג' שני באסתר א' סוף פסוק ב' פשיט ית עיטמיה דימינא ובקצת דפוסי' איטמיה, וכנ"ה במגיל' ז' סע"א אטמא ופי' ר"ח ירך ותחת זה אי' בירו' מגיל' פ"א ד"ע ע"ד חד עטם] —

עָטַן (מל"ע عطن פי' שימת זיתים בכלי לריכוך (die Oliven einlegen in den Bottich בכל הקרבנות פ"ח[2] (מנחו' פ"ו.) הזית השלישי עוטנו בבית הבד עד שילקה, פי' „לוקט אותן שתחת הזית לפי שאין השמש זורח עליהן הרבה ואינן מתבשלין יפה משום הכי עוטנו בבית הבד כלומ' משימו בבית הבד בכלי במעטן עד שילקה עד שירכך קליפתן וישתנה מראיהן ומעלן ומנגבן בראש הגג לפי שכשהיו ביחד בכלי אגב הדחק יצא מהן מוהל[3] ונושרו" ונתעפשו[4]) — (א"ב הכלי נקרא מעטן מלשון (איוב כ"א, כ"ד) עטיניו מלאו חלב). *[אחי"ה עיי"ע מעטן ומ"ש הרד"ק בשרש עטן בשם ר' יונה ועה"ק שנ"ב פי' כמו מעטן הם כלים צוברין בל"א = Zuber, Zober — וכנ"ה במנחו' שם העוטן זיתים בתוך ביתו. תוספת' שביעי' ספ"ד ועוטנין אותן (זיתים) בארץ, ושם רפ"ח ועוטנין אותן בבית הבד, תוספת' חלה פ"ב הוא . . מוסק והן עוטנין על ידיו . . אלא הן מוסקין והוא עוטן על ידיהם. ובינוני פעול ירו' דמאי פ"ו דכ"ה ע"ג דרך בני אדם לוכל זיתיהן עֲטוּנִין, ובפעיל: ירו' מ"ק רפ"ב דפ"א, מתניתין בַּעֲטִינִים וכו'. — אבל תוספת' מעשרו' פ"ג כ"י אירפ' עטינין ובירו' מעשרו' רפ"ה דנ"א ע"ג עטנין צ"ל אטונין כדאי' לפנינו בתוספ' שם עיי"ע אטן ח"א, ס"ג] —

* עטעמה (?) (ענין טעימה (kosten ירו' סנהד' ספ"ב ד"כ סע"ג אייתי עטעמה וה' לעווי הגיה לנכון מטעמה פי' הבא לטעום.

עטף (= עִיטְפָא פי' מל"ט עטף ענין כסוי ופעיל עטיף מה שהוא מכוסה ומקום נחבא כלומ' חיק Schoss, Busen ועוד בל"ע عطف (Seite הבא נא ידך בחיקך (שמות ד', ו') תרג' אעיל כען ידך בעיטפך. שאתי בחיקי כל רבים עמים (תהלי' פ"ט, נ"א) תרג' סוברית על עטפי[5]) כל גידופיהון דסגיאין עממין. *[אחי"ה וכנ"ה בתרג' ד', ז' ותר"י א' לבמ' י"ז, ה'; לדברי' א', כ"ז וכן עטיף בתרג' קהל' ז', ט'[6]) לאיכ' ב', י"ב] —

עָטֵף (פי' הוא כמו אָטֵיף אפעל מן טוף ענין הצפה (schwimmen machen, ertränken על דעטפת עטפוך (סוכ' נ"ג.) כבר פי' בע' טף. *[אחי"ה בכ"י ובדפ"ר על דעטפך יעטיפוך ובפי' ר"ח לסוכ' על דאטפך עטיפוך ובכ"י ש"ס ג"כ בעין ועיי"ע טף ג' (ח"ד, נ"ח) וש"נ] —

עָטַף (מל"ט ענין עטה ובל"ע عطف ענין כפיפה וכסוי (biegen, einhüllen בס"ג דפ' ואלו מגלחין (מ"ק כ"ד.) כל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים[7]) „פי' מכסה שפמו זקנו וחוטמו במצנפתו או בטליתו"[8]) ועוד מפורש בע' גב (י"ב.). עטוף וכסו טורי דבר רברבי ובר רמי[9]) הוה (שם כ"ח:) פי' „כאדם האומר להרים התעטפו והתכסו במלבושיכם הנאים כי זה האיש הבא להקבר אצלכם בן גדולים הוא. וי"א לבני אדם אמר[10]) התעטפו והתכסו במלבושיכם הנאים[11]) ועמדו על ההרים וכסו אותם בשעת קבורתו כי בן גדולים ורמים הוא"[12]). פי' אחר[13]) טורי הם[14]) השרים. ותכס בצעיף ותתעלף (בראשי' ל"ח, י"ד) תרגו' ירוש' (א') ברדידא ואיתעטפת[15]). וכל עצי השדה עליו עולפה (יחזק' ל"א ט"ו) כמו כיסוי[16]). — (א"ב ל"מ זה (תהלי' ס"ה, י"ד) ועמקים יעטפו בר). *[אחי"ה כלומ' יתכסו מרוב התבואה, ונאמר על פי רוב מכסוי בטלית וסודר ועוד בהשאילה על דברים זולתו. בקל: ירו' נדרי' ספ"ג דל"ח. לעטוף טליתו, ירו' ע"ז ספ"א ד"מ. עטופין ויושבין, במד"ר פ"כ נראין עטופים לשלום וכו'. בינוני פעיל תרג' עטה (ש"א כ"ח, י"ד) והוא עטיף מעילא. תרג' שה"ש ה', י' עטיף . . באיצטלא

[1]) ואצלנו בח"א, ס"ב שורה ח' בט"ד אטהמתא. [2]) כפי סדר שלנו פ"ט. [3]) בפי' רגמ"ה בטעות מות. [4]) ע"כ הועתק מפי' רגמ"ה כ"י למנחו' (בקובץ כ"י אנגיילי' דף ל"ב ע"א) ושם לי' מלת ונתעפשו. [5]) בנו"ג בעיטפי. [6]) ולפנינו עטף. [7]) כצ"ל וכדאי' בע' גב י"ב ובדפ"ע כאן ישמעאל. [8]) הועתק מפי' ר"ח. [9]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובפי' ר"ח ובנו"ג דבר רמי ובר רברבי. [10]) בפי' ר"ח אומרים. [11]) לי' בפי' ר"ח. [12]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח (בש"ס נדפס בווילני). [13]) בכ"י ה"ב ס"א. [14]) בכ"י ק"ט בש"ס טוריהם. [15]) בנו"ג ואעטפת. [16]) רק בדפו"ו ובשאר דפ"ע וכ"י לי' וכן פי' רד"ק ע' עלף.

ובתרג' שני אסתר א', ג' עטיפן באצטלוון. אתפעל שבת י'. מתעטף ומצלי, ושם קי"ט. מיעטף, ב"ק ל"ב רע"ב מתעטף. ירו' ברכו' ספ"ז די"א ע"ד מתעטף ומברך ועיי' תרג' ויק' י"ג, מ"ה בדפ' סביוניט', תר"י א' לבראשי' כ"ד, ס"ה. לבמד' ט"ו, ל"ח. ל"ט; לתהלי' ק"ט, י"ט וזולתו ובהשאיל' שם ע"א, י"ג יתעטפון קלנא. וכן בפַעל תרג' ירו' ויק' י"ג, מ"ה. לישעי' ס"א, י' וזולתו. נתפעל והתפעל ר"ה י"ז: שנתעטף הקב"ה וכו', ברכו' ט"ז: תתעטף בחסידותך, שבת י'. מישיתעטפו הדיינים, שם כ"ה: ומתעטף ויושב, שם: ל"א. נתעטף ויצא לקראתו. ירו' ע"ז ספ"א ד"מ. נתעטף וישב לו וכו'. כתובו' ס"ו: נתעטפה בשׂערה. השם עטיף בל"ע عطاف פי' מעיל בקבוץ ירוש' פ"ח דכ"א: שני עטיפין, רות רבה פ' ורחצת: שני עטפים. השם המופשט ברכו' נ"א. עיי"ע עטר. ולנקבה עטיפה מ"ק הנ"ל עיי' לעיל [1]). ועוד ענין מעטפה בל"מ ובל"ס עֲטַפְתָא (Ueberwurf) ירוש' פיאה פ"ח דכ"א: כעטיפתנו בחול כך עטיפתנו בשבת, וכ"ה ברות רבה הנ"ל. ב"ר ר"פ י"ב בירכו בעטיפה, ושם פפ"ב שינו עטיפתם בשעת השמד. שהש"ר פ' מה דודך מלך בו"ד מעטיפתו ניכר וכו', ד"א זוט' פ"ה בארבעה דברים ת"ח ניכרים בכיסן וכו' ובעטיפתן [2]).

עָמַף (מל"מ ענין התעלפות וחולשה geschwächt, ohnmächtig sein) כי רוח מלפני יעטוף (ישעי' נ"ז, ט"ז) פי' לשון איחור [3]) וכבר פי' בע' גף (ו'). פ"א לשון ליאות [4]). בב"ר פכ"ה [5]) (כ"ד) כי רוח מלפני יעטוף אמר רב הונא הרוח הזו בשעה שיוצאת בעולם מרשלה [6]) בהרים ומשברה בגבעות ואומר לה הזהרי שלא תזיקי לבריות מה טעם כי רוח מלפני יעטוף מה יעטוף משלהי היך דאת אמ' (יונה ב', ח') בהתעטף עלי נפשי.

עטר (מל"מ עֲטָרָה, עֲטֶרֶת Kranz, Krone ועוד במושגים הדומים לעטרה Brustwarze, Leisten, Gitter, Eichel) בס"ג דפ' ג' שאכלו (ברכו' נ"א סע"א) עיטור ועיטוף פי' בע' עשר [7]). בתנור פ"ה בכלי' (מ"ג) עטרת כירה פי' בנין שסביב הכירה כדי שלא תצא האש [8]). בהזיז פי"ד באהילות (מ"א) העטרות והפתוחין [9]) פי' בנין למעלה מן החלון ויש בו חורים עגולים כמין עטרות כדכתי' (זכרי' ו', י"ד) והעטרות (תהיינה) [צ"ל תהיה" [10]). בפ"ג במדות (מ"ח) עולין ורואין את העטרות שבחלונות [11]) שנאמר והעטרות תהיה [12]). בס"ג דפ' ר"א אומר (שבת קל"ז סע"א) בשר החופה את העטרה [13]). פי' מקום שמהל את הערלה נשאר הבשר כעטרה סביב לגיד. בר"ג דפ' כל היד (נדה י"ג סע"ב ורע"ב) גבול יש לו מעטרה ולמטה מותר מעטרה ולמעלה אסור. פי' למטה מן הברית בצד הגוף מותר לאחוז. בר"ג דפ' בן סורר ומורה (סנה' ס"ח:) תניא ר' חייא עד שתקיף העטרה כי אתא רב דימי אמר הקפת גיד ולא הקפת בצים. בס"ג דיוצא דופן (מ"ז סע"ב) ר' יוסי אומ' משתקיף עטרה. פי' שיער. בסוף סוטה (מ"ט.) בפולמוס של אספסינוס גזרו על עטרות של חתנים. גמר' (שם:) אמר רב לא שנו אלא של מלח ושל גפרית פי' רבי' גרשם ז"ל מזהב היתה אותה העטרה ורחצו אותה במלח וגפרית שתהא יפה אבל של וורד ושל הדס שהעטרה עצמה של וורד ושל הדס. ור"ח ז"ל פי' קיימא לן בין מלח ובין גפרית בין הדס ובין ורד ובין קנים ובין חילית אסור והני מילי דגברי אבל דנשי שרי חדא דבהדיא אמרו רבותינו הלכתא כלילא שרי ותו זו דגרסינן בפ"ק בגיטי' (ז'.) רבינא אשכחיה למר בר רב אשי דגדיל כלילא לברתיה וכו' עד דומיא דכהן גדול בגברי אבל דנשי שרי וקיי"ל הלכתא כמר בר רב אשי בכולא תלמודא בר ממיפך שבועה (ואוריתא) [14]) [וצ"ל וחיורא] [15]). תניא (סוטה מ"ט:) אי זו היא עטרות כלות עיר של זהב אבל עושה הוא כיפה של מלח פי' לא

---

1) וגם רד"ק עטף גרס כגי' הערוך בכאן כעטיפת ישמעאל. 2) בעירובי ס"ה: לי' עיי"ע כס ו'. 3) א"כ מלשי' וכהעטיף הצאן עיי"ע גף ו' ועיי' רד"ק שרש עטף. 4) כ"ה בכ"י ק"ט ובנו"ג לאות. 5) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע נשמט. 6) כה"ג בכ"י ל"ד וה"ב וכ"ה לפנינו בב"ר ובילקי' מלכי' ר' רי"ט ובויק' רפט"ו ושם בגבעות ובכ"י ק"ט, וי' מושלו וצ"ל מרשלו אבל בדפ"ע מכשלו וכ"ה בירו' ברכו' פ"ט די"ג ע"ג ובקהל"ר פ' הולך מחשלו. 7) כ"ה נכון בכ"י וי' ל"ד ה"ב ובדפ"ע עטר וצ"ל עשר (אחר ע' עסק.) 8) וכ"ה בר"ש בשם עצמו ושם איי החום ובפי' רה"ג לי' מן כדי וכו'. 9) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ר והפיתוחין ובדפו"י והפיתותין והוא ט"ס. 10) הועתק מפי' רה"ג בסד"ט 25. 11) לי' לפנינו. 12) וכ"ה בשתי פעמים בכ"י ק"ט ובדפ"ע גם כאן תהיינה. 13) וכ"ה בכ"י ש"ס ובמשנה נאפולי ופיז' ובירו' ובאו"ז סי' צ"ז ובנו"ג רוב העטרה. 14) כ"ה בדפ' וויניצי'. 15) כ"ה בכ"י ובדפ"ר ודפ' פיזי' באסיל ואמ' וכן הביאו התוספ' בשם ר"ח עיי' תוספ' סנהד' כ"ט; ד"ה מר ותולי' ע"ו; ד"ה מר ובשבועו' מ"א. ד"ה ולמר ויומ' פ"ג. ד"ה מר ובכתובו' פ"ד: ד"ה והוא ודף צ"ו. ד"ה אלמנה.

אמרן אלא לכלות אבל לשאר נשים לא דהא (שבת נ"ט:) ר"ע עבד לדביתהו עיר של זהב. בר"ג דפ' בא לו כה"ג (יומי ס"ט:) למה נקרא שמם אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה. *[אחי"ה וכנ"ה בענין כתר בירו' ביכורי' ספ"א דס"ד רע"ב עטרות של שיבלין, ירו' ע"ז פ"ד דמ"ג ע"ד לא סוף דבר עטרות שיבולים אלא אף עטרות של וורד. ירו' סוטה ספ"ט דכ"ד: איכ"ר פ' נפלה וקהל"ר פ' יש רעה: עטרה של זית. ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב סע"ג והעטרה שמתעטר בה. ירו' דמאי פ"ב דכ"ב ע"ג אותה העטרה הניח לו הקב"ה להתעטר בה וכו', מגיל' ט"ו: עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק, ברכו' י"ז. יושבים צדיקים ועטרותיהם בראשיהם וכו', שמ"ר פכ"א ועושה אותן עטרות ונותנין בראשו של הקב"ה . . . שהקב"ה מתעטר בתפלתיו של ישראל. ויק"ר ספי"ג שמחזרת עטרה לבעליה, אבות פ"ד מ"ה אל תעשם עטרה להתגדל בהם. שבת פ"ז: וספרא ריש שמיני נטל עשר עטרות. ובסמיכות תוספת' סוט' פט"ו עטרת חכמים. ב) והושאל לעטרות שבבנין והוא כעין זֵר סביב התנור או החלון עיי' כלי' אהלו' ומדות הנ"ל. ג) ראש הגיד שדומה הבשר אחר מילה לעטרה עיי' לעיל ויבמו' נ"ה סע"ב וירוש' יבמו' רפ"ו ד"ז: הכנסת עטרה, ירו' שבת ספי"ט די"ז: גובהה של עטרה תוספת' יבמו' ספ"י איזהו כרות שפכה כל שנכרת הגיד מן העטרה ולפנים וכו'. ד) עוקץ הדדין מוקף כעטרה נדה מ"ז סע"א עיי' לעיל ושם נ"ב: ותוספת' נדה רפ"ו. והפעל פי' כמו ל"מ היקף דבר מכל צד ככתר (umringen, bekränzen) בקל תרג' ענקתמו (תהלי' ע"ג, ו') עטרתהון גיותנותא. פסיקת' רבתי רפ"ט שיהא עָטוּר עיי' לקמן. פִּעֵל ביצ' ה' סע"א כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות, ביכורי' פ"ג מ"ט מעטרין את הבכורים, ירו' ביכורי' רפ"ג דס"ה ע"ג היה מעטרן. ע"ז י"ב סע"ב וי"ג רע"א מעוטרות בפירות, ירו' ע"ז פ"א דל"ט ע"ד במה מעוטרות וכו', ירו' תענית פ"ד דס"ח: ותוספת' פ"ד (ג') מעטרן ומעלה אותן לירושלם. שמ"ר פ"ה הביאו דוראות של עטרות והיו מעטרין אותו

ועיי' שם פמ"ב לעטר למלך, תנחומ' וארא סי' ה' כל המלכים באין ומעטרין אותו וכו'. פֻּעַל סוט' ה'. ומעטראליה וכו' עיי"ע ססא, תרג' ירו' לבראש' נ', כ"ו; לדברי' כ"ו, ג'; לדה"י א' ב', נ"ד. אִתְפְּעֵל תרג' יואל ב', כ"ב איתעטרו. נִתְפָּעַל וְהִתְפָּעֵל ב"ר פנ"ב נתעטר בה עיי"ע בעל. ירו' סנהד' פ"ב ד"כ: וסוף רות רב' להתעטר בה, ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב סע"ג העטרה שמתעטר בה, ירו' דמאי פ"ב דכ"ב ע"ג, שמ"ר פכ"א עיי' לעיל בדוגמאות השם. והשם המופשט ביכורי' פ"ג מ"י ירו' ביכורי' ספ"א דס"ד: עיטור הבכורים. ירו' ברכו' ספ"ז די"א רע"ד ג' דברים נאמרו בכוס של ברכה מלא עיטור ומודח ויפה פי' מהרז"ף באה"צ שם דרך היונים לעטר במסיבתם חכוסות בשושנים ופרחים ונראה שזה המנהג נתפשט ג"כ בסיריא שיושביה היו יונים ובבבלי לא נודע זה המנהג לכן מפרש הש"ס בבלי ברכו' נ"א סע"א עיטור: רב יהודה מעטרהו בתלמידים רב חסדא מעטר ליה בנטלי [1]. ונקראו ג"כ ציצין ופרחין שעשויין לנוי עיטורין ירו' ביצ' פ"א ד"ס: עיטורי סוכה, ירו' סוכ' פ"א דנ"א ע"ד תולה בה עיטורין] —

עטר (= עִטּוּר פי' בל"ת הסרה וסילוק das Entfernen, Beseitigen) בפ' אין בין המודר בגמ' תורם (נדרי' ל"ז:) עיטור סופרים פי' לשון עטירה הוא תרג' רַק הַבָּמוֹת [2] לא סרו: ולא עטרא [3] וכן הא דגרסינן בפ' המגרש בגמ' גופו של גט (גיטי' פ"ו.) ופטיר ועטיר כלומ' פטור ומסולק ונראין הדברים שבתחילה אנשי כפרים לא הוו דייקי במקרא והוו קרי (בראשי' י"ח, ה') וסעדו לבכם ואחר תעברו קדמו שרים ואחר נוגנים (תהלי' ס"ח, כ"ו) צדקתך כהררי אל ומשפטיך תהום רבה (שם ל"ו, ז') והוו משתבשי באלו מילי בההוא זמן וסברי דהכי דקדוק משום דהכי מסתבר ואתו סופרים וסלקו להני ווי והוו קרי אחר תעברו, אחר נוגנים, משפטיך תהום רבה וכד חזו סופרים קא עטרי להו להלין ווי הוי קרו להו להלין מילי עיטור סופרים ואתי רבי יצחק ואורי דקבלה אינון הלכה למשה מסיני ועד דורות קרובים להשתא

---

[1]) ובפסיקתי רבתי רפ"ט אי' הפעל כוס של ברכה מצוותו שיהא מודח ושיהא עטור ושיהא מלא. [2]) לי' בדפ"ע ואי' בהקדמה למקראות גדולות ד' באזיליא בשם הערוך וכ"ה בשט"מ לנדרי' ובראב"ש אבל במקרא כתוב במ"א כ"ב מ"ד דה"י ב' כ', ל"ג אך הבמות ובמ"א ט"ו, י"ד ודה"י ב' ט"ו, י"ז והבמות ורש"י בגיטי' פ"ו. הביא ג"כ רק הבמות. [3]) כ"ה נכון בדפ"ר ובשדפ"ע עטרו.

הוו משתבשי וקראו ולא ישמע על פיך (שמות כ"ג, י"ג) וסופרי מגמרי דלא מקרי בוי"ו. *[אחי"ה כל זה מפי' רה"ג הוא כדמוכח משט"מ נדרי'. ובהרבה ספרים הנוסח בוי"ו ולא ישמע וכן מוכח מפי' ראב"ע לשמות שם ועיי' מנחת שי שם. ובתרג' לתהלי' ל"ו, ז' בדפ' גינוא אי' ג"כ הוי"ו וכן בהעתקות השמרוני והפשיט' ובתר"י לשמות הנ"ל ויש נפקא מיניה אליבא דדינא עיי' סנהד' ס"ג: ובמ"ש רא"ג באורשריפט 253. ועוד אי' בוי"ו ואחר תאסף (במרי ל"א, ב') בתר"י א' ובספרי מטות פ' קנ"ז, ועיי' נדרי' ל"ז: ושם הובא ג"כ אחר תלך (בראשי' כ"ד, נ"ה) ועיי' מנחת שי ס"פ בהעלתך. — ופי' עטיר בגיטי' מסולק ומוסר ורש"י פי' מענין ע' הבא אח"ז והוא דוחק. וכנ"ה בירו' נדה ספ"ב ד"נ: (חמיתי) [צ"ל חמיתיה] עטיר מיניה כלומ' ראית דם הנידה מובדל ורחוק ממנו. תרג' ירו' א' הסירו את אלהי הנכר (בראשי' ל"ה, ב') עטרון ית טעוות עממיא. תרג' ויסירו (ד"ה ב' ל', י"ד) עַטרו, הסירו (שם) עטרו] —

עטר (= עֶטְרָא אולי מל"י ἑταιρειά, ἑταιρία חברותא כלומ' שטר שותפין Gesellschafts-vertrag) בפ' המפקיד בגמ' רשב"ג (ב"מ ל"ט רע"ב) ובר"ג דפ' חזקת הבתים (ב"ב כ"ט:) הני מילי דלא עבד עטרא אבל עביד עטרא קלא אית ליה פי' שטרא. *[אחי"ה ובכ"י ש"ס מינכען בב"מ איטרא ובכ"י ר' כ' עיטרא ובנו"ג בט"ס עיטדא וכן אי' איטרא בכ"י ש"ס ב"ב ובה"ג ובספר המקח (עיי' דפוס לב"ב) ובנו"ג עיטרא. ופי' רגמ"ה שטר חלוקה וכ"ה ברשב"ם למקומו וברש"י ב"מ שם ובגיטי' פרק ו'. ונראה שהוא מל"י ובהוראה הרשומ' ועיי' המשביר. וכן צ"ל בערוך שטרא חלוקה. וע' זקנים העתיקו התרועע (משלי י"ח, כ"ה) וסומכוס העתיק חֶבֶר (הושע ו', ט') ע"י מלה יונית הנ"ל] —

עֲטַר (מל"ם פי' עָשַׁן rauchen) תרג' והר סיני עשן כלו (שמות י"ט, י"ח) עטר כוליה. ואולי נגזר ממלה זו עטרן כי מלא עשן הוא ומעלה עשן הרבה. *[אחי"ה ולא היא כי אם מל"ם הבא אח"ז. וגם עטר אשר בו העתיק תרג' ירו' (ב') [1]) עשן הוא מלה סורית. והתואר טורא עטיר (תר"י ב' שם כ', ט"ו)] —

עִטְרָן (מל"ם עִיטְרָנָא, עִטְרָנָא פי' צרי שריחו רע übelriechendes Harz בל"ע قطران Harz der Pinienzapfen) בבמה מדליקין (שבת כ"ד:) אין מדליקין בעטרן מפרש בר"ג (שם כ' סע"ב) עטרנא פסולתא דזיפתא שעוה פסולתא דדובשא. *[אחי"ה והוא מל"ם הנ"ל ונקרא בל"ע القطران וכן כתב ר"י שווארץ בספרו תבואות הארץ (הוצאות הארץ י"ז) וז"ל עטרון בל"ע אלקטראן הוא מין זפת הנוטף מעץ צינובי"ר ע"כ והוא העץ صنوبر עיי' לעף פפלנ"צ 56 שהביא ג"כ מלה סורית בלי הזכרת מלה תלמודית עיטרן עיטרנא שבת כ': כ"ד: כ"ו, תוספת' שבת פ"ב, תוספת' ברכו' פ"ד עורות ריח רעה ועיטרן] —

* עיטורין (?) תוספת' שביעי' פ"ה בכ"י אירפ' והעיטורין והאדיל וכו' וצ"ל כגי' הספרי' והאטדין ועיי"ע אדל וע' עדל.

* עֲטָרוֹת (שם מקום) תרג' תמר (שופטי' ד', ה') בעטרות דבורא. וכן הרבה שמות מקומות נקראים ככה כמו עטרות שופן, עטרות אדר, עטרות בית יואב עיי' פירשט אוצ"מ.

עָטַשׁ מל"ע عطس niesen וממנו בל"מ עטישה בל"ס עוטשתא בל"ע عطسة = עִיטוּשׁ פי' פעולת הזרירה das Niesen) בפ' מי שמתו בגמ' היה עומד (ברכו' כ"ד:) עיטוש אעיטוש [2]) לא קשיא הא מלמעלה הא מלמטה. פי' מלמעלה יפה הוא כגון זה דגרסינן בסוף חלומות דפ' הרואה (שם נ"ז:) עיטוש יפה לחולה [3]) דכתיב (איוב מ"א, י') עטישותיו תהל אור והוא מחוטמו ובפיו ובלעז אישטרנוטרי [4]). בהאשה פ"ט בנדה (ס"ג.) אלו הן הווסתות מפהקת ומעטשת מ ל מ ט ה [5]) כגון זה דגרסינן בס"ג דפ'

1) וכצ"ל במו"ע. 2) וכ"ה בכ"י ש"ס ובאו"ז הל' תפלה סי' צ"ח ובנו"ג מתעטש אמתעטש. 3) בנו"ג סימן יפה לחולה ובכ"י ש"ס לי' סימן. 4) בלאי"ט sternutare ובל"ר sternuere. 5) בלי ספק הוסיף רבינו מלת מלמטה לפירוש הענין והראיה דלי' בעי' פהק והגרי"ב בעי' עטש מסופק בזה קצת ע"ש ובטור ש"ע יו"ד סי' קפ"מ פי' ג"כ דרך מטה וכן הביא המחבר והש"ך שם סקנ"ג הביא בשם פי"מ להרמב"ם דמתעטשת היינו מלמעלה וכן כתבו התוספו' אשטורניר והיינו מלמעלה כמ"ש בערוך עטישותיו וכו' עד ונראה דלענין דינא שניהם אמת ע"כ ועיי' מ"ש הגרי"ב בהפשב"ע שמתוך פי"מ הרמב"ם לא מוכח כן בבירור ועוד שקל וטרי בפי' הערוך. ודע כי בכ"י ק"ט הגי' ומתעטשת מ ל מ ע ל ה וזה נכון מאוד כי וודאי בעיטוש למעלה מיקרי וסתות דגופא.

הרואה (ברכו' ס"ב.) ובבקעה כל זמן שמתעטש ואין חבירו שומעו [1]). בילמדנו ויהי כי זקן יצחק (בתנחומ' תולדו' ל"י) עד ימי יעקב היה אדם עוטש ומת תדע לך שכך הוא אדם עוטש והוא אומר לו חיים טובים מכלל שהיה מת מעיקרא עמד לו יעקב ובקש עליה רחמים וכו'. *[אחי"ה ועיי' פרקי דר"א הובא בילק' לך לך ר' ע"ז ולאיוב סוף ר' תתקכ"ז מיום שנבראו שמים וארץ לא נמצא אדם עוטש וחיה מחליו וכו' עד שבא יעקב אבינו וביקש רחמים וכו' ועיי"ע זיטא ח"ג, רפ"ג, וש"נ ירו' ברכו' פ"ו ד"י רע"ד דעטיש גו מיכלא (גי' רבינו שם צד רפ"ב:) ירו' ברכו' פ"ג ד"ו ע"ד העוטש בתפלתו סימן רע הוא לו הדא דאת אמר מלמטה אבל מלמעלה לא, ירו' יומ' פ"ג ד"מ ע"ד עטש ושמע קליה, קהל"ר פ' את הכל: עטיש ההוא ינוקא. בפיעל ירו' ברכו' פ"ג ד"ו ע"ד מפהק ומעַטֵּשׁ, נדה הנ"ל מעטשת. התפעל ברכו' כ"ד סע"א בכ"י ש"ס התעטש ורק, ושם: איזה פעמי' התעטש, מתעטש', ושם ובב"י ש"ס נתפעל נתעטש. ירו' סוכה פ"ה דנ"ה: והיו מתעטשות מריח פיטום הקטרת, במד"ר פ"ט תהא מתעטשת תהא מתרפקת אברים. והשם המופשט עיטוּש ברכו' כ"ד (כפי' גי' רבינו) שם נ"ז: ב"ר פ"כ פסיקת' דר"כ צד ק"מ. ולנקבה עטישה ילק' בשם פדר"א עיי"ע זיטא] —

* עֲטוּשַׁיָּא (שם מקום לידת ר' יצחק) רבי יצחק עטושיא ירו' מ"ק פ"ג דפ"ב רע"ב ירו' פיאה פ"ח ד"כ סע"ד ירו' סוט' פ"ג די"ח סע"ג ונראה שהיה תלמידו של ר' זעירא עיי' מבה"י למהרז"ף צד ק"ו: ובסד"ה צד ק"כ סע"ד ושם ג"כ הגי' ר' יצחק איש כפר עיטוש, וכן מצאתי בה"ג ה' יין נסך בציון מע"ז ז' רע"ב ובנו"ג איש כפר עכו.

* עִיָּיא (שם גנאי לחייא) מ"ק ט"ז רע"ב עייא מי קורא לך בחוץ ופירש"י כך כינה שמו של ר' חייא לשון גנאי ע"כ, כריתות ח'. צריכין לדברי עיי"ע.

* עַיָּבָא פי' כמו חייבא ועוד כמו כייבא עי"ע עב.

* עֵיבָא בל"ס עַיָּבָא פי' עָב עייא.

* עִיד (בל"ע عيد פי' רגל ומועד Fest) ע"ז ב'. חד תני אידיהן וחד תני עידיהן עיי"ע איד. ירו' עירו' רפ"הדכ"ב: שמואל תני עידיהן, ירו' ע"ז פ"א דל"ט ע"ג עידיהן של גוים והרמז על עדיהם (ישעי' מ"ג, ט') רק בדרך דרוש הוא. תוספת' רפ"א דע"ז לפני עידיהן. ותרג' ליום הכסא (משלי ז', כ') וליומא דעידא.

* עידית עיי"א עדית.

* עייט (?) תוספת' כלאי' ספ"ה בכ"י וט"ס עיי"ע פיף.

* עֵיל, עֵילָא, עִילָּה עיי"ע על.

☞ עִיוּל (שחק Staub) תרג' וכשחק מאזנים (ישעי' מ', ט"ו) וכעיול מאזניא. *[אחי"ה בנ"נ וכעיול מוזניא ואולי הוא מפעל עלה כי העפר עולה למעלה ובמתורגמן הגי' כָעֻוֶל ולא פירשו ורומז על עול הראשון והוא דוחק. וה' לעווי לא הביא המלה כל עיקר] —

* עִילָא (בל"ס כמו עַיִר בל"מ Junges, junger Esel) פי' כמו עוּל בל"מ. תרג' ועיר פרא (איוב י"א, י"ב) ועילא מרודא והקבוץ עילי תרג' בראשי' ל"ב. ט"ו שבת קנ"ה. עילי זוטרי. עירים (ישעי' ל', ו') תרג' עילין.

* עילא (אילא), רב עילאי, ר' עילאי, ר' עילאה, עילאי שם אמורא עיי' סד"ה זה הערך.

* עִילִישׁ (שם אמורא) ב"ב קל"ג: גיטי' מ"ה: עיי"ע טייר, מל ח'.

* עַיֵּים (פַעל מן עום בל"ע عام הלך gehen) ירו' יבמו' ספ"ד ד"ו ע"ג הן דעיימך רגליך וכו' פי' הנה תראה שתלכנה רגליך שתלך מהר מכאן, ובירו' קידושי' פ"ג דס"ד רע"ד בט"ס הן דעימך מגליך וצ"ל רגליך.

* עִיימא (נ"ל מל"ע غيم ענן והושאל לחשכת העין das Umnebeln des Auges) ירו' ע"ז פ"ב ד"מ ע"ד אהן עיימא דעינא, או צ"ל עמייה דעינא מל"ע عماية עורון מפעל عمى בל"מ עמם ענין כהות האור das Verdunkeln.

עַיִן מל"מ שם לאבר הראות Auge ועוד כמו בל"פ چشم עין ומעין Quelle ועוד מל"ע عين נטיית לשון מאזנים ומזה הפעל עַיֵּין (בל"ע בבנין ה' וח')

[1]) וזו הראיה עולה יפה עם פי' מעטשת מלמטה לכן נסחתי על פי גי' הספרים ולא עפ"י גי' כ"י ק"ט.

הביט בעינים פקוחות scharf hinsehen ועוד עיי' בפנים) בפ' כיצד אשת בגמ' מי שיש לו אח (יבמו' כ"ב:) ובן אין לו (במדי כ"ז, ח') עיין עליו. בר"ג דקידו' (ד'.) מפורש מדכתי' קרא (שמות כ"א, י"א) אין מלא ביו"ד ולא כתיב אן חסר דרשינן ליה לאו והן לאו אין כסף לאדון זה וכי האי תנא דתניא וזרע אין לה (ויקי' כ"ב, י"ג) אין לי אלא זרע כשר זרע פסול מניין ת"ל וזרע אין לה עיין עליה הנה דרש כיוצא ב לאו והן אין לה זרע כשר אם יש לה אפי' זרע פסול וזהו אין לה עיין עליה אם יש לה אפי' זרע פסול[1]) זה פי' ר"ח ז"ל במס' קידושין — (א"ב ובע' איין הביא ממרות אלו וגרם איין ותרג' בית אבנים יחזה (איוב ח', י"ז) בית אבניא יעוין[2]). בריש יש נוחלין בגמ' סדר נחלות (כ"ב קט"ו.) ת"ר בן אין לו „אין לי אלא דלהוי קודם לנחלה בן הבן דלהוי קודם לאבי אביו והכי נמי בת הבן ובן בת הבת של בן שיהא יורש אבי אמו[3]) מניין ת"ל אין לו כלום' מהאי אל"ף דאין [לו] עשה עין[4]) כלומ' עיין עליו מכל[5]) צדדין הבאים מכח כחו לו ירושתו והכי נמי דרשינן בת והוא הדין נמי לכל הני דקודמין לנחלה צריך לפשפש ולחקור לעיין אחריהם אם יש להן יורשין הבאין מכל כחו[6]) ליתן להם נחלתו ואחין[7]) נמי דקודמים לאחי האב צריך לעיין לכל הבאין מכח אחיו וליתן להן ירושתו"[8]) זה פי' רבי גרשם ז"ל[9]). [בס"ג דפ' המוכר את הספינה][10]) (ב"ב פ"ט.) ת"ר מניין שאין מעיינין במקום שמכריעין פי' „גבי משקל"[11]) אין מוכרין עין בעין כלומ' שוה בשוה במקום שמנהג ליתן הכרע[12]). בר"ג דפ' גט פשוט (ב"ב קס"ד:) שלש[13]) עברות אין אדם ניצול מהן[14]) בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כלומר „שמחשב בדעתו אכוין דעתי בתפילתי כדי שיעשו לי רצוני[15]) והיינו שדומה כמו מנסה לבוראו"[16]). עין תלעג לאב (משלי ל', י"ז) בפ"ק בפיאה ירוש' (דט"ו רע"ד) עין תלעג[17]) על כיבוד אב וביזת על לא תקח האם על הבנים [יקרוה עורבי נחל] יבא עורב שהוא אכזרי[18]) ויקרנה ואל יהנה ממנה [ויאכלוה בני נשר] ויבא נשר שהוא רחמן[19]) ויאכלנה ויהנה ממנה. בתנור בפ' ח' בכלי' (מ"ז) שרץ שנמצא בעין של תנור בעין של כירה בעין של כופח פי' „חלון של מטה עם הקרקע בתנור ליכנס בו הרוח כדי שיוסק שמו עין ולמה מפני [שאין] תמיד פתוח[20]) אלא פעמים סתום פעמים פתוח"[21]). בהנוגע פכ"א בכלים (מ"ב) בעין ובעבות פי' טבעת של עץ בעול[22]) דתניא (תוספתי כלי' ב"ב פ"א) העין שבמעצד[23]) והעין שבמחרישה. ובעבות כמו[24]) וכעבות העגלה חטאה (ישעי' ה', י"ח) וכבר פירשנו בע' עב (ג')[25]). ועוד בפ' כ"א בכלי' (שם) ובעין של מתכת. פי' טבעת יש בה החבל שמושך הבהמה[26]). בפ' חומר בקודש בגמ' ובשעת הגתות (חגיגה כ"ה.) ושייר[27]) קופה אחת יתננה לעיני[28]) הכהן פי' שמראה לו שלא נסחטו ואינן מקבלין טומאה אבל אם נסחטו אין נאמנין לומר טהורים אלמא דבשעת הגתות אין נאמנין הא דתני יתננה לעיני הכהן באפלי' דהיינו בשאר ימות השנה אבל מתניתין דתני נאמנין בחרפי' דבזמנן[29]). בפ' אעפ"י שאמרו בגמ' ומניקה (כתובות ס"א רע"א) הוו

---

[1]) כ"ה נכון בדפ' וויניצי' ובשדפ"ע נשמט מן פסול עד פסול. [2]) ועיי"ע איין ומ"ש לפרשו מל"ע. ועוד למדין מקרא ובן אין לו לבת שפוטרת אשת אביו מן היבום עיי' מ"ש בחי' הרמב"ן ביבמו' כ"ב. בשם הספרי ובעל הלכות גדולות ועיי' באו"ז הל' יבום וקידושי' סי' תרי"ב והרמב"ן השיג שם על בה"ג ע"ש ועוד עיי' בחי' הרשב"א והריטב"א ריש קידושי'. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט ובפי' רגמ"ה אבל בדפ"ע אבי אבי אמו. [4]) כ"ה נכון בדפו"ו ובפי' רגמ"ה אבל בכ"י ה"ב ובדפ"ע בט"ס מהאי אמר דאין עשה בו עין. [5]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע ומכל. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ר מכל כחן וצ"ל כחו וכ"ה בפי' רגמ"ה ובדפ' וויניצי' מכח כוחן. [7]) בפי' רגמ"ה ואחיו. [8]) כ"ה נכון רק בדפו"ו וכ"ה בפי' רגמ"ה. [9]) והוא אות באות בכ"י אשר ת"י ונדפס מאותו כ"י שלי בש"ס ווילנ'. [10]) כצ"ל וכדמוכח מע' כרע ב'. [11]) וכ"ה בפי' רגמ"ה' [12]) ועיי"ע בד ב' וש"נ פי' רגמ"ה בח"ב, י"ד. [13]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובדפו"ו משלשה. [14]) כ"ה בכ"י ק"ט ודפ"א ובשדפ"ע לי'. [15]) וכצ"ל בכ"י פי' רגמ"ה שנדפס בש"ס ווילנ'. [16]) ע"כ הועתק מפי' רגמ"ה. [17]) בנו"ג שהלעיגה. [18]) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה לפנינו ובדפ"ע אכזר. [19]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב ולפנינו אבל בדפ"ע רחמני. [20]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ורק צ"ל שאין ובדפ"ע ולמה לא מפני שתמיד פתוח ובכ"י ק"ט ולא מפני שתמיד וכו'. [21]) הועתק מפי' רה"ג לסד"ט 6. [22]) וכ"ה בפי' רה"ג (העץ) [העין] הוא טבעת וכן הביא שם התוספ' וכתב ושמו בטיית חלקה ועיי"ע עב ג'. [23]) כ"ה בכ"י ק"ט רק שם בט"ס במעצ והקו נשמט ובדפ"ר שבמעין צ"ל שבמעץ וגם כן נשמט הקו בטעות וצ"ל שבמעצד וכדאי' בע' עב ג' ובדפ"ע בכאן בט"ס שבעץ. [24]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע בט"ס כמה ואח"כ נקודה והוא ט"ס. [25]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע בט"ס כבר פירשנו פירוש אחר בע' עב. [26]) וכן הביא הר"ש בשם הערוך רק שם לי' בט"ס החבל ובכ"י ק"ט בלא דיוק טבעת יש לה בחבל. [27]) בכ"י ש"ס משייר ובנו"ג ישייר. [28]) וכ"ה בכ"י ש"ס ב' וכ"ה בתוספ' רי"ד ובפי' ר"ח ובטהרות פ"ט מ"ד ועיי' בתוספ' ובנו"ג בט"ס לעני. [29]) ועיי' פי' ר"ח בש"ס ווילנ'.

לה בני עינני פי' בנים גדולי עינים [1]. בפ' ר' ישמעאל פ"י במנהות (ס"ד:) מעשה שבא [2] מגגות צריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר ומפרש בגמ' (שם). ובס"ג דפ' מרובה (ב"ק פ"ב:) ועל אותה שעה שנינו מעשה שבא מגגות צריפין וכו' [3]. בפ' תפלת השחר (ברכות כ"ח: במשנה) ר' יהושע אמר מעין שמונה עשרה. גמרא [4] (שם כ"ט.) רב אמר מעין כל ברכה וברכה פי' „מזכיר ג' ראשונות כסדרן ואומר ברכה רביעית חנינו מאתך דיעה ובינה והשכל בא"י חונן הדעת, החזירני בתשובה שלימה [לפניך] ברוך הרוצה בתשובה, מחול לנו כי פשענו ברוך חנון המרבה לסלוח. גאלינו מלכנו למען שמך ברוך גואל ישראל [5] וכן כל ברכה וברכה עד מלא רחמים רבים אתה [6] בא"י שומע תפלה ואומר שלש אחרונות כתקנן אלו דברי רב [7] ושמואל אמר הבינגו פי' אומר שלש ברכות ראשונות כתקנן ואומר הבינגו וכו' עד ברוך אתה ה' שומע תפלה ושלש האחרונות כתקנן ומצאנו טעם רב ושמואל מפורש בירו' (פ"ד ר"ח.) בזה הענין שכתבנו רב אמר סוף כל ברכה וברכה ושמואל אמר ראש כל ברכה וברכה [8] אית תנא תני ז' מעין י"ח ואית תנא תני י"ח מעין י"ח מאן דתני ז' מעין י"ח [9] מסייע ליה לשמואל ג' ראשונות וג' אחרונות הרי שש והבינגו ברכה אחרת שחתם בה בא"י שומע תפלה הרי ז' מעין י"ח מאן דתני י"ח מעין י"ח מסייע ליה לרב דאמר חתימה מעין כל ברכה וברכה כאשר פירשנו למעלה" [10]. בפ"ק בסוטה בגמ' שמשון (סוטי י'.) ותשב בפתח עינים (בראשי ל"ח, י"ד) א"ר אלכסנדרי מלמד שהלכה וישבה בפתח אברהם אבינו שכל עינים מצפות לראותו [11] שכל אורח ושב באין אצל פתח אברהם [12] ר' חנין אמר [13] מקום ששמו עינים כדכתי' (יהושע ט"ו, ל"ד) תפוח והעינים [14] ר' שמואל בר נחמני אמ' שנתנה עינים לדבריה וכו'. *[אחי"ה ענין עין ידוע ונאמר בין על עצם ראית העין כמו שבת ק"ח: יד לעין תקצץ, בין שעשויה במלאכת מחשבת ירוש' נדרי' ספ"ט דמ"א ע"ג עשה לה עין של זהב. ומפני שהרבה פעולות ומדות מיוחסות לעין ע"כ בא שמושה על צד הרחבה לענינים רבים א) כל"מ טוב עין (משלי כ"ב, ט') רע עין (שם כ"ג, ו') נאמר על ענין הסכמה ורצון בדבר או העדר הסכמה לדבר גם בדרז"ל עין טובה.. עין רעה אבות פ"ב מ"ט, עין יפה.. עין רעה שבת קמ"ו: ב"ב ס"ד: צר עין שבת ק"ח: צרי עין סוט' ל"ח: ולרוב עין כמו עין רעה ובלא"ר עינא בישא böser Blick ודעת ההמון שעין רעה מזקת באה להם מדמיוני הפרסיים [15] ורב שחי בין הפרסיים היטב דרש לפי דמיון ההמון והסיר ה' ממך כל חולי (דברי' ז', ט"ו) זו עין ב"מ ק"ז רע"ב ופי' רש"י עין: עין רעה, ושם בעין רעה עיי"ע עבר ב'. ב"ר פצ"א דרשו תתראו (בראשי' מ"ב, א') אל תכנסו כולכם בפתח אחד מפני העין. ושם פצ"ז אין אתם מתייראין מן העין. ועוד עיי' ברכו' כ'. עין הרע סוט' ל"ו: סנהד' צ"ג. ועיי' קידו' פ"ב. ובלא"ר ברכו' כ'. עינא בישא וכן שם נ"ה. ב"מ קי"ח. ב"ב קמ"א. וגם בלי בישא: פסחי' נ': שלטא בהו עינא. ב"מ ל'. אי משום עינא וכו'. ועוד כל"מ ענין עין השגחה ברכו' נ"ח. שבת ל"ד. ב"ב ע"ה. סנה' ק'. נתן עיניו בו וכו', ירו' הוריו' ספ"ג דמ"ח ע"ג נתנו עיניהם בשמואל הקטן ובהשאילה ירו' תעני' פ"ד דס"ט. ר"א המודעי זרועם של ישראל ועין ימינם. ב"ב ד'. עינו של עולם. ב"ק ע"ט: כביכול עשה עין של מעלה כאילו אינו רואה כה"ג לנכון באה"ת ובתוספת' פ"ז ובנו"ג עין של מטה, מכילת' משפטי' פט"ו עין של מעלה.. עיין של מטה. ספרי עקב פ' מ"ג הם נתנו עיניהם עליונה ותחתונה וכו' עיי' במאיר עין שם — ובענין מראית העין עיי"ע מראית, ועוד עיי"ע בת עין, בת מלך. ועוד ענינו בל"מ מראה (עיי' במדי' י"א, ז' יחזק' א' ט"ז, משלי כ"ג, ל"א) ומזה ואם בעיניו עמד הנתק (ויק' י"ג, ל"ז), לא הפך הנגע את עינו (שם נ"ה) פי' מראהו ותמונתו. ומזה לפע"ד ירו' ברכו' פ"ו ד"י. אם בעיינן הן, ירו' ביכורי' פ"ב דס"ה. עירובין בעיינן הן כלומ' במראיתן ובצורתן. ובקשור

[1]) וכ"ה ברש"י. [2]) בנו"ג עוד: העומר. [3]) בכ"י ק"ט בשתי פעמים מגינות צריפין וכ"ה מגנות בב"ק וסוטי מ"ט: אבל בכ"י ש"ס בב"ק גגות וכ"ה אמת עיי' שקלי' פ"ה מ"ב. [4]) כ"ה נכון בדפ"ר. [5]) באו"ז הובאו יתר הברכות באריכות יתרה. [6]) באו"ז קבל ברחמים את תפילתנו. [7]) לי' באו"ז בט"ס. [8]) מוכח כי גי' רבינו כגי' המהרש"ם שלא גרס כגי' שלפנינו איזהו שבע מעין י"ח כי לפי זה קשה ארב דאמר סוף כל ברכה וברכה ואין התשובה מעין השאלה ועיי' הערת המו"ל הירו' דפי' מאיינץ ולא העיר על הערוך וכן לא גרס האו"ז. [9]) כ"ה נכון בדפ"ר וויניצי. [10]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח הובא באו"ז הלי' תפלה סי' צ'. [11]) מקום שכל עינים צופות לראותו. [12]) זה מפי' רבינו הוא ועיי' פירש"י. [13]) בנו"ג א"ר. [14]) במק' והעינם. [15]) עיי' מ"ש בענין agha dôithra במאמרי על המלאכים והשדים צד 57.

כ' או מ' : כְּעֵין, מֵעֵין פי' כדמות, כמראה ברכו' נ"ח. מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא. וכן הבין תרג' אונק' וירו' א' כעין יעקב (דברי' ל"ג, כ"ח) כעין ברכתא דברכינון. ובתר"י ב' מעין ברכתא כלומ' כדמות ותמונת הברכות. וכן ברכו' כ"ח: ירו' ברכו' הנ"ל מעין שמנה עשרה. ברכו' פ"ט מ"ג מברך על הרעה מעין הטובה ועל הטובה מעין הרעה כה"ג הנכונה במשנה שבמשניו' ובירוש', ובמשנ' דבבלי דף נ"ד. מעין על הטובה . . מעין על הרעה. שבת כ"ד. ירו' ברכו' פ"ד ד"ח. מעין המאורע. ע"ז ג' : מעין יממא. סוט' י'. מעין שמו של הקב"ה. סנהד' ק"ה : מעין קאמר ליה, ב"ר פנ"א מעין דוגמא של עוה"ב. תרג' את כל אמרי ה' (יהושע כ"ד, כ"ז) מעין כל פתגמייא דיי'. ב) ענינו כל מה שדומה לעין כגון נקב שבאמצע ריחים עיי"ע בת עינא, וכן עין של תנור, עין של כירה וכו' עיי' לעיל ציונים מכלי' פ"ח מ"ז; שם פכ"א מ"ב ; תוספת' כלי' ב"ב פ"א, ירו' מעשי שני פ"ד דנ"ה : חמית בחלמאי אית לי תלתא עיינין א"ל תנורין את עביד תרתין עיניך ועינא דתנורא. ואולי מזה מין עינא נדרי' נ' סע"א פי' כעין חור בספינה וגי' רבינו עיי"ע אילא וכ"ה בר"ן ופי' דמות איל ובמיוחס לרש"י ורא"ש מן ענא פי' צאן וא"ד עיינא. ג') מל"ע عين נטיית הלשון בכף המאזניים ומזה נ"ל ב"ב פ"ח : היה שוקל לו עין בעין כלומ' כערך נטיית הלשון במאזניים לראות שיהא המשקל שוה בשוה לבל יִנָּטֶה הלשון בכף מאזניים ועיי' למטה הפעל. ד) ענין ל"ע عين צד ופנה Seite, Gegend והוא כמו פרשת דרכים שהעינים מצפות הנה והנה ומזה פתח עינים שתרג' אונקל' פרשת עיינין ובתר"י א' פרשת ארחין דכל עיינון מסתכלין תמן, ושם פ' כ"א בעינים תר"י א' בסכות עיינין על אורחא ועיי' בסוט' הנ"ל תרג' פנה (משלי ז', ח') לקבל עינותא ה') מל"ט (וכן בל"ע בקבוץ عيون) פי' מעין כתובו' י"ד : למלאות מים מן העין, ירו' כתובו' פ"א דכ"ה : לעוכר את העין. תרג' בראש' ט"ז, ז'; כ"ד, כ"ט. ל'; מ"ט. כ"ב עינא דמיא והקבוץ תר"י א' לשמות ט"ו, כ"ז עִינְוָן דמיין ושם פ' י"ט ; לדברי' ח', ז' ועוד זולתו ובבכורו' נ"ה : עִינָתָא דמידליין ועוד בל"נ עיינותא בתר"י ב' לבמד' ל"ד, ט"ו ירו' שקלי' פ"ה דמ"ח ע"ד אחת אומרת לעינתי . . זו שאמרה לעינתי סברין מימר שופעת כמעיין אמר לון בעיינה סכנת. מנחו' ס"ד : בט"ם לעונתי עיי"ע זב א' גי' רבינו המעולה. והרבה שמות המקומות נקראו על שם מעיין כמו בל"מ עיי' פירשט או"מ ע' עין. וכן אצל רז"ל עין בּוּל תוספת' אהלו' פ"ב, תוספת' נדה ספ"ה חולי' נ"ז : ענבול. עין בכי ע"ז י"א : עיי"ע נתברא. עֵין גְּדִי שבת כ"ו. תוספת' שביעי' פ"ז והוא עין גדי של מקרא. עֵינָא דמים ב"מ פ"ו והיה קרוב לפומבדיתא. עין טב ר"ה כ"ה, עיי"ע ענטב ומ"ש. עין יערים תוספת' שביעי' פ"ד [1]. עין כושי ע"ז ל"א. תוספת' שביעי' רפ"ד אבל בירו' שביעי' פ"ה דל"ו. עין כושין. עין סוכר סוט' מ"ט : ירו' שקלי' פ"ה דמ"ח ע"ד מנחות ס"ד : במשנ'. ובע' גנות צריפין (ח"ב, רל"ב) גרס רבינו עין השוכר. עין עיטם זבחי' נ"ד : עיי' ניאג' לנייבויער 132 עינישת תוספת' שביעי' רפ"ד בכ"י אירפ' ובנו"ג עינישת ובירו' דמאי פ"ב דכ"ב רע"ד עיינוש. עין תאנה קהל"ר פ' עת ללדת. עין תרע ירו' דמאי הנ"ל ובתוספת' שביעי' הנ"ל ועיני ותרעא. והתואר מעין : עיינן בל"ע اعين מי שיש לו עינים גדולות ירו' נזיר פ"ז דנ"ו ע"ג והוה עיינן ואתחמי נחיך והקבוץ כתובו' ס"א רע"א עיי' לעיל. והפעל מענין עין בהוראה ראשונה כדרך ל"מ עוֹיֵן (ש"א י"ח, ט') פי' הביט לרעה וכל"ע عان אבל אצל רז"ל גם בכלל הבטה בעין פקוחה (וכל"ע בבנין ה' וח') וזה עיין עליו יבמו' קט"ו. עיין לה קידו' ד'. וכן נאמר על הבטה בעין שכלית nachdenken תר"י ב' יבוננהו יצרנהו (דברי' ל"ב, י') נטר יתהון ועייני יתהון, ברכו' נ"ה רע"א מעיין בה [2]. וכ"ה בל"ס עַיֵּן, ובפעל ברכו' כ"ה. א"ל עיין אי . . שם נ"ח. עד דמעייני ביה בדינא. מגילי' ל' : מעיינינן במילי דמתא. גיטי' ס'. מעייני בספרא דאגדתא בשבתא. סנהד' י"ח : ומעיינינן ליה אנן בדיניה, מכו' ח'. איבעי ליה לעיוני, ר"ה ט"ז בחינה עיוני בעלמא היא פקידה נמי עיוני בעלמא הוא. והשם המופשט עיון תפלה ב"ב הנ"ל עיי' בערוך וכ"ה בברכו' נ"ה רע"א ור"ה ט"ז : ופי' ר"ח המעיין בתפלה שתתקבל ותבוא שאלתו וסומך בצדקתו ע"כ ועיי' ג"כ פירש"י שם, ומהוראה שלישית של עין נבנה הפעל פי' שקל בשוה לבל ינטה לשון כף המאזנים לאיזה צד לתת יתרון לזה על זה (genau nach dem Zünglein der Wage

---

[1] ובירו' דמאי פ"ב דכ"ב רע"ד ועיון ויעדיט. [2] והורגל בלשון עברית חדשית לומר עיין על הבטה שכלית באיזה ציו, של מראה מקום.

(wiegen ב"ב פ"ט. אין מעיינין במקום שמכריעין. ושם: הריני מעיין. בינוני פעול ירו' סנה' רפ"י דכ"ז ע"ג היה מְעוּיָּין נושא עונות אין כתיב כאן אלא נושא עון (מיכ' ז', י"ח) וכ"ה נכון בירו' פיאה פ"א דט"ז סע"ב לפי ג' המעולה בדפ' קראקא וקראטאשין ובדפו"ו לי' בטעות ובירו' קידו' ספ"א דס"א ע"ד בט"ס מחציין וצ"ל מעויין. ילק' תהלי' ר' תשפ"ד לך ה' חסד ר"א אומ' כף מאזניים מעויין עונות מכאן וזכיות מכאן מה הקב"ה עושה מטה כלפי חסד. במד"ר ספ"י הרי מאזניים מעויין. דב"ר פ"ה הרי מדת הדין בכף מאזנים מעויין. פסיקת' רבתי רפ"ה ועכשיו המאזנים מעויין וכ"ה בתנחו' כי תשא סי' ל"ד וס"א מצויין טעות מחסרון ידיעה היא] —

עֵין כֹּל (?) (שם תואר אליל) עין קוץ (ע"ז מ"ו.) בע' בית גליא. *[אחי"ה אבל שם לא פי' כי אם בית גליא. ובע"ז הנ"ל ובתמור' כ"ח: הגי' עין כול אבל בירו' ע"ז פ"ג דמ"ג. הגי' עין כוס קורין אותה עין קוץ וכ"ה בתוספת' ע"ז פ"ז [1] ואולי הוא תואר לאליל זיאוס שנקרא Ζεύς Κάσιος עיי' ברילל יאהרביכער ח"א, 140 ועוד עיי"ע יוסי ומ"ש] —

☞ עֵין עִיגְלָא (תואר לאבן יקרה Kalbsauge, Edelstein) תרגי שבו ואחלמה (שמו' כ"ח, י"ט; ל"ט, י"ב) טרקיא ועין עגלא. *[אחי"ה וכ"ה בל"ס עין עגלא ובתר"י א' עין עיגל ובתר"י ב' לבמד' ב', י"ח בתיבה אחת עינעיגלא] —

* עי"ן, עיי"ן (שם האות הששה עשר באלפ"א בית"א) ירו' מגיל' פ"א דע"א ע"ג עי"ן מעשה נסים עיי"ע רעץ ומ"ש. שהש"ר פ' כמעט: עין תלויה כלומ' ע' בתיב' מיער (תהלי' פ', י"ד) עיי' מד' שו"ט לזה הפסוק ובויק"ר פי"ג ואבדר"נ פל"ג. הקבוץ ברכו' ל"ב מגיל' כ"ד: עיינין וכ"ה בירו' ברכו' פ"ב ד"ד ע"ד.

* עַיְיָן, עַיְינוּתָא עיי"ע עין.

* עַיְינוּשׁ עיי"ע עין.

* עִינוּתָא (מל"י ὤνησις ,Kauf) איכ"ר פ' צדו שדר עינותיה לבר ביתיה פי' כמו אוניתיה עיי"ע אָן, אונו ח"א קל"ד:

* עִיסָה, עיף, עֵיפָא, עיק, עיקתא, עיר, עירני, עירנית עיי' ערכם בלי יו"ד אצל רבינו ומ"ש.

* עֵיצָא עיי"ע עוץ.

* עירי שם מקום עיי"ע מושחן.

* עִירִית (מל"ע عِيرَة מאכל ומספוא Mundvorrath) תוספת' שביעי' ספ"ה עירית שלקטה למאכל בהמה כה"ג בכ"י אירפ' אבל בכ"י ב' ובדפ' עידית.

* עַיִשׁ עיי"ע עש.

* עייתלו (שם מקום) ירושי' נדה רפ"א דמ"ח: מעשה בריבה אחת בעייתלו וכ"ה שם דף מ"ט: ובבבלי יבמות נ"ט. היתלו ובתוספ' נדה פ"א היתלות, היתלה עיי"ע בח"ג, ר"ג.

עָכַב (כמו עקב בל"מ ענין איחור ab- zurück — halten, hindern ובהתפעל אחר במקום אחד sich aufhalten) בפ"ג במנחות (כ"ז. במשני') הקומץ מיעוטו מעכב את רובו. פי' אם נחסר ממנו כל שהוא בין קמיצה להקטרה פסול וכן אם נחסר מן העשרון כל שהוא קודם הקטרה פסול וכן כולם ומפורש בגמ' (שם) מאי טעמא. *[אחי"ה והוא מל"מ (איוב ל"ז, ד') ולא יעקבם ודוגמתו כפל וקפל. וכן גרס רבינו בע' עקב ב' עקבת יין ע"ז ע"א. וע"ב רע"ב אצל ס"א עכבת יין וכן הביאו הר"ן והריטב"א את שתי גוסחאות — וכנ"ה במנחות ל"ח. התכלת אין מעכבת את הלבן והלבן אין מעכב את התכלת. זבחי' מ"ז. ושם: מתנה אחת מעכבת שם ל"ט סע"א וסע"ב ומ' רע"א שמעכבות.. שאין מעכבות, שם נ"ב. מעכב.. לא מעכב, ושם: מעכבי, מעכבין, ברכו' י"ז. ומי מעכב. ירו' פסחי' פ"ה דל"א ע"ד שהיא מעכבת את הכפרה, ירו' סוט' רפ"ב די"ז ע"ד מה זה מעכבה מלאכול בזבחים מעכבה היא מלאכול בזבחים ומכיון שהוא מעוכב מלשמוח וכו' ע"ש כל הענין. ב"ב ד'. ליעכב שתא, ושם י"ב: עכביה גביה וכל לשון התמהמה תרג' בלישנ' עככא עיי"ע עכב במתורגמן וכן תרג' ירו' א' אל תאחרו אתי (בראשי' כ"ד' נ"ו) לא תעכבון יתי, ובאתפעל אל תעמד (בראשי' מ"ה, ט') לא תתעכב וכן ענין عكب בל"ע, ועוד עיי' תרג' לבראשי' י"ט, ט"ז; מ"ג, י'; לשמות י"ב,

[1]) אבל בכ"י אירפ' עין כל.

ל"ט; לבמד׳ י"א. כ"ג והרבה זולתו. התפעל ירו׳ פסחי׳ פ"ו דל"ג: מתעכב מן המצות. קהל"ר פ׳ לשחוק: מה טיבו שבני מתעכב. והשם המופשט תמור׳ ל"ב סע"א ורע"ב עיכוב גזברין. ירו׳ יומ׳ פ"ב דל"ט ע"ג למצוה . . לעיכוב וכ"ה שם פ"ה דמ"ג רע"א ועיי׳ ירו׳ פסחי׳ פ"ב דכ"ט: לעיכוב אתאמרת . . למצוה אתאמרת. שם פ"ז דל"ד: שנה עליו הכתוב לעיכוב. ירו׳ מגיל׳ פ"ג דע"ד: מאי כדון למצוה או לעכוב. יומ׳ ה׳ סע"א ורע"ב עכובא. תר"י א׳ לדברי׳ כ"ג כ"ב עכוב נדרא. — וכן ענין עַכָּבָא יבמו׳ ק"ז: ק"ח. עכבה שהיא מן האיש וכו׳ ירו׳ נדרי׳ ספ"ח דמ"א. עכבה שאינה ממנה. מגיל׳ כ"א. אין ישיבה אלא לשון עכבה. ע"ז ע"א: ע"ב. עיי"ע עקב ב׳] —

עַכָּבִיּוֹת (הקבוץ מן עַכָּבִית בל"ס עכובא בל"ע علوب eine distelähnliche Pflanze) בפ׳ אחרון בעוקצין (פ"ג מ"ב) ר׳ שמעון אומ׳ חוץ מן העכביות. בס"ג דפ׳ המביא כדי יין (ביצי׳ ל"ד.) אבל מתקנין את הקינרס[1]) ואת העכביות פי׳ ירקות שהן מרין וצריך למתקן[2]) ע"י האור ברותחין דאעפ"י שקודם שמתקן אינן ראויין לאכילה[3]) יכול לטלטלן כדי למתקן לאכילה. בבראשי׳ רבה פ׳ כ"א (כ׳) קוץ (בראש׳ ג׳, י"ח) זו עכבית[4]) דרדר זו קינרס[5]) שהיא עשויה דרים דרים. והיה כערער בערבה (ירמי׳ י"ז, ו׳) תרג׳ ויהא כעכובי׳תא במישרא[6]) וי"ל עכביות בלעז רומזי"ש[7]) שהן ממיני מטאטא. (קונדס) [קונרס] בלעז קרדו[8]). *[אחי"ה בעה"ק כ"י ריגינסבורג (אצל ה׳ פערלעס בט"ר 75) הלע"ז פויי"רא ובלא"ש וולכין עשב הוא וגדל במקום שאי׳ צל תמיד ע"כ ויפה הגיה ה׳ פערלעס פויי"לא Viole = Veilchen ואולי הכותב חשב כי רוס"י של ערוך הוא Rose, rosa ואין לפי׳ זה עיקר. והנכון כי הוא ממיני קוצים הנאכלים עיי׳ פירש"י לבראשי׳ ג׳, י"ח וז"ל פי"מ להרמב"ם לעוק׳ הנ"ל הוא הצמח שעליו קוצין הרבה ומקלפין הקוצין ומשליכין אותן אחר כך יקלוף אותו שרש ויאכל נא או מבושל בבשר וכו׳ ובכ"י פי"מ (הובא בפפלנ"צ ללעף 294) כתב שנקרא באנדלוס: خرشف ועוד כתב בפי"מ לעוקצי׳ פ"א מ"ו לפי׳ קינרס וז"ל القناريه وهو العرشف الذى يعرف فى المغرب بالخرشف

נראה מזה כי קינרס ועכביות הן שוין בשמן בל"ע حرشف או خرشف וא"כ מה שפי׳ רה"ג בעוקצין פ"ג מ"ב ונץ החלב פי׳ הרשף בטיית כמין קוצים ואוכלין אותן הבהמות ע"כ נ"ל ברור שצ"ל עכביות פי׳ הרשף וכו׳ ודבור המתחיל הקודם לזה היינו ונץ החלב נשאר בלא פירוש וזה נעלם ממו"ל ומה׳ לעף הנ"ל וא"כ גם רה"ג פי׳ כפי"מ להרמב"ם כי עכבית קוץ נאכל וכן העיד באמת הרד"ק בירמי׳ ובשרש ערער וז"ל: ופי׳ רב האיי ז"ל עכבית הוא קוץ מבחוץ ומבפנים פרי נאכל ונקרא ערער ע"כ — וכנ"ה בירו׳ שבת פ"ו ד"ח ע"ג יוצאין . . במסמר הצלוב טב לעכביתא ופי׳ המפרש למכת הקוץ. ולנקבה עַכָּבוֹנִית כנראה זו הגי׳ עיקרית בב"ר פס"ג משל להדס ועכבונית שהיו גדלים זה על גבי זה וכיון שהגדילו זה נותן ריחו וזה חוחו ובע׳ עצב ג׳ גרס כגי׳ הספרים עצבונית וכ"ה בילק׳ תולדות ר׳ ק"י ובלקח טוב לבראש׳ כ"ה, כ"ז, ובתנחו׳ כי תצא סי׳ ד׳ יותר משובש עצמוני. והקבוץ איכ"ר פ׳ טובים היו: בחרבן הראשון שהיו מתים מריח עוּכְּבַנְיָין אבל בחרבן האחרון לא היו עוכבניין וכו׳ אבל עיי"ע עצב (= עצבונית) וש"נ גי׳ כ"י שהביא מהר"ם לונזאנו] —

☞ עַכּוֹבִיתָא (פי׳ בל"מ עַכָּבִישׁ Spinne בל"ע عنكب, عنكبوت) תרגום וקורי עכביש (ישעי׳ נ"ט, ה׳) ובקוין דעכוביתא. *[אחי"ה וכנ"ה בתרג׳ תהלי׳ נ"ז, ג׳ די פקיד לעכביתא. — אבל בתרגו׳ תהלי׳ ק"מ, ד׳ חמת עכשוב: אירסא דעכוביתא פי׳ מל"ס עכובא Otter, Viper] —

עכבר (= עַכְבְּרָא, עַכְבָּרֵי שם מקום בגליל Ἀχαβάρη) בהגדה דפ׳ השוכר את הפועלין (ב"מ פ"ד:) לא שבקו ליה בני עכבריא. בויק"ר זאת

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובכ"י ו"ו בי׳ הקונרס וכ"ה נכון בדפ"ר אבל בשרפ"ע וכ"י בטעות בדל"ת וכלפנינו בש"ס אבל בכ"י רש"י הקינרס וכ"ה בכ"י אירפ׳ בתוספי׳ יו"ט ספ"ג וכצ"ל בבה"ג במקום קירנס וכצ"ל בכ"י ערוך ו"ו א׳ במקום הקורנס ובכ"י ק"ט יותר משובש קונדרס וגי׳ ברי"ש מוכחת ברור מע׳ קנרס ע"ש. [2]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ודפ"ר ופיז׳ ואמש׳ וכ"ה באו"ז ה׳ יו"ט סי׳ שס"ד בשם רבינו. [3]) באו"ז לאכלן ובכ"י ה"ב לברכה. [4]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ר, ובשרפ"ע הקבוץ עכביות וכ"ה בב"ר אלו עכביות. [5]) כ"ה נכון בדפ"ר עיי׳ הערה 1. [6]) ורד"ק בשרש ערער הביא התרג׳ כעכביתא אבל בפי׳ לירמי׳ בו"ו. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט אולי הוא מלאי"ט ramúccio ענפים דקים ובדפ"ע רוס"י ואולי הוא מלאי"ט Mäusedorn, rusco. [8]) כ"ה בכ"י ק"ט = Distel, cardo ובדפ"ע קרדי והוא הקבוץ cardi.

תהיה (פט"ז) על להדא[1]) עכברא והוה מכריז מאן בעי למיזבן סמא דחיי פי' שכונה[2]). *[אחי"ה בנו"ג בויק"ר מעשה ברוכל אחד שהיה מחזיר בעיירות שהיו סמוכות לציפורי ודע כי בחייו סי' ל"ז מונה בן מתתיהו בין כפרים שבגליל העליון גם Ἀχαβάρη ועוד בספר ב' פ"כ סי' ו' כתב כן והזכירו יחד עם ציפורין כי זה האחרון היה ג"כ בגליל העליון כידוע וא"כ גי' רבינו וגי' ויק"ר עולין בקנה אחד ושם היה בית מדרשו של ר' ינאי ירו' עירו' פ"ח דכ"ה. סלקין לעכברי ושמעין מדבית ר' ינאי וכו'. ירו' תרומו' פ"י דמ"ז: הורי ר' יוסי בי ר' בון בעכברא חד לאלף ועיי' ברא"ש תרומ' פ"י מ"ח (ולא כר"ש שם) ובר"אש חולין פ"ז סי' ל"ג. ע"ז ל'. ר' ינאי הוה בי עכברי וא"ל בר הדיא הוה בי עכבורי וכו' (עיי"ע בי עכברי) ופי' רש"י מקום. ובכ"י ש"ס בשתי הפעמי' בר עכבורי כלומ' נקרא על שם המקום עכבורא או עכברי וכן מצאנו בירו' שבת פ"ב ד"ד רע"ד ר' חנניה בר עכברי הוה אזל ומיעבד עבידתיה גבי ר' חייא ציפורייא וכו' וכ"ה בירו' תרומו' פי"א דמ"ח: וגם מזה הוכחה קצת כי עכברא (עכברי) היה קרוב לצפורין. בקהל"ר פ' כנסתי מן ציידן ומאן דאמר מן עכברין[3]) אולי אינו עכברי, וכן עכברא בכ"י ש"ס קידושי' ולגי' רבינו אכברא היה מקום Okbara בבבל עיי"ע אונא — על כל פנים מ"ש רבינו כאן פי' שכונה אינו נכון הוא] —

עַכְבָּר (מל"מ שם שרץ ארץ בל"ע عكابر בל"ם עוקברא Maus) בפ' דיני ממונות בשלשה זה בורר בגמ' כיצד בודקין (סנהד' כ"ט:) ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כלומ' כעכבר זה שגורר[4]) דינרין וכל מה שמוצא מכנים בחורות ושוכב עליהן כך זה עצרן אינו נותן מכל נכסיו כלום לעניים. *[אחי"ה וכנ"ה בשבת קכ"א: ביצ' ל"ו: עיי"ע אספרמקי ומ"ש. פסחי' י': עכבר נכנס וככר בפיו ע"ש איזה פעמים. ושם: עכבר שחור; פרה פ"ט מ"ג אף העכבר (היא מקיאה). חולי' ט' סע"א עכבר המנקר וכו'. שם קכ"ו: קכ"ז. עכבר שחציו בשר וחציו אדמה, ושם: עכבר שבים. והקבוץ עכברים שבת קנ"א: ביצ' כ"ח רע"א סוכ' ל"ו: הוריו' י"ג. עיי"ע גגמי ובלא"ר עכברא גיטי' מ"ה. ושי"נ עיי"ע חר א'. ע"ז ס"ח: ההוא עכברא דנפל לחביתא דשיכרא, ושם: עכברא דדברא.. עכברא דמתא[5]). ירוש' שבת פ"א ד"ג: עכברא דטורא. תר"י א' לויק' י"א, כ"ט עכברא אוכמא וסמוקא וחיורא והקבוץ עַכְבְּרֵי תרג' ש"א ו', ד'. ה'. י"א. י"ח, ירו' ב"מ ספ"ג ד"ט: אילין עַכְבְּרַיָּא רשיעיא וכו', ולנקבה עַכְבַּרְתָּא ביצ' ל"ו: ורבינו גרס עכברא עיי"ע אספרמקי] —

* עַכּוֹ (שם עיר Akko) והוא Ἀκη אצל בן מתתיהו (על הקדמוניו' ט', י"ד, ב') בצפונה של א"י וכבר הוזכרה בשופטי' א', ל"א, מיכ' א', י'. והרבה אצל רז"ל עיי' גיטי' פ"א מ"א עכו כצפון, שם ז' רע"ב למימרא דעכו לציפונה דא"י קיימא ורמינהו היה מהלך מעכו לכזיב וכו' וכ"ה תוספת' סוף אהלו', תוספת' פסחי' פ"א (ב') שהיו מהלכין מעכו לכזיב ועוד עיי' בתוספת' גיטי' רפ"א שם לשביעי' רפ"ה תוספ' כתובו' ספ"ה. תוספת' ע"ז פ"ד (ה'). שמ"ר פ"ט כלום מביאין.. דגים לעכו. ב"ר פ"ה דג העולה מעכו — בענין כפר עכו עיי"ע כָּפָר.

☞ עֱכוּז (עיי"ע עכוז, וע' אכוזו וע' הרגוז ולדעת ר"ב מל"י κυσσός = κυσός After, Schamtheil) משנת בכורות פ' על אלו מומין (בכורו' מ'.) מושיבו על עכוזו וממעך. פי' בל"י כוזו ענבות עיי"ע הרגוזו. *[אחי"ה צ"ל הרגוז כי הוי"ו הוא גוף נסתר וכצ"ל עכוז וכבר הארכתי בפי' המלה בערכי' הרשומי' בראש הע'] —

* עכו"ם (קטוע מן עֹבודת כֹוכבים ומֹזלות או מן עֹובד (עובדת) כֹוכבים ומֹזלות Götzen-dienst, Götzendiener) סנהד' מ"ז סע"ב מה עכו"ם בהזמנה לא מיתסרא וכו', נ"ג. והלאה העובד עכו"ם, שם ס"ג: והלאה משרתי עכו"ם, זבחי' מ': והלא' שעירי עכו"ם, שם מ"ז. השוחט לעכו"ם. וכן לעובד ע"ז סנהד' נ"ט. עכו"ם ועוסק בתורה וכו', שם אשכחן דאעינוש עכו"ם עילויה, מכשירין פ"ב מ"ה מ"ו, מ"ז מ"ח, מ"י. ולנקבה שם ס"ד, עכו"ם אחת.

עכל (עוּכְלָא כמו אוכלא פי' מדה Maass) בר"ג דפ' בכל מערבין (עירו' כ"ט.) ליטרא ירק ועוכלא תבלין[6]). בס"ג דפ' המוכר את הספינה

---

[1]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב והוא רגיל בחבור שמות המקומות עיי"ע הרא ובדפ"ע לההיא. [2]) בכ"י ו"ו א' ול"ד בט"ס שמנה. [3]) ובכ"י פאריז הגי' מן טבבין עיי' גיאגי' לנייבויער 191. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע שגונז. [5]) ולדעת ה' לעוויזאהן 108 עכברא דברא היא Siebenschläfer. [6]) בדפ"ר בעוכלא בכ"י ק"ט וה"ב ליטרא תבלין ועוכלא ירק ובנו"ג עוכלא תבלין וליטרא ירק.

(ב"ב צ' רע"א) מפורש כמה עוכלא אחד מחמשה ברובע הקב והקב ששה ביצים והוא ביצה וחומשא דביצה [1]). בפ"ק בסוט' בגמ' במדה (ח' סע"ב) מניין לרבות תרקב וחצי תרקב קב וחצי קב רובע והצי רובע תומן וחצי תומן ואפילו [2]) ת"ל (ישעי' ט', ד') כי כל סאון סואן ברעש. בפ' המוכר את הספינה בגמ' המוכר פירות (ב"ב פ"ה:) אמאי פשטת ליה מהאי דמחיוה מאה עוכלי בעוכלא פי' „כמה מדות מדרו כאן כלומ' תמהו עליה ותרצו בה תירוצין הרבה" [3]). בס"ג דפ' נערה שנתפתתה (כתובות נ"ג.) ואע"ג דאיכא למימר זוזי אנסוה דאמינא כמאן דמחו ליה מאה עוכלי בעוכלא פי' מאה מכות — (א"ב פירש"י בההיא דכתובו' [מכין אותה מאה מכות] ברצועה שבראשה ברזל כמין משקולת קטנה ששמה עוכלא ובשנוי מעט פירשב"ם בההיא דב"ב ולא נהירא כי עוכלא שם מדה ולא שם משקל הוא אלא משל היה מורגל בזמנם כלומ' הכהו מאה מדות תחת מדה אחת. *[אחי"ה ובמהדורא קמא (הובא בשט"מ לכתובו') אי' עוד ברש"י עוכלי בסטוניי"ר וצ"ל בסטונייד = Stockstreiche, bastonnade אבל הדין עם ר"ב שהוא שם מדה ואחד הוא עם אוכלא (ח"א ע"ו) ושם פירשתיו. ובעל מ"כ בממד"ר הנ"ל לא דק היטב לפרש משקולת קטנים והנכון מדה קטנה וכדמוכח ממה שהביא המדרש את הפסוק מישעי' הנ"ל שדרש סאון מענין סאה וכ"ה בתוספת' סוט' רפ"ג תומן ועוכלא ובכ"י אירפ' נשמט בטעות] —

עָכַל פי' כמו אָכַל (verzehren) בס"ג דפ' טרף בקלפי (יומי' מ"ה:) ובר"ג דפ' המזבח מקדש (זבחי' פ"ג:) אשר תאכל האש את העולה על המזבח (ויק' ו', ג') עיכולי עולה אתה מחזיר ואי אתה מחזיר עיכולי קטורת [4]). ובר"ג דפ' גיד הנשה (חולי' צ'.) עיכולי בשר אתה מחזיר ואי אתה מחזיר עיכולי גידים ועצמות. פי' כמו כדי שיתאכל (ברכו' נ"א:) ודבר מכוער הוא ולא לגמרי. *[אחי"ה והפיעל ב"ק צ"ט: כפי ס"א בע' עכר ע"ש. הפועל תמיד פ"א מ"ד (כגי' הש"ס) המעוּכָּלות. נתפעל ברכו' הנ"ל כדי שיתעכל אבל בירו' אי' כגי' רבינו באל"ף וכ"ה בע' אכלא [5]). במד"ר פי"ד לכך קראו סיר (תהלי' ס', י') מה הבשר מתעכל בסיר כך נתעכלו שם. תרג' כ"י לאיוב ב', י"ח יעלס: ולא יעכל [6]) ובדפוסי תרג' בע"א] —

* עיכלא (?) ירוש' ע"ז פ"א דל"ט ע"ג היה הופך עיכליה ובירו' דמאי פ"ד רכ"ד. פילכיה [7]) אבל גי' המ"כ לנכון פיכלה וכבר הארכתי לפרשו [8]) בע' אפסחתיה (ח"א רכ"ה).

* עַכְמַאי (שם פרטי) ירו' תרומו' ספי"א דמ"ח: וירו' שבת פ"ב ד"ד ע"ד יונתן בן עכמאי וכ"ה באו"ז הל' שבת סי' פ"ח והוגה ללא נכון עפ"י גי' הש"ס (שבת מ"ט סע"א) עכינאי אבל בכ"י ש"ס א"פ ובס' העתים אי' לנכון עכמאי וכ"ה ברי"ף כ"י (ד"ס שבת צ"ד מ"ז:) ושם הגי' ר' יוחנן. וגי' במי"ם מוכח ג"כ מיבמו' ט"ו: ב' משפחות גדולות שהיו בירושלים משפחות בית צבועים מבן עכמאי וכו'.

עכן (עַכְנָא, עַכִינָא (כמו חֲכִינָה) מל"ס אֲכַדְנָא מל"י (Otter, Schlange ἔχις, ἔχιδνα זה תנורו של עכנאי שהקיפוהו הלכות כעכנא זו (ברכו' י"ט. ב"מ נ"ט:) [9]) וברכוהו על אשר חלק על דברי רבים שנמצא כאילו זלזלם ואסיקנא ר' יהושע לא בעי לשון נידוי מפורש במשנתינו אלא מדמי מילתא למילתא ומשכח עשרים וארבעה ר"א לא מדמי אלא בעי נידוי מפורש במשנתינו ולא אשכח אלא תלתא ועוד מפורש בע' חכן. בסוף הגוזל ומאכיל בגמ' הגוזל שדה (ב"ק קי"ז רע"ב) ובהגדה דפ' השוכר את הפועלין (ב"מ פ"ד: פ"ה.) עכנא עכנא פתחי פיך [10]) ויכנס בן אצל אביו. בפ' נגמר הדין בגמ' דסמך ואם אינו (סנהדי' מ"ד:) וחד אמר זמרי שמו ולמה נקרא שמו עכן שעיכן עוונותיהן של ישראל כעכנא שמסבבת ומעקמת שהיו כל ישראל בכלל החטא. — (א"ב פי' בל"י נחש ואפעה אך לי נראה שפירושו כאן בל"י ורומיי מין חיה אשר שמה קפוד ולפעמים מסבבת ככידור ויורה קוציה לחוץ כמו חצים), [*אחי"ה ר"ב כיון לל"י Jgel, ἐχῖνος וגם הוראת זו המלה מין קדרה ובעל כ"כ רוצה לפרש מזה תנורו של עכנאי או כגי' דפ"ר עכינאי אבל עיי"ע חכן ומ"ש. ולדעת האומרים

---

[1]) וכ"ה בפירשב"ם בשם ר"ח. [2]) לי' לפנינו בש"ס ולי' בילק' ישעי' ר' רפ"ג ובבמד"ר פ"ט. [3]) הועתק מפי' רגמ"ה. [4]) כ"ה בכ"י וי"ן ל"ד וה"ב וכ"ה בש"ס ובדפ"ע אי' חטאת. [5]) ובכ"י ק"ט ודפ"ר בע' הנוכחי אי' בט"ס כדי שתאכל. [6]) וא"כ בהיפך האותיות כמו ילעס. [7]) ובעירובי' כ"ט. אי' בהיפך בכ"י ש"ס מינכען פוכילה וצ"ל עוכלא עיי"ע עכל א'. [8]) וה' לעווי עשה עצמו כמתעלם ויען כן טעה בפי' זה הע' וגם ה' פליישער בהוספותיו לא עיין כהוגן. [9]) בנו"ג בברכו' מלמד שהקיפוהו כעכנאי זה ובב"מ שהקיפו דברים כעכנא זו ועוד עיי"ע חכן (ח"ג, שפ"ג הערה 3). [10]) בב"ק פוסיך.

כי הוא שם פרטי בעל התנור שעושה שמו כן (תוספו' ב"מ נ"ט:) יש להביא ראיה משבת מ"ט סע"א אבל עיי"ע עכמאי. וכנ"ה בשבת ס"ב. כפי גי' כ"י ש"ס א"פ ויק"ר רפט"ז כארם של עכנה ובענין שנוי הגי' עיי"ע ארם (ח"א רצ"ו:) ועיי"ע כעס. דב"ר פ"ו לעכינא שהיה יושב על פרשת דרכים. ובל"ז עַכְן. איכ"ר פ' ומרב עבודה: עכן בית. והקבוץ ספרי האזינו פ' שכ"א עכנין ובילק' שם ר' תתקמ"ה עכינין — והפעל ממנו עִיכֵּן סנהד' הנ"ל ופי' הערוך] —

1 עֶכֶם (מל"ט שלשלת הרגל לתכשיט מל"מ Fussfessel) בפ' במה אשה ירושלמי (פ"ו ד"ח:) עכסים[1]) (ישעיה ג', י"ח) קורדוקיא כמה דתימא (שם ט"ז) וברגליהם תעכסנה. — (א"ב מין מנעלים עיי"ע קרדקיים). *[אחי"ה ומע' הנ"ל מוכח כי רבינו היה מפרשו בע' הנוכחי וכאן לא נמצא לא בדפוסי' ולא בכ"י ערוך] —

*2 עֶכֶם (מל"י ἔχις נחש Schlange) מכילת' בשלח מסכ' ויסע פ"א אין אפעה (ישעי' ל', ו') אלא עכס אמרו שעכס זה רואה צל עוף שהוא פורח באויר מיד מת וכו' וכ"ה גי' הנכונה בילק' ירמיה ר' רס"ו ועיי' תנחומ' בשלח סי' י"ח — ולפעים בהיפך האותיות כעס עיי"ע וע' ארס.

עַכְסָה (ל"נ מע' הקודם והוא שם פרטי לאשה) בתמורה בפ' יש בקרבנות (ט"ז.) מאי עכסה (יהושע ט"ו, ט"ז) א"ר יוחנן[2]) כל הרואה אותה כועס על אשתו בשביל שלא היתה יפה כמותה. *[אחי"ה וכן פירש"י מתוך יופיה. ובלי דרוש זה פשוט שהמלה ענין עכס מע' הקודם היא] —

* עַכְסִילֵו (פי' כמו כִּסְלֵו שם לחודש התשיעי) בב"ר פצ"ח דרש קשתו (בראשי' מ"ט, כ"ד) זה עכסילו שהוא עושה במזל קשת.

עָכַר (מל"מ ובל"ע عكر ענין דלוח מים צלולים trübe machen ועוד עיי' בפנים) בשתי מדות פ"ט במנחות (מ"ה דף צ'.) אלא שהלח נעכר והיבש אינו נעכר. פי' שהלח נעכר מלמטה ומתערב ומתבלבל ואינו צלול ומה שנתקרש בכלי יוצא לחוץ. בגמ' כתיב נעקר[3]) בק' דלח נעקר ומגויה דמנא קא אתי כלומ' „מתוך הכלי צפין הבירוצין ועולין למעלה והיבש אינו נעקר מתוך הכלי הבירוץ ואינו צף ולא נכנס בתוך הכלי לפיכך חול"[4]). בס"ג דפ' מי שמתו (כרכו' כ"ח:) וי"א עוכרן ברגלו. בס"ג דפ' השוחט אחד בעוף (חולי' מ"א רע"ב) אמר רבא בעכורין שנה. בס"ג דפ"ק בנדה (י"א:) אימור[5]) שמש עכרן. בפ' הגוזל עצים בגמ' הנותן לאומנין (ב"ק צ"ח:) א"ל ליעכר[6]) מוחך[7]) פי' קללו כלומ' יתבלבל מוחו. ס"א לעכל מוחך. ובגמ' דגזל מטבע (שם צ"ח רע"א) ה"מ בצלולין דקא חזו ליה אבל בעכורין דלא קא חזו ליה לא. *[אחי"ה וכנ"ה בסוטה ה'. אפי' רוח קמעה עוכרתו. ספרי עקב פ' מ"ח מים עכורים[8]) ירו' תרומו' ספ"ה דמ"ג ע"ד יין עָכוּר, סנהד' מ"ד: היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעוה"ב. ב"ר ספ"פ צלולה היתה החבית ועכרתם אותה . . עכורים היתה החבית וצללנו אותה. ירו' כתובו' פ"א דכ"ה: לעוכר את העין וחוזרת וצללת. נפעל נדה ט'. בכורו' ו': דם נֶעֱכַּר ונעשה חלב, ירו' סוטה פ"ד די"ט ע"ג אין החלב נעכר אלא לאחר שלשה חדשים. ירו' נדה ספ"ב ד"נ: עיניה שביעה בעובדיי' אפי' עכור לא פסליה. ובינוני פעיל חולי' נ"ה: עֲכִירֵי, מנהו' נ"ג. עכירא דעתיה. אתפעל תרג' משלי ט"ו, ו' תתעכר. והשם המופשט שמ"ר ס"פ כ"ב תפלתו בַּעֲכִירָה פי' כמו עכירות כרד"ק לש"ב כ"ג, ד'] —

עכר (= עֲכִירִים (עֲכִירִין) כמו כִּירִים עיי' בפנים Pressbalken, Presssteine) בפ' המוכר את הבית (ב"ב ס"ז:) לא מכר את העכירין ולא את הגלגל. פי' בתשובות עכירין בנו"ן תנן והן כבשי שכובשין את הזתים בבית הבד והוא קורה. פי' אחר עכירין הן העגילין דתנן (בפי"א) [צ"ל בפי"ב][9]) בכלי' (מ"ח) הכירים ופי' כבשי והם גלגלי אבנים נקובות באמצע וטוחנין וכובשין בהן הזתים. *[אחי"ה בכלי' שם גרס רה"ג (סר"ט 8) הכירין ובב"ב הנ"ל עכירין ופירשו ע"י כבשי ועוד כתב א"ד כידון ויתר שנויים תמצא בע' כבש (ח"ר, קצ"א הערה 2 ע"ש) וגי' כידון דאי' בכלי' פי"א מ"ח ענין אחר יש לה עיי"ע כדון — ועוד עיי"ע מרצף] —

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ר אבל בשדפ"ע בטעות עכסיסי. [2]) לפנינו לי' ולי' בילק' יהושע ר' כ"ד. [3]) וגם במשני' דש"ס אי' בקו"ף אבל במשנה דמשניו' בכ"ף. [4]) הועתק מפי' רגמ"ה למנחו' (כ"י אנגיילקי' דף ל"ד:). [5]) בנו"ג דאימא [6]) בנו"ג לעכר. [7]) בכ"י ש"ס ר' ובשט"מ מוחיה. [8]) כמו מים הרעים באבות פ"א מי"א. [9]) אבל בע' כדון צ"ל תחת פי"ב: פי"א ובח"ד, ר' שורה ו' בט"ר פי"ג.

* עַכְשׁוּב, עכשבוניתא (נראה שהוא כמו עכביש Spinne) תוספת' פרה פ"ח נפל לתוכן עכשוב שיבאי [1]) ופי' הר"ש כל הני מיני שקצים הן ע"כ ורש"י פי' בתהלי' ק"מ, ד' עכשוב: עכביש איריינ"א בלע"ז (araignée) וכן תרג' שם עכוביתא. ונקרא מין חולי כך ירו' ע"ז פ"ב ד"מ ע"ד הדא עכשבוניתא [2]) סכנה. ועיי' ג"כ ע' עורדען.

עַכְשָׁיו (פי' עתה nun) משנה אבות פ"ק (מי"ד) ואם לא עכשיו אימתי פי' עתה. *[אחי"ה אולי הוא הורכב מן עד כשעה. גיטי' ע"ב. מהיום . . מעכשיו, ירו' פיאה פ"ז ד"כ רע"א ירוש' דמאי פ"א דכ"א רע"ד בראשונה . . ועכשיו, שם פ"ג דכ"ג רע"ג ירו' ע"ז ספ"א ד"מ. ירו' סוט' פ"ט דכ"ד רע"ד (ועיי' תוספת' סוטי' פט"ו) בראשונה . . אבל עכשיו, ב"ר פי"ב עכשיו . . עכשיו. ירו' שבת פ"ז ד"ט. עכשיו . . אחר זמן, סנהד' צ"א. עכשיו שיש מים וכו', ב"ב ע"ד. עכשיו שנשבעתי וכו', ספרי בהעלתך ס"פ ע"ח וכי עד עכשיו וכו'. ב"ר פל"ט לשעבר . . ועכשיו עיי"ע הרהון וש"נ ירו', ובברכו' ס"ג: עכשו בלא יו"ד ועיי' תשבי ובהפשב"ע] —

על (הפעל עָלָה בלא"ר עֲלָא, עלי hinaufsteigen בהפעיל ופיעל בהוראות שונות עיי' בפנים. השם עִילּוּי Werth) בסוף [3]) תמורה (ל"ב רע"א) ומקדשין אותן הקדש עילוי. פי' אחר קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנין אותן מקדושה קלה לקדושה חמורה „כגון שלמים לעולה ומקדישין אותן קדשי מזבח הקדש עילוי' לשם קדשי בדק הבית ואותו עילוי נותן לבדק הבית ומהו העילוי כדאמרי' בערכין בפ' המקדיש שדהו (כ"ח:) מחרים אדם את קדשי קדשים בין קדשים קלים [4]) אם נדר [5]) נותן דמיהם פי' שאמר שור זה עלי לעולה שחייב באחריותו כיון דלא סגי דלא מקריב ליה נותן דמיו לבדק הבית [הואיל והקדישו הקדש עילוי לבדק הבית] [6]) ואם נדבה הוא אותן קדשי מזבח שהקדיש לעילוי כיון דנדבה לא אמר עלי [7]) אלא אמר הרי זו עולה דאינו חייב באחריותה אינו נותן לבדק הבית אלא דמי טובת הנאה ומה הוא טובתה [8]) אומדין כמה כהן אחד שאינו ממשמר העובד [9]) באותו זמן רוצה ליתן לבעל השור [בשור זה] [10]) שימתין לו עד זמן משמרתו ויתנהו לו להעלותו כדי שיזכה לו בעורו שאינו רשאי כהן זה להעלותו אלא בזמן משמרתו וכמה שאותו כהן רוצה ליתן כן הוא חייב ליתן לבדק הבית והיינו עילוי ומחרימין איתן קדשי מזבח יכול לומר יהו חרם ואם אמר כן [11]) אם נדר הם נותן את דמיהן לכהנים ואם נדבה נותן את טובתן כדאמרינן" [12]). ועוד בפ' המקדיש (ערכי' כ"ז רע"ב) הבעלים נותנין ל' שאין מוסיפין חומש על עילוי של זה. בפ' ב' בבכורות בגמ' ולדן וחלבן (ט"ו סע"ב) הרי הן כחולין לכל דבריהן אין לך בהם אלא מצות עילוי בלבד. פי' „חומרא דבעי פדייה" [13]). והיה ערכך (ויק' כ"ז, ג') תרג' ירו' ויהא עילוייך [14]). בר"ג דפ' האיש מקדש בו ובשלוחו (קידושי' מ"ב:) במקרקעי נמי לא אמרן אלא דפלוג בעילוי. פי' בשומא דשופרא וסניא ואוקומינהו בדמי אבל אפלוג במשחתא פי' במדה אפי' כל שהוא חוזר. בריש יבמות (ד':) ואי כתב רחמנא לא יעלה הוה אמינא כל העלאה קא אסר רחמנא פי' שנושאין הכלאים בידיהן להראותן קמ"ל לא תלבש [15]). בס"נ דפ' הערל (שם פ"א סע"א) אני שונה עיגול בעיגול עולה [16]) פי' מעלה אחד ממאה והשאר מותרין ולולי שהתרומה בזמן הזה דרבנן לא היה התנא שונה עולה אלא מדמע הכל [17]). בפ' אעפ"י שאמרו בגמ' ומניקה (כתובו' ס"א.) עולה עמו ואינה יורדת עמו [18]) [והיא] בעולת בעל (בראשי' כ', ג') בעלייתו של בעל ולא בירידתו. פי' אם היה עשיר או ממשפחה חשובה ממשפחתה עולה עמו כמנהג מעלתו ואם היתה היא עשירה והוא עני או פחות ממשפחתה אינה יורדת עמו ממעלתה. בגמ' דפ' הכל שוחטין (חולי' י"ז:) סכין עולה ויורד מותר לשחוט בו. פי' שקצותיה רחבות ואמצעיתה צר זו היא עולה ויורדת והוא שפיה חלק ואין בו

---

[1]) כה"ג בר"ש פרה פ"ט מ"ב וכצ"ל בכ"י תוספתי תחת שיבאו (צוק"מ 638) ובנו"ג השואבו! [2]) בירו' שבת פי"ד די"ד ע"ד עכשמוניתא. [3]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ו"ו ל"ד ה"ב אבל בדפ"ע בט"ס בפרק. [4]) לי' בפי' רגמ"ה. [5]) כ"ה נכון בכ"י ו"ו, ק"ט ל"ד, ה"ב ודפ"ר ואמ' אבל בדפ' פיזי וויניצ' בט"ס נותר. [6]) כצ"ל עפ"י פי' רגמ"ה. [7]) בדפו"ו בט"ס על. [8]) כ"ה בדפ"ר ואמ' וכ"ה בפי' רגמ"ת ובדפ' וויניצי טובת הנאה. [9]) כ"ה בכ"י בדפ"ר ואמ', ובדפו"ו בט"ס ועובד. [10]) כ"ה נכון בפי' רגמ"ה וכצ"ל בערוך. [11]) בפי' רגמ"ה וא"כ. [12]) ע"כ הועתק מפי' רגמ"ה לתמורה (בקובץ כ"י אנגיילי' דף רמ"ת. [13]) כ"ה בפי' רגמ"ה (בקובץ כ"י אנגייליקי לבכורו' צד ע"ט.). [14]) בנו"ג בתר"י עילוייה וזה נראה יותר וכן באונקל' פורסניה. [15]) בנו"ג ואפי' מוכרי כסות כתב רחמנא לא תלבש שעטנז. [16]) בנו"ג עיגול בעיגולים. [17]) ועיין פרש"י ובהפשב"ע. [18]) בנו"ג עוד אמר רב הונא מאי קראה.

פנימה כלל [1]. בפ' כל המנחות באות (מנחו' ס"א.) נותן שתי הלחם על שני כבשים ומניח שתי ידיו למטה מוליך ומביא מעלה ומוריד. א"ר יוחנן מעלה ומוריד [2] מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו מוליך ומביא למי שהרוחות שלו [3] וכו' עד וכן ללולב. בסוף שבת בגמ' מהלקטין (קנ"ו רע"א) והכי משנה א"ר חסדא על יד על יד פי' „מעט מעט" [4]. בס"ג דפ' אלמנה ניזונת (כתובו' ק' :) [5] איכא דניחא ליה באשה דשקלא על יד על יד. בריש שבועו' (ב'.) ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתים הרי זה בעולה ויורד. בפ' ב' בכריתות (י':) אלו מביאין קרבן עולה ויורד. פי' אם היה עשיר מביא קרבן עשיר. עני מביא קרבן עני. בילמדנו (בתנחומ' ויצא ל"י) [6] מלאכי אלהים עולים ויורדים בו (בראש' שם) יורדים ועולים מיבעי ליה אלא שהמלאכים שמסורין לו בא"י עולין ואותן שירדו היו משמרין אותו בחו"ל. בפ' מי שמתו בגמ' קברו את המת (ברכו' כ'.) ובפ' יש נוחלין בגמ' בנות צלפחד (ב"ב קי"ח:) ובפ' אלו נאמרין בגמ' ששה שבטים (סוט' ל"ו:) אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב (בראשי' מ"ט כ"ב) בן פורת יוסף בן פרת עלי עין א"ת עלי עין אלא עולי עין. פי' כל מה שמעיינין להן בעין רע לא יזיקם אלא מועיל להן ומעלין ביותר. ר' גרשם זצ"ל פי' שהן עולין על העין כדבר שיושב למעלה מן העין ואין שולט עליו ורבינו חננאל ז"ל היה שונה עלי עין כלומ' בואי העין במקום אחר ואל תזיקני [7]. בפ"ק בתעניות (י'.) וסימניך עילאי בעו מיא תתאי לא בעו מיא. פי' שמואל בנהרדעא ורב בסורא ותרוייהו על פרת ונהרדעא לעיל מן סורא טפי מן כ' [8] שמואל ונהרדעי בעו מיא ורב וסוראי תתאי לא בעו מיא דכיון שהן תחתיים נקוים המים אליהן ומתקיימין אצלם והילכתא [9] יום ס' כלאחר ס' [10]. בגמ' דפ' כיצד אשת אחיו (יבמות כ"א סע"א) וזעירי מוסיף אף אשת אבי אמו וסימניך דעילאי דרב. פי' רב אמר אשת אחי האם וזעירי אמר אף אשת אבי האם האב שהוא למעלה ורב מ"ט לא תני לה משום דמחלפא באשת אבי אביו אם תאמר אשת אבי האם יש לה הפסק אתי למימר אשת אבי אביו נמי יש לה הפסק וזעירי אמר לגבי אשת אבי אביו שכיח דאזיל ולפיכך אין לה הפסק אבל לגבי אשת אבי אמו לא שכיח דאזיל ולפיכך יש לה הפסק. פ"א לגבי משפחת אביו שכיח דאזיל משום דאתי ליה ירושה מהתם וידע דאית ליה קורבא להתם ולא אתי למיסב מהתם גבי משפחת אמו לא שכיח דאזיל. בגמ' דפ' לולב וערבה (סוכה מ"ה:) ראיתי בני עלייה והן מועטין. פי' „ראיתי ברוח הקודש כגון [11] בראיית חלום כי הצדיקים שבדור הזה הראויין לעלות לגן עדן מועטין הן" [12]. (בפרק) [צ"ל בסוף פרק] ראשון

[1]) וכפי' רגמ"ה פי' שאינו שוה בחידודו. [2]) בגמ' שם ס"ב. ושם הגי' א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן. [3]) בנו"ג בסדר הפוך מוליך ומביא ואח"כ מעלה ומוריד. [4]) וכ"ה בפי' ר"ח בש"ס ווילני. [5]) לפנינו לי' כי אם בערכין כ"א: ושמעת מיניה כי לפני רבינו חיתה גי' כבערכי'. [6]) אבל עיי' ב"ר פס"ח ורש"י לויצא כ"ח, י"ג ובלקח טוב שם. [7]) וכפי' רגמ"ה מוכח קצת מפי' רש"י בסוט' הנ"ל ובב"מ פ"ד. ע"ש בד"ה עולי עין ובפירשב"ם לב"ב הנ"ל ובפי' כ"י רגמ"ה לב"ב לא מצאתי זה הפי' ובפירש"י לברכו' כ'. פי' עולי עין מסולקין מן העין שאינה שולטת בהן ע"כ ובדף נ"ה: לא פירש"י מאומה. [8]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב וכן מוכח מיוחסין השלם ע' רב דימי (צד 124) שהביא דברי הערוך ושם הגי' טפי מן עשרים פרסי, ובדפ"ע בט"ס ב'. [9]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב והוא כלשון הש"ס וכגי' ר"ח ובדפ"ר והילכ' והיינו והילכתא אבל בדפ"ע מפיז' והלאה פשטו בטעות והילכך. [10]) רבינו נגרר אחר פי' ר"ח וז"ל (בש"ס ווילנא) ואיבעיא לן יום ס' כלפני ס' ואינו שואל או כלאחר ס' ושואל רב אמר כלפני ס' ושמואל אמר כלאחר ס' וסימנך עילאי בעו מיא תתאי לא בעי מיא פי' נהרדעא אתריה דשמואל והוא גבוהה והן מבקשים מים וסורא אתריה דרב והיא לגבי נהרדעא תתאה והן אינן מבקשין מים כלומ' שהן תחתיין נקוין המים בהן ומתקיימין אצלם אמר רב פפא הלכתא יום ס' כלאחר ס' ע"כ ועפ"י גי' זו היטב מבוארי' דברי ר"פ הלכתא יום ס' כלאחר ס' והיינו כשמואל וכגי' רבינו שהיא כגי' ר"ח כי רב אמר כלפני ס' ושמואל אמר כלאחר ס' וכגי' בה"ג סוף הי' לולב וגי' רבינו הערוך מעיד גם היוחסין השלם הנ"ל והשיג על פירש"י וגירסתו וסיים ונראה לי דברי בעל הערוך ועוד כי הוא הלך לבבל וראה בעיניו וכן הוא ע"כ (בענין הסיום ועוד כי הוא הלך וכו' כבר העירותי במבוא VI כי זה סיפור בעלמא הוא ואינו מדוייק) ובהפשב"ע העלה ג"כ לקיים גי' רבינו הערוך נגד שטת רש"י רק היתה לפניו גי' מוטעת של ספרים והלכך לכן נדחק בפירושו ועיי' ג"כ בעל הגיון שלמה צד ל'. וסיים וקרוב הדבר לומר שגם חכמי הש"ס ידעו דאיכא דאפכי דרב לדשמואל לכך הוצרך לסימנא (אבל בכ"י ש"ס מינכען לי' באמת וסימניך) והוצרך לומר הלכתא יום ס' כלאחר ס' כמו שמצינו גם בגיטי' (כ"ח) משום דאפכי להו ע"כ ובגוף פירש"י עוד אעיר כי נגרר אחר פי' רגמ"ה (שתחת ידי ומשם נדפס בש"ס ווילנא) וז"ל כלפני ששים ואין שואלין בו או כלאחר ששים ושואלין בו. עילאי בעו מיא רב דהוה מא"י בעי מים בששים תתאי לא בעי מיא שמואל דהוה מבבל עד לבסוף לא בעי מיא עד ששים ואחד ע"כ ועיי' ג"כ מה שהגיה בעהפשב"ע שצ"ל ברש"י עד ס"א וכן מצאתי באו"ז הל' הזכרת גשם וטל ס' ת'. [11]) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בפי' ר"ח. [12]) כ"ה בכ"י ק"ט (ובשאר כ"י ודפ"ע לי' הן) וכפי' ר"ח אשר ממנו העתיק רבינו ויתר דברי ר"ח הלא המה כתובים בע' בר א' ושם בהפך הסדר ממה שנדפס בש"ס ווילני בסוכ' הנ"ל כי פי' ששמענו בהערוך הוא אצל ר"ח פי' יש מי שאומר השני וי"א אצל הערוך הוא כי"א הראשון אצל ר"ח ע"ש ושם.

בנזיקין (ב"ק ט"ז: במשנה) מועד משלם נזק שלם מן העלייה. גמר' (שם) מאי עלייה מעולה שבנכסים[1] אצל מעולין שבמשפחה ומאי נינהו דוד ושלמה (שם). בפ' אלו נערות בגמ' הבא על אחותו (כתובו' ל"ה.) בין דרך ירידה בין[2] דרך עלייה כדכתי' (תהלי' ע"ד, ה') יודע[3] כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות כשהגרזן ביד אדם ומעלהו למעלה ממנו להורידו להכות על העץ או על זולתו כיוצא בו. בפ' ה' (מ"ו) ובפ' ז'[4] בפיאה (מ"ג) אל תסג[5] גבול עולם (משלי כ"ב, כ"ח) עולים[6]. ירושלמי (פיאה פ"ה די"ט רע"א) רב ירמיה ורב יוסף חד אמר אילו עולי מצרים וחד אמר אילו שירדו מנכסיהם לסמיא צווחין סגי נהורא וכזה הענין קראו אחריך מלא (ירמי' י"ב, ו') ריקם היה לו לומר אלא שכינה הכתוב[7] לא שכחו בעל הבית [אינו שכחה] דכתיב (עיי' דברי' כ"ד, י"ט) קצירך ושכחת, לא שכחוהו פועלין [אינו שכחה] דכתיב (עיי' שם) כי תקצר ושכחת. *[אחי"ה מן לא שכחו עד גמירא הן הן דברי הירו' ורק אגב גררא הביאם רבינו — וזה משפט המלה. השרש עָלָה א') ענין תנועה מנמוך לגבוה במובן טבעי או מוסרי כמו בל"מ והפכה ירד. בקל שבת קי"ח: עלה לדוכן. כתובו' מ"ח. ס"א. עולה עמו וכו' עיי' לעיל וש"נ חולי' י"ז: עולה ויורד בסכין וכן קרבן עולה. ויורד שבועו' כ"א. הוריו' ט'. ושם ג"כ עולה ויורד. מנחו' כ"ב: כ"ג: עולין פי' מה שהובא על המזבח. ועוד ב') פי' עולה שבא דבר אחד בזולתו ובטל בו (aufgehen) וזה עולה ביבמו' פ"א. הנ"ל וכן תרו' פ"ד מ"ז תרומה עולה באחד ומאה ושם מ"י והלאה תעלה ועוד ג') ענינו מה שעלה עם איזה דבר בחשבון (anrechnen) מ"ק י"ט. שבת עולה ואינה מפסקת רגלים מפסיקין ואינן עולים. מנחו' כ"ג: עלתה לבעלים . . לא עלתה לבעלים. ירו' ב"ב ספ"ו דט"ו ע"ג ולא מקום ארון עולה מן המניין פי' אינו מן המדה וכדאי' בבבלי צ"ט. ובמגילי י': ועוד ד') כל"מ עלה על לב (ירמי' ג', ט"ז) ירוש' קידו' פ"ג דס"ג. לא עלת על דעתו, ירו' נזיר ספ"ט דנ"ה. וירו' סנהד' פ"ט דכ"ז. וכי עלת על דעתך.

הפעיל בענינים הקודמים בפעל יוצא מהוראה א') ירו' תרומו' רפ"א ד"מ. תוספת' מכשירי' רפ"ג העלו פירותיהן לגג מכשירין פ"ו מ"א (חולי' י"ג. המעלה פירותיו לגג, שם מ"ב המעלה את האגודות וכו'. סנהד' ס"ה: עיי"ע זכר. ב') תרומו' פ"ד מ"ח והלאה שחורות מעלות את הלבנות ועיי"ע מלבן וע' עגל א'. ירו' נדרי' פ"י דמ"ב. מקוה שמעלה את הטמאין מטומאתן. ג') אבות פ"ב מ"ב מעלה אני עליכם שכר הרבה. ברכו' ח': וש"נ מעלה עליו הכתוב. ב"מ ס"ט: אני אעלה לך סלע בחודש — וכל"מ פי' כמו נשא חן ב"ר פ"ט תהא . . מעלת חן . . כשם שהעלית חן לפני וכו' ועוד כל"מ ענין עלוי ורוממות (heben, verherrlichen) כפיעל והתפעל שבת ל"ג: יהודה שעילה יתעלה. ירו' סנהד' פ"י דכ"ט ע"ג שעילו אותי. ב"ר פט"ו. פט"ז עילה אותו (ועיי' תנחומ' בחקתי סי' ג'). ב"ר ס"פ מ' מתעלה והולכת, אסת"ר פ' ותלקח: מתעלה בלקוחין. בינוני פעול מעולה, מעולין ב"ק ט"ז: עיי"ע מעולה ועוד לעיל בזה הערך. אתפעל אִתְעַלָּא, אתעלי עיי' תרג' לתהלי' מ"ז, ו'. י'; צ"ז, ט'. והשם עֲלִיָּה כל"מ א') מהוראה ראשונה ב"מ קי"ז: עליה וירידה כתובו' ל"ה. עיי' לעיל. מכו' ז': ירו' מכו' רפ"ב דל"א ע"ג עיי"ע מעגל. פסחי' ח': עלייה שלא לשמה. ב') מהוראה שניה ירו' ביכורי' פ"ב דס"ה. מעשר אין לו עליה בכורים יש להן עליה. ג') מהוראת רוממות מדרגה ומינוי לפקודה סוכ' מ"ה: עיי' לעיל. ירו' הוריו' רפ"ג דמ"ז. עלייתו ירידה היא לו. ובל"מ חדר שעל שטח העליון Söller ב"מ קט"ז: והלאה הבית והעליה, נדרי' נ"ו. עלייה הא לא מחבר בארעא. שבת י"ג: עליית חנניה בן חזקיה וכו'. ירו' פסחי' ספ"ג ד"ל: עיי"ע בית ארים (ח"ב, ס"ב:) וש"נ. הקבוץ עֲלִיּוֹת ב"מ קי"ז. ובלא"ר עִלִּיתָא תרג' לשופטי' ג'. כ"ג והלאה; למ"א י"ז, י"ט. כ"ג וזולתו ב"מ י"ד. ב"ר פצ"ט; ועוד פי' רום השמים ויק"ר פכ"ו מתאמר לי מן עליותא וכ"ה במד"ר פי"ט ותנחומ' חקת ובירו' פיאה פ"א דט"ז. אי' אתאמר לי מן שמיא — והושאל לכנות בו מקור האשה נדה י"ז: עיי"ע חדר, ירו' נדה פ"ב

---

1) וכ"ה בכ"י ש"ס ר' ובנו"ג שבנכסיו. 2) לי' לפנינו ואי' בכ"י ש"ס בסנהד' לדף ע"ט: ד"ס שם צד ק"י: ע"ש ועיי' תוספות שם ד"ה בין שוגג ולב"ק ל"ה. ד"ה בין בשוגג. 3) כ"ה בדפ"ר. 4) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ר. 5) כ"ה נכון בכ"י ק"ט. 6) כ"ה נכון בדפ"ר ובשדפ"ע לי' ודע כי בירו' במשנ' שם ושם עולים ובמשנה שבמשניו' כבי מקומות עולים וכ"ה במשנ' דש"ס בבלי אבל בכ"י ש"ס ובעי' הראשון ובספרי תצא ובמשניות דפ' נאפ' ריווא וויניצי' (ד"ס לפיאה צד ד') אי' עולם וכל"מ ורבינו הטיב להביא שתי נוסחאות כי על זה דעולים סובבי' הפלוגתא בירו' ובתנחומ' סוף וישלח רס"י י' אי' ג"כ אל תסג גבול עולם ומנחת שי למשלי שם גרם בילמדנו וישלח אל תקרי. 7) מן וכזה הוא מפי' רבינו' ולי' בירו' ונראה שנגרר אחר פי' דה"ג שהביאו הרד"ק בירמי' שם ובשרש מלא עש"ה.

ד"נ. פתח עליה. והשם המופשט עלוי הפכו סילוק (das Sicherheben) שהש"ר פ' מי זאת עלויה מן המדבר. ועוד מהוראה שלישית ענין ערך בחשבון (Abschätzung, Werth) ערכי' קידושי' תמור' הנ"ל עיי' בערוך. תוספת' תמורה רפ"א הקדש עילוי. ירו' נזיר רפ"ב דנ"א ע"ד אמר לאדם עילויו עלי. ב"ב י"ב: מעלינן ליה עלויא וכו'. ברכו' ל"ה: אשתני לעילויא. שם ל"ו. אית ליה עילויא אחרינא. תר"י בערכך (ויקי' כ"ז ב') בעילוי נפשתא. תרג' ערכה (איוב כ"ח, י"ג) עִילוּיָהּ. תנהומ' בחקתי סי' ג' אין לשון ויקח אלא לשון עלוי פי' רוממות ועיי' שם הדוגמאות. ולעיל בפעל בהורא' שלישית. והתואר עֶלְיוֹן כל"מ והפכו תחתון ירו' ביכורי' פ"ב דס"ד ע"ד הקדש העליון במשמע. הקבוץ עליונים כתובו' ק"ד. פסיקת' דר"כ צד ע'. ויק"ר פ"ט ובלא"ר עִילָּאָה, עִילָּיָא. סוט' מ'. עילאה פי' אל עליון [1]). ירו' מעש' שני פ"ה דל"ו ע"ג גלילא עילאה. הקבוץ עִילָּאֵי תעני' י'. עיי' לעיל בערוך, ב"מ ק"ז: עילאי ותתאי. ירו' כלאי' ספ"ט דל"ב ע"ד לא שלח עִילָּיָיא [עד] לא שלח ארעייא. ירו' סוכ' פ"ה דנ"ה: מה דעבדת בארעייא עביד בעילייא ויותר טוב באיכ"ר פ' על אלה ופ' קלים: עביד בארעי מה דעבדית בעילאי. והתואר הפעל עֵיל, עֵילָּא (דניאל ו', ג' עילא) ובא לרוב בקשור עם אות השימוש. שבת ל'. חולי' נ"א. לעילא. ב"ב מ"ה. סלקין לעילא. ירו' ב"ב ספ"ו דט"ו ע"ג מלעיל .. מלרע. ועוד כמו בל"מ עַל בבינוי כתובו' צ"ט. עילואי פי' עָלַי. ירו' ברכו' פ"ב ד"ד ע"ג אינון עילוי כלומ' מונחין עליו (התפילין) ובקבוץ עֵילַוַי (= בל"ם עֲלַוַי) כמו עָלַי בל"מ, חולי' ח' סע"ב, קי"א. עילוי בשרא. ירוש' ע"ז פ"ה דמ"ד ע"ד אין הוה עִילַוֵיה וכו', תרג' ירו' ב' לבמד' כ"ד, ט"ז מן קדם עילויה, תר"י א' לשם כ"ה, ח' מֵעִילַוֵי בני ישראל. תרג' עליו (בראשי' כ"ח, י"ג) עִילָּוֹהִי [2]). עלולי שוראה בתרג' תהלי' נ"ה, י"א צ"ל עילוי שורהא כגי' כ"י תרג' אצל ה' לעווי עמת"ר ח"ב, 216] —

על (= עָלֶה מל"מ שם לטרפי העץ העולים בענפים (Blatt בפ' ח' שרצים בגמ' אין עושין הילמי (שבת ק"ט רע"א) אמר שמואל עלין אין בהם משום רפואה. פי' „עלי ירק לצנן בהן העין אין בהן משום רפואה ושרי". *[אחי"ה הועתק מפי ר"ח (בש"ס ווילנ') ובזו השטה הלכו התוספו' והשיגו על פירש"י שהוא שם העשב. — וכנ"ה בירוש' שביעי' רפ"ה דל"ה ע"ד מן צאת עלין ועד הפגין נ' יום. והקבוץ בלא"ר ירו' שביעי' שם שיתין עָלִיִן, חולי' צ"ב. אילמלא עליא וכו' עיי"ע איתכליא — תוספת' שביעי' ספ"א ומקיימין את העלויים ובכ"י אירפ' העלואין וגי' ראב"ד העלין].

על (= עִלָּה, עִלָּא בלא"ר וכן בל"ס עֶלְתָּא ובל"ע عِلَّة כמו עלילה וסבה Veranlassung, Vorwand) בפ' הגוזל ומאכיל בגמ' המכיר כליו (ב"ק קי"ד סע"ב) כ"ש שעילה [3]) מצא פי' עלילה [4]). (א"ב בדניאל (ו', ה') הוו בעין עלה). בפ"ב בכתובו' בגמ' העדים (כ':) והאמר ר"ל בס"ג דנזיר (ס"ה:) עילה [5]) מצאו וטיהרו כל [6]) ארץ ישראל. ס"א עלעא מצאו ואמרו [7]) הטומאה שהיו מחזיקין זו הצלע היתה וטיהרו כל א"י — (א"ב בדניאל (ז', ה') ותלת עלעין בפומה א"כ לא יצטדק שיהיה פי' עלה צלע). *[אחי"ה אבל רבינו לא כתב פ"א כי אם ס"א והוא כפי' ר"ח שהביאו התוספ' בכתובו' וכן במיוחס לרש"י לנזיר והרבה שקל וטרא השט"מ לכתובו' בזה הענין והסביר על נכון שטת הערוך עש"ה ושם תמצא מבואר כל הענין, וכנ"ה בירו' תרומו' פ"י דמ"ז: ואת אמר ע"י עילה, כ"ר פ"כ וס"פ מ"ה ואף היא ע"י עילה, ירו' יבמו' פט"ו דט"ו. עילה היה רוצה להבריחו מנכסיו, ירו' כתובו' ספ"ג דכ"ח. מצאתי עילה לשחררו, ירו' נדרי' פי"א דמ"ב ע"ד עילה היא רוצה שתדור ויגרשנה, פסיקת' רבתי פכ"ח נפלו עליהם בעילה, ועוד אי' באל"ף ירו' פיאה פ"א דט"ז. עילא היו מבקשין, ירוש' כתובו' פי"ב דל"ה סע"א עילא את בעי ובירוש' כלאי' פ"ט דל"ב רע"ג עילתא את בעי והוא במשקל סורי ובתרג' שני לאסת' א', ט"ז עלעיתא. — עילא, עילה ירו' מעשרו' פ"ה דר"א ע"ד ט"ס וצ"ל עולא] —

עֹל (= עוֹל מל"מ עֹל כלי עץ בצואר הבהמה המושכת בעגלה Joch) בפ"ב בכלאי' (מ"ו) וב"ה אומר' מלא העול השרוני. *[אחי"ה עיי'

[1]) וכן בדניאל ז', כ"ב. כ"ה הקבוץ עליונין בהוראת היחיד פי' אל עליון. [2]) כ"ה בדי' סיביוניטה. [3]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובשט"מ ובנו"ג עילה אבל גם בדניאל ו', ה'. ו' עלא בה"א. [4]) וכ"ה בפי' רש"י בדפ' פיז' והוא כפירש"י בכתוב'. [5]) בנזיר בשתי הפעמי' עילא. [6]) וכ"ה בתוספ' נזיר ורש"י בכתובו' לא גרס כל ועיי' שט"מ שהעריך בזה בסוגי' דכתובו'. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט ודפ"ר ובשדפ"ר ואמ'.

פי' הר"ש והירו' שם. ובהשאילה באבות פ"ג מ"ה עול תורה . . עול מלכות . . עול דרך ארץ, ברכו' י"ג. עול מלכות שמים . . עול מצות] —

על (= עֱלִי מל"מ כלי כתישה Mörserkeule) בפ"ק ביצה (י"א.) אין נוטלין את העלי לקצב עליו בשר. פי' „עלי בוכנא שכותש בו הדיסא והפואה וכיוצא בה באסיתא מלאכת החול ואינו עומד לכתוש בו מיני מאכל לפיכך [אמרו כי] [1]) זה עלי דבר שמלאכתו לאיסור"[2]). — (א"ב ל"מ זה (משלי כ"ז, כ"ב) בתוך הריפות בעלי). *[אחי"ה וכפי' רבינו שהוא כפי' ר"ח מוכח מירו' ביצ' פ"א ד"ס ע"ג ובוכנה דו כתת ביה. ועיי' פירש"י ביצ' י"א. עלי מלאכתו לאיסור לכתוש במכתשת וכו'. אבל בדף י' רע"א ד"ה את העלי פירש"י דף עב וכבד וכותשין בו חטים לטרגים וטיסני וכו'. ירו' פיאה פ"ב ד"ז. כעלי במכתש. תוספת' סוף תעני' במכתש הלז שלפני בעלי זה שבידי — ועה"ק שנ"ב לועז בוכנא שטיסל (Stössel) ואסיתא מערזיר Mörser] —

על (= עִילָא בל"ס כמו עַיִר בל"מ junger Esel, Eselsfüllen) בפ' מי שהחשיך בגמ' מתירין (שבת קנ"ה:) אספסתא ב ע י ל י[3]) זוטרי. ועירים עשרה (בראשי' ל"ב, ט"ז) תרג' ועילי עשרה. *[אחי"ה וכנ"ה בקבוץ עילין בתרג' שופטי' י"ב, י"ד; ישעי' ל', ו' והיחיד ועילא מרודא תרג' ועיר פרא (איוב י"א, י"ב)] —

☞ על (= עֲלַל פי' בָּא ומזה עֲלָל פי' תבואה Ertrag, Frucht, Getreide) תרג' בא לפני (בראשי' ו', י"ג) על קדמי. תרג' תבואת השדה (מ"ב ה', ו') עללת (חלקא) [צ"ל חקלא]. *[אחי"ה עלל בל"ז (תרגי ישעי' ל', כ"ג; ל"ב, י'; הושע ד', ז') ולנקבה עללתא (וכל"ס) תר"י א' לבראשי' ל"ה, ט"ז; מ"ז, כ"ו; אונקל' לשמות כ"ג, י'; לויק' כ"ה, כ"א, כ"ב; לבמד' י"ח, ל'; לדברי' י"ד, כ"ב; ט"ז, ח' (בתר"י) והקבוץ עֲלָלָתָא אונקל' לבראש' מ"ז כ"ד [4]), עֲלָלָן תר"י ב' לדברי' י"ד, כ"ב הוא תרג' תבואה שנגזר מן בוא וכן תרג' בוא עלל ורוב לשון ביאה המורה על לשון הכנסה מתורגם ככה עיי' המתורגמן ואצל ה' לעווי. ו ב א פ ע ל אָעֵיל תרג' בראשי' ו', י"ט; מ"ג, ט"ו; לשמות כ"ג, כ', כ"ג וזולתו. א ת פ ע ל אִיתְּעָלוּ תרג' לבראש' מ"ג, י"ז; יִתְעַל תרג' לויק' י"א, ל"ב. ואצל רז"ל השם זכר חגיגה ה'. זוזא לעללא לא שכיח. ולנקבה נדרי' נ"ה. תבואה לא משמע אלא מחמשת המינין עללתא כל מילי משמע. ושם: כיון דפחתן לאו עללתא היא וכו'. והפעל ירו' ברכו' פ"א ד"ב ע"ג שרי עליל לא אמרין דעאל עד שעתא דייעול, ירו' שבת פ"ו ד"ח ע"ג בר קפרא הוה איעלל לחדא קרייא מי עלל נכשל באצבעו. ירוש' עירו' רפ"ה דכ"ב: עבד עליל פי' היה רגיל לבוא. ירו' תעני' פ"א דס"ד ע"ג כד דאת עליל מן טורא. ירו' נדרי' רפ"ט דמ"ב ע"ג לא עללה לביתי . . לא עללה לבייתך עיי"ע איפופי (ח"א, רכ"ח:), ירו' ב"ב ספ"ו דט"ו ע"ג מעלל אנא שרע. איכ"ר פ' היו צריה: ולא עליל. שם פ' רבתי: תמניא עללין, קהל"ר פ' גם שמש: למה לא עללתה למדינה, ושם: ואת שירדת ועללת וכו'. וכבר בדניאל ב', ט"ז. כ"ד; ד', ד'; ה', ח', י'] —

על (= עֲלִיל הוא בינוני פעיל מן עֲלַל פי' מה שעולה בעין והיינו בגלוי ומפורסם ins Auge fallend, Augenscheinliches) בפ"ק בר"ה (כ"א: במשנה) בין שנראה בעליל. גמר' (שם) מאי משמע דהאי עליל לישנא דמגלי [5]) הוא דכתי' (תהלי' י"ב, ז') בעליל לארץ. בפ"ק בסנהד' בגמ' עריפת העגלה (י"ד סע"א) ומדדו שאפי' נמצא בעליל [לעיר] „קרוב לעיר" [6]) מצוה לעסוק במדידה. בב"ר (פרש' ה' בעליות) [צ"ל פ' כ"ב [7]) הא בעלילות]. *[אחי"ה רמ"ל בהיותו נבוך למצוא מקור המאמר הגיה בב"ר פרש' ד' בעליות וסימנו בסימן השאלה וטעה לחשוב כי רבינו כיון לרפ"ד המתחיל המקרה במים עליותיו אבל בדפ"ר וויניצ' והלאה אי' בב"ר פר' ה' בעליות וזו המלה אין לה שחר בערך הנוכחי שהיתה לה מקומה בע' על א' ולא בע' עליל אשר על כן ברור אצלי כי כוונת רבינו על פכ"ב שאצלינו ס"פ כ"ג ושם אי' ולמה בחלום הא לך בעלילות והמיוחס לרש"י גרס יהא בבירור (ולא גרס לך כשם שלא גרסה רבינו) ובאמת ענין עלילות פי' בירור ופרהסיא כמיוחס לרש"י ועיי' מ"כ שהביא לנכון ראיה מל"מ בעליל לארץ וגם לפניו כבר היה משובש זה הערך שאם לא כן היה לרמוז לו על זה הערך.

---

[1]) וכ"ה בפי' ר"ח וכצ"ל בערוך. [2]) הועתק מפי' ר"ח בש"ס ווילנ'. [3]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ודפ"ר ועה"ק שנ"ב אבל בשדפ"ע בעלי. [4]) בדפ' סיביונית' עללתא שלא בדיוק. [5]) בנו"ג דמיגלי ובכ"י ש"ס יותר טוב דגלויי. [6]) כ"ה בכ"י ר"ח בסנה'. [7]) ולפנינו ס"פ כ"ג.

וגם ר"ח לר"ה פי' בעליל: בפרהסיא, וכפירש"י לר"ה ושבת קל"ג: עליל: גלוי לכל ע"כ וכן ענין בעליל לעיר (ירו' סוט' פ"ט דכ"ג ע"ג) או בעליל העיר (תוספתי רפ"ט) im Anblick der Stadt היינו קרוב לעיר וכפי' ר"ח ואחריו רבינו. אבל ל"מ ענין אחר הוא] —

על (= עָלוּל angethan sein, pflegt zu sein מל"מ עוֹלֵל wiederholt thun) בס"ג דפ"ק בפסחי' (י"ח:) יטמא לטמא את משקין שהן עלולין לקבל טומאה. *[אחי"ה וכנ"ה בנדה ז': משקין דעלולין לקבל טומאה.. אוכלין דאין עלולין לקבל טומאה, תוספת' מכשירין פ"ב מי גשמים שהן עלולין לקבל טומאה מי פירות שהן עלולין לקבל טומאה[1]. קהל"ר פ' מה שהיה: משל למלך שהיה לו כרם ומסרו לארים לעלול בו וכו'. והשם המופשט פסחי' י"ח: ומה היא עלילתן וגי' התוספו' שם עֲלִילוּתָן והקבוץ שמ"ר רפ"ב מדותיו ועלילותיו והוא מל"מ] —

עָלוּל (= עֲלוּלִי פי' כמו עִילָּה, עֲלוּלָה Vorwand Einwand) מן חרורי ומן עלולי (גיטי' פ"ו.) ככר פי' בע' טצהר. זה מע' על שלישי. *[אחי"ה נגררנו אחר כ"י ק"ט שאי' שם זה הע' בע' מיוחד אבל בשאר כ"י ודפ"ע נכלל ללא נכון עם ע' הקודם בדבור המתחיל עליל וצ"ל כגי' כ"י ו"ו ל"ד ה"ב עלול. וענין עלולי בלא"ר כמו עֲלִילָה בל"מ (עלילות דברים כ"ב, י"ד. י"ז) סנהד' ק"א: שלשה באו בעלילה וכו'. ספרי בהעלותך פ' פ"ה מבקשים עלילה לפרוש. ב"ר פצ"ג מתחלה באת עלינו בעלילה וכו'. אסת"ר פ' אם המלך: המן הרשע בעלילה גדולה בא על ישראל. והקבוץ במד"ר פ"כ שלא יתן לו עלילות ובלא"ר שבת פ"ח רע"ב הנך אינשי דסגן בעלילותא וכו' (והפכה בשלימותא) וענינה כמו בלא"ר סורי וע' עִילָּה עיי"ע על ג'] —

עלל[2] (= עוֹלֵלָה, עוֹלֶלֶת בל"מ רק בקבוץ עוֹלֵלוֹת פי' תואר לענבים הנשארים אחר הבעירה Weintraube der Nachlese) בפ' ז'[3] בפיאה (מ"ז) כרם שכולו עוללות. *[אחי"ה ושם במשנה איזה פעמים עוללות ושם במ"ו יש לו פרט ויש לו עוללות ובלא"ר עוֹלְלָן, תרג' ישעי' י"ז, ו'; ירמי' מ"ט ט'. — והיחיד שם מ"ד איזה עוללת עיי"ע כתף. ב"ר ר"פ כ"ט ראה עוללה אחת.. אמר כדאי העוללה הזו שנברך עליה. והפעל ממנו עֲלֵיל בפַעֵל (ובל"מ עוֹלֵל) תרג' ויקר' י"ט, י'; לדברי' כ"ד, כ"א] —

עִלְעֵל (בל"ס עַלְעֵל מהשם הסורי עוֹלְעָלָא (עִלְעוֹל, עִלְעוֹלָה) סער fortstürmen, forttreiben) בהמבריך פ' ז'[4] בכלאי' (מ"ז) הרוח שעלעלה את הגפן ע"ג תבואה. פי' סיערה תרג' רוח סערה (תהלי' קמ"ח ח' יחזק' א', ד') רוח עלעולא. בפ' א' בחולי' בגמ' הכשר בתורין (כ"ב:) מאמתי בני יונה כשרין משיעלעלו[5] הוא תני לה והוא אמר לה ואפרוחיו יעלעו דם (איוב ל"ט, ל') אימתי אמר אביי מכי שמיט גדפא ואתי מיניה דמא. *[אחי"ה לפי גי' רבינו ענין משיעלעלו משעת צמיחת האפרוח עד שיוכל לנוע ולפרוח אבל ממה שהביא הפסוק מאיוב אשר פירשו אביי מכי שמיט גדפא מיניה וכו' נראה שהש"ס הבינו מל' עִלְעָא פי' צלע וכפי' התוספו' שם ד"ה יעלעו. וכן פי' הרמב"ם בכלאי' הנ"ל עלעלה ע"ש אבל שם נראה יותר פי' הערוך כלומ' סיערם וכ"ה בר"ש בשם עצמו ותרג' וישערנו (איוב כ"ז, כ"א) ויעלעליניה, נגזר מן השם עַלְעוֹל, עַלְעוֹלָא והרבה בתרג' (עי' תר"י לבמדי' י"א, ל"א; כ"א י"ד; תרג' לישעי' כ"ח, ב'; כ"ט, ו'; ל"ג, י"א; לירמי' כ"ג, י"ט; ל', כ"ג; לתהלי' י"א, ו'; נ', ג' וזולתו) וכן אצל רז"ל שהש"ר פ' כמעט אין לך עלעול קשה יותר מן העלעול הזה שהוא בא מן הצפון וכו'. והקבוץ קהל"ר פ' טוב שם כמה עלעולין[6] הן מזדווגין וכו'. ירו' ברכו' פ"ב ד"ה. איכ"ר פ' על אלה סד"ה מעשה בדואג: רוחין ועלעולין] —

*עִילָא, עִילָאָה, עִילַאי (שמות העצמיים) א') לאביו של ר' יהודה שהוא סתם ר' יהודה ב"ר ס"פ מ"ב ר' עזריה בשם ר' יהודה בר עילאי כה"ג בסד"ה ע' ר' עזריה אבל בנו"ג בב"ר רק סתם ר' יהודה והוא ר' יהודה בר אלעאי עיי' סד"ה צד פ"ד ע"ג (בד' ווארשא) ורש"י ביצ' כ"ו. ב) ר' עילאי או ר' עילאה אבוה דר' אבא ורב הונא ועולא ור' תנחום ג') רב עילא מנחו' פ"א. ועיי' סד"ה צד קנ"א ע"ד וקנ"ב.

---

1) וכן הורגל אצל פוסקים ריאה עלילה ליטרף. 2) בכ"י ובדפ"ע עד דפא"מ בדבור המתחיל על. 3) כ"ה לנכון בדפי פיז' והלאה אבל בדפ"ר בט"ס בפרק ז' בפרק ו'. 4) כ"ה נכון בדפ"א אבל בדפ"ר וויניצי' בט"ס ח'. 5) בנו"ג משיעלעו אבל כגי' רבינו מוכח מתוספ' חולי' פ"א בכ"י אירפ' (משלעלו) [צ"ל משיעלעלו] ובנו"ג בטעות משעיל עלו בשתי תיבות.
6) בשמ"ר ר"פ מ"ח רוחות.

עָלַב (מל״ע غلب מנצח במלחמה ודוחקו beugen, demüthigen וכ״ה בל״ס עֲלַב niederdrücken; עֲלוּבָא, עֲלִיבָא (= בל״ס gebeugt, unglücklich) בר״ג דפ׳ סדר תעניות כיצר (ט״ז סע״א) צדיק ורשע עלוב ושאינו עלוב [1]) מי נדחה מפני מי. בפ׳ השולח גט בגמ׳ הלל התקין פרוזבול (גיטי׳ ל״ו:) האי פרוזבול עולבנא דדייני הוא. פי׳ חוצפא דדייני דמפקעי שמיטה . . עלובה כלה שמזנה [2]) בתוך חופתה. פי׳ חצופה כלה. ת״ר הנעלבין ואינן עולבין [3]) שומעין חרפתן וכו׳ (גיטי׳ שבת יומא הנ״ל). ואביונים מאדם (משלי ל׳, י״ד) תרג׳ ולעליבין [4]) מבני אינשא. אם היום תהיה עבד (מ״א י״ב, ז׳) תרגם תתעלב. בצפניה (ג׳, י״ב) עם עני ודל תרג׳ עם ענותן ומקבל עולבן. בפ׳ והוא ישקיט בויק״ר (וכהן משיח חטא) [וצ״ל אם הכהן המשיח יחטא] (ויק״ר פ״ה) אמר ר׳ לוי עלובה מדינתא דאסיה פטגריטוס [5]). — (א״ב פי׳ לב בל״י פועל מלבין פני חברו מחרפו ומבזהו). *[אחי״ה כיון לל״י λωπέω [6]) והנכון שהוא מל״ס וע׳ הנ״ל. וכנ״ה בבינונו פעול (בהוראת התואר) מגיל׳ כ״ט. עלוב ושאינו עלוב, בב״ר פל״ד עלובה היא העיסה . . עלוב הוא השאור וכו׳ עלובה הנטיעה וכו׳. ספרי האזינו ר״פ ש״ו עלוב היה אדם זה וכו׳, פסיקת׳ רבתי פ״מ הא עלוב בנה של עלובה. ירו׳ ברכו׳ פ״ט ד״ג: אכסניא עלובה וכו׳ והקבוץ עלובין עיי׳ לעיל ציון משבת וכ״י יומ׳ הערה 3. עירו׳ י״ג: מפני שנוחין ועלובין היו וכו׳. ב״ר ס״פ מ״ה עיי׳ למטה. ובבינו פעיל (= בל״ס עֲלִיבָא) תרג׳ משלי י״ד, ל״א מרחם עליבא וירו׳ תעני׳ רפ״ג דס״ו ע״ג ומה יעביד עליבא, ירו׳ קידו׳ פ״ג דס״ד: ולינאי עליבא את שאיל וכו׳ והקבוץ ויק״ר ס״פ ל״ב אילין עֲלוּבַיָא ולנקבה יחידה שם ר״פ ל״ד נפשא עלובתא, שם ס״פ ל״ז ההיא עליבתא, ירו׳ שקלי׳ רפ״ה דמ״ח ע״ד הדא עליבתא, פסיקת׳ דר״כ פ׳ אחרי מות (צד ק״ע:) ב״ר פנ״ו ברא דעלובתא. והשם עוּלְבָנָא וכ״ה בל״ס גיטי׳ הנ״ל, ועיי׳ תרג׳ ירו׳ א׳ לבראשית ט״ו, ה׳; לשמות ג׳, ט״ז; ה׳, כ״א; תרג׳ לש״א א׳, ט״ו; לישעי׳ ל״ד, ח׳; נ״ד, י״א. וכן עֶלְבּוֹן שבת נ״ה: ב״ר פצ״ח עלבון אמו תבע. ע״ז י״ח. מי שבקש עלבונו של ספר תורה הוא יבקש עלבוני, שמ״ר פמ״א עלבונה של תורה. ב״ר ס״פ מ״ה רואה בעלבון של עלובים, שם פ״ס ראה בעלבוני] —

עלג, עלז, עלט *[אחי״ה רבינו הביא השרשים בלי מראה מקומות מרוב יוקר מציאתם ועיי״ע להב ומ״ש ובדפ״א ובכ״י ק״ט וה״ב לי׳ כל עיקר. בענין עלז עיי׳ השם ממנו בפסיק׳ דר״כ צד קמ״א: עיי׳ שהש״ר פ׳ נגילה ונשמחה: בעשרה לשונות נקרא שמחה גילה וכו׳ עליסה עליזה וכו׳. ובענין עלטה דעירובי׳ נ״ג: עיי״ע רקע ו׳ ופי׳ רבינו שם הוא עפ״י פי׳ ר״ח כמו שאוכיח בעה״י] —

עלם (= עוֹלָם מל״מ זמן כל תחלה ותכלה עוד מקודם הבריאה Urzeit וזמן העתיד לאין קץ Ewigkeit ועוד כלל המציאות Welt) בס״ג דפ׳ היה קורא (ברכו׳ י״ז.) עולמיך תראה בחייך. פי׳ מעין אותן טובות שעתיד הקב״ה לשלם לך לעולם הבא תראה כשאתה בחיים [7]). בריש חלק בענין סנחריב (סנהדר׳ צ״א סע״א) כי מטו עלמין אמרי בעלמין [8]) פי׳ מקום ששמו עלמין כלומ׳ ירושלים שהוא בית העולמים [9]). בויק״ר פ׳ ויהי ביום השמיני (בסמך פרשת ר׳ עקיבא) [צ״ל בסמך פרשת אל תרא יין כי יתאדם (ספי״א) ובירוש׳ פ׳ אלו מגלחין בגמ׳ אין קורעין] (ירו׳ מ״ק פ״ג דפ״ג :) [10]) הוא ינהגנו עלמות (תהלי׳ מ״ח, ט״ו) עלמות בעולמות עלמות בעולמות עלמות בזריזות עלמות כאילין עולמתא המד״א

---

[1]) לפנינו בהיפך הסדר. [2]) בנו״ג שזינתה אבל בשבת פ״ח. שמזנה ובשהש״ר פ׳ מי זאת: עלובה היא הכלה שמקלקלת. [3]) כה״ג לנכון בגיטי׳ וכתב רש״י בגיטי׳ הנעלבין גרסינן ע״כ ונראה שבא להוציא ג״י עלובין כדאי׳ בשבת הנ״ל אבל בכ״י ש״ס וביומ׳ כ״ג. ג״כ הנעלבין אבל בכ״י ש״ס בי שם העלובין ועיי׳ ד״ס שם. [4]) כ״ה בדפ״ר ואמ׳, ובדפו״ו ולעליבן ובנו״ג ולעליבי. [5]) וכ״ה בע׳ פטגרטוס ובנו״ג פודגרים ובכ״י ק״ט אפרגסיטוס והוא ט״ס. [6]) עיי׳ בט״ר להי׳ אייזלער ת״א 77 אבל גזרתו מל״מ לעב (דה״י ב׳ ל״ו, ט״ז) אינו נחוץ כי הוא ל״ס וע׳ כאמור בפנים. [7]) ורש״י פי׳ כל צרכך תמצא, ובשט״מ בספר ברכה משלשת צד ז׳ מצאתי וז״ל פי׳ כאשר יגיע האדם לתכלית החכמה דומה לעולם הנשמות שהם שכל נבדל ומגיע לקצת עולם הנשמות בחיי. [8]) בנו״ג כעלמין. [9]) וכ״ה בפירש״י. [10]) הגהתי עפ״י ע׳ אתנסיאה (ח״א, של״ה ע״ש) ודע כי בכ״י ודפ״ע חוץ מכ״י ה״ב ודפ״ר אי׳ רק בויק״ר פ׳ ויהי ביום השמיני אבל בכ״י ה״ב עוד בסמך פרשת ר׳ עקיבא ובדפ״ר בסמך פרק ר׳ עקיבא ונ״ל כי אחר תיבות בסמך פרשת נשמטו התיבות אל תרא יין וכו׳ וכדאי׳ לנכון בע׳ אתנסיאה ותיבות: ר׳ עקיבא משובשות תחת ר׳ א״ק והוא ירו׳ אין קורעין ומעתיק דלא גמר וסבר פשט בטעות את ראשי תיבות והגיה ר׳ עקיבא וגם זה הציון מירו׳ מ״ק הביא רבינו בע׳ אתנסיאה וראיה נצחת כי רבינו כיון ג״כ על הירוש׳ כי סגנון הלשון אי׳ רק שם בירו׳ ולא בויק״ר ועוד עיי׳ בסמוך בפנים.

(תהלי' ס"ח, כ"ז) בתוך עלמות תופפות, תרג' עקילס
אתנסיאה עלמות בשני עולמות. *[אחי"ה בויק"ר
אי' בזה"ל בעלמות בזריזות עלמות כאלין עולמתא
כדכתי' (תהלי' שם) בתוך עלמות תופפות תרג'
עקילס אתנסיאה עולם שאין בו מות עלמות
בשני עולמות ותיבות עולם שאין בו מות ישנן
ג"כ בע' אתנסיאה וכצ"ל גם כאן וכנוסח של ויק"ר
אי' בדפ"ר ובכ"י ק"ט אבל בדפ' פיז' והלאה ובשאר
כ"י אי' כמו שנסחתי וזה כלשון הירו' מ"ק הנ"ל
הוא ינהגנו עלמות עלמות בעלימות עלמות
בזריזות עלמות כאילן עולימתא תרג' עקילס (אתנא
סירא) [צ"ל אתנאסייא][1] עולם שאין בו מות
וכו' עד הוא ינהגנו עלמות הוא ינהגנו בעולם
הזה הוא ינהגנו בעולם הבא וכ"ה בירו' מגילי הנ"ל.
הרי לשון הערוך כל' הירו' וא"כ מן הנחוץ להגיה
תחת ר' עקיבה ירו' בגמ' אין קורעין כמו שהגהתי
ובערוך צ"ל ג"כ תחת עלמות בעולמות: עלמות
בעלימות. ודרש עלְמוּת[2] א) מל' סורי עלַימְתָא,
עלַימוּתָא כח הבחורות Jugendkraft וזה עלמות
בעלימות עלמות בזריזות ב) ומלשון עֲלָמוֹת פי'
נערות בל"ס עלַימְתָא בקבוץ עלימָתָא וזהו כאילן
עולֵימָתָא פ' כנערות כלומ' במהירות באופן הנערות
ועוד ג') מל"י ἀθανασία א"כ בשתי מלות על —
מות כמו אַל — מות (עיי"ע אתנסיא') וד') עלמות
כמו עוֹלָמוֹת בשני עולמות כבויק"ר או בעוה"ז . .
בעוה"ב כבירוש'. בענין הוראת א' וב' עיי"ע עלם
ג'. בענין הוראת הדרוש אל — מות עיי"ע אתנסיאה.
בענין עוֹלָם, בקבוץ עוֹלָמִים, עוֹלָמוֹת פי' כמו
בל"מ גם את העולם נתן בלבם (קהלת ג', י"א) ובזה
הענין הרבה בדרז"ל[3]) עיי' ברכו' ו': ז': ח'. ל"א:
נ"ד. שבת ל"א: ע"ז: פ"ח: עירו' ס"ה. פסחי' נ'.
נ"ד: יומ' ל"ח. נ"ד: ס"ט. סוכ' מ"ה: ר"ה י"א.
ט"ז. כ"א: ל"א. תעני' ט': חגיג' י"ב. י"ג: ט"ו:
ט"ז. קידו' מ': מ"ט: ב"ב ע"ד. קכ"א: סנהדי' ל"ז.
ל"ח. ע"א: צ"ב: צ"ג. צ"ז: ק': ק"א. ק"ב. ע"ז
ט': י': מ': נ"ד: חולי' פ"ט. קכ"ז. ערכי' ט"ז.
והרבה פעמים עולם הזה, עולם הבא (בקצור עוה"ז
עוה"ב) עיי' ברכו' ד': ה'. ז': ח'. י'. י"ב. ט"ו: י"ז.
ל"א. ל"ד: ל"ה. מ"ו. נ"ז: ס"א: שבת ל': קי"ג:
קכ"ז. קנ"ג. עירו' כ"א. פסחי' ב'. ח'. נ'. קי"ג.
יומ' ל"ה: ס"ו: פ"ח. תעני' י"א. כ"ט. מגילי' כ"ח:

מ"ק ה': ט'. חגיג' י"ד. ט"ו: שקלי' ו'. י"א. כתובו'
ס"ב. ק"ג: קי"א. שם: נדרי' ח': סוט' ג': י':
י"ב. ל"ה. קידו' מ': ב"מ נ"ט. פ"ה: ב"ב י': ט"ו:
י"ז. ע"ה. שם: ע"ח: קכ"ב. סנהד' מ"ג: מ"ד: ס"ד:
ע'. פ"ח: צ'. צ"ב. צ"ט. ק'. ק"א. שם: ק"ב. שם:
ק"ג. שם: ק"ד: ק"ז. ק"ח. שם: ק"ט. ק"י: קי"א:
ע"ז ב'. ד'. שם: י': י"ז. י"ח. ל"ה: הוריו' י': זבחי'
קי"ח: מנחו' כ"ט: מ"ד. מ"ה. חולי' מ"ד: פ"ט.
אבות פ"ד מט"ז פ"ה מי"ט. והקבוץ כל"מ זכר עולמים
ברכו' י'. שדר בה' עולמים, שם ט"ז: נ"א. נוחל
ב' עולמים, יבמו' צ"ו: לגור בשני עולמים. סוכ'
ה': בית עולמים עיי"ע בח"ב, ע"ח. וש"נ — ולנקבה
ע"ז ל"ה: שמ"ר ספ"ב שני עולמות, סנה' ק'. שי
עולמות, ע"ז ג': ח"י עולמות, ב"ר ספ"ג ורפ"ט
בורא עולמות ומחריבן, שם פי"ט שלא תבראו
עולמות אחרים, שם פנ"ג מודה בשני עולמות,
פסיקת' דר"כ צד פ"ה. עתידין להחריב מבניך
שבעה עולמו', קהל"ר פ' הכל כנגד שבעה עולמות
שאדם רואה וכו'. ויק"ר ירו' מגילי ומ"ק עיי' לעיל
בערוך ובלא"ר וסורי עָלְמָא עיי' עירו' נ"ד: פסחי'
צ"ד. ר"ה ל"א. תענית כ"ב. חגיגה ט"ו. שם:
נדרי' נ'. גיטי' נ"ח. ס"ה: סוט' י': מ"ט. קידוש'
ל"ב. ל"ט: פ"א. ב"מ מ"ט. פ'ו. קי"ד: ב"ב נ"ח.
ע"נ: סנהד' צ"ז. צ"ח. שם: ק"ב: ק"ו: ע"ז ט'.
ס"ה. קהל"ר פ' מה יתרון, ועיי"ע בר עלמא דאתי.
ועוד כל"ס עָלַם ויק"ר פכ"ו בעלם דשקר . . בעלם
דקושטא. תר"י א' לבראשי' כ"ה, ל"ב עלם אחרן,
ושם ל"ח, כ"ה עלם עביר — בית עולם, עֲלָם,
עלמא, עלמין עיי"ע בח"ב, ע"ח. וש"נ. אומות
העולם (בקצור או"ה) פי' האומות חוץ מאומה
ישראלית עיי' ברכו' ו'. ל"ב. שבת פ"ט. ושם:
סוכה כ"ט. ר"ה כ"ג. תעני' ט"ז. מגילי' י"ב: חגיג'
ה': כתובו' קי"א. גיטי' ל"ח. נ"ז. סוט' ל"ה: קידו'
ל"א. ב"ב ט"ו: סנהד' צ"ד: ע"ז ג': ד': זבחי' קט"ז.
חולי' ס': פ"ט. ועוד איזה דבורים תוכניים מובנים
בשמוש זאת המלה ד"מ בנוהג שבעולם עיי"ע נהג
וש"נ. אינשי דעלמא קידוש'פ': כלומ' יש אנשים
בעולם, כולי עלמא חולי' צ"ח רע"ב פי' כל אחד
ואחד בעולם ועוד ענין כולי עלמא = כל עלמא
(בקיצור כ"ע) כל חד וחד של תנאים או אמוראים
שבת ט' סע"ב חולי' שם והרבה בבבלי ועוד לפעמים

---

[1]) וכ"ה בירו' מגילי פ"ב דע"ג: רק שם בטעות בשתי תיבות אתא נסייא ועיי"ע אתנסיאת. [2]) במקרא כתוב בשתי תיבות
על — מות אבל יש מחלוקת בין הסופרים והמפרשים אם הוא חרא מלה או תרין מילין עיי' מנחת שי לתהלי' ריש
מזמור ט'. [3]) ולפי הרד"ק מזה גם תשועת עולמים (ישעי' מ"ה, י"ז) העולם הזה והעולם הבא עיי' שרש עלם.

בירו' ד"מ ירו' ברכו' פ"א ד"ד: כל עלמא ידעין, ירו' שבת פ"ז ד"י ע"ג מילין דכל עלמא מודיי בהון ולרוב אי' בירו' כל עמא. בקשור עם בי"ת בעלמא כלום' בכלל, בסתם (in die Welt hinein, schlechtweg, bloss) שבת ט': להזיע בעלמא, לעיוני בעלמא, ע"ז ז'. לצוותא בעלמא. יבמו' ל"ז: יהודי בעלמא. קרי (ויק' כ"ו, כ"ד. כ"ח) תר"י א' בעראי בעלמא — ועוד מל"מ פי' עילם המשך זמן חיי האדם ד"מ ועבדו לעולם (שמו' כ"א, ו'), עד עולם (ש"א א' כ"ב) ומפורש בירוש' ברכו' פ"ד ד"ז: והלא אין עולמו של לוי אלא חמשים שנה. וכן בתואר הפעל ירו' ברכו' פ"ה ד"ט. כשם[1]) שתחיית המתים חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם. והרבה פעמים לעולם בקשור עם הפעל פי' תמיד (stets, beständig) עיי' ברכו' ה', ו': ח'. י"ז. י"ט. ל"ב. נ"ה: ס': ס"א. ס"ג: שבת י': ל'. ושם: ל"ב. פ"ג: קכ"ט. קנ"א: פסחי' ב'. ג'. ושם: מ"ט. נ': תעני' י"א. כ'. סוכ' נ"ג. ב"ק ל"ח: צ"ג. ק"ט: ב"מ מ"ב. נ"ט. פ"ו: ב"ב ק"י: יבמו' ק"ט. ושם: כתובו' י"ז. ק"י: קידו' ל'. מ': גיטי' ו': ז'. סוט' ה'. מ'. מ"ז. סנהד' י"ד. מ"ד: ק"ז. ע"ז ה': י"ט. חולי' ס"ג: פ"ד: ערכי' ט"ז. זבחי' ק"ב. לעולם הוא כמו עוֹלָמִית מ"ק כ"ו: לא ניתן לאחותו לעולם ובירו' מ"ק פ"ג דפ"ג ע"ד אי' אינו מאחה עולמית, ע"ז ז' סע"א אין מקבלין אותן עולמית עירו' נ"ד. אין לו הפסק עולמית, ירוש' שבת ספ"ט די"ב: אין לו תקנה עולמית, ירוש' פסחי' פ"ו דל"ג. אין לו טהרה עולמית, ויק"ר ר"פ כ"ט אין לך ירידה עולמית. — בשקלא וטריא בש"ס אי' הרבה פעמי' לעולם קסבר (חולי' ק"א. ובב"מ) או באיזה כללים ד"מ כריתו' ה', חגיג' י"ז: כתובו' מ"ח: וזולתו ובעל יד מלאכי סי' שמ"ט האריך בזה ע"ש ובכללי הגמרא למוהר"י קאר"ו צד ק"ט: ראיתי הכלל בזה"ל כשאומר הגמרא לעולם הוא לפי שמתחלה הוה ס"ד ענין אחר והקשה עליו ותירץ בענין אחר ועכשו חוזר ומעמיד הענין הראשון וכו' ע"ש. ומה שענינו זמן העתיד שימשך עד בלי קץ (Ewigkeit) ידוע מל"מ ובתרג' עַלְמִין, עָלְמַיָּא, תרג' ה' ימלך לעולם ועד (שמות ט"ו, י"ח) יי' מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמיא וכן הנוסח בהעתקת הקדושה בתפלת ובא לציון מלכותה קאם והכוונה על הקב"ה עיי' נתינת לגר למהר"ן אדלער בנתינת לגר שמות הנ"ל אבל בדפ' סיביוניטה לי' מלת קאם. תרג' סלה בכ"מ לעלמין ועיי' עירו' נ"ד. וה' לעולם ישב (תהלי' ט', ח') תרג' ומימרא דיי' לעלמין, בכ"י תרג' אצל לעווי ויי' לעלמי עלמין מותביה] —

* עָלַם מל"מ פי' ענינו הסתר (verborgensein במקרא בנפעל הפעיל ובהתפעל ואצל רז"ל נדרש גם בקל בינוני פעול ובפיעל. ע"ז ל"ה: דברים שמכוסין ממנו מתגלין לו (לת"ח) שנאי' (שה"ש א', ג') עלמות אהבוך קרי ביה עֲלוּמוֹת וצ"ל דברים המכוסין וכו' בני אדם המכוסין ממנו וכו' עיי' ד"ס במקומו. קידוש' ע"א. ובכ"י ש"ס לפסחי' נ'. זה שמי לעֹלָם (שמות ג', ט"ו) לַעְלֵם כתיב ופירש"י בקידו' לעלם: להעלים ובפסחי' פי' לי' לשון העלמה. ור"ח פי' לעלם חסר וי"ו כתיב כלום' עלמיה ע"כ. בנפעל ונתפעל ירוש' פסחי' רפ"ו דל"ג. זו הלכה נעלמה מזקני בתירה ובפסחי' בבלי ס'. נתעלמה. ירו' יומ' פ"ג ד"מ ע"ד עד שהוא מתעַלֵּם מהן, ספרי בהעלתך ס"פ ע"ח נתעלם מעיני משה, ושם רפ"פ נתעלם מעינינו, ירו' ע"ז פ"ד דמ"ד: נתעלם מעיניהם. הפעיל שהש"ר פ' לריח דרש עלמות (שה"ש א', ג') על שהעלמת מהן יום המיתה, שם: על שהעלמת מהן מתן שכרן של צדיקים, שמ"ר פ"א הָעַלְמָה (שמות ב', ח') שהעלימה את דבריה. והשם עֶלֶם (במקום העלם עיי"ע ח"ג, ר"ל) ירו' שבת רפ"א ד"ב: ושם ד"ט ע"ב וע"ג בעלם אחד ושם פ"ז ד"ט. בט"ז בהעלם אחת וצ"ל אחד וכדאי' בסוף ד"ט עמוד א'. ושם ע"ב עלם הקודש. ומזה השרש נגזר גם ע' הקודם עולם עיי' באו"מ לפירשט] —

עלם (בל"ס עֱלֵם (כמו אֱלֵים) פי' חזק ואמץ kräftig, stark sein בל"ע غلم mannbar sein ומזה השם עיי' בפנים) חזק ואמץ (יהושע א', ו') תרג' תקף ועלם[2]). — (א"ב כמו אלם). *[אחי"ה ור"ב גרס אלים בע' אלם ע"ש, וכ"ה באמת בדפוסי' חמאוחרים בהעתקת חזק ואמץ (דברי' ל"א, ז'. כ"ג) תקף ואלים ובדפ' סיביוניט' בשתי הפעמי' ועִילָם ואולי לזה הפסוק כיון רבינו ואז גי' דפ"ע עילם נכונה היא. בפַעַל עַלֵּים תרג' כ"י חזק (תהלי' כ"ז, י"ד), תר"י א' לשמות י"ד, כ"ז וינער: ועלים יי' ית מצראי וכו' והוא עפ"י המכילת' לזה הפסוק: נתן להם כח נערות. והתואר עַלִּים תרג' איוב ט',

---

1) כ"ה לנכון בגי' המהרש"ם. 2) כ"ה בכ"י ק"ט ובנו"ג עלים וכצ"ל ברפ"ע תחת ועילם.

י"ט, ותרג' ועריצים (תהלים נ"ד, ה') ועלימין. ומזה בלא"ר וס' עוּלֵים, עוּלֵם. עוּלֵימא (כל"ס עלימא) פי' בל"מ עֶלֶם ולנקבה עוּלֵמְתָא בל"ס עלַיְמְתָא בל"מ עלמה, והשם המופשט עוּלימוּ, עוּלֵימוּתָא (בל"ס עלימותא), עוּלֵימִין, עוּלֵימַיָא בל"מ עלומים עיי' במתורגמן Jugend, Jugendkraft, Jugendzeit ועמת"ר ללעווי. ירו' ברכו' פ"ב ד"ה ע"ג כהנא הוה עולם סגין כד סליק להכא. נשא אלמתיו (תהלי' קכ"ו, ו') נדרש בב"ר פע"ט אתי (יעקב) טעין עוּלֵמִין ועוּלֵמְתָא. והשם המופשט עֲלֵימוּת (כל"ס) בויק"ר וירו' מגיל' וירו' מ"ק הרשום בע' עלם א'. בחרים (ש"ב ג' ט"ז; ט"ז, ה') הוא שם מקום ותרגומו עַלְמַת] —

* עֵילָמִי (ולנקבה עִילָמִית elymäisch) נגזר מן עֵילָם Elymais. שבת קט"ו. היו כתובין גיפטית . . עילמית, מגילי י"ח. קראה עילמית, ושם עילמית לַעֵילָמִים.

עלם (מל"מ ונרדף עם עלז בנפעל נעלם sich fröhlich zeigen) כנף רננים נעלסה (איוב ל"ט, י"ג) עיי' בע' שא. — (א"ב שם לא הביא ואולי נשמט). *[אחי"ה בדפ"ע הראשונים עד דפא"מ ובכ"י ערוך לי' יותר ממה שהבאתי בזה הע' אבל בדפ"א אי' עוד: נושא עולה מנחו' פ"ו בכורות פ"ט ואם גם כנים הציונים באשר הפסוק הנ"ל מאיוב הובא ונדרש במנחו' ס"ו: ובכורו' נ"ז: בכל זאת נראה בעליל כי רבינו לא הביאם בע' הנוכחי והם מהוספת ר"ב ולא היה לרבינו להביאם באשר רמז על ע' שא וכיון לע' שא ג' שנשמט בדפוסי' וכ"י ערוך והובא רק בדפו"ו הרצ"א שלא במקומו היינו בע' נשא ב' ויש למחוק משם ולהשיבו על מקומו הנכון בע' שא ג' כמו שאעריכו אם יהי חלקי בחיים וכבר רמזתי על זה בע' נשא ה' ע"ש והגרי"ב שלא היתה מול עיניו הוצאת הערוך דפ' ויניצ' הראשון לא העיר על טעות ר"ב ואחריו נגרר גם בהבאת הציונים ממנחו' ובכורו' שלית' בדפוסי' וכ"י בע' הנוכחי — והשם המופשט עליסה אי' בפסיקת' דר"כ עיי"ע עלז] —

* עֲלַע, עִלְעָא (מלא"ר להחליף צ' בע' והוא כמו בל"מ צֵלָע Rippe ובל"ס אֶלְעָא) תרג' הצלע (בראשית ב', כ"ב) עילעא, תר"י ב' לשם מ"ד, י"ט עלע מן בית אבא, הקבוץ עלעין דניאל ז', ה', עם כנוי תרג' אונקל' לבראש' ב', כ"א חדא מעילעוהי תר"י שם חדא מעלעוהי היא עילעא תליסרית דמן סטר ימינא. והפעל ממנו משיעלעו אבל עיי"ע עלעל וגי' רבינו והתוספת' שם.

* עִלְעֵל עיי"ע לעיל אחר ע' עלל.

1 עָלַף (מל"מ ענין חולשה ohnmächtig werden, verschmachten) בר"ג דפ' הכל שוחטין (חולי' ג':) שמא יתעלפה[1]. בר"ג דשבת (ט':) ולכתחילה אמאי לא גזירה שמא יתעלפה. פי' לשון עייפות כמו (יונה ד', ח') [ותך השמש] על ראש יונה ויתעלף. *[אחי"ה וכנ"ה בנדה ס"ט: גזירה שמא יתעלפה, ובחולי' שם: ולא נתעלף . . ברי לי שלא נתעלפתי ופי' רגמ"ה (ריש חולי' בקובץ כ"י אנגייליקי דף ע"ב) נתעלפה לשון עייוף ע"כ וכן מוכח מתוספת' תעני' פ"א ונותנין עליה אפר מקלה ולא היו מתעלפין עליה וכו' וכן ענין ויתעלף ביונ' הנ"ל, תתעלפנה (עמוס ח', י"ג) ענין הכל עייפות ורוב היגיעה בנפש והבהלה עד שלא יוכל אדם לעמוד על עצמו וכמעט תצא רוחו עיי' רד"ק שרש עלף ושם הובא ג"כ עֻלְפֶּה (יחזק' ל"א, ט"ו) וע"ש פירושו. בפֵּעַל חולי' ג': לְעַלּוּפֵי לא חיישינן]

* 2 עָלַף (מל"מ ענין צפוי וכ"ה בל"ע غلف bedecken) ב"ר פנ"ד וילק' ש"א ר' ק"ג בשם תד"א: המעולפת מבין שני כרובים ובע"ז כ"ד: ומפוארת בעדי עדיים אבל בכ"י ש"ס ובדפ' פיז' לי' ולי' בפי' ר"ח בקבוץ כ"י אנגייליק' דף ט"ו.

עָלַץ (מל"מ נרדף עם עלז, עלם ופי' שמחה frohlocken, vergnügt sein) בר"ג דפ' כיצד מעברין (עירו' נ"ג:) הצפיננו היכן ר' אלעא[2] צפון אמר להן עלץ בנערה אהרונית פי' "הצפיננו הראה לנו ענין צופה ורואה צפון ענין צפנת ליראיך (תהלי' ל"א, כ')[3] צפנת פענח (בראשי' מ"א, מ"ה)[4] כלומ' היכן טמון עלץ בנערה יש מי שאומ' שמח שנשא אשה כהנת מזרע אהרן והיא אהרונית[5] עירנית מבנות הכפרים כדגרסינן

1) כ"ה בכ"י ק"ט דפ"ר פיז' וויניצ' באסיל אבל בדפא"מ ובש"ס יתעלף. 2) וכ"ה בכ"י א"פ ובדפ' הישנים ובנו"ג אלעאי ובכ"י ש"ס מינכען אלעזר וכ"ה בכ"י ערוך ק"ט ונראה שהוא ט"ס ששאלו מר' אבהו על ר' אלעא ומר' אלעא על ר' אבהו וכן גי' ר"ח אשר אחריו נגרר רבינו ר' אלעא. 3) כ"ה רק בכ"י ק"ט. 4) בפי' ר"ח לי' הפסוקי' הנ"ל. 5) כ"ה בכ"י ק"ט ובפי' ר"ח אבל בדפ"ע אהרונית.

בפ' המביא כדי יין (ביצ' ל'.) מאי הירנית [1] אמר רב יהודה עירנית אמר אביי צעי [2] הקלייתא, אחרונית היא אשתו אחרונה שכבר נשא אחרת, ויש אומרים שמח ששנה מסכת בתורת כהנים כגון שחיטת קדשים וכיוצא בהן עירנית כלומ' משנה חיצונה אחרונית [3] שגרסה [4] באחרית ימיו". *[אחי"ה ע"כ הועתק מפי' ר"ח שנדפס בש"ס ווילנ' ופי' ר"ח בביצ' העתיק רבינו בע' אלפס ועיי' פיר"ח בביצ' בש"ס ווילנ' — והשם עֲלִיצָה נמנה בין עשרה שמות שנקראה שמחה [5] בשהש"ר פ' נגילה ונשמחה ושם הגי' עלצה וצ"ל עליצה כדאי' בילק' ישעי' ס' רמז של"ח (בשם הפסיקתי) ובאדר"נ ספל"ד, ובפסיקת' דר"כ פ' רני צד קמ"א: ל"י] —

* עלקא, עלקה, עלוקתא (בל"מ עלוקה בל"ס עלוּקָא, עלוּקְתָא בל"ע عَلَقَةٌ (Blutegel רבינו הביאו בע' ערקא א' בס"א ע"ש ושם אעריך.

עלש (עוֹלְשִׁין בל"פ علث Cichorie בריש כלאים (פ"א מ"ב) עולשין ועולשי שדה, ירו' (פ"א דכ"ז.) עולשין טרוקסימון [6] עולשי שדה עולתין [7] כרשין כרתין כרישי שדה קפלוטין [8] פי' עולשין שבפרדס דמישתקי [9], עולשי שדה שבשדות פורשטקי [10] ובלעז סינצונ"י [11] וי"א כריספיני"ו [12]. — (א"ב תרג' בפסוק שה"ש ב', ט' דומה דודי לצבי על תמכה ועולשין ופטירין [13]) ופי' טרוקסימון בל"י עשב הנקרא הנדיבי בל' ישמעאל ואינטובין בל"י ורומיי ופי' קפלוטין בל"י כרשים שיש להם ראש עיי' כל אחד בע' שלו). *[אחי"ה כל זה נכון אבל למה משך ר"ב ידו מפי' מלות זרות בערוך ופרט סינצוני קשה להבין ואת אשר נראה לי היא לאי"ט sonco מין קוצים Gänsedistel ואולי נגזר מל"י σόγχος והיא היא עולשין שנק' בל"פ کاسنی صحرائی ובל"ר עיי' וואולירס ח"ב 769 והיא היא هندبا sonchus והיא היא علث Endivie שהביא או"מ פרסיים אצל וואולירס שם 580 [14]) וממין הנדבי היא Cichorie וזה מ"ש מהר"י בן מ"צ כלאי' הנ"ל וז"ל עולשי שדה פי' עולשין שבפרדס לעז צוקורי דימישתיקי [עולשי שדה] ציקורי סלבטיקי ע"כ וכן לועז בשביעי' פ"ז מ"א העולשין ציקואיר"י, וממין זה טרוקסימון אשר על ידו פי' הירו' בפסחי' פ"ב דכ"ז רע"ג עולשין, וגם בש"ס פסחי' ל"ט. יש חלוק בין עולשי שדה ובין עולשי גינה. תוספת' שבת פ"ט (י') התולש עולשין לאכילה, תוספת' עוקצי' רפ"ג עולשין שלקטן לבהמה וכו' אבל פגי העולשין בר"ש עוקצין פ"ג מ"ז בשם תוספת' ט"ס הוא וצ"ל עוגסין וכדאי' בכ"י אירפורט 689 אצל צוק"מ ועיי"ע עגס] —

עלת (= עוֹלְתִין כמו עולשין של ע' הקודם) במגילת איכה נחנו פשענו: אין דעוליתא מרירן בסימא חמיע. [ירו' כלאי'] (עיי"ע הקודם) עולשי שדה עולתין [15]). — (א"ב כרנבי כתוב בנוסחאות). *[אחי"ה עיי"ע כרנבי ומ"ש. וקודם עולשי שדה יש להשלים ירו' כלאי' וכיון רבינו על ע' הקודם, אשר שם מבואר עולשי שדה ע"י עולתין ורמז עליו לבאר על ידו עוליתא דמדרש] —

עַלַת (נ"ל מל"פ غلة כוז קטן (kleiner Krug בר"ג דפ' כיצד מעברין (עירו' נ"ג:) עלת נקפת בכד פי' עלת אנטל שמעלה [16]) בו היין נקפת כמו (חולי' ז' סע"ב) דם ניקוף מכה לכד כלומ' הגיע לשולי הכד [17]) שאין בו יין יבעון נשרייא ספר

---

[1]) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ובדפ"ר וכ"ה בפי' ר"ח וכמו שהוכחתי בע' הירנית ועיי"ע אלפס ועוד ע' חירנית ובדפי פיז' והלאה ללא נכון בחי"ת. [2]) כ"ה נכון בכל כ"י ובדפ"ר ואמש' אבל בדפי' פיז' וויניצי' בט"ס אעי. [3]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב (רק שם בטעות אחורנית) ובדפ"ר וכ"ה בפי' ר"ח ושם אהרוניות וצ"ל אחרוניות ובדפ"ע מפיז' והלאה אחרינית וצ"ל אחרונית כבדפ"א. [4]) בפי' ר"ח שגורה וצ"ל שגורס. [5]) בילקי ישעי' בט"ס נבואה. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב וכ"ה בירו' והוא מלה יוני' בע' טרכסימון (ח"ד, פ"ב) ע"ש בשנוי נוסחי' ושם לנכון טרוקסימון וכאן טרקסימון. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב וכ"ה בירו' ובדפ"ע עילתי. [8]) בירו' כרשין כרתין כרתי שדה קפלוטין. [9]) domestico [10]) בכ"י ק"ט פרושתקי ובכ"י ה"ב פורשתקי אולי הוא לאי"ט wild, feroce או צ"ל סלבטיקי וכן לועז מהר"י בן מ"צ בכלאי' עיי' בסמוך. [11]) בכ"י ק"ט סינצה ובעה"ק שנ"ב סיצני. [12]) לאי"ט Sauerach, crespino. [13]) ותר"י א' לשמות י"ב, ח' העתיק מרורים: על תמכא ועולשין ייכלוניה. [14]) וגם הי' לעף פפלנ"צ 255 הביאו ופי' ע"י ל"י χονδρίλη וצ"ל κονδρίλη Gummi ausschwizende Pflanze וזה מ"ש או"מ הנ"ל وصمغی دارد مانند مصطکی וממנו נוזל הקטף. [15]) כ"ה לנכון בדפ"ר ובכ"י ק"ט ובדפו"ו עולשין ובדפא"מ עולתי. [16]) וא"כ אולי גזר רבינו עלת מלשי' עלה, מעלה את היין מן הכד. [17]) בדפו"ו בט"ס חבד.

אחר ידאון פי' ילכו התלמידים לביתם או תעדי כ ת ר[1]) היינו מגופה של חבית כלומ' פותחין כד אחרת לשתות התלמידים[2]). בפי' כל כתבי בגמ' כיצד נפלה דליקה (שבת קי"ט.) אשכח ביה מרגניתא זבנה בי"ג[3]) עיליתא דדינרי[4]) ובסוף פ' יש נוחלין בגמ' הכותב נכסיו (ב"ב קל"ג:) אזל זבן בוניתא[5]) קרעה אשכח בה מרגניתא וכו' עד שמוה ניהליה בי"ג עיליתא דדינרי[6]) פי' כלי קטן כמו אנטל. *[אחי"ה וכן פי' התוספו' בשבת ולא כרש"י ע"ש ונראה לי שהוא מל"פ הנ"ל] —

☞ עליתא Feuerwurm בסנהד' (ק"ח:) יש לנו מין אחר ועיליתא שמו בעל הערוך גרס אליתא ע"ש. *[אחי"ה ובע' אליתא (ח"א, ק"ח) גרס ר"ב עליתא אבל כגי' דכאן אי' בילק' איוב הנזכר בע' הנ"ל ע"ש ומ"ש] —

* עִם (מל"מ מלת היחס ופי' ג"כ ענין המשך זמן כהמלה עוד (während, so lange als קרוב לזה כל"מ יראוך עם שמש (תהלי' ע"ב, ה') פי' כל זמן שהשמש במציאות, ובדרז"ל שבת פ"א מ"ח עם השמש פי' בעוד השמש זרחה, והפכו שם פ"ב מ"ז יומ' פ"ז: עם חשכה.

עָם (מל"מ קבוץ המון אנשים משפה ודת אחת Volk; עם הארץ das Volk des Landes; niedriger Mensch. עָמַם בל"מ כהות אור -ver (dunkeln, verlöschen בברכו' בס"ג דפ' אלו דברים (נ"ג:) ובפסחים בפ' כיצד צולין בס"ג אין צולין[7]) (פסחי' ע"ה:[8]) איבעיא להו אוממות או עוממות .. ארזים לא עממוהו (יחזק' ל"א, ח') פי' עממוהו כהה אורם. תרג' כהה הנגע (ויקרי' י"ג, ו'. נ"ו) עַמָּא מכתשא. וכהתה כל רוח (יחזק' כ"א, י"ב) תרג' ותעמי[9]) כל רוחא. ועל שם כך קורין בור עם הארץ[10]). *[אחי"ה עָמַם בל"ע غم ענינו בהוראה ראשונה הסתר וכיסוי bedecken, vrhüllen והושאל לכהות ולחשיכה verdunkeln ונרדף עם עמי בל"ע عمى, غمى verdunkelt, blind sein ותרג' יועם זהב (איכ' ד', א') עמא דהב וכ"ה באיכ"ר פ' איכה יועם: איך עמא דהבא, ונאמר על כיהות השלהבת ברכו' נ"ג רע"ב דעמיא ואזלא על חולשת הקול, חולי' ל"ח. עמי קלא (הפכו עבי קלא), והושאל על כהות הרוח פי' צער תרג' נהמה (ישעי' נ"ט, י"א) עָמֵינוּ מן קדם בעלי דבבנא. רוח כהה (שם ס"א, ג') תרג' רוחהון דהות עמיא. ומזה תרג' יחזק' הנ"ל בערוך. הפעיל תנחו' סי' ז' עמיאל בן גמלי (במדי' י"ג, י"ב) הֶעֱמָה כחו על שאמר כי חזק הוא ממנו. ומשרש עמם תוספת' שבת רפ"ג גחלים שעממו ובבינוני: גחלים עוֹמְמוֹת פי' ר"ח בפסחי' כ"ז סע"א קרובות לכיבוי מלש' (יחזק' הנ"ל) ארזים לא עממוהו וכו' והוא כפי' הערוך וכ"ה ברש"י שם, ובויק"ר פכ"ו אי' גחלים עֲמוּמוֹת (בינוני פעול). פיעל ירו' ערלה פ"ג דס"ג. גידולי ערלה שעימֵמו. פלפל עִמֵּעם עיי"ע. אתפעל יתעממון, תרג' קהלת י"ב ב', ג'. השם עמיא = בל"ע غمّى Dunkelheit רות רבה פ' קטן וגדול: לעידן עמיא. ורבינו על פי גירס' דפ"ר גזר מזה ג"כ עם הארץ אבל גזרת עם היא מפעל עמם בל"ע عمّ התאסף יחד לחבורה אחת ומזה עֶמָם בל"ע عموم Gemeinschaft; عمّ Volk ועיי"ע עממי. ומרוב המצאו לא הביא רבינו ציונים לדבור עם הארץ (ובקצור ע"ה) והא לך סדר יפה לזה הדבור: ברכו' י"ג. מ"ג: מ"ז: נ"ב: נ"ז. ס"א. דמאי פ"א מ"ב. מ"ג פ"ב מ"ב, מ"ג, פ"ג מ"ד פ"ו מ"ט מ"ב. שביעי' פ"ה מ"ט, מעש' שני פ"ג מ"ג פ"ד מ"ו. שבת י"ג. ט"ו: כ"ג. ל"ב. ושם: ס"ג. קי"ד. קנ"ב. עירובי' י"ח: ל"ב. ל"ב: ל"ז: ל"ט. פסחי' מ"ב: מ"ט. ושם: ביצ' י"א: ל"ה: חגיגה י"ח: י"ט: כ'. כ"ב. ושם: כ"ג. כ"ה: כ"ו. תענית י"ד: סוכ' ל"ט. מ"ג: מגילי' י"ח. כ"ח. יבמו' קי"ד. כתובו' כ"ד. ס"ו: ק"א: קידוש' ע': גיטי' ס"א.

[1]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט בדפ"ר פיזי באסיל ואמי' אבל בדפו"ו כדאי' בש"ס בתר וט"ס הוא. [2]) ובגוף הדבר פי' כמו כן ר"ח וז"ל פי' עלת נקפת בכד כלומ' [כלין] שמוציאין בו היין נגע בתחתית החבית ולא נשאר יין בחבית יבעון נשרייא לקיניהון (אתערו בתר) [נ"ל שצ"ל או תעדי כתר] חברתה מינה פי' ילכו התלמידים לאהליהם או תוסר מגופת החבית אחרת וישארו במשתה היין וכו'. ונראה שבין ר"ח בין הערוך גורס כגי' כ"י ש"ס א"פ נשרייא לקיניהון או אעדי כתר חברתה מינה וכו' וכ"ה בדפ' שונצי' ושם או יעדי כתר אבל בדפו"ו רפ"ח או יעדי בתר וגי' בתר גם לפנינו וברש"י וט"ס הוא וצ"ל כתר וכדאי' ברש"י דפ"ש ופי' מגופת שבולטת מן החבית ככתר עיי' ד"ס עירו' צד ק"ב: [3]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע י"ב. [4]) בנו"ג בתליסר עיליתא דדינרי דהבא וכ"ה בילק' בראשי' ר' ט"ז ובילק' ישעי' ר' שנ"ו אבל לי' ג"כ בב"ב קל"ג: ושם עיליאתא, ולי' ברש"י ובתוספ' בשבת. [5]) בנו"ג ביניתא. [6]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג שמוה בתליסרי עיליאתא. [7]) כ"ה רק בדפו"ו. [8]) וכ"ה בשבת ע"ז רע"ב. [9]) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה לפנינו ובדפ"ר יתעים ובדפו"ו תתעמי ובדפא"מ יתעמי ובדפ' פיזי ובאסיל בט"ס יתעוום. [10]) כ"ה רק בדפ' ווינציי ובעה"ק שנ"ב.

ושם: ס"ב. נדרי' י"ד, כ', מ"ט, פ"ד: סוט' כ"ב, מ"ח, מ"ט, ע"ש, ב"ק צ"ה: ב"מ ל"ג: פ"ה, ושם: ב"ב ח', נ"ז: נ"ח, קס"ח, ע"ז ל"ט, ס"ט, ע': ע"ה: סנהד' כ': נ"ב: צ': צ"ד: צ"ו: שבועו' ט"ז, י"ח, ל': מכו' י"ז, הוריו' י"ג, עדיות פ"א מי"ד אבות פ"ב מ"ה פ"ג מ"י פ"ה מ"י מנחו' ל"א, צ"ט: בכורו' י"א: כ"ב, כ"ג: ל': ל"ו, חולי' ו': ט"ו, ל"ה, צ"ב, ק"ל: ערכי' ט"ו: קינין פ"ג מ"ו נדה ל': ל"ג: ל"ד, טהרו' פ"ד מ"ה פ"ז משנ' א', ב', ד', ה' פ"ח משנ' א' ב' ג', ה' פ"י מ"א מכשירי' פ"א מ"ג טבול יום פ"ד מ"ה[1], ובקבוץ עַמֵּי הארץ פסחי' מ"ד: ובלא"ר עמא דארעא סוט' מ"ט סע"א תרג' שה"ש ו', ה', ותרג' עם: עַמָּא וכ"ה בל"ס והושאל לכל בין להמון בין לתלמידי חכמים ברכו' מ"ה, מה עמא דבר עיי"ע דְּבַר (ח"ג י"ב, וש"נ), ירו' כלאי' רפ"ה דכ"ט ע"ד ירו' שבת פ"ז ד"י: כל עמא מודיי וכו' ירו' תרומו' פי"א דמ"ז ע"ד כל עמא רביין וכו' וכן בירו' ובבבלי כולי עלמא (עיי"ע עלם א') ואין חילוק ביניהם כי בסוט' מ"ח: אי' כל עמא ובסנהד' י"א, אי' עלמא עיי"ע עק וש"נ שהש"ר] —

עָמַד (מל"מ ענין קימת גוף או דבר על מצב ישר ובקומה זקופה aufrecht, emporgerichtet sein; בהפעיל hin — anstellen, Halt geben) בפ' ה' בתמיד (מ"ו) ראש המעמד[2] היה מעמיד את טמאין[3], פי' היו עומדין ישראל על הקרבנות בירושלים ויש להם ראש להעמידם לתפלה ורואין התמיד כדתנן בתעניו' בפ' בשלשה פרקים (כ"ו.) אילו הן המעמדות וכבר פי' בע' אנשי[4], בפ' ב' בכתובו' (כ"ח.) מעמד ומושב היה לפלוני במקום הזה[5], בס"ג דפ' המוכר פירו' לחבירו (ב"ב ק':) ת"ר אין פותחין משבעה מעמדות ומושבות למת כנגד הבל הבלים [אמר קהלת] וכבר פי' בע' ברך (א'), בבראש' רבה פ' פ"ג (פ"ב) ויהי בהקשותה: כתוב א' אומר (ישעי' ג', י"ג) נצב לריב ה' ועומד לדין עמים וכתוב אחד אומר (יואל ד', י"ב) כי שם אשב לשפט את כל הגוים [מסביב] כשדן את ישראל מעומד מקצר הדין ומפשר הדין[6] ולאומות דן מיושב מאריך ומדקדק בו[7], ובס"ג ד"פ מצות חליצה (יבמו' ק"ו.) ישיבתה זו היא עמידתה, פי' ישיבתה בלא יבום זו היא עמידתה וכך תתקיים יפה אמר לה והא ידעה[8] כלומ' יודעת זו כלום שאינו מתכוון לשם ייבום[9], בריש נגעים (פ"א מ"ג) להסגיר את העומד בסוף שבוע ראשון כדכתי' (ויק' י"ג, ל"ז) ואם בעיניו עמד הנתק[10], בר"ג דפ' כל הזבחי' שנתערבו (זבחי' ע"ד:) נפילה נמי ניבדקה קסבר עמדה[11] צריכה מעת לעת הלכה[12] צריכה בדיקה, עמוד החוזר (ברכו' כ"ה, וש"נ) פי' הרעי היוצא משפת החלחולת[13] ולח ובהיותו יבש יוצא כמין עמוד סילון הוא קילוח השתן שיוצא כמו הסילון כבר פירשנו בע' הדרקון[15] וירקון, בפ' תפלת השחר בגמ' רבי (נחמיה) [צ"ל נחוניה] (ברכות כ"ח:) נר ישראל עמוד הימני פי' ב' עמודים היו במקדש ועליהן כל הבנין[15], בפ"ק בערלה (מ"ז) המעמיד בשרף העלין פי' המדבק שברי כלים בקומום של ערלה, וי"א המעמיד בו חלב ומקפהו, — (א"ב לא דקדק המפרש מדבק שברי כלים כי בפי' אתמר בע"ז פ' אין מעמידין (ל"ה רע"ב) מפני מה אסרו גבינות של גוים רב נחמן בר יצחק אמר מפני שמעמידין אותה בשרף של ערלה)[16], בפרק (ב') [צ"ל ג'][17] בידים (מ"ד) ר' יהודה אומ' שבסוף אינו מטמא עד שיעשה עמוד, בריש עוקצי' (פ"א מ"ב) העומד שהוא מכוון כנגד האוכל, פי' „כשיזקינו הכרישים והקפלוטות והבצלים יעשו באמצעיתם כמין עמוד ובראשו תרמל ובו הזרע"[18], *[אחי"ה הפעל בקל יומא כ"א, אבות פ"ה מ"ה עומדים צפופים, ברכו' כ"ז סע"ב עמוד על רגלך ויעידו בך עמד ר"י על רגליו, חגיגה י"ב רע"ב עומדות

---

1) ובענין על מי הונח הכנוי עם הארץ עיי' תשו' הגאונים שערי תשובה סי' כ"ג וכ"ד עם פי' אי"י חים ותמצא נחת. 2) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"א וכ"ה בתמיד ובפסחי' פ"ב. ובדפ"ע המעמיד. 3) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"א אבל בדפ"ר פיז' וויניצי' טמא. 4) ר"ל באנשי משמר ח"א קס"ב. 5) עיי"ע מעמד. 6) בנו"ג בדין . . בדין. 7) בנו"ג מדקדק בדין ומאריך בדין. 8) בנו"ג ידעת ליה. 9) ועיי' פירש"י. 10) כ"ה נכון בכ"י ק"ט אבל בדפ"ע נגע, או צ"ל: וחנה הנגע עמד בעיניו (שם ה') וכן הביא זה הפסוק הר"ש ע"ש. 11) כ"ב בכ"י ובדפ"ר ואמ' ובדפו"ו נשמט בטעות. 12) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובשאר כ"י אבל בדפ"ר הילכת' ובדפ"ע אחריי הילכך! 13) כ"ה נכון בכ"י ובדא"ם אבל בדפ"ר וויניצי' חלוחלת. 14) ע"ש בח"ג ק"צ ומ"ש לתיקון המעוות שם מע' הנוכחי. 15) עיי' מ"א ז' כ"א ועיי' פירש"י בברכות. 16) ולא נהירא לי מ"ש ר"ב וכי לא אפשר ששרף עושה ב' פעולות? מעמידין על ידו החלב לעשות גבינות וגם מדבקין בו שברי כלים וב' פעולות האלה כתבן רבינו. 17) בדפ"ע אי' בפ' ב' ובכ"י ק"ט בפ' ד' ובכ"י ה"ב רק בפ' וצ"ל בפ' ג'. 18) ע"כ הועתק מפי' רח"ג בסד"ט צד 42 ותביאו הר"ש בשם הערוך.

ואין יודעות על מה הן עומדות הארץ על מה עומדת על העמודי׳ וכו׳, חולי׳ כ״ד: והיה עומד על רגליו וכו׳, כלאי׳ פ״ד מ״ד ירוש׳ כלאי׳ פ״ד דכ״ט: עם העומד מרובה על הפרוץ, תעני׳ ט״ו. עמדו בתפילה, מגיל׳ כ״א. הקורא מגילה עומד וכו׳ ירו׳ סנהד׳ פ״ח דכ״ו: עמד בדין, ירוש׳ סוט׳ פ״ט דכ״ד. עיי״ע אשכול. ירו׳ ברכו׳ פ״ב ד״ה ע״ג עמד על חמשים עמד על ארבעים, ב״מ מ״ז: אינו עומד בדבורו, קידו׳ ע״א: עומד בחצי ימיו, ב״ק ע״ט סע״ב וש״נ רוב צבור יכולין לעמוד בה. על דרך ל״מ נאמר על נגעים העומד בסוף שבוע הראשון וכו׳ עיי׳ נגעי׳ פ״א מ״ג והלאה ועיי׳ לעיל. והושאל להקפת חלב ע״ז ל״ה: חלב טהור עומד חלב טמא אינו עומד. פועל בבינוני מגיל׳ כ״א. היה לומדין מעומד וכו׳, גיטי׳ ע׳. אכל מעומד, ברכו׳ ל׳: תפלה מעומד, שבועו׳ ל״ח: שבועה מעומד, מ״ק כ׳: כ״א קריעה.. מעומד, ירו׳ ברכו׳ רפ״ב ד״ד. צריך לקבל עליו עול מ״ש מעומד. ספרי שופטי׳ פ׳ קנ״ה שירות.. מעומד. הפעיל אבות פ״א מ״א העמידו תלמידים הרבה. במד״ר פי״ד העמיד בנים ספרי בהעלתך פ׳ ע״ח העמיד מהם המקום סופרים וכו׳, יבמו׳ ס״ב: הם הם העמידו תורה, סנהד׳ ז׳: כל המעמיד דיין שאינו הגון וכו׳ קהל״ר פ׳ והארץ מה עומדת (קהלי א׳, ב׳) מעמדת. שבת ס׳. הכל הולך אחר המעמיד. על הקפת חלב בקיבה נאמר מעמידין עיי׳ ע״ז כ״ט: ל״ד: והלאה חולי׳ קט״ז: ערלי׳ פ״א מ״ז עיי׳ לעיל. פסחי׳ קי״ט. ממונו של אדם שמעמידו על רגליו. סנהד׳ ע״ב. חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, שם צ״ג: מעמידין על עצמן בשעה שנצרכין לנקביהם. והשם המופשט עֲמִידָה הפכה ישיבה. שבועו׳ ל׳: בעדים ד״ה בעמידה, דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה עיי׳ במד״ר רפ״ב ושם פי״א. כתובו׳ קי״א. אל תרבה בעמידה וכו׳, שם: ישיבה שאין בה סמיכה עמידה טובה הימנה, ירו׳ כתובו׳ פ״ד דכ״ח: עמידת בית דין, סוט׳ ל״ט. אין עמידה אלא שתיקה, ברכו׳ ו׳: אין עמידה אלא תפלה, ירוש׳ ביכורי׳ פ״ג דס״ה ע״ג, ירוש׳ ר״ה פ״א דנ״ז: אני הוא שקיימתי עמידת זקן תחילה, והקבוץ ירו׳ עירו׳ רפ״ה דכ״ב: כל עמידות שעמד לפני אחיה השילוני רבו וכו׳, ירו׳ יומ׳ פ״א דל״ח סע״ב ז׳ עמידות.. י״ד עמידות. ועוד ענין עמידה קיום יבמו׳ ק״ו.

עיי׳ לעיל. במד״ר מ״ב אם אין אתה נותן חול בסיד אין לו עמידה כך אם אין ישראל אין האומות יכולין לעמוד. פסיקת׳ רבתי פ״י אין לאלו עמידה ולא ישועה„ ועוד השם המופשט עֳמָדָה (תחת הַעֲמָדָה על דרך עֱלֵם עיי״ע) ירו׳ מעש׳ שני ספ״ג דנ״ד ע״ג עמדה והערכה. ובינוני פועל הקבוץ נקבה במקום השם המופשט עוֹמְדוֹת (das Stehen) ירו׳ שבת פ״י די״ב ע״ג שמשתי את אבי עומדות וכו׳, ירו׳ חגיג׳ רפ״ג דע״ח ע״ד שמשתי את ר״ע עומדות וכו׳. ומל״מ עַמּוּד Säule ובלא״ר עַמּוּדָא ירו׳ ברכו׳ פ״ט די״ג. ועומד אחורי העמוד ומתפלל וכו׳ ובהשאילה שמ״ר ספ״ב במקום עמודו של עולם אתה עומד וכו׳ ר״ל במעמדו של אברהם שאמר הנני. והוא תואר השם לריב״ז ברכו׳ כ״ח: עיי׳ לעיל בערוך. והושאל לכל שדמיונו כעמוד שמ״ר פ״א נעשה צוארו כעמוד של שן. והושאל לעלות השחר ברכו׳ פ״א מ״א עמוד השחר והוא כמו בתר״י א׳ לבראשי׳ ל״ב, כ״ד עמוד קריצתא. כתובו׳ י״ז. ס״ב. עמודא דנורא והוא כל״מ עמוד האש. והושאל לניצוץ וקילוח המים ע״ז ע״ג. נפיש עמודיה, ועוד לקילוח השתן עיין ברכו׳ כ״ה. וש״נ ועיי׳ לעיל. ועוד לעץ שהספר נגלל עליו ב״ב י״ג סע״ב כדי לגול עמוד וע״ש פירש״י, ידים פ״ג מ״ג עיי׳ לעיל, ירו׳ מגיל׳ פ״א דע״א ע״ד ועושין עמוד לספר בסופו לתורה מיכן ומיכן לפיכך גוללין הספר לתחילתו והתורה לאמצעיתה עיי׳ ר״ש לידים הנ״ל, ירוש׳ מגיל׳ שם דע״א ע״ג ווים של תורה דומים לעמודים, ונקרא לב הבצל וכדומה עמוד עוקצי׳ פ״א מ״ב. מ״ג עיי׳ לעיל, תוספת׳ טבול יום פ״ג (רפ״ג דעוקצי׳) הנוגע בעמוד[1]) — והקבוץ ב״ר ס״פ ל״ד תרתן עמודין, מ״ק כ״ה. עמודי דקיסרי, ירו׳ ע״ז פ״ג דמ״ב ע״ג עמוּדַיָּא דקיסרין, ברכו׳ ח׳. ביני עמוּדֵי ועיי׳ תרג׳ לשמות כ״ז, י׳ והלאה, והושאל לתקיפין בתרג׳ ירו׳ א׳ לבראשי׳ מ״ו כ״ח עמודיא דארעא] —

עמד (= עמדה, עומדה בל״א [illegible] פעילה; עמידה בל״ס [illegible] בל״פ הישנ׳ mâeza השתן Urin) ירושלמי ברי״ש[2]) פ׳ אמר ר״ע (רפ״ט די״א ע״ד) לא רצה לקרות עמדה וקורין אותה עמידה. ובב״ר (פל״ט) עמלא ככתוב בע׳ הרהון. — (א״ב בל״י עביט של מי רגלים). *[אחי״ה בע׳ הרהון (ח״ג, רמ״ב) העירותי כבר כי כוונת ר״ב על ל״י ἀμίς,

[1]) בלש׳ עברי החדש׳ נקרא עוד עמוד עבר הספר שנק׳ ג״כ בל״א Columne. ועוד נקרא העמוד מקום שעומד הש״ץ לתפלה Vorbeterpult ועיי׳ ג״כ מ״ב י״א, י״ד והנה המלך עמד על העמוד. [2]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט וה״ב.

ἴδος אבל לי נראה ברור כי הוא ל"פ הנ"ל וכבר הארכתי בכל הענין כפי גירסאות שונות בע' הרהון ועל לשון עמידה שהוא מי רגלים נופל לשון עמדה כדאי' בירו' שבת או עומדה כדאי' בירוש' ע"ז פ"ג דמ"ג סע"א והוּא ל"פ הנ"ל פי' פעולה והוא בינוני פעול מן اماد פעל ועשה ויותר נכון להביא בינוני פועל امای פירוש פועל Arbeiter ודע כי בע' הרהון הבאתי גי' כ"י פאריז שאי' בב"ר בזה"ל לא זכה להקרות בן העמד הרי הוא נקרא ב ן ה ע מ א ורציתי להגיה בן העמלָא עַ"ש ואולי לפי מה שאמרתי כאן כי בל"פ اما، امای פי' פועל ועובד תתכן גי' כ"י בן העמא רק הוצרכו להפך הסדר כזה: לא זכה להקרות בן העמא הרי הוא נקרא בן העמד ולפי זה עולה יפה גי' רבינו בשם ב"ר בע' הרהון רק שם הגי' בן ה ע מ ל והוא בל"ע ג"כ פועל ועובד ע"ש ומ"ש] —

* עָמַד (כמו אָמַד ‎(abmessen, abschätzen ירוש' נזיר ספ"ט דנ"ח. עמדוהו למיתה ושם ג"כ אמדוהו ותחת אלא בשלא אמדוהו למיתה כדאי' שם אי' בירו' סנהד' ע"ט דכ"ז. אלא בשלא עמדוהו למיתה. והשם ירו' נזיר שם עוֹמֶד האמצעי. ושם: שני עומדין רבים על עומד אחד ובירו' סנהד' שם: שני (אמודין) [צ"ל אומדין] רבים על עומד אחד, ושם איזה פעמים: עומד של טעות (היתה) [צ"ל היה]. תמיד פ"ב מ"ה בעומד חמש סאים גחלים וגי' רבינו בע' אמד: באומד. והשם המופשט ירו' סנהד' שם אפי' מת בעמידה ראשונה ובירו' נזיר שם בט"ס מחמת ע מ ד ה ראשונה.

* עֲמוּדָא (שם מקום) ירו' דמאי פ"ב דכ"ב ע"ג ע"ג פונדקא דעמודא.

* עוֹמְדוֹת עיי"ע עמד א'.

עמה (= אִימָה ‎(Spinnrockenstock בצמר שעל גבי העימה (כלי' פרק כ"א, מ"א). ס"א אימה[1] וכבר פירשנו במקומו[2].

* עמיטתא (= אמיטתא פי' חשך אפילה dichte ‎(Finsterniss וכ"ה בל"ס עיי"ע הנ"ל בח"א, קט"ז ועי' אימטין שם וע' חוטמא (ח"ג תכ"ח) ושם הביא רבינו תר"י א' ועלטה היה (בראשי' ט"ו, י"ז) וחוממא הוה וכבר העירותי שהוא כמו עומטא ובב"ר פמ"ד הובא באל"ף ועלטה היה ואמיטתה הות עיי' מ"ש ה' מהר"א וויים בספרו דור דור ודורשיו ח"ג, 254 הערה 5.

* עֲמִי, עֲמָא (מל"ע عمی غمی) עיי"ע עָם. ושם עַמְיָא.

עָמַל (מל"מ ענין יגיעה כבדה ;sich abmühen עֲמִילָא לפע"ד מל"י ורו' עיי' בפנים) (בפ' [צ"ל בסוף פ'] חבית (שבת קמ"ז סע"א) אבל לא מתעמלין. פי' „פושטין ומקפלין זרועותיהן לפניהם ולאחריהם וכן רגליהן ע"ג יריכותיהן ומתחממין ומזיעין והוא כמין מעשה רפואה ואסור"[3]. בפ' כל שעה בגמ' אלו דברים (פסחי' ל"ז.) אם אמרו בפת עמילה יאמרו בפת שאינה עמילה. פי' פת עמלה לחם הפנים שהיו בה ש' דחיפות ביד ות"ק בעיטות ברגל[4]. פת עמילה דפ' במה אשה (שבת ס"ב סע"ב) כבר פי' בע' יין. *[אחיי"ה לדעת רבינו ורש"י עמילא ג"כ נגזר מפעל עמל, אבל יותר נראה שהוא ל"י ἄμυλον = amilum פי' סולת נקייה שעשויה בלי טחינת ריחים[5]) וסומכוס העתיק צפיחית (שמות ט"ז, ל"א) ע"י ἄμυλος וזה ענין עמילן עיי"ע — ומה שענינו ל"מ פי' יגיעה כבדה אי' הפיעל בשבת קמ"ז: מפני שמְעַמֶּלֶת ומרפא. ה ת פ ע ל ירו' פיאה פ"ח דכ"א. שלקח . . סוס אחד להתעמל בו. בתוספת' פיאה פ"ו שהיה מתעמל בו[6]), תוספת' שבת ספט"ז (י"ז) אין רצין בשבת כדי להתעמל וכו'. והתואר עָמֵל ברכו' כ"ח: אני עמל והם עֲמֵלִים אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אבות פ"ב מ"ב כל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים. ובלא"ר עמילא בל"ס עָמְלָא ב"ר פל"ט תמן קריין לפועלא טבא עמילא אבל עיי"ע הרהון וע' עמד ב'[7]). והשם עָמָל ברכו' י"ז. אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה. ב"ר פל"ט בית עמל עיי"ע הרהון. ובלא"ר עֲמַל תרג' בראש' ג', י"ז; ט"א, נ"א; לדברי' כ"ו, ז'] —

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובפי' רה"ג לכלי' פכ"א מ"א ובדפ"ע כאן ובע' אימא אי' באל"ף בסוף אבל כפי משפט לשון פרסי' צ"ל בה"א בסוף וכ"ה ברמב"ם ובמשניות ובכלי' פי"א מ"ו. [2]) עיי"ע אימא ח"א, ס"ט: ועה"ק שנ"ב פי' הוא רוקן ב"א (Rocken) שטוות בו הנשים. [3]) הועתק מפי' ר"ח בש"ס ווילנא שבת קמ"ז: [4]) כיון למנחו' ע"ו. ע"ש ובע' בעט וכן פירש"י בפסחי' ע"ש. [5]) עיי' פליניאוס י"ח, י"ז amylum ex tritico ac siligine . . adpellatum ab eo quod sine mola fiat וכן פי' או"מ יוני': Etym. M ἄμυλος . . βρῶμα, τὸ μὴ πεπτωκὸς ὑπὸ μύλωνα. [6]) בכתובו' ס"ז: לי. [7]) ולגי' רבינו עמלא תתכן זו המלה הסורית.

עָמָל (= עַמְלָא פי' מע' הקודם יגיעה והיינו הוצאות שיגיע בהן Kostenaufwand) בפ' שנים אוחזין בגמ' מצא שטרי (ב"מ ט"ו.) אינון ועמליהון ושבחיהון פי' אינון דמיהן עמליהון הוצאותיהן שבחיהן מה שמשביחין. *[אחי"ה וכן פי' התוספו' ב"מ ד"ה תדע וז"ל ועמליהון היינו הוצאה ושבחיהון היינו השבח היתר על היציאה ע"כ וכן מוכח מפי' הראב"ד הובא בשט"מ בסוגי'] —

עמל (= עמילן נ"ל מל"י ורו' שבע' עמל א' dünner Kuchen) בפ' אילו עוברין (פסחי' מ"ב.) ועמילן של טבחים. בפ' השוכר את הפועלי' בגמ' מעשה (ב"מ פ"ו:) הללו לעמילן של טבחים. פי' „הפת שעושין לשאוב הזוהמא של קדירה". — (א"ב פי' בל"י ורו' חטה או מין דגן השרוי במים עד היותו רך ונכתש עד הפרד המורסן ושט על פני המים וכאשר יושפכו המים והוסר המורסן יושם בכלי חרש חדשים הדגן תחת השמש עד יבושת כל הלחות ועושים המבשלים ממנו מאכלים שונים אבל בירוש' (פסחי' רפ"ג דכ"ט ע"ד) אמר ר' חייא בר בא לעמילן מביא מלילות שלא הביאו שליש וכותשן פי' עמלן בל"י באופן אחר מלילות או עומר שבלים ובזה תדע כי הלכו חז"ל בפירוש מלות הרבה אחר לשון יוני). *[אחי"ה אופן שני פירושיו נהגו בכבדות כי ר"ב כיון על ל"י ἄμαλος פי' רך ועוד ἄμαλλα עומר שבלים ונ"ל מל"י הנ"ל כעין צפיחית שנאפה מסולת נקיה ודק מאוד. ואפשר שלא היו אופין אותה רק משימין אותה עפ"י הקדרה לשאוב החמימות ורבינו פי' כפי' ר"ח בפסחי' שהוא עפ"י פי' הש"ס פסחי' מ"ב: וירוש' פסחי' רפ"ג דכ"ט ע"ד ועוד עיי"ע כלידון. ועה"ק שנ"ב לועזו ע"י שטירץ בל"א eingerührter Mehlbrei = Sterz] —

עמל (= עמלא כמו עמל ב' מל"ע عملة שכר הפעולה Erwerb, Arbeitslohn ואצל רז"ל שכירות הבית Miethzins) בס"ג דפ' מציאת האשה (כתוב' ס"ט.) ובר"ג דפ' המוכר את הבית בסמך דמוכר את החצר (ב"ב ס"ז רע"א) מגבינן מעמלא דבתי[1] פי' „משכירות הבתים". *[אחי"ה הועתק מפי' רגמ"ה לב"ב וכ"ה בפירשב"ם ועיי' פירש"י בכתובו' והתוספ' שם ולב"ב. ולא ידעתי לָמה הפריד רבינו זה הע' מע' עמל ב' אשר שם מקומו] —

עֲמָלֵק (Amalek) בפסיקת' דזכור (פסיקת' דר"כ צד כ"ו:) עם ילק[2] פרח כהדין זחלא[3] עם לק שבא ללוק דמן של ישראל. *[אחי"ה בנו"ג ד"א עם לק שבא וכו' ועיי' מ"ש המו"ל ושם הביא מה שיסד הפייטן ביוצר פ' זכר: זכור חנט מני עמלקי עם כילק לאבד חלקי ירוע כבירים לעין כל ללוקקי. והרבה דרשו רז"ל ובמדרשי' בענין עמלק עיי' פסיקת' רבתי פ' זכר פ' י"ב ופסיקת' דר"כ שם ועוד עיי"ע זמר (= זמורה) ח"ג, ש'. ועיי' ברכו' נ"ח סע"א, ב"ר פס"ב ופנ"ג שמ"ר פ' כ"ג, כ"ה, כ"ז; ויק"ר פל"ב במדר"ר פי"ג] —

עֲמָמֵי (מל"ע عمّ כמו עָם בל"מ וענינו בני העם זולת עם ישראל וגם היחיד מן האומות העולם Heide, Nichtjude) אפשר בעממי (ר"ה כ'.) כבר פירשנו בע' מת. *[אחי"ה וכנ"ה בשבת קל"ט: יתעסקו בו עממין, יומא ע"א: בני עממין והיחיד באיכ"ר פ' רבתי: וגַמְּלָא עֲמָם. דגמלא עמם מנא את ידע וכו' פי' מנהיג הגמל הוא גוי. והתואר נקבה בתרג' שני לאסתר ב', ט' לפום עולימתא עממאיתא פי' לעלמה גויית — וכבר בדניאל ז', י"ד וכל עממיא אמיא ולשניא] —

עַמּוֹן (= עַמּוֹנִי der Ammoniter, ammonitisch ולנקבה עַמּוֹנִית) בספ"ק ביבמות (ט"ז.) שעל מדוכה זו ישב חגי הנביא ואמר ג' דברים צרת הבת אסורה עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית, ובר"ג דחגיג' (ג':) הלכה למשה מסיני עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית כדי שיהו עניים סומכין עליהן שיהו מתפרנסין מהן. פי' קדושה ראשונה (שם) מה שקדשו עולי מצרים שיהא בה קדושת שביעית קדושה לשעתה כל זמן שדרו ישראל בה ולא קדשוה לעתיד לבא לאחר שנתחרבה ועולי בבל כשעלו לא קידשוה והניחום שלא יהא בהן קדושת שביעית. *[אחי"ה ועיי' ג"כ ירו' יבמו' פ"ח ד"ט ע"ג עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית, ירו' סנהד' פ"י דכ"ח ע"ד יין

[1] בכתובו' בט"ס דביתיה. [2] וכ"ה בכ"י פארמ' וא"פ ובנו"ג לק ובילקי' בשלח ס' ר' רס"ב חסרות: עם ילק. [3] וכ"ה בכ"י הנ"ל ובנו"ג דחלא.

העמוני — ירו' נדרי' רפ"ג דל"ז ע"ד עומני ט"ס עיי"ע מסוסטלא] —

עָמוֹס (שם נביא ונדרש מל"ע غمض קשה לשון ודבור והתואר غامض schwerverständlich) בויק"ר פ' צו (פ"י) אהבת צדק: שלחתי את עמוס היו קורין אותו (פסילוסא) [צ"ל פסילוס] [1] אמרין הקב"ה לא הוה ליה לאשרויי שכינתיה אלא על הדין פסילוסא פי' [2] קטיע לישנא דאמר, רב פנחס למה נקרא שמו עמוס על שם שהיה עמוס בלשונו — (א"ב פסילוס בל"י נלעג לשון). *[אחי"ה ועוד עיי"ע פסילוס במו"ע ורבינו רמז רק על ע' עמוס. ובפסיקת' דר"כ הגי' שלחתי את עמוס והיו קורין אותו פסילוסא [3] א"ר פנחס למה נקרא שמו עמוס שהיה פסילוס בלשונו אמרו הניח הקב"ה את כל עולמו והשרה שכינתו על הדין פסילוסא על הדין קטיע לישנא ע"כ וכ"ה בילק' הנ"ל ובקהל"ר בראשו אי' למה נקרא שמו עמוס א"ר פנחס שהיה עמוס בלשונו אמרו אנשי דורו הניח הקב"ה את כל בריותיו ולא השרה שכינתו אלא על הדין קטיע לישנא פסילוסא. ונ"ל שדרש עמוס מל"ע הנ"ל שפי' נלעג לשון ומפי' מ"כ לריש קהלת נראה שערוך יותר שלם היה לפניו] —

*עָמַס (מל"מ ענין טעינת משא beladen, belasten) שהש"ר פ' שימני: עומסי גרנות, תנחומ' פקודי סי' ג' נותנין עליו משא והוא מעומס מן בנים ובנות. והשם עוֹמֶס בכנוי סנהד' ק'. מלא עוֹמְסוֹ. והשם המופשט שמ"ר רפ"ד אין נשיאה אלא לשון עמיסה. — תרג' כ"י לאיוב עיי' סוף ע' עמץ.

*עימאוס, עימאום (Ἐμμαούμ= Ἐμμαούς, Emaus) כריתו' ט"ו. מכו' י"ד. עיי"ע אמאוס. ומזה התואר פסחי' כ"ב: וש"נ שמעון העימסוני [4] ואמרי לה נחמיה העימסוני היה דורש כל אתים שבתורה וכו' ולדעת ה' דערענבורג יש להגיה או להשותו עם נחום איש גם זו = גמזו (עיי"ע) כי גם הוא דרש כל אתין שבתורה (חגיג' י"ב סע"ב) וא"כ עימסוני כמו גימזוני (על דרך שילוני מן שילו) וא"כ היטב הגיה הח' באכער (אגדה של תנאים 63) בירו' ברכו' י"ד: ירו' סוט' ד"י ע"ג תחת נחמיה עימסוני שימש את ר"ע כזה ר"ע שימש את ר' נחמיה עימסוני עפ"י חגיג' הנ"ל ועוד עיי' ברכו' כ"ב. — ובירושלמי ב"מ ספ"ד ד"ט ע"ד ר' יעקב עמסוניא.

עִמְעֵם (א') פלפל מן עמם בל"ע عمّ התאסף יחד zusammen schaaren, sich zusammen thun; ב') פלפל מן עמם = עמי בל"ע عمى ענין כהות verdunkeln) ירושלמי בפ"ק בשבת (פ"א ד"ג ע"ג) עמעמו עליה והתירוה פת של גוים במקום שאין פת ישראל מצוי מפני חיי נפש. — (א"ב תרג' ועיניו השע (ישעי' ו', י') ועינוהי עמעם) *[אחי"ה ר"ב טעה במח"כ כי זה מהוראה שניה. כי עמעמו בירו' שבת איזה פעמים פירושו התאספו יחד ונמנו וגמרו וכנ"ה בירו' שביעי' פ"ח דל"ח. ירו' מעש' שני רפ"ג דנ"ד רע"א וירוש' ע"ז פ"ב דמ"א ע"ד ובבלי ע"ז ל"ו. אי' נמנו. ירו' ר"ה רפ"ג דנ"ח ע"ג מעמעמין על הנראה לעברו ואין מעמעמין על שלא נראה לקדשו פי' חברו עליו בחבילות של קושיות ובבבלי ר"ה כ'. אי' מאיימין והושאל לזימון (sich aufraffen) ירו' ברכו' פ"ה ד"ט סע"ג בתחלה מסרב שנייה מעמעם וכו' ופי' מהרש"ס ומהרי"ף מגמגם! והשם ירו' שבת וירו' שביעי' וירו' מ"ש וירו' ע"ז הנ"ל וכי יש עימעום לאיסור, וירו' שבת וירוש' שביעי' וירוש' מ"ש מהלכות של עימעום היא כלומר הלכות שנמנו בקבוץ חכמים וירושלמי שבת גם כן מהלכות של עימום היא. — ב') ענין כהות תרג' קהלת י"ב, ב' ובבי עינך . . עד דלא יתעממון, ושם ג' ויתעממון עינך. ובפַּלְעֵל תרג' ישעי' הנ"ל עַמְעַם. במד"ר פ"ט דרש ונעלם מעיני אישה (במדי' ה', י"ג) ולא שיהא בעלה רואה ומעמם. ירוש' סוט' פ"ט דכ"ג ע"ד ועינינו לא ראו (דברי' כ"א, ז') לא

[1] וכ"ה בויק"ר ובילק' ישעי' רי ש"ז וכ"ה בע' פסילוס והוא ל"י ψελλός אבל בפסיק' דר"כ פ' נחמו צד קכ"ה אי' ג"כ פסילוסא. [2] אולי צ"ל פסי' והוא קצור מן פסיקתא וכיון לפסיקתי' דר"כ צד קכ"ה כי בלא זה קצת צ"ע למה לא הביא רבינו גם הפסיקתי' ובפרט שסגנון לשון הערוך עולה בקנה אחד עם לשון הפסיקתי' ולא עם לשון של ויק"ר דשם ליי' מן פסילוס הראשון עד פסילוס האחרון ואולי המעתיק היה מדלגו ויש להשלימו מבערוך וחראיה מריש קהלי' ע"ש אבל גם שם לשון המדרש קצת משונה מלשון הערוך אבל אם נגרום פסיקתי' במקום פי' של ערוך הכל נכון ובא רבינו להוסיף על של ויק"ר לומר כי בפסיקתי' אי' עוד הלשון: קטיע לישנא. והמו"ל תחכם ר"ש באבער העיר בפסיקתי' שם אות נ"ג כי מלת פי' בא מערוך בפסיקתו ורד"ק ריש עמוס הביא לשון הדרוש בסיגנון לשון הערוך מבלי שהזכירו. [3] בילק' ישעי' שם בשם הפסיקתי' פסילוס. [4] כ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג העמסוני.

ראינהו והנחנוהו ועימעמנו על דינו. ירו' סנהד' ספ"ה דכ"ג. ולמה דנין אלו כנגד אלו שלא יראה דין זה יוצא מְעֻמְעָם] —

עמץ (מל"ס עָמַץ בל"ע عمص והוא כמו עָצַם בל"מ ענין כבישת עיין das Auge zudrücken) בחלק בגמ' עדת קרח (סנה' ק"י רע"א) כל דחמי לה דהיא[1] שלהא[2] ערטיל עמיץ עינוי ואזיל פי' כמו (ישעי' ל"ג, ט"ו) עוצם עיניו. — (א"ב ומזה ענין אין מעמצין את המת במשנה דפ' השואל בשבת (קנ"א:) ובעל הערוך גרס מאמצין בע' אמץ, ובנוסחאות נשמטה כל הגי'). *[אחי"ה לא נשמטה כי אם אי' בגי' אחרת וז"ל הש"ס בסנה' ק"ט סע"ב וק"י רע"א אותבה על בבא וסתרתה למזיה כל דאתא חזיה הדר וכ"ה בילק' ריש קרח ובילק' משלי ר' תתק"ן ובתנחו' קרח סי' י'. ע"ש ופי' דברי הערוך מי שראוה (אשתו של און בן פלת) כשהיתה ערומה[3] - עצם עיניו והלך. וגי' אחרת היתה לרבינו בזו ההגדה גם בדבור הקודם לזה עיי"ע צמת. ובענין שינויי נוסחאות לזה דשבת קנ"א: עיי"ע אמץ ומ"ש, ושם בשבת הרוצה שית עמצו עיניו של מת כ"ה בכ"י ש"ס וכן בעי"ן אי' בכל הדפוסי' הישנים עד לובלין עיי' ד"ס שבת צד קפ"ג: וכן בתוספת' כ"י אירפ' לשבת רפי"ז (י"ח) הרוצה לעמץ עיניו של מת וכו' אבל גם שם בסמוך: והן מתאמצות מאיליהן. ביצ' כ"ב סע"א קא עמיץ ופתח פי' סוגר ופותח ריסי עיניו — ודע כי בכ"י ק"ט הגי' בכל הע' עמס בס' וכ"ה בתרג' כ"י לאיוב ט"ז, ט' להעתקת חרק: עמס עלי בככוהי] —

עֵמֶק (מל"מ שם תואר לבקעה ועמוקה מסביב Thal, Ebene) בבראשי' רבה פמ"ב עמק השדים (בראשי' י"ד, ג') ג' שמות נקראו לו עמק שדים שהיה מגדל סדינין[4], שהיה[5] עשוי שדים שדים[6], שמניק את בניו כשדים. עמק שוה ששם הושוו כל אומות העולם וקצצו ארזים ועשו לו בימה גדולה והושיבוהו למעלה ממנה והיו מקלסין לפניו ואומרי' שמעני אדני וכו'[7]. [עמק] סוכות שהיה מסוכך באילנות וכו'. ובפ' פ"ה[8] (לפנינו פ' פ"ד) וישלחהו מעמק חברון (בראשית ל"ז, י"ד) והלא אין חברון אלא בהר ואתה אמרת מעמק א"ר אחא הלך להשלים [אותה] העצה העמוקה שנתן הקב"ה בינו ובין חבירו הנאה[9] הקבור בחברון ועבדום וענו אותם וגו' (בראשי' ט"ו, י"ג). בפ"ק בסוט' בגמ' אבשלום (י' סע"ב) את מצבת אשר בעמק המלך (ש"ב י"ח, י"ח) בעצה עמוקה במלכו של עולם שנא' (ש"ב י"ב, י"א) הנני מקים עליך רעה מביתך כיוצא בדבר אתה אומ' (בראשית שם) וישלחהו מעמק וכו'. בילמדנו ה' הולך לפניהם יומם (תנחומ' בשלח סי' ה') וקבצתי את כל הגוים והורדתים אל עמק יהושפט ונשפטתי אותם[10] שם (יואל ד', ב') על ע"ז ועל ג"ע ועל שפיכת דמים לא כתיב אלא על עמי ונחלתי ישראל. *[אחי"ה ובמד' שו"ט סוף מזמור ח' הביא זה הפסוק והוסיף לומר: ואין עמק ששמו יהושפט ומהו עמק יהושפט שישפט הקב"ה את הגוים ע"כ ודרש יהושפט: יה שופט ועיי' ג"כ פירש"י ביואל שם, וכן דרש שם השו"ט עמק החרוץ (יואל ד' י"ד) ועיי' גיאג' לנייבויער 51. עמק שביהודה . . עמק שבגליל ירו' שביעי' פ"י דל"ח ע"ד. תעני' כ"א סע"א עיי"ע עמק ג' וש"נ פי' הרמב"ם שהוא מענין עמק דכאן. ומזה גם עוֹמֶק בל"מ עֹמֶק הפכו רום die Tiefe, Tiefland; בלא"ר וס' עומקא ב"ב ס"א. ס"ג: ס"ד רע"א עומקא ורומא. ב"ר ספ"נ סדום בעומקא הוה. והקבוץ עומקַיָא תרג' יונ' ב', ד'; בעומקי ימא תרג' יחזק' כ"ז, ל"ד וכן עִמְקָא תרג' ישעי' ל', ל"ג והקבוץ עמקֵי תרג' תהלי' ס"ט, ג'. ובהשאילה פסחי' נ"ד: עומק הדין, מגיל' ג' רע"ב עירו' ס"ג: בעומקה של הלכה, ב"מ ק"ז: נחית לעומקא דדינא, ב"ק ל"ט סע"א נחית לעומקיה דדינא. והתואר נקבה העצה העמוקה ב"ר וסוט' הנ"ל ובלא"ר וסו' תעני' כ"ג: דוכתא עמיקתא, ב"ר ר"פ ס"ג מילתא עמיקתא ועיי' תרג' משלי כ"ב, י"ד; כ"ה, ג' וכן הושאל כדרך ל"מ (ישעי' ל"ג, י"ט) לכבדות הלשון עיי' תרג' שם. כבד לשון (שמות ד', י') תרג' עמיק לישון — והפעל ממנו בהפעיל שבת ל"ג סע"א מעמיקין לו גיהנם] —

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע דהוא. [2]) בכ"י ק"ט, ובדפ"ע שלחה. [3]) ועיי"ע ערטל. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט ועיי"ע ומ"ש ובדפ"ע סדנין וכ"ה במיוחס לרש"י ובנו"ג סדנים. [5]) בנו"ג כאן ובסמוך ד"א שהיה . . ד"א שהוא מניק. [6]) כ"ה נכון בדפו"ו ואמ' ובכ"י ק"ט וה"ב אבל בדפ"ר ופיז' סדים סדים, ובנו"ג שדים שדים תלמים ונראה שהוא בא מגליון פנימה ותפס ל"מ (איוב ל"ט, י') אם ישדד עמקים פי' ענין עשיית תלמים ועוד עיי' במיוחס לרש"י וילקי' לך לך ר' ע"ז לא גרס לה תלמים. [7]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט כי רבינו היה מקצר. [8]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וכצ"ל בכ"י ה"ב תחת פ' כ"ה וצ"ל פ"ה ובדפ"ע בטעות פ"א. [9]) ודרש הברון: חבר הנאה. [10]) במקרא: עמם.

עמק מל"מ עָמוֹק של ע' הקודם והושאל למראה הלבן שהוא עמוק יותר tief, hochweiss; עורב העמקי (Elster באלו טרפות בגמ' סימני העופות (חולי' ס"ג.) את כל עורב למינו (דברי' י"ד, י"ד) זה [1]) עורב העמקי והוא עורב לבן וכן הוא אומר (ויקרא י"ג, כ"ה) ומראהו עמוק מן העור כמראה חמה העמוקה מן הצל. *[אחי"ה מפי' רבינו מוכח שלא היתה לפניו בש"ס שם: כעורב העמקי חיורא שאם לא כן מה בא להשמיענו והוא עורב לבן וכן מוכח מתוספ' כתובות מ"ט: ד"ה הא ע"ש בגליון הש"ס. ועורב העמקי הוא העוף הנ"ל שגופו וכתפיו לבנין הן עיי' לעוויזאהן 176, ויפה פירש"י בענין כמראה חמה וכו' וז"ל חמה אצל צל נראה עמוקה וכן כל לבן ושחור בבשר נראה הלבן עמוק כך בהרת לבנה היא ע"כ. ועיי' ספרא נגעי' רפ"א מה לשון עמוק עמוקה כמראה החמה שהם עמוקים מן הצל ותוספת' נגעי' רפ"א מראה גבוה כמראה צל בחמה מראה עמוק שבהם כמראה החמה בצל. ולכן תרג' שאת עמקא עיי' תרג' ויקר' י"ג, ב'. י'. י"ט; י"ד, נ"ו. והתואר עמק בנגעים תרג' עמיק עיי' תרג' שם י"ג, ג', ד'. ל'. ל"א. ל"ב. ל"ד — ירו' סוכ' פ"ג דנ"ג ע"ד זהורית עמוקה כלומ' זורחת ביותר (-hoch schimmernd) והוא אדמדם שבאדומים (שם)] —

עמק (התואר עֲמָקִי על שם עֵמֶק (die aus Emek בפ' כ"ו [2]) בכלי' (מ"א) סנדל עמקי. פי' „על שם מקומו כדכתי' (ירמי' מ"ז, ה') שארית עמקם וגרסינן [2]) בתעניות (כ"א.) עיר המוציאה ת"ק רגלי כגון כפר עמקי". *[אחי"ה הועתק מפי' רה"ג בסד"ט 18 והביאו הר"ש בשם שניהם ובנו"ג בתעני' עמיקו ובד"ם הביא שינוי נוסחאו' עמיקון, עמיקין. ובפי' הרמב"ם אי' סנדל עמקי הוא שילך בו בארץ הלחה [העמוקה] וכו'] —

עמק (= עַמְקָא עיי"ע עמק ב' (Glanzfleck תרג' שאת או ספחת (ויק' י"ג, ב') עמקא או עדיא [4]).

עַמְקְיָין [5]) (מפעל עמק כמו עקם -tückisch, ver kehrt sein) על ערסתהון תרג' וסרוחים על ערסתם (עמוס ו', ד'). *[אחי"ה בנו"ג עומקָיָין במתורגמן: עומקוון וס"א עומקין וכגי' ר"ב בדפ"א והנכון עֲמָקִיין כגי' כ"י ק"ט. ותרג' כ"י נעותי (תהלי' ל"ח, ז') עמקית ובנו"ג עקימית. אפעל תרג' כ"י מעקש דרכים (משלי כ"ח, ו') דמעמיק מן אורחתיא. והוא מל"מ עמקי שפה (ישעי' ל"ג, י"ט) ותרג' הושע ז', ט"ז מעמקות לישנהון. והתואר עוּמְקָנָא וכ"ה בתרג' תהלי' ק"א, ד' ליבא עומקנא — מסכ' דרך ארץ זוט' פ"ו לא יהא אדם . . עומקן] —

עֲמַר (מל"ס כמו צמר בל"מ Wolle · עֲמַר גוּפְנָא בל"ס צמר גפן (Baumwolle בר"ג דפ' במה מדליקין (שבת כ':) עמרניתא דביני ביני פי' לשון צמר שיש בין קליפה ובין האילן רך כעין צמר בארז שמו לכש עמרניתא דערבה שמו פתילת העידן [6]). בג' דפ' אין דורשין (חגיג' ט"ו:) כל עמר דנחית ליורה סליק. פי' כל אותו צמר שנותנין ליורה גדולה לצבוע עולה בכולה הצבע יפה (אי' [צ"ל או] לא [7]) דעל גב אמיה נקי כלומ' כל אותו הצמר שהוא נקי ואינו מלוכלך בטיט קולט הצבע יפה כך ר"ע מתחלה היה יפה עלה בשלום וירד בשלום אחר שמתחלה לא היה הגון לא ירד בשלום [8]). — (א"ב תרג' בבגד צמר (ויקר' מ"ג, י"ז) בלבוש עמר). *[אחי"ה ועוד עיי' תרג' שם מ"ח; לדברי' כ"ב, י"א; לישעי' נ"א, ח'; ליחזק' כ"ז, י"ח. ועיי' דניאל ז', ט' כעמר נקא ועיי"ע נקא. ב"ב ע"ד גבבא דעמרא וכ"ה ברכו' ח'. עיי"ע אסכרה. ירו' קידוש' פ"ג דס"ד ע"ג ההן גיורא מדמי לעמרא גופנא וכו' ושם: בעמרא שרי בכיתנא שרי. ויותר טוב להגיה מדמי לעמר גופנא וכ"ה בל"ס פי' צמר גפן. עמרניתא (שבת הנ"ל) פי' כמין צמר שבין קליפתו לעצו (der wollige Bast) והתואר ב"ב כ"ב. בקבוץ: הנהו עֵמוֹרָאֵי דאייתו עמרא פי' מוכרי צמר. איכ"ר פ' ספקה: פרקמטוטא סליק לזבנא עמריה פי' למכור צמרו ובספר ישן הגי' סרק עמרא סליק עיי' במ"כ ובשמ"ר ס"פ נ"ב הגי' למכור את שלו] —

עִמֵּר (מל"מ ענינו אגודת עמרים Getreide häufen, zusammentragen והשם עָמִיר קש של תלתן Stoppel ובל"מ עוֹמֶר (עוּמְרָא) Garbe, gehäuftes

[1]) בנו"ג להביא. [2]) כ"ה נכון בכ"י ו"ו ובדפ"ע בט"ס ט'. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע גרסינן. [4]) עיי"ע עמק ב' ומ"ש וכן עמיק תרג' ויקי' י"ג, מ' ולנקבה עמיקתא שם י' בדפ' סיביוניטה. [5]) בדפ"ר והלאה עמקיון בדפ' אמ' עומקין בכ"י ה"ב עמקיון. [6]) בנו"ג האידן וכ"ה בדפ' אמ' וכ"ה בע' אידן במו"ע וכ"ה בפי' ר"ח אשר אחריו נגרר רבינו ע"ש. [7]) ובכ"י ק"ט בט"ס אלא. [8]) וכ"ה בפירש"י ע"ש.

Getreide) בפ' כלל גדול אמרו בשבת (ע"ו.) עמיר כמלא פי טלה, כמו (ירמי' ט', כ"א) וכעמיר מאחרי הקוצר. ובתורת כהנים בפ' קדושים תהיו (פ"א פ"ג [1]) תעזב (ויק' י"ט, י') הנח לפניהם תבואה בקשה תלתן בעמיר תמרים במכבדות מכלל דעמיר קש של תלתן ופי' התבואה בקשה כלומ' הנח לפניהם התבואה עם הקש שלא תשיר הפרי מן הקש שלו ותתן לו הפרי ותטול לעצמך הקש. *[אחי"ה וכנ"ה בתוספת' דמאי פ"א כך וכך עמיר תהא מטיל לפניה. תוספת' סוכ' רפ"א פקיעי עמיר, תוספ' שביעי' פ"ב זרעו לעמיר, ירו' ב"ב רפ"ה דט"ו. זרען לעמיר. ובלא"ר עמירא תרג' ירמי' הנ"ל לעמוס ב' י"ג; למיכ' ד', י"ב ובל"ס עֲמִירָא פי' חציר וכ"ה בתרג' למשלי כ"ז, כ"ה. והפִיעֵל פיאה פ"ה מ"ח המְעַמֵּר, עוקצי' פ"ב מ"ה בצלים שעמרן כה"ג בע' אמן ד' עפ"י פי' רה"ג (עיי"ע ח"א, קכ"א:) ובנו"ג שחמרן, ברכו' נ"ח. וקצר ועמר ובירו' ברכו' פ"ט די"ג ע"ג עימר, שבת ע"ג. הקוצר והמעמר ירוש' פיאה פ"ד די"ח ע"ד מעמר שורה, ספרי תצא פ' רפ"ב בשדך פרט למעמר בשדה חבירו וכו'. והשם המופשט פיאה פ"ד מ"ו בשעת העִמּוּר וספרי שם העימור, שבת ע"ג: אין העימור אלא בגדולי קרקע, ירוש' שבת פ"ז ד"י. תולדות העימור] —

עִמֵּר (ל"מ בהתפעל ענינו אלץ ואנס להיות עבדו בל' שמרוני ܥܡܪ ענין כבוש beherrschen, unterdrücken) בפ' אלו הן הנחנקין (סנהד' פ"ה:) הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו ברשותו [2]) וישתמש בו שנא' (דברי' כ"ד, ז') והתעמר בו ומכרו. פי' ענין שימוש. *[אחי"ה ועיי' ג"כ ספרי כי תצא פ' רע"ג וילק' משפט' ר' שכ"ט וילק' כי תצא ר' תתקל"ו. ופי' התעמר שימוש ושיעבוד עיי' רד"ק שרש עמר וכ"ה בכל המפרשים וכן פי' ר' גנאח (צד 535) לא תתעמר لا تستخدمها פי' לא תשתעבד בה, ולפעד"נ פירשו כן מל' עמר שפי' בל' שמרוני כבש [3]). והשם המופשט עִמּוּר עיי' סנהד' פ"ה: כמה פעמי' ופירש"י שמוש — עמורא ירו' שבת פ"ט די"א ע"ד עיי"ע עמל וע' עמד וע' הרהון] —

עֹמֶר (= עוֹמֶר מל"מ ענינו אלמה ועוד מדת היבש ובפרט שמניפין אותה למחרתו של פסח Omer) ר' ישמעאל אומר העומר היה בא בשבת מג' סאין (מנחו' ס"ג:). *[אחי"ה והרבה במנחו' עיי' ס"ד: מצות העומר להביא מן הקרוב וכו' ע"ש כל הענין תוספת' דמאי ספ"א עומר ושתי הלחם ובלא"ר עוּמְרָא תרג' לשמו' ט"ז, י"ח, ל"ב, ל"ג, ל"ו והקבוץ שם כ"ב. ומה שענינו שבלים ידוע מל"מ והקבוץ עוֹמָרִין פיאה פ"ד מ"ז ספרי שם והרבה זולתו] —

* עַמְּתָן (פי' כמו חַמְּתָה עיי"ע ח"ג תמ"א שם מקום על שם מים חמים) ירו' מ"ק פ"ג דפ"ב. שני זוגות היו אחד מעמתן וכו' ובירוש' שביעי' פ"ט דל"ת ע"ד עמתו וצ"ל עמתן.

ען (= עָנָה I בל"מ ובל"ס עֲנָא ענין תשובה erwiedern, entgegnen) בפ' שור שנגח את הפרה בגמ' היתה שפחה (ב"ק מ"ט:) עני מרי לצור [4]) על פי צלוחיתו הוא צריך. ובפ' דיני ממונות בשלשה זה בגמ' א"ר שמעון (סנה' כ"ו:) ואמר [5]) רב נחמן החשוד על העריות כשר לעדות אמר ליה [6]) רב ששת עני מרי [7]) ארבעין בכתפיה וכשר. [פי' עני אדוני הוא חייב מלקות אע"ג דלא ידעינן אי בעל ודאי נקיטינן מלקין על לא טובה השמועה] (עיי' קידושי' פ"א.) [8]). ובפ' התודה בגמ' ולד תודה (מנחו' פ"א רע"א) אי הך דקיימא תודה היא הא לחמה והא תהוי תמורה אמ' ליה רב נחמן [9]) עני מרי ארבעין בכתפיה וכשר. (פי' עני אדוני הוא חייב מלקות אע"ג דלא ידעינן אי בעל ודאי נקטינן מלקין על לא טובה השמועה) [10]). בס"נ דפ' הקומץ זוטא (מנחו' י"ז.) אמר ליה עני מרי משמי דרבי [11]). ס"א ענה מרי פי' אמר ליה אביי לרב מנשיא אימא לי מרי אי אמרה רב חסדה משמיה דרבי [12]). *[אחי"ה ורש"י פי' בכ"מ עני מרי: ענני אדוני ופי' רגמ"ה כ"י למנחו' פ"א. (בקובץ כ"י אנגי' דכ"ח:) פי' כלומ'

1) וכ"ה בירו' פיאה רפ"ד דו"ח. 2) וכ"ה ברש"י ובכ"י ש"ס ק', ובנו"ג לרשותו. 3) עיי' לבראשי' א', כ"ח וכבשה: עמרו (גליה) [צ"ל עליה]. 4) בנו"ג וכ"י לצור. 5) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג אמר. 6) וכ"ה בכ"י ש"ס. 7) בכ"י ש"ס בטעות עיי' ד"ס ולא העיר על הערוך. 8) עיי' פירש"י בסנהד'. 9) וכן מוכח מסוגיי' אבל לי' לפנינו בפירוש. 10) זה הפי' יתכן רק בציון דסנהד' הנ"ל ולא בציון דמנחו' על כן הסגרתי פה והשלמתי שם ועירבוב השורה ראיתי כאן והגרי"ב לא חש לדקדק בזה. 11) בנו"ג דרב. 12) בנו"ג דרב והוא הנכון ודע כי ברפ"ר וכ"י ק"ט אי' בשתי הפעמי' דרי' ופשטיה בטעות דרבי וצ"ל דרב.

ישיב לי ר' ע"כ[1]. תר"י ב' לשמות י"ט, ח' וַעֲנוֹ כל עמא כחדא. אתפעל תרג' שמות י"ט, י"ט מן קדם יי' מתעֲנֵי ליה] —

עַן (= עָנָה II מל"מ פי' הכנעה בל"ע عنا ge-drückt, gebeugt sein) בפ' במה מדליקין בגמ' על שלש עבירות (שבת ל"ג רע"א) על עינוי הדין. פי' הדיינין שמענין את הדין לאחר שיודעין הדין מאחרין אותו עיוות הדין הדיינין שמעוותין הדין קלקול הדין בעלי הדין שמקלקלין את הדין. *[אחי"ה וכנ"ה באבו' פ"ה מ"ח ענוי הדין, יומא ע"ד: עינוי רעבון, ירוש' נדרי' רפי"א דמ"ב ע"ג נדרי עינוי נפש, תרג' איכ' ג' י"ט עינוי נפשי. מכילת' משפטי' פ' י"ח אחד עינוי מרובה ואחד עינוי מועט, והקבוץ יומ' ע"ו. חמשה עִינּוּיִין, ירו' יומ' פ"ח דמ"ד ע"ד ששה עינויין. והפִעֵל סנהד' ל"ה. נמצא אתה מְעַנֶּה את דינו. שם פ"ט. אין מְעַנִּין את דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד. בינוני פעול יבמו' מ"ח: מפני מה גרים בזמן הזה מְעוּנִּין ויסורין באין עליהם וכו'. אתפעל במד"ר פ"ט חד זמן איעני דרש וכו' פי' נמשכ' ונתאחר' הדרש' בירו' ביכו' פ"ג דס"ה ע"ג חד זמן (עני) [צ"ל איעני] מיסק[2]. בנפעל עיי"ע הבא אח"ז. בפַעֵל תרג' קהלת ג' ל"ג וכן ענין צום תרג' ויק' ט"ז, ל"א; אתפעל תרג' שם כ"ג כ"ט; לישעי' נ"ח, ד'; לזכר' ז', ה' וזולתו] —

עַן (מע' הקודם בנפעל sich demüthigen) בר"ג דפ' ב' ביומ' (כ"ב סע"ב) נעניתי לך שאול בן קיש מלך ישראל[3]. בפ' מציאת האשה בגמ' המשיא את בתו (כתובות ס"ז:) נעניתי לך קום אכול. אילו ב' עניינים שייכי [לאהדדי]. *[אחי"ה כנ"ל להשלים ולא כהגהת שריד שבערכין שכתב וצ"ל לערך ען הקדום ע"כ כי ענין ען א' יש לו פי' אחר ובדפ' פראג אי' עוד: פי' דברתי יותר מדאי ע"כ ורמ"ל הכנים דברי רש"י (בכתובו' ס"ז:) בפנים כאלו רבינו בעל הערוך כותבם! ולי' בשאר דפ"ע וכ"י. וכנ"ה בברכו' כ"ח. נעניתי לך מחול לי וגם שם פירש"י דברתי למולך יותר מן הראוי ע"כ אבל בתענית כ': לא פי' רש"י מאומה. תוספת' אהלות ספ"ה נעניתי לכם עצמות בית שמאי. ירו' דמאי פ"ב דכ"ג. הוא נענה לחבורה ובני ביתו נענין לו. ושם: גדולים נענין לחבורה קטנים נענין לו פי' כולם ענין הכנעה הוא] —

עַן (= עָנָה III מל"מ ענין תשובה על הקריאה או בשיר eröffnen (als Antwort), im Wechsel-chor singen) בסוף משקין[4] (מ"ק כ"ח רע"ב במשנ') נשים במועד מענות אבל לא מטפחות וכו' עד עינוי שעונות כולן כאחת קינה אחת אומרת וכולן עונות שנא' (ירמי' ט', י"ט) ואשה רעותה קינה תרג' ואיתתא לחברתה עינויא. *[אחי"ה תרג' וכו' הוספת רבינו היא. והוא בל"ס עוֹנָיָא פי' מענה בשיר או בהספד ובל"נ עֲנִיָּיה ירוש' ביכור' ספ"ג דס"ה ע"ד אין ענייה אלא מפי אחד ועוד עיניתא תרג' מיכ' ב', ד'. והפעל סוכ' ל"ח: הוא אומר הללויה והן אומרים הללויה מכאן שמצוה לענות הללויה . . הוא אומר אנא וכו' מכאן שאם היה קטן מַקרא אותו עונין אחריו מה שהוא אומר, סוט' ל': כיצד אמרו שירה כגדול המקרא את הלל והן עונין אחריו ראשי פרקים משה אמר אשירה לה' וכו' ר"א בנו של ריה"ג אומ' כקטן המקרא את הלל והן עונין אחריו כל מה שאומר וכו' ועיי' בשינויים בתוספת' סוט' רפ"ו וירו' סוט' פ"ה ד"כ ע"ג. ברכו' ל"א רע"א אנן מה נעני בתרך, מ"ה. ושם: עונה אמן, שם: שמע ולא ענה, מ"ז. אין עונין לא אמן חטופה וכו' עיי"ע אמן. שבת קי"ט: כל העונה אמן בכל כחו וכו'. מ"ק הנ"ל כולן עונות וכו' ושם הפיעל מענות. נפעל קידושי' מ': נענה ר' טרפון ואמ' . . נענה ר"ע . . נענו כולם כלומ' דברו זה אחר זה] —

עַן (= עָנִי פי' מל"מ אביון; עֲנִיוּתָא, עֲנִיוּת Elend, Armuth) בפ' האשה שהלך בעלה למדינת הים בגמ' האשה שהלך בעלה ובנה (יבמו' צ"ב רע"ב) ושמואל אמר בעניותינו צריכה גט. פי' עניות חכמה שאין בנו כח לברר הספק. *[אחי"ה וכן פירש"י. וכנ"ה בירו' קידושין פ"ג דס"ד ע"ד בעניותינו צריכה ממנו גט. קידושי' מ"ט: עניות דתורה, שם: עשרה קבים עניות ירדו לעולם, פ"ב: אין עניות מן האומנות וכו', נדרי' ז': וש"נ עניות כמיתה. שבת ל"ג סע"א סימן לגסות הרוח עניות, שם ק"ב: אין עניות במקום עשירות, שם ק"מ רע"ב בעניותי . . בעתירותי. גיטי' ז': סימני

---

[1] ומזה ג"כ ען ד' ע"ש. [2] בבבלי כתובות ס"ב: משכתיה שמעתא. [3] וכ"ה בילקי' ש"א י"ג וברוטב"א ובכ"י ש"ס ובנו"ג שתי פעמים נעניתי לכם עצמות שאול וכו'. [4] בדפו"ו בט"ס שתי פעמי' משקין.

עניות, ב"ב קט"ז. קשה עניות בתוך ביתו של אדם וכו', שמ"ר פל"א קשה העניות מכל היסורין, ב"ק צ"ב. חולי' ק"ה: בתר עניא אזלא עניותא. פסחי' קי"א: עיי"ע אסרא, נבל ד'. חגיג' ט'. עיי"ע ברז ב'. הוריו' ט'. שאין באין לידי עניות. שבת ס"ב: ג' דברי' מביאין לידי עניות — ועוד עיי"ע עני וש"נ] —

ען (= עוֹנָה מל"מ עת קבועה לתשמיש המטה ובדרז"ל גם בכלל עת קבועה וחלק מה ממנה (Zeit, ein bstimmter Theil der Zeit בפ' ח' במקואות (מ"ג) ובגמ' דפ' אמר ר"ע (שבת פ"ו.) פעמים שהן ד' עונות, ובס"ג דע"ז (ע"ה.) כמה הוה עונה א"ר יוחנן או יום או לילה וכו'. ברִיש נדה (ז':) כל שעברו עליה ג' עונות דייה שעתה. בפ"ד בפיאה (מ"ח) המקדש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות. בב"ר פל"ד (ל"ג) מן ענתא[1] דיהבת ידך עלה[2] אינשמת[3]. פי' זמן עת. בפ' החולץ בגמ' ד' אחין (יבמו' מ"ד.) עצה טובה קמ"ל ד' אין טפי לא כי היכי דנימטינהו עונה בחדש פי' ר"ח ז"ל אדם הראשון בערב שבת שימש תחילה. בפ' אעפ"י בגמ' הגמלין[4] (כתובות ס"ב:) עונה של תלמידי חכמים אימת מערב שבת לערב שבת אשר יתן פריו בעתו (תהלי' א', ג') .. זה המשמש מטתו מערב שבת לשבת וגם על זה פי' שבו נברא אדם הראשון[5]. וקשיא הא דתנן בס"פ אעפ"י שאמרו (כתובות ס"ד: במשני') ואוכלת עמו מלילי שבת ללילי שבת[6] ומפרש ר' יוסי בר' חנינא[7] אמר תשמיש. *[אחי"ה הוראת עונה א') זמן אחד מעשרים וארבע לשעה עיי' ירושי' דברכות פ"א ד"ב רע"ד ואיכ"ר פ' קומי העונה אחד מכ"ד לשעה העת אחד מכ"ד לעונה הרגע אחד מכ"ד לעת ובתוספ' ברכו' רפ"א כמו כן ושם הגי' בשעה .. בעונה, בעת. ב') יום או לילה עיי' ע"ז ע"ה. כמה עונה א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן או יום או לילה .. ושם רבה בר בר חנה א"ר יוחנן חצי יום וחצי לילה, ירו' ע"ז ספ"ה דמ"ה: כמה היא עונה .. חצי יום וחצי לילה ר' חייא אומר או יום או לילה ועיי' רש"י ליבמו' ס"ב סע"ב ד"ה עונה. ירו' שבת פ"ט די"ב. יום עונה ולילה עונה. נדה ס"ה. כמה עונה שלימה .. לילה וחצי יום. והקבוץ ירוש' שבת פ"ט די"ב. עונות שלימות. שבת פ"ו. ד' עונות .. ה' עונות ובנדה ס"ד: מפורש ד' לילות: ארבע עונות. ג') זמן קבוע לאיזה דבר פיאה הנ"ל עונת המעשרות וכן מעשרות פ"ה מ"ה. ירוש' כלאי' פ"ט דל"ב. ירו' עירו' ספ"ח דכ"ה: עונת גשמים, ירו' מ"ק פ"ג דפ"ג. עונת קריאת שמע, ירו' שקלי' רפ"א דמ"ה ע"ד כדי שיביאו שקליהם בעונתן, ספרא בחקותי פרש' ב', פרק ח' עונה של מדבר עונה של בעל פעור וכו', ספרי האזינו פ' ש"ז עונה של כלום. ירוש' ברכו' פ"ב ד"ה ע"ג עונתה של תאנים .. עונתן של צדיקים, שהש"ר פ' דודי ירד התאנה זו בזמן שנלקטת בעונתה וכו' שאינה נלקטת בעונתה. ב"ר פ' ס"ח השקיע הקב"ה גלגל חמה שלא בעונתה ב"ר פי"א ענתא דאריסטון וכ"ה בלא"ר ירו' ברכו' פ"ב ד"ה ע"א ענתא דצלותא, ושם פ"ג ד"ו. ענתא דנשיאת כפים .. ענתא דמיכלא. וגם בלא"ר עֲנִיתָא ירוש' סוט' פ"א דט"ז ע"ד הא ענייתיך תיעלין לביתיך ובבמד"ר פ"ט אי' הא ענתיך ד') זמן קבוע לתשמיש ותשמיש עצמו כתובות פ"ה מ"ו העונה האמורה בתורה, שם מ"ז: עונתה (שמות כ"א, י') זו עונה האמורה בתורה מכילת' משפטים פרש' ג' עונתה זו דרך ארץ וכ"ה בירו' כתובו' פ"ה ד"ל רע"ב ע"ש ועיי"ע שאר. ובתרג' שמו' שם ועֲנְתַהּ. ע"ז ה'. לאהליכם (דברים ה', כ"ז) לשמחת עונה, ביצה ה' רע"ב מצות עונה. — מנחו' ס"ד: לעונתה צ"ל לעִינתי עיי"ע עין א' — תוספת' ע"ז פ"ח (ט') כ"י אירפ' נהר שמימיו מהלכין מלא עונה צ"ל עִינו, תוספ' מ"ק רפ"א כ"י אירפ' עונתו של מים צ"ל עונתו] —

ען (= עָנָא בל"ס כמו צאן בל"מ Klein-vieh) תרג' צאן ובקר (בראשי' י"ב, ט"ז) ען ותורין. *[אחי"ה וכן בתרג' שם ל"ב, ה' ען ועבדין ושם פ' ז' וית ענא, תרג' ש"א י"ז, כ"ח זעיר ענא; לעמוס ו', ד' פטימין מן ענא והקבוץ בתר"י דברי' ל"ב, י"ד ענין ובכנוי לבראש' ל"א, מ"ג וענא מן עָנַי; לויק' כ"ב, כ"ז עֲנִיָּן. איכ"ר פ' טומאתה: חד בענא פי' רפת הצאן] —

---

[1] בנו"ג עונתא. [2] בנו"ג עלוהי. [3] בנו"ג איתנשמת. [4] כ"ה בכ"י ערוך ובדפ"ר. [5] עיי' סנהד' ל"ח רע"ב שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה. [6] כ"ה נכון בכ"י ק"ט היב ויפה כיון להגיה כן הגרי"ב בהפשב"ע תחת מערב שבת לערב שבת כדאיי ברפ"ע חוץ מדפ"ר. [7] בנו"ג בכתובו' ס"ה: רב אשי.

עֲנָב (מל"מ ובל"ע عنب בל"ס ענבא פי' גרגר Beere) בפ' לולב הגזול (ל"ב:) היו ענביו מרובין מעליו פי' פרצידין. *[אחי"ה כאן הושאל לגרגרי ההדס ובלי השאילה ענינו כל"מ גרגר הגפן ועוד אשכול Weintraube. ירו' נדרים ספי"א דמ"ב ע"ד קונם תאינה שאני טועמת ועוד ענב ובל"ס וארמי עִנְּבָא נדרים ס"ב. הוו נגבי ליה עינביה והקבוץ פסחי' מ"ט. ענבי גפן, סנהד' צ"ט. יין המשומר בענביו וכו', ב"ר פי"ט סחטה ענבים ונתנה לו. ובלא"ר עִנְּבִין, עִנְּבַיָּא עיי' תרג' ירו' א' לבראשי' כ"ז, כ"ה; תרג' אונק' שם מ', י', י"א; לויק' כ"ה, ה'. ולנקבה (וכמו בל"ע عنبة) כתובו' ק"א: אין לך כל ענבה וענבה שאין בה שלשים גרבי יין. ירו' נזיר פ"ו דנ"ה. ענבה אחת. ועוד עיי"ע הבא אח"ז] —

ענב (= עֲנָבָה מע' הקודם ומל"ע הנ"ל פי' גרגר Korn) בפיאה בפ"ו (מ"ז) רואין אותה כאילו היא ענבה [1]) של שעורים. פי' קמה [2]) של שעורים דאמרינן בסנהדרין ירושלמי בפ' כהן גדול (פ"ב ד"כ סע"ב) ר' יעקב דכפר חנן אומר עדשים היו אלא שהיתה ענבה שלהן כשל שעורין יפה וכו'. *[אחי"ה בנו"ג יפה כשל שעורין. ודע כי שם בא לפרש הסתירה שאי' בש"ב כ"ג, י"א עדשים ובדה"י א' י"א, י"ג שעורים ועל זה אמר עדשים היו אלא שהיתה ענבה שלהן וכו' [3]) ופי' גרגרי של עדשים היו גדולים כשל שעורים וא"כ פי' רבינו קמה קשה להלמו. וברות רבה פ' הוא היה הגי' ענבותין דומין לשעורין וצ"ל ענבתן ופי' מ"כ יפה ענבה שלהן וכבר תמה על פי' הערוך (וגם הוא גורס בדברי הערוך קמח) ועוד הביא מד' שמואל שהיתה שבילתם גבוהה כשעורים וצ"ל שיבלתם פי' שבלת שלהם ובנו"ג במד' שמואל פ"כ שמלתם וצ"ל שבלתם. ובענין ענוה דפיאה פ"א מ"ב עיי"ע ענוה שפי' רבינו ג"כ כמו ענבה פי' קמה כפי גי' כ"י ק"ט ובדפ"ע קמח] —

ענב (= עִינַבְתָּא כמו ענב, ענבה פי' גרגר וגרעין ובפרט מין חולי בעינים כעין מורסא וכ"ה בל"ע عنبة Augenbeere, Blatter) בפ' אין מעמידין בגמ' מתרפאין (ע"ז כ"ח סע"א) האי עינבתא פרוונקא דמיתותא פי' מורסא אי הכי ליתי ענבתא בת מינה פי' ענבים שהיו מראיהן כאותה מורסא אם היא לבנה יעביר ענבים לבנים ואם היא שחורה יעביר עליה שחורים [4]). בפ' על אלו מומין (בכורו' ל"ח.) חלזון נחש וענב פי' "שיש בעינו כענבה". *[אחי"ה וכ"ה בפי' רגמ"ה (בקובץ כ"י אנגיילקי דף ק"ב ע"ב) ושם הגי' עונב ובמשנ' שבמשניות עינב ובש"ס בבלי במשנ' בט"ס עצב. ובע' חלזון (ח"ג, שצ"ח) גרס רבינו ג"כ עינב ובספרא אמור פרק ב' פרש' ג' עיניו והנכון ענב ובתוספת' בכורו' פ"ד אינב (= לא"ר עינבתא) מל"ע הנ"ל פי' אבעבועה היוצאה בגוף האדם עיי"ע חלזון (שם שצ"ט) וש"נ פירש"י העולה יפה יפה וגם בלא"ש נקראה צמיחת בשר העודפת העולה על העין Gerstenkorn] —

עָנַב (פי' כמו ענד בל"מ ענין קשירה ע"י לולאות schlingen, schnüren) בפ"ק דפסחי' (י"א.) עניבה קשירה מעלייתא היא. וירכסו את החשן (שמות כ"ח, כ"ח) תרג' ירושלמי (א') ויענבון [5]). *[אחי"ה וכנ"ה בפסחי' שם: לא יהא קושרו אלא עונבו. ושם: ובלבד שלא יענבנו וכ"ה בשבת קי"ג. כדי לענבן מנחו' ל"ט. ירו' יבמו' פי"ב די"ב ע"ג עונבו כדי שיכול להתירו באחת מידיו. תוספת' שבת ספי"ב (י"ג) אין קושרין אותו אלא עונבין אותו. תוספת' סוף פסחי' משלשל מלמעלה ועונב מלמטה. בינוני פעול תוספת' כלי' במפה קשור וְעָנוּב. א ת פ ע ל סוכה ל"ג: ליענביה מיענב, מנחו' ל"ח: דלא מיענבי וכו'. והשם המופשט עניבה פסחי' י"א. שבת קי"א: קי"ג. סוכ' ל"ג: [6]) — תרג' לולאות (שמות כ"ו, ד'. ה'. י' י"א; ל"ו, י"א) עֲנוּבִּין, עֲנוּבַיָּא בקצת דפוסי' וכ"י בלא דגש עֲנוּבִין, עֲנוּבַיָּא] —

עִנְבֹּל (= עִינְבּוֹל מל"י ורומי' ἔμβολος, ἔμβολον embolus, was eingeschoben ist, Klöppel in der Schelle) בפ' י"ד בכלי' (מ"ד) העינבול [7]) והצינורא. בר"ג דפ' במה אשה (שבת נ"ח:) מתיב

[1]) בנו"ג במשני' דבבלי ובמשניות ענוה ובכ"י ש"ס ענייה ולא העיר בעל ד"ס על גי' רבינו וכ"ה במשני' דירו'. [2]) כ"ה בדפא"מ ובדפ"ע אחרים קמח בט"ס. [3]) ועיי' ג"כ ב"ק ס': [4]) בנו"ג פרוונקא ד מ ל א כ ה דמותא וכו' אדהכי והכי ליתי עינבתא בת מינא וניגנדר עילוי חיורתי לחיורתי ואוכמתי לאוכמתי ועל זה מוסב פי' רבינו דלפנים. ור"ח בקובץ כ"י אנגיילי' (דף י"ז סע"א) פי' עינבתא מורסא שצומחת בבשר בני אדם כמו ענבה והיא שחורה. [5]) בנו"ג בתר"י ויטכסון. [6]) אבל עניבה דפילי בירו' שבועו' פ"ג דל"ד ע"ד ט"ס וצ"ל ארכובא דיעלא כדאי' בירו' נדרי' פ"ג דל"ז ע"ד. [7]) וכ"ה בפי' רה"ג והעינבל ובנו"ג והענבל ובעי' זג (ח"ג, רס"ח) לנכון ענגול.

רבא מהא דתנן בסוף מסכת פרה (פי"ח מ"ח) הזוג והעינבול [1]) חיבור. פי' „הברזל שבתוך הזוג המקיש בדופני הזוג ומשמיע הקול" [2]) ועוד מפורש בע' זוג. [3]) — (א"ב פי' בל"י שם כולל לדבר הנתן תוך דבר אחר ובפרט בעגלה נקרא כן גם בל"ר מין מסמר הקבוע אצל האופנים שלא ימוטו ויפלו לארץ). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"י ורו' הנ"ל (ולא כדעת ה' אייזלער בט"ר ח"א, 77) וה' יעללינעק (שפת חכמים 35) השוהו למלה ערבית عنبلة אבל ענין זו המלה עץ אשר עליו מכין במכתשת והנכון כי הוא ל"י הנ"ל וכפי' הערוך אי' גם כן בפי"מ להרמב"ם בפרה הנ"ל ע"ש וכנ"ה בשבת שם איזה פעמים ושם הקבוץ ניטלו (עינבליהן) [צריך לו' עינבוליהון]. זבחי' פ"ח: עינבלין ופירש"י מה שתלוי בתוכן לקשקש וכו'. ורבינו בע' אנבל (ח"א, קל"ז) גורס אנבולין ע"ש ומ"ש] —

1 עָנַג (מל"ם ענין ההשתעשעות והנעימות בהנאת הנפש sich ergötzen ועיי' בפנים) באבות דר"נ בפ' ר' נתן אומר (ר"פ כ"ח) אין לך אהבה כאהבה של תורה ר' יהודה הנשיא [4]) כל המקבל עליו תענוג העולם הזה מונעין ממנו תענוג העולם הבא וכל שאינו מקבל עליו תענוג העולם הזה [5]) נותנין לו תענוג העולם הבא. *[אחי"ה והשם כל"מ עֹנֶג (= עוֹנֶג) אי' בשבת קי"ח: עונג שבת והשם המופשט קהל"ר פ' כנסתי: ותענוגות (קהלי י"ב, ח') אלו האגדות שהן ענוגי של מקרא, ושם בסוף הדבור: ותענוגות בני האדם זה ענוגן של ישראל. והפעל בפיעל שבת קי"ח סע"א ורע"ב כל הַמְּעַנֵּג את השבת וכו' ושם: במה מענגו וכו'. תעני' כ"ה: דמעננת בהו. פסיקת' רבתי פכ"ז ובשבת הם באים ומענגים וכו' — וההנחה הראשונה נפלה על ענין רכות weich, geschmeidig sein כל"מ הרכה בך והענגה (דברים כ"ח, נ"ו) ומזה בתוספת' מעש' שני רפ"ב מענגת שערה בשערה וכ"ה בכ"י אירפ' תוספ' תרומ' רפ"י ובנו"ג בט"ס מעגנת. והשם המופשט שהש"ר פ' נפת: הקורא מקרא בעינוגו ובניגונו וכו'] —

2 עָנַג (מל"ע عنج פי' משך אחור zurückziehen) בפ' מרובה בגמ' אין מגדלין (ב"ק פ' רע"א) ובלבד שלא ישהא את [6]) הענוגה שכהן ל' יום פי' אחרונה כמו (רות א', י"ג) הלהן תעגנה כלומ' תתאחרו. *[אחי"ה וכ"ה בב"ק ע"ט סע"ב ובלבד שלא ישהה את האחרונה ל' יום ועיי' בשט"מ אבל גם שם ובכ"י ש"ס אי' כבדפוסי הש"ס העגונה עיי"ע עגן ועיי' בהפשב"ע שתמה על גי' הערוך ושיער שטעות נפל בספרי רבינו ושייך לע' עגן, ובעה"ק שנ"ב סיים: אותיות הפוכות] —

ענה (שם פרטי לבן צבעון) בפ' יש נוחלין בגמ' סדר נחלות (ב"ב קט"ו:) מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה. פי' לפי שאמר לו הצדוקי ומה בת בנו הבאה מכח כחו תירשנו בתו הבאה מכחו לא כל שכן והיו הצדוקין בשטותן אומרים כו הממזר אינו יורש את אביו ובקש רבן יוחנן בן זכאי להשיבו מתוך דבריו ולא רצה להתמשל בראובן ושמעון ונתמשל בצבעון וענה וכך אמר לו מה אתה אומר בצבעון שמת והניח ענה שהוא בנו והוא ממזר והניח איה שהוא בן בנו והוא כשר הלא נמצא (בו) [צ"ל בן] איה שהוא מכח כחו [7]) יורש אותו וענה עצמו שהוא בא מכחו אינו יורש אותו מתוך שהותרה אגודה זו בצד זה נתפרדה החבילה זו בצד זה, זה פי' רב סעדיה גאון ז"ל. פי' אחר של ר"ח ז"ל בוא וראה שאעפ"י שענה בן צבעון [8]) בן בנו של שעיר קראו בנו של שעיר כמו (בראשית ל"ו, כ') לוטן ושובל וצבעון [וענה] ללמדך שבן הבן הרי הוא כבן וכולן כחו הן ואין הפרש ביניהן לומר שזה כחו וזה כח כחו השיבו הצדוקי אין לך ראייה אלא זו ובכך אתה פוטרני הושיבו לא יהא מקרא שהבאתי מן התורה כשיחה שלכם כלומ' אינכם באים מכח קבלה ולא מכח הלכה אלא דברים מדעתיכם שהיא כשיחה בטלה. ור' גרשם ז"ל פי' כרב סעדיה ולא תהא תורה שלימה שלנו פי' הרי כדין הוא שאפטירך בכך שלא תהיה עולמית תורה שלימה שלנו [9])

---

[1]) בנו"ג בפרה והענבול ובשבת והעינבל והנכון כגי' הערוך. [2]) הועתק מפי' ר"ח בשבת הנ"ל (בש"ס ווילנ') [3]) זַג א'.
[4]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב וכ"ה לפנינו ובדפ"ע לי'. [5]) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו א' וב' וכן הביא לנכון בשם הערוך ר"מ די לונזאנו במעריך וכ"ה לפנינו ושם: תענוגי ובדפ"ע ובכ"י ק"ט ה"ב וב"ר לי' מן תענוג העוה"ז עד תענוג העוה"ז וחסרה שורה שלמה בטעות והגרי"ב לא העיר מאומה. [6]) וכ"ה בכ"י ש"ס. [7]) כ"ה לנכון בדפו"ו אבל בדפ"ר הגי' אתה מוצא בצבעין שמת והניח בן איה בנו שהוא בן כשר אלא נמצא בן בנו שהוא כשר הלא נמצא וכו' וכ"ה בכ"י ק"ט ושם ולא נמצא בן איה וצ"ל הלא נמצא וכו' כדאיי בכ"י ה"ב ובדפ"א כבדפ"ר והנכון כבדפ' ויניצי'. [8]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפו"ו.
[9]) כ"ה בדפ"ר ויניצי' אבל בשדפ"ע נשמט בטעות מן תורה שלימה לנו עד תורה שלימה שלנו.

כשיחה בטילה שלכם אלא אותו קל וחומר שאתם אומרים מופרך הוא דמה לבת בנו שכן יפה כחו וכו'. *[אחי"ה וז"ל הרגמ"ה בכ"י לב"ב: אותו ק"ו שאתם מבקשים ומביאין ראיה שתירש מופרך ומוקשה הוא משום דמה לבת בנו בדין הוא שתירש קודם לבת שכן יפה כחה במקום אחי אביה דהיא עומדת במקום אביה ויורשת עם אחי אביה תאמר בבתו אע"ג דאתיא מכחו דתירשנו שכן הורע כחה במקום אחין שאינה נוטלת ירושה במקום אחיה והבן קודם לבת ע"כ וכפי' ר"ח מוכח מפירשב"ם ע"ש ור"ת פי' שענה נקבה היתה עיי' תוספ' ב"ב הנ"ל ועיי' הגהת הב"ח] —

עָנָו[1] (בל"מ תואר לשפל רוח ומעביר על מדותיו בל"ס עַנְוְיָה בלא"ר עַנְוָן, עַנְוְוָנָא = עִינְוְתָן demuthsvoll, demüthig) עם עני ודל בצפניה (ג' י"ב) תרג' עם ענוותן. עני ורוכב על החמור (זכרי' ט', ט') ענוותן רכיב על חמר. עניי הצאן (שם י"א, י"א) [תרג' ענותניא]. *[אחי"ה אבל שם ז' העתיק עניי הצאן בע"א ע"ש. ועוד הרבה בתרג' ענון (תרג' משלי ט"ו, ל"ג) ענוונא (שם ט"ז, י"ט), הקבוץ ענוני (שם ג', ל"ד) ותרג' ענו (במדי' י"ב, ג') עִינְוְתָן והקבוץ עִינְוְתָנִין. עִינְוְתָנַיָּא (תר"י לדברי' ז' ז'; לתהלים ט', י"ג. י"ט; כ"ה, י' וזולתו). בל"מ עָנָו חסר ורק פעם אחת מלא עָנָיו וכ"ה מלא בדרז"ל עיי' ברכו' ו': אי עניו, סוט' מ"ח: הי עניו, נדרי' ל"ח: אין השכינה שורה אלא על עניו, קידוש' ע"א. צנוע ועניו. והקבוץ עֲנָוִים סוכ' כ"ט: ירוש' תעני' פ"ג דס"ו ע"ג ב"ר פי"ג והתואר ברוך ל"ס: ירוש' כלאי' פ"ט דל"ב ע"ד רבי הוה ענון סגין ובירושלמי כתובו' פי"ב דל"ה. עינוון ובב"ר פל"ג ענותן, ירו' סנהד' פ"ו דכ"ג ע"ג עינון הוה סגי, ושם פ"י דכ"ח ע"ג עינוון סגין הוא, שבת ל"א. ענותן כהלל, סנהד' פ"ח: איזהו בן עוה"ב ענותן וכו', הוריו' י"ד. אפי' רבי דענותן היה, והקבוץ ב"מ פ"ד: ג' ענוותנין הן, סנהד' י"א רע"ב עינותני בתראי. והשם כל"מ עֲנָוָה חגיגה ד': סוט' מ"ט. ושם: ע"ז פ': ערכי' ט"ז: אבות פ"ו מ"ו, ד"א פ"ח ירו' תעני' פ"ג דס"ו ע"ד — ומה שענינו כמו ענבה עיי"ע הבא אח"ז. ובלא"ר עִנְוְתָנוּת שבת ל"א. ענותנותו של הלל, מגיל' ל"א. אתה מוצא ענותנותו גיטי' נ"ו. תוספת' שבת פט"ז (י"ז) ענותנותו של ר' זכריה וכו', מ"ק כ"ח. ענותנותיה דרבר"ה, סוט' מ'. ענותנותיה דר"א, סנהד' י"ט סע"ב ענתונותו של בועז, נדה כ': ענותנותא דר"ח, במ"ר רפכ"א ענותנותו של אותו צדיק, ברכו' ט"ז סע"ב מדת טובך וענותנותך, קהל"ר פ' אם רוח: אל תנח מדת ענוותנותך, ב"ר פע"ד ענותנותן של בנים — וכן הרבה בתרג' עיי' תר"י א' לבמד' י"ג, י"ז; תרג' לתהלי' מ"ה, ה'; למשלי כ"ב, ד'; לקהלת י"א, ט' וזולתו] —

עֲנָוָה (= ענבה גרגר Korn או כמו עניבה או כמו עֲנָוָה מל"מ עיי' בפנים) בריש פיאה (פ"א מ"ב) ולפי הענוה פי' קמה[2] כדפרשינן לעיל בענב (ב'). פ"א קשירת הדבר הפרוד בלשון הקודש קרוי עניבה תרג' לולאות ענובין[3] וכמו (שבת קי"ג. פסחי' י"א.) עניבה בקשירה. ותנא שאמר ענוה[4] בוי"ו שו"ו במקום ב'. וי"א לפי ענוותו של בעל השדה מן (תהלים י"ח, ל"ו) וענותך תרבני. פי' לפי גודל השדה ולפי רוב העניים שדהו מרובה ועניים מועטין נותן לפי שדהו שדהו מעוטה ועניים מרובין נותן לפי עניים. *[אחי"ה וכ"ה בר"ש בשם עצמו ועיי' ג"כ פי"מ להרמב"ם ושם שתי גירסאות ואולי גי' הרמב"ם היתה כגי' הכ"י ש"ם מינכען ולפי העניה עיי' מ"ש בעל ד"ס לפיאה פ"א מ"ב] —

ענות[5] (Schichte, Lage ועיי' בפנים) שכבת הטל (שמות ט"ז, י"ג) תר"י (א') ענות טלא. *[אחי"ה בנו"ג אנחות והוא הנכון ולפי גי' רבינו הוצרכנו לרחוק כי החי"ת נשמט' כמו מסותא עיי"ע ועיי' במקום אל"ף] —

עֵנְטָב (= עֵין טָב שם מקום) בס"ג דפ' אם אינן מכירין (ר"ה כ"ה.) זיל לענטב[6] וקדשיה לירחא. פי' מקום. — (א"ב בנוסח' עין טב כתוב). *[אחי"ה אבל כגי' רבינו לענטב בכ"י ש"ם א"פ ול' ובכ"י מינכען לעינטב ובענין עין טב עיי"ע עין] —

עָנִי (מל"מ פי' דל ונכה רוח gebeugt, arm, leidend) בקדושי' בר"ג דפ' האומר לחבירו (נ"ט.) עני

1) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ודפא"מ ובשדפ"ע בט"ס עני. 2) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובכ"י ה"ב קמא ובדפ"ע קמח ועיי"ע ענב ב' וש"נ. 3) עיי"ע ענב ד' וש"נ. 4) כ"ה נכון בכ"י אבל בדפ"ע הענוה. 5) כ"ה בכ"י ובדפ"ע בט"ס ענו. 6) כ"ה בכ"י ובדפ"ע באמצע הע' לעין טב.

המהפך בחררה ובא חברו ונטלה מהו א״ל נקרא רשע. *[אחי״ה וכ״נ עני ובלא״ר עַנְיָא ברכו׳ נ״ד. פסחי׳ קי״ח. יומ׳ ל״ח: תעני׳ ז׳: מגיל׳ ז׳: שבת קנ״ה: נדרים מ״א. ס״ד: גיטי׳ ז׳: יבמות ק״ב: סוט׳ כ״א: ב״ק צ״ב. סנהד׳ ע״ו. מנחו׳ ק״ד: תמור׳ ט״ז. ויק״ר פל״ד עיי״ע אביון. והקבוץ עניים בלא״ר עֲנִיֵּי עיי׳ שבת קמ״ה: שקלי׳ ג׳: נדרי׳ פ״א. גיטי׳ ל״ז. ב״ק צ״ב. ב״מ ל״א: ע״א. פ״ג. ב״ב ח׳: אבות פ״א מ״ה. ולנקבה יחידה כתובו׳ ס״ב: ירו׳ כתוב׳ פ״ט דל״ג. ב״ר פ״ס אותה הענייה. והשם כל״מ עֹנִי = בדרז״ל עוֹנִי מ״ק י״ז רע״ב וש״נ פסחי׳ קט״ו: קט״ז: ב״ב קט״ז. אבות פ״ד מ״ט ולרוב אי׳ עניות עיי״ע ען ה׳ וש״נ. והפעל באיתפעל כמו בנפעל שבת קנ״א: מיעני, תעני׳ כ״ג סע״ב אמר ליענו ואיענו. שקלי׳ ה׳. שמא יעני, מעיל׳ י״ז. יעני או יעשר — אבל בירוש׳ שביעי׳ פ״ג דל״ד ע״ג ההן דאזיל ליה לצורכא ולא מ ת ע נ י ייזל מן אתר לאתר והוא מ ת ע נ י נראה שצ״ל מתפני ובשבת בבלי פ״ב. אי׳ הוצרך לפנות] —

* עיניני (שם אמורא) זבחי׳ פ״ח: עיי״ע למה (ה״ה, מ״ד) וש״נ השינויים — ועוד שם פרטי קהל״ר פ׳ את הכל: ענייני בר נחשון — ובירו׳ יומ׳ פ״ג ד״מ ע״ד אי׳ אינייני ועיי׳ במבה״י למהרז״ף דס״ד:

* עִנְיָן, ענײנא (מל״מ (בקהלת הרבה פעמים) פי׳ עסק ודבר ובל״ס עֻנְיָנָא Beschäftigung, Angelegenheit) ויק״ר פ״א מה כתיב למעלה מן הענין תוספת׳ מגיל׳ פ״ד (ג׳) עניין הפסח, תוספ׳ סוף גיטין מעניינו של גט, קידושי׳ ו׳. ב״ב קי״ד. עסוקין באותו ענין, סנהד׳ פ״ו. דבר הלמד מענינו, ירו׳ ר״ה ספ״א דנ״ז ע״ג אם אינו ענין . . תנהו ענין ועיי׳ רש״י פסחי׳ ק״ד רע״א וביד מלאכי סי׳ ב׳ וש״נ דוגמאות, נדרי׳ נ״א. עיביד כי ענײנא קדמאה, ב״ב ט׳. דעבדי ענײנא בהדי הדדי וכו׳. ושם קי״ד: סליקו מענײנא לענײנא, הקבוץ ירו׳ שבת פט״ז דט״ו ע״ג ענײנות הרבה, ירו׳ מעש׳ שני פ״ד דנ״ה. ירו׳ גיטי׳ רפ״ו דמ״ז ע״ד ענײנות אחרים ובתרג׳ שה״ש א׳, י״א בל״ז עִנְיָנִין ובכ״י תרג׳ לתהלי׳ מ״א, ב׳ ענײני מסכינא.

עֲנַמֶּלֶךְ (אליל הספרוים (מ״ב י״ז, ל״א) ונדרש עפ״י הגדה עיי׳ בפנים) ב פ ׳ ד ׳ מ י ת ו ת[1] ב ג מ ׳ ה נ ו ד ר[2] (סנה׳ ס״ג:) ענמלך דעני למריה בקרבא פי׳ סוס שעונה לרבו כלומ׳ שמסייע לו ורץ כשרוצה לברוח.

* עָנָן (מל״ם נרדף עם עב Wolke ובלא״ר עֲנָנָא וכ״ה בל״ע וסו׳ عنان, עננא) תרג׳ במדבר מ׳, ל״ט ענן יקרא די״י, ולויק׳ כ״ג, מ״ג כפי׳ גי׳ דפ׳ סיביונית׳ במטלת עֲנָנִי ובתר״י א׳ עֲנָנֵי יקרא וכ״ה בתר״י א׳ לבראשי׳ ט׳. י״ד והוא כמו ענן שכינה שהש״ר פ׳ שמאלו וכמו עֲנָנֵי כבוד ב״ר פכ״ד ובלי השאילה עֲנָנָא ברכו׳ נ״ט. והקבוץ שם עֲנָנֵי ובתעני׳ כ״ה. וממנו הפעל כל״ם (בראשי׳ ט׳, י״ד). בינוני פעול יום המעונן יומ׳ כ״ח סע״ב סנה׳ ל״ד: נגעי׳ פ״ב מ״ב. ונראה מזה מעונן שלמקרא עיי׳ סוף ע׳ עוֹנֵן.

* עָנָן (שם פרטי לאיזה אמוראים) רב ענן כתובו׳ ק״י. שבת קי״ט. והרבה זולתו עיי״ע בסד״ה וש״נ רב ענן בר תחליפא, רב ענן בר חייא, רב ענן בר יוסף ועוד.

* עוֹנֵן (ענין מכשף Zauberer) ספרא קדושי׳ פרש׳ ג׳ פרק ו׳ לא תעוננו (ויקרי׳ י״ט, כ״ו) אילו אוחזים עינים ר׳ ישמעאל אומ׳ זה המעביר על העינים ר״ע אומר אילו נותני עתים. ות״ק ור״י דורשין מל׳ עינים ור״ע דורש המקרא מלשון עונה (עיי״ע ען ו׳) ועיי׳ פי׳ הראב״ד וכעין זה בסנהד׳ ס״ה סע״ב ת״ר מעונן ר״ש אומר זה המעביר שבעה מיני זכור[3] על העין וחכ״א זה האוחז את העינים ר״ע אומר זה המחשב עתים ועיין ספרי שופטי׳ פ׳ קע״ב. ותר״י א׳ לויק׳ שם העתיק ולא תעוננו: ו ל א א ח ו ר י ס נ ה ד ר י ן ע י י נ י ן ונ״ל שמלת סנהדרין הובאה פנימה בטעות להורות על המקור ששם (סנהד׳ ס״ה סע״ב) פירשו החכמים מעונן זה האוחז את העינים וא״כ בתר״י צ״ל ולא אחוד[4] עיינין. וראב״ע לויק׳ הנ״ל פי׳ מעונן שיסתכל בעננים מפעלי הכפל ע״ש. ומזה השם המופשט עִיפּוּן ירו׳ סנהד׳ פ״ז דכ״ד ע״ג, ירוש׳ שבת פ״ז ד״ט ע״ג.

עִינוּנִיתָא[5] (= אִינוּנִיתָא פי׳ אונא קטנה ein kleiner Lappen der Lunge) בפ׳ אלו

---

[1]) כ״ה לנכון בכ״י ובדפ״ר אבל בדפ׳ פיזי בט״ס ד׳ מידות ובדפ׳ באסיל ואמ׳ הגיהו בטעות בב׳ מדות במנחות. [2]) כ״ה בכ״י ובדפ״ר. [3]) וגי׳ רבינו עיי״ע זכר (זכורו) ח״ג, רצ״ב. [4]) בדל״ת והוא כמו אחוזי עיי״ע אחד וע׳ אחז. [5]) כ״ה נכון בעה״ק שנ״ב וכ״ה בערוך הגדול בפנים אבל בדפ״ע בדבור המתחיל עננִיתא.

טרפות בגמ' הריאה (חולי' מ"ז.) ההוא דביני ביני דאתאי לקמיה דרב אשי סבר למיטרפה א"ל הונא[1]) מר[2]) [בר אויא][3]) כל הני עיזי — (א"ב[4]) חיוי כתוב)[5]) ברייתא הכי אית להו וקרו להו טבחי עינוניתא דוורדא. *[אחי"ה ויפה פירש"י בחולי' שם: כמו אינוניתא אונא קטנה דוורדא על שם קלישתא ואדומה ע"כ ובעה"ק שנ"ב לועזו ע"י לא"ש רוזבלא"ט (= Rosenblatt)] —

* עָנָף (מל"מ שם לסעיף Zweig) סוכ' ל"ב: פי' ענף (ויק' כ"ג, מ') שענפיו חופין את עצו והושאל לציצית מנחו' מ"ב. עיי"ע צץ ג'. ובלא"ר עַנְפָּא תרג' יחזק' י"ז, ח'; לישעי' י"ח, ו'.

ענץ (= עֲנִיצֵי Bündel) פשתן (סוכה י"ב:) כבר פירשנו בע' השני. — (א"ב עיי"ע אנץ). *[אחי"ה ר"ל ע' אניצי (ח"א, קמ"ח) ושם הביא רבינו הגי' באל"ף וכדאי' בש"ס ובפי' ר"ח אשר משם הועתק הפי' (כמו שנדפס בש"ס ווילני) אבל כאן נגרר אחר גי' בעי"ן כדאי' בכ"י ש"ס לסוכה וברש"י דפ' פיזרו וכ"י רש"י (עיי"ע ד"ס סוכה צד ט"ז:) וכ"ה בע' השני (ח"ג, דמ"ט) ובתוספ' סוכ' רפ"א. ועה"ק שנ"ב לועזו ריישט"ן ב"א (Reisten)[6]) או שטרענג (= Strang)] —

ענק (= עוּנְקָא בל"ע عُنُق צואר Hals) בס"ג דפ' כיצד מברכין (ברכו' מ"ד:) ובפ' ר"א אומר תולין (שבת קי"מ:) במימרות דרב חסדא האי בר בי רב דזבין בשרא לזבין עונקא דאית ביה תלתא מיני בשרא פי' מן הצואר בל' ערבי קורין לצואר עונק[7]) והוא מקום שחיטה[8]) ויש בו ג' מיני בשר שמן וכחוש ולבן. נחר גרוני (תהלי' ס"ט, ד') איתחרחר עונקי[9]). רוממות אל בגרונם (שם קמ"ט, ו') תרג' תושבחן דאלהן בעונקהון. ענקיא ושירי ידא תרג' הנטיפות והשירות (ישעי' ג', י"ט). *[אחי"ה עונקא מל"ע הנ"ל פי' צואר וכן בלא"ר נקבה ירו' ברכו' ספ"ב ד"ה סע"ג עד כדון עונקתיה דההוא גברא רפיא, ושם: ההוא[10]) עונקתא דהות רפיא וכו'. וענין התרג' הנ"ל הוא מל"מ עֲנָק פי' עדי על הצואר וכן תרג' השהרנים (שופטי' ח', כ"א, כ"ו) עינקיא צ"ל עונקיא וכ"ה בירו' שבת פ"ו ד"ח: שהרנים (ישעי' ג', י"ח) עוּנְקַיָּה, וכן תרג' הענקות (שופטי' שם). והיחיד בל"מ עירובי' מ"ה. אם משים אדם עצמו כענק זה שָׁרַף על הצואר וכו'. ב"ב ע"ה. זכה עושין לו ענק לא זכה עושין לו קמיע. והקבוץ ב"ר פכ"ו פי' ענקים: שהיו מרבים ענקים ע"ג ענקים פי' תכשיטין ע"ג תכשיטין. ומן הוראת עונקא פי' צואר נבנה הפעל עָנַק ב"ר שם שהיו עונקים גלגל חמה ואומרים הורד לנו גשמים פי' מל"ע عنق אוחז בצוארו (umschlingen, umhalsen) וביומ' י'. סוט' ל"ד: בהפעיל שמעניקים החמה בקומתן ורש"י בחומש ובש"ס והמיוחס לרש"י בב"ר פי' בע"א ע"ש. במד"ר פט"ז דרש הענק (במד' י"ג, כ"ח) שראוה שהיה עונק את השמש. והמפרשים נדחקו ע"ש — ומל"מ העניק תעניק לו (דברי' ט"ו, י"ד) פי' טענהו ושים על צוארו מתנות ומזונות אי' בירו' קידושי' פ"א דנ"ט ע"ג אילו שמעניקין להן.. אין מעניקין להן וכו'] —

☞ עַנְקְלִין (ווים עקומים) מל"י הרשומ' בע' אנקול (ח"א, קנ"ו:) Widerhaken, Hakenstange) תרג' והשפתים טופח אחד (יחזי מ', מ"ג) וענקלין נפקין פשך חד. ראה ע' אנקל. *[אחי"ה עיי' פרש"י ורד"ק שם ומ"ש בע' הנ"ל] —

עַנְקְמוֹן בל"י ἄλκιμος חזק ובריא (stark, kräftig בב"ר פ' ס"ו (ס"ה) ויקרא את עשו: למדינה שהיתה מכתבת ענקמון[11]) למלך — (א"ב פי' בל"י איש חזק ובריא). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"י הנ"ל (עיי' בט"ר לה' איזלער ה"א 78), ובמ"כ טעה לחשוב שהוא מענין ענק של מקרא וכנ"ב בילק' שם ושם ובשהש"ר פ' אחזו הגי' איספתרין עיי"ע (ח"א קצ"ו.) ועוד עיי' אגדת בראשי' פ"מ בכמה שנויים] —

עַנְקוּקְלוֹת (die zarten Ranken des Weinstocks) והחרצנים והזגיון בפ"ק בערלה (מ"ח) פי' הרכים[12]) שבראשי הגפנים כמו שפי' רב אחא

---

[1]) וכ"ה בע' בר ד' ובנו"ג רב הונא. [2]) כ"ה בדפ"ר וויניצי' ואמי. [3]) כצ"ל וכדאי' בע' בר ד' ובנו"ג בר רב אויא. [4]) נשמטו האותיות א"ב בדפא"מ. [5]) וכ"ה בע' בר ד' ורגמ"ה (בקובץ כ"י אנג' דף ש"ז:) הביא שתי נוסחאות וז"ל כל הני חיוי בריתא הכי אית להו וא"ד כל הני עיזי בריתא הכי אית להו. [6]) עיי"ע איניצי הערה 3. וכ"ה רישטש בכ"י עה"ק ריגינסבורג עיי' בט"ר לפערלעס 82 ולא העיר על מה שכתבתי בא' אניצי. [7]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ע ענק. [8]) עיי' פירש"י לברכו' הנ"ל ד"ה עונקא ובע' אונקא וש"נ השינויים. [9]) בנו"ג בט"ס עינקי. [10]) כגי' המהרש"ם. [11]) בנו"ג ענקמין וכ"ה בילק' תולדות רי קי"ד וכצ"ל בילק' רמז של"ב ושם אי' עוקמין. [12]) באו"ז בסמוך אי' הענבים.

משבחא בשאילתות (קדושי׳ סי׳ ק׳)[1] והי נינהו קנוקנתא כדאמ׳ קנוקנות גפנים. *[אחי״ה נגררנו אחר נוסח האמיתי של דפא״מ ובשאר דפ״ע והי נינהו קטינתא! ובשאלתות הנ״ל רק רמז אי׳ מפי׳ הנ״ל. והאו״ז הל׳ ערלה סי׳ שכ״ג הביאו בשם רבינו נתן וגם הוא גורס והי נינהו קטינייתא. והוא הביא ג״כ ירו׳ ערלה (ספ״א דס״א ע״ג) א״ר חייא בר אבא לשון גוטריקון הוא עֹנבים דלֹקו תֹלֹתיהון[2]. וזה מה שדרשינן בספרא קדשי׳ פרש׳ ג׳ פדק ה׳ פריו (ויק׳ י״ט, כ״ג) פרט לעלים וכו׳ או יכול שאני מוצא את ענקוקלות והבוסר ת״ל וכו׳ הרי שקרוב ענין ענקוקלות לבוסר ופי׳ הראב״ד וז״ל ענקוקלות הייתי סבור שהם קנוקנות של ענבים והן השדראות והעוקצין שהגרגרין תלויין בהן ע״כ ורגמ״ה בחולי׳ צ״ב. (בקובץ כ״י אנגיילי׳ דף שמ״א.) פי׳ וז״ל קנוקנות סופי ענבים שהם ענבים קשים ע״כ ועיי״ע ולי נראה כי ענקוקלאות הן הנה יונקות הקלות שבגפן כי זה פי׳ עֲנְקָא בל״ס ובזו המלה מתורגם בפשיטה הסורי׳ יונקת בתהלי׳ פ׳, י״ב איוב י״ד, ז׳; ט״ו, ל׳ ועוד פארת (יחזק׳ י״ז, ו׳) והורכב משתימלות ענקא — קלות] —

* עָנַשׁ (מל״מ פי׳ שימת ערך קנס בכסף וגם על קנם בידי שמים (strafen יבמו׳ מ״ז. עָנוּשׁ כרת . . . ענוש סקילה. סנהד׳ ט׳. אם כך ענש הכתוב וכו׳, כריתות ג׳: לא ענש אלא א״כ הזהיר. והרבה בנפעל נֶעֱנַשׁ שבת נ״ו. קמ״ט: עירו׳ ס״ג: יומ׳ כ״ב: ר״ה ט״ז: תעני׳ כ״ב: נדרי׳ ל״ב. סוט׳ י׳. ל״ה. ב״ק צ״ג. ב״ב ד׳. סנהד׳ ח׳. ק״א: ק״ג: ק״א. אתפעל אִיְעֲנַשׁ סוכ׳ נ״א: עירו׳ ס״ג. ביצ׳ ט״ז. גיטי׳ נ״ז. סנהד׳ מ״ג: צ״ד: ע״ז י״ח. והשם כל״מ עֹנֶשׁ = עוֹנֶשׁ שבת קט״ו: יבמות כ״א. מ״ז. גיטי׳ נ״ו: נ״ז. סנהד׳ פ״ט: ושם נ״ד. עונש שמענו אזהרה מניין, שם מ״ג: עונשין שבגלוי, ירו׳ סנהד׳ פ״ט די״ב. לאיסור אבל לא לעונש. ובלא״ר עֲנָשׁ עזר׳ ז׳, כ״ו.

☞ ענתה (= עוֹנְתָא פי׳ בלא״ר כמו עת בל״מ Zeit עיי״ע ענ׳ = עוֹנָה) מסכת ברכות דירושׁ׳ (פ״ג ד״ו.) פ׳ מי שמתו: [אתת] ענתא דנשיאות כפים ולא שאלון ליה אתת ענתא דמיכלא ושאלון ליה. פי׳ עת וי״מ [עבדיך] אנש עבר נהרה וכענת (עזר׳ ד׳, י״א) מענין זה. *[אחי״ה והרביתי הדוגמאות בע׳ ען ו׳ ע״ש] —

* עֲנָתָא (בל״ס וכן בל״ע عَنَّات אוֹן das Laster-hafte) תרג׳ און (משלי י״ז, ד׳) לשפוותא (דעאתא) [צ״ל דענתא][3]. ושם (ט״ז, ל״ג) בעוביה (דעצתא) [צ״ל דענתא][4] — במד״ר פ״ט ענתיך (עיי״ע ען ו׳ אות ג׳).

* עֲנָת (שם מקום) יומ׳ י׳. סוט׳ ל״ד: אחימן (במדי י״ג, כ״ב) בנה ענת נראה שהוא עֲנָתוֹת שנקרא עד היום Anâta עיי׳ פירשט או״מ זה הערך. ועל שם העיר הזאת נקרא ר׳ חנינא ענתוניא ירו׳ תרומ׳ רפ״ב דמ״א: ירו׳ ערל׳ ספ״ב דס״ב ע״ג ועוד ענתונייא ירו׳ ברכו׳ פ״ה ד״ט. ושם פ״ז ד״י ע״ג ירו׳ פיאה פ״א דט״ז: ירו׳ שבת פ״ז ד״י: ומהשם ענתות התואר ירו׳ ברכו׳ פ״ד ד״ז רע״ג ושם ד״ח רע״א ר׳ יודן ענתותיא כ״ה בגי׳ המהרש״ס אבל עיי״ע הבא אח״ז.

* עַנְתוֹנְדְּרְיָא (שם מקום) ירו׳ תעני׳ פ״ב דס״ה ע״ג ושם דס״ז ע״נ ירו׳ שקלי׳ פ״ו דמ״ט ע״ד ר׳ יודן ענתונדריא אבל בירו׳ ברכות פ״ד ד״ז ע״ג ענתורדיא ושם ד״ח רע״א ענתוריא ובשניהם בגי׳ המהרש״ס ענתותיא ואולי היא הנכונה ומהע׳ הקודם לזה ובירו׳ שבת פ״ט די״ב סע״א ענתדרייא והח׳ נייבויער הגיה (גיאגראפיא תלמודית 273) ענתרודיא והוא Antarudya בסיריא.

עָשָׂה[5] (מל״מ ענין פעולה ומלאכה ועסק והכנה (Zubereitetes כפ׳ כיצד מברכין (ברכות מ״ב סע״א) ב״ש אומרים אף לא מעשה קדרה. בפ׳ הנודר מן המבושל (נדרי׳ מ״ט.) הנודר ממעשה קדרה אינו אסור [אלא] ממעשה רותחת. גמר׳ (שם) אמר אביי תנא כל מידי דמתבשלה[6] ביה רפתא תבשיל קרי ליה. פי׳ חטים מבושלים ואלו הן חלקי טרגים[7] זריד ערסן. *[אחי״ה וכ״ה בר״ן נדרים אבל לפי זה גי׳ רבינו דמתבשלא

---

[1]) וכבר העירותי על זה במבוא XIV ושם צ״ל ענקוקלות ונדפס בטעות ענק. [2]) ועל פי זה מובן הרמב״ם פ״ט מעש, שני הלי״ג והענבים ששרפם הקדים והפסידן ע״כ וכונתו על ענקוקלות. [3]) וכ״ה בפשיט׳ הסורית. [4]) וכ״ה בפשיטה [5]) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ר פיז׳ וויניצי׳ ובכ״י וי״ן ל״ר ה״ב עש ובדפ״א הגיה עסה לפי סדר האותיות. [6]) בנו״ג דמתאכלא. [7]) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ר טריגים ובדפו״ו במ״ם בסוף ועיי״ע (טרגים) טרגים וע׳ זריד.

עיקרית כלומ' שרגילין לתת פת לאחר שהושם בקערה שזה הוא בכל התבשיל הרך עיי' בשט"מ נדרי' ושם אי' ג"כ י"ס דמתאכלא וע"ש פירושו — ומה שנסתעף מהפעלים והשמות עיי"ע עשה אצלנו] —

* עִסְבָא (פי' בל"ס עסבא בל"ע عشب בל"מ עשב שם קבוץ לירק (Kraut, Kräuter תרג' לבראשי' א', כ"ט ל'; ב', ה'; תרג' כ"י לתהלי' ל"ז, ב' ירוק עיסבא (בנו"נ דיתאה).

עִסָּה (= עִיסָּה נ"ל מל"ע عُصّ חטים ושעורים מעורבין זה בזה ועוד בצק שנילוש 1 Gemenge von Weizen und Gersten. 2 Teigmasse. והושאל להעדר ייחום משפחה der Mangel reiner Abstammung) בר"ג דפ' י' יוחסין (קידו' ס"ט:) כל הארצות עיסה לארץ ישראל. ובס"ג דכתובות (קי"א.) דאמר מר כל הארצות עיסה לארץ ישראל. פי' עיסה אחרי שניטלה החלה היא קדש וכל העיסה חולין וכן פי' כל הארצות עיסה לארץ ישראל[1]) שהן חולין לגבי ארץ ישראל וארץ ישראל חולין הוא לגבי בבל. אלמנת עיסה (עדיות פ"ח מ"ג תוספת' עדיות רפ"ג כתובות י"ד. קידושי' ע"ה.) כבר פי' בע' אלמן[2]). בפ' ב' במכשירין (מ"ח) אם היתה פת עיסה פי' לחם נקי. בפ' ב' במעשר שני (מ"ד) כרשיני מעשר שני[3]) יאכלו[4]) צמחונין ונכנסין[5]) לירושלם ויוצאין עמו ר' טרפון אומר יתחלקו לעסיות[6]). פי' חטין המבושלין נקראין עסיות. — (א"ב לעסות כתוב בנוסחאות ופירשו המפרשים לעסות טהורות שישימו בכל עסה ועסה מן הכרשנים טמאים פחות מכביצה). *[אחי"ה עיי' פי"מ להרמב"ם ור"ש ושם לעיסות ובש"ס בבלי לעסות אבל בכ"י ש"ס מינכען כגי' רבינו לעסיות. ובירו' חלה פ"א דנ"ז: אי' הקבוץ עִיסָּיוֹת, עירס ראשי עיסיות, ושם: ועשה חמש עיסיות וכו' ובע"ז ס"ח: כמה עיסות, סוט' ל'. שתי עיסות, והיחיד עיסה (תמיד ביו"ד) חולי' ו', ירו' חלה הנ"ל ושם דנ"ח ע"א ושם דנ"ז ע"ד עיסה שנדמע צ"ל שנדמעה וכ"ה שם בסמוך, ושם עיסת האורז, תוספת' חלה רפ"א עינו יפה בעיסתו . . עינו רעה בעיסתו . . עיסתו מעוטה . . עיסתו מרובה. עירובי' פ"ג: ראשית ערסתיכם (במדבר ט"ו, כ') כדי עיסותיכם כדי עיסת המדבר. כתובו' פ"ו: על עיסתה. והושאל ליצר הרע ברכו' י"ז. ומי מעכב שאור שבעיסה וכו', ב"ר פל"ד (במד"ר פי"ג) עלובה עיסה שנחתומה מעיד עליה שהיא רעה. ועיי"ע עלב — ובענין גזרת המלה נ"ל שהוא ל"ע הנ"ל פי' בצק הנילוש ונגבל[7]). ועוד ענינה בל"ע מס ﺇﻮا אשר חטים ושעורין מעורבים בו ובזו ההוראה שימשו רז"ל בהשאילה להעדר ייחום המשפחה והפכה סולת נקייה (קידו' ס"ט: ע"א:[8])). עדיות פ"ח מ"ג וש"נ העיד ר' יהושע ור"י בן בתירא על אלמנת עיסה שהיא כשרה לכהונה שהעיסה כשרה לטמא ולטהר לרחק ולקרב ועיי"ע אלמנה ומפרשים בעדיו' שם. ובתוספ' עדיות רפ"ג בית דין שלאחריהם אמרו נאמנת עיסה לטמא ולטהר לרחק ולקרב אבל באלמנת עיסה לא נגעו ורישׁ המאמר של משנ' הנ"ל חסר כאן ובא התוספת' להוסיף כי עדות התנאים היתה בענין עיסה עצמה ולא בענין עיסת אלמנה[9]). תוספת' קידוש' רפ"ה איזהו עיסה כל שאין בה לא משום נתינות ולא משום ממזרת ולא משום עבדי מלכים . . מפני מה אמרו עיסה פסולה לכהונה מפני שספק חללין נטמעו בה ובבבלי כתובו' י"ד: אי' בענין אחר וז"ל איזוהי אלמנת עיסה כל שנטמע בה ספק חלל ובירוש' כתובו' פ"א דכ"ה רע"ד (ועיי' ירו' קידושי' פ"ד דס"ו.) הובא' הברייתא בזה"ל אי זו היא עיסה כשירה כל שאין בה לא חלל ולא ממזר ולא נתין . . אבל משפחה שנשתקע בה פסול ר"מ אומר וכו' וא"כ חלקו בין עיסה כשרה ובין עיסה פסולה (= משפחה שנשתקע בה פסול), ירוש' כתובות ספ"א דכ"ו רע"א ר' ירמיה סבר מימר לעיסה

---

1) כ"ה נכון בדפו"ו ובשאר דפ"ע וכ"י חסר מארץ ישראל עד ארץ ישראל. 2) בשט"מ לכתובו' הביא זה הפי' של ערוך בע' אלמן עם כל השטות שישנן כאן קח נא משם כי האריך. 3) כ"ה נכון בכ"י ק"ט, ובדפ' פיז' ובדפו"ו בט"ס בהמה מעשר שני. 4) כ"ה נכון בכ"י ב"ר ובדפא"מ אבל בדפ' פיז' וויניצי' בט"ס ואפילו. 5) כ"ה בכ"י ב"ר ובדפא"מ אבל בדפ' פיז' וויניצי' בט"ס ונסנסין. 6) בנו"ג לעיסות ובירו' נתפרדו לעיסיות. 7) ורש"י בשם ר"מ מרוטא"ט שמע עיסה כפסולת ענבים שנסחט משקה שלהם (קידושי' ע"א. ד"ה עיסה) וא"כ גזר אומר מפעל עסי' עסה (עסס) פי' ענין סחיטה וה' לעווי שיער שהוא כמו עריסה בהשמטת הר"יש. 8) עיי' ילק' דברי' ר' תת"ה בשם אלה הדברים זוטא המשל עמדו שני נחתומין וכו' עד עמדו בנות לוט (וערכו) [יותר טוב ועירבו] את העיסה שנא' ותהרן שתי בנות לוט וכו' וכן נאמר על תערובות מבני עמון ומואב: ערב נחמי' י"ג, ג'. 9) עיי' מ"ש ה' ראזענטאל במ"ע גרעטץ ח"ל 43 ושם והלאה מפורש כל הענין יפה.

כשירה . . א"ר יוסי ואפי' תימא לעיסה פסולה ועיי' מ"ש בענין שטת הבבלי והירושלמי החכם הנ"ל שם 270 והלאה 213 והלאה. ועוד עיי' תוספו' כתובו' י"ד. ד"ה אלמנת עיסה וד"ה ת"ר ושם בד"ה ותו ומה שהשיגו על פירש"י בענין שני פירושיו] *).

* עיסה (פי' כמו אִירְסָא, אֶרֶס בלי' הוצואריש וש, ויש בל"י ἰός Gift) ויק"ר פי"ג גיחון (בראשי' ב', י"ג) זה מדי שהעמידה את המן הרשע שמשך עיסה כנחש והמלה נבנתה במשקל ל"י והוצואריש הנ"ל ובהוספת הרי"ש היא במשקל ל"ר עיי"ע ארס (ח"א, רצ"ו) ובב"ר פט"ז הגי' המן שף עמה כנחש ובריש רות רבה שהיה נושף עמא כנחש ובשניהם צ"ל עיסה כנחש.

☞ עָסָה (מל"מ עֱסִי בפעל עַסִּי בל"מ עָסַס ענינו דחיקה וכתישה drücken, pressen) תרג' חרק עלי שנימו (תהלי' ל"ה, ט"ז) מעסן עלי ככיהון. *[אחי"ה וכן העתיק חרק שם ל"ז. י"ב; קי"ב, י'; איכה ב', ט"ז; איוב ט"ז, ט', וכן תרג' וערקי (איוב ל', י"ז) ודמעַסַּן יתי וכן ענין אונס ולחיצה ירו' גיטי' ספ"ט ד"נ ע"ד ישראל שעיסו . . ועכו"ם שעיסו ועיי"ע עשה. ועוד ענין כתישה ועצירה תרג' אסת' א', י' לעסאה יתהון כגבר דעצר עינבוי בעצרתא, ומזה השם עָסִיס בל"מ פי' יין שיוצא מהענבים ע"י דריכה ורמיסה, תרג' אסת' א', ז' חמר עסים] —

* עסיא (שם מקום כמו אסיא) שבת ק"ט. מי עסיא, חולי' מ"ח. בני עסיא. ואולי הוא Essa קרוב לטבריה עיי' נייבויער גיאגראפיא 38.

עסום (?) (ירק מר עיי' בפנים) וטורא ומרירואר[1]) (א"ב בנוסחאות כתוב סוום וטורא ומר יולא והם מיני ירקות מרים). *[אחי"ה גי' ר"ב היא כגי' הש"ס פסחי' ל"ט. בדפוסי' הישני' עד לובלין שפ"ו ובנ"ג ומר ירואר וגי' הכ"י ש"ם סוום וסורא ומר ואלאי ובכ"י א"פ ומר יולי ובדפ' וויניצ' ובאסיליא בתיבה אחת ומרירואי וכבר כתבתי בע' מריולא שעיקר בתיבה אחת והוא majorana וכצ"ל עסום וטורא בתיבה אחת σαύθρια בל"י אמצ' כמו satureia בל"ר מין אזוב ועיי' מ"ע לברילל ח"א, 204. וה' לעף פפלנ"צ 191 לא מצא ידו בפירושו.

* עָסִים מל"מ עיי"ע עָסָה.

* עַסְלָא עירו' י': פי' כמו אסלא וכ"ה בערוך עיי' ערכו (ח"א, קפ"ב:).

עֲסָסִיּוֹת (לפי' רבינו מיני קטנית שגדלין בא"י) בס"ג דפ"ק בשבת (י"ח רע"ב) לא תמלא אשה קדרה עססיות ותורמוסין. פי' בתשובות אחד ממיני קטנית שגדלין בארץ ישראל ובבבל אין מצויין לא עססיות ולא תורמוסין. — (א"ב יש אשישים ויש חסיסים ויש עססיות ולא ידעתי אם כולם מין קטנית או מין קטנית אחד או מינים

---

*) אחרי שכתבתי כל זאת הגיעני מכתב ידידי הרב החכם הגדול מהו"ר פ' ראזענטאל (מיום ב' פ' וירא תרמ"ה) אשר בו ערך לי מענה בנידן דידן ולא אמנע טוב מבעליו ואלה דבריו בקוצר נמרץ: שיטות הראשונים (ר' יוסף טב עלם ורש"י כתובו' י"ד. ורמב"ם וראב"ד בעדיות פ"ח מ"ג) בענין עיסה ועיסת אלמנה ידועות אמנם לפע"ד וכאשר הוכחתי במ"ע גרעטץ (עיי' בפנים) הוראת המלה הזאת היתה בראשונה בימי הבית ובימי התנאים הראשונים ההיפך המתנגד למשפחה מיוחסת ומשפחת עיסה היא משפחה אשר אין לה ספר היחס והמשפחה המיוחסת היא כסולת נקייה (קידו' ס"ט:) והמשפחה אשר אין בידה ספר יחוסה היא כעיסה אשר אין אנו יכולים עוד לברר ולנקות אותה ומפני שלא נדע טיחוס המשפחה הזאת לא נדע אם היא מזרע ישראל בכל וכל או אם היא ממשפחת גרים אשר רבו וגם רבו בימי עזרא ובפרט בסוף ימי הבית השני אשר גם הם כחללים לפי כמה תנאים ואולי נתערבו בהם גם פסולים אחרים. אמנם כל הספק הזה נולד רק ע"י שלא היה בידם ספר יחוסם כאשר היה בימי הראשונים למשפחות המיוחסות קודם שנגנז ספר יוחסין (פסחי' ס"ב:) ולא שנידע בהם שום שמץ פסול לחזק ספק כזה וכן קראו בירושי' כתובו' פ"א הלי' ט' עיסה כשרה כל שאין בה לא חלל ולא ממזר ולא נתין ובערך הזה היו רבים מעמי הארץ בסוף ימי הבית ואחריו ובאופן הזה אמרו כל הארצות עיסה לא"י וא"י עיסה לבבל כלומר שהמשפחות אינן מנוקות ומבוררות ביחוסן כל כך כמו בא"י או בבבלי ולפי המשנה הראשונה התירו עפ"י עדות ר"י ור"י בן בתירא לאלמנת עיסה להנשא לכהונה (עדיות פ"ח מ"ג) אמנם בית דין של אחריהם התירו אף לעיסה עצמה להנשא לכהונה (עיי' בתוספתי שם) ורבינו הקדש קשר את המשנה הראשונה עם המשנה האחרונה ר"ל ההיתר של אלמנת עיסה עם היתר עיסה עצמה לפי דרכו כי משנה לא זזה ממקומה ע"כ לשונו הזהב ועפ"י זה יבואר ויבורר כל הענין בצירוף מה שכתבתי בפנים מגזרת המלה אשר נחצבה מל"ע הנ"ל.

[1]) כ"ה בכ"י ו"ו ובשאר כ"י בשתי תיבות ומר ירואר וכ"ה בדפ"ר ובשרפ"ע בט"ס ירואד.

שונים). *[אחי"ה פי' הערוך הובא בהגה בש"ע או"ח סי' רנ"ד סק"ח ורש"י פי' בשבת עססיות ותורמסין מיני קטניות וצריכין בישול יותר ע"כ ולפי זה אולי יש שום שייכות למלה ערבית עסס عصص קשה וחזק ובשיטת רש"י הלכו הרא"ש והר"ן אבל הרמב"ם (הלכי שבת פ"ג הלי"ב) פי' בהיפך שאינם צריכין בישול הרבה ואולי כיון לל"ע عضاض שראוי לגרסו בשניים ומזה عضيض zerbeissbar ולפע"ד זה ענין תוספת' ביצ' ספ"א בכ"י אירפ' משלחין חיטין מפני שנאכל עסיסיות [1] וכ"ה בירו' ביצה ספ"א דס"א רע"א שהן מאכל עסיסיות [2] וגם במקום עססיות שבת י"ח: תוספת' שבת רפ"ג (ד') ירוש' תרומו' פ"ב דמ"א ע"ג אי' הגי' עסיסיות בירו' שבת פ"ג ד"ה ע"ד. ומה שפי' רבינו בשם תשובו' אולי יש המשך בין עססיות ובין שם עיר עססיות גיטי' ד': עיר אחת היתה בארץ ישראל ועססיות שמה ואולי על שם עיר זו נקרא מין קטנית זה. ואז יתכן פי' פול שהוא מאכל לודיות ג"כ על שם אומת לודיים] [3] —

* עֲסָסִיּוֹת (שם עיר) עיי"ע הקודם ואולי היא היא עסיא עיי"ע.

עֲסָק (מל"מ עֲשָׂק פי' ערעור ריב וטענה Streit, Controverse) בפ"ק בב"ק בגמ' דסמוך כל שחבתי (ט' רע"א) ובפ' מי שהיה נשוי בסוף הלכה ב' (כתובו' צ"ב סע"ב) ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות ויצאו עליה עסקין. בר"ג דפ' שבועות העדות (ל"א.) ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו (יחזק' י"ח, י"ח) רב אמר הבא בהרשאה ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש לה עסקין פי' ערעורין — (א"ב ל"מ תרג' כי התעשקו עמו (בראשי' כ"ו, כ') ארי אתעסקו עמיה). *[אחי"ה ר"ב היה לו להביא השם עֵשֶׂק (שם) שתרג' עֲסָק אבל הביא הפעל כי לפניו היתה ג"כ הגי' ככשאר דפו"ע עסיקין וכדאי' בש"ס במקומות הנ"ל אבל גי' דפ"ר לנכון עסקין והוא הקבוץ מן עסק ולזה עולה יפה פי' ערעורין ובכ"י ק"ט שגורס ג"כ עסיקין סיים פי' עוררין וכ"ה ברש"י בכ"מ כפי גי' הספרים וכ"ה בב"מ י"ד סע"א וע"ש בתוספ' ד"ה ויצאו וכ"ה בפי' ר"ח לשבועו' (וקובץ כ"י אנגי' דנ"ד:) שיש עליה עסיקין שיקנה מריבות לעצמו ע"כ אבל רד"ק שרש עשק גרס כערוך דפ"ר רק שם בשׂין ויצאו עליה עשקין ענין טרידה וערעור] —

עָסַק (בל"ס ענין טרוד והשתדלות sich mit etw. beschäftigen, befassen עיין בפנים) בפ' כל שעה בגמ' האוכל [4] תרומ' חמץ [5] (פסחי' ל"ג.) לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן [6] שאין מתעסק כמתעסק שאם נתכוון להגביה את התלוש וחתך את [7] המחובר שפטור תאמר במעילה וכו'. בפ' ד' מיתות בגמ' דסמוך המקבלו [8] (סנהד' ס"ב:) המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה והמתעסק בשבת פטור מ"ט מלאכת מחשבת אסרה תורה. פי' חלבים שלא נתכוון לאכול אלא קא סבר רוק [9] הוא ובלעו, עריות לא נתכוון לביאה אלא להטיח בכותל ובא על הערוה, שבת כדאמרן נתכוון להגביה את התלוש וכו'. בסוף שבת (קנ"ז:) א"ל מתעסק בעלמא אנא. בספ"ד בכריתות (י"ט.) א"כ למה נאמר (ויקרא ד', כ"ג) אשר חטא בה פרט למתעסק [10]. ובזה הפ' בגמ' חלב ונותר (שם י"ט:) מתעסק בחלבין ובעריות חייב שכן נהנה מתעסק בשבת פטור מ"ט מלאכת מחשבת אסרה תורה. בס"ג דפ' משוח מלחמה (סוטה מ"ד:) מר קרי לה מצוה ומר קרי לה רשות נפקא מינה לעוסק במצוה שפטור מן המצוה. עת לכל חפץ (קהלת ג', א') תרג' עידן לכל עיסקא. — (א"ב פי' בל"י פעל המשתדל לעשות דבר מה). *[אחי"ה כיון לל"י ἀσκέω אבל הנכון שהוא מע' הקודם מל"מ התעשק ענין טירוד ובדרז"ל ענין השתדלות באיזה דבר. וכנ"ה בקל ברכו' י"א. מי לא עסקינן, שבת ל'. פסחי' נ': לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות וכו', סוכה כ"ה. העוסק במצוה וכו', יבמו' ס"ג.

---

[1] בנו"ג מאכל עססיות. [2] ושם פול שהוא מאכל נדיות ובתוספ' כ"י ביצי' הנ"ל לחיות וצ"ל לודיות כבתוספ' בדפוסי' ועיי"ע לד ב' וכדאי' בביצי' י"ד: חיטין לעשות מהן לודיות ועיי' פי' רבינו בעי' לד ב' ור"ח בביצי' שם גורס לעשות מהן עססיות. [3] ובענין אשישים חסיסים עיי"ע בח"א, שכ"ו וח"ג, תנ"ז. ואולי עסיסיות פי' כמו חססים מל"ע הרשומי' בעי' חסס צד תנ"ח ומה שכתבתי שם לדעת י"מ לא מצאתי עזר מלשונות שונות הוברר לי עתה שדעת י"מ הוא כי חסיסי היינו אשישים ועה"ק שנ"ב סיים עססיות קיכר"ן (Kickeren) וי"א וויק"ן ב"א Wieken. [4] כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ר אבל בדפו"ו בט"ס האומר. [5] בדפ' פיזי והלאה נשמטו ג' תיבות הללו בטעות. [6] וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג מתחייב בהן. [7] כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע מן. [8] כ"ה בדפ"ר וויניצ' ובכ"י אבל בשדפ"ע לי' בטעות. [9] בכ"י ק"ט בטעות חוק. [10] בירו' שבועו' ספ"ב דל"ד. אי' פטר וצ"ל פרט למתעסק.

כל העוסק בבנין מתמסכן, ברכו' ה'. פסחי' מ"ט: חגיג' ה': י"ב: תעני' ז'. מ"ק ט"ז: ב"ק י"ז. סנה' צ"ט: ע"ז י"ז: י"ט. י"ט: מנחו' ק"י. תמי' ל"ב: כל העוסק בתורה וכן הרבה בתרג' עסיק באורייתא (תרי"א לדברי' ל"ב, ד') למעסק באוריית' (תרג' קהלת ו', ח'; י"ב, ח'. ט"ז) ועי' תרג' שה"ש ד' ט"ו; ה' י'. ט"ו וזולתו. כתובו' ק"ג סע"ב עסוק במצות הוה, פסחי' פ"ג מ"ד שלש נשים עוסקות בבצק. בירו' פסחי' פ"ג ד"ל: עֲסִיקוֹת . . ב"מ י"ב: במאי עסיקינן, שם י"ד: ט"ו: הכא במאי עסקינן, סוכ' כ"ו: עסקינן, סוט' כ"א. בעידנא דעסיק ביה . . דלא עסיק ביה. ירו' חגיג' פ"ב דע"ז: עד דאינון עסיקין בדידהון נעסוק אנן בדידן וישבו ונתעסקו בדברי תורה, וכן התפעל ונתפעל ויק"ר פכ"ה לא נִתְעַסֵּק הקב"ה אלא וכו' לא תתעסקו אלא וכו' ר"ה פ"ד מ"ח מתעסקין עמהן, ושם המתעסק. תוספת' שבת ספ"י (י"א) עדיות פ"ב מ"ה אם מתעסק (צום צייטפערטרייב) הפכו מתכוין. אתפעל תרג' לשמות ה', ט' ובתר"י א' שם: ויתעסקון ביה, תר"י א' לבמד' י"ט, ח'; תרג' לדברי' ל"ב, י"ז; לקהל' ה', י"א; ו', י"א; לתהלי' ס"ח, ל"א; פ', א' וזולתו, ובהבלעת הת"ו ברכו' כ"ה סע"ב אִיַּעַסֵּק ליה לבריה, ב"מ ק"ד: לאיעסוקי ביה. הפעיל יומא פ"א מ"ז ומעסיקין אותו וכו'. והשם עֵסֶק עיי"ע הבא אח"ז. והשם המופשט ירו' ברכו' פ"ד ד"ז: ירו' פסחי' רפ"ה דל"א סע"ג שעה אחת לעיסוקו. ירוש' שבת ספ"ה ד"ז ע"ג שור שעיסוקו רע, ירו' סוט' פ"ט דכ"ג ע"ג תוספת' סוט' רפ"ט עיסוק מדידה, ויק"ר פי"ג אברהם ראה המלכיות בעיסוקן. והתואר עסקן ויק"ר רפי"ט. פכ"ב הוה עַסְקָן קהל"ר פ' ויתרון: עוסקן, חולי' נ"ז: שעסקן בדברים היה. ולנקבה בקבוץ עַסְקָנִיּוֹת סוכ' כ"ו:] —

עֵסֶק (בל"מ עיסקא מע' הקודם טירוד באיזה דבר ועוד ענין וחפץ Beschäftigung, Geschäft, Angelegenheit) באלו מגלחין בגמ' הקובר[1] (מ"ק כ"ב סע"א) על כל המתים[2] רצה ממעט בעסקו לא רצה אינו ממעט. פי' „לישא וליתן בסחורתו כל היום אם רצה בשאר המתים הרשות בידו אבל על אביו ועל אמו ממעט בעסקו ואפי' ע"י אחרים"[3]. בר"ג דפ' המקבל שדה (ב"מ ק"ד סע"ב) האי עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון עבדו להו רבנן מילתא דניחא לתרווייהו[4] פי' ניחא ליה למלוה דאי נאנסה כולה מפרע[5] מיהא פלגא דהיא מלוה על המתעסק בעיסקא ואי מטי ביה רווחא שקיל פלגא דפקדון ברשותיה דמרי קאי ולא מתחזי כריבית ושומר שכר הוא עלה דהא שקיל אגר טרחיה וניחא ליה ללוה דאי מתנסא[6] משלם פלגא המלוה שעליו בלבד ואי מטי רווחא שקיל מיהא פלגא[7]. בס"ג דמוכר את הבית (ב"ב ע':) שטר כיס[8] היוצא על היתומין וכו' עד דאמרי נהרדעי האי עיסקא פלגו מלוה ופלגו וכו'. בר"ג דפ' כיצד מציאת האשה (כתובות ס"ו:) תנא עיסקא רבה וקתני עיסקא זוטא. בפ"ק דקידושין בגמ' דסמוך כל מצות האב (ל':) איכא בנייהו לאגמורי עיסקא. *[אחי"ה עסק, עיסקא פי' בב"מ ובב"ב הנ"ל ענין משא ומתן וכן בכתובו' ס"ו: עסקא רבה . . עסקא זוטא, סוט' כ"א. עבד עסקא, יבמו' ס"ג. הפוכי בעיסקא. ביצ' ל"ב: בעא מינייהו עסקא ופירש"י סחורה להשתכר למחצית שכר ע"כ ועי' ג"כ תעני' כ"א. ב"ב קמ"ד. הוריו' י"ב. אבות פ"ד מ"י ועוד פי' ענין ב"מ צ"ז. עסק שבועה, מנחות ס"ה. נקצר בעסק גדול. ובתרג' עֵיסַק, עִיסְקָא עיי' תרג' קהלת י', י"ח עיסק אורייתא לדה"י ב' י"ט, ו' עיסק דינא, תר"י א' לשמות כ"ב, ז' במלאכת רעהו: בעיסקא דחבריה, והקבוץ עיסקין (תר"י א' בראשית ב', ב') סמיכו' עִסְקֵי (למ"ב ד', י"ג; לקה' ז', י"ח). ב"מ ק"ה רע"א תרי עִיסְקֵי. ועוד על עֵסֶק פי' כמו על דבר בל"מ עיי' תרג' בראשי' כ', י"ח; כ"א, י"א; לשמו' ח', ח'; לשופטי' י"ד, י'; לתהלי' מ"ה, ה'] —

---

[1]) כ"ה בכ"י [2]) בנו"נ עוד: כולן. [3]) הועתק מפי' ר"ח נדפס בש"ס ווילנא. [4]) וכ"ה בכ"י ש"ס פי' (ד"ס ב"מ צד קנ"ג) ובנו"נ עבוד רבנן מילתא דניחא ליה ללוה וניחא ליה למלוה. [5]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע למפרע וצ"ל מיפרע וכ"ה בה"ג עיי' הערה הבאה. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע מתניסא וצ"ל מיתנסא. [7]) רבינו נגרר בזה אחר פי' בה"ג הלי' רבית וז"ל ניחא ליה למלוה דאי אמר נישוייה כולה עסקא הלואה אסיר ליה למלוה למיכל רווחא דהוה ליה רבית ואי אמר מר לישויה לכוליה פקדון אי מיתנים או מיגניב לית ליה לאישתלומי מלוה ולא מידי הלכך שויוה רבנן פלגא מלוה דאי מיתנס מיפרע מיהא פלגא ושויוה רבנן פלגא פקדון דאי מטי הנאה אמרינן פקדון ברשותא דמריה קאי וכמאן דאיתעסק ביה איהו ורוח דמי וכי מטי הנאה לא מיחזי כריבית וניחא ללוה וכו' ע"ש כל הענין. ועיין ג"כ פי' רגמ"ה בב"ב ע': ובפירשב"ם שם. [8]) כ"ה נכון בכ"י ובדפא"מ ובשדפ"ע בט"ס מס.

עָשׂר[1]) (מל"מ מספר יסודי zehn ולזכר עֲשָׂרָה ובל"ם ובלא"ר עֲסַר. עַסְרָא) בס"ג דפ' ג' שאכלו (ברכו' נ"א סע"א) עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה וכו' הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ וחי כרב ששת דאמר עד על הארץ[2]) ובברכת על הארץ מוזגין עליו מים מפני כי הוא יין חי דקיימא לן בברכת הארץ נותן לתוכו מים אם הוא חי דהא אמרינן (ברכו' נ':) מודין חכמים לר' אליעזר[3]) בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים[4]). מלא (ברכו' שם) כמשמעו. עיטור (שם) בתלמידים[5]) רב חסדא מעטר בנטלי. פי' היה נותן ליושב לימין המברך וליושב לשמאלו כוסות וכשאמר המברך ברכת הארץ מוסיף מאחד אילו הכוסות בכוס שביד המברך עכשיו כל יין ששותין מזוג הוא במים[6]) עטוף דמעטף או פרים סודרא ארישיה[7]). מקבלו בשתי ידיו ואוחזו בימינו ור' יוחנן אמר אפילו[8]) לסייע בשמאלו ומגביהו מן הקרקע טפח[9]) פי' בתלמוד ארץ ישראל (ירו' ברכו' ספ"ז די"א רע"ד) צריך להגביהו מן השלחן טפח ונותן עיניו בו שלא יסיחו דעתו ממנו[10]). בפ"ק דר"ה בגמ' ולירקות (י"ב:) שנת המעשר[11]) (דברי' כ"ו, י"ב) שנה שאין בה אלא מעשר אחד. פי' „תורת מעשרות כך היא[12]) שנה ראשונה של שבוע מפריש מעשר ראשון ללוי כדכתיב (במדב' י"ח, כ"א) ולבני לוי הנה נתתי (את)[13]) כל מעשר בישראל לנחלה ועוד מפריש מעשר שני ומעלהו ואוכלו בירושלם וכן בשנה שנייה אבל בשנה שלישית מפריש מעשר ראשון [ונותנו ללוי][14]) ותמור[15]) מעשר שני מפריש מעשר עני ונותנו לעניים והיינו דכתיב (דברי' שם) בשנה השלישית שנת המעשר שנה שאין בה אלא מעשר אחד והיינו מעשר ראשון לפי שמעשר עני אין בו שום קדושה לפי שזר אוכלו בכל מקום בלא פדייה ובלא קדושה וכמו כן מפריש בשנת ד' ה' ו' מעשר ראשון ואסור לזרים"[16]). בפ' יש מותרות בגמ' בת ישראל (יבמו' פ"ו.) מפורש האוכל טבל שנשאר שלא הופרש ממנו שם דבר[17]) אפי' מעשר עני חייבין עליהן מיתה וחומש דתניא ר' יוסי אומר יכול לא יהא חייב אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עיקר וכו' אבל מעשר ראשון עצמו לאחר שהופרש ונתנו לכהן אם הכהן נותנו במכירה או במתנה מותר לו ואפי' קודם שנתנו לכהן לר"מ שאוסרו לזר אין חייבין עליו מיתה וחומש. בפ' איזהו מקומן (זבחי' נ"ו:) הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים וכו' עד הבכור נאכל לכהני' ומעשר לכל אדם. בר"ג דפ' מעשר בהמה (בכורו' נ"ג.) והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם[18]) בשתי מעשרות הכתוב מדבר אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן וכו'. תוספתא במסכת שחיטת קדשים (תוספ' זבחי' רפ"ה) יפה כח הכהנים מכח ישראל בקדשי קדשים ובבכור שאין לישראל בהן כלום ויפה כח ישראל מכח כהנים בפסח ובמעשר בהמה שאין לכהנים בהם כלום. עשרה תנאים התנה יהושע, עשר תקנות תיקן עזרא, עשרה דברים נאמרו בירושלם וכולם מפורשים בס"ג דפ' מרובה (ב"ק פ' סע"ב פ"ב. פ"ב:). בפ' אמר ר"ע בגמ' מניין לפולטת (שבת פ"ו:) ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם

---

[1]) אולי היה מסדר רבינו כאן ע' עשר שהוא כמו עסר כדי שיבדילו מן עשר בשין הימני שהביאו במקומו הראוי, ובכ"י ק"ט נשמט כל הערך הגדול ורב האיכות. [2]) כ"ה נכון עד מאוד בכ"י ערוך והוא כגי' הרי"ף ובנו"ג אמר ר' חנן ובחי אמר רב ששת ובברכת הארץ ובדפ"ע בטעות בחי כרב אשי דאמר על הארץ עיי' ד"ס ברכו' למקומו. [3]) כ"ה בדפ"ר ובדפא"מ אבל בדפו"ו אלעזר. [4]) גם בזה נגרר אחר פי' הרי"ף וז"ל חי עד ברכת הארץ ובברכת הארץ נותן לתוכו מים כדתנן מודים חכמים לר"א וכו' ובסמוך: א"ר (יוחנן) [צ"ל חנין] ובחי אמר רב ששת ועד ברכת הארץ וכו' ועיי' שם פי' ר' יונה שהסביר שיטת הרי"ף דמאי שאמרינן חי ר"ל שעד שיתחיל בברכת הארץ לא יטיל בו מים כלל ומאי דאמרינן אין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים מיירי מברכת הארץ ואילך וע"ש מה שהקשה על זה ועיי' ג"כ בשט"מ (בסי ברכה המשלשת צד כ"ט) שהלך בזו השטה ואחז בזו הגי' ורש"י פי' בד"ה ובברכת הארץ וז"ל כשמגיע לברכת הארץ מוסיף עליה ע"כ ומשמע שמוסיף עליה יין וכדאיי בתוספ' פסחי' ק"ח: ד"ה שתאן ור"ת השיג עליו דמוסיף מים והביאו את הערוך ועיי' ג"כ תוספו' ב"ב צ"ז: ד"ה מודים. [5]) בנו"ג רב יהודה מעטרהו בתלמידים. [6]) כונת רבינו בזה עיי' במ"ש הרב החי' ר"ש באמבערגער בלימוד ערך ברכו' למקומו (צד כ"ז). [7]) בנו"ג עיטוף רב פפא מעטף ויתיב רב אסי פרים סודרא על רישיה. [8]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ע לי' אמר ובאמת ר' יוחנן לא החליט הדבר כדאי' בש"ס: א"ר יוחנן ראשונים שאלו לכן נ"ל להגיה ר' יוחנן: שאלו מה. [9]) בנו"ג שמאל מהו שתסייע לימין. [10]) בנו"ג בירו' וצריך שתהא ידו גבוהה מן השלחן טפח וצריך שנותן עיניו בו ופי' שלא יסיח וכו' אי' בפי' בעל שדה יהושע ולא הביא הערוך — ובענין עיטור אי' בירו' פי' אחר עיי"ע עטר ומ"ש. [11]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר. [12]) לי' בפי' ר"ח. [13]) לי' במ"רא. [14]) כצ"ל וכ"ה בפי' ר"ח. [15]) בפי' ר"ח ותמורת [16]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח בר"ה אבל כ"י אשר מתוכו נדפס בש"ס ווילנ' נראה שחסר הוא וגם לא הביא הפסוקי' הנ"ל. [17]) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע שום דבר. [18]) כ"ה בכ"י ובדפ"ע וגו'.

המשכן (שמות מ׳, י״ז) תנא עשר עטרות נטל אותו היום[1]) וכו׳. עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסיני בר״ג דפ׳ לולב וערבה (סוכ׳ מ״ד.) ובר״ג דמשקין (מ״ק ג׳:) ובר״ג דתעניו׳ (ג׳.) פי׳ עשר נטיעות כדתנן בריש שביעי׳ (פ״א מ״ו) עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה ואע״ג דאסור לחרוש קודם ראש השנה דשביעית שדה הלבן ושדה האילן מפסח (ועד עצרת) [צ״ל ומעצרת][2]) כמפורש ברפ״ב בשביעי׳ (מ״א) ר׳ שמעון אומר וכו׳ אלו נטיעות שהן ילדות מותר לחרוש בשבילן עד ראש השנה כדגרסינן בריש משקין (מ״ק ד׳.) הלכתא למישרי ילדה[3]). בס״פ נערה שנתפתתה בגמ׳ לא כתב (כתובות נ״ב:) ועד כמה אביי ורבא דאמרי תרויהו עד עישור נכסי. בפ׳ אין בין המודר בגמ׳ המודר הנאה מחברו נכנס לבקרו[4]) (נדרי׳ ל״ט סע״ב) עשורייתא[5]) דבי רבי ובבני גילו[6]). דתניא (עיי׳ כתובו׳ ס״ח סע״א) ר׳ אומ׳ הבת ניזונת[7]) מנכסי אחים ונוטלת עישור נכסים אמר לו[8]) לדבריך מי שיש לו עשר בנות ובן אחד וכו׳. בב״ר פרש׳ צ״ב (רצ״א) מניין (לעשרה) [צ״ל לעדה שהיא עשרה] נאמר כאן (במדבי ט״ז, כ״א) עדה ונאמ׳ להלן עדה עד מתי לעדה (שם י״ד, כ״ז) מה עדה שנאמרה כאן וכו׳[9]). בס״ג דפ׳ הגוזל עצים (ב״ק ק״י:) ובס״ג דפ׳ הזרוע והלחיים (חולי׳ קל״ג:) עשרים וארבע מתנות כהונה ניתנו לאהרן ולבניו וכולן ניתנו בכלל ובפרט וברית מלח וכו׳ כולן מנויין בתוספת׳ חלה (פ״ב) פי׳ בכלל וברית מלח שנא׳ (במדי י״ח, י״ט) כל תרומת הקדשים אשר ירימו בני ישראל לה׳ נתתיך לך ולבניך [ולבנתיך אתך] לחק עולם ברית מלח עולם הוא לפני ה׳ לך ולזרעך אתך בפרט חטאת שנא׳ (ויק׳ ו׳, כ״ב) כל זכר בכהנים יאכל אותה קדש קדשים הוא חטאת העוף אשם תלוי ואשם ודאי שנא׳ (שם ז׳, ז׳) כחטאת כאשם תורה אחת להם (לכהן) [צ״ל הכהן] אשר יכפר בו לו יהיה, זבחי שלמי ציבור שנא׳ (שם כ״ג, כ׳) על שני כבשים קדש יהיו לה׳ לכהן, לוג שמן של מצורע שנא׳ (שם י״ד, כ״ד) ולקח הכהן את כבש האשם ואת לג השמן וגו׳ הקיש לוג שמן לאשם, מותר העומר שנא׳ (שם ב׳, י״ד) ואם תקריב מנחת בכורים לה׳ זו מנחת העומר וכתיב (שם ז׳, י׳) וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו, וכתיב (שם כ״ג, י׳) והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן, שתי הלחם שנא׳ (שם כ״ג, כ׳) והניף הכהן אתם על לחם הבכורים תנופה לפני ה׳ על שני כבשים קדש יהיו לה׳ לכהן, שירי מנחות דכתיב (שם ב׳, ג׳) והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו. ארבע בירושלם בכורה שנא׳ (במדי י״ח, ט״ו) כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה׳ באדם ובבהמה יהיה לך, ביכורים שנא׳ (שם י״ג) בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה׳ לך יהיה, והמורם מן התודה ואיל נזיר שנא׳ (ויק׳ ז׳, י״ד) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה׳ לכהן וגו׳ איל נזיר שנא׳ (במדבי ו׳, כ׳) והניף אותם הכהן תנופה לפני ה׳ קדש הוא (לה׳) [צ״ל לכהן][10]) על חזה התנופה, עורות קדשים שנאמר (ויקי ז׳, ח׳) עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה. עשר בגבולין תרומה וראשית הגז שנא׳ (דברי׳ י״ח, ד׳) ראשית דגנך תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו, תרומת מעשר שנא׳ (במדבי י״ח, כ״ח) ונתתם ממנו את תרומת ה׳ לאהרן הכהן, חלה שנא׳ (שם ט״ו, כ׳) ראשית עריסתכם חלה תרימו תרומה כתרומת גרן כן תרימו אותה ותרומת גרן לכהן היא, פדיון הבן לכהן שנא׳ (במדבי ג׳, מ״ז) ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת וגו׳ ונתתה הכסף לאהרן ולבניו פדויי העדפים בהם (שם מ״ח). פטר חמור שנא׳ (שמות ל״ד, כ׳) ופטר חמור תפדה בשה וגו׳, שדה אחוזה ושדה החרם שנא׳ (ויק׳ כ״ז, כ״א) והיה השדה בצאתו ביובל קדש לה׳ כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו, וכתיב (במדי י״ח, י״ד) כל חרם בישראל לך יהיה, גזל הגר שנא׳ (ושם ה׳, ה׳) האשם המושב לה׳ לכהן מלבד איל הכפרים וגו׳ אלו כ״ד מתנות כהונה כל המקיימן כאילו קיים כלל ופרט

---

1) בנו״ג אותו יום נטל וכו׳. 2) כ״ה לנכון בכ״י ה״ב ולפי זו הגירסי קאי מפסח אשדה לבן ומעצרת אשדה אילן, ויותר טוב לגרוס שדה הלבן מפסח ושדה האילן מעצרת וכ״ה בפיי ר״ח למ״ק בש״ס ווילנא ע״ש. 3) עיי׳ פיי ר״ח למ״ק שם ושם מבואר בלשון צחה. 4) כצ״ל וכדמוכח מע׳ גל ג׳. ושם בח״ב, רע״ז: נדפס בטעות המדיר הנאה מחבירו (נדרים ל״ט סע״ב) נכנס לבקרו וצ״ל המודר הנאה מחברו נכנס לבקרו (נדרים ל״ט סע״ב). 5) וכ״ה בר״ן ובמיוחס לרש״י ובע׳ גל ג׳ בעישוריתא וכ״ה לפנינו בעישורייתא. 6) וכ״ה בע׳ גל ג׳ ובנו״ג ובבן גילו. 7) בנדרי׳ ובכתובו׳ בת הניזונת. 8) בנדרי׳ א״ל ר ב י לדבריך. 9) ועיי׳ ברבו׳ כ״א: מגילי כ״ג: סנהדי ע״ד: ירו׳ ברכות פ״ז דייא ע״ג ירו׳ מגילי פ״ד דע״ה רע״ב ירו׳ סנהדי ספ״א די״ט רע״ג. 10) ובדפ״ר לי׳.

וברית מלח וכו' (ב"ק וחולי' ותוספ' חלה הנ"ל). בפ' ב' בחלה (מ"ז) שיעור החלה אחד מעשרים וארבעה [1]) וכו' עד ונחתום אחד ממ"ח. ירושלמי (חלה פ"ב דנ"ח רע"ד) נחתום עיסתו מרובה ויש בה כדי מתנה לכהן ובעל הבית עיסתו מעוטה ואין בה כדי מתנה לכהן. בפ' המוכר פירות לחבירו בגמ' רומו (ב"ב צ"ח סע"ב) כתיב (מ"א ו', ב') ושלשים אמה קומתו וכתיב (שם כ') ועשרים אמה קומתו ומשני כי קא חשיב משפת (קנים) [צ"ל כרובים] ולמעלה. פי' אלו כ' אמות מראשי כרובים עד שמי קורה כי הכרובים קומתן עשר אמה שנא' (שם כ"ג) ויעש בדביר שני כרובים עצי שמן עשר אמות קומתו וקמ"ל האי קרא דהני עשר אמות שהכרובים עומדים בהן כמו הכרובים של מעלה מה הכרובים כולן חלל ואין בהן דבר כן גם שאר הכרובים בנס היו עומדין [2]). עשרין ותרתי שביקא להו [3]) בר"ג דתעניו' (ה' סע"א) פי' הלא הם מפורשין מהדין קרא ולקמיה (ירמי' ב', י"ג והלאה) כ"ד ואמאי חשב ב' ושביק כ"ב? ואילו הן א') אותי עזבו (ירמי' שם); ב) לחצב להם (שם); ג') עזבך את ה' אלהיך (שם י"ז); ד') רעתך (שם י"ט); ה') ומשבותיך (שם); ו') ולא פחדתי (שם); ז') (לא אעבור) [צ"ל אעבוד] (שם כ'); ח') צועה (שם); ט') זונה (שם); י') נהפכת (שם כ"א); י"א) נכתם עונך (שם כ"ב); י"ב) לא נטמאתי (שם כ"ג); י"ג) דרכך בגאי (שם); י"ד) כי אהבתי זרים (שם כ"ה); ט"ו) ואחריהם אלך (שם); ט"ז) הובישו (שם); י"ז) מלכיהם (שם); י"ח) שריהם (שם); י"ט) [ו]כהניהם (שם); כ') [ו]נביאיהם (שם); כ"א) אומרים לעץ אבי אתה (שם כ"ז); כ"ב) ולאבן את ילדתני (שם); כ"ג) כי פנו אלי עורף (שם); כ"ד) כי מספר עריך היו אלהיך יהודה [4]). ואמרינן נמי דהני דאמירן הכא כ"ד רעות דכתיבן בענין התשפט התשפט (יחזק' כ"ב, ב') ודאמי [5]) דהכי הוא בודאי [6]) ואלו הן: א') עיר שופכת דם (יחזק' כ"ב ג'); ב') ועשתה גלולים (שם); ג') טמאת השם (שם ה'); ד') רבת המהומה (שם); ה') איש לזרעו היו בך למען שפך דם; ו') ז') אב ואם הקלו בך (שם ז') [7]) ח') לגר עשו בעשק (שם); ט') יתום; י') ואלמנה [הונו בך] [8]) (שם ושם); י"א) קדשי בזית (שם ח'); י"ב) ואת שבתתי חללת (שם); י"ג) אנשי רכיל [היו בך] [9]) (שם ט'); י"ד) אל ההרים אכלו בך (שם); ט"ו) זמה עשו בתוכך (שם); ט"ז) ערות אב גלו בך (שם י'); י"ז) טמאת הנדה ענו בך (שם); י"ח) ואיש את רעהו [עשה תועבה] [10]); י"ט) ואיש את כלתו [טמא בזמה] [11]); כ') ואיש את אחתו [בת אביו ענה בך] [12]) (שם ושם י"א); כ"א) שחד לקחו בך (שם י"ב); כ"ב) נשך ותרבית [לקחת]; כ"ג) ותבצעי [רעיך בעשק] [13]); כ"ד) ואותי שכחת (שם). הרי אלו כ"ד [14]). בספר אחר [15]) כתיב תרתי הויין והא כ"ד הויין. ס"א תרתי הוא דעבוד כ"ד שביקא [16]) א"ל (תעני' שם) הכי אמר ר' יוחנן כל אחת ואחת שקולה כשתים שנא' (ירמי' הנ"ל) כי שתים רעות עשה עמי וכתרה שמעתא אחריתי כי עברו וגו' (שם י') (ותולא) [17]) [וצ"ל בלוא] וגו' [18]) זאת אגדה היא. וגם הוא יש שאמר בפירושה דהני כ"ד דקאמר לאו דווקא האי מניינא [19]) אלא

---

[1]) כצ"ל כי הביאו. אודות הערך עשר ובדפ"ע מכ"ד. [2]) וכ"ה בפירשב"ם ואולי שניהם שאבו מפי' ר"ח. [3]) וכה"ג המעולה בדפוסי' הישנים (אבל לא ברש"י) ובכ"י ש"ס ובנו"ג עשרין וארבע וכ"ה בילק' ירמי' ר' רס"ו ובפי' רגמ"ה כ"י אבל בפי' ר"ח כ"ב. [4]) כל זה הוא ג"כ בפי' ר"ח בתעני' (בש"ס ווילנ') ושם הביא רק הפסוקים בלי ציון האותיות וכן בסמוך הביא רק הפסוקים מיחזק' בלי ציון. [5]) כ"ה בדפ"ר ופיזי' אבל בשדפ"ע ודמי. [6]) אלו תיבות הוסיף רבינו לפרש כי לפי דעתו הוא ברור כי כן הענין ובפי' ר"ח בתעני' אי' יש מן החכמים המפרשים וכו' ועל זה כיון רבינו לומר כי בודאי כן הוא, ועוד הביא ר"ח מצאנו במדי חזית א"ר יוחנן כ"ד חטאות הוכיח יחזקאל הנביא את ישראל בפרשת התשפט ואח"כ הביא הפסוקים. [7]) ובכ"י ה"ב הגי' ו' אב ז' ואם הקלו. [8]) וכ"ה נכון בפי' ר"ח. [9]) וכ"ה נכון בפי' ר"ח. [10]) וכ"ה נכון בפי' ר"ח. [11]) וכ"ה בפי' ר"ח. [12]) וכ"ה בפי' ר"ח. [13]) וכ"ה בפי' ר"ח. [14]) כל זה בפי' ר"ח; ובפי' רגמ"ה בכ"י אשר ת"י (וממנו נדפס בהרשאתי בש"ס ווילנ') וז"ל עשרים וארבעה שביקא להו כלומ' והלא עברו על עשרים וארבעה ספרים ע"א עשרים וששש עבירות כתיבי באותה פרשה התשפט ע"כ ועיי' ג"כ בפירש"י. [15]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ר אבל בשדפ"ע אחד. [16]) וכה"ג בילק' ירמי' הנ"ל ובכ"י ש"ס מיגבען תרתי הוא דעבוד עשרים ותרתין שביק להו וכ"ה בע"י ופי' וכי הכ"ב עבירות היתירות הנזכרות ביחזקאל מחל להם? וכפי גי' הילק' וגי' רבינו דלעיל תרתי הוא דעבוד כ"ד שביקא הוכרחנו לומר כי כ"ו עבירות כתיבי ביחזק' וכפי' רגמ"ה הנ"ל. [17]) כ"ה בדפ"ר וכ"י, ובדפ"ע ותו לא. [18]) כלומ' כיון לפסוק שם בלוא יועיל וכן הביא ר"ח אלה הפסוקים ע"ש. [19]) כה"ג בדפ"ר וכונת רבינו אחרי שהביא פירושים הנ"ל וכדאי' ג"כ בפי' ר"ח הוסיף לומר זאת אגדה היא. ופי' וגם הוא יש שאמר כלומ' וגם יש מי שאמר ובדפ"ע אחרי' אי' רק: ויש שאומרים ואולי במלת הוא כיון לרב האי אשר הביא בסמוך ור"ל וגם הוא הזכיר דעת מי שאמר בפירוש דהני כ"ד וכו' אבל בכ"י ה"ב הגי' כזו: ובתרה שמעתא אחריתי כי עברו ותנא זה אגדה היא וגם היא ובעל הגיון שלמה (צד ל"א) טרח לקיים זו הגי'.

לרעות נפישתא[1]) קא מכוין ודקאמר כ"ד בלשון הבאי וגוזמא כדכתיב (משלי י"ז, י') מהכות כסיל מאה, כי שבע יפול צדיק וקם (שם כ"ד, ט"ז), כי שבע תועבות בלבו (שם כ"ו, כ"ה) ולמך שבעים ושבעה (בראשית ד', כ"ד) וכיוצא בהם ואי אמרת היכי כ"ד אמרי רגילין[2]) רבנן למימר במאי דנפישי[3]) כ"ד כי האי דשוכר את הפועלים (ב"מ פ"ד סע"א) אמר ליה[4]) דין כבר לקישא? דאי הוה כבר לקישא ה"ה מקשה לי כ"ד קושיי ומפריקנא ליה כ"ד פירוקא וממילא רווחא שמעתתא[5]). וכן אמר בסוף המדיר (כתובות ע"ז רע"ב) כ"ד מוכי שחין היו בירושלם[6]) כל אילו מפירושי רב האי גאון ומניין של יחזקאל הוא העיקר (בעניינו) [נ"ל שצריך לו' בעינינו] [7]) שכן מצינו מפורש בויק"ר אל תונו פ' מות וחיים (פל"ג) ר' יודן בשם ר' יוחנן[8]) כ"ד חטאות סדר יחזקאל ומכולן לא חתם אלא על הגזל[9]). שאלו מרב האי גאון: עשר קדושות ששנינו בריש כלים (פ"א מ"ו) כשתחשוב אותן יבואו י"א. והשיבם כך: א"י אינה חשובה מן הקדושות לפי שבשאר הקדושות יש בהן כבוד למקום שמונעין ממנו מקצת טומאה או שמונעין מקצת בני אדם להיכנס אליו ואין בסתם א"י קדושה זו והבאת ביכורים ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים אינן בקדושות הללו וי' קדושות בא"י הן וסדר אחד הן כל אחת כתורתה. *[אחי"ה וכזה כתב רע"ב לכלי' ספ"א ועיי' תוי"ט שם ור"ש בכלי' שם והפשב"ע בזה הערך — ורז"ל רגילין לכלול דברים במנין עשרה עיי' היטב קידושי' מ"ט: פ"ב. חגיג' י"ב. הוריו' י"ג: ב"ב י'. תמיד ל"א: עשרה דברים וכו' חגיג' י"ב. בעשרה דברי' וכו', פסחי' קי"ז. בעשרה מאמרות וכו' ולנקבה ב"ב ע"ה. עשר חופות וכו', צ"א. עשר שנים נחבש א"א וכו', עירו' ק': עשר קללות וכו', מנחו' כ"ט. עשר מנורות וכו' ר"ה ל"א. סנהד' צ"ד: עשר מסעות וכו'. ובלא"ר עַסְרָא תרג' מעשר (בראשי' מ"ה, כ"ג; י"ד, כ'; כ"ח, כ"ב) חד מן עסרא[10]). ובהרכבה: חד עסר (ובקטיעה: חֲדְסַר) תְּרֵין עֲסַר (= תְּרֵיסַר), תְּלֵיסַר ולנקבה חד סרי, תרתי סרי, תלתי סרי. בקבוץ עַסְרִין תרג' בראשי' ל"א, ל"ח, מ"א; במד' א', י"ח והלאה. והמספר סדורי: עֲסִירָאָה (עֲשִׂירָאָה) פי' עשירי ולנקבה עסיריתא (כל"ס עֲסִירָיָא) עיי' תרג' בראשי' ח', ה'; לויק' כ"ז, ל"ב. חד סראי, תרי סראי תר"י א' לבמד' כ"ה, ח'. ותרג' עשרון (במד' כ"ח, כ"א, כ"ט) עֶסְרוֹנָא, והקבוץ (שם י"ב והלאה) עסרונין] —

עף (= עוף מל"מ ענינו פריחה (fliegen, flattern בגמ' דפ' במה מדליקין (שבת כ"ו רע"א) בצרי מפני שהוא עף. בפ' עגלת ערופה בגמ' נמצא טמון (סוטי מ"ה.) עפו עמריו לתוך שדה חבירו[11]) פי' כמו (ישעי' ו', ו') ויעף אלי שהפריחם הרוח ונתלו באילן. *[אחי"ה ובפיעל בינוני ברכו' ס"ג. פרנסתו מעופפת לו כצפור, חולי' ק"מ: רובצת ולא מעופפת, שם: היתה מעופפת. ספרי כי תצא פ' רכ"ז והאם רובצת (דברי' כ"ב, ו') פרט למעופפת. — חולי' נ"א: עוף ומעופף ט"ס וגי' הנכונ' עיי"ע עף ג'. והשם עוף חולי' כ"ז. והלאה הרבה בדיני העוף. שם קי"ג. בחלב אמו יצא עוף שאין לו חלב אם. שם קט"ז. במקומו של ריה"ג היו אוכלין בשר עוף בחלב. ב"ק צ"ב. משולש בכתובים[12]) כל עוף למינו ישכון ובן[13]) אדם לדומה לו ועיי' תשוב' רה"ג במקומו' הנ"ל בהערה ובס' תשו' עם פי א"י הים צד מ"ו: פסיקת' דר"כ צד קס"ד. ושם: לעוף שהוא נתון בכלוב ובא עוף אחר ועמד על גביו ועיי' קהל"ר פ' שמח. שבת כ"א. עיי"ע בב א' עירו' ק': עיי"ע צנע. והקבוץ עופות שבת קמ"ה: ביצ' כ"ה: סוט' ל"ח: ב"מ פ"ו: סנהד' ק"ח: חולי' כ"ז: ובתרג' עוֹפָא והקבוץ עוֹפִין] —

עף (= עָיֵף נרדף עם יעף schmachten, ermüdet sein) בגמ' דחלק (סנהדי' צ"ד:) כי לא מועף לאשר מוצק לה (ישעי' ח', כ"ג) אין עם עיף בתורה

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע בט"ס נפשיה. [2]) כ"ה בדפ"ר ובדפו"ו רגילי. [3]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ע במאי דנפישי למימר. [4]) וכ"ה בכ"י ש"ס. [5]) קצת בגי' אחרת לפנינו ובכ"י ש"ס וילק' עיי' ד"ס לב"מ צד קכ"א. [6]) ועוד יש להביא ראיה עשרים וארבעה פותרי חלומות היו בירושלם ברכו' נ"ה: עשרים וארבע תעניות ישבו אבנה"ג וכו' פסחי' נ': עשרים וארבעה פלטיות היו בירושלם וכל פלטיה כ"ד מבואות וכל מבוי כ"ד שווקים וכו' ע"ש במדי' איכ"ר בראשיתו. [7]) ועל זה הביא רבינו ראיה מויק"ר. [8]) בנו"ג אי' אחר ר' יודן בשם ר' יוחנן משל לבני אדם וכו' ר' יעקב בר אידי בשם רב אחא כ"ד חטאות סדר יחזקאל אבל בילק' יחזק' ר' שס"ב וילק' עמוס ר' תקמ"ו הגי' (בשם ויק"ר) ר' יעקב בר ארא בשם ר' יוחנן. [9]) בנו"ג אלא בגזל וכ"ה בילק' שם ושם. [10]) אבל מעשר של לוים תרגומו מעסרא. [11]) בנו"ג צפו ושם אי' כן הרבה פעמים. [12]) והוא בבן סירה י"ג. [13]) כ"ה בילק' ס' פרשת תולדות ושופטי' י"א וכ"ה בכ"י ש"ס ה' ור' ובתש' הגאוני' דפ' ליק סי' כ"ז ובתש' שערי צדק סי' קכ"א ובנו"ג בני.

נמסר ביד המציק לו. כעת הראשון הקל (ישעי' שם) לא כראשונים שהקלו מעליהן עול תורה אבל האחרונים הכבידו עליהם עול תורה וראויין לעשו'[1] להם נס כדורכי הים וכעוברי הירדן[2]) אם אינו חוזר בו אעשה אותו גלילא בגוים[3]). בגמ' דפ' אין דורשין (חגיג' ט"ו.) אין למעלה לא עורף ולא עיפוי ענין עייפות. *[אחי"ה וכ"ה בפירש"י אבל עיי"ע עיבא ומ"ש. תרג' כ"י בצר (איוב ז', י"א) בעִיף רוחו ובנו"ג בדפוסי תרג' בעקת. מאנו ידיו לעשות (משלי כ"א, כ"ה) תרג' כ"י דלא עָפְיָין אידוי דעבדן עיבידתא ובדפ"ת בט"ס] —

עף (= עִיף מל"ס עָף פי' כפול doppelt sein) בגמ' דפ' עושין פסין (עירו' כ"א סע"א) מגילה עפה (זכרי' ה', א') (תרג' כפול עיף) [צ"ל פי' עפה כפול תרג' כפול עיף][4]). בפ' מציאת האשה בגמ' המשיא בתו (כתובו' ס"ז סע"א) אמר מפנק כולי האי עיפינהו[5]) ושדרינהו ניהליה[6]). בפ' אלו טרפות (חולי' נ"א: גלימא . . עיף מיעף. *[אחי"ה ובריי"ף הגי' עייף מייעף ובפי' רגמ"ה (קובץ כ"י אנגייליקי דף ש"י סע"ב) עייף ומיעף כלומ' ואי כפול הוא ע"כ ובנו"ג עוף ומעופף וכ"ה ברש"י ופי' ואם כפולה הטלית וכו'. וכנ"ה בברכות נ"ו. עיף עסקך כחסא פירש"י כפול בריוח ע"ש. וכן נדרש ברכו' ס"ג. תועפות (איוב כ"ב, כ"ה) כל המשתף שם שמים בצערו כופלין לו פרנסתו שנא' (איוב שם) והיה שדי בצריך וכסף תועפות לך ופירש"י לשון כפילה כדמתרג' וכפלת (שמו' כ"ו, ט') ותעיף ע"כ וכן תרג' כפול (שם כ"ח, ט"ז; ל"ט, ט') עיף וכפי' רבינו וכפי' ר"ח (בש"ס ווילנ' בעירו' הנ"ל. ובפַעל שבת קל"ד. עַיֵּף ליה לעילאי, מנחו' מ"ב. עייף להו מיעף, עירו' צ"ו: עייפינהו. וכן ענין מגילה עפה כפי' הש"ס בעירו' הנ"ל ועיי' פירש"י בזכרי' וראב"ע חולק על זה. ותרג' משער המשנה (צפני' א', י') : מן עופא[7]) והנכון כדעת ה' פערלעס (מיסצעללען 23) שהוא מל"ס הנ"ל פי' כפול והוא הוא שער המשנה Doppelthor ומזה פי' לא עורף ולא עיפוי חגיגה ט"ו. (עיי"ע הקודם לזה) פי' צד כפול ועיי' פי"מ להרמב"ם סנהד' פ"י בהיסוד השלישי וז"ל שללו ממנו החכמים ז"ל החבור והפרוד ואמרו אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה[8]) לא עורף ולא עיפוי כלומ' לא פירוד והוא עורף[9]) ולא חיבור והוא עפוי מלשון ועפו בכתף פלשתים כלו' ידחפו אותם בכתף להתחבר בהם ע"כ והנראה לשון עפוי מן עיף של תרג' כלומ' אין למעלה לא צד נפרד ולא צד כפול והיינו פרידה וחיבור של פי"מ הנ"ל] —

עף (= עֲפַף מל' שמרוני צפפ schmieden, glühend machen) עוגת רצפים (מ"א י"ט, ו') תרג' חררא מעפפא. וכתתו חרבותם לאתים תרג' ויעפפון סייפיהון ברייש ישעיה (ב', ד') ומיכה (ד', ג'). *[אחי"ה בעה"ק שנ"ב נכלל לנכון בע' אחד אבל בדפ"ע ובכ"י עשו מזה שני ערכים ועצם הוראת המלה בל' שמרוני חידוד הברזל באש וכן העתיק תרג' שמרוני לטש (בראשי' ד', כ"ב), ותרגם רצפים הבין זו המלה כמו צרפים מפעל צרף] —

עף (מל"ס עֲפָא באפעל = בל"ע عفا Schösslinge treiben) ומזה השם עֲפִי בל"מ עופא. עופיא בל"ס תואר לענפי ועלי האילן (Zweig, Schössling תחת כל אלה עבתה (יחזק' ו', י"ג) תרג' כל בוטמא מַעְפְיָא. *[אחי"ה והוא אפעל וכן בתרג' הושע ד', י"ג מעפי טולה. והשם בכנויי תרג' שה"ש א', ט"ז די עפייה שפיר והקבוץ שם ב', ב' עֲפְיָהָא, ועוד עיי' דניאל ד' ט'; י"א, י"ח ופי' כמו מבין עפאים יתנו קול (תהלים ק"ד, י"ב)] —

☞ עיפא פי' צעיף Schleier עיי' בפנים) תרג' ותקח הצעיף ותתכס (בראשית כ"ד, כ"ה) ונסיבת עיפא ואתכסיאת. *[אחי"ה וכ"ה בתרג' שם ל"ח, י"ד, י"ט ולדעתי מפעל עוף בל"ס עָיֵף verdunkeln ואולי מזה גם בל"מ עיפה Verdunkelung, Verschleierung) עמוס ד', י"ג; איוב י', כ"ב] —

---

1) וכ"ה באה"ת ובנו"ג וראויין הללו לעשות. 2) וכ"ה בכ"י ש"ס ובילק' ישעיה וכמנו"ה עיי' ד"ס סנהד' במקומו ובנו"ג כעוברי הים וכדורכי הירדן. 3) וכ"ה בכ"י ש"ס ועיי"ע גל א' ועיי' הערה שם. 4) וכ"ה בפי' ר"ח בעירו'. 5) בנו"ג עייפינהו. 6) בדפ"ר עיפינהו ניהליה ושדר ליה וזו הגי' קצת ראיה למ"ש הגרי"ב בהפשב"ע והעלה כי בנו של מר עוקבא בתחלה לא נתן המעות והשיבו אל אביו ומ"ע כפל הסך ואח"כ שלחו ע"ש. 7) ורש"י הביא שער העופות וקמחי גרס מן עפלא ואולי צ"ל אולפנא וכתרג' במשנה שהביא הרד"ק שם. 8) וכה"ג בכ"י ש"ס ובדפוסי' הראשוני' ורש"י מחקו, ועוד מוכח כי בספרי הרמב"ם לא היתי גי' ולא תחרית וכן לי' בערוך ולי' בכ"י ש"ס אבל שם אי' הגי' ולא קנאה. 9) נ"ל מל"ע عرف מפרד ומבדיל.

* עֵיפָא (שם אמורא) בנו של רחבא דפומבדיתא שבועו' כ"ח: עיפא ואבימי וכו' ובכ"י ש"ס איפא וכה"ג בסד"ה ובירו' חיפה עיי"ע.

* עִיפּוּי, עִפּוּי עיי"ע עף ג'.

עַפְיָין (Sardellen) הסלתנית והעפיין (ע"ז ל"ט.) כבר פי' בע' אקונס. — (א"ב כבר הביאו בעל הערוך בע' אפיין.) *[אחי"ה עיי"ע בח"א, רט"ו וע' אטונס וע' אקונס וש"נ השינויים] —

עפל (= עֳפָלִים Beulen am After) טחורים עפולים (מגילה כ"ה:)[1] כבר פי' בע' דביון. *[אחי"ה ודבריו שם בל' ראשון הועתקו מפי' ר"ח במגילה (בש"ס ווילנא). ובפ"א פי' עפולים משמע נקבים וכן ברד"ק שרש עפל תחתוניות וכן בל"ע عفل פי' חיתוך באחור הבהמה אבל בכל זאת נ"ל מל"ט עוֹפֶל ענין גבהות כגבעה והושאל למכה שבתחתוניות hügelförmige Erhöhung עיי' פירשט ורד"ק לש"א ה', ו' וראב"ע פי' בע"א עיי' פי' בדברי' כ"ח, כ"ז והתרג' בדברי' וש"א הנ"ל העתיק טחורין ובקרי תחת הכתיב עפלים וצריך לנקד עֳפָלִים — והיחיד עוֹפֶל פי' גבעה ובפרט מקום גבוה בהר הבית ירו' תעני' פ"ג דס"ז. אדם עומד בקרן העופל ובבבלי תעני' כ"ב סע"ב בקרן[2] אפל ופירש"י שן סלע גבוה וכך שמו, ובפי' רגמ"ה כ"י פי' אופל הר גבוה, וכה"ג בכ"י תוספת' תעני' רפ"ג (ב') ובדפוסי' אפילו וצ"ל אפיל וכדאי' בכ"י ש"ס בתעני'. וצ"ל אופל כמו עופל ותרג' עופל: עפלא. ובענין תרג' מן עפלא צפני' א', י' כפי מסורת רד"ק עיי"ע עף ג' ומ"ש] —

* עַפְעַפִּים עיי"ע הבא אח"ז.

* עָפַף (פי' כמו עוף ענין פריחה flattern) מדר' שו"ט מזמור י"ח וילק' ר' ב' ר' קנ"ז א"ת אפפוני (תהילים י"ח, ה') אלא עפפוני טסות צרות עלי כעוף [שנא' ועוף יעופף]. ובבנין פלפל עפעף ומזה עַפְעַפִּים (Augenwimpern) ונקראו כן דלתי העינים מפריחתן הנה והנה במהירות התנועה. שבת ק"ט. מרבה שיער בעפעפים, פסיקת' דר"כ צד קל"ה. מגדל את השער שבעפעפים ועיי"ע בת מלך.

עפץ (= עַפְצָא בל"ע عفص בל"ס אפצא עיי"ע אפיץ Gallapfel) בפ' שבועת הדיינין בגמ' מנה לי (מ"ב רע"א) מאה קבי עפצי דקיימי בשיתא שיתא פי' היינו אפיץ[3] שפירשנו. *[אחי"ה עיי"ע בח"א, רכ"ט וש"נ ירו' שבת וגיטי' שאי' ג"כ בעי"ן והפעל ממנו עפיץ מגיל' י"ט.] —

עָפָר (= מל"מ בלא"ר וסו' עַפְרָא Erde, Staub) בגמ' דפ' במה טומנין (שבת נ':) עפר לבונתא שרי פי' עפורית של לבונה תרג' לבונה זכה (שמות ל', ל"ד) לבונתא דכיתא ורגילין להטיל עפר זה באהלא לרחוץ ידים מזוהמות ואהלא[4] גופיה כדאמרינן בתינוקות (נדה ס"ז.) דרש רבא אשה לא תחוף לא בנתר ולא באהל ועשוי לכבס בו את הכלים וכשמערבין בו אסא שהוא הדס וסיגלי קורין אותו בראדא[5] וסיגלי עצמן עיקרין של עשבים הן וריחם יפה והוא אחד משלשה דברים שפירשו חכמים בדודאין (סנהד' צ"ט:) ובל' ערבי שמן סעד[6]. וי"מ שעושין ממנו לבנים מותר לחוף ראשו בו עפר פלפלי (שבת שם) מותר לשוף ידיו[7]. בר"ג דפ' בהמה המקשה (חולי' ס"ח:) מאן יהיב לן מעפריה דרב ושמואל ומלינן בעיינין כלו'

---

[1]) ושם הגי' עפולים בטחורים וכן הסדר בעי' דבינן. [2]) בפי' ר"ח בט"ס במקום אופל. [3]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר ואמ"י ובדפו"נ בט"ס עפץ. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע ואהילא. [5]) כ"ה בתיבה אחת ובכ"י ה"ב בר אדא ועיי"ע ח"ב קע"ב ומ"ש. [6]) כ"ה נכון בדפ"ע ובכ"י ק"ט ל"ד אבל בכ"י ו"ו וה"ב בט"ס סערי ופי' כבר בעי' סגל א'. [7]) פי' י"מ עולה עם גי' שלנו עפר לבינתא וכה"ג בכ"י ש"ס וכן העתיק רה"ג ור"ח ובכל זאת פירשו כלשון ראשון של ערוך וז"ל רה"ג (הובא בחי' הרשב"א שבת) עפר לבינתא כתב רה"ג ז"ל יש שמפרש לבנה ממש וי"א לבינתא של לבונה (כנרד) [צ"ל כנדר] לבאן וכך אנו סוברים ע"כ וז"ל ר"ח (בש"ס ווילנא) ויש מי שמפרש לבינתה מלשי' מור ולבונה . . וכן בראדא (וכגי' הערוך) דהיא תילתא אהלא תילתא סיגלי תילתא אסא הני כולהו לענין רחיצה ידים בהן ע"כ וכן דעת הרמב"ם בהי' שבת פכ"ב הלי"ג ומותר לחוף את הידים בעפר לבונה ועיי' במ"מ שם שהעיר על דברי רה"ג דלעיל ושם אי' נכון ונקראת כנדא"ר לבא"ן בלי ישמעאל ע"כ והוא ל"ע كندر (בל"י χόνδρος) لبان פי' שניהם: לבונה. ורש"י פי' „כתישה לבינה" אבל אינו עולה יפה עם עפר פלפלי שנזכר אצלו.

מרוב החביבות היינו ממלאין עינינו מעפר קברן אבל מזה הדבר לר' יוחנן אנו שומעין. *[אחי"ה וכן פי' רגמ"ה בב"ב קע"א: מאן יהיב לן מעפרא דרב ושמואל רמינן בעיינין ופי' רגמ"ה מרוב חביבות. והעתיק הלשון מליין עיינין ובאמת כה"ג בכ"י ש"ס שם וכ"ה ברא"ש וכ"ה בע"ז נ"ג סע"ב. ובהיפך ענין גנאי הוא בב"ב ט"ז. עפרא לפומיה דאיוב. ועוד נאמ' על גלוי עינים של שוכני עפר בהשאילה מי יגלה עפר מעיניך סוט' פ"ה מ"ב עיי' ב"ר פכ"א ויק"ר פכ"ה תנחו' שמיני סי' ח'. וכנ"ה בסוטה ט"ז. עפר מקלה עיי"ע. נדרי' פ"א: עפר פיר, ביצ' ח' רע"א עפר תיחוח, כ"ב ע"ג: שקל עפרא ומורח ליה ע"ש. ירו' ב"מ ספ"ח די"א: עפר שחור . . עפר לבן. ב"ר פט"ו עפר זכר אדמה נקבה, שם פס"ט מה עפר הארץ אינו מתברך אלא במים . . מה עפר ארץ מבלה את כל כלי מתכות וכו' ע"ש, שם פצ"ד עפרו של יצחק. תרג' עפרות (משלי ח', כ"ו) עפרא דתבל. וכן בקבוץ כל"מ במד"ר פ"ט העפר (במד' ה', י"ז) זה היה עפרות זהב אשר טחן. ותרג' עפרות (איוב כ"ח, ו') עפרותין דדהבא. ועפר ופסולת של חטין ושעורין נקראין עַפְרוּרִית עיי' ב"ב צ"ג: צ"ד. ועיי"ע טנף] —

עֹפֶר (מל"מ פי' ילד האיל או הצבי הרך וכן בל"ע غفر ורז"ל השאילוהו גם לאדם פי' בחור (Jüngling, Neugeborener בילמדנו מי מנה עפר יעקב (בתנחו' לי' אבל אי' בילק' בלק ר' תשס"ו) מי מנה עפרים[1]) שיש בהן שהגיעו לעונת אשה וכובשין את יצרן ואין עוברין עבירה פי' בחורים. *[אחי"ה ובילק' שם בשם המדרש מי מנה עפר יעקב כמה עפרין[2]) יש בהן בישראל ועוסקין בדברי תורה שנא' או לעופר האילים כמה נערים יש בהן בישראל שהן בחותמן עד שהן נכנסין לבית עולמן וכו' ובילק' שם ר' תשס"ז דבר אחר א"ל מי יכול למנות שכרן של בחורי ישראל וכו' והוא כפי' הערוך. ומזה הענין ב"ר פי"ד עפר (בראשית ב', ז') ר"י בר סימון אומר עופר עולם על מליאתו נברא פי' בחור וחזק עומד על מעמדו ותקפו עיי' מ"ב שם] —

* עֶפְרַיִם (עיר שמרונית Αφραίμα עיי' גיאג' לנייבויער 155) מנחו' פ"ח (ט') מ"א עפריים בבקעה (במשני' שבמשניות חפריים). מנחו' פ"ה. שמ"ר פ"ט תבן אתה מכנים לעפריים. ב"ר ס"פ פ"ו תבן לעפריים אתה מכנים. וכירו' שבת פי"ד די"ד סע"ג ר' חוניא יעקב מעפרתים אולי צ"ל מעפריים וגי' סד"ה (צד ס"ד) מאפרתים.

עֶפְרֹן (שם פרטי ונדרש עיי' בפנים) בב"ר פרש' נ"ט (כ"ח) וישמע אברהם (לעפרון) [צ"ל אל עפרון] וישקל אברהם לעפרן (בראשי' כ"ג, ט"ז) (כפס')[3]) [בפסיקתא] דעשר תעשר (בפסיקתי דר"כ צד צ"ה רע"ב) עפרן תניינא חסר וי"ו בשביל שהכנים עין בממון של אברהם חסרו וי"ו כדכתיב (משלי כ"ח, כ"ב) נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבאנו. *[אחי"ה כ"ה נכון בכ"י ערוך ובדפ"ע נתקצר ע"י וגו' אבל הראיה מסוף הפסוק. והובא המדרש עפרן כתיב חסר וי"ו במכיל' ריש יתרו תנחומ' בהר סי' א' וסדר ראה סי' י' (ועיי' ג"כ סדר וירא סי' ד'). ונשנה המדרש עוד בפסיקת' רבתי פ"א רות רבה פ"ז שמ"ר פל"א ילק' ס' חיי שרה ר' ק"ג ילק' משלי ר' תתקס"ב (בשם התנחומ') ועיי' ג"כ מד' לקה טוב לבראשי' כ"ג, ט"ו] —

☞ עפרן (?) (נ"ל ט"ס עיי' בפנים) תרג' בפסוק (שה"ש ד', ט"ו) ידיו גלילי זהב לוי גליף על ברקן ועפרן מין אבן טובה. *[אחי"ה כבר הוכחתי בע' יקינטין (ח"ד, קנ"ו) כי שתי גירסאות נתערבו ומלת ועפרן ט"ס וצ"ל זעפרן מל"ע ופרי زعفران פי' ירוק ככרכום וע"ש כל הענין וה' לעווי טעה במ"ש בגזרת זו המלה וגם ה' פליישער לא העיר על טעותו] —

עָפַשׁ (מל"ע عفس faulig werden והשרש העיקרי עף פי' ריחו וטעמו נמר ופרח) בפסחי' (ז'. ט"ו: מ"ה:) הפת שעיפשה. — (א"כ מענין עבשו פרדות (יואל א', י"ז) ואות בית נחלפת לאות פ"א). *[אחי"ה וכן דעת רד"ק שרש עבש וכבר קדמוהו ר' יונה ן' גנאח (501) והוא השוה ג"כ עפש למלה ערבית عبس שענינו כמו יבש וגם הביא התרג' אתמסיאו אבל ענין זה פי' נעשה מאוס ונמבזה וא"כ יותר טוב היה לר' יונה להשוהו עם ל"ע عفس פי' ענין שאין בו תועלת ולא יצלח לכל דבר אבל האמת כי עיקרו מל"ע הרשומ' בתחלת הע' ופי' נפסד ונשחת. וכנ"ה פת שעיפשה ירו' שביעי' פ"ח דל"ח רע"א ירו' מעש' שני פ"ב דנ"ג:

---

1) בד"וו לי' בטעות. 2) וכ"ה בכ"י ערוך. 3) כ"ה בדפ"ר ובשרפ"ע בפסקא.

תוספ׳ תרומ׳ ספ״ט[1]. ירו׳ יומא פ״ג דמ״א. לא היתה מעפשת ואלו . . . היתה מעפשת וכצ״ל בירו׳ שקלי׳ פ״ה דמ״ח ע״ד ושם מתעפשת וכ״ה שהש״ר פ׳ מי זאת וי״א שהיתה מעפשת וכ״ה בתוספת׳ יוה״כ פ״ב וי״א זו היתה מעפשת. תוספת׳ פסחי׳ רפ״ב (ג׳) חלת הבצק שעיפשו או שיבשו. פסחי׳ ז׳. ועפשא (בכ״י ש״ס א״פ ועיפשה) טפי. מנחו׳ כ״ג: כי מיעפשא. בהתפעל ב״ר פל״א שלא ירקבו (הפירות) ושלא יתעפשו וכו׳. והשם המופשט פסחי׳ ז׳. עיפושה מוכיח, ושם: עיפושה מרובה, שם מ׳. נהמא דעיפושא] —

* עפשפושין (?) עיי״ע פעפועין ומ״ש.

עץ (מל״מ אם על חמר עץ בכלל או על אילן Holz, Baum) בפ״ק במשקין בגמ׳ ר״מ אומר (מ״ק ח׳ רע״א) עצים ואבנים בעלמא לא מטמו והכא מטמו[2] פי׳ מטומאה דביתו לא ילפינן דהוי חידוש וכל היכא דאיכא חידוש אין לך אלא חידושו דהא עצים פשוטי כלי עץ ולא מקבל טומאה[3]. בס״נ דפ׳ העור והרוטב (חולי׳ קכ״ט.) למה לי הבשר הרי מטמא טומאה חמורה על גבי אביו כלומ׳ שהאבר מטמא במשא והבשר אעפ״י דלעצמו הוא טהור הרי מטמא במשא על גב האבר וא״ל כששימש [מעשה עץ שימש] כלומ׳ כיון דהבשר בלא אבר אינו מטמא דהאי אבר משמש הבשר לא חשבינן אלא כמו שמונח הבשר על גבי עץ והאבר מטמא במשא אבל לא הבשר. כיפת שאור שיחדה לישיבה בטילה (שם ופסחי׳ מ״ה:) [4] פי׳ כיפת שאור שהיא קשה ויחדה לישיבה בטילה מתורת האוכלין ומטמא במושב הזב כשאר מושב כששימש מעשה עץ שימש. פי׳ לא יאמרו מצינו לאוכלין שמטמאין טומאה חמורה דזה שאור אינו חשוב אלא כחתיכה של עץ וחתיכה של עץ שיושב עליו הזב מטמא מושב[5]. בפ״ב בתמיד (כ״ט.) כל העצים כשרים חוץ משל זית וכו׳ עד ושל עץ שמן פי׳ לשון ישמעאל גנס מן אלצנובר[6] והן איצטרובילין ובלעז פיניי[7]. בגמ׳ דפ׳ כל שעה (פסחי׳ ל׳:) עץ פרור[8] מגעילו ברותחין פי׳ כף של עץ ששופכין המרק מן הקדירה ומנער בו הקדירה[9]. בר״ג דפ׳ משוח מלחמה (סוטי מ״ב:) כתיב (ש״א י״ז ז׳) חץ חניתו וקרינן עץ חניתו[10] עדין לא הגיעו לחצי שבחו מכאן שאסור לספר בשבחן של רשעים א י ה כ י[11] לא לפתח ביה כלל לאודועי שבחיה דדוד. *[אחי״ה ובל״נ עֵצָה עיי״ע] —

עָצַב א׳) (ענין נתינת צורה formen ובפרט ענין משיכת איברי הילד ein Kind strecken ועיי׳ בפנים. ב׳) ענין צער ומכאוב (leiden, betrübt sein בפ׳) [צ״ל בס״פ] חבית (שבת קמ״ז סע״א) אין מ ע צ ב י ן[12] את הקטן פי׳ „מ ו ש כ י ן[13] איבריו של קטן ומיישב בידו חוליות של ש ז ר ה[14] אחת על חברתה וזה עיצוב מלשון עצבון[15]. בר״ג דפ׳ אין עומדין (ברכו׳ ל׳ סע״ב) חזייא דקא בדח טובא א״ל בכל עצב יהיה מותר (משלי י״ד, כ״ג). פי׳ בכל שמחה העצב יהיה מותר. בילמדנו אספה לי שבעים איש (בתנחומ׳ ובילק׳ בהעלתך לי׳) אספו לי חסידי לעתיד לבא אמר הקב״ה אספו לי דורו של שמד היאך היו עושין מעמידין ישראל לפני הדיין ואומרין לו כפור באלהיך ואומר אינו כופר לעולם מיד מרבין עליו צערין שנא׳ ירבו עצבותם (תהלי׳ ט״ז, ד׳) ואעפ״כ אינו שומע וממהרין עוד להוסיף אחר שנא׳ (שם) אחר מהרו אומרי׳ לו נסך לטעות והוא אומ׳ בל אסיך נסכיהם מדם (שם) אומרי׳ לו השבע בצלם ואתה נפנה ואומ׳ ובל אשא את שמותם על שפתי (שם)[16]. הללו סוחקות והללו עצבות (עירו׳ ג׳ סע״ב) פי׳ בע׳ סחק. *[אחי״ה וש״נ שינויי הגי׳. והוא בשאילה. ובלי השאילה הפכו שמח יומ׳

---

[1]) ובכ״י אירפ׳ שעיפישה וצ״ל שעיפשה. [2]) וצ״ל מיטמו וכ״ה בפי׳ ר״ח (בש״ס ווילנא) ובנו״נ מטמאו. [3]) רבינו הורכב פי׳ ר״ח עם פי׳ המיוחס לרש״י ע״ש. [4]) ועיי״ע כפת ג׳, כף י״ב. [5]) ובזו השיטה הלך גם פירש״י. [6]) פי׳ جنس من الصنوبر Art Pinie, Kiefer. [7]) בלאי״ט pini הקבוץ מהיחיד Kiefer, pino. ופי׳ רבינו בענין הלעז ומלה ערבי׳ הנ״ל נכון הוא וכן ענין אצטרוביל בל״י עיי״ע אסטרוביל ב׳ והוא הוא פירא דארזא (ע״ז י״ד.) וכן פי׳ בה״ג ברכו׳ פ״ו (צד ז׳ רע״ג) והני צנובר פירא (דארוזא) [צ״ל דארזא] ע״כ אבל קשה היאך השוה רבינו לשמן עץ והלא עץ שמן הוא אפרסמא ר״ה כ״ג. עיי״ע (ח״א, רמ״א. [8]) Kochlöffel. [9]) וכ״ה בפי׳ ר״ח פסחי׳ הנ״ל ע״ש. [10]) ובש״ב כ״א, י״ט אי׳ עץ בקרי ועיי׳ מנחי שי שם במה שהשיג על מכלל יופי. [11]) לפנינו לי׳. [12]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובדפ״ע מעציבין. [13]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט והי״ב וכ״ה בפי׳ ר״ח ובחנם טרח ה׳ באמבערגער בסוף הגיון שלמה לקיים גי׳ הדפוסי׳ מיישבין אף אם רש״י סייעו. [14]) כ״ה בדפ״ר ובפי׳ ר״ח ובנו״נ שדרה, והוא הוא. [15]) הועתק מפי׳ ר״ח בשבת קמ״ז סע״ב בש״ס ווילנא ועיי׳ ג״כ פירש״י שם. [16]) בסיגנון אחר הובא זה הילמדנו בילק׳ תהלי׳ רי תרס״ז עש״ה.

כ"א: עניים שמחין ובעלי בתים עצבים, ס"ז, היו שמחין .. היו עצבין, פסחי' קי"ט רע"א ועצב .. ושמח ועוד עיי' ברכו' ה'. סוכ' נ"ג. ביצ' ט"ז: תעני' כ"ב. כ"ה. גיטי' ל"ז. נדה ל"א. אתפעל ברכו' ל"א. ואיעציבו. נתפעל סנה' ל"ח: ונתעצב במיתתו. והשם עֶצֶב במד"ר פ"ט אין עצביך (משלי ה', י') אלא בנים, ושם: עצביך זו יגיעת הארץ. ובלא"ר עוּצְבָא (מל"מ עֹצֶב), ברכו' נ"ו. עוצבא דלבך. והשם המופשט עֲצִיבוּת (בל"מ עַצֶּבֶת) ברכו' ל"א. שבת ל': חגיג' ה': והוא כמו עֲצִיבָה ב"ר פכ"ז ופל"ג אין עציבה אלא אבילות — אבל פי' מעצבין בשבת הנ"ל ענין ל"מ (איוב י', ח') ידיך עצבוני ויעשוני, והשתמש בזה הלשון למשיכות איברי הילד ליישב חוליותיו כאלו נוצר בו פרקים פרקים. וכנ"ה בתוספ' כלי' ב"מ פ"ב מפני מה דלת שבמגדל של רופאים טמאה .. מפני שמעצב עליה את התינוק. ועה"ק שנ"ב לועז בנכון גיפירמ"ט (—geformt) — והשם עֲצַבִּים מפורש בריש ספרא קדושים: עצבים על שם שנעשים פרקים פרקים] —

עצב (= עוּצְבָא פי' מכסה מל"ע הרשומה בע' אברזין Decke) אינה צריכה קיצוע (ב"ק ס"ו: כבר פי' בע' אברזין. *[אחי"ה עיי"ע בח"א, י"ח וש"נ יתר מקומות ופי' רה"ג הכל מפורש יפה יפה וה' לעווי לא דק לעיין בפירושו והלך תועה וגי' עוצבא בוי"ו היא הנכונה וכ"ה בכ"י ש"ס ב"ק ובכלי' פכ"ו מ"ז ובזבחי' צ"ד. והיא לעומת כתיבה ערבית غشوة, غشاوة ובנו"ג בב"ק עיצבא. ועה"ק שנ"כ סיים: פי' מכסה המרכבה שהוא בל' משנה טפיטן פאקליט כ"א ע"כ והוא בלא"ש האמצעי b o c l i t = Decke des Wagenbocks עיי' פערלעס בט"ר 6] —

עצב (= עצבונית פי' כמו עכבונית מין קוצים Distel) בב"ר פ' ס"ד (ס"ג) ויגדלו הנערים: משל להדס ועצבונית שהיו גדילים זה ע"ג זה וכו' מיני קוצים הוא. *[אחי"ה רבינו אחז גי' הספרים אבל בע' עכביות כבר הוכחתי שיותר טובה הגי' עכבונית ע"ש. ובאיכ"ר פ' טובים היו: הקבוץ ארמי עוּכָּבַנְיָין, ור"מ די לונזאנו במעריך ע' עכב גרס עפ"י כ"י באיכ"ר ענבנין אבל מ"ש בפי' זו המלה אין נ"ל] —

* **עצב** (?) בכורו' ל"ח סע"א במשנה ט"ס וצ"ל ענב עיי"ע ענב ג'.

עֲצָה (מל"מ פי' קבוץ עצים ובדרז"ל תבן הקשה של קטנית Gehölz, Streu harter Stoppeln) כמלא פי גמל בפ' כלל גדול אמרו בשבת (פ"ז מ"ד דע"ו.) בסוף אהלות (פי"ח מ"ב) ושורף את הקש ואת העצה. גמרי' (שבת הנ"ל) מאי עצה אמר רב יהודה תבן של מיני קטנית. *[אחי"ה ופי' רה"ג באהלו' וז"ל את הקש ואת העיצה[1]) פי' תבן של ה' מינים שמו קודם שיקצר מן הקרקע קש כדכתיב (שמות ה', י"ב) לקושש קש לתבן וגרסינן בגמ' מאי עיצה אמר רב יהודה תבן של מיני קיטניות ע"כ ונ"ל שיש כאן חסרון בפנים וכצ"ל תבן של ה' מינים וכו' קש כדכתיב וכו' ותבן של קיטניות: עיצה וגרסינן וכו' ועיי' ג"כ בפי"מ להרמב"ם. וז"ל ר"ח בשבת: עצה תבן הקטניות וקשה ממנו ע"כ ר"ל קשה מהקש. וכנ"ה בתוספ' חולי' ספ"ו אין מכסין לא בתבן ולא בקש ולא בגבבה ולא בעצה וכו'. עירובי' פ"ז סע"ב וטומנין בעצה ופירש"י פסלת קטנית. ור"ח פי' ב' פירושים ע"ש באריכות לשונו ותמצא נחת והסיום שם: ואמר להן (לאנשי טבריה) ר' חנניא בן עקביא עצה זו לא תבן ולא עשבין שאינה מפורשת מה הן כפי' ועצה זו כיון שאין בני טבריה חפצים בלחלוחית שבהן מותר להטמין בה בשבת ולא גזרינן עצה מפני תבן עכ"ל ומעתה נבין עצה שבים בירו' שבת פ"ג ד"ו. ירו' עירו' ספ"ה דכ"ה: ירו' סוכה ספ"א דנ"ב ע"ג ונ"ל שהוא פסולת הקנים שגדלים בים טבריה ואעפ"י שעוד לחים התיר לבני טבריה להטמין בהם כי לא חפצים בלחלוחית שבהן וכפי' ר"ח — ועצה הוא ל"מ (ירמי' ו', ו') ורז"ל השאילוה בהוראה הנ"ל — והפעל ממנו בתר"י ב' לבמדי' י"ג, כ' השמנה היא אם רזה: השמינין אינון פירין או עֲצָיָן] —

עֲצָה (פי' בל"ם עֲצָא ענין עשק bedrücken, erpressen) תר"י (ב') או עצה ית חבריה או עשק את עמיתו (ויקי' ה', כ"א). לא תעשק את רעך (שם י"ט, י"ג) [2]). לא תעשק שכיר בכי תצא[3]) (דברים כ"ד, י"ד). אך עשוק וגזול (שם כ"ח, כ"ט). *[אחי"ה בדפ' פיז' באסיל ואמ' רק ציון הראשון, בדפ"ר גם שני ציונים אחרים ובדפו"ו ובכ"י גם ציון האחרון, ועוד נמצא פעם אחת בתר"י ב' לויק' ה', כ"ג העשק אשר עשק: עציא די עצא. ועציא הוא השם בל"ם עֲצָא] —

---

[1]) בנו"ג בלי יו"ד. [2]) בנו"ג תשלום. [3]) כ"ה רק בכ"י ה"ב.

* עֵצָה (מל"ט הודעת דעת לזולתו Rath מפעל יעץ) ר"ה י"ט. נשאו עצה, תעני' כ"ב: ליטול עצה, ט"ו: שלא יטול עצה, ב"ב קי"ח. עצה טובה קמ"ל ועוד עיי' ברכו' ס"א. מגילי י"ב: י"ג. ט"ז. יבמו' מ"ד. גיטי' נ"ח. סוט' י': י"א. עיי"ע עמק, ושם י"ב. כ"א: ל"ד. שם: ל"ה. מ"ט: קידו' ס"ו. ב"מ נ"ט. ב"ב ג': ד'. ק"כ. קע"ד: סנהד' כ"ב. כ"ו: צ"ג. ק"ו. ק"ט: תמיד ל"ב: נדה ס"א. אבות פ"ה מכ"א סופרי' פ"א דא"ז פ"ז והקבוץ עֵצוֹת קידו' פ': עצות רעות ובלא"ר עִיצָן בישן תר"י ב' לבראשי' ט"ו, י"א; לדברי' ל"ב, כ"ח ואי' עוד המשקל: עֵיצְתָא (תרגי למשלי כ"א, ל'; לאסתי ו', א' וזולתו) והקבוץ אסת"ר פ' בשנת שלש: בני עֵיצָתַיָא דיליה. והפעל ממנו עיי"ע עוץ וש"נ.

☞ עצוה (עריסה Backtrog) תרג' [ירו'] עריסה כמו אצוה. *[אחי"ה עיי"ע אצוותא (ח"א, רנ"א) ומ"ש. והיחיד עַצְוָותָא תרג' ירו' ומשארתך (דברי' כ"ח. ה', י"ז), והקבוץ עַצְוָותָא (תר"י במד' ט"ו. כ', כ"א) ונמצא רק בתרג' ירו' ולכן הוספתיו בדברי ר"ב. והמלה ל"פ היא עיי"ע הנ"ל באל"ף כי שם עיקר מקומו] —

* עִיצְיָא (בל"מ עָצֶה בל"ע عصعص Rückgrat) תר"י ב' לויק' ג', ט'.

עָצֵל (מל"מ שם תואר למאריך ומתרפא במלאכתו träge, Träger) וחד אמר משום עצלי כהונה (פסחי' פ"ה. וק"כ סע"ב) כבר פי' בע' חשד *[אחי"ה וכנ"ה במס' כלה עצל מעבירה. אבות פ"ב מט"ו הפועלים עצלים, ירו' פסחים פ"א דכ"ז. הנשים עצילות הן. ועוד התואר עצלן בקבוץ סוכ' כ"ז: העצלנין, תוספ' פסחי' פ"ג (ד') כת עצלנין, ולנקבה פסחי' ס"ה. כת עצלנית והקבוץ עַצְלָנִיּוֹת ב"ר פמ"ה דב"ר פ"ו. השם המופשט כל"מ עַצְלוּת ברכו' ל"א. שבת ל': מתוך עצלות, פסחי' ס"ו. עצלות שהיתה בכם וכו', ירוש' כלאי' פ"ח דל"א ע"ג זה נושא עצלותו של זה וזה נושא עצלותו של זה. והפעל לרוב בהתפעל ונתפעל: שבת ק"ה: כל המתעצל בהספדו של חכם וכו', ירושי כלאי' פ"ט דל"ב: וירושלמי כתובות פי"ב דל"ה. כל מי שלא נתעצל בהספדו של רבי וכו'. תמיד פ"ב מ"ב מימיו לא נתעצל הכהן וכו', ירו' פסחי' פ"א דכ"ח. נתעצל ולא שרף, ירו' ביכורי' רפ"ג דס"ה ע"ג יחיד שנתעצל ולא בא, ירו' ב"ק ספ"ט ד"ז. נתעצלו ולא הקריבוהו, ויק"ר פי"ט דרש בעצלתים (קהלי י', י"ח) ע"י שהאדם הוה מתעצל לכסות את ראשו כראוי.. ע"י שהאשה הזו מתעצלת לכסות את עצמה כראוי וכו' במד"ר ספ"כ ולפי שנתעצל לא ידע איש את קבורתו עיי' פי' מחרז"ו וש"נ פדר"א פי"ז] —

עֶצֶם (מל"מ נרדף עם גרם וגוף ופי' מהות ואיכות הגוף או דבר das Wesen, Wesenheit, Selbstheit ובכנויי הגוף selbst, allein) בס"ג דפ' המדיר (כתובו' ע"ז:) עשה בשביל כבוד עצמך. פי' דלא מנחי לך ואזלי. *[אחי"ה וכנ"ה באבות פ"א מ"ד וכשאני לעצמי וכו', שם פ"ב מ"ד ואל תאמן בעצמך וכו'. שם מ"ח אל תחזק טובה לעצמך, שם מי"ג ואל תהי רשע בפני עצמך, יבמו' כ"ה רע"ב אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע, שבת קי"ט. כתובו' ק"ה: אין אדם רואה חובה לעצמו, כתובו' כ"ז סע"ב אין אדם מעיד על עצמו, שבת קנ"ג סע"א אין אדם מעמיד עצמו על ממונו, סנה' ק"ז. לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון, ברכו' מ"ג. זה מברך לעצמו וזה מברך לעצמו, כתובו' כ"ז סע"א אם נשאל זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, ר"ה כ"ח: לא נאמר.. אלא כשהוא בעצמו וכו', ספרי דברי' פ"ט לא מעצמי אני אומר לכם אלא וכו' ועוד הרבה זולתו ובלא"ר וסורי אומרים תחת זה: גרם עיי"ע (ח"ב, שס"ד: וש"נ) ועוד ענין כמו גרם (Knochen) ומל"מ עיי' שבת ס"ז סע"א תוספת' שבת פ"ז (ח') חולי' נ"ח. ירו' שבת פי"ד די"ד ע"ד ירו' ע"ז פ"ב ד"מ ע"ד. ונאמר ג"כ בהוראת השם עֶצֶם = עָצְמָה (ישעי' מ"ב, כ"ט) הקבוץ ב"ר פס"ד עָצְמַת ממנו (בראשי' כ"ו, ט"ז) כל אותן עצמות שעצמת לא ממנו היו לך, פי' כל התוקף והכח. וכן השם המופשט איכ"ר פ' בלע דרש עצמותי (קהלי ג', ד') עִיצוּמֵי בני האדם שהיו כבני העצומים, ובפרט נאמ' על תוקף וכח היום כל"מ בעצם היום עיי' שבת פ"ו: עצומו של יום, יומ' פ"א. מנחו' ס"ח: עיצומו של יום. ועוד בל"מ (כמו עצמות ישעי' מ"א, כ"א) פי' טענה חזקה ובדרז"ל הוא כעין אסמכתא ירו' ב"ב פ"י די"ז ע"ג עיצומים.. גבי ע"ש, ירו' גיטי' פ"ה דמ"ז: דאינון גביי עיצומין וכו'. והפעל ממנו בנתפעל סנדה' ל"א: שנים שנתעצמו בדין, תוספת' ב"מ פ"א שנים שנתעצמו זה בזה. ובהוראת כבישת עין כל"מ בפיעל והתפעל שבת קנ"א: עיי"ע עמץ וע' אמץ. בהפעיל קידו' ל"ב: יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו וכו'] [1] —

[1]) ובלש' הפילוסופיים נאמר עצם על הגשמים הפשוטים הד' שהם האש והאויר והמים והארץ, ועוד נאמר על מהות הדבר ועוד על הדבר הנמצא בעצמו ולא בנושא אחר עיי' ספר גדרים זה הערך.

* עצמוני תנחומ' כי תצא ותנחומ' הישן ריש תולדות ט"ס וצ"ל עצבונית עיי"ע וע' עכביות.

עָצִיץ (פי' כמו אציץ בל"ע اُصِيص irdenes Geschirr, Napf (Nachttopf)) בר"ג דפ' כל שעה (פסחי' כ"ה.) מתיב רב שמעיה בר זירא[1]) מהא דתנן בספ"ז בכלאי' (מ"ח) המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף במאתים[2]) אסור. כפ"ג בכתובו' (ל"ט.) האונס שותה בעציצו. פי' גסטרא בל' ישמעאל נקרא אציץ[3]) וכבר פי' בע' גסטר. (א"ב תרג' בפסוק (אסתר ה', א') ותלבש אסתר מלכות: הוה מקלקלא בריע עציצא). *[אחי"ה כ"ה נכון ולא כבדפוסי' בריעא עצוצא. ובזה הענין במגילי' ט"ו. שקלה (ברתיה דהמן) עציצא דבית הכסא וכו' ובע' אציץ הביאו רבינו באל"ף וכן עציצא דהרסנא ב"ב קמ"ד סע"א (ובכ"י פי' בלא"ר עציצתא) הביא באל"ף וכ"ה בכ"י ש"ס מינכען ובכ"י ה' ובה"ג ובר"ף וכ"ה בכ"י לרגמ"ה לב"ב אשר תחת ידי ומשם נדפס בש"ס ווילנא בטעות בעי"ן: עציצא ועיקר הגי' באל"ף כי כן נכתב' גם בל"ע אשר ממנו הושאלה לרז"ל אבל כמה פעמי' אי' גם בעי"ן ובכ"י ר' בב"ב הנ"ל וברשב"ם מד' ווינציצ' עד וויען אי' עסיסא. ובענין עציץ נקוב .. עציץ שאינו נקוב עיי' עוד דמאי פ"ה מ"י שבת צ"ה. מנחו' ע'. עוקצי' פ"ב מ"י תוספת' דמאי ספ"ה תוספ' כלאי' ספ"ד ירו' כלאי' ספ"ז דל"א. והכל מפורש יפה יפה בפי' ר"ח בשבת בש"ס ווילנא דף צ"ו: והלאה עש"ה ועוד עיי' תוי"ט לכלאי' ספ"ז. והקבוץ ירו' כלאי' הנ"ל חמשה עציצים] —

עֲצַר (מל"ע عصر וכן בל"ס פי' ענין סחיטת מיץ של ענבים וכדומה drücken, ausdrücken, pressen; עצרא בל"ע عصار בל"ס עוּצָרָא der ausgepresste Saft, die ausgepressten Weintrauben) ברפואות דפ' מי שאחזו (גיטי' ס"ט.) נטיפייתא עצרא[4]) דכרתי פי' טיפין מעצירת הכרישין. דמשתכחא בי עצרי[5]) (ב"מ פ"ו:) כבר פי' בע' זגתא. בס"ג דפ' לא יחפור (ב"ב כ"ה סע"ב) הוו הנך עצרי[6]) בשבבותיה דכי הוו דייקי ששמי[7]) הוה ניידא אפדניה. *[אחי"ה עצרי או יותר טוב כגי' שלנו עָצוֹרֵי הוא התואר בקבוץ מל"ס עָצוֹרָא פי' דורך גת Weinkelterer וכן תרג' הדורך (ישעי' ט"ז, י'; ירמי' מ"ח, ל"ג) לא יעצרון (עיצורין) [צ"ל עָצוֹרִין]. והשם עֲצָרָא פי' יקב והקבוץ עֲצָרֵי ב"מ הנ"ל ועוד עָצוּר תרג' ירו' א' לבראשי' מ"ט, י"א עָצִיר דענבין ובל"נ תרג' אסת' א', י' דעצר עינבין בעצרתא, ופי' עצרתא כמו מעצרת בל"ע معصار Presse. והענבים הנסחטים היינו הזוג נקראין עִיצוּר בל"ס עוּצָרָא בל"ע عصار, عصير וזה מה שתרג' אונקל' במד' ו', ד' ועד זג: ועד עיצורין וזהו כדעת ר' יוסי (נזיר ל"ד: ועיי' שם ל"ט. ועי' זג (ח"ג רס"ח)). והפעל ירו' שבת פט"ז דט"ז: ירו' ביצ' פ"א ד"ס ע"ג בזיירא דו עצר ביה ועיי"ע זיירי (ה"ג רפ"ח) וש"נ התוספת'. וכן הרבה בתרג' עיי' לבראש' מ', י"א, תר"י א' שם ט', כ'. תרג' לשופטי' ט', כ"ז; לישעי' ט"ז, י'; ס"ב, ט'; לירמי' מ"ח, ל"ג; למיכ' ו', ט"ו לאסת' הנ"ל וזולתו] —

* עָצַר (מל"מ ענינו (כמו אצר) סגירה ומניעה ועיכוב zurück — festhalten, abschliessen) קידו' ו'. עצורתי מהו ע"ש פירש"י והתוספ' חגיג' י"ח. עצרת לה' (דברי' ט"ז, י"ח) מה שביעי עצור אף ששת ימים עצורין אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששת ימים עצורין בכל מלאכה וכו' ובספרי ראה פ' קל"ה דרש עצרת: יכול יהא אדם עצור כל היום כולו בבית המדרש ת"ל לכם וכו' עד וביום השביעי עצרת מה שביעי עצור אף ששי עצור וכו'. עש"ה נפעל תעני' ז': אין הגשמים נעצרין, שם ח'. כשהשמים נעצרים. פיעל פסיקת' דר"כ צד קצ"ג סע"א וילק' פנחס ר' תשפ"ב כל זמן שישראל מעצרין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות הקב"ה עוצר שכינתו עמהם. ונקרא חג שבועות עצרת או עצרת של פסח. ועוד עצרת כל"מ יום אחרון של חג הסוכות (ומחרתו יום שמחת תורה), שהש"ר פ' מה יפו פסיקת' דר"כ וילק' הנ"ל ראויה היתה עצרת של חג להיות רחוקה חמשים יום כשם שעצרת של פסח רחוקה חמשים יום משלו משל למה"ד וכו' ונקרא עצרת

---

[1]) לי' לפנינו ואי' בכ"י ש"ס מינכען בר זעירא וכ"ה בחולי' קט"ז. [2]) כה"ג בכלאי' אבל בכ"י ש"ס מאתים וכדאי' בפסחי' וחולי' אבל בפי' ר"ח לפסחי' במאתים. [3]) כ"ה נכון בדפ"ר פיזי' ואמ' וכ"י ערוך ולא כבדפי' ו"ו דאי' עציץ וקצת קשה שלא פי' כן בע' אציץ שהוא לש' ישמעאל ובע' גסטרי (ח"ב, שכ"ט) כתב שהוא עציץ בלי קדש ע"ש מ"ש בהערה 4. [4]) בנו"ג איצרא עיי"א בח"א' רנ"ד. [5]) בנו"ג ביני עצרי וכ"ה בע' זגתא. [6]) וכ"ה בכ"י ש"ס ורגמ"ה לב"ב ובנו"ג עוצרי. [7]) כ"ה בכ"י ה"ב ובכ"י רי"ף (ד"ס ב"ב צד נ"ו:) ובדפ"ע שומשמי כלפנינו.

של פסח גם כן בלא"ר עצרתא[1]. פסחי' מ"ב: מדיבחא ועד עצרתא וכ"ה בשבת קמ"ז: ושם ק"י סע"א וקכ"ט: עיי' פסחי' ס"ח: וירו' שבת רפ"ח ד"א. עיי"ע הגרני וש"נ עוד ועיי' אונקל' לבמד' כ"ח כ"ו וכ"ה עצרת היינו שבועות בב"ב קמ"ז. (עיי' פירשב"ם ד"ה יום טוב). מ"ק פ"ג מ"ו ר"ה ו': שביעית פ"א מ"א ופ"ב מ"א עיי"ע עשר (אחר ע' עסק) מנחו' ס"ה. מגיל' תעני' פ"א תוספת' סוף סוט' (פט"ו) ותוספת' ערכי' פ"א וטעם לכנוי עצרת עיי' כמ"ש רד"ק שרש עצר. והשם המופשט ב"ר פמ"א אבימלך בְּעִיצּוּה. ושם ספנ"ב עֲצִירָה ספרי עקב פמ"ג עצירת גשמים.

* עוֹצֵר (מל"מ יורש עצר (שופטי' י"ח, ז'); זה יעצר בעמיו (ש"א ט', י"ז) פי' ענין שליטה ומלכות) ע"ז ע"א. ירו' דמאי ספ"ו דכ"ז. עיי"ע פל ה'.

עק (מפעל עוק בל"ע عاق בל"ס עָק פי' כמו צוק והשם עָקָה (תהלי' נ"ה, ד') בל"ס עָקא, עָקְתָא פי' צוקה (Bedrängniss Noth בגמר' דפ' דיני ממונות בשלשה[2] (סנהד' כ"ו סע"א) אמר[3]) ר' יוחנן דא עקא. תרג' צרה. *[אחי"ה כיון לתרג' תהלי' נ"ד ט' מכל עקא. תרג' צרת נפשו (בראשי' מ"ב, כ"א) עקת נפשיה. הצרה הזאת (שם) תרג' עקתא הדא ועיי' עוד תר"י ב' שם ל"ה, ג'; ל"ח, כ"ה, תר"י א' לשמות ח', י"א; כ"א י"ג; לבמ' ל"ג, ל"א. ל"ב; תרג' ישעי' ל' ו'; למשלי כ"ג, כ"ז וכן בדרז"ל ב"ר פי"ד לא מסתייה לההוא גברא עקתיה אלא דאתית מעאקא ליה וכו', שם פפ"א בשעת עקתא, רות רב' פ' שם האיש כיון דאתת עקתא אזלת לך וכו', הקבוץ סנהד' י"א. שהש"ר ס"פ אם חומה סוט' מ"ח: עָקָן סגיאן עתידין למיתי בעלמא (על עלמא, על עמא), תוספת' סוט' פי"ג כ"י אירפ' ועקן סגיאן יהוון אחרי דנא, ירו' סוט' פ"ט דכ"ד: ועקין סגיאין יהויין. ירו' ב"ק ספ"י. ד"ז רע"ג בר נש דעקין הוה. ועוד עיי' תרג' ויק' י', י"ט; לדברי' ל"א, י"ז עָקָן, ועוד הקבוץ כמשקל עקתין תרג' תהלי' כ"ה י"ז. ושם קט"ז, ג' עיקתין. ועוד השם עַיַק תרג' מקצר רוח (שמו' ו', ט') מֵעַיַק רוחא (כ"ה בדפ' סביוניט') בינוני פָּעוּל עָיְיקַת רוח (תרג' ש"א א' ט"ו לישעי' נ"ד ו'). השם המופשט עִיּוּק תרג' ישעי' ל', ו'; צפניה א', ט"ו. והפעל הרבה בתרג' עיי"ע עק במתורגמן. בפַּעֵל גיטי' ע"ח. דעייק לה חרציה עיי"ע שלף ב' וכצ"ל בע' עויק עיי"ע. אפעל כמו בל"מ בהפעל מֵעִיק (עמוס ב', י"ג), ירו' ברכו' פ"ב ד"ד ואינון מעיקין לן, ירו' כתובו' פי"א דל"ד: הות מעיקא ליה, שם פי"ב דל"ה. חד שינא מעיקא לי ובירו' כלאי' פ"ט דל"ב: הד שיניי מעיקה לי, ב"ר פי"ד עיי' לעיל. תרג' וצרתי את צרריך (שמות כ"ג, כ"ב) ואעיק לדמעיקין לך, לצרר (ויק' י"ח, י"ח) תרג' דפ' סביוניט': לְאָעָקָא לה, הציקה (שופטי' ט"ז, ט"ז) תרג' אעיקת ליה. תרג' קָץ (ישעיו ז', ט"ז) את מָעִיק מן קדם וכו' והוא בינוני פעול וכן מר נפש (ש"א כ"ב ב') מָעִיק רוח. אתפעל קצתי בחיי (בראשית כ"ז מ"ו) תר"י א' איתעקית בחיי[4]. מוצק (איוב ל"ז' ט"ז) יתעק] —

עָקֵב (מל"מ פי' אחורי הרגל בסוף Fuss ועוד תחתית המנעל Sohle והפעל עָקֵב הולך אחר איש לחקרו nachspüren מל"ס עיי' בפנים) בפ' י"ב ביבמו' (ק"א.) בסנדל שיש לו עקב כשר. בפ' כ"ו בכלי' (מ"ד) סנדל שנפסקה אחת מאזניו וכו' עד נפסק עקבו[5]. בפ' כהן גדול ונזיר בגמ' מלא תרווד (נזיר נ"א.) בעי ר' ירמיה רקב הבא מן העקב. פי' ממתנים ולמטה מחציו של צד העקב[6]. בס"ג דפ' ב' בנדרי' (כ'.) המסתכל בעקבה של אשה הויין ליה בנים שאינם מהוגנים אמר רב יוסף ובאשתו נדה אמר ריש לקיש[7]) עקבה דקתני מקום התורף[8]) שהוא מכוון כנגד העקב. בויק' רבה ביום השמיני פרשת ר' עזריה[9]) (פי"ב) למאחרים על היין (משלי כ"ג, ל') אילין דעללין לחנותא קדמאין

---

[1]) אצל בן מתתיהו על הקרמוני' ס"ג פ"י ס"י ו' Ἀζάρθα וגם השתמש בו סופר ערבי מקריזי וקראו العنصرة (De Sacy Chrest. ar. I. 146). [2]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפו"ו אבל בשדפ"ע בט"ס בגמרי' וצ"ל בגימל. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט ודפו"ו אבל בשדפ"ע והאמר. [4]) והבין כמו צקתי. [5]) וכ"ה בתוספתי' שבת ספי"ב (י"ג) ושם אי' עקיבו. [6]) ותוספו' שם פי' עקב ממש מהטעם הנזכר שם. [7]) בנו"ג ר' שמעון בן לקיש. [8]) בנו"ג במקום הטנופת. [9]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ו"ו ול"ד וה"ב ושם בט"ס פירש ר' עזריה וצ"ל פרשת ובדפ"ר אי' פ' י"ד עזריה ובלי ספק בתחלה היה כתוב פרשת ר' עזריה והוגה פ' י"ד ובא פנימה אבל מראה מקום פ' י"ד ג"כ טעות הוא וצ"ל פ' י"ב ובשדפ"ע נשמט בטעות פרש' ר' עזריה והובא תחת זה פ' י"ד אבל פר' ר' עזריה מכונה אצל רבינו פ' י"ב בויק"ר כדמוכח מע' סקס ע"ש.

ונפקין עקיבין. ס"א ויוצאין אחרונים[1]. [בפ' כל הנשבעין בגמ' חזרה שבועה][2] (שבועות מ"ז:) אזהרה לעוקב אחר מנאף[3] מניין לא תנאף (שמו' כ', י"ד) קרי ביה לא תנאיף[4] פי' שמרדף והולך על עקביו ומזמן לחבירו ניאוף[5]. פירוש אחר „מכין לו מקום ונשים לניאוף מניין שחייב ת"ל לא תְנַאֵף לא תגרום ניאוף"[6]. *[אחי"ה נ"ל מל"ס עַקַב בדק וחקר ופי' לעוקב מי שהוא הביט אחר הנואף להביאו לידי ניאוף ומזה עוקבין במכו' י'. עיי"א הבא אח"ז וזה מה שתרג' ל ח ק ר ממסך (משלי כ"ג, ל') ומעקבא[7] בית מזגן. וגזרתו מהשם עֲקֶב פי' בא לו בעקבותיו להביט הנה והנה. ותואר הפעל עקיבין כגי' רבינו בויק"ר פי' בא אחרונה כאלו בא בעקבות הדורכים הקודמים לו. והשם עקב הושאל כל"מ לסוף ולאחרית מזה חולי' נ"ב. עיקבי דגפי'. בעקבות משיחא סוט' מ"ט דע"ב וסנהד' צ"ז. ילק' ריש עקב בשם דב"ר שכר הקרן בעקב אני נותן לכם פי' באחרית וכן נקרא חלק האחרון מן המחנה Nachtrab (כל"מ בראשי' מ"ט, י"ט הושע ח', י"ג) סוט' מ"ד. עקיבו של עם עיי"ע זקף. ועוד מל"מ (תהלי' מ', ט"ז ע', ד') זבחי' ס"ג רע"ב שהיו עולין ויורדין על העקב פי' על דריסת רגלם כלומ' לעומת שבאו כן הלכו אבל עיי' המפרשי' — ב"ב פכ"ב עיי"ע תל ג' כפי גי' כ"י ו"ו וב"ר. ויק"ר פכ"ז עיי"ע דש ד'] —

עֲקַב (פי' כמו עקם, עקף biegen, krümmen ועוד כמו עכב ענין מניעה) בפ' אילו הן הגולין בגמ' להיכן גולין (מכו' י', רע"א) מאי עקבה מדם (הושע ו', ח') א"ר אלעזר שהיו עוקבין להרוג נפשות פי' מערימין[8]. ועוקב אחר מנאף (שבועות מ"ז:) נראה כענין זה[9]. בפ' היה מביא את מנחתה בגמ' מקום היה שם (סוט' ט"ז.) בג' מקומות הלכה עוקבת מקרא פי' מלי' (בראשי' כ"ז, ל"ו) ויעקבני זה פעמים כלומ' עוקרת, לשון אחר עוקמת, ל"א עוקפת[10]. בע"ז בפ' השוכר בגמ' נ ט ל א ת ה מ ש פ ך[11] (ע"ז ע"ב. במשנ') אם יש עקבת יין אסור ס"א עכבת פי' בתוך המשפך יש מקום שמעכב את היין ואינו יורד כולו. *[אחי"ה וא"כ פי' זה לפי ס"א הוא אבל בקו"ף אי' ג"כ בירו' ובמשניו' נאפולי והר"ן והריטב"א הביאו שתי הנוסחאות ובירו' ע"ז פ"ה דמ"ה. פי' מה עקבת יין בההוא דמלכלך כמה דתימה עקבה מדם ועיי' פי' בתה"א להרשב"א בית ה' ריש שער ה' וא"כ ממה שהביא הירו' הפסוק ברור שעיק' הגי' בקו"ף[12]) ואולי גם כאן י"ל שהוא כמו עקם, עקף כלומר יש בשולי המשפך עקימה שנשאר בה מעטיין[13]) ועיי' פירש"י בע"ז ע"א רע"ב ולזה יפה הביא הירו' הפסוק הנ"ל ועניננו מערימין כפי' הערוך בזה דמכו' הנ"ל וכן פי' הראב"ע בהושע עקובה כמו עקוב הלב][14]) —

*__עָקֵב__ (נ"ל מל"ע عقبة רושם ורמז על דבר הקודם לו (Spur, Anzeichen תוספת' מקואות טפ"ה מי זיתים מטבילין בהן ובלבד שאין בהן עקב שמן נ"ל רושם ורמז שהיה שם בזיתים שמן כלומ' שלא יהא זכר שמן כלל רק מי זיתים, וגם הפעל عقب פי' בל"ע מה שנשאר באיזה דבר ואולי מזה עקבת יין של ערך הקודם לזה.

עָקוֹב (Abhaltendes, Abwendendes) בחלק בגמ' אנשי דור המבול (סנהד' ק"ח:) יש לנו מין אחד ועקוב שמו[15]) ואמרי לה עקוש שמו. פי' שהוא מין ספוג ושואב את המים ואנו מניחין אותו על ראשינו לבלוע המים. פ"א עקוב שמו שמעכב את הגשמים. [*אחי"ה ממה דאי' בסמוך אמר להם הוא מביא מבין ע ק ב י רגליהם וכו' נראה כי עקוב הוא העיקר ובהוראה עקב ב' פי' כמו עקם ועל זה תתכן גי' אחרת עקוש] —

---

1) בנו"ג זה שנכנס לבי קפילא קדמאי ונפיק בתראי ובילק' משלי כ"ג רי תתקי"ם הגי' זה שנכנס לבי קפלא ראשון ויוצא אחרון. 2) כצ"ל וכן מציין רבינו בע' דהן, תר א'. 3) וכ"ה בפי' ר"ח ובכ"י ש"ס וברש"י אבל בנו"ג נואף. 4) בדפ"ר ובכ"י ה"ב לא תנאף וכ"ה בפי' ר"ה לשבועו' ולפנינו לי' קרי ביה וגם לי' לא תנאיף וכן לא היה לפני המהרש"א ע"ש שהביא הערוך. 5) ורש"י פי' נעשה לו אפיטרופוס להרגיל לו נשים לניאוף. 6) הועתק מפי' ר"ח (בקובץ כ"י אנג'ילי דף ס"ז:). 7) בפשיט' הסורית ומעקבין. 8) וכן פירש"י אורבים. 9) עיי"ע הקודם ומ"ש והרי"ן מיגאש פי' בחי' בשבועו': כל עושה מעשה באחרונה שהוא גומר בו את הדבר נקרא עוקב מלי' עקב שהוא באחרית הרגל. 10) ורש"י פי' „מקפחת את עקבו מעמדו ועוקרת". ובחי' המאירי מצאתי הלכה עוקבת את המקרא ר"ל שבא עליו כמו עקיפין ותואנות להזיז את המקרא מהכנתו ולהעמידו בהכנה אחרת וכו'. ובירו' קידו' פ"א דנ"ט ע"ד הגי' התורה עוקפת למקרא. 11) כ"ה בכ"י ובדפ"ר. 12) ובבבלי ע"ז ע"ב רע"ב וע"ג. ושם: בכ"ף עיי"ע עכב וגם בל"מ (איוב ל"ז, ד') פי' עקב כמו עכב ענין מניעה. 13) ועיי' ג"כ ע' הבא אח"ז. 14) שוב ראיתי ברד"ק שפי' כמו כן בהושע והביא את הירו' וברוך שכונתי לדעתו. 15) ובכ"י ילק' אצל ד"ס ד ב ר אחד ועקוב שמו ובנו"ג יש לנו דבר ועקב שמו וא"ל עקש שמו ובכ"י פי' עיקש.

עֲקוּבָה (וצ"ל עוּקְבָּה מל"ע הרשומ' בע' בן יכבד (ח"ב, קטיו. הערה א') Ähnlichkeit) כעקובה דכלבא (סנהד' צ"ו סע"א) פי' בערך בן יכבד אב. *[אחי"ה ושם יותר טוב כעוקבא ועולה יפה עם מלה ערבי' שם וש"נ שינויי הנוסחאות] —

* עוּקְבָא, עוּקְבָן (שמות פרטיים) א') מר עוקבא ריש גולא עיי' תוספ' סנהד' ל"א: ד"ה אי צייה ורש"י במ"ק ט"ז: כתב שהיה נשיא. ונ"ל שהיה רק כנוי של נשיא כי הנשיא בא"י נקרא בשם הכבוד רַבָּן וראש הגולה בבבל נקרא רַבָּנָא וזהו רבנא עוקבא פסחי' קט"ו. ביצ' כ"ט סע"א ובסוט' ל"ט סע"א אי' רב עוקבא ובב"ב נ"ה. אי' מפורש עוקבן בר נחמיה ריש גלותא אבל אין זה מר עוקבא ריש גלותא כי אם נתן דצוציתא בזמן רב יוסף וכדמוכח משבת נ"ו סע"ב וצ"ע על רש"י שסבר ששניהם אחד עיי' רש"י לסנהד' ל"א: ד"ה לדזיו וכבר תמה עליו בעל ד"ס במאמרו על הדפסת התלמוד 60 ועיי' ג"כ ד"ס כ"ב צד פ"ה. ולא נודע לנו בן מי היה מר עוקבא ריש גלותא עיי' דור דור ודורשיו להח' וויס ח"ג 161 והלאה ב') ועוד ר' עוקבא בר אבא עירו' ל"ד: וצ"ל בר חמא כבכ"י ש"ס ובאו"ז ובריטב"א ובברכו' מ"ד. הגי' מר עוקבא בר חמא וכ"ה בערכי' כ"ה. בכתובו' צ"ד: בזבחי' ג"ה: ובכולם אי' מר עוקבא ב"ח ובעל סד"ה גרס רב עוקבא בר חמא וכן מצאתי בב"מ ס"ה סע"א [1]) ג') הביא סדר הדורו' רב עוקבא בר חיננא מפרישנא פסחי' צ"א סע"ב אבל עיקר הגי' רב איקא בריה דרב חיננא מפרשדוניא כדאי' בכ"י ש"ס מ' ובכ"י א"פ מפשרניא (ד"ס פסחי' צד קמ"א:). ד') רב עוקבא ממישן שבת ל"ז: מ"ג סע"א ביצ' ל"ו. ה') רב (מר) עוקבא בימי רבא עיי' תוס' נזיר נ"ג. ד"ה בתר וכן מוכח מגי' רבינו בע' דד בע' יורה וגדף ב' עיי' ערכם ובהערות שם ועוד עיי"ע רב עקיה בסד"ה (דפו"ו צד קנ"ג.) ו') רבי עוקבא, עוקבן אמורא דא"י ירו' עירו' פי"א די"ח סע"ד ירו' חגיג' פ"ב דע"ח: ועיי' מבה"י צד ק"כ:

* עֲקַבְיָא בן מהללאל בברכו' י"ט. פסחי' ס"ד: העיד עליו רבי (יהודה) [ר' יוסי] [2]) אין עזרה ננעלת על כל אדם בישראל בחכמה ובטהרה וביראת חטא כעקביה בן מהללאל. ועוד הוזכר רעב"מ במשניו' בכורו' פ"ג מ"ד, נגעי' פ"א מ"ד נדה פ"ב מ"ו. ועיי' עוד עדיות פ"ה מ"ו מאמרו היפה, ובאבות פ"ג מ"א.

עֲקִיבָה (= עֲקִיבָא הגדול בתנאים Akiba ben Josef) בפ"ק בקידו' בגמ' נכסים שאין להן אחריות (כ"ו סע"ב וכ"ז רע"א) עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע ועישור אחר שאני עתיד למוד נתון לעקיבה בן יוסף [3]) פי' ר' יהושע היה לוי ור"ע פרנס לעניים ומקומו של אותו מעשר מושכר לו שהוא נתון וכו'. *[אחי"ה כ"ה רק בדפו"ו, וכפי' הנ"ל אי' בפי' ר"ח לב"מ י"א: (בש"ס ווילנא) ע"ש וברש"י בקידו' הנ"ל. וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדלת ר"ע הלא הם כתובים על ספרי המבקרים מהרז"ף (ד"מ 111 והלאה) ה' ר"י ברילל (מבה"מ 116) וה' ר"פ סמאלענסקין (בס' עם עולם 87 והלאה) ועיי' ג"כ מ"ש הח' לאנדויער במ"ע מהרז"ף (ח"ג 45 והלאה) ומ"ש בע' אשכול (ח"א, שי"א). ובעל סד"ה (בדפו"ו צד קנ"ג) הולך ומונה רע"ב פעמים שהובא ר"ע במשנה ומוזכר בכל הש"ס תקס"ד פעמים ובהגה שם הביא על זה רמז נחמד והוא כי במה ששבח ר' דוסא בן הרכינס לר"ע (יבמו' ט"ז.) אשריך ר"ע ששמך הולך „מסוף העולם ועד סופו" עולה בגמטריא תקס"ד נגד סכום שהוזכר בכל הש"ס ובתוספת' הובא ר"ע רע"ז פעמים (עיי' מפתח לתוספת' בהוצאי צוק"מ). ובהפלגה אמרו (בבמד"ר פי"ט) דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחביריו ועיי' מאמרי ר"ע ב"י במ"ע אנגלית Menorah III 334] —

עָקַד (מל"מ ענין קשירה ביד ורגל עיי' בפנים binden) בפ' במה בהמה (שבת פ"ה מ"ג) לא עקוד ולא רגול, פ"ד בתמיד (ל'.) לא היו כופתין את הטלה אלא מעקידין אותו. [4]) גמר' (שבת נ"ד.) א"ר יהודה עקוד עקידת יד ורגל רגול שלא יכוף ידו על זרועו [5]) ויקשור וכו'. — (א"ב תרג' עקדים נקדים (בראשית ל', ל"ט) רגולין נמורין א"כ לדעת התרג' עקוד ורגול אחד הוא לא כן בל' התלמוד). *[אחי"ה באמת אין ענין עקוד

---

[1]) ולא מ"ת. כדאי' בט"ד בסד"ה דפו"ו צד קנ"א ע"ג. [2]) כ"ה עיקר הגי' עיי' ד"ס לברכו' אבל בכ"י ש"ס פסחי' הגי' ר' עקיבא וכ"ה בדפי' הראשונים והמהרש"ל הגיהו כלפנינו עיי' ד"ס לפסחי' ועיי' ג"כ מ"ש ה' ד"ר קעמפף במ"ע מהרז"ף ח"ה 147 והלאה. [3]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ושם באמצע הע' עקיבא בסוף אל"ף וידוע כי בבבלי אי' באלף ובירו' בה"א. [4]) כ"ה נכון במש' הש"ס אבל במשני' שבמשניות מעקדין. [5]) וכן העתיק ר"ח ובנו"ג על גבי זרועו.

של תלמוד שהוא מל"מ וערבי عقد וסורי ܥܩܕ פי' אגד לענין רגול של תרג' כי זה האחרון נגזר מל"ע رجل פי' כתמים לבנים ברגלי הצאן והבין התרג' עקוד כמו נקוד. ועקד בהוראת קשירה להקרבה לא העתיק התרג' והשתמש בו כבלשון מקרא (עיי' תרג' לבראשית כ"ב, ט'; תר"י ב' לויק' כ"ב, כ"ז; ובאתפעל שם ותרג' מיכ' ז', כ') וכ"ה בדרז"ל בב"ר פנ"ו כל מה שהיה אברהם אבינו עוקד את יצחק בנו מלמטן וכו', ויק"ר פ"ג בשעה שעקד אברהם אבינו את יצחק בנו וכו' שם פ"ל כפות ועקוד ע"ג המזבח. בנפעל ב"ר פנ"ו זה לעקוד וזה לֵיעָקֵד, פסיק' רבתי זכור לעקידה שנעקדתי לפניך וכו', הפעיל בפסיקת' דר"כ צד ק"ע: והעקידו ע"ג המזבח, תמיד הנ"ל מעקידין אותו ומפורש בגמ' שם ל"א: יד ורגל כעקידת יצחק בן אברהם וכ"ה בשבת נ"ד. אבל בירו' שבת (פ"ה ד"ז:) פי' עקוד ביד אחת ובכ"י תוספת' שבת רפ"ד (ה') עקוד שלא יכוף שתי ידיו זו לזו. והשם עֲקֵדָה מכילת' בא פרש' ז' דם עקידתו של יצחק, ויק"ר פ"ב זוכר הקב"ה עקידת יצחק ושם פכ"ט מזכיר להם עקידת יצחק אביהם, ירו' תענית פ"ב דס"ה ע"ד את נזכר להם עקידתו של יצחק אביהם, פסיקת' רבתי עיי' לעיל תרג' לדה"י א' כ"א ט"ו עקידתא דיצחק. והושאל להקרבת קרבן תמיד פ"ד מ"א וכך היתה עקידתו ראשו לדרום וכו' ומזה הפעל גיטי' נ"ז סע"ב אתה עקדת מזבח אחד ואני עקדתי שבעה מזבחות פי' העליתי קרבן ע"ג המזבח] —

עֲקַד (מל"ם בהיפך האותיות קעד ענין קידה auf die Knie fallen) ואקד ואשתחוה לה' (בראשי' כ"ד, כ"ח) תר"י (א') ועקדית ואודית ושבחית [1]. ויאמרו שלום לעבדך לאבינו עודנו חי ויקדו וישתחו (שם מ"ג, כ"ח). ואמרתם זבח פסח ליי' וגו' ויקד העם [2]) וישתחוו (שמות י"ב, כ"ז). *[אחי"ה שני ציונים האחרוני' רק בדפו"ו ובכ"י אבל לפנינו בתר"י לי' כי אם כמו שכתבתי אבל אי' בתר"י ב' שמו' ד', ל"א ויקדו: ועקדו ותר"י ב' שם ל"ד, ח' ויקד ארצה (ואקד) [צ"ל ועקד] על ארעא עיי' במתורגמן] —

עֲקָה (= עוּקָה כמו עוּגָה ענין חפירה ועמיקה Graben, Vertiefung) בפ"ק במעשרות (מ"ז) השמן משירד לעוקה. פי' גומא שמתכנס שם השמן [4]). בפ' כיצד משתתפין (עירו' פ"ח סע"א) מקצתן עשו עוקה. בפ"ו מקואות (מ"א) עוקת המערה אין מטבילין בה פי' גם אלה חפירה להתקבץ בהן המים. *[אחי"ה וז"ל ר"ח בעירו' שם (בש"ס ווילנא) פי' עוקה מל' חקיקה והיא כמו חפירה בארץ להתקבץ בו המים ע"כ ורה"ג למקואות הביא זה דעירובי' ופי' ועוקה זו כעין שוקת נקוב בתחתיתו נתון על פי הכיב או על פי המערה ע"כ וכנ"ה בירו' ב"מ רפ"ז די"א: ירד לעוקה, ירו' עירו' ספ"ח דכ"ה: ניקבה העוקה . . נתמלאת העוקה, תוספת' עירו' פ"ו עיי"א גסטר (ח"ב' ש"ל), ושם בכ"י אירפ' למעש' ראשון ספ"א משיורד לעוקא [5]). ובתוספת' מקוא' רפ"א חוקת הטיט וגממיות שבפתחי חנויות ובכ"י אירפ' בט"ס חזקת הטיט וכ"ה בר"ש מקוא' פ"א מ"ד ופי' חזקת הטיט כמו חקיקות הטיט וכו' ע"כ והפי' נכון הוא (וכפי' ר"ח לעירו' הנ"ל) והידוש שנעלם מעיני הר"ש שצ"ל חוקת הטיט וכן ענין מוחל היוצא מעיקת בית הבד טמא (תוספ' טהרו' רפ"י) כ"ה בכ"י אירפ' (צוק"מ 671) ונ"ל שצ"ל מעוקת בית הבד [6]) ור"ש בטהרו' פ"ט מ"ב גרס שוקת בית הבד אבל עיי"ע הבא אח"ז — ובענין עוקת נפש (נדה פ"ט, מ"ז) עיי"ע חלק ג'] —

עֲקֶל נ"ל מל"ע عقال חבל ומיתר ובפרט כלי בית הבד כמעשה שבכה Flechtwerk in der Kelter) בר"ג דפ' חבית (שבת קמ"ד:) מוהל [7]) היוצא מעקל [8]) בית הבד טמא. פי' „עקל שם הכפיפה שעוצרין בו הזיתים והיא עשויה כמין קופה ואינה כולה גדולה אלא מסורגת כמעשה מצודה ושבכה ואחר שעוצרין הזיתים ונשאר הגפת שהן הגרעינין של זיתים מכניסין אותן באותו עקל ונסחט מן הגפת כל שמן שנשאר בו ונותנין על העקל ממל שהוא מפרכתא" [9]) ועוד מפורש בע' לולב. *[אחי"ה ושם פי' בשם רגמ"ה עפ"י פי' רה"ג מביאין קופה וכו' והוא פי' שהביא כאן סתם שהועתק מפי' רה"ג הנ"ל [10]) ומ"ש שם בשם רגמ"ה

---

[1]) בנו"ג וגחנית ושבחית. [2]) ובנו"ג בתר"י א' וגחנו וסגידו. [3]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ע ווניצי' בטעות ויקדו. [4]) וכ"ה בר"ש ובפי"מ לרמב"ם פי' חפירה והוא הוא וכ"ה בירו' מעש' פ"ב ד"נ. [5]) ובדפוסי' בט"ס לעוקל. [6]) ובדפוסי' חסר. הבד. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע מחל וצ"ל מוחל או מיחל עיי"ע מחל ובכ"י רש"י מוהל. [8]) בנו"ג מיעקל ובפי' ר"ח מעקול והוא נכון כמלה ערבי' הנ"ל וכגי' דכאן גרס ג"כ בע' מחל. [9]) הועתק מפי' רה"ג בסדר"ט סוף טהרות 37 ושם ג"כ בט"ת גופיות שפירשתי בע' גפת ע"ש. [10]) ובע' מהל פי' כפי' ר"ח (בש"ס ווילנא) בשבת קמ"ד: ע"ש.

ולהכי נקראין עקלין שעוקלין ועוקמין אותן וכורכין אותן וכו׳ נראה שגזר עקל מן עקל כמו עקם אבל מתוך פירושו וכורכין אותן מוכח ג״כ שכיון לל״ע عقل קשר וכרך סביב umbinden וממנו השם عقال קישורי חבלים ומיתר ובאמת כן מפורש בתשו׳ הגאוני׳ (דפי בערלין צד ל״ט:) וז״ל העקלין מביאין מיסורות[1]) ומחזירן לגל של ענבים כדי שלא יתפרד הגל ואם היו אותן מיסורות של נצרים וכו׳ וכו׳ ע״ש. ודרכן ליעשות מן הנצרים כדאית׳ בירו׳ ע״ז ספ״ה דמ״ה: העקל של נצרים ובבבלי ע״ז ע״ה. ונדה ס״ה. ותוספת׳ ע״ז פ״ח (ט׳) העקלים של נצרין. וכנ״ה במעשרו׳ פ״א מ״ז השמן משירד לעוקה אעפ״י שירד נוטל מן העקל וכו׳ וכ״ה בתוספת׳ מעשר ראשון ספ״א ולפי זה נוכל להגיה גם בתוספת׳ טהרו׳ רפ״י מוחל היוצא מעוקל בית הבד (עיי״ע הקודם). ויפה פי׳ הרמב״ם במעשרו׳ שם וז״ל ועקל הוא החבל כי היו לוקחים החבלים ועושים מהם כמו כלי עגול וצוברי׳ לתוכו הזיתים וסוחטי׳ אותם ואותו הכלי העשוי מן החבלים נקרא עקל ע״כ. וזהו כפי׳ תשובו׳ הגאונים הנ״ל אבל בטהרות פ״י מ״ח נראה קצת שפי׳ עקל כמו עיגול וז״ל עקל בית הבד הוא הקף סביב הזיתים בעת הדריכה לחברם ולקבצם ע״כ ועיי׳ ג״כ הר״ש שם. סנהד׳ כ״ו. כהן וזמר? א״ל יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך א״ל הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות וכ״ה בתוספת׳ שביעי׳ רפ״ג, ובירוש׳ שביעי׳ פ״ד דל״ה. א״ל לְעֲקָלִין אנא בעי הלב יודע וכו׳ ועוד הקבוץ שמ״ר פט״ו עקלים של זיתים] —

עקל נ״ל מל״ע معقلة מקום שנקבצין המים בספינה והוא תחתיתה der unterste Raum des (Schiffes, wo die Schiffsjauche sich sammelt בפ״ה במכשירין (מ״ז) המים העולין בספינה ובעקל[2]) פי׳ רגל הספינה. וי״א החבל שתופס הספינה. *[אחי״ה פי׳ י״א גזר אומר מע׳ הקודם מל״ע הנ״ל פי׳ עקל חבל אבל לי נראה כפי׳ ראשון רגל הספינה וכונתו בזה נ״ל ככונת הרמב״ם במכשירין וז״ל עקל הוא מקום בתוך הספינות אשר מתקבץ בו המים שמזדלגין מבקיעות הספינה ויתקבצו בהם מים תמיד ע״כ והוא מל״ע הנ״ל וידוע גם כן שבתחתית הספינה דרך לתת משא להכביד בו הספינה (Ballast) וזה מה שאי׳ בתוספת׳ כלי׳ ב״מ רפ״א העקל שהוא עשוי להכביד בו את הספינה] —

עקל (= עֲקוּלֵי عاقول עקמומיות הנהר die Krümmungen des Flusses; עִיקָל מל״ע اعقل לנקב عقلاء (der Krummbeinige בר״ג דפ׳ אלמנה ניזונת (כתובו׳ צ״ז.) אינלאי מילתא דארבי בעקולי הוו[3]). בפ׳ אין מעמידין בגמ׳ המורים (ע״ז ל״ד:) א״ל התם עקולי ופשורי איכא. פי׳ עקולי מקומות שיש בשפת הנהר עקמומיות ופשורי מקומות גבוהין ונמוכין שהחבית אינה נמשכת בהן בהדיא. בפ׳ לא יחפור בגמ׳ ניפול (ב״ב כ״ד.) איתא דמהאי דקירא[4]) אתאי[5]) עקולי ופשורי טבעוה. בס״ג דפ׳ המוכר פירות לחבירו (שם צ״ט סע״ב) בנותן להן דרך עקלתון. פי׳ דרך עקמימיות — במומין אלו פ״ז בבכורות (מ״ה.) ובעל פיקס[6]) והעיקל איזהו עיקל כל שהוא מקיף פרסותיו ואין ארכובותיו (נושקות) [צ״ל נוקשות]. *[אחי״ה ובתוספת׳ בכורו׳ ספ״ה הגי׳ עקלן ובספרא אמור פרק ב׳ פרש׳ ג׳ העיקלן והוא מל״ע הנ״ל מי שרגליו עקומות. ועקולי ג״כ ל״ע מהוראה הנ״ל ובל״מ עקל פי׳ עוות ועקום ומזה בינוני פעול בספרי האזינו פ׳ ש״ח מקל מעוקל. והתואר עֲקַלְקַלּוֹת ירו׳ שביעי׳ תוספת׳ שביעי׳ וסנה׳ הנ״ל בע׳ עקל א׳. ועוד התואר בל״מ עֲקַלָּתוֹן ירו׳ דמאי פ״ד דכ״ד. מהו שישאלנו דרך עקלתון][7]) —

עקל (= עיקלא כמו עָגִיל Ring) תר״י (ב׳) טבעת עגיל וכומז (במדבי ל״א, נ׳) ועזקיא מאצבעתא ועיקליא מאדרעין עקיל כמו עגיל.

* עֲקִילָס (Aquila) ירו׳ קידושי׳ פ״א דנ״ט רע״א תירגם עקילס הגר לפני ר׳ עקיבה. ירו׳ מגילי׳ פ״א דע״א רע״ג תירגם עקילס הגר התורה לפני ר׳ אליעזר ולפני ר׳ יהושע וקילסו אותו ואמרו לו יפיפית מבני אדם [וגו׳][8]), ירו׳ סוכ׳

1) והוא פי׳ כריכה Gebund או כמו מוסרות פי׳ חבלים. 2) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ר ובעיקל ובשדפ״ע בעוקל. 3) וכ״ה בשט״מ ובנו״ג דארבא בעקולי הוה קיימא. 4) כ״ה נכון בדפ״א ובע׳ דקר הגי׳ כגי׳ כ״י רגמ״ה מההיא דקירא ובדפ״ע כאן אי׳ איתה דמיהא דקירא. 5) בנו״ג דמהאי דקרא! עיי״ע דקר וש״נ השינויים. 6) בנו״ג פיקים ודפ׳ ערוך פיקס ובכ״י ק״ט פיקס וכ״ה בע׳ פקס ע״ש. 7) וכן יסד הפייטן במוסף דיוה״כ דחות בפלולי עקלתון ר״ל השטן שהולך ארחות עקלקלות. 8) הוספתי מלת וגו׳ כי הראיה מסוף הפסוק (תהלי׳ מ״ה, ג׳) הוצק חן בשפתותיך.

פ"ג דנ"ג ע"ד א"ר תנחומא תירגם עקילס הדר הידור (עיי"ע הדר ח"ג קפ"ט) ירו' דמאי פ"ו דכ"ה ע"ד עקילס הגר חילק עם אחיו והחמיר על עצמו וכו'. וכמה פעמים הובא במדרש עיי' ערכים אסטומכריא, אקיום, אתנסיאה, מצטרא, עלם, פלאה, פלקט, פרון ו' כי באלה הערכים ציינו רבינו בשם המדרשים עיי' כל ע' בפני עצמו ומ"ש. ועקילס העתיק מלה במלה עד אשר העתיק גם מלת היחס את עיי"ע ח"א, ש"ל. ומקום מושבו ולידתו היתה פונטוס עיי"ע פנטוס במו"ע וכנראה מספרא ריש בהר (פרק א' פרש' א') אשר בארצך (ויק' כ"ה, ז') מה שבארצך אוכלים לא מה שהוציא עקילס לעבדיו (לפונשוס) [לפונטוס][1] ובילק' בהר ר' תרנ"ט מה שהוציא אונקלוס לעבדיו לפנתוס. וכמה פעמים הוחלף עקילס באונקלס אבל עקילס לחוד ואונקלס לחוד ועיי' אמרי בינה (מאור עינים לר"ע מן האדומים) פמ"ה 383 בהוצ' ה' רד"ק וה' גרעטץ (קורות היהודי' ה"ד מהדור' ב' הערה 13) שטה אחרת בזה הענין ועיי' ג"כ מ"ש ה' ר"א בערלינער בספרו תרג' אנקלוס צד 92 והלאה.

עֲקַם (בל"ס כמו עקל בל"ט ונרדף עם עקף krümmen, krumbiegen, winden; עֲקִימָה עֲקְמוּמִית Krümmung) בפ' השוכר את הפועלין בגמ' ואלו אוכלין (ב"מ צ':) ובפ' ד' מיתות בגמ' בעל אוב (סנהד' ס"ה רע"ב) ר' יוחנן אמר חייב עקימת פיו הוה מעשה. ובפ"ק בכריתות בגמ' המחלל (כריתות ג' סע"ב וד' רע"א)[2]. ובפ' נערה שנתפתתה בגמ' הגיורת (כתובות מ"ה:) עקימת שפתיו גרמו לו פי' שמעקם שפתיו ומנענע. בבראשית רבה פל"ד (ל"ג) ותנח התיבה: ובנה עליה מצודים גדולים (קהל' ט', י"ד) עקמן וכמנן. *[אחי"ה וצריך לנקד עֲקָמָן וּכְמָנָן עיי"ע כמן (ח"ד, רמ"ח) וש"נ שינויי הנוסחאות. והיחיד עֲקָמָא והבין מצודים מן צוּד, צדה ענינו כוונה וערמה להרע לזולתו. והוא כמו עִקוּמָא. עִיקוּמָא, בתרג' משלי ד', כ"ד; ח', ח' להעתקת עקשות, ועקש והוא עֲקִימוּתָא בל"ס (Verkehrtheit) תרג' הושע ז', ו' עקימות פומיה[3]), תרג' כ"י תהלי' קכ"ה, ה' ודמטיין בתר עוקמתהון וכן השם עַקְמוּמִית תרג' איכה ב', י"ט עקמומית לבך ברכו' נ"ט. עקמומית שבלב, סנהד' צ"א. פשיטנא לעקמומיתך, עירו' י"ד. עקמומיתה חוץ למבוי, ירו' ברכו' פ"ט די"ג ע"ג דרך עקמומית היתה, ירו' עירו' פ"א די"ט סע"א עקמומית מן הצד והקבוץ שם פ"א די"ח ע"ג דרך עקמומיות. ועוד השם בל"ס עַקְמָנִיוּתָא וכ"ה בויק"ר פי"א בשעה שבא בעקמָנוּת הקב"ה בא עמו בעקמנות וכ"ה בשו"ט מזמור י"ח פ' עם חסיד: כשבא עמו בעקמנות אף הקב"ה בא עמו כן. תר"י א' לדברי' ו', ד' דילמא אית בלבכון עקמנותא. והשם המופשט עֲקִימָה עיי' לעיל ועוד ירו' כלאי' פ"ד דכ"ט רע"ב ע"י עקימה וכו', מעיל' י"ז: מעקימת שפתיך אתה ניכר שת"ח אתה. והתואר עָקוֹם סוכ' ל"ב. עקום דומה למגל, ירו' דמאי רפ"ב דכ"ב סע"ב עקום הוא, ירו' עירו' פ"א די"ח סע"ג ובבלי ו'. מבוא עקום, לנקבה סוכ' ו': דופן עֲקוּמָה, ירו' תעני' רפ"ד דס"ז סע"ב אצבעתיה עקומה ובירו' מגיל' פ"ד דע"ה סע"ב עקימה כל"ס עֲקִימָא ובתרג' משלי כ"ב, ו' בארחא עקימתא. והקבוץ זכר תרג' שם י"א, כ' עקִימֵי לבא. ב"ר ר"פ מ"א עקומים אבל עיי"ע סקס. ולנקבה מגיל' כ"ד: והקבוץ עקומות עקושות. ועוד התואר עוקמנא תר"י א' לדברי' ל"ב, ה' דרא עוקמנא להעתקת דור עקש[4]) והקבוץ עוֹקְמָנַיָּא תרג' איוב ה', י"ג; ספרי האזינו פ' ש"ח אתם עוֹקְמָנִים ופתלתולים, ירושלמי יומ' פ"ז דמ"ד: על העוקמנים, ויקרא רבה פ' ושיר השירים פ' כמגדל: עוקמנים (עוקמנין) שבלב. והפעל עֲקַם תרג' נעויתי (תהלי' ל"ח, ז') עקימית. בינוני פעיל עָקִים (תרג' משלי י"ז, כ') ירו' תעני' פ"ד דס"ח. הוינא עקים אסרטין, ירו' עירו' פ"ב ד"כ. הגמל עוקם צוארו. ויק"ר פ"י ועוקמו לפניו ולאחריו. פיעל ירו' יומ' פ"ז דמ"ד: שהש"ר פ' כמגדל והיה מעקמו לכאן ולכאן. מגיל' י"ז: עיקם פיו, תנחומ' בלק רסי' י"ב במד"ר פ"כ שעקם את פיו עיי"ע כלינס וע' פקם. פסחי' ג'. עקם הכתוב וכו' ב"ר פל"ב ויק"ר רפכ"ו במד"ר רפי"ט מצאינו שעיקם הקב"ה שתים ושלש תיבות וכו' ועיי' מדר' שו"ט מזמור י"ב תנחו' וישלח סי' ט' וחקת סי' ד' פסיק' רבתי פי"ד. ב"ר פ"נ עקמו עלי את הדרך. בינוני פעול שמ"ר פ"ט מה הנחש מְעוּקָּם אף המלכות מעקמת דרכיה . . . כשם שהנחש מעוקם אף פרעה מעוקם. ירוש'

---

1) כ"ה בנכון בהוצ' ה' ווייס צד ק"ו רע"ג. 2) בנוי"ג עקימת שפתיו נהוי (הוי) מעשה. 3) כבדפ' רעגיא. 4) ובתר"י ב' דרא עוקמא.

עירו׳ פ״ה דכ״ב ע״ד היה הנחל מעוקם, ירו׳ כלאי׳ רפ״ד דכ״ט רע״ב בערים המעוקם שנו. תרג׳ משלי ב׳ ט״ו; כ״ח, י״ח מעקמן וכצ״ל שם י׳, ט׳. התפעל שמ״ר הנ״ל כשיבא להתעקם] —

עֲקַם (= עוּקְסָא פי׳ בל״ס כמו עוקץ בל׳ רז״ל Stachel) בפ׳ הרואה בגמ׳ על הזיקין (ברכו׳ נ״ח:) וגמירי אי לא עקוסא[1]) דעקרבא דמנח בנהר דינר. פי׳ נראין הדברים שעוקץ עקרב מכוכבי כימה הוא שהן מטונין בצנה עש הוא זנב טלה. בפ׳ המוציא תפלין בגמ׳ שרשיו[2]) (עירו׳ ק׳:) הא דאית ליה עוקסא[3]). פי׳ יש למנעל לסופו עוקץ חד ושובר את העשבים. — (א״ב בנוסחאו׳ כתוב עוקצא). *[אחי״ה וכבר אמרתי כי כה״ג בדפ״ע הראשונים אבל הנכון כגי׳ כ״י ק״ט ואמש׳ כי בלי זה היה עיקרו בע׳ עקץ. ופי׳ אחר לשניהם כי בל״ס עוקסא כמו עוקץ בל׳ רז״ל ועיי׳ עוד ע׳ עקס ג׳, וע׳ עקץ] —

עקס (= עוּקְסָא = אוּקְסָא פי׳ בל״פ كوشه = كنج זוית Winkel) בס״ג דר׳ אליעזר אומ׳ האורג (שבת ק״ו:) ובר״ג דפ׳ אין צדין (ביצה כ״ד.) כל איכא דאית ליה[4]) אוקסי עוקסי[5]) ביבר גדול פי׳ זויות שבורחות לשם ואין יכול לתופשם אלא בטורח — (א״ב בנוסחאות כתוב עוקצי). *[אחי״ה אבל בכ״י ש״ס א״פ בשבת אי׳ אוקסי ורבינו בלי ספק ראה בספר אחד אוקסי ובספר אחר עוקסי (= עוקצי) והביא שתי גירסאו׳ כדרכו היפה ודע כי בע׳ אוקצי[6]) כבר העירותי על זו הגי׳ אבל חזרתי ממה שכתבתי בענין גזרת המלה שאינה לא סורית ולא יונית כי אם פרסית ופי׳ זוית כפי׳ רבינו ורש״י בביצ׳ ועיי׳ שם לשבת. ודע כי בכ״י ק״ט נסדר זה הע׳ בד״ה עקץ קודם ע׳ עקס וגם באמצע הע׳ אי׳ הגי׳ עוקצי וט״ס הוא] —

עקס (פי׳ בל״ס בפעל עַקַס stechen מן עוקסא כמו עוֹקֶץ = עוּקְצָא Stachel) בבכורו׳ בר״ג דפ׳ כל פסולי המוקדשין (ל״א:) אמר רב ששת מאן דעקס עקסתיה עקרבא פי׳ שנשכני[7]) ישכנו נחש כמו (אבות פ״ב, מ״י) עקיצתן עקיצת[8]) עקרב — (א״ב דעקיץ כתוב בנוסחאות). *[אחי״ה ר״ל בבכורו׳ ובנו״ג שם מאן דעקיץ ליעקציה עקרבא ורגמ״ה גרס מאן עקץ כלומ׳ שעוקצני שלא רצה לומר הלכה וכו׳ וכ״ה בפירש״י] —

עקף[9]) (= עקיפין פי׳ ערמה Ränke, List מפעל ערבי عقف פי׳ ענין עקימ׳ ועקוש ver- drehen, verbiegen) בפ׳ הגוזל ומאכיל בגמ׳ אין פורטין (ב״ק קי״ג סע״א) ר״ע אומר אין באין עליו בעקיפין. פי׳ בערמומיות[10]). — (א״ב בלי עכוב ודבר מונע). *[אחי״ה כונת ר״ב אולי לל״י ἀπέχω כהשערת הח׳ אייזלער בט״ר ח״ב 60 והנכון שהוא ל״ע פי׳ כמו עקב עקם ובאמת בירו׳ קידו׳ פ״א דנ״ט ע״ד הגי׳ בג׳ מקומות התורה עוקפת למקרא וכו׳ וכס״א בע׳ עקב ב׳ ע״ש וכנ״ה׳ בהוראת הפעל בירו׳ גיטי׳ רפ״הדמ״ו ע״ג שלא יהא אדם רואה את שדה חבירו יפה ומלוה אותו מעות ועוקף ונוטלה ממנו פי׳ הערים. וא״כ יפה פי׳ רבינו השם עקיפין בערמימיות ורש״י פי׳ בחכמה. וכתב הרב המאירי (עיי׳ שט״מ במקומו) וז״ל היה המוכס מעובדי האלילים הקדמונים שאינם גדורים בדרכי הדתות וכו׳ ומ״מ באותן הגדורים בדרכי הדתות לא נאמר כן אלא אם באו לפנינו לדין אין מעבירין להם את הדרך כמלא מחט אלא יקוב הדין את ההר וכו׳] —

* עֲקִיפִים (מפעל עֲקַף פי׳ ענין היקף umkreisen והשם פי׳ מקום חיקף כעין Circus) ספרי ריש ואתחנן משל למלך שגזר ואמר על מי שיאכל פגי שביעית והיו מחזירים אותו בעקיפים הלכה אשה אחת ואכלה פגי שביעית והיו מחזירים אותה בעקיפים וילק׳ ריש אתחנן גרס בשם ספרי קומפון וכ״ה בדב״ר פ״ב ובויק״ר פל״א ובע׳ קמפון בשם ויק״ר ע״ש ואולי בכ״ז יש לקיים[11]) זו הגי׳ וענינו כמו מקום מופנה ועגול כעין Circus אשר שם מוליכין העבריינים לחרפה ולבוז. והפעל ממנו אי׳ בשהש״ר פ׳ ישקיני

---

[1]) כ״ה נכון בכל כ״י ערוך ודפא״מ אבל בדפ״ר פיזי וויניצי׳ עקומה וכ״ה בדבור המתחי׳ עקם בט״ס, ובנו״ג עקוצא. [2]) כ״ה בכ״י ובדפ״ע בט״ס שרשין. [3]) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״א וכ״ה עקוסא בכ״י א״פ ובפי׳ ר״ח אבל בדפ״ע עוקצא וכ״ה בכ״י מינכען ובנו״ג עוקצי. [4]) כ״ה נכון בביצ׳ וכ״ה בשבת כ״י ש״ס ובדפ׳ שם בטעות דליכא. [5]) כ״ה בכ״י ה״ב ובדפ״ע אוקצי עוקסי ועיי׳ למטה בפנים. [6]) ח״א׳ רנ״ט. ושם בד״ה חסר כוכב בט״ד להראות כי הוא נופך משלי. [7]) כ״ה נכון בכ״י בדפ״ר ואמ׳ אבל בדפ׳ פיזי וויניצי׳ שנשכנו. [8]) בדפ״ר עקיסתן עקיסת. [9]) כ״ה הסדר היפה בכ״י ק״ט ודפ׳ פראג אבל בשדפ״ע הקדימו לזה הע׳ ערך עקץ. [10]) כ״ה נכון בעה״ק שנ״ב ובדפ״ע בערמנות. [11]) כדעת ח׳ לעווי.

מלמד שהיה הדיבור יוצא מימינו של הקב"ה לשמאלן של ישראל וחוזר ועוקף את מחנה ישראל וכו' וחוזר ומקיף וכו' הרי עוקף כמו מקיף. ובספרי הברכה פ' שמ"ג היה יוצא (הדבר) דרך ימינו של קודש לשמאלם של ישראל ועוקף את מחנה ישראל וכו'

עָקַץ (כמו עָקַם stechen עוֹקֶץ, עוּקְצָא Stiel, Stachel, Spitze) בפ' כלל גדול אמרו בשבת (ע"ו:) חוץ מקליפתן וגרעיניהן ועוקציהן. בהיו בודקין פ"ה בסנהדרי' (מ'.) מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תנאים פי' כמין זנב יש לתאנה שבו היא תלוי באילן ונקרא עוקץ. מחט שנטל חרירה[1] או עוקצה (כלי' פי"ג מ"ה) כבר פי' בע' חרר. בפ"ה בנדה (מ"ז.) כדי שיהא נותן [ידו] על העוקץ. פי' החידוד של דד והוא ראשו[2]. בפ' ב' ביומ' (כ"ה.) ובפ"ג בתמיד (ל'.) העוקץ והרגל. פי' העוקץ הוא העצה כדכתיב (ויק' ג', ט') לעומת העצה. בפ' גיד הנשה בגמ' ונוהג בשליל (חולי' צ"ג.) אמר רב יהודה חוטין שבעוקץ אסורין — באלו שתי תיבות אקס[3]) ועקץ א' וע' אחד הם ס' וצ' אחד הם. *[אחי"ה במ"ש אקס כיון לע' עקס ב' וחשב רבינו כי הוא הוא עוקצא דכאן אבל כבר הוכחתי שהוא ל"פ הנ"ל אבל בזה צדק אתו כי עקס ועקץ אחד הם. ונקרא כן בל"ס כל דבר חד והושאל לקצה הדבר ד"מ ירו' נזיר פ"ט דנ"ז ע"ד אילין נוניא צלייא רישיה דהן גבי עוקציה דהן עוקציה דהן גבי רישיה דהן. ירו' דמאי פ"ה דכ"ד. מתחלת כל עוקץ ועוקץ ולכן נקרא העצה שהוא שדרה התחתון עוקץ עיי' לעיל, תוספת' יוה"כ פ"א הרגל והעוקץ תמיד פ"ד מ"ג העוקץ בימינו והאליה מדולדלת וכו', חולי' נ"ט סע"א כנפי העוקץ עיי' פירש"י ושם לועז אנקא וצ"ל כבלעז בחולי' צ"ג. הנקא (= בל"צ Hanche). ודבר חד וקוץ היינו זנב של פרי פרט התאנה נקרא עוקץ מכו' י"ט סע"ב תאינה זו תרומתה בעוקצה פירש"י בצד זנבה. עוק' פ"א מ"ו עוקצי תאנים . . עוקצי אגסים עוקץ דלעת . . עוקץ קינרס ושם: ושאר כל העוקצים[4]). סוכ' ל"ד: ניטל עוקצו, תוספת' כלאי' פ"א עוּקְצִין של רימון, ויק"ר פ"ל מה תמרה זו יש בו אוכל ויש בו עוקצין, והושאל לדבר חד בכלי עיי' תוספ' כלי' ב"מ רפ"א הרחוש שנפרץ ונוטל עוקצו וכו', לדבר חד של אות ה"א והיינו תגו ב"ר פי"ב והעוקץ שלו מלמעלה. ולדבר חד של נשיכת עקרב ודבורה ירו' שבת פי"ד די"ד רע"ד עוקץ עקרב[5]) — וראיתי בפי' מגן אבות לרשב"ץ שפי' עקיצתן עקיצת עקרב שהוא עוקץ בזנבו והיא קשה הרבה וכו'. דב"ר רפ"א מה הדבורה . . עוקצה מר . . עוקצה לאהרים עיי"ע דברתא (ח"ג, י"ד) וש"נ תנחו' וילק' בלק לא מן עוקציך. והפעל ממנו ירו' ברכו' פ"ח די"ב: שעקצו חברבר וחי, שהש"ר פ' עד שהמלך: אפי' פורטענא לא עקץ בם, שם אחזו: ועוקצין אותם והן בוכין. ותר"י דברי' ח' ט"ו ועקרבין עָקְצִין. והושאל לנשיכה בדברים וכן בלא"ש נאצל מן stechen הדבור sticheln ובזה הענין אסת"ר פ' ותמאן רמזתו ולא נרמז עקצתו ולא נעקץ. והשם המופשט עקיצה אבות הנ"ל עיי"ע עקס ג'] —

עָקַץ (רבינו פי' עקר ולפע"ד קצץ בעוקץ הפרי abhacken, am Stiel abschneiden) בכל זית פ' ז' בפיאה (מ"ג) עקץ את האשכול. בפ' היו בודקין בגמ' מעשה ובדק (סנהדר' מ"א.) כגון שעקץ תאנה בשבת דעלה מיקטל. פי' עקר. *[אחי"ה וכן ענין עקוץ תאנה ב"ב ע': אבל רש"י פ' לקוט תאינים. והשם המופשט ירו' מעש' שני פ"ה דנ"ו: שכר עקיצה] —

עָקִיק (מל"ע عقيق Carneol) תרג' בפסוק ידיו גלילי זהב (שה"ש ה', י"ד) שמעון גליף על עקיק. פי' מין אבן טובה. *[אחי"ה והוא פטדה ועיי"ע ירק (ח"ד, קס"ד) וש"נ לקח טוב] —

עָקַר מל"ם ענין תלישת דבר משרשיו וכ"ה בל"ס עקר (entwurzeln, los- herausreissen) עקורי קטניות מהיות[6]) רעות (סנהדר' ס"ה סע"ב) כבר פירשנו בע' ל'[7]). בפ' החולץ בגמ' אחד בתולות (יבמות מ"ב:) או שהיתה עקרה זקנה וקטנה וכו' עד כולן צריכות להמתין ג' חדשים דברי ר"מ ר' יהודה מתיר ליארס ולינשא מיד. ותנן בפ' הבא על

1) כ"ה בכ"י ה"ב וכ"ה בע' חרר ובדפ"ע כאן חררה. 2) וכ"ה בפירש"י. 3) כ"ה נכון בדפו"ו ובעה"ק שנ"ב אבל בשרפ"ע עקס. 4) ועל שם זה תכונה מסכת עוקצים, עוקצין, עקצים (עיי' הוריו' י"ג:) 5) ברכו' נ"ח סע"ב עיי"ע עקס א'. 6) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע בט"ס מחיות. 7) רצונו בזה בע' למד ולא כר"ב ששכח ללמד והיה סבר לתקן וקלקל לכתוב בע' נקר! ואחריו נגרר כדרכו רמ"ל.

יבמתו (שם ס"א:) לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא א"כ יש לו בנים וכו'. *[אחי"ה הנחה ראשונה של עָקַר בקל ופעל ונפעל תפל על תלישת הנטוע משרשיו כל"מ (קהל' ג', ב') לעקור נטוע ונבנה מהשם עִיקָר פי' שרש ויסוד עיי' למטה. פיאה פ"ו מ"ט סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה וכן באילן והשום וכו' עיי' פי"מ להרמב"ם. ירו' שביעי' פ"ה דל"ה סע"ד נטעו . . עקרו, ב"ר פמ"ב מעַקֵר בגפנים, שם ביקש לעקור הגפן כלה. נאום האדון (ישעי' א', כ"ד) פירש"י בידו לעקור אתכם מארצכם ולנטוע בה אחרים והוא מפסיקת' דר"כ צד קכ"ג. א"ר שמואל נחמני כ"מ שנא' אדון עוקר דיורין ומכנים דיורין בנין אב שבכולם הנה ארון הברית אדון כל הארץ (יהושע ג', י"א) עוקר כנענים ומכנים ישראל והובא בילק' ישעי' ר' רנ"ח וילק' יהושע ר' י"ד. תרג' וכל עץ טוב יפילו (מ"ב ג', כ"ה) וכל אילן דיאי עיקרו ותרג' לנתוש (ירמי' א', י'; י"ח, ז') למיעקר. יהרסינה (משלי כ"ט, ד') עקר ליה. והושאל להעתקת דבר ממקומו ברכו' פ"ט מ"א ברוך שעקר ע"ז מארצנו. פסחי' קט"ו: עוקרין את השלחן וכו'. שם ק"א. מעקרי תכא, שם ק"א: ק"ב רע"א עקרו רגליהם לצאת. . עקרו רגליהם לילך, תוספת' שבת רפט"ו (ט"ז) אין עוקרין בהמה חיה ועוף מרשות היחיד וא"צ לומר מרה"ר ובכ"י אירפ' לנכון ברשות היחיד . . ברה"ר ועיי' שבת קכ"ח: כתובו' ע"ד: חכם עוקר את הנדר מעיקרו ובירו' כתובו' ספ"ז דל"א ע"ג ירו' קידו' פ"ב דס"ב ע"ג וירו' נזיר פ"ד דנ"ג: הגי' זקן (הזקן) עוקר וכו', מגיל' ה': רבי ביקש לעקור תשעה באב, ויק"ר פי"ט לעקור דבר אחד מן התורה . . לעקור אות אחת מן התורה. הוריות י"ד. עוקר הרים עיי"ע סן ג'. פסחי' קי"ג. לא תעקר כבא. ועוד ענין עקירת סימנים בשחיטה חולי' פ"א: הנוחר ומעקר, ועוד ענין עקירת פרסות מן הארכובה ולמטה מסכת שמחו' פ"ח מעקרין על המלכים וכ"ה בל"מ בפיעל, בתוספת' שבת פ"ז (ח') אי' בקל עוקרין וכו'. נ פ ע ל ברכו' י"ב סע"ב לא שתיעקר יציאת מצרים ממקומה, שם נ"ד. מקום שנעקרה ממנו ע"ז. ירו' כלאי' פ"ג דכ"ח ע"ג נעקרו השניים (זרעים) . . נעקרו הראשונים. עוקצי' פ"ג מ"ח עיי"ע ער ג'. ב א ת פ ע ל חולי' מ"ד. איעקור איעקורי — שבת ס"ג: איתעקר וולדה, שם קמ"ז: איעקר תלמודיה, ירו' ע"ז פ"ב ד"מ ע"ג ואתעקרון. ועיי' תרג' ירו' א' לדברי' כ"ח, ס"ג; תרג' יחזק' י"ט, י"ב; למשלי י"א, י"א; כ"ד, ל"א. ועוד ענין עקר כל"מ וערבי عقر unfruchtbar sein האשה שאינה יולדת נקראת עקרה וכן האיש שאינה מוליד נקרא עקר ולדעת הרד"ק (שרש עקר) אפשר שנקראת כן שנעקר בה דבר שאינה יכול לקבל הזרע וכן האיש שאינו מוציא הזרע כמשפט. ובלא"ר וסו' עַקְרָא ולנקבה עֲקַרְתָּא, שבת קנ"ב. עקרא שליפא כ"ה בכ"י ש"ס אבל עיי"ע אקא. ב"ב צ"א. כודנא עקרא. יבמות ס"ה סע"ב סמא דעקרתא. ב"ר ר"פ מ"ז וצווחין לה עקרתא. והקבוץ לזכר ולנקבה תרג' ירו' א' לדברי', י"ד גוברין עַקְרִין ונשין עַקְרָן. והפעל ממנו ב"ר פמ"ה למה עקרתי אתכן וכו' ושם למה נתעקרו האמהות וכו', יבמו' ס"ד. יצחק עקור היה, שם: מפני מה היו אבותינו עקורים. בכורות מ"ד: לא יהיה בך עקר ועקרה ובבהמתך (דברי' הנ"ל) לא יהיה בך עקר מן התלמידים ועקרה שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום וכו'. א ת פ ע ל שבת ק"י סע"א מיעקרא . . מיעקר. יבמו' ס"ב: ס"ד: איעקר מפרקיה דרב הונא. כתובו' ס"ב: איעקרא דביתהו. והשם המופשט עִיקּוּר, עֲקִירָה ירו' שביעי' פ"ה דל"ה סע"ד דיכון כעיקר [וצ"ל כעיקור] [1]. סנהד' ס"ה סע"ב עיקורי קטניות עיי"ע למד ולעיל בזה הערך. ע"ז י"א סע"א וי"ג. איזהו עיקר שאין בה טריפה המנשר פרסותיה מן הארכובה ולמטה, תוספת' שבת פ"ז (ח') — בכורו' י"ג סע"א איזהו (עיקר) [צ"ל עיקור] נועל דלת בפניה והיא מתה. חולי' מ"ד. עיקור סימנים, — סנהד' ס"ח. למדתני עקירתן (של קשואין). שבת ב': עקירת חפץ ממקומו, שם ג'. ה'. עקירה והנחה. ירו' הוריו' פ"א דמ"ו. ירוש' יבמו' פ"י ד"י ע"ד עקירת גוף. פסיקת' רבתי פמ"ז עקירת בנים ובנות. ועוד השם עִקָּר (דניאל ד', י"ב. כ') בל"ס עִקָּרָא ובדרז"ל עיקר פי' יסוד ושרש Wurzel, Stamm. ירו' שביעי' פ"ז דל"ז ע"ג אוכלין על העיקר . . אין אוכלין על העיקר. כלאי' פ"ז מ"א מן העיקר השני ושם מ"ב ועיקריהן כ"ה בירו' ובש"ס בבלי ועקריהן, כתובו' ע"ז. המחתך נחשת מעיקרו. ירו' ר"ה ספ"ג דנ"ט. אמר משה עיקרה לא נחש הוא וכו', סנהד' פ"ז. דבר שעיקרו מן התורה. ב"ר ספנ"ג על עיקרא הוה קאים, שם ס"פ פ"ו על עיקריה קאים עיי"ע זרק

[1]) עיי"ע דכן ח"ג, נ"ז ושם: בנדרי' ל"ח מ"ד וצ"ל נ"ח.

(ח"ג, שכ"ח:) וש"נ. והקבוץ פסיקת' דר"כ צד מ': במד"ר פי"ט תנחומ' הישן חקת סי' כ"ו מביאין עִקָּרִין ומעשנין תחתיו וכו' פי' שרשי עשבים, ירושלמי שקלי' רפ"ו דמ"ט ע"ג לסוף בו את העיקרים, שבת ק"ט: שמן עיקרין, ושם וק"י. כוס עיקרין (עיקרים) עיי"ע דקר (ח"ג, קכ"ח) בענין שנוי הגירסאות וכ"ה כוס עיקרין בתוספ' יבמו' רפ"ח וירוש' ע"ז פ"ב דמ"ב סע"ג אבל בב"ר רפכ"ג כוס של עקרים ופי' מ"כ שעל ידה נעקר האם שלה כדי שלא תלד ע"כ והנכון שהוא כוס מלא משקה של שרשי עשבים, וכן בל"ע عقار, عقير Medicinalwurzel. ועוד ענין עיקר ראש דבר Hauptsache ברכו' י"ב סע"ב וי"ג רע"א מ"ד. עיי"ע טפל (ח"ד, ס"ה:) שבועו' מ': הא עיקר, שבת ב': הכא דעיקר שבת, חולי' צ"ח: והלאה טעם כעיקר, כתובו' פ"ט: תוספת ועיקר, ירו' נזיר פ"ד דנ"ג: עיקר נזירות, עיקר שבועה ושם רפ"ח דנ"ז. עיקר עידותו. ירו' ב"ק רפ"א ד"כ. מתחיל בעיקר וסיים בתולדות. ב"ר פכ"ה רפ"מ רפס"ד וריש רות"ר עיי"ע אותנטיא (ח"א, מ"ח). ב"ר ר"פ מ"ז עיי"ע מטר. ב"ר פע"א וסוף רות רב' דרש עקרה (בראשית כ"ט, ל"א) רחל היתה עיקרו של בית. ונקרא גם האל יתברך שהוא יסוד וראש לכל: עיקר [1]) סנה' ל"ח: כופר בעיקר היה. ספרא בחקתי פרק ג' פרש' ב' סוף שהוא כופר בעיקר. כל עיקר (ganz und gar) ברכו' כ"ב. סנהד' כ"ב. ירו' שביעי' ספ"ז דל"ז ע"ג שמ"ר פט"ז. מֵעִיקָּרָא (anfänglich, von vorn herein) ברכו' י"ג. מגיל' ח': כתובו' ס"ב: בכורו' נ"ג. ע"ז ג': מ"א. ב"ק ס"ו: ס"ז. ק"ז: ירו' קידו' פ"ד דס"ו.] —

עַקְרָב (מל"מ ובפרט נקרא כן ברזל כפוף כעקרב ברסן הבהמה בל"ע عقربة skorpionförmiges krummes Eisen) בכלי מתכות פי"א בכלים (מ"ה) עקרב של פרומביא טמאה. פי' הברזל של כלינוס שהוא מתג והוא רסן והוא פרומביא ונכנס בתוך פי הבהמה כגון חמור או סוס ושם אותו ברזל עקרב. *[אחי"ה ע"כ הועתק מפי' רה"ג לכלי' שם בסד"ט 7 ושם אי' עוד. ובטיית לגם ונ"ל שצ"ל לגם והוא ל"ע لجام מל"פ لكام רסן עם הברזל שעליו. וז"ל הרמב"ם: הברזל אשר ידמה לכלכל אשר תסובב על פי הבהמה היא אשר תקרא פרומביא והאומנים אצלנו קורין אותו אלומם (נ"ל שצ"ל אללגם] ועקרב שלו הוא קצה הברזל אשר יכנס בפי הבהמה ויכה בחניכי' שלה ולו קצה דומה לעקרב ויקראוהו האומנין הלשון ע"כ והוא בל"ע الاسنان Gebiss] —

עַקְרָב (מע' הקודם ברזל כפוף כעקרב בבית הבד) בפ' י"ב בכלי' (מ"ג) עקרב בית הבד טמאה בל' ישמעאל מעקרבא (?) (ובל' יון אלופוס איליאו טריביאו). *[אחי"ה הבאתיו במסגר כי אין עניָנו לכאן כי אם בע' הבא אח"ז ע"ש וכן לי' בעה"ק שנ"ב וכפי הנראה גם בל' ישמעאל וכו' יש למחוק ורה"ג בכלי' פי"ב מ"ג לא פי' מאומה כי כבר פי' בפרק הקודם מלת עקרב וזו ההוראה תנוח ג"כ על עקרב ב' עיי' פי' הר"ש וז"ל עקרב בית הבד יש לפרש כעין עקרב של פרומביא דלעיל (פי"א) ברזל עקום הקבוע בקורת בית הבד לתלות בו כלים ע"כ ולפי זה מעקרבא הוא ל"ע معقرب עקום. וכפי הנראה לא היה מול נגד הר"ש פי' הנדפס בערוך כי חדל מלהעיר עליו וגם ממה שלא מצא רבינו פי' בפי' רה"ג אשר אחריו נגרר בכ"מ בסד"ט ברור כי גם הוא לא הוסיף משלו וזה הערך שייך לע' הקודם וכדאי' בכ"י ק"מ גם שם ישנן תיבות הנ"ל ועוד נכלל עמו ע' עקרבת. וגם בעל צמח דוד לדוד די פומים לא הזכיר מאומה מפי' הערוך הזה וידוע כי פירושיו על אדני פירושי דרבינו הטבעו] —

* עקרבלין יותר טוב עקרבנין עיי"ע הבא אח"ז.

[עַקְרַבָּנִין] [בל' ישמעאל (מעקרבא) [צ"ל עקרבאן] ובלשון יון אלופוס איליאו טריבאו].

*[אחי"ה הבאתי סוף ע' עקרב בע' מיוחד ברבור המתחיל שלא נמצא בערוך כי פי' בל' יון וכו' יתכן רק על מלת (ערקבנין) [עקרבנין] וזו המלה אי' בשביעי' פ"ז מ"ב ועיקר הדנדנה והערקבנין ובד' ווילנא החדש נדפס והעקרבנין ובאמת זו עיק' הגי' וכן מצאתי בכפתור ופרח פמ"ח וכ"ה בפי' הרמב"ם וז"ל עקרבנין עשב נקרא עקרביאן ע"כ וצ"ל עקרבאן והוא عقربان פי' עשב שגרגרי זרעיו עקומים הם כעוקץ של עקרב ונקרא בל"ם דונב עקרבא פי' זנב עקרב ובל"י σκορπίουρον ונרדף עם כנוי ἡλιοτρόπιον [2]) ועוד אקדים כי ἡλιοτρόπιον נקרא ג"כ ἡλιόπους בהיותו פונה

---

[1]) ומעת הרמב"ם והלאה נקראו יסודי התורה עיקרים Fundamentallehren. [2]) עיי' לעף פפלנ"צ 108 ופלא שנעלמו מעיניו דברי הערוך האלה שעולין יפה עם שטתו.

לקרני השמש (Sonnenwende) ומעתה כל דברי הערוך ברורים כשמש ובא הפירוש לבאר עקרבנין של שביעי' הנ"ל מל"ע עקרבאן והוסיף עוד כי נקרא זה העשב בל"י אלופוס[1]) והוא ἡλιόπους והוסיף עוד איליאוטריביאו[2]) והוא ἡλιοτρόπιον או אולי הוא לאי"ט eliotropia. ודע כי לולא היה כתוב בכל דפ"ע וכ"י ערוך הייתי אומר בי ערך הנ"ל מעולם לא יצא מקולמסו של רבינו כי הוא גרס ערקבלין במשנה דשביעי' עיי"ע ערקבל ושם רומז על ע' אצווא ושם הביא ג"כ מפסחי' ל"ט. ועירו' כ"ו: הגי' ערקבלין כלפנינו וכגי' ר"ח אבל בכ"י ג"ג אי' בע' אצווא הגי' עקרבלין והוא הוא עקרבנין כמו שהעירותי בח"א, ר"נ:[3]) ועיי' ג"כ פי' רע"ב לשביעי' אבל גי' ערקבלין אינה עולה יפה] —

עַקְרַבַּת (שם מקום על שם עַקְרָב Skorpion) מן הצפון בריש ביצה (ה'.) ובריש פ' י"ט בר"ה (ל"א:[4]) פי' שם מקום עיי' בע' איילת[5]). *[אחי"ה ושם (ח"א, ס"ח) העירותי על שבוש הגירסאות בביצ' ובר"ה ע"ש. וגי' עקרבת אי' ג"כ בכ"י ש"ס במעש' שני ובכל הדפ' הישנים וכ"ה בר"ה ובביצ' בדפ' הישני' ובדפ' בנבנשתי נדפס עקרב' בקו ופשטו לה בדפ' פפד"מ בטעות עקרבה עיי' ד"ס למע' שני ולא העיר על הערוך ונ"ל כי עקרבת הוא קצור מן Ἀκραβαττινή (ספר מכביים א' ה' ב') Ἀκραβατήνη (בן מתתיהו על הקדמוניות י"ב ח', א') על שם מעלה עקרבים (במד' ל"ד, ד')[6]) ועיי' גיאגר' לנייבויער 159 וש"נ רובינזאהן שהעיד כי עוד היום נקרא Akrabeh ובלי ספק נקרא על שם עקרב — וכנ"ה בכמה מקומות מלת עקרב (בל"ע عقربة ובלא"ר וסו' עַקְרְבָא) אבות פ"ה מ"ה לא הזיק נחש ועקרב בירושלם מעולם, ושם פ"ב מ"י עיי"ע עקס, וע' עקץ, ירוש' שבת ספט"ז דט"ו סע"ד ועל עקרב שלא תישך ויק"ר פכ"ב נשכו עקרב, ספרא קדושים ר' פרק ב' עקצתו עקרב במד"ר פ"י עקרב מכה בעוקצו —. שבת קכ"א: עיי"ע הדייב (ח"ג, קפ"ג). גיטי' ס"ט. עיי"ע ברק וע' חמר י"א. חגיגה ה'. עיי"ע זבורא ופי' רבינו הועתק מפי' ר"ח. כתובו' נ'. נדרי' מ"א סע"א עיי"ע טרק ב'. פסחי' ח'. סכנת עקרב, סנהד' צ"ז סע"א ג' באין בהסח הדעת ואלו הן משיח מציאה ועקרב, שבת ע"ז: עיי"ע סממית, חולי' ס"ז סע"ב עיי"ע חפושית. ויק"ר פי"ג עקרב זה יון מה עקרב זה משרצת ששים ששים, ב"ר פמ"ד עקרב זה יולדת לששים ששים שמ"ר פ"א הרי עקרב ההיא מן השרצים יולדת שבעים. והקבוץ עקרבים חגיג' ג'. ובלא"ר עקרבֵי סנהד' ס"ז: תרגי דברי' ח', ט"ו; ליחז' ב', ו' עקרבין. ועוד צורת כוכב עקרב פסחי' צ"ד: עיי"ע עגל ט'. במד"ר פ"י פסיקת' רבתי פ"כ. ברכו' נ"ח: עיי"ע עקס א'] —

* עָקַשׁ (מל"מ וכן בל"ע عقش ענין עוות ועקימה verdrehen) מגילי' כ"ד: עקושות עיי"ע עקס. והתואר תוספת' בכורו' ספ"ה ועקלן ועקשן[7]) פי' מי שרגליו עקומות — סנהדי' ק"ח: עָקוֹשׁ עיי"ע עקוב. ועוד השם הפרטי בן עקוש קהל"ר פ' וגדלתי.

עָר (= עור מל"מ ענין התעוררות regen, משנה munter gemacht, wach werden; נפעל נֵיעוֹר aufgeregt werden פלל: עוֹרֵר erregen, wecken, munter machen) בסוף מעשר שני (פ"ה מט"ו) ובסוף סוטי' (מ"ז.) אף היא ביטל את המעוררין ואת הנוקפין מפורש [בע' נקף][8]). בר"ג דעירובי' (ט'.) ובריש הלוקח בהמה בגמ' ר' אליעזר (בכורי' כ"ב.) מצא מין את מינו וניער„ פי' פתוח לכרמלית שהוא דומה לו נתערב בין לחיים עם הכרמלית ונעשו רשות אחת כמו מין שמצא את מינו והקיצו להשתתף עמו ואסור לשמש בין הלחיים עד שיעשה לחי שחוצץ בינו לבינו ומפליגו ממנה וכשבין[9]) לחיים פתוח לרשות הרבים שאינה ממינה אינה מתערבת עמה. בזבחים בפ' (דם) [צ"ל פרת] חטאת (קט"ז.) ובויק"ר בצו בפ' זובח (פ"ט) עורי צפון ובאי תימן (שה"ש ד', ט"ז) עורי צפון זו עולה שנשחטה בצפון ולמה קורא אותה עורי דבר שהיה ישן ונתעורר. בר"ג דפ' תעניות (ד'.) עורי פילי. — (א"ב כאן פי' בעל הערוך מעורר פילי שהם גומות ובע' פל פי' מערער ומשבר). *[אחי"ה וז"ל חערוך בע' פל ג' עורו פילי פי' „טפה היורדת

---

[1]) בכ"י ק"ט וג"ג אלופים בט"ס. [2]) כצ"ל בתיבה אחת. [3]) ושם נדפס בטעות אקרבין וצ"ל עקרבנין. [4]) כ"ה נכון בעה"ק שנ"ב וכ"ה בע' איילת וש"נ עוד משנת מעשר שני כרם רבעי (פ"ה מ"ב). [5]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע אילת. [6]) תרגי' מסקנא דעקרבין ובתר"י א' עקרבית. [7]) כ"ה בדפ' וויען ובנו"ג והיקשן וכ"ה בכ"י אירפ'. [8]) כצ"ל ועיי"ע נקף בי [9]) בדפא"מ בט"ס וכשאין.

בכח ומערערת הגומות" ומלת ומשבר הוסיף ר"ב מדעת עצמו לביאור מערערת אבל טעה בפשט הערוך כי מערערת שכתב רבינו היינו מעוררת (עיי"ע ערער) וא"כ אין כאן סתירה וגם ר"ח פי' עורו פילי התעוררו בקעים כלומ' שמכנים המטר דקה בבקעים ומוציא התבואה שבהם ע"כ ועיי' ג"כ התוספו' ד"ה מאי. ונֵיעוֹר הוא הנפעל כריתו' י"א. אחד ניעור ואחד ישן, ושם: ניעור כישן ופירש"י [1]) בע"ז ע"ג. ד"ה מצא מין: ניעור כלומ' נתחזק וניתוסף.. ולשון ניעור כאיש אשר יעור משנתו (זכרי' ד', א') כמו הניעור בלילה (אבות פ"ג מ"ד) וכל היכא דתני מצא מין את מינו וניעור היינו פירושה וי"מ וניעור נוער מתורתו ראשונה ונדבק בחברו ונתחזק וא"כ נוער מבעי ליה ע"כ ובכ"ז הביא רבינו זו המלה בע' נער וגם לזה יש ביאור והוא כי נֵיעוֹר הוא תואר עיי"ע נער ומ"ש וש"נ. יעיר קנו (דברי' ל"ב, י"א) מבואר בספרי האזינו פ' שי"ד עד שהוא מטרף בכנפיו בין אילן לחבירו בין סוכה לחבירתה כדי שיעורו בניו וכו'. בקל תרג' איוב מ"א, א' ארום יעוריניה ירו' ב"ב פ"ג די"ד. וצריך לעורו והוא כמו לעוררו. בינוני ב"ק כ"ו. בין עֵר בין ישן, כריתות י"א. אחד ער ואחד ישן, נדה י"ב. בין עֵרָה בין ישנה, דא"ז פ"ה לא יהא אדם ער בין הישנים ולא ישן בין הֵערים. שבת נ"ה: עיי"ע ער ד'. פַּעֵל תרג' שהש"ר ה', ב' והות עָיְרָא יתהון וכו' וכן בל"ם עַיָּר פי' הֵעִיר הפעיל סנהד' כ"ה: מבואר מפריחי יונים (במשנה) אלו שמעירין את היונים כ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג ממרין עיי"ע מרד'. באפעל תרג' זכרי' ד', א' ואערני; לישעי' י"ד, ט' אעירת לך גיברין. באִתְפְּעֵל תרג' שה"ש ז', י' אִתְעָרוּ ועיי' תרג' לאיוב י"ד, י"ב. ועיי"ע ער י"ב אִתְפְּעֵל. פולל עוֹרֵר כל"מ תר"י א' לדברי' ל"ב, י"א; לתהלי' פ', ג'. מעש' שני וסוט' הנ"ל עיי' לעיל. ירו' ברכו' פ"א ד"ב ע"ד דרש אעירה (תהלי' נ"ז, ט') אנא הוינא מעורר שחרה שחרה לא הוה מעורר לי.. דרכן של מלכים להיות השחר מעוררן ואת אמר אעירה שחר. ירו' ברכו' פ"ט די"ג ע"ד הוא יעורר אתכם, ירו' תרומו' ספ"ה דמ"ב ע"ד מעורר את מינו. ועוד ענין עוֹרר Einwand erheben, reclamiren והוא קצור מן ערער עיי"ע ער ט' = ערער. נתפָּלל נתעורר ויק' רבה הנ"ל, ושם: לכשיתעורר... לכשיתעוררו. מתוך ציון הנ"ל מוכח כי רבינו גרס בזבחי' כמו בויק"ר וגי' שלפנינו עיי"ע נער] —

ער (= עָרָה מל"ם פי' שפיכה והרקה giessen, ineinander mischen) בפ' הוציאו לו (יומי נ"ג:) עירה דם הפר לתוך דם השעיר. בפ' תינוקת (נדה ע"א:) היושבת על דם טוהר [2]) היתה מערה מים לפסח. פי' היולדת בימי טהרתה מותרת לעבוד בקרשים ושופכת מים על קרבן פסח שהיו שוחטין בעזרה ורוחצין וצולין אותו בבתיהן ואינה נוגעת בגופו של פסח, מן ותער כדה (בראשית כ"ד, כ'). *[אחי"ה וכנ"ה בפיעל יומ' נ"ח. עירה מזרק מלא לתוך מזרק ריקן וכו', שבת מ"ב סע"א מערה אדם קיתון של מים לתוך ספל של מים, תוספת שבת רפט"ז (י"ז) בכ"י אירפ': אין מערין בכברה בשבת. תוספת' זבחי' ספ"א קבל בימינו ומערה [3]) בשמאלו.. פינה משמאלו לימינו ועירה לשמאלו וכו', ירו' מעשרו' ספ"א דמ"ט: אהד שעירה לתוכו רותח וכו' והושאל לשפיכת שכבת זרע ירו' כתובות שתהא ממלא ומערה לאשפות בבבלי ע"א: ע"ב. עיי"ע פץ א'. ב"ר פפ"ה מערה לאשפות. הפעיל ירו' יומ' פ"ה דמ"ב ע"ד מנין שהוא זקוק להערות ושם: צריך להערות וכו', ירו' מעש' ספ"א דמ"ט: מהו להערות עם הקילוח. אפעל תרג' קהל' י"א, ג' מַעְרָן ית מימיהון. והשם המופשט ירו' מעשרו' הנ"ל עִירוּי ככלי ראשון הוא וכ"ה בירו' שבת פ"ג ד"ו: ושם ג"כ עירוי ככלי שני (עיי' בבלי שבת מ"ב. והלאה), ירו' ע"ז פ"ה דמ"ה. ונמצא כל העירוי מחמת הגוי. הָפְעַל פפ"ה ער (בראשית ל"ח, ג') שהוער מן העולם פי' מל' ותער כדה] —

ער (עָרָה, ערי מל"ם ערה פי' ענין חבור ודבוק בל"ע عرى anschliessen. מְעָרֶה das Anschliessen der Geschlechtstheile = der Anschliessende) בפ' ב' בכריתות (י' סע"ב) כל העריות עָשה בהן את המערה כגומר. בסוף הלכה קמא דפ' הבא על יבמתו (יבמות נ"ה סע"ב) א"ר יוחנן הערָאה זו הכנסת עטרה גמר ביאה ממש מכאן ואילך אינו אלא כנשיקה ופטור. בס"ג דפ' העור והרוטב (חולי' קכ"ט. רע"ב) ודלמא טעמא דר' שמעון התם הואיל ומעורה [4]) בבעלי חיים [5]) דתניא

1) ועיי' ג"כ לעירו' הנ"ל. 2) וכ"ה במשנה שבמשניו' ובמשני' דש"ס בבלי טהור. 3) בכ"י אירפ' בט"ס ומערע. 4) כ"ה נכון בכ"י ח"ב ובדפ"ע ומערה. 5) בנוסחי' ל"י ועיי' בפירש"י.

ייחור של תאנה שנפלה ומעורה אפי' בקליפתה[1] בפ"ג בטבול יום (מ"א) אוכל שנפרס ומעורה במקצת. בסוף עוקצין (פ"ג מ"ח) ייחור של תאינה שנפשח ומעורה בקליפתה . . תבואה שנעקרה ומעורה אפי' בשרש קטן [טהורה]. בפ' אלו טרפות בגמ' ניטל הכבד (חולי' מ"ו.) נידלדל הכבד ומעורה בטרפשין מהו. פי' מעורה דבוקה כדגרסי' בפ' הוציאו לו בגמ' משניטל (יומ' נ"ד סע"א) מאי כמער איש ולויות[2] (מ"א ז', ל"ו) אמר רבה בר רב שילא כאיש המעורה בלוייה שלו וכתיב (בראשית ב', כ"ד) ודבק באשתו[3] ש"מ שהמיעור הוא הדיבוק[4]. בפ' המביא שני בגמ' בכל כותבין (גיטי' כ':) ת"ר הרי זה גיטך והנייר שלי וכו' בעי רב פפא בין שיטה לשיטה מהו וכו' עד לא צריכה דמעורה פי' כגון הלמד של מטה מגעת לשיטה של מעלה וכן הנונין לשיטה של מטה. בר"ג דביצ' (ז'.) ר' יעקב אומ' אם היו מעירין בגידין[5] אסורות. פי' גאון מאי איריא דקא ארי[6] לה לשון עירוב כדאמרינן בטבול יום (פ"ג מ"א) (ונשאר מעורה) [צ"ל אוכל שנפרס ומעורה במקצת][7] ויש מהן הרבה בתלמוד[8] ובמשנה והרבה בל' ארמי מחליפין א' בע' כלומ' מידי דמערבא. *[אחי"ה בע' אר ג' (ח"א, רס"ד) כבר רמזתי על פי' רבינו שנגרר אחר פי' רה"ג בט"י בסד"ט 42 שפי' מעורה כמו מעורב ע"כ וכן בפי' רה"ג לעוקצ' ג', ח' 45 כתב ומעורא פי' מעורב ע"כ וכפי' זה אי' בכ"י ערוך שהבאתי בע' אר ג' עש"ה. ושם רציתי לפרש מעורה מל"י ואין בזה צורך כי הוא ל"מ כמו (ישעי' כ"ב, ו') וקיר ערה מגן ותרגומו ועל שורא דבקו תריסין עיי"ע העראה בח"ג, רל"א ושם הבאתי כבר כי הוא ג"כ ל"ע ובכונה בחרו חכמז"ל בזו הלשון כי ענינה ג"כ גלוי וחשיפה וזה ענין עשה בהם המערה כגומר (כריתות הנ"ל וכן ספרא קדושי' פרשה ב' פרק ה') פי' מדבק ומחבר ולא גמר ביאתו. יבמו' נ"ג: במשני': אחד המערה ואחד הגומר, כריתות י"א. עשו גומר כמערה, ושם גומר בשפחה חרופה מיחייב מערה לא מחייב. וכן ענין דבוק וחיבור בהפעיל תוספת' סוט' פ"ה (צוק"מ 301) המסלסלת בבנה קטן והערה בה. מערות (ש"א י"ז כ"ג בכתיב) דרש בסוט' מ"ב: שהכל הערו באמו. וברות רבה פ' ותשאנה (בנתפעל) ממאה ערלות גוים שנִתְעָרוּ בה כל הלילה. ירו' כתובו' פ"ג דכ"ז ע"ד הערו בה עשרה בני אדם. כפיעל ספרא קדושי' פנ"ל עירה כל הפרשה כולה לכי לא חופשה. ירוש' קידושי' פ"א דנ"ח סע"ד עירה כל הפרשה כולה לייבום ובירו' יבמות רפ"ב ד"ג ע"ג הגי' עודה את כל הפרשה כולה לייבום ובגיטי' בבלי ל"ט: אורעה כל הפרשה כולה ללא חופשה. ועיי' מ"ש בזה הה' וויים בספרא שם צד פ"ט אות ז' אבל לי נראה כי עיק' הגי' עירה פי' דבק וחבר. הָפעל ירו' פיאה פ"א דט"ז. ירו' סוט' פ"א די"ז: בסירה הוערה עיי"ע בר ז'. ועיי' מ"ש הרב רש"ב בתנחומ' הישן חקת סי' ח'. אתפעל פסיק' דר"כ צד י"א. (ילק' משלי ר' תתקנ"ג ועיי' בילק' כי תשא ר' שפ"ו) דרך עצל כמשוכת חדק (משלי ט"ו, י"ט) דהוא מדמה להדא סירתא דאת מפשר ליה מן הכא והיא מתעריא מן הכא ועיי' רש"י משלי שם[9]. ובירו' דמאי פ"א דכ"ב. בסיכתא אתערית. הכל כל"מ בהפעיל הֶעֱרָה ויק' כ', י"ח. י"ט; ישעי' נ"ג, י"ב ובהתפעל מתערה תהלי' ל"ז, ל"ה ורד"ק שרש ערה פ' בע"א ע"ש. והשם המופשט ירו' סנהד' פ"ז דכ"ד ע"ג לידון בערייה, ושם: טומאת ערייה, ירו' כתובו' פ"א דכ"ה: פתר לה בערייה, והוא כמו הערייה עיי"ע ח"ג, רל"א] —

ער (= עֲרִירִי מל"מ תואר למת בלא בנים einsam, kinderlos) בר"ג דפ' הבא על יבמתו (יבמות נ"ה.) ערירים יהיו (ויק' כ', כ"א) יש לו בנים קוברן ערירים ימותו (שם כ') אין לו בנים הולך בלא בנים[10]. בס"ג דפ' במה בהמה (שבת נ"ה סע"ב) ובפ' אלו הן הנשרפין בגמ' הגונב את הקסוה (סנהדר' פ"ב.)[11] יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה (מלאכי ב', י"ב) אם תלמיד חכם הוא לא

---

[1]) בחולי' שם הובא ג"כ דתניא ייחור של תאנה שנפשח ומעורה בקליפה ונ"ב דתנן ורמז על עוקצי' פ"ג מ"ח אבל רבינו לא על המשנה הזו כיון שהביאה בסמוך כי אם על איזו ברייתא ועיי' ג"כ חולי' קכ"ח רע"ב. [2]) במקרא אי' וליות. [3]) זה מפי' רבינו. [4]) וכן כרובים המעורין זה בזה יומ' נ"ד: פי' מדובקין זה בזה. [5]) בירו' ביצ' רפ"א ד"ס. מעורות לגידין. [6]) כ"ה נכון בדפ"ר ובעה"ק שנ"ב דקארי ובשדפ"ע דקרי ועיי"ע אר ג'. [7]) וכן הביאו רבינו לעיל ובע' פרס א' וכ"ה בחולי' קכ"ז סע"כ ושם במקצת כגי' רבינו גם בט"י [8]) כמו נס תחת נסב. [9]) במדי' תנחומא ריש כי תשא ובפסיק' רבתי רפ"י הגי' מתחדקת. [10]) עיי' שקלא וטריא בש"ס וכן בירו' סנהד' פ"ז דכ"ד ע"ג לצורך יצאת לידון בערירי דאמר ר' יהודה כל אתר דתימר ערירים יהיו הוויין בלא ולד וכל אתר דתימר ערירים ימותו קוברין את בניהן. [11]) כ"ה רק בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב אבל בדפ"ע ל"י.

יהא לו ער בחכמים [1]) ועונה בתלמידים [2]) ושייך זה לחלק ראשון [3]). *[אחי"ה וכ"ה אמת כי עַר פי' עֵר בשכל היינו חריף כפירש"י בשבת ובמלאכי ע"ש והוא המעורר בשכלו ובתבונתו כי רבה את התלמידים ומע' ער א' ויש להעתיקו der Geistesrege כלומ' מעיר דברים ועונה עליהם עיי' רד"ק שרש עור — ולנקבה עֵירָנִית עירובי' נ"ג: עלץ בנערה . . עירנית ופרש"י בעלת חן וחריפה וכו'. ורבינו פי' בע"א עיי"ע עלץ ועוד עיי"ע ער = עיר ומ"ש] —

ער (= עֲרָיִים, עֲרָיִין כמו עֲרַרָיִין (עֲרָעֲרִין) die Zerschlagenden (Schollen) בהנוגע פ' כ"א בכלי' (מ"ב) בלחיים ובעריים [4]) טמא. פי' עריים דומה לכלי הסתת ובו משבר [5]) גושים של עפר כדכתיב (תהלי' קל"ז, ו') ערו ערו עד היסוד בה ואומ' (ירמיה נ"א, נ"ח) ערער תתערער. ויש אומרי' שאת של מחרישה ראשו חד ונכנס בארץ לחופרה ועולה ומרחיב כמין לחיים ומרחיב המענה כדתניא (תוספתי' כלי' ב"מ פ"ד) כל כלי הסתת טמאין והערערין עמהן". *[אחי"ה הועתק מפי' רה"ג צד 16 ושם הובא ג"כ מתוספת' הנ"ל והערערין עמהם ובנו"ג ובכ"י ה"ב והערעין וצ"ל והערערין וכ"ה בר"ש כלי' שם בשם הגאון והערוך, וכ"ה ברא"ש בשם עצמו. וא"כ עריים (עריין) כמו עררים (עררין) ומל"ם הנ"ל [6]). ומזה יש להסביר דרש סוערה (ישעי' נ"ד, י"א) בפסיקת' דר"כ צד קל"ד: ילק' ישעי' ר' של"ט סוערה מערערתא אומה שערערוה או"ה הה"ד זכור וגו' האומרים ערו ערו. ובילק' בט"ס בשתי תיבות שער ערוה וצ"ל שערערוה פי' שהרסו ושברו. וכן בפתיח' איכ"ר ד"ה מפץ וחרב: שן מערערה (wackliger Zahn)] —

ער (עִרְעֵר לדעת רבינו מע' הקודם ענין שיבור ולפי ר"ב מל"ע غرغر gurgeln lassen) בפ' כיצד מברכין בגמ' חוץ מן היין (ברכו' ל"ו רע"א [7]) לא יערענו בשמן זית [8]) תחילה. בפ' היה נוטל את מנחתה (סוט' כ'.) אמרה אינה שותה מערערין אותה. פי' גם זה לשון שיבור. — (א"ב כמו גרגר עיי' שם ובל' ישמעאל ערער). *[אחי"ה והוא ל"ע הנ"ל וכבר רמזתי עליה בע' גרגרת. והוא הנכון וכגי' רבינו אי' בכ"י תוספת' הנ"ל ובברכו' יערענו ט"ס הוא אבל כ"ה ג"כ בכ"י ש"ס. וכנ"ה בירו' סוטה פ"ג די"ח ע"ד מערערין אותה ומשקין אותו בעל כרחה וכ"ה בפירש"י בסוט' הנ"ל. ולפי פי' רבינו ענינו ג"כ שוברין המשקה בגרונה כלומ' משקין אותה בעל כרחה] —

ער (= עָרָא בל"ס וכן בל"ע غار Lorbeerbaum) בר"ג דפ' אם אינן מכירין (ר"ה כ"ג.) ובפ' המוכר את הספינה בגמ' ובדקלים (פ"א.) ערונים: [9]) ערי [10]). ברפואות דפ' מי שאחזו (גיטי' ס"ט:) טרפא דערא [11]) פי' בלעז לאור"ו [12]). — (א"ב האילן זה נקרא דפני ע"ש). *[אחי"ה עיי"ע דפן ג' (ח"ג קי"ב). וראיתי כאן להעיר על שבוש בילק' ישעי' ר' שי"ד וז"ל אמר רבי ארמונים ערמונים אלמוגים ארמונים ערובים ערמונים דולבי אלמוגים כסיתא ונ"ב ר"ה ודע כי בר"ה ובב"ב שם ושם אי' א"ד (איכא דאמרי) ומזה נשתבש אמר רבי ובלי ספק היה כתוב א"ר תחת א"ד ופשט הכותב בטעות אמר רבי וגם תחת ערובים צ"ל ערי והוא קבוץ מל"ס עָרָא ובל"ע הנ"ל] —

ער (= עִיר מל"ט (הפכה כפר) Stadt ועוד עיר של זהב שם תכשיט אשה עיי' בפנים) בפ' ב' בעדיות (מ"ז) יוצאה אשה בעיר של זהב כבר פירשנו בע' ירושלם [13]). בס"ג דפ' ארבעה נדרים (ל"ב:) עיר קטנה (קהלת ט' י"ד) זה הגוף ואנשים בה מעט אילו האיברים וכו'. *[אחי"ה פי' עיר של זהב הנ"ל ובסוט' מ"ט: עטרה של זהב ברמות עיר עיי"ע ירושלם ופירש"י לסוט'. חגיג' י"ג: בן עיר הפכו בן כפר עיי"ע בן כפר, בן כרך ובן עיר

---

1) בכ"י ה"ב בחכמה וכ"ה בכ"י ש"ס מינכען בשבת. 2) ורש"י בפי' מלאכי גרס ער בתלמידים ועונה בחכמים אבל גי' הש"ס נכונה כי החכם הוא המעורר והתלמיד הוא העונה. 3) ר"ל בע' ער א' ובע' לא מכנה לחלק ראשון של הערוך מחלוקת ראשונה. 4) בנו"ג בלחיין ובעריין ובפי' רה"ג כבערוך. 5) כצ"ל בפי' רה"ג. 6) ובפי"מ להרמב"ם פי' עירים אלתאאקאת (?) ובהלכ' כלי' פ"כ הלי"ד גרס עיראין ולא פירשו. 7) וכ"ה בתוספת' פי"ב (י"ג). 8) לי' לפנינו שם ושם. 9) וכ"ה בב"ב ובכ"י ש"ס ר"ה ובדפו' שם ארונים. 10) בדפא"מ ובכל כ"י הכל ערך אחד אבל בדפ"ר פיז' וויניצי' ובאסיל כאן מתחיל הדבור בטעות. 11) בנו"ג באטרפא דערא'. 12) בלאי"ט lauro וברש"י ר"ה ובגיטי' לוריי"ר וכצ"ל ברשב"ם ב"ב Lorbeerbaum, laurier והפרי ביי"ש = Lorbeern baies וכ"ה הלעז בפי' רגמ"ה בב"ב הנ"ל. 13) עיי"ע ח"ה, קס"ד: וש"נ שבת נ"ט. ונדרי' נ' רע"א כפי' גי' הכ"י.

וש״נ. והקבוץ עֲיָרוֹת מגיל׳ פ״א מ״א ד״ב. ושם ז׳: כתובו׳ ק״ג: ירושלמי דמאי פ״ב דכ״ב רע״ד תוספת׳ שביעי׳ פ״ד ירו׳ גיטי׳ פ״א דמ״ג ע״ג. והתואר עִירוֹנִי (עירני) Städter (Klein =) ב״ר ספ״ג עיי״ע ערן, ושם פי״ט ויק״ר פ״ד משל לעירוני. ירו׳ נדרי׳ אחד עירוני ואחד מן המדינה. ירו׳ נדרי׳ ספ״ז ד״מ ע״ג בעירוני. והקבוץ ירו׳ סנהד׳ פ״ה דכ״ב ע״ד העירנין הללו. ולנקבה ירו׳ ב״ב רפ״ט דט״ז ע״ד עירנית ואיכ״ר פ׳ בני ציון עִירוֹנִית וכ״ה עירו׳ נ״ג סע״ב פי׳ מבנות הכפרים עיי״ע עלץ. והקבוץ שבת פ׳. עִירָנִיּוֹת וכן בביצ׳ ל״ב. עיי״ע ערן — עִירָנִיתָא עיי״ע ער י׳] —

ער (מל״מ יעערו (ישעי׳ ט״ו, ה׳) קטוע מן יערערו וכן בל״ע عر = عرعر ענין צעקה וטענה (schreien, reclamiren) ופטיר ועטיר מן חרורי ומן עלולי ומן ערורי מלכא (גיטי׳ פ״ו רע״א) כבר פירשנו בע׳ טצהר [1]). *[אחי״ה ושם (ח״ד׳ ע׳) הביא שתי גירסאות עררי ועוד ערורי ובאמת שתיהן שוות וקטועות מן ערעורי וכבר נקטע בל״מ (ישעי׳ הנ״ל) ובל״ע הנ״ל נאמר ג״כ על צעקה וטענה ער או ערער [2]) והראיה גם מיניה וביה בגמ׳ מ״ק ח׳. במשנ׳ לא יעורר אדם על מתו ושם בגמ׳ בציון המשנ׳ לא יערער על מתו מאי לא יערער וכו׳ ובריי״ף גרס גם במשנ׳ יערער ובכ״י ש״ס בהיפך גם בגמ׳ יעורר עיי׳ ד״ס למקומו וש״נ שאר מקומו׳ אצל הראשונים. ופי׳ לא יצעוק ביותר והיינו ע״י ספדנים ועיי׳ בש״ס שם. וכנ״ה בב״ב ל״א: במקום שיש עוררין בכ״י ש״ס שיש עליו עוררין, בירוש׳ גיטי׳ פ״א דמ״ג אם בא ועירר עררו בטל, בשעירר משנשאת עירר עד שלא נישאת. ושם ג״כ ערר משנישאת, שם: הלקוחות עוררין, ירו׳ כתובו׳ רפ״ב דכ״ו. מי עורר? היורשים וכו׳. שם פ״ו ד״ל ע״ד אשכחינון ערירין פי׳ מצאם עוררים בעניני כתובה [3]) וצ״ל עררין כדאי׳ בירו׳ שם פ״ז דל״א ע״ג והוין קריביה עררין ואמרין וכו׳, גיטי׳ ב׳. ט׳. אם יש עליו עוררים וכו׳, והשם עֲרוּרֵי או עֲרָרֵי (כשתי גירסאות של ערוך מגיטי׳ הנ״ל) והוא הקבוץ מן עֲרוּר או עֲרָר עיי׳ ירו׳ מ״ק פ״א ד״פ ע״ד איזהו העירור מזכירתו בין המתים, ירו׳ גיטי׳ פ״א דמ״ג ע״ג עֲרָר שחוץ לגופו עררו בטל וערר שבגופו עררו קיים, ירו׳ כתובו׳ רפ״ט דל״ב ע״ד כל ערר שיש לי בשדה זו וכו׳, ירו׳ ב״ב פ״ג די״ד ערר צריך בית דין, ושם: אפי׳ עירר עמו בפני פועלין ערר הוא, ירו׳ ר״ה רפ״ג דנ״ח ע״ד קרא ערר על חתימת יד העדים וכו׳. ובבנין פלפל עִרְעֵר מ״ק הנ״ל. מגיל׳ כ״ה: פקרו המערערים וגי׳ כ״י ור״ח וערוך ע׳ פקר ב׳ המינין. ירו׳ סנהד׳ ספ״ג דכ״א ע״ד אם בא ועירער עררו קיים, ירו׳ נדרים ספ״ה דל״ט ע״ב כל מי שיבא ויערער על המתנה הזאת. והשם עִרְעוּר גיטי׳ ט׳. וש״נ וכ״ה בכ״י ש״ס ב״ב ל״א סע״ב ול״ב רע״א ובנו״ג עִרְעָר. כתובו׳ כ״א: כ״ב. תוספת׳ כתובו׳ ספ״ב ירו׳ כתובו׳ פ״ב דכ״ו: ירו׳ יבמו׳ פ״ח ד״ט: ירו׳ ביכורי׳ פ״א דס״ד. שהיו קורין עליה ערער — ערערין כלי׳ פכ״א מ״ב עיי״ע ער ה׳ — קהל״ר פ׳ ראה זה: מערערא צריך לו׳ מערעא עיי״ע ער י״ד] —

ער (= עִירָא = אירא מל״י הרשום׳ בע׳ ארא (ח״א, רס״ה) Stück Wolle) בפ׳ כ״א בכלי׳ (מ״א) ובעירה שאינה עתיד להחזירה. פי׳ „הוא חוט עבה והוא למעשה חושב ורוקם ופעמים מוציאו ופעמים מחזירו ופעמים מוציאו ואין מחזירו״. בס״ג דב״ק (קי״ט:) ת״ר אין לוקחין מן הגרדי [4]) לא עירין וכו׳. — (א״ב פי׳ בל״י צמר עיי״ע ארא): *[אחי״ה ושם פירשתי ודע כי מהתיבות ונקרא עירה עד סוף הע׳ הועתק מפי׳ ר״ח בשבת צ׳. נדפס בש״ס ווילנ׳ צ׳: אבל גם שם הגי׳ בסוף פירושו שאורגין אותן בתוך מטפחות ספוג כמו מילת ולפי זה יש לקיים זו הגי׳ גם בערוך ופי׳ מטפחות ספוג schwammig כלומ׳ שיש לאריגה חלונים חלונים כמו בספוג ובפי׳ ר״ח הובא עוד לביאור העני׳: נקראת בל׳ ישמעאל כמל ע״כ והוא בל״ע خمل zottiger Teppich. ועוד הביא שם רבינו בשם הגאון גי׳ אידא בדלית וכה״ג בב״ק קי״ט: בד״ש ופיז׳ אידין וברש״י בדפ׳ הראשונים אדין, אידים (ד״ס ב״ק שם) אבל בכולם צ״ל ברי״ש כי הוא מל״י ἐρέα, εἴριον, ἔριον וכ״ה בב״ק אירין ורבינו גורס בעין וכ״ה בפי׳ רה״ג לכלי׳ הנ״ל אשר דבריו נעתקים בערך הנוכחי רק בכ״י פי׳ רה״ג (צד 15 אשר ממנו נדפס טעות הוא דאי׳ שם „כמו שאמרנו בשבת לא עירין ולא נימין״ וצ״ל כמו שאמרנו בב״ק לא עירין ולא נירין. וגי׳ בעי״ן אי׳ עוד בתוספת׳ כלי׳ ב״ב פ״א חולדה שגיררה את העירה

---

[1]) כ״ה נכון בכ״י ובדפ״ר ואמ׳ אבל בדפ׳ פיז׳ וויניצי׳ ובאסיל בט״ס תצהר. [2]) עיי׳ פליישער בהוספות לעמת״ל ללעווי ח״ג 731. [3]) ופני משה נדחק לפרש מן ערירים של מקרא. [4]) כ״ה בכ״י ש״ס ובנו״ג מגרדי.

ובקצת דפוסי׳ ובכ״י אירפ׳ הגי׳ האירה. והתואר ממנו עִירְנִיתָא der wollige Bast כן פי׳ הירוש׳ שבת רפ״ב ד״ד ע״ג אידן או אַדָן (בפי׳ הרמב״ם כ״י) של שבת כ׳: ובבבלי מבואר ע״י עמרניתא עיי״ע. — עירה ירו׳ קידוש׳ וספרא קידושי׳ עיי״ע ער ג׳] —

ער (= עור מל״מ (Haut, Fell בסנדל פ׳ כ״ו בכלי׳ (מ״ה) עור החמור ועור החמר [1]) פי׳ עור החמור שמשים על החמור עור החמר שמשים על בגדיו. עור הכתן [2]) שלובש אומן של פשתן וקושרין אותו במתניהם שלא יסתבך עליו הניפוץ [3]). [עור הכתף שמשים בכתיפו תחת משאו שלא יזיקו המשאוי] [4]). עור הרופא שמשים רופא החבורות עליו מפני הלכלוך, עור העריסה שמשים על עריסה של קטן, עור הלב של קטן היה מנהגם לחגור על מתני הקטנים עור שמא יכהו החתול על לבו וימות, עור הכר והכסת של מטה, עור הסרוק שמשימין אומני המסריקות במתניהם עור הסורק אומן של פשתן. בס״ג דפ׳ בהמה המקשה (חולי׳ ע״ו:) ונימא מר עור משלים לבשר לחומרא. פי׳ כגון הבשר חופין חצי העצם והעור משלימו לרוב ולא תאמר עור מצטרף לבשר ואפי׳ חצי בחצי [5]). *[אחי״ה ויתר דברי המשנ׳ בכלי׳ הנ״ל הלא הם מפורשים בע׳ סקורטיא, קטבל וע׳ שטח א׳ וש״נ חולי׳ קכ״ב. ודברי המשנה (קכ״ב.) אלו שעורותיהן כבשרן עור האדם ועור חזיר של ישוב וכו׳ מפורשים בע׳ בשת, בית בשת, חטר. כלי׳ פכ״ו מ״ח עורות בעל הבית. סוט׳ י״ד. דבר הבא מן העור.. דבר שהעור נהנה ממנו] —

ער (= עִיר, עִירָא בל״ס כמו ער בל׳ משנ׳ der Wachende עיי״ע ער א׳ ובפרט הוא תואר למלאך עיי׳ בפנים) בפ׳ כל שעה בגמ׳ האוכל תרומה (פסחי׳ ל״ג.) בגזירת עירין פתגמא (דניאל ד׳, י״ד) פי׳ גזירה ומאמר שוין הן עירין וקדישין שוין הן פתגמא שאלתא שוין הן. *[אחי״ה בספרי על המלאכים צד 6 והלאה הארכתי לבאר כי הכנוי עיר וקדיש בדניאל, י׳, כ׳ והקבוץ עירין.. קדישין (שם י״ד) נעשו במטבע שטבעו הפרסיים כי שבעה ראשי שרי מעלה שלהם נקראו die unsterblichen Heiligen, Ameshâ- çpeñta וכמה פעמים נקראו בשם שומרים שאינם נרדמים ותואר הכבוד של מיטרא (Mihr Yt סי׳ מ״ו) הוא avâo parôpavâo paçcapavâo pavâo מגין ושומר שומר מלאחור שומר מלפנים והשרים האלה משוטטים אנה ואנה לשמור ולהגן וגם זכרי׳ ד׳, י׳ מובן לפי זה יפה יפה — ופי׳ עִרֵי אינם ישנים סנהד׳ כ״ט: עִרֵי ושכבי להוו עלך סהדי. והפעל ממנו באתפעל ירוש׳ ברכו׳ פ״א ד״ב ע״ד איתעיר יקרי וכו׳, ירו׳ קידושי׳ פ״א דס״א: כיון דאתעיר אבוי מן שינתיה, ובויק״ר פי״ב דאיתעָר מן שינתיה, ירו׳ סנהדי׳ פ״י דכ״ט: לא הוה מיתער על ידך וכן בתרג׳ אתעיר למשלי כ״ג, ל״ה ואיתעָר לתהלי׳ י״ז, ה׳, מִתְעָר שם ע״ג, כ׳ לישעי׳ כ״ט, ח׳, מיתער לזכרי׳ ד׳, א׳, והוא כמו אִתַפְעַל עיי״ע ער א׳. ירו׳ ביצ׳ פ״ה דס״ג. אזל בעי (מתערתא) [צ״ל מתערתיה] בקריצתא דשובתא פי׳ רצה להעירו בהעלות השחר בשבת] —

☜ עַר (Beinbrecher, weisser Seeadler) תרג׳ ואת הפרס ואת העזניה (ויקי׳ י״א, י״ג) ועַר ועזיא. *[אחי״ה וכ״ה בתרג׳ והפרס והעזניה (דברי׳ י״ד, י״ב) ובתר״י ב׳ ועריא, ואולי הוא מל״ע غرّ, غرّا, غرّة לבן ועוד חזק ושני תוארים יאותו לפרס שהוא לבן וחזק] —

☜ ער (= עַרְאַי פי׳ במקרה וטפל zufällig, nebensächlich) משנת חלה פ׳ שלישי (מ״א) אוכלים עראי מן העיסה פי׳ דרך מקרה. תרג׳ קרא: ערע ולפעמים ארע ע״ש. *[אחי״ה פי׳ עראי בחלה ובמעשרו׳ פ״א מ״ה סוכ׳ פ״ב מ״ג ובדף כ״ו. והלאה ברכו׳ כ״ג: ירו׳ ברכו׳ פ״ב ד״ד סע״ג וירו׳ סוכ׳ פ״ב דנ״ג. במקרה וטפל והפכו קבע וקטוע מן ערעי מפעל ערע (ב׳) ע״ש. ועוד נכתב עַרַיי קטוע מן עַרְעַי בספרא קדושי׳ פרש׳ ב׳ פרק ד׳ מפורש קרי (ויק׳ כ״ו, כ״ג. כ״ד) כמו קרא שהוא בלא״ר ערע: אתם עשיתם את דיניי עריי

---

[1]) כ״ה נכון בדפ״ר כי תחילה פי׳ רבינו החמור ואח״כ החמר ובשדפ״ע נהפך הסדר ללא נכון ודע כי מר״ש מוכח שלא היה לפניו בערוך רק עור החמר ועיי׳ בתוי״ט מ״ש ג״כ בשם הרמב״ם ובמשנ׳ שבמשניו׳ אי׳ רק עור החמר ובמשנ׳ דש״ס רק עור החמור. [2]) כ״ה נכון בכ״י ו״ו ל״ד ה״ב ובדפ״ר ואמ׳ אבל בשדפ״ע ובכ״י ק״ט בט״ס כהן, כהן. [3]) השלמתי עפ״י ע׳ כתן וכן מוכח מפי׳ הר״ש בכלי׳ שם המתחיל בערוך. ובר״ש עוד: ותרג׳ ופשתן כיתנא. [4]) עפ״י ערך כתן וכ״ה בר״ש כלי׳ שם. [5]) וכן מוכח מפי׳ רגמ״ה בחולין.

בעולם אף אני אעשה אתכם עריי בעולם. וכ״ה בתרג׳ ירוש׳ ואין תהכון עמי בעראי, ושם פסוק כ״ג, כ״ד בעראי בעלמא ולפ׳ כ״ז, כ״ח, מ׳, מ״א, ועוד עיי״ע ערע ב׳] —

* עָר (מל״מ כמו צָר Feind) ש״א כ״ח, ט״ז; דניאל ד׳, ט״ז, בב״ר פל״ז ואיכ״ר פ׳ וזכור בפתיחתא דרש שנער בשתי תיבות שהעמידה שונא וער להקב״ה ועוד עיי״ע שנער.

עָרַב (מל״מ בהתפעל ענין התחברות הדברים בדרז״ל גם בשאר בנינים עיי׳ בפנים וכן בלא״ר וסו׳ ערב בל״ע عرب mischen = עִירְבֵּב vermischen, verwirren. עִירוּב Vermischung; עִירוּב פַּרְשִׁיּוֹת Versetzung der Verse; עירבוב, עירבוביא Gemisch, Unordnung) בפ׳ ה׳ בכלאי׳ (מ״א) כרם שהוא נטוע ערבוביא פי׳ מבולבל. בר״ג דסנהד׳ (ב׳:) עירוב פרשיות כתוב כאן. פי׳ „אלו הלואות דכתיב בהו אם כסף תלוה את עמי (שמות כ״ב, כ״ד) כל מה שכתוב בפרש׳ ואלה המשפטים מעורבין הן וכי כתיב (שם ז׳, ח׳) אלהים [1]) אכולהו כתיב ואפי׳ הודאות והלואות צריכין ג׳ מומחין״ [2]). בפ״ק דר״ה (ט״ז:) כדי לערבב את השטן. פי׳ „כמו שמצינו (עיי׳ איוב ל״ג, כ״ג, כ״ד) שיש מלאך מליץ פודה מרדת שחת כך יש מלאך משטין ומכוונין ישראל ואומרי׳ בכל לבם שאם יעמוד משטין עליהן לדקדק במצות ומאחר שרואה המשטין שמחבבין את המצות מיושב ומעומד כאילו מתעכב (מלהסטין) [צריך לומר מלהשטין]״ [3]). פ״א כתוב בירושלמי (?) [4]) בלע המות לנצח (ישעי׳ כ״ה, ח׳) וכתיב (שם כ״ז, י״ג) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וכו׳ וכי שמע שטן קל שיפרא [5]) זימנא חדא בהיל ולא בהיל וכד תניין ליה אמר ודאי ההוא שופר דיתקע בשופר הגדול מטא זמנא למתבלע ומרתיע [6]) ומתבלבל ולית ליה פנאי למעבד קטיגוריא [7]) ומכאן אנו למדין דבעינן ל׳ בעמידה כמו שלשים בישיבה והני (דמחמרי ועבדי) [8]) [וצ״ל דמחמירין עבדי] ל׳ בדיתבי ול׳ בלחש ול׳ על הסדר כנגד מאה פעיות דפעתא אימיה דסיסרא ואלו י׳ אינון כשגומרין כל התפלה קל תקיעיא דיחידאה מתבעי למהוי י׳ תשר״ת תש״ת תר״ת והן ק׳ [9]). בפ׳ חלון (עירו׳ פ׳: במשנה) א״ר יהודה במד״א בעירובי תחומין אבל בעירובי חצרות בין מדעתו בין שלא מדעתו. גמרא (שם) אמר שמואל [10]) הלכה כר׳ יהודה אמר ליה רב חנא בגדתאה אפי׳ במבוי שנטלו קורותיו או לחייו א״ל בעירובין אמרתי ולא במחיצות. וישנו בס״ג דפ׳ כל גגות (שם צ״ה.), בס״ג דפ׳ שני שעירי (יומ׳ ס״ו רע״ב) עירוב הוצאה לשבת ואין עירוב הוצאה ליום הכפורים. בפ״ק בביצה בגמ׳ אין מוציאין לא את הלולב (י״ב.) מר סבר עירוב הוצאה ליום טוב,

---

[1]) וכ״ה בפי׳ ר״ח וצ״ל האלהים. [2]) הועתק מפי׳ ר״ח בסנה׳. [3]) וכ״ה בפי׳ ר״ח אשר משם הועתק כל הפי׳ כמו שנדפס בש״ס ווילנ׳. [4]) וכן הביאו זה הירושלמי בשם הערוך הר״ן וריטב״א בחי׳ ר״ה וכ״ה בטור או״ח סי׳ תקפ״ה ולא הזכיר את הערוך וכתב הרב ב״י שם והכי אי׳ בירוש׳ וכו׳ כל זה כתוב ברוקח וסמ״ג בתב הא דירושי׳ בשם המדרש וכו׳ ע״ש, אבל קצת תימה שלא חש להזכיר את הערוך וכדאי׳ בתוספו׳ ר״ה ט״ז: ד״ה כדי. [5]) כ״ה בדפ״ר ובשדפ״ע שופרא. [6]) בר״ן בשם הערוך גרס ומירתת אבל מרתיע ג״כ נכון עיי״ע רתע ובתוספו׳ רק ומתערבב. [7]) בהטור הנ״ל הובא הירושי׳ בזה״ל: בלע המות לנצח וכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול כי שמע קול שופר חדא זימנא בהיל ולא בהיל אומר שמא [מטא] ההוא זימנא דשופר גדול כד שמע תניינית אומר ודאי מטא זימניה ומירתת ומתערבב ולית ליה פנאי למיעבד קטיגורא ואבודרהם הל׳ ר״ה צד צ״ח סע״ד כתב בזה״ל והכי אית׳ בירושי׳ שכשתוקעין פעם ראשונה בהיל ולא בהיל שניה מזדעזע ובהיל ראשונה סבר קיימו מצות תקיעה שניה סבר שופר משיח הוא שנא׳ והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ומשום הכי בהיל שלא ישאר שום שטן בעולם שנא׳ ובלע המות לנצח ע״כ וחזותא מוכח עליו שאין זה סיגנון לשון הירושלמי ואבודרהם לא ראה בפנים בירו׳ כי רק העתיק אולי מהערוך תורף הלשון בעברית ועפ״י ר״ה הנ״ל תרגי׳ ירושלמי א׳ לבמדי׳ כ״ט, א׳ יום יבבא יהי לכון למערבבא סטנא דאתי למקטרגא לכון. [8]) ובאו״ז ה׳ ר״ה ססי׳ ר״ע הגי׳ בשם הערוך והלין דמחמרן ועבדין ובתוספו׳ ר״ה ל״ג: ד״ה שיעור הביאו בשם הערוך רק: דמחמרי. [9]) הובא באו״ז הנ״ל וסיים האו״ז וחולק על מנהגינו ועל מה שכתבו רבותי כדפרישי׳ ע״כ וכן הביא זה הדין הכלבו ר״ה ססי׳ ס״ד וז״ל והבעל הערוך כתב שמנהגם לתקוע שלשים קולות לתפלה מיושב ויש נוהגין לתקוע כל סימן וסימן ג׳ פעמים על סדר הברכות קשר״ק למלכיות ג׳ פעמים קש״ק לזכרונות ג׳ פעמים קר״ק לשופרות ג׳ פעמים ע״כ׳ וכתב המרדכי הל׳ ר״ה סי׳ תש״ך וז״ל: ובדין הוא שיהא תוקעין לכל ברכה תשת״ק קש״ק קר״ק משום ספקא דרב אבהו דאי גנח ויליל ניעביד כולהו קשר״ק ואי יליל לחוד ניעביד כולהי קר״ק ואי גנח לחוד נעביד כולהו קש״ק וכך פי׳ בערוך ע״כ וראיתי בחי׳ הר״ן טעם הגון לתקיעות דמיושב וז״ל ונראה בעיני שלכך הקביעו תקיעות דמיושב אעפ״י שהיה ראוי להקדים אותן שעל סדר ברכות לפי שאלו היו מקדימין אותן אפשר שלא היו חוששין אח״כ לתקיעות דמיושב שאינן אלא לערבב את השטן בלבד ולפיכך הקדימו תקיעות דמיושב שבידוע שלא יזלזלו באותן שעל סדר ברכות עכ״ל. [10]) בנו״ג אמר רב יהודה אמי שמואל.

פי' „יום טוב לדברים שאינן צורך אוכל בשבת[1] מה שבת אין מוציאין מרשות לרשות אלא ע"י עירוב כך ביו"ט"[2]. בר"נ דפ' ר' אומר תולין (שבת קל"ט.) כשותא בכרמא עירובא[3] פי' כלאי'[4]. בריש מסכת כלי' (פ"א מ"ה) כדי להקיפו בחוט ערב. פי' חוט העבה שהולך ומתערב בתוך השתי שמו ערב. ערבובתא דרישא (נדרי' פ"א רע"א)[5] כבר פירשנו בע' חרף. — (א"ב תרג' אספסף (במדי' י"א, ד') ערברבין). *[אחי"ה הפעל ענין התחברות ובלבול הדברים בל"מ רק בהתפעל ובדרז"ל גם בשאר בנינים בפעל יומ' פ"ד: ליערבינהו וליתנינהו. בפיעל גיטי' נ"ב סע"ב מנסך רב אמר מנסך ממש ושמואל אמר מערב, ושם: מערב היינו מדמע, תוספת' ב"ב פ"ה ולא יהא מערב מים ביין עיי"ע בלבקי (ח"ב, צ"ד) וש"נ שאר מקומות. עירובי' כ"ז. קרבי דגים מעורבין בהן, מ"ק ח': ירוש' מ"ק פ"א ד"פ ע"ד ב"ר ספ"ע אין מערבין שמחה בשמחה. ובהוראת עירוב: עירו' פ"ב מ"ו לא עירב!, פ"ג מ"א בכל מערבין, שם מ"ב מערבין בדמאי וכו', שבת ק"כ. חצר המעורבת שם ל"ד. ערבתם, שם: צא וערב לנו וכו', ירו' ביצ' פ"ב דס"א: לא עירב ולא עירבו לו אחרים. בפַּעל תרג' ממלח (שמו' ל', ל"ה) מְעָרַב, מהול (ישעי' א', כ"ב) מערב במיא. תר"י א' לויק' ט"ז, י"ח כד הינון מערבין (עיי' יומ' פ"ה מ"ד); תר"י א' לדברי' כ"ב, י"א מערבין כחדא. ובענין עירוב תר"י א' לשמות ט"ז, ה' ויערבון בבתיא וכו'. אתפעל תרג' יהושע כ"ג, ז' לאתערבא ועיי' תרג' משלי י"ד, י'; לשה"ש ג', ה', תר"י ב' לדברי ז', ג' ולא תתחתן: ולא תתערבון בהון. נתפעל ירו' ערלה רפ"ב דס"א ע"ד פרוסה של לחם הפנים שנתערבה וכן חתיכה של חטאת שנתערבה ושם: לוג שמן של מצורע שנתערב וכו'. והשם: מקואות פ"ו מ"ז יבמו' ט"ו: עירוב מקואות, קנים פ"א מ"ד שלקחו קיניהן בעירוב, ירו' פסחי' רפ"ג דכ"ט ע"ד על המץ ברור חייב כרת ועל עירובו בלאו, הקבוץ ירו' ביכורי' פ"ב דס"ה. עירובין בעיינן הן, ושם: עירובי מעשר, ירו' ערל' פ"ב דס"א ע"ד יש לך קדשים שאינו אוכל בהן פרט לעירובין וכו'. והושאל לעירוב המקראות בפרשה עיי' סנה' ב': לעיל בערוך, וכן ב"ק ק"ז. עירוב פרשיות כתיב כאן. והושאל לעירוב תחומין, לעירוב חצירות ולעירוב תבשילין ירו' עירובי' פ"א די"ט סע"ג היו שנים ועירבו עירוב אחד.. היו ג' ועירבו שנים עירובין ובא הגוי וכו', ירו' יומ' פ"ו דמ"ג ע"ד י' סוכות בתוך עשרה מיל ר' יוסי אומ' חמש וכולן ע"י עירוב וכן אמר לי אליעזר בני יכול אני לעשותן שתים ע"י עירוב ועיי' תוספת' פ"ג. ביצ' ט"ו: מכאן (שמות ט"ז, כ"ג) סמכו חכמים לערובי תבשילין מן התורה, יומ' כ"ח: קיים אברהם אבינו אפי' עירובי תבשילין. ב"ר פמ"ט אפי' הלכות עירובי חצירות הי' אברהם יודע, עירובי' כ"א: בשעה שהתקין שלמה עירובין ונטילת ידים וכו'. שבת ל"ד. עירובי תחומין עירובי חצירות, ירו' שבת ספ"ב ד"ה רע"ג עירובי חצירות.. עירובי תחומין ועל שם רוב עניני עירובי תחומין ועירובי חצירות תכונה המסכת עירובין. ובתרג' נקראו כלאים: עירובין עיי' תרג' דברי' כ"ב, ט'; לויק' י"ט, י"ט; תרג' ירו' א' שם ט"ז. ג'. ה' (עיי' חולי' ע"ח:) והיחיד ערובא כמו ערוב של מקרא פי' תערובות החיות עיי' לקמן. והפעל בכפל הל' הפעל לחזק הענין עִרְבֵב ר"ה ט"ז: עיי' לעיל פירושו. ירו' ר"ה ספ"ג דנ"ט. עירבב את המזלות, ע"ז ב' רע"ב דלא ליערב בו אינהו ומו'. ב"ר פ' פ"ז שלא לערבב ע"ש פירושו בפנים ובמ"כ שם. במד"ר פ"ב הריני מערבב שמחת תורה, ויק"ר פ"כ אני מערבב שמחת בתי ושם ר"פ הוללים (תהלים ע"ה, ה') מְעַרְבְּבַיָּא. קהל"ר פ' לשחוק מפורש מהולל (קהלי ז', ז') מה מעוּרְבָּב השחוק. שהש"ר פ' לסוסתי דרש רב (תהלי' י"ח, ט"ו) עירבבן, ושם ס"פ ברח בקש להכנים בהם מהומה בסעדתו ולערבבה. שמ"ר פי"א פי' עָרֹב (שמות ח', כ"א והלאה) חיות מעורבבות וכ"ה בפשיט' הסורית עָרוּבָא דכל גנס והקבוץ תהלי' ע"ח כ"ה עירבובי חיות ברא, ושם ק"ה, ל"א (עירבויין) [צ"ל עִירְבוּבְיָין] מהיחיד עירבוב עירבוביא כלאי' פ"ה מ"א כרם שהוא נטוע ערבוביא, והפכו ויק"ר פל"ו מה הגפן הזה אין נוטעין אותו ערבוביא אלא שורות שורות וכו', חולי' ס'. מה אילנות שאין דרכן לצאת בערבוביא וכו', שבת פ"ה. בא ערבוב וביטל את השורה, ע"ז ב' רע"ב ומי איכא ערבוביא קמי הקב"ה, ספרי

[1]) כ"ה נכון בדפ"א אבל בשרפ"ע בטעות: בשבת. [2]) הועתק מפי' ר"ח בביצ' בש"ס ווילנ'. [3]) כ"ה נכון בדפ"ר וויניצי' וכא"מ ולי' בדפ' פיזי וכה"ג בכ"י ש"ס ובדפו' הראשוני' ובנו"ג עירבובא. [4]) וכ"ה בפירש"י ובתרג' בקבוץ עירובי' עיי' למטה בפנים בהוספותי. [5]) בנו"ג עירבוביתא וברש"י ובר"ן ערבוביתא.

דברי' פ"כ כולכם בערבוביא ילדים דוחפים את הזקנים וזקנים דוחפים את הראשים, במד"ר פי"ב שהיו דוחקים זה על זה ובאים אנשים ונשים בערבוביא ועפ"י זה תרג' ירו' א' לדברי' א' כ"ב ותקרבון אלי כלכם: וקריבתון לותי בעירבוביא. כולכון. תרג' את המהומה (שם כ"ח, כ') עירבוביא שהש"ר פ' כמגדל כל מלחמה שהיא יתירה על ששים אלף מלחמת עירבוביא היא. שבת קל"ט. עיי' לעיל גי' רבינו. ושם נסמן מנדרי' פ"א לנקבה. והקבוץ כ"ר פמ"ט עירבובי שאילות. ומ"ש ר"ב בתרג' במ' הנ"ל ערברבין כ"ה לפנינו בדפוסי' והוא הוא ערב רב (שמות י"ב, ל"ח) כאלו הוא כתיבה אחת עֲרַבְרָב Gemisch. ובדפ' סיביוניט' לבמד' הנ"ל גרס עירברבין וכ"ה בתרג' שה"ש א', י"ב ועירברובין — ומזה הפעל ערב נאצל עֵרֶב מל"מ (ויק' י"ג, מ"ח) פי' שם החוט העובר ברוחב האריגה ומתערב בתוך כל החוטים אשר בארך ונקרא בלא"ש (Einschlag) בלא"ר בתרג' ערבא [1]) כלי' פ"א מ"ה עיי' בערוך לעיל והושאל לזריעה כעין עֵרֶב שבת פ"ה: אם היו זרועין שתי זורען ערב ערב זורעין שתי. ונקרא לארכו ולרחבו של דבר שתי וערב (die Kreuz und Quer) חולי' ק"י: והלאה, ירו' תרומו' פ"ג דמ"ב. ירו' עירו' פ"א די"ט ע"ג] —

עָרַב (מל"מ ענין בטחון וערבון Bürgschaft leisten; והתואר עָרֵב בל"ס עַרְבָא (Bürge בפ' אלו נאמרין בגמ' הפכו פניהם (סוט' ל"ז:) איכא בנייהו ערבא וערבא דערבא פי' אפיקנא דלישנא קמא דר' שמעון נכרתו על כל אחד ואחד מישראל מ"ח בריתות [2]) לתרי"ג מצות שאם יעבור על אחת מהן ילקה בעונו וגם עירב כל ישראל שאם יעבור אחד מהן ויראהו חברו ולא יקח הדין ממנו ילקה בעונו נמצאו כל ישראל ערבים זה לזה ולישנא דתני ר' מוסיף ערבא דערבא כלומ' אם תשמע שפלוני עבר עבירה וראהו פלוני ולא מיחה בידו תהיה אתה מחוייב כדרך ערב [3]) ליקח הדין גם מזה האדם הערב שראה ולא מיחה בו ואם לא תעשה כך תהא נתפש בעונם וזהו פי' ערבא וערבא דערבא [4]). כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וצידון וראיה אחרונה (כתובו' ע"ז. גיטי' ל"ח. ע"ה. ב"ק ס"ט. ב"מ ל"ח: ב"ב קע"ד. סנה' ל"א. בכורו' כ"ד.) פי' ערב בגט פשוט (ב"ב קע"ג.) המלוה את חבירו ע"י ערב וכו' עד רשב"ג אומ' אם יש נכסים ללוה בין כך ובין כך לא יפרע מן הערב. צידן בפ' מי שאחזו (גיטי' ע"ד.) אמר רשב"ג מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו הרי זה גיטך על מנת שתתני לי אסטליתי ואבדה אסטליתו ואמרו חכמים תתן לו את דמיה [5]). ראיה אחרונה בפ' דיני ממונות בשלשה זה בורר לו (סנחדי' ל"א.) א"ל הבא עדים א"ל אין לי הבא ראיה אמר אין לי ראיה שהוא חייב וכו' בזו ראיה אין הלכה כמותו אבל בראיה ראשונה הלכה כמותו. בפ' גט פשוט (ב"ב קע"ה:) ערב היוצא לאחר חיתום שטרות. פי' אחר חתימת עדים כתב ופלוני ערב. *[אחי"ה מל"מ (בראשית מ"ד, ל"ב; משלי ו', א') והפעל והתואר ב"ב קע"ד: ערבא דכתובתה דכלתיה, ושם: ערב דכתובא לא משתעבד שהש"ר פ' משכני: הביאו לי ערבים טובים שתשמרהו .. אבותינו עורבים אותנו .. בנינו עורבים אותנו. ב"מ קט"ו. אתה נכנס לביתו של ערב, סוכ' נ"ג. רגלוהי דבר איניש אינון ערבין ביה, בכורו' מ"ח: ובכ"י ש"ס ב"ב קע"ד. [6]) נכסוהי דבר איניש אינון ערבין ביה, ב"ב קע"ג סע"א ורע"ב המלוה את חבירו ע"י ערב לא יפרע מן הערב וכו' עיי' לעיל. ושם: כמה פעמים, קע"ד. הלוהו ואני ערב הלוהו ואני פורע הלוהו ואני חייב הלוהו ואני נותן לך [7]) כולן לשון ערבות הן. קע"ד. ערבא דיתמי, סוכ' כ"ו. ערביך ערבא צריך. והפעל עוד בתרג' למשלי ו', א'; י"ז, י"ח; כ"ז, י"ג; לאיוב י"ז ג' והשם המופשט עֲרָבוּת ב"ב הנ"ל ב"ר ר"פ צ"ג ברח .. מלעשות ערבות [8]), שמ"ר פכ"ז הכנסת עצמך לערבות ובל"ס עֲרוּבְתָא תרג' כ"י משלי ערב עֲרֻבָּה: ערב ערובתא [9]). בערבים (שם כ"ב, כ"ו) תרג' בערבו תא צ"ל בערובתא ובל"מ ערבה. ועוד כמו עֵרָבוֹן פי' עבוט (Unterpfand) אבות פ"ג מט"ז הכל נתון בערבון, אסת"ר פ' ויסר המלך: דרכו של לוקח ליתן ערבון וכו', פסחי' קי"ח: לך והשלם ערבונך, תוספת' ב"מ פ"א ערבוני יקון, מ"ק כ"ה. ערבונא קא שקיל מיניה, שבת ק"ה: ערבונא שקלי מיניה. הקבוץ יבמות ק"ט סע"א יתרחק משלשה דברים .. מן

---

[1]) בדפ' סיביוניטי' עירבא. [2]) כ"ה בדפ"ר ובש"ס, ובשדפ"ע וכ"י ק"ט כריתות. [3]) בכ"י. היב ערבנות. [4]) ועיי' בפירש"י. ובסנהד' כ"ז סע"ב דרש וכשלו איש באחיו (ויקי כ"ו ל"ז) איש בעון אחיו מלמד שכולין ערבים זה בזה. [5]) בנו"ג איצטלתי ואבד איצטלתו ובכ"י ק"ט איצטלת ואבד איצטלתו ועיי"ע אסטלית ח"א, קס"ט. [6]) ובדפוסי' בב"ב מערבין יתיה. [7]) כ"ה בכ"י ש"ס. [8]) עיי' בסוף הע' הערה 1. [9]) ובנו"ג ערבותא.

הערבונות [1]). בתר"י א' לבראשי' ל"ט, א'; ולשמו' כ"ב, כ"ד עַרְבָנוּתָא] —

עֹרֵב (מל"מ וכן בל"ס עורבָא בל"ע غراب בל"ר (Rabe, corvus עורבא פרח (ביצי' כ"א. חולי' קכ"ד:) עיי' בע' סמך [2]) פי' שחור כעורב [3]) פירוש אחר [4]) „לשון גנאי ופחיתות הוא כלומ' דעת נערים ששוחקין בעורבים" [5]). קוצותיו תלתלים שחורות כעורב (שה"ש ה', י"א) מפורש בפ' עושין פסין בגמ' דסמוך ר' יהודה (עירובי' כ"א סע"ב) ובויק"ר זאת תהיה פרש' ראשו (ר"פ י"ט). בפ' נערה שנתפתתה בגמ' האב (כתובות מ"ט:) עורבא בעי בני וההוא גברא לא בעי בני וכו'. בר"ג דפ' הכל שוחטין (ה'.) והעורבים [6]) מביאים לו לחם ובשר (מ"א י"ז, ו') וכו'. *[אחי"ה בחולי' שם מאי עורבים אמר רבינא עורבים ממש . . ודילמא תרי גברי דהוי שמייהו עורבים. ועיי' ב"ר פ' ה' ופל"ג במד"ר פכ"ג ויק"ר ר"פ י"ט תנחומ' מסעי ס"ח ילק' יהושע ר' כ"א וילק' מל' ר' ר"ט ועיי' סנה' ק"ג. — וכנ"ה בחולי' ס"ג. עורב זה עורב אוכמא (ועיי' כתיבו' מ"ט:), ושם עורב העמקי עיי"ע עמק ב'. ושם: עורב הבא בראשי יונים ע"ש ובזאאלאגיא לה' לעוויזאהן 215. ב"ק צ"ב: לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב וכו' עיי"ע זרזר א' (ח"ב, שכ"ב:) וש"נ, ב"ר פס"ה עורבא מיצראה ושם לעורבא דאייתי נורא על קיניה. ולנקבה שבת ס"ז: האומר לעורב צרח ולעורבתא שריקי וכו' ועוד עיי' דרושי רז"ל בענין עורב. עורבא והקבוץ עורבֵי ברכו' נ"ו: שבת ל"ה: קכ"ו: עירובי' כ"ב. פסחי' קי"ג: חגיג' י"ד. ב"ב ח'. כ"ג. סנהד' צ"ט: ק'. ק"ח: עורב המים עיי' רש"י חולי' ס"ג. ד"ה זה השולה. ותרג' עורב (בראשי' ח', ז'; ויקי' י"א, ט"ו) עוּרְבָא והקבוץ עוּרְבִין תרג' ישעי' ל"ד, י"א; מ"א י"ז, ו' עוּרְבַיָא עפ"י חולי' הנ"ל. והתואר שבת ס"ז: זה שקרא עָרְבִית פי' תרנגול קרא כמו עורב] —

עֲרָב (Arabien בל"ע عرب והתואר עֲרָבִי בל"ע عربى der Araber; עֲרַבְיָא, עֲרַבְיָיא (Arabien בפ' אין מעמידין בגמ' בת ישראל (ע"ז כ"ז.) ובר"ג דפ' הערל (יבמו' ע"א.) ערבי מהול וגבעוני מהול [7]). בסוף אהלות (פי"ח מ"י) אהלי הערביים [8]). בפ' במה אשה (שבת ס"ה סע"א) ערביות רעולות. פי' נשים ערביות יוצאות ברעלות כדכתיב (ישעי' ג', י"ט) השרות והרעלות משימות בגד על ראשן ומכסות כל הפנים שאין נראה אלא העינים וקושרות למטה. ירושלמי (פ"ו ד"ח סע"ב) רעלות כלינריאה [9]). בפ' כל כתבי (שבת קכ"א.) ובפ' חבית (שם קמ"ו.) מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב ואמר חושש אני לו מחטאת. חצרים תשב קדר (ישעי' מ"ב, י"א) תרג' פצחין דיתבין כמדבר ערבאי [10]). כל צאן קדר (שם ס', ז') כל ען ערבאי [11]). בב"ר פ' צ"א (ספ"צ) ותחלנה בשלשה ארצות בפניקיא ובערביא ובפלסטיני. *[אחי"ה הקיני (בראשי' ט"ו, י"ט) מבואר בירו' שביעי' רפ"ו דל"ו: ערביא. משא בערב (ישעי' כ"א, י"ג) מבואר בירו' תעני' פ"ד דס"ט: מטול רב בעֹרבייא. כתובו' ס"ז. גמלים של ערביא, שמ"ר פמ"ב בערביא קורין לבשרא לחמא עיי"ע לחם ובקצת מקומות ערביא

---

[1]) בירו' יבמות פי"ג דיי"ג ע"ג הגי' מלהיות ערב ובב"ר הנ"ל וילקי ריש ויגש ערבות. [2]) כלומ' שם בע' סמך הביא הציון בסמוך עורבא פרח והיינו אני היום וכו' ואולי בע' סמך פי' ג"כ עורבא פרח עיי"ע סמך הערה 13. [3]) בדפ"ר כעורבינא והוא במשקל ערבי עֹראב הקבוץ עֹראבין (غرابين) ובעה"ק שנ"ב כעורב צא וצ"ל כעורבינא. [4]) כ"ה נכון מאוד בדפ' וויניצי' ובשרפ"ע לי' מלת אחר. [5]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח בביצי' בש"ס ווילני' וגם בענין אני היום סמכוני בע' סמך נגרר אחר פי' ר"ח. [6]) בפסוק: והערבים. [7]) ביבמו' וגבעוני אבל בע"ז בגבנוני ובילקי' כ"י ד"ס ע"ז במקומו ועיי' בחי' הריטב"א גם בע"ז כביבמו' ועיי"ע גבנוני (ח"ב, רכ"ז). [8]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע ערבים. [9]) כ"ה בכ"י ק"ט וב"ר רק שם ושם בשתי תיבות וכן בכ"י ה"ב כלי נראה ויותר משובש בכ"י ו"ו א' וב' ול"ד כל צרואה, כל צראה, כל צריאה ובדפו"ו בלונריאה וצ"ל כלונריאה כדאי' בדפ"ר פיז' ואמ' ובנו"ג בירו' בלנידייא וכבר הוכחתי בע' כלינרין (ח"ד, ר"מ:) שצ"ל כלינידייא פי' מל"י הרשומ' שם מעיל צמר ודרך נשים ערביות להתעטף בהם כמו האנשים במעיל הנקרא منديل ועיי' ג"כ פי' הרע"ב לשבת פ"ו, מ"ו שפי' כבערוך אבל ר"ח בשבת (בש"ס ווילני ס"ה:) כתב וז"ל והנשים הערביות מנהגן לצאת רעלות ופי' רעלות בירושלמי בליכריאה (?) וכן כמו כסוי פנים כדכתיב השרות והרעלות וי"א זוג ללמדך שבמקומות הללו כך היו מנהגם ומותר להם וכל אדם מותר בכך אלא שרברו חכמים בהוה ע"כ וכפי' הראשון אי' בערוך וברש"י אבל בטור או"ח ססי' ש"ג וז"ל רעולה והוא שמעטפת כל ראשה חוץ מהפנים. [10]) כ"ה בדפ"ר, וכשרפ"ע במדבר ובנו"ג מדבר. [11]) כ"ה נכון רק בדפו"ו.

אולי הוא הוא ערב מקומו של רבן יוחנן בן זכאי שהוא קרוב לציפורין ירו' תעני' פ"ד דס"ז סע"ג מן ערב לציפורין עיי' בן מתתיהו חייו סי' נ"א הובא בגיאג' לנייבויער 204 ועוד היום נקרא Arrabeh (שם 205), ר"ה כ"ו, ירו' ברכו' פ"ט די"ג רע"ג עיי"ע יובל (ח"ד, ק"י). והתואר עֲרָבִי ב"ר פמ"ח עיי"ע נווט. הקבוץ ערביים כלי' פכ"ד מ"א עיי"ע דץ ב' מנחו' ס"ג. ספרא ויק' פרש' י' פרק י"א יורות הערביים עיי"ע יורה. כלי' פכ"ט מ"א עיי"ע גמד ב'. ירו' נדרים ספי"א דמ"ב ע"ד תלך ותדבק עם הערביים שחשקה נפשה בהם. ולנקבה הַעַרְבִיּוֹת שבת הנ"ל. ובלא"ר עַרְבָּאָה תרג' דה"י א' כ"ז, ל' והקבוץ ערבאי (תרג' שופטי' ח', כ"ד; לשעי' כ"א י"ב. ט"ז; ס' י'; לירמ' ג' ב'; כ"ה, כ"ד). ב"ב קס"ח: הנהו ערבאי דאתו לפומבדיתא] —

עָרַב (מל"ט בהפעיל פי' עשיה בביאת השמש Etwas abends thun) בפ' שלישי בפרה (מ"ז) מטמאין היו הכהן השורף את הפרה מפני הצדוקין שהיו אומרים במעורבי שמש היתה נעשת. סמכו ידיהן עליו (שם מ"ח) פי' היאך מטמאין אותו בזו הסמיכה שסומכין עליו דקיימא לן לאחר שטבל אין נוגעין בו כדגרסינן בריש יומ' (ח' סע"א) אין בין כה"ג ביוה"כ לכהן השורף את הפרה[1]) אלא שזה פרישתו לטהרה הכהן השורף את הפרה ואין אדם נוגע בו וכה"ג ביוה"כ פרישתו לקדושה וכהנים הטהורים נוגעין בו ולאחר שנטמא מן הסמיכה טובל ועוסק בפרה לאלתר בלא הערב שמש. *[אחי"ה והובאה זו המשנה דפרה בזבחי' כ"א רע"א ביומ' ב'. וחגיג' כ"א סע"א וע"ש פי' ר"ח. ומעורב היא בינוני פעול עיי"ע מעורב וש"נ ספרא בל"נ. ובהפעיל ויק"ר רפי"ט ושהש"ר פ' ראשו במשחיר ומעריב בהן, השחיר והעריב בתורה. והשם עֶרֶב וכתב הרד"ק שרש ערב נקרא העת אחר ביאת שמש ערב מפני שהוא עת החשך ויתערבו הדברים שלא יכיר אדם ולא יפריד בין דבר לדבר ולפי שהערב יחלק הלילה מן היום נקראת הלילה ערב ע"כ והפכו בֹּקֶר וגם בהשאילה ב"ר פכ"א לכשיעשה בקרן של או"ה ערב וערבן של ישראל בקר וכו' ועוד נקרא ערב (כמו אור, אורתא) יום לפני השבת ויו"ט לפי שהתחלתו מביאת שמש של יום שקדמו Rüsttag עיי' ברכו' ב': פסחי' צ"ט: ק'. והלאה, ביצ' ז'. יומ' פ"ד: שביעי' פ"א מ"א תעני' ל'. וזולתו תואר ותואר הפעל ערבית ברכות ד': כ"ז: שבת ט': וש"נ תפלת ערבית. שבת קי"ח. ערבית.. שחרית, חגיג' י"ב: סוט' מ"ב. שחרית וערבית. ברכו' פ"א מ"א בגי' הירו' בְּעָרְבִין וכ"ה בבבלי בדפ"ש שנת גמר"א ובמשנה אשר עליה נוסף תלמוד ירו' בהוצאת הח' לו הגי' בערבים ושם (מ"ב) בשחרים! ובלי ספק צ"ל בערבין.. בשחרין. עדי ערב (תהלי' ק"ד, כ"ג תרג' כ"י עירובי שמשא[2]). ובל"ס עֲרוּבְתָא פי' ערב, ערבית והרבה בירו' ובמדרש בהוראת ערב שבת וערב יום טוב ירוש' מעש' שני פ"ד דנ"ד ע"ד בערובתא[3]) בפתי רמשא וכ"ה בירוש' שבת פי"ד די"ד ע"ד ושם רומשא. ירו' פסחי' פ"ד ד"ל ע"ד יומא דערובתא. ירו' תרומו' ספ"ח דמ"ו: בערובתא עם מטמעי שמשא וכצ"ל בב"ר פס"ג מטמעי יומא דערובתא ובנו"ג מטעמי עיי"ע טמע (ח"ה, מ"ד בהערה). ב"ר פי"א חמישתא ערובתא שבתא, ירוש' תעני' פ"ב דס"ו. כל ערובת ריש שתא.. כל ערובת שובא. ירו' נדרי' רפ"ח ד"מ ע"ד כל ערובת סוכות, רות רבה ס"פ קטן וגדול: בערובת פיסחא.. בערובת צומא רבא, ירושלמי תרומו' פ"ח דמ"ה סע"ג אזל בערובת צומא רבא. — ילק' מ"ב ר' רמ"ז עריבתא עיי"ע פר ד' ומ"ש] —

ערב (=עֲרֵיבָה, עֲרֵבָה נ"ל מל"ע غراب פי' ספינה והוא שם כלי בצורת ספינה Mulde, Trog) בכל כלי עץ פט"ו בכלי' (מ"א) ועריבת העבדנין, פי' „כלי עץ כמין ספינה והיא לעבודת הבורסי" ובלעז משטרא[4]), ובפ' כ'[5]) (שם מ"ב) עריבת הפיסונות[6]) פי' „יש לבנאים ספינה קטנה שקורין בלעז לינטרי[7]) ומביאים בה אבנים קטנים ליתן

---

[1]) וכ"ה בכ"י ש"ס ב' וא"פ ול"ד ובנו"ג אין בין הכהן השורף את הפרה לכה"ג ביוה"כ. [2]) בנו"ג רמשא. [8]) Freitag. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע מטרא וגי' הכ"י עדיפה והוא ל"ר ויוני' mactra, μάκτρα, Backtrog ורה"ג אשר ממנו הועתק פי' הנ"ל הוסיף עוד (בסד"ט 11) בטיית גפנה והוא בל"ע جفنة קערה גדולה. [5]) בדפ"ע בט"ס ב'. [6]) כ"ה בכ"י ו"ו ב' ה"ב ול"ד וב"ה לפנינו ובפי' רה"ג ובדפ"ע הפסיונות ועיי"ע פסן במו"ע ומ"ש. [7]) כ"ה בכ"י ו"ו א' וב' ול"ד והוא לפע"ד מל"ר Kahn, Mulde, linter ובכ"י ק"ט נינטרי בכ"י ה"ב נוטרי וצ"ל לוטרי ספינה קטנה ועוד עריבת הבצק ובדפ"ע טנטר ואותיות נו משתבשין לאות ט.

בין הנדבכין ושמן בלי הקודש פיסי [1]. פ״א עריבה שעושין בה הבנאים הטיט. ובפ׳ כ״ד (מ״ג) ובפ״ד בידים (מ״א) בו ביום נמנו וגמרו על עריבת הרגלים שהיא מב׳ לוגין ועד ט׳ קבין פי׳ כמין קערה לרחיצת הרגלים. *[אחי״ה וכ״ה בר״ש בשם עצמו וכן ענין פי׳ רה״ג בידים פי׳ כלי מעץ שמו גפנה בטיית ע״כ וכבר פי׳ כמו כן בכלי׳ פט״ו מ״א הנ״ל עיי׳ שם. ובכלי׳ פכ״ד מ״ג אשר לא הביא רבינו דבריה ורק רמז עליהן אי׳ שלש עריבות הן עריבה משני לוג ועד תשעה קבין. וכנ״ה בתוספת׳ מעש׳ ראשון ספ״א המקפה בעריבה. תוספת׳ שבת פי״ד (ט״ו) שיברי עריבה וכו׳. פסחי׳ פ״ג מ״ב בצק שבסידקי עריבה. ירו׳ פסחי׳ רפ״ג ד״ל. איזהו פעמים עריבה ושם ג״כ ערבה. ירו׳ שבת פי״ט די״ז. ערבה מלאה חמין; כלי׳ פ״ד מ״א או שנחלקה כמין ב׳ עריבים. פי׳ עריבה כמו ארבה (ארב ח״א, רס״ה) ובהוראה ראשונה ספינה קטנה מל״ע הנ״ל ובזה הענין ירו׳ שבת ספ״ד ד״ז. עריבת הירדן. והושאל לכלי שהוא בצורת ספינה עיי׳ בערוך הדוגמאות — ועה״ק שנ״ב פי׳ יפה כלי עץ כמין ספינה מולט״ר ב״א = Mulde] —

עָרָב (מל״מ ובדרז״ל גם בל״נ עֲרָבָה בל״ע غَرَب Bachweide. בל״ס עַרְבְּתָא) בר״ג דפ׳ לולב וערבה (סוכה מ״ד.) ערבה יסוד נביאים. פי׳ „הנביאים הורו אותם לעשות כך . . מנהג נביאים בלא הוראה ובלא תיקון . . שכחוה וחזרו הנביאים והורו להם ההלכה ויסדוה להם כלומ׳ יסדוה כי הלכה למשה מסיני הוא„. *[אחי״ה כל זה הועתק מפי׳ ר״ח בסוכ׳ הנ״ל ורבינו הביא רק תורף דבריו ע״ש. וכבר נשאלה ר׳ שרירא גאון מה הפרש בין יסוד נביאים למנהג נביאים והשיב כדאי׳ בשערי תשובה סי׳ ש״ז ע״ש. סוכ׳ מ״ד. ערבה דלית לה עיקר מן התורה. ושם (ול״ד.) ערבי נחל כתיב (ויק׳ כ״ג, מ׳) שתים אחת ללולב ואחת למקדש. שם: ערבה שבלולב. שם פ״ג מ״ב יום השביעי של ערבה. שם ל״ד. חלפתא ערבתא ועיי׳ שבת ל״ו. תוספת׳ סוכ׳ ספ״ב עיי״ע חלף ב׳. תלת ועיי״ע צפצף. עירו׳ כ״ט: עיי״ע סגייני. ביכורי׳ פ״ג מ״ח עיי״ע נצר א׳ קלף ב׳. ונקרא שביעי של חג הסוכו׳ ערבתא (das Weidenfest) ירו׳ סוכ׳ רפ״ד רנ״ד: יהבון דעתכון דלא תעבדון תקיעתא ולא ערבתא בשבתא ואין אדחקתון עבדון תקיעתה ולא תעבדון ערבתא. ושם (ערובתא) [צריך לומ׳ ערבתא] דיומא שביעיא. ועיי׳ לעיל ציון מסוכ׳ פ״ג מ״ב] —

* עָרֵב (מל״מ ענין עונג ונעימת נפש angenehm sein) בקל בל״מ (ירמי׳ ל״א, כ״ו; יחזק׳ ט״ז ל״ד) וכן בדרז״ל איכ״ר פ׳ טומאתה יערב לך ויבסם לך. במד״ר פי״ג יערב לכם. יבסם לכם דב״ר פ״ח יערב עליכם ועיי׳ ב״ר פס״ה. בהפעיל ספרי האזינו פ׳ ש״ו היו מערבים ומעדנים אותו והתואר תעני׳ ט״ז. קולו עָרֵב ובתרג׳ שה״ש ב׳, י״ד קליך עָרִיב בצלותא. ע״ז ל״ה. עֲרֵבִים עלי דברי דודיך וכו׳. ב״ר פ״ג דברים שהם ערבים להם.

* עירבוביא, עירבוביתא עיי״ע ערב א׳.

* עִרְבוֹנִין (מפעל עָרַב פי׳ דגים קטנים שמעורבין עם החלק והוא לדעת ה׳ לעוויזאהן Sprotte 260) ע״ז ל״ט רע״א עיי״ע חלק (ח״ג תט״ז.) וש״נ ג״י רבינו וגי׳ שלפנינו ועוד עיי׳ פירש״י לע״ז ל״ד: ד״ה חילק.

* עֲרָבוֹת (מל״מ פי׳ כמו עריפים dichte, finstere Wolken) ובדרז״ל הוא רקיע השביעי חגיג׳ י״ב: ערבות שבו צדק משפט וצדקה גנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכה ונשמתן של צדיקים ורוחות ונשמות שעתיד להיבראות וטל שעתיד הקב״ה להחיות בו מתים. שם אופנים ושרפים וחיות הקדש ומה״ש וכסא הכבוד מלך אל חי רם ונשא שוכן עליהם בערבות שנ׳ וכו׳ ועיי׳ תרג׳ תהלי׳ ס״ח, ה׳ וכבר הוכחתי במאמרי במ״ע דמ״ג חכ״א, 567 והלאה כי הדמיון משבעה הרקיעים בא לרז״ל מהפרסיים ולדעתם אליל העליון שוכן ברקיע השביעי ועל זה בא להתנגד הש״ס וכסא הכבוד וכו׳ שוכן עליהם בערבות כי השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו. — ועוד שם בקעה ברכו׳ נ״ד. הוה קאזיל בפקתא דערבות וכו׳. ושם: כי

[1]) ג״כ הועתק מפי׳ רה״ג שם 15 רק הלעז שייך לרבינו ורה״ג הביא עוד ל״ע וז״ל פיסונות פי׳ ב ק י ר בטיית יש לאלו הבנאין וכו׳ נ״ל שצ״ל נקיר = نقير פי׳ דבר חלול מעץ וכלי בנאים הוא והוא עריבה שמשתמשין בו הבנאים לגבילת חטים ובאמת نقير בל״ע פי׳ ג״כ עריבה Mulde ועוד ענינו כל דבר חלול כמו גומה וזה פי׳ בתוספתי כ״י עירו׳ פ״ט (ו׳) אחת עוקה ואחת גיסטרא ו א ח ת ע ר י ב ה.

מטא לערבות בריך ברוך שעשה לי נס בערבות וכו'.

☜ עַרְבְּלָא (בל"ס וכ"ה בל"ע غربال פי' כברה Sieb) תרג' כאשר יניע בכברה (עמוס ט', ט') כמא דמחזירין בערבלא עיי"ע ארבלא כי כן גרס בעל הערוך וענין קרוב לזה תרג' נבכים הם בארץ (שמות י"ד, ג') מערבלין אינון [בארעא]. *[אחי"ה והוא עפ"י מכילת' אין נבכים אלא מעורבבים וכן בתרג' אסת' ג', ט"ו נבוכה: מתערבלא בחדות עממין נוכראין ובקל בכיתא. וכן השם בתרג' שה"ש א', ט' רשיעיא וערבלאין ונוכראין די ביניהון ופי' כמו ועירברבין דביניהון בתרג' והאספסף (במד' י"א, ד') עיי"ע ערב א' כולם מהשם ערבלא מל"ס וערבי הנ"ל ופי' מעורב ומבולבל כמו בכברה אשר בו ינוע הנה והנה. ובע' ארבלא (ח"א רס"ח) הוכחתי כי בכ"י גרס רבינו ג"כ בעי"ן וע"ש אבל בב"מ כ"ו: ארבלא הוא כמו ערבלא] —

ערג (= עֲרוּגָה מל"מ תלמים ושורות שורות בזריעה Beet והושאל לריאה עיי' בפנים) בפ' אמר ר"ע (שבת פ"ד:) מניין לערוגה שהיא ששה על ששה פי' בע' בדד[1]. באלו טרפות בגמ' ניקבה הקיבה (חולי' נ':) לא אמרו אלא באותה ערוגה. פי' אומה דריאה. *[אחי"ה ורש"י פי' דופן הריאה ימיני או שמאלי ע"כ ורגמ"ה (בקובץ כ"י אנג' דף ש"ט:) פי' באותה ערוגה אם באומה נוקבין באומה ואם באונה ניקבה באונה ע"כ הרי ענין ערוגה בריאה ג"כ ענין שורה. וכנ"ה בשבת פ"ד: פ"ה. ושם: הרבה פעמים ערוגה ועיי' פי' הארוך כפי' ר"ח שם. ועוד עיי' ירוש' שבת פי"א די"ג. וכלאי' פ"ג מ"א והלאה. והקבוץ תוספת' כלאי' כ"י אירפ' רפ"ב ערוגות קטנות] —

☜ עַרְגֵּיל (מל"ס עַרְגֵּיל גולל wälzen) תרג' וגולל אבן (משלי כ"ו, כ"ז) ודמערגל כפא. *[אחי"ה וכ"ה בפשיטה הסורית ודמערגיל והוא בנין פרעל מן עגל ופי' גלל] —

* עָרוֹבָא עיי"ע פנחס.

1 עָרוֹד (מל"ע הרשומ' בע' בן נפיל א' תואר למין הלטאה Eidechsenart) היה שם[2] ערוד והיה מזיק (ברכו' ל"ג.). ס"א חברבר וכבר פירשנו במקומו. *[אחי"ה בע' חברבר (ח"ג, שמ"ב) וכס"א אי' בירו' הרשום בע' חברבר וע"ש היטב בהערה 4. ובהיפך תחת הערוד בחולי' קכ"ז. גרס רבינו בע' בן נפיל א' חברבר ועיי' מ"ש בח"ב, קי"ז הערה 3 וש"נ שמ"ר פט"ו שכצ"ל. ופי' ערוד בל"ע קל המירוץ והוא תואר להלטאה וכמו חברבר תואר אחר שלה] —

2 עָרוֹד (מל"מ וכן בל"ע عرد חמור מדבר Wald-esel) בפ"ח בכלאי' (מ"ז) הערוד מין חיה. בר"ג דפ"ק בר"ה (ג'.) ערד שדומה לערוד שבמדבר פי' כדכתיב (ירמי' ב', כ"ד) פרא למד מדבר. והוא חמור מדברי. פרא אדם (בראשית ט"ז, י"ב) תר"י (א') מדמי לערוד. בב"ר פר' כ"ד (ר"פ כ"ג)[3] עירד[4] (בראשית ד', י"ח) עורדן אני מן העולם, מחויאל מוחן מתושאל מתישן. *[אחי"ה רבינו מקטעו כי בנו"ג מוחן אני מן העולם . . מתישן אני מן העולם וכ"ה בב"ר פכ"ו אבל בפ' כ"ד הביא רק תחלת הדרוש ומקצרו ע"י וכו' וגזר המדרש עירד מפעל ערד פי' בל"ע عرد משליך והרחיק. והשם עָרוֹד ענינו חמור מדברי וכ"ה בל"ס עֲרָדָא ובתרג' ערודא וכ"ה בתרג' ירמי' הנ"ל כערודא דמדורה במדברא ואולי כצ"ל בערוך אחר ציון הפסוק הנ"ל ועוד עיי' תרג' לאיוב ל"ט, ה' והקבוץ לתהלי' ק"ד, י"א; ועוד בתרג' עֲרָד עיי' להושע ח', ט'; והקבוץ לירמי' י"ד, ו' עֲרָדִין ובדניאל ה', כ"א עֲרָדַיָּא ובדרז"ל הקבוץ עֲרוֹדוֹת ירו' שקלים רפ"ח מנחות ק"ג: ערודיאות עיי' פירש"י[5]. ע"ז ט"ז: טחני ריחים בערודי' וגי' רבינו עיי"ע ארד (ח"א רע"ג) — ועוד שם פרטי ספרי עקב פמ"א בבית ערוד והגי' הנכונה עיי' בע' בית ארים (ח"ב, ס"ב) ומ"ש] —

ערדבלין (במקום עִרְדַּבְלִין Wasserorgel וכרבלין[6]) (ב"ר פכ"ג) כבר פי' בע' הרדולין. *[אחי"ה בכ"י ק"ט הרדבלין אבל רבינו כיון לע' הרדולים ובדפ"ע בכאן חרדולין וט"ס הוא] —

---

[1]) כ"ה נכון בדפי' פיזו ווניצי' באסיל ואמי ולא כבכ"י ק"ט ודפ"ר ברד אבל בע' בדד ב' פי' ענין ערוגה מבלי שציין זה דשבת. [2]) ושם לי' ובכ"י ש"ס ב ו. [3]) וכ"ה בפ' כ"ו ועיי' ג"כ ספכ"ד. [4]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב, ובדפ"ע ערד. [5]) אבל בפי' רגמ"ה גרס עדיראות ופי' עדרים של בהמות ובתוספת' עדיות רפ"ג עדרות. [6]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע סרבלין ועיי"ע הרדולים ח"ג, ר"מ הערה 2.

ערדילין עיי"ע עדרילין כי כן גרס בעל הערוך. *[אחי"ה צ"ל עדילרין עיי"ע עדלר ומ"ש] —

* ערדילי (מל"ע غرد ובל"ס ערדא Trüffeln) ירו' פסחי' פ"י דל"ז ע"ד עיי"ע ארד (ח"א רע"ג) ומ"ש וש"נ רי"ף פסחי' בקצת דפ' ערדיאי לי.

ערדסיא (נ"ל שהוא ערדסקוס = דרמסקום Damascus) אסיא ואספמיא בפ' חזקת הבתים בגמ' דסמוך שנים מעידים (ב"ב נ"ו.). — (א"ב בנוסח' כתוב ערדסקים פי' שם מחוז). *[אחי"ה בנו"ג ערדיסקים ובכ"י ש"ס ה' ארסקים ובכ"י א"פ אדרסקא ובתוספ' בדפ' פיז' עידיסקים (ד"ס ב"ב שם) בתוספת' תרומ' רפ"ג ערדסקוס ועוד שנויים אחרים ציינתי בע' ארדקסס (ח"א רע"ה) אבל שם ובע' אסיא ב' (שם קע"ט) הוכחתי כי עיקר הגי' דרמסקום ע"ש] —

ערדסק (נ"ל שצ"ל פרדסק מל"י πυριστάτης, πυροστάτης מחתה או דוד של אש Feuerpfanne, Kessel) בביצ' בס"ג דפ' יו"ט (כ"כ:) מביאין ערדסקאות של ברזל פי' כלי של ברזל מנוקב. *[אחי"ה בתחלה הייתי סבור שצ"ל דסקאות (discus) כרש"י כ"י שהביא ד"ס אבל גם בכ"י ש"ס ערדסקיאות ובפי' ר"ח ערדיסקות ולא פי' בו מאומה אבל בכ"י תוספת' ביצ' פ"ב הגי' פרטסקאות[1]) וכן בירו' ביצ' פ"ב דס"א ע"ג פרדיסקים היו מעשנין וצ"ל פרדיסקים. ורש"י בביצ' פי' ערדסקיאות אנצינציירי"ש והם נבובים ומנוקבים ע"כ וכיון לל"צ Räucherfass, encensoir והמאירי פי' בחי' ביצ' ערדסקיאות כלי מחתות ע"כ ולי נראה שגי' הירושלמי וכ"י תוספ' עיקר ומל"י הנ"ל מחתה או דוד של אש, או אולי πυρίστακτος, feuersprühend והם כלי אש אשר עליהם מבערים וע' הזקנים העתיקו מחתה (שמות כ"ה, ל"ח) πυριατὸς] —

עוּרְדְּעָן (פי' בלא"ר כמו צפרדע בל"מ ובל"ס אוּרְדְעָא Frosch) תרג' ותעל הצפרדע (שמות ח', ב') וסליקו עורדעניא. *[אחי"ה וכ"ה בתרג' שם ז', כ"ז והלאה; לתהלי' ע"ח, מ"ה תמיד בקבוץ עוּרְדְּעָנַיָּא[2]) ואצל רז"ל גם היחיד ב"ר פ"י חד עורדען ויק"ר פכ"ב חדא אורדען. ועיי' ג"כ ע' אורדענא[3]) וש"נ ירו' שבת פי"ד די"ד ע"ד הדא אורדעאנה סכנה ובירו' ע"ז פ"ב ד"מ ע"ד אי' הדא עורדענא סכנה והוא חולי הלשון עיי"ע אורדענא] —

עֶרְוָה (מל"מ פי' גלוי וחשיפה Blösse מפעל עָרָה ועוד הושאל לחרפה ולדבר מגונה Scham, ועוד איסור משום קרבות Verbot wegen Unzucht Blutsverwandtschaft) בס"ג דפ' כיצד העדים (מכו' ה':) איש אשר יקח את אחותו בת אביו וגו' (ויקי' כ', י"ז) בת אביו ובת אמו[4]) מניין ת"ל ערות אחותו גלה (ויקי' שם) ללמד שאין עונשין מן הדין. *[אחי"ה וכזה הענין של איסור קרבות עיי' יבמו' ג': מה אחות אשה מיוחדת שהיא ערוה אף כל שהיא ערוה, שם ח'. צרה וערוה עיי' שם כל הסוגיא, ושם י"ג. והלאה צרת ערוה, כ"א. פגע בערוה. והקבוץ עֲרָיוֹת יבמו' ג': ד'. והלאה. גלוי עריות עיי"ע גל (ח"ב ר"פ סע"ב וש"נ) והוא זנות והרבה בש"ס ביחיד ערוה וקבוץ עריות עיי' ברכו' כ"ד. שבת ס"ד: עירו' כ"א: ק': פסחי' ק"ג: יומ' ע"ה. חגי' י'. י"א: יבמו' ס"ג: כתובו' י"ג: עיי"ע אפטרפוס, גיטי' מ"ו. ס"ד. צ', קידו' פ"ב. סנה' ל"ח. מ"ט. נ"ו. נ"ז. ס"ג: ק"ז. אבות פ"ג מי"ג והושאל לכל שהוא גלוי וחשוף שהש"ר פ' כי טובים: מה מים מכסים ערותו של ים.. כך התורה מכסה ערותן של ישראל — ב"ר פמ"ה נ"א ס' ערותן צ"ל עדותן עיי"ע עד ג'. ובתרג' א"י במקום ערוה: עִירְיָא, עִירְיִתָא, עִרִיתָא עיי' תרג' לבראשי' ט', כ"ב. כ"ג; לויק' י"ח, ו'. ז'; כ', י"א. והושאל לערות הארץ תר"י א' בראשי' מ"ב ט', י"ב עריית מטיית ארעא והוא הקבוץ וכן בדרז"ל ירו' מגיל' פ"ד דע"ה ע"ג בעַרְיָיתָא דאבוי ובערייתא דאימיה והיחיד בכורו' ל"ט: עיי"ע זבן א'] —

* עוּרְזִילָא (מל"ע غزال בל"ס עוזילא כמו אורזילא Gazelle) שהש"ר פ' עד שיפוח עורזיליהון דאיילתא ועיי"ע אורזלא ח"א, רע"ז.

עַרְטֵל (בל"ס entblössen, nackt machen והתואר ערטילאי, ערטילאה מל"ס עַרְטֵלָי, עַרְטֵלָיָא עירם ועריה nackt) תרג' כי עירם

---

[1]) ובנו"ג ערדקסקאות. [2]) ובדפי סיביונטי בלי דגש ביו"ד. [3]) ושם הביא ר"ב גם היחיד מתרגום ולפנינו הרבים כאמור. [4]) וכ"ה הסדר בכ"י ש"ס ובנו"ג בת אמו ובת אביו.

אתה (בראשית ג׳, י״א) ארי ערטילאי את. *[אחי״ה וכ״ה שם י׳; לעמוס ב׳, ט״ז; לקהל׳ ה׳, ט״ו ולנקבה ערטילתא תרג׳ אסת׳ א׳ א׳. י״א והקבוץ זכר ערטילאין תרג׳ לבראשי׳ ג׳, ז׳; לאיוב כ״ב, ו׳; כ״ד, ז׳, י׳; לנקבה ערטילָאָן תרג׳ אסת׳ שם. וכ״ה בכתובו׳ ס״ה: שליח ערטילאי כ״ה ברש״י וכנו״ג ערטלאי ובסוט׳ ח׳: ערטל׳ וברש״י ערטיל. ב״מ מ״ו: גברא ערטילאי, ירו׳ כתובו׳ פ״ו ד״ל ע״ד מיקם ערטיליי ולנקבה ירוש׳ פיאה פ״ח דכ״א: ועַרְטִילָא הוות. והשם המופשט תרג׳ לדברי׳ כ״ח מ״ח ובערטיליותא וכ״ה בל״ס. והפעל תרג׳ דה״י א׳ י׳, ח׳ לעַרְטָלָא; פיעל ב״ר פ״ו קהל״ר פ׳ וזרח מערטלו עיי״ע נשתק, נתפעל ב״ר פי״ט נתערטלו הימנה. אתפעל תר״י א׳ לבראשי׳ ג׳, ז׳ דאתערטלו מן לבוש. תרג׳ וערה (ישעי׳ ל״ב, י״א) ואתערטילו. והערל (חבקוק ב׳, ט״ז) ותתערטל א״כ הבינו כמו והערה] —

☞ ערטל (= ערטוליני) תרג׳ רכבי הרכש האחשתרנים (אסת׳ ח׳, י׳. י״ד) דרכיבו על רכסא ערטליני. *[אחי״ה עיי״ע ארטבלאי ומ״ש בח״א, ר״פ] —

* עִירוּי, עֲרָיָה, עַרְיָין עיי׳ ערוך ער. עריא, עריתא עיי״ע ערוה.

עָרַךְ (מל״מ ענינו השואה ודמיון אל דבר אחר באיכות ובמעלה ועוד שומא בדמים ab-schätzen, taxiren; עֵרֶךְ Werth, Schätzung, Aequivalent) בריש ערכין (ב׳.) ובריש חולי׳ (ב׳.) הכל מעריכין ונערכין, פי׳ כל ישראל יעריכו עצמן ואומרים ערכי עלי הוא שאמר הכתוב (ויק׳ כ״ז, ג׳ והלאה) והיה ערכך, ונערכין אומ׳ ערך פלוני עלי נודרין דמי עלי נידרין דמי פלוני עלי ערך קצוב בתורה נדר שמין אותו כעבד[1]) וכיוצא בו כופר בדמים האמור בנזיקין (ועיי׳ ב״ק מ׳. והלאה) וכופר היינו ערכין האמורה בתורה שמין אותו כעבד[2]). ערכאות[3]) של גוים (גיטי׳ י״א רע״א) כבר פי׳ בע׳ הרמיז (ג׳). בפ׳ מי שהוציאו בגמ׳ מי שישן (עירו׳ מ״ז.) ובפ׳ השולח גט בגמ׳ המוכר עבדו (גיטי׳ מ״ד.) וכותב ומעלה בערכין[4]) מפני שהוא כמציל מידן. בפ״ק באבות (מ״ח) אל תעש עצמך כעורכי[5]) הדיינין. פי׳ ליתומים ולבני אדם שאינן יודעין לטעון משימין לו אפיטרופוס שיטען בשבילו והדיין עצמו להיות הוא טוען ולסדר טענות מצד אחד אינו ראוי. בפ׳ נערה שנתפתתה בגמ׳ דסמך לא כתב לה (כתובו׳ נ״ב:) א״ר יוחנן עשינו עצמינו כעורכי הדיינין. ירושלמי (כתובו׳ ספ״ד דכ״ט.) חדא איתתא אתת לגבי ר׳ יוחנן אמר לה קצץ הוא אסייך[6]) אמרה ליה לא הכן אמר ר׳ יהושע בן לוי אל תעש עצמך כעורכי[7]) הדיינין שלא לגלות ליחיד דינו ידע בה שהיא כשרה. ובפ׳ הכותב לאשתו בגמ׳ הניח פירות (כתובו׳ פ״ו.) אמר רב נחמן עשינו עצמינו כעורכי הדיינין. בר״ג דפ׳ דיני ממונות בשלשה זה [בורר] (סנהדי׳ כ״ג.) כדאמר רבי יוחנן בערכאות שבסוריה פי׳ שאינן מומחין[8]). (א״ב פי׳ בל׳ יוני מקום ועד השופטים ושם נפקדים כתבי העיר עיי״ע ארכי) בר״ג דפ׳ ד׳ נדרים[9]) (נדרים כ״ב:) מפני שארכה של א״י היא פי׳ ערך חלקו של כל שבט ושבט כתוב בו ולא סגיא בלאו הכי ולפי (שכעסו) [צ״ל שבעטו][10]) וחטאו נוסף עליהן רוב חכמה —. רקיקי מצות (ויק׳ ז׳, י״ב) תר״י עריכין פטירין. רקיק אחד (שם ח׳, כ״ו, שמות כ״ט כ״ג) תר״י עריך חד. *[אחי״ה דע כי בדפ״ע הראשונים עד דפ׳ אמש׳ חלקו זה הערך לב׳ ערכים ובדפא״מ חלקו ר״ב לשלשה אבל בכ״י הכל ערך אחד וזה נכון לפי שטת רבינו שחשב כי ערכאות או ערכין ג״כ מפעל ערך הוא ובזה תתכן דעת ר״ב שהוא ל״י ἀρχεῖον Obrigkeitsgebäude, Rathhaus פי׳ מקום שיושבין למשפט וגם בית דין שלהם וערכאות (גיטי׳ ט׳ רע״ב י׳. י״א. ע״ז י״ג. סנה׳ כ״ג. ירו׳ סנה׳ רפ״ג דכ״א רע״א עירו׳ מ״ז. וגיטי׳ מ״ד. ועיי׳ ילק׳ תהלי׳ ר׳ תתפ״ח ותנחומ׳ הישן ריש שופטים) או ערכין כגי׳ רבינו בשני המקומו׳ האחרונים הוא הקבוץ מהיחיד עַרְכָאָה תרג׳ דה״י א׳ ב׳ י״ז ובסמיכות בקבוץ עַרְכֵי קידושי׳ פ״ד מ״ה ורבינו בע׳ ארך ובמד״ר פ״ט הגי׳ באל״ף. ורע״ב פי׳ בקידושי׳ שם ערכי: סנהדראות שהיו עורכין

---

[1]) נגרר אחר פי׳ רגמ״ה בערכין (קובץ כ״י אנג׳ דף קכ״ג:) ע״ש. [2]) כ״ה רק בכ״י ק״ט ובדפ״ע נשמט מן שמין אותו כעבד עד שמין אותו כעבד. [3]) בכ״י ק״ט המשך הערך ובדפ״ע כאן מתחיל ע׳ בפני עצמו. [4]) בנו״ג בערכאות שלהן בערכאות של גוים. [5]) בדפ״ר כערכי וכן בסמוך. [6]) בנו״ג בט״ס אביד וצ״ל אסיך וכדמוכח מירו׳ ב״ב פ״ט די״ז. קציץ הוא אהין אסייך. [7]) בירו׳ בשני מקומות כערכי ועיי׳ בפי׳ רשב״ץ במגן אבות. [8]) ועיי׳ במגן אבות לרשב״ץ שפי׳ כשטת רבינו. [9]) בדפ״ע בט״ס דנדרים. [10]) וכ״ה בפי׳ המיוחס לרש״י בנדרים אשר שם הועתק כל הפי׳.

ומסדרין וכו' וא"כ הבין ג"כ כערוך מפעל ערך. ובתוספת' כ"י אירפ' למ"ק רפ"ב (א') הגי' וכותב ומעלה בערכיים ובנו"ג בערכאין ובתוספ' כ"י ב"ב רפ"ח בערכאין . . הערכיין ובתוספ' כ"י ב"מ ספ"ו בערכאים וכ"ה בתוספת' כ"י ע"ז רפ"א ובנו"ג בעורכים. בערכין, תוספ' כ"י ריש גיטי' בערכאות. אבל עורכי (לא כבירו' הנ"ל ובדפ"ר כערכי) הדיינין פירושו מל' עריכה וסדר ותיקון והזהיר אל הדיין שלא יעשה עצמו כמי שערך וסדר טענות בעלי הדין לדיינים. וכן מענין סדר בירו' יומ' ספ"ב ד"מ. כהן אחד עורך שני איברים, ובהשאיל' נדרי' כ': ערכתי לו שלחן והפכו פי' ששמש עמה שלא כדרכ' וענין השואה ושומא בדמים כל"מ בהפעיל ובדרז"ל גם בנפעל עיי' לעיל ציון מערכי' פ"א מ"א וחולי' הנ"ל, ערכי' ה': נערך אבל לא מעריך. והשם עֵרֶךְ פי' סדר בקבוץ עֶרְכֵּי המלחמה סוט' מ"ב: ירו' סוט' רפ"ח דכ"ב: שהש"ר פ' יפה את. בענין שומא נדרי' כ"ב: עיי' לעיל ערכי' ד'. ז': ח'. והלאה והקבוץ עֲרָכִים תנחומ' בחקתי סי' ו'. עֲרָכִין עירכ' ד'. והלאה ועל שם זה נקראה המסכתא עֲרָכִין. והשם המופשט עֲרִיכָה ירו' יומ' ספ"ב ד"מ. עריכה שנא' להלן . . עריכה שנא' כאן (ויק' א', ז'. י"ב). ערוך[1] (לישעי' ל', ל"ג) דרש בתנחומ' בחקתי ססי' ו': אתם מעריכים לפני את נפשותיכם אני מציל אתכם מעריכת גיהנם. ועוד השם המופשט ב"ר פמ"ט וילק' וירא ר' פ"ג חין ערכו (איוב מ"א, ד') חן ניתן בעריכות שפתים (שפתיו) — ועוד ענין עָרַךְ כמו אֲרַךְ ובלא"ר אֲרִיךְ = עֲרַךְ פי' תיקון תרג' ישעי' מ"א כ"ט עריך ית טינא ובפרט לגלילת העיסה (den Teig zurechtmachen, rollen) ע"ז פ"ד מ"ט ירו' שביעי' ספ"ה דל"ו. ירו' גיטין ספ"ה דמ"ז ע"ג לא לשין ולא (ואין) עורכין עמו. פסחי' מ"ח: אחת לשה ואחת עורכת וכו', נגעי' פ"ב מ"ד כעורכת וכמניקה את בנה עיי"ע עדר א' וע' מסק א'. ירו' שבת פ"ז ד"י: הלש והמקטף והעורך. ירו' שבועו' פ"ו דל"ז סע"א ורע"ב בחדא איתא דאזלת מיערוך גב חבירתה . . תרין דינרייא עריכין וכו' עיי"ע עגל. והשם עָרִיךְ (והוא בינוני פעול בהוראת השם) פי' גלול ומתוקן ותואר לרקיק עיי' תרג' ויק' שמות הנ"ל ובתרג' במדב' ו', י"ט וערוך צ"ל ועריך והקבוץ ועריכי תר"י ב' ויק' ב', ד'[2]) ובתר"י שמות כ"ט, ב' ולבמד' ו', ט"ו (עירובין) [צ"ל עריכין]. והשם המופשט פ"ז ד"י: חייב על לישתה ועריכתה, ירו' סנהד' פ"י דכ"ט. לישתו ועריכתו] —

עָרֵל (מל"מ מי שלא נחתך העור מהגיד שלו Unbeschnittener והושאל לכובד הפה והלב כאלו קרום עליו) בס"ג דפ' כה"ג בסנהדרין (כ"ב סע"ב) ובפ' כל הזבחי' שקיבל בגמ' ערל (כ"ב:) ת"ר בן נכר (יחזק' מ"ד, ט') יכול בן נכר ממש ת"ל ערל לב (שם) א"כ מה ת"ל בן נכר בן[3]) שנתנכרו מעשיו לשמים[4]) פי' היינו משומד[5]) אין לי אלא ערל לב ערל בשר מניין ת"ל ערל בשר (יחז' שם) פי' היינו ישראל שמתו אחיו מחמת מילה[6]) וצריכא דאי כתב רחמנא בן נכר[7]) משום דאין לבו לשמים אבל ערל בשר משום דלבו לשמים אימא לא ואי כתב רחמנא ערל בשר משום דמאים אבל בן נכר דלא מאים אימא לא צריכא. ערל לב וערל בשר (יחז' שם) תרג' רשיעי לבא וערלי בישרא[8]) בר"ג דחולי' (ה'.) ערל שמתו אחיו מחמת מילה ישראל מעליא הוא. פי' שלא נצטוו ישראל לקיים המצות במקום שיש מיתה שנא' (ויק' י"ח, ה') אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם אלא פשיטא שכיפר במילה ולא ביקש למול או משך לעצמו ערלה כמו שפירשנו בע' משך. בפסחי' בס"ג דפ' האשה (צ"ב.) ערל הזאה ואוזמל[9]) וכו'. פי' ערל „גוי שמל בערב פסח ראוי הוא

---

[4]) ואצל חכמי ספרד ואיטליא הונח הדבור: ערוך (בינוני פעול בהוראת השם) למחברת אשר בה ערוכה בכל ושמרה מה שנוגע סדר המלין עפ"י א"ב (והוא כל"מ ולא ערך אלי מלין איוב ל"ב, י"ד). ור' אברהם זכות כנהו לחבור של ר' צמח גאון: ערוך (עיי' מבוא ח"א XIX והלאה) וגם רבינו בעצמו כתב כן בע' קטן ג' כפי דפ"ר עיי' שם XXI ורבינו קורא ספרו ערוך וכן היה מכנה ר' שלמה פרחון ספרו מחברת הערוך (עיי' בהוצאות ן' כוכב טוב XIX) ובע' פרח (כ"ד ע"ר) כנה כן גם ערך מילין לישמעאלים וז"ל עד שעמד חיוג ז"ל ומצא ערוך שעשאו חכמי לשון ישמעאל ללשונם וקרא אותו ולמד דרכיו ועשה כן ללשון הקודש וכו'. ובעל מאור עינים פמ"ה קרא כן גם Lexicon latinum ערוך עיי' מבוא XL וסוף המבוא מ"ש על זה ה' רש"ב. [2]) ובקצת דפוסי' בט"ס ועדיכי. [3]) וכ"ה בכ"י ש"ס ר' בזבחים ולפנינו לי'. [4]) וכ"ה ביבמו' ע"א. ובזבחי' בנו"ג לאביו שבשמים. [5]) וכ"ה בפי' רש"י בדפ' קודם באזיל בסנה' הנ"ל ומדפ' באזיל נשמט מן הצענזור. [6]) וכ"ה בפירש"י בסנה'. [7]) וכ"ה בכ"י ש"ס וביבמו' ע"א רע"א ובנו"ג בזבחי' ערל. [8]) בנו"ג בסרא. [9]) בנו"ג והאיזמל ועיי"ע.

שיטבול ויאכל הפסח לערב"[1]. בפ' אלו עוברין בגמ' כיצד מפרישין (פסחים מ"ח רע"א) מכאן לערלה שבטלה במאתים. פי' „אפי' ערלה שחמורה מן הכל אם[2]) עלתה מתוך החולין שנתערבה ונשתיירו שם מאתים מדות של חולין באותה מדה מותרין הן לו מכאן לערלה שבטלה במאתים"[3]). *[אחי"ה ערל תואר הכולל לישראל ולגוי לפי פי' רז"ל בזבחי' הנ"ל וכפי הנראה כן גרס רבינו גם בסנה' הנ"ל, וכן מפורש במכילתא בא פרש' ט"ו בן נכר אחד ישראל ערל לב ואחד גוי במשמע. תרג' וכל ערל (שמות י"ב, מ"ח) וכל עַרְלָא[4]) ובמכילת' לזה הפסוק ישראל בלתי נמול. הגר אשר בקרבך (דברים כ"ח, מ"ג) תרג' תותב ערל דבינך. כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב (ירמי' ט', כ"ה) תרג' כל עממיא ערלין בבשרהון וכל בית ישראל ערלין בלבהון. ותר"י א' לבראש' י"ז, י"ד העתיק וערל: וערלאה והקבוץ תרג' אסת' א', ה' ערלאין וכן בל"ס עורלא. ובתרג' עורלא הוא השם פי' ערלה תרג' דפ' סיביוניט' לבראש' ל"ד, י"ז. ובתר"י עורלתא וכ"ה בל"ס עוּרְלוּתָא. ובסמיכות עורלת ברה (תרגי שמות ד', כ"ה) וזולתו וכן בע"ז י': נפל (קטיעא בר שלום) על רישא דעורלתיה קטעה. והשם עָרְלָה פסחי' צ"ב. הפורש מן הערלה וכו' ירו' יבמו' פ"ח ד"ח ע"ד משך לו אחר ערלה ועיי"ע משך והקבוץ ויק"ר פכ"ה ארבע עֲרָלוֹת הן נאמר ערלה באוזן (ירמי' ו', י') . . ערלה בפה (שמות ו', י"ב. ל') . . ערלה בלב (ירמי, ט', כ"ה) . . ערלת הגוף. והשם ערלה בפירות כל"מ הרבה בש"ס ועל שמו נקראת מסכת ערלה. וערלתם ערלתו (ויקי י"ט, כ"ג) פירש"י ואטמתם אטימתו יהא אטום ונסתם מליהנות ממנו ע"כ ולפי זה יש לפרש גם הפעל ירו' מעשרו' ספ"ד דנ"א ע"ג דבר שעוֹרֵל את פריו פי' שאוטם וסותם ובברכות ל"ו: אי' שומר לפרי. והשם המופשט עֲרֵלוּת חולי' ה'. יבמו' ע': ע"א.] —

עָרַם (בהפעיל כל"מ ענינו התחכם בתחבולות (klug handeln, listig zu Werke gehen בפ' במה אשה בגמ' פורפת (שבת ס"ה:) תבעי למ"ד מערימין בדליקה פי' רבינו חננאל בפ' כל כתבי בגמ' ולובש כל מה שיכול ללבוש (שם ק"כ.) „ואפי' יותר מי"ח כלים וכן הלכה וקמ"ל דמותר להערים. ירו' (שבת פט"ז דט"ו רע"ג) תני אין מערימין ר' יוסי ב"ר בון[5]) אמר מערימין ועל זו אמרינן בגמ' (שבת ס"ה:) דפורפת תבעי למאן דאמר מערימין תבעי למאן דאמר אין מערימין". *[אחי"ה הועתק מפי' ר"ח בשבת ק"כ: בש"ס ווילנ'. וכן מוכח מפ' רבינו נסים בשבת ס"ה: ע"ש ובירו' שבת שם: מאן דמר מצילין אח"כ מזמן כמאן דמר מערימין ומאן דמר מזמן ואח"כ מציל כמאן דמר אין מערימין. ירו' שם פ"ב ד"ה סע"ב ורע"ג בכלים קטנים מערים עליהן ומטבילין, ירו' ביצ' ספ"ג דס"ב. מותר להערים . . אסור להערים, ירו' ב"ק רפ"ט ד"ו ע"ד אלא שמערימין עליו ליכנס לשם וכו'. להרגו בערמה (שמות כ"א, י"ד) דרש בירו' סנהד' רפ"ה דכ"ב סע"ג ורע"ד שיערימוהו באיזה מיתה מת (ועיי' בבלי סנהד' פ':). ב"ר פ' ל"ט. ומה אתה מערים על השבועה וכ"ה בפסיקת' דר"כ צד קל"ט. בגי' כ"י א"פ ופ' וכרמולי ובנו"ג מעביר על השבועה. אתפעל סנה' כ"ה. דילמא איערומי קא מערים, כתובו' פ"ז: דילמא איערומי קא מערמת. והתואר סנה' ע"ו סע"א ורע"ב סוט' כ'. רשע ערום. ברכו' י"ז. לעולם יהא אדם ערום ביראה. הולי' ה': בני אדם שהן ערומין בדעת וכו'. ובל"ס עֲרִימָא וכ"ה בתרג' משלי י"ב, כ"ג; י"ז ט"ז ועוד ערים תרג' בראשי' ג', א'; לש"א, כ"ג והקבוץ למשלי י"ר, י"ח כלילהון (דערומאי) [צ"ל דעֲרִימָאֵי], והשם בל"ס עֲרִימוּתָא וכ"ה בתרג' משלי א' ד'; ח', ה'. ועוד עַרְמוּתָא תרג' מ"א ב', ה'. ב"ר פפ"ו גבר ערים ומה הוות ערימותיה וכו' וכן ערמומית סוט' כ"א: נכנסה עמה ערמומית, נדה מ"ה: נכנסה בו ערמומית תחלה, ועוד עֲרָמִית רבית תוספת' ב"מ רפ"ד ובכ"י אירפ' הערמת רבית] —

עָרוֹם (מל"מ עָרֹם וְעֵירֹם תואר למשולל לבוש (nackt בפ"א בדמאי (מ"ד) ומפרישין אותו ערום בין השמשות (פירוש)[6]) [צ"ל בירוש'] מפרישין אותו ערום שאינו טעון ברכה שאם היו טעון ברכה לא היו מפרישין שאסור להזכיר

---

1) הועתק מפי' ר"ח. 2) כ"ה נכון מאוד ולא כבנדפס בפי' ר"ח הכלאים והמו"ל ה' שטערן נבוך בזה (עיי' הערות צד קפ"ו) ובש"ס נדפס ג"כ בטעות והגיה ללא נכון כי לא חשו לעיין בערוך. 3) הועתק מפי' ר"ח ועל פי הערוך יש לתקן בדברי ר"ח המגומגמים בדפוס וכל הפי' הזה אי' רק בדפ' וויניצ' ובכ"י ובשדפ"ע נשמט בטעות מן מכאן לערלה שבטלה במאתים עד מכאן לערלה וכו'. 4) כ"ה בדפ' סיביוניטא ובקצת כ"י ודפי' ערלא. 5) בנו"ג בי ר' בון ובפי' ר"ח בר אבין. 6) ודוגמת טעות זו עיי"ע אפטרופוס הדפה ותיק כיון א' ועיי"ע חלק א'.

את השם כשהוא ערום[1]) בין השמשות הדא היא דתנן[2]) (שבת ל״ד. במשנ׳) ספק חשכה ספק אינו השכה וכו׳ עד אבל מעשרין את הדמאי תנא חלפתא בן שאול אומר מחללין דמאי במרחץ שאינו טעון ברכה הא ודאי טעון ברכה רבי מנא בעי קמי[3]) רבי יודן כיצד הוא מברך א״ל אם היו פירות על פדיון מעשר שני אם היו מעות על חילול מעשר שני. *[אחי״ה עכ״ל הירוש׳. ובהשאילה שבת י״ד סע״א וש״נ האוחז ס״ת ערום נקבר ערום וכו׳ עד ערום בלא מצות. ולנקבה סנהד׳ ע״ה. ימות ולא תעמוד לפניו ערומה. סנה׳ צ׳ סע״ב וש״נ מה חטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושין וכו׳ ושם כשהן עומדין עומדין ערומין ועיי׳ מה שכתבתי על זה במ״ע דמ״ג חכ״א 579 והלאה] —

* עֲרֵימָה (מל״מ עֲרֵמָה שם לדבר הצבור Haufen) תוספת׳ תרומו׳ ספ״ג לא (תורמין) מן הכרי על הערימה[4]). שמ״ר פל״א כשם שהערימה הזאת עומדת והכהן יורד לתוכה וכו׳ כך עשה הקב״ה את העולם ערימה וכו׳. נערמו (שמו׳ ט״ו, ח׳) נדרש במכילת׳ בשלח מס׳ שירה פ״ו עשאם כמין עֲרֵימוֹת וכן בתר״י א׳ אתעבידו מיא עוּרְמָן עוּרְמָן והוא הקבוץ מל״ס עִרְמָא וכן לנקבה עַרְמְתָא וכ״ה בתרג׳ רות ג׳, ז׳ בסטר ערימתא, לירמי׳ נ׳, כ״ו עֲרֵימַת עיבורא.

עַרְמוֹן (מל״מ Platane) ערמונים דולבי (ר״ה כ״ג. וש״נ) עיי׳ בערך דלב[5]).

עַרְמוֹן (= עַרְמוֹנָא כמו חוּרְמָנָא Otter, Basilisk) שפיפון עלי ארח (בראשית מ״ט, י״ז) תר״י (א׳) ערמונא דכמין בפרשה. תרג׳ בבלי[6]) כחיוי חורמן ישרי על אורחא. נחש עלי דרך שפיפן עלי ארח שוין הן. — (א״ב בנוסחאות כתוב חורמנא דכמין עיי״ע חרמן). *[אחי״ה ר״ב כיון לתר״י ב׳ אבל בתר״י א׳ חורמנא דרביע על פרשת אורחא וערמונא כמו חורמנא] —

ערן (= עִירָנִיּוֹת תואר נקבה בקבוץ מן עיר Dörflerinnen, Kleinstädterinnen) בפ׳ המביא כדי יין בגמ׳ אין פוחתין[7]) (ביצ׳ ל״ב.) מאי חירניות אמר רב יהודה[8]) עירניות[9]) מאי עירניות אמר אביי צעי חקלייתא. בפ׳ המוציא יין בגמ׳ כחול (שבת פ׳.) כי תניא ההיא[10]) בעירניות. פי׳ „בנות כפר שאין רגילות לצאת לשוק שאין שם שוק לצאת אליו״[11]) וי״א בנות כפר שאינן צנועות[12]). בב״ר פנ״א (ג׳) למדינה שהיו לה ב׳ פטרונין אחד בן מדינה ואחד עירני. *[אחי״ה בגו״נ עירוני ועיי״ע ער ח׳ וש״נ גם ג׳׳ עירני והקבוץ נקבה עִירָנִיּוֹת — ובענין עירנית בעירו׳ נ״ג: עיי״ע ער ד׳ ועוד עיי״ע עלץ. עִירְנִיתָא בירו׳ שבת רפ״ב עיי״ע ער י׳] —

* עירניה (?) ירוש׳ ב״ב רפ״ט דט״ז סע״ד אפילו עירניה ובבבלי ב״ב קמ״ד רע״א הגי׳ הנכונה עיי״ע אדן.

* עֲרוֹנִים (= ארונים Lorbeerbäume) עיי״ע ער ז׳, ומ״ש.

עֶרֶם (מל״מ עֶרֶשׂ ובל׳ קלילה עֲרִיסָה פי׳ ערש שיש לה כיפה בל״ע عرش überwölbtes Bett ובפרט אותה של קטנים Wiege, Kinderbett) בפ׳ י״ו[13]) בכלי׳ (מ״א) המיטה והעריסה משישופם בעור הדג[14]) מלשון (דברי׳ ג׳, י״א) הנה ערשו ערש ברזל. *[אחי״ה וכ״ה בפי׳ רה״ג לביאור מעריסתן נדה פ״ד מ״א (בסדט„ 32) ושם עוד פי׳ מהר בטיית ע״כ וצ״ל מהד مهد Bett וכצ״ל בפי״מ להרמב״ם לכלי׳ שם וז״ל ומטה הוא אלסורר ועריסה אלמהר וצ״ל אלסריר אלמהד = السرير المهد. ערש (דברים הנ״ל) נדרש בב״ר פנ״ג לא

---

[1]) הוא מפי׳ רבינו ולי׳ בירו׳ ועיי׳ ג״כ פי׳ הר״ח והרמב״ם לדמאי שם. [2]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובנו״ג בירו׳ דתנינן אבל בדפ״ע בט״ס דתניא וצ״ל דתנן שהיא משנה. [3]) בירו׳ קומי וזה עיקר. [4]) כ״ה בכ״י אירפ׳ ובנו״ג הערמה. [5]) ח״ג, ס״ז וש״נ ועוד עיי״ע ער ז׳. [6]) והוא תרג׳ אונקלס ע״ע אבוב ועי׳ חלזון א׳ חרמון. [7]) כ״ה בדפו״ו ובכ״י. [8]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט וכ״ה בש״ס וכן העתיק ר״ח בעירו׳ נ״ג: וכ״ה בע׳ עלץ ע״ש ובדפ״ע בכאן רב יצחק ובדפ״ר יצחי וצ״ל יהודה. [9]) וכ״ה חירניות . . עירניות בכ״י ש״ס ועיי״ע עלץ וכ״ה בשבת פ׳. ובכ״י ק״ט ערניות בלי יו״ד וכדאי׳ בביצ׳ הנ״ל אבל בע׳ עלץ גם בכ׳׳ ק״ט ביו״ד וכ״ה עיקר. [10]) כ״ה נכון בכ״י ה״ב ובדפ״ע הכי. [11]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ות״ב וכן מוכח מפי׳ ר״ח בשבת בש״ס ווילנ׳ פ׳: ד״ה כחול ושם צ״ל כבערוך והמו״ל שכח מלעיין בערוך ובדפ״ע אי׳ שאין שוק לצאת בו. [12]) וכן פי׳ ר״ח בעירו׳ נ״ג: עירניות בנות הכפרים והביא ראיה מביצה הנ״ל וכדפירש הש״ס צעי׳ חקלייתא והמאירי בחי׳ ביצה פי׳ אלפסין גדולות שמערין בהן מן הקדרה וכו׳ ונראה שגרס כלפנינו בש״ס בלי יו״ד ערניות מפעל ערה וטל׳ עירוי. [13]) כ״ה נכון בכ״י ערוך ובדפ״ע י״ז. [14]) כ״ה בכ״י ערוך ובעי׳ שף בי ושם לנכון פי׳ י״ו׳

נדנדת עריסה תחלה אלא וכו'. תוספת' פי"ג (י"ד) מלבין של מטה ושל עריסה וכו' (ועיי' שבת מ"ז סע"א), תוספתי ביצה פ"ג המיטה והכסא וכו' ועריסה שנתפרקה, תוספת' כלי' ב"ב ספ"ז המיטה וכו' ועריסה של זכוכית וכן ענין ערסא בלא"ר סנהד' כ'. ערסא דגדא, ערסא דצלא עיי"ע גד א', נדרי' כ"ו. ושם עיי"ע דרגש. איכ"ר פ' רבתי ערסא פחיתא. והקבוץ שם ארבע עַרְסָאתָא ירו' ברכו' פ"ג ד"ו. ערסתא קיסרייתא וכ"ה בירו' מ"ק פ"ג דפ"ג רע"א ובירו' נדרי' ספ"ז ד"מ ע"ג אי' ערסייתא. ובירו' שבת פ"ז ד"י ע"ג ערסיין, ויק"ר פ"ה ערסין. ועוד פי' ערסא מטה שנושאין בה המת ירוש' כלאי' פ"ט דל"ב סע"ג ירוש' כתובו' פי"ב דל"ה. יהבו ערסי וכו' עיי"ע אסיא א'. ב"ב כ"ב. ערסיה דר' אדא בר אהבה, ירו' ברכו' פ"ג ד"ו: ערסיה דר' שמעון[1]) בן יוצדק, ושם: ערסיה דר' שמואל בר רב יצחק — והפעל מן ערים כלאים פ"ד מ"ז עיי"ע הבא אח"ז] —

ערם (= ערים מל"ע عريش Weinlaube וממנו הפעל עֲרֵם או מהשם עריסה wölben עיי' בפנים) בפ' ח' בכלאים (מ"ז) ר' יהודה אומ' אם ערסן מלמעלה הרי אילו מצטרפין. פי' התקין הסריגין על העצים ורצפן ועירבן וכמו כן הא דתנן בפ' ששה (מ"ז) ערים היוצא מן הכותל לשון עירוב. פסקי ערים (שם מ"ו) שמפסיק העירוב. הפרח היוצא מן הערים (שם מ"ט) פי' מתוך ערבוביא. פי' אחר ערסן מלמעלן[2]) עושים מקנים כמין ערס למעלה ומדלין עליה שריגי גפן ושמן בל' ישמעאל ע ר י ם — (א"ב פי' בל"י שם כללי לכל מה שהודלה וגשא מן הארץ ונתלה במקום גבוה). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"י αἰώρησις das Aufhängen, Schweben והנכון שהוא ל"ע הנ"ל כי ע ר י ם[3]) בל"ע גפן הסורחת שיסבכו ענפיה כסוכה וכפי' הרמב"ם בכלאי' פ"ד מ"ז וממנו נגזר הפעל עִרְסָן וכפ"א בערוך. ולפי פי' ראשון אולי הוא מל"ע عرض in einandergeflochten sein ודרכן להעבירו בקנים וכ"ה מפורש בתוספת' כלאי' רפ"ד בכ"י אירפ' ערים שהעבירו ע"ג קנים . . ערים שהעבירו ע"ג הריפון וכו' ובנו"ג בט"ס חריץ ועיי' כלאי' פ"ו מ"ח, ותוספ' שם רפ"ג ערים שהיה לו נוטע כהילכתו, כלאי' פ"ו מ"א איזהו ערים הנוטע שורה של חמש גפנים בצד הגדר וכו' ושם מ"ה ערים שחרב מאמצעיתו ונשתיירו בו חמש גפנים וכו' ושם מ"ב ערים שהוא יוצא מן המדרגה וכו' עיי"ע מדרגה. ירוש' כלאי' רפ"ו ד"ל: בערים המעוקם . . בערים המכוון. שם פ"ז ד"ל ע"ד וכלאי' פ"ו מ"ו פיסקי ערים והקבוץ תוספת' פאה ספ"ג איזהו שיכחה בעריסין גדולים . . בעריסין קטנים] —

עָרַם (נ"ל מהשם עַרְסָן בל"ס אַרְסָנָא גרש שעורים Gerstengrütze וממנו הפעל כתש ורסס כגרש, גרס zerreiben והושאל לגבילת העיסה Mehlbrei einrühren ורבינו גזרו מהשם עריסה) בפ' כיצד מברכין בגמ' חוץ מן היין (ברכו' ל"ז: ובס"ג דפ' אלו מנחות נקמצות (מנחות ע"ה סע"ב) הכא במאי עסקינן בשערסן. פי' מלשון (דברי' ט"ו, כ'. כ"א) עריסתיכם דכיון שעירבן נעשו אחד ויש בו כזית. שייך זה בפרק הראשון של מעלה[4]). סלת זריד וערסן (ברכו' ל"ז.) כבר פירשנו בע' זריד[5]). בר"ג דפ' הוציאו לו (יומי מ"ז.) אית דאמרי בערסן וכדרבה בר י ה ו נ ת ן[6]) דאמר רבה בר יהונתן אמר ר ב י ח י א ל[7]) בפ' אין בין המודר הנאה בגמ' דסמוך מרפאהו רפואת נפש[8]) (נדרים מ"א רע"ב) ערסן יפה לחולה לרפאותו מאי ערסן אמר רבי יונתן[9]) חושלא דשערי עתיקתא רב יוסף אמר סמידא דשערי עתיקתא דריש נפיא אמר אביי ובעין בישולא כבישרא דתורא[10]). פי' מפני שהיו בניה של קמחית בעלי כח שגדלים בערסן שמאמץ כח החולים וכל שכן הבריאים. וי"א בשכבת זרע (יומי שם) כמו שהיתה עושה בת שבע אם שלמה (סנה' ע':) כמפורש בע' בר בטני וכדכתי' (תהלי' י"ח, מ') ותאזרני חיל למלחמה[11]) כלום' זירזתני כדכתי' (רות ג', ב') זורה את גורן השעורים זירזתני אמצתני כל העולם כולו נוצרין מברור של טיפה של שכבת זרע ואני מן הברור

---

[1]) כ"ה נכון במהרש"ס וכ"ה בקהל"ר ס"פ טוב ללכת ובנו"ג שמואל. [2]) וכ"ה בירו' ובנו"ג מלמעלה [3]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע ערס. [4]) ר"ל לערך ערס ב'. [5]) כ"ה בכ"י ק"ט וכן בערוך ע' זריד אבל בדפ"ע בכאן זרד ועיי"ע הנ"ל בח"ג, שכ"א. [6]) וכ"ה בכ"י ש"ס ל"ד ובנו"ג יונתן ובכ"י א"פ רבא בר יוחנן. [7]) וכ"ה בעירו' י"ב. כ"ח: ל"א: ע"ז. מ"ק י'. ונדרי' מ"א: אמור מעתה כי גי' רבי יחיאל ביומי הנ"ל איננה נכונה ובאמת בכ"י ש"ס רב יחיאל. [8]) בנו"ג הנפש [9]) וכ"ה בנדרי' ובכ"י ק"ט יוחנן ועיי' הערה 6. [10]) כ"ה בכ"י ושם עוד כי בישרא ובדפ"ע בישולתא. [11]) ובפי' ר"ח ביומי הגי' ותזרני חיל וכיון לש"ב כ"ב, מ' והוגה בש"ס ווילנ' ללא נכון.

שבברור. *[אחי"ה כל זה מפי' ר"ח ביומ' הנ"ל ורמזתי עליו כבר בע' זריד ע"ש. ופי' רבינו של עירסן מהשם עריסה מוכח ג"כ מספרי שלח פ' ק"י [ראשית] ערסתכם משיתערם מכאן אמרו אוכלים עראי מן העיסה עד שתתגלגל בחיטים וכו' הרי כי הפעל נבנה מהשם ועניינו גלגול וגיבול העיסה וכפי' רבינו אי' ג"כ ברש"י ברכו' ל"ז: ד"ה בשערסן, ובפי' רגמ"ה כ"י למנחו' (בקובץ כ"י אנגי דף כ"ד:) מפורש בשעירסן שגיבלן ע"כ ובזה הענין ירו' פסחי' פ"ג ד"ל. ירו' ביצ' פ"א ד"ס רע"ד עירס לא אמר אלא לש אבל עירס לא. ירו' חלה פ"א דנ"ז: עירס ראשי עיסיות ובבינוני ירו' שם: וההן נשוך לאו כמעירם הוא וצ"ל כמעוֹרָם הוא. אבל השם ערסן יומ' ונדרים הנ"ל וירו' נדרי' רפ"ו דל"ט ע"ג הוא מל"ס הרשומ' בתחלת הע'] —

ערם (= עָרִים או כמו אָרִים מל"ע הרשומ' בע' ארים עובד אדמה או כמו غريس נוטע אילנות Gärtner eines Grundstückes) בפ' חזקת הבתים בגמ' העריסין[1] (ב"ב מ"ו:) בעריסי בתי אבות פי' ערים ידוע לאותה משפחה ומנהגם[2] להשלים הכל בידו והוא הנותן לבעל השדה חלקו וכל מי שהוא בענין הזה ואפי' נתן חלק שאר העריסין ולקח הוא חלק בעל הבית אין לו חזקה (אמרי) [צ"ל אימור][3] קהרמנא שויה[4] פי' מורשא אפיטרופא[5] — (א"ב פי' בל"י שומר עיי"ע (ארם) [צ"ל ארים]). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"י הרשומ' בע' ארים וע"ש ומ"ש. ופי' הנ"ל הועתק מפי' ר"ח שהובא בשטמ"ק לב"ב ע"ש. ובנו"ג בכל הסוגיא ארים, אריסין אבל בדפ' פיז' ובכ"י ש"ס מינכען וה' ור' אי' בעי"ן, וכנ"ה בתוספ' חלה פ"ב אעפ"י שהיה ר' גמליאל פוטר את עריסות[6] בסוריא אוסר היה מלערם אם עירם הרי זה פטור] —

ערם (אולי מל"פ عرصه מקום פנוי freier Raum אבל עיין בפנים) בס"ג דפ' עושין פסין (עירו' כ"ו.) מעריב לכולה מחוזא ערסתא[7]) פי' „שכונות שכונות ולא לכולם ביחד. וישנו בפ' כיצד מעברין בגמ' עיר של יחיד (שם ס'.) כל שאינה עשויה לנחת אינה מחיצה. פי' מחיצתא חזקתא שרירתא דקביען וקיימן[8]) ועשויות לנחת". בר"ג דגיטי' (ו'.) רבה בר אבוה מצריך מערסא לערסא ורב ששת משכונה לשכונה ורבה באותה שכונה פי' בלעז ערסא ריונ"י והיא גדולה מן השכונה ושכונה בלעז קונטרד"א. *[אחי"ה ריונ"י rione פי' בלאי"ט חלק מחלקי העיר Stadtviertel, contrada הוא בלאי"ט שוק ופלך Gegend ורש"י פי' בגיטין ערסא שורת הבתים. שכצד רה"ר ולפי זה אולי הוא מל"פ ارسته = ارستكى שורה אבל בעירו' הנ"ל פי' שכונה. ובירו' ביצ' פ"א ד"ס סע"ג שמואל מיטען מערם לערם][10] —

ערם (?) בערסא הלך אחר שלשלותיו (שבת ס'.) עיי"ע עדשה[11] כי כן גרס בעל הערוך.

ערסל (נ"ל מל"ע عرزال בל"ס ערזלא Hängebett עיי"ע ארזלא) כמלונה במקשה (ישעי' א', ח') תרג' כערסל מבתותא[12] במקייטא [צריך לו' במקטיא[13]). והתנודדה כמלונה (ישעי' כ"ד, כ') [תרג' ותהי אזלא ואתיא כערסלא]. *[אחי"ה וגי' התוספות בעירו' כ"ה רע"ב הכא במ"ע דעביד כי ערסלא וגי' רבינו עיי"ע ארזלא ופי' חבלים המתוחים

---

[1]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ר כגון העריסין וצ"ל כבכ"י. [2]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר אבל כשדפ"ע בט"ס ומנהיגם. [3]) וכ"ה בע' קהרמנא. [4]) כ"ה נכון מאוד בכ"י ה"ב ובכ"י ק"ט בהרמנא וצ"ל קהרמנא וכדאי' בע' קהרמנא ובנו"ג הרמניא בעלמא שויוה ובכ"י ש"ס פ' בהרמניא ובכ"י ש"ס ר' בהרמנא ובכולם צ"ל קהרמנא והוא ממש ל"פ قهرمان מושל וסוכן ואפיטרופוס. [5]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב וכ"ה בשאר כ"י ושם מורשה ובכ"י ק"ט בטעות מיושר אפיטרופיא ובדפ"ע אפיטרופא מורשה ובשט"מ לב"ב אי' הרמנא מורשה כלומ' אפוטרופוס והוא בלי ספק על פי הערוך אבל אז צ"ל קהרמנא כגי' הכ"י ופירושו: מורשא כלומ' ראש ואפיטרופוס כאמור. [6]) בכ"י אירפורט אריסין. [7]) וכ"ה בכ"י ש"ס בעירו' ס'. והוא הקבוץ וביחיד ערסא בכ"י ש"ס לדף כ"ו. ובנו"ג בשני מקומות ערסייתא וצ"ל ערסתא וכדאי' בע' פרא ב' ובשני מקומות בפי' ר"ח. [8]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וכדפ"ר ובשרפ"ע וקיימין ובפי' ר"ח דקביעין וקיימן וצ"ל דקביען. [9]) כל זה הועתק מפי' ר"ח בדף כ"ו. ע"ש. [10]) ובבבלי ביצ' כ"ה: הגי' משמשא לטולא ומטולא לשמשא. [11]) ר"ל ע' עדש א'. [12]) בכ"י ק"ט בט"ס מכתיתא ועיי"ע ארזלא וע' בע' ג'. [13]) וכ"ה במתורגמן ובפשיטה ובנו"ג במקשיא וכ"ה בע' בע ג' ובדפ"ר כאן בט"ס במו קיטא ובדפ"א במקשיא.

מאילן לאילן כסדר המטה והשומר שוכב עליה בלילה] —

עַרְסֵל (נ"ל כמו עַרְזֵל בל"ס ענין סביכה ולכידה (verstrickt, verwirrt בב"ר פרשת (ל' [צ"ל ל"ב] (ל"א [1]) הגבורים היו נותנין רגליהם על התהום וסותמין אותו והיה בא ליכנס לתיבה והיו רגליו מ ת ע ר ס ל ו ת [2]) במים הה"ד (איוב כ"ו, ה') הרופאים יחוללו וגו' — (א"ב פירשו המפרשים מלשון כויה). *[אחי"ה וכ"ה במיוחס לרש"י בב"ר כפי הגי' שם והיו רגליו מתערכלות ופי' המיוחס לרש"י מתערכלות נכוות ע"כ ויפה תואר הגיה לנכון מתערסלות וכ"ה בילק' נח ר' נ"ה בשם ב"ר [3]) ואולי לפי זה הפי' הוא מל"ר האמצ' arsalium כויה ושרפה וכן אי' בפר"א פכ"ג מה עשה הקב"ה הרתיח מי התהומות והיו שולקים את בשרם ופושטין עורן מעליהם וכו' וכפי זו הגי' ופי' אי' לנכון מתערסלות ב מ י ם ובנוסח' לי' וכן לי' בילק' הנ"ל, וכן לי' ברש"י יחזק' י"ד, י"ד ושם הגי' ד ו ב בא ליכנס והיו רגליו מתערסלות ע"כ ולי נראה שפי' כמו בל"ס ערזל והוא בנין פרעל מן עזל ובל"ע غزل verflechten כלו' רגליו נסבכות ונלכדות כמו בחבלים ומזה גם ערסל הראשון] —

ערע (=עַרְעִיתָא כמו צרעה בל"מ עין וצ' מתחלפות (Hornisse ונפק ערעיתא מן כותלא (שבת פ': עיי' בע' אנדיפי. *[אחי"ה וכ"ה בתרג' שמות כ"ג, כ"ח; לדברי' ז', כ'; ליהושע כ"ד, י"ב ועוד נכתבה המלה אורעיתא עיי"ע (כח"א, ש') ונגזר מפעל ארע = ערע עיי"ע הבא אח"ז פי' קרה — [begegnen, anfallen

עֲרַע (פי' כמו אֲרַע בל"מ קרה בל"ס ערץ, עֲרַע (begegnen תרג' ויפגע במקום (בראשית כ"ט, י"א) וערע באתרא. *[אחי"ה וכן הרבה מלשון קריאה ופגישה מתורגם כן באונקלס עיי' הדוגמאות במתורגמן ויש נוסחאות באלף עיי"ע אֲרַע, ועוד עיי"ע ער י"ד. א ת פ ע ל אתערע תרג' לש"ב א', ו'; שם כ', א'; לירמי' ד', כ'; להושע י"א, ז', ח'. פַ ע ל תרג' לישעי' י"ג, ג'; ליואל א', י"ד; ב', ט"ו. קהל"ר פ' ראה זה אחת מערערא לאחת וכו' וצ"ל מערעא ובפסיק' דר"כ סוף פ' שובה הגי' מתארעה לאחת וכ"ה בירו' סוט' פ"א די"ט. והוא אתפעל מן ארע. והשם עֵירוּעַ תרג' מקרה (ש"א ו', ט') עירוע, ועוד השם עַרְעִיתָא תרג' לקהלת ט', י"א, בל"ס עֲרִיצָתָא — [Zufall

* ערעין תוספת' כלי' ב"מ פ"ד עיי"ע ער ה'.

* עִרְעֵר (Einwand erheben, reclamiren) עיי"ע ער ט' ומ"ש.

עֹרֶף (מל"מ פי' אחורי הצואר Genick, Nacken והושאל לכל הצד האחור (Rückseite. West בפ"ק בחולין (י"ט:) המולק מן העורף פי' ר"ח ז"ל עורף הוא קצת הגלגלת שעל הצואר והן נקראין פני הגלגלת הפנים ואחרי הגלגלת נקרא העורף ושניהם בגלגלת פי' ממול ערפו ממול הרואה את העורף והוא אחורי הצואר שכנגד העורף [4]). בפ' לא יחפור בגמ' מרחיקין את הנבלות (ב"ב כ"ה סע"א) יערף כמטר לקחי (דברים ל"ב ב') זה רוח מערבית שבאה מעורפו של עולם פי' [5]) רבינו גרשם ז"ל „יערף כמטר לקחי זה העוסק בתורה לשמה ומרכין אזנו לשמוע לקחי עושה טובה כמטר הזה שבוא מרוח מערבי [6]) שהיא באה מערפו של עולם וברוח [7]) מערבי ערפו של שכינה דכתי' (תהלי' פ"ט, י"ג) צפון וימין אתה בראתם דמשמע דימינו של שכינה בדרום ושמאלו בצפון ופניו במזרח וערפו במערב אלמא דשכינה במערב. תזל כטל אמרתי היינו מי שמזלזל בתורה שעוסק בה שלא לשמה מביא רעה לעולם כרוח צפונית שמנשבת ומביאה רעה לעולם עד [8]) שמזלת הזהב שנותנים בני אדם כספם וזהבם בזול לקנות התבואה כשעירים עלי דשא: זה העוסק בתורה שלא לשמה כשעיר כשד וכל העוסק בתורה לשמה מביא טובה לעולם. כרביבים הללו שיורדים בנחת" [9]). *[אחי"ה

---

1) עיי"ע פלטיא א' ומ"ש בציון זו הפרשה. 2) כ"ה בכ"י ה"ב וכצ"ל בכ"י ק"ט תחת מתערלסות ולנכון כשאר כ"י ובדפ"ר אבל כשדפ"ע מתערשלות. 3) וכצ"ל בילק' איוב ר' תתקי"ג ושם נתערטלות. 4) ובפי' רגמ"ה בקובץ כ"י אנגיילי (דף רצ"א) פי' וז"ל איליכא עורף ממש אחורי הראש כנגד הפנים זהו עורף מול עורפו זהו הצואר אחריו מנגד הגרון אלא מאי עורף מול עורף . . והכי קאמר השוחט ממול עורף וזהו צואר מאחריו כנגד הגרון שחותך מפרקת ואח"כ הסימנים שהיטתו פסולה וכו'. 5) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע ז ה פי'. 6) בפי' רגמ"ה כמטר זה שבא מן מערב. 7) בכ"י ק"ט ודפ"ר דברוח 8) וכ"ה בפי' רגמ"ה ולפנינו בש"ס לי'. 9) ע"כ הועתק מפי' רגמ"ה כ"י שנדפס בש"ס ווילנא מתוך כ"י שלי.

ועיי' ג"כ דרוש בענין יערף בספרי האזינו פ' ש"ו. ובירו' תעני' פ"ב דס"ה: דרש יערף: כפו עורפן לתשובה מיד הגשמים יורדין — והושאל לצד המערב שהוא אחור ב"ב הנ"ל. אבל בענין חגיג' ט"ו. עיי"ע עף ב'. והפעל כמו בל"מ פי' כריתת העורף סוט' מ"ה סע"ב ועורפין אותה בקופיץ מאחוריה, ושם עגלה ערופה, ירו' פיאה פ"ו די"ט ע"ג עורפין .. אין עורפין. בכורו' י' סע"א ואי דערפיה מיערף. נפ ע"ל סוט' מ"ז. נערפה העגלה. שם מ"ו. ויֵעָרף במקום שאינו עושה פירות — ושם מ"ב: עיי"ע ערפה. והשם המופשט בכורו' שם ירו' סוטה פ"ט דכ"ג ע"ג עֲרִיפָה, מגיל' כ': ירו' סנהד' רפי"א ד"ל. עריפת העגלה] —

* עֲרַף (בל"ס פי' כמו צרף בל"מ ובל"ע صرف Geld umwechseln) ספרי האזינו פ' ש"ו ואין יערף אלא לשון כנעני משל אין אדם אומר לחבירו פרוט לי סלע זה אלא ערוף לי סלע זה פי' צרוף לי.

ערפד (מל' שומרוני ערפדה Fledermaus) בס"ג דפ"ק דב"ק (ט"ז.) עטלף לאחר ש"ב ע[1]) שנים נעשה ערפד. עטלף (דברי' י"ד, י"ח) תר"י (א') ערפדא *[אחי"ה ובויק' י"א, י"ט תר"י טרפידא וכבר העירותי בע' חרפתא (ח"ג, תק"א) שצ"ל ערפדא והוא לשון שומרוני וכן הועתק בהעתקה שמרונית עטלף, ור"ב טעה לגרס ברי"ש עיי"ע טרפירא (ח"ד, צ"ד)] —

* עָרְפָּה (שם פרטי ודרש מן עֹרף פי' תשמיש מאחוריה) בר"ג דפ' משוח מלחמה (סוטה מ"ב:) כתיב (דה"י א', כ', ד') ערפה וכתיב (ש"ב כ"א, ט"ז והלאה) הרפה וכו' שהכל עורפין אותה מאחוריה הרפה שהכל דשין אותה כהריפות. *[אחי"ה עיי"ע דש. ודע כי במקרא כתוב בדה"י שם הרפא וברש"י הרפה ובמאיר נתיב כתיב הרפאים וכן תרג' בש"ב הנ"ל גִּבָּרא אבל בתרג' לדה"י אי' ערפה. ובסוט' הנ"ל מובאים הפסוקים ש"ב י"ז, י"ט ומשלי כ"ז, כ"ב הִרִיפוֹת משמע שניסח בחטף הֲרִיפוֹת והמסורה נוקדה הָרִיפוֹת ועיי' ג"כ כריתות י"א. וירו' קידו' פ"א דנ"ט.] —

* ערפין (כינוי לערכין) ירו' נדרי' רפ"א דל"ו רע"ג ערפין ערצין ערקין וכו'.

* עֲרָפֶל (מל"מ פי' עב הענן Wolkendunkel) בעב הענן (שמות י"ט, ט') מבואר במכילת' יתרו מס' בחדש פרש' ב' בענן עבה ואיזה זה ערפל וכ"ה בל"ס עַרְפֶלָא ותרג' חשך (ש"ב כ"ב, י"ב) ערפילא — ב"ר פצ"ט ערפלא טורא צ"ל תרע פלטורא פי' פתח פלטרין עיי' פערלעס עט"ש 13 —. ועוד ענינו גשם דק Sprühregen תעני' ד' רע"א עורפילא אפי' לפרצידא דתותי קלא מהניא ליה מאי עורפילא וכו' עיי"ע פרצד, קלא א' ער א' פל ג'.

ערצביא (= ערצוביא מל"י ἐρυσίβη eine Heu-schreckenart) בפ' אלו טרפות בגמ' ובחגבים (חולי' ס"ה.) למינהו (ויק' י"א, כ"ב) ד' פעמים להביא צפרת כרמים ויוחנא ירושלמית והערצוביא[2]) והזרבונית — (א"ב פי' רש"י מין חרגול דיש לו זנב) *[אחי"ה לולי שהוזכר עם הרזבונית או לגי' רבינו וספרא שמיני פרש' ג' פרק ה' הארזבנית הייתי אומר שהוא מל"י הנ"ל עיי"ע ארזבונית ועיי"ע יוחנא ואולי הוא ל"ע ופ حرسف מין ארבה] —

* ערצין עיי"ע ערפין.

עָרָק (לדעת רבינו נפה Sieb) בכל כלי עץ פי"ו בכלי' (מ"ג) והערק משיעשה בו צפורת אחת „פי' נפואתא בל' חכמים". *[אחי"ה כ"ה בפי' רה"ג וכן הובא בשם שניהם בר"ש והרמב"ם פי' בע"א וכעין ראיה לפירושו מתוספת' כלי' ב"מ ספ"ה ע"ש. והראב"ד הביא בכלי' פ"ה מ"א ביתר אריכות כזה: והערק: פי' בעירוך נפה והטעם מפני שאדם משתמש באלו במה שהן מש"כ בשאר כלים שהזכיר למעלה עכ"ל.

ערק (= עַרְקָא Stange) ברזל עשות קדה וקנה (יחזקי' כ"ז, י"ט) תרג' ערקין דברזל. *[אחי"ה וכ"ה במתורגמן וכה"ג בפי' הרמב"ן לאיוב ל' י"ז ע"ש ובנו"ג ערקין — ערקין בתר"י א' לשמו' כ"ח י"ט צ"ל טרקין] —

☜ עֲרַק (בל"ס פי' רץ fliehen) תרג' אשר נס שמה (במד' ל"ה, כ"ה) די ערק תמן. *[אחי"ה וכן רוב בריחה ומנוס מתורגם ככה עיי' במתורגמן. וכן בדרז"ל ב"מ פ"ד. ע"ז ט"ז. ירו' שבת ס"פ ט"ז דט"ו ע"ד ירו' נדרי' פ"ד דל"ח ע"ד, ירו' פסחי' רפ"א

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וכ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ע ששה. [2]) בכ"י ה"ב והערצביא ועיי"ע ארזבונית ח"א, רע"ז וש"נ.

דכ"ז. ירו' מגיל' רפ"ג דע"ג ע"ד ב"ר פל"א והתואר עריק תרג' ישעי' י', י"ח והקבוץ ערוקאֵי חולי' מ"ו. והשם עירוקא יבמות ל"ז. עירוקיה מסתייה] —

☞ ערק (?) דעריק (ליה) [צ"ל לה] חרציה בעל הערוך גרס עויק ע"ש.

עַרְקָא, עַרְקְתָא (ס"א עַלְקָא והוא עֲלוּקָא בל"מ ובל"ס עלוקא, עלוּקְתָא (Blutegel, Vampyr בפ"ק בע"ז בגמ' עיר שיש בה ע"ז (י"ב:) לא ישתה אדם כוס מן הנהרות לא בפיו ולא בידו מפני סכנת ערקא מאי סכנת ערקא מסייע ליה לר' חנינא דאמר הבולע נימא של מים מותר להחם לו חמין בשבת. פי' תולעת ארוכה ומצויה במים וכשנופלת על הבשר נתלית בו ומוצצת את הדם וכל זמן שהיא מוצצת היא נמלאת מן הליחה שמוצצת ומתנפחת עד שתהא כמו חבית קטנה וכשאדם בולעה בתוך המים מוצצת ליחה שבמיעיו ומתגדלת במיעיו ונמצאת כריסו צבה ומקשינן עלה בפ' מומין אלו בגמ' כריסו צבה (בכורו' מ"ד:) מעשה באחד שביקש להשתין מים ולא השתין ונמצאת כריסו צבה ומקשינן עלה מפני מה אמרו שזה שכריסו צבה מפני שלא השתין דילמא ערקא בלע וצבתה כריסו ופרקינן שהיה אותו האיש שותת והבולע ערקא כל לחלוחית שבמעיו מוצצת ערקא מכאן ידעינן מפני שביקש להשתין ולא השתין נמצאת כריסו צבה ס"א עלקא. כרום זלות (תהלי' י"ב, ט') תרג' כעלקא דמצצא דמהון דבני אינשי [1]). בפ' ח' שרצים (שבת ק"ט:) מאי יועזר פוטנג למאי אכלי לה לערקתא פי' גם זה תולעת שבכבד כמו אותו שפירשנו אבל זה נברא מאותו מאכל שמפרש בגמ' — (א"ב בנוסחאות כתוב ארקתא וערקא נקרא בל"מ עלוקה וכן בל' ישמעאל). *[אחי"ה עיי"ע ארקתא ומ"ש בשטת רבינו וגי' פוטנג העיקרית עיי"ע וע' ארקתא. וערקא, וערקתא הוא כמו עלוקה בל"ע علقة וכ"ה בלשון סורי' עיי' לעיל, וכ"ה בירוש' ברכו' פ"ט די"ג ע"ג פשפש לעלוקתא] —

2 עַרְקָא, ערקתא (בל"ע عرقة בל"ס עַרְקָא עֲרַקְתָא פי' רצועה (Lederriemen בס"ג דפ' בן סורר ומורה (סנהדר' ע"ד סע"א ורע"ב) מאי מצוה קלה אמר רבה בר רב יצחק אמר רב [2]) אפי' לשנויי [3]) ערקתא דמסאנא [4]). פי' ישראל קושרין רצועה שחורה משום דמאבלי אירושלם כדאמרינן (ב"ק נ"ט רע"ב) מאי מעמא סיימת מסאני אוכמי, אמר דמאבלנא [5]) אירושלם וגזרו הגוים לשויה לבנה [6]). בויק"ר זאת (תהיה) [צ"ל החיה] (פי"ג) פריש' ר' פנחס וריש אם בחקתי (פל"ה) ובפסק' א' דשמעו (פסיק' דר"כ צד קי"ז.) יאיא מסכנותא ליהודאי [7]) כערקתא סומקא בקדליה דסוסיא חיורא. ספר אחר על (לבלביה) [צ"ל לביה] [8]) -- (א"ב תרג' ועד שרוך נעל (בראשי' י"ד, כ"ג) ועד ערקת מסנא) *[אחי"ה וכן שרוך נעליו (ישעי' ה', כ"ז) תרג' ערקת מסניה. ב"ב כ"א. לא תמחי אלא בערקיתא דמסאנא. איכ"ר פ' ומרב ובמד"ר פי"ב דלא יהוון טענין ערקא על מינוקיה וכו' תנחומ' בראשי' סי' ז' הדין ערקא מן הדין משכא. ירו' יבמו' פט"ו דט"ו. ערקתא יקד וספסלה יקד וכו' ולא ערקתא יקדת ולא ספסלה יקדת וכו' פי' הכהו עד שדומה כאילו הרצועה והספסל אשר שם הכהו יוקדות. ופי' ערקא ובל"נ ערקתא בל"ע וסורי רצועה וכצ"ל ערקתא במקום עזקתא בויק"ר פי"ג ולא כפי' בעל מ"כ. ובענין חגיג' ט': עיי"ע ברזא ב' ח"ב, קפ"ח — ועוד עיי"ע ארקתא א'] —

☞ עַרְקָא (פי' בל"ס אחו (Rind, Gras תרג' אחו בלי מים ערקא בלי מיא. *[אחי"ה ותרג' ובצה (שם מ', כ"א) וערקא] —

ערקב (= עַרְקוּב מל"ע عرقوب die Fersensehne, (Kniekehle בפ' ז' בבכורות (מ' :) זנב העגל

[1]) ע"כ העתיקו התוספו' בע"ז הנ"ל דברי הערוך ור"ח בע"ז גרס ג"כ ערקא ופי' ע"י עלוקה. [2]) וכ"ה בשאילתות וברי"ף ובמנוה"מ ס' כ"ט ובילק' כ"י (ד"ס סנהדר' צד ק"ה.) וכ"ה ברוב מקומות עיי' סד"ה אבל בנו"ג רבא בר רב יצחק וכו'. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט ובש"ס. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט ובש"ס ובדפ"ע דמסנא. [5]) וכ"ה בכ"י ש"ס פ' ובנו"ג מאבילנא ובכ"י ק"ט מתאבלנא. [6]) ועיי' תוספו' ב"ק וסנהדר' הנ"ל שהקשו מתעני' כ"ב. והעלו דהמנעל ודאי היה שחור אבל הרצועות היו לבנות ומסאני אוכמי דב"ק ודתענית היה המנעל והרצועות הכל שחור ולזה הסכים הרשב"א בתשו' סי' ת"ט וסיים כי זה הפי' של ר"ת נכון יותר מפי' הרב בעל הערוך ז"ל אבל לפע"ד נראה שאין כאן קושיא כי רבינו לא היה גרס בתעני' כ"ב. ורמית מסאנא אוכמי כי אם רק מ"ט לית לך חוטי ועל זה השיב כי היכי דלא לידעו דיהודאה אנא וכו' וכ"ה בדפ' פיזי ובע"י ובמנוה"מ סי' רל"ו וכן מוכח מהעתקת ר"ח לתעני'. [7]) בפסיק' לברתא דיעקב. [8]) וכ"ה על לביה בויק"ר פי"ג ובויק"ר פל"ה ברישא דסוסיא ובפסיק' בדקליה דסוסיה וצ"ל בקדליה ובשהש"ר פ' משכני בדקלא ובילק' שה"ש ס"ר תתקפ"ב אקידליה.

שאינה מגעת לערקוב וכפ' ד' בתמיד (ל"א.) נוקבו מתוך ערקובו פי' בל' ישמעאל קורין לסובך של רגל ערקוב והוא למעלה מן העקב. ויש מפרשין „מקום כף הירך והיינו קפץ העליון פרק העליון" ובלעז אנצונא. *[אחי"ה כ"ה נכון בכ"י ק"ט והוא לאי"ט ancona der obere Theil des Hüft-beins ובדפ"ע אינצינו וי"מ היינו פי' רגמ"ה (בקובץ כ"י אנגיילי דף ק"ד סע"ב) ואחריו נגרר ג"כ בפי' קפץ עיי"ע. והמלה הוא ל"ע הנ"ל ולא כפי' המפרש בתמיד שהוא כמו ארכובא וכדעת רמ"ל וכגי' המשניו' בתמיד רפ"ד — ועוד עיי"ע ערקומא] —

ערקבל (?) [צ"ל עקרבלין] eine Art Pflanze, (Sonnenwende בפ"ז בשביעית (מ"ב) הערקבלין והחלביצין והבוכריא כבר פי' בע' אצוא [1]) — (א"ב בנוסחאות כתוב עקרבלין). *[אחי"ה וגי' הנוסחאות עיקרית עיי' מ"ש בע' אצווא ובע' [עקרבנין] וע' עקרב] —

* ערקי עיי"ע ערקת.

* ערקין עיי"ע ערפין.

☞ עַרְקֵל (בנין פרעל מן עקל בל"ס ערקל פי' מעקם (verdrehen, krümmen תרג' איש אץ בדבריו (משלי כ"ט, כ') גברא דמערקלין מלוי. *[אחי"ה וכ"ה במתורגמן ושם ג"כ ס"א דמערקלא והוא היחיד והקבוץ שסובב על מלוי היותר נכון להיות דמערקלָן בל"נ. וכן בל"ע عرقل פי' מעקל דברים] —

ערקמא (= עַרְקוּמָא נ"ל מל"פ عرقاب מים עמוקים ושלולית המים מכונסין ,Wassertiefe (Wasserstrudel בהגדה דפ' א' דמגילה (ט"ו ע"א) ושמואל אמר מאי ויעבר מרדכי (אסתר ד', י"ז) דעבר (ערקמא) [צ"ל ערקומא] דמיא ביומא דפסחא [2]). בפ' בני העיר בגמ' ועוד א"ר יהודה (שם כ"ח סע"ב) ר"ל הוה אזיל באורחא מטא ערקומא [3]) דמיא אתא ההוא גברא ארכביה אכתפיה. בר"ג דפ' יוחסין (קידו' ע"א רע"ב) כי מטא ערקומא [4]) דמיא אתא זעירי ארכביה לר' יוחנן אכתפיה [5]) וקא מעבר ליה. *[אחי"ה ודע כי רבינו לא פי' המלה אבל רש"י במגיל' כ"ח: פי' שלולית של מים מכונסין ע"כ וכ"ה באמת בל"פ ענין ערקובא (ובי"ת ומ"ם מתחלפי') ובשאר מקומו' הנ"ל וכנ"ה ביומ' ע"ח רע"א בכ"י ש"ס ב' ערקומא דמיא הוה וכו' ועה"ק פי' נ"ל אמת המים ע"כ ולי נראה מים עמוקים או שלולית המים כאמור, ובדפ"ע (חוץ מדפו"ו) נכלל בזה הע' גם ע' הבא אח"ז ללא נכון עיי"ע הבא] —

עַרְקוּמָא (נ"ל כמו עַרְקוּב Achillessehne, Fersen-sehne) בפ' בהמה המקשה בגמ' בהמה שנחתכו (חולי' ע"ו.) ואילו הן צומת הגידין אמר רב אשי [6]) דעילוי ערקומא — (א"ב פי' ערגמא בל"י שחת בור ובין השוק והירך יש כמו חפירה בצד הפנימי ורש"י פי' עצם קטן מחבר את הפרקים). *[אחי"ה כיון לל"י ὄρυγμα ואין נ"ל כי הוא מל"ע הנ"ל בע' ערקוב ופי' עורק העקב והיינו שהוא אחורי עורק העקב וכדאי' באבן סינה العرق الذى خلف العرقوب עיי' מ"ש ה' הירטל das Arab. u. Hebr. in der Anatomie צד 23. ורגמ"ה בחולי' (בקובץ כ"י אנג' דף של"ג) פי' ערקומא שקורין בל כנען טֵיג ע"כ ודע שבכל כ"י ובדפו"ו זה הערך נפרד לנכון מע' הקודם ומי שפי' זה מזה אינו אלא טועה וגם הח' פליישער בהוספות לעמת"ל ללעווי לא דק כהוגן] —

* עַרְקַת לבנה [לבנון] (שם מקום) בכורו' נ"ז רע"ב העיד ר' ישמעאל בן סתריאל [7]) מערקת לבנה וברש"י לבינה ובפי' רגמ"ה הגי' מעיקרת לבנה והנכון מערקת לבנון והוא הוא ערקא (ח"א, ש"ב [8]) ואולי זה המקום אחד הוא עם ערקי אשר משם ייסי ירו' כלאי' פ"ח דל"א ע"ג ייסי ערקי עיי"ע אדני השדה (ה"א, ל"ה.) ושם בט"ד ערקאי] —

* עָרַר (reclamiren) עיי"ע ער ט'.

* עָרִירִי עיי"ע ער ד'.

---

1) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ע אצוח ועיי"ע אצווא. 2) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ו"ו אי בי ל"ד ה"ב ובדפו"ו אבל ובדפ"ע נשמט עד דמיא, בנוסחי ליי ביומא דפסחא אבל בלשון ת"ק איי שהעביר יום ראשון של פסח בתענית וכן הוא בתרגום אסתר ע"ש ובנו"ג ערקומא והוא הנכון ובפי' ר"ח עורקמא. 3) בנו"ג עורקמא וכ"ה ברש"י. 4) כ"ה בדפ"ר ושם בטעות וקא מעתר וצ"ל וקא מטא, ובדפ"ע עורקמא. 5) כ"ה נכון בדפו"ו ובכ"י ו"ו אי ובי ל"ד וה"ב. 6) בנו"ג אסי ועיי' גליון הש"ס. 7) בילק' איוב ר' תתקכ"ו כתריאל. 8) ושם נשמט בט"ד קודם ארקא בי כוכב להורות שהוא נופך משלי.

* **עירדה** (פי' כמו עוֹרְרָה Wecker) ירו' עירו' ספ"י דכ"ו רע"ד מטיפין בעדק אית דבעי מימר עירדה אית דבעי מימר קוקניתה פי' קול של עדק (ערק) אין בו נעימות ונחת דיכולין בו להקיץ אדם משנתו וקול נעים אינו מעיר כי אם מרדימו והולך, וא"ד שזה הקול הוא נעים ועשוי כדי להביא שנה לאדם ככלי זמר של קנים.

עָשׁ (פי' כמו עַיִשׁ כוכב הנקרא זנב הטלה) בפ' הרואה בגמ' על הזיקין (ברכו' נ"ח סע"ב) מאי עש (איוב ט', ט') אמר רב יהודה זנב טלה. *[אחי"ה בנו"ג מאי עש אמר רב יהודה יותא מאי יותא אמרי לה זנב טלה ואמרי לה רישא דעגלא ועיי' מ"ש בע' יותא (ח"ד' קכ"א) ושם פי' ג"כ ל"ס עיותא אבל ראיתי באו"מ לפירשט שרש עיש שהשוהו עם עז והוא לדעתו ל"ס עיותא פי' עז והוא מזל Capella ועיי' מ"ש ה' שטערן במ"ע ג"ג ח"ג 271 והלאה שהביא מספריהם סיוע לדברי רז"ל] —

עש (= עָשָׂה מל"מ כולל כל ענין פעולה thun, machen, verrichten) בגמ' דפ' ערבי פסחים (קי"ב. קי"ג. ועיי' שבת קי"ח.) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. פי' עשה שבתך במאכל ומשתה ובמלבושים כמו ימי החול ואל תצטרך לבריות[1]. עשה דברים לפועלן[2] ודבר בהן לשמן בגמ' דפ' קונם יין (נדרים ס"ב.) פי' לפועלם לשמו של הקב"ה[3]. בס"ג דפ' החולץ (יבמו' מ"ח.) ת"ר וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה (דברי' כ"א, י"ב) ר' אליעזר אומר תקוץ ור"ע אומ' הגדיל וכו'. בב"ר פ' י"ב אלה תולדות השמים: את אשר כבר עשהו אין כתיב כאן אלא עשוהו (קהלי' ב', י"ב) כביכול מלך מלכי המלכים[4] הקב"ה ובית דינו ממונין על כל אבר ואבר — (א"ב בע' עסה הביא מזה הענין) *[אחי"ה והפעל בקל עיי' ברכו' ו'. ט': י"ב: ל"ה: מ"ט. ס"ג: שבת ס"ג. קל"ג: קנ"ג. פסחי' פ"ו: קי"ב. יומא פ"ה: סוכה מ"ט: מ"ק ט'. סוט' י"ג: ל"א. קידו' ל"א. ל"ט: מ'. ושם: סנהד' צ"ט: ק"ג. מכות כ"ג. ע"ז ג'. ד': חולי' ז'. ב"ב ט'. ושם: ק"כ. נדה נ"ט: ירו' סנהד' פ"י דכ"ח ע"ד. והצווי עֲשֵׂה עירו' ק'. קום עשה.. שב ואל תעשה ובהוראת השם: מצות עשה מצות לא תעשה עיי"ע לא. כתובו' ל'. חייבי עשה, ירו' ברכו' פ"א ספ"א ד"ג ע"ד עובר בעשה.. בעשה ולא תעשה, ירו' קידוש' פ"ד דס"ו: כל לא תעשה שהוא בא מכח עשה הוא ועוד ענין מעיכה וסחיטה כל"מ (יחזק' כ"ג, כ"א) ומזה שביעי' פ"ח מ"ו אין עושין זיתים בבד עיי' תוי"ט שם ועיי"ע בד א' וש"נ. עוד פי' ענין הכנה בחשבון berechnen, anrechnen ירו' ב"מ פ"ח ד"י רע"ג הרי הן עשויות עליו במאה תוספת' ב"מ פ"ה הרי הן עשויות עליך במאה, ירו' ב"מ שם סוף העמוד עישם עלי כשער שבשוק ובנפעל קידו' כ"ח. כל הנעשה דמים באחר וכו' ומפורש שם בגמ' כל שנישום. ובכ"ף שלאחריו פי' נחשב כמו, חולי' י"ט: נעשה כמי ששחט וכו', ירו' ב"מ שם נעשה כמשכיר לו שדה ביוקר. ובפעל יוצא בהפעיל (veranlassen) ב"ב ט'. במד"ר פי"ג גדול הַמְּעַשֶּׂה יותר מן העושה, שמ"ר פל"ה ליתן שכר לַמְעַשֶּׂה כעושה. תוספת' פסחי' רפ"ח מעשה בחזקיה המלך שהעשה את הציבור לעשות פסח שני[5], תוספ' סנהד' פ"ב אף מפני שהעשו[6] את הצבור וכו'. ירו' סנהד' פ"א די"ח ע"ד אי' שעישה. ירו' יומ' פ"ו דמ"ג ע"ד ראו היאך הֶעֱשִׂיא את ישראל לע"ז וכו'. פיעל גט המְעוּשֶׂה כתובו' ע"ז. ב"ב מ"ח. ירו' כתובו' ספי"א דל"ד ע"ג ירו' יבמו' רפ"ט ד"י. ושם: פי' כופין אותו לבעל שיוציאה בגט. ועשית (דברי' כ"ג, כ"ד) אזהרה לבי"ד שיעשוך ר"ה ו'. ירו' ר"ה פ"א דנ"ו סע"ג להזהיר בי"ד שיעשוך פי' שכופין אותך והוא מל"מ יחזק' הנ"ל ובדרז"ל גם בסמ"ך ירו' גיטי' ספ"ט ד"נ ע"ד ישראל שעיסו וכו' עיי"ע עסה. פַּעֵל כתובו' נ'. עשיתינהו לזניה, ושם: עשינהו, שם נ"ג. לעשוייה, שם: עול ועשייה עול ולא תעשייה. והשם המופשט שם (כגי' התוספות נ'. ד"ה עשיתינהו) מעלאי דידי היינו עישוי והשם המופשט בהוראת הקל עֲשִׂיָּה, עֲשִׂיָּה מגיל' י"ז. עשייה, פסחי' ז': עובר לעשייתן, יבמו' ק"ט: כל שישנו בעשייה וכו', ירו' פסחי' פ"ט דל"ו ע"ד בשעת עשייה.. שלא בשעת עשייה.. ירו' ע"ז פ"ד דמ"ד. עשייה בתחלה וכו', שהש"ר פ' כתפוח הקדימו עשיה לשמיעה. ספרא תצא פ' רי"ב נאמר כאן עשיה בראש ונאמ' כאן עשיה בצפרנים וכו' ע"ש כל הענין, והקבוץ יומ' נ"ה. שיהיו כל עֲשִׂיּוֹתָיו שוות] —

---

1) וכ"ה בפי' ר"ח. 3) וכ"ה בחי' הר"ן ובנו"ג לשם פעלם. 3) כ"ה בפ"י ובדפ"ע של מקום. 4) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ר. 5) בכ"י אירפ' בפיעל שעישה ושם: לא שעישה את הציבור ויותר טוב כגי' הדפוסי' שהעשה 6) בכ"י אירפ' שהיעשו.

* עֵשֶׂב, עִשְׂבָּא (Kraut) בל"מ ופי' שם קבוץ לירק שהוא מאכל אדם ובהמה והקבוץ עִשְׂבּוֹת (משלי כ"ז, כ"ה) ובדרז"ל גם ל"ז ויק"ר רפכ"ז ההרים מעלין עֲשָׂבִין, ירו' תעני' פ"ד דס"ח ע"ד יעלו עשבים בלחייך וכו', עירו' נ"ד: עשבי השדה, והיחיד עִשְׂבָּא בל"ס עִסְבָּא בל"ע عشب ויק"ר פכ"ב אכלת עשבא ובתרג' בכ"י לרוב עסבא עיי"ע, ב"ר פ"י חמא לההוא עשבא ושם ג"כ עשב.

* עֵשָׂו (אחי יעקב והושאל למלכות עשו והוא רומי Rom) עיי' תנחו' כי תשא וסי' א' פסיק' דר"כ שקלי' צד י"א. ילק' שמות ר' שפ"ו וילק' משלי ר' תתקנ"ז ותתקנ"ט פסיק' רבתי רפ"י, ריש מרר' דות. שמ"ר פל"א, קהל"ר פ' אם עשק.

עִשֵּׁן (בל"מ בקל עָשַׁן פי' ענין עלית קטור היוצא מהאש ובפיעל beräuchern) מעשנין עד ראש השנה (שביעי' פ"ב מ"ב) פירשנו בע' זבל. בביצה בס"ג דפ' יו"ט (כ"ג.) לעולם לעשן מידי דהוה אבשרא אגומרי פי' לעשן פירות שהוא מכשיר אוכל נפש פי' אחר [1]) להניח בשמים על גחלים לעשן שום דבר שיהא לו ריח טוב אסור מפני שמכבה גחלים בשעה שנותן בשמים עליהם ולימא מותר מפני שמבעיר דהבערה ביו"ט שרי על גבי חרס [2]) מותר פי' שליבן לבינה ונתן עליה בשמים מותר דאינו מכבה כלל [3]). בס"ג דפ' אמר להם הממונה (יומי ל"ח.) מעלה עשן ראיתי כנגדי [4]) פי' „הסם שנותנין בקטרת ומעלה עשנה כמקל שאינה מפצעת לכאן ולכאן" [5]). בר"ג דפ' (אחרון) [צ"ל האשה שהלכה היא ובעלה] (דיבמות) [ביבמות] (קט"ו.) עישנו [6]) עלינו בית עישנו עלינו מערה פי' אנשי חיל כשהולכין לכבוש עיר ורואין מערות ומדמין שיש שם בני אדם ומתיראין ליכנס שמא בלי זין בידם והורגין אותם מה עושים מציתין בהן את האור על פתח המערות שתמלא מערה עשן ואם יוצאין אליהן מוטב ואם לאו נחנקין ופעמים שיש חורין במערה ונמלטין מהן. באלו טרפות (חולי' נ"ח:) אחוזת דם והמעושנת. בכל הקרבנות פ"ח במנחו' (פ"ו:) אין מביאין לא מתוק ולא מבושל ולא מעושן. *[אחי"ה בנו"ג ולא מעושן ולא מבושל. והיא בינוני פעול וכנ"ה בירו' ביכורי' פ"א דס"ג ע"ד ענבים מְעוּשָׁנוֹת, ירו' שבת פ"ז ד"י. המאבק המעשן, ביצ' כ"ב: ומעשנין אותן. ובקל ירו' ע"ז ספ"ג דמ"ג רע"ג אם להסיק.. אם לעשון. התפעל זבחי' ס"ד. שמא יתעשנו. השם המופשט ירוש' ע"ז פ"א דל"ט ע"ג עישון ושריפה] —

עֲשַׁן (בל"ס ענין עוז ותוקף stark, kräftig sein פַּעל עַשֵּׁן (וכ"ה בל"ס) stärken, וכן באפעל ואתפעל והתואר והשם עיי' בפנים). תרג' נכבדי עשוני [7]). באין מעינות נכבדי מים (משלי ח', כ"ד) [תרג' ועד דלא נהון מעייני עישוני דמיא]. בעזוז עינות תהום (שם כ"ח) תרג' וכדאעשין [8]) עייני תהומא, הון עשיר קרית עזו (שם י', ט"ו) תרג' מולא [9]) דעתירא כרכא [10]) דעושניה. ועריצים יתמכו עושר (שם י"א, ט"ז) תרג' ועשיני רהטין בתר עותרא. מגדל עז שם ה' (שם י"ח, י') מגדלא דעושנא [11]) שמיה דאלהא. *[אחי"ה ובע' אברוארי הביא תרג' מגדל עז (תהלים ס"א, ד') ע"ש ובדפ' תרג' בטעות. וכ"ה עוּשְׁנָא בל"ס פי' עוז ועיי' בתרג' תהלי' ח', ג'; כ"ז, ט'; כ"ח, ז'; נ"ב, ט' וזולתו; למשלי כ"א, כ"ב; לאיוב י"ב ט"ז. וכן ענין עִשוּנָא והקבוץ תנחום' בשלח סי' י"ד תהומות יכסיומו וכי תהומות יש שם והלא עשוניות היא פי' נכבדי מים. והתואר עַשִּׁין, עַשִּׁינָא וכ"ה בל"ס ובתרג' תהלי' כ"ד, ח'; ל"א, ג'. ותרג' בעוז (משלי כ"ד, ה') בכ"י תרג' מן עשינא [12]) ושם ט', י"ד והקבוץ תרג' לתהלי' י"ח, י"ח, ותרג' כ"י שם ל', ח'; נ"ט, ד' [13]) ולנקבה יחידה עַשִּׁינְתָּא תרג' משלי י"ח, י"ט; כ"א, י"ד ובקבוץ עַשִּׁינָתָא שם ט' ג'; י"ח כ"ג. והפעל עַשֵּׁין, עַשַּׁן תרג' לתהלי' נ"ב, ט'; פ"ט, י"ד, אפעל למשלי ח', כ"ח עיי' לעיל בערוך, ושם י', כ"ט; אתפעל תרג' תהלי' ט', כ'; ס"ח, כ"ט. תר"י א' לבמד' כ"ה, ח'] —

עֹשֶׁף (= עוֹשֶׁף בל"ס עֻשְׁפָּא צד הקרדום אשר חצב בו Axt, Haue ועיי' בפנים) בהסייף

1) וכ"ה באו"ז ה' יו"ט סי' ש"נ ע"ש. 2) כ"ה בכ"י ובדפ"ע חרש. 3) וכן מוכח מפי' ר"ת אבל רבינו מרחיב הענין קצת 4) וכ"ה בכ"י ש"ס ושם כנגדי ראיתי ועיי' ת"י ובנוסחי לי' ראיתי. 5) ע"כ הועתק מפי' ר"ח. 6) כ"ה נכון ובנו"ג עשינו. 7) בדפ"א עשיני. 8) בנו"ג וכד אעשין וכ"ה בפשיט'. 9) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע ובתרג' קניינא. 10) כ"ה בכ"י ובדפ"ר ואמ' אבל בדפ' פיזי ובדפו"ו בט"ס כרבא. 11) בדפ' פיזי וויניצי' בט"ס דעונשא. 12) כאילו כתוב מעז ובדפוסי' עשונא. 13) עיי' עמת"ר ללעווי זה הערך.

פי"ג בכלי' (מ"ג) קרדום שניטל עשפו[1]) טמא מפני בית ביקועו[2]) פי' „צד אחד של חציבה דומה למחרישה תרג' ואת מחרשתו (ש"א י"ג, כ') ית עושפיה וכן תרג' למחרשות"[3]) (שם כ"א). *[אחי"ה הועתק מפי' רה"ג בסד"ט 9 והצורה תמצא בע' בקע (ח"ב, קס"א). וגי' הר"ש אשפו ולפי זה תהיה ל"ע اشفى כלי חפירה אשר ראשו אחד חד הוא. וכגי' הערוך אי' ג"כ בתוספת' כלי' ב"מ רפ"א קרדום[4]) שעשאו מן הטמא ועשפו[5]) מן הטהור טהור עשאו מן הטהור ועשפו מן הטמא טמא וכתב הרמב"ם בפי"מ לכלי' קרדום .. ולה שני קצוות האחד רחב ישמשו בו הנגרים והוא אשר יקרא עושפו וכו' ע"ש ובל"ס נקרא כן הקרדום אשר בו חוצבין העץ וזולתו וגם אשר ישמשו בו הנגרים כעין מעצד Hobel] —

עֹשֶׁק (= עוֹשֶׁק בל"מ עֹשֶׁק פי' עֹשִׂית עול ולחץ Bedrückung, Erpressung) בפ' המקבל בגמ' שכיר שעות (ב"מ קי"א.) לא שכרתיך מעולם זהו עושק יש לך בידי ואיני נותן לך זהו גזל רבא אמר היינו עושק היינו גזל להכי אפקיה רחמנא בתרי לישני לעבור עליו בב' לאוין. *[אחי"ה וכ"ה בכ"י ש"ס מינכען ובשאילתות פ' תצא סי' קנ"ז ופי' העמק שאלה נתן טעם לדבר דדוקא היכא דאית תרי לישני מיחשב לשני לאוין משא"כ חלוק אזהרות לחוד בחד לישנ' לא מיחשב אלא לחד אזהרה ע"כ אבל ראיתי בשט"מ שהחזיק בגי' שלנו ולמה חלקן הכתוב וכו' וכתב בזה"ל ול"ג ולהכי אפקינהו בתרי לישני דאף אי הוו תרווייהו בל' אחד ה"נ דעבר בשני לאוין ואיסור לאו קאמר אבל מלקות אין כאן דהוי לאו הניתק לעשה ע"כ. ודע כי בנו"ג בדברי אביי נתתיו לך זהו גזל ובדברי רב ששת אי' יש לך בידי ואיני נותן לך זהו גזל וכצ"ל בערוך וגי' צע"ג כדאי' ג"כ בהפשב"ע — וכנ"ה עֹשֶׁק, עושק בב"מ שם איזה פעמים ותרג' ויק' ה', כ"ג; לישעי' נ"ד, י"ד; ליחזק' כ"ב, כ"ט. אסת' ג', ח' בתרג' שני עוּשְׁקָא ותרג' מעשקות (משלי כ"ח, ט"ז) סגיען עוּשְׁקוֹי. והפעל תרג' לויק' ה', כ"א. כ"ג; י"ט, י"ג; לדברי' כ"ד, י"ד וזולתו] —

עשק (= עָשִׁיק נ"ל מל"ע عشيق אהוב וחביב והיינו יקר beliebt, mit Liebe gehegt) בפ' הזהב בגמ' עד כמה (ב"מ נ"ב.) עשיק לגביך ושוי לכריסיך פי' כשאתה קונה מלבוש אם תקנה ביוקר לא תחוש אבל מאכל לא תקנה אלא בשוה. בסוף[6]) פ' איזהו נשך בגמ' פסק עמו על הגדיש (שם ע"ד סע"א) באתריה דאמימר עשיק עפרא פי' היה יקר. *[אחי"ה וכ"ה בפירש"י בשני מקומות ולי נראה מל"ע הנ"ל כי מה שאהוב וחביב קנה ביוקר ואולי קרוב לל"מ חשק וכן פי' בשט"מ ב"מ קי"א. עושק של ע' הקודם לזה אבל שם אין יתכן כל כך. ברכות נ"ו. עשיק עסקך עיי' פירש"י ובכ"י ש"ס עדיף] —

* עָשִׁיק (מל"ס פי' עקום verkehrt) תרג' ונלוז דרכיו (משלי י"ד, ב') ודעשיק בארחתיה כ"ה בקצת דפוסי' וכ"ה בפשיט' הסורית וכן העתיקה הפשיט' עקש לב (שם י"ז, כ') דעקיש לבה ובתרג' דעקים לביה. וגם בל"מ (ישעי' ל', י"ב) ותבטחו בעשק ונלוז נראה שהוא כמו בעֹקֶשׁ והוא מהשמות המתחלפים.

עָשַׁר (מל"מ ענינו קנין הון רב reich sein בהפעיל reich machen) בפ' נערה שנתפתתה בגמ ר' יהודה אומ' (כתובות מ"ח סע"א) האומר אם מת לא תקברוהו מנכסי[7]) אין שומעין לו לא כל הימנו שיעשיר את בניו ויפיל עצמו על הצבור. *[אחי"ה וכן בל"מ הוראת ההפעיל כמו הקל כי יעשיר איש (תהלי' מ"ט, י"ז) כמו לא יֶעְשַׁר (איוב ט"ו, כ"ט) בחולי' פ"ד: פי' עשתרות (דברי' ז', י"ג) שמעשירות את בעליהן כה"ג בע' עשתרות[8]). ברכות ל"ג. העשירו. נדרי' ל"ח. שקלי' ט'. והעשיר, ב"ב כ"ה: שיעשיר עיי"ע דרום. פיעל שבת נ"ד: הוי מעשר ר"א, יומ' כ"ו. קטרת מעשרת וכו', כתובו' ס"ז: אי אתה מצווה עליו לעשרו. נפעל מעילי' י"ז. יעני או יעשר אולי צ"ל יעשיר בהפעיל. התפעל שבת קי"ט. עַשֵּׂר בשביל שֶׁתִּתְעַשֵּׁר ועוד עיי' פסחי' מ"ט, נ': ר"ה ט"ו: חולי' פ"ד: נדה ע"א: אתפעל גיטי' ל': איתעשר. נתפעל שבת קי"ט. נתעשר. התואר עָשִׁיר שבת כ"ה: צ"ב. קי"ט. קנ"ה: עירו' פ"ו. פסחי' קי"ג. שם: יומ' ל"ח: נדרי' נ': נ"א. גיטי' ל"ז. קידו' מ"ט: ב"ק פ"ו. צ"ב. זבחי' קי"ג: מנחו' פ"ו. תמיד ל"ב. דא"ר זוט' פ"ד דב"ר פ"ב. בירו' כלאי' רפ"ה דכ"ט

[1]) בנו"ג עושפו וכ"ה בע' בקע ובפי' רה"ג. [2]) עיי"ע בקע. [3]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ר למחרישות ובשרפ"ע דמחרישות. [4]) כ"ה נכון בכ"י אירפ' ובנו"ג קדרות. [5]) בכ"י אירפ' ב' פעמים בט"ס ועשהו ומו"ל לא הרגיש בזה מאומה. [6]) כ"ה בכ"י. [7]) וכ"ה בתוספו' בכורו' נ"ב: ד"ה באין ובנו"ג בכתובו' מנכסיו. [8]) ובנו"ג בפועל שמעשרות.

ע"ד מפורש כרם דל: דל בגפנים ועשיר בעבודות. השם עוֹשֶׁר ברכות ט"ז: שבת ס"ג. גיטי' ע'. כתובו' ס"ו: ב"ב ט': בכורו' ל"א. ויעתר (בראשי' כ"ה, כ"א) פי' ר"י בב"ר פס"ג ששפך תפלות בעושר עיי"ע עתר ב'. השם המופשט עֲשִׁירוּת שבת ק"ב: אין עניות במקום עשירות. קידוש' מ"ט: י' קבים עשירות ירדו לעולם וכו'. ירו' פיאה רפ"ד די"ח: שאין עשירות לפני מי שאמר והיה העולם] —

* עָשַׂר (בפיעל עִשֵּׂר מל"מ מן עֶשֶׂר נותן אחד מעשר (den Zehnten entrichten, verzehnten הגיג' ג': מעשרין מעשר עני. אבות פ"א מט"ז לעשר אומדות. שם פ"ה מ"ח מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין. התפעל ר"ה י"ד. והלאה מתעשרין והשם המופשט עִשּׂוּר עִשּׂוּר, עִשּׂוּרָא כתובו' ס"ח. עשור נכסים. ירו' כתובו' פ"ו ד"ל ע"ד עישור נכסים. ירו' פיאה ספ"ד די"ח ע"ג עישור אחד שאני עתיד למוד. ירוש' ביכורי' פ"ב דס"ה. לקיטתו עישורו. בהשאילה דב"ר פ"ג מה פרי אדמתך צריכים עישור אף פרי בטנך צריכים עישור. והקבוץ ר"ה י"ד. שני שעורין נוהג בו. יבמו' ט"ו. ונהג בו ב' עישורין. ירו' ר"ה פ"א דנ"ז. עישורי עני . . עישורי שני. ירוש' דמאי ספ"א דכ"ב: שני עשורין ועישורין של עישור. בלא"ר כתובו' נ'. לא דמי עישורא בתרא לעישורא קמא. והקבוץ נקבה נדרי' ל"ט: כעישוּרְיָיתָא דבי רבי. ב"מ ס"ד. בעישורייתא וחומשייתא עיי"ע חמש. ועוד הקבוץ מן עשׂרת: תנחו' סוף אמור: כנוש עֲשָׂרְיוֹתֶיךָ פי' מנין עשרת האנשים. ורבינו הביא זה הערך באות סמך ע"ש ומ"ש.

* עָשַׁשׁ (פי' כמו גָּשַׁשׁ (mit Würfelstein spielen מד' תהלי' מזמור י"ט מאבנא דהוא מתעשש אתן יודעין מה כהו וכו' ובילק' הגי' מתגושש עיי"ע גשש ושם פירשתי גזרת המלה.

עֲשָׁשִׁית (נ"ל כמו אֲשָׁשִׁית = שָׁשִׁית מל"פ شيشة כלי זכוכות ואצל רז"ל בפרט זו שמשימין בו נר או שמש להדלקה Glasgefäss zum leuchten, Leuchter) בס"ג דפ' מי שמת (ברכו' כ"ה:) צואה בעששית מותר לקרות ק"ש כנגדה. פי' כגון שיש מחיצה של זכוכית בין הקורא קריאת שמע לרעי. בס"ג דפ' אלו דברים (שם נ"ג רע"א) עששית שהיתה דולקת והולכת כשבת[1] למוצאי שבת מבדיל עליה[2]. בר"ג דפ' במה מדליקין (שבת כ"ג רע"א) עששית שהיתה דולקת והולכת כל היום במוצאי שבת מכבה ומדליקה[3]. בר"פ מי שהחשיך (שבת קנ"ד:) היתה בהמתו טעונה טבל. ועששית[4]. בר"ג דפ' אם אינן מכירין (ר"ה כ"ר.) ראינוהו בעבים ראינוהו בעששית. בילמדנו ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד (תנחומ' וארא סי' י"ד) כהדין עששיתא דמיא ומשחא מתערבא כחדא ונורא דליק מן גוויהון — (א"ב תרג' בפסוק (שה"ש ה', י"ד) ידיו גלילי זהב נהרין כעששית). *[אחי"ה בע' אשש (ח"א, שכ"ז) בסוף הע' העירותי כבר על גי' אמיתית שהובא בפסיקת' דר"כ צד ג': כהדא שאשתא דקנדילא וכ"ה במד"ר פי"ב שאשיתא דקנדילא והוא הוא ל"פ הנ"ל כי שישה הוא כלי זכוכית וע"י הוספה קנדילא בל"ר candela, פי' נר או قنديل בל"ע מנורה Leuchter מוגבל המושג שהוא כלי זכוכית העומד להדליק ואח"כ השמיטו ההוספה ושבשו לכתוב רק עששית ועוד אששיות כדאי' בפי' ר"ח בשבת קנ"ד: עד שר"ש פרחון בע' אשיש פי' אשישי ענבים (הושע ג', א') סמכוני באשישות (שה"ש ב', ה') ואשישה אחת (ש"ב ו', י"ט) כלי זכוכית של יין כמו עששיות בחילוף א' בעין ע"כ וכן המעריך ללונזאנו בע' ששיתא פי' זו המלה כעששית ועין מובלעת ע"כ ובהיפך האמת כי העין נוספת וכדאי' בשהש"ר פ' צאינה עשאשיתא דקנדילא אבל ששיתא עיקרית ומחסרון ידיעה נכתב גם אשתא דקנדילא (ילק' וארא ר' קפ"ו) מאששיתא דקנדילא (שם לאיוב ד' תתקי"ב) ובירוש' ר"ה פ"ב דנ"ח. נראה כאשש במקום דאי' בבבלי בעששית[5] ופי' רש"י קנדיל"ה בל"צ Leuchter, chandelier ובשבת כ"ג רע"א לועז

[1] וכ"ה בכ"י ש"ס פ' ובנוסחי לי. [2] ברי"ף מביאין ממנו אור להבדלה ובכ"י ש"ס אצל ב"נ מברכין עליו ומדליקין ממנו להבדלה ובנו"ג רק מברכין עליה ועיי' עוד בהערה הבאה. [3] כ"ה הגי' הישרה בכ"י ק"ט ה"ב ורומי אצל בעל הגיון שלמה צד ל"א ובכ"י ו"ו אבל בדפ"ע טעו לדלוג מן דולקת והולכת ונעשה מזה מאמר אחד והשמיטו מראה מקום בשבת כ"ג. והדפיסו זו בס"ג דפ' אלו דברים וזה הטעה לגאון בהפשב"ע ובגליון הש"ס לברכו' נ"ג. לומר שגי' רבינו היתה אחרת בברכו' נ"ג. וכבר עמד על זה החי' בעל הי"ש הנ"ל וכיון לאמת בלימוד ערוך למס' שבת צד י"ט ע"ש ובדפ"ר וויניצ' פיז' באסיל עשו שני ערכים וערבבו הציונים וגם בדפ"א אף אם לא חלק לשני ערכים משובש הוא אבל כפי מה שנסחתי הכל עולה יפה שבתחלה הביא רבינו ברכו' כ"ה: ואח"כ זה מדף נ"ג. ואח"כ שבת הנ"ל. [4] וכ"ה בתוספו' שבת מ"ג. ד"ה טבל ובנו"ג ועששיות. [5] ובע' אשש רציתי זה לפרש בע"א אבל זה דכאן נ"ל עיקר.

לנטרנ"א = lanterne = Laterne וכ"ה בברכות בשני המקומות הנ"ל אבל בשבת קנ"ד: לועז בע"א ובאמת ציון הנ"ל בערוך משבת יותר שייך לע' הבא אח"ז ע"ש — וכ"ה בעי"ן בתוספ' ברכו' ספ"ו (ה') עששית אעפ"י שלא כבת מברכין עליה, ותוספת' שבת פ"ג (ד') כוס ועששית וקערה לא יזיזם ממקומן וכ"ה בשבת מ"ד. ופירש"י כוס גדול של זכוכית שקורין לנפא = Lampe, lampe] —

עֶשֶׁת (מל"מ פי' קבוץ עב וחתיכה גדולה Klumpen ובפרט תואר לברזל ; עֲשָׁשִׁית תחת עֶשָׁתִית Eisenklumpen) בפ' אמר להם הממונה בגמ' אם היה כה"ג (יומ' ל"ד:) תניא ר' יהודה אומ' עששיות [1] של ברזל היו מחמין מערב יוה"כ. בפ"ק דע"ז בגמ' ובכל מקום (ט"ז.) אין מוכרין להן עששיות של ברזל. בב"ר בריש ויגש אליו (פצ"ג) כשהיה מעלה חימה היו שערות לבו בוקעות כליו ויוצאות והיה נותן עששיות של ברזל בתוך פיו ומוציאן כאבק. בכלי מתכות פי"א בכלי' (מ"ג) העושה כלים מן העשת ומן החררה. בפ' הקומץ רבה בגמ' ז' קני מנורה (מנחות כ"ח.) ת"ר המנורה היתה באה מן העשת ומן הזהב. פי' חתיכה גדולה של ברזל או של זהב כדכתיב (יחזקאל כ"ז, י"ט) ברזל עשות ומתרגמינן ערקין דפרזלא". *[אחי"ה הועתק מפי' רה"ג לכלי' שם ושם ערקין די ברזל וכ"ה בע' ערק. ובתוספת' חולי' ספ"א ותוס' מנחו' פ"ט מנורה אין כשירה אלא מן העשת [2]). והקבוץ עששיות של ברזל (וכ"ה בתוספתי יומא פ"א) ובירו' יומ' פ"ג ד"מ ע"ג עששות פי' חתיכות גדולות ורש"י בשה"ש ה', י"ד פי' קבוץ עב קרוי עשת מששיאה בלעז = Masse, masses וכן לועז בשבת קנ"ד: עששיות ש ל ב ר ז ל או של [3]) מש"ש בלעז ע"כ וכן פי' ר"ח בשבת שם וז"ל אלו העששיות אינן כלי זכוכית עשוין אלא (פולסא) [צ"ל בולסא] פי' חתיכות גדולות כדכתיב ברזל עשות ע"כ וכן הועתק בע' בלס (ח"ב' ק"א) וא"כ עששית של ערך הקודם משבת יתכן יותר לסדר כאן. ובתנחומ' הישן ויגש סי' ח' הגי' אופנים של ברזל עיי' מה שכת' המו"ל צד ק"ד אות ל"ב — ועה"ק שנ"ב לועז עשת שטהל (= Rast) Stahl פ"א חתיכה גדולה וכו' צויקא ב"א = ziuc פי' כמו Zeug עיי' בט"ר לפערלעס 6] —

* עֲשֵׁת (פי' חשב meinen, denken) בדניאל ו', ד' ומלכא עֲשִׁית וגו' ובאתפעל תרג' לישעי' ל"ב, ו'; לירמי' ה' כ"ו; לש"ב כ', ט"ו מִתְעַשְּׁתִין; לישעי' ל"ג, י"א. ולהושע י', י"ג אתעשתון ובתרג' יונ' א', ו' יתעשת פי' יחשוב וישים דעתו מענין עֶשְׁתּוֹנוֹת ובתרג' בל"ז עֶשְׁתּוֹנִין עשתרות (לישעי' מ"ט, כ"ט; נ"ה, ז'; לירמי' י"א, י"ט).

* עַשְׁתּוֹר (שם פרטי) ירו' דמאי פ"ו דכ"ה רע"ב אילין דבר עשתור וכו' ירו' ביכורי' פ"א דס"ד. בר עשתור, ושם בנימין בר עשתור ושם בנימין בר אשתור.

עַשְׁתְּרוֹת (מל"מ בחבור צאן פי' עושר בצאן Zucht, Vermehrung der Schafe) בר"ג דפ' כסוי הדם (חולי' פ"ד רע"ב) הרוצה שיעשיר [4]) יעסוק בבהמה דקה ואמר רב חסדא מאי דכתי' (דברי' ז', י"ג ועוד) ועשתרות צאנך שמעשירות [5]) את בעליהן.

עַשְׁתְּרוֹת [6]) (בחבור קרנים פי' שם מקום) בר"ג דסוכ' (ב') אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרות קרני' פי' „מקום שאין חמה זורחת שם". *[אחי"ה כ"ה בפי' ר"ח אבל פרש"י פי' שני הרים גדולים והשפלה ביניהם ומתוך גובה ההרים אין חמה זורחת שם בשפלה] —

עֵת (מל"מ וקטוע מן ענת פי' זמן Zeit) בפ' במה מדליקין בגמ' המכבה (שבת ל"א.) והיה אמונת עתך (ישעי' ל"ג, ו') אמונת זה סדר זרעים שבאמונה תלוי המעשה שיעשר פירותיו כהלכה עתך זה סדר מועד ששם שמירת זמנים ושבתות וימים טובים, חוסן זה סדר נשים שצריך תוקף שלא ישלוט בו יצר הרע, ישועות זה סדר נזיקין שדנין בני אדם ונוטלין מזה ונותנין לזה ומושיעו מיד הגזלנין. פ"א חוסן סדר נשים לשון אחסנא (תרג' ויק' י"ד, ל"ד; במד' ל"ב, ה' כ"ב וזולתו). שהויין לו בנים ונוחלין [7]). בסוף ברכו' (נ"ד.) ר' נתן אומר הפרו תורתיך עת לעשות לה' [8]) פי' התקינו שיהא אדם שואל לחבירו בשם כמו שאמר (רות ב' ד') ה' עמכם, ה' עמך (שופטי' ו', י"ב) וזה התיקון הוא שלום עליכם ושלום משמותיו של הקב"ה שנא'

---

[1]) בכ"י ק"ט היחיד עששית וכ"ה בפי' ר"ח ביומ'. [2]) וא"כ צ"ע מה דאי' במנחו' הנ"ל. [3]) כ"ה בכ"י רש"י בד"ס שבת צד קפ"ט. [4]) בנו"ג שיתעשר. [5]) בנו"ג שמעשרות. [6]) כ"ה בכ"י ובדפ"ע עשתרת. [7]) וכ"ה בפירש"י. [8]) וכ"ה במשני שבמשניות ובירו' ובכ"י ש"ס פי' בברכו' פ"ט מ"ה ובכ"י ש"ס ל"י ואי' בדק ס"ג. בכ"י ש"ס פי' ובנו"ג משום עת ובכ"י פ' מה טעם משום דהפרו תורתיך ועיי' ג"כ מ"ש בב"ג.

(ישעי' כ"ו, ג') יצר סמוך תצר שלום שלום ואומר (משלי כ"ג, כ"ב) ואל תבוז כי זקנה אמך אמרו למעלה שהתקינו שיהא אדם שואל שלום חבירו בשם אמרו רבנן[1]) אם אתה רואה שארך הזמן ונמשך הגלות אל תאמר שזו התקנה היתה בימות הראשונים ובעת מלכותם עכשיו אנחנו נבזים וכשהזקין הדבר אין אנו מאמינים וחייבין בתקנה זו היו הכהנים בתחלה עונים אחר כל ברכה וברכה ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם וכששמעו המינים אמרו אין עולם אלא אחר וכשראו הכהנים שבשביל כן נתמעטה האמונה של עולם הבא התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם כלומ' מן העולם הזה ועד העולם הבא ובשביל כבוד המקום הפרו התיקון שהיה והוסיפו ועד העולם. בר"ג דפ' בא לו כה"ג (יומי ס"ט סע"א) איבעית אימא עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהלי' קי"ט, קכ"ו) כלומ' „עת סכנה היא ואין למידין הימנה"[2]). בתמורה בפי' יש בקרבנות היחיד (י"ד:) מעיינין בספרא אגדתא בשבתא אמרו עת לעשות לה' הפרו תורתך. בס"ג דפ' יוצא דופן (נדה מ"ז סע"ב) שנה האמורה (בקידושין) [צ"ל בקדשים] והאמורה בבתי ערי חומה ושתי שנים שבשדה אחוזה שש בעבד עברי שבכן ושבכת כולן מעת לעת ושם מפורשים כולם. *[אחי"ה ועוד עיי' דרושים בענין עת שבפסוק בתעני' כ"ב: כ"ג. מגיל' י"ב: יבמו' ע"ב. כתובו' נ'. ס"ב: ס"ז: סנהד' צ"ח. ק"א. — תוספת' ברכו' רפ"א העת אחת מעשרים וארבע לעונה עיי"ע ען ו'. והקבוץ שבת ל"א סע"א קובע עתים לתורה, מעונן (דברי' י"ח, י') פי' ר"ע בתוספת' שבת פ"ז (ח') וסנהד' ס"ה: אילו נותנין עתים (המחשב עתים). תמיד רפ"א דכ"ו. לא כל העתים שוות וכו'. ר"ה י"ז: עתים לטובה עתים לרעה, פסחי' צ"א. עתים פטור עתים חייב, וגם בל"ז ע"ז ס"ה. ירו' ברכו' פ"ב ד"ה ע"ג ירו' סוכה רפ"ד דמ"ה: בעיתותי ערב. ובלא"ר ב"ר ספמ"ז בההיא עיתא] —

עָתָא[3]) (פי' עֲתָא בל"ס און והוות (Unheil, Unrecht לא יאנה לצדיק כל און (משלי י"ב, כ"א) תרג' לא שפיר לצדיקא כל מידעם דעתא. ולץ לא שמע גערה (שם י"ג, א') וברא ממיקנא לא מקביל עתא[4]) וכן תרג' ורש לא שמע גערה (שם ח')[5]). ומהומה בו (שם ט"ו, ט"ז) תרג' ועתא ביה. וכן תרג' און והות. [מרע] מקשיב על שפת און (שם י"ז, ד') שקר מזין על לשון הות (שם). *[אחי"ה בנו"ג עאתא וכ"ה בתרג' משלי י"ט, כ"ח; כ"א, ט"ו; כ"ב, ח'; ל', כ' והוא קטוע מן עַוְתָא ומל"ס הנ"ל] —

עתֵד (מל"מ ובל"ס עֲתַד בל"ע عتد ענין הכנה (gerüstet, bereit sein אנכי עומד בין ה' (דברי' ה', ה') תר"י (א') אנא הוינא מעתד[6]) — (א"ב ל"מ זה (איוב ט"ו, כ"ד) כמלך עתיד לכידור. *[אחי"ה והיה לו לר"ב להביא היותר קרוב עתדה (משלי כ"ד, כ"ז) ותרגומו וְעַתִּידָהּ והמתורגמן טעה בהבנה. בינוני פעול תרג' בראשי' כ"ח, י"ג; לבמד' כ"ב, כ"ג. כ"ד; תרג' ירו' א' לדברי' ל"ב, ל"ה; לאיוב ט"ו, כ"ג. אתפעל תר"י א' לבראש' א', כ"א; מ"ג, ט"ו; תרג' שמות ב', ד'; במד' י"א, ט"ז; לדברי' ל"א, י"ד וזולתו. פַּעל ירוש' ב"ב רפ"ג די"ג: עַתֵּד ליה תכריכין, ירו' כתובו' פי"ב דל"ה. ואנא מְעַתַּד. ירו' שבת רפ"ה ד"ז: פי' שוזות: מעתדן כלו' מוכנות שיעלו עליהן הזכרים] —

* עַתּוּד (בל"מ וכן בל"ע عتود (Ziegenbock כלו' מוכן להעלות על הנקבות עיי"ע הקודם. והושאל לגדול בשנים ובשכל ירו' ע"ז פ"ב דמ"א ע"ד הגדילו ונעשו כעתודים גלה להם רזי תורה ועיי"ע תישים.

* עָתִיד (מל"מ מע' עתֵד פי' ענין הכנה ועוד תואר לזמן הבא (Bevorstehendes, Zukunft ברכו' נ"ד. וצועק על העתיד, כתובו' פ"ז. משביעין אותו על העתיד לבא ואין משביעין אותו על העבר. והרבה פעמים לעתיד לבוא (במקום לזמן עתיד לבא) שבת פ"ט: תעני' ח'. סוכ' נ"ב. ע"ז ב'. ג': אבות פ"ב, מט"ז; פ"ד מכ"ב; קידו' ע"ב: ועוד יותר קטוע רק עתיד עיי' במקומות אלה פסחים נ'. קי"ט: תעני' ל"א. מגיל' ט"ו: ב"ב ע"ה. ושם: סנהד' צ"ח: ק'. ולנקבה עתידה שבת ל': קט"ז. קל"ח: יומ' י'. פסחי' קי"ח: כתובו' קי"א: ב"ב קכ"ב. שמ"ר פכ"ג. והקבוץ זכר עתידים ברכו' מ"ג: שבת קנ"ב: פסחי' ס"ח. מגיל' כ"ט. יבמו' ס"ג. כתובו' קי"א: קי"ב: ב"ב ע"ה: סנהד' צ"א: צ"ח: ירו' ע"ז רפ"ב ד"מ ע"ג שעתידין בני נח לקבל

---

1) בכ"י ה"ב בכאן. 2) הועתק מפי' ר"ח ביומ'. 3) בדפ' פיזי וויניצי באסיל ועה"ק בטעות עתה וצ"ל ככדפ"ר ובכ"י באלף. 4) בנו"ג בעתא ועיי' במתורגמן. 5) כנו"ג בעתא. 6) בנו"ג הוית קאים.

עליהם. תרג׳ שה״ש ח׳, ה׳ והרבה בתרג׳ עם ל׳ המקור תר״י ב׳ לבמד׳ כ״ד, כ״ב; לדברי׳ ה׳, כ״ב; תרג׳ חבקוק ב׳, א׳, לקהל ט׳, י״ב.

* עַתָּה (מל״מ מלת הגבלה לזמן בינוני jetzt, nun) ובצרוף מ׳ מֵעַתָּה פי׳ מזמן הזה כלומ׳ לפי demnach ה סוכ׳ ב׳. ב״ק י״ז רע״ב אלא מעתה, ירו׳ ע״ז פ״א דל״ט ע״ד מעתה חיטין לא ימכור לו. ספרי האזינו פ׳ של״ד תוספת׳ כלי׳ ב״מ רפ״ה, תוספת׳ כלי׳ ב״מ ספ״ג אמור מעתה וכו׳.

עָתְנִיאֵל (שם פרטי ונדרש עפ״י האגדה) בפ׳ יש בקרבנות (תמור׳ ט״ז.) עתניאל הוא יעבץ ומה שמו יהודה אחי שמעון שמו עתניאל שענהו [1] אל יעבץ שעיבץ [2] וריבץ תורה בישראל. *[אחי״ה ויתר דרושים בענין עתניאל עיי׳ בב״ר פנ״ח שמ״ר פ״ג ופמ״ח שהש״ר פ׳ כולך יפה אסת״ר פ״א] —

* עָתַק מל״מ בהפעיל ענינו נסוח ונתקה ent- rücken, versetzen) עתק (תהלי׳ ל״א, י״ט) דרש בב״ר פ׳ א׳ שהעתיק בבריותיו ובילק׳ תהלי׳ ר׳ רמז תשט״ו דברים שהעתיק מבריותיו [4]. הפעל קהל״ר פ׳ כל הדברים ואני הועתקתי לכאן.

* עָתַק (מל״מ ענינו זקנה רבה altern בל״ס עַתֵּק) וכן בלא״ר תרג׳ בלה (איכ׳ ג׳, ד׳) עתק. אתפעל תרג׳ ונושנתם (דברי׳ ד׳, כ״ה) ותתעתקון, נושן (ויקר׳ כ״ו, י׳) תר״י א׳ עתיקא דמִיַעַתַּק, ותרג׳ וישנו (יחז׳ ל״ד, כ״ה) ויתעתקון. והתואר עַתִּיק מל״מ וכן בל״ס עַתִּיק, עַתִּיקָא וכ״ה בתרג׳ ויק׳ י״ג י״א; כ״ו, י׳, לבמד׳ ו׳, ג׳; פסחי׳ קי״ט. עתיק יומין (דניאל ז׳, ט׳ ועיי׳ שם י״ג). שם מ״ב: עתיק עתיקי ובירו׳ נדה ספ״ב ד״נ: עוּתִּיק דעותיק. ב״ק צ״ו: גזלנא עתיקא, והקבוץ ירו׳ שקלי׳ רפ״ב דמ״ו ע״ג תקלין עַתִּיקִין; תרג׳ מ״א ח׳, ב׳ בירחא דעַתִּיקַיָּא (על פי ר״ה י״א. עיי״ע אתן). לנקבה ירו׳ שקלי׳ פ״ג דמ״ז ע״ג תוספתא עתיקא, ב״ב צ״א סע״ב כל מילי עתיקא. יומ׳ כ״ט. מיגמר בעתיקתא וכו׳.

* עַתִּיק (= אתיק בל״מ) יחזק׳ מ״א ט״ז והאתיקים תרג׳ ועתיקיא ושם מ״ב ג׳ תרג׳ זוי עיי״ע זוי.

עתר (= עַתִּיר בל״ס כמו עָשִׁיר בל״מ reich) בפ׳ מי שמת [4]) בגמ׳ השושבינות (ב״ב קמ״ה:) עתיר ניכסין עתיר פומבי פי׳ עשיר בסחורות שיש בהן נפח כגון צמר גפן וכיוצא בו [5]) — (א״ב תרג׳ העשרתי את אברם (בראשי׳ י״ד, כ״ג) עתרית). *[אחי״ה כ״ה באונק׳ ובתר״י ב׳ אבל בתר״י א׳ באפעל אעתרית. וכן בתרג׳ תהלי׳ ס״ה, י׳; ובמשלי י״ג, ז׳ אי׳ בדפ׳ רגיא בפַעל ובישאר דפוסי׳ באפעל ובכ״י תרג׳ לתהלי׳ מ״ט, י״ז יַעְתִּיר ובדפוסי׳ באתפעל איתעתר וכן בהוריו׳ י׳: אתעתירתו פורתא, ב״מ נ״ט. כי היכי דתתעתרו, ובקטיע נדרי׳ נ׳. אִיַעַתַּר ר״ע. פסחי׳ מ״ט. איעתרי וכ״ה שם קי״ג. תעני׳ כ״ג: ליעתרו. ובפעל תרג׳ דברי׳ ל״ב, ט״ו; לירמי׳ ה׳, כ״ז. כ״ח; להושע י״ב, ח׳ וזולתו והתואר עיי׳ לעיל מב״ב הנ״ל ושם איזה פעמים ע״ש. שבת קנ״ו. גבר עתיר, ירו׳ שבועו׳ פ״ז דל״ז ע״ד עתיר גו שוקא . . עתיר גו ביתא. והקבוץ עתירֵי ברכו׳ ל״ב: שבת נ״ד. תעני׳ כ״ג: גיטי׳ נ״ו. ושם לנקבה יחידה עַתִּירְתָּא וגם עַתִּירָא תרג׳ שני אסת׳ א׳, ט״ז. והשם עוֹתַר. עוּתְרָא וכ״ה בל״ס ועיי׳ תרג׳ דברי׳ ל״ב, י״ג; תרג׳ ש״א י״ז, כ״ה; למ״א י׳, כ״ג; ליחזק׳ כ״ז, ל״ג וזולתו. מ״ק כ״ח. ועותריה דרב חסדא, במדרש דברי׳ רבה כ״י במינכען שהעריך החכם הגדול מה״ש באבער (בבית התלמוד להחי׳ וויס ח״ד 247) ששפך להם בלעם ברכות כעותר סוריסטון צ״ל בעותרא פי׳ בעשירות ותי׳ סוריסטון באה מגליון פנימה [6]), ועוד בל״ס עַתִּירוּתָא וכן בשבת ק״מ: ולא בעתירותי אכלי. והשם המופשט ירו׳ ע״ז פ״א דל״ט ע״ד אין תימר משום עיתור אסור וכו׳] —

עָתָר (נ״ל מל״פ غدراه כלי חפירה כעין רחת Schaufel ועיי׳ בפנים) בפ״ק בסוכה בגמ׳ חבילי קש (י״ד.) הואיל וראויות להפכן בעתר. בב״ר פ׳ ס״ד (ס״ג) ויעתר יצחק: ר״ל אמר שהפך הגזירה ולפום כן קריין ליה עתרא דהפיך אדרא. וכס״ג דפ׳ הבא על יבמתו (יבמו׳ ס״ד.) מפני מה נמשלה תפלתו של צדיקים כעתר מה עתר מהפך וכו׳. *[אחי״ה וכנ״ה בתוספ׳ עוקצי׳ רפ״א מפני שהופכה בעתר במד״ר פ״י מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן וכו׳ וכ״ה בסוכה שם ופירש״י

[1]) בנו״ג שענאו. [2]) בנו״ג שיעץ וכ״ה בערוך ע׳ יעבץ. [3]) ובלי׳ עברי החדשה ענין העתיק תרגום מלשון אל לשון והעתקה נקרא ג״כ פתשגן הכתב Abschrift ובע״א מובנו בל״מ משלי כ״ה, א׳. [4]) כ״ה נכון בכ״י ובדפ״ר ובדפ׳ פיזי והלאה בט״ס שמתו. [5]) בפי׳ רגמ״ה ורשב״ם בע״א ע״ש. [6]) עיי׳ מ״ש החכם הנ״ל בשמי.

עתר פורק״א = furca = Gabel אבל ביבמו׳ פי׳ פל״א והוא Schaufel, pala ועל זה הפי׳ השיגו התוספו׳ בסוכ׳ והעלו כי עיקר הפי׳ פורק״א אבל בתעני׳ כ״ה רע״א ד״ה מסא פירש״י ג״כ עתר ע״י פאלא ע״ש וכן נ״ל עיקר כי היא מלה פרסי׳ הנ״ל כלי חפירה ויש לו עוקץ חד וצורתו כמו רחת ובע׳ חתר רציתי לפרש מל״ע אבל פי׳ דכאן נ״ל עיקר ובע׳ חתר ציינתי המקומות לענין עתירתא, עתירה שהשוהו לחתירתא, לחתירה ע״ש — ועה״ק שנ״ב לועזו ע״י גאבלא בלא״ש Gabel ועיי׳ רש״י ב״מ פ״ג. ד״ה דדרו בדיגלא] —

* עֲתִירָה (מל״מ עָתַר ענין תפלה Gebet) פסיקת׳ רבתי פי״א מה עתירה שנא׳ להלן (בראשי׳ כ״ה, כ״א) תאומי׳ אף העתירה האמור כאן (ש״ב כ״א, י״ד) תאומים.

עתר (?) בבראשי׳ רבה פ׳ מ״ו[1] (מ״ה) מפני שרה גברתי: מתלא אמר אין אמר לך חד אודניך דחמר לא תחמיין תריין עתר לך פרובי[2] וכו׳ — (א״ב במקצ׳ נוסחאו׳ כתוב עביד ואולי יש לגרוס עתד באות דלת פי׳ הכן ול״מ הוא (משלי כ״ד, כ״ז) הכן בחוץ מלאכתך ועתדה בשדה לך). *[אחי״ה בנו״ג אם אמר לך חד אוניך דחמר לא תיחוש תרין עביד לך (פרוכי) [צ״ל פרובי] וגי׳ הילק׳ לך לך ר׳ ע״ט אם אמר לך חד אודניך דחמר לא תהימן תרין עביד לך (פרומי) [צ״ל פרומבי] ונראין דברי ר״מ לונזאנו שכתב בע׳ עתר נוסחא משובשת נזדמנה לבעל הערוך וצ״ל עתד בדלת וכו׳ ובע׳ אודן הביא המעריך כ״י שגרס בפי׳ עתד בדלת וע״ש פירושו והביא ג״כ ל״מ כר״ב הנ״ל. ובענין ב״ק צ״ב: וגי׳ רבינו (שהוא ג״כ גי׳ כ״י ש״ס) עיי״ע אכף וע׳ מש ומ״ש] —

---

[1]) כ״ה בכ״י ובדפו״ו בט״ס מ״ז. [2]) כ״ה נכון בכ״י ובדפ״ר פיז׳ באסיל ואמ׳ ובדפ׳ ו״ו בט״ס פרוכי.

הסביב עולמים אלפים תמניסר, סייע לכתוב ערך שיתסר, וכן יצליח בערך שביסר.

*[אחי״ה החרוזים האלה נמצאו בתם אות עין בכ״י בריטיש מוזיאום (ושם שתיסר) ובכ״י ו״ו א׳ וב׳ ושם בטעות הסכים וצ״ל הסביב) ל״ד וה״ב. ובעל הגיון שלמה כיון בדברי רבינו שמ״ש תמניסר היינו ח״י והוא שהשם יתברך ח״י סביב עולמים אלפים והיינו שאין לו ראשית ולא תכלית. ובכ״י ק״ט א׳ בסוף האות העין בזה״ל: נשלם ערך, עיין בריך רחמנא דסייען, אחל ערך פ״א בשם אשר שם לאדם פה. ובכ״י ב״ר א׳ ובזה״ל נשלם ערך אות העין מספר הערוך ברוך העוזר אתחיל ערך אות הפ״ה] —

אות הפ״ה

* פ הוא האות השבעה עשר מהאלפא בית״א והנחתו הראשונה הוא כמו פֶּה ויוחלף לפעמים באותיות ב׳ מ׳ ו׳ באשר גם הם מוצאם מהשפתים ד״מ בלג כמו פלג, פקע = בקע, הפקר = הבקר, פומבי כמו פומפי. ובא לפעמים תחת φ היונית עיי״ע פוריא, פיילי וכדומה.

* פָּאבִי (שם פרטי) במשנה ספ״ז דטהרות ר״א בן פילי נ״א בן פאבי והוא כנראה על שם ל״ר Fabius עיי״ע בעל פול (ח״ב, קמ״ח). פסחי׳ נ״ז. ישמעאל בן פיאבי כה״ג בפי׳ ר״ח ובכ״י ש״ס בן פאבי וכ״ה בתוספת׳ סוף מנחות וביומ׳ ט׳.

* פָּאגִי, פגי עיי״ע בית פאגי.

1 פֵּאָה (= פֵּיאָה מל״מ פֵּאָה ענינו קצה ובפרט רוח וצד. פאת ראש הן הנה השערות הגדולות בצדדי הראש (נחמי׳ ט׳, כ״ב). פאה נכרית (falsches Haar בפ׳ במה אשה (שבת ס״ד:) בכבול ובפאה נכרית לחצר. בס״ג דפ׳ מי שאמר הריני נזיר ושמע (נזיר כ״ח:) ת״ק סבר אפשר בפיאה[1] נכרית ורבי[2]) סבר פיאה נכרית איידי דזהמא[3]) לא ניחא ליה[4]). בס״ג דפ״ק בערכין (ז׳:) אמר רבא[5]) בפיאה נכרית טעמא דאמר׳ תנו הא לא אמר׳ תנו גופא הוא ומתסר והא מיבעא בעי לה ר׳ יוסי ב״ר חנינה בסוף חלק בגמ׳ הכה (סנהד׳ קי״ב סע״א)[6]) שיער נשים צדקניות מהו וכו׳ עד לא צריכה דתלו בסיכתא[7]). פי׳ אשה שאין לה רוב שיער לוקחת שיער מנשים אחרות ומשימה על ראשה שנראה כמו שהוא שערה. *[אהי״ה וכ״ה בפי׳ רגמ״ה כ״י לערכי׳ (בקובץ כ״י אנגיילי דף קכ״ח:) וז״ל פאה נכרית שער של אשה אחרת שלא היתה מחברת לשערה ואותה שער מותר בהנאה ע״כ ועיי׳ ג״כ בפירש״י במקומו׳ הנ״ל וא״כ פיאה נכרית פי׳ קליעה וגדיל של שערות מנשים אחרות. ובכ״י ש״ס מינכען עירו׳ י״א רע״ב אי׳ פיאה קליעית והוא הוספה מאיזה תלמיד ועיי׳ פי׳ רש״י ובע׳ הבא אח״ז, ובתרג׳ פאתא עיי״ע] —

2 פֵּאָה (מל״מ פי׳ קצה ובפרט התבואה העומדת בקצה השדה (ויק׳ י״ט, ט׳ והלאה) das Äusserste des Ackers, Peah והושאל לזמורה המתוחה מקצה הקונדס לקצהו) בריש עירובי׳ בגמ׳ ואם יש לו (י״א.) מעשה באדם שנעץ ד׳ קונדסין בד׳ פאות[8]) ומתח זמורה על גביהן[9]) והתירו לו לענין כלאים אבל לא לשבת[10]). ובסוף הפרק בגמ׳ השיירא[11]) (עירו׳ ט״ז.) ובתוספתא דכלאי׳ בפ׳ רבן גמליאל (רפ״ד) היו שם קנים הדוקרנים[12]) ועשה להן פיאה מלמעל׳ אפי׳ ביותר בעשר מותר[13]). פי׳ כל מידי דמקיף ולא מגין ומכסיא כולה קרו לה פיאה דדמיא לפיאה שהשדה כולה קרחת ומגולה אלא נשתייר בה כמעט והיא נקראת[14]) פיאה וכן פיאה נכרית דמקפת הראש ולא מכסיא

---

[1]) בנו״ג בפאה [2]) וכ״הברא״ש וס״א ובנו״ג ור׳ מאיר. [3]) בנו״ג דזוהמא. [4]) כ״ה נכון בדפו״ו. [5]) וכן מוכח מסנהד׳ קי״ב סע״א ובערכי׳ אי׳ רב. [6]) ושם הגי׳ לפנינו בעי רב יוסף. [7]) וכ״ה בכ״י ש״ס בסנהד׳ ובדפ׳ בט״ס בסיבט׳ וצ״ל בסיכטא וכדאי׳ בערכין. [8]) בנו״ג פינות אבל בריש עמוד ב׳ אי׳ פיאה מותרת וכו׳. [9]) וכ״ה בדפ״ש וברש״י ובכ״י ש״ס א״פ ובנו״ג עליהן. [10]) וכדמסקנא אליבא דרבי יוחנן בש״ס י״א. [11]) כ״ה בכ״י ה״ב ובדפו״ו ושם בסוף הפרי׳ ונפשט בטעו׳ בדפ׳ פיז׳ והלאה הפרה ובדפ״ר פיז׳ ובאסיל ובסוף הפרה (בדפ״ר הפרי׳) כגון שיורה ובדפ״א שיירה וצ״ל כמו שנסחתי כגי׳ הכ״י ה״ב וכ״ה בכ״י ק״ט ושם רק בסוף הפרק ובדפ״ע חוץ מדפו״ו זה הציון אחר הציון מהתוספת׳. [12]) בתוספת המדוקרנים ועיי״ע דקר (ח״ג, קכ״ז הערה 5). [13]) וכגי׳ הש״ס. [14]) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ר נקרית ובדפו״ו בט״ס ניקרת

ליה. *[אחי"ה והרבה פעמים במסכת פאה (ובירו' אי' פיאה) שנקראת על שם רוב ענינה בפאה. ספרא ריש קדושי' אין פיאה אלא מחמת הכילוי ואין פיאה אלא שיש לה שם ואין פיאה אלא בסוף. תוספת' כלאי' פ"ד שרשי פיאה יוצאין לתוך ד' אמות שבכרם וכו'. אבל בתוספ' שם וביתר המקומו' בערוך הנוכחי ענינו זמורה המתוחה מקונדס להבירו וכדפי' רש"י והוא כמו גדיל וקליעה ונקראת בלא"ש Guirlande ובירו' עירו' פ"א הל"ט הובא בפי' ר"ח בעירו' הגי' נעץ ד' קנים בד' זויות הכרם וזה מה שאי' לפנינו בש"ס בבלי פינות עיי' לעיל בהערה 8] —

פאה (פיאה = פּוּאָה בל"ע فوّه בל"פ فوّه בל"ס פּוּתָא Krapp, Färberröthe) בס"ג דפ' במה אשה הבנים יוצאין בקשרים (שבת ס"ו:) מאי קשרים אמר רב יהודה קשרי פיאה[1]) פי' לא של פיאה נכרית אלא (פיאה) [צ"ל פואה] זו זירעונין כדאמרינן (שביעי' פ"ז מ"א עיי"ע קצה) בספיחי אסטים וקוצה וזרע שלו צובעין בו אדום ושמו בל' ארמי פותא ובל' ערבי פ ו ו ה[2]) והכי קאמר ג' קשרים מן הקש שלו מוקמי כלומ' שלא יגדל החולי ה' מסו ז' אפי' לכשפים מעלו. פי' נפל פיתה[3]) פן[4]) ימצאנה כענין הזה ולא ראה כל אילו הדברים ועוד מאי איריא בנים (שבת שם). בפ' אמר ר"ע (שם פ"ט:) אסטים ופאה[5]) כדי לצבוע בהם בגד קטן כסבכה[6]). בפ"ה בשביעי' (מ"ד) פואה[7]) של עידית וכו' עד ומודין (כפיאה) [צ"ל בפואה] של צלעות פי' עידית[8]) צלעות מקומות. ירושי' (פ"ה דל"ו רע"א) פ ו א ה[9]) פיטרא[10]) — (א"ב כפי דעת הערוך קוצה ופואה אחד הוא וכן פי' בע' קצה). *[אחי"ה ושם מוכח עיקר הגי' פואה וכצ"ל כאן בכל מקום ופי' שם רוייא בלע"ז והוא בלאי"ט robbia וכן פי' מהר"י במ"צ שם רויא דימיסטיקו = robbia domestico ובל"ר Krapp = rubia וכן ענין הלעז וורנצ"א ברש"י שבת פ"ט: ד"ה פואה והוא ל"צ הישנה Warance והוא Krapp = guarance garance וכן לועז רש"י קוצה בשבת ס"ח. ובשבת ס"ו רע"ב קשרי פואה: גרנצ"א. ומלת פואה הוא ל"ע ופר' הנ"ל עיי' לעף פפלנ"צ 311 וש"נ ל"ס פותא והוא הוא פותא דשבת הנ"ל ובברכו' נ"ו. בט"ס נפל פתא בבירא וצריך לומר פותא והוא כעין משל נפל כרסא בבירא עיי"ע כרס ח"ד. שלי"ד ומ"ש בעל למוד ערך לשבת ס"ו: וכנ"ה פואה במגילי' פ"ד מ"ז ובתנחומ' הישן נשא סי' י"ד ועיי"ע אסטים. שביעי' פ"ז מ"ב עיי"ע רכפה ופי' רע"ב בערבי פו"א ובלעז זרויי"א צריך לומר בערבי פו"ה ובלעז רוייא. תוספת' פרה פ"ט (ח') סטים קוץ (צ"ל קוצה) ופואה. וכ"ה בתוספ' שבת כ"י רפ"ט (י')[11]). ירו' שבת פ"ו ד"ח: הדא פואה עיקר טב וכ"ה בירו' עירו' ספ"י דכ"ו ע"ג והוא הוא קשרי פואה בשבת ס"ו: והפעל ממנו בבינוני פעול כ"י תוספת' תרו' ספ"ז נתנו בטרקלין אפי' מפוּיָה מסויד וכו'[12]); כלומ' צבוע בצבע אדום או בסיד הלבן. ובל"י נקרא צבע אדום על ידי פואה ἐρευθέδανον, ἐρυθρόδανον וידידיה הבין ככה פועה (שמות א', ט"ו) עיי' רימ"ז בט"ר ח"א, 149 וגם שם פרטי פֻּוָּה בראשי' מ"ו, י"ג ופוּאָה דה"י ז', א' יתכן להיות על שם צבע אדום וגם בל"ר Ruber, Rufus שם פרטי על שם צבע אדום] —

* פָּאחָא (בל' סורי' פַּחָא כמו בל"מ פח Falle, Schlinge) ערכי' י"ט רע"א סבא בביתא פאחא בביתא פי' רגמ"ה כ"י (בקובץ כ"י אנגיילי דף קמ"א) מוקש ועיי' ג"כ פירש"י ושם בל"א הגי' פחחא.

* פאטי (שם פרטי) עיי"ע פנטי ב' נמ"ש.

* פאניקינין עיי"ע פנק ב'.

---

[1]) בכ"י ק"ט פאה וכ"ה ברי"ף ובדפ"ר פיז' וויניצי' ובאסיל ואמ' פיאה וכ"ה בכ"י ש"ם ובראי"ש דפ' וויניצי' אבל בכ"י ערוך ה"ב למטה בסמוך פואה כגי' הש"ס וכ"י רי"ף וכצ"ל בכ"מ פואה וכדאי' בערוך ע' קצה והערוך קצר בשמות האמוראים והביא רק האחרון רב יהודה ושינויי נוסחאות ישנן בין דפוס וגי' הכ"י ש"ם עיי' בד"ס שבת צד ע"א. [2]) כ"ה נכון בדפ"ר וויניצי' וכ"ה בכ"י ה"ב ובכ"י ב"ר פוה ובדפ"א פואה ובכ"י ל"ד ובדפי' פיז' ובאסיל פוזה וצ"ל פווה. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט ובנו"ג פותא ובדפ"ע פיאה ובדפ"א פואה וצ"ל בכ"מ פותא. [4]) כ"ה נכון בדפו"ו אבל בדפ"ר פיז' וכ"י ק"ט פי' ונפ"ט בטעות בדפ' באסיל ואמ' פירוש. [5]) וכ"ה בכ"י ש"ס א"פ ובנו"ג ופואה וכ"ה נכון בדפ' אמ' ובדפו"ו ופיאה וצ"ל ופואה. [6]) כ"ה בדפ"ר פיז' וויניצי' באסיל ואמ' וכ"ה בע' סבכה וש"נ שאר מקומות אבל בכ"י ה"ב בסבכה וכ"ה בדפ' פיז' ובאסיל בע' סבכה. [7]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע פיאה וכ"ה בכ"י ש"ם פאה, פיאה ובנו"ג פואה וכ"ה בירו' במשנ' ובגמ' וכ"ה נכון. [8]) בכ"י ה"ב עירית, [9]) כ"ה נכון ובכ"י ב"ר ובכ"י אחרים פאה ובדפ"ע פיאה וצ"ל פואה. [10]) כ"ה בכ"י ה"ב ובכ"י ב"ר פטרה ובדפ"ר פטרא ובכ"י ו"נ ל"ד פוטרא ובדפ"ע אחרים בט"ס פטדא ובירו' פוטרה וצ"ל פיטרא והוא ל"י πέτρα פי' צלעות כמו סלעות = סלעים וכן פי' מהר"י בן מלכי צדק בשביעי' עפ"י הירו' בפואה של צלעות: פיטרא. [11]) ירו' מעשרו' ספ"ה דנ"ב. ל"י פואה. [12]) ובנו"ג מפויית מצויר.

* פאים עיי"ע פיים ציון משבת פ"א.

פָּאפִּי (בל"ס פָּאפָּא, פפא טל"פ بابا, پاپ בל"י πάππας בל"ר papa אב Vater) וחד נאנאי[1] (סוטי מ"ב:) פי' בע' בן (ד'). *[אחי"ה עיי"ע בח"ב, ק"י ושם הארכתי ועוד עיי"ע נניי. ובדפ"ע הראשונים נכלל זה הערך בטעות בערך פאה, אבל בדפ"א ובכ"י ק"ט ה"ב ו"ו ול"ר לנכון ע' בפני עצמו הוא] —

* פָּאפִּי יונאה (שם פרטי) ב"ב כ"ה סע"ב ועיי"ע פפי ומ"ש.

* פָּאפִּילְיוֹן עיי"ע פפיליון.

פֵּאֵר (מל"ט ענין חפישת הפירות מה שנשאר בסעיפים אחר הנדנוד die Zweige durchsuchen ונדרש בש"ס מל' פְּאֵר) בר"ג דפ' הזרוע (חולי' קל"א:) לא תפאר אחריך (דברי' כ"ד, כ') תנא דבי ר' ישמעאל שלא תטול תפארתו ממנו כלו' פאה שלו. *[אחי"ה ועיי' פירש"י בחולי' ובתורה. אבל לפי' ראב"ע הוא מל' פארות כלומ' לא תחפש הפארות] —

פְּאֵר (מל"מ תכשיט הראש Kopfputz, Turban) ירושלמי בפ' במה אשה (פ"ו ד"ח סע"ב) הפארים והצעדות (ישעי' ג', כ') פארים כליליא כמא דתימר (יחזק' כ"ד, כ"ג) ופארכם על ראשיכם.

☞ פאר (נימין ? Saite, Sehne) מסכת ע"ז פ' כל הצלמים (ע"ז מ"ז.) בני מעים מהו לפארות פירש"י נימין של כנור. ואולי מזה הענין מנקטא פארי (שבת נ"ט:) פי' שרשרת הלוקט ומחבר הנימין שבראש או של סבכה או של חלוק. *[אחי"ה הערוך לא הביא את המלה ולי' בש"ס כ"י ופי' ר"ח בע"ז ושם הגי' מהו לכינורות ואולי צריך לו' במקום פארות: נארות והוא ל"י νεῦρον, νεύριον כנור של כלי שיר אבל فيرפי' בל"ע בעל מיתרים nervig ופי' ר"ב בענין שבת הנ"ל אין נ"ל ועיי"ע מנקטא] —

פָּאֵרִי (בל"פ فخفره וקטוע فخره פי' סובין עיי' או"מ פרסיי' לוואולירס ח"א 639 Kleien) בפ' ערבי פסחי' בגמ' לא יפחתו לו (קי"א.) פארי בביתא קשי לעניותא. בר"ג דפ' שור שנגח (ב"ק מ"ו:) ובס"ג דפ' הבית והעליה (ב"מ קי"ח.) ובר"ג דפ' המוכר פירות (ב"ב צ"ב:) ממרי רשותיך פארי אפרע. בגמ' דפ' הניזקין (גיטי' נ"ו:) יומא קמא אשקיוה מיא דפארי. ברפואות דפ' מי שאחזו (שם ס"ט סע"א) לבשולי ליתי פארי דריש נפיא. בפ"ק בבכורות בגמ' היוצא[2] (בכורות ח':) אפשילו לי חבלא דפארי[3] (א"ב[4]) והא דעכירי הבליה דבשרא כתוב)[5]. פי' לשון לעז הוא פורפ"רי. *[אחי"ה בל"ר furfures ובלאי"ט forfora פי' סובין ובלאי"ט פרט של הרא"ש. ולפי זה הפי' רבינו גזר אומר פארי מל"ר הנ"ל וגם י"מ כי furfures יוצא מן ל"ר far עיי' או"מ לשעללער Getreide-schrot אבל אצלי ברור כי נגזר מל"פ فخفره = furfur פי' סובין וגם זו המלה פרסית היא עיי"ע] —

פארי (= מנקטא פארי תכשיט הצואר המגיע עד החזה (שבת נ"ט:) עיי' בע' מנקטא ובע' קטלא. *[אחי"ה בע' מנקטא פי' באריכות ועוד עיי"ע קטל ב' מ"ש רבינו עפ"י כ"י רגמ"ה במעיל' כמו שאוכיח אי"ה] —

* פָּארִי פי' בל"פ بار פרי וממנו הפעל עושה פרי גדל וצמח (blühen, wachsen ב"ב י"ח: י"ט. חדר פארי פי' רגמ"ה חוזר וגדל וכ"ה בע' בין א' והוא מל"פ הנ"ל.

* פָּארִי (laufen) עיי"ע פר ד'.

* פָּאתָא, פָּתָא (בל"ס כמו פאה בל"מ Ende, Haarlocke) תרג' פאת שדך (ויקי' י"ט, ט'; כ"ג, כ"ב) פאתא דחקלא ובדפ' סיביוניטא. פתא. פאת ראשכם (שם י"ט, כ"ז) פאתא דרישכון, ופאת זקנם (שם כ"א, ה') ופאתא דדקנהון עפ"י הספרא: סוף ראשיכם ואלו הם הצדעים מכאן ומכאן. ועוד עיי' תרג' לירמי' ט', כ"ה; כ"ה, כ"ג. תרג' נקפה (ישעי' ג', כ"ד) אקפת פאתא והקבוץ פּוּתָא עיי"ע פוות.

* פָּאתֵי (פי' רחב weit) פת ד'.

---

[1]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע נאני. [2]) רבינו ציין כפי סדר המשנה שבמשניות בבכורו' פ"א מ"ב שמתחיל פרה שילדה וסוף הדבור לפי שאינו גדוליו אבל בש"ס סוף דבור של משנה ב' והיוצא מן הטהור טהור, ודג טמא מתחיל המשנה. [3]) בנ"ג חבלי מפארי. [4]) בדפ"א לי' בטעות. [5]) ר"ב טעה שסבר כי רבינו כיון לבכורו' דף ז' סע"א מפני שראה הציון בגמ' היוצא אבל לא דק היטב כי רבינו נסח שתי משניות כאחת כדאי' במשנ' שבמשניו' עיי' הערה הקודמ', וגם הי' לעווי טעה לומר שגי' רבינו משונה מגירסאותינו והוא גם הוא הבל הביא מדף ז'.

* פַּאתֵי (פי׳ בל״מ פִּתָּה (überreden תדיחנו (משלי ז׳, כ״א) תרג׳ תפאתיה ובפשיט׳ הסורית נתפתו.

פג (מל״מ פוג ענין רפיון וחלישות erschlaffen בל״ס פג ובל״ע فاج נעשה קר ועוד נמר ריח (verkalten, den Duft verlieren בפ׳ אמר להם הממונה (יומי ל״א:) מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפוג צינתן[1]. בס״פ כל שעה גמ׳ אין מבשלין (פסחי׳ מ׳:) מים שאין מפיגין טעמן אסור שאר משקין שמפיגין טעמן לא כש״כ. בפ׳ כירה בגמ׳ מעשה (שבת מ׳:) ממלא קיתון של מים[2] ומניחו כנגד המדורה ולא בשביל שיחמו אלא כדי שתפוג צנתן[3]. בס״ג דפ״א דביצ׳ (י״ד.) כל התבלין מפיגין טעמן ומלח אינו מפיג טעמו. בפ׳ השותפין בגמ׳ כמה יהא בעיר (ב״ב י׳.) פחד קשה יין מפיגו. בס״ג דפ׳ סדר תעני׳ כיצד (י״ז:) ובס״ג דפ׳ כה״ג בסנהדרין (כ״ב:) ובר״ג דפ׳ הדר (עירו׳ ס״ד:) אמר רמי בר חמא[4]) דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגה את היין. הסירי את יינך מעליך (ש״א א׳, י״ד) תרג׳ הלא תפיגי ית חמרך מיניך. וריחו לא נמר (ירמי׳ מ״ח, י״א) תרג׳ וריחיה לא פג. בס״ג דפ׳ הקורא את המגלה עומד (מגילה כ״ה:) ניחוש דילמא פייגא דעתייהו דציבורא. בפ״ק דכריתות בגמ׳ המפטם את הקטרת (כריתות ו׳:) בימות הגשמים צוברה כדי שלא תפוג ריחה. בס״ג דפ׳ המביא כדי יין (ביצ׳ ל״ד.) אין מפיגין בצונן כדי לחסמן — (א״ב ל״מ זה (תהלי׳ ע״ז, ג׳) עיני נגרה ולא תפוג). *[אחי״ה ומזה הענין תפוג תורה (חבקוק א׳, ר׳) ויפג לבו (בראשי׳ מ״ה כ״ו) וזולתו פי׳ ענין רפיון וחלישות ועוד השבתת ריח כהוראת מלה ערבית וסורי׳ וכבירו׳ ביצ׳ פ״א ד״ס ע״ד טעמן פג. ובהפעיל ירו׳ ע״ז פ״א ד״מ סע״א טייל עמנו עד שנפיג את יינינו, ושם הדרך מפיגה את היין, יומ׳ י״ט: עמוד והפג אחת על הרצפה עיי׳ פירש״י ורבינו פי׳ בע״א עיי״ע פג ג׳ ושם אתפלל: אִתְפּוֹגֵג ושייך ג״כ לזה הערך ע״ש ומ״ש. פַּעֵל מגילי׳ הנ״ל, ירו׳ פסחי׳ פ״ג ד״ל. טלא פייגא מינהון, תרג׳ לאיכ׳ ב׳ י״ח לפייגא צלותא. ושם ג׳, י״ט פָּאֵיג עקתי פי׳ כולם ענין חלישות, ובהוראת השבתת כח וריח תרג׳ חבקוק א׳, ד׳ פגת אורייתא, תרג׳ אסת׳ ב׳, א׳ במתורגמן: כד פג[5]) . חימתיה דמלכא. תרג ש״א כ״ה, ל״ז כד פג חמרא מנבל] —

פג (= פֵּיגֵי בל״י πηγή מעין (Quelle בב״ר פר׳ ט״ו ויטע ה׳: לפיגי[6]) שהיא נתונה בגינה ומשקה את הגנה. שתים עשרה עינות מים (שמות ט״ו, כ״ז) תרג׳ ירו׳ (א׳) פיגין דמיין[7]) — (א״ב פי׳ בל״י מעין). *[אחי״ה וע׳ הזקנים העתיקו ככה מעין (בראשי׳ ז׳, י״א; ח׳, ב׳; ויק׳ י״א, ל״ו וזולתו), עַיִן (בראשי׳ י״ד, ז׳; י״ז, ז׳; דברי׳ ל״ג, כ״ח), מָקוֹר (ויק׳ כ׳, י״ח; תהלי׳ ל״ה, י׳; ירמי׳ ט׳, א׳), מַבּוּעַ (ישעי׳ ל״ה ז׳; מ״ט, י׳; קהלת י״ב, ו׳) — ומזה גם שם הנהר פגה עיי״ע] —

פג (= פוג מע׳ פג א׳ פי׳ ענין התקררות sich kühlen והושאל לתענוג כמו קורת רוח sich ergötzen) בפ״ק ביומ׳ (י״ט:) עמוד והפג אחת על הרצפה. בויק״ר אמר אל הכהנים בסוף פרש׳ צדקתך כהררי אל (פכ״ז) (ובפס׳)[8]) [צ״ל ובפסיקתא] דשור או כשב או עז[9]) (פסיקתי דר״כ צד ע״ו:) לא בעי אלא לאיתפגגא עם בנוי פי׳ לעלוץ — (א״ב פי׳ הפג בל״י לך וטייל עיי״ע הפג). *[אחי״ה כונת ר״ב עיי׳ במ״ש בע׳ הפג (ח״ג, רל״א) וכבר העירותי שם שהוא מל״ע فاج ובעצם הוראתו כבל״ס שבע׳ פג א׳ פי׳ ענין הצטננות והתקררות ובהשאילה לקורת רוח ובבנין אתפולל אתפוגגא בויק״ר שם ג״כ אלא למתפוגגא ובתנחומ׳ הישן אמור סי׳ י״ג למתפגגא ובמד״ר רפ״י מתפוגגה וכ״ה בפסיקת׳ הנ״ל ובשהש״ר פ׳ חכו: להתפוגגה ובילק׳ מיכה ר׳ תקנ״ד בט״ס למתפונגה ונ״ב ב״ר וצ״ל ויק״ר] —

פג (= פַּגָּה מל״מ (ושם רק בקבוץ) שם לתאנים קטנים שלא נתבשלו unreife Feigen עוד וכ״ה בל״ס פגא ובל״ע فج) הפגים משיזריחו[10])

---

[1]) וכ״ה במשניו׳ נאפ׳ ופיז׳ וכ״י ש״ס ובירו׳ וכ״ה בכ״י ש״ס בדף ל״ד: ובנו״ג שתפיג. [2]) בנו״ג מביא אדם קיתון וכו׳ ובתוספתי פ״ג (ד׳) ממלא אדם כוס מים. [3]) וכ״ה בתוספי שם ובנו״ג בשביל שתפיג צינתן וכ״ה בירו׳ שבת פ״ג ד״ו רע״ב בשביל שתפיג צינתו ויותר טוב שתפוג וכ״ה בתוספתי יומי פ״א. [4]) וכ״ה גי׳ הרי״ף ובנו״ג בעירו׳ בר אבא שתי הפעמים ובפעם השנית בכ״י ש״ס מינכען בר חמא וכ״ה בכ״י ש״ס תעני׳ אבל בכ״י ש״ס סנהד׳ ובדפוסי׳ בתעני׳ בר אבא ובדפוסי׳ בסנהד׳ רב אחא. [5]) ובנו״ג פת. [6]) בנו״ג כפיגי. [7]) בנו״ג בתר״י א׳ עיגוון דמיין ובתר״י ב׳ עיינין דמיין. [8]) כ״ה בדפ״ר ובשדפ״ע ובפסקא. [9]) כ״ה בכ״י ה״ב ובדפ״ע או כבש. [10]) ובע׳ זרח גרס משהזריחו וכ״ה בדפ׳ וויניצ׳ ובדפ׳ נאפ׳ ובירו׳ ובכ״י ש״ס מינכען ובספרא בהר ובפי׳ הר״ש ומהר״י במ״צ ורע״ב.

(שביעי' פ"ז, מ"ד) פי' בע' זרח. פגה בחל וצמל (נדה מ"ז.) פי' בע' בחל. פגי ביתוני [1]) ואהיני דטובניא [2]) (פסחי' נ"ג. עירובי' כ"ח:) פי' מקומות — (א"ב פגי בית היני כתוב בנוסחאות [3])). בחלק בגמ' ארבעה הדיוטות (סנהדי' ק"ז.) ראויה היתה בת שבע לדוד אלא שאכלה פגה כלומ' באה אצלו קודם זמן בישולה באיסור שהיתה אשת איש כשבעלה היינו דכתיב (תהלי' ל"ח, י"ח) (ואני) [צ"ל כי אני] לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד [4]). בר"ג דפ' כל הכלי' (שבת קכ"ג.) ת"ר בסוף תוס' שבת (פי"ז) פגה שטמנה בתבן פי' „פגה כדכתי' (שה"ש ב', י"ג) התאנה חנטה פגיה והן פירות שלא נתבשלו באילן וטמנן בתבן להתבשל בחמות התבן להיכשר [5]) לאכילה". *[אחי"ה הועתק מפי' ר"ח בשבת (בש"ס ווילנא) וכנ"ה בירו' פסחי' פ"ב דכ"ט: פגה שטמנה בתבן ובירוש' כלאי' פ"א דכ"ז: בט"ס בטבל. תוספ' שביעי' רפ"א הלוקח פגה מחבירו וכו' כ"ה נכון בכ"י אירפ' תנחומ' וירא סי' ה', תנחומ' הישן סי' ז' בלע פגה ועיי' מ"ש המו"ל. והקבוץ פַּגִּים, פַּגִּין בסמיכות פַּגֵּי ויק"ר פל"א במד"ר פי"ט תלו את הפגין הללו בצוארי.. מתוך שרואין את הפגין בצוארי וכו' ועיי' דב"ר פ"ב וספרי פנחס פ' קל"ז ושם ושם אכלה פגי שביעית וכ"ה ביומ' פ"ו: ספרי ואתחנן פ' כ"ו, תוספת' ריש פ"א דשביעי': פגי ערב שביעית וכ"ה שם פ"ג, תוספת' עוקצין רפ"ג בכ"י אירפ' פגי בוסר.. פגי הסיפות.. פגי העוגסין [6]) תוספת' ב"ק פ"ו אם אכלה פגין או בוסר, תוספת' זבים ספ"ד בכ"י אירפ' נפלו ממנו פגין או סוכות [7]) ירו' ערלה פ"א דס"א: פגין פרי, ושם פגי תמרה. שמ"ר פנ"ב פגי מדון. והושאל פַּגָּה על כל נטיעה רכה עיי' ב"ר רפ"ב הובא בע' כב ב' (ח"ד, קע"ט:) וש"נ בהערה 8. וגם הוא כנוי לאשה עודה תינוקת ואין לה סימן לא בדדיה ולא בשערות עיי' פירש"י נדה מ"ז. וע' בחל ותוספת' נדה פ"ו. ומהשם נבנה הפעל ויק"ר פכ"ה דהוון בשילן ולא פְּגִינָן] —

פַּג (נ"ל מל"ע فك לחי העליון או התחתון der Oberkiefer, Unterkiefer) בפ' ערבי פסחי' בס"ג לא יפחתו לו (פסחי' קי"ב.) ידא לפגא דרכא לפחדא. פי' מנהג בני אדם כשיש להן פחד לשום ידיו על לחייו ודרך בני אדם כשישן ידו על פדחתו [8]). בר"ג דפ' במה בהמה (שבת נ"א:) חמרא לובא בפגי דפרזלא. בפ' שנים אוחזין בגמ' היו ב' רוכבין (ב"מ ט'.) זה קנה חמור ובי' [9]) פגיה פי' „רצועות של מוסרה הנתונות על לחיה ועל פדחתה" [10]) — (א"ב פי' בל"י רסן ומתג ובנוסח' כתוב ידו לאוסיא דרגא לפחדא). *[אחי"ה בנו"ג ידא אאוסיא ועיי' מ"ש בהערה 8 וכונת ר"ב אולי על ל"י πάγη חבל ומוסרה והנכון שהוא ל"ע הרשומ' בתחלת הע' ובע' בית פאגי (ח"ב, פ') והוא לחי וכן σιαγών בל"י לחי Kinnbacken והושאל למתג ורסן שקושרין בלחי הבהמה אבל עיי"ע בית פג אשר שם רמזתי להוראה אחרונה מלת פרסית فج Zaum ורש"י בשבת שם לועז פגי

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ו"ו ובכ"י ה"ב בית ווני וצ"ל במלה אחת וכדאי' בכ"י ק"ט ובדפ' ווניצי' ובדפ"ר בי תווני וצריך להיות ביתווני. [2]) ובכ"י ו"ו רטובניא ועיי"ע אהן וש"נ שינויי הנוסחאות. [3]) אבל עיי"ע ביתואני בח"ב, ס"ז ומ"ש בענין השינויים. [4]) כ"ה רק בדפו"ו וכן מוכח מסנה' ושם אקדים זה הפסוק למאמר ראויה וכו' ועיי' פירש"י ומ"ש המהרש"ל שהביא דברי הערוך. [5]) כ"ה בדפ"ר ובדפ"א ובשדפ"ע ובכ"י ק"ט להכשר ובפי' ר"ח להוכשר. [6]) בדפוסי' מפני! [7]) בנו"ג משקין נסוכות. [8]) מתוך זה הפי' הוברר אצלי כי היתה גי' רבינו כגי' ר"ח (רק שם בהיפך הסדר) והיינו ידא לפגא דרכא לפחדא ידא אפנא דרכא לשינתא ובפי' ר"ח הועתק בהיפך ידא אפנא. ידא אפגא והמו"ל הגיה (בצד רכ"ח) וז"ל ידיו אפנא צ"ל אפותא כבגמרא ע"כ ובמח"כ לא ירד בעמקי גזרת המלה כי בדיוק גדול כתב ר"ח ידא אפנא ופירושו ידיו על פדחת כי בל"ס ܦܓܐ פי' פדחת ודעתי כי בתחלה היה כתוב ידא אפנגא ונשמט הגימל מחסרון ידיעת הסופרים וגם אפותא כלומ' על פותא ל"פ הנ"ל הוא ונשמט הנון וצריך להדגיש התי"ו לתשלומו וא"כ אפותא = אפנא (= אפנגא) אחת היא ופי' על פדחת ורבינו שגרס בתחלה ידא אפגא ואח"כ ידא אפנא (= אפנגא) היטב פי' ידיו על לחייו. ידיו על פרחתו וכין רבינו ובין ר"ח גרסו דרכא (דירכא) ובנו"ג דרגא ואינו נכון ועיי"ע אפותא ח"א, רמ"ו. ובכ"י ש"ס מינכען הגי' ג"כ כגי' רבינו ידא אפגא ובנו"ג אאוסיא עיי"ע אס (שם קס"ד) ושם פירשתי כפי הוראת אוס אליבא דרבינו היינו נחירים או לפי דעתי שם אוזן אבל חוזר אני בזה הפי' כי אז גי' אאוסיא אינה עולה יפה עם שינויה: אפגא כפי גי' הכ"י ש"ס ורבינו או כפי גי' ר"ח אפנא (= אפנגא) אמנם אחזה אני כי גי' אאוסיא עולה יפה עם גי' ר"ח אם נפרש אוסיא בהגה קטנה נוסיא ואז נוסיא בל"ע ناصية ג"כ פדחת ובזה הכל נכון וישר. [9]) וכ"ה בכל הדפוסי' הישני' ובכ"י ש"ס ובנו"ג בית. [10]) הועתק מפי' ר"ח לב"מ בש"ס ווילנא.

דפרזלא פריי"ן (Zaum, freine) פגי כמו זה קנה חמור ובית פגיה קיבצי"ל וכן לועז בב"מ ט'.
[Kappzaum, cavesson —

פָּגִי (= פָּאגֵי = בית פָּאגֵי Βηθφαγή שם מקום) חומת בית פאגי (עיי' מ"מ בע' בית פאגי) שם מקום חוץ לירושלם [1] פ"א בע' בית פאגי. *[אחי"ה ושם הוכחתי כי בפ"א שהוא כפי הערוך בע' בית פאגי תתכן הגי' בלא אל"ף ופי' מקום אכילה ובאמת בכ"י ק"ט כאן הגי' בית באגי אבל כפי פי' הראשון דכאן תתכן באל"ף על שם מקום הנ"ל אשר הארכנו בו בע' בית פאגי. כפר פגי, כפר בית פאגי עיי"ע כפר (ח"ד, שי:)] —

פֵּגָה (= פֵּיגָה שם נהר על שם פיגי עיי"ע פג ב' ולדעת קצת הוא נהר Pagida) מי קרמיון ומי פיגה (פרה פ"ח מ"ט) [2] פי' קרמיון ופיגה וירמוך ופמיים [3] שם נהרות הם דקאמר בר"פ המוכר את הספינה (ב"ב ע"ד סע"ב) מאי דכתיב (תהלי' כ"ד, ב') כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה אלו ד' נהרות וז' ימים שמקיפין ארץ ישראל וכו' עיי' בערך בץ. *[אחי"ה ושם הביא רבינו מראה מקומות ומפני כן חדל לציינם כאן, והנהר אולי יקרא על שם פיגי ואז תתכן הגי' ביוד אחר הפ"ה וכדאי' בע' בץ ירדן ובע' קרמיון ושם (ח"ב קנ"ב) פי' רבינו ע"י פרפר וכן דעת רי"ש בתבואת הארץ ולדעת הח' נייבויער (גיאג' 32) הוא הנהר הרשום בתחלת הערך שהביאו פליניאוס (ה', י"ז) וכפי זה אולי יותר טוב הגי' פוגה כגי' רה"ג וכ"ה בכ"י ש"ם בכ"י ובע"י ובדפ' הראשונים ובילק' ותוספ' (ד"ס ב"ב צד קי"ז:)] —

פַּגָּז [4] (= פַּגָּשׁ מל"ס בַּגָּשָׁה אבן גדולה לירות בה (grosser Wurfstein) ומחי קבלו (יחזק' כ"ו, ט') תרג' ומחה פגוזוהי [5].

* פְּגִיחַ (פי' כמו פָּגַע (begegnen) תרג' נפגשו (משלי כ"ט, י"ג) פגיחו חד בחד ובמתורג' פגיעו ובפשיט' הסורי' פגעו.

* פגטי ירו' ע"ז פ"ב דמ"א: צ"ל פנטי פי' לקראת.

* פגוטיא ירו' דמאי פ"ב דכ"ב רע"ד עיי"ע פגש.

פגי שה"ש כמעט עיי"ע באמי ח"ב, ג'.

פגיון (נ"ל מל"פ پیکان חנית (Speer, Lanze) בר"ג דפ' השוכר את הפועלין (ב"מ פ"ד.) ובפי"ג בכלי' (מ"א) הסייף והסכין והפגיון. בפ"ה בבכורו' (מ"ג דף ל"ה.) נטל פגיון וצרם באזנו פי' סכין בשתי פיות וי"א איספליאודו [6] — (א"ב פי' בל"ר מין חרב קטן). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"ר pagio-onis אבל לפע"ד הוא מל"פ חנית ורומח וכן פי' רש"י בבכורו' פיגום: רומח ובב"מ לועז הפיגיון: אשפי' והוא ל"צ épieu (éspieu) פי' רומח Spiess וזה ענין הלעז spiede, spiedo איספליאודו. וכן פי' הרגמ"ה בבכורו' (בקובץ כ"י אנגליי' דף צ"ח.) פגיום: רומח ע"כ ואל תשיבני כי בכלי' ובב"מ הוזכרו הפיגיון והרומח זה אצל זה כי בכ"י ש"ס ב"מ לי' באמת רומח. וגי' האמיתית הפיגיון ביו"ד אחר פ"ה כדאי' בסד"ט לרה"ג לכלי' שם (אבל הפי' חסר) ובמשנה שבמשניו' בבכורו' פיגיון אבל במשנ' דש"ס בט"ס פיגום ובפי' רגמ"ה פגום ובתוספת' כ"י אירפ' בכלי' ב"מ רפ"ג הפגש עיי"ע פגש ובדפ' הפגיון. ור"ש ורע"ב פירשו כפי' ראשון בערוך בשם עצמם והרמב"ם פי' סכין מעוות דומה למגל קטן] —

* פגיין (?) שהש"ר פ' לסוסתי: על סוסוון פגיין ופי' במ"כ מחולפים ומשונים וכו' אבל לי נראה כהגהת יפה קול שצ"ל סגיין.

פִּגֵּל (= פִּיגֵּל מהשם פִּגּוּל ובדרז"ל פִּיגּוּל ענין תועבה ומיאוס ושקוץ ,Abscheuliches (Gräuel, Verworfenes) בפ' התמיד בגמ' שחטו שלא לאוכליו (פסחי' ס"א:) דלא מיקבע פיגול אלא בזריקה. פי' מי ששוחט הזבח ובשעת שחיטה או בשעת קבלת הדם או בשעת הולכת הדם או חישב בזריקה לאכול הבשר למחר או אפי' כזית מבשר או מעור האליה למחר או חישב לזרוק מקצת דם למחר או להקטיר מקצת אימורין למחר פגול הוא וזה חוץ לזמנו ואסור ליקרב ע"ג מזבח ואם עבר והקריבו ולא עירב בו מחשבת חוץ למקומו ואח"כ אכל ממנו חייב עליו כרת וזהו שקרב המתיר במצותו שלא עירב בו מחשבת חוץ למקומו ואם חישב לזרוק מן הדם בחוץ או

---

[1] ויותר טוב כפי' ר"ח מקום חוץ לחומות ירושלים עיי"ע בית פאגי ח"ב, ע"ט: [2] כפי' סד"ט לרה"ג לפרה הגי' פוגה. [3] בפי' רה"ג פנים וצ"ל פנים ובכ"י ל"ד פניים עיי"ע. [4] כ"ה נכון בכ"י ק"ט, ו"ו ה"ב ודפ"א אבל בדפ"ר פיזי וויניצי' בט"ס פגו. [5] ועיי"ע פגש ובכ"י ה"ב פגזנוהי. [6] כ"ה נכון בדפ"ר אבל בשרפ"ע איספליאורו ובכ"י ק"ט אספליאות.

להקטיר אימורין בחוץ או לאכול בשר לחוץ פסול ע"ג המזבח ואם עבר והקריבו ואכל ממנו אחר כן :הו חוץ למקומו ואין חייבין עליו כרת והכל מפורש בפ"ב כזבחים במשנה ובגמרא (זבחי' כ"ט: והלאה). פיגול טעון צורה [1]) בר"ג דפ' כיצד צולין (פסחים פ"ב:) „כלומר אינו נשרף אלא עד שתעובר צורתו" [2]). *[אחי"ה בענין פִּגּוּל, פִּיגּוּל עיי' באריכות זבחי' י"ג: והלאה כ"ח. והלאה ל"ד: מנחו' ט"ז. נ"ט: תוספת' זבחי' רפ"ה והקיבוץ הַפִּיגּוּלִים מעיל' ב'. ספרא אחרי מות פרש' ה' פרק ז' שהש"ר פ' ידיו גלילי. בלא"ר פִּיגּוּלָא מנחו' נ"ט. ושם: והפעל בפיעל זבחי' י"ג: מְפַגֶּלֶת, מנחו' י"ג: פיגל בירך של ימין. שם י"ז. הקטרה מפגלת הקטרה. ירו' יומ' ספ"ו דמ"ד. פרים הנשרפים ששחטתן לזרוק דמן למחר פיגל להקטיר אימורין למחר פיגל לשרוף את בשרן למחר לא פיגל וכו'. בינוני פעול תוספת' מנחו' פ"ה מְפוּגָּל, מְפוּגָּלִין. פַּעַל מנחו' ט"ז סע"א מיהדר פגולי. התפעל ונתפעל זבחי' י"ג: לא מתפגלת, כ"ח: צ"ח. מנחו' פ"ג. מתפגלין ושם י"ג: לא נתפגל, ירוש' יומ' פ"ה דמ"ב ע"ד נתפגל זה ונתפגל זה, אתפעל מנחו' י"ד. לאִיפַּגּוּלֵי, מיפגל, חולי' נ"ח: לענין איפגולי] —

פגלא (= פוּגְלָא בל"ס וכן בל"ע فجل Rettig) בפ' כיצד מברכין בגמ' חוץ מן היין (ברכות ל"ו.) ובר"ג דפ' בכל מערבין (עירו' כ"ח:) צנון נטעי אנשי אדעתא דפוגלא. בר"ג דפ' כל הכלי' (שבת קכ"ג.) ובפ' ר"א אומר תולין בגמ' הקש (שם קמ"א.) האי פוגלא ממעלה למטה שרי. פי' פוגלא צנון. „אם יש לאדם פוגלא טמונה בתבן או אפי' בעפר תיחוח עומדת כעץ נטועה ראשה [טמונה] [3]) ועליה מגולין כשבא ליטלה [4]) אם אוחז בעלים ומושך הראש ולסלקה זהו ממעלה למטה אעפ"י כשמגביה התבן [והעפר] [5]) משתרבב [6]) ויורד שרי [7]) אבל לאחוז קצה הראש הטמונה ולהגביה ממטה למעלה לא" [8]). בב"ר פרש' ס"ח (ס"ז) הנה משמני הארץ מן שמיניא דארעא. . שרי עקר [9]) פוגלין רברבין ושתל דקיקין. *[אחי"ה וכנ"ה בחגיג' ט"ו. עקר פוגלא וכו' ע"ז י' סע"א עקר ליה פוגלא וכו', ירו' תרומו' פ"ח דמ"ה רע"ד וירו' ע"ז פ"ב דמ"א סע"א סכינא גו פוגלא. ירו' ברכו' פ"ו ד"י. כפי ג' הרא"ש באה"צ עיי"ע עגל א'. והקבוץ ירו' פיאה פ"ז ד"כ רע"ב תרין פיגלין צ"ל פוגלין וכ"ה בירו' ב"ב פ"ט די"ז. ורה"ג בעוקצין פ"א מ"ב פי' הצנון: פוגלא העגולים ועיי"ע צנון ושם פי' רבינו והביא ל"ע فجل ולעז ע"ש וכן הביא ל"ע בע' בצל ועיי"ע הבא אח"ז] —

☞ **פְּלַלְגֻּלָּה** (wilde Zwiebel ?) ראש כלאים דירו' (דכ"ז ע"א) הבצל והבצלצל פללגולה פי' מין בצל. *[אחי"ה בע' בצל (ח"ב, קנ"ד) גרס רבינו פגלגולה ופי' ע"י ל"ע פוגלה וי"מ בצלצול של יער ע"כ וכי"מ אי' בפי"מ להרמב"ם ור"ש ומהר"י ב"מ גרסו ג"כ כגי' שלנו פללגולה אבל באו"ז הל' כלאי' סי' רנ"ד גרס פגלג ובע' פלסלוס השמיט רבינו המלה ע"ש. ועיי"ע בצל שרציתי להגיה פלפולא] —

פֵּגָם (= פֵּיגָם מל"י πήγανον ונעתק לל"ס פִּיגְנָא Raute) בריש כלאי' (מ"ח) אין מרכיבין פיגם [10]) ע"ג קידה לבנה מפני שהוא ירק באילן. פ"ט בשביעי' (מ"א) הפיגם והירבוזין. בריש עוקצין (מ"ב) שורשי המינתא והפיגם ירקות שדה בפי' מפנין בגמ' חבילי קש (שבת קכ"ח.) וכן באמיתא וכן בפיגם. פי' פיגם בלעז רוטא [11]) ובל' ישמעאל (פיגאל) [צ"ל פיגאן] — (א"ב נקרא פיגן בל' יוני). *[אחי"ה והועתק לל"ס וכן לל"ע فيجن והוא הוא פיגאל שצ"ל פיגאן בערוך וכ"ה בפי"מ להרמב"ם בעוקצ' שם ופיגם בלשון ערב אלפיגאן והוא אלסדב ובפי"מ לכלאי' אי' סראב וכ"ה בפ"י רה"ג לעוקצי' פיגם פי' סראב בטיית ע"כ ובכולם צריך לומר סדאב וכדאי' במעריך ללונזאנו ע' פיגם והוא בל"ע سذاب, וכן בל"פ אצל فيجن וכנ"ה בתוספ' שבת ספי"ד (ט"ו) בכ"י אירפ' וכן באמיתא וכן בפיגם [12]). תוספת' ב"ב רפ"ו עיי"ע טנף (ח"ד, מ"ט) אבל בכ"י אירפ' לי' מלת פיגום. ב"ר פ"כ בגדי אד"ה שדומה לפיגם צ"ל לפינס עיי"ע ומ"ש מתוך כ"י פאריז. — ע"ז כ"ח סע"א עיי"ע פגן ד'] —

1) וכ"ה בכ"י ש"ס ובדפוסי' הראשונים ובנו"ג עפ"י הגהת המהרש"ל טעון ע י ב ו ר צורה ולי' בפי' ר"ח. 2) הועתק מפי' ר"ח בפסחיי. 3) כצ"ל וכדאי' בפי' ר"ח. 4) בפי' ר"ח עכשיו כשבא לנוטלה. 5) כצ"ל וכפי' ר"ח. 6) בפי' ר"ח עוד: במקומן. 7) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וכ"ה בפי' ר"ח אבל בדפ"ע בטעות: שם. 8) ע"כ הועתק מפי' ר"ח נדפס בש"ס ווילנא שבת קכ"ג רע"ב ועליו רמז ר"ח בדף קמ"א. 9) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע עיקר. 10) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע פגם. 11) בלאי"ט ורומי ruta וכצ"ל במהר"י במ"צ בריש כלאי' תחת רומטא ולנכון רוטא בשביעי' הנ"ל ובפי"מ להרמב"ם בשני המקומות רודא וכ"ה בר"ש וכ"ה בכ"י ק"ט. 12) ובנו"ג בפגים. 13) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע פוגם ובפי' ר"ח פגים ותוספו' עיר' בשם ר"ח פגום.

פגם (= פֵּיגָם בל"י πῆγμα וכל"ר Gerüst, pegma Gestell והושאל לשובך Taubenschlag) בפ"ה בעירובי' כיצד מעברין את הערים (פ"ה מ"א נ"ב סע"ב) בית יכנס בית יוצא פגום נכנס פגום יוצא פי' העיקר פ י ג ם [1]) והוא כגון שובך העשוי לעופות ואינו אלא בקנים כדגרסינן בפ' דיני ממונות בשלשה בגמ' מפריחי יונים (סנהד' כ"ח:) אימתי חזרתם משישברו את פיגמן [2]) והן כלים שצדים בהם — (א"ב פי' בל"י ורומי מין בנין עשוי להראות אל העם דבר גדול ואין כאן מקום להאריך בפירושו אבל ענין משישברו את פיגמן אחר הוא וטעמו בל"י פגי מין כלי של ציידים פח ורשת). *[אח"יה כונת ר"ב על ל"י ורו' הנ"ל ובענין זה דסנהדרין כיון לל"י πάγη, παγίς פח ורשת וכל הפי' של ערוך הועתק מפי' ר"ח בעירו' וסנהד' ולפע"ד בשני המקומות ענין בנין עצים להכנה ועשוי מדפים וקורות אשר עליו עומדים הבנאים Brettergestell והושאל לבנין דפים לעופות ולבהמות וכנ"ה בהוראה הראשונה בירו' עירו' רפ"ה דכ"ב: כמה פעמי' פגום ושם: פ י ג מ א ובהוראה שניה ירוש' ר"ה ספ"א דנ"ז רע"ג משישבר את פגימיו, ירו' ע"ז פ"ז דל"ז סע"ד עד שישבר פגימיו. ובפי"מ להרמב"ם לעירו' פ"ה מ"א פי' פגום בית חרוב ובזו השטה פירש"י] —

פָּגַם (מעיקר פג, פוג ענין רפיון וחלישות והושאל להסרון והשחתה schadhaft machen, beein-trächtigen ועוד עי' בפנים) בע"ז בפי השוכר את הפועל [3]) בגמ' מעשה בביתוס בן זונן (ע"ז ס"ז:) מדברי כולן נלמד נותן טעם לפגם מותר. ובר"ג ואילו עוברין (פסחי' מ"ד:) ובר"ג דפ' ג' מינין אסורין בנזיר (ל"ז:) נותן טעם לפגם מותר דגמרינן מנבלה כמו שפירשנו בע' נבל. בפ"ו בבכורות על אילו מומין שוחטין את הבכור (פ"ו מ"א דף ל"ז.) נפגמה אזנו. בפ"ה במעילה (י"ח.) הנהנה שוה פרוטה מן ההקדש אעפ"י שלא פגם מעל. בפ"ג במדות (מ"ד) שהברזל פוסל בנגיעה והפגימה בכל דבר [4]). בהכותב פ"ט בכתובות (פ"ז) הפוגמת כתובתה כיצד וכו'. בגמ' דפ' אם אינן מכירין (ר"ה כ"ג סע"ב) פגימתה לפני החמה או לאחר החמה — (א"ב פי' ענין השחתה וחסרון, תרג' והיתה הפצירה פים (ש"א י"ג, כ"א) והוה להון שופינא לחרפא (כית) [צ"ל ביה] פגימת [5]) כל מאן דפרזל). *[אח"ה השם פִּיגְמָא כמו השם המופשט פְּגִימָה ונאמר על חסרון אור החמה והלבנה פסיק' דר"כ צד נ"ג, דרש ואת עיני צדקיהו עור (מ"ב כ"ה, ז') הא סיהרא על פיגמא וכ"ה בפסיקת' רבתי פט"ו (צד ע"ז. בהוצ' ה' פריעדמאן) ובילק' בא ר' ק"ץ על פגמא ותחת זה בשמ"ר ספט"ו חסר אורה של לבנה, בירו' ר"ה פ"ב דנ"ח, פיגמתה לפני החמה פיגמתה לאחר החמה ושם פגימתה של לבנה וכ"ה בבבלי ר"ה הנ"ל ושהש"ר פ' צאנה, ירו' ברכו' פ"ט די"ג ע"ד עד שתתמלא פגימתה, פסיקת' רבתי רפט"ג עד שיתמלא פגימתו. והקבוץ, וכן נאמר על הסכין שיש בו מום עד שתחגור בו הציפורן (עיי"ע אגר) חולי' י"ז רע"ב סכין שיש בו פגימות הרבה ושם בסוף העמוד: ג' פגימות הן פגימת עצם בפסח פגימת אוזן בבכור פגימת מום בקדשים.. אף פגימת סכין.. וכולן פגימתן כדי פגימת המזבח וכמה פגימת המזבח כדי שתחגור בה צפורן, תוספ' בכורו' רפ"ד איזו היא פגימה כל שנותן אצבעו עליה והיא חוגרת, תוספ' ערכי' רפ"ב ונטלו את פגימתה. ועוד השם פְּגָם, פְּגָמָא פי' א') פחיתת כבוד (Ehren-verletzung) גיטי' נ"ט: כהן אחר כהן לא יקרא משום פגמו של ראשון לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם וכו' ועיי' סוט' ס"א. ושם ומי חיישינן לפגמא וכו' עד תלתא גברא בתלתא סיפרי ליכא פגמא חד גברא בתרי ספרי איכא פגמא וכ"ה ביומ' ע'. שהש"ר פ' זאת קומתך: אנן בעינן ניתן ביה פגם. ירו' ב"ק ספ"ז ד"ו ע"ג פגם משפחה, ב') ממון שנותן המפתה אודות פגם הבתולות כתובות ל"ט. המפתה נותן בושת ופגם וקנס, שם מ', פגם רואין אותה כאילו היא שפחה נמכרת בשוק וכו'. שם מ"א רע"א משלם בושת ופגם, ירו' כתובו' רפ"ד דכ"ח רע"ב החובל בבתו קטנה.. פטר מן הבושת ומן הפגם, ושם ובושתה ופגמה של אביה, והתואר פָּגוּם (הפכו יקר ומיוחס) Illegitimer קידוש' ס"ו: כ"מ שיש קידושין ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום וע"ש כל הענין, ירו' קידו' פ"ג דס"ד ע"ג, ולנקבה כתובו' מ': בעל פגומה, — תוספת' ב"ק פ"ט אינו דומה המתבייש מן היקר למתבייש מן הפגום, ולנקבה תוספת'

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע פוגם ובפי' ר"ח פגים ותוספו' עירו' בשם ר"ח פגום. [2]) בפי' ר"ח בעירו' פגמיהן וכ"ה בסנהד' [3]) בדפ"ע הפועלין. [4]) בנו"ג בנגיעה ופגימה לכל דבר. [5]) וכ"ה במתורגמן ובנו"ג פיגמת.

קידוש׳ ספ״ה באומנות פגומה. ירו׳ שבת פ״ו ד״ח סע״א שלא תהא נראית של ימין (פגימה) [צ״ל פגומה]. והפעל כתובו׳ פ״ז. הפוגמות כתובתה וכו׳ ע״ש, ירו׳ כתובו׳ פ״ט דל״ג: הפוגמת לא הפוחתת כתובתה, ירו׳ סנהד׳ פ״ח דכ״ו: מה בין הפוגמת ומה בין הפוחתת וכו׳, כתובו׳ פ״ז: הפוגם שטרו, תוספת׳ שבועו׳ רפ״ו הפוגם שטר חובו, תוספת׳ שביעי׳ רפ״ח פגמה וזקפה, גיטי׳ י״ח. עיי״ע זקף. במד״ר פכ״א כל הפוגם את עצמו פוגם את משפחתו עמו, כתובו׳ מ״א. ק״א פגים לה, ירו׳ סנהדר׳ פ״ב ד״כ: כיון שפקרה עצמה פגמה הכתוב, ירו׳ ברכו׳ רפ״ט די״ב ע״ד כל ישמשכח בה פגמה. ב״ר רפ״ו חוזר ופוגם אותם. פסחים ק״ה סע״ב וק״ו רע״א טעמו פגמו. ירו׳ חגיג׳ פ״ב דע״ז סע״ג אינו פוגם.. הרי זה פוגם. נפעל ערכי׳ ט״ז: פוגם ונפגם, כלי׳ פי״ג מ״ג עיי״ע הרהר א׳. בכורו׳ ל״ט: כמה פעמים: נפגם ועיי״ע זבן א׳. מדות פ״ג מ״ד נפגמה אחת מהן, תוספת׳ מגילי׳ רפ״ג (ב׳) אבני היכל שנפגמו. אתפעל ב״מ קט״ז. כיון דמיפגמא וכו׳] —

* פיגמטא צ״ל פרגמטא עיי״ע פרגמטיא.

פְּגַן (פי׳ זעק מל״ע بَغَم ומל״פ הרשומ׳ בע׳ בגן) בס״ג דפ״ק בר״ה (י״ט.) הפגינו בלילה. מזעקת מושל בכסילים (קהלת ט׳ י״ז) תרג׳ מקבלת קל גברא רשיעא דהוא שליט על שטיין דפגין ולא מקבל. אני קהלת הייתי מלך (שם א׳, י״ב) תרג׳ בכא ופגן וכן אמר אנא קהלת דהוה שמי מתקרי שלמה. ס״א והבגינו וכבר פירשנו בע׳ בגן[1]. פ״א פגן פגען ע׳ מובלעת. בב״ר (פנ״ה) פגעו לי (בראשית כ״ג, ח׳) פגעוניה [לי][2]. ושועתי אליך תבא (תהלי׳ ק״ב, ב׳) תרג׳ ופגינתי קדמך תיעול. *[אחי״ה בנו״ג ופגינותי לקדמך וכו׳. ותרג׳ שמעה ה׳ (שם י״ז, א׳) קבל יי׳ פגינתי כ״ה בכ״י ובנו״ג פגיעתי. והפעל פגן אי׳ עוד בתר״י שמות ל״ב, י׳; לדברי׳ כ״ב, כ״ז. בתר״י לבראשי׳ כ״ב, כ׳ ופגנת צ״ל ופגנת כלם ענין צעקה וזעקה היא מל״ע ופי׳ הנ״ל ופ״א בערוך לא יצדק — עיי״ע בגן ועוד עיי״ע בוגני פוגני תרג׳ שני אסתר המצויין שם] —

פְּגָן (פי׳ בל״ר paganus איש כפר ובן פרזי Dörfler, Bauer) בב״ר פרש׳ נ״א (רפ״ג) ובויק״ר בריש אמור אל הכהנים פרש׳ ר׳ תנחום (פכ״ו) לאחד שנטל הגמוניא מן המלך עד שלא הגיע לבית אוריאו[3] שלו. ס״א למיתורין שלו[4]. ס״א עד שלא הגיע למדינה[5] היה מהלך כפגן כשהגיע למדינה מהלך כקלמין וכו׳. בילמדנו בסוף ויקרא (תנחומ׳ ויקרא סי׳ ו׳)[6] נפש כי תחטא (ויקי ה׳, כ״א): לפולח ופגן שהכעיסו את המלך וכו׳ עד והפולח הזה יודע נימוסי והכעיס אותו לכן הרגתיו אבל הפגן הדיוט הוא ואינו יודעי נימוסי לכן פניתי אותו[7]. ירושלמי בפ׳ (הזורק בולבטיא ופגניא והקמות את המשכן כמשפטו) [צ״ל הבונה] (ירוש׳ שבת פי״ב די״ג סע״ג) והקמות את המשכן כמשפטו: בולבטיא ופגניא[8] — (א״ב פי׳ בלא״ר פרזי ואיש כפר. מדרש שמואל פרש׳ ולבש בגדים אחרים (פכ״ד) מאנין פאגניקא פי׳ בל״ר של פרזי. *[אחי״ה והוא התואר בל״ר paganicus פי׳ של פרזי bäuerlich וכצ״ל פגניקא בויק״ר פכ״ו במקום נפיקא עיי״ע חפש (ח״ג, תס״ו). אבל תנחומ׳ בהעלתך סי׳ י״א אפרכוס.. פגן ט״ס וצ״ל סגן[9]. וכתנחו׳ הישן וירא סי׳ כ״א הוא מהלך פגן פי׳ יחידי ע״כ והיא הוספה בטעות ומחסרון ידיעה והקבוץ פַּגָנַיָּא ירו׳ שבת והוריו׳ שם ושם. שמ״ר פט״ו הפגאנים] —

פַּגָּן (קבוץ מן פַּגָּא unreife Weinbeeren) תר״י (במדבר ו׳, ד׳) זג. מחרצנים ועד זג (א׳) — (א״ב בנוסחאו׳ כתוב ועד זגין). *[אחי״ה וזה כדעת ר׳ יהודה נזיר ל״ד: עיי״ע זג וע׳ חרצן — והתואר פְּגִינָן עיי״ע פג ד׳ הציון מויק״ר] —

פגן (= פֵּיגָנָא = פֵּיגָם Raute אבל עיי׳ בפנים) בפ׳ אין מעמידין בגמ׳ מתרפאין (ע״ז כ״ח סע״א) אי פיגנא בדובשא פי׳ הוא הפיגן[10] שפירשנו — (א״ב טיגנא כתוב בנוסחאות ורש״י פי׳ רודה ונראה שהוא גרס פיגנא). *[אחי״ה וכן הגהתי בע׳

---

[1]) ח״ב, י״א: ועיי׳ הערה 2. [2]) וכ״ה במיוחס לרש״י ובנו״ג פגעוני לי והפסוק פגעו לי לי׳. [3]) נ״ל שצ״ל אוריאן ועיי״ע אוריין ח״א, רפ״ג וכ״ה גי׳ הילקי׳ שם ועתה הוברר לי כי גם גי׳ בית אוריא יש לה פתרון ובתיבה אחת כי בל״פ גבול וקצה איזה דבר נקרא بَتَاوَر. ועיי״ע פטטר. [4]) ועיי״ע מתרין ומ״ש. [5]) וכ״ה בע׳ קלמין א׳ ועיי׳ במיוחס לרש״י בב״ר רפ״נ. [6]) ושם הגי׳ קרתני. [7]) כ״ה בכ״י ערוך וכ״ה לשון התנחומ׳ שם ושם כמה שינויים. [8]) בנו״ג והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש טשפט לעצים וכו׳ עד תרין זרעיין הוון בציפרין בולווטיא ופגניא וכו׳ ע״ש ובירו׳ הוריות ספ״ג דמ״ח סע״ג. [9]) וכ״ה נכון בקצת דפוסי׳ אבל עיי׳ מ״ש החי רש״ב בתנחו׳ הישן בהעלתך סי׳ כ׳ אות צ״ט. [10]) כ״ה בכל הדפוסי׳ עד דפ׳ אמש׳ וכיון רבינו על ל״ע בע׳ פיגם כפי תקוני במקום פיגאל: פיגאן. ובדפ״א גרס הוא הפיגם.

טגן אבל לא מוכרח הוא כי משקל אחר של פיגנא הסורי אי' ג"כ טיגנוס עיי' פפלנ"צ ללעף 372] —

פגע (= פֶּגָעִים Pflaumen) בר"ג דפ' חבית (שבת קמ"ד סע"א ורע"ב) סוחטין בפגעין ובפרישין פי' בלעז (פרונגא) [צ"ל פרוגנא]. *[אחי"ה וכן לועז בע' דרמסקין כפי' ג' כ"י ע"ש וכן לועז רש"י פגעים: פרונ"ש בל"צ prunes ונ"ל פגע הוא מל"פ پنك Pflaumen עיי' או"מ לוואולירס ח"ב 1541 ובפפלנ"צ ללעף (310) לא ביאר אמנם בפי' ר"ח בשבת (ש"ס ווילנא) ראיתי פגעים: יש מי שאומר ספיגיל ע"ב ולבי אומר לי שהוא ט"ס וצ"ל ספרגל והוא ל"ע سفرجل Quitte אבל זה פי' של פרישין עיי"ע פריש. בל"פ شفتالو פי' דרמסקין Pflaumen ואולי צ"ל ספתילו ואז פי' רבינו ופי' ר"ח לדבר אחד נתכוונו — ובפי' ר"ח אי' פעם אחת פגעין וכ"ה ברש"י ובדפוסי' הראשוני' עד לובלין פיגעין] —

* פָּגַע מל"מ ונרדף עם פגש וענינו נגיעה ובפרט לרעה (zusammentreffen, feindlich anfallen ירו' ברכו' פ"ב ד"ה ע"ג פגע ביה חד ליצן, סנהד' פ"א: וש"נ קנאין פוגעין בו, ירו' שבת פ"ט ד"א ע"ד פוגע בחבירו לחבשו, במד"ר פ"ה כדי שלא יפגע בכולם מדת הדין. תרג' פגש (משלי י"ז ב') פגיע. ועוד ענין בקשה וכל"מ עיי"ע פגן א' הציון מב"ר פנ"ה. וכן באפעל תרג' אסת' ד', י"ד ולא תפגיעי על יהודאי. נ פ ע ל שבת י"ג: אין שוטה נפגע, חגיג' י"ד: תוספת' חגיג' פ"ב בן זומא[1] הציץ ונפגע ירו' שבת פ"ו ד"ח: משנפגע . . . משלא נפגע ומזה ה ה פ ע י ל בתורת השם עיי"ע מפגיע. א ת פ ע ל ירו' ברכו' פ"ב ד"ה ע"ג ומתפגע ביה. והשם פֶּגַע מל"מ וכן בל"ס פֵּגְעָא ענין נֶגַע והקבוץ רות רבה פ' ותאמר רות נדרש אל תפגעי בי: לא תחטא עלי לא תסבין פגעין מני. ובפרט בעלי מזיקין ושדים Plagegeister שבועו' ט"ו: שיר של פגעים וכ"ה במד"ר פי"ב ובירו' עירו' ספ"י דכ"ו ע"ג שיר של פגעים ובירו' שבת פ"ו ד"ח: שיר של פְּגוּעִין. תרג' שני באסת' א', ב' שידין ופגעין. והשם הפרטי פְּגִיעָה בענין נגיעה ב"ק פ"ז. ירו' ב"מ ספ"ב ד"ח ע"ד ובענין תפלה סוט' י"ד. ירו' ברכו' פ"ד ד"ז: ב"ר פס"ח.

פֵּגֵר (מל"מ ענין עייפות מיגיעה בל"ס פְּגַר בטל מלעבוד lässig, unthätig sein, feiern ובל"ע ואר' פגר הרס והזיק פַּגְרָא נזק והפסד Schaden, Verlust) בס"ג דפ' מפנין (שבת קכ"ט:) יומא דמפגרי רבנן אמרי האידנא יומא דשפמי פי' „יום שהיו מתחלשים יגעין ועייפין ולא יכלי למיגרם כדכתי' (ש"א ל', י'. כ"א) אשר פגרו[2] היו קוראים אותו יומא דשפמי כלומ' יום ביטול בלא ריוח דהכי אמר (שבת שם) מכריז רב ק' (רישא) [צ"ל רישי] בזוזא ק' ק ר נ י[3] ק' שפמי בולא כלום[4]. פי' היה מנהג המגלח מאה רישי כלומ' מאה בני אדם נוטל שכרו זוז וכן חמשים ק' קרני של זכוכית על בני אדם להקיז נוטל זוז והוא ריבדא דכוסילתא[5] ובל' ישמעאל א ל מ ח ג מ ה[6] אבל לתקן הזקן וליטול השפה לא היה מנהג ליקח האומן כלום אלא אותם בני אדם שמגלח ראשם או עושה להם ריבדא דכוסילתא נוטל שכרו כאשר א מ ר נ ו[7] אבל מתקן זקנם ונוטל שפמם בחנם וכן היה הדין ויום שהיה עושה האומן השפמות לא היה נוטל שכר והיה הולך לביתו ר י ק ם[8] ועל כן היה למשל כל מי שהיה יגע ולא היה עולה בידו שכר היה קורא אותו יומא דשפמי"[9]. אי אגרא לא

---

[1]) בירו' חגיג' פ"ב דע"ז: בן עזאי. [2]) רבינו השכיל לציין רק שתי התיבות וכיון לשני פסוקי' הנ"ל אבל בפי' ר"ח האריך להעתיק כל הפסוק יו"ד והתוספו' עשו כמו כן כי הם העתיקו רק דברי ר"ח ובזה נסתלק' קושית הפשב"ע על התוספו' אבל קצת צ"ע על פי' ר"ח. [3]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע קרנא וכגי' רבינו אי' בפי' ר"ח וכן העתיקו התוספ' וכ"ה בכ"י ש"ס א"פ ובנו"ג מאה קרי בזוזא ועוד הפוך הסדר להיות זה בתחלה ואח"כ מאה רישי. [4]) וכ"ה נכון בכ"י ק"ט וכ"ה בפי' ר"ח כפי העתקת התוספו' אבל בפי' ר"ח בנדפס בש"ס ווילנא ולא כלום וכ"ה בדפ"ע וכגי' כ"י ק"ט אי' בכ"י ש"ס מינכען וא"פ ובחי' הר"ן עיי' ד"ס. [5]) עיי"ע כסל בח"ד, רע"ה וש"נ ויש להוסיף נדה ס"ז. [6]) כ"ה בכ"י וי"ו אי ה"ב ב"ר וק"ט ועיי' פירושו בע' כסל וש"נ טעות הדפוס וכ"י ל"ד ובנדפס בפי' ר"ח אי' וז"ל א' מ ד ו ג מ ה מאה קרן כלוי' מאה קרן של זכוכית והוא ריבדא דכוסילתא נוטל בשכרו בק' קרן זוז אחד והמגיה תקן ללא נכון כזה (אי מדוגמה) [המשים] בראותו שזו המלה אי' בערוך אבל לא דק לראות שאיי ג"כ מלה ערבית בערוך אשר בלי כל ספק לא מבטנו הוציאה כי אם העתיקה מפי' ר"ח אשר אחריו נגרר בכל הפירוש הזה ומפני כן ברור כשמש שכצ"ל א ל מ ח ג מ ה ומקומו הוא אחר ריבדא דכוסילתא כבערוך. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב ובפי' ר"ח אבל בדפ"ע אמי. [8]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וכ"ה בפי' ר"ח ובדפ"ע ריקן. [9]) הועתק מפי' ר"ח בש"ס ווילנא בקצת שנויים מעטים, ואפס קצהו תראה בהעתקת התוספו' שבת ד"ה מאה ובד"ה מפגרי וחיי דלא העיר הגרי"ב כי התוספו' העתיקו דברי ר"ח ובזו השיטה הלך בעל הגהה בכ"י רש"י שנדפס בד"ס שבת קמ"ט: אות ג' ע"ש.

פגרא (ב״מ ס״ט:) כבר פירשנו בע׳ אגר[1]. בפסקא דזכור (פסיקת׳ דר״כ צד כ״ו.) ובפיסקא דעניה סוערה (שם צד קל״ה.) ערו ערו (תהלי׳ קל״ז, ו׳) פגרו פגרו ונתץ את הבית (ויקי׳ י״ד, מ״ה) תר״י (א׳) ופגר[2] ית ביתיה. *[אחי״ה בהוראת פגר ישנן שתי הנחות א׳) במובן פִּגֵּר מל״מ הנ״ל פי׳ בהשאילה שבת ובטל ממלאכה וכנ״ה בכתובו׳ ק״ג: לא אפגריה פי׳ לא אבטלו ממצוה. באתפעל שם קי״א: אִיפַּגַר תלתא יומי ולא אתי כי אתא א״ל אמאי איפגרת, ב״ר ספצ״ד מה טעמא אִפַּגַר מר. ב׳) במובן ל״ע فجر וכן בלשון שמרוני וארמי ענין נתיצה הריסה והיזק פסיקת׳ דר״כ שם ושם ועיי׳ ג״כ מד׳ תהלי׳ סוף מזמור קל״ז ומדרש תנחומא הישן תצא סי׳ י״א ערו ערו רבי אבא בר כהנא אמר פגרו פגרו פי׳ המפרש שברו וכ״ה בפסיקת׳ רבתי פל״ב תברו תברו ויותר טוב פגרו פגרו וכ״ה באיכ״ר פ׳ זכור ה׳ (ורבינו גרס שם פכרו עיי״ע פכר) ובתנחומ׳ כי תצא סי׳ ט׳ והובא בילקי תהלי׳ ר׳ תתפ״ו בשם התנחומ׳. ובפסיקת׳ דעניה הגי׳ פגארו פגארו. ובבינוני פעול ויק״ר פי״ט מפגרי לבא. אפעל נדה ס״ו. אפגורי מפגר (וגי׳ רבינו עיי״ע בגר). אתפעל תרג׳ ירמי׳ ל״א, מ״א. נ׳, ט״ו; לעמוס ט׳, א׳; לקהל׳ ב׳, ח׳. והרבה בפַעל להעתקת הרס עיי׳ תרג׳ לשמות י״ט, כ״א. כ״ד; כ״ג, כ״ד; לשופטי׳ ה׳, י״ח; ו׳, כ״ה; לש״ב י״א. כ״ה; למ״א י״ח, ל׳ וזולתו. והשם פִּגּוּר תרג׳ יכת שעד (ישעי׳ כ״ד, י״ב) פיגור תרעין ועיי׳ תרג׳ יחזק׳ ו׳, ד׳. ה׳. י״ג. וכן פגרא ב״מ ס״ט: ע׳.] —

* פְּגַר, פַּגְרָא (בל״ס כמו פֶּגֶר בל״מ (Leichnam עיי׳ תרג׳ לשופטי׳ י״ד, י״ח. והקבוץ תרג׳ פגרים (בראשי׳ ט״ו, י״ט) פגריא כבדפ׳ בונ׳ ובב״ר פמ״ד לכשיעשו בניך פגרים וכו׳ ובתרג׳ שמרוני: ושוי פגר וכו׳. ובנו״ג פלגיא. ועיי׳ עוד תרג׳ לבמד׳ י״ד, ל״ב. ל״ג ותר״י א׳ לויק׳ כ״ו, ל׳ — תוספת׳ כלי׳ ב״מ רפ״ד בכ״י אירפ׳ הפגר ט״ס וצ״ל פרומביא כגי׳ דפ׳ ווילנא.

פְּגָשׁ (= פְּגוּשָׁה מל״ם הרשומ׳ בע׳ פגז grosser (Schleuderstein בפ׳ ט״ז בכלי׳ (מ״ח) בית החצים ובית הפגושות פי׳ „חצים רחבות"[3]) וי״א (הפוגיות) [נ״ל הפגוזות][4]) תרג׳ ומחי קבלו (יחזק׳ כ״ו, ט׳) מחת פגוזוהי. *[אחי״ה ור״ש הביא בשם עצמו כל הפי׳ הנ״ל וגרס בתרג׳ פגשוהי אבל גי׳ פגוזוהי שאי׳ בתרג׳ שלפנינו ציין כבר רבינו בע׳ פגז ועל זו הגי׳ כיון בי״א ועל פיה תקנתי לעיל ובע׳ פגיון הבאתי כ״י תוספת׳ כלי׳ ב״מ פ״ג הפגש והוא הזכר ופְּגוּשָׁה הנקבה בקבוץ הפְּגוּשׁוֹת ובענין פי׳ רה״ג ורבינו עיי״ע פגשו ומ״ש. ועל שם זה נקרא מקום אחד כפר פגש (ירו׳ ע״ז פ״ה דמ״ד ע״ד) ובתוספת׳ ע״ז פ״ז בכ״י אירפ׳ כפר פגשה עיי״ע כפר (ח״ה, ש׳) ובירו׳ דמאי פ״ב דכ״ב רע״ד אי׳ פגוטיה וקרוב הדבר שהוא הוא פגושה] —

פָּגַשׁ (מל״מ ונרדף עם פגע ענין קריבת איש באיש ובנפעל ונתפעל קריבת איש באיש לעמוד כנגדו במלחמה auf Jemanden stossen, mit Übermacht gegen ihn auftreten) בילמדנו הנה אביך חולה (תנחומ׳ ויחי לי׳) לבן רודפו ומתפגש עם המלאך — (א״ב פי׳ מתאבק ובנוסחאות נשמטו דברים אלו). *[אחי״ה לא שנשמטו כי אם ילמדנו שהביא הערוך בכ״מ אינו התנחומ׳ שבדפוסי׳ כידוע ורק בספר שמות הושוה לרוב התנחומ׳ שלפנינו עם הילמדנו שציין רבינו כך למדתי מהכתב שהריץ לי ידידי הרב החכם מהור״ש באבער[5]). וכנ״ה ברב״ר פ״ט מי גבר כיעקב שנתפגש עם המלאך ואח״כ יקרבו ימי ישראל למות וכ״ה בילק׳ תהלי׳ סוף ר׳ תת״ם מי גבר כיעקב אדם שנתפגש וכו׳. ובנפעל שם פי״א שנפגשתי עם המלאך ונצחתי אותו וכו׳ עיי״ע פרכורין] —

פָּגְשׁוּ (נ״ל מל׳ פרסי پخش, پخج breit רחב מפעל پخشيدن, پخچيدن (breit getreten תרג׳ ירו׳ שמנת עבית כשית (דברי׳ ל״ב, ט״ו) — (א״ב תר״י וישמן ישורון ויבעט (שם) ועתרו בית ישראל ופחזו אולי בנוסחאות אחרות היה כתוב ופגשו וחסר תרגום של שמנת עבית כשית וזו ראיה כי יש שיבוש בנוסחאות). *[אחי״ה ואין נ״ל כי פחזו בתר״י א׳ הוא לעומת ויבעט וכ״ה בתר״י ב׳ ובעטו ומי שהביט בעינים פקוחות בתר״י ב׳ יראה שמלת עבית נשאר׳ בלי תרג׳ מפני כן דעתי נוטה

---

[1]) ח״א, כ״ו: ושם כצ״ל פי׳ אגרא שכירותא פגרא פחיתותא כלומ׳ נוטל שכירותא ואם נשברה נוטל כל הדמים שפחתה ופגרה כמה ששוה בשעת שבירותא דלא כמתניתא והועתק מפי׳ ר״ח שהובא בשט״מ לב״מ ע׳. ד״ה אר״פ וז״ל ר״ח ז״ל והלכתא ספינה אגרא ופגרא נהגו בני כופרא אגרא בשעת משיכה פגרא כמו ששוה בשעת שבירה דלא כמתניתא ע״כ. [2]) בנו״ג ויפכרון. [3]) הועתק מפי׳ רה״ג במקומו ושם הגי׳ בית הפגישות וכ״ה בכ״י ק״ט [4]) ועל זה הביא התרג׳ ובכ״י ק״ט הפגירות וצ״ל הפגיזות. [5]) ועתה יצא לאור התנחומא הישן כליל בהדרו ועיי׳ מ״ש החכם השלם המו״ל במבוא צד 12.

כי פגשו (או פגשן כגי' הערוך הקצור שנ"ב) היא העתקת עבית והוא מל"פ הנ"ל פי' רחב וא"כ פגשו נעשים רחבים ועבים ואולי לפי זה פגושות שפי' רה"ג ורבינו חצים רחבות ג"כ מל"פ הנ"ל] —

פד (= פָּדָה מל"מ ענין הפטר loskaufen, auslösen ; השם פדיון Lösegeld) בפ' טרף בקלפי בגמ' נתנן על שני השעירים (יומי מ"א רע"ב) ובס"ג דכריתות (כ"ז:[1]) ובספרא פרש' שמיעת הקול (דבורא דחובה סוף פרק י"ז וריש פרק י"ח) אין פדיון לעוף. בסוף ספרא (פ' בחקותי פ' ט' פרשה ד') והעמיד את הבהמה לפני הכהן (ויקרי כ"ז, י"א) הבהמה נפדת ואין העופות והעצים[2]) והלבנה וכלי שרת נפדין. אין פודין הקדשים להאכילן לכלבים מפורש בתמורה בס"ג דפ' כל האסורין (תמורי ל"א.) ת"ר תזבח (דברי' י"ב, ט"ו) ולא גיזה ואכלת ולא לכלבך בשר ולא חלב מכאן שאין פודין הקדשים להאכילן לכלבים אית דאמרי תזבח ואכלת אין לך בהן היתר אכילה אלא משעת זביחה ואילך דקסבר פודין את הקדשים להאכילן לכלבים פי' בשר ולא חלב „דאסור לחלוב בקדשים דהיינו עבודה“[3]). *[אחי"ה הפעל עיי' בברכו' ח'. שבת קכ"ז: קל"ט. שקלים ד'. ושם: גיטי' נ"ח. ב"מ ל"ג. סנה' י"ט: ע"ז ד'. מנחו' ק': והלאה והשם בכורו' י"ב: פדיון פטר החמור . . פדיון הבן . . פדיון מעשר שני. קידוש' ו': ז'. פדיון הבן ועיי"ע ישוע (ח"ד, קס"ה:). מנחו' ק': המנחו' והנסכים שנטמאו עד שלא קידשו בכלי יש להם פדיון משיקדישו בכלי אין להם פדיון העופות והעצים והלבונה וכו' ע"ש ובגמ' ק"א. ירו' פסחי' פ"ד דל"א: אי אפשר להקדש לצאת בלא פדיון וכצ"ל בירו' פיאה ספ"ז ד"כ סע"ג. פדיון שבויים (שבויין) תעני' כ"ב. ב"ב ח'. חולי' ז'. והשם המופשט פדייה ברכו' י"ב: י"ג. והקבוץ פדיות שם נ"ה:] —

פד (= פִּיד das Picken der Hühner) בריש ע"ז (ד'.) כפיד של תרנגולין שמנקרין באשפה (א"ב פי' נקור שמנקרין בחרטום). *[אחי"ה ושם דרש אם כפידו להן שוע (איוב ל', כ"ד) אני נפרע מהן כפיד של תרנגולת פי' בל"פ پُزْ, پُوزْ, فُوزْ Schnabel der Vögel ניקור בחרטום ואולי מל' צענד בלש' סנסקריט bid spalten, trennen, bhid — ומזה בל"ר findere וגם ל' אשכנז picken נגזר מל"ר fingere עיי' אדעלונג שרש bicken וכן בל"פ پیغو פי' ניקור של עוף בחרטום] —

פְּדָא (נ"ל מל"פ پارو עץ ושבט והושאל לקתא של מרא Stiel der Schaufel) בר"ג דפ' המניח את הכד (ב"ק כ"ז:) לפדא דמרא לקופינא דמרא מאי פי' פדא קתא שהוא עץ המרא שחופר בה, קופינא היינו הברזל ולא מחודו אלא מגבו ששם החור ששמו קופינא כדאמרינן (ברכות נ"ה: ב"מ ל"ח: עיי"ע קף י"ג) קופא דמחטא. *[אחי"ה בפי' ר"ח בב"ק אי' בזה"ל המכה את חבירו בפנדא דמרא פי' שופינא שהוא עץ המרא שחופר בו ע"כ[4]) והוא ממש כפי' הערוך כי שופינא היא ג"כ ל"פ چوبین מה שנעשה מעץ ועץ בעצמו ורבינו לא הבין על בוריו מלת שופינא והשמיטה וכתב מלה המורגלא קתא. ודע כי ר"ח גרס כשלפנינו פנדא אבל בכ"י ש"ס ה' ובריי"ף דפ' קושט' פדא וכן בסמוך בגמ' שם שקל פדא דמרא מחייה כ"ה בכ"י הנ"ל (עיי' ד"ס ב"ק צד כ"ח:) וכ"ה פדא בע' קופינא וכ"ח עיקר — ועה"ק שנ"ב הטיב לעז שטיל Stiel] —

* פדא שם אמורא עיי"ע בר פדא ובקהל"ר פ' מי כהחכם ופסיקת' דר"כ צד ל"ז: בר פדייה ועיי"ע פדת.

פְּדָאמִי (מל"ה הוצואריש פדאם ein viereckiges Stück Zeug עיי' בפנים) רבה בר רב[5]) הונא[6]) משמיה דעולא[7]) אמר פדאמי (שבת ס"ו:) כבר פי' בע' אנקטמין. פ"א עושין מסוה ומניחין על פניהם ואין נראה אלא העינים ומשחקין בהן. פי' אחר[8]) דומה לעטרה של מלכים והיא של נחושת ומניחה אחד בראשו ומביא כמין סוס של עץ ורוכב עליו ומשחק בו. *[אחי"ה שני פירושים אחרונים נתבארו בגי' פרמי ובכ"י א"פ

---

[1]) במשנה שבמשניו' כריתות פ"ו מ"ח שאין לעוף פדיון ובמשנ' דש"ס אינ' אלא ברייתא ועיי' פרש"י רע"ב ותוי"ט.
[2]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב וכ"ה בספרא ועיי' פי"מ להרמב"ם בסוף כריתות שהביא ופי' זה הסיפרא. [3]) כ"ה בפי' גבמ"ה לתמורי (בקובץ כ"י אנג' דף רמ"ו.) ובדפא"מ בט"ס דהיינו עבודה זרה. [4]) וקופינא לא פי'. [5]) לי' בכ"י ש"ס דרי"ף ובראש ואי' באו"ז הל' שבת סי' פ"ד ס"ק כ"ב. [6]) בנו"ג רבא בר רב הונא וכ"ה בעי' אנקטמין. [7]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובחי' הר"ן ובאו"ז ובע' אנקטמין. [8]) כ"ה נכון בעה"ק שנ"ב.

וכרי"ף פראמי והוא הוא פארמי בל"ר forma צורה ותואר ומסוה ועפ"י זה פי' רש"י טלמשק"א נעשין להבעית התינוקת והוא מלה נושנת talamaska וממנו masque עיי' רמ"ל במ"ל בשבת ס"ו: ועיי' ג"כ באו"ז ובחי' הר"ן בשבת. ועיי"ע פרמא ג'. אבל כפי גי' פדאמי כדאי' בכ"י ובדפ"ע [1]) יתכן רק הפי' שהביא רבינו בע' אנקטמין ועה"ק הביא הפי' ההוא גם בע' הנוכחי והוא חתיכה של בגד שקושרין לזקנים על פיהם למען רירם מפני שבשפתותיהם מתרפטות ע"כ והועתק מפי ר"ח בש"ס ווילנא וכהעתקת האו"ז שם בשם רבינו חננאל אבל שם ושם בט"ס אי' פרמי וצ"ל פדאמי וכמו שהגהתי בע' אנקטמין ושם רמזתי כבר על מה שכתבתי זה רבות בשנים במ"ע ב"ח כי המלה היא ל' הוצואריש אשר נעתקה לל"ע فدام וכן לל' ארמניא phandâm, phadâm וכולם נצמחו מל' פרסי הישנה paiti- dhâna [2]) וענין המלה חתיכת בגד מרובעת רחבה כערך שש או שבע אצבעות ונותנים על פי בשעת התפלה שלא ילכלך הריר שבשפתותיהם הבגדים וזולתם] —

פַּדְגּוֹג (מל"י παιδαγωγός והועתק לל"ס פְּדַאְגָגָא (Pädagog, Erzieher אומן המנהל תינוקות ב ר י ש [3]) בראשי' רבה אמון (משלי ח', ל') פדגוג המד"א כאשר ישא האומן את היונק (במד' י"א, י"ב) ותרג' ירו' (א' וב') פדגוגא ית ינקא [4]) — (א"ב פי' בל"י ורו' אומן המגדל התינוק). *[אחי"ה והרבה במדרש עיי' ב"ר פכ"ח מסר את בנו לפדגוג. שם פל"א משל לבן מלכים שהיה לו פדגוג כל זמן שהיה סורח היה פדגוג שלו נרדה. שם פמ"ב (ילק' ריש אסתר) נזדווג לו פדגוגו וכו'. שמ"ר פכ"א והיה הפדגוג מבקש על ידו וכו' [5]) שמ"ר פל"ז ויק"ר פ"י א"ל פדגוגו עיי"ע חתר. תנחומא הישן בא סי' ה' כפדגוג הזה. שמ"ר ס"פ מ"ב והיה הפדגוג עומד בחוץ אמר הפדגוג וכו'. פסיקת' דר"כ צד ק"א: אמר פידגוגו וכו' עיי"ע אסכולא (ח"א, ק"פ:) וש"נ וכ"ה ביו"ד בירושי סנהדי' פ"י דכ"ח: ומסרו לפידגגו ובפסיקת' רבתי פ"י כיון ששמע פידגוגו איכ"ר פ' כלה ה' ונטל פדגוג שלו איבוב של קנים וכו'. והקבוץ במד"ר רפ"א ג' פדגוגין משה אהרן ומרים [6]). דב"ר פ"ב והיו לו שלשה פדגוגין, ותנחומ' הישן הוס׳ה לפ' דברי' סי' ב': שני פדגוגין, ולנקבה תרג' ירו' א' לבראשי' ל"ה, ח' פידגוגתה דרבקה, ושם כ"ד, נ"ט פרגוותא צ"ל פדגוגתה] —

פדגרא (= פּוֹדַגְרָא מל"י Podagra, ποδάγρα (Fussgicht, בפ"ק בסוט' בגמ' שמשון (י'.) אסא ברגליו דכתיב (מ"א ט"ו, כ"ג) [רק לעת זקנתו] חלה את רגליו אמר רב [7]) שאוחזתו פדגרא. לשון לעז ממש פודגר"א [8]) — (א"ב בל"י ורו' חולי רגלים ובמד' ויק"ר בפר' (כהן משיח חטא) [9]) [צ"ל ואם הכהן המשיח יחטא] (פ"ה) עלובה מדינתא דאסייה פודגרים פי' בעל חולי רגלים). *[אחי"ה ובע' עלב גי' רבינו פטגריטוס. ועיי"ע איקוטטא (ח"א, ע"א) והוא התואר ποδαγρικός = ποδαγρός. ירו' שבת פ"ו ד"ח ע"ג יוצאין בסלע שעל הצינית פודגרה עיי"ע צנית וע' בת ארעא. והקבוץ מד' שו"ט מזמור י"ח בפ' ויראו אפיקי מים והובא בילק' ש"ב ר' קס"א מה היו עושים התשושין והפודגרין שבהם וכו' — ועה"ק שנ"ב לועז גייכ"ט בל"א = Gicht] —

פַּדַחַת (פי' מצח בל"ע جبهة Stirn) בר"ג דפ' יש בכור (בכורו' מ"ו:) ובר"ג דפ' האשה שהלך בעלה (יבמות ק"כ.) ת"ר פדחת בלא פרצוף פנים פרצוף פנים בלא פדחת אין מעידין עד שיהיו שניהם עם החוטם פי' מצח. *[אחי"ה וכנ"ה בבכורו' שם ונדה כ"ח. איזה רוב ראשו משיצא פדחתו ובבכורות משתצא, ושם: שיצא פדחת תוספת' נדה פ"ד עד שיצא פדחתו ובכ"י אירפ' לי' עד שיצא מכו' כ'. ושם: פדחתו, שבת נ"ד: על פדחתה ותרג' ירו' לשמו' כ"ח, ל"ח מצח: פדחתא] —

☞ **פְּדַיָא** (בל"י παῖδες Kinder) ירו' פ' הנזיקין (פ"ה דמ"ז:) פעוטות פידיא פי' בל"י בנים ונערים קטנים. *[אחי"ה בנו"ג אפיוטות פרייא וצ"ל פדייא. וכן העתיקו ע' זקנים נער (בראשי' י"ח, ז'; כ"ב, ג'. ה' וזולתו) בן (משלי ד', א') ילד (מ"ב ב', כ"ד; קהלת ד', י"ג וזולתו) והפעל παιδεύω וממנו התואר παιδευτός erzogen, וזהו פ ד י פ ט י ירו' ב"ב פ"ח דט"ז: עיי"ע קקופדפטי במו"ע] —

[1]) ובכ"י ו"ו אי פאדאמי ובכ"י ק"ט פדאמן ט"ס היא. [2]) עיי' העתקת אפיסטא להי' שפיעגעל בח"ב XLVIII ויתר מקומות וביוסטי צענדעלקסיקאן צד 77 ועוד עיי' וואולירס ח"ב 1540 ושטראבא צד 733. [3]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט. [4]) בתר"י אי למיניקא ובתר"י בי ית מינוקא. [5]) במכילתי בשלח פ"ג הגי' אוהבו ובילקי בשלח ר' דל"ג אפיטרופו. [6]) ושם ספי"ג ותעני' ט'. פרנסים טובים ובויק"ר פכ"ז שלוחין ותנחומ' במדבר רסי' ב' גואלים. [7]) בנו"ג אמר רב יהודה אמר רב ובתנחומ' הישן מסעי סי' ט' אמר ר' יהודה. [8]) בלאי"ט podagra. [9]) וכ"ה בעי עלב וצ"ל כמו שהגהתי

* פִּדְיוֹן עיי"ע פד א'.

* פדמועה עיי"ע פרמועה.

פַּדָּן (מל"ס פַּדָּנָא ול"ע فدان צמד בקר ועוד כלי מחרישה לצמד בקר 1 Zweigespann .2 Joche (für Zweigespann בר"ג דפ' הגוזל עצים בגמ' כל הגזלנין (ב"ק צ"ו :) ההוא גברא דגזל פדנא דתורי מחבריה. במגילת איכה (סוף פתיחתא) כ ב ש י ד י ה ע ל פ ד נ א [1]). ויקח צמד בקר (ש"א י"א, י"ז) תרג' פדן תורא. שנים עשר צמדים לפניו (מ"א י"ט, י"ט) תרג' פדנין — (א"ב תרג' ואת אתו (ש"א י"ג, כ') וית סיכת פדניה). *[אחי"ה ר"ב טעה במח"כ אחר בוקסטארף לערוך ע' מיוחד (וכן טעה בעל המתורגמן) כי פדן (פדאן) בל"ע יש לו שתי הוראות צמד בקר ועוד כלי מחרישה לצמד בקר ויפה הביא רבינו לשתי ההוראות האלה ציון מב"ק ועוד להוראת כלי מחרישה ציון מאיכ"ר וסיכה הוא תרג' למלת את עיי"ע סך ו'. ובתרג' ענין פדן כמו צמד בל"מ (עיי' תרג' לש"א י"א, ז'; י"ד ט"ו; מ"א הנ"ל ושם י"ט, כ"א; לירמי' נ"א, כ"ג; לאיוב א', ג'; מ"ב, י"ב) ועוד כלי מחרישה תרג' הושע י', י' ובאיכ"ר פ' על אלה שרי תורך ושרי פדנך, ושם: זבין פדניה ובירו' ברכו' פ"ב ד"ה רע"א הגי' שרי תורך שרי קנקנך עיי"ע קנקן ב'. פסיקת' רבתי פמ"ג ובמד"ר פ"ח עיי"ע סך ו' — פדן לועז עה"ק שנ"ב פא"ר ב"א = Paar] —

פַּדָּס (= פיטס פי' חבית Fass) בפ"ג בכלי' (מ"ו) יבלית שטופלין בה את הפדיסין ספר גאון (פטסין) [צ"ל פיטסין] [2]) והוא כדגרסינן (ביצ' ט"ו :) הללו בעלי פטסין ופי' בע' טפל. *[אחי"ה וגי' פדסים אי' ג"כ בר"ש כלי' והביא בשם הערוך גי' פטסין וכ"ה פטסין לפנינו במשנ' שבמשניות ובמשנ' דש"ס ורבינו העתיק פי' רה"ג הנ"ל ועיי"ע פטס] —

פְּדַע (מל"ע فدغ שבר בכלי ברזל ובל"מ פְּצַע חתוך בבשר ע"י הכאה einschneiden, verwunden) בפ' אין מעמידין בגמ' מתרפאין (ע"ז כ"ח.) אמר שמואל האי פדעתא כמכה של חלל דמיא [3]) פי' מכה של ברזל — (א"ב תרג' פצע תחת פצע (שמות כ"א, כ"ה) פדעא תחות פדעא). *[אחי"ה וכ"ה בתרג' שמרוני פדעה ובתר"י דמי פודעא ותר"י שם ט"ו, כ"ה דיני פרעא וצ"ל פדעא וכן בכ"י ש"ס ע"ז האי פרעתא וכ"ה ברי"ף ובתורת האדם להרמב"ן (צד י' רע"ב) עיי' ד"ס ע"ז צד ל"ד. וצ"ל פדעתא ובפי' ר"ח פידעתא (בקובץ כ"י אנגיילי' ע"ז דף י"ז סע"א ונדפס בש"ס ווילנא פדעתא) ופי' פצע כדמתרג' פצע: פידעא ע"כ תרג' פצעי אוהב (משלי כ"ז, ו') פידעתיה דרחמא כ"ה נכון בדפו"ו ובדפוסי' משובש פורעתיה, ובתרג' שם כ', ל' תרג' פצע פודעתא [4]). והפעל תרג' מ"א כ' ל"ז פצע: פדעיה [5]) סנהד' ק"ט: דפדע ליה להבריה ופירש"י עשה לו פצע כמו פדעת במס' ע"ז ע"כ ובדפ"ש בט"ס פרע, ושם בכ"י ש"ס פדעיה ובנו"ג פדיוהו. פדעהו (איוב ל"ג, כ"ד) מפורש בירו' קידושי' ספ"א דס"א ע"ד פרעהו בייסורין. ויק"ר פי"ב מחיוניה ופדעוניה] —

☞ פְּדִיעָא (מל"ס וע' הנ"ל בע' הקודם לזה Beil) תרג' מפיץ וחרב וחץ שנון (משלי כ"ה, י"ח) היך פדיעא וסיפא וגירא שנינא [6]);

פֶּדֶר (מל"מ שם תואר לחלב Fett, Schmeer) בפ"ד בתמיד (ל"א.) נטל את הפדר ונתנו על בית שחיטת [7]) הראש מלמעלה. בר"ג דפ' השוחט אחד (חולי' כ"ז רע"ב) חופה את הפדר על בית השחיטה ומעלהו וזהו דרך כבוד של מעלה. *[אחי"ה ושם בסוף עמוד א' איזה פעמים ע"ש והקבוץ ירו' יומ' פ"ד דמ"א ע"ד איברים ופדרין, ב"ר פס"ח איברים ופדרים] —

פְּדָרָא (נ"ל מל' שמרוני פרדה פי' פֶּרֶשׁ וזבל Mist, Excrement) ועיי' בפנים) בפ' המפלת

---

[1]) כה"ג בילק' ירמי' ר' רפ"א בשם איכ"ר אבל באיכ"ר שלפנינו ותקף ידיה אסיכתיה ובע' סך ו' כבר העירותו כי גי' רבינו בע"א ובפסיקתי' דר"כ צד קי"ד הגי' ועמוק סיכתיה ובילק' דניאל ט' ר' תתרס"ו ועמיק סיכתיה ובירו' תעני' פ"ד דס"ט: וכבש ידיה וצ"ל כגי' הערוך וכבש ידיה על פדנא. [2]) כ"ה בפי' רה"ג בסד"ט 5 וכ"ה בע' טפל (ת"ד, ס"ד וע"ש בהערה א'). [8]) בנו"ג האי פדעתא סכנתא היא. [4]) כ"ה בגי' בוקסטי' ובנו"ג משובש פועתתא ושם כ"ג, כ"ט בועתא ובהוצאת וואלטאן פודעתא והוא הקבוץ נקבה ובזכר ויק"ר פי"ב ובאסת"ר פי' אלתרא למי פרעין דמגן וביהידה נקבה פרעתא ע"ז הנ"ל ולזכר קהל"ר פי' כי יש חד פדעה. ומזה השם פדיעה (בל"ס פדועא ובל"ע مفدغ) כלי לחבל תרגי' מפיץ (משלי כ"ה, י"ח) פדיעא כ"ה במתורגמן ובנו"ג בט"ס פריעא. [5]) כ"ה במתורגמן ובנו"ג בט"ס ופרעיה. [6]) והוא כגי' המתורגמן ועיי"ע הקודם כי מגזרתו הוא. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע שחיטה.

בגמ' שליה (נדה כ"ח.) כגון ששרפו ע"ג פידרא באפידרא פי' בתשובות מקום שמעמידין בו צאן בימות הגשמים ומטילות זבל הרבה שם ונופלין עליו גשמים ומימי רגליהם ודשות אותו יום אחר יום והוא נדבק ונעשה עבה ונתמלאת כל החצר ממנו וכיון שבא קיץ מחתכין ממנו במרא ובקרדומות בב' אמות על ב' אמות ומכסין בו תנור וכירה ודבר שהוא רחב מן התנור ואין נימוח בימות הגשמים ומטלטל בכלי וקורין אותו בלש' ארמית פדרא. ונראין דברי הגאון שאמר ששורפו ע"ג פררא [1] ברישין [2] ואין שם באפידרא. פ"א [3] אפודרא [4] שלחן של שיש. *[אחי"ה וכן פירש"י אפידרא אבן שיש ע"כ ובנו"ג אפודרים ואין הגי' באפידרא כמו שלי' בספרי רה"ג שהביא הערוך ובחי' הריטב"א לי' המלה כל עיקר רק הפי' רבא אמר ששרפוהו בדפוס של שיש ע"כ והנה לפי זה הפי' והגי' אפודרא (אפידרא) נ"ל שהוא כמו פתורא פי' שלחן עיי"ע פתר א'. ולי נראה עיקר הגי' פְּרְדָּא מל' שמרוני שהעתיק פרשו (שמות כ"ט, י"ד; ויק' ד', י"א) פרדה או מענין פרידה שנפרד ונבדל מן הגוף כמו פֶּרֶשׁ מן פרש absondern או מל"פ فرو דבר מאום ונמבזה ועיי"ע הבא אח"ז — אבל לגי' בשני רישין פררא לא מצאתי חבר] —

פדרת (נ"ל מע' הקודם פרדת מל"פ فروداشتن מבזה (niedrig halten, verachten במגילת איכה ישבו לארץ ידום: לך הוית יאיא מלכותא אף הוא פדרת ליה ואמר חמיתיה דאכיל בישרא דארנבתא — (א"ב כתוב בנוסחאו' מפרת פי' מגנה (ומתל) [צ"ל מהתל]). *[אחי"ה וכן פי' מ"כ בשם הערוך ובנו"ג שם והוון חמשה מלכין יתבין ומפרתין ליה בנבוכדנצר קדם צדקיהו ואמרי ליה לא יאייא ליה מלכותא לנבוכדנצר אלא לך יאייא מלכותא.. אף הוא מפרתיה לנבוכדנצר ובנדרים ס"ה. הגי' מבזין ליה וכ"ה בתנחום' ריש ואתחנן והוה קא מבזי ליה ובזה המובן גם מלה פרסי' הנ"ל בהפך האותיות כי פרוד פי' מאוס ומגונה והפעל פרדאסת מבזה ומגנה] —

* פַּדְרָנִית (נ"ל מל"פ بدر روان Ausläuferin, Ausgeherin) תנחום' וישב רסי' ו' אם אברא אותה (את החוה)... מן הרגלים תהיה פדרנית.. לא בראה מן הרגל שלא תהא פדרנית עמדה לאה והיתה פדרנית שנא' (בראשי' ל' ט"ז) ותצא לאה וכן (שם ל"ד, א') ותצא דינה וכ"ה בתנחו' וישלח ססי' ה' בשביל שהיתה רגילה פדרנית גרמה תקלה לעצמה מנין ממה שקראו בענין ותצא דינה. ופי' יצאנית אבל בדב"ר פרדניתא, פרדנית וכ"ה בב"ר פי"ח כפי גי' רבינו בע' פרס ב' בס"א וכ"ה בכ"י ב"ר פריז ושם פורדנית ובכ"י ב"ר פמ"ה פרדנית וכ"ה בע' פרס ב' ובנו"ג בב"ר פי"ח פרסנית ובפמ"ה יצאנית וגי' פרדנית אי' ג"כ בע' פרד והילק' בראשי' ר' רמז כ"ד פורסנית וילק' ישעי' רס"ה: פרסנית ואצלי אין ספק שגי' התנחומ' עיקרית כי פדרונית הוא ממש ל"פ פדר רואן יוצא חוץ بدر رفتن ובינוני פדר רואן וממנו לנקבה פדרונית היינו יצאנית או כס"א בע' פרס: נפקיתא [5].

* פְּדָת (שם אמורא) בנו של ר' אלעזר עיי' ברכו' י"א: מ"ק כ'. נדה ח'. וירו' יומ' פ"ב דל"ט ע"ד ירו' ב"ק פ"ד ד"ד ע"ג ועיי' מבוא הירו' צד קכ"א ובענין ר' פדת הזקן עיין סדה"ד ועוד עיי' שם ע' בר פדא באות פ"ה.

פֶּה (מל"מ ובסמיכות פִּי א') מפתח לבעלי חיים Mund, Oeffnung ב') מפתח לכל דבר, פֶּה של מטה פי' רחם Muttermund ג') אות הפ"ה) בהבונה (שבת ק"ד.) פה פתוח פה סתום פי' יש שעה שראוי לשתוק בדברי תורה ויש שעה שראוי לדבר כענין (ירו' סוף ברכו') אית דמפזרין כנש ואית דמכנשין בדר [6]. בגמ' דפ' שתי הלחם (מנחו' צ"ח.) ובחלק בגמ' אפיקורוס (סנהד' ק'.) ועלהו לתרופה (יחזק' מ"ז, י"ב) חד אמר להתיר פה של מעלה וחד אמר להתיר פה של מטה פה של מעלה כגון שמשים אדם בפיו מעלהו פותח לבו למאכל [7]) וחד אמר להתיר פה של מטה שמשלשל להתיר פה של עקרות שעקרה שאוכלת ממנו

---

1) כ"ה נכון בדפ"ר וויניצי' ואמ' אבל בכ"י ק"ט וה"ב פידרא וא"כ אין חילוק וסותר למה שכתב ברישי"ן. 2) בדפא"מ בשתי רישין. 3) בדפא"מ נ"א וכ"ה בדפ' באסיל ובכ"י ק"ט רק פי' וצ"ל פ"א. 4) בדפא"מ אפודרא וכ"ה בדפ' פיז' ובדפו"ו אפידרא ובדפ"ר וכ"י ק"ט ועה"ק שנ"ב (ושם ס"א) אפדרא. 5) וה' לעווי הביא שני ציוני התנחו' בע' פרדנית בלי נתינת טעם להגהתו. 6) נראה שרבינו כיון לירו' וכדאי' בע' בדר אבל שם קצת בסגנון אחר ע"ש וש"נ ובירו' שלפנינו אי' בשעה דמכנשין בדר ובשעה דמבדרין כנוש ורבינו הפך כאן הסדר מטעם פירושו כי על זה שאמר שעה שראוי לשתוק הביא אית דמפזרין כנש ולעומת יש שעה שראוי לדבר אמר ואית דמכנשין וכו' וכן פירש"י בשבת רק שם פה פתוח ופה סתום היפך מפי' רבינו ע"ש. 7) ורש"י פי' בענין אלמים כבש"ם להתיר פה אלמים.

הרה [1]. לתרופיון פי' לרפואה לכל חולי לתואר פנים שיהא מראהו נאה. *[אחי"ה מוכח כי גירסתו כגי' כ"י ש"ס בסנהד' ולי' לתואר פנים של בעלי הפה כלפנינו ועוד גי' כגי' כ"י ש"ס ובילק' יחזק' מ"ז לתרפיון ובנו"ג לתרופה ממש ומה שפי' רבינו רפואה נראה שכיון לל"י θεραπεία פי' רפואה ועיי' פירש"י ביחזק'. ובירו' Heilung שקלי' פ"ו ד"נ. דרש כמו כן בחלוף האומרים וז"ל ועלהו לתרופה ר' יוחנן אמר תרפיה מצץ עליה ותרף מזונה רב ושמואל חד אמר להתיר פה שלמטן ר' חנינה ור' יהושע בן לוי חד אמר להתיר פה עקרות וחורנה אמר להתיר פה אילמים ע"כ וכנ"ה פה בהוראת רחם בנדה ט"ז: עיי' פירש"י ועוד עיי"ע רק א'. מד' שו"ט ריש מזמור ק"ג עיי"ע פנדה. בענין מפתח של בעלי חיים עיי' שבת ק"מ סע"ב וקמ"א רע"א בהמה שפיה יפה . . שפיה רע. שהש"ר פ' כמגדל פה סרוח. בפרך (שמות א', י"ג) דרש בסוט' י"א רע"ב ושמ"ר פ"ה בפה רך. קידושי' ל"ט: חולי' קמ"ב. עיי"ע פק ג'. פֶּה הפכו כתב. תורה שבעל פה עיי"ע כתב (ח"ד שנ"ח) וש"נ. ועוד ענינו פתח שבת ק"ז: וש"נ אם לעשות פה עיי"ע רם ב'. תוספת' כלי' ב"מ רפ"ז הנכנס דרך פיהם עיי"ע פקא. ובסמיכות פי עיי"ע בצירוף השמות פי טבעת, פי כריסה ועוד הרבה. והקבוץ דב"ר פ"ב הפיות שאומרים שתי רשויות הן יכרתו ויגועו, שהש"ר פ' כמגדל דרש לתלפיות (שה"ש ד', ד') ספר שאמרו לו פיות הרבה והושאל לחוד Schärfe. פיפיות (תהלי' קמ"ט, ו') דרש בברכו' ה'. חרב של שתי פיות. ועוד פיפיות פי' פיות הרבה במד"ר פי"ח באותה שעה שנפתחו לארץ פיפיות הרבה Schlünde — ושם האות פ"ה שבת ק"ד. פ"ה כפופה פה פשוטה פה פתוח פה סתום עיין לעיל והוא כגי' הכ"י ש"ס ובנו"ג פ', פי. סנה' ק"ד: בשביל מה הקדים פ"ה לעי"ן וכו' בירו' מעש' שני פ"ד דנ"ה: פישן צ"ל פה שין עיי"ע פישן, והקבוץ שבת ק"ג: פיפין. ובענין אף על פי, לפי, לפיכך עיי"ע] —

פֶּה (= פֶּה דִּתְאֵנָה Feigengallwespe, Feigenbohrer עיי' לעוויזאהן 305) בס"ג דפ' אמר ר"ע (שבת צ'.) פה דתאינה פי' תולעת שמתליעין התאנים כשהן מחוברין בקרקע. *[אחי"ה ועיי"ע הה (ח"ג, ק"צ) שפי' רבינו כמו כן בענין הה. ובשבת שם: קטליה פה לדין. ובענין גזרת פה נ"ל שאין ענינה עם פֶּה של מקרא כי אם עם ל"פ ܦܝܦܐ, ܦܝܦ, ܦܝܫܐ פי' תולעת Wurm] —

פה (= פְּהָא בל"ס פי' תעה herumirren) לתאוה יבקש נפרד (משלי י"ח, א') תרג' לריגתא בעי פהיא [2], כי אם בהתגלות לבו (שם ב') תרג' אלא בשטיותא פהי ליביה. *[אחי"ה ומזה השם פיהי בל"ס פֵּהְיָא Hin- und Hergehen מגילה י"ג סע"ב בכ"י ש"ס דמפקי ליה לשתא בשיהי פיהי ולא יהבי כרגא וכ"ה בילק' כ"י ובע"י עיי' ד"ס למקומו ובנו"ג בשהי פהי עיי"ע שהי ועפ"י פי' רבינו (ורש"י) ע"ש עשו בדפוסי' המאוחרים קוים על שה"י ופה"י כאלו הוא ר"ת מן שבת היום פסח היום] —

פָּהַק (בפיעל פִּיהֵק מל"ע فهق gähnen פי' פתח פיו בכל כח den Mund aufsperren) בפ"ט בנדה (ס"ג סע"א) מפהקת ומעטשת. בפ' מי שמתו בגמ' היה עומד (ברכות כ"ד סע"א) (גוהק ופוהק) [צ"ל גיהק ופיהק] [3]. בס"ג דפ' ר"א אומר אם לא הביא (שבת קל"ו.) כי פליגי בשפיהק ומת פי' פיתח פיו [4] בכל כחו ובלעז אלרי [5] ויש אומרים [6] אשטנדקלרי [7] — (א"ב פירש"י פותח חיך מלקוחיו להוציא רוח הפה). *[אחי"ה עיי' פירש"י בברכו' שם כי ר"ב מקצר דבריו. וכנ"ה בברכות

[1]) וכן פירש"י. [2]) וכ"ה בל"ס פהיה סיי תועה ובדפ"ר פחייא ובתרגי דפי ו"ו פחיא ובדפו"ו בערוך פהייא אבל בכ"י ק"מ פהיא. [3]) וכ"ה בעי גהק. [4]) כ"ה נכון בכ"י ק"מ ובדפו"ו. [5]) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב ובדפ"ר וכן מוכח מעי' אלריא (ח"א, ק"ז.) ורציתי לומר שהוא קצור מן sbadigliare אבל עתה הראיתי לדעת כי בקצת מקומות באיטליא נקרא פיהוק alare עיי' שד"ל הפשב"ע ח"ב צד קי"ח: ובדפי פיז' באסיל ואמי בט"ם ארלי ובדפו"ו בליי"ר וכ"ה בעה"ק שנ"ב ובכ"י ערוך ג"ג באליר והוא לשון צרפית bâiller ואין אצלי ספק שהגיהו כן עפ"י רש"י שפי' כן בשבת שם בייל"ר bâiler ובברכו' באליי"ר ודע עוד כי בכ"י ק"מ גרס בדליר והוא ג"כ נכון שהוא מלה איטלקית הנ"ל sbadigllare. [6]) כ"ה נכון בדפו"ו בכ"י ו"ו ג"נ. [7]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ר אשטינדיקלרי ובכ"י ל"ד וג"ג שטנדקלרי, כ"י ק"מ אשטנדקלי, בכ"י ו"ו ב' שטקלרי ובכ"י ו"ו א' שטנרקלרי ובדפו"ו אשטרניקלרי ובשדפ"ע אשטריניקלרי ואולי בדל"ת עיקר estendicolare ואולי כן היו אומרים בזמן רבינו ברומי במקום estendere פי' פושט איבריו sich recken עיי' שד"ל שם והוא כפי' רש"י בנדה מפהקת: אישטריליי"ר ורא"ש הביא רש"י אשטדילייר (estendiller ? = etendre שד"ל) ועיי' הפשב"ע שהביא דברי הרא"ש ויפה תיקן במקום פי' ר"ח וכיון על הערוך עי' גם ושם (ח"ב, שכ"ו) הבאתי דברי הערוך עפ"י כ"י והם הם דברי ר"ח.

כ״ד רע״ב מגהק ומפהק. ירו' ברכו' פ״ג ד״ו סע״ד מפהק ומעטש. והשם ברכו' כ״ד רע״ב בכ״י ש״ם גיהוק ופיהוק ל״ק וכו'. ועה״ק לועז גינ״ן בל״א = gähnen ובע' אלריא לועז ג״כ גיווע״ן = gewen, giwen עיי' בט״ר לפערלעס 81] —

* פּוּאָה, פּוּתָא עיי״ע פאה ג'.

* פּוּג עיי״ע פג.

* פּוּגָא ב״ב צ' : עיי״ע סוגא.

* פוגחמ״ט סנהד' כ״ב. עיי״ע ארך.

* פּוּח עיי״ע פח.

* פּוּטָא עיי״ע פט.

* פּוּטִיתָא עיי״ע פטתא.

* פּוּךְ עיי״ע פך.

פּוּל (בל״ע فول בל״מ פּוּל. בלא״ר פּוּלָא Bohne) בריש כלאים (פ״א מ״א) הפול והספיר הפרקדן והטופח. ירושי' (פ״א דכ״ז רע״א) (פול) [צ״ל הפול][1] (פילא) [צ״ל פולא][2] ספיר פישונא[3] פורקדן גילבונא[4] (ובטיית) [צ״ל ובלעז][5] ציצירקלי[6] [ובטיית][7] גולבאן[8]. טופח מיליתא[9]. פול הלבן[10] ספרווה[11] שעועית[12] פסילתא[13] א״ר יונה למה נקרא שמו שעועית שהיא משעשעת את הלב ומהלכת את בני מעים. **לשון יון הלבן אספרון**[14] פי' פול פאבא[15], ספיר ציצירקלא מין שחור פורקדן, פיסי מין לבן[16] טופח (נרבולו) [צ״ל ערבולו][17]. פול לבן פאב״א בלנק״א[18]. שעועית ביצי[19]. פול המצרי פסולי[20] פול המצרי והחרוב אינן כלאים זה בזה (כלאי' פ״א מ״ב) ירושי' (שם) והחרוב א״ר יונה כמין פול מצרי פרסי הוא פי' והתרמילין שלו כולן דומה לחרובין שהן דקין ועקומין ואינן עגולין ופשוטין כתרמילין של פולין וקצצי[21] דמיין לחרובא ולפיכך אינן כלאים זה בזה[22] — (א״ב לפי דעתי פול הלבן הוא מין קטנית כפול וצורתו ככוליא והוא לבן ויש גם שהוא אדום והשעועית הוא מין פול לב אבל הוא מצוייר בגוונים משונים ונקרא בירוש' פסילתא כי היונים והרומיים קוראים לפול הלבן פסילוס והוא מהלכת את בני מעים ופישון שם קטנית בל״י ורו' עגול). *[אחי״ה פירשתי הכל כאן בהערות ובע' ספיר וטפח ע״ש. ובלא״ר פּוּלָא, ירו' כלאי' הנ״ל עפ״י ג״י רבינו הנ״ל. ירו' כלאי' שם וירו' שבת רפ״ה ד״ז: פולא מצרייא עיי״ע לבדיקס, לובי. וכנ״ה פול (מצרי) המצרי בשביעי' פ״ב מ״ח ומ״ט ותוספת' שם פ״ב. שבת פ״ט מ״ז, נדרי' פ״ז מ״ב תוספת' כלאי' ספ״ב וספ״ג, ירו' דמאי פ״ב דכ״ב סע״ג ורע״ד. והוזכר עוד פול בעוקצי' פ״א מ״ה, כלאי' פ״ז מ״ז מעשרו' פ״ד

---

1) וכ״ה בהעתקת מהרי״י בן מ״צ בכלאי' ובירו' שלפנינו הביא דברי המשנה הפול והספיר וכו' רק הפירוש ובר״ש בט״ס ישנן קוים על מלות הזרות כאלו תהינה לועזיות. 2) וכ״ה נכון בדפא״מ ובפי' הר״ש ובמהרי״י במ״צ ובנו״ג בירו' פילה. 3) כ״ה נכון ג״כ במהרי״י במ״צ ובר״ש פיישונא ובנו״ג פושונה ועיי״ע ספיר פירושו. 4) והוא ל״ע جلبان Platterbse עיי״ע גלב (ח״ב, ר״צ) אבל בציון פסחי' ל״ה. ענין גולבא ל״ע كلبا מין חמה עיי' פפלנ״צ 422 וכן פי' הרמב״ם פורקדן של משני' עיי ל״ע גלבאן. 5) וכ״ה בע' אפנין ח״א, ר״ב ושם ובע' ספיר מבואר הלעז. 6) כ״ה בדפ״ר ואמ' ובדפו״ו בסמוך ציצרקלא וצ״ל כבפעם ראשונה ציצירקלא. 7) כצ״ל כי ובטיית ציצירקלי גולבאן עירבוב דברים הוא ושייך מלת ובטיית למלת גולבאן וקודם מלת ציצירקלי נשמטה מלת בלעז. 8) עיי' הערה 4 ועוד עיי״ע טפח ומ״ש. 9) עיי״ע ושם מבואר עם שינויי נוסחאות. 10) רבינו הולך ומונה יתר דברי המשנה עם פי' הירוש'. 11) בנו״ג כרפונה ובגי' הרא״ף כרפונא ומהרי״י במ״צ מרפווה ור״ש מרשיא. 12) וכ״ה בירו' ובכ״י ש״ם במשני וביתר המקומות בד״ס ובנו״ג והשעועים. 13) והוא ל״י φασίολος = φάσηλος Bohnenart ובר״ש ובמהרי״י במ״צ פסילותא ובנו״ג בטעות פסילתה והוא שנקרי בל״ע لوبيا עיי' פי״מ להרמב״ם ופפלנ״צ ללעף 234 ועוד 313 וחידש שלא העיר שם על גזרת פסילתא ועוד עיי״ע פסילתא. 14) כה״ג בכ״י ה״ב וברפ״ע לשון יון אספרון הלבן. ואחרי שהביא רבינו את הירו' שב לבאר כל אחד בשם לעז עיי' מ״ש בע' ספיר. 15) faba. 16) בפי' מהרי״י במ״צ נדפס פי' רבינו זה בש״ס ווילנא בטעות הנקודות וצ״ל כמו שנקדתי. 17) עיי״ע טפח (ח״ד, ס״ב) אבל גם בפי' מהרי״י במ״צ הגי' בשם רבינו נרבולי ועוד אי' שם ל״א **דוליקי** ע״כ ונ״ל שהוא ל״י δόλιχος längliche Hülsenfrucht. 18) faba blanca והיום נקראו weisse Bohne, fagiolo. 19) כ״ה נכון בפי' מהרי״י במ״צ בדברי הערוך ובנו״ג ביצה והוא לא״ם Wicke, veccia עיי״ע ביקיא ח״ב, קנ״ת. 20) כ״ה בדפ״ר והוא ל״י φάσηλος ובדפ״ע אחרים בקו על המלה כאילו היא לשון לעז. 21) ובר״ש הגי' וקצוצי ופי' הרא״ש עלין שלו ע״כ והנכון שהן קליפותיהם Schotten ועיי' תוספת' שביעי' פ״ב בכ״י ארפ' בצלים הקצוצין ובנו״ג הקיצונים. 22) ובפי״ם למהרי״י במ״צ פי' הרוב ל' יון אגריא ופסילין צ״ל אגריא פסילין ἀγρία φάσηλος.

מ״ו פול הלבן, יומ׳ י״ח סע״א נדה פ״ט מ״ז; פ״ח מ״ב, טבול יום פ״א מ״א גריסין של פול, מכשירין פ״ה מ״ט של גריסין ושל פול, תוספת׳ פ״ג במכשירין עיי״ע טפח (ח״ד, ס״ב), פיאה פ״ח מ״ג על הגריסין. . על הפול והקבוץ הפולין כ״ה בכ״י תוספת׳ כלאי׳ פ״ב ובנו״ג הפולין הגמלונין וכ״ה בתוספת׳ שביעי׳ פ״ב וכ״ה בר״ש טבול יום פ״א מ״ב בשם התוספת׳ ולפנינו בתוספת׳ ריש ט״י לי׳. ועיי״ע גמלן שפי׳ גדול. והזייפנים היו מערבין חול בפול עיי׳ מכילת׳ משפטי׳ ספי״ג ועוד עיי״ע פלן ה׳ ומ״ש] —

* פִּיוֹלָא (= פֻּוּלָא מל״ר אמצעי paulium, pauleum כמו pallium בל״י πάλλιον מעיל מהודר (Oberkleid, Staatskleid בב״ר פל״ו ויקח שם ויפת את השמלה (בראשית ט׳, כ״ג) . לפיכך זכה שם לטלית ויפת לפיולא וכ״ה בתנחומ׳ הישן נח סי׳ כ״א וצ״ל לפוולא והוא מל״ר האמצע׳ הנ״ל ובילק׳ נח רמז ס״א הגי׳ לפלוניא וצ״ל לפלוויא ובאל״ף בראש אפיליון עיי״ע (ח״א, רי״ז) ועיי״ע פליום במו״ע.

* פֻּוּלוֹן (מל״י אמצ׳ παπυλεών, παπυλαιών בל״ר papilio אמצ׳ pavilio אוהל Zelt) גי׳ הילק׳ וירא ר׳ פ״ב עיי״ע דרמלם (ח״ג, קנ״ד) ועיי״ע פלן ג׳ ומ״ש.

* פוּלְיָא (שם עיר Phialia על שם Phialus נייבויער 419) מד׳ שו״ט מזמור ט׳ ד״ה האויב: פילוס בנה פיליא ובילק׳ תהלי׳ ר׳ תרמ״ג פיליש בנה פוליא.

* פוּלְיָיטוֹן. פוֹלִיטוֹמְנוֹן, פוֹלִיטִיקוֹן, פוֹלִיטוֹר פוֹלִיטְרִיכוֹן, פוֹלִים, פוֹלְמוֹס, פוֹלִימַרְכוֹס, פוֹלְסָא, פוֹלִיפוֹס עיי״ע בלי וי״ו.

* פוליסוטות (?) ירוש׳ ביצ׳ רפ״ה דס״ב סע״ד הפוליסוטות אסור לטלטלן ובעל קרבן העדה הגיה יפה חפי לסוטות אבל פירושו לא יתכן והנכון כי הוא מענין לסוטה (ח״ה, מ״ו) ע״ש.

* פוּם עיי״ע פם ושם פוּם בְּדִיתָא, פוּמְבְּדִיתָא, פוּם נַהֲרָא.

* פוֹמְבֵּי, פוֹמְפֵּי עיי״ע פמבי. פוּמְפְּיָא, פּוּן, פוּנְדָּא, פוּנְדְּיוֹן, פונה, פוניה הכל בע׳ מיוחד בלי וי״ו.

* פוּנְיָין (מל״ר pugnus מל״פ پنجه אגרוף מלא יד Faust, Handvoll) ירו׳ שביעי׳ ספ״ט דל״ט סע״א מהו (מייכלא) [צ״ל מייבלא] בפוניין לאשקלון עיי׳ פי׳ פני משה שכיון לאמת רק מה שפי׳ פוניין מלה לעז היא באגרוף שבידו וכיון ללאי״ט pugno צריך תיקון קצת שהוא ל״ר הנ״ל (ומזה הלעז הנ״ל) ונגזרה מל״פ הנ״ל באותה ההוראה [1].

* פונרייה עיי״ע פנר א׳.

* פוּסָא עיי״ע פס י״א.

* פוּסִין (מל״י παῦσις פי׳ שהייה בינתיים Pause) תוספתא הובא ברוקח בסי׳ רפ״ג ובבית יוסף טור או״ח סי׳ תע״ב שתאן בפוסין לא יצא פי׳ ששהה שעה גדולה ביניהם ובחק יעקב לשלחן ערוך או״ח סי׳ תע״ב הביא הגי׳ בפוסקין ובירו׳ הגי׳ בפיסקין עיי״ע פסק ונראה לקיים גי׳ פוסין מל״י הנ״ל, ועוד עיי״ע כָּרֵךְ.

פֻּוּסְרוֹם (אולי מל״י σπεῖρα = ספוורום Windung, Schneckengang) ירוש׳ בפ׳ הרואה בגמ׳ מקום שנעקרה (פ״ט די״ג ע״ג) וכי יש דרכו של רבן גמליאל להביט בנשים אלא דרך עקמומית היתה כמו אהן פווסרום [2] — (א״ב פי׳ בל״י מי שהולך ופתאום מביט או נשמט לאחוריו). *[אחי״ה אולי כיון ר״ב על ל״י [3] ὅπις ὀῤῥωδέω zurückprallen, אבל מה יעשה ליתר המקומות בירו׳ עירו׳ ושקלי׳ שאי אפשר במובן זה ודעתי נוטה לדעת ה׳ לעווי שהמלה יונית הנ״ל היא ופי׳ דרך עקמומית ומעוקל שפגע אנוש באנוש מבלי שראהו קודם לזה ובנו״ג בירו׳ ברכו׳ ההן פופסדם אבל במהרש״ם פיוסרס ובירו׳ ע״ז פ״א ד״מ סע״א פסוורום וכנ״ה בירו׳ עירו׳ פ״ח דכ״ה רע״ב ההן פיוסרום זרק מתוכה לר״ה או מרה״ר לתוכה, ירו׳ שקלי׳ פ״ז ד״נ סע״ג נשכח מן פיוסרום (רגליו) [צ״ל דלגיו] ובד׳ זיטאמיר בט״ס מן פיוסא ולגוא ופני משה נדחק בפי׳ ע״ש] —

---

[1]) או אולי פי׳ מל״פ پینه סמרטוט ועיי״ע פנון פי׳ שנטלו בבגד סטרטוט. [2]) בכ״י ו״ו ול״ד פווסדוס. [3]) ורמ״ל וה׳ אייזלער בט״ר ח״א 79 לא דייקו כהוגן בדברי ר״ב.

פָּוָות (= פָּוָאתָא הוא הקבוץ מן פָּאתָא, פָּתָא קליעת שער Haarlocke) הלוך וטפוף תלכנה (ישעי' ג', ט"ז) תרג' פוותהון מקפן. *[אחי"ה בנו"ג ובפָּתְהֶן מקפן ובתרג' דפו"ו ובפָּוָתְהֶין ופירש"י היו קושרות פיאות נכריות קליעת שערות תלושין וכו' וא"כ הוא מע' פאה, פאתא ע"ש והיחיד אקפות פאתא בתרג' ישעי' ג', כ"ד] —

* פוּסְתָּא, פּוּעַ, פּוּפִּי, פּוּץ, פּוּק עיי' כל ערך וערך בלי וי"ו.

* פּוּקְטֵי (נ"ל מל"פ پیه מנורה Lampe) תוספת' כליי ב"מ רפ"ב פוקטי שיש בה בית קיבול שמן טמאה וכו' ובדפ' וויען הגיהו פנס ולא נחוץ הוא כי גם מלה הנ"ל ענינה כן בל"פ, אבל עיי"ע פנס.

* פּוּקְרִין, פּוּר, פּוּרָא, פּוּרְיָא, פּוּרְיוֹן פּוּרְיוּמָא, פּוּרְנָא, פּוּרְנוֹס, פּוּרְסָא, פּוּרְתָּא, פּוּשׁ, פּוּתָא עיי"ע בלי וי"ו.

פָּז (מל"מ פי' זהב טהור בלא"ר פיזא geläutertes Gold) בפ"ק בע"ז בגמ' יום תגלחת[1] (י"א:) מייתו מתקל ארבע[2] זוזי פיזי[3] ותלו ליה בצואריה. בסוף הגדה דפ' הניזקין (גיטי' נ"ח.) מאי [ה]מסולאים בפז (איכה ד', ב') אילימא דהוו מחפן בפזא וכו' אלא שהיו מגנין את הפז ביופין. *[אחי"ה בנו"ג מחפי בפיזא, ושם: תרתיא מתקלי איסתירא פיזא נחות בעלמא וכו'. והקבוץ בתרג' איוב כ"ח, י"ח מאני פִּיזוּזַיָּא פי' כלים מפז מדהבא סנינא ועיי"ע הבא אח"ז] —

פז (= פָּזַז מל"מ ענין קלות התנועה ומהירות וכן בל"ע فز flink sein, leicht bewegen ורבינו פי' בע"א עיי' בפנים) בגמ' דפ' במה (אשה) [צ"ל בהמה] (שבת נ"ה:) פזתה חבתא[4] פי' פזרתה[5] שכבת זרע כמו (בראשי' מ"ט, כ"ד) ויפוזו זרועי ידיו. *[אחי"ה וא"כ הביא רבינו ויפוזו כמו ויפוצו וכפי' רש"י בסוט' ל"ו: ד"ה ויפוזו ובגמ' שם ובירו' הוריו' פ"ב דמ"ו ע"ד וב"ר פפ"ז ופצ"ח מד' שמואל פ"ה פדר"א פל"ט ופי' שוחר טוב לבראשי' שם נדרש ג"כ זה הפסוק על פיזור שכבת זרע אבל לפי פשוטו פי' ענין תנועה ומהירות וכן פחזת בשבת נ"ה: נדרש נוטריקון פזתה חבתה זלתה ופירש"י לנכון פזתה לשון עמא פזיזא, פזתה מהרת בעצמך וחטאת וכו'. ובאל"ף בראש עיי"ע אפזים וש"נ. והושאל לתנועת הקול פי' צלל כי ע"י תנועת הקול באויר נשמע הקול וכן דרשו בבמד"ר פ"ד מהו מפזז (שם ו', ט"ז) שהיה הזהב המסונן שהיה עליו קולו פוזז וא"כ דרש מפזז מל"מ ענין תנועה ועוד מע' הקודם לשון פָּז. והתואר פְּזִיזָא והשם פְּזִיזוּתָא פי' מהירות ורבינו פי' בע"א עיי"ע הבא אח"ז] —

פזז (= פְּזִיזָא כפי' רבינו מל"פ فژ קשה ומגונה hart, verächtlich) בפ' אמר ר"ע בגמ' מניין לפולטת שכבת זרע (שבת פ"ח סע"א) ובס"ג דכתובו' (קי"ב.) עמא פזיזא דקדים פומיה לאודניה אכתי בפזיזותייכו קיימיתו כלומ' עם קשה וסכל. *[אחי"ה אולי מל"פ הנ"ל אבל יותר נראה פירש"י עמא פזיזא עם בהול (כתובו'), עם נמהר (שבת). וגי' בכתו' עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתי בפזיזותייכו קיימיתו ובשבת שם אכתי בפחזיתייכו וצ"ל כגי' הערוך ובהיפך במקום עמא פזיזא אי' בכ"י ש"ס א"פ וילק' (אצל ד"ס שבת) עמא פחיזא] —

* פַּזִי (שם פרטי) לחכם ולמשפחה עיי' מבה"י קכ"א. ויש להוסיף ירו' סוט' ספ"ט דכ"ד ע"ג ועיי' ר' איני בר פזי, הלל ב"פ., ר' חנינא ב"פ, ר' יהודה ב"פ, ר' יוחנן ב"פ, ר' יוסי ב"פ, ר' יצחק ב"פ, ר' שמעון ב"פ בסד"ה.

* פזיח (כינוי נזירות) נזיר פ"א מ"א עיי"ע נזיק.

* פְּזַל (נ"ל מל"פ پژولیدن, فژولیدن נעשה חלש ורפה geschwächt sein, schlaff werden) פסיקת' רבתי רפי"ד עד שלא עלה עליה עול עיניה שוות עלה עליה עול עיניה שורות והיא מתחלפת פוזלת ומסתכלת בעול פי' פוזלת נעשה כחושה ורפה כלומ' הפרה מתחלשת בעלות עליה עול או אולי שבה מלת פוזלת על העין ואז פירושה מתחלש כח הראיה ונעשו עיניה עכורין וכן גם פי' מלה פרסי' הנ"ל, ועוד פי' המלה

---

[1]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר. [2]) וכ"ה בפי' ר"ח ובכ"י ש"ס וע"י ובנו"ג ר' ונשתבש מן ד'. [3]) וכ"ה בפי' ר"ח ובנו"ג פיזא ובכ"י ש"ס בט"ס פרזא. [4]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ה"ב ודפ"ר ואמ' אבל בדפו"ו לי' בט"ס. [5]) כ"ה בכ"י ודפ"ר פזתא ולי' פ"י.

הפרסי' חפש בחפש מחופש ואז שיעורו חופשת בעיניה ושוטטת הנה והנה ואולי לזה כיון מ״ש רבינו בע' פליא מילמדנו ע״ש ועל פי זה יש לתקן מ״ש הז״א הובא במאיר עין בפסיק' שם. נפעל פסיק' שם: ועוד עינים מן העול שנפזלו כן הגיה לנכון הז״א במקום: שנפלו או שכפילו של נוסחאו' שאין לה שחר ופי' בדקו עיני של פרה ומצאו שהנה כחושות וחלושות מן העול וכענין המסופר שם.

* פָּזִים (mit eigenthümlicher Stimmmodulation sprechen, singen) עיי״ע פזמון ומ״ש.

פזמא (= פִּיזַמָּא נ״ל מל״פ باشنامه אהבת חן וחבה (Liebe, Wohlwollen, Gunst) בפסיקתא דבחודש השלישי (פסיק' דר״כ צד ק״א:) יחלצני כי חפץ בי (תהלי' י״ח, כ') א״ר יוחנן פזמא דידיה היא סלקת ביה במיתן לי אורייתא — (א״ב בל״י פזירות ונדיבות). *[אחי״ה ובילק' יתרו רמז רע״א דף ע״ח ע״ב הביא בשם הפסיקת' יחלצני כי חפץ בי א״ר יוחנן פיזמא דידי סלקת למיתן לי אורייתא ועוד עיי' בסמוך. ודע כי רמ״ל ור״ש באבער פסיק' שם פירשו בדברי ר״ב כי כוונתו על ל״י πάσμα ור״ב נגרר בזה אחר בוקסטארף שכתב כן אבל אין ענין זו המלה פזירות ונדיבות ורש״ב והמשביר וה' לעווי פי' ע״י φάσμα חזיון אבל אין מקביל אז הדרוש למובן הפסוק אשר על כן דעתי שהיא מלה פרסי' הרשומ' וא״כ דרש כי חפץ בי פיזמא דידיה כלומ' לא בצדקתי נגלה הקב״ה כי אם אהבתו וחבתו היא עשתה כי ירד על סיני לתת לי התורה ועיקר הגי' ביו״ד ולתשלום הנו״ן הנופלת צריך להרגיש המי״ם כדאי' בפסיקת' וכן נדרש יצילהו כי חפץ בו (תהלי' כ״ב, ט') בשו״ט מזמור כ״ב פיזמא דידי סליקת ביה וכ״ה בילק' ס' רמז תרפ״ו פיזמא דידי סליקו וצריך לומר בשניהם פיזמא דידיה סליקת ביה ר״ל על סיני[1]) — ומה שענין המלה הפרסי' הנ״ל תהלה ותפארת עיי״ע פיזמיקון] —

* פִּזְמוֹן, פִּיזְמוֹן (נ״ל אופן וסדר מיוחד לקול בניגון בל״פ باشام והושאל למין פיוט (Pismon) וז״ל התשבי בע' פזם: קורין לקצת הפיוטים פזמונים ולא ידעו מה הוא ושמעתי אומרים שתרג' של איוב (ג', א') ויען איוב הראשון ופזים לשון צעקה ואני חפשתי בהרבה נוסחאות מדויקות ולא מצאתי רק ואתיב וכו' ע״כ אבל כן מצא הח' הגדול צונץ בכתב יד תרג' המונח בליפסיא (סינאגאגאלע פאעזיא 367) וכ״ה בלקוטים קטנים באוצר כתב יד קאנטאבריגיא ויען איוב ופזים (עיי' בניות ברמה לשיללער סינעססי צד 115) וכתב יד ערוך הקטן המונח בריגינסבורג הביא עוד בע' פזמא תרג' ותען להם מרים (שמות ט״ו, כ״א) ופזימות להון (עיי' בט״ר לפערלעס 68) ור' עזריעל בכ״י של אסופות הביא ג״כ שני ציונים האלה מתרג' ופי' על ידו השם פזמון (פערלעס שם בשם ה' גראסס) שהוא ענין מענה ובספר אסופות עצמו מבואר למה קורין פזמון לשון חביבות הוא כלומ' חביב הוא לענות ולחזור ולשנות אותו ובפסיקת' (דימאנו) [צ״ל דר' כהנא] כאשר חפץ לומר חביבות שלו אומר פיזמא דידיה ע״כ הביאו פערלעס שם וכן פי' בעל כ״י ערוך ריגינסבורג ואמת הדבר כי בפסיקת' וביתר המקומות הרשומי' בע' פזמא פי' חביבות כמו שביארתי אבל הוא מל״פ הנ״ל ואין שייך למובן פזמון וגם אין ענינו בסמא בוסמא כדעת פערלעס או ψάλμα כדעת צונץ שם. ולפענ״ד הוא מל״פ הרשומה בתחלת הע' וענינה אופן וסדר מיוחד לקול בשעת הניגון ובלי ספק פיוטי הפזמונים בשיר ובניגון היו משוררים והעם בבית הכנסת עונין וחוזרין פעמים רבות סוף החרוזים וכעין זה היתה שירת הים כדאי' בתוספת' סוט' רפ״ו כיצד אמרו שירה כגדול שמקרא את ההלל בבית הכנסת ועונין אחריו על כל ענין וכו' עש״ה. וכן הבין בעל עקידת יצחק בסדר וישלח (צד ס״ו בדפ' פרעסבורג) וז״ל ואחשוב שהמלות הללו הם אשר יענו אותם בין הפרקים כמנהג בפיוטים שעונין בבית לבית מענה שהוא כולל כוונת כלל כל הפיוט ע״כ ועיי' ג״כ תשובת' ר״י אבן מיגאש סי' ר״ד וכן מלת פזמו״ן הוא הדבר שחוזרין לאומרו פעמים רבות וזה שבעלי לשון זה קוראים את האיש החוזר לשנות דבריו פעם אחר פעם וחוזר על הדבר פעמים רבות פזמאנ״א וכן הפזמון להיות לעולם סובב וחוזר על כל בית ובית מבתי השיר קראוהו פזמון ע״כ ועל פי זה יש להעתיק פזמון Refrain[2]).

---

[1]) והתיקון של רימ״ז בט״ר ה״ב, ק״פ ללא צורך הוא. [2]) עיי' צונץ שם והוא העיר ג״כ על בעל עקידה ותשו' הנ״ל.

פִּזְמַק (מל״פ پاچنك, پاژنك מנעל Schuh ועוד מכנסיים עיי׳ בפנים) בגמ׳ דפ״ק בשבת (י׳.) נקיט פזמקי ומצלי, ולא במגפיים (שבת ס״ב.) אמר רבה בר בר חנה[1]) פזמקי כבר פירשנו בע׳ מגפים. *[אחי״ה לשני הציונים האלה הוסיף רבינו להביא בע׳ מגפים עוד זה דשבועו׳ ל״א. שלופו פוזמקייכו וכו׳ וזה דשבת ס״ב. פי׳ מסאני דליבדא וכו׳ כמו שכלל גם כאן פזמקי דשבת י׳. עם פזמקי דשם ס״ב. אבל אין אצלי ספק כי זה דשבת ס״ב. אשר פירושו מגפיים ענין אחר הוא היינו מלה פרסיית پاچمه = پاشمه מכנסים שמכסים כל השוק וכמו שפי׳ רבינו בענין מגפיים ע״ש אבל זה דשבת י׳. ושבועו׳ הוא מל״פ הרשומ׳ בתחלת הערך (ועיי׳ פערלעס עט״ש 3) וגם בלי׳ יון ביצאנץ עושה מנעלים נקרא παζυμάκζης ועקב המנעל נקרא בל״פ پاشنه] —

* פִּיזַמִּיקוֹן (מל״פ باشباشه תהלה ותפארת Ruhm, Lob, Stolz) מד׳ שו״ט מזמור י״ח והובא בילק׳ שמואל ב׳ רמז קס״ג למי נתן העורף לשבטו של יהודה שנא׳ (בראשי׳ מ״ט, ח׳) ידך בעורף אויביך וכן דוד אומר (ש״ב כ״ב, מ״א) ואיבי תתה לי ערף אמר דוד פיזמיקון שלי הוא שנא׳ (דברי׳ ל״ג, ז׳) וזאת ליהודה וגו׳ כה״ג בילק׳ ובמ׳ שו״ט אי׳ פיזמריקון שלי ופי׳ המפרש מתנה וירושה ע״כ וגי׳ הילק׳ עיקרית ופי׳ המלה מל״פ הנ״ל כלומ׳ תפארתי ותהלתי לנצח את אויבי הוא משבט אבותי כי ביהודה נאמר ידך בעורף אויביך. ומה שענין המלה חיבה עיי״ע פזמא, וה״א במלות פרסיות בסוף התיבה נעשה ק׳ בדרז״ל כידוע. ובע׳ פטריקון תראה גי׳ הב״ר פצ״ח והיא המעולה.

* פָּזַר (מל״מ נרדף עם בזר וענינו הפרד zer-streuen) בפיעל ברכו׳ ס״ג. תוספת׳ ברכו׳ ספ״ז וירו׳ ברכו׳ ספ״ט עיי״ע בדר כנש וע׳ פה. ב״ר פמ״ד אני מפזרן . . אני מכנסן. בינוני פעול טבול יום פ״ב מ״ג אם היה מפוזר במדוכה טהור מפני שהוא רוצה בפיזורו. נתפעל ומתפעל שבת ט״ז: נתפזרו, תוספת׳ סוט׳ רפ״ב מנחתה מתפזרת בבית הדשן ובכ״י תוספ׳ (נפזרת) [צ״ל נתפזרת] אבית הדשן. ב״ר פל״ו ונתפזר זרעו ונתבזה[2]). והשם המופשט סנהד׳ ע״א: פיזור לרשעים הנאה להן והנאה לעולם וכו׳, טבול יום פ״ב מ״ג עיי׳ לעיל, ספרא מצורע פרש׳ ב׳ פרק ב׳ פיזור שיער.

פֹּזֹר קֹשֹׁב (ראשי תיבות עיי׳ בפנים) בר״ג דיומ׳ (ג׳.) ובפ׳ לולב וערבה בגמ׳ דסמוך ההלל (סוכ׳ מ״ח רע״א) ובר״ג דר״ה (ד׳:) „פ׳ פיים כדתנן (סוכ׳ נ״ה:) בשמיני חוזרין לפיים כרגלים[3]), ז׳ זמן שהחיינו, ר׳ רגל לחשוב אותו זיין ימים לעניין אבלות כמפורש בפ׳ אחרון במשקין (מ״ק כ״ד:)[4]) אמר רבינא[5]) יום אחד לפני החג והחג ושמיני שלו הרי כאן כ״א לענין שלשים[6]). ק׳ קרבן בכל הימים פרים ובשמיני פר אחד, ש׳ שיר בפני עצמו, ב׳ ברכה[7]) (ברכת) [צ״ל בברכת] המזון ותפלה״ *[אחי״ה הועתק אות באות מפי׳ ר״ח בסוכ׳ (בש״ס ווילנא) וכנ״ה בלי׳ ר״ת בתוספ׳ סוכ׳ ספ״ד יו״ט האחרון של חג פיים לעצמו זמן לעצמו רגל לעצמו קרבן לעצמו שיר לעצמו ברכה לעצמו שנא׳ (מ״א ח׳, ס״ו) ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וגו׳ ופי׳ ר״ת בענין שיר עיי׳ בתוספו׳ סוכ׳] —

פזר (= פִּזְרָא בל׳ צענד vazra בהוצואריש vazr בל״פ گرز שבט ברזל וכלי מפץ Keule) בר״ג דפ׳ המניח את הכד (ב״ק כ״ח.) ובס״ג דפ׳ המוכר פירות לחבירו (ב״ב צ״ט סע״ב) לנקוט פזרא וליתיב פי׳ שבט וכן קורין לניקוד[8]) שזקוף פזר. *[אחי״ה וכן פי׳ ר״ח בב״ק פזרא ע״י שבט וברש״י שם מקל ולפי גזרת המלה יותר טוב שבט ברזל או כלי מפץ והוא שבט אשר בראשו ברזל וכן רגמ״ה בב״ב פזרא מפץ אך הוא גרס פנדה אולם זו הגי׳ לא מצאתי לא בגמ׳ שלנו ולא בכ״י ש״ס (ושם אי׳ פיזרא וכ״ה בשט״מ) ואם אמיתית היא אז ענין פנדה בל״פ پاده, پاژه וכן בל׳ הונגרי (pácza) pálcza] —

פָּח (עיקרו בע׳ נפח ע״ש blasen, wegblasen, aufblasen) מנפח אדם בית הפרס בפסחים בס״ג דפ׳ האשה (פסחי׳ צ״ב רע״ב וש״נ) פי׳ שמנפח העפר למקום שרוצה לילך בו כגון זורה ברחת וכיון שאינו רואה עצם אדם אפי׳ כשעורה עובר

---

1) עיי׳ מגפים והגי׳ שם. 2) והתואר בל׳ עברי החדשה פזרן כלומר שהוציא מעות יותר מדאי Prasser עיי׳ התשבי. 3) וכ״ה בפי׳ ר״ח ובנו״ג כברגלים. 4) וכן הביאו התוספו׳ סוכה זה הפי׳ מר״ח. 5) וכצ״ל רבינא ג״כ בפי׳ ר״ח במקום רב כדאי׳ שם. 6) וכ״ה בפי׳ ר״ח במ״ק. 7) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובפי׳ ר״ח. 8) בכ״י ה״ב בטעות לעקוד.

ואינו חושש בית הפרס שנידש ברגלי העוברים והשבים טהור לעושי פסח בס"ג דפ' כלל גדול (שבת ע"ה:) המנפח[1]) בכלי זכוכית חייב משום מכה בפטיש פי' למה חייב משום מכה בפטיש דבפטיש מרדדין כלי מתכות וניפוח בכלי זכוכית כן הוא[2]). בראש מכשירין (פ"א מ"ו.) הנופח בעדשים כדי[3]) לבדקן פי' הנוטל עדשין בכפו ונופחן לבודקן. *[אחי"ה השרש נפח ונרדף עם פוּחַ מל"מ ופי' נשיבת הרוח (ועיי' בל"ע فخ וכהוראת הקל הוראת ההפעיל ומזה ג"כ מה שהביא רבינו בע' פח ג' וכנראה שייך לזה מה שהביא בע' פח ד' ע"ש. וכנ"ה בקל במד"ר פ"כ מה אני הולך אצלו לפוח את נפשו כלו' לצערו. עד נפח (במד' כ"א, ל"א) תר"י א' עד דיפח נפשהון. וכן הרבה בזו ההוראה השאולה בשם ורק בקבוץ ר"ה כ"ג: כדי שלא יצאו בפַחֵי נפש, ע"ז ב': יצאו מלפניו בפחי נפש, פסיקת' דר"כ צד קכ"ג. (הובא בילק' ישעי' ר' רנ"ח) והיה יוצא משם בפחי נפש, שבת קכ"ז: הלך לביתו בפחי נפש', במד"ר שם סופכם לילך בפחי נפש כראשונים קרוב לזה ל"מ מפח נפש. והשם המופשט שהש"ר פ' עד שיפוח: עד שאכנים פיחה בלילן של מלכיות לא כבר הכנסתי פיחה בלילן של מצרים וכו' פי' ענין קרירות של נחת Kühlung ובתנחומ' (הובא ביפה קול) הגי' אמר הקב"ה המתינו מעט עד שאכנים פיח במלכיות וכו'. ובהיפך הפחה של רוגז בשמ"ר פמ"ג ישראל שנתנו פוחה בעולם בעגל שעשו. ומה שענינו עטישה מלמטה עיי"ע פח ג'. ועוד השם בלא"ר פוּחָא פי' רוח Wind, Hauch ירו' ר"ה פ"ב דנ"ח: פוח ועיי"ע לע (ח"ה, מ"ח) וש"נ. ובתרג' איוב ל', כ"ב פוחא ושם במשלי י"א, כ"ט בנקבה פוחתא ובקצת דפוסי' בט"ס פחתא] —

פָּח (לדעת רבינו מע' הקודם ויותר טוב כדעת ר"ב מפעל פחי = פְּעִי, פָּעָה פי' צעק schreien) בר"ג דפ"ק בביצ' (ז' רע"א) ביעי דפחיא למאן, פי' חייה כדכתי' (בראשי' ב', ז') ויפח באפיו נשמת חיים, ופחי בהרוגים (יחזק' ל"ז, ט') — (א"ב פי' פעיא שהתרנגולת בהוליד הביצים פועה וצועקת). *[אחי"ה וכ"ה ברש"י ע"ש וקצת צ"ע שלא פי' ככה גם רבינו בראותו שבפי' ר"ח (נדפס בש"ס ווילנ') הגי' ביצי דפעיא. ובאפעל בירו' סנהד' פ"ב ד"כ: ויעט בהם (ש"א כ"ה, י"ד) אַפְחִין במילין] —

פָּח (= פח א' בהפעיל פי' ענין נשיבת הרוח מלמטה וכן בל"ע فاخ, أفاخ gebläht sein) בר"ג דפ' במה טומנין (שבת מ"ט.) ובר"ג דפ' ר"א אומ' (שם ק"ל.) תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים שלא יפיח בהן[4]) ושלא יישן בהן[5]). פי' שלא יתעטש בהן מלמטה — (א"ב תרג' עוכר ביתו ינחל רוח (משלי י"א, כ"ג) עכיר ביתיה ירית פחתא). *[אחי"ה עיי"ע פח א' ושם הבאתי הגי' פוחתא וכ"ה בבוקסט', ולא ידעתי למה פי' ר"ב במובן זה, אבל בזה הענין בע"ז י"ז. הפעל והשם: הֵפִיחָה אמרה כשם שֶׁהַפִּיחָה זו אינה חוזרת למקומה כך וכו' ובכ"י ש"ס הפריחה . . . כשם שהפרחה זו וכו'. ואין נ"ל — ירו' עירו' פ"י דכ"ו: בפיחה נ"ל שצ"ל בכיחה וכדאי' בבבלי עירו' צ"ט. הכי במ"ע בכיחו, ופני משה הגיה הפיכה ע"ש כל הענין] —

פָּח (= פח א' בפיעל פי' הפיח מיני צבעונין והיינו עושה ציורים Figuren zeichnen, mahlen אבל עיי' בפנים) בס"ג דפ' חזקת הבתים (ב"ב ס':) אין מכיירין ואין מפייחין בזמן הזה פי' „אין מלבינין הבית לאהר שמצוייר[6]) בזמן הזה מפני איבול[7]) בית המקדש" *[אחי"ה הועתק מפי' רגמ"ה לב"ב. ורשב"ם פי' אין מפייחין צורות של מיני צבעונין ע"כ ועפ"י זה פירשתי בראש הע' אבל י"ל ג"כ שמלת מפייחין הוא כמו מפייהין מהשם פוּאָה והראיה כי תוספ' כ"י אירפ' הביא ספ"ז דתרומו' הפעול בבינוני מפוייה עיי"ע פיאה ג'. ובתוספת' ב"ב ספ"ב גם בכ"י אירפ' אין מפייחין[8]) ושם בבינוני פעול בית מפוחיית, ב"ב שם חצר . . מפוייחת ובכ"י ש"ס הגי' מפחמין . . המפוחמת וא"כ ענינו מן פחם ע"ש ולכן מפייחין, מפוייחת יש לגזרו מן השם פִּיחַ שהוא שם לאפר השחור Russ] —

פח (נ"ל מהשם פִּיחַ עיי' סוף ע' הקודם לזה schwarz bestreichen) בס"ג דפ' הנודר מן המבושל (נדרים נ"א רע"א) שקול דיקולא רבה פחיה

---

[1]) בירו' שבת ספ"ז ד"י ע"ד הנופח. [2]) עיי' בפי' ר"ח בש"ס ווילנא. [3]) לי' לפנינו [4]) כרעת אביי. [5]) כרבא בשבת מ"ט. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בפי' רגמ"ה ובדפ"ע שמסוייד וצ"ל שמסוייר כדאי' בכ"י ה"ב והוא בל"ע כמו מצוייר עיי"ע בייר (ח"ד, רי"ח:). [7]) וכ"ה בפי' רגמ"ה וא"כ גי' הכ"י ק"ט אבל ט"ס הוא. [8]) בנו"ג בהפעיל מפיחין.

כופרא פי' כמו (בראשית ו', י"ד) וכפרת אתה מבית ומחוץ [בכופר] ענין חיפוי. *[אחי"ה בנו"ג חפייה וכ"ה במיוחס לרש"י ובר"ן ואם גי' רבינו נכונה היא אז הוא כאמור בראש הערך] —

* פָּחָא, פּוֹחָא (מל"מ פַּח, בל"ס פַּחָא פי' רשת Schlinge, Netz) עיי' בתרג' תהלי' קי"ט י'; קכ"ד, ז'; קמ"א, ט'; למשלי ו', ה'; ז' כ"ג ובקבוץ לתהלי' קכ"ד ז'; לאיוב כ"ב י'.

* פָּחַד (מל"מ פי' דאג וחרד sich fürchten, zittern) עיי' בקל והפעיל ברכות ס'. פסחי' קי"א סע"ב וקי"ב רע"א התפעל דב"ר ספ"א והשם פחד בלא"ר פחדא עיי' גיטי' ע'. ב"מ ס"ו: ב"ב י'. תעני' י"ג: (ושם צ"ל פחדיה ובנו"ג פחודיה) פסחי' קי"ב רפ"א עיי"ע פרחת. סנהד' צ"ה סע"ב ועוד בל"ג כל"מ קהל"ר פ' את הכל פחדתו של מה"מ, במד"ר פי"ח הם אבדו ולא פחדותן.

* פְּחָדִין (בל"מ פחדים Hoden) תרג' מרוח אשך (ויקר' כ"א, כ') מרים פחדין עיי' בכורו' מ"ד: וע' אשך, חשך. ובתר"י פחדוי נפיחן עיי' בכורו' תרג' איוב מ', י"ז עיי"ע וותן (ח"ג, רנ"ט).

* פֶּחָה (הקבוץ פַּחוֹת ובלא"ר פחה הקבוץ פַּחֲוָתָא) גזרתו מל"פ עיי' או"מ לפירשט זה הע'. ועיי"ע פחת ב'.

פַּחַז (מל"מ פי' קלות התנועה ומהירות übereilen ובל"ע فخر ענין גאות stolz thun ועוד פי' גָּבַר übermannen) בפ"ק בנדרי' ב ג' ב נ ד ר י כ ש ר י ם[1]) (ט': וכ"ה בתוספת' נזירו' פ"ד) נסתכלתי בבואה שלי ופחז עלי יצרי פי' קפץ יצרו עליו משום דמות נאה והרהר לעבירה מ ש כ ב (ז כ ו ר) [צ"ל זכר][2]) — (א"ב ל"מ זה (בראשית מ"ט, ב') פחז כמים אל תותר). *[אחי"ה ובשבת נ"ה: נדרש פחז לשון נוטריקון עיי"ע פז ב' ובב"ר פצ"ח נדרש פחזת חטאת זנית, ושם: עשית כפחזים שנשתברו שוקיהן במים. ובפ' צ"ט דרש ל' נוטרי' בכמה אופנים ע"ש. וכנ"ה בענין קלות ראש וגבה רוח בירו' תרומ' ספי"א דמ"ח: בבית המשתה על ידי דאינון פחיזין מתעסקין ביה. ירו' מ"ק פ"ב דפ"א: אכלין ושתין ופחזין תר"י א' לדברי' ל"ב, ה' עיי"ע פגשו — כ"י ש"ס וילק' עמא פחיזא שבת פ"ח סע"א עיי"ע פז ב' ושם ה ש ם ה מ ו פ ש ט בפחזותייכו. איכ"ר בראש: ראה אותה בפחזותה ובפסיקת' דר"כ קכ"א: ראה אותה בפחזה.. ראה אותן בפחזן ובילק' דברי' ס' רמז תת"א בשם הפסיקת' ראה אותה בפוחזה.. בפוחזן ובילק' ישעי' ס' ר' רנ"ו בפוחזה.. בפחזותן. ירו' סוכה פ"ה דנ"א. כד הוה חמי לון עברין בפחז. בל"ס פֶּחְזָא, פַּחְזוּתָא ועיי"ע הבא. ו ה ת ו א ר פחיזא בחולי' מ"ז רע"ב פי' הערוך ע' אפי (ח"א, רי"ג:) קלה ורש"י פי' ק ש ה וכ"ה בפי' רגמ"ה (בקובץ כ"י אנגלי' דף ש"ז) קשה כחתיכת עץ ע"כ ואולי מל"פ يبس יבש בלי שום לחלוחית] —

פחז (= פֶּחְזָא מל"ס של ערוך הקודם לזה Verworfenheit) בפ' ד' מיתות בגמ' המגדף (סנהד' נ"ז רע"א) ואידך אפהזיהו דקא מגלי פי' אורחייהו דקא מגלי דהכי והכי עבוד וליכא למישמע שאסור להם כלום. *[אחי"ה בנו"ג א ו ר ח י י ה ו ד ק א מ ג ל י ובכ"י ש"ס א"פ אורחא הוא וכו' ובדפ"ש ובילק עובדייהו עיי' ד"ס במקומו ולא העיר על הערוך] —

פָּחַח (פי' לבוש בגד קרוע עד שחלקי גופו ערומים הם in zerrissenen, den Körper nicht ganz bedeckenden Kleidern einhergehen) בפ' הקורא את המגילה עומד (מגילה כ"ד.) פוחח פורס על שמע פי' "לבוש בגד קרוע ואין בבגדיו בתי ידים אלא ידיו[3]) ערומות כדמתרגמינן (ישעי' כ', ג') כאשר הלך עבדי ישעיהו ערום ויחף כמה דהליך עבדי ישעיהו פחח ויחף". *[אחי"ה הועתק מפי' ר"ח למגיל' נדפס בש"ס ווילנ' כ"ד רע"ב. ורש"י הביא במגיל' מסכת סופרי' (פי"ד הלט"ו) פוחח כל שכרעיו נראין ע"כ ובנו"ג במס' סופרים פוחח הנראים כרעיו או בגדיו פרומים וכו' ובר"ף מפורש ג"כ פוחח מי שבגדיו וכתפיו וזרועותיו ערומות שנמצא בגדו שעליו כאין אזור תחת אצילי ידיו ולמטה כעין זה נקרא פוחח ע"כ ורש"י הביא תרג' מישעי' שלי' לפנינו וכבר השיגו עליו התוספי' ועיי' בר"ן סביב לרי"ף אבל בפי' על ישעי' הביא לנכון ע"ש ובקצת דפוסי' אי' בתרג' פוחת וט"ס הוא וצ"ל פוחח וכ"ה בתוספת' מגיל' פ"ד (ג') ודע כי בכ"י ערוך ובדפ"ר אי' לנכון ד"ה פחח וכן באמצע ובשדפ"ע בד"ה פחה ובדפו"ו לנכון באמצע הע'

[1]) בכ"י ודפ"ר. [2]) כ"ה בדפ"ר וויניצ'. [3]) בפי' ר"ח כמו ערומות.

פוחח וכ"ה בעה"ק שנ"ב אבל בכ"ז העתיקוהו הסופרי' ללא נכון קודם ע' פחז כאילו הגי' תהיה פחה [1]. וכנ"ה במגילי' כ"ד רע"ב קטן פוחח. ואולי מזה בר פחין בירוש' ברכו' פ"ב ד"ה ע"ג וביתר מקומו' שהבאתי בע' בר פחין (ח"א, ק"פ) ושם מפורש בע"א ע"ש ומהרש"ם בירו' פי' ללא נכון: פחמי] —

* פְּחַל (שם מקום מים חמים) ירו' שביעי' פ"ו דל"ו ע"ג ר' זעירא אזל לחמתא דפחל.

פחלץ (= פּוּחְלָץ עיי' פי' רבינו בפנים ולפע"ד או מל"ע הרשום' בע' אדר או מל"פ فهولة Gebund) בשלשה תריסין פכ"ד בכלי' (מ"ט) הפוחלץ של גמלים טהור מכלום פי' כלי שמשליכין בו זבל. פ"א "כדאמרינן בשבועו' ירוש" (פ"ג דל"ד ע"ד) חויא דשבור מלכא בלע גמלין בלע כרוכין [2] כד בעון מקטלוניה אייתון פוחלץ של גמלים ומליונן תבן ויהבינון ביה גומרין ובלעון ומית וכזו הלכה בנדרי' אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד" (נדרי' כ"ה סע"א) וכבר פירשנו בע' אדר. *[אחי"ה ושם מוכח כי כוונתו שהוא ענין עור ופי' דכאן הועתק מפי' רה"ג בכלי' ופי' ראשון דכאן רק כפי השערה כי קודם לזו המלה אי' בכלי' שלש משפלות הן של זבל וכו' וכעין זה משמע מתוספ' כלי' ב"מ רפ"ו הסל והפחלין של גמלים וגי' פחלין אי' ג"כ בירו' שבועו' ואולי נכונה היא ומל"פ הרשום' בתחלת הע' ופי' כריכה Gebund ובאמת בתנחומ' הגי' גבורין שהוא בל"ע ג"כ ענין כריכה עיי"ע אדר (ח"א, ל"ח) ובפי"מ להרמב"ם פי' שבכה וכן בע"ב פי' מעשה מכבר ואולי לפי זה מל"י πλέκος, πλεκτικός, Flechtwerk] —

פֶּחָם (מל"מ שם לגחלים עוממות Kohle והתואר פֶּחָמִי Köhler, Schmied והפעל פֶּחָם בפיעל פיחם בל"ע فحم mit Kohle schwärzen) בפי' תפלת השחר (ברכו' כ"ח.) מכתלי ביתך ניכר [3] שפחמי אתה פי' ר"ח ז"ל עושה מעשה מחט שמלאכתן בפחמין [4]. בפ"ט במקואות (מ"ב) לא יטבול את הקומקום בפחמין פי' שחרות שעל הקומקום חוצץ. בב"ר פי"ט (י"ח) על כן יעזב: בשעה שעלה נחמיה מן הגולה נתפחמו פני הנשים מן השמש והניחו אותן ונשאו נשים נכריות והיו מקיפות המזבח ובוכות הוא שמלאכי אומר (ב', י"ג) וזאת שנית תעשו שנית לשטים וכו', ובפ' כ' (רי"ט) ככלי פשתן הדקין הבאין מבית שאן אם מתפחמין קימעא הן אובדין [5], ובפ' ל"ז (סל"ו) חם וכלב שימשו בתיבה לפיכך יצא חם מפוחם וכלב מפורסם בתשמישו [6]. ובילמדנו וישמע הכנעני (בתנחו' חוקי' לי') אמרו הכל מטרונה מפני שנתפחמו ידיה לשעה הוציאה המלך את שכולה מפוחמת כושית אומרת לי המלך נוטל אות ה. *[אחי"ה כ"ה בכ"י ק"ט ובדפו"ו רק נוטל ובשדפ"ע נטול ובשהש"ר פ' אל תראני אי' בזה"ל אמרה לה למה בשביל שראה ידיה מפוחמות אמרה לה אי שוטה שבעולם.. ומה אם אשתו שחביבה עליו ביותר את אומרת מפני שראה ידיה מפוחמות שעה אחת רוצה לגרשה את שכולך מפוחמת ושחורה ממעי אמך עאכו"כ. וכנ"ה בפיעל בקהל"ר שם אם פחמו אחר מהן מה הן ומה דמיהן. שהש"ר פ' כמגדל ופ' שניך היה אחד ממנו מפחם פניה וכו' ירו' מעש' שני רפ"ה דנ"ה ע"ד בתי ע"ז מפחמין אותן בפחמין, ירוש' פסחי' פ"ו דל"ג. מה הקומקום הזה כווה ומפציע ומפחם וכו'. בינוני פעול מְפוּחָם עיי' לעיל שהש"ר ב"ר רפי"ט וס"פ ל"ו ושם לפיכך יהיה אותו האיש כעור ומפוחם עיי"ע חם ה'. ירו' סוט' פ"ב די"ז ע"ד בכלי חרש לא במפוחם, אסת"ר פ' בהראותו קדרות מפוחמות. נתפעל נִתְפַּחֵם עיי' לעיל. והשם פֶּחָם שבת כ"ט סע"ב ל"א: והלאה והקבוץ פֶּחָמִין מקואו' הנ"ל ביצה ל"ב. אין עושין פחמין ביו"ט, קהל"ר פ' כל הדברים עכשיו מלאה פחמים אבל פַּחִים בתהלי' י"א, ו' הוא היחיד על המשקל הערבי فحم גחלי אש brennende Kohle והתואר פַּחָם Schmied קהל"ר פ' טוב שם זה עוסק בפחמו, שם פ' בכל עת: נפח לפחמו. והתואר

---

[1]) אבל ה' לעווי כתב כי בדפוסי' המאוחרים גרסו פחת וגם תלה בוקי סריקי בר"ב מוספיא ללא אמת ורק רמ"ל הביא המלה בד"ה פח. [2]) בפי' רה"ג לכלי' הגי' בירו' קרובים ובנו"ג קרונין ובירו' נדרי' פ"ג דל"ז ע"ד קברין ובתנחו' בשלח סי' י"ח קרובי' וצ"ל קרוכין מל"ר אמי' carruca, caruca, carrucha, carrocium בל"י אמי' καρούχιον עגלה Wagen.
[3]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג אתה ניכר. [4]) בירו' ברכו' פ"ד ד"ז ע"ד אי' בפירוש אשכחיה יתיב עביד מחטין ועיי' תשב"ץ ח"א, סי' קמ"ב. [5]) בנו"ג אבודין ובקהל"ר פ, כי ברב אם נתפחמו אחד מהן בכמה דמין הוא עשוי. [6]) בירו' תעני' ספ"א דס"ד ע"ד הגי' חם כלב ועורב קלקלו מעשיהם חם יצא מפוחם כלב יצא (מפורצם) [צ"ל מפורסם] בתשמישו עורב יצא משונה מן הבריות ועיי' בבלי סנהד' ק"ח סע"ב.

פחמי עיי' לעיל ומ"ש המהרש"ם לביאור בר פחין עיי"ע פחח] —

פֶּחָם (נ"ל מל"ס פי' דומה לאיזה דבר (ähnlich, gleich sein תרג' כל חפציך לא ישוו בה (משלי ג', ט"ו) כל מדעם לא פחים ליה. *[אחי"ה וצ"ל לה וכ"ה בפשיט' הסורית וכן שם ח', י"א לא פאחים לה כ"ה בכ"י ובנו"ג בט"ס פחי. והשם בל"ס פֶּחָמָא ובתרג' שני באסתר ג', ג' ואמרו לי פְּחִימָא] —

פְּחַם (נ"ל מל"פ پخشودن پخسودن מעך ein- zerdrücken) בע"ז בפ' ר' ישמעאל (ע"ז נ"ג.) פחסה אעפ"י שלא חסרה ביטלה. פי' לא ששיברה בשברים אלא מיעכה שנמחקה הצורה. *[אחי"ה ובפי' ר"ח אי' כגון שהעביר צורת פניה ובדף מ"ב. פחסה אעפ"י שלא ביטלה פי' ר"ח ישראל שפחסה לעבודת כוכבים של עובד כוכבים כלומ' רצף צורתה ואינה ניכרת כלל וכו'. ורש"י שם פי' הכה עליה . . בפטיש עד שנתמעכה צורתה ע"כ ובזה הענין בהשאילה פחסתה צלוחיתו ע"ז נ"ו: ע"ב: ורבינו הביאו בע' מיוחד. ועוד מזה ב"ר פנ"ג עיי"ע פחש. וכנ"ה בירו' ע"ז פ"ג דמ"ג. אם בשפחסה אין כאן אפרוח. ויק"ר רפ"ז מלמד שהיה אהרן נוטל קרבנם ופוחסו לפניהם ואומר להם דעו שאין בו ממש ובילק' צו ר' תע"ט שהיה הקב"ה נוטל את קרנם ופותחו להם ואומר להם דעו שאין להן ממש ובילק' משלי ר' תתקמ"ו נוטל את הפנקס ופותחו להם וכו' ובשני מקומות צ"ל כלעיל שהיה אהרן נוטל את קרבנם ופוחסו וכו'] —

פְּחַם (מענין הראשון בהשאילה עד כל כך נתמלא שימעך תוכו והקיא לחוץ durch Druck (überströmen בפ' ר' ישמעאל בגמ' לוקחין גת (ע"ז נ"ו:) כדתני ר' חייא שפחסתו צלוחיתו הכא נמי שפחסתו בורו פי' נתמלא צלוחיתו והקיאתו לחוץ הכא נמי שפחסתו בורו ועלה לגרגתנו ופחסתו גופו הקאה היא. *[אחי"ה ור"ח פי' בשפחסתו בורו כגון שהקיא הבור יין בהרתחה ובא בגרגותני ע"כ ורש"י פי' שפחסתו בורו שנתמלא הבור עד שהגיע היין וטפח בשולי הגרגותני כמו פחסה בפניה (ע"ז נ"ג.) [1] ע"כ וזה נכון כי ממושג אחד נסתעפו שני הערכים ועוד עיי' ע"ז ע"ב: וע"ג.] —

פחר (= פַּחָרָא בל"ס וכן בל"ע فخار יוצר חרש Töpfer) תרג' כחומר היוצר (ישעי' כ"ט, ט"ז) כמא דטינא ביד פחרא. *[אחי"ה ועיי' עוד תרג' שם ל', י"ד; מ"א, כ"ה; לירמי' י"ח, ב', ג' והלאה וכבר בא בדניאל (ב', מ"א) פֶּחָר. וכן נקרא החרש (ובדרז"ל ובתרג' חסף) פְּחַר, פַּחָרָא עיי' תר"י א' י"ב, כ"ב; תרגו' ירו' א' לבמד' י"ד, נ'; תרג' ישעי' מ"ה, ט'; איוב ב', ח'] —

* פָּחוֹרָה (שם הפרטי וכנראה משם הכללי של ע' הקודם לזה) ירוש' סוט' פ"ט דכ"ד. אלעזר בן פחורה ובקידושי' ס"ו. יש השם הפרטי אלעזר בן פועירה.

* פְּחוֹרְתָּא (נ"ל כמו פעורתא מלשון סורי' פַּעֲרָא (Schlund, Kluft ירו עירו' רפ"ה דכ"ב סע"ב ואין תמשח מן פחורתא פי' מן הנקיק הסלע היינו נקרת הצור והפשיט' העתיקה ככה נקיקי הסלעים (ישעי' ז', י"ט) ועוד צרחים (ש"א י"ג, ו'). והמפרשים כתבו מה שכתבו.

פְּחַשׁ (כמו פְּחַם ein- zerdrücken) בב"ר (פנ"ב [צ"ל פנ"ד] [2]) (לפנינו פנ"ג) מתנתו מה היא לא שפופה אי יהיב אנא אצבעי פחיש אנא לה. או חרום או שרוע (ויק' כ"א, י"ח) תר"י (א') או פחיש או פסיע — (א"ב כמו פחם דבערך קמא). *[אחי"ה פחיש הוא פעיל ופי' מי שנמעך אפו stumpfnäsig ובנו"ג דלקי בחוטמיה] —

פָּחַת (בל"ע فحت ובל"ס פְּחַת ausgraben ואצל רז"ל ענין חסרון vermindern; פָּחוֹת wenig ועיי' בפנים) בפ' יוצא דופן (נ"ד מ"ד:) פחות מכן כנותן אצבע בעין פי' הבא על נערה שהיא פחות מג' שנים ויום אחד אינו חייב כלום שהוא כאדם שנותן אצבעו בעינו ובנגיעתו יחום עליה שמא ישחיתנה וחסיונו עליה יותר מתאותו ופוסל ואינו מאכיל. בפ' המביא כדי יין (ביצ' ל"א:) בית שהוא מלא פירות סתום ונפחת נוטל ממקום הפחת. אין פוחתין את הנר מפני שהוא עושה כלי (שם ל"ב). כי כרו שוחה (ירמי' י"ח כ', כ"ב) תרג' ארי כרו

---

[1] ועיי' הגהת הב"ח. [2] וכן מוכח מע' אבבית, ואנטיקיסר, במס, בן ג', דריה, שף ח' כי באלה המקומות הביא רבינו ציונים מפרש' נ"ג שהיא בחשבון רבינו פנ"ד כידוע.

פחית 1). בויק"ר אמור אל הכהנים (פכ"ז) הדין גברא זבין לי חד פחית ס"א חד חורבה 2). בב"ר פרש' ל"ז (ל"ו) וחם הוא אבי כנען (בראשי' ט', י"ח) אבוי דפחתא. *[אחי"ה ההנחה הראשונה נופלת על חקיקה כל"ע וס' ומזה הענין אין פוחתין את הנר ביצ' שם כלומ' אין חוקקין בביצים של יוצר לעשות מקום לצוק בתוכו שמן עיי' פי' ר"ח בביצ' ובפירש"י שם וכן בתוספת' ביצ' ספ"ג 3) כפי גי' רבינו בע' אלפס: אין פוחתין אלפסין סתומין וממנו השם פחיתת הנר ביצ' ל"ב. מקום הפחת עיי' לעיל. נ פ ע ל ביצ' ל"א: ונפחת. ה פ ע י ל סוכה י"ח: הפחית דופן האמצעי ומזה פְּחִית בתרג' הנ"ל בל"ס פְּחִתָא בל"מ פַּחַת כולם ענין חקיקה ותרג' שקערורת (ויק' י"ד ל"ז) פְּחָתִין ומזה שם כלי מדה חלול: פּוֹחֶת (Hohlgefäss) תוספת' כלי' ב"ב רפ"ז כפי גי' הר"ש לכלי' פכ"ט מ"ח יד הפוחת וכן הפוחת 4) והקבוץ שם כלי' ב"ק ספ"ז שולי הפחתין וקרקעות הכלי' וכו'. והושאל פַּחַת לענין חסרון וגרעון כי מה שנחקק אבד מקצת תוכו ונחסר ע"י זה, בקל שבת כ"א: פוחת והולך, מגיל' כ"א. אין פוחתין מהן, שם כ"ג. ושם: לא יפחות, תעני' י"ד. אין פוחתין וכו'. פסחי' ק"ד. פחות ממיכלך וכו', מקואו' פ"ד מ"ה פחתוה ועיי' ירו' יבמו' ספ"א ד"ג: — תוספת' כתובו' פ"ט וירו' סנהד' פ"ח דכ"ו: הפוחתת כתובתה, ירו' נדרי' פ"א דמ"ט: הפוחתת אינה פוחתת מימות הלבנה וכו', ירו' תרומו' פ"ד דמ"ב ע"ד הפוחת א' מעשרה וכו'. בינוני פעיל סנהד' צ"ז: לא פחית עלמא מל"ו צדיקי ועיי' למטה. איכ"ר פ' רבתי ערסא פחיתא. ושם פ' ויגרס פת פחית, שהש"ר פ' סמכוני: דא פחיתא. תרג' תהלי' י"ט, ג' פתית צ"ל כגי' כ"י פחית ועוד עיי"ע פע. נ פ ע ל סוט' ה' סע"א לסוף נפחת, חולי' מ"ה. נפחתה כדלת, תוספת' יבמו' פי"ב בסנדל שניפחת. ה פ ע י ל ירו' ב"מ פ"ב ד"ח ע"ד מפני שמפחיתן ובבבלי ב"מ ל'. הגי' שמשחיקן. א ת פ ע ל ירו' מ"ק פ"א ד"פ: איירא דציפורין איתפחת במועדא.. בית עלמא דבר מקטיא איתפחת במועדא וכו'. ובכתובו' ס"ב: אִיפְּחִית בי באניה וכו' איפחתא דרגא וכו' התי"ו נבלעת. ירו' דמאי פ"א דכ"ב. (פחת) [צ"ל איפחת] פתורא קומוי פי' ניזק ונשבר השולחן לפניו. ו ה ש ם פְּחָת פי' חסרון ומיעוט הערך ב"ק' : י"א. פחת נבלה, ירו' ב"ק רפ"א ד"ב : ישלם פחתה ירו' תרומו' פ"ד דמ"ב ע"ד אין הפחת והתוספת שווין. ב"מ ע'. פְּחָתָא עיי"ע תקל א'. ירו' נדרי' ספ"ט דמ"א ע"ג תהא פחתה בה. קהל"ר פ' שמח: איזיל לפחתא. ועוד ענין פחיתות ערך ושפלות ומזה ב"ר פל"ו הנ"ל וכן שם פצ"ט אחים דפחתה 5). פחותיה דביתך עיי"ע סעותיה — ו ה ת ו א ר פחות הופכו יתר עיי' מגיל' כ"א: כ"ב, כ"ג: פסחי' מ"ז, סוכ' מ"ה: 6). תוספת' שקלי' רפ"ג. ולנקבה תוספ' כלי' ב"מ דפי"א כתובו' מ'. פְּחוּתָה והקבוץ שם י"א. והלאה פחותות] —

* פַּחְתִי (= בר פחתי מקוטע מן פַּחֲוָתָא Sohn (von Fürsten, grossen Männern עיי"ע בר פחתי וש"נ ושם פי' ובירו' ביצ' פ"ד דס"ב ע"ג הגי' בן פיחה. וס"א פאתי עיי"ע הנ"ל.

פט (= פִּטָא נ"ל שהוא כמו מטא פי' הגיע לעת מעותד ומוגבל reichen, langen bis zu einer bestimmten Zeit ועוד עיי' בפנים) בפ' ר"א אומר תולין בגמ' שורין (שבת ק"מ:) דמפטיא ליה י"ב ירחי שתא פי' אני ערב שמספיק לו י"ב חדש. *[אחי"ה כלומ' שמגיע לעת י"ב חודש וזה עולה לגי' כ"י ש"ס א"פ כי היכי דממטיא ליה וכ"ה בכ"י רש"י דמטיא ליה עיי' ד"ס שבת צד קס"ו: וא"כ פטא כמו מטא ואם גי' מפטיא עיקרי' אז אולי הוא ל"פ ܦܛܐ פי' עומד וקיים andauernd sein וזה שפירש"י ש ת ת ק י י ם לו] —

פט (= פּוּטָא מל"י φῶς, φῶτα אור (Licht בילמדנו ויאמר משה לחובב (בתנחומ' בהעלתך לי") פוטיאל (שמו' ו', כ"ה) שהאיר במעשים טובים כשם שאת אומר ביונית פוטיא פי' נר. *[אחי"ה וע' הזקנים העתיקו ככה אור (בראשי' א', ד'; איוב י"ח, ה'; ל"ח, ט"ו; ישעי' מ"ה, ז'; איכה ג', ב' והרבה זולתו); נר (משלי י"ג, ט'; כ', כ"ז); נוגה (ישעיה ד', ה'; נ', י'; ס"ב, א'); נהורא (דניאל ב', כ"ב). ילק' יונ' ר' תק"נ פטיות מאירות ליונה ונ"ב נרות בל"י וכבר הארכתי אודות זו המאמר במאמרי במ"ע מ"ג חכ"א 591 ע"ש ובתנחומ' הישן וישב סי' ט"ז הבין פוטינוס (פוטינון) כמו פוטיא וזה מה ששיים ש ה ב ה י ק לביתו של פרעה עיי' מ"שר"ש באבער והנכון עיי' בע' פטנון] —

---

1) בקצת דפוסי תרג' פחת. 2) בנו"ג חרובא זבינה מהאי גברא ובירו' ב"מ פ"ב ד"ח ע"ג דזבן חרא חלקא. 3) בכ"י אירפ' אין פותחין אלפסין סתומות. 4) ובנו"ג פחות וכ"ה בכ"י אירפ'. 5) ובלי עברי החדשה כך ענין פחיתות כלומ' מיעוט הכבוד והערך. 6) לא פחות עלמא מתלתין ושיתי צדיקי ועיי' לעיל בפנים בסנה' הנ"ל.

פט (מהשם הסורי פאטטא פי' בר אווז נבנה הפעל בפלפל פִּטְפֵּט משמיע קול כבר אווז schnat-tern והושאל לדיבור בטל schwatzen אבל עיי' סוף הערך ומ"ש) בס"ג דפ' יש בערכין (ט"ז:) הוא עשה מעשה פטיט לפיכך אמרה תורה יביא קרבן פטיט פי' „פטפט והשמיע קולו בלשון הרע לפיכך יביא קרבן פטיט צפרים שמשמיעין קול בכל שעה" [1]). בב"ר פע"א (ע') ויאמר להם השלום (בינינו) [צ"ל ביניכם] [2]) לבינו ויאמרו שלום ואין פטטין את בעי הנה רחל בתו באה הדא אמרן שהדיבור מצוי בנשים. בויק"ר ויהי ביום השמיני (פי"ב) למי מדינים [3]) למי שיח (משלי כ"ג, כ"ט) למאן דיונין [4]) למאן פטטין [5]). ובפרשת סביב (ויק"ר ספל"ב) שלומית בת דברי (ויק' כ"ד, י"א) דהוות פטטא [6]) שלם ליך שלם עליכון [7]). בסוף ברכו' ירוש' (ספ"ט די"ד ע"ד) כל פטטיא [8]) בישין ופטטיא דאורייתא טבין. בריש יש נוחלין בגמ' סדר נחלות (ב"ב קט"ו: חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו [ואמר] ומה בת בנו הבא מכח כ ח ו [9]) וכו'. במנחו' בר"ג דפ' ר' ישמעאל (ס"ה.) חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר משה רבינו אהב ישראל ויודע שעצרת יום אחד וכו'. בר"ג דפ' משוח מלחמה (סוטה מ"ג רע"א) ובר"ג דפ' יש נוחלין (ב"ב קמ"ו סע"ב) לקח לו מבנות פוטיאל (שמות ו', כ"ה) לאו דאתי מיתרו שפיטם עגלים לע"ז לא דאתי מיוסף שפיטפט ביצרו וכו' עד דאתי מבנות פוטיאל תרי משמע כלומ' משנים שפיטמו קאתי פנחס [10]). בהגדה דפ' הניזקין (גיטי' נ"ז.) וכשמת אמרה להן ספרו לזה שפטפט ביצרו יותר מיוסף. *[אחי"ה בציונים האחרונים ענין פטפט מתרים ונלחם כנגד איזה דבר עיי' פירשב"ם לב"ב ק"ט: והוא לפע"ד מל"פ فتو מאותה ההוראה אבל בב"ר פצ"ח דמפטפט צחי הוא מענין פִּטְטָא Geschwätz בבנין פלפל והתואר פַּטִּיט ערכי' הנ"ל וכן בב"ר פצ"ג אני רואה בך שפטיט אתה יש באחיך פטיט כמותך, תנחומ' ויגש סי' ה' אתה פטיט פי' דברן ולנקבה פַּטַּטָא ויק"ר פל"ב עיי' לעיל והקבוץ דב"ר פ"ו פַּטָּטוֹת ועוד תואר לנקבה (מבנין פלפל) פַּטְפְּטָנִית תנחומ' וישב סי' ו' מן הפה תהיה פטפטנית . . וכו' עד עמדה לאה והיתה פטפטנית ובב"ר פי"ח ופמ"ה בל' עברי דברנית, דברניות וה' לעווי פי' מל"ס הנ"ל שהושאל מהשם פאטטא בר אווז וכן בל"ע بط וממנו بطبطه קול בר אווז שמשמיע קול כן מי שהשמיעו קולו תמיד ודבר על כל ענין והמשכיר פי' מל"ר fatuus ,Schwätzer והפעל fatuor אבל לי נראה מל"ע و طوط הרבה דברים זה אחר זה הכל ביחד והשם وطواط והתואר وطواطى Schwätzer ועיי' ג"כ מלה ערבית فطفط דבר לשון מגומגמת שאין לה שחר] —

* **פְּטָא** שם הפרטי עיי"ע בר פטא.

* **פוטא** עיי"ע פוטינון.

* **פוטי** עיי"ע פט ב'.

פוטאלום (?) מסכת מכות פרק בתרא (כ"ד סע"א) ושמעו קול המונה של רומי מפלטי' שם עיר קרובה לרומי פוטאולום ובתחומה נובעים מים חמים כמו חמי טבריא ובסוף מדרש איכה (פי על הר) כתוב פטלילום וטעות זה וזה שהגירס' נכונה פוטאלום. *[אחי"ה ר"ב כיון על שם העיר בקמפניא הנקרא Puteoli אבל בע' המיה (ח"ג, רי"ד) כבר הוכחתי שהמלה פלטיה נ"א פטילון במכות ובכ"י ש"ם אפלטינם צ"ל קאפיטליאום Capitolium וגי' ספרי עקב פ' מ"ג ע"ש בע' המיה, ובאיכ"ר הנ"ל אי' פוטליילום] —

פִּטְפּוּט נ"ל לדעת רבינו מענין ל"ע فطوطى גבשושית Höckeriges אבל לפע"ד מל"פ پای بست = پاد بست Unterbau, Gestell פי' בסיס לדבר) בפ' המוציא יין (שבת ע"ח:) רבי יהודה אומ' כדי לעשות פטפוט. פ"ו בכלי' (מ"א) העושה ג' פטפוטין בארץ וחיברן בטיט להיות שופת עליהן את הקדירה פי' „גבשוש העולה מן הכירה

[1]) כ"ה בפי' רגמ"ה בערכין (בקובץ כ"י אנג' דף קל"ח רע"א). [2]) כ"ה כדפ"ר ולפנינו ובשדפ"ע ובכ"י ק"ט בינינו ובדפ"א ביניכ' ומזה נפשט בטעות בינינו. [3]) וכ"ה בויק"ר ובאסת"ר פ"ה ד"ה ר' עזריה פתח ובמקרא כתוב מדונים ובכ"י ק"ט מדנים. [4]) בנו"ג דיניז. [5]) בנו"ג פטיטין אבל בילק' משלי כ"ג פטשין וצ"ל פטטין. [6]) בנו"ג עוד: בשלמא. [7]) בנו"ג לכון. [8]) וכ"ה נכון בגי' המהרש"ס ובנו"ג פיטטיא. [9]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובע"י ובשאילתות וביתר מקומו' בד"ס ב"ב צד קס"ג: ובנ"ג בנו. [10]) בפי' רגמ"ה אי' פוטיאל מלא שני פוטיאל דפוטי משמע תרתי מיוסף ומיתרו ואית דמפקו מבנות דמשמע תרתי ע"כ ועיי' בפירשב"ם וכפי' ראשון הובא בפי' בילק' וארא ר' קע"ט דכתיב פוטיאל ולא כתיב פוטאל וכפי' שני אי' בפירוש בשמ"ר ספ"ז בת פוטיאל לא נאמר אלא מ ב נ ו ת פוטיאל שהיתה אשתו משפחות משבט יוסף שפיטפט ביצרו ובאת מצד אחר מיתרו שפיטם עגלים לע"ז.

שהוא עשוי לסמיכות הקדירה כדאמ' בר"ג דפ' הבונה (שבת ק"ב:) כל שהוא למאי חזיא.. שכן[1]) עושין פטפוטי כירה קטנה לשפות עליהן קדירה"[2]) „ג' פטפוטין [הן][3]) עושין בכירה ושופתין עליהן את הקדירה ויש שסומכין פטפוט לכותל ומניחין עליו את הקדירה וסומכין אותה לכותל". *[אחי"ה הועתק מפי' ר"ח בשבת נדפס בש"ס ווילנ' בדף פ': וז"ל פי' פיטפוט ג ב ש ו ש או בנין בארץ ששופתין עליו את הקדירה וג' פיטפוטין הן ויש שסומכין פטפוט לכותל ומניחין עליו את הקדירה וסומכין אותה לכותל ומקשינן וכו' ומוקמינן לה להא פטפוט לכירה קטנה קאמר וכו' ע"כ וא"כ כצ"ל גם בערוך רק הוא מקצר ופי' פטפוט גבשוש בדברי ר"ח הוא אליבא פי' רה"ג ולא הביא רבינו כי כבר העתיק פי' רה"ג מכלי' ולי נראה שלפי זה הפי' הוא מלה ערבי' הנ"ל (עיי"ע אפטט) פי' גבשוש אבל בגוף האדם ומפני כן דעתי נוטה לפי' שני בר"ח בנין בארץ ששופתין עליו את הקדירה וכו' והוא מל"פ הנ"ל פי' בסיס ובנין בארץ ועפ"י זה פי' הרמב"ם בכלי' פ"ה מי"א ופטפוטין קצוות מטיט שעומדת עליהן הקדירה כ מ ו ה י ס ו ד ו ת ע"כ ורש"י בשבת ק"ב: לועז טרפיד"א (ולא כבדפ"ש טרפייר) והוא Dreifuss = trépied וכנ"ה בתוספת' כלי' ב"ק ספ"ד כירה . . ועשו לה פטפוטים, ושם רפ"ה שלשה פטפטין שנתן בארץ, ושם סוף הפרק איזה פעמים פטפוטי — ועה"ק שנ"ב פי' כלי ברזל שקורין דריבוס (Dreifuss = Drivuoz) או שלק ע"כ והוא schalc עיי' בטר"ג לפערלעס 109 וש"נ סמ"ק פיטפוט שקורין טריפי. ותשוב' ר"י וויל ס' קנ"ג ללבן החצובה שקורין דריבוש ועיי"ע חצב ח"ג, תע"א] —

פְּטַגְרָטוֹס (בל"ס פָּטְגְרָא והוא כמו פודגרים Podagrist) עיי' בע' עלב.

פְּטָטָר (אולי מל"פ بتاول קץ וסוף דבר והיינו עוקץ Stiel, Stengel) בפ"ק בע"ז (י"ג:) ובנות שוח ופטוטרות[4]). גמר' (שם י"ד.) אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן בפטוטרותיהן שנינו פי' תאנים לבנות בעוקציהן שלא יתלום לפני ע"ז. *[אחי"ה וכן פי' ר"ח בפטוטרותיהן בעוקציהן מפני שמקריבין אותן לע"ז ע"כ ובפירש"י ממש כפי' הערוך וכגי' הירו' במשנ' ע"ז פ"א מ"ה ובגמ' שם פ"א דל"ט ע"ד מוכח מפי' הערוך בע' בנות שוח וכל הפי' הארוך הנ"ל הועתק מפי' ר"ח לר"ה ט"ו: (בש"ס ווילנ' עש"ה), ושם ושם הובא הירוש' שביעי' רפ"ה דל"ה: בנות שוח פיטיראה[5]) ופי' ר"ח ר"ה שם פי' פיטיראה בל' יון ואמרו מין תאנים כאשר אמרנו ע"כ ועיי"ע בנות שוח. ועיי"ע פטרא ומ"ש] —

פְּטָטְרְכָה (= פָּטְרוֹכָה נ"ל מל"פ بترج מקום מאום ותואר לאחור der Hintere) בריש ויק"ר (פ"ג) פרש' מלא כף נחת: מסניא דיבא לפטטרכא ומפטטרכא (לכורא) [צריך לו' לבר] — (א"ב פי' אפופטרכא בל"י אחד מהדקין הסמוך לפי הטבעת). *[אחי"ה אולי כיון לל"י πρωκτός. ובקהל"ר פ' החכמה הגי' מסניא דיבא לפטרוכא ומפטרוכא לעזקתא ומעזקתא לברא ובילק' קהלת ר' תתקע"ו מכנת טעיא לפיטרכא מפיטרכא לעזקתא ומעזקתא לברא] —

* פְּטָל (ל"י πατέλλα בל"ר patina = patella קערה) ירו' דמאי פ"א דכ"ב. ירו' תעני' פ"ג דס"ו ע"ג פטל ציבחד פי' קערה קטנה ועיי"ע פטיליקין.

* פַּטְיָה (= איפטיא מל"י ὑπατεία Consulat) ירו' סנהד' פ"י דכ"ז ע"ד הרי הוא נמנה בפטייה של מלכים ובויק"ר פל"ו איפטיא עיי"ע (בח"א' רי"א).

פְּטִילְיָא (מל"ר אמצ' patella סל ארוג gefloch-tener Korb)[6]) טמאה בפ' י"ו בכלי' (מ"ה) פי' קופה של גרוגרות כדתניא (תוספתי שבת פי"ג) חותל של תמרה ופטיליא[7]) של גרוגרות מקטע[8]) ואוכל, ובירושלמי סוף כלל גדול (שבת פ"ז ד"י ע"ג) תני ר' אושעיא חותל של תמרים [ופטיליא של גרוגרות] מקטע ואוכל[9]) ובלעז אספורט"א[10]) ויש בדברי חכמים פטילי ששמן בל' ישמעאל ט נ ג י ר ובלעז טיילא (?) — (א"ב פי' בל"י מין סלים גדולים). *[אחי"ה אולי

---

[1]) בנו"ג שכן עני אבל בפי' רה"ג לי' עני. [2]) הועתק מפי' רה"ג לכלי' שם. [3]) כצ"ל עיי' בפני' למטה בסמוך. [4]) כ"ה בש"ס בבלי אבל במשניו' נאפולי ובירו' בפטוטרותיהם אבל זה רק בפי' הגמ'. [5]) בנו"ג פיטיריה. [6]) ובל"י πατέλλα קערה. [7]) וכ"ה בפ"י אירפ' פטליא ובנו"ג בט"ס פלטיא. [8]) בנו"ג מקרע. [9]) וכ"ה בפי' רה"ג לכלי' ובנו"ג בירו' ופטילייא של תמרים קורע ומתיר. [10]) בלאי"ט Handkorb, sporta.

ר״ל פטיליא כמו פטיריא [1]) והוא σπυρίς סל וממנו לאי״ט sporta הנ״ל והנכון שהוא מל״ר אמצ׳ הנ״ל וכל הפי׳ הועתק מפי׳ רה״ג רק רבינו הוסיף מדעתו המלות הלועזיות ודע כי בפי׳ רה״ג אי׳ בזה״ל פטיליא כמין קופה לגרוגרות ששמה בטיית קוסרה אתין וכו׳ עד ויש בדברי חכמים פטילי סיגור ע״כ ובטיית השמיט רבינו וצ״ל שצ״ל קוסרה אלתין = قوصره التين קופה של גרוגרות Feigenkorb. ותחת סיגור צ״ל כגי׳ הערוך טנגיר [2]) והוא בל״ע طنجير כלי אשר בו עושין מין מאכל תאנים אבל לזה אינו עולה יפה הלעז בערוך ודע כי בכ״י ערוך ה״ב אי׳ ובלעז לויילא ואולי הוא לאי״ט Spülgelte, lavello. וכנ״ה פטילייא של תמרים בירו׳ מעש׳ שני פ״א דנ״ב ע״ד וירו׳ שבת רפט״ו דט״ו. ובמשקל עברי בתוספ׳ מעש׳ שני פ״א בכ״י אירפ׳ פטליאות] —

פְּטִילְקוֹן [3]) (נ״ל מל״פ پاتيله קדירה שמבשלין בה Kochtopf) בב״ר פרש׳ ע״ה [4]) (לפנינו פע״ד) והלא נכריות נחשבנו לו: אפשר כן אלא אין הוה חמי קווקאי טבא הוה נסיב פטיליקון טב הוה נסיב — (א״ב פי׳ פטלון בל״י עגל ובנוסח׳ כתוב פטקלין ובמד׳ איכ׳ פ׳ ויגרס בחצץ שני: תמנין פטליקין אכל מכל פטליק חד פת ובעל הערוך גרס תמנין עיגולין דפיתא עיי״ע עגל). *[אחי״ה בענין גי׳ רבינו באיכ״ר עיי״ע כס א׳ (ח״א, ק״ל:) וש״נ יתר הערכים. ר״ב כיון לל״י πέταλος עגל והנכון כי הוא ל״פ הנ״ל פי׳ פארור ופי׳ פטיליקון טב אם ראה לבן קדרה טוב כלומ׳ תבשיל יפה לקח לו לעצמו וכן באיכ״ר הנ״ל זה פירושו וכה״ג לפנינו פטיליק דאת מייתי לן חד זמן קדמיי לא תייתי לן זמן אחורי מן דאכלון אייתון קדמיהון תמנין פטילקין אכל מכל פטיליק חד פת ומכל (פטים) [צ״ל פיטם] חד כס א״ל רבי מן דאכלית ופסקית אייתון קדמך תמנין פטיליקין מחד פטיליק אכל רבי חד פתית ומחדא (פטים) [פיטם] אישתי רבי חד פס וכו׳ ופי׳ בכל המאמר פטיליק פארור והושאל לתבשיל שמבשלין בו ובזה הענין בירו׳ דמאי וירו׳ תעני׳ המצויין בע׳ פטל כי גם בל״פ پاتيله כמו پاتيل והראיה כי בע׳ נפש א׳ הביא מאיכ״ר אכל מכל תבשיל חד פס, והיא העתקת של פטיליק. ועה״ק שנ״ב טעה לפרשו כלי שמזכירין אזכרת לבנה או מחתות אש רויכוא״ס בל״א Rauchfass] —

פֶּטְלוֹן (מל״י πέταλον Goldblatt, ausgebreitete Platte) לא תסולה בכתם אופיר (איוב כ״ח, ט״ז) תרג׳ לא תשתלחף בפטלון [5]). בכתם טהור לא תסולה (שם י״ט) תרג׳ בפיטלון דכי לא׳תשתלחף. (א״ב פי׳ בל״י ורומיי טס ופח של זהב צרוף ונקי מכל סיג). *[אחי״ה והוא מל״י הנ״ל והועתק לל״פ يتر באותה ההוראה ותרג׳ כתם (איוב ל״א, כ״ד; איכ׳ ד׳ א׳) פיטלון. וכן העתיקו ע׳ זקנים פח (שמות ל״ט, ג׳); ציץ (שם כ״ח, ל״ב; ל״ט, ל׳; ויק׳ ח׳, ט׳); נזר (שמות ל״ט, ו׳)] —

* פטילוס, פיטולין (= קפיטולין Capitolium) עיי״ע פוטאלוס במו״ע אשר העתיק ככה מבוקסטארף וטעות הוא.

פַּטֵּם (בל״ס פי׳ אבוס והבריא fett machen, mästen והושאל לעירוב מיני בשמים durch Mischen wohlriechend machen) בריש כריתות (פ״א מ״א) המפטם את השמן המפטם את הקטרת פי׳ המבשם והממלח כל הבשמים לעשות הקטרת רקח מרקחת. מעשה רקח (שמות ל׳, כ״ה) תר״י (א׳) מפטם. איש בריא (שופטי׳ ג׳, י״ז). בסוף עירובי׳ (ק״א.) מעשה בשוק של פטמים פי׳ מוכרי עופות כדאמרינן בס״פ אין צדין (ביצ׳ כ״ט: וכ״ה בתוספתי׳ ביצה פ״ג) אצל פטם הרגיל אצלו ואמר לו תן לי תור אחד או גוזל אחד פי׳ כולן לשון משמן המה. *[אחי״ה וכ״ה ברי״ף עירו׳ ורש״י בביצ׳ הנ״ל והוא התואר פַּטָּם וכנ״ה בביצ׳ ל״ח. מ״ט. שור של פטם. חולי׳ צ״ה רע״א עיי״ע סף א׳. פסיקת׳ דר״כ צד ק״ד: ילק׳ יתרו ר׳ רע״ג ראה אותה.. אצל חפטם ומילה חיקה פטומות והקבוץ עירו׳ שם. תוספת׳ שביעי׳ רפ״ה הצבעין והפטמין. ועוד שור אבוס (Mastochs) שבת ק״מ: תוספת׳ שבת רפט״ז (י״ז) גורפין מלפני הפטם ירו׳ שבת ספ״כ די״ז ע״ג מפני מה שהפטם מותר הרעי אוכל, וכן בל״א וסורי פֶּטְמָא שמ״ר פכ״ה אילולי היה לי פטמא אחד לאכול מיד היה נעשה לתוך פיו טעם פטמא. ועוד רוקח מרקחת (Apotheker) ירו׳ יומ׳ פ״ד דמ״א ע״ד הפטמין

---

[1]) ובאמת כה״ג בכ״י ק״ט. [2]) כ״ה בכל כ״י ערוך ובנו״ג בונגיר. [3]) כ״ה בכ״י ק״ט ובכ״י אחרי׳ ובדפ״ע פטיליקין. [4]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובדפ״ע ע״ח. [5]) בנו״ג בפיטלון דמן אופיר ובמתורגמן בפיטליין.

שבירושלם וכו׳, ירו׳ סוט׳ פ״ח דכ״ב ע״ג כדרך שהפטמין עושין. ב״ר רפט״ז של פטמים. והשם המופשט ב״ק מ״ז. פיטמא לבעל הפרה ועיי׳ תשוב׳ הגאוני׳ (הוצי׳ הרכבי צד 137) פי׳ נכון. ועיי׳ תרג׳ יחזק׳ מ״ה ט״ו; תהלי׳ ע״ג ח׳ פיטמא — כריתות ו׳. ירו׳ יומ׳ פ״ד דמ״א ע״ד ירו׳ שקלי׳ פ״ד דמ״ח. תוספת׳ יוה״כ פ״ב פיטום הקטורת, ירו׳ סוט׳ פ״ח דכ״ב ע״ג פיטום שמן המשחה, תר״י א׳ לשמות כ״ה, ו׳ פיטומא והקבוץ פיטומין כריתות ג׳. והפעל בקל רק בבינונו פעול כתובו׳ ס״ז: תרנגולת פְּטוּמָה, ירו׳ פיאה פ״א דט״ו ע״ג וירו׳ קידושי׳ פ״א דס״א: מאכיל את אביו פטומות וכו׳. תנחומ׳ הישן וישב סי׳ י״ג זורק עליו פטומות. פסיקת׳ דר״כ וילק׳ הנ״ל עיי׳ לעיל. ויק״ר פל״ד עגלים פטומין. ובינוני פעול בפיעל אסת״ר פ׳ גם ושתי עגלים מְפוּטָמִין, רות רבה פ׳ ויאמר לה בועז עגלות מפוטמות. סנהד׳ פ״ב: בן פוטי שפיטם אבי אמו עגלים לע״ז וכו׳ ועיי׳ ב״ב ק״ט: וע׳ פט ג׳ ב״ר פפ״ו עיי״ע פטיפר. פסחי׳ ע״ו רע״ב מפטמי מהדרי. תוספת׳ ע״ז רפ״ו (ז׳) פרה שפיטמה בכרשיני ע״ז, תרג׳ חמיץ (ישעי׳ ל׳, כ״ד) בליל מְפַטַם, תרג׳ משלי ט״ו, י״ז תורי מְפַטְמֵי. ובהוראת עירוב בשמים כריתו׳ ג׳. ו׳. המפטם את הקטרת, ירו׳ יומ׳ פ״ד דמ״א ע״ד פיטמה חציים, ירוש׳ סוכה ספ״ה דנ״ה ע״ג ולא היתה מפטמת כמו שהיתה, ובהשאילה שהש״ר פ׳ אנהגך: יין הרקח (שהש״ר ח׳, ב׳) זה התלמוד שמפוטם במשניות. ועוד הושאל לתנחומין בעלמא לפטם את לבו של אדם ב״מ ס״ו רע״א פטומי מילי בעלמא הוא עיי׳ פירש״י שם. התפעל ב״ר פל״ב להִפַּטֵּם, אתפעל אִתְפַּטֵּם תרג׳ שופטי׳ ו׳, כ״ה; להושע ד׳, ט״ו. מתפטמין תרג׳ תהלי׳ ל״ז, ב׳. ובינוני פעיל בהוראת התואר פַּטִּים עיי׳ תרג׳ ש״א כ״ח, כ״ד; ש״ב ו׳. י״ג; לישעי׳ י״א, ו׳; לתהלי׳ ס״ט, ל״א והקבוץ פַּטִּימַיָּא תרג׳ מ״א א׳, ט׳; ה׳, ג׳ (עיי׳ רר״ק שם); לש״א ט״ו, ט׳ וזולתו. ירו׳ פיאה פ״א דט״ו ע״ג ירו׳ קידושי׳ פ״א דס״א: תרנגולין פַּטִּימִין, ירוש׳ ביכורי׳ ספ״ג דס״ה ע״ד וירו׳ מגילׂ׳ פ״ד דס״ט. פטימין ובני תורין ע״ש. ולנקבה איכ״ר פ׳ רבתי: תרנגולתא פַּטִּימְתָּא, והקבוץ פטימן, פַּטִּימָתָא עיי׳ תרג׳ לבראשי׳ מ״א, ב׳. ד׳. ה׳. ז׳. י״ח, כ׳] —

☞ **פטם** (פִּיטוּמָא צ״ל פרטומא מל״י προτομή גוף עליון עד החזה (Büste, Brustbild ירו׳ דתעני׳ פרק בשלשה פרקים (פ״ד דס״ט רע״א) חמי לי פיטומיה פי׳ המפרש גיד. *[אחי״ה בנו״ג בירו׳ אתון (מעינין) [צ״ל טעינין] רישיה (של בן כוזבה) גבי אדריינוס אמר לון מאן קטל הדין וכו׳ חמי לי פטומיה חמי לי פטומיה אשכח חכינה כריכה עליו ובאיכ״ר פ׳ בלע אי׳ באותו הסיפור: ואיתיאו רישיה לבי אדריאנוס אמר מאן קטליה לדין.. אמר ליה זיל ואייתיה לי אזיל ואייתיה ואשכח עכנא כריכא על צואריה וכו׳ הרי כי רק ראשו של בן כוזיבא הביאו לפני אדריאנוס וא״כ לא מצאו נחש כרוך על גידו כי אם על גויתו העליונה ומפני זה דעתי כדעת ה׳ פערלעס (מיסצעללען 10) להגיה פרטומיה ואדריאנוס חפץ לראות פני וצורת אדם גבור העומר נגדו במלחמה עצומה. וע׳ הזקני׳ העתיקו ראש (מ״א י׳, י״ט) ע״י προτομή והוא גוף העליון וצורה עד החזה[1]. ובילק׳ האזינו ר״ תתקמ״ו אי׳ אייתון לי גופיה פטומיא וקרוב הדבר שמלת גופיה באה מגליון פנימה ובעל מגיה חשב כי פטומא הוא ל״י πτῶμα גויה או ל״ע בְּגוֹ גוף, וגם יש שם בילק׳ מה שלי׳ באיכ״ר במקורו אשר משם שאב: אשכח חויא כריכא על ארכבותיה, וכנ״ה באיכ״ר שם בסיפור שני אחין ע״ש ואייתיאי רישיהון לגבי אדריאנוס וכו׳ א״ל זיל אייתי לי פיטומייהו אזל אשכח עכנא כריכא על צואריהון וכו׳ תנחומ׳ הישן שופטי׳ סי׳ ח׳ ומעמיד להן פיטומין ובכ״י ר׳ פרטומין] —

פטם (= פִּיטְמָא מל״י πυθμήν שרש ועוקץ של נטע והושאל לחודו של דד 1 Wurzel-Stammende einer Pflanze, 2 Spitze, Warze (an der Brust בפ׳ יוצא דופן (נדה מ״ז.) בן עזאי אומ׳ משתשחיר הפטמית[2] פי׳ „ראש הדד וחודו״[3]. פטמא של רמון (עוקצי׳ פ״ב מ״ג)[4] עיי׳ בע׳ נון פי׳ גם הוא חודו של רמון וכן חודן של בצלים ושל כרישין. פיטמא[6] בסוף לולב הגזול (סוכ׳ ל״ד:) ניטלה פיטמתו פי׳ ר״ח ז״ל נראין הדברים שהוא דד החוטם כפיטמא של דד כדתנן (עוקצין הנ״ל) פיטמא של רמון אבל הא דאמר רבי

---

[1]) וכן העתיק עקילס תרפים ש״א י״ט, ט״ז. [2]) כ״ה בכ״י ק״ט וכ״ה בפי׳ רה״ג בנדה ובנו״ג במשני שבמשניו׳ הפיטומות ובמשני׳ דש״ס הפיטומית ובדפ״ע הפטומת. [3]) וכן מוכח מפי׳ רה״ג בנדה בסד״ט 33 ועיי׳ פי׳ לעוקצין פ״ב מ״ג שם צד 43. [4]) בנו״ג פיטמא. [5]) ועוד עיי״ע מסרק ומ״ש. [6]) בדפ״ע כאן מתחיל הערך אבל בכ״י ק״ט וה״ב רק המשך של קודם וכ״ה עיקר.

יצחק (סוכה ל"ה סע"ב) ניטלה בוכנתו הוא קצה העץ הנתון באתרוג [כגון בוכנא] [1] האי בוכנא [2] דשף מדוכתיה טרפה ושם המדוך עוד [בוכנא][3] כדגרסינן[4] (שם נ"ב.) בוכנא ואסיתא. ובאתרוג עץ שהוא תלוי בו באילן [הוא] כמין בוכנה ובעיקר האתרוג חקוק כמו אסיתא והעץ נתון בה וקיימא לן שאם נעקרה הבוכנא מן האסיתא חיישינן שמא ניטל מגופו של אתרוג עמה וחסר האתרוג ופסול אבל אם הבוכנא באתרוג קיימת בתוך האסיתא ונחתך העץ למעלה ממנה כשר שהרי העיקר קיים וזהו ניטל עוקצו כשר[5]. ר' גרשום ז"ל פי' בוכנתו שהפיטמא נכנסת באתרוג כהאי בוכנא באסיתא ואם ניטלה הפיטמא כולה שנשתרשה מן האתרוג היינו ניטלה פיטמתו דתני במתניתין[6]) וזה הפי' סבירא לן שזה הפיטמא לא יקשה על שאר פיטמא — (א"ב פי' בל"י תחתית הפרי ונקרא כן הטבור ואצלנו נאמר כן טבור או תחתית הדד ובו העוקץ אצל הפטמא לא כן בפירות אשר יתפרדו מן קצה אל הקצה). *[אחי"ה ר"ב כיון לנכון למלה יונית הנ"ל ופיטמא ועוקץ הוזכרו יחד לענין הדד בנדה מ"ז. ע"ש ובתוספו' סוכ' הנ"ל ובירו' סוכ' פ"ג דנ"ג ע"ד מפורש פיטמתו: תמן אמרי שושנתו [7]) ובפירש"י ברכו' ל"ו: פיטמא של רמון: הפרח שבראשו כעין שיש לתפוחים ולספרגלין ע"כ ובחולין קי"ח: פירש"י פיטמא של רמון הוא שומר על פיו ע"כ וכ"ה בפי' רגמ"ה שם (בקובץ כ"י אנגיילי דף שמ"ח:) זו היא קליפה שומר של רימון ע"כ ורה"ג בעוקצין פ"ב מ"ג פי' בע"א עיי"ע מסרק. וכנ"ה בירו' כלאי' פ"א דכ"ז. פיטמה של אבטיח.. פיטמה של תפוח, ירו' תרומ' פ"ט דמ"ו ע"ד ושם רפ"י דמ"ז. העביר פטומתו כמחותך הוא. וע' הזקנים העתיקו קנה (בראשי' מ"א, ו'. כ"ב) שריגים (שם מ', י') ע"י זו המלה הנ"ל] —

☞ פֵּטְמָא (ר"ב כיון לל"י אמֿפטפֿטלע φύτευμα das Gepflanzte והנכון מל' פטם של ע' הראשון (das Gemästete מד' שמ"ר פ' הנני ממטיר לכם (פכ"ה) אלולי היה לי פטמא אחד לאכול מיד נעשה לתוך פיו טעם פיטמא פי' בל"י שם כללי לנטע ודשא. *[אחי"ה ואין ההמשך סובל זה הפי' והנכון שהוא מל"ס פֵּטְמָא ענין שמנות ומפני כן הבאתיו בע' פטם א' ע"ש] —

* פַּטִימָא עיי"ע עדישה וע' אשן ב' ח"א, ש"כ.

פטנג (= פּוּטַנְג בל"ע فوتنج فونج בל"פ پودنه Polei) בגמ' דפ' ח' שרצים (שבת ק"ט:) מאי יועזר (שם במשנ') פוטנג. ירושלמי (שבת פי"ד די"ד ע"ג) פוליטריכון [8]) בלעז פולי"ו — (א"ב לא דקדק בעל הערוך כי הוא עשב ידוע בל"י ורו' וטעם המלה שערות רבות כי יש סגולה לו ליפות ולהגדיל שער אם ירחץ במימיו). *[אחי"ה והוא πολύτριχον = polytrichon ועיי' בסגולת זה העשב פליניאוס י"ב, ל' אבל לא ידעתי מה פשעו מה חטאתו של רבינו כי הוא רק הביא פי' הירושלמי וע"י לעז פי' פוטנג ויפה פי' כי בל"ע ופ' ענין פוטנג mentha pulegium (עיי"ע ארקתא ומ"ש) ועשב pulegium בלאי"ט Polei = puleggio וכאן ובע' ערקא א' גרס רבינו פוטנג ובכ"י ש"ס מינכען וא"פ ובר"ש פוטנק ובנו"ג פותנק וכ"ה בע' ארקתא במו"ע אבל בע' פונתק טעה ר"ב בגי' ועיקר הגי' בתי"ו פותנק, פותנג עפ"י כתיבה ערבית ופרסי' ובה"ג הל' ביצי' פרגנג צ"ל פודנג [9]) ורש"י בשבת לועז פותנק: פולאל והוא ל"צ Polei, pouliot וכן לועז מי סיסין בברכו' מ"ד: גיטי' ס"ט:] —

פטנון (פּוּטַנוּן מל"י אמצעי' πουτάνα בל"ר puttana Buhlerin) פי' זונה בב"ר פ' פ"ז (פ"ו) כיון שירד הפר לשם נעשה פוטינון [10]) סרים פרעה שנסתרס בגופו — (א"ב אולי מלשון זה שהובא במדרש קהלת פ' כל הדברים יגעים: עבד בן אפטניות פי' היה עושה סריסים ועיי' פי' אחר במקומו). *[אחי"ה בע' אפטוניות (ח"א, רי"א) פי' ר"ב בל"י רשע ושנגמר דינו וי"מ שהוא מסרס והביא לסמך זה דב"ר הנ"ל ושם בסוף הערך העליתי כבר כי המלה ל"י ורו' מאוחרת היא ופי' זונה ועתה הראיתי לדעת כי כ"ה ג"כ במיסצעללען לפערלעס (21) וכן מוכח מהמשך הענין בב"ר שם מלמד שלא לקחה אלא לתשמיש וסירסו

---

1) כ"ה בפי' ר"ח וכצ"ל בערוך כאותו דשחיטת חולין (מ"ב: נ"ד:) 2) וכ"ה בפי' ר"ח ובנו"ג בוקא עיי"ע בכאן. 3) כ"ה בפי' ר"ח וכצ"ל בערוך, 4) כ"ה נכון בכ"י. 5) הועתק מפי' ר"ח לסוכה נדפס בש"ס ווילני דף ל"ו. 6) ולכאורה הוא כפי' ר' יצחק הלוי שבפי' רש"י סוכ' ל"ה סע"ב ועיי' תוספו' שם ד"ה נטלה בסוף הדבור אבל עיי' פירש"י שאחז בפירוש רבינו יעקב. 7) ובבבלי סוכ' ל"ה: בוכנתו. 8) בנו"ג פוליטריכין. 9) עיי' לעף פפלנ"צ 315. 10) כ"ה בדפ"ע באמצע הערך ובד"ה פטינון ובכ"י ק"ש פטינין וצ"ל בכל מקום פוטנון ובנו"ג פויטנון.

הקב"ה ועיי' סוט' י"ג: פוטיפר סרים פרעה אמר רב שקנאו לעצמו בא גבריאל ופרעו וכו' עיי"ע פטיפר. ושיעור המאמר כיון שירד הפר היינו יוסף שנקרא בכור שור (דברי' ל"ג, י"ז) למצרים היה נחשב בעיני פוטיפר לזונה כלו' רצה לעשותו לתשמישו במשכב זכר וכן דרש במכילת' בשלח פ' ויבא עמלק פ"א ואת יואש עשו שפטים (ד"ה ב' כ"ד, כ"ד) א"ת שפטים אלא שפוטים ומה שפוטים עשו בו אמרו העמידו עליו בריונות קשים אשר לא ידעו אשה מימיהם וענו אותו במשכב זכר וכו' וכ"ה בירו' קידושי' פ"א דס"א. ושם הגי' והיו מענין בו כדרך שמענין את האשה. ובתנחומ' וארא סי' ט' ומנין שנבעל כנשים דכתיב (דה"י שם) ואת יואש עשו שפטים אל תהא קורא שפטים אלא שפוטים וכו'. וכנראה כן ל"מ יחזק' כ"ג, י' ותהי שם לנשים ושפוטים עשו בה וכל הפרשה מענין תזונים דברה והמדרש הבינו מל"י הנ"ל וכן בב"ר פ"נ וישפוט שפוט (בראשי' י"ט, ט') כך התנו אנשי סדום ביניהם אמרו כל אכסניא שהוא בא לכאן יהו בועלים אותו וכו' וכן פי' במדר' קהל"ר הנ"ל אזל ואשכחיה עבד בן אפטוניות פי' עשה בו משכב זכר. ור"מ לונזאנו פי' בע' פוטינון וז"ל בב"ר פפ"ו לשון לעז הוא ופירושו נער כי הסרים אין לו זקן ודומה לנער ע"כ הרכיב שני ענינים בחשבו כי פי' פוטינון בלאי"ט putto נער ועוד מל"י ἐπίτομος סרים ואמת הדבר כי פוטנון היא πουτάνα, putana, putena (בל"צ putain) וגזרוהו מל"ר putus נער ולנקבה putae נערות העומדות לתשמיש עיי' או"מ לדוקאנגע מיירסיאוס ופערלעס במקום הנ"ל ובתנחומ' הישן וישב סי' ט"ז גרס נעשה ביתו פוטינוס ונ"ב עשיר והמו"ל הגיהו פוטיום עיי' שם באריכות][1]) —

פטם (= פִּיטָם בל"י πίθος כד של יין Fass, Weinfass) בפ' המוכר פירות לחבירו (ב"ב צ"ג סע"ב במשנ') קנקנים בשרון מקבל עליו עשר פטסות[2]) למאה. פי' פטסאות בל"י כדים וחביות וקנקנים דשחלי והן השואבות היין ומזיעות אותו בחוץ ונראות מגויירות[3]). נאות ומגופרות (כ"ב צ"ז סע"ב[4]) פי' כשמבשלין נותן בהן גופרית ומלחכתן האור בגפרית מבושלות נאות[5]). בר"ג דביצ' (ט"ו:) הללו בעלי פטסין פי' פטסין הם דני ודומים לקנקנים אלא שהקנקנים ארוכים ואלו עגולין כמו שאמרו בראש השנה (כ"ז: כ"ח.) התוקע לתוך הבור או לתוך הפיטם. [פ"א][6]) "בעלי פיטסין הם בעלו חביות גדולות כלומ' יש להן יין הרבה ומשכימין לשתייה[7]) בעלי כדים פחות מהם[8]) לגינין פחות מן הכדים כוס פחות מן הלגין כת ששית[9]) בעלי מארה[10]) אין להם כלום לא קיימו שמחת יו"ט ולא שמחת בית המדרש שכבר יצאו". *[אחיי"ה ע"כ הועתק מפי' ר"ח ביצ' שם (בש"ס ווילני). עיקר הגי' פיתום וכדאי' בירו' שבת ספי"ג די"ד. שמואל צד הוא בפיתם ובירו' ביצ' פ"ג דס"ב. אי' בפיטס ועוד בתי"ו אי' בכ"י תוספ' טבול יום רפ"ב כור או פיתום אבל בתוספת' כלי' ב"ק ספ"ד פיטים צ"ל פיטום, תוספת' אהלו' רפ"י פיטום שהוא עומד בתוך הבית וכו' ושם ספט"ו שנתנו בפיטס וכו' אי' בטי"ת וכ"ה בכתובו' קי"א: כפיטום גדול, ב"מ ס'. נותן לתוך פיטום אחד כצ"ל במקום פיטום וכ"ה פיטס במשניות נאפולי ובירו' ובר"ף דפ' קושט', וכצ"ל בספרי האזינו סוף פ' שי"ז ושם אי' כשותה מן הפיטום. והקבוץ פִּיטָסִין ביצ' הנ"ל ובתנחומ' הישן תזריע סי' י"ב עשה להם פיטסים ובילק' מלכי' רמז ר"ל הגי' פטשין. ולנקבה פִּיטָסוֹת ב"ב צ"ג: צ"ז: ובתוספת' כ"י ב"ב רפ"ו פוטסות[11]) וכ"ה בכ"י ש"ס ה' ור' בב"ב צ"ג: ובר"ף, ובמשניות נאפולי פיטסיאות ורבינו לעיל הביא פטסות ועוד פטסאות ובע' פדם הביא עוד הגי' פדיסין. איכ"ר פ' ויגרס עיי"ע אישתי וע' פטיליקון שצ"ל פיטס במקום פטים וכן הקבוץ בריש אסת"ר פטיסין צ"ל פיטסין] —

---

[1]) והי' לעווי טעה הן בגזרת המלה הן במובן הענין בב"ר פפ"ו. [2]) בנו"ג פיטסות ובמשניות נאפ' פיטסיאות. [3]) פי' מגויירות מצוחצחות ומושחרות עיי"ע גר (ח"ב, שמ"ו סוף הערך) אשר שם כבר העירותי על זה, ובגוף הדבר פי' כן מהר"י ן' מיגאש ב"ב צ"ז: ע"ש ובשט"מ שם ובעה"ק שנ"ב הגי' מצויירות. [4]) נ"ל שצ"ל בגמ' (צ"ז:) תאנא פיטסות נאות ומגופרות ורבינו העתיק לרוב ציון המשנה ופירשו ואח"כ העתיק פי' הגמ' על ציון המשנה ופירשו ובדפ"ע קצרו במקום שהיה להם להאריך. [5]) וז"ל הרגמ"ה בב"ב צ"ז נאות ומגופרות כשבא לבשלן מביא גפרית ונותן בהן עם האור ומלחכתן האור עם אותו הגפרית ונראות מבושלות והן נאות ע"כ וממש כזה הענין אי' בפי' הרשב"ם ד"ה תנא פיטסות . . פירוש כתוב בספרים כשבא לבשלן וכו' וזה הפירוש ממש בכ"י ש"ס מינכען וכנראה מפי' רגמ"ה בא פנימה. [6]) כצ"ל כי מכאן עד סוף העתיק פי' ר"ח [7]) בפי' ר"ח הגי' ומשכימין שיספק להם היין עד הערב. [8]) נשמט בטעות בפי' ר"ח ויש להשלימו מערוך. [9]) וכצ"ל בפי' ר"ח והמו"ל לא עיין בערוך לתקן משם. [10]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובפי' ר"ח ועיי"ע בעלי מארה (בח"ב, קמ"ו ומ"ש) ובדפ"ע בט"ס מאירה. [11]) בדפוסי' בט"ס פינסות.

* פִּטְפֵּט, פִּטְפְּטָנִית עיי"ע פט ג'. ועוד עיי"ע פטפוט לעיל אחר ע' פוטאלוס.

☞ פטקא (= פִּיטְקָא מל"י πιττάκιον בל"ר pittacium, בל"ע بِطاقة Zettel, Blätter (aus der Schreibtafel תרג' ספר ואיגרת עיי"ע פתקא [1]).

* פטיקלין ב"ר פע"ד צ"ל פטיליקון עיי"ע.

פָּטַר (בלא"ר פְּטַר מל"מ א') ענין שלוח חפשי frei machen והושאל להוצאת ידי חוב schuldlos erklären; פָּטוּר frei sein von etwas ב') מלא"ר (בנפעל) קבלת רשות להליכה sich verabschieden; הלך לעולמו (scheiden, sterben בגמ' דפ' לולב וערבה (סוכה מ"ה:) יכול אני לפטור את כל העולם מן הדין וכו'. פי' רבי שמעון בן יוחי היה במערה י"ג שנים [2] ונראה לו (אלהים בדרך גדול כבודו) [צ"ל כדרך מראות אלהים גודל כבודו] [3] והיה אומר [4] יכול אני לפטור את העולם כגון [זה] האמור בסדום אם אמצא שם כך וכך צדיקים ונשאתי לכל המקום [5] מיום שנבראתי ועד עכשיו כלומ' בזכותי יתקיים העולם ולא ישחיתנו [6] האלהים [7] ואפי' אם אין שם צדיק אחר ואם בני עמי זכותינו מגנת משנברא העולם ועד עכשיו ואם יותם בן עוזיהו עמנו מגינים אנו על כל באי העולם [8] שלא תהא כלייה כגון המבול ומאי שנא אלו שלשה שנתברר אצלו שכל הצדיקים קבלו בעולם הזה מעין השמור לעולם הבא ואלו לא קבלו כלום לכך זכותם גדולה משאר הצדיקים" [9]. בס"ג דפ"ק דקידושין (מ' סע"ב) אין תחילת דינו של אדם נידון [10] אלא על דברי תורה שנא' (משלי י"ז, י"ד) פוטר מים ראשית מדון פי' התורה נמשל למים [11] שנא' (ישעי' נ"ה, א') הוי כל צמא לכו למים. ראשית מדון [12] ראשית הדין. פטיר [13] ועטיר (גיטי' פ"ו.) עיי' בע' טצהר. ירו' בפ' א"ע [14] (ירו' ברכו' רפ"ה ד"ח ע"ג) אליהו לא נפטר מאלישע אלא מתוך דבר של תורה שנא' (מ"ב ב' י"א) ויהי המה הלכים הלוך ודבר במה היו עוסקין בקריאת שמע הה"ד (דברי' ו', ז') ודברת בם וכו'. בהאומר התקבל פ"ו בגיטין (ס"ה:) פטרוה פרנסוה. ושלח רצוצים חפשים (ישעי' נ"ח, ו') תרג' פטרו דהוו אניסין בני חורין. *[אחי"ה וכן הרבה בלישנא שלוח מתורגם כן עיי' תרג' בראשי' מ"ג, י"ג תר"י א' לויק' ט"ז כ"א; לבמד' ה', ב', ג', ד' ובענין שלוח עבד חפשי עיי' תרג' שמות כ"א, כ"ו, כ"ז; לדברים ט"ו, י"ב, י"ג; לירמי' ל"ד, ט"ז ובפרט שלוח אשה בגט גיטי' ע"ט: פוטר אדם אשתו בגט ישן בתוספת' כ"י גיטי' רפ"ח (ו') אדם אינו פוטר את אשתו בגט ישן וכו' גיטי' ס"ה: במשנ' פטרוה.. לא אמר כלום ושם בגמ' ר' נתן אומר פטרוה דבריו קיימין פיטרוה לא אמר כלום אמר רבא ר' נתן דבבלאה הוא דדייק בין פיטרוה לפטרוה וע"ש פירש"י ונראה שבדבור פיטרוה יש במשמע שִׁלְּחוּהָ ולא לגמרי על כן רבי נתן אמר לא אמר כלום אבל באומר פַטְּרוּהָ משמע שלחוה בגט פטורין כי בלא"ר בבבל נוהגין לקרוא לשילוח ע"י גט פטורין פַּטֵּר וכ"ה בתרג' קהלת ז', כ"ו גבר די יִפַּטֵּר יתה בגט פטורין. והפכו כנס כתובו' ק"ט. ירו' כתובו' ספי"ג דל"ו סע"ג תוספת' כתובו' ספי"ג (י"ב) או כנוס או פטור. גיטי' פ"ה: איך פלניא בר פלניא פטר ותריך ית פלונית אנתתיה וכו'. ובינוני פְּעִיל פטיר שם פ"ו. עיי"ע טצהר. סוט' מ"ה: פטרנוה בלא מזון. ועוד ענין שלוח מן חוב והיינו יציאה ידי חובתו סוכ' הנ"ל ועוד עירו' ס"ה רע"א יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין וכו'. ושם: לפטור.. מדין תפלה. שבת כ"ט: סע"ב פוטר בכולן. ברכו' מ"ב. פטר את היין שלאחר המזון וע"ש כל הענין. יבמו' פ"א מ"א ומ"ב פוטרות צרותיהן. ובינוני פעול פָּטוּר לנקבה פְּטוּרָה הפכו מותר, חייב עיי' שבת כ"ט סע"ב ול' רע"א יבמו' הנ"ל ב"מ צ"ד. והלאה. ירו' כתובו' ספי"ג דל"ו. והרבה זולתו. שבת ג'. כל פטורי דשבת פטור אבל אסור לבר מהני תלת דפטור ומותר עיי' יד מלאכי סי' תקכ"ד — תקכ"ו. ובפעל עומד קבלת רשות להליכה עירו' ס"ד. אל יפטור אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה וכו' וכ"ה ברכו' ל"א.

---

[1]) עיי"ע פתק א' וש"נ. [2]) בפי' ר"ח שנה. [3]) וכ"ה נכון בפי' ר"ח. [4]) בפי' ר"ח והיה יודע בעצמו שהוא חסיד גדול והיה אומר וכו'. [5]) כ"ה נכון בדפו"ו וכ"ה בפי' ר"ח. [6]) בפי' ר"ח ולא יחרב ולא ישחית. [7]) בפי' ר"ח עוד: בעבורי. [8]) בפי' ר"ח נשמט מן זכותינו מגנת עד מגינים אנו. [9]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח בסוכ'. [10]) לי' בש"ס וילק' משלי ר' תתקנ"ו. [11]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע כמים. [12]) כ"ה נכון בדפו"ו. [13]) בדפ"ר כאן מתחיל הע' ללא נכון. [14]) והוא אין עומדין כ"ה בכ"י ק"ט אבל בדפ"ע בט"ס בפ' אין מעמידין.

וכ"ה בנפעל ברכו' ס"ד. הנפטר מחבירו אל יאמר לו לך בשלום וכו' הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום וכו', מ"ק כ"ט. הנפטר מן החי . . הנפטר מן המת וכו', ב"ר פמ"ז הנפטר מחבירו בין גדול בין קטן צריך ליטול ממנו רשות וכו', סוט' מ"ה: נפטרו זקני ירושלם והלכו להם. קהל"ר ר"פ לך אכול בשעה שישראל נפטרין מבתי כנסיות ומבתי מדרשות וכו'. תנחומ' בראשי' סי' י"ג תלמיד הנפטר מרבו ולן רבו באותה העיר צריכין לְהִפָּטֵר ממנו וכו'. ב"ר רפ"נ נפטרים מאברהם בשש שעות. אתפעל יומ' ע"א. כי מיפטרי רבנן מהדדי וכו'. ועוד בנפעל פי' הלך לעולמו ברכו' י"ז. נפטר בשם טוב מן העולם. תמור' ט"ז. בשעה שנפטר משה רבינו לגן עדן וכו', ב"ר פצ"ו רבינו כשהיה נפטר מן העולם. אפעל תנחומ' בראשי' סי' י"ג אפטרו מיניה באורתא בצפרא אתו וקא מפטרי מיניה אמר להו מי לא אפטריתו מקמאי מאתמול. במד"ר פי"ב באילן יומיא דיהוון מפטרין טליא בד' שעין. ובהפעיל נותן רשות להלוך ירו' ברכו' פ"ד ד"ז ע"ד הפטר את העם. פסחי' פ"י מ"ח עיי"ע אפיקומן. חולי' נ"א. עיי"ע כנס וע' חזן. אתפעל איכ"ר פ' רבתי: אתפטר לבית עלמין. וכהבלעת התי"ו תרג' קהל' ז', א' מִפְּטַר לבית קבורתא. ובינוני מִיפַּטְרָא פי' גרושה עיי' תרג' ירו' א' ויק' כ"א, ז', י"ד ובאפעל עוד ענין עשית הספד כי המת נפטר והלך לו ירו' ברכו' פ"ב ד"ה סע"ב, ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ג ירו' הוריו' פ"ג דמ"ח: איכ"ר פ' ומרב וקהל"ר פ' מתוקה ואפטר עלוי. ועוד מהשם הַפְּטָרָה, אַפְטָרָה, אַפְטַרְתָּא (עיי"ע) פי' קרא ההפטרה מגילה כ"ד. המפטיר בנביא, שם ל'. ל"א. והלאה ומפטירין, שם אפטורי מאי מפטירין, שם ל': קרא ומפטר. והשם פְּטוֹר הפכו חיוב עיי' ירו' פיאה רפ"ב דט"ז ע"ד פטור פיאה, ירו' תרומ' פ"ד דמ"ב ע"ד לחיוב . . לפטור, ירו' חלה פ"ג דנ"ט. מפטור על החיוב, שבת ב': מהן לחיוב מהן לפטור, ירו' שבת רפ"א ד"ב. ושם: שתים לחיוב ושתים לפטור. הקבוץ גט פיטורין גיטי' פ"ה: נדרי' ה': תר"י א' לשמות כ"א, י"א ועוד עיי' תרג' לדברי' כ"ד, א'. ג'; לישעי' נ', א'; לירמי' ג', ח'. והשם המופשט פְּטִירָה (das Verscheiden) תעני' י"א. מנחו' ק"ט: כתובו' ק"ג. ירוש' כלאי' פ"ט דל"ב. ירו' כתובו' רפי"ב דל"ד ע"ד בשעת פטירתו, ויק"ר פ"ד בשעת פטירתו של אדם מן העולם, דב"ר פי"א פטירתו של משה] —

פֶּטֶר (מל"מ ענין פתיחה לוולד הנולד ראשון Erstgeborenes) ובלא"ר פַּטִירְתָּא ברפואות דפ' מי שאחזו (גיטי' ס"ט:) וכנגדן כנתא פטירתא פי' כנתא אינטרי"ל [1]) כגון (חולי' קי"ג.) הדורא דכנתא, פטירתא שלעולם [2]) לא היה לה וולד כגון פטר רחם (שמות י"ג, י"ב). *[אחי"ה והקבוץ בכורו' ו'. פִּטְרֵי חמורים . . פטרי סוסים וכו', ירו' תרומו' פ"ו דמ"ד: פטרי חמורות] —

פטר (פִּיטְרָא בל"ס פַּטּוּרְתָּא, בל"ע فطر Schwamm) בר"ג דפ' ח' שרצים (שבת ק"ח רע"א) האי מאן דתלש פיטרא מאונא דחצבא חייב משום עוקר דבר מגידולו פי' פיטרא מאונא דחצבא כעשב בעציץ שאינו נקוב דמי [3]). כפ' אחרון [4]) (פ"ג מ"ב) דעוקצי': כל ירקות השדה ושמרקעין [5]) ופטריות. בר"ג הנודר מן הירק (נדרי' נ"ה:) על הכמהין ועל הפטריות יאמר שהכל נהיה בדברו ויש מהן בע' כמהין פי' כמהין טיראטופלי [6]) פטריות פונג"י [7]) — (א"ב וכן בל' ישמעאל). *[אחי"ה וכן פי' רה"ג בעוקצין ופטריות ושמם פוטר ע"כ והוא فطر ועיי' הערה 5 בע' פיטורי ועוד בל"י فقاع עיי"ע כמהין וש"נ ברכו' מ': שבת ס"ח. עירו' כ"ז. נדה נ'. כמהין ופטריות וכ"ה בירוש' מעשרות פ"א דמ"ח ע"ד, ובתוספת' תרומו' פ"ז א' פטרייות] —

פטר (= פַּטְרוֹן מל"י πάτρων בל"ר patronus פי' מגין Patron, Beschützer) בב"ר פ' נ"א (ספ"ג) למדינה שהיו לה ב' פטרונים ובפ' צ"ד (צ"ג) וישימני לאב [לפרעה] [8]) (בראשי' מ"ה, ח') לפטרון בסיליאוס [9]), לאדון: לרבון, מושל: שליט. בויק"ר שור או כשב או עז בסמוך מה יתרון (פכ"ז) ובפסקא דשור או כשב (פסיקת' דר"כ

---

[1]) עיי"ע כנתא ח"ד, רס"ה. [2]) כ"ה נכון בדפא"מ אבל בשדפ"ע בט"ס של עולם ובדפ"ר שלעו וחסר הקו על וי"ו ומשתבש בכ"י ה"ב שלעז ובכ"י ק"ט לעולם. [3]) ומסיק בגמ' דאע"ג דבעציץ שאינו נקוב פטור דלאו היינו רביתיהו אבל פיטרא מאונא דחצבא היינו רביתייהו חייב ע"כ דברי הפשב"ע. [4]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ר א' ונשמט בטעות בשדפ"ע קמא. [5]) בע' שמרקע פי' רבינו בצל וכן בפי"מ להרמב"ם והנכו' שהוא ל"פ سماروغ מין פטריות Schwämme עיי' פפלנ"צ ללעף 303. [6]) עיי"ע כמהין. [7]) בלאי"ט Schwämme, fungi. [8]) כצ"ל וכ"ה בע' בסיליאוס. [9]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב וב"ר ופי' βασιλέως πάτρων מגין המלך ואם גי' הדפ"ע בסליאון עיקרית אז אולי הוא תואר βασίλειος, ον אבל עיי"ע באסיליאוס.

צד ע"ט.) לעתיד לבא גוג בא ואומר שוטין היו כל אילו שהן באין ומזדווגין להן לישראל ולא היו יודעין שיש להן פטרון ופטרונן מתקיים עליהם וכו' עד על ה' תחלה ואח"כ על משיחו [1]. ירוש' בריש פיאה (פ"א דט"ו רע"ג) לכו שאלו את דמה בן נתינה [2] דמה בן נתינה ראש פ ט ר ב ו ל י [3] היה פעם אחת היתה מסטרתו א מ ו [4] לפני כ ל ב ו ל י ש ל ו [5] — (א"ב פי' בל"ר מגין בעד אדם הן בדברי דין כמו פרקליט הן בענין אחר ופי' פטרבולי בל"י אבות העצה). *[אחי"ה אבל מלה מורכבת πατὴρ βουλή אינה נמצאת בספרים ובכ"י ק"ט הגי' פטרובולי וזו עולה עם מלה πατρο-βουλαῖοι אולי משתמשין בה בהמון עם ופי' שרים יועצים Rathsherrn ועיי"ע בל (ח"ב, צ"ב) ולזו הגי' עולה יפה מה שאי' בפסיקת' דר"כ צד קפ"ב: יצאו פטרופולי וקילסו אותו ובילק' אמור ר' תרנ"א פטרופלי ונ"ב תושבי המדינה אבל ממה שהביא רבינו בע' פרט ט' בשם הפסיקת' פ ט ר ב י ל י כפי גי' דפ"ר מוכח כי פירושו שרים יועצים ועיי"ע פרט ושם אאריך. אבל בכ"ז אין ענין המלה בזה הערך. וכנ"ה פטרון בירו' ברכו' פ"ט די"ג. בו"ד יש לו פטרון וכו' היכן הוא והיכן פטרונו וכו' בא ועמד על פתחו של פטרונו וכו' ע"ש איזה פעמים ובירו' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ג. ב"ר פמ"ו אברהם דייך שאני אלהיך דייך שאני פטרונך ולא לך לעצמך אלא דיו לעולמי. . שאני פטרונו ע"ש כל הענין פסיקת' דר"כ צד ק"ט פטרונך אני. וכ"ה בתנחו' הישן ריש וארא ובתנחו' הישן יתרו סי' ט"ו, ולתזריע סי' י"ב העושה פטרונו בו"ד ריש רות רב' דייך אני פטרונך. אגדת בראשי' פ"ב (פרעה) הניח פטרונן והלך לו עליהם, שמ"ר פי"א עיי"ע טאריקי (ה"ד, ב'). והקבוץ שם רפי"ד שהיו להן פטרונין מן המצרים וכו', שהש"ר פ' מה דודך מה פטרון הוא מפטרונין. ולנקבה ריש אסת"ר אתם יש לכם פטרונות ומה הן אלה דברי הברית (דברי' כ"ח, ס"ט)] —

פטר (= פּוֹטֵירִין בל"י ורו' גביע וכוס ποτήριον (poterium, Becher בב"ר פ' י' וכל צבאם ובויק"ר אחרי מות פ' ויתרון ארץ (פכ"ב) הכניסוה למרחץ כיון שיצא מזגו לו פיילין פוטירין אחד כשהיה שותהו זימן לו הקב"ה יתוש באותו הכוס ונכנס בחוטמו וניקר במוחו ז' שנים. ובפרש' נ"ב [6] (פנ"א) וה' המטיר: מנת כוסם (תהלי' י"א, ו') ר' ישמעאל בר נחמן משום ר' יונתן כפיילין של פוטירי [7] אחר המרחץ. ובפרש' פ"ט (פ"ח) חטאו משקה: זבוב נמצא לשר המשקין (לפוטירין) [בפוטירין] [8] שלו ולשר האופים צרור בגלוסקין שלו פי' כוס בלשון [תרג'] ירושלמי פיילי ובל רומי פ ו ט י ר י ן [9] — (א"ב פי' פוטירין בל"י ורו' כוס וגביע מיוחד לשתות ופי' פיילי בלשונם כוס וצלוחית וטעם הכפל כוס אשר בו שותים). *[אחי"ה בכ"ז יש קושי בזה הכפל ולבי נכון בטוח כי בכ"מ הנ"ל אשר בא זה הכפל צ"ל ד י פ ל י פ ו ט י ר י ן ποτήριον διπλῆ פי' כוס כפל והיינו כוס גדול שהיו משקין אחר המרחץ וכ"ה באמת בב"ר כ"י פ א ר י ז בפ' נ"א הנ"ל כדיפלא פוטירין וכ"ה בירו' פסחי' פ"י דל"ז ע"ג עיי"ע בלני (ח"ב, ק' ומ"ש), והמיוחס לרש"י בב"ר פפ"ח פי' פיילי פוטירין בכוס של בשמים שהיה שותה לאחר המרחץ ע"כ וכ"ה במ"כ בשם הערוך וצ"ל רש"י וכיון על פלייטון וכן הביא במ"כ הפי' בב"ר פנ"א בשם רש"י וערוך ובב"ר פ"י פי' רש"י בע"א ע"ש אבל בפכ"ב בויק"ר אי' לפנינו מזגו לו כ ס א ד ח מ ר א ורבינו גרס גם כאן פיילין פוטירין ובענין פי' רבינו נ"ל להגיה פי' כוס בלשון ת ר ג ו ם ירוש' ועיי"ע פיל ששם מציין כמה דוגמאות מתרג' ירושלמי, ובכ"י ג"ג הגי' פי' כוס בלשון י ש מ ע א ל ואינו כן כי רק בל' פ ר ס י پیاله פי' כוס וכלשון י ו נ י φιάλη ואולי בתחלה היה כתוב פי' כוס בל"י = בלשון י ו נ י ופשטו הסופרים בטעות בל' ירושלמי, בל' ישמעאל. ומלת פוטירין היא ל"י ורו' הנ"ל וכן

---

[1]) נראה שרבינו היתה לו גי' אחרת כי בנו"ג בויק"ר שוטים היו הראשונים . . ולא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים אני איני עושה כן אלא בתחלה אני מזדווג לפטרון שלהם ואח"כ להם הה"ד (תהלי' ב', ב') יתיצבו מלכי ארץ ע"כ וצ"ל וגו' כי על סוף פסוק] נשען על ה' ועל משיחו וכ"ה בפסיקתי' דר"כ הנ"ל ובאסת"ר פ' ויקראו סופרי המלך, ובילק' זכרי' ר' תקפ"ג בשם התנחומא ובשו"ט מזמור ב' ד"ה על ה', וקצת בע"א באגדת בראשי' פ"ב ושם: שוטין היו אלא מה אני עושה אני הולך תחילה אצל פטרונן של ישראל ואם הורג אני את המשיח תחילה הוא מעמיד משיחין אחרים אלא על הקב"ה שנאי' למה רגשו גוים יתיצבו מלאכי ארץ וגו'. [2]) עיי"ע בח"ד, ע"ט. [3]) כ"ה בדפ"ר וכ"ה בירו' קידו' פ"א דס"א רע"ב ושם ושם בשתי תיבות פטר בולי ובירו' פיאה ובדפ"ע הוץ מדפא"מ בט"ס פטרכולי בכ"י וכ"ה בפסיקתי רבתי ס"פ כ"ג. [4]) כ"ה נכון בדפו"ו. [5]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר ואמ' אבל בשדפ"ע בט"ס כלכולי שלו. [6]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע בט"ס נ"ד. [7]) בנו"ג בפיילי פיטרין ועיי' בפני' בסמוך. [8]) בנו"ג זבוב נתנו בתוך פיילי פוטירין. [9]) כ"ה בכ"י ב"ר ודפ"ר ובשאר כ"י ובדפ' וויניצי' באסיל ואמ' פוטירי ובדפ' פיז' פאטרה.

העתיקו ע' הזקנים כום (בראשי' מ"ב, י"ג. כ"א; ש"ב י"ב, ג') והשקות (אסת' א', ח') וכפי' ג' דפ' פיז' פאטרה הוא ל"ר patera ובע' פייל הביאו רבינו בשם בלע"ז ע"ש] —

פטר (= פַּטִּיר מל"ע فطير ופ' ܦܛܝܪ וסורי פַּטִּירָא פי' מצה ungesäuertes Brod) תרג' מצה תהיה (ויק' ב', ה') פטיר תהי. *[אחי"ה תרג' לחם מצות (שמות כ"ט, ב') לחים פטיר ותרג' מצות דחג הפסח הועתק בדפ' סיביונ"ט' רק פַּטִּיר, פַּטִּירָא ותרג' ומצות אפה (בראשי' י"ט, ג') ופטיר אפה עיי' פירש"י והקבוץ תרג' שמות כ"ט, ב' ויק' ב', ד' אספוגין פַּטִּירִין. חג המצות (שמות כ"ג, ט"ו) חגא דְפַטִּירַיָּא. משארתם (שם י"ב, ל"ד) תר"י א' ומן דמשתייר (לכון) [להון] מן פַּטִּירֵי ומרירי והוא עפ"י המכילתא אלו שיירי מצה ומרור. ירו' ביכורי' ספ"ג דס"ה ע"ד ובירו' מגיל' פ"ד דס"ד ע"ד פטירין עם ירקונין ,, פטירין עם מרורין. ולנקבה היחידה פַּטִּירְתָּא תרג' ויק' ח', כ"ו ולקבוץ לשמות כ"ט, ב' ושם באונקלס י"ב, כ' פַּטִּירָן] —

פטר (= פַּטִּיר מענין הקודם בהשאילה פי' נקי בלי תערובת תבן ungemischter Lehm) תרג' והנם טחים אותו תפל (יחזק' י"ג, י') ושעעי ליה טין פטיר דלא תבן.

פֶּטְרָא (מל"י ורו' πέτρα, petra סלע וצור Stein, Fels) בילמדנו: מוצא למטה פטרא בכי מראש צורים אראנו (בהנחו' בלק לי' ואי' בילק' בלק ר' תשס"ו בשם הילמדנו [1]) — (א"ב פי' בל"י ורו' אבן חלמיש. במדר' שמ"ר פ' החדש הזה לכם (פט"ו) שמא אצל חמרחץ אמרה לי או שמא בצד פטרון. *[אחי"ה בילק' הנ"ל בשם הילמדנו חפר במקום אחד והיה מוצא למטה פטרא וכו' אמר הרי מצאתי פטרא לבנות עליה וליסד את העולם. ירו' כלאי' פ"א דכ"ז סע"ב בזורע ע"ג הים ע"ג (פטורה) [צ"ל פיטרא] ע"ג סלעים וכו', שם עמוד א' פטר פיטרה סולינון ט"ס עיי"ע פטרושלינון. פיטרא כ"י ש"ס סנהד' צ"ו: עיי"ע פרט ו', וצ"ל פירטא. וע' הזקנים העתיקו סלע (במדי' כ', ח'. י'. י"א; כ"ה, כ"א), צור (שמות י"ז, ו'; ל"ג, כ"א. כ"ב; דברי' ח' ט"ו וזולתו) ע"י πέτρα והתואר πετραῖος וכ"ה ביהושע ה', ב' וזה התואר בשמ"ר הנ"ל בצד פטרון. ירו' שביעי' פ"ה דל"ו רע"א מפורש פואה של צלעות (שביעי' פ"ה מ"ד) ע"י פוטרה וצ"ל פיטרא עיי"ע פאה ג' וה' דעליטצש פי' במ"ע דמ"ג ח"ז 680 מל"י παιδέρως פי' צבע לכחול בה ודוחק הוא. ואולי פיטיריה ירו' שביעי' רפ"ה דל"ה: אשר ע"י פי' הירוש' בנות שוח עיי"ע פטטר הוא ג"כ התואר של פטרא: πετραία, felsig, ובאמת נקרא מין תאנים גרועים בל"ס תאתא[2]) דטורא בל"י χαμαισύκα פי' תאנים הגדולים בצור ועל הסלע והיינו פיטריה ואולי נקראו כן כי נתבשלו לאחר ג' שנים עיי' בכורו' ח'. — ומזה שם העצם פיטרס, פטרוס עיי"ע] —

* פיטורי, פיטורין עיי"ע פי טורי.

* פטרובולי, פטרבולי עיי"ע פטר ד'.

* פטרגום קהל"ר פ' יש רעה עיי"ע דגלום (ח"ג י"ז) ומ"ש.

פַּטְרוּזָא נ"ל מל' צענד paçu כבש ומל"פ روز יום וא"כ כבש בן יומו (Eintagsschaf) בר"ג דפ' איזהו מקומן[3]) (זבחי' מ"ח.) מה ודאו פטרוזא בר דנקא אף ספקו פטרוזא בר דנקא פי' כבש ששוה שתות דינר כדאמרינן (שבועות ל"ז. כריתות כ"ב:) חטאת בר דנקא. *[אחי"ה כה"ג לנכון בכ"י ק"ט וה"ב אבל בשאר כ"י ודפ"ע אי' בטעו' בר"ג דפ' איזהו נשך ונ"ב מראה מקום ב"מ ס': ולפע"ד הגיה כן איזהו סופר בראותו כי בב"מ שם נמצאה מלת דנקי. ובנו"ג בזבחי' הנ"ל מה (ודאי) [צ"ל ודאו] חטאת בת דנקא אף ספקו אשם בר דנקי ובכ"י ש"ס אף ספיקו חטאת בת דנקא ועל זה הביא רבינו כדאמרי' חטאת (בר) [צ"ל בת] דנקא לפרש כי פטרוזא בר דנקא הוא במובן חטאת בת דנקא או אולי היו לפני בעל הערוך שתי נוסחאות עיי' מ"ש בעל הגיון שלמה שהשיג ג"כ על הספב"ע אבל בכ"י ש"ס ובשטמ"ק לזבחי' לא מצאתי שינוי נוסחאות וגם בכ"י ש"ס לשבועו' ובפי' ר"ח שם ובפי' רגמ"ה לכריתות לי' במקום חטאת מלת פטרוזא ואי' רק בבכורו' י"א רע"א אמר רב יוסף אפי' פטרוזא בר

---

[1]) ועוד עיי"ע אסטרוליג, מל י"ג, מליך, עפר, תמליוס אשר כמקומות אלה הביא מאותו הציון בילמדנו ונשנה בילק הנ"ל. [2]) והוא הקבוץ מן תאנתא. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב.

דנקא ופירש"י פטרוזא שה כחוש וז"ל רגמ"ה שם (בקובץ כ"י אנגיילי׳ דף ע"ב רע"א) וכמה כ"ש אפי׳ פטרוזא בר דנקא אפי׳ בשה כחוש שאינו שוה אלא שתות השקל ע"כ וחידוש שלא הביא הערוך זה הציון לא כאן ולא בע׳ רגיא אעפ"י שהעתיק שם פירושו דרגמ"ה. ובענין גזרת המלה נ"ל שהורכבה משתי מלות פרסיות פי׳ כבש בן יומו כי בל"צ וסנסקריט פי׳ כבש paçu ובלשונות שונות המסתעפין ממנה paç, puç, peç, pez [1] ובל"פ יום רוז עיי"ע (רונגר) [רוזגר] —

* פְּטָרוֹכָא עיי"ע פטטרכא.

* פִּיטְרוֹם, פִּיטְרָם (שם פרטי בל"י Πέτρος Petrus) ר׳ יוסי בר פיטרם ירוש׳ מ"ק פ"ג דפ"ב ע"ד וירו׳ ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ג וכצ"ל בב"ר ר"פ צ"ב ושם פטרון ובב"ר פצ"ד רב יוסף צ"ל ר׳ יוסי בר פטרום ובויק"ר רפ"ז בן טרטס צ"ל פטרס וכדאי׳ בילק׳ תהלי׳ ר׳ תשס"ו ובילק׳ סוף חיי׳ שרה בט"ס פטריה וצ"ל פטרום וכדאי׳ בשמ"ר פנ"ב וילק׳ תהלי׳ ר׳ תשי"ט אבל בילק׳ ישעי׳ ר׳ ש"ל ובשו"ט סוף מזמור ה׳ בט"ס פנחס ובב"ר פס"ב בט"ס פרטא. ובל"ס שם פטרום: כיפא פי׳ סלע וכן נקרא אחד ממיסדי דתם Petrus במדרש אגדתא דשמעון כיפא עי׳ בבית המדרש ליעללינעק ח"ה, ס׳ והלאה.

* פִּיטְרוֹסִילִינוֹן עיי"ע טרושלינון.

* פִּיטְרוֹפִּין (= אַפִּיטְרוֹפִּין Vormünder) ירוש׳ פסחי׳ פ"ח דל"ה ע"ד יתום ששחטו עליו פיטרופין עיי"ע אפוטרופום (ח"א, רי"ב).

* פַּטְרוֹקִי, פַּטְרִיקִי (שם פרטי לאמורא דא"י ונראה על שם Patrizier, patricus; patricius נקרא) ר׳ פטרוקי אחוה דר׳ דרוסא ירו׳ יומ׳ פ"ד דמ"א ע"ד ובשמ"ר ר"פ ל"ה במד"ר פי"ב שהש"ר פ׳ עמודיו: ר׳ פטריקי ובבלי ב"מ ה׳ אפטוריקי ועיי׳ זבחי׳ י"ב. מנחו׳ נ"ה: חולי׳ פ"א. ועוד נזכר פטריק (שם איש) בתשו׳ הגאונים סי׳ תקל"ה (בהוצ׳ הרכבי צד 263).

פַּטְרִיקוֹן (מל"י πατρικόν ירושה ונחלת אבות stammväterlich, Ererbtes) בב"ר פ"נ (מ"ט) וה׳ אמר: ואילו מפטריקון שלו הייתי מבקש לא היה מעכב כלום [2]. בילמדנו וישמע הכנעני (בתנחומ׳ לי׳ ואי׳ בילק׳ חקת ר׳ תשס"ד בשם הילמדנו) אמרו יודעין אנו שיש להן מאבותיהן פטריקא [3] שהיה אומר (בראשי׳ כ"ז, כ"ב) הקול קול יעקב וגו׳ [4]. וישלח משה מלאכים מקדש (בתנחו׳ ובילק׳ לי׳) אפי׳ יש לך כמה כלי זיין קול אחד אנו צווחין קמיה הקב"ה ומפיל לך ולחיילותיך לפנינו למה שהיא פטריקון שלנו שנא׳ הקול קול יעקב אמר להם אתם בוטחים על קולכם אף אני בוטח על פטריקון שלי שנא׳ (בראשי׳ כ"ז, מ׳) ועל חרבך תחיה. פי׳ פטריקון היינו פטרון שאמרנו [5] למעלה — (א"ב פי׳ בל"י ירושה ונחלת אבות). *[אחי"ה וכן העתיקו ע׳ זקנים בית אב (בראשי׳ נ׳, ח׳; ויק׳ כ"ב, י"ג; יהושע ו׳, כ"ה) וכן בית אבותיו (במד׳ ב׳, ל"ד) למטה אבותיו (שם ל"ו, ז׳) ומ"כ הביא פי׳ רבינו קצת באריכות וז"ל בב"ר פמ"ט פטריקון פי׳ הערוך הפטרון והחשובים שיש לו מנחלת אבותיו ע"כ וזו הרכבת פי׳ רבינו ור"ב ובפ׳ צ"ח פי׳ פטיריקין פי׳ הערוך מתנה מן שלו ע"כ ואינו מדוייק היטב, ודע כי גם כאן צ"ל שהיה פטריקון שלו ע"ש כל הענין וזו הגי׳ יותר מעולה מגי׳ של מדרש תהלי׳ וילק׳ שמואל שהבאתי בע׳ פיזמיקון ע"ש] —

☜ פֶּטְרוֹשְׁלִינוֹן (בל׳ יונית ורו׳ πετροσέλινον petroselinum והועתק לל"ס פטרוסהלינון, פאטרוסאליון בל"ע فطراساليون, فطراساليون בל"פ עוד بطراساليون Petersilie) ירו׳ ריש דכלאי׳ (פ"א דכ"ז.) נפק מנהון פטרושלינון ובמסכת שביעית פ׳ הפיגם (רפ"ט דל"ח ע"ג) מהו כרפס שבנהרות ר׳ יוסי בר חנינא אומר פטרוסלינון פי׳ בל"י ורו׳ מין כרפס. *[אחי"ה בירו׳ כלאי׳ אי׳ לפנינו פטר פיטרה סולינון אבל בר"ש כלאי׳ פ"א מ"ד לנכון פיטרוסילינין וכ"ה פיטרוסילנין בירו׳ שביעי׳ הנ"ל וכפי׳ מהר"י במ"צ בשביעי׳ פ"ט מ"א] —

פּוֹטִיפַר (שם הפרטי ונדרש עפ"י הגדה בהרכבת פוט, פוטן — פר, פרע) בפ"ק בסוט׳ בגמ׳ מי לנו גדול מיוסף (י"ג:) ויקנהו פוטיפר (בראשית ל"ט, א׳) אמר רב שקנהו לעצמו בא גבריאל וסירסו ובא גבריאל ופרעו מעיקרא כתיב פוטיפר (שם ל"ז, ל"ו) ולבסוף פוטיפרע (שם מ"א מ"ה; מ"ו, כ׳) פי׳

---

[1]) עיי׳ יוסטי צענדלעקסיקאן 188. [2]) לפני׳ לי׳. [3]) וכ"ה בילק׳ וצ"ל פטריקון. [4]) עיי׳ דרשות רז"ל בענין הקול קול יעקב ב"ר פס"ה ובמכילת׳ בשלח פ"ב בפתיחתא דאיכ"ר ובפסיקת׳ דר"כ צד קכ"א. ובלקח טוב לבראשי׳ הנ"ל. [5]) כ"ה נכון בבי׳ ק"ט וכיון על פטר ד׳ ובדפ"ר רק שלמעלה ובשדפ"ע שאומר.

שקנהו לעצמו למשכב זכר וסירסו לביצים ופרעו לגיד [1]. בב"ר פפ"ז (ספ"ו) פוטיפר הוא פוטיפרע פוטיפר שהיה מפטם פרים לע"ז פוטיפרע שהיה פורע עצמו לע"ז וכו'. *[אחי"ה בתי' וכו' כיון רבינו לסיום הדרוש שהביא בע' פטינון ע"ש ומ"ש] —

פַּטִּישׁ (מל"מ שם נרדף לכולף Hammer וכ"ה בל"ע فطيس) בפ' תפלת השחר בגמ' ר' נחוניה בן הקנה (ברכו' כ"ח:) פטיש החזק פי' כשם שמתפזרות ניצוצות מתחת הפטיש כך הלכותיו מתפזרות בכל העולם. בסוף מעש' שני (פ"ה מט"ו) ובסוף סוט' (מ"ז:) כל ימיו [2]) היה פטיש מכה בירושלם. פי' היו עושין מלאכה בחולו של מועד הנפחין המכין בפטיש על הסדן [3]) ותנן בספ"ק במשקין (י"א.) הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנין במועד על ידי פטיש עמד יוחנן כ"ג ובטלן. בפ' כ"ט בכלים (מ"ז) יד בן פטיש ה' [4]) ושל פטיש ו' פי' פטיש קטן ופטיש גדול. *[אחי"ה וכ"ה בר"ש כלי' בשם עצמו. וכנ"ה בשבת ע"ג. המכה בפטיש ושם ע"ה: כל מידי דאית ביה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש וכן שם איזה פעמים: חייב משום מכה בפטיש ועיי"ע אקופי פח א' צר ג'. ובל' תרג' (ישעי' מ"א, ז'; ירמי' כ"ג, כ"ט) פַּטִּישָׁא והושאל לתואר הכבוד לחכם גדול בתורה וכל"מ ירמי' הנ"ל. ועוד שם פרטי ר' מני בר פטיש ב"ב פ"ט רע"ב פסחי' ס"ו: פ': חולי' מ"ח: קל"ה. כריתו' ז': נדה מ'.] —

פטש (פַּטְשָׁא נ"ל מל"פ پاچه מכנסים שבירכים Beinkleider) בריש ילמדנו הן האדם (בתנחומי' ובילק' לי') פטשיהון (דניאל ג', כ"א) [5]) אלו ברקין הנתונות על ירכותיהן — (א"ב פי' בל"י ורו' מין לבוש ירכים ושוקים ופי' ברקין בל"ר מכנסים). *[אחי"ה המלה איננה יונית היא כדעת ר"ב ורמ"ל כי אם פרסית ולדעתי נאמנה כי היא היא הרשומ' ואותיות טש (ויעוד ט"צ עיי"ע טצדקי, טצהר) מקבילות אל אות چ בפרסי והוראתה מכנסים שבירכים ושוקים ונרדף עם شلوار = סרבל וזה מה שנזכר ביחד בדניאל שם בסרבליהון פַּטִּישֵׁיהוֹן והקרי העיקר פָּטְשֵׁיהוֹן והפ"ה צריך לנקד בקמץ כי בל"פ ארוכה היא. ופי' המיוחס לרס"ג נכון פי' פטשיהון המכנסים שבירכותיהון [6]), ועפ"י זה יש להבין באיכ"ר פ' רבתי סי' ט"ז חמית בחלמי' דלא הוה ברגלי פטיש ופי' המ"כ מין מלבוש שעל הרגלים והביא ראיה מדניאל הנ"ל ורד"ק שהביא הילמדנו שהוא הציון שבע' סרבל אבל שם הוכחתי כי זה הפי' בענין לבוש שעל הרגלים יתכן רק כפי ג' רבינו בע' פשש ע"ש אמנם אחר חקירה הוברר לי עתה שיותר טוב לגרוס כג' שלפנינו פטיש והוא הוא פטש = פטשא בדניאל ומל"פ הנ"ל פי' מכנסים שעל הרגל היינו על השוקים והראיה כי בירו' מעשר שני ספ"ד דנ"ה ע"ג אי' בתמורתו רגלי מסרבלא כלומ' היו על רגלי מלבוש סרבל היינו מכנסים על השוקים] —

* פִּטְשִׁין פי' כמו פִּיטְסִין עיי"ע פטס ומ"ש בענין ג' הילק'.

פטתא (= פּוּטִּיתָא לדעת רבינו מין דג טמא עיי' בפנים) בר"ג דפ' בכל מערבין (עירובי' כ"ח רע"א) ובר"ג דפ' כל שעה (פסחי' כ"ד סע"א) ובפ' אלו הן הלוקין בגמ' אכל נבלות (מכו' ט"ז:) אכל פוטיתא לוקה ד' וסימנך ת א ל ס [7]) פירוש תֹ תֹאכלו ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תֹאכלו זה הפסוק בדגים (ויק' י"א, י"א) וכתיב בשרצים (שם מ"ג) אל תשקצו את נפשתיכם בכל השרץ ולֹא תטמאו בהם הוו להו תרי א' אֹל תשקצו ב' [8]) לֹא [9]) תטמאו וכתיב (שם) השרץ השרץ סתם לא שנא דים ולא שנא דיבשה. הני ג' דויקרא בסוף ויהי ביום השמיני. סֹ' [10]) במשנה תורה בפרשת

---

[1]) בנוסח' תיבות בא גבריאל וסירסו נסגרו עיי' תוספי' שאנץ לסוט' אבל עיי"ע ב"ר פפ"ו. [2]) בנו"ג שם ושם ובמ"ק י"א. עד ימיו אבל בפי' ר"ח כג' רבינו ושם הסדר פטיש היה מכה ובכ"י מ' במעשר שני היה מכה פטיש וכ"ה בתוספתי סוט' ספי"ג. [3]) ועיי' במ"ק שם. [4]) וכ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ר ואמ', ובדפו"ו של בן פטיש. [5]) וזה כפי הקרי ובכתיב פטישיהון. [6]) בפ"א פטשיהון הם המעילים שעליהן וכשני פירושים אי' בראב"ע חלוקין או מכנסים ובל"ס פטשא וכתב קסטיללוס שהוא חלוק על הבשר וזה כפי' ראשון בראב"ע והוא כרבותינו שבבל שאי' בערוך ע' סרבל בשם הילמדנו. [7]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ' אמ' וכ"ה בכ"י ק"ט וב"ר בע' תאלם ובדפ"ע וכ"י כאן ושם בט"ס תאלם ובפי' ר"ח לעירו' (בדפ' ש"ס ווילנא) בט"ס אאל"ס ומו"ל נדחק בפירושו וצ"ל תאל"ס כבערוך. [8]) כ"ה בדפ"ר ואמ'. [9]) וצריכה נקודה על ל' כבדפ"ר ובדפו"ו אי' תחת ב': ל' בנקודה וכונתו אזהרה שניה המורה בראשי תיבות של תאל"ס באות ל' נאמרה בפסוק אל תשקצו [10]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ' אמ' א' ובשדפ"ע מ' הכל בטעות כי רבינו רצה בזה לגמור פירושו לבאר אות א' בר"ת תאל"ס והסופרים דלא גמרו חשבו כי רבינו כיון על מלת במשנה תורה ומפני כן פשטו בטעות לכתוב מ' תחת ס' וכן טעה עה"ק שנ"ב בע' תאלם וכ"י ערך מלין לר"א זכות באותו הערך ע"ש.

ראה אנכי (דברי' י"ד, י') וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו[1]. פירוש פוטיתא דג טמא והוא ג י ר י ת א[2]. נמלה לוקה חמש כולם בפרשה אחרונה דויהי ביום השמיני ואלה הם לא י א כ ל[3] (ויק' י"א, מ"א) לא תאכלום (שם מ"ב) א ל[4]) תשקצו (שם מ"ג) לא תטמאו (שם) ולא תטמאו (שם מ"ד). *[אחי"ה ולאלה פסוקים כיונו ג"כ בה"ג ושאילתות ורי"ף. וזו היא שיטת הגאונים אבל הרמב"ם בספר המצות מצות לא תעשה קע"ט וביד החזקה הל' מאכלו' אסורו' הכ"ג נטה מזה הפי' והרמב"ן דחה פירושו והעמיד פי' הגאונים שהפוטיתא הוא דג קטן ולוקה עליו ארבע עיי' במ"מ למאכלו' אסורו' שם ועיי' ברמב"ן בספר המצות בריש העיקר התשיעי וגם ר"ח פי' בפסחי' ועירו' פוטיתא הוא דג טמא (ורש"י פי' שרץ המים) אבל ההוספה והוא גיריתא דאי' בערוך לא מצאתי בשום מקום וכבר תמהתי על זה בע' גרתא = גוריתא (ח"ב, שע"ח) כי שם מוכח מציונים שהביא שהוא עוף טמא ואיך השוה כאן לדג טמא אבל אחר עיון גדול נ"ל שעיקר הגי' כאן כגי' כ"י ודפ"ר ג י ר י ת א ולא גוריתא ובלי ספק כך מצא רבינו באחד מספרי הגאונים כי זה הדג פוטיתא גיריתא שמו והנה הח' לעוויזאהן (זאאלאגיא 275) הוכיח כי בהיות הייבין על אכילת פוטיתא ד' מלקות מן הנחוץ שיהיה דג השט במים וגם שרץ הארץ וזה מין הנקרא Scholle ובל"י ψαττήψ וא"כ פוטיתא היא היא מלה יונית הנ"ל ונרויח בזה כי שמו בל"פ ماهی گرد פי' דג גירד והיא היא גיריתא של הערוך ובל"א Butte, Scholle] —

פִּי טַבַּעַת (פי' נקב להוצאת הרעי Öffnung des Mastdarms) בס"פ החובל בחברו בגמ' אעפ"י (ב"ק צ"ב.) שלש באיש שכבת זרע וקטנים פי טבעת. בגמ' דפ' ח' שרצים (שבת ק"ח:) יד לפי טבעת תקצץ פי' מקום הוצאות הרעי. *[אחי"ה ונקרא כן נקב באחור שעגול כטבעת עיי' פירש"י בשבת וכן נקרא בל"א וע' עזקתא עיי"ע וש"נ] —

פי טורי (= פִּיטוֹרִי, פי טורין חבל התורן Masttau נ"ל מל"פ پی חבל ומל"ע صارى Mast) בפ"ק בברכו' בגמ' וחכמים אומרים עד חצות (ברכו' ח'.) ובמ"ג דפ' ואלו מגלחין (מ"ק כ"ט.) כפי טורי כפי הוושט. בריש ויק"ר פ' ועוד ראיתי (פ"ד) כפיטורין היוצאין מן הושט ר' חנינה אמר כציפורן היוצאין מן הושט פי' כאדם שרוצה להוציא חבל שיש בו קשר בחור של תורן ויש בו טורח גדול. (א"ב בנוסחאות דידן כתוב כפיטורי מלה אחת ופירש"י חבלים דמתרגמינן ופטורי ציצים מ"א ו', י"ח) ואשונין ובל"י פי' פטורין דבר מעופש ופי' צפרין דבר כבר הבאיש וריחו נמר). *[אחי"ה אבל פי' ר"ב אין ההמשך סובלו ורבינו בקבלה היה לו פירושו כי גם המיוחס לרש"י פי' ושט תורן עיי' מ"ק שם וגם בכ"י ש"ס ברכות תחת כפיטורי אי' בגליון ס"א כפיטוני וצ"ל כאיטוני וכתרג' הנ"ל שהבין ל"מ במובן לשון התלמוד ובלי ספק היה רגיל בפי העם לקרוא לחבל התורן פי טורא או פיטורין (בתיבה אחת וכדאי' ג"כ בע' ושט ב') ובע' ושט כבר רמזתי כי הוא ל"י ἱστός תורן ומלת פי טורי נ"ל מל"פ וע' הנ"ל פי' חבל הקושרין על תורן ובכ"י ק"ט הגי' בכל הערך פי תורי, פיתורין בת"ו ואולי המעתיק הבין כן מפי' תורן דאי' בערוך. ובקהל"ר פ' ואלו חיה אי' כקפיטורין, וכן בתנחו' מקץ סי' י'. ובלי פי' רבינו הייתי אומר כי ושט במקומות אלה ג"כ ל"פ کشتی פי' ספינה וא"כ פִּי טורי בפי הושט פי' חבל התורן שקושרין על הספינה שהוא טורח גדול כידוע ויפה כיון המעתיק בכ"י אקספ' בתנחו' הישן מקץ סי' ט"ו בהוצ' רש"ב צד 200 ע"ש. ודע עוד כי تول בל"פ פי' חבל][5]) —

---

[1]) רבינו נגרר בזה אחר בה"ג הלכי דגים (צד קל"א ע"ג) ואחר השאילתות פ' שמיני סי' פ"ד (עיי' פי' העמק שאלה) שמנו ד' לאוין בציון הפסוקים הנ"ל וכן מונה הרי"ף סוף אלו טרפות ועיי' רש"י לפסחי' ומכו' אבל פי' ר"ח בפסחי' מגומגם הוא ע"ש ודע כי בילק' שמיני ר' תקל"ז מונה ג"כ ד' לאוין ובסדר זה אמר אביי אכל פוטיתא לוקה ארבע משום בל תשקצו [משום] כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת ומשום לא תטמאו ומשום מבשרם לא תאכלו ע"כ ונ"ב המקור מכות ט"ז: הרי שלפני בעל הילק' היה הפי' בגמ' ובאמת כ"ה ג"כ ובסדר הזה בכ"י ש"ס מינכען במכות עיי' ד"ס שם וכן מוכח מפי' מגדל עוז סביב לרמב"ם הלכ' מאכלות אסורות פ"ב סהלכ"ג ונראה עוד שסי' תאלם היה ג"כ בגמ'. וזה מוכח מהעתקת ר"ח לעירובין עיי' לעיל בהערה 7 אבל לפני רבינו לא היתה גי' הכ"י ש"ס והילק' הנ"ל לכן בא למנות הלאוין וכסדר של בה"ג ושאילתות אשר אחריהם נגרר. [2]) כ"ה בכ"י ה"ב ו"ו ל"ד וב"ר ובדפ"ר ופיז' אבל בשדפ"ע וכ"י ק"ט גוריתא. [3]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב אבל בדפ"ע בט"ס לא יאכלו וכ"ה בטעות בפי' ר"ח לפסחי' ולנכון בפירש"י שם. [4]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב אבל בדפ"ע בט"ס לא. [5]) ובתשו' הגאוני' (הוצאת הי' הרכבי סי' רצ"ד צד 144) מצאתי כציפורי בגו ושט ואמרו לה כפי טורי בפי הוושט ציפורי צפור דרור ופיטורי ממין כמהין . . ונקראת פטריות ובל' ישמעאלי בבבל אלכמה ואלפטר ושיעורו פיטורי וציפורי קרובין ואין הוושט מיטיל אותן אלא בדוחק גדול ובצער גדול מאוד מאוד וכו' ע"ש.

פִּי כְּרֵיסָה (פי' תחלת הכרס והוא טבור der Anfang des weibl. Leibes, der Nabel) באשה פ' (ח') [צ"ל ט'] בנדה (מ"ח דף ס"ג:) חוששת פי כריסה ושיפולי מעיה ושופעת וכמין צמרמרת[1]) אוחזין אותה פי' פי כריסה טבורה[2]) ושיפולי מעיה מקום התורפה שופעת מפורש בגמ' (שם). צמרמורת חמימות כמו (שבת ס"ז.) אשתא צמירתא. אמר רב האי גאון דומה לו (תהלים קי"ט, כ"ב) סמר מפחדך בשרי. *[אחי"ה והוא כפי' רה"ג בנדה בסד"ט צד 32 וז"ל צמרמורת פי' סמרמורת מן סמר מפחדך בשרי וי"א מן צמארתא דקטנים ע"כ ובי"א כיון לאשתא צמירתא פי' חולי שמחממת וקודחת את הגוף כפירש"י בשבת שם ובע' צמר ה' הביא רבינו דעת רה"ג בסתם י"מ ע"ש ונראה כי שני פירושים אלה מתיישבים עפ"י שתי גירסות בגמ' נדה ס"ג: ורותחת וגוסה והרמב"ם גרס ורותחת בחי"ת עיי' תוי"ט בנדה ד"ה צמרמורת כי לפי גי' רותחת פי' רבינו ורה"ג מענין סמר מפחדך וגו' וא"כ צמרמורת כמו סמרמורת ועיי"ע צמר ה' וכפי הגי' ורותחת פי' רה"ג צמארתא דקטנים ורבינו פי' חמימות כמו אשתא דצמירתא וכפי בעל תוי"ט בשטת רע"ב וחידוש שנעלם מעיניו פ' הערוך שהוא סיוע לפי' תוי"ט וגם הגרי"ב עשה עצמו כמתעלם ולא העיר מאומה] —

פִּי כּוּר (מל"מ כלי שמתיך בו הצורף Mündung des Schmelztiegels) כפי המוציא יין (שבת ע"ח:) חרסית כדי לעשות פי כור של צורפי זהב ר' יהודה אומר כדי לעשות פטפוט פי' „פטפוט גבשושית קטן שעושין אותו בתוך כור של צורפי זהב ושופתין עליו הקדרה" שמבשלין בה זהב. סובין כדי ליתן על פי הכור של צורפי זהב (שם) ששוחקין הפחם ונותנין לתוך הזהב כדי שיתבשל הזהב ופעמים שנותנין הסובין לתוך הזהב כדי שיתבשל. *[אחי"ה ועפ"י זה פי' ר"ח בשבת בש"ס ווילנא (דף פ':) ורבינו האריך יותר ויתר דברי ר"ח הלא הם בע' פטפוט ע"ש — ובנ"ה כדי לעשות פי כור בשבת ע"ח סע"א וע"ט. ופ'; רבינו גרס כגי' ר"ח פי כוש עיי"ע הבא אח"ז] —

פִּי כּוּשׁ (כמין כדור על ראש הפלך die kugelrunde Spitze der Spindel) בר"ג דפ' המוציא יין (שבת ע"ח סע"א ע"ט. פ' רע"ב) טיט כדי לעשות פי כוש פי' „פי כוש קורין אותו בלשון ארמי ריש פילכא[3]) שעושין על פי הכוש כמו כדור אצל הצינורא כדי שיכבד הכוש ויסוב ועושין אותו מן העצם ויש שעושין מן העץ ויש שעושין אותו מן הטיט". *[אחי"ה ע"כ הועתק מפי' ר"ח בשבת לדף ע"ח סע"א ומוכח ג"כ כי גרס כגי' ר"ח ובנו"ג בכל שלשה מקומות על פי כור ופירש"י בדף ע"ח. נקב שנותנין בו המפוח. ובעה"ק שנ"ב לועז כוש ווירטל בל"א וכ"ה בע' כוש והוא בל"א wirtel ושם בע' כֹּשׁ פוזיי"ה והוא לאי"ט והוא fusajulo עיי"ע כש (ח"ה, שמ"ח)] —

* פִּי מַצּוֹבֶת (עיר בתחום צור) ירוש' דמאי פ"ב דכ"ב רע"ד אילו עיירות אסורות בתחום צור .. פי מצובת ולדעת ה' נייבויער גיאג' 22 היא היא Maasub אבל בתוספ' שביעי' רפ"ד הגי' פומא ציבא.

* פִּי תְהוֹם (Mündung des Abgrunds) כן דרש פיתום עיי"ע פתום ב'.

* פִּי תִקְרָא ורבינו הביאו אחר ע' פי רשע וכאן צ"ל כפי סדר האותיות וכדאי' בדפ"א אבל ללא נכון אי' בדפ"א בע' פי גם הע' פי רשע ושייך לע' פירשע בתיבה אחת ע"ש.

* פִּיגָה, פִּיגֵי, פִּיד, פֵּיָה, פִּיהִי, פִּיחַ, פִּיחָה עיי"ע פג, פד, פה, פח.

* פִּיוּטוֹת (בל"י תנוקות Kinder, παῖδες) ירוש' עירובי' פ"ז דכ"ד ע"ג ירדו לה בשיטת הפיוטות דתנינן הפיוטות מקחן מקח ובירו' גיטי' פ"ה דמ"ז: אפיוטות ועיי"ע ובע' פעט ובע' פדיא.

* פְּיוּתָא (בל"ס פָּאיוּתָא פי' הדר ותפארת Glanz, Herrlichkeit) תרג' עדנו באבו (איוב ח', י"ב) עד די הוא בפיותיה כ"ה נכון בדפ' ויניצ' ונראה לי שהתרג' הבין אבו של מקרא מל"פ אָב הדר ותפארת.

פייט (פַּיְטָן, פּוֹיְטָן בל"י ποιητής poeta משורר Poet, Dichter) בויק"ר אמור אל הכהנים פרש' קחו מוסרי (פ"ל) ובפסק' דסוכה[4])

---

[1]) כ"ה בכ"י ו"ו ול"ד ובכ"י ה"ב ודפ"ר צמרמורת וכ"ה במשני שבמשניות ובמשני' דש"ס צמרמורות ועיי' צמר ה
[2]) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד ח"ב ב"ר ודפ"ר ובשדפ"ע נשמט מן שיפולי מעיה עד שיפולי מעיה. [3]) ובפי' ר"ח אי' עוד ובל' ישמעאל פלכה = فلكة עיי"ע פלך א'. [4]) בדפ' פראג נשמט בטעות אעפ"י שאי' ברפא"מ.

(פסיק' דר"כ צד קע"ט.) מהו אבקת רוכל (שה"ש ג', ו') דהוה קרוי ותנוי קרוב[1]) ופוייטן — (א"ב פי' בל"ר משורר ופייטן) *[אחי"ה ועיקר גזירתו מל"י הנ"ל ובנו"ג בויק"ר קריי ותניי ופייטן ודרשן ובפיסק' קרוי ותנוי ופייטן ודרשן ובכ"י ק"ט הגי' כמו שנסחתי פוייטן ובדפ"ר עד דפא"מ פייטם ובדפ"א פייטס ובשה"ש פ' מי זאת ר' אלעזר בר ר' שמעון קראוי ותנויי וקריבוי ופייטויי ועיי' מ"ש ה' באבער בפסיק' שם אות כ"ד. והשם פִּיוּט ב"ר פפ"ה וילק' דניאל ר' אלף ס"ג כדי שלא יאמרו דברי פיוטין הן (בילק' הוא). והתואר במקום השם ריש שהש"ר וקהל"ר פ' ונתתי: הדין פייטנא עיי"ע אלפביתא (ח"א, ק"ה). והקבוץ ילק' שה"ש ר' תתקפ"ג בשם פסיקת' רבתי: צוארך בהרוזים (שה"ש א', י') אילו הפייטנים ובכ"י ערה"ק ריגינסבורג (אצל פערלעס בט"ר 33) אי' בע' טדי (מה שלי' בערוך הגדול) וז"ל פ"א הנהו טיודי לשון ניגון ולשון פיוט כמו והיה כמנגן המנגן (מ"ב ג', ט"ו) והוה כפויטי פיוטא לשון שבח ע"כ וזה התרג' מצא ה' צונץ (זינאגי פאעזיא 60 ועיי' 368) בשם תרג' ירוש' ועוד תר"י לש"ב ו', ט"ז בפי' מחזור ישן נושן. ובפסקי תוספו' למדו' סי' ד' טדי פי' הצנע כמו בטעמים יטידוך שידברו בצניעותך אי נמי לשון פיוט כמו הני טיידי ופיוטי רגילי בהו קמי ריש גלותא. ועיי"ע טיידון (ח"ד' כ"ז ושם שס"ח) ועיי' בט"ר הנ"ל וש"נ תש' רש"ג בקבוצת חכמים ק"ז ועיי' בתשו' חמדה גנוזה סי' ק"ס וקס"א [2]).

* פִּיטוּם, פִּיטָם, פיתם עיי"ע פטם.

פִּיל (בל"ם פילא מל"ע فيل בל"פ پيل (Elefant בספ"ח בכלאי' (מ"ו) הערוד מין חיה הפיל והקוף מין חיה ואדם מותר עם כולן לחרוש ולמשוך[3]). בפ' לא יחפור בגמ' חנות[4]) (ב"ב כ"ב.) פיל שבלע כפיפה[5]) מצרית והקיאה דרך בית הרעי מהו פי' לאו לסלוקי טומאה בעא מיניה שאם היתה טמאה ובלעה הפיל וחזר והקיאה הרי היא בטומאתה אלא כמפורש במנחו' פרק ר' ישמעאל (מנחו' ס"ט.) פיל שבלע הוצין והקיאן דרך בית הרעי ועבדינהו כפיפה מי הוי עיכול והוו להו ככלי גללים דלא מקבלי טומאה או דילמא לא הוו עיכול[6]) ובלעז אליפנט"י [7]). *[אחי"ה וכנ"ה בל"א פילא ברכו' נ"ה סע"ב וב"מ ל"ח: עיי"ע קף י"ג. והקבוץ ב"ר פל"א פִּילִים, ירו' שבת פי"ח דט"ז ע"ג הפילין תוספ' שבת פי"ד (ט"ו) מאכל לפילין. ועוד ענינו שן הפיל Elfenbein ויק"ר פ"ה במד"ר פ"י ערסין דפיל — ירוש' שבועו' פ"ג דל"ד ע"ד עניבה דפיל' ט"ס עיי"ע ענב ד'] —

* פִּיל, פִּילָא, פִּילְגוּס, פִּילוֹטַמְיָא, פִּילֵי עיי"ע פל וערכים בלי יו"ד.

* פִּילָה ירו' כלאי' פ"א דכ"ז. פילה צ"ל פולה = פולא וכגי' רבינו עיי"ע פול.

פְּיָל (פְּיָלֵי בל"י ורו' φιάλη, phiala וכל"פ پياله כוס ומזרק (Schale, Becher בפ' ב' בסוט' (ט"ו רע"ב) היה מביא פיילי[8]) של חרש חדשה. פרק אחרון דנגעים (מ"א[9]) כיצד מטהרין את המצורע היה מביא פיילי של חרש חדשה. בספל אדירים (שופטי' ה', כ"ו) תרג' פיילי גיבריא[10]). קובעת כוס התרעלה (ישעי' נ"א, י"ז) תרג' פיילי כסא דלווטא. כוס בל"י פיילי בלעז פיאול"א[11]) השותים במזרקי יין (עמוס ו', ו') תרג' דשתיין בפיילי[12]) חמר. ועשית קערותיו (שמות כ"ה, כ"ט) תר"י (א') פילוותא[13]). ובויקהל (שמות ל"ז. ט"ז) את קערותיו ואת כפתיו[14]) ובמדבר (ד', ז') את הקערות ואת הכפות. *[אחי"ה כ"ה בדפ"ו אבל בדפ"ר פיז' באסיל הביא תחת זה ובויקהל קערת כסף אחת וצ"ל ובנשא כדאי' בדפא"מ ועוד

---

[1]) לי' בכ"י ק"ט. [2]) ובנו מהשם את הפעל יפייט, מפייט, מפויטות עיי' צונץ שם 60. [3]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובירו' ובאו"ז ה' כלאי' סי' רצ"א וכן הובא בשבת נ"ד סע"א וב"ק נ"ד סע"ב ובנו"ג בכלאי' למשוך ולחרוש ולהנהיג. [4]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר. [5]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע קפיפה. [6]) ובזו השיטה פי' רגמ"ה ע"ש בש"ס ווילנא בנדפס(מתוך כ"י שלי) ועיי' בשט"מ בשם הרשב"א. [7]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפו"ו והוא elifante ובשאר כ"י ודפ"ע אליפנד"ו ועה"ק שנ"ב אוליפנ"ט בלעז. [8]) וכ"ה במשני' שבמשניו' ובש"ס פילי. וצ"ל פיילי וכדאי' בתנחו' הישן ריש נשא. [9]) וכ"ה בירו' סוט' פ"ב די"ז סע"ד ועיי' ספרא ריש מצורע וע' קד ג' ותוספתי נזירו' רפ"ו. [10]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וכ"ה בר"ש נגעי' ובדפ"ע גיברא. [11]) כ"ה בכ"י ק"ט ה"ב ו"ו ב' ובכ"י ו"ו א' ול"ד פיולא והוא לאי"ט fiale, fiala = Phiole וכ"ה בלעז פיאולא בדפ"ר אבל בדפא"מ בלעז פטר"ה וכ"ה בדפי פיז' באסיל אבל בדפו"ו בלשון רומי פוטיר"י ע"כ ומלת פטרה בלאי"ט ורו' patera ופוטירי poterium עיי"ע פטר ה' אבל גם לזו גזרתה ל"י ע"ש והנכון כי רבינו כיון כאן ללעז וכמו שנסחתי עפ"י כ"י ודפ"ר. [12]) בנו"נ פילון. [13]) ובנו"ג פיילתוי אבל בתר"י א' לבמד' ד', ז' פילוותא ובתר"י ב' שם פיילותא. [14]) בנו"ג ית פיילוותיה וית בזיכוי.

אי׳ בדפ״ר פיז׳ ובאסיל ובפנחס את קערותיו ואת הכפות וצ״ל בויקהל את קערותיו ואת כפתיו וכדאי׳ בדפא״מ. ודע כי משקל פיילי כדאי׳ בתר״י ב׳ במד׳ ז׳, י״ג, ובתר״י א׳ שם י״ט, כ״ה, ל״א והלאה או פיילא בתר״י א׳ בראשי׳ מ׳, י״ב ולנקבה פיילתא (בתר״י במד׳ שם ולפסוק פ״ה) עולה עם כתיבה יוני׳ φιάλη וכן העתיקו ע׳ הזקנים מזרק (שמות כ״ז, ג׳; ל״ח, ג׳; במד׳ ז׳, י״ג) וכן העתיק סומכוס גביע (בראשי׳ מ״ד, ב׳) ספים (ירמי׳ נ״ב, י״ט) ומשקל פיולי תר״י א׳ במד׳ ז׳, י״ג עולה עם כתיבה פרסי׳ הנ״ל והשם הפרטי בר פיולי חולי׳ צ״ו. ורבינו גורם בר פיילי עיי״ע בח״ב, קט״א. ובענין פיילי פוטירין עיי״ע פטר ה׳ — והתואר ממנו פַּיָּלָן פי׳ מושיט כוס עיי״ע אלסום (ח״א, ק״ב) ציון מקהל״ר וכגי׳ הרד״ל אבל במ״כ הגי׳ פיילדה וכתב ופי׳ בו הערוך אומן עושה כלי חרס ע״כ ולי׳ בערוך ולא הביא הציון כל עיקר] —

* פִּילְיָיטוֹן, פִּילְיוֹן, פִּילוֹן, פִּילוֹנְקְיָיא, פִּילוֹס, פוּלְסָא, פִּילוּסָא, פִּילוּסִין, פִּילָסוֹן, פִּילוֹסוֹפִים עיי׳ כל ע׳ וע׳ בלי יו״ד.

* פִּילְפִּי, פְּלִיפָּא, פְּלִיפָּה (שם פרטי לאמורא דא״י Philippus) ירו׳ מגיל׳ פ״ד דע״ה. התיב ר׳ פילפי בר פרוטה קומי ר׳ יונה ושם פ״א ד״ע רע״ב ר׳ פליפא בר פרוטה וכו׳ ובירו׳ תעני׳ פ״ד דס״ח: (בדפ׳ זיטאמיר) ר׳ פליפה בר פריטה קומי ר׳ זעירה ובדפ׳ קראט׳ ר׳ פליטה. ב״ר ספע״א א״ר פליפי בר נהוראי. ובסד״ה ע׳ פולופי (צד קנ״ו ע״ד דפו״ו) הביא עוד ממס׳ סופרי׳ ולפנינו לי׳.

* פִּילְקִי, פִּילְקִין, פִּימַלְיָא, פִּימוּסְקָא פִּין, פִּינָה, פִּינְחָס עיי״ע בלי יו״ד.

* פְּיוּנְטְיָא (נ״ל מל״ר poenitio, punitio מל׳ יוני׳ ποίνημα עונש Strafe) ירו׳ סנהד׳ ספי״א ד״ל סע״ג דברי ר׳ שמעון יבין ליה פיונטייה כלומ׳ אם בא לעקור שאר מצות נותנין לו כפי עונשו ולדעת חכמים סוקלין אותו וכן מוכח מתוספת׳ סנהד׳ ספי״ד המתנבא לעקור דבר מדברי תורה חייב ר״ש אומ׳ אם מתנבא לבטל מקצת ולקיים מצות פטור וכו׳ ופני משה פי׳ בע״א נותנין לו כפי מחשבתו והביא ל״י שלי׳ אבל אולי צ״ל פיונתיה והוא ל״י ἐπίνοια מחשבה ובל״ר opinio ועיי״ע אופיניה (ח״א, רי״ט).

* פִּינָךְ, פִּינוֹם עיי״ע בלי יו״ד.

* פִּינָס (מל״י πῆνος מזה בל״ר Tuch, pannus Kleid) ב״ר פפ״ד ויפשיטו את יוסף (בראשית ל״ז, כ״ג) זה הפינס וכ״ה בילק׳ וישב ר׳ קמ״ב ונ״ב קוטע בלע״ז וכן פי׳ במ״כ בשם הערוך ולפנינו לי׳. ב״ר ס״פ ע״ח לא הגיע לעכו עד שמכר פינס שלו כה״ג המעולה בילק׳ וישלח ר׳ קל״ג ובלקח טוב ורמב״ן לבראשי׳ ל״ג, ט״ו וכ״ה בב״ר שם בכ״י פאריז ושם הגי׳ פיגס ובילק׳ נ״ב סוס וכ״ה בפירוש בנוסחאותנו בב״ר ופי׳ פינס בגד העליון. ודע עוד כי בכ״י פאריז אי׳ בב״ר פ״כ כתנות אור אלו בגדי אד״ה שהן דומין לפנם רחבים מלמטה וצרין מלמעלה ובנו״ג לפיגס. ונראה שצ״ל בכ״י הנ״ל לפנם והוא הוא πῆνος, πᾶνος בל״ר pannus [1]). ועוד נ״ל כי פינס קטוע מן פינלס והוא מל״י אמצ׳ ירו׳ πενόλης = penula מלבוש העליון Oberrock וזהו ויפשיטו וכו׳ שבתחלה היו מפשיטין בגדו העליון ועוד עיי״ע פלניא.

* פִּים, פַּיִם, פִּיּוּם, פַּיִּים, פַּיְסָא, פִּיְסוּנָא עיי״ע פס.

פִּיִם (פי׳ כמו פס, פיסא מל״ע فضض בל״ס פאסים Abgebröckeltes, Stück ועוד עיי׳ כפנים) בפ׳ ד׳ מיתות בגמ׳ הפוער עצמו (סנהד ס״ד.) שקל פיסא שדא ביה א״ל מרקולים הוא. בר״ג דפ׳ ואלו הן הגולין (מכו׳ ח׳.) האי מאן דשדא פיסא ואתר תמרי. בס״ג דהמוציא יין (שבת פ״א.) מאי פיים — (א״ב פאיים כתוב בנוסחאות) [2]) א״ר זירא כרשיני בבלייתא פי׳ פיים חתיכי אדמה שמשתברות מן הכותל ומטיט של נהר ומכריית בור ובל׳ ארמי כרשיני ושיעורן כתפוח כרמון. פי׳ גאון אחר [3]) פיים האמור כאן בפ׳ המוציא יין צרורות הן והן קלא דאמרינן בפסחי׳ בפ׳ תמיד (פסחי׳ ס״ב:) שקל קלא פתק ביה והן כרשיני בבלייתא ולמה בבלייתא מפני שכרשיני בבל רכות הן ונוחות הן לפיכך הטבעת נמשך בהן. פי׳ אחר

---

[1]) והתואר ממנו מנעלות הפינון כלאי׳ פ״ט מ״ז ועיי״ע פנון. [3]) אבל בריה״ת בראש ובכ״י ש״ס א״פ הגי׳ פיום ובכ״י ש״ס מינכען פיאס וכ״ה במ״ם פכ״ו מהלכי שבת הל״ד. [3]) כ״ה נכון בכ״י ה״ב ובדפא״מ ובדפ״ר גאון פי׳ אחר ובכ״י ק״ט ודפ״ע מפיזי עד אמי פי׳ גאון אחד.

טיט שיבש ונעשה כאבן. *[אחי"ה פ"א זה הועתק מפי' ר"ח במכות וכגי' ר"ח גרס רבינו בע' גרם ע"ש. וכפי' הגאון כי פיים הן צרורות מוכח מפי' הר"ן בשבת ועיי"ע כרשן שפי' רבינו רגבים וכ"ה ברש"י שבת ע"ש ובמכות שם. וכן פי' בל"פ پيو כמו كلوخ והוא הוא קלא Scholle אבל בכ"ז נ"ל כי פיים כמו פסים ומל"ע וסו' הנ"ל פי' חתיכה מאיזה דבר כמו פס, וכן בל"ר אמצ' pechia, pecia, pessia, petia, pessa פי' חתיכה Stück מה שנתפרך ונשתבר[1]) וכן פי' ר"ח בשבת (בש"ס ווילנ') וז"ל פיים דקא מפרש ליה (קרי שני) [צ"ל קרשיני][2]) בבליאתא שהוא אדמה שהיא קרוב להתפרך ולהתכתת ואינ' אבנים ולא לבנים שרופות דקריין אגורי ע"כ וכן פי' הרי"ף בשבת: פיים .. פי' אדמה שהיא קרובה להתפרר וצ"ל להתפרך וכ"ה ברמב"ם הל' שבת פכ"ו הל"ד ובזו השטה פי' רבינו כפי' ראשון. וכנ"ה בבכורות מ"ג. והביאו רבינו בע' פס י' (עפ"י פי' רגמ"ה כמו שאוכיח) ועיי"ע שקט. ומזה פי' רע"ב בכלי' פ"כ מ"ב עריבת פיסונות עריבה שמביאין בה אבנים קטנות ורגבי אדמה.. ופיסונות לשון שקל פיסא וכו' אבל רבינו בע' ערב ו' פי' בע"א ומפני כן לא הביא מזה ראיה ובזה סלקה תמיהת הפשב"ע ע"ש. ועוד עיי"ע פרפס] —

* פִּיסָּא פִּיסְתָּא, פִּיסִין עיי"ע פס.

פִּיף (לדעת ר"ב מל"י ἐφυφή Fransen, Einschlag im Gewebe ורבינו פי' צלצל Gürtel) בסוף כלאים (פ"ט, מ"ט) פיף של צמר בשל פשתן אסור פי' צלצול של צמר — (א"ב פי' אפיף בל"י כל מה שנתן בתוך הבגד באריגתו. בירוש' דכלאי' פרק אינו אסור (רפ"ט דל"ב רע"א) דלא מוקמא נבל דעמר מקמה נבל דכיתן בגין פיפה). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"י הנ"ל ועיי"ע אפפון (ח"א, רכ"ח)[3]) ומזה דרש אפפוני בשו"ט מזמור י"ח ע"ש בע' הנ"ל וכפי' ר"ב אי' בר"ש כלאי' וז"ל אחר שמשלימין האורגין הבגד עושין בשפת הבגד ונקרא פיף וכו' ובפי"מ להרמב"ם פיף של צמר עבותות של צמר ע"כ ורע"ב נגרר אחר פי' הר"ש הוא גרם כגי' משנה שבמשניות פ"י ו ומצאתי סיוע לגירסתו כי בתוספת' מקואות פ"ז (ח') אי' בכ"י אירפ' מודבק בפיף ובר"ש סוף מקואו' הביא התוספ' בגי' מדובק בפיו ועינינו בסוף כדאי' לפנינו בתוספת' ובהפש"ע תמה על גי' פיו ונעלם מעיניו מ"ש] —

* פִּיפְּקִין (נראה שהוא תואר מע' הקודם בגד ארוג Gewebe) רות רבה פ' קטן וגדול: נטל פיפקין ופרש עליו כדי שלא תרד השמש ומ"כ פי' וילון והביא ראיה מבמד"ר (?) מדבר עמה בתוך הפיפקין. ואם כיון לבמד"ר פי"ב טעות הוא בידו כי שם הגי' הפאפליון עיי"ע.

* פִּיפִּיּוֹת (Schlünde) עיי"ע פה.

* פִּיפָּנִי, פִּיפְּיוֹר, פִּיפְּיָארוֹת עיי"ע בלי יו"ד.

* פיפורין (צ"ל פּוּרְפּוּרִין Purpur) ב"ר פע"ר והעביר פיפורין מעליו צ"ל כגי' הילק' פורפורין עיי"ע פרפירא. ומזה פיפורא ע"ז י"א. פי' מלובש במעיל ארגמן עיי"ע נפר וע' אפיפורא ח"א, רכ"ז.

* פִּיקָא, פִּיקָה עיי"ע פק.

פִּיקָס (מל"י ורומי φῦκος fucus Meertang mit dessen purpurrothen Gattung man färbte) בתורת כהנים בראש פרש' זאת תהיה (ספרא מצורע רפ"א) שני (ויק' י"ד, ד') יכול פיקס ת"ל תולעת אי תולעת יכול אחת מן הצבעים ת"ל שני הא כיצד זו זהורית טובה. ופי' פיקס צמר אדום מברייתו ולא אדום ע"י צביעה ת"ל תולעת פי' צבוע בידי אדם אי תולעת דהיינו צבוע בידי אדם יכול אחד מן הצבעים ת"ל שני — (א"ב פי' בל"י ורו' מין עשב ובו צובעים הצמר בגוון אדום). *[אחי"ה ונקרא העשב φῦκος θαλάσσιος ובל"ר fucus marinus או רק fucus וצובעים בו ומפני כן נקרא ככה ג"כ גוון אדום עיי' פליניאוס כ"ו, ס"ו, ושם כ"ב, ג' והפעל ממנו פִּקֵּס עיי"ע ובפפלנ"צ ללעף 238 ודע כי בכ"י לנכון בראש ובאמצע הערך בסמ"ך בסוף וכ"ה בדפ"א. אבל בדפ"ר פיז' וויניצ' באסיל בט"ס במ"ם — ומה שענינו קבוץ מן פיקה עיי"ע פק] —

* פִּירָא, פִּירְטִין עיי"ע פרא (פרטון) [פירטין].

פירשע (Buchsbaum) בטבעת פי"ב בכלי' (מ"ח) וכל גולמי כלי עץ (טהורים) [צ"ל טמאים]

---

[1]) ורה"א די לארא בעיר דוד (וכן הרמ"ל) פי' מל"י πέσσα אבל ענינה אבנים קטנות לצחק בהן. [2]) וכ"ה בעי' קרשן אצל כרשיני וזה נעלם מעיני המו"ל פי' ר"ח. [3]) ושם בט"ד ἠπυφή וצ"ל ἐπυφαίνω, ἐφυφή ,ἐφυφαίνω.

חוץ משל פירשע. פי׳ „עץ ארז והוא עצי גפר עץ שדומה לאשכרוע [1]) (ובלעז) פוקסינון" וי״א בוס״ו [2]) — (א״ב במשנה תנן בהדיא חוץ משל אשכרוע). *[אחי״ה ר״ב חטא כפלים ראשונה שהעתיק את הערך ממקומו שסדרו רבינו היינו מסדר אחר ע׳ פיקס ור״ב היה מסדרו בע׳ פי וכתב בשתי תיבות פי רשע ולא עיין בדפ׳ וויניציא ראשון שאי׳ בתיבה אחת וכ״ה בשתי תיבות בדפ״ר פיז׳ באסיל אבל בעה״ק שנ״ב לנכון בתיבה אחת וכדאי׳ בפי׳ רה״ג ובתוספת׳ כלי׳ ב״מ ספ״ב. וזאת שנית עשה ר״ב (ומובן מעצמו רמ״ל) שהביא קודם הציון בטבעת פי״ב בכלים המלה בתוספתא מפני שלא מצא במשנה שלפנינו המלה הזרה אבל בלי ספק היתה שם כדמוכח מפי׳ רה״ג בסד״ט
8 אשר אחריו נגרר רבינו בפירושו וכצ״ל בר״ש בד״ה אשכרוע וכ״ה בפי׳ הרא״ש (ועיי׳ בהגיון שלמה) ומפי׳ רע״ב מוכח שגם הוא ידע מגי׳ רבינו כי כתב וז״ל חוץ משל אשכרוע גרסינן ע״כ משמע שידע מגי׳ אחרת והוא פירשע. ובערוך ד׳ באסיל אשר ת״י אי׳ בגליון וז״ל: פי מתחלפין ובלשון ישמעאל בקס אלדי יעמל מנה אלאמשאט ע״כ [8]) והוא באותיות ערביות: פי متخلفين ובלשון ישמעאל بقس الذي يعمل منه الامشاط ופירושה: פ י (במלת פירשע) מתחבר [4]) ובל״י נקרא בקס והוא אשר עושין ממנו מסרקות. אבל לא איתפריש לי גזרת פירשע ולבי נוקפני להשותה עם עץ περσέα (תיאופראסט ד׳, ב׳. ה׳; דיאסקארידעס א׳ קפ״ז; ועיי׳ פליניאוס ט״ו, י״ג) ואומרים חכמי טבע שהוא העץ שנקרא Sebestenbaum ואצל לינעע Cordia Myxa [5]) אבל פירשע הוא פוקסינון πύξινον בוקסבוים ובלאי״ט bosso עיי׳ לעיל] —

* פישון (?) ירו׳ מעש׳ שני פ״ד דנ״ה: פישן שיני צ״ל פה שין שני וכדאי׳ בתוספת׳ מ״ש רפ״ה פה שין הרי זה מעשר שני.

* פִּישׁוֹן, פִּיתוֹם עיי״ע בלי יו״ד.

* פִּיתוֹם, פִּיתֹם עיי״ע פיטס וש״נ.

פִּי תִּקְרָה (פי׳ חוד התקרה והוא עוביין של נסרים בחודן der dicke Theil der Bretter an ihrer Spitze) בסוף פ״ק בסוכ׳ בגמ׳ הרחיק (סוכ׳ י״ח סע״א ורע״ב) אביי אמר כשרה אמרינן פי תקרה יורד וסותם פי׳ במחשבת הדעת ולא בעיקר המעשה. *[אחי״ה והוא עפ״י פי׳ ר״ח וז״ל פי תקרה יורד וסותם כלומ׳ רואין בדעת כאלו קצה הסכך יורד וסותם ע״כ ורבינו לא פי׳ הוראת המלה ורש״י פי׳ עוביין של נסרים בחודן ע״כ ועיי׳ הרבה מענין פי תקרה בעירו׳ צ״ד: וצ״ה. ועיקר מקום זה הע׳ שייך בע׳ פי וכדאי׳ בדפא״מ אבל בכל כ״י ודפוסי׳ ראשונים נסדר כאן אולי שכח רבינו לסדרו בע׳ פי והזכיר אח״כ בסיום ערכי פי ומסדרו קודם ע׳ פך ודוגמתו עיי״ע אם ד׳ (ח״א׳ קי״א] —

פַּךְ (מל״מ ענינו בקבוק Flasche, Krug) בפ״ב בכלי׳ (מ״ב) הפכין הגלילין. פי׳ כלי שמן מגליל מלשון (ש״א י׳, א׳; מ״ב ט׳ א׳. ג׳) פך השמן [6]). בפ׳ אמר ר״ע בגמ׳ מנין לספינה (שבת פ״ד:) ובס״פ כיצד הרגל בגמ׳ דדיו דר׳ טרפון (ב״ק כ״ה:) ומה פכין קטנים שטהורין בזב טמאין במת [7]) פי׳ „כלי חרש עגולין שאי׳ בהן לא ישיבה ולא שכיבה [8])". פ״א לפי שנקב שלהן מאוד צר ולא יכול הזב להכנים אצבעו לשם לטמאו לפי שאין מטמא אלא באויר טמא מת דכל כלי חרש שאין צמיד פתיל עליו טמא במת [9]). בפ׳ י״ב בנגעים (מ״ה) על מה חסה תורה על כלי חרשו ועל פכו ועל טפיו. *[אחי״ה ועיי״ע טפי א׳ ותפי א׳ ושם אאריך. וכנ״ה בירו׳ הוריו׳ פ״ג דמ״ז ע״ג שאול ויהוא שנמשכו מן הפך היתה מלכותן מלכות וכו׳. ב״ר ס״פ ס״ט שופע לו מן השמים כמלא פי הפך. חולי׳ צ״א סע״א ויותר יעקב לבדו (בראשי׳ ל״ב׳ כ״ה) שנשתייר על פכין קטנים וכ״ה ברש״י לבראשי׳ שם] —

פַּךְ (עיקר מקומו בע׳ הָפַךְ ע״ש kehren, wenden) בכל סאה בפ׳ שני בכלאי׳ (מ״ד) לא יאמר אטע ואח״כ אופך אלא אופך [10]) ואח״כ נוטע

---

[1]) וכ״ה בפי׳ רה״ג ובמשני׳ שם אבל עיקר הכתיבה בלי וי״ו עיי״ע אשכרע. [2]) כ״ה בדפ׳ פיז׳ ובאסיל ואמ׳ ובדפו״ו בושו ובדפ״ר בוקס״ו ומלת בוס״ו הוא לאי״ט bosso, busso בוקסבוים עיי״ע אשכרע ובכ״י ערוך לי׳. [3]) ובלי ספק היא הערת החי׳ אלטרא (עיי׳ מבוא צד LIII). [4]) פי׳ ידובק עם המלה וצ״ל אחת פירשע. [5]) עיי׳ ערש וגרובער ערך Persea ופפלנ״צ ללעף 68. [6]) וכ״ה בפי׳ רה״ג ע״ש. [7]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט וכ״ה בפי׳ ר״ח ובכ״י ש״ם ובדפוסי׳ בשבת ובדפ״ע וטמאין ובכו״ג בש״ס ב״ק מטמא. [8]) הועתק מפי׳ ר״ח בב״ק. [9]) ובזו השיטה פירש״י בב״ק ע״ש כי האריך. [10]) בנו״ג הופך.

מלשון ויהפכו (שמות ז׳, כ׳). בפ׳ שני במשקין (מ״ק י״א:) מי שהפך את זיתיו פי׳ שהזמינן ע״ג בית הבד להוציא מהן שמן.[1]. בפ״ד בנגעים (מ״ג) המחיה מטמא בקרחת וגבחת הפוכה ושלא הפוכה פי׳ מלשון (ויק׳ י״ג, י׳) והיא הפכה שער לבן. באלו נערות בגמ׳ אלו נערות שאין להן קנס (כתובות ל״ז.) אשה מזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר[2]. בפ׳ בעשרה מאמרות (אבות פ״ה מכ״ב) הפוך בה והפוך בה. בערבי פסחי׳ בגמ׳ ואפילו [מן התמחוי] (פסחי׳ קי״ג.) הפכי לך בשמעתא[3] בפ׳ אין מעמידין בגמ׳ החומץ (ע״ז ל״א:) בין הגיתות שנו דכיון דקא אפכי כולי עלמא מירתת דאמר[4] השתא אתו מ ד ר כ ו לי (ישראל)[5] פי׳ דאפכו כולי עלמא דישראל מחזירין בכפרים לקנות היין ומירתת הכותי ואמר השתא אתו מ ד ר כ ו לי ישראל וחזו כי נגע גוי ולא מזבני מינאי — (א״ב בנוסחאות אין כתוב מרכולי ישראל והערך הוא הפך בל׳ עברי או אפך בל׳ ארמי). *[אחי״ה ראש דברי ר״ב טעות היא וטעה אחר גי׳ המשובשות מרכולי ישראל כדאי׳ בדפ׳ פיז׳ באסיל ואמ׳ והנכון כגי׳ דפו״ו מדרכו לי וכ״ה בכ״י ערוך ל״ד וכ״ה בפי׳ ר״ח בש״ס ווילנא והמו״ל הגיה בחנם כי לא עיין בזה הערך בדפו״ו. ובכ״י ו״ו מדכרו ובכ״י ה״ב מדכו שניהם צ״ל מדרכו[6]) ופי׳ השיגוני (עיי״ע דרך בח״ג, קמ״ח) ובדפ״ר אי׳ מרבו (בשתי הפעמים) ואולי כך יש לקרוא בכ״י ה״ב הנ״ל ורציתי לומר בע׳ ארב (ח״א, רס״ו) שאלף מובלעת תחת מארבו לי ודוגמאו׳ עיי״ע ארב אבל כבר העירותי שם שעיקר הגי׳ כגי׳ כ״י ל״ד ודפו״ו הנ״ל ובלי ספק רבינו נגרר בזה אחר גי׳ ר״ח אבל בכ״י ש״ס לי׳ ובנו״ג השתא אי חזו לי מפסדו לי ועוד עיי״ע אפך (ח״א, רט״ו) ועיקר מקומו בע׳ אפך ובע׳ הפך ע״ש ושם] —

* פַּךְ, פַּכָּא (נ״ל מל״פ پَخ צד ומזוזה Seite, Pfosten) תרג׳ מזוזת פתחי (משלי ח׳, ל״ד) פכי דתרעא כה״ג בכ״י ובמתורגמן והוא רוצה להגיה פילי וה׳ לעווי פירשו מל״ס פכא לחיים! והנכון שהוא מל״פ כאמור.

פּוּךְ (מל״מ הוא הכחול השחור שצובעין בו העין Stibium, Bleiglanzerz) כפ׳ ח׳ שרצים בגמ׳ אין עושין הילמי (שבת ק״ט.) פוך מעביר בת מלך[7]. פי׳ „פוך כוחל[8]) כדאמרינן בס״ג בפ׳ השותפין (ב״ב ט״ז:) מאי קרן הפוך (איוב מ״ב, י״ד) כוחלא רישקא פי׳ שהוא שחור הרבה ומבהיק מאוד [רישקא אוריינטלי] והוא משובח במינו ככורכמא רישקא משובח במינו שקורין אותו קרוק״ו אוריינטלי[9]) מה אותו צבע יפה הרבה במינו כך היתה יפה משאר[10]) הנשים״ — (א״ב ל״מ זה (מ״ב ט׳, ל׳) ותשם בפוך עיניה). *[אחי״ה כל פי׳ הערוך הועתק מפי׳ רגמ״ה כ״י לב״ב ושם אי׳ גם כן מה שהשלמתי ״רישקא אוריינטלי״ וכ״ה בע׳ רשק ובפעם שנית אי׳ בפי׳ רגמ״ה כורכמה דרישקא קרוקא א י י נ ט י ל וצ״ל כבערוך קרוקו אוריינטלי והוא ל״צ croco orientale ומפירש״י לשבת ק״י סע״א מוכח שהוא כרכום הגדל בגן ואלה דבריו כורכמא רישקא: של גן קרו״ג אוריינטל הגדל בגנים ע״כ ועיי׳ פירש״י לב״מ ק״ז: ושם משובש כרכום של גן שקורין קרוג אודמינל״ט והוא משובח שבכורכמין וצ״ל אוריינטיל וכן מצאתי בכ״י ערך מלין לר״א זכות בע׳ רשק שהביא פירש״י בשבת וב״מ הנ״ל וז״ל ורש״י פי׳ כרכום של גן א ו ר י נ ט י ל ר״ל זעפרא מזהיר כספיר הגדל בגנים ע״כ ונרויח בזה שיש לפרש רישקא שהוא ג״כ בל״ס כורכמא דרשקא[11]) מל׳ צענד rukhsh פי׳ זרח וממנו raokhshna בל״פ הישנה rôsan בל״פ החדשה روشن، روشان זורח ומבהיק leuchtend, glänzend. ודע כי בנו״ג ככורכמא דרישקא ובכ״י ש״ס כוחלא רישקא וכ״ה גי׳ התוספ׳ ב״ב והוא כגי׳ כ״י פי׳ רגמ״ה וערוך אבל מתוך פי׳ רגמ״ה וערוך מוכח כי גרסו ג״כ ככורכמא (דרישקא) רישקא וכן נתערבו שתי הנוסחאות בילק׳ סוף איוב ועיי׳ ד״ס ב״ב צד מ׳ ולא העיר על הערוך] —

פָּכַח (כלא״ר פְּכַח נ״ל מל״פ پخچودن پخچیدن שבר וכתת zerschlagen, zerstossen) בפ׳ כל היד בגמ׳ שחור (נדה כ׳.) אי אמר דיו הוה אמינא כי פכחותא דדיותא, פי׳ שהוא צלול

---

[1]) וכ״ה במיוחס לרש״י. [2]) ועיי״ע הפך ופירושו. [3]) בנו״ג טרחי בך בשמעתא וכ״ה בכ״י ובפי׳ ר״ח. [4]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובדפ״ר אמר אבל בשדפ״ע בטעות אמרי. [5]) יש למחוק וכן לי׳ בכ״י ערוך ובא מהפי׳ שבסמוך. [6]) ולא כמ״ש בעל הגיון שלמה צד ל״ג כי מדכו כמו מדקו מע׳ דק ה׳. [7]) עיי״ע בת חורין ופי׳ רבינו שם הועתק מפי׳ ר״ח בשבת ש״ס ווילני ועוד עיי״ע בת מלך. [8]) עיי״ע כחל כי כה״ג בערוך תחת כחול שלנו. [9]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט וה״ב וכ״ה בע׳ רשק ובדפ״ע כאן אוריינטלו וצ״ל אוריינטלי כי איננה לאי״ט. [10]) בפי׳ רגמ״ה בין שאר. [11]) עיי׳ פפלנצ״ג ללעף 216 שלא ידע לפתור מלת רשקא.

ואדמדם כמעט קמ"ל להכי אמר כחרתא דשחור הרבה. ובסוף הפרק (שם כ':) כיון דחזא דכל כמה דנגה יומא אישתני אמר האי טמא הוא ופכוחי הוא דפכח ואזיל[1]) כלומ' שדיהה והולך. בס"ג דפ"ק בתעניות (י"ג:) מ"ש מבישרא וחמרא התם לפכוחי פחדא. בפ' איזה נשך בגמ' הלווהו (ב"מ ס"ו:) אשכחיה דקא שתי חמרא וכו' עד דילמא לפכוחיה פהדיה. בפ' השותפין בגמ' כמא יהא בעיר (ב"ב י' סע"א) פחד קשה יין מפיגו יין קשה שינה מפכחתו. בהגדה דמגילי' (י"ב:) נימא ליה קטלה[2]) למחר מפכח ליה חמריה. ס"א אז׳ל ליה חמריה[3]) — (א"ב ענין קטנות ופחיתות). *[אחי"ה ויותר טוב פי' רש"י בב"מ לפכוחי פחדיה להפיג דאגתו ע"כ וכן פי' במגילי' פסיק ליה: יפיג יינו ע"כ אבל ממה דאי' בב"ב יין מפיגו יין קשה שינה מפכחתו מוכח כי מושג פכחותא חזק ממושג ההפגה ולפע"ד הוא ל"פ הנ"ל ענין שבירה וכתיתה ורמיסה ברגל והסופרים שלא הבינו גזרת המלה החליפוה במלת פקח שהוא ל"מ אבל במובן אחר ופי' פתיחה וגי' פקח אי' בכ"י ל' ובכ"י ה"ש במגילי' ובכ"י ר' ופ' בש"ס ב"ב ובד' לובלין של"ו וכמנו"ה עיי' ד"ס לב"ב צד כ"ב. וכן אי' תחת חלמא טבא אפילו לדידי בדיחותא מפכחא ליה ברכות נ"ה. בכ"י פ' ובב"נ מפקח ליה ובכ"י ש"ם מינכען לפתוחי ליה אין זה כי אם מתמורת פכח עם פקח של ל"מ שענינו פתיחה. והשם פכחותא נדה הנ"ל ופירש"י קלישות ומזה דן ר"ב שהוא ענין קטנות ופחיתות — ובע' (פנהותא קודם ע' פנח) [וצ"ל פכחותא] מצאתי בעה"ק שנ"ב פי' פסולת של דיו גרונזופ"א בל"א = gruntsopfe = Hefe עיי' בט"ר לפערלעס 6 וכאן עיקר מקומו ולא בע' פנח] —

פַּכְסַמִין (מל"י ורו' אמצ' παξαμάδιον (Zwieback, paximatium, παξαμᾶς מדר' במד"ר פ' נשא את בני גרשון (פ"ז) ויושבין ואוכלין פכסמין פי' בל"י ורו' לחם נאפה שני פעמים והוא יבש מוכן לצידת הדרך. *[אחי"ה ולא נמצא בל' יוני ורו' הקדומה כי אם במאוחרת עיי' מיירסיאוס צד 400. והיעראנימוס (adversus Jovinianum I, 25) השתמש כבר בזו המלה ואצלו אי' paxami] —

* פַּכְסָם (שם פרטי) ספרא אמור רפ"א מעשה ביוסף בן פכסם ובירו' נזיר רפ"ז דנ"ה סע"ד אי' יוסי בן פכסם ובשמחות פ"ד סי' כ"ח מעשה ביוסף פסקס.

* פְּכְפֵּךְ (פלפל מן פכך ל"מ פי' ענין נזילה בלי עכוב frei ausfliessen וכ"ה בל"ע فك עיי' פירשט) תוספת' סוכ' רפ"ג בכ"י אירפ' למה נקרא שמו שער המים . . בו המים מפכים (יחזק' מ"ז, ב') מלמד שמפכפכין ועולין ובנו"ג ויוצאין, ועוד שם בתוספ' כ"י דומה (הבאר) לסלע מלא כברה מפכפכת ועולה ובנו"ג מפרפר ועולה. ול"מ מְפַכִּים הוא כמו מפככים ובנין פלפל מפכפכים.

פְּכַר (מל"ס פי' קשר זה בזה zusammenfalten, ineinanderbinden) בגמ' דפ"ק בשבת (י':) פכר ידיה ומצלי אמר כעבדא קמיה מריה. ובחבלי חטאתו יתמך (משלי ה', כ"ב) תרג' ובחבלי דחטוי נתפכר. *[אחי"ה כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב וכ"ה בפשיט' הסורי' ובדפ"ע יתפכר ובנו"ג בט"ס נתפכיך] —

פְּכַר (כמו פָּגַר ענין נפילה ובפיעל ופעל הפיל וסתר niederwerfen, zerstören) בב"ר פכ"ד (כ"ג) לב' אילנות הסמוכין פכרה רוח אחת ונפל על חברו ופכרה כך תחת הבל כי הרגו קין (בראשי' ד', כ"ה)[4]) ובפרש' ס"ח (רס"ז) היך תרעך[5]) פכיר ומקולקל[6]) ובפר' פ"ז (פפ"ו) לדוב שהיתה משכלת בבני אדוניה אמר פכרון ניביה. במגילת איכה זכור ה' ערו ערו (תהילי' קל"ז, ז') פכרו פכרו מאן דאמר פכרו פכרו אפי' יסודיה אריתון[7]) המד"א (ירמי' נ"א, נ"ח) חומות בבל הרחבה ערער תתערער[8]). פרקו נזמי הזהב תר"י (א') פכרו קדשיא[9]). עת לפרץ ועת לבנות (קהלת ג', ג') תרג' עידן לפכורא[10])

[1]) בנו"ג כיון דחזא לצפרא דאישתני וכו' כיון דחזא דהדר אשתני אמר וכו' ומפכח הוא דקמפכח ואזיל. [2]) כ"ה נכון בדפ"ר ובשדפ"ע קטלא. [3]) כס"א מוכח לפי הענין בכ"י ש"ם א"פ ול' פקע ליה וכ"ה בילק' כ"י אסתר אצל ד"ס מגילי' צד כ"ו וש"נ כ"י ילק' עקב פכה וכ"ה בכ"י ש"ם מינכען ובעל ד"ס כתב כי זה העיקר ולא העיר על הערוך ובנו"ג פסיק ליה חמריה. [4]) בנו"ג ונפל על חבירו ופכרו כך מחטיו של הבל נהרג קין. [5]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר ואמ' ובדפו"ו ופיז' תרעין. [6]) כ"ה נכון בדפ"א ובדפ"ר מקלק ובשדפ"ע מקלקי ובכ"י ג"ג מקלון וט"ס הוא ובנו"ג פכור ומקולקל. [7]) בכ"י ה"ב ארמון ובכ"י ק"ט הארמון והנכון כדפ"ע ופי' ענין חרבה עיי"ע אריתון (ח"א, רצ"ב) ולפנינו במדי' ופסיקי' לי'. [8]) בנו"ג פגרו פגרו וכן הביא רבינו ובעי' פגר מפסיקי' עניה סוערה עיי"ע פגר ומ"ש. [9]) לפנינו אי' פריקו אבל במתורגמן אי' כגי' רבינו. [10]) וכ"ה במתורגמן ובנו"ג לפרכא ובת"א לכפרא.

בניינא ועידן בחיר למיבני חורבנא. *[אחי"ה וכנ"ה בתר"י (בבבלי לי׳) לבראשי׳ כ"ג, כ"ד; לשמו׳ ט"ו, ז׳; כ"ג כ"ד; לויק׳ י"ד, מ"ה; כ"ו, ל׳; לבמד׳ כ"א ל"ה. אתפעל אִתְפַּכַּר לבראשי׳ כ"ב, ט׳. והתואר בהוראת השם פָּכוֹר פי׳ הורס ב"ר הנ"ל פכור תרעיא. ומזה שם פרטי ירו׳ סוט׳ פ"ט דכ"ד. יהודה בן פכורה — ועיי"ע פער] —

פל (= פְּלֵל מל"מ ענין חריצת משפט ובהתפעל ענין בקשה ותחנה ובדרז"ל גם בפיעל מזה הענין beten אבל עיי׳ בפנים) בס"ג דפ׳ במה בהמה (שבת נ"ה:) פיללת חלת [1]) פי׳ עשית פלילות שתבעת עלבון אמך חלת התפללת כמו (שמות ל"ב, י"א) ויחל משה האי תנא סבר לא שכב עמה. *[אחי"ה וזה הפי׳ הביא האו"ז הל׳ תפלה סי׳ ק"ה בשם רבינו וסיים בזה"ל למדתי משם דלשון פלילות אינו תפלה ע"כ וא"כ לדעת רבינו הוא ענין ל"מ פלילה פי׳ חריצת משפט וכן נדרש בסנהר׳ מ"ד. ושם פ"ב: ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל (תהלי׳ ק"ו, ל׳) מלמד שעשה פלילות עם קונו וכו׳ עיי׳ או"ז שם. אבל בדב"ר רפ"ב עשר לשונות נקראת תפלה ואלו הן שועה. . ופילול. ופילול דכתי׳ (תהלי׳ שם) ויעמוד פנחס ויפלל ובספרי ריש ואתחנן פ׳ פ"ו הביא ראיה מזה הפסוק שהיא עמידה ושם: פלול מנין ואתפלל אל ה׳ (דברי׳ ט׳, כ"ו). ובהתפעל פי׳ ענין תפלה ותחנה, וכן בדרז"ל בנתפעל נִתְפַּלֵּל ירו׳ ברכו׳ פ"ד ד"ז ע"ג ושם ח׳: ירוש׳ תעני׳ פ"ד דס"ז ע"ג — ובבנין פלפל עיי"ע פלפל א׳] —

פל (= פָּלָא, פלי, פָּלָה מל"ע فلى פי׳ א׳) בקע ופלח ב׳) בדק וחפש 1 spalten 2 untersuchen (durchsuchen) בריש שבת (י"א.) לא יפלה את כליו. בס"ג דפ׳ כל היד (נדה כ׳ רע"א) פלי קורטא דדיותא. סוגי׳ אחרינא פלי קורטא דגרגושתא (שם סע"א) [2]) פי׳ היה מגלה ומשבר חתיכה מאותה אדמה בלא מים. בסוף הלכה קמא דהכל שוחטין (חולי׳ י"א.) דלמא פלי לה ובדיק לה [3]) פי׳ פתח העצם וראה המוח שאין בו נקב. וכן פי׳ הא דגרסינן בר"ג דגט פשוט (ב"ב ק"ס:) פלייה וחזייה פתח הגט ופשטו וראה הזמן שלו ומניין שהוא לשון בדיקה דכתי׳ (דברי׳ כ"ד, כ׳) לא תפאר אחריך ומתרגמינן לא תפלי בתרך. בר"ג דפ׳ המפלת (נדה כ"א סע"א) אלא לאו דפלאי פלויי [4]) איכא בנייהו. פי׳ נפתחה החתיכה. פ"א אם נתפלחה ונתבקעה כמו (תהילים קמ"א, ז׳) פולח ובוקע בארץ. עד יפלח חץ כבודו (משלי ז׳, כ"ג) (ועדיין לא הגיע להיות כחרס) [5]) זה פירוש מהא דגרסינן בס"פ מי שמתו (ברכו׳ כ"ה סע"א) א"ל זיל עיין [6]) אי מתפלייא איתפלוי [7]) [ועדיין לא הגיע להיות כחרס] [8]) — (א"ב פי׳ בל"י פעל המשבר והפותח ומגלה הדברים). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"י πάλλω עיי׳ בט"ר לה׳ אייזלער ח"ג, 60 ודוחק הוא והנכון שהוא מל"ע הנ"ל בשתי ההוראות האמורות וגם בזה הע׳ נכללו ענינים שונים כי מהוראת בקיעה הם הציונים הנ"ל חוץ מציון הראשון שהוא מהוראת בדיקה וחיפוש. וכנ"ה בענין בקיעה ביומ׳ פ"ז סע"א הוה יתיב וקא פלי רישא. . בהדי דקא פלי רישא וכו׳, סנהד׳ ק"ח: קא פאלי רמונא. אתפעל ברכו׳ הנ"ל כפי גי׳ כ"י הנ"ל ובנו"ג באפעל. פַּעֵל ב"ר ס"פ צ"ד עמדו ונטלוהו ושלשלו אותו ופייליה פי׳ בקעוהו ובויק"ר פי"ט לי׳ מלת ופייליה וכן לי׳ בירו׳ שקלי׳ פ"ו ד"נ ע"א. והשם פִּלָּא עיי"ע הבא אח"ז ובענין בדיקה אי׳ עוד בשבת י"ב. י"ג: אין פולין לאור הנר, שם י"ב. תוספת׳ שבת ספט"ז (י"ז) אין פולין ברה"ר מפני הכבוד. פיעל שבת שם לא יְפַלֶּה, תוספת׳ שם המפלא את כליו. ירו׳ מעשרו׳ פ"ב דמ"ט ע"ד רוצה הוא אדם לפלה עסקיו בבית

---

[1]) בנו"ג פיללתה חלתה. [2]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע קצרו בטעות ס"א והגרי"ב בהפשב"ע הגיה ר"ח כלומ׳ ר׳ חנינא והוא הוא מאמר שאליו כיון רבינו בסוגיא אחרינא ובע׳ קרט ב׳ באמת כתב כן בפירוש רבי חנינא. [3]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע פלו וגי׳ פלי אי׳ ג"כ בפי׳ רגמ"ה וברש"י ובנו"ג פתח. [4]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע דפלאי פלואי ובנו"ג דפלי פלויי. [5]) יש למחוק מכאן ולהשלים בסוף הערך. [6]) וכ"ה זיל בכ"י ש"ס. [7]) כ"ה בכ"י ה"ב ובכ"י ק"ט רק אי מתפלויי ובדפ"ר מתפליי אפלויי ובשדפ"ע מתפלי אפלויי ובנ"ג מפלאי אפלויי ובאו"ז הל׳ טהרות ק"ש רסי׳ קל"א זיל חזי אי אפלי אפלויי. [8]) כצ"ל והוא פירוש למאמר אי מתפלייא איתפלויי כלומ׳ ראה אם יש לה (לצואה) סדקים ואם לא יבשה כבר להיות כחרס שאז מותר לקרות ק"ש כנגדה. ובדפ"ע נתבלבל ונסתרס המאמר שהקדים המאוחר וחידוש שלא העיר על זה מאומה בהפשב"ע ודע כי רבינו הלך בזה הפי׳ בשטת ר"ח כדמוכח מאו"ז הנ"ל שכתב וז"ל אי אפלי אפלויי פי׳ ר"ח אפלוייא נתפלחה ונתבקעה מלשון פולח ובוקע ע"כ פר"ח ועל זה כתב האו"ז וה"נ אמרינן פ"ק דחולי׳ . דילמא דפלי ליה פי׳ נפתחה חחתיכה עכ"ל הרי שגם האו"ז פי׳ כבערוך עפ"י פי׳ ר"ח וכן הערוך הביא ראיה לפי׳ של פ"א (שהיא פי׳ ר"ח) מזה דברכו׳ הנ"ל וגם שם פי׳ כן ר"ח מלשון פולח.

הראשון שהוא פוגע וללון שם [1]. פַּעל ירו' מ"ק פ"ג דפ"ב. מפלי מאנוי. תרג' ופללו (ש"א ב', כ"ה) ויפַּלֵי ביניהון [2]. וממנו השם פָּלְיָא, ולנקבה פָּלְיְתָא בסמיכות פָּלְיַת עיי"ע פלייה, פליית ומ"ש] —

פל (= פִּילָא מע' הקודם לזה פי' בקע וסדק (Ritze, Spalte בפ' במה מדליקין בגמ' על ג' עבירות (שבת ל"ג:) חזיה דהוה ליה פילי בגביה [3] בר"ג דפ' כיצד צולין (פסחי' ע"ו סע"א) ולא אמרן אלא דלית ליה פילי אבל אית ליה פילי כוליה אסור [4]) ועיד ישנו בפ' כל הבשר בגמ' הכחל (חולי' קי"ב.), וכפ' חזקת הבתים בגמ' בד"א (ב"ב נ"ד.) האי מאן דשדא [5]) ליפתא בפילי ארעא דגר לא קנה. בריש תעניות (ד' רע"א) מאי עורפילא [6]) עורו פילי. פי' „טיפה היוררת בכח ומערערת הגומות. פילי היינו פלחי" כדפרשי' בע' שלפני זה — (א"ב פי' בל"י טיט ואדמה וצרורות עפר מעורבים במים). *[אחי"ה כונת ר"ב על ל"י πηλός Schlamm, Lehm (עיי' בט"ר להי אייזלער ח"ג, 60) וכן העתיקו ע' זקנים טיט (ש"ב כ"ב, מ"ג; תהלי' י"ח, מ"ו) חמר (בראשי' י"א, ג'; איוב י', ט'; ישעי' כ"ט, ט"ז) וכן העתיק סומכוס מדמנה (ישעי' כ"ה, י') ופי' רבינו יתכן ביותר ומע' הקודם לזה ופי' לתעני' הנ"ל הועתק מפי' ר"ח בתעני' ושם הביא עוד הפסוק כמו פולח ובוקע בארץ ע"כ וכן פי' ר"ח בפסחים הנ"ל וז"ל אי אית ביה פילי פי' פלחי כמין גומות וכו'. ובסוכ' מ"ד: לסתומי פילי פי' ר"ח ג"כ פילחי כדכתיב כמו פלח וגו' ובמ"ק ג'. ובע"ז ג': פי' ר"ח סדקים ורגמ"ה פי' בתעני' עורו פילי התעוררו בקעים כלומ' שמכנים המטר דקה בבקעים וכו', ובב"ב פי' רגמ"ה ורשב"ם בפילי: בבקעים. ובמיוחס לרש"י במ"ק הנ"ל פי' פילי בקעים וכ"ה בפירש"י בסוכ' הנ"ל] —

פל (= פִּילֵי מל"י πύλη שער (Thor, Pforte ירו' בפ' במה אשה (פ"ו ד"ח.) מאן דמטון לפילא [7]) א"ל זהו פתח חצרך [8]). בפסקא דויהי בשלח (פסיקתא דר"כ צד פ"ז.) זו יוכבד שנולדה על פילי מצרים [9]). (בריש חלומות) [צ"ל סמוך לחלומות] דמגילת איכה (איכ"ר פי' רבתי ד"ה חד מאתינס ח') אתא ויתיב ליה על תרע פילי פי' פילי תרע שער פתח כולן שוין — (א"ב פי' בל"י שער תר"י (ב') בשער סדום (בראשי' י"ט, א') בפילי דסדום). *[אחי"ה וכנ"ה באיכ"ר פ' רבתי כיון דמטא בתרע פילי דההיא מדינתא ויק"ר ר"פ כ"ז ובפסיקת' דר"כ צד ע"ד: כי נפק כתב על תרע פילי פי' בפתח השער או י"ל כי תרע באה מגליון פנימה לפ' מלת פילי עיי' מ"ש ה' באבער בפסיקת' שם וזולת זה א"י המלה בפני עצמה כמו ב"ר פס"ג קיימון קדם פילי [10]) שם פע"ז ושהש"ר פ' מי זאת עולה דנפקין מן פילי, שם פצ"ו ותנחומא ויחי סי' ג' בפילי שחוץ לטבריה אבל עיי"ע כף כיפה (ח"ה רצ"א ומ"ש). תנחומ' שופטי' סי' י' שהיו יושבין על (פיילי) [צ"ל פילי] של טבריה. קהל"ר פ' גם מגבוה: אעפ"י שכולן נכנסין בפילין אחת וכו' ובויק"ר פי"ח אעפ"י שהכל נכנסין בפולין אחד, קהל"ר פ' עת ללדת: כדאתון לפילין. אסת"ר פ' גם ושתי: ויתיב ליה על פילי דמערתא ובקהל"ר פ' חפר ט"ס פלי וצ"ל פילי ובשבת ל"ג: אפיתחא דמערתא ירו' שביעי' פ"ט דל"ח ע"ד וילק' וישלח ר' קל"ג על פומא דמערתא ב"ר פע"ט על תרע מערתא וכ"ה בפסיקת' דר"כ צד פ"ח: והקבוץ תר"י א' לדברי' כ', י"א פילוותה ובתר"י ב' שם פילוותא. בענין בעל הפול (ובר"ש בעל הפיל) עיי' זה הערך (ח"ב, קמ"ח). וע' הזקנים העתיקו פתח (בראשי' ל"ח, י"ד; ירמי' מ"ג, ט'; תהלי' כ"ג, ז'. ט') שער (בראשי' כ"ח, י"ז; ישעי' ל"ח, י'; תהלי' ט', י"ד; ק"ו, י"ח; איוב ל"ח, י"ז וזולתו) ע"י πύλη ועוד עיי"ע פלן ג'] —

פל (= נָפַל מל"מ fallen, נִיפְלָא (נִפְלָה), נְפִילָה das Abfallen, נִיפּוּל was herabfällt, Aussaat Sichablösen; פת ניפולין das in Brocken zerfallende Brod) בס"ג דפ' העור והרוטב (חולי' קכ"ט.) מה נפשך אי מיתה עושה ניפול ליטמא משום אבר מן החי פי' אם דלדול האבר חשוב כמת כיון שנדלדל כאילו נופל ליטמא משום אבר מן החי

---

[1]) כ"ה נכון בדפ' זיטאמי' ובדפ' קראט' לפנע ובר"ש מעשרו' פ"ב מ"ג לפנה. [2]) בקצת דפוסי' באפעל ויפלי. [3]) וכ"ה בכ"י ש"ס א"פ וילק' כ"י אצל ד"ס בשבת צד ל"ה: ובכ"י ה"ב בגויה ובנו"ג בגופיה ובכ"י ש"ס מינכען בבשריה [4]) בנו"ג ביה. [5]) כ"ה נכון בדפ"ר ובשדפ"ע דשרא. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה לפנינו ובע' פרצד אבל בדפ"ע כאן ובכ"י ש"ס ערפילא. [7]) בנו"ג לפולי. [8]) ובירו' יבמו' פי"ב ד"ב רע"ד הגי' מן דמטון פילי א"ל ר' זעירא ההן פתח חצירך. [9]) ובב"ר פצ"ד אי' על (פיילי) [צ"ל פילי] דמצרים נולדה. [10]) בנו"ג פיילי וכן שם סגרון פיילי.

ואם אין מיתת האבר חשובה ניפול ליטמא משום אבר מן הנבלה וכפ' זה בגמ' המפשיט (שם קכ"ג: תירגמה רבי אבין ראשון ראשון עושה ניפול. כפ' ה' בפיאה (מ"א) ובפ' המקבל שדה (ב"מ ק"ה. במשנה) כדי[1]) נ פ י ל ה[2]). ירושי' (פיאה פ"ה ד"ח ע"ד) א"ר אבהו בנופל לה כדי לזורעה ובההיא אמר הכן[3]) ניפלה מה שזרע בה מפולת יד שאין לו שוורים לחרוש ומנכש בידיו וזורע או למפולת שוורים בחרישת שוורים. פ"א כדי נפילה דהמקבל כדי זריעתה[4]) כדי נפילה דפיאה שיעור לקט שרגיל להיות בשאר שדות לכור זרע או לכור תבואה פי' לכל כור וכור שזרע נותן ד' קבין או לכל כור וכור שליקט ממנו ואם תמצי לומר לכור זרע למפולת יד שזורעין ביד או למפולת שורים שהיו מתקנין במחרישה מקום ונותנין שם תבואה וכשהיה שור חורש את התלם היתה תבואה יורדת על יד על יד לתוך התלם ובענין הזה אינן יכולין לזורעה כי אם בחטין הרבה[5]). בפ' לא יחפור (ב"ב כ"ג:) ניפול שנמצא בתוך חמשים[6]) אמה פי' גוזל שאינו פורח אלא מדדה ברגליו ונמצא נופל בארץ[7]). בע"ז בפ' השוכר בגמ' בולשת (ע"ז ע"א.[8]). ובירו' ס"פ המקבל בדמאי (ספ"ו דכ"ו רע"א) לא יאמר אדם לגוי פול[9]) תחתי לעוצר[10]). פי' הפל עצמך לפייס את העוצר השלטון כמו (ש"א ט', י"ז) זה יעצר בעמי לפי שיש לחוש שמפייסו ביין נסך וכשזה נותן דמים לגוי שמפייסו נותן לו דמי יין נסך פול תחתי קאמר כיון דאמר תחתי והוא היה רגיל להאכילו ולהשקותו וזה שנופל תחתיו משקהו יין נסך אסור הא לא דמיא אלא להא דמותר לומר לו מלטני מן העוצר. בפ' מי שמת (ב"ב קמ"ד: במשנ') האחין והשותפין שלא חלקו ירושת אביהן[11]) נפל אחד מהן לאומנות נפל לאמצע. גמר' (שם) תנא לאומנות המלך „מה שמרויח באותה האומנות יחלוק לאמצע עם אחיו וזהו אומנות המלך שהיו מתחילין מבית שבראש המבוי למנות בעל הבית גבאי לגבות מנת המלך מבני העיר ומה שמרויח באותו ממון הוא שלו בשכר שמקבצו והקרן נותן לאוצר המלך וחודש או שנה יהיה זה גבאי וחודש האחר שכינו הסמוך[12]) לו וכן הולכין כסדר הבתים לכל בעל הבית[13]) חדשו וכשהגיע לבית של אחין הללו ומינו אחד מהן השכר לאמצע"[15]). בפ' הגוזל עצים בגמ' הנותנין לאומנין (ב"ק צ"ט:) וכר"ג דפ' המוכר פירות לחבירו (ב"ב צ"ג סע"ב) המוליך חטין לטחון לעשותן סולת ולא לתתן ועשאן סובין או מורסן קמח לנחתום ועשאו פת ניפולין פי' „ולא לתתן כעין שלותתין[15]) אותן להסיר הקליפה שעל החיטין ומן הגרעינין גופן בלא קליפה עושין סלת. סובין: אותן הקליפין שנקלפין מעל החטין. מורסן: הוא הדק, פת ניפולין: שנופל מאליו ונתמקמק"[16]). *[אחי"ה הוראת נפל הפכה שכן עיי' ב"ר ספס"ב והפכה קום ירו' סוט' פ"ז דכ"א ע"ד עיי"ע חזן (ח"ג, שנ"ח סע"א) והושאל להנחת לשון שדומה ללשון בהבטא במובן הקרוב לה או רחוקה ממנה עיי' ב"ר פי"ח הלשון הזה נופל על הלשון הזה עיי"ע לשון וש"נ. והושאל לאחיזת האור ודליקה ירו' שבת ספט"ז ע"ד נפלה דליקה שמ"ר רפ"ה עיי"ע גש חלב וע' דלק. ועוד לקיום איזה דבר תוספת' ב"ק פ"י יפלו דמיו לנדבה. ופי' עוד הגיע לעניות נדרי' ס"ה: כל הנופל אינו נופל לידי גבאי תחלה עיי' פי' המיוחס לרש"י. ושם כל דמעיני לאו עלי נפיל. ומשתמש ובא במשל להשחתת איזה דבר שבת ס"ו: חולי' נ"ב: עיי"ע פאה (= פואה), כרס. ב"מ ק"ה. בזרא דנפל עיי"ע בזר א'. הפעיל פי' הביא לידי נפילה zu Falle bringen ב"ר רפנ"ד הוא מַפִּילוֹ ועוד פי' הוליד לפני זמנו (abortiren) עיי' פסחי' ג', ט': נדה כ"א. כ"ב. והלאה. אפעל חולי' מ"ב רע"א אפולי אפיל, סנהדר' ק"ט: ומפלא ליה וכו'. והשם נֵפֶל עיי"ע. והשם המופשט נְפִילָה ב"ק נ"ד: נפילת

---

[1]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובראי"ש בפיאה ובכ"מ אבל בנו"ג בפיאה בכדי. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע חוץ מדפו"ו ושם כדי נפלה וכ"ה בירושי' בפיאה ושם לי' כדי אבל בירו' ב"מ כדי ניפלה. [3]) בנו"ג וכא הוא אומר הכן. [4]) ובירו' ב"מ פ"ט די"ב: אי' כדי ניפלה כדי הזרע הנופל בה וזה פי' כדי ניפלה בירו' פיאה: בנופל לה כדי לזורעה ועיי' ר"ש לפיאה והוא פי' כפי' הערוך ע"ש. [5]) ועיי' השטות בזה בשט"מ לב"מ בסוגיתינו. [6]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ר ואמשי' נ' ובדפו"ו בט"ד ג'. [7]) והוא כרי' עוקבא בר חמא בב"ב שם. [8]) נשמע מזה כי בספרי רבינו משנת האומנין אינה נפרדת ממשנת בולשת ועיי' ג"כ ע' פס ד' בדפ"ר. [9]) בנו"ג בע"ז עול. [10]) בירו' דמאי לי' כי אם הילך מאתים דינר ושקול על ידי לאוצר ובכ"י ש"ס ע"ז תחתי לאוצר ל"א לעוצר וקצת מכח כגי' רבינו מתוספתי' דמאי רפ"י כ"י אירפורט לא יאמר אדם לחבירו הילך מאתיים זוז ונפול תחתי לאומנות וכו' ובנו"ג טול. [11]) כ"ה נכון בדפ"ר וויניצי' מוכח כי כן היה במשני' וכ"ה בכ"י פי' רגמ"ה וכן פי' הר"ב אב"ד בכ"י אצל ד"ס ב"ב צד קצ"ו: [12]) בפי' רגמ"ה עוד הקרוב. [13]) בפי' רגמ"ה לכל בית. [14]) הועתק מפי' רגמ"ה כ"י לב"ב. [15]) בפי' רגמ"ה מלתתין. [16]) ע"כ הועתק מפי' רגמ"ה לב"ב.

הבור, ירו' ברכו' פ"א ד"ג ע"ד תסמכנו מנפילתנו. סוט' מ"ד. ירו' סוט' ספ"ח דכ"ג. שתחילת ניסה נפילה ובירו' שתחילת נפילה ניסה, ירוש' פסחי' רפ"א דכ"ז. לא חשו לנפילה. ועוד נְפִילָה, נִיפְלָה, נִפְלָה נשירת זרע פיאה וב"מ הנ"ל ובקבוץ נִיפּוּלִין בקשור פת עיי' לעיל פי' מה שנופל מאליו ונתמקמק, ומנפילת האיברים: נִיפּוּל עיי' חולי' הנ"ל ועוד שם ע"ג. ע"ד. מיתה עושה ניפול שחיטה אינה עושה ניפול — ועוד ענין נפילה לארץ לתפלה דב"ר רפ"ב ניפול ופלול עיי"ע פל א'. ומה שענין ניפול מין חרגל ועוד נִיפּוּל אפרוח עיי"ע בע' נפל ומ"ש וגם כל הערך הזה עיקר מקומו בנו"ן אבל רבינו היה מסדרו כאן בשטת דקדוקו שאחז שתי אותיות בשרש כידוע עיי' מבוא צד X] —

פל (= פִּיל לדעת ר"ב מין רומה נזרק כחץ בל"ר (Wurfspiess, pilum תרג' (כאש [צ"ל באש] פלדות הרכב (נחום ב', ד') (כאשתא [צ"ל באשתא] פילי רתיכהון זמינין פי' בל"ר מין רומח עשוי כמו חץ. *[אחי"ה ר"ב כיון לל"ר הנ"ל וכן בל"פ فال, فيلك חץ בעל פיפיות, پیله הץ חנית אבל בכ"ז נ"ל שהיא כמו פיל הנ"ל Elefant כבתרג' שהש"ר ו', ח' רוכבין על פִּילַיָא. והמתורגמן לא ידע לפתור אותו וגם רבינו לא הביאו ובע' סרבל הביא רק סוף הפסוק מנחום ע"ש] —

פל (= פּוּל אולי מל"פ پالیدن חקר ודרש וא"כ פולין חוקרים ותרים Untersucher, Auskundschafter) תרג' ירו' וישלח משה לקרא (במדבר ט"ז, י"ב) ושדר משה פולין לזמנא לבי דינא, תרג' ירו' וקראת אליה לשלום (דברי' כ', י') ותשדרין לוותה פולין למקרי ליה לשלם. *[אחי"ה וכ"ה בתר"י וישלח פרעה (שמות ט', ז') ושדר פרעה פולין למחמי וכן שם פ' כ"ז ועיי' שם י', ט"ז] —

פל (= פִּילָא בינוני פעיל מן פְּלַל בל"ס פילי, פלל כמו בָּלַל בל"מ ענין שפיכה (bestreuen, übergiessen תרג' וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה (ויק' ז', י') כל מנחתא דפילא במשח ודלא פילא. *[אחי"ה וכן הרבה בזה הענין דבלילות עיי' ויק' ו', ל"ג; י"ד, י', כ"א; במד' ט"ו, ד' ו', ט'. והקבוץ נקבה פִּילָן תרג' לשמות כ"ט, ב'; לויק' ז', י"ב ובבנין פלפל תרג' איוב ט"ז, ט"ו ופלפלית בעפרא איקרי, תרג' שני באסתר ד', ט"ז רישיה מפלפל בקיטמא — ומזה התרג' פי' רבינו בע' חמר ט' חומרא דפילון אבל עיי"ע פלן ב' ומ"ש] —

פל (= פִּלְאֲתָא מל"ס פֶּלֵאתָא פי' מליצה שהיא דברי חדות Räthselsprache, Sinngedicht) תרג' להבין משל ומליצה (משלי א', ו') למתבינא מתלא ופלאתא. *[אחי"ה וכ"ה בפשיט' הסורית והוא מענין פלא, פלאין ועיי"ע הבא אח"ז] —

פָּלָא (בינוני הפעל מוּפְלָא פי' ענינו לתאר הפלגת הפעולה ועוד ענין הפרשת דבר לצדקה מל"מ Gelübde, Abgesondertes ומפורסם Vor- züglicher, Ausgezeichneter) בפ' אלו הן הנחנקין בגמ' זקן ממרא (סנהד' פ"ז רע"א) ת"ר כי יפלא ממך (דברי' י"ז, ח') במופלא שבבית דין שנעשה זקן ממרא הכתוב מדבר. בפ"ק בהוריות (ד':) או שלא היה מופלא של בית דין שם. גמרא (שם) לא היה מופלא של בית דין שם פטורין שהיה ללמד ממנו שהוא הרב שבכולם ולא למדו. בס"ג דפ' מי שאמר הריני נזיר ושמע (נזיר כ"ט:) במופלא[1] הסמוך לאיש קא מיפלגי פי' היינו בן י"ג שנה דנדריו נדבקין אי הוה מופלא דיודע לשום מי נדר נדריו קיימין. *[אחי"ה וכ"ה במיוחס לרש"י בנזיר כ"ט: ועיי' שם ס"ב. נדה מ"ו: ובמד"ר פ"י כי יפליא מי שיודע (לפלות) [צ"ל להפלות][2] אמרו מופלא סמוך לאיש נדריו קיימין. וא"כ מופלא איננו תואר כי אם השם והוא ענין נדר והפרשה. אבל מופלא שבבית דין סנהד' הנ"ל וירו' סנהד' רפי"א ד"ל, פי' המיוחס והמפורסם וכן הראשון והמפואר של בי"ד נקרא מופלא הוריו' שם, ירו' סנהד' פ"א די"ט ע"ג הוא היה ומופלא שלהן באין ושואלין אותו בבית דין הסמוך לעירו אם שמעו אמרו להן ואם לא הוא ומופלא שלהן באין ושואלין אותה בבי"ד שבהר הבית וכו' וכתבו התוספו' בסנהד' ט"ז: ד"ה אחד ונראה שמופלא שבבי"ד לא היה מחשבון סנהדרין, ע"ש כל הענין. וכנ"ה מופלא שבבית דין או מופלא בית דין בירו' הוריו' פ"א דמ"ה ע"ד ודמ"ו. במד"ר פי"א ב"ר פ"ע ושהש"ר פ' הנה מטתו. ומה שענינו כמו מפלאה,

[1]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע ממופלא. [2]) ועיי' פירש"י לנזי' כ"ט;

פליאה Wunderbares עיי׳ חגיג׳ י״ג. במופלא ממך אל תדרוש וכו׳ ובירו׳ חגיג׳ פ״ב דע״ז ע״ג אי׳ פליאה ממך מה תדע ובב״ר פ״ח בגדול ממך אל תדרוש. ובל״ז כל״מ פֶּלֶא בקבוץ ב״ר רפכ״ב שלש פְּלָאִים נעשו באותו יום וכו׳. שמ״ר פ״ה הראה בקולו פלאי פלאים, ושם ספי״ב פלאים עשה הקב״ה בהם וכו׳. ותר״י והפלאתי (שמות ח׳, ט״ו) ואעביד פְּלָאִין ובתר״י ב׳ שם ט״ו, י״ח פְּלָאִין ולנקבה סנהד׳ ק״ט: און בן פלת (במדי׳ ט״ז, א׳) שנעשו לו פלאות, במד״ר פט״ו פלאות שעשית עם זקנתי וכו׳. ומזה פלאתא עיי״ע הקודם לזה מליצה המופלגת ומובדלת שיש בה דברי חדות. והפעל ממנו באפעל תרג׳ ישעי׳ ט׳, ה׳ מפליא עצה] —

פָּלָא אולי מל״ע بله עשה מעשה נערות בלי חכמה. אפעל אפלי הסכיל עשה עם זולתו הלעיגו (zum Narren halten, verspotten בב״ר בסוף אלה תולדות נח (ספל״ח) מה את מפלה בי וידעין אינון פי׳ מפני מה את מלעיג עלי. *[אחי״ה וכנ״ה בירו׳ שביעי׳ פ״ט דל״ח ע״ד מפלי בהן סבא דיהודאי [1]) איכ״ר פ׳ רבתי: חד מאתינם אזל לירושלם והוה מפלי בבני ירושלם סגיא, ושם: מכאן ולהבא לא תפלי בבני ירושלם [2]), ירו׳ נזיר ספ״ה דנ״ד: למה אפילתה בי א״ל אנא לא אפליתי בך, ובב״ר פצ״א [3]) למה אפליית בי א״ל חו״ש לא אפליית בך וכו׳, ושם פמ״ב דרש נוטריקון אמרפל אמרי ואפלי עיי״ע אמרפל. ע״ז מ״ד. עיי״ע מפלצת ובתוספת׳ ע״ז ספ״ג (ד׳) מפליא ויצא. ועוד עיי״ע אפליית וגזרה מל״י איננה נכונה כל כך וכן φλύω פי׳ מדבר דברים בטלים ואין ענינו ליעוג] —

* פְּלָא (בפעל פַּלִי נ״ל מל״ע فلأ השחית -ver derben) תרג׳ בערתי (דברי׳ כ״ו, י״ג) פליתי ושם י״ד לא פליתי מיניה ועיי׳ שם י״ג, ו׳; י״ז, א׳, תרג׳ ש״א כ״ח, ג׳; שופטי׳ כ׳, י״ג; למ״א ט״ו, י״ב; לצפני׳ ג׳, ט״ו.

* פִּילָא (עשב לרפואה מל״פ بيله) כתובו׳ ע״ז: עיי״ע לדנא (ח״ה, י״ה) ועוד עיי״ע פלן ה׳.

פלאה (= פָּלַיְאָה מל״י παλαία ישנה die Alte; פורני πόρνη זונה (Buhlerin בויק״ר אל תונו פרש׳ מות וחיים (פל״ג) ואומר לבלה ניאופים (יחזק׳ כ״ג, מ״ג) תירגמה עקילס פליאה פורני דהוה מבליא גייריא פי׳ בל׳ יון לבלה וישן קורין פליאה[4]) לזונה פורני. *[אחי״ה כ״ה נכון בדפו״ו ואמ׳[5]) ובעה״ק שנ״ב אבל בדפ״ר פיז׳ ובאסיל אי׳ פי׳ בל״י לבלה ויש שקורין פליאו פורנצי לזונה וכ״ה בכ״י ב״ר וט״ם הוא כי במקום וישן אי׳ בשבוש ויש קורין ובכ״י ל״ד אי׳ ב ל ע ז פורצי ובכ״י ו״ו פוצני ואם גם אמת שזו לועזית היא בלאי״ט -put tana זונה בכל זאת תתכן גי׳ דפו״ו וכ״ה כ״י ק״ט כי רבינו בא לפרש שתי מלות מל״י (ועוד עיי׳ פרן ו׳). ובאמת כן הוא כי ע׳ זקנים העתיקו בלה (יהושע ט׳, ד׳. ה׳) בלוים (ירמי׳ ל״ח, י״א), ישן (ויק׳ כ״ה, כ״ב; כ״ו׳ י׳; שה״ש ז׳ י״ג) ישיש (איוב ט״ו, י׳) עתיק (דניאל ז׳, ט׳. י״ג. כ״ב) παλαιός ולנקבה παλαία, ועוד העתיקו זונה בראשי׳ ל״ד, ל׳; ל״ח ט״ו; הושע ד׳, ט״ו) קדשה (בראשי׳ ל״ח, כ״א. כ״ב) ע״י πόρνη ועוד עיי״ע פרן ו׳. ובויק״ר אי׳ לפנינו בט״ס פילא. ובשהש״ר פ׳ כמעט פילאי עיי״א באמי, כאמי ומ״ש] —

* פלאגרה (?) במד״ר ספכ״ג אחזתו פלאגרה צ״ל פדאגרה Podagra.

* פלאדין אלה דברי ר״מ לונזאנו במעריך בילמדנו פ׳ ויצא אני פוסקת פלאדין שלך פי׳ פרנסתך ע״כ ובתנחו׳ ויצא סי׳ ז׳ אי׳ בלאדין ובב״ר פפ״ז חותכת אני פרנסה שלך וילק׳ וישב ר׳ קמ״ו אנונא שלך נ״ל שהוא מל״ר אמצ׳ flando, flato בלא״ש Fladen.

פָּלִיבְּרוֹכְסִין (= פָּלִי בְּרֵיכְסוֹן πολύ βρέξον המטר הרבה! lass' viel regnen) ירושלמי פ׳ שבועות שתים דשבועות (פ״ג דל״ד סע״ד) אהן דחמי מטרא נחית ואמר קירי פלי (ברוכסין) [צ״ל בריכסון] פי׳ בל״י מטר רב ופי׳ קירי אדון ולשון שבועה הוא כמו האלהים. *[אחי״ה כבר בארתי בע׳ ברכסון עיי״ע בח״ב קצ״ד וש״נ ירו׳ נדרי׳ פ״ג דל״ח.] —

---

[1]) ובפסיקתי׳ דר״כ צד צ׳ הגי׳ ומחייך בהדין סבא דיהודאי ובב״ר פע״ט ומדחך ובקהל״ר פ׳ חופר גומץ מנחך צ״ל מגחך. [2]) ומה שסיים תפלי לשון בדיקה הוא לא תפאר אחריך תרגומו לא תפלי בתרך ע״כ נ״ל שהיא הוספה מאוחרת והובאה פנימה בשגגה מערוך ע׳ פל א׳. [3]) בע׳ אפליית ח״א רי״ז הביאו רבינו בשם פ׳ צ״ב ולפנינו צ״א ולא פ״צ כנדפס בטעות. [4]) בדפ״ע בט״ס פליאו. [5]) ובדפו״ו ובעה״ק שנ״ב אי פורני״י בקוים כאלו תהיה מלה לועזית.

פְּלַג (מל"מ ענין פירוד וחילוק עיי' בפנים. והשם פְּלַג, פַּלְגָא, פְּלוּגָא (Theil, Stück, Portion; פְּלוּגְתָּא Meinungsverschiedenheit; פַּלְגְּאָה Zänker) בפ' תפלת השחר (ברכו' פ"ד מ"א במשני) ר' יהודה אומר עד פלג המנחה. פי' מנחה גדולה מו' שעות ומחצה ולמעלה כנגד תמיד של בין הערבים דתנן (פסחי' נ"ח.) ערב שבת נשחט בז' ומחצה מנחה קטנה מט' ומחצה ולמעלה כנגד קריבתו כשהוא מתאחר כדתנן (פסחי' שם) תמיד נשחט בה' ומחצה וקרב בט' ומחצה, פלג מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה נשארו ה' שעות ומחצה חלקם זו היא פלג מנחה גדולה פלג מנחה קטנה מט' שעות ומחצה ולמעלה נשארו ב' שעות ומחצה חלקם זו היא פלג מנחה קטנה ויבא בי"א שעות פחות רביע[1]). בס"ג דפ"ק בב"ק (ט"ו.) ובס"ג דפ' אלו נערות (כתובו' מ"א) מר סבר פלגו נזקא קנסא ומר סבר פלגו נזקא ממונא. בר"ג דפ' המוכר את הבית (ב"ב ס"ב:) פלגא דאית לי בארעא פלגא פלגי[2]) דאית לי בארעא[3]) ריבעא. פי' לראובן ושמעון שדה בשותפו' ומכר ראובן ללוי ואמר לו בלשון זה החצי שיש לי בשדה זו מכרתי לך ודאי חלקו המגיע והוא חצי השדה מכר לו אבל אם אמר לו בלשון זה החצי בשדה שיש לי עם שמעון מכרתי לך לא מכר לו אלא חצי חלקו שהוא רביע השדה[4]) ואמר רבא[5]) מכר מצר ארעא דמינה פליגא[6]) פלגא. פי' מצר לו שדה ואמר לו חלקה ממנה נתתי לך קנה החצי אבל אמר לו בלשון זה חתיכה ממנה נתתי לך קנה בפחות שבשדות והוא ט' קבין. בס"ג דגיטי' (פ"ט:) עדיין לא הגיע לפלגות ראובן. „פי' ראובן שהיו בהם חכמים גדולים חקרי לב (עיי' שופטי' ה', ט"ו) והן היו יודעין אם הגיע זה הקטן הנראה כגדול בכל דרכיו כשאר גדולים וליחשבו כגדול ולהיות קדושיו קדושין אבל אני אין בי כח להבחין בין קטן הנראה כגדול ולהיות קדושיו קדושין ובין קטן זולתו ואין לנו אלא הלכה בודקין לגיטין ולקידושין הילכך בעינן י"ג שנה ויום אחד למעלה והוא דאייתי ב' שערות ובלבד שלא תהא שם אמתלא"[7]). פ"א[8]) ההיא דאיקדשה לקטן הנראה כגדול כלומר קטן בשנים ובעל קומה ועדיין לא הגיע לפלגות ראובן וקטן הוא עדיין אינו יודע להלוק דעתו לחקור בין דבר ודבר כדכתי' (שופטי' הנ"ל) לפלגות ראובן גדולים חקרי לב. בס"ג דפ' כיצד מעברין (עירו' ס"א:) א"ל רבא פלגאה בעירובין לית דחש לה דר"ע. בס"ג דפ' כל הגט (ל"א:) א"ל מקמי פלגאה ניקים כלו' על כל דבר חולק ומפליג. בר"ג דפ' שלשה שאכלו (ברכו' מ"ה:) ולא הוה חד מינייהו מופלג מחבריה. פי' לא היה אחד מופלג ומעולה בחכמה אלא כולן שוין. בר"ג דפ' הדר (עירו' ס"ג.) שאני רב אחא בר יעקב דמופלג. פי' חלוק היה מחכמי דורו וגדול מהן בחכמה[9]). בפ' כל הגט בגמ' המביא גט והניחו זקן (גיטי' כ"ח.) כיון דאפליג אפליג[10]) פי' ר"ח כמו פלגס[11]) כלומ' כיון שעברו פ' שנה והוא גבול הגבורות והפליג עד קרוב לק' שנה מזקין הרבה. והוא דמופלג בחכמה והוא דמופלג בזקנה פי' מופלג בחכמה שאין חכם למעלה ממנו מופלג בזקנה שאין זקן למעלה הימנו בפ' יש נוחלין בגמ' בנות צלפחד (ב"ב ק"כ.). רוח פלגא (פסחי' קי"א:) עיי' בע' גרד (א')[12]). בפ' יוה"כ בגמ' מי שאחזו (יומי פ"ג:) אהדרוה פלוגי וצעי[13]) פי' חתיכות של פת[14]). מן הצאן ולא מן הפלגוס בפ' אלו עוברין בגמ' כיצד מפרשין (פסחי' מ"ז סע"ב). בריש פרה (פ"א מ"ג) ר' טרפון קורהו פלגס. כיקר כרים (תהלי' ל"ז, כ') תרג' היך יקר[15]) פלגיסין. בפ' שתי מדות בגמ' אלא שחטאת (מנחות צ"א:) ובפ"ק בחולין בגמ' הכשר בתורין (חולי' כ"ג.) דתנן בריש פרה (שם) הקריבו מביא עליו נסכי איל ואין עולה לו מזבחו ואמר ר' יוחנן או לאיל (במדי' ט"ו, י"א) לרבות את הפלגס[16]) פי' פלגס

---

[1]) ועיי' פירש"י בברכו' כ"ו: כל הענין. [2]) כ"ה נכון בדפ"ר פיזי ובאסיל אבל בדפו"ו פלגו. [3]) ובנו"ג פלגא בארעא דאית לי וכ"ה בערוך דפי' אמי [4]) ועיי' בפירשב"ם וכ"ה בפי' רגמ"ה באריכות יתרה. [5]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובדפו"ו רפ"א ורפ"ח ובנו"ג רבה מהגהת המהרש"ל עיי' ד"ס לב"ב צ"ו סע"ב. [6]) כ"ה נכון בכל הכ"י ודפ"ל של"ו וברשב"ם ובכל הדפוסי' הישני' ובנו"ג פלגא. [7]) הועתק מפי' ר"ח שהביאו הרא"ש סוף גיטי' ושם הגי' עדיין לא הגיענו לפלגות ראובן. [8]) והוא קרוב לפירש"י. [9]) וכן פי' ר"ח בש"ס ווילני פי' מופלג גדול בחכמה ומופלג משאר חכמים ע"כ וגי' ומופלג אי' בש"ס כ"י ודפ"ש ובנו"ג ומפליג. [10]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובנו"ג דאיפליג איפליג ובדפ"ע דאפליג אפלוגי. [11]) נראה שהבין המלה שהוא מורכבת מן פלג גס כלומ' חלק גדול ועיי' פי"מ להרמב"ם פרה פ"א מ"ג. [12]) כ"ה נכון בכ"י אבל בדפ"ע בט"ס גדר. [13]) וכ"ה בכ"י ש"ס ב' ובכ"י ש"ס מינכען פלאגי ובנו"ג בלגי. [14]) וכ"ה בפי' ר' אליקום (בד"ס ביומי' צד קל"ט.) ע"א פלגי וצעי חתיכות של לחם וככרות שלמות ע"כ. [15]) בנו"ג איקר. [16]) כ"ה נכון בכ"י ודפ"ר ווניצי' ובשאר דפ"ע נשמט בטעות.

בינוני שהוא בן י"ג חודש יצא מכלל כבש ולכלל איל לא בא כלומ' פלג ממוצע בין זה לזה ואינו כשר לא לזה ולא לזה. *[אחיה וז"ל רה"ג בפרה: פלגס פי' בינוני שאינו לא איל ולא כבש ע"כ וא"כ רבינו הוסיף באמצע פי' לפירושו ומ"ש (פרה שם) ואינו כשר לא לזה ולא לזה כ"ה בתוספת' חולי' פ"א הפלגס בזה ובזה פסול ורמב"ם פי' פלגס פלג גם עיי' לעיל בהערה 11 והנכון שהוא ל"י עיי"ע פלגס במו"ע, וא"כ אין כאן מקומו בע' פלג. וזה משפט פלג בל"מ ענין פרוד theilen, spalten וכ"ה בל"ע فلج ובל"ס פְּלַג. תרג' וחצו . . יחצון (שמות כ"א, ל"ה) יפלגון, תרג' חולק (משלי כ"ט, כ"ד) דפליג. החלק (יהושע י"א, י"ז) מטורא פליגא והוא בינוני פעיל (דניאל ב', מ"א). ירוש' קידושי' פ"ד דס"ה ע"ג פלגון מן פלג נסיב כל חד מנהון וכו'. והושאל לחלוק כבוד ירו' ברכו' פ"ב ד"ד ע"ב את פליג ליה איקר[1]. ירו' תעני' פ"ד דס"ח. פלגון איקר לשמואל. ב"ב קי"ט: פליג ליה רביה יקרא. תרג' משלי כ"ט, כ"ג ניפלג יקרא. ועוד לחילוק דעת (streiten, getheilter Meinung sein) תרג' ירו' ב' לבראשי' מ"ט, ב' לביה פליג על אחוי. והרבה בדרז"ל בזה הענין עירובי' נ': וש"נ רב תנא הוא ופליג, ב"מ ה'. רבי חייא תנא הוא ופליג, סנהדי' ל"ג. תרי אמוראי דפליגי אהדדי, תנחו' קרח סי' י"ב במד"ר פי"ח פליגי בה תרי אמוראי, בכורו' מ"ט רע"ב כל היכי דפליגי רב ושמואל הלכתא כרב, ירו' ברכו' פ"א ד"ג רע"א ר"ג פליג על רבנן . . . ר"מ פליג על רבנן, ירו' כלאי' פ"ט דכ"ט. מתניתא פליגא על רב, חולי' ק"א. כי פליגו ב"ר פכ"ב ולא פליגי ובענין כלל אם ת"ק וחכמים פליגי עיי' יד מלאכי סי' תרס"א, ובענין תרי תנאי דפליגי שם סי' תרס"ב וכן באתפעל ב"ר פט"ו אתפלגון רבי נחמיה ורבנן, שם פכ"א אתפלגון רב אדא בר אהבה ור' המנונא, שם פכ"ב איתפלגון ר' ינאי ור' חייא רבה, ירו' תעני' פ"ד דס"ז ע"ד אפי' עלה לא הוה צריך מתפלגה, ותרג' משלי כ"ט, ה' דמתפלג על חבריה והרבה בהבלעת התי"ו ברכו' כ"ב: כ"ג רע"א כתובו' י"ח סע"א סנהד' ט' רע"א קמיפלגי, חולי' צ"ב: הא מיפליג פליגי ביה. ועוד הרבה בתרג' להעתקת חלק עיי' לבראשי' י', כ"ה; י"ד, ט"ו; לבמד' כ"ו, נ"ג, נ"ה, נ"ו. ותרג' ויחצו (מ"ב ב', ח', י"ד) ואתפליגו. ותרג' ויקח קרח (במד' ט"ז, א') ואתפליג קרח (עיי' רש"י שם). תר"י א' לבראשי' י"ד, ז' אתפליג דינא. ובהבלעת התי"ו ב"ב קכ"א: א"י לשבטים איפלוג או דילמא לקרקף גברי איפלוג. פַּעֵל ירו' שבת פ"ז ד"י. כד מפלג, ויק"ר רפ"ג עיי"ע גייף, גר ד'. התפעל עיי' למטה. הפעיל ענין פירוד ריחוק והפסקה והליכה חוץ לגבול die Grenze überschreiten (עיי"ע הפלג) תוספת' ברכו' ספ"ד הפליג וכ"ה בתוספת' יוה"כ פ"א תוספת' אהלו' פ"ד, ירו' ברכו' פ"א ד"ב ע"ד ומצאו שהפליג עוד הוא הפליג, ושם ספ"ט די"ד ע"ד הפליג דעתו ממנה, ירו' ע"ז פ"ב ד"מ ע"ג יפליגנו כשם שהפליג יעקב אבינו לעשו וכו'. יומ' ס"ו: לא מפני שהפליגן בדברים אלא וכו' סוכ' כ"ז סע"ב לא שהפליגו בדברים, תוספת' יבמו' ספ"ג ולא שהיה ר"א מפליגן אלא וכו', תוספ' גיטי' פ"ז (ה') לא נתכון זה אלא להפליגה. עירו' מ"א: הפליגה ספינתם בים כלומר הספינה מתרחקת (אבל עיי' פירש"י) במד"ר רפט"ז אין מפליגין בספינה בים הגדול ג' ימים קודם לשבת. אבות פ"ד מ"ג אל תהי מפליג לכל דבר. בינוני הָפעל ספרא מצורע פרש' ה' פרק ח' מוּפְלֶג מנידתה (הפכו סמוך לנידתה). ב"ב ק"כ: מופלג בחכמה . . מופלג בזקנה כ"ה נכון בגי' רבינו לעיל וכ"ה בפי' רגמ"ה ובנו"ג מפליג ובכ"י ש"ס רו' הוא דפליג. תוספת' חגיג' פ"ב הוא ומופלג שבהם כה"ג בכ"י אירפ' ובנו"ג ומופלא וכ"ה במקומו' הנ"ל בע' פלא א'. והשם פְּלַג (דניאל ז', כ"ה) פַּלְגָא עיי' ברכו' ב"ב הנ"ל ירו' שבת פ"ז ד"ט ע"ג איכ"ר פ' רבתי תלת שנין ופלג. פסחי' ע"ט: פלגא ופלגא פי' מחצה על מחצה. שבת פ"ט: פלגא עלי ופלגא עלך, ב"ר פצ"א יהב את פלגא מן דידך ואנא פלגא מן דידי. וכן פַּלְגּוּ ב"ק הנ"ל כפי ג' רבינו וכ"ה בכתובו' מ"א. ובריי"ף ובכ"י ש"ס בב"ק ובנו"ג פלגא. ובל"ס פֶּלְגוּתָא אי' ירו' כתובו' פ"ז דל"א ע"ג פלגות פרן, ירוש' פסחי' ספ"ה דל"ב ע"ג בפלגות פומך (הפכו בכל פומך) וכן בתרג' ירו' ב' לבראשי' כ"ב, י"ד דלא הות בלבי פלגו, תרג' ש"א כ"ג, כ"ט ע"ש והרבה דוגמאות עיי' עמת"ר ללעווי ח"ב, 266. והקבוץ תרג' זכרי' י"א, ז' תרתין פַּלְגְּוָון, ירו' עירו' רפ"ט דכ"ה ע"ג ארבע פלגוון. ועוד מן פלוג הקבוץ פְּלוּגֵי יומ' הנ"ל בגי' רבינו. ולנקבה פְּלוּגָה (בל"מ פְּלֻגָּה) שהש"ר פ' היושבת לפי שאין ביניהן . . פלוגת דברים וכן ענין פְּלוּגְתָּא

[1] כ"ה נכון בגי' המהרש"ם ובנו"ג איתפלג.

מ"ק י"ד רע"ב אית ביה פלוגתא. סנהד' ט' רע"א קמיפלגי בפלוגתא דר"י וכו', יומא ד' רע"ב בפלוגתא דהני תנאי. תנחומ' קרח סי' י' מה לך בהדין פלוגתא וכו' ובמד"ר פי"ח מה לך בהדין פלוגתיה. והקבוץ פְּלוּגְוָותָא ירו' פסחי' פ"ג ד"ל. ירו' נדרי' ספ"ה דל"ט: וכן תרג' מחלקות (דה"י ב' ח'. י"ד; כ"ג, ח'; ל"א, ב'). והשם המופשט ירו' ברכו' פ"א ד"ד ע"ג וכל פילוג מי בראשית מתפלגין מתחתיו ובב"ר פט"ו לי' פילוג וכן לי' בשו"ט מזמור א' ושהש"ר פ' אחת היא וילק' בראשי' ר' כ'. ובל"א פילוּגָא בסמיכות פילוג עיי' תרג' בראשי' י"ד, ז'; תר"י א' לבמד' י', ל"ב. והתואר פַּלְגָּאָה עירו' וגיט' הנ"ל וכן קידוש' נ"ח. פלגא צ"ל פלגאה ועיי' פירש"י שם] —

פְּלָג (מל"מ כמו פְּלַגָּה, פְּלֻגָּה Familienabtheilung, Sippe) בילמדנו אם כסף (תנחומ' משפטי' סי' ז') כל המוכיח את חברו לשם שמים זוכה לפלגו של הקב"ה שנא' (משלי כ"ח, כ"ג) מוכיח אדם אחרי [1]) ולא עוד אלא שמושכין עליו חוט של חסד שנא' (שם) חן ימצא (א"ב פי' בל"ר למחוזו ולמחיצתו). *[אחי"ה כיון לל"ר District, Gegend, plaga והנכון שהוא לשון עברי ובל"מ בל"נ פְּלַגָּה בקבוץ פלגות שופטים ה', ט"ו. ט"ז עיי"ע הקודם לזה והוא כמו מִפְלַגָּה או פְּלֻגָּה דה"י ב' ל"ה, ה' שהוא ענין מַחֲלֹקֶת] —

פִּלְגּוֹג (לדעת ר"ב φιλοκία אותות האהבה Liebes-beweise ולפע"ד אולי מל"י φλύαξ שחוק ושעשועים Scherz, Possen) בילמדנו בדברות אחרונות (בתנחומ' ואתחנן ל"י) אלפים שנה קודם בריאתו של עולם היה הקב"ה פלגוגון [2]) בה ואהיה שעשועים יום יום פי' כדאמ' בע' פג לאתפוגגא עם בנוי. — (א"ב פי' בל"י שעשועים ואותות אהבה). *[אחי"ה והח' אייזלער בט"ר ח"ב, 80 פי' פלגוג = פנגוג מפעל פנק ergötzen וה' לעווי מל"י (שאינה בספרים) φιλολογῶν אוהב לשיח, ועה"ק שנ"א פי' לשון שמחה ועלצין דרגעצין בלא"ש dergötzen = ergötzen] —

פלגס (פִּלְגִּיסָא מל"י φυλακή, φύλαξις ענין נטירה ושמירה בזריקת חחץ אל המטרה Beob-achtung, übert. Zielscheibe) לשלח לי למטרה (ש"א כ', כ') תרג' לפלגיסא [3]). דרך קשתו ויציבני כמטרה לחץ (איכ' ג', י"ב) תרג' כפלגיסא לגירא. *[אחי"ה וכ"ה במתורגמן ובנו"ג בשתי מקומות לפלגליסא וצ"ל לפלגיסא וכ"ה בתרג' כ"י לאיוב ט"ז, י"ב ואוקמינני ליה לפלגיסא. וע' זקנים העתיקו נטרה (שה"ש א', ה') φυλάκισσα וסומכוס העתיקו φύλαξ וכן מטרה (נחמיה ג', כ"ה; י"ב, ל"ח; ירמי' ל"ב, ב') ועקילום ותיאודוטיון לש"א כ', כ' העתיקו מטרה φυλακή כי המורה חצים שומר הנקודה שלא יחטיא המטרה] —

פְּלְגּוֹס (מל"י ורו' πέλαγος pelagus, das Meer, die hohe See) קפאו תהומות בלב ים (שמו' ט"ו, ח') תר"י (א') בגו פלגוס דימא רבא — (א"ב פי' בל"י ורו' לב ימים). *[אחי"ה וכ"ה בתרג' תהלי' מ"ו, ג' בלב ימים: בפילגוס דימא רבא. אסת"ר פ' אל תראי: אילפא דדמכא בפילגוס דימא קהל"ר פ' עת לבקש: כד עללין (אנא) [צ"ל אנן] לפילגוס וכו' וכתב רש"י בשבת י"ט: ד"ה מפליגין וז"ל ומרבינו יעקב שמעתי שאמצעיתו של ים נקרא פילגוס וכו' אבל פירש"י מפליגין מזה הלשון קשה להלמו ועיי"ע פלג א'] —

☞ פַּלְגָּס (מל"י πάλλαξ, πάλληξ mannbar, aus der ersten Kindheit herausgetreten) משנת פרה פ"ק (מ"ג) אינו כשר לא לאיל ולא לכבש ר"ט קורהו פלגס פי' בל"י נער יצא מימי הילדות ולא בא עדיין לימי הבחרות. תרג' כיקר קרים (תהלי' ל"ז, ב') היך (יקר) [איקר] פילגיסין. *[אחי"ה יפה הוסיפו ר"ב אע"ג שרבינו כבר הביאו בע' פלג א' כי כאן עיקר מקומו וכיון לל"י הנ"ל עיי' בט"ר לרימ"ז ח"ב, 80] —

☞ פלגס (?) ירו' דתעני' פ' בשלשה פרקים (פ"ד דס"ט.) א"ר יוחנן שמונים חניות של אורגי פלגס פי' המפרש מין משי. *[אחי"ה אף אם בל"פ پلاس פי' משי בכ"ז הנכון כי הוא ט"ס וצ"ל פילנס ובאיכ"ר פ' בלע הגי' (כפי גי' רבינו בע' פלנין) ש' חניות של מוכרי פילינין עיי"ע פלנין ומ"ש] —

* פִּלֶגֶשׁ פִּילֶגֶשׁ (מל"מ היא האמה המיוחדת לאדם למשכב Kebsweib) ירו' כתובו'

---

[1]) בתנחו' אחרי חן ימצא. [2]) כ"ה בדפ"ר ווניצי' אבל בשדפ"ע פלגוגין [3]) כ"ה בדפ"ר ובמתורגמן ובדפ"ע לפלגסא וכ"ה בב"מ בכ"י ק"ט.

פ"ה דכ"ט ע"ד אשה יש לה כתובה פילגש אין לה כתובה וכו' ע"ש כל הענין, סנהד' כ"א. נשים בכתובה ובקידושין פילגשים בלא כתובה ובלא קידושין ועיי"ע פלן א'. ונעתק' המלה לל"י ורו' עיי' פירשט ועיי"ע פלקתא.

פלדם (= פַּלְדִּיסִין, פַּלְדּוֹסִין או מל"ר אמצ' pal-dones, faldones) בגד נשים לעטוף בו כל הגוף[1]) או אולי כמו ברדסין עיי"ע בח"ב, קפ"ז ועיי"ע בדס) שלשים סדינין (שופטים י"ד, י"ב) תרג' תלסין פלדיסין. ככרים כסף בשני (חריטין) [צ"ל חרטים] (מ"ב ה', כ"ג) תרג' בתרין פולדיסין. *[אחי"ה וכן תרג' ושלמות (דה"י ב' ט', כ"ד) פלדיסין דבוץ ובתוספת' מגיל' פ"ד (ג') בגי' כ"י אירפורט הרי שהיה עטוף במעפורם ככידום ובפלדום אין כבוד שיקרא ויתרגם ויעבור לפני התיבה ובנו"ג בפילרום] —

* **פלהדרין** (כמו פ ר ה ד ר י ן ע"ש) ירו' יומא פ"א דל"ח ע"ג וירו' חגיג' פ"ב דע"ח:

* **פלווטין** (כמו בלווטין עיי"ע בליוט Rathsherr) תוספת' ריש יומ' לשכת פלווטין כ"ה בגי' כ"י אירפ' ובנו"ג יותר טוב בלווטין.

פלז (= פְּלִיזָא מל"ע فِلِزّ נחושת מוצהב schim-merndes Metall, Kupfer) בפ' הגוזל ומאכיל ב נ ג מ ' א י ן פ ו ר ט י ן[2]) (ב"ק קי"ג:) שמואל זבן[3]) לקנא דדהבא בכלל ד פ ל י ז א[4]) פי' „ספל של זהב בכלל נחושת מוצהב ואבלע ליה חד זוזא ונתן לו ה' בד' להתראות כמו שטעה וימהר הגוי לילך"[5]) — (א"ב בנוסחאות דידן כתוב במר דפרזילא ואולי פלזא הוא ל"ר אשר פירושו דבר מזוייף). *[אחי"ה כיון לל"ר falsum ואין נ"ל והנכון שהוא ל"ע הנ"ל וגם ג"' פרזלא או פרזילא (ברש"י בדפוסי הישנים) ט"ס הוא ומה זהב עם הברזל? אבל זהב עם נחושת מוצהב יש מקום להחליף ובענין אבלע ליה פי' הרא"ש כבערוך והוא כפי' ר"ח עיי' בשט"מ] —

פֶּלַח (מל"מ ענין בקוע Spalt, Ritz ועוד חלק אחד מהשלם Stück, Segment) בפ' ה' בדמאי (מ"ה) וכן העני שנתנו לו ב ' [6]) פרוסות פת או פלחי דבילה חייב בפ"ג במעשרות (מ"ד) מ צ א פ ל ח י ד ב ל ה ח י י ב[7]) פי' חתיכות תאנים. (א"ב ל"מ זו (ש"א ל' י"ב) ויתנו לו פלח דבלה). *[אחי"ה וכן הושאל על חתיכת פת ירו' תעני' פ"א דס"ד ע"ג דלא הוה גביי אלא פלחי כלומר אין לי בידי אלא פת לחם. ועוד כל"מ פלח אחת משני אבי הריחיים Mühlstein תרג' כפלח תחתית (איוב מ"א, ט"ו) פלחא ארעיתא. ירו' מ"ק פ"א ד"פ ע"ד אית לן פילחא דמועדא] —

פְּלַח (מל"מ ענין בקוע באדמה והושאל בל"ע فلاح עובד אדמה Landmann) פולח ופגן (תנחו' ויקר' סי' ו' וילמדנו שהביא בערך פגן) עיי' בערך פגן (ב'). בילמדנו והיה עקב פ' כי תאמר (בתנחו' לי') דרכן של פולחין לובשין סנדלין מ ס ו מ ר י ן[8]) ובפרש' כי יכרית (בתנחו' שופטי' לי') מוסרין לכל אחד ואחד מישראל שני פולחין שישמרו אותו שלא יחטא — (א"ב פי' פולק בל"י שומר). *[אחי"ה כיון לל"י φύλαξ Wächter והנכון שהוא מל"מ וע' הנ"ל והושאל לעבד. ובל' תרג' בפרט עובד אלילים וכן בל"ס פָּלְחָא ותר"י א' לויק' כ"ה מ"ז משפחת גר: ולפלחהא דמזרעית גיורא ועיי' ספרי שם זה העכו"ם. תרג' תהלי' צ"ז, ז' פלחי טעוותא, ושם פלחי פסלא, ועוד עיי' תרג' צפני' א', ד'; להושע י', ה'. והשם פָּלְחָן Götzendienst עזר' ז', י"ט פי' עבודה כלו' עבודת אלילים ובתרג' פוּלְחָנָא עיי' תרג' ירו' א' לבמד' כ"ג א' פולחנא נוכראה, ותר"י ב' לרברי' י"ד, א' פולחנא נוכריתא ועוד עבודת אלהים עיי' תרג' בראשי' כ"ב, ב' המוריה: ארע פולחנא, תר"י א' לשם כ"ג ב' טוור פולחנא, תרג' במדב' י"ח, כ"א, כ"ג פולחן משכן זימנא ירו' ברכו' רפ"ד ד"ז. וכי יש פולחן בבבל ואי זו זו תפלה, ועוד עבודה בעלמא עיי' תרג' בראשי' כ"ט, כ"א, כ"ז; ל' כ"ו; שמות א', י"א. י"ד ולנקבה תרג' קהל' ה', ח' פולחנות ארעא. והפעל עיי"ע פלח ה' במו"ע] —

פֶּלַח (= פֶּלֶךְ Spindel) בב"ר פ' נ"ז (ספנ"ו) וישב אברהם: לאשה שהעשירה מפילחה אמרה

---

[1]) עיי' מ"ש החי' ברילל מלבושי יהודים 62. [2]) כ"ה נכון בכ"י ערוך ובדפ"ר. [3]) בנו"ג עוד מכותי. [4]) כ"ה נכון בכ"י ש"ס פ' ובבה"ג וברי"ף ובשט"מ ושם בשם פי' ר"ח בחזקת שהיא פליזה ובכ"י הנ"ל במר דפליזא ובנו"ג בט"ס במר ד פ ר ז ל א עיי"ע מר י' ופי' מר בחשבון מל"פ הרשומה שם. [5]) הועתק מפי' ר"ח שהביאו בשט"מ ע"ש. [6]) לפנינו לי'. [7]) כה"ג בכ"י ערוך ובדפ"ע נשמט בטעות. [8]) כ"ה בדפ"ר פיז' ווניצי' ובאס' אבל בדפ"א בט"ס החומרין.

הואיל ומן הפלח הזה נתעשרתי אינו ז ז [1]) מתחת ידי פי' פלחה כמו פ ל ך [2]).

פֶּלַח (מע' פלח א' Spalt, Ritz) בוי"ק ויהי ביום השמיני פ' ר' עזריה (פי"ב) אם שתי פלחיה חמר יתר מן פלחיה חמר — (א"ב בנוסחאות לא נזכר ר' עזריה ולא נמצאו כתובים דברי בעל הערוך כמו שכתבתי בע' סנטמא). *[אחי"ה ועיי' עוד ע' סקס וש"נ יתר מקומות אשר מוכח משם כי היתה גי' רבינו בפ' י"ב של ויק"ר ר' עזריה ובנו"ג נוקבא] —

פְּלַח (פי' בל"ס וארמי כמו פלח בל"מ עָבַד dienen) תרג' ויעבד יעקב ברחל (בראשי' כ"ט, כ') ופלח. ובדניאל (ו' י"ז, כ"א) די (את) [צ"ל אנתה] פלח (ליה) [צ"ל לה] בתדירא. *[אחי"ה והרבה בתרג' עיי' במתורגמן ובעמת"ר ללעוי. ובע"ז י"ח סע"א פלגא פלח ופלגא ליהוי לך. סנהד' ק"ב: מאי טעמא פלחת לעבודה זרה. ובזה הענין בתרג' דברי' ד', י"ט; י"א, ו'; שופטי' י"ג ובצרוף קדם יי' פי' עובד לאל יתברך עיי' תרג' בראשית י"ז, א'; לדברים י', י"ב. כ': למלאכי ג', י"ח. את פ ע ל אִתְפְּלַח תרג' לדברי' כ"א, ג'. ד'; לישעי' י"ד, ג'. א פ ע ל אַפְלַח תרג' שמות א', י"ג. י"ד; ג', ז'; ו', ה' וזולתו ומה שענינו כמו ל"מ ענין בקוע לעשות תלם בארץ עיי' תרג' בראשי' ד', ב'; לתהלי' קמ"א, ז'; למשלי י"ב, י"א; לקהלת ה', ח'. והשם, והתואר עיי"ע פלח ב'] —

פָּלַט (מל"מ פי' ענין השלכה והרחקה והמלטה ab- auswerfen, absondern) בפ' מי שמתו (ברכו' כ"א. כ"ו:) ונדה שפלטה שכבת זרע. בפ"ח במקואות (מ"ד) נכרית שפלטה שכבת זרע טמאה וכו'. בר"ג דפ' הנודר מן המבושל (נדרי' מ"ט:) כל מידעם לא תפלוט קמי ר ב ך [3]) פי' דאמר (עירובי' צ"ט סע"א) הכח [4]) לפני רבו חייב מיתה חוץ מן קרא ודייסא לאחר שאכל קרא ודייסא אם אינו רק אחריהן מזיקין לו ששורפין גופו כפתילה של אבר. ולא תקיא הארץ (ויק' י"ח, כ"ח) תר"י (א') ולא תפלוט ארעא. *[אחי"ה וכ"ה בתרג' שם כ"ה ובתר"י א' שם כ', כ"ב; ולדברי' כ"ה, י"ח ותרג' ויקא (יונה ב', א') ופלט ותרג' ויקיאנו (איוב כ', ט"ו) ופלט. והושאל לפירוד אחר שהיה דבוק תרג' אלל (איוב י"ג, ד') דפלטיה סכינא עפ"י חולי' קכ"א. עיי"ע אלל. תרומו' פי"ב מי"א וחולי' קי"ב: הכבד פולטת, ושם דגים פליטי והדר בלעי. ירו' יבמו' רפ"ו ד"ז: עד שיפלוט (ש"ז), ירו' ב"ק רפ"א ד"ב: היתה מהלכת ופולטת עשבים, ירו' כלאי' ספ"ט דל"ב ע"ג לא דומה הפולטת בחיק אמו לפולטת בחיק נכריה ורד"ק פי' בע' פלט על זה הדרך תפלט (מיכה ו', י"ד) פלט למו (תהלי' נ"ו, ח')] —

פָּלַט (מל"מ ענין הצלה והמלטה entrinnen, gerettet werden, erhalten bleiben) בנדה בפ' האשה בגמ' בדקה (נדה ס"א סע"א) ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי (בראשי' י"ד, י"ג) וא"ר יוחנן זה עוג שפלט מדור המבול ועוד מפורש בע' עג [5]). בברייתא דר' אליעזר פכ"ו ויבא הפליט ויגד מיכאל היה המגיד שנא' (קהלי' י' כ') ובעל כנפים יגד דבר ולמה נקרא שמו פליט בשעה שהפיל הקב"ה סמאל וכת שלו ממקום קדושתו אחז בכנפו וביקש להורידו עמו ופלטו הקב"ה מידו לפיכך נקרא פליט ועליו אמר יחזקאל (ל"ג כ"ב) בא אלי הפליט. נפילת סמאל בפי"ג ובפי"ד. *[אחי"ה וכנ"ה ביבמות ט'. הוריו' ח'. ממונן פלט, תוספת' סוטה פ"ד ירו' סוט' פ"א די"ז. ושאר הגוף לא פלט, במד"ר פ"ט הוא לקה תחלה והשאר לא פלטו, ירו' ברכו' פ"ג ד"ו. חדא מתרתי לא פלטת לכון וכו'. תרג' ויצא מצרה צדיק (משלי י"ב, י"ג) ופליט צדיקא מן עקתא. תרג' שני באסתר ו', י"ג פלטון מן אתון נורא] —

פלט (= פַּלָטִין מל"ר palatium והושאל ליוני' παλάτιον וללי"ם פָּלָטִין, פָּלַאטִין פי' היכל Palast) ב ר א ש [6]) בראשי' רבה (ספ"א) מלך בשר ודם בונה פלטין. בפ"ב בסנהדרין (פ"ב מ"ג ד"כ.) מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטין [7]) שלו. בפ' חזקת הבתים בגמ' ולא לאב (ב"ב נ"ג:) הבונה פלטין [8]) גדולים בנכסי הגר. בחלק בגמ' אפיקורוס (סנהדרי' צ"ט:) כל העוסק בתורה לשמה כאלו בנה

---

[1]) כ"ה נכון בדפ"ר ובשדפ"ע בט"ס זו. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב ודפ"ר ואמי' ובשדפ"ע פלכה ובנו"ג בב"ר פלך. [3]) כ"ה בדפ"ע וכ"ה בש"ס ובתמיד כ"ז סע"ב באפי רבך ובדפ"ע קמי רביה. [4]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב וכ"ה בדפ"ר וכ"ה בע' כח ב' ע"ש ובדפ"ע מפיז' והלאה הרק וכ"ה במיוחס לרש"י בנדרי' שם. [5]) ושם הביא רבינו מב"ר פמ"ב ע"ש בע' עג וש"נ. [6]) כ"ה נכון בדפ"ר. [7]) בנו"ג פלטרין, ירו' פלטורין. [8]) וכן מוכח מפי' רגמ"ה ובנו"ג פלטרין.

פלטורין של מעלה ושל מטה[1]) שנא׳ (ישעי׳ נ״א, ט״ז) לנטוע שמים וליסוד ארץ. בית פרעה (בראשי׳ י״ב, ט״ו) תר״י (כ׳) פלטורין[2]) דפרעה. וכן הבא [את] האנשים הביתה (בראשי׳ מ״ג, ט״ז)[3]). בב״ר פע״ב (ספע״א) ירש אשר נגי׳[4]) פלטריות מה שלא ירש יהודה ארצות. פי׳ פלטין פלציא״ה[5]) — (א״ב פי׳ בל״ר היכל וארמון. ובני היכל מלך נקראו פלטיני ריש מדרש במדבר רבה שבטו של לוי פלטינין היו ובנוסחאות כתובה גי׳ אחרת). *[אחי״ה ודע כי במד״ר אי׳ כגי׳ ר״ב פלטינין היו אבל בסוף הפרש׳ אי׳ בני פלטירי והוא הוא, כי פלטינין הוא תואר palatinus, παλατῖνος פי׳ בן הפלטין בן ההיכל וסומכום העתיק היכל (דניאל ד׳, א׳) -παλά-τιον zum Palast gehörig וממונה על ההיכל Schlossbeamter. ומזה ג״כ בן פילוט בתנחומ׳ הישן לך לך רסי׳ י׳ פי׳ בן ארמון איכ״ר בפתיחת׳ בני פלטין, שמ״ר פכ״ג בני הפלטין ובתנחו׳ ויקרא בן פלטרין וכן מבואר בויק״ר רפ״ב אפרים: ר׳ יהושע בן לוי אמר פלטיאני וברות רבה פ׳ ושם האיש אפרתים: פלטיאני. במד״ר פ״ה אעפ״י שהיתה משפחת קרח פלאטיני. וכנ״ה פלטין אצל פלטרין הרבה פעמי׳ ב״ר רפ״ב וריש שהש״ר משל לפלטין גדולה וכו׳ עיי״ע ביב. שמ״ר פכ״ה בשו״ד בשעה שביקש לבנות פלטין וכו׳. ויק״ר פכ״ח עיי״ע מגיסטרון במו״ע, במד״ר רפ״א כשם שהיה מוצא בפלטין (שלוה). שם פט״ו פלטין שהיתה בנויה ע״ג הספינות וכו׳, ירו׳ ברכות פ״א ד״ב ע״ד אית בני נש יהבין פריטין בגין (מחכים) [מיחכם] פלטין. ירו׳ שבת פ״י די״ב ע״ג שאין גדולה בפלטין של מלך ועיי׳ בתרג׳ ירו׳ בראשי׳ מ״ז כ״ז; מ״ט, כ״א; לדה״י ב׳ ל״ד, ט׳ וגם בל״נ בתר״י ב׳ בראשי׳ מ״ד, י״ט ורעדת כל פלטין והרבה פעמים בהוספת ר׳ באמצע פלטרין (פלטורין) תרג׳ שם מ״ב, ט״ז; מ״ט, כ״ג עיי׳ לעיל בערוך. תרג׳ הבירה (דה״י א׳ כ״ט, א׳) פלטירא ועוד פלטרין, פלטירין עיי׳ תרג׳ שם ט׳, י״ח; כ״ט, י״ט; דה״י ב׳ ח׳, י״א; כ״ז, ג׳ וזולתו וכן בדרז״ל סנהדי׳ כ׳. צ״ט: עיי׳ לעיל בערוך, חגיג׳ ט״ז. בנו לי פלטירין במקום אשפה וכו׳ כ״ה בכ״י ש״ס ובנו״ג פלטירין גדולין על האשפה׳ שמ״ר פ״כ בתוך הפלטורין היה קבור וכו׳ ועיי״ע קברניט, במד״ר פי״ג שיבנו פלטר ובנו אותו והיו בני המדינה עומדים על פתח הפלטר וכו׳ ובפסיקת׳ רבתי פ׳ ה׳ הגי׳ פלטין. מכילת׳ בשלח סוף מסכת׳ דשירה נכנסו לפלטרין של מלך . . . והחריצו פלטרין של מלך (בילקי׳ בט״ס וההזירו פלטרין של מלך) . . . וישב בפלטרין שלו פסיקת׳ רבתי פ״ג קריוסי הושיב יוסף בפלטרין. והקבוץ פְּלָטְרִיּוֹת ב״ר ספע״א עיי׳ לעיל בערוך. שם פס״ט פולטריות ובמיוחס לרש״י פלטריות ויותר טוב פלטיות כגי׳ רבינו בע׳ רד ט׳ ועיי״ע מג. קהל״ר פ׳ אם יולד שתי פלטריות ובאסת״ר פ׳ בימים ההם אי׳ פלטירין. ספרי האזינו פ׳ ש״ט עשר פלטוריות ועמד וקנה פלטורה אחת משלו ואותה היה אוהב מכל פלטורין וכו׳] —

פלט (= פוליטין, פוליטימין נ״ל מל״י πολυτίμιος, πολύτιμος חשוב ומעולה ביותר hochange-sehen) בילמדנו וישא משלו פעם אחת הרגיש שהיו הפליטי ומינין מבקשין לקבוע לו לווטין — (א״ב חסרה גי׳ זו בנוסחאות). *[אחי״ה בע׳ לווטין (ח״ד, כ״ה) נסחתי עפ״י דפ״ר הפליטי ומינין שבע׳ הנוכחי ופירשתי מל״י πλούσιος עשיר ומלת ומינין מענין מינוי פי׳ שררה אבל עתה חזרתי בו ונ״ל שהוא משובש וצ״ל בתיבה אחת פליטימינין ובכ״י ק״ט הופליטו ומנין ובדפו״ו הפוליטו ומיניו וצ״ל פוליטימין מל״י הרשומ׳ בתחלה פי׳ מעולה וחשוב כלומ׳ בלעם הרגיש שהיו חשובים רצו לקבוע לו מס כלומ׳ שרצו לשחדו ועל זה אמר לא איש אל ויכזב. ועוד פעם אחת מצאתי זו המלה ובתיבה אחת כמו שהגהתי בפסיקת׳ רבתי פ״ז בן פולטומין שגנב במרחץ ובמד״ר פי״ג בן פולוטמנין פי׳ בן של חשוב ומעולה ור״ב הביא המלה בע׳ פוליטומנין ע״ש ואולי יש להגיה (כדעת ה׳ גידעמאן) בן פלטינין ואז הוא מע׳ הקודם לזה] —

* פִּילוּט עיי״ע פלט ג׳ ומ״ש.

* פִּילְטָא (= פלייטון עיי״ע) שהש״ר פ׳ נרד עיי״ע פלייטון.

* פְּלָטָא (שם פרטי) ירו׳ תרומו׳ פ״ו דמ״ז: ר׳ לוי בר פלטא ובקהל״ר פ׳ והארץ ר׳ פלטיא. שהש״ר פ׳ מי זאת פלטיון איש רומי שו״ט סוף מזמור כ״ח פלטין איש רומי.

פולטק (=פּוֹלִיטִיקוֹן מל״י πολιτικόν politicum, bürgerlich, für die Bürger) בפ״ב בתרומו׳ (מ״ה) מפני שהוא מאכל פוליטיקון[6]) פי׳ מאכל

---

[1]) בנו״ג פלטרין ובכ״י ש״ס פלטרין של מעלה ופלטרין של מטה. [2]) בנו״ג פלטין. [3]) בנו״ג בתר״י אי׳ לביתא. [4]) בנו״ג גבהי. [5]) בלאי״ט palazzo, palagio. [6]) בנו״ג פוליטיקין ובירו׳ פוליטיקים ובכ״י ש״ס פוליטוקוס.

של בני פלטין. וי"א מטעמי מלכים — (א"ב פי' בל"י ורומיי שם כללי לדבר של בני עיר כלומ' דבר שאין נוהגים בני כפר לאכול כי אם אנשים חשובים). *[אחי"ה וכפי' הרמב"ם ע"ש והר"ש הביא דברי רבינו אבל מלת פוליטיקון אינה נגזרת מן פלטין עיי"ע כי אם מהשם פולים πόλις עיר והתואר ממנו פי' עירוני, מדיני, והפכו כפר וכן לשון פוליטיקו שבע' אונום (מהוספות מבורך הסופר) פי' לשון שמדברים אנשי העיר עיי' מבוא ח"א, X] [1]

פְּלַטְיָא (פי' בל"י πλατεῖα (ὁδός) וכן בל"ר platea רחוב (weiter Platz, Strasse בגמ' דפ"ק בשבת (ו'.) סרטיא ופלטיא גדולה. בב"ר פ' (ל') [צ"ל ל"ב] [2] (לפנינו פל"א) שתי פלטיות של ד"ד [3]. ויבן את נינוה ואת רחובות עיר (בראשי' י', י"א) תר"י (כ') פלטיותא [4]. בעיר בשוקים וברחובות (שה"ש ג', ב') תרג' [5] בקרוין ובפלטייתא ובפאתון [6] פי' בלעז פלצ"א [7] — (א"ב פי' בל"י ורו' רחוב תרג' ורחב מים במוצק (איוב ל"ז, י') ופלטיות מיא). *[אחי"ה פְּלַטְיָא, פַּלְטִיתָא, פְּלַטְיוּתָא אי' להעתקת רחוב וחוץ רק בתר"י עיי' תרג' בראשי' י"ט, ב'; מ"ב, ו'; דברי' י"ג, ב' וכן הועתק שם העיר רחבת עיי' לעיל ושם העיר רחב (במדבי' י"ג, כ"ב) וכן חצות (שם כ"ב, ל"ט) פלטיון קרתא רבתא. וכן העתיקו ע' זקנים חוצות (תהלי' י"ז, מ"ו; ישעי' ט"ו, ג'; יחזק' ז', י"ט) רחב (בראשי' י"ט, ב'; שופטי' י"ט, ט"ו. י"ז. כ')

ובע' סרט ג' פי' רבינו לנכון שוק גדול של מקח וממכר ובלעז פלטיאה והוא platéa כמו piazza דכאן, וכנ"ה בירו' ברכו' פ"ה ד"ט סע"א ירו' ב"מ רפ"ב ד"ח: תוספת' ב"מ רפ"ב עיי"ע אסרט ועוד עיי"ע אסטרט וש"נ ירוש' שבת פ"א ד"ב ע"ד. תוספת' שבת רפ"י (י"א) בכ"י איר פ' הזורק מן החנות . . לפלטיא. ירו' כתובו' ספ"א דכ"ה ע"ד ופלטיא הולכין אחר הרוב . . . אפילו בפלטיא היתה ציפורין נעולה. ירוש' שקלי' רפ"ו ד"נ ע"ג נמצא בפלטיא. ושם פלטיא גדולה (איזה פעמים). פ"ר ס"פ מ"א מה פלטייא זו וכו', שם פכ"ב באמצע פלטיא. והקבוץ שם פל"א עיי' לעיל בערוך. איכ"ר פ' העיר עשרים וארבע פְּלַטְיוֹת היו בירושלם וכל פלטיה ופלטיה כ"ד מבואות. ובלא"ר ירוש' ברכו' פ"ג ד"ו. פלטייתא דצפורי ובל"ס פְּלַטְוָתָא וא"כ לעיל בערוך צ"ל או פלטְיָתָא או פלטְוָתָא [8]. ב"ר ס"פ מ"א פלטריות וכן שם פס"ט צ"ל פלטיות כדמוכח מע' רד ט' ע"ש] —

פְּלֵטְיָא (נ"ל מל"י πλῆθος משך הזמן Zeitdauer או מספר ומלא החשבון עיי' בפנים) בפסיקת' דהחודש (פסיקת' דר"כ צד מ"ז:) עבדות וגירות בארץ לא להם ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה (אפי') [9] על פלטיא שלהם. ס"א אספלטיא פי' מנוחה — (א"ב פי' בל"י עבודה ושירות לא כמו שהעבדים משרתים אלא כמו השכירים). *[אחי"ה על איזו מילה יוני' כיון ר"ב לא הוברר לי [10]) ולפע"ד פלטיא היא היא ל' יונית הנ"ל וע' זקנים העתיקו מלא (בראשי' מ"ח, י"ט) שפעה (יחזק' כ"ו, ל"ו) המון (בראשי' י"ז, ד'; שופטי' ד', ז'; ש"ב י"ח כ"ט) מספר (תהלי' קמ"ו, ד') ע"י πλῆθος וא"כ אֶפִּי פלטיא או על פלטיא פי' לפי מספר, המון או מלא השנים ומשך הזמן עיי"ע אספטיה (ח"א, קפ"ז) ומ"ש ושם פירשתי כל הענין גם לפי ס"א. ובפסיקת' הנ"ל לי' זו המלה ואי' רק ארבע מאות שנה אפי' על איספיטלית שלהם ובפסיקת' רבתי פט"ו אפי' של איספטלים שלהם וה' גידעמאן פי' ע"י ל"ר hospitium אבל כבר הוכחתי בע' אספטיה כי זה כפי ג' י"א במ"כ בב"ר פמ"ד ותיבת אפילו צ"ל אפי והוא הוא על כדאי' בכ"י ק"ט וא"כ אפי פלטיא שלהם (= על פלטיא שלהם) פי' לפי מספר והשלמת חשבונם וכפי' הילק' לך לך ר' ע"ז עיי"ע אספטיה — ופי' רבינו הוא כפי ס"א] —

☞ פלטיא (?) שם עיר עיי"ע פוטאלום [11].

* פְּלָטִיאָנִי (palatini) עיי"ע פלט ג' וש"נ.

☞ פִּילוֹטוֹמְיָא (מל"י φιλοτιμία Gnaden- und Ehrenbezeugung) מדר' שמ"ר סוף אלה המשפטים (ספ"ל) משל לאדם שנכנס למדינה ושמע פילוטומיא נעשית פי' בלשון יונית

---

1) ובדפ"א נסדר זה הע' יפה אחר ע' פלטנוס אבל בכל כ"י ודפוס' הראשונים אי' קודם ע' פלטיא. 2) וכ"ה פ"ל בע' ערסל ב', פס י"א, צמק, קל ח', קטרקטין, קמר ב' תבקיון אבל בע' גרפית, חמס, חצב ג' אי' ל"ב וכ"ה עיקר. 3) עיי"ע קל ח'. 4) בנו"ג פלטייתא דקרתא ובתר"י אי' פליטיאת קרתא ועיי' בסוף זה הערך. 5) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ול"ד אבל בדפ"ע בט"ס תרג' ירושלמי. 6) כ"ה בכ"י ק"ט ודפ"ר פיזרו באסילי, ובדפו"ו בפתאון ובדפא"מ בפתואן ובנו"ג בפתון. 7) Platz, piazza. 8) ובענין פלטיא דקיסרין ירו' נזיר פ"ז דנ"ו. עיי"ע כפ (כיפה) ח"ד, רצ"א. 9) יש למחוק ולי' בכ"י ק"ם. 10) ומ"ש ה' איזלער בט"ר ה"א 80 θεραπεία שירות קשה להלמו. 11) ושם הוהכתי כי הוא ט"ס וטעה ר"ב אחריו.

מתנה הנתנת מן המלך לכל איש ואיש מהעם. נדיבות וכבוד. *[אחי"ה בנו"ג פלוטמיא ושם איזה פעמים ע"ש וכתב מ"כ לא מצאתי פירושו וע"ש מ"ש לפי ענינו וטעה במח"כ והנכון כפי' ר"ב הנ"ל וכנ"ה בספר החכמה י"ד, י"ח והתואר φιλότιμος שם י"ח, ג' ספרי מקביים ג', ד', ט"ו וע"ש ב' ב', כ"א] —

☞ פּוֹלִיטוֹמְנוֹן (לדעת ר"ב πολιτευόμενος der ein öffentliches Amt bekleidet ולפע"ד הוא ט"ס עיי' בפנים) מדרש מדב"ר פ' ויהי המקריב ביום הראשון (פי"ג) משל לבן פוליטומנון שגנב במרחץ פי' בל"י שר ודיין. *[אחי"ה כונת ר"ב על ל"י הנ"ל וכ"ה בפי' עיר דוד לר"ד די לארא וה' לעווי פי' מל"י πολισσονόμον אבל לא היה מורגל בפי העם ויותר קרוב שהוא ט"ס מן פלטינין עיי' פערלעס עט"ש 135 וגידעמאן בסוף פסיקת' רבתי בהוצאת ה' פריעדמאן ועיי"ע פלט ד' ומ"ש] —

פלטנום (מל"י ורו' πλάτανος Platane, platanus, אילן סרק אלה או ערמון ובפרט אותו שעבדוהו השמרונים) בב"ר פרש' ל"ג (ל"ב) והמים גברו וכפ' פ"ב (פ"א) סליק מצליא בירושלם עבר בהדין פלטנום וחמיתיה חד שמריי וכו' פי' הר. *[אחי"ה וז"ל ב"ר ספל"ב ר' יונתן סליק למצלי בירושלים עבר בהדין (פלאטנים) [צ"ל פלטאנום] וחמתי חד שמריי א"ל להיכן את אזיל א"ל למיסק למצלי בירושלים א"ל לא טב לך למצלי בהדין טורא בריכא וכו' ובב"ר ס"פ פ"א ר' ישמעאל ב"ר יוסי סליק לצלאה וכו' ועיי' ג"כ שהש"ר פ' כמגדל ושם הגי' ר' יונתן . . כיון דמטא גבי חד פלאטנום פגעי ביה חד כותי וכו' וכן הגי' ר' יונתן בילק' בראשי' ר' נ"ז וכן הביא המעשה ברבי יונתן שהיה מהלך אצל ניפולי של כותים וכו' דב"ר פ"ג ובירו' ע"ז פ"ה דמ"ד סע"ד אי' המעשה בר' ישמעאל בי ר' יוסי אזל להדא ניפוליה וכו' עיי"ע ניפוליה שהוא שכם מקום שעבדו שם הכותים ומהמשך הענין לא טב לך למצלי בהדין טורא וכו' דן רבינו כי פלטנום הוא הר והאמת שהוא אילן וע' הזקנים העתיקו ערמון (בראשי' ל', ל"ז) וסומכוס העתיק אלה (הושע ד', י"ג) ע"י זו המלה. וראיתי בערך מלין כ"י למחבר שלא נודע שמו (בקובץ כ"י האלבערשטאם) וז"ל ואחשוב שסיגנון הדברים האמור שם בב"ר הביאו (את הערוך) לפרש כן ממאי דא"ל לא טב מצלי בהדין טורא משמע שבהר הזה עובר האמנם אנכי ראיתי בל"י המלה הזאת מורה על מין אילן סרק שענפיו רחבים ועושה צל הרבה וגם הלאטינים הנהיגו לקרוא באילן ההוא בשם זה . . ולכן לבי אומר לי שגם זה שאמר בב"ר הוא שם אילן שהיה עובר תחתיו בהיות לו צל ואם יהיה אילן ההוא נטוע כאילו על הר גריזים ששם היו עובדין השמרונים דמות יונה והיינו דקא"ל אותו השמרוני לא טב מצלי בהדין טורא מפני ששם עשו השמרונים מקדש בימי בית שני . . ואולי שחשבו חשמרונים שאותו פלטינוס הוא האילן שטמן שם יעקב את אלהי הנכר דכתיב (בראשית ל"ה, ד') ויטמן אותם [יעקב] תחת האלה אשר עם שכם שפירש"י אצל שכם וידוע שהר גריזים אצל שכם . . ואף אם נאמר כי אין אלה בלה"ק מה שקוראין היום פלאטינוס מ"מ הדברים ידועים כי עובדי ע"ז היו בוחרים לעבודתם אילנות שיש להן צל טוב לעבוד ע"ז תחתיהם וכו' וכו' וסיים ואולי לא היה פלטנום אחד בלבד . . . אבל היו רבים והיה דרך הרבים עוברת תחת אותם האילנות ע"כ] —

פְּלַטֵּר (מל"י πωλητής או πρατήρ מוכר Verkäufer) בע"ז בפ' ר' ישמעאל (נ"ה:) אבל מוליכין עמו פת לפלטר. בפ' אין מעמידין בגמ' ואלו דברים (שם ל"ה:) אמר רבי אין כאן פלטר כסבורין העם לומר פלטר[1]) גוי ולא אמר אלא פלטר ישראל. בס"ג דפ' המנחות והנסכים (מנחו' ק"ג סע"ב וק"ד רע"א) ובירוש' בשקלים בפ' כל הרוקין[2]) (פ"ח דנ"א.) ולא תאמין בחייך (דברי' כ"ח, ס"ו) זה הלוקח פת מן הפלטר ואנן אפלטר[3]) קא סמיכנא[4]). הלוקח מן הפלטר (ירו' שבת רפ"ז ד"א. ב"מ נ"ו. דמאי פ"ה מ"ג) עיי' בע' דפוס — (א"ב פי' בל"י מוכר פת נקי של חטים). *[אחי"ה פי' בל"י הנ"ל שם כינוי למוכר כל דבר ולא רק פת נקי רק בדרז"ל הושאל למוכר פת ועוד נ"ל שהוא ל"י אמצ' πλατιάριος פי' סוחר ורש"י במנחו' שם פי' נחתום ובע"ז נ"ה: פי' רש"י פלטר שאופה את הפת ע"כ ואולי כיון לל"ר אמצ' flaquerius, panetarius אופה הפת — וכנ"ה ירו' מעשר שני פ"ג דנ"ד. ירו' שבת פ"א ד"ג ע"ג ירו' ע"ז פ"ב דמ"א ע"ד ועוד פי' חנות שמוכרין

[1]) בדפו"ו לי' בט"ס. [2]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר ואמי ולא כבדפו"ו הדוקין. [3]) בירו' בט"ס לטלפירא. [4]) ובמנחו' וההוא גברא על פלטר סמיך.

שם Verkaufsladen ירו' דמאי פ"ב דכ"ג. אם היה מוכר בפלטר או בחנותו שהיא סמוכה לפלטר ובתוספת' דמאי פ"ג אבל מוכר בפלטר או בחנות הסמוכה לחנותו. ושם פ"ה הלוקח מן הפלטר ירו' שבת רפ"ז די"א. ועיי"ע דפוס. ועוד עיי"ע פוליטיר. ב"ר פכ"ב אזל ויתיב קמי פלטירא. שם מרי פלטירא ורבינו בע' פרטר גרס פרטירא ועיי' מו"ע שם] —

☞ פלטר (= פְּלָטוֹרִין מע' הקודם בל"י πωλη-τήριον חנות למכור בה Verkaufs-laden) תרג' ועדית עדי (יחזקאל כ"ג, מ') ומנית פלטורין. *[אחי"ה ר"ב לא פירשו והוא מענין הראשון ומע' הבא אח"ז פי' מקום שמוכרין שם בחניות והעד שאי' קודם לזה ע"ש]

* פלטירה, פליטורין (לדעת המשביר pultarius כלי תבשיל Kochgeschirr) ירו' ב"ק ספ"ב ד"ג. חד בר נש אפיק פלטירה בפורה עבר חמרא ותבריה פי' אחד הוציא כלי תבשיל חוצה ועבר בו חמור אחד ושברו. ירו' ב"מ ספ"ג ד"ט: בר נש דיהב לחבריה פליטורין בשוקא . . פטור מלשלם שאני אומר לא על דעת פליטורין בשוק. והרב פני משה פי' כלי תכשיטין מבלי ראיה ודע כי בל"ר אמצ' platura פי' טסי זהב וכדומה.

* פְּלָטוֹרִין, פְּלָטָרִין, פְּלָטוֹרָה פי' כמו פלטין עיי"ע פלט ג'.

☞ פוֹלִיטֵיר (גם זה מע' הקודם) ירו' דשביעי' פ' כלל גדול (פ"ז דל"ז ע"ג) ובלבד שלא יעשו פוליטיר פי' בלי מקום מוכן למכור דבר מה. *[אחי"ה בנו"ג פוליטור ובתוספת שביעי' פ"ו ובלבד שלא יעשוהו[1]) פלטר] —

☞ פוֹלִיטְרִיכוֹן (נטע בל"י πολύτριχον dick behaart, Frauenhaar) ירוש' דשבת פ' שמנה שרצים (פי"ד די"ד ע"ג) יועזר פוליטריכון עיי"ע פוטנג. *[אחי"ה עיי"ע ובל"ס סער גנברא עיי' פפלנ"צ ללעף 278] —

* פלטתה ירו' סוט' פ"א די"ז סע"א עיי"ע בית מעון (ח"ב, ע"ה) והוא כמו פלטיא או אולי שם מקום קרוב לטבריה.

פְּלְיָא (נ"ל מפעיל פלה, פלי פי' חפש ובדק מע' פל ב' hin- und hersuchen) בילמדנו ויקחו אליך פרה (בתנחו' לי') וכל שעה היא חזיא ומפליא בעינה. *[אחי"ה והוא אפעל מן פלי פי' הפרה חופשת ובודקת בעינה ועינה שוטטת הנה והנה ועיי' פסיקת' רבתי רפי"ד ושם פ י ז ל ת ומסתכלת עיי"ע פזל ומ"ש כי פזל בל"פ ענינו ג"כ חפישה ובדיקה] —

פְּלְיָיה (פי' מע' הקודם חופשת ובודקת או משחתת ומכרתת ומלת בארי נ"ל מל"פ بار פרי ויבול השדה והכרמים וא"כ פלייה (= פליה) בארי die Aufsucherin od. die Zerstörerin der Früchte) בס"ג דפ' א"ר עקיבא (שבת צ':) מאי צפורת כרמים אמר רב פלייה בארי[2]) ואמר אביי ומיקריא ציפרתא דדיקלא[3]) ומישתכחא בדיקלא דחד נברא[4]) שכל הדקלין יש להן ב' וג' נברי שמקיפין אותן בראשי חריות שלהן ויש מין אחד שלא יהא בו אלא נברא אחד שעולה עם כולו. *[אחי"ה רבינו לא פי' פיילא בארי וכן לא פי' ר"ח שהוא פי' רק צפרת כרמים וכן פי' רבינו (עפ"י פי' ר"ח) בע' צפור ב' ונ"ל כי זה החגב שנקרא צפורת כרמים הוא הוא הנקרא בפי ההמון פליא בארי ופי' כאמור החופשת פירות ויבול הכרמים או המשחתת פירות כי לשרש פלה, פלי עיי"ע פל ב' יש לו שתי הוראות ורמ"ל הפליא לטעות שהוא ממש צפור והנכון כי הוא חגב כפי' ר"ח והערוך בע' צפור או הוא מין ארבה כפירש"י בחולי' ס"ה רע"ב] —

פְּלְיַית (הוא סמיכות מן פְּלְיָיה של ע' הקודם פי' חופשת ובצרוף חיוא פי' die Schlangen-aufsucherin) בילמדנו כי התעללת בי (תנחומ' בלק ל"י) ראה פליית חיוא[5]). והאנקה (ויק' י"א, ל') תרג' ירו' (א') ופליית חיוא ס"א ופיילת חיוא[6]). *[אחי"ה בנו"ג בתר"י ומינקית חיויא אבל גי' רבינו תתכן יותר כי גם בילמדנו אי' פליית חיוא תחת האנקה שאי' בתנחומא ונקרא ג"כ האנקה בל"ע בכינוי فالية الافاعى פי' המפלה כיני החיויא die Lauserin der Otter עיי' מ"ש הח' פליישער בעמת"ר ללעווי ח"ב 573] —

---

[1]) ובכ"י אירפ' בטעות ובלבד שעשאו. [2]) בנו"ג פילה בארי וכ"ה ביארי בכ"י ערוך ה"ב וברש"י פיילי ביירי בכ"י ש"ס א"פ פיליא בייארי וכ"ה פיליא בילק' כ"י בשלח הובא בד"ס לשבת צד צ"ח: [3]) לי' בש"ס ובכ"י ש"ס. [4]) בנו"ג נבארא ועיי"ע נבר. [5]) בתנחומ' בלק סי' ט' הגי' ראה אנקה אחת. [6]) בכ"י ה"ב לי' ס"א ואי' רק „פליית חויא חיוא" כאלו הס"א רוצה להביא שנוי הגי' בין חויא לחיוא ובכ"י ק"ט הגי' ופליטת חיוא ס"א ופליית חיוא והכל טעות ועיקר הגי' כבדפ"ע ובדפ"ר אי' כי התעללת בי דאתפליית פליית חיוא וצ"ל ראה פליית חיוא.

פְּלְייטוֹן (מל״ר foliatum פי׳ שמן טוב מעלי נרד (wohlriechendes Oel aus Nardenblättern בפ׳ במה אשה (שבת ס״ב.) ולא בצלוחית של פלייטון. גמר׳ (שם רע״ב) וראשית שמנים ימשחו (עמוס ו׳, ו׳) אמר רב [1]) זה פליטון [2]) ר׳ אליעזר פוטר בכוכלת [3]) ובצלוחית של פלייטון בד״א כשיש בו [4]) בושם וכו׳. בילמדנו כאהלים נטע יי׳ (הובא בילק׳ בלק ר׳ תשע״א בשם הילמדנו) כאהלים של פוליטון [5]) אמר הקב״ה [אתה] מכנה אותן כגנות של בצלים שריחן רע ואני [6]) מכנה אותן כאהלים של פוליטון [7]) שאין ריח יפה ממנו שנאמ׳ (תהלי׳ מ״ה, ט׳) מור ואהלות [קציעות] למה [8]) נקרא שמן אהלים שהוא בא דרך אהלים [9]). בב״ר פ׳ ל״ד (ל״ג) והנה עלה זית: לא היה לה להביא דבר משובח או קינמון או פלייטון [10]) ס״א פפולסמון [11]). יש מפרשין פלייטון דבמה אשה בשמים מעורבין משובחין מוסק [12]) וענבר [13]) ושמו בל׳ ערבי גאליה [14]) — (א״ב פי׳ בל״י ורו׳ מין שמן מרקחת מוורדים ובשמים ומה שהובא מילמדנו כאהלים של פלייטון טעות הוא ויש לגרוס אספלטון והוא מין עץ ריחו נודף בל״י ורו׳). *[אחי״ה כיון לל״י ורו׳ ἀσπάλαθος, aspalathus כדעת רמ״ל אבל טעה ר״ב בתיקונו כי פלייטון או פליטון כגי׳ הילק׳ בשם הילמדנו או פוליטון כגי׳ כ״י ק״ט הנ״ל הוא ממש מזה הערך ופי׳ בשמים ושמן טוב מעלי׳ הנרד ובילמדנו שם הביא להפך מן בצלים שריחו רע. ובענין foliatum אלה דברי פליניאוס פי״ג ס״ב Nardium sive foliatum constat omphaco, balanino, junce, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo והן הן ראשי בשמים. ובספר המפתח לר׳ נסים גאון שבת ס״ב: הביא מתוספת׳ סוף סוט׳ אף על פליאטון גזר ר׳ יהודה בן בבא ע״כ והוא ממש ככתיבת מלה רומית foliatum ובנו״נ בתוספת׳ סוטה פט״ו אף על פילייטון גזר בן בבא. וכ״ה בתוספת׳ שבת ספ״ד (ה׳) צלוחית של פליטון ושם פ״ח (ט׳) של פילייטין ושם של פילייטון וכ״ה בירו׳ דמאי ספ״א דכ״ב: ובירו׳ שבת פ״א ד״ג: וכצ״ל בירו׳ שבת פ״ו ד״ח: צלוחית של פיליטון צ״ל פילייטון וכ״ה פלייטון בכלי׳ פ״ל, מ״ד ובסנה׳ ק״ח. ובב״י ש״ס ע״ז ל״ה: אי׳ פילייטון [15]) ושהש״ר פ׳ לריח של פולייטון. ואהלות (שה״ש ד׳, י״ד) פי׳ ר׳ יסא פילטא שהש״ר פ׳ נרד וממה דאי׳ שם למה קורא אותה אהלות.. מפני שהוא בא דרך אהלים מוכח כי הוא הוא פוליטון של ילמדנו הנ״ל] —

* פּוֹלִים (מל״י πόλις עיר) פסיקת׳ דר״כ צד ס״ג סע״ב עיר שמש זה פולים וצ״ל אליופולים עיי״ע ה״א, צ״ב ומ״ש.

פִּלְיוֹם (= פִּלְיוֹם מל״י πιλίον, πῖλος בל״ר pileum, pileus פי׳ כובע של לבד Hut, Filzhut ורבינו פי׳ בע״א) בפ׳ כ״ט בכלי׳ (מ״א) נומי סדין והסודרין והטרטין והפליום של ראש. בנדה בפ׳ הרואה (פ״ח מ״א דנ״ז:) וכן בפליום פי׳ מטפחת שמתכסה בו״ ובלעז בליו״ני — (א״ב פי׳ בל״י ורו׳ כובע של ראש אך פליום דנדה בל״ר מעיל ומעטה עיי״ע אפליון). *[אחי״ה רבינו נגרר אחר רה״ג שפי׳ בסד״ט צד 20 וז״ל והפיליון לשון יוני פי׳ לענין נדה פי׳ מטפחת כדכתי׳ (רות ג׳, כ״ד) המטפחת אשר עליך ע״כ ובנדה (בסד״ט 32) פי׳ בפיליון פי׳ מטפחת כדכתי׳ (ישעי׳ ג׳, כ״ב) המחלצות והמעטפות והמטפחות ואומר (רות ג׳, ט״ו) הבי המטפחת ע״כ ודע כי רה״ג גרס בשני המקומו׳ פיליון ובנו״ג בנדה בש״ס פוליום אבל במשנה, שבמשניו׳ פליום וכגי׳ רבינו לפי כ״י ו״ו א׳ ב׳ ה״ב ב״ר ודפ״ר אבל בשדפ״ע ובכ״י ק״ט ול״ד א׳ פליום ורע״ב בנדה העתיק פוליון ופי׳ מטפחת שהיא מתכסה בו ותוי״ט השיג עליו ומסיק שגם

---

[1]) בכ״י ק״ט אמר רבי בקו על הבי״ת ואולי צ״ל רבי וכ״ה בכ״י ש״ס א״ר אבל בכ״י ש״ס מינכען א״ר יהודה אמר רב ובנו״ג א״ר יהודה אמר שמואל. [2]) וכ״ה בכ״י ש״ס א״פ ובנו״ג פלייטון. [3]) בנו״ג בכובלת עיי״ע ועי׳ ככלת ח״ד רכ״ד. [4]) בנו״ג בהם. [5]) כ״ה בכ״י ק״ט ובילק׳ פלימון ובדפ״ע פלייטון. [6]) כ״ה נכון בכ״י ה״ב וכ״ה בילק׳ ובדפ״ע בט״ס ואינו. [7]) עיי׳ הערה 5. [8]) בילק׳ אי׳ א״ר יוסי למה וכו׳. [9]) עיי׳ בסוף זה הערך ציון משהש״ר. [10]) בנו״ג לא היתה מביאה דבר מעולה או קנמון או פלסמן ובע׳ פפולסמון גרס רבינו קנמון ופפולסמון. [11]) כ״ה נכון בדפ״ר וכ״ה בע׳ פפולסמון עיי׳ הערה הקודמת ובכ״י ק״ט ובדפ׳ פיזי בט״ס כפולסמון ובדפו״ו בפולסמון וכ״ה בדפ׳ באסיל ובדפ״א אופבלסמון ועיי״ע אופופלסמון ח״א, רכ״ז ועי׳ בלסמון. [12]) עיי״ע מסקי, משק ובכ״י ק״ט וה״ב מסך והוא הוא Moschus. [13]) עיי״ע כפת ח״ד, ש״ז והוא Ambra. [14]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ו״ו ב״ר ל״ד וה״ב והוא בל״ע غالية פי׳ מין בושם משובח כמוסך עיי׳ פרייטאג זה הערך וכ״ה γάλλαιος בל״י אמצי׳ ונרדף עם μόσχος עיי׳ מיירסיאוס צד 99. ובדפ״ר לגליה ובשדפ״ע אגליה וכולם ט״ס. [15]) בנו״ג פליטון.

בנדה פי' מתכסה על ראשה בלבד ע"ש ובכלי' פכ"ט ועפ"י זה הבאתי גזרת המלה כאן ובע' אפיליון (ח"א, רי"ז) ובירוש' שבת פט"ז דט"ו ע"ד הפיליון ובירו' ברכו' פ"ב ד"ד ע"ג מעבר ליה בפיליוס וענין כולם כובע ראש שנעשה מן לבד וע' הזקני' העתיקו מצנפת (שמות כ"ח, ל"ט) ע"י πῖλος ולדעת נוסח' קצת πιλίον בהעתקת מצנפת לשמות כ"ח, ד'; לויק' ח' ח'. ט' אבל לדעת ר"ב בנדה ענין ל"ר pallium אבל זו המלה נכתבת אפליון עיי"ע ח"א, רי"ז. ועוד עיי"ע פעליון — והלעז בליונ"י אולי הוא velama = velo עטיפה Hülle] —

* פלימו (שם תנא חבירו של רבי) מנחו' ל"ז. בעא מיניה פלימו מרבי ועוד עיי' ר"ה כ"ד. פסחי' ח'; קידושי' פ"א סע"א סוט' ד' סע"א סנהד' י"א; תעני' כ"ה. עיי"ע סנף ואולי הוא הוא פנימון עיי"ע.

* פִּלוֹם עיי"ע פלס.

* פְּלִירִיכוֹם (מל"י φύλαρχος פקידות באנשי הצבא אצל הרומיים Tribun) מכילת' דמסכ' עמלק רפ"ב עיי"ע איפיטיקום (ח"א, רי"א) וילק' ואתחנן ס"ר תתי"ג עיי"ע דיקוריון (ח"ג, נ"ד) ושם פלירכום ועוד פליריכוס. ואולי יותר טוב כליריכום עיי' שני ערכים הנ"ל.

פֶּלֶךְ מל"מ שם תואר לכלי מטוה Spindel וכ"ה בל"ע فلكة (Spinnstock) בהכותב פ"ט בכתובו' (פ"ו:) אפי' על פלכה ועל עסתה [1]. בפ' השותפין בגמ' ולא את המורן (ב"ב י"ג:) וחדא ידעא פלכא ועבדא בסתרקי [2]. בחלק בענין סנחריב (סנה' צ"ה.) ובפ' המדיר בגמ' דת יהודית (כתובו' ע"ב:) עולם הב לי פילכאי [3] פי' כמו (משלי ל"א, כ"ט) וכפיה תמכו פלך. בב"ר פרש' ע"ב (ע"א) תפשה לאה פלך הודאה [4] שנא' (בראשי' כ"ט, ל"ה) הפעם אודה את ה' ועמדו כל בניה בעלי הודאה יהודה דכתי' (שם ל"ח, כ"ו) ויכר יהודה וגו' רחל שתפסה פלך שתקנות [5] עמדו כל בניה בעלי (מסטרין) [צ"ל מסטירין] בנימין ישפה וכו' [6]. *[אחי"ה וכנ"ה ביומ' ס"ו: אין חכמה לאשה אלא בפלך. ב"ר ספנ"ו משל לאשה שהעשירה מפלכה אמרה הואיל ומן המלך הזה נתעשרתי וכו' עיי"ע פלח ני' רבינו. בלא"ר כתובו' וסנהד' הנ"ל פסיקתיה לפילכא. ובל"נ פלכתא כ"ה זה הציון מסנהד' בילק' ויצא (עיי' ד"ס סנהדי שם) שיירא פלכתא וצ"ל שריא פלכתא כלו' שהתירה הפלך מן המטוה. קהל"ר פי' אל תבהל: היכמא דמעזילא עזל על פלכתיה כן סליק ליה בפלכתיה הוא נסיב. והפעל ממנו מגיל' י"ד: אתתא בהדי שותא פלכא עיי"ע שת ב' — פילכיה ירו' דמאי פ"ד דכ"ד. ט"ס עיי"ע אפסחתיה ומ"ש ועיי"ע עיכלא] —

2 פֶּלֶךְ (מל"מ וכ"ה בל"ע فَلَكَةٌ מחוז Bezirk) בפ' לא יחפור בגמ' חנות שבחצר (ב"ב כ"א.) שיהו מושיבין מלמדי תינוקות בכל פלך ופלך. בס"פ כיצד העדים (מכות ז'.) בשעריך (דברי' י"ז, ז') אתה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אבל בחו"ל בכל פלך ופלך אתה מושיב ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. בס"ג דפ' אלו הן הגולין (שם י"ב:) ובפ' פרת חטאת בגמ' קדשי קדשים (זבחי' קי"ז.) בן לוי שהרג גולה מפלך לפלך ואם גלה לפלכו פלכו קולטו. בפ' ד' מיתות בגמ' המגדף (סנהדי נ"ו:) כשם (שנזדווגו כל) [צריך לו' שנצטוו] ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך וכו' [7]. ובנפות דור מים (יהושע י"א, ב') תרג' ובפלכי דור מערבא. והתעו את מצרים פנת שבטיה (ישעי' י"ט, י"ג) תרג' רבני פילכהא. פי' ה או ו' [8]) עיירות הסמוכות שהן מקובצות במקום אחד נקראים מדינה והיינו פלך — (א"ב ל"מ זה (נחמי' ג', י"ד) שר פלך בית הכרם). *[אחי"ה ושם באותו הקפיטל הרבה פעמים שר חצי פלך (Halbbezirksfürst) ותרג' חבל (דברי' ג', ד', י"ג. י"ד) פלך טרכונא. תרג' אל מדינה ומדינה (אסתר א' כ"ב) לפלך ופלך והקבוץ פִּלְכִין, פילכי, פִּלְכַיָּא עיי' תרג' יהושע י"ב כ"ט; י"ז, י"א; לקהלי' א', י"ב; לשה"ש ב', ב'; ג', י"א; לאיכה ג', נ"א; לתהלי' מ"ה, י'. י"ד וזולתו. תוספת' ביכורי' ספ"ב לא היו עולין יחידים אלא פְּלָכִים פלכים] —

---

[1]) בנו"ג פילכה . . עיסתה. [2]) בנו"ג פילכא ונוולא ובכ"י ש"ס ידעא למעבד ביסתרקי וכ"ה בל"א ברש"י עיי"ע נול ב' וא"ב רבינו גרס כשתי גירסאות. [3]) בסנהדי' עלם אייתי לי פלך וכן פלך בכתובו'. [4]) בנו"ג לאה תפסה פלך הודיה. [5]) בנו"ג שתיקה ועיי' ג"ב תנחו' ויצא סי' ו' אסת"ר פי' אין אסתר ילקי' ויצא ר' קכ"ו, ילקי' שמואל ר' ק"י, ילקי' איוב ר' תתקי"ב. [6]) כ"ה רק בדפו"ו. [7]) וכו' כיון לסוף המאמר כך נצטוו ב"נ להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך. [8]) כ"ה בדפי' פיז' והלאה אבל בדפ"ר פי' ל"ז או ל"ח וכ"ה בכ"י ה"ב ול"ד וצ"ל לז' או לח' כלומר לז"ין או לחי"ת ובאמת בכ"י ק"ט אי' שבעה או שמנה.

3 פֶּלֶךְ (מל"מ ש"ת למשענת Stab) בס"ג דפ' נגמר הדין (סנהד' מ"ח סע"ב) מחזיק בפלך (ש"ב ג', כ"ט) מאסא דכתי' (מ"א ט"ו, כ"ג) רק לעת זקנתו חלה את רגליו אמר רב יהודה אמר רב שאהזתו פודגרא. *[אחי"ה כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר אבל בשדפ"ע בקוים על פודגר"א כאלו הוא לועזית ובאמת הוא לועזית עיי' רש"י ועיי"ע פטגרטום ועיי"ע עלב והוא ל"י. ובפי' ר"ח לסנה' (בקובץ כ"י אנגייליק' דף קי"ד רע"ב) אי' וז"ל בלשון יון אלנקרם פודגרא ע"כ כלומ' מה שקורין בל"ע النقرس (Gicht) קורין בל"י פודגרא ποδάγρα ובנדפס בש"ס ווילנא (סנהד' מ"ט רע"א) אי' בט"ס בל"י אלנקרם פודגרא וצ"ל אלנקרם] —

פֶּלְכִּין (= פֶּלְקִין מל"י πέλεκυς גרזן Beil) בילמדנו ויהי ברד (תנחומ' וארא סי' י"ד) ושקמותם בחנמל (תהלי' ע"ח, מ"ז) מהו בחנמל[1]) יורד בפלכין וקוצץ האילנות פי' יונים קורין לגרזן פיליקין. *[אחי"ה כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ר פליקין ובכ"י ו"ו א' פולקין ובכ"י ו"ו ב' פיילכין ובכ"י ב"ר פליכין ובכ"י ג"ג פלחין וביותר משובש בכ"י ל"ד פוליכסו וצ"ל פלכים וכ"ה נכון מאוד בכ"י ק"ט והוא הוא פיליקין מל"י הנ"ל[2]) וע' הזקנים העתיקו כן גרזן (מ"א ו', ז') כשיל (תהלי' ע"ג, ז'; ירמי' ב"ג, כ"ט) וכן העתיק עקילס גרזן (דברי' י"ט, ה') וגי' פלכין אי' בתנחומ' ובקו"ף אי' לנכון בשמ"ר פי"ב יורד כפילקין וכ"ה בשו"ט מזמור ע"ח, ושם למזמור ק"ה כפילקים הזה היה יורד הברד עליהם ושם: הדין גפנים ע"י שהיו דקים יורד כפילקין וכו' ור"ב בע' פלק ב' ציין שמ"ר ומ' שו"ט ק"ה ע"ש בקו"ף והיה לו לרמוז כאן עליו כמו שהעיר שם על זה הערך — וריש המאמר מילמדנו הביא רבינו בע' בחנמל ע"ש] —

* פללגלא עיי"ע אחר ע' פגלא.

☞ פלוליא ירו' נדרים פ' הנודר מן הירק (רפ"ז ד"מ:) מהו שיהא מותר במיני אפימיליא כגון גבעה ומסרולה ופילוליא וקולוקסייא לא יכולתי להביו מלות אלו. *[אחי"ה וכן לא נתפרשו בפפלנ"צ לה' לעף צד 241 אבל עיי"ע אפימיליה (ח"א, רי"ח) ומ"ש] —

☞ פלולינא (?) ירוש' פסחי' פ' ואלו עוברים בפסח (פ"ג ד"ל.) הורי ר' יוסי באילן פלולינא צריך לבער פי' המפרש פת ניפול מאליו לפרורין. *[אחי"ה כן פי' בעל קרבן העדה בשם מצאתי והוסיף לומר ול"נ שהוא מין מאכל ששמו כך ועיי' בערוך ע' פלנין ע"כ וטעות גדולה היא כי פלנין אינו מאכל כי אם מלבוש וכן מ"ש בעל פני משה פלונינא מלה לעז היא החלוגלוגות והן פרפחיני . . ובלעז קורין אותו פולפליני ודרך לכובשן ונותנין מעט קמח בתוכן וצריך לבערן ע"כ קשה להלמו כי הלעז הוא פולפי"ד, פולפיר, פורפיר עיי"ע חלגלגות (ח"ג, שצ"ה) והוא ל"צ ומה מקומו בירושלמי ? ובענין פי' פרורין דע שהוא ל"ע فلول, فلال פרורין Abfälle דברים הנושרים מדבר שלם] —

פלם (= פֵּילוֹמָא מל' יוני' πήλωμα = πηλός טיט Schlamm, Morast) כפ' כ"ב בשבת (קמ"ז.) אין יורדין לפילומא פי' „פילומא בקעה ויש בו מים ותחתיו טיט כמו טפל[3]) ואם יבקע ויטבע בו אינו יכול לעלות אלא עד שמתקבצין הרבה בני אדם ומעלין אותו משם ויש מי שאמר הרוחץ באותה בקעה מצטנן ואותן המים משלשלין [בני] מעיו וזה פי' ביקה"[4]). פ"א אין יורדין בפילומא משום ביקה פלומא לשון לעז ממש הנהר פלומי[5]) ביקה בקעה עין מובלעת שמא יבקע הטיט שבתוך המים הטבע לשם ואינו יכול לעלות משם אלא א"כ מעלין אותו אחרים בטורח. ס"א אין יורדין לקורימא. גמרא (שם קמ"ז:[6]) אין יורדין לקורימא משום ביקה וכן פי' קורימא נהר כמו (פרה פ"ח מ"י) קרמיון ופיגה. פ"א קורימא כמו (עירובי' כ"ב.) קרמי דאגמא[7]) אין יורדין לתוכה בשבת שמא יטבע בטיט שבאגם[8]) וכולן טעם אחד. — (א"ב פי' בל"י טיט היון ובצה פ"א בל"י נהר מתגבר בשופי). *[אחי"ה בפי' אחר כיון ר"ב לל"י πήλωμα והנכון פי' הראשון שהוא כפי'

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר פיזי ובשדפ"ע חוץ מדפו"ו שנשמט בטעות. [2]) בדפ"ע מפיזי והלאה פליכנן ובדפ"א פלכין. [3]) וכ"ה בפי' ר"ח וברי"ף וברע"ב ושם ושם דבק. [4]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח וכ"ה ברי"ף ושם (נקא) [צ"ל בקא] ובכ"י א"פ בוקא ובנו"ג פיקא וכ"ה בערוך כ"י ק"ט אבל בסמוך אי' גם שם ביקה וזה העיקר כפי' רבינו וכגי' ר"ח אשר אחריו נגרר. [5]) בלאי"ט flume = fiume בל"ר flumen. [6]) בכ"י ה"ב לי' ארבע תיבות אלו וכתב בעל הגיון שלמה צד ל"ג „ובאמת כפולים המה" אבל באמת אינם כפולים כי רבינו אחרי שהביא גי' פילומא הוסיף להביא ס"א במשנה אין יורדין לקורימא והוסיף להביא גמרא שם וביאורו. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בע' קרם ד' ובדפ"ע כאן דאגמיא. [8]) ובע' קרם פי' בע"א ע"ש.

הערוך עפ"י פי' ר"ח ומל"י הרשומ' בתחלה אעפ"י שבספרים נמצא כתוב πηλός וכן העתיקו ע' זקנים טיט (ש"ב כ"ב, מ"ה; תהלי' י"ז, מ"ו) וכ"ה בהעתקת עקילס סומכוס ותודוס לישעי' נ"ז, כ'. בכל זאת גם πήλωμα נכון הוא ונגזר מהפעל πηλόω וכבר הארכתי בזה בע' מפלם ושם נסמנו המקומות אשר שם הפעל מְפוּלָּם. ודע כי בכ"י ש"ס בין במשנה בין בגמ' שבת הנ"ל הגי' כגי' רבינו ור"ח ורי"ף פילומא וכ"ה בירו' ובמשניות נאפולי ופיז' ובפי' הרע"ב ועיי' בפי"מ לתוי"ט ששכח מלהעיר כי היא גי' רבינו בעל הערוך אשר אחריו נגרר בפירושו ובפי"מ להרמב"ם הובאו שתי גירסאות לפלומא[1] קורדימא. ותחת קורדימא דאי' בנוסחאותנו בש"ס אי' ברש"י כ"י קירומא (ד"ס שבת קע"ו) והוא קרוב לגי' רבינו קורימא. ורמב"ם בהל' שבת פכ"א הלכ"ט פי' אין רוחצין במים שמשלשלין ולא בטיט שטובעין בו ע"כ וא"כ נגרר בזה אחר פי' הרי"ף (שהוא כפי' ר"ח והערוך) וחוזר ממה שפי' במשנה דשבת ע"ש] —

☞ פְּלַם (הפעל מע' הקודם פי' מלוכלך ולח mit Schlamm bedeckt) אבנים מפולמות (חגיג' י"ב. זבחי' נ"ד.) עיי"ע מפלם. *[אחי"ה וש"ג ג"כ ביצ' כ"ד: דגים מפולמים] —

פְּלָמוֹד (מל"י πηλαμύδιον = πηλαμύς בל"ר pelamis, pelamys דג טונוס קודם שנתו der noch nicht einjährige Thunfisch) בס"ג דפ' אין מעמידין (ע"ז מ'.) ובדגים כל שיש לו סנפיר וקשקשת אמר אביי כי תניא ההיא בפרא ופלמודא דדמו רישייהו לטמאים — (א"ב פי' בל"י ורו' מין דג כמו אטונס בהיותו קטן קודם שנתו נקרא כן ובנוסחאות כתוב בארא ופלמודא). *[אחי"ה בכ"י ש"ס כתוב בניר' ופלמור' בקוים וכן בקו בארא' לפנינו ובלי קו בארא בדפ' פיז' ובראש ובתוס' ר' אלחנן (ד"ס ע"ז צד מ"ה:) וכן פירשתי בע' ארא ע"ש (ח"א, רס"ה)[2] ודג ὄρκυς ג"כ ממיני טונוס רק הוא ממין הגדול ובהיותו קטן נקרא פילמוס ובפי' ר"ח הועתק מיני דגים ששמן בפרא ופלמירא כ"ה בקובץ כ"י אנגייליקי (דף כ"ה סע"א אבל בנדפס בש"ס ווילנא בע"ז אי' בארא, ופלמירא והמדפיס הגיה כן מדעת עצמו כדי להשותה עם גי' שלנו וכן לא יעשה! ושכח מלעיין בערוך ע' הנוכחי שגם הוא גורס כגי' ר"ח בפרא ובקצת כ"י ערוך (כ"י ו"ו ג"ג וב"ר) ג"כ הגי' פלמור, ובדפ' פיז' באסיל ואמ' בט"ס בפדא וצ"ל בפרא כדאי' בדפ"ר וויניצ' ובכ"י ערוך ודע עוד כי בכ"י ק"ט אי' עוד מלה אחת בינתיים כי ז"ל כי תניא ההוא בפרא ובתורא ובפלמודא ע"כ ונ"ל שבתחלה היה כתוב בנירא כבכ"י ש"ס הנ"ל ושתי גירסאות נתערבו יחד — וז"ל תש' הגאוני' (בהוצי' ה' הרכבי סי' מ"ז צד 23) פרא ופלמודא הראשון בריש והשני בדלת והן שני מינין מן הדגין בבבל וראשיהן דומין לראשי דגים טמאים עכ"ל] —

☞ פְּלוּמָה (מל"ר pluma נוצה Flaum) בריש מדרש שה"ש (פ' קורות בתינו) כמטה וכפלומה פי' בל"ר מטה מלאה בנוצת עוף. *[אחי"ה וכ"ה בל"י אמצ' πλουμία, πλουμίον ובב"ר פס"ח הגי' כמטה וכפרנום ובמיוחס לרש"י פרכום ופי' מל' כנען כסא ע"כ ובילק' ויצא ר' קי"ט כמטה וכפורנס ונ"ב כר וכסת (ועיי' בלקח טוב בראשי' כ"ח י"א) ובע' תרנס הגי' כתרנום והנכון כהגהת המשביר כפלמוס plumeus מטה מלא נוצות עיי"ע פרנס ב' במשביר וכ"ה בל"ר אמצ' plumacia, plumacium כר מלא נוצות והמפרשים נבוכים בזה הרבה] —

פְּלִימֵטוֹס (= פְּמֵלִיטוֹס מל"י ἐπιμελητής Besorger, Verwalter, Aufseher) בפ' מי שמת בגמ' האחין השותפין (ב"ב קמ"ד:) ת"ר האחד מן האחים שמינוהו גבאי[3] ופלמיטוס. ובפ' כל קרבנות בג' תקוע[4] (מנחות פ"ה:) פעם אחת נצטרכו[5] אנשי לודיקיא לשמן ומינו להן פלמיטוס אחד [פי' ממונה] — (א"ב בנוסחאות כתוב פולימיסטים ופירשב"ם בההיא דב"ב בשם רבינו חננאל לוחם מלחמת בל' יון ויפה פירש). *[אחי"ה יפה פי' כי בל"י πολεμιστής פי' לוחם מלחמת (עיי"ע פולמוס) ובאמת תחת פולמוסטוס דאי' בכ"ב ובמנחו' גרס הילק' בזאת הברכה רן תתקס"ב פולמרכוס πολέμαρχος והוא הוא לוחם מלחמת[6] אבל מה ענינו אצל גבאי ואצל צרכי שמן והמשך הענין סובל רק שוטר וממונה ובאמת כן פירש רגמ"ה כ"י בב"ב (וכרשב"ם) שוטר ובכ"י למנחו' פי' רגמ"ה ממונה וכ"ה בעה"ק ולבי אומר לי שצריך להשלים כן בערוך דאל"כ הניח רבינו

---

1) וכ"ה ברי"ף כ"י. 2) ושם נדפס בטעות בל"י נקרא אקרוס וצ"ל ארקוס. 3) כ"ה בדפ"ר וויניצי פיז' ובשרפ"ע לי'. 4) בדפ"ר וויניצי' בט"ס תקיעה. 5) כ"ה נכון בדפו"ו ואמ' אבל בשרפ"ע נצטפצפו וכ"ה בכ"י ה"ב וכ"ה בספרי הברכה פי' שנ"ה. 6) וזו לכאורה ראיה למ"ש רבינו סוף ע' פלמרכוס.

בלי פירוש ובלי ספק ראה פי׳ רגמ״ה במנחו׳ אחרי שאחז בגירסתו כי גם רגמ״ה במנחו׳ גרס פלמוטום ודע כי בתוספ׳ ב״ב פ״י גרס גבאי או אפולמוטום אבל בכ״י אירפ׳ אפומליטום וזו הגי׳ עיקרית והוא מל״י הנ״ל [1]) וראיה מופתית מצאתי כי בכ״י ש״ס ה׳ גרס באמת פומליטום או גבאי ובפסיק׳ זוטרתי זאת הברכה ג׳ פולימי למיש וצריך לומר פומליטיש והוא ἐπιμελητής ובספרי הנ״ל פומיליום והוא מל״י ἐπιμελής שוקד על דבר ודואג על דבר ומשים עין על דבר וע׳ הזקנים העתיקו ואשימה עיני עלין (בראשי׳ מ״ד, כ׳) ἐπιμελοῦμαι αὐτοῦ]—

* פְּלְמֵיטוֹם (אולי מל״י πολύμητις ערום, klug, verschlagen) פסיקת׳ רבתי פכ״ג מלך בו״ד (כשהן) [צ״ל כשהוא] כילופים והגיה מה׳ מא״ש פלמיטום ופי׳ הח׳ גידעמאן מל״י הנ״ל אבל עיי״ע כילופום (ח״ד, רי״ח) ומ״ש.

* פלומטרין, פלמנטרין (קטוע מן דפלומטרין מל״י διπλωματάριον Schmuck-kästchen) פסיקת׳ רבתי פ״י היה לו פלומטרין אחד של זהב וכו׳ עיי״ע דפלומטר (ח״ג, ק״ם) וש״נ ויש להוסיף ירו׳ ביצה פ״א ד״ס סע״ג מפתחא דפלמנטרין בידיה ובקטיעה ירוש׳ תעני׳ פ״ב דס״ה ע״ד למלך שהיה לו מפתח של פלמנטרין קטנה וכו׳ פי׳ ארגז אשר בו היו מצניעים כל כלי חפץ וכתבים. והמעתיקים קטעו ד׳ בראש המלה ודוגמתו פיילי פוטירין עיי״ע פטר ה׳. ועוד עיי״ע פלמנטר ומ״ש.

* פלמיא עיי״ע פמלניא.

פלמנטר (נ״ל כמו דִפְלוֹמַנְטָר, דִפְלוֹמְטָר diplomatarius ממונה על כתבי המלך Ober-notär, Bewahrer der kön. Schriften) בריש ואתחנן בילמדנו (בתנהו׳ לי״) משה היה פלמנטרו של הקב״ה. למלך ששלח שני פלמנטורין [2]) וכו׳ בערך סמנטר — (א״ב מלה זו חציה יונית וחציה רומיית פי׳ פולמו בל״י צבא ופי׳ נוטרין בל״ר סופר כלומר ממונה על אנשי הצבא). *[אחי״ה אבל πόλεμο-notarius לא נמצא בספרים וה׳ פערלעס (עש״ש 132) שער שהוא frumentarius, Proviantmeister ועוד הגיה פלמנטר protonotarius ע״ש כי האריך ולי נראה כי הוא ל״ר אמצ׳ והיה פקידה אצל הרומיים שנקראה comes notariorum ראש הסופרים ועוד נקראה diplomatarius ממונה על סופרי וכתבי המלך והיה בעל נאמן שלו ומזה נולד אצלנו הכנוי Diplomat וההוראה הזו עולה יפה בכל מקום כי בירו׳ ברכו׳ פ״א ד״ג: עיי״ע סמנטר יגיד עליו רעו חותם וסימנטירין כי פלמטרין כ״ה לפנינו (ובגי׳ המהרש״ם והערוך פלמנטורין) הם שומרי חותם המלך ובעלי אמונתו וזה ענין משה היה פלמנטרו של הקב״ה. וראיה נצחת מצאתי לפירושי בתנחומ׳ סוף במדבר סי׳ כ״ו ואף השבט הזה ברקתי אותם ונמצאו שומרים בכבודי וכו׳ אף אני מקרבו ועושה פלמנטרין שלי ואיני מאמין ביתי וקדושתי אלא להם שנאמר וכו׳ הרי כי פלמנטרין היו נאמני המלך. וכתיבה תמה תהיה דפלמטרין, דפלמנטרין וד׳ בראש נשמטה עיי״ע פלומטרין] —

פּוֹלְמוֹם מל״י πόλεμος מלחמה וחיל המלחמה (Krieg, Kriegsherr) בסוף סוט׳ (מ״ט.) בפולמוס של אספסיינוס. בשנים [3]) בפ״ח בפרה (מ״ט) המכובין [4]) בפולמסיות ובשני בצרות [5]) בע״ז בפ׳ השוכר בגמ׳ דמניח (ע׳:) ההוא פולמוסא דאזל וסלק לנהרדעא. באלו טרפות בגמ׳ נטלה הכבד [6]) (חולי׳ מ״ז.) ההוא פולמוסא דאתא לפום בריתא. פי׳ חיל — (א״ב תרג׳ ואל מי מצנים יקחהו (איוב ה׳, ה׳) ופולמוסין במאני זייניה (ירבריניה) [צ״ל ידבריניה] פי׳ בל״י חיל). *[אחי״ה ע׳ הזקנים העתיקו מלחמה (בראשי׳ י״ד, ב׳, ח׳; שמות ט״ו, ג׳; ל״ב, י״ז; במד׳ ל״ב, ט״ו, כ׳, כ״ז, כ״ט) קְרָב (תהלי׳ ס״ח, ל״ד; איוב ל״ח, כ״ג; דניאל ז׳, כ״א) חֶרֶב (ויק׳ כ״ו, ו׳, ל״ו; במדבי י״ד, ג׳) ומזה הענין בסוף סוט׳ בפולמוס של אספסיינוס . . . בפולמוס של קיטום [7]). בפולמוס האחרון [8]). ירו׳ ע״ז פ״א דל״ט רע״ג מלכות מצרים ומלכות רומי היו עושין מלחמה אילו עם אילו אמרו עד מתי אנו הורגין בפולמוס זה עם זה וכו׳ והקבוץ פרה שם בפולמסיות ובפי׳ רה״ג בפולמסאות. וכ״ה באיכ״ר ס״פ בלע כמה

---

[1]) כמו שהעיר כבר החי׳ ברילל יאהרביכער ח״א 177. [2]) כ״ה בכ״י ק״ם ודפ״ע חוץ מדפ״ר ושם פלמנטירין. [3]) כ״ה בדפ״ר ובדפ״א בשנים שהיו גם זה נכון אבל בדפ׳ פיד׳ וויניצי׳ באפיל במ״ס בשנים אוחזין. [4]) כ״ה נכון בדפ״א ובשדפ״ע המבזבזין. [5]) כ״ה בדפ׳ וויניצי׳ וכ״ה במשנה אשר עליה נוסד התלמוד הירו׳ בהוצ׳ לו ובדפ״ע אחרים וכ״י ערוך בצרון. [6]) כ״ה בדפ״ר וכ״י. [7]) לפי השערת החי׳ גרעטץ עיי״ע טיטוס ועתה מצאתי עד נאמן לזו כי במשנה אשר עליה נוסד התלמוד הירו׳ בהוצ׳ לו אי׳ באמת קיטם וצ״ל קיטוס ובנו״ג גם בירו׳ ובתוספת׳ סוף סוט׳ טיטוס וכ״ה בפי׳ רה״ג לפרה הנ״ל. [8]) עיי׳ על כל אלה פולמסיות בקורות היהודים לה׳ גרעטץ ח״ד בהערה י״ד.

פולמסאות עשה אדריאנוס וכו'. ירוש' יומ' פ"ה דמ"ב סע"ד שני כהנים ברחו בפולמוסיות אבל בע"ז חולי' הנ"ל וכן פולמוסא דמלכא ברכו' ל': והקבוץ פולמוסין בתרג' הנ"ל ובתר"י א' לבראשי' ל"ג, ט"ו ענין פולמוס הוא חיל וצבא ומחנה וכן העתיקו ע' זקנים חיל (דה"י ב' כ"ה, י"ב) צבא (במד' ל"א, ל"ו; דברי' כ"ד, ה'; יהושע כ"ב, ל"ג) מחנה (ש"א כ"ח, א'; ש"ב ה', כ"ד) גדוד (דה"י ב' כ"ו י"א) — ובע' פלמטום הביא ר"ב בשם ר"ח פולימיסטים מציון דב"ב וכבר העירותי שם כי אין זה עיקר הגי' אבל ר"ח כיון לל"י πολεμιστής וכן העתיקו ע' הזקנים איש מלחמה (ש"א ט"ז, י"ח ישעיה ג', ב'; דה"י א' כ"ח, ג') אנשי מלחמה (במד' ל"א, כ"ח. מ"ב. מ"ט; דברי' ב', י"ד. ט"ז). גברי דפלמוסא, דפולמוסא בכ"י ש"ס ב"מ צ"ג. ט"ס וצ"ל דפרמוסקא עיי"ע פמסקא] —

פְּלַמְרְכוֹס (מל"י πολέμαρχος שר צבא Ober-feldherr) במגילת איכה (פתיח' בד"ה וזכור) לשום כרים (יחזק' כ"א, כ"ז) פולימרכום[1] בפסיקת' דשוב' (פסיק' דר"כ ק"ס.) שלח המלך פולימרכום אחד להחריבה[2]. וארבע מאות איש עמו (בראשי' ל"ב, ז') תר"י (א' וב') וארבע מאה גברין פולמרכין עמיה. בתרג' ויאמר המלך אחשורש לאסתר המלכה (תרג' שני לאסתר ח', ז') אעביר מיניך הגמונין ופולימרכין[3]. פי' ג' אלו[4] ענין אחד הן שלטונין ושרי חיילים — (א"ב פי' בל"י שר צבא) *[אחי"ה והדין עם ר"ב וגם ערך מלין כ"י אשר בקובץ כ"י האלבערשטאם העיר לנכון נגד רבינו וז"ל והאמת יעשה דרכו כי המלה ל"י והיא מורכבת מן פּוּלְימוֹס שענינו מלחמה ומן אַרְכוֹס שפי' שר ע"כ. מראש פרעות אויב (דברי' ל"ב, מ"ב) תר"י ב' מן רישי גיבוריהון פולמרכיהון. בספרי האזינו פ' שי"ז בליסריקים צ"ל פלימרכום עיי"ע כלים ריקים (ח"ד, רמ"א) אבל עיי"ע כילירכין (שם רל"ה) אבל פולמרכום בילק' הברכה ר' תתקס"ב צ"ל פולמיטום (עיי"ע פלמיטוס) אע"ג שמגי' הילק' ראיה למ"ש רבינו כי ג' אלו ענין אחד הן. ובילק' אמור ריש ר' תרל"א ט"ס הוא עיי"ע הבא אח"ז — והקבוץ שמ"ר פי"ח כולן פולמרכין ודוכסין היו וכו'] —

* **פְּלוּמוּפִילוֹן** (מל"י אמצ' -φλάμβουλον, φλάμ πουλον כמו φλάμουλον בל"ר flammula, דגל המחנה Militairfahne)[5] בספרי ריש בלק משל למה"ד לקיטרון[6] שהשלים שניו ולא שמש פלומופילון שלו אלא ברח והלך לו שלח המלך והביאו וחייב לקטוע את ראשו פי' הממונה על המחלקת שנקרא Centurio שעזב דגל המחנה וברח לו חייב מיתה. והילק' אמור ריש רמז גורסת רל"א ללא נכון פולימרכום שלו.

פְּלָן (מל"מ פְּלֹנִי וכ"ה בל"ס פְּלָן ובל"ע فلان N. N. ein Gewisser) בגמ' דפ' שני שעירי יוה"כ (יומ' ס"ו:) שאלו את ר' אליעזר פלוני מהו לעולם הבא פי' „אבשלום שבא על פלגשי אביו מהו לעו"ה מי סבירא לן הא דאמר רב[7] (סנהדר' כ"א.) נשים בקידושין ובכתובה ופילגשים בלא קדושין ובלא כתובה אמר להן לא שאלתוני אלא על פלוני פי' על שלמה ושלמה מהו לעו"ה כלו' עוד שאלוהו על שלמה מי סבירא לן כר' יונתן[8] דאמר (שבת נ"ו:) כל האומר שלמה חטא אינו אלא טועה וכו'[9] כדגרסינן בגמ' בפ' במה בהמה (שבת הנ"ל). מהו להציל הרועה מיד ארי[10] פי' להציל אוריה מיד דוד מי סבירא לן (ב"ב קי"ט:) חולקין כבוד לתלמיד היינו יואב במקום הרב שהוא דוד ומפני שאמר (ש"ב י"א, י"א) ואדוני יואב אינו מורד במלכות וניתן להצילו או דלמא אין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ומורד במלכות הוא אמר להן דומה שלא שאלתוני אלא על הכבשה אמרו לו ואת הכבשה מהו להציל פי' בת שבע מיד דוד מי סבירא לן הא דאמר ר' יונתן בפ' במה בהמה (שבת נ"ו.)[11] כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות נותן לאשתו ואוריה נתן גט לבת שבע" זה בריש תוספת יבמות (ספ"ג). *[אחי"ה כל זה הועתק מפי' ר"ח ביומ' והובא ג"כ בתוספות יומ' שם בשם ר"ח ע"ש. ופי' פלוני שם תואר

---

1) בנו"ג פלימה כוס. 2) ויפה הגיה כן הרב החי' ר"ש באבער תחת פרומלוכוס דפסיקת' וכמו שהוא נכון בספרי ריש בלק פי' קל"א ובילק' וארא ס' ר' קע"ח ובילק' אמור ר' תרל"א הושע ר' תקי"ז ותקל"ב וברש"י הושע שם. 3) בנו"ג פולמרכין ובתרגו' שני שם ה', א' פולמוריכין צ"ל פולימרכין. 4) ר"ל ע' פלמטום פלמנטר ופלמרכום כי בדפ"ע הראשונים ע' פולמוס נערך אחר ע' הנוכחי. 5) עיי' דוקאנגע ומיירסיאוס ופערלעס עט"ש 11 ושם עוד ההגה פרימופילון מל"ר primipilus ולא הוצרכנו לזה. 6) centurio. 7) בנו"ג אמר רב יהודה אמר רב. 8) בכ"י ק"ט יוחנן אבל גם בפי' ר"ח יונתן וכ"ה בשבת נ"ו: ושם א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן. 9) ור"ח ביומ' הביא גם הפסוק מ"א י"א עם השקליא והטריא ורבינו מקטע. 10) בפי' ר"ח קודם לזה אי' מה להציל כבשה וכו' אבל כהעתקת רבינו מוכח מתוספתי' יבמו' ספ"ג ופצ"ל בפי' ר"ח. 11) ובפי' ר"ח הביא ראי' ממסכתי' כתובות ט' רע"ב.

לאדם או למקום שהמדבר אינו רוצה להזכיר שם הפרטי ובל"מ (רות ד', א. ש"א כ"א ג') מחובר עם אלמוני ובדרז"ל גם בנפרד עיי' סנהד' מ"ב. איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב, שם מ"א. והלאה בפני פלוני ופלוני. קידו' ס"ה. קידשתיך בפני פלוני ופלוני, ירו' קידושי' פ"ג דס"ג ע"ד בני פלוני יעשה דבר פלוני ויטול חפץ פלוני, תוספת' נזירו' רפ"ב אשתו של פלוני, תוספ' ב"ק פ"ז מה זה פלוני ולנקבה שבת נ"ו: כך עושין לע"ז פלונית, תוספת' יבמות רפ"ד אשה פלונית, ירו' סוטה פ"ו דכ"א. פלנית כהנית. ובל"ס פְּלָן, פְּלָנִיתָא וכ"ה בויק"ר פי"ח אתר פלן בקהל"ר פ' יש רעה פסוק פלן בתר פלן ושם פ' גם מגבוה שוק פלן בירו' שביעי' פ"ד דל"ו ע"ג בריה דפלן, ירוש' יבמו' פ"ד ד"ו. ביום פלן, ירו' קידושי' פ"ג דס"ג ע"ד אנא פלן בר פלן מקדש ליך אנת פלנית ברת פלן, ירוש' כתובות פ"ז דל"א ע"ג אין הדא פלנית תסבי להדין פלני בעלה וכו', פסחי' קי"ב. פלניא בר פלניתא וכן שם בר פלניא וצ"ל כגי' כ"י ש"ס א"פ בר פלניתא ועוד שם בכ"י ש"ס א"פ פלניא ובאה"ת פלוני פלוני (עיי' ד"ס שם). גיטי' פ"ט רע"ב חד מבני פלניא. לפלמני (דניאל ח', י"ג) רב הונא אמר לפלנייה ב"ר רפצ"א. רות רבה פ' ובועז עלה עיי"ע אלמוני. שהש"ר פ' אחזו: פלניתא יש לה ג' חדשים פלניתא יש לה ד' חדשים — פלן ב"ר פמ"ח עיי"ע הבא אח"ז] —

פלן (= פִּילוֹן מל"י φυλλεῖον, φύλλον פרחים ועשבים של ריח טוב (Laubwerk, Gewürz חומרתא דפילון (שבת ס"ב: גיטי' ס"ט סע"ב) כבר פי' בע' חמר. *[אחי"ה עיי"ע בח"ג, תל"ה כפי גי' הכ"י שהבאתי אשר מוכרח' ג"כ מזה הע' מפני שרומז על ע' הנ"ל והפי' שם ממולא בשמים מעורבים סומך על פי' של בלולה תרג' דפילא אבל זה התרג' ענין אחר הוא עיי"ע פל ח' ומ"ש וכבר העיר ר"ב בע' חמר שהוא ל"י וכיון על מלה הנ"ל ועצם הוראתה בל"י עלה (כמו בל"ר (folium וע' הזקנים העתיקו ככה עלה (בראשי' ג', ז'; ח', י"א. תהלי' א', ג' וזולתו) ועוד ענינו עשבים שריחם טוב עיי' ר"ב בע' חמר ומזה בספרא ויקר' פכ"ב פרש' י"ב המערב . . עלי גפנים בפילון ופי' הראב"ד כינוס של מיני ירקות כדאמרינן במס' שבת (ס"ב.) חומרתא דפילון ועלי גפנים דומין לעליו ע"כ ובקהל"ר פ' יש רעה אשר ראיתי אי' עלי גפנים בפליון אבל בפ' גם זה ראיתי בט"ס עלי גפנים בפלפלין. ועוד ענינו בושם מיוחד ומזה כתובות ע"ז רע"ב פילא והוא כמו פילון עיי"א לדנא ואסף פי' פילון ע"י מלבאתירון μαλάβαθρον ובל"ע سانج (ובפי"מ להרמב"ם עוקצין פ"ג מ"ה בט"ס הבאג וצ"ל סארג) עיי' פפלנ"צ ללעף 269. ועוד עיי"ע פלן ה'] —

פלן (= פִּילוֹן מל"י πυλών אולם פתח ושער (Vorsaal, Portal בב"ר בריש וירא אליו (פמ"ח) פלונו של אברהם אבינו מפולש היה פי' מקום [1] ובפ' ס"ז [2] (ס"פ ס"ו) ויהי כאשר כלה יצחק: פלונו [3] של יצחק אבינו מפולש היה. בפסיקת' ולקחתם לכם (פסיקתי דר"כ צד קע"ט:) [4] תודיעני אורח חיים (תהלי' ט"ז, י') אמר דוד לפני הקב"ה רבון כל העולמים הודיעני איזה פילון מפולש לעתיד לבוא [5]. בב"ר פ' ס' [6]. (פנ"ט) בא בימים: בפילון מפולש לחיי העולם הבא כלו' מקום מפולש ואורח ישר [7] — (א"ב פי' בל"י אולם חצר ושער) *[אחי"ה נכונה דעת ר"ב ובכ"מ הנ"ל תתכן הוראת אולם והוראת פתח ושער תתכן בע' הבא בציון מויק"ר פי"ח וע' הזקנים פתח (בראשי' מ"ג, י"ט; מ"א ו', ח', ל"ב; י"ד' כ"ח) שער (שופטי' י"ח, ט"ז, י"ז; דה"י א' כ"ה, י"ג) πυλών אבל גם סף (דה"י ב' ג', ז') בהיותו מבוא הבית. ולולי פי' רבינו ור"ב הייתי מפרש פולונו של א"א ושל יצחק ופולון מפולש

[1]) בעי' דרמלים (ח"ג, קנ"ד) גרס רבינו בב"ר בפירוש מקום של א"א מפולש היה הרי שמצא רבינו בספר אחד מקום ובספר אחר פלונו וראיה מופתית לזו ההשערה מצאתי בכ"י ב"ר פאריז דאי' שם וז"ל פלטי מקום של אברהם מפולש ואין אצלי ספק כי ט' במלת פלטי משובש מאותיות נו וצ"ל פלונו מקום של א"א וכו' הרי שנתערבו שתי גירסאות ובנו"ג בב"ר א ה ל פ ל ן של א"א ובדואי מלת אהל מגליון באה פנימה להורות על מלת פלן ויפה כיון בעלי ההגה כי באמת ענין פלונו או יותר טוב כגי' הילק' וירא ר' פ"ב פ ו ל ו נו פי' אוהל מל"י ורו' אמצי' עיי"ע פוולון ועיי"ע דרמלים ומ"ש וגם בעה"ק שנ"ב הגי' פלוונו של א"א וצ"ל פוולונו ועוד כתוב בערך מינחד וממה שפי' רבינו מקום מוכח כי הוא פי' רק עפ"י ס"א דאי' מקומו של א"א אבל גם בציון מב"ר פנ"ט (עיי' למטה) פי' פילון מפולש מקום מפולש והוצרכנו לומר שהוא מל"י πυλών שפי' ג"כ אולם לפני האוהל ולא יחדתי לו ערך בפני עצמו וכן נכלל בכל כ"י ודפ"ע עם הציונים הבאים. [2]) כ"ה נכון בכ"י ה"ב ובדפ"ע בט"ס ס"ו. [3]) בנו"ג פיליונו ובילק' תולדות ר' קט"ו פולונו. [4]) וכ"ה בויק"ר רפ"ל ואולי צריך להיות בערוך: ובויק"ר באמור אל הכהנים בפ' קחו מוסרי אבל לא מצאתי ג"כ בכ"י ערוך אשר ת"י. [5]) בפסיק' ובויק"ר לחיי עולם הבא. [6]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע בט"ס ס"א. [7]) לפנינו אי' בגי' אחרת עיי"ע דפלון (ח"ג, ק"י) ושם הארכתי.

כגי' ילק' פוולונו מל"י ורו' הרשומה בע' פוולן ובע' דרמלים ע"ש ולמטה בההערה 1] —

פלן (= פִּילוֹן מע' הקודם בל"י פי' פתח ושער (Thor, Eingang בויק"ר זאת תהיה פ' וזכור (פי"ח) כי הולך האדם אל בית עולמו (קהלי י"ב, ה') אעפ"י שכולן נכנסין בפילון אחד כל אחד שורה לפי כבודו. ס"א פילא אחת היינו פילי של ראש הפרק והוא שער. *[אחי"ה כלומ' כמו בע' פל ד' ושם סימנתי ג' ויק"ר פי"ח ע"ש ובקהל"ר פ' עת ללדת כד אתון לפילן וצ"ל לפילון ובאמת מקרובי ענינים הם פילון ופילי וכן העתיקו ע' זקנים פתח ושער גם ע"י πυλών גם ע"י πύλη עיי"ע הקודם וע' פל ד'] —

פלן (= פִּילוֹן הוא הוא של ע' פלן ב' ע"ש) (בספר') [1] [צ"ל בספרא] בפרש' שבועת הפקדון (ויקרא פרק כ"ב פרשי' י"ב) עלי גפנים בפילון — (א"ב פי' בל"י שם כללי של עלה ובפרט קראו כן לעלה של בשם יקר ונחמד והיו מזייפים אותו בעלי גפן). *[אחי"ה כבר פירשתי הכל בע' פלן ב' כי לשם שייך ורבינו לשטתו הלך כי הוא פי' חומרא דפילון מל' תרג' כאמור אבל על ר"ב קשה שהוא משיג על רבינו בע' חמר ט' וא"כ היה לו להעיר בע' פלן ב' מה שהוסיף כאן. ור"ד דילארא פי' מל"ר phyllon] —

* פלנדרסין צ"ל פרנדסין עיי"ע.

פְּלָנְיָא מל"י האמצ' φαινόλης, φελόνιον, φελό-νης עיי' מיירסיאום 597 הוא מלבוש עליון ממתנים עד ירכים (eine Art Kniehosen בר"ג דפ' הנודר מן הירק (נדרי' נ"ה:) אנפליא ופלניא [2] ומכנסים. בר"ג דפ' כל היד (נדה י"ג סע"ב) מכנסי כהנים למה הן דומין כמין פלניא של פרשין. ס"א פמלניא [3] של פרשין למעלה עד מתנים למטה עד ירכים ויש להן שנצין — (א"ב יש לגרוס פימינליא ופי' המלה בל"ר מכנסים). *[אחי"ה וכיון לל"ר feminalia וכן בל"י אמצ' φαμινάλια, φημινάλια, φιμινάλια (מיירסיאום 594 וגזרוה מל"ר femen (femur) ירך ולדעת קצת מן femina אשה בלו' סנור שמכסה אותו מקום של אשה [4] וזה מה שפירש"י בנדה שם פמלניא סינור (פורנינ"ט) [צ"ל פורציינ"ט] = Gurt, pourceint סינור שהיא חוגרת בו עיי' פירש"י בשבת י"ג: ד"ה סינור וכן לועז עה"ק שנ"ב שורצע בל"א = Schürze — ובכ"ז גי' רבינו פלניא עיקרית מל"י הרשומ' בראש הע'. ובתוספת' נדרי' רפ"ד אי' בכ"י אירפ' פלמיא והוא הוא פלניא של רבינו ובנו"ג בתוספ' פמליא, ועוד עיי"ע פמנלייא. ומזה הענין מה שהביא רבינו בע' שאח"ז מאיכ"ר פ' בלע מוכרי פילינון ובירו' תעני' פ"ד דס"ט. אי' בתמורתו אורגי פלגס וצ"ל פלנס והוא הוא φελόνης וכן בירו' נדרי' ספ"י דמ"ב: מהו להתיר בפלונס ר' אבהו בשם ר' יוחנן מתירין בפלונס ר' יהושע בן לוי התיר בפלונס וקה"ע פי' הוא מלבוש העשוי לכסות בו ראשו וקצת מגופו ע"כ והנכון שהוא מלבוש לכסות בו ממתניו עד ירכים כאמור ועיי"ע פלונס במו"ע — בב"ר פפ"ד הפינס נ"ל שהוא קטוע מן פילנס או פינלס עיי"ע פינס] —

פלנין (= פֵּילִינוֹן מע' הקודם מל"י φαινόλης בל"ר paenula מין מכנסים ועוד בל"ר עטיפה וכסוי (Umhang, Hülle במגילת איכה יעיב בסמוך הרוס בעברתו פי' חנויות של מוכרי פילינון היוב מגדלא פי' פ ל ו ד י — (א"ב יש גירסא אחרת בנוסחאות). *[אחי"ה וזה לשון המדר' איכ"ר ס"פ בלע רב הונא אמר ג' מאות חנויות של מוכרי טהרות היו במגדלא דצבעייא ושלש מאות של אורגי פ ר ו כ ו ת היו בכפר נמרא ובהיפך הסדר ובשנוי אי' בירושלמי תעני' פ"ד דס"ט סע"א א"ר יוחנן ש מ ו נ י ם חנויות של אורגי פלגס היו במגדל צבעייא א"ר חייה בר בא שמונים חנויות של מוכרי טהרות היו בכפר אימרא ונראה שרבינו גרס באיכ"ר כדאי' בירוש' רק תחת (פלגס) [צ"ל פלנס] היה בספרי רבינו פילינון ולפע"ד שתיהם לדעת אחת כיוונו כי פלנס הוא במשקל יוני ופילינון במשקל ארמי, אבל מהלעז מוכח כי רבינו חשב כי הוא מל"ר הנ"ל שפי' עטיפה וכסוי ופרוכת והוא פלודי בלאי"ט velluzzi או velletti צעיפים דקים ומעטפות דקות וגי' פלודי אי' רק בכ"י ק"ט ובדפ"ע אי' פידולי ובכ"י ובדפו"ו פירולי ואין לו שחר] —

☚ פְּלוֹנֵס (מל"י הרשומ' בע' פלניא) ירוש' דנדרי' פרק נערה המאורסה (ספ"י דמ"ב:) מהו להתיר בפלונס פי' בל"י מין כתונת קטן. *[אחי"ה כבר פי' בע' פלניא ושם היה לר"ב להביאו כי מלה פלונס משקל יווני הוא ופלניא משקל ארמי כאמור בע' הקודם לזה ורמ"ל היה מחבר זה הע' עם הערך הקודם לזה כאלו דברי רבינו הם] —

---

[1] כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע בט"ס בספרי. [2] בנו"ג ופליניא. [3] וכ"ה לפנינו. [4] עיי' עמ"ר לשעללער.

☜ פְּלָנֵים (מלי πλανής (Planet, Wandelstern מדרש שה"ש פ' זאת קומתך: כיצד נעשה להם האור ר' אליעזר אומר כמין פלנים פי' בל"י שם כללי לכוכבי לכת ור' שמעון אומר כמין אוגי[1]) פי' בל"י אור זך ובהיר כאור שמש וזו גי' נכונה היא וכן בילמדנו פ' צו (תנחומ' צו סי' ב') כתוב בהדיא פלני והכוכבים מאירים ואינם שורפים לכן לא שרף האור ור' שמעון מוסיף טעם לשריפת המטילים אותם לתנור כי חצי שמש למרחוק יבעירו. *[אחי"ה בשהש"ר לפנינו טלנס וכבר העירותי בזה הערך (ח"ד, ל"ה) כי הוא ט"ס וצ"ל כגי' ר"ב ובתנחומ' צו הנ"ל אי' פלניי' ובפ' עץ יוסף טעה בפירושו ובגי' פילונקייא עיי"ע הבא אח"ז — ובתנחומ' הישן צו סי' ג' הגי' פלטיה ויפה הגיהו רש"ב פלנטיה והוא הוא פלנים] —

פלנק (= פילונקייא = פילונייקיא מל"י φιλο-νεικία (Zank = Streitsucht מחלוקת בילמדנו כי ידבר עליכם פרעה (תנחו' וארא סי' י"א) כל הקורא פסוק זה סבור שמא פילונקייא יש למעלה עצתי תקום וכל חפצי אעשה (ישעי' מ"ו, י') וכו' פי' ל"י מחלוקת פילונקיא[2]). *[אחי"ה בתנחו' אי' לנכון פילוניקיא ובתנחומ' הישן וארא סי' י"א פקלוניא ויפה הגיהו מו"ל פילונקיא ועיי' ג"כ מ"ש רש"ב בתנחו' תזריע סי' ט' צד 36 אות נ"ג — ובשמ"ר רפ"ט כט"ס פלינקרא וגם למ"כ זו הגי' המשובשת מונחת לפניו וכתב שכה"ג בערוך וטעות הוא כי גי' הערוך מזוקקת שבעתים וזו המלה אי' בספרי מקביים ב' פ"ד סי' ד'; ושם ד' פ"א סי' כ"ו; ושם ה' סי' כ"ה והפעל ממנו φιλονεικέω ובזו המלה העתיקו ע' הזקנים תתחר (תהלי' ל"ז א') וכן העתיק סומכוס למרות (שם ע"ח, י"ז)] —

פִּלֵּם (מל"מ פי' שקל בשכל טרם עשות דבר wägen והשם פֶּלֶם (Wage בפ"ק במשקין בגמ' אין נושאין נשים (מ"ק ט' סע"א) כתוב אחד אומר (משלי ד', כ"ו) פלס מעגל רגליך וכתוב אחד אומר (שם ה', ו') אורח חיים פן תפלס פי' פלס מעגל שקול המצות וראה אי זו מצוה גדולה ועשה אותה וכתיב אורח חיים פן תפלס כלו' לא תשקול ותניח הקטנה מפני הגדולה לא קשיא אפשר לעשות קטנה ע"י אחרים הנח הקטנה ועשה הגדולה ואם לאו עשה הראשונה הבאה לידך[3]. בב"ר בריש וישב יעקב (פפ"ד) פלס ומאזני משפט לה' (משלי ט"ז, י"א) א"ל הקב"ה אתה אמרת השודין על אבר מן החי אפי' בשעת הקלקלה שוחטין[4]) דכתיב (בראשי' ל"ז, ל"א) וישחטו שעיר עזים, אמרת מזלזלין בבני השפחות וקורין אותן עבדים לעבד נמכר יוסף (תהלי' ק"ה, י"ז) אמרת תולין עיניהן בבנות הארץ אני מגרה בך את הדוב[5]) ותשא אשת אדוניו (בראשי' ל"ט, ז') וכו' על תלתיהון נלכד פלס ומאזני וכים. *[אחיה ר"ל גמור הפסוק פלס ומאזני משפט לה' מעשהו כל אבני כים וכ"ה בירושלמי ובמד' רק ראש הפסוק ועיי' פירש"י במשלי שם] —

פלם (= פילסא [פולסא] מל"י φόλλις ובל"ר follis פי' כים ושויו היה משונה בערך שהיה כים של זהב או של כסף der Beutel Gold od. Silber) בפ' הזהב בגמ' אסימון (ב"מ מ"ז:) מאי אסימון (פילסא) [צ"ל פולסא][6]) עיי' בע' אסימון, עשרים שקל ליום (יחזק' ד', י') תרג' עשרין פילוס ליומא — (א"ב פי' בל"י שקל אשר בו חקוקה צורת פלס בעלת החכמה אצל היונים). *[אחי"ה נתינת טעם זה רחוק הוא[7]) והנכון שעיקרו מל"ר שפי' כים והושאל ליוני φόλλις ועוד נכתבה המלה φόλα, φόλλα, φόλις, φόλλερα וכן בל"ר follera folleron עיי' דוקאנגע ומיירסיאוס ובענין מטבעות לה' צוקערמאן 32 ועיי"ע פלר. ובכפתור ופרח פט"ז צד 62 ועוד 63 האריך בהגבלת שויו של פלוס, פלוסא ע"ש והביא פירש"י בב"מ ובשבת ס"ה, ליעבד לה פולסא ובכו"פ פלוסא והוסיף לומר וי"מ פלוסא משקל ע"ש שאינו שוה אלא משקלו כסף או מפני שדרך לשקול בה והוא מל' ושקל בפלס הרים ע"כ ונעלם ממנו שהוא מל"י ורו' ודעת קצת שהוא ὀβολός וכן בל"ע فلوس עיי"ע אסימון, והקבוץ ויק"ר פל"ז יהבי ליה אינתתיה י' פולסין אמר לו פוק זבין לבניך כלום מן שוקא וכו' ולרוב אי' תחת זה פולר עיי"ע פלר ובע' בת ארעא (ח"ב, ר"י) פי' רבינו זה דשבת הנ"ל פולסא כלומ' מטבע של נחושת שכן בל' ישמעאל קורין לפולר פלס ע"כ (ועיי' גם כן תשובת הגאונים הוצא' הרכבי צד 23), ועיקר הגירס' פולסא בוי"ו אבל בתרג' ביו"ד עיי' לעיל תרג' מיחזק' וכן בתרג'

---

[1]) בל"י ἠὼς αὐγή ובע' אווקי גרס ר"ב בקו"ף. [2]) בדפ"ר בט"ס פילוקייא. [3]) וכ"ה במיוחס לרש"י ע"ש. [4]) בנו"נ אינם אלא שוחטין וכ"ה בילק' וישב ר' ק"מ ובילק' משלי ר' תתקכ"ד אינו אלא בשחיטה ובירו' פיאה פ"א דט"ז רע"א כך אני מוכיח עליהן שהן שוחטין ואוכלין. [5]) בירושי' הא דובא מתגריא לך. [6]) וכ"ה בע' אסימון וכ"ה לפנינו ובפי' ר"ח. [7]) והוא כדרך שפי' ר"ב בע' זוז ע"ש Ζεύς ובח"ד רע"ח כצ"ל במקום ט"ד Σεύς.

ש"א ל', י"ב פילם דבילה — ומזה פי' רש"י בב"מ מ"ז, פולסא דנורא ע"ש ובע' פלם ד'] —

פְּלַם (מל"ע فلج ונרדף עם פלץ פי' חתך לשנים zerschneiden, — reissen) בפ' כיצד הרגל בגמ' כיצד השן (ב"ק י"ט סע"ב) ההוא חמרא דאכל נהמא ופלסיה לסלא. פי' שיבר הסל. *[אחי"ה ור"ח פי' חתך בשניו הסל ורש"י פי' פלסיה לעסו ל"א סדקו ולא שמעתי ע"כ ול"א הוא העיקר ומל"ע הנ"ל וכנ"ה שם אורחיה נמי לפלוסי סלא דאכיל והדר פלים] —

פלם (= פּוּלְסָא מל"י πάλσις הנפה das Schwingen והוא הנפת המטה להכות בו) בהגדה דהפ' השוכר את הפועלין (ב"מ פ"ה:) אתיוהו לאליהו ומחיוהו שיתין פולסי דנורא. בפ' יוה"כ בגמ' אסורבאכילה (יומי ע"ז.) הוציאו לגבריאל מאחורי הפרגוד ומחיוהו שיתין פולסי[1] דנורא[2]. בפ' אין דורשין בגמ' ולא במרכבה (חגיגי ט"ו.) אפקוה למיטטרון[3] מאחורי הפרגוד[4] ומחיוה שיתין פולסי דנורא[5] פי' פולסי כגון השוטין שמכין בהן השלטונין. פי' הגאון „חס ושלום שיש עליו דין למטטרון אלא להראות לאלישע שיש לו אדון שהוא עליו"[6]. בר"ג דפ' הזהב (ב"מ מ"ז.) אי הוה לוי[7] הוי מפיק לאפך פולסי דנורא — (א"ב פי' בל"ר מכה בכח). *[אחי"ה כיון לל"ר pulsus אבל קצת קשה שהביא ל"ר בין לשון ארמי' במאמר הנ"ל מחיוהו שיתין פולסי דנורא ומפני כן נ"ל שהוא ל"י הנ"ל פי' הנפת השוט או מקלה ועה"ק שנ"ב לועז רוטי"ן בל"א = Ruthen ורש"י ב"מ פ"ה: פי' חבטת מלקות וביומ' הנ"ל מקלות של עור (עיי' ע"י), ובחגיג' הנ"ל מכת מקל בשטונאד"י = Stockschläge, bastonnade[8] ולולי יראתי הייתי אומר כי פולסא אולי הוא הוא פזרא (בהפך האותיות ובחילוף הר"ש בלמ"ד כנהוג) שפי' בל"פ מקל ברזל עיי"ע פזר] —

פלם (= פִּילוּסִין תואר מן Pelusium = Πηλούσιον עיר במצרים ורבינו פי' בע"א) בפ' אמר להם הממונה (יומי ל"ד:) בשחר היו לבוש פילוסין של י"ב מנה פי' „פילוסין והנדויין שניהם מלבוש בל' יון" — (א'ב מלבוש הנעשה בעיר פילוסין אשר היא במצרים וכן הנדוין מלבוש עשוי בהנדיא וכל חמכתבים הפליגו לשבח בוץ הגדל במחוזים אלו). *[אחי"ה רבינו העתיק פירושו מפי' ר"ח ושם לי' מלת יון רק המו"ל בש"ס ווילנא השלימו (אולי מערוך) ובאמת پَلاس הוא מלבוש עליון בל"פ[9] אבל הנכון כי המלבושים האלה על שם עירם נקראו כדעת ר"ב היפה עיי"ע הנדוי (ה"ג, רכ"ב) וגי' היפה כגי' רבינו ור"ח וכ"ה בכ"י ש"ם ובירו' ובמשניו' פיז' וברש"י בציון המשנה בגמ' ובנו"ג פלוסין וצ"ל פילוסין ופירש"י מדינת פילוסין שהוא חשוב ומעולה ע"כ והיא היא פילוסא שבערך הכא אח"ז. והתואר ממנו pelusius ועוד pelusiacus. וכתב פליניאוס י"ט, ג' Aegiptio lino Quatuor ibi genera: Taniticum minimum firmitatis plurimum lucri ac Pelusiacum . . cum regionum nominibus in quibus nascuntur והוסיף לבאר הרי שבוץ פילוסין ע"ש עיר הנ"ל נקרא והוא מעולה ביופי ובהדור ולא לחיזוק. וכנ"ה ביומ' שם כפי גי' הירוש' ובציון המשנה בגמ' בדפו"ו וחכ"א בשחר היה לבוש (פילוסים) פילוסין של שמונה עשר מנה וכ"ה בילק' אחרי מות ס' רמז תקע"א. ירו' יומ' פ"ג ד"מ ע"ד ואין שני של פילוסין יפה מן הראשון של הנדוין וגי' הנדוין אי' ג"כ בש"ס דפ' בנבנשתי ובנו"ג הנדויין ועיי"ע הנדוי וש"נ יתר השנויים — ועיי' בתשו' הגאונים סי' רצ"א צד 143 בהוצ' הרכבי ובצד 366] —

פלם (= פֵּילוּסָא עיר המצרית שבע' הקודם לזה Pelusium) בפ' אין מעמידין בגמ' טרית (ע"ז ל"ט.) חזקתן אינן באין אלא מפילוסא ומאספמיא. רעמסס תר"י פילוסא ויסעו מרעמסס[10] (במדי'

[1] כ"ה בכ"י ובדפ"ע פילסי. [2] כ"ה בדפ"ר ונשמט מן הצענזור בש"ס באזיליא ובדי בנבנשתי חזרו והכניסוהו כל המאמר ובדי בערמאן נשמט שנית עד היום ובע"י אי' ומשם נדפס בש"ס ווילנא החדש ובכ"י ש"ס אי' והכוהו שיתין פולסים של אור. [3] וכ"ה בכ"י ערוך ובש"ס ביו"ד. [4] לי' בש"ס. [5] כ"ה בכל כ"י ערוך ובדפ"ע נשמט מן פולסי דנורא ראשון עד פולסי דנורא שני והגרי"ב כבר הרגיש בזה והחכם עדיף מנביא. [6] ע"כ הועתק מפי' ר"ח בחגיגי וא"כ הגאון הוא ר"ח ואולי גם ר"ח קבל זה הפי' מרה"ג וכן מוכח מע' אבני שיש שפי' רבינו עולה עם פי' ר"ח בש"ס ווילנ' חגיגי י"ד: רק רבינו הרחיב קצת והוסיף זה פי' רב האי גאון וכ"ה בע"י במפרש בשם רה"ג הרי שדברי ר"ח על אדני פי' רה"ג הטבעו. [7] בנו"ג עוד הכא. [8] רק בב"מ מ"ז. פי' בע"א ומע' פלם ב'. [9] בע"מ כ"י בקובץ כ"י האלבערשטאם כתב בעל מחבר בע' הנדוין וז"ל מלת פלוסין יגעתי ולא מצאתי בהוראת לשון מלבוש ולבי אומר לי שהוא מענין חבוב. מל"י פילוס ויהיה פי' פלוסין חביבין ע"כ ובאמת אינו ל"י בהוראת מלבוש כי אם כאמור בפנים. [10] כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר, אבל בדפו"ו ויסעו בני ישראל מרעמסס אבל זה פסוק שאחריו ולמה הגיח רבינו פסוק הקודם לכן תתכן גי' הכ"י ודפ"ר.

ל"ג, ג') בארץ רעמסס (בראשי' מ"ז, י"א) את פתם ואת רעמסס (שמות א', י"א). *[אחי"ה כ"ה רק בדפ"ר וויניצ' ובכ"י ערוך ורבינו הביא הפסוקים שלא כסדרן וכנ"ה בתר"י שמות י"ב, ל"ז; י"ט, ד' ותמיד פילוסין ונזרו מל"י πηλόσ‑ιον טיט והוא הוא סין של מקרא (יחזק' ל', ט"ו, ט"ז) בל"ס סִינָא (עיי"ע סן ב') ובל"ע طين עיי"ע טן ב' (ח"ד מ"ה) וכן נקראת העיר طينة (Kothstadt) באמת בל"ע ועיי' על כל זה באריכות ברוו"ב לוויענער ע' Sin ומהשם נבנה התואר עיי"ע קודם לזה ועוד עם של העיר הזו נקראו פִּילוּסָאֵי וכן העתיק תר"י ב' פתרסים (בראשי' י', י"ד)] —

פלם (= פִּילָסוֹן מל"י φυλάσσων בינוני מפעל φυλάσσω שומר Beschützer, Hüter) בב"ר פס"א (פ"ס) מי האיש הלזה (בראשי' כ"ד, ס"ה) רבנן אמרי הוא פילסונו[1]) הלזה אלון זה[2]) — (א"ב פי' בל"י שומר). *[אחי"ה והפעל הרבה בהעתקת ע' הזקנים לדבור שמר (בראשי' כ"ה ה'; ל"א, כ"ה, כ"ט; שמות י"ב, י"ז; ט"ו כ"ו; במדי ט', י"ט והרבה זולתו) ועוד להעתקת נצר (משלי ו', כ'; כ"ח, כ"ז) והשם ממנו עיי"ע פלק. והמיוחס לרש"י פי' המלאך המלוה אותו וגזרתו מל"ט פלם מעגל וגו' טעות הוא] —

* פִּילוֹס (שם הפרטי Philos) מדר' שו"ט מזמור ט' עיי"ע פוליא.

* פלסגר (?) תוספת' תרומו' פ"ז בכ"י אירפ' לגין שהניחן בשידה תיבה ובפלסגר ובנו"ג באלפסנה לפי הענין כלי ארגז וכדומה לשמור בו דבר מה אולי מל"י φυλακτήριον מקום משמר.

פְּלַסְטִינֵי (מל"י Παλαιστίνη בל"ע فلسطين Palästina) ארץ הקדושה ונבנה מן פלשת) בב"ר פ' צ"א[3]) (לפנינו פ"צ) ויהי רעב בכל הארצות: בשלשה ארצות בפניקיא[4]) ובפלסטיני — (א"ב כן נקרא פלשת בל"י וצדון נקרא פניקיא). *[אחי"ה וכנ"ה בויק"ר פ"ה תלוליא דפלסטיני וכ"ה בבמד"ר פ"י. איכ"ר פ' היו צריה דוכוס דפלסטיני — פלסטון עיי"ע פלם האחרון ג"י הילק' הרשום שם] —

* פְּלַסְטוֹן (מל"י πλαστόν geformt, erdichtet) עיי"ע פלסתר.

פלסלום (מל"י φάσηλος, φασίολος, φασήολος בל"ר eine Art phaselus, phaseolus Bohnen) בריש כלאים (פ"א מ"ג) השום והשומנית והבצל והבצלצול התורמוס והפלסלום פי' שום של פרדס ושום של מדבר[5]) בצלצול בצל של מדבר [תורמוס של פרדס][6]) פלסלום תורמוס של מדבר ובלעז סלבטק"ו. salvatico *[אחי"ה ובפי' מהר"י ב"מ הוסיף עוד בל"י דינדרופסולון = δενδροφάσηλος. והוא לא נמצא בספרים ולמד ניתוסף אחר הפ"ה ובלשון רומניות נוסף הרי"ש frejol, frisuelo, frisol עיי' לעף פפלנ"צ 395 ובענין פי' הירושלמי עיי"ע פרמועה. — פלוסלום בירו' ע"ז פ"ג מ"ד בירו' עיי"ע הבא אח"ז] —

פלוסופה (= פִּילוֹסוֹפוֹס מל"י φιλόσοφος Philosoph, philosophus עיי' ר"ב) בר"ג דפ' כל כתבי (שבת קט"ז סע"א) ההוא פלוסופה דהוה בשבבותיה דרבן גמליאל פי' חוזה בכוכבים — (א"ב פי' בל"י ורומי' איש אוהב החכמה וחוקר חבות הדברים והמפרשים בנו הפעל התפלסף). *[אחי"ה ומי שידו בקי בטיב הלשון היוני' ידע שהורכב מן פילוס ומן סופיא פי' אוהב החכמה דוד החכמה עיי' תוספו' שבת שם[7]) וקצת צ"ע שלא פי' רבינו המלה על בוריה אחרי שהועתקה ג"כ ללאי"ט filosofo. וכנ"ה בירו' שבת פ"ג ד"ו. ירו' ביצ' פ"ב דס"א ע"ג. חד פילוסופוס שאל לבר קפרא, ב"ר פ"א פילוסופוס אחד שאל את ר' גמליאל, שם פי"א פילוסופוס אחד שאל את רבן הושעי', ובפסיקת' רבתי פכ"ג את רבי ב"ר פ"כ פילוסופוס אחד ביקש לידע וכו', תוספת' שבועו' פ"ג מוצאו פולוסיפות אחד כ"ה בכ"י אירפ' ובנו"ג פלספוס אחד, מסכת דא"ר פ"ה מסכ' כלה פ"ז מעשה בארבעה זקנים שהלכו למלכות הפנימית והיה להן פילוסופוס אחד חבר שם . . . רצונך שנקבל פני פילוסופוס חברנו וכו' ע"ש כל הענין והח' ברילל במ"ע יאהרביכער ח"ד 41 שיער שהוא פולוס יוספוס הנודע בשם Josefus Flavius. ע"ז נ"ד: שאל פלוספוס אחד את ר"ג ובכ"י ר"ח

---

1) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד וה"ב ובדפ"ע וכצ"ל בדפו"ו במקום פילסוגו ובכ"י ק"ט פלסונו ובכ"י ג"ג פילוסנו ובילק' חיי שרה ר' ק"ט בט"ס פלסטונו או צ"ל פולססונו ככתיבי' יוני'. 2) ובכ"י ג"ג אין הלזה אלא זה וטעות הוא עיי"ע אלון ב' ח"א פ"ט: 3) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב אבל בדפ"ע בט"ס צ"ה. 4) כ"ה נכון בדפ"ר ואמש' ולא כבדפו"ו בפנוקיא. 5) זה פי' של שום ושומנית עיי' פי' מהריב"מ בשם הערוך. 6) כצ"ל לפי פי' מהר"י ב"מ בשם הערוך ע"ש. 7) ור' נחום יצחק הלוי כתב בספר הגדרים ע"ה סע"ב פילוסוף הוא שם יוני מורכב מב' שמות פילו סוף פי' אוהב חכמה ע"כ וצ"ל פילוס סופיא.

פילוסוף וכ"ה בילק' כ"י ואתחנן וילק' יתרו ר' רפ"ח ובצפניה א' (ד"ס שם) ושם מ"ד: שאל פרוקלוס בן פלוספוס וביר' במשנ' ובגמ' ע"ז דמ"ב ע"ד ובכ"י ש"ס פ ל ו ס ל ו ס. הקבוץ איכ"ר ריש פתיחתא לא עמדו פילוסופין לאו"ה כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי. ע"ז נ"ד: שאלו פלוספין את הזקנים ברומי ובכ"י ש"ס פלוספוסין ובפי' ר"ח הזקנים ופירש"י חכמי האומות[1]. ב"ר ס"פ ס"א ישבו פילוסופים וחשבו וכו'[2]) — והסוריים בנו ממנו הפעל אֶתְפַּלְסֵף וכ"ה במפרשים ואצל החוקרים] —

* פלסטין ? ילק' דברי' ר' תתקי"ג בדי פלסטין ט"ס עיי"ע דיופלאסטון (ח"ג, מ"ה).

פלסטר[3]) (מל"י πλαστήρ היוצר מלבו והמזייף der Fälscher, der etwas erdichtet והתואר פְּלַסְטוֹן πλαστόν (erdichtet, erlogen כפ' אין עומדין במעשה דחנה (ברכו' ל"א:) א י[4]) אתה עושה תורתך פלסטר[5]). ב ס ו ף[6]) גמרא דפ' הישן (סוכ' כ"ט סע"א) על כותבי פלסטר[7]). בפ"ק בע"ז בגמ' יום תגלחת (י"א:) סך קירי פ ל ס ט ר[8]) בויק"ר זאת תהיה פ' ראשו (פי"ט) י' שבירבה (דברים י"ז, ט"ז י"ז) עלה ונשתטח לפני הקב"ה אמר לפניו רבונו של עולם עקרני שלמה ועשאני פלסטר[9]) בילמדנו בריש ויקח קרח (בתנחו' ל"י) יודעין אנו שחנון ורחום הוא שמא יתמלא רחמים על הללו ויאמרו כל באי עולם פלסטון היא תורתו של משה — (א"ב פי' פלסטון בל"י דבר שקר ומזוייף. *[אחי"ה ורבינו לא פי' מפני שסמך על מ"ש בע' סך ח' ע"ש וע' הזקנים העתיקו יצר (בראשי' ב', ז'; שמות ל"ב, ד'; תהלים ל"ב, ט"ו (והרבה זולתו) ע"י πλάσσω והמזייף יצר בלבו ובדא מלבו הכזב ומפני כן העתיקו ע' הזקנים בדא (מ"א י"ב, ל"ג) ג"כ בזה הפעל והתואר פלסטון בל"מ הנ"ל וכ"ה בבמד"ר פ"ח היו או"ה אומרים תורתן של אלו פלסטון הוא ובירו' ב"מ ספ"ה ד"י ע"ד שעושין התורה פלסטרן ואת משה טיפש צ"ל פלסטון או פלסטרון ובתוספת' ב"מ ספ"ו הגי' פלסטר[10]) ובילק' ירמי' ר' שכ"א בשם הילמדנו אנו רואים את תורתכם פלסטרון . . . א"ל ח"ו אין דבר בתורה פלסטרון ולא דבר של שקר אלא כל התורה אמת היא] —

☞ פַּלְסְמוֹן (= בלסמון Balsam) מדר' ב"ר פ' ויזכר אלהים את נח (פל"ג) מביאה דבר מעולה או קנמון או פלסמון עיי"ע בלסמון. *[אחי"ה ועיי"ע פלייטון וע' פפולסמון. במד"ר פי"ג ואין צריכין לא בפלסמון ולא בראשי בשמים. ועוד עיי"ע אפרסמון] —

* פולוסיקא (נ"ל מל"ר אמצ' flasca, flasco צלוחית Flasche ובל"פ فلشك Krug) ילק' ש"ב רמז קנ"א תרי מיני שתיתא שדר ליה ברזילי לדוד שנא' (ש"ב י"ז, כ"ח) משכב וספות וכלי יוצר משכב אילו פולוסיקא וכו' ונ"ב המקור ע"ז ל"ח: אבל שם בגמ' לי' מלה זרה זו ולי' בכ"י ש"ס ופי' ר"ח ובע' שתית ואולי בעל הילק' הוסיף לפרש כן ונ"ל שהוא מל"ר האמצ' וכענין משכב עיי' פי' רד"ק בש"ב הנ"ל.

פִּלְפֵּל (= פִּילְפֵּל ולנקבה פִּלְפֶּלֶת בל"ע فلفل בלשׁ' סורי' פלפלא בל"פ پلپل בל"י πέπερι Pfeffer, piper בל"ר) כפ' במה אשה (שבת ס"ד:) בפלפל ובגרגר[11]) מלח (בילמדנו פ' ויקח קרח)"[12]) ובפ' א"ר עקיבא (שבת צ'.) פלפלת כל שהוא[13]). בר"ג דאלו עוברין בפסחי' (מ"ב רע"ב) זנגבילא[14]) ופילפלא[15]) אריכתא ופת נקיה ובשר שמן ויין ישן מעלו לכולהו גופא. בפ' יוה"כ בגמ' אכל אוכלין (יומא פ"א:) ובגמ' דפ' כיצד מברכין (ברכו' ל"ו:) עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה פלפלין[16]). בפ' יוה"כ

---

[1]) ובשבת הנ"ל פי' מין. [2]) ויפה הגיה הי' ברילל במקום הנ"ל שצ"ל פסיפיסטים ψηφισταί Rechner. [3]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ,כ"ה בדפ"ר באמצע הערך ובשדפ"ע בראש ולפעמים באמצע הע' בתי"ו והעה"ק הביא ס"א בטי"ת. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט פיז' ואמ' ובדפ"ע אין. [5]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ואמ' ובדפו"ו פלסתר ובדפ"ר לי' ובשדפ"ע בתי"ו וכ"ה בש"ס. [6]) כ"ה נכון בדפ' באסיל ואמ' אבל בדפ"ר פיז' ווניצ' בט"ס בראש. [7]) וכ"ה בכ"י ש"ס ב' ובתוספת' סוכה פ"ב ובפי' ר"ח אבל בנו"ג בתי"ו אבל בע' קר ט"ו בטי"ת. [8]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובדפ"ע הוץ מדפו"ו וכ"ה בע' סך ח' בדפו"ו [9]) כ"ה בדפ"ר פיז' באסיל ואמ' ובדפו"ו בתי"ו וכ"ה לפנינו ובשמ"ר רפ"ו ובירו' סנהד' פ"ב ד"כ ע"ג לי' זו המלה. [10]) כבכ"י אירפ' ובנו"ג בתי"ו ובב"מ אי' בלשון כבוד: משה חכם ותורתו אמת. [11]) בנו"ג בפילפל ובגלגל וגי' בגרגר אי' לנכון בירוש' במשניות וברי"ף וברא"ש ועיי"ע גרגר ב'. [12]) בדפ"ר ובכ"י ק"ט וה"ב לי' ונ"ל שהגהת חיצונית היא מאיזה מעתיק שרשם בצדו כי בילמדנו (ותנחומ') ויקחו לי תרומה (כצ"ל) אי ג"כ המלה פלפלין ע"ש והובא פנימה. [13]) ופירש"י ואינו פלפל שלנו. [14]) בכ"י ה"ב גנגבילא והוא כעין הלעז עיי"ע זנגביל ח"ג, ש"ה: [15]) כ"ה בדפ"ר וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג ופילפלי וכ"ה בשדפ"ע ובגיטי' ס"ט: ועיי"ע זנגביל. [16]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר ווניצ' אבל בשדפ"ע נשמט מן בפ' יוה"כ עד בפ' יוה"כ וכ"ה בסוכ' ל"ה רע"א ועיי"ע קהל"ר פ' עשיתי לי גנות: עץ כל פרי אפי' פלפלין.

בגמ' דסמוך חטאת (יומ' פ"ה:) ובריש מגילה בגמ' קראו (ז'.) ובפ"ק בחגיג' דסמוך הלכות שבת (י'.) דשמואל ודאי לית ליה פירכא היינו דאמרי אנשי טבא חדא פלפלתא חריפתא ממלא צנא דקרי. פי' שהיה אמורא וקטן[1] מכולם כמו שהפלפל קטן מכל מיני תבלין וחריף מכלם כך זה האמורא חריף מכל התנאין שהפלינו עליו. *[אחי"ה וכנ"ה בשבת ס"ד: פלפל ארוך, ושם פלפל לריח הפה, כתובו' ע"ה. ומריח הפה נמי אפשר דנקט פלפלא בפומיה וכו', והקבוץ עוקצי' פ"ג מ"ה הפלפלין ובנדה נ"א: הפלפלים, עדיות פ"ג מ"א ושוחקין את הפלפלין ברחים שלהן וכ"ה בביצה כ"ג. וירו' ביצ' ספ"ב דס"א ע"ד ובתוספת' ביצה ספ"ב היו שוחקין הפילפלין בריחים שלהן. עירו' כ"א רע"ב למאי חזי (גרגיר) א"ר יוחנן שכן ראשוני' שלא היה להן פלפלין שוחקין אותו וכו'. תוספת' נדרי' ספ"ז פילפלין שאני טועמת. יומ' פ"א: וש"נ כס פלפלי וכו', איכ"ר פ' העיר וטען מאוון גמלין טעינין פלפלין, תנחו' לך לך סי' ה' מה אתה טוען בתוך התיבה.. אמרו לו הן פלפלין אמר להן מכס של פלפלין וכו'. ירו' ע"ז פ"א דל"ט ע"ד עיי"ע אסקרדנה (ח"א קצ"ט). קהל"ר פ' יש רעה המערב.. כרשנים בפלפלין ובפ' גם זה ט"ס הוא עיי"ע פלן ב'. שבת קמ"א. עיי"ע פרפל גי' רבינו. ובהשאילה ירוש' הוריו' ספ"ג דמ"ח רע"ג מלח בזול פילפלין ביוקר אפשר להיות העולם בלא פלפלין ועיי' מסכ' סופרים פט"ו מ"ח נמשלה התורה כמלח והמשנה כפלפלין וכו'. והושאל לחריפות השכל עיי' לעיל הציונים מיומ' מגילה וחגיגה וממנו הפעל שבת ל"א. פלפלתה בחכמה ב"מ פ"ה: לא פלפלתי תורה כמותו ותרג' נבוב (איוב י"א, י"ב) וגבר נש מפלפל ידייק (ועיי"ע הבא) ועוד ענין עסק עז תוספת' ב"ב רפ"ז כל דבר שלא פלפלו בו יתומין אחר מיתת אביהם וכו'. והתואר ירו' הוריו' ספ"ג בדפ' בבלי הסדרן קודם לפלפלן.. רבי אימי דהוא סדרן והוא הפלפלן ובירו' הוריו' בש"ס הירו' ספ"ג דמ"ח רע"ג הגי' פילפלן והשם המופשט פִּלְפּוּל, פִּלְפּוּלָא (scharfsinnige Disputation) כתובו' ק"ג סע"ב מהדרנא לה מפלפולי, תמור' ט"ז. החזירן.. מפלפולו, ב"ב קמ"ה: בעל פלפול, נדרים ל"ח. פילפולא בעלמא, ברייתא דאבות (אבות פ"ו מ"ו) פלפול התלמידים, עירו' ס"ז. פלפולא דרב חסדא, ירו' תרומו' פ"ד דמ"ב ע"ד מפילפול חבריא ישמעית דא] —

☞ **פִּלְפֵּל** (בנין פלפל מן פלל עיי"ע פל ח' (mit Staub bestreuen) תרג' ועוללתי בעפר קרני (איוב ט"ז, ט"ו) ופלפליתי בעפרא איקרי ותרג' איש נבוב ילבב (איוב י"א, י"ב) וגבר נש מפלפל ידייק. *[אחי"ה זה הציון האחרון ענינו מע' הקודם לזה ע"ש ובענין התרג' באיוב ט"ז, ט"ו כבר העירותי בע' פל ח' שהוא בנין פלפל מן פלל ע"ש וש"נ תרג' שני באסתר ד', ט"ז וכן תנחומ' וישב ססי' א' הוצרך המלך לפלפל בעפר ובצרורות להוציא את המרגלית מתוכן ובדפ' שטעטטין לפשפש וצ"ל לפלפל. באתפעל תרג' שני באסתר ד', א' אתפלפל בקיטמא ועוד עיי"ע פרפר א'] —

פָּלִיפּוּס (= פּוֹלִיפּוּס) מלי' πολύπους, πολύπος (Polyp, Auswuchs an der Nase) בפ' ח' שרצים (שבת ק"ט רע"א) יד מעלה פוליפוס. בפ' המדיר (כתובו' ע"ז במשנה.) ובעל פוליפוס. גמרא[2] (שם) מאי בעל פוליפוס רב יהודה אמר שמואל ריח החוטם במתניתא תנא (תוספת' כתובו' ספ"ז) ריח הפה — (א"ב פי' בל"י ורו' חולי החוטם ומין מורסא גדל בתוכו וריחו רע ולפעמים יפשה עד הגיעו מבפנים אל החיך ולא יכול החולה לדבר במבטא ומה צדקו דברי המתניתא אשר אין כופין להוציא על כל פוליפוס כי אם על הפושה) *[אחי"ה ונאמר במשל במד' תהלי' מזמור ז' וילק' תהלי' ס"ר תרל"ז רשע והוא חוטא דומה לאשה כעורה וחוטמה מעלה פוליפוס] —

פְּלָצוֹר (נ"ל מלי' אמצ' πλαγιάριος, plagiare, plagiarius הלוכד ברשת fängt (plaga) (mittelst Fangnetz) בהכדור פכ"ג בכלי' (מ"ה) המדף והפלצור פי' בלעז ריט"י[3] והוא ארוך כמו אמה. *[אחי"ה ובפי' רה"ג אי' וז"ל הפלצור פי' אלהו (?) בטיית כמות חבל ויכנים אותו בראש [עוף] או בראש חיה ויחנק ושמו בל' ישמעאל והק ע"ב והוא בל"ע وهق (Schlinge] —

פלק (= פִּלְקִי מלי' φυλακή, Wache, Verwahrsam) בויק"ר אמור אל הכהנים פרש' ר' אבא (פ"ל) ובפסיקת' (בילמדנו) ולקחתם לכם (פסיקת' דר"כ צד קפ"ב.) [4] איתציד ההוא ליסטאה ואיחבש

[1]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ע קטן. [2]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר. [3]) כ"ה נכון בדפ"ר והוא בלאיי"ט וזרו' rete רשת ובשרפ"ע רוטי.
[4]) גי' ובפסיקת' בילמדנו אי' בכ"י ה"ב ובדפ"ר ובלי ספק בילמדנו יש למחוק ובא משורה שנית לראשונה ובשרפ"ע לי' בטעות בפסיקתא כי אם בילמדנו.

בפילקי [1]. בפסיקת' ויהי בחצי הלילה (פסיקתי דר״כ צד ס״ז.) ובילמדנו ויהי חשך (תנחומי בא סי' ד') ואחר כך חבשן בפילקיות זה חחשך. ס״א לא חזרו חבשן בבית האסורין [2]) פי' בית הסוהר בל' יון פילקי ובל' ישמעאל הסדן שכובלין בו רגלי האדם פלקה [3]). ברפואות דפ' מי שאחזו (גיטי' ס״ט. ע'.) [4]) ואי לא הדרי עילויה ופלקו ליה פי' כענין שאמרנו [5]) ואוסרין אותו. *[אחי״ה פי' בל״י בית הסוהר וע' הזקנים העתיקו כלא (מ״ב י״ז, ד'; כ״ה, מ״ז; ישעי' מ״ב, ז') בית כלא (מ״א כ״ב, כ״ז), כלוא (ירמי' ל״ז, ד') בית מהפכת (דה״י ב' ט״ז, י') מסגר (תהלי' קמ״א, י'), בית משמר (בראשי' מ״ב, י״ט) משמרת (שמות י״ד, כ״ד; כמדי' א', נ״ג; י״ח, ד'; מ״ב ט', ה') ע״ φυλακή וסמכוס העתיק ככה בית הסורים (קהלת ד', י״ד) והפעל עיי״ע פלם = פלסון. וכנ״ה בשמ״ר פט״ו נתנה בפילקי והלך לו והיה עמה בפילקי, שם פ״ל בעט בפילקי עיי״ע בריוני (ח״ב, ק״צ:) והקבוץ פִּלְקִיּוֹת עיי' לעיל וכ״ה בפסיקת' רבתי פמ״ב פיתח הפילקיות. והפעל ממנו פלק בגיטי' הנ״ל כפי גי' רבינו] —

פלק (= פילקין מל״י הרשום' בע' פלכין פי' גרזן) מדרש שמ״ר פ' ואת כל עשב השדה הכה הברד (פי״ב) ובמדר' תהלי' מזמור הודו לה' קראו בשמו (ק״ה) היה יורד כפילקין פי' בל״י גרזן עיי״ע פלכין [6]).

* **פַּלְקָא** מל״ע فلق פי' סדק (Ritz, Riss) קהל״ר פ' כי יש דברים: חד פלקא או חד פרעה.

פלקט (= פוּלְקְטוֹן = פוּקְלְטוֹן ποικιλτόν Bunt-gewirktes) ואלבישך רקמה (יחזק' ט״ז, י') רב סיסי אמר פורפירן (תלגא) [7]) עקילס תרגם פוקרטון פולקטון (איכ״ר בראש ושהש״ר פ' גן נעול) — (א״ב פי' בל״י ארוג מעשה חושב ופקלטון בל״י מעשה רקמה עיי״ע פיקילטון אפליקתא ואפיקלטורין וראה הגירסאות שנשתבשו). *[אחי״ה בע' אפליקתא (ח״א רי״ז) כבר העירותי שעיקר הגי' פיקלטון ואולי פוקרטון בערוך צ״ל פוקלטון ומלת פולקטון ג״י אחרת שהובאת פנימה ובריש איכ״ר אי' תרג' (אונקלוס) [צ״ל עקילס] אפקלטורין פליקטא ובשהש״ר פ' גן נעול תרג' עקילס אפליקטא וע״י הפעל ποικίλλω העתיקו ע' הזקנים רקם והתואר ποικίλος כך העתיקו רקמה (יחזק' שם, תהלי' מ״ה, ט״ו; דה״י א' כ״ט, ב') והשם ποικιλτής כן העתיקו רֹקם (שמות כ״ו, ל״ו; כ״ח, ל״ה) רקמה (שופטי' ה', ל') ועוד ע״י ποικιλτά העתיקו רקם (שמות ל״ה, ל״ג; ל״ח, כ״ג וזולתו) הרי גי' פיקלטון עיקרית ובכ״י ה״ב אי' פיקרטון ביו״ד והיותר נכון פיקלטון כאמור] —

פְּלַקְתָּא מל״י πάλλαξ παλλακίς παλ-λακή בל״מ פִּלֶּגֶשׁ (Kebsweib) תר״י ופלגשו ושמה ראומה (בראשית כ״ב, כ״ד) ופלקתיה ושמה ראומה. *[אחי״ה ועוד עיי' תר״י שם ל״ו, י״ב פילקתא ותרג' דה״י א' א', ל״ב פלקתא, שם ב' מ״ו. מ״ח פלקתיה דכלב והקבוץ תר״י לבראשי' כ״ה, ו'; לדה״י א' ג', ט'; לדה״י ב' י״א, כ״א ועיי״ע פלגש] —

פלר (= פּוֹלָר מל״י אמצ' ול״ר φόλλερα follera, follarion, פי' כמו פולסא עיי״ע פלס ב') פ״ק דפיאה בירו' (דט״ו ע״ד) אנא שלחית לך מלה דלית לה טימי ואת שלחת לי מלה דטבא חד פולר פי' בל״ר מין מטבע קטן. *[אחי״ה וכ״ה בב״ר ס״פ ל״ה ובילק' יהושע ר' ל״א בט״ס טולר ונ״ב דינר. וצ״ל פולר והקבוץ ב״ר פמ״ט ופ״ע י' פוֹלָרִין ובפק״ר פל״ז הקבוץ י' פולסין עיי״ע פלס ב' ובל״ס פולדא צ״ל פולרא] —

פָּלַשׁ מל״ס פְּלַשׁ פי' פתוח ובקוע (durchbrochen sein, offen stehen) מבוי מפולש (שבת ו'. קט״ז: קי״ז. קי״ז: עירובי' כ״ב: צ״ה. סוכי' י״ח: ב״ב י״ב.) פי' פתוח משני צדדין. בפ' אלו הן הנחנקין בגמ' חומר בדברי סופרים (סנהדי' פ״ט רע״א) בית המפולש לחברו פסול [8]) פי' „אי מתחילה עבדינהו ה' בתי ופליש חד בית לחבריה [9]) דהיינו ד' בתי כיון

[1]) בנו״ג בפסיקתי ואתייהב ובויק״ר ואתחבש. [2]) כס״א אי' בתנחומי חשבו לחבוש אותם בבית האסורי הביא עליהן את החושך וכ״ה בילק' וארא ר' קפ״ב בשם התנחומי הם חשבו לאסור אותם הביא וכו' וגי' פילקיות אי' בפסיקתי דר״כ ובפסיקתי רבתי פי״ח ובשאילתות צו סי' פ'. [3]) יותר טוב פלק והוא בל״ע فلق הסדן וכפי' רבינו ועה״ק שנ״ב שטוק״א בל״א = Stock והוא כמו Block. [4]) בנו״ג רק אי לא הדרי עילויה. [5]) כ״ה לנכון בכ״י ק״ט ואינו לשון מקרא ובדפ״ע שאמר כאלו הוא פסוק. [6]) ע״ש ומ״ש בשנוי הנוסחאות וש״נ יתר מקומות. [7]) לי' בשהש״ר פ' גן נעול ובריש איכ״ר וכן לי' בערוך דפא״מ. [8]) בנו״ג בית היצון שאינו רואה את האויר פסול אבל בכ״י ש״ם אי' כגי' רבינו וכ״ה בפי' ר״ח. [9]) בפי' ר״ח ופליש בית חד לחבריה.

דשלא כהלתן עבדינהו לאו תפילין דכתיבי באורייי ניגהו כלל והאי לא איגרע [לפי] [1]) שהוסיף עליו אלא גרוע ועומד מעיקרא דהא פסול הוא כדר' זירא דאמר בית המפולש לחבירו פסול". *[אחי"ה ע"כ הועתק מפי' ר"ח והוא מסיים שם בזה"ל ופרישנא לא צריכא כגון דעבד טוטפת בת ד' בתי דהויא כהלכתא תפילין מעילאי ואייתי בית אחרינא וחבריה בהדייהו דהיינו כל המוסיף גורע העיקר וכדרבא דאמר בית החיצון שאינו רואה את האויר פסול והאי כיון דאייתי בית מאבראי ואוקמיה קמי החיצון נעשה החיצון פנימי ואינו רואה אויר לפיכך הוא פסול ע"כ וגי' זו עולה יפה עם גי' הכ"י ש"ס עיי' ד"ס לסנהד' פ"ט. צד ק"כ סע"ב [2]) וכנ"ה בירו' סוכה פ"ג דנ"ג ע"ג ניקב ולא פילש מבפנים כשר, ובינוני פועל מפולש עיי' לעיל וירו' סוכה רפ"א דנ"א ע"ג וירו' עירו' ספ"ט דכ"ה ע"ד גשרים המפולשין. תוספת' כלאי' רפ"ב שלשה תלמין מפולשין. ב"ר פמ"ד ממפולשין שבה זימנתיך עיי"ע מפולש. ושם פ"ע כב' קורות מפולשות] —

פָּלַשׁ (מל"ע فلس חפש ובדק מבלי שמצא suchen ohne zu finden והוא כמו בלש עיי"ע) במגילת איכה (איכ"ר פי' היתה כאלמנה ושם פי' דרך קשתו ושם פי' היה ה') הם לא פלשו אחר מדת הדין ומדת הדין לא פלשה אחריהן ס"א הם לא חיפשו. *[אחי"ה גי' פלשו, פלשה אי' לנכון בכ"י ק"ט (ובדפ"ע פילשו, פילשה) וכ"ה כמה פעמים באיכ"ר במקומו' הנ"ל ע"ש וחידוש נפלא שה' לעווי לא מצא אף אחד מהם ואחר ציון מהערוך כתב סימן השאלה? ובילק' הושע רמז תקכ"א הביאו בשם ב"ר וצ"ל איכ"ר הנ"ל והוא מל"ע הנ"ל ונרדף עם בלש שפי' רבינו כמו חפש וכס"א שהביא כאן] —

פָּלְתָא (מל"י φολίς וכן בל"ע ופ' فلس קשקשת Schuppen) בפסיקתא דפרה (צד ל"ה.) רגלוי דתרנגולתא דמיין לפלתא דנוני [3]). ס"א להרספותא [4]) דנוני פי' לקשקשת — (א"ב פי' פולד בל"י קשקשת). *[אחי"ה צ"ל פי' פולס וכ"ה בל"ע ופ' [5]) וע' הזקנים העתיקו קשקשת ויק' י"א, ט' ועקילס לדברים י"ד, ט' ע"י φολίς וכן העתיק סומכוס רסן (איוב מ"א, ה') ועיי' פירש"י לאיוב שם] —

* **פְּלֵתִי** עיי"ע כרתי ופלתי ח"ד, שמ"ז.

☞ **פֻּם** (בלא"ר פֻּם (דניאל ו', י"ח; ז', ה') ובל"ע فم כמו פום, פּוּמָא בל"ס פי' פה Mund, Öffnung, Mündung) תרג' (פם) [צ"ל פה] לאדם (שמות ד', י"א) פומא לאנשא. *[אחי"ה והרבה בתרג' עיי"ע פום במתורגמן ובעמת"ר ללעווי. וכ"ה בדרז"ל שבת ס"ז: לפום רבנן.. ולפום תלמידיהון, שם קמ"א. אפומא עיי"ע הדק וע' אשש א'. ירו' תרומו' פ"ח דמ"ה ע"ד גו פומא ובירו' ע"ז פ"ב דמ"א סע"א גו פומה, ירו' נדרי' ספ"ז ד"מ ע"ג חמי חבריה בפומא, קהל"ר פ' החכמה מן פומא לושטא ובהשאילי' ברכו' ס"ב. דמי פומיה דאבא, חגיגה ה'. דמי פומיה דרב וכו', ע"ש פירש"י. והקבוץ פּוּמִין ירו' ברכו' פ"א ד"ג: ירו' שבת פ"א ד"ג: ירו' תרומו' פ"ד דמ"ג. תוספת' תרומו' ספ"ה. ובהוספת אל"ף בראש אפומא עיי"ע בח"א, רי"דוש"נ. ובהוספת אותיות ל' וכ' לפום בפום פי' כמו בל"מ לפי כפי weil, deshalb ירו' ברכו' פ"א ד"ג ע"ג ירו' כלאי' פ"ו ד"ל ע"ג ירו' ר"ה פ"א דנ"ו ע"ג לפום כן פי' כמו לפיכך עיי"ע לפום (ח"א, נ"ה) וש"נ] —

* **פּוּם בְּדִיתָא = פּוּמְבְּדִיתָא** (שם מקום המפואר לתופסי הישיבה בבבל קרוב לסורא) וכפי הנראה עיקר הגי' בשתי תיבות וכדאי' באגרת רש"ג ולפעמים בערוך (בדפ"ר וויניצ') על שם נהר בדיתא עיי"ע לבא ב' (ח"ה, ו') וע' בדיתא (ח"ב, י"ז) ומ"ש [6]). ובענין תכונת המקום עיי' שבת ס' סע"ב וב"מ ע'. פ"ו. גיטי' ד'. ויושביו הוחזקו לרמאים עיי' ב"ב מ"ו. רמאי דפומבדיתא. כתובו' פ"ב. כדעביד פומבדיתאה רמאה, חולי' קכ"ז. (פומבדיתא) [צריך לו' פומבדיתאה] לוויך אשני אושפיזך, ב"מ ל"ח: עיי"ע קף י"ג הוריו' י"ב. תיבו אקיקלי דמתא מחסיא ולא תיבו אפדני

---

[1]) וכ"ה בפי' ר"ח. [2]) והוא העיר ג"כ על תוספו' מנחו' ל"ד: ד"ה והקורא ושם הביאו התוספו' פי' בשם ר"ח שלוי בכ"י פי' ר"ח שלפנינו. [3]) בפסיקתי דר"כ בט"ס דיונה ובכ"י א"פ לנכון דנונא. [4]) כ"ה נכון מאוד בכ"י ק"ט ובכ"י ה"ב להרספותיא וזו ראיה עצומה לגזרת המלה שכתכתי בע' (חרספתין) [חרספיתא] בח"ג, תצ"ח ועי"ע החרפותא, חרפותיא שם קצ"ז ובערוך אי' בדפוסי' כאן ס"א להרפותיא ובפסיקתי דר"כ החרפוסא ועיי' זה הערך וש"נ כל השנויים. [5]) וריב"י טאווס לויק' י"א, ט' העתיק ﭬﻠﻴﺼﺎ אבל לדברי' י"ד, ט' ﭬﻮﻟﻚ והוא כמו فلس, فلوس. [6]) וכן נקרא שלהי עיי"ע על שם תכונתו על יד הנהר פום שלהי אצל סופרים ערביים עיי' פירשט קולטורגעשיכטע 108.

דפומבדיתא, שבת ק״י רע״א עיי״ע בר קשא, סבי דפומבידא . . חריפא דפומבדיתא . . . אמוראי דפומבדיתא סנהד׳ י״ז: עיי״ע סב, חרף ג׳ אמר ו׳, קידוש׳ ע״ב: מייחסי דפומבדיתא, חולי׳ מ״ו, עיי״ע פולמוס, ותואר השם פומבדיתאה עיי׳ לעיל והקבוץ שבת קנ״ג רע״ב דסנו ליה (לרבה) כולהו פומבדיתאי.

* פּוּם נַהֲרָא (שם מקום בבבל Mündung des Stromes) קרוב לבי צניתא או לבי ציניתא עיי׳ ברכות ל״א, וסוט׳ מ״ו: ומ״ש בע׳ בזתא (ח״ב, ל״ה.) ושם הורה רב כהנא ע״ש ושם וכן מוכח מחולי׳ צ״ה: רב נחמן מנהרדעא איקלע לגבי רב כהנא לפום נהרא ובענין תכונתה על יד הנהר מוכח מעירו׳ כ״ד: ההיא רחבה דהואי בפום נהרא וכו׳ עש״ה ושוקא דמוכרי צמר היה שם עיי׳ ב״ב כ״ב, אייתו עמרא לפום נהרא וכו׳ אתו לקמיה דרב כהנה, שם פ״ה, אייתי קארי לפום נהרא וכו׳ אתו לקמיה דרב כהנא, יבמו׳ י״ז, קידושי׳ ע״ב, עיי״ע המניא (ח״ג, רט״ו) וע׳ הרפניא (שם רמ״ז).

* פּוּמְבַּיְינָא (אולי צ״ל פומברייא מל״ר fimbriae שפת הבגד Saum, Fransen) קידו׳ ל״ב . דעבד ליה בפומבייני ופי׳ רש״י במקום התפירה . . כגון בשוליו.

פמבי (= פּוּמְבֵּי מל׳ יונית ורו׳ ἡ πομπή pompa, feierlicher Aufzug, Oeffentlichkeit) בפ׳ מי שמת בגמ׳ השושבינות (ב״ב קמ״ה:) ת״ר עשה עמו בפומבי וביקש לעשות עמו בצנעה. בע״ז בפ׳ ר׳ ישמעאל בגמ׳ שאלו (ע״ז נ״ד:) לא דיין לרשעים שהן עושין סלע שלי פומבי פי׳ שחוטאין בפרהסיא שאני[1]) צריך לפרסם חטאתם[2]) שהן חוטאין ביחוד על הערוה ואני מפרסם שאני צר את הולד במעיה אלא שמטריחין אותי בעל כרחי להטיל בו נשמה לפי שהעולם כמנהגו נוהג שהנשים מתעברות מן האנשים אעפ״י ששוטין עושין שלא כהוגן[3]) פ״א „כגון שמערבין נחשת בכסף[4]) לעשות סלע גדולה כדגרסינן בב״ב (קמ״ה:) עתיר נכסין עתיר פומבי דבר הנראה גדול אלא שמטריחין אותי שנא׳ (מלאכי ב׳, י״ז) הוגעתם ה׳ בדבריכם“[5]). בילמדנו בסוף כי תשא (תנחומ׳ כי תשא סי׳ ל״א) ובוהיה עקב תשמעון (בתנחו׳ לי׳) פסל לך: לוחות הראשונות ע״י שנתנו בפומבי לפיכך שלטה בהן עין[6]). מוציא אסירים בכושרות (תהלי׳ ס״ח, ו׳) תרג׳ דאפק בית ישראל דהוו אסירין במצרים על עובדי אבהתהון דכשרין בפומבי — (א״ב פי׳ בל״י תקון ועסק גדול בפני קהל). *[אחי״ה ובזה הענין בפסיקת׳ רבתי פ״ה ויהי ביום כלות משה כשבא הקב״ה ליתן תורה לישראל בסיני עשה להם פומבה גדולה פי׳ מל״י הנ״ל feierlicher Aufzug ובמד״ר פי״ב התואר πομπεῖον כשבא (הקב״ה) ליתן תורה לישראל עשה פומבון גדול ויותר טוב כגי׳ הפסיק׳ הנ״ל, וכן מוכח מהתנחומ׳ נשא סי׳ י״ז כשנתן הקב״ה התורה לישראל עשה להם פומבי וכו׳ ושלטה בהן עין הרע ובכי תשא הנ״ל אי׳ בפומבי, ועוד נכתב בפי״ה כמשפט לשון יוני פסיקת׳ רבתי פי״ב היו יוצאות ביום ההוא והיה נעשה להם פומפי וכו׳ ושם: לפי שלא נעשית לה פומבי כאימהות וכו׳, ועוד ענינו פרסום וגלוי ירו׳ יומ׳ פ״ב דל״ט ע״ד וע״ש ספ״ב ד״מ, ירו׳ סוכ׳ פ״ד דנ״ד ע״ג כדי לעשות פומפי לדבר ובירוש׳ שקלי׳ רפ״א דמ״ה ע״ד אי׳ פומבי, ילק׳ עקב הנ״ל הכנס אותה בפומבי, ב״ר פפ״ו פומבי צ״ל כגי׳ כ״י ב״ר פופילא וכגי׳ המיוחס לרש״י ועיי״ע פרף — ובענין לעשות סלע שלי פומבי אעיר עוד דאי׳ בעה״ק כ״י רעגענסבורג וז״ל דפוס של מטבעים שקורין קויין ע״כ והוא בל״צ (ואנגלית Gepräge der Münzen, Stempel, coin עיי׳ פערלעס בט״ר 109] —

פָּמוֹט (מנורה אולי מל״פ بامداد Lichtspender נותן אור ועיי׳ בפנים) בפ׳ כירה בגמ׳ מטלטלין נר חדש (שבת מ״ד סע״א) א״ר זירא פמוט שהדליקו עליו באותה שבת לדברי הכל אסור לטלטלה, בס״ג דפ׳ כל כתבי (שם קכ״א סע״א) פמוטות של בית רבי מותר לטלטלן בשבת, בפ׳ הקומץ בגמ׳ ז׳ קני מנורה (מנחות כ״ח סע״א) ואימא נמי באה זהב באה קנים אינה באה זהב אינה באה קנים ההוא פמוט אקרי, פי׳ מנורה סתם יש לה קנים כמו אותו של משה ושאין לה אלא עמוד אחד ובראשה נר אחד נקראת פמוט. *[אחי״ה וכן פי׳ ר׳ נסים גאון בספר מפתח לשבת מ״ד, וז״ל פמוט מין מנורה ויש לה קנה אחד וכו׳ ע״ש והביא ראיה ממנחו׳ הנ״ל ואולי מל״פ הנ״ל שנגזרה מל׳ צענד banu קרן אור ובינוני banumañt וא״כ

---

[1]) כ״ה נכון בדפא״מ ובשדפ״ע שאיני. [2]) כ״ה בכ״י ובדפ״ר בקו על התיו ובשדפ״ע חטאת. [3]) וכ״ה בפירש״י ועיי׳ ויק״ר ספכ״ג ובמד״ר רפ״ט ועיי׳ תנחומ׳ נשא סי׳ ה׳. [4]) כ״ה בכ״יק״ט ה״ב וכ״ה בפי׳ ר״ח וכדפ״ע כסף בנחשת. [5]) ע״כ הועתק מפי׳ ר״ח בע״ז. [6]) בילק׳ עקב ר׳ תתנ״ד אי׳ מה אילו ניתנו בפומבי אף אילו נתנן בפומבי.

פמוט אולי כמו פנמוט מזריח ומבהיק ועוד bâma פי' זוהר וממנו bâmya בל' הוצואריש bamik ובל"פ הנ"ל מזריח ועוד בראשו האלף אפומטא עיי"ע ומ"ש בח"א, רי"ח. ור"ח פי' פמוט דמי לכוס לקערה לעששית עיי' בחי' הרמב"ן לשבת מ"ד, ותוספו' שם ד"ה לדברי — ועוד נ"ל שאולי פמוט קטוע מן פטמוט והוא מל"י φωτισμός וכן העתיקו ע' הזקנים מָאוֹר (תהלי' פ"ט, ח') סומכום מאור (משלי ט"ז, ב') וע' הזקנים אור (תהלי' כ"ה א'; מ"ג, ה'; ע"ז, י"ז) וזה מ"ש רבינו ובראשה נר אחד] —

* פַּמַּיִים עיי"ע פניים.

פְּמַלְיָא (מל"ר familia בני בית Familie) בחלק בגמ' האומר אין תורה (סנהד' צ"ט:) כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה וכו' פי' חיילות — (א"ב פי' בל"ר בני בית תרג' בפסוק (שה"ש א', ט"ו) הנך יפה רעיתי בפמליא בקלשי קדישא). *[אחי"ה וחידוש נפלא שנעלם מעיני רבינו פתרון זו המלה המורגלת גם בלאי"ט famiglia פי' בני בית. וכנ"ה בירו' סוט' ספ"ה ד"כ ע"ג איוב מעבדי פרעה ומגדולי פמיליא שלו היה וזה ממש ככתיבה רומית וברוב פעמים בלי יו"ד אחר המ"ם והושאל לכת עליון סנה' ותרג' הנ"ל וכן בברכות י"ז רע"א שתשים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, סנהד' ס"ז: מכחישין פמליא של מעלה, פסיקת' רבתי פל"ה אמר הקב"ה אני וכל פמליא שלי וכו' במ"ר רפ"ד ותנחו' הישן במד' סי' כ"ב אשרי ילוד אשה שכך ראה המלך ופמליא שלו נצבים עליו, ושם פי"א כביכול נתמעטה פמליא שלו, ויק"ר פל"א כביכול מיעט הקב"ה פמליא שלו. ילק' ישעי' ר' שט"ז בשם התנחום' כביכול אני ומלאכי נעשינו פמליא שלך, ושם אשרי ילוד אשה שכך ראה את המלך ופמלייתו עליו נצבים] —

פְּמַלְנְיָא[1] (מל"י אמצ' ול"ר φαμινάλια feminalia עיי"ע פלניא eine Art Kniehosen) בהבגד פכ"ז בכלי' (מ"ו:) אנפליא ו פ י מ ל נ י א[2] ומכנסיים[3]. בב"ר פ' פ"ה[4] (לפנינו פ' פ"ד) כתנת הפסים (בראשי' ל"ז, כ"ג) זה פרגוד אשר עליו (שם) זו פמלניא [שלו]. זהו פילניא שבפרק שלפני זה — (א"ב פמנליא בל"ר מכנסים וכן תצדק הגירסא). *[אחי"ה ובב"ר פצ"ט אלו לובשי מכנסים ואלו לובשי פמלליא צ"ל פמלניא ובתוספת' נדרים כ"י אירפ' רפ"ד הנודר מן הכסות אסור . . באנפיליא בפלמיא במכנסים ובכובע ובנו"ג ובפמליא וירו' נדרי' פ"ז ד"מ רע"ג פמלייה ונראה שכצ"ל בא"ד בפי' רה"ג בכלי' הנ"ל תחת פה מליא צ"ל פמליא ובכ"י אירפ' מהופך ואות נו"ן מובלעת תחת פלמניא וצ"ל פמנליא או י"ל שהוא כמו פלניא עיי"ע. וכן נשמט הנ"ן בקבוץ בתוספ' כלי' ב"ב ספ"ה ורפ"ז הפמליאות והחמילות. ובפי"מ לרמב"ם בכלי' פי' פומלניא: אלשאשי"א והוא בל"ע الشاشيه כעין כובע וכן נזכר בתוספת' נדרים הנ"ל אצל כובע והנכון שהוא מלבוש כעין מכנסים בין לגי' פמלניא בין לגי' פלניא ע"ש] —

פמסקא (פִימוּסְקָא צריך לומר פַּרְמוּסְקָא מל"פ فرمودكى Ordre, Befehl עיי' בפנים) בס"ג דפ' השוכר את הפועלין (ב"מ צ"ג סע"ב) התם גברי דפימוסקא הוו פי' גונדא דמלכא פ"א[5] „אנשים גבורים חזקים היו מצויין שם" — (א"ב בנוסחאות דידן דפרמוסקא כתוב). *[אחי"ה רבינו נגרר אחר גי' הכ"י ש"ס דאי' שם (כבכ"י ש"ס מינכען) גברא דפומסק' אבל בלי כל ספק וי"ו נשתבש מן רי"ש וצ"ל דפרמוסקא כגי' שלנו והוא בל"פ ציווי ופקודת המלך וא"כ גברי דפרמוסקא פי' אנשים הסרים למשמעתו של מלך וזה כפי' הראשון של ערוך גונדא דמלכא כלומ' חיל המלך (עיי"ע גנד ח"ב, שי"ז) וכפי' רש"י אנשי השלטון היו שם ובזה הענין הבין מי שמגיה בכ"י ש"ס תחת פרמוסקא לכתוב: פלמוסא, פולמוסא (וכדאי' בכ"י ש"ס פי' ורי' א' ובה"ג ובר"ף כ"י ובראי"ש ובראב"ד בשט"מ לב"מ הנ"ל) כי ענין זה המלה ג"כ צבא וחיל עיי"ע פולמוס אבל הנכון כגי' כ"י ר' ב' פרמסקא בר"ף דפ' קושט' פרמיסקא וכ"ה בשט"מ והיותר נכון כגי' שלנו פרמוסקא ובמובן האמור הנ"ל ופ"א הוא ממש כפי' ר"ח בשט"מ שם וגם הוא גורס פרמיסקא ופי' כן לפי ענין ולא לפי הוראת המלה הפרסית הנ"ל ועיי' ג"כ בעט"ש לפערלעס 132 אבל מ"ש בפי' שני כי המלה היא ל"י ביצאנצית πριμικήριος אין נ"ל] —

1) כ"ה בכ"י ק"ט ה"ב ול"ד אבל בדפו"ו בט"ד פלמניא שלא כסדר האותיות ובשדפ"ע בשני יודי"ן פמלנייא. 2) כ"ה בכ"י ה"ב וכגי' הר"ש ובדפ"ע פמלניא. 3) בנו"ג אמפליא פמוליניא ומכנסים ובר"ש אנפליא ופימלניא א"ד אמפליא ופלניא והכל אחד הוא ע"כ ובפי' רה"ג פי מלמא א"ד פיה מליא ונראה שט"ד הוא ובפי"מ להרמב"ם פומלניא. 4) כ"ה נכון בכ"י ו"ו ול"ד נק"ט ובט"כ בכ"י ה"ב פר' הי וצ"ל פ"ה ובדפ"ע ס"ח וצ"ל פ"ה. 5) בכ"י ק"ט בטעות פי' וצ"ל פ"א כי הוא פי' של ר"ח.

☜ פמפיא (= פומפיא פי' כלי מלא פיות Reibeisen עיי' בפנים) ירו' דמ"ק פ' מי שהפך (פ"ב דפ"א רע"ב) (כאילין [צ"ל באילין] פומפיא פי' המפרש מין מגרדת לגרר בו גבינה ולחם. *[אחי"ה ואלה דברי הקרבן העדה: פומפייא כלי עשוי מטס של ברזל מנוקב בנקבים קטנים בולטים ושוחקים עליו לחם וגבינה ונקרא כן מפני שיש לו פיות הרבה ע"כ ופני משה המציאו מל' לעז פומפא pompa, Pumpe] —

פמריה (?) ס"א פורמא ומפורש בע' פורמא (ג') [1].

פן (= פָּנָה א') מל"מ ענין נטיה zu- wegwenden ב') ענין נטייה מאיזה אדם או דבר והיינו העתקה ובלא"ר הרקה fortträumen, fortschaffen ausleeren; ג') מל"ע فنى השבתה ובטול ruhen müssig sein) בפ' י"ח בשבת (קכ"ו:) מפנין אפי' ד' וה' קופות פי' „מעתיקין התבואה ממקום למקום מלשון (ויק' י"ד, ל"ו) [וצוה הכהן] ופנו את הבית" [2]. בפ' שואל אדם בגמ' מונה אדם (שם קמ"ט.) אל תפנו אל האלילים (ויק' י"ט, ד') מאי תלמודא אל תפנו אל מדעתכם פי' בזמן שאתם מסתכלין בהן אתם מפנין אל מדעתכם [3]. בגמ' בפ' במה אשה (שבת ס"ד.) מופנה מצד אחד פי' מופנה דלא צריך בהאי קרא למכתביה [4]. בפ' המפלת בגמ' המפלת כמין בהמה (נדה כ"ב:) מפורש מאי בין מופנה מצד אחד למופני משני צדדין ולשאינו מופנה כל עיקר. ותער כדה (בראשית כ"ד, כ') תר"י (א') ופניאת קולתה [5]. מריקים שקיהם (שם מ"ב, ל"ה) תר"י ופנון [6]. בפסיקת' דזכור (פסיק' דר"כ צד כ"ו.) ובפסיקת' דעניה סוערה (שם צד קל"ה.) ערו ערו [עד היסוד בה] (תהלי' קל"ז, ז') פנון פנון [7] המד"א ותער כדה (בראשית הנ"ל) — בסוף טהרות (פ"י מ"ב) יוצאין חוץ לפתח בית הבד ופונין לאחורי גדר. פי' להפנות כלומ' להעתיק הרעי מן הגוף — (א"ב בל"י קוראים פניון למקום מוכן להטיל בו הצואה. וענין אחר קרוב לזה בפרקי אבות פ' ר' אומר (פ"ב מ"ד) לכשאפנה אשנה פי' כשיהיה לי פנאי ואהיה פנוי ונקי מעסקי. תרג' נקי יהיה לביתו (דברי' כ"ד, ה') פני יהי לביתו). *[אחי"ה ענינים שונים חבר ר"ב ומלת πίνος אשר עליה כיון ענינו רק טנוף ושומן העב וכן בל"פ ڤِنّا זבל וצואה אבל משפט המלה זה הוא בל"מ ענינה א') נטייה הן בכונת דעת לאיש או למקום הן בכונת דעת מאיש או ממקום וזולתו כמו (דברי' כ"ט, י"ז; ל', י"ז) wegwenden ומזה באיכ"ר פ' רבתי פנה לילך ובשהש"ר פ' אמרתי דרש אחשדרפניא (דניאל ג', ב') אלו הארכונות שהן נחשדין ופונין דין לכל צד, ושם: שמהדרין פנים ופונים דין. והוא כענין הפסוק פנו לכם (דברי' ב', ב') ונפן (שם א', ח') ופירש"י הפכנו פנים להלוך. ובזה הענין הרבה בתרג' ביחוד באתפעל עיי' תרג' לשמות ב', י"ב; ג', ג', ד'; ז', כ"ג; י', ו'; דברים א', מ'; ב', א'. ג' וזולתו וכן באפעל בקשור עם ל' היינו נטייה לאיזה דבר ובקשור עם מ' היינו הסרה והעתקה מאיזה דבר עיי' תרג' ש"ב ג' כ"ז; ו', י'; למ"א ח', נ"ח; וליהושע כ"ד, כ"ג; לש"ב כ', י"ג וזולתו וכן באבות פ"ג מ"ד המפנה לבו לבטלה. וכן נאמר מנטיית יום או ערב (שמות י"ד, כ"ז; דברים כ"ג, י"ב) וכן בדרז"ל קידושי' ס"ה. עד דמפני פסחא. ב"ר פ"כ כמפני רמשא פי' כמו לפנות ערב. בנפעל כמו נפטר פי' פנה מהעולם ב"ר פצ"ח הנפנה מן העולם תוספת' פרה ספ"ג נפנה בני ב) ענינה הסרה והעתקה וכן בלא"ר הרקה בפיעל בשבת הנ"ל מפנין ומל"מ הנ"ל בערוך. וכן בתעני' כ"א. בקשו תלמידיו לפנות את מטתו ואח"כ לפנות את הכלים, ושם: פינו את הכלים ואח"כ פינו את מטתו, ירו' גיטי' ספ"ח דמ"ט ע"ד אם היתה חצר של אשה איש מְפַנֶּה ושל איש אשה מְפַנָּה וכו' שו"ט מזמור צ"ב נכנס השבת פינהו משם. ובפֻעל שם כ': בעי לפנוייה וכן בפסיקת' בשני המקומות הנ"ל וכ"ה באיכ"ר פ' זכור פנון פנון והוא העתקת ערו ערו מל"מ ותער ועוד תרג' פנה דרך (מלאכי

[1]) ועוד עיי"ע ספג ועי' פראמי. [2]) הועתק מפי' ר"ח בש"ס ווילני. [3]) וברש"י פי' אל אשר אתם עושים מדעת לבבכם וחלל שלכם אלילים לשון חללים ע"כ וכן פי' בחי' הר"ן כלומ' מה שאתם עושין מדעתכם שאין בהן נשמת חיים ואלילים לשון חללים בלא רוח ע"כ וא"כ לדעת רבינו רש"י והר"ן דיוקנות דכאן אינן של ע"ז אבל לשאר הראשונים מיירי מדיוקנות של ע"ז עיי' ברכי יוסף חיו"ד סי' קמ"ב הובא בלמוד ערוך להרב החי ר"ש באמבערגער והעיר ג"כ על פי' הרמב"ן פ' קדושים ואני מצאתי בזה פלוגתא בירו' ע"ז רפ"ג דמ"ב סע"ב ורע"ג אף בחול אין מסתכלין (באיקינות) [צ"ל באיקוניות] ומה טעמא אל תפנו אל האלילים אל תפנו לעובדן ר' יהודה אומר אל תפנו לראותן ממש וכ"ה בתו"כ ר"פ קדושים ושם אי' ר' יהודה אומ' אל תפנה לראותם ודיי. וא"כ רבינו, רש"י, ור"ן פירשו כן אליבא דר' יהודה. [4]) ובפי' ר"ח בש"ס ווילנא במקומו האריך בפירושו עש"ה. [5]) בנו"ג בתר"י א' ורוקינת לגינתא ובתר"י ב' ואחתת מורכיה. [6]) בנו"ג מריקין. [7]) בפסיק' דזכור בט"ס פאטן פאטן וכבר תיקן המעוות המו"ל עפ"י הערוך וסוף המאמר הביא רבינו בעי' פגר ועי' פכר ע"ש.

ג׳, א׳) פנו דרך (ישעי׳ מ׳, ג׳) ותרג׳ שוה (בראשית י״ד, י״ז) מישר מְפַנָא, ויק״ר פכ״ה תפנון הדין קרטל פי׳ הריקו זה הסל והשם במד״ר פי״ד לא נתבהל מפנאי הבית אלא שנס והלך לו פי׳ ענין הרקה כלומ׳ שהיה הבית רק. ועוד עיי׳ מ״ש באות ג׳. — ומענין לשון התרג׳ היינו העתקה והרקה נגזר המושג העתקת והרקת הרעי מהגוף (entleeren) ברכו׳ ס״ב. למדתי שאין נפנין, שבת ק״מ: לא תפנון היכא דמפנו גובריכו, ושם פ״ב. הוצרך ליפנות ואינו יכול ליפנות ושם בנפעל הנצרך לפנות ואינו נפנה ובברכו׳ ס״ב. הרבה פעמים אי׳ בנפעל נפנה ע״ש והתשבי כתב שלא בא אלא בנפעל ולא היא כדמוכח מציוני הנ״ל ועוד מטהרו׳ הנ״ל ועיי׳ ג״כ בירו׳ סוטה פ״א דט״ז ע״ד שאם יפנה אחד מהן לצורכו תתייחד שם שניים. וממנו השם בירו׳ שבת פ״ו ד״ח ע״ג ר׳ לעזר עאל לפונייה (Abtritt) וכו׳ והמפרשים טועים שהוא שם מקום ובבלי ברכו׳ ס״ב: ובב״ר פ״י וילק׳ ישעי׳ ר׳ שט״ז אי׳ ר׳ אלעזר על לבית הכסא. ג׳) מל״ע פי׳ השבתה ובטול מלאכה ומזה באבות הנ״ל אל תאמר לכשאפנה וכו׳. ספרא קדושי׳ פרק ח׳ פרש׳ י׳ דרש את פָּנַי (ויקר׳ כ׳, ה׳. ו׳) (כמו פְּנַיי) פונה אני מכל עסקי ועוסק בו וכ״ה בספרא אחרי מות פרק י׳ פרש׳ ח׳. והפעל יוצא פי׳ הוציא חפשי שיהיה בטל ממלאכה או שעבור (frei ziehen lassen) תנחומ׳ ויקר׳ סי׳ ו׳ פנה לקרתני ושם לקרתגי פנית, פניתי ע״ש ובע׳ פגן ב׳. ירוש׳ ברכו׳ פ״ט די״ג רע״ב אלכסנדרוס פנה אלכסנדריא, במד״ר פ״ה בשביל בני אני מפנה אותם. ובפַעל ירו׳ שם סוף העמוד פנינון יתיה, ירו׳ תעני׳ פ״א דס״ד: הא ליך פני בעלך, ושם מה מיעבד ומפניניה. ויק״ר פכ״ה פנון יתיה ואזל לביתיה. והבינוני פעול במקום התואר פָּנוּי פי׳ רק עירו׳ י״ז. פנוי מאדם . . פנוי מכלים. ובלא״ר פְּנָיָא הפכו מליא ב״ר פס״ה עיי״ע סלג. ועוד פי׳ נקי וחפשי עיי׳ תרג׳ דברי׳ הנ״ל. ברכו׳ מ״ג. אין בית הבליעה פנוי ובלא״ר ירו׳ שבת פ״ט די״א סע״ד איפשר שלא יהא שם נקב אחד פניי. ועוד הוא תואר למי שאינו אשה (frei, ledig) ולנקבה פְּנוּיָה הפנוי הבא על הפנויה (הפנוייה) תוספת׳ קידושי׳ רפ״א ועיי׳ ירו׳ יבמו׳ פ״ו ד״ז: ושם ח׳: ריש ספרא. ויק״ר ספכ״ג את פנוי והיא פנויה, ירוש׳ שבת פי״ד די״ד סע״ד כאן בפנוייה כאן באשת איש (ושם גם פנויה). והקבוץ במד״ר פ״ג מעין חתום (שה״ש ד׳, י״ב) אילו הַפְּנוּיוֹת. בינוני הפעל מוּפְנֶה פי׳ כמו פָּנוּי ירוש׳ יבמות פ״ג ד״ד ע״ד ג׳ אחין שנים מהן נשואים שתי אחיות ואחד מופנה, ועוד פי׳ בטל ואינו מהנצרך שבת ונדה הנ״ל. והשם פְּנַאי כלומ׳ עת פנוי (leere Zeit, Musse) עיי׳ שבת מ״א. קנ״ז. ע״ז ע׳: ע״א. ובלא״ר פְּנִיוּתָא תר״י א׳ לויק׳ כ׳, ג׳. ה׳ ואנא איתן פניותא למעסק בגברא ההוא ועפ״י הספרא הנ״ל פונה אני מכל עסקי וכו׳ ודרש פני = פְּנַאי] —

פן (= פָּנָה מל״מ של ע׳ הקודם לזה (sich wenden בפסקא דסוכה (פסיקתא דר״כ צד קפ״א.) פנה אל תפלת הערער (תהלי׳ ק״ב, י״ח) הפסוק הזה לא ראשו סופו ולא סופו ראשו אם ערער תפלתו אם תפלתם ערערים אלא ערער זו תפלתו של מנשה תפלתם זו תפלתו ותפלת אבותיו. *[אחי״ה בפסיקת׳ אי׳ הפסוק הזה וכו׳ אם פנה אל תפלת הערער היה לו לומר פנה אל תפלת הערערים אלא וכו׳ אבל עיקר הגי׳ כבויק״ר פ״ל [אם] פנה אל תפלת הערער היה לו לומר לא בזה תפלתו ואם לא בזה תפלתם היה לו לומר פנה אל תפלת הערערים ועיי׳ במד״ר שו״ט סוף מזמור ק״ב ושם אי׳ לא היה צריך לומר אלא פנה אל תפלת הערערים ולא בזה את תפלתם או הערער ולא בזה את תפלתו ועיי׳ בילק׳ תהלי׳ ר׳ תתנ״ה. ומפני הדרוש שנקשר בעקבו של זה הפסוק הביא רבינו והיה לו לציינו כפי גזרת המלה העברית בע׳ הקודם לזה] —

פן (= פָּנִים מל״מ ענינו שטח החיצון בפרצוף das Gesicht ובהשאילה בלשון נקייה (עיי׳ בפנים). ועוד גוף ועצם הגוף Person ועוד עיי׳ בפנים) בפ״ק בכתובו׳ (ח׳.) מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות מברך כולהו. פי׳ אדם שלא היה בחופה או בסעודה בשעה שמברכין כשילך אדם שם לכתחילה קרוי פנים חדשות וכן לבית האבל אם לא הלך לשם ביום ראשון כשעשו ברכת רחבה בכל יום שילך שם בתוך ז׳ עושין כבתחילה ברכת רחבה בשבילו וכן מפורש בזו ההלכה (שם ח׳ רע״ב) ברכת רחבה כל ז׳ משכחת לה בפנים חדשות כי הא דר׳ חייא בר אבא מקריה בריה דר״ל הוה[1]) שכיב ליה ינוקא יומא קמא לא אזל גביה למחר דבריה ליהודה בר נחמני מתורגמניה

[1]) ובנו״ג עוד ואמרי לה מתני בריה דר״ל הוי.

ואזיל לגביה ובירך ברכת רחבה כבתחילה [1]. בב"ר פ"פ (ע"ט) ויחן את פני העיר (בראשית ל"ג, י"ח) חנן את הפנים שבעיר [2] התחיל משלח [3] להן דורוניות [4]. ובפ' צ"ב (צ"א) והרעב היה על פני כל הארץ (בראשית מ"א, נ"ו) היה לו לכתוב על הארץ למה נכתב על פני כל הארץ אמר שמואל בר נחמני לא התחיל הרעב תחלה אלא בעשירים [5] בזמן שאדם עשיר יש לו פנים שמחים לראות את חבירו ובזמן שאדם עני אין לו פנים לראות מפני שהוא מתבייש מחבירו. בפ' ב' בנדה (י"ד סע"ב וט"ו רע"א) כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה פי' לשון נקיה על מקום התורף. בפ' כירה בגמ' מעשה (שבת מ"א.) אמר רב [6] המניח ידיו כנגד פניו של מטה כאלו כופר בבריתו של אברהם אבינו פי' שמתבייש מן הברית שבבשרו משום הכי מכסהו כי סליק מותר להניח שלא יראו ערותו בני אדם שעומדין על גב הנהר ובירידה שאין אחר רואהו אסור כי נחתי זקפי (שם) פי' יורדין כדרכן שאין רואהו אחר כי סלקו שחו שלא יראוהו בני אדם. *[אחי"ה זה הכנוי לבושת של איש או אשה (כמו זקן התחתון עיי"ע זקן) וכן בברכות כ"ד. פניה טוחות בקרקע הוא כדרך ל"מ (משלי ל', כ') ומחתה את פיה עיי' פירש"י שם וכן פי' בל"פ روی פנים של מעלה ושל מטה. ונאמר פנים על גוף ועצם הגוף והדבר Person, Sache וזהו פנים חדשות בכתובו' ז': וח'. ושם: וכ"ה במדרש (הובא בתוספו' כתובו' ז': ד"ה והוא) פנים חדשות באו לכאן נאמר שירה, וכן נאמר על הדברים שלא נראים קודם לכן ב"ק צ"ו רע"ב פנים חדשות באו לכאן ע"ש פירש"י. ועוד ענין פנים כמו وجه בל"ע ובל"פ روی אופן Art und Weise אבות פ"ג מי"א המגלה פנים בתורה שלא כהלכה ומפורש בירוש' פיאה פ"א דט"ז: זה שהוא עובר על דברי תורה בפרהסיא. ירוש' יומ' פ"ח דמ"ה סע"ב כל עבירות שבתורה יוה"כ מכפר חוץ . . . המגלה פנים בתורה ועיי' בבלי יומ' פ"ה: פ"ו. שבועו' י"ג רע"א כריתו' ז'. שאילתות ברכה סי' קס"ז. ירו' סנהד' רפ"ד ד"כ סע"א כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור מניין ודגלו וכ"ה בשהש"ר פ' הביאני ע"ש. עירו' י"ג: שהוא (ר"מ) אומר על טמא טהור ומראה לו פנים על טהור טמא ומראה לו פנים ועוד עיי' שו"ט סוף מזמור י"ב — ומפני שבפרצוף האדם נראים אותות השמחה הכעס הכאב והרצון וכדומה נקראו גם הם בשם פנים וכל"מ עיי' ב"ר בשני המקומות הנ"ל בערוך ועוד אבות פ"א מט"ו פנים יפות עיי"ע סבר ב"ר פס"ג פניו חולניות במד"ר פ"ט פנים של זעם, פסיקת' דר"כ צד ק"י. פנים זועפות (מסכת סופרים רפט"ז פנים של אימה) פנים בינוניות פנים מסבירות פנים שוחקות וכו' ע"ש. מכילת' בשלח ויסע פ"א בפנים חשוכות . . בפנים מאירות. ושם בסוף בשלח בגילוי פנים. ועוד ענינו עין ומראה (Schein) מגיל' י"ב. הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהן אלא לפנים. וכמו שנקרא מה שכנגד פני אדם והפכו אחור כ"ה בענין ההקדמה בזמן (Vorzeit) חגיג' י"א: מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור ובתוספת' חגיג' פ"ב אי' מה היה ומה עתיד להיות ב"ר פ"א למה נברא העולם בב' אלא מה ב' זה סתום מכל צדדיו ופתוח מלפניו כך אין לך רשות לומר מה למעלה מה למטה מה לאחור וכו'. והתואר לתוך: פְּנִים הפך החיצון (das Innere, Inn-wendige) מל"מ (מ"א ו', כ"ט) מלפנים ושם י"ח והלאה פְּנִימָה ובדרז"ל הורגל לתוך ההיכל חולי' ע"ח. והלאה בפנים ובחוץ, ע"ז נ'. בעינן כעין פנים, ירו' יומ' פ"ה דמ"ב: כלפי לפנים (הפכו כלפי לחוץ) ושם פ"ח דמ"ה: שעיר הנעשה בפנים. יומ' בבלי ס"א. זבחי' נ"ב. נ"ז. לפני ולפנים. ותואר לתוך המשפחה או לבית ועד ירו' יבמו' פ"ו ד"ז ע"ג אחותו לעולם היא בפנים עד שתכנס לחוץ ארוסתו לעולם היא בחוץ עד שתכנס לפנים. ירו' כלאי' פ"ט דל"ב: כד הוה עליל (רבי) לבית ועדא אמר יכנס ר' חייא רובא לפנים וכו' עד אלא ר' הייא רובא לפנים ר' ישמעאל בר' יוסי לפני ולפנים ועיי' ירו' כתובו' פי"ב דל"ה. ועוד עיי' רש"י לב"מ ט"ז סע"א ד"ה אינה צריכה לפנים ועיי"ע פנם ועוד עיי"ע לפני, לפניי. ועוד תוך דבר ב"מ כ"ד: ל': לפנים משורת הדין עיי"ע שורה. עירו' נ"ג. זה לפנים מזה. בב"ר רפכ"א לפלמוני (דניאל ח'

---

[1]) ובענין ברכת רחבה כבר הביא רבינו בע' ברך (ח"א, קצ"ב) פי' רב האי גאון ועתה מצאתי כי כל המאמר הארוך מן מנהגא דיליה עד אין מנהג ברכת רחבה בבבל הביא ג"כ בשם רה"ג ורשב"ג בעל שט"מ בכתובו' דף ח' סד"ה ברחבה ומקורו הוא בליקוטים הראשונים עש"ה. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע חינן את הפנים של עיר. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט ודפ"ר ובשרפ"ע לשלח. [4]) בנו"ג דורונות. [5]) בנו"ג עוד שאין פני הארץ אלא עשירים לכך נאמ' (משלי י"א, כ"ו) מנע בר יקבהו לאום. [6]) בנו"ג והא"ר אבא א"ר הונא (ובכ"י ש"ס א"פ כהנא) אמר רב.

י"ג) תרגם עקילס לפנימי זה אדה"ר שהיתה מחיצתו לפנים ממלאכי השרת ובילק' דניאל ר' אלף ס"ו הביא בשם התנחומ' זה מיכאל שהוא לפנים, ונ"ל שהוא על פי דרשה חגיג' י"ב: זבחי' ס"ב. מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו ועיי"ע מיכאל ומ"ש במאמרי על המלאכים 27 והתואר פנימי זבחי' נ"א. והלאה מזבח הפנימי ולנקבה ירוש' יומ' פ"ב דל"ט ע"ג המאוכלות הַפְּנִימִיּוֹת. ובקשור אות השמוש מ' פי' כמו בל"מ בסבת ולמה והרבה בש"ס מ פ נ י מ ה עיי' הדוגמאות בברכות ד': נ"ה, שבת ל"א, ס"ד, ושם: ק"ה: קמ"ה: ר"ה ט"ז, יומ' ט', כ': כ"ב, ע"ו, תעני' כ"ב: מגיל' י': פסחי' ח': נ"ד, פ"ז: ביצ' כ"ה: יבמו' מ"ח: ס"ד, כתובו' ה': ע"ז: ב"ק נ"ד, ב"מ נ"ט: פ"ח, ב"ב ד', קט"ז, נדרי' פ"א, סוט' י', י"ג: י"ד, י"ז, ל"ב: ל"ה, סנהד' כ', כ"א: ל"ח, ל"ט: צ"ד, ק', ק"א: ק"ב: ק"ג: ק"ד, מכו' י', ושם: זבחי' מ"א: מנחו' כ"ט: ק"ד: נדה ל"א: ל"ב.] —

פן (= פִּין נ"ל מל"י אמצ' πέννα, πέννον מל"ר (pinna, penna, Feder (im Schloss) בכלי מתכות פי"א (מ"ד) הפין והפורני טמאין איכא דאמרי חפין[1] ופי' אלו שינים הקבועות בפותחת ונכנסין בתוך הפורני וי"מ הפין והפורני הוא הקולוסטרא[2] ובל' ערבי קפל[3] ובלעז קטינצ"ו[4] והפורני נכנס לתוכה הפין מצד אחד נעול[5] ונסגר ומצד[6] אחר יש לפורני נקב שמניחין בו המפתח ומדיחין את הפין לחוץ ונפתח ובאותה שעה פורש[7] הפין מן הפורני ויוצא ממנו והפין בלעז קרד"ו[8] — (א"ב פי' בל"ר דבר חד הקבוע בדבר אחר). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"ר pinna וכן פירשתי בע' חף (ח"ג, ת"ס) עפ"י מ"ש רה"ג בסד"ט צד ז' ושמו בטיית רוש והשבתי שהוא راس בל"ע ראש וכל דבר בלוט למעלה אבל עתה נ"ל ברור כי רוש צ"ל ריש והוא בל"ע ريش Feder וא"כ פין ג"כ מל"י אמצ' ומל"ר הנ"ל מאותו הענין והוא הנוצה במפתח אשר על ידו ננעל ונסגר ומה מאוד נכון הוא הפי' בעה"ק שנ"ב וז"ל והפין הוא שבו שינים שקורין פעדיר"ן [= Federn] ב"א שמכניסין לתוך הפורנא כשרוצין לסגור ולנעול ע"כ וכל פי' הערוך הועתק מפי' רה"ג הנ"ל ע"ש ושם הגי' ג"כ הפורני וכ"ה בכ"י בערוך ע' פרן ובדפ"ע כאן אבל בדפ"ע בע' פרן ובכ"י ה"ב ובעה"ק פורנא כדאי' לפנינו ונ"ל פורני עיקר ומל"י האמצ' περόνη מנעל. ועוד אעיר כי בל"פ بانه פי' עץ במנעל Riegelholz כלומ' אותו העץ שמכניסין במפתח לנעול בו] —

☞ פוֹן (קרוב למלת עבריית פֶּן (etwa, wohl תרג' כמעט שכב (בראשית כ"ו, י') כזעיר פון שכיב, לו יש חרב (במדבי' כ"ב, כ"ט) תרג' אילו פון אית חרבא מלה יתרה בל' תרגום כמו קא בל' תלמוד. *[אחי"ה ונמצא עוד בתיבה אחת אילולפון עיי"ע אלו (ח"א, פ"ז) ולדעת קצת הוא מל"י ποῦ מלה יתירה בל"י מאותה ההוראה ,wohl etwa — ויותר נ"ל שהוא ל"פ پن מלה יתרה בל"פ ועניגו מה שנוגע [in Betreff, anlangend —

* פַּנָּא (= פַּנְגָּא מל"פ پیشه (Stirne גי' ר"ח בפסחי' קי"ב. וכבר הארכתי בפירושו בע' פג ה' עש"ה, ועיי"ע פנתא וע' אפנתא.

* פַּנַּג ביחזק' כ"ז, י"ז מלה קשת הבנה, והרבה פירושים בה הוואולגאטא הבינה מענין בלסמון ולי נראה שהוא מל"פ پنانك מין קטף.

* פנגום, פנגם (נ"ל מל"י πενής, πενιχρός (arm, dürftig בדלות ובמסכנות במכילת' יתרו מסכ' דבחדש ספ"א דרש תהו בקשוני (ישעי' מ"ה, י"ט) [ולא] תהו בקשוני לא נתתיה פנגום.. כבר עד שלא נתתי לכם המצות הקדמתי לכם מתן שכרן[9] ושם פ"ה לא אמרתי להם תוהו בקשוני ולא נתתיה פנגם ובילק' ישעיה ר' שכ"ו פנגם וצ"ל פנגם ונ"ל שצ"ל פנים או הוי"ו נשתבש מן רי"ש ותחת פנגום צ"ל פנגרם ומל"י הנ"ל כלומר לא נתתי התורה לזרע יעקב על לא חנם ובמסכנות כי הקדמתי להם מתן שכרן וכן פירש"י בישעיה הנ"ל לא תהו ע"ש. וה' פערלעס (מיסצעללען 28) פי' מל"י φέναξ מרמה וכזבן וגם זה יפה ועולה

---

[1]) וכצ"ל בפי' רה"ג ושם בט"ס א פ י. [2]) בל"ר Schloss, Riegel, claustrum. [3]) قفل בל"פ كوپله מנעל. [4]) בלאי"ט catenaccio בדפ"ר פיזי באסיל ואמ' ובכ"י ה"ב קטינרו ובכ"י ק"ט קטירנו וצ"ל כבדפ' וויניצי' קטינצו וכ"ה בעה"ק שנ"ב ושם אי' עוד וז"ל שקורין בלטשלוס"א ב"א שבו מכניסין המפתח ע"כ והוא Blattschloss = Plattschloss ובספר כט"ר לפערלעס יגעתי ולא מצאתי. [5]) בדפ"ר ננעל. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע מצד. [7]) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ובפי' רה"ג אבל בדפ"ע נפתח פי הפין. [8]) בל"ר cardo, Zapfen. [9]) ומלת לא אמרתי בישעי' שם מושך עצמו ואחר עמו לא אמרתי לזרע יעקב ולא אמרתי תהו בקשוני עיי' מאיר עין במכילת' שם צד ס"ב.

עם מה שהביא הפסוק דובר צדק מגיד מישרים (ישעי׳ שם).

* פַּנְגַר (שם פרטי לדוכוס ערבי) איכ״ר פ׳ היו צריה: דוכוס דערביא . . חד אמר פנגר שמיה וע״ש כל הענין עד סוף אותו הדבור וסליק פילי מערבאה לפנגר.

* פנדא (?) ברכו׳ נ״ה: א״ר עקיבא א״ר פנדא א״ר נחום א״ר בירים וככ״י ש״ס מינכען א״ר עוקבא א״ר פבנה א״ר תנחום א״ר פרנא באי׳ וכתב בעל ד״ס באי׳ תיבת באי׳ לא ידעתי מהו ע״כ ונ״ל שהוא קטוע מן בירם כדאי׳ באמת בב״נ ושם ר׳ פרנך ובע״י הראשון א״ר עוקבא א״ר פרנא . . א״ר בירים ועוד עיי׳ בד״ס שם ועיקר הגי׳ פרנא או פרנך ועיי״ע סד״ה בע׳ ר׳ ביזנא בר זבדא.

* פנדא (צ״ל פודא פי׳ מוסרח ומי שריחו רע stinkend) שבת ס״ז. לשידא דבית הכסא לימא הכי אקרקפי דארי ואאוסי דגורייתא אשכחתא [1]) לשידא [2]) שיריקא פנדא וכו׳ במאמרי על המלאכים והשדים 91 כבר העירותי כי שיריקא הוא שד Zairica אבל בענין פנדא נ״ל עתה שהוא מל׳ צענד pû הוצאריש pûtak וכלם מל׳ סאנסקריט pûiti פי׳ ענין סרחה וריח רע והשם puyate Gestank ובל״פ החדשה پوند התואר מוסרח בל״צ puyañt der Stinkende א״כ פנדא הוא پوند = puyañt או צ״ל פודא [2]) וזה התואר יאות לשד Zairica כי הוא ממונה על ריח רע ומצווה להבאיש טעם אנשים בשעת אכילה וגם בשאול מופקד להעלות צחנה לגיעול נפשות הרשעים עיי׳ שפיעגעל איראן ח״ב, 130 וגם כפי לחש הנ״ל הוא מצוי בבית הכסא.

פֻּנְדָּה (= פּוּנְדָּה מל״י אמצ׳ φοῦνδα וכ״ה בל״ר funda כים למעות Geldkatze, Beutel) בס״ג דפ׳ הרואה (ברכו׳ ס״ב:) ובפונדתו מפשלת [4]) לאחוריו. בפ׳ אלו קשרים בגמ׳ קושרין דלי (שבת קי״ג.) ובפ״ק בפסחים בגמ׳ ר׳ יהודה אומר בודקין (י״א.) ר׳ יהודה אמר כורך עליו פונדא או פסיקיא. בפ׳ כל כתבי בגמ׳ י״ח כלים (שבת ק״כ.) אונקלי ופונדא. בגמ׳ דפ׳ הנודר מן הירק (נדרים נ״ה:) הנודר מן הכסות אסור בפונדא ובפסיקיא. בפ׳ כ״ט בכלי׳ (מ״א) הפונדא והמעפורת. בפ׳ המצניע בגמ׳ המוציא ככר (שבת צ״ג.) מי לא תנן בפ״ד בזבין (מ״ד) זב שהיה מוטל על חמשה ספסלין או על חמשה פונדאות [5]). בפ׳ המצניע (שבת צ״ב. במשנה) באזנו ובשערו ובפונדתו ופיה למטה בין פונדתו [6]) לחלוקו. גמרא (שם:) המוציא מעות בפונדתו ופיה למעלה חייב. פי׳ פונדא ממש בלעז והוא ענין פסיקיא של עור שהוא תרג׳ חגורה (ישעי׳ ג׳, כ״ד) [7]) — (א״ב פי׳ בל״ר כים ושק מוכן למעות עשוי כרשת). *[אחי״ה וגם באל״ף ברא״ש עיי״ע אפנדה (ח״א, רי״ט) ושם פרשתי ושם רמז רבינו על זה הערך וכן היה ראוי לרמוז כאן על ע׳ אפנדה. וכנ״ה בתוספת׳ כלאי׳ פ״ה אעפ״י שפונדתו חגורה לו מבחוץ וכ״ה בכ״י אירפ׳ בתוספת׳ ברכו׳ ספ״ז (ו׳) ובנו״ג אפונדתו וכן פונדתו בתוספת׳ שבת פ״ט (י׳), בפונדא בתוספת׳ כ״י לנדרי׳ רפ״ד [8]), ירוש׳ שבת פט״ז דט״ו ע״ד ניקלי ופונדא. בירוש׳ ב״ב ספ״ז דט״ו ע״ד חד אמר נותן לו כמין פנדור . . כמין מטלית . . כמין פסיקיא נ״ל שצ״ל פנדה — בתנחו׳ הישן תזריע סי׳ ה׳ הפונדיה צ״ל הפונדה] —

פֻּנְדְיוֹן (= פּוּנְדְיוֹן קטוע מן דִיפּוּנְדְיוֹן מל״ר As = Dupondium) ככר בפונדיון [9]) כבר פירשנו בע׳ ככר [10]). בפ׳ המקבל בגמ׳ אכלה חגב (ב״מ ק״ו.) אלא מעתה לא תעלה לו בגירוע אלמה תנן בפ״ז בערכין (כ״ה.) נותן סלע ופונדיון לשנה כבר פירשנו בע׳ גרע [11]). בפ׳ ח׳ בכלי׳ (מ״י) היתה פונדיון לתוך פיו ר׳ יוסי אומר אם לצמאו טמא. פי׳ כשיצמא אדם במקום שאין מים משים כסף טהור לתוך פיו ומיקל ממנו הצמא [12]) — (א״ב פי׳ דיפונדיון בל״ר מטבע של שני איסרין עיי״ע אסר). *[אחי״ה ויפה פי׳ עיי״ע אסר ח״א, ר״ב: ומ״ש ועוד עיי״ע ככר ומ״ש וכנ״ה חוץ ממה שסימנתי בערכי׳ הנ״ל תוספת׳ כלי׳ ב״ב פ״ו לפי גי׳ המעולה בר״ש כלי׳ פי״ז מי״א מצאה אחר הדלת או כסוחה [13]) או פונדיון צרור בה [14]). והקבוץ תוספת׳ ערכי׳ פ״ד ל״ז פונדיונין וכ״ה בתוספת׳ מעש׳ שני פ״ד אבל בתוספת׳ מע״ש רפ״ג בכ״י אירפ׳ ל״נ פונדיונות ובנו״ג פונדיאות] —

---

[1]) כה״ג ברש״י ובכ״י ש״ס אשכחתיה ובנו״ג אשכחתון. [2]) כה״ג בכ״י ש״ס ובנו״ג לשידאי. [3]) ובכ״י ש״ס פניא [4]) בכ״י ק״ט בט״ס מפולשת וצ״ל מופשלת כדאי׳ בש״ס ובדפ״א בט״ס מפסלת. [5]) בנו״ג פונדיות אבל בשבת פונדאות. [6]) בדפ״ר בשתי הפעמים באפונדתו וכ״ה בע׳ אפנדה ע״ש. [7]) עיי״ע פסיקיא. [8]) ובנו״ג בפנדא. [9]) כ״ה נכון בדפ״ר ובכ״י ערוך אבל בשדפ״ע בט״ס בפודגיון. [10]) ח״ד, רכ״ד וש״נ. [11]) עיי״ע בח״ב, שע״ב. [12]) ועיי׳ פירוש הר״ש בשם עצמו. [13]) בנו״ג בכסות ובכ״י אירפ׳ בסוחה ועיי״ע סח ג׳. [14]) בנו״ג בפונדיון ובכ״י אירפ׳ בפונדיין.

פּוּנְדָּק (מל"י πανδοκεῖον, πανδόκιον מלון Gast-haus, Herberge ועיי' בפנים) בסוף יבמות (קכ"ב סע"א) לא תהא כוהנת כפונדקית. בפ"ג בדמאי (מ"ה) ובס"ג דפ' הנזקין (גיטי' ס"א:) הנותן לפונדקית מעשר את שהוא נותן לה ואת שהוא נוטל הימנה. פי' חנות בל' ישמעאל פונדק. בית אשה זונה (יהושע ב', א') תרגומו פונדקיתא. מפי החירות (שמות י"ד, ב') תר"י (ב') מפונדקי חירתא — (א"ב פי' פונדק בל' יונית בית מלון פי' פונדקי בעל המלון). *[אחי"ה וגם רבינו בצדק כתב בל' ישמעאל כי נעתק מל"י לערבי فنق, فندق מלון וכנ"ה פונדק במכו' י': הקב"ה מזמנן לפונדק אחד וכו'. סוט' י'. עיי"ע אשל א'. ב"מ כ"ו: עשאו פונדק. ירו' ברכו' פ"ד ד"ז ע"נ משכני . . . אצל פונדק אחד וכו'. במד"ר פ"ב לא מצא לא עיר לא פונדק ושם רפי"ג מביאים לפניו סעודה לפי הדרך ולפי הפונדק . . . בדרך אנחנו ולפי הדרך ולפי הפונדק הכנסנו לך וכו'. ילק' תהלי' ר' תרכ"ו מצאו פונדק אחד . . . ראה אותה רשע באותו פונדק הרבה ברכות וע"ש איזה פעמים, תוספת' חולי' רפ"ח שנים שנכנסו לפונדק. גיטי' פ"ח מ"ט תוספת' גיטי' פ"ח (ו') ותוספ' יבמו' רפ"א ולנה עמו בפונדקי צ"ל בפונדק. ובלא"ר פונדקא ירו' ברכו' פ"ו ד"י: ובתר"י א' לבראשי' מ"ב, ו' בל"נ פונדַּקְתָּא ועיי' בסוף הערך ומ"ש. והקבוץ זכר פונדקין תר"י א' לבמדי' כ"ה, י"ד; לשמות הנ"ל, לבמדי' ל"ג, ז' בתר"י ב'. וילק' מסעי ר' תשפ"ז בשם ספרי זוטא ערי מקלט אל יעשו חניות ופונדקין, ולנקבה ע"ז פ"ב מ"א בפונדקאות של עכו"ם. והתואר פונדקי ויק"ר פ"א אין גנאי למלך לדבר עם פונדקי שלו. וילק' תהלי' הנ"ל אמר לו הפונדקי וכו' ועיי' עוד שמ"ר פט"ו. ב"ר פצ"ב (עיי"ע זג ו') ושם עוד בלא"ר פונדקאה ובירוש' ברכו' פ"ג ד"ו ע"ד פונדקיא. ולנקבה פוּנְדָּקִית (πανδόκισσα) דמאי יבמו' הנ"ל וחולי' ו': תוספת' סוף יבמו' אסת"ר פ' גם ושתי ובתרג' פונדקיתא תרג' יהושע' הנ"ל ועוד שם ו', כ"ה; לשופטי' י"א, א'; ט"ז, א' והקבוץ פּוּנְדְּקָן תרג' למ"א ג' ט"ז; ובתר"י א' לבראשי' מ"ב, ו' בבתי פּוּנְדַּקְתָּא צ"ל פּוּנְדְּקָתָא עפ"י ב"ר מצאו אותן בשוק של זונות] —

פּוּנְדָּק (בל"ע فندق, بندق בל"ס פנדקא מל"י ποντικόν κάρυον, Haselnuss) בריש מסכי' נזיר גמרא דבני מערבא (ספ"א דנ"א ע"ג) הריני נזיר מלא חבית וכו' ואח"כ אגוזין ואח"כ פונדקין [1] בל' לעז נוקיל"י [2] בל' ישמעאל בונדק [3] והוא שקורין גלוז [4] — (א"ב פי' פונטיקון בל"י ורו' פרי לוז כי היה גדל טוב בארץ פונטוס וכן נקראו על שם מדינת פרס הפרסקין כי היו שם המובחרים וגם מפרס באו האגוזים החשובים הנאמרים קריא פרסיקא עיי"ע שיזפין). *[אחי"ה פונדקין הוא הקבוץ ועוד בירוש' גיטי' ספ"ז דמ"ח ע"ד בל"נ גריסין . . פונדקאות] —

* פַּנְדּוֹר = פנדה עיי"ע פנדה.

* פנדר ב"ר פ"נ עיי"ע קלפנדר.

* פנדרא, פנדירא, פנטרא עיי"ע בן פנדרא (ח"ב, קכ"א) בן סטרא (שם קי"ט) ותוספת' חולי' ספ"ב ישוע בן פנטרא ועיי"ע ישו (ח"ד, קס"ח).

☞ פַּנְדּוּרָא (מל"י ורו' πανδοῦρα (φάνδουρα) (musikalisches Instrument, pandura ירו' סוף ב"ק (ספ"י ד"ז ע"ג) ובפ' חזקת הבתים דב"ב (רפ"ג די"ג ע"ד) מאי משכוכית אית דמרין הוטרא ואית דמרין פנדורא פי' בל"י כלי זמר כמו תוף ואולי רועי צאן בכלי זה מקבצים הצאן להוליכן לשדה ולהביאן לבית [5].

* פּוֹנָה (מהפעל פָּנָה ענין תנופה ונטיה Wendung) מל"מ שער הפונה (ד"ה ב' כ"ה, כ"ג) והקבוץ סוט' ט"ו. כל פונות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין ובנו"נ פינות וכ"ה בזבחי' ס"ב: ויומא ט"ו: אבל בכ"י ש"ס שם ובדפו"ו רצ"א פוגות עיי' ד"ס שם ולסוכ' צד ע"ו: אות רי"ש. וכ"ה נכון בספרי ראה פ' קל"ד וכצ"ל בירו' ביכורי' ספ"ב דס"ה, וכ"ה בכ"י ש"ס זבחי' הנ"ל בשתי הפעמים וכתב בעל ד"ס שם בכ"י ק' כהוגן פנות אבל לפע"ד כהוגן פוגות.

* פִּינָּה (נ"ל מל"ר pinna = penna עוקץ ודבר חד Spitze) אבדר"נ ספי"ח שלש מדות בתלמידי חכמים אבן גזית אבן פינה אבן פסיפס . . אבן גזית שאין לו אלא פה אחת (Schärfe) . .

[1]) כ"ה נכון ובנו"ג פונדקרין. [2]) כ"ה בדפ"ר פיזי באסיל ואמ' ובדפ' ו"ו ועה"ק נוזיל"י אבל בע' קטן א' בדפ"ע נוציל"י ועיי' ח"ב, מ"ב הערה 2 ובכ"י ה"ב נוכלי. [3]) כה"ג בכ"י ל"ד וה"ב אבל בדפ"ע פונדק ושניהם נכונים. [4]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ר והוא جلوز עיי"ע בטן אבל בדפ' פיזי ובאזיל בקו: גלוז ובדפו"ו ואמ' ועה"ק גלוו"ז כאילו תהיה מלה לועזית.
[5]) עיי"ע כרכשתא ח"ד, שכ"ח.

אבן פינה שיש לה שתי פיות וכו׳ והוא עפ״י ל״ר bipennis משתי פיות ואין זה ל״ט אבן פנה Eckstein.

פנח (= פנחיא מלש׳ צענד pâ שמר בל׳ פרסי׳ pânâî הוצואריש schützen, pânak ומזה בל״פ החדשה پناه שימור (Schutz [1]) בר״ג דפ׳ האשה שהלכה (יבמות קט״ו:) אי נמי לפנחיה שבקיה פי׳ בתשובות לכן הניח תי״ו של תרומה על הכלי ולא מחקו ל ש מ י ר ה שאם יבא אדם ליטול הימנה ויראה אותו הסימן יאמר תרומה היא זו ומתרחק הימנה. *[אחי״ה וכן פירש״י פנחיא לשון ש י מ ו ר והביא ראיה מב״ק ק״ג רע״א ופנחיא בעלמא הוא דקבעינא אבל בב״ק שם אעפ״י שנכון פירש כלומר להצלה בכ״ז הוסיף פנחיא לשון חוזק ע״ש. והנכון שהוא לשון שימור מל״פ הנ״ל עיי׳ פערלעס עט״ש 20 ובכ״י ש״ס מינכען בב״ק פנחייה ובכ״י ר׳ פחתא וגם זה נכון מל׳ צענד pâiti שמירה pâṭa בל״פ החדשה پاده שמור וא״כ עיקר הגי׳ פאתא במקום פחתא ובשט״מ ב״ק אי׳ פנוחי ופי׳ התכסות מן העין וכתב בשם הראב״ד הגאון לא גרים הכי וז״ל ו ש ה י י א בעלמא כלו׳ אוושא בעלמא עבידנא וכו׳ ע״כ אבל לפע״ד פירוש לפירושו כלומר אוושא וכו׳ אינו נכון כי שהייא בעלמא הוא הוא פנחייא דספרינו כי پائیدن פי׳ ג״כ שהייא] —

* פִּנְחָס, פִּינְחָס (שם פרטי) א׳) לבנו של אלעזר בן אהרן הכהן ב׳) לכמה תנאים ואמוראים עיי׳ סד״ה ומבה״י בזה הערך. ירו׳ דמאי פ״א דכ״א ע״ד חולי׳ ז׳. והלאה ר׳ פינחס (פנחס) בן יאיר והיה חתניה דרשב״י עיי׳ שבת ל״ג: ויק״ר ס״פ כ״ו עיי״ע סתת. סנהד׳ ק״ו: פנחס ליסטאה ויפה הגיה הח׳ פערלעס (מיסצעללען 17) פנחס פליסטאה וכיון על Pontius Pilatus עש״ה. פנחס בן גובתא עיי״ע גובת אריח (ח״ב׳ רנ״ד). גיטי׳ נ״ו: ר׳ פנחס בן ערובא אני הייתי בין גדולי רומא. קהל״ר פ׳ לשחוק: א״ר פנחס דדהובא ט״ס הוא וצ״ל דדחוכא עיי״ע דחך (ח״ג, ל״ד).

☞ פנטי (= אפנטי מל״י ἄπαντα לקראת entgegen) ירו׳ דע״ז פ׳ אין מעמידין (פ״ב דמ״א:) ר׳ יוחנן נפק לפנטי דרבי יודן נשיאה [2]) לעכו פי׳ בל״י לקראת עיי״ע אפנטי. *[אחי״ה ר״ל ע׳ אפנתי (ח״א׳ רכ״א) ועוד עיי״ע אפנטיסון (שם רי״ט)] —

* פַּנְטִי (?) (שם פרטי) קהלת ר׳ פ׳ אל תבהל: ר׳ לוי בן פנטי קרא את ארוריא קדם רב הונא ונ״ל שהוא הוא ר׳ לוי בר פאטי דירו׳ מגיל׳ פ״ג דע״ד: לוי בר פאטי שאל לר׳ חונא אילין אירורייה מהו וכו׳ כ״ה בדפו״ו ובד׳ קראקא פכטי ובקראט׳ פסטי וכולם בט״ס. והנכון במסכ׳ סופרי׳ פי״ב הל״ג לוי בר פאטי שאל (לר׳ חנינא) [צ״ל לר׳ חונא] אילן ארוריה וכו׳ ובבבלי מגיל׳ ל״א: אי׳ לוי בר בוטי ובהעתקת פי׳ ר״ח לוי בר בוטא וכ״ה בכ״י ש״ס.

פֶּנְטִיגוֹן חמש עיי׳ בעי׳ הין. *[אחי״ה כ״ה בכל דפ״ע (ובכ״י ערוך) עד דפא״מ שהוא גורס פנטיגון חמש ז ו י ו ת עיי׳ בע׳ הין אבל בע׳ הן (ח״ג, ר״כ) פי׳ רבינו רק פינטי חמש ויותר טוב לגרוס עיי׳ בע׳ ד ג ו ן (שם, כ׳) ושם הביא מנזיר (ח׳:) פינטיגון ופי׳ חמש ועיי׳ שם מה שכתבתי] --

☞ פנטון (בל״י παντῶν Alles) מד׳ אסתר פ׳ מהר קח את הלבוש (מעבי׳) [צריך לומר מיעבד] [3]) דומין פנטון פי׳ דומין בל״ר אדון פי׳ פנטון בל״י הכל. *[אחי״ה והוא הסמיכות עיי״ע דומיני וש״נ יתר מקומות ועיי״ע הבא] —

☞ פַּנְטוֹס (בל״י πάντως בכל צד שיהיה durchaus, auf alle Weise) ירוש׳ דסנהד׳ פ׳ נגמר הדין (רפ״ו דכ״ג:) אלא את ופינחס אסקון נבזין ביניכון פנטוס דמתפים חד מינכון פי׳ בל״י בודאי ובכל מקום. *[אחי״ה ופני משה טעה במ״כ בפי׳ וחשב שמלה לועזית היא וריש המאמר פירשתי בע׳ נבזין ע״ש] —

פָּנְטוֹס (= פּוֹנְטוֹס ארץ Πόντος, Pontus) (אריוך מלך אלאסר בארץ שנער) [4]) [וצ״ל מלך שנער אריוך מלך אלאסר (בראשי׳ י״ד, א׳) בארץ שנער] (שם י׳, י׳) תרג׳ ירו׳ בארעא דפנטוס [5]) — (א״ב מחוז באסיא הוא ומשם יצא עקילס הגר). *[אחי״ה עיי׳ ספרא ריש בהר ועיי״ע עקילס ומ״ש. ותרג״י בארץ שנער (בראשי׳ י״א, ב׳) בארעא דבבל ואולי גם לזה הציון כיון רבינו בציון דלעיל. וכן

---

[1]) ועוד עיי״ע פנך. [2]) בנו״ג נשייא. [3]) עיי״ע דומיני ח״ג, פ״ב. [4]) כ״ה ברפ״ע חוץ מדפ״ר ושם אלאסר אריוך מלך שנער וכ״ה בכ״י ה״ב וכולם בט״ס. [5]) וצ״ל גם בציון הראשון: מלכא דפנטוס ובקצת תרג׳ נשתבש מלכא דבוגטוס וצ״ל דפונטוס.

בתרג' ישעי' י"א, י"א; זכרי' ה', י"א מתורג' שנער ע"י בבל. ודע כי סומכוס העתיק מלך אלאסר (בראשי' י"ד, א') Βασιλέως Πόντου וסמך בזה על סיפא דקרא בארץ שנער] —

☜ פַּנְטַסְיָא לדעת ר"ב מל"י φαντασία Vor-stellung) ירו' פרק יש נוחלין דב"ב (רפ"ח דט"ז ע"א) בעי מימר פנטסיא פי' בל"י מחשבה וציור דבר מה. *[אחי"ה בנו"ג ר' יצחק בעי מימר פנסטה ולא אשכח ולפע"ד הוא מל"י πινυτή. πινυτής דבר שכל Verständiges, Kluges והתואר πινυτός כלומר רצה לומר דבר המאיר ומקובל לשכל הישר ולא מצא] —

* פַּנְטַסְכִּינָאֵי תר"י א' נפתחים (בראשי' י', י"ג; דה"י א', י"א).

* פנטפוליטאי תר"י ב' ענמים (בראשי' י', י"ג) ותר"י א' שם י"ד להעתקת כסלחים ולדה"י א' א', י"ב להעתקת פתרסים.

☜ פַּנְטִיקַקְיָא (לדעת ר"ב הורכב מן πάντος ומן κακία כלו רעות ואולי יותר טוב πεντακακός בעל חמש רעות fünffacher Bösewicht) ירו' דתענית פ"ק דס"ד: פנטיקקיא צלי ואתי מטרא פי' בל"י כלו רעות. *[אחי"ה בנו"ג איתחמי לר' אבהו פנטקקה יצלי וכו' ופי' המפרש חמש רעות כלומר מל"י הנ"ל מי שהוא בעל חמש רעות יתפלל ויבא מטר — ובסד"ה פי' שם איש] —

* פנטיתא ? ג' דפ"ר בערוך ע' זגתא (ח"ג, רע"ב) והיותר טוב לגרוס פטמתא.

☜ פַּנְיָא (כל"ס פַּנְיָא ערב Vesper, Abend) תרג' בפסוק בבקר יאכל עד (בראשי' מ"ט, כ"ז) בצפרא ובפניא פי' ערב והוא ל"מ לפנות ערב (בראשי' כ"ד ס"ג; דברי' כ"ג, י"ב) וכן מצינו לפנות בקר (שמות י"ד, כ"ז; תהלי' מ"ו, ו'). *[אחי"ה ועיי"ע פן ומזה ל"ס הנ"ל שפי' ממש ערב וכ"ה בתרג' ויק' ז' ט"ז; תר"י א' לדברי' ו', ז'; י"א, י"ט. תעני' כ': כל פניא דמעלי שבתא שם כ"ג רע"ב בפניא, יומ' י"ט. להדי פניא. גיטי' נ"ה סע"ב נהר פניא עיי"ע נהר ב'] —

* פוניה (Abtritt) עיי"ע פן = פנה.

* פְּנִימוֹן (שם תנא) ירו' תרומו' פ"ג דמ"ב: אבא פנימון, במד"ר פ"ט פנימון אמר ובסוט' ד', פלימו ובירוש' סוטה פ"א דט"ז ע"ג מינימין.

* פונין (אולי מל"פ پنهان כסוי ועטוף verhüllt, verdeckt) תרג' כ"י איוב ד', ט"ז דממה וקול אשמע: חשיי וקול פונין אשמע פי' קול מכוסה והוא דבר חשאי ובנו"ג וקל סוגעין אולי גם זה ל"פ سخن דבור Rede.

* פְּנְיוּתָא, פְּנוּיָיתָא פי' כמו פנאי עיי"ע פן א' בסוף.

* פְּנִיתָא (מל"ס כמו פִּנָּה בל"מ Ecke) תרג' פנה (משלי ז', ח') לקביל פיניתיה כ"ה בכ"י ובנו"ג עינותא ושם פ' י"ב לקבל כל פנתא.

* פְּנִיאָס עיי"ע פינוס.

פַּנְיַם (= פַּנְיָאַם Πανιάς, Πανέας תואר לעיר קיסרין Caesarea Philippi) בפ' ח' בפרה (מי"א) באר אחאב ומערת פניים פי' מערה היא בראש הירדן, בב"ר פפ"ד (ס"ג) ויצא הראשון אדמוני: אתעביד מלך נחת ויתיב ליה בהדא [1] פניים, בר"ג דמגילה (ו'.) לשם זה פניים. בילמדנו בכי תשא (תנחומ' כי תשא סי' י"ד) ויבאו עד ליש (שופטי' י"ח, כ"ז) זו פניים. בברייתא דר' אליעזר פכ"ז וירדף עד דן (בראשי' י"ד, י"ד) זו פניים. בתרג' דודי שלח ידו מן החור (שה"ש ה' ד') ודבר מידהון ית עגלא מתכא דשוי ירבעם חייבא בלשם דמתקרא פניים — (א"ב נראה שבעל הערוך גרים פניים ולכן הביא הערך במקום זה וכן האמת אבל חכז"ל החליפו אות נו"ן לאות מי"ם וכן עשו במלת אספמיא). *[אחי"ה ובאמת עיקר הגי' בנו"ן וכ"ה נכון בתר"י א' לבמד' ל"ד, י"א מערת פניאס, אבל בתרג' דה"י א' כ"א, ב' העתיק דן פמיאס וכ"ה בפדר"א ובתנחו' הנ"ל ובדפ"ר בראש ובאמצע הערוך פמיים אצל הגי' פניים אבל בכ"י ובדפו"ו תמיד פניים ובש"ס ובתנחו' הישן וישלח סי' ח' פמיים. ובב"ר פס"ג שתי נוסחאות פמיים נ"א פניים ובאותו הספור בירו' תרומו' ספ"ח דמ"ו סע"ב פמיים וכ"ה בב"ר פל"ג ושם בטעות בקוים מערת פמיי"ם וצ"ל כבכורות נ"ה. פמיים אבל בירוש' דמאי פ"ב דכ"ב רע"ד פניים וירו' שביעי' פ"ט דל"ח ע"ד בני פניים עיי"ע דיקלוט (ח"ג, נ"ג). והעיר קיסרין שנקראה על שם מיסדה Καισάρεια ἡ Φιλίππου (בן מתתיהו על

1) כ"ה ברפ"ר ואמ' וכ"י, ובדפו"ו בט"ס בחדא.

הקדמוניות י״ח, ב׳, א׳; על המלחמות ב׳, ט׳ א׳) מתוארת ג״כ Πανιάς (שם על הקדמוניו׳ ט״ו י׳, ג׳) או Πανάς, Πανέας על שם ההר Πάνιον, Πανεῖον והמערה אשר היתה שם. והשמרונים קראוה פניאס ועוד היום נקראת بانياس עיי׳ וויענער ע׳ Caesarea ונייבויער׳ 236 והלאה ועיי׳ ג״כ ע׳ ים ומ״ש.] —

* פְּנִיקְיָא (Phönicien, Φοινίκη) ב״ר פ״צ עיי״ע פלס = פלסטיני, ובמו״ע ע׳ פנקיה.

פנך (= פִּינָךְ, פִּינְכָא, פִּינָקָא מל״ס פִּינָכָא, פֵּנְכָא וכ״ה בל׳ שמרוני מל״י πίναξ, πινακίς קערה גדולה grosse Schüssel) בס״ג דפ׳ אלו עוברין בפסחים (מ״ט.) בר מלחך פינקי ס״א פינכי[1]) בס״ג דפ׳ סדר תעניו׳ (כ״ד:) אי שריק מר פינקא דדייסא[2]). בפ׳ כל הבשר בגמ׳ הכחל (חולי׳ קי״א:) דההוא פינכא[3]) דהוה בי ר׳ אמי דמלוח בה בשרא ותברה. פי׳ זו פינכא של חרס היתה שאינה יוצאה מדפיה לעולם. בב״ר פ׳ אלה תולדות נח (פל״ח) אתת ההיא אתתא טעינה חד פינך דסלת פי׳ קערה גדולה בל׳ יון פינכי. *[אחי״ה כ״ה בדפ״ר ואמ׳ ובכ״י אבל בדפו״ו בקוים פינאכ״י והנה כתיבת פינכא עולה יותר יפה עם מלה סורית ושמרונית וכ״ה בל״פ پنك קערה וכנ״ה בירו׳ שבת פ״ג ד״ו: פינכא דאורזא . . פינכא דגריסא וכצ״ל בירו׳ מעשרו׳ ספ״א דמ״ט: ירוש׳ סנהד׳ פי״א ד״ל ע״ג חד פינך דסולת וכן בירו׳ ברכות פ״ט די״ג ע״ד. וחקבוץ פִּינָכֵי פסחי׳ הנ״ל — וממה שפי׳ רבינו ורש״י בחולי׳ הנ״ל פי׳ זו פינכא של חרס וכו׳ מוכח כי בעלמא היה של נחשת ובאמת כן עינינו בל״פ הנ״ל וגם השמרוני העתיק כן בשמות כ״ז, ג׳ מזרק] —

פְּנַךְ (מל״פ پناهيدن רץ וברח sich flüchten, davontraben) מדהרות דהרות אביריו (שופטי׳ ה׳, כ״ב) תרגומו פינוכא דהוה מפניך. העלו סוס כילק סמר (ירמי׳ נ״א, כ״ז) תרג׳ סוסוותיהן מפנכין[4]) וסוס דוהר דנחום (ג׳, ב׳) [תרג׳ סוסוון מפנכין]. *[אחי״ה וזה הפעל נבנה בל״פ מהשם پناه הצלה ומפלט ועיי״ע פנח וא״כ הפעל רץ למפלט וכדי להציל עצמו כלומ׳ רץ בכל כח] —

פנם (= פְּנִים פי׳ תוך כלומ׳ תוך הועד של בני ישיבה) בפ׳ שנים אוחזין בגמ׳ מצא שטרי חוב (ב״מ ט״ז סע״א) זו אינה צריכה לפנים רבא אמר[5]) אינה צריכה לפנים ולא לפני פנים[6]) פי׳ אין צריך לדקדק יותר. *[אחי״ה ועיקר מקומו בע׳ פן = פנים ושם רמזתי על זה ועל פירש״י שכתב אינה צריכה כדי לתרצה להכניסה לפני בני הישיבה וכו׳ ותשובת הגאונים פורשין דליכא קושיא געליא אל תעלוה לגיו ע״כ והריטב״א פי׳ (עיי׳ שטמ״ק ב״מ שם) זו אינה צריכה להכניסה לפני גדולים כי קל להבין וכו׳ ובזה הענין פי׳ רבינו] —

פנון (= פִּינוֹן או תואר מן פינס עיי״ע או מל״פ پينه Lappen או מל״י πιλίνον aus Filz gemacht) בסוף כלאי׳ (פ״ט מ״ז) ומנעלות הפינון פי׳ עדילרין[7]) עשויין מן הפסולת ובלעז פדולי[8]) (א״ב פי׳ בל״י מין בגד נבזה וכן פנון בל״ר). *[אחי״ה כונת ר״ב על מלה יוני׳, ורו׳ שבע׳ פינס ע״ש ובל״פ הנ״ל בראש הע׳ ענין סמרטוט שנותנין במנעל ועיי״ע פוניין ויותר נראה שהוא מל״י הרשומ׳ בראש הע׳ הזה מה שעשוי מלבד ועיי״ע בגרסאי וע׳ דרדסין ומ״ש] —

פָּנָס (= פָּאנָס מל״י φανός וכן בל״ע ופ׳ فانوس Leuchte, Laterne) בס״ג דפ׳ הישן (סוכ׳ כ״ט.) אמר לעבדו טול פנס מפניהם והושיבן בחשך. [בפ״ב בכלים] (מ״ד) פנס שיש בו בית קבול שמן פי׳ „כלי שנותנין בו הנר מפני הרוח שלא תכבה"[9]) (א״ב פי׳ בל״י עששית ובית נר דולק). *[אחי״ה וכנ״ה בתוספת׳ כלי׳ ב״ב ספ״ז פנס של זכוכית ובתוספ׳ כ״י אירפ׳ ספ״ו (ה׳) היה לו נר טמון בחיקו או בפאנס[10]) והוא על משקל ערבי ופרסי. ירו׳ ברכו׳ פ״ח די״ב: נר בתוך חיקו או בתוך פנס, שמ״ר פט״ו היה נוטל הפנס ומהלך לפניהם. שם פכ״ה תלמיד טוען פנס לפני רבו תנחומ׳ הישן הוספה לפרש׳ שלח סי׳ י״א במד״ר ספט״ז העבד נוטל הפנס ומאיר לקונה. והקבוץ קהל״ר פ׳ וישב העפר וב״ר רפ״ג הדליק נרות וּפָנָסִין וכו׳ ושם בנה פלטין ועיטרה בנרות ופנסין, ושם פס״ח כבו את הנרות כבו את הפנסין, תנחומ׳ הישן בחקתי סי׳ ו׳ הדליק בתוכה שני פנסין, ריש איכ״ר ופ׳ ישב בדד מכבה את הפנסין, ופי׳ מ״כ בב״ר פנסין לנטערנ״א וכ״ה בפירש״י בסוכ׳ כ״ט. ד״ה והניח

---

1) וכס״א אי׳ לפנינו וכ״ה בע׳ בר מחים תנורי (עיי״ע ח״ב קע״ח). 2) בנו״ג אי שריף מר פינכא אחריתי דדייסא ובכ״י ל״י אחריתי ואי׳ חדא פינכא ובכ״י מינכען אי שדי וכ״ה בערוך בדפ״ר וצ״ל שריף. 3) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ע פינקא. 4) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ע מפנכן 5) וכ״ה אמר רבא בכ״י ש״ס ר׳ בי ובנו״ג אמר ליה אביי. 6) בכ״י ש״ס צריכה לפנים ולפני פנים ובנו״ג זו צריכה לפנים ולפני לפנים. 7) כ״ה בכ״י ה״ב ובכ״י ק״ט ערילדין וצ״ל עֲרִילְדִין ועיי״ע עדלר ומ״ש. 8) בכ״י ל״ד וה״ב פרולי וכ״ה בפי׳ מהר״י ב״מ וצ״ל כדאי׳ בשאר כ״י ודפ״ע פדולי ועיי״ע עדלר ומ״ש. 9) הועתק מפי׳ רה״ג לכלי׳ שם. 10) בנו״ג בפנס.

לנטירנא אבל בכ״י רש״י לי׳, ובעה״ק שנ״ב לנטע״ר צ״ל לנטערנ״א תוספת׳ כלי׳ ב״מ רפ״ב עיי״ע פוקטי — פינוסות בתוספת׳ ב״ב רפ״ו ט״ס וצ״ל פוטסות וכדאי׳ בכ״י אירפ׳ ועיי״ע פטס] —

☞ פֵּינוֹס (מל״ר fenus, foenus נשך Zins) מד׳ תהלי׳ מזמור השמים מספרים (מזמור י״ט) ונוטלים זה מזה בפינוסין ופורעים בפינוסין פי׳ בל״ר רבית ונשך. *[אחי״ה ובויק״ר פכ״ו הגי׳ בפיוסין וצ״ל בפינסין (אבל עיי״ע פסטים) ומזה נ״ל בתנחום׳ נשא סי׳ י׳ ובמד״ר פי״א יברכך בממון שלא תהא עשוי במדינה פניאס פי׳ שלא יקחו את הממון ממך בנשך [1]) וה׳ לעף בהשחר שנה א׳ 60 הגיה פיגס מל״י φυγάς landesflüchtig ועיי׳ בט״ר לה׳ אייזלער ח״ב, 63 — ובעיר דוד לר״ד די לארא מצאתי ἄφενος ופירשו ע״י „מס ומכס״ אבל ענין זו המלה שפעה Ueberfluss — וה׳ לעווי פי׳ ποινή, poena, עונש. ומהר״ם די לונזאנו גרס כמדינת פניאס ונדחק בפירושו]

* פינסור (נ״ל להגיה סינסור מל״י ורו׳ אמצ׳ σύγκελλος, syncellus תואר לשררה ופקידות אצל רומיים בבית תפלתם (Zellenmönch תנחום׳ שופטי׳ סי׳ י׳ הלך במדינה ולא שאל בע״ז נכנס במדינה והיה הפינסור שלה עומד בפתח המדינה וכו׳ ופירש העץ יוסף כהן ע״ז ולי נראה מענין הרשום הנ״ל.

פָּנַק (מל״מ וכן בל״ע فنق ענינו עדון verweich-lichen, verzärteln) בר״ג דחגיגה (ד׳ סע״א ורע״ב) לאיתויי מפנקי. מפנק מנוער עבדו (משלי כ״ט, כ״א). כתפנוקי מלכין (תרג׳ אונק׳ לבראשי׳ מ״ט, כ׳ ; לדברי׳ ל״ג, כ״ד). *[אחי״ה ועיי״ע תפנוקא ורבינו לא הביא הפסוקים אשר עליהם הביא התרגום. והפעל בפַעל ואתפעל הרבה בתרג׳ להעתקת ענג עדנה ומעדנים עיין המתורגמן ועמת״ר ללעווי. ב״ר פכ״ב כל מי שמפנק את יצרו בנערותו וכו׳ עיי״ע מנון. בינוני פעול ויק״ר פי״ט שהיה מפונק. מכילת׳ משפטי׳ פ״ח מפונק ובלא״ר מְפַנֵּק ב״ק פ״ד. כתובות ס״ז: שבת ק״ט. והשם מפנקותא פסחי׳ נ׳: עיי״ע מפנק. ועוד כל״ס פונקא (Ver-gnügen) וכן תרג׳ תענוג (משלי י״ט, י׳) פינוקא ועוד עיי״ע פרנקיתא] —

פנק (פּוּנְקִין או מל״פ پناغ, بناغ פקעיות הצמר בכויש Knäuel an der Spule או לגי׳ פוניקלין מל״ס ויוני׳ שבפנים Einschlag) לא נירין ולא פונקין (ב״ק קי״ט:) כבר פירשנו בע׳ נר (ה׳) — (א״ב בנוסחאות כתוב פונקלי פי׳ בל״ר שולי הבגד). *[אחי״ה ור״ב כיון על ל״ר penicu-lamenta telae והנכון שהוא ל״ס פוניקלא ובל״י πανούκλιον Einschlagfaden עיי׳ פערלעס עט״ש 8. ולזה עולה גי׳ התוספת׳ כ״י ב״ק ספי״א פאניקנין [2]) אבל לפי גי׳ רבינו כאן ובע׳ נר ה׳ וכ״י ש״ם והמאירי שם אולי יותר טוב לגזרה מל״פ הנ״ל והן הן חוטי פקעיות הצמר הקושרים ומגלגלין בכויש עיי׳ וואוללירס ח״א 373 ופערלעס הנ״ל] —

* פניקא ? ויק״ר פכ״ו מאנון פניקא צ״ל מאנין פנניקא עיי״ע פנן ב׳.

פנקט (= פְּנִיקְטָא מל״י πινακοθήκη Prunksaal, עיי׳ בפנים) בריש ויק״ר (פ״א) היו אומות העולם שומעין קול הדיבור ונתרזין מתוך פניקטהון [3]) פי׳ היכליהם. לך יובילו מלכים שי (תהלי׳ ס״ח, ל׳) תרג׳ מפניקטיהון לך ייתון מלכייא קרבנא. בב״ר פי״ז (פט״ז) ב נ ו ו ס י ן [4]) ובפניקטין [5]) ובלשון — (א״ב בנוסח׳ כתוב בנמוסין ובפנקסין עיי״ע נווסין). *[אחי״ה אבל שם העיר כבר ר״ב כי גי׳ הערוך העיקר ובאמת כן מצאתי ב כ״י פ א ר י ז בב״ר פט״ז ב פ נ ק י ט י ן [6]) וה׳ ברילל מ״ע ח״א 186 רוצה לקיים גי׳ הספרים מל״י πίναξ עפ״י גיטי׳ פ׳. לפי גי׳ רבינו בע׳ לשון מלכות שאינה מלכות רומי. . דאין להם לא כתב ולא לשון אבל גי׳ בטי״ת העיקרית וכפי מה שהוכיח ה׳ המנות אפפענהיים [7]) מל״י הנ״ל היכל אשר שם צורות אנשי שם נשמרין והם היו היכלי הנוי אצל היונים] —

פנקיה (עיי״ע פיניקיא) בב״ר פ׳ צ״א (ס״פ צ׳) בפנוקיא [8]) ובערביא ובפלסטיני — (א״ב פי׳ בל״י ורו׳ ארץ צידון)

פִּנְקֵס (= פִּינְקֵס מל״י πίναξ וכן בל״ס פִּנְקִיתָא Brett, Tafel, dann Buch aus Schreib-tafeln zusammengefügt) בפ׳ הבונה (שבת ק״ד:) על שני דפי פנקס. בפ׳ שלישי באבות (מט״ז)

---

[1]) ודע עוד כי בל״ר אמצ׳ פי׳ census fonsalis מס הגלגלת. [2]) נ״א פאנקין, וגי׳ סנאקנין טעות היא. [3]) וכ״ה בשהש״ר פי׳ כתפות מתוך פניקטיהון. [4]) כ״ה נכון בכ״י ה״ב וכ״ה בע׳ נווסין ובדפ״ע כאן בט״ד בטווסין. [5]) כ״ה בדפ״ר וכ״ה בע׳ נווסין ובשדפ״ע בפנקטין. [6]) ובנו״ג בפנקיסין. [7]) ליטעראטורבלאטט להי ראהמער 90, 1875 וכן נגרר אחריו ה׳ לעווי. [8]) בגו״ג בפנקיא.

הפנקס פתוחה ככר פי' בע' סעד [1]. בשלשה תריסין פכ"ד בכלי' (מ"ז) שלש פינקסיות הן האפיפודין [2]) טמאה מדרס. פי' לוח עשוי על אבק של עפר וכותבין בו חשבונות [3]) ושיש בה בית קבול שעוה (כלי' שם) פי' לוח הטוח בדונג כדי לכתוב בו, וחלקה [טהור מכלום] (שם) מלשון חלק, בס"פ י"ז בכלי' (מי"ז) פנקס שיש בו בית קיבול שעוה טמאה ושאין בה טהורה. בראש [4]) בראשית רבה (רפ"א) דיפטראות [5]) ופינקסאות יש לו. בגמ' דפ' המפלת (נדה ל'.) מונח (בפנקס) [צ"ל כפנקס] [6]). קסת הסופר (יחזק' ט'. ב' ג') תרג' פנקס ספרא — (א"ב פי' בל"י ספר קטן). *[אחי"ה בהוראה ראשונה מונח ענין פנקס על לוח ודף וזה מה שאי' בתוספת' סוט' רפט"ו מפתחות לפניו כלוחי פינקס. בשבת פי"ב מ"ד ומ"ה שני לוחי פנקס, ושם שני דפי פנקס. ובירו' שבת ספ"ה ד"ז ע"ג מפורש גימון ע"י פינקסה והושאל לספר שמחובר מן לוחין ודפין [7]) ומזה תבין מה דאי' בירוש' מעש' שני פ"ד דנ"ה: חמית בחלמאי חד פינקס דתרי עשר לוחין וכו' ובאיכ"ר פ' רבתי ד"ה חד כותאי (א') חמית בחלמי דהוינה טעין חד פינקס ובה עשרים וארבע לוחין. ויק"ר פכ"ו אפי' שיחה קלה שאדם משיח עם אשתו הן נכתבים על פנקסו של אדם, ירו' חגיג' רפ"ב דע"ז. אפי' דברי' שאין בהן חטא נכתבים לאדם על פנקסו, ירו' נדרי' פ"א דל"ו ע"ד פינקסו [8]) נפתחת, ב"ר פפ"א נתבקרה פנקסו ושם ס"פ ס"ט קיפלה כפינקס, שבועו' פ"ז מ"א חנווני על פנקסו וכ"ה בתוספת' שבועו' פ"ו ובכ"י אירפ' פנקתו במשקל סורי, ירו' מעשרו' פ"ב דמ"ט ע"ד כתיב בפינקסיה דחילפיי וכו' [9]), ירו' שבת ספי"ב די"ג ע"ד חוקק כגון ההן פינקסה. ירו' ביצ' ספ"א ד"ס רע"א תוספת' שבת ספי"ג (י"ד) מטלטלין . . . את הפינקס, תוספת' שם ספי"א (י"ב) ע"ג הספר . . ע"ג הפנקס, תוספת' ב"ק ספ"ט הכה . . בנייר בפינקס וכו' והקבוץ ב"ר רפ"א עיי' לעיל ובכלי' הנ"ל פנקסיות וכ"ה בירו' ר"ה פ"א דנ"ז. שלש פנקסיות הן וכו' ובבבלי ר"ה ט"ז: ג' ספרים. תר"י א' לבראשית ל"ט, י"א פינקסי חושבנא. ועה"ק שנ"ב פי' טבלא בל"א Tafel = ובשבת קמ"ט. תוספ' שבת רפי"ז (י"ח) הוזכרו יחד טבלא ופינקס ע"ש] —

פַּנְקְרֵס (= פִּינְקְרֵיסִין, פַּנְקְרֵיסִין לדעת רבינו כמו קפריסין אבל עיי' בפני') ירו' בפ"ק בשבת (ד"ג סע"ג) פינקריסין וקובטיות [10]) וקוליות וחמין שלהם הרי אילו מותרות. ובפ' אין מעמידין בגמ' והשלקות (ל"ח:) ת"ר בתוספת ע"ז (פ"ה) הקפריסין והקפלוטאות (והמלטיא) [צריך לומר והמטליא] [11]) והקליות והחמין שלהן הרי אלו מותרין. *[אחי"ה מוכח כי רבינו השוה פינקריסין עם קפריסין של ע"ז ותוספ' ע"ז [12]) ובאמת בירו' ע"ז פ"ב דמ"א ע"ד אי' תחת הקפריסין הגי' הפנקריסין אבל ממה שאי' בירוש' פיאה פ"ז ד"כ. פרסקין תחת פנקרסין של ירו' סוט' פ"א די"ז: ושם פ"ט דכ"ד: אולי יותר נכון להגיה גם בע"ז בבלי' פרסקין תחת קפריסין עיי"ע אפנקריסין (ח"א, רכ"א) ובירו' סוט' אולי פנקרסין מל"י אמצ' -παγχρησ-τον מיני מתיקות Zuckerwerk [13]) ומזה הענין בירו' תרומו' פ"ב דמ"א ע"ג וירוש' שבת פ"ג ד"ה ע"ד וטעמן (של ביצים) יפה כפינקריסין (כפנקריסין) כלומר כמיני מתיקות ועוד עיי"ע פקרס ג' ומ"ש] —

פנר (= פּוֹנֵרְיָיה לדעת ר"ב עולה πονηρία Bosheit והנכון מל"י φανέρωσις deutliche Erklärung Offenbarung) ירו' דסנהד' פ' כל ישראל (פ"י דכ"ח רע"א) שלשה כפרו בנבואתן מפני פוניריה: פי' בל"י רשע ועולה. *[אחי"ה בנו"ג פונרייה והגיה ר"ב אודות פירושו והנכון מל"י φανέρωσις = φανερά פי' גילוי ופירוש גלוי [14]) כלומ' מפני שלא נגלה להם היאמנו דבריהם וע' הזקנים העתיקו נגלה (דברי' כ"ט, כ"ט) ע"י φανερὸν וכן העתיקו תעודה (ישעי' ח', ט"ז) πανερός ἐστι והפעל ממנו גלה (ירמיה ל"ג, ו')] —

☞ פנר (= פַּנְרְתָא שער Thor, Pforte) תרג' על פסוק בשנת שלש למלכו (תרג'

[1]) כ"ה נכון בדפ"ר אבל בשדפ"ע בט"ס סער ובכ"י ה"ב אי' עוד בריש ויק"ר פי' בע' סער וט"ס הוא ושייך לע' פנקט וערבוב שני ערכים יש כאן. [2]) כ"ה נכון מאוד בדפ"ר ועיי"ע בח"א, רכ"א ובשדפ"ע האפיפורין כגי' הספרים. [3]) נגרר בזה אחר פי' רה"ג וכבר ביארתי הכל ותקנתי דברי רה"ג המגומגמים בדפוס עיי"ע אפיפודין. [4]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ר וכ"ה בע' דפתר. [5]) כ"ה בדפ"א ובשדפ"ע דיופטראות ובע' דפתר: דפתראות. [6]) ובנו"ג דומה במעי אמו לפנקס שמקופל. [7]) עיי' פי"מ להרמב"ם כלי' פכ"ד מ"ז ורש"י פי' בנדה שם פנקס לוחין שכותבין בהן הגלחים. [8]) ושם ג"כ פנקסתו? [9]) בחולי' ס': באגדתיך או לגי' רבינו באיגרתך עיי"ע אדנקי. [10]) כ"ה בכל כ"י ודפ"ר ובשדפ"ע בט"ס וקוטיות. [11]) עיי"ע מטליא. [12]) ובכ"י אירפורט בתוספ' שם קופרצין? [13]) ולדעת הח' לעף (לעבענסאלטער 416 מל"ר pancra-tium. מין ממיני בצלים וסגולתו הלא היא מבוארת בפליניאוס כ"ז, צ"ב. [14]) עיי' מ"ע יאהרביכער להי' ברילל ח"א, 219.

שני באסתר א׳, ג׳) ובליעת [1]) פנרתא ברייתא דבית מקדשא ויש נוסחאות כתוב בהם פרותא פי׳ פורתא בל״ר דלת. *[אחי״ה וכיון לל״ר posta וענין פנרתא הוא דלת כנראה מסנהד׳ צ״ו: אשר אחריו נגרר התרג׳ כלהו בלעתינהו חד דשא ועל פי זה הגיהו פנרתא פרותא, ואולי צ״ל פנתרא מל״פ بنجره [Pforte —

פַּנְתָּא נ״ל מל״פ پنجه פרחת Stirn והיינו מעלה של מנעל Stirnseite, Obertheil des Schuhes) מעל (יבמות ק״ב.) ס״א אפנתא וכבר פירשנו במקומו. *[אחי״ה עיי״ע בח״א, רכ״א ושם פי׳ וש״נ שינוי הנוסחאות וגי׳ פנתא תתכן יותר מגי׳ אפנתא] —

פונתק (?) מאי יועזר פונתק כן כתוב בנוסחאות [2]) ובעל הערוך גרס פוטנג ע״ש [3]).

פַּנְתֵּר (= פַּנְתֵּירָא = פַּנְטִירָא מל״י הרשומ׳ בע׳ אפנטור Pantherstein ועוד עיי׳ בפנים) תרג׳ ושהם וישפה (שמות כ״ח, כ׳; ל״ט, י״ג) בורלא ופנתירא ונקראת כן אבן זאת שהיא מלאה חברברות. *[אחי״ה בד׳ סביוניט׳ הגי׳ בת״ו וכ״ה לפנינו בתרג׳ יחזק׳ כ״ח, י״ג; ובקצת דפוסי׳ ובכ״י תרג׳ לשמות הנ״ל בטי״ת ובתר״י באלף בראש אפנטורין עיי״ע ועיי״ע הבא אח״ז] [4]) —

פַּנְתֵּירִין (בל״י πάνθηρ בל״ס פַּנְתִּיר Pan-ther) מדרש תהלי׳ מזמור משכיל לאסף (מזמור ע״ח לפסוק מ״ה) האזינה עמי תורתי: מין חיה הוא ושמו פנתרין פי׳ בל״י ורו׳ מין חיה כמו פרדלים אכזר מאוד ויש בעורו הברברות. *[אחי״ה בנו״ג פנתירין ובילק׳ תהילי׳ ר׳ תת״ך פנתרין והוא הקבוץ במקום היחיד] —

פס (נ״ל מל״ע فص בל״ר אמצ׳ pessia, pessa דבר הנפרד מהכל ein abgebrochenes Stück וביחוד קרש וחתיכת כותל (Mauerstück, Brett בפ׳ השותפין בנ מ׳ [5]) כמה יהא בעיר (ב״ב ח׳ סע״א) י״ב חודש [6]) לפסי העיר. פי׳ קרשי עץ לחזק שערי העיר כמו (עירו׳ י״ז:) עושין פסין לביראות — (א״ב אות יונית קודמת לאחרונה נקראת פסי [7]) וצורתה [8]) קו אשר מאמצו ולמעלה יוצאים שני קוים כמו קני המנורה וכן עושין כמו צורה זו יתדות וקרשים בדרכים כדי שלא תעבורנה הבהמות דרך שם). *[אחי״ה וזה הפי׳ נ״ל רחוק ודוחק ויותר קרוב כפי׳ מ״ש בראש הערך והראיה מע׳ פצם כי פצים הוא כמו פסים, פסין ע״ש. וכנ״ה עירו׳ ה׳. אם יש שם פס וכו׳ י׳. והלאה עושה פס גובה עשרה, תוספת׳ רפ״א דעירו׳ עושה לו פס וממעטו עד עשר אמות, ושם ונראה פס מבחוץ . . ונראה פס מבפנים, ושם פ״י (ז׳) ונשתייר בה פס מכאן ופס מכאן, ירו׳ עירו׳ רפ״ב די״ט סע״ד פס של ארבע טפחים . . פס של ששה טפחים, והקבוץ שם פסין, שם פ״ו דכ״ג ע״ד פסים וכ״ה בתוספת׳ מעשרות ספ״א ועוד עיי׳ ירו׳ פיאה פ״ח דכ״א. ותוספת׳ פאה פ״ד ותוספת׳ סוט׳ ספ״ז, ובירו׳ עירו׳ רפ״ט דכ״ה ע״ג בל״נ הרי שהיתה החצר חלוקה בפְסִיסָיוֹת מהו אבל בירו׳ נדרי׳ רפ״ה דל״ט. פסיספס] —

פם (= פַּיִּם פי׳ הגרלה das Loosen מפעל פיס, פוס בל״ס פְּסַס, אַפֵּס מטיל גורל loosen) בפ׳ שני ביומ׳ (כ״ב.) ארבע פייסות היו שם. בפ׳ שואל אדם (שבת קמ״ח:) מפים אדם עם בניו ועם בני ביתו פי׳ לשון פיים שמפיסין למי יבא חלק זה ובלבד שיהו החלקין שוין אבל מנה גדולה כנגד מנה קטנה כלומר למי יבא הפיים יטול הגדול אסור משום קוביא והיינו דומיא דמשחקין בקוביא דהוי אסמכתא ולא קניא [9]). ור״ח ז״ל פי׳ „מלשון פיס כי ההיא דאמרינן [10]) (שבת ל״ג. נ״ד.) מי מפים וכמו שאמרנו על השכר (פסחיי ק״ז.) מיסרן ומפים" [11]) וכבר פירשנו בע׳ מפים (ב׳), בפ״ק בתמיד (פ״א מ״ב) מי שטבל יבא ויפים הפיסו זכה מי שזכה. גורלך תפיל בתוכינו (משלי א׳, י״ד) תרג׳ פייסך ארמא בינתינן [12]) — (א״ב בנוסחאות כתוב כיסך והוא טעות). *[אחי״ה השם פִּיסָא, פַּיְיסָא פי׳ גורל מל״ס פֵּסָא, פֵּצָא נבנה מהפעל פום, פסס (פַּסְפֵּס) מבחין ע״י הגורל וכנ״ה בתרג׳ אסת׳ ט׳, כ״ד צבע פיסא ובתרג׳ שני פייסא. וכן ביומא כ״ב. זה הפיים הראשון, שם פ״ב מ״ג הפיים

[1]) בנו״ג ובלעת. [2]) בשבת ק״ט: פותנק וגי׳ ר״ב משובשת היא. [3]) וגי׳ רבינו נכונה מאוד ע״ש ומ״ש. [4]) ובלקח טוב שמות כ״ח, י׳ העתיק ישפה מאבצר ורצה המו״ל להגיה פאנטר אבל ע״ש (צד צ״ה) מ״ש הרב החי׳ בשמי, ושם צ״ל מרואריד במקום מזארץ המשובש בדפוס. [5]) כ״ה בכ״י ערוך [6]) כ״ה נכון בכ״י וכן מוכח מדפ״ר רק שם ערבוב דברים הוא כמה יהא חודש. [7]) וסπ. [8]) ψ [9]) והוא עפ״י המסקנא בגמ׳ קמ״ט: וע״ש פירש״י. [10]) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ע דאמר. [11]) הועתק מפי׳ ר״ח בש״ס ווילני בשבת קמ״ט סע״א. [12]) כ״ה נכון בדפ״ר ובדפו״ו בינתינון ובדפ״א בינתינא.

השני וכו׳, ירו׳ יומ׳ רפ״ב דל״ט: יש לה פיים.. אין לה פיים, ובלא״ר יומ׳ כ״ב. כ״ג. פייסא והקבוץ פייסות עיי׳ לעיל ומפורש בגמ׳ יומ׳ כ״ה. ארבע פעמים נכנסין להפים ולכל חרא וחרא הוו בה טובא פייסות. ועיי״ה בענין פיים בתש׳ הגאוני׳ בהוצ׳ הרכבי צד 156 — וכן הפעל בהפעיל שם כ״ד: למה מפיסין וחוזרין ומפיסין, ושם במה מפיסין, ירוש׳ יומ׳ הנ״ל אם אומר את יפים וכו׳. הפסים (בראשי׳ ל״ז, כ״ג) מדרש בב״ר פפ״ד שהפיסו עליה איזה מהם יוליכנו לאביו, תוספת׳ יוה״כ פ״א ותוספת׳ סוף סוכ׳ כיצד מפיסין ושם ושם כמה פעמים בפַעל לא היה פיים. ועוד רק במובן ההבחנה שבת ל״ג סע״א מי מפים, ושם נ״ד. ובירו׳ שבת פ״ה ד״ז:] —

פם (= פסין, פייסין מל״ר אמצ׳ pensa, pensio, pensus, pesa, peisa, pisa פי׳ מס Steuer, Census) זימין פסין ארנונות גולגליות עיי׳ בע׳ זמיון[1]) [בשביעית ירושלמי פ״ד בגמ׳ חוכרין[2]) (פ״ד דל״ה:)[3]) ולא אמרו העוברים (תהלי׳ קכ״ט׳ ח׳) לא אמרו או״ה שהן עוברין מן העולם ולא אמרו לישראל ברכת ה׳ עליכם מה ישראל אומרים ברכנו אתכם בשם ה׳ (שם) לא דייכם שכל הברכות הבאות לעולם בזכותינו הן באות ואינכם אומרים לנו טלו מהן[4]) שאתם מגלגלין עלינו פיסין וזימיונות וגולגליות וארגוניות[5]). בב״ר פרשת מ״ב[6]) ובויק״ר בריש ויהי ביום השמיני (פי״א) ויהי בימי שפוט השופטים: למדינה שחייבת ליפס למלך[7]) ובויק״ר אמור אל הכהנים (פ״ל) ובפסיקת׳ דסוכה ולקחתם לכם ביום הראשון (פסיקתי דר״כ צד קפ״ב:) למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך וכו׳. *[אחי״ה כ״ה נכון בכל כ״י ערוך ובדפ״ר אבל בשדפ״ע נשמט מן ליפס למלך עד ליפס למלך וכבר רמזתי על זה בע׳ ליפס בח״ה נ״ג והעירותי (עם יתר המקומות שבאה המלה) שאין ענינה עם פסין, פיסין דערך הנוכחי כי ליפס הוא λοιπάς ופסין או פיסין או פייסים כגי׳ כ״י ק״ט היא המלה הרומית הרשומה בראש זה הערך ועיי׳ פערלעס 108 שהשיג לנכון על מי שאמר שהוא πεῖσις.

וכנ״ה בירוש׳ פיאה פ״א דט״ו: אם נתת מכיסך צדקה הקב״ה משמרך מן הפיסין ומן הזימיות ומן הגולגוליות ומן הארנוניות וכ״ה בב״ר ספ״א מן הפיסין ומן הזמיונות ובילק׳ ריש פקודי ר׳ תט״ו ובילק׳ יהושע ר׳ כ״ב בשם ירוש׳ פיאה מן המזיקין ומן הזימים (הזימיות) וצ״ל מן הפיסין. ובע׳ זמיון (ח״ג, רצ״ו) הביא רבינו מפסיקת׳ דר״ה מילמדנו (עיי׳ ילק׳ שה״ש ס״ר תתקפ״ה) ומויק״ר ספל״ג יתר דוגמאות בענין פסין ובילק׳ ירמיה ריש רמז שי״ב לנכון הגי׳ פיסים ובויק״ר פכ״ט ובילק׳ ויצא ר׳ קכ״א ובתנחומ׳ ויצא ובפסיקת׳ דר״כ צד קנ״א: הגי׳ מסים וצ״ל פסים כדאי׳ בכ״י א״פ וכרמולי שהביא הרב החכם המו״ל] —

פָּם (מפעל פוס, פים נרדף עם פסס פי׳ הפריד חלק מכלו losmachen ובפיעל ובפעל כמו בל״ס אַפִּים ענין הרצות איש ופתוי beschwichtigen, besänftigen) בע״ז כפ׳ השוכר (ע״א.) אומר אדם לגוי צא והפס עלי מנת המלך פי׳ לשון פיום ופריעה. בב״ר פ׳ י״ח (י״ז) אעשה לו עזר ובויק״ר כי ימוך אחיך (פל״ד) אנן פסין לה פירקא ושיבקה. ס״א אנן יהבינן לה פורנא ס״א משופי פורנא[8]). *[אחי״ה ואולי פסין הוא הפעל מע׳ הקודם ומל״ר pendo כלומר אנו שוקלין לה ונותנין לה פורנא שלה ובפיעל ובפעל ענינו התרצות והתפתות והרבה בדרז״ל וקרוב לפי׳ πείθω בל״י überreden mit guten Worten ברכו׳ כ״ח: ואני יכול לפייסו בדברים ועיי׳ שם ל״א. ל״ב: עירו נ״ד. ק׳: יומ׳ פ״ז. ר״ה י״ז סע״ב תעני׳ כ״ד. מגיל׳ י״ב. מ״ק ט״ז. חגיגי ט״ז: שקלי׳ ט׳: יבמו׳ ע״ט. צ״ו: כתובו׳ צ״א. נדרי׳ כ״א: ס״ב. גיטי׳ ל׳. נ״ז: ב״ב ט׳. סנהד׳ כ׳. הוריו׳ י״ג: חולי׳ צ״ד. צ״ה. נדה ס״ב. ס״ז: ב״ר ס״פ צ״ג ויק״ר פכ״ו ירו׳ ע״ז פ״ב דמ״א ע״ד תוספת׳ תרומו׳ רפ״ז לנדרי׳ רפ״ה, לב״ק פ״י לבכורו׳ פ״ג ועיי׳ ירו׳ ביצ׳ ספ״ג דס״ב סע״א. בינוני פעול מְפוּיָּים יומ׳ פ״ז. שמ״ר פנ״א. אתפעל יומ׳ כ״ג. דמפייסו ליה ומיפיים׳ שם פ״ז: ולא איפיים. יבמו׳ ע״ט רע״א מיפיים ולא פייסינהו, סוטה ל״ה רע״ב דאיפייסת. תר״י לבראשי׳

---

[1]) ח״ג, רצ״ו וש״נ. [2]) כצ״ל ונשמט בטעות בדפ״ע. [3]) וכ״ה בירו׳ שביעי׳ ספ״ה דל״ו סע״א ע״ש. [4]) בנו״ג בואו וטלו לכם מן הברכות הללו. [5]) בנו״ג פיסים וזימיות וכ״ה בשו״ט ובילק׳ תהלי׳ קכ״ט ובכ״י ק״ט פייסים. [6]) וכ״ה בכ״י ובדפ״ע חוץ מדפו״ו ושם בט״ס כ״ב אבל בע׳ שמיון גם בדפו״ו מ״ב עיי״ע טמיון ח״ד מ״ב (ושם בשורה י״ג מלמטה צ״ל ובפרשה ס״ב ולא כדאי׳ בט״ד ובפרק). [7]) בנו״ג בב״ר ליפס לשר. [8]) בב״ר הגי׳ אנן יהבינן לה פורנא ושבקית מינך ובויק״ר אנן פסקינן פרנא ושבקת מינך ובילק׳ ישעי׳ ר״ ש״ב אנא פסקי פורנא ושבקא בילק׳ בהר ר׳ תרס״ה אנן פוסקין פורנא ושבקה, ובירו׳ כתובו׳ פי״א דל״ד סע״ב אנא יהיב לך פורנא ושבקה.

ל"ד ט"ו כ"ב. כ"ג נתפיים להעתקת נאות ועיי"ע את ב' טפס ב'. נתפעל והתפעל ברכו' ל"ג רע"א נתפיים אותו השר, יומ' פ"ו: מתפיים הימנו, סנהד' ל"ט. כולן נתפייסו, ויק"ר פכ"ו שהיה לו לשאול להתפיים בדוד. בהפעיל שבועות מ"ה. כדי להפים דעתו של בע"ה. ירוש' שבועו' פ"ח דל"ח ע"ד מצוה להפיסו. והשם המופשט פִּיּוּם, פְּיוּסָא ובל"ס פִּיסָא, פְּיָסָא (das Besänftigen, Zu-reden) נדה ל"א: מקבל פיום, ירוש' תעני' פ"ב דס"ה: ואני מקבל פיוסן, ב"ר פצ"א היה בהם פיום ליוסף פיום לאחיו פיום לבנימין, ושם פצ"ג הגשה לפיום, ושם פצ"ד אגב פיוסא, ירו' פיאה ספ"ח דכ"א: ירו' שקלי' ספ"ה דמ"ט: יקבל פיוסך, נדה ל"ז. עבדו רבנן פייסא. והקבוץ ב"ר פע"ד דברי פִּיּוּסִים, תר"י א' לבראשי' ל"ד, ג' ומליל פיוסין — ויק"ר פכ"ו ופורעין זה לזה בפיוסין צ"ל בפינוסין עיי"ע פינוס. והתואר במקום השם פייסונא (das Erbetene) ירו' יבמו' ספי"ב די"ג. הדין פייסונא דפייסנתך] —

פָּם (= פָּסָא מל"ע فأس פי' כמו מרא Grab-scheit) בוי"ק בריש קדושים (פכ"ד) מאן דאית ליה פסא או מכוש פי' בל"י קורין למרא שחופרין בה פם וכן בל' ישמעאל. *[אחי"ה אמת כ"ה בל"ע אבל מ"ש בל"י צ"ל בל"ר כי בל"ר האמצ' bessa פי' קרדום אשר חופרין בו. ובע' מכש הביא רבינו מויק"ר פכ"ה בס"א יסב פסא — ובפ' כ"ד אי' עוד מאן דהוה ליה פם] —

פם [1]) (מענין פם א' פי' חתיכה Stück, Bissen מפעל פסס כמו פת מפעל פתת) במגילת איכה ותזנח משלום (לפנינו בפ' ויגרם) אכל מכל תבשיל חד פם י"ל כגון הלפס והקדרה וי"ל שהוא כמו פם ידא. *[אחי"ה וי"ל האחרון קשה להלמו לפי' חד פם כי ענין חד פם כמו פת כדאי' לפנינו בפ' ויגרם וכל הצעת המאמר הבאתי בע' פטילקון ועיי"ע בס א'. וכנ"ה באותו הספור בירו' תעני' ספ"ד דס"ט ע"ג רב מן דהוה אכל כל צורכיה הוה צבע פיסתיה בקטמא וכו' ובירו' ברכו' פ"ו ד"י: בגין דאנא אכל פיסתי וכו' ואנא אמר בריך מאן דברא הדין פיסא וכו' ובבבלי ברכו' מ': הנ"י פיתא. ירו' שבת ספ"ז ד"י ע"ד קופדה משלים לפיסתה פיסתה לא משלמא לקופדה. והקבוץ ירו' פסחי' פ"ו דל"ג ע"ג הדין דאכל חובץ ובדעתיה מיכול קופד צריך מבערא פִּיסָתָא [2]) והקבוץ ב"ר פפ"ד פסים פי' חתיכות וחלקים עיי"ע הבא אח"ז] —

פַּם (= פְּסַם בלא"ר פי' חלל entweihen) מחלליה מות יומת (שמות ל"א, י"ד) תרג' ירוש' מפס יתה [3]) מתקטלה. וחללת את שם אלהיך (ויק' י"ט, י"ב) תר"י לא תפסון וכן תרג' את בריתי הפר (בראשי' י"ז, י"ד) [4]) כי את קדש ה' חלל (ויק' י"ט, ח') (להפרכם את בריתי באלה מסעי (?) ובריש אמור אל הכהנים) (?) [5]) להפרכם את בריתי (ויק' כ"ו ט"ו) [6]) לחלל גאון כל צבי (ישעי' כ"ג, ט'), ואחלל שרי קדש (שם מ"ג, כ"ח) חלל ממלכה ושריה (איכה ב', ב') תרג' אפים רברבנהא [צ"ל מלכותהא ורברבנהא]. בב"ר כריש וישב יעקב (פפ"ד) למה וישנאו אותו בשביל שיקרע הים לפניהם פסים פסים. *[אחי"ה בנו"ג פסים פס ים. ודרש פסים (בראשי' ל"ז, ג') פס ים ורבינו הבינו מענין לשון התרג' ענין חלול היינו קריעה וחתיכה והנכון ששייך לע' קודם לזה. ועוד אי' פום. פסס בלשון חלול הרבה בתרג' בפַּעל תרג' הושע ד', ח'; אפעל תר"י ב' לבראשי' כ"ה, ל"ד; תר"י א' ויק' כ"א, ח', ט', י"ב, ט"ו; כ"ב, ב'; לבמד' ט"ז, כ"ו; כ"א, א'; ל' ט"ז והרבה זולתו. אתפעל לדברי' כ"ג י"ח; לאיוב ט"ו, כ' — בינוני פעול מפסה עיי"ע מפס וש"נ. ומה שהביא רבינו הציון הראשון הנ"ל שייך לזה הערך כמו שהעיר רבינו בעצמו בע' מפס] —

פם (= פָּסָה מל"ע فشا ובל"מ פָּשָׂה ענינו הרחבה sich ausbreiten, ausweiten) בריש נגעים (פ"א מ"ג) את שנולד לו פסיון [7]). בר"ג דפ"ק בחולין (ח' רע"א) בשני סימנין והם שער לבן ופסיון [8]) פי' „אם פשה תפשה" [9]). בב"ר פ' ט"ו: ויצמח ה' אלהים מן האדמה כל עץ תני עץ שהוא פושה [10]) על פני כל החיים. *[אחי"ה וכנ"ה בתוספת' יוה"כ פ"א תימור הלבנה פוסה [11]) על פני כל המזרח.

---

[1]) כ"ה נכון בע' מיוחד בכ"י ק"ט וה"ב ובכ"י ו"ו אבל בדפ"ע הוא המשך מע' הקודם. [2]) ובטור יו"ד הל' בשר בחלב רסי' צ"א הגי' ובעי למיכל (קופר) [צ"ל קופד] מבער פתיתים. [3]) בנו"ג דיפסינה. [4]) בנו"ג ית קיימי אשני. [5]) ל' בכ"י ק"ט וצ"ל כמו שהגהתי. [6]) ובנו"ג למבטלא ית קיימי. [7]) בנו"ג פשיון. [8]) בנו"ג בשער לבן ובפסיון. [9]) והוא כפי' רגמ"ה בחולי' (בקובץ כ"י אנגי' דף רפ"ג סע"ב). [10]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר אבל בשדפ"ע נשמט ובנו"ג פוסה. [11]) כה"ג בכ"י אירפ' ובנו"ג פושה ס"א פוצה.

ירו' יומ' רפ"ג ד"מ: מאור החמה פוסה על פני כל המזרח, ושם דמ"א. וירו' שקלי' פ"ה דמ"ט רע"א של בית אבטינוס היתה מתמרת ועולה ופוסה ויורדת ושל אלו היתה פוסה מיד ובשהש"ר פ' אשכול: שהיתה מתמרת ועולה עד הקורות ואח"כ פוסה ויורדת כאשכל הכופר ועיי' תוספת' יוה"כ פ"ב שהש"ר פ' מי זאת. ושם פ' נרד: שהוא פוסה כאהל, ירו' מ"ק פ"א ד"פ ע"ג בהרת כגרים ופסתה כגרים ובנגעים פ"ד מ"ח ומ"ט פשתה. והשם פִּסָּיוֹן ירו' מ"ק שם ונגעי' פ"א מ"ה ושם פ"ג מ"ד מ"ה ומ"ו ושם מ"ז ומ"ח ופ"ד מ"א מ"ב פשיון. ובתרג' ירו' לויק' י"ג, ה'. ח'. כ"ב. כ"ז ל"ב. ל"ד. והלאה פִּסְיוֹנָא, ושם כ"ח לנקבה פִּסְיֵינְתָּא — פסת בר (תהלי' ע"ב, ט"ז) פירש"י לשון פסיון תוספת ורבוי. ד"א לשון רצון כמו פיים ע"ש] —

פס (= פְּסָא כמו פסע schreiten) בפ' השוכר את הפועלין בגמ' מעשה (ב"מ פ"ו:) דלא מציא פסיא קניא פי' בע' זגתא. [אחי"ה ושם פי' שאינה יכולה לפסוע הקנה. ובכ"י ש"ס ה' ובאה"ת הגי' באמת דלא יכלה למיפסע. ובכ"י ש"ס לב"ק כ"ג: דפייסה פסוייה ועיי' פירש"י בד"ה דפסעי פסועי: ל"א דפסאי פסואי ועיי"ע פסע א' גי' ופי' רבינו ועוד עיי' פץ ב' ומ"ש] —

פַּס (= פַּסְּא, פִּסָּא, פִּסְתָּא מל"מ וכן בל"ס פַּסָא, פַּסְתָּא Handfläche כמו כף יד בל' עברי ועוד גם יד ורגל Hand, Fuss) קטנה ככף איש עולה מים (מ"א י"ח, מ"ד) תרגומו כפיסת ידא. בריש אהילות (פ"א מ"ח) ל' בפיסת יד ול' בפיסת הרגל. *[אחי"ה בנו"ג שלשים בפיסת הרגל ו' בכל אצבע שלשים בפיסת היד ו' בכל אצבע והוא מל"מ פס ידא (דניאל ה', ה') פסא די ידא (שם כ"ד) וכ"ה בל"ס בחבור עם ידא ורגלא, כתובות ק"א: מלא פיסת ידו, מגיל' כ"ד: נתנה . . . על פס ידו וכו', יומ' פ"ז. ב"מ קט"ו. ב"ב קע"ג. התרפס (משלי ו', ג') אם ממון יש בידך התר לו פסת יד ובכ"י ש"ס יש לו בידך ועיי' ד"ס ליומ' הנ"ל. ובב"ר פ' ע"ח נדרש מתרפס (תהלי' ס"ח, ל"א) מתיר את הפס ומתרצה בכסף. ושם פפ"ד נדרש פסים (בראשי' ל"ז, ג') שהיתה מגעת עד פס ידו דבר אחר שהיתה דקה וקלה ביותר ונטמנת בפס ידו. מגיל' י"ב. עיי"ע כר א' (ח"ד, ש"ט). יומא ע"ב: בית יד של בגדי כהונה נארגת בפני עצמה ונדבקת עם הבגד ומגעת עד פיסת היד, ירו' יומ' רפ"ה דמ"ב: חופה את פס ידו במחבת ובמרחשת ומוחק באצבעו מלמעלן למטן, בספרא ויקרא פרק י' פרש' ט' ומוחק בגודלו באצבעו וכו' אבל עיי' מנחו' י"א. ותוספת' מנחו' פ"א. ובל"א וסורי פסתא דידא יבמו' קט"ו. והוא כמו פסת ידא תרג' כפות הידים (מ"ב ט', ל"ה) פיסת ידוהי תרג' ש"א ה', ד'. ומזה כיתונא דפַסֵי תרג' בראשי' ל"ז, ג'. כ"ג; ש"ב י"ג, י"ח. י"ט פי' בל"מ פסים שהגיע עד פס רגל] —

פס (= פַּסְּיָא מע' פס א' פי' חתיכה Stück) בר"ג דפ' מומין אלו (בכורו' מ"ג:) תנא שקוט מלפניו פי' „שראשו בולט הרבה לפניו שקיפס[1]) פי' שדומה כמי שנחתך ממנו חתיכה מאחריו והיינו (סנהדי' ס"ד.) שקל פסיא". *[אחי"ה ע"כ הועתק מפי' רגמ"ה עיי"ע סקיפת וש"נ השנויים ובנו"ג פיסא ובפי' רגמ"ה פיסיא ופי' פיסה חתיכה וכן בתנחומ' הישן חקת סי' מ"ח פיסא גדולה] —

פס (פְּסַס מל"ע فص פי' הבדיל והפריד trennen absondern) בב"ר פ' (ל') [צ"ל ל"ב] (ולפנינו ל"א) ויש שמחליפין העליונים לזבלים כיצד הוא עושה אלא כמין קטרקטין היה לו והיה פוססן מן הצד — (א"ב פי' בל"ר פועל החופר). *[אחי"ה לפי הענין הבדיל והפריד והילק' נח רמז נ"ה גורס היה פותחן מן הצד ולדעת ר"ב מל"ר fossare חפר ולא נהירא. וכנ"ה בתוספת' עוקצין ספ"א תבואה שפססה בגורן כ"ה בכ"י אירפורט ובנו"ג בנפעל שנפססה ובדפ' זאלקיעב שבססה וכ"ה שבססן בעוקצי' פ"א מ"ה ובערוך ע' פספס א' שפססן בגורן כ"ה בדפ"ר וכ"ה בס"א בע' בסס עיי"ע בח"ב, קל"ד ע"ש] —

פְּסַג (נרדף עם פסק spalten, schneiden, theilen; פְּסִיגָה Traube) בריש עוקצין (פ"א מ"ה) פסיגה של אשכול שריקנה טהורה. פי' „אותו שמלא ענבים שמו אשכול ואם נפסג ממנו מקצת האשכול ונתפצל ממנו ויש לו כתף ונטף שמו פסיגה"[2]). בצלוחית פ' י"א בפרה (מ"ט) אזוב שיש לו שלשה קלחים מפסגו ואוגדו וכו'. ויבתר אותם בתוך (בראשי' ט"ו, י') תר"י (א') ופסג יתהון [במציעא]. תנתח לנתחיו (שמות כ"ט, י"ז) תר"י (ב') תפסג לפסגוי. בס"ג דב"ק (קי"ט:) ת"ר מפסגי אילנות ומפסקי גפנים[3]). בס"ג דפ' מרובה (ב"ק פ"א.) התועה בין הכרמים מפסג ועולה מפסג ויורד[4])

---

[1]) כ"ה נכון בדפו"ו ובדפ"ר וכ"י ק"ט שיקפס ובנו"ג סקיפת ועיי"ע סקיפת. [2]) הועתק מפי' רה"ג בעוקצין שם. [3]) וכ"ה בתוספתי סוף ב"ק וכ"ה במאירי ובכ"י ש"ס ומפסיקי ובנו"ג מפסגי. [4]) וכ"ה בשט"מ ובנו"ג מפסיג וכ"ה בתוספתי ב"מ ספ"ב ובכ"י ש"ס ר' מפסק.

פי' מפסק הכרמים והשדות ומהלך בתוכם אעפ"י שאין שם דרך אעפ"י שמפסיק המקום שמהלך בו[1]. בריש משקין (מ"ק ג'.) אין מזרדין[2] ואין מפסגין [באילן] יש מפרש מפסגין זה סומכין האילן שהוא רענן יותר מדאי. *[אחי"ה וכ"ה במיוחס לרש"י במ"ק. ופי' מפסג כמו מפסק וכפי' רה"ג בפרה הנ"ל. וכנ"ה באיכ"ר פי' על צוארינו מפסיג ליה אברים אברים. בינוני פעיל ב"ר פ"ק פסיג תרעך. והשם פסיגה עיי' לעיל בערוך. והקבוץ פסיגין ירוש' פיאה פ"ז ד"כ: ומה שענינו חתיכה הקבוץ פַּסְגִין, פַּסְגַיָא, פְּסוּגַיָא עיי' תר"י לבראשית ט"ו, י', י"א; לשמות י"ב, מ'; כ"ט, י"ז; לויק' א', ו'. ח', י"ב; כ"ו, מ"ב, והיחיד פַּסְגָא לבראשי' ט"ו, י'; כ"ו, ל"א. ועוד הקבוץ פִּיסְגָּתָא ירו' נדרי' פ"ד דל"ח ע"ד ועיי"ע תמחוי. ועוד פי' הפעל פסג כמו פסע, פסא בל"ע فسج הרחיק נדוד ב"ר פע"ט הות פסגא ועיי"ע דמס (ח"ג, פ"ז) ושם ובע' פשג אי' בשי"ן ובע' דמס נסמנו שאר המקומות — ועה"ק לועז קלעטירן בל"א [klettern —

פָּסַד (מל"ע فسد נשחת verderben הִפְסִיד, אַפְסֵיד Schaden נִפְסַד Schaden haben, zufügen erleiden; פְּסֵידָא (Schaden, Verlust בר"ג דפ' הבית והעליה (ב"מ קי"ז:) כמה מפסדא[3] עלייה[4] בהאי ביתא תולתא[5] הילכך[6] אית ליה תולתא. פי' קסבר רבי נתן דעלייה חבסתיה לבית ודקתיה דאי הוה בית בלא עלייה הוה קאי שיתין[7] שנין השתא דאתבניא עליה עלייה קם ליה ארבעין שנין ונפל אשתכח ליה דאפסדא ליה עלייה לבית תולתא ושקל בעל עלייה תולתא דליבני וכשורי ושקיל תתאי תרי תולתי וכן כי זבני תרוייהו אדעתא דהכי זבנין דתחתאה יהיב תרין חולקין ודרי בתחתאה ובעל עלייה יהיב תולתא ודרי בעלייה ותחתאה לית ליה רשותא לאשתמושי בעלייה וכי היכי דיהבין בדמי מעיקרא הם הכין[8] פלגי לבסוף דכי נפל לית בידיהון חילא למיבני זה פי' רב עמרם — (א"ב תרג' תרע לאמים ותשלחם (תהלי' מ"ה, ג') תברתא אומיא (ופסדתיכון) [צ"ל ופסדתינון]). *[אחי"ה בכ"י ובס"א במתורגמן ושלחתינון. ותרג' ירו' א' אם אפס כסף (בראשית מ"ז, ט"ז) אין פסד כספא. וכן במובן הפעל העומד פסחי' נ"ה: דפסדה לה ביעי לגמרי . . דאכתי לא פסידי ביעי לגמרי. ירו' מעשרו' רפ"ה דנ"א ע"ג לפת וצנונות שהן פְּסֵידִין. בנפעל פסחי' נ': יש זריז ונשכר ויש זריז ונפסד יש שפל ונשכר ויש שפל ונפסד. ובהפעיל ואפעל במובן הפעל היוצא ברכו' פ"א מ"ב הקורא מכאן ואילך לא הפסיד וכו', ושם בגמ' י': לא הפסיד ברכות. ירו' ברכו' רפ"א ד"ב: למה שאין תפלה מפסדת. ב"מ נ"ז. א"כ מה הפסיד הרמאי. שבת ק"ח: אפסודי קא מפסידנא, ב"ב קל"ט: אינהו אפסידו אנפשייהו. כתובו' נ"ו. איהו הוא דאפסיד אנפשיה, שם ס"א רע"ב אפסדת לסעודתא דמלכא. שם ק"ח: הפסדתי. תוספת' יו"ט רפ"ב שמא יפסידו את בני העיר. והשם פְּסֵידָא מ"ק ב': במקום פסידא שרו רבנן, כתובו' ס'. במקום פסידא לא גזרי רבנן, ב"מ ג'. מאי פסידא אית ליה, שם י"ט: לית ליה פסידא. שם ל"ז: איכא פסידא . . ליכא פסידא. ב"ב קל"ט: משום פסידא וכו'. ועוד השם הפסד עיי"ע (ח"ג, רל"ג). תר"י א' לשמות כ"ב, י"ד בא בשכרו: עאל פסידיה באגריה] —

פְּסַדְיוֹת (מל"ס בסדיא בל"ע وسادة כסת Polster עיי"ע בי סדיא) בילמדנו בריש ויצא יעקב (בתנחו' ל"י) כיון שיצא יעקב לא יצא עמו דבר בעולם ואף לא פסדיות שנא' (בראשי' כ"ח, י"א) ויקח מאבני המקום ואם היו לו פסדיות לא היה נותן אבנים תחת ראשו פי' כסתות ושמא ביסדיות הן. *[אחי"ה כ"ה בדפ"ר ושם בט"ס בהן ובדפו"ו בי סדיות הן אבל בשדפ"ע בט"ס כסדיות הן ובלקח טוב ויצא אי' כי לא היה עמו לא כר ולא כסת. ואולי הוא פסתיין ע"ש במו"ע ובע' נמרק] —

* פסדקאות עיי"ע פסיליא א'.

* פַּסְוָרוֹת ירו' ע"ז ספ"א ד"מ. עיי"ע פווסרות.

* פֶּסַח (מל"מ וענינו קרבן ועוד חג הפסח) פסחי' ק"כ. ברכת הפסח, פסחי' פ"י מ"י מן הפסחים, ושם פ"י מ"א והלאה ערב פסחים[9], ירו' פסחי'

---

[1]) כ"ה ככ"י ערוך ובדפ"ר. [2]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר אבל בשדפ"ע בט"ס מודדין. [3]) וב"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג מפסיד. [4]) כ"ה בדפ"ר ובכ"י ש"ס ובדפ"ע עליה. [5]) בכ"י ק"ט ובכ"י ש"ס ודפוסי' תילתא. [6]) בדפ"ר הלכתא. [7]) כ"ה בדפ"ר ואמ' ובדפו"ו שיתן. [8]) בכ"י ק"ט הכי ובדפו"ו בט"ס הבין. [9]) כ"ה בירו' ובמתניתא דתלמודא דבני מערבא ובנו"ג בבבלי ערבי פסחים.

פ"ז ד ל"ה: פסחא והלילא. ועוד חג הפסח: פסחי' צ"ה. והלאה פסח ראשון . . פסח שני, צ"ו. פסח דורות . . . פסח מצרים, ירו' שבת רפ"ח די"א. ארבעתי כסי דלילי פסחא, חולי' קכ"ט: פסחא זעירא תרג' דה"י ב' ל', י"ח פסחא קדמאה פסחא תנינא. והקבוץ אמרי פִּסְחַיָּא תרג' בטלאים (ש"א ט"ו ר'), ומרוב ענין הפסחים נקראת כן המסכת פ ס ח י ם.

פסט (= פַּסְטוֹן אולי מל"י ἀπόσταται מורדים Abtrünnige ור"ב פי' בע"א) בב"ר פ' מ"ז [1] (לפנינו פמ"ו) המול ימול: בשעה שיצא למלחמה עשו לו סיעה פסטון וירד מלאך והצילו פי' מארב [2] לפי הענין — (א"ב פי' בל"י אנשי צבא ההולכים ברגליהם). *[אחי"ה כיון לל"י τό πεζόν, πεζίτης Fussvolk והנכון כמו שרשמתי בתחלת הערך עיי' יאהרביכער לה' ברילל ח"א, 74. ובעל מחבר כ"י ערך מלין (בקובץ כ"י האלבערשטאם) כתב וז"ל ואנכי מצאתי המלה בל"י שענינה ענין בטחון ואפשר שמזה הענין עצמו כיון המדרש כאן כי עשו לו בענין שהיה הולך בטח ולא חשש למהומה וזה ענין המארב] —

פסטל (פִּסְטוּלֵי = אֶפִּיסְטוּלֵי ἐπιστολή, epistola, אגרת וכתב Urkunde, Brief) בילמדנו רב לכם (בתנחומי לי') כשהלך דוד לעשות מלחמה באדום הוציאו לו אפיסטולי [3]) והיה כתוב בה רב לכם סוב את ההר פי' לנשתוון קורין בלעז פישטו"לי — (א"ב פי' אפיסטולי בל"י ורו' כתב ואיגרת עיי"ע אפיסטולי). *[אחי"ה ורבינו חשב שהוא לאי"ט epistola והיא היא ל"י ורו' כדעת ר"ב אבל עיי"ע אסטולי (ח"א, קס"ט) ומ"ש — ועה"ק שנ"ב לועז ברי"ב בל"א Brief] —

☞ פִּסְטוּלֵי (מל"י τὰ ἐπιστύλια die auf den Säulen ruhenden Balken) ירוש' דכלאי' פ' קרחת הכרם (פ"ד דכ"ט:) עובדא קומי ר' ירמיה בארבעה עמודין ועליהם פסטוליות פי' אפיסטולי בל"י ורו' קורות על גב העמודים. *[אחי"ה בנו"ג פיסטליות וכ"ה בירו' סוכ' פ"א דנ"ב. ובירו' עירו' פ"א די"ט ע"ג פצטליות ועיי"ע אפסטיליות ח"א, רכ"ב ועוד עיי"ע אסטולי (שם קס"ט) ויש"נ ב"ר פע"ד אסטליאות וכ"ה בכ"י פאריז בב"ר ובנו"ג פסטליות — וסומכוס העתיק כתרת (מ"א ז', ט"ז) ἐπιστύλιον] —

* פסטילום (?) ילק' ש"א רמז ק"ב וכל גרמיהון הדיקו (דניאל ו', כ"ה) כהדין פסטילום ושרשי תאינה שהם רכים ובוקעים בצור ובאבן ובילק' דניאל ר' אלף ס"ד כהדין פסטולים ואולי ט"ס הוא ואין ענין איפסטלין, פצטולין שפי' רקיקים עיי"ע אפיצטלין ובמו"ע ע' פצטלין.

פסטם (= פִּסְטָמָא מל"י πίστευμα, πίστευσις אמונה ובטחון Treue, Vertrauen) בויק"ר בצו פ' זובח (פ"ט) אמר אחד לחברו מה דחיל הדין שליטא א"ל תהא פסטמא דילך טבא ולית את דחיל מיניה. פי' הדיבור שלך יהא טוב כלומר התעסק בתורה ואי אתה מתירא ממנו כמו (ב"ר פע"א) הנשים סונטות בה — (א"ב פי' בל"י בטחון וכסל). *[אחי"ה מל"י הנ"ל ורבינו פי' כפי שעלה על לבו. ובנו"ג הדא פסטמא ועיי' מ"כ שהביא פי' הערוך קצת באריכות יתרה ·· ובעה"ק שנ"ב אי' עוד י"מ ל ש ו ן ש ת י ק ה כמו הנשים פ ו ס ט ו נ ו ת בה] —

☞ פִּסְטִים (מל"י πίστις אמונה Vertrauen, Treue, Glauben) ירוש' דכתובות פ' האשה שנתאלמנה (פ"ב דכ"ו:) נאמנים העדים לומר שטר אמנה ושטר פסטים פי' בל"י אמנה ויש נוסחאות כתוב בהם שטר פסים עיי"ע פסים. *[אחי"ה בנו"ג בירו' שם פוסיטים ושם ג"כ שטר פיסיטים וצ"ל פיסטים כי חכמי תלמוד ירושלמי הטיבו להבין משפט לשון יוני על בוריה ולא כחכמי תלמוד בבלי ומפני כן נשתבשה המלה בבבלי עיי"ע פסים ובתוספת' ב"ב רפ"ב שטר פסטים הוא וכנ"ה בילק' תהלי' ס"ר תרע"ב נוטלין זה לזה בפיסטים ופורעין בפיסטין וגי' אחרת עיי' בע' פינום וגי' הילק' נכונה מאוד ופי' נוטלין זה לזה באמונה ופורעין באמונה וכדסיים: בלא דין ודברים וע' הזקנים העתיקו אמת (מ"ב י"ב, ט"ו; כ"ב, ז'; משלי ג', ג') אמונה (ירמי' ה', י"ג; דה"י א' ט', כ"ג. כ"ו. ל"א; דה"י ב' ל"א, י"ב. ט"ו, י"ח וזולתו) אמון (דברי' ל"ב, כ'). ועל זו המלה כיון בעל מחבר כ"י ערך מלין בפי' פסטון ע"ש] —

* פסטקא עיי"ע פסתקא.

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר, ובשדפ"ע מ"ו. [2]) וכן נ"ב בילק' לך לך ר' פ"ב. [3]) כ"ה בכ"י ל"ד ובדפ"ע אפיסטולין ובכ"י ק"ט פסטולין.

* **פִּסְטָר** (pistor) אופה כה"ג בכ"י ל"ד עיי"ע פסנטר.

* **פָּסְטֵירִין** (מל"ר posterius אחר כן später, hernach) קהל"ר פ' וגדלתי כל תורה שלמדתי בזקנותי פסטירין באף נתקיימה בי.

* **פִּסְיוֹן** (מן פס ז' ע"ש) Ausbreitung.

* **פִּסְיָאִית** (zutreffend, geziemend) תרג' כ"י למשלי כ"ה, י"א על אפניו: מילתא דמליל פסיאיית ובנו"ג בט"ס בשתי תיבות פסי איית. אולי מל"ע فصيحة klar, deutlich.

פְּסַנְטָר (מל"י אמצעי' ורו' obsonator, ὀψωνάτωρ Küchenbesorger ועוד עיי' בפנים) בויק"ר אמור אל הכהנים פ' מה יתרון (פכ"ח) פסנטירך אנא ואי את מטעים לי מן תבשילין דאידע מה אינון צריכין. בפסקא דהעומר (פסיקת' דר"כ ע'.) (מגריסך [1]) [צ"ל מגירסך] אנא וכבר פירשנו בע' מגס — (א"ב פי' בל"ר קונה כל צרכי סעודה לבית ליתן למבשל ופי' מגירוס בל"י מבשל). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"ר הנ"ל וכ"ה בל"י אמצ' וכל הע' העתיק ר"ב ממקומו המיחד לו רבינו היינו מע' אחר פסטם והיה מסדרו ר"ב אחר ע' פסינטון מפני הסדר היפה אבל בכ"י ובדפוסים הראשונים הוא אחר ע' פסטם ובכ"י ל"ד הגי' בראש ובאמצע הע' פסטר והוא הוא ל"ר הנ"ל בע' פסטר וכה"ג בדפ"ר באמצע הע' ובויק"ר הנ"ל אי' מגרסך אבל בקהל"ר פ' מה יתרון פסנטורך אנא וכו' — ועה"ק שנ"ב פי' פסנטר קערה וי"מ לשון תבשיל או לשון סעודה ע"כ והוא רק לפי השערת המהבר] —

פִּסְיוֹן (מל"י ורו' Fasan, phasianus, φασιανός) בר"ג דפ' יוה"כ (יומי ע"ה:) שיכלי כיכלי [2]) פסיוני ושליו. בפ"ק בקידושין בגמ' כל מצות האב (קידושי' ל"א.) יש מאכיל לאביו פסיוני [3]) וטורדו מן העולם. בס"ג שור שנגח את הפרה (ב"ק נ"ה.) תרנגול טווס ופסיוני כלאים זה בזה. פי' בלעז פזאנו [4]). שאל ויבא שלו (תהלי' ק"ה, מ') תרג' שאילו בשרא ואיתי פסיונין — (א"ב פי' בל"י ורו' מין עוף טהור חשוב ועולה על שלחן מלכים). *[אחי"ה וכנ"ה בירו' כלאי' פ"א דכ"ז. תרנגול עם הפיסיוני כלאים, ירו' ב"ק ספ"ה ד"ה. תרנגול עם פיסיוני (והוא ל"נ כדאי' שם טווסת) וכן בתוספ' כלאי' רפ"א כ"י אירפ' תרנגול (טוות) [צ"ל טווס או לנקבה טווסת] ופיסיוני ובנו"ג פסיאני, פסאני. במד"ר פ"ז תרנגול או פסיון או טווס. ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ד טווסא ופסיוני עיי"ע אדרמלך (ח"א, מ'). תנחומא הישן תולדות סי' כ"ג שואל אני את פסיאנון וכו'. והקבוץ תר"י א' לשמות ט"ז, י"ג ותעל השלו: וסליקו פיסיונין. ובב"ר פ"ע כמה טווסין אית לי כמה פיסיוני אית לי, ילק' תהלי' ר' תר"ץ פטומין .. פסיואני. ורש"י פי' ע"י פירדי"ץ perdix, Rebhuhn וכ"ה דעת רמ"ל וה' לעוויזאהן זאאלאגיא 213 ע"ש — ועה"ק שנ"ב פי' „י"מ שוואן בל"א" Schwan וטעות הוא] —

פְּסַף (נרדף עם פְּסַג, פְּסַק abschneiden) קוצים כסוחים (ישעי' ל"ג, י"ב) תרגומו כובין מפסכין.

פְּסַכְתֵּר ס"א פסקטר והנה הוא לפנינו [5]).

פָּסַל (מל"מ ענינו חציבה בעץ או באבן aus-behauen, מַפְסֶלֶת Beil, Hobel) מזרדין ומפסלין (שביעי' פ"ב מ"ג) כבר פי' בע' זבל. בפ' י"ג בכלי' (מ"ד) המפסלת [6]) והמקדח פי' „כלי ברזל כמין מעצד רחב שהוא פוסל בו את העץ מן (שמות ל"ד, ד') ויפסל שני לוחות" [7]). בסוף חלומות דפ' הרואה (ברכו' נ"ז:) ובס"ג דשוכר את האומנין (ב"מ פ"ב:) מר פסל וקרדום. *[אחי"ה ורש"י לועז פסל דוליי"ר = dolobra, doloire, Hobeleisen והוא הוא פסיל או פסילה בירו' קידושי' פ"א דנ"ט ע"ד. והשם המופשט פיסול שביעי' הנ"ל רשאי אני בפיסולו פי' קציצת ענפי האילן. והפעל בפיעל ירו' שבת פ"ז ד"י. המפסל, שביעי' פ"ב מ"ג מפסלין עד ראש השנה. מקואות פ"ט מ"ז מפסלי אילנות. והשם המופשט לנקבה קהל"ר פ' שבתי וראה ושם פ' גם במדעך פסל לך (שמות ל"ד, א') פסילתן תהא לך פי' מחצב Schacht וכ"ה בל"ם פסילין] —

פַּסָּל (= פִּיסְלָא מל"י πάσσαλος יתד Pflock, hölzerner Nagel) בפ' המוציא יין בגמ' דיו (שבת פ'.) ובפ' חזקת הבתים בגמ' דסמוך שנים מעידין (ב"ב נ"ו.) אבל פיסלא לא רבא אמר אפי' פיסלא דרשות

1) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע מגרוסך וצ"ל מגירסך עיי"ע מגס ג'. 2) וכ"ה בכ"י ש"ם ושם קיכלי ובנו"ג בט"ס קיבלי ובאה"ת כגי' חערוך כיכלי וכ"ה בע' ככלי וע' שכל. 3) ירו' פיאה פ"א דט"ו ע"ג הגי' פטומות וכ"ה בירו' קידו' פ"א דס"א: 4) בלאי"ט Fasan, fagiano. 5) עיי"ע פסקטר וש"נ השנויים. 6) עיי"ע מפסלת וש"נ השינויים. 7) הועתק מפי' רה"ג בסד"ט 9.

שבת כרשות גיטין דמיא. בר"ג דפ' הזורק גט (גיטי' ע"ז:) אזל גיטא נפל בפסלא[1] א"ר יוסף אי הוי ד' אמות על ד' אמות פלג ליה רשותא. פי' פיסלא עמוד שהוא גבוה עשרה ורחב ארבעה או כגון זיז היוצא למעלה מי' טפחים מן הכותל רחב ד' אמות ופי' פיסלא כגון (סוכה י"ד סע"ב י"ט. תוספ' סוכי רפ"ב) פסל היוצא מן הסוכה. (א"ב פי' בל"י יתד נעוץ בארץ). *[אחי"ה ורגמ"ה פי' בב"ב שם פי' פיסלא היינו חתיכה של עץ שנמוכה מי' ואינה רחבה ד' וכו' וכ"ה בפירשב"ם ושם חתיכה של עץ או עמוד וכו'. וע' הזקנים העתיקו יתד (שמות כ"ז, י"ט; ל"ה, י"ז; ל"ח, כ') עמוד (שם ל"ט, ל"ג) ע"י מלה יונית הנ"ל ומזו בל"ר paxillus. וכנ"ה בסוכ' י"ח רע"א נסר ופסל, ושם הקבוץ שני פַּסָּלִין, תוספת' כלי' ב"מ ספ"א פסלין שהוא כותב (עליו) [עליהן] את הקמיע] —

פָּסַל (מע' פסל א' בהשאילה היינו מה שנשר בחציבה ויצא לאיבוד unbrauchbar sein והפכו כשר) בפ"ק בשבת בגמ' י"ח דברים גזרו בו ביום (שבת י"ג:) מהו י"ח דברים דתנן בסוף זבין (פ"ה מי"ב) אילו פוסלין את התרומה האוכל אוכל ראשון וכו'. בפ' כל שעה בגמ' האוכל תרומה (פסחי' ל"ד.) פסול טומאה. פי' שפסולו שנטמא מחמת דבר אחר פסול הגוף (שם) פי' כבשר חזיר שאין לו היתר לעולם — (א"ב תר"י (ב') פגול (הוא) [צ"ל יהיה] פסול יהי, תרג' כספך היה לסיגים (ישעי' א', כ"ב) כספך הוא פסולא). *[אחי"ה והרבה בש"ס הפכו מכשיר עיי' ברכו' י"א. סוכה ג'. והלאה ר"ה כ"ב. מקואות פ"ב מ"ד; פ"ז מ"א, מ"ב והלאה, קידושי' ע' סע"א ורע"ב ב"ר רפ"ל ושמ"ר רפ"א בינוני פעול פָּסוּל זבחים פ"ב, מ"א מ"ב והלאה ושם פ"ג מ"א הקבוץ כל הפסולין, ר"ה כ"ב. הפסולין, לנקבה הפסולות ירוש' שקלי' רפ"ז ד"נ סע"ב וע"ג, בינוני פעיל פְּסִיל ירוש' כלאי' ספ"ז דל"א. כתובו' ס"א רע"ב ק"ה: סנהדי' ח'. והקבוץ פְּסִילַיָּא עיי"ע. נפעל פסחי' ט"ו: מ"ה: ירו' חלה פ"ד ד"ס. ב"ק צ"ו. צ"ז. סנהדי' ק"ד: זבחי' פ"א מ"ד ב"ר ס"פ ל"ו ופנ"ו, ספרא קדושים בהתחלתה. אתפעל תרגי תהלי' ס"ח ט"ז אתפסילו, לש"א כ"א ו' מתפְּסַל ובהבלעת התי"ו מיפְּסַל תר"י א' לויק' כ', כ"ה. הָפעל מופסלין תר"י א' לבמד' ח', כ"ד. פיעל קהל"ר פ' שמח אחד שהיה מפסיל בנשים. ועוד נאמר על פחת היוחסין קידושי' ע"א סע"א א"י מוחזק לפסול פסול לכשר כשר, שם ע"ז. כל שנלדה מן הפסולים, ב"ר פ"ע פסול הבית, לנקבה שם ע"ז. פסולה לכהונה, ירו' קידו' פ"ג דס"ד: כשירין הוזהרו על הַפְּסוּלוֹת ופסולות על הכשירין וכו'. והשם פְּסוּל חולי' פ"ח: נקרת הפסולין ורבינו גרס הפיסולין עיי"ע כחל (ח"ד, רי"ג). ועוד ענין מום יומ' פ"א מ"א יארע בו פְּסוּל, פסחי' נ"ו. שמא חו"ש יש במיטתי פסול, תוספת' מקואו' ספ"א מקוה פסולו בעצמו ובעל מום פסולו בגופו וכ"ה ירו' תרומ' פ"ח דמ"ה: קידו' ס"ו: מקואות פ"ג מ"א ומ"ג לעולם הוא בפסולו, ירו' נזיר ספ"ח דנ"ז: בית הפסול. ובתרג' פְּסוּלָא תר"י א' לבראשי' כ"ב, י'; לדברי' ו', ד'. הקבוץ ירו' קידו' פ"ג דס"ד: דאית תמן מן אינון פְּסוּלַיָּא. והשם פִּיסוּלָא Verworfener תרג' ירו' א' לבראשי' ל"ה כ"ב; תר"י ב' שם מ"ט, ב'; הקבוץ פיסוליא תר"י א' לויק' כ"א י"ד. ועוד השם פְּסוֹלֶת ירו' שקלי' פ"ה דמ"ט. מפסולת הלוחות העשיר משה.. פסל לך שתהא הפסולת שלך ועיי' נדרי' ל"ח. ויק"ר פל"ב (ועיי"ע פסל א'). ירו' שבת ספ"ז ד"י ע"ד מעביר פסולת, ירו' סוכה פ"א דנ"ב: מפסולת שבגורן וכו', ירו' נזיר פ"ו דנ"ה. פסולת פרי, במד"ר פט"ז מראין הפסולת תחלה וכו', ושם רפ"ז נסתננו הפסולות ממנו וכו' עיי"ע סנן. והושאל לגירוע שבמשפחה ירו' כלאי' פ"א דכ"ז: בניך לא יהא בהן פסולת, ירו' גיטי' פ"א דמ"ג ע"ד מקצות העם (מ"א י"ב, ל"א) מן הקוצים שבעם ומן הפסולת שבעם וכ"ה בירוש' ע"ז רפ"א דל"ט. ב"ר ר"פ מ"א מה תמרה זו אין בה פסולת... כך הם ישראל אין בהם פסולת. שם ר"פ מ"ו התאינה הזו אין לה פסולת.. כך אמר הקב"ה לאברהם אין בך פסולת וכו'. ושם פס"ח אברהם יצא הימנו פסולת וכו' וספרי האזינו פ' שי"ב. ברות רבה פ' ובעז עלה דרש לגאול (רות ד', ו') כמו געל: חס לי ליטלה איני מערב פסולת בבני וכו'. והשם המופשט ב"ב קכ"ח. כל שתחלתו או סופו בפַּסְלוּת פסול תחלתו וסופו בכשרות כשר, קהל"ר פ' לך אכול שמא פסלות היה בבני וכו'] —

* פְּסַלְיוֹן (אולי מל"ר Bindé, fasciola) ילק' תהלי' ר' תר"ן מה הדיין הזה משהן נותנין

[1]) בנו"ג בפיסלא.

פסליון לפניו עוד אינו רואה מה נעשה כך אמר בלבו שכח אל וכו' לפי הענין מסוה שנתן לפני עיניו.

* **פַּסְלָן** (שם בקעה) ב"ר פצ"ח אלו ב' בקעות בקעת פסלן ובקעת יזרעאל.

פְּסֶלּוֹס (מל"י ψελλός Stammler) עיי' בע' עמוס — (א"ב פי' בל"י ערל שפתים מגמגם ונלעג לשון). *[אחי"ה בע' עמוס פירשתי וש"נ המקומות. ומזה העתיקו ע' זקנים עלגים (ישעיה ל"ב, ד') ψελλίζουσαι. ירוש' נדרי' ספ"א דל"ז. נזיר פסילים לא יהא נזיר צ"ל פסילוס פי' מי שהוא נלעג לשון] —

פְּסִילְיָא (מל"י φάσηλος בל"ם פסליא Bohnenart) עיין במיטליא — (א"ב פי' בל"י ורו' מין קטנית וצורתו כמו כוליה ונקרא שעועית ופסילתא עיי"ע פול). *[אחי"ה ובע' פול נסמנו שנויי נוסחאות ובע"ז ל"ח: הגי' לפנינו פשליא ורבינו גרס כאן ובע' מטליא פסיליא והוא מין תורמס כדאי' בירו' ביצ' פ"א ד"ס ע"ד תורמסין ופסילייא. ובתוספת' דמאי רפ"א בכ"י אירפ' פסליא ופסלקאות ובנו"ג פסדקאות ונראה שהוא ט"ס ופסלקאות נראה שהוא מין פסיליא] —

☞ **פְּסִילַיָא** (מע' פסל ג' die Verworfenen) מדרש איכה פ' סחי ומאום מאסיא ופסיליאה פירשתיו בע' מאס. *[אחי"ה ושם (כת"ה, ס"ז) כבר הגהתי שצ"ל מאיסיא ופְסִילַיָא והוא מע' פסל ג' ושם עיקר מקומו] —

* **פַּסִים** (עיי"ע פס א' וע' פצם Säule, Pfoste) ירו' ב"מ פ"ב ד"ח ע"ג מצא בין פסים לפסים ותוספת' ב"מ פ"ב בקצת דפוסי' פצים עיי"ע פצם. — שטר פסים עיי"ע פסים.

☞ **פסן** (פִּיסוֹנוֹת פי' בנאים העוסקים באבנים קטנות ורגבי אדמה Maurer) משנת כלים פ' הכרים והכסתות (פ"כ, מ"ב) עריבת פסונות בי"ש אומרים טמא מדרס פי' לדעת הרמב"ם עריבת הבנאין ילושו בה הגפסין ולדעת ר"ע שמביאים בה אבנים קטנות ורגבי אדמה מלשון שקל פיסא. *[אחי"ה והוא כפי' הערוך ע' ערב ו' עפ"י פי' רה"ג כמו שהוכחתי שם וש"נ גי' רבינו הפיסונות ובנו"ג הפסיונות — ובפ"א פי' רבינו בע' ערב עריבה שעושין בה הבנאים ה ט י ט ע"כ אולי לפי זה הוא מל"פ ¿¿ טיט והתואר פסונות עושי הטיט] —

☞ **פְּסִינְטוֹן** (= פְּסִינְתְּטוֹן מל"י οἶνος ἀψινθίτης Wermuthwein) ירו' פ' אין מעמידין בע"ז (פ"ב דמ"א.) ר' סימון מפרש החד קונדיטון [1] המר פסינתון פי' בל"י ורו' [2] יין מרוקח בעשב הנקרא אפסינתין ומועיל לאסטומכא עיי"ע אפסינטין. *[אח"יה עיי"ע אפסינתין וש"נ גי' הירו' ע"ז פסינתוון וצ"ל פסינתטוון ובירוש' תרומו' פ"ח דמ"ה ע"ג פסתינון וצ"ל פסנתינון, תנחומ' וישב סי' ח' קונדיטון.. פסינתטון. ורבינו בע' אפסינתין פי' לענה בל"י וכן העתיק עקילס לענה (משלי ה', ד')] —

* פסנטר עיי"ע קודם ע' פסיון.

☞ **פְּסַנְתֵּר** (פְּסַנְטֵרִין, פְּסַנְתֵּרִין מל"י ψαλτήριον Zither, Saiteninstrument) בדניאל (ג', י', ט"ו) קיתרוס שבכא פסנתרין פי' מין כלי זמר הנקרא בל"י פסלתרין. *[אחי"ה ושם בדיאל (ז') פסנטרין ובזו המלה העתיקו ע' זקנים בדניאל פסנתרין, פסנטרין וכן העתיקו כנור (בראשי' ד', כ'; תהלי' מ"ח, ד'; פ', ב'; ישעי' ט"ז, י"א וכן עקילס לש"א ט"ז, ט"ז, וסומכוס לתהלי' מ"ב, ד') וכן העתיקו נבל (תהלי' ל"ב, ב'; נ"ו, י"א; נחמי' י"ב, כ"ז) תף (איוב כ"א, י"ב)] —

פַּסִים לדעת רבינו מן פיס, פיוס והנכון שהוא קצור מן פסטים עיי"ע) בס"ג דפ' מי שמת (ב"ב קנ"ד:) ובר"ג דפ' האשה שנפלו לה נכסים (כתובו' ע"ט.) שטר פסים הוא זה פי' „שפייסתני בשעה שהיית רוצה לישא אשה שאכתב לך שטר ששדה זו מכורה לך בעבור שיראו אותך [3] ויהיו סבורים שאתה עשיר קונה נכסים ומעולם לא החזרת לי ולא שלך היא השדה או שטר אמנה שמכרתי לך שדה זו על מנת שאאמין לך הדמים עד זמן שקבענו ומעולם לא נתת לי הדמין" [4] ויש פ"א בע' אמן. ירוש' [פ"ב בכתובו' (דכ"ו סע"ב) שטר פסים הוא זה לשון יון אמונה פיסטים הרוצה שתבריח נכסיה מבעלה כיצד היא עושה כותבת שטר פסים לאחר פי' שפייסה לאדם

---

1) Gewürzwein vinum conditum. 2) vinum absinthites פליניאוס י"ד, ט"ז. 3) וכצ"ל בפי' רגמ"ה ולא כמו שהגיה המו"ל את כ"י שלי בש"ס ווילנא. 4) ע"כ הועתק מפי' רגמ"ה הנ"ל.

אחר הריני נישאת ואין רצוני שיבאו נכסי ליד בעלי אכתבם לך במתנה ולאחר זמן אם יגרשני או שימות אטלם ממך. *[אחי"ה בכ"י ה"ב הגי' בתחלת הערך פסים וכ"ה בש"ס בבלי ופי' רש"י בכתו' שם שטר פסים שטר פיוסים שמפייסתו וכו' ועיי' פירש"י במהדורא קמא בשט"מ ושם פי' תלמידי ר' יונה ורשב"א וכולם פירשו לשון פיוסים וכפי' רגמ"ה אשר אחריו נגרר רבינו והנכון שהוא ל"י הנ"ל וכפי' רבינו בעצמו וכדאי' בע' פיסטים וש"נ הירו' כתובו' אך משובש פוסיטים, פיסיטים וצ"ל פיסטים. ודע כי נגררנו אחר סדר יפה בדפ"א אבל בכ"י ובדפוסי' הראשונים נסדר זה הע' קודם ע' פע, וקרוב הדבר שהוסיפו רבינו אחרי גמר ערך פס ושכח להביאו במקומו הראוי וסדרו אחר ע' פסקתא ודוגמתו בע' אם ד'] —

* פְּסַם עיי"ע פס י"ב. פְּסִיסָה Pallisade עיי"ע פס א' — פסיסא שם פרטי עיי"ע גביע (ח"ב, רכ"ח).

פְּסַע (נ"ל מל"ע فصع דרס ושחק pressen, drücken, reiben) בפ' כיצד הרגל בגמ' הכלב (ב"ק כ"ג:) רב אשי [אמר] דפסע פסועי פי' „כגון בצע מקום שנתחככה בהן שברה האבנים ושחקתן והפירות[1] בדריסה טינפתם ודרסתם וכילתם כגון בצע אמרתו (איכ' ב', י"ז) לשון כליה והוא תמימות והשלמות". *[אחי"ה הועתק מפי' ר"ח (בש"ס ווילנ') ורש"י בל"א גרס דפסאי פסואי ופי' מן פסו אמונים ועיי"ע פס ח' — ועיי' ג"כ הפשב"ע זה הערך] —

פָּסַע (בל"ם והוא כמו ל"מ פָּשַׂע schreiten, gehen) בר"ג דפ' בני העיר (מגיל' כ"ז סע"ב) לא פסעתי על ראשי עם קדש פי' מנהגם לישב ע"ג מחצלאות בקרקע וכשמהלך עומד ונפסיע על ראשם — (א"ב תרג' כפשע ביני ובין המות (ש"א כ', ג') כפסיעא[2] ביני ובין מותא). *[אחי"ה וכנ"ה בסנהד' ז': מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קודש וכו', יבמות ק"ה: הוה מפסע ואזיל ושם: מי שצריך לו עם קודש יפסע על ראשי עם קדוש מי שאין צריך לו עם קדוש היאך יפסע על ראשי עם קדוש, סוטה י"ג: י"ב מעלות היו שם ופסען משה בפסיעה אחת ירו' כלאי' פ"א ד"ל ע"ג אם היה דרכו לפסע וכו', ירו' סוכה פ"א דנ"ב: שנייא היא באילן דדרכו לפסע, ב"ר פצ"ט פחז נדרש נוטריקון פסעת על דת חיללת בכורתך זר נעשית ועיי"ע פחז. הפעיל ואפעל הוריות י"ג: מפסיעין על ראשי העם. יבמות ק"ה: מי הוא זה שמפסע על ראשי עם קדוש, יומ' נ"ג: המתפלל צריך שיפסיע ג' פסיעות לאחוריו ואח"כ יתן שלום, ירו' יומ' פ"ה דמ"ב: חוזר היה לאחוריו כדי שלא יהא נראה כמפסיע בין הבדים, תוספ' כלאי' פ"ד אם היה מפסיע בין קורה לחבירתה כ"ה בכ"י ובנו"ג מפציע — ירוש' ברכו' פ"ב ד"ד ע"ג הוה ר' יונתן מפסע על קבריה, ירוש' נזיר פ"א דנ"ו. ר' חייא מיפסע על קברייא דצור. ועוד פי' תפירה שאינה תופר ביושר אלא מפזר התפירה עיי"ע כלב מ"ק י' רע"א ירו' מ"ק פ"א ד"פ ע"ד מפסיע — והשם פְּסִיעָה ברכו' מ"ג: תעני' י': ב"ר ר"פ צ"ד פסיעה גסה, שבת ס"ג: שהיו פסיעותיהם גסות, סנהד' כ"ב. פסיעותיו מתקצרות. ב"ד פל"ט וליתן לו שכר על כל פסיעה ופסיעה, קהל"ר פ' טוב ללכת משלם שכר לבר נש על כל פסיעה ופסיעה בגמילות חסדים, ירו' נזיר פ"ו דנ"ו סע"א על כל פסיעה ופסיעה שהיית פוסע מעלין עליך וכו'. ב"ר פמ"ג פסיעותיו של אבינו אברהם היו שלש מלין, במד"ר פ"ד על כל ו' פסיעות ז' פרים וז' אילים ובתרג' פיסעא, פסיעא תרג' תהלי' י"ח ל"ז; לירמי' י', כ"ב. והקבוץ לתהלי' ל"ז, כ"ג; פ"ז, כ'; לאיוב ל"א, ד'. ל"ז. ירוש' סנהד' פ"ח דכ"ו: בגין דהלך תרתין פְּסִיעָן הוא מפסיד, ירו' שבועו' פ"ז דל"ח. ירו' כתובו' פ"ט דל"ג: תרתין פְּסִיעָתָא — ומזה השם מַפְסוֹעִיתָא עיי"ע פסע ד'] —

פְּסִיַע (בינוני פעיל מן פסע strecken) תרג' ירו' (א') או חרום או שרוע (ויקרא כ"א, י"ח). *[אחי"ה בנו"ג דמשתמיט ירכיה] —

פסע (= מַפְסוֹעִיתָא פי' מפשעה בל"מ das Einherschreiten) מקול שעטת (ירמי' מ"ז, ג') תרג' מקל מפסועית. *[אחי"ה רד"ק גרס מפסעות אבל שם ח' ט"ז מפסיעות וצ"ל מפסועית כדאי' בדפ' רגיא. ונגזר מן פסע ב'] —

פְּסִיפוֹן (מל"י ψηφίς, ψῆφος ἡ אבן קטנה ועוד חשבון מפני שמשתמשין בה בחשבון Steinchen, Abrechnung) בפסקא ותאמר ציון (פסיקתי דר"כ צד קל"א) א"ר תנחומא פסיפון אינון

---

[1]) בדפ' פראג בטעות והפירוש. [2]) בנו"ג כפסעא חדא.

עבדין ואנא עבדית אינון עבדין ועזבני (דברי׳ ל״א, ט״ז) ואנא עבדית ועזבתים (שם י״ז) פי׳ חשבון לשון רומי פסיפון — (א״ב גם בל״י פירושו גזר דין כי בבית דין של יונים היו אבנים קטנות נקראות פסיפון והמחייבים היו מטילים אבן שחורה והמזכים אבן לבנה לקלפי או לפעמים היו המחייבים כותבים אות תיטא בפסיפס כי היא אות ראשונה בתיבה תנטוס [1]) שענינה מיתה ובמדרש איכ׳ בפ׳ ולא זכר: והתוית תו (יחזק׳ ט׳, ד׳) רבנין אמרי כתיטא בפספס וזו היא גי׳ נכונה). *[אחי״ה בנו״ג חתוכין ופספס ורבינו בע׳ פספס א׳ גרס בדפ״ר התיבה פספסן וזו הגי׳ היא הנכונה עיי״ע חכא אח״ז. ובפסיק׳ דר״כ בט״ס פיספיסאי פיסיאו אבל בכ״י פארמא אי׳ כגי׳ רבינו ורק פסיפון לבד עיי׳ הערה ל״ג ומ״ש הח׳ ר״ש באבער ובילק׳ וילך ר׳ תתקמ״א נשמט המלה הזרה מחסרון ידיעת הסופר. וע׳ הזקנים העתיקו חשבון (קהלת ז׳, כ״ו) וסומכוס מספר (שם ה׳, י״ז) ועקילס העתיק מספר (דברי׳ ל״ב, ח׳) ע״י מלה יונית הנ״ל ודפ״ר בע׳ הזקנים מתורגם חָשַׁב (ויקי׳ כ״ז, כ״ג) ע״י הפעל ψηφίζω ומזה השם ψήφισμα וכ״ה בל״ר גזר דין אשר אליה כיון ר״ב וע׳ הזקנים העתיקו ככה פור (אסתר ט׳, כ״ד) והתואר ψηφιστής בקיא בחשבון פסיקת׳ דר״כ ק״ז: עד מקום שהספיטס יכול לחשב וצ״ל שפספיסטס וכן פסיפים בספרי בהעלתך פ׳ צ״ב בדפו״ו צ״ל פספיסטים ועיי״ע ספסטה ומ״ש ה׳ ברילל במ״ע יאהרביכער ח״א 180] —

פְּסְפֵּס (בנין פלפל מן פסס עיי״ע פס י״ב trennen, auseinanderreissen הבדיל והפריד) בסוף שבת (קנ״ה.) מפספסין את הכיפים פי׳ „מפרכין כעין פתות לרככן להיות נוח לאכילה כמו (עוקצי׳ פ״א מ״ה) כל ידות האוכלין שכססן בגורן [2]). נזיר חופף ומפספס (נזיר מ״ב.) עיי׳ בע׳ ספסף [3]) — במגיל׳ איכה יעיב (בנו״ג בפ׳ ולא זכר) רבנן אמרי התיבה פספסן. *[אחי״ה כה״ג בדפ״ר כלו׳ תיבת התוית תו (שהוא קטיעה מן תנטוס עיי״ע הקודם) היתה כתובה על פספסין על האבני׳ הקטנות ובדפ״ע אחרי׳ בט״ס חתיכה פספסן ובילק׳ יחזק׳ ר׳ שמ״ט מלת התיבה לי׳ ואי׳ רק פספסין וכל הציון הלז שייך לע׳ הקודם — וכנ״ה הפעל בירו׳ נזיר פ״ד דנ״ה: אית תניי תני מפספסין בקילקים ואית תניי תני מפספסין א״ר חסדא מאן דאמר מפספסין בבריא מאן דאמר אין מפספסין בתש ועי׳ ירו׳ ביצ׳ פ״ד דס״ב ע״ג. ירוש׳ שקלי׳ פ״ג דמ״ז ע״ג הגזברין היו מפספסין בקלקין וזה מפספסין את הכיפין בשבת שם ופי׳ בגמ׳ מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה אבל פספוסי לא וכיפין פספוסי נמי מפספסינן אבל לא הזירין לפספס אלא להתיר וענינו כפי׳ רבינו עפ״י פי׳ ר״ח וכן בתוספת׳ שבת ג׳ (ד׳) בכ״י אירפורט נזכר יחד ומפרכין [4]) . . מפספסין] —

פספס (= פְּסֵיפָס, פְּסִיפְסִין מל״י הרשומ׳ בע׳ פסיפון אבנים קטנות ובפרט לשחוק Steinchen im Brettspiel) בפ׳ דיני ממונות בשלשה זה בגמ׳ ואלו הן הפסולין (סנהדי׳ כ״ה רע״ב) כגון המשחק בפספסין מאמתי חזרתם משישברו את פסיפסיהן [5]) פי׳ לוחות מצויירין ששוחקין עליהן — (א״ב פי׳ בל״י אבני הצחוק והקוביא עצמם ועל שם נקראו כן אבנים מרובעות ואבני גזית שהן כקוביא). *[אחי״ה והדין עם ר״ב וכנ״ה בע׳ הזקנים להעתקת צרור (עמוס ט׳, ט׳) ψηφίον וחצץ (משלי ל׳, כ״ז) העתיקו ψηφίς כאלו הוא חָצָץ. ובירו׳ ר״ה ספ״א דנ״ז ע״ג מפורש המשחק בקוביא: זה המשחק בפסיפסין אחד המשחק בפסיפסין ואחד המשחק בקליפי אגוזים מאימתי מקבלין אותו משישבור את פסיפסיו וכו׳ וכ״ה בירוש׳ סנהד׳ רפ״ג דכ״א. וירו׳ שבועו׳ פ״ז דל״ז ע״ד. והיחיד פְּסִיפָס ירו׳ שבת פ״ז ד״י: בשאין שם פסיפס . . . יש שם פסיפס. ושם רפי״ב די״ג ע״ג מקטע (פספס) [צ״ל פסיפס]. שמ״ר פ״י בתיהם של גדולים שהיו עשויים בשיש ובפסיפס וכו׳. ובילק׳ ש״א ר׳ ק״ב בשיש ופספסים וגי׳ השו״ט עיי״ע סף האחרון [6]).

---

[1]) Θάνατος מות ואות Θ הוא תיטא סימן קטוע לזה ועיי״ע איטא וע׳ זיטא. [2]) וכ״ה בפי׳ ר״ח אשר אחריו נגרר רבינו וגי׳ שלפנינו בכ״י אירפורט עיי״ע פס י״ב. ובפי׳ ר״ח (בש״ס ווילני) הובאי׳ עוד ראיה מירו׳ וז״ל ומצינו בתלמוד א״י שאמרו בענין (תינוק) [צ״ל גופה] של פתילה (ירו׳ שבת פ״ב ד״ה.) מפספסין ופי׳ מחרכין ע״כ בנו״ג בדפי׳ קראטאשין בט״ס מהו מחרכין לין מפספין לין וצ״ל מהו מחרכין לון מפספסין לון. וכנ״ה ירו׳ ביצ׳ ספ״ד דס״ב ע״ג אין מפספסין אותה באור, תוספת׳ פסחי׳ ספ״ה מפספסין אותן באור. [3]) ושם יפה פי׳ רבינו מפריד השיעור ובעה״ק שנ״ב שעיירל״ין בל״א. נ״ל שכיון לל״א scheiteln. [4]) ובנו״ג בט״ס ומפרכסין. [5]) וכ״ה נכון ברפ״ש בפסיפסין וכ״ה בתוספת׳ סנה׳ פ״ח עיי׳ ד״ס ולא העיר על הערוך ובנו״ג בפיספסיהן. [6]) תוספת׳ זבחי׳ רפ״ז שני פסיפסין היו בבית החלפות וכו׳ כה״ג בכ״י אירפ׳ ובנו״ג פסיפיסין ט״ס וצ״ל פשפשין עיי״ע בית חלף (ח״ב, ע׳) וכך ראשי פסיפסין במדות פ״א מ״ו כפי ס״א בע׳ פשפש ד׳. ודב״ר פ״א ואם בפסיפס הפסיפס מתפחם וידיה אין מתנקות.

ועה"ק שנ"ב סיים לוחות מצויירים שצוחקים עליהן פריטשון ע"כ והוא בלא"ש (Britsche, Pritsche ופערלעס בט"ר 83 פי' בע"א ובעה"ק כ"י ריגינסבורג אי' בזה"ל המשחקין בפספסין מ ר ו ל י ש פי' לוחות מצויירין ט פ ל ו ן ששוחקין עליהן ע"כ ורש"י בסנהד' כ"ה: קידוש' כ"א: לועז פספסין מרייל"ש והוא Brettspiel, mérelles, marelles Mühlenspiel (מל"ר אמצ' Spielmarke, meralus עיי' פערלעס שם) וטפלון הוא לא"ש האמצ' Würfelspiel, toppel, topel או Spiel- t a v e l e brett (שם)] —

פְּסֵפָס (מלי' יוני' ψῆφος והועתק לל"ע فسيفساء Mosaik) בכל הבגדים פי"א בנגעים (מ"ז) קיטא שיש בה פספסין פי' מסך שיש בה גווני צביעה. פ"א אבנים קטנות כחותם על הטבעת ורוצפין בהם חצרותיהן בארץ ישראל וכדומה להן לענין בגד (שיש עליו כגון דינרי דקייטי) [צ"ל בגד שיש עליו כגון דינרי זהב מצוייר]. *[אחי"ה הגהתי עפ"י פי' רה"ג בנגעי' אשר אחריו נגרר רבינו בפ"א ותיבות בגד שיש עליו כגון דינרי זהב מצוייר הן הן העתקת התיבות הערביות הנשמטות בערוך וז"ל בפי' רה"ג „וקיטי תוב מודנ"ר" פי' קיטא של משנה ثوب مدنر, וכנ"ה בנגעים שם פספס יחידי ובתוספת' נגעי' פ"ה ובספרי תזריע סוף פט"ז פספס יחידי והראב"ד פי' שם פספסין כמין טבלאות של צבע ושל לבן ודוגמתו משישברו את פספסיהן במס' סנהדרין (כ"ה:) ועוד עיי"ע פפוסיא] —

פספס (= פְּסִיפָס מל"י הנ"ל פי' אבן גזית ge- glätteter, behauener Stein) אבני גזית (מ"א ה', ל') תרג' אבן פסיפס. *[אחי"ה בנו"ג פסילן, וכנ"ה באבדר"נ פכ"ח אבן גזית אבן פינה אבן (פיספס) [פסיפס]] —

פָּסַק (נרדף עם ל"מ פשק ועם פְּסַג בל"ם פסק חתך חדל וקצב trennen, theilen, aufhören bestimmen ועיי' בפנים) בפ' אעפ"י שאמרו בגמ' הטיילין (כתובו' ס"ג.) לא מר אפסיק ולא מר אפסיק. פי' לא רב יוסף ולא רבה אבוה [1]) אכלו ערב יוה"כ סעודה המפסקת [2]). בפ' אלו טרפות בגמ' נפלה מן הגג (חולי' נ"א.) ואי מחייה פסקית [3]) פי' אם הכה הבהמה במטה לא מראשה ועד זנבה ולא מזנבה ועד ראשה לאורכה של בהמה אלא לרחבה של בהמה עומד בצדה ומכה באמצעה וזו היא מכה פסקית. בפי"א בנגעי' (מ"ח) היתה פסיקות [4]) אינה מטמאה בנגעים ר' יהודה אומר אפי' פסיקה אחת וקשורה אינה מטמאה בנגעים פי' חתיכות. פ' ואלו מגלחין בגמ' ואלו כותבין (מ"ק י"ח:) ובפ"ק בקידו' בגמ' דסמוך בביאה (ט':) ובפ' הנושא את האשה (כתובו' ק"ב רע"א) מאי לאו ארוסין ממש לא שטרי פסקתא [5]) וכדרב גדל אמר רב דאמר כמה אתה נותן לבנך כך וכך כמה אתה נותן לבתך כך וכך עמדו וקדשו הן הן הדברים הנקנים באמירה. מצר ארעא דמינה פסיקה (ב"ב ס"ב: ס"ג.) עיי' בע' פלג. בריש נגמרה הדין בגמ' רחוק (סנהד' מ"ד:) ג' שמות יש לו פסקון שפוסק דברים כלפי למעלה [6]) אטמון שאוטם עונותיהן של ישראל סגרון כיון שסוגר שוב אינו פותח. והיה בכזיב בלדתה אותו (בראשי' ל"ח, ה') תרג' ירו' והוה דפסקת מן דילידת [7]). בפ' לולב הגזול בגמ' ואם מיעטן כשר (סוכה ל"ג:) (ובס"ג דיבמות) [8]) ובס"ג דפ' הלוקח בהמה (בכורות כ"ה.) מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות. פי' מי שחתך ראשו של חי הכל יודעין כי בחתיכת ראשו ימות ואם אמר איני מתכוון למיתתו אלא להוציא ממנו דם לדבר צורך אין ממש בדבריו אלא הרי כמתכוון להמיתו ורוצה הוא והיכא פליג ר"ש כגון (שבת כ"ב. כ"ט: מ"ו. פסחי' ק"א. ביצה כ"ג: מנחו' מ"א:) גרירא דאפשר דלא עביד חריץ ואפי' עביד אפשר דלא ניחא ליה. וכן בפ' כל כתבי (שבת קי"ז.) דשקיל ליה בברזי דלא ניחא ליה וכן בפ' ר' אליעזר אומר א ם ל א ה ב י א [9]) ב ג מ' ס מ ו ך ל כ ל ל [10]) אמר ר' עקיבא (שם קל"ג.) ואי איכא אחר ליעבד אחר ולא אבי הבן וכן בלולב הגזול (הנ"ל) והוא דאית ליה הושענא אחריתי אבל פסיק רישיה ליכא לספוקא דלא ימות ובודאי דניחא ליה דאי לא הוה ניחא ליה היכי הוה פסיק רישיה [11]). בר"ג דמגילי' (ג'.) ובפ' אין בין המודר

---

[1]) כ"ה נכון בדפ"ר וצ"ל רבא אבוה ובדפ"ע בט"ס רבה בר אבוה. [2]) וכ"ה בפירש"י ע"ש. [3]) בנו"ג אפסקיה. [4]) כ"ה בדפ"ר ואמי ובדפו"ו וכ"י ק"ט פסיקית. [5]) בנו"ג פסיקתא. [6]) בנו"ג מעלה. [7]) בנו"ג כד ילידת יתיה ועפ"י ב"ר פסקת שם מקום ובדפ"ר ואמ' בט"ס דפסקת וצ"ל כבדפו"ו בפסקת ושם לי' תיבת י ר ו' ואי' בדפ"ר ובכ"י ק"ט. [8]) לי' אולי נתחלף בדסמוך ליה ריש כתובו' (ו'.) או באחד מי"א מקומות שמובא מודה ר"ש וכו'. [9]) כ"ה בכ"י ק"ט. [10]) כ"ה נכון בדפ"ר. [11]) בחי' הרמב"ן בשבת לדף קי"א. הביא שטת רבינו והוסיף עוד ראיות אחרות בשמו וסותר אותן ועיי' חי' הר"ן סביב לרי"ף ועיי' למוד ערוך שבת צד ק"ד ועוד עיי"ע סבר ה' ושם כבר העירותי כי הראשונים ערוך יותר שלם היה בידיהם.

בגמ' תורם (נדרים ל"ז:) ויבינו במקרא (נחמי' ח', ח') זה פיסוק טעמים ואמרי לה אילו פסוקי! המסורות. בויק"ר בריש (פ"ו) [ובסמוך לפרשה] זאת תהיה (שם פט"ו)[1] ב' פסוקים נתנבא בארי[2] ולא היה בהן כדי ספר ונטפלו בישעיה ואלו הן וכי יאמרו אליכם וחברו (ישעי' ח', י"ט. כ'). בויק"ר וכי ימוך אחיך פ' מות וחיים (פל"ג) כשהייתם בארצכם לא הייתם עושים פסקאות פסקאות לע"ז[3] הה"ד (יחזק' ט"ז, כ"ה) ותפסקי[4] את רגליך וגו' — (א"ב וענין קרוב לזה תרגום משפטיך את חרצת (מ"א כ', מ') דנת דינך פסקת ותרג' או חרוץ (ויק' כ"ב, כ"ב) או פסיק ומזה הלשון פסק הלכה). בר"ג דמשקין (מ"ק ד'.) הפסיקות והבריכות פירוש[5] „חדא מילתא היא"[6] (א"ב במדרש קהלת בפ' עשיתי לי ברכות: מים פסקינם פי' בל"ר ברכות מים ובפרט אם דגים שם בשופע). *[אחי"ה ר"ב עשה ערך מיוחד לציון האחרון והנכון כבדפוסי הראשונים וכ"י מענין פסיקה וחיתוך כי הבֵּרֵכָה מחתך השדה ועוד נ"ל שהוא מל"פ بِرْكة בְּרֵכָה ומקוה מים (Wassersammlung, Teich) — וזה משפט המלה בל"ס א') חתך ב') חרל ג') חרץ. בענין הוראה ראשונה נרדף עם פשק של מקרא ועם פְּסַג ובזה הענין פסיק רישיה שבת ע"ה. וש"נ עיי' לעיל. חולי' ח': פסק ביה גווזא. מגיל' כ"ב. שמואל אמר פוסק ושם: לא התירו לי לפסוק וכו', גיטי' ס"ט. כי היכי דפסקי הני מיא ליפסוק דמיה דפלניא בר פלניתא. ב"ב כ"א. קא פסקית לי לחיותי. תרג' גזרו (מ"א ג', כ"ה. כ"ו) פסוקו, וינתק (שופטים ט"ז, ט') תרג' ופסק, פצוע דכה (דברי' כ"ג, ג') תרג' דפסיק. בהוראה שניה חדל סוטה מ"ז. משרבו המנאפים פסקו המים המרים וריב"ז הפסיקן, שם מ"ח: פסקו אורים ותומים, מ"ק ד'. מיא דלא פסקי, י"ח: קלא דפסיק . . קלא דלא פסיק עיי"ע דם א'. ירו' מ"ק פ"ג דפ"ג: פסקו מלקרוע, ותרג' חדל (תהלי' ל"ח, ה') יסף (דברים ה', י"ט) כלה (איוב ז', ו'. ט') והרבה זולתו. בהוראה שלישית פי' כמו גזר וקצב ב"ב ח' סע"א אין פוסקין צדקה על היתומים, תעני' ח' סע"ב יבמו' ע"ח: פוסקי צדקה ברבים, כתובו' ס': פסקו קמעא אוכלת הרבה, שם ס"ה. אין פוסקין יינות לאשה, פסקו לה חכמים סאתיים יין וכו', פסוק לי מזוני וכו', ק"ז. פוסקין מזונות לאשת איש ושמואל אמר אין

פוסקין. ירו' כתובות פי"ג דל"ו. בעון פוסקי צדקה ברבים וכו', ב"מ ע"ב: אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער יצא השער פוסקין וכו'. וע"ש הרבה פעמים ע"ד. והלאה. ירו' הוריו' פ"ג דמ"ח. כמה דצבורא פסק והוא פסיק לקבליה ועיי' ויק"ר פ"ה ודב"ר פ"ד. תוספת' כתובו' רפ"ה שם רפי"ג (י"ב) ועיי' תרג' איוב ל"ח, י'; למשלי כ"ט, כ"ה, וכן לקציבת ההלכה סוכה כ"ט: קא פסיק ותני וכו'. ועוד בהוראת אמירת הפסוק חגיגה ט"ו. ושם: פסוק לי פסוקיך או קריאת הפסוקים מהכתובים בדרשות ברבים יומ' פ"ז סע"א רב הוה פסיק סידרא קמיה דרבי, שבת קט"ז: בנהרדעא פסקי סידרא בכתובים במנחתא דשבתא, מ"ק ט"ז: הוה קפסיק סידרא קמיה דרב יהודה וכו', ב"ב קס"ד: קא פסיק סדרא בספר תהלים. נפעל והפעיל בהוראה ראשונה נפסקה שבת קי"ב. ושם: ירו' שבת ר"פ ט"ו דט"ו. נפסק היה קושרו. חולי' מ"ב. נפסק החוט שלה. שם מ"ה: נפסק ברובו. תוספת' ב"ק ספי"א הנפסק במגירה. מגיל' ל"א. אין מפסיקין בקללות. שם: מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה וכו'. פיאה פ"ב מ"ב והלאה ואלו מפסיקין לפיאה וכו'. סוט' ל"ח: אפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. תענית ל'. סעודה המפסיק בה. כתובו' ס"ג. אפסיק כפי ג' רבינו עיי' לעיל. שמ"ר ספ"ב הפסיק לדבר עמהם אבל ממשה לא הפסיק כל ימיו. כתובו' ע"ז: אפסיק ליה עמודא דנורא ושם י"ז. אי' איפסיק וצ"ל באפעל אפסיק. פיעל תוספת' ב"ק ספי"א מפסקי גפנים עיי"ע פסג. בינוני פעול ירו' פסחי' פ"י דל"ז ע"ג וירו' שבת רפ"ח די"א. מפוסקין, ובירו' שקלי' פ"ג דמ"ז: בפיסקין ועיי"ע פוס'. אתפעל אתפסק, אִתְפְּסִיק עיי' תרג' שופטים ט"ז, ט'; לישעי' ה' כ"ז; ל"ג כ', כ"ג. ותרג' תכרת (משלי י', ל"א) נתפסיק. ובהוראת חדל באפעל אפסיק בתרג' ש"א ב', ל"ג; כ', ט"ו; לישעי' נ"ג, ג'. בינוני פעול במקום השם פָּסוּק Vers מאמר של מקרא מיוחד שנבדל מסמוך לו בפסיק, ובל"ס פְּסוּקָא מגילה כ"ב. כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה, יבמות ט"ז: מנחות צ"ט: פסוק זה וכו', סנהד' צ"ט. חוץ מפסוק זה, מגיל' כ"ה. דקרי פסוקא וכו' והקבוץ פסוקים, פסוקין שם כ"ג. ושם: קידושי' ל'. ירו' מ"ק פ"ג דפ"ג:

---

[1]) ושם אי' שני דברים. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע בארה. [3]) בנו"ג הייתם נעשים פסקיות פסקיות. [4]) במקרא ותפשקי. [5]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר. [6]) וכ"ה בפי' המיוחס לרש"י.

ויק"ר פ"ו ופט"ו עיי' לעיל בערוך. ולנקבה פְּסוּקָה פי' חתיכה חולי' מ"ב. פסוקת הגרגרת. מ"ג רע"א נקובה ופסוקה וכו' ובל"ס פְּסָקָא ב"מ כ"ג: בדאיכא סימנא בפסקא, ירו' שבת פ"א ד"ג: פְּסָקִין Abschnitte ועוד ענינו חיתוך וקציבה וחיתוך דין כתובו' ע"ו: ומאי פסקא ועיי' שם ק"ב: ונדרים ל"ו: וב"ב ק"ל: פסקא דדינא [1]. ועוד נאצל מהוראה ראשונה בענין חתיכה השם פֶּסֶק (Trennung, Bruchtheil) בקבוץ כלאי' פ"ו מ"ו ירוש' כלאי' ספ"ו ד"ל. פסקי ערים, ירוש' כלאי' ספ"ט דל"ב ע"ד פיסקי דעמר. ר"ה כ"ו מגילה י"ח. עיי"ע סרג. עירו' ג'. עיי"ע אמלתרא. מגיל' ג'. פסקי טעמים ורבינו גורס פיסוק וכדאי' בנדרי' הנ"ל. והיחיד שמ"ר ספ"ב אתה מוצא באברהם אברהם (בראשי' כ"ב, י"א) יש בו פסק יעקב יעקב (שם מ"ו, ב') יש בו פסק אבל משה משה (שמות ג', ד') אין בו פסק (עיי' לעיל בהפעיל). ובל"ס פְּסִיק [2]) ובל"א פִּיסְקָא, פְּסִיקָא ב"ב ס"ב: ס"ג. עיי"ע פלג. חולי' קי"ב. בי פסקיה. ובהוראת קציבה היינו פסיקת המזון או כסף ויק"ר ס"פ ל"ב אנן עבדין לך פסיקא, דב"ר פ"ד עשה שם ר"ל פיסקא והוא הוא פיסוק ירוש' ב"מ פ"ה ד"י ע"ג בפיסוק אתפלגון והפכו מלוה. ועוד פיסוק מאמר ע"י פירודו מבסמוך לו במד"ר פי"ג מן שתים ושתים פסקה וכל פסקה ופסקה מן חמש תיבות [3]). והקבוץ בויק"ר פל"ג פסקיות ורבינו גורס לעיל פסקאות [4]). ועוד כמו פְּסָקָא: פסקתא כגי' רבינו ובנו"ג במ"ק י"ח: וש"נ פסיקתא [5]). ב"ב קנ"א. פיסקתא דפרדיסא, ותואר הפעל פסקית חולי' נ"א. כגי' רבינו לעיל ע"ש. ובענין פיסקון, פיסקונית סנה' מ"ד. עיי"ע איטמון (ח"א, ס"ב: והלאה)] —

פְּסַקְטֵר (פְּסַכְטֵר מל"י ψυκτήρ Kühlgefäss, Kessel) בסוף עירובין (פ"י מט"ו דק"ד:) כופין עליו פסקטר [6]). ועשית סירותיו (שמות כ"ז, ג') תרג' ותעביד פסקטרותיה [7]) פי' כמין כפיפות של נחושת. באמר להן פ"ה בתמיד (מ"ה) בשבת כופה עליה פסקתר ופסקתר הוא כלי גדול מחזיק לתך [8]). בספרא ריש צו (פרשה א' סוף פרק ב') לא תכבה (ויק' ו', ו') אף במסעות ומה היו עושין לה כופין עליה פסקתר [9]) — (א"ב פי' בל"י כלי כמין גביע רחב או יורה).

פְּסִיקְיָא (בל"י אמצעי' φασκία מל"ר fascia חגורה Gurt) בפ' אלו קשרים בגמ' חבל (שבת קי"ג.) ובגמ' דפ"ק בפסחי' (י"א.) כורך עליו פונדא או פסיקיא [10]). חוטי סבכה של פסיקיא [11]) (שבת קי"א:) בע' סבכה מפורש. ותחת חגורה נקפה (ישעי' ג', כ"ד) תרג' ואתרא דהוון אסרן פסיקיא — (א"ב פי' בל"ר מין בגד ארוך וצר בו מעטפים הילדים וקושרים בתי שוקים שלא ירדו וכן נקרא אזור וחגורה רחבה). *[אחי"ה פסיקא העיקר וכנ"ה בירוש' שבת ספ"י די"ב: העושה פסיקא לילָבֵב ולרוב ביו"ד כגי' דפ"ר מנחו' כ"ט. חגור כמין פסיקיא. ירו' סנהד' פ"י דכ"ח ע"ד נתן את הברזל תחת פסיקיא והקבוץ ספרי בלק פ' קל"א היא מוציאה דפוס של פעור מתחת פסיקין שלה ועפ"י זה בתר"י א' לבמד' כ"ה, א' ע"ש — ובל' קלילה פוסקלא fasciculus וכצ"ל בתרג' ש"ב כ"ג, ח' נפק בפוסקלא ונצח בקרבא ובנו"ג בט"ד בפום קלא [12])] —

* פְּסִיקְיָיא. פְּסִיקְיָה (שם מקום בשמרון) ירוש דמאי ספ"ה דכ"ה. זה שהוא לוקח מפסיקיה של כותין, ירוש' חגיגה פ"ג דע"ט ע"ג מפני שפסיקייא של פסוקים מפסקת.

* פַּסְקַם (שם פרטי) עיי"ע פכסס.

* פְּסָאקָא (שם פרטי) איכ"ר פ' טומאתה ר' יצחק פסאקא.

* פַּסְקַת (שם מקום) עיי"ע פסק א'.

* פוּסְקְלָא עיי' סוף ע' פסיקיא.

* פַּסְקוֹלְיָה (לדעת ר"ב מל"י φάσκωλος, φάσκαλος בל"ר pasceolus שק למעות

---

[1]) ואצל האחרונים הורגל פסק דין Decision וממנו פוסק, פוסקים Decisoren. [2]) ומזה נגינת הניקוד פסיק. [3]) ובמסורה פיסקא באמצע הפסוק עיי' מנחת שי לבמדי' כ"ה, י"ט; לדברי' ב', ח'. [4]) בספרי נשא פ' מ"ה ובמד"ר פי"ב פסקאות ט"ס עיי"ע סקפט. [5]) ועל שם זה נקוב המדרש הידוע שנקרא פסיקתא דרב כהנא הו"ל הרב החכם הגדול ר"ש באבער, פסיקתא רבתי הו"ל מחדש הרב החי' פריעדמאן; ועוד מדרש מאוחר פסיקתא זוטרתי והוא פי' ר' טוביה ופירושו לבראשי' ושמות הוציא לאור מחדש בשם לקח טוב החי' ר"ש באבער. [6]) בנו"ג פסכתר. [7]) בדפ"ר פסקתרוותיה ובנו"ג פסכתרוותיה וכ"ה תרג' הסירות (שם ל"ח, ג') בדפ' סיביונינטי. [8]) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע כופין עליה פסקטר כלי גדול וכו' ובנו"ג היה כופה עליהן פסכתר ופסכתר היתה כלי גדול מחזקת לתך. [9]) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע פסקטר ובנו"ג פסכתר וכה"ג בירו' יומ' רפ"ד דמ"א סע"ג ירו' חגיגה פ"ג דע"ט. ובמד"ר פ"ד. [10]) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע פסקיא ועיי"ע פנדה. [11]) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע פסקיא. [12]) עיי' עמת"ל ללעווי בשם החכם ר"ש באבער.

אבל עיי' בפנים) Beutel, Geld ירו' דפיאה פ' אלו דברי' (רט"ו, ע"ג) בעו מיתון ליה בפסקוליה אחריא פי' בל"י אמתחות וכיסי עור. *[אחי"ה והוא מל"י הנ"ל אבל נראה כפי' המהרז"ף באהבת ציון שצ"ל כפסקו ליה אחרייא כלומר כאשר פסקו ליה באחרונה דהיינו אלף ובירוש' קידושי' פ"א דס"א: אי' באמת כד פסקו ליה לאחרייא] —

* פִּיסְקִין (כל"ס פסקין ובל"ע فسقية מל"ר piscina ברכת דגים Fischerteich) תוספת' עירו' רפ"י (ז') החרים והפיסקין כה"ג בכ"י אירפ' ובנו"ג בקבוץ והפסקנין. קהל"ר פ' עשיתי לי ברכות: פיסקינום ועיי' סוף ע' פסק א' במו"ע.

* פסקינון ירוש' יומ' דמ"א. צ"ל פקסינון עיי"ע פקסן ב'.

פִּסְתָּא (פי' מן פס = חתיכה ובפרט חתיכת פת Stück, Bissen) ירו' דפסחי' פ' אלו דברים (פ"ו דל"ג ע"ג) הדין דאכל חובץ ובדעתיה למיכל קופד צריך מבערא פיסתא פי' לחם מלשון (תהלים ע"ב, ט"ז) פסת בר. *[אחי"ה והוא הקבוץ פִּיסָּתָא והיחיד ירוש' שבת ספ"ז ד"י ע"ד קופדה משלים לפיסתה וכו' ועיי"ע פס וש"נ] —

פסתא (= פּוּסְתָּא מל"פ پوست עור אשר כותבין עליו Fell, Leder worauf geschrieben wird) מסכת גיטין פ' הנזקין (נ"ח.) כמה ארחיקנה מדוכתא פלן א"ל אינגוד פוסתא ופלגא פירש"י דף. *[אחי"ה וזה רק כפי הענין אבל לא כמשפט הלשון שגזרתה מל"פ פי' עור או קליפת עץ ועלה אשר עליו כותבין והוא כמלא דף אחד וגם אינגד ל"פ פי' מעט ע"ש ומ"ש — ועוד עיי"ע הבא אח"ז] —

פְּסְתְּיִין (נ"ל מל"פ پوستين עור וכל אשר נעשה ממנו וא"כ מצע של עור Lederdecke וכן בל"ס פֵּסְתָּא) מדרש קהלת פ' מה יתרון לאדם אית דאייתי פסתיין עיי"ע נמרק [1].

פִּסְתְּקָא (מל"פ پسته וממנו בל"פ فستق ובל' יוני' πιστακία בל"ס פסתקא Pistacie) דנשדור (גיטי' ס"ט סע"א) כבר פי' בע' נשדור [2]. פסתקא ופלגו פסתקא [3]) (גיטי' נ"ט.) פי' בע' סבן. ירוש' בפ' קמא במעשרות (פ"א דנ"ח ע"ד) אפיסתקין ואיצטרובילין. ירוש' בפ"ק דכלאים (דכ"ז.) אדם נוטע לוזין ובוטמין מה נפק מנהון פסתקין — (א"ב פי' בל"י ורו' מין פרי גדל בסוריא ונשמר תוך קליפה). *[אחי"ה בירו' כלאי' פיסטקין ובאל"ף בראש בירוש' דמאי רפ"ב דכ"ב סע"ב האפסטקין ועיי"ע בח"א, רכ"ב וש"נ ועוד עיי"ע אלצרין ובתוספ' מעשרו' פ"א וספ"ג הפרסקין וצ"ל פסטקין] —

פע (= פָּעָה מל"מ ענינו זעקה וכן בל"ס פעא schreien, rufen) בפ"ק בסוט' בגמ' וכן לענין הטובה (י"א:) פועה זו מרים ולמה נקראת פועה שפועה לולד פי' "לוחשת לאשה ויוצא הולד כמו אלו עכשיו שקורין באזני האשה" [4]). בויק"ר פ' צדקתך אמור אל הכהנים (פכ"ז) ופעלכם מאפע (ישעי' מ"א, כ"ד) כל ברכות טובות ונחמות שהקב"ה מביאן על ישראל בשכר פעייה אחת שפעו בסיני כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות י"ט, ח') [5]). ד"א ופעלכם מאפע מק' פעיות שהאשה פועה בשעה שיושבת על משבר צ"ט למיתה וא' לחיים [6]). ג' שמות נקראו לה חיתה מחבלתא ומתברא חייתא דהות מתה וחיית מחבלתא דהות ממשכנא למיתה המד"א (שמות כ"ב, כ"ה) אם חבל תחבל, מתברא דהות תבירה למיתה [7]). בב"ר פכ"ג (כ"ב) לאחר שחטף גדי והפשילו לאחוריו בעל המרעה רץ אחריו ואמר לו מה בידך ולא כלום א"ל והרי מפעה אחריך כך קול דמי אחיך צועקים (בראשית ד', י'). בס"ג דפ' הדר (עירו' ע"ה:) סתם גוי אם איתא דאוגר מפעה פעי. בפ' הזרוע בגמ' והמשתתף (חולי' קל"ג רע"ב) ואימא סתם גוי מיפעא פעי פי' צועק אל תשקול בהכרעה ומגיד שהבשר שלו [8]) כדאמרינן בר"ג דפ' לולב הגזול (סוכה ל"א.) פעיתא

---

[1]) והי' לעווי מוציא מל"י ὁ ψίαθος, τὸ ψιάθιον Binsenmatte. [2]) ושם פי' גרעינה של פרי שקורין גלנדה ע"ש. [3]) כ"ה נכון ברפ"ר ובדפ"א אבל בדפו"ו פסקתא וכ"ה בט"ס בכ"י ק"ט אבל שם היטב המשך הערך ובדפ"ע יש כאן ערך חדש ללא נכון. [4]) בנו"ג שהיתה פועה ומוציאה את הולד וס"א לא גרסי ופי' רבינו הועתק מפי' ר"ח כדמוכח מתוספי סוטי ע"ש. [5]) וכ"ה בתנחו' אמור פי' י"א אבל בויק"ר בשביל פועה שפעיתם לפני בסיני ושם כל פעולות טובות ונחמות ובילקי ישעי' ר"י שי"ד בשביל פעייה (אחד) [אחת] שפעו בסיני. [6]) וכ"ה בתנחו' ושם ושם זה של ד"א אי' קודם הדרוש כל הברכו' וכו' ודרש מאפע נוטריקון מאה פעי' וכ"ה בילקי' שם מאה פעיות ובקהל"ר פ' טוב שם ישנן דרשות אחרות בענין פועה. [7]) בויק"ר ובתנחומ' לי' וקרוב לזה אי בקהל"ר פ' עת ללדת וכמ"ש בע' חבל ובע' חייתא (ח"ג, של"ד ושע"ט:). [8]) ועיי' ג"כ פירש"י.

היא דא, בר״ג דפ׳ אלו טרפות (חולי׳ מ״ג.) וושט דאכלה ביה ופעיא ביה פי׳ גועה. בבכורות בפ׳ כל פסולי בגמ׳ היה בכור (ל״ה.) מה טעם נעקרו דפעי ומחזי[1] מלשון (ישעיה מ״ב, י״ד) כיולדה אפעה. *[אחי״ה וכן פי׳ ר״ח בעירו׳ הנ״ל וז״ל סתם גוי לא שתיק אלא פעי ומכריז מלשון כיולדה אפעה כלומ׳ צועק וכו׳. וכן פירש״י בחולי׳ מ״ג. פעיא צועקת והוסיף לפרש ואני שמעתי מנשמת. וכנ״ה בתרג׳ שני באסת׳ א׳ ספ״ב אמרין פָּעְיָין עיי׳ המתורגמן והוא הביא ג״כ תרג׳ יחוה דעת (תהלי׳ י״ט, ג׳) לילא פעית אבל עיי״ע פחת. ומזה ביעי דפחיא עיי״ע פח ב׳ כפי פי׳ ר״ב. הפעיל מפעה עיי׳ לעיל התואר פָּעְיָתָא עיי׳ לעיל והשם המופשט פְּעָיָה] —

פע (= פּוּעַ = נְפַע פי׳ כמו פּוּץ, נפץ sprengen, zerschellen) מחצה וחלפה רקתו (שופטי׳ ה׳, כ״ו) תרג׳ פעת[2] מוחיה ואעבריה בצדעיה, וכפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כ״ג, כ״ט) תרג׳ וכפטישא דמנפע כיפא[3]. בפ׳ ח׳ שרצים בגמ׳ אין עושין הילמי (שבת ק״ט.) פעפועי ביעי אסירי פי׳ לטרוף ביצים ביין. בפ׳ השותפין בגמ׳ כמה יהא (כ״ב י׳.) ברזל קשה אור מפעפעו. בפ׳ גיד הנשה בגמ׳ ירך כדי שצלאו בחלבו אסור לאכול אפי׳ מראש אזנו (חולי׳ צ״ז.) שאני חלב דמפעפע פי׳ בהתחממו נימס ונובע ונבלע באיברים כולן. בר״ג דפ׳ כל הבשר (שם ק״ה.) מים אחרונים ניטלין בצונן אבל בחמין לא שמפעפעין את הידים ואין מעבירין את הזוהמא פי׳ מפעפעין מבעבעין מלשון שחין אבעבועות (שמות ט׳, י׳). *[אחי״ה הנחה הראשונה כמו פוץ נפץ ומזה בתרג׳ הנ״ל ובציונים הראשונים וכן בירו׳ שבת פ״ז ד״ט ע״ד המפעפע גושים, ירו׳ יומא פ״א דל״ח ע״ג פעפענו את הכתלים, ירוש׳ ערלה פ״א דס״א. השרשין מפעפעין אותו, קהל״ר פ׳ ומוצא אני והאש מפעפעתו. והושאל לריח שבוקע ונכנס (eindringen) וכן בל״ע فغ פי׳ נדף ריח. ירו׳ חגיגה פ״ב דע״ז: והיה אותו הריח מפעפע בגופה ועיי׳ רות רבה פ׳ ליני עיי״ע חכן א׳ (ח״ג, שפ״ד), ירו׳ סנהד׳ פ״י דכ״ח ע״ד והיה ריחו מפעפע, ויק״ר רפט״ז עיי״ע עכן, איכ״ר פ׳ טובים היו מפעפע בהן והיו מתים וכן בהשאילה בחולי׳ ק״ה. הנ״ל פי׳ מבצבץ ועולה למעלה והוא כמו פצפץ = בצבץ פלפל מן פוע = נפע, ואולי מזה גם ע׳ הבא אח״ז] —

פַּעְפַּע (פלפל מן פוע בל״ס פע eindringen) תרג׳ ותופע כמו אופל (איוב י׳, כ״ב) ומפעפעא היך קבל. *[אחי״ה פי׳ החושך מתפשט והכנים בכל מקום והשם פעפועא תרג׳ איוב י״א, י״ז בכ״י דפיעפוע דקבלא] —

* פִּעְפּוּעִין עיי״ע קודם ע׳ פער.

פָּעוּט (= פְּיוּטוֹת מל״י παῖδες Kinder, Unmündige) בגיטין פ׳ הניזקין (נ״ט.) הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר. יפי׳ פעוטות תינוקות. ואוקימנא כבר שית כבר שבע וח׳ וט׳ וי׳ ולא פליגי כל חד וחד לפי חורפיה (גיטי׳ שם). *[אחי״ה כ״ה רק בדפו״ו. וכנ״ה בירו׳ גיטי׳ ספ״ה דמ״ז ע״ג שיטת הפעוטות, תוספת׳ שם פ״ה (ג׳) הפעוטות ובנ״א הפאוטות ועוד הפיוטות ע״ש] —

פָּעַל (מל״ט ונרדף עם עשה ובל״א פלח arbeiten. פּוֹעֵל Arbeiter) בס״ג דפ׳ אמר להן הממונה (יומי׳ ל״ח.) כל פעל ה׳ למענהו (משלי ט״ז, ד׳) פי׳ פעל ה׳ ונתן חכמה לזה יותר מזה למענהו כדי שלא תהא המלאכה אלא במי שהוא חפץ פי׳ זה של ר״ח ז״ל[4]. פועל בכניסתו אוכל משלו (ב״מ פ״ג סע״א) כבר פי׳ בע׳ כנס[5]. פ״א בכניסתו אוכל משלו משנכנס בבקר במלאכה ברשותו הוא ויכול לאחר מלבא למלאכתו[6] ביציאתו משל בעל הבית כלו׳ ברשות בע״ה הוא ויכול להחשיכו כמו שרוצה[7] תזרח השמש יאספון החיות והדר יצא אדם לפעלו אלמא דיכול להתאחר עד זריחת השמש ולעבודתו עדי ערב עד שתחשך. בפ׳ איזהו נשך בגמ׳ אין מושיבין חנווני (שם ס״ח:) אמר אביי כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה. פי׳ כגון חייט שתופר כל בגד בכסף ועת שאין בידו מלאכה לעשות אלא יושב ובטל תופר בגד בב׳ שלישי כסף נותן לו ב׳ שלישי כסף בשכרו וחלקו בריוח. בפ׳ אלו מציאות (שם ל״א:) אלא נותן לו שכרו כפועל בטל של אותה מלאכה דבטיל מינה פי׳ כגון אדם שהוא כתף וסבל שמלאכתו בצער

---

[1]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובדפ״א מה טעם נעקרו הוי מום משום דפעי ומחזי ובדפ״ר פיזי וניצי׳ ובאסיל בט״ד נעקרו מום מלשון ויש למחוק. [2]) בנו״ג פצעה. [3]) וכ״ה בדפ׳ רג״א ובנו״ג בט״ס דמפנע. [4]) וכ״ה בנדפס בש״ס ווילנא. [5]) ושם פי׳ עפ״י פי׳ ר״ח כמו שהוכחתי. [6]) כ״ה נכון בכ״י ה״ב. [7]) ועיי׳ בשט״מ בד״ה פועל ואחרים פירשו וכו׳.

אם יאמר לו אדם מה אתן לך שתתבטל ממלאכתך ושב עמי אינו מבקש ממנו אלא שכר מועט בעבור שמלאכתו כבדה אבל מי שמלאכתו בנחת כגון צורף וסופר מבקש יותר אם יתבטל. *[אחי"ה וז"ל ר"ח בב"מ ל"א: (בש"ס ווילנ') כפועל בטל של אותה מלאכה פי' כגון שהיה חייט והניח מלאכתו והלך להשיב את האבידה ונשתהה בהשבתה כשיעור תפירת בגד ששכרו סלע לא יאמר לו כבר בטלתי ממלאכתי שיעור סלע תנה לי אלא משערין שכרו כעת שאין לו מה יתפור אלא יושב ובטל אם יבא אדם ויאמר לו הנך יושב ובטל תקח בתפירת בגד חצי סלע או תשאר בטל היום ובעת שהמלאכה מצוייה כגון קרוב לרגל וכיוצא בו שכר תפירת הבגד סלע וכו' וזה הפירוש של ר"ח הובא בשט"מ לדף ס"ח. בקוצר נמרץ וז"ל כפועל בטל וכו' פי' ר"ח בכ"מ שנוטל כשיעור מה שהוא מוזיל ועושה בשעה שאינו מוצא מלאכה מרובה שכל המלאכות יש להם זמן שאדם מוצא לעשות הרבה ואז מתייקר שכר האומנין וכשאינה מוצאין מלאכה דים מוזילים ומשתכרים בפחות ע"כ ועיי' תוספו' בכורו' כ"ט: ד"ה כפועל שהקשו על פירוש ר"ח שאין הלשון משמע כן ועוד עיי' בשט"מ בב"מ ל"א: וס"ח. ורגמ"ה בכורו' (קובץ כ"י אנגיילי דף צ"ג:) פי' כפועל בטל וכו' דיש בדבר להקל ולהחמיר כיצד פועל חייט או סופר שאין במלאכתו טורח כ"כ ומרויח ביום ג' פשיט' אם שוכרו אדם ע"מ שיהא בטל ממלאכתו וישמור ביתו ומבקש שיניח לו קצת משכרו הואיל והוא בטל שאינו טורח ודאי כיון שאומנותו היא בלא טורח אינו רוצה להניח משכרו אלא דבר מועט כגון פשיטה אחת אבל פועל שמלאכתו קשה כגון כתף ודאי ברצון יניח חצי שכירותו או יותר ע"מ שיהא בטל ע"כ וקרוב לזה פי' רבינו — וכנ"ה בב"מ ע"ז. והלאה הרבה פעמים ועיי"ע אכלושי, ירו' ברכו' קהל"ר פ' מתוקה: והיה שם פועל אחד ובל"ס פָּעְלָא ב"ר פט"ו ופל"ט פועלא טבא ועיי"ע הרהון ועוד כמו בל"מ פּוֹעַל (Arbeit) ב"ר פס"ח סב פועלא דאבוך עיי"ע הבא אח"ז] —

פעל (בל"א פועלא כמו פועל בל"מ עיי' סוף ע' הקודם (Arbeit, Erarbeitetes ב"ב פ' ס"ט (ס"ח) ויחלם והנה סולם: איזל סב פועלא [1] דאבוך, ס"א מדלא וכבר פי' בע' מדל. *[אחי"ה ובזה הענין ב"ר פ"ע אין הוה פועלה בי' פולרין ובלשון נקבה ירו' תענית פ"א דס"ד: הוינא עסיק בפעולתי והוא מל"מ פְּעֻלָּה] —

* פַּעְלְיוֹן מל"ר pallium בל"י אמצ' παλλίον Ober-kleid, Mantel) במד"ר פ"ד נדרש להסך (ש"א כ"ד, ד') עשה עצמו כסוכה עטוף פעליונין והוא כמו אפיליון עיי"ע.

פָּעַם (בנפעל והתפעל מל"מ ענין נדנוד רוח וטרוד מחשבה (beunruhigt sein בב"ר פ"צ (פפ"ט) הכא אמר ותפעם (בראשית מ"א, ח') ולהלן (דניאל ב', א') ותתפעם כאן פתרון בעא מיניה ולהלן חלמא ופתרונה כאן ע"י שהוא סמוך לבקר ותפעם ולהלן ע"י שהיה מבערב ותתפעם. *[אחי"ה בנו"ג כאן חלמא ידע ופתרוניה בעא גביה ולהלן חלמא ופתרוניה . . כאן ע"י וכו' כאן שהוא בא מבערב ועוד עיי' תנחומ' מקץ סי' ב' וילק' מקץ ר' קמ"ז וילק' דניאל ר' אלף ס'. וגם בפיעל כל"מ (שופטי' י"ג, כ"ה) ב"ר פי"ח דרש הפעם (בראשי' ב', כ"ג) זאת היא שהיתה מפעמתני כל הלילה כולו] —

פָּעַם (כפיעל מע' הקודם ודורשו פַּעַם, פעמון (Schelle בפ"ק בסוט' בגמ' שמשון (ט':) לפעמו במחנה דן (שופטי' י"ג, כ"ה) מלמד שהיתה שכינה מקשקשת לפניו כזוג כתיב הכא לפעמו וכתיב התם (שמות כ"ח, ל"ד) פעמון ורמון *[אחי"ה וכן דרש הפעם (בראשית כ"ט, ל"ד. ל"ה) בזה פעם (שמות כ"ח, ל"ג) ובזה פעם (עיי' דה"י ט"ו, כ"ח) בזה נזר ובזה נזר. ובקבוץ פעמות פ' צעדים ירוש' שבת פט"ו דט"ו ע"ג כיון שהרגיש פעמותיו של ר' ישמעאל ובל"מ הקבוץ פעמים ובסמיכות פעמי אבל פעמות (שמות כ"ה, י"ב) לדעת רד"ק זויות] —

* פּוֹמְעִים (Paneas) איכ"ר פ' פרשה אספסיאנוס קיסר הושיב שומרים רחוק (מפומעים) [צ"ל מפומעים] י"ח מיל ובמ"כ הגי' (פומעום) [צ"ל פומעים] וכתב נראה דהיינו פמיים ע"ש.

פְּעְפּוּעִין (Cardamomum ?) בר"ג דפ' בכל מערבין (עירו' כ"ח.) בפעפועין ובחלגלוגות. ירו' בסוף פיאה (פ"ח דכ"א.) פעפועין הן קקולי ויש בהן מליחות — (א"ב עיי"ע קקל). *[אחי"ה ושם הביא ר"ב רק הצעת הש"ס הירו' דפיאה וכ"ה בירו' עירו' רפ"ג ד"כ ע"ד וזה הירו' דפיאה הביא

---

[1]) בנו"ג הקבוץ פועליא.

ג"כ ר"ח "בפי' לעירו' וכתב וז"ל פי' פעפועין שמענו כי הן ירקות שיש בהן מליחות והן קאקולי ע"כ הרי שרבינו נגרר אחריו והוא הוא הפירוש שהבאתי בע' גדגדניות (ח"ב, רמ"א) בשם כ"י ערוך ע"ש. ולולי יראתי הייתי אומר שהוא משובש מן פרפחין עיי"ע וע' גדגדניות ובכ"י מינכען הגי' עפשפושין והוגה אח"כ כבדפוס] —

פָּעַר (מל"מ ענינו פתיחת פה והושאל לפתיחת פה התחתון (Entleerung haben בפ' ד' מיתות (סנהד' ס': במשנה) הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו, גמר' (שם ס"ד.) אע"ג דקא מיכוין לבזויה. *[אחי"ה ושם פער בפניו וקינח בחוטמו וכו' וכן ירוש' סנהד' פ"י דכ"ח ע"ד, ע"ז מ"ד: פעור יוכיח שמפערין לפניו בכל יום, ושם נ"א: השתא פעורי מפערין קמיה וכו', ספרי בלק פ' קל"א המפער עצמו, והשם ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ד בעל פעור שאין עבודתו אלא בפעירה, סנהד' ק"ו, ומה איכפת לך כלום מבקשין ממך אלא פעור. ובלי השאילה פסיקת' רבתי פ"ד פערה החרובית עצמה ובלעה אותו — והשם הפרטי פועירה קידושי' ס"ו. ועוד עיי"ע פחורה] —

פּוֹפִּי (ΠΙΠΙ עיי' בפני') ירו' בפ' אלו נדרי' (פי"א דמ"ב רע"ג) אופופי [1]) ישראל לא עללה לביתי פי' בל"י פופי אלילים אופופי לשון שבועה האלילים והיו אומרים היונים כי זה שם אלקי העברים וטעם טעותם הוא כי איש יוני בראותו כתוב שם המיוחד קרא אותו (פופי) [צ"ל פיפי] בחשבו כי היו האותיות יוניות כי צורת אות ה"א אשורית דומה לפ"א יונית וכתיבתם מצד שמאל לצד ימין *[אחי"ה כנים דברי ר"ב וע' הזקנים (לפי העקסאפלא) העתיקו כי היה יהוה עמו μετ᾽αὐτοῦ (ופיפי) ΠΙΠΙ ἦ ὅτι עיי' היראנימוס הובא בשלייזנער ח"ב, 540 ועיי' עט"ש לפערלעס 67 וטעות היונים הזאת לסמן ככה את שם המיוחד נעתקה לחכמי הירושלמי להשתמש בזה הדבור ללשון שבועה ושבשתא דעל על] —

* פָּפָּא (שם פרטי לכמה אמוראי דבבל) רב פפא סתם תלמיד רבא עיי' רש"י עירו' כ"ו, תוספ' שבת צ"ג, ויתר מקומות אצל סד"ה ושם אמו היה אושפרתי עיי"ע בר אושפרתי (ח"ב, קע"ג) ע"ש והיה ראש ישיבה בנרש ועסקו בהכנסת שכר תמרים ומזה נתעשר פסחי' קי"ג, עיי"ע סרן ד', נזייתא ועיי"ע דור דור ודורשיו להח' וויים נר"י ח"ג, 204 והלאה, רב פפא סבא סנה' מ"ט: מנחות ל"ג: קידוש' ע"א: רב פפא בר חנן, רב פפא בר שמואל, רב פפא בריה דרב אמה בר אדא, רב פפא בר נחמן, רב פפא בריה דרב יוסף, רב פפא בר אבא, רב פפא בר יעקב עיי' סד"ה כל ערך וערך. רב פפא (בר נחמן) דרכו לאחוז דעת אמוראים המחולקים לצאת בה ידי חובת ההלכה למעשה וכלל בזה הילכך תענית ז', וש"נ כ"ט: וסוט' מ', וחולי' מ"ו. ע"ו: והוא הוא הקובע ההלכה בדבור הלכתא (תעני' י'. ועיי' ב"ב קכ"ה: מנחות מ"א:) ועיי' מ"ש הרב הח' ברילל במ"ע יאהרביכער ח"א, 8 להוציא מדעת הח' גרעטץ (ח"ד, 492) — נהר פפא, פפיאתא עיי"ע נהר ב' ועיי"ע פפייתא.

* פַּפִּי (שם אמורא דבבל) חולי' ק"י. ועוד רב פפי השני רבו של רב אשי חולי' פ"ב. עיי' סד"ה וש"נ.

* פַּפּוֹס (בל"ס פָּאפּוֹס שם פרטי) א') פפוס בן יהודה בעל של מרים אמו של ישו עיי"ע בן סטדא ומ"ש. ב') בן דורו ובעל פלוגתו של ר"ע ב"ר פכ"א דרש רבי פפוס . . . א"ל ר"ע. ר' פפוס עדיות פ"ז מ"ה ומ"ו כ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג פפיים וכ"ה פפיים סנהד' צ"ד. ובכ"י פ' ר' פפיאס ובילק' כ"י ישעי' כ"ר (ד"ס סנהד' צד קל"ד) פיפוס; ג') יהודה בן פפוס ירוש' ברכות ספ"ב ד"ה ע"ד וירוש' ברכות פ"ה דט"ו ע"ד. ד') לוליינוס ופפוס ירו' מגילה פ"א ד"ע ע"ג ירו' סנהד' פ"ג דכ"א: ועיי' סד"ה צד קנ"ט דפו"ו.

* פּוֹפִּידְתָּא (שם פרטי) עירו' ס'. בר פופידתא ולי' בכ"י ש"ס ובדפ"ש ובאו"ז ה' עירובי' סי' קס"ד עיי' ד"ס עירו' צד קכ"א.

פִּפְּיָר (מל"י πάπυρος בל"ס פפורון, פיפורן (Rohr = Bastgebund, Papierstaude בכל כלי בעלי פי"ז בכלי' (מ"ג) פיפיירות [2]) שעשה להם קנים ממטה למעלה לחיזוק טהורה. בב"ר פל"ח (ס"פ ל"ז) ואת חצר מות ר' הונא אמר מקום שהיה שמו חצר מות [3]) שהן אוכלין כרישין ולובשין פפייר. פי' עשב שהוא בל' ערבי (?) [4])

[1]) בנו"ג איפופי. [2]) בנו"ג אפיפיירות ובפי' רה"ג עפיירות. [3]) עיי"ע חצר ח"ג תע"ו. [4]) אולי היה כתוב בל"י והוא בל' יוני πάπυρος ופשטו המעתיקים בל' ישמעאל ואח"כ נשתבש בל' ערבי.

פפייר והוא כמו מלבא [1]) ועושין ממנו קליפין והיו לובשין אותן בני חצר מות וי"א פפיירות פיפיירות [2]) מין אילנות כמו אפיפיירות בכלאים (פ"ו, מ"ג) שפירשנו בע' א' [3]). פירוש [אחר] [4]) בכלים [5]) „כלי שנעשה מכלי פפייר והוא כמין קופה גדולה העשויה כמעשה מצודה ושבכה שאינה מקבלת תבואה אלא כגון תפוחים ואגסים ורמונים" — (א"ב פי' בל"י ורו' מין עשב גדל ביאור מצרים וממנו היו עושים גליונים לכתוב). *[אחי"ה וזה פי' דר"ב אמת וע' הזקנים העתיקו כן בצה (איוב מ', ט"ז) גומא (שמות ב', ג' וכ"ה בעקילס וסומכוס שם) ועוד עיי' לישעי' י"ח, ב'; לאיוב ח' י"א ופליניאום פי"ג סי' י"א. ירו' כלאי' פ"ו ד"ל ע"ג אם היה דרכו לפסע בין פיפיור לפיפיור וכו' והקבוץ שם שתי פיפְּיָרות, ושם רפ"ז ד"ל ע"ד מותר הפיפיירות [6]), ועוד הוא פיפייארות ירו' פסחי' פ"א דכ"ז: תוספ' כלי' ב"מ רפ"ו ושם פיפיאורות — פיפורין עיי"ע אחר ע' פיפיות] —

* פִּיפְּיוֹרָא ע"ז י"א. עיי"ע נפר וע' אפיפיורא (ח"א, רכ"ז).

פָּפַיְיתָא (שם מקום) בר"ג דפ' כיצד משתתפין (עירו' פ"ב:) תרתי ריפאתי נהר פפייתא פי' מקום ידוע. *[אחי"ה ורש"י פי' הוא מקום נהר פפא עיי"ע נהר ב'. והוא הוא פפוניא אשר שם הורה רב אחא בר יעקב (ב"ב ט"ז. נדה ס"ז:) ורב מתנה (פסחי' מ"ב.) והיושב שם והיינו התואר ממנו הוא: פָּפּוֹנָא ב"ק קט"ו. זבניה לפפונא אזל פפונא זבניה וכו', הקבוץ שם נ"ד: פָּפּוֹנָאֵי אבל פפונאי ב"מ ס"ח. הוא תואר מן פפא. עיי"ע חכר (ח"ג, שפ"ד)]

פְּפַנְיָא (בל"י שם עיר Ἐπιφανία בסוריא) בב"ר פל"ח [7]) (ל"ז) החמתי (בראשית י', י"ח) פיפיניא [8]) — (א"ב בל"י אפיפניא שם עיר אשר בנאה אנטיוכוס הרשע הנקרא אפיפנים פי' בל"י גדול ומהודר) *[אחי"ה ובירו' מגיל' פ"א דע"א סע"ב אי' את החמתי חמת ואולי הוא מלשון חמה וקצף כי שם התול של Ἐπιφανής היה ἐπιμανής המשוגע (Athen. 10,438) — ודע כי בדפ"ר פיז' וויניצ' וכ"י זה הע' נכלל עם ע' הקודם ואולי רבינו חשב כי הוא הוא פפייתא ולא היא ובדפא"מ ישנו ע' בפני עצמו ושם הסדר אחר ע' פפולסמון] —

פָּפִילְיוֹן בל"י האמצ' παπυλεών, παπυλαιών בל"ר papilio אוהל Zelt) בפסיקת' ויהי ביום כלות (פסיקתי דר"כ צד ב'.) אין כבודה של בתי שאהא מדבר עמה בפרהסיא אלא עשו לה פפיליון [9]) ואהא מדבר עמה מתוך פפיליון. פי' אהל. בילמדנו אספה לי (בתנחומי ל"י) אנו עושין לך פפיליונין ואין אדם רואה אותך. *[אחי"ה ובל"נ ירו' עירו' פ"ו דכ"ג ע"ג היו שם פפיליונות מגיעות עד הקורות] —

פָּפּוֹלְסְמוֹן (= אפופלסמון מל"י ὀποβάλσαμον Balsam) בב"ר פ' ל"ד (ל"ג) קנמון ופפולסמון [10]) ובפ' ל"ה (ל"ד) וירח ה': מוצא צלוחית של פפולסמון ובפרש' מ' (רפל"ט) למה היה אבינו אברהם דומה לצלוחית של פפולסמון [11]) פי' מור אדם מתבסם בו וריחו נודף עליו מרחוק הרבה וכך היה אברהם שמעו הולך בכל הארצות מאכיל ומשקה ומלוה ומהנה וכו' [12]) — (א"ב עיי"ע (אפובלסמון) [צ"ל אפופלסמון].

* פָּפּוֹנְיָא, פָּפּוֹנָא עיי"ע פפייתא.

* פְּפוּסְיָא (קטוע מן פְּסְפּוּסְיָא Mosaik עיי"ע פספס ג') מדרש שמואל פ"ה בו"ד צר צורה והוא נותן פפוסיא לתוך סמניו וכו'.

* פּוּפְּסְדָם ירו' ברכו' פ"ט די"ג ע"ג עיי"ע פווסרוס.

פֶּץ (= נָפַץ פי' ענין נעירה ab- ausschütteln) בפ' כלל גדול אמרו בשבת [13]) (שבת ע"ג.) הגוזז את הצמר המלבנו והמנצפו ס"א המנפס [14]). ובגמרא הדש (שם ע"ג:) תנא הדש והמנפץ והמנפס [15]) כולן מלאכה אחת הן. פי' גאון המנפץ את האוכל מן עפוריתו חייב משום דש וכן המנפס מולל שבולים. בס"ג דפ"ק

---

[1]) עיי"ע הרני ומ"ש ובעה"ק אלבא והוא ט"ס. [2]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ע פפיירות. [3]) עיי"ע אפיפיירות ח"א, רכ"ז אבל עיי' מ"ש. [4]) כצ"ל וכיון על פיי רה"ג לכלי' בסד"ט צד 13. [5]) בדפ"ר אמ' ובכ"י אבל בדפו"ו במ"ס בכלאים. [6]) בדי זיטאמיר: אפיפיירות. [7]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר אבל בשדפ"ע ל"ה. [8]) בדפ"א פיפניא. [9]) בדפ"ר פיפיליון ובפסיק' פאפיליון וכ"ה בבמד"ר פי"ב (ועיי"ע פיפקין ומ"ש) ובמדי שהש"ר פ' אפריון אי' פפליון ובילק' תרומה רמז שס"ה אפוליון וצ"ל פאפוליון. [10]) בנו"ג פלסמון. [11]) בנו"ג אפופלסמון ובכ"י פריז פלסמין. [12]) לי' בכ"י ובדפ"ר וכן לי' בב"ר שלפנינו ובכ"י פאריז. [13]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע בשבת אמרו. [14]) וכ"ה בירו' דפו"ו ועיי"ע נפס. [15]) בנו"ג המנפט ועיי' הרא"ש ברכות פ"ק ס"ק י"ג.

ביומ׳ (כ׳:) איתגרת[1]) ליה פוץ עמריה. פי׳ „פעם אחת נשכר עני בן טובים אצל בעל הבית שלא היה מכירו נתן לו צמר לנפצו ונעצב הנשכר שהגיע לזו הפחיתה והרגיש בעל הבית וא״ל הניחהו והשיב לו מאחר שנשכר הנח לנפץ[2]) הצמר"[3]). בפ׳ לא יחפור בגמ׳ אם הבור (ב״ב כ״ו רע״א) דבי מריון[4]) בריה דרבין נפצי כתנא הוו. בר״ג דפ׳ התינוקת (נדה ס״ו.) אמר שמואל זו ממלא דם ונופצה ואין לה תקנה. בפ׳ המדיר את אשתו בגמ׳ או שתהא ממלא (כתובו׳ ע״ב.) על מנת שתהא ממלא ונופצת פי׳ אמר לה כשתמשי מטתך תתהפכי[5]) יפה כדי שלא תתעברי אלא תנפצי שכבת זרע[6]), ומפורש בירוש׳ (כתובות פ״ז דל״א סע״ב) תמן אמרי במעשה ער ואונן שהיו משחיתין ש״ז שלהן[7]). בס״ג דפ׳ המפלת (נדה ל״א.) היינו דאמרי אנשי פוץ מלחא ושדי לכלבא כלומ׳ אם יסור המלח לא יצלח אלא לכלב[8]). וימץ טל מן הגיזה (שופטי׳ ו׳, ל״ח) תרג׳ ונפץ טלא מן גזתא[9]). התנערי מעפר (ישעי׳ נ״ב, ב׳) תרג׳ אתנפצי מעפרא. הציגני כלי ריק (ירמי׳ נ״א, ל״ד) תרג׳ נפצני כמין ריקן. *[אחי״ה עקרו נפץ ע״ש וש״נ. ופוץ הוא הצווי. ועוד פוץ מל״מ ענין פיזור ירו׳ סנהד׳ פ״א די״ט סע״ב ורע״ג שמא יפוצו עכו״ם . . שמא יפוצו האויבים. בנין פלל כל״מ ענין שבירה (zerschmettern) ויק״ר פכ״ז מפוצצת בראשי ההרים. התפלל סוכה נ״ב: אם ברזל הוא מתפוצץ וכו׳] —

פֵּץ (= פְּצָא בל״ס כמו פָּצָה בל״מ ענין פתיחה, ועוד פצא כמו פסע ענין הליכה באמצע hin-durchgehen) בפ׳ ערבי פסחי׳ בגמ׳ לא יפחתו לו (ק״א.) ואי פצא מאי תקנתיה נפתח בלא[10]). בפ״ק בע״ז בגמ׳ אין בונין (י״ז סע״א) ר׳ חנינא ור׳ יונתן הוו קאזלי באורחא מטו אנהו תרי דירכי[11]) חד פצי לפתחא דע״ז וחד פצי לפתחא דזונות פי׳ לשון הליכה — (א״ב פי׳ פתוח מלי׳ (איוב ל״ה, ט״ז) יפצה פיהו). *[אחי״ה וכ״ה בתרג׳ שם פצי פומיה אבל זו ההוראה תתכן לציון דע״ז והוראת הליכה תתכן לציון דפסחי׳ ועפ״י ההשויה פצא לפסא = פסע וכדאי׳ בכ״י ש״ס הנ״ל ועיי״ע פס ט׳ וע׳ פסע] —

פֵּץ (= פְּצָא כמו פָּצָה בל״מ ענין הצלה befreien) בפ׳ חזקת הבתים בגמ׳ האומנין (ב״ב מ״ה.) בר ישראל דזבין חמרא לחבריה וקא אתי גוי ואנים ליה מיניה דינא הוא דמפצי[12]) ליה מיניה. בר״ג דפ׳ מי שהיה נשוי (כתובו׳ צ״א:) אי אתיא אימיה מערערא לא מפיצנא לך[13]). להצילך מדרך רע (משלי ב׳, י״ב) תרג׳ דתתפצי מן אורחא בישא. להצילך מאשה זרה (שם ט״ז) דתתפצי מן אתתא חלוניתא. הפוצה את דוד עבדו (תהלי׳ קמ״ד, י׳). *[אחי״ה והרבה בתרג׳ ירו׳ עיי׳ עמת״ר ללעווי ובאתפעל אִתְפְּצִי תרג׳ משלי ו׳, ג׳, ה׳; לתהלי׳ ל״ג, ט״ז; ס׳, ז׳; ס״ט, ט״ו. ובפעל לתהלי׳ ע׳, ב׳ לְפַצָּאָה; למשלי י׳, ב׳ מפציא מן מותא בישא ועיי׳ שם י״ב, ו׳; י״ד, כ״ה] —

פצד (= פְּצִיד מל״ס פְּצִידָא גבא ומקוה מים Wasserbehälter, Teich) גבים גבים (מ״ב ג׳, ט״ז) תרג׳ פצידין פצידין. ועלה על כל אפיקיו (ישעיה ח׳, ז׳) תרג׳ פצידוהי, ולחשוף מים מגבא (שם ל׳ י״ד), פלגים יבלי מים (שם כ״ה), לאפיקים ולגיאות (יחזק׳ ו׳, ג׳) תרג׳ לפצידיא ולחיליא. *[אחי״ה ועוד עיי׳ תרג׳ שם כ״ב, ו׳, ג׳ ותר״י לשמות ז׳, י״ט; י״ח, א׳ להעתקת היאורים. לאיוב ו׳, ט״ו; י״ה, י״א בכ״י ובנו״ג פרצידיהון ועיי״ע פרצד ושם מ״א ז׳ לתהלי׳ י״ח, ט״ז בכ״י פצידי מיא ובנו״ג עמיקי, וזולתם] —

פְּצַח (כל״מ פָּצַח ענין פתיחה öffnen, פַּצְחָא offener Platz, nicht ummauerte Stadt) מבצריו מחתה (תהלי׳ פ״ט, מ״א) תרג׳ פצחוהי תברא[14]) (א״ב תרג׳ ובתי החצרים (ויק׳ כ״ה, ל״א) תרג׳ ובתי פצחיא). *[אחי״ה ועוד עיי׳ תרג׳ לבראש׳ כ״ה, ט״ז; לדברי׳ ג׳, ה׳; לשופטי׳ ט״ו, מ״ז ותרג׳ פרזות (זכרי׳ ב׳, ח׳) פַּצְהִין, תרג׳ הבמחנים (במדבר

---

[1]) בנו״ג אי תגרת וכ״ה בפי׳ ר״ח אבל מתוך פי׳ נראה שצ״ל כגי׳ רבינו וכ״ה בדפו״: בסיליאה וקושטי׳ וכצ״ל בכ״י מינכען תחת איגרתא. [2]) וכצ״ל בפי׳ ר״ח ובנדפס בש״ס ווילנ׳ בט״ס הנה ינפץ. [3]) ע״כ הועתק מפי׳ ר״ח ביומ׳. [4]) ובכ״י ש״ס דבי מורין ובנו״ג דבי בר מריון ומלת בר לי׳ ג״כ בריו״ף כ״י עיי׳ ד״ס שלא העיר על הערוך. [5]) כ״ה בדפ״ר ובדפ׳ וויניצי תהפכי. [6]) כ״ה בכ״י ובדפ״ר פיזו׳ וויניצי ובשדפ״ע גשמט בטעות. [7]) זה מפי׳ רבינו. [8]) וכ״ה בפירש״י. [9]) בנו״ג ונפק. [10]) בנו״ג ואי ממצעין ובכ״י ש״ס ב׳ ואי איפסע ובכ״י א״פ דפציא והוא כגי׳ רבינו. [11]) וכ״ה דרכי בכ״י ש״ס ובאה״ת ובנו״ג שבילי ובפי׳ ר״ח בפרשת דרכים. [12]) כ״ה בכ״י ק״ט וה״ב ואמ׳ וכ״ה בש״ס ובכתובו׳ צ״ב. ובדפ״ר פיז׳ באסיל ואמ׳ דמנפצי ובכ״י ש״ס דמנפסי ועיי״ע נפץ. [13]) בנו״ג אי אתיא אם . . לא מפצינא לך. [14]) בנו״ג פציחוי תבירא.

י״ז, י״ט) הבכרכי פציחין, תרג׳ אסתר ט׳, י״ט קרוי פציחַיָא, ושם: הפרזים פְּצִיחָאֵי, והשם הפרטי בחצרים (דברים ב׳, כ״ג) בפציח וקצת דפוסי תרג׳ ברפיח] —

פְּצַח מל״ס פְּצָחָא מאירת עינים (klar, heiter פצוחי עינא (ע״ז כ״ח:) כבר פירשנו בע׳ אכל. *[אחי״ה בע׳ אוכלא א׳ (ח״א, ע״ו:) ע״ש] —

פְּצַח (מע׳ הקודם ועיי׳ ג״כ ל״ע أفصح hell ועוד הושאל לברודים (hellfarbig כחום צח עלי אור (ישעי׳ י״ח, ד׳) כשחין פציח. ברודים אמוצים (זכרי׳ ו׳, ג׳) תרג׳ פציחין קטמנין. עקודים נקודים וברודים (בראשית ל״א, י׳) תרג׳ רגולין נמורין ופציחין.

☞ פַּצְטְלִין (מל״י האמצ׳ ול״ר הרשומ׳ בע׳ אפיצטלין kleine, wohlriechende (Brötchen מדר׳ שמ״ר ויתן אל משה ככלותו (ר״פ מ״א) א״ל בנו איני מבקש אלא מן הפצטלין שבתוך פיו פי׳ בל״ר מין פת קטן. *[אחי״ה עיי״ע אפיצטלין ח״א, ר״ל וש״נ עם שנויי הנוסחאות] —

פָּצַל (מל״מ בקל אינו מורגל והורגל בל״ס פְּצַל בל״ע فصل נבדל ונסתעף theilen, ausein- (anderklaffen בשתי הלחם פי״א במנחות (צ״ו.) ד׳ סניפין של זהב היו שם מפוצלין בראשיהן. בפ׳ בא לו כה״ג בגמ׳ כה״ג (יומא ע״א:) ובר״פ כל הזבחי׳ (י״ח:) עמרא מפצל [1]. בפ׳ על אלו מומין (בכורו׳ ל״ט:) או שהיה ראש הזנב מפצל את העצם. בס״ג דפ׳ יוצא דופן (נדה מ״ז.) משיפצל [2] ראש החוטם פי׳ משיתחיל לינקב שנראה כמפוצל. בר״ג דפ׳ בכל מערבין (עירו׳ כ״ט:) ולא אמרן אלא דלא אפציל [3] זרתא [4] זרתא אבל אפציל זרתא זרתא. פי׳ אם הוציא עליו דמיפצלי זרת זרת ויש שגורסין (אביצול) [צ״ל איבצל] זרתא ודוגמתו בפ׳ האומר לחברו בגמ׳ המקדש את האשה ואמר כסבור (קידושי׳ ס״ב:) מאי משמע דהאי אגם לישנא דבוצלנא הוא וכולן לשון פיצול הוא ועל שם כך נקראו בצלים שממהרים לצמוח ולבצול מעצמן. *[אחי״ה כ״ה רק בדפו״ו ובעה״ק שנ״ב וכבר העירותי על זה ועל פירש״י בקידושי׳ הנ״ל בע׳ בצל ב׳ (ח״ב, קנ״ד) ע״ש וכנ״ה בירוש׳ ביצ׳ דס״ג, פצל מיא לכא ולכא. בינוני פעול חולי׳ ל״ט: מפוּצָלוֹת אתפעל שם נ״ט: היכא דמיפצלא יומ׳ ע״א: עיי׳ לעיל. הפעיל יומ׳ כ״ט, קרניה מפצילות] [5] —

☞ פַּצוּלַיָא (= פַּצְעִילַיָא פי׳ פגי תמרים שפוצעין אותם (unreife Datteln ירוש׳ מסכ׳ יו״ט פ׳ המביא כדי יין (רפ״ד דס״ב סע״ב ורע״ג) באילין פצוליא הוה עובדא פי׳ המפרש בצלים. *[אחי״ה בנו״ג פיצולייא ופיצוליא ובירו׳ מעשרו׳ ספ״א דמ״ט: פצולייא והן הן פצעילי תמרים (ביצ׳ מ׳. שבת מ״ה רע״ב) ועיי״ע פצע ופי׳ המפרש טעות הוא] —

פַּצֵּם (מל״מ פצם בל״ע فصم, فطم ענין שבירה וקריעה aufreissen, spalten; פַּצִּים פי׳ סדק וקרע Riss, Spalt ועוד כמו פסים לחי והמזוזה (Latte, Pfoste, Columne בפ׳ המוציא יין (שבת פ״ב.) חרס כדי ליתן בין פצים לחברו פי׳ בתשובות „אלו שמנסרין הקורות לעשות דלתות ולוחות ונסרים ונותנין חרס בין הנסרים כדי שיכנס בהן הרוח ויבשו מפני שלחין הן ומניין שפצים לשון סדק וקרע [הוא] דכתיב (תהלי׳ ס׳, ד׳) הרעשת ארץ ופצמתה, וקרע לו חלוני (ירמי׳ כ״ב, י״ד) תרג׳ ופצים ליה חרכין. ויש לפרש עוד ששם הלחי והמזוזה פצימא בלישנא דרבנן ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה (שם ל״ו, כ״ג) תרגומו תלת פצים" [6]. בפ׳ חבית בגמ׳ אין נוקבין (שבת קמ״ו:) ובפ׳ השותפין בגמ׳ אין חולקין (ב״ב י״ב רע״א.) פתח [7]

---

[1]) וכ״ה בכ״י ש״ס מינכען ביומ׳ ושם מפציל ובנו״ג איפצולי מפציל ובכ״י ש״ס ב׳ מבציל עיי׳ ד״ס יומ׳ שם. [2]) בנו״ג משיפציל. [3]) כ״ה בכ״י ק״ט וכ״ה בהעתקת פי׳ ר״ח (אבל הפי׳ עצמו חסר) ובדפ׳ פיז, ובדפ״ע אפצול ובנו״ג אבציל ועיי׳ הערת 1 ובאו״ז ה׳ עירו׳ סי׳ קל״א סק״י איפצל. [4]) וכ״ה בכ״י ש״ס ובנו״ג זירתא ובפי׳ ר״ח בט״ס זיתא. [5]) ואצל האחרונים השם פיצול היינו אונא המתפצלת. [6]) וכ״ה בפי׳ רה״ג ובמתורגמן והוא הגיה פצימין ובנו״ג פצין ועיי״ע פץ ופצם במתורגמן ודע כי כל זה הביא רה״ג בנגעי׳ פי״ב מ״ד על מה דאי׳ במשנה שם עפר כדי ליתן בין פצים ואולי זה הציון היה כתוב בתחלה ג״כ בערוך ונשמט בדפוסים ועל זה העתיק רבינו דברי התשובה כדאי׳ בפי׳ רה״ג רק בדקדוק יתר כי בפי׳ רה״ג נמצא ללא נכון זה הקרא מירמי׳ ל״ו אחרי דברי התרגומים וכבר עמד על זה הרב בעל ל״ע (שבת צד ע״ז) והוא העיר ג״כ על תשעים מלות בודדות לרס״ג (סי׳ 83) ועיי׳ ג״כ רש״י לתהלי׳ הנ״ל. [7]) וכ״ת בכ״י ש״ס.

בית סתום יש לו ארבע אמות פרץ את פצימיו אין לו ד' אמות קבר סתום אינו מטמא כל סביביו [1]) פי' אלו הפצימין דהשותפין שווי צדדי הפתח לפי שכשקורעין בכותל כדי לעשות פתח משוין הבנין משני צדדין והשווי ההוא נקרא פצים כאשר פי' בתרג' וקרע לו חלוני (עיי' לעיל) וכשמסלקין הפתח לגמרי ומבקשין לסתמו פורצין אותו השווי ועושין צדי הפתח אבנים מדורגות כגון לולין ומעלות כדי לחבר הבנין ולא יודע שהיה בכאן פתח לפיכך אם פרץ פצימיו סילק רשותו לגמרי [2]). בס"ג דפ"ק בסוכה (י"ח.) סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין פי' גאון לחיים [3]). בפ' הקומץ רבה בגמ' ב' פרשיות (מנחו' ל"ד.) בית שאין לו אלא פצים אחד ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטרין מ"ט דרבנן דכתיב מזוזות ור"מ מ"ט דכתיב וכו' נראין הדברים כי הלחיים והמזוזות והנסרים בשביל כן נקראו פצימין בשביל שהן משוין ומיושרין. *[אחי"ה וכן פירש"י במנחו' שם פצימין מזוזות ובכ"י ש"ס בשבת פ"ב. אי' פסים וכ"ה בדפ"ש, וכ"ה במעשרות פ"א מ"ז בין הפסים אבל במשנ' שבמשניות ובכ"י ש"ס פצים וכ"ה בירו' מעשרות ספ"א דמ"ט: נתנה בין פצים לחבירו וכ"ה פצימין, פצימיה עירו' צ"ג רע"א וצ"ה. ירוש' ע"ז פ"ג דמ"ג: מפרק את פצימיו ופצים, ופצין הוא הקבוץ תחת פצימין כמו פסים עיי"ע וש"נ. ועוד הקבוץ תרג' שני באסתר ו'. א' ואתגוללו פַּצִּימַיָּא מאליהם, ושם: הוה מהפך ית פַּצִּימֵי ספרא פי' עמודי הספר. ועוד אי' פוצם ריש רות רבה עוסק בפוצמו ופי' במ"כ בנין פצימין ומזוזות אבל בילק' יהושע רמז ל"ה הגי' בפהמו ונ"ב ס"א בתחומו וכ"ה במד' שמואל פכ"ג ובקהל"ר פ' שם טוב פחמו] —

פָּצַע (מל"מ ענין בקיעה וחיתוך spalten, trennen בפ' (א') [4]) [וצ"ל י'] בתרומ' (מ"ז) פצועי חולין עם שלמי תרומה. בפ' כל הכלים (שבת קכ"ב:) נוטל אדם קורנס לפצע בו אגוזין. בס"ג דפ' כלל גדול (שם ע"ה.) ר' יהודה אומר פציעה בכלל דישה. בפ' הערל (יבמו' ע'.) איזהו פצוע דכא: גמרא (שם ע"ה:) אמר רבא היינו דקרינן פצוע (דברים כ"ג, ב') ולא קרינן פציע פי' פציע בידי שמים אבל פצוע כמו פרוע כדכתי' (שמות ל"ב, כ"ה) כי פרעו אהרן והוא דבר שנעשה בידי אדם זה פי' רבינו חננאל [5]). ויבקע עצי עולה (בראשית כ"ב, ג') תרג' ירוש' (א') ופצע קיצין לעלתא — (א"ב אין תרג' זה בנוסחאו' דידן). *[אחי"ה כי בנו"ג וקטע קיסין דקיתא.. לעלתא ותיבת לעלתא אי' רק בכ"י ה"ב וב"ר ודפ"ע פיז' והלאה, וזולת זה לי' זה השרש בתרג' אבל אי' בירוש' סנהד' ספ"ב ד"כ ע"ג מפצע קיסין וכו'. ב"ר פצ"ג אם למיפצע קיסין אנא וכו' — וכנ"ה במעשרו' פ"ד מ"א הפוצע זיתים, טבול יום פ"ג מ"ו זיתים פצועים, תרומ' פ"י מ"ז פצועי תרומה. שבת ע"ה. הפוצעו. ירו' שבת רפי"ז דט"ז. קורנס לפצוע בו אגוזים תוספת' ספ"ח (ט') כדי לפצוע בו שתי נימין, שם ספי"ב (י"ג) מפצעין באגוזין, תענית י"ח: פצעו את מוחו בגזירין תוספת' כלים ב"ק רפ"א פצעין את מוחו בגזירין. בינוני פעיל ב"ר פס"ח דין מוחיה פציע. בהפעיל סנהד' פ"ב מפציעין את מוחו. ירוש' שקלים רפ"ו דמ"ט ע"ג היה עומד ומפציע זיתים וכו'. פיעל ירוש' מעשרו' ספ"א דמ"ט: זית שפיצעו בידים. נפעל יבמו' ע"ה: פצוע בכולן בין שנפצע הגיד בין שנפצעו הביצים בין שנפצעו חוטי ביצים. ירוש' תעני' פ"א דס"ג ע"ד נפצע בנו. והשם פֶּצַע מל"מ הקבוץ פצעֵי רוכל וכו', יבמו' ס"ג: קהל"ר פ' כל הדברים: ופצע מוחיהון עד דאתמליין פיצעי פיצעין וכו', והשם המופשט פְּצִיָּעה שבת ע"ה. עיי' לעיל הקבוץ סנהד' ל"ז: פציעות פציעות, ירוש' כלאי' ספ"ט דל"ב: היה בראשו פְּצָעִיּוֹת] —

פָּצַע (מע' הקודם והושאל לענין פיצול sich hin- u. hertheilen) בר"ג דפ' אמר להן הממונה (יומ' כ"ח סע"ב) תימור של חמה מפצע לכאן ולכאן. מה אילה זו קרניה מפוצלות לכאן ולכאן כך שחר [6]) מפצע לכאן ולכאן (שם כ"ט.) [7]) ובגמ' בית אבטינס (שם ל"ח.) לא היו יודעין להעלות

---

[1]) בנו"ג קבר שפתחו סתום כו' כל סביביו בית סתום וכו' והובא בין שני חצאי ענולה וכן לי' בכל הכ"י אצל ד"ס וככר העיר שם בצד כ"ז. ששתי נוסחאות נתערבו בא' היה כתוב בית ובשני קבר והיה לו לחעיר ג"כ על הערוך. [2]) ורגמ"ה פי' בע"א ובפי' שני פי' וז"ל ענין אחר שלא פרץ את פצימיו כלומ' היה סותם הפתח ולא היה סותר צורת הפתח המשוקפין והמזוזות אלא בנה בנין סתימה עלייהו דמתוך שלא עקרן ודאי היה דעתו לפתוח וכו' ובפי' ר"ח בשבת קמ"ו: אי' בפירוץ פצימין שנסתלק ממנו דין פתח לגמרי ע"כ. [3]) וכ"ה בפי' ר"ח בסוכה ואולי אותו קורא רבינו גאון או שגם הוא העתיק מפי' רה"ג ורש"י פי' עמודין. [4]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ע אחרון. [5]) אבל עיי' פירש"י וגי' שלנו ומ"ש בעל הפשב"ע. [6]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר ואמ' אבל בדפו"ו בט"ס. [7]) ושם ושם מפציע ובכ"י ב' בש"ס פוסע ובפי' ר"ח פוסה ע"ש ועי' פס = פסח.

עשן כמותן שהללו מתמר ועולה כמקל והללו מפצע לכאן ולכאן פי' מפצע כמו מפצל. *[אחי"ה ובפסקי רי"ד ליומ' כ"ח: אי' באמת הגי' מפצל וכ"ה שם בדף ל"ח. — ובנו"ג ושל הללו מפציע וצריך לומר כבכ"י ש"ס והללו ובילק' משלי רמז תתקנ"ד] —

פַּצְעָל (פַּצְעִיל מן פצע פי' פגי תמרה שנפצעו עיי' בפנים) בפ' כירה בגמ' מטלטלין (שבת מ"ה רע"ב) ובס"ג דפ' משילין (ביצ' מ' סע"א) בעא מיניה ר' שמעון ב"ר מר' פצעילי תמרה לר"ש מהו פי' בתשובות פגי תמרה שהכניסן פירות ונמתקו יפה יפה ועדיין לא בשלו ולא נעשו תמרים פוצעין אותן אחד אחד לשנים בסכין ומעלין אותן לגג ליבשן ומיבשן ומכניסן לקיום וסבירא לן דכיון דהעלן לגג לייבשן אקצינון מדעתיה ואמרינן אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצימוקין בלבד. *[אחי"ה ורש"י פי' בע"א וכבר דחוהו התוספו' בביצ' וכתבו כבערוך מבלי שהזכירוהו ועיי' ג"כ תוספ' ישנים בשבת. ובהבלעת העי"ן פצולייא עיי"ע] —

* פְּצַר (ענין תוספות מל"מ vermehren) תרג' הפצר (ש"א ט"ו, כ"ג) כל אנש דפצר ומוסיף וכו' ועיי' פירש"י.

☜ פִּצְתָּא (= פִּיצְתָּא בל"ס פֵּצָא כמו פייסא גורל Loos) תרג' על גורל הצדיקים (תהלי' קכ"ה, ג') על פיצתא דצדיקיא כמו פייס. *[אחי"ה וכנ"ה בתר"י לדברי' ד', ל"ד; ל"ב, ח', למשלי ט"ז, ל"ג; י"ח, י"ח; לדה"י א' ו', נ"ד, ס"ב והלאה] —

פק (= פָּקַק פי' בלא"ר סתם aus-zuschütten verstopfen) בפ' כל הכלי' (שבת קכ"ה:) ר' אליעזר אומר פקק החלון וכו'[1]) פי' „פקק כגון מסך מבגד ומזולתו העשוי לסתום החלון"[2]). בפ' במה בהמה בגמ' חמור (שם נ"ג.) ופוקק לה זוג בצוארה פי' שתוליד קול. בפ' במה מדליקין בגמ' פתילת הבגד (שם כ"ט.) ובפ' כ"ח בכלי' (מ"ב) פחות מג' על ג' שהתקינו לפקוק[3]) בו את המרחץ פי' „המרחץ חלול כדי ליכנס בו האש בכולו כדי שיחם ויש בו נקבים לצאת העשן מהן ויש להן מטליות של בגד מוכנים לסתום ולפקוק בהן את הנקבים"[4]) תאלמנה שפתי שקר (תהלי' ל"א, י"ט) תרג' תתפקקן שפוותי שיקרא. *[אחי"ה ותרג' סתם (דה"י ב' ל"ב, ל') פקק. וכנ"ה בירוש' עירו' ספ"ח דכ"ה: צריך לפוק . . אין צריך לפוק שבת ס"ד: זוג פָּקוּק ירוש' ספי"ז דט"ז: להיות פוקק בו החלון, תוספת' שבת רפ"ו (ז') הפוקק את החלון . . פוקקין את החלון, שם רפ"ד (ה') פוקקין לה זוג, שם ספי"ז (י"ח) ופוקקין את הנקבים, תוספ' עירו' פי"א (ז') פוקקין את הביב וכו', תוספת' פסחי' ספ"ג (ד') למה פוקקין את העזרה, תוספ' כלי' ב"ק רפ"ו כוורת פחותה פקוקה, תוספ' מקואות רפ"ד פקקו בסיד, כלי' פ"ג מ"ח פקקו בזפת, פרה פ"ה מ"ז פקקה בסמרטוט, פסיקת' רבתי פט"ז ספלים שיהיו פקוקים[5]). התפעל יבמו' ס"ג: עונותיו מתפקקין וגי' רבינו עיי"ע פק ד'. והשם פֶּקֶק פקק החלון שבת קכ"ה. תוספת' עירו' שם נוטל את הפקק מבינתים. תוספ' תרומו' ספ"ז פקק חוצץ, ירו' תרומו' פ"ח דמ"ה ע"ד מכוסה ואינו פקוק וכו' אם היה פקקו חוץ מותר. ושם: משינטל בפיקקו, תעני' כ"ה: ב"ק פ"א. מן הפקק ולמעלה, ב"ר פ"ע מעביר פקק מעל פי צלוחית] —

פק (פלפל מן פק מל"ע فق, فك ענין פתיחה öffnen, auseinanderfalten) בפ' תפלת השחר בגמ' רבן גמליאל (ברכו' כ"ח:) עד שיתפקפקו[6]) כל חוליות שבשדרה פי' „פיקפוק זולתי פיקוק דקיימא לן פיקוק סתימה כרגרסינן (עיי"ע הקודם) פקק החלון ופיקפוק פתיחה כדגרסינן בפ"ק בסוכ' (ט"ו.) מפקפק ונוטל אחד מבינתים וכשכורע אדם וכופף קומתו מתמתחות חוליותיו[7]) ונראות כי מתפתחות החוליות מבחוץ מאחוריו ומסתתמות מבפנים ודוגמא לדבר קשרי אצבעותיו"[8]). *[אחי"ה ע"כ הועתק מפי' ר"ח הובא באו"ז ה' תפלה סי' צ"ב ושם צ"ל כבערוך ולא כדעת בעל ד"ס לברכו' שבערוך צ"ל כבאו"ז כי כוונת רבינו (עפ"י פי' ר"ח) כי פקפוק יש להבדילו מן פיקוק כי הראשון ענין פתיחה והשניה ענין סתימה וכ"ה אמת בל"ע פק (ופלפל פקפק) אבל פיקוק סתימה הוא לא"ר וא"כ מפקפקין עיקר הגי' ולא כפירש"י

---

[1]) וכ"ה במשניות נאפ' ופיז' ובירוש' ובריי"ף ובראי"ש ובנו"ג פקק החלון ר"א אומר וכו'. [2]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח. [3]) בנו"ג בכלי' לפוק ובשבת לפקק. [4]) ע"כ הועתק מפי' רה"ג בסד"ט 19. [5]) תוספתי מעשרות רפ"א בכ"י אירפ' מפקק ראשון בנו"ג מקפיץ מפקיץ וצ"ל מפקים כהגהת הגראו"ו. [6]) כ"ה נכון ברפ"ר ובכ"י ש"ס מינכען ובשאר המקומות בד"ס לברכו' שם. [7]) באו"ז מתפתחות. [8]) כ"ה בכ"י ק"ט ובאו"ז וברפ"ע אצבעות.

בברכו' ע"ש ועוד עיי' הפשב"ע. ובאו"ז שם פי' ר"ח כל הענין וקצת מזה תראה בע' חזר (= חיזרא בח"ג, שס"ד ע"ש) ויפה פי' ר"ח (בש"ס ווילנ') בסוכ' הנ"ל וז"ל מפקפק פותח ומרחיב ע"כ ומזה בירוש' שבת רפט"ו דט"ו. ותוספת' ביצה פ"ג בחותמות שבקרקע (שבקרקעות) שמפקפקין ומפקיעין ומתירין וכו' וכ"ה בירוש' שבת ספ"כ די"ז ע"ד ירו' ביצה פ"ה דס"ג: וירוש' מגיל' פ"א דע"א] —

פק (= פוק מל"מ ובל"א נְפַק herausgehen ובהפעיל הֶפִּיק מל"מ פי' הוציא herausbringen) בס"ג דפ"ק דקידושין (ל"ט:) פה שהפיק מרגליות ילחך עפר פי' שהוציא לאור טעמי תורה שהן יקרים מפנינים. בס"ג דפ' כיצד מברכין (מ"ה. וש"נ) פוק חזי מה עמא דבר. בויק"ר וכי ימוך סמוך לפ' חשבתי (פל"ד) ותפק לרעב נפשך (ישעי' נ"ח, י') אמר ר"ל[1] אין לך ליתן לו נחמתו בדברים אמור לו תצא נפשי עליך שאין לי מה ליתן לך — בר"ג[2] דפ' הדר (עירו' ס"ה.) כל המפיק מגן בשעת גאוה סוגרין וחותמין צרות בעדו פי' „כל המעביר ומכסה יצרו בשעת גאוה כלו' בעת שמתגבר עליו טומן אותו שלא יתגבר סוגרין וחותמין צרות בעדו ולשון מפיק כאפיק נחלים יעברו (איוב ו', ט"ו) ור' יוחנן אמר כל שאין מפיק אתמר כלו' כל שאינו מעביר ומכסהו אלא מגלהו ומפיק מגן לנגדו להלחם כנגדו לכבשו וזו הגאוה היא עת שכרותו של אדם, ר' חנינא סבר לכבשו בשינה כדי להעבירו ולהפיגו טפי עדיף ור' יוחנן אמר חיישינן שמא ישתקע בשינה וימנע מן התפלה אלא לגלותו כדי להתעסק בדרך וכיוצא בו כדי להפיגו ואח"כ יתפלל טפי עדיף". *[אחי"ה ע"כ הועתק מפי' ר"ח (בעירו' ש"ס ווילנ') והובא ג"כ בתוספ' עירו'. ומזה השם פוּקֵי פי' בל"מ מוֹצָאֵי ירו' פיאה פ"ז ד"כ: בפוקי ריש שתא, ירוש' תעני' פ"א דס"ד ע"ג בפוקי שובתא, ירוש' ע"ז פ"ה דמ"ד ע"ד בפוקי שובא, ירוש' ב"ב פ"ט די"ז ע"א בפקי שמטתא ובאל"ף בראש עיי"ע אפוקי (ח"א, ר"ל: וש"נ) גם הפעל] —

פק (= פוק מל"מ ענין מוט ונדנוד wanken ובהשאילה an Etwas rütteln) בר"ג דפ' לולב וערבה (סוכה מ"ג:) אי הכי כל יומא נמי לידחו את י[3] לפקפוקי בלולב[4]. בר"ג דפ' מי שמתו (ברכות י"ט.) ובעדיות בפ"ה[5] (מ"ו) את מי נידו את אלעזר בן הנך[6] שפיקפק בנטילת ידים[7] בפ' אין מעמידין בגמ' השיאו (ע"ז ל"ה.) גזרה חדשה היא ואין מפקפקין בה. בס"פ הבא על יבמתו בגמ' לא יבטל (יבמו' ס"ג:) כיון שנשא אשה עונותיו מתפקפקין[8] שנא' (משלי י"ח, כ"ב) מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה'. בב"ר פס"ח (ס"ז) לפי שהיו מפוקפקות בידו איכן נתאששו ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו (בראשי' כ"ח, א') וגו', ובפ' ע"ט (ע"ח) לפי שהיו [הברכות] מפוקפקות בידו איכן נתאששו כאן[9] אחי יהי לך אשר לך (בראשי' ל"ג, ט') פי' כולן קרובי ענין הן ענין זלזול היתר ושיבור. *[אחי"ה וכן פירש"י בסוכה שם לפקפוקי: לזלזולי אבל זו ההוראה רק נשאלת ובלי השאילה היינו לשון נדנוד הנה והנה אי' בשו"ט ריש מזמור נ"ג ושם נדרש לפוקה (ש"א כ"ה, ל"א) מה אתה אומר לו ואתה מפקפק בדבר ואין אתה יכול להוציאו מפיך . . . אל תפקפק בפיך ואל תאמר וכו'. והשם פיקפוק ירו' סנהד' פ"ב ד"כ: פקפוקי דברי' היו שם אמרה כד תיפוק פקפוקתך יהו אומרים עליך שופך דמים את] —

פְּקָא (= פִּקְעָא, פְּקַעַת Knäuel, Kugelförmiges והושאל לקשר שבולט wulstiger Knoten) בפ' הזרוע (חולי' קל"ד:) עד פיקא של גרגרת פי' היא הטבעת הגדולה. ובהנתקים פ"י בנגעים (מ"ט) איזהו זקן מפרק של לחי ועד פיקא של גרגרת איזהו הקרחת מן הקדקוד השופע לאחריו ועד פיקא של צואר (שם מ"י) פי' עצם היוצא מאחורי הצואר. (א"ב תרג' ותשבר מפרקתו (ש"א ד', י"ח) ותתבר פקותיה). בפ' מומין אילו (בכורו' מ"ה.) פיקה יוצא מגודלו. פי' כמין חתיכת בשר יוצא מגודלו[10]. בהנוגע פכ"א בכלי' (מ"א) הנוגע בפיקה עד שלא פירעה טמא. פי' פיקא בל' ישמעאל פלכה ובלעז ברטציל"ו[11] עד שלא פירעה קודם שיתירנה.

---

[1]) בנו"ג א"ר לוי. [2]) בדפ"ע כאן מתחיל ע' מיוחד ולא ידעתי למה. [3]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע אותן. [4]) בדפ"ר נשמט מן בר"ג עד בלולב. [5]) כ"ה בדפ"ר ובדפי פיזי וויניצי' ובאסיל רק בפרק ובדפא"מ בפרק ר' יהודה וגם זה נכון. [6]) כ"ה בדפו"ו ובכ"י ק"ט ובדפ"ר פיזי ובאסיל ובכ"י ה"ב הנד ובדפא"מ חנוך ועיי"ע דגם (ח"ג, י"ה) הערה 4 ומ"ש. [7]) בעדיות בטהרת ידים. [8]) בנו"ג מתפקקין ופירש"י נסתמין ועיי"ע פק א'. [9]) בנו"ג והיכן נתאוששו לו כאן. [10]) וכ"ה בפירש"י ע"ש ובפי' רגמ"ה בקובץ כ"י אנגי' (דף ק"ח:) פי' כעין אצבע יתירה. [11]) בלאי"ט vertécchio מל"ר אמצי' Wirtel, verticula, verticillium והוא וירט"ל בעה"ק ע' כש ועיי"ע פי כוש ועיי' פערלעס בט"ר 102.

בכל כלי בעלי בתים [1] (כלי' פי"ז מי"ב תוספת' כלי' ב"מ רפ"ז) נודות יין ושמן שיעורן כפיקה גדולה שלהן. בסוף פרה (פי"ב מ"ח) כוש של רובן [2] לא יזה לא על הכוש ולא על הפיקה עור של עריסה שהוא מחובר לפיקות חיבור. בכלי מתכות פי"א בכלי' (מ"ו) פיקא של מתכת ר"ע מטמא. בבכורות בפ' הלוקח בהמה (כ"ב.) תנן התם בהטומאה פרק [3] ז' באהילות (מ"ד) אין לנפלים פתיחת הקבר עד שיעגילו ראש כפיקא מאי כפיקא אמר רב הונא אמר רב [4] כפיקא של צמר אמר רבי יוחנן [5] ג' פיקות שמעתי אחת של שתי כי אתא רבין פירשה של אשה כשל שתי של בהמה כשל ערב. גוש הבא מבית הפרס ומארץ העמים שיעורו כפיקה גדולה של סקאין שהוא כחותם המרצופין וישנו בצד העליון של מגופת החבית הלחמית פי' פיקה הוא כמו כדור כאשר פירשתי בע' פי כוש [6] ואותו שעשוי לטוות השתי קטן ופיקא של סקאין גדולה מכולן שחוטי השק עבין וצריכין יותר כובד וארץ העמים כבית הפרס דמי וכיון דשיעורו כפיקא גדולה חיישינן שמא יש באותו עפר עצם כשעורה פי' הלחמיות שנעשין במקום הנקרא בית לחם ואותו שיעור בצד העליון של מגופת החבית הקצר של מעלה [7] — (א"ב פי' כמו פקעה ואות ע"ן מובלעת וענין המלה כדור. *[אחי"ה וכן הוזכר יחד כדור עם פקעת בכלי' פ"י מ"ד ופי' רה"ג פקעת (קבורתא) [צ"ל קברתא] בארמית ובובא בטיית ע"כ וצ"ל כובה והוא ל"ע كبة Knäuel ותיבת קבורתא וכדאי' ג"כ בפי' רה"ג לכלי' י"ז, י"ב צ"ל קברתא ופי' קברא בל"ס פקעת והיא היא פיקה ועי"ן מובלעת וכדאי' בע' פקע ה' ובפי' רה"ג בכלים פי"ז הנ"ל ועיי' ג"כ פי' רה"ג לכלי' פי"א מ"ו וזה מה שמפורש בתוספת' אהלו' ספ"ח ובכורו' כ"ב. עד שיעגילו ראש כפיקה (אהלו' פ"ז מ"ד) כפיקה של צמר ופיקה של כוש הוא הוא סיסה בל' רבנן עיי' פי' רה"ג לפרה פי"ב, מ"ח. פיקה של מתכת תוספת' כלי' ב"מ רפ"א כלי' פי"א מ"ו פי' רה"ג כמין חטם של גמל ע"ש כל הענין. ועוד הושאל לחתיכת בשר עודף ובולט ועגול ככדור kugelförmiger Wulst ומזה הענין חולי' קל"ד: נגעי' פ"י מ"ט ומ"י תוספת' נגעי' ספ"ד בכורו' כ"ב. ומ"ה: עיי' לעיל בערוך והקבוץ פיקין עיי"ע בעל פיקה וע' כסת ב'. תוספת' אהילו' רפ"א והפיקה באמצע, ויק"ר פי"ד פיקין פיקין עיי"ע כן האחרון (ח"ד, רנ"ה). ובל"נ תוספת' אהלו' רפי"ג בפיקות עיי"ע מלבן, וכן נקרא הכפתור של מלפפון עיי' תוספת' עוקצי' ספ"ב פיקה התחתונה והובא בר"ש עוקצי' פ"ב מ"ה ובירוש' סוכ' פ"ג דנ"ג ע"ד פי' פיטמתו . . . ר' יצחק בר חקולא אמר פיקא. — ובענין פיקא שבת קמ"ז: עיי' ג' ופי' רבינו בע' פלם — ובענין פקותא שבתרגום עיי"ע אפקותא (ח"א, רל"ה)] —

* פִּיקָה (כמו פיק בל"מ Zittern, Wanken) תוספת' שבת ספ"ז (ח') בכ"י אירפ' מבעיתין לעוית ולפיקה ובנו"ג לעוות ולפוקה. ילק' אסת' ר' תתרנ"ד בשם המדרש הם מכניסין פיקה בממונו של עולם.

* פִּיקָה (שם פרטי) עיי"ע בר פיקה (ח"ב, קפ"א) ועוד שם מקום במערתא דפקא קהל"ר פ' חפר גומץ ועוד עיי"ע פקתא.

פָּקַד (מל"מ ענין זכירה ובקור ועיון והשגחה bedenken, auf- besuchen ואצל רז"ל הושאל לעונה beiwohnen) בריש עדיות (פ"א מ"א) ובריש נדה (ב'.) הלל אומר מפקידה לפקידה פי' בדיקה כל דבר שנגע בו מן הפעם ראשונה טמא אפי' מימים הרבה. בפ"ה בעדיות (מ"ו) ובפ"ה בנגעי' (מ"ג) שער פקודה עקביה בן מהללאל מטמא איזהו שער פקודה מי שהיתה לו בהרת ובה שער לבן והלכה הבהרת והניח שיער לבן במקומו וחזרה וכו' [8]. מאימתי נשמה ניתנת באדם משעת פקידה (סנהד' צ"א:) פי' שנפקדה מבעלה שאין הוולד נוצר אלא לסוף מ' יום וכתיב (איוב י', י"ב) ופקדתך שמרה רוחי והרוח זו נשמה ומשעת פקידה רוח שומר את הגוף עיי' בע' יצר ובע' נשם. *[אחי"ה

---

[1]) כ"ה נכון בדפא"מ. [2]) כ"ה בדפ"ר ואמ' וכ"י ק"ט וכ"ה בע' כש ג' אבל בדפו"ו ובאזיל בט"ס כורן. [3]) בדפו"ו בט"ס פרשה. [4]) לפנינו לי'. [5]) בנו"ג כי אתא ר' דימי א"ר יוחנן. [6]) ושם הוכחתי כי נגרר אחר פי' ר"ח והוא הביא ג"כ ל"ע פלכא וכדאי' בראש זה הערך. [7]) כל זה שייך לרגמ"ה ורק שם בסדר יותר יפה וז"ל (בקובץ כ"י אנגיילי דף פ"ו:) עד שיהא ראשו עגול כפיקה כלומ' שתהא גמורה צורתו ופרצוף פניו ושיהא ראשו גדול כפקעיות של צמר ואי' דמ"ד כפיקה כאבן שהנשים מתחילות לכרוך עליה את הסיסין של שתי קטן ושל ערב גדול פיקה מתוך פיקה עגול מתוך עגול כנראה בנקבה פיקה גדולה פקעית גדולה של סקאין שחוטי השק הן עבין גוש הבא קרקע של בית הפרס ומארץ העמים כבית הפרס דמי כיון דשיעורו כפיקה גדולה שמא יש בו עפר עצם כשעורה וישנו אותו שיעור בצד העליון של מגופת חבית הקצר של מעלה הוא כפיקה גדולה הלחמיות שעושין בבית לחם מקום הוא וכו'. [8]) וכ"ה בתוספת שאנץ לעדיות.

והוראות שונות לפקידה אי׳ בפסיקת׳ רבתי פמ״ב יש לפקידה לברכה . . . יש פקידה של ליקוט עצמות . . יש פקידה של גאולה . . ויש פקידה של אמנה ויש פקידה של בנים ובהוראה אחרונה בב״ר פל״ד ופקדתך (איוב הנ״ל) מאימתי נתת בי נשמה משהפקדתני. וכן בקל יבמות ס״ב סע״ב כל היודע באשתו שהיא יראת שמים ואינו פוקדה נקרא חוטא שנאמר וכו׳ חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך וכו׳. ועוד עיי״ע תפקיד. ומה שענינו שמירה וציווי כל״מ עיי׳ שבועו׳ מ״ה. שבועה שלא פקדני אבא. שם מ״ח: מה לי שלא פקדני אבא ומה לי שלא פקדני אחי ועיי׳ רש״י ב״מ כ׳ סע״ב. וכן באפעל ירו׳ ברכות פ״ד ד״ז ע״ג ר׳ מפקד לאבדן אמוריה, ׳פסיקת׳ דר״כ צד קנ״ה: ר׳ זעירא הוה מפקד לחברייהו וכו׳, קהל״ר פ׳ עת ללדת הוה מפקיד גו ביתיה. והשם פקדתא פי׳ צווי מחמת מיתה גיטי׳ נ׳: שטר פקדתא. ועוד צווי האל ירו׳ שקלי׳ פ״א דמ״ו: העובר על הפקודים (שמות ל׳, י״ד) דעבר על פִּיקוּדַיָּא יתן והשם פְּקוּדָה כל״מ פְּקֻדָּה פי׳ שמירה ועוד מענין צרה מלשון נפקד בל״מ עיי׳ רש״י סנהד׳ צ״ז רע״א והפעל בהפעיל הפקיד ב״מ פ״ג מ״א המפקיד ושם ל״ז. והלאה. אפעל שם ל״ו. מפקדי . . . אפקדינהו. בינוני פעיל פסחי׳ ל״ג: מיפקד פקידי, כריתות ה׳: מיפקד פקיד. ובתרג׳ בפַעל ובאתפעל הרבה פעמים להעתקת צוה עיי׳ עמת״ר ללעווי. והשם פוּקְדָנָא כל״ם עיי׳ תרג׳ משלי ב׳, א׳; ו׳, כ״ג; י׳, ח׳; י״ג, י״ג ועוד השם פִּקְדוֹנָא Aufbewahrtes תרג׳ הפקדון (ויק׳ ה׳, כ״א. כ״ג) וכן בל״מ פִּקָּדוֹן שבועו׳ ל״ו: שבועת הפקדון, שם ל״ז. והלאה. ב״ר רפצ״ג עיי״ע הבא אח״ז, והרבה בהשאילה ר״ה ל״ב: בתנחו׳ שופטי׳ סי׳ י״ב במד״ר פ״ח והקבוץ פקדונות ר״ה שם יבמות ק״ט. ב״ר רפצ״ג פסיק׳ רבתי פמ״ז] —

פִּקָּדוֹן (דרש פוק דִּין) בב״ר בריש ויגש אליו (רפצ״ג) לאו שמיה פקדון אלא פוקדון. *[אחי״ה כ״ה בכ״י ובדפ״ע עד דפא״מ ושם בשתי תיבות כלפנינו בב״ר אבל המיוחס לרש״י גורס פוק דין עיי׳ במ״כ שם] —

פָּקַח (מל״מ ענין פתיחה öffnen ובדרז״ל פתיחת הגל והיינו סתירת ופיזור האבנים ועיי׳ בפני׳) בפסחי׳ בפ׳ האשה (צ״א.) חוץ מן המפקח בגל. בסוף[1]) ר״ה (ל״ב סע״ב) שופר של ר״ה אין מפקחין עליו את הגל. בכל המטלטלין פט״ז (מ״ד) באהילות המפקח בגל אינו אוכל בדמעו. בר״ג דפ׳ ר״א אומר אם לא הביא (שבת קל״ב.) מניין לפיקוח נפש שדוחה את השבת. בתוספת שבת בפ׳ אין עוקרין (פט״ז) א״ר יוסי מנין לפיקוח נפש וכו׳. בהלכה קמ׳ דכתובו׳ (ה׳.) א״ר יוחנן מפקחין פיקוח נפש בשבת. בפ׳ בן סורר בגמ׳ הבא במחתרת (סנהד׳ ע״ב:) לא נצרכה אלא לפקח עליו את הגל בשבת. עת להשליך אבנים (קהלת ג׳, ה׳) תרג׳ עידן בחיר לפקחא דגור אבנין. *[אחי״ה פי׳ פקח פתיחה ובפרט עינים ולב ב״ב י״ב: יין מפקחו. שבת ק״נ: קנ״א. מחשיכין על התחום לפקח על עסקי הכלה ועל עיסקי המת וכ״ה בירו׳ ברכות רפ״ג ד״ה ע״ד פי׳ ענין השגחה. כתובו׳ ה׳. לפקח על עסקי רבים. תוספת׳ שבת פי״ז (י״ח) לפקח על עיסקי כלה; שם פט״ו (ט״ז) מפקחין על ספק נפשות. תרג׳ איוב י״ד, ג׳; כ״ז, י״ט; לתהלי׳ קמ״ו, ח׳; ובאתפעל שם ע״ו, ס״ה ועוד בהשאילה פתיחת הגל כדי להוציא האדם לאור ולהחיותו ובא בקישור גַל עיי׳ לעיל וכתובו׳ ט״ו: ובקישור נפש בהוראת השם המופשט פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ פי׳ מחית נפש Lebenserhaltung כתובו׳ ה׳. ט״ו: י״ט. יומ׳ פ״ה. ירו׳ סנהד׳ ספ״ז דכ״ו ע״ג תוספת׳ שבת ספ״ט (י׳). והתואר פִּקֵּחַ מל״מ מי שעיניו או אזניו פתוחות שמ״ר פל״ו משל לפקח וסומא וכו׳ יבמות קי״ב: פקח שנשא פקחת ונתחרשה, שם פקח בעל הפקחת, שם שני אחין פקחין . . שתי אחיות פקחות ועיי׳ שם ק״י. והלאה, קי״ג. והלאה ירו׳ גיטי׳ רפ״ז דמ״ח ע״ג היה פיקח ונתחרש, ושם פ״ה דמ״ז. פיקחת שיש לה דעת והפכו חרשת וממנו נתפעל יבמות קי״ג. והלאה נתפקח החרש וכו׳. ועוד פי׳ מי שנפתחו לו עין השכל היינו חכם ובקי שבת קנ״ג. ירוש׳ שבת פט״ז דט״ו ע״ד פקחין הפכו טפשין, ירוש׳ שבת ספ״ב ד״ה ע״ג אשה פיקחת, כתובות פ״ח. אי פיקח הוא, ויק״ר פ״ד אותו המלך שהיה פיקח, מסכת סופרים פט״ו הלכה י׳ רובן של ממזרים פיקחין] —

פקט (= פִּקְטִין, פִּקְטִים בל״ם פקיתא מל״י τὰ πηκτὰ מל״ר faex שמרים (Bodensatz בפ׳ המפקיד בגמ׳ אם היה שמן (מ׳:) לוקח מקבל עליו לוג ומחצה שמרים בלא פקטים פי׳ שמן עכור

[1]) כ״ה בכ״י ערוך.

שהוא למעלה מן השמרים[1]. אך שמריה (תהלי' ע"ה, ט') תרגומו ברם דורדייהא ופקטייהא — (א"ב פי' שמן או יין מעוכר). *[אחי"ה שמרים מזקקים (ישעי' כ"ה, ו') מפורש בספרי האזינו פ' שכ"ד שמרים שאין בהן כלום אלא פיקטים. אסת"ר פ' בשנת שלש שמא יתנו שמן פקטים בקנדילים וכו'[2]) ובתוספת' ב"ב רפ"ה המוכר בפיקטני וכו'. וממנו הפעל עיי"ע הבא אח"ז] —

פַּקְטֵז (פי' עיי' בפנים) תרג' שורו עבר ולא יגעל (איוב ד', י"א) תוריה מבטין ולא יפקטז הביאו בע' אפקטפז. *[אחי"ה ע"ש בח"א. ר"ל וש"נ ג"כ הגי' יפקטן וא"כ נגזר מע' הקודם לזה והושאל לזרע שנעשה כעור ועב] —

* פקטנין ט"ס עיי"ע פקסן ב'.

פָּקַל (פי' כמו פצל ולדעת רבינו כמו קלף ab-schälen) בפ"ק במעשרות (פ"א מ"ו) הבצלים משיפקל ואם אינו מפקל מ ש י ע מ י ד ערימה[3]. בפ' שני בעוקצין (מ"ה) התחיל לפרק באגוזין ולפקל בבצלים אינו חיבור. פי' משיפקל משיסיר הקלפים מעליהן ולפקל ולקלף אחד הוא[4]. ויש מפרשין מפקיעין עלין שלהן ביחד מאה או מאתים והראשים תלויין למטה ותולין אותן ליבש. *[אחי"ה והר"ש בעוקצין פי' ג"כ (בשם עצמו) ולפקל . . משיפקל כמו לקלף ובכ"י ש"ס במעשרות אי' כן באמת הגי' משיקפלו . . ואם אינו מקפל ונראה שצ"ל משיקלפו . . ואם אינו מקלף] —

פקל (= פוּקְלָא מל"י ורו' fasciculus, φάκελος אגודה Bündel) בפ' כל היד בגמ' בית שמאי (נדה י"ז סע"א) מאן בעי פקולין דנהמא פי' פקולין פשתן נקי כלומר מי רוצה לקנות פקולין לצורך בדיקת תשמיש נהמא היינו תשמיש[5] בל' נקיה כדכתי' (בראשי' ל"ט, ו') כי אם הלחם אשר הוא אוכל — (א"ב תר"י (א') והפשתה גבעול (שמות ט', ל"א) וכתנא עבד פוקלין פי' בל"י אגודה ואולי מענין זה הערך שקדם). *[אחי"ה ורש"י פי' בנדה פוקלין: קוטון בל"צ coton. ובאלף בראש אפקלין עיי"ע ח"א. רל"א. והתואר פקולי ברכות כ"ח: מגילה י"ז: ופירש"י מוכר צמר גפן שקורין קוטון ע"כ ולולי פירוש הערוך ורש"י הייתי אומר כי פקל כמו פצל (כמו פקח היינו פצח, פקע כמו פצע וזולתו) וכדאיתא ביומא ע"א: כיתנא . . מיפציל עיי"ע פצל ומזה הענין פקוקלת עיי"ע הבא אח"ז] —

פקקל[6]) (= פְּקוּקְלֶת, פְּקוּקַלְתָּא קטוע מן פְּקוּלְקֶלֶת מפעל פָּקַל = פָּצַל פי' דבר המחובר ומתפצל אנה ואנה Sichverzweigendes) בב"ר פע"ט (פע"ח) למה נקרא שמו גיד הנשה שנשה את מקומו ר' הונא אמר הדא פקוקלתא דגידא שריא וישראל קדושים נהגו בו איסור פי' כדאמרי' (חולי' צ"ב:) וקנוקנות שלו מיסר אסירן מדרבנן. *[אחי"ה וקנוקנות פי' רגמ"ה (בקובץ כ"י אנגלי' דף שמ"א.) גידין דקין שמתפרשין מן הגיד אילך ואילך ע"כ (ועיי' ג"כ ערך ענקוקלות). וראב"ד פי' בספרא ויקרא דנדבה פרק י"ז פרש' י"ד (בהוצאת הרב החכם וויס צד י"ד) אשר על הכסלים (ויק' ג' י') זה החלב שבין הפקוקלות: לשון פקוקלות מורכב הוא משתי מלות פקוק לויות כל דבר שהוא מחובר ומתפצל לשנים שלשה מקומו' קרי פקוקלות והכי אי' בב"ר בענין גיד הנשה האי פקוקלתא דגידא וכו' ע"כ ושם בספרא פרק י"ט חלבו האליה להביא את החלב הסמוך לאליה זה החלב שבין הפקוקלות. ובתוספת' חולי' ספ"ט הגי' הלב שבין פקוקרות ועוד עיי"ע קליבוסת ובע' פקקל (קודם ע' פקר) הביא רבינו זה דסיפרא בע' מיוחד ולא ידעתי למה כי הוא הוא פקוקלתא דזה הערך] —

פיקיילה (= קיפיילה מל"י κεφαλίς כסוי הראש Kopfbedeckung) ביצה דירו' פרקא בתרא (פ"ה דס"ג.) אפרח רוחא פיקיילה על קדליה פי' בל"י מצנפת וסדין של ראש.

פּוּקְלְטוֹן (מל"י ποικιλτόν Buntgewirktes) ריש איכ' רבתי ואלבישך רקמה תרג' עקילס פוקלטון פלקטון פי' בל"י רקמה מעשה חושב. *[אחי"ה ועיי"ע פלקט ומ"ש] —

* פקלוניא תנחומ' הישן וארא סי' י"א צריך לו' פלונקיא וכהגהת המו"ל.

פָּקַם (מל"ע فقم פי' סתם verstopfen) בילמדנו וישם ה' דבר בפי בלעם (במדי' כ"ג, ה') תקע בפיו ופקמה[7]). ויקר אלהים אל בלעם וישם

---

[1]) וכן פי' הראב"ד הובא בשטמ"מ פקטים שמן עכור הסמוך לשמרים. [2]) ושם פטים צ"ל פקטים. [3]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובפי' רה"ג ובנו"ג עד שיעמיד. [4]) וכ"ה בפי' רה"ג בעוקצין ע"ש. [5]) עיי"ע לחם ועי' סעד. [6]) כ"ה בכ"י ובדפ"ע פקל. [7]) בתנחומ' בלק סי' י"ב הגי' שעקם את פיו ופקמו כאדם שקובע מסמר בלוח וכ"ה בתנחומ' הישן בלק סי' ט"ז. ועוד עיי"ע כליגוס (ח"ד, רל"ט).

דבר בפיו היה פוקם את פיו כאדם שנותן כלינוס בפי הבהמה ופוקקה [1].

פִּקֵם (נ"ל מלע فقس Haar scheiteln ובחבור עם כחל מל"י (Schminke, fucus, φῦκος בפ' המצניע (שבת צ"ד:) וכן הגודלת וכן הפוקסת. בגמ' (שם צ"ה רע"א) גודלת ופוקסת משום בונה. בפ' במה אשה בגמ' יוצאה אשה (שם ס"ד:) והדוה בנדתה זקנים הראשונים אמרו שלא תכחול ושלא תפקוס. בפ"ק במשקין בגמ' ועושה אשה תכשיטיה (מ"ק ט':) ת"ר אלו תכשיטי נשים כוחלת ופוקסת [2] וכו'. בפ' אלו מגלחין בגמ' הקובר את מתו (כ':) ובהלכה קמא דכתובו' (ד':) מי שמת חמיו או חמותו אינו רשאי לכוף את אשתו להיות כוחלת ופוקסת פי' פוקסת מחלקת שערה לכאן ולכאן. בפ' מי שהחשיך בגמ' אין ממרין (שבת קנ"ה:) איזו היא המראה ואיזו היא הלעטה המראה מרביצה ופוקס את פיה ומאכילה כרשינין ומים בבת אחת פי' פותח את פיה כגון פוקסת [3] — (א"ב פי' בל"י ורו' מין עשב או סם בו מאדימין ומייפין הנשים את פניהם ומזה ענין כוחלת ופוקסת גם פקס בל"י ורו' תקון השער במסרק ותספורת ומענין זה גודלת ופוקסת). *[אחי"ה כונת ר"ב על לש' יוני' ורו' הרשומ' בתחלת הערך והפעל ממנו φυκόω schminken; ובענין תקון השער כיון לל"י ורו' πέκω, pecto, סורק kämmen ולזו ההוראה האחרונה יותר ברור אצלי פי' מל"ע הרשומ' כי פקס בל"ע תקן השערות התלויות לקדקוד ויפה לועז עה"ק שנ"ב שייטל"ן = scheiteln וכפי' הערוך מחלקת שער לכאן ולכאן אי' במיוחס לרש"י למ"ק ט': וכן בפי"מ להרמב"ם וברטינורא בשבת ע"ש ובהפשב"ע ע' פקס והוא האריך להביא פירושי רש"י המפוזרים וצדדם עם פי' הראשונים עש"ה והנה הש"ס בשבת צ"ד סע"ב פי' פוקסת משום טווה ושם צ"ה רע"ב פוקסת משום בונה גזר ג"כ מל"ע הנ"ל והוא כיש מרבותי שברש"י שם צ"ד: ד"ה וכן הפוקסת, אבל בירוש' שבת ספ"י די"ב ע"ד פי' פוקסת חייבת משום צובעה הרי שכיוונו על ל"י φῦκος וכן מוכרח בזו ההוראה תמיד בקשור עם הפעל כחל במקומות הנ"ל בערוך ובירוש' מ"ק פ"ג דפ"ג ותוספת' נדרים רפ"ז ע"ש. והשם פִּיָּקֵס בספרא מצורע רפ"א ושני (ויקר' י"ד, ד') יכול פיקס ת"ל תולעת אי תולעת יכול אחד מן הצבעים וכו' עיי"ע פיקס. ועוד פי' פקס בל"ע עקם וכפף וזהו פוקס את פיו שבת הנ"ל ובתוספת' ספי"ח ופוקס את צוארו. ור"ב בכונה משנה הגי' פושקת מטעם פי' הערוך פותח ורש"י פי' בע"א ע"ש ועיי' מ"ש האו"ז הל' שבת סי' ע"ח סק"ג בשם הערוך ועיי' בלמוד ערוך שבת צד פ"ו:]—

פִּקֵם (מהשם פִּיָּקֵס, פיקוסא מל"י πέκος או πόκος (עיי"ע פקרין) צמר ושער גזוז והושאל אצל רז"ל לשער איזה צמחים (Härchen, Zäserchen בריש מעשרות (פ"א מ"ה) הקשואין והדלועין משיפקסו ואם אינו מפקס משיעמיד ערימה וזו המשנה בגררה בס"ג דפ"ק דביצה (י"ג סע"ב) ובפ' השוכר את הפועלין בגמ' ואלו אוכלין (ב"מ פ"ח:) מתיב מר זוטרא איזהו גורנו למעשר בקשואין ובדלועין משיפקסו א"ר אסי משינטל פיקס שלהן מאי לאו משיפקסו בשדה [4] לא משיפקסו בבית פי' הקישואין והדילועין משיפקסו השער הצומח בהם כמו נוצה וכשמתגדלין נושר ואותה נשירה נקראת פקוס. *[אחי"ה וכן פי' מהר"י במ"צ במעשרות (בשם עצמו) ורש"י בב"מ פי' פיקס פרח הגדל בראשו ודבוק בו ולאחר זמן הוא נופל בתלוש ע"כ וכנ"ה בב"מ שם עד דגמר לפיקוסייהו . . . מכי אתחולי פיקוסייהו ובירוש' מעשרו' פ"א דמ"ט. מפורש משיפקסו: מן די ירים פקסוסיה. והפעל פִּיֵּקֵס ובתוספת' מעשרו' רפ"א אי' בכ"י אירפ' פיקץ וצ"ל כגי' הכ"י ב' פקס, וכן שם קודם מעט בכ"י ומפקק צ"ל ומפקס. ביצה י"ג: כפי גי' הכ"י ש"ס (ד"ס במקומו) גבי שבת תניא מפקסין את הדלועין בשבת והמאירי והרא"ה הביאו ג"כ הנוסחא והא אנן מפקסינן ואכלינן ובפי' ר"ח בש"ס ווילנ' גורס באפעל והא אנן מפקיסין ואכלינן] —

פקס (= פִּיָּקֵס (Fleischgewächse בעל הפיקס (בכורות מ"ה.) ס"א בעל הפיקן וכבר פי' בע' כסת [5].

פקם (= פִּקּוּם שם פרטי למגדל חננאל) ממגדל חננאל (ירמי' ל"א, ל"ח) תרג' ממגדל פקוס וכן מגדל חננאל בזכריה (י"ד, י'). *[אחי"ה וכן שם אומה כי בב"ר פל"ז מבואר כסלחים (בראשית י', י"ד) פקוסים] —

---

[1]) בתנחומי' שם סי' י"ג כאדם שנתן (כלבוס) [וצ"ל כלינוס] בפי בהמה ופוקמה להיכן שירצה כך הקב"ה פוקס את פיו וכ"ה בבמד"ר פ"כ ועיי"ע כלינוס. [2]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר אבל בדפו"ו בט"ד פוסקת. [3]) כ"ה בכ"י ובדפ"ע עד דפא"מ ושם פושקת ומל"מ פי' פתיחה. [4]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג בט"ס אפוי בשדה. [5]) ועיי' ג"כ ע' בעל פיקה בח"ב, קמ"ח.

פִּקְסָן (= פְּקִיסְנָא אולי על שם ל״ר pecus בקר
והתואר vom Vieh pecuinus והיינו צפיעי
בקר (Rinderexcrement בפ׳ אין מעמידין בגמ׳
נודות (ע״ז ל״ג:) רב יצחק [1] זבן הנהו מאני דפקיסנא
מלנהו מיא אחתינהו בשמשא פקעו פי׳ כלים
עשויין מאדמה ומצפיעי בקר. *[אחי״ה בכ״י
ש״ם דפוקסמין ובפי׳ ר״ח (בקובץ כ״י אנגיולי דף כ׳:)
דפקוסנא ופי׳ יש מי שאומר כלי עץ ארז והן
תאשור ויש מי שאומר כלים מדובקים בפקוסנא
ובל׳ ערב אלך ע״כ ותיבת אלך אולי ט״ס וצ״ל
וכל בל״ע وحل צפיעי בקר וכן פירש״י צפיעי
בקר או צ״ל אללך וכ״ה באמת בתש׳ הגאוני׳ (הוצ׳ ה׳
הרכבי סי׳ מ״ז צד 23) והוא בל״ע الك מין של צמח
لك שדרכין לצבוע בו כלים] —

פקסן (= פְּקְסִינוֹן מל״י ורו׳ πύξινον buxus בל״ם
פוקסינון בל״ע بقس (Buchsbaum בב״ר
פט״ו [פ׳] ויטע (רפט״ו) תאשור (ישעי׳ מ״א, י״ט)
ופקסונין) [וצ״ל פוקסינון] למה נקרא שמו תאשור
שהוא מאושר מכל מיני ארזים וכן ישנו בילמדנו
פ׳ ויקח לי תרומה (תנחומ׳ תרומה ססי׳ ט׳) [2] —
(א״ב פי׳ בל״י מין עץ ארז אשר עלהו לא יבול
ויש לו צורת הדס ואולי הוא הנקרא אשכרוע
בל׳ משנה). *[אחי״ה לא רק אולי אלא
ברור הוא וכ״ה בל״ם עיי״ע אשכרוע ח״א שי״ד
וע׳ פירשע ומ״ש. ובירוש׳ כתובות ספ״ז דל״א
ע״ד פיקסינה ובפי׳ רה״ג לנגעי׳ פ״ב מ״א פיקסי
בין ועיי״ע אשכרע ומ״ש — ועה״ק לועז ולאדר
ב״א״וכיון על Flieder והוא הוא Hollunder] —

פקע (= פְּקוּעָה פי׳ כמו ביקוע פי׳ סדק Erdriss,
Spalt) במסכת שביעי׳ בגמ׳ דבני מערבא
(רפ״ג דל״ד רע״ג) מאימתי מוציאין זבלים משיבש
המתוק ופירשו בגמרא פקועה אמר ר׳ יוסי [3] הדין
פקועה דבקעתא והם סדקים שבבקעה כשהמטר
יורד מתמלאין מים ואינן מתייבשין אלא לאחר
זמן על שם מתקו לו רגבי נחל (איוב כ״א, ל״ג)
והוא אלמדר בל׳ ישמעאל — (א״ב פקע כמו בקע).
*[אחי״ה וא״כ פקועה דבקעתא פי׳ ביקועא השדה
וכבר פירשתי בע׳ מתק ע״ש ושם רמזתי כי הר״ש
לשביעי׳ פ״א מ״א ופ״ט מ״ו הביא הערוך ע׳ מתק
ונעלם מעיניו ומעיני מהר״י במ״צ פי׳ רבינו בע׳
פקע א׳, ומ״ש רבינו והוא אלמדר כיון לל״ע مدر
רגב והוא פירוש על רגבי נחל] —

פקע (= פְּקִיעַ כמו פקעת פי׳ אגודה Knäuel,
Bündel) מתירין פקיעי עמיר לפני בהמה
(שבת קנ״ה.) כבר פירשנו בע׳ כף (ג׳). פ״א „פקיעי
עמיר אגודות פקיעין ב׳ אגודות כפקיע כפין ג׳
אגודות בכף“ [4]. בפ׳ הגוזל ומאכיל בגמ׳ הגוזל
שדה (ב״ק קי״ז.) א״ל אנס הושיט לי פקיע עמיר [5]
זה. ובפ׳ השוכר את הפועלים (ב״מ צ׳:) רשאי
בעל הבית להתיר פקיע עמיר לפני הבהמה כדי
שלא תאכל מן הדישה. *[אחי״ה ובתוספת׳
ב״מ רפ״ח ורשאי השוכר להאכילה פקיע עמיר
כדי שלא תאכל הרבה בשעה שהיא דשה. ופירש״י
בשבת ובב״מ פקיעין קשין של שבלים שאוגדין
וכו׳ ובב״ק פי׳ קשר והנכון כפי׳ ר״ח הנ״ל שהוא
כמו פקעת והיינו אגודה, תוספת׳ סוכה רפ״א סיכך
בחבלין ובפקיעי עמיר] —

פקע (= פָּקִיעַ והוא בינוני פעיל מן פקע = בקע
פי׳ הרצועה שעושה סדקים) בר״ג דפ׳ ב,
ביומ׳ (כ״ג.) ולא עוד אלא שלוקה מן הממונה
בפקיע מאי פקיע אמר רב יהודה [6] מדוורתא [7]
והיא מטרקא „והיא כמין חבל מפתיל [8] תלוי
במקל כגון הרצועה שבי״ד מכין בה ופי׳ הממונה
בפקיע הממונה להכות בזה הפקיע“ [9] אמר אביי
(יומא שם) [10] הא דתנן בפ״ה בשקלי׳ (מ״א) בן בבי [11]
ממונה על הפקיע מאי פקיע נגדא. *[אחי״ה
בנו״ג אמינא מאי פקיע וכו׳ ומיותר הוא ולי׳
בכ״י ש״ם וכפי זה פירוש של אביי קשה שהשוה
ממונה על הפקיעה עם לוקה מן הממונה בפקיע
כי הראשון פי׳ הממונה על הפתילה והאחרון פי׳
הנלקה מן הממונה על ידי הכאה ברצועה ונ״ל פי׳
פקיע כאמור בראש הערך היא הרצועה שעושה
סדקים בבשר ולפירש״י מפסקת בראשה לרצועות
דקות ע״ש בד״ה דפסיק רישיה ובנין פעיל ראיה
לדבריו — ובענין בית פקיע (עדיות פ״ג מ״ה) עיי״ע
בח״ב, פ׳ ומ״ש] —

פָּקַע (פי׳ כמו בָּקַע כלו׳ קורעין וחותכין החוטים
לשזירת הפתילות einen Docht drehen

---

[1]) בנו״ג רב יצחק בר ביסנא הוה ליה ובכ״י ש״ם ר״י בר מתנה הו״ל. [2]) ושם בט״ס פקטינון. [3]) בנו״ג ר׳ מנא. [4]) כ״ה נכון בדפו״ו (ובדפ״ר בטעות פקיעי עמיר אגודות כפקיע כפין ב׳ אגודות בכף) והועתק מפי׳ ר״ח בשבת ש״ם ווילנ׳ ושם אי׳ בזה״ל פי׳ פקיעי אגודות כדתנן (כלי׳ פ״י מ״ד) פקעת גמי בא רב הונא לפרש וכו׳ אלא הפקיעין ב׳ אגודות כפקיע והכפין ג׳ אגודות בכף. [5]) בדפ״ר לי״. [6]) וכ״ה בכ״י ש״ם ובנו״ג רב. [7]) עיי״ע ומ״ש ושם העירותי על הטעות בפי׳ ר״ח אשר אחריו נגרר רבינו וש״נ שינוי הנוסחאות. [8]) וכ״ה בפי׳ ר״ח ובע׳ מטרקא ובדפ״ע כאן מפושל ועיי״ע הבא אח״ז הציון מירוש׳. [9]) ע״כ הועתק מפי׳ ר״ח ביומא הנ״ל. [10]) ושם אי׳ ג״כ מריש הוא אמינא. [11]) בענין שנוי נוסחאות עיי״ע בבי בח״ב, ז׳ ומ״ש.

בר"ג דפ' במה מדליקין (שבת כ"א.) תנן בפ' החליל (סוכה נ"א סע"א) מבלאי מכנסי הכהנים ומהמייניהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין. ירושלמי בסוכה (פ"ה דנ"ה:) מבלאי מכנסי כה"ג היו מדליקין נרות שבפנים מבלאי מכנסי כהן הדיוט היו מדליקין נרות שבחוץ, כתיב (שמות כ"ז, כ'; ויקרי כ"ד, כ') להעלות נר תמיד שיערו לומר אין לך דבר עושה שלהבת אלא פשתים בלבד מהו מפקיעין תרגמה ר' חגי[1]) מפשילין. בפ' אחרון בפיאה (פ"ח דכ"א.) ר' יוסי על לכפרא בעא מקמה[2]) לון פרנסין ולא קבלין עליהון על ואמר קומיהון בן בבי על הפקיע ומה אם זה נתמנה על הפתילות זכה להמנות עם גדולי הדור אתם שאתם ממונין[3]) על חיי נפשות לא כל שכן. *[אחי"ה וכ"ה בירו' שקלים פ"ה דמ"ח ע"ד עיי"ע זיינ (ח"ג, רפ"ה) וכן מבואר ביומ' כ"ג. ממונה על הפקיעה: פ ת י ל ה[4]) ענינו עשיית פתילות משזירת החוטין וזה מה שפירש"י בשבת ובסוכה הנ"ל מפקיעין קורעין ועושין פתילות, וגם במובן סתירת החבל ועבותות ובזה הענין מתיר ומפקיע וחותך . . אבל לא מפקיע שבת קמ"ו. (ורבינו הביאו בע' פקע ו') ופירש"י סותר שרשרות החבל בכלי ועוד עיי' ביצה ל"א סע"ב ול"ב רע"א מתיר אבל לא מפקיע ירו' שבת רפט"ו דט"ו. בחותמות שבקרקע שמפקפקין ומפקיעין ומתירין וחותכין וכו' עיי"ע פק ב' וש"נ. אסת"ר פ' חור שהכל מפקיעין בחבלי צמר וכחבלי פשתן וכו' ויתר דוגמאות עיי' בע' פקע ו'] —

פקע (= פְּקַעַת פי' כמו קבורא בלרז"ל Knäuel ועגול ככדור וככפתור וכן בל"ס פְּקִיעָא knäuelförmige Verzierung) בפ' כירה (שבת ל"ח:) לא יפקיענה בסודרין פי' מביאין סודר או מטלית ומניחין אותן בשמש עד שמתחממות יפה ו כ ו ר כ י ן הביצה בהן ושונין ומשלשין עד שתתגלגל. באלו כלים פ"י בכלים (מ"ד) הכדור והפקעת של גמי ובפ' י"ז (מ"ב) החמת שיעורה בפקעיות של שתי. בר"ג דפ' אין דורשין (חגיג' י"ב.) בשעה שברא הקב"ה את עולמו היה מרחיב והולך כשתי פקעיות של שתי. בב"ר פ"י ויכלו כיצד ברא הקב"ה את עולמו נטל שתי פקעיות אחת של אש ואחת של שלג ופתכן זה בזה ומהן נברא העולם. ובפ' י"ב אלה תולדות נטל פקעיות של גמי וקשרם כנגד הפתח התחילו הכל נכנסין ויוצאין דרך הפקעת[5]). בפ' ראשית הגז בגמ' כמה היא מרובה (חולי' קל"ח.) ר' אליעזר אומר בפקעיות של שתי. בס"ג דב"ק (קי"ט:) ולא שיירי פקעיות פי' קיבורא[6]) בארמית וסיסא בלישנא דרבנן וי"א פיקה בלא עיי"ן ע' מובלעת — (א"ב תרג' בפסוק בימים ההם כשבת (תרג' שני אסתר א', ב') מפקע במנגנון ענין סבוב ואולי לשון מקרא זה פקעים (מ"א ו', י"ח; ז' כ"ד) ופקעות (מ"ב ד', ל"ט) כי עגולים הם וכן נקרא כדור עשוי מן מטוה או מן גמי). *[אחי"ה כנים דברי ר"ב וכמו שרשמתי בתחילת הע' והפשיט' למ"א הנ"ל העתיקה פקיעא ומזה נקרא פרי האבטיחין הקטנים פקועות (עיי"ע פקועות) שהוא עגול ככדור[7]) וכן כדור וכריכה של גמי או מטוה נקרא כן ובל' רבנן קבורא והוא ל"ס עיי"ע פקע וש"נ פי' רה"ג אשר אחריו נגרר רבינו ויפה הביא ראיה ר"ב מל' התרג' (השני) באסתר וכן שם הוו מנגנין פקעין ופי' מתגלגלין ונתכרכין (sich wälzen) ומזה היטב נתפרש לא יפקיענה בסודרין (שבת ל"ח:) וכפי' רבינו וכורכין וכו' וכן בחי' הר"ב המאירי וחי' הר"ן בשם הר' יהונתן א' יפקענה יכרכנה עיי' למוד ערוך בשבת שם וש"נ דברי הרמב"ם (תחלת ס' מעשה רקח) המפקיע את הביצה פי' יכרוך הביצה בבגדים והכריכה נקראת פקיעה . . וכן קורין לכדור הנכרך שמשחקין בו פקעת והרב תוי"ט נדחק בפירושו ע"ש והרחיק פשט הערוך וכמ"ש הרב בעל ל"ע הנ"ל, ופירש"י מענין שבירה קשה להלמו ותמה אני על ה' לעווי שפי' ג"כ ככה — ועה"ק שנ"ב הטיב ללעז קנייל"ן ב"א knäulen] —

פָּקַע (פי' מל"ע فقع כמו בקע סדק וקרע reissen, spalten, sprengen, בֶּן פְּקוּעָה aufgeschlitztes Thier ובקשור שער den Marktpreis in die Höhe treiben; פִּיקְעָא Spalt, Oeffnung des Mastdarms) בפ' סדר תעניות כיצד (ט"ו:) אין גוזרין תענית על הציבור לכתחלה בחמישי שלא להפקיע את השערים. בר"ג דפ' הקורא את המגילה למפרע (י"ז:) ומה ראו לומר ברכת השנים בתשיעית

---

[1]) בנו"ג ר' הגיי קומי ר' יוסה. [2]) בנו"ג מוקמה. [3]) בנו"ג מתמנין. [4]) כ"ה בכ"י ש"ס ובנו"ג פתילתא ובכ"י א"פ מא פקיע פתילתא. והנה כפי תרג' ר' חגיי מפקיעין היינו מפשילין (נ"ל מל"ע فتل עושה פתילה Docht drehen ועיי"ע קודם לזה בגיי' מפושלין). [5]) בב"ר רפי"ב הגי' נטל פקעת של גמי וקשרה כנגד הפתח ונכנס דרך הפקעת ויצא דרך הפקעת וכ"ה בקהל"ר פ' ופניתי ושם הגי' פקיעת הגמי. [6]) ויותר טוב קבורא כמשפט ל"ס עיי"ע קבר ועי' פקא. [7]) עיי' לעף פפלנ"צ 278.

א"ר אלכסנדרי כנגד מפקיעי שערים דכתיב (תהלי' י', ט"ו) שבור זרוע רשע ורע ודוד כי אמרה בפרשת תשיעית אמרה. בפ' חבית בגמ' שובר (שבת קמ"ו.) ושל גרוגרות מתיר מפקיע וחותך[1]. בפ' אין מעמידין בגמ' מתרפאין (ע"ז כ"ח סע"א) ר' יעקב חש בפיקעא פי' „מלשון בקיעה[2] והיא פיקה כלומ' מקום שנבקע בתחתוניות של אדם"[3] פי' אחר בין טבעת לטבעת בגרגרת[4] ונינח פיקעא להדי פיקעא (שם:) פי' יניח סדק של גרעינ' נגד חברתה פיקעא עילאה מה שיש לו בחוץ תתאה מה שיש לו בפנים[5]. בן פקועה (חולי' ס"ט. ע"ד. והלאה) כבר פי' בע' בן. *[אחי"ה והוא בע' בן פקועה. אבל ההן פקועה בירו' שביעי' רפ"ז דל"ז: פי' כמו פקעת של ע' הקודם לזה. וכנ"ה בענין בקיעה וקריעה וקפיצה ע"ז כ"ח: פקעא עינא. שם ס"ח. עינא . . תפקע. פקע עינא דבר שישך. ב"מ כ': פקע ארזא דבי רב. שם מ'. לפקע כדא. פקע כדא. זבחי' פ"ו. נחלת שפקעה וכו'. איכ"ר פ' רבתי חמית דשרית דביתא פקעא. ירו' מעשרו' פ"ג ד"נ ע"ד פעמים שהיא פוקעת תחת הגלגל וכו'. ב"ר פל"ב ור"פ ל"ד עד שהיא פוקעת. תוספת' פרה ספ"ג פקע מעורה ומשערה וכו' ושם לידים עיי' בהפעיל. ובהשאילה פסיק רבתי ספי"א שמא תפקע האוזן של שומע ובמכילת' יתרו בחדש פ"ב שבר אוזן. ועוד ענין הפסקה כאלו נקרע או נקפץ ירו' יבמות פ"א ד"ב ע"ג פקעו ממנה קידושין. חולי' קל"ט. פקעה ליה קדושת'. שם פקעה קדושתייהו. ירוש' כתובות פ"ח דל"ב: פקעת מינייהו קדושתן. ירוש' מ"ק רפ"א ד"פ. דלא יפקען ויאבדון. הפעיל ואפעל. ב"ר ספכ"ח ומפקיע בחיצאות עיי"ע כפע (ח"ד, רצ"ח) וגי' רבינו שם. תוספת' ידים פ"א הפקיעו את מוליאר פי' הר"ש בידים פ"א מ"ה שעשה בה סדק ויצאו המים כמו פקע כדא. גיטי' ל"ג. ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה. שם ל"ו. במאי אפקעינהו. שם: לאפקועי ממונא. שבועו' מ"ח: אפקעתיה. ובחבור עם שער פי' הוקיר שער עיי' לעיל. אתפעל תרג' שני באסתר ג', ז' אתפקע שור ירושלם פי' נתבקעה חומת ירושלים. והשם פֶּקַע פי' בקיעה (Sprung, Spalt) פסחי' פ"ד: פ"ה: משום פקע. ב"ר פצ"ד לא קשר ולא פקע. ובענין הפסקה וביטול כתובו' מ"ז. יהיב לה שכר פקעתָהּ. תוספת' סוף תמורה שנתן לה שכר פקעתה] —

פקע (= פַּקִּיעַ כמו בקיע מל"ע עיי"ע בקיע (ח"ב, קס"ב) מלומד ורגיל (erfahren בר"ג דפ' נט פשוט (כ"ב קס"ד רע"ב) מי פקיע ר'[6] במקושר פי' כמו בקי — (א"ב בקיע כתוב בנוסחאות. *[אחי"ה אבל בכ"י ש"ס פ' פקיע ובפי' רגמ"ה כ"י בקיע (ובש"ס ווילנא נדפס מתוך כ"י שלי בטעות בקי ושם ג"כ בש"ס בקי) ועיי"ע בקיע. והוא בינוני פעיל וכן ביבמות ל"ז: דפקיע שמייהו פי' מפורסם ובני אדם מורגלין בהם] —

פַּקּוּעוֹת (מל"מ פַּקֻּעוֹת die kugelrunde Frucht der Coloquinte) בפ' במה מדליקין (שבת כ"ד:) בשמן פקועות. בכלים בס"פ י"ז (מי"ז) ר"ש אומר אף של פקועות כיוצא בהן וכן בסוף עוקצין (פ"ג מ"ד) פי' הן כגון אבטיחין קטנים והן מרין ועושין מהן שמן וי"מ דילועי מדבריות — (א"ב ל"מ זה (מ"ב ד' ל"ט) וימצא פקועות שדה. *[אחי"ה צ"ל וימצא גפן שדה וילקט ממנו פקעת שדה. וכן פי' רה"ג בעוקצי' (והוא גורס של פקיות) ופי' רבינו הובא ברד"ק בשרש פקע ובמלכי' הנ"ל פי' זה בשם הגאונים ע"ש ועוד עיי"ע אנגירון. דלע ירק (= יריקת חמור) וע' כנגר ומ"ש. ורש"י פי' כ"מ בערוך ור"ש בכלי' ועוקצי' הנ"ל הביא פי' הערוך ועוד עיי' מ"ש הר"ש באהלות פ"ח מ"א וש"נ התוספת' (פי"ג) — ותרג' העתיק פיקעי חקלא — ואולי מקום ישיבת ר' יהושע פקיעין (= בקיעין) עיי"ע (ח"ב, קס"ב) נקרא על שם הפקועות הצומחות שם] —

* פִּקְפֵּק, פַּקְפֵּק עיי"ע פק.

פקקל (= פְּקוֹקֶלֶת עיי"ע בע' פקל) בספרא בפ' שלמים (ויקרא דבורא דנדבה פרק י"ז, פרש' י"ד) אשר על הכסלים (ויק' ג', י') זה חלב שעל הפקוקלות. ובפרשת מזבח השלמים (שם פרק י"ט) חלבו האליה תמימה להביא את החלב הסמוך לאליה זה חלב שבין הפקוקלות. *[אחי"ה וכבר פירשתי לעיל והוא הוא פקוקלתא של ב"ר פע"ח וקרוב הדבר שרבינו הוסיף זה הערך בסיום הפרק פקע וקודם שהתחיל פרק פקר כי בלי זה חידוש למה הפריד הענינים השייכים להדדי] —

---

[1]) ועיי"ע פקע ד' וש"נ. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בפי' ר"ח ובדפ"ע פקיעה. [3]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח ועיי' ג"כ תש"ג (בהוצ' הרכבי) סי' מ"ז צד 22. [4]) ורש"י פי' בטבעת של בית רעי. [5]) ורש"י פי' סדק של גרעינין נגד סדק שבבשרו. [6]) כ"ה נכון בדפ"ר ובדפ"א אבל בדפו"ו פקיעי ולי' ר'.

פקר (פֵּיַקָר נ"ל מל"פ پيكار עצה ומחשבה לרעה ומלחמה feindliche Absicht, Anfechtung) בגמ' דפ' סדר תעניו' (כ"ד:) לא ליהוי פיקר בהדי יהודאי, ס"א עסק דברים. *[אחי"ה לפנינו בתענית כ"ד: (ולא כמו שנרשם בצד בדפ"ע וגם בעמת"ל ללעווי דף י"ח) אי' כס"א ובעל ד"ס לא הביא גי' אחרת וכן לא מצאתי גי' רבינו לא בפי' ר"ח בש"ס ווילנא ולא בכ"י פי' רגמ"ה אשר תחת ידי (וממשם נדפס בש"ס ווילנא) ובכל זאת גי' רבינו עיקרית היא ומל"פ הנ"ל ואיפרא הורמיז אימא דשבור מלכא בלי ספק בל"פ דברה אל בנה שלא יהיה לו עסק דברים וכונת ומחשבת אויב להלחם נגד היהודים וזו היא באמת הוראת המלה הפרסית וה' לעווי העתיק Händel וזה הוא נכון אבל גזרת המלה נעלמה מעיניו] —

פְּקַר (מהשם אפיקורוס zügellos leben, die Schrift häretisch erklären הפעיל הפקיר = הבקיר etwas freigeben) בס"ג דפ' הקורא את המגלה עומד (כ"ה:) מתוך תשובה שהשיב אהרן למשה פקרו המינין[1]. בר"פ ואלו מגלחין (מ"ק ט"ז.) ומנא לן דאי מתפקר בשליחא דבי דינא, הני מילי דממונא אבל לאפיקרותא עד דחיילא שמתא עליה שלשים יום (שם). בילמדנו שלח לך אנשים ויספרו לו (במדבר י"ג, כ"ז) הרשע הפקר שהוא בא לומר לשון הרע הוא מתחיל מן הטובה וכו'[2] וזהו אפיקורוס שפירשנו במקומו. *[אחי"ה ובע' הנ"ל כבר העירותי שרז"ל בנו מן זה השם הפעל[3] וזהו הרשע הפוקר דילמדנו ופקרו המינין במגיל' הנ"ל[4]) וכ"ה בירו' ברכות פ"ט ד"יב: (כגי' המהרש"ס) סנהד' ל"ח: אבל אפיקורוס ישראל כש"כ דפקר טפי, שם ס'. מי פקירי כוליהאי. ובאתפעל מ"ק הנ"ל מִתְפְּקַר פי' מרד, ושם: האי טבחא דאיתפקר ברבי טובי, ירוש' סנהד' פ"ב ד"כ: פקרה עצמה כלומר עשתה עצמה הפקר. ובזה הענין בהפעיל ואפעל (ובירו' לרוב פעמים בבית עיי"ע בקר ועי' הבקר) גיטי' ל"ט. והלאה המפקיר עבדו, ירוש' שקלי' ג'. (בש"ס בבלי) התקינו שיהו מפקירין את כל השדה, ברכו' מ"ז. אי בעי מפקר להו לנכסי וכו', סוכה מ"ד: אפקר זיתיא לחשוכיא, ב"מ ל': לכ"ע אפקרנהו ולך לא אפקרנהו, שם ס"ח: אפקורי מפקר להו, בינוני הָפעל סנהד' מ"ט. מה מדבר מוּפְקָר לכל אף ביתו של יואב מופקר לכל. — ילק' מ"א ר' רכ"ד בשם תדב"א ויעזב את הבקר (מ"א י"ט, כ') מיד הפקיד כל אשר לו צ"ל הפקיר] —

פקר (= פּוּקְרֵי מפעל פקר בל"ע فقر נקב וא"כ בי פוקרי בית הנקב Spalt, Oeffnung) בפ' הערל בגמ' פצוע דכא (יבמו' ע"ו.) מייתינן נהמא חמימא דשערי ומנחינן ליה אבי פוקריה ומיקרי[5]) פי' במקום הסדק. *[אחי"ה ועיי' ג"כ פירש"י, ולפי הענין הוא כמו פִּקְעָא דלעיל ולפי גזרתה מל"ע הנ"ל] —

פקרין (= פּוּקְרִין מל"י ποκάριον גז של צמר Häuflein geschorener Wolle ועוד Perrücke עיי' בפנים) בר"ג דבמה טומנין (שבת נ'.) יוצאין בפוקרין ובציפי צמר. בב"ר פ' ע"ח (ע"ז) ויותר יעקב: נטל פוקרין ונתן בצוארו פי' מה שגוזז מן הבהמה כולה ביחד פוקרי בל' רומי פ"א בע' ציפי — (א"ב פי' בל"י גיזת צמר). *[אחי"ה והוא מל"י הנ"ל ורבינו הרבה פעמים החליף ל"י עם ל"ר ופי' פוקרין כריכה של גיזת צמר[6]). וכנ"ה בקהל"ר פ' אי לך ובשו"ט מזמור ע"ב א"ר יהודה ב"ר[6]) אלעאי אילו הייתי שם פוקרין[8]) הייתי כורך על צוארו כלומ' הייתי חונקו, ירוש' עירו' רפ"י דכ"ו כמין פיקרין היו בידו. ודרכם של הקרחים לתת על ראשם כריכת צמר ונקרא בל"א Perrücke ומזה פוקרין בשבת ובתוספת' רפ"ה (ו') ובע' צף ח' פירשו רבינו לנכון ונגרר בזה אחר פי' ר"ח כמו שאוכיח שם — ובל"נ בתוספת' כלאי' ספ"ה הפקרית (ובדו"ו הפוקרית) והציפה אין בהם משום כלאים] —

פקרם (= פקריסין כמו אֶפִּיקַרְסִין (ח"א, רל"ד ע"ש) בריש ויק"ר (פ"ב) ובריש קדושים תהיו (פכ"ד) ובפסיקתא דכי תשא (פסיקת' דר"כ צד ט"ו:) למלך שהיה לו פקריסין הרבה וכו' עד שאני מדביקו לגופי פי' מלבוש שלובש על הבשר. *[אחי"ה כבר פירשתי הכל עם שנוי הנוסחאות בע' אפיקרסין ע"ש וש"נ עוד כלי' פ' נוטי הסדין (פכ"ט, מ"א) אפקרסין ובר"ש הגי' פיקרסין וברה"ג

---

[1]) כ"ה ג"כ בכ"י ש"ס ובע"י ובדפוסי' הראשונים ונשתנה מן הצענזור המעררים. [2]) בתנחומי' שלח סי' ט' הגי' כך דרכם של מספרי לה"ר פותחין בטובה ומשלימין ברעה. [3]) ודעת הרמב"ם הוא בהיפך ע"ש בח"א, רל"ג. [4]) ובכ"י פ' פרקו. [5]) וכ"ה בתוספ' חד מקמאי שבש"ס ווילנא ובנו"ג אבי פוקרי ומקרי. [6]) ולשון קלילה הוא מן פקום בל"י πόκος (עיי"ע פקס ב') וכן העתיקו ע' חזקנים צמר (מ"ב ג', ד') וגזה (שופטים ו', ל"ז. ל"ח והלאה). [7]) בקהל"ר בט"ס אמרי. [8]) ובשו"ט פיקרין.

עוד א"ד אפיכרסית, מקואות פ"י מ"ד הקשר שבפקרסים כ"ה בר"ש ובנו"ג שבפרקסים וברה"ג בכלי' הנ"ל הגי' של אפיקרסין ובערוך ע' אפיקרסין גרס של אפקרסותו והוא הוא אפקריסותא של נדה מ"ח: ועיי"ע הבא אח"ז — והרמב"ן בתו"א ענין הקריעה די"ח סע"ב הביא בשם רב נתן בעל הערוך ז"ל הגי' הקשר שבאפרקסין ע"ש] —

פקרס (= פקריסותא מע' הקודם לזה) בר"ג דפ' בא סימן (נדה מ"ח:) בנות עשירים צד ימין ממהר לבוא מפני שנישוף בפקריסותן ס"א אפקריסותן וכבר פי' בע' א'. *[אחי"ה ר"ל בע' אפיקרסין ובנו"ג כס"א ועיי"ע הנ"ל ומ"ש] —

פקרס (= פקריסין נ"ל כמו פנקריסין מל"י האמצ' πάγχρηστον מיני מתיקות Zuckerwerk [1]) והתואר ממנו פקרוס = פנקרים παγχρηστάριος Zukerbäcker) בפסקא דבחדש השלישי (פסיקתא דר"כ צד ק"ד:) א צ ל [2]) פקרוס ומילא חיקה פקריסין, ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור (דברי' ל"ב, י"ג) — (א"ב בעל הילק' פ' וישמע יתרו פ' כתפוח (רמז רע"ג) גרס אצל פרקרוס ומילא חיקה פרקריסין פי' המפרש מוכר מגדים עיי"ע פרקדוס). *[אחי"ה וכגי' הערוך בע' פרקדוס אי' ג"כ בפסיק' שלפנינו אצל פרקדוס .. פרקדיסין והנכון כגי' הילק' רק פרקרוס צ"ל פנקרוס והוא התואר מן פרקדיסין שצ"ל פנקריסין פי' מגדים ומיני מתיקות ועיי' מ"ש הרב רש"ב בפסיקתא ושם ג"כ מפורש מהיפך האותיות קרפי .. קרפיסין מל"י καρπὸς וכן פי' ה' לעווי פרקדוס καρποδοτήρ מוכר פירות ואין נ"ל אבל לפי פירושו יפה הביא ראיה מהפסוק הנ"ל] —

פִּקְתָא (כמו פִּקְעֲתָא, פִּקְעָה = בִּקְעֲתָא, בִּקְעָה ועיין מובלעת Thal) בס"ג דפ' אין עומדין (ברכו' ל"ד:) אמר רב אשי חציף עלי מאן דמצלי בפקתא [3]). פי' כמו שדה או רחוב [4]). בפ' שוחט אחד בעוף בגמ' התיז (חולי' ל"א.) דמזמין ליה לכוליה עפרא דפקתא [5]). בר"ג דפ' הרואה (ברכו' נ"ד.) מר בריה דרבינא הוה אזיל בפקתא דערבות [ובר"ג דכל הבשר (חולי' ק"ו סע"ב וק"ז רע"א) א"ל ר' אבינא לבני פקתא דערבות] [6]) כגון אתון דלא שכיחי לכו מיא משו ידייכו מצפרא ואתנו עלייהו לכוליה יומא. בר"ג דפ' ואלו מגלחין (מ"ק ט"ו.) א"ר חסדא זבוני מיא בפקתא דערבות פי' „ארץ ציה רחוקה מן הישוב לזבוני מים כדי פרנסתו" [7]). בס"פ ג' מינין בגמ' נזיר שהיה שותה (נזיר מ"ג:) (איקא) [8]) [צ"ל איכא] אזיל [9]) בפקתא דערבות ופסקוה גנבי לרישיה — (א"ב כמו (בן עתא) [צ"ל בקעתא]). *[אחי"ה וכן פירש"י פקתא בקעה, ועיין מובלעת וכן במערתא דפקא קהל"ר פ' חפר גומץ הוא כמו פקעא] —

* פַּקְתָא עיי"ע פתקא ג' ומ"ש.

פר (פְּרַת מל"ע فرث ובל"ס פרת פי' פרק וחתך scheiden, theilen, abbrechen) ב ר" ג [10]) דביצה (ב'.) בתרנגולת העומדת לאכילה אוכלה דאיפרת הוא. בפ' בהמה המקשה בגמ' דסמוך א"ל ר"מ (חולי' ע"ג.) ובס"ג דפ' כיצד צולין (פסחי' פ"ה.) חיבורי אוכלין כמאן דמיפרתי דמו. בפ' נוטל אדם (שבת קמ"ג. במשנ') מעבירין מעל גבי השלחן פירורין פחות מכזית. בר"ג דפסחי' (י'.) דרכו של תינוק לפרר. ובפ' כל שעה (כ"א.) מפרר [11]) וזורה לרוח. פי' ענין חתיכה ושבירה ופרידה ובקיעה. ביצי צפעוני בקעו (ישעי' נ"ט, ה') תרג' הא בביעי דחיון חורמנין מפרתין. והזורה תבקע אפעה (שם [12]). (א"ב פי' פרת בל"ר פעל החותך ומפריד ופרת כמו פרד). *[אחי"ה כוונתו על ל"ר partio חָלק והשם pars חלק אבל הנכון שהוא מל"ע וסו' הנ"ל ורבינו חשב לגזרו מן פרר לכן כלל עם פרת גם שרש פרר היינו הציוני' משבת ופסחי' הנ"ל אבל עיי"ע פרור ושם אוסיף להרבות הדוגמאות ומן פְּרַת נגזר פורתא ולא כדעת ר"ב מן פרא עיי"ע וע' פרת ד'] —

פר (א') מל"מ פָּרָה בל"ס פרא פי' עשית פרי בצמח או בבע"ח fruchtbar sein ב') ענין

---

[1]) עיי"ע פנקרס ומ"ש. [2]) כ"ה נכון בדפ"א וכ"ה בע' פרקדוס וכאן בדפ"ע בט"ס אזל. [3]) בנו"ג א"ר כהנא .. בבקתא וגי' בפקתא אי' ג"כ בכ"י ש"ס ובתוס' ר"י החסיד ובשט"מ ובמנוה"מ נר ג' כלל ג' ח"א פ"י. [4]) ובכ"י פ' יש כאן הוספה והני מילי דלא מיכנף ביה עשרה ובאמת מצינו שמתפללין ברחובה של עיר עיי' מגילה כ"ו. וד"ס לברכות צד צ"ה. [5]) בנו"ג בט"ס דפתקא ועיי' בגליון הש"ס. [6]) כצ"ל ונשמט בדפ"ע בטעות מן פקתא דערבות עד פקתא דערבות. [7]) כ"ה בפי' ר"ח במ"ק בש"ס ווילנא. [8]) כ"ה בדפ"ר והלאה עד דפא"מ ושם לנכון איכא. [9]) בנו"ג קאזיל ובתוספו' ההוא דקא אזיל. [10]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע בגמ'. [11]) בנו"ג אף מפרר ועיי' בגליון הש"ס וכן לי' בכ"י ובדפוסי' הראשונים ועיי' ד"ס פסחי' צד כ"ח. [12]) בנו"ג בשני מקומות מפרחין וצ"ל מפרתין ועיי' רד"ק שם.

תוספות ע״ י בפנים ג׳) כמו פּוּרְיָא מל״י עיי״ע במו״ע פי׳ כסא אשר בו נושאים) בפ׳ כיצד מברכין בגמ׳ על הירקות (ברכו׳ מ׳.) ובסוף חלומות דפ׳ הרואה (שם נ״ז:) דגים קטנים מפרין ומרבין כל גופו של אדם[1]. בפ׳ איזהו נשך (ב״מ ס״ט:) מפרין על שדהו אין חוששין משום רבית ובגמ׳ (שם) מפורש כיצד — (א״ב בקצת נוסחאות כתוב מפריז ופירש״י שהוא מלשון (זכרי׳ ב׳, ח׳) פרזות תשב ירושלים לשון מרחיב)[2]. בפ׳ כל כתבי בגמ׳ נפלה דליקה (שבת קי״ח.) ובפ׳ השותפין בגמ׳ כמה יהא בעיר (ב״ב ט׳.) מאי פרנסת לינה פוריא ובי סדיא. בפ״ק בכתובות בגמ׳ בתולה כתובתה מאתים (כתובו׳ י׳:) מאי פוריא אמר רב פפא שפרין ורבין עליה. בפ׳ הבא על יבמתו (יבמו׳ ס״א:) לא יבטל אדם מפריה ורביה וכו׳. בפ׳ חזקת הבתים בגמ׳ ר׳ ישמעאל (ב״ב ל״ו:) פירא רבא ופירא זוטא איכא בנייהו פי׳ „פירא רבא כגון קישואין ודלועין דגמר פירא לשלשה חדשים פי׳ פירא זוטא כגון ירק דגמר פירא דידיה בחודש בלבד״. *[אחי״ה כ״ה בפי׳ ר״ח הובא בשט״מ וישנן שם שאר שיטות ע״ש. ורבינו כולל בזה כמה ענינים שונים כי חשב להסתעפם משורש אחד אבל פוריא אינו מזה הענין אע״ג דרב פפא גזרו מז פריה ורביה וגם מפרין בב״מ רק בהשאילה ענין תוספות ורבוי (Zuschuss geben) והוא הפעיל מן פָּרָה בל״ס פְּרָא ומפרין הוא בינוני בקבוץ ולעומת זה כפי ג׳ רבינו חוששין אבל בירו׳ ב״מ פ״ה ד״י סע״ב ורע״ג אי׳ מפרין על שדהו ואין חושש ופי׳ בירוש׳ שם ר׳ יוחנן אמר מפני שהשדה מצוייה להתברך ר״ל אמר נעשה כמשכיר לו שדה ביוקר מה ביניהון חנות וספינה וכו׳ חנות וספינה אין מפרין וכו׳ ע״ש הפלוגתא. ובברכו׳ הנ״ל בלי השאילה פי׳ מפרין כמו מרבין וכמו בקל חגיגה ט״ז. פרין ורבין, גיטי׳ נ״ז. שבת פ״ט: קי״א. פרו ורבו. ב״ר פל״ד פרה ורבה למארה, במד״ר פי״א כשם שהמטה אינה אלא לפריה ורביה כך כל מה שהיה בביהמ״ק היה פרה ורבה. חולי׳ צ״ב. לפרות ולרבות ובל״א הדר פְּאֵרִי ב״ב י״ח: והלאה עיי״ע בין א׳ ובע׳ פארי פירשתי מל״פ ע״ש. והשם המופשט פְּרִיָּה עירו׳ ס״ג: מ״ק ח׳: יבמו׳ ס״א: ס״ב. ירו׳ מ״ק פ״א ד״פ ע״ד ב״מ פ״ד: תמור׳ ט״ז. ועוד פִּירוּי סוף אסת״ר בהשפע בפירוי וכן פָּרוּת בב״ר פע״ח וס״פ צ״ט דרש פֹּרָת (בראשי׳ מ״ט, כ״ב) בן פָּרוּת. והשם פְּרִי בל״מ ובלא״ר פֵּירָא ברכות ל״ט. סוכה ל״א: ועוד פֵּירִי חולי׳ ע״ט. ירוש׳ שבת פ״ז ד״י. במקרא אין לו קבוץ אבל בדרז״ל אי׳ פֵּירוֹת ברכו׳ ל״ה. והלאה מ׳. פירות האילן שבת קל״ה: גיטי׳ מ״ז: קנין פירות, כתובו׳ פ״ג. ושם: פירי פירות. ירו׳ תרומו׳ פי״א דמ״ז ע״ד מֵי פירות ובלא״ר פֵּירֵי שבועו׳ מ״ח. והושאל לרוַח ולטובת הנאה (Nutzniessung) הפכו קרן פיאה פ״א מ״א ירוש׳ פיאה פ״א דט״ז ע״ד קידו׳ מ׳. עיי״ע סעד א׳] —

פָּר (מל״מ פי׳ בקר ושור Farr, Stier) בהתכלת בגמ׳ הפרים[3] (מנחו׳ מ״ה.) וביום החדש פר בן בקר תמים וששה כבשים ואיל תמימים[4] (יחזק׳ מ״ה ו׳) ובראשי[5] חדשיכם תקריבו עולה לה׳ פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם (במדבי כ״ח, י״א) קשו קראי אהדדי כה אמר (ה׳) [צ״ל אדני ה׳] בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר (לחטאת) [צ״ל תמים וחטאת את המקדש] (יחזק׳ מ״ה, י״ח) פר ראש הדש עולה הוא. *[אחי״ה כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובדפ״ר אבל בשדפ״ע ראש חדש הוא וכו׳ ע״ש בגמ׳ ושם הרבה פעמים פר, פרים, תענית כ״ג. פר הודאה, פרה פ״א מ״ב פרים בני שתים . . וחכ״א אף בני שלש ר״מ אומר אף בני ארבע וחמש כשרים וכו׳. ולנקבה פָּרָה ובפרט פרה אדומה (= פרת חטאת פרה פ״ב מ״א) פרה פ״א מ״א עגלה בת שנתה ופרה בת שתים וחכ״א עגלה בת שתים ופרה בת שלש וכו׳ וע״ש כל הענין ועל שם כך נקראה מסכת פרה — ובלא״ר עוד פָּרְתָא פסיקת׳ דר״כ צד קנ״ג. עיי״ע סקד וע׳ מסאסא וש״נ ויק״ר פכ״ט] —

פר (= פָּרָא, פרי מל״ע פ֗רץ laufen) במגילת איכה כל רודפיה השיגוה בין המצרים (והוא כפי׳ ומרוב עבודה) פרי בתר לחבריה פרא לגביה[6] ובגדר דרכי: ערקת[7] תורתיה ופרא בתרה[8]. ירו׳ בסוף במה אשה (פ״ו ד״ח ע״ג) חיוי פרי בתרך פי׳ פרה רץ. *[אחי״ה וכנ״ה בירו׳ שביעי׳

---

[1]) בנו״ג בברכו׳ מ׳. עוד: ומברין וכדף נ״ז: נשמט מברין בטעות ובכ״י ש״ס אי׳ כגי׳ רבינו מפרין ומרבין ולי׳ מברין וכן לי׳ בע״ז כ״ט. ובמנו״ה נר ו׳ כלל א׳ ח״א פ״ג. [2]) אבל בכל הכ״י אצל ד״ס מפרין וכ״ה במשניות נאפולי ובירו׳ וברי״ף ואף רש״י הביא הגי׳ בנו״ן והגיה מפריז בזיי״ן. [3]) בדפו״ו בט״ס הסרים. [4]) כ״ה בדפ״ר ובדפו״ו תמים ובמקרא תמימם. [5]) כ״ה נכון בדפ״ר ובדפו״ו בט״ס ומראשי. [6]) בנו״ג קאים בתריה ובמד״ר פי״ב כגי׳ רבינו חמא מזיק פארי בתריה. [7]) בדפו״ו בט״ס עקרת. [8]) בנו״ג נפק.

פ"ד דל"ה. וירו' סנה' פ"ג דכ"א רע"ב פרי חורי חמרא בשובתא. ירו' סנהד' פ"י דכ"ח ע"ג מנשה הוה פרי חורי ישעיה (ועיי' גי' הילק' מ"ב ר' רמז ועיי"ע ערב). ירו' מעשר שני פ"ה דנ"ו. הות פריא והוא פרי פריא והוא פרי. ירו' ביצה פ"ה דס"ג. נפקין פריי בתריה מפרי. ירו' ע"ז פ"ד דמ"ד רע"א פרי בתריה — ירו' כתובו' ספ"ט דל"ג ע"ג עיי"ע פרימיתן] —

פרא (מין דג טונוס) ופלמודא (ע"ז ס':) עיי' בע' פלמוד — (א"ב בנוסחאות כתוב ארא).
*[אחי"ה עיי"ע פלמוד וע' ארא ומ"ש ועיי' תש' הגאוני' (הוצ' הרכבי) סי' מ"ז צד 23] —

פרא (= פִּירָא פי' כמו חֲפִירָא בל"מ חֲפִירָה Graben) בס"ג דפ' עושין פסין (עירו' כ"ו.) ובפ' כיצד מעברין בגמ' עיר של יחיד (שם ס'.) רבה בר אבוה מערב לכולא מחוזא ערסתא [1] ערסתא משום פירא דבי תורי. פי' מחוזא היה מג' צדדים חומה ומצד רביעי לא היה חומה אלא חריץ שרובצין בו הבהמות ואותה פירא מחיצה העשויה לנחת היא להרביץ בה הבהמות ולא חשיב לה מחיצה. בר"ג דפ' האשה שנפלו לה נכסים (כתובו' ע"ט סע"א) פירא דכוורי אמרי לה פירא ואמרי לה קרנא. פי' חפירה ששם דגים [2]. בפ' השותפין בגמ' אין חולקין (ב"ב י"א סע"א) האי פירא דסופלי יש לו ד' אמות. פי' מי שיש לו בחצר חפירה שדרכו כשמבשל התמרים ועוצרן לשוף מהן השכר זורק הסופלי שהן כגון גפת בתוך הפירא. *[אחי"ה ורגמ"ה פי' ג"כ פירא דסופלי חפירה שמשימין גרעיני תמרים לצורך מאכל בהמה וכו' וכ"ה ברש"י, ובעירובי' כ"ו. פירש"י פירא שוחה כמו פירא דכוורי במסכ' תענית (כ"ד סע"א). ומזה הענין בעפר פיר נדרים פ"א רע"ב אבל עיי' גי' הערוך בע' שעל. ירוש' כתובו' פ"ז דל"א: עפר פרין צ"ל פירין, כתובו' בבלי ע"ט: עיי"ע חפר (חי"ג תס"ה:). והקבוץ גיטי' ס' סע"ב ק"א יבשו פירין — כי פירה ירו' מעשי' שני ספ"א דנ"ג. צ"ל פודה כגי' רא"ף. חפר פרות (ישעי' ב', כ') פי' הרד"ק פִּירוֹת] —

פָּרָא (פי' בל"י παρὰ drüberhinaus, ausgenommen) מדרש ב"ר בס"פ ויאמר ה' אלהים אל הנחש (פס"כ) לפום חילך אכול ופרא ממה דאת לביש ויתר ממה דאת שרי. ובירוש' דכתובו' פ' מציאות האשה (פ"ו ד"ל ע"ד) תרין חולקין פרא (ציבחר) [צריך לו' ציבחר], ובעירובי' דירוש' פ' עושין פסין (ספ"ב ד"כ:) שובעין מן שובעין הא חמשא אלפין פרא מאה פי' מעט ומכאן נגזר פירתא. *[אחי"ה וכן פי' ר"ב בע' פרת ואינו נכון כי פורתא נגזר מן פרת ע"ש ופרא הוא ל"י הנ"ל וענינו יתר ועודף ועוד הפכו מיעוט וכמובן האחרון ירו' מגיל' רפ"ב דע"ג. חד פרא חד. ירוש' ע"ז פ"ד דמ"ג ע"ד תבר כולהון פרא חד] —

* **פָּרָא** (מל"י παρὰ neben, bei) ירוש' ר"ה פ"א דנ"ז. פרא בסיליאוס וכו' עיי"ע אגרפוס (ח"א ל'), ועוד יתר דוגמאות עיי"ע פרן ה' ומ"ש.

* **פּוּרָאְגוֹן** (נ"ל מל"י אמצעי' φουρκίον בל"ר furcilla מזלג Gabel) מדרש תהלים מזמור י"ב בסוף: מה לך יוצא לידקר בפוראגון פי' למה אתה מחויב בגזרת המלך לידקר במזלג והוא לשון קלילא מן furca, φοῦρκα ובילק' ובויק"ר גי' פרגול עיי"ע פרגל ושם לנכון לוקה וזה יתכן לעומת פרגול אבל לעומת לידקר יתכן פוראגון.

פראדרן (פְּרָאדוֹרָן מל"י παράθυρος, ον neben der Thüre) מד' שמ"ר פ' ויקחו לי תרומה (ס"פ ל"ג) חתן כל זמן שלא נשא ארוסתו הוא הוה פראדורן לבית חמיו פי' בל"י הולך לפני השער [3].

* **פְּרָאִידְתִּין** (נ"ל מל"י האמצעי' περιοδευτής Untersucher, Umhergehender) ירו' יומא פ"א דל"ח ע"ג לשכת פלהדרין פראירתין צ"ל פראידתין פי' בל"י ההולכים לבקר את מצב המדינה וצורכיה עיי' מיירזיאום 420.

* **פְּרָאכוֹרִין, פְּרִיכוֹרִין** עיי"ע פרכורין במו"ע.

* **פראלוקין** (?) שמ"ר ספל"ח יוסף פראלוקין ובלקח טוב תצוה (בהוצ' הח' רש"ב צ"ה) הגי' פרתזיג ושניהם צ"ל פרוזג כדאי' בתרג' שה"ש והוא ל"פ וערבי עיי"ע פרזג.

* **פְּרָאפוּרְנוֹן** עיי"ע פרן ה'.

* **פְּרָאוֹת** פי' כנפים בל"פ עיי"ע טפף.

פרב (= פּוֹרְבֵּי מל"י φορβή, φορβειά Halfter) מדרש ב"ר פ' ושרי אשת אברם לא ילדה לו (פמ"ה) מתלא אמר אמר לך חד אודניך

---

[1] וכ"ה בכ"י ש"ס בעירובי' ס'. אבל בכ"י ש"ס לדף כ"ו. ערסא ובנו"ג ערסייתא. [2] וכ"ה בפירש"י. [3] ודרש מורשה (דברים ל"ג, ד') כמו מאורשה.

דחמר לא תיחוש תרין עתיד לך פורבי פי' בל"י רסן ופרומביא. *[אחי"ה וע' הזקנים העתיקו חבל (איוב מ', כ"ה) ע"י φορβαία ועוד נכתבה המלה כאמורה בראש הערך] —

פרבגרון (אולי מל"ר אמצעי' foragerius, fora-gium, forragium מספוא Fourrage, Futter) בב"ר פרשת ס"ה[1] (פס"ד) רק טוב: מנדה (עזרי' ד' י"ג) זו מדת הארץ בלו[2] זו פרובינגרון[3] והלך (לאנגורוטינא) [צ"ל אנגרוטינא]. *[אחי"ה וזה האחרון הוא ל"י אמצעי' ἀγγουρωτὸν פי' כסף גלגלת ולא כמ"ש בע' אנגרוטינא (ח"א' קל"ח) וש"נ גי' הילק'. ודע כי הילק' תולדו' ר' קי"א גרס פריגורון ובאסת"ר פרוגינון והוא קרוב לל"ר האמצעי' הנ"ל[4]) ופירושו מס שנותנין לקחת מספוא לסוסי המלך אולי כוונו לבאר בלו כמו בְּלִיל] —

פרבטא (= פְּרוֹבִּיטָא מל"י τά πρόβατα צאן Schafe, Kleinvieh) בילמדנו בריש כי תשא (הובא בתנחומא כי תשא סי' ה')[5] ובפסיקתא דכי תשא[6] (צד י"ג) ובפיסקא את קרבני לחמי (פסיקתי' דר"כ צד ס'.) מהו אלים (מ"ב ג', ד') ר' אבא בר כהנא אמר פרוביטא[7]) — (א"ב פי' בל"י צאן של כבשים למעט של עזים). *[אחי"ה וע' הזקני' העתיקו ככה את כבש (ויקרא ד' ל"ב; כ"ג, י"ב; במדבר ט"ו, י"א) כבשה (ויקר' י"ד, י') כשב (שם ד' ל"ה; ז', י"ג; י"ז, ג') צאן (בראשי' ד', ב'. ד'; י"ב ט"ז), רחל (שם ל"א, ל"ח; ל"ב, י"ד) שה (שם ל"ב ז'. ח'; דברים י"ז, א')] —

פְּרִבְטָאוֹת (מל"ר privata בנינים המיוחדים לצורך היחיד ועוד הושאל בל"י האמצעי' מרחץ היחיד Privatbäder) בריש ב"ר (פ"א) עדיין לא בנה לה פריבאטיאות[8]). ספר אחר לא נתן להם פרקטיא. בפרש' שמינית נעשה אדם: מהן אמרו דימוסאות מהן אמרו פריבטאות — (א"ב פי' בל"ר בנינים עשויים לצורך האדם ובהם יכנס פעם בפעם איש אחד לבדו כמו בית הכסא). *[אחי"ה ויש להוסיף כי בל"י האמצ' πριβάτον, πριουάτον פי' בנין בית המרחץ ליחיד והפכו דימוסיא עיי"ע דמוס (ח"ג, פ"ד:) ובזה הענין בירו' שביעי' ספ"ח דל"ח: באילין דימוסיא כרם באילין פריבטה אסור. בבמד"ר פי"א ושהש"ר פ' הנה מטתו דרש ותענגות בני האדם (קהלת ב', ח') פרווכטה, פרובטייה. וכפי ס"א פרקטיא πράξις פעולה יש לומר כי פריבטאות פי' בנינים אשר בהם עושים מלאכות Arbeits-häuser) וכן ענין המלה היוני בל"י האמצעי' עיי' מיירסיאוס 446. אבל בב"ר פס"ג פרביטא אין ענינו כן ועיקר הגי' כגי' רבינו בע' פרכיטא ע"ש] —

פַּרְבָּר (= פַּרְוָר ל"מ מגרשי העיר Vorstadt ובל"פ فروار، بربار، بروار، پروار Sommerhaus, Anbau) בס"ג דפ' איזהו מקומן (זבחי' נ"ה סע"ב) ובגמ' דתמיד (כ"ז.) היאך דפרבר[9]) חד אחרינא בצבתא[10]) הוה אזיל ויתיב גביה משום דקאי אבראי. מאי לפרבר (ד"ה א' כ"ו, י"ח) אמר רבה בר רב שילא כמאן דאמר כלפי בר. *[אחיה וא"כ דרש כמו פר בר מל"י παρὰ — בר והאמת שנגזר מל"פ כאמור ועיי"ע פרוור ומתוך פי' רגמ"ה „כעין שקורין אפנדי"ץ" (= ל"צ appendice ל"ר appendix) בנין הנוסף לבנין הוא ממש במובן ל"פ הנ"ל] —

פְּרַג (מל"ס פי' ענין התענג sich ergötzen) בחוקותיך אשתעשע (תהלי' קי"ט, ט"ז) תרג' בגזירתך אתפרג — (א"ב בנוסחאות כתוב אתפרנק).

פְּרַג (מל"ס באפעל אַפְרַג פי' הבדיל זה מזה והושאל לתמורה um = vertauschen) לא ימיר (ויקרא כ"ז, י') תרג' לא יפרג[11]) — (א"ב פי' בל"י פעל המחליף והממיר). *[אחי"ה כיון לל"י παράγω seitablenken והנכון שהוא ל"ס הנ"ל. וכ"ה בויק"ר פכ"ה ומפרגא בדינרין ובתרג' שמו' ל"ב, ד'; לתהלי' ק"ו, כ'. ונמצא רק בתר"י וכן תרגם שכל (בראשי' מ"ח, י"ד). והשם פֵּירוּג, פֵּירוּגָא תר"י א' דברי' כ"ג, י"ט; לויקרא כ"ז, י'. ל"ג; לאיוב ט"ו, ל"א; י"ז,

---

[1]) כ"ה נכון בדפ"ר ובכ"י אבל בשדפ"ע בט"ס ס"ט. [2]) כ"ה בכ"י ואמ' ובדפ"ר בלא ובדפו"ו דלא וצ"ל בלו. [3]) כ"ה בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע פרובגרון ובדפ"ר בשתי תיבות פרו בגרון. [4]) וגי' כ"י ו"ו פרפגרון. וה' ברילל יאהרביכער ח"א, קע"ה הגיה פרנגירון παραγγερεία. [5]) ובזו השעה בא לפני המדרש תנחומא הקדום והישן הוציאו אדם גדול בענקים ידידי החכם השלם ר"ש באבער וחפשתי בחפש מחופש ולא מצאתי כל הענין הנדפס בתנחומי' שלפנינו מן אות ה' והלאה ועיי' מבוא מ"ש המו"ל צד י"ב. [6]) כ"ה לנכון בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב וכ"ה בדפוסי' בע' נקד ע"ש ויפה כיון הרב החכם הנ"ל בפסיקת' דר"כ בהערה ג' שנשמט בטעות בדפוסי הערוך. [7]) בשני מקומות בפסיקת' פרובטיא וכ"ה בתנחומא שם ובפסיקת' רבתי פי"ז פרומטוי וצ"ל פרובטוי. [8]) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע וכ"י ובב"ר פריבטאות. [9]) כ"ה נכון בדפא"מ ובשאר דפ"ע ובכ"י ק"ט דאפרבר. [10]) בנו"ג חר הוה ואחרינא בצוותא וכ"ה בפיי רגמ"ה כ"י. [11]) בכ"י ק"ט יתפרג.

ב' — ושם פרטי מחיר (דה"י א' ד', י"א) תרג' פירוג] —

* פְּרַגְיָא (מל"ע فرج auswachsen) ירו' תענית פ"ג דס"ו ע"ד מתריעין על פרגיא של פשתן כלו' על קלקול צמיחת הפשתן.

פרגד (= פַּרְגּוֹד פי' וילון אולי מל"פ پرده Vorhang או מל"פ הישנה fargard מחיצה ופרק המבדל Absonderndes). בר"ג דפ' מי שמתו (ברכו' י"ח:) חברתי מה שמעת [1]) מאחורי הפרגוד. בס"ג דפ' הזהב (ב"מ נ"ט.) שלשה אין הפרגוד ננעל לפניהם. ובס"ג דפ' אלו הן הנחנקין (סנה' פ"ט:) כך שמעתי מאחורי הפרגוד השה לעולה ואין יצחק לעולה. ויש מהן בע' פלסי [2]). פי' וילון שיש לפני כילת חתנים ולפני פתחי המלאכים. *[אחי"ה ורש"י בברכו' הנ"ל פי' פרגוד מחיצה המבדלת בין מקום השכינה ועל זה תמכתי יסוד הפי' מל"פ הישנה עיי' ספרי על המלאכים והשדים צד י"ח וכל הדמיון הזה נובע מדמיוני הפרסיים כי אצלם המלכים היו נבדלים מהמון ע"י מחיצה המבדלת ומתוך המחיצה היו מדברים לעם ומזה נבין מכילת' יתרו מסכ' בחדש פרש' ב' רצוננו לשמוע מפי מלכנו לא דומה שומע מפי פרגוד לשומע מפי מלך. וכנ"ה בתרג' איוב כ"ו, ט' פרס היך פרגודא עלוהי ענני [3]) יקריה. תרג' ירו' בראשי' ל"ז, י"ז שמעת מבתר פרגודיה. ועוד תרג' פרכת, הפרכת: פרגוד, פרגודא עיי' תר"י לשמו' כ"ו, ל"א. ל"ג: ל"ה; ל"ט, ל"ד והלאה' לויק' ט"ז, ב'. ט"ו; לבמד' י"ח, ז' — כלי' פכ"ט מ"א עיי"ע הבא אח"ז] —

פרגד (= פַּרְגּוֹד מל"י האמצ' παραγαύδιον, πα- ραγαῦδις וכן בל"ר אמצ' perangada ver- brämtes Oberkleid) בר"ג דפ' מצות חליצה (יבמו' ק"ב:) ותנן נמי בפ"ג בשקלים (מ"ב) אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות [4]) ולא במנעל ולא בסנדל. בפ' כל כתבי בגמ' י"ח כלים (שבת ק"כ.) ב' מנעלים וב' אנפליאות וב' פרגודין [5]). בפ' כ"ט [6]) בכלים (מ"א) המעפורת והפרגוד ג י מ י ה ן [7]) כל שהן. בב"ר פ' פ"ה (פ"ד) כתנת הפסים (בראשי' ל"ז, כ"ג) זה פרגוד. ותר"י פרגוד מצוייר — (א"ב פי' בל"ר מין מלבוש). *[אחי"ה ובפרט אותו מלבוש העליון שיש לו אמרא ושפה מצויירת ומזה תבין תרגומו של פסים. ומזה נ"כ בירו' שבת רפ"ו ד"ז ע"ד (תמינא) [צ"ל מיתנא] טלייה דמרגליתא על פרגזתא והוא כמו פרגדתא או אולי צ"ל פרגותא. אבל פרגוד בכלי' הנ"ל ענינו מסך מע' הקודם לזה ועיי' פי"מ לרמב"ם שם, וכן פי' רה"ג בסד"ט צד 20 וז"ל והפרגוד כמו פרוכת פי' חיגאן סתר בטיית ע"כ וצ"ל ח י ג א ב סתר בל"ע حجاب, ستارة [8]) — רש"י בשבת הנ"ל פי' פרגוד ע"י קנ"י הוז"ן Kniehosen והוא נפלא] —

* פְּרְגּוֹם (מל"י πύργος מגדל Thurm) תנחומא הישן נח סי' כ"ד (הוצ' רש"ב צד כ"ז) נעשה לנו פרגוסין והוסיף המעתיק פי' עמודים ובב"ר פל"ח וילק' ר' ס"ב הגי' ונעשה סמוכות וברור שהיתה גם בב"ר הגי' פורגסין ופי' בל"י מגדל עיי' מ"ש רש"ב בשמי.

פרגזיות (אולי מל"י προίξ, προῖκα מתנות ומוהר Geschenk, Heirathsausstattung) בב"ר פנ"ז (נ"ו) א"כ כל אותן הפרגזיות שעשתה אמך ל י ש מ ע א ל [9]) סניא דביתא ירותא פי' ענין (כעסים) [צ"ל עכסים]. *[אחי"ה וכ"ה בדפ"א והוא ל"מ (ישעי' ג', י"ח) וכה"ג במ"כ לב"ר ולא ידעתי לאיזו מלה כיון רבינו ולי נראה שהוא ל"י הנ"ל או הקבוץ מן פרגזתא (עיי"ע הקודם לזה) ובילק' וירא ר' ק"א הגי' פרוגיאות וג"ב האונאות דברים וכיון לל"י φρίκη עיי' ג"כ בעער חיי אברהם 180. ועוד עיי' מ"ש בספרי על המלאכים 68] —

פַּרְגִּיוֹת (מל"ע فروج (הקבוץ עיי' בפנים) junges Hühnchen) ודורמסקנין [10]) (ברכות ל"ט.) עיי' בדורמסקן [11]). בפ' אלו מציאות בגמ' (ר' יהודה אמר) [צ"ל כלי אנפוריא] [12]) (ב"מ כ"ד סע"ב) ר' אמי אשכח פרגיות שחוטות בין טבריא לציפורי. בב"ר פי"ח (י"ז) אעשה לו עזר בויק"ר פ' אשרי כסופה (פל"ד) אזל וגלייה אשכח פרגין [13]). פי' תרנגולים קטנים ובלשון ישמעאל קורין להם פ ר א ר י ג [14]) ולאחד פרוג [15]) וי"א צפרים קטנים. *[אחי"ה כי"א אי' בפי' ר"ח (בש"ס ווילנא) וברש"י גוזלות ותהיה אז כמו אפרוחים בל"ע فلج ועוד עיי' בל"פ فرغوی צפרים קטנים. ובענין פי' הראשון היטב היה מבארו רבינו שהוא ל"ע فروج והקבוץ فراريج תרנגולים קטנים. וכ"ה פריגא והקבוץ

---

1) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע בט"ס ששמעת. 2) עיי"ע פלם ד'. 3) כגי' הכ"י. 4) עיי"ע חפת וכ"ש. 5) וכ"ת בה"ג ובנו"ג פרגוד וכ"י ק"ט בערוך פרגד. 6) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ודפ"ר ובשדפ"ע בט"ס כ"ח. 7) כ"ה לנכון בכ"י ה"ב ודפ"ר ובשדפ"ע בט"ס טמאין. 8) לעווי בעמת"ל ע' פרגד הביא דברי רה"ג בשיבוש. 9) בדפו"ו בט"ס לישראל. 10) כה"ג בכ"י ק"ט ובנו"ג ודורמוסקנין. 11) ח"ג' קנ"ה. 12) וכ"ה בע' דיו בתרא וע' צבי. 13) בנו"ג פרגיין. 14) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וכצ"ל בדפ"ר ושם בט"ס פאריג ובדפו"ו פרריג וצ"ל פראריג וכ"ה בכ"י ב"ר וג"ג אבל בכ"י ה"ב פירוג ובכ"י ל"ד פרוג. 15) כ"ה נכון בדפו"ו אבל בשדפ"ע פרגותא.

פריגין באיכ"ר פ' רבתי ע"ש ובירו' ברכו' פ"ו ד"י סע"ב פרגן צ"ל פרגין ושם רע"ג חיחיד פרגיתא עיי"ע אחונייא (ח"א, נ"ו). תוספתי' ב"מ רפ"ו אין פוסקין לא על האפרוחים ולא על הפרגיות] —

פרגיתא (= פְּרוּגִיתָא ? Phrygien) חמרא דפרוגיתא ומיא דדמסת (שבת קמ"ז:) פי' „יין של מקום ששמו פרוגיתא[1]) ומים של מקום ששמו דמסת טובין הן וערבין ונמשך לב שותה אותן בהן ואינו רוצה להניחן ומתאחר שם ואותן מקומות אין בהן בני תורה והמתאחר שם זמן הרבה מתקפח ושוכח תלמודו" עיי' בע' דמסת. *[אחי"ה כיון לע' דמוס הנ"ל וש"נ הגי' ובכ"י כאן הרבה נשתבש דרומסת, רדימסת, דרמיסת וכ"ה בכ"י ר"ח אשר פירושו העתיק רבינו (עיי' ר"ח לשבת בש"ס ווילנא). ונראה כי פרוגיתא היא היא Φρυγία אשר באזיא קטנה ושם ישבו היהודים מזמן מלכות הסיריים עיי' על הקדמוניות לבן מתתיהו סי"ב פ"ג סי' ד'. ודע כי בכ"י ג"ג הגי' פרגונתא ובויק"ר פ"ה גרס פתוגתא, פלוגתא אודות הדרוש הכרוך על זה השם עיי"ע פתגותא] —

פְּרָגִין (מל"ס פַּרְגָּא gemeine Hirse ולפי' רבינו Mohn) בשביעית בפ"ב (מ"ז) הפרגין והשומשמין פי' מקו[2]) בל' כנען[3]) ובל' ערבי כשכאש[4]) ובלעז פפאוורו[5]) והוא ענין רמון אבל לא עגול כמוהו ומלא זרע כחרדל וכשמנענעו קורא קיש קיש וכשינקב יצא הכל מן הנקב והוא מתוק ועושין ממנו שמן כמו משומשמין. *[אחי"ה וכנ"ה הפרגים בספרי שלח פ' ק"י ושם פנחס פ' קמ"ו והפרגום צריך לו' והפרגים ובמכילת' מסכת דפסחא רפ"ח וספ"ח הפרגון צ"ל הפרגין ותמיד הוזכר אצל דוחן וכן פתרונו בל"ס אבל לפי קבלת רבינו ורש"י ודעמיה הוא מָאהן כאמור] —

פַּרְגָּל מל"פ پرگال = پرگار، בל"ע فرجار בל"י (Cirkel, περίγρα בפ' כ"ט בכלי' (מ"ה) שירי יד הפרגל[6]) טפח. פי' „ב' עצים צדיהן האחד דבוק ומשולב זה בזה והצד השני שלהן[7]) ברזל בראשם כב' אצבעות ונפתחין כמו הכים לעשות בהן הצורות העגולות" ובלעז שמו סישטו[8]) — (א"ב פי' פרגרא בל"י אנך וכלי החרשים אשר בו מיישרים קוי הבנין). *[אחי"ה כיון לל"י הנ"ל ול' ורי"ש מתחלפות וכן בל"פ נמצאים בל' ור' ובל"ע רק ברי"ש וכן הביא רה"ג (סד"ט 20) אלפרגאר בטיית ורבינו נגרר אחריו וחשמיט כדרכו ל"ע והביא תחתיו לאי"ט sesta] —

פְּרַגָּל (= פְּרַגּוֹל מל"ר flagellum ובל"י האמצ' φραγγέλλιον, φραγγέλιον ועוד φλαγέλλιον Geissel, Prügel) בויק"ר פ' הוצא את המקלל פ' סביב[9]) (ר"פ ל"ב) מה לך לוקה בפרגול[10]) על שעשיתי רצון אבא שבשמים הה"ד ואמר אליו[11]) מה המכות האלה בין ידיך וגו' (זכריה י"ג, ו') פי' בלעז גורדילו[12]) — (א"ב פי' בל"י שוט ורצועה לרדות). *[אחי"ה וכ"ה בתוספת' כלי' ב"מ רפ"ד פרגל שעשה בראשו מסמר להיות מכה בו[13]). ועוד באל"ף בראש עיי"ע אפרגל ומ"ש בח"א, רל"ו. ועוד עיי"ע פוראגון ומ"ש] —

פְּרַגְמַטְיָא (וכן בל"ס מל"י Waare, πραγματεία Geschäftsbetrieb, Handel) בס"ג דפ' אין עומדין (ברכו' ל"ד:) ולעושה פרגמטיא לתלמידי חכמים[14]). בס"ג דפ' המוכר את הספינה (ב"ב צ"א.) ת"ר מתריעין על פרגמטיא[15]) ואפילו בשבת פי' אם הוזלו הסחורות מבקשין עליהם רחמים ואפי' בשבת. בפ' המפקיד בגמ' המפקיד מעות (ב"מ מ"ב.) לעולם ישלש אדם מעותיו שליש בקרקע שליש בפרגמטיא[16]) שליש תחת ידו. עובר לסוחר

---

[1]) כ"ה בדפ"ר ועיי"ע דמוס (ח"ג, פ"ד) ובשדפ"ע וכ"י ק"ט פרגיתא. [2]) כ"ה נכון בדפ"ר וכצ"ל בכ"י ה"ב ושם אי' פקו וצ"ל מקו וכדאי' ברש"י ר"ה י"ג: אבל בכ"י ק"ט ובשדפ"ע מקום וכן הביאו בשם רבינו הר"ש ומהר"י במ"צ בשביעי' אבל הא"ז הלכ' חלה סי' רט"ז הביא בשם רבינו מקוביצ"ה = mokowice בל' פולוניא ומלת מקו הוא mak בל' סלאוית ובל' הונגרי mák בל' אשכנז הישנה mago, maho ומזה Magen, Mahen ועתה Mohn. ולגי' מקום בערוך בדפוסי' עולה ל"י עשאחש. [3]) עיי' מ"ש במבוא צד VII ובע' כנען ח"ד, ר"ס. [4]) خشخاش וכצ"ל תחת כשבאש בפי"מ לחל' פ"א מ"ד ותחת שבאיש בפי"ט להרמב"ם בשביעית. [5]) בלאי"ט papaver מל"ר papaver. [6]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ר ובשדפ"ע פרגול. [7]) כ"ה נכון בדפ"ר וכ"י ק"ט ובשדפ"ע בט"ס של. [8]) כ"ה בכ"י ה"ב וק"ט ודפ"ר ובדפו"ו צישט"ו. [9]) כ"ה בכ"י ודפ"ר ווניצי' אבל בדפ"א סי' וצ"ל סביב. [10]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע ובילק' זכרי' רי תקפ"א בפרגל. [11]) לי' בערוך כי אם בדפ"ר ואמ' ובדפו"ו ואמרו. [12]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ודפ"ר (ובדפו"ו גורדלו) ועיי"ע ברדל (ח"ב, קפ"ה) וע' אפרגל ומ"ש. [13]) אבל תוספתי' כלי' ב"ב ספ"ב פרגלינין כדאי' בכ"י אירפ' צ"ל פרקליגין עיי"ע פרקלן. [14]) בנו"ג פרקמטיא. [15]) וכ"ה בכ"י ש"ס ת' ובנו"ג בקו"ף. [16]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר ובשדפ"ע בקו"ף.

(בראשי׳ כ״ג, ט״ז) תר״י פרגמטיא נפקת, ס״א פרקמטיא[1]) — (א״ב פי׳ בל״י סחורה מדר׳ שמ״ר פ׳ זאת חקת הפסח (פי״ט) ראו הפרגמטוטים עמד בלילה ונטל כל אשר לו ויצא לו פי׳ סוחר בל״י). *[אחי״ה וכנ״ה פרגמטיא בגימ״ל במ״ק י׳: בכ״י ש״ס ירו׳ כתובות ספ״י דל״ג ע״ד, ירוש׳ ב״ק רפ״ד ד״ד, ירוש׳ סנהד׳ ספ״י דכ״ט ע״ד, תנחומא ריש משפטים וריש תרומ׳ (בהוצא׳ ה׳ רש״ב צד מ״א וצד מ״ה.), ב״ר פע״ז שםספ״ק, תר״י בראשי׳ מ״ב, ל״ד; מ״ו, י״ד; תרג׳ תהלי׳ קכ״א, ח׳ וזולתו, והתואר פרגמטוט תנחומא במדבר צד י׳: בהוצא׳ רש״ב פְּרַגְמְטוֹטֵים שמ״ר הנ״ל וכ״ה בקהל״ר ט׳ שלח עובדא הוה בפרגמטוטים וכו׳ והוא ל״י πραγματευτής Geschäftsmann, וכן פְּרַגְמַטְיוֹטָא ויק״ר רפ״ג רעותיה דמתקרי פרגמטיוטא והקבוץ פְּרַגְמְטוֹטִין ב״ר ספי״ג ופע״ו מכילת׳ יתרו מסכת׳ בחודש פ״ב, ותנחומא ריש תרומה פרגמטטין פסיקת׳ דר״כ צד מ״ג: פְּרַגְמָטָטַיָא פסיקת׳ רבתי פט״ו, פְּרַגְמַטְיוֹטִין פסיקת׳ דר״כ צד קצ״ה. — פסיקת׳ רבתי פ׳ כ״א בהוצאת פריעדמאן צד ק״ב סע״א הא פיגמטא הא פרגמטטא צ״ל הא פרגמטיא הא פרגמטוטא. ועוד עיי״ע פרקמטיא] —

* פּוֹרְגָּרָה (נ״ל מל״י περιγυρίς היקף Umkreis) ירו׳ פיאה פ״ג די״ז ע״ג רב אמר פורגרה ושמואל אמר צומחתה פי׳ רב אמר האמהות של בצלים חייבות בפיאה עם כל סביבות היקפתן ושמואל אמר רק מה שנצמח מעיקרן והמפרשים נדחקו בפירוש עיי׳ אה״צ למהרז״ף. ירו׳ מעשרו׳ פ״א דמ״ט. מפורש משיפקילו מן דו ירים פירגרה. ומה שהביא ה׳ לעווי בשם ה׳ פליישער מל״פ אין נ״ל כי הירו׳ לא הרגיל בל״פ. אבל אם המלה ל״פ היא אז יותר קרובה ל״פ הישנה Umkreis, pairikara.

* פְּרִיגוֹרִי (שם אמורא) ירוש׳ תרומ׳ פי״א דמ״ז ע״ד ר׳ פריגורי דקיסרין.

* פַּרְגְּרִיטָא (שם מקום) דב״ר פ״ב ר׳ שמואל פרגריטא ופי׳ מ״כ שם מקום.

פָּרַד (ל״מ ענינו הרחק דבר מדבר trennen, theilen: פֶּרֶד = פְּרִידָה בל״ס פרדתא הקבוץ פרדא Kern) בתוספת׳ שביעית (ספ״ו) מפרדין[2]) רימונים לעשות פרד. בפ״ק במעשרות (מ״ו) הפרד והצמוקין, פי׳ ענבים המתלקטין גרגר גרגר בפני עצמו ומצניעין אותן וי״מ גרגרין של רמון מנגבין אותן כדי לבשל בהן[3]). בפ״ב בעוקצין (מ״ו) הרמון שפרדו חיבור. פי׳ ששיברו והפרידו והוציא הגרעינין שלו[4]). בפ״ט בטהרות (מ״ט) נמצא ע״ג פרודין, פי׳ נמצא שרץ על הזתים פרודין ועדיין לא נכתשו. פתח חרצובות רשע (ישעי׳ נ״ח, ו׳) תרג׳ פרדו כנישת רישעא — (א״ב ל״מ זה (יואל א׳, י״ז) עבשו פרדות). *[אחי״ה כלומר פֶּרֶד הוא ל״מ ענין גרגיר וכ״ה בל״נ פְּרִידָה ירו׳ מעשרו׳ פ״א דמ״ח ע״ד פרידה אחת, ירו׳ ברכו׳ פ״ו ד״י. אכל פרידה אחת של ענב או פרידה אחת של רימון, ירוש׳ נזיר פ״ו דנ״ד ע״ד פרידה של רימון. ובל״ס פרדתא והוא הוא פרטתא עיי״ע פרט ח׳ ומ״ש. ועוד הושאל לגרגיר עפר ורקב נדה כ״ז סע״א א״א שלא ירבו שתי פרידות עפר על פרידה אחת של רקב וכו׳ עיי׳ פירש״י ועיי״ע פרד ד׳. ירו׳ יומ׳ פ״ב דל״ט ע״ג רוב כל פרידה ופרידה. והפעל ענין פריקה והבדל זה מזה בינוני פעול פָּרוּד סוכ׳ ל״א. ל״ב. ויק״ר פ״ל פיעל תוספת׳ שבת ספ״ו ירו׳ ב״מ רפ״ב די״א: נפעל סוכ׳ כ״ט: ל״ב. והלאה. אתפעל שם ל״ב. איפרוד איפרודי והושאל לקלקול מנחות מ״ג רע״א איפרד חזותא. אפעל תרג׳ משלי ז׳, י׳ דמַפרדא לבא דעלימי] —

פרד (= פַּרְדָנִית, פַּרְדִיתָא אולי מל״י παροδίτης auf der Strasse befindlich) ולא מן הרגל שלא תהא פרדנית עיי׳ בע׳ איסטסיאנות. הומיה היא וסוררת (משלי ז׳, י״א) תרג׳ פרידתא. אשת כסילות הומיה (שם ט׳, י״ג) תרג׳ איתתא סכלתא ופרידתא. *[אחי״ה גי׳ פרדנית אי׳ בתנחו׳ וישב סי׳ ו׳ ושם וישלח סי׳ ה׳ עיי״ע פרדנית אבל בד״ר ספ״ו פרדנית ועוד עיי״ע אסטסיאנות (ח״א, קע״ג) וע׳ פרסנית ומ״ש וגי׳ הילק׳ האזינו ר׳ תתקמ״ה פרדנין הן ובספרי פ׳ ש״כ פורנים הם] —

פרד (= פְּרִידָה einzelne Taube, ein Stück vom Taubenpaar) בסוף קינין (פ״ג, מ״ו) שלש פרידין[5]) חמש פרידין (בסוף) [צ״ל בריש] גמר׳ דפ׳ השוכר את הפועלים (ב״מ פ״ד:) פרידה אחת יש לי ביניכם. בריש ספרא (פרק ז׳, פרשה ז׳) והקריבו הכהן: אפי׳ פרידה אחת. ובפרשת ונפש כי תקריב (פרק י׳ פרש׳ ח׳) אבל מתנדבין עולה

---

[1]) וכ״ה בתר״י שלפנינו. [2]) כ״ה ג״כ בדפ׳ ווילנא אבל בכ״י אירפורט בט״ס מפררין . . פרר. [3]) וכ״ה בפי״מ לרמב״ם ועיי׳ ג״כ בר״ש. [4]) והוא כפי׳ רה״ג בעוקצי׳ (סר״ט 44) רק שם אי׳ בטיית חברומאן ונ״ל שצ״ל חבר רומאן פי׳ בל״ע حب رمان שבר הרימון. [5]) בנו״ג פרידות.

ושלמים ועוף אפי' פרידה אחת. בפ' שור שנגח ד' וה' שוורים בגמ' שור של ישראל (ב"ק ל"ח:) שתי פרידות טובות יש לי להוציא מהן רות המואביה ונעמה העמונית. *[אחי"ה רש"י פי' פרידה גוזל וכן ענינו בכ"מ שמדובר בו מענין קרבנות וכן בספרי שלח פ' ק"ח להביא פרידה אחת אינו יכול שלא מצינו פרידה אחת קריבה בכל התורה כולה. וכן פירש"י בב"מ הנ"ל אבל שם הוא רק בהשאילה כלומ' תם ויקר כגוזל וכן בסנהד' ק"ח סע"א פרידה אחת יש לי להוציא מהם. ויש מי שאמר כי הוא מל"ע فرید אבן יקר] —

פרד (= פְּרִידָה מענין פרד א' ועוד בל"ס פרדתא בקבוץ פרדא (Sandstein, Kies בפ' המפלת בגמ' שליה (נדה כ"ז.) אי אפשר שלא שני פרידין[1] עפר. פי' שני קרטין של עפר שמונחין על קורט אחד של רקב — (א"ב תרג' ויגרס בחצץ שני (איכ' ג', ט"ז) וריצץ בפרידא שני). *[אחי"ה בנו"ג בפרידן וגי' המתורגמן בפרידין וכצ"ל בתרג' איוב מ"א, כ"ב פרירין דחדדין צ"ל פרידין וכ"ה במתורגמן באיוב ל"ח, י' ובנו"ג בט"ס פריריא. ותרג' כמעותיו (ישעיה מ"ח, י"ט) כפרודוהי עיי' רד"ק שם. וכל הע' שייך לע' פרד א'] —

פרד (= פְּרִידָא (Brustbeeren ברפואות דפ' מי שאחזו (גיטי' ס"ט.) וחמשה בוני פרידא. פי' פרושת פירא — (א"ב פי' פרושת בירן בל' אשכנז הוא הפרי הנקרא שיזפין). *[אחי"ה ולפי זה תרגמתי ודע כי ר"ב שנה הגי' בירן תחת פירא ובנו"ג בדפו"ו פרושת פירא ובכ"י ובדפ"ר ופיז' פרושת נדרא ובכ"י ק"ט בט"ס פרש בר כריש תפירא ובכ"י ג"ג פי' פרידא כרוש תפירא ונראה שצ"ל כרושת פירא ואולי הוא כריש בירא מל"ס כרשא דברא Laserkraut עיי' לעף פפלנ"צ צד 226 וגם רש"י פי' מין עשב] —

* פֶּרֶד, פִּרְדָּה (ל"מ שם למין הנולד מסוס וחמור (Maulesel כפסחי' נ"ד. תוספת' כלאים רפ"ה ולנקבה פירדה מגילה י"ג סע"ב, ירו' שקלי' פ"ג דמ"ז ע"ג. פִּרְדָּה ירו' ברכו' פ"ח די"ב; ירוש' יומ' פ"ח דמ"ה; וב"ר ס"פ פ"ב עיי"ע חברבר. ב"ר פל"ח' מ"א, דבר ספ"א. והקבוץ פְּרָדוֹת חולי' ע"ט. תוספת' כלאי' רפ"ה.

* פַּרְדֵּיגְמַטָא (מל"י παράδειγμα הקבוץ παρα-δείγματα פי' למשל ולשנינה Bei-spiel, Strafbeispiel) תנחומ' הישן לך לך סי' ז' מה עשה חנון נטל עבדי דוד ועשה אותם פרדיגמטא והוסיף המעתיק פי' ליצנות ובכ"י רומי ב' נ"ב פי' צחוק והנכון כמ"ש רש"ב בתנחומ' שם אות ס' בשמי בל"י למשל ולשנינה והתואר ממנו פי' בו: וקלון.

פַּרְדֹּכְסוֹת ל"י παράδοξος (sonderbar, auffallend בב"ר פס"א (פ"ס) ולרבקה אח ושמו לבן רבי יצחק אמר פרדכסוס פי' לבן ביותר שהיה משונה כמו שאמרנו בלווקן[2] — (א"ב פי' בל"י ורומ' דבר מופלא אשר רואיו ושומעיו יתמהו עליו). *[אחי"ה ועיי"ע אפרדוכסוס בח"א, רל"ז וש"נ. נפלא העתיק (תהלי' צ"ז, כ"ד) עקילס ע"י ל"י הנ"ל ועיי' סומכוס לתהלי' קל"ח, י"ט והשם παραδοξασμός אי בסומכוס להעתקת פלא (ישעי' ט', ו') ונאוה (תהלי' מ"ה, ד')] —

פַּרְדִּכְשׁ (= פַּרְדַּכְשָׁא נ"ל מל"פ پرداختن voll-strecken, anordnen והבינוני پرداز והשם پردازش סדר והמסדר Vollstrecker, An-ordner) בהגדה דמגלה (י"ב:) אפי' קרחא בביתיה פרדכשא ניהוי. בס"פ המצניע בגמ' את החי (שבת צ"ד.) ההוא פרדכשא דרתח מלכא עליה ורהט תלת פרסי בכרעיה. פי' פקיד של מלך. בפירוש הגאון כתיב פרכשאה[3] — (א"ב ופי' בל"ר משנה הדוכוס). *[אחי"ה כיון למלה רומית (שאינה בספרים) produx ופערלעס (עט"ש 132) שיער ל"י האמצעי' παράταξις Trabanten ואצלי אין ספק שהוא פרדכת שלמטה שיש לו שני מובנים א' ענין ביטול ועוד ענין סדר וגמר מלאכה והבינוני במקום השם וחילופו פי' עושה סדר בצווי האדון והיינו נגיד ופקיד כפירש"י במגילה (ובשבת פי' סרדיוט) ועיקר הגי' כגי' הערוך פרדכשא וכ"ה בכ"י פ' במגיל' ובילק' כ"י אסת"ר פרדשקא אבל בכ"י ל' למגיל' ובכ"י מינכען לשבת פרשדכא (עיי' ד"ס מגילה כ"ז. ולשבת ק"ב.)] —

פַּרְדָּכְתְּ (קצור מן פרדכתך מל"פ של ע' הקודם פי' פנוי ממלאכה Gesch äftsloser, Müssig-gänger) כבר פי' בע' אנדיסקי[4].

פַּרְדֶּלֶס (Panther, Pardel πάρδαλις) ס"א ברדלס וכבר פי' במקומו -- (א"ב פי' בל"י ורו" מין חיה כמו נמר).

☞ פְּרוֹדוֹמוֹס לפי' ר"ב πρόδομος (Vorhalle מדרש ויק"ר איש כי יהיה זב מבשרו (פי"ט) ישב עליו בפרודומוס פי' בל"י חצר לפני הבית. *[אחי"ה ר"ב שנה הגי' שלפנינו

---

[1] בנו"ג שתי פרידות. [2] עיי"ע וע' ברדניקוס. [3] כ"ה נכון בכ"י ק"ט ו"ו ל"ד ח"ב וכן מוכח מע' פרכשא ע"ש אבל בדפ"ר פיז' וויניצי' ובאזיל פרדכשאת ובאמש' פרדשכאה וטעות הוא. [4] עיי"ע ח"א, ק"מ ומ"ש.

אי' בפרדימוס ולי נראה להגיה פרדיסוס והוא ל"י πρόθεσις מקום שהושיבו פגרי אדם öffentlicher Aufstellungsplatz der Leichen וחייבי מיתה בצווי המלך נדנים שם ואחרי שהחזיר נבוכדנצר את יהויקים בכל ערי יהודה ישב עליו בפרדיסוס והרגו אבל בילק' מ"ב ר' רמ"ט הגי' והחזיר אותו בכל ערי ישראל בפרדימס והרגו וכו' ואולי הוא העיקר מל"י האמצ' παράσιμος verstümmelt מָשחת, וראיה קצת לפירוש ראשון תמצא בע' פרוזדור ע"ש מ"ש] —

* פַּרְדַּנִית עיי"ע פרם ב' ומ"ש.

פַּרְדֵּס (ל"מ ובשאר לשונות תואר לגן נחמד לטייל בו (Park, Gartenanlage בגמ' דפ' אין דורשין (חגיג' י"ד:) ד' נכנסו לפרדס[1]. פי' „כינהו פרדס מענין גן עדן שהיא גנוזה לצדיקים כך אותו מקום הוא מקום בערבות שהנשמות של צדיקים צרורות בו"[2]. בפ' השותפין בגמ' ולא את השדה (ב"ב י"ב.) פרדסא אמר אבוה דשמואל בת ג' קבין תניא נמי הכי האומר לחבירו מנת בכרם אני מוכר לך וכו'. בפ' איזה נשך בגמ' אין פוסקין (ב"מ ע"ג.) פרדיסא רב אסר. פי' לקנות פרדס לפירותיו של אותה שנה וקנאם קודם חנטה בזול ואחר גידול פרי שוין יותר על כן ושמואל שרי כיון דמקבל תיוהא פי' שבר[3] כעין ברד או קרח לא מיחזי כי אגר נטר לי דשדי זוזי בספיקא ומודי רב בתורי אם פרדס הוא שרגילין לנער ולחבוט ולטעון הפירות בשוורין מפני שמפסידין את הפירות בכמה[4]. *[אחי"ה ע' הזקנים העתיקו גן (בראשית ב', י'; י"ג, י', במדבר כ"ד, ו') גנה (שם, ישעי' א', ל') ועוד פרדס (נחמי' ב', ח'; קהלת ב', ה', שה"ש ד' י"ג) ע"י παράδεισος ומחצב המלה מל"פ הוא עיי' מ"ש אוצרי המלות עבריות וכנ"ה בסוט' י', עיי"ע אשל. תוספ' ביצ' פ"א ובל"ס פרדיסא ובזה המשקל בב"מ הנ"ל ושם ק"ג. והקבוץ שם פַּרְדֵּיסֵי, תר"י א' בראשי' י"ד, ג' פַּרְדֵּיסַיָּא, ותרג' שופטים ד', ה' פַּרְדֵּסִין, לאיוב ב', י"א. ובמשקל עברי פרדסות ערכי' י"ד. תוספת' ערכי' רפ"ב — פרדסיאות צ"ל פרסדאות תוספי תעני' פ"ד עיי"ע פרזדאות] —

☜ פרדיסקי (?) מדרש ב"ר פ' והקול נשמע בית פרעה (ספצ"ד) שדר פרדיסקי בתריה כמו פרוסתיקי עיי"ע פרסדיקי. *[אחי"ה פרסדיקי ענין אחר הוא ע"ש וצ"ל במו"ע עיי"ע פרסתק והוא העיקר ופי' בל"פ שליח ע"ש ומ"ש] —

פרדסקן (= פַּרְדִּסְקִין קבוץ מן פרדיסקא פי' בל"ס חדר קטן בדמות חלון ועור חפירה בקיר (fensterartige Nische, Wandvertiefung באדם פ"ו[5]) באהילות (מ"ז) רואין את הפרדסקין כאילו הם אוטם. פי' חלונות אטומות וי"א קיר אחרי קיר. *[אחי"ה כפי' ראשון אי' בפי' רה"ג סד"ט (צד 23) ור"ש פי' עמודים חלולים בכותל הבית עשוין חלונות חלונות וכו' ובפי"מ להרמב"ם מחבא החפירה בתוך קיר הבית ע"כ וכ"ה פי' המלה פַּרְדִּיסְקָא בל"ס. וכנ"ה באהילות שם: שני פרדסקין זה בצד זה או זה ע"ג זה. ובתוספת' אהלות ספ"ז כפי' הגי' בדפ' זאלקיעב אי' כמה פעמים ובנו"ג פרסטקין וכ"ה בכ"י אירפ' ושם ג"כ פרסתקין וגי' הר"ש בתוספתא פרדסקין ואולי הוא מל"י προσ-θήκη Beiwerk, Fachwerk. ובענין פרדיסקים היו מעשנין וכו' ירו' ביצה פ"ב דס"א ע"ג בתוספת' כ"י אירפ' פרטסקאות עיי"ע ערדסק] —

* פַּרְדַּשְׁכָּא עיי"ע פרדכשא.

פרדשן (= פְּרְדְּשְׁנָא מל"פ پاداشن (פעהלוית פתראשנן) גמול Vergeltung, Gegen-geschenk) בהגדה דמגילה (י"ג.) שדר פרדשני ולא גליא ליה. פי' שלח דורונות כדכתיב (אסתר ב', י"ח) ויתן משאת כיד המלך דלי כרגא דכתיב (שם) והנחה למדינות עשה עבד משתיא דכתיב (שם) את משתה אסתר[6]. בע"ז בפ' השוכר בגמ' המוכר יינו (ע"א.) תדע דמשדרי פרדשני ולא הדרי בהו. פי' משלחין דורונות ואין חוזרין ושואלין אותן להחזירן להן לפי שקנו במשיכה. האי דשנא להאי פרדשנא (סנהדי צ"ד:) כבר פי' בע' דשן. אם היינו מוצאין ספר שכתוב בו האי פרדשנא להאי דשנא הוה ניחא לן פרדשנא מנחה דשנא אדם גדול כדכתי' (שופטים ג', כ"ט) כל שמן[7]

---

1) וכ"ה בעי' אבני שיש וכ"ה בכ"י ש"ס ותוספתי' חגיגי' רפ"ב וירו' חגיגי' פ"ב דע"ז: וברש"י ותוספות ובנו"ג בפרדס.
2) הועתק מפי' ר"ח לחגיג' בש"ס ווילנא ושם בט"ס בי. ויתר דבריו בשינויים עיי"ע אבני שיש ועיי' תשובת רה"ג בתה"ג דפ' ליק סי' צ"ט. 3) כ"ה בדפ"ר ואמ' ובשדפ"ע שכר. 4) בדפ"א ופראג בט"ס בקמה. וא"כ פי בתורי כמו שפי' ר"ח בתוורי עיי' תוספו' ב"מ שם ובשט"מ במקומו קצת בענין אחר ואחריו נגרר רבינו בעי' שבוש א' בפי' דמשבשי ע"ש.
5) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע בט"ס פ"ו. 6) וכ"ה בפירש"י וסדר אחר הוא בש"ס ע"ש. 7) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע בט"ס כל איש שמן.

וכל איש חיל — (א"ב פי' בל"י מתנה ונדיבות). *[אחי"ה כבר הארכתי בע' דשן (ח"ג, קס"ז) לבאר דשנא ופרדשנא ופירוש זה דסנהד' וכי נותנין מנחה כזו בגמול זה ולא הוצרכנו להחליף השטה[1]. כי דשנא פי' מתנה ופרדשנא גמול[2] ובכ"י ב' במגילה הנ"ל (ד"ס שם צד כ"ט) אי' שדר דורן לפרדשני בלי ספק דורן בא מגליון לבאר פרדשני וצ"ל פרדשנא כבכ"י מ' ובנו"ג שם פרדישני איכ"ר פתיחתא ד"ה וזכור: שדר פרדשנא בביתיה ואיגייר[3]. ור"ב כיון על ל"י παράδοσις מתנה] —

* פרודתקא (נ"ל כמו פְּרוֹדְקְתָא מל"ר praedic-tum צווי Befehl) אסתר שני ו', י' בסוף: פרודתקיון ואיגרתא אשתדרא לכל מדינת מלכא, ושם: איגרן ופרודתקיון די שדרית וכו'.

* פָּרָה עיי"ע פורה.

* פָּרָתָא עיי"ע פר ג'.

☞ פְּרָהבָא עיי"ע מל בתרא *[אחי"ה וש"נ נדה י"ז. מילא פרהבא עיי' פירש"י וי"מ מל"ר proba fein, weich אולי צ"ל פרדבא מל' צענד varedva רך weich] —

פַּרְהַגְבָּן (= פַּרְהַגְבָּאן נ"ל הורכב מן فرهنگ פי' אוצר או מוסר ומן بان אדון ושומר וא"כ פרהגבאן או שומר אוצר או מְיַסֵר Schatz-hüter, Sittenhüter, Polizei) בפ' בכל מערבין (עירוי ל"ו:) הא בפרהגבנא[4] האי במרי מתא. פי' פרהגבן שבא לענוש בני אדם או לגבות המס הרי הוא בורח מלפניו כן משנתינו שנוייה באו גוים למזרח עירובו למערב. ירושלמי (עירו' פ"ג דכ"א:) מאן דמר במזרח באלו טקסיוטי[5] מאן דמר במערב באלו רומאי[6]. בר"ג דפ' השוכר את הפועלין (ב"מ פ"ג:) ר' אלעזר בר' שמעון אשכחיה לההוא פרהגבנא[7] דקא תפיס גנבי. פי' ממונה מן המלך להרוג הגנבים וכיוצא בהן. בפ' הגוזל ומאכיל בגמ' הגוזל שדה (ב"ק קי"ז.) קם חד מנייהו מסרה לפרהגבנא דמלכא. ס"א פרהגמנא — (א"ב פי' פרהגמון בל"י שר גדול ממונה על מדינה). *[אחי"ה והוא ל"י προηγεμών Führer, Wegweiser ובריי"ף ובה"ג כ"י וכ"י ה' בש"ס ב"ק אי' כס"א ובשאר כ"י ש"ס (ד"ס ב"ק צד קמ"ט.) אי' פרהגבנא ובנו"ג פרהגנא אבל בפי' ר"ח לעירובין הנ"ל גרס גם כאן פרהגבאנא דמלכא ופי' אנשים הטורדין ע"כ ונ"ל לקיים הגי' כגי' ר"ח ובהרכבת שתי מלות פרסיות הנ"ל העולות עם שני פירושי רבינו בתחלת הערך כי פרהנג באן הוא שומר האוצר והוא הוא גבאי המס ועוד פרהנג באן הוא שומר המוסר והוא שבא לענוש בני אדם] —

פַּרְהֶדְיָא (כל"פ پرآسیا, پرهآسیا כנפי הריחיים Mühle, Mühlenflügel)[8] בחלומות דפ' הרואה (ברכו' נ"ו רע"א) וטחני בך קשיאתא בפרהדיא[9] דדהבא הרהר וחזא. ס"א בריחיא דדהבא. *[אחי"ה כס"א אי' לפנינו אבל בכ"י ש"ס (אצל ב"נ) אי' בפרהדיא ובכ"י פ' בפרחדיא (ד"ס ברכות בצד קנ"ג.) והוא מל"פ הנ"ל ודל"ת הוא במקום סמ"ך] —

פַּרְהֶדְרִין (מל"י πάρεδροι Gerichtsräthe, Beisitzer beim Amt) בריש יומא (פ"א מ"א) בלשכת פרהדרין פי' לשון פרהדרין כגון אגרדמין הממונה על השווקים ולשון יון הוא" — (א"ב פי' בל"י חכמי עצה ובית דין כמו סנהדרין ולא דקדק בעל הערוך). *[אחי"ה כנים דברי ר"ב אבל רבינו נגרר בפירושו אחר פי' ר"ח ליומ' ח': (בש"ס ווילנא) ע"ש. וגם בעל ערך מלין כ"י (באוצר החכם האלבערשטאם נר"ו) השיג על רבינו והגיד הרשום בכתב אמת אצל דברי הימים ליונים ורומיים וז"ל בתורף: והנה מלת פרהדרין מצאתי בל"י שהוא מלה מורכבת מן פַּרַא שהוא ענין קריבה אל הדבר והדריא(ו) שהוא ענין ישיבה ומזה נקראו היושבים אצל המלכות בל"י פרהדרין לכן אומר אני כי מלת פרהדרין אינו שם פרטי למנוי אחד בפרט בזולת אחר במלת אגרדמין אבל הוא שם לפקיד הממונה על איזה דבר שיהיה לזמן מוגבל ועל הבחנה הזאת סדר ההנהגות שאמר אחשוב כי בתחלה היתה נקראת לשכת בלווטין מפני שלשכת כ"ג היתה כדאמרי' התם בפ"ק דיומ' י"ט. ומנוי של כה"ג לכל ימי חייו היו ע"ד מינוי חכמי העצה שאמר לכן היתה בתחלה נקראת לשכת בלווטין

---

1) ועיי' ג"כ בחידו' אגדות למהרש"א בסנהד' שם. 2) ובתשו' הגאונים בהוצא' החו' ר"א הרכבי (צד 144) אי' דשנא ופרדשנא פרעון זה לפעולה זו. 3) בגיטין נ"ז: שטר פרטתא. 4) בפי' ר"ח (בש"ס ווילנא) פרהגבאנא. 5) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ודפ"ע (ועיי"ע ח"ד, ע"א) ובכ"י ה"ב טקסיווטי וכ"ה לפנינו ובפי' ר"ח. 6) וכן הובא זה הירו' בפי' ר"ח וכבר פירשתיו בע' טקסיוטי. 7) וכ"ה בכ"י ש"ס ושם פרהגבנא דמלכא ויתר שנויים עיי' בד"ס ב"מ צד קי"ט. ובנו"ג פרהגונא. 8) פליישער אצל הי' לעווי. 9) כ"ה בכ"י ודפ"ר ואמ' ובדו"ו בט"ס פרהדיא.

אמנם אחרי כן מתוך שהיו מתמנים ע"י ממון ולא היו מוציאין שנתן מחמת רשעתן חזרו וקראוה לשכת פרהדרין כלומר לא כדאי היא זו שתהא נקראת לשכת היועצים הנוהגים בשררה לימים ושנים רק לשכת הפקידים המשנים השררה מדי שנה בשנה ודומה להם ג"כ בענין אחר שגם הפקידים ההם רובם ע"י ממון ורצון האוהבים היו מתמנים כידוע בספור דברי הימים לרומיים ויונים עכ"ל. יומ' ט'. עיי"ע פרס ה'. תוספת' יומ' רפ"א וירו' יומ' פ"א דל"ח ע"ג ודל"ט ע"ג אי' פלהדרין עיי"ע] —

* פרהטיא (שם מקום) קידושי' פ"א. א"ל רב נחמן מפרהטיא לרב אשי נ"ל שהוא Φράατα במחוז Atropatene עיי' מאנגערט ח"ה, 103 ויוחסין השלם 170 גרס ספרטא ובעל סד"ה הביאו בסוג רב נחמן בן פרטא והוסיף באמצע ר"נ מפרפטיא.

פַּרְהוֹזִי (מל"פ پرهيزيدن הִשָּׁמֵר מאדם או דבר sich in Acht nehmen והשם پرهيز Vorsicht) בשאלתות שלח לך אנשים (סוף הפרשי' סי' קכ"ט) מיבעי ליה לפרהוזי נפשיה בל' ערבי לזריז קורא פרהז. *[אחי"ה רבינו כיון על ל"ע فارة אבל האמת ל"פ הוא כאמור ובשאילתות שם אי' פרהוזי איזה פעמים] —

☞ פַּרְהַנְג (Richter) עיי"ע אפרהנג [1].

☞ פַּרְהֶסְיָא (בל"ם פַּרְהֵסְיָא מל"י παῤῥησία Offenheit, Öffentlichkeit, öffentlich) מדרש שמ"ר פ' נטה ידך על השמים (פי"ד) אם אביא עליהם מכה בפרהסיא פי' בל"י בגלוי לעיני כל). *[אחי"ה הפכו סתר צנעה עיי' סוכ' מ"ט: ביצ' ט"ז. חגיג' ה'. סוט' י': סנה' ע"ה רע"א ושם ע"ד: פרהסיא וזה הציון הביא ג"כ בעל תשבי ובכל זאת אמר נ"ל שאין משמשין בו זולת בית השמוש! ע"כ והושאל לקול רם דב"ר פ"ב בפרהסיא. וקרוב לזה בל"פ فروهيده öffentlich. ופרהסיא משמשת על ענין בלתי היות מוחים בידו עיי"ע פרהסיא לבעל ערך מלין כ"י אשר באוצר ה' האלבערשטאם שהאריך בזה בשני ערכים כמעט שוים] —

פַּרְוָה (שם הפרטי) בפי' אמר להן הממונה (יומא ל"ד:) הביאוהו לבית הפרוה. גמר' (שם ל"ה.) מאי פרוה אמר רב יוסף פרוה מ ג ו ש א [2]. פי' „פרוה שם אדם מגושי ויש מן החכמים שאומרים כי חפר מחילה תחת הקרקע בקודש עד שיראה עבודת כה"ג ביוה"כ והרגישו ה כ ה נ י ם [3] באותה חפירה שבאותו מקום ו ח פ ר ו ומצאוהו [4] ואותה הלשכה קרויה על שמו". *[אחי"ה הועתק מפי' ר"ח ליומא (בש"ס ווילנ'), אבל בית הפרוה בה"א הידיעה (וכדאי' גם ביומי ל'.) קשה להלמו לפי זה הפי' ועיי' ג"כ מ"ש בהפשב"ע — ובענין עוף פרוה (חולי' ס"ב:) עיי"ע כניא (ח"ד, רנ"ז)] —

* פַּרְוָאָה (שם פרטי) ע"ז ל"ח רע"ב ר' חייא פרוואה וגי' בעל סד"ה פרודאה וצ"ל פרוראה וכדאי' לנכון ביוחסין השלם צד 137 וא"כ הוא מלשון פרוור עיי"ע.

* פַּרְווֹבָטָה במד"ר פי"א עיי"ע פרבטאות. ובקצת נוסחאות פרוזבטה.

* פַּרְוִיטוֹת (שם אומה) פתרסים (בראשי' י', י"ד) מבואר בב"ר פל"ז פרוויטות.

* פַּרְוִילָא (מל"י περιβόλαιον בל"ר perivolium Gehöft, Weideplatz) מגרש הועתק ככה בתר"י ומגרש לערים (במדב' ל"ה ב') תר"י א' פרוילין (בתר"י ב' פרוילי) לקרויא ועיי' לויק' כ"ה, ל"ד. פדורולי בתר"י במד' שם ד', ה', ז' צ"ל פרווילי עיי' רימ"ז בט"ר ח"ב, 87 אבל עיי"ע פרוור.

פַּרְוַיִם (שם מקום) (בדה"י ב' ג', ו') בילמדנו ואתם הדבקים (לי' בתנחו' שלנו ולי' בתנחו' הישן הו"ל הי רש"ב) ומנין שהיה עושה פירות שנא' (דה"י הנ"ל) והזהב זהב פ ר ו י ם. *[אחי"ה כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע פרוויים, פרויים, פרווים. וכנ"ה במד"ר פי"א מהו פרוים שהיה עושה פירות וכו'] —

פַּרְוָן (נ"ל מל"י φορεῖον Sänfte) ובנותיך על כתף תנשאנה (ישעי' מ"ט, כ"ב) תרגומו על פרוון יתנטלן. *[אחי"ה פי' פרוון כמו פוריון עיי"ע בל"י כסא אשר בו נושאים את החשובים ותרגם בהשאילה] —

פַּרְוַנְקָא מל"פ پروانك בל"ע فرواڤق، فرافق בל' פעהלוי פרואנק בל"ם פַּרְוָנְקָא בריה שמהלך לפני ארי ומזה בכלל ההולך לפני אחד ומורה דרך ושליח (Führer, Bote, Vorläufer בס"ג

---

[1]) ח"א, רל"ז וש"נ. [2]) כ"ה בכ"י ק"ט ובנו"ג אמגושא ועיי"ע בח"א, קי"ג. [3]) כ"ה נכון בדפ"ר ובפי' ר"ח ובשרפ"ע חכמים ועיי' ג"כ תוספ' יומי ל"ה, ד"ה פרווה. [4]) כ"ה נכון בדפ"ר ובכ"י ק"ט ובפי' ר"ח אבל בשרפ"ע שחפר,

דפ' לולב וערבה (סוכה מ"ח:) יומא חד שבקתיך ושויתיך[1]) פרוונקא. ב ר י ש[2]) גמר' דפ' השוכר את הפועלים (ב"מ פ"ג:) קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא. בס"ג דפ' אחד דיני ממונות (סנה' ל"ח:) הימנותא בידך[3]) דאפילו בפרוונקי נמי לא קבלינִיה פי' "פרוונקא שהוא כתייר לא קיבלנוהו[4]). בפ' אין מעמידין בגמ' מתרפאין (ע"ז כ"ח.) האי עינבתא פרוונקא ד מ ל א כ א[5]) דמיתותא היא. פי' יש בריה שמהלך לפני ארי וקורין אותה פרוונקא כך כשיבא זה החולי על אדם הוא פרוונקא דמלאך המות והוא שלוחו ופי' פרוונקא שליח — (א"ב פי' בל"י ציר רץ ומהיר בשליחותו). *[אחי"ה ר"ב כיון על ל"י אמצ' προύνικος (προῦνεικος) נושא סבל וגם ציר רץ אבל, הנכון שהוא ל"פ הנ"ל ונקרא מין בריה (سياه گوش פי' מי שיש לו אוזן שחור) אשר רץ לפני ארי וסופר ערבי Damir קוראת الببر עיי' מ"ש באכארט היעראזאיקאן ח"ב צד 112 והלאה. והושאל לשליח וכמו שפירש"י בסנהד' פ"ב. ול"ח: ובסוכ' הנ"ל פי' רץ לרוץ לפניו. ואפרים הסורי השתמש בזו המלה במובן נושא אגרת וזה עולה יפה במשל קריינא דאיגרתא וכו'] —

פְּרְוָור (פי' כמו פַּרְוָר בל"מ (ד"ה כ"ו, י"ח) ועוד עיי"ע פרבר וש"נ פי' מגרש העיר Vor-stadt, Vorhof) בס"ג דפ' נערה שנתפתתה (כתובו' נ"ד.) בבל וכל פרוורהא[6]) נהוג כרב נהרדעא וכל פרוורהא נהוג כשמואל. בפ' המביא גט בגמ' ר"מ אומר (גיטי' ח':) הקונה שדה בסוריא כקונה ב פ ר ו ו ר י[7]) ירושלם. ושדה מגרש עריהם (ויקר' כ"ה ל"ד) תר"י (א') פרוורי[8]) קרויהון. ירעשו מגרושות (יחז' כ"ז, כ"ח) תרג' יזוען פרווריא. בב"ר פ' ס"ט[9]) (פס"ח) עולין ורואין איקונין שלו ויורדין ורואין אותו ישן [משל] למלך שהיה יושב ודן בפרוור[10]) עולין לבסילקי ורואין אותו ישן יורדין בפרוור ו מ ו צ י א י ן[11]) אותו יושב ודן[12]) — (א"ב פי' בל"י מגרשי הערים וכפרים). *[אחי"ה ר"ב כיון כנראה על ל"י φρούριον fester Platz, Burg והנכון שהוא מל"מ ול"פ הנסמן בע' פרבר וכתיבה מלאה ראיה לזו וכ"ה בתוספת' כ"י ע"ז פ"ז (פ"ח) פרואר שישראל וגוי כונסין לתוכו יין פי' אוצר יין וכ"ה בל"פ پروار فرواره. ובנ"ג פרזא. ועוד ענין מלה פרסית תוספת הבנין (עיי"ע פרבר) וכן בירו' מגיל' פ"ג דע"ד. ההן פרוורה מהו מיעבר בגויה ר' אבהו עבר בפרוורה. ונראה שגם פרוילא הוא הוא כמו פרוור וכן בל"פ فروال הוא כמו فروار, והמתורגמן טעה במ"כ לגרוס בכ"מ פרוודא בדלת וכן פרודאה צ"ל פרוראה עיי"ע פרוואה ומ"ש] —

פְּרְוָתָא (נ"ל מל"פ فرود פי' נמל, פורט Hafen) דלול שפט (ב"מ ע"ג: ב"ב צ"ח.) פי' בעי' לול שפט[13]). פרוותא[14]) דמשמהיג (ר"ח כ"ג.) בע' משמהיג. בפ' גיד הנשה בגמ' שולח אדם (חולי' צ"ה:) התם פרוותא דגוים הואי דאיסורא שכיח טפי. *[אחי"ה ופירש"י נמל פורט (porta) ונ"ל שהוא ל"פ הנ"ל (ולא porta כדעת ה' לעווי[15]) והקבוץ ר"ה כ"ג. תלת פרְוָתָא הויין וכו' ועיי' פירש"י — ועה"ק שנ"ב יש כאן ערך בפני עצמו: פרוותא דמיא פי' הילוך המים שקורין בורט ב"א ע"כ והוא Fürt, forda, Bort, Forth עיי' ארעלונג ע' Furt] —

פְּרַז (מל"מ עיי' בפנים ונרדף עם פרץ ובל"ע برز יוצא מגבול בהפעיל הפריז das Mass durch-brechen, über die Grenze gehen) בפ"ק בנדה בגמ' וחכ"א (נדה ד':) ולא כדברי הלל שהפריז על מדותיו. פי' שעשה הרחקה יתירה והרחיב את הדבר כמו (זכרי' ב', ח') פרזות תשב ירושלם. *[אחי"ה ובירוש' נדה רפ"א דמ"ח ע"ד הגי' שהפליג עיי"ע פלג. נדרי' ל"ב. מפני שהפריז על מדותיו של הקב"ה. ב"מ ס"ט: מפריז על שדהו וכו' אבל עיי"ע פר ב'. — קהל"ר פי' אין אדם שליט ומפריזין באצבעותיהם אולי הוא מל"פ فروزيدن נתן רמז

---

1) בנו"ג חד יומא שבקוך ושויוך ובכ"י ש"ס כגי' רבינו שבקתך וכ"ה בכ"י ק"ט. 2) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ה"ב וב"ר, ובדפ"ע בטעות בסוף. 3) וכ"ה בכ"י ש"ס ועיי"ע הימן (ח"ג, ר"ב) ובפי' ר"ח לי' בידך ובנו"ג בידן. 4) הועתק מפי' ר"ח ושם כפרוונקא וכצ"ל בגי' הערוך ובנו"ג בפרוונקא וכל הענין פירשתי על בוריו בעי' מיטטרון. 5) כ"ה בכ"י ג"ג וק"ט. 6) בנו"ג בט"ס פרוודהא. 7) כ"ה בכ"י ודפ"ר וא' אבל בדפו"ו בט"ס בפריורי ובחלה פ"ד מי"א בפרוור שבירושלם, תוספתי תרומי ספ"ב בפרואר ובנו"ג בט"ס בפרוד, פרוזדר. 8) בנו"ג פרוילי עיי"ע פרוילא. 9) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וי"ו ל"ד וכ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע ס"ח אבל רבינו מונה פרשה אחת יתירה לחשבון שלנו. 10) בנו"ג בפרווד. 11) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע ורואין. 12) בנו"ג בהיפך הסדר ועיי"ע בסיליקי. 13) עיי"ע ח"ה, כ"ח ושם גירס' רבינו מב"מ אפרוותא וכ"ה לפנינו ובכ"י ש"ס ר' ב' אבי פרוותא דלשפט עיי' ד"ס ב"מ צד ק"ד. 14) בכ"י ק"ט המשך הערך ולא כבדפ"ע ערך בפני עצמו. 15) ובעל המשביר הגיה ללא נכון פרמתא כדי להוציאו מל"י ὕφορμος.

ובפתיחת׳ איכ״ר סי׳ י״ב הגי׳ ומרמזין עיי״ע מלמל. וכהקל בינוני פעול פָּרוּז מל״מ פְּרָזִי והפכו מוקף עיי׳ מגילה י״ט. פרוז בן יומו נקרא פרוז אשכחן פרוז מוקף מנא לן וכו׳. ירוש׳ מגיל׳ פ״ב דע״ג: פרוז היה באותה שעה] —

פָּרוֹז [1]) אנדרפתא [2]) (חולי׳ ס״ב:) כבר פי׳ בע׳ אנדרפתא [3]).

* פרזא ט״ס עיי״ע פרוור.

פרזבט (= פְּרוֹזְבַּטְיָא = פרוזבסיא מל״י πρεσβευσία Gesandschaft, Gesandschafts-empfang; פְּרוֹזְבוֹטִים πρεσβευτής Gesandter) בילמדנו בריש וארא (תנחומ׳ שם סי׳ ה׳) ואחר באו משה ואהרן: יום פרזבטיא של פרעה היה והיו המלכים כולן באין ומעטרין אותו. ובריש אלה הדברים (תנחומ׳ הקדום והישן עפ״י כ״י ספרדי אצל רש״ב צד ב׳) שבעים לשון עומדין בפתח פלטין [4]) של פרעה שאם יבואו פרזבטין של מלך יהיו משיחין עמו בלשונו — (א״ב פי׳ שלוחים ומלאכי השרים ומלכים. ופי׳ פרזבטיא שליחות כלו׳ שהיו המלכים שולחים לבקש בשלומו). *[אחי״ה כנים דברי ר״ב כי פרוזבוטים הוא שליח מל״י הנ״ל וכ״ה בשמ״ר פמ״ב משל למדינה ששלחה פרוזבוטים לעטר למלך וכו׳ תנחו׳ ויגש סי׳ ו׳. שלח יהודה פרוזבטים אצלו ובהשמטת הט״ת עיי״ע פרזבין. והשם המופשט שמ״ר פ״ה יום פרוזבוטי ובתנחומא הנ״ל יום פרוזבטיא ובתנחומא הקדום והישן וארא סי׳ ב׳ הגי׳ יום פרוסביסרא ונ״ל ברור שצ״ל פרוסביסיא והוא ל״י πρεσβευσία אסיפת השלוחים ובלקח טוב שמות ה׳, א׳ יום פרוס וצ״ל פרוסבטיא ועוד השם המופשט בתנחומ׳ הקדום בהוספה לפי דברים אצל רש״ב (צד ב׳) שאם יבא פרוזביטרון ממקום אחר וכו׳ והוא πρεσβυτέριον אסיפת השלוחים והמדפים ממנטובא השמיט המלה הזרה והציג "אדם אחר" עיי׳ הערת רש״ב הנ״ל. ועוד השם המופשט בילק׳ אסתר ר׳ תתרנ״ח שונאי הוא שירדתי עמו בפרוזבוטים צ״ל פרוזבוטים πρέσβευσις, πρέσβυσις אסיפת היועצים כלו׳ המן ספר שעמד בפני הדיינים לבוא במשפט עם מרדכי. עיי׳ מגילה ט״ו סע״א ורע״ב ועיי״ע פרוזבול] —

* פרוזבטה ט״ס עיי״ע פרווכטה.

* פְּרוֹזְבּוֹל (מל״י πρὸς βουλῇ או προβουλή Dokument vor dem Gericht um die Schulden einzufordern עיי״ע בט ח״ב, ל״ט) בסוף שביעי׳ (פ״י מ״ג, ומ״ד) פרוזבול אינו משמט זה אחד מן הדברים שהתקין הלל וכו׳ זה גופו של פרוזבול מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה והדיינין חותמין מלמטה או העדים ומפורש בפי׳ השולח גט בגמ׳ הלל התקין פרוזבול (גיטי׳ ל״ו:) וכבר פירשנו בע׳ אסטרטיגי ובע׳ בט. פי׳ פרוז הוא פרוס תקנת הדבר כעין פורסא דמלתא (גיטי׳ ל״ז.) כלומר תקנה למלוה שלא יאבד ממונו ותקנה לעני שימצא מי שילונו — (א״ב פי׳ בל״י בית דין ממונה שלא יקבל אחד מן העם נזק וירד מנכסיו וגם נאמרה כן עצה נתונה בבית דין על ענין זה). *[אחי״ה כבר הארכתי אודות שתי המלות בע׳ בט ד׳ ועוד הגי׳ בסמ״ך פרוסבול גיטי׳ ל״ו: ל״ז. תוספת׳ שביעי׳ ספ״ח והקבוץ פרוסבולין תוספת׳ ב״ב ספי״א. ובענין מגיל׳ ט״ו סע״א ורע״ב זה בא בפרוזבולי וזה בא בפרוזבוטי נ״ל שפי׳ זה מרדכי בא בפרוזבולי בטענה πρόσβουλή וזה המן בא בפרוזבוטי בטענה מל״י πρόφασις Vorwand וזה מה שפירש״י מרדכי בא אליו בטענת עושר המן בא בטענת עני וכו׳ ומה שפי׳ רש״י עושר ועני הוא לפי דרש הגמ׳ (גיטי׳ ל״ו.) בולי אילו עשירים וכו׳] —

פְּרֶזְבִּין (מל״י πρέσβυς, πρεσβεύς שליח Bote, Gesandter) בב״ר בסמוך וישלח יעקב (ספע״ד) לקח מאלו ומאלו ושלח פרזבין הה״ד (בראשי׳ ל״ב, ד׳) וישלח יעקב מלאכים — (א״ב פי׳ בל״י שליחות עיי״ע פרזבט ובמדרש חזית פ׳ ישקני מנשיקות משה רבינו תעשה פרזביין שליח בינותינו). *[אחי״ה בלי ספק שליח בא מגליון פנימה להורות על פרזביין צ״ל פרזביון וא״כ מובן המלה שליח ולא שליחות כדעת ר״ב] —

פרזג (= פרוזג מל״פ پیروزه בל״ע فیروزج Türkis) תרג׳ בפסוק ידיו גלילי זהב (שה״ש ה׳, י״ד) אשר גליף על פרוזג. *[אחי״ה בתר״י א׳ שמות ל״ט, י״ב אי׳ בתמורתו ט ר ק י ן. וריב״י טאווס העתיק נפך במלה פרסי׳ הנ״ל עיי׳

---

[1]) כ״ה בכ״י ק״ט וה״ב, ושם בט״ס פרון, ו״ו ול״ד וב״ר ובדפ״ע הוא ללא נכון מעי׳ הקודם. [2]) כ״ה בכ״י הנ״ל ובדפ״ע אנדרפטא, אנטרפטא. [3]) ח״א, קמ״ג. [4]) בתנחומ׳ בפלטרין.

מה שכתב בשמי הח' רש"ב בלקח טוב תצוה כ"ח, י' ושם תרשיש פרתזיג וצ"ל פרוזיג] —

פְּרֶזְדָאוֹת (מל"ר Besatzung, praesidia, praesidiarii (Wachen zur Beaufsichtigung בס"ג דתעניות (ל' סע"ב) ובפ' יש נוחלין בגמ' בנות צלפחד (ב"ב קכ"א:) יום שביטל הושע בן אלה פרוזדאות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל. בס"ג דפ' ואלו מגלחין (מ"ק כ"ח:) שביטל פרוזדאות שהושיב אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל [1]. בס"ג דגיטין (פ"ח.) כתיב ביה בהושע בן אלה ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל (מ"ב י"ז, ב') וכתי' (שם ג') עליו עלה שלמנאסר א"ל אותן פרוזדאות שהושיב ירבעם ובא הוא ובטלן ואעפי"כ לא עלו ישראל לרגל אמר הקב"ה אותן השנים שלא עלו ישראל לרגל ילכו בשבי. פי' פרוזדאות שומרים — (א"ב בנוסחאות כתוב פרוסדאות פי' בל"ר אנשי מלחמה נצבים בעיר על הדרך לשמרו ותרג' בפסוק את הכל עשה יפה בעתו ומני פרזדוין על שבילא). *[אחי"ה בקהלת ג', א' אי' בתרגי' פרזדוון, וכן בתרג' רות ד', כ' פרזדאוון דאותיב ירבעם חייבא (ובדפו"ו בט"ס פרוזבין) ובמ"ק כ"ח: פרדסאות ובתוספת' תעני' פ"ד פרדסיאות ובכ"י ש"ס בתעני' כ"ח. פרדסייות אבל בנו"ג שם: פרוזדאות כגי' רבינו וזה נעלם מעיני ר"ב ובדק ל': פרדסייאות ובכולם צ"ל פרסדאות כדאי' בע"י הראשון בתעני' ובירו' (עיי' ד"ס שם ושם). ופי' מל"ר כדאי' במו"ע — ובכ"י ג"ג גרס בראש ובאמצע הערך פרוזדאות לשון יון (?) שומרים ובלשון ישמעאל (?) קורין לשומר הדרך פרוזאר ע"כ והוא הוספת הכותב] —

* פרזדון, פרזדאוון עיי"ע הקודם לזה.

פְּרֶזְדַּגְמָא (= פְּרוֹסְטַגְמָא מל"י πρόσταγμα Be-fehl, Edikt) בילמדנו כי תשא ויתן אל משה (תנחומ' כי תשא סי' ט"ו) מלך ב"ו פורס פרוזדיגמאות [2] במדינה ואומר פלן קומוס וכו'. בפסקא דשור או כשב (פסיקת' דר"כ צד ע"ז.) למלך ששלח פרוזדגמא שלו למדינה נטלוה ועמדו על רגליהן ופרעו את ראשיהן וקראו אותה באימה ברתת ובזיע כך אמר הקב"ה לישראל קריאת שמע פרוסטגמא [3] שלי. ובפסיקת' דבחדש השלישי (שם צד ק"ב.) לא יהיו דברי תורה בעיניך כפרוזדגמא ישנה. פי' איגרת — (א"ב עיי"ע פרסטגמא). *[אחי"ה בע' פרסטגמא הביא רבינו זה דשור או כשב בשם ויק"ר פכ"ז אבל בנו"ג שם ג"כ בזיי"ן וכן בויק"ר ספי"ז (הקבוץ) ג' פרוזדיגמאות שלח יהושע וכו'. ובילק' מיכה רמז תקנ"ד פרוזדוגמא וכ"ה בפסיקת' דר"כ צד ק"ב. פרוזדוגמא ישנה.. פרוזדוגמא חדשה [4]) עיי' הרשב"ם לדברי' ז', י"א והביא את פי' הערוך אגרת ובאמת פי' דת וגזרה ועיי"ע פרסטגמא ושם אביא העתקת הע' הזקנים כי עיקר הגי' בסמ"ך ובטור או"ח סי' ס"א אי' בטעות פרוטגמא וצ"ל פרוזטגמא וע"ש במרן ב"י] —

* **פְּרוֹזְדָק** (שם חכם) במד"ר פי"ב ר' פרוזדק בר נחשא ובילק' תהלי' ר' תשנ"א ר' פרוזדירי וכו'.

פְּרוֹזְדוֹר (מל"י πρόθυρον Vorhof) בפ' ב' בנדה (י"ז:) החדר והפרוזדור והעליה פי' עליה מקום השתנת מי רגלים נמצא בפרוזדור ספקו טמא. בפ' לא יחפור בגמ' ניפול (ב"ב כ"ד רע"א) אף אנן נמי תנינא דם הנמצא בפרוזדור ספקו טמא [5]. בפ' בן זומא (אבות פ"ד, ט"ז) התקן עצמך לפרוזדור [6] כדי שתכנס לטרקלין פי' „פרוזדור לשון יון הוא והוא בין השער לחצר המלך קודם שיכנס לפני המלך ושל אשה במקום ערוה בשפתות ערוה שמו פרוזדור" [7]) — פרוזבול א"ד פרוסבול. פרזדאות א"ד פרסדאות. פרוזדור א"ד פרסדור [8] — (א"ב פי' בל"י מקום לפני פתח הבית ואולם השער). *[אחי"ה בהשאילה נאמר על שפתות הערוה או על רחם של בהמה נדה מ"ב: הוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור וכ"ה בירו' נדה פ"ב ד"נ. חולי' ע"ב. שמא יוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור. ושם ס"ח. אין פרוזדור לבהמה. בכורו' מ"ו: אדם מבהמה לא יליף דלית ליה פרוזדור ועיי' תוספות שם ושם. שבת פ"ו: אשה דאית לה פרוזדור.. בהמה דלית לה פרוזדור. אלם (מ"א ז', ז') תרג' פרוסדא לבית דינא (כרד"ק

---

[1]) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב ובדפ"ע לי' מן בס"ג עד בס"ג. [2]) בנו"ג פרודיגמאות וצ"ל כגי' הערוך. [3]) כ"ה בדפ"ר אבל בכ"י ק"ט פרוזדגמא וכ"ה בפסיקת' ובתנחו' הישן אמור סי' י"ג ובדפ"ע פרוסטיגמא. [4]) בתנחו' סוף עקב פרוזדגייא צ"ל פרוזדגמא. [5]) כ"ה נכון בכ"י ובדפו"ו אבל בשדפ"ע נשמט מן ספקו טמא עד ספקו טמא. [6]) בנו"ג בפרוזדור. [7]) הועתק מפי' רה"ג (בסד"ט 31) ושם הגי' והפרסור וא"ד פרוסדור ושם רחלין בטיית וצ"ל שצ"ל דהליז = دهليز Vorhaus. [8]) בדפ"ר המה ערכים בפני עצמן ללא נכון.

נ"א פרוסדור). וכן בשהש"ר פ' גן נעול בא וישב עליה בפרוזדור וכו' (עיי"ע פרדימס). והוא ל"י הרשומ' בתחל' הע'[1] וע' הזקנים העתיקו אולם (יחזק' ח', ט"ז), מסדרונה (שופטי' ג', כ"ג), פתח (בראשי' י"ט, ו; ירמי' א', ט"ו), תא (יחזק' מ', ז') מפתן (שם מ"ו, ג') ע"י זו המלה, וכן העתיקו סף (שופטי' י"ט כ"ז; מ"א ז', נ' ועקילס ותודוס ליחזק' מ"ו ו'. ז')] —

* פרוזדירי עיי"ע פרוזדק.

פַּרְזֶל (בלא"ר פַּרְזְלָא וכן בל"ס פי' ברזל (Eisen בדניאל (ב' ל"ג) שקוהי די פרזל תרג' ברזל. *[אחי"ה תר"י דברי' ח' ט', תרג' משלי כ"ז, י"ד; לאסתר ה', י"ד וזולתו ובדרז"ל ב"ק פ"א: עיי"ע גזר, יבמות ע"ו. חולי' ע"ז. עיי"ע זרף ב' סנהד' צ"ו: גיטי' נ"ז רע"ב עיי"ע מסרק. ויק"ר פכ"ד פרזלָיא והפעל ממנו באתפעל גיטין ס"ח סע"א כי אתער הוה קא מיפרזל פי' כי ניער משנתו היה אגוד בשלשלת של ברזל וכן בל"ע فرزل, ורש"י פי' לפי הענין משתגע ומתעסק לנתקה הימנו ע"כ וזה הוליך שולל את ה' לעווי לפרש מל"ע فضل נעשה משוגע] —

פְּרְזֵם (aus- zusammenpressen) ברפואות דמי שאחזו לצפרא. אפרזמינהו למיא מיניה — (א"ב אין גי' זו בנוסחאות שלנו). *[אחי"ה כבר רמזתי על זו הגי' שלי' בספרים שלנו במבוא צד LXVI ובדפ"ע נ"ב גיטי' ס"ט. וגי' כ"י ג"ג מיפרזמהו] —

פְּרְזוֹמָא (בל"ס פְּרְזוֹמָא, פָרְוָזָמָא אזור מלש' יוני' Gurt, Schurz περίζωμα ובל"ע فرزوم טלית אשה אשר סביב ירכותיה) בפ"ק בסוכה בגמ' הדלת (סוכה י"א.) ובפ' התכלת בר"ג (מנחות מ"ג.) רמי תכלתא בפרזומא[2] דאנשי ביתיה פי' תלה ציצית בטלית של אשתו[3]. בגמ' דפ' כל הכלים (שבת קכ"ה.) אמר רב שירי פרוזמאות[4] אסור לטלטלן בשבת פי' שירי טליתות. ירוש' בבמה אשה (פ"ו ד"ח:) המחלצות (ישעי' ג', כ"ב) פרזומטא[5] — (א"ב פי' בל"י מחלצת ומעיל ובל' רבים פריזומטא). *[אחי"ה בל"י פירוש περίζωμα אזור וכהעתקת השבעים אקילס סומכוס ותודוס לירמי' י"ג, א'; וסומכוס לישעי' י"א, ה'. וכן העתיקו השבעים מלת חגור (משלי ל"א, כ"ד) חגורה (בראשי' ג', ז') אבל גם מטפחת (רות ג' ט"ו) והקבוץ περιζώματα] —

פְּרָזוֹמָא אולי מל"י האמצעי' προζύμιον, προ-ζύμη, ζύμι, προζύμη eingerührte Gerste (zum Bierbrauen[6] בסוף הלכה קמא דערבי פסחי' (ק"ז.) ומה פרזומא בעאי מיניה מרב שכר התאנים[7]. בפ' האיש מקדש בו בגמ' מעשה בה' נשים (קידוש' נ"ב:) ההוא גברא דשקל פרזומא דשיכרא ויהב להך איתתא ואמר לה התקדשי לי בהא פי' כלי מלא שכר. *[אחי"ה בנו"ג בקידושי' ההוא סרסיא דקדש בפרומא דשיכרא ובע' פרמא א' גרס רבינו אצל פרזומא ג"כ ההוא גברא דשקל פירמא דשיכרא וגי' ההוא גברא אי' ברי"ף ובתוספת' ר"י הזקן, ושם (וברש"י קידו') הגי' פרוזמא ופי' כלי קטן שנותנים בו שכר ור"ש פי' לאחר שהוציאו השכר הראשון מהתמרים עושים מפסולת התמרים שכר ונקרא פרוזמא ע"כ ולפי זה פרוזמא הוא הוא προζύμη רק זה נאמר מפסולת השעורים לעשות מהם שכר וכן פירש"י ורשב"ם לפסחי' פירזומא שכר שעורים וגם פירמא יש פתרון מל"י φύραμα Gerstenteig עיי' רימ"ז שם. ופי' רבינו בע' פרמא עולה לפי שטת הרי"ף ע"ש ומ"ש אבל מ"ש כאן שכר התאנים לא ידעתי מאין גזרתו אבל מ"ש כאן פרזומא דשיכרא (קידושי' הנ"ל) כלי מלא שכר תתכן רק אם נגרס פרומא כרי"ף שפי' פרומא דשכרא כלי קטן ועדיין קורין בבבל לכלי קטן פרמא ע"כ וכיון על ל"פ برمة, برمة קדרה שמבשלין בו עיי"ע בורמא (ח"ב, קצ"ה)] —

פרזק (שם פרטי) בפ' הזהב בגמ' כל שהכסף (ב"מ מ"ט:) שמע דקא בעי למנסביה דבי פרזק רופילא. פי' גוי אנס.

* פְּרְזִיקְיָא (שם עיר Porsika במיסופוטומיא) עיי' מאננערט ח"ה, 200 עיי"ע רבינא ומ"ש.

פֶּרַח (מל"מ פי' תחלת צמיחת הציץ ועוד ציצי המנורה והבנין Blumenkelch, kelchartige

---

[1]) ולא כגזרת התוספות בנדה י"ז: ע"ש. [2]) בנו"ג לפרזומא ובכ"י ב' בש"ס סוכה (ד"ס צד י"ד.) בפרוזמא וכ"ה בפי' רגמ"ה כ"י למנחו' (בקובץ כ"י אנגיילי דף ד'.). [3]) וכ"ה בפי' ר"ח לשבת קכ"ה. ולסוכה ושם הגי' כגי' רבינו. [4]) וכ"ה בפי' ר"ח בשבת וכ"ה לפנינו פרוזמיות ובכל הדפוסים הישנים פרזומיות. [5]) כ"ה בדפ"ר ודפ"א וכ"י ה"ב וג"ג (ושם פרזומתא) וב"ר אבל בכ"י ו"ו ל"ד פרוזמטא וכ"י ק"ט ודפו"ו פרזומא. [6]) עיי' מיירסיאוס 452 ורימ"ז בט"ר ח"ב, 184. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע עוד: ואסני.

(Verzierung) בהקומץ רבה בגמ' ז' קני מנורה (מנחו' כ"ח:) כפתר ופרח: פרחים למה הן דומין לפרחי העמודים. בכלי מתכות פ"א בכלי (מ"ז) קני מנורה טהורין הפרח והבסים טמאין. פי' „הרחב של מעלה שיושב בו הנר [1]) שמו פרח והאמצעי העומד שמו קנה ואותן ג' רגלים שהמנורה עומדת עליהן שמן בסים ומנין שכן [הוא] דתניא (תוספת' פי"א דשבת) מנורה ברה"ר גבוה עשרה טפחים ופרח שבראשה ארבעה טפחים נוטל הימנה" [וכו'] [2]. מנורה שהיתה במקדש לא היתה בזה הענין שהיא היו בה ז' קנים והנרות קבועין על גבה כמפורש בר"ג דפ' במה מדליקין (שבת כ"ב:) והא הכא כיון דקביעי נרות לא סגיא דלא למשקל בקינסא ואדלוקי ופרחיה היו בקנים ובמנורה. *[אחי"ה ועיי' עוד מנחו' פ"ח: ופי' רגמ"ה שם שפי' היאך היו קבועין הנרות במנורה של המקדש. וכנ"ה בענין ציצי העמוד ברות רבה פי' רוח אני ישנתי על פרחו (Knauf) של אחד מהן. ובהוראת ציץ ונץ ובפרט שם צומח שריחו נודף נקרא פרח לבן עיי' דב"ר רפ"ו. ירוש' שביעי' רפ"ז דל"ז: וכ"ה בכ"י אירפ' לשביעי' רפ"ח פרח לבין ובנו"ג פרחבלין פרחבינה. והפעל ממנו כל"מ על התגלות הצרעת (שמות ט', ט'; ויקרא י"ג כ') שבת ס"ב: פרחה בהן צרעת עיי' נגעי' פ"ח מ"ג והלאה פרחה בכולו. . פרחה במקצתו. ירו' מ"ק פ"א ד"פ ע"ג פורח מן הטמא. . פורח מן הטהור. והשם המופשט פְּרִיחָה נגעים פ"ח מ"ד ומ"ה סנהד' פ"ח. ספרא תזריע פרש' ג' פרק ד' ופ"ה תוספת' נגעי' ספ"ג ירוש' מ"ק פ"א ד"פ: והקבוץ ירוש' מגיל' פ"א דע"א: פְּרִיחוֹת — ע"ז י"ז. הפריחה אמרה כשם שהפרחה זו אינה חוזרת וכו' כ"ה בכ"י ש"ס ובע"י הראשון ובנו"ג הפיחה עיי"ע פח — ועוד בהפעיל blühen lassen ב"ר פל"ז אתמול מפריח מצות ומעשים טובים וכו. ועיי"ע פרח ה'. ויק"ר פכ"ג ושהש"ר פ' כשושנה הרי היא מפרחת] —

פרח (= פָּרוּחָא בל"ס זבוב Fliege. פָּרוּחֵי flatternde Haare) כליא פרוחי (שבת נ"ז:) כבר פי' בע' כל [3]. פ"א בגד גדול שנותנין על כל הקשרים של ראש ומשום הכי נקרא כליא פרוחי שאוח; כל הבגדים המפריחין אילך ואילך ומשום הכי אינה יוצאה בה דכיון שהיא למעלה דלמא שלפא ומחויא ואתיא לאתויי. *[אחי"ה וכזו השטה הלך רש"י בשבת רק הוא פי' פרוחי על השערות הקטנות שמפריחין הנה והנה. ובעה"ק שנ"ב אי' כליא פרחי פי' הינומא ולעגריל ב"א שמפריח לכאן ולכאן (ומריחין) [צ"ל ומפריחין] הזבובין לפני הכלה ע"כ וגם בע' הנמא פי' עה"ק זו המלה ע"י פלעגערליין (ח"ג, רכ"ח:) והוא בלא"ש האמצעי' Vlegerlein פי' צעיף [4].

פֶּרַח (מל"מ פִּרְחָה, פִּרְחָה פי' הקטנים והנערים junge Brut, blühender Jüngling) בפ"ק במדות (פ"א מ"ח) ופרחי כהונה איש כסותו בארץ. פי' בני כהנים הראויים לעבודה. ארחי ופרחי (כתובו' ס"א. ס"ד:) כבר פי' בע' ארח. *[אחי"ה פרחי כהונה (יומ' י"ט. סנהד' צ"ו: ירו' סוטי' פ"א די"ז.) פי' רד"ק בע' פרח מל"מ הנ"ל ומזה הבין ג"כ אפרחים קטני העופות. ועוד נ"ל כי פרחי כהונה פי' כמו פורח שבע' הבא אח"ז ע"ש] —

פרח (= פוֹרֵחַ מע' הקודם ein aufblühender Jüngling) בפ' שלשה שאכלו בגמ' נשים (ברכות מ"ז סע"ב) אמר ר' יוחנן פורח מזמנין עליו פי' ר"ח זה שנראה עליו צמח שיער נקרא פורח וזהו שאמר רב נחמן מי שהוא נכנס בכלל שנת י"ג ולא הביא ב' שערות ידועות שהוא חשוב כקטן אעפ"י שהוא גדול אם יודע למי מברכין והוא בן י"ג שנה מזמנין עליו פחות מזה לא והוא דשבחו לאביי דנפק לברא ואחוי כלפי שמיא לאו דוקא לאזמוני עליה אלא שבחוהו שיש לו בינה והוא קטן וג' שאכלו ירק וז' דגן דהוו להו רובא דמינכר מצטרפין לנברך לאלהינו ובלבד שיברך מי שאכל דגן. ורב האי גאון ז"ל פי' הא דאמרי' דלית הלכה בכל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר רב נחמן קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו ועל הא סמכינן וכיון דקאמר קטן אפי' בן ח' ובן ט' דבדקינן ליה וחזינן שהוא יודע למי מברכין. *[אחי"ה דברי ר"ח הלא הם מפורשין בתוספ' ברכו' שם ד"ה קטן ועוד עיי' תוספ' ר' יהודה החסיד (בספר ברכה משלשת ל"ה) ובאו"ז ה' סעודה סי' קצ"ו] —

פֶּרַח (כל"ע פֶּרְחָ מל"מ אפרח junger Vogel) בפ' אעפ"י שאמרו בגמ' ואלו מלאכות (כתובות

[1]) בפי' רה"ג בסדר"ט 7 אי' שיושב בית שקועו של נר שהוא כבך בטיית וכו' ועיי' הר"ש. [2]) מלאתי זו המלה כי רבינו היה מקצר הציון מתוספתא וע"כ הביאו ג"כ רה"ג בפי' שאחריו נגרר רבינו, רק אח"כ הוסיף רבינו לבאר האיך היתה מנורה שבמקדש. [3]) ח"ד, רכ"ח: [4]) עיי' פערלעס בט"ר 5.58.

ניט:) הרוצה שילבין בתו יאכילנה פרחים וישקנה חלב סמוך לפרקה פי' אפרוחין כגון תורין ובני יונה. *[אחי"ה בנו"ג אפרוחים. וכן בל"ס פַּרְחָתָא ומזה פורחתא בתרג' משלי א', י"ז; כ"ו, ב' והקבוץ ירו' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ד סכות בנות (מ"ב, י"ז, ל') תרנגולתא ופרחיה. קהל"ר פ' טוב מלא: טבא חדא ציפרא כפותא מן מאה פרחיין. והפעל ממנו כמו בל"מ ענין עופפות ובריחה fliegen, fliehen חולי' ק"מ: קמ"א. היו שם אפרוחים מפריחין וכו'. ב"מ י"א. גוזלות מפריחין. תוספת' סנהד' רפ"ה מפריחי יונים עיי"ע יון. ירוש' שבת פ"ז ד"י: והפריחתו הרוח, ירוש' עירו' פ"א די"ט: וירו' סוכה רפ"ב דנ"ב ע"ד והפריחתה. ב"ר פל"ז אתמול אפרוח עכשיו ביצה אתמול מפריח מצות ומעשים טובים עכשיו וכו'. שם רפס"ז ומפריחן. אפעל אַפְרַח שבועו' ל': ירוש' סוטה רפ"ג די"ח ע"ג היך אפרחי. בקל ב"ר פצ"ג פרחה נשמתן, חגיגה י'. פורחין באויר ועיי' נדרים ס"ב. שבועו' כ"ט. ל': ביצה כ"א. פסחים קי"א: כתובו' ק"ה: סנהד' ק"ו: יבמו' קט"ז. חולי' נ"ט. ירוש' תענית פ"ד דס"ח ע"ג. סוף ספרי פ' שנ"ז לחה פורחת וכו'. ובענין פורחות דתענית ט': עיי"ע חזיז ופי' דרבינו שם הועתק מפי' ר"ח לתענית שם] —

פָּרַח (נ"ל מל"פ فَرَخَ ענין יתרה ועודף viel sein, überwuchern) בפ' המניח בגמ' המצניע (ב"ק ל'.) לא שנו אלא במפריח אבל מצמצם פטור פי' מייתר. *[אחי"ה וכן פי' ר"ח מרחיב] —

פרח (= פִּירְחָא, פִּרְחָה רבינו פי' מע' הקודם ולי נראה מפעל פרח ענין עופפות flattern וכן בל"ס פִּרְחָא das Flattern, Beunruhigung) ברפואות דפ' מי שאחזו (גיטי' ס"ט:) לפרחא דליבא כל שכן דפרח ליביה אנא ליוקרא קאמינא. פי' כולן קרובי ענין הן כגון גדול ורבוי.

פַּרְחָא (בל"ס Blüte der Kapper) בפ' כיצד מברכין בגמ' חוץ מן היין (ברכות ל"ו:) דשקליה לניצא דפרחא והוי [1]) בוטיתא [2]) פי' צלף ובלעז קפרא ובל' ישמעאל כפאר. *[אחי"ה כ"ה בכ"י ג"ג והוא كبر, كبار, قبّار ובל"י κάππαρις בל"ר capparis בלא"ט capparo וכן נקרא הצמח וגם הפרי, הפרי מובן בברכות ל"ו. ושם: מ' סע"ב. והאילן מובן בפסחי' קי"א: טולא דפרחא. ושם הקבוץ דבי פרחֵי רוחי. חולי' נ"ט. שב בוטיתא דפרחי ועיי"ע בטיתא] —

פְּרָחָא לדעת קצת מל"י βροῦχος Heuschreken-art) ויתר הילק (יואל א', ד') תרג' מותר פרחא. *[אחי"ה וכן העתיקו השבעים ילק (יואל שם וב', כ"ה; תהלי' ק"ד, ל"ג, נחום ג', ט"ו) ארבה (ויקרא י"א, כ"ב; מ"א ח', ל"ז) חסיל (דה"י ב' ו', כ"ח ועקילס לתהלי' ע"ז, מ"ו)] —

* פִּרְחָא מע' פרח א') פסחים ק"י סע"א פרח פרחייכו עיי"ע חר ח', תפ"ב ושם מפורש.

פָּרַט (מל"מ ונרדף עם פרד וכן בל"ס פְּרַט ab-sondern, trennen פֶּרֶט einzelne Berre. פְּרוּטְרוּט Bruchtheil) בפ"ו בפיאה (מ"ה) ב' גרגרים פרט שלשה אינן פרט. בפ"ז (מ"ג) איזהו פרט הנושר בשעת הבצירה. בפ' שני במעשרות (מ"ו) ברמון שאבור [3]) לי פורט ואוכל ובפ"ג (מ"ט) מגרגר באשכול ופורט ברמון. פי' אוכל פרצידי רמון אחד אחד. פרטיה נואף להוצא וערק בסוף גמ' דנדרי' (צ"א:) פירושו שיבר [4]). בגמ' דפ' יש בכור (בכורו' ג'.) פונדיון זה מה טיבו קולבון [5]) לפרוטרוט. *[אחי"ה עצם הוראת פָּרַט פי' כמו פרד הבדיל אחד מחברו ובזה הענין במעשרו' הנ"ל ובנפעל נפרט פיאה פ"ז מ"ג ומזה השם פֶּרֶט גרגיר יחיד הנושר ופרט כרמך (ויק' י"ט, י') תרג"י נתרא וכ"ה בפשיטה. ויפה פי' ר' יונה (כתאב אלאצול 586) פרט: هو الحب المنتثر من العناقيد פי' גרגיר הנושר מן הענף. — ועוד פי' פָּרַט כמו פרד ופרץ כבנדרי' הנ"ל וכן ב"ק קי"ז סע"א פריטן עיי"ע פרט ז' וכאן הוא עיקר מקומו וכן ביצ' כ"ז: ופרטיה הוצא לשפותיה ופירש"י קרע שפתיו. — ומזה השם פרוטרוט פי' חלק הנבדל והנשבר מהכל והיינו פרוטי' Bruchtheil im Einzelnen עי' רש"י בכורו' ה'. ולא מנאן הכתוב בפרוטרוט ופירש"י: פרוטי' וכנ"ה בתוספת' ב"מ ספ"ד ואינו יכול לעמוד על הפרוטרוט, ובתוספת' מעשר שני פ"ב פרוטרט ובכ"י אירפורט פראטרוט. ירו' תעני' ספ"ד דס"ט ע"ג וסוף פתיחת' איכ"ר חמשה אלף ופרוטרוט, ירו' נזיר רפ"ה דנ"ג ע"ד מכנס פרוטרוט, ירו' סנהד' ספ"א די"ט ע"ד ואיתעביד ליה פרוטרוט צ"ל ואת עביד ליה פרוטרוט וכדאי' שם בסמוך] —

1) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפו"ו ובכ"י ודפ"ר והוי ועיי"ע בטיתא. 2) בכ"י ש"ס והויא ביטיתא. 3) בדפו"ו בט"ם שאבור 4) ועיי' ת"י לנדרי' ד"ה פרטיה ותיבת ובערוך קאי אלעיל ולא כמחשבת הגאון מהר"י לאנדא שקאי אלקמיה ובערוך פי'. 5) כ"ה בדפ"ר ודפא"מ ולא קילבון כבדפו"ו.

פְּרָט (מענין הראשון (הפכו כְּלָל) Einzelnes, Specielles) וכלל בר"ג דפ' שלשה מינין אסורין בנזיר (נזיר ל"ד:) — (א"ב פי' בל"ר חלק דבר מה). *[אחי"ה ולא היא כי אין ל"ר pars יתכן כאן והוא מענין ראשון כאמור חלק שנפרד מהכל. ובענין כלל ופרט והקבוץ פרטות (סוטי' ל"ז רע"ב) פְּרָטִים (שמ"ר רפל"ב) ובלא"ר פְּרָטָא ב"ק נ"ד. והקבוץ פְּרָטֵי מבואר על בוריו בע' כל א' (ח"ד, רכ"ה) וש"נ ועוד עיי' יד מלאכי סי' ש"ך. — פְּרָט בקשור עם ל' פי' הוצאת דבר מהכלל (Aus-schliessung) עירובין צ"ו. פרט לשבתות וימים טובים, שבועות י"ט. כריתו' י"ט. פרט למתעסק, שבועו' ל"ז. וכחש בה (ויק' ה', כ"ב) פרט למודה לאחד מן האחין, מכות ח'. ומצא (ויק' כ"ה, כ"ו) פרט למצוי, ב"ק ס"ד. ס"ח. והלאה ערכי' ל':] —

פְּרַט פי' מצרף ומחליף מעות Geld umwechseln.

פְּרוּטָה (= פְּרִיטָא) einzelne Münze, Klein-geld) בריש קדושי' (ב'.) פרוטה שאמרו אחד משמנה באיסר האיטלקי. בפ"ב במעשר שני (מ"ט) הפורט סלע של מעשר שני. פי' המוכר סלע ולוקח בו מעות של נחושת שהן פרוטות. בפ' גט פשוט בגמ' כתוב בו זוזי (ב"ב קס"ו.) פריטי דדהבא לא עבדי אינשי. בפ' השותפין בגמ' כמא יהא בעיר (שם ח':) פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן. פי' אם יש בכים של צדקה פרוטות של נחושת ומתירא שמא יפסידו מחליפן לאחרים מפני חשד[1]. בר"ג דפ' אין בין המודר (נדרי' ל"ג:) דקא מהני ליה פרוטה דרב יוסף פי' פרוטה דרב יוסף מפורשת בפ' הכונס בגמ' הוציאוה לסטין (ב"ק נ"ו:) שומר אבידה רבה אמר כשומר חנם דמאי הנאה קא מטיא לידיה רב יוסף אמר כשומר שכר כיון דבעל כרחו שעבדיה רחמנא הוה ליה שומר שכר. בפ' ארבעה מחוסרי כפרה בגמ' אלו מביאין (כריתו' י':) מכאן אתה למד שעשירית האיפה בפרוטה. *[אחי"ה הקטנים של נחושת נקראו פרוטה או פריטא (בינוני פעול ופעיל מן פרט) ב"ב קס"ו. פריטי דדהבא לא עבדי אינשי, כתובות ק"י: פריטי דכספא לא עבדי אינשי ועיי' תוספו' ב"ב קס"ה: ד"ה אימא והם כאסימן בלי מטבע עיי' ב"מ מ"ו. כפי גי' רבינו בע' פרט ה' — וכמה היא פרוטה פלוגתא היא עיי' קידושי' י"ב. ירוש' קידושי' פ"א דנ"ח ע"ד. ולפעמים נקראו מעות סתם פרוטה סנהד' צ"ז. עד שתכלה פרוטה מן הכים, פסיקת' דר"כ צד ק"א: בראשונה שהיתה פרוטה מצוייה וכו' פסחי' נ': ארבעה פרוטות אין בהן סימן ברכה וכן בלא"ר ירו' תרומו' פ"ח דמ"ה רע"ד דלא מיתן בר נש פריטין גו פומא ועיי' ירוש' ע"ז פ"ב דמ"א. אסור למיתן פריטין גו פומא. ירו' גיטי' פ"ג דמ"ה. אשאלון לציבורייא פריטין וכ"ה פריטין ירו' ברכו' פ"א ד"ב סע"ה, ירו' גיטי' ספ"ז דמ"ט. ושם בכינוי: פריטוי וכצ"ל בקהל"ר פ' שמח תחת: פריוטי, ועוד אי' פסיקת' רבתי פכ"ג פריטות. והפעל פָּרַט פי' מחליף מעות הגדולות על הקטנות או בהיפך עיי' מעשר שני פ"ב מ"ח ומ"ט עדיו' פ"א מ"י, ב"מ מ"ה. ב"ב ח': שמ"ר רפ"ה יש אדם פורט זהב אחד וכו' עיי"ע יצא (ח"ד, קמ"ח)] —

פרט (= פְּרוּטוֹת נ"ל לשטת רבינו מל"י πραΰτης נחת Milde, Sanftheit) בפ' ב' בכלי' (מ"ב) ר' יוסי מטמא מפני שהוא כמוציא פרוטות פי' טיפה אחר טיפה. *[אחי"ה וכן פי' רבינו בע' טטרס (ח"ד, כ"ז) עפ"י פי' רה"ג רק בסיום הפי' (סד"ט 4) ליתנהו התיבות טיפה אחר טיפה ובזו השטה הלך גם הראב"ד בהלכות כלי' פי"ח הל"ו וסיים אחרי שהביא את הערוך בזה"ל ומסתברא כפירושה דגאון ופרוטות כמו הפורטים על הנבל והוא מלשון פרט כרמך כלומר הוצאות דקות פעם מוציא ופעם אינו מוציא וכו' וכן הסביר הכסף משנה דברי הרמב"ם שפירוש ומוציא פרוטות הוא: המים יוצאים ממנו מעט מעט באיחור גדול וכו' ועיי' ג"כ תוי"ט לכלי' וסיים שם: ובנוסחת מהר"ם נקוד הפ"א בשב"א והרי"ש והטי"ת שתיהן בחולם ופי' בפרוטרוט טפה אחר טפה ע"כ ואת אשר נראה לי שהוא מל"י הנ"ל פי' בנחת מעט מעט טפה אחר טפה וכפי' ג"כ רע"ב בכלי'] —

פרט (= פְּרוּטָה מענין פרט ג') בר"ג דפ' הזהב (ב"מ מ"ו.) דילמא אידי ואידי בפרוטות שנינו פי' „כגון אסימון (שם מ"ד.) שאין בו מטבע שקונין כדתנן (שם) מעות הרעות קונות את היפות" — (א"ב פרוטטות כתוב). *[אחי"ה אבל גי' ר"ח ורא"ש הוא כגי' רבינו וכ"ה בכ"י ש"ם פ' (ד"ס ב"מ צד ס"ה.) ודברי ר"ח הם שהעתיק רבינו ובאמת בפרוטות לא היתה מטבע עיי"ע פרט ג' וכדברי רש"י שהעתיק ר"ב בע' פרוטטות][2] —

---

[1]) וכ"ה בפירוש רגמ"ה כ"י. [2]) ונראה לי ששני הערכים מיוחדים הם ולא נכללו עם פרט ג' כדי להוציא דעת מי שאמר כי פרוטות של כלים הנ"ל בע' פרט ד' הם פרוטות ממש ועוד כי בב"מ הגי' הנכונה פרוטות ולא פרוטטות.

פרט (= פִּירְטָא Testament) בהגדה דפ' הניזקין (גיטי' נ"ז:) ובגמ' דחלק לענין נבוזראדן (סנה' צ"ו:) שדא פירטא בביתיה ואיגייר. פי' שטר צואה. *[אחי"ה בגיטי' הגי' שדר שטר פרטתא ובסנהד' שדר פורטיתא ובכ"י ש"ס מ' פיטרא וצ"ל ככ"י ק' ופ' פירטא ויתר השנוים עיי' בד"ס סנה' במקומו. ואולי נגזרה המלה מענין פרט כלו' פרטי הענינים שנוגעים לו ובתש' הגאוני' (הוצי' הרכבי) סי' ש"א צד 144 פי' פרט פירטאתא פרץ פרצות בחצירו] —

פָּרַט (לדעת רבינו ענין שחוק spotten ולי נראה מל"ע فرط unwürdig handeln, verächtlich sprechen) בס"ג דב"ק (קי"ז.) רב כהנא פריטן סיפוותיה פי' נראין שפתותיו כמשחקות בכל שעה. במגילת איכה ישבו לארץ: יתבין וקא פרטין בנבוכדנצר. פי' משחקין — (א"ב מפרתין כתוב בנוסחאות). *[אחי"ה רבינו פי' כן רק לפי המשך הענין במדרש איכה והבין כן גם פריטן (ובנו"ג דפרטיה) דב"ק אבל כבר רמזתי בע' פרט א' שאין ענינו ומקומו אצל זה דאיכ"ר כי זה פירושו היו מדברים בדרך בזיון מנבוכדנצר וכדאי' בנדרי' ס"ה. מבזין ועיי"ע פדר וענין פריטן סיפוותיה פי' שפתיו היו קרועין] —

פרט (פְּרֵטָתָא לפי' רבינו קליפה ולפע"ד מל"ס פְּרֵדָתָא כמו פרד ופרידה Granatkern) בילמדנו ויהי ברד (תנחומא וארא סי' י"ד) ובפסקא דויהי ביום כלות משה (פסיקתי דר"כ צד ג':) חד אמר כפרטתא דרמונא דחרצינתיה מתחזיא מלגיו פי' כקליפה של רמון אותה שבפנים שהגרגרין נראין מתוכו. *[אחי"ה פי' הערוך הובא פנימה בילק' וארא ר' קפ"ו להורות על פריטתא דרמונא עיי' מ"ש הרב הח' ר"ש באבער פסיקת' דר"כ שם וש"נ ג"כ שמ"ר פי"ב כפרנותא וצ"ל כפרטתא ובשה"ש פ' צאנה בטעות פיטרתא ונ"ל שפי' פרטתא הוא כמו פרדתא עיי"ע פרד ופי' גרעין הרמון והראיה שבילק' איוב ר' תתקי"ב הביא זה המאמר בשם הפסיקתא כהדין פרצידא ופי' גרעין فرصيد וא"כ מה שגורס הכ"י ברמולי (הובא בהערה נ"ז מרש"ב בפסיקת' שם) פחדתא צריך לומר פרדתא כל"ס הנ"ל] —

פרט (= פְּרְטוּטֵי מל"י φέρτατοι חשובים die Vorzüglichen) בויק"ר אמור אל הכהנים ולקחתם לכם (פ"ל) מה עשו בני המדינה רחוק י' מיל יצאו פרטוטי לקראתו וקילסוהו פי' שלטוני מדינה בלעז פרוט"י[1]) ובפסיקת' ולקחתם לכם (פסיקתי דר"כ צד קפ"ב:) כתיב פטרבילי[2]) מדינה — (א"ב פי' בל"י שלטוני וגבורי המדינה). *[אחי"ה ר"ב כיון אולי ג"כ על ל"י הנ"ל שפירוש' גדולים וחשובים ובויק"ר הגי' גדולי המדינה ובב"ר פ"א אי' פרטאטא עיי"ע אגוסטלא — פרוטטות עיי"ע פרט ה'] —

פרט (= פְּרָטֵירָא לפי' רבינו שוער Pförtner מל"ר porta והנכון מל"י πρατήριον Verkaufs-laden, Bäderladen) בב"ר הלא אם תטיב שאת פרשת כ"ג (כ"ב) אית כלבין ברומי ידעין למשדרא[3]). אזיל יתיב קומי פרטירא ועביד גרמיה מתנמנם ומרי פרטירא מתנמנם פי' שוער ובלעז פורטיר"ו[4]). (א"ב פי' בל"י מפתן שלפני הבתים ובנוסחאות כתוב פלטירא ופי' בל"י חנות שמוכרין בתוכו פת). *[אחי"ה אין המלה πρόθυρον כדעת ר"ב ולא יש לה שייכות עם porta אבל היא ל"י הנ"ל ואחת היא עם פלטירא עיי"ע, ומלת איטלקית הוליך את רבינו שולל וגם לא דק על הסדר שהיה לו להביא תחת סוג פרטירא וכדאי' לנכון בדפא"מ אבל לא רציתי לשנות הסדר בהיותו בכל כ"י ודפוסים ראשונים ובדפו"ו מקולקל יותר כל הערך] —

פרט (= פְּרוּטִיּוֹת נרדף עם פְּרָדוֹת Maulthiere) בס"פ ה' בכלאים (מ"ה) הפרוטיות אסורות פי' הן פרדות ובלעז יון מוזמוני. *[אחי"ה כה"ג בכ"י ו"ו א' ב' ה"ב ג"ג וב"ר וכ"ה בדפ"ר וכן הביא פי' מהר"י בן מ"צ שנגרר תמיד אחר הערוך ושם ובמקומות הנ"ל ובדפ' פיז' אי' לנכון ובלעז יון ולא כדאי' בשדפ"ע ובלעז ויון כי המלה איננה איטלקית ולא יונית כי אם לעז יונית והוא muscio; muscino, musmo, musimo ונקרא כן הבריה הנולדת מעז ותיש ובדפו"ו פיזרו והלאה אי' מוומוני וט"ס הוא. ודע כי בכ"י ל"ד הגי' מותאני וגם זה נכון ומתאים עם מלה לועזית הנ"ל — ירו' כלאי' ספ"ח דל"א ע"ג הגי' הפרוטות וצ"ל הפרוטיות] — .

פרט (= פְּרוֹטֵי מל"י πρῶτος ראשון der Erste) ירוש' דיומא פרק אמר להם

[1]) או proto Obermeister, או forti die Besten. [2]) כ"ה בדפ"ר ועיי"ע פטר ד', ובשדפ"ע כאן בט"ס פרטילי. [3]) בנו"ג למשתדלא. [4]) בלאי"ט Pförtner, portiere.

הממונה (פ״ג ד״מ ע״ד) משם מלה דשמעה פרוטי פי׳ בל״י ראשון. *[אחי״ה פי׳ על שם ששמע המלה בראשונה והמפרשים נדחקו. וכנ״ה בויק״ר ספ״ח כל עמא יפקון להון פרטי דיהודאי בעי למצטבלא פי׳ ראש היהודים יתלה ועשתה אסתר זה בחכמה שיבאו כולם בשנאתם ליהודים לראות ויפול פחדם עליהם וגי׳ הילק׳ אסתר יפקון להון אפנטי דיהודא וכו׳] —

פרטיגם (= פְּרָטַגְמְיָא מל״י πρωτογαμία Vor-feier der Hochzeit) בויק״ר ב ר י ש ויהי ביום השמיני (רפי״א) [1]) אותן ז׳ שנים הן הן פרטגמיא של צדיקים לעתיד לבוא וסימניך דאכל פרטגמיא אכל משתיתא — (א״ב בל״י נשואים ראשונים). *[אחי״ה וכנ״ה בירוש׳ דמאי פ״ד דכ״ד. בשבת של פרוטגמיא התירו משום איבה עיי׳ הר״ש ומהר״י במ״צ לדמאי פ״ד מ״ב. ירוש׳ שביעי׳ ספ״ד דל״ה ע״ג דאכיל פרוטגמיא עיי״ע משתיתא] —

פרוטטות (?) מסכת מציעא פ׳ הזהב (מ״ו.) רב אשי אמר לעולם בפרוטטות פירש״י מעות של נחושת עדיין בלא צורה עיי׳ ערך פרט ה׳. *[אחיה זה הערך ר״ב מוסיף בכל זאת נדפס בדפא״מ כאלו יצא מקולמסו של רבינו נתן כי אחר שהודפס הערך עד בלא צורה אי׳ בחצי עגולה א״ב עיי״ע פרט ה׳ וצריך למחוק את „א״ב" כי כל הע׳ שייך לר״ב וכבר העירותי בע׳ פרט ה׳ כי עיקר הגי׳ כגי׳ רבינו פרוטות] —

פרוֹטוֹמֵי (מל״י προτομή Brustbild) מדרש שמ״ר פ׳ החדש הזה לכם (פט״ו) אין אנו כורעים בשבילו אלא בשביל פרוטומי של מלך פי׳ בל״י דמות אדם עד טבורו. *[אחי״ה ע׳ הזקנים העתיקו ככה ראש (מ״א י׳, י״ט) ועקילס העתיק כן תרפים (ש״א י״ט, ט״ז). — בתנחומא הישן שופטים בכ״י ר׳ ומעמיד להן פרטומין עיי״ע פטם ב׳] —

פירטון (צ״ל פִּירָטִין הקבוץ מן פִּירָט בל״י ורו׳ πειρατής, pirata, Seeräuber) מדרש שמ״ר פ׳ ולקחתם אגדת אזוב (ספי״ז) למלך שבא עם בניו בים וספינות של (פירטון) [צ״ל פירטין] מקיפים אותו פי׳ בל״י ורו׳ שודדי הים. *[אחי״ה ובדרך א״ר רפ״ב הפירטין, אגדת בראשי׳ פל״ד משל לחובל גבור שהיה לו ספינה . . באו עליו פירטין. ועוד עיי״ע אפירטין ח״א, רל״ח וש״נ] —

* פרטום (נ״ל מל״ר האמצ׳ parsimum מחוז וחלק מהארץ Landgebiet, Distrikt) ספרי זאת הברכה פ׳ שנ״ג והלא לא כיבש (יהושע) אלא פרטום זה קטן וכו׳ וכ״ה בילק׳ ושם פרטום ובפי׳ הרמב״ן לדברי׳ ל״ג, י״ז כספרי ונ״ל שהוא כמו פרסום ומל״ר הנ״ל.

* פוּרְטַעְנָה (פי׳ בל״ס כמו פרעש בל״מ Frosch) שהש״ר פ׳ פשטתי: אף פורטענה לא עקצה בהם.

פְּרוֹטִיקְטוֹר (מל״ר protector וכן בלש׳ יונ׳ האמצ׳ προτίκτωρ Beschützer, hoher Würdenträger) מדרש שמ״ר פ׳ ואתה הקרב אליך (ספל״ז) ועשאו פִּירוטיקטור שלא יהא זז מפלטון פי׳ בל״ר מגן פטרון ומנוס ביום צרה.

* פְּרָטִירָא עיי״ע פרט י׳ אבל כאן יהיה לו מקומו.

* פרוטרוט עיי״ע פרט א׳.

פְּרֵטוֹרְיָינֵי (מל״ר praetoriani וכן בל״י האמצ׳ Πραιτωριανοί Leibwache der Prätors) מדר׳ אסתר פ׳ בשנת שלש למלכו ר׳ יהודה בר סימון בשם ר׳ אליעזר אומר יכולני ופרטורייני פי׳ בל״ר כת אנשי מלחמה השומרת את היכל הקיסר ברומי. *[אחי״ה אבל עיי״ע ברקוריאני ומ״ש בח״ב, ר״א] —

פּוּרְיָא (לדעת רבינו שפע περιουσέα Ueberfluss והתואר εὔπορος אבל עיי׳ בפנים) בב״מ בפ׳ איזהו נשך דירוש׳ (ספ״ה ד״י ע״ג) לית בדעתי מזבנתה כדון אלא בפוריא פי׳ בל״י בשופע בהיות דבר מה מרובה. *[אחי״ה והנכון שהוא הקבוץ מן פורא כמו ימי פּוּרַיָּא מגילת תענית פי״ב עיי״ע פור] —

פְּרָיוֹמָא (לדעת ר״ב אולי מל״י πάριον Hülle, Umwurf ולדעתי מל״י φόρημα Tragsessel, Sänfte) ירוש׳ דכתובו׳ פ׳ האשה שנתארמלה (רפ״ב דכ״ו.) בהינומה רבנן, דהכא אמרין פריומא [2]) פי׳ בל״י מעיל קל ודק. *[אחי״ה וכיון למלה יוני׳ הנ״ל והוא לשון קלילה של φάρος אשר בו העתיקו ע׳ הזקנים בגד (ויק׳ ו׳, י״א) וכבר חויתי דעתי שהיא המלה היוני׳ הנ״ל עיי״ע הנמא ח״ג רכ״ה והוא הוא אפריון (שה״ש ג׳, ט׳) עיי׳ שהש״ר פ׳ עמודיו ומה הוא אִפריון פריומא.

---

[1]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובשאר כ״י ובדפ״ע בש״ס בויק״ר . . פירוש צ״ל ברוש. [2]) בנו״ג פוריומא.

ועיי"ע אפריון ומ"ש. ודעת ה' פיניליש (דרכה של תורה פ"ב.) הוא מל"י περιωμίς מעטה סביב הכתפים Umwurf וכן תורה לשון המשנה שיציאת בהינומא וראשה פרוע שכל ראשה היה מגולה כדרך הבתולות רק מן הכתפים ולמטה נתנו עליה מעטה כבוד ע"כ] —

פּוֹרְיוֹן (מל"י φορεῖον Sänfte, Tragsessel) מדר' במ"ר פ' ויהי ביום כלות משה (במ"ר פי"ב) אמר המלך עשו לה פוריון מוטב שתראה נוי[1]) של בתי מן פוריון פי' בל"י כסא אשר בו נושאים איש או אשה חשובה. *[אחי"ה בנו"ג בט"ס פריום וצ"ל פריון ובמכילת' ר"יש משפטים לנכון פוריון (וילק' פורין) עיי"ע לקטיקא (ח"ה, נ"ח) ועיי' שהש"ר פ' עמודיו ופסיקת' רבתי פ"ה וע' הזקנים העתיקו כן אפריון עיי"ע ח"א, רל"ט] —

פּוֹרְיוֹן (= פּוֹרְיָינָא מע' הקודם בלא"ר) תרג' בפסוק הנך יפה דודי (שה"ש א' ט"ז) ובעידן די את משרי בפוריינא חבתא פי' כמו אפריון. *[אחי"ה שייך לע' הקודם ומלא"ר וכ"ה בתר"י א' לדברים ל"ב, נ' אתקין ליה פורינא וכו'] —

פריון (?) תרג' ועל גנתו יונקתו (איוב ח', ט"ז) ועל פריוניה ינקותיה. *[אחי"ה אולי מל"י האמצ' παραδείχιον גן] —

* פְּרִי (בלא"ר כמו פָּרָה בל"מ fruchtbar sein) חגיג' ט"ו. ב"ר פט"ז פרין ורבין, ב"ר פל"ד במד"ר פי"א פרה ורבה, גיטי' נ"ז. פרו ורבו — ב"ב י"ח: י"ט. הדר פָּאֲרֵי. הפעיל מַפְרִין ברכו' מ'. עיי"ע פר ב' וש"נ ב"מ ס"ט: ע"ש ג' רבינו. והשם המופשט פִּירוּי, פְּרִיָּה, פָּרוּת עיי"ע פר ב'.

פְּרַייפָּרִין (נ"ל מל"י האמצ' περιφοράριος כסאות לנשוא בהיקף סביב לישיבה Sessel zum Herumtragen) בהשוכר פ"ו בבבא מציעא (דף ע"ה:) פרייפרין וחלילין לכלה או למת פי' ענין אפריון — (א"ב פי' בל"י מין חצוצרה עקומה). *[אחי"ה כיון לל"י περιφερής, περιφέραια ולי נראה מל"י הנ"ל ובכ"י פלארענץ ובמשני' נאפולי פירייפרין, ונ"א פריפרין עיי' ד"ס ב"מ צד ק"ו: ובירו' פרייא פרין. ורש"י פי' עצים משופים ונעים לעשות לו אפריון וא"כ קרוב לפי' הערוך ועיי' מ"ש ה' בעער (כ"ח ללעק ח"ג, רל"ח) בדוחק גדול] —

פריית (= פְּרָיְיתָא אולי φᾶρος מכסה Decke) תר"י (ב') צמיד פתיל עליו (במדי' י"ט, ט"ו) פורייתא משעה עלוי. *[אחי"ה וכן בספרי לפסוק הנ"ל זהו דופק ואולי מל"י הנ"ל שפי' מכסה, כיסוי ועיי"ע פריומא] —

פָּרֵךְ (מפעל פרך בל"ע فرك zerreiben אגוזי פָּרֵךְ Butternüsse) אגוזי פרך ורימוני באדן (ערלי' פ"ג מ"ב פסיקת' רבתי פי"א) כבר פי' בע' באדן, פ"א שאותן האגוזין חשובין ורכין שנפרכין ביד[2]). בפ"ו בבכורות (ל"ז:) יבשה שתהא נפרכת. בפ' (הזהב) [צ"ל איזהו נשך] בגמ' מפרין (ב"מ ע'.) אי משתכח גברא דאית ליה דהבא פריכא. בר"ג דפ' מציאת האשה (כתובו' ס"ז.) הכא במאי עסקינן בדהבא פריכא. יבש היה כעץ (איכה ד', ח') תרג' הוה פריך כקיסא. *[אחי"ה פי' המלה ענין שחיקה ושבירה ביד ומזה השם בהשאילה פָּרֶךְ (שמות א', י"ג) ורבותינו פירשו בפרך: בפריכה עיי' סוט' י"א: שמ"ר פ"א. והקל ברכו' ל"ז: פורכן עד שמחזירן לסלתן ובמנחו' ע"ה: בפיעל מפרכן וכו'. שמ"ר פל"א האדם פורכו בידו וכו'. פְּעַל פסחי' ס"ח: מיפרך פריכא. פעיל ויק"ר רפ"ח אציליה פריך. דהבא פריכא ב"ב קס"ו. ע"ז י': פיעל ופַעל ביצה י"ב: מפרכין קטניות ביו"ט, שם: מהו לפרוכי וכו', ב"מ פ"ט: לא יפריך ע"ג הסלע.. אבל מפרך מיד אל יד וכו'. ירוש' שבת פ"ז ד"י. כד מפריך ברישיא וכו', נפעל בכורו' ל"ז: עיי' לעיל. חולי' מ"ו. כדי שתיפרך בציפורן בכ"י תוספתא בכורו' רפ"ד עד שתפרך (ובנו"ג שתיפוך). ברכו' כ"ה. אינה נפרכת, ירוש' עירו' ספ"י דכ"ו ע"ג בין בנפרכת בין שאינה נפרכת. אתפעל שבת כ': איפרוכי מיפרכן עיי"ע אכמוותא. ימולל (תהלי' צ', ה') תרג' עסבא דמתפרכא. אמללה (ישעי' כ"ה, ז') תרג' איתפריכו גופניא. והושאל לשבירת מאמר או דעת חכם (zermalmen, widerlegen) ב"ק ה': והלאה איכא למיפרך. כתובו' מ"ז. פריך ר' אחאי. וכ"ה בקידושי' י"ג. וש"נ. נדרי' נ"א. פרכה בר קפרא. הוריו' י"ד. כל דאמר מילתא ולא מיפרך. ליהוי רישא דכולהו איפריך דאביי לא איפריך. והשם פירכא גיטי' פ"ג. לכולהו אית להו פירכא לבר מדר' אלעזר ב"ע דלית ליה פירכא ועיי' מנחו' ס"ו. מגיל' ז'. ב"ב ק"ל: והקבוץ חולי' ע"ו: אהדורי אפִּירְכֵי למה לך] —

---

[1]) בנו"ג נויה. [2]) וכן פי' הרמב"ם פיאה פ"ד מ"א חליקי אגוזים גוז אלפרך = جوز الفرك

פָּרַךְ (מענין הראשון abreiben, kratzen) בפ׳ במה בהמה בגמ׳ חמר יוצא[1] (שבת נ״ג:) סכין ומפרכין לאדם פי׳ מגרדין — (א״ב פי׳ בל״ר פועל המגרד והיה מנהג אצל היונים והרומיים ועד היום נמשך לרחוץ ולגרד ולסוף גופם מדי זמן בזמן). *[אחי״ה ר״ב כיון לל״ר frico. ובנו״ג מפרכסין וצ״ל מפרכין וכדאי׳ בדפוסי׳ הישנים עד קראקא עיי׳ ד״ס שבת צד נ״ג. וכ״ה בכ״י תוספת׳ שבת פ״ג (ד׳)] —

פָּרַךְ (פי׳ ענין קשירה binden) בריש ב״ר (פ״א) אתפרכן המד״א (בראשי׳ ל״ז, ז׳) והנה אנחנו מאלמים אלומים פי׳ ענין קשירה. *[אחי״ה ובתר״י א׳ וב׳ הועתק מפרכין פירוכין ובירו׳ חגיג׳ פ״ב דע״ז ע״ג מבואר כי השרש אלם יש לו ג׳ פתרונות יתחרשן יתפרכן ישתתקן ע״ש ועיי״ע כרך ומ״ש (ח״ד, שכ״א). והשם פורכתא, פירוכתא עם הכנויים פורכתי, פורכתיכון, תר״י הנ״ל ושם הקבוץ פירוכין] —

* פֵּירוּכָא (מן פרך א׳ Zerstossenes, Graupe) תרג׳ גרש ויק׳ ב׳, ט״ז. והקבוץ פֵּירוּכָן שם י״ד ותרג׳ כרמל שם כ״ג, י״ד. ותרג׳ ירוש׳ מלילות (דברי׳ כ״ג, כ״ו) פֵּירוּכְיָין. ותרג׳ ירו׳ ריפת (בראשית י׳, ג׳; דה״י א׳ א׳, ו׳) פרכוי וכיון ריפת כמו רִיפוֹת.

* פַּרְכָא עיי״א אכסנאי פרכא (ח״א, פ״א).

* פָּרֹכֶת, פָּרוּכְתָּא עיי״ע פרכיות.

פַּרְכִיטָא (מל״י παραχύτης der das Wasser zum Baden bringt) בב״ר פס״ד (ס״ג) א״ר אבהו כהדין פרכיטא שמשטף את המרחץ ואח״כ מרחיץ את בן המלך כך למה יצא עשו תחילה כדי שיצא וסריותו[2] עמו. פי׳ (פרכטא) [פרכיטא] בלן — (א״ב פי׳ בל״י שמש הבלן זורק מים על הנרחצים). *[אחי״ה ומל״י הנ״ל ובנו״ג בט״ס פרביטא ופי׳ המיוחס לרש״י בלן. ואולי עשו כן המדפיסים בכוונה לבנות התואר מן השם פריבטא עיי״ע פרבטאות שפי׳ מרחץ אבל גי׳ הערוך תתכן יותר] —

* פרכדיגמא צ״ל פרכריגמא ע״ש.

* פרכוטס (מבשל Koch עיי׳ בפנים) איכ״ר פ׳ ויגרם: הוליכה את בנה אצל חד פרכוטס אמרה לו למד את בני אומנות וכו׳ ע״ש ופי׳ מ״כ לפי הענין פירושו קפילא אומן וכו׳. ובקהל״ר פ׳ כל הדברים הגי׳ פרקונים ונ״ל שעיקר הגי׳ פוכטס ואות ריש צ״ל ו׳ והוא מל״פ ﭘﺨﺘﻦ מבשל.

* פרכייא (?) (נ״ל פרברא אוצר יין מל״פ ﭘﺮﻭﺍﺭ Weinkeller (עיי״ע פרואר)) ירו׳ ע״ז ספ״ד דמ״ד: שכנסו את יינן בפרכייא של עיר ובתוספת׳ ע״ז פ״ז (פ״ח) הגי׳ פרואר והוא הנכון עיי״ע.

פרכל (= פְּרָכִיל מל״ר ויוני׳ flagellum, φραγέλλιον שבט ופרכיל ענבים Weinrebe) בפ״ק בסוכה בגמ׳ פרס עליה סדין (סוכה י׳.) ובע״ז בפ׳ ר׳ ישמעאל (נ״א:) ובר״ג דפ׳ במה מדליקין[3] (שבת כ״ב. ועיי׳ עוד מ״ה.) ובר״ג דפ׳ המביא כדי יין (ביצה ל׳:) פרכילי ענבים ועטרות של שבלים. בריש עוקצין (פ״א מ״ג) יד הפרכל טפח מכאן וטפח מכאן פי׳ „אשכולות של ענבים שהן כרותין עם זמורה שמן פרכילי״[4] — (א״ב פי׳ פרגל בל״ר זמורות ענבים נסבכות מעשה אמן). *[אחי״ה וכיון על ל״ר Weingeländer, pergula והנכון שהוא מל״י ורו׳ הנ״ל בראש הע׳ וכן פי׳ הרמב״ם ופרכיל נקרא שבט משבטי הגפן וכו׳. ורש״י לא פירשו. ובשבת מ״ה. הגי׳ אפרכילי עיי״ע אפרכל ומ״ש. ובירו׳ ביכורי׳ דס״ד: הגי׳ פרכירי ענבים. שמ״ר פט״ו נכנס ובידו פרכיל של ענבים כדי שידעו הכל שבא מן הכרם] —

פרוכימטום (= פרוטומכוס מל״י πρωτόμαχος der in der vordersten Reihe kämpft) בילמדנו לכה ארה לי יעקב (לי׳ בתנחומי׳ בלק שלנו ולי׳ בתנחומי׳ הקדום והישן הו״ל החי׳ השלם רש״ב) למלך שהוציא כרוז למחר יוצא אני ודן את בני פרוכימטום פי׳ כן קורין לאבוקטו[5] בל״י. וי״א הנכנס בראש המלחמה — (א״ב פי׳ פרוטומכוס בל״י הנכנס בראש המלחמה).

פְּרָכִין (= פְּרָגִין הקבוץ מן פרג מל״ע ﻓﺮﺝ משאר ורוח בינתים Ueberrest, Zwischenzeit ועיי׳ בפנים) בפ״ק בר״ה בגמ׳ ולירקות (ר״ה י״ג:) מתוך שעשויין פרכין פרכין אזול רבנן בתר השרשה

---

[1]) כ״ה בדפ״ר ובכ״י. [2]) כ״ה נכון בכ״י ב״ר ובשאר כ״י וסירתו ובדפ״ע וסרכתו. [3]) כ״ה נכון בכל כ״י ובדפ״ע לי׳.
[4]) הועתק מפי׳ רה״ג בסד״ט (צד 43) ועיי׳ ג״ב פי״מ להרמב״ם. [5]) בלאי״ם Advokat, avogado, avocatore.

פי׳ „משארי ומשארא זו מתמלאה ומביאה שליש ועדיין זו לא נתמלאה הכל לפי שומן המקום כיון שהשרשתם כאחת אמור רבנן חיובן במעשר בשעת השרשתם ואם בשנה שנייה שנייה ואם בשלישית שלישית לפי שזמן השרשה באילן כגון קליטה באילן" ס״א פרגין. *[אחי״ה כס״א הגי׳ בפי׳ ר״ח ויען כן פי׳ פרגין פרגין משארי משארי וכ״ה באמת פי׳ המלה בל״ע אבל רבינו שהעתיק כל פירושו גורס פרכין פרכין כדאי׳ לפנינו בש״ס וזה קשה להלמו. ורש״י פי׳ מתוך שגרנן עשוי מעט מעט וכו׳ פרכין לשון זה נופל בקטניות . . ומפרכין קטניות (ביצי׳ י״ב:) וא״כ מע׳ פרך א׳. ולולי דבריו אולי פרכין מל״י βραχὺ מעט מעט βραχὺ] —

פְּרָכִין א׳) (חתיכי בגד אולי מל״פ پرگاله, پرگاره

ב׳) הקבועים מל״פ پرچين die befestigten Stücke) בטבעת פי״ב בכלי׳ (מ״ג) היתיכין[1] טמאין הפריכין טהורין פי׳ חתיכי בגד שמקנחין בהן את הקדירה. וי״א האבנים שהקדירה יושבת עליהן. וי״א „הקבועים בכירים כדתניא (תוספת׳ דכלי׳ ב״מ פ״ב) אלו הן הפרכין הקבועין בכירים[2] אית דאמרי בקיריים". *[אחי״ה הי״א האחרון הועתק מפי׳ רה״ג בסד״ט 8 ובענין גי׳ קירים עיי׳ מ״ש השריד שבערכין שהשיג על הגר״א שמחק גי׳ קיריים בדברי הר״ש. ומלת פרכין לפי דעות שונות בערוך הלא היא מפורשת מל״פ הנ״ל ובכף נחת כתב שהוא כלי ממתכות או מעץ עשוי לפרך ולשבר הגחלים הגדולים ולרדדן וכו׳ עיי׳ תוי״ט לכלים וא״כ מע׳ פרך א׳] —

פָּרֹכִיּוֹת (קבוץ מן ל״מ פָּרֹכֶת פי׳ ווילון עשויה להיות מחיצה המבדלת Vorhang) בברייתא׳ דר׳ אליעזר פמ״א תלה בחופת בנו פרכיות שחורות פי׳ יריעות שחורות כאהלי קדר. *[אחי״ה ועוד הקבוץ פָּרוֹכוֹת ירו׳ שקלי׳ פ״ד דמ״ח. וכ״ה בפסקי רי״ד ליומ׳ נ״א: ובכ״י ל״ד שם פרכות וכ״ה בשקלי׳ פ״ה מ״א ובכתובו׳ ק״ו. ובנו״ג ביומ׳ פרוכת — ובתרג׳ ש״ב כ״א, י״ט פְּרוֹכְתָא עיי׳ רד״ק שם והיחיד פְּרוֹכְתָּא תרג׳ שמות כ״ו ל״א והלאה; לויק׳ ט״ז, ב׳ והלאה] —

פִּרְכֵּס (= פִּרְקֵס מהשם φῦκος נבנה הפעל -φυκοῦν, κωῦν schminken בהוספת הרי״ש ולדעת ר״ב מהשם φαρκίς Runzel) לא כחל ולא שרק ולא פרכס (כתובו׳ י״ז רע״א וסנהדי׳ י״ד.) עיי׳ בע׳ כחל[3]. בסוף פ׳ הזהב (ב״מ ס׳.) אין מפרכסין לא את האדם. גמר׳ (שם:) מאי היא כי הא דההוא עבדא סבא דאזל צבעיה לרישיה ודיקניה — (א״ב פי׳ פרכס בל״י קמט מחמת זקנה ורבותינו בנו פעל ואמרו מפרכס להסרת הקמטים). *[אחי״ה ויותר קרוב לגזרה מהשם היוני פיקוס ורי״ש נוספת וממנו הפעל מפרקס וכ״ה בקו״ף בב״מ במשניות נאפולי ובירוש׳, וכן בירוש׳ ב״מ ספ״ד ד״ט ע״ד מהו אין מפרקסין דלא יימא ליה צור גרמך. שבת ל״ד. זונות מפרכסות זו את זו ת״ח לא כ״ש, והשם פירכוס כתובות הנ״ל וכצ״ל בסנהדי׳ הנ״ל. ב״מ הנ״ל פירכוס דאדם מה היא וכו׳ ובירו׳ ב״מ הנ״ל פירקוס. והרבה בלי רי״ש עיי״ע פקס א׳][4] —

פִּרְכֵּס (נ״ל מל״פ فرخسيدن hüpfen, zappeln) בפ׳ שני דחולין (ל״ז.) עד שתפרכס ביד וברגל. בריש אהילות (מ״ו) הותזו ראשיהם אעפ״י שמפרכסין טמאים כגון הזנב של לטאה[5] שהיא מפרכסת פי׳ מתנדנדין ומתנענעין — (א״ב פי׳ בל״י פעל המרקד ותר״י (א׳) וישלח אברהם את ידו (בראשית כ״ב, י׳) דלא בשעת צעריה אתפרכס) *[אחי״ה בנו״ג דלא אפרכים מן צערא, אין זו ל״י כדעת ר״ב כי אם ל״פ הנ״ל ופי׳ רקד והושאל לנדנוד ולנענוע וכפי׳ הערוך וכן הבין רה״ג בסד״ט (צד 22) מפרכסין פי׳ נותנין ולוקחין מוטרבין בטיית ע״כ וצ״ל مطراب = מטרובין פי׳ מי שיש בו נדנוד ונענוע. וכנ״ה בירוש׳ סוט׳ רפ״ט דכ״ג: חלל ולא מפרכס. ב״ר פס״ג יעקב מפרכס לצאת . . עשו רץ ומפרכס לצאת. איכ״ר פ׳ ולא זכר: בגי המדינה מפרכסין בדם שונאיו. תוספת׳ אהלות רפ״ב ועדאן[6] מפרכסת מטמא וכו׳. תוספת׳ זבחי׳ ספ״ח פירכסה . . שפירכסה וכ״ה תוספ׳ שם פ״ו ובכ״י אירפ׳ פרכיסה. והשם חולין ל״ח. פירכוס שאמרו וכו׳, ע״ז ט״ז. ושם: לפירכוס, בקבוץ ערכי׳ ז׳. ופרכים עד תלת פרכוסֵי, ב״ב קמ״ב: ופרכס תלתא פירכוסי][7] —

[1] עיי״ע יתיכים (ח״ד קע״ב) וש״נ. [2] בכ״י וי״ן ל״ד והי״ב בקירוס וכן גרס הראב״ד בשם הערוך ועיי׳ תוי״ט לכלי׳ שם אבל תתכן גי׳ הדפוסי׳ וכגי׳ רה״ג בבלי׳. [3] ה״ד, רי״ג וש״נ השינויים ובנו״ג פירכס, פירכוס. [4] פרקס דא״ר רפ״י עיי״ע פקרס. [5] וכה״ג בעי׳ לטאה (ח״ה, ל״ו) ע״ש ומ״ש. [6] כ״ה נכון בכ״י אירפ׳ ובנו״ג ועדיין. [7] ירו׳ ב״מ פ״ב ד״ח ע״ג פרוכסין עיי״ע פרכסין.

פְּרַכְסִין (מל"י πρᾶξις Praxis, Verfahren) ירו' ב"מ פ' אלו מציאות (פ"ב ד"ח ע"ג) לא אתי אלא מחמי פרכסין דידכון פי' בל"י ורומיי עסק פעל ומנהג. *[אחי"ה והוא הנכון והראיה כי בב"ר פל"ג אי' בתמורתו היך הוויתון דיינין ובויק"ר פכ"ז אלא דינכון. עיי"ע דוכסן (ח"ג, נ"ט) ומ"ש ור"ב שכח שם מה שכתב כאן והביא גי' המוטעת דוכסן. ובתנחומ' אמור סי' ו' אי' בטעות אתית למחזי אלא דיציבון וצ"ל דיניכון וכ"ה באמת בתנחומ' הקדום והישן הו"ל הח' השלם רש"ב עיי' מ"ש בהערה צ"ב בפ' אמור (צד 88) וה' לעווי בע' כרוכסין טעה ונדחק] —

פַּרְכַרְגְמָא (מל"י παραχάραγμα falsche Münze,) בריש פרה (מ"ג) ר' ישמעאל קורהו פרכרגמא פי' „ל' יוני הוא מטבע שנפסל במלך חדש שאול היה לו מטבע בא דוד והטביע מטבע אחר ופסל של שאול הוא פרכרגמה הוא בינוני וכן עד שהיה כבש היה כשר[1]) יצאה מכלל כבש ולכלל איל לא בא הוא פרכרגמא"[2]) והכבש הוא כשר בן שמונת ימים ועד בן י"ג חודש והאיל כשר בן י"ג חודש ויום אחד עד כ"ד חודש — (א"ב פי' בל"י מטבע מזויף).

* פרכיר עיי"ע פרכל.

פְּרְכוֹרִין (פריכורין מל"י περίχωρος, περί-χωρον Umgebung, Kreis, Gebiet) ירו' דשביעי' פ' הפיגם (פ"ט דל"ח ע"ד) מבית חורון ועד הים מדינה אחת פרכורין פי' בל"י מקומות קרובים לעיר. *[אחי"ה והוא מל"י הנ"ל ובזה תרג' ע' הזקנים חבל (דברי' ג', ד'. י"ג. י"ד) ככר (בראשי' י"ט, כ"ה. דה"י ב' ד', י"ז; נחמי' י"ב, כ"ח) מגרש (דה"י א' ה', ט"ז) פלך (נחמי' ג', ט'. י"ב) שאר מדינות (אסת' ט', י"ב) — ובנו"ג בירוש' פראכורין ובדב"ר פי"א (פירכורין) [פריכורין] עיי"ע פגש] —

פרכשא ס"א פרדכשא וכבר פי' במקומו.

פִּירוּלִין (= בירולין Beryll ובל"פ بلور) תרג' ירו' אבני שוהם (שמות כ"ח, ט'. כ') מרגליין דפירולין פי' כמו בורליא בתרג' אנקלוס וכן נקראת מין אבן טובה בל"י ורו'. *[אחי"ה ועיי"ע בורלא א' (ח"ב, קצ"ד) ועיי"ע בלר ד' (שם, ק"ה) — ובלקח טוב תצוה כתב רב טוביה שהם בוגיר ובלי ספק צ"ל בוליר] —

פְּרַם (בל"מ ענין קריעה במקום התפר das Kleid in den Nähten aufreissen ובל"ס ܦܪܰܡ zerhacken) בפ' כלל גדול אמרו בשבת בגמ' רב פפא (ע"ד:) האי מאן דפרים סילקא חייב משום טוחן. פי' „פרים סילקא שהוא כעין כתישה ואינו כעין חיתוך חייב משום טוחן"[3]). ויש מי שאומרים מאן דפרים כמו (ישעי' נ"ח, ז') הלא פרום לרעב לחמך[4]). בסוף כיצד מברכין בגמ' על הירקות (ברכות ל"ט.) פרמינהו[5]) פירמי[6]) רברבי פי' חתכן חתיכות גדולות. בפ"ק דמגילה (ח':) פריעה ופרימה תגלחת וצפרים פי' „פריעה לגדל פרע שער ראשו ולכשיטהר טעון גילוח כל שערו [פי'] פרימה קריעת בגדים"[7]). בפ"ק בסוטה (ז'.) הכהן אוחז בבגדיה אם נקרע נקרעו אם נפרמו נפרמו. פי' קרע בגופו של בגד שלא במקום התפר, פרימה במקום התפר[8]). בפ' המפקיד בגמ' המפקיד מעות (ב"מ מ"ב.) והאידנא דשכיחי פרומאי פי' מלשון (ויקר' י"ג, מ"ה) בגדיו יהיו פרמים. בס"ג דגיטין (צ':) ופרומה[9]) משני צדדיה. בגמ' דפ' ואלו מגלחין (מ"ק כ"ה.)[10]) פרום בבי[11]) ואפקוה. בר"ג דפ' מי שאחזו (גיטי' ס"ט.) פירמא דכרתי פירמא דסילקא[12]) פי' מלא היד חתיכות של כרישין[13]) ושל תרדין. *[אחי"ה עיקר הנחת הפעל הוא קריעת הבגד עיי' חוץ הציונים הנ"ל יומ' ע"ג. לא פורע ולא פורם אבל פורם הוא מלמטה וכו' בספרא אמור פרק א' פרש' ב' ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום על מתו כדרך שבני אדם פורעים ופורמים על מתיהם לא יפרום לא יפרום כדרך הפורמים הא כיצד כה"ג פורם מלמטה וההדיוט מלמעלה. שם תזריע פרק י"ב פרשה ה' ירוש' סוט' ספ"ג די"ט: ובבלי סוט'

---

1) וכצ"ל בפי' רה"ג בסד"ט 28 ושם בטעות ו ש ה היה 2) ע"כ הועתק מפי' רה"ג הנ"ל ושם הגי' פרכריגמא וכ"ה בדפ"ר ובדפו"ו בראש הערך ובאמצע בטעות פרכדיגמא כנוסח הספרים ובכ"י ובדפ"א הגי' לנכון בלא יו"ד אחר הרי"ש השני. 3) הועתק מפי' ר"ח, בש"ס ווילנא. 4) ורש"י דוחה זאת הגי' ועיי' ג"כ האו"ז הל' שבת רסי' ס' ושקל וטרא שם. 5) כ"ה נכון בדפ"ר ואמ' ובדפו"ו פרמונהו. 6) בכ"י ש"ס פרימי פרמי, פורמי ובנו"ג פרימא. 7) הועתק מפי' ר"ח מגיל' (בש"ס ווילנא). 8) ורש"י בסוטה פי' פרימה גדולה מקריעה שנקרעה לקרעים. 9) בדפו"ו ופרימה. 10) בדפ"ע נ"ב הציון כ"ח וט"ס הוא שהוליך תועה להי' לעווי לרון שלי' ציון דערוך בש"ס. 11) בנו"ג פרום ובכ"י ש"ס פרוץ בבא. 12) לפנינו בסדר הפוך. 13) בדפו"ו בט"ס גרישין.

כ״ג. האיש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת. ירו׳ סוט׳ רפ״א דט״ז: צדדיה מְפוֹרָמִין ירו׳ גיטי׳ ספ״ט ד״נ ע״ד תוספת׳ כתובו׳ פ״ז פרומין. נפעל סוט׳ ז׳. אם נפרמו נפרמו. תוספת׳ כלאי׳ פ״ה חלוק של צמר שנפרם, תוספ׳ יבמו׳ פי״ב במנעל שנפרם. והשם המופשט פרימה ספרא תזריע פרק ט׳ פרשה ה׳ וטהר (ויקרי׳ י״ג, ל״ד) מן הפריעה ומן הפרימה, הוריו׳ י״ב: שאינו בפריעה ופרימה כל עיקר. ובל״ס פרם נאמר גם על כל דבר שנחתך לחלקים דקים מן הדקים ומזה שבת ע״ד: מ״ק כ״ה. ברכות ל״ט. הנ״ל ושם בברכות האי דפרמינהו טפי וכו׳. אתפעל חולי׳ ל״א רע״א חזינן גידפי דמיפַּרְמֵי. בינוני פעיל במקום השם פירמא וכ״ה בל״ס חולי׳ קי״ז: ק״כ. מאי קיפה.. פירמא (עיי״ע פרמא ב׳), והקבוץ פירמי ברכות הנ״ל. והתואר פְּרוּמָא ב״מ הנ״ל] —

פרמא (= פִּירְמָא מל״י φύραμα Gerstenteig) ההוא גברא דשקל פירמא דשיכרא (קידו׳ נ״ב:) פי׳ שכר מתוק לקח מבית חברו בלא רשותו וקדש בו. ס״א פרזומא וכבר כתבנוהו בזה הפרק. *[אחי״ה ר״ל בע׳ פרזומא ושם ברתי כי פי׳ רבינו בהאי דקידושי׳ כלי מלא שכר עולה כפי פי׳ הרי״ף בשם הגאונים ומה שפי׳ כאן שכר מתוק עולה כפי יש מי שפירש שברי״ף ע״ש ברי״ף שהסכים עם פי׳ הגאון (כלי קטן) מדאמרינן פרומא דשיכרא ולא אמר שיכרא פרומא ע״כ וא״כ כאן היה לו לרבינו להביא פי׳ מה שהביא בע׳ פרזומא כי לפי פירוש שם כלי מלא שכר עולה רק עם ג׳ פירמא או פורמא שהוא ל״פ הרשומ׳ בע׳ פרזומא. ועוד שנית כי פירוש שכר מתוק וכו׳ שהביא רבינו כאן היה לו לכתוב בע׳ פרזומא כי פתרון המלה היונית הרשומ׳ בע׳ פרזומא נתאמת על ידו ודו״ק ועיי׳ ג״כ הפשב״ע בע׳ פרזומה — ואולי φύραμα פירושו עיסה אשר בו ימתק השכר] —

פרמא (מל״ס פִּרְמָא Zerstückeltes עיי״ע פרם) בפ׳ העור והרוטב והקופה (חולי׳ קי״ז: ק״כ.) מאי קופה[1]) אמר רבא[2]) פירמא. פי׳ בשר מצומק שנמחה בקדירה. ושייך לענין ראשון — (א״ב פי׳ בל״י שם כללי לדבר מעורב יחד הן בשר הן בצק הן דבר אחר). *[אחי״ה כיון לל״י φύραμα והנכון כפי׳ הערוך — ובעה״ק שנ״ב פרעגילט ב״א breglen עיי׳ פערלעס בט״ר [6] —

פְּרְמָא (מל״ר Form, Larve, forma ועוד עיי׳ בפנים) בילמדנו הנה אנכי שולח מלאך (תנחומא סוף משפטים) ובכי׳ אם שמור תשמרון[3]) ובהגדה דתילים (מזמור י״ז) תפלה לדוד שמעה ה׳ צדק אין לך בית רובע בחללו של עולם שאין בו ט׳ קבין מזיקין והיאך עשויין פורמא בפניהם כגון חמורים של טוחנים וכשעונות גורמין הכיסוי שבפניו נגלה והוא מסתכל בו ומשתטה וכשמלאך כורז האדם שלום[4]) שותק מיד נזוק וכו׳. ובראה החילותי (בתנחומ׳ דברי׳ לי׳) הלבש הקב״ה פורמא[5]) על פניהם והיו רואין אילו את אילו בפניהם של ישראל. פי׳ מסוה והוא כעין ספוג שפירשנו במקומו — (א״ב פי׳ בל״ר מין מסוה הנתון על הפנים). *[אחי״ה בנו״ג בתנחומא משפטים פורמא וכ״ה בדב״ר פ״ד ובילק׳ תהלי׳ ר׳ תשע״ב פרמא ושם ר׳ תרע פרואמא ובשו״ט הנ״ל פרהמא ונ״ב בילק׳ שם ושם מסוה. ובשבת ס״ו: פרמא צ״ל פדאמא עיי״ע פדאמי וע׳ אנקטמין והפי׳ שם חתיכה של בגד וכו׳ הועתק מפי׳ ר״ח בשבת שם. ואולי פרמא דכאן צ״ל ג״כ פדמא מל״פ הרשומה בע׳ פדאמי וגם עליה רומז המשך הענין של מזיקין כי נובע מדמיוני הפרסיים] —

☞ פַּרְמָא (מל״י ורו׳ πάρμα, parma מגן Schild) מדר׳ איכה פ׳ דרך קשתו חד אמר פרמא לאספריסא פי׳ בל״ר מין מגן וצנה ופי׳ אספרום מין חנית וחץ. *[אחי״ה בנו״ג ברמא עיי״ע וע׳ אספריתא ומ״ש ואולי מזה התואר פרמוטין פי׳ בעלי מגן כ״ה בתנחומ׳ שופטי׳ ונ״ב שלטונים אבל בדפ׳ האחרונים פרטומין ועיי׳ מ״ש הח׳ רש״ב בתנחומא הישן והקדום (צד ט״ז) ושם פיטומין וצ״ל פרטומין וכב״י ספררי] —

☞ פרמא (= פּוֹרֵימָא מל״י φόρημα Trag-sessel, Sänfte) מד׳ שה״ש פ׳ עמודיו עשה כסף ומהו אפריון (שה״ש ג׳, ט׳) פורימא פי׳ בל״י מין כסא ועגלה לשאת בה אדם. *[אחי״ה בנו״ג פריומא וצ״ל כגי׳ ר״ב ועיי״ע פריומא ומ״ש] —

פַּרְמְבְּיָא (מל״י φορβειά Halfter) בפ׳ במה בהמה (שבת פ״ה מ״א) (ולא) [צ״ל ולובדקים]

---

[1]) וכ״ה בע׳ קף ג׳ ובנו״ג קיפה. [2]) וכ״ה במהרש״ל ובנו״ג רבה. [3]) בתנחו׳ עקב לי׳. [4]) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ר לי׳ כורז ובדפו״ן כורז שלום האדם ובנו״ג האדם בשלום. [5]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובדפ״ע פומאריה ובעה״ק פומארים בט״ס.

בפרומביא שבפיה[1]) פי׳ בלעז קורקומא[2]), בכפל רסנו (איוב מ״א, ה׳) תרג׳ בכופלא דפרמביא. *[אחי״ה ונ״א דריסניה אבל בכ״י תרג׳ כגי׳ הערוך וכן בתרג׳ תהליי ל״ב, ט׳ בזממא ופרומביא וכו׳ כליי פי״א מ״א עיי״ע עקרב א׳. ירו׳ שבת ספ״ה ד״ז ע״ג שור שעיסוקו רע יוצא בפרומביא. ועיי״ע פרב והמי״ם נוסף] —

* פַּרְמוּטִין עיי׳ סוף ע׳ פטם ומ״ש.

* פרומלוכום פסיקתא דר״כ צד ק״ם עיי״ע פלמרכום כי זו עיקר הגי׳.

☞ פַּרְמוּסְקָא עיי״ע פמוסקא כי כן גרס בעל הערוך.

* פַּרְמוּעָה, פרמותא ירוש׳ כלאים פ״א דכ״ז. מבואר פלסלוס (φασίολος) ע״י פרמועה כדאי׳ בדפ׳ זיטאמיר ובר״ש כלאים פ״א מ״ג פרמותה בדפ׳ קראטאש׳ פדמועה ובאו״ז פרמוטה.

פַּרְמַקוֹס (בלי״ φαρμακός מכשף וחובר Zauberer) בב״ר פ׳ ע״ח[3]) (ע״ז) א״ל פרמקום פרמקום לית חרשין מצלחין בליליא פי׳ מכשף בל׳ (רומי) [יוני] פרמקוס. *[אחי״ה כ״ה נכון בכ״י ובדפ״ר (ושם פרמקום) אבל בשדפ״ע אי׳ בטעות קוים על תיבת פרמקום ובדפ״ע פרמקום פרקמום (או בהיפך כבדפ׳ וויניצי׳) ושתי נוסחאות אי׳ ג״כ במדר׳ ב״ר ובשהש״ר פ׳ מי זאת פרמקום פרמקום. ובזו המלה היונית העתיקו ע׳ הזקנים מכשף (שמו׳ ז׳, י״א; דברים י״ח, י׳; דניאל ב׳, ב׳) מכשפה (שמות כ״ב, י״ז), חרטום (שם ט׳, י״ב) וכן כשפים (מ״ב ט׳, כ״ב; מיכה ה׳, י״ב; נחום ג׳, ד׳) מתורגם ע״י φάρμακον והפעל ממנו בע׳ הזקנים לתהלים נ״ז ה׳ להעתקת חֹבר] —

פַּרְמַשְׁתַּק (כפי פי׳ רבינו גיד (?) männliches Glied) בפ׳ ואלו מגלחין בגמ׳ דסמך ואלו מכבסין[4]) (מ״ק י״ח.) פרעה שהיה בימי משה הוא אמה וזקנו אמה ופרמשתקו אמה וזרת פי׳ הגיד שלו. *[אחי״ה וכן במיוחס לרש״י פרמשתקו אמתו ולדעת קצת הוא ל׳ צענד fra-vâkhsh גיד עיי׳ פערלעס עט״ש 66 והוא חושב שהוא ל״י μάσταξ, μύσταξ Schnurbart ואת אשר נ״ל כי פרמשתקו או פרמשתו כדאי׳ בכ״י ש״ס ובילק׳ וארא ר׳ קפ״ב[5]) הוא כמו פרמשתא (אסתר ט׳, ט׳) גדול שבגדולים מל׳ סאנסקריט paraméshtha בל״פ הישנה peramash עיי׳ פירשט. ופי׳ הענין פרעה היה אמה וזקנו (לא זְקָנוֹ) אמה כלומר בא ממשפחת הננסים וגדול שבגדולים (שבאותה המשפחה) היה אמה וזרת ועל זה הטיב הביא סמך מפסוק דניאל ד׳, י״ד ושפל אנשים יקים עליה ובילק׳ דניאל שם הביא עוד ד״א זה נבוכדנצר ננסא קטיעא פושקא כלומר היה ננס וקצר כטפח] —

* פרימיתן ירו׳ כתובו׳ ספ״ט דל״ג ע״ג ט״ס הוא וצריך לו׳ פרי מיתן פי׳ רץ לתת את הפרוזבול.

פרן (= פּוּרְנִי מל״ר furnus בל״ע فرن בל״ס פורנא. פורניתא פי׳ תנור Ofen) בפ׳ כל שעה בגמ׳ נכרי שהלוה (פסחי׳ ל״א:) גוי שהרהין פת פורני אצל ישראל. בס״ג דפ׳ המביא כדי יין (ביצי׳ ל״ד.)[6]) מסיקין ואופין בפורני ואין אופין בפורני חדשה שמא תיפחת. בפ׳ אין מעמידין בגמ׳ פת[7]) (ע״ז ל״ה:) הביא לפניו גוי אחד פת פורני מאפה סאה. בתנור פ״ח בכליי (מ״ט)[8]) פורנה אם יש לה ליזבז טמאה[9]) פי׳ לעז הוא פורנ״ו[10]) — (א״ב והוא לשון רומי). *[אחי״ה והועתק גם לל״י האמצ׳ φοῦρνος ולל״ע וסורי׳ ובמשקל סורי אי׳ בב״ר פס״ז לדרוש אפוא (בראשי׳ כ״ז, ל״ז) הרף ממני שפורניתא אפויה לך בכל מקום] —

פרן (= פורני עיי״ע פן ד׳) הפין והפורני[11]) (כליי פי״א מ״ד) כבר פי׳ בע׳ פן. *[אחי״ה עיי״ע פן ד׳ ומ״ש ועוד עיי״ע חף (ח״ג, ת״ס)] —

פָּרָן מל״י πόρος Durchgang או מל״י φάρος Leuchtthurm) במקום פ״ו בטהרות (מ״ט) הפרן רשות היחיד לשבת פי׳ „בית שהוא עומד באמצע [דרך] רשות הרבים וי״מ כמין מגדל ששלש רוחותיה בתוך הים ורוח אחת ליבשה כמו מגדל

---

1) ליי לפנינו ואי׳ במשניות נאפולי ובהמאירי. 2) בכ״י ק״ט קורק cerchio ? 3) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובדפ״ר אבל בשרפ״ע ע״ט. 4) כ״ה בכ״י. 5) אבל בדניאל ג׳ הגי׳ בילק׳ כבדפוס. 6) וכ״ה בתוספתי׳ ביצי׳ ספ״ג. 7) כ״ה בכ״י. 8) ובתוספתי׳ כליי ב״ק ספ״ו פורנא. 9) כ״ה נכון בכ״י ובדפ״ר אבל בשדפ״ע אי׳ אחר סאה: בתנור עם הנקודה וציון מכליי הנ״ל חסר כאלו מלת בתנור היתה פי׳ ולא היא כי אם פרק הוא בכליי. 10) בלאי״ט forno. 11) כ״ה בדפ״ר ועיי״ע פן ד׳ ובשרפ״ע פרנה ובנו״ג פורנא.

אלכסנדריאה של מצרים"[1]) — (א"ב פי' בל"י ורו' מגדלים גבוהים בנויים אצל הים לשום שם פנסים גדולים להאיר לספנים בלילה ונקראו כן על שם מגדל בנוי אצל אלכסנדריא באי פרון). *[אחי"ה כנים דברי ר"ב כי φάρος נקרא על שם Φάρος וקרוב הדבר שעל זה כיון ג"כ רה"ג בפי' הנ"ל ולא ידעתי למה השמיט רבינו סוף דבריו. ובתוספת' טהרו' ספ"ז אי' בסילקי וא"כ כיון פרן לל"י πόρος מבוא כפי' הראשון ועיי' פי"מ להרמב"ם. אבל במשנ' ח' בטהרו' שם הזכיר בסילקי בפרוטרוט וא"כ יש חלוק בין פרן ובין בסילקי] —

פְּרָן (= פּוּרַן, פּוּרְנָא, פַּרְנָא מל"י φερνή בל"ם פֵּרְנִיתָא Hochzeitsverschreibung, Morgengabe) בס"ג דפ' נערה שנתפתתה (כתובו' נ"ד סע"א) ההוא דאמר להוא נדוניא לברת אמר רב אידי בר אבין פורנא ליתמי פי' רווחא ליתמי[2]). בר"ג דפ' מציאת האשה (שם ס"ז.) גמלים של ערביא אשה גובה פורנה[3]) מהן. פורנה (דבעלי) [צ"ל רב עלי] (ב"ר פי"ז ויק"ר פל"ד ירו' כתובות פי"א דל"ד: עיי' בע' פס[4]). בב"ר פ' פ"א[5]) (פ"פ) מוהר (בראשי' ל"ד, י"ב) פורנין מתן (שם) פרא פרנון[6]) תר"י (ב') פרן וכתובה[7]). מהר ימהרנה (שמות כ"ב, ט"ו). כמהר הבתולות (שם ט"ז[8]). בפר' ס"ו (ב"ר פס"ה) וקח לי משם: הבא מפרא פרנון[9]) שלי. (א"ב פי' בל"י מהר ופי' פרא פרנון מה שיותן לארוסה בלתי המהר). *[אחי"ה וע' הזקנים העתיקו מֹהַר φερνή והפעל מָהַר φερνίζω ומלת פראפורנן παραφερνή הוא תוספת כתובה ותיבה אחת היא וכדאי' בב"ר פס"ה ולרוב נכתבה בשתי תיבות עיי' ירו' כתובות פ"ה ד"ל: מיפחות מפרא פורנון דידה, ושם פ"ז דל"א רע"ג מהו נסב מן הפרא פרגון דידה ועוד עיי' ירו' גיטי' פ"ה דמ"ז: ירו' נזיר פ"ה דנ"ד: ירו' ב"ב ספ"ה די"ז ע"ד. וכנ"ה פרן (ירוש' כתובו' פ"ז דל"א ע"ג) פַּרְנָא (שם וירו' סוטה פ"ג די"ט. כתובו' ס"ז.) פּוּרְנָא (ירוש' ב"ב שם ועיי"ע פס ד', וירו' כתובות רפ"ו ד"ל ע"ג[10]). פַּרְנִי (ירו' פסחי' פ"ד דל"א ע"ג ובאסת"ר פ' בהראותו) והקבוץ פְּרָנִין (שהש"ר פ' שחורה). וראיתי בערך מלין כ"י (אשר ת"י מאוצר כ"י של הח' האלבערשטאם) שהאריך בפי' זו המלה ותורף דבריו הוא: ואני ראיתי בל"י כי שם פֶּירְנֵי נאמר על המוהר ואעפ"י שעיקרה ופי' שהושמה להורות על המוהר שמביאה מבית אביה הנדוניא מ"מ הוא יורה ג"כ על המוהר שנותן הבעל וחוא עיקר כתובה וזהו שאמר בב"ר על פסוק הרבו עלי . . מוהר פורנין כי הכל נדוניא וכתובה הכל בכלל פורנין ומתן פרא פורנין והוא תוספת כתובה שמוסיף בעל מדעתו ונקרא פרא פורנין מפני שמלת פרא בל"י פי' בל"ע אצל ועניינו פרא פורנין מה שאצל הכתובה והוא תוספת הנכתב בשטר כתובה וכו' עכ"ל. ובהשאילה נאמר ריוח שבא מכתובה פורנא (כתובו' נ"ד סע"א) ונכון נכלל בכ"י ק"ט בזה הערך ובדפ"ע הוא ערך בפני עצמו והפעל ממנו עיי"ע פרן ז'] —

פרן (= פּוּרְנָא בל"י πόρνη זונה; πορνεῖον Buhlerin) מקום זנות Unzuchtsstätte) בב"ר פמ"א ויבחר לו לוט וגו' כאינש דבחר פורנא דאימיה פי' ענין זנות כדאמרינן בע' פליאה[11]) תרג' עקילס פליאה פורני (ויק"ר פל"ג) — (א"ב פי' בל"י זונה מנאפת. מדר' שהש"ר פ' כמעט שעברתי מהם פרני פליאה קתיסו כאמי מחי. פי' בל"י זונה זקנה שבי בארץ וזני ועקילס תרג' המקרא בל"י ולא בלא"ר וטעו האומרים כן עיי"ע כאמי). *[אחי"ה עיי"ע כאמי בח"ד, קע"ח וע' באמי, וע' עקילס. וע' הזקנים העתיקו זונה (בראשית ל"ד, ל'; ל"ח ט"ו ועוד) קדשה (שם כ"א. כ"ב) זרה (משלי ה', ג') ע"י πόρνη ותזנות (יחזק' ט"ז, כ"ט) ע"י πορνεῖον וזו פורנא דב"ר הנ"ל שצ"ל פורניא או שהיא πορνεία זנונים וכהעתקת הע' זקני' (בראשית ל"ח, כ"ד; מ"ב ט', כ"ב; יחזק' כ"ג, י"ב. כ"ט) זנות (במדבר י"ד, ל"ג. ירמי' ג', ב'. ט') תזנות (יחזק' ט"ז, ט"ו. כ"ב. כ"ד). פורנא כלי' פי"א מ"ד עיי"ע פן ד'. והקבוץ פורנים הם וכו' ספרי האזינו פ' ש"כ אבל עיי"ע פרד ב'] —

פרן (פעל מן פּוּרְנָא Morgengabe geben ועיי' בפנים) בב"ר פ' ס"א (פ"ס) ויברכו את רבקה אמר ר' אייבו דווין ושיפוין[12]) היו ולא היו מפרינין אלא בפה. פי' מפייסין בפה ולא בלב — (א"ב פי' בל"י פעל המחזק בדברים ועוזר בפה את חבירו כלומר שהיו צרי עין ונתנו ברכות לרבקה תחת הנדוניא). *[אחי"ה והנכון שהוא נבנה

---

[1]) הועתק מפי' רה"ג בסד"ט 36 ושם: כמות עמוד מגדל אלכסנדריה של מצרים וקורין אותו בל"י פרון. [2]) וכ"ה בפי' רש"י וכ"ה בפירוש בכתובו' נ"ד רע"ב. [3]) בנו"ג פרנא. [4]) פס ד'. [5]) כ"ה בכ"י ובדפ"ע בט"ס מ"א ובכ"ו ב"ר פס"א וצ"ל פ' פ"א. [6]) בכ"י ה"ב פרא פראנון ובנו"ג פראפרון. [7]) בנו"ג פורן וכתובתא. [8]) בתר"י אי' כמפרוני בתולתא. [9]) בכ"י ק"ט מפראי פרונין. [10]) ושם ספ"ט דל"ג ע"ג פרונא וצ"ל פורנא. [11]) עיי"ע פלאה. [12]) בנו"ג ושפופין.

מהשם ובב"ר הנ"ל נדרש וישלחו מענין שלוחים פי' מהר בתולות ופי' ולא היו מפרינין לא נתנו מהר אלא בפה וכנ"ה בב"ר ספע"ד ולא היו מפרינים אלא בפה ורבינו בע' מפרים גרס מפריסין. אבל מפרין בב"מ ס"ט: הוא הפעיל של פרה עיי"ע פר ב' ומ"ש] —

* פִּירָן (שם מקום) בכורו' מ'. פירן של בית מנחם.

פַּרְנְדָא (נ"ל מל"פ پرند וכן בל"ע فرند מין משי מובחר feine Seidenart) פרק בתרא דסוט' (מ"ח:) משחרב ביהמ"ק בטל זכוכית לבנה ושירא פרנדא ובשבת פ' במה מדליקין (שבת כ':) שירא לחוד ושירא פרנדא לחוד ותרג' בפסוק ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות (תרג' שני אסתר ה', א') שיראה פרנגן [טבא] ובפ' ויאמר המלך להמן (שם ריש ו', י') שיראה טבא פרנינן ונראה שהוא טעות ויש לגרוס פרנדן ורש"י פי' משי מובחר. *[אחי"ה רימ"ז בט"ר ח"ב, קפ"ה רמז על מלה יונית המאוחרת πράνδιος אבל אין ענינה משי והנכון שהוא ל"פ הנ"ל כמו שהעירותי זה רבות בשנים במ"ע ב"ח לה' לעף ח"י. ואותה המלה הפרסית پرند בהוראת חרב המבריק נכתבה גם כן پرنك וכן נקרא משי מובחר שהבריק ביופי] —

פְּרַנְדְּסִין (Brundusium) בפ' מי שהוציאוהו (עירו' מ"א:) מעשה שבאו מפרנדסין והפליגה (ספינתו) [ספינתם] בים. פי' שם מקום — (א"ב עיר באיטליא ברנדסין שמה עד היום). *[אחי"ה והוא מקום החף בקאלאבריען ובכ"י מ' הגי' בלדרסין ובכ"י א"פ פלנדרסין ובנו"ג פלנדרסין אבל במשנ' שבמשניות פרנדיסין] —

* פַּרְנִיטוֹס (שם רומי) בתרג' שני לאסתר א', ג' ע"ש המעשה.

* פַּרְנָךְ (שם אמורא והשם כבר בבמד' ל"ד, כ"ה) ר' פרנך א"ר יוחנן שבת י"ד. סוכ' ל"ב: מגיל' ל"ב. מ"ק ט'. נדה כ"ו. ר' פרנך בשם ר' חנינה פסחי' ירוש' פ"ה הלכ' ז' ירו' תעני' ספ"ג. ר' פרנך בשם רב ירו' סוכה פ"ג הל' א'.

פִּרְנֵס (בלא"ר וסורי ענין חלוק או של מזונות או של ציווים theilen, vertheilen Nahrung, nähren, leiten, führen; פַּרְנָס Leiter, Verpfleger Vorsteher וכן בל"ע فرناس (Präfekt בר"ג דחגיגה (ה':) ועל פרנס המתגאה על הציבור בחנם. בפ' אעפ"י (כתובות נ"ז.) נותנין לבתולה י"ב חדש משתבע בה הבעל לפרנס את עצמה. בפ' נערה שנתפתתה בגמ' זה מדרש (שם נ':) לפרנסה שמין באב. פי' עישור נכסי שמפרנסת עצמה מהן ומוליך לבעל. בסוף פיאה (פ"ח מ"ז) לן נותנין לו פרנסת לינה פי' כר וכסת — (א"ב פי' בל"י טרף ומזון וחז"ל בנו פעל תרג' לך בא אל הסכן (ישעיה כ"ב, ט"ו) לות פרנסא. תרג' שלשת הרועים (זכרי' י"א, ח') תלתא פרנסין). *[אחי"ה אמת הדבר כי מושג טרף ומזון הן במובן גשמי הן במובן מוסרי יחדיו ידובק בהוראת הפעל והשם רק לא כדעת ר"ב מל"י φροντίς כי אם מל"ס הנ"ל ובשתי הוראות השתמש התרג' יען כן כל לשון מרעה בפעלים ובשמות השב על הנהגת האדם והזנתו מתורגמים בל' הזנה או פרנס עיי' המתורגמן ועמת"ר ללעווי הדוגמאות. ובדרז"ל הפעל הוא במובן גשמי והשם לרוב במובן מוסרי. עיין גיטי' ס"א. תוספת' שם ה' (ג') מפרנסים עניי נכרים עם עניי ישראל וכו'. תמורה ט"ז. פרנסני אם מפרנסו מוטב וכו'. ב"ב ח'. רבי פרנסני . . . במה אפרנסך וכו'. שם י', י"א רע"א. חגיג' ט"ו: כתובו' נ"ז. תוספת' כתובו' רפ"ו תוספת' ב"מ פ"ז שמ"ר ס"פ מ"ג במד"ר פ"ד. התפעל ברכות כ"ח. כתובות ס"ז. ושם: קידוש' פ"ב. חולי' פ"ד. והשם פַּרְנָסָה בל"ס פַּרְנְסָא פי' מזון עיי' ברכות ג'. צריכין פרנסה. שם ט"ז: חיים של פרנסה שם ס"ג. שבת ל"ב: ק"נ: סוכ' נ"א: תעני' ב'. ט'. י"ט: גיטי' נ"ז. תוספת' תרומ' פ"ה ושם לדמאי פ"ה לשבת פי"ד (ט"ו) לכתובות פ"ד. לסוט' פ"ז. ירוש' חלה רפ"ג דנ"ט. ירו' סוכ' פ"ה דנ"ה: ב"ר פ"כ ר"פ צ"ז. והושאל לצרכי אדם ד"מ פרנסת לינה פיאה הנ"ל והוא פוריא וביסדיא כמפורש בשבת קי"ח. וזה מה שפי' רבינו לעיל כר וכסת. ובתוספת' פיאה פ"ד מפורש שמן וקטניות וכן מפורש פרנסת עצמה כתובות ס"ח. באכילה ובשתיה ושם ג"כ בלבושא וכיסויא. ובתרג' פרנסא. פרנסתא. פרנסותא (תרג' לאיוב ל"ח, ל"ט; לקהלת ה', ט'; י"א, א') ובל"ז פְּרְנוּס (= ܦܪܢܘܣܐ) תרג' למ"א ה', כ"ד; לישעי' ל'. כ"ג. למלאכי ג', י'. ב"ר פס"ח נעשו תחתיו כמטה וכפרנוס (גי' הילק' כפורנס) אבל עיי"ע תרנס. וע' פלומא. והתואר במקום השם פַּרְנָס וכ"ה בל"ס פי' מנהיג ברכות כ"ח. נ"ה. חגיגה ה': סנהד' צ"ב. ירוש' פיאה פ"ח דכ"א. ותרג' רֹעֶה (יחזק' ל"ד ה'. ח'. כ"ג) ותרג' רזון (משלי י"ד. כ"ח) והקבוץ פַּרְנָסִין ירוש' פיאה שם וכן בתרג' (יחזו ל"ה, ב'. ד'; לישעי' ג'. ד'; נ"ב. ח' ועוד) ובמשקל עברי פַּרְנָסִים יומ' פ"ו: תעני' ט'.] —

פְּרַנְקָא (אולי מל"פ پارچه בל"י φᾶρος חתיכת בגד, סמרטוט (Fetzen, Lappen בר"ג דפ' במה טומנין (שבת מ"ח.) מאי שנא מפרנקא התם לא קפיד. פי' חתיכה של בגד ועשוייה לכסות בו מים או יין שבכלי. בפ' ר"א אומר תולין בגמ' מסננין (שם קל"ט:) אמר רבא[1]) האי פרנקא אפלגא דכובא שרי. בפי אין מעמידין בגמ' החומץ (ע"ז ל'.) פש ליה חמרא בכובא צריי"ה[2]) בפרנקא פי' „נשאר לו יין בכלי קושר פי הכלי בסמרטוט". *[אחי"ה וכן פי' ר"ח בע"ז (בקובץ כ"י אנגיילי דף י"ח סע"א ורע"ב) פרנקא סמרטוט וכן גרס שם פראנקא ובשבת מ"ח. גרס ר"ח כלפנינו פרונקא ובספר המפתח פורנקא ובשבת קל"ט: פי' ר"ח וז"ל פראנקא פי' כסוי בפי הקנקן ויש בו נקבים קטנים קטנים לסנן בו היין וכו' וי"א פרונקא מטלית של בגד שעשאו לכסוי כובא כדאמרינן וכו' צייריה בפרונקיא פי' נשאר לו יין בכלי קשר פי הכלי בסמרטוטין ע"כ והן הן דברי רבינו בערוך] —

פַּרְנְקִיתָא (מפעל פַּרְנֵק בנין פיעל לשרש פַּנֵּק הרכה בך (ergötzen, verweichlichen והעננה (דברים כ"ח, נ"ו) תר"י (א') דמחטיא ודמפרנקיתא. בתר"י ונקרב את קרבן ה' (במדבר ל"א, נ') והוינן חמיין תמן בנתהון דמלכיא מדינייתא[3]) ומפרנקתא. *[אחי"ה וכ"ה בשני תרג' ירו' לבמד' שם אבל לדברים הנ"ל אי' ודמפרנקא והוא הנכון בינוני פעול ולזכר שם (פסוק נ"ד) והענג תר"י דימפרנק לחדא. אתפעל אתפרנק עיי' תר"י א' לדברי' ל"ג, י"ג; לתהלי' קי"ט, ט"ז. מ"ז; לאיוב כ"ב, כ"ו; כ"ז, י'. והשם פְּרְנוּקָא בקבוץ פְּרְנוּקִין תרג' שעשועי תהלי' קי"ט, כ"ד. ע'. ע"ז. צ"א. וכן בשהש"ר פ' מה יפו כל חיטטין ופרניקין שישראל מחטטין ומתפרנקין בעוה"ז וכו'] —

☞ **פרניתא** (?) מדרש שמ"ר פ' השכם בבקר (פ"ב) חד אמר כפרניתא דרומנא פי' בל"י גרעין. *[אחיה ר"ב כיון לל"י πρόκτα אבל בע' פרד א' ופרט ח' כבר הוכחתי שעיקר הגי' פרטתא] —

פְּרַם (מל"מ חלק דבר trennen, brechen. פְּרוּסָה פי' פת לחם Abgebrochenes, Stück, Brot ועוד עיי' בפנים) בסוף פיאה (פ"ח מ"ה) אומנה[4]) דבילה[5]) ר"ע אומר פרס. פי' חצי מנה. בפ' חמישי בדמאי (מ"ה) וכן העני שנתנו לו פרוסות פת. בפ' העור והרוטב בגמ' נשחטה הבהמה (חולי' קכ"ז:) ורמינהי מהא דתנן בטבול יום בפ' שלישי (מ"א) אוכל שנפרס ומעורה במקצת פי' שנדלדל ומעורה במקצת. בפ' שלישי בשקלים (מ"א) בשלשה פרקים בשנה תורמין את הלשכה בפרס הפסח ובפרס עצרת ובפרס החג והן גרנות של מעשר בהמה דברי ר"ע בן עזאי אומר וכו' ירו' בשקלים (רפ"ג דמ"ז:) כל הן דתנינא פרס פלגא. ותניא בתוספתא פ' אחרון[6]) דבכורות ובפ' שני בתוספ' שקלי' ר' יוסי בר ר' יהודה אומר אין פחות מט"ו יום קודם לרגל ואמר בגמרא [ג' גרנות] (בכורות נ"ח.) כמה פרס ר' יוסי בר ר' יהודה אומר אין פרס פחות מט"ו יום מאי משמעה א"ר אבהו פרוסה[7]) פלגא פלגא דמאי פלגא דהלכות פסח כדתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום. בפ"ב בחולין בגמ' השוחט בהמה וחיה ועוף (חולי' ל"ד סע"ב) הנח לנזיד הדמע דליכא כזית בכדי אכילת פרס. פי' נזיר הדמע תבשיל שיש בו שמן של תרומה כי התרומה שנתערבה בחולין נקראת דמע. ותנן בפ' האשה שהיא כובשת ירק (פ"ב דטהרות מ"ג) הראשון שבחולין טמא ומטמא השני פוסל ולא מטמא והשלישי (מפורש בבכורות בענין המדמע)[8]) [נאכל] בנזיד הדמע ומקשינן (חולי' שם) אי אמרת[9]) שלישי של חולין שנעשו על טהרת תרומה פסלי גופיה מלאכול בתרומה היכי ספינן ליה מידי דפסיל גופיה מלאכול בתרומה הלא נזיד הדמע יש בו שמן של תרומה ופרקינן נזיד הדמע אין כזית[10]) שמן של תרומה במקפה של חולין בכדי אכילת פרס לא משכחת לה וזה מפורש בגמ' דפ' ואלו עוברין בפסחים (מ"ד.) ובר"פ ג' מינין אסורין בנזיר[11]) (נזיר ל"ו.) דתנן מקפה של חולין השום והשמן של תרומה ונגע טבול יום במקצתו לא פסל אלא במקום מגעו וכו' מ"ט דאיכא כזית מן השום והשמן בכדי אכילת פרס וכו'. אי הכי אמאי

---

[1]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובה"ג ובריו"ף כ"י (ד"ס שבת צד קס"ד.) וכ"ה בספר המפתח לר"נ לשבת מ"ח. ובפי' ר"ח שם ובנו"כ ר ב ובראו"ש רב הונא. [2]) בכ"י ש"ס ציירי' ובנו"ג וצרונהי. [3]) בדפ"ר מדיינאי ייתא ובדפ"א יאתא ובנו"ג בתר"י ב' מדינאי יאיין. [4]) בדפ"ר בט"ס בתיבה אחת ומלת דבילה לי'. [5]) כ"ה נכון בכ"י ודפו"ו ובשרפ"ע לי'. [6]) בצ"ל תחת פ"א שבכ"י ה"ב והוא ר"ת של פ' אחרון ובדפ"ע נשמט כל עיקר. [7]) בנו"ג פרוס. [8]) יש למחוק. [9]) בדו"ו אמרן. [10]) בכ"י ודפא"מ אבל בדפו"ו אין כזה. [11]) כ"ה בכ"י ובדפו"ו.

פליגי רבנן על ר' אליעזר בכותח הבבלי א"ל[1]) הנח לכותח הבבלי דלית ביה[2]) כזית בכדי אכילת פרס לא משכחת לה פי' לא יתכן לאדם האוכל בפסח כותח כגון שטובל פתו בכותח וקא שטיר משטר ואוכל כזית מקומניתא דאומא שהוא חמץ בכדי אכילת ד' ביצים שהוא שיעור פרס וכל שהוא פחות מכזית ביותר שיעור כדי אכילת פרס בטל במיעוטו ואי גרף מיגרף ואכל בטלה[3]) דעתו אצל כל אדם והוא הדין לנזיד הדמע. מצטרפין לפסול את הגויה כבחצי פרס (מקואו' פ"י, מ"ז) כבר פי' בע' גויה. בפ' ג' בעדיות (מ"ג) ובפ' ראשית הגז (חולי' קל"ה.) חמש רחלות גוזזות מנה ופרס[4]) הייבות בראשית הגז. פי' ק"נ דינר שהן ק"נ זוזים. בס"ג דפ' ראוהו (ר"ה כ"ט:) לא יפרום אדם פרוסה לאורחין אלא א"כ אוכל עמהן פי' לא יברך להן ברכת המוציא להוציאן ידי חובתן בלא טעימת כלום אבל לבניו יכול לעשות כן בלא טעימת כלום מפני שמלמד להן — (א"ב פי' בל"ר חצי וחלק וטעם פרום הפסח ופרום עצרת פי' בל"י קודם ולפני וחז"ל סמכו ענין מלות זרות לפי לשונם לעשות זכר לדבר ואמרו אפותיקי אפו תהא קאי וכן בקפנדריא וכאלה רבים ואמרו מאי פקדון פוק דון). *[אחי"ה כיון לל"י πρός וקשה להלמו שישאלו חז"ל מלה מורגלת כזו מל"י והנכון כי פָּרוּם = פְּרָם הוא דבר הנחתך מהשלם היינו חלק וחצי הפכו שלם וזהו פרום (פרם) פלגא עיי' לעיל ציון מירו' שקלי' ובירו' דמאי פ"א דכ"א ע"ד אי' איזה פעמים פרום והפכו שלם. ועיי' תוספת' מנחות פ"ה וכן פְּרוּסָה ירוש' ברכות פ"ו ד"י: פרוסה של חטין ושלימה של שעורין אומר על הפרוסה של חטין. ומזה חתיכת פת והיינו פת לחם: פרוסה עיי' פסחים קט"ו: קט"ז. חולי' ז': והקבוץ פְּרוּסוֹת דמאי הנ"ל תוספת' תרומ' ספ"ה ירו' ערל' פ"ב דס"א ע"ד. וכן פרס היינו חצי הככר כדאי' בתוספת' נגעים פ"ז וכמה הוא פרס חצי ככר, ושם: אכילת פרס ועיי' תוספת' מקואו' פ"ח והקבוץ ירו' הוריו' פ"ג דמ"ז: באכילת פרסים, ירוש' שבת פ"א ד"ב: כמה פרסים בעלם אחד. ונקראה ברכת המוציא פרם פרוסה (עיי' ר"ה כ"ט:) שחתך הלחם באמצע — ובענין בית הפרס עיי"ע בערך בית וגם בלא חבור בית תוספת' אהלו' רפי"ז כמדת פרס. והושאל לחתיכות וחלקי הארץ אסת"ר פ' בשנת שלש: פרס שקבלה את המלכות פרוסות וכו'. והפעל: תוספת' חגיג' פ"א יודע לפרוס את חיקו כ"ה בכ"י אירפ' ובנו"ג לפרוש חוקו. תוספת' כלי' ב"מ רפ"ה סוור של נחתומין הַפָּרוּם כ"ה בכ"י ובנו"ג פרוץ. נפעל נפרם טבול יום פ"ג מ"א חולי' קכ"ז: אוכל שנפרס, תוספת' מנחו' פ"ה נפרם הלחם. נתפעל ב"מ צ"ג. נתפרסו עיגוליו. ומה שענין פרם (וכן בל"ס) כמו פרש עיי"ע פרס ז'] —

פרם (= פַּרְסָה, פְּרוּסָה מל"מ פַּרְסָה שם תואר לטלפים Huf, Klaue, והפעל ממנו בהפעיל ענינו בקוע בטלפיו ובדרז"ל פי' הלך בפרסותיו) באלו טרפות בגמ' הגלודה (חולי' נ"ה:) ר' שמעון אומר אחד פרוסת בהמה דקה וכו' פי' אינו חשוב עור אלא כבשר. כרסתן פרסתן (הולי' ס'.) בע' כרם. בפ' בהמה המקשה בגמ' ר' שמעון (שם ע"ה:) הפרים על גבי קרקע איכא בינייהו פי' שהלך הילוך בפרסותיו על הארץ. במעין פ"ה במקואות (מ"ו) ובפרסת חמור המעורבת בבקעה פי' אם הלך החמור בטיט ונשאר מקום פרסתו חפירה ונתמלאה מים והיתה הבקעה מלאה מים מעורב עם מקום רגל החמור ובכל מ' סאה טובל באותה החפירה[5]). ב"ר פי"ט (י"ח) ויבן, ובפמ"ו (מ"ה) וישרי ובילמדנו ותצא דינה (בתנחומי' הישן והקדום בהוצאת התי' רש"ב צד פ"ו) ולא מן הרגל שלא תהא פרסנית ס"א פרדנית ס"א נפקנית. *[אחי"ה בתנחו' וישב סי' ה' פרדנית ובתנחומ' וישלח סי' ז' יוצאנית ובתנחומ' הישן הנ"ל יוצאה לשוק ובב"ר פמ"ה יוצאניות ובפ' י"ח פרסנית (ועיי"ע פרד) — ובענין טלפים פַּרְסָה בקבוץ פְּרָסוֹת ירו' פסחי' פ"ז דל"ה. חולי' נ"ה: בית הפרסות. שם ס"ח: פרסה החזיר אכול פרסות החזיר אכול ובל"ס פַּרְסְתָא וכ"ה בתרג'. והתואר פַּרְסְתָן ובל"ס פַּרְסְנָא versehen mit grossen Klauen] —

פרם (= פַּרְסִי, פַּרְסְיָא, פַּרְסָאָה ולנקבה פַּרְסִיאֵתָא תואר מן פרם persisch) בדקלא פרסא[6]) (ב"ק נ"ט.) כבר פירשנו בע' ארם. מאי לאו בפרסייתא דלא חזיין אגב אימיהו לא בארמייתא (שבת כ"ט.) פי' פרסייתא גדולים שאינן ראויין להאכל עיי'

1) כ"ה בדפו"ו. 2) כ"ה בדפו"ו. 3) כ"ה נכון בדפו"ו. 4) במשנה שבש"ס מנה מנה ופרס אבל גי' המשניות כגי' הערוך עיי' הפשב"ע. 5) ועיי' ג"כ בפי"מ להרמב"ם. 6) בנו"ג פרסאה.

בע' ארם[1]. אופי פרסייתא (ברכו' מ"ד:) עיי' בע' אופי. בפ"ה בשביעי' (מ"א) הפרסאות שביעית שלהן למוצאי שביעית שהן עושין לשתי שנים, פי' הן תמרי פרסייתא שהן עושות לשתי שנים פ"א מין תאנים שעושין מב' שנים לב' שנים — (א"ב פי' בל"י שם כולל לכל דבר של אשתקד וכן התאנים שנגמלו בשנה אחד ומבושלים בשנה אחרת הם של שנה שעברה. *[אחי"ה ר"ב כיון לל"י προέτειος וכבר השיג עליו רמ"ל, והנכון שהוא מין תאנים מפרס והוא תואר נקבה במשקל עברית וכ"ה בתוספת' שביעי' רפ"ד ובל' ארמי פרסיאָתא תרג' שני באסתר א', י"ב. פרסייתא עיי' לעיל וע' ארם. ובל' זכר פרסָאֵי תרג' אסתר א', י"ד; י', ב' והיחיד פרסָאָה תרג' שני אסתר א', ח', ט"ז. וכן פרסי ירו' ברכות פ"ו ד"י: חד פרסי כ"ה במהרש"ם ובנו"ג פרסוי צ"ל פרסיי. ועוד עיי"ע פרס ט' במו"ע] —

פְּרַס (מל"ע ופ' فرس ? Zoll, Tribut φόρος ואצל רז"ל ענין שכר Lohn) בריש אבות (פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס. בפ' אין עומדין בגמ' העובר לפני התיבה (ברכות ל"ד.) וטעה אמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו. בפ' לא יחפור בגמ' מרחיקין את הנבילה (ב"ב כ"ה.) ואימא כעבד שנוטל פרס. מרבו וחוזר לאחוריו פי' מתנה, ותהי מואב לדוד עבדים נושאי מנחה (ש"ב ח', ב') תרג' נטלי פרס. (א"ב ע' זה שייך לענין הראשון כי העבדים מדי שבוע היו מקבלים חלק המזון והטרף אבל טעם נטלי פרס פי' בל"י מס שנותנת מדינה לשלטון). *[אחי"ה מל"י הנ"ל כבונת ר"ב ולי נראה מל"ע הנ"ל וכנ"ה בעירובי' ע"ב: ע"ג, מקבלי פרס. תעני' כ"ה: מבקש פרס מרבו. ירוש' תענית רפ"א דס"ג ע"ג תובע פרסו ממנו . . אין העבד תובע פרסו אלא סמוך לפרסו. ובענין חילוק בין פרס ובין שכר עיי' פי"מ להרמב"ם באבות] —

פרס (פּוֹרְסָא מל"י Ephor, Aufseher ἔφορος) בפ' החולץ בגמ' המחזיר (יבמות מ"ה:) רב אשי אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסי דבבל. מאי פרהדרין פורסי (יומא ט'.) עיי' בפרהדרין — (א"ב פי' אפורוס בל"י נגיד ומצוה ושר העצה).

פרס (פּוֹרְסָא מל"י πέρας גבול Grenze) בס"ג דפ' מפנין (שבת קכ"ט:) פורסא דדמא כל תלתין יומין פי' גבול הדם ותקנתו לבחור כל ל' יום בין הפרקים הגיע לנ' שנה ימעט מג' חדשים לג' חדשים פעם אחת. עוד בין הפרקים בא בימים ימעט מו' חדשים לו' חדשים או משנה לשנה זה פי' ר"ח ז"ל בקבלה. *[אחי"ה וכ"ה באמת בפי' ר"ח בש"ס ווילנא וסיים זה הפי' קבלנוהו מרבותינו קבלה ע"כ ופי' גבול נכון מאוד מל"י הנ"ל וריש"י נדחק] —

פָּרַס (כמו פרשׂ ausbreiten וממנו פָּרָס Vorhang בל"ס פְּרָסָא. (פריסא) פּוּרְסָא בל"פ پرده Decke پرده Vorhang) בר"ג דפ' בני העיר (מגילה כ"ו:) האי פריסא תשמיש דתשמיש הוא פי' וילון שפורסין לפני התיבה הוא תשמיש לתיבה ותיבה תשמיש לספר תורה[2], פ"א מטפחת שמכסין בו ס"ת הוא תשמיש לאותו בגד התחתון שמגללין בו ספר תורה, בס"ג דפ"ק בסוכה (כ':) חזיין לפרסי ונפוותא. פי' „כמו נפה וכברה"[3] — (א"ב פי' בל"י מטפחת ומעטה חצוני תרג' ויפרש את האהל (שמות מ', י"ט) ופרס ית פרסא. *[אחי"ה ר"ב כיון לל"י φᾶρος אבל הנכון מל"ס הנ"ל והרבה בתרג' (לבמד' ג', כ"ה. כ"ו והלאה; ד', ה'; לשמות כ"ה, ז'. ל"ז) וכן בל"נ פדר תרג' (ויק' א', ח') פריסותא דתרבא. שאלתות ריש ויקרא הדא היא פריסותא עיי' חולי' כ"ז: ושם ח': בליתא דפרסא. מגילה כ"ו: כגי' כ"י ש"ס האי פריסא דבלה מעבדיה פריסא זוטא אי נמי כיסיתא לספרא שרי וכו', והקבוץ פְּרָסֵי סוכ' הנ"ל[4], ובל' עברי במד"ר פ"י כמין פרס שטחה לו למעלה ממנו וכו', וכן מצודה Netz כ"י אירפ' בתוספת' יו"ט רפ"ג מעלה את פרסו מערב יו"ט. ועיי' הפעל פרס (כמו פרשׂ) ירוש' יומא פ"ח דמ"ה: פרס גולתיה. ירו' כלאי' פ"א דכ"ז סע"א פרס כהנא מצודתיה. ירו' שבת רפ"כ די"ז ע"ג הוון פרסין קילעיה וכו'. שבת מ"ח. עיי"ע סדר ב', פסחי' ג' סע"ב ומצודתך פרוסה וכו', אבות פ"ג ממ"ז מצודה פרוסה על כל החיים — והרבה בתרג' ושם ג"כ בפַּעל תר"י א' לבראשית ל"ח, כ"ה, ותרג' פרשה (איכה א', י"ז) פרסת, אפעל יפרים תרג' ישעי' כ"ה, י"א, אתפעל תרג' שני באסתר ג', ט"ו; ח', י"ד עיי"ע דיטגמא, ועוד פרס כמו בל"מ פרש בקשור כף פי' הושיט יד לתפלה ברכות נ"ה: בעידנא דפרסי (כהני ידייהו ועיי' תר"י א' לבראשי' י"ב ג' כהניא דפרסין

---

1) ושם ג"כ הציון משבת קמ"ג. ע"ש והפי' שם בענין ארמייתא הועתק מפי' ר"ח בש"ס ווילנא. 2) וכ"ה בפי' ר"ח עיי' בש"ס ווילנא. 3) וכ"ה בפי' ר"ח. 4) פריסא בירו' גיטי' פ"ו דמ"ח, ט"ס וצ"ל סריסא.

ידיהון בצלו. ועיי׳ תרג׳ לישעי׳ א׳, ט״ו; לתהלי׳ ס״ח, ט״ו; קמ״ג, ו׳; לאיוב י״א, י״ג. תרג׳ פרשות (מ״א ח׳, נ״ד) פְּרִיסַן בצלו] —

פָּרַם (מע׳ פרס א׳ פי׳ לקרא את שמע בהקדמת הברכות הראשונות והאחרונות das Schma (theilen, vortragen בפ׳ הקורא את המגלה עומד (מגילה כ״ג:) אין פורסין על[1]) שמע ואין עוברין לפני התיבה וכו׳ עד פחות מי׳ ר׳ יהודה אומ׳ כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע מיהא שמעינן לא יפרוס על שמע ברכת יוצר אור. כי הוא יברך הזבח (ש״א ט׳, י״ג) מתרגמינן ארי הוא יפרים נכסתא[2]). ועיקר הדבר על כן אין פורסין על שמע פחות מי׳ בשביל הקדושה כדמפרש בגמ׳ ונקדשתי בתוך בני ישראל ומקשינן בירושלמי (מגילה פ״ד דע״ה סע״א) מכיון דתנינן אין פורסין על[3]) שמע ולידה מילה תנינן אין עוברין לפני התיבה פחות מעשרה[4]) ופרקינן לכן צריכא כהדא דתני אין פורסין על שמע פחות מעשרה התחילו בעשרה והלכו מקצתן גומרין וכן כולם השנויים במשנתינו כיוצא בהן ועל כולן הוא אומר (ישעי׳ א׳, כ״ח) ועוזבי ה׳ יכלו. *[אחי״ה זה הירוש׳ הביא ג״כ ר״ח בפי׳ מגיל׳ הנ״ל בש״ס ווילנא ע״ש ובתוספו׳ שם ד״ה אין פורסין ורש״י פי׳ מנין הבא לביה״כ לאחר שקראו הצבור את שמע עומד אחד ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה שבקריאת שמע פורסין לשון חצי דבר ע״כ ועיי׳ שהש״ר פ׳ כשושנה בנוהג שבעולם עשרה בני אדם נכנסין לבית הכנסת ואין אחד מהן יכול לפרום על שמע ולעבור לפני התיבה ואחד מהן פורם על שמע ועובר לפני התיבה וכו׳ ושם אי׳ פרום את שמע. ועיי׳ ויק״ר פכ״ג. מגילה כ״ג: כ״ד. המפטיר בנביא הוא פורס על שמע] —

* פרם (פּוּרְסָא מע׳ פרם ז׳ פי׳ שטיחה וא״כ פורסא דמלתא Ausbreitung, Darlegung (der Sache גיטין ל״ז: פורסא דמלתא עיי״ע פרוזבל.

☜ פָּרַם (שם אומה ידועה فارس، پارس Per- (ser, Persien מדרש דברים רבה פ׳ האזינו (פ״י) לאסטרטגין ששמש בשני מדינות פרס וקולוניא עיי״ע קולוניא. *[אחי״ה ושם פי׳ ר״ב שם כללי לערי בנויות מאנשי רומי .. אבל (פורום) צ״ל [פורום] היא עיר וכו׳ ובנו״ג פרם כמו שגרם ר״ב כאן ובילק׳ האזינו ר׳ תתקמ״ב לא גרם פרם וקולוניא. ואולי פרם הוא ממש מושב אשר בנו פרסיים או ישבו שם וקולוניא colonia אשר ישבו שם רומיים ושניהם מתנגדים אלה לאלה. ותואר פרסי לנקב פרסית והקבוץ פרסיים, פרסיין פרסאי עיי״ע לשון, ברכות ח׳: מ״ו: שבת צ״ד, קידושי׳ מ״ט: ע״ב. יומ׳ י׳. מגיל׳ י״א. י״ב: ב״ק קי״ז. ב״מ כ״ח: סנהד׳ צ״ח: ועוד רבות עיי״ע ארם ועי׳ פרם ג׳. וזאת שנית כי מדפ׳ באזיל והלאה הרבה פעמים בא פרם ופרסאה תחת רומי ורומאה מפני חמת הצענזור ד״מ ברכות ס״ב: ההוא פרסאה וצ״ל רומאה וכדאי׳ באמת בכ״י ש״ם ויתר המקומות בד״ס שם. וכן הוגה בסנהד׳ צ״ז: תחת רומי כדאי׳ בכ״י ש״ם ובדפוסי׳ הראשוני׳ (עיי׳ ד״ס שם) פרם ועוד עיי״ע מין — ועיי׳ מאמר על הדפסת התלמוד להח׳ רנ״ן ראבינאוויטץ צד 69] —

☜ פְּרַם (abschätzen) תרג׳ והעריך הכהן (ויקר׳ כ״ז, ב׳) ויפרים כהנא. בערכך נפשות (שם) בפורסן נפשתא. *[אחי״ה רק באונקלוס עיי׳ ויק׳ שם פסוק ד׳, ז׳, י״ג והלאה; ה׳, ט״ו; במדי׳ י״ח, ט״ז והפעל ויק׳ כ״ז י״ב. י״ד אולי הוא מל״פ یلغ חבור וקשור ועוד גודל הערך של איזה דבר] —

☜ פַּרְסָא (מל״פ فرسنك בל״ע فرسخ בלי׳ סורי׳ פרסחא בל״י παρασάγγης מיל פרסי׳ (persische Meile (3/4 deutsche M.) מסכת פסחי׳ פ׳ מי שהיה (צ״ד.) שיתא אלפא פרסי הוי עלמא פי׳ מדת ארץ ובכל פרסה ארבעה מילין. *[אחי״ה פרסֵי חולי׳ נ״ט: פרסין תרג׳ ירו׳ שמות י״ב, ל״א; לבמ׳ כ״א ל״ה; לישעי׳ י׳, ל״ב הקבוץ וכן פַּרְסָאוֹת פסחי׳ צ״ג: צ״ד. והיחיד פַּרְסָה מגיל׳ ג׳. תעני׳ י׳. ב״ק פ״ב: ירו׳ תעני׳ פ״ד דס״ח ע״ג ופרסא היתה מדת ארץ של שלשת אלפי פסיעות רומיות] —

☜ פְּרֶסְבּוּטֵים (מל״י πρεσβύτης der Alte, (Ehrwürdige מדר׳ שמ״ר פ׳

---

[1]) בקצת דפוסי׳ בש״ס בט״ס את. [2]) בנו״ג פרים מזונא וברש״י ורד״ק פרים על מזונא. [3]) בנו״ג בירו׳ את וכן העתיק ר״ח. [4]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובדפו״ו ובשאר כ״י ודפ״ע נשמט מן פחות מי׳ עד פחות מי׳ ובלי זה דברי רבינו משוללי הבנה הם עיי׳ הפשב״ע והוא לא דק לעיין בדפו״ו.

החדש הזה לכם (פט"ו) נכנס פרסבוטים לרחוץ הוא וכל עבדיו. מסכת מגלה פ' הקורא למפרע (ט"ו סע"א) זה בא בפרסבולי וזה בא בפרסבוטי פי' בל"י שר חשוב. *[אחי"ה עיי"ע פרוטומי וע' פרוזבול ופרוזבוט — ובנו"ג בשמ"ר פרוסביטס וה' פערלעס (עט"ש 94) הגיה פרוביטוס פי' מל"ר privatum בית המרחץ עיי"ע פרבטאות] —

* פְּרוֹסְבּוֹל עיי"ע פרוזבול.

* פרוסבסיא, פרוסביסרא עיי"ע פרזבט.

פְּרוֹסְדָאוֹת עיי"ע פרוזדאות.

פרסדיקי (? צ"ל פרדיסקי מל"פ پرداخ רֵק leer) מסכת ע"ז פ' השוכר את הפועל (ס"ה:) דמייתו פרדיסקי בהדייהו פי' רש"י כלים רקים פי' בל"י כלי מוכן לקבל. *[אחי"ה כיון לל"י πρός θήκη ולא היא כי עיקר הגי' פרדיסקי כדאי' בכ"י ש"ס בחי' הריטב"א ובתוספ' בד"פ ודפוסי' ראשוני' (ד"ס ע"ז צד ס"ו:) והוא מל"פ פי' רֵק וכפי' רש"י ור"ח (בתוספ') ועיי"ע פרדכת] —

פְּרוֹסְדוֹר ס"א פרוזדור ואולם המשפט (מ"א ז', ז') תרג' פרוסדא לבי דינא — (א"ב פי' בל"י מבוא). *[אחי"ה מל"י הרשומ' בע' פרוזדור ע"ש ורד"ק הביא ג' אחרת פרוסדור ובנו"ג פרוסדא ובכ"י אירפ' אי' בתוספת' נדה פ"ג דם הנמצא בפרסדיר וצ"ל בפרסדור ובנו"ג פרוזדור] —

פְּרֶסְטַגֵי (מל"י προσταγή ציווי Befehl) שביעי' דירוש' פ' שלש ארצות (ירו' שביעי' פ"ו דל"ו ע"ג) שלש פרוסטגיות שלח יהושע לארץ ישראל פי' כמו פרוסטגמאות. *[אחי"ה בנו"ג פרסטיגיות והוא ל"י προσταγή צווי וכן העתיקו ע' זקנים מלה בדניאל ג', כ"ח והוא כמו פרוסטגמא עיי"ע אח"ז] —

פְּרוֹסְטִיגְמָא (מל"י πρόσταγμα Befehl, Edikt, Gesetz) בב"ר פמ"ב למלך ששלח פרוסטגמא [1] שלו במדינה מה עשו נטלוה וקרעוה. ובויק"ר שור או כשב בסמך פי' מה יתרון (פכ"ז) למלך ששלח פרוסטגמא שלו במדינה וכו' עד אמר הקב"ה פרוסטגמא שלי קריאת שמע וכו'. ובזאת תהיה פ' וזכור (שם ספי"ז) ג' פרוסטגמאות [2] שלח יהושע. פרוסטיגמא היינו פרזדיגמא שפי' בזה הפרק במקומו [3] — (א"ב פי' בל"י דת וגזרה).

*[אחי"ה ובזו המלה היונית העתיקו ע' הזקנים דבר (דברי' ט"ו, א'; י"ט, ד' ועוד), דת (אסתר ב', ח'; ח', י"ד), חק (בראשית מ"ז, כ"ו; שמות י"ח, ט"ז. כ') חֻקה (ויקרא י"ח, ד'. ה'; י"ט, ל"ז; כ' ח') מצוה (שם ד', ב'; כ"ו, י"ד) משפט (שם י"ח, כ"ו; י"ט, ל"ז) פקוד, תורה, נשתון הכל מתורגם ככה בע' הזקנים. וברוב מקומות אי' לפנינו בזיי"ן וכן בתנחומ' הישן אמור (בהוצ' הח' רש"ב צד מ"ז) ק"ש פרוזדוגמא שלי הוא וכו' וכן סוף מקץ בתנחומא הישן סי' ט"ז כיון שירדו למצרים עשה יוסף בערמה שלש פרוסטגמיות עיי' מ"ש המו"ל ועוד עיי' מ"ש רש"ב בתנחומ' פ' נח סי' י"ז אות ק"ס] —

פְּרֶסְטְיָה (מל' יוני' προστασία Ansehen, Macht) מד' דב"ר פ' שופטי' (פ"ה) כל מי שנשען בבשר ודם עובר אף פרוסטיה שלו עוברת פי' פרוסטיה בל"י שררה. *[אחי"ה והוא מל"י הנ"ל או προστάτης פי' פקדה או פקיד וכן העתיקו ע' הזקנים פקדה (דה"י ב' כ"ד, י"א) פקיד (שם) שר (דה"י א' כ"ז, ל"א; כ"ט, ו') ורימ"ז (בט"ר א' 169) בחנם הגיה פיסטיה πιστεία אמונה, והדרוש בדב"ר סובב והולך על אבדו עשתונותיו (תהלים קמ"ו, ג')] —

* פרוסטומא בפסיקת' רבתי פל"ג פרוסטומא שלו וכו' ט"ס וצ"ל פרוסטגמא.

פרסטקלין (?) ירושי' בפ' במה אשה (פ"ו ד"ז ע"ד) פי' עיר של זהב פרסטקולין ס"א פרוסטוקטולין. *[אחי"ה בדפ"ר ס"א פרוסטיקוטוליון ובכ"י ק"ט ס"א טרוסטקלין ובנו"ג פרוש טוק טקלין ועיר דוד לר"ד דילארא גרס פרסכלה ופי' מל"י περισκελίς צעדים חלי כתם שעושים לרגל ע"כ אבל אין זה ענין עיר זהב ומובן וגזרת המלה נעלם מעיני] —

* פרסטקין, פרסתקין תוספת' אהלות פ"ז עיי"ע פרדסקין.

* פרוסטקוסרין מד' תהלי' ריש מזמור י"ז ור"ב גרס פרוקסטורין ע"ש.

* פְּרַסְבְּנָא נ"ל מל"פ فرشك ענפים מסובכים) שבת קנ"ד: בגואזא פרסכנא בע' גז גרס רבינו פרסיכנא ע"ש פירושו ובכ"י ש"ס מינכען בגווזא ופרסכנא ובד"ש ופרסבנא.

* פְּרֶסֶם (מהשם היוני παράσημον סימן מובהק Kenn = Wahrzeichen ואות אמת הפעל

---

[1]) כ"ה נכון בדפ"ר ובכ"י ג"ג גם בראש הערך ובדפ"א פרסטגמא ובדפו"ו פרסטיגמא. [2]) בדפו"ו פרסטיגמאות. [3]) עיי"ע פרזדגמא וש"נ וגי' משובשת בפסיקת' רבתי עיי"ע פרוסטומא.

παρασή- ;anzeichnen, anmerken παρασημαίνω (ausgezeichnet be- μος) עיקר הוראת המלה הוא מל"י הנ"ל [1]) פי' נתן סימן לטוב או לרע והודיע ברבים ובהנחה הראשונה הזאת אי' במד"ר פכ"א ולפי שבזה את עצמו ופירסם את בתו בקלון גרעו הכתוב וכו' והשם תר"י א' לויקר' י"ח, ו' לבזאה עיריא בתשמשתא ובפִּרְסוּמֵי עיריא. והושאל להודעה ברבים יומא פ"ו: מפרסמין את החנפים וכו', סוט' ט'. המקום פירסמה בגלוי, ויק"ר פל"ב ופירסמה הכתוב, ירוש' מגילה פ"א ד"ע: רבי היה מפרסם עצמו שני ימים בשנה וכו', ירוש' סנהד' ספ"ז דכ"ה ע"ד אנא מפרסם ליך, והרבה בתר"י עיי' לבראשי' ל"ח, כ"ה; מ"א, מ"ה; לשמות כ"ח, ל'; לבמד' ט"ז, כ"ו; לקהלת י"ב, י"ד; לאיוב כ', כ"ז. ושם כ"ו, ו' בינוני פעול מפַּרְסָם, ויק"ר הנ"ל מפוּרְסָם, ירו' תענית ספ"א דס"ד ע"ד אי' מפורצם. אתפעל אִתְפַּרְסַם תר"י שמות ב', י"ד ועיי' לבמד' כ"ב מ"א, לקהלת י"ב, י"ג. נתפעל ויק"ר הנ"ל אם נתפרסם. והשם פַּרְסוּמֵי ניסא פסחי' קי"ב. מגיל' ג': פרסומי עניא תר"י בראשי' י"ט, כ"ו.

* פּוּרְסָנָא (Abschätzung) עיי"ע פרס האחרון במו"ע.

* פַּרְסָנִית (Herumläuferin) עיי"ע פרס ב'.

פְּרָסוֹף (Aufseher, Späher, prospex ?) בלשיי [2]) מסר לפרסוף ככר פי' בע' בלש. *[אחי"ה [3]) והוא הציון מילמדנו בראשית ל"ח, א' ולפנינו ליי בתנחומ' ולי' בתנחומ' הישן והקדום — ובל"ר האמ' praesopus הוא כמו praepositus Vorge-setzter ונראה שהוא פרסוף] —

* פְּרָסוֹף עיי"ע פרצוף.

פְּרְסְפַּיָא (מל"י πρόσωπα תבנית פנים Gesichter) בילמדנו ואתם הדבקים (לי' בתנחו' הנדפס ובתנחו' הישן) וקלע כרובים (מ"א ה', ל"ה) פרוספיא. פי', פרצוף של כרובים.

פרספא (= פרוסופא אולי בהפך האותיות σάπ-φειρος Saphir,) בב"ר פ' ס"ו (ס"ה) אדרעוי דאבונן יעקב כתרין עמודין דפרסופא ואת אמרת הלבישה על ידיו (בראשי' כ"ז, י"ד). *[אחי"ה בנו"ג דיפרא סופא וצ"ל בתיבה אחת ובמיוחס לרש"י דיאפר ופי' שם מקום!] —

פְּרְסֵק (בלש' יוני' ורו' μῆλον περσικόν malum persicum בלשון ערבי' فرسق בל"פ فرشك, فرسك Pfirsich) פרסקין משיטילו (שאור) [צריך לו' גידים] [4]) (מעשרות פ"א מ"ב) ס"א אפרסקין — (א"ב שם פרי ואילן בל"י רו' וערבי). *[אחי"ה בע' אפרסק (ח"א, רמ"ב) הארכתי ע"ש האילן הוזכר ב"מ קט"ז סע"ב דלית שעל גבי פרסק . . נעקר הפרסק וכו' עיי"ע דל א' ירוש' ב"מ פ"י די"ב ע"ג פרסיקו, ירוש' כלאי' פ"א דכ"ז. גוי שהרכיב אגוז ע"ג פרסק, ב"ר פמ"ב תפוח ופרסק והקבוץ פרסקין כלאי' פ"א מ"ד ובכ"י ש"ס האפרסקין. ודע כי בל"פ נכתבה המלה ג"כ فرشتك ונ"ל שהיא היא פרשתקא שאי' בירוש' כלאי' פ"א דכ"ז: ר"ש בר' הוי משקי פרסתקיה יין מבושל בשביל למתקה. ופרי נקרא ג"כ פרסיקא ירוש' פיאה פ"ז ד"כ. וכתובו' בבלי קי"ב רע"א אפרסקא והקבוץ פרסקין מעשרות הנ"ל כגי' רבינו כאן ובע' גר י"ב ועוד עיי"ע אפרסק וש"נ ירוש' כלאי' פ"א דכ"ז, ע"ש ומ"ש] —

פרסק (?) (לדעת רבינו מצודה Schlinge) בס"ג דפ' שילוח הקן (חולי' קמ"א:) אהדר ליה רבא פרסקי ותפשה פי' מצודה — (א"ב כתוב בנוסחאות פרסתקי). *[אחי"ה וכן גרס רש"י ופי' ג"כ פרסתקי מצודות ע"כ ולי נראה שהוא פרסתק פי' שליח עיי"ע פרסתק] —

פרסישמנג (= פּוּרְסִישְׁנַמְגְ מל"פ پرسش نامه Untersuchungsprotokoll) בפ' כל הגט בגמ' ג' דברים (גיטי' כ"ח:) א"ר אליעזר כי מקבלי שוחדא מקמי דליחתם פורסישמנג פי' הדיין הגדול — (א"ב בנוסח' כתוב פורסי שנמג ופירש"י פסק דין ואולי ל"ר זה פרסיש דין מנג גדול). *[אחי"ה כיון או לל"ר praeses magnus ואז צ"ל דיין או לל"ר phrasis magna עיי' פערלעס עט"ש 36 ושם מבואר היטב שעיקר הגי' פורסשנמג מל"פ הנ"ל פי' כתב חקירה שחותם הדיין עם בעלי הדינין ורש"י פי' ל"פ פסק דין, ורבינו נגרר אחר פי' ר"ח הובא בתוספו' גיטי' ד"ה פורסי שנמג. ועוד עיי"ע נגג וע' בוגני ח"ב, י"א] —

פְּרְסְתָּק (מל"פ فرسته, فرستك שליח Gesandter ולדעת רבינו כתב?) בפ"ק במגילי' ב ג מ'

---

[1]) כמו שהעיר החכם דרי קאהלער במ"ע דמ"ג חכ"ג 689 ושם בט"ד פרסס, פרסוסא וצ"ל פרסם פרסומא. [2]) כ"ה בכ"י ובע' בלש ובדפ"ע בכאן בלש וצ"ל בלשיי. [3]) ושם (ח"ב, ק"ו:) שורה ח' מלמטה ממנותי ט"ד וצ"ל ממנו חי. [4]) וכ"ה בע' גד י"ב ועוד עיי"ע סאור.

קראו את המגילה[1] (ז׳.) ודילמא פרסתקי שדור. בהגדה דפ׳ השוכר את הפועלים (ב״מ פ״ו רע״א) פריסתקא דמלכא. בהגדה דנזיקין (גיטי׳ נ״ו:) פריסתקא[2]) דרומאי פי׳ כתב — (א״ב פי׳ בל״י כתב נוסף בסוף ספר). *[אחיה ר״ב כיון לל״י προσθήκη Zusatz, והנכון שהוא ל״פ הנ״ל ופי׳ שליח כפי׳ רש״י וכ״ה בברכות נ״ח. שדר עליה פריסתקא. כתובו׳ ס״ב. פריסתקא דמלכא עיי״ע דרוקא. ולפע״ד מזה פרסתקי בחולי׳ קמ״א: עיי״ע פרסק ב׳] —

פרוסתיקין עיי״ע פרצטיקין.

פרסתיותהא (הקבוץ נקבה פְּרִיסְתְּוָתָא בלש׳ סורי׳ פרסתנתא מל׳ פרסי׳ پرستگا, پرستا (Dienerin תרג׳ חכמות שרותיה תעניגה (שופטי׳ ה׳, כ״ט) — (א״ב פי׳ בל״י אשת חיל ושרה). *[אחי״ה כיון לל״י προστάτης וכ״ה בעיר דוד לר״ד דילארא והנכון כמ״ש ה׳ פליישער בהוספותיו לעמת״ר ללעוי שהוא ל״פ הנ״ל ובנו״ג חכימת פריסתותהא וזה הנכון. והיחיד פרסטא אי׳ בתפלה קודם תקיעת שופר המלאך שמשיאל הממונה על התרועה והמלאך פרסטא הממונה על קשר״ק והתואר פרסטא עולה עם שמשיאל בהוראת שם פרטי היינו שמש אל — ועוד עיי״ע פרצטק ומ״ש] —

פְּרַע (מל״מ ענינו גלוי והתר שער ראש auflösen, das Haar, entblössen) והפרעות (אהלו׳ פ״ח מ״ב נזיר כ״ד.) עיי׳ בע׳ סך (ד׳). בפ׳ אלו טרפות בגמ׳ כרם (חולי׳ נ׳:) מאי מפרעתא אמר רב אויא היכא דפרעי טבחי. פי׳ מקום שפותחין בו הבהמה להוציא קרביה כדאמרינן (שם י״ט: וש״נ) שחיטה מפורעת כלומ׳ פתוחה. בפ׳ בהמה המקשה בגמ׳ בהמה שנחתכו רגליה (חולי׳ ע״ו.) צומת הגידים שאמר היכא דפרעי טבחי. בפ׳ גיד הנשה בגמ׳ דסמך אין הטבחין (שם צ״ג:) והתניא חיצון הסמוך לעצם אמר רב יהודה היכא דפרעי טבחי. בס״ג דפ׳ ואלו מגלחין (מ״ק כ״ד.) פריעת הראש בשבת רשות. פי׳ צריך לגלות חוטמו ושפמו וזקנו שהיה מכסה בימי אבלו להודיע כי אין אבלות בשבת אבל לגלות ראשו אין צריך. *[אחי״ה וכ״ה במיוחס לרש״י במ״ק. וכנ״ה בסוט׳ כ״ג. האיש פורע.. ואין האשה פורעת עיי״ע פרם וש״נ ספרא אמור פרק א׳ פ״ב. פסיקת׳ דר״כ צד ע״ז ויק״ר פי״א פורעין את ראשיהם. והשם פריעה מ״ק ט״ו. ירו׳ מגיל׳ פ״א דע״א: ב״ר פ״ק ובכתובו׳ ע״ב סע״א פֵּרוּעַ ראש ועיי׳ תר״י א׳ לויק׳ י״ג, מ״ה; כ״א, י׳; לבמ׳ ו׳ ה׳. ועוד הושאל לגלוי לפתיחת והרקת הגוף וכן בל״ע فرغ יומ׳ ע״ז. שהיו פורעים (בקידו׳ ע״ב. בהפציל מפריעין) עצמן וכו׳ פיעל ירוש׳ ברכות ספ״ט די״ד ע״ג לא פירע עד שישב. נפעל ברכות ס״ב. אין נפרעין מעומד אלא מיושב והשם רואה את פרועו (שם). ועוד ענין גלוי העור המכסה ראש הגיד die Eichel entblössen שבת קל״ג. מוהלין ופורעין. שהש״ר פ׳ עד שהמלך ובמד״ר פי״א משה היה מוהל ואהרן פורע. פיעל בענין פרום סוטה י״ג: בא גבריאל ופירעו. והשם פְּרִיָּעָה יבמו׳ ע״א: לא ניתנה פריעת מילה לאברהם ירו׳ יבמות פ״ח ד״ח ע״ד ירו׳ שבת פי״ט די״ז. דב״ר רפ״ו אחת (אחד) למילה ואחת לפריעה, ירו׳ נדרי׳ ספ״ג דל״ח: אחת לפריעה ואחת לציצין. שהש״ר פ׳ הנך יפה: הנך יפה במילה הנך יפה בפריעה] —

פְּרַע (מל״ס פי׳ גמל, שלם וכן בל״ע فرغ beschliessen) תרג׳ ואשלמה להם (תהלי׳ מ״א, י״א) ואפרע להון וענין קרוב לזה נקום נקמת (במדי׳ ל״א, ב׳) תרג׳ אתפרע פורענות. *[אחי״ה והרבה דוגמאות במתורגמן ע״ש וכן בדרז״ל ב״מ כ׳: כ״א. פרע לי.. פרוע, פריע. ב״ב ה׳. ושם: פרעתיך בתוך זמנו.. ולואי שיפרע בזמנו, ו׳. והלאה כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי וכ״ה בשבועות מ״א: ושם הרבה פעמים מ״ב. והלאה, ב״ב קע״ב. קע״ג. נפעל שבועו׳ מ״ה. הנפרעת, מ״ח. לא יִפָּרְעוּ, ב״ב ה׳: הבא לִיפָּרַע מנכסי יתומים לא יִפָּרַע אלא בשבועה. ב״מ פ״א מ״ו נפרעין מהן, שם פ״ד מ״ב מי שפרע וכו׳ עתיד להפרע מי שאינו עומד בדבורו ועיי׳ תוספת׳ ב״מ פ״ג, ברכו׳ ס״ב. עיי״ע ספד, אבות פ״ד מ״ד נפרעין ממנו בגלוי, תוספת׳ כתובו׳ ספ״ד אין נפרעין מהן, ספרא אחרי פרש׳ ט׳ אני דיין להיפרע וכו׳ אני הוא שפרעתי.. ועתיד ליפרע מכם וכו׳. ובקל במובן הנפעל פי׳ פרע מהם חובו ונאמר באל יתברך מטעם שכתב התוי״ט בב״מ פ״ד מ״ד אבל תוספת׳ סוטה פ״ג אני נפרע מכם.. הקב״ה לא נפרע מהם, שמ״ר רפ״י הקב״ה פורע מן האמוריים.. פורע מן המצריים. אתפעל סוט׳ כ״ב: ליתפרע וכו׳ ובהבלעת התי״ו בתר״י ב׳ לשמות י״ט, ד׳ מה

---

1) כ״ה בכ״י ובדפ״ר. 2) כ״ה בכ״י ק״ט ובדפ״ע פרוסתקא.

דאיפרעית מן מצראי ובקשור מן ול׳ ענין נקמה עיי׳ הדוגמאות אצל ה׳ לעווי בעמת״ר — והשם פריעה ב״ב קע״ד. כתובו׳ פ״ו. ערכי׳ כ״ב. פריעת ב״ח מצוה ובלא״ר פריעא איכ״ר פ׳ על אלה ונסיב פריעיך. ועוד השם פֵּירָעוֹן ב״ק צ״ו. ב״מ ט״ז: י״ז. והלאה מ״ק ט׳: שבועות מ״א: ירו׳ כתובות ספ״י דל״ד. ובל״ס פוּרְעָנָא. פרענא תר״י א׳ לשמו׳ כ״א, ז׳ פורען כספא וגם תואר במובן השם כמו נוקם עיי׳ תר״י שם כ׳, ה׳; ל״ד, י״ד וזולתו. ובל״נ השם פּוּרְעָנוּת ברכות י״ח. מ״ח: ס׳: ס[9]א. שבת ס״ב: צ״ז. קט״ז. קל״ט. יומ׳ ע״ו. סוכ׳ כ״ט. ל״ח. תעני׳ י״ד. כ״ג. חגינה ה׳: יבמות מ״ז. ס׳: ס״ג. נדרים נ׳: סוטה מ״ח. ב״ק ס״ט. ב״ב ח׳. סנהד׳ ק״ב. ק״ח. חולי׳ קכ״ז: ערכי׳ י״ז. פסיקת׳ רב׳ פי״ז הקבוץ פורעניּוֹת ר״ה י״ח: תעני׳ י״ד. שבת קי״ח. קל״ט. אבות פ״ה מ״ח ובל״ס פורענותא ברכו׳ נ״ד: עירו׳ כ״א. ב״ב י״ד: מ״ק כ״ב. בכ״י ש״ס בפורענותא בנו״ג בפורענתא ובתרג׳ ג״כ פורְעָנוּ והקבוץ פורעָנָן תרג׳ יחזק׳ י״ד, כ׳ בנו״ג פורענין, ושם כ״ה, י״ז פורענוון] —

פרע (= פְּרִיַע תמיד בבי״ת פי׳ מהר, במהרה eilends, schnell) תרג׳ סרו מהר (שמו׳ ל״ב, ח׳) סטו בפריע ויתכן שנגזר מזה הקורא למפרע (מגילי׳ פ״ב, מ״א) כי היא קורא במהרה ולא כסדר. *[אחי״ה ועיי׳ תר׳ דברי׳ ז׳, ב׳, שופטי׳ ב׳, כ״ד; ש״א כ׳, ל״ח. ירוש׳ קידושי׳ פ״א דנ״ט. אינשמת בפריע. בענין מפרע עיי״ע] —

* פַּרְעוֹשׁ (ל״מ Floh) שבת ק״ז: והקבוץ ב״ר פ״כ פרעושין ועיי״ע פורטענא.

פָּרַף (מהשם היוני πόρπη קרס Haken, Heftel הפעל πορπάζω, anhefteln) בפ׳ במה אשה (שבת ס״ה.) פורפת על האבן בפ׳ הוציאו לו (יומי נ״ב:) החיצונה פרופה מן הדרום. קרסי נחושת (שמות כ״ו, י״א) תרג׳ פורפין דנחש. — (א״ב פי׳ בל״י קרס). *[אחי״ה וכן העתיקה הפשיט׳ את קרסיו (שמות ל״ה, י״א) פורפוי כתר״י. שבת פ״ו, מ״ו מדיות פרופות עיי״ע מדי א׳. תוספת׳ שבת ספ״ד (ה׳) פורפת בתחלה בדבר הניטל בשבת] —

פרף (= פְּרוּפִּי מל״י ἀπρέπεια Unschicklichkeit) בב״ר פ׳ פ״ז [1] (ר״פ פ״ו) ויוסף הורד מצרימה אמר הקב״ה בני בכורי ואני מורידו פרופי [2]. פי׳ לשון לעז אופרופריאו [3] כלומ׳ אני מורידו בבזיון (א״ב פי׳ אפרפי בל״י בזיון וקלון). *[אחי״ה כיון לל״י הנ״ל ובנו״ג אני מורידו בבזיון, ושם תיכף איני מורידו פומבי ותחת זה אי׳ במיוחס לרש״י פופולא ופי׳ בזיון בל״י וכגי׳ רש״י אי׳ באמת בב״ר כ״י פאריז] —

פַּרְפְּחִין (בל״ס פרפחינא מל״ע فرفخ בל״פ پرپهن Portulak) דהוה קא מבדר פרפחיניה (מגילה י״ח.) עיי׳ בע׳ חלגלוגות. *[אחי״ה (בח״ג, שצ״ה) הארכתי ועיי״ע גדגדניות (ח״ב, רמ״א) ומ״ש בשם ערוך כ״י ורק בקבוץ פרפחינַיָּה מגיל׳ שם ובירוש׳ פיאה פ״ח דכ״א רע״א ובירו׳ עירו׳ פ״ג ד״כ ע״ד ובירוש׳ שביעי׳ רפ״ט דל״ח ע״ג פרפחיניא ובירו׳ מגיל׳ רפ״ב דע״ג. פרחינין וצ״ל פרפחינין] —

פִּרְפֵּל (פִּלְפְּלֵי Pfefferkörner) בס״ג דפ׳ ר״א אומר תולין (שבת קמ״א.) אמר רב יהודה האי פרפלי מידק חדא חדא בקתא דסכינא שרי. „פי׳ ביו״ט רבא אמר כיון דמשני אפי׳ טובא והלכתא כרבא ויש מתיר כי האי גוונא אפי׳ בשבת" — (א״ב בנוסחאות כתוב פלפלין). *[אחי״ה בנו״ג פלפלי וכ״ה בפי׳ ר״ח אשר העתיק ממנו דבריו וכן לי׳ שנוי בגי׳ בכ״י ש״ס] —

* פַּרְפּוֹנְדָּא (נ״ל מל״פ پرونده, برفنده תיק או אגודה Beutel, Bündel) תוספת׳ ב״מ פ״ח נתנו בפרפונדא . . ונגנב או שאבד חייב פי׳ שנתן המעות בתיק או באגודה.

פרפס (= פַּרְפִּיסָא לדעת רבינו מל״פ پر כנף ומן פיסא צרור עיי׳ בפנים ולדעת ר״ב מל״י πάροψις קערה קטנה) בס״ג דפ׳ המוציא יין (שבת פ״א:) האי פרפיסא שרי לטלטולה פי׳ בע׳ חתל [4] פ״א „פרפיסא פיים גדול כדאמרינן לעיל בזו ההלכה (שבת שם עמוד א׳) מאי פיים א״ר זירא כרשיני בבלייתא זורעין עליו זרעוני בשמים [5] וזולתם וצומחין ודומין לצרור שעלו בו עשבים ולשון פר דהכא מלשון פרסי הוא ככנפי יונה אף הזרע הצומח עליו נקרא פר וזהו פרפיסא וכיון דקאמר ר״ל מותר לקנח בו קא משמע מינה רב

---

[1]) כ״ה נכון בכ״י ובדפ״ע פ״ו. [2]) בדפ״ר פורופי. [3]) כ״ה נכון בדפו״ו ובדפ״ר ובכ״י ה״ב פרופריא״ו ובכ״י ק״ט פורפריאו ובדפ״א פורפריאה וגי׳ הדפו״ו עיקר והוא ל״ר opprobrium בזיון. [4]) ושם פי׳ פרפיסא כמו חתל ע״ש. [5]) כ״ה נכון בדפ״ר וכ״ה בפי׳ ר״ח ובכ״י ק״ט זרעונים ובשאר דפ״ע בשמים.

פפא דשרי לטלטולה מתקיף לה רב כהנא אם אמרו לצורך יאמרו שלא לצורך והאמר ר"ל מותר לקנח אבל לטלטולה שלא לצורך לא שרי והילכך לא צרכינן לדרב פפא אמר אביי האי פרפיסא הואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא היה מונח ע"ג קרקע והניחו ע"ג יתידות חייב משום תולש כי כשזורעין אותו עושין לו מקום כמו כן או כמו שולים שיושב עליו שיעור שינוח עליו ע"ג קרקע ואפשר שהוא משרש שם ומתחבר לקרקע ובזמן שמניחו ע"ג יתידות הרי הוא מעבירו ממקום שמחובר ומתחייב משום תולש אבל אם זרעו מעיקרו להניחו ע"ג יתידות והיה מונח שם ולקחו והניחו ע"ג קרקע הרי הכינו במקום שמתחבר לקרקע וחייב משום נוטע" — (א"ב פי' בל"י ורו' קערה גדולה). *[אחי"ה מלה יונית ורומי' paropsis הוא קערה קטנה ולא גדולה ורבינו נגרר בפירוש הנ"ל אחר פי' ר"ח והעתיק דבריו מלה במלה (עיי' בש"ס ווילנ') ולפי זה מלה מורכבת היא מל"פ פר ומל' פיסא וקשה להולמו. ורמב"ם בהל' שבת פ"ח הל"ד העתיק פרפיסא ע"י גבשושית של עפר עיי' בהה"מ ואולי הלך ג"כ בעקבי מחצב המלה הפרסית כי پر ענינו ג"כ קובץ ורבוי ופיסא היינו צרור וא"כ פרפיסא קבוץ של רגבים היינו גבשושית של עפר. ורש"י פי' פרפיסא עציץ נקוב ועוד עיי' מ"ש בשם תשובות הגאונים וזהו מקור המנהג של מנהג כפרות בערב יוה"כ עיי' או"ח סי' תר"ה ותשוב' הרשב"א סי' שצ"ח] —

פרפסט (= פְּרוֹפָּסִיטִין מל"ר ויוני' האמצ' -πραι (Vorgesestzter, praepositus πόσιτος בילמדנו חצצרת כסף (בתנחומא הנדפס והישן לי") לדוכוס שהיה יוצא למלחמה והיו הפרופסיטין באין תחילה ואח"כ הלגיונות כך הנשיאים באין תחילה שנא' (במדי' י', ג') ותקעו בהן ונועדו אליך הנשיאים ואח"כ העדה לשון לעז ממש הוא לגדול קורין פרופוסיט"ו [1]) — (א"ב פי' בל"ר שרים ונגידים). *[אחי"ה וכנ"ה במד"ר פ"ז אתה רואה מבו"ד יש לו פרופוסיטין אף האלהים יש לו פרופוסיטין וכו' והיחיד שם פ"א שיש לו לגיונות הרבה ואומר לפרופוסיטוס לך מנה את הלגיונות וכו', שמ"ר פט"ו וכן דוכוס וכן איפרכוס וכן הפרופוסיטון וכן הלגיונות וכו' — ועוד עיי"ע פרסוף] —

פרפסולה (צ"ל כְּרוּפְסְלָה עיי"ע בח"ד. שמ"א (Armband זו אצעדה וכן הפארים והצעדות בירוש' בפ' במה אשה (פ"ו ד"ח:) — (א"ב פי' בל"י אצעדות ובנוסחאות כתוב כרופסלה ופי' בל"י אצעדות של ידים). *[אחי"ה ובח"ד שמ"א הארכתי [2]) וגי' כרופסלה עיקרית — ולדעת ה' אייזלער בט"ר ח"א, 83 פרוכסלה מל"ר -brachi alis אצעדה ואין נ"ל] —

1 **פִּרְפֵּר** (מל"ע פרפר ענין נדנוד וגלגול ,wälzen (sich hin- u. herbewegen בר"ג דפ"ב ביומ' (כ"ג.) בא אביו של תינוק ומצאו שהוא מפרפר. בהתחננו אלינו (בראשי' מ"ב, כ"א) תר"י (א') מפרפר קדמינן פי' מתעגל בעפר — (א"ב פי' בל"י פעל המתגלגל). *[אחי"ה כיון לל"י περιφέρω והנכון שהוא ל"ע הנ"ל וכנ"ה בירוש' יומ' פ"ב דל"ט ע"ד, ירוש' סוט' רפ"ט דכ"ג ע"ג ראוהו מפרפר כאן ובא לאחר זמן ולא מצאו וכו'. תוספת' שבועו' פ"א מפרפר היה בני וכו', שבועו' ל"ד. סנה' ל"ז: הרוג מפרפר, ירוש' שבועות פ"ג דל"ד ע"ג חמתיה מפרפר ויהב ליה, שהש"ר פ' כמעט עבד מפרפר כל ההוא יומא. איכ"ר ריש פתיחת' חבטו ופרפר ומת ושם פ' לאמתם ולא משכח חלב ומפרפר ומית — ועה"ק שנ"ב לועזו בל"א צפיל"ט zappeln] —

2 **פִּרְפֵּר** (מל"מ וכן בל"ע פרפי' שבר ורצץ (zerschlagen, zerbröckeln בפ' יום טוב בביצה בגמ' בי"ש אומ' ב' תבשילין (י"ז:) ושוין שאם פרפר ביצה ונתן לתוך הדג שהן ב' תבשילין פי' מלשון (איוב ט"ז, י"ב) שלו הייתי ויפרפרני. *[אחי"ה וכנ"ה בתוספ' ביצה רפ"ב פירפר ביצה, תוספת' שבת ספי"ב מפרפרין גלוסקין לחולה בשבת. אתפעל תרג' תהלי' כ"ב, ט"ו ואתפרפרן כולהון גרמיי] —

פִּרְפִּירָא (פּוֹרְפּוּרָא, פּוֹרְפִּירָא, פּוֹרְפּוּרְיָא, מל"י (Purpur, Purpurkleid πορφύρα בב"ר פ' (מ"ו) [צ"ל פ"ו] (ס"פ פ"ה) אדרת שנער (יהושע ז', כ"א) פורפירא בבלאה. בריש ויק"ר פ' הבן יקיר (פ"ב) ובריש קדושי' פ' ויגבה ה' (פכ"ד) ובפסיק' דכי תשא (פסיקתא דר"כ צד ט"ז:) למלך שהיה לו פורפירון [3]). בילמדנו בסוף אלה המשפטים (תנחומ

---

[1]) לאי"ט preposito. [2]) ושם נשמט בט"ד סימן כוכב כי כל הערך הוא נופף משלי. [3]) בכ"י ק"ט ובדפ"ר פורפירן ובדפ"א פורפירי' ועיקר הגי' פורפירון וכ"ה בפסיקתי ובתנחו' כי תשא סי' ח' פורפרין.

סי' י"ז) ובשלח לך אנשים כי תבאו (כ"ה בהוספה לשלח לך בתנחומ' הישן אצל ה' באבער צד מ"א:) אדרת שנער פורפירא [1]) בבליקון שהיה מלך בבל לובש ושולט ביריחו — (א"ב פי' בל"י ורו' בגד תכלת). *[אחי"ה בתנחומ' משפטים פורפוריא ובתנחומא הישן בהוספה לפ' שלח בכ"י רומי (באבער צד ל"ח:) פורפירה הלבישן ובילק' יהושע ר' י"ח פורפירא בבליקון ובב"ר ס"פ פ"ה פופריא צ"ל פורפירא כגי' הערוך ועיי' שהש"ר פ' כרם. ב"ר ר"פ ע"ה שלח פורפירא עיי"ע שלח וע' טלק. איכ"ר ריש פתיחתא ושהש"ר פ' גן נעול מפורש רקמה (יחזק' ט"ז, י') ע"י פורפורא. בצע אמרתו (איכה ב', י"ז) הועתק בויק"ר פ"ו בזע פורפירה. ושם פל"ד פורפירא דמלכא. שמ"ר פ"ל ביזו אותו בפורפורא שהוא לבוש וכו', שם ס"פ ל"ח הלבישו פורפורא שלו וכו', דב"ר פ"ז לבוש פורפורה שלי וכו', ויק"ר פכ"ח לבוש הדין פורפירא, אסת"ר פ' ויבז ישראל הן פורפירא שהקב"ה מתפאר בהן. מדרש שו"ט מזמור ט' כביכול הקב"ה כותבו בפורפוריא וכו' (ועיי"ע הבא) ועיי' שם מזמור כ"ב זו פורפריא של מלך. והקבוץ ויק"ר פ"ב מכל פּוֹרפּוּרִין שיש לך וכו'. שמ"ר ס"פ נ"א פורפוּרְיָא. שם רפמ"ה פּוֹרְפְּרְיָאוֹת וכ"ה בתנחומא הישן כי תשא (צד נ"ד) ושם גם כן פורפיראות וכ"ה בתנחומא הישן תצוה (צד נ'.) פורפיראות הלבישן — ב"ר פע"ד העביר פיפורין צריך לומ' פורפורין עיי' מ"כ וגי' הילק' שם] —

פרפרייא (לדעת ר"ב כתיבה וטעות הוא) מד' תהלי' מזמור על מות לבן (ט') מוציא פורפרייא שלו ודן אותם פי' כתיבה. *[אחי"ה והנכון שהוא מע' הקודם לזה] —

פַּרְפֶּרֶת (מלשון פִּרְפֵּר היינו מה שנתחך דק מן הדק כמו פֵּירוּר Zerhacktes, Nachtisch או מל"י περιφορά לפתן) בפ' כיצד מברכין (ברכו' מ"ב.) בירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון בירך על הפת פטר את הפרפרת פי' [2]) פרפרת פת צנומה בקערה שאין בה תוריתא דנהמא [3]) דבורא מיני מזונות וכן הלכה דבירך על הפת המוציא פטר את הפרפרת וכל מיני מאכל אבל בירך על הפרפרת לא פטר את הפת אבל מעשה קדירה כולהו פטר [4]). בפ' שואל אדם (שבת קמ"ח:) מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו. פי' מיני לפתן. בפ' ערבי פסחי' (קי"ד.) עד שהוא מגיע לפרפרת הפת. פי' „הביאו לפניו השלחן מטבל בחרוסת החזרת ומברך בורא פרי האדמה ומפסיק עד שהוא מגיע לפרפרת הפת והיא עת אכילת המצה" [5]) — (א"ב פי' פרפרה בל"י מיני מטעמים מובאים לפני המסובים בשלחן ובל"ר פרפרת שם כללי לדבר מתוקן ומוכן). *[אחי"ה ל"ר praeparatus אין ההמשך סובלו אבל ל"י הנ"ל הוא כפי' בעל עיר דוד ועוד י"ל שהוא מפעל פרפר אוכל המובא לצרכי סעודה באחרונה לפתן וכדומה וכדאי' בב"ר פי"ז אית פרפריין ובויק"ר פל"ד אית בה פרפריין וכו'. פסחי' פ"י מ"ג פרפרת הפת, תוספת' פסחי' ספ"י ולא טיבל אלא פרפרת אחת. ובתוספת' ברכו' פ"ד הביאו להם פרפראות ובירוש' ברכות פ"ו ד"י ע"ד היחיד הביאו להן פרפרת אחד וכו', סוכה כ"ז. בכל יום אתה ממשיך כמה פרפראות לכבוד עצמך ועכשיו אי אתה ממשיך פרפרת אחת לכבוד קונך. ובהשאילה אבות פ"ג מי"ח פרפראות לחכמה פי' ענין טפל ורבינו הבדילו בע' המיוחד עיי"ע הבא אח"ז — ובעה"ק שנ"ב לועז פת צנומה בקערה שקורין זופ"א או מערא"ט בל"א י"א פפנקוכ"ן ע"כ והוא (flüssige Speise) merate = Suppe עיי' בט"ר לפערלעס צד 6. אבל פי' Pfannkuchen קשה להלמו] —

פרפריות (= פַּרְפְּרָאוֹת מע' הקודם ולדעת ר"ב περιφέρεια עגולים) בפ' עקביה (אבות פ"ג, מי"ח) תקופות וגימטריות פרפראות [6]) לחכמה — (א"ב פי' בל"י עגולה ושאר החכמות סובבות החכמה האמיתית שהיא כמרכז ונקודה תוך העגולה). *[אחי"ה וכן פי' ר"ד די לארא בעיר דוד ורבינו בע' קן פי' עדי מענין פרפירא ע"ש. ורשב"ץ במגן אבות פי' כמו הפרפראות שאדם אוכל לאחר הסעודה לקנוח דרך התענוג כן אל החכמות הם כבוד למי שיודע אותם בפני הבריות וכו'] —

פרפרנין עיי"ע דפר וע' פרן [7]).

* פרפיראן איכ"ר פ' תקרא עיי"ע קס ב' וגי' רבינו.

---

[1]) בתנחו' שלח בט"ס פורפירורה. [2]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע בט"ס פי' א ח ר. [3]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ה"ב ודפ"ר וכ"ה בפי' ר"ח באו"ז ובדפ' פיז' והלאה תורת נהמא. [4]) וכ"ה באו"ז סי' קנ"ט בשם ר"ח ובתוספו' ברכות שם ד"ה ברך. [5]) הועתק מפי' ר"ח לפסחי'. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט ודפ"ר אבל בשדפ"ע פרפריות וכדאי' בכ"י גם בראש הע'. [7]) ח"ד קי"ד ומ"ש וע' פרן.

פָּרַץ (מל"מ פי' פרוד ופזור והתפשטות מרוב טובה (ausbreiten, zunehmen בפ"ק בשבת (י"ג.) בוא וראה כמה פרצה טהרה בישראל פי' גדלה כמו (בראשי' ל', מ"ג) ויפרץ האיש. *[אחי"ה וכן פי' בירוש' פ"א ד"ג סע"ב והביא הפסוק (שם ל', ל') ויפרוץ לרוב והביאו בספר המפתח לר' נסים גאון. ובב"ר ספע"ג דרש ויפרץ שנפרצה לו פרצה מעין דוגמא של עוה"ב] —

פָּרַץ (מל"מ ענינו שבירה בחומה או בגדר -ein reissen, trennen, durchbrechen, פֶּרֶץ, פִּרְצָה (Riss, Einbruch בס"ג דפ' היה קורא (ברכו' י"ז רע"ב) אין פרץ (תהלי' קמ"ד, י"ד) שלא תהא סיעתינו כסיעתו של שאול שיצא ממנו דואג שפרץ בנוב עיר הכהנים (ש"א כ"ב, ט' והלאה) ואין יוצאת כסיעתו של דוד שיצא ממנו אחיתופל פי' שהיה יועץ רע וביועץ רע כתיב ביה יציאה שנא' (נחום א', י"א) ממך יצא ח ו ש ב [1]) על ה' רעה יועץ בליעל ואין צוחה ברחובותינו זה גחזי שהיה מצורע וצווח כדכתיב (ויק' י"ג, מ"ה) וטמא טמא יקרא [2]). בפ' הישן בגמ' שלוחי מצוה (סוכה כ"ו.) [3]) פרצה קורא לגנב. פי' כשהגנב רואה פרצה מחשב ואומר מכאן אני יכול לגנוב הכא נמי אי עביד סוכה אמרי גנבי כדעייל למיכל לא מצי חזי לן ומצינן למגנב. *[אחי"ה הפעל העברי פרץ קרוב לפעל פרז, פרד ופי' שבר והרס תוספת' קידושי' פ"א נעל וגדר ופרץ, פסחי' נ"ו. מנחו' ע"א. פורצין פרצות בגנותיהן וכו', כלאי' פ"ד מ"ד פרוץ, ירו' שבת פ"י די"ב ע"ג קופה פרוצה, מנחו' צ"ד: תיבה פרוצה עיי"ע תב ז'. — והושאל לעבור על האיסור כאלו פרץ הגדר שגדרו הראשונים ברכות ס"ג. כבר גדרת ואי אתה יכול לפרוץ, ירוש' ע"ז פ"ב דמ"א. לא פרצת גדירן של הכמים וכ"ה ב"ר פע"ט דב"ר פ"ה עיי"ע גדר ג' (ח"ב, רמ"ח:) וש"נ ויק"ר פכ"ו הנחש פרץ גדרו של עולם. ירו' כתובו' פ"א דכ"ה. שלא יפרצו בנות ישראל בזימה. תעני' כ"ד: דהוו קא פרצי בריפתא. נ פ ע ל כלאים פ"ד מ"ד גדר שנפרץ, שם: נפרצו בו פרצות, עירוב' ט': חצר קטנה שנפרצה לגדולה, סוכה כ"ט: ל"ב: נפרצו עליו פסול עיי"ע פרד, וכהשאילה ב"ר ס"פ צ"ז נפרצה הערוה. נ ת פ ע ל ירו' שבת פ"ג ד"ו. ירוש' ביצה פ"ב דס"א ע"ג שלא תתפרץ . . שלא יתפרצו. והתואר במקום השם פָּרוּץ (Ausgelassener) ב"ר פ"ע אפי' אדם פרוץ אינו אומר כלשון הזה, הקבוץ פרוצין סוט' ז'. הפכו כשרין, פרוצות תוספת' גיטין פ"ג כתובו' ב': גיטי' מ"ו. הפכו צנועות ועוד התואר פריץ (בינוני פעיל) קידושי' ע"א. משרבו הפריצים וכו', ירוש' ברכו' פ"ב ד"ד: פריצי הדור ועוד עיי"ע הבא אח"ז. פרצא, פריצא ברכו' נ"ד. עיי"ע גמל ולנקבה בלא"ר פְּרִיצְתָּא מגילה י"ב: והשם פִּרְצָה, פִּירְצָה כמו פרץ בל"מ ב"ב נ"ג. פרץ פרצה, ירו' פיאה פ"ז ד"כ. צד הפירצה, ירו' גיטי' פ"ג דמ"ה רע"א היתה שם פירצה אחת. תנחומא וישלח רסי' ה' אין נותנין פרצה לפני הכשר ביותר לפני הגנב. והושאל לבעילה בל' נקייה נדה ס"ד: כתובו' ו': פרצה דחוקה — ועוד בענין פריצת גדר ויק"ר פל"ד הפרצה הזו עלי היה לגודרה והקבוץ פְּרָצוֹת מדות פ"ב מ"ג ירו' שקלי' פ"ו ד"נ. ברכו' י"ט. פסחי' נ"ו. תוספת' פ"ז ב"ב צ"א: עיי"ע גדר ג'. ועוד הקבוץ פִּירְצֵי שבת ק"ח. פריצין תרג' שני באסתר ג', ח'. ומה שענין פרצה ופריצות חציפות עיי' ב"ר פכ"ו, ב"מ צ"א. יבמות ע"ו. סוט' כ"ו: מ"ח.] —

פרץ (= פָּרִיץ מע' הקודם פי' רשע והושאל לזיתים קשים שאינם נפרכים) פריצי זיתים וענבים (עוקצי' פ"ג, מ"ו; ב"מ ק"ה.) כבר פירשנו בע' אללא. *[אחי"ה בע' אלל הביא רבינו שני פירושי' ע"ש ועתה הוברר לי שפי' ראשון שייך לר"ח והפי' השני לרה"ג ושניהם מובאים בשט"מ לב"מ ק"ה. בשם הרמב"ן ושם הובא ראיה לפי' ר"ח מילמדנו והוא נשאר מיתר הרפאים מן הגבורים שהרג אמרפל וחביריו שנא' ויכו את רפאים וכו' וזה פסולת שלהם כפריצי זתים הפלטים מתוך הגפת שנא' ויבא הפליט זה עוג וכן הוא עושה אותו שירים שנאמ' נשאר מתוך הרפאים אלמא פריצי זתים הן (הזחים) [צריך לו' הזתים] שנשארים שלמים בבית הבד ע"כ לשון הרמב"ן] —

פרצד (פַּרְצִידָא מל"ע فرصيد גרעין (Kern בר"ג דפ' במה מדליקין (שבת כ"א.) ומפרצידוהי עבדין משחא. פי' גרעינין וכל מינא [4]) מזרע הארץ

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע בטעות דובר. [2]) גירסת רבינו היא כגי' כ"י ש"ס ובכל דפוסי' הישני' ובילק' תהלי' קמ"ד והוגה בש"ס בדפוסי' האחרונים עפ"י התוספ' ועיי' מהרש"א ובהפשב"ע שנעלם מעיניו גי' הישנה והרא"ש ושט"מ (בספר ברכה המשלשת) הביאו שתי הנוסחאות. [3]) בנו"ג קוראה וכ"ה בילק' אמור ר' תרכ"ד וילק' נחמי' ר' תתרס"ז. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ר מינה ובדפו"ו מעה.

ומזרע הפירות נקראת פרצידא. בריש תעניו' (ד'.) עורפילא אפי' לפרצידא דתותי קלא מהני פי' „הפרי שתחת האבן צומח וכן תלמיד חכם דומה לפרי שתחת האבן ששואב שאוב וכיון שצומח צומח בבת אחת"[1]. ובר"ג דפ' השוכר את הפועלים (ב"מ פ"ד.) ונמלייה פרצידי[2] דרומנא סומקא. *[אחי"ה והוא מל"ע הנ"ל ועוד עיי"ע פרצן ופי' גרעין וכדאיתא בערוך ורש"י ובפי' רגמ"ה ור"ח לתעני'] —

פרצד (= פַּרְצִידָא כמו פְּצִידָא בל"ס גבא ואפיק (Kanal, Wasserbehälter תרג' אפיקי מגינים (איוב מ"א, ז') גיותנות פרצידוהי. *[אחי"ה וכה"ג במתורגמן וכן פרצידי מים בתרג' תהלים מ"ב, ב' ובאיוב י"ד, י"א אבל בכ"י תרג' שם פצידיהון וכן בדפוסי' באיוב מ"א ז' פצידיא וכן הוא עיקר עיי"ע פצד והרי"ש באמצע נוספת היא] —

פְּרַצְטָק (= פְּרַסְטָק נ"ל כמו פרסתק מל"פ پرستك עבד (Diener בב"ר פמ"א אם כן ילך ייביא פרצטקין — (א"ב בנוסהאות כתוב פרוסתיקין ופירש"י אספים מן השוק). *[אחי"ה היה מוכרח לפרש כן כי הוא גרס וכדאי' לפנינו ילך ויביא שני פרסתקין מ ן ה ש ו ק ואולי הוא כדעת רימ"ז בט"ר ח"א 152 מל"י παρασ- (παράσιτος τικός, Schmarotzer, אבל רבינו לא גרס מן השוק ונראה שהוא מל"פ ושעורו למה הדביק את לוט כדי לירשו ילך ויביא לו עבדים ויורישם. ועיי"ע פרסתיותהא. ובדפ"ר וויניצי' הגי' ילך ויביא מ' פרצטקין וכ"ה בדפ"א ארבעים אבל בכ"י ק"ט וה"ב לי' המספר כל עיקר וגי' פרוצטקין אי' ג"כ בב"ר כ"י פ א ר י ז] —

* **פרצם** עיי"ע פרסם.

פרצם (= פַּרְצוּמָא מין יין רע עיי' בפנים) בפ' המוכר פירות בגמ' מרתף של יין (ב"ב צ"ה סע"ב) מודה רב יהודה בפרצומא דמזבן אקרנתא. פי' יין דקא תני הכא הוא יין שהקרים בפרצומא שהוא כגון חומץ תקיף דאחמיץ בפורצנין שאינו נמכר אלא בחניות בני קרנות שהן יושבי כפרים כדאמרי' בכל דוכתא (ברכו' כ"ח: ב"ק פ"ב. סנה' ג'.) יושבי קרנות. *[אחי"ה וא"כ פרצומא או כדאי' לפנינו פורצמא יש לו שייכות עם פורצני וברשב"ם הובא גי' ר"ח פרצופא ובכ"י ש"ס ה' (ד"ס ב"ב צד קמ"ו:) הגי' רצופא ואולי הוא נכון מל"פ رسوا רע ובזוי. ולדעת קצת פרצומא כמו פרזומא עיי"ע] —

פרצן (פּוּרְצְנָא מל"ס פרצן, פרצנתא גרעין כמו בל"ע פרציד Kern) בפ' כיצד מברכין בגמ' דסמוך שעל הפת (ברכו' ל"ח.) הא בדשושמי הא בדפורצני[3]. בר"ג דפ' ואלו עוברין (פסחי' מ"ב:) הא ב ד ר ו ו ק א[4] הא בדפורצני פי'[5] „נותנין מים על החרצנים ב' וג' ימים ואח"כ סוחטין אותן והיוצא מהן נקרא תמד דפורצני והנותן מים בשמרי יין ומסנן אותן היוצא מהן נקרא תמד דרווקא"[6]. בפ' ג' מינין אסורין בנזיר (נזיר ל"ט.) ר' יוסי אומ' כדי שלא תטעה בזוג של בהמה החיצון זוג והפנימי עינבל. גמר' (שם) א"ר יוסף כמאן מתרגמינן מפורצנין ועד עצורין כר' יוסי פי' זוג היינו עצורין דזהו החיצון שמעצרין אותו כר' יוסי ד מ ת נ י ת י ן[7] ופורצני היינו הפנימי[8] ה ג ר ג י ר[9] היינו פרצידא. *[אחי"ה וכנ"ה רק בקבוץ בע"ז ל"ד: פורצני דארמאי, חולי' ק"י. במאי טוויתינהו בפורצני] —

פַּרְצוֹף (פַּרְצוֹפָא, פַּרְסוֹף מל"י πρόσωπον פנים וקדם (Gesicht, Vorderseite בר"ג דפ' עושין פסין (עירו' י"ח.) ויבן ה' אלהים את הצלע (בראשי' ב', כ"ב) חד אמר פרצוף פי' גוף — (א"ב פי' בל"י פני אדם). *[אחי"ה וזה לאות כי רבינו לא הבין ל"י על בוריה כי מלה מורגלת היא בל"י פנים וכן העתיקו ע' הזקנים תמיד פנים וקדם (דניאל ב', ט"ו; ו', כ"ו) ובענין דיו (בכ"י דו) פרצוף עיי"ע דיופרצוף (ח"ג, מ"ו) ומ"ש ושם פרצוף פנים ע"ש ומ"ש ועם הכנוי פרצופיה ב"מ פ"ו. ירוש' סנהד' פ"ד דכ"ב: שינה פרצופיהן. והקבוץ פרצופין עיי"ע דיופרצוף וש"נ. סנהדר' ק"ג: בתחלה עשה לו פרצוף אחד ולבסוף ארבעה פרצופים, ועוד פַּרְצוֹפוֹת ר"ה כ"ד: ע"ז י"ב. מ"ב: תוספת' סנהד' פ"ח (בכ"י אירפ') תוספת' ע"ז פ"ה (ו') פ"ו (ז') תוספת' כלים ב"מ פ"א ובירו' ע"ז פ"ג דמ"ב ע"ג פַּרְסוֹפוֹת ובכנוי פרצופותיהן תוספת' ברכות פ"ז (ו') בכ"י אירפ'

---

[1]) הועתק מפי' ר"ח בתעני' בש"ס ווילנא ע"ש. [2]) וכ"ה ברש"י ובכ"י ש"ס אצל ד"ס ובנו"ג פרצידיא. [3]) עיי"ע ששמי. [4]) כ"ה נכון בדפו"ו בע' רווק ג' וכ"ה בנוסחאותנו אבל בדפו"ו כאן ובשדפ"ע בע' רווק אי' בוי"ו אחד. [5]) בכ"י ה"ב בט"ס בירוש'. [6]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח לפסחי' ע"ש. [7]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ר דמתני' ובדפו"ו דמתני. [8]) עיי"ע חרצן ועי' זג ומ"ש. [9]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע הגרגר.

ובנו"ג פרצופיהן ובהיפך בתוספ' סנהדרין פ"ח פרצופותיהן. וגי' בסמ"ך אי' ג"כ בע' דיופרצוף ע"ש] [1] —

פֶּרֶק (מל"מ נבנה מהפעל פָּרַק עיקר הוראתו שבירה והפרשת דבר trennen, absondern וא"כ פֶּרֶק (Gelenk, Theil der Schrift, Kapitel כר"ג דפ' יו"ט של ר"ה (ל"א רע"א) „בראשון מהו אומר [2]) לה' הארץ ומלואו (תהלי' כ"ד, א') על שום שקנה שמים וארץ שנא' (בראשי' י"ד, י"ט) קונה שמים וארץ כי ביום הראשון נבראו והקנה אותם לו שנא' (תהלי' קט"ו, ט"ז) והארץ נתן לבני אדם והוא שליט בעולמו [3]) שנא' (תהלי' כ"ד א'; צ"ח, ז') תבל ויושבי בה. בשני אומר בעיר אלהינו הר קדשו (שם מ"ח, ב') על שום שחילק מעשיו כדכתיב (בראשי' א', ו') ויהי מבדיל בין מים למים כך חילק העולם ובחר בירושלים ונקראת עיר אלהינו. בשלישי אומר אלהים נצב בעדת אל (תהלי' פ"ב, א') על שם שגילה ארץ בחכמתו כדכתי' (בראשי' א' ט') ותראה היבשה והכינה לעדתו שקבלו משפטיו שנא' (ירמי' ל"ג, כ"ה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו' רביעי חמישי וששי פשוטין הן הללו כולן על שם מעשיו של הקב"ה בשביעי מזמור שיר ליום השבת (תהלי' צ"ב) ליום שעתיד להיות כלו שבת כלומר חרבן אלף שנה שהוא יומו של הקב"ה ואח"כ תחיית המתים א"ר נחמיה מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו כלומר ו' ימים על שם מעשיו ויום ז' יום שכולו שבת אלא גם יום ז' על שם מעשיו הוכנה השירה [4]) וכך פי' מזמור שיר ליום השבת על שם ששבת כדכתיב (בראשי' ב', ג') ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת" [5]). בר"ג דפ' כל הבשר (חולי' ק"ו.) קידוש ידים ורגלים במקדש עד לפרק לחולין עד לפרק לתרומה עד לפרק. פי' פרק מקשרי אצבעותיו זולתי הכף של יד והפרק הכף של יד והאצבעות מקצה [6]) הזרוע המחובר בכף היד והוא הנקרא הפרק כדתנן בכיצד צולין (פסחי' פ"ה:) אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך מקום הפרק של יד שהוא עד מקום המרפק כדתנן בערכין בפ' האומר משקלי עלי משקל ידי עלי (ערכי' י"ט.) ר' יהודה אומר ממלא חבית מים ומכניסו עד מרפקו ושוקל בשר חמור וגידים ועצמות ונותן לתוכה עד שתמלא והוא כלל היד מן האצבעות עד המרפק היא הנקראת יד. בפ' ב' בידים (מ"ג) הידים מטמאות ומטהרות עד הפרק. פי' „מקום שתתרפק הזרוע מן היד" [7]). בפ' הזרוע (חולי' קל"ד:) איזהו הזרוע מן הפרק של ארכובה עד כף של יד. פי' במקום שמפריקין הטבחין הרגל עד הכף הנקראת בלעז אספל"א [8]). בפ' גיד הנשה בגמ' ונוהג בשליל (חולי' צ"ג.) בהמה בחייה פרוקי מפרקה. פי' זה שאנו רואים הירכות מחוברות והחלב בתוכן אחר שחיטת הבהמה נתחברו היריכות אבל בחייה פתוחות היו והחלב הזה מגולה היה וזהו תרבא דאקליבוסתא — (א"ב תרג' על צווארינו נרדפנו (איכה ה', ה') על פריקת צוארנא). בגמ' דפ' אין דורשין (חגיג' י"ג.) אבל מוסרין לו ראשי פרקים. פי' „פותחין לו ראשי דברים" [9]). שהגיעו לפרקן ולא הגיעו (שבת פ' רע"ב) כבר פי' בע' טפל (א').

*[אחי"ה וכנ"ה בספרא צו מלואים פרש' א' בהן (ויק' ח', כ"ג) זה פרק האמצעי והקבוץ פְּרָקִים והושאל גם לדבר שאינו בעל חיים דב"ר רפ"ג מנורה שעשויה פרקים פרקים פי' חוליות (כדאי' בביצ' כ"ב.), תוספ' כלים ב"מ רפ"ג מספרת של פרקים. ועוד נאמר פרק על חלוק פרשיות ועיי' ציוני' הנ"ל מר"ה וחגיגה וכן ברכו' י"ג. במשנה אלו הן בין הפרקים וכו' ע"ש וברש"י ומה שענינו פסק ענין וחתיכה וחלק מה מזמן עיי"ע הבא אח"ז ונאצל הכל מהוראת הפעל פָּרַק ידוע בל"מ ועיי"ע הבא] —

פֶּרֶק (מע' הקודם Zeitabschnitt, Abschnitt im Vortrag. פָּרַק trennen, sondern, ab- auf- lösen) אמוראי [10]) (שבת ס"ז סע"א) כבר פי' בע' אמר (ה') [11]). הא במותיב פרקי הא במקרי שמע בפ' בכל מערבין בגמ' מתנה (עירו' ל"ו:) פי' שיושב

---

[1]) ובערך מלין כ"י באוצר כ"י להי' האלבערשטאם כתב בעל המחבר וז"ל פרצוף כמדומה בעיני שמן השם נגזר ל"י שאומר לפנים פרוסופוס ומפני שלא נמצאת הברת הצד"י בלשונם שנה אות הצד"י לאות סמ"ך בלשונם סיגמ"א וכו'. [2]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובפי' ר"ח ובנו"ג מה היו אומרים. [3]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע בעולם. [4]) כ"ה נכון מאוד בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ר וכ"ה בפי' ר"ח ובדפ"ע אלא ו' ימים על שם מעשיו ויום ז' על שום ששבת. [5]) ע"כ הועתק מפי' ר"ח בר"ה בש"ס ווילנא. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ר מקנה ובדפו"ו מקנח! [7]) הועתק מפי' רה"ג בסר"ט 41. [8]) כ"ה בכ"י ה"ב ובדפ"ע אשפלא ובכ"י ק"ט אספלולא והנכון כגי' כ"י ה"ב והוא לאי"ט spalla, Schulter, Bug. [9]) הועתק מפי' ר"ח בחגיג'. [10]) כ"ה לנכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע אימוראה ובע' אמר בדפ"ע אמוראה. [11]) עיי"ע בח"א, קכ"ז ובהערות 5, 6.

וקובע פרק ומלמד תורה כך שנינו בא חכם מן מזרח עירובו למזרח שרוצה ללמוד ממנו במקרי שמע שאין ממנו הנאה שיש אצלן הרבה[1] כמותו שמקרין שמע אלא שהוא מבקש מהן ממון שיתנו לו ורגיל לבוא אצלן ולתבוע ממון לכן בורח ממנו[2]. ירושלמי (עירו' פ"ג דכ"א:) מאן דאמר[3] במזרח באילין חכימיא מאן דאמר במערב ברגיל. מזבלין ומפרקין (שביעי' פ"ב מ"ב) ככר פי' בע' זבל. פ"א משברין התלמין[4]. בפ' ב' בעוקצין (מ"ה) התחיל לפרק אוכל התחיל לפרק באגוזין. פי' לפרק כמו לפרש האגוזין יש להם ב' קליפות זו ע"ג זו וכשעושין אותם חמרים מפרקין מהן קליפה החיצונה[5]. בסוף שבת בגמ' ושוין שבוחשין (שבת קנ"ו.) מהו לפרק א"ל[6] מותר פי' ליקח מלפני בהמה זו ולהניח לפני בהמה אחרת[7]. פ"א לפרק טעינה בשבת כגון (עיי' סנהד' קי"א:) מפרק עול שמים. פ"א לפרק להתיר פקיעים[8] חולב חייב משום מפרק בס"ג דפ' המצניע (שבת צ"ה.). אבא שאול אומר נוהגין היינו שיונקין מבהמה טהורה ביו"ט וכו' עד לא צריכא דאיכא צערא וסבר מפרק כלאחר יד הוא שבת דאיסור סקילה גזרו ביה רבנן יו"ט דאיסור לאו לא גזרו ביה רבנן. ביבמות בס"ג דפ' חרש (קי"ד.) ובפ' אעפ"י בגמ' מינקת (כתובו' ס'.) תניא ר' מרינוס אמר גונח יונק חלב בשבת מ"ט מפרק כלאחר יד הוא ובמקום צערא לא גזרו רבנן. *[אחי"ה הטעם למה הסמיך רבינו זה דשבת צ"ה. להענין דיבמות וכתובות הוברר מפי' ר"ח בשבת (ש"ס ווילנא צד צ"ו ע"ב ע"ש) כי האריך והביא ג"כ שני ציונים האחרונים לביאור זה דשבת ובעל לימוד ערך לשבת צ"ה. כיון לאמת עיי' מ"ש בשם תשובת הגאונים. ודע שזה הערך נכלל בכ"י ק"ט עם הע' הקודם והדין עמו כי משפט אחד לשני הערכים ופי' פֶּרֶק פסק זמן או פסק לימוד ד"מ ר"ה ל"ה. ברכות . . . של פרקים ופירש"י מועדות. תעני' כ"ו. בשלשה פרקים בשנה וכו'. פסחים קי"ז. נביאים שביניהם תיקנו להם לישראל (את ההלל) שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק. ועוד פי' פרק חיתוך איזה זמן מזמנו של אדם ועיי"ע פרק ד'. וחיתוך ופרשת לימוד בלא"ר פירקא (Vortrag) וזהו פרק אמוראי או יותר טוב כגי' כ"י ש"ס פירקא דאמוראי (שבת ס"ז.). פסחי' קי"ז. ריש פירקא . . סוף פירקא. ירוש' כתובו' רפ"ז דל"א: ראשה דפירקא, קידוש' ל"א. דריש בפירקא. שם ע"א. ופסחי' נ'. למדרשיה בפירקא. פסחים ק'. אנא אקלעי לפירקיה דר' פנחס. ירו' נדרי' רפ"ח ד"מ ע"ד עד דחסל פירקי וכו', תוספת' ב"ק פ"ז הולך ושונה פירקו. הקבוץ פִּירְקֵי כתובו' ס"ב. עיי"ע טייל ב'. והפעל ענין שבירה ופסיקה והפרשת דבר מדבר ומזה בפיעל עוקצי' שביעי' הנ"ל ושבת צ"ה. וכתובו' ויבמו' הנ"ל. ירו' מ"ק פ"א ד"פ סע"ב מפרקין את המנעל מעל גבי האימום, ירוש' ע"ז פ"ג דמ"ג: מפרק את פצימיו. ירו' יומא פ"א דל"ח ע"ג היה משה מושח את המשכן ומעמידו ומפרקו . . וביום השמיני העמידו ולא פירקו ועיי' ספרא צו מילואי' ס' פרש' א'. ועוד פירושו הוציאו מחוליות ונאצל מהשם פֶּרֶק היינו קשרי האברים (עיי"ע פרק א') וכן בנפעל ובנתפעל שבת קמ"ז. קמ"ח. מי שנפרקו ידו ורגלו וכו', בכורו' ו': איבריה מתפרקין הימנה וכו', ירו' יומא פ"א דל"ח ע"ג נמשך נתפרק, שבת קכ"ב: ירוש' שבת רפי"ז דט"ז. שנתפרקו בשבת, תוספת' כלי' ב"מ רפ"ג נתפרקה[9]. יומא ע"ב. מתפרקין ואינן נשמטין. פַעל חולי' צ"ג. פרוקי מיפרקא. ובמובן של פעל עומד ב"מ פ"ו. פרק אשיתא פי' החומה יצאה מחבור חלקיה היינו נפלה. ועוד פי' פָּרַק כל"מ התיר אגודות הפכו טען שבת פ"ח. טענו . . פרקו, ירו' ב"ק פ"ג ד"ג ע"ד אחד פָּרוּק ואחד טעון, שהש"ר פ' שחורה אני טוענת ופורקת. ועוד עיי' ב"מ ל"ב. והלאה, שבת ל"ח. ושם: ירוש' שביעי' רפ"ג דל"ד רע"ג (ושם יפרוק וגם באפעל יפריק וכ"ה בתוספת' ברכו' פ"ב ע"ש). בינוני פעול ב"מ ל"ג רע"א מפוֹרָק ובהשאיל' ב"ר פל"ו בנתפעל: נתפרק יינו מעליו וכו'. ובחבור עם עול כל"מ עיי' סנה' קי"א. תוספ' סוט' רפי"ד ותוספ' סוט' ב"ק פ"ז. — ועוד ענין תשובה על השאלה בפעל מפרק כלו' התיר אגודות הקושיות ופשר הכבדות והרבה בש"ס הוא מותיב לה והוא מפרק לה שבת קמ"ה. ב"מ פ"ד סע"א ומפרקינא

[1]) בכ"י ק"ט וה"ב אבל בדפ"ע בכמה. [2]) ובפי' ר"ח בעירו' אי' במותיב פירקיה פי' דרשן הוא בא לשמוע דברי תורה והא דקתני ר' יצחק בא חכם למזרח עירובו למערב במקרי שמע חזן שמתרחק ממנו מפני שאין צריך לו ומפרש כך בתלמוד א"י וכו' (עיי"ע טקסיוטי ועי' פרהגבן). ואח"כ הביא ר"ח סוף פסקא דירו' כבערוך. [3]) בנו"ג דמר. [4]) ובעי' זבל הביא פי' הירושלמי ע"ש. [5]) הועתק מפי' רה"ג בסד"ט 44 ושם מבואר יותר. [6]) וכ"ה בכ"י ש"ס. [7]) וכפי' רש"י ותוספו' השיגו על זה הפי' ע"ש. [8]) ובפי' ר"ח כתב ראיתי בין הגאונים חילוקים בפירושם. [9]) כ"ה בכ"י אירפ' ובנו"ג נחלקה.

ליה כ"ד פירוקי וכו' ע"ז נ' : עיי"ע נגר, ירו' תעני' פ"ב דס"ו. ידע פרקי גרמה. והשם המופשט פֵּירוּק הפכו עמידה במד"ר פ"ד פירוקן בשעת מסעות כעמידתן בשעת חניית המסעות, והקבוץ ירו' יומ' פ"א דל"ח סע"ב ורע"ג שבע עמידות וששה פירוקין, ושם : שלשה עשרה פירוקין. ועוד פְּרִיקָה הפכה תלישה שבת ע"ג: והפכה טעינה ב"מ ל"א. ל"ב. ומה שפי' פֵּירוּקָא תירוץ של קושיא עיי' ב"ק קי"ז. האי קושיא והאי קושיא והאי פירוקא והאי פירוקא. ע"ז ל'. פירוקא לסכנתא עיי' פירש"י. והקבוץ פֵּירוּקֵי ב"מ פ"ד. הוריו' י"ג :] —

פרק (= פִּרְקוֹן פי' הצלה מל"מ עיי' בפנים Aus-lösung, Loskaufung) בפ' נערה שנתפתתה (כתובו' מ"ו :) חייב במזונותיה ובפרקונה. גמר' (שם מ"ז :) תקנו מזונותיה תחת מעשה ידיה דהא שכיח תדיר והא שכיח תדיר ופרקונה תחת פירותיה פי' פירות קרקעותיה דהא לא שכיח והא לא שכיח וקבורתה תחת כתובתה דהא שכיחי פעם אחת — (א"ב לשון פסוק זה (תהלים קל"ו, כ"ד) ויפרקנו מצרינו). *[אחי"ה ונבנה מפעל פרק וכ"ה בל"ס פי' גאל והשם פוּרְקָנָא והרבה בתרג' להעתקת ישועה והצלה ופדיון עיי' המתורגמן ובתר"י פִּרְקוֹנָא תר"י לבמד' ג', נ"א; י"ח, ט"ז והקבוץ תר"י לבמד' ג'. מ"ו. מ"ח. מ"ט ולנקבה פוּרְקְנוּתָא תרג' לתהלי' כ"ח, ח'; מ"ד, ה' והתואר פָּרוֹקָא וכ"ה בל"ס ובתר"י להעתקת הגאל רות ד', ג'. ו'. ח' ובכנוי פרוֹקָן תר"י לשמות ט"ו, י"ח, פרוקהון למשלי כ"ג, י"א. בויק"ר ס"פ ל"ב נדרש גלה (זכרי' ד', ב') פרוקא וכ"ה בשהש"ר פ' כלך יפה וקהל"ר פ' ושבתי. איכ"ר פ' על אלה אתיליד פרוקיהון דיהודאי, והקבוץ פָּרוֹקִין תר"י בראשי' מ"ט, י"ח; נ', כ"ה] —

פֶּרֶק (מע' פרק ב' Zeitabschnitt, Periode) בר"ג דפ' סדר תעניו' כיצד (ט"ז :) זקן ופרקו נאה אמר אביי שלא יצא עליו[1] שם רע בילדותו. *[אחי"ה ובתוספת' חגיגה פ"ב הני' ופרקו טוב כלומר זמן בחרותו היה הגון. שבת קכ"ט : עיי"ע פרס ו'. שקלי' פ"ג מ"א עיי"ע פרם א'. ירוש' יבמו' פי"ג די"ג ע"ד עד שתגדיל ותגיע לפרק. כתובו' נ"ט : סמוך לפרקה. תוספת' ר"ה פ"א פרק שעורים . . פרק חטים . . פרק גשמים. תוספת' יבמו' ספ"ו עד שתגיעה לפירקה . . עד שיגיעו לפרקן, שבת פ' : פסחי' מ"ג רע"א מ"ק ט' : הגיעו לפירקן, ירו' שקלי' רפ"ג דמ"ז : פירקי לידה. אל תחלל (ויקרא י"ט, כ') תרג' סמוך לפירקיהן (עיי' סנהד' ע"ו.) שהש"ר פ' מי זאת פרקי תורה . . . פרקי מלכות] —

* פְּרָק אוֹנְסִין (שם מקום אולי Proconnesus) אסת"ר פ' חור עמודים של שיש מפרק אונסין עיי' מ"ש ה' נייבויער גיאגראפיא 396.

פַּרְקִד (נ"ל מל' צענד כמו שכתבתי בע' אפרקד פי' על גבו rücklings, auf dem Rücken) בר"ג דפ' היה קורא (ברכו' י"ג :) ובר"ג דפ' כל היד (נדה י"ד.) פרקדן לא יקרא קריאת שמע פי' „השוכב על שדרו ופניו כלפי מעלה יכן פי' רב האי ז"ל וי"מ הישן על פניו משום דאתי לאיחמומי ובנדה מפורש שגזירות חימום הוא ודייקי אפורקדן אפוי בקידה"[2]. ורבי משה בר יעקב[3] בר משה בר אבון מן נרבונא היה מפרש אפוריא קדן[4]. בפ' שתי הלחם בגמ' השלחן (מנחו' צ"ו :) ולמאן דאמר מסגרתו למעלה הוה פרקודי הות מפרקדא. *[אחי"ה בדפ"ר פרקודי הוה מפרקדא וצ"ל מיפרקדא וכדאי' ברש"י ובפי' רגמ"ה ופי' מוטה לחוץ השלחן ע"כ ועיי' ג"כ ברש"י. ודע כי לפי פי' רבי משה מן נרבונא אפוריא קדן (= כמו קדל) משמע ששכב על קדל וכמו שפי' המהרש"א בנדה קדן כמו קדל ע"ש ולא הוצרכנו לדחוקים האלה אם נפרש פרקד מל"צ כאמור בע' אפרקד ע"ש. והפעל מנחו' הנ"ל ובאתפעל בתר"י א' בראשית מ"ט, י"ז רכביה מתפרקיד לאחוריה] —

פַּרְקִד (נ"ל מל"פ فرازيدن ענין חבור וזיווג sich anschliessen, begatten) בב"ר פ' מ"ו (מ"ה) יונתי בחגוי הסלע למה עקרתי אתכם בשביל הראיני את מראיך ר' עזריה משום ר' חנינא אמר כדי שתהיינה מתפרקדות על בעליהן בנויהן — (א"ב בנוסחאות כתוב מתרפקות ובמד' חזית שלא יהו מתרפקות). *[אחי"ה לכאורה נראה גי' מדר' שהש"ר שלא יהו מתרפקות עדיפה מגי' ב"ר אם המלה היא ל"מ מן מתרפקת על דודה עיי' פי'

[1]) וכ"ה בכ"י ש"ס ובפי' ר"ח ובנו"ג לו. [2]) ע"כ הוא מפי' ר"ח הובא באו"ז הל' ק"ש סי' ל"ו שהביא בשם רבותי הגאוני' וסיים בזה"ל ומראין הדברים האמורים בנדה שהוא כן וכו' ע"ש וא"כ מה שרציתי להגיה בע' אפרקד בדברי התוספו' במקום ר"ח מלת ערוך אינו מוכרח כי התוספו' כיונו לר"ח שהביא ראיה ליש מפרשים ודו"ק. [3]) בכ"י ק"ט עקיבא וט"ס הוא ועיי"ע דד א' ומבוא צד XV. [4]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע קדי.

מהרז"ו בב"ר אבל לפע"ד גי' רבינו עיקרית מל"פ הנ"ל ואז גי' ב"ר נכונה ושעור המאמר האמהות היו עקרות כדי שתהיינה מזווגין ומחוברין עם בעליהן בנוייהן. וממה שלא פי' רבינו את המלה נראה שגזרה מע' הקודם ואז השעור כדי שיהו הופכות פניהן לבעליהן וכפי' רמ"ל — ובילק' שה"ש ר' תתקפ"ו הגי' מתפרקות. — שהש"ר פ' מי זאת פרקדן צ"ל פקרין עיי"ע] —

פרקדל (כמו פּוּרְדָּל, בורדל מל"י βουρδουλισμός (Stockstreich ירוש' בסוף פ' היה קורא (פ"ב ד"ה ע"ג) פגע ביה חד ליצן ויהיב ליה חד פרקדל זהו פרגל שפי' במקומו. *[אחי"ה עיי"ע פרגל אבל נראה שהוא כמו ברדל (ח"ב, קפ"ה) ובפי' מהרש"ם פי' פרק קדל] —

פַּרְקְדָן והטופח (כלאי' פ"א, מ"א ירו' כלאי' פ"א דכ"ז.) עיי' בע' פול — (א"ב פי' ארקדן (?) בל"י מין כמו טופח עגול וקטן מכרשינים). *[אחי"ה ועיי"ע טפח (ח"ד, ס"א:) וע' פול ומ"ש] —

פרקדס אכל פרקדס אחד ומילא חיקה פורקדוסין (פסיקת' דר"כ צד ק"ד:) ס"א פקרס וכבר כתבנוהו[1] במקומו — (א"ב לא פירשו). *[אחי"ה לפי גי' המעולה של כ"י הנ"ל עולה יפה ורבינו כיון על פקרס ג' ע"ש ומ"ש] —

פרוקטו (לדעת ר"ב מל"י τροπικὸς (κύκλος (Wendekreis ירו' דע"ז פ"ק (דל"ט ע"ג) א"ר יוחנן פרוקטו ראשה של תקופה נ"ל שיש לגרוס טרופיקי פי' בל"י ורו' ראש מזל גדי אשר בהגיע השמש שם סובב לצד צפון בתקופת טבת.

פרקטן (אולי מל"פ فرکند (Rinne, Kanal עשיתי לי ברכות מים (קהלת ב', ו') תרג' פרקטנין דמיא. *[אחי"ה וכ"ה בתרג' שה"ש ז', ה'; תר"י לבראשי' י"ד, ג'; לבמד' כ"א, ל"ד והקבוץ פרקטוֹנֵי דנהרא תר"י א' לבמ' כ"ד, ו'] —

פְּרַקְלָה (נ"ל כמו פרגל φράγελλιον (Peitsche בפסיק' דשובה (פסיקת' דר"כ צד קנ"ט:) ואח"כ הוא נותן לה פרקולה תאשם שומרון כי מרתה באלהיה (הושע י"ד, א') פי' פדיון. *[אחי"ה נראה שרבינו חשב פרקול כמו פרקון ולכן פי' פדיון והנכון שהוא ענין הלקאה וכן מוכח מהענין בפסיק' שם ואח"כ הוא נותן פרקולה ואח"כ הוא יוצא ליהרג וכו' ושם בפסיקת' (קנ"ט.) לפי כ"י א"פ וכרמולי ופ' הודה הוא נוטל פרקולה אבל הקב"ה אינו כן עד שלא הודה הוא נוטל פרקולה וכ"ה בילק' תהלי' ר' תתנ"ד וילק' משלי ר' תתקס"א והח' רש"ב הגיה בחנם ספקולה] —

פְּרוּקְלָא (שם הפרסי Perikles מהתואר περικλεής (der Weitberühmte ירוש' דסנה' פ' דיני ממונות (פ"ג דכ"א:) כד על[2] פרוקלא בצפורי פי' שם שר צבא רומי הנקרא פרוקלוס ובמשנת כל הצלמים דע"ז (מ"ד:) שאל פרוקלוס.

פרקלט (= פְּרַקְלִיט[3]) בל"י παράκλητος, Anwalt (Sachwalter בפ' בן זומ' (פ"ד מי"א) העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד. בפ' במה מדליקין (שבת ל"ב.) אם יש לו פרקליטין גדולים ניצול. בר"ג דזבחי' (ז':)[4] למה חטאת באה בפני עולה לפרקליט שנכנס לרצות רצה הפרקליט ונכנס דורון. בפ' השותפין בגמ' כמה יהא (ב"ב י'.) כל צדקה וחסד שישראל עושין בעוה"ז שלום גדול ופרקליטין גדולים[5] בין ישראל לאביהן שבשמים. מליצי ריעי (איוב ט"ז, כ') תרג' פרקליטיי חביריי — (א"ב פי' בל"י מליץ מלמד זכות). *[אחי"ה וז"ל בעל המחבר ערך מלין כ"י (באוצר כתב יד האלבערשטאם) והאמת שהוראתה בל"י על המליץ והמלה מורכבת מן פרא שהוא לשון קריבה אל הדבר וקליטוס שהוא לשון קריאה ופי' המלה אדווקאט"ו advocato וכו'. וכנ"ה בירוש' ברכות פ"ד ד"ז: שנים ליום (במדי' כ"ח, ג') שני פרקליטין ליום. ירו' תענית רפ"א דס"ג ע"ג לפיכך הן באין פרקליטין למים. ובל"ס פרקליטא וכ"ה בתרג' איוב ל"ג, כ"ג חד פרקליטא] —

פרקלמן (= פְּרַקְלִימִין מל"י παρακαλύμμα (Binden בסנדל פכ"ו בכלים (מ"ג) והפרקלימין טהורין פי' דבר שמחתל בו פדחתו ויש שגורסין פרלימנין — (א"ב פי' בל"י מכסה וכל דבר עשוי להגן). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"י הנ"ל ובר"ש הגי' פרקנימין ובפי' הרמב"ם השוהו לע' הבא אח"ז וכן בערוך הקצר שנ"ב ובערוך הגדול כמו כן] —

---

[1]) כ"ת בכ"י ק"ט וה"ב ובדפ"ע פירשנוהו. [2]) בנו"ג עאל. [3]) וכ"ה בכ"י ק"ט וה"ב. [4]) וכ"ה בספרא תזריע פרש' ג' פרק ג' ובתוספ' ריש פרה. [5]) בתוספתי פיאה ספ"ד פרקליט גדול.

פרקלן (= פרקלין לדעת רבינו מע' הקודם eine Art Handschuh, Lederbezug) בשלשה תריסין בפ' כ"ד בכלי' (מ' ט"ו) ג' פרקלינין הן של צדי חיה ועוף טמאין מדרס של חגבין טמא מת של קייצין טהור מכלום. פי' „כלי עור העשוי כצורת יד אדם ומשימו בידו ותופש העוף ששמו באז[1]) ובלעז אסטורי[2]) ובו יוצאין לצוד חיה ועוף של חגבין לתפוש חגבין, של קייצין ללקט הקוצין" [3]). פרקלימנין ופרקלנין נראה שענין אחד יש להן. *[אחי"ה וגי' פרקלנין אי' ג"כ בתוספת' כלי' ב"ב ספ"ב בכ"י אירפ' ובנו"ג פרגלינין] —

פְּרִקְלוֹס (כמו פרוקלא ע"ש) בן פלסלום בפ' כל הצלמין (ע"ז מ"ד:). *[אחי"ה וכה"ג פרקלום בן פלוסלום בירוש' ובדי"ף דפ' קושט' ומלת פלוסלום היא גם ברא"ש דפו"ו ומלת פרקלום היא גם ברש"י בדפ' פיז' ויתר השנויים עיי' ד"ס בע"ז והוא אחד עם פרוקלא] —

פְּרַקְמַטְיָא (כמו פרגמטיא ע"ש) בר"ג דמגלה (ו'.) אינו מועיל פרקמטיא שלו כלום. בר"ג דמפנין (שבת קכ"ז:) שמא פרקמטיא נזדמן לו זהו פרגמטיא שכתבנו במקומו. *[אחיה בכמה מקומות שהביא רבינו בע' פרגמטיא הנוסח בגימ"ל אי' לפנינו בקו"ף ע"ש וכנ"ה בקו"ף כתובו' קי"א: וש"נ, קידושי' ל"א. ב"ב צ"א. ירוש' סנהד' ספ"י דכ"ט ע"ד, תוספת' כתובו' פ"י ולנקבה פרקמטיתא מל"י ἡπραγματική בעלת סחורה Geschäftsfrau תרג' הכנענית (דה"י ב' ב', ג') בת שוע פרקמטיתא]—

* פְּרְקוֹן, פְּרְקוֹנָא עיי"ע פרק ג'.

* פרקונים ע"ע פרכוטם ומ"ש.

* פרקסים (פי' כמו פרקום, פרכום Ausputz) ירו' ע"ז פ"א דל"ט ע"ד משום פרקסים. עיי"ע פרקס.

☞ פְּרוֹקַסְטוֹרִין (Steuerbeamter, proquaestor) מדר' תהלי' מזמור שמעה ה' צדק (ריש מזמור י"ז) אם משלח להם פרוקסטרין למדינה שיגבו מהם פי' בל"ר ממונים לגבות המס. *[אחי"ה כיון לל"ר הנ"ל ובנו"ג פרוסטקוסרין אולי הוא משובש מן פרוסקוטרין מל"ר persecutor הרודף לגבות המס] —

פרקסין (= פִּקְרְסִין כמו אפיקרסין עיי"ע ח"א, רל"ד) למלך שהיה לו פרקסין הרבה (פסיקת' דר"כ צד ט"ו:) ס"א פקריסין וכבר כתבנוהו במקומו — (א"ב פי' בל"ר לבושים מרוקמים). *[אחי"ה אולי כיון ר"ב לל"ר picturatus כמו פקטרסין (עיי' מ"ש ה' אייזלער בט"ר ח"א, פ"ד) והנכון שהוא כמו אפקרסין ועיקר הגי' פקרס] —

פְּרָקוֹפֵּי (מל"י ἡπροκοπή Fortgang, Zunahme Gedeihen) בב"ר פי"ב (ספי"ב) הארץ עשת צביוני תחלה הריני[4]) נותן לה פרוקופי שלא תזוז ממנה לעולם הה"ד (תהלי' ק"ד, ה') יסד ארץ על מכוניה בל תמוט עולם ועד. ובפ' מ"ט (מ"ח) אמר המלך כל מי שתופשו הריני נותן לו פרקופי[5]) והיה מתפחד איזה פרקופי נותן לו ובפרש' צ"א (פ"צ) על פיך ישק כל עמי: שלא יהא אדם נוטל פרוקופי חוץ ממך ובסוף פ' צ"ו (?)[6]) התחיל מחלק להן פרוקופאות[7]). בויק"ר זאת תהיה בס"פ וזכור (ספי"ח) בו"ד נותן פרוקופי והקב"ה נותן פרוקופי הה"ד (במדבר א', ב') שאו את ראש. בילמדנו בציצית (תנחומי' שלח לי' ולי' בתנחומי' הישן) עושה מהן דוכסין ואפרכין ונותן להן פרוקופי. סיפר לנו ר' דניאל זצ"ל ששאל לדיין אחד פילוסופו גרמטיקו מהו פרוקופי השיבו כבוד הוא בלשון גרמטיקא[8]) — (א"ב פי' בל"י גדולה וכבוד). *[אחי"ה וז"ל בעל כ"י ערך מלין (שבאוצר כ"י החי' ה"ב) ויגעתי ומצאתי בל"י ושמושה במלה אחת דומה לה בל' הלאטינית

---

[1]) כ"ה נכון בדפ"ר ובדפ"ע ווניצי' בקוים כאלו היה לאי"ט והנכון שהוא ל"ע ופי' עיי"ע באזיאר ובקצת כ"י ערוך בט"ס כאז, כאו, כאן וצ"ל באז ובפי' רה"ג בט"ס באו. [2]) בלאי"ט Taubenfalke, astore. [3]) עיי' פי' רה"ג ושם הסיום וי"מ שהם חבלים ורשתות שהן לצוד וכו'. [4]) בנו"ג הרי אני. [5]) בנו"ג פרוקופי. [6]) נ"ל שצ"ל צ"ט והוא פי' צ"ח שלי' לפניני בדפוסי' כי אם בשטה חדשה נדפס בב"ר דפ' ווילנא מספר משפטי שבועו' לרה"ג ולפני הקדמונים היתה השטה החדשה בתוך ב"ר פצ"ח וגם המיוחס לרש"י מפרש את המאמרים הכתובים בשטה חדשה כאילו היה כתובים לפניו בפצ"ח עיי' הערות ותקונים להי' רש"ב למדי' תנחומי' הישן ויחי סי' ט'. אבל מ"ש וכן הערוך ע' פרקופי הביא בשם ב"ר פצ"ז כוונתו לפצ"ח כי הערוך מציין הפרשיות מב"ר עם פרש' אחת מוקדמת ע"כ לא דייק כהוגן כי אדרבה רבינו מונה פרשה אחת יותר מחשבון של פרשיות שלנו עיי' מה שכתבתי בהשחר שנה י' ומאמר משפט לעשוקים, וגם בכל דפ"ע וכ"י אי' בע' פרקופי פצ"ו ובודאי צ"ל פצ"ט והוא פרש' צ"ח ועוד עיי"ע שלש. [7]) בב"ר פצ"ח בשטה חדשה אי' כגי' רבינו ובמיוחס לרש"י פרוקיפאות ופי' מתנה וכ"ה בתנחו' הישן ויחי סי' י' פרוקפאות פי' מתנות וגליון הוא ובא לפנים ולי' בכ"י רו' רח"ם ופי' עיי' רש"ב שם. [8]) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ר בלעז גרמטיקא ובשדפ"ע בלשון גרמטיקו ועיי' מ"ש במבוא ח"א צד X.

הוא שאו' פרופיציאו [1]) עיקרה על התמדת הפעולה עם הדריכה אל השלמות בדבר האמנם תבוא הוראתה לפעמים אל ההטבה אל הזולת וכן היא מלת פרקופי בל"י תורה לפעמים על ההצלחה וההטבה וכו', וכנים דבריו ומ"ש המיוחס לרש"י מתנה (עיי' הערה 7) כיון לל"י περικοπή Auf-wand, Pracht, וכנ"ה פרוקופי בפסיקת' רבתי פ"ח רבון העולם הרי כל הפרוקופי שלנו . . . והיכן הוא הבטחת נביאים וכו', ושם פי"ב אמר מה פרוקופי אשאל מן המלך, שם הכבוד והפרוקופי טפלים לו. והקבוץ שם פמ"ג אמרו רבותינו נתגדלו בעוה"ז פרוקופאות וברות רבה פ' שבנה: והייתי סבור שתתן לי פרופקפיא וצ"ל פְּרוֹקְפַיָּא ובילק' תהלי' תתמ"ז נתן לו המלך פרוסקופי צ"ל פרוקופי וכ"ה לנכון בשו"ט מזמור צ"ג] —

פרר (= פֵּרוּר, פֵּירוּר Brotkrumen מפעל פָּרַר zerbröckeln) ירוש' בס"ג דפ' כיצד מברכין (ספ"ו ד"י ע"ד) פיתא ופרור אומר על הפרור במקום שהן עושין את הפרור עיקר. *[אחי"ה בנו"ג פירור ופי' מאכל שעושין מפירורין, ורגיל הקבוץ עיי' במנחות ע"ה: פתות (ויק' ב', ו') יכול לשנים ת"ל פתים אי פתים יכול יעשנה פירורין וכו', שבת קמ"ג. פירורין פחות מכזית, ברכו' נ"ב: פירורין שאין בהן כזית ושם ל"ז: אי' פרורין, ירו' חלה ספ"ב דנ"ח ע"ד ולא פירורין אינון, ירו' מ"ק פ"ב דפ"א: מלקט פירורין ואכל. תוספ' ברכו' פ"ו (ה') פרורין, תוספת' דמאי פ"ה שחק את הפת ועשאו פירורין, וכן ענין פֵּרוּרָא שבע' הבא אח"ז. והשם המופשט פֵּירוּר das Zerbröckeln פסחים כ"ח, והפעל ממנו שם י': לפרר, שם כ"א. מפרר ירוש' פסחי' רפ"ב דכ"ח ע"ג מכיון שפירור בטל, תוספת' שביעי' ספ"ד מפררין, אתפעל פסחי' ע"ד: בסמידא דמיפרר. תרג' והתפרדו (תהלי' כ"ב, ט"ו) בכ"י (אצל לעווי) ואתפרך. והתואר במקום השם פָּרוֹר פי' כף גדולה שמפרר המאכל פסחי' ל': ביצ' י"ד. תוספת' ביצ' פ"א עץ פרור עיי"ע עץ]—

פֵּרוּרָא (מענין הראשון Kleister aus zusammen-gerührten Krumen) בר"ג דפ' ואלו עוברין (פסחי' מ"ב:) וקולן של סופרים הכא תרגומא פרורא [2]) דאושכפי ואמאי קרי ליה קולן של סופרין דסופרין נמי מדבקין בו ניירותיהן.

* פרורא, פרורי (שם אמורא דא"י) ירו' פיאה פ"ז ד"כ רע"ב ר' אמר לרב פרורי, ירוש' ב"ב פ"ט די"ז. ר' פרירא אוקר לר' יהודה נשייא.

פָּרִישׁ (Quitte) בריש כלאי' (פ"א, מ"ד) ובאילן האגסין והקרוסטומילין והפרישין והעוזררין [3]) אינן כלאים זה בזה. בריש מעשרות (פ"א מ"ג) האגסין והקרוסטומילין הפרישין והעזררין [4]). בר"ג דפ' חבית (שבת קמ"ד:) סוחטין בפגעין [5]) ובפרישין ובעזררין. בר"ג דפ' לולב הגזול (סוכ' ל"א.) לא מצא אתרוג לא יביא לא רימון ולא פריש. בירו' בריש כלאי' (פ"א דכ"ז.) ובריש מעשרות (ירוש' מעשרו' פ"א דמ"ח ע"ד) פרישין א"ר יונה [6]) איספרגלין ולמה נקרא שמן פרישין שאין לך מין אילן פריש לקדירה אלא זה בלבד. בן סירא קראן ספרגלין ובל' ישמעאל ספרגל — (א"ב פי' בל"ר פרי ועץ ידוע והוא מין תפוח אצל עוקצו חד והולך ומתעבה והעוזרד [צ"ל והעזרר] הנקרא כן בל' ישמעאל הוא פרי כמו פריש אשר בל' ישמעאל נקרא אגאץ אבל האגס נקרא בשם זה בל' ישמעאל והוא פרי מלא מיץ ובתוכו גרעין כמו שקד קטן והקרוסטומלין נקראין בל' יון כרסומלין [7]) פי' פרי של זהב והוא הנקרא בל' ישמעאל ברקוק [8]) וצורתו כמו אגס ולכן חלקו אם הם כלאים ואם יהיו פירות אילו כדברי המפרשים בודאי כלאים הם ואל תתמה על דברי ר' יוסי [צ"ל ר' יונה] שאומר איספרגלין אשר בל' ישמעאל קורין כן לחבושין כי אולי בזמנו היו קוראים כן במקום ר' יוסי [יונה] לפי הנקרא בל' ישמעאל היום אגאץ כי שמות הפירות משתנים מלשון ללשון במקומות ובזמנים נפרדים ואיני כמקיים דברים אלו אלא דברי סברא הם וה' ינקנו משגיאות). *[אחי"ה אבל בכ"ז כשגגה יוצא מלפני השליט בלשונות כי פריש איננו ל"ר pirus אבל הוא מין חבושים ובלש' ישמעאל ספרגל سفرجل Quitte וכפי' רבינו ורה"ג לעוקצי' פ"א, מ"ו ועיי"ע אספרגל וע' חבש ומ"ש. ובאו"ז הל' שבת סי' נ"ח כרישין צ"ל פרישין ועיי' מ"ש ה' לעף פפלנ"צ 144 ולרוב אי' בקבוץ הפרישין אבל גם ביחיד פריש סוכה הנ"ל ותוספת' סוכה ספ"ב לא יטול בידו פריש. והדרש פריש לקדירה

[1]) proficio. [2]) וגי' רש"י פירורא. [3]) כ"ה בדפ"ר והעזררין ובדפ"ע וכ"י ק"ט וה"ב והעזרדין והעוזרדין ועיי"ע. [4]) כ"ה בדפ"ר ובשדפ"ע ובנוסחי' והעוזרדין. [5]) בדפי' הישנים בפיגעין עיי"ע. [6]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ר אבל בשדפ"ע א"ר יוסי ועיי"ע אספרגלין ומ"ש. [7]) χρυσομήλον. [8]) برقوق.

אגדה בעלמא הוא אבל על כל פנים מוכח שאינם נאכלים חי כדרך חבושין כידוע] —

פָּרָשׁ (מל"ט ובלא"ר וסורי פָּרָשָׁא Reiter) בפ' ח' שרצים בגמ' אבוב רואה (שבת ק"ט סע"ב) אידמי ליה כפרשא אוכליה כשותא במילחא. בס"ג דיבמות (קכ"א:) חבל[1] על פרשא זריזא דהוה בפומבדיתא דשכיב. בפ"ק בע"ז (י"ח סע"א) אזל נקט נפשיה כחד מן פרשיא[2] אמ' השמעי לון. בפ' המוכר את הספינה בגמ' השולח (ב"ב פ"ח.) אתא פרשא מרמא[3] מיניה. לפרשא ולטורזינא (שם ח':) כבר פי' בע' טרזין.

פָּרוּשׁ (בינוני פעול במקום השם מפעל פָּרַשׁ בל"ס ואר' ענין פרוד absondern. פָּרוּשׁ בל"ס פרישא Pharisäer) בפ' היה נוטל את מנחתה (סוט' כ'. במשנה) אשה פרושה ומכות פרושין. אשה פרושה כגון יוחני (סוט' כ"ב.) וכבר פי' במקומו[4] ירושלמי (סוט' פ"ג די"ט.) מכות פרושין זה המשיא עצה ליתומין להבריח מזונות אלמנה כהדא אלמנת ר' שבתי[5] הוות מבזבזא בנכסיא אתו יתמי לר' אלעזר אמר להון ומה נעביד לכון ואתון עמא שטיא[6] כד נחתון אודעון לכתובה[7] הכי אמר לן ר' אלעזר אמר להון הכותב אתחמון מזבני נכסיכון וכד תחזי היא דאתון מזבנין נכסיכון היא תובעת פורנא[8] ומובדא מזוני עבדון כן לרמשא אתת קבילת לר' אלעזר אמר מכת פרושין נגעה בה[9]. פרוש שכמי (סוט' כ"ב:)[10] העושה מעשה שכם שמלו שלא לשם מצוה[11], פרוש נקפי המתרחק מלדחות בני אדם בדרכים ונדחק ונוקף רגליו באבנים. פרוש קיזאי כיוצא בו נדחק שלא להזיק העוברים והשבים ומקיז דם בכתלים, פרוש מדוכיא דמשפעבין[12] מדוכיא כלומ' כורך בגדיו בידו ומראה עצמו מתרחק ממגע בני אדם שלא יטמא[13], פרוש מה חובתי ואעשנה כלומ' נשארה לי חובה. פ"א נקפי שהולך כפוף כאילו הוא עניו ואינו מעיין בהליכתו ומנקף רגליו ולבו רע. המקיז דם בכותלים כיוצא בו מראה עצמו כאילו הוא עניו ומרוב ענוה אינו מעיין בהליכתו אלא מכה זרועו[14] או כתיפו לכותל ויצא הימנו דם ולא לשום שמים אלא לרמות בני אדם. דמשפע כמדוכיא מי שמתעטף בטלית משופע הוא כעין מכתש שהפוך הפה למטה שראשו מלמעלה קצר ורחב מלמטה כך זה שעושה לפנים שהולך וטליתו משופע סביביו קצר מלמעלה ורחב מלמטה. מה חובתי ואעשנה כלומ' הודיעני מה פשעי ואתקן הא מעליותא היא מה חובתי תיתי[15] ואעשנה שהוא עושה רעות ואמר מה פשעי תיתי תבא נא חובתי כלו' מי הוא שמגיד חובתי ואעשנה[16] כלומ' שאין אדם יכול להגיד עלי שום פשע. פרוש מאהבה מאהבת אדם נעשה פרוש כלו' בשביל אדם או בשביל יראת שמים שגדול העושה מאהבת שמים מיראת שמים. ירוש' בפ' הרואה (ירושי' ברכו' פ"ט די"ד ע"ב) ואהבת את ה' אלהיך (דברי' ו', ה') וכתיב (שם י"ג) את ה' אלהיך תירא עשה מאהבה ועשה מיראה עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא עשה מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט[17]. שבעה פרושין הן פרוש שכמי מחזי[18] טעין מצוותא אכתפיה כגון עצים לעשות סוכה וכיוצא בה[19]. פרוש נקפי אקיף לי ואנא עביד מצוה, פרוש קיזאי עבד חדא חובה וחדא מצוה ומקיז חדא לחדא[20], פרוש מה נכייתא[21] מה דאית לי אנא מנכה ואנא עביד מצוה. פרוש מה חובתי ואעשנה הידא[22] חובא עבדית דנעביד חדא מצוה דכוותה. פרוש יראה כאיוב. פרוש אהבה כאברהם כדכתי' (ישעי' מ"א, ח') זרע אברהם אוהבי אין לך חביב מכולם כאברהם שהוא פרוש אהבה. בגמ' דפ"ק בשבת (י"ג.) כיוצא בו לא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ אטו זב פרוש לאו דברים טמאים אכיל. בפ' אלו דברים בפסחי' בגמ' אימתי מביאין (פסחי' ע':) ואנן טעמייהו דפרושים ניקום[23] ונפרש כלומ' מדרש[24] פרושין הוא זה אלא טעמא דהאי קרא הכי הוה וזבחת פסח לה' אלהיך וגו'[25]. בסוף סוט' (מ"ט.) מתה טהרה ופרישות. בפ' אין דורשין (חגיג' י"ח:) בגדי עם הארץ מדרס

---

1) בנו"ג ווי ליה. 2) בנו"ג כחד פרשא. 3) כ"ה ברפ"א ובנוסחאות אבל ברפ"ר ווייניצי' מרטא. 4) עיי"ע יוחני ח"ד, קי"ז. 5) בנו"ג ארמלתא דר' שובתי ובכ"י ק"ט ר' שבתאי. 6) בנו"ג ואתון שטיין. 7) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד וב"ר אבל ברפ"ע לכאתובא ובירו' לי' מן כד וכו'. 8) כ"ה נכון בכ"י וברפ"ר אבל בשרפ"ע בט"ס פותא. 9) עי' בירו' ושם כמה שנויים. 10) בנו"ג שיכמי. 11) וכ"ה בפירש"י. 12) בנו"ג כי. 13) וקצת פי' אחר עיי' ברש"י וחי' המאירי. 14) ברפו"ו בט"ס רועו. 15) בנו"ג תו. 16) כ"ה נכון בכ"י וברפ"ע לי' מן ואעשנה עד ואעשנה. 17) בנו"ג מבעט. 18) וכ"ה בפי' מהרש"ס ולפנינו לי' 19) וכן פי' המהרש"ס. 20) בנו"ג בחדא. 21) כ"ה לנכון בכ"י וברפ"ר אבל ברפו"ו מדוכיא בט"ס. 22) כ"ה ברפ"ר ובשרפ"ע הי דא ובכ"י ה"ב הרי דא. 23) בנו"ג ניקו. 24) כ"ה נכון ברפ"ר ובשרפ"ע מדרס. 25) כ"ה בפי' ר"ח לפסחי' שם.

לפרושין פי' הן החברין האוכלין חוליהן בטהרה כשנוגעין בבגדי עם הארץ כאילו נטמאו מדרס וצריכין טבילה לאכול חוליהן בטהרה [1]. בסוף ידים (פ"ד מ"ו, ז', ח') קובלים אנו עליכם פרושין פי' „פרוש הוא שפירש עצמו מכל טומאה ומן מאכל טמא ועם הארץ שאינו מדקדק במאכל ומנין שהוא כן דקאמר לעיל (ציון משבת י"ג.) לא יאכל זב פרוש עם זב עם הארץ ומסקינן בהלכה שלא יהא רגיל אצלו ויאכילנו דברים טמאים בימי טהרתו" [2]. מתשעה קבין ופרישות (סוט' כ', כ"א: כתובו' ס"ב.) פי' בע' קב (א'). בריש נדה (ב'.) פירשה וראת היא טמאה והן טהורות, פי' פירשה מן מיטתה. בפסחי' בס"פ האשה (צ"ב.) הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר. בפ' היה קורא בגמ' וקרא [3]) ולא דקדק (ברכו' ט"ו סע"ב) בפרש שדי מלכים בה תשלג (תהלי' ס"ח, ט"ו) פי' כשאתה מפרש ומדקדק אותן אותיות ותיבות שיש בהן מלכות שדי דהיינו קריאת שמע מלכים בה אותו גיהנם מקום מלכי אומות העולם הוא בה תשלג תצנן [4]. בפ"ק בקידושי' בגמ' עבד כנעני (כ"ג.) איכא דאמרי גדול היה זה פירש למיתה וזה פירש לחיים פי' עבד גדול היה ומתירא מר זוטרא דאי מתגייר קנה עבד נפשיה בן חורין וחזקה דמחיים ולא כלום הוא לכך החזיק בה בשעה שהיה גוסס והיינו זה פירש למיתה וזה פירש במקומו לעבדות. איכא דאמרי עבד קטן היה והחזיק בו לאחר מיתה כאבא שאול [5]) בפ' השוחט אחד בעוף בגמ' השוחט את המסוכנת (חולי' ל"ח:) אלא פשיטא זה פירש למיתה וזה פירש לחיים. בסוף פיאה (פ"ח מ"ח) מי שיש לו ר' זוזים לא יטול לקט שכחה ופיאה ומעשר עני היו ר' חסר דינר אחד אפי' אלף נותנין לו כאחת הרי זה יטול. ירוש' (פיאה פ"ח דכ"א.) חד תלמיד מן דרבי [6]) היו לו ר' חסר דינר והוה ר' יליף זכי עמיה חדא לג' שנין מעשר מסכינין עבדון ביה תלמידוי עיינא בישא ומליין ליה אתא בעי מזכי עימיה אמר ליה רבי אית ליה [7]) שיעורא א"ל זה מכת פרושין נגעו בו רמז לתלמידוי ואעלוניה לקפילין וחסרוניה חד קרט וזכה עמיה היך מה דהוה יליף. *[אחי"ה ענין פרש בל"ס וא"ר כמו פרד הרחיק עצמו וא"כ יש להשלים מלת עצם ד"מ אבות פ"ב מ"ד אל תפרוש מן הצבור [8]), יומ' י"ח: הוא פורש ובוכה והן פורשין ובוכין, זבחי' ע"ג. ושם: כל דפריש מרובא פריש, ירו' תרומו' פ"ח דמ"ח: כל הפורש ממך כפורש מחייו, ירו' כתובו' פ"א דכ"ה ע"ד ראו אותו פורש מציפורין וכו' ועוד עיי' ירו' מ"ק פ"א ד"פ: ירו' סוט' פ"ט דכ"ג ע"ג ירו' נזיר ספ"ז דנ"ו ע"ד במד"ר פ"ט. ופיעל ירוש' כתובו' שם: פירש לרה"ר. פסחי' מ"ט: שנה ופירש יותר מכולן, שם פ"ז: פירש מן האשה. ועוד עיי' שם ע': שבת פ"ז. ב"ר פ"כ. הפעיל תרומ' פ"ד מ"א והלאה הפריש תרומה, ירו' פיאה רפ"ב דט"ז ע"ד הפריש פיאה, יומ' פ"א מ"א מפרישין כה"ג מביתו וכו', שם ט' רע"א אין מפרישין אלא תרומה גדולה, שם ח': בעי לאפרושי, מפרשינן ליה, ירו' מכות פ"ב דל"א ע"ד ג' עיירות הפריש משה וכו', ויק"ר פי"ב מפריש בין מיתה לחיים וכו'. אפעל שבת מ': אפרושי מאיסורא. והתואר פָּרוּשׁ מי שהבדיל עצמו והרחיק עצמו מהליכות והנהגות בני האדם הן לטוב הן לרעה תוספת' סוט' ספט"ו רבו פרושים בישראל וכו' ועיי' ב"ב ס': מד' שו"ט סוף מזמור קל"ז. קדושים תהיו (ויק' י"ט, ב') מבואר בויק"ר פכ"ד כשם שאני פרוש כך תהיו פרושים. ריש ספרא קדושים: פרושים תהיו. ועוד לרעה תוספ' ברכו' ספ"ג בכ"י אירפ' שמונה עשרה ברכות וכו' כולל של מינים בשל פרושין ובנו"ג יותר טוב ושל פושעים [9]). וידוע הוא שבזמן אחור היו נקראים פרושים החברין ומאמיני במסורת הקבלה הופכי צדוקים עיי' סוט' כ"ב: קידושי' ס"ו. ולנקבה פרושה סוט' כ'. עיי' לעיל. והשם המופשט פרישה, פרישות עיי' יומ' ח': פסחי' כ"ב: חולי' ע"ב: סוט' כ'. כ"א: מ"ט. עיי' לעיל. שו"ט ר' מזמור ט"ו מצות פרישות. ב"ר פ"ע נשיקה של פרישות. יומ' ע"ד: זו פרישות דרך ארץ. במד"ר פ"י אין נזירות בכ"מ אלא פרישות] —

* פָּרַשׁ (מענין הראשון הרחיק עצמו מיבשה להלוך הים (eine Seereise unternehmen ירוש' מ"ק רפ"ג דפ"א ע"ג אסור לפרש לים הגדול, ירו' יבמו' פט"ז דט"ו ע"ד מעשה שעשיתי מפרש

---

[1]) ועיי' ג"כ פי' הרגמ"ה לחולי' ל"ה. [2]) ע"כ הועתק מפי' רה"ג בסר"ט 41. [3]) כ"ה בכ"י ה"ב. [4]) ורש"י פי' בע"א ועיי' ג"כ האו"ז הלי ק"ש סי' פ'. [5]) והוא כגי' הרי"ף והרא"ש ובנו"ג ודלא כאבא שאול ובכ"י ק"ט ה"ב ודפ"ר לי' איכא דאמרי השני ובמקום וזה פירש במקומו לעבדות אי' לחיים וציון בפי השוחט נשמט והכל בטעות. [6]) כ"ה בכ"י ק"ט ודפ"ר וכ"ה לפנינו ובשדפ"ע דרומא. [7]) בנו"ג לי ובכ"י ק"ט לי'. [8]) ר"ה י"ז. בפיעל שפירשו מדרכי ציבור. [9]) ועיי' ירו' תעני' פ"ב דס"ה: וירו' ברכו' פ"ב ד"ה.

בים הגדול, ירו' מגיל' פ"ב דע"ג: מפרשי הים פַּעֵל ב"ר פ"ו הוה מפרש בימא, שם: באילן יומיא פרשי אתמהא. הפעיל תוספת' גיטי' פ"ז (ה') שאני הולך ומפריש למדה"י הגיע למקום שהספינות מפרישות וכו'.

פֶּרֶשׁ (מל"מ שם תואר לגללי צואה מה שנפרד מן הגוף Mist, Excremente ובלא"ר פִּירְשָׁא) בס"ג דפ"ק בפסחי' (כ'.) נמצא בפרש כולו טהור. בפ' שואל אדם בגמ' עושין כל צרכי (שבת קנ"א:) וזריתי פרש על פניכם (מלאכי ב', ג') לאחר ג' ימים כריסו של אדם נבקעת ונופלת על פניו ואומרת לו טול מה שנתת בי. בס"ג דפ' כל הבשר (חולי' קט"ז:) מעמידין בקיבת נכרי ובקיבת שחיטת נכרי ובכשרה שינקה מן הטרפה וכש"כ בקיבת טריפה שינקה מן הכשרה מ"ט דחלב המכונס בעור קיבה פירשא בעלמא הוא. בפ"ק בבכורו' בגמ' שהיוצא (ז':) עור הבא כנגד פניו של חמור מותר מ"ט פירשא בעלמא הוא „פי' כשנולד החמור יש לו עור דק על פניו כעין שליא ולאו שליא הוא ואינו דבוק נמי בפניו אלא כך הוא בריה בפני עצמה ופירשא בעלמא הוא וכן נמי יש לאדם עור דק כשנולד ואותו עור אינו לא מהאם ולא מהולד וטהור הוא משום טומאת מת".[1]) במעילה בגמ' דפ' ולד חטאת (י"ב:) הזבל והפרש שבחצר של הקדש לא נהנין ולא מועלין „פי' הכא נמי נימא לא מקיימא בהמה בלא פרש שלא יהא לה מקצת פרש בבטנה ולמעול ביה אמרי לא דמי דמה לפרשה דפרש מעלמא אתי לה לבהמה מחמת מאכל אפי' אזיל האי לגמרי מגופה אתי אחרינא כשתחזור ותאכל ולא דמי לגופה"[2]).

פָּרַשׁ (= פַּרְשָׁה Bibelabschnitt) פרשייתא דכלה (ברכו' ח' רע"ב) כבר פי' בע' כל הרביעי. *[אחי"ה עיי"ע בח"ד, רכ"ז והוא הקבוץ מן פַּרְשָׁתָא ברכות שם וכן ירוש' תעני' ספ"ג דס"ז. אילין תרתין פרשיָתָא והיחיד פרשתא מגיל' ד'. בכינוי פרשתי ירוש' נדרי' רפ"ח ד"מ ע"ד. וכן במשקל עברי פַּרְשָׁה ברכו' ט': י'. ס"ג. מגיל' כ"א: כ"ב. והלאה, סוט' ל"ב. שמ"ר רפ"מ. פרשת נזיר . . פרשת תרומות ומעשרות ברכות ס"ג. שם י"ג. פרשת שמע, ב"ב י"ד: ט"ו. פרשת בלעם . . . פרשת בלק, והקבוץ פַּרְשִׁיּוֹת ברכות ח'. ירוש' שבועו' רפ"ו דל"ו ע"ד עיי"ע ערב, ב"ר פ"צ ויק"ר פכ"ד ירוש' סנהדרין פי"א ד"ל: ארבע פרשיות שבתפילין, שם: שתי פרשיות שבמזוזה. עם הכינויים פרשיותיהן שבת י"ג. תוספת' שבת פ"א. ונאצלה המלה מהפעל פרש פי' כמו פסק והיינו חתיכה מהמקרא] —

פרש (= פַּרְשַׁת הָעִיבּוּר Abzweigung der Wege) פרשת העיבור (ברכו' פ"ד מ"ה, ירו' ברכו' פ"ד ד"ח:) כבר פי' בע' עבר. *[אחי"ה פי' ענין פירוד כמו פרשת אורחין ירו' תרג' לבראשי' ל"ח, י"ד (אונקלוס שם בפרשות עיינין) והיחיד פרשת אורחא תרג' שופטי' ה', ט"ז; ליחזק' ט"ז, כ"ה; כ"א, כ"ג. כ"ה, תוספת' שביעי' רפ"ד ירו' שביעי' פ"ו דל"ו ע"ג פרשת אשקלון. ועוד ענין התפצלות בשדרה חולי' מ"ה: מ"ו. פרשה ראשונה שניה שלישית והקבוץ שם בין הפרשות] —

פרש (= אפרש עיי"ע וש"נ) הלנצח תאכל חרב (ש"ב ב', כ"ו) תרג' הלאפרש תקטל[3]) חרבא. אם ישמר לנצח (ירמי' ג', ה') תרג' אם תתקף עלך מחא לאפרש. למה היה כאבי נצח (שם ט"ו, י"ח) ועברתו שמרה נצח (עמוס א', י"א) תרגום אחד יש להן — (א"ב עיי"ע אפרש).

פָּרַשׁ (אפרשותא die Hebe, das Absondern; פָּרַשׁ eine Hebe absondern) אך כל חרם אשר יחרים איש לה' (ויק' כ"ז, כ"ח) תרג' ירו' (ב') לחוד כל אפרשותא די יפריש גבר לשמא דה'. כל חרם קדש קדשים (שם) תר"י (ב) כל אפרשותא קדש קודשין. *[אחי"ה בנו"ג כל אפרשו, כל אפרשות ובתר"י א' אפרשו ועיי"ע אפרשה וכן תר"י תרומה (שמות כ"ה, ב'; במד' ט"ו, י"ט. כ'. כ"א; י"ח, י"א) אַפְרָשׁוּתָא והקבוץ אַפְרַשְׁוָתָא (שם י"ח, י"ט) באונקל' בר"ס] —

פרש (= פְּרָשָׁא בל"ם פי' מלמד הבקר Ochsen-stecken) בפ' השוכר האומנין בגמ' השוכר את הפרה (ב"מ פ'.) דנקיט פרשא משלם. במלמד הבקר (שופטי' ג', ל"א) תרג' פרשת תורא. איש את מחרשתו (ש"א י"ג, כ') תרג' גבר ית פרשתיה. *[אחי"ה רד"ק בש"א הביא התרג' משופטי' בפרשא דתורא ובנו"ג פרש תוריא ובתרג' ש"א ית פרשיה והוא העיקר לפי לשון סורי] —

---

1) הועתק מפי' רגמ"ה כ"י בכורו' (בקובץ כ"י אנגיילוקי' דף ס"ו.). 2) הועתק מפי' רגמ"ה כ"י למעיל' (בקובץ כ"י אנג' דף רס"ד.). 3) בע' אפרש גרס ר"ב תאכל.

* פָּרַשׁ (מל"מ (ויק' כ"ד, י"ב) ענין ביאור erklären, deutlich machen) והרבה בדרז"ל בפיעל גיטי' ל"ו. התקינו שיהא עדים מפרשין שמותיהן בגיטין. ב"ב קכ"א. גמיר לה . . . ולא ידע ליה לפרושה. זבחי' י"ג. ואין לי לפרש א"ר עקיבא אני אפרש. סנהד' פ"ז מ"ה עד שיפרש השם עיי"ע שם א'. סנה' ל"ח. בשם המפוֹרָש (עיי"ע יחיד ומ"ש בתי"ד, קכ"ג.) חגיג' כ"ב: סתומות . . . מפוֹרָשׁוֹת, ירושלמי ע"ז ספ"ב דמ"ב. ידע אנא מפרשה וכו'. נתפעל ויק"ר פ"ו נתפרש שמו ונתפרש שם אביו וכו', אתפעל ב"ק קי"ב: לדידי מיפרשא לי וכו', מגילי' ג'. דאורייתא מיפרשא מילתא דנביאי איכא מילי דמיפרשן ואיכא מילי דמסתמן. ירוש' כתובות פ"ד דכ"ח ע"ד אתתבת ולא אפרשת. אפעל יומ' י' רע"ב אתי לאפרושי. והשם פֵּירוּשׁ, פֵּירוּשָׁא ב"ב נ"ב. פירוש לפירושה . . לפירושן. סנהד' פ"ז. פירושו מדברי סופרים, ירוש' גיטין ספ"ה דמ"ז. וסתמו לאו כפירוש הוא. ע"ז ד'. לא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא, ירוש' ב"ב רפ"ד די"ד ע"ג כל הדין פירושא הפרש לכון וכו'. ובקישור עם בית בפירוש תואר הפעל וענינו בגלוי genau, deutlich והפכו כללא שבת ל"ט: בפירוש שמיע לך או מכללא שמיע לך. חולי' צ"ה. לאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר, פסחי' י"ג סע"א בפירוש אמרת לן וכו', ירו' יומ' פ"ב דל"ט ע"ד בפירוש תני לה וכו', סנהד' נ"ו. אמור מה ששמעת בפירוש.

* פָּרַשׁ (מל"מ ענינו התפשטות והרחבה ausbreiten) מגיל' כ"ח. אין פורשין לתוכו מצודות. פרשז (איוב כ"ו, ט') נדרש בשמ"ר פמ"ב אחז בכסאו של הקב"ה ופרש הקב"ה טליתו עליו וכו' ולרוב אי' פרס עיי"ע וכן תחת יפרוס, פורס שמע אי' בירו' מכות פ"ב דל"א ע"ד בשין שמאלית: כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוש את שמע הא אם ראה פורש.

פַּרְשֶׁגֶן מל"מ ובל"ס פַּרְשַׁגְנָא ענין העתקה Abschrift) בעזרא (ד', י"א; ה', ו') פרשגן אגרתא כמו פתשגן. *[אחי"ה עיי"ע פתשגן. תרג' משנה (דברי' י"א, י"ח) תרג' אונק' פרשגן כגי' דפ"ס ובכ"י וברש"י שם פתשגן וכ"ה בתרג' יהוש' ח', ל"ב וכן תרג' מכתם (תהלי' ס', א') וכן תרג' מדרש (דה"י ב', כ"ד, כ"ז) בדפו"ו ויש דפוסי' פתשגן ועיי"ע] —

* פֶּרְשׁוּנְיָא, פֶּרְשִׁנְיָא, פֶּרְשִׁינָא (שם מקום בבבל נ"ל Persima) פסחי' ע"ו. ר' חיננא בריה דרבא מפשרוניא כ"ה בכ"י ש"ס מינכען בנו"ג דרבה מפרשניא וברש"י בדפ' הישנים מפרשינא ובדף צ"א. מפרישנא בכ"י ש"ס מ' מפרשדוניא בכ"י ב' מפשרוניא ורש"י מפרישנא ובעירו' ק"ד. בכ"י א"פ רב איקא בר חנינא מפשרוניא וכ"ה ביוחסי' השלם ובדפוסי' הישנים מפרשוניא ובכ"י רש"י ובד"ש מפרשניא (עיי' ד"ס לפסחי' ועירו') ונ"ל שעיק' הגי' פרשינא והוא הוא שם מקום בבבל על יד הפרת עיי' מאננערט ח"ה ב' צד ר' ולא כדעת ה' נייבויער גיאגראפיא צד 396.

* פרשע, פירשע Buchsbaum תוספת' כלי' ב"מ ספ"ב עיי"ע (פירשע) [פירשע] וע' אשכרע.

* פרשתיבנא עיי"ע פשתיכנא [צ"ל פשתיכנא].

פְּרָת (מל"מ וכן בל"ס שם הנהר הידוע בל"י Εὐφράτης) בפ"ק ביומ' בגמ' ללשכת[1] הפהרדרין (יומ' י'.) רחובות עיר (בראשי' י', י"א.) זו פרת דמישן כלח זו פרת דבורסיף. *[אחי"ה והוא הוא פרת דבורסי קידו' ע"ב. ועיי"ע ברסיף (ח"ב, קצ"ז:) ובענין דרשות של פרת עיי' ב"ר פט"ז פרת שפרה ורבה עד שעוברין אותו בספינות פרת שמימיו פרין ורבין פרת שמפריד והולך עד שכלה במגריפה ועוד עיי"ע אוותינטין. ב"ר שם אומרים לפרת למה אין קולך הולך אמר להם איני צריך מעשי מודיעים אותי וכו'. ברכו' נ"ח: עיי"ע נהר, שם נ"ט. עיי"ע גשר ב'. סוכה נ"ג: סולמא דפרת ועוד עיי' בט"ר לה' בערלינער 59] —

פרת (= פַּרְתָּא בל"ס פֶּרְתָּא בל"ע فرث כמו פֶּרְשָׁא, פרש Mist) בפ"ק בחולי' בגמ' חוץ ממגל קציר[2] (י"ח.) היכא דלא נמצאת סכינו יפה ממסמס ליה בפרתא דאפי' נמי לגוים לא מזדבן. בזבחים בפ' המזבח (פ"ה.) כיצד הוא עושה מוריד הקרבים למטה ומדיחן[3] היכי נעביד נקרבינהו בפרתיהו[4] הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א', ח'). בס"ג דפ' ד' מיתות (סנה' ס"ז:) לבתר הכי דם [ופרתא] מי הואי פי' מי חזית להתם דם ופרש

---

[1]) כ"ה בכ"י ובדפ"ר. [2]) בכ"י ובדפ"ר. [3]) בנו"ג עוד: למה לי ולי' בכ"י ש"ס. [4]) בנו"ג בפרתייהו.

(א"ב תר"י (א') בפסוק כפר לעמך ישראל (דברים כ"א, ח') ומן יד נפקין נחיל דמורנין מגו פרתא דעגלתא פי' פרש). *[אחי"ה וכנ"ה בגיטי' נ"ו. איתיב לה פרתא בברעא. הפרשדונה (שופטים ג' כ"ב) מפורש בב"ר פצ"ט פרתיה ועיי' התרג' ורד"ק בשופטים שם] —

פרת (= פְּרָתָא Nabel) תרג' בשירירי בטנו (איוב מ', ט"ז) בפרת דכריסיה והוא הטבור. *[אחי"ה בכ"י תרג' בפרתא דכריסיה ושם תרג' איוב ג', ט' פרתי ולסתיי ובדפו' פרתֵי דלתתי עיי' עמת"ר ללעווי. ועם הכינויים תרג' שה"ש ז', ג' מן פרתיה, תר"י א' לבמד' י"א, ל"א עד פרתהון. וגזרת המלה אולי מפעל פָּרַת בל"ס פַּרֵת scheiden, spalten ענין פרוד וכריתה וגם אריסטו מכנה הטבור προτμησις כי ע"י טריתת הטבור נפרד הולד ממעי האשה עיי' מ"ש ה' הירטל [Onomatologia 583 —

פרת (= פּוּרְתָּא פי' מעט ein wenig, Bruchtheil) מסכת ברכות פ' ריש כיצד מברכין (ל"ה סע"ב) טובא גריר פורתא סעיד פי' מעט עיי' בע' פרע. *[אחי"ה ובע' פרא ג' כבר רמזתי על טעות זה ונאצלה המלה מפעל פרת וכנ"ה פורתא הרבה בבבלי עיי' מגילי' כ"ח: ב"מ קי"ח, קידו' ע', גיטי' ל"ד: נ"ו, ושם: מנחו' נ"ג: סנהד' ס"ז: ועיי' רד"ק מ"ב ד', ב' ומ"ש מתרג' של תוספתא, — ירוש' ברכות פ"ב ד"ח, עיי"ע פורתא] —

* פְּרַת (מפעל סורי פַּרֵת וכן בל"ע فرث פי' כמו פרד, פרש עיי"ע פרת ג') עיי' תרג' ישעי' י"ד כ"ט; נ"ט, ה', אתפעל ביצ' ב'. אוכלא דמיפרת, פסחי' פ"ה, חולי' ע"ג, כמאן דמיפרתי דמי ועיי"ע פר א'.

* פְּרַת (מל"ע فرث ausstreuen) קהל"ר פ' את הכל הוא פירת בממונו של עולם וכו' פי' בל"ע מפזר, מפרתיה איכ"ר פ' ישבו עיי"ע פדר.

* פַּרְתִּיאִין (תואר מן Παρθυαῖοι, parthisch) תרג' אסת' ח', ט"ו מוקי פרתיאין, —

פרתיזמיאה (= פְּרוֹתֵיזְמָיָאה מל"י προθέσμια (ἡμέρα, vorherbestimmter Tag, Termin) בפסקא דבחדש השלישי (פסיקתי דר"כ ק"ג:) למלך שקידש מטרונה וקבע לה פרותיזמיאה כיון שהגיע פרותיזמיאה אמרו הרי השעה שתיכנס מטרונה לחופה — (א"ב פי' בל"י מועד וזמן קבוע). *[אחי"ה בפסיקת' בט"ס פרוזתימייא ובכ"י כרמ' פירות וזמייה וכבר הגיה הרב הח' רש"ב שצ"ל כגי' הערוך והביא ג"כ מכילת' בשלח ריש פ"א א"ל האקטורין הגיע פרותזימיה שלכם לחזור למצרים ובמד' שו"ט פי"ד לבן מלך שארס בת מלך וקבעו פרוסטוגמיא וכו' צ"ל פרותיזמיא וכצ"ל בילק' תהלי' ר' תרס"ג תחת: פרוזטוגמא פי' יום מועד וקץ וסומכום העתיק קץ (איוב כ"ח, ג') προθεσμία ויש להשלים ἡμέρα, ὥρα] —

פַּרְתּוֹנָאֵי (פרתמים מל"פ עיי' פירסט ואולי פרתונאי πρότιμος חשוב Vorzüglicher) תרג' הפרתמים ושרי המדינות (אסת' א' ג') פרתונאי ורברבני מדינתא.

פָּשׁ (נרדף עם נָפַשׁ פי' שאף רוח לנוח ausschnaufen, ruhen) בר"ג דשבת (ה':) לפוש פטור לכתף חייב חוץ לד' אמות לפוש חייב לכתף פטור. פי' „כגון שיגע במשאו ומתכוין לעמוד להתרווח ולנוח כדי שיסור יגיעו זה חשוב כאילו הניח המשא שעליו [1]) אבל לכתף שכוונתו לתקן המשאוי שעל כתיפו פטור דכמהלך דמי ולא עקר ולא הניח" [2]). בגמ' דפ' המניח (ב"ק ל"א.) מאי לאו כשעמד לכתף דאורחיה הוא לא כשעמד לפוש.

פָּשׁ (כמו נְפֵישׁ ענין רבוי viel sein) בפ' במה מדליקין בגמ' על ג' עבירות (שבת ל"ב.) תיפוש [3]) תירוס אמתא חד מחטרא להוי פי' ענין משל הוא כלומ' פעמים רבות תחטא ובאחת יפקד עליה הכל ויש אומרים [4]) וחד מחבטא [5]) להוי וענין אחד הוא [6]) — (א"ב תרג' פרו ורבו (בראשי' א', כ"ב) פשו וסגו). *[אחי"ה ועוד עיי' תרג' שה"ש א', ט"ז; ו', י', שבת פ"ט: מגילי' כ"א: כ"ב, פשו להו, תעני' כ': פייש להו לגינאי ובכ"י

1) בפי' ר"ח עוד: וכל כי האי גוונא הוה הנחה וכצ"ל בערוך. 2) ע"כ הועתק מפי' ר"ח (בש"ס ווילני). 3) בנו"ג תפיש. 4) והוא כגי' ר"ח בשבת. 5) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ודפ"ר אבל בשרפ"ע מחבתא. 6) וז"ל ר"ח בשבת (בש"ס ווילני.) חד מחבטא ניהו פי' תרבה להתרומם השפחה על אדונתה אחת הכאה תהיה עליה כלוי פעמים רבות מכעסת אדונתה ומקבעת אדונתה את הכל בלבה והיא משלמת לה בהכאה אחת הכל.

ש"ס יתיר לגנאי, כתובו' ק"ו. הוו פיישי וכו'. אפעל אפיש תרג' תהלי' ק"ה, כ"ד; איוב ל"ו, כ"ד. ובתפלת קריש יפיש חייכון] —

פְּשַׁג (נ"ל מל"ע فشج הרחיק גדוד entkommen, entfliehen) דימים הוה פשגא [1]) עיי"ע בע' דמס [2]).

פָּשַׁח (מל"מ וכן בל"ם פְּשַׁח ענין בקוע וחתוך abspalten, auseinanderreissen) בפ' ד' בשביעית (מ"ו) אילן שנפשח [בריש ערלה (מ"ה) אילן שנפשח] ובו בריכה [3]). בסוף עוקצין (פ"ג, מ"ח) יחור של תאינה שנפשח ומעורה בקליפה. בס"ג דפ' משקין (מ"ק י':) אמר רבא האי מאן דפשח דקלא ארעתא דחיותא דשקל מחד גיסא שרי אדעתא דדיקלא כגון דשקל מהאי גיסא ומהאי גיסא אסיר. בפ' חזקת הבתים בגמ' בד"א בחזקה (ב"ב נ"ד.) אמר שמואל האי מאן דפשח דקלא ארעתא דדקלא קני והיכי דמי כגון דשקל מהאי גיסא ומהאי גיסא מחד גיסא ארעתא דדקלא לא קני. פי' „שזימר הדקל מן הענפים" [4]). בסוף יבמות (קכ"ב:) נתלה בייחור של תאנה ופשחו פי' סדקו ושברו. וישסף שמואל את אגג (ש"א ט"ו, ל"ג) תרג' ופשח שמואל. ויפשחני (איכי ג', י"א). *[אחי"ה בדפ"א קודם ויפשחני אי' לשון מקרא והיא הוספת ר"ב. ותרג' פרק (תהלי' ז', ג') יפשח. בדפ"ר אי' בציון ממ"ק ומב"ב הגי' דתפשח בנין תפעל, ורה"ג בעוקצין הביא ג"כ ל' תרג' ול"מ ע"ש. ועוד עיי' תוי"ט לעוקצין והפשב"ע ע' פשח. וכנ"ה בתוספת' סוף יבמו' וירו' יבמו' פט"ז דט"ו ע"ד ופשחו, תוספת' כלים ב"ק פ"א שנפשח, ירו' פיאה פ"ז ד"כ: נפשח אחד מהן, תוספת' נגעי' פ"ה פשח מן הנימין. פַּעֵל ביצה ל"ג: הוה מְפַשַּׁח עיי"ע אלותא. קידו' פ"א. איפשח והוא אתפעל אבל עיי"ע אפשח ומ"ש. והשם המופשט שבת ק"ט: מפני אפשיחה דדיקלא עיי' פירש"י, וכן בל"ם פּוּשָׁחָה הסתעפות האילן] —

פָּשַׁט (מל"מ ענין התרחב וכ"ה בל"ם ausstrecken, ausbreiten ועוד בל"ם einfach ועיי' בפנים) בפ' עושין פסין (עירובין י"ז: במשנה) ארבעה דיומדין וארבעה פשוטין. בס"ג דפ"ק בשבת (ט"ז.) כלי עץ כלי עור כלי עצם כלי זכוכית פשוטיהן טהורין ומקבליהן טמאין משנה זו בכלי' תחלת פ"ב (מ"א) ובפט"ו (מ"א) ועל אלו המשניות קשיא ליה רבי' נסים ז"ל הא דתניא בספרא (שמיני פרק ח' ר"פ ז') בענין שרצים כלי חרם [5]) אין לי אלא כלי חרס מנין לרבות כלי נתר ת"ל (ויקי' י"א, ל"ג) וכל כלי חרש [6]) ומנין לרבות אהלים ודין הוא ומה כלי עץ שטימא פשוטיו טיהר אוהליו אלמא פשוטי כלי עץ טמאין ופריק בהני דחזו למדרסות קאמר [7]) כגון המטה והכסא והספסל והקתידרא שהן פשוטין ומקבלין טומאה והתם בבכורו' (ל"ח.) כשהקשינו ואין לו תוך בכלי שטף מדאורייתא בר קבולי טומאה הוא דומיא דשק בענן דמטלטל מלא וריקן ופרקנו בהנך דחזו למדרסות פי' דאלמא מקבלי טומאה מדאורייתא [8]), והתם נמי בפ' במה אשה שנינו (שבת ס"ו.) כסא סמוכות שלו טמאים מדרס ואמרנו לענין [9]) סנדל של סיידין טמא מדרס והא לאו להילוכא עביד אמר רבי אחא בר רב עוא [10]) שכן הסייד מניחו ברגל ומטייל בו עד שמגיע לביתו וגמרת מינה דכל דעביד להילוכא טמא מדרס אבל שאר פשוטי כלי עץ דלא עבידי למדרס ולא מטלטלי מלא וריקן כלי עץ העשוי לנחת הוא וכל כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה דבעינן דומיא דשק, ובגמ' דכל הכלי' ניטלין בשבת שנינו (שבת קכ"ג:) קנה של זתים אם יש קשר בראשו מקבל טומאה ואמרינן עלה בגמ' אמאי פשוטי כלי עץ נינהו וכו'. והתם בסוף חומר בקודש (חגיג' כ"ו:) לענין שולחן אקשינן כלי עץ העשוי לנחת הוא וכו' ופרקינן מלמד שמגביהין אותו וכו'. ואיתא במנחות פ' שתי הלחם (צ"ו:) וכוותה אמרינן נמי במגיל' בפ' בני העיר (כ"ו:) והתם בבבא בתרא בפ' המוכר את הבית אמרינן (ס"ו:) לענין דף של נחתומין שקבעו בכותל ר' אליעזר מטהר שאני פשוטי כלי עץ דרבנן דאלמא מדאורייתא טהורין נמצאו פשוטי כלי עץ תרי גווני מאי דחזי למדרס מקבל טומאה מדאורייתא וכל כלי עץ העשוי לנחת אינו מקבל טומאה מדאורייתא אלא א"כ דרכו להטלטל מלא

---

1) כ"ה בכ"י ק"ט ובדפ"ע פשגה וגי' דימים היא הנכונה. 2) ח"ג, פ"ז ושם הארכתי. 3) כצ"ל עיי' הפשב"ע ובנו"ג אילן שנעקר וכ"ה בע' ברך ב'. 4) וכ"ה במיוחס לרש"י במ"ק. 5) כ"ה בכ"י ק"ט וכ"ה בספרא ובדפ"ע חרש. 6) בספרא אי' ת"ל וכלי חרס אבל גי' הרמב"ם בכלי' פ"ב מ"א בספרא ת"ל כל כלי חרש כגי' הערוך. 7) וכ"ה בפי' הראב"ד לספרא ע"ש. 8) וכ"ה בפי' רגמ"ה כ"י לבכורו' (בקובץ כ"י אנגעליקי' דף ק"ב.). 9) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ה"ב ול"ד ודפ"ר אבל בשדפ"ע בט"ם לעיל. 10) כ"ה בכ"י ה"ב וכ"ה בכ"י ש"ם א"פ ובכ"י ק"ט אי' עודא וצ"ל עולא כגי' הש"ס ובדפ"ע אויא.

וריקן כדאמרינן. מחוי[1] פשוט (שבת ק״ו. מנחות ל״ה:) כבר פירשנו בע׳ כף[2]. בפ׳ אחרון דכתובו׳ (ק״ח סע״א ועיי׳ תוספ׳ סוף כתובו׳) הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל כלו׳ שאמר לו טול רגלי שאין לו המעות שפסק ליתן לו לשון בני אדם הוא, פ״א אם היית תולה אותו ברגל של עץ אינו נותן לך כלום. פ״א באדם מתלוצץ בחברו וטופח לו ברגלו ואומר לו אפי׳ שתחת רגלי איני נותן לך. *[אחי״ה כל הפירושי׳ האלה אי׳ בשטה מקובצת בשם רש״י במהדורא קמא הרי שרש״י משתמש בערוך וגם אפס קצהו תראה ברש״י בדפוסי׳ בשם ואני שמעתי וכיון לערוך, יען כן בכ״י ק״ט וה״ב ששם לי׳ פ״א ראשון ושני חסרון בפנים הוא, ורמב״ם וראב״ד פי׳ ופשט לו את הרגל שהלך לו. ובענינים שונים נאמר פשט על יד ורגל שבת פ״א מ״א והלאה פשט העני את ידו לפנים . . פשט בעהב״י את ידו לחוץ. פסחי׳ קי״ח: שפושטין פיסת[3] יד וכו׳, חולי׳ ל״ז. והלאה פשטה ידה ולא החזירה. ובהשאילה ר״ה כ״ו: ירו׳ ר״ה פ״ג דנ״ח ע״ד כדי שיפשטו לבם בתשובה, ר״ה שם: כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי, ירו׳ פיאה ספ״ח דכ״א: וירו׳ שקלי׳ ספ״ה דמ״ט: ידיה דלא פשטן מיתן לך יתקטעון. ויק״ר פ״ב פושטין לו יד, ירושי׳ סנהד׳ פ״ו דכ״ג ע״ג פשט ידו בעיקר וכו׳, תוספת׳ סנהד׳ רפי״ג שפשטו ידיהן בזבול. פִּיעֵל ירו׳ סנהד׳ פ״ג דכ״א. התחיל מפשט את ידיו וכו׳. בינוני פּוּעָל ירו׳ נזי׳ פ״ט דנ״ז ע״ד רגליו מפוּשָׁטוֹת, נִתְפַּעַל והִתְפַּעַל ב״ב ק״כ. נתפשטו הקמטין, ירו׳ יבמו׳ פ״א ד״ב ע״ד עד שתתפשט הכף, ירו׳ סנהד׳ רפ״ח דכ״ו. משתתפשט הכף. ובינוני פָּעוּל פָּשׁוּט, נקבה פְּשׁוּטָה פי׳ בלי עקמימות gerade, einfach שבת ק״ו. מנחו׳ ל״ה: עיי״ע כף ולעיל. שבת ק״ד: נון פשוטה . . צדי פשוטה, שם ק״ג: פשוטין, ירו׳ שבת ספ״י די״ב ע״ד פשוטין הפכו מקופלין. מכילת׳ ריש בשלח דרך פשוטה, ושם כפשוטו. ב״ב ק״ס. גט פשוט הפכו מקושר, תוספת׳ גיטי׳ פ״ח (ו׳) עיי״ע גט. שהש״ר פ׳ הנך יפה לשון פשוט, ירוש׳ ר״ה פ״ג דנ״ח ע״ד פשוטה לפניה פשוטה לאחריה. פשוטי כלי עץ עיי׳ לעיל. תוספת׳ כליי׳ ב״מ רפ״ד פשוטי כלי מתכת כגון השלחן הטבלה וכו׳. ועוד פָּשׁוּט הפכו בכור עיי׳ בכורו׳ נ״ב: ב״ב קכ״ד. והקבוץ פשוּטֵי במד״ר פ״ו. והשם המופשט פְּשׁוּט, פִּישׁוּט, ברכו׳ ל״ד: מגיל׳ כ״ב: פשוט (פישוט) ידים ורגלים, ירו׳ גיטי׳ רפ״ח דמ״ט: ירו׳ ע״ז ספ״ד דמ״ד: פ״ה דמ״ד ע״ד ומ״ה רע״א. ירו׳ תעני׳ פ״ד דס״ט. פישוט ידים ובירו׳ יומ׳ פ״ה דמ״ב: פשיטת ידים. ועוד ל״נ כמו בל״ס פשיטוּתָא הפכו בכירותא סוט׳ י״ג. ירו׳ ב״ב פ״ח דט״ז: פשיטות אביו הפכו כפילת אביו. — ועוד ענין פשט באר מקרא או הלכה בדרך ישרה בלי פלפול (den einfachen Sinn der Schrift erklären) שמ״ר פמ״ז והיה למד תורה ביום ופושט אותה וכו׳, במד״ר פי״ח היה יושב ופושט, הוריו׳ י״ג: פשט גרס ותנא. ב״מ צ׳: פשוט מהא חדא, שם י״ח: קא פשיט, קידושי׳ ט׳: בתר דבעיא הדר פְּשָׁטָהּ, איכ״ר פ׳ היו צריה: פשיט עלוהי מאה פרקין, ב״ר פי״ז הוון יתבין פשטין. תעני׳ כ״א. כתובו׳ ס״ט: ולא פשטינא ליה ממתניתי׳. התואר פְּשִׁיטָא einfach, selbstverständlich ב״ב קל״ז. פשיטא מהו דתימא וכו׳ ביצ׳ ל״ח. פשיטא לא צריכא . . מהו דתימא וכו׳, ב״מ ט״ז. פשיטא. מגיל׳ ג׳: פשיטא לי, ירוש׳ פסחי׳ פ״ז דל״ד: פשיטא דא מילתא, ירו׳ שבת ספ״י די״ב ע״ד מה דצריכא לר׳ ירמיה פשיטא ליצחק אוריון. וקבוץ ירו׳ ביצה פ״א ד״ס: מילין דצריכן לרבנן פשיטן לכון פשיטן לרבנן צריכן לכון. שבת ס״ג. ויש״נ אין מקרא יוצא מידי פשוטו[4]. כתובו׳ קי״א סע״ב חולי׳ ו׳. פשטיה דקרא. ירוש׳ סנהד׳ רפ״א די״ח. כפשוטיה דקרייא] —

פשט (פְּשִׁיטָא בל״ס מעות קטנות ופריטין Scheidemünze) בפ״ק דב״מ (ט״ז:) אי נמי אפשיטי דספרא זייר ליה פי׳ מעות קטנות שאינן נפרטות לאחרות. *[אחי״ה ושם י״ז. ולפשיטי דספרא חייש — ובענין זוזי פשיטי כתובו׳ ס״ה: ס״ז. עיי׳ פירש״י — וכן בל״פ بشيز، بشيزه מעה קטנה] —

* פָּשַׁט פסחי׳ קי״ג. עיי״ע נשט. ומה שענינו חליצת בגד מל״מ הוא ממנה שם מופשט ירוש׳ יומ׳ פ״ג ד״מ ע״ג הקיש פשיטה ללבישה מה לבישה מקדש אף פשיטה מקדש.

[1]) כ״ה בכ״י ובדפ״ר ווניצי׳ וכ״ה בע׳ כף אבל בכ״י ק״ט כאן ובדפוסי׳ האחרוני׳ מחזי. [2]) עיי״ע בת״ה, רפ״ז: [3]) כ״ה בכ״י ש״ס. [4]) ותרגי׳ הסורי על התורה נעשה ע״י איש יהודה כידוע נקרא פשיטא שהעתיק התורה על פי פשוטה — ובענין שימוש פשיטא עיי׳ מ״ש הר״ן בפ״ב דפסחי׳ ועיי׳ יבין שמועה סי׳ תצ״ח.

☜ פשטינא עיי"ע פשישנא כי כן גרס בעל הערוך.

* פִּישָׁיוֹן עיי"ע פסיון.

פְּשֵׁךְ (מל"ס פי' טפח Handbreite) בר"ג דסוכה (ה':) משכן כמה הוי שיתין פושכי. טפח סביב (שמות כ"ה, כ"ד; ל"ז, י"ב) תרג' רומיה פושכא סחור סחור. *[אחי"ה באונקל' שם ובתר"י א' פושכא ובתר"י ב' פשך והקבוץ פושכֵּי תר"י א' לויק' כ"ג, מ"ב. תרג' הטפחות (מ"א ז', ט') פושכיא. ירו' סוכ' רפ"ג דנ"ג ע"ג פושכין רברבין .. פושכין דקיקין] —

פָּשַׁל (מל"ע فشل nachschleppen, herabhängen lassen) בפ' בני העיר (מגילה כ"ח סע"א) ואין מפשילין לתוכו[1]) חבלים. בפ"ג בזבין (מ"ב) ומפשילין בחבלין[2]) בפ' אלו הן הגולין בגמ' להיכן גולין (מכות י'.) ואין מפשילין לתוכן[3]) חבלים[4]). בהלכה קמא דפ' כל שעה (פסחי' כ"ו:) ובסוף כלאים (פ"ט מ"ה) והצנועין מפשילין במקל[5]). בפ' המביא כדי יין (ביצ' כ"ט: וכן ירושי' ביצה רפ"ד דס"ב:) המוליך את התבן לא יפשיל את הקופה לאחוריו. בפ' כיצד הרגל בגמ' כיצד השן (ב"ק כ'. וכן ירושי' ב"ק פ"ב ד"ג.) היתה קופתו מופשלת לאחוריו. ובגמ' דפ' כל קרבנות הציבור (מנחות פ"ה:) לאחר שהשלים מלאכתו הפשיל כליו לאחוריו. *[אחי"ה רגיל רק בהפעיל והפעל וכנ"ה ב"מ ל"ו. מ"ב. הפשילן לאחוריו, ירו' כלאי' רפ"ט דל"א ע"ד לא יפשיל את הקופה לאחריו, ירו' סוכה פ"ה דנ"ה: מפקיעין מפורש: מפשילין. והושאל ב"ר ספכ"ב הפשיל דברים לאחוריו פסיקת' דר"כ צד ק"ס. יצא כמפשיל דברים לאחוריו ובויק"ר פ"י הפשיל בגדיו. תוספת' שבת פ"ד (ה') ויפשיל את הרצועה תחת זנבו. שם פ"ו (ז') האומר אל תפשיל ידך לאחוריך וכו', שם לסוכ' פ"א הפשיל .. רגליו. שם לחולי' רפ"ח ומפשילין לאחוריו. הפעל תוספת' ב"ק פ"א ב"ק וירו' ב"ק הנ"ל וברכו' ס"ב: מופשלת] —

פִּשׁוֹן (= פִּישׁוֹן שם פרטי) פשון הגמל במידה כפושה מדד (יבמו' ק"ז: וירושי' יבמו' רפי"ג ד"ג ע"ד) כבר פי' בע' כפש.

פִּשׁוֹן (= פִּישׁוֹן שם הנהר נדרש בהגדה) בב"ר פט"ז שם האחד פישון (בראשי' ב', י"א) שהוא מגדל פשתן ר' אומר שמימיו מהלכין בשופי.

☜ פִּשׁוֹן (= פִּישׁוֹנָא מל"י ורו' πίσον pisum, Bohne) ירוש' ריש כלאי' (פ"א דכ"ז.) פול פולא ספיר פישונא פי' בל"י ורו' מין קטנית עיי"ע פול. *[אחי"ה וכן גרס רבינו בע' פול לנכון פישונא וכ"ה בר"ש כלאי' פ"א מ"ב ובנו"ג פושונה ובפי"מ להרמב"ם ביארו ע"י ماش Meer-bohne והוא בל"י ורו' phaseolus ואולי הוא הוא פישון] —

* פִּישָׁן ירו' מעש' שני פ"ד דנ"ה: עיי"ע פישן באות פי'.

פָּשַׁע (מל"מ ענינו מרידה מעילה ובגידה freveln) בפ' השולח גט בגמ' דסמך העדים חותמין (גיטי' ל"ו.) ההוא מקרי דרדקי דאדריה רב אחא דהוה פשע בינוקי ואהדריה רבינא דלא אשכח דדייק כוותיה וישנו נמי בפ' אלו הן הלוקין[6]) בגמ' דסמך אכל נבלות (מכות ט"ז:) פי' שהיה מכה אותן ביותר. *[אחי"ה וכ"ה בפירש"י במכות ואולי מן וישנו שייך לאיזה בעל מוסיף והובא מגליון פנימה ולי' באמת בכ"י ק"ט. וכנ"ה בתעני' כ"ד סע"א כל מאן דפשע וכו', ב"מ ל"ד. והלאה ל"ו: פשע בה וכו', גיטי' נ"ז רע"א פושע ישראל והוא אותו האיש, ושם ובתוספת' סנהד' רפי"ג פושעי ישראל. והשם המופשט פְּשִׁיעָה ב"ק נ"ו. ב"מ ל"ו: צ"ד: צ"ה, ירוש' שבת פי"ד די"ד ע"ג ובל"ס פשיעותא וכ"ה מגיל' כ"ו: ב"מ מ"ב.] —

פִּשְׁפֵּשׁ (פלפל משרש פשש כמו משש = משמש tasten, fühlen, untersuchen) בפ"ק בעירו' בגמ' משום ר' ישמעאל (י"ג:) נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ממשמש במעשיו. פי' ימשמש מעיקרא שיהא זהיר מהחטא או אם חטא יפשפש מעשיו ויחזור בתשובה לפני בוראו שיזכה לחיי עד. וימשש לבן (בראשי' ל"א, ל"ד) תרג' ופשפש לבן וכן ויחפש בגדול החל (שם מ"ד, י"ב). *[אחי"ה רק בתר' ירוש' ועוד עיי' תר"י ויק' י"ג, ל"ו; כ"ז, ל"ג, והרבה בתרג' איוב (ה', כ"ז; י"ג, ט'; כ"ח, ג'; כ"ט, ט"ז ועוד) והוא כמו משמש, כתובו'

---

[1]) כ"ה בכל דפוסי' הישני' ובירו' דפו"ו ובפי' ר"ח ובנו"ג בתוכו. [2]) כ"ה נכון בב"י ה"ב ובדפו"ו בט"ס בזבין. [3]) כ"ה בכ"י ערוך ובש"ס אבל בדפו"ו בתוכן. [4]) כ"ה בכ"י ו"ו ל"ד ה"ב ובדפו"ו אבל בשרפ"ע ובכ"י ק"ט נשמט מן ומפשילין בחבלין עד ומפשילין לתוכן חבלין [5]) בירו' כלאי' מפשילין לאחוריהן. [6]) כ"ה נכון ברפ"א ובדפו"ו הגולין.

י"ב. משמש ובירוש' כתובו' פ"א דכ"ה. פשפש, ברכו' ה'. יפשפש במעשיו . . פשפש ולא מצא. תוספ' שקלי' פ"א מפשפשין בו בכניסה וביציאה, תוספת' יבמו' פי"ד מפשפשין באותה העיר, שם לכתובו' פ"א מפשפשין את החתן ואת הכלה, לנגעי' פ"ו צא ופשפש בעצמך. ירו' כלאי' פ"ט דל"ב. ומפשפשין ליה, ירו' שבת ספ"ו ד"ח ע"ד אזלין ופשפשון, ב"ר פ"י ויק"ר פכ"ב קהל"ר פ' ויתרון אזלין ופשפשוניה, ב"ר פמ"ט פשפש דינא, ויק"ר פל"ו פשפשון בהדא שעתא . ; פשפשו בסקא וכו', איכ"ר פ' בכה מפשפש בעובדי, שמ"ר פכ"ה בו"ד מפשפש שטרותיו. והשם פִּשְׁפּוּשׁ וכן תר"י א' בקרת (ויק' י"ט, כ') ועיי' תרג' איוב ח', ח'; י"א, ז'; ל"ח, ט"ז, תרג' מחקרי (תהלי' צ"ה, ד') פִּשְׁפּוּשִׁין] —

פֵּשְׁפָּשׁ (מל"ע فسفسة, فسفاس בל"ס פֵּשְׁפְּשָׁא Wanze) בגמ' דפ' הרואה כתם (נדה נ"ח:) ת"ר פשפש זה ארכו כרוחבו לענין כתמים שאם הכתם גדול עד כפשפש תולה בה ולא יותר דהוא הוי ארכו כרוחבו ואי הוי הכתם טפי מהאי גוונא טמא טעמו כריחו לענין תרומה דתנן בפ"ח בתרומו' (מ"ב) או שטעם טעם פשפש בתוך פיו הרי זה יפלוט פי' אע"ג דאסור לאבד אוכלי תרומה משום דמאים ומנא ידע דטעם פשפש בפיו משום דטעמו כריחו ואכתי מנא ידע דטעמו כריחו לפי שכרית כרותה לו שכל המוללו מריח בו וזה פשפש רמש הוא ויש לו דם הרבה ומצוי במשכבות ובלעז צימצי[1]) ובל' ישמעאל אלבק. *[אחי"ה البق עיי"ע בק וכן פשפש הוא ל"ע. ירו' ברכו' פ"ט די"ג ע"ג פשפש לעלוקתא. ועה"ק שנ"ב לועזו ונצי"ן Wanzen — ולדעת התשבי נקרא פשפש מלשון חפוש עפ"י מה שאמרו רז"ל בנדה הנ"ל ברית כרותה וכו'] —

פִּשְׁפָּשׁ (שער קטן kleine Pforte) בפ' ו' בשקלים (מ"ג) ושני פשפשין היו לו אחד בימינו ואחד בשמאלו. בפ"ק בתמיד (כ"ח.) נטל את המפתח ופתח את המפשפש פי' שער קטן בתוך שער גדול. בפסקא דעניה סוערה (פסיקתי דר"כ צד קל"ו.) ובהגדת תהלי' יסודתו (מזמור פ"ז) עתיד הקב"ה לעשות שער מזרחי ושני פשפשין אבן אחת של מרגליות[2]). בפ' הנזקין בגמ' המטמא (גיטי' נ"ד:) ודילמא דחזוניה בפשפש קשיא. בס"ג דפ' איזהו מקומן (זבחי' נ"ה:) לא דגביהו נינהו הפשפשין שמונה[3]) ופשפשין שמונה מיתיבא כל השערים שהיו שם גובהן עשרים ורחבן עשר פשפש שאני. *[אחי"ה וכנ"ה בפסיקת' רבתי פ"ה במד"ר פי"ג נכנס בפישפש, שמ"ר פמ"ב פתח לו הקב"ה פשפש מתחת כסא כבודו, ב"ר פ"א עושה פשפשין ובזבחי' הנ"ל פישפשין ובכ"י ש"ס פשופשין, פשיפשין עיי' ד"ס שם] —

פִּשְׁפָּשׁ (= פְּסִיפָּס Gesimse) בפ"ק ביומ' בגמ' ומקטיר[4]) (יומ' ט"ז:) ורמינהו הא דתנן בראש מדות (פ"א מ"ו) וראשי הפשפשין מבדילין בין קודש לחול ס"א פסיפסין פי' שהיו ראשי הקורות יוצאין מן הכותל עד אותו שהיה קודש והיה יודע איזה קודש ואיזה חול כדי לאכול קדשים בקודש[5]). פ"א ענין גמדים ובלעז מרול"י. *[אחי"ה בלאי"ט Zinne, Zacke merlo. וגי' פשיפש אי' ג"כ בכ"י תוספת' אהלו' פי"ח ובד"ם פסיפס — ועוד במקום פסיפס עיי"ע אי' בירוש' סנהד' פ"ג דכ"א. המשחק בפישפשין פי' עצים קטנים לשחוק] —

* **פִּישְׁפְּשָׁה** (שם אמורא דא"י) ירו' שביעי' פ"ו דל"ו ע"ג פישפשה אמר קומי ר' יוסי.

☞ **פשק** (נ"ל מל"פ הרשומ' בע' דבשק ע"ש ופי' בצע מים Sumpf) בריש במה מדליקין במס' שבת (כ"א.) ומפשקי רבי כן גרס רש"י ובעל הערוך גרס דובשקי ע"ש ושניהם פירשו בצעי מים ובל' עברי פשק ובצע מענין אחד פושק שפתיו (משלי י"ג, ג') בצע אמרתו (איכ' ב' י"ז). *[אחי"ה וכבר הארכתי בפירוש המאמר בשבת בע' דבשק ולא יתכן מ"ש ר"ב] —

* **פוּשְׁקָא** (= פוּשְׁכָא עיי"ע פשך Handbreite) ילק' דניאל ר' אלף ס"ב קטיעא פושקא עיי"ע פרמשתק.

פִּשְׁקְצָא (עורב נקבה weiblicher Rabe) בר"ג דפ' המוכר את הספינה (ב"ב ע"ג:) אתא פשקצא ובלעיה לתנינא פי' עורב נקבה. *[אחי"ה כ"ה בפי' רגמ"ה וברשב"ם ובנו"ג פושקנצה ובכ"י ש"ס פשקצא ודע כי בל"פ עורב زاغ ועוד [illegible]

---

[1]) בלאי"ט cimice מל"ר cimex. [2]) במד' תהלי' שתי פשפשים של אבן אחת פסיקתי' רבתי פל"ב מאבן טובה אחת. [3]) וכ"ה בשט"מ ובכ"י ש"ס דגביהו אינהו שמונה לא דאיכא קמייהו גובה שמונה ועיי' מ"ש בעל ד"ס זבחי' צד נ"א; [4]) כ"ה בכ"י ובדפ"ד. [5]) בנו"ג ביומ' פספסין ובכ"י ל"ד פסיסין וגי' מבדילין גם בכ"י ש"ס ובנו"ג מבדיל.

ובהרכבת שני כנוים پیسه زاغ = פשקצא = פשצקא או י"ל כי המלה מורכבת משתי מלות פרסיות بچه نقבה (נאמר על החיות) ומן زاغ וממש פירושו עורב נקבה] —

פְּשַׁר (מל"ם וקרוב לו בל"ע فسر auflösen, los, laumachen) בפ' כירה (שבת מ"א.) ונתן הוא לתוכו או נותן לתוך הכוס כדי להפשירן. כס דחרשין ולא כס דפושרין (ב"מ כ"ט סע"ב וחולי' פ"ד רע"ב) כבר פי' בע' חרש. *[אחי"ה עיי"ע בח"ג, תק"ה. להפשירן הפכו לחמםן עיי' ירוש' שבת פ"ג ד"ו: ושם מותר להפשיר במקום שהיד שולטת ואסור להפשיר במקום שאין היד שולטת עיי"ע סלד. שבת מ': מפני שמפשיר מים שעליו. ויק"ר פכ"ו הפשירן ונתנן עליו [1]) קרך (דברים כ"ה, י"ח) מבואר בפסיקת' רבתי ס"פ זכר: הפשירך. ובקל פושר lau sein ספרא מצורע רפ"א מים פושרים הפכו מים חיים, ירו' פסחים ספ"ב דכ"ט. פושרין הפכו רותחין, ירוש' שבת רפ"כ די"ז ע"ג ותוספת' מנחו' פ"ז הפכו צונין. ב"ר ספפ"ו פושרין והיו פושרין ועוד עיי' ירוש' ברכו' פ"ב ד"ה ע"ג וירו' נדה פ"ג ד"נ ע"ג וע"ד ובחולי' פ"ד רע"ב אי' בפעול פשורים והיחיד תנחו' וישב כוס פשור] —

פָּשַׁר (מענין הראשון auflösen) בר"ג דפ' המניח את הכד (ב"ק כ"ח:) מחייב ר"מ אפי' נפשרה. בס"ג דפ' ד' מיתות (סנהדר' ס"ז:) זבן חמרא כי מטא לאשקוייה מיא פשר פי' וחם השמש ונמס (שמות ט"ז, כ"א) תרג' פשר. *[אחי"ה והוא עפ"י מכילת' בשלח פרש' ד' כיון שהחמה זורחת עליו היה פושר והולך] —

פשר (= פִּישְׁרָא auftauendes Wasser פישרא [2]) אין בו משום אסופי (קידושי' ע"ג:) כבר פי' בע' חרף [3]). עקולי ופשורי (ע"ז ל"ד:) כבר פי' בע' עקל (ג'). *[אחי"ה ורש"י פי' פישרא מקום שיפוע הנהר ע"י הפשרת שלגים שאין דרך ספינות לעבור שם ע"כ ונראה שלזה כיוון רבינו בע' חרף בפ"א פישרא מים שאינן חיים וכו' ובתרג' שני באסת' ריש ג'. ח' מלקטין פישרי דטבת עיי"ע לקט. מיא פושרי תרג' קהל' ב', ח' והוא כמו פשורי חולי' מ"ו: הפכו חמימי וקרירי] —

* פָּשַׁר (sich losmachen, ausgleichen) פסיקת' דר"כ צד י"א דאת מפשר לה מן הכא והיא מתעריא מן הכא ובפסיק' רבתי פ"י ובתנחו' ריש כי תשא את מפשר לה מכאן וכו' פי' מפשר ענין התרת עצמו הפכו דבוק. ומזה ג"כ ענין שלום שעל ידו התיר את עצמו מיד הנושה פסיקת' דר"כ צד קס"ד. פשר פריטך ושם באתפעל עד זמן דמתפשר פריטוי וכיון דנתפשר פריטוי וכו'. ירו' שבת פ"ז ד"י. נסתבכו בגדיו בקוצים הרי זה מפשרן במקום צנעה פי' התיר בגדיו מן הקוצים. ירוש' ב"מ ספ"ו די"א. באותו שיכול לפשר . . באותו שאינו יכול לפשר. תוספת' עירו' פי"א (פ"ח) מפשיר בידו. פסיקת' רבתי פי"ג עמד ופשרו הימנו . . . היאך פישרתי הימך את הכלב וכו'. והושאל להתרת עסק עם בעל דינו לעשות עמו ביצוע ירו' כתובו' ספ"י דל"ד. פושר מן הראשון.. פושר מן השני. ירו' סוטה פ"ה ד"כ ע"ג והפשיר עמו וכצ"ל בירוש' ברכות פ"ט די"ד: ושם בט"ס והפסיד. ירו' סנהר' פ"א די"ח: שנים שפישרו אין יכולין לחזור בהן. נתפעל ב"ר ס"פ כ"ב ויק"ר פ"י עשיתי תשובה ונתפשרתי. והשם המושטט פְּשָׁרָה das Ausgleichen, der Vergleich עיי' ברכו' י' סע"א כתובו' צ"ה. סנהד' ה': והלאה ירו' סנהד' פ"א די"ח: ירו' ב"ק פ"ג ד"ג ע"ד תוספ' ב"ק פ"ב תוספ' ב"מ פ"ג ויק"ר פ"ו ובל"ס פשורתא וכ"ה בתר"י א' לדברי' א', ט"ז.

* פָּשַׁר (מל"מ (דניאל ה', ט"ז) וכן בל"ע فسر ובל"ס פשר פי' כמו פתר deuten) ברכו' נ"ו. מפשר חלמי וכו' ע"ש יומ' כ"ח: הוא חלים והוא מפשר. בינוני פעול ברכו' נ"ה: חלמא דלא מְפַשַּׁר כאיגרתא דלא מקריא. והרבה בתרג' עיי' לבראשי' מ', ח'. ט"ז; מ"א י"ב. ט"ו; לשה"ש ב', ה', תרג' שני באסת' א', ב' והשם פִּשְׁרָא תרג' שופטי' ז', ט"ו; לקהל' א', ח' ועוד דניאל ב', ד' והלאה. ד', ד' והלאה. ועוד פּוּשְׁרָנָא פי' פתרון תרג' בראשי' מ', ה'. ח'. י"ב. י"ח.

☞ פְּשַׁר (מל"ס פי' מעלה גרה wiederkauen) תרג' מעלה גרה (ויקי' י"א ג', והלאה) מסקא פשרא. *[אחי"ה בנו"ג מסיק פישרא והפעל פשר פישרא תרג' ויק' י"א, ז, ולא פשר תרג' דברי' י"ד, ח'] —

פשש (= פָּשׁוֹשׁ נ"ל מל"פ پشه, پشی צפרים קטנים kleine Vögel) בויק"ר אחרי מות פ' ויתרון (ויק"ר פכ"ב) חמא תרין פשושין מתכתשן [4])

---

[1]) עיי' יומ' ע"ז. [2]) בע' חרף אי' ג"כ פשרא. [3]) וש"נ השנויים [4]) כ"ה בכ"י ובדפ"ע בט"ס מתכת שן.

דא ודא קטלת חדא חברתה אזלת ואיתיאת עשבא ויהבת עלה וחיית — (א"ב בנוסחאות כתוב צפרין מתנציין). *[אחי"ה וכנו"ג ג"כ בבמד"ר פי"ח וכפי' ג' רבינו אולי מל"פ הנ"ל] —

פָּשׁוּשׁ (ט"ס וצ"ל פפוש מל"פ پاپوش ומזה בל"ע بابوش Fussbekleidung) בחלומות דמגלת איכה (איכה רבתי פי רבתי) חמיתי בחלמא דלית ברגלוי פשוש — (א"ב פטש כתוב בנוסחאות ופי' פשוש בל"י כף רגל וגם פירושו שולי כסות ובגדים ויש שני משמעות לדברים אלו אחד שברגל לא היה כף והשני והוא הפתרון שבחג לא יהיה לו כסות). *[אחי"ה ר"ב כיון לל"י πέζα וטעות הוא ויש להגיה פפוש מל"פ והועתק לל"ע כאמור ומזה גם בל"י החדשה τό παπούτσι ובשלאפית papuć ובל' הונגריא papucs וכלם נגזרו מל"פ הנ"ל כי پای הוא רגל והפעל پوشیدن פי' מכסה וא"כ פפוש דבר המכסה את הרגל כמו מנעל וכדומה. ועוד י"ל כי פשוש צ"ל פושש ממש בל"פ پوشش מכסה ומלבוש] —

פְּשִׁישְׁנָא (מין עשב) בפ' ח' שרצים בגמ' וכוס עיקרין (שבת ק"י רע"ב) ליתי פשישנא ולישטרא פי' עשב שאינו גס אלא רחב — (א"ב פשטינא כתוב בנוסחאות). *[אחי"ה בנו"ג פשטינא ולישלוק בחמרא ולשפיה ובכ"י ש"ס פשיטנא ולישטרה] —

פַּשְׁתִּיבְנָא (נ"ל מל"פ پشتبان, پشتی بان Schutzherr, Beschützer) דפומבדיתא קאי ליה לאדא דיילא עד חרציה בפ' המפלת בגמ' המפלת שפיר (נדה כ"ה.) פי' אדם בעל קומה ששמו כך. *[אחי"ה בנו"ג פרשתבינא וכ"ה בבמד"ר פ"ט ובדפ"א פשתיכנא וצ"ל ככב"י ובדפ"ר ודפו"ו פשתיבנא מל"פ הנ"ל פי' מגין העיר וכן פירשב"ם לשון פרנסות וממשלה עיי' תוספו' נדה שם שהשיגו על פירוש הערוך ורש"י ובאמת לפי פירושם היה צ"ל מפומבדיתא] —

* **פִּשְׁתָּן** (בל"מ פִּשְׁתָּה בקבוץ פִּשְׁתִּים Linnen, Flachs) שבת כ"ז: כ"ח. מ"ק פ"ב מ"א כלאי' פ"ט מ"ט כלי' פט"ז, מ"ו פיאה פ"ו מ"ה ירו' סוכ' פ"א דנ"ב: עיי"ע הץ וע' השני, ב"ק ס"ב: פשתנו, ב"ר רפט"ז עיי"ע פישון, ירו' כלאי' פ"ט דל"א ע"ד פשתן של ים והקבוץ פשתים כלאים פ"ט מ"א והתואר פִּשְׁתָּנִי פי' עושה פשתן ירוש' יבמו' פי"ג די"ג ע"ג ב"ר פל"ב ושם רפל"ד ושהש"ר פ' דודי לי ושם צ"ל פשתן שלו במקום פשתנו. תוספת' ב"ק פ"י פשתנו של חבירו.

פַּת (מל"מ פי' פרוסת לחם Brot, Speise) בפ"ק ביומ' בגמ' דסמוך מסרוהו (יומי י"ח:) אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו. פי' מי שיש לו פת אינו תאב למאכל כל כך ומי[1]) שאין לו לעולם רעב[2]). בפ' כיצד הרגל בגמ' כיצד השן (ב"ק י"ט:) אי בעית אימא לעולם בבהמה ופתיתה. פי' פתיתה בתוך המרק[3]) פת עמלה (שבת ס"ב:) כבר פי' בע' יין. *[אחי"ה ועוד עיי"ע סעד. וכנ"ה בעירו' פ"א. פת אורז . . פת דוחן . . פת עדשים. הוריו' י"ג: פת פחמין. ב"מ ק"ז: פת שחרית. ע"ז ל"ה: הפת והשמן שלהן, שבת י"ז: פיתן ושמנן, ירו' ע"ז פ"ב דמ"א ע"ד פת ישראל פת גוים. שבת י': הנותן פת לתינוק וכו' עיי' שמחו' פ"א תוספת' ב"ק פ"י פת ניפולין. ובל"ס פִּתְּתָא ובל"ע فتات ברכו' מ': מריה דהא פיתא, ירו' תרו' פ"ח דמ"ה ע"ד פיתא תחות שיחיא ובירו' ע"ז פ"ב דמ"א. אי' פותתא, ירוש' דמאי פ"א דכ"ב. נפל פיתותא מיניה צ"ל פותתא וכצ"ל בב"ק הנ"ל במקום פתיתא. ירו' ביצ' פ"א ד"ס ע"ג הורי פיתא צ"ל למיפא פיתא. — פותא שבת ס"ו: עיי"ע פאה] —

פַּת (פי' שתים עיי"ע טט ומ"ש) בר"ג דסנהדרין (ד':) פת באפריקי שתים. *[אחי"ה עיי"ע טט וש"נ השנויים] —

פתה[4]) (בל"ע فوت נקב וחריץ מל"מ פתהן יערה (ישעי' ג', י"ז) Oeffnung, Loch für die Thürangel ועיי' בפנים) בפ' י"א בכלי' (מ"ב) הפותה שתחת הציר פי' אבקתא בל' גמרא והוא כמין כוס קטן של ברזל שתחת הציר ומוסבת הדלת עליה ומתמהרת בפתיחה וסגירה כדכתי' (משלי כ"ו, י"ד) הדלת תסוב על צירה וי"מ כמין מפתח כדכתי' (מ"א ז', נ') והפותות לדלתות תרג' ומוגלסיא. *[אחי"ה כל הע' נעתק מפי' רה"ג לכלי' בסד"ט צד 6 ע"ש ולפנינו אי' הפותח אבל פותה ג"כ נכון כל"מ מ"א וישעי' הנ"ל ובמד"ר פי"ב הביא פתות של מלכי' ר' סימאי אמר אלו פותחות] —

---

[1]) כ"ה נכון בכ"י ק"ט ובדפ"ע דמי. [2]) וכן פי' ר"ח ביומי ע"ד: ע"ש. [3]) וכ"ה בפי' ר"ח (בש"ס ווילני) ושם ג"כ הגי' פתותא ועיי' ג"כ בשט"מ בשם ר"ח ובנו"ג בפתורה. [4]) כ"ה נכון בכ"י ובדפ"ע פתא.

פת (= פתאה, פְּתָאוָא מפעל פתה בל"ס פתי offen, weit והשם פתאה offener Platz) תרג' ברחוב אכין מושבי (איוב כ"ט, ז') בפתאה אתקין מותבי. *[אחי"ה וכ"ה בתרג' אסת' ד', ו'; ו', ט' פתאה דקרתא, לדברי' י"ג, י"ז לגו פתאה והקבוץ פְּתָאֵי (תרג' ישעי' ח', ט') פְּתָוֵוי (לאיוב ל"ח, י"ח) פְּתָיֵי (למשלי ה', ט"ז) ולנקבה בְּפָתְוָן (לשה"ש ג', ב') פתאות קריה תרג' איכה ב', י"א, י"ב והפעל פַּתְיָא תרג' שמות ג', ח' ועוד הרבה עיי' עמת"ר ללעווי ובאפעל אפתי תרג' הרחיב והשם פּוּתְיָא יבמו' ס"ג. פַּתְיוּתָא וכ"ה בל"ס ועיי' תרג' לבראשי' ל"ד, כ"א ותרג' ברחבה (תהלי' קי"ט, מ"ה) בפתיות, תרג' מ"א ה', ט' פתיות ליבא, ועוד עיי"ע פתי] —

פְּתָגָא (אולי מל"ס פְּתַכָּא Mantel, buntes Kleid) סדין עשתה ותמכור (משלי ל"א, כ"ד) תרג' פתגא עבדת וזבנת. ועל לבושי יפילו גורל (תהלי' כ"ב, י"ט) תרג' ועל פתגי ירמון עדבא — (א"ב פי' בל"ר מין בגד ולבוש). *[אחי"ה אולי כיון לל"ר epitogium וכן בל"י המאוחרת ἐπιτόγιον מעיל כהנים בנו"ג בתרג' תהלי' פתאגאי ובכ"י תרג' פתאגי. וי"א שהוא פתיגיל של מקרא] —

* **פִּתְגָם, פִּתְגָּמָא** (בל"ס פֶּתְגָּמָא מל"מ (עזרא ודניאל) Wort, Befehl) הרבה בתרג' ונאצל מל"פ הישנה patigama בל' פרסי חחדש' پیغام עיי' געזעניאוס. מגיל' ט'. פי' רב פפא פתגם (אסתי א', כ') תרג' שכתבו מקרא.

פתגותא (שם מקום נדרש עפ"י האגדה) בריש ויק"ר פ' והוא ישקיט (פ"ה) השותים במזרקי יין מפתגותא שהיה יינה מפתח את הגוף. *[אחי"ה בנו"ג מפתוגתא ובבמד"ר פ"י פתגותא ועיי"ע פלג] —

פְּתַוֵּר (נ"ל מל"פ بتّوار קץ וגבול ומזה הפעל עשה קץ וגבול Ende setzen, begrenzen) תרג' בפסוק ויאמרו עבדי המלך (אסת' ג', ג' בתרג' שני) אסר יתי[1]) פתוריה באוצרי[2]) תהומא. פי' בל"י הורידו לעומק. *[אחי"ה ה' אייזלער בט"ר א', 84 עמל לבאר דברי ר"ב ולא עלה בידו ונ"ל שהוא מל"פ כלומ' שם קץ לים באוצר התהום — ובנ"א סכריה פי' סותמו ובעל המתורגמן היה מודה שלא ידע לפתרו] —

* **פתוותא** ע"ז ל"ג: עיי"ע פתיא גי' רבינו.

פָּתַח (מל"מ עניגו התרה הפך סגר öffnen, auf-thun) בגמ' דפ' הבונה (שבת ק"ד.) מאמר פתוח ומאמר סתום. פי' יש דבר שאתה רשאי לדרוש ויש דבר שאין אתה רשאי לדרוש ומאי נינהו כגון מעשה מרכבה. בפ' אלו נערות בגמ' דסמוך אלו שאין להן קנס (כתובו' ל"ו:) אי דקא טעין טענת פתח פתוח הכא נמי. פי' טענת בתולים תרין אפין טענת דמים וטענת פתח פתוח יש דמים שהן מועטין באשה וכשבגרה מימעטי טובא ואיכא דיבשין לגמרי והאי תנא דקתני הבוגרת אין לה טענת בתולים לענין דמים קאמר אבל לענין פתח פתוח אעפ"י שבגרה ראוי הפתח להיות סתום כתקנו ואינו נפתח בבגר כדרך שהדמין צומקין בבגר לפיכך יש לעולם טענת פתח פתוח וכיון דאית בוגרת דיבשין דמיה לגמרי ואיכא דלא יבשין אמר רב כגון האי נותנין לה לילה אחת[3]). בפ' במה אשה בגמ' ולא בכובלת (שבת ס"ב:) פתיגיל (ישעי' ג', כ"ד) פתחים המביאין לידי גילה פי' אותו מקום פתהן יערה (ישעי' ג', י"ז) שעשו פתחיהן כיער פי' אותו מקום מלא שער כיער מלא עצים[4]). בר"ג דפ' במה טומנין (שבת מ"ח.) מתירין בית הצואר בשבת אבל לא פותחין פי' כשנותנין חלוק חדש לכבסו בית הצואר שלו פתוח ולא תפור וחש[5]) תופר שמא יסתר וכורך עליו חוט ושוללו וכיון שאינו תפור כחלוק ועשוי עראי מותר לטלטלו בשבת ולהתיר בית הצואר אבל לא פותחין[6]). בר"ג דפ' בכל מערבין (עירו' ל'.) עוג מלך הבשן פתחו כמלואו פי' „כשמת עוג אם פתח כמלואו וחושב להוציאו ממנו מטהר שאר פתחי הבית ואם לאו כל הפתחין טמאין"[7]). במנחות בר"ג דפ' ר' ישמעאל (ס"ה.) והיינו דתנן בפ"ה בשקלי' (מ"א) פתחיה על הקינים ולמה נקרא שמו פתחיה שפותח

---

[1]) וכ"ה במתורגמן ובנו"ג יתיה. [2]) בד"א באוצריה וכ"ה במתורגמן וט"ס הוא. [3]) רבינו גרס ופי' כפי' ר"ח הובא בשט"מ בד"ה ה"ג וז"ל ור"ח ז"ל גרס אי דקא טעין טענת פתח פתוח הכי גמי הב"ע דקא טעין טענת דמים ופי' הא דקתני אין לבוגרת טענת בתולים בטוען טענת דמים דקאמרי' פרט לבוגרת שכלו בתוליה והא דאמר רב בבוגרת שנמצאו לה דמים דלאו כל בוגרת אין להם דמים אלא יש בוגרת שיש להן ויש שאין להן אלו דברי ר"ח ועיי' מ"ש בעל שט"מ נגד זו השטה. [4]) וכן פירש"י ע"ש. [5]) בכ"י ה"ב ויש. [6]) וכן פירש"י במכו' ג': קצת מזה ועיי"ע בית צואר ופי' ר"ח תראה בעי' שלל א'. [7]) הועתק מפי' ר"ח.

דברים ודורשן ויודע בשבעים לשון כולהו סנהדרין נמי ע' לשון ידעי וכו' עד דהוה כייל לישני כדאמרינן עין סוכר גנות צריפין[1] והיינו דכתיב מרדכי בלשן. בס"ג דפ' אלו מציאות (כ"מ ל"א:) פתוח תפתח אין לי אלא לעניי עירך וכו'. בפ"ב בכלאי' (מ"ו) ג' תלמים של פתוח פי' מלשון פתוח תפתח. *[אחי"ה ועוד ענין פָּתוּחַ (סנהד' צ"ד.) פתוחין (מגיל' ג'.) אותיות מנצפ"ך באמצע התיבה הפכו סתום, סתומין, ועיי' שבת ק"ג: סתום ועשאו פתוח כשר. ויק"ר פי"ד יצא לאויר העולם נפתח הסתום ונסתם הפתוח. ירוש' תענית פ"א דמ"ח. כנקבה הזאת שהיא פותחת לפני הזכר. ועוד בענינים שונים ד"מ לפתיחת החביות ירוש' ברכות ספ"ו ד"י ע"ד על כל חבית וחבית שהיה פותח היה מברך וכו'. לפתיחת מקרא או פרשה עיי' ברכות ט': י'. ב"ק כ"ז. ערכי' י': ב"ר רפ"א ורות רבה רפ"א ר' . . פתח, ובמדרש איכה רבתי בפתיחתא מן סי' א' עד ל"ג בכלל. ויק"ר פ"א פ"ג פ"ח פי"א פי"ג פ"כ פכ"ו פ"ל מתחילות פתח ר' . . וגם פרש' י"ב מתחלת כפי גי' רבינו פתח ר' עזריה עיי"ע סנטמא סקס ומ"ש, שמ"ר ר"פ ט', ל"ט — מ"ד, נ"א, נ"ב כך פתח ר' תנחומא בר אבא, מגיל' י': מכו' י': פתח לה פתחא להאי פרשתא וכו', שמ"ר רפ"א רבנין פתחין פתחא להאי קרא. אבדר"נ פ"ו אמר לו פתח [ודרש] א"ל איני יכול לפתוח . . עמד [ופתח] ודרש וכו' — את פעל פסחי' מ"ב רע"ב דלא אפתח, גיטי' ס"ט: דלא איפתח, שם עמוד א' לאיתפתוחי (עיי' גי' רש"י לפתיחי), ויק"ר פכ"ב אתפתח, אתפתחת וכ"ה בקהל"ר פ' ויתרון. אפעל איכ"ר פ' רבתי אַפְתַּח ליה ביתיה. ועוד לענין היתר נדרים לפתוח בחרטה עיי' נדרי' ס"ד. פותחין לאדם בכבוד אביו וכו' ע"ש והלאה ובדף כ"ב: והשם פתיחה שהש"ר פ' ישקני, פתיחת נדר ירוש' נדרי' ספ"ח דמ"א, ירו' נזיר פ"ב דנ"ב. כולם ענין פתח ושער לבא להיות דריסת רגל, ב"ר פצ"א מצא להם פתח תוספת' נזירות פ"ב אין לך פתח גדול מזה. וכן לענין תשובה שם פל"ח פתח להן הקב"ה פתח של תשובה. שהש"ר פ' אני ישנה בני פתחו לי פתח אחד של תשובה וכו'. בפתח עינים (בראשי' ל"ח, י"ד) נדרש בב"ר פפ"ה מלמד שתלה עיניה בפתח שכל העינים תלויות בו. וכ"ה בירוש' כתובו' רפי"ג דל"ה ע"ג. פיתחה של תורה ירו' שבת פ"ז ד"ט ע"ג. ועוד בענינים שונים פֶּתַח בית דין ירוש' כתובו' פ"ד דכ"ח ע"ד. סותם את הפתח ב"מ צ"ב. הפתח פתוח עד התהום קהל"ר פ' את הכל. הקבוץ פתחים ב"ב פ"ט מ"א כתובו' פי"ג, מ"ג. והושאל לאותו מקום של האשה כתובו' ט'. והלאה פתח פתוח, ירו' כתובו' פ"א דכ"ה. מצא הפתח פתוח. ויק"ר פי"ט בפתח שיצא בו נכנס, הקבוץ פְּתָחִין שבת ס"ב: עיי' לעיל, והשם המופשט שבת קכ"ט. נדה כ"א. פתיחת הקבר עיי"ע קבר א'. ועוד השם פתחון כל"מ רק בקשור עם פה ופי' פתיחה לגנאי פתחון פה למינין ב"ר פ"ח ספרא ויקר' פרק ב' פרש' ב'. ועיי' שמ"ר פי"ג ויק"ר פ"כ במד"ר פ"ב. והשם המופשט פתיחה das Oeffnen אבות פ"ה מ"ו פסחי' נ"ד סע"א ב"ק מ"ט: נ'. ב"ר פי"ג. ועוד השם פּוֹתֵחַ כמו פֶּתַח כלי' פי"א מ"ב וגי' רבינו פותה עיי' לעיל. אהלו' פ"ג מ"ז פי"ג מ"ב והלאה פותח טפח. בינוני פעיל במקום השם פָּתִיחַ פי' מחרשת הפותח התלמים כלאי' פ"ב מ"ו ורבינו גורס פתוח עיי' לעיל ועיי' ירו' כלאי' פ"ב דכ"ח. וירו' פיאה רפ"ב דט"ז ע"ד תוספת' פאה פ"א ושם לכלאי' פ"ב — ועוד ענין פְּתִיחָא כמו בל"מ פִּקֵּחַ הפכו עִוֵּר, סמיא גיטי' ס"ט רע"א ויק"ר פכ"ב] [2] —

פִּתַּח (= פִּתּוּחַ מל"מ ענינו חקיקה בעץ או באבן eingegrabene Arbeit, Sculptur) בפי"ד באהילות (מ"א) העטרות והפיתוחין[3] מביאין את הטומאה בפותח טפח פי' „ציורים". *[אחי"ה הועתק מפי' רה"ג בסד"ט צד 25 ובתוספת' אהלו' ספי"ד אי' בפי' (הפתויין) [צריך לומר הפתוחין] והציורין — וכנ"ה בירוש' נדה פ"ג ד"נ ע"ד פיתוח ידים ורגלים, ירוש' ע"ז פ"ג דמ"ג: חומר הוא בפיתוח, והקבוץ שם: העביר את הפיתוחים. והתואר פַּתָּח (Meissler) הקבוץ ירוש' שקלי' פ"ד דמ"ח. פַּתָּחֵי אבנים והפעל בפיעל ירו' ע"ז הנ"ל פיתח בה פיתוחים, פרה פ"ג מ"ח ומפתחין בה חלונות עיי"ע חז ב'] —

פְּתִיחָה (einleitendes Gerichtsverfahren) בר"ג דפ' הגוזל ומאכיל (ב"ק קי"ב:) שליחא דרבנן מהימן כבי תרי הני מילי לשמתא אבל לפתיחא לא מ"ט ממונא קא מחסר ליה פי' דבעי למיהב לספרא פשיטי ולממונא בעינן תרי סהדי

[1]) ובעי' גגות צריפין (ח"ב, רל"ב) גרס גגות. [2]) אצל המדקדקים נקרא פתח בהיות יבוטא בפה פתוח ומזה פתות, פתוחה. [3]) בנו"ג והפתוחים.

ולכך נקראת פתיחא דהיא כתבינן עלה בתחילה ואח״כ השמתא דהיא אחרמתא והי״א יותר חמורה ממנה ואח״כ אדרכתא הרשאה למיפרע מנכסיה ודין אדרכתא כבר פי׳ במקומו. *[אחי״ה עיי׳ שטמ״ק ב״ק קי״א ע״ב ד״ה שליחא. ורש״י פי׳ פתיחא: שטר שמטא. ב״ק קי״ג. מאן דכתיב עליה פתיחא. והפעל ב״ק קי״ב: כגון דפתחו ליה בדינא ושלחו ליה ולא אתא] —

פֹּתֶחֶת (Verschluss) בפ׳ המוכר פירות (ב״ב צ״ט.) זה עושה לו פותחת וזה עושה לו פותחות פי׳ בעל הבור ובעל הבית עושין מסגר כל אחד לעצמו על פי הבאר וכל אחד מפתח מסגר שלו בידו ולא יתכן לפתוח את הבור עד שיתקבצו שניהם ויפתחו. *[אחי״ה ובפי׳ הרמב״ם אי׳ בע״א ע״ש. וכנ״ה בכלי׳ פי״ג מ״ו השן שבטס שבפותחות ושבמפתח עיי״ע טס א׳. תמיד פ״ג מ״ז הפותחות במ״ר פי״ב עיי״ע פת ג׳] —

פְּתְיָא (נ״ל מל״פ ܦܬܝܐ כלי חרס irdenes Geschirr) בפסחי׳ בר״ג דפ׳ האשה (פסחי׳ פ״ח.) ובהגדה דמגלה (י״ד:) א״ל עניא סבא ואמרי לה פתיא אוכמא פי׳ הוא טפיח כדאמרי׳ (בכורו׳ מ״ה:) שחור לא ישא שחורה שמא יצא מהן טפיח ואמאי קרי לה פתיא אוכמא מפני שהוא קצר ושחור ופתיא היא קרויה כדתנן (שבת קכ״ה.) האבן שבקרויה והוא דלי כלומ׳ עב[1]) שחור כמין משל ואחד נקרא פתיא ורבים פתיאתא[2]) כדאמרינן בפ׳ אין מעמידין בגמ׳ נודות (ע״ז ל״ג:) אמר רב פפי הני פתיאתא[3]) דבי מכסי כיון דלא בלעי טובא משכשכן במים ואינו חושש. ברפואות דפ׳ מי שאחזו (גיטי׳ ס״ט:) לשגדונא ליתי פתיא דמינוני פי׳ לחולי הנקרא גוט״א[4]) ליתי דלי מלא ציר של דגים. *[אחי״ה ורש״י פי׳ פתיא כלי חרס וכן פי׳ רגמ״ה בב״ב ח׳. הבאתי דבריו בע׳ כר י״א (ח״ה. שי״ב ע״ש) ובע״ז ל״ג: אי׳ בד״פ וויניצ׳ שאלוני׳ וקראקא של״ט הני כלי חרס פתוותא עיי׳ ד״ס (ע״ז צד ל״ט) ובלי ספק מגליון הובא פנימה להורות על פתוותא וכן פי׳ ר״ח לע״ז פי׳ פתוותא כלי חרש עכ״ל ובאמת זה פתרון המלה בל״פ] —

פַּתְיָא (מל״ע ܦܬܝܐ נער Jüngling) בחלק בגמ׳ י׳ שבטים (סנהד׳ ק״י:) ובב״ר פ״ח (ר״פ פ״ז) וארא בפתאים (משלי ז׳, ז׳) אלו השבטים א״ר לוי בערביא צווחין לינוקא פתיא[5]) ס״א פנטי והוא לשון לעז. *[אחי״ה כיון ללאי״ט fante ילד ובאמת בל״ע הנ״ל פתי פי׳ נער וכן ענין פתאים (משלי א׳, ד׳) הנזכר עם נער. ובסנהד׳ אמר ר״ע שכן בכרכי הים קורין וכו׳ וכיון לל״י παῖς וע׳ הזקני׳ העתיקו פתאים (משלי ז׳, ז׳) ע״י νήπιον וכן העתיק סומכוס פתאים (משלי א׳, ד׳) ופי׳ נער, יונק וכן העתיקו ע׳ הזקנים נער (משלי כ״ג, י״ג; הושע י״א, ב׳) יונק (ישעי׳ י״א, ח׳) וכן טף (ירמי׳ מ״ג, ו׳; יחזק׳ ט׳, ו׳) — והשם הפרטי בר פתייא ירו׳ שקלי׳ ספ״ב דמ״ז. והוא כמו בר פדייא עיי״ע] —

(פתי) [פָּתוּי] (בינוני פעול מן פָּתָה כלומר מי שראשו רחב der Breitköpfige) בפ׳ הרואה בגמ׳ דסמוך על הזיקין (ברכו׳ נ״ח:) הרואה את הקטע ואת הסומא ואת פתוי הראש[6]) אמר ברוך דיין האמת[7]) פי׳ מי שאין ראשו סגלגלת אלא רחבה. מלא רחב ארצך (ישעי׳ ח׳, ח׳) תרגו׳ פתאי ארעך — (א״ב פי׳ בל״י פעל הדורס ודורך וטעם המלה שהראש נכתשת כאלו היתה תחת המכתש ונקרא כן דרך סלולה כי היא דרוסה ונכתשת). *[אחי״ה ר״ב כיון לל״י πατέω דרס ומזה πάτος דרך סלולה (אייזלער בט״ר ח״א, 84) ודוחק הוא והנכון כפי׳ רבינו משרש פתה עיי״ע פת ד׳ ומ״ש. ורש״י ורא״ש וטש״ע פי׳ פתויי בע״א ע״ש. ובל״ס פַּתְיָא, פְּתֵי פי׳ רוחב וזה בפתי מילא חולי׳ קל״ט: אבל בענין פתי רמשא עיי״ע אפתי (ח״א, רמ״ז.) וש״נ] —

* פָּתָה (מל״מ ענין פתיחת הלב לקבל מה שידובר לו מן המסית ועוד גם לענין טוב ver-führen, überreden) סנהד׳ ל״ח סע״א דרש מי פתי (משלי ט׳, ט״ז) מי פתאו לזה אשה. כתובו׳ ל״ט. והלאה הַמְפַתֶּה, שם מ״ב. והלאה פיתית את בתי, ירוש׳ סנהד׳ פ״י דכ״ח ע״ד שהוא (יין העמוני) שהוא מפתה את הגוף נ״ל שצ״ל מפתה וכן מפתח בע׳ פתגותא צ״ל מפתה. ובענין טוב ירו׳ כתובו׳

[1]) כ״ה ברפ״ר ובדפו״ו עבה. [2]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט ובדפ״ר פתייתא אבל בשדפ״ע בט״ס פתיותא ובנו״ג פתוותא. [8]) בדפ״ר פתיותא אבל בכ״י ק״ט גם כאן פתיאתא עיי׳ הערה הקודמת. [4]) עיי״ע שגדן. [5]) בנו״ג בב״ר למינוקא פתיה וכ״ה בכ״י ק״ט. [6]) כ״ה נכון בכ״י ק״ט וכ״ה בש״ס כ״י מינכען וכ״ה בטש״ע או״ח סי׳ רכ״ה ובראב״ן סי׳ קצ״ט דכולה ברייתא בלי יחיד נאמרה עיי׳ ד״ס ברכו׳, ובדפ״ע ובנו״ג פתוי הראש. [7]) צע״ג כי בטש״ע או״ח הנ״ל אי׳ ברוך משנה הבריות וכ״ה במחבר או״ח סי׳ רכ״ה ס״ק ח׳ ובראש ברכו׳ סי׳ י״ב.

פ"ג דכ"ז: (שהפיתיתו) [שהפיתיתה] או שמחלה לו ירו' קידוש' פ"ג דס"ד ע"ג מפתים אותו ליתן גט, ב"ר פע"א דרש נפתלתי (בראשי' ל', ו') נופתי (נסיתי) פתיתי תליתי אחותי עלי. ויק"ר פכ"ט שהן מכירין לפתות את בוראם בתרועה. נתפעל ריש אסת"ר נדרש אפתם (עזרא ד', י"ג) אפי' דברי' שהמלכות מִתְפַּתָּה בהם . . היא מזקת. ב"ר פי"ז נוח להתפתות. כתובו' מ"א: והלאה נערה שֶׁנִּתְפַּתְּתָה. בינוני פעול כאלו השרש פָּתַת ירו' כתובו' רפ"א דכ"ד ע"ד ספק פְּתוּתָה ומזה השם פִּתּוּי כתובות ל"ה: ל"ו. והלאה ועוד בכלל לקיחת דברים ודבור על לב (das Ueberreden) עיי' ירו' כתובו' ספ"ב דכ"ז. ירוש' ב"ק רפ"י ד"ז: תוספ' כתובו' פ"ג, שמ"ר פ"ג.

פְּתַךְ (מל"ס פי' מערב וקרוב לו ל"ע فتق durch-rütteln, mischen) בר"ג דשבועו' (ו'.) אימור דשמעית ליה לר"ע בפתוך. בריש נגעי' (פ"א מ"ב) הפתוך שבשלג כיין המזוג בשלג. בפ' תמיד בגמ' שחטו שלא לאוכליו (פסחי' ס"ג.) דפתיכי מולים. בב"ר פ"י נטל הקב"ה ב' פקעיות אחד של איש ואחד של שלג ופתכן זה בזה[1]) פי' עירבן — (א"ב פי' בל"י פעל המכפל והמערב, תרג' בפסוק (איוב כ"ה, ב') המשל ופחד עמו ופתיכין אשא ומיא. *[אחי"ה וכ"ה במתורגמן ובכ"י תרג' (ובנו"ג פתכין) תרג' לושי (בראשי' י"ח, ו') פתוכי, תרג' בלול (שמות כ"ט, כ"ג, מ') בלולה (ויק' ב', ה') פתיך, פתיכא והוא מל"ס ולא מל"י כדעת ר"ב. ופירש"י ור"ח בשבועו' ורה"ג בנגעי' פתוך: מעורב. וכנ"ה בספרא תזריע (נגעים) פרק ב' פרש' ב' הפתוך שבשלג, שם פרק י"ד אין מטמאים בפתוך. ב"ר ספ"ד פתכן זה בזה, שהש"ר פ' צאינה: פתוכין זה בזה נדה ז'. התם לא פתיכא בהו תרומה הכא פתיכא בהו תרומה] —

פַּתְכָּא (נ"ל מל"פ پشته = פשתכא חבילה ומשאוי על הגב Bündel, Last am Rücken[2]) בפ' אלו מציאות בגמ' מצא שק (ב"מ ל':) ההוא גברא דהוה דרי פתכא דאופי בר"ג דפ' כל הבשר (חולי' ק"ה.) פגע ביה בארים יה דדרי פתכא דאופי[3]) פי' חבילה של חריות של דקל. *[אחי"ה ורש"י פי' משאוי של עצים והוא הנכון שמלה פרסי' הנ"ל פי' משאוי הטעונה על הגב. וז"ל תשובת הגאוני' (כהוצי' הח' הרכבי סי' ל"ד צד 13) פתכא דאופי בל' ישמע' אופי כרב (كرب) והן עיקרי חריות של דקל עושין מהן מחרוזות לתינוקות וחוגרין אותן במתניהן כדי שיהו צפין ושטין על פני המים ופתכא הוא כמו ענק של צואר ובל' ישמ' מכנקה הגדולה נקראת פתכא והקטנה פתכתא] —

פַּתְכָּא (נ"ל מענין הראשון בקבוץ) חומרי פתכייתא (קידוש' ט' רע"א) עיי' בע' חמר (ט"ו[4]).

פתכמר (נ"ל מורכב משתי מלות פרסיות פת = بت אליל Götze ומן كمر חגורה Götzen-gürtel) במות טלואות (יחזק' ט"ז, ט"ז) תרג' במן מחפין פתכומרין[5]) ועושות המספחות (שם י"ג, י"ח) תרג' ועבדן פתכומרין — (א"ב י"מ פת של כומרין וחולקים המלה שתים). *[אחי"ה וכן כתוב בשתי מלות בדפ"ר ובנו"ג וברש"י פת גומרין ובכ"י ק"ט פתכמורין ואולי הוא מל"פ הנ"ל] —

פַּתְכַּר (= פתכרא בל"ס אליל Götze מל"פ پيكر) וקלל במלכו (ישעי' ח', כ"א) תרג'[6]) פתכריה טעוותיה, סכות מלככם (עמוס ה', כ"ו) תרג' סכות פתכריכון[7]) בצפניה (א', ה') והנשבעים במלכם. *[אחי"ה תרג' פתכריהון וברד"ק שם ושם נ"א פת כומריכון ואין ענינו כאן כי פתכרא הוא ל"ס ופ'. ילק' האזינו ר' תתקמ"ב הפתכר צ"ל הפתקם כבספרי האזינו סי' ש"ט] —

פָּתַל (מל"ע فتل וכן בל"ס drehen, umwickeln ומזנו פָּתִיל, פְּתִילָה Gedrehtes, Docht) בפ' במה מדליקין (שבת כ':) לא בפתילת העידן עיי' בע' עמר[8]). עשהו גדיל ופתלהו[9]) מתוכו (מנחות ל"ט:) פי' בע' שעטנז. בגמ' דפ' ר' אליעזר אומר האורג (שבת ק"ו.) מה לי לבשל פתילה מה לי לבשל סממנים[10]) פי' בישול פתילה של אבר שמשליכין בפיהם של מחוייבי שרפה בישול סממנים דהוה במשכן[11]). בפ' כיצד הרגל בגמ'

---

1) וכ"ה בבמד"ר פי"ב. 2) עיי' פערלעס עט"ש 59 ועוד עיי"ע בזגא. 3) כ"ה נכון רק בדפו"ו ובשדפ"ע ובכ"י נשמט בטעות. 4) ועיי' מ"ש בח"ג, תל"ז. 5) בדפו"ו בטעות ערך בפני עצמו וצ"ל הכל בע' אחד כבדפ"ר ובכ"י. 6) בכ"י ק"ט ובדפ"ע תר' ירו'. 7) בדפו"ו עוד: גבן. 8) בנו"ג האידן ובכ"י ק"ט העדן. 9) וכ"ה ביבמות ה': ובמנחות ל"ט: ופותלהו. 10) בנו"ג סממנין וכ"ה ביבמות ו': ושם מה לי בישול. 11) עיי' סנהד' נ"ב. מאי פתילה פתילה של אבר וכפי' הערוך אי' בספר המפתח לר' נסים בשבת ועיי' בפירש"י.

כיצד השן (ב"ק כ'.) כי קאמר ר' חייא בפתילה דאספסתא פי' קשירה של אספסתא שהיא ארוכה כפתילה וכי' אנח מקצתה בחוץ פשע דידע כי אכלה בהמה מה שבחוץ וגודרת מה שבפנים לחוץ משום הכי כי אכלה בחוץ פטורה. *[אחי"ה וכנ"ה בתנחו' שלח ובמד"ר פי"ז והוא צריך לפתלן ומל"ע הנ"ל והתואר فتيل חוט כפול ושזור ומזה فتايل פשתה פתילה לנר שבת כ"א. והקבוץ פתילות שם כ': ובל"ם פתילא פתילתא ירו' שבת פ"ב ד"ד ע"ד נסיב פתילא . . לא נסיב פתילא, ושם פתילתא. נדרי' מ"ט: פתילתא של אבר, סנהד' נ"ב. פתילה של אבר עיי' לעיל. ירוש' סנהד' רפ"ז דכ"ד: פתילה של בעץ . . פתילה של נפט. והקבוץ פתילָתָא גיטי' ס"ט.[1]] —

☞ פְּתַל (לדעת ר"ב מל"י φύτλη Erzeugung והנכון שהוא מלש' סורי' פותלא פי' עקמימות וערמימות Hinterlist, Verkehrtheit) מד' ב"ר פ' כי שנואה לאה (פע"א) נפתולי (בראשי' ל', ח') פותליה לא דידי הויין פי' בל"י הולדה והזרע. *[אחי"ה בנו"ג פיתולַיָּה כלו' עקמומיות והיחיד בתרג' משלי ח', ח' תרג' נפתל פיתולא ועיקומא. והתואר פתלנא תר"י ב' ופתלתל (דברי' ל"ב, ה') וכל"מ פְּתַלְתּוֹל בספרי האזינו פ' ש"ח אתם עוקמנים ופתלתולים ותרג' ונלוזים (משלי ב', י"ד) מְפַתְּלִין] —

פְּתוֹם (= פִּיתוֹם מל"י πύθον Bauchredner) בעל אוב זה פיתום (סנהד' ס"ה.) עיי' בע' אב. *[אחי"ה ספרא סוף קדושי' אוב (ויק' כ', כ"ז) זה הפיתום המדבר משחיו . . ותוספת' סנהד' פ"י זה הפיתום המדבר בין פרקיו ומבין אצילי ידיו] —

פתם (= פִּיתוֹם שם עיר נדרש עפ"י הגדה) בפ"ק בסוט' בגמ' וכן לענין (י"א.) את פתום ואת רעמסס (שמות א', י"א) פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון מתמסמס וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו.

* פִּיתָּם (צ"ל פִּיתָּס מל"י πίθος Fass) ירו' שבת פי"ג די"ד. שמואל צד הוא בפיתם צ"ל בפיתס עיי"ע פטס.

* פִּתְמְנָאֵי תרג' ירוש' ב' פתנים (דברים ל"ב, ל"ג) פתמנאי.

פָּתִין (Querbalken עיי' בפנים) בפי"ג בנגעי' (מ"ב) ראש ופתין פי' אותו האבן או אותו העץ שתופס מצד מערב נדבך שלו לצד מזרח נדבך של חבירו שם אותו האבן או אותו העץ ראש ואותן אבנים ועצים שבנדבך זה במערב אחד ובנדבך אחר במזרח אחד[2]) שמן פתין. *[אחי"ה הועתק מפי' רה"ג רק בכ"י חסרון הוא בפנים ויש להשלימו מערוך ועיי' ג"כ הר"ש בשם הערוך והגאונים והתוי"ט האריך לבאר דברי הערוך הסתומים ע"ש — וכנ"ה בתוספתי כלי' ב"מ פ"ז מכתש של פתין] —

* פַּתָּן (מל"ע فتان מצרף זהב Goldschmied) תוספת' כלי' ב"ב פ"ד עור הַפַּתָּן כ"ה בכ"י אירפורט ובנו"ג הכתן.

* פִּיתְנָא (מל"ם פַּתְנָא בל"מ פֶּתֶן Otter) עיי' תרגי בראשי' מ"ט, י"ז והקבוץ פִּיתְנִין תרג' דברי' ל"ב, ל"ג.

* פָּתוֹנְיָא (? Mächtiger, potens) תרג' שני באסת' ו', ט' הפרתמים: גברא פתוניא מן שליטי דמלכא.

* פִּתְפֵּת (מל"ם פַּתְפֵּת פלפל מן פתת zerschlagen) ירו' סנהד' פ"ט ד"כ: שה"ש פ' סמכוני פתפותי ביצים, התפלפל: ירו' כלאי' רפ"ז ד"ל ע"ד בהדין רכיכה מתפתפת היא פי' נשתבר.

פתק (= פִּיתָּק, פִּיתְּקָא בל"ם פֵּתְקָא בל"ע بطاقة בל"פ بتك מל"י πιττάκιον Zettel, Schreibtafel, Buch) בחלק בגמ' דג' מלכים (סנהד' ק"ב.) יצא ירבעם מירושלם יצא מפתקה של ירושלם יצא מן הכתב הכתוב לצדיקים לעתיד לבוא שיחיו וישמחו בירושלם כדכתי' (ישעי' ד', ג') כל הכתוב לחיים בירושלם. בפ"ק בסוט' בגמ' וכן לענין (י"ב.) מיכן לנשים צדקניות שלא היו בפתקה של חוה פי' בגזירה שנכתבה על חוה (בראשי' ג', ט"ז) בעצב תלדי בנים. ירו' בסוף פ"ק בסנהד' (פ"א די"ט סע"ג.) דבר תקנה[3]) עשה משה בשעה שאמר לו הקב"ה (במד' ג', מ') פקוד כל בכור זכר (בבני) [צריך לו' לבני] ישראל אמר אי זה שבט מקבל עליו ליתן

---

[1]) פסילתה ירו' כלאי' פ"א דכ"ז. הוא כמו פסילתא עיי"ע פול. [2]) ברפ"ר שבנדבך זה במערב אחת ומנדבך אחר במזרח אחר ור"ש שמנדבך זה במערב אחת ומנדבך זה במזרח אחת. [3]) לי' לפנינו ולא בבמד"ר פ"ד.

חמשת שקלים לגלגולת מה עשה נטל כ"ב אלף פתקין וכתב עליהן לוי ורע"ג כתב עליהן ה' שקלים והטילן לקלפי אמר להן בואו וטלו פיתקיכון כל שעלה בידו לוי א"ל כבר פדאך בן לוי וכל שעלה בידו חמשת שקלים א"ל ומה אעשה ומן השמים היא מתיב תני לחברייא הגע עצמך שעלו כולן לוי א"ל מעשה נס היה ומסורגין עלו — (א"ב פי' בל"ר כתב קטן כתוב בקלף תרג' (איוב י"ט, כ"ג) בספר ויוחקו בפיתקא יתרשמון). *[אחי"ה בנו"ג בתרג' כ"י פיטקא וכן בירוש' סנהד' תמיד בטי"ת אבל באותו ענין בבבלי סנהד' י"ז. ובבמד"ר הנ"ל בתי"ו. והרבה בתרג' בטית עיי"ע פיטקא ובע"מ תרג' ללעווי וכן בשהש"ר פ' כרם פיטקין קהל"ר פ' עת ללדת פיטקינן. ולרוב בתי"ו ב"מ פ"ו. נפל פיתקא מרקיע, קידו' ע'. פיתקא דהזמנה וגי' רבינו עיי' בע' דסק. שם ע"ג: תלי פתקא, הוריו' י"ג: היו כותבין קושייתא בפתקי כ"ה באה"ת ובנו"ג בפסקא. ירו' ביכור' פ"ג דס"ה ע"ד אוף ר' יונה הוה בפיתקא, ירו' סוט' פ"א דכ"ז: ובמד"ר פ"ט כתוב חד פיתק, במד"ר פ"ד פיתק של לוי. ושם פי"ט הביאו ע' פתקין וכתבו עליהם וכו', ב"ר פצ"א קאים מקבל פתקין. תנחומא בהעלתך סי' כ"ב שבעים פתקים ובתנחו' במדב' סי' כ"ה פיטקים עיי' מ"ש ה' רש"ב בתנחו' הישן ח"ב צד י"א וכ"ט ובתנחו' חקת סי' י"ב פתקים. וגי' בטי"ת עולה עם כתיבה ערבי' ובתי"ו עולה עם כתיבת המלה בל"פ] —

פָּתַק (מל"ע فتق נרדף עם פסק ולפעמים כמו פתח (spalten, öffnen ובלא"ר ענין השלכה (schleudern, werfen בגמ' דפ"ק בשבת (י"ח. תוספת' שבת ספ"א) פותקין מים לגנה מערב שבת [1]. בתמורה בפ"ק בגמ' אין מים שאובין (י"ב סע"א) פותקין למקוה [2]) והן טהורין. בר"ג דפ' מי שאחזו (גיטי' ס"ח:) ובפ"ק בע"ז בגמ' אין בונה (ע"ז י"ז:) פתקיה ת' פרסי. בר"ג דיבמו' (י'.) פתקה [3]) לוי במתניתא. בפ' אלו טרפו' בגמ' נפלה מן הגג (חולי' נ"א.) דפתקי גנבי פי' שמשליכין הבהמה מן הגדר ולחוץ [4]) כמו (פסחי' ס"ב: ר"ה כ"ה. שבועו' י"ח:) שקל קלא פתק ביה. וכן פתק ביה גירא (סנהד' צ"ה. ק"ז.). *[אחי"ה כ"ה נכון מאוד כפי גי' כ"י ה"ב ובכ"י ק"ט לי' מלות וכן פתק ביה וזה הוליך שולל לרשומי הציונים עיי' הפשב"ע. וכנ"ה בסנהד' שם פתקיה בריש מוחה, שם ק"ז. פתק ביה גירא פתקה לחלתה ובפירש"י ל"א פתחה ע"ש. תוספת' ב"ק פ"ב כ"י הפותקין ביביהן ובנו"ג הפותחין, ב"ק ל"ה. עיי"ע נזייתא. ירו' סנהד' פ"ט דכ"ז. פתק אמת המים עליו, ירו' שבת פ"א ד"ג ע"ד פותקין אמת המים לגינה וכו', ב"ר רפט"ז עיי"ע מגרף. שם ספנ"א אבל אתה מְפַתֵּק הנהרות שלהן. בפיעל. נפעל תוספת' מקואו' רפ"ג בכ"י אירפ' ונפתקו ובאו ובנו"ג ונפסקו] [5]) —

☞ פתק (= פִּיתְּקָא בל"ם פַּתְקָא כוס (Becher תרג' בפסוק (א', ח' בתרג' אסת' שני) והשתיה כדת והוי מתקרי שמיה פתקא. *[אחי"ה ובפשיט' נחמי' ז', ע' הועתק מזרקות פטקא ולדעת קצת פתקא. ועוד עיי"ע פקתא. — חולי' ל"א. פתקא עיי"ע פקתא] —

פתר (פָּתוֹר, פָּתוֹרָא בל"ס פָּתוֹר, פָּתוֹרָא פי' שלחן (Tisch פתורא פתורתא (שבת ל"ו.) כבר פי' בע' חצצרות. פתורא דינים (שבת קכ"ט.) עיי' בע' ינים. בפ' אלו טרפו' בגמ' עד כמה תחסר (חולי' נ"ד:) יוחנא [6]) פתוראה פי' יוחנא שולחני — (א"ב תרג' ועשית שלחן (שמות כ"ה, כ"ג) ותעביד פתורא). *[אחי"ה וכנ"ה בתר"י א' לבמד' כ"ח, ב' ובתרג' משלי ט', ב' פתורתה והקבוץ פתורין (תרג' ישעי' כ"א, ה') פתורַיָא (תרג' יחזק' מ', מ"ג). תעני' כ"ה. פתורא דדהבא ע"ש איזה פעמי' ובכ"י ש"ס אי' תכא. והשם הפרטי פתורא ירו' שקלי' פ"ג דמ"ז. ר' יהושע בן פתורא והוא כמו ר' טבלא שהוא בל"ר כמו פתורא עיי"ע טבלא, טבלי' (ח"ד, י'.) והתואר פתוראה פי' שולחני בל"י τραπεζίτης Geldwechsler] —

פתר (= פְּתִירָא נ"ל מל"פ پتیره מנוול במראה (hässlich anzusehen בס"ג דפ' כל היד (נדה כ'.) הא בגלימי הא בפתירי פי' גלימי סומקי פתירי בגדים מלובשין שהן לובשין תדיר אוכמי. פ"א פתירי בגדים מלובשים התפורים ולא גלימי. *[אחי"ה בנו"ג פתורא וברש"י פתורי ופי' כגון מפה וסדין ואולי לפי זה הוא מל"פ پتیر מכסה להתעטף בו ולפי פי' רבינו בגדים מלובשין וכו' נ"ל שהוא ל"פ הנ"ל מנוול ומשחת במראה כדרך הבגדים המלובשים] —

[1]) בדפו"ו ר"צ בש"ס פותחין והגיה המהרש"ל. [2]) כ"ה נכון בכ"י ודפו"ו אבל בדפ"ר ופיז' ואמ' לגנה. [3]) בנו"ג בדקה. [4]) בנו"ג גנבי גנבי אבל בכ"י רגמ"ה לחולי' (בקובץ כ"י אנג' דף ש"י) הגי' דפתקי גנבי ופי' כשגונבין בהמה דקה בלילה משליכין אותו דרך כותל. [5]) הפתק תוספ' ע"ז פ"ד (ה') עיי"ע אפתק (ח"א, רמ"ז). [6]) בנו"ג ר' חנה.

פָּתַר (מל"מ כמו בל"ם פשר deuten) בפ' אחרון דכתובו' בגמ' חנן (ק"ז:) א"ל פתריתון ביה כולי האי — (א"ב ל"מ זה (בראשי' מ"א, ט"ו) ופותר אין אותו). *[אחי"ה וכנ"ה בברכו' נ"ה: כ"ד פותרי חלומות היו בירושלם וכו' ע"ש ובל"ם פָּשׁוּרָא וכן פָּתוּרָא קהל"ר פי' אם קהה פָּתוֹר חלמיא. פתורה (בראשי' מ', ח') תרג' השמרוני פשור וכן בתנחו' בלק פְּתוֹרָה (במדי' כ"ב, ה') נדרש כמו פָּתוּרָה: בתחלה פותר חלומות היה וכו' ועיי' במד"ר פ"כ. והשם פִּתְרָנָא תמיד ל"ב. פְּתַר יבמו' צ"ז: ועוד פי' פְּתַר ענין פירוש כתובו' ק"ז: פתריתו ביה כולי האי והרבה מצוי בירוש' פתר, תיפתר כמו תירץ בבבלי עיי' ירו' ברכו' ספ"ב ד"ה ע"ד פתר כר"ג, שם פ"ז די"א, תיפתר כר' ישמעאל ועיי' ירו' דמאי פ"ד דכ"ד. ירו' מעש' שני פ"ד דנ"ה: ירו' ע"ז פ"ג דמ"ג: והשם פתרא, פיתרא עם הפעל עיי' ירו' דמאי ספ"ז דכ"ו ע"ג ירו' נזיר ספ"ה דנ"ג ע"ד, ירו' שבועו' רפ"א דל"ב ע"ד והקבוץ ירו' עירו' ספ"ד דכ"ב. פתר לה תרין פתרין ירו' פיאה פ"ד דט"ו: פ"ז ד"כ. ירו' גיטי' פ"ח דמ"ט ע"ג ושם פתריתא צ"ל פתרייא] —

* פָּתַר (= פָּשַׁר auflösen) ירו' ב"מ ספ"ד עיי"ע סרד.

* פִּיתְרָא (כמו פוטירין ποτήριον ,Becher) ירוש' ע"ז פ"ב דמ"א ע"ג פִּיתְרַיָּא רברבייא, או ל"ר patera וכן מצאתי בתנחו' הישן כי תשא סי' א' מהו אגן הסהר פתרון של פרגמטיא (הסהר כמו הסוחר) והוא הפי' הובא פנימה עיי' מ"ש רש"ב שם צד נ"ב: ושם: אין הלשון הזה אלא לשון פתרון שנא' (שמו' כ"ה, ו') וכו'.

פָּתַר (נ"ל מל"ע فتر ענין כחישה entkräftet, schwach) ובשרי כחש משמן (תהלי' ק"ט, כ"ד) תרג' ובישרי [1] פתרן מלמהוי פטים. וישלח רזון בנפשם (שם ק"ו, ט"ו) תרג' ושדר פתרנותא בנפשהון. השמנה היא אם רזה (במדי' י"ג, כ') תרג' ירו' (א') אפתרין [2] — (א"ב מכאן ראיה שדעת בעל הערוך היא שהתרג' הנקרא היום של יהונתן בן עזיאל על התורה הוא תרג' ירושלמי [3]). ופי' מלה זו בל"י חולי רזון ואבדון). *[אחי"ה כיון לל"י φθείρω, φθαρτός והנכון שהוא ל"ע. והשם فتر, فترة וזהו פתרנותא] —

פַּתְשֶׁגֶן (מל"מ וכן פַּרְשֶׁגֶן עיי"ע Abschrift) אורייתא הדא תרג' (דברי' י"ז, י"ח) משנה התורה הזאת והוא כמו פתשגן כתב הדת (אסתר ד', ח') ופי' נוסחא כי הכתב הנכתב בשם המלך ונחתם על פיו נשלח ביד אחשתרנים וזהו נוסחתו ושניהם דיבור אחד.

* פָּתַת (מל"מ וכן בל"ע فتّ ענין שבירה ובקוע לחלקים brechen, zerbröckeln) מנחות י"ח. ושם: פתת.. פתתן שם ע"ה. פותתן ירו' ברכו' פ"ז ד"י. פתיתן והוא כמו פְּתִיתָתָן מהשם פְּתִיתָה מנחו' ע"ה. ושם: ב"ק י"ט: עיי"ע פת א' והקבוץ מנחו' י"ח: הפתיתות ושם ובדף ע"ה: ג"כ פתיתים. — פִּיתְּתָא, פּוּתְּתָא עיי"ע פת.

---

[1]) בנו"ג ובסרי. [2]) בנו"ג אין פתרנין. [3]) ועיי"ע צם ג' ועיי"ע אשן ב' והפשב"ע.

מכבד מכבדיו ומזלזל מבסר, הצליח לערוך ערך שבסר ועתה ישכילני בערך תמניסר.

*[אחי"ה בתם אות פ' אי' כן בכ"י ו"ו א' ובי' ול"ד וה"ב ובריטיש מוזיאום ושם לנכון מכבדיו ובכ"י ו"ו מכבדין, ושם ובכ"י ל"ד וה"ב לנכון מבסר, ובכ"י ו"ו א' מ נ ס ר ובכ"י ו"ו ב' מ כ פ ר ובעל הגיון שלמה שהביא החרוזים האלה מכ"י ה"ב כתב וז"ל מבסר מענין בוסר והיינו כנוי לרשע כמו שמצינו בבוסר שמקהה שנים וגם ברשע אמר בעל הגדה הקהה את שניו ע"ב ובמח"כ לא ירד לכונת רבינו כי הוא כיון על התרג' כי מכבדי אכבד ובזי יקלו (ש"א ב', ל') ותרג' ובזי דמבסרין ועיי"ע בסר. ושיעורו נכון כשחר על פי פסוק הנ"ל. בכ"י ב"ר לי' החרוזים ובכ"י ק"ט אי' רק: נשלם ערך פה בריך רחמנא דסייען אחל ערך צד"י בע"ה].

LIBRARY OF PRINCETON
SEP 26 1902
THEOLOGICAL SEMINARY.

PJ 4935 .N3 1878 v.6
Nathan ben Jehiel, 1035-
1110.
Aruch completum